Anul IX
nr. 423
6-12 aprilie 2001
20 pagini 5000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA
SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Agresiuni majore împotriva minorilor

„Bate-ţi mama cît e tînără!“

PAUL ÉLUARD, BENJAMIN PÉRET –
„152 DE PROVERBE ADUSE LA ZI“

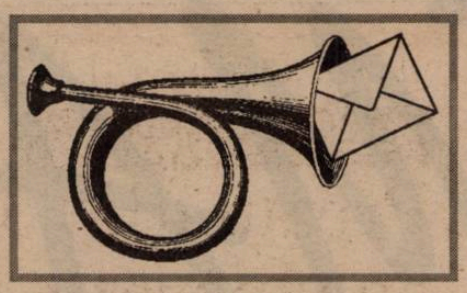

Nr. 416: „*Intelectualul român față cu inacțiunea*“

A nu ocoli fondul problemei

Scrisoarea lui G.M. Tamás constituie, după părerea mea, nu numai o invitație la dialog pe teme puțin (sau aproape deloc) dezbătute la noi ci și, poate fără intenția expeditorului, un test despre măsura în care aceste teme se pot discuta, și voi începe cu acest aspect al problemei.

Asemenea unui reactiv chimic, textul „developează“ disponibilitatea unor intelectuali de marcă de a aborda fondul respectivei scrisori. Unii dintre ei au abordat, fie și parțial, miezul scrisorii, alții însă l-au ocolit și s-au cantonat în sublinierea pe larg a unor vicii de informare sau a unor discutabile paralele istorice ale lui G.M. Tamás, mergînd pînă la contestarea dreptului acestuia la dialog.

Cei care ocolesc (de fapt resping) fondul problemei, păcătuiesc prin încălcarea unei elementare legi a logicii formale care ne învață că, pornind de la o premisă falsă, se ajunge la o concluzie greșită. Premisa respectivă, mult și intens vehiculată după 1989, constă în translarea, cu semnul egalității, a conceptelor: ceaușism = socialism = comunism, ultimul termen fiind fără corespondență în realitatea istorică. Astfel, anticomunismul a devenit o parolă de legitimare a unui segment activ din intelectualitatea de astăzi și, pentru a fi credibil, el trebuie să coboare (anatomic vorbind) la nivel visceral (H. Patapievici). În aceste coordonate de gîndire, reacția celor care ocolesc fondul scrisorii lui G.M. Tamás devine explicabilă. Aceeași gîndire explică și teza „Siberiei culturale“, eliminarea din nomenclatorul străzilor a numelui lui Al. Sahia (sau a absenței unei străzi Geo Bogza), dar și eliminarea denumirii de „1 Mai“ (de fel de origine bolșevică) pentru ca, prin două mutări, să se dea numele lui I. Mihalache unei artere mai centrale.

În scrisoarea lui G.M. Tamás, ca și în unele comentarii la aceasta, se fac referiri la ascensiunea partidului lui C.V. Tudor, unanim apreciat ca extremist. Se știe însă că acest partid și-a cîștigat pe cale legală locul în Parlament, ca și similarele partide din Franța, Germania, Austria, Italia, Ungaria sau Rusia. Se trece însă sub tăcere dezvoltarea paralelă și nestingherită, sub diferite forme, a mișcării legionare pe care actuala „elită intelectuală“ se face că nu o vede nici cînd se învecinează cu standurile acesteia în tîrgurile de carte, nici cînd TVR a oferit (în special prin ospitalitatea lui V. Arakelian și uneori a lui R.G. Serafim) tribune de propagandă unor legionari veterani sau tineri. Semnificativ pentru această tăcere este următorul fapt. În 1998, Asociația Antifasciștilor din România a cerut (prin scrisori) opinia majorității liderilor politici sau/și de opinie (inclusiv dintre cei vizați în „Argumentul“ din *Dilema*, inclusiv din mass-media), părerea despre recrudescența mișcării și propagandei legionare, cu intenția – anunțată – de a publica răspunsurile lor în periodicul propriu al Asociației. Din peste 100 de adresanți, au răspuns trei: acad. D. Berindei, un consilier al premierului R. Vasile (în locul titularului) și... C.V. Tudor. Această experiență, care nu s-a dorit a fi un experiment, demonstrează că această „elită intelectuală“, care se reclamă a reprezenta societatea civilă, nu respinge orice extremism, fie el real sau imaginar.

Cu excepția comentariului lui A. Cornea, nici unul din textele citite de ss. nu abordează însă problema absenței intelectualității de stînga, clar ridicată de G.M. Tamás. În 1998, în România, pe „frontul ideologic“, activa o adevărată armată de „combatanți“ de la școala „Șt. Gheorghiu“, Institutul de Filozofie al Academiei R.S.R., catedrele ideologice din învățămînt (de orice profil superior) și pînă la profesorii din învățămîntul mediu, precum și „propagandiștii“ de toate gradele care, teoretic, ar fi putut constitui, fără a mai atrage și alți aderenți, un partid de stînga cu majoritate intelectuală. Spun teoretic deoarece, în realitate, puținii ideologi cu adevărat de stînga fuseseră eliminați (sau numai marginalizați) încă din anii '70 și înlocuiți cu propagandiști ai ceaușismului, care ulterior s-au regăsit comod în alte partide, inclusiv de dreapta, iar puținii gînditori cu adevărat de stînga (ca H. Wald, I. Ianoși sau R. Florian) s-au limitat la prezențe individuale evitînd angajarea politică.

Această realitate, asociată cu obsesia propagandistic susținută a anticomunismului, constituie probabil explicația absenței unei intelectualități de stînga și cu atît mai interesante sînt comentariile domnilor O. Pecican și Claude Karnoouh.

Cu fidelitatea unui permanent cititor,

N.G. ȘERBAN

București

Etichete false

Scrisoarea domnului G.M. Tamás a provocat reacții subiective și un lung șir de comentarii. Sîntem din păcate în prezența unor confuzii ce de mult timp afectează identitatea unor concepții socio-politice, în sensul stabilirii unor diferențieri și limite în cadrul cărora se exprimă principalele curente ideologice contemporane. Noțiunile de STÎNGA și DREAPTA reflectă corect fenomenul politic actual? Este surprinzătoare întrebarea autorului (reluată de Z. Ornea) de ce nu funcționează în societatea românească o autentică mișcare de stînga. Cred că este ușor de răspuns. În spațiul nostru geografic s-a experimentat jumătate de secol un sistem care, în ciuda unor răstălmăciri abile, a determinat aplicarea unor metode și programe inspirate de clasicii socialismului (zis științific), sistem ce a evoluat spre un totalitarism nociv și iresponsabil.

După 1948, transformările impuse cu forța societății românești poartă amprenta formei patologice a marxismului, incapabil sub toate aspectele să reglementeze micile și marile probleme cu care se confruntă lumea ultimului secol. Privind retrospectiv existența acestui popor, se explică destul de ușor de ce supraviețuitorii tragicului experiment comunist (formă degenerată a socialismului clasic), refuză să mai asimileze formule identice, ale căror caracteristici stîngiste nu mai pot fi eludate. Exegeții socialismului occidental au învățat și apreciat corect experiențele de tristă memorie din Răsărit, iar actuala social-democrație din vestul Europei este mult mai organic legată de liberalism decît de vechile structuri ale socialismului clasic. Profitînd de incultura extremă a maselor și de o lipsă acută de memorie a unui electorat abrutizat, se fac speculații incorecte legate de originea și evoluția unor tendințe politice zise de dreapta. Procedeul este regretabil și atinge ridicolul, mai ales atunci cînd se afirmă că în cadrul comunismului intelectualitatea a avut afinități cu o imaginară dreaptă. Originea grupărilor de dreapta este pe plan istoric ușor de explicat. La începutul secolului al XX-lea spectrul politic este absolut bipolar, în sensul existenței unui conservatorism legat de privilegiile clasei conducătoare și de evoluția ascedentă a unui socialism, proporțional cu decalajele economice din cadrul societății industrializate. Ideologiile originare au tendința de a degenera. Socialismul a dat naștere la o monstruozitate denumită comunism, care printre altele a însîngerat lumea cu un număr de victime ce ridiculizează holocausturile naziste.

Burghezia a reacționat la pericolul prezentat de extremism dînd naștere la alte forme de rezistență, care din păcate au alunecat spre un autoritarism, devenit în final totalitarism, tot atît de tragic și nociv ca cel inventat de promotorii bolșevismului. În aceste condițiuni s-au născut curentele fasciste și naziste, dînd naștere la conflagrații mondiale și, în final, la o înfruntare ideologică curmată la finele secolului prin

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărțile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECȚIA DE CHIMIE“

implozia definitivă a unui comunism ce ascundea, de fapt, un imperialism periculos și insalubru.

Aprecierile făcute asupra trecutului poartă amprenta unor derapaje și subiectivisme inutile și contrare adevărului. Exprimînd exagerări de circumstanță sînt folosite etichete false și se ajunge la enormitatea vehiculată de G.M. Tamás privind rădăcinile publicisticii lui Vadim Tudor ce trebuie căutate în operele triadei de aur a spiritualității românești: Eliade, Noica și în special Cioran. A eticheta P.R.M. și mentorul său drept un partid de dreapta constituie o enormitate scandaloasă. Poate fi de dreapta o forță politică de tip liberal ce admite fără prejudecăți primatul libertăților totale ale individului. Libertatea și economia de piață sînt mijloacele prin care se manifestă și eficacitatea economică, fără a mai sublinia capacitatea de afirmare totală a unor individualități. Dar este posibil ca în viitor, în urma unor catastrofe demografice și ecologice, liberalismul să piardă din capacitatea sa de a reglementa uriașele probleme cu care se va confrunta umanitatea în acest secol, în favoarea unei social-democrații mai capabile să intervină macroeconomic pentru soluționarea efectelor globalizării. Atunci va interveni un centru de forță de centru-stînga, dar nu fantomele unui trecut ideologic, de natură aproape patologică.

Scrisoarea domnului G.M. Tamás (cred) poartă stigmatul unor frustrări mai vechi, iar etichetele aplicate extensiv diminuează valoarea incontestabilă a unor aprecieri, din care cea legată de modul în care noi, românii, distrugem idealuri sau realizări anterioare este absolut justă.

Dan Emanoil DOBREANU

București

Nr. 420: „*Seninătatea*“

Articolul lui L. Mîndruță „Civilii nu sînt înaintați în grad“

Domnul Lucian Mîndruță remarcă diferența de reacție a Poliției Române în cazul Disici față de o crimă cu o victimă civilă oarecare și sugerează că se explică prin spirit de corp, sau mentalitate de trib, o ipoteză care și eu zic că este plauzibilă. Am însă una alternativă: diferența este un răspuns rațional. Rostul ei este să apere polițiștii de agresiune în viitor. Efectul ei asupra siguranței cetățenilor de rînd și a domniei legii în general este pozitiv, dacă regimul este democratic. Apar două întrebări evidente. Prima: merită? Răspunsul este că depinde de cît anume costă. A doua: dacă nu merită, poate fi această diferență în represalii evitată? Sugerez că șansele sînt destul de bune că nu. Raționamentul este următorul: Dacă polițiștii apără legea și infractorii sînt gata să omoare pe oricine nu i-ar lăsa să o încalce în voie, atunci polițiștii sînt grupul cu cel mai mare risc de a fi omorîți. Mărimea acestui risc este direct proporțională cu salariul pe care societatea trebuie să îl plătească dacă vrea să aibă polițiști, și este invers proporțională cu cheful cu care un polițist își va face meseria. Este deci mai bine cînd riscul acesta este mai mic. El scade cînd polițiștii răspund cu represalii sporite la agresiuni comise asupra polițiștilor: data viitoare un potențial ucigaș de polițiști se va gîndi mai bine la alternative. Teoretic, cîștigul pentru restul societății se măsoară simplu. Cînd polițiștii apără legea și legea este bună, îi vrem buni și ieftini. Dacă plusul de entuziasm la datorie face polițiști mai buni, și dacă diferența în represalii ne costă mai puțin decît diferența în lefuri în lipsa acestora, atunci ambele obiective sînt servite cînd polițiștii răspund mai dur la moartea unuia de-al lor. Argumentul de mai sus devine superfluu dacă, atunci cînd polițiștii vor foarte tare să îl răzbune pe unul de al lor, a-i ține în frîu costă mai mult decît face. În acest caz, chiar dacă beneficiul pentru restul societății este inexistent, merită ca polițiștii să fie lăsați să își descarce nervii. O atare bănuială mi se pare plauzibilă. Poliția are un contract destul de tipic cu restul societății: ei prestează un serviciu și noi îi plătim. Supravegherea măsurii în care contractele de acest fel sînt îndeplinite este peste tot destul de scumpă ca să nu fie nicăieri perfectă. Pentru că ambele părți știu acest lucru, un contract bun nu va excela în rigiditate. De exemplu, eu scriu aceste rînduri pe calculatorul de la lucru, în timpul orelor de serviciu. Pentru mandatarul meu ar fi prea scump să îmi interzică atari distracții. Pe scurt, eu cred că atunci cînd frica nu este greu de produs, nu doar că merită pusă la păzit pepenii, ci chiar va fi. Iar cînd oamenii cinstiți se tem de poliție, eu zic că legea este proastă, nu poliția. Nu este treaba poliției să îndrepte legea, prin urmare soluția problemei nu la Ministerul de Interne trebuie căutată.

Gabi HUIBER

Statele Unite

Nr. 419: „*Elitele în democrație*“

Din China

De cîteva minute, televizorul îmi arată cîteva ideograme care s-ar traduce prin „fumatul face rău sănătății“, semn că pe canalul TVB Pearl Hong Kong se petrece ceva nu foarte plăcut anumitor tovarăși din China continentală. Dacă nu e Taiwanul, atunci sigur e Dalai Lama, sau măcar Falun Gong. Cenzură, cenzură, cenzură...

Renunț la televizor și deschid calculatorul – www.algoritma.ro/dilema. Democrația, democrația, democrația... Îmi lasă gura apă. Și totuși... Impresia generală pe care o am depre România de acum e că mulți au idei despre cum am putea pune mîna pe democrația asta, dar puțini se obosesc să se întrebe ce e de fapt democrația și de ce umblăm atît după ea. Și mă refer în primul rînd la clasa politică. Orice întrebare e luată ca ascunzînd anumite implicații (ce atîta democrație, ia s-o lăsăm mai moale!), și nimeni nu-și permite să fie etichetat ca nedemocratic, fie și pe nedrept. Iar lipsa asta de întrebări face ca toată lumea să aibă impresia că democrația e perfecțiunea întruchipată și salvarea tuturor. A te îndoi de democrație e ca și cînd te-ai fi îndoit de Biblie acum cîteva sute de ani. Toată lumea știe cum vine treaba cu *cogito ergo sum*. Ce s-a întîmplat însă cu *dubito ergo cogito*? Nu e vorba de a AFIRMA că democrația nu merită să fie urmărită, ci de acea „igienă a spiritului“ pomenită într-un articol dintr-un număr trecut al *Dilemei*. Ia ghiciți ce se întîmplă cînd omul descoperă că democrația nu e de un roz telenovelic? „S-o ia naiba de democrație, era mai bine pe vremea lui...“.

Sîntem cu toții spre democrație în zbor. Pînă aici toate bune. Dar cîți dintre noi știu unde mergem?

Victor GHIGA

Guangzhou, China

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Conflicte, crize, negociatori**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Literatură și poliție

„Tu ești sensibil, Pleșiță. Trebuia să fii scriitor."
Nicolae Ceaușescu

1. Printre francezii care, în 1950, au semnat Apelul de la Stockholm, adoptat de Congresul Mondial al Partizanilor Păcii și lansat de comuniști, se afla și un oarecare tînăr Jacques. Serviciile speciale franceze, prescurtat RG (=*Renseignements généraux),* l-au fișat cu promptitudine drept comunist. Nota de atunci există și azi în dosarul fostului oarecare tînăr Jacques, devenit între timp om politic de dreapta, ministru de Interne, șef de partid, primar general al Parisului, prim-ministru și în prezent președintele Republicii Franceze. Fiindcă despre Jacques Chirac e vorba!

Cu această informație cochetă se termină *Leurs dossiers RG* (Flammarion, 2000), cartea unui tînăr jurnalist francez de investigație, Julien Caumer, care, prin mijloace deloc ortodoxe, cel puțin așa susține el, a reușit să vadă, pe ascuns și parțial, dosarele unor scriitori și artiști francezi – André Malraux, Sartre, Brassens, Gabin, Yves Montand, Simone Signoret, Coluche ș.a. În chip de garnitură sînt oferite „piese" din dosarele lui Victor Hugo, Zola, Verlaine, Rimbaud etc. și se schițează, cu un anumit umor, istoria mai mult decît bicentenară a *RG*. Denumirea ar fi apărut prima dată într-un text din 1894, dar instituția exista de pe la 1800, sub numele „polices spéciales". O înființase Fouché, ministrul poliției pe vremea Directoratului și răsplătit de Napoleon cu aceeași funcție, pentru ajutorul dat în reușita loviturii de stat în urma căreia Bonaparte a devenit prim consul. „Viața națiunii este atent observată", scrie Julien Caumer: Fouché obținuse pentru ministerul lui al doilea buget al Franței de atunci (primul era al Externelor), iar Napoleon primea zilnic un „Buletin al ministerului", de care va fi fost desigur mulțumit, de vreme ce i-a prilejuit această maximă – „Un șef are dreptul să fie înfrînt, niciodată să fie surprins". Dar nu toți șefii gîndesc așa. În 1830, de exemplu, prințul Polignac, șef de guvern al regelui Charles X și autor al unui decret de reintroducere a cenzurii ce purta gingașul nume de „Legea Dreptății și a Iubirii" (chiar așa: *Loi de Justice et d'Amour),* vrea să guverneze prin ordonanțe, ca să scurtcircuiteze Parlamentul dominat de opoziție. Cere prefectului de poliție să-l informeze despre atitudinea populației, dar vremurile se schimbaseră: agenții știu că dacă sînt consultați se vrea nu adevărul, ci confirmarea dorințelor șefilor. Respectuos cu ierarhia, prefectul îl liniștește, Polignac merge la sigur, redactează ordonanțele, regele le semnează... și Parisul se răscoală! Charles X abdică, avea să fie ultimul Bourbon pe tronul Franței, iar de revolta din 1830 amintește pînă azi coloana din piața Bastiliei, ridicată între 1831 și 1840.

2. După legea în vigoare acum, notează autorul, *RG* au sarcina „de a căuta și centraliza informații de ordin politic, social și economic, necesare informării guvernului". Aceste informații nu constituie însă *probe*, fișele, notele, sintezele, rapoartele au menirea exclusivă de a documenta pe cei în drept.

Pentru strîngerea informațiilor sînt folosite, desigur, toate metodele, de la cele așa-zicînd „clasice" pînă la cele care presupun mijloace tehnice foarte sofisticate. Fapt e, rezultă din cartea lui Julien Caumer, că nimic nu pare a fi scăpat și a scăpa *RG*, prețul fiind însă, pare-se, recoltarea unei mari, chiar enorme, cantități de nimic și de nimicuri. Mai ales cînd este vorba de ținte oarecum speciale, cum sînt scriitorii și artiștii, în mod natural interesanți, chiar fascinanți, pentru *servicii*, în virtutea condiției lor de persoane publice cu influență socială.

Reflectate în dosare, aceste „oglinzi" ale poliției secrete, imaginile scriitorilor capătă însă adesea forme și dimensiuni halucinante – efect, în primul rînd, al punctului de vedere specific. Victor Hugo, despre care întocmește rapoarte un inspector numit Apollinaire (nici o legătură cu Guillaume!), apare în ipostaza de nebun, nebun veritabil, sursa răului fiind, crede inspectorul, excesele sexuale. Cînd, în 1873, poliția belgiană o înștiințează pe cea franceză de încercarea „omului de litere" Paul Verlaine de a-l ucide pe un alt „om de litere", Rimbaud, Arthur, în dosarul celui dintîi intră un raport în care relațiile dintre cei doi sînt descrise cu o atenție îngrozită. *„Ca morală și ca talent, acest Raimbaud* – stîlcirea numelor e frecventă în dosare! –, *în vîrstă de 15 pînă la 16 ani, era și este o monstruozitate."*, apreciază poliția. Verlaine s-a îndrăgostit de „Raimbaud", acesta i-a împărtășit ardoarea, cei doi au plecat în Belgia să se bucure de împlinirea sufletească. Verlaine, consemnează raportul cu un dezgust politicos, și-a abandonat nevasta cu o nemaipomenită ușurință, deși aceasta ar fi fost „foarte drăguță și bine crescută". Ceea ce nu e cazul lui Verlaine, care îi strigă bine-crescutei neveste venite după el în Belgia să-l recupereze că „viața de familie îi este odioasă" și că are cu prietenul „Raimbaud" *amoruri de tigri*. Nu era o vorbă-n vînt: Verlaine, continuă raportul, și-a dezgolit pieptul și i-a arătat abandonatei tăieturile și înțepăturile făcute cu cuțitul de „Raimbaud". *Aceste două creaturi se băteau și se sfîșiau ca niște fiare sălbatice, pentru a avea plăcerea de a se împăca* – finețea analizei polițiste fiind evidentă, întrebarea este, totuși, la ce vor fi servit aceste consemnări de pubelă. Fiindcă, alt exemplu, pe Zola un turnător îl denunță, în perioada afacerii Dreyfus, că așa cum nu e „bun patriot", nu este nici „soț bun", din bîrfe („se spune") rezultînd că romancierul naturalist își săruta camerista, care-i era amantă, în fața nevestei, distribuia „atenții mai mult decît familiale" unei nepoate și, pe deasupra, avea și o ibovnică mai tînără decît el cu 29 de ani, „o blondă înaltă, foarte elegantă". Turnătorul semna *Coquette!*

(va urma)

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Orgoliul intervenționist al scaunului

Elita politică din România are păreri ferme despre acțiunile din tribunale. Este de presupus că imatura justiție din România se lasă impresionată de aceste păreri. Nu există nici mecanisme, nici mentalități prin care politicienii să fie forțați să nu se amestece.

Politicianul care preia puterea crede că s-a încheiat definitiv nedreapta perioadă de opoziție și că cei care tocmai au pierdut alegerile trebuie pedepsiți. Apoi, pentru că traiul nu poate fi îmbunătățit imediat, alegătorii trebuie să capete impresia că se face măcar dreptate. Așa că de fiecare dată noua putere politică lansează invariabil cel puțin o campanie anticorupție.

Cei din 1996 nu avut încredere în structurile procuraturii și poliției și au înființat comitete speciale. Cum era de așteptat, acestea au parazitat și puținul realizat în lupta normală împotriva infractorilor. Dar urma pe care au lăsat-o în conștiința publică va mai bîntui multă vreme. Atunci s-a vorbit în mod deschis despre ingerința politicului în treburile justiției. Prima schimbare a puterii nu a stabilit un precedent fericit din acest punct de vedere.

Pentru că anticorupția părea atunci un scop bun, mijlocul a fost scuzat și vocile societății civile nu s-au auzit. Demonstrînd că a înțeles principiul de bază al schimbării de putere, Miron Mitrea observa, în urmă cu un an, că sînt cam puține locuri în pușcării pentru țărăniștii corupți. O simplă chestiune de cifre, pe care cei aflați pe val și-o vor pune la fiecare schimbare a puterii. În spațiul nostru politic, unde fiecare deține un adevăr absolut, justiția este privită ca o chestiune administrativă, fie că acest lucru este exprimat mai subtil, fie că mitraliera devine o metaforă politică.

După cîștigarea alegerilor, noii guvernanți au transmis același fel de semnale către justiție. De parcă ar fi făcut cu ochiul publicului, șmecherește, „știm cu toții cum este de fapt", ei oferă consultanță gratuită organelor justiției. Și așa se instalează noua regulă a jocului. Tentația de a oferi măcar o sugestie, din înaltul scaun ocupat, este prea mare. Această tentație există peste tot, dar în România nu există decență elementară necesară fragilei domnișoare legate la ochi pentru liniștea sa sufletească.

Orice poziție publică exprimată de un demnitar într-o problemă aflată pe rolul justiției poate intimida. Mai ales că procurorii și judecătorii noștri inamovibili nu sînt picați din viitor, ci sînt crescuți la școala obedienței față de secretarul de partid.

Obiceiul este răspîndit, și se practică pentru cauze majore și pentru nimicuri. Președintele Ion Iliescu a luat o poziție clară față de condamnarea generalilor Chițac și Stănculescu. Premierul Adrian Năstase a avut o poziție la fel de fermă față de condamnarea lui Răzvan Temeșan, acesta fiind scuzat pe motiv de geniu financiar-contabil. Cît despre noua victimă națională, Miron Cozma, apărătorii lui sînt peste tot.

Și acum nimicuri: Rodica Stănoiu, ministrul Justiției, îl asigura pe Ion Cristoiu că nu va plăti în nici un caz amenda pe care un judecător i-a aplicat-o pentru ofensele aduse Gabrielei Adameșteanu. Dacă ești lider de opinie poți fi necioplit cu voie de la putere.

Opiniile executivului și ale președintelui despre procese judecate sau în desfășurare denotă o mentalitate. Cîștigătorul ia totul, pare a spune oricine ajunge la putere în România. Canonul democratic spune că deținătorul puterii trebuie să se supună regulilor jocului. Dar la noi, regulile sînt schimbate de jucătorii care au cîștigat campionatul.

Nu a fost decît un pas pînă la debarasarea de procurorii care au instrumentat cazurile legate de Adrian Costea. Omul care a asistat la interogatoriile pe care judecătorul francez le-a luat celor mai puternici doi oameni din România cere acum azil politic în Franța.

Vor putea Ion Iliescu și Adrian Năstase să convingă pe cineva că Ovidiu Burdușan a fost destituit din motive administrative? Chiar și susținătorii lor dornici de răzbunare nu pot crede acest lucru.

Adrian Năstase a afirmat că respectivul este supărat „pentru că i s-a terminat sejurul în București". De ce era nevoie ca șeful executivului să intre în contradicție cu un simplu procuror, nu se poate spune. Chiar dacă s-a dorit schimbarea sa, de ce trebuia ca premierul să se arate direct implicat în chestiune?

Procurorul militar Dan Voinea, care a instrumentat dosarele revoluției, și echipa sa au fost risipiți. Alții își dau demisia. După trei luni de guvernare, puterea consideră că se poate manifesta plenar. De la exprimarea unei păreri pînă la fapte, drumul este scurt. Nu costa nimic dacă măcar se păstra aparența de independență a Justiției.

Acum se anunță deschiderea unui număr masiv de dosare privind privatizarea. Este o nouă campanie anticorupție, cu tot tacîmul: anunțată de politicieni, cu țintă precisă. Dornică de sînge, presa așteaptă cu nerăbdare, uitînd că întreaga filozofie este greșită. Însăși ideea de campanie în justiție induce ideea unei dreptăți îngurgitate cu linguriță.

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Prezumția de vinovăție a ateismului

Am o veneratie deosebită pentru termenul poporan, cum ar fi spus Stahl, de *rînduială*. Mi se pare unul din „principiile" de bază ale acestei gîndiri poporane din spațiul românesc. De aceea, cînd l-am auzit invocat de curînd într-o discuție foarte elevată și foarte publică, am ciulit urechile. Teza de bază putea fi formulată astfel: rînduiala, ca principiu organizator fundamental în lumea satului tradițional, este o ordine integral ortodoxă; ca atare, ea nu poate fi înțeleasă autentic, adică „din interior" (emic), decît de către un spirit ortodox, care împărtășește trăirea (credința, deci) obiectului său de studiu. *Fapta* țăranului (creștină) nu poate fi abordată legitim doar ca *fapt* (social). M-am îndoit public, elevat dar ferm, de această dublă reducție. *Poate oi avea eu o viziune de liber cugetător* – am aruncat eu, provocator. Imediat, niște voci din public m-au asigurat că nimeni nu presupune așa ceva din partea mea și că nu a existat intenția de a mă jigni.

Am realizat atunci încă o dată că faimoasa întrebare a lui Constantinescu *(Credeți în Dumnezeu, domnule Iliescu?)* nu a fost o simplă retorică populistă, ci un soi de *politically correct à la roumaine*, bazată pe prezumția de vinovăție a ateismului – ca să îl parafrazez pe Andrei Cornea – identificată de unii dintre susținătorii săi, pripit și caricatural, cu ateismul comunist militant, pentru alții avînd însă rădăcini mai profunde.

Ceea ce mi se pare de-a dreptul periculos în această viziune este presupoziția epistemologică din spatele acestei duble reducții, și anume faptul – niciodată exprimat ca atare – că, în ultimă instanță, o gîndire adevărată a culturii române nu poate fi decît o *gîndire credincioasă*.

De curînd, în paginile acestei reviste, Teodor Baconsky a publicat o impresionantă „profesiune de credință", extrem de semnificativă, într-un registru mai înalt, pentru această problemă. Acuzele sale principale merg împotriva „antropologilor religiei" care, precum Marcel Mauss, au „trăit o viață întreagă sub această posacă tiranie a faptului". Procedînd astfel, antropologia – de fapt științele sociale în ansamblul lor – ne răpesc șansa de a înțelege cu adevărat ce se întîmplă în societățile noastre: „Nu vom putea înțelege societățile viitorului, așa cum nu putem înțelege cu adevărat funcționarea societăților de astăzi, dacă nu vom admite că științele Omului sînt avatarurile teologiei creștine și că în evoluția lor rămîne solidară cu datele Revelației [...]". Știința se află astfel, embrionar, în gîndirea teologică, pe care nu face decît să o „prelucreze": „realizarea de Sine (individuația) descrisă în opera lui Jung este un calc al patristicei *imago Dei* [...]". Nimic nou sub soare...

Pentru antropologia religiei, aceasta nu este, într-adevăr, credință, ci fapt religios, așa cum suicidul nu a fost pentru Durkheim, care i-a destinat un studiu paradigmatic, o dramă umană, ci un fapt social ca oricare altul, ce poate și trebuie să fie explicat prin alte fapte sociale. Or, exact acest lucru pare să fie considerat ilegitim – sau în orice caz reducționist – în profesia de credință a domnului Baconsky. Or, dacă teza conform căreia, dezvoltîndu-se ca științe ale omului, acestea pierd pe parcurs Omul, poate fi discutată cu folos, nu văd cum înțelegerea „funcționării societăților de astăzi" poate fi abordată fără acceptarea ideii fondatoare de „fapt social" – care nu mai este (dacă a fost vreodată) doar o „posacă" obtuzitate empiristă, cum pare să o considere domnul Baconsky.

Generalizînd răutăcios, s-ar părea că există la numeroși intelectuali români o prezumție de vinovăție, întemeiată în primatul trăirii creștine (ortodoxe), a autonomiei și legitimității „faptului social". Dacă așa stau lucrurile, personal sînt gata să-mi asum „vinovăția" și, de-al dracului (cum altfel !), să mă declar ateu, Doamne iartă-mă....

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Deşertificarea

Jargonul tranziţiei strecoară acest cuvinţel sumbru pentru a numi una dintre isprăvile ei cele mai ameninţătoare: defertilizarea solului. După cum susţin specialiştii, pe lîngă dereglările climatice la ea contribuie substanţial şi oamenii: numeroşi beneficiari mărunţi ai recentelor împroprietăriri, ori unii care îşi arogă această calitate cu de la sine putere, poartă un veritabil război împotriva regnului vegetal. Prea obosiţi pentru a cultiva fostele ogoare, ei se dedau cu o energie nesecată schingiuirii pădurilor. Răspunsul îl dă pămîntul devitalizîndu-se, pierzîndu-şi rodnicia şi fărîmiţîndu-se sub ochii noştri. Ca urmare a acestei eroziuni, apele curgătoare îşi înghit malurile, gata să se reverse la prima viitură, dealurile o pornesc la vale, vînturile întunecă soarele cu nori grei de praf, amintind furtunile de nisip din marile pustiuri ale globului. Odată cu podoaba forestieră, purtătorii acestui trist război retează şi străvechea legătură consemnată de înaintaşi în emblematica rostire: codrul frate cu românul...

Mutilarea pădurilor şi a ţarinilor mutilează, în fapt, şi mecanismul crucial al economiei către care toţi timonierii tranziţiei pretind că navighează. Supusă unui asemenea tratament chiar de agenţii ei, proprietatea privată renaşte automutilîndu-se. Este greu de crezut că proprietarii şi-ar distruge ei înşişi proprietatea dacă ar avea încredere în ea. Mijloacele de producţie recuperate nu sînt folosite pentru a produce, ci sînt fie consumate, fie în mod sistematic degradate.

Instituţiile publice nu s-au resemnat să asiste pasive la această dramă. Încă de la primii paşi, România postrevoluţionară nu s-a dotat cu unul, ci cu două partide ecologice, printre ai căror fruntaşi s-a aflat patronul unei universităţi private specializată în vînzarea de diplome false. Lovite de o incurabilă atrofie electorală, cele două partide ecologice s-au cufundat cu frenezie într-un efort inutil de anulare reciprocă.

Reţetele ecologice fiind emise din toate ungherele spectrului politic, nici statul nu putea rămîne străin de aceste eroice opinteli. Mai toate guvernele din ultimul deceniu au mobilizat în acest scop pe lîngă clasicul Minister al Agriculturii şi un Minister al Mediului avînd ca misiune întocmirea de rapoarte asupra catastrofelor ecologice după ce acestea s-au produs. România experimentează astfel etatizarea deşertificării.

Sfînt în raport cu stabilitatea graniţelor, pămîntul patriei devine sub oblăduirea tranziţiei obiectul celui mai antipatriotic dispreţ. ▲

BARBURISME

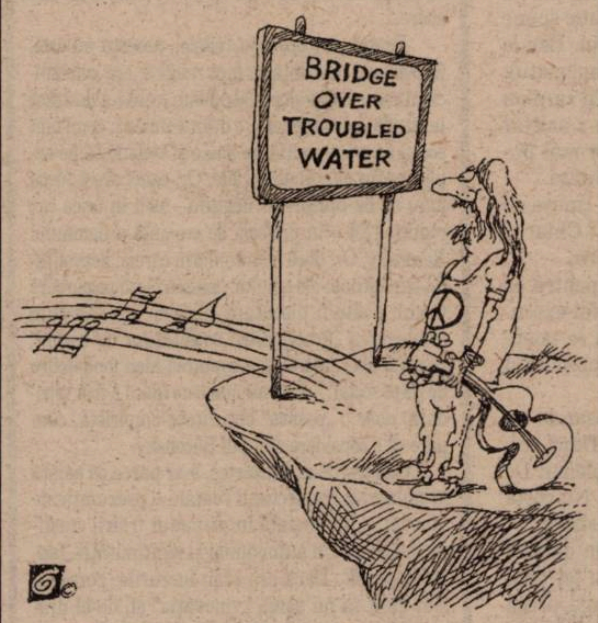

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Cum comunicăm

Observ adesea că oamenii acordă destulă atenţie felului în care se exprimă, în special corectitudinii gramaticale şi lexicului. Şi nu mă refer, evident, doar la filologi ori la intelectuali în general, ci la oameni de tot felul, mai mult sau mai puţin instruiţi. Mi s-a întîmplat să văd chiar cîte o persoană foarte puţin instruită care îşi corecta interlocutorul pentru că greşise un cuvînt sau un acord gramatical, elevi (nu neapărat premianţi) sau băieţi de cartier rîzînd de un coleg care pronunţa prost un nume străin etc. Nu înseamnă că întotdeauna cei care corectau nu puteau cădea, la rîndul lor, în greşeală. Iar exemplul clasic, dacă nu chiar arhetipul acestei situaţii, este cunoscuta polemică din *D-l Goe* în jurul formelor *marinal, marinel, mariner*. Observ, de asemenea, că emisiunile radio şi TV de cultivare a limbii s-au bucurat întotdeauna de o anume popularitate, de la aceea prezentată de Alexandru Graur pe vremea copilăriei mele pînă la cele de astăzi, cîte şi cum mai sînt. Nu numai lingviştii, dar şi antropologii ar avea multe de spus despre această tendinţă a omului de a controla şi regla mereu exprimarea sa şi a semenilor, despre comportamentul faţă de norma lingvistică şi faţă de devierile de la normă. Şi, chiar dacă tranziţia a adus cu sine tot felul de ciudăţenii şi zbenguieli în utilizarea corectă a limbajului, corul celor care deplîng „stricarea limbii" se înşeală: lingviştii spun că sistemul limbii are mecanismele sale de autoreglare, care funcţionează în timp; „se strică", la un moment dat, doar *comportamentul lingvistic* al vorbitorilor unei limbi. Aşa încît, vorba unui prieten, dacă intrăm în panică şi simţim nevoia să apărăm limba română, atunci trebuie s-o apărăm de propriii săi vorbitori.

Dacă însă în materie de lexic şi de corectitudine gramaticală tot românul mediu este conştient că o greşeală „te face de rîs", nu de aceeaşi atenţie se bucură alte aspecte ale comunicării prin limbă. Iar ceea ce mă intrigă este tocmai indiferenţa cu care este tratată însăşi ideea de comunicare eficientă. Cîteva exemple mi se par tipice şi suficient de răspîndite pentru a vorbi de un adevărat fenomen. Mă uit, de pildă, la anchetele făcute pe stradă de reporterii TV pe o temă sau alta (mostre bogate şi expresive se pot găsi mai ales în emisiunea realizată de Stelian Tănase pe Antena 1): cetăţenii intervievaţi au reţineri, se pierd în introduceri, îşi caută cuvintele cele mai pompoase chiar dacă au de vorbit despre lucruri simple şi clare, „filozofează" pe lîngă subiect, ezită să-şi afirme direct opinia chiar dacă e vorba despre o chestiune care îi priveşte nemijlocit, în calitatea lor de cetăţeni etc.

Personalităţile publice invitate în *talk-show*-uri au, de asemenea, năravurile lor. Unul dintre cele mai frecvente este „mania precizării": întrebat simplu, direct şi pe faţă nu contează ce (iar moderatorii noştri au tot felul de defecte, dar nu li se poate reproşa că n-au învăţat să pună întrebări scurte şi directe, aproape brutale), personajul public român începe cu „înainte de a răspunde la întrebarea dvs., aş vrea să fac o precizare". Şi urmează un lung monolog despre cu totul altceva, întrebarea fiind adesea uitată pe drum. Ajuns în faţa camerei să vorbească despre o problemă *de azi*, personajul public vrea să profite de ocazie pentru a face ordine verbală în tot felul de alte chestiuni petrecute ieri, săptămîna trecută sau în legislatura precedentă. Există, apoi, „mania teoretico-istorică". Cînd i se pune o întrebare de genul „cîte fabrici aţi privatizat în ultimii doi ani?", ceea ce ar presupune un răspuns scurt, exprimat printr-un număr („zece", „o sută", „nici una" etc.), personajul nostru începe prin a vorbi despre „importanţa pe care partidul nostru o acordă privatizării, pentru că acest proces reprezintă...", continuă cu un scurt istoric al problemei, face eventual o incursiune prin Europa dînd exemplul privatizărilor realizate de guvernele conservatoare sau, după caz, de stînga din ţările occidentale, pentru ca într-un tîrziu să ajungă, în fine, la numărul cerut şi aşteptat şi, eventual, să-l şi rostească, dar numai după o nouă formulă introductivă: „conform situaţiilor şi statisticilor efectuate de partidul / ministerul nostru, au fost privatizate *n* societăţi comerciale, dintre care...".

Exemple mai sînt, cu siguranţă. Ele pot părea nişte detalii nesemnificative, dar tocmai aici e problema. Comunicăm prost şi ineficient (între noi, cetăţenii; între persoane publice şi cetăţeni; între noi şi Europa etc.) pentru că avem pasiunea bizantină a ornării expresiei, pentru că deceniile comuniste ne-au învăţat cum să ne ascundem după cuvinte şi pentru că a spune lucrurilor pe nume ni se pare, prea adesea, un detaliu nesemnificativ. ▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Pe marginea unui verdict

Ştire din Statele Unite anunţă că, în 12 martie, un tribunal din Louisiana a respins, în numele libertăţii de exprimare, plîngerea depusă împotriva studiourilor Warner Brothers şi a regizorului Oliver Stone, regizorul filmului *Natural Born Killers*. Ieşit pe ecrane în 1994, avînd în rolurile principale pe Juliette Lewis şi Woody Harrelson, *Natural Born Killers* a devenit, dacă-mi este permisă analogia, „filmul de căpătîi" al multor tineri şi adolescenţi. Doi fani ai filmului, Sarah Edmondson şi Ben Darrus, s-au identificat în aşa măsură cu protagoniştii încît au decis să le retrăiască aventurile. Rezultat – un mort şi o femeie paralizată pe viaţă. Nu a fost, nici în America şi nici în Europa, singurul caz de acest fel. De fiecare dată, asasinii – tineri, abia ieşiţi din adolescenţă – declarau că îi avuseseră pe eroii filmului drept „modele".

Sentinţa dată de tribunalul din Louisiana vine după cinci ani de aprigă bătălie judiciară. Procesul însuşi a fost considerat o premieră, deoarece acuzarea a pretins că realizatorul fusese conştient că opera lui îi va determina pe unii tineri să comită crime. Apărarea a invocat, firesc, statutul de operă de artă al filmului şi a prezentat, drept probe, interviurile date de regizor, în care acesta susţinea că dorise, dimpotrivă, să-i facă pe spectatori să reflecteze, în mod critic, asupra locului violenţei în societatea contemporană. Este poziţia pe care a adoptat-o, în final, şi judecătorul, al cărui verdict respinge tocmai intenţia de incitare la violenţă. „Nu eu, ci Sarah Edmondson a tras asupra lui Patsy Byer" (femeia paralizată, n.m.), ar fi declarat, după încheierea procesului, Oliver Stone. Cu alte cuvinte, ficţiunea e una, realitatea e alta, şi cine nu înţelege că arta e convenţie înseamnă că pierde şi simţul realităţii.

Procesul nu face decît să continue, în fapt, o mai veche dezbatere, acutizată în ultimii ani de valul de violenţă care a invadat marele şi micul ecran. Se pot aminti imediat absurdele procese care au fost intentate lui Flaubert şi Baudelaire, pentru *Madame Bovary* şi *Les Fleurs du Mal*. Dar la fel de bine se pot invoca afirmaţiile lui Sartre de acum jumătate de veac, conform cărora vorbele nu sînt inocente, un cuvînt e asemenea unui glonte iar scriitorul e acela care apasă pe trăgaci. Apel la responsabilitate pe care, vai, autorul lui *L'être et le néant* a fost primul care nu l-a respectat. Ceea ce particularizează însă procesul legat de filmul lui Stone e că asasinii au declarat explicit că se revendică de la „modelul" *Natural Born Killers;* este, *mutadis mutandis*, ca şi cum s-ar fi reclamat de la o anumită ideologie care legitimează ura şi violenţa. Iar cum orice operă este şi expresia unei anume filosofii a existenţei, discuţia rămîne delicată, pe muchie de cuţit.

Aş fi curios ce crede despre procesul din Louisiana Andrei Makine, autorul superbului *Testament francez,* rusul stabilit în 1987 la Paris şi ajuns un nume de referinţă al romanului contemporan. De fapt, bănuiesc ce crede. Într-un interviu recent, Makine vorbeşte de subcultura omniprezentă pe ecrane, subcultură funcţionînd ca un drog mental. Dar nici literatura nu stă mai bine; „astăzi, romanul francez e inundat de spermă şi de materii fecale. (...) Nu pot să iau în serios acele personaje care suferă fiindcă nu reuşesc să facă dragoste mai mult de zece ori pe lună". Or, continuă Makine, cititorii vor adopta, încetul cu încetul, această viziune asupra lumii: „Oamenii sînt influenţaţi de lectură, de conceptualizarea lumii pe care o oferă scriitorul. Ei sfîrşesc prin a reproduce ceea ce citesc". A scrie înseamnă o alegere metafizică, o investire totală: „Literatura reprezintă ultimul teren de rezistenţă în faţa maşinilor de tîmpizare. E ultimul refugiu al gîndirii libere şi faptul de a prostitua literatura ar trebui să fie considerat o crimă împotriva umanităţii".

E, poate, spus cam retoric, cam patetic, dar mărturisesc că mă simt reconfortat cînd citesc astfel de declaraţii, a căror sinceritate, în cazul unor scriitori ca Makine, n-are cum să fie pusă la îndoială. ▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Despre instituţii

– naşterea şi identitatea lor –

Unul dintre „secretele“, altfel ştiute de toată lumea, ale democraţiei americane este principiul după care fiecare instituţie publică purtătoare de autoritate este controlată, iar puterea ei este „echilibrată“ de o altă instituţie. În engleză, principiul se cheamă *„checks and balances“* şi se pare că primul care a vorbit deslușit despre acest lucru a fost Thomas Jefferson, care în ale sale *Note despre Statul Virginia* (1784) a afirmat că puterile unei guvernări trebuie să fie divizate şi echilibrate între mai multe instituţii, astfel ca nici una dintre ele să nu-şi poată depăşi competenţele legale fără să fie oprită eficient de o altă instituţie. Nu e greu să identificăm în această idee jeffersoniană puternice influenţe din Montesquieu, dar paternitatea ideii e mai puţin importantă pentru noi. Important este să înţelegem cît mai profund acest principiu pentru că, în absenţa acestei idei fondatoare, nu poate exista stat de drept.

Am mai spus-o, statul de drept presupune o arhitectură complicată (ceea ce se traduce într-o birocraţie care pare, uneori, insuportabilă) în care elementul principal este simetria (adică „echilibrul“ puterilor). Statul de drept are în spiritul său, în acelaşi timp, rigoarea gotică a echilibrului şi simetriei, dar şi voluptatea barocă a detaliului finisat cu grijă. Statul de drept este foarte bogat în detalii (instituţii), dar echilibrul intern al întregii structuri este întotdeauna păstrat.

Cînd decidentul politic înfiinţează o nouă instituţie publică, trebuie să aibă în minte foarte clar „datele de identitate“ ale acesteia. Astfel, o instituţie publică într-un stat de drept se identifică prin trei elemente esenţiale: competenţele (cu ce se ocupă), ce instituţie o controlează (nu este întotdeauna aceeaşi cu instituţia căreia i se subordonează) şi ce instituţie o „echilibrează“ (adică ce instituţie are abilitarea necesară să oprească sau să îndrepte eventualul abuz sau eventuala eroare). Aceste elemente sînt relativ uşor de imaginat cînd există în mod real nevoia unei noi instituţii şi cînd decidentul ştie clar care este *scopul* noii instituţii. În orice caz, se poate spune aproape cu certitudinea unei legi că o instituţie care nu este construită de la bun început pe aceste trei coordonate este o instituţie care nu poate aparţine statului de drept şi sistemului democratic de guvernare.

În România ultimilor ani, înfiinţarea şi desfiinţarea de instituţii a fost un fel de sport politic jucat după reguli stabilite, adesea, în zone extra-administrative, precum spaţiul afacerilor private sau al serviciilor secrete. Eşecurile instituţionale ale României post-decembriste sînt nenumărate, de la FPS pînă la desenul constituţional al Parlamentului bicameral şi de la puzderia de instituţii „autonome“ zise agenţii pînă la inflaţia de servicii de informaţii. Adaug aici şi practica absolut tuturor guvernărilor din 1990 încoace de a crea instituţii/funcţii *pentru* anumite persoane cu totala nesocotire a necesităţii şi oportunităţii – determinaţii principale ale oricărei decizii administrative.

E drept, există circumstanţe atenuante. România a fost nevoită să experimenteze îndelung după deceniile de deşert comunist, iar reflexele administrative specifice statului de drept şi democraţiei nu se dobîndesc dintr-o dată. În plus, nu a existat o reţetă a tranziţiei şi nici o formulă magică a reformei administraţiei. Oamenii, funcţionari publici sau demnitari, nu au fost nici ei antrenaţi şi determinaţi să asume deplin noile instituţii pe care au fost chemaţi să le servească şi, în general, au avut două tipuri de atitudini: fie s-au comportat în continuare ca „pe vremuri“, fie au „forţat“ instituţia prin atitudini exagerat de liberale. În ambele cazuri, fără îndoială, prăbuşirea instituţiei care are asemenea tipuri de funcţionari este sigură. Nu contează că asistăm la o eroziune interioară care poate merge pînă la implozie (în primul caz) sau la o dizolvare senină în apele călduţe ale societăţii civile care duce la demantelare (în al doilea caz), rezultatul e acelaşi: instituţia „falimentează“ din punct de vedere administrativ. Pentru administraţie, încremenirea rău-voitoare în limitele instituţionale este la fel de distructivă ca şi pulverizarea nonşalantă ori insurgentă a acestor limite. În fine, să nu uităm dezastrul moral lăsat din noi care, indiferent dacă îl recunoaştem sau nu, generează fatal precaritate în orice gest pe care îl facem.

Deşi ştim toate acestea, rămîne faptul că, sub aspect instituţional, statul de drept românesc a crescut anapoda. Încă de mic a evidenţiat nu de puţine ori tare genetice pe care, apoi, cu trecerea anilor, a încercat să le compenseze prin forţări exagerate. De aceea, instituţiile noastre sînt paradoxale: cuprind în ele vechiul şi noul, comunismul şi capitalismul, într-un asemenea amestec, încît îţi e greu să spui limpede căror vremuri aparţin.

(va urma)

▲

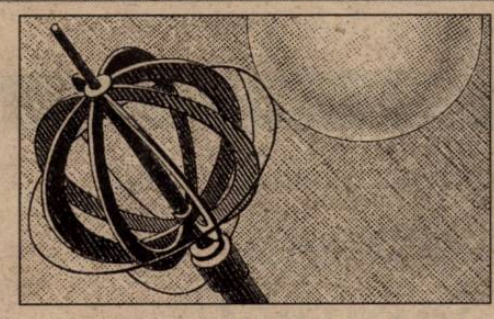

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Arestarea

Au trecut mai bine de şase luni de cînd manifestanţii de la Belgrad strigau „Slobo, salvează Serbia, sinucide-te!“. Un îndemn brutal, adresat unui om al cărui tată, preot, s-a sinucis, după ce a fost acuzat de delaţiuni în favoarea autorităţilor comuniste. Şi mama şi unul dintre unchii săi s-au sinucis. Mulţimea nu excelează niciodată în sentimente delicate. Slobodan Miloşevici nu s-a sinucis şi, după manifestaţiile care ameninţau să se transforme în război civil, el a negociat cu cîştigătorul transferul paşnic al puterii.

Vojislav Kostunica a devenit preşedintele Iugoslaviei. Într-una din primele sale declaraţii a refuzat cererea Tribunalului penal internaţional pentru fosta Iugoslavie: el nu acceptă nici azi judecarea fostului şef al statului pentru crime de război şi crime împotriva umanităţii. Ostilitatea noului preşedinte faţă de instanţa internaţională era evidentă, a afirmat şi a dovedit în nenumărate rînduri că insistenţele doamnei Carla del Ponte, procuror la acest tribunal, sînt inutile. El a promis că Miloşevici, dar şi alţi foşti lideri ai ţării în vreme de război, vor fi judecaţi – dacă va exista posibilitatea de a se dovedi vinovăţia lor – de către tribunalele interne, pentru abuz de putere şi delicte financiare. Îmbogăţirea spectaculoasă a liderilor belgrădeni şi a familiilor lor făcea de mult obiectul unor anchete de presă. Acum, aceste delicte sînt investigate de o echipă specială, formată din oameni cu reputaţia de incoruptibili, condusă de generalul în rezervă Vuk Obradovici. El a declarat că „în timpul lui Miloşevici, ţara a fost prădată în proporţii nebănuite de noi, cei din opoziţie“.

Frauda financiară este însă intim legată de operaţiunile militare şi faptul că unii s-au îmbogăţit (procesul de la Belgrad) nu poate fi despărţit de faptul că alţii au murit (eventualul proces de la Haga). La un prim interogatoriu, fostul preşedinte a recunoscut că a finanţat mişcările pro-sîrbe din Croaţia şi Bosnia-Herţegovina cu bani care nu figurează în buget, pentru că au rezultat din operaţiuni acoperite de secretul de stat. Nicăieri în lume aprovizionarea armatei nu este un subiect de discutat în piaţa publică, cu atît mai puţin în vreme ce oastea este angajată în lupte. Miloşevici s-a simţit îndreptăţit să procedeze aşa, pentru că poporul susţinea războaiele duse pentru o Serbie Mare. Corupţia şi cîştigurile ilicite nu sînt decît subprodusul eforturilor pentru victorie şi, dacă ar fi învins, n-ar mai fi fost vorba nici despre corupţie şi cu atît mai puţin despre crime de război. Sîrbii, sau o bună parte dintre ei, cred că Miloşevici a pierdut nu pentru că i s-au opus croaţii sau bosniecii, ci din cauză că a avut de înfruntat tenebroase manevre internaţionale, culminînd cu bombardamentele NATO din 1999. Pentru partidul socialist care l-a ales, în 2000, secretar general, dar probabil şi pentru mulţi oameni din armată şi poliţie, Miloşevici este un erou. Eroii nu sînt obligaţi să cîştige războaie şi nici să dea socoteală de banii cheltuiţi pentru înarmare. Suferinţa victimelor nu este decît o justă pedeapsă pentru impertinenţa de a se fi împotrivit unui erou. Învins în alegeri, Miloşevici a avut totuşi aproximativ 40% din voturi.

Chiar dacă se poate presupune că mulţi dintre cei care au votat anul trecut pentru el şi-au schimbat acum afilierea, el şi cauza lui mai pot provoca conflicte. Peripeţiile din ultima noapte a lunii martie par a spune că decizia arestării lui nu a fost a întregii conduceri iugoslave, că preşedintele şi armata pe de o parte şi prim-ministrul şi poliţia pe de altă parte nu au acţionat solidar. Asaltul împotriva vilei lui Miloşevici a intervenit exact la limita termenului fixat de Statele Unite pentru deblocarea ajutorului financiar de 50.000.000 de dolari (jumătate din suma care i se impută lui Miloşevici). Aşa cum au cerut americanii, Miloşevici a fost arestat, dar atît. Nu a fost predat autorităţii internaţionale, aşa cum se condiţiona mai departe.

Preşedintele Kostunica vrea să menţină stabilitatea internă, să obţină finanţarea externă, să-şi ţină promisiunile faţă de Miloşevici: autorităţile iugoslave consideră că un proces pentru corupţie la un tribunal din Belgrad ar fi o desprindere de trecut, fără a pune în discuţie conceptul de demnitate naţională. Dar acuzatul nu va putea să accepte această separaţie: el va trebui să se justifice prin necesităţile impuse de lupte şi, în cele din urmă, dezbaterea juridică despre necesitatea şi felul cum au fost duse luptele nu va putea fi evitată. Va fi dificil de redus acest deceniu sîngeros din istoria Balcanilor la cîteva escrocherii cu arme. Şi nici sinuciderea principalului acuzat, vinovat ori nu, nu ar rezolva mare lucru. Numai viaţa fără eroi ar putea salva Serbia.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Supravieţuitorul Dolănescu

Ştefan cel Mare trebuie că se învîrte în mormînt. Dar nu poate fi o mişcare de rotaţie constantă – nu atîta vreme cît ritmul inevitabil al manelelor va continua să zgîlţîie vatra strămoşească.

Ei, da, boieri dumneavoastră, am trăit să vedem încă o pace ruşinoasă cu Turcul! Dar ce zic eu, chiar mai mult decît atît – e o capitulare fără condiţii, în care ne dăm nu numai portofelul (prin amabilitatea BTR), ci ne punem şi turbanul. Ca de atîtea ori în istorie, în fruntea partidei boierilor vînduţi Porţii s-a pus un os (aproape) domnesc: *hale* Ion Dolănescu.

Pentru cei care n-au vreme să urmărească evoluţiile din lumea muzicală, iată pe scurt întîmplarea: Dolănescu a făcut echipă cu nişte cîntăreţi de manele şi a scos un album pe care americanii l-ar numi *fusion*, adică o combinaţie de stiluri. În cazul de faţă e vorba de foste hituri de muzică populară, remixate cu inflexiunile orientale şi *rap*-ul de Pantelimon pe care piaţa le cere astăzi. Ca să-şi promoveze opera şi-a confecţionat un costum bizar, cu o tunică neagră à la Nehru şi un turban din acelea pe care şi astăzi Soleiman Magnificul le poartă prin manualele de clasa a cincea. În această ţinută a apărut în *talk-show*-uri, pledînd pentru destindere şi coexistenţă paşnică între genurile muzicale.

Probabil că i-a trebuit ceva curaj. Numele mari, care îţi garantează vînzări de zeci de mii de casete, nu mai sînt nici Ion Dolănescu şi nici Irina Loghin. O ştie şi Vadim, care era preşedinte astăzi dacă îi venea ideea să-i pună pe listă pe Adrian Copilul Minune ori pe Elvis. Şi totuşi, atunci cînd toată lumea credea că dl Dolănescu se va dedica propăşirii ţării prin măsuri înţelepte de ordin legislativ, iată-l înapoi la ce ştie să facă mai bine. Să fie un semn că bunul-simţ mai cîştigă cîteodată? Poate, dacă turbanul n-ar fi avut sclipici şi dacă maestrul n-ar încerca să ia din *market-share*-ul altora care au crescut cinstit în mahala şi cîntă în cunoştinţă de cauză.

Dar, de ce nu? În tinereţe, Ion Dolănescu ar fi avut voce berechet şi pentru muzica de cameră. Dar a ales-o pe cea de tractor. Că a avut dreptate stau mărturie cele două vile ale sale, notoritatea enormă a numelui şi, mai aproape, greva de la Operă, care ne arată unde ar fi ajuns dacă se ţinea de carte. Şi totuşi, Dolănescu a trăit bine din muzică atîta vreme cît oamenii nu puteau să asculte decît „populara“ clasică. Fostul regim iubea canoanele, probabil şi pentru avantajul că ideile vechi duc mai rar la răzmeriţă. Aşa că rapsodul a putut să imprime oricîte albume, atîta vreme cît se limita la producţii cuminţi, în care mîndra venea inexorabil pe cărare, iar badea se mira cum „trec anii pasăre în zbor“.

Vremurile acelea s-au dus. Astăzi, tariful lui la o nuntă e sub cel al maneliştilor cu autoritate. După cum şi publicul său are o putere financiară mai mică decît cel al lui Vali Vijelie, îndrăgit de mulţi cetăţeni cu maşini negre şi ocupaţii şi mai închise la culoare.

Pînă la urmă, e o chestiune de *clash* cultural. După 30 de ani în care a doinit din difuzoare sparte de pick-up-uri, agăţate de tavan pe prispă, Dolănescu nu prea are ce le spune orăşenilor, singurii care îşi mai pot permite să cumpere muzică. Limba lui nu are tonul, topica, accentul şi nici inflexiunile care dau savoare industriei culturale de Bolintin. Ca să nu mai vorbim de versuri. Pe cine mai impresionezi acum cu „Mi-am făcut fîntînă-n curte“ sau „Coşi, măicuţă, cămaşa lui Zamfir“? Nici măcar *foaia verde* pe care o cîntă altădată Dolănescu nu mai creşte în copaci – azi e dreptunghiulară, făcută din hîrtie şi din ea se uită la tine cu admiraţie dl Abraham Lincoln.

Pentru nostalgiile ţăranilor plecaţi la oraş să muncească în combinat, leacul nu se mai găseşte în muzică. Acriţi, aceşti oameni s-au întors către

ziarele maro-roşcate, *talk-show*-uri fără muzică, dar cu multe dezvăluiri şi votcă de rafinărie care te ajută să crezi absolut orice. Iată că şi Dolănescu îi abandonează fredonînd (după ce le-a luat votul), încercînd să cînte la masa unei alte generaţii, care încă n-a cotizat la casa de la Butimanu a maestrului.

Dar ce contează dacă inimile sînt zdrobite? Sus turbanele!

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Ţestoasa şi iepurele

La început, părea că o să cîştige iepurele. Dezosat, pané, umplut cu caşcaval şi tasso, înecat într-un sos de smîntînă aromat cu tasso, o lua la picior prin trupul Laurei. Iepurele ajunse de îndată în stomac, unde se apucă să facă piruete ameţitoare, înnebunitoare cercuri de grăsimi şi glucide. Pe cînd iepurele făcea tumbe de fericire, convins ca a întrecut în sosuri oricare alte bucate de pe lume, ţestoasa se tîra, ca un foc mocnit, prin venele lui Andrei. Ţestoasa fusese scăldată într-un sos ruginiu, gros şi întunecat şi alimentată cu sherry şi smîntînă.

Cursa părea că luase sfîrşit cînd Laura se prăbuşi pe pat, cu un geamăt, blestemînd farmecele burgheziei, cu sosurile ei grele care au tăiat, pe bună dreptate, drum Revoluţiei Franceze. De îndată ce Laura capitulă în faţa evidenţei şi era pe punctul să-şi abandoneze sufletul în ghearele celui mai aspru vegetarianism, iepurele se culcuşi să tragă un pui de somn. Ea se simţi mai bine şi dădu înapoi de la propriul radicalism. O masă în oraş, cînd şi cînd, la un local bun, fără să te atingi de iepure, părea iarăşi un viitor posibil. Se gîndea că, dacă va mai fi să meargă la restaurant, va trebui să-şi astupe urechile, să nu audă cîntecul de sirenă al chelnerului, recitînd poematic atributele culinare ale bucatelor. Incantaţia chelnerului, mai presus de orice, o ademenise în mrejele iepurelui.

Între timp, ţestoasa se tîrîse o bună bucată de loc şi ajunsese acum în coşul pieptului lui Andrei, unde începu să împrăştie o arsură intensă şi piperată. Împuns de fragmentele de animal îmbibat în sherry, Andrei începu şi el să se văicărească. În scurt timp, îl puteai auzi blestemînd cu foc păcatul lăcomiei. Îşi aduse aminte desenele lui Charles Daumier în care o întreagă clasă de îmbuibaţi bancheri parizieni se zvîrcoleau în chinurile gutei şi ale altor beteşuguri aduse de prea bun trai. Se simţea ca un hulpav care plătea acum pentru păcatele unei clase căreia nu-i aparţinuse nicicînd. Mîncase de bunăvoie şi nesilit de nimeni aşchiile de ţestoasă, doar că, înainte de cină, semnase un pact cu diavolul.

Cei doi se zvîrcoleau în chinuri pe patul care se legăna ca o navă de croazieră în mijlocul unui uragan, aşteptînd rezultatul întrecerii. Ţinuseră luni la rînd un regim cu multe proteine şi puţine grăsimi, dar acum căzuseră în păcat. În fabula lui Esop, iepurele, prea încrezător în sine, trage un pui de somn, în timp ce, tîrîş, ţestoasa trece pe lîngă el şi cîştigă cursa. Cam tot aşa se întîmplă şi acum, cînd, alb ca varul, Andrei părea să fie primul care se duce la fund. Dar, pe cînd se rostogolea către baie, iată că iepurele se trezi şi ţîşni iute înainte. Laura sprintă. În cele din urmă, nici iepurele, nici ţestoasa nu reuşiră să-i dovedească pe cei înlăuntrul cărora se luaseră la întrecere.

Cum-necum, oamenii aţipiră şi atunci începură visele cele rele. Animale fabuloase în fracuri se alergau şi se hîrjoneau prin odăi somptuoase, inundate de bechameluri şi bearnaise. Fredonînd, coborau pe gîtul turiştilor căzuţi în transă. Un microbuz al Salvării, cu motorul tuşitor, şedea prin preajmă.

A doua zi, un poet palid şi tras la faţă se tîrî pînă la laptopul său şi scrise că „marile restaurante din New Orleans oferă celor cu dare de mînă un mijloc minunat de a păcătui legal. Mahmurelile hulpavilor cu ifose nu sînt cu nimic mai prejos de cele provocate de droguri sau mitilic. Multe dintre creaturile cu sosuri servite la noi ar trebui să fie înregistrate ca droguri de către Food and Drugs Administration".

Morala fabulei lui Esop este că cei consecvenţi reuşesc în viaţă şi că nu trebuie să te culci în mijlocul trebii. Morala acestei noi fabule este alta: cu cît costă mai mult, cu atît îţi e mai rău. Aşa că mai bine tragi un pui de somn.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Moş Ion Roată şi Reforma

Toate datele conduc încet-încet către identificarea adevăratului vinovat; vom afla cu precizie cine-i în culpă, *vom şti* cu siguranţa confortabilă pe care ţi-o aduce certitudinea fără rezerve. Nu geopolitica ne trage în jos, nu „veacurile de împilare" din lamentaţiile politrucilor cu ifose ai anilor '80, şi nici măcar „epoca de aur" ceauşesciană. Nu regimul Iliescu, nu regimul Constantinescu. *Ficţionari din toate ţările, uniţi-vă!* Pentru că vinovatul este chiar Moş Ion Roată – adică ficţiunea purtînd acest nume.

Explic, plecînd de la dezavantajul de a avea televizor în dormitor: în dimineaţa de duminică 1 aprilie, în zi mai curînd dăruită păcălelilor, pe la şapte şi ceva ora Craiovei făcusem ochi şi – zzum! – telecomanda recompuse din scîntei imaginea pe ecran, la timp pentru a mai vedea figura încruntată doar cît trebuie a lui Jonathan Aitken, crainicul CNN, cel ce detalia *breaking news*-ul momentului: Miloşevici fusese arestat, la vila lui din cartierul Dedinie. A mai căzut un dictator. În era *soft*-ului dominator, şi revoluţiile-s *soft*. În zilele următoare, autorităţile iugoslave ar fi descoperit că *Milo* pregătea pentru luna aprilie un fel de insurecţie, scop în care strînsese arme, făcuse planuri. Ipoteza e riscantă, dar nu neverosimilă; mai important este că, iată, vinovatul principal în ruinarea Iugoslaviei – un personaj în carne şi oase – a fost dus în celulă.

Pe cînd la noi – cred şi încerc să vă conving – vinovatul e ficţiune, dar nu fictiv: cum spuneam, e Moş Ion Roată. Acest ţăran blajin, ofensat cu neruşinare de un boier îndărătnic (o ştim cu toţii încă din manualele de primară), se duce în faţa lui Vodă Cuza convins că numai domnul, de la înălţimea poziţiei sale, îi poate, literalmente, *spăla obrazul de ruşine*. Pe firul unei tradiţii în care amărăştenii vin la domn *cu jalba-n proţap*, Ion Roată face, totuşi, primul pas pe calea modernizării: pentru el domnul nu mai este o instanţă cvasidivină, ci un *prim între egali* cu care poţi sta faţă în faţă, spunîndu-i păsurile.

Păcat că riscăm să înţepenim tocmai la acest prim pas. Un secol şi jumătate trecu de la episodul de mai sus, iar personajul literar prinse între timp voce şi carne sub chipul urmaşilor săi, dar pierzînd pe drum metafora. De-atunci, toate constituţiile noastre vorbesc despre *separarea puterilor în stat*; de zece ani, sînt condiţii pentru ca abstractul principiu să devină normă. Şi, cu toate astea, cîte un os pervertit de Ion Roată răsare de unde nu te-aştepţi. Acum zece ani, muncitorii de la Braşov cereau direct întrevederea cu premierul Petre Roman (dacă nu chiar medierea lui Iliescu). Mai apoi, aceiaşi muncitori *l-au avut* pe Victor Ciorbea; în continuare, studenţii cereau preşedintelui Constantinescu mărirea burselor, iar *feneiştii* cereau banii înapoi – de la cine? – de la Isărescu. La fel şi alaltăieri: muncitorii combinatului reşiţean îi cer lui Adrian Năstase să le negocieze „problema" cu proaspătul patron *pulpă SUA*, altfel blochează circulaţia pe drumul dintre Caransebeş şi Timişoara. Şi, aproape simultan, puţin mai spre răsărit, la Tîrgu Jiu, fani manipulaţi ai luceafărului cu celular cereau preşedintelui Iliescu, scandat, *Gra-ţie-e-rea! Gra-ţi-e-rea!* viitorului soţ al Marilenei Niţu.

Ce-i aia privatizare, ce-i ăla minister *de resort*, ce-i calea legală!? Ce valoare are compromisul sindicat-patronat sau actul justiţiei (lucruri ce stau la temelia lumii moderne), cînd poa' să vină premierul *să rezolve* sau preşedintele *să schimbe?* Mulţi români încă gîndesc aşa – gînd în care nu prea sînt motive de bucurie sau de speranţă.

La vremea lui, Moş Ion Roată avea farmec şi legitimitate. Dar farmecul, devenit năravi, este catastrofă premeditată. Iar statul în care Moş Ion Roată rămîne model de comportament politic este, *sub specie aeternitatis*, un stat în care separarea puterilor va fi vorbă goală. Tocmai pentru asta *moşul* trebuie să rămînă în ficţiune şi în metaforă. Coborît în stradă, azi, el atacă statul de drept, cot la cot cu cei care îi vor da apă la moară. Sau cu cei care, eventual, vor face ce le cere.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Recviem în proză despre poezie

Încerc să mă obrăznicesc, risc audienţa, e vremea să cerem de la cititori şi altceva, să-i reobişnuim să aibă răbdare, aşa cum au avut cîndva cu poezia şi proza, cu mersul lor şontîc-şontîc, cu meandrele cele multe ale poetului Ginsberg, ale poetului Cummings, ale poetului neamţ originar de pe la noi pe nume Paul Celan, ale poetului Mircea Ivănescu, zis Me I, ale prozatorului Proust, ale prozatorului Joyce, ale prozatorului realist Vassili Grossman. E şi ăsta un lux într-o lume care aleargă numai în sens invers. Ce vreau să spun cu asta? Nimic altceva decît că nimic nu mi se pare mai incitant, mai provocator, mai demn de a fi trăit decît criza pe care o trăieşte literatura, uitarea care atît de frumos învăluie cartea de ficţiune în rafturile librăriilor, ba mai mult, modul decisiv în care fu ea alungată de peste tot, şi cît de bine se arată în locul ei tot soiul de cărţi importante despre mari filozofi, despre mari gînditori, despre mari idei şi istorii ale lor, despre mari tratate şi adînci tratări despre marketing şi management, hotărîtoare prezentări despre Windows Excell şi altele pe măsură. Toate bune şi aducătoare de bunăstare editorială, chit că mie îmi lipseşte cărticica de poezie, cu coperte de hîrtie creponată, elegantă ca o damă care şi-ar arăta coapsa prelungă, împodobită cu un ciorap vag monahal, din tăietura anume a rochiei perversă şi sobră totodată. Poezia cea adevărată are, în lumea de azi, distincţia unei dame interbelice faţă de bietele fetiţe care culeg valuta prin repezi încropiri sexy pe bancheta din spate a unor tiruri ale turcocraţiei rutiere. Cu ochii minţii mă văd în parc citind poemul poetului Paul Celan, acela despre cum anume „moartea-i maistru din ţara germană", pe urmă alte versuri fără nimic capitalist într-însele, fără miză, fără pragmatismul cotidian spre care ne îndreptăm. Poezia necesară cutărui licean, cutărui student, cutărui inadaptat cronic căruia i se umezesc palmele de emoţie în faţa femeii, poezia ca abandon minunat, poezia ca ieşire din cursa asta obositoare în care, iată, toţi ne-o iau înainte, se pregătesc, acţionează, încheie capitole de negocieri, reduc inflaţia, dezvoltă PIB-ul, fac ce trebuie, sînt euroconformi. Ce-ar fi să devenim noi altfel, îmi spun şi mă cutreieră versuri din Paul Celan care ne pot schimba destinul: „Negru lapte al zorilor seara îl bem / la amiază îl bem dimineaţa îl bem noaptea / îl bem şi bem". Aberant! Vise ale unui ins aparţinînd unei naţii care îşi poate rata viitorul cel plin de bunăstări, al capitalismului popular, al aceluia în care middle-class-ul intră la Metro în felul firesc în care cutare babă păşeşte la dugheana din colţ să-şi cumpere cele necesare vieţii.

Un bun amic, critic literar de talent, m-a privit cu adînci înţelesuri în ochi şi mi-a şoptit adevărul cel de pe urmă: „nu te mai iluziona anapoda, literatura nu mai are viitor şi nici nu ţine loc de altceva: poezia a murit de mult, proza e în comă profundă, critica, ea însăşi, e dovada indirectă a morţii literaturii, ea ne arată nouă tuturor că balul s-a terminat, au rămas amintirile despre cum a fost pe vremea romanticilor, pe timpurile cubo-futuriştilor, pe vremea expresioniştilor. Creaţia propriu-zisă va mai fi o vreme vie pe la primitivi, pe la margini, în orizonturile tematice underground. Treptat însă, odată cu globalizarea, şi ceea ce acum mai este încă viu, savuros, marginal şi primitiv se va emancipa şi vom sfîrşi cu toţii într-o pedanterie înalt-ideatică, în izmeneli franţuzeşti în care mult vom vorbi despre cum e să faci amor în loc să-l practici ca atare. Creatorii, dragul meu, seamănă tot mai mult cu stirpea aproape stinsă a cutărui vultur american din care au mai rămas vreo cîteva exemplare de importanţă strategică într-o cuşcă mai mare şi criticii, asemenea reporterilor cu ferme convingeri ecologiste de la Animal Planet, se plimbă pe acolo, prin faţa sîrmelor cuştii şi încearcă să înţeleagă cum s-a întîmplat tragedia, să anime, să ţină în viaţă. Dincolo, însă, de agitaţia lor, vulturul cu pricina îi priveşte impasibil de pe un aşa-zis arbore avînd ca fundal o aşa-zisă stîncă şi aşteaptă, cu aerul impasibil al condamnatului resemnat, să i se aducă hrana care i se cuvine la vremea amiezii".

▲

Texte şi opinii de: Claudiu BĂLAN (asistent social) ● Alfred BULAI (sociolog) ● Rodica CHELARU (jurnalistă, Media PRO) ● Aurora LIICEANU (psiholog) ● Matei MARTIN ● Georgeta PĂUNESCU (coordonatoarea Centrelor de Consiliere pentru Copil şi Familie ale organizaţiei „Salvaţi copiii") ● Simona POPESCU (scriitoare) ● Speranţa POPESCU-BRUMĂ (psiholog, Centrul Medical „Dr. Luca", Piteşti) ● Răzvan RĂDULESCU (scriitor)

Argument

Am participat, în urmă cu cîţiva ani, la un „curs de pregătire pentru naştere" organizat de conducerea unui spital cantonal elveţian. Dincolo de tehnicile pe care mi le aminteam din filmele americane, exista o problemă ce nu figura în mod explicit în programe, ce nu fusese „evaluată" în chestionarele de înscriere şi care, de obicei, se discuta în pauze sau la sfîrşitul cursului: cum să începi să fii părinte? Nu cred că era o problemă tipic helvetă, mai ales că dintre cele zece cupluri din grupa respectivă, doar două erau autohtone. Ne întrebam, în multe feluri: ce să alegi între educaţia tradiţională, autoritară a părinţilor noştri şi cea permisivă, liberă, „creatoare" ale cărei rezultate erau deja evaluate; cum să găseşti calea de mijloc între „învăţarea precoce" a japonezilor, încă din pîntecele matern, şi modelul european, în trepte; în fine, cum să primeşti – cu mare grijă, sau bazîndu-te, pur şi simplu pe instinct – copilul în noua familie. Îmi amintesc că cel mai zelos cu răspunsurile era un viitor tată mai degrabă de vîrsta a doua, scund şi cu o burtică ce-l incomoda la exerciţiile „de pregătire" în cuplu. Peste vreo doi ani de la momentul cu pricina, l-am revăzut într-un magazin, apostrofîndu-şi odrasla: „Dacă mai scoţi un sunet, îţi rup gura!" Se pare că-şi rezolvase măcar o parte dintre dileme.

Însă, semnificative pentru exemplul de mai sus erau concluziile pe care îndrumătorii cursurilor le trăgeau, cumva spionîndu-ne. Deşi noi aveam impresia că „povestim, la o cafea", după cîteva săptămîni, „consilierii" (de obicei psihologi şi psiho-pedagogi experimentaţi) întocmeau nişte rapoarte din care se putea şti destul de clar care sînt familiile „cu risc", care dintre părinţi ar trebui îndrumaţi, care ajutaţi şi care, realmente, supravegheaţi. Cursurile acestea erau, fireşte, opţionale, dar finanţate (pînă la 80%) de către stat şi organizaţiile pentru apărarea drepturilor copilului.

Nu cred că ar putea suporta cineva în România costurile unui asemenea program de prevenire a abuzurilor, derapajelor şi exploziilor în familie a conflictelor de tot felul. Deşi miza este enormă: ar fi ca şi cum s-ar întrerupe un lanţ ereditar (simbolic) purtător de gene nefaste. S-ar putea însă – fiindcă tot sîntem „stat parte" la tot felul de convenţii, pacte şi acorduri – căuta o cale de a preveni ceea ce foarte greu, practic niciodată pe de-a întregul, se poate îndrepta.

Pentru nenumăraţii copii aflaţi în situaţii limită, asociaţii precum complexul construit de Ion Ţiriac, Centrul Lalelelor de la Bacău, înfiinţat de olandezul André Muit, asociaţia „Salvaţi copiii" sînt recursuri ultime şi temporare. Dar ceilalţi, cei dresaţi să tacă, cei care nici nu-şi înţeleg încă suferinţa, cei care vor îngroşa rîndurile nevrozaţilor jenaţi să apeleze la un psiholog, agresivii ce-şi clamează dreptatea absolută, sau, dimpotrivă, marginalii de toate felurile?

Nu prea ştiu de unde ar trebui să înceapă prevenirea abuzurilor faţă de copii, într-o ţară a tuturor abuzurilor. Poate printr-un pact de o generaţie între Autoritatea Naţională pentru Protecţia Copilului, mass-media şi ONG-urile ce apără (practic) drepturile copilului. Ar fi o investiţie pe termen lung, la fel de importantă ca intrarea în Uniunea Europeană. **(S. S.)**

Alfred BULAI

Bătaia este ruptă din rai

În orice tip de sondaj de opinie realizat la noi în ultimii ani, printre grijile cele mai mari ale populaţiei, sigur nu a apărut vreodată în primele rînduri îngrijorarea faţă de violenţa sau agresivitatea îndreptată împotriva minorilor. Presa excelează în schimb în a prezenta cazuri de agresiuni asupra copiilor, în special asupra acelora săvîrşite de părinţi. Din punctul de vedere al presei, care secondează cu brio tot felul de organisme internaţionale, care de care mai sfătuitoare şi mai ameninţătoare, România este plină de cazuri de pruncucidere, de violuri incestuoase, de părinţi descreieraţi, care îşi maltrateză copiii şi trebuie să te uiţi doar la una-două emisiuni de ştiri pentru a găsi nenumărate alte exemple.

Din punct de vedere social românii, cu siguranţă, nu consideră acest tip de fenomene ca fiind unele grave pentru societatea noastră. Pare că zicala bătrînească „bătaia este ruptă din rai" este preţuită de români. Nu ştim cît de mult ar putea fi preţuită această vorbă din bătrîni, dar nu putem să nu ne gîndim la faptul că românii au o concepţie cel puţin originală despre rai. Care va să zică şi acolo avem parte de ceva bătaie.

În Evul Mediu, în Europa, acolo unde exista instituţia vasalităţii, adică acolo unde pămînturile erau împărţite în feude şi erau oferite de seniori vasalilor în schimbul unor servicii militare, exista un ritual special prin care se făcea această trecere în posesie a feudei. El purta numele de investitură a fiefului. În cadrul acestui ritual, vasalul care primea feuda, printre alte obligaţii, o avea şi pe aceea de a alege un copil dintr-unul din satele de pe teritoriul feudei pe care trebuia să-l bată zdravăn. Nu putea exista o cinste mai mare pentru acel băiat de ţăran decît aceea de a fi fost bătut de nobil. El trebuia să ţină minte toată viaţa acest episod, care de altfel îl făcea să devină cel mai respectat om din comunitate. Bătaia pentru acel medieval era cu siguranţă ruptă din rai, doar nobilul era alesul lui Dumnezeu. Prin urmare, o asemenea zicală s-ar putea să nu fie altceva decît mărturia faptului că încă mai avem o cultură premodernă puternică în România.

Dincolo de acest tip de explicaţie, recunoaştem, destul de facilă, mai există una, poate mai complexă. Dacă bătaia aparţine raiului, atunci înseamnă că aici pe pămînt, dacă nu este de dorit, ea este cel puţin normală. Acest înţeles, dat unor condiţii de viaţă mai mereu ostile, unor greutăţi zilnice care nu îţi permit vreodată să îţi lărgeşti orizontul dincolo de ziua de mîine, care te fac să te lupţi mai mereu pentru asigurarea resurselor vitale, apare ca unul necesar. Răul face parte din existenţa noastră obişnuită şi cumva trebuie justificat. Evident există aici un fundament cultural profund. Nu poţi avea o asemenea perspectivă decît într-o cultură de supravieţuire. În nici un caz într-una de dezvoltare. Atunci cînd îţi propui permanent să supravieţuieşti, nu poţi încerca altceva decît să te adaptezi zilnic la condiţii, să ţi le reprezinţi ca normale, să consideri că oriunde în altă parte, chiar şi în rai, lucrurile stau mai mult sau mai puţin asemănător. Dacă bătaia, suferinţa, răul aparţin şi celei mai bune dintre lumi, atunci nu putem să ne plîngem aici, pe pămînt.

Din toate acestea ar rezulta, oare, că românii consideră ca fiind mai mult sau mai puţin normale agresiunile şi abuzurile faţă de cei care nu pot să se apere? Să aibă oare dreptate acele menţionate organizaţii internaţionale, care ne-au pus la colţ de atîtea ori? Să fie oare presa îndreptăţită să pună în atenţia noastră atîtea atrocităţi? Şi la urma urmei este problema acestor agresiuni casnice una reprezentativă pentru societatea românească? Dar cum de au apărut aceste comportamente deviante doar în ultimul timp? Sau poate aşa am fost dintotdeauna şi doar acum am realizat acest lucru, cînd mesagerii occidentali ai binelui ne-au pus oglinda în faţă?

Şi la urma urmei ce vrea această oglindă? Filozofia occidentală este relativ simplă. Este vorba de responsabilitatea civică faţă de toţi cei care nu se pot îngriji, cu atît mai puţin apăra singuri. Prin urmare, copiii trebuie protejaţi, la nevoie apăraţi, chiar şi faţă de propriile familii. Am putea spune că ţine cumva de civilizaţie această obligativitate a comunităţilor şi a societăţii civile de a răspunde şi de a îşi îngriji membrii. Filozofia noastră, una a supravieţuirii, leagă responsabilitatea doar de familii, de comunităţile locale cel mult. Statul este slab, iar societatea civilă nu are de regulă instrumente care să o facă capabilă de un activism social semnificativ. Cînd îţi propui să supravieţuieşti, nu poţi fi interesat decît de propriile probleme, de familia ta, de mica comunitate în care trăieşti. Restul problemelor trebuie să le refuzi. Nu te interesează. Nu poţi fi responsabil pentru ele.

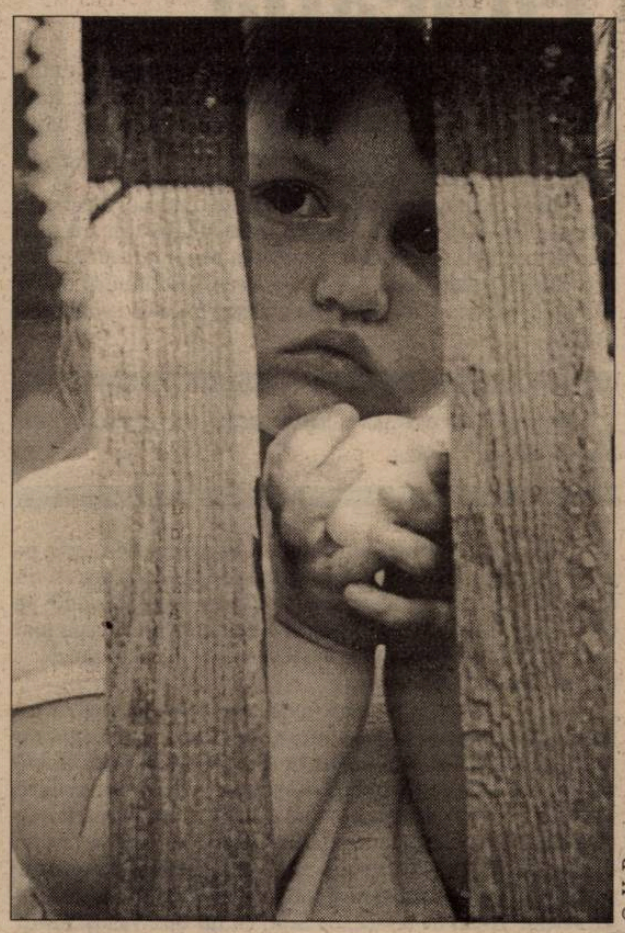
© V. Brega

Dar cît de grave sînt toate aceste probleme? Este evident că la un nivel individual, orice caz de abuz, oricît de mic, este semnificativ, este dramatic, trebuie rezolvat. La nivel social, adică într-o perspectivă problematică şi într-o raportare contextuală, faţă de gama diverselor şi gravelor probleme din societatea noastră, agresiunile, violenţa şi abuzurile despre care vorbim sînt total insignifiante. De fapt, punctul de plecare conţine o teză absurdă. În nici o societate nu a existat vreodată o problemă socială majoră în raport cu agresiunea instituţională împotriva copiilor. Cu atît mai puţin la nivelul familiilor. Pe de altă parte, cazuri de agresiuni, de incesturi sau alte tipuri de abuzuri au fost şi sînt cunoscute în absolut toate societăţile.

Sîntem noi oare mult diferiţi faţă de alţii în această privinţă? Depinde de cum privim lucrurile. Dacă luăm în calcul, spre exemplu, sumele de bani cheltuite de stat pentru întreţinerea copiilor instituţionalizaţi, sau pe cele alocate pentru îngrijirea copiilor bolnavi şi le comparăm cu alocaţiile existente în Occident, sigur stăm mult mai prost. Problema este însă că nici sumele medii de bani care se cheltuie la noi cu copiii la nivelul unor familii obişnuite nu se prea compară. Dar nici salariile celor calificaţi sau foarte calificaţi. De fapt nimic nu se prea compară.

Populaţia percepe, pe drept cuvînt, alte probleme ca prioritare. Cînd te bazezi pe o cultură de supravieţuire, trebuie să ierarhizezi problemele şi să le soluţionezi în baza unei evaluări cît mai corecte, aceasta este o chestiune de viaţă şi de moarte, de multe ori la modul propriu.

Şi, pînă la urmă, sîntem noi mai puţin civilizaţi, mai indiferenţi faţă de semenii noştri, mai puţin sensibili, mai puţin protectivi faţă de cei fără putinţă de apărare? Abia acum vine şi cel mai mare paradox. Într-o cultură de supravieţuire, de regulă, protecţionismul este incomparabil mai înalt, chiar anormal poate, iar sensibilitatea faţă de semeni, pe de altă parte, este una din reţetele supravieţuirii. De fapt, este absurd să crezi că instituţiile impersonale ale societăţii civile, sau cele ale statului pot oferi cu adevărat protecţie. Acesta nu este decît un mit al statului bunăstării. El este probat doar prin fonduri, prin alocaţii financiare, prin reţetare normative, dar nu întotdeauna şi prin rezultate.

Indiscutabil avem şi noi probleme, ca orice altă societate, avem propria ierarhie a acestora, avem propriile noastre orizonturi valorice, avem multe de corectat sau îndreptat. Dacă filozofia politicilor sociale va rămîne însă permanent doar aceea de aliniere la cerinţe şi standarde care nu ne aparţin, dar mai ales care nu au legătură cu opţiunile valorice ale populaţiei, atunci lucrurile nu se vor schimba în România. Şansa noastră de dezvoltare este legată de momentul în care un ministru al Guvernului, atunci cînd va vrea să scumpească ţigările „pentru că sînt mai ieftine decît în Occident", îşi va aduce aminte că nici salariile noastre nu sînt la fel de mari ca în Occident. În acea zi România îşi va asuma, cel puţin politic, un alt fel de cultură, un alt fel de program de dezvoltare.

Acea zi este însă foarte departe.

▲

Aurora LIICEANU

Copii mici, decizii mici; copii mari, decizii mari

– despre un program educaţional –

Copiii, trebuie s-o recunoaştem, au devenit o problemă naţională. Dacă orientarea atenţiei faţă de această categorie şi sensibilizarea faţă de nevoile şi felul în care răspunde adultul la problemele lor nu ar fi însoţită de atîtea imagini negative, poate că nu am fi atît de convinşi că ceva nu merge bine, că relaţiile între părinţi şi copii sînt adesea departe de a fi cele corecte. Mai mult, victimizarea copiilor de către părinţi şi expunerea lor publică pare să şocheze, întărind ideea unor ireversibilităţi. Unul dintre aspectele care se impune treptat în mentalul colectiv este că unii părinţi nu dau dovadă de responsabilitate faţă de propriii copii, că nu au un proiect educaţional, că a fi părinte este adesea sinonim cu un comportament întîmplător şi că, în sfîrşit, ceva nu este bine cu stilul educaţional la noi.

Înainte de 1990, politicile sociale au contribuit mult la de-responsabilizarea părinţilor, transferînd sarcinile educaţionale grădiniţelor şi şcolilor. Între educatori şi părinţi s-au creat tensiuni, fiecare parte reproşînd celeilalte lipsa de implicare. După 1990, s-au depus eforturi pentru a anima cooperarea şcoală-familie şi a antrena întreaga societate la o privire critică asupra sorţii copilului. Deigur că presiuni din afară au grăbit această atitudine. Un lucru pare evident: în formarea copilului, responsabilitatea părinţilor trebuie să coexiste cu responsabilitatea copilului faţă de sine, păstrînd proporţiile determinate de gradul lui de înţelegere şi de maturizare psihologică. De doi ani, în şcoli din Bucureşti şi împrejurimi, se desfăşoară un program educaţional numit „Decizia e a mea". Iniţiativa şi finanţarea venite din lumea afacerilor – Companiile Philip Morris şi British American Tabacco –, au fost acceptate de Ministerul Educaţiei şi Cercetării şi de cel al Sănătăţii, programul fiind privit ca o ofertă capabilă de a schimba atitudinea adolescenţilor faţă de viaţă. Programul are două caracteristici esenţiale: furnizează adolescenţilor informaţii privind relaţia lor cu ei înşişi şi cu ceilalţi – părinţi, profesori, colegi, prieteni – pe de o parte, şi, pe de altă parte, se desfăşoară promovînd un nou stil de comunicare, interactiv şi neconvenţional.

Conţinutul programului este cît se poate de atractiv. Temele abordate includ propria lor persoană, comunicarea verbală şi neverbală, relaţia lor cu ceilalţi, cu banii, raportarea la timp şi nevoia de gestionare a timpului ca resursă finită, succesul şi eşecul – în şcoală, dar şi dincolo de şcoală –, riscurile, prietenie şi sex, decizia – decizia lor, decizia părinţilor. Pentru adolescenţi, orele de program reprezintă un spaţiu în care ei se pot exprima, pot să-şi expună problemele, nemulţumirile, confuziile, aspiraţiile, temerile. Depăşind copilăria, ei se confruntă cu mari decizii în perspectiva timpului imediat: alegerea unei filiere profesionale, iniţierea de relaţii, orientarea către valori privind familia, statutul viitor de părinte. Informaţiile de care dispun sînt inconsistente, uneori eronate, alteori inexistente. Un adolescent, de pildă, care dorea să se facă avocat credea că pentru această profesiune îţi trebuie doi ani de studii, un altul nu se gîndise că a fi reporter înseamnă a-ţi asumă riscuri fizice, în sfîrşit o fată propunea liste de avantaje şi dezavantaje ale unei profesiuni care să preceadă alegerea, iar alta, mai realistă, propunea ca alegerea să aibă alternativă. Concluzia la care ei ajung este importantă: orice decizie trebuie să se bazeze pe informaţii şi pe cunoaşterea de sine.

A lua decizii se învaţă

La o emisiune TV despre copii, moderatoarea a îndreptat discuţiile participanţilor propunînd o tipologie a părinţilor: părinţi nepăsători, părinţi normali şi părinţi supraprotectori.

Ar crede cineva că Mahatma Gandhi fura bani cînd era copil pentru a-şi cumpăra ţigări?

Probabil că pentru prima categorie este valabilă expresia „timpul trece, copiii cresc", iar pentru ultima, „copilul meu trebuie să arate cum vreau eu". Aceştia, animaţi de aspiraţii, frustrări personale, dorinţa de a ataşa copilul la propria lor imagine publică, tîrăsc copiii în proiecte ambiţioase, decid pentru ei, pretind pasivitate şi obedienţa nęcondiţionată. Pentru ei, copilul nu este decît o „reprezentare mentală", iar proiectul educaţional, un tipar gata confecţionat. Programul „Decizia e a mea" este, din aceastăa perspectivă, provocator. Adolescenţii sînt antrenaţi să înţeleagă că pentru fiecare vîrstă există decizii, care-i pregătesc pentru deciziile majore care le stau acum în faţă. Ei învaţă că reuşita, succesul sau eşecul li se datorează în mare măsură lor şi nu altora sau norocului, că trebuie să-şi dezvolte o gîndire critică şi mult realism. În acest fel, programul are o dimensiune pragmatică, formînd la adolescenţi mecanisme de autoevaluare şi autocontrol, care-i feresc de decizii cu urmări regretabile, care le pot afecta calitatea vieţii în viitor. Mai mult decît atît, ei învaţă să se descurce în spaţiul public, să ceară informaţii, să comunice cu alţii. Prezenţa profesorului-formator este mai aproape de cea a unui moderator, care foloseşte argumentele şi contraargumentele lor pentru a-i orienta către descoperirea mereu, mereu a aceluiaşi mesaj: trebuie să înveţi să decizi. Şi, pentru a-şi uşura sarcina şi a fi mai eficient, programul cuprinde exerciţii, jocuri de rol, analize de caz. A te imagina peste cinci sau zece ani este pentru un adolescent un exerciţiu dificil, de pildă. El trebuie să conştientizeze distincţia între dorinţă şi realitate şi să o proiecteze în timp.

De la frică, la grijă sau paza bună trece primejdia rea

Delumeau, în cunoscuta sa carte despre frici, arată că lumile fricilor sînt diferite în timp şi spaţiu, luînd în consideraţie şi timpul ontogenetic. Universul fricilor infantile evoluează către conţinuturi diferite la vîrsta adolescenţilor.

Modernitatea aduce cu sine noi riscuri şi urgenţa ideii de prevenire. Confruntarea cu riscurile impune educarea autocontrolului şi acest lucru nu se poate face fără a gîndi asumarea riscurilor şi evitarea lor. Programul amintit acordă spaţiu riscurilor în general, dar mai ales acelor riscuri care necorelate cu decizia pot afecta traiectoria vieţii şi starea de bine: fumatul, relaţiile cu alţii – anturajul –, prieteniile, iniţierile în lumea eroticului, drogurile, preluarea facilă a modelelor, influenţele nesupuse discernămîntului. În acest fel, acest program educaţional formează o atitudine bazală: atitudinea faţă de viaţă. Ar crede cineva că Mahatma Gandhi fura bani cînd era copil pentru a-şi cumpăra ţigări? El, care a dat dovadă de un autocontrol incredibil mai tîrziu. Şi, ca orice atitudine, atitudinea faţă de viaţă şi problematica vieţii are trei componente majore: cogniţia (informaţia), evaluarea şi comportamentul. Aceste componente sînt prezente în program şi reprezintă substanţa lui.

Nevoia de acest tip de programe este acută. Schimbarea la nivelul generaţiei de tineri este necesară, dar mai necesară este schimbarea întregii societăţi în relaţia cu copiii. Să nu uităm că legea care a interzis bătaia în Suedia a fost precedată de o campanie naţională care a durat timp de zece ani. Dar, după acest efort şi voinţa colectivă, atitudinea faţă de bătaia minorilor şi bătaie, în general, a devenit alta.

▲

Rodica CHELARU

Jocul de-a educaţia

De cîte ori nu vi s-a întîmplat să auziţi aceste cuvinte, spuse fie pe un ton dojenitor, fie cu revoltă abia conţinută ori chiar cu nedisimulată enervare: „un individ lipsit de educaţie!"? Fără să vă fi trecut prin minte că, foarte probabil, individului în cauză i s-a administrat un program intensiv de educaţie de către nişte părinţi şi educatori hotărîţi să-i bage pe gît, picătură cu picătură, buna cuviinţă şi bunul-simţ. Şi totuşi, nimic din ceea ce considerăm reguli de bună purtare, o conduită civilizată nu se lipeşte de unii! Oare de ce?

Foarte simplu. Pe de o parte, fiindcă administrarea educaţiei se face cu forţa. Pe de altă parte, fiindcă în oricare dintre copii ori adolescenţi coexistă mai multe faţete, iar părinţii şi educatorii comit o greşeală cu urmări dramatice: îi înghesuie pe toţi într-un fel de pat al lui Procust, numit „reguli de comportare", uitînd că fiecare individ se adaptează societăţii şi îşi croieşte propria cale de urmat în materie de comportament civilizat.

Vreau să spun, din capul locului, că nici prin cap nu-mi trece să justific mitocănia ori nesimţirea prin „neadaptarea" unora la jocul social. Ceea ce aş vrea să subliniez este că în România educaţia n-a depăşit decît prea puţin tiparele de tip Makarenko în privinţa educaţiei. Sigur că există felurite circumstanţe, unele dramatice, istorico-politice în primul rînd, care au jugulat timp de jumătate de secol ceea ce îndeobşte numim „buna purtare". Nu-i însă mai puţin adevărat că la români există o vorbă veche care dă, cred eu, tonul educaţiei mioritice: „bătaia este ruptă din rai". Şi ar mai fi una: „unde dă părintele, creşte". Aşa să fie?

S-ar părea că nu. Violenţele care umplu, seară de seară, ecranul televizoarelor, năvălesc în urechile noastre prin undele radio, ne şochează privirile prin articole de ziar constituie unul dintre cele mai peremptorii argumente. Bătaia – administrată tot mai sălbatic – de cei care-şi spun părinţi – atentează la integritatea fizică şi psihică, ba chiar la viaţa copilului agresat. Un copil, inclusiv un sugar, poate fi bătut crunt din te miri ce motiv: că scînceşte ori chiar plînge, că vrea bani de îngheţată, că a luat o notă proastă.

Bătaia devine, astfel, pentru părinte, mijlocul ideal prin care se defulează de grijile copleşitoare ale fiecărei zile, mai ales de cea mai importantă: creşterea copilului sau a copiilor. Violenţa fizică este, cel mai adesea, însoţită de beţie şi – din nefericire, tot mai des – de abuzuri sexuale asupra minorilor.

Părinţii de azi sînt copiii care au crescut „cu cheia de gît" ieri.

Pînă vine nu ştiu ce autoritate care-i trage de urechi pe aceşti părinţi inconştienţi, un copil poate deveni o epavă, un cadavru viu. Fac apel, acum şi aici, la imaginile şocante pe care le-am văzut cu toţii pe micul ecran, înfăţişînd copii mai mult morţi decît vii, traumatizaţi şi maltrataţi mai rău decît într-un lagăr de concentrare.

Nu există, după părerea mea, nici o scuză pentru un părinte care-şi tratează copilul ca pe o fiară. După cum nu cred că există scuze nici pentru ceea ce numim în limbaj curent „corecţie fizică". Orice agresiune fizică ori psihică asupra unui copil îi poate produce grave traume. Majoritatea părinţilor care urmează regulile „educaţiei clasice" nu-şi cunosc, de multe ori, copiii. Problemele zilnice, programul adesea inuman îi împiedică să-şi cerceteze, îndeaproape, odraslele. Avem de-a face, de fapt, cu un cerc vicios. Mulţi dintre părinţii de azi au fost, la rîndu-le, copii pe vremea lui Ceauşescu ori chiar în vremea lui Dej. Aşadar, au avut parte de privaţiuni mari, de un climat de frică, de duplicitate care i-a marcat şi format astfel încît să poată supravieţui într-o lume obsedată de mîncare şi serviciu.

Părinţii de azi sînt copiii care au crescut „cu cheia de gît" ieri. Azi, îşi cresc copiii în acelaşi stil: să fie duri, să ia viaţa în piept de mici, să se „descurce", să spună una şi să facă alta pentru a le fi lor bine. Sînt convinsă că vor fi numeroase voci care se vor ridica împotriva acestor constatări amare, dar din păcate realitatea îmi dă deocamdată dreptate.

Aşadar, pe de o parte forţa, pe de alta incapacitatea de a-i înţelege şi asculta pe copii. Conducîndu-se după „principii consacrate", majoritatea părinţilor omit un amănunt esenţial cînd este vorba despre educaţie: copilul nu este o entitate amorfă, numai bună de modelat ca o plastilină. Universul său, preocupările, durerile, bucuriile – toate şi fiecare în parte îl reprezintă. Aşadar, ceea ce numim principii consacrate de educaţie suportă, în mod necesar, după părerea mea, nuanţe. De la individ la individ. Fără comunicare, nu poate exista înţelegere. Or, exact acesta este punctul nevralgic al oricărui program de educaţie. Mulţi se miră de ce apar „cazuri excepţionale" de copii care au de toate – mîncare bună, haine frumoase, maşini, telefon mobil, bani de buzunar – şi care ies nişte lichele ori, mai rău, ajung delincvenţi. Simplu: între ei şi părinţi nu funcţionează dialogul, comunicarea. Acele plăcute momente de intimitate părinte-copil, cînd „cel mic" poate fi determinat să se „descarce" dacă ştii cum să-l iei. Poţi afla lucruri incredibile!

Mai trebuie subliniat un lucru: nu doresc să dau nimănui sfaturi. Dar, în condiţiile date, nu pot să nu observ că nici în materie de educaţie schimbarea mentalităţilor nu face progrese mai mari decît a făcut aşa-zisa reformă din societate. Indiferent de domeniu. Un cunoscut politolog occidental a elaborat o grilă privind timpul schimbării. Pentru reforma politică – şase luni; pentru reforma economică – şase ani; pentru reforma mentală, morală – ŞASE DECENII.

Ar mai fi ceva de spus?

▲

Simona POPESCU

Animale, adulţi, copii, boşimani

Dintre animale, doar omul îşi pedepseşte corporal şi, uneori, cu brutalitate copilul. Cine a văzut vreodată vreo pisică agresîndu-şi puiul, zgîriindu-l, de pildă? Sau vreun cîine... muşcîndu-l? Calul dînd o copită mînzului sau vaca împungîndu-şi cu coarnele viţelul? Cum se descurcă ele, animalele, domestice sau sălbatice?

N-am primit de la tata nici o palmă în viaţa mea. Nici de vreun alt fel de pedeapsă nu-mi amintesc. Nu era cazul, mi-au spus ai mei, eram un copil cuminte. Mama mi-a tras una zdravănă o singură dată, peste spate. Aveam vreo opt ani. Am fost atît de şocată, încît n-am reacţionat în nici un fel. M-am dus glonţ (dar liniştită!) la un tablou pe care-l consideram eu o icoană (acolo îmi făceam uneori rugăciunile şi vorbeam cu Doamne-Doamne, mai ales îl certam). Acolo am plîns isteric, nu pentru palmă, ci pentru ceea ce ea sădise sau trezise în mine, ceva nou, derutant şi profund respingător. De atunci continuu, de ani şi ani de zile, să mă pedepsesc singură. Poate că din cauza asta orice palmă simbolică pe care mi-o dă cineva găseşte în mine un aliat. Îmi dai o lovitură, o dublez, mă pedepsesc şi singură. Pălmuitorul meu are întotdeauna dreptate, oricît de tare şi de nedrept ar lovi.

Tatăl meu nu m-a lovit niciodată, spuneam. Cînd era supărat pe mine zicea: „faci ce vrei". Nu era pedeapsă mai mare decît acest „faci ce vrei", care a făcut din mine un om indecis, dezorientat. Pe fratele meu îl pedepsea, uneori pentru năzbîtii pe care le făceam împreună. Sentimentul meu de vinovăţie era la fel de mare ca sentimentul intangibilităţii mele. Ce combinaţie scîrboasă, istovitoare!

Mici agresiuni care te marchează: să spui poezia în public (toate apariţiile mele în public sînt pînă azi însoţite de un imens efort şi un mare inconfort); să faci frumos (din adolescenţă încoace fac pe invers, fac urît, fac pe antipatica!); să o pupi pe-o tanti pe care nici n-o cunoşti doar pentru că e rudă cu tine (ţin la distanţa dintre mine şi ceilalţi, ideal ar fi să fie măcar un metru între noi); cineva îţi spune în copilărie să fii mai „lipicioasă" (am ajuns să-mi ascund preţuirea şi tandreţea pînă şi faţă de oamenii pe care îi preţuiesc şi îi iubesc cu adevărat); trebuia să dorm după-amiaza ca să cresc mare şi frumoasă (nu dorm niciodată după-amiaza, chiar dacă sînt foarte obosită). „De cînd fiică-ta are pălărie nu mai cunoaşte oamenii", i-a spus o doamnă mamei, o doamnă pe care nu ştiam cum s-o salut, dădea impresia că nu te vede, se uita pe sus (nu voi purta în viaţa mea pălării, le urăsc – şi nici nu salut pe nimeni dacă nu se uită în ochii mei). Să adaug aici şi cicăleala mamei mele care nu mă lăsa să stau degeaba, să stau pur şi simplu, cum îmi plăcea mie uneori, i se părea că pierd timpul, că sînt leneşă. Stăteam în camera mea pînă se înnsera. „Simţeam" cum se întunecă uşor camera. Trăiam un soi de fericire, fără să mă gîndesc la nimic. Îmi aprindea lumina, mă punea să spăl vasele.

Am o fetiţă mică. Acum jumătate de an, cînd avea un an şi jumătate, cînd se supăra (că nu primeşte ceva, de pildă) îşi dădea palme peste cap, ceea ce mă exaspera. De unde să-i fi venit ideea, că nu primise niciodată vreo palmă, nu văzuse nicăieri gestul cu pricina? Acum a încetat. Cînd mă supăr pe ea – şi uneori mă supăr tare – stau neputincioasă în faţa ei. „Plîngi", îmi zice cîntat şi rugător. Ştie, acum, să vorbească. Am încercat, ce-i drept, de cîteva ori, s-o pedepsesc în acest fel – să-i pară rău: puneam mîna la ochi, mă făceam că plîng, contam pe mila ei, deşi ştiam că nu ştie ce-i asta, nu încă. „Hai plîngi!", o aud.

Zice Konrad Lorenz undeva: „Cunoscuta educaţie de tip «non-frustrare» a făcut din mii de copii nişte bieţi nevrozaţi. (...) Atunci cînd, fiind în mod explicabil iritat, el încearcă să-i provoace pe părinţi, «cerînd palme», cum se spune, un astfel de copil nu va declanşa reacţia de contraofensivă aşteptată instinctiv şi dorită de subconştientul său, ci se va lovi de peretele capitonat al unor liniştite fraze pseudoraţionaliste."

Nu ştiu cum e să fii bătut, îmi amintesc însă obrazul arzînd. Cine să-mi fi dat palma? Cum de nu ţin minte? Să fi fost o profesoară, un profesor? Un copil mai mare? Să fi visat? Să fi fost doar o falsă amintire? Să însemne asta – că nu ţin minte pedepsitorul – că o palmă contează mai puţin decît o privire anume, un cuvînt – că pe-astea le ţin minte, din fragedă pruncie?

În şcoala generală aveam o profesoară de română extraordinară. Era severă, cumva masculină, deşi se îmbrăca foarte îngrijit şi feminin, avea o demnitate care îi lucrase pînă şi chipul. Uneori, pe oamenii demni îi recunosc doar după chip: seamănă cu ea. Nu pot să zic c-o iubeam, cum se întîmpla cu profa de muzică, mult mai tînără şi foarte apropiată de noi. Dar de fascinat mă fascina cealaltă, profesoara distantă de care mă lega ceva ce nu pot explica nici acum. Să fi fost poate şi faptul că niciodată nu i-am văzut cu adevărat ochii, din cauza ochelarilor fumurii pe care îi purta? Era singura profesoară care, atunci cînd te obrăzniceai, îţi dădea două scurte şi usturătoare la palmă cu linia, jap-jap.

Ceea ce am simţit întotdeauna în copilărie şi adolescenţă ca pe o agresiune a fost punerea în competiţie cu alţii, faptul că eram comparată cu alţii. Ce sinistre, ce deformatoare erau olimpiadele şi concursurile de toate felurile – de literatură (se numea „Tinere condeie"), de alergare, de „orientare în natură", de adunat sticle şi borcane, plante medicinale etc. Poate că de-asta am ales eu ca profesie (dacă poate fi considerat profesie!) scrisul. Cînd scrii nu te iei la întrecere cu nimeni, nu eşti în competiţie cu nimeni. A, că vin alţii şi fac apoi clasamente, ierarhii, asta e altă treabă! Cînd scrii, însă, eşti singur, nu trebuie să fii nicicum, nu e nimeni în jurul tău, n-ai nici o obligaţie, nu te cronometrează nimeni, poţi să te opreşti, poţi să te opreşti de tot, dacă vrei. În timp ce scrii, e ceva în aer din zilele acelea din copilărie, cînd stăteam pe scaun şi simţeam cum vine seara şi eram foarte obosită, deşi nu făcusem nimic. Nu mă gîndeam la ceva anume şi totul se chema fericire. Nu mai vine mama să aprindă lumina, să mă trimită să spăl vase sau mai ştiu eu ce. Mă întrerup singură. Sînt atîtea lucruri de făcut. Trebuie să spăl şi vasele, de pildă!

Mi-aduc aminte cum mă opream din competiţiile sportive, din alergat. Aş mai fi rezistat, puteam chiar să cîştig, dar mă opream. Puţin înainte de linia de sosire. Treceau ceilalţi pe lîngă mine. Nu-mi mai păsa. Ce bine!

Cîndva, în studenţie, i-am propus unui prieten de-al meu: „Hai să alergăm pînă la blocul ăla, care ajunge primul o să fie, dintre noi doi, cel mai bun scriitor" (scriam amîndoi nişte poezele). Am rupt-o la fugă amîndoi. Pe la jumătate m-am oprit şi m-am uitat la el. Fugea fără să se uite înapoi. Stăteam şi mă uitam la el.

Nu-mi amintesc de agresiunile majorilor – sau majore. Dar îmi amintesc bine de agresiunile minore ale minorilor, micile măgării, micile viperenii care mă făceau să sufăr îngrozitor. Privirile răutăcioase, cuvintele umilitoare, ameninţările, trădarea în prietenie, mica gelozie dintre copii, atît de chinuitoare, ironiile şi rînjetul celor mai mari, frica de grădiniţă, de comunitatea copiilor. Acolo, în haita de copii, trebuie să fii puternic, te faci puternic. Acolo, cred, se joacă toate cărţile legate de ceea ce vei fi mai tîrziu.

Citesc: „În grupurile de copii boşimane, relaţiile agonistice pot fi observate frecvent. Astfel într-o grupă de joc constînd din 7 fete şi 2 băieţi am înregistrat în 191 minute nu mai puţin de 166 acte agresive: 96 de lovituri cu palma deschisă, pumnul sau un obiect, 23 lovituri cu piciorul, de 8 ori s-a aruncat cu nisip". Cu toţii am fost cîndva, mai mult sau mai puţin, mici boşimani, mă gîndesc.

P.S. Îmi vine-n minte un tablou al lui Max Ernst, cu Fecioara Maria trăgîndu-i palme la fundul gol copilului Isus în prezenţa martorilor André Breton, Paul Éluard şi a artistului – *La Vierge corrigeant l'Enfant-Jésus devant trois témoins: A.B., P.É. et l'artiste.*

▲

Răzvan RĂDULESCU

Dragi copii,

Este normal, date fiind slaba voastră rezistenţă la efort şi mintea voastră fragedă, să găsiţi dureroase şi absurde bătăile pe care vi le administrează părinţii. Am să încerc să explic pe înţelesul vostru, în acest articol, de ce nu este aşa şi de ce expresia „te omor în bătaie", proferată de destui părinţi cu cureaua în mînă, trebuie să se bucure din partea voastră de atenţie, cordialitate şi, în cazul punerii ei efective în practică, de întregul vostru suport.

Să lăsăm la o parte relele pe care le faceţi (pahare cu apă vărsate pe covor, desenatul pereţilor, mişcări bruşte ale membrelor, inabilitate în mînuirea unor obiecte, încetineală în învăţarea limbilor străine şi a diverselor discipline ştiinţifice, lipsa urechii muzicale, desfacerea jucăriilor şi defectarea lor, trezitul noaptea din somn şi aruncarea nisipului cu lopăţica) – sînt convins că sînteţi deja conştienţi de ele şi că le faceţi înadins ca să îi scoateţi pe mama şi pe tata din răbdări. Să ne concentrăm mai bine asupra adevăratelor motive pentru care părinţii voştri vă aplică puniţiuni corporale.

Dacă veţi fi puţin atenţi la felul în care se desfăşară corecţiile, veţi descoperi trei componente majore: 1. evenimentul declanşator îl reprezintă una dintre poznele voastre reprobabile. Fie şi numai ele, şi tot ar fi de ajuns ca să vă meritaţi snopeala; 2. motivaţia intermediară (sau de substituţie) – este atunci cînd părintele, între două mişcări de ridicare a braţului armat, spune lucruri de genul: „nu te bat pentru că ai spart cana, futu-ţi paştele mă-tii de copil, te bat pentru că nu asculţi". Contrar aparenţelor, motivaţia intermediară nu reprezintă un substitut pentru evenimentul declanşator, ci mai degrabă pentru motivaţia reală, aşa cum va fi ea expusă la punctul 3; 3. în sfîrşit, motivaţia reală este alcătuită dintr-un complex de factori externi, pe care voi, cu mintea voastră slabă, lipsită de fineţe, îl rezumaţi din cînd în cînd cam aşa: „tata (mama) a venit nervos(oasă) acasă şi m-a jucat în picioare".

Dacă aţi avea un pic de înţelegere pentru genitorii voştri, v-aţi da seama că, de fapt:

a) tatăl vostru a fost jucat el însuşi în picioare la serviciu şi cu acest sentiment de *low self-estime* în suflet a călătorit cu autobuzul aglomerat spre casă;

b) în acelaşi autobuz sau în altul, mama voastră a asistat tăcută la furtul unui portofel şi a fost tot timpul înţepată în burtă de cotul rigid al unui pensionar cu sacoşă;

c) tatăl vostru a încercat de patru ori să spună un banc într-un cerc de prieteni, şi de patru ori a fost întrerupt;

d) mama voastră a aşteptat infructuos restul de două mii la o bancnotă de zece mii pentru o cumpărătură de opt mii;

e) tatăl vostru a călcat într-o baltă pe care o credea mică;

f) mama voastră are de reproşat tatălui vostru o prestaţie sexuală insuficientă;

g) tatăl vostru a avut o prestaţie insuficientă pentru că are în cap o altă femeie;

h) mama voastră bănuieşte că tatăl vostru are în cap o altă femeie;

i) tatăl vostru a deschis robinetul de apă rece şi acesta i-a bufnit în faţă;

j) mama voastră a spălat frigiderul, vasele, rufele, pe jos;

k) tatălui vostru i s-a reproşat că nu face nimic în casă;

l) mamei voastre i s-a reproşat că se neglijează;

m) tatăl vostru a trebuit să repare o broască;

n) mama voastră a pus perdelele;

o) mama şi tata sînt sătui de viaţă.

În aceste condiţii, o activitate fizică de tip repetitiv este mai mult decît indicată. Iar dintre activităţile ritmice, bătăile, se ştie, sînt tonice prin excelenţă. Examinaţi, de exemplu, latura lor rituală: părintele vă ţintuieşte într-un colţ pentru a vă limita spaţiul de manevră; dacă sînteţi mai mulţi fraţi, atunci se trece direct la alinierea voastră pentru o distribuţie echitabilă a pedepsei; apoi părintele oficiază – o mică predică moralizatoare, care capătă, spre final, tonalităţi ascuţite, urmată de extragerea metodică a curelei din găici, aşa cum călăul îşi scoate sabia; la sfîrşit, ca în orice ritual care amestecă dansul, poezia, muzica şi pictura, loviturile de curea punctează ritmic vorbele despărţite în silabe ale părintelui şi vocalizările voastre, în timp ce şfichiul curelei lasă tuşe trandafirii.

Cît despre absurditatea bătăilor, nimic mai fals. Pe lîngă argumentul recursului la autoritate, care ne spune că, încă din cele mai vechi timpuri, bătaia a fost singurul mijloc prin care oamenii se fac oameni, este de remarcat logica internă a fiecărei bătăi în parte. În acest sens, dragi copii, vă puteţi plînge de orice, însă nu de lipsă de logică: dacă aţi stricat fermoarul unei canadiene – aţi fost bătuţi cu port-mantoul pe care se afla aceasta; cînd aţi greşit la geometrie – v-aţi căpătat-o cu echerul şi rigla; cu extensorul aţi fost bătuţi pentru că se afla la îndemînă; în fine, cînd aţi lezat autoritatea paternă, atunci aţi fost încins cu cureaua, aceasta reprezentînd, aşa cum se ştie, un fel de ecuator al eului.

Durerea provocată de bătăi (invocată deseori de partizanii unei pedagogii aseptice) face şi ea parte din argumentele foarte uşor de veştejit. Este statistic dovedit că cei mai mulţi părinţi încearcă la rîndul lor o durere în timp ce-şi bat copiii. Fraze de tipul „plîngi, a? te doare, a? foarte bine, că şi pe mine mă doare sufletul cînd trebuie să te bat" stau mărturie. Dincolo de aceasta, nu trebuie pierdută din vedere intervenţia pacificatoare a celuilalt genitor în favoarea progeniturii, intervenţie care are de obicei darul de a agrava lucrurile, dar care, nu mai puţin, trebuie aplaudată pentru echilibrul conţinut în intenţie.

Toate aceste neînţelegeri (asupra cărora încercăm acum să aruncăm lumină) vin din faptul că părinţii nu ştiu să explice copiilor de ce îi bat şi spun, în schimb, o sumă de naivităţi, care de care mai înduioşătoare. Întrebarea repetată „Mai faci?", avertismentele celuilalt părinte („Nu în cap", „Nu-i da peste faţă") precum şi micile explozii comprimate care însoţesc păruielile şi urechelile („Îmi vine să-să-să-să") sînt tot atîtea stîngăcii tolerabile într-o luptă pentru o cauză importantă.

Mai credeţi că bătăile sînt absurde? Aţi aflat de ce nu sînt. Şi, în definitiv, ce aţi vrea? Aţi vrea ca tăticul să se ia de piept cu şeful lui şi să-l încingă în pumni? Aţi vrea să se ia la trîntă cu cei care nu sînt atenţi la ce povesteşte? Să o bumbăcească pe mămica voastră pentru bănuielile ei, întemeiate sau nu, să dea municipalitatea în judecată pentru nişte gropi în pavaj sau să îşi ia zilele? Sau vi s-ar părea normal ca mămica să-i tragă vînzătoarei două perechi de palme şi să îngenuncheze o gaşcă de hoţi în autobuz cu figuri de jujitsu? Vreţi să-i facă tatălui vostru reproşuri brutale care duc inevitabil la divorţ? Vreţi să se sinucidă? Trebuie să înţelegeţi că părinţii voştri nu au puteri supranaturale şi nu au nici mitralierele şi mortierele pe care şi-ar dori să le aibă, pentru a rezolva rapid, în folosul ambelor părţi, anumite situaţii sociale. Părinţii voştri vă au doar pe voi. Voi sînteţi bunul lor cel mai de preţ şi, cu orice sacrificii, bătuţi, zvîntaţi, îmblătiţi, snopiţi, tocaţi, încinşi, altoiţi, trebuie să fiţi pregătiţi pentru viaţă. Mai tîrziu, cînd veţi avea vîrsta lor de acum, iar ei vor fi nişte bătrînei inofensivi, vă veţi uita la părinţi fără nici un fel de recunoştinţă, dar cu multă melancolie.

▲

Claudiu BĂLAN

În „interesul superior al copilului“

Mult timp după accidentul de la Baloteşti am trăit cu impresia că această catastrofă petrecută în România a fost începutul unui şir de accidente aviatice din lumea întreagă. Ziarele, emisiunile de ştiri conţineau aproape în fiecare zi informaţii despre un alt avion prăbuşit, alte zeci de morţi. Acum, subiectul la modă este „copilul abuzat“, mai exact bătut, maltratat de părinţi. (Nu pot înţelege de ce la un moment dat aceeaşi presă a trecut, spun eu, foarte uşor peste cazurile de pedofilie descoperite. Poate e doar o impresie.) În fiecare zi un alt copil este bătut cu bestialitate, ars – sau mai ştiu eu ce minune – în altă parte a ţării, din cu totul alte cauze, mai mult sau mai puţin absurde. Dar accidente aviatice au fost şi vor mai fi, iar „frumosul“ proverb „bătaia e ruptă din rai“, e aplicabil din timpuri imemoriale.

Să nu fiu înţeles greşit, nu spun că aceste lucruri trebuie să existe, nici că nu putem face nimic, dar... Ce pot face bietul asistent social (inspector, referent sau cum s-o mai numi) sau bietul poliţai, cînd astea se petrec în spatele unei uşi închise ale unei locuinţe, unde nu au dreptul să pătrundă cu forţa decît în cazuri excepţionale? Şi, oricum, de unde să ştie ei că în apartamentul X la ora Z are loc aşa ceva? (Remarcaţi, vă rog, că în majoritatea cazurilor ajunse în presă, chiar acela care a săvîrşit fapta îşi duce copilul la spital şi, abia apoi, cazul ajunge la cunoştinţa Poliţiei şi a instituţiei pentru protecţia copilului. Moda denunţurilor a trecut: foarte rar se întîmplă ca un vecin sau o cunoştinţă a familiei să se ducă la Poliţie şi să prevină în felul acesta un viitor grav abuz.) Astfel, problema protecţiei copilului devine una a ce se poate face *după* şi nu o prevenire a unui astfel de abuz. În astfel de cazuri, părintele este arestat şi, eventual, decăzut din drepturile părinteşti, iar copilul intră în grija statului.

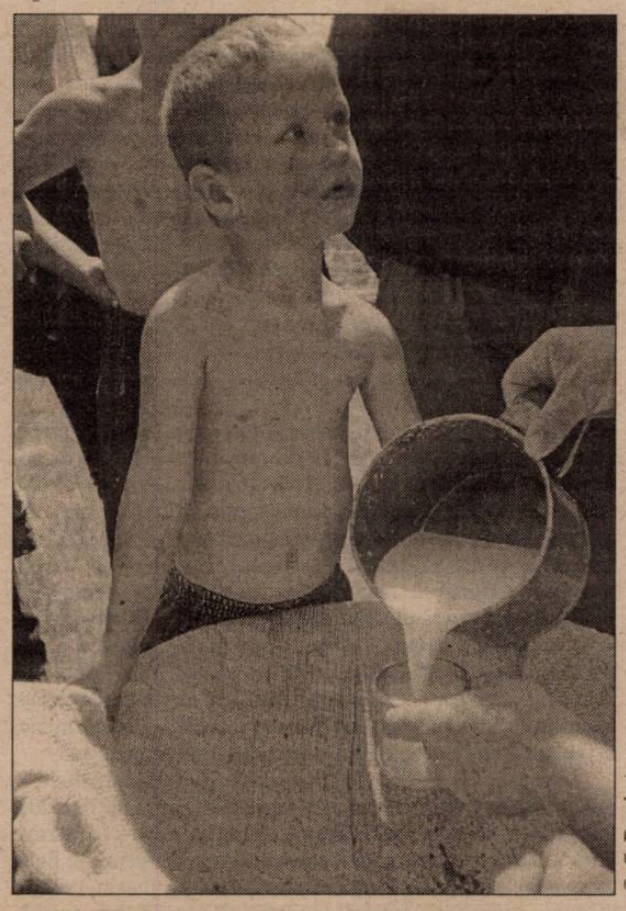

© C. Bumbuţ

Legea

„Copilul se află în dificultate, dacă dezvoltarea sau integritatea sa fizică sau morală este periclitată“, spune primul articol al Ordonanţei de Urgenţă nr. 26/1997 (devenită Legea 108/1998), principalul act normativ în domeniul protecţiei drepturilor copilului (copil = „persoana care nu a împlinit vîrsta de 18 ani şi nu are capacitatea deplină de exerciţiu“). Iar „responsabilitatea de a asigura protecţie şi asistenţă copilului aflat în dificultate revine, în primul rînd, colectivităţii locale din care acesta face parte“. Mai concret, această responsabilitate revine Comisiei pentru Protecţia Copilului, existentă pe lîngă fiecare Consiliu Judeţean (respectiv de sector în Bucureşti), comisie formată din reprezentanţi ai Consiliului Judeţean (sau ai Primăriei de sector), ai Direcţiei pentru Muncă şi Solidaritate Socială, ai Ministerului de Interne, ai Ministerului Sănătăţii, ai ONG-urilor şi serviciului public specializat. Acest serviciu public (cunoscut sub denumirea de Direcţie pentru Protecţia Copilului) este o instituţie subordonată Consiliului Judeţean (de sector) şi are ca principale atribuţii să propună comisiei măsurile de protecţie şi să asigure aplicarea lor.

Protecţia

Măsurile de protecţie care se pot lua în cazul copilului „aflat în dificultate“ sînt două: încredinţarea şi plasamentul. Diferenţa dintre ele constă în faptul că în cazul primeia părinţii sînt decedaţi, necunoscuţi, decăzuţi din drepturile părinteşti, iar în cazul plasamentului părinţii îşi menţin drepturile asupra copilului, dar dintr-un motiv sau altul nu pot sau nu vor să se îngrijească de acesta.

În primul rînd se încearcă încredinţarea/plasamentul copilului la rude. E cea mai simplă formă de protecţie: copilul este crescut de către bunici sau unchi pentru că părinţii fie consideră copilul un rezultat al „greşelilor tinereţii“ şi nu vor să-şi mai amintească de el, fie că relaţia – de concubinaj sau căsătorie – din care a provenit copilul s-a încheiat şi îşi continuă viaţa, eventual dînd naştere altor copii, mulţumindu-se să lase copilul în grija propriei mame („cum l-a crescut de cînd s-a născut poate să-l crească şi în continuare“), fie pleacă din ţară şi – în cazuri fericite – mai trimite de acolo ceva bani pentru copil.

Dacă nu există posibilitatea încredinţării/plasamentului la rude, atunci de copil urmează să se ocupe serviciul de protecţie a copilului sau un ONG. (În cazul încredinţării, această măsură durează pînă cînd se găseşte o familie care doreşte să-l adopte. Atît serviciul public, cît şi ONG-urile au două posibilităţi: să îl interneze într-un centru de plasament sau să fie dat în plasament/încredinţare unui asistent maternal.)

Asistentul maternal este o persoană „care prezintă garanţii morale şi financiare“ şi doreşte să îngrijească un copil în propria locuinţă (a asistentului), integrîndu-l în familia sa pentru o perioadă. Timpul cît un copil (sau doi) se află în încredinţare/plasament la asistentul maternal se consideră vechime în muncă, asistentul avînd statut de angajat sau colaborator al serviciului public pentru protecţia copilului sau ONG-ului, fiind plătit pentru munca sa – cheltuielile strict pentru copil fiind separate. Munca acesta implică obţinerea unui atestat (eliberat de Comisie), participarea la cursuri de formare şi lucrul permanent cu asistenţii sociali ai serviciului public şi ai ONG-ului.

Desigur, menţinerea copilului într-un mediu familial – chiar dacă nu este familia sa naturală – este preferabilă instituţionalizării lui. Dar cazurile sînt prea numeroase pentru ca fiecărui copil „în dificultate“ să i se găsească un asistent maternal. De obicei, asistenţii maternali primesc în încredinţare copii foarte mici abandonaţi în maternitate şi a căror situaţie juridică nu este definitivată, copii care urmează să meargă în adopţie şi mai rar copii care pentru un motiv nu pot fi crescuţi de propriile familii.

Încheiere

Şi cum spuneam... Baloteşti... „copilul abuzat“... legea... sistemul... Poate că în cîţiva ani se va considera că problema protecţiei copilului nu mai este un impediment pentru intrarea în UE şi atunci nu vor mai fi nici „aurolaci“ la metrou, nici copii trimişi de părinţi să cerşească, nici copii care preferă strada unui loc în care măcar au unde mînca şi dormi, dar ca să se întîmple aşa trebuie rezolvate mult mai multe lucruri decît cele ce privesc strict „interesul superior al copilului“ – cum se spune în lege.

▲

Împotriva abuzurilor de orice fel

– convorbire cu Georgeta PĂUNESCU,

coordonatoarea Centrelor de Consiliere pentru Copil şi Familie ale organizaţiei „Salvaţi copiii“ –

Organizaţia „Salvaţi copiii“ este o organizaţie neguvernamentală naţională, membră a unor organisme şi reţele ONG internaţionale ce are drept misiune respectarea Convenţiei cu privire la Drepturile Copilului. *Din 1997, organizaţia coordonează cinci Centre de Consiliere pentru Copil şi Familie.*

Care sînt formele şi simptomele abuzului asupra minorilor?

Copiii bătuţi prezintă echimoze, fracturi, toate semnele somatice care necesită internarea copilului şi tratament medical. Abuzul psihologic sau emoţional are ca simptome marginalizarea copiilor, depresia, diverse forme de violenţă etc. Abuzul sexual, în fine, este atît de complex încît reuneşte toate semnele enumerate mai sus.

Cum v-a venit ideea înfiinţării unor astfel de centre?

Ideea înfiinţării acestor centre de consiliere pentru copil şi familie ne-a venit în urma derulării a două programe: *Prevenirea abandonului şi reintegrarea familială* început din 1992 şi programul *Copiii străzii*. În cadrul acestor două programe am sesizat cazuri de copii care erau supuşi diverselor forme de abuz – fie în familie, fie în mediul stradal.

Care sînt cele mai frecvente forme de abuz pe care le-aţi întîlnit?

Abuz fizic, abuz emoţional sau abuz sexual. Aceste situaţii cu care ne-am confruntat au condus la ideea de a face un centru de tratament şi reabilitare a copiilor victime ale abuzurilor şi în acelaşi timp să ne ocupăm de agresori, de „abuzatori“, care, în afară de faptul că trebuie să-şi suporte sancţiunea prin lege ca să conştientizeze actul pe care l-au săvîrşit, trebuie recuperaţi, reabilitaţi, pentru ca atunci cînd se reîntorc în societate să poată fi integraţi şi să nu mai perpetueze acel comportament abuziv, să nu recidiveze. Neglijarea este o altă formă de abuz: neglijarea nevoilor de sănătate, de securizare, de afectivitate, de educaţie; astfel de cazuri sînt din ce în ce mai frecvente şi apar în general în cadrul familiilor cu o situaţie economică şi socială precară, dar nu numai: există familii cu o situaţie foarte bună în care copiii sînt neglijaţi de părinţi tocmai pentru că lucrează mult şi nu mai au timp să se ocupe de copii.

Cum funcţionează aceste centre?

În aceste centre lucrează echipe multidisciplinare de specialişti, psihiatri, neuropsihiatri, pediatri, psihologi, asistenţi sociali, juristi. În afară de cunoştinţele pe care le oferă pregătirea lor profesională de bază, ei au fost pregătiţi în cadrul unor cursuri speciale în tratamentul şi recuperarea copilului care a suportat o formă de abuz. Primul curs de pregătire, susţinut de nişte lectori din Suedia, a fost făcut în 1997. Nu se urmăreşte neapărat îndepărtarea copilului din familie, dar dacă unul dintre membrii familiei este abuzator, atunci trebuie găsite măsuri pentru ca minorul să fie protejat. Părintele-abuzator trebuie deferit justiţiei; dacă nu se găseşte o astfel de soluţie, atunci copilul va fi plasat într-un centru de plasament sau într-o familie-substitut. În acelaşi timp, trebuie ca şi poliţia să acţioneze, pentru a putea sesiza cazul către Procuratură şi Parchetul General. Se intervine şi în ceea ce priveşte sănătatea – de cele mai multe ori, abuzul sexual necesită spitalizare. Practic, mai multe persoane şi mai multe instituţii lucrează în cadrul unei reţele interdisciplinare pentru a asigura protecţia copilului şi a interveni pentru recuperarea copilului.

În ceea ce priveşte prevenirea abuzului, ce poate face organizaţia „Salvaţi copiii“?

Bineînţeles, acţionăm şi din acest punct de vedere. Există cîteva programe de informare şi educare a copiilor asupra vieţii sexuale pe care le derulăm în şcoli. Ceea ce îi învăţăm este să privească viaţa sexuală ca pe o etapă de dezvoltare normală, dar în acelaşi timp să îi înarmăm cu strategii prin care să depisteze persoanele care pot utiliza sexualitatea cu rea credinţă. Există şi programe de educare a părinţilor în cadrul unor lectorate ţinute tot în şcoli: ceea ce i-am învăţat a fost cum să depisteze forme ale abuzului asupra copiilor şi cum le pot semnala. În acelaşi program de prevenire au fost implicaţi şi profesorii: ceea ce am urmărit a fost reducerea factorilor de risc al abuzului în mediul şcolar.

a consemnat Matei MARTIN

▲

Prima cercetare semnificativă a agresiunilor împotriva copiilor din România a fost iniţiată şi finanţată de organizaţia World Vision International şi catedrele de Sociologie şi Asistenţă Socială a Universităţii Babeş Bolyai din Cluj. Metoda folosită a constat în aplicarea unor chestionare referitoare la metodele de educaţie ale părinţilor, aplicate unor loturi reprezentative de părinţi (488) şi copii (796 de elevi din clasele V-X), din mediul rural şi urban, din diverse etnii, în procente corespunzătoare reprezentării în populaţia locală.

Concluziile, rezumate în tabelul de mai jos sînt semnificative pentru judeţul Cluj, dar în opinia cercetărilor „permit intuirea fenomenului" la nivelul întregii ţări.

(după *Un deceniu de tranziţie. Situaţia copilului şi a familiei în România,* UNICEF, Bucureşti, 2000)

	Răspunsurile copiilor			Răspunsurile părinţilor		
	da	nu	total	da	nu	total
Agresiune verbală	113 14,2%	683 85%	796 100%	80 16,4%	408 83,6%	488 100%
Pedeapsă fizică	226 28,4%	570 71,6%	796 100%	126 25,8%	362 74,2%	488 100%
Pedeapsă fizică severă	180 22,6%	616 77,4%	796 100%	105 21,5%	383 78,5%	488 100%
Neglijare	88 11.1%	708 88,9%	796 100%	46 9,4%	442 90,6%	488 100%
Abuz sexual	37 4,6%	759 95,4%	796 100%	- -	488 100%	488 100%

Z. ORNEA

glose

Copilăria a trei oameni de seamă

Am scris, cum se ştie, trei biografii despre viaţa unor personalităţi româneşti de prim ordin, creatori ai unor importante curente de idei din cultura noastră: T. Maiorescu, C. Dobrogeanu-Gherea şi C. Stere. Copilăria, uneori frustrantă, le-a determinat destinul. Să încep cu C. Stere, poate cel mai urgisit în copilăria-i nefericită. Părinţii săi, Gheorghe şi Pulcheria, au contractat o căsătorie de conveniență, el, bărbat bine, matur, de 40 de ani, şi ea o copilă de 19 ani. Nu se iubeau, ea detestîndu-şi efectiv soţul, cam necioplit şi necultivat, ea fiind o domnişoară cu studii de pension, deci cu educaţie îngrijită. Pulcheria a rămas, fatalitate, însărcinată şi a născut un băiat în noiembrie 1865, botezat Constantin. A fost, acest copil, unul nedorit de mamă, constituind o traumă sufletească a ei, provocînd repercusiuni dramatice pentru întreaga viaţă a copilului, evocate strălucit de acesta, în volumul I al romanului său autobiografic *În preajma revoluţiei* (cel dintîi volum e chiar intitulat *Smaragda Theodorovna,* numele, în romană al mamei sale). Să notez că însăşi mărturisirea acestor traume deopotrivă ale mamei şi ale fiului dovedeşte, potrivit interpretărilor freudiene, amintirea de neşters a unei trăiri frustrate, din vîrsta tulbure a copilăriei. Iar, tot după Freud, „amintirea pe care cel analizat o redă mai întîi, prin care el îşi începe istoria vieţii, este cea mai importantă: ea constituie cheia pentru compartimentele tainice ale vieţii sale". În cazul lui Stere fenomenul descris de fondatorul psihanalizei se verifică tulburător. Pentru că trauma infantilă, identificată încă din anii copilăriei de erou, i-a conformat, mai bine zis, malformat catastrofal întregul destin. E adevărat, respingerea glacială a băiatului de către mamă va crea o stare de incompatibilitate afectivă între cei doi, îndepărtîndu-i sufleteşte, pentru tot restul vieţii. Iar de o apropiere sufletească de tatăl său nu poate fi vorba decît foarte relativ. Gheorghe Stere, amărît de marea nedreptate ce i se face fiului său, îl înconjura, cît îl ducea mintea şi tot ferindu-se de fulgerele Pulcheriei, cu un cald sentiment de protecţie compensatorie. Dar fiul nu s-a putut apropia, cît se cuvenea, de tatăl său, găsindu-şi, în schimb, refugiul printre ţărani, în familia doicii sale. Un zid înalt şi de netrecut, s-a înălţat, încă din anii ceţoşi ai copilăriei, între Constantin şi familia lui, nutrindu-i de pe acum insurgenţa justiţiară. Stigmatul de proscris, de nedorit, de urgisit al sorţii, de care a luat cunoştinţă de la primele licăriri ale conştiinţei ultragiate, şi-a pus pecetea pe întreaga sa viaţă. Din condiţia de proscris şi nedorit nu a scăpat niciodată. Să fie aici o fatalitate, voinţa ascunsă a unei sorţi de o cruzime atroce? Cu siguranţă. De aici, din traumele frustrante ale copilăriei, s-au ivit toate trăsăturile insurgenţei sale de mai tîrziu. Aderarea, încă în anii liceali din Chişinău, la mişcarea revoluţionară narodnică, ceea ce îi va aduce, în zilele examenului de bacalaureat, arestarea şi un exil în Siberia de opt ani. Cînd îl va fi ispăşit, era om matur, cu un fiu născut în Siberia de soţia sa care, iubindu-l total, l-a însoţit în îngheţata Siberie. Şi, în 1892, cînd s-a stabilit la Iaşi pentru a urma studiile la Facultatea de Drept, tot un insurgent a rămas, apropiinduse de tînăra mişcare socialistă românească. O va părăsi curînd, în 1899, luîndu-şi cu sine pe mai toţi prietenii, trecînd cu toţii în Partidul Naţional Liberal. Dar tot timpul, şi ca socialist şi ca liberal, militînd pentru îmbunătăţirea condiţiei de viaţă a ţărănimii, alături de care trăise în anii tulburi ai copilăriei. Sigur că în adoptarea deciziei sale de împotrivire la hotărîrea prietenului său de taină Ionel Brătianu de apropiere, în politica externă a ţării, de Antanta, un rol însemnat l-a avut originea sa basarabeană, care ştia bine ce înseamnă, pentru românii subjugaţi naţional, Rusia. Pentru Stere, Antanta însemna, înainte de toate, Rusia. Or, cu Rusia, România n-avea de ce şi cum a se alia. Dar nu sînt greu de descifrat, aici, şi consecinţele frustrării din copilărie, soarta aşezîndu-l, invariabil pieziş, pe poziţii de adversitate faţă de majoritate. Condiţia sa, însingurată, de proscris îşi relua destinul, Stere fiind, datorită atitudinii sale din primul război mondial, un urgisit în viaţa publică, atrăgîndu-şi şi stigmatul de trădător. Şi liniile vieţii, create în copilărie, şi-au urmat cursul. Deşi membru de vază în Partidul Ţărănesc, contribuind esenţial la actul fuziunii, în 1926, cu Partidul Naţional, creîndu-se Partidul Naţional Ţărănesc, în 1930, cînd partidul său era la guvernare, Stere, răzvrătitul prin destin, este exclus din rîndurile lui, după ce, în 1916, s-a autoexclus silit din PNL. Eternul refuzat redevenea ceea ce a fost în nefericita sa copilărie, care, repet, i-a hotărît, pentru tot restul vieţii, destinul său aşezat pururea de-a curmezişul a toate şi al tuturora.

Cît despre Titu Maiorescu, şi aici, anii copilăriei au îndeplinit un rol hotărîtor asupra formaţiei sale caracteriologice. Tatăl său, Ioan Maiorescu, se stabilise, în 1836, în România, fiind profesor, la Craiova, unde, în martie 1840, s-a născut eroul nostru. Tatăl său era mereu ocupat cu treburile militante pentru dezrobirea provinciei natale, Transilvania. În vremea revoluţiei de la 1848, şi-a asumat funcţiunea de agent diplomatic la Frankfurt al revoluţionarilor ardeleni, abandonîndu-şi familia, în grele lipsuri, nevoită să se stabilească la Braşov. Luptele fratricide transilvănene de care a avut parte tatăl său l-au marcat decisiv pe fiul său Titu. Printre cele dintîi amintiri ale sale (şi am văzut că, potrivit lui Freud, ele sînt fundamentale pentru formarea personalităţii) e refugiul, spre Braşov, al copilului ce era în timpul şi din cauza revoluţiei de la 1848. Este mai mult decît probabil că antipatia viitorului Titu Maiorescu, care la vîrsta de 25-27 de ani s-a tot războit cu concepţiile ardelenilor (Cipariu, Bărnuţiu, Barit etc.), mai toţi foşti prieteni de idealuri ai tatălui său, pe care le-a diagnosticat, în studii rămase celebre, extrem de pernicioase dezvoltării culturii române moderne, ale căror liniamente le-a creat el, în vizibil răspăr cu postulatele ardelenilor. Ba, nu e exagerat să se afirme, că şi apropierea sa de Partidul Conservator, al cărui lider politic va deveni prin gruparea politică junimistă, este tot o reacţie faţă de idealurile din tinereţe şi de maturitate ale tatălui său. Pentru că, am uitat să spun, copilul şi apoi tînărul Titu nu s-a înţeles deloc cu tatăl său. Ioan Maiorescu era o fire ursuză şi neataşantă, instalînd o barieră izolatoare faţă de copiii săi (adică şi faţă de sora lui Titu, Emila) şi chiar faţă de soţie. Titu a ajuns, în urma stăruinţelor tatălui său, elev, cu o bursă obţinută tot de Ioan Maiorescu, la cel mai bun colegiu vienez, vestita, în epocă, Academie Thereziană. Dar n-avea pregătirea necesară la început şi era coleg cu fiii protipendadei imperiului austriac. La început, locuiau la Viena şi părinţii şi sora sa, casa familiei Maiorescu fiind mereu supravegheată şi de două ori perchiziţionată de stăpînire din cauza statutului pe care îl avea şeful familiei. Această pîndă şi supraveghere continuă întreţineau în familie o atmosferă de încordare şi tulburare tensionată, de care adolescentul Titu s-a resimţit. Dar era ambiţios şi, neagreîndu-l pe tatăl său, ştia bine ceea ce dorea să devină. O însemnare din 31 ianuarie 1856 din jurnal îşi anunţa următorul proiect: „Datoriile mele sînt a şti: limba şi istoria – voia mea e a şti religiunea, spre a putea poate vreodată să-i demonstrez absurditatea. Istoria naturală o iau numai ca un studiu de plăcere; aşadară nu fundamentale – ci numai ca să am vreo idee de ea; matematica în gimnaziul de jos o ţin ca un studiu foarte necesare; matematica în gimnaziul de sus *e pentru mine un malum necessarium.* În desemn vreu să o aduc la o perfecţiune oarecare; asemenea în flaută. Afară de aceea, vreau să ştiu cel puţin *a ceti toate limbile europene;* perfect însă voi a şti limba latină, română, germană, franceza, engleza; semiperfect cea italiană şi cea greacă veche." Iar acest program al unui adolescent care nu împlinise 16 ani, program care poate înfricoşa, a şi fost îndeplinit. Apoi intervenise spiritul emulativ cu feciorăşii de conţi, baroni şi alţi *fils à papa* care îl umiliseră pînă mai ieri pe feciorul de român. Şi complexul de inferioritate, pe care îl contractase în primii trei ani de studii, îl îndîrjise, convertindu-se într-un agresiv sindrom de superioritate, pe care nimic nu-l mai putea stăvili. În martie 1856 nota, semnificativ, în jurnal: „O să le arăt eu măgarilor de vienezi, ce e un român!". Dar adolescentul aspira spre ceea ce nu avusese parte în copilărie, căldură sufletească şi afecţiune. Mai nimeni nu avea timp să i le acorde. Nici măcar să-i detecteze aspiraţia. Singura mîngîiere era munca sistematică. N-a avut parte decît tîrziu de un prieten, pe care credea că l-a descoperit într-un coleg ceh, pentru care a redactat şi primul său manual de logică. Prieteni apropiaţi şi adevăraţi n-a avut însă, în ciuda aspiraţiei sale profunde. De-abia în anii ultimi de studiu s-a bucurat de prietenia, îndepărtată, o surorii sale, Emilia, prietenie păstrată toată viaţa. Cu firea sa, făurită în anii tulburi ai copilăriei, n-a avut parte de prieteni, ci doar de amici la Junimea. Iar aspiraţia sa spre căldură sufletească, familială, pe care a crezut că a descoperit-o, în primul şi singurul său an de studenţie la Berlin (celelalte, pînă la absolvire, le-a urmat, de formă, la Paris), alegîndu-se, din această cauză, cu căsătoria cu Clara Kremnitz, care s-a dovedit apoi catastrofală, sfîrşindu-se prin divorţ în 1887, refăcîndu-şi viaţa, alături de Ana Rosetti, la 47 de ani. A avut parte Titu Maiorescu, datorită traumelor din copilărie, de un prieten adevărat? Imposibil să răspund afirmativ.

Despre copilăria lui Gherea se ştiu puţine lucruri. Ştim doar că s-a născut la 21 mai/2 iunie 1855 în Slavianka din gubernia rusească Ecaterinoslav (pe lîngă Harkov), cu numele la naştere de Solomon Katz. Dar copilăria sa, adică tocmai „vîrsta de aur" e învăluită într-o taină absolută, neajungînd la noi acte şi documente, iar viitorul critic literar şi militant social-democrat nu a ţinut jurnal şi nescriind nici roman autobiografic. Singurul lucru pe care îl ştiu cu siguranţă este că a fost un suflet blînd şi generos, înconjurat cu dragoste de mulţi prieteni şi că pentru copiii săi, trei la număr, – Sonia, Alexandru şi Ionel –, a făcut tot ceea ce era necesar ca să se desăvîrşească. Pe Sonia a ţinut-o la studii de pian, în Leipzig, singura ei reuşită fiind căsătoria cu Paul Zarifopol, devenit un mare eseist în literatura română. Alexandru a studiat ingineria la Charlotenburg, a fost inginer la căile ferate. Dar a moştenit de la tatăl său pasiunea pentru militantismul politic, devenind – spre deosebire de tatăl său, un social-democrat de strictă observanţă – comunist. A refăcut invers drumul tatălui său, refugiindu-se în Rusia, de unde tatăl său fugise pentru a se stabili în România, adevărata sa patrie, găsindu-şi moartea într-unul din scandaloasele procese staliniste. Pînă la urmă, molohul şi-a înghiţit victima, dacă nu pe tată atunci pe fiu. Mezinul, Ion (Ionel), febleţea tatălui, a rămas, spre dezolarea părintelui, cu studiile neterminate. Dar a scris, cu Luki Caragiale, un roman, o carte de filosofie în franţuzeşte, *Le moi et le monde,* după ce cam tocase averea (şi la ruletă) rămasă din agonisita tatălui său. Şi, deşi nu absolvise Conservatorul – ca sora sa –, a fost un excelent pianist, ajungînd să fie corepetitor la Conservatorul din Bucureşti şi acompaniator al lui Enescu la concertele pe care le-a dat în ţară. Revenind la bătrînul Gherea (a murit în mai 1920) multă lume a avut parte de generozitatea sa rămasă proverbială.

▲

Lorena ARMULESCU

Fenomenologia deschiderii

Pentru prezentarea viziunii lui Emmanuel Levinas asupra deschiderii, vom folosi o metodă comparativă. Astfel se justifică şi alegerea pentru acest titlu, cu referinţă la *eidos*-ul conceptului de deschidere. Menţionăm de la început că, în cadrul gîndirii levinasiene, am operat un soi de „selecţie" a accepţiunilor deschiderii, aici ocupîndu-ne de sensul acordat de filosof în privinţa fenomenologiei erosului; deschiderea de tip metafizic pe care Levinas o foloseşte în reconstrucţia metafizicii tradiţionale, pornind de la Heidegger şi de la Husserl, merită o abordare aparte (pe scurt, poate nepermis de scurt, deschiderea aceasta este o deschidere a Fiinţei spre Altul sau, Fiinţarea, într-o relaţie etică, anulînd violenţa metafizicii tradiţionale, structurată monadic, autosuficientă, negînd existenţa diferenţei, afirmînd doar existenţa unică a Aceluiaşi).

Deschiderea ca ospitalitate

Avem la dispoziţie cărticica apărută la Polirom, *Despre ospitalitate* (Jacques Derrida în dialog cu Anne Defourmantelle, Polirom, 2000), unde deschiderea este în primul rînd ospitalitate faţă de străin. „Străinului", ca diferenţă, cel total necunoscut, cel nenumit, cel în afara limbajului meu, legii mele, casei mele îi ies în întîmpinare. Această deschidere, mai întîi ca interogaţie, nu este deloc lipsită de nuanţe.

Orice interogaţie este, potrivit naturii ei, iniţiere, îndrăzneală, la limită, agresivitate. Care interogaţie îi este permisă gazdei? Care nu? Care sînt condiţiile acestei întîmpinări? Orice ieşire în întîmpinare, crede Derrida, ascunde o adîncă voinţă de posesie (şi aici filosoful este mai apropiat analizei existenţialiste a deschiderii decît celei fenomenologice): „acasa" noastră, pusă la dispoziţie străinului, caută să îl integreze. Apropierea presupune o lungă serie de violenţe. Mai întîi limbajul: a comunica, a căuta să îi fac pe plac, a mă putea pune la dispoziţia plăcerilor sale înseamnă a-l sili să vorbească aceeaşi limbă cu mine, a-l face să mă înţeleagă şi să se facă înţeles, a-l obliga să accepte „regulile casei", care sînt raţiunea mea, codul etic al comunităţii căreia îi aparţin ş.a.m.d. A-l găzdui înseamnă a-l face să ne aparţină, a-l cunoaşte, deci a-l poseda. Acesta este sensul relativ al ospitalităţii, cel absolut (diferit prin natură, nu prin grad) presupune suprimarea oricărei comunicări, anularea ospitalităţii, la urma urmelor.

Analiza lui Levinas diferă cu mult. Înainte de toate, locuirea are un statut privilegiat în ordinul existenţelor. Ce punem la dispoziţie Celuilalt? Ca să aflăm asta trebuie mai întîi să analizăm locuirea în raport cu subiectul, cu locuitorul. Ca şi la Derrida, ea serveşte la „a adăposti omul de intemperii, la a-l ascunde de duşmani (de străini, n.n.)" *(Totalitate şi infinit,* Polirom, 1999, p.129), dar în plus este şi locul privat unde omul de retrage. (Psihanaliza identifică acest spaţiu privat cu uterul mamei, paradisul pierdut, locuirea originară şi absolut privată, unde căutăm mereu să reintrăm, ocrotire absolută, stadiu de absenţă a conştiinţei). Locuinţa este interioritate, spaţiu de reculegere, revenire la sine, odihnă şi ascundere, opusă muncii şi înstrăinării. Acum diferenţa Celuilalt este manifestare discretă a unei absenţe. Locuinţa separă, face posibilă diferenţa. Ea este şi locul contemplării lumii (reprezentării, deci determinării ei – prin asta locuinţa nu este doar interioritate, ci şi subiectivitate), exterioritatea devenind spaţiu al ostilităţii, muncii şi transformării lumii.

Posesia, determinantă în privinţa relaţiei cu Celălat, la Levinas nu poate fi altfel decît simetrică. Plăcerea posesiei nu este plăcerea posesiei Celuilalt (imposibilă, în fapt, diferenţa Celuilalt este ireductibilă, el este Infinit-Altul, este tocmai ceea ce impiedică Totalitatea să se constituie), ci plăcerea de a mă lăsa posedat. La Levinas, femininul este categoria diferenţei, în cadrul acestei analize (este o poziţie care, din superficialitate sau din ignoranţă, ar putea naşte angoase „studiilor de gen". Femininul nu apare ca element sexuat, ci desemnează o „categorie privilegiată în ordinul ontologicului", avînd determinări specifice). Această diferenţă nu poate fi altfel, în deschidere, decît discreţie. Cum? Deschiderea faţă de Celălalt este intermediată de „chip" (înfăţişare, fel de a mă înfăţişa, dezvelire, semnificaţie). Relaţia cu celălalt devine relaţie cu chipul Celuilalt, cu felul în care el mi se pune la dispoziţie. În această relaţie, femininul „nu-este-încă", adică este dezvelire incompletă. „A-nu-fi-încă" este mai puţin decît stare de potenţialitate pentru că nu întemeiază ceea „ce-va-fi", ci ceea „ce-poate-fi". Orice punere la dispoziţie este mai mult sau mai puţin o punere la dispoziţie, niciodată pe deplin, întotdeauna fiind ceva încă în „starea de ascundere".

Este ceea ce dă caracterul de inviolabil femininului, împotriva fragilităţii sale constituante. Este o stare de evitare a luminii, deci „a prezenţei", completează Alain Renaut *(Era Individului,* Institutul European, 1998). Deschiderea, atît cît este, este o dublă vulnerabilitate. În primul rînd faţă de sine („L'ouverture, c'est la dénudation de la peau exposée à la blessure et à l'outrage" – *L'humanisme de l'autre homme,* Fata Morgana, 2000): în absenţa tandreţii, mîna Celuilalt poate susţine o armă. În al doilea rînd faţă de Celălalt, silit să primească sensul pe care chipul meu i-l revelează. Dezvelirea chipului este ea însăşi instruire *(enseignement)*, agresivitate, şi nu seducţie. De aceea, împotriva acestor violenţe, femininul, care este blîndeţe, primire, ocrotire nu poate fi decît discreţie, aluzie a sensului şi nu indecenţă a luminii în toată nuditatea sa. Chipul feminin nu se poate dezveli, el se poate cel mult lăsa dezvelit. Exhibiţia nudităţii este însăşi reducţia la *animalitas*, absenţă a expresiei, voluptate pură. „Prin aceasta erosul este răpire dincolo de orice proiect, de orice dinamism, indiscreţie funciară, profanare şi nu dezvăluire a ceea ce există deja ca strălucire şi semnificaţie" *(Totalitate şi infinit,* p.236). Relaţia erotică este esenţialmente una non-socială, este intimitate prin excelenţă. Femininul participă prin a se pune la dispoziţie în absenţa oricărui limbaj; relaţia închide această comunitate a cuplului (a celui ce simte – *le sentant* – şi a celui simţit – *le senti)* nu într-o relaţie de analogie a simţirii, ci într-una de identitate a simţirii.

Dragostea anulează complementaritatea, existentă în cazul prieteniei („de aceea dragostea nu este un caz particular al prieteniei" – ibid., p. 238), ci este identitate: Celălalt rămîne Celălalt, însă voluptatea sa e aceeaşi: „Nu iubesc pe deplin decît dacă Celălalt mă iubeşte, nu pentru că aş avea nevoie de recunoaşterea Celuilalt, ci pentru că voluptatea mea se hrăneşte din voluptatea lui" – *ibid.)*

Aşadar, prin deschidere, femininul e purificat de orice intenţie de sens, de orice discurs, mai puţin intenţia deschiderii însăşi, maifestă chiar prin act, ca unic sens oferit Celuilalt. Etica relaţiei pretinde ca orice punere la dispoziţie să se facă în absenţa oricărei aşteptări a reacţiei Celuilalt. Mă pun necondiţionat la dispoziţie, fără a-i comunica nimic, nici un sens, nici o intenţie, doar astfel pot fi deschidere, esenţă a deschiderii. Z. Bauman *(Etica postmodernă,* Amarcord, 2000) vede însă o problemă aici: cum va şti Celălalt ce să-mi ofere, din moment ce eu nu aştept nimic de la el, refuz să-mi dezvălui chipul? Dar, cum arăta Levinas, violenţa revelaţiei interzice această comunicare. Altfel ar fi pură posesie. În plus, pentru Levinas, femininul se sustrage oricărui limbaj, raţiuni comune, luminozităţi. E pură atingere, mîngîiere, oprire la nivelul sensibilului. (În analiza asupra fenomenologiei erosului la Levinas, Renaut face o paralelă între erosul „intelectual" al lui Platon – iubire a frumuseţii, a trupului frumos, a operei de artă ş.a.m.d. ca mijloc de acces la cunoaşterea suprasensibilă a Ideii Absolute de Frumos – şi între erosul levinasian ca reducţie la sensibil.) Relaţia cu Celălalt este, aşadar, deschidere, în măsura în care în relaţie participă categoria locuirii, primirii spaţiului de întoarcere şi de reculegere, de grijă şi de ocrotire, de punere la dispoziţie, identificată prin feminin.

Deschiderea ca aşteptare

„Străinul, aici oaspetele aşteptat, nu este numai cineva căruia-i spui «Vino!», ci «Intră!», fără să aştepţi, opreşte-te neîntîrziat la mine, grăbeşte-te să intri, «vino înăuntru!», «Vino în mine!» şi nu doar către mine, ci în mine: ocupă-mă, ia loc în mine! (...) A trece pragul înseamnă a intra şi nu doar a te apropia sau a veni. Logică stranie, dar lămuritoare pentru noi, aceea a unei gazde care îşi aşteaptă eliberatorul, emancipatorul" (Derrida, *op.cit.).* Orice deschidere este acum deschidere a unei dorinţe, este o aşteptare. Aici este diferenţa cea mai evidentă dintre cele două tipuri de analiză. Acum străinul este salvatorul, cel ce înnoieşte o ordine, cel ce schimbă lucrurile, dar şi cel care provoacă, element al imprevizibilului, al stranietăţii. Ce caută, în fapt, acest străin? Caută o casă, o ordine pe care să şi-o însuşească şi prin asta se caută pe sine după experienţa alterităţii? Sau caută să-şi afirme autoritatea, să cucerească, potrivit unei raţiuni imperialiste? Avem două cazuri diferite, ambele aparţinînd splendidei culturi greceşti: iată-l, pe de o parte, pe Oedip, străinul absolut, cel ce se neagă, cel ce se exilează de sine permanent, cel ce îşi ucide identitatea. Pe de altă parte iată-l pe Xenos, străinul din Sofistul lui Platon, cel împotriva ordinii fireşti, cel ce încearcă să instituie propria sa ordine.

Deschiderea este invitaţie, nu mai este pură reacţie, ca în cazul femininului, este responsabilitate faţă de acest altfel care mă seduce şi îmi stîrneşte dorinţa de a-l cunoaşte (a-l avea, potrivit echivalenţei lui Derrida între cunoaştere şi posesie). Îl doresc pe Celălalt pentru că îi doresc libertatea, pentru că vreau să-i aneantizez alteritatea, să-l introduc în identitatea mea. Este marele meu plan de constituire a Totalităţii eului, de cîştigare a libertăţii absolute prin anularea oricărui diferit faţă de mine. De aceea îl aştept: să-mi pună la dispoziţie alteritatea pentru a se dilua în identitatea mea. De aceea îl doresc. Or, aşa ceva este exact pe dos decît la Levinas, aşa cum am încercat să arătăm aici. ▲

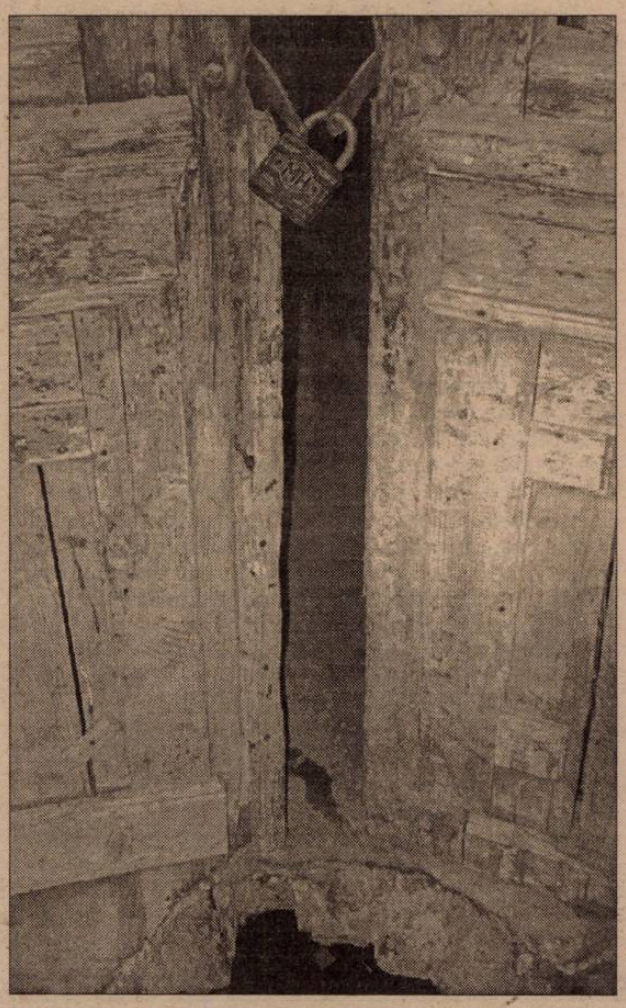

© S. Ivanoschi

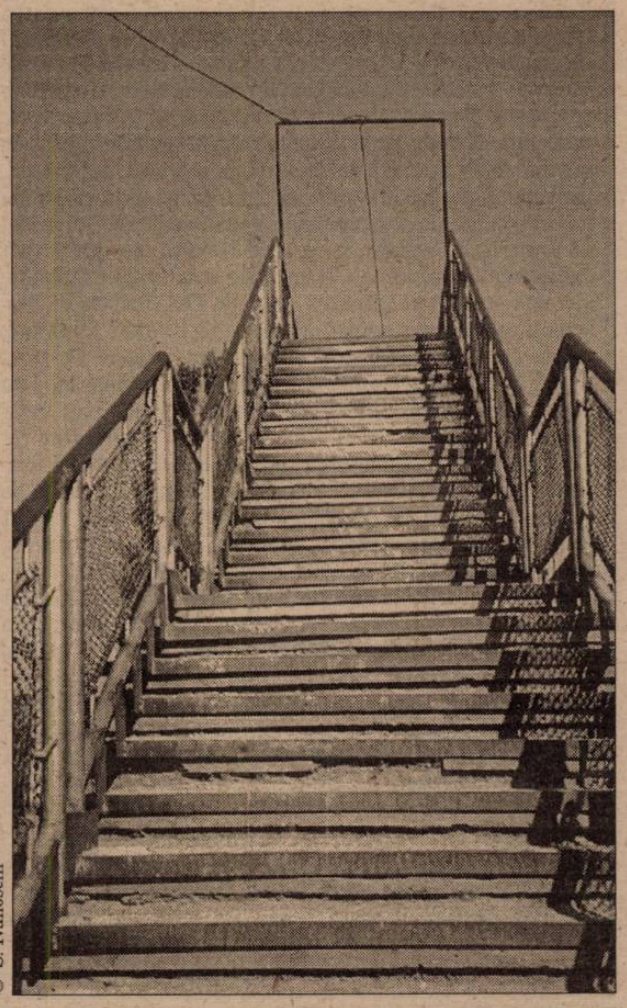

© S. Ivanoschi

Mircea VASILESCU

Prutul, de la „podul de flori“ la „frontiera securizată“

Cine n-a fost niciodată la Chişinău se află în situaţia normală de a fi beneficiarul modului în care circulă informaţia de pe un mal pe altul al Prutului. Vitalie Ciobanu descria foarte exact fenomenul: „Nici un cotidian central de la Bucureşti nu are un corespondent permanent la Chişinău... Grila de programe a televiziunii publice de la Bucureşti nu conţine nici o emisiune consacrată realităţilor basarabene: politice, economice, sociale, minorităţilor etnice etc...“ („Informaţia ca putere... ignorată“, Dilema, *nr. 418). În aceste condiţii, faptul că Basarabia devine, în România, un subiect important doar de 1 Decembrie şi la sfîrşitul lunii martie intră în ordinea de zi a tranziţiei, cu care ne-am obişnuit mai mult decît era necesar. De partea cealaltă, România este percepută mai degrabă vag şi confuz: unora le creează fobii, altora indiferenţă, unii declară de un deceniu că luptă pentru o unire a cărei punere în fapt „este inevitabilă“, alţii fac atît cît pot pentru ca, dacă nu ne putem uni, măcar să îndepărtăm „jumătatea de veac de singurătate“ în care fiecare şi-a purtat crucea, unii în Uniunea Sovietică, alţii în România care înainta „spre cele mai înalte culmi“. Altfel decît în cuget şi-n simţiri, românii „de dincolo“ şi cei „de dincoace“ se întîlnesc rar: de obicei e vorba despre grupuri de intelectuali care participă la manifestări culturale. Cu asemenea ocazii, dincolo de festivităţi şi cuvinte frumoase, fiecare are ocazia să afle noutăţi, din surse directe, despre ce se mai întîmplă „dincolo“.*

Limba română

„Probabil că podurile de flori şi-au avut rostul lor atunci, la începutul anilor 90“, spune criticul de artă **Vladimir Bulat,** pe care l-am întîlnit la Fundaţia Culturală Română cu ocazia „Zilelor culturii din Bucovina şi Basarabia“. În atmosfera de atunci, probabil că nici nu se putea imagina sau realiza altceva. Redescoperirea libertăţii le-a dat multora senzaţia că pot să viseze la orice, inclusiv la anularea Pactului Molotov-Ribentropp, iar simpla dorinţă poate deveni realitate. Dar asta era în 1990, cînd se vorbea în mod abstract despre „Casa Comună a Europei“, cu elanuri romantice insistent mediatizate. „Podurile de flori au fost utile la vremea lor, dar acum e nevoie de poduri de fier“, e de părere profesorul **Dan Mănucă** de la Universitatea din Iaşi. „După cum se ştie, ecartamentul liniilor de cale ferată din Republica Moldova este în continuare la fel ca în Rusia, nu ca în România şi ca în restul Europei“. Îmi amintesc despre toate cărţile în care scrie că societatea modernă s-a dezvoltat (şi) datorită modului în care transporturile feroviare au favorizat comunicarea şi au anulat distanţele şi îmi dau seama că această „simplă“ diferenţă de ecartament, aparent o problemă tehnică, include o ideologie şi exprimă o distanţă pe care podurile de flori şi redescoperirea identităţii naţionale în Basarabia n-au putut s-o străbată.

Profesorul Dan Mănucă a participat, alături de prof. Gheorghe Chivu de la Universitatea din Bucureşti şi de Alexandru Bantoş de la Chişinău la o dezbatere despre viitorul limbii române. Pînă la urmă, se pare că după mai bine de un deceniu problema fundamentală în Basarabia (sau măcar una dintre problemele fundamentale) rămîne statutul limbii române. „Cînd se discută despre limba română în Basarabia, ar trebui să se ţină seamă de condiţiile istorice, de tot ce s-a întîmplat în deceniile trecute“, consideră d-na **Ana Bantoş**, care face parte din redacţia revistei *Limba română*, editată la Chişinău. „S-a produs un fel de aureolare a limbii române, ea a fost glorificată de scriitori cu intenţiile cele mai bune. Punctul culminant a fost revenirea la grafia latină. Dar problemele de-abia de aici încolo au început, pentru că glorificarea romantică nu avea acoperire în practică. «V-au trebuit limbă şi alfabet? Uite în ce situaţie economică am ajuns!», au început să spună moldovenii“. De la o asemenea atitudine pînă la vot a fost un singur pas, făcut de alegătorii moldoveni la ultimele alegeri („din disperare“, mi-a precizat Vladimir Bulat). Şi să nu uităm detaliul deloc nesemnificativ că, în Republica Moldova, limba de stat este cea *moldovenească*. **Nicolae Mătcaş** a fost ministru al Învăţămîntului în guvernul condus de Mircea Druc şi unul dintre iniţiatorii proiectului de lege pentru afirmarea limbii române. Acum lucrează la Ministerul Educaţiei din România şi se ocupă de programele destinate Basarabiei şi Bucovinei. Consideră că programul elaborat în anii 1993-1994 pentru a pune în practică folosirea limbii române ca limbă de stat, rămas neadoptat pînă acum, a favorizat un *statu quo*: „Rusa a rămas, practic, la putere acolo. În interiorul etniilor minoritare se vorbeşte rusa, nu limba maternă. Acum, comuniştii veniţi la putere vor să declare rusa a doua limbă de stat. În fapt, din punct de vedere funcţional, ea nu şi-a pierdut niciodată acest statut... Actele de la Guvern şi de la Parlament se întocmesc în ruseşte, apoi se traduc de formă, pentru a demonstra că limba funcţionează“. Vladimir Bulat îşi aminteşte şi el: „Înainte, româna era o limbă care se vorbea în bucătărie. Acum, în sfera publică de la Chişinău predomină încă limba rusă“. Dinspre malul acesta al Prutului, profesorul Dan Mănucă vede astfel statutul limbii române: „Trebuie depăşită faza în care limba română din Basarabia este doar o problemă discutată între specialişti. La acest nivel, lucrurile merg bine. În mediile intelectuale din Chişinău, la fel; în satele din Basarabia, de asemenea, se vorbeşte un grai moldovenesc autentic. Dar cum ai ieşit dintre intelectualii din Chişinău şi ai ajuns la Străşeni, te întîlneşti cu limba rusă şi cu un comportament lingvistic agresiv“. Iar în Capitală există şi altceva decît mediile intelectuale: „Toate tarabele de cărţi de pe strada principală din Chişinău sînt pline de cărţi ruseşti, iar presa din România nu prea circulă“, adaugă Ana Bantoş.

Fundaţia Culturală Română a organizat, pe 27-28 martie, „Zilele culturii din Bucovina şi Basarabia“, cu următorul program: ● o masă rotundă cu tema „Orientări şi perspective ale revistei *Glasul Bucovinei* şi Editurii Alexandru cel Bun din Cernăuţi“ ● expoziţia de pictură Eudochia Zavtur ● acordarea premiului Fundaţiei Culturale Române pentru debut în literatură poetului Andrei Ungureanu din Chişinău ● dezbaterea *Limba română – încotro?*, moderată de prof. univ. Gheorghe Chivu, prof. univ Dan Mănucă şi Alexandru Bantoş, urmată de lansarea ultimului număr al revistei *Limba română* ● lansarea *Dicţionarului uzual al limbii române*, publicat de Editura Litera din Chişinău, cu sprijinul Fundaţiei Culturale Române ● concertul formaţiei de etnojazz Trigon şi lansarea CD-ului *Graiul pămîntului*.

Tinerii

Aşadar, din punct de vedere constituţional, limba română nu există în Basarabia. Practic, ea funcţionează, dar cu multe obstacole şi probleme. Acesta e prezentul. Intelectualii basarabeni n-au altă soluţie decît să se gîndească la viitor. La dezbaterea despre limba română organizată de FCR, profesorul Gheorghe Chivu amintea despre diverse proiecte de cercetare existente, care vor continua. Nicolae Mătcaş, ca mulţi alţii, mizează pe tinerii care au venit la studii în România şi care vor forma viitoarele elite intelectuale ale Republicii Moldova, dar nici pentru ei viitorul nu e atît de simplu: „Limba română din Basarabia trebuie să aspire la norma literară din ţară. Eu, ca fost ministru al Învăţămîntului care am trimis cîte 2500 de tineri pe an în România, la studii, îmi puneam toată speranţa în ei, crezînd că se vor întoarce şi vor aduce suflul curat al limbii române vorbite în ţară. Dar ei nu sînt întîmpinaţi cu prea multă plăcere cînd se întorc în Basarabia, uneori chiar li se spune direct: «dacă ţi-ai terminat studiile în România, du-te în România»“. Unii chiar asta fac, în general cei cu studii superioare: îşi găsesc de lucru în România şi nu se mai întorc acasă. *Se repatriază*, cum spun basarabenii. Şi, desigur, s-ar putea specula mult pe marginea acestei expresii, care bănuiesc că nu are nici un sens din punct de vedere juridic (cum să te „repatriezi“ în altă ţară decît în aceea în care te-ai născut?), dar are, desigur, foarte multe sensuri din punct de vedere identitar şi sentimental.

Altminteri, d-na Ana Bantoş îmi povesteşte că la telejurnalul televiziunii din Chişinău s-a mediatizat foarte intens anul trecut un act de „ajutorare a guvernului din Republica Moldova“: un comunicat al Ambasadei Ruse la Chişinău anunţa că autorităţile de la Moscova au cumpărat manuale ruseşti pentru şcolile din Moldova în valoare de aproape un milion de dolari. Şi era subliniată ideea de *ajutor*. Dl Nicolae Mătcaş spune că Ministerul Educaţiei din România „a donat anul trecut pentru Republica Moldova manuale şi cărţi în valoare de 1,5 miliarde de lei, la care se adaugă donaţiile de la Fundaţia Culturală Română, de la Departamentul pentru românii din străinătate şi de la alte instituţii“. Apoi, în ultimii ani, Ministerul Educaţiei a deschis pe teritoriul Basarabiei filiale ale universităţilor din România, cu bursieri basarabeni plătiţi de *statul român*. Ceva mă face să cred că toate acestea nu au fost foarte mediatizate, aşa că nu ne rămîne decît să aşteptăm efectul lor pe termen lung. Îl întreb pe Vladimir Bulat dacă e greu să fii, astăzi, scriitor român în Basarabia. „Da şi nu. Da, pentru că acolo e puţină lume care citeşte românește, oamenii înţeleg foarte prost limba contemporană; pentru mulţi e mai dificilă chiar decît o limbă străină. Nu, pentru că există o generaţie foarte tînără, începînd cu cei care au 14-15 ani, care au crescut cu limba română literară şi vor să-i citească pe acei scriitori care scriu foarte bine românește“. După mai bine de un deceniu de cînd totul părea posibil, inclusiv „o unire în termen foarte scurt“, cum scriau pe atunci unii editorialişti, pariem în continuare pe viitor.

Paşaportul

În viitorul imediat însă intervine obligativitatea paşaportului pentru cetăţenii din Republica Moldova şi securizarea frontierei de pe Prut. Pentru interlocutorii mei, aceste măsuri sînt de înţeles prin prisma intereselor României, dar ei nu-şi ascund neliniştea. În definitiv, o formalitate birocratică în plus nu e, la români, generatoare de optimism şi nici nu stimulează imaginaţia. Iar „independenţa Republicii Moldova este o glumă“, spunea **Ion Ungureanu**, vicepreşedintele FCR şi fost ministru al Culturii la Chişinău; „faceţi comparaţia cu republicile baltice şi veţi înţelege de ce“. Comparaţia e simplă: ca şi România, ţările baltice sînt candidate la intrarea în UE. Interesele sînt clare în această privinţă, iar abordarea situaţiei nu poate fi decît pragmatică. Despre interese scrie, în ultimul număr din *Contrafort* (ianuarie-februarie 2001), o revistă în limba română aproape imposibil de găsit în România, analistul Nicu Popescu: el demonstrează rece şi exact că aderarea României la UE ar însemna nu doar paşaport şi (eventual) viză pentru basarabeni, dar şi taxe vamale sporite pentru mărfuri, şi altele. Aşa încît, pentru viitorul în care toată lumea îşi pune speranţele (vreau să spun, toată lumea de dincoace şi de dincolo de frontiera securizată a Prutului), rămîne de (re)discutat totul, prin prisma alegerilor de la Chişinău, a absenţei Republicii Moldova de pe agenda europeană (în două ore de căutat pe Internet, în marile ziare ale lumii am găsit doar vreo două-trei ştiri micuţe despre Moldova), a intereselor ambelor părţi şi, bineînţeles, prin prisma statutului limbii române. La rece şi pragmatic. Pe vremea podurilor de flori, cine propunea pragmatismul era acuzat de lipsă de patriotism. Acum, pragmatismul e acceptat de nevoie, iar patriotismul se exprimă în foarte multe feluri. ▲

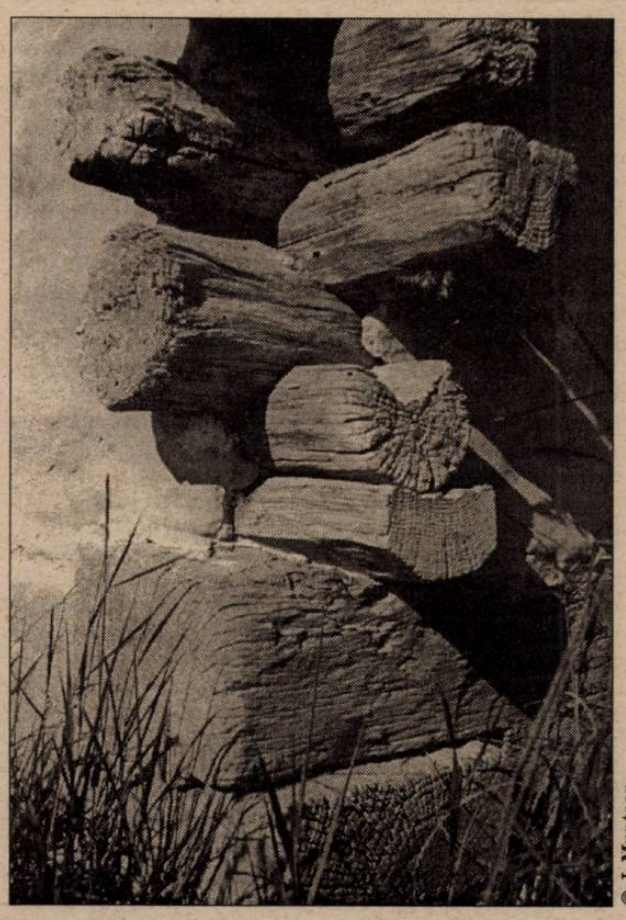

© L.Muntean

Andrei GORZO

OSCAR: Cîştigătorul nu ia totul

„Cucereşte mulţimea şi-ţi vei cuceri libertatea!“, îl povăţuise neguţătorul de sclavi Oliver Reed pe gladiatorul Russell Crowe. Replica avea o uşoară inflexiune autoreflexivă; acum, ea pare profetică. *Gladiatorul* a cucerit mulţimile (187 milioane de dolari încasări numai în SUA) şi acum e liber să intre în istoria cinematografului în calitate de cîştigător al Oscarului pentru cel mai bun film din anul 2000. E adevărat, n-a fost o victorie categorică. La un moment dat, în noaptea Oscarurilor, după ce unul din filmele concurente, *Traffic*, a fost recompensat pentru scenariu şi regie, mulţi s-au gîndit (eu unul am sperat) că *Gladiatorul* ar putea muşca nisipul arenei. Însă a ieşit victorios, chiar şi fără aceste premii. S-a mai întîmplat. I s-a întîmplat şi lui Laurence Olivier, cu *Hamlet* (Oscar pentru cel mai bun film din 1948), deşi se poate argumenta că scenariul de la *Hamlet* nu avea prea mare nevoie de recunoaşterea prin Oscar. S-a întîmplat şi în 1949, cu *All the King's Men*, dar era genul acela de film serios-prestigios, care vorbeşte despre lucruri importante (corupţia în politica americană) şi umple Hollywoodul de mîndrie, deci – cu sau fără Oscaruri pentru scenariu şi regie – *trebuia* să cîştige. Desigur că *Gladiatorul* e rudă directă cu un alt cîştigător: *Ben-Hur* (1959). Ne duce înapoi la vremurile acelea cînd Hollywoodul (la concurenţă cu Cinecitta) nu mai dădea pace antichităţii romane: *Cămaşa lui Hristos, Quo Vadis, Spartacus – peplum* după *peplum*. *Gladiatorul* a fost lăudat că resuscitează, cu mijloace *high-tech* (ah, tigrii aceia creaţi pe computer!) acest gen de superproducţie, dispărut după *Căderea Imperiului Roman* (1963). Personal, nu i-am simţit prea tare lipsa, deşi avea multe elemente delicioase (ah, toţi romanii aceia perverşi, toţi creştinii virtuoşi aruncaţi la lei!). Văzînd *Gladiatorul*, am resimţit faptul că regizorul Ridley Scott îşi privează publicul de plăcerile kitsch inerente genului; încercînd să umfle materialul pînă la proporţiile unui poem eroic, să-i insufle tragism şi grandoare, îi nesocoteşte limitele. Scott a studiat artele plastice, apoi a filmat spoturi publicitare, înainte de a debuta (foarte ambiţios şi impresionant) în cinema, cu o adaptare după Joseph Conrad, *Duelişti*. Aşa cum a declarat mai tîrziu, cel de-al doilea proiect al său era *Tristan şi Isolda*, dar între timp a văzut *Războiul stelelor*, experienţă care l-a dat pe brazdă şi l-a călăuzit spre superproducţiile hollywoodiene, viza sa fiind clasicul horror-SF *Alien*. În Ridley Scott se găsesc de fapt doi regizori – artistul vizionar şi mercenarul hollywoodian, iar coexistenţa lor e încordată. Din punctul meu de vedere, *Gladiatorul* e unul din roadele cele mai nefericite ale acestei coexistenţe. Poate că e o bună baie de sînge – deşi cam prea fierbinte şi cam scîrboasă (publicului i se cere să fie indignat de plăcerile decadente ale romanilor şi în acelaşi timp e făcut să grohăie de excitaţie la vederea unor capete retezate şi a unor trunchiuri despărţite de picioare). Dar nu e un film bun.

Tigru şi dragon, basmul kung-fu al regizorului taiwanez Ang Lee, se distinge chiar prin calităţile care lipsesc din *Gladiatorul*: are graţie, spirit, poezie. Filmul de arte marţiale e un gen la fel de „neserios“ ca *peplumul*, dar iată cum, fără a da impresia că forţează, fără hei-rup-ul lui Scott, ci cu subtilitate şi imaginaţie, Ang Lee găseşte posibilităţi noi în interiorul unor convenţii vechi, pe care le redescoperă şi le reinventează, păstrînd în tot acest timp un echilibru aproape miraculos între acţiunea spectaculoasă şi trăirile personajelor. Rezultatul e ceva ce nu vedem atît de des: magie cinematografică.

Indiferent cum arată ideea americanului mediu despre o seară memorabilă la cinematograf, nimic n-o contrazice mai supărător decît perspectiva unui film *subtitrat*. Deşi făcuse senzaţie la Cannes şi săli pline în Asia, *Tigru şi dragon* (film vorbit în dialectul mandarin) le-a pricinuit emoţii distribuitorilor americani – doar îşi cunosc publicul, cu aversiunea lui pentru tot ce presupune citire (cu excepţia e-mail-urilor). Poate că nici Academia Americană de Film nu-i scutită de prejudecăţi asemănătoare. *Tigru şi dragon* ar fi putut să devină primul film într-o limbă străină, care să învingă la Oscaruri. Acum doi ani, ocazia i s-a mai fluturat pe nas lui Roberto Benigni, pentru *Viaţa e frumoasă*, nominalizat la categoriile cel mai bun film şi cel mai bun film străin, premiat, însă, doar la cea de-a doua. Asta i s-a întîmplat acum şi lui Ang Lee.

Nu se poate spune că această ediţie a marcat un moment de cotitură pentru cinematograful american. În alţi ani, bătălia pentru Oscar putea fi văzută în termeni alegorici: *Rocky* contra *Taxi Driver* (1976), Woody *Annie Hall* Allen *versus* George *Star Wars* Lucas, cultura de masă în luptă cu cinematograful de expresie personală, Hollywoodul rebel contra Hollywoodului conservator ş.a.m.d. Observatorul simţea că se află la o răspîntie, că hotărîrile Academiei *sînt importante*. Sau poate că, de fapt, ele n-au contat niciodată prea mult, întreaga cursă fiind doar un amestec de publicitate, sentimentalism, compromis şi capriciu, o petrecere la care toţi se bat pe burtă. (Aşa cum a recunoscut odată Warren Beatty, în faţa imensului public telespectator: „Vrem să vă mulţumim că staţi şi vă uitaţi cum ne felicităm între noi.“) Dacă 1999 a fost un an excepţional pentru filmul american (şi într-adevăr a fost), nu vă veţi da seama de asta consultînd lista finaliştilor la categoria cel mai bun film, căci *singura* peliculă excepţională de pe lista aceea era *American Beauty*. Unii pot afirma că şi *The Insider* era un film interesant, dar ce se poate spune despre principalul concurent (în nominalizări la Oscar) al lui *American Beauty*, *Legea pămîntului*? E limpede că Academia a sucombat atunci tacticilor de hărţuire desfăşurate de compania producătoare, Miramax, care a propulsat acel film în defavoarea unuia de o mie de ori mai bun, *Talentatul domn Ripley*. Miramax a dus atunci un adevărat război de gherilă, pentru a impune *Legea pămîntului* ca „o distinsă operă de artă“ – un mesaj profund şi curajos, o tematică incendiară (avortul), colaborarea dintre un distins scriitor american (John Irving), un distins regizor european (Lasse Hallstrom) şi un distins actor englez (Michael Caine). Cum puteau membrii Academiei să reziste la atîta distincţie? Eforturile fraţilor Weinstein (care conduc Miramax) sînt admirabile: în trecut, ei au reuşit să impună, prin tactici similare, cîteva dintre cele mai bune filme ale anilor '90 (*The Crying Game* şi *Pulp Fiction*, de pildă). Păcat că *Legea pămîntului* nu a fost la înălţime. Şi criticii au spus acelaşi lucru despre „pachetul Miramax“ din actuala ediţie, *Chocolat* (cinci nominalizări). *Chocolat* nu a fost încă distribuit în România. În schimb, am putut vedea la Bucureşti *Billy Elliot* (regia Stephen Daldry) şi *Casa bucuriei* (regia Terence Davies) – două producţii britanice care *meritau* cîte o nominalizare pentru cel mai bun film. Şi n-au primit-o. Jocul lui Gillian Anderson, în cel de-al doilea film, a fost una dintre revelaţiile anului. Şi ea n-a fost nici măcar nominalizată pentru cel mai bun rol feminin.

A fost Oscarul pentru cea mai bună actriţă, acordat Juliei Roberts, un premiu sentimental? Nu. Nu numai. În mîinile regizorului Steven Soderbergh, *Erin Brockovich* a devenit un vehicul perfect (elegant, impecabil uns, perfect controlat) pentru talentele actriţei. În arta de a pune în valoare o vedetă, Soderbergh este egalul marilor maeştri din vechiul Hollywood – egalul lui William Wyler şi al lui George Cukor. I se poate reproşa acestui film că e *prea* bine uns: într-un fel sau altul, Julia iese victorioasă din fiecare secvenţă. Dar trebuie să recunoaştem că fără manipularea lui Soderbergh, întreaga poveste (adevărată, însă deloc plauzibilă) s-ar fi prăbuşit. Cu Julia Roberts cea mai bună actriţă şi Russell Crowe cel mai bun actor, iată o ediţie cu o concentraţie spectaculoasă de *sex-appeal* oscarizat. Prezenţa eroică a lui Crowe a fost probabil lucrul cel mai substanţial din *Gladiatorul*. El a oferit filmului – care nu-i mai mult decît o fantezie macho – autoritatea masculină de care avea nevoie. Cît despre Oscar, mulţi l-au privit ca pe o compensaţie pentru cel pe care Crowe l-a pierdut anul trecut, pentru rolul său din *The Insider*. (Este unul dintre cei mai buni actori ai generaţiei sale, dar cred în continuare că în *L.A. Confidential* şi-a făcut cel mai bun rol de pînă acum – de pe urma sa, filmul *noir* s-a îmbogăţit cu un nou personaj clasic. Cred că în *The Insider* pirotehnia era prea la vedere, virtozitatea actorului îţi distrăgea atenţia de la personaj, aşa cum se întîmplă uneori la Dustin Hoffman sau la Meryl Streep: prea multe semnale în direcţia Academiei, prea multe „fiţe de Oscar“.)

Traffic n-a ajuns încă pe ecranele noastre, dar Benicio Del Toro trebuie să fi fost foarte bun în rolul său secundar, dacă a cîştigat, în pofida veşnicei ispite a votanţilor de a-şi arăta căinţa pentru nedreptăţile din trecut şi recunoştinţa pentru marii veterani, prea des trecuţi cu vederea la împărţirea premiilor: printre rivalii lui Del Toro s-au aflat Albert Finney (la a cincea nominalizare) şi Jeff Bridges (la a patra). Poate că Oscar nu-i un tip *chiar atît* de sentimental cum spun comentatorii, din moment ce (la categoria rol secundar feminin) n-a binecuvîntat-o nici pe favorita Kate Hudson – favorită *şi* pentru că mămica ei, Goldie Hawn, cîştigase acelaşi premiu, cu mai bine de treizeci de ani în urmă, iar Oscar e un tip îndrăgostit de ecouri şi paralelisme. Poate că a considerat de bon ton să premieze, în schimb, munca Marciei Gay Harden în *Pollock*, un film fără cine ştie ce buget şi încasări, dar bine primit de critici. Cine ştie ce-i în mintea capricioasă a lui Oscar? În orice caz, e bine că de data asta, cîştigătorul nu a luat totul.

Steven Soderbergh a fost primul regizor nominalizat, într-o singură ediţie, pentru două filme diferite. Ba nu – mă contrazice istoria filmului, Soderbergh a fost primul de la Michael Curtiz, în 1939. Şi primul care a cîştigat (pentru *Traffic*). (Pentru spectatorul român, asta e o şansă suplimentară de a vedea, în cele din urmă, *Traffic*; Oscarul e de obicei un argument solid pentru distribuitori.) În 1989, Soderbergh era descoperit la Cannes, datorită filmului său *sex, lies and videotapes* – din titlu lipseau majusculele, dar din presă n-au lipsit literele de-o şchioapă, atunci cînd filmul a fost premiat. Oscarul este îmbrăţişarea *establishment*-ului pentru fostul idol al cineaştilor independenţi, devenit între timp unul dintre cei mai sofisticaţi povestitori-stilişti din cinematograful american. *Traffic* nu a fost numit cel mai bun film, dar cine a spus că învingătorul trebuie să ia întotdeauna totul?

▲

Julia Roberts

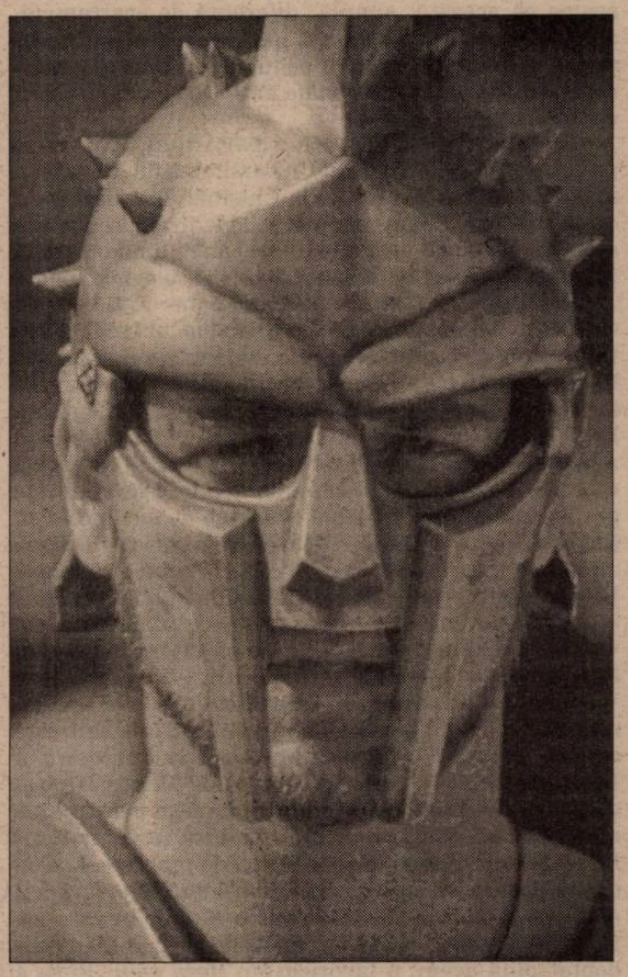

Russell Crowe în Gladiatorul

Oskar PASTIOR

Româna – prima limbă străină

© M. Cratofil

Săptămîna trecută ne-a vizitat ţara Oskar Pastior, renumit poet german şi unul dintre cei mai importanţi traducători ai poeziei româneşti în Germania. În România, poetului i s-a decernat Premiul Fundaţiei Culturale Române pentru excelenţa operei literare (premiu acordat în parteneriat cu ***PriceWaterhouseCoopers****) şi i-a fost conferit titlul de Doctor Honoris Causa al Universităţii din Sibiu; de asemenea, invitatul german a participat la mai multe manifestări culturale, cum au fost lansarea volumului său de versuri* 33 poeme cu Petrarca *(apărut la Editura Fundaţiei Culturale Române) sau seara de poezie organizată de Institutul Goethe, unde a fost invitat alături de Gellu Naum.*
Oskar Pastior s-a născut în 1927, la Sibiu. În 1945 este deportat, pentru cinci ani, într-un lagăr de muncă forţată. Îşi face studiile la Bucureşti (Limba şi literatura germană), pe care le încheie în 1955. Înainte să părăsească România, publică două volume de versuri: Cuvinte deschise *(1964) şi* Poezii *(1966). Din 1969, se stabileşte în Germania, unde continuă să publice poezie (peste 12 volume pînă în prezent), studii sau traduceri.*
A făcut traduceri din majoritatea poeţilor importanţi ai literaturii române, de la Eminescu, Arghezi sau Blaga, pînă la Petre Stoica, Marin Sorescu sau Gellu Naum. A tradus, de asemenea, Panait Istrati şi Urmuz (pe acesta din urmă editîndu-l într-un volum de opere complete, cu note critice şi date de istorie literară).
Reproducem, în cele ce urmează, cuvîntul rostit de Oskar Pastior la decernarea premiului Fundaţiei Culturale Române.

Limba română este prima limbă străină învăţată la şcoală începînd din clasa a treia primară, la Sibiu; după care au urmat şi altele – franceza, latina (la liceu), maghiara (vreo 30 de cuvinte, la bunici), ceva engleză (de la o familie de refugiaţi din Botoşani), rusa ucraineană (în bazinul Donului, existenţialisme rudimentare de muncă şi lagăr), apoi, întors din deportare, graiul Ipeilului (articole de sport), argoul degesemist (la militărie fără arme) şi de betoane (Trustul Cinci Construcţii), apoi din nou germana mea maternă în straturile ei arhaice şi medievale (asta deja la facultate, anii cincizeci) – şi nu ştiu cîte alte vocabulare, idioame, gramatici...

De fapt nici una nu am învăţat-o cumsecade şi de aceea am rămas poet.

Întrebat din public, ce limbă ciripească oare s-a făcut auzită la lectură, răspund: numiţi-o cum vreţi – e particulara mea. Aşa cum Hölderlin e o limbă frumuşică înrudită cu germana şi Pastior e o înrudire dialectală cu cîţiva oameni, puţini la număr, răspîndiţi în timp şi geografie, care nu sînt în stare (dar nici nu vor) să compartimenteze vorbele – fie sunet, fie înţeles, fie formă, fie conţinut etc. etc.

Din familia asta fac parte Gellu Naum şi Gertrude Stein (văr şi verişoară), Friederike Mayröcker ca şi Helmut Heissenbüttel, Tristram Shandy ca şi Clemens Brentano, Artmann, Chlebnikov, Schwinters, Arp, Urmuz, Perec, Petrarca – unii chiar traduşi de mine, citindu-i, ca pe nişte rude... sau devenindu-mi înrudiţi printr-o lectură tip geneză (gen *poiesis)*, procedeu îndeobşte cunoscut sub numele de „traducere“...

Dar cum fiecare text de lectură îşi produce tipul său specific de transformare avînd o gramatică tălmăcitoare proprie, inedită; aşa şi fiecare regulă de joc, fiecare constrîngere linguistică *(contrainte)* nou inventată sau redescoperită ne ascute percepţia şi face posibilă apariţia unor texte neprevăzute, deci bune.

De fapt de cînd mă ştiu îmi place calamburul mlădios, jocul e ceva foarte serios şi presupune (dar şi generează) o limbă scutită de teleologie şi liberă de prejudecăţi, provocînd chiar o lecuitoare înmuiere a gîndirii normative – şansă datorită desigur şi biografiei pestriţe de limbi schiţată mai sus ca şi unei aversiuni înnăscute şi dobîndite faţă de ismele lumii...

La urma urmei, în tot ce scriu sondez spaţiul de joc în cadrul arenei mereu virulente între determinare şi indeterminare, acest mister al limbii deschis delimitărilor în momentele tranzitorii din netînga mea încredere (încreierare cum s-ar zice) că actul poetic însuşi nu ar fi altceva decît ştiinţă naturală subtilă. ▲

Svetlana CÂRSTEAN

lecturi cronice

Love story

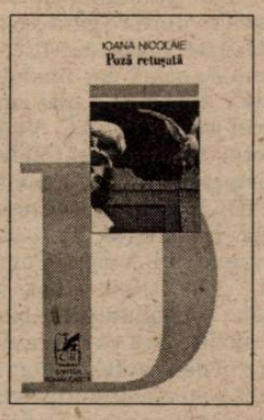

De cele mai multe ori, cărţile de poezie sînt o juxtapunere de texte cu tonalităţi relativ similare, înşirate cuminţi unele după altele. Nici nu li se cere altceva. Îşi sînt suficiente lor însăle. Rare sînt acele volume care îşi asumă o structură, care dau poeziilor o coerenţă – să spunem – narativă şi o motivaţie aproape „epică“. În cazul Ioanei Nicolaie, tensiunea, suspansul şi coerenţa vin din *love story*-ul simplu şi transparent care constituie nucleul volumului. Această coerenţă creează o aşteptare care te face să crezi mereu că următoarea poezie îţi poate aduce în orice moment ceva nou şi senzaţional şi că totul se va sfîrşi cu *happy-end* sau măcar melodramatic. Surpriza este că povestea nu se sfîrşeşte, iar frustrările şi spaimele rămîn aceleaşi chiar şi în ultimele texte: „acum rărite de tot sînt acestea/ ca printr-un geam de ani nespălat/ tu eşti la sute de kilometri distanţă/ şi dragostea mea aşijderea“.

Ioana Nicolaie pare să scrie o poezie *soft*, fără ca asta să însemne facilitate sau lipsă de profunzime. O poezie care nu te lasă să aştepţi în faţa porţilor pentru a-i descifra treptat ermetismele, ci te plimbă ca pe un confesor privilegiat prin locuri tainice unde stau ascunse sinceritatea ultimă, fricile şi umilinţele. E o poezie primitoare şi senzuală. *Soft*-ul este dantela de cuvinte frumos combinate, care acoperă discontinuu partea *hard* a acestor texte, adică trauma originară, suferinţa perpetuă. O acoperă pentru că oricît de lungă şi de grea ar fi noaptea, insomnia nu trebuie să lase urme: „Insomniile mele sînt / o supă strecurată ce pete nu lasă, / un schelet de antenă adormit / într-un gang // Insomniile mele sînt / lătrat de cîini şi hulite / cu puţinele coşuri stoarse demult“.

În universul feminizat al Ioanei Nicolaie, cel al garsonierei, al staţiei pustii, al bucătăriei „cu gîndaci / şi vase spălate de tine“, al fricilor „puhave şi zvelte“, marea spaimă este întruchipată de verbele însoţite de **nu**. E vorba de lucruri care **nu** s-au putut şi **nu** se pot în continuare întîmpla şi de ameninţarea că e posibil ca totul să se transforme în absenţă. Este un **nu** permanent care aduce cu sine pustiul şi singurătatea: „noi doi nu ne vom plimba cu prietenii / în capitale străine / nu ne va da nimeni bani / nu vom locui la hotel / şi nici în apartamentele noastre / abia dacă văzute“, „nu e amiaza de iarnă / cu sălcii din ce în ce mai frumos / decorate / nu e din cuburi de gumă/ şi nici din reviste porno uzate“, „din citrice nimeni sucuri nu face“. Un vers ca acesta din urmă conţine o frică deghizată, o teamă de un sfîrşit al lumii simbolizat prin sfîrşitul gesturilor mărunte, familiare, pline de căldură. Nimeni nu mai face sucuri din citrice, adică povestea s-a sfîrşit şi urmează pustiul. Toate acestea, spaime şi dorinţe deghizate, vin în continuarea unor temeri de demult, ale fetiţei care a început, la un moment dat, să creadă că: „vacanţa la mare nici nu există, / o inventează copiii în prima zi de toamnă / la şcoală, / o colorează ei pe monitoare de carton / din care ies la iveală desene animate / cu părinţi ce nu se ceartă deloc – / sau mai rar, îmi spuneam, / încercînd să împăiez dorinţa de a fi înfiată / de nişte domni care să mă ducă la Craiova, / cel mai mare oraş pe atunci, / pavat cu dulciuri şi maşinuţe teleghidate“. Nu întîmplător autoarea a aşezat la începutul volumului poemul despre copilărie, *Cariera*, aparent fără legătură cu *love story*-ul propriuzis. Cred că dorinţele femeii îndrăgostite sînt asemănătoare cu cele ale fetiţei de demult. Cred că nevoia de a fi iubită e învecinată cu speranţa ascunsă de a fi înfiată, iar dorinţa maximă este ca acea Craiovă – cel mai mare oraş în care îţi iau ochii dulciurile şi maşinuţele teleghidate – să existe în continuare. Ameninţarea e identificată însă perfect: s-ar putea ca vacanţa la mare şi „părinţii care nu se ceartă deloc“ să fie o invenţie. Asta pentru că „dragostea se toceşte, e şi-aşa subţire“.

© V. Brega

Poezia Ioanei Nicolaie e plină de feminitate, e autentică – la fel ca „părul meu blond/ de blondă de succes şi naturală“. Spre deosebire de alte poete, ea nu are nevoie să-şi confecţioneze nici o agresivitate cu rol de pavăză, nici o sexualitate vecină cu virilitatea pentru a împrumuta din valenţele discursului „masculin“. Feminitatea ei copilăroasă, dar nu lipsită de senzualitate, dă cheia acestor texte.

*Ioana Nicolaie, *Poză retuşată*, Editura Cartea Românească, 2000, volum premiat în cadrul „Concursului Naţional de Debut“ al editurii. ▲

Dilema vă recomandă

● În nr. 3 (15 martie 2001) al revistei *Orizont*, „Pisicoteca“ – o antologie de poeme închinate tagmei pisiceşti. De citit în (fe)liniştea nopţii, la lumina felinarului, cînd auzi doar mîţa cum toarce (fe)lin. (Dan Stanciu)

● Lucian Raicu, *Scene, fragmente, reflecţii – o antologie* (realizată admirabil) de Vasile Popovici (Ed. Fundaţiei Culturale Române). Mulţi se codesc s-o recunoască, alţii o uită, sîntem cîţiva însă care o ştim cu precizie, vinovaţi că o afirmăm prea rar: în ultimii 50 de ani, nimeni n-a făcut critică literară, la noi, precum Lucian Raicu, extinzînd clasica ei supunere la obiect pînă la această cerinţă formulată aşa: „fără a se sustrage problemelor ultime“. (Radu Cosaşu)

● *Wonder Boys*, în regia lui Curtis Hanson, cu un Michael Douglas de zile mari, ca-n *Falling Down* sau *The Game*, dar revoltat într-un fel mai intelectual şi mai degajat. (Iaromira Popovici)

● Cartea lui Leszek Balcerowicz *Libertate şi dezvoltare. Economia pieţei libere* (Ed. Compania, 2001). Autorul este actualul preşedinte al Băncii Naţionale Poloneze, fost consilier al *Solidarităţii* şi ministru de Finanţe în primul guvern polonez necomunist. O carte de citit din scoarţă-n scoarţă pentru cei preocupaţi de „costurile tranziţiei“ şi modelele mai apropiate de posibilităţile noastre reale. (Simona Sora)

● *Livada de vişini, teatrul nostru – Jurnal de spectator* de George Banu, în româneşte de Anca Măniuţiu, Editura Allfa. (Alex. Leo Şerban)

● A apărut o nouă revistă literară pe web: *Inorog* (www.inorog.seanet.ro), editată de scriitorul constănţean Dan Perşa. (Cezar Paul-Bădescu)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Manele şi vedete

Revistele mondene sau gen magazin sînt, printre altele, maestre în reflectarea, augmentarea sau crearea imaginii unor vedete sau pseudovedete. Sursele lor de inspiraţie, sînt, în general, prezentatori sau realizatori de emisiuni, actori, cîntăreţi. În ultimul timp multe din acest gen de publicaţii păreau să fi intrat într-un impas: pe lîngă Mihaela Rădulescu, Andreea Marin, Andrelele, Delia, Paula Seling... piaţa autohtonă de vedete cam secase. Emisiunea, deja veşnică, de manele de la *Acasă*, precum şi *look*-ul diferit al unora dintre promotorii acestui gen muzical au adus un „suflu nou“ peisajului publicistic: interpreţii manelelor au devenit, şi ei, vedete acceptate. Băieţii de la *L.A.* sînt, în cea mai mare parte, responsabili de această schimbare: în primul rînd, însăşi denumirea lor te pune pe gînduri: cînd nu ştii ce fel de muzică interpretează, îţi imaginezi ceva *high-class American* şi *fancy*. Ca spectator neiniţiat, eşti foarte uimit cînd cei trei dau drumul la manele. Abia atunci îţi dai seama că numele formaţiei nu vine de la Los Angeles (decît, poate, în plan secund) ci, probabil de la numele lor: Liviu, Ache şi Adi. Şi că, vorba articolului din *Privirea* (nr.6, aprilie 2001), „manelele au pătruns în lumea bună“; de altfel, în poza alăturată articolului, cei trei sînt pozaţi în frac, pentru că pe Internet răspund la adresa „Lorzii manelelor“. Iar lorzii au ajuns şi în reviste din lumea bună, precum *Viva,* numărul din 28 martie, unde Liviu, Adi şi Ache au consacrate patru pagini. *Viva* i-a ales drept subiect pentru că „sînt un anotimp“, adică un fenomen, şi abundă în fani, şi, mai ales, fane: una dintre admiratoarele prezente în paginile revistei i-a dăruit lui Ache un portofel din denim, pe care a brodat, cu steluţe argintii, numele formaţiei; şi asta numai după ce i-a pus pe toţi membrii trupei să privească albumul făcut special pentru ei, cu poze şi tăieturi din ziare. *L.A.* se bucură de aparenţa necesară pentru a le face credibil genul muzical ales. Împreună cu Costi Ioniţă, migrat de la foarte diferita *Valahia*, şi fetele de la *Elegance*, cu înfăţişare diafană, ei sînt responsabili pentru un nou statut, mai pe linie, acordat manelelor. Adrian Copilul Minune şi Vali Vijelie sufereau de o imagine prea marginală şi lăutărească, oricît de adevăraţi şi de regi ai manelelor ar fi fost. Cu aportul frumuşeilor şi apartenenţilor la generaţia potrivită, muzica lor a devenit mai posibilă. Aşa se explică Revelionul de anul ăsta petrecut, pe Acasă, cu Adi Copilul Minune şi, mai nou, spectacolul aceleiaşi vedete de pe 1 aprilie, anul curent, la Sala Palatului: pe afiş, regele manelelor apare pozat, printre alţii, alături de Daniela Vlădescu, Maria Ciobanu, Maria Cârneci şi Elena Cîrstea.

Considerată doar marginală şi ridicolă pe la începutul anilor '90, maneaua devine, astfel, gen consacrat, la concurenţă (sau la interferenţă) cu altele, mai vechi în branşă. Protestele anumitor personalităţi culturale împotriva lor (în articolul din *Privirea* sînt citaţi, printre adversarii manelelor, Mihai Mălaimare, Mădălin Voicu, Ducu Bertzi, Monica Anghel, Florian Pittiş) precum şi diverse alte acţiuni sporadice împotriva aceluiaşi gen (de pildă cel iniţiat, recent, de *B-One Club)* întăresc, cumva, *self-esteem*-ul vedetelor genului. „Indiferent dacă cineva ar dori să le interzică, noi tot manele vom cînta“, declară *L.A.* în *Privirea*, situîndu-se, deja, în poziţia, dragă publicului, de revoltaţi şi persecutaţi (oarecum, măcar) de sistem. Nu mai vorbesc de poziţiile ambigue ale revistelor, care nu ezită să popularizeze vedetele acestui tip de muzică: în aceeaşi *Privirea*, de pildă, perechea lunii sînt decretaţi Minodora Muntean, regina manelelor şi alesul ei.

▲

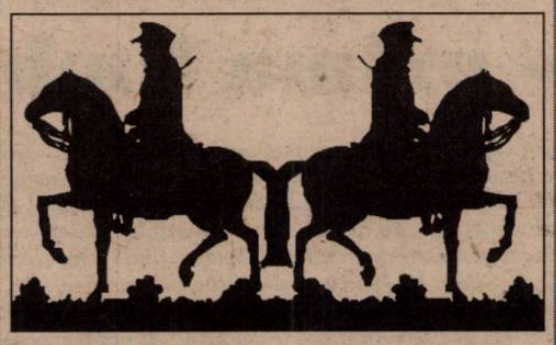

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Dacă tot vorbim de anii '60...

...şi la *Dilema* se pregăteşte un număr cu tema *Obsesia istoriei.*

Într-o noapte, mama prietenului meu îi ceru iertare, ceea ce o mamă nu face în fiecare zi, mai ales în acest secol impavid. Ea plecase în '46, din ţară, cu un editor italian, Paolo Pietrangeli, după ce fiul ei dăduse un interviu pentru „Studentul Român“. El spunea că nimic nu-l poate despărţi de studiul istoriei României. Acest studiu e esenţa vieţii lui. El nu ar putea exista într-o ţară unde n-ar studia istoria României. Ani de zile a studiat istoria României, la Biblioteca Academiei, de la surse, dar nu a putut cîştiga nimic, abia îşi ţinea zilele, nu mai avea tocuri la pantofi, fiindcă mama lui plecase din ţară, locuia la Roma, foarte bogată, trimiţîndu-i ilustrate din toate ţările unde-şi petrecea verile şi iernile. De cîteva ori am văzut pe biroul lui aceste ilustrate, aruncate peste calculele – în tunuri şi oameni – ale bătăliilor de la Călugăreni şi Podul Înalt. Lui nu-i păsa că nu cîştiga nimic cu aceste scheme. Pentru el, istoria era un fel de a fi. Aşa a şi spus, cînd, prin '60, a fost chemat să-şi facă actele, pentru a pleca la Neapole, unde maică-sa îl aştepta, văduvă, singură, chemîndu-l insistent – cum preciză un locotenent. Peste un an, mama se întoarse la Bucureşti, să moară lîngă fiul ei. Mulţi ani nu muri. Închirie un apartament frumos lîngă Cişmigiu, schimba legal dolarii în lei şi trăia modest. El nu mai era sărac, îşi cumpăra mulţi pantofi, nu se căsătorise, dorind să aibă loc întins pentru biblioteca sa, insuportabilă oricărei femei. Se ducea de trei ori pe săptămînă la mama sa care nu-l bătea la cap să se însoare, nu. Avea 82 de ani, purta o perucă albă, cu bucle îngheţate, mîna abia o mai putea mişca, de aceea n-o întindea niciodată spre el, nu-l îmbrăţişa, nu-l mîngîia. Într-o noapte, i-a cerut iertare pentru cît te-am chinuit, pentru toate actele în care a trebuit să mă declari plecată în Italia. Te-am sărăcit ani de zile.
Eram departe şi te nenoroceam, zilnic.
Îl puse în genunchi să-i jure c-o iartă.
El refuză să îngenuncheze. Atunci ea îl ameninţă
că va îngenunchea şi făcu o mişcare în acest sens, gemînd atît de tare că lumînarea din sfeşnic
se stinse. El puse, în sfîrşit, un genunchi, pe covor,
în întuneric. Atunci ea îl rugă să adauge la jurămînt că n-o crede senilă, n-o crede senilă – şi mai trăieşte într-adevăr, şi azi, cu Cişmigiul la picioare.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Vederea a doua din Sinaia

Sîntem în Sinaia. Aţi simţit aerul tare care mă inspiră... Din vîrful de deal, unde atîrnasem maşina, se vede magazinul universal, căruia secolul nostru i-a adus îmbucătăţirea şi darea spre terţi privaţi a spaţiului. Îşi fac veacul „Li-Gi SRL“, „Bedsan“, „Amistral“, „Ison SRL“ (sticlărie), „Aligator ATP“ (jaluzele, rulouri, copertine cu braţ mobil), „Carminflor“, „Esmezal“, „Gifia“, „Sargetia“. Dar floare între flori, comoară între comori este „Gagenel“. „Gagenel“! Mai discret, într-un colţ cu încălţări de fiş-fiş, din piele de piept moale. „Încalţă-te prost şi te vor vedea bine / Încalţă-te bine şi vor vedea omul din tine.“ Cobor din „Universal“. Neuitatul „Monorprod“. Uite, „Berăria Cerbul“. Surpriza ţi-o prilejuieşte muzeul „Rezervaţia Naţională Bucegi“, unde se prezintă „Expo Goblen“. Goblenizarea, manelizarea, teleno-

velizarea. Restaurantul „Naţional“ atîrnă un meniu spre poartă sa dinspre gară şi stradă: „Ciorbă de fazan, Ciorbă de Mistreţ, Cotlet de Mistreţ, Muşchiuleţ de Mistreţ, Pastramă de oaie“, dar finalul ne respectă: „Piept de pui dezosat“. Adevărul e mai simplu: „SRL Calliope“ prezintă „Socul cotidian“. „S.C. Vitcom SRL“ Sinaia are „Plăcinte Foietaj. Proaspete şi Calde. În fiecare zi.“ Şi le umple cu „Gustaţi-le! Ştiţi ce bune sînt?“. Ne vorbeşte „Floare de colţ B“: „Stimaţi clienţi, această unitate e dotată cu aparat fiscal. La plecare, luaţi bonul.“ Într-o rîpă: „Mag. Gen. Genţiana N.P.“. Spre Cumpătul se vede pe stînga „Nuti SRL“. Dar stîlpul e baza comunicării noastre: „Casino Sinaia. Amabilitate, Ambianţă, Decenţă. Toate la preţuri accesibile. Dacă vă interesează oferta noastră vă aşteptăm la barul de noapte cu Program.“ Cred că demiurgii acestui anunţ s-au gîndit puţin dacă să scrie sau nu cuvîntul Program. Dar l-au scris. Unde-i „Decenţa“ de mai an? În rest, la Sinaia e aer pentru toate buzunarele. Dar lăsaţi dracu' acasă combinele cu luminiţe, că nu-s icoane. Nu căraţi de-acasă casete cu manele. Se găsesc în chioşchiul din faţa Poştei.

▲

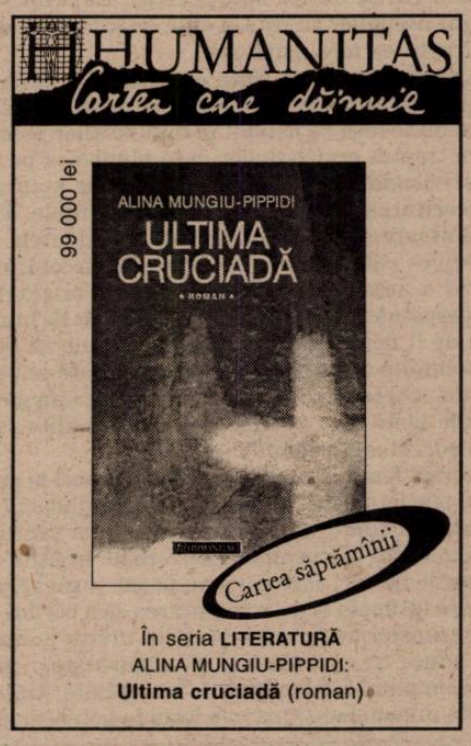

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Simţuri în spaţiu

Cît de importante sînt pentru amintirile noastre despre o persoană, obiect sau loc schimbările – chiar şi infinitezimale – înţelegem abia cînd, sedimentate, ele se transformă în mutaţii desfigurante. De-a lungul timpului, bunăoară, ajungem să observăm că intrarea în cutare interior medieval nu se mai face urcând trepte, ci coborîndu-le. Or, acelaşi loc văzut de la înălţimi diferite, apare ochilor noştri ca fiind altul. Prin urmare, nu trăim de fapt în acelaşi loc şi asta este valabil de la zi la zi. Îmi amintesc o observaţie similară făcută de scriitorul Alexandru George despre Bucureşti, care nu mai sînt, nu mai pot fi percepuţi ca fiind aceiaşi, de vreme ce – de la praful cosmic la succesivele asfaltări (doar) ale bulevardelor principale – înălţimea de la care privim aparent aceleaşi peisaje se schimbă.

Modul în care ne relaţionăm cu peisajul – natural sau edificat – este în proporţie covîrşitoare îndatorat văzului, informaţiilor pe care el ni le furnizează. Lumina, formele, textura materialelor– toate sînt informaţii primite prin ochi. Cu toate acestea, celelalte simţuri sînt şi ele implicate, în proporţii mult mai mari decît ne-a învăţat să credem modernitatea. Deja amintita calitate a suprafeţelor este în sens abstract experiată prin văz, dar în mod direct simţim prin intermediul tactilităţii lisul sau rugosul, aşa după cum calitatea calorică a luminii unui loc ne este furnizată tot de epidermă. Or, informaţia tactilă are în mod direct legătură cu angajamentul corporal în raport cu un anumit loc, cu luarea sa nemijlocită în posesie. Vă amintiţi interiorul de blană al navei cosmice din *Barbarella*, în care torcea cosmonauta Jane Fonda? Textura unei suprafeţe ponderează informaţiile „obiective“ pe care le avem în legătură cu ea: dimensiune, culoare – toate se schimbă în funcţie de modul în care lumina cade pe respectiva suprafaţă. Lucrul acesta îl ştiau cel mai bine poate impresioniştii de felul celui care alerga între şevalete spre a surprinde“exact“ rezultatul impactului dintre lumină şi faţada catedralei din Rouen. În plin soare, umbrele portalului dezvăluie nemilos porozitatea pietrei odinioară albe, în vreme ce amiaza, înclinînd unghiul razelor, o flatează în felul în care pudra ascunde vestigiile vîrstei de – nemiloasă – camera de luat vederi. Formele cu aceleaşi dimensiuni şi culori par diferite dacă diferă materialele sau chiar numai textura lor. Reţinem atingerea diferită a mîinii unui prunc sau a celei pergamentoase, de bătrân. Dar acelaşi bloc de marmură pare – lustruit – mult mai amplu decât în stadiul său rugos, abia desprins din carieră. Luciul unei statui – o ştim de la Brâncuşi – invită la mîngîiere, pentru că ştim că o presupune. Priviţi modul în care, ascunse sub jegul şi fumul „civilizaţiei“ noastre, casele de odinoară ies din nou la iveală după restaurare, ca şi cînd ar umple din nou locul, redevenind – din parte estompată a peisajului – primadone. Eu unul sunt încîntat să văd carnaţia pietrei de pe faţada Şcolii de Arhitectură exact aşa cum a gândit-o Cerkez acum aproape optzeci de ani şi cum nu a mai fost nicicând de atunci şi pînă acum. Albă, consistentă, clădirea veche a facultăţii mele pare mai mare şi mult mai prezentă în piaţa cu fîntînă. Relaţia ei cu clădirea Universităţii s-a schimbat, într-un mod care o flatează, prin comparaţie cu griul de neocolit al acesteia din urmă. Clădirea veche a Şcolii de Arhitectură este acum mai „nouă“ decît celelalte două corpuri, care închid incinta pe străzile Edgar Quinet şi Academiei. Nădăjduiesc doar ca această ieşire la lumină să fie urmată degrabă de o consolidare propriu-zisă, pentru că, altfel, primul cutremur important o va întoarce fără milă în cele din care a fost alcătuită...

Din această fluiditate a locurilor vieţii noastre lipsesc de fapt punctele fixe. Privim piatra cum se descompune, dînd timp vieţilor noastre şi făcînd loc altor case, viitoare. Ne amintim atingeri, dar şi ecouri ale paşilor noştri care sună într-un anume fel într-un anume loc şi altfel dincolo. Mirosurile sînt şi ele în măsură să individualizeze locurile pînă într-acolo încît, reîntîlnit după multă vreme, unul anume funcţionează ca trăgaci pentru amintiri ce păreau de mult uitate.

Probabil că nici gustul nu este străin cu totul de experierea spaţiilor. Copil fiind, îmi plăcea atît de mult mirosul pereţilor proaspăt văruiţi din casa bunicilor, încît nu rareori încercam să desprind măcar o fărîmă din ei pentru a o îngurgita. O simplă carenţă de calciu, firește; dar şi o amintire atît de temeinică încît pînă acum orice perete văruit îmi miroase a casa copilăriei într-un mod care invită la „fagocitarea“ respectivei amintiri.

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Secrete şi minciuni

O imagine memorabilă din filmul lui Peter Weir *The Truman Show*: o stradă încremenită – pietonii paralizaţi în diferite atitudini, maşinile stînd pe loc, timpul oprit. Totul se va pune în mişcare în momentul cînd personajul principal va apărea. La un ordin, totul se va anima, pentru ca Truman să traverseze, ca de obicei, o stradă normală, fără să remarce că, de fapt, nimic nu-i normal. Fără să remarce că strada e un platou de filmare, clădirile sînt nişte faţade, pietonii sînt nişte figuranţi, totul e artificiu şi iluzie elaborată. *The Truman Show* e povestea unui om care trăieşte, 24 de ore din 24, într-un serial de televiziune. Doar atît că nu ştie; nu i-a spus nimeni că lumea lui simplă, însorită şi prietenoasă are o particularitate sinistră: nu-i reală.

Acea imagine din filmul lui Weir poate provoca un declic: e stranie şi totuşi familiară, recunoaştem inconştient acea stradă falsă, cu falşii ei pietoni: parcă am mai trecut pe-acolo. Ilustrează ceva – acea paranoia din copilărie şi, poate, din adolescenţă, cînd absorbiţi de noi înşine, încuiaţi pe dinăuntru în minţile noastre, priveam pe fereastră, la trecători şi la case, şi ne întrebam dacă nu-i totul o făcătură, o cacealma pusă la cale anume pentru noi, o imagine construită şi pusă la punct, astfel încît noi s-o confundăm cu lumea reală.

Mi-am amintit de *Truman Show* şi de acea fantezie paranoică (lumea fabricată, populată de oameni fabricaţi) în timp ce mă uitam, pe *arte*, la un program avînd ca temă *indiscreţiile* (22 martie). *Viaţa privată a celorlalţi. Irepresibila curiozitate.* Poate că la un moment dat, în copilărie, ne-am închipuit că trăim într-o lume contrafacută, în care toţi cei din jurul nostru (mama-tata-doamna-învăţătoare-Gigel-cu-care-facem-schimb-de-timbre-nenea-Ghiţă-de-la-care-cumpărăm-pe-furiş-ţigări-şi-toţi-ceilalţi) joacă de fapt roluri, ne duc de nas. Momentul a trecut, ideea şi-a pierdut proporţiile spectaculoase. Dar rămîne un iz de suspiciune. Ştim că oamenii îşi compun o imagine şi ies cu ea în lume. Oamenii compun, construiesc, proiectează, vînd imagini, faţade, măşti, comportamente, fragmente de identitate, fragmente de adevăr. Bănuim că toţi fac asta – doar începem să o facem noi înşine, imediat cum ieşim din copilărie. (Asta înseamnă că avuseserăm dreptate, că nu era paranoia, ci clarviziune?) Şi bănuim că viaţa lor autentică începe doar atunci cînd ies din raza privirilor noastre: pentru noi au jucat teatru, în intimitate se vor transforma, vor redeveni ei înşişi. Am vrea să-i urmărim, din momentul în care au spus la revedere şi ne-au întors spatele. Am vrea să ştim. Nu vrem să fim duşi cu preşul, ca Truman.

Cît despre celebrităţi, cu ele abandonăm orice timiditate. Într-un fel, ne simţim îndreptăţiţi să ne însuşim întregul adevăr despre ele. Faptul că se expun – pe ecrane, pe scene, pe podiumuri, pe covoare roşii – ne încurajează să-i considerăm proprietatea noastră. Sînt stele şi noi trăim în cîmpurile lor de energie. Sînt idoli şi noi ne închinăm în faţa lor. Dar depind de noi – o revoltă a fanilor i-ar putea transforma în stele căzătoare, i-ar putea doborî de pe piedestal. Iar fanii vor să ştie tot timpul dacă imaginea adorată corespunde realităţii. Vor *ştiri*.

Pe parcursul unuia dintre documentarele difuzate în acea seară pe *arte*, ne-am întors de mai multe ori la imaginea Prinţesei Diana. O alegere corectă: puţine vieţi personale au fost examinate cu atît interes. Asta cu toate că, aşa cum s-a observat în *Time Magazine*, Diana a constituit, pînă în momentul morţii, o sursă de *soft news* – nimic care să contrazică scandalos imaginea noastră romanţată (nefericirea şi mărinimia, operele de binefacere şi căutarea iubirii), nimic şocant. Asta pînă în momentul morţii, pînă cînd maşina ei a intrat în tunelul acela, urmărită de *paparazzi* într-o altă maşină, şi Diana a devenit *hard news*. În legătură cu acei *paparazzi*, *Time Magazine* a comentat: „Sînt cîinii *high-tech* ai faimei. Dar să admitem că noi i-am trimis în acel tunel, ca să hrănească nevoile noastre misterioase.“

Nevoia de adevăr pare să-l fi mînat pe Nick Broomfield, autorul documentarului *Kurt and Courtney* – punctul de atracţie al programului de pe *arte* –, care începe ca un film-portret al lui Kurt Cobain, legendarul cîntăreţ de la trupa *grunge* Nirvana, pentru a se transforma într-un soi de *conspiracy thriller*, făcut cu procedeele jurnalismului tabloid. Cobain s-a sinucis în 1994, în locuinţa sa din Seattle; văduva lui, cîntăreaţa şi actriţa Courtney Love, s-a opus de la început realizării documentarului. Filmul o demonizează. Face asta printr-o serie de întîlniri dintre realizator şi diferiţi adepţi ai teoriei conspiraţiei, conform căreia Courtney este responsabilă (direct sau indirect) de moartea lui Kurt. Courtney Love, pe care Broomfield o întîlneşte abia la sfîrşit, devine, prin tot ce se spune despre ea, un soi de „eminenţă cenuşie“, „inima întunericului“, ca maleficul Kayser Soze din filmul *Suspecţii de serviciu*. Şi Broomfield însuşi devine „eroul nostru“, detectivul neînfricat, cruciatul adevărului. Simţim nevoia să-l aplaudăm. De ce, din moment ce nici unul dintre acuzatorii lui Courtney nu ne-a convins că ea ar fi într-adevăr vinovată de moartea lui Kurt? Poate că aplaudăm de fapt propria noastră intruziune (pe care el a mediat-o) în viaţa personală a lui Courtney Love. Aplaudăm întărirea bănuielilor noastre: în dulap e ascuns într-adevăr un schelet, sub unghii s-a strîns mizeria, dacă ridici preşul dai de gunoi. Şi gunoiul pare mult mai aproape de adevăr decît modelul preşului.

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Kostunica a rămas singur

Acum o săptămînă, mi-am petrecut toată noaptea de sîmbătă spre duminică încercînd să înţeleg şi să comentez mişcările paradoxale care se petreceau în cartierul belgrădean Dedinje. Vila unde Slobodan Miloşevici ascultă casete cu Lepa Brena, aşteptînd să se întîmple ceva, a intrat brusc pe toate canalele media. Mă rog, pe aproape toate. Deşi posturile noastre naţionale (cu programe locale), sau publice (cu apucături comerciale) au mîncat multe pîini pe seama lui Miloşevici, acum nu i-au mai acordat nici o atenţie. Era ora de filme, de manele, nu merita să strici atenţia poporului nostru „care nu are decît doi prieteni, sîrbii şi sturionii“. Nici măcar cu o subtitrare delicată. Noroc cu cablul! Romanii vorbeau de pîine şi circ, românii vorbesc de cablu şi săpun.

M-a frapat însă un fel de triumfalism care părea să răsară de peste tot. Dictatorul a fost arestat, urmează ca pe Dunăre să curgă lapte, iar pe canalul de la Novi Sad miere de salcîm. Cu inventivitatea cunoscută, BBC-ul, CNN-ul, NBC-ul şi-au sunat analiştii, comentatorii şi experţii şi au trîntit nişte transmisiuni de mai mare dragul. Imagini primite acum un sfert de oră, avem o informaţie neverificată încă, agenţiile citează, un înalt funcţionar zice, Slobodan nu cedează. Cu toate acestea, un singur personaj nu a fost convocat, unul cu experienţa schimbărilor politice bazate pe votul comandourilor. De exemplu, un român.

În primul rînd, Miloşevici va fi cercetat, din cîte înţeleg, în cîteva speţe de natură financiară – deturnare de fonduri, 173 de kilograme de aur care au dispărut din ţară dar au apărut în conturile sale din Elveţia şi Cipru. Ştiu eu vreo cîţiva care caută conturi de astea încă de acum 11 ani! După cum prea bine ştim, procesele foştilor lideri comunişti se lovesc de solidaritatea betonată a fostelor cercuri de putere şi de interese. Iar depistarea conturilor din străinatate sau a complicităţilor trecute e greu de dovedit. Mai ales că acestea sînt şi actuale. Mai ales că reţeaua de prieteni şi parteneri a lui Miloşevici a fost activă pînă chiar după instaurarea lui Kostunica. E de presupus că procesul Miloşevici va dura mult şi va trezi la fel de mult interes ca şi arestarea sa.

Apropo de arestare, modul de acţiune al forţelor de intervenţie va trezi fără îndoială atenţia presei belgrădene. Condusă stîngaci, cu ezitări şi forţe insuficiente, acţiunea a fost la un pas de a fi blocată de protestatari şi la un milimetru de a se transforma într-o tragedie cu sînge pe pereţi. După ce s-a încercat luarea vilei cu asalt, s-a ajuns să se negocieze cu inculpatul aproape 24 de ore pînă acesta a catadicsit să se predea. De necrezut că o ţară care şi-a petrecut indirect un deceniu în diverse războaie nu are o forţă de intervenţie eficace.

În fine, chestiunea expedierii lui Miloşevici la Haga va fi adevarata probă a regimului Kostunica – dacă se poate despărţi de trecut sau dacă preferă o variantă moale a tranziţiei, cu care va încerca să împace pe toată lumea, fără să satisfacă pe nimeni. De notat că, pînă acum, guvernul de la Belgrad nu a strălucit la nici un capitol al reformei instituţionale sau economice. Ambiguităţile diplomaţiei lui Kostunica trădează şi dificultăţile unei complicate şi contradictorii coaliţii, dar şi povara unui naţionalism remanent. Noul preşedinte nu a condamnat niciodată excesele comise în numele Serbiei Mari în Croaţia şi Bosnia şi nici nu a făcut gesturi de reconciliere cu minorităţile. Occidentul se teme să nu se fi procopsit cu încă un guvern care spera mai mult de la ajutoarele internaţionale decît de la propriul său popor. Care nu-şi rezolvă problemele, dar care lasă loc corupţiei şi crimei organizate. Iugoslavia e acum, mai mult ca oricînd, în faţa opţiunilor semnificative. Şi nici nu-l mai are pe Miloşevici, care să atragă atenţia asupra lui. De-aia zic, poate că un român ar mai fi calmat entuziasmul eroic al reporterilor de la porţile Levantului.

▲

POVEŞTI DIN ARMATĂ

„La o anumită vîrstă, niciodată nu te poţi obişnui cu exerciţiile militare, iar constrîngerile nu au generat vreodată soldaţi buni".
Niccoló Machiavelli

Cum era în armată înainte de '89 şi cum e astăzi? Privind din perspectiva unor foşti recruţi, nu par să fie mari diferenţe. Şi depinde de fiecare cît de mult se lasă modificat de acest stagiu. Pentru cei mai educaţi e o mare pierdere de timp (care poate duce chiar la o decădere). Pentru ceilalţi, experienţa poate fi utilă. Dar tocmai cei educaţi scriu despre armată. (A. M.)

Andrei MANOLESCU

Luigi

Un şir lung şi dezordonat de băieţi cu valize de lemn (la începutul anilor '80). Parcurgeam pe jos cei doi kilometri de la gară la unitatea militară în care aveam să ne petrecem următoarele nouă luni din viaţă. Unii ne cunoşteam dinainte, cu alţii ne-am împrietenit pe drum. Cînd am ajuns lîngă gardul unităţii, un tip din Sighişoara a scos din valiză o sticlă de ţuică şi nişte slănină poftindu-ne să ne aşezăm pe iarbă lîngă el, să mîncăm şi să bem. Se temea evident, că nu-l vor lăsa să intre cu sticla de ţuică. Şi ne-am propus s-o terminăm în cele cîteva minute de libertate pe care ni le mai puteam permite. Dar nici nu ne-am aşezat bine că a şi apărut un subofiţer care ne-a invitat foarte jovial înăuntru, în curte, explicîndu-ne că acolo sînt bănci şi mese la care putem sta mult mai comod decît pe marginea drumului. Deşi nu ne-a încîntat prea tare invitaţia, n-am putut s-o refuzăm. Numai că, odată ce poarta glisantă de metal s-a închis cu un clanc în urma noastră, tonul subofiţerului s-a schimbat, sticla de ţuică a fost confiscată conform nu ştiu cărui articol din regulamentul de ordine interioară şi ni s-a comandat sec să prezentăm buletinele. Din acel moment, la poartă am lăsat nu numai sticla de ţuică, ci şi speranţele noastre într-o convieţuire cît de cît umană cu cei care aveau să ne fie superiori. Am priceput atunci că e vorba de o luptă, de o supravieţuire pe durata, nu scurtă, a celor nouă luni. Unii dintre noi au înţeles să se supună total pentru a le fi bine, alţii au aplicat principiul „zicem ca ei şi facem ca noi", iar cîţiva au reuşit chiar să nu se supună aproape niciodată vreunui ordin, nerecunoscînd deloc autoritatea comandanţilor. Din această ultimă categorie făcea parte un coleg pe nume Luigi. Un tip care a fost scos în faţa careului în prima săptămînă pentru că furase de la bucătărie un borcan de iaurt. În a doua săptămînă l-am văzut sărind gardul pentru a-şi petrece week-end-ul acasă. Cînd şi alţii au mai căpătat acest curaj, de a fugi duminica din unitate, el deja făcea naveta. Pleca pe la patru după ce şi comandanţii se duceau acasă şi se întorcea dimineaţa, înainte de apel. Teoria lui era foarte simplă: nu avea rost să doarmă într-un pat prost, să nu aibă apă caldă să se spele şi să îndure alte asemenea necazuri la cîteva zeci de kilometri de casă unde îl aştepta tot confortul. Era bucureştean. Uneori i se constata lipsa. Era însă genul care se ducea fluierînd la arest. La fel şi ieşea. Odată era scos din cămăruţa cu gratii şi dus la muncă de un subofiţer. Luigi avea un radio portativ pe care-l ţinea la ureche ascultînd muzică. Subofiţerul i-a atras atenţia să-l ascundă fiindcă tocmai se apropia generalul. *Vă căcaţi pe voi cînd îl vedeţi, nu-i aşa*, i-a zis Luigi. Subofiţerul a vrut să-l lovească şi să îi ia radioul cu forţa. El însă a fugit şi s-a prezentat la comandantul companiei, raportîndu-i că subofiţerul care-l scoate la muncă îl bate şi îl înjură. Subofiţerul l-a reclamat la rîndul său, dar tardiv. Oricum, nu s-a mai putut face lumină în mod oficial în acel caz. Declaraţiile celor doi se băteau cap în cap, iar dacă Luigi era oaia neagră a batalionului, se pare că nici acel plutonier nu era prea bine văzut. Altă dată, acelaşi Luigi, fiind de gardă, a tras un încărcător întreg în aer. S-a dat alarma în toată unitatea. L-au întrebat ce s-a întîmplat. *Am vrut să văd cum e*, a zis el pur şi simplu. L-au dus la psiholoaga unităţii să-l consulte, una din puţinele femei de acolo, o blondă care arăta chiar foarte bine. Nu ştiu care a fost diagnosticul pus de ea dar ştiu verdictul lui Luigi despre ea... În orice caz, toată lumea l-a invidiat fiindcă a reuşit să pătrundă în cabinetul ei. Una din teoriile lui Luigi era că dacă nu faci prostii în armată îţi trece timpul prea greu. Spre sfîrşitul celor nouă luni, comandantul companiei i-a promis că nu va termina armata fără să fie ras în cap. Şi a vrut să-l ducă chiar el la frizer. Luigi i-a scăpat de-a dreptul printre mîini. A urmat o adevărată urmărire prin parcul unităţii pentru prinderea lui. Cîteva zile n-au fost în stare să-l găsească deşi Luigi se prezenta la apelul de dimineaţă pentru a nu fi dat drept dezertor. După apel însă dispărea. Ezitările şi poate lehamitea ofiţerilor au dus la această situaţie incredibilă într-o cazarmă. La un moment dat, comandantul i-a cerut unui alt soldat, coleg de-al nostru, un tip malac şi mai încet la minte, să-l prindă. Recompensa ar fi fost pentru Fabian, aşa-l chema, o scrisoare de mulţumire adresată de unitatea militară părinţilor (pentru felul în care şi-au crescut băiatul) şi o poză a lui, îmbrăcat militar în faţa drapelului, pe care putea s-o ia acasă. Fabian s-a apucat să-l caute pe Luigi, prin parcul destul de mare al cazarmei, întrebîndu-ne pe fiecare dacă nu l-am văzut. Sigur că noi ne amuzam încercînd să-l derutăm. Văzînd că nu-i de glumă, Luigi a stat o jumătate de zi cocoţat într-un copac. La un moment dat a trecut un ofiţer pe acolo şi ridicind ochii l-a văzut. L-a întrebat ce face în copac. *Culeg nuci pentru toarăşu general, să trăiţi*, a zis Luigi. Ofiţerul şi-a continuat drumul mulţumit de răspuns, fără să-şi dea seama că pomul nu era nuc ci salcie. În cele din urmă însă, Luigi a simţit că laţul se strînge prea mult în jurul său şi a sărit gardul plecînd în Bucureşti. S-a dus singur la frizer şi s-a ras în cap, făcîndu-şi în prealabil o poză. S-a întors apoi în unitate, ultimele cîteva zile iţindu-se mai tot timpul pe sub ochii comandantului cu ţeasta lui lucitoare. Chiar cînd ne făceam bagajele să plecăm acasă, comandantul a primit prin poştă un plic (am aflat de la alţi ofiţeri) în care era fotografia lui Luigi cu păr, pe dosul ei scriind *lupu-şi schimbă părul da' năravul ba*.

Am aflat că după revoluţie Luigi ar fi devenit un prosper om de afaceri. ▲

Adina POPESCU

Azi e nouă, mîine-i zece...

Pe vremea cînd manelele nu erau încă promovate pe posturile tv, exista un cîntec al formaţiei „Albatros" care se tînguia cu un *sound* gen Adrian – Copilul Minune : *„Nu ştiu ce s-a întîmplat / S-a mărit armata / Banii nu-mi trimit de-acasă / Nici mama nici tata."* Recruţii sau viitorii recruţi îl ascultau prin cîrciumile de mahala şi, în timp ce beau votcă iefină şi lăcrimau la refren (*„Stau în unitate / Stau tîrîş pe coate / Fac sectoare şi plantoane / Pîn' la liberare...")* îşi închipuiau ce-or să păţească ei „acolo", izolaţi în cazarmă, departe de civilizaţie, înregimentaţi, înmatriculaţi, tunşi chilug, la cheremul vreunui sergent dement care să le confişte ţigările şi să scoată untul din ei dimineaţa, la înviorare.

În ultimul timp n-am mai auzit cîntece despre armată, ba mai mult, n-am mai auzit pe nimeni să spună că pleacă în armată. Acest stagiu militar obligatoriu nu pare să aibă nici o implicaţie reală în viaţa băieţilor în jur de 20 de ani. Spectrul lui totuşi există şi creează panică : „Mă caută! Vor să mă salte! Am primit ordinul! Ce o să mă fac?". Se mai găsesc şi portiţe de salvare: „Mă mai înscriu la o facultate!", „Vorbesc cu domnul general, vecinul de la cinci!", „Fug în lume!" O soluţie generală şi pe termen definitiv ar fi „să intrăm în NATO şi armata să devină opţională !". Atunci însă s-ar ridica întrebarea: cine şi de ce ar mai opta pentru armată? Probabil doar fanii filmelor americane de război despre eroismul şi curajul soldatului John sau Peter care îşi apără ţara cu preţul vieţii.

La noi vremurile de răstrişte sînt demult apuse, dar cu toate acestea, în fiecare an, Armata (privită în ansamblul ei şi personificată) fabrică soldaţi pe bandă rulantă.

Dan (Şapcă îi spun puţinii prieteni, căci poartă tot timpul o şăpcălie albastră cu Chicago Bulls), un tip deşirat şi cam taciturn, a terminat armata acum trei ani şi-şi aminteşte cu duioşie cazarma micuţă a vînătorilor de munte, bocancii săi imenşi (are 45 la picior), interminabilele instrucţii prin viscol, la minus 20 de grade, mîncarea sleită de fasole, pe Miţă, Dinţosu', din patul de deasupra, care în fiecare seară inventa poveşti S.F., apa îngheţată de la spălător şi, mai ales, arma sa dragă cu care la trageri greşea rareori ţinta. Despre adolescenţa sa zbuciumată, lui Şapcă nu-i place să povestească. Cîteva informaţii laconice: a rămas de două ori repetent într-a zecea, nu-i plăcea să înveţe, în schimb îi plăcea să bată cîrciumile, a fugit de cîteva ori de acasă, taică-său îi trăgea din cînd cîte-o bătaie cu furtunul de la duş: „Meritam. Eram un derbedeu şi un beţiv!". Toţi, în afara amicilor săi de pahar, îi spuneau că nu-i bun de nimic. „La opşpe ani m-am cărat de bunăvoie în armată ca să scap de-ai mei". Tatăl a fost pentru prima dată mîndru de alegerea fiului său. Înaintea plecării i-a ţinut un lung monolog despre „ordine şi disciplină – cuvintele sale favorite", i-a făcut cadou un ceas vechi, rusesc şi l-a mai asigurat că „Vei vedea, fiule, că în armată vei deveni cu adevărat bărbat!" Într-adevăr, armata a însemnat pentru Şapcă o schimbare fundamentată în viaţa sa. Acum vorbeşte despre stagiul său militar cu o frenezie neobişnuită: „Acolo m-am format io ca om şi am învăţat mai multe decît în cinşpe ani de şcoală!". Colegii săi îl priveau ca pe un fenomen: era cel mai conştiincios, nu se plîngea niciodată de nimic. „Cîteodată mă purtam ca un robot din poveştile Dinţosului. Nu mai simţeam nimic, nu mă mai afecta nimic. Da' eram cel mai bun!". Se nimerise să dea peste un superior tiranic, „Costache, un bătrîn uscat şi trecut prin viaţă. Toţi ar fi vrut să-l vadă spînzurat, numa' io îl admiram enorm. Mă ţineam după el tot timpul, cred că într-un fel îl imitam. Da' şi lui îi plăcea de mine!". Şi nici n-avea cum să nu-i placă: Şapcă se supunea fără să crîcnească oricărui ordin, oricît ar fi fost de absurd. Îi plăcea la nebunie să tragă cu arma. „Cîteodată simţeam aşa o furie în mine, încît îmi venea să-i împuşc pe toţi care mă inervau!". De altfel, Şapcă avea o părere proastă despre majoritatea colegilor săi: „...nişte mucoşi imbecili. Era unu, Nelu, care cred că era pă invers căci se purta ca o femeie. Se credea foarte frumos, în fiecare dimineaţă îşi făcea freza, îşi zîmbea în oglindă şi alte chestii d'astea...Eram în post odată cînd a vrut să sară gardu..., se ducea la nu ştiu ce iubită sau iubit din Predeal..., l-am somat şi a început să înjure că ce ghinion are că m-a nimerit tocma pe mine. Se ruga de mine să ne prefacem că uităm toată treaba... I-am zis că e un dezertor nenorocit şi i-am stîlcit mutra, da' nu l-am spus, mi-a fost milă de el pîn' la urmă „. Şapcă şi-ar fi dorit ca stagiul său să dureze la nesfîrşit. Totuşi a fost nevoit să se întoarcă şi să rămînă acasă, „mama e bolnavă, tata nu se poate descurca singur „. În prezent munceşte ca bodyguard la o firmă, iar în timpul liber închiriază casete şi se uită la filme. „Îmi plac alea cu Arnold şi filmele cu războiul din Vietnam. Şi mai îmi plac desenele animate „. Nu-şi doreşte nici nevastă, nici copii, s-a lăsat definitiv de băut, îşi reneagă trecutul şi aşteaptă, plin de speranţă, un conflict armat.

Cristi a plecat în armată după ce şi-a terminat facultatea. „Am făcut Dreptul, deşi aveam înclinaţii spre filozofie...da' cred că avocaţii o duc ceva mai bine decît filozofii..." Taică-său, care a muncit 20 de ani în cadrul armatei, i-a găsit lui Cristi un loc călduţ, la doar cîţiva kilometri de Bucureşti. „Au fost şase luni de relaş total, şase luni de distracţie. În toate weekend-urile eram acasă, unde făceam pe nebunu' că sînt stresat şi obosit. Le spuneam alor mei că-i tare grea viaţa de soldat ca să mă lase să dorm şi să zac la televizor. De fapt mă refăceam după băutele şi nopţile pierdute de pe la unitate." Acolo, gradaţii îi tratau cu indulgenţă şi cu respect, „eram intelectuali, ce mama dracului !" Din cînd în cînd mai organizau cîte o percheziţie, de formă, ca să descopere sticlele de băutură dosite. „De obicei nu le găseau, că le ascundeam noi bine pe sub saltele, în bazinele de la veceu unde stăteau şi la rece." Chiar vis-à-vis de unitate era un butic de unde se făcea aprovizionarea. „Mai mituiam pe cîte unul din post şi mergeam să luăm ţigări şi alcooale. Făceam şi afaceri, că eram şmecheri, vindeam prin unitate la suprapreţ. La chefuri rîdeam mult, spuneam poante răsuflate cu porcării şi vorbeam despre femei. Odată am invitat şi nişte prieteni, nişte rocheri, la unitate şi am băut pe un teren viran din spatele cazărmii." Totuşi, viaţa nu era chiar aşa roză precum pare: „Mai trebuia să facem şi cîte o instrucţie, să mai respectăm şi nişte ordine că de, aşa-i în armată! Şi să te trezeşti mahmur la prima oră, apoi să mergi la trageri şi să-ţi tremure mîinile, obsedat doar de poftа de-o bere, nu-i chiar aşa plăcut!" La trageri, Cristi se credea James Bond. Odată şi-a luat un aer de supererou şi, uitîndu-se la ţintă, a ridicat pistolul peste umăr, ca-n filmele de acţiune. A auzit răcnetul unui sergent :"Marinescule! Jos arma!" Cînd a întors capul, i-a văzut pe toţi întinşi pe burtă, holbîndu-se speriaţi la pistolul său. Abia s-a abţinut să nu-l pufnească rîsul. Cristi a rămas bun prieten cu toţi colegii lui de armată, „mai ales cu Măciucă şi cu Mădа" cu care făcea curat la sectorul wc-uri unde „mai dădeai cu o mătură, mai stropeai cu puţină apă, mai trăgeai un gît de rom". Totuşi Cristi recunoaşte că după ce s-a întors din armată a observat ceva diferit în comportamentul său: „Sînt altfel acum. Nu mai sînt băiatul ăla vesel şi lipsit de griji din liceu. Şi nici măcar nu mai pot citi o carte pînă la capăt, nu mai am răbdare! „Nu încearcă să găsească explicaţii, însă trage concluzii filozofice: „Armata nu-i pentru oricine! Dacă nu eşti atent, te îndobitoceşte, te depersonalizează!". Se gîndeşte la drama soldatului din filmul lui Caranfil, *E pericoloso sporgersi*, şi la diferenţele dintre el şi ceilalţi: „Ăla avea probleme existenţiale şi în amor, iar pe colegii lui îi durea în fund, se plimbau cu bărcuţa pe lac şi urlau : «Azi e nouă, mîine-i zece / P... mea, armata trece!» Asta nu-i dovadă clară de îndobitocire? Adevăru' e că aşa strigam şi noi la unitate cînd număram zilele care mai sînt pînă la finalul stagiului... „ ▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Tita CHIPER

antinostalgia

Trăiască Hitlin!

„Anul 1944 a fost sentinţa de osîndă a unei societăţi lichidate. Primul nostru congres confirmă sentinţa.

Răsturnarea din 1944 nu au făcut-o scriitorii, nu au realizat-o condeiele: nu! Ea e opera braţelor de muncă, din ateliere şi de pe ogoare. Aduceţi-vă aminte şi de făgăduielile răscoalelor din 1907.

Condeiele şi presa au stat retrase, în expectativă prudentă. Voi cita şi mărturia ceasului de agonie. În cele trei zile decisive din august 1944, ziarele din Bucureşti aşteptau deznodămîntul final la telefon, cu două forme de plumb la maşina de tipar. Pagina întîi, cu litere mari, începea, una, cu Proclamaţia «Trăiască Stalin!» şi cealaltă cu «Trăiască Hitler!». Aviaţia germană dădea o reprezentaţie de laşitate şi de adio, bombardînd Capitala: Teatrul Naţional era în flăcări, cu arhivele, cu biblioteca şi documentele lui. Cînd trupele germane ajungeau în piaţa Buzeşti, maşiniştii primeau ordinul să pregătească pagina cu Hitler. Cînd se retrăgeau, puse în derută, venea ordinul să fie dat afară Hitler şi să intre în maşină Stalin. Intelectualitatea noastră repeta acelaşi regretabil zig-zag politic de totdeauna între cele două extreme. O convingere şi o credinţă i-au lipsit."

(„Cuvîntul lui Tudor Arghezi", în *Lucrările primului congres al scriitorilor din Republica Populară Romînă*, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1956)

Dumitru SOLOMON

roluri

Cîntarea Europei

Îmi imaginez că deschid televizorul, pe TV5... Şi ce văd? Preşedintele Chirac participă la o mare sărbătoare a Franţei, pare să fie aniversarea a 211 ani, 18 luni şi patru zile de la Căderea Bastiliei. Paradă militară, avioane, rachete, tancuri, studenţi, elevi, funcţionari, fermieri şi, *clou*-ul sărbătorii, Vercingetorix, care dă raportul în legătură cu luptele sale împotriva invaziei romane, apoi Danton, Marat, Robespierre, Saint-Just, care fac o dare de seamă asupra desfăşurării Revoluţiei Franceze. Nici picior de rege, Franţa fiind totuşi republică. Manevrez telecomanda şi nimeresc un post nemţesc. Tot o sărbătoare, un număr de ani, luni şi săptămîni de la izbucnirea Războiului de 30 de ani, prilej cu care preşedintele republicii şi cancelarul îi ascultă cu atenţie pe Frederic cel Mare, Bismarck, Martin Luther, Goethe, Hegel rostind replici memorabile cu privire la istoria şi cultura poporului german. Lipsesc, se ştie de ce, Marx, Engels, Hitler, Goebbels. Puţin mai încolo, pe alt post, Regina Elisabeta a Marii Britanii trece în revistă regii şi reginele care au precedat-o, unii cunoscuţi de mine numai din piesele lui Shakespeare. Fiecare dintre ei spune fraze istorice, unii exprimîndu-se chiar în versuri shakespeariene. De la sărbătoare, o aniversare de data asta personală, care nici ea nu aduce cu vreo cifră rotundă sau cu vreo figură geometrică ştiută, lipseşte Cromwell, pesemne din cauza unor dezacorduri cu monarhia.

Deschid ochii – şi televizorul – pe un post românesc şi-l văd pe Tudor Vladimirescu, nu sub formă de tablou sau de statuie, ci viu, cu mustaţă, căciulă şi paloş, făcîndu-şi loc, paşnic, printre prefecţi, primari, consilieri şi preşedinte şi rostind, probabil, textul Proclamaţiei de la Padeş. Zic probabil, fiindcă am uitat să măresc volumul sonor.

Doamne, m-am gîndit, ce formidabilă Cîntare a Europei s-ar putea organiza!

Cu ochii-n 3,14

PENTRU TOT GRUPUL DE CONSUMATORI, PATRU NUANŢE DE SÎNGE FISCAL...

● Cofetăria hotelului „Bucureşti" are o regulă clară şi occidentală: nu se fumează. Totuşi, dacă vreţi să comandaţi o cafea... În acest punct, chelneriţa îţi explică noua regulă, se fumează numai la o cafea. Pentru că am înţeles cum merge treaba cu regulile, am comandat pentru tot grupul: patru beri şi o cafea. (**C. G.**)

● Cumva în prelungirea ofertei din numărul trecut (vezi „ochelarii cu nucă"), o cititoare îmi semnalează existenţa unui alt produs de patiserie, destinat de astă dată (îmi închipui) consumatorilor atenţi la igiena lor personală: „batistuţe cu rahat". (**D. S.**)

● „Nufărul" s-a hotărît să iasă din obscuritatea curăţatului pur şi simplu. Prietenul familiei noastre s-a lansat în *Nufărul Line*, deocamdată de săpun lichid: *Danny*, „un săpun delicat, oferit în patru nuanţe de parfum suav". (**I. P.**)

● În *Formula As* din 26 martie-2 aprilie, Silvia Kerim crede că filmul *Quills* este „povestea adevărată" a marchizului de Sade, „cel care şi-a scris opera – şi azi de înalt rang literar – cu propriul lui sînge"... Ce să mai zici de asemenea ingenuitate, decît că o califică pe S.K. ca o perfectă eroină sadiană? (**a. l. ş.**)

● Curtea de justiţie din Luxemburg a decis ca Franţa să supună unei taxe pe valoarea adăugată de 19,6 % bacşişurile primite de chelneri şi de frizeri. Înalţi funcţionari francezi au pledat pentru menţinerea cifrei actuale de 5%, evocînd legea din 1923 care legaliza ingerinţa administraţiei fiscale în cîştigurile celor vizaţi. Probabil că n-au fost suficient de convingători, pentru că au pierdut şi se aşteaptă ample mişcări de protest, cu blocarea punctelor de trecere a frontierei. Intrarea în Europa nu înseamnă interzicerea bacşişului, ci doar impozitarea lui. (**M. B.**)

...IAR PENTRU VAMPIRUL POPO (ACELAŞI DECOR), O TEO TANDRĂ CU ASCENDENT ÎN ROZA

● Aflăm din cotidianul *Independent* că din 1995 vampirul Popo a început să terorizeze populaţia din Zanzibar. „Isprăvile lui se povestesc în revista *Uhuru"* (*Libertatea* – în swahili), iar pentru a-i potoli furia trebuie să-i aduci ofrande, spre exemplu „mii de capre au fost îngropate cu ritualuri juju (...) Localnicii cred că Popo a venit din Insula Pemba (...); ei speră că va pleca în... Anglia". Numai fantome nu emigraseră pînă acum. (**T. C.**)

● „Luaţi cinci canale de televiziune la întîmplare, aşteptaţi sfîrşitul unei replici, zapaţi – de obicei picaţi pe începutul unei replici identice! Este acelaşi personaj, nu contează mutra! Acelaşi costum, nu contează costumul! aceeaşi acţiune! acelaşi decor! aceeaşi maşină! aceeaşi epocă!" – Jean-Christophe Averty, vedetă a televiziunii franceze în anii '60, despre televiziunea de astăzi. (**a. l. ş.**)

● Clip promoţional la PRO TV: „Ai poftă de viaţă? Atunci ai poftă de Teo". Şi reciproca o fi adevărată? Adică, dacă n-ai poftă de Teo, n-ai nici de viaţă? Şi ce ne facem cu aceia care poftesc la Mihaela Rădulescu? Probabil că sînt de-a dreptul nişte sinucigaşi. (**A. M.**)

● Cum sînt bărbaţii români la finele lunii martie 2001? Citîm din „matrimoniale" *(Naţional)* două caracterizări. Prima dintre ele priveşte un domn „prezentabil, liniştit, nefumător, cinstit, nealcoolic, juvenil (49 de ani, n.n.), necăsătorit, tehnician-proiectant, ofer clauza femeii celei mai favorizate şi... drăguţe + 50% acţiuni la Bursa Vieţii". A doua, un tînăr „simpatic, tandru, manierat şi cu simţul humorului, independent material şi spiritual". În comparaţie cu ei, femeia română ştie pe ce lume trăieşte: vrea „prietenia unui domn rasat, cu poziţie socială bună, blînd şi romantic, (care) să-mi ofere echilibrul sentimental (...)". Din rîndul pretendenţilor sînt excluşi „cei care *supravieţuiesc din pensie*" (s.n.). Dur criteriu! (**T. C.**)

© L. Muntean

● Am auzit la un post de radio bucureştean (nu ştiu care, că eram într-un magazin), în cadrul unui comentariu doct şi serios, că, dacă e să ne luăm după data naşterii (?) şi după trăsăturile comportamentale, dolarul este, fără îndoială, Berbec cu ascendent în Taur. N-am reuşit să-mi dau seama dacă acesta este rezultatul nelipsiţilor, omniscienţilor şi anonimilor „cercetători americani". Oricum, fără să dedic acestui lucru ani întregi de studiu, pot spune că leul nostru nu e în nici un caz Leu, iar istoria pe care o trăim nu e în nici un caz Fecioară. (**C. P.-B.**)

● „Mă numesc Virgil, sînt din Arad şi mă rog la Dumnezeu de sănătatea mamei Roza din Buzău, care prin puterile sale supranaturale şi paranormale (...) m-a vindecat de impotenţă, *deşi* sînt de profesie medic" *(Ev. zilei,* 3 aprilie a.c., subl. m.). Fie mama Roza se descîntă singură, fie o diplomă cu cîntec a dlui Dolphi Drimer a ajuns pînă la Virgil din Arad. Fie şi una şi alta. (**A. C.**)

EMOŢII MARI: O ÎNTÎMPLARE PETRECUTĂ ÎNTR-O ANUMITĂ ZI A SĂPTĂMÎNII NE VA INTEGRA ÎN SFORĂIT

● Gala premiilor UNITER. Emoţii mari, pe monitoare, apar chipurile nominalizaţilor pentru „cel mai bun actor". Judecat în lipsă, fiind plecat din ţară, Iureş n-a mai apărut alături de ceilalţi doi nominalizaţi. În locul său, pe monitor a fost filmat... un bec. Bine regizat: e un actor care emană lumină. (**M. M.**)

● Iubirea, vîrstă nu cunoaşte. Ziarele de la sfîrşitul săptămînii trecute au comentat o întîmplare petrecută la Judecătoria sectorului 3: o bătrînă de 85 de ani, care intentase acţiune de divorţ împotriva soţului său (81 de ani), a fost înjunghiată de acesta chiar în sala de judecată. Gelosul pîrît era convins că nevasta sa îl înşeală... (**T. C.**)

● În Madagascar, în ciuda semnării de către guvern a mai multor convenţii şi acorduri internaţionale pentru protecţia copilului, băştinaşii continuă să abandoneze (sau chiar să omoare) copiii născuţi într-o anumită zi a săptămînii. Comitetul pentru Drepturile Copilului, care şi-a „manifestat public îngrijorarea", nu a specificat ziua (luni, marţi, miercuri...) ca să nu le dea idei şi altora. (**S. S.**)

● Primarul Traian Băsescu a anunţat că într-o lună au fost prinşi 2.114 cîini şi sterilizaţi 1.929. Dacă ritmul se menţine, cei 200.000 de cîini existenţi (conform estimărilor) vor fi prinşi în 100 de luni (= 8 ani şi patru luni), asta fără să mai punem la socoteală natalitatea. Ceea ce înseamnă că în 2007 ne vom integra în Europa cu o bună parte din cîinii străzii. (**M. V.**)

● N-o să mai putem sforăi liniştit: un studiu realizat de o fundaţie canadiană descoperă că sforăitul reduce cantitatea de oxigen care alimentează creierul, ceea ce măreşte riscul de infarct. După ce ni s-a luat somnul, ni se ia şi sforăitul... (**R. C.**)

Speranţa POPESCU-BRUMĂ

Măştile suferinţei

Suferinţele suportate de copiii maltrataţi au ecou în adolescenţă sau mai tîrziu, cînd aceştia devin persecutorii propriilor lor copii. Un adult care a suportat abuzuri în copilărie, cu greu poate stabili o relaţie de intimitate personală, avînd tendinţa să-i considere pe cei din jurul său ca potenţiali răufăcători. Rănile copilăriei pot lăsa urme pe viaţă.

Suferinţa

Acolo unde cuvintele se opresc, comportamentul continuă să vorbească; atunci cînd copilul suferă, prin simptomele sale comunică durerea existenţială a unei familii sau a unui loc de viaţă conflictual, camuflat şi acceptat de adulţi sau, mai rău, ignorat.

Un copil maltratat se recunoaşte printr-o imagine de sine negativă, incapacitate de a depinde de alţii, de a crede în ei, de a-i stima sau iubi, comportament hetero- sau autoagresiv, pasivitate şi retragere faţă de anturaj, eşec şcolar...

Maltratarea are diverse forme începînd cu cea fizică şi continuînd cu cea psihică manifestată prin atitudini care terorizează copilul, îl umilesc, îl ofensează, îi dau impresia de a fi respins, de a fi lipsit de valoare (jigniri grave, criticism, ameninţări cu părăsirea domiciliului, sinucidere etc.). Cauzele unor astfel de situaţii sînt extrem de diverse: probleme conjugale, dezorganizarea familială, suferinţe psihice în familie, instabilitate profesională, locuinţă inadecvată, condiţii de viaţă nefavorabile etc.

Inconştientul

În inconştientul copilului supus suferinţei se interiorizează imagini teribile şi scenarii ai căror protagonişti sînt părinţii sau educatorii. Examenele psihologice proiectează această lume fantastică populată de figuri monstruoase care veghează ca şi vrăjitoarele din basme, dorind mereu să pedepsească şi să distrugă. „Monştri", „vampiri", „o albină rea de tot", „mască urîtă" sînt numai cîteva exemple din fantasmele acestor copii persecutaţi.

Ce antrenează şi ce pregăteşte această lume magică care domină sufletul copilului prin modelele ei schimonosite? Agresivitate, teamă, neîncredere, lipsă de valoare; el nu se ştie iubit, ci dimpotrivă vinovat că există... pentru că ei există. Aceşti părinţi la rîndul lor au fost copleşiţi în copilărie cu o ură excesivă, teamă, impulsivitate, depresie sau slabe legături de înţelegere şi iubire cu genitorii lor sau cu adulţii din preajmă.

Perspectiva clinică

Exemplele pe care ni le oferă practica clinică sînt tulburătoare şi demonstrează toate gradele posibile de perturbare datorate, în mod vizibil, carenţelor afective, urmărilor morale şi/sau fizice ale unei copilării nefericite.

Modificările reacţionale pot implica debilitate psihomotrică, ca şi ulterior, spre vîrsta adultă, tulburările de caracter cu incidenţă socială extra-familială. Deznodămîntul relaţiilor destructurante din familie conduc la apariţia nevrozelor şi a delincvenţei; dincolo de acestea urmează apariţia depresiei şi măştile acesteia: alcoolismul, drogul sau involuţia spre stări psihotice sau criminalitate iresponsabilă.

Cîteva mărturii, roade ale unor expertize clinice, pot avea relevanţă în privinţa dificultăţilor copilăriei. Sînt exemple ale unor discursuri impregnate de teamă, izolare, sentimente legate de o vinovăţie iraţională, magică, alimentate de comportamentul persecutor al părinţilor sau al altor adulţi.

V.L. 13 ani, M, familie dezorganizată (examen psihologic proiectiv), tulburări de comportament: „Seamănă ca atunci cînd eram mic, fugeam în grădină, unchiul începea să mă bată *(copil crescut de bunici)*. Tataia îl ameninţa cu toporul pe fratele tatălui meu. Acesta avea întotdeauna probleme, venea beat, se certa cu bunicii, o ameninţa pe mamaie, tataia lua băţul, îl strîngea de guler... Eu aveam şase ani, fugeam în grădină, plîngeam..." *Dorinţele exprimate ale aceluiaşi copil:* „De fapt adevărul este că vreau să uit trecutul şi să mă gîndesc la viitor, să văd ce pot face cu viaţa mea în continuare."

F.F., 14 ani, M, familie reorganizată, tată vitreg (examen psihologic proiectiv), eşec şcolar: „Acest copil parcă aş fi eu, un copil supărat, cu necazuri în familie, retras de părinţii lui, gelos pe fraţii lui, invidios că nu-l bagă cineva în seamă, cum ar fi fraţii lui sau părinţii nu-i acordă destulă atenţie. Ar vrea ca cineva să-l întrebe de vorbă în familia lui, să-i dea mai multă atenţie, să facă mai multe treburi împreună. Totuşi se gîndeşte că părinţii lui l-ar alunga, faţă de ceilalţi fraţi pe care îi are. El din ce în ce mai mult se retrage din familia lui."

„Adevărul este că vreau să uit trecutul... să văd ce pot face cu viaţa mea."

D.G., 12 ani, M, neglijare în familie (descrierea unei întîmplări nefericite din viaţă), tulburare psihosomatică: „Eu de cînd m-am născut, am avut numai probleme, pentru mine au fost numai întîmplări nefericite. Părinţii mei nu aveau timp de mine, mă lăsau de mic la cămin. Acolo m-am îmbolnăvit şi am stat mereu prin spitale. Mie uneori îmi vine rău, îmi tremură şi mîinile şi picioarele, nu am putere, am o senzaţie de teamă, frig, îmi vine să stau în pat. Noaptea mi-e frică să stau singur, mi-e frică să nu-mi vină rău."

A.M., 14 ani, M, familie conflictuală, suferinţă logo-motorie (autodescriere): „La şcoală m-am obişnuit greu, pentru că întîlneam colegi necunoscuţi şi întotdeauna am avut teamă de necunoscut. Eu sînt un copil ascultător, supus şi nu vreau să deranjez pe nimeni, pentru că mă consider o persoană timidă şi am impresia că tot ce spun eu sau ce fac poate nu este bine. Această neîncredere o am şi din cauza unor colegi care îmi vorbesc urît, mă înjură sau chiar mă lovesc. Din această cauză, eu mă consum, mă obosesc şi îmi distrag atenţia de la învăţătură. Nu pot fi indiferent la răul din jurul meu şi atunci sufăr mult..."

C.C., 10 ani, F, tată alcoolic, istoria personală, „delincvenţă minoră": „Eu am stat înainte la bloc, cu mama, cu tata, cu fraţii. De cîte ori se întîmpla ceva, cădea pe mine; fie că se furau bani sau lipsea ceva din casă sau se strica cîte ceva, tata mă bătea, m-a pus cu mîinile pe foc şi eu mi-am dorit să plec la ţară la bunica. Dar aici era sora tatălui, mătuşa mea care mă ura din tot sufletul, căci o ura pe mama mea, ca şi tatăl meu care şi pe mama o bătea şi o alunga noaptea din casă. La bunica, uneori o auzeam pe mătuşa mea vorbind cu mamaie cum că sînt nebună, am ceva pe creier... Tot ce mi-am dorit eu, am vrut să am o familie care se înţelege, fără probleme şi certuri..."

„Mă simt goală pe dinăuntru, parcă n-aş avea suflet..."

D.P., 14 ani, F, familie reorganizată, mamă vitregă, istoria personală, tulburare nevrotică: „Am crescut la bunici de la trei luni la patru ani. Mă apropiasem foarte mult de bunica, ori de cîte ori făceam prostioare nu mă bătea, nu mă certa. La patru ani părinţii m-au luat la ei şi m-au dus la cămin. Pentru mine a fost un chin. Plîngeam ore în şir atît acasă cît şi la cămin, dar nimeni nu mă lua în seamă. Eram atît de supărată, plîngeam atît de mult încît îmi formasem şi un tic, strîmbam gura... Părinţii nu mă mai duceau deloc la bunici, mă certau spunînd că trebuie să mă obişnuiesc cu ei. Mama mea vitregă mă bătea, ca şi acum, din orice. Cînd am început şcoala mă descurcam bine, dar exista în mine teama, frica, suferinţa. Simt că îmi lipseşte puterea de a lupta cu greutăţile, cu viaţa. Mă simt goală pe dinăuntru, parcă n-aş avea suflet... Doresc să scap de această trăire interioară."

T.I., 17 ani, F, familie dezorganizată, istoria personală, tentativă de suicid: „Cînd aveam doi ani părinţii mei s-au depărţit. Am fost crescută de bunicii mei pînă am mers la şcoală. După aceea am fost luată de mama, acasă la ea unde locuia cu prietenul ei cu care mai tîrziu s-a căsătorit... La 14 ani am fost violată de tatăl meu vitreg. După asta am început să nu mă mai duc la şcoală, să n-o mai ascult pe mama. Am încercat să-mi iau viaţa de multe ori..."

Agresivitatea cu care se confruntă copilul în familie nu poate fi întotdeauna mărturisită şi atunci în timpul jocului acesta dezvăluie, prin scenariile pe care le imaginează, universul său interior populat cu spaime şi răzbunări în care victima se identifică cu agresorul ei.

N.V., 6 ani, M, familie dezorganizată, părinţii dezbat custodia copilului, educat într-un climat familial tensionat încă din primii ani ai copilăriei. Dorinţele copilului sînt acelea de a „deveni poliţist şi de a-i pedepsi pe cei răi". Cel mai tare se teme de bătaia pe care o ia fie de la mama, fie de la tata „atunci cînd nu spun ca iei".

Şedinţă de joc: cu jocul Lego şi marionete construieşte un scenariu denumit „Parcul de distracţii". Aici se află o „maşină mîncătoare de oameni" care este condusă de un copil. Maşina aceasta face accidente, „omoară" copii aflaţi în parcul de distracţii, iar la sfîrşitul jocului nu mai poate fi controlată şi copilul care o conduce distruge împreună cu ea întregul parc. *(Copilul aruncă în aer toate jucăriile.)*

Cu adevărat importante nu sînt atît faptele reale trăite de copil, ci, mai ales, ansamblul percepţiilor cu valoare simbolică pe care le implică trăirea evenimentelor reale.

Această valoare simbolică depinde mult de trăirea unei experienţe efectiv noi şi de cuvintele şi/sau gesturile care o însoţesc, drepte sau nedrepte, adevărate sau false şi constituindu-se ca atare în memoria sa.

Tot ceea ce se petrece în imaginaţie provocat de dorinţe neverbalizate (sau a căror verbalizare este interzisă) atinge corpul şi comportamentul, acestea fiind suporturile şi legile de funcţionare umană.

Cu cît vîrsta la care copilul este atins de experienţe traumatizante este mai timpurie (înainte de 5-6 ani), cu atît personalitatea sa este atinsă în dinamica sa psiho-socială. Evenimente ca: prezenţa sau absenţa unui părinte la momentul potrivit, decesul unuia dintre părinţi, alcoolismul, comportamente antisociale declanşate de adulţi... determină în inconştientul copilului o redimensionare a poziţiei acestuia în cadrul relaţiei familiale triangulare (mamă-tată-copil), care se constituie în element patogen.

Pentru a depăşi astfel de momente şi a împiedica structurarea patologică a personalităţii şi comportamentului există soluţia verbalizării experienţelor, a situaţiilor trăite, care de multe ori le este interzisă copiilor. Aceştia vor învăţa să conştientizeze valoarea cuvintelor, a gesturilor, pentru a discerne între ceea ce este drept şi nedrept, moral sau imoral, împiedicînd astfel sentimentele de înstrăinare, vinovăţie sau instalarea unei suferinţe magice, dezumanizante.

Un exemplu ar fi discuţia pe care o poartă educatorul, terapeutul, asistentul social sau psihologul cu copilul care încearcă să mărturisească conflictele pe care le are: *„Te cred, te ascult, te voi ajuta, îţi mulţumesc pentru încredere, îţi înţeleg neliniştea"* sau *„Secretul tău va fi împărtăşit, nu eşti tu de vină, ceea ce spui este important..."*

Cuvintele pot ajuta şi pot împiedica în acelaşi timp refularea unor experienţe traumatizante care se pot reactualiza în alte etape de vîrste, determinînd adulţii să devină persecutorii propriilor lor copii.

A tempera abuzul puterii parentale nu reprezintă un rău. Dependenţa excesivă indusă copiilor ca virtute de supunere şi exerciţiul puterii discreţionare a părinţilor, educatorilor asupra lor se poate transforma într-un fel de sadism exercitat de adulţi pentru ca aceştia să se salveze de propriile suferinţe.

Există însă soluţii pentru întreruperea lanţului transgeneraţional purtător de modele negative de educaţie. Studii recente efectuate în această problemă demonstrează că şi părinţii cu istorii dramatice ale copilăriei lor pot fi buni educatori dacă au un suport social şi afectiv adecvat oferit la maturitate. Intervenţia trebuie să fie multidisciplinară cu accent pe factorii de mediu (social, economic) care prin configuraţia lor pot agrava şi extinde fenomenul maltratării (în sens larg) şi al consecinţelor acesteia.

Soluţia

Copilul are nevoie de întîlnirea fericită cu un adult: bunic/bunică, tată/mamă, educator... care să fie simbolul unei relaţii armonioase cu grupul social căruia îi aparţine. Se asigură astfel o evoluţie securizantă a individului care împiedică declanşarea unor comportamente arhaice, dependente, inadaptate. Se (re)începe – poate – o viaţă.

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Simona SORA ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon:** 230.23.84 **Fax:** 230.75.59 **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul IX
nr. 424
13-19 aprilie 2001
20 pagini 5000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA
SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

CONFLICTE, CRIZE, NEGOCIERI

„Fiecare lucru are două toarte: una prin care este uşor de purtat, alta prin care este greu de purtat. Dacă fratele tău îţi face o nedreptate, nu considera, în acest caz, că te-a nedreptăţit, căci aceasta este toarta prin care lucrul este greu de îndurat. Mai degrabă gîndeşte că-ţi este frate, că aţi fost crescuţi împreună; astfel, vei apuca răul de toarta de care poate fi purtat.“

EPICTET

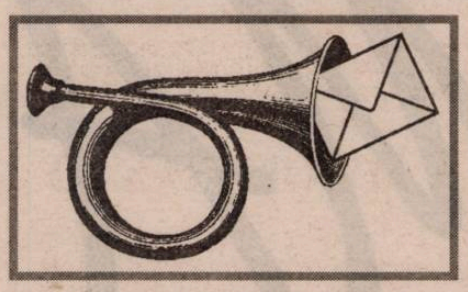

Nr. 421: *„Anii '60"*

O privire prin ochelarii mileniului al III-lea

Încep această intervenţie a mea prin a mulţumi revistei *Dilema* pentru că există; o existenţă salutară pentru cultura *noastră (a noastră*, a românilor, în general, şi *a noastră,* a tinerilor din anii 200..., purtători ai ochelarilor mileniului al III-lea). Am descoperit această provocare intelectuală în urmă cu aproximativ o lună. Revelaţia produsă de un asemenea univers cultural în mocirla jurnalisticii româneşti (scuzată fie-mi exprimarea) m-a convins că elita – în adevăratul sens al cuvîntului – există la noi în ţară; doar că nu are forţa de a se manifesta aşa cum s-ar aştepta toată lumea, ori poate că nu îi este permis acest fapt; rămîne, însă, unica şansă pentru România.

Revenind la numărul 421 al publicaţiei, căci el m-a determinat să aştern aceste rînduri, vreau să vă spun că, într-un mod cu totul special, a constituit „o gură de oxigen" pentru consolidarea culturii mele. Am avut ocazia să vizualizez anii '60, aşa cum au fost ei, cu suişuri şi coborîşuri, însă pasionanţi. Este mare lucru pentru un tînăr de 19 ani să beneficieze de o asemenea întîlnire cu societatea românească din urmă cu trei decenii, anii de dinaintea „epocii de aur", din care îşi mai trage încă seva societatea actuală, „elita" sa – mai ales. Desfăţarea pe care am simţit-o „devorînd", rînd pe rînd, paginile revistei a fost umbrită de un singur aspect. Mi-a lăsat un gust amar faptul că ştiam sau măcar auzisem de jumătate din ceea ce scria acolo; nu în totalitate, nici deloc. Ci tocmai jumătate, jumătatea vestului. Însă jumătatea estului, a mea, ca cetăţean al acestei ţări, nu. Cunoaşteam mişcarea *hippie, flower power,* ascultasem Beatles (şi nu numai), văzusem multe documentare despre Woodstock şi aşa mai departe. Dar nimic concret despre politica internă şi externă a lui Dej, a lui Ceauşescu, despre cum au „promovat" cultura, despre toate implicaţiile acestor realităţi. Spaţiu alb în mintea mea... Mulţumesc încă o dată colectivului de redacţie al *Dilemei* pentru că s-a ostenit să ia penelul şi să aştearnă cîteva fîşii bune de culoare peste albul meu! Au făcut-o, cu siguranţă, pentru o întreagă generaţie, a noastră, a celor din urmă *şoimi ai patriei* şi *pionieri*, printr-o serie de articole reuşite, extrem de interesante.

Două dintre ele mi-au atras, însă, atenţia, prin conflictul de idei pe care îl iscă. Astfel, C. Preda pune un mare semn de întrebare, pe care Z. Ornea îl „ridică": anii '60 – liberalizare?

Există păreri pro şi contra din abundenţă. Ambii autori ai articolelor contribuie cu argumente numeroase şi, în primul rînd, pline de interes. Însă eu, din poziţia de simplu cititor şi umil „martor" al acelor vremuri, ader la concepţia domnului Cristian Preda. Şi aceasta avînd în atenţie argumentul central, pe care chiar redactorul sus menţionat îl enunţă: este absurd să se vrobească despre liberalism în contextul unui regim totalitar. A crede în această concentricitate înseamnă „a produce o justificare ideologică a sistemului". Nu înseamnă însă că resping argumentaţiile dlui Z. Ornea referitoare la domeniile în care s-a făcut resinţită această aşa-zisă liberalizare: cultură, ştiinţă, agricultură, industrie, urbanism etc.; însă le consider insuficient de consistente pentru a le cataloga drept intenţii liberaliste ale unor lideri comunişti. Căci, orice s-ar spune, ei tot lideri comunişti au rămas, iar scopul lor a fost consolidarea unui regim totalitar propriu, a unui cult al personalităţii (în speţă Nicolae Ceauşescu). O acţiune foarte îndrăzneaţă a tînărului urmaş al lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, care a atras atenţia chiar şi a Occidentului asupra noastră, pentru o scurtă vreme. Din păcate era doar o „desatelizare fără destalinizare", iar Vestul a constatat-o şi a tratat-o ca atare. Însă, aşa cum spuneam, a constituit o întreprindere politică de mare calibru, care, bineînţeles, necesita un suport solid, în special în plan social... Un întreg proces s-a petrecut, aşadar, destul de bine pus la punct – avînd în vedere că am „beneficiat" de pe urma lui timp de încă vreo două decenii. Decenii pe care le resimţim suficient de acut şi în prezent, din păcate.

Cred, însă, că a şterge lentilele ochelarilor mileniului al III-lea de pragul doctrinar comunist, a analiza obiectiv această perioadă neagră a istoriei noastre ('65-'89) este un proces eminamente necesar societăţii române contemporane; fără el, lăsăm gropi în urmă, nisipuri mişcătoare care riscăm să ne tragă înapoi în străfunduri. Numai cunoscînd vremurile comuniste şi fiind pregătiţi să depăşim cu adevărat acele vremuri, vom putea face mult doritul pas înainte. Acel „mai bine" la care eu, ca tînăr, aş vrea să contribui; şi, cu siguranţă, mulţi alţii din generaţia mea. Şi cred că avem potenţialul necesar să-l realizăm şi poate că, fără piedici de genul celor actuale, îl vom îndeplini.

Cu deplină credinţă în vremurile ce vor veni, cu respect,

Lucian VIŢELARU
str. Brăilei 21, bl. R4, ap. 30, Galaţi

N. red.: Aţi intuit corect, domnule Viţelaru. Astfel de numere sînt făcute *şi* pentru această generaţie a „celor din urmă *şoimi* şi *pionieri"*, capabili să privească, în ciuda zgomotului de fond, cu speranţă şi credinţă spre viitor. Mai aşteptăm mesaje. (**A. C.**)

Nr. 420: *„Seninătatea"*

Seninătatea preamulţumitului de sine

Există, totuşi, o seninătate care mă sperie. Aud vorba aceea cu uscăturile pădurii. Dar nu cel care o spune se vede astfel. El e doar cu paiul, bîrna e la ceilalţi. Uneori, chiar la toţi ceilalţi. Atîta lume se vede senin de bună, încît nu înţelege „cum de mie?". „Cu ce am greşit ca să mi se-ntîmple asta? Ce are ăsta-n plus faţă de mine ca să merite şi eu nu? N-am făcut niciodată rău. Nimănui."

Dacă ai sta de vorbă, pe rînd, cu majoritatea românilor, ai afla, cred, că sîntem o ţară de fiinţe care gîndesc pozitiv. Fără a fi citit cărţi americane. Încît ar trebui să arătăm roz, nu gri. E, oare, o chestiune de reflexe inverse? Sau, poate, cumplita seninătate în faţa răului celuilalt. Ştiu, dilemele rămîn ale păcătoşilor.

Alina IORDACHE
Rîşnov

Precizare

În rubrica „Cu ochii-n 3,14" din nr. 420 al *Dilemei*, T.C. (bănuiesc că e vorba de doamna Tita Chiper) a observat afişul unui club bucureştean avînd următorul mesaj: „Vino să ne sîmbătăm împreună!" Fără vanităţi ieftine, declar că formula îmi aparţine (inspirată şi de sintagma doamnei T.C. – *blocatari)*. O altă formulă lansată de subsemnatul în acelaşi club sună aşa: „Ia parte la vineriada împotriva muzicii de tarabă!"

Lucian BOARIU
Bucureşti

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

La Zürich

● Locuiesc într-un oraş minunat unde se-ntîmplă în fiecare zi ceva interesant.

● Locuiesc pe o stradă cu numele unui pedagog vestit, elveţian, care influenţat de J.J. Rousseau a fondat o educaţie bazată pe „instruirea reciprocă" şi munca manuală. Pestalozzi s-a preocupat în special de copiii săraci.

Casa mea este pe-un deal al oraşului: la zece minute de mers este Pădurea, la cinci minute Universitatea şi la trei Spitalul de copii. Vis-à-vis de camera mea este o şcoală de care mă desparte o grădină cu un pom. De pom mă leagă o veche prietenie.

Dimineaţa ne bem cafeaua împreună, ascultînd copiii care sînt în recreaţie şi bat mingea. Uneori din sala de concert a şcolii ascult Bach.

Cînd este *foehn* – un vîntuleţ cald ce dă migrene cucoanelor, văd de pe balcon Alpii, iarnă-vară înzăpeziţi.

● Locuiesc într-un oraş minunat unde, culmea, pînă şi oamenii sînt minunaţi: în fine, aproape. Deunăzi m-am dus la pîine şi în vitrina vînzătorului de vin văd un afiş.

Benefizkonzert – concert în favoarea Spitalului de copii din Sighet – România. Îmi las paporniţa pe jos şi citesc:

„Orchestra de cameră din Budapesta, dirijor Ladislaus Rybach. István-Zsolt Nagy la flaut şi la vioară Ferenc Gábor."

Mi-am reamintit că acelaşi afiş îl citisem şi cu un an înainte, pe geamul de la băcănie. Anul trecut nu avusesem timp să mă duc. Am gândit că de data asta e musai. Ajunsă acasă am dat trei, patru telefoane la prieteni. Nimeni nu prea are timp în zilele noastre sau mai bine spus ne furăm timpul şi-l programăm pe agende cu luni înainte.

Nimeni amator de-a mă însoţi la concertul cu pricina dat pentru copiii din Sighet. În fine, nimic ieşit din comun şi totuşi...

Ce m-a şocat însă a fost „o aproape prietenă", fată deşteaptă de altfel. Elena mi-a răspuns cu o undă de jenă, ce-i drept: „Nu, nu risc; tu găseşti normal ca ungurii să dea un concert pentru strîngerea de fonduri necesare spitalului din Sighet?"

Am tăcut dezorientată, căci cinstit nu mă gîndisem la această *DILEMĂ*. Răspunsul a venit mai repede decît mă aşteptam, cred că din cauza lui Pestalozzi. „Păi da, e normal: e ca şi cum Orchestra de cameră din Bucureşti ar da un concert pentru un spital din Kosovo." A urmat o tăcere şi am vorbit mai departe despre vreme...

Seara m-am dus la concertul care avea loc într-o biserică protestantă. Am ascultat Mozart, Schubert, Liszt şi *Balada* lui Ciprian Porumbescu pentru flaut şi orchestră. Am visat la o lume mai senină şi poate chiar mai bună.

În pauză, o compatrioată m-a întrebat: „Nu crezi că violonistul e ţigan?" Nu credeam nimic decît că efectiv cînta minunat la vioară, dar rîdeam în sinea mea de prostia omenească. La plecare m-am dus să le mulţumesc muzicienilor, am dat mîna cu violonistul spunîndu-i *Şalom,* domnul Gabor fiind evreu, din Braşov. Am trăncănit pe româneşte de una de alta, mi-a explicat ce se face cu banii strînşi după concert. La plecare m-a întrebat dacă sînt evreică şi i-am răspuns că nu.

Am plecat fericită, senină, fiind sigură că spitalul de la Sighet nu este pe căprării: copiii români de-o parte şi cei maghiari, de alta...

Gabriela BAICU-CERKEZ
Zürich, Elveţia

N. red.: *Va să zică şi în Zürich seninătatea e cu probleme de ale noastre...*

Am zîmbit la...

Romgleza

Dragii mei,

Eu sînt acum în Australia şi mi-e tare dor de voi, că în România vă citeam „ din scoarţă în scoarţă" în fiecare săptămînă. Acum mai mă uit pe Internet la varianta electronică, dar nu are acelaşi farmec ca pe hîrtie... În numărul 419, Adina Popescu a avut un articol delicios despre „madrazuri" şi m-a provocat la scris ca să vă împărtăşesc din gîndurile mele în această privinţă.

Am observat (după doar şase luni!) că este foarte tentant să începi să amesteci cuvinte de „romgleză" cînd vorbeşti şi mi-am propus să fac eforturi ca acest lucru să nu mă aducă la hilara exprimare a unora din concetăţenii mei din diasporă. Dar cîteodată ies nişte alăturări foarte amuzante şi m-am gîndit să vi le povestesc şi vouă, pe scurt că „time is money". Zice un prieten (despre pisica lui): „cînd era Sesca pregnantă..." De multe ori auzim că ceva „nu face sens" şi prima dată ne-a zgîriat urechile, dar parcă ne-am obişnuit... De partea cealaltă a baricadei sînt copiii români veniţi de mici aici, care merg la şcoli şi au tot felul de tabuuri care nouă ni se par caraghioase, dar dacă te gîndeşti mai bine, au şi ei dreptate. De exemplu: băieţelul unor amici nu poate folosi verbul „a face" din cauza persoanei întîi singular şi atunci „execută"! Vă daţi seama cum sună. Sau altă istorie cu nişte cunoştinţe care reparau uşa unui dulap şi ea îi zice lui: „Mai pune puţin lipici aici, pe cant!" Sigur că fiica lor de 18 ani era să leşine de rîs. Deci cam asta ar fi. Dacă v-au plăcut şi mai descopăr altele, vă mai scriu. Cu drag şi dor,

Vera MARCU
Sydney

Revista DILEMA urează cititorilor şi colaboratorilor săi Paşte fericit!

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Clipe de răgaz**
- **Ce ţinem minte, ce uităm**
- **Obsesia istoriei**
- **Lege şi ordine**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Diferenţa

Departe de a fi atins nivelul patologic din Statele Unite, unde un obscur senator de Wisconsin avea să devină celebritate naţională şi chiar să-şi dea numele, McCarthy, unei întregi epoci istorice, supravegherea intelectualilor comunişti sau doar simpatizanţi de stînga a fost însă şi în Franţa o preocupare constantă de-a lungul deceniilor de *război rece*. "Pînă în 1977 - afirmă, spre exemplu, jurnalistul Julien Caumer - comuniştii şi socialiştii vor fi urmăriţi de departamentul destinat grupusculelor violente de extremă stîngă" *(Leurs dossiers RG*, Flammarion, 2000, p. 154). Un raport din 1949 menţionează astfel despre Brassens că e "cunoscut ca militant anarhist" şi că în cîntecele lui se inspiră "din teoriile libertare"; mai rău, în 1953 o anchetă stabileşte că este un "artist care în cîntecele lui ar insulta Poliţia, Jandarmeria şi Armata" (cu majuscule în text - nota mea, M.I.), cam dubios moralmente, nu numai civic, de vreme ce se face şi această precizare: "în arhivele Poliţiei Judiciare este cunoscut întrucît a făcut recent obiectul unei plîngeri de complicitate la adulter"!

Tot de la sfîrşitul anilor '40 datează şi primele note despre Yves Montand, iniţial oarecum ezitante între a-l situa de partea comuniştilor sau a anticomuniştilor (Montand ar fi fost contactat de americani pentru a combate propaganda comunistă împotriva planului Marshall, asta după ce îi refuzaseră viza de intrare pentru un turneu în Statele Unite). În 1952, Montand ar fi făcut totuşi afirmaţii împotriva planului Marshall... în faţa maşiniştilor de la un teatru din Troyes, cu ocazia unui spectacol dat acolo; oricum, "din punct de vedere privat", se notează în acelaşi raport, "numitul trece drept un «vînător de fuste», lipsit de orice scrupul în privinţa «sexului slab»". Simone Signoret, fireşte, nu scapă nici ea atenţiei şi dosarului. I se face lista filmelor în care a jucat, apoi se trece la judecăţi de valoare: "În toate aceste filme numita a interpretat în general femei frivole, uşoare sau prostituate", "roluri despre care se spune că sînt exact reflexul temperamentului ei". Fiindcă, urmează raportul, "frecventînd asiduu cafenelele din Saint-Germain-des-Près de cînd era foarte tînără şi pînă la legătura pe care a avut-o cu Yves Montand înainte de a se căsători cu el, ea ar fi pîndit tot timpul cîte un amor efemer cu parteneri ce-i plăceau, aduşi de întîmplare".

Intervievat de autorul cărţii, un fost patron al "serviciilor" din anii '50, acum pensionar, va explica fără şovăieli: "Trebuie să înţelegeţi, primejdia era mare. Comuniştii îi manipulau pe cei care aveau influenţă asupra oamenilor, pe artişti, pe gînditori. Cînd am preluat direcţia RG, mi s-a dat o cutie metalică în care erau vreo 150 de fişe: toţi cei care contau în lumea culturii. Era împănată de comunişti şi prin urmare destul de supravegheată".

Supravegheată atent, insistent, poate în exces, dar nu mai mult decît atît: acelaşi fost patron al RG din anii '50, om "foarte de dreapta", care confirmă ceea ce oricum nu prea era greu de bănuit ("Întreaga activitate a celor care se duceau în Est era foarte urmărită, bineînţeles"), face o declaraţie şocantă pentru autorul cărţii, prea tînăr, probabil, pentru a înţelege că "războiul rece" a fost, totuşi, *un război*. El afirmă, cu o francheţe împinsă la limita cinismului, de nu chiar dincolo de ea: "RG reprezintă un gestapo democratic. Facem orice, în afară de arestări şi torturări". Chiar dacă este puţin probabil ca reprezentarea aceasta să fi fost generalizată în anii '50 şi foarte improbabil ca urmaşii în profesie ai şefului RG de acum aproape jumătate de veac să gîndească în termeni similari, diferenţa faţă de poliţiile secrete din Est e una fundamentală, de esenţă. Cu excepţia doar a perioadei regimului de la Vichy, cînd RG capătă statut de poliţie în adevăratul sens al cuvîntului, iar informaţiile recoltate au putut fi folosite ca *probe*: în ceva mai mult de doi ani, cei o mie de funcţionari ai RG din Paris au luat parte la arestarea a aproape 40 000 de mii de oameni. Rezistenţi, evrei, francmasoni, homosexuali, comunişti au fost atunci arestaţi, torturaţi, deportaţi, internaţi în lagăre. Moment sumbru, ce a fost urmat, după Eliberare, de o epurare "teribilă", cum scrie Julien Caumer.

Dar cei epuraţi n-au folosit alibiul războiului rece pentru a spune, după 1947, că au apărat Franţa de pericolul bolşevic...

P.S. La începutul acestei săptămîni, primarul general al Capitalei României, care este şi membru important al conducerii unui partid social-democrat, a declarat public, despre un primar de sector, că spune minciuni *datorită etniei căreia îi aparţine*. Este un act de rasism caracterizat, incompatibil cu postul de primar general al Capitalei unei ţări democratice şi cu funcţia deţinută în ierarhia unui partid care nu este de extremă dreaptă. Reacţiile oficiale, ca şi ale societăţii civile şi ale "intelighenţiei" la această nudă manifestare de rasism ordinar vor avea, de aceea, şi valoarea unui test. Reacţiile şi consecinţele. Într-o ţară normal democratică sau care aspiră la normalitate, acestea sînt cît se poate de previzibile. Fi-vor în România imprevizibile?!

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Ortopraxie

– Trebuie să vă povestesc şi reversul medaliei la ceea ce aţi scris rîndul trecut în *Dilema* – îmi zice o bună prietenă, întoarsă în ţară din capitala europeană a Bruxelles-ului, pentru a se bucura şi ea de sărbătorile de Paşte. A propos de „prezumţia de vinovăţie a ateismului", ceea ce am resimţit eu zilele astea – şi de fapt nu numai acum – este mai degrabă o prezumţie inversă, de „vinovăţie a credinţei", ca să spun aşa, mai ales dacă vii din ştiinţele sociale.

– Adică? – mă nedumiresc eu.

– Păi uite, de pildă, acum, cu apropierea Paştelui, m-a apucat un dor de casă nebun. Îmi aduceam aminte de toate cele cîte se fac la noi în aceste zile şi le povesteam cu nostalgie dar şi fericită că anul acesta o să am şi eu parte de ele. *Deci eşti credincioasă!* – au conchis atunci nişte colegi, devenind circumspecţi şi curioşi în acelaşi timp. Ei, nici chiar aşa! Nu ştiu, dar nu m-am identificat niciodată cu o creştină, o ortodoxă. Dar pe de altă parte, cum să nu sărbătoreşti Paştele aşa cum se cuvine? Pentru ei, nu, dacă aprinzi o lumînare la biserică de Paşti înseamnă că eşti creştin, iar dacă nu eşti, nu te duci la biserică – sau te duci numai aşa, ca un soi de exotism intelectual. Uite Steph, de pildă, va fi naşă de botez. Eu, cînd am auzit, am fost foarte excitată, m-am bucurat pentru ea. Pe urmă am înţeles că, fiind atee („bineînţeles"!), asta înseamnă că se vor duce la primărie şi vor semna o hîrtie. Şi cu asta, basta! Vă daţi seama, săracu' copil, cum să rămînă nebotezat? Catolic, ortodox, musulman, nu ştiu, în legea lui, dar să intre şi el în rîndul lumii! Nu cred că a înţeles frustrarea mea...

Ne amuzăm în continuare de *ei* şi de *noi* şi mai păcătuim cu un pahar de vin roşu. Dincolo de glumă, există însă şi o „morală", cred, în toate aceste povestiri. Ea se cheamă ortopraxie. Mai degrabă decît ortodoxie, Paştele nostru este, pentru o bună parte cel puţin, ortopraxie. Un sistem de practici mai mult decît un discurs. Practici care dau un anumit sens vieţii, care o ritmează, o aşează într-o rînduială aproape ţărănească. Ce viaţă e aia fără Paşte şi ce Paşte e ăla fără post înainte şi miel după, fără lumînări şi rude, fără *Cristos a înviat* şi cozonac, fără primenire şi sărbătoresc?

Cred că această ortopraxie este în mai mare măsură identitară decît ortodoxia. Mai ales ea este obiect de dor. Am un prieten evreu, plecat de cîţiva ani în Israel, care mă sună totdeauna de Paşti ca să-i povestesc cu lux de amănunte cum am petrecut Sfintele Sărbători. Oftează şi mă sună din nou anul următor.

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Umanismul de opoziţie la Reşiţa

După scandalurile legate de justiţie, corupţie şi dosare, guvernul trebuie să facă faţă tulburărilor sociale. Optimismul degajat de miniştrii de la Bucureşti este contrazis de muncitorii de la Reşiţa, Braşov şi Deva.

Pactul social semnat cu ceva vreme în urmă de lideri este neputincios în faţa mişcărilor sindicale devenite rutina de dinainte de Paşte. Perioada în care muncitorul român îşi verifică mai atent buzunarele pentru a cumpăra mielul tradiţional va deveni coşmarul anual al guvernanţilor.

Discursul cu care PDSR s-a obişnuit în cei patru ani de opoziţie dă acum piept cu realitatea. Partidul de guvernare critica atunci măsurile coaliţiei pentru că nu ţineau cont de oameni şi de durerile lor. „Aproape de oameni, împreună cu ei" spunea preşedintele în campanie. Dar cum să mai fie aproape de ei cînd este la putere şi oamenii blochează drumurile naţionale şi îl huiduie pe prefect? Umanismul de opoziţie nu face casă bună cu realismul de guvernare.

Două mişcări s-au evidenţiat prin vehemenţă: Reşiţa şi Braşov. Două cazuri total diferite arătînd că realitatea este mai puţin clară decît teoria: şi evoluţia şi stagnarea dau bătăi de cap puterii.

Combinatul Siderurgic de la Reşiţa este unul dintre puţinii coloşi industriali privatizaţi. Şi totuşi, muncitorii protestează violent. O situaţie paradoxală şi contrariantă pentru români. De la „nu ne vindem ţara" lui 1990 la disperarea privatizării de peste 10 ani, spaţiul public a evoluat fantastic. Privatizarea pare o soluţie şi pentru muncitori şi pentru analişti. La Reşiţa au venit americanii, privatizarea combinatului a fost un succes al FPS, unul dintre puţinele. Părea un model pentru renaşterea vechii economii.

Totuşi, protestatarii au blocat un drum naţional şi au creat probleme jandarmilor. După ce l-au fugărit pe reprezentantul investitorului american, muncitorii s-au răzbunat arzînd drapelul cu stele şi dungi. Pentru că nu erau organizaţi ca palestinienii, nu au avut la îndemînă un steag, aşa că au ars un tricou cu culorile respective. Unul dintre acelea pe care le-au cumpărat de bunăvoie şi le purtau cu mîndrie de Rambo. Filo-americanimsul de cinema a primit astfel o lovitură neaşteptată.

Sindicaliştii au cerut vehement demiterea conducerii şi revocarea contractului de privatizare. Guvernul a controlat şi a spus că este un contract în regulă. Crezînd că simpla sa prezenţă ca reprezentant al înaltei autorităţi îi va calma, ministrul Ovidiu Muşetescu s-a deplasat acolo pentru a media conflictul. Dar sindicaliştii nu discută decît după demiterea conducerii, ceea ce guvernul nu poate face. „Cu un gust amar" şi cu autoritatea ceva mai puţin semeaţă, domnul Muşetescu se întoarce la Bucureşti, regretînd probabil vremurile bune de altădată, cînd guvernul putea demite pe oricine.

Pentru că exista pericolul ca toată acţiunea să fie prost interpretată de investitori, premierul Năstase a afirmat categoric: „nu ne propunem o atitudine bolşevică de naţionalizare sau de intervenţie în societăţile private".

Acest conflict îi obişnuieşte pe români cu o idee banală, normală şi totuşi nouă: conflictul dintre patroni şi muncitori. După certurile uneori frăţeşti între sindicate şi stat, românii îşi amintesc acum de cele învăţate la orele de istorie despre grozăviile regimului burghezo-moşieresc.

Guvernul a fost obligat să se rezume la ingrata postură de simplu mediator. Deşi muncitorii şi sindicaliştii aşteptau ca stăpînul de la Bucureşti, generos în campanie, să le facă acum „dreptate", perioada sindicalismului de stat pare departe, deşi avem foşti lideri sindicali în guvern.

La Braşov, situaţia nu s-a schimbat de la ultimele proteste. Uzina încă de stat are dificultăţi şi muncitorii protestează. Ar fi interesant de studiat vectorul care transformă zvonistica şi nemulţumirea mocnită în acţiune de stradă.

Adevărul titra: „Rămase pe ştat de pe vremea fostei coaliţii, «Hoţii»; «Mincinoşii» – lozinci ale sindicaliştilor de la Tractorul adresate guvernului PDSR". Credinţa că cineva te fură şi nu te lasă să produci tractoarele care sînt mîndria ţării face imposibil dialogul. *Radio Actualităţi* a surprins o scenă unde liderul sindical încearcă să potolească mulţimea care huiduia: „Oameni buni, este primul prefect care vine să stea de vorbă cu noi." Greşeala lui, gîndeau muncitorii continuînd recitalul.

Uzina trăieşte din credite, acumulînd datorii. După calculele editorialistului aceluiaşi cotidian, un tractor produs la Braşov a ajuns să coste cît un Mercedes. De altfel, cele două uzine braşovene par a fi prinse într-un cerc vicios al populismului, parazitismului economic şi blocajului financiar. Unde se mai adaugă ceva lipsă de autoritate şi de decizie politică, plus o imensă bombă socială.

Probabil că se va acţiona ca şi pînă acum: un credit şi o comandă de stat, guvernul demite conducerea (aici poate să o facă) şi aşteaptă următorul Paşte.

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Pichete

Privit de un extraterestru, peisajul urban al României tranziţionale vădeşte o asemănare evidentă cu cel de pe vremea dictaturii: acum ca şi atunci se pot observa grupuri de oameni staţionînd în diferite puncte. Asemănarea nu depăşeşte însă nivelul aparenţelor, cele două categorii de grupuri avînd rosturi cu totul distincte. Înainte de '89 ele se fixau în faţa unor magazine alimentare, scufundate cu docilitate în muţenie şi în incertitudine. După '89, aglomerate de preferinţă în preajma unor instituţii ele nu reproduc nici docilitatea, nici muţenia celor care le-au precedat. Ratificînd aceste deosebiri denumirea celor dintîi era „cozi", iar a celor din urmă „pichete". Pe cînd cozile se rezumau să aştepte şi deci limbajul le reducea la funcţia de substantiv, pichetele, ca modalitate de acţiune, sînt tratate atît ca substantiv cît şi ca verb. Nu se spune „a codi" dar se spune „a picheta".

Sub vechiul regim prezenţa cozilor o excludea pe cea a pichetelor. Generînd pichetele, noul regim nu a anihilat cozile, dar le-a mutat locaţia, din faţa alimentarelor la circumscripţiile financiare, la farmacii, la primării, la băncile care şi-au suspendat plăţile, la casele de pensii ş.a.m.d.

Pichetele au motivaţii de o mare diversitate, de unde şi diversitatea formelor în care ele se manifestă. Motivaţia lor matricială este o stare de insatisfacţie colectivă. Modul de manifestare variază cu aceste motivaţii şi cu purtătorii lor. Strategia pichetării nu cunoaşte ierarhizări sociale, ea a fost adoptată şi de cercetători, şi de cîntăreţi de operă, şi de salariaţi neplătiţi, şi de locuitori ai unor sate afectate de inundaţii, unde guvernul a uitat să trimită ajutoarele promise, de buticari demolaţi, de ocrotitori ai cîinilor comunitari etc. Unele pichete sînt circumspecte, altele turbulente, recurgînd la violenţe ori la blocarea unor drumuri naţionale.

Eficacitatea acestui mod de acţiune nu are cum să fie evaluată – cert este că ea depinde de gradul în care izbuteşte să pătrundă în mass-media. De aceea, pe lîngă scopul mărturisit, orice pichet aspiră să se transforme într-un spectacol mediatic – ambiţie riguros inaccesibilă cozilor de pe timpuri.

Ca şi actorii scenei politice, anonimii protagonişti ai pichetelor sînt interesaţi în mersul acţiunii, dar de-a dreptul fascinaţi de proiectarea acestei acţiuni pe micul ecran. Căci, de-abia convertit în imagine, pichetul se transfigurează dintr-un impuls marginal într-un autentic eveniment social.

▲

BARBURISME

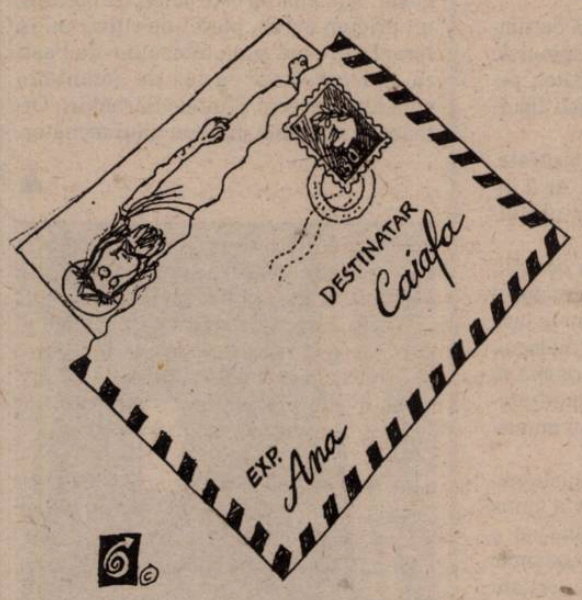

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Tipologia presei româneşti

Presa pare să capete, în România, o soartă asemănătoare cu a fotbalului sau a filmelor: toată lumea are impresia că se pricepe, oricine e dispus oricînd să-şi dea cu părerea, dar puţini sînt cei care se apucă serios să o studieze. După explozia mass-media de la începutul anilor '90, acum tirajele au scăzut, genurile de presă s-au diversificat, dar cercetări aplicate în domeniu sînt încă foarte puţine. Li s-a adăugat de curînd o carte apărută la Institutul European, *Tipologia presei româneşti*. Autorul ei, Marian Petcu, publicase anterior *Puterea şi cultura* (Editura Polirom, 1999), o utilă introducere în istoria cenzurii. Volumul de acum este o sinteză minuţioasă despre presa românească a anilor '90, bazată pe analiza datelor referitoare la tiraj, audienţă, resurse financiare etc. Cea dintîi calitate a cărţii este tocmai capacitatea de a îngloba o mulţime de informaţii provenite din diverse surse: Catalogul Presei, Comisia de Statistică, Depozitul Legal, diferite sondaje de opinie şi cercetări academice. Într-o cultură ca a noastră, cu nedezminţite propensiuni spre eseistică, un asemenea volum construit pe date precise şi prudent în interpretări riscă să sperie sau să treacă neobservat. Dar *Tipologia presei româneşti* este o lucrare utilă tocmai pentru că descurajează datul cu părerea şi generalizările grăbite, cultivînd rigoarea şi aspiraţia spre sinteză.

Cartea este centrată pe analiza relaţiilor dintre presă şi mediul socio-economic şi cultural, descriind în prima parte sistemul legislativ, contextul economic, evoluţia mediilor de informare în funcţie de cerere, de factorul politic, de statutul patronatului etc. Uneori, autorul confirmă, prin analiză riguroasă, ceea ce unii intuiseră sau observaseră: că presa scrisă a avut parte de o explozie la începutul anilor '90, a cunoscut un moment de răscruce prin '94-'95, iar după aceea impactul ei a scăzut şi s-a ajuns la relativa stabilizare de astăzi. Dar analiza complexă realizată de dl Marian Petcu oferă mai mult decît constatarea acestui proces. Capitolele *Tipologia presei*, *Recompunerea teritorialităţii mediatice* şi *Tipuri de publicaţii* recompun în detaliu ansamblul relaţiilor dintre presa scrisă şi public, descriind ziarele şi revistele după criteriul teritorial (presa locală, regională, municipală, reţelele de publicaţii) sau după cel al conţinutului (presa de informare generală, presa magazin, presa politică, militară, confesională, erotică, feminină, presa minorităţilor naţionale, alte tipuri de presă). Aplecîndu-se cu atenţie asupra *diversităţii* publicistice, autorul demontează imaginea superficială care tinde să se impună în spaţiul public şi care asimilează presa cîtorva cotidiene centrale cu autoritate. Analiza cererii şi a ofertei, a orientării publicului, spre sfîrşitul anilor '90, către presa locală ori cea „de divertisment", discutarea adecvării/inadecvării conţinuturilor jurnalistice arată că uneori ne lăsăm prea uşor seduşi de impresia că presa centrală joacă un meci „tare" cu Puterea şi că rezultatul acestui meci ar conta: la bază, în teritoriu, marele public îşi îndreaptă atenţia către cu totul altceva.

Tipologia presei româneşti are meritul de a prelucra, riguros şi lucid, un volum impresionant de informaţii, alcătuind un tablou minuţios al presei scrise din România, de la ziarele „mari" pînă la foile cu apariţie întîmplătoare sau cu adresabilitate foarte strictă (ştiaţi, de pildă, că în România apare *Ziarul Chinezilor Comerciali*?...). Mulţimea de scheme şi tabele s-ar putea să-l sperie pe cititorul dornic să cunoască opinii şi impresii. Dar, în sărăcia de cercetări riguroase asupra presei româneşti (sesizată şi de autor care, în lipsa studiilor ştiinţifice, citează opiniile unor comentatori din diverse publicaţii, inclusiv din *Dilema*), cartea d-lui Marian Petcu devine o lucrare de referinţă.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Gide

Nici Franţa nu duce lipsă, se ştie prea bine, de profesionişti ai comemorărilor. Faptul că mai nimeni nu a observat că s-a împlinit o jumătate de secol de la moartea lui Gide ar putea constitui un indiciu asupra „cotei" actuale a autorului *Falsificatorilor de bani*. Am citat, mecanic, titlul singurei cărţi căreia Gide i-a recunoscut (ironic şi provocator) statutul de „roman" şi mă gîndesc că tocmai *Falsificatorii* riscă să nu mai spună mare lucru cititorului de astăzi. Întors pe toate feţele, invocat pînă la saţietate ori de cîte ori se aducea vorba despre *la mise en abyme*, romanul rezistă mai curînd prin epicul pur decît prin construcţia intelectuală. E inferior, oricum, acelei bijuterii de inventivitate şi de umor care este *Paludes*. Şi, în plus, după ce dăduse impresia că indică direcţia pe care o va urma romanul modern, a trecut pe un plan secund după ce *la Recherche* a lui Proust a acaparat interesul şi imaginaţia criticilor.

Schimbările de mentalitate i-au fost şi ele defavorabile. Cel ce vedea în „sinceritate" şi „autenticitate" două repere absolute face figură palidă în comparaţie cu exhibiţionismul practicat în zilele noastre. Dezvăluindu-şi public homosexualitatea, Gide a stîrnit scandal dar şi-a păstrat statutul de *maître à penser* şi a primit cele mai înalte onoruri (doctor *honoris causa* la Oxford, Premiul Nobel). În grupul de la N.R.F., „dreptul la diferenţă", revendicare majoră în ultimele decenii ale secolului trecut, era deja acceptat în mod tacit. Diatribele lui Gide împotriva familiei şi a conformismelor de tot soiul nu sînt cu nimic mai prejos faţă de sloganurile contestatare din mai '68. Le lipsea însă violenţa verbală şi retorica revoluţionară. Chiar cînd (sau mai ales cînd) avansa cele mai îndrăzneţe idei, Gide ţinea să se păstreze în limitele decenţei şi să se exprime elegant, ca atunci cînd scria despre Mallarmé şi despre mitologia greacă.

Retipărirea recentă a *Jurnalului*, într-o nouă ediţie din Pléiade, a inclus şi o serie de pagini inedite. Printre ele – un jurnal ţinut în timpul vizitei în URSS din vara lui 1936. S-a scris mult despre angajamentul politic al scriitorului şi despre impactul pe care l-au avut cele două cărţi publicate în urma călătoriei. *Retour de l'URSS*, în ciuda multor observaţii extrem de critice şi de lucide, acorda totuşi o şansă regimului, capabil, afirma Gide, să îndrepte cîndva „marile erori". Violenţa atacurilor la care a fost supus după apariţia cărţii l-a determinat, în *Retouches à mon Retour de l'URSS*, să revină cu noi argumente, să considere – tranşant – sistemul drept falimentar şi să semnaleze realităţi ignorate în vest, cum ar fi, spre exemplu, existenţa a mii şi mii de deportaţi („aceia care n-au ştiut, n-au vrut să-şi plece frunţile aşa cum ar fi trebuit"). Paginile inedite de jurnal arată cîte eforturi făcuse Kremlinul pentru a veni în întîmpinarea aşteptărilor şi dorinţelor lui Gide. Cunoscîndu-i slăbiciunea, oficialităţile îl poartă prin şcoli, tabere de vacanţă, sanatorii pentru copii şi adolescenţi. Ca un făcut, cînd ajunge undeva, băieţii fac plajă, se scaldă în mare sau se hîrjonesc la duşuri. Scenariul include şi o ceremonie în cadrul căreia Gide primeşte cravata de pionier; seara, notează extatic în carnet: „bucurie intensă", amintindu-şi de silueta delicată a băiatului care, apropiindu-şi obrazul de al lui, îi legase cravata de gît. Regia s-a dovedit însă, în final, ineficientă. Notaţiile sînt tot mai nefavorabile, mai iritate. Gide trimite totuşi, de la bordul avionului cu care se întorcea la Paris, o telegramă de mulţumiri, reafirmîndu-şi fidelitatea faţă de cauza comunismului. Învăţase, şi el, regulile jocului. Peste doar cîteva luni, foştii lui prieteni şi adulatori îl vor numi „trădător", „bătrîn ranchiunos" şi „agent al Gestapoului".

Jurnalul, în jurul căruia gravitează celelalte scrieri autobiografice, e centrul unei opere de o uimitoare diversitate dar subordonată unui cult al literaturii niciodată dezminţit. Cu cîteva zile înainte de moarte (survenită pe 15 februarie 1951), avînd dificultăţi de exprimare, ar fi spus: „Mi-e teamă că frazele mele încep să devină gramatical inexacte". Într-o epocă a comunicării grăbite şi minimale, o astfel de afirmaţie riscă, într-adevăr, să pară anacronică...

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Despre instituţii (II)

– rostul şi scopul lor –

Se spune despre popoarele care aparţin marilor civilizaţii că au *vocaţie întemeietoare*. Cu alte cuvinte, popoarele cu istorii glorioase (chinezii, grecii, românii, francezii, acum americanii) sînt dominate de un fel de duh fondator, au inspiraţia aproape mistică şi înţelepciunea adîncă necesară *construirii*. Ziduri sau drumuri, temple ori palate, aceste popoare care, în fond, fac istoria omenirii au *întemeiat*, au *construit*, au *zidit*. Instituţiile sînt şi ele o dovadă vie a civilizaţiei. La fel ca şi drumurile, ele netezesc calea comunicării între oameni, la fel ca şi zidurile, ele fac viaţa cetăţii sigură şi posibilă, la fel ca şi templele, ele impun respect şi supunere, la fel ca şi palatele, ele vorbesc despre măreţia unui popor ori a unei epoci. Instituţiile sînt nu doar simboluri ale unei civilizaţii ci, mai presus de toate, sînt probe ale felului în care o naţiune ori mai multe naţiuni au *trăit* istoria. Astăzi, cînd înfiinţăm sau desfiinţăm instituţii, cînd le comasăm sau le scindăm, n-ar fi rău să ne gîndim preţ de o secundă la faptul că felul în care tratăm viaţa instituţiilor exprimă direct şi limpede felul în care tratăm timpul pe care îl trăim.

În ochii oricărui om, o instituţie se defineşte, înainte de orice, prin competenţele ei. Competenţele instituţiilor exprimă cel mai bine rostul şi scopul lor. Competenţele unei instituţii sînt, de fapt, răspunsurile date unor întrebări esenţiale: (I) Ce *trebuie* să facă instituţia? (II) Ce *poate* să facă instituţia? (III) Ce *nu poate* să facă instituţia?

(I) Ceea ce o instituţie *trebuie* să facă exprimă rostul existenţei acesteia, motivul principal pentru care ea a apărut. Este, de obicei, o listă, mai lungă sau mai scurtă, de acţiuni pentru îndeplinirea cărora instituţia este răspunzătoare. Instituţia are puterea de a face aceste acţiuni care nu se află la discreţia ei. Mai exact, în cazul neîndeplinirii, ori îndeplinirii defectoase a acestor acţiuni, instituţia răspunde juridic, după caz.

(II) Ceea ce o instituţie *poate* să facă sînt acele acţiuni a căror îndeplinire este în puterea instituţiei şi la discreţia acesteia. Aceste acţiuni vin în completarea primelor şi, deşi nu sînt atît de importante, contribuie direct la profilul instituţiei. Instituţia nu poate fi trasă la răspundere în cazul în care decide să nu îndeplinească una dintre aceste acţiuni, însă este răspunzatoare în cazul în care decide să acţioneze şi o face eronat.

(III) Ceea ce instituţia *nu poate* să facă este fie prevăzut în actul normativ de înfiinţare, fie dedus prin raţionamente de logica juridică. Deducţia acţiunilor pe care o instituţie NU le poate îndeplini se face pe două căi: fie aceste acţiuni sînt date în competenţa altora şi aparţin, aşadar, „portofoliului" altor instituţii, fie prin analiza *per a contrario* a competenţelor din prima categorie. De pildă, dacă o instituţie este obligată să ducă la îndeplinire executarea deciziilor judecătoreşti, ea NU poate face astfel incît aceste hotărîri judecătoreşti să nu fie aduse la îndeplinire. De asemenea, răspunderea instituţiei este angajată în momentul în care aceasta face o acţiune din categoria celor pe care *nu poate* să le facă; se spune în acest caz, că instituţia şi-a depăşit competenţele.

O instituţie atinge scopul existenţei sale în momentul în care execută corect (adică legal, oportun şi moral) toate competenţele sale. Cea mai mare greşeală cu putinţă este înfiinţarea unei instituţii care are ca ultim scop auto-dizolvarea. Împotriva acestei realităţi legice, autorii „înţelepţi" ai reformelor noastre au înfiinţat FPS, care a avut ca scop ultim auto-desfiinţarea ca urmare a încheierii procesului de privatizare. Deşi procesul de privatizare nu s-a încheiat nici după 10 ani, FPS a fost desfiinţat şi aceasta a fost o decizie care merită aplauzele noastre; FPS devenise o frînă în calea privatizării, devenise o structură administrativă care se extindea şi se permanentiza. Max Weber vorbeşte convingător despre tendinţa naturală a oricărei instituţii birocratice de a creşte în dimensiuni şi de a se permanentiza; e un fel de instinct de auto-apărare al instituţiilor care se manifestă chiar cu preţul încălcării propriilor competenţe. Dar reformatorii noştri n-au citit Max Weber şi, spre nefericirea noastră, nici în Marx, nici în Lenin şi nici în Nicolae Ceauşescu nu scria că înfiinţarea unei instituţii al cărei scop este propria dispariţie înseamnă că acea instituţie nu-şi va îndeplini niciodată scopul. Şi astfel, o gravă eroare administrativă (i.e. concepţia pe care s-a fundamentat FPS) a dus la neîndeplinirea unuia dintre cele mai importante momente ale tranziţiei noastre (i.e. privatizarea agenţilor economici).

O altă mare greşeală în care adesea am căzut este aceea de a revizita periodic competenţele unor instituţii în funcţie de persoana care este instalată în fruntea instituţiei. Dacă ne place personajul, dacă este fidel sau pur şi simplu dacă are tupeu şi ceva priză la presă, dilatăm serios aria de competenţă a instituţiei în fruntea căreia îl plasăm; îi dăm omului putere. Dacă e un funcţionăraş mai şters, pus/lăsat acolo din lipsă de altceva mai bun, restrîngem aria de competenţă; îi mai luăm din prerogative, că nu se supără nimeni. Cel mai clar exemplu în acest sens este Departamentul de Control al Guvernului, care şi-a modificat periodic „talia" în funcţie de gabaritul personajului de la conducere. ▲

Oana-Cristina POPA

Gestionarea conflictelor

Cele două teme majore ale politicii internaţionale sînt astăzi conflictul şi cooperarea. Managementul internaţional este menit să caute soluţii de cooperare în diferitele faze ale conflictului, fie că este vorba de prevenire sau de reconstrucţia post-conflict[1]. Teoreticienii împart conflictul social clasic în trei faze: escaladarea (1), staţionarea (2) şi soluţionarea (3)[2]. Faza 2 este critică, avînd în vedere că dacă nu se grăbeşte soluţionarea, conflictul poate rămîne blocat aici, cu probabilitatea de a reizbucni ascendent mai tîrziu (cazul FYROM de azi). În funcţie de gravitate şi consecinţe, conflictele pot fi împărţite în crize, dispute şi incidente. Ele pot avea cauze similare, dar diferă prin efectul asupra relaţiei dintre părţile implicate. O criză majoră, de genul războiului, poate separa total două comunităţi (cazul Bosniei); o dispută nu afectează neapărat obiectivele comune ale părţilor implicate (conflictul dintre Grecia şi FYROM din 1994).

Cauzele conflictului se diversifică pe terenul progresului economic. La cauzele clasice (controlul teritorial, secesiunea, ideologia) se adaugă problemele moderne (lupta pentru resurse, sărăcia, factorii de mediu etc.).

În ultimii ani natura conflictelor s-a schimbat, ele avînd în principal o motivaţie internă, dar şi pentru războaiele civile autorii contemporani oferă din ce în ce mai multe explicaţii legate de contextul internaţional şi de „externalizarea conflictului intern"[3].

Fosta Iugoslavie a produs în ultimii zece ani război civil în diferitele lui ipostaze, ca formă de politică internă cu folosirea mai mult sau mai puţin legitimă a forţei. Un lucru care uneşte conflictele de diferite anverguri ce au avut loc aici este faptul că ele au dus încet la destrămarea unui sistem artificial care a fost timp de 40 de ani Republica Federativă a Iugoslaviei. Aceste conflicte ar putea fi interpretate ca o „revenire la normalitate" în sistemul mondial al statelor-naţiune aşa cum se prezintă el la sfîrşitul secolului XX. Iugoslavia a supravieţuit atît de mult ca federaţie tocmai pentru că oferea o soluţie marilor ei probleme: Bosnia, Macedonia şi parţial Kosovo. Cele şase republici aveau acelaşi statut ca parte a federaţiei, existînd un cadru de protecţie al acestora. Cînd s-a produs un colaps în „armonia" sîrbo-croată, regiunile vizate de conflict au fost în principal Bosnia şi Macedonia care conţineau germenii viitorului dezastru încă de la 1878 cînd Congresul de la Berlin a trasat frontierele în Balcani.

În 1991, cînd Iugoslavia a început să se destrame, era previzibil că sîrbii din Croaţia nu erau de acord cu independenţa Croaţiei, că sîrbii din Bosnia vor încerca să se desprindă şi că albanezii din Serbia şi Macedonia vor dori să plece pentru a desăvîrşi visul Albaniei Mari. Secesiunea paşnică a Bosniei ar fi necesitat o acceptare tripartită sîrbă, croată şi musulmană a demersului, ceea ce nu s-a întîmplat.

Cazul Bosnia s-a înscris în tiparele clasice ale conflictelor ce pot apărea într-un stat în tranziţie către economia de piaţă şi democraţie liberală, Bosnia fiind altfel caracterizată de o lungă istorie de antagonism între grupurile sale etnice menţinute într-o falsă armonie de regimul Tito[4]. Perioada escaladării conflictului a fost marcată de o intensă degradare economică, existînd aici un model de conducere mixt, autoritar şi *laissez-faire* în acelaşi timp. În plus, dinamica internaţională de la acea oră a favorizat perpetuarea conflictului.

Bagajul istoric al Balcanilor şi implicarea tradiţională a marilor puteri au împiedicat intervenţia promptă, lăsînd grupurile antagoniste să-şi consume conflictul într-o zonă bine delimitată fără a evolua perspectiva extinderii şi a magnitudinii acestuia. După ce a început implementarea Acordurilor de la Dayton (1995), activitatea conflictuală în Bosnia şi-a mutat centrul de greutate de la faza de staţionare la faza de rezoluţie. Necesitatea prezenţei trupelor SFOR pentru menţinerea păcii a transformat Bosnia mai degrabă într-un „protectorat" internaţional – cu o pace artificială asigurată printr-o separare teritorială pe criterii etnice – decît într-un stat democratic. Astăzi, gestionarea conflictelor se încearcă mai mult în sensul prevenirii sau a intervenţiei timpurii, iar în cazul necesităţii intervenţiei militare metoda cea mai des folosită este cea de edificare şi menţinere a păcii. Apariţia unei situaţii conflictuale e de natură să atragă *cooperarea*: în faţa unor ameninţări comune la adresa securităţii regionale apar şi interese comune în privinţa zonei respective. Construcţia veridică a păcii depinde de abilitatea de a transforma o stare ce tinde spre violenţa în masă într-o situaţie de cooperare şi de relaţii paşnice care să permită negocierea, reconcilierea şi reconstrucţia[6]. În acest sens conflictul şi dinamica lui trebuie combinate cu procesul de construcţie a păcii pentru a obţine un proces care merge dincolo de simpla rezoluţie a conflictului, la atingerea unei păci veritabile.

1. Puşcaş, Vasile, *Relaţii Internaţionale Contemporane*, 1999, p. 86.
2. Rubin, J., Pruitt, D., G., Sun Hee Kim, *Social Conflict; Escalation, Stalemate and Settlement*, New York, 1994, p. 68.
3. Puşcaş, Vasile, *Căderea României în Balcani*, Cluj-Napoca, 2000, p. 191.
4. Mihalka, Michael, *The Causes of Internal Violence. Bosnia as a Case Study*, Garmisch-Partenkirchen, 1998, p. 5.
5. Rasmussen, Lewis, *Peacemaking in the Twenty-First Century. New Rules, New Roles, New Actors*, Washington, D.C., 1997, p. 41.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

De meserie băştinaş

Săptămîna trecută, o ştire Mediafax trăgea un semnal de alarmă: ţara are prea mulţi popi şi avocaţi. În ultimii zece ani, fiecare facultate privată şi-a trecut în planul de învăţămînt cîte locuri de ştiinţe juridice a putut. Cele de stat *şi-au adus şi ele aportul* la rezolvarea crizei naţionale de Ally McBeal. Pentru specialiştii în cele sfinte, de vină e proliferarea seminariilor teologice, după principiul „nici o confesiune fără o catedră". În ambele cazuri, proaspeţii absolvenţi se văd în faţa unei crize cronice de clienţi. Atît credinţa în afaceri, ca şi cea în Cel de Sus duc o mare lipsă de enoriaşi veritabili – din aceia care muncesc în timpul săptămînii şi se roagă în week-end (şi nu invers).

Sigur, de vină sînt şi studenţii. Spre ambele meserii se porneşte la drum cu credinţa că munca e puţină şi banii destui. Statutul social de astăzi al avocatului e similar cu cel de pînă mai ieri al medicului. În plus, pregătirea e mai uşoară: juristul nu trebuie să dea atîtea examene înainte de a începe să te opereze. Părintele vine imediat după el în lanţul trofic: ce n-ai reuşit cu legea, poate îţi iese cu acatistul. Ca să nu mai vorbim că ultima taxă pe care o plăteşti pe lumea asta se opreşte la el. Iar cazurile de evaziune sînt rare.

Pe de altă parte, alte meserii sînt în scădere de popularitate. Bătălia pentru intrarea la medicină a mai scăzut în intensitate, după ce tinerii s-au cam lămurit că în faţa spitalelor sînt parcate totuşi îngrijorător de puţine BMW-uri. Inginerii care îşi mai fac meseria sînt priviţi ca nişte bizarerii – mulţi dintre absolvenţii promoţiilor masive de dinainte de '89 au ajuns ziarişti, oameni de afaceri, agenţi de asigurări sau patroni de buticuri. Cei care se mai avîntă prin Regie au în minte deja cel puţin trei destinaţii ulterioare, accesibile doar pe calea aerului. Nu vă gîndiţi la fabrică de rulmenţi din Balş – n-are aeroport.

Alte facultăţi căutate sînt cele la care se intră fără examen şi se iese prin bună purtare, graţiere sau certificat medical. E vorba, bineînţeles, de puşcării – instituţii de învăţămînt cu foc continuu, în care se pregătesc şi anul acesta zeci de mii de „studenţi" – cam tot atît cîţi au Politehnica, ASE-ul şi Academia de Poliţie la un loc. Şi aici se asigură slujbe bune în străinătate, ba chiar şi un fel de burse, mijlocite de contactele tot mai strînse dintre mafia noastră (...sus Patria !) şi mafia lor.

Imediat după revoluţie, economişti cu autoritate au atras atenţia asupra slabei dezvoltări a sectorului servicii. Nu se mai ştie exact ce voiau să spună, dar cozile la înscrierea în liceele de chelneri ne arată ce-am înţeles noi. Nu are rost să detaliem probele de admitere, însă remiza trece binişor de cele 15 la sută recomandate de ghidul Michelin. Croitoria şi cizmăria se caută şi ele, un omagiu postum pe care *lohn*-ul capitaliştilor veroşi îl aduce omului care a dovedit că de la pingele se poate ajunge oriunde.

De fapt, poate că meseria cu cel mai mare succes după revoluţie este *băgatul de seamă*. Teoretic, pentru ea n-ar fi nevoie de studii. Şi totuşi, băgătorul de seamă cu autoritate nu se poate lipsi de o diplomă de specialitate, iar iniţiativa privată e alături de el. Astfel, anul acesta sînt disponibile pe piaţa facultăţilor private specializări precum „economia şi sociologia rurală" (la Alba Iulia), „ingineria şi managementul agroturistic", „cultura fizică – euritmia" şi, în doar trei ani de toceală intensă a coatelor, „birotica". Păcatul e al meu ca îmi dau cu presupusul, însă am sentimentul că această specialitate pregăteşte specialişti în ştiinţa birourilor – de la cele directoriale, de mahon, şi pînă la modestele birouri de lemn natur de la administraţia financiară. Iată un cîmp al muncii larg deschis oricărui om cu scaun la cap!

Pe vremuri, învăţămîntul era în mod programatic structurat pentru a sluji „nevoilor ţării". Sigur, era vorba de nevoile politicii oficiale, şi mai puţin de cererea lumii reale. Astăzi, învăţămîntul ascultă dorinţele publicului şi îi învaţă pe tineri meseriile pe care ei şi le doresc. Ca şi altă dată, ţara îi urmăreşte cu speranţă şi aşteaptă multe de la ei. Ei, să mai aştepte puţin, că n-o fi foc ! ▲

Adrian CIOROIANU

povești suprapuse

Patimile istoriei (I)

Cetăţeanul german Adolf Armbruster, 59 de ani, (...), a decedat, însă, pe loc.
(ziarele din 19 martie a.c.)

Ryszard Kapuscinski, autorul romanului-documentar *Împăratul* (cu plecarea în personajul Haile Selassie, *faima* Etiopiei,) vorbeşte undeva* despre „handicapul societăţilor istorice“: anume, avatarurile acelor societăţi în care totul pare ca fiind deja cunoscut *dinainte*, datorită unei hipersensibilităţi a memoriei colective; aceste societăţi, *îmbibate* de propriul trecut, sînt adesea incapabile să-şi gestioneze prezentul sau să-şi apropie viitorul. Deşi contemporane, ele se simt mai bine într-un trecut mereu reinventat din necesităţi diverse, trăind şi gîndind după regulile acestui trecut metamorfozat – adică viitorul nu trezeşte în ele nici o emoţie, energiilor lor fiind încă focalizate pe trecut.

Aparent, trăim într-o asemenea societate. Din păcate, oricît de intens ar fi invocate numele lor, Mihai Viteazul sau Ştefan cel Mare nu vor (re)veni vreodată pentru a mătura străzile Valahiei sau Moldovei, după cum cutez a crede că nici Matei Basarab nu va desfunda rigolele inundate de prima ploaie; şi nici Vlad Ţepeş, oricît de mare pentru el fi-va preţuirea noastră, nu va dezmembra vreo reţea a traficanţilor de carne vie şi rujată. Aceste *mărunte* lucruri trebuie făcute de către românii de azi, nu de cei de alaltăieri. Altfel, *eroii* sînt vioi: ei au populat cu deplină imparţialitate fantasmele electorale ale ambelor „regimuri“ recente – acel Al. Ioan Cuza din Ruginoasa domnului Constantinescu era, bănuiesc, acelaşi cu recentul *Domn* unificator şi dansator al domnului Iliescu, după cum acei ţărani strînşi mai an de către senatorul Lupu şi acel Tudor Vladimirescu pomădat şi apretat la sfîrşit de martie de către liderul Mischie de Gorj par a fi fost scoşi din aceleaşi cutii de păpuşele Barbie reciclate. *Maselor le place, alegătorii asta vor, să simtă că istoria este respectată* – ar putea replica organizatorii. E un fel de-a spune (în condiţiile în care la Craiova moare cu zile o femeie pentru că *Salvarea* venită nu avea butelie cu oxigen, iar în Moldova pruncuciderea devine o stranie ocupaţie casnică) că „istoria“ ne ajută să ne minţim frumos.

Numai că, din păcate, acest „respect“ faţă de istorie e pur trucaj. Aceste mascarade cu dănţuitori, costume închiriate de la teatre şi chiuitori tocmiţi cu ora, ca bocitoarele, nu au nimic de-a face cu istoria. Nu putem persifla performanţele *Burebista-maniace* ale lui Ceauşescu de acum 20 de ani şi, în acelaşi timp, căsca ochii în extaz la panaramele „istorice“ ce au loc de la Focşani la Tîrgu Jiu. Deoarece, simultan, reala istorie suferă. În dimineaţa de duminică 18 martie a.c., după ora 10, Viorica Cortez şi soţul său au fost, la marginea unui sat din Vaslui, victimele unui accident rutier în urma căruia soţul sopranei, Adolf Armbruster a murit. Ei bine, în zilele următoare decedatul a căpătat, în media, cele mai fanteziste identităţi – onomastice (de la *Adolf* la *Arnold)* sau profesionale (de la *scriitor* la *muzeograf* sau *istoric)*. Nici un ziar central nu a spus, totuşi, esenţialul: *acest* Adolf Armbruster este, printre altele, autorul unei cărţi esenţiale pentru istoriografia noastră contemporană: *Romanitatea românilor. Istoria unei idei***. În condiţiile în care nu sînt, totuşi, foarte mulţi istorici străini care să se fi apropiat de tema continuităţii românești, cred că era de aşteptat, măcar postum, mai multă consideraţie pentru Adolf Armbruster.

Era de aşteptat; dar a venit altceva: răbufnirea *veteranului* A. Păunescu, autor (din 28 martie a.c.) al penibilei afirmaţii că manualele opţionale de istorie apărute în 1999, ca şi autorii lor, ar fi producători de *tîrfe şi bodyguarzi cu creierele spălate*. Spre surprinderea mea, pledoaria poetului a fost susţinută de istoricul Ioan Scurtu, consilier prezidenţial şi, mai nou, director al Institutului de istorie „Nicolae Iorga“.

De ce „surprindere“ se va vedea în povestea următoare, pe cînd Săptămîna Patimilor se va fi încheiat. Căci Dumnezeu iartă multe, chiar dacă nu-ţi dă brînci cu de-a sila nici în modernitate, nici în normalitate.

* Nathan Gardels (ed.), *Schimbarea ordinii globale*, Ed. Antet, 1998.
** Ed. Enciclopedică, 1993.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Proză de inspiraţie Discovery Channel (I)

...nu vezi mare lucru, adică chiar asta faci, te uiţi din stradă şi după aceea din casă, din dreptul geamului de la dormitor, e dimineaţa de douăzeci şi... martie*, foarte de dimineaţă, în aşa fel încît să devină operaţională, cum se spune, vizionarea cometei Bop-Hale, nu de mult descoperită de cei doi care i-au dat numele, nişte astronomi amatori, lor li s-a arătat, ei au avut norocul ăsta, nu alţii care de-o viaţă cercetează cerul; şi aici funcţionează vorba aceea: nu-i pentru cine se pregăteşte, ci pentru cine se nimereşte. E frig şi senin perfect, Luna mare de tot urmează şi ea să intre în eclipsă peste încă vreo două ore, nu mai mult. Se petrec acu' la şapte ani de la revoluţie, tot felul de semne astronomice pe care le-ai putea lua de prevestiri, dacă ai fi mai slab de înger; în fond se termină mileniul, or ce, ăsta-i puţin lucru? Nu-i este dat oricui să trăiască întîmplarea asta, ba am putea spune că mai mulţi sînt cei cărora nu le este dat să trăiască o asemenea treabă. Mă uit la cometa Bop care vine în dreptul Pămîntului, o dată la două mii opt sute şi mai bine de ani, asta e perioada ei de rotaţie încheiată aici în spatele casei noastre în dimineaţa de douăzeci şi... martie, alături e parcată o camionetă, un microbus pe care e scris ceva în nemţeşte. Autoturismele astea vin la vecina noastră care lucrează la Registrul auto şi mai ştie anumite treburi, poate aranja înregistrări de maşini, înmatriculări, cum li se spune. E frig, au îngheţat bălţile din stradă, ora e patru şi jumătate, aşa au anunţat la televizor, că atunci va veni cometa după atîta amar de vreme. Am văzut-o. Lîngă Lună e ca o steluţă care lăsa în urma ei mici sclipiri ca de la lumînare. Problema e că vine atît de rar, la distanţe apocaliptice în timp că stai cu adevărat şi te gîndeşti dacă nu o fi totuşi ceva ciudat, parcă nu poţi fi aşa de sigur pe chestiune, mai ales cînd te gîndeşti cît de aiurea e totul; steluţa aceea vine o dată la atîta puhoi de ani ca să clipească în dimineaţa asta peste casa noastră. Asta-i tot. Clipeşte şi se depărtează treptat de Lună, şi drumul dumneaei se întîmplă în trei milenii, ba a spus careva la ştiri că ar fi avut o perioadă de rotaţie de patru milenii, numai că a avut un accident, a căzut, nu-mi dau seama cum, în cîmpul de atracţie al planetei Jupiter parcă, sau Saturn, cine le mai ştie, şi ca urmare i s-ar fi redus drastic perioada de învîrtire. Oricum ar fi, este foarte încîlcită povestea asta cu timpul: cum se poate să vină atît de rar şi ce este, la urma urmelor, timpul pentru cometa asta. La asta mă gîndesc în chiar clipa cînd mă uit la microbusul de lîngă casa noastră, mă uit la el şi mi se pare că am ajuns pe un fel de ţărm, am tot călătorit cu toată civilizaţia, cu toată istoria, cu toate faptele şi crimele, cu toate verile din Damasc, cu toate iernile medievale din Normandia, am tot mers aşa prin vremi, boieri şi prostime, cîini şi pisici, furnici şi turturele prin tei, e ceva grozav de simplu, şi dacă te uiţi în jurul tău îţi dai seama că nu prea e de priceput mare lucru, şi totuşi ceva este cu cometa asta, aşa ca în bancul ăla cu ardelenii de la munte. Cam aşa şi cu drumul luminiţei ăleia, îţi poţi închipui că în toată vremea cît a umblat ea pe drumul ei prin ceruri, au trecut vremuri multe, s-au înscăunat papi prin seculi, careva a făcut tronul de ivoriu al lui Maximilian care stă acum în Muzeul arhiepiscopal din Ravenna cu tot felul de sfinţi gîrbovi care îţi fac semne cu mîna dreaptă, s-a fost construit mausoleul lui Galla Placidia cu mozaicuri la fel ca cele din biserica San Vitale în care dumneaei împărăteasa Teodora se arată cu întreaga curte şi tu te uiţi cu picioarele umflate de oboseală cum are ea podoabe în păr aşa ca negresele din Harlem, multe şi lăsate în jos într-o împletitură pe care o coafeză imperială a realizat-o în chiar acele vremuri în care cometa făcuse deja mai bine de jumătate din drumul spre noi, adică pînă în frigul ăsta matinal din preajma microbusului. Stai tîmp în mijlocul străzii şi simţi realitatea clipei lui – a microbusului – înfrăţită cu realitatea clipei zidurilor grădiniţei cu program prelungit de peste drum.

* Însemnările de faţă s-au petrecut mai demult. Să tot fie vreo trei, patru ani de atunci. Le putem socoti un soi de bleojdeală de extract metafizic întîmplată în minunata noastră cultură de fotoliu care ne animă ideatic. Tevemania îşi arată, iată, roadele şi în proză. Cel puţin cea de faţă a căzut într-o ambuscadă, e drept, de mult pregătită. În locul salcîmului sub care stă iubita cu iubitul avem televizorul: sursă de inspiraţie şi topos fundamental al imaginarului creator.

▲

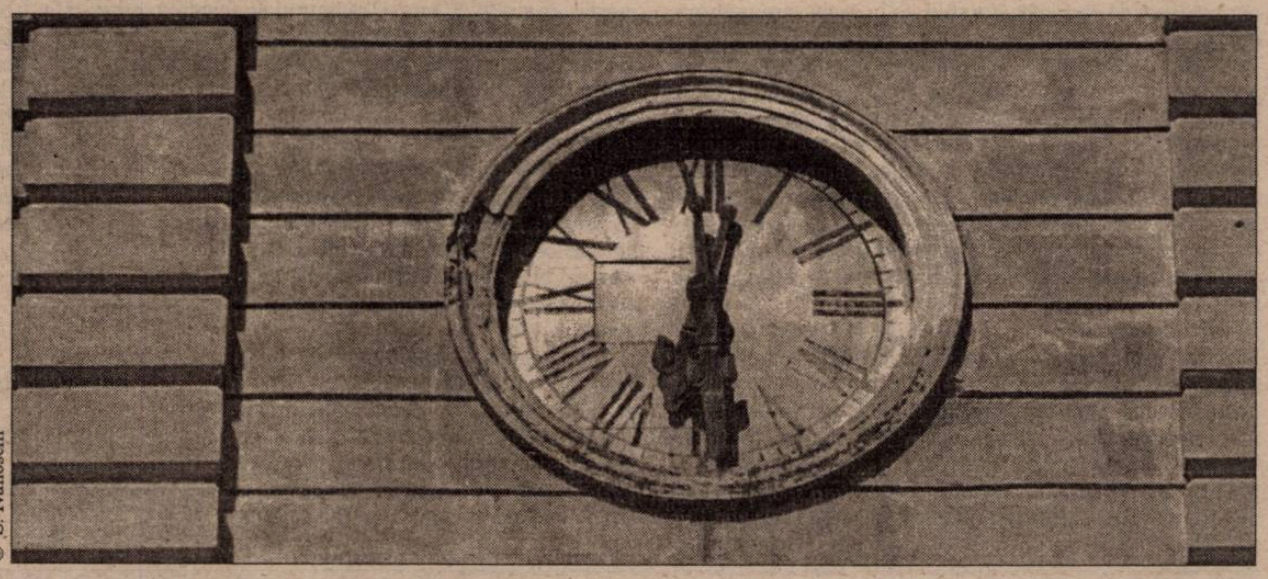

© S. Ivanoschi

Texte şi opinii de: Daniel BARBU (profesor univ.) ● Diane CHIGAS (lider regional la Grupul de Gestionare a Conflictelor) ● Cornel CODIŢĂ (conferenţiar univ.) ● Andrei CORNEA (eseist) ● Liviu ION (diplomat) ● Mircea MALIŢA (preşedintele Fundaţiei Universitare a Mării Negre) ● Dan PAVEL (scriitor)

În economia acestui număr criza este examinată în accepţia de cadru în care evoluează conflictele. Iar învăţarea coabitării cu conflictul este probabil una dintre cele mai grele încercări la care este supus omul tranziţiei. După ce în vremea socialismului real s-a construit o societate unde normalitatea era echivalentă cu schizofrenia adversităţilor inventate şi cu negarea celor reale, individul este nevoit acum să facă faţă unei lumi unde vechile conexiuni – oficiale, informale – nu mai funcţionează, iar pentru cele noi este fie prea bătrîn, fie prea tînăr. Conflictul a devenit starea firească a persoanei, a grupului, s-a insinuat în relaţia cu trecutul şi potenţialul său de energie negativă reglementează relaţiile prezentului şi planurile pentru viitor.

Argument

Conflictele suportate şi provocate de fiecare cunosc arareori o rezolvare cu perspective de durată şi din adiţionarea tuturor reziduurilor astfel create se alcătuieşte carapacea neîncrederii şi a ostilităţii. Una din feţele concrete ale libertăţii a fost informaţia despre răutatea lumii. Frustrările individuale s-au solidarizat în reacţii colective. Cu cît se ştiu mai multe lucruri despre ceilalţi, cu atît este mai puternică bănuiala despre caracterul oribil al lucrurilor ascunse.

*Abundenţa informaţiei despre violenţă are ca efect secundar acceptarea violenţei ca modalitate rapidă de lichidarea a diferenţelor inconfortabile. Aviditatea şi invidia primitivilor, impulsurile agresive ale membrilor societăţii masificate însoţesc de-a lungul istoriei şi comportamentele laşe şi pe cele eroice. Agresivitatea în numele unui ideal, pentru dobîndirea unei victorii prezentate ca morale, devine, odată cu civilizaţia, o valoare socială: ea se educă la şcoală şi bărbaţii deprind în armată cele mai bune metode de a o practica. Ei, împreună cu femeile şi copiii lor (aceştia învaţă totul din mers), alimentează acum luptele din Cecenia şi Congo, din fostele republici iugoslave şi din insulele Indoneziei, din Sudan şi Orientul Mijlociu. Pe harta violenţelor au început însă să apară şi efectele acţiunii unor persoane şi a unor grupuri gata să-şi rişte viaţa, pentru a acorda ajutor medical, pentru a transporta alimente, pentru a elibera ostatici, pentru a organiza schimburi de prizonieri, pentru a facilita dialogul între oamenii politici care nu-şi vorbesc. „La vîrf", negociatorii iau Premiul Nobel pentru Pace. „La bază" – boli şi gloanţe. S-a dezvoltat o ştiinţă a conflictelor şi a prevenirii lor, practica sugerează soluţii noi. Săptămîna trecută s-a desfăşurat la Bucureşti un forum inter-regional pentru gestionarea crizelor şi conflictelor, în încercarea de a sistematiza ceea ce se ştie şi ceea ce se poate prevedea în domeniu. Dar viaţa este întotdeauna bogată în surprize şi deocamdată încăpăţânarea celor care provoacă crize pare mult mai eficientă decît imaginaţia şi inventivitatea partizanilor dialogului. (**M. B.**)*

Cornel CODIŢĂ

Lumea după Babilon sau despre conflicte în secolul XXI

Nimic nu a fascinat omenirea mai intens şi mai constant de-alungul istoriei sale decît viitorul. Fără excepţie, toate culturile şi civilizaţiile despre care ştim ceva, oricît de diferite au fost din punct de vedere al organizării sociale, al capacităţii tehnologice, economice sau militare, al valorilor pe care le-au preţuit sau al zeilor la care s-au închinat, toate au avut o preocupare comună: dorinţa de a şti, fie şi numai cu o secundă mai devreme, ce va să fie.

Civilizaţia şi culturile prezentului nu fac excepţie, iar schimbarea mileniului a ridicat şi mai mult febra căutărilor. Cele mai multe răspunsuri, însă, sînt pline de precauţie. Singurul lucru cu care raţionaliştii precauţi şi post-moderniştii cu greutate sînt de acord este că intrăm într-un ocean de incertitudine. Nimic nu mai este şi nu va mai fi sigur, nu doar pentru că ignoranţa noastră persistă, sau pentru că lucrurile şi lumea par a fi fost luate în stăpînire de un atotdistrugător val al schimbării, cît mai ales pentru că am intrat într-o zonă crepusculară a istoriei. O fi sfîrşitul istoriei cum sugerează Fukuyama, recitindu-l pe Hegel, ori o istorie „à rebours", cum susţine Baudrillard, nu ştim prea bine, încă.

Un lucru este, totuşi, sigur: ducem cu noi în noul mileniu o moştenire comună, conflictele. Dificultatea de a explica neobişnuita persistenţă a conflictelor îşi are originea în chiar imprecizia conceptului. Conflict, confruntare, angajarea forţei, război, război total, conflicte locale, conflicte regionale, conflicte globale, conflicte de intensitate redusă, conflicte potenţiale, conflicte recurente, conflicte de interese, conflicte politice, conflicte religioase, conflicte etnice, conflicte de graniţă, conflicte interne, conflicte internaţionale, conflicte instituţionale, conflicte imperiale, aproape orice termen pare fericit să stea pe lîngă conflict, dornic să-i lămurească înţelesul. Nici o perspectivă nu pare a fi interzisă, cînd este vorba de conflicte. Dar, cu cît mai larg spectrul semantic, cu atît mai redusă precizia terminologică. Legile comunicării sînt la fel de necruţătoare cu slăbiciunile noastre, ca şi cele ale fizicii newtoniene.

Un gînd rebel mă îndeamnă să cred că, dincolo de improprietatea termenilor, imprecizia discursului analitic asupra conflictelor are un rol foarte precis, acela de a ascunde adevărurile simple pe care nu sîntem încă pregătiţi să le înfruntăm.

Conflictul, nimic mai simplu de definit! Genul proxim: modalitate de interacţiune între unul sau mai mulţi actori sociali. Diferenţa specifică: interacţiune în care cel puţin una din părţi recurge la forţă (potenţial) şi/sau violenţă (actualizarea forţei) în încercarea de a-şi atinge scopul/scopurile pentru care s-a angajat în acea interacţiune. Elementul esenţial în cazul folosirii violenţei nu este atît intensitatea sau durata ei, ci faptul că violenţa este structurată, la nivelul comportamentului individual, sau de grup. Cu alte cuvinte, violenţa este organizată, atît sub aspectul algoritmilor de utilizare, cît şi al instituţiilor şi uneltelor cu care se exercită.

Aparent, nimic exploziv sau de nemărturisit în aceste formulări. În realitate, o asemenea abordare deschide calea spre adevărurile ascunse cu grijă ale civilizaţiei din care facem parte şi anume una care are la baza ei forţa şi violenţa. De la cele mai simple, pînă la cele mai sofisticate sisteme bazate pe diferenţierea de roluri şi status, toate instituţiile sociale au asociate mijloace şi tehnologii de utilizare a forţei şi a violenţei, pentru a obţine recunoaşterea, respectarea şi reproducerea structurii lor. Mai mult, societăţile noastre, pe baza aceleiaşi diferenţieri de roluri şi autoritate acreditează la nivelul valorilor şi al normelor o „violenţa bună" acceptabilă, spre deosebire de „violenţa rea", negativă. „Violenţă bună" este învăţată, prin mecanisme de socializare, este încurajată, organizată, valorizată, eroizată, este unealta necesară de care ne folosim pentru a pedepsi, alunga, mutila sau ucide pe cei care sînt percepuţi sau declaraţi ca fiind o ameninţare la adresa „ordinii" pe care autoritatea o defineşte ca legală, naturală, ori în acord cu credinţele sau religia noastră. „Violenţa bună" este pilonul de susţinere al autorităţii, cea care susţine societatea ca structură ierarhică, bazată pe putere. Fără ea ne-am prăbuşi într-o stare de război permanent, al tuturor împotriva fiecăruia şi reciproc, cel puţin aşa sîntem încredinţaţi cu toţii, aşa am învăţat, ne-a spus-o chiar Hobbes. Cînd spun că vor eliminarea războaielor, a forţei, a violenţei din viaţa societăţilor „civilizate", chiar şi cei mai luminaţi apologeţi ai non-violenţei se referă doar la „violenţa rea", necontrolată de autoritatea recunoscută, dominantă, acceptată. E de la sine înţeles că „violenţa bună" este necesară, deci acceptabilă, dezirabilă, oricum inevitabilă!

© S. Ivanoschi

În această viziune schizoidă, ascunsă cu grijă sub stratul gros al discursurilor legaliste, patriotarde şi raţionalist-realiste rezidă secretul persistenţei violenţei în societatea umană. Restul nu este decît încercarea conştientă sau nu, de a justifica sau ascunde o opţiune comportamentală de care specia umană nu pare încă pregătită să se despartă: utilizarea forţei şi a violenţei în structura interacţiunii sociale.

Un cuvînt despre metoda cea mai des utilizată pentru a ascunde adevărul, în afară de glorificarea „violenţei bune" şi demonizarea „violenţei rele", reificarea conflictului.

Procesul constă în inventarea/presupunerea unor aşa-zise cauze obiective/subiective ale conflictelor, care le dau un aer de inevitabilitate. Cauzele conflictelor ar ţine fie de natura intrinsecă a unor domenii de activitate socială – economie, politică, religie, cultură etc. – fie de „imuabila şi funciarmente imperfecta natura umană". Pe scurt, ar exista ceva în natura manifestărilor sociale sau în structura situaţională a actorilor care ar duce inevitabil la utilizarea violenţei: fie interesul, fie identitatea, fie religia. Orice explicaţie pare bună, cu condiţia să sugereze suficient de convingător că decizia şi responsabilitatea utilizarii violenţei nu aparţin actorilor implicaţi, ci îşi are originea undeva în afara lor. Un truc auxiliar constă în mutarea acestor cauze, sau chiar a conflictelor, în domeniul potenţialităţii, lăsînd să se înţeleagă faptul că actualizarea conflictelor, dacă nu este neapărat o fatalitate, poate fi uşor/incontrolabil declanşată de un număr nelimitat de factori şi condiţii psihologice, sociale sau internaţionale. Din nou, responsabilitatea actorilor care au recurs la violenţă pentru a-şi atinge obiectivele într-o secvenţă de interacţiune este ocultată.

Toate acestea mă fac să cred că în secolul XXI conflictele nu vor fi cu nimic diferite de cele din vremea Cleopatrei, a lui Carol cel Mare, Stalin sau Miloşevici. Nici în natura lor – violenţa structurată inserată în acţiunea actorilor sociali; nici în consecinţele lor – distrugere şi rearanjarea raporturile de putere.

Ceea ce mă aduce la un gînd care mă urmăreşte încă mai de mult: nu cumva amestecarea graiurilor la Babilon a fost, greşit, dar cu intenţie, pusă pe seama Celui de Sus? Nu cumva a fost pusă la cale şi realizată de mai marii Babilonului, tocmai pentru a-i împiedica pe îndrăzneţii lor supuşi să realizeze catargul unei lumi în care forţa şi violenţa să fi devenit inacceptabile, scurtînd astfel cu un pas drumul regăsirii de sine şi de Dumnezeu al Omului?

▲

Daniel BARBU

Partidul, poporul şi Securitatea

– sau despre o negociere care nu a avut loc –

Cultura politică comună a societăţii româneşti post-totalitare s-a organizat în jurul unui consens atît de evident şi general încît termenii lui nu au fost niciodată negociaţi cu adevărat: Partidul Comunist Român a dispărut fără urme în cursul zilei de 22 decembrie 1989. Firește, din punct de vedere juridic, acest acord fondator nu are nici un cusur. Nu există, în ultimii unsprezece ani, vreo informaţie publică cu privire fie şi numai la o singură organizaţie comunistă care să nu se fi considerat dizolvată de revoluţie şi care să fi ţinut în continuare şedinţe de partid sau de învăţămînt politico-ideologic.

Totuşi, privită din perspectivă politică, o asemenea dispariţie subită şi completă apare ca un fapt cu totul uimitor şi care merită să fie interogat. În Ungaria şi Bulgaria, partidele comuniste au traversat treptat şi în etape diferite un proces de reformă internă, transformîndu-se în grupări socialiste cu ambiţii europene şi democratice. În Polonia, partidul muncitoresc unit a început prin a nega că ar fi purtat vreodată o identitate comunistă, aducînd ca probă formală dizolvarea partidului communist polonez de către Stalin încă înainte de război, sfîrşind prin a deveni o social-democraţie cu trăsături neo-liberale ce se vor inspirate de New Labour. În schimb, în Cehia, partidul communist şi-a continuat senin existenţa, adaptîndu-se regulilor democraţiei parlamentare şi alegerilor libere ce nu i s-au dovedit pînă acum prea potrivnice.

Partidul Comunist Român se găseşte deci într-o situaţie unică: nu s-a adaptat, nu s-a reformat, nu s-a transformat fie şi în contrariul său, ci, pur şi simplu, a încetat să mai existe. Cum s-a putut însă topi în neant o organizaţie veche de aproape şaptezeci de ani, cu patru milioane de membri şi care, vreme de cinci decenii, a controlat în regim de monopol instituţiile publice, viaţa politică şi economia unei ţări întregi? Poate fi demiterea istorică a unei astfel de organizaţii o operaţie spontană, desfăşurată în doar cîteva ore?

Explicaţia curentă dată acestui straniu fenomen este una de tip «polonez», mai puţin însă preocupată de constituirea unui probatoriu istoric: Partidul Comunist Român a dispărut imediat, nu pentru că n-ar fi fost cu adevărat un partid comunist, ci pentru că nimeni nu era de fapt comunist în România (poate cu excepţia grupului restrîns de vechi militanţi internaţionalişti, uneori alogeni, din anii '50).

Cine a condus atunci România din 1948 şi pînă în 1989? Şi de data aceasta răspunsul e simplu: Securitatea. Securitatea este «corpul străin» – după formula unui membru al Colegiului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii – care mai întîi a izbit, apoi a pîndit societatea românească. Pe scurt, Securităţii trebuie să i se atribuie întreaga răspundere pentru faptele regimului totalitar pe care românii le-au îndurat şi cărora mulţi le-au căzut victimă timp de cincizeci de ani. În mod poate doar aparent ciudat, ultimul secretar general al Partidului Comunist ar fi împărtăşit pe de-a-ntregul o asemenea poziţie. Primul român care a denunţat public Securitatea a fost Nicolae Ceauşescu, în aprilie 1968, cînd a acuzat-o că a lucrat – de-a lungul celei mai severe perioade represive – în afara şi chiar împotriva Partidului. Chiar şi în decembrie 1989, în momentele premergătoare execuţiei, aşa cum au fost înregistrate pentru marele public, soţii Ceauşescu se considerau victimele «securiştilor» şi îşi manifestau speranţa că «poporul» (termen înlocuit ulterior de expresia «societate civilă») va sări în ajutorul lor.

În chip paradoxal, Nicolae Ceauşescu este adevăratul fondator al consensului post-comunist cu privire la omniprezenţa şi atotputernicia Securităţii care ar scoate din orice fel de cauză istorică Partidul Comunist ca atare. Faptul că avem astăzi o instituţie publică însărcinată să studieze arhivele Securităţii şi nu pe cele ale Partidului Comunist (din care dosarele întocmite de Securitate ar fi făcut oricum parte) i se datorează. «Unitatea de monolit dintre Partid şi popor» nu a fost doar o lozincă, ci s-a dovedit în cele din urmă a fi fost un program social încununat de succes.

În cele mai înalte sfere politice şi intelectuale se cade astăzi de acord că toate istoriile personale de dinainte de 1989 sînt, inevitabil, împletite cu istoria comunismului. Prin urmare, nu trebuie căutaţi vinovaţi în plan politic, căci comunismul i-a atins pe toţi românii şi pe fiecare în parte, aproape fără excepţie. Cu alte cuvinte, sub specia responsabilităţii pentru trecutul totalitar, între «Partid» şi «popor» nu se cuvine făcută nici o diferenţă.

Cineva sau ceva trebuie însă să plătească pînă la urmă, fie şi numai în plan simbolic. Nicolae Ceauşescu a înţeles acest lucru înaintea tuturor: între partid şi popor, între comunism şi societatea românească s-a strecurat un «corp străin», Securitatea. Comunismul ca atare se găseşte astfel, după 1989, radical depolitizat, practicile totalitare căzînd din zona dreptului public în domeniul dreptului comun.

Pe cale de consecinţă, asentimentul dat comunismului este considerat neproblematic atîta timp cît s-a manifestat *public*. Statutul Partidului Comunist Român, la care aderau explicit toţi membrii de partid, conţine toate angajamentele ce figurează în formularul tip de colaborare cu Securitatea, aşa cum acesta a fost dezvăluit de CNSAS. Cuprinde chiar şi sarcini în plus, cum ar fi aceea de a promova cu fermitate ateismul. Cum se face atunci că foştii membri de partid nu fac obiectul nici unei forme de investigaţie, în vreme ce toţi cetăţenii «fără apartenenţă politică», dar care au acceptat *în privat* să colaboreze cu Securitatea îşi pot astăzi vedea buna reputaţie pusă în cauză?

Nu se transformă oare comunismul românesc dintr-un fenomen major (şi grav) de tip social şi politic într-un mănunchi de mărunte (şi mizerabile) fenomene infracţionale? Acuzaţia adusă pe faţă, într-o şedinţă de partid, chiar dacă era urmată de concedierea sau întemniţarea celui incriminat, pare să facă parte din ceea ce a trebuit să dispară pentru totdeauna odată cu revoluţia din decembrie. Acuzaţia scrisă în taină, într-un birou al Securităţii, merită să fie «studiată» de un Colegiu numit de Parlament şi expusă public. Pare că, din istoria comunismului, nu se mai cuvin păstrate decît «turnătoriile». Restul trebuie uitat.

Ca şi cum n-ar mai fi potrivit şi util să mai studiem astăzi naţional-socialismul, fiind de ajuns să ne ocupăm de ce a dăinuit în arhiva SS. Atenţie însă, nu în toată arhiva. Potrivit unei logici româneşti de felul celei care prezidează funcţionarea legală şi reală a CNSAS, numele şi faptele ofiţerilor SS ar aparţine trecutului şi nu ar mai prezenta nici un fel de interes. Curiozitatea noastră ar rămîne însă enormă faţă de «colaboratorii» SS din lagăre şi întreprinderi. Poliţia politică a Germaniei naziste nu a fost decît unul din instrumentele imediate ale represiunii, războiului şi holocaustului, nu autorul politic, moral şi penal al unor atrocităţi atribuite unanim partidului nazist, armatei naziste şi conducătorilor statului nazist.

În România, Partidul Comunist, armata populară şi conducerea de stat, centrală şi locală, sînt şterse de pe lista autorilor totalitarismului. Am descoperit recent că, în termenii legii, nici măcar Securitatea nu a colaborat cu ea însăşi. Vom afla probabil în curînd că nici nu a existat de fapt un totalitarism românesc. Ci doar un număr oarecare de epigramişti, eseişti, administratori de bloc şi alţi particulari care au «informat» în secret Securitatea. În România nu mai este astăzi loc decît pentru o singură negociere: SRI şi CNSAS vor stabili, de comun acord şi sub înaltul patronaj al Preşedinţiei României, numele următorilor epigramişti, eseişti şi administratori de bloc care vor fi găsiţi vinovaţi de infracţiunea istorică de a nu fi aderat în public la Comunism. ▲

Andrei CORNEA

Foştii

Ce-i un „fost"? Ce-i o „fostă"? Cîndva, se spunea aşa – fără substantiv determinat – despre persoanele din clasele aşa-zis „burgheze", deposedate de regimul comunist: oameni ceva mai în vîrstă, păstrînd salvate prin casă cîteva resturi lucioase din lucrurile de pe vremuri, păstrînd în purtare cîteva din manierele mai civilizate de altădată şi păstrînd în minte cîteva amintiri despre o altă lume, ceva mai normală. Dar odată cu trecerea timpului, cinul „foştilor" a sporit: vechi demnitari din anii '50, căzuţi din graţia lui Ceauşescu şi incapabili să redevină „civili", apoi după 1990, în general demnitarii regimului comunist, ajuns şi el „fost".

Dar „foştii" s-au înmulţit în anii aceştia nemăsurat: foşti muncitori ieşiţi în şomaj, foşti ingineri deveniţi patroni sau jurnalişti, foşti proprietari încercînd din răsputeri să-şi obţină casele, foşti deţinuţi politici, foşti securişti, foşti istorici ajunşi analişti politici, foşti activişti PCR ajunşi oameni de afaceri prosperi sau politicieni; să mai amintim şi de foşti miniştri ai fostelor guverne, de foşti parlamentari ai fostelor legislaturi, de foşti dizidenţi, falşi foşti dizidenţi, de un fost preşedinte şi un fost monarh? Pe scurt, după 1990, o mare parte a populaţiei mature a devenit „fostă" (Numai marii borfaşi se pare că nu devin niciodată „foşti"!) Să ne mai mirăm atunci de controversele iscate de „fosta" Securitate şi de dosarele ei, ce pare să fi încadrat din plin această populaţie de „foşti" şi „foste"?

Dar, desigur, mai ales printre oamenii politici, sînt foarte mulţi nevoiţi să se lupte cu „fostul" din ei, precum cu un spectru tăinuit bine în dosare secrete rechemate la viaţă de un necromant. Joschka Fischer, ministrul de Externe german, a dat, pasămite, peste un asemenea necromant, atunci cînd trecutul său de fost stîngist radical şi dedat la violenţe împotriva poliţiei a ieşit la lumină. Nici lui Bill Clinton nu i-a fost prea uşor cînd s-au aflat tot felul de istorii despre „fostul satir" de la Casa Albă. Preşedintele Franţei, Mitterrand, devenise „fost" cu totul, cînd s-a aflat despre existenţa lui Mazarine, fata sa din flori, necunoscută şi în jurul căreia şi al mamei sale veghea o întreagă unitate de poliţie secretă.

Dar saloanele politicii sînt pline de „foşti" despre care s-a văzut că nu seamănă cu cei care păreau a fi pe cînd împărţeau onorurile puterii: Helmuth Kohl, marele om de stat care a unificat Germania, implicat într-un murdar scandal de corupţie. Augusto Pinochet sau Slobodan Miloşevici – foşti dictatori trimişti în judecată azi, dar cu care cîndva se încheiau tratate sau guvernele democratice băteau palma. Menahem Begin sau Yasser Arafat, laureaţi ai Premiului Nobel pentru pace – foşti terorişti. Tot foşti terorişti şi mulţi dintre semnatarii catolici sau protestanţi ai acordurilor de pace din Irlanda de Nord. Există şi altfel de cazuri: foştii „luptători pentru libertate" din Afganistan sînt talibanii de azi, ca şi albanezii din „fostul" UCK – acum terorişti şi mafioţi – acum un an şi aceştia erau clasificaţi la rubrica „luptători pentru libertate". Dar noi înşine trebuie să ştim bine povestea asta: de cîte ori foştii noştri aliaţi nu ne-au devenit inamici, iar foştii inamici – aliaţi, precum Germania sau Rusia?

Numai că nu doar politicienii au de-a face cu ceea ce e „fost". Adevărul este că trecerea timpului ne transformă, de fapt, pe mai toţi în „foşti". Foşti copii, foşti adolescenţi, foşti îndrăgostiţi, foşti prieteni, foşti adversari, foşti soţi... Dar nu cumva şi în foşti vinovaţi sau în foşti responsabili? Nu, de responsabilitate nu ne putem despărţi. Ea nu e niciodată „fostă"! Şi totuşi, cum de se lipeşte responsabilitatea de mine care devin mereu un „fost", chiar pentru mine însumi?

Ar fi prea simplu dacă trecutul s-ar duce la vale pur şi simplu. De fapt, el rămîne cu noi, dar ne devine străin; prezent fiind, se rupe de fiinţa noastră, se separă pretinzînd un fel de independenţă pe care ne vine greu, cînd nu ne e ruşine sau greaţă, să i-o acordăm. Ne vedem într-o fotografie veche: „Oare eu sînt acela? Imposibil!" Citim rînduri scrise de noi pe vremuri: „Oare eu le-am scris? Nu-mi vine să cred!". Cineva ne aminteşte de ceea ce am făcut, de ceea ce am spus – bun sau rău – cîndva: „Chiar adevărat? Incredibil!" – exclamăm. Dar chiar dacă ne amintim cîte ceva, amintirea respectivă, fadă şi rece, s-a rupt de noi, iar figurile, sunetele, vorbele, gîndurile, iubirile, urile de altădată au devenit, parcă, ale altcuiva. Ori ţineam minte ceva diferit, aveam impresia că lucrurile au fost altfel. N-au fost. Memoria noastră vie, cea cu care ne sculăm şi ne culcăm, ea ne-a trădat.

Cine sîntem atunci? Omul de acum? Dar ceea ce a fost e marcat pe fruntea noastră, precum stigmatul lui Cain; responsabilitatea pentru „a fost" ne aparţine. Atunci omul care a fost? Dar de ce faptele din trecut îmi sînt îndepărtate, de ce mi se pare că astăzi n-aş mai fi în stare să le comit? Joschka Fischer, cel de azi, nu poate arunca cu pietre în poliţişti. Joschka Fischer de ieri nu e ministru de externe, susţinător al acţiunilor NATO. Cine e de fapt Joschka Fischer? De ce mi se pare că faptele mele „foste" nu mai sînt ale mele? Că nu eu le-am făcut? Că sînt ale altuia, doar cu numele meu? Merit decoraţiile sau oprobriul pentru ce a fost? *Dar mai sînt eu cel care a fost?*

Albert Speer, fostul arhitect al lui Hitler şi apoi ministrul său pentru aprovizionarea armatei germane, condamnat după război la mulţi ani de închisoare, scria în memoriile sale că, deşi ştie foarte bine cum de a ajuns omul lui Hitler, nu-şi mai poate reprezenta interior acest fapt pe care îl consideră, după ani de zile, oribil. În general, cum putem fi cu adevărat responsabili? Atunci cînd am comis răul, nu am ştiut ce facem, iar acum, cînd ştim ce am făcut, nu înţelegem cum de am putut face ce am făcut. Eul prezent şi eul fost: aceleaşi şi totuşi diferite. *Cum poate atunci primul să-l asume pe al doilea?*

Cîndva se credea – se mai crede şi azi de către mulţi – că pentru păcatele părinţilor răspund copiii, trebuind astfel ca ei să-şi asume responsabilitatea pentru vieţi foste. Hinduşii, dar şi alţii, cred, pe de-altă parte, că oamenii răspund pentru foste vieţi pe care propriul lor suflet le-a trăit în diverse încarnări trecute. O vagă amintire, sentimentul unui „déjà vu" ar fi semnele că nu ne-am născut acum pentru prima oară.

Dar dacă cumva toate aceste teorii, imagini şi credinţe nu fac decît să amplifice cu emfază şi speculativ acest fapt binecunoscut de cînd lumea: *nu sîntem aceiaşi nici măcar în propria noastră viaţă şi piele?* Trebuie atunci cumva, de-a lungul aceleiaşi şi unice existenţe, să străbatem toate acele numeroase, succesive avatare despre care păstrăm doar amintiri vagi, mecanice şi exterioare fiinţei noastre, dar pentru care, inexorabil, sîntem puşi mereu fie să plătim, fie să beneficiem?

Cine sîntem atunci? Pesemne că propriii noştri urmaşi ce, postumi lor înşişi, au uitat ce au fost. Noi – fostele fiare, fostele canalii, ori poate – cine ştie – chiar foştii zei... ▲

Mircea MALIŢA

Conflictele lumii: alte simptome, mutaţie de terapie

Subiectul ne îndeamnă să parafrazăm pe Anatole France: „Momentele de armonie sînt ca nestematele semănate rar pe urzeala aspră şi sumbră a conflictelor." Le întîlnim peste tot: în alegerea individului între două interese ce se bat cap în cap, în tensiunea din familii, în jocul competiţiilor, în lupta pentru putere, în performanţa care cere sacrificiu. Cu toată această năvalnică prezenţă, există o limită care desparte conflictul benign şi relativ paşnic, de conflictul sîngeros, de clasa conflictului care ucide şi devastează.

Cînd vorbim azi de conflicte ce trebuie oprite, controlate şi rezolvate sau de conflicte ameninţătoare ce trebuie prevenite şi evitate, la această categorie ne referim. Aceasta e maladia care incendiază aşezări umane, care produce coloanele nesfîrşite de oameni ce se refugiază în necunoscut, pe drumuri presărate de cadavre. Statisticile lumii sînt alarmante: între 1989 – 1999 au existat 110 conflicte armate în 73 de locuri pe mapamond, 48 dintre ele ridicîndu-se la rangul de război. Între aceiaşi ani, numărul de ţări cu peste o jumătate de milion de refugiaţi a crescut de la 13 la 25. Şi deşi secolul n-a început cu un război de ansamblu, cunoaşte un ansamblu de războaie. Natura lor dă de gîndit. Nu se poartă între state, cu mici excepţii, ci în interiorul statelor. Nu au protagonişti definiţi şi nici metode militare convenţionale. Sînt forme ale anarhiei şi disoluţiei. Au însă o notă comună. Sînt purtate în numele apărării sau afirmării identităţii. Şi cum aceasta e făurită în creuzetul culturilor, se mai numesc şi războaie culturale, spre oroarea umaniştilor care acordă culturii o conotaţie nobilă şi generoasă. Nu civilizaţiile se ciocnesc, cum spune Huntington în titlul cărţii sale. Oricît examinăm harta civilizaţiei, nu întîlnim decît una singură cu aceleaşi caracteristici în Japonia, Europa sau SUA. Găsim desigur nivele diferite de atingere a parametrilor acestei civilizaţii. Dar nici acestea nu se bat între ele cum pretinde Toffer. Culturile în clasa cărora se înscriu religiile şi ideologiile, ca sisteme de credinţe, sînt cele ce se ciocnesc pe toată gama componentelor lor: istorie, credinţe, valori, obiceiuri şi tradiţii. Numai prin natura lor afectivă, culturile sînt în stare să ridice credinţele la acel punct de fierbere pasională, exprimată în fanatism şi intoleranţă.

Această uriaşă modificare a naturii predominante a conflictelor lumii care a uimit pe analiştii situaţiilor clasice a fost însoţită de a doua surpriză. Metodele paşnice cunoscute nu mai furnizau soluţia închiderii conflictelor şi nu mai puteau sprijini capacitatea de a le preveni. Clar enumerate în Carta ONU, ele au fost încercate toate pe rînd: arbitrajul ca şi reconcilierea, medierea ca şi negocierea, şi uneori au dat rezultate în lumea postbelică. Dar nu s-a luat notă de împrejurările noi care obligă la perfecţionarea acestor metode. Să luăm cazul *negocierilor*, cea mai veche unealtă a diplomaţiei. Sute de lucrări le-au fost consacrate în ultimele decenii. Teorii ajutate de formalismul matematic au analizat în special conflictele de tipul: manageri – salariaţi sau problemele de distribuţie a unui bun unic între state (teritoriu sau resurse) şi au oferit reţete fără număr în privinţa concesiilor, evitării ameninţării sau înşelăciunii, a tonului, psihologiei, stilului şi alte observaţii repetînd sau adoptînd ce s-a spus de la cartea lui De Caillères (1716) încoace. În zadar aceste metode se aplică în conflictul identitar. Aici nu există loc pentru concesii reciproce şi nici pentru apropierea în paşii lor mărunţi şi iscusiţi către soluţie. Problema nu e distributivă. În lumina acestor metode clasice, nu există soluţie la conflictele identitare. O idee salutară a apărut la practicieni şi teoreticieni deopotrivă: dacă nu sînt distributive, negocierile ar putea fi *inovative*. Un termen care a deschis un orizont nou şi o speranţă. La început teoria s-a mărginit să caute formule inovative de interese convergente.

Dar lumea dispunea de un caz practic şi eficient de însemnătate istorică: reconcilierea franco-germană. Ale cui sînt Alsacia şi Lorena? A fost o temă care a născut trei războaie pe parcursul a 70 de ani. Ideea că al doilea război mondial a rezolvat problema a îndepărtat pe observatori de esenţa reconcilierii care s-a produs prin altceva decît Tratatul de pace. Reconcilierea are ca bază inovaţia lui Monet şi Schuman de a oferi un cadru nou de interese comune, care să facă vechea problemă a distribuţiei unui teritoriu irelevantă. Atît francezii cît şi germanii au devenit parteneri nu atît printr-un act diplomatic, cît printr-un proiect comun, proiectul european care le-a absorbit energia, canalizînd-o spre aspiraţii şi scopuri integratoare. Oare este acest caz unic sau îl întîlnim în mecanismul altor reconcilieri istorice?

Patruzeci de ani conflictul apartheidului din Africa de Sud a căpătat dimensiuni internaţionale, dar a rezistat la orice intervenţie de soluţie. Stăteam de vorbă la recentul Forum de la Bucureşti, consacrat crizelor şi conflictelor, cu un diplomat al acestei ţări care acum are privirile îndreptate spre conflictul devastator din învecinatul Congo. El mi-a confirmat că negocierile care au dus la reconcilierea internă în Africa de Sud ar putea fi rezumate în *canalizarea energiilor spre un scop unic*. Părţile s-au îndepărtat de orice formulă separatistă, de orice element divizionar şi au recunoscut un singur obiectiv al unei ţări unice îndreptat spre bunăstare generală. În Orientul Mijlociu, după Oslo, părţile au fost aproape de o formulă de rezolvare a unui conflict devenit cronic. Dar forţele integratoare în regiunea care şi-ar fi putut asuma ambiţia de civilizaţie a Singaporului (are acesta mai multă vocaţie economică, mai multă populaţie globalizată, mai multă tradiţie a comerţului decît tărîmul Mediteranei orientale?) n-au putut învinge inerţia fragmentară şi tradiţionalistă a culturilor.

Situat la egală distanţă de două butoaie cu pulbere, Balcani şi Caucaz, un Centru de la Marea Neagră de prevenire a conflictelor a convertit neajunsul şi riscul geografic în avantaj de studiu obiectiv şi observator imparţial. Cercetarea comparativă a celor două focare active de conflict a ajuns la o viziune denumită simplu „filosofia proiectului comun". Modelul european s-a dovedit a fi un ghid bun de examinare a situaţiei. Conflictele identitare ale celor două regiuni izbucnesc pe un teren lipsit de proiecte comune. Cele care au existat sub formă de formule federale s-au prăbuşit din cauza unui federalism construit pe fragile criterii ideologice. Nici o inovaţie nu a dus la proiecte integratoare, care, pentru a fi valabile, trebuie să se situeze în sfera civilizaţiei şi nu a valorilor culturale. Aici se întîlnesc culturi de o diversitate aproape unică: limbi, religii, tradiţii, obiceiuri, clipe de măreţie istorică în trecut, tot atîţia factori ce pot asigura resurse bogate ambiţiei comune de a se înscrie în civilizaţia contemporană. Explorează cineva lista unor proiecte posibile, le enumeră, le citează? În orice caz din negocierile diplomatice ele lipsesc în mod izbitor. Ele nu fac parte din recuzita clasică şi din uneltele diplomaţiei vechi obsedată de distribuţie, separare şi interese specifice. Altă prejudecată este aceea a dialogului ridicat la rang ultim de realizare. Cuvîntul-cheie este însă altul: *interacţiunea*. Cîtă interacţiune realizează un proiect, dincolo de diferenţele culturale ale populaţiilor în cauză, atîta eficienţă poate cuprinde rezultatul unei negocieri inovative.

Omul bunului-simţ aderă la această viziune, căci înţelepciunea lui ştie de cînd lumea formula: „uită ce dezbină, reţine ce uneşte". Iar logicianului lucrul i se pare natural, pentru că alături de diferenţa specifică el ştie că există „genul proxim". Şi totuşi, cîtă greutate de a regăsi aceste precepte elementare într-o lume în care filosofii în vogă exaltă diferenţa şi produc eroziunea universalului!

Pot fi oprite, evitate şi prevenite conflictele care riscă să strice profilul promiţător al unui secol? Răspunsul e afirmativ din partea şcolilor de reflecţie şi acţiune ce înfloresc în regnul civil sau academic. UNESCO afirmă în Constituţia sa că o dată ce conflictele se nasc în mintea oamenilor, tot acolo pot fi rezolvate. Cu singura completare că oamenii învaţă nu din predici, ci lucrînd împreună, interacţionînd în proiectele de civilizaţie. Cine se lasă angrenat în ele dobîndeşte şi pacea, iar cine nu le are e expus conflictelor şi distrugerii.

▲

Liviu ION

Eu, conflictul

Eu, conflictul, atotputernic, nu-i las pe oameni să doarmă, îi strivesc, le fac viaţa un calvar, să simtă că trăiesc, ce rost ar avea să nu sufere, la ce le-ar servi să se legene anesteziaţi într-un adevăr fericit şi zîmbăreţ? Domnule Augusto Roa Bastos, eu am fost suprem nu numai în Paraguay, ci peste tot, încontinuu.

Aşa că vă rog, despre conflict, numai de bine. De pe urma mea, unii fac bani, alţii fac spume. Pe unii îi fac fericiţi, pe alţii îi omor puţin, scăzînd agreabil numărul de duşmani ai învingătorului. Eu, conflictul, am uneori gustul unui pahar de Campari orange, în care dulcele se împrieteneşte durabil cu amăruiul. Alteori, e drept, gustul mi-e sărat, de la sînge, iar portocaliul e fierbinte, trimis de flacăra armei.

Poate că multe violenţe pornesc de la indivizi aflaţi în conflict cu ei înşişi. A recunoaşte aceasta nu este, desigur, nici reconfortant, nici *politically correct*, strică imaginea de siguranţă de sine a băiatului de băiat, promovată de veselia atent programată, difuzată şi controlată de Ministerul Zîmbetului şi Voioşiei, prin reclame, prin filme difuzate de Canal Smile, în care toţi visează să îşi trăiască viaţa ca-n acvariul uscat (studioul de filmare) din serialul *Friends*, prin toate producţiile care lipesc afişe pe retină. Agresaţi de suprasolicitarea consimţită pentru cîştigarea banilor, unii optează pentru o societate subsolicitantă cultural, marcată de un zîmbet convenţional, lipsit de carne, dulceagă ca o telemanelă cu mercedesi şi brazipiţi (da, pluralul de cartier al lui Brad Pitt), umplînd o eră a vidului (Gilles Lipovetsky, Gallimard, 1983) cu Interneţi la borcan.

A-ţi recunoaşte conflictul interior este stigmatizant. Unii ascund conflictul cu sine în consum, devorînd diverse obiecte precum restaurante, haine, case, jeep-uri, pantofi, femei sau bărbaţi, toate plătite ostentativ, într-o încercare de recuperare a deceniilor de glamour deja trăite în „State", în Vest. „Noi consumăm, noi nu gîndim!" e poate la fel de periculos ca „Noi muncim, noi nu gîndim!". Cioran scria în *Cartea amăgirilor:* „Omul superficial nu are decît o problemă: salvarea prin obiect. De aceea, el caută în lumea din afară tot ce aceasta îi poate oferi pentru a se putea umple pe sine însuşi cu valori şi lucruri exterioare." Bun, dar îi lăsăm să trăiască şi pe cei care ar vrea să „consume" 50 de ani de cărţi inaccesibile.

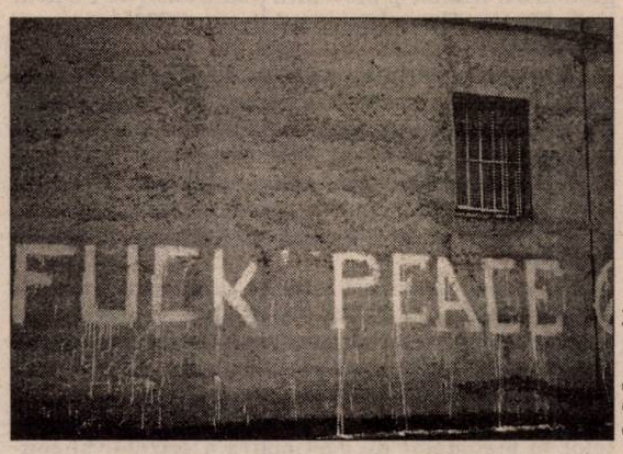

© S. Ivanoschi

Eu, conflictul, m-am născut şi din conversaţia unor experţi occidentali cu nişte studenţi români care explicau pătimaş situaţia, cerînd un ajutor adecvat. Sînteţi prea implicaţi emoţional, li se spunea, ca şi cînd ar fi avut lepră. Cum să nu fii implicat emoţional cînd sărăcia sau războiul sau lipsa de perspectivă îţi ucide orice speranţă, cum poţi să ceri luciditate unora care sîngerează?

Aşa grăit-a conflictul, iar lista de întruchipări ale sale poate continua:

Conflictul dintre manelitate şi fellinitate, prin fellinitate înţelegînd şi feminitatea felinei, şi felinitatea femeii, dar şi amestecul de feminitate, felinitate şi cultură a cinematografiei lui Fellini;

Conflictul cu bărbaţii care scanează slăbiciunile prietenilor, cu femeile care scanează cartea de credit a bărbaţilor, cu cîinii care vor să ştie dacă primesc hamburgerul de bună voie sau şi-l iau singuri: conflicte mici, cu care te-ai jucat în parc, devin acum ciclopi;

Conflictul oamenilor cu trecutul, cu ratările, cu anii care trec, cu criza de carantină (traducere liberă după *la crise de la quarantaine*, şi vîrsta e o maladie), conflictul cu alegerile făcute prost (că e vorba de o casă, de o femeie, de o maşină, de un sistem de asigurare, de un pantalon etc.).

Te-ai ascunde de toate acestea, cam miros, dar nu te poţi izola sub un clopot de sticlă, precum zecile de feluri de brînză din restaurantul *La Cloche au fromage* din Strasbourg. Cu forţa pe care ţi-o dă un ideal în viaţă, zîmbeşti şi le duci, chiar dacă uneori sînt mai greu de cărat decît o cruce de plumb.

Acum 20 de ani eram văzut de prima mea mare iubire ca fiind cu cîteva sute de metri înaintea celorlalţi din mediul nostru şcolăresc. Acum sînt cu cîteva sute de mii de dolari înapoia multora dintre ei, dar păstrez avansul la dileme şi conflicte.

▲

Dan PAVEL

Menghina strategică şi consolidarea democraţiei

Cînd au izbucnit „evenimentele“ de la Tîrgu Mureş, în martie 1990, rudele şi cunoştinţele mele din Transilvania m-au sunat să-mi transmită mesaje contradictorii. Unii îmi spuneau „va fi război“ sau că în cel mai bun caz Transilvania va fi separată în mod paşnic de România (experienţă prin care bunicii şi părinţii mei trecuseră deja, în 1940). Unii erau disperaţi şi se gîndeau să treacă iar munţii, alţii se bucurau (iar sentimentele nu erau legate neapărat de identitatea etnică). Alţii îmi spuneau că totul nu a fost decît o provocare şi că totul se va stinge rapid. O provocare a fost la Tîrgu Mureş. Cei mai mulţi spun că a fost vorba de interesul desfiinţatei Securităţi de a demonstra că ameninţările la adresa statului sînt mai mari decît interesul de a desfiinţa o fostă poliţie politică. Şi aşa s-ar fi reînfiinţat Serviciul Român de Informaţii. De curînd, un fost şef al unui serviciu de informaţii îmi spunea că a fost vorba despre o provocare la Tîrgu Mureş, dar nu de una internă, ci externă, făcută de servicii străine, de la „Estul şi Vestul României.“ Subtilul meu interlocutor sublinia într-un fel special distincţia: el nu vorbea de servicii din Est şi din Vest, ci de un sistem de referinţă în care centrul era România. Din pricina acestor provocări externe, care ar fi putut duce la dezmembrarea României, s-a (re)înfiinţat SRI. Nu m-am putut abţine şi i-am spus că aceleaşi ipoteze le formula şi Ceauşescu în legătură cu decembrie 1989, iar respectivul personaj zîmbea misterios. Mi-a mai spus că povestea nu s-a încheiat şi că vor mai fi provocări, poate chiar înainte ca România să facă pasul decisiv spre NATO. Cînd auzi asemenea „ipoteze“ de la oameni atît de bine informaţi, nu poţi fi sigur dacă eşti informat sau dezinformat, ori poate băgat într-o combinaţie greu de descifrat.

Prin 1991, am participat la o mare conferinţă internaţională cu privire la managementul conflictelor etnice, la Washington, D.C., într-un celebru hotel (unde fusese arestat cu puţin timp în urma primarul oraşului, într-un flagrant dat pe toate posturile). Erau acolo nişte domni, specialişti în asemenea probleme, care ne asigurau că nu se va întîmpla nimic periculos în Iugoslavia. Peste cîteva luni, Slovenia şi Croaţia şi-au declarat independenţa, după care şi Macedonia, pentru ca apoi Bosnia şi Herzegovina să urmeze în 1992, iar mai încolo a venit conflictul din Kosovo. De atunci încoace am citit şi auzit o asemenea varietate de ipoteze şi teorii cu privire la fosta Iugoslavie încît nu le voi putea accepta decît pe acelea care vor fi documentate de cercetători şi istorici. De un singur lucru putem fi siguri, mai ales după prăbuşirea lui Miloşevici şi declanşarea conflictelor în Macedonia, că lucrurile sînt încă departe de a se fi încheiat. În special dacă ne gîndim că s-ar putea trezi la conştiinţa identitară imensa comunitate a românilor („vlahii“) din Serbia, care locuiesc în Valea Timocului.

Al treilea episod pe care l-am perceput aproape direct se leagă de fosta Moldovă sovietică. În Transnistria şi în Găgăuzia, grupuri etnice relativ mici au reuşit, fie prin forţa armelor, fie prin alte presiuni, să obţină dacă nu recunoaşterea secesiunii, atunci o autonomie lărgită. M-am gîndit mereu la ce s-ar fi întîmplat dacă în prealabil s-ar fi unit România şi Moldova, iar ulterior ar fi izbucnit conflictul din Transnistria. Am fi avut un război pe teritoriul noii entităţi statale. Cu Armata a XIV-a acolo, despre care nu s-ar mai fi putut nega sau specula că există, cum se întîmplă cînd se amestecă serviciile secrete, este greu de anticipat care ar fi fost soarta României. După alegerile care i-au adus la putere pe comuniştii lui Voronin, este greu de anticipat ce se va întîmpla de acum încolo.

Iată că nu a fost nevoie să ne deplasăm mental mai departe de regiunea „vecinătăţii apropiate“ a României pentru a înţelege că în prevenirea conflictelor interetnice soluţiile sînt relativ simple. Ţara noastră este prinsă ca într-o menghină strategică între două spaţii geopolitice agitate: fostul areal sovietic şi fostele republici iugoslave. Dacă România ar fi primită în NATO (împreună cu Bulgaria), s-ar închide nu numai coridorul dintre cele două spaţii incerte, dar s-ar umple şi spaţiul gol care separă ţările din flancul nordic de cele din flancul sudic (Grecia şi Turcia). Aceasta ar echivala cu o garanţie puternică împotriva unui posibil conflict interetnic la noi. Dar metoda de prevenire cea mai eficientă se leagă de consolidarea democraţiei, stat de drept şi realizarea prosperităţii. Majoritatea conflictelor etnice se petrec în statele nedemocratice şi sărace.

Drumul cel mai simplu pentru realizarea şi consolidarea democraţiei îl au statele unde naţiunea predominantă nu coexistă cu alte naţiuni. În acest caz, construirea statului şi construirea naţiunii sînt unul şi acelaşi lucru (statul-naţiune). Acolo unde pe lîngă naţiunea predominantă mai există încă o naţiune sau mai multe, iar acestea sînt bine organizate, ba chiar militează pentru drepturile lor, lucrurile se complică. În ciuda diferenţelor cantitative, naţiunile care coexistă vor dori egalitate de statut, egalitate în faţa legii, egalitate de oportunităţi şi de şanse. Pentru a evita conflictul interetnic sau chiar războiul civil, ce poate duce chiar la secesiune, un stat democratic trebuie să găsească soluţii instituţionale adecvate: să acorde drepturi colective, să admită caracterul multinaţional al statului, cu toate consecinţele ce decurg de aici în planul educaţiei, administraţiei etc. Realizarea prosperităţii este şi ea o condiţie importantă, cu toate că de una singură ea nu garantează prevenirea conflictelor (vezi cazul Iugoslaviei, cel mai prosper şi liberal stat din blocul comunist). Prin urmare, între prevenirea conflictelor interetnice şi consolidarea democraţiei este o relaţie extrem de strînsă, în care fiecare dintre termeni poate fi variabilă dependenţă sau variabilă independenţă. Succesul nu vine decît dacă există încredere reciprocă între grupurile partenere, bunăvoinţă, voinţă politică şi rezistenţă la provocările felurite.

▲

Un forum inter-regional pentru prevenirea conflictelor

Una din tendinţele primului deceniu post-comunist este trecerea – lentă, ezitantă, sinuoasă – de la o percepţie a conflictului ca eveniment violent, excepţional, căruia îi este ataşată o anumită tentaţie de soluţionare violentă, la o percepţie a conflictului ca prezenţă firească, eligibilă pentru soluţii paşnice.

„Conflictul face parte natural şi inerent din viaţa nu numai publică, ci şi privată, ca o inevitabilă consecinţă a diferenţelor între interese, nevoi şi valori. A răspunde conflictelor cere anumite competenţe analitice şi o maturitate instituţională care să permită canalizarea acestora în direcţii non-violente, ba chiar productive“, este de părere Gay Rosenblum-Kumar[1]. Astfel se poate ajunge, în opinia lui Raymond Shonholtz[2], la „transformarea conflictului violent într-un proces de management constructiv al disputelor“.

Guvernele, organizaţiile inter- sau non-guvernamentale, precum şi alţi actori, îşi coordonează eforturile pentru consolidarea tendinţei amintite. În sistemul ONU şi nu numai, rolul Programul Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) – „astăzi nu numai cel mai mare furnizor de asistenţă pentru dezvoltare durabilă, ci şi cea mai mare sursă de încredere şi speranţă pentru pace şi securitate“, conform celor spuse de Kalman Mizsei[3] – în situaţiile de criză şi post-conflict este unanim recunoscut.

Urmînd ideile din raportul ambasadorului Lakhdar Brahimi, PNUD se angajează tot mai mult şi în prevenirea conflictelor şi consolidarea păcii. Aceasta marchează o importantă deplasare de accent în filosofia organizaţiei, de la acordarea de asistenţă post-conflict la acordarea de asistenţă pre-conflict.

În cadrul acestei strategii, PNUD, în cooperare cu Ministerul Afacerilor Externe (MAE), dezvoltă o anumită viziune tridimensională în România (dar şi cu o vocaţie subregională). Prima dimensiune, cea de analiză, este asigurată de sistemul de alertă timpurie, care produce rapoarte lunare destinate a atrage atenţia asupra tensiunilor care pot apărea în societate.

A doua, de formare de mediatori, va fi asigurată în cadrul unui proiect menit a întări capacitatea de analiză şi soluţionare a conflictelor, în prima fază în România şi ulterior în subregiunea sud-est europeană (SEE[4]).

A treia dimensiune, de identificare atît a nevoilor

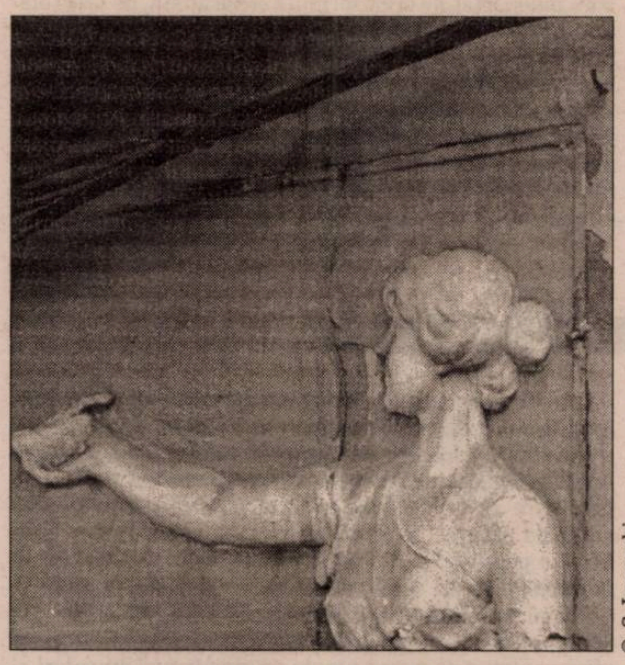

© S. Ivanoschi

cît şi a instrumentelor de lucru în perioada pre-conflict, a făcut obiectul Forumului inter-regional în domeniul gestionării crizelor şi prevenirii conflictelor, care a avut loc la Bucureşti în zilele de 2-4 aprilie 2001, în organizarea MAE şi PNUD.

Forumul a permis schimbul de experienţă între regiuni diferite de pe glob şi prezentarea de propuneri de calitate internaţională. De aceea au fost invitaţi experţi din Kenya (Patricia Kameri Mbote[5]), Japonia (Yasushi Akashi[6]), SUA (Raymond Shonholtz) şi Elveţia (Susanne Schmeidl[7]), care au prezentat contribuţii[8] şi au moderat grupuri de lucru pe temele Forumului.

Au participat circa o sută de înalţi funcţionari şi reprezentanţi ai ONG din statele SEE, reprezentanţi ai organizaţiilor internaţionale implicate în prevenirea conflictelor (OSCE, Înaltul Comisariat ONU pentru Refugiaţi), experţi, analişti.

Ei au făcut un inventar al tehnicilor, instrumentelor şi metodelor de gestionare a crizelor şi conflictelor, au discutat asupra rolurilor diferiţilor actori implicaţi în proces, au contribuit la identificarea nevoilor statelor în materie şi au formulat recomandări pentru întărirea capacităţii de analiză şi soluţionare a conflictelor. „Ele vor constitui baza pentru crearea unei reţele inter-regionale care să ofere cele mai bune exemple în privinţa gestionării crizelor şi prevenirii conflictelor“, după cum spunea Winston Temple[9].

Participanţii au arătat, printre altele, că aderarea la Uniunea Europeană oferă o foarte bună motivaţie pentru statele din SEE pentru a preveni conflictele. Ei au mai recomandat actorilor internaţionali o mai clară delimitare a rolurilor, obiectivelor şi politicilor în regiune. În ce priveşte sistemul de alertă timpurie, este nevoie, aşa cum sintetiza Susanne Schmeidl, pe de o parte, „de un sprijin politic mult mai larg, care să acopere nu numai escaladarea conflictelor pe termen scurt, cît şi cauzele structurale ale acestora, şi pe de altă parte, de o mai frecventă consultare între guverne şi societatea civilă“. (**Liviu Ion**)

---

1. Funcţionar la United Nations Department of Economic and Social Affairs, New York.
2. Preşedintele fundaţiei Partners for Democratic Change, Los Angeles.
3. Adjunct al Administratorului PNUD, Director Regional pentru Europa şi Comunitatea Statelor Independente.
4. Descrierea proiectului se află la adresa http://www.undp.ro/ROM_98_012.htm.
5. Centrul African de Studii Tehnologice, Nairobi.
6. Preşedintele Centrului Japonez pentru Diplomaţie Preventivă, fost secretar general adjunct al ONU, Tokyo.
7. Institutul de Soluţionare a Conflictelor, Swiss Peace Foundation, Berna.
8. Contribuţiile lor au fost deja publicate în numărul 2/aprilie 2001 al *Revistei române de ştiinţe politice,* publicat de Societatea Academica Română, şi sprijinit financiar de Oficiul PNUD de la Bucureşti.
9. Reprezentantul Rezident al PNUD în România.

▲

aduse cu poșta

Cazuri

Cazul 1: O seară obişnuită în clubul de calculatoare din cartier. Buză stă împreună cu prietena sa (Anca) la un calculator şi sînt pe *chat*. Se distrează atît de bine pentru că se dau drept o fetişcană de 16 ani. Buză e un zdrahon cunoscut pentru scandalurile anterioare. Anca este o tipică fetiţă de cartier. Uşa se deschide şi apare Pepe. Acesta este şi el un zdrahon cunoscut ca şi bătăuş şi scandalagiu. Şi fostul prieten al Ancăi. După cum se clatină, se presupune că a consumat înainte ceva băuturi alcoolice sau ceva marijuana (vorba cîntecului). Stă liniştit de vorbă cu Chelu' şi Oaie (cam zece minute) şi apoi se îndreaptă spre calculatorul unde stau Buză şi Anca. Şi inevitabil începe scandalul. Buză nu dă nici el înapoi. Cei doi se împing, vocile cresc în intensitate, spiritele se încing, tensiunea atinge paroxismul. De partea lui Pepe se alătură Chelu' şi Oaie. Dar Buză a făcut trei ani *kick-box*. Oare cine va cîştiga şi va rămîne cu prinţesa? Toate privirile sînt îndreptate spre ei, cînd uşa se deschide din nou cu scîrţiitul specific şi apare Florin. Acesta, după ce aruncă o privire încruntată, zăreşte pe cei patru şi se îndreaptă liniştit spre ei. Florin este „regele cartierului" (după ce a ieşit de la închisoare). Prin cîteva vorbe bine alese calmează conflictul şi pleacă împreună cu Pepe, Chelu' şi Oaie, în timp ce Buză şi Anca rămîn să îşi urmeze aventurile virtuale.

Cazul 2: Două ţări alăturate din Balcani. În zona de graniţă populaţiile sînt întrepătrunse. Extremiştii atacă, armata guvernamentală ripostează. Bombardamente, evacuări grăbite ale oamenilor necăjiţi care se găsesc în calea evenimentelor. Se joacă de-a războiul. Conflictul de interese face să nu se întrezărească o soluţie de pace în viitorul apropiat. Spre norocul tuturor, în scenă intră NATO şi amplasează trupele pe graniţă. Încep negocierile. Cum e o situaţie de criză undeva aiurea, imediat apare şi NATO să facă ordine ca şi un frate mare şi binevoitor ce e.

Cazul 3: Oră mică a zilei. O noapte frumoasă cu stele, cărora le dusesem dorul. Mă întorc pe jos de la serviciu fumînd o ţigară. La un colţ sînt oprit de către doi indivizi. „Bă pletosule, n-ai un foc?". Caut în buzunare şi pînă la urmă găsesc bricheta mea albastră cumpărată din piaţă. I-o întind şi, ca mulţumire, primesc un pumn în faţă. Apoi cei doi se îndreaptă spre direcţia de unde venisem (cu bricheta mea cu tot). Un mic conflict nocturn, pe care nu s-a înghesuit să-l negocieze nici incoruptibila Poliţie, nici gardienii publici, nici alte organe. Morala o desprindeţi dumneavoastră.

Victor FLUERAŞ

▲

Z. ORNEA

glose

O gravă criză conflictuală în 1912

La 29 decembrie 1910, P.P. Carp devine, pentru a doua oară, premier, avîndu-l pe T. Maiorescu ministru de Externe. Regele Carol I îi ceruse lui Carp să perfecteze o înţelegere cu Take Ionescu, care urmărea, pur şi simplu, să-şi asigure viitoarea conducere a Partidului Conservator, înlăturînd candidaturile lui Al. Marghiloman şi N. Filipescu. Dar Carp a refuzat propunerea regală. A avut, totuşi, o întîlnire cu Take Ionescu, căruia i-a spus cinic că deşi regele doreşte o coabitare între cele două grupări conservatoare (Take Ionescu îşi crease, în 1908, Partidul Conservator Democrat) e ştiut că ei doi nu se pot înţelege, de aceea să converseze, ca doi oameni de lume, despre alte subiecte. Take Ionescu, umilit şi iritat, a jurat că, în alianţă cu şeful Partidului Naţional Liberal, va pregăti căderea guvernului Carp. Ceea ce, se va vedea, a şi făcut. În februarie 1911 au loc alegerile, pe care, evident, guvernul le cîştigă, opoziţiei abia îngăduindu-i-se, 55 de mandate. Regele insistă, pe lîngă Maiorescu şi alţii, pentru o reconciliere cu Take Ionescu, căruia să i se promită chiar şefia Partidului Conservator. Au loc conciliabile pentru intrarea a trei miniştri takişti în guvern. Dar nu se ajunge la nici un rezultat. Deodată, Carp declanşează ostilităţile în vestita, în epocă, afacere a tramvaielor electrice din Bucureşti. Această afacere fusese aranjată în 1908 de liberali (prim-ministru Ionel Brătianu, primar al Capitalei, fratele său Vintilă), cu capitalul unor bănci liberale şi cu acţiuni bine plasate de către lideri liberali. Matache Dobrescu, noul primar al Capitalei, îi dezvăluie lui Al. Marghiloman panamaua şi acesta i-o comunică lui Carp. Premierul ia foc, în februarie 1911, şi decide, fără a consulta guvernul, declanşarea ostilităţilor împotriva P.N.L. Ele vor izbucni de-abia în noiembrie. Dar Take Ionescu, informat, a intuit, în germene, proporţiile scandalului şi s-a alăturat liberalilor, ca puternic mijloc de presiune împotriva lui Carp. Regele l-a încunoştiinţat pe Maiorescu că nu aprobă energicele acţiuni ale lui Marghiloman şi Carp împotriva Societăţii tramvaielor din Bucureşti, cerînd încheierea unei tranzacţii cu liberalii în această explozivă afacere. Dar Carp refuză propunerea regală, comunicînd colegilor din guvern că această panama e o tipică expresie de „brigandagiu politic" şi că a o accepta înseamnă recunoaşterea dreptului familiei Brătianu la monopolizarea vieţii economice a ţării. Atunci, la 28 noiembrie 1911, a rostit Carp vestitul său discurs în care a invocat „fierul roşu" aplicat celor ce vor să se îmbogăţească prin exploatarea statului şi că va lupta, chiar singur, fără majoritate şi fără partid, împotriva acestor procedee intolerabile. Şi cum I.I.C. Brătianu, i-a răspuns a doua zi la Senat, Carp, intratabil, a rostit, în replică, celebra apostrofă: „Domnule Brătianu, autoritatea unui om politic nu se judecă decît după două lucruri şi nu se cîştigă decît printr-un singur mijloc. În viaţa ta privată să fii totdeauna corect, în viaţa ta publică să fii totdeauna dezinteresat". Era prea mult. Criza conflictuală în viaţa politică a ţării era declanşată. Şi încă violent. Diatriba lui Carp era, poate, justificată în sine. Dar cu totul imprudentă era pronunţarea ei de la înalta tribună a Parlamentului. A fost considerată de Ionel Brătianu drept o efectivă declaraţie de război. Iar regele nu putea accepta vrajba, ajunsă la extrem, care putea transforma luptele politice în război civil. Şi va proceda ca un efectiv înalt negociator. Maiorescu, primit în audienţă, îşi dă seama că regele e supărat, cerînd încetarea ostilităţilor şi reconcilierea. Guvernul îi propune suveranului să-şi asume responsabilitatea votării unei legi speciale care să desfiinţeze Societatea tramvaielor electrice din Bucureşti. Suveranul nu acceptă soluţiile guvernului. Liberalii şi takiştii află aceasta şi continuă lupta cu mare înverşunare. Regele tot recomandă temperanţă. Era prea tîrziu. Carp nu era omul tranzacţiilor. Chiar printre liderii conservatori, Marghiloman (şi, implicit, Carp) erau dezavuaţi, cerîndu-se remanierea guvernului. Maiorescu era vizibil încurcat şi la orice propunere ce i se făcea se deroba, trimiţînd emisarii la Carp. Lăsa lucrurile în derivă, aşteptînd să vadă ce curs vor căpăta evenimentele. Dar, la începutul lui martie 1912, Carp, concesiv, îi spune lui Maiorescu că acceptă concentrarea cu Take Ionescu, cedîndu-i două ministere, cu condiţia ca acesta să primească modificarea statutelor Societăţii tramvaielor, legile sale şi actualul parlament. Fireşte că Take Ionescu, înţeles cu Brătianu, refuză condiţiile lui Carp, cerînd, în schimb, pe lîngă altele, sau şefia guvernului sau Ministerul de Interne. Gh. Cantacuzino-Nababul (proprietarul casei cu lei, şi azi existentă), brusc reactivizat, îi propune lui Maiorescu să realizeze el concentrarea conservatoare, Take Ionescu să nu capete Internele, iar la toamnă Carp să revină în fruntea guvernului. Maiorescu refuză, propunîndu-l pentru aceasta pe Th. Rosetti. Take Ionescu devenise atît de insolent încît a refuzat să se mai întîlnească cu P.P. Carp, căruia să-i comunice condiţiile sale (renunţarea la modificarea legii tramvaielor, declararea în Parlament că şeful guvernului nu a înţeles să atace onorabilitatea fraţilor Brătianu). Barbu Ştirbei, directorul Domeniilor Coroanei şi apropiat suveranului, care i-a comunicat aceasta lui Maiorescu, a precizat că, în aceste circumstanţe, e posibil ca regele să menţină la putere actualul guvern, iar la toamnă îi va aduce la guvernare pe liberali. La şedinţa de guvern trei miniştri se declară solidari cu P.P. Carp şi îi cer lui Maiorescu să-i comunice aceasta regelui. O face. Dar regele (după ce îi primise, separat, pe Brătianu şi Take Ionescu) îi aduce la cunoştinţă cererea opoziţiei cartelate: retragerea lui Carp-Marghiloman, altminteri, „guerre civile". E primit iar de rege, care îi comunică acelaşi lucru. Maiorescu, deocamdată loial, îi cere regelui ca dorita concentrare conservatoare să se realizeze de către Carp sau prin el. Regele, devenind efectiv înalt negociator, i-a comunicat lui Take Ionescu că nu poate încredinţa conducerea guvernului partidului său. Pentru el nu exista, în ciuda evidenţei, decît un singur Partid Conservator, acum cu două grupări învrăjbite, care trebuiau să se unească pentru a forma un guvern puternic. Cum N. Filipescu îi atacase pe liberali în Camera Deputaţilor, pe chestiunea înăbuşirii în sînge a răscoalei din 1907, Ionel Brătianu îl previne pe rege că, dacă aceste atacuri nu încetează, Partidul Liberal întrerupe relaţiile cu Coroana. Regele Carol I e impresionat de ameninţare şi, în calitatea sa de suprem negociator, vrea să soluţioneze criza. Nu se hotărîse, deocamdată, sub ce formă anume.

Criza se precipita. La începutul lui februarie 1912, tribunalul Ilfov respinge acţiunea în justiţie a guvernului privind desfiinţarea vechii legi a tramvaielor pe temeiul celei noi. Carp e furios şi vrea să-i dea în judecată pe magistraţi. Maiorescu îl calmează. Reapar, imperativ, soluţia guvernului de tranziţie, de concentrare conservatoare şi revenirea lui Carp, în toamnă, ca premier. Maiorescu ştia însă, de la 5/18 februarie 1912, adevărul definitiv: „Carp odată demisionat, nu mai revine. Regele şi regina sînt contra lui".

Dar nu avea tocmai Maiorescu obligaţia morală să-i spună lui Carp ceea ce se hotărîse şi, mai ales, să-l avertizeze că nu are şanse să revină în toamnă, cum spera, la conducerea guvernului? Fără îndoială că avea. Îl mustra totuşi conştiinţa de ceea ce făcea. Şi, de aceea, avea insomnii, notînd în jurnal la 23 februarie 1912: „Am dormit numai 4 ore preocupat de vorbireă cu regele aseară". Şase zile mai tîrziu, regele pare să-şi fi modificat opinia, înclinînd spre formarea unui guvern de concentrare sub conducerea Nababului sau a lui Th. Rosetti. Cum era şi el eliminat din cursă, Maiorescu comunică vestea lui N. Filipescu, convins că acesta îl va înştiinţa pe Carp. Făcea, deci, indiscreţii numai cînd îi convenea, apărînd (sau pozînd) în ochii lui Carp drept un amic politic leal. La începutul lui martie regele îi comunică lui Maiorescu că, de fapt, soluţia guvernului de tranziţie depinde de acceptarea ei de către Take Ionescu. Maiorescu a înţeles: Take Ionescu, de conivenţă cu regele, deţine cheia dificultăţii. Carp a legat speranţele toate de o nouă convorbire cu Take Ionescu. Eşuează şi cere a doua zi Consiliului de Miniştri lupta „pînă la vărsare de sînge la retragerea guvernului". Cînd Maiorescu i-a comunicat regelui hotărîrea lui Carp, acesta devine „iar hezitant" şi admite un minister «de détente» sub preşedinţia mea, fără Carp, Marghiloman, Filipescu, pentru a admite apoi la toamnă un minister T. Ionescu. Eu întîmpin că nu merge aşa. T. Ionescu trebuie să reintre în partid şi în minister, fie la Interne, dar sub un conservator. Apoi dezbaterea (Parlamentului, *n.m.)*, alegeri, dacă noul parlament conservator îl va cere atunci, atunci numai, *prin conservatori nu prin I. Brătianu* să poată deveni prezident de Consiliu... Regele mai zice că la toamnă să nu mai revie Carp. Poate şi aceasta va fi aranjat, încetul cu încetul". În sfîrşit, T. Maiorescu a demonstrat intransigenţă faţă de suveran. Aceasta însă pentru că nu voia să se compromită, asumîndu-şi responsabilitatea transferului de putere, în partidul său, lui Take Ionescu. Un astfel de act ar fi trezit iritarea tuturor conservatorilor (junimişti şi cantacuzinişti), compromiţîndu-l definitiv ca efectiv trădător. O asemenea misiune nu şi-o putea asuma şi, de aceea, i-a comunicat-o intransigent suveranului. Cît priveşte speranţa că s-ar putea aranja poate, finalmente, şi revenirea, în toamnă a lui Carp în fruntea guvernului, e posibil ca Maiorescu să fi crezut în ea. Prea mare încredere nu putea avea totuşi într-o astfel de dezlegare a lucrurilor. În jurnal, chiar a doua zi după convorbirea cu suveranul, aflăm această însemnare: „Anicuţa (soţia lui, *n.m.)* şi cu mine foarte intensiv examen de conştiinţă să nu facem nimic în contra unei scrupuloase fidelităţi către Carp, către partid, către rege". Imperative, ştia prea bine, greu de conciliat. Fapt este că bătrînul critic căuta un alibi moral, în ajunul descăunării lui Carp şi a instalării sale în fotoliul prezidenţial. Normal ar fi fost să plece odată cu Carp. Dar se amăgea că păstrarea propriei poziţii înseamnă salvarea Partidului Conservator. Dar mai rămăsese atunci, cu adevărat, ceva din vechile idealuri ale partidului în care se înrolase în 1871, scindat în atîtea rivalităţi ireconciliabile? La Maiorescu acasă, Carp îi repetă prietenului său propunerea ca să formeze guvernul de tranziţie, în care vreme să trateze el, Carp, ca şef al partidului, o înţelegere cu Take Ionescu. Iar Maiorescu nu i-a comunicat nici acum prietenului său Carp decizia regelui de a nu-l mai readuce la toamnă în fruntea guvernului. Numai după ce Carp, aflînd de această decizie a regelui, şi-ar fi menţinut propunerea ca Maiorescu să formeze guvernul de tranziţie, criticul putea accepta să-şi asume responsabilitatea. Dar escamotînd informaţia despre decizia regală, Maiorescu se instalase într-un echivoc suspectabil. Aşa se face că P.P. Carp i-a repetat public propunerea în plină şedinţă a guvernului.

Maiorescu era decis să primească propunerea. Cîteva zile mai tîrziu, chiar Carp îi alcătuieşte lista viitorului guvern, apoi amîndoi liderii conservatori junimişti se duc la Palat împreună, Carp depunîndu-şi demisia, iar Maiorescu depune lista noului guvern. În martie 1912, Maiorescu devine premier. Era, de fapt, o felonie a lui Maiorescu. Şi faptul s-a văzut prin aceea că, la toamnă, Carp nu a redevenit premier, Maiorescu continuînd să funcţioneze ca şef al guvernului, în timpul războiului din 1913, şi apoi ca preşedinte al Conferinţei de pace al ţărilor balcanice de la Bucureşti. Meritau aceste demnităţi publice înşelarea lui Carp, mai ales că Partidul Conservator, în dihonie absolută, era abia umbra celui puternic de odinioară? Carp n-a iertat niciodată lui Maiorescu felonia, refuzînd chiar să participe, în iunie 1917, la înmormîntarea acestuia. Dar regele îşi îndeplinise înalta sa misiune de negociator.

▲

Lucian ŞUŞANU

Ortodoxie, ortodoxism şi naţiune

În perioada actuală, atît discursul public cît şi controversele intelectuale, relativ populare, ce privesc ortodoxia au în centru un subiect privilegiat şi anume *caracterul naţional al confesiunii creştin-ortodoxe*. Fie că se referă la el exterior – indiferent dintr-o perspectivă descriptivă, fie că îl critică sau îl laudă, nimeni nu ezită să recunoască un fapt sociologic: actualmente, ortodoxia se manifestă sub o formă naţionalizată. Plecînd de la această evidenţă sociologică, ne propunem să explicăm concis *cum s-a născut acest caracter naţional*. În acest caz, tipul particular de geneză ne va oferi o clarificare a modului actual de funcţionare a ortodoxiei naţionalizate pe care o numim ortodoxism.

1. Perioada imperială: doctrina simfoniei

Naţionalizarea ortodoxiei a fost favorizată într-o măsură decisivă de o ideologie prenaţională ce a structurat domeniul politic şi mentalităţile populare din spaţiul postbizantin. Ne referim la doctrina politică bizantină exprimată programatic în simfonia iustiniană. Nucleul acestei doctrine este *suprapunerea* totală Biserică-Societate imperială. Prin faptul că *Biserica este Imperiul* se ajunge la identificarea statutului de „mădular" al Trupului Hristic (Biserica), acordat fiecărui botezat, cu statutul de „cetăţean" al Imperiului*. „Societatea creştină" bizantină este corpul, deopotrivă mistic şi social, asupra căruia Împăratul şi Patriarhul îşi exercită necontradictoriu autoritatea specifică. Simfonia celor două spaţii este o identificare fără rest între universalitatea eclezială „oferită" de recapitularea întregii umanităţi în ipostasul hristic şi universalitatea politică a Imperiului Roman. Astfel, lumea bizantină se prezintă ca un spaţiu omogen a cărui structură identitară principală este dublă, Imperiul şi Ortodoxia, ceea ce face ca *politicul să determine aria de cuprindere a religiosului*. În timp ce în Occident sfera de cuprindere a catolicismului nu e determinată de o singură unitate politică, în Bizanţ sfera ortodoxiei este strict subordonată avatarurilor unui singur spaţiu politic. Consecinţa fundamentală a acestei situaţii va fi aceea că, în timp ce în Occident unitatea holistă a întregului spaţiu religios nu va depinde de avatarurile istorice ale unui singur spaţiu politic, în Orientul creştin ortodoxia va fi nevoită să urmeze destinul istoric al Imperiului şi al succesorilor acestuia.

De aceea, *provincializarea* ortodoxiei în secolele XII-XIII nu e deloc întîmplătoare. În această perioadă, Imperiul Bizantin îşi pierde din amplitudine datorită decăderii economice şi politice. Treptat, universalitatea *romană* a Imperiului se estompează, cucerirea latină din 1204 nefăcînd altceva decît să radicalizeze un antilatinism care va desăvîrşi distrugerea identităţii romane a Bizanţului. La un prim nivel, Bizanţul se grecizează. În profunzime însă, această grecizare este subordonată ortodoxiei, o dovadă în acest sens constituind-o limitările pe care religia le impune noii înfloriri a elenismului (vezi cazul Ioan Italos). Pe scurt, ortodoxia devine unica structură identitară principală a Imperiului. Dacă mai înainte, secularul mixat intim cu religiosul dădea identitatea Bizanţului („oikoumena" lui Iustinian), acum doar religiosul mai poate funcţiona ca structură privilegiată de identitate. Ortodoxia suferă o provincializare secularizantă cauzată de identificarea Biserică-Imperiu (simfonia) prin care universalismul său intrinsec-teologic e făcut dependent de universalismul statului imperial; cînd acesta din urmă dispare, e firesc să dispară şi universalismul Bisericii asociate lui. Tragedia vine din faptul că provincializarea istorico-politică a ortodoxiei i-a afectat universalismul teologic.

Cucerirea otomană, în pofida unor rupturi inevitabile faţă de perioada bizantină, nu face decît să conserve şi uneori chiar să accentueze structurile politico-sacrale ale spaţiului ortodox. Centralizarea ortodoxă se revigorează după impasul de la sfîrşitul perioadei bizantine cînd au apărut primele tendinţe autocefalice ale slavilor. Iar aceasta exclusiv datorită poziţiei privilegiate pe care Imperiul Otoman o acordă Patriarhiei de la Constantinopol. Biserica Ortodoxă se reconectează la un stat cu pretenţii şi posibilităţi imperiale, chiar dacă noul partener laic e de altă religie. Statutul ei este privilegiat, Patriarhul devenind conducătorul, deopotrivă laic şi religios, al tuturor creştinilor din Imperiu („milletul"). Simfonia bizantină supravieţuieşte pentru că identificarea Biserică-Imperiu Bizantin se transformă în identificarea Biserică-Millet. Asistăm la un succes neaşteptat al simfoniei pentru că suprapunerea dintre Biserica Ortodoxă şi o comunitate socială beneficiază de extinderea milletului oferită de către cuceririle turcilor.

2. Perioada modernă: slavofilism şi ortodoxism

Începînd cu secolul al XIX-lea, intrăm în etapa descentralizării politico-religioase a spaţiului balcanic. Două cauze majore au provocat acest fenomen. În primul rînd, lipsită de forţa unui Imperiu Otoman decadent, Patriarhia nu mai poate conserva unitatea religioasă suprastatală a spaţiului balcanic. În al doilea rînd, încă din secolul al XVIII-lea începe aventura externă a unui nou centru al universalismului ortodox, Rusia. Deoarece este factorul istoric şi ideologic care a influenţat cel mai mult actuala stare a lumii ortodoxe, ne vom ocupa în special de această a doua cauză.

Ideologia noului universalism ortodox este cea care identifică Moscova cu a treia Romă. Într-o primă etapă, această ideologie contribuie decisiv la reconstrucţia situaţiei politice *interne* a regatului rus, ieşit de sub stăpînirea mongolă, prin absolutizarea doctrinei teopolitice bizantine. Noua simfonie moscovită preia suprapunerea Biserică-Societate, rezultatul fiind o autodeclarată versiune a Cetăţii divine pe pămînt, „Sfînta Rusie", o Biserică ce se identifică fără rest cu un regat, o unitate politică în care elementul identitar de bază e sfinţenia ca atribut al Bisericii. Perioada *externă* a acestei ideologii începe din momentul în care Rusia devine o putere veritabilă care încearcă să domine Balcanii. Noul universalim ortodox îşi face intrarea în istorie cam în acelaşi timp în care Imperiul Otoman şi Patriarhia decad vizibil, provocînd descentralizarea Balcanilor. Se părea că unitatea politico-eclezială a lumii ortodoxe va fi restabilită sub oblăduirea Imperiului Ţarist. Nimic din toate acestea, pentru că singurul principiu imperial veritabil de care dispunea Rusia, Moscova ca a treia Romă, este modernizat radical prin naţionalizare. Apare, astfel, *slavofilismul* prin aplicarea conceptului holist-romantic de naţiune la mai vechea idee a centralităţii mistico-politice a Rusiei, rezultatul fiind că *vechiul regat mistic* se transformă în *noua naţiune sfîntă* înţeleasă ca centru soteric al lumii ortodoxe. Dacă vechiul corp social-sacral ţarist se autodefinea ca o imensă Biserică extinsă la dimensiunile unui regat, deci *prin sfinţenie*, noul Imperiu Ţarist, reconstruit ideologic de către slavofili, se definea ca o imensă Biserică extinsă la dimensiunile unei naţiuni, deci *prin naţionalitate sfîntă*. Structurile identitare ale naţiunii de tip holist-etnicist se sfinţesc prin identificarea cu spaţiul mistic al Bisericii. De acum încolo nucleul iradiant al creştinismului va fi constituit din etnicitatea rusă („sufletul ortodox rus") şi din mijloacele de exprimare ale acesteia, limba şi cultura rusă.

Distingem în privinţa Imperiului Ţarist o dublă identitate contradictorie care explică, pe de o parte, eşecul tentativelor imperiale în spaţiul ortodox balcanic şi, pe de altă parte, impulsul dat naţionalizării Bisericilor Ortodoxe: este vorba de universalismul religios naţionalizat. Altfel spus, slavofilismul nu poate funcţiona imperial pentru că, nutrindu-se din naţionalismul etnic, se transformă în rusofilie. În consecinţă, slavofilismul nu poate fi exportat ca atare. Ceea ce poate fi însă exportat este structura sa ideologică golită de identitatea etnică iniţială. Structura sau forma slavofilă este suprapunerea dintre o Biserică şi o Societate naţională; rezultatul acestei suprapuneri este *Biserica Ortodoxă Naţională* sau, din altă perspectivă, *naţiunea îmbisericită*. Aceste forme slavofile sînt „umplute" cu un alt conţinut etnic; apar mai multe Biserici Ortodoxe Naţionale şi mai multe naţiuni sfinte; apare *ortodoxismul*. Dacă Biserica Naţională Rusă vrea să fie universală prin extinderea naţionalităţii sale sfinte, Bisericile Ortodoxe balcanice doar preiau forma slavofilă, înlocuiesc identitatea naţională rusă cu cea proprie şi renunţă la atributul universalizării pentru că nu beneficiază de un Stat capabil politic şi militar de aşa ceva. Dependenţa faţă de vechile state imperiale, Bizantin şi Otoman, se transformă în dependenţa faţă de noile state succesoare naţionale; „oikoumena" bizantină şi „milletul" otoman se divid în naţiuni ortodoxe balcanice; suprapunerea Biserică-Imperiu se transformă şi se divide în suprapunerea Biserici-Naţiuni; simfonia se transformă în simfonii; Roma, prin mijlocirea Constantinopolului, se mută la Bucureşti, Belgrad, Sofia etc., după ce mai înainte se transferase la Moscova; apare „a patra Romă", Bucureştiul (Nicolae Iorga), şi, implicit, a cincea etc. Pe scurt, Bisericile se naţionalizează prin reproducerea naţională a simfoniei bizantine, adică a suprapunerii Biserică-Societate; cînd societatea se transformă în societate naţională, Biserica se transformă în Biserică Naţională. Dacă prima fază a suprapunerii şi identificării de mai înainte, cea bizantină, produce corpul imperial mistico-eclezial, cea de-a doua fază, cea modernă, produce corpul naţional mistico-eclezial, situaţie ideologică ce duce la naţionalizarea ortodoxiei, adică la naşterea ortodoxismului. Popoarele balcanice sînt înzestrate cu un principiu al diferenţierii religioase, Biserica Naţională sau Naţiunea Îmbisericită. De aceea, condamnarea filetismului (naţionalismul religios) de către Patriarhia Ecumenică nu e decît simptomul neputinţei fostului centru religios de a mai asigura unitatea unui spaţiu ortodox căci, în prezent, filetismul este doctrina socială de bază a Bisericilor Ortodoxe din fostul spaţiu de influenţă bizantin.

În concluzie, prin naţionalizarea ortodoxiei, vechea doctrină a simfoniei ce a constituit identitatea politico-religioasă a civilizaţiei bizantine *se conservă* într-un context modernist. În acest sens, occidentalizarea nu a însemnat şi pierderea identităţii teo-politice bizantine de către popoarele ortodoxe balcanice şi de către Rusia, ci doar recontextualizarea ei.

3. Raportul ortodoxism-modernitate naţională

Influenţa actuală a ortodoxismului explică inapetenţa ortodoxiei instituţionalizate faţă de modernitatea individualist-liberală în genere, faţă de naţiunea individualist-contractuală în particular. Confuzia cronică dintre corpul naţional şi corpul hristic *(corpul naţional hristic)* face ca obiectul de acţiune al Bisericii şi politicului să fie *identic*, dar tratat din două perspective diferite. Modernitatea liberală tinde însă să distrugă holismul tare al comunităţii socio-soterice, instaurînd individualismul ca principiu de ontologie socială. Nefăcînd distincţia Biserica-Societate, ierarhia ortodoxă se va opune instinctiv acestui individualism, văzînd în disocierea organicităţii naţionale *fărîmiţarea* Trupului lui Hristos.

Pînă acum am insistat pe dimensiunea *pasivă* a implicării Bisericii Ortodoxe în problema naţională (naţionalizarea ortodoxiei); ne vom referi pe scurt şi la dimensiunea *activă* a acestei implicări (contribuţia Bisericii Ortodoxe la o *anume* naţionalizare a spaţiului social). În procesul propriei naţionalizări, Biserica Ortodoxă nu a fost o victimă inocentă a unei insidioase agresiuni externe, ci un coparticipant activ. Ideologia pe care s-a întemeiat acest activism autofalsificant poate fi redusă, la limită, la următorul argument: dacă o naţiune e identică cu corpul eclezial atunci toţi membrii acelei naţiuni sînt şi „mădulare" ale Trupului Hristic, Biserica. Astfel, organicitatea corpului bisericesc, perfect justificată dogmatic, *trece* asupra comunităţii sociologice, producînd un realism ontologic naţional. Prin acest mecanism ideologic, instituţia eclezială produce o reprezentare naţională de tip organicist care, ţinînd cont de influenţa Bisericii în rîndurile credincioşilor, va influenţa direct succesul ideologiei naţionale etniciste importată pe filieră occidentală.

În final, vom compara geneza ortodoxismului cu situaţia din Occidentul catolic. De ce Bisericile Catolice locale n-au fost naţionalizate spre deosebire de cele ortodoxe? Motivul fundamental îl constituie tipurile diferite de naţionalizare ce au acţionat în cele două spaţii. În Apus, naţionalismul a fost lipsit de dimensiunea sacrală, refuzînd sfinţirea naţiunilor. De exemplu, în Franţa de după 1789, deşi au încercat să o integreze în construcţia noii omogenităţi naţionale, revoluţionarii n-au putut să ofere sacralităţii ecleziale locale un debuşeu social, naţiunea, pentru că au refuzat cererea episcopatului francez de a subordona noua voinţă naţională în faţa „voinţei" ecleziale. Biserica Catolică din Franţa accepta să se transforme în Biserică Catolică Naţională dacă identitatea ultimă a naţiunii franceze ar fi devenit, în contrapartidă, eclezialitatea (sacralitatea) locală. În Răsăritul ortodox, naţionalizarea Bisericilor locale a fost favorizată de faptul că *naţionalismul a fost sacralizat*. În noile omogenităţi naţionale în construcţie un element de bază era declarat a fi ortodoxia, ceea ce a dus la crearea unui debuşeu social modern, naţiunea, pentru sacralitatea Bisericilor locale care, prin aceasta, *au putut fi naţionalizate fără a fi desacralizate*, spre deosebire de Apusul catolic unde naţionalizarea Bisericilor locale echivala cu desacralizarea lor (religia = ficţiune utilă social). Mai precis, Bisericile Ortodoxe participă la noua comunitate naţională nu în calitate de simplă morală socială, ci în calitate de purtător mistic al identităţii naţionale.

---

* Deşi în mod strict conceptul bizantin de „simfonie" desemna concordanţa dintre funcţiile statului şi cele ale instituţiei bisericeşti, în mod indirect dar necesar el implica identitatea dintre Societatea Imperială şi Biserică: vezi în acest sens J. Meyendorff „Teologia Bizantină".

▲

Cutia Pandorei

Violenţele de la graniţa Macedoniei cu provincia Kosovo, simultane cu acţiunile grupurilor armate albaneze în Serbia şi cu acţiunile separatiste ale croaţilor din Bosnia, sînt manifestări ale unei boli prezente încă, în pofida aplicării unor tratamente de şoc. Imprecizia în definirea statutului regiunii Kosovo, blocajul politic de la Sarajevo, combinate cu evoluţiile politice de la Belgrad, funcţionează ca o limită temporală pentru militanţii Albaniei Mari. Dacă Occidentul va legitima ca democratice acţiunile autorităţilor iugoslave, aşa cum a făcut-o cu cele de la Skopje, albanezii vor fi obligaţi să folosească mijloacele luptei politice pentru satisfacerea revendicărilor lor. Este ceea ce displace gherilelor albaneze: acţiunile lor se duc în numele idealului omogenităţii etnice şi nu pentru egalitatea în drepturi într-un stat multietnic: „Nu este exactă afirmaţia unor luptători că este necesară o insurecţie pentru a pune capăt represiunii suportate de albanezi. În noua Macedonie, a avut loc o evoluţie constantă în favoarea drepturilor etnice şi, în pofida inegalităţilor, albanezii din Macedonia participă de zece ani la coaliţia de guvernare din Macedonia, soarta lor fiind infinit mai bună decît cea a semenilor lor din Iugoslavia lui Miloşevici", scrie Veton Surroi, conducătorul celui mai important ziar albanez din Kosovo. Aproape de evenimente, el observă că „deocamdată nici formaţiunile albaneze, nici armata macedoneană nu sînt destul de puternice pentru a impune o nouă realitate pe teren".

Alte graniţe, dar nu Albania Mare

Experienţele din anii trecuţi au dovedit limitele intervenţiei externe: un armistiţiu nu înseamnă pace, coabitarea impusă de forţele de menţinere a păcii nu creează reflexele coexistenţei. Există acum voci tot mai influente care preconizează refacerea hărţilor din regiunea Balcanilor, în aşteptarea epocii cînd locuitorii acestei zone vor accepta prioritatea condiţiei umane faţă de condiţia lor etnică. Printre aceste voci, se aude şi cea a unui experimentat diplomat britanic: lordul Owen a acţionat în Iugoslavia în numele Uniunii Europene şi a fost coautorul unuia dintre cele mai celebre planuri de partiţie a Bosniei.

„...Acum ar trebui găsită o soluţie pentru ansamblul Balcanilor, un echivalent actual al Congresului de la Berlin din 1878, comportînd modificarea frontierelor asupra cărora există o înţelegere prealabilă între principalele puteri.

Noul preşedinte iugoslav, Vojislav Kostunica, s-a dovedit un conducător competent. Nu doar pentru că a convins recalcitranta armată iugoslavă să accepte soluţia dată de alegerile din septembrie 2000, dar a obţinut şi fidelitatea ei, demontînd, în acelaşi timp, baza puterii lui Slobodan Miloşevici. Astăzi putem fi aproape siguri că Miloşevici va fi judecat la Belgrad, şi aşa cum dl Kostunica a promis în timpul alegerilor nu va fi trimis la Tribunalul pentru crime de război de la Haga.

În cadrul acestor transformări, armata iugoslavă a fost autorizată de către NATO să negocieze cu activiştii albanezi din zona demilitarizată de la graniţa regiunii Kosovo. În următoarea etapă, NATO le va explica conducătorilor musulmani albanezi şi reprezentanţilor musulmani în guvernul din Bosnia-Herzegovina că în schimbul independenţei regiunii Kosovo vor trebui să accepte modificarea frontierelor internaţionale ale Iugoslaviei.

Redefinirea frontierelor Bosniei-Herzegovina, stabilite în 1992, după primul război civil iugoslav, va trebui să aibă la bază un referendum în Bosnia. După refuzul recent al croaţilor din Bosnia de a coopera în sînul Federaţiei croato-musulmane, la Sarajevo se aud opinii care îşi manifestă interesul pentru planul Uniunii Europene, din 1993, unde erau prevăzute trei republici. În republica musulmană ar intra şi Brcko şi, neapărat, Srebrenica.

Ar fi de dorit ca Muntenegru să rămînă în aceeaşi Federaţie cu Serbia, dar se pare că dorinţa independenţei este foarte persistentă. Dacă lucrurile stau într-adevăr aşa, atunci locuitorii ar trebui informaţi că, în cadrul unui vast acord din Balcani, o mică parte a teritoriului muntenegrean va trebui cedată pentru ca şi Serbia să aibă acces la mare, în golful Kotor, unde sîrbii sînt de pe acum majoritari în administraţia locală. Accesul sîrbilor în această parte a Adriaticii s-ar putea realiza printr-un transfer de teritoriu de la Republica Srpska, statul sîrb bosniac.

Minoritatea albaneză reprezintă o problemă majoră pentru Macedonia. Ultimul recensămînt evaluează grupul etnic albanez la 23% din totalul populaţiei, dar cei mai mulţi observatori consideră că ar fi în jur de 35%, cu tendinţă de creştere. În Tetovo, unde există o importantă populaţie albaneză, se va înfiinţa, probabil, universitatea albaneză, revendicată atît de insistent.

În Macedonia nu prea a rămas loc pentru o cît de mică rectificare a frontierelor. Dacă se doreşte stabilitatea în Balcani, aspiraţiile către Albania Mare trebuie stăpînite ferm. Din fericire, grecii investesc în Macedonia, iar Uniunea Europeană ar trebui să furnizeze mai mult ajutor economic şi politic, ba chiar şi militar.

Se va pretinde că orice modificare a hărţii actuale a Balcanilor va deschide cutia Pandorei. Consider această temere exagerată. Chestiunile referitoare la corectarea frontierelor internaţionale nu sînt noi, ele au apărut încă din 1991. Reajustarea lor este singura speranţă pentru asigurarea unei păci durabile în regiune". (*The Wall Street Journal Europe*).

Oricît de puternică ar fi tradiţia britanică în trasarea unor noi frontiere pentru alţii, nu se va putea modifica o anume realitate: Albania Mare va fi o ţară mică, înconjurată de ostilitatea altor ţări mici.

O continuitate înşelătoare

Pacea durabilă este un obiectiv încă îndepărtat. Negociatorii doresc să obţină o pace provizorie. Care să se adauge păcii provizorii din Kosovo şi celei de la Dayton, din Bosnia-Herzegovina.

„Dacă rebelii albanezi din Macedonia au crezut că vor putea reface lovitura dată de UCK în Kosovo s-au înşelat. Poate că se aşteptau să-şi atragă simpatia comunităţii internaţionale denunţînd discriminările – reale – al căror obiect sînt şi să provoace, ca în urmă cu doi ani, o intervenţie în favoarea lor, în numele drepturilor minorităţilor, împotriva represiunii exercitate de autorităţile macedonene. (...) Or, comunitatea internaţională, în frunte cu NATO, s-a grăbit să-i condamne pe „teroriştii" albanezi şi să se grăbească să ajute guvernul de la Skopje. Şi era îndreptăţită să procedeze aşa, dar motivele ţin mai curînd de *Realpolitik*, de menţinerea raporturilor tradiţionale dintre state, decît de „wilsonismul" confuz al administraţiei Clinton şi al emulilor săi europeni. (...) Presupunerea că în Balcani are loc un fel de repetare a istoriei ar putea să-i inducă în eroare pe albanezii din Macedonia. Pînă acum dominourile au căzut unul după altul: Slovenia, Croaţia, Bosnia, Kosovo. În 1995, la tratativele de la Dayton s-a făcut impasul asupra Kosovo, la cererea lui Miloşevici şi în pofida tentativelor musulmanilor de a ridica problema. Patru ani mai tîrziu s-a încercat rezolvarea crizei din Kosovo, iarăşi fără a oferi o soluţie pentru „chestiunea albaneză" în ansamblul ei, ca să nu se aducă atingere fragilei Macedonii. S-a încercat un fel de conjurare a unei soarte potrivnice, pentru că toţi experţii din regiune ştiau că, într-o secvenţă inexorabilă, vine rîndul micii republici.

Dar această continuitate este înşelătoare. Conflictul din Kosovo reprezintă o cezură în relaţiile internaţionale de după războiul rece, nu pentru că a impus noi paradigme; el a fost excepţia, nu precedentul. Desigur, situaţia s-a schimbat şi deciziile din Kosovo nu sînt valabile pentru Macedonia. Acest stat slab şi în bună măsură artificial, în orice caz compozit, a supravieţuit, de bine de rău, în miezul furtunilor balcanice, fără ca vecinii să-i arate bunăvoinţa la care era îndreptăţit. Dacă cetăţenii de origine albaneză au motive să se plîngă de discriminări, chiar de vexaţiuni din partea majorităţii slavo-macedonene, ei nu pot susţine că trăiesc într-un regim de apartheid, cum a fost cazul fraţilor lor din Kosovo pe timpul lui Miloşevici. Acesta din urmă, după ce a fost tratat de Occident ca un interlocutor valabil, a fost considerat – pe drept – o primejdie pentru întreaga regiune. În ultimă analiză, stabilitatea în Balcani, reintegrarea Serbiei în ansamblul european au impus eliminarea unuia dintre ultimii naţional-bolşevici de pe continent.

Dimpotrivă, Macedonia pare a fi o piesă decisivă în stabilizarea regională; prăbuşirea ei ar risca să trezească diverse pofte printre vecini: acestea au fost la originea

© S. Ivanoschi

războaielor balcanice moderne şi Macedonia a fost victima lor de-a lungul secolelor. Împotriva lui Miloşevici şi în pofida reticenţelor populaţiilor slave a fost un aliat sigur al Occidentului. În Kosovo, puterea sîrbă tulbura apele şi membrii UCK erau „luptătorii pentru libertate"; în Macedonia, guvernul din Skopje reprezintă speranţa europeană şi UCK este elementul destabilizator.

De unde şi exasperarea evidentă o occidentalilor împotriva albanezilor, atît de mult ajutaţi în timpul războiului şi după aceea; astăzi ei, direct şi indirect, seamănă dezordine. De unde şi ameninţările abia mascate ale comisarului european Chris Patten, gata să taie ajutoarele pentru Kosovo, dacă nu vor fi condamnate acţiunile grupărilor armate din Macedonia.

În comparaţie cu 1999, şi statele implicate raţionează în front invers. Rusia vedea în acţiunea NATO în Kosovo preludiul celui de-al treilea război mondial, acum reclamă intervenţia în Macedonia; Grecia, care s-a disociat de războiul din Kosovo, fără a i se opune totuşi, consideră că NATO este responsabil pentru situaţia creată în regiune şi că acum trebuie să acţioneze pentru a o remedia; occidentalii, care nu jurau decît pe drepturile minorităţilor, vorbesc acum mai curînd despre caracterul intangibil al frontierelor, decît despre dreptul popoarelor de a fi stăpîne pe soarta lor.

Şi, totuşi, ezită să se angajeze militar de partea guvernului de la Skopje, care, deocamdată, nu le-a cerut nimic. Argumentele nu lipsesc: refuzul americanilor de a se amesteca într-un conflict etnic; frica de represalii în Kosovo contra KFOR, despre care s-a crezut că ar fi dezarmat UCK; frica de a nu avea victime pe teren; reticenţa de a crea un nou protectorat în Balcani, cînd deja trebuie girat cel din Kosovo şi, într-o mai mică măsură, cel din Bosnia.

Dar neliniştea este generală. Macedonia nu este oare un element – ultimul? – din lanţul Albania, Kosovo şi probabil Muntenegru, care va duce la tentativa de creare a „Albaniei Mari"? (Daniel Vernet, *Le Monde*, 27 martie 2001).

Fără NATO

În contextul reformulării obiectivelor politicii externe americane, Europa nu pare să mai prezinte acelaşi interes ca pe vremea administraţiei Clinton. În aceste condiţii, formulările brutale ale ziaristului nu fac decît să traducă, într-un limbaj inteligibil, discursurile diplomatice:

„NATO trebuie să-şi definească scopurile sale politice pe termen lung. Ca şi otomanii sau habsburgii înainte, NATO este puterea dominantă în Balcani. La fel ca aceste imperii, Alianţa păstrează pacea între naţionalităţile în război. Dar pe parcursul acestui proces, NATO a devenit principalul obstacol pe calea împlinirii aspiraţiilor naţionale pentru aproape toate populaţiile de aici. În Bosnia, sîrbii şi croaţii vor să renunţe la statul unitar bosniac, dar nu pot din cauza NATO. Kosovarii vor independenţa şi nu o pot obţine din cauza NATO. (Şi sîrbii din Kosovo vor autodeterminare, dar problema şi-a găsit un fel de rezolvare prin epurare etnică; 200.000 dintre ei s-au refugiat în Iugoslavia, de cînd teritoriul a fost ocupat de NATO.) Şi probabil că, acum, albanezii din Macedonia consideră că NATO stă de-a curmezişul dorinţei lor de libertate.

Desigur, NATO nu se consideră o putere imperială, ci un tutore, preocupat ca aceia de sub tutela sa să devină democraţi, capitalişti şi paşnici. Aceste lucruri se pot întîmpla în Balcani, dar s-ar putea să dureze. Şi între timp ajutorul NATO va consta în întreţinerea ficţiunii statelor multietnice? Istoria recentă a Balcanilor – şi de fapt a unei bune părţi din Europa – este tristă, dar limpede: statele multietnice s-au descompus prin războaie civile. În mod curent, statele etnic omogene conviețuiesc paşnic unele cu altele. De ce să nu se creeze aranjamente care, renunţînd la coexistenţa religioasă şi etnică, să poată menţine pacea? Vechile graniţe, contestate din interior, sînt menţinute de NATO prin sufocarea aspiraţiilor politice ale popoarelor. Nu este o poziţie bizară pentru o alianţă care afirmă că unul dintre scopurile ei este promovarea democraţiei? Şi chiar dacă obiectivul ei este dezirabil, este el şi fezabil? Din deciziile oamenilor reiese că adeseori ei preferă, în locul unei conduceri străine oricît de bune, să fie guvernaţi de-ai lor, oricît de răi ar fi aceştia.

NATO trebuie să se gîndească cu seriozitate la cedarea puterii către orice comunitate care o doreşte – în Bosnia sau Kosovo – şi să încurajeze, în mod privat, guvernul macedonean să procedeze la fel. Enclava albaneză din Macedonia poate fi desprinsă cu uşurinţă. Şi dacă albanezii din Kosovo sau din Macedonia vor să se separe sau să-şi dea mîinile, e treaba lor. Dacă sîrbii din Bosnia vor să se alăture Belgradului, n-au decît. Dacă croaţii vor să intre în noua Croaţie, să le fie de bine. Cît timp procesul este paşnic şi negociat, ce importanţă are cîte state noi apar? Sînt necesare doar cîteva scaune noi la Naţiunile Unite". (Fareed Zakaria, *Newsweek*, 2 aprilie)

Înainte de graniţe, poate că ţara aceasta mică, dar importantă, ar trebui să capete un nume pentru prezent şi viitor. Acum, denumirea ei oficială este Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei.

▲

Pagină realizată de Magdalena BOIANGIU

„POEZIA SE DĂ ÎN SPECTACOL“

La ce bun un festival de poezie? Pentru a expune publicului – că de cumpărat, greu poate fi vorba – ultimele noutăţi în materie de poezie; sau pentru a oferi un prilej de reîntîlnire cercului de la Braşov (Simona Popescu, Marius Oprea, Andrei Bodiu, Caius Dobrescu); sau pentru a oferi contextul unor discuţii deschise pe teme „arzătoare“, cum ar fi relaţia dintre poet şi editor; sau pentru a demonstra că poezia există şi dincolo de pagina scrisă. Oricare dintre răspunsuri este perfect valabil pentru recentul festival organizat de Institutul Francez, Asociaţia Culturală Maguy şi Biblioteca Naţională a României.

Ideea de la care au pornit organizatorii a fost aceea de a aduce în faţa publicului din România un festival similar celor organizate la fiecare început de primăvară prin oraşele Franţei. Dar dacă „le printemps des poètes“ este un bun prilej de celebrare „organizată“ a poeziei (majoritatea festivalurilor şi evenimentelor legate de primăvara poeţilor sînt finanţate de stat), festivalul nostru nu a avut public; sau mai precis, ideea de public a fost compromisă pe durata celor trei zile ale festivalului, pentru că fiecare dintre cei prezenţi în sală a citit, la un moment dat, din propria creaţie.

Intenţia vădită a fost aceea de a arăta că, dincolo de poezia scrisă, dincolo chiar de poezia rostită, există multe alte forme poetice, necunoscute sau insuficient exploatate: recitalul de dans de la studioul Multiart Dans a reuşit să pună în valoare – chiar în absenţa unui spectacol adevărat – esenţa poetică a coregrafiei. Regizorul Vasile Nedelcu a reuşit să monteze dintr-un colaj de texte ale Savianei Stănescu o piesă de teatru interesantă, cu un umor viu şi autentic. Iar recitalul Adei Milea din ultima seară a festivalului a spulberat orice fel de prejudecăţi în legătură cu muzicalitatea poeziei. Cum s-ar spune, poezia se dă în spectacol. Aşa s-au gîndit şi organizatorii să-şi intituleze festivalul.

Dincolo de cele trei spectacole neconvenţionale de poezie amintite mai sus, festivalul nu pare să fi adus nimic nou; concluziile discuţiilor dintre poeţi şi editori (români şi francezi) au fost grave: se publică prea puţină poezie (mai era oare nevoie de o discuţie despre cantitate?), în România, spre deosebire de Franţa, nu există programe naţionale de subvenţionare a cărţilor de beletristică, cu atît mai puţin de poezie, publicul optează din ce în ce mai puţin pentru cărţi de poezie contemporană, preferînd poezia „clasică“. Dincolo de monotonia în care – inevitabil – alunecă orice astfel de discuţie, participanţii au fost de acord că poezia trebuie să depăşească pagina scrisă şi să „joace“ la public. Internetul? Nu e o soluţie: deşi folosit din ce în ce mai frecvent şi deşi oferă toate condiţiile pentru o poezie „atrăgătoare“ (efecte grafice şi sonore) este mai degrabă un spaţiu al alienării adevăratei poezii.

Soluţia de compromis a venit din partea Savianei Stănescu: în momentul în care textul poetic pare că şi-a epuizat resursele şi forţa de atracţie, în momentul în care pierde teren în faţa show-biz-ului, e evident că e necesară o revizuire de atitudine. Poezia performativă despre care vorbeşte Saviana Stănescu e o versiune modernă a poeziei antice, interpretată şi acompaniată de liră. Ceea ce propune ea este o întoarcere – cu toate mijloacele (inclusiv multimedia) şi temele modernităţii – la lumea vie şi proaspătă a lui Homer.

Poezia performativă – instrucţiuni de folosire –

– convorbire cu scriitoarea Saviana STĂNESCU –

Ce înseamnă poezia performativă?

Numesc poezie performativă ceea ce în engleză se cheamă *poetry performance* – un gen deja cunoscut în Vest – în Anglia, în Austria, în America. Poezia performativă este ceva între literatură şi teatru. La noi, termenul este receptat confuz. Întîmplător, mă interesează soarta acestui concept, pentru că mă interesează ideea de *performance studies*, într-un sens mai larg: nu doar în teatru şi nu doar în literatură. *Performance* cuprinde mult mai mult decît atît. De exemplu, la New York University se studiază, sub genericul de *performance studies*, chiar şi performativitatea (caracterul de spectacol) vieţii cotidiene, a formulelor de politeţe sau a ritualurilor domestice...

Ce înseamnă *poetry performance*? În Anglia (de unde tocmai m-am întors şi unde am avut lecturi la Londra, Swansea, Salisbury, Bath Literature Festival etc.) poeţi profesionişti sînt invitaţi în varii medii pentru lecturi de poezie plătite – *poetry readings* – citesc adică pe bani din textele proprii. *Poetry performance* e mai mult decît atît: performerii îşi *interpretează* poezia conferindu-i pluridimensionalitate. Poezia se *joacă*, însoţită adesea de *sound*, de mijloace vizuale sau de elemente de coregrafie. Prin urmare, poezia performativă implică alte mijloace decît cele considerate strict literare sau teatrale.

Unde se situează această linie de demarcaţie dintre poezie şi teatru, dintre poezie şi muzică, dintre poezie şi coregrafie?

O primă diferenţă între poezia interpretativă şi alte forme ale spectacolului de poezie e că cel care performează e chiar autorul acelor texte. Nu e un actor care recită poezia unui poet sau rosteşte replicile unui scenarist. Poetul performează *live* un spectacol, el devine simultan creatorul şi protagonistul unui *one (wo)man show*. Ceea ce *se întîmplă* este un poem plurivalent. Autorul simte nevoia unui alt tip de expresie decît cea textuală şi încearcă, mergînd spre public, să evadeze din pagina scrisă prin aceste mijloace împrumutate din artele spectacolului.

Această intenţie există de la bun început sau este doar un alt mod de a „servi“ poezia?

Categoric, este o opţiune foarte clară. De altfel, performerii îşi publică textele de-abia după ce le-au interpretat în diverse medii. La noi – unde lucrurile încă nu s-au aşezat – se confundă adesea lectura de poezie cu performarea. O lectură de poezie, oricît ar fi de interesantă, nu este, pînă la urmă, neapărat poezie-spectacol. De pildă, chiar în cadrul acestui festival, am văzut-o pe Angela Marinescu: o poetă de impact, de interioritate şi de mare profunzime. A făcut o lectură dramatică, încărcată existenţial, dar a rămas o simplă lectură de poezie. La fel, cercul de la Braşov: nişte oameni pe care îi admir, nişte intelectuali de foarte bună calitate, profesionişti adevăraţi... Au citit nişte texte interesante, bine traduse în franceză, dar nu au făcut poezie-spectacol. Poate există aici şi o ambiguitate în ceea ce priveşte denumirea festivalului. Dacă organizatorii au vrut să facă un festival de poezie performativă – şi titlul cam asta sugerează – atunci se pare că nu şi-au atins obiectivul. Dacă şi-au dorit doar un festival de poezie, atunci da, n-a fost rău. În plus, spectacolul regizat de Vasile Nedelcu pe un scenariu după textele mele a fost foarte bun şi „viu“, zic eu, iar cele două actriţe – Ioana de Hillerin si Mimi Brănescu – au fost excelente. Literatura şi teatrul s-au întîlnit cumva, dovedindu-se încă o dată că se poate face teatru de calitate pe texte poetice, dar asta e altceva...

Chiar mi-am propus să organizez un adevărat festival de poezie performativă în 2002, i-aş zice PPIF/FFIP (Poetry Performance International Festival). Vor veni poeţi-performeri din Europa şi SUA care s-au specializat în acest gen, prilej cu care am putea încerca să prindem cumva conceptul în nişte plase teoretizante mai clare.

Pe cine ai invita dintre poeţii noştri la un astfel de festival?

Ar fi, de exemplu, Virgil Mihaiu, care a făcut *jazz-poetry* şi care a fost invitat pe la diverse festivaluri prin străinătate. El ar avea cred suficientă experienţă de performer. L-aş invita pe Romulus Bucur de la Arad, care a făcut poezie performativă cu mijloace multimedia, a scos şi un CD de acest gen, foarte interesant. Cred că el se apropie destul de mult de sintagma pe care vreau să o popularizez în România. Dar nici asta nu e de ajuns! Pînă la urmă, pentru ca actul performativ să fie autentic, trebuie să faci ceva *live*. Alte nume? Nu ştiu. Dar sînt convinsă că mai sînt destui poeţi care simt că pagina de hîrtie nu le mai e de ajuns.

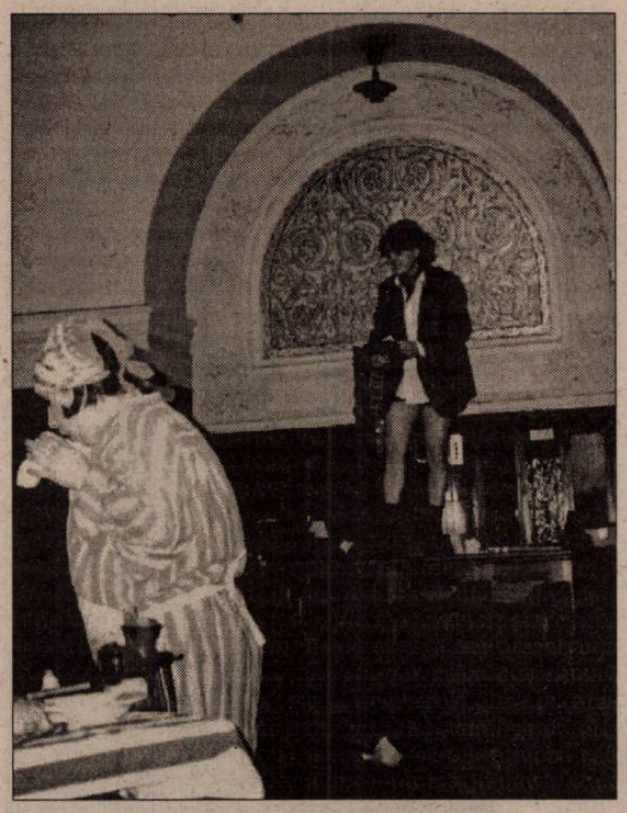

Cornel Brănescu şi Ioana de Hillerin într-un spectacol pe textele Savianei Stănescu

Cum vezi tranziţia de la recitalurile de genul Cîntarea României *la adevăratele festivaluri de poezie performativă?*

E clar că există tot soiul de prejudecăţi în ceea ce priveşte receptarea; atunci cînd vine vorba de recitaluri de poezie, lumea se gîndeşte imediat la plicticoşeniile de dinainte de '89, la oameni rigizi şi scrobiţi care ne bagă pe gît versuri încărcate de simţire... În poezia performativă, se îmbină nişte mijloace în mod autentic, natural, pentru că poetul performativ şi-a gîndit poezia, el ştie că la un moment dat, cutare vers trebuie să fie dublat de o imagine, de un sunet, de o mişcare anume.

Ce e pînă la urmă poetul performativ: scriitor? regizor? scenarist? muzician?

E de toate. Asta e cel mai interesant... Ştim cu toţii că poezia, la începuturile ei, a fost o îmbinare sincretică de mijloace artistice. Poetul performativ de acum se întoarce cumva la acele origini încercînd, în acelaşi timp, şi o cale comercială (între ghilimele!). E un fel de întoarcere post-postmodernă, un fenomen ciclic. A dispărut vremea poetului care stă în turnul lui de fildeş – sau, mă rog, în garsoniera lui de fildeş – şi-şi compune, introvertit, cu o grimasă tragică, poemele. Cred că acum e vremea ca poetul să meargă spre public, să facă nişte paşi în direcţia receptorilor (nici nu le mai zic cititori...).

Crezi că poezia – cea pe care o ştim cu toţii, cuvintele, versurile scrise şi adunate într-un volum – a murit?

Nu, nu cred că a murit. Cred însă că în lumea asta din ce în ce mai agitată şi asaltată de mijloace tehnologice noi – computere, Internet şi, mai nou, clonări – oamenii au din ce în ce mai puţin timp să se aşeze într-un fotoliu cu o carte de poezie în mînă. Într-o lume în care – nu-i aşa – *time is money* şi în care timpul nu mai are răbdare cu noi, poezia îşi poate găsi mult mai uşor un public transpusă în spectacol. Totodată, performată, poezia ar căpăta un dram de vivacitate, de carnalitate... Acum nu mai poţi să pui nişte ziduri între tine şi public, scutul tău protector de poet „generator“ de genialităţi ce vor fi recunoscute de posteritate s-a cam tocit. Eu una nu mai cred în posteritatea care va face ordine şi va stabili care cărţi sînt mai grozave. În epoca Internetului, în care intri pe un site şi găseşti sute de poeme scrise în te miri ce fel de moduri – cine va mai putea să pună ordine în toate? Cred că e din nou momentul contactului direct cu publicul, cu audienţa. Trubaduri post-postmoderni, poeţii redevin nomazi, bîntuie prin lume, interpretîndu-şi textele. Da, e momentul ca poezia să „călătorească“ şi să se dea cu adevărat în spectacol.

▲

Pagină realizată de
Matei MARTIN

Luminița MARCU

bon de lectură

Vechi teme noi

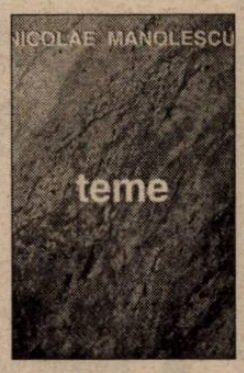

Toate-s vechi și nouă toate s-ar putea spune despre textele strînse de criticul Nicolae Manolescu în cartea apărută la Editura Universalia în 2000. Sînt vechi pentru că au mai fost publicate înainte, în cele șapte volume de Teme (1971-1988) sau în presa ultimilor ani. Modificările sînt minime, dar merită semnalate, pentru aerul lor tragi-comic. Prima se referă la un titlu schimbat: „Aproximații despre prostie" din 1986 nu a putut apărea ca atare, devenind „Aproximații despre inocență!". Și, notează autorul într-o notă de subsol: „Cenzura nu admitea existența prostiei. Să fie asta o dovadă de inocență?" A doua e tot un titlu, imposibil înainte: „Te cheamă mitropolitul"!. Iar a treia se referă la timpul verbal al lui „a fi", trecut de către cenzură la forma de imperfect, „pentru a nu lăsa impresia că aprecierile mele se referă și la prezent": „Frica este (era) altceva, o pîrghie conștientă de care despoții veacurilor întunecate s-au servit deseori."

De ce sîntem totuși în fața unei cărți noi? Pentru că selecția autorului o face să fie așa. Cine a citit *Temele* anterioare va fi oarecum surprins să găsească aici acele eseuri care nu constituiau în volumele inițiale centrul de greutate. Pentru că înainte atrăgeau atenția opiniile despre scriitorii români sau străini, Nicolae Manolescu era cel mai important cronicar literar al vremii. Chiar dacă temele nu erau cronici, ceea ce criticul spunea despre literatură era mai întotdeauna inedit, curajos și în orice caz original, iar asta interesa în primul rînd. Celelalte, greu încadrabile, cîteodată numite proze (în volumele de început), cu aerul lor gratuit, aparent frivol, erau oarecum în umbra celor cu miză critică evidentă. Surpriza este că aici întîlnim în special aceste texte despre care e foarte greu să spui ceva, care-ți alunecă printre degete cu o grație contrariantă, texte despre lume și viață și mai ales despre un personaj: autorul lor. Scrisul lui Nicolae Manolescu se „privatizează" în această reeditare.

Există bineînțeles cîteva eseuri care se ocupă de scriitori români. Dar nu acelea care au schimbat canoane și au scuturat inerții de receptare în epocă, ci mai ales eseurile care presupun comparații între literatura noastră și cea universală, comparații surprinzătoare de multe ori: Slavici și Mishima, Negruzzi și Merimée. Un principiu de valorizare se întrevede: autorul discută în aceste teme despre scriitorii pe care îi citește cu plăcere și fără obligație, deopotrivă români sau nu. Scriitorii de la noi care stau bine lîngă cei străini ar fi, în afară de cei amintiți înainte, Sadoveanu, Călinescu, Rebreanu, cei doi Caragiale; acestora li s-ar putea adăuga: Holban, Bacovia, Gib Mihăescu, Arghezi. Cu alte cuvinte, un canon al lecturii libere.

Totuși, statistic vorbind, peste 60% din cele 120 de texte prezente sînt fără suport literar. Le-am putea numi eseuri pe teme diverse, profitînd de largheța termenului, dar n-am spune prea mult. Sînt numeroase amintiri din copilărie, dar nu e vorba despre copilul universal, ci despre unul special, un copil cititor, curios, un copil care redimensionează lumea din jur după niște măsuri proprii, configurînd universuri ireale în bucăți literare alcătuite după rețeta fantasticului sau miraculosului. Personajul adult însuși se plimbă printre întîmplări nu mai puțin spectaculoase, întîmplări cu oameni reali, cîteodată celebri, povestește întîlniri năucitoare sau coincidențe incredibile. Umorul se dezvoltă cîteodată pe sol neprielnic (urmăririle securității sau problematicele plecări în străinătate) și ne-ar putea contraria oarecum hazul cu care sînt relatate aberațiile sistemului trecut, dacă n-am simți că autorul vrea să spună și altceva: monstruozitatea nu se putea suporta decît cu umor și cel pe care îl întîlnim în aceste pagini nu e un erou, ci un intelectual care încearcă să-și salveze libertatea interioară și să păstreze cu încăpățînare atîta hedonism cît era posibil atunci. Întîlnim și memorii de călătorie, dar nu în genul clasic, pentru că nu locurile sînt observate, ci călătorul însuși și picanteria situațiilor prin care trece. Sînt și povestiri cu morala la urmă *(Căsătorii din interes)*, altă dată texte filozofice cu formulări de multe ori aforistice. După '90, considerațiile autorului se contextualizează politic *(Căderea ideilor în lume)*, atingînd note polemice în *Portret robot* (al omului politic).

Temele lui Nicolae Manolescu în această nouă ediție compun o carte pentru orice cititor, o carte, cel puțin aparent, lejeră, nespecializată, o carte din care se poate cita într-un amfiteatru, dar care poate fi răsfoită și într-o după-amiază de vacanță.

▲

Adrian CIOROIANU

cartea de istorie

Realitatea întrece ficțiunea

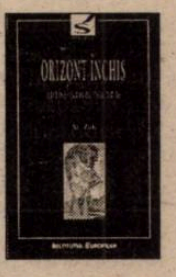

La nivel mondial, producția editorială a ultimului deceniu arată o tenace evoluție spre genurile subsumate categoriei *nonfiction*. Listele de *bestseller*-uri din jurnale, clasamentele librăriilor virtuale și reacția pur și simplu a publicului țintă arată că interesul pentru cărți de *nonficțiune* – de la istorie la politologie, de la investigație reportericească la astronomie popularizată – este în creștere. Motivele nu sînt greu de intuit: sfîrșitul de mileniu și sfîrșitul „războiului rece", prăbușirea Uniunii Sovietice, criza endemică din Balcani, dilemele etice și științifice ale clonării, revoluționarea comunicării (televiziune, telefonie, Internet), toate se cer comentate. Piața editorială românească nu se poate sustrage curentului (pentru că nu despre o *modă* e vorba); și la noi, adică în trecutul recent sau în societatea prezentă, realitatea întrece ficțiunea. Cele trei noi apariții istoriografice semnalate aici sînt o bună dovadă.

Mai întîi, ca semn benefic al faptului că Bucureștiul nu trebuie să devină nici măcar editorialicește dominator, este rodul colaborării dintre eficienta fundație *timișoreană* „A Treia Europă" și o și mai eficientă editură ieșeană: volumul *Cronologia Europei Centrale, 1848-1989* (Polirom, 2001, 356 p.). O excelentă idee, o foarte bună lucrare colectivă (Nicolae Bocșan și Valeriu Leu – coordonatori –, Stelian Mândruț, Radu Mârza, Rudolf Gräf, alături de colaboratorii Florina Jinga și Miodrag Milin; cuvînt înainte de Mircea Muthu); o privire sincronică asupra a 140 de ani din istoria modernă a Europei, o privire *dinspre* și *despre* partea de Europă care ne interesează și din care facem parte; un fragment de istorie cuprins, cum se vede, între două revoluții, ambele la fel de hotărîtor marcante pentru teritoriile și statele (cele ce în 1989 erau Austria, Cehoslovacia, Italia, Iugoslavia, Polonia, România, Ungaria) a căror istorie este urmărită cu finețe dar fără detalii prolixe. Chintesență a istoriei dar și a *acestor* istorii, volumul este un binevenit instrument de lucru – gen în care atît mediul istoriografic cît și mediul editorial au la noi serios de recuperat. De la publicarea imnului maghiar al lui Petőfi Sándor (13 martie 1848) la înființarea la București a Facultății de Teologie Ortodoxă (16 noiembrie 1881), la desființarea titlurilor nobiliare în Austria (aprilie 1919), la Tratatul de neagresiune (!) din 25 iulie 1932 dintre Polonia și URSS, la răpirea în plin centrul Romei a lui Aldo Moro (16 martie 1978) sau la răpitoarea alegere a Elenei Ceaușescu în fruntea Consiliului Național Român al Științei și Învățămîntului (ședința din 28-29 noiembrie 1985) etc. – cîteva mii bune de referințe cronologice, nu exhaustive dar diverse și importante, capabile să recompună acel *puzzle* fascinant al istoriei, al evoluțiilor și revoluțiilor politice, sociale și economice ale Europei Centrale.

Tot despre revoluții vorbește și volumul documentar *1989 – Principiul dominoului. Prăbușirea regimurilor comuniste europene* (editori inspirați Dumitru Preda și Mihai Retegan, Ed. Fundației Culturale Române, 2000, 510 p.). După o binevenită rememorare cronologică a evenimentelor din anii și lunile premergători colapsului (din 11 martie 1985, ziua în care M. Gorbaciov devine secretar general al PCUS și pînă în 26 decembrie '89, ziua formării guvernului Roman la București), urmează 299 de documente elaborate/trimise între 19 aprilie și 26 decembrie '89 de către ambasadele regimului comunist român din Belgrad, Berlin, Bonn, Budapesta, Moscova, Paris, Praga, Sofia, Varșovia, Viena și Washington. Prin ele se recompune – în ciuda limbajului impersonal, aparent neutru, dar inevitabil clișeizat al acestui soi de mesagerie diplomatică – imaginea dramatică a căderii, asemeni pieselor de domino invocate, a regimurilor comuniste europene. Un plus de dramatism se întrevede încă în spatele telegramelor trimise de la Beijing de către ambasadorul vremii, Angelo Miculescu, în timpul lichidării protestului din Piața Tien An Men (ce altceva pot transmite cele cinci telegrame trimise spre București în noaptea fatidică de 4 iunie, la orele 3,00 – 3,15 – 3,30 – 4,45 – 5,45 a.m.?). În general, succesiunea documentelor oferă o poveste cu atît mai interesantă cu cît tocmai în capitala de destinație lucrurile păreau mai încremenite în stagnare; în aproape tot Estul fierberea era reală, inițiativele civice și politice făceau drumul firesc de la buna intenție naivă spre pragmatismul lucid, numai la București istoria părea înghețată în era de aur calp. Unele dintre documente au, în cuprinsul lor, fragmente culese cu italice; sînt fragmentele pe care conducerea MAE le elimina din rapoartele înaintate către *cabinetele 1 și 2* ale epocii (vezi, de exemplu, pp. 168-169). În fine, cititorului îi va fi imposibil să nu observe deruta intervenită, chiar și la nivelul telegramelor diplomatice, după 16-17 decembrie '89 – precum apelul aproape disperat al ambasadorului român la Moscova, Ion Bucur, către București de a primi instrucțiuni detaliate privind problema acelor „sute de mașini" cu cetățeni sovietici ce așteptau, în dimineața de 18 decembrie, intrarea în România; sau telegrama de o supremă și slugarnică stupiditate trimisă din Austria către MAE, în aceeași zi, puțin după miezul zilei: „Vă informăm că (...) Radiodifuziunea austriacă a început să transmită știri referitoare la așa-zise ciocniri violente care ar fi avut loc, chipurile, între organele de ordine și participanții la o demonstrație așa-zis pașnică din orașele Timișoara și Arad" – scria *așa-zisul* trimis al, *chipurile*, României la Viena, Trandafir Cocârlă.

Nu este nici un paradox faptul că tocmai anul 1989, care a deschis un nou orizont Estului și României, face posibilă apariția și la noi, ca în orice cultură care se respectă pe sine prin fapte și nu prin vorbe, a unor analize de auto-diagnostic prin care, grație preciziei curate a unui bisturiu bine turnat intelectualicește, puroiul mustind în foi de carte ale trecutului recent este plasat acolo unde trebuie. În această întreprindere, Alexandru Zub este unul dintre primii și cei mai avizați angajați. Recenta sa culegere de studii și articole *Orizont închis. Istoriografia română sub dictatură* (Institutul European, Iași, 2000, 199 p.) vine în continuarea unei interogații substanțiale pe care profesorul Zub a condus-o, cu probitate și eleganță rare, în mulți dintre anii din urmă. Cum spuneam, realitatea este mai stranie decît ficțiunea – și încă nici așa nu se poate explica foarte repede cum de un popor a mai scăpat teafăr (e drept, nu în totalitatea sa...) din decenii succesive de îndoctrinare perversă precum cele la care intelectualii României postbelice au fost supuși (v. capitolele *Decupaje ale tranziției* – dedicat anilor 1946-47 – sau *Impactul stalinist*, dedicat „revoluției culturale" începute în 1948). „Există *grosso modo* două etape importante în procesul de mistificare a istoriei românești: una stalinistă, pură, în anii '50, care subordona (...) discursul istoric scopurilor unei puteri străine, minimalizînd deci specificul național (...); alta neostalinistă, de prin anii '60, care a exacerbat sentimentul național, ca instrument al unei variante totalitare" – spune Al. Zub (p. 81) într-unul dintre capitolele-cheie ale cărții, *Istoriografia română în anii '80*, ce cuprinde traumele dar și cu miciile victorii ale deceniului. Nu în ultimul rînd, o marcă a autorului rămîne optimismul său, tonic pentru toți cei ce-au de-a face cu disciplina în discuție – vezi cvasi-bilanțul întocmit în penultimul capitol, *Un demisecol de istoriografie română*.

Un optimism – editorial și istoriografic – pe care, în felul lor, îl emană toate cele trei apariții amintite. Cîteva cuvinte, în fine, despre un detaliu considerat pînă mai ieri, din neștiință, ca fiind moft: cele trei volume au, la final, indicele cuvenit – așa cum se cade unor apariții care vor să fie nu numai interesante în anul lansării, ci și folositoare pe termen lung, după.

▲

Dilema vă recomandă

● Pe MTV, clipul piesei *Weapon of Choice* a lui Fatboy Slim, cu Christopher Walken, magistral în rolul unui om de afaceri cuprins de dans. (Dan Stanciu)

● *Lettre Internationale* (ediția de primăvară 2001). De cel mai înalt interes, „Cum s-a născut *Străinul* lui Camus" – o corespondență inedită, cu o scrisoare a lui Malraux, după prima lectură a manuscrisului, cu stricte „observații de detaliu" (cum le caracterizează chiar el: „lucruri utile, nu savante..."): „Fraza e puțin prea sistematic construită... Pe alocuri, devine manieră... Tot ce o privește pe mamă, se cuvine condesat..." Impresia fundamentală: „*«Străinul» e evident o operă importantă*". (Radu Cosașu)

● O carte bombă în contextul actual: *Religie și naționalism. Ideologia Bisericii Ortodoxe Române sub regimul comunist* de Oliver Gillet (Ed. Compania, 2001), rezumatul unei foarte documentate teze de doctorat despre relațiile dintre ortodoxie și etnicitate, despre derapajele primejdioase pe care aceste relații le mai pot provoca. (Simona Sora)

Pagină realizată de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Post şi consum

Pe la începutul anilor '90, dacă vroiai să ţii post şi, în acelaşi timp, să hălăduieşti prin Bucureşti, trebuia să dai dovadă de temeritate şi imaginaţie excesivă. De cele mai multe ori, nu aveai altă soluţie decît să recurgi la, pe atunci, aproape unica garnitură de cartofi prăjiţi şi la celebra salată asortată. Nu era lucru uşor: chelnerul nu credea nicicum în postul tău, ci te suspecta de sărăcie, şi te trata ca atare. La restaurant te duci să consumi, să petreci, să te dai mare, nu doar să-ţi astîmperi foamea. În concepţia de viaţă a chelnerilor şi a patronilor nu-şi găseau loc nici vegetarienii, nici o posibilă (ideală) categorie de locuitori prin hoteluri şi mîncători în restaurante. Cu timpul, cererea unui număr tot mai mare de public într-ale postului a atras după sine şi o ofertă tot mai diversificată. Nu e, aici, locul să analizăm cauzele cererii mai evidente de mîncare de post, mersul la biserică mai des şi mai pe faţă fiind lucruri mult mai serioase şi fără legătură cu sfera consumului. Este, însă, interesant de urmărit schimbarea de mentalitate a fast-food-urilor, restaurantelor şi magazinelor mai inteligente şi mai adaptabile în privinţa postului. Chiar şi firmele străine au înţeles că e vorba de un obicei naţional, ceva legat de ritualurile noastre religioase, şi că se poate cîştiga de pe urma lui. Prima firmă care s-a „trezit" a fost *Pizza Hut,* care oferă de cîţiva ani buni salate şi spaghete cu ciuperci, mîndrindu-se chiar pe uşa de la intrare cu meniul ei de post. Au urmat supermarket-urile. Unele dintre acestea, precum *Nik, Mega Image* sau *Vox Maris,* au început cu anunţul „Avem mîncare de post" şi cu rafturile de zacuscă, conserve de legume, măsline, ciuperci, chiar humus etc. Cu timpul, au devenit celebre anumite firme de mîncare de post, precum *Fofo,* şi a apărut concurenţa: puteai, deja, alege, din trei feluri de zacuscă, unele cu orez, altele cu ciuperci etc. Restaurantele au introdus şi ele în meniu feluri altădată dispreţuite, precum prazul cu măsline sau fasolea bătută, şi au început să te îmbie cu ele. Chelnerii şi vînzătorii şi-au consolidat cultura de post, punîndu-te în gardă că sosul X are maioneză, să nu cumva să-l cumperi, şi că sosul y are muştar, deci e valabil... La *Vox Maris* se găsea chiar şi parizer vegetal. Ultimul convertit a fost McDonald's-ul, care şi-a scos, şi el, la intrare, afişul cu meniul de post, şi a avut curajul, în sfîrşit, să-şi introducă salatele. Între timp, firmele mai demult specializate în post au introdus semipreparatele, mîncarea gătită „ca la mama acasă", pe care o poţi mînca tot acasă: la *Nik* sau *La Fourmi* există salatele *Art Café* (şi nu numai), dintre care multe sînt de post, dar şi varză călită, tocăniţă de ciuperci, sarmale cu orez, varză călită. Totul civilizat şi steril, în caserole de plastic învelite în celofan de unică folosinţă, un amestec eficient între tradiţiile culinare autohtone şi civilizaţia, grăbită, de supermarket.

Oferta variată transformă postul într-o problemă de opţiune. Se poate mînca şi aşa, nu are legătură cu sărăcia, ci cu credinţele şi alegerile fiecăruia. Şi oamenii ocupaţi, pentru care oraşul e de multe ori soluţia, pot mînca de post. Desigur că ieşitul în oraş (adică la distracţii) nu se prea potriveşte cu sobrietatea şi ritualul postului adevărat. În lumea de azi, a multor oameni gonind grăbiţi cu mobilul în mînă, postul îşi face loc inteligent, împrumutîndu-le limbajul. De aceea, într-o asemenea interferenţă de culturi, o tînără sexy, în mini-jupe şi cu şuviţe roz, mîncînd salată cu porumb pe terasa la McDonald's şi fredonînd din *L.A.* nu va mai fi pentru nimeni o ciudăţenie.

▲

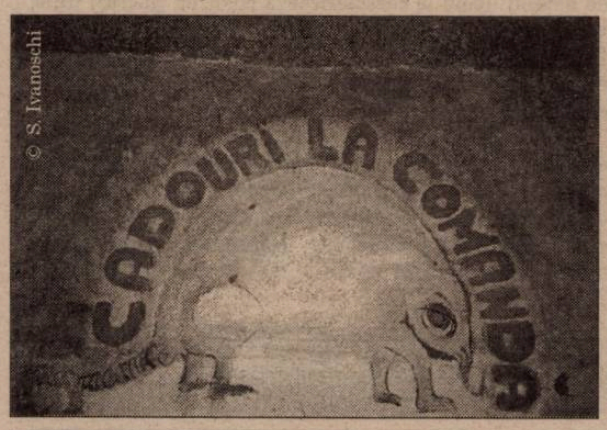

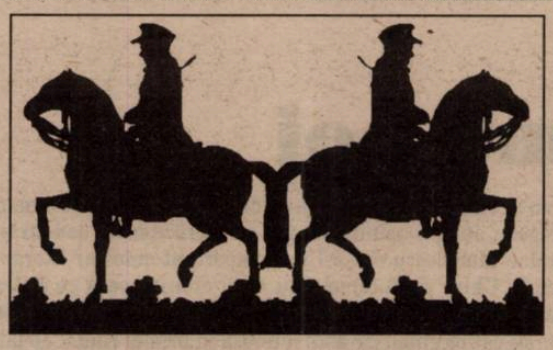

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Despre prezenţa lui Pongo în existenţa mea

...dacă tot am ajuns la 102 dalmaţieni şi nu ştim ce să facem cu cîinii vagabonzi

Pongo a fost unul din personajele majore ale copilăriei noastre. El era un negru devotat şi inteligent din poveştile submarinului Dox. „Aventurile submarinului Dox" apăreau săptămînal în fascicole şi ni le pasam în mare taină, fiindcă profesorul de română, la şcoală, şi tata, acasă, ni le interziceau, socotindu-le o prostie de care copiii n-au nevoie. Aureolate de o interdicţie, Doxurile deveniseră o lectură fascinantă, iar Pongo un nume de referinţă în jocurile noastre.

Un deceniu mai tîrziu – şi el obsedant – la 18 ani, în '48, la „Revista elevilor" (redacţia era pe Ştirbey Vodă colţ cu Luigi Cazavillan, în drumul de ieri spre „Cartea Românească"...), una din primele campanii împotriva literaturii burgheze care intoxicase ani de zile tineretul a fost îndreptată împotriva submarinului Dox. Am făcut praf, cu toată convingerea, odată pentru totdeauna, Doxurile – dar, din tot echipajul, Pongo mi-a rămas în cap, cum îţi rămîne cîte o schijă dintr-un război de 40 de ani pe care-l duci 100, încît nu mă pot uita la dalmaţianul-tată, numitul Pongo, fără să mă văd cînd copil citind în secret, cînd redactor combătînd Doxurile, refăcînd astfel prima clipă a duplicităţilor mele, ceea ce nu-i totuna cu aceea a primului amor.

Trecînd peste aceste prousto-freudisme la care tot omul serios se uită de sus, desigur, trebuie spus că Pongo al maturităţii mele, cel din *101 dalmaţieni,* este protagonist în cea mai zguduitoare secvenţă din cîte deţin printre capodoperele desenului animat. E vorba de acel grandios lătrat prin care Pongo, împreună cu consoarta lui, dă alarmă că li s-au furat copiii şi cer ajutor semenilor lor.

Hau-haul trece din tăpşan în tăpşan, din ogradă în ogradă, din hău în hău, fiecare „rasă" decriptîndu-l şi transmiţîndu-l mai departe, cu toată energia neliniştii şi solidarităţii, pînă va ajunge la bătrînul şi înţeleptul „Colonel", un schnauzer flocos şi somnoros care, chiar trezit din paiele calde, fie şi incapabil să mai ştie cît fac 3 x 5, mai are autoritatea şi luciditatea să trimită în recunoaştere o pisică detectivă şi deductivă: se descoperă castelul demonic unde sînt ascunşi kidnapaţii, părinţii sînt puşi pe pista cea bună.

„Danezul" – un fioros cu inima ca pîinea caldă – îi va recomanda lui Pongo această idee de cea mai largă semnificaţie: „Dacă vă rătăciţi, lătraţi!" Despre forţa şi frumuseţea unui lătrat în pustia şi fundul lumii, parcă nu s-a „scris" ceva mai frumos, de la Arghezi încoace. Secvenţa e simplă, clară şi băucitoare. Fabula îţi frînge inima sub surîs şi-ţi transmite melancolia angoaselor paterne. Morala îţi dă „apă la şoareci" – cum ni se spunea, celor fragezi, de către cei mari, tari şi duri, cînd ni se combătea, inteligent, sentimentalismul la fel de nociv ca „submarinul".

De ce să fi ajuns lacrimile noastre tocmai la şoareci, făpturi cu totul antipatice, şi nu la hipopotami sau girafe – n-am înţeles din cea mai adîncă fragedie, ba mi s-a părut întotdeauna o absurditate pe care mă tem că nu voi mai ajunge s-o combat.

P.S. Am aşteptat duminică, la TVR 1, orele 16, după un meci prostovan, *101 Dalmaţieni,* cum era anunţat; a fost ciocănitoarea Woody. Nici dacă am sta în cap, nu-i totuna...

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

De la CE FAC BĂRBAŢII la ÎN TOALETE

Aseară am intrat să mă spăl pe mîini. La KFC. Pentru neiniţiaţi, locul de unde iei pui făcuţi americăneşte să-i mănînci româneşte. Mergeam la „Tigru şi Dragon", mi-era foame. Toaleta KFC, una dintre cele apoase. Bălţi peste tot, cu hîrtie igienică înmuiată şi săpun prelins, pe chiuvete, ioc, în locurile special amenajate. Bărbatul din faţa mea se uita în oglindă. Îşi dăduse cu mîna prin păr. Apa încă îi picura şi un fir de păr îi curgea spre nas. A ieşit. Încerc săpunul lichid să văd ce-mi oferă. Ultimele picături mi se aştern în palmă. Chiuveta de lîngă mine se ocupă. Nu prea îmi place să mă uit în oglinzile publice... de obicei, întîlnesc figurile altora. Omul se uita ticăit la propria-i figură. Un fel de criză de identitate, cred. Dar mîinile lui iau apa din chiuvetă şi fac o frizură creaţă. Cu creasta asta iese pe uşă, spunînd: „io-l găsesc". Replica nu-mi răspundea nici unui gînd, aşa că răspunsul a venit dinspre toalete. „Nu-mi vine." Ies.

E momentul să explorez cu amintirea şi alte locuri similare.

Cinema „Studio". Aflate la subsol, uşile stau deschise mereu. Pe ele, figuri decupate din revista *Cinema,* seria veche. Sper, actori de mîna a doua, stîngă, bărbaţi, dreapta femei. Se intră pe acelaşi culoar. Cînd la femei e coadă, se blochează accesul către bărbaţi. Şi cînd nu e coadă la femei? Pe o asemenea coadă, în toaleta bărbaţilor era tihnă. Rula „Wonder Boys". Astfel, triumful unui rîgîit n-a putut fi stăvilit de efectele sonore ale filmului, ce merita Oscar nu doar pentru muzica lui Bob Dylan.

Bistro-ul „Athénée" înghesuia pînă acum vreo lună ambele sexe într-o cămăruţă, spre care te urcai pe o scară scîrţîitoare. Îţi afla oricine ascensiunile. Două femei ocupau spaţiul. Greu să te strecori. Ce manevre să fac? Mă strecor, nu ştiu cum să-mi acopăr propriile zgomote. Zilele trecute, situaţia se schimbase... bărbaţii urcă, au spaţiul prima pe stînga, femeile urcă, trec pe lîngă toaleta bărbaţilor, conduc autoritar pe un culoar şi iau prima la dreapta. Sus pe uşi, bărbat şi damă tipul interbelic.

„Taifas", altă atracţie. Restaurantul e subsol. Toaletele, etaje. Primul, bărbaţii. Al doilea, femeile. Şi dă-i şi urcă pe scări înguste. Nu sînt feminist, dar parcă e ceva greşit.

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Ce este un luminiş?

Caracterul de „luminiş„ (în sintagmă heideggeriană) al locului unei viitoare localităţi sau *lucus a non lucendo* (în formularea inspirată a lui Leonardo Amoroso, care traduce termenul în spaţiul lingvistic latin şi totodată îl încarcă hermeneutic cu noi semnificaţii) nu presupune cu necesitate o amenajare a sa prealabilă, ci doar un potenţial de a găzdui acel eveniment. „Luminişul" poate fi privit astfel drept unul dintre cele două moduri ale spaţiului sacru, cel în care teritoriul propriu-zis este definit de limitele sale şi în interiorul căruia nu există o structurare spaţială semnificativă. „Luminişul", ca potenţial *Raum*, este un spaţiu sacru (*lucus*) definit prin diferenţă fizică faţă de ceea ce este împrejurul său; o diferenţă însă, cum vom vedea, limitată la grad, iar nu una de rang. *Lucus* este vizibil altfel decît *silva*. Acel integral-Celălaltul care este sacrul îşi găseşte astfel un echivalent în diferirea spaţiului unde se va fi manifestînd *(lucus)*.

Întreaga discuţie cu privire la locul public-ca-"luminiş„ survine în siajul formulărilor heideggeriene din *Sein und Zeit* respectiv, coroborate, al celor din *Construire, locuire, gîndire* şi *Originea operei de artă*. Locul aşezării umane, acel teritoriu al întîlnirilor care fac din el un loc public, capătă la Heidegger o definiţie care îi sugerează în proces şi originea. Aşezările au nevoie de un teritoriu al aşezării, de *Raum*. Din definiţia conceptului (Heidegger, 1995, 185), reies cîteva aspecte esenţiale ale acestui tip de loc:

a) este un loc cu un anumit potenţial dintr-un spaţiu al indistincţiei, „pustie" sau mai degrabă pădure; este un loc deschis, mai luminat decît restul spaţiului (pădurii) şi, prin aceasta, el însuşi mai „vizibil" deopotrivă pentru cel care doreşte să îşi aşeze acolo tabăra, cît şi pentru zeul care veghează de sus. Luminişul, căci despre el este vorba, se oferă pe sine pentru a fi „rînduit, cedat, eliberat" (Heidegger, 1995, 185), dar, în virtutea atributelor sale preliminare, dintre care cel mai important este „luminozitatea" sa, care îl face vizibil şi, deci, eligibil. Cu alte cuvinte, el iese în întîmpinare, făcîndu-şi prezentă, ca potenţial, calitatea de a fi diferit de pădurea obscură din care este decupat. Ce este acest luminiş? În chip evident, el nu (mai) este *silva diffusa et inculta* a lui Servius, nici *silva oscura* în care se regăsea la jumătatea vieţii Dante. Dacă *silva* este „deasă, încurcată şi sălbatică" (Amoroso, 127), *luminişul* are cu totul alte calităţi: a) este un *lucus*, adică o *pădurice sacră*, probabil loc al ritualurilor prealabile, aşadar găzduitor deja al unor evenimente care l-au consacrat ca loc public; astfel, l-au menit poate unei aşezări şi, deci, pe cale de consecinţă, unei modificări a geografiei sale.

b) Ca aspect fizic dat, el este slab populat cu vegetaţie: arbori tineri, rari şi trestii, ceea ce sugerează şi proximitatea unei ape – condiţie esenţială pentru succesul unei aşezări; prezenţa vegetaţiei înseamnă în acelaşi timp că, scos la lumină fiind, luminişul se păstrează *adumbrit* şi, probabil ceea mai interesantă concluzie a lui Amoroso, pentru a-şi păstra calităţile de *lucus*, luminişul nu trebuie curăţat total nici atunci cînd, precum sugerează Heidegger, este „făcut liber" (1995, 185); adumbrirea luminişului este temei păstrării sale ca *lucus*, oscilînd indecis, poate ca *pharmakon*-ul aristotelico-derridean (revizitat la noi de Andrei Pleşu în *Minima Moralia)*, între *clarus* şi *silva*.

Ambiguitatea acestei situări în interval, asupra căreia atrage atenţia Amoroso, este cumva sugerată în prealabil chiar de către Heidegger – cu toate că, probabil, involuntar. Mai precis spus, stabilitatea acestui *Raum* este din capul locului subminată de două observaţii ale autorului: prima se referă la faptul că astăzi „în drumul nostru locuim cînd într-un loc, cînd în altul" (1995, 177), ceea ce înseamnă că ridicarea casei pe locul care ni se oferă nu stabileşte cu necesitate o relaţie definitivă.

A doua precauţie se referă chiar la definiţia lui *Raum*; el este un loc pregătit aşa cum ni s-a arătat, „pentru aşezarea unei colonii sau a unei tabere" (1995, 185). Comentatorii, mai cu seamă cei dinspre arhitectură, ai termenului par a fi de îndată fascinaţi de noţiunea de aşezare, ignorînd *cine* anume pare să se aşeze într-un astfel de loc – şi *pentru cît timp*...

▲

Concursul DIALOG LATIN 2001

Ziua Internaţională a Francofoniei (20 martie) – Ziua Internaţională a Latinităţii (15 mai)
Deschis tinerilor între **18** ani (împliniţi cel mai devreme la 20 martie 2001) şi **22** de ani (împliniţi cel mai tîrziu la 15 mai 2001)

PREMII:

I. O călătorie de o săptămînă la Roma în luna iulie 2001 (drum dus-întors, cazare, masă, activităţi culturale); **II.** 1 CD-Rom; **III.** 1 CD audio. În măsura posibilităţilor, alte premii şi menţiuni în cărţi ş.a., oferite de instituţiile reprezentate în Comitetul de pilotaj.

PROBE

I. Transcrierea pe foaia de concurs a soluţiilor pregătite **acasă** la subprobele:

a. Se dau următoarele definiţii: **1.** *amoris ignis* (substantiv); **2.** *pessoa digna de consideração* (pronume); **3.** *série qui n'en finit pas* (substantiv); **4.** *vis iluzoriu, irealizabil* (substantiv); **5.** *uno de los primeros emisarios que inspiró a los inventores de un medio de transporte moderno* (substantiv); **6.** *in aggiunta di qualcosa* (adverb); **7.** *musa incitatus* (adjectiv); **8.** *cada uma das diversas gradações de uma cor* (substantiv); **9.** *muoversi nello spazio e nel tempo con la forza dell'immaginazione* (verb); **10.** *eterno ideal abstracto y subjetivo que el hombre busca desde tiempos inmemoriales y trata de alcanzar en la mayoría de sus realizaciones* (substantiv); **11.** *issu de la culture latine* (adjectiv); **12.** *asociere între două sau mai multe persoane* (substantiv). Se cere să se găsească cuvintele corespunzătoare în fiecare limbă şi, pentru cuvintele în alte limbi, echivalenţii lor în limba română, respectiv în limba aleasă pentru redactarea probei nr. **II.**

b. Să se găsească un cuvînt care există sub *exact* aceeaşi formă *grafică* în 3 din cele 5 limbi romanice de mai sus.

II-III. La concurs se vor redacta:

1. un text de cca *500* de cuvinte în una din cele 5 limbi de mai sus alta decît româna pe tema *călătoriei*, care *să includă* echivalenţii celor 12 cuvinte de la prima probă în limba aleasă pentru redactarea textului;

2. un text de cca *15-20* de rînduri în limba română, în care să se *inventeze* istoria cuvîntului ales la proba *I. b.* şi să se dea o explicaţie *imaginară* cu privire la originea lui şi la trecerea lui în celelalte limbi

ÎNSCRIERI ŞI INFORMAŢII SUPLIMENTARE:

Uniunea Latină
Casa Academiei
Calea 13 Septembrie 13, 76100 Bucureşti
Tel. 410.3.409, Fax 410.3.410
Poştă electronică: ulat@iordan.lingv.ro
Concursul se va desfăşura sîmbătă, 21 aprilie 2001, ora 10,
la Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine, Universitatea din Bucureşti.

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Eurolac

Agitată zi, pe cuvînt. Cum s-a crăpat de ziuă, ne-a trezit primarul şi-a-nceput să urle că-i mizerie. Cică să tăiem via, că de-acolo ni se trage. Că bem prea mult, că n-avem grijă. D-astea. Cît eram noi pe deal, prin vie, i-am văzut pe unii că trec gîrla. Au pus mîna pe Miţa lu' Vînătoru şi pe Veta lu' Culegătoru. A behăit o oaie, da' ele n-au înţeles. Aşa că ăia le-au lăsat grele şi gata. Am coborît, i-am luat la pumni, şi pe ei, şi pe ele, dar neîntîmplata se-ntîmplase. Au născut pe la nouă, nouă-jumate. Cam boccii, copiii. Nu semănau cu neamul nostru. Da', vorba primarului, asta-i viaţa, are şi uşor şi greu. Pe la ora 10 erau deja mărişori. Se jucau de-a roaba cu puradeii ţiganilor de peste drum. Dup-aia s-au încăierat. Al lu' Coman se-mbătase, a ieşit călare prin sat şi-a dat foc la vreo două case. Ne-am tras şi noi, care prin pădure, care prin vie. (Că n-o tăiasem chiar de tot, cine-şi uită trecutul...) Vlădescu s-a inervat, a zis că-i bagă un par în trei litere de jos. Mihăilescu l-a-mpins cu cal cu tot în gîrlă şi ăla s-a cărat. A mai venit şi Ştefan. Da' noi ne săturasem, aşa că l-am întrebat, la mişto, *Ştefan, tu speli cu Dero?* S-a inervat şi-a făcut o mînăstire. Da' pe la 11, ţiganu' a ieşit cu toţi ai lui şi ne-a cerut bani, că ne-njunghie. I-am dat, ce să facem. Te pui cu nebunu'?

La prînz ne-am pus la masă. Apă plată, frunze de viţă şi-un codru de scoarţă. Tot n-am avut linişte. A venit al lu' Rusu, paznicu' de la porci. Avea o rangă şi-o limbă spurcată. Ne-a luat frunzele şi-a plecat. Pe la 12 s-a-ntors şi ne-a luat hîrtia igienică. Peste-un ceas s-a întors iar. Nu mai avea ce să ia. A-nhăţat un gard şi-un ceas de butelie. A-nceput să plouă. Cu băşici. Era atîta apă că mi-a venit ideea să inventez insulina. S-a făcut noroi, am ieşit afară, am făcut un şanţ să curgă apă la vecinu'. Ăla a împins apă în curte la Chioru. Şi tot aşa, pînă la masoni. Primaru' iar a-nceput să ţipe, că sîntem neserioşi. Am făcut un baraj în arc, două galerii forţate şi-un combinat. Pe la două le terminasem, da' s-au surpat toate. Aşa-i plastilina, nu ţine.

Pe la trei după-masă, iar a venit tîmpitul ăla de Rusu. Apa-i luase şopronul, aşa că s-a băgat în casă la Manole. Ăsta s-a enervat, şi şi-a făcut altă casă. Pe la patru era gata. Mare, cu trei camere decomandate pe hol, gresie, pişcină, d-astea. Păcat că-i fugise nevasta. Da' nici el n-a prea căutat-o. S-a adunat cu pletosul de peste deal, prietenul lui. Au băut ceva, au cîntat-o pe-aia cu plopii fără soţ şi s-au culcat în iarbă. I-o fi tras pămîntul la şale, că unul nu s-a mai trezit şi-ălălalt a scos un ziar. Primarul a zis că să-i pună poza în fiecare număr, altfel îl băga în pivniţă la căminul cultural. L-a şi băgat de vreo două ori. O dată pe la cinci, altă dată pe la şase, şase fără ceva. Da' şi ăsta, ba i-o punea, ba nu. Timpul era bun.

Pe seară, ne-am strîns la căminul cultural. I-am dat afară pe evrei şi am făcut un proces literar cu public. Dup-aia am jucat bingo pe cocoţate şi leapşa pe licitate. Am stins lumina să jucăm gajurile. Una m-a pupat pe tatuaj, eu m-am ales cu o poşetă. Era plină cu rulmenţi. Pe la şapte s-au auzit nişte şuierături, ne-am speriat şi ne-am călcat în picioare la ieşire. Pompierul de serviciu a crezut că-i cutremur şi a demontat furtunul de la cazanul de ţuică. Da' ce să vezi, în pivniţă mai erau unii. Au ieşit şi ăia afară. Pe unii-i cunoşteam, pe alţii nu. Ne-am îmbrăţişat şi ne-am bătut cu pumnu-n piept. Am plecat pe la casele noastre. Era tîrziu. Ieşise luna. Pe uliţa mare unii privatizau vitele de prin curţi. N-am zis nimic, ca să-mi dea şi mie ceva mai tîrziu. O găină, un comision, ceva. Pe drum, am trecut pe la tipografia pletosului şi ne-am făcut ţigări din ziarele lui. Ne-a văzut unu' dintr-un elicopter şi ne-a-ntrebat ceva pe limba lui. Dracu' să-l priceapă. Ne-a aruncat gumă de mestecat şi cărţi de credit. Da' unde să le bagi? Seara m-am uitat la televizor. La bulgari. Au ăştia nişte cefe...

▲

LA FAŢA LOOK-ULUI

Adina POPESCU

Spectacolul străzii vs. „cea mai frumoasă fată din lume“

Nu-mi place să vorbesc despre modă. Nu mă uit niciodată la emisiunea „PRO-FASHION“. Nu frunzăresc reviste gen *Avantaje* sau *Elle* şi nu cutreier magazinele de pe Calea Victoriei. Nu comentez cu prietenele toaletele Mihaelei Rădulescu şi nu discut despre bijuteriile fetei generalului de la trei. Nici măcar nu încerc să mă îmbrac la modă. Îmi place doar să merg pe stradă şi să privesc spectacolul oferit de trecători; constat cum arată, cum se îmbracă, cum se poartă. Sînt un atent observator al *look*-ului fiecăruia *(look* – un cuvînt împrumutat care nu mă încîntă, însă pe care îl accept, pentru că exprimă scurt, concis o mulţime de elemente de detaliu cu un acelaşi numitor comun) şi mai ales evoluţia *look*-ului de-a lungul unei perioade de timp.

Înainte de '90, îmi amintesc vag că oamenii arătau la fel. Femeile purtau fuste din stofă cu o lungime decentă, ciorapi ieftini – culoarea piciorului, pantofi de la „Clujana“. Bărbaţii aveau părul tuns regulamentar şi, de obicei, se îmbrăcau în costume destul de uzate, iar în vacanţele de la munte în treninguri din bumbac (tot atunci îşi permiteau să nu se bărbierească zilnic). Băbuţele îşi dădeau părului rar şi cărunt o nuanţă de mov cu un strop de violet de genţiană. În intimitatea apartamentelor cu ţevi de calorifer îngheţate existau halatele din molton şi nişte papuci standard pe care-i detestam: în carouri, cu maro, alb şi negru şi cu închizători metalice care zdrăngăneau la fiecare pas. Liceenii erau obligaţi să-şi poarte uniformele groteşti bleumarin-bleu.

Aproape instantaneu cu aşa-zisa noastră revoluţie, pe străzile marilor oraşe s-a produs o explozie de culoare şi de fantezie. Oamenii îşi exprimau personalitatea frustrată atîta timp, îşi căutau *look*-ul şi nu conta dacă ţoalele lor erau mărfuri turceşti sau chinezeşti. Tinerii experimentau stiluri de viaţă occidentale. Astfel au apărut grupurile destul de omogene de rockeri cu *look*-ul lor specific: bocanci, blugi sfîşiaţi, geci şi pantaloni din piele, tricouri cu „Metallica“ şi cu „Sepultura“, lanţuri, ţinte, cercei în urechi şi în nas. Timp de cîţiva ani a fost o adevărată invazie a pletoşilor, mulţi dintre ei teribilişti: „Cine nu are pleată, nu-i rocher adevărat!“. În opoziţie şi mult mai paşnici erau depechereii (fanii formaţiei „Depeche Mode“) cu blugi uşor evazaţi şi cu hanorace. Punkerii reprezentau varianta dură a rockerilor şi din punctul de vedere al *look*-ului: pletele erau înlocuite cu creste, eventual şi vopsite, cerceii se înmulţeau, la fel şi lanţurile şi tatuajele. În rest, aceiaşi blugi rupţi şi scrişi, aceleaşi geci din piele groasă, „de motor“. A avut loc şi o reînviere a spiritului *hippie,* variantă autohtonă, cu relansarea evazaţilor, iilor, vestelor din piele întoarsă cu franjuri, mărgelelor colorate şi medalioanelor cu diverse simboluri, picioarelor desculţe, florilor din păr. De amintit, stilul rap (şepcile întoarse şi salopetele largi, purtate invers) şi stilul *grunge,* foarte lălîu (adepţii erau fanii lui Kurt Cobain de la „Nirvana“).

Cu timpul, întreaga euforie provocată de presupusa libertate de expresie a început să dispară: rockerii de conjunctură s-au tuns şi şi-au aruncat casetele cu „Iron Maiden“, hippioţii şi-au atîrnat chitările în cui, iar pe raperi şi pe depecheri i-au înghiţit pămîntul. Strada a redevenit cenuşie şi fadă.

Totuşi *look*-ul nu depinde doar de stiluri de viaţă trecătoare. De exemplu, se poate vedea o evoluţie şi-n viaţa cartierelor mărginaşe ale Capitalei, o lume a blocurilor mîncate de igrasie, fără uşi şi fără ferestre. Aici, imediat după '90, era în vogă moda şlapilor din plastic inscripţionaţi cu numele echipelor de baschet americane, a gumei „Turbo“ (cea cu surprize cu maşini străine care făcea „cele mai meseriaşe baloane“), a seminţelor „de floare“, a colanţilor siclam şi a treningurilor fosforescente din fîş creponat. Fetele se blonzeau cu apă oxigenată, iar băieţii, viitorii „manelişti“, îşi trăgeau cîte o geacă turcească din imitaţie de piele şi-şi lăsau cîte o chică, ţeapănă de la gel. Însă promovarea hip-hop-ului românesc a dus la apariţia „băieţeilor de cartier“ al căror *look* imprimă o nouă personalitate „ghetourilor“ bucureştene. „Viaţa printre borfaşi e dură“, aşa că nu te poţi baza decît pe „tovarăşii tăi“ de la scara doi, cei care sînt la fel ca tine: tunşi aproape chilug, ca puşcăriaşii, cu pantalonii lor largi sau de camuflaj pe care calcă atunci cînd păşesc, cu pitbul-ul în lesă după ei (cîinele este un alt apanaj al *look*-ului).

În contrast cu lumea interlopă, *high-life*-ul îşi cere dreptul la haine *business,* cît mai „de firmă“, cît mai elegante şi din materiale cît mai fine. Cineva care a fost promovat în cadrul companiei trebuie să-şi schimbe automat şi *look*-ul, adică să renunţe la blugi şi la încălţări din pînză. Aşa că, la primii cinci sute de dolari cîştigaţi, colindă oraşul care se mărgineşte la vecinătăţile hotelului Hilton pentru a-şi cumpăra ţoale corespunzătoare, destinate întîlnirilor de afaceri.

În rest, *look*-ul oamenilor obişnuiţi suferă toane de moment. Acum vreo cinci ani, fetele purtau iarna fuste scurte, ciorapi negri cu lycra, iar peste ciorapi nişte şosete grosolane din lînă, total inestetice, dar foarte la modă. Acum şosetele au fost date uitării, în schimb încălţările cu talpă înaltă şi groasă, „bucuria piticului“, umblă singure pe stradă. Părul nu se mai oxigenează, nu se mai tratează cu chena arăbească sau cu albastrul de metil, în schimb se vopseşte în toate nuanţele posibile şi incompatibile (orice brunetă vrea să ajungă blondă!). Cerceii în buric şi în limbă sînt depăşiţi, dar încă se mai acceptă tatuajele (simboluri: in & yang, cruci, zvastici, steaua lui Moise, inimi cu săgeţi, motive florale, şerpi, balauri, numele iubitei, maşini, casa de la ţară, scene biblice etc.) în diverse zone (de preferat pe piept, sîni, braţ, umăr, spate, fund). Se coafează părul pubian. Culoarea ochilor poate fi schimbată prin lentile de contact (chiar şi culori neverosimile – roz, galben şi, în plus, alte invenţii: ochi de pisică, ochi care oglindesc luceafărul, marea etc.) Există o campanie a remodelării corpului prin: *fitness* pînă la epuizare, operaţii estetice, implanturi cu silicon. Femeile moderne se dau în vînt după regimuri de slăbire (sub 1.000 de calorii pe zi) sau înfulecă produse naturiste şi se bazează pe „Siluet R“ (o lingură de pudră valorează cît o masă consistentă) sau se îndoapă cu medicamente. Apoi, după ce au ajuns la greutatea ideală, asaltează second-hand-urile pentru a-şi reînnoi garderoba. Niciodată nu recunosc că vin aici din motive financiare, ci invocă faptul că într-un second-hand găsesc haine mai deosebite, „unicate“ pe care de îndată ce le repereză şi le smulg una alteia din mînă.

Dar... a venit primăvara, au reapărut fustele scurte, bărbaţii au motive de a ieşi la plimbare singuri, fără soţii sau iubite. Scriu acest text pe o bancă din Cişmigiu unde totul e verde şi înflorit, iar păsărelele ciripesc. Recitindu-l, constat că sînt captată într-o lungă enumeraţie, o istorie a *look*-ului românului postdecembrist şi simt nevoia să specific că, deşi eu nu încerc să mă îmbrac la modă, cred totuşi că acest *look* (fi-ar să fie, cuvînt împrumutat, însă necesar) ar trebui să exprime, mai mult sau mai puţin, personalitatea fiecăruia.

▲

Alice POPESCU

Metonimia corpului omenesc

Uneori sîntem doar nasul, bărbia sau urechile noastre, lucru deloc satisfăcător. Şi atunci devine limpede că ceva fundamental trebuie schimbat odată pentru totdeauna. Nasul, bărbia sau urechile, desigur. Ori alegem să ne asumăm imaginea exterioară la nivel lăuntric, într-un demers dificil, de asumare a propriei umbre.

Pe plan mondial, chirurgia estetică a devenit o opţiune după anii '20, căpătînd o oarecare anvergură abia după cel de-al doilea război mondial. „Aşa, tentative au fost încă din Antichitate“, îmi explică dl dr. Badea.

La cabinetul de chirurgie estetică al doctorului **Octavian Badea** am ajuns luînd adresa dintr-o revistă de *lifestyle*. *„Centrul de chirurgie estetică* funcţionează aici de doi ani, dar lucrez în sistemul privat de patru ani.“ Dl Badea este medic primar la Spitalul de chirurgie plastică reparatorie şi arsuri şi asistent universitar la catedra de chirurgie plastică din cadrul U.M.F. „Carol Davila“. Operează din 1994. „Chirurgia estetică este o specialitate a chirurgiei plastice şi de reconstrucţie. În majoritatea secţiilor de chirurgie plastică din spitalele de stat – şi sînt destul de multe, în Bucureşti şi în ţară – se fac operaţii estetice, dar pacienţii preferă clinicile particulare, unde dispun de condiţii mult mai bune (sterilizare perfectă, confort, îngrijire şi supraveghere permanente etc.). Firesc şi costurile sînt mai mari, ele se calculează în sute sau chiar cîteva mii de dolari, în funcţie de amploarea, complexitatea şi gradul de dificultate al intervenţiei.

Consultînd baza imagistică a clinicii şi ascultînd explicaţiile doctorului Badea, mi-a devenit clar faptul că, dacă trupul omenesc ţine de domeniul ştiinţei, chirurgia, în primul rînd cea estetică, trebuie să ţină de acela al artei. Cred că undeva, într-un strat epidermic al reprezentărilor sociale din care se hrăneşte omul modern, trăieşte şi mitul vulgar, liniştitor, că într-o zi, cînd corpul nostru nu va mai suporta abuzul şi agresiunile la care este supus, iar noi nu-i vom mai accepta îmbătrînirea, vom avea puterea de a-l face ca nou pentru o anumită sumă de bani. Pare un pact faustian al timpului nostru. Pe parcursul acestei discuţii, însă, mi s-a atras în mod constant atenţia că „materialul“ cu care lucrează chirurgul estetician este un organism viu, în continuă devenire şi într-o luptă perpetuă cu timpul, un model unic ale cărui posibilităţi de transformare sînt limitate – „Noi sîntem croitori de mîna a doua. Modificăm costume gata făcute“.

Cher va rămîne tînără pînă într-o zi cînd un nou lifting (operaţie de întindere a pielii care poate fi garantată pentru maximum 5-10 ani, în funcţie de regimul de viaţă, ritmul de îmbătrînire al fiecăruia ş.a.m.d.) va deveni inutil. Există modificări ale organismului: calcifiere osoasă, atrofie musculară care nu suportă reparaţii. O mînă descărnată poate suferi o intervenţie chirurgicală prin care să i se facă implanturi de grăsime din alte zone ale trupului, dar acest lucru devine imposibil la nivelul întregului corp. Chiar celulele grase din organism există într-un număr limitat şi invariabil implanturile naturale (de piele, grăsime) trebuie să revină din organismul aceleiaşi persoane: „Dacă celulele nu au acelaşi ADN, organismul nu le recunoaşte şi le respinge.“

La o analiză atentă, nici mitul sînilor Pamelei Anderson sau ai altor vedete *Playboy* nu mai pare la fel, văzut prin ochii specialistului. „Una e ceea ce vedem noi la televizor prin sutien şi alta e realitatea.“ Care-i realitatea? În majoritatea pozelor, Pamela Anderson apre în poziţii în care sînii sînt susţinuţi cu mîna. „Sînii ei sînt foarte mari pentru că au fost căzuţi şi li s-a pus o proteză foarte mare ca să nu se bage de seamă.“ Şi exemplele ar putea continua.

Majoritatea pecienţilor de chirurgie estetică sînt femei, iar cele mai solicitate intervenţii sînt cele de implant mamar, rinocorecţie şi lipoabsorbţie. Există, totuşi, şi bărbaţi care apelează la acest tip de chirurgie pentru lipoabsorbţie, modificarea conturului buzelor, corectarea nasului, bărbiei, a rotunjimii feţei, a calviţiei şi altele. Chiar şi urechile clăpăuge au leac. Şi nu numai.

De doi ani încoace, mentalitatea românilor în ceea ce priveşte operaţiile estetice s-a modificat. Au început să nu se mai ferească şi să admită public faptul că au apelat la aceste servicii pentru a-şi aduce modificări propriei lor imagini. Şi în majoritatea cazurilor modificările de *look* sînt fundamentale prin simpla intervenţie asupra unui detaliu corporal.

Dar elementul cu adevărat fascinant al relaţiei individului cu propria sa imagine corporală este cel psihologic. Şi aici pacienţii se împart în categorii: „Sînt pacienţi complexaţi de un anumit aspect datorită unui dismorfism evident. Dacă dispare motivul, într-o anumită măsură se schimbă şi modul în care ei interacţionează cu ceilalţi. Sînt persoane – şi în măsura în care le identificăm, trebuie să le eliminăm din rîndul pacienţilor de chirurgie estetică – cu o problemă familială (soţul are pe altcineva) şi pacienta crede că, rezolvînd un anumit dismorfism, real sau imaginar, îşi va aduce pe făgaşul normal viaţa de familie. De fiecare dată cînd întîlnesc un astfel de caz, îi spun clar că relaţiile interumane nu se rezolvă prin chirurgie estetică.“ La fel stau lucrurile în privinţa persoanelor cu tulburări de personalitate care, în urma operaţiei, fie vor fi nemulţumiţi de rezultat, fie îşi vor deplasa complexul spre alt aspect corporal. „Orice rezultat postoperator are şi o mică hibă. Niciodată nu o să se obţină perfecţiunea. În consecinţă – încheie dl dr. Badea – pacientul este liber să-şi aleagă medicul, iar, la rîndul său, chirurgul estetician are libertatea – şi chiar obligaţia – de a-şi selecta pacienţii“.

Cum spuneam, uneori sîntem doar nasul, bărbia sau urechile noastre şi ne modificăm trupul pentru a ne simţi întregi, împăcaţi cu noi înşine. Totul este să nu devenim sînii sau coapsele noastre şi cam atît.

▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Tita CHIPER

antinostalgia

Politica şi poliţia

„Îndată ce se schimba guvernul, se schimba şi personalul administrativ. Iată, de pildă, în poliţia Bucureştiului. În 1903 avea 271 de funcţionari. Cînd au venit liberalii la putere, la 14 februarie 1901, au găsit funcţionînd 247. Imediat au schimbat 230. În 1899, cînd veniseră conservatorii la guvern, din 271 schimbară 250. Iată şi un exemplu mai general. În februarie 1901, din 483 funcţionari ai poliţiei, cîţi erau în toată ţara, liberalii schimbaseră îndată 327. În 1899 conservatorii, din 578 înlocuiseră 339. Vasile Lascăr a găsit în 1903 un număr de circa 100 de funcţionari ai poliţiei care aveau ceva mai mulţi ani vechime. S-a gîndit că probabil erau buni poliţişti şi de aceea urma să-i declare definitivi în posturile lor. A vorbit, înainte de a lua această hotărîre, cu un deputat care îndată i-a declarat: «Nu cumva să faci această greşeală. Sînt patru toţi (la el în oraş – *n.n.)*. Pe doi din ei îi ţinem şi noi şi conservatorii de milă; ceilalţi doi sînt nişte pungaşi, foarte abili, de care nu se poate scăpa nimeni, fiindcă sînt nişte agenţi electorali de mîna întîia, de care au nevoie toate guvernele.»“

(Ion Bulei, *Atunci cînd veacul se năştea...*, Editura Eminescu, 1990)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Greşeli fatale

Degeaba anumiţi oameni politici denunţă caracterul anti-naţional al unor festivaluri de teatru cu specific cosmopolit, degeaba diverşi specialişti în structuri militare şi yoga, psihologie şi psihiatrie, bioenergoterapie şi vrăjitorie, reuniţi pe şest la un tîrg de carte, avertizează că România este ţinta unui război parapsihologic, noi ignorăm pericolele, ne comportăm iresponsabil, ba chiar, s-ar putea spune, inconştient, bîjbîind orbeşte în căutarea uşii spre Uniunea Europeană şi NATO şi dovedind, în acest fel, că sîntem un popor subdezvoltat intelectual, dacă nu de-a dreptul handicapat psihic.

A demonstrat acest lucru recenta Gală a Premiilor UNITER, la care au fost nominalizate două spectacole ungureşti (de la Teatrul Naţional din Tîrgu Mureş şi Teatrul Maghiar din Cluj Napoca, autorii pieselor fiind un neamţ şi un franţuz, respectiv Wedekind şi Molière), prezente, de altfel, şi la Festivalul Naţional din noiembrie, iar regizorul primului şi protagonistul celui de-al doilea au fost chiar premiaţi. Eroare gravă: nu s-a ţinut seama de avertismentele lui Gheorghe Funar şi Corneliu Vadim Tudor, care au semnalat încă din toamnă că selecţia festivalului a avut un caracter antinaţional. Dacă nu ţinem seama de pericolul unguresc şi dăm premii teatrale în neştire, cum o să mai putem creşte războinicii psihotroni care să facă faţă atacului parapsihologic declanşat de marile puteri împotriva ţării noastre, prin vacile nebune şi febra aftoasă din Anglia, trichineloza porcină, cianura din rîuri şi seceta, acestea din urmă strict naţionale?

Şi mai este o conexiune la care nu m-a dus mintea, oricît mi-aş fi chinuit-o sub raport psihologic şi parapsihologic. M-am întîlnit deunăzi cu o veche cunoştinţă. „Ce atitudine iei, mă întreabă, faţă de intenţia de omorîre a cîinilor comunitari?“ „Sînt destule persoane şi organizaţii care iau atitudine. Eu mă ocup mai mult de teatru.“ „Eşti inconştient! Nu înţelegi că uciderea cîinilor este o maşinaţie a K.G.B.-ului, iar Traian Băsescu e instrumentul lui?“ Vechea cunoştinţă m-a părăsit, lăsîndu-mă siderat, înainte să pot articula vreun cuvînt. Da, sînt inconştient! Nu m-am gîndit! Încetul cu încetul, încep să mă dumiresc: cineva a inventat Viagra ca să ne abată de la interesele noastre fundamentale, altcineva ni-i trimite pe Natalia Oreiro şi pe Chippendales ca să ne slăbească vigilenţa, Italia ne bate la fotbal, ca să ne deruteze. (Cu toate astea, nu reuşesc să pricep nici în ruptul capului ce legătură poate fi între K.G.B. şi uciderea cîinilor...) Şi, vorba lui Leonida, noi dormim, domnule!

▲

Cu ochii-n 3,14

CÎNDVA, AM VĂZUT CU OCHII MEI TIZUL UNUI MIEL

● Ceva a trecut, cîndva, pe undeva. În urma acelui ceva a rămas urma trecerii sale: pe uşa unui vagon de metrou scria *„PE AICI A TRECUT ARHITECTURA“*. **(D. S.)**

● Am văzut cu ochii mei un concurent în faţa întrebării de un miliard; trecuse cu bine de *paralogism*, de *epiploon*, avea 500.000.000 de lei şi mai trebuia să răspundă la: „cum se numeşte simfonia a 7-a de Şostakovici?“ Nu a fost sigur pe răspuns, s-a retras, acceptînd – cu juma de miliard în buzunar – ca „Şostakovici să-l învingă...“ M-am bucurat fiindcă: a) era un om tînăr; b) era din Brăila – un oraş despre care se scriu numai lucruri rele; c) un român poate să piardă demn şi liniştit 500 de milioane neştiind că a 7-a a lui Şostakovici e „a Leningradului“; d) în această „pierdere“ e, totuşi, ca imagine, un mic cîştig de milioane. **(R. C.)**

● Domnul Ştefan Agopian o dă pe Andreea Deciu pe mîna „Poliţiei Presei“ în *Academia Caţavencu* pentru folosirea cuvîntului „tiz“ conform „dicţionarelor comuniste“, unde specificarea „nume de botez“ din definiţia cuvîntului (v. Şăineanu, 1908) este sistematic evitată. Ea nu există nici în reeditările „de tranziţie“ (DEX-ul) sau în Dicţionarul Enciclopedic apărut la Ed. Cartier. Dar, dincolo de definiţiile de dicţionar, dacă o fi fost o simplă ironie a semnatarei? **(S. S.)**

● Pe lîngă industria tot mai extinsă de iepuraşi şi coşuleţe, Paştele consumatorilor înseamnă şi o seamă de sfaturi practice. Cele mai stridente, dar şi mai specifice vremurilor, sînt cum să deosebeşti un miel de un cîine, prezente în multe cotidiene bucureştene. **(I. P.)**

PENTRU LINIŞTEA PĂRINŢILOR, UN MIC DEJUN PREŞCOLAR, ACUZAT DE VIOL

● Fără comentarii: „Pentru liniştea părinţilor şi bucuria copiilor, Pizza Hut a introdus cîte o JUCĂRIE genială în meniul pentru copii. Venind la Pizza Hut cît mai des vă veţi înveseli copilul care va putea să şi colecţioneze toată seria de jucării: Super Omul, Modulul spaţial, Maşina de teren şi Formula Unu. Din aceste patru jucării, cu multă îndemînare şi plăcere se va putea construi o a cincea jucărie interesantă: Mega Elicopterul“... **(a. l. ş.)**

● Presa din Belgrad îşi delectează cititorii cu amănunte despre viaţa deţinutului Slobodan Miloşevici. O duce mai bine decît ceilalţi deţinuţi, mai prost decît alţi foşti şefi de stat. Nu are insomnii. Gardianul de la celula lui specială povesteşte că sînt zile cînd nu mănîncă micul dejun, pentru că doarme la ora aceea. Ceea ce nu înseamnă că hrana este insuficientă, deoarece, aşa cum s-a negociat în noaptea

© S. Ivanoschi

arestării, soţia lui, Mira, îi aduce în fiecare zi mîncare de acasă. La Haga, ar fi greu de adus zilnic sufertaşul. **(M. B.)**

● Dezvoltarea multilaterală a personalităţii – concept al „Epocii“ – dă roade tîrzii: după cum aflăm din *Adevărul* nr. 3364, un fost miliţian, „condamnat în 1990 pentru instigare la infracţiunea de contrabandă“, a înfiinţat în 1994, la Băile Herculane, Fundaţia Română pentru Tineret „Decebal“. La început, aici au fost organizate *cursuri de pregătire în domeniul preşcolar* (s.n.), limbi străine, policalificare profesională şi iniţiere juridică. Un an mai tîrziu, în cadrul fundaţiei a luat fiinţă Academia „Hercules“, „cu drept de organizare a *învăţămîntului superior*“ (s.n.). Un ritm atît de rapid de evoluţie în numai 365 de zile – de la cursuri de pregătire pentru copiii de grădiniţă la învăţămîntul superior – e, probabil, o premieră mondială care a trecut neobservată. În anul 2000, cineva care „absolvise la Herculane Facultatea de Drept“ a preluat fundaţia „Decebal“, iar pe cont propriu a înfiinţat „Dacia“, care urma „să promoveze fraternitatea tinerilor, unitatea diasporei române de pretudindeni“ (...) Toate activităţile de învăţămînt de la „Decebal“ au fost preluate integral de „Dacia“. Dar, ca de atîtea ori în istorie, piedicile întîmpinate de „iniţiativele culturale“ sînt mari: C.N.E.A.A. nu priveşte cu ochi buni acţiunea. Cei 3.000 de studenţi „care plătesc o taxă anuală de 6.250.000 lei“ – iar la examenul de licenţă promovează în proporţie de 92% – au toate motivele să fie descumpăniţi. **(T. C.)**

● Ştirile PRO TV sînt lider în ceea ce priveşte bufoneria şi pierderea în amănunt. De exemplu, sîmbătă am urmărit următorul sumar: o tînără a căzut şi s-a accidentat la un antrenament de alpinism (cu capul bandajat, victima este luată la rost de reporter pentru că nu avea coardă); o tînără şi-a acuzat tatăl de viol, acuzaţia s-a dovedit a fi falsă; inspectorii OPC controlează pieţele înainte de Paşte. După un sfert de oră de asemenea subiecte, a urmat o ştire banală, la final: Parlamentul României a discutat în plen Legea bugetului de stat pe anul 2001. După această plicticoasă noutate, au urmat ştirile externe. Poate dacă o femeie de serviciu de la Parlament s-ar fi lovit în măturâ sau dacă un deputat ar fi reclamat un fals viol, bugetul ar fi trezit interes. **(C. G.)**

CÎŢIVA ROMÂNI MERITĂ VEŞTI BUNE PE VERSO

● Geloşi pe bulgarii care ajung fără vize în Occident, cîţiva români au ajuns pînă în China, la televiziunea centrală, unde cer americanilor să-şi ceară scuze Beijingului în povestea cu avionul (v. *Ev. zilei*, 10 aprilie a.c., citînd un articol din *Washington Post)*. Rima Yalta-Malta este încă o dată răzbunată. **(A. C.)**

● Logica publicitarilor noştri: pe un panou stradal, vedem scris „Merită un stadion plin de recunoştinţă“ şi dedesubt poza lui Hagi pe gazonul unui stadion absolut gol. E adevărat, recunoştinţa nu se vede şi acel stadion poate că e, într-adevăr, plin. **(C. P.-B.)**

● Veşti bune: prin Bucureşti au început să fie renovate tot mai multe case vechi (recuperate, probabil, de proprietari). Pur şi simplu, arată splendid şi, deşi am trecut de zeci de ori pe lîngă ele, abia acum le văd cu adevărat. Capitala îşi are, orişicît, părţile ei... **(M. V.)**

● De curînd, am tras la „loz în plic“. Necîştigător, ca de obicei. În schimb, citesc, pe verso, o poantă bună: *Nu acceptaţi bilete rupte, deteriorate sau care prezintă urme de umblat asupra lor*. Oameni buni, atenţie pe unde umblaţi. **(M. M.)**

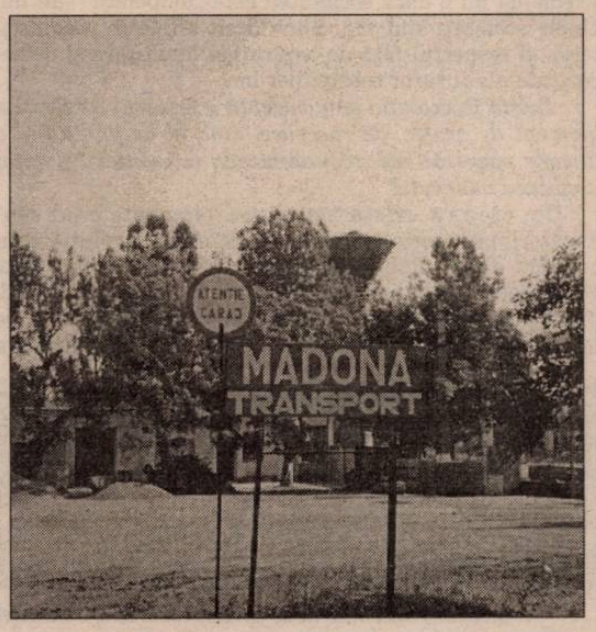

© S. Ivanoschi

Diane CHIGAS

„Un răgaz, un spaţiu şi un sprijin pentru altă viziune despre viitor“

Întrebările acestui interviu au fost trimise în Kosovo şi de acolo au venit înapoi răspunsurile: ***Diane Chigas*** *se afla la „locul de producţie“, acolo unde Grupul de gestionare a conflictelor (Conflict Management Group – CMG) este angajat acum în negocieri. Grupul a fost înfiinţat, în 1984, ca organizaţie non-profit cu scopul de a sprijini oamenii şi organizaţiile să vrea şi să ştie cum să se împace. Pare simplu: dacă se educă deprinderile de colaborare şi atitudinile tolerante, pot fi construite relaţiile necesare reconstrucţiei şi evoluţiei societăţilor de tranziţie şi atunci conflictul se rezolvă prin mijloace paşnice. E, de fapt, complicat. Negocierile pornesc de la identificarea intereselor comune şi se desfăşoară pe cel puţin două nivele: primul este cel oficial, al doilea cu liderii de opinie, cu comunităţile şi organizaţiile de la baza societăţii. În cei 16 ani de existenţă, Grupul a lucrat în 50 de ţări, practica lui fiind stimulată, dar şi oferind material pentru cercetările teoretice de la Harvard Law School.*

Nimeni nu lua în serios lozincile comuniste despre frăţia între popoare, dar puţini s-au aşteptat ca, după eliminarea constrîngerilor ideologice, conflictele între naţionalităţi şi etnii diferite să izbucnească cu o asemenea violenţă. Care ar fi asemănările şi deosebirile între conflictele de pe teritoriul fostei U.R.S.S. şi al fostei Iugoslavii?

În toate societăţile există conflicte reale şi ele trebuie gestionate într-un mod sănătos şi eficient. Pentru aceasta este necesară o anumită cantitate de capital social alcătuit şi din încrederea reciprocă între grupuri, experienţa traiului în comun şi încrederea în instituţiile politice şi sociale. Se pare că ideologia comunistă a negat existenţa conflictului şi l-a reprimat oriunde se ivea. Odată cu prăbuşirea regimurilor comuniste, au apărut vechi şi noi linii de ruptură, pe măsură ce incertitudinile legate de tranziţia economică şi politică au creat ocazii pentru mobilizarea etnico-naţională. În absenţa încrederii, a instituţiilor politice şi legale, a deciziilor democratice, cele care creează deprinderi şi procesează adecvat soluţiile pentru rezolvarea problemelor din societate s-au creat şi condiţiile pentru apariţia conflictelor violente etno-naţionaliste. Soluţia este edificarea capitalului social, în aşa fel încît oamenii să găsească căi mai bune pentru a concilia interese diferite, pentru a găsi ceea ce este comun în perspectivele şi viziunile diferite despre viitor.

Conflictele interetnice şi religioase sînt puse pe seama unor mentalităţi tribale, o formă delicată de a spune că sînt caracteristice unor societăţi înapoiate. Dar asemenea conflicte apar şi durează şi în locuri pe care obişnuim să le numim civilizate: Franţa / Corsica, Spania / Ţara Bascilor, Anglia / Irlanda de Nord. S-ar putea susţine că sînt o constantă a spiritului uman?

Cînd oamenii se simt ameninţaţi, în special în ceea ce priveşte elementele de bază ale securităţii şi identităţii, ei se retrag în comunitatea lor limitată – bazată pe religie, etnicitate, clan, castă sau în orice altă grupare – unde se simt mai în siguranţă. Răbufnirile lipsei de încredere, ale necomunicării şi ale ostilităţii faţă de „celălalt“ sînt determinate de aceste spaime; acolo unde s-au petrecut violări ale drepturilor omului, unde politicile au adus atingere sensului identităţii sau siguranţei şi oamenii se simt excluşi, percepţiile lor se înrăutăţesc. În cazuri extreme, aceste sentimente duc la violenţă. Problema nu e dacă societatea este „înapoiată“ sau nu. Unele societăţi sînt mai bune decît altele în recunoaşterea şi respectul faţă de aspiraţiile identitare şi de securitate ale tuturor cetăţenilor lor.

Există în evoluţia spre violenţă a oricărui conflict un moment de graţie, de răscruce, cînd el ar putea lua o direcţie paşnică? Aţi trăit asemenea momente? Aţi ratat asemenea momente?

Da, cred că există asemenea momente cînd conducătorii unei societăţi impun o opţiune în evoluţia unui conflict: ei pot determina direcţia confruntărilor, dacă vor fi violente sau paşnice. De exemplu, în Africa de Sud, prin opţiunile negociatorilor s-a pus capăt politicilor de apartheid şi s-a evitat războiul civil. În 1993, iniţiativa unor lideri ai comunităţii ruse din Estonia (consiliile municipale din Narva şi Sillamae) de a convoca un referendum pentru autonomie ar fi putut duce la o serioasă escaladare şi poate la un conflict violent în această ţară. Înaltul comisar OSCE pentru minorităţi naţionale a mediat cu succes o opţiune creatoare şi a permis consiliilor municipale să evite pierderea credibilităţii prin renunţarea la referendum, şi în acelaşi timp, a fost limitat impactul acestui referendum. Însă, în stadiile timpurii ale unui conflict, înainte ca poziţiile părţilor să se fi radicalizat şi violenţa însoţită de suferinţe să fi escaladat, este dificil de mobilizat asistenţa pentru pace.

În taberele opuse există întotdeauna un grup radical, care vrea să lupte pînă la soluţia finală şi un grup moderat, dispus la concesii. În ce condiţii unul sau altul dintre aceste grupuri izbuteşte să-şi impună punctul de vedere?

În articolul său „Coaliţii de-a curmezişul liniilor de conflict“, Herbert Kelman, psiholog şi practician al rezolvării conflictelor, descrie grupurile care lucrează la stingerea conflictelor şi acţiunile conexe de impunere a păcii ca eforturi pentru alcătuirea unor coaliţii dincolo de liniile de ruptură, între subgrupele ambelor comunităţi interesate în găsirea unui drum spre negociere şi reconciliere. Aceste „coaliţii“ sînt, în mod efectiv, instabile şi totodată vulnerabile la presiunile radicalilor, cei care din ambele părţi alimentează lipsa de încredere şi ostilitatea, intimidîndu-i pe moderaţi, ameninţîndu-i cu daune fizice, economice sau sociale. Nu este suficientă exprimarea opoziţiei faţă de radicali şi sublinierea costurilor unor atitudini radicale. Victoria moderaţiei este condiţionată de prezentarea unei viziuni pozitive, atractive, captivante, răspunzînd unor nevoi fundamentale, eliberînd spaimele şi grijile care îi coagulează pe oameni în jurul unor puncte de vedere radicale. Dar dacă trebuie să ne opunem punctelor de vedere radicale, excluderea lor completă din procesul de pace are un efect pervers, ducînd la consolidarea cauzei radicale. În promovarea păcii, noi am observat că dialogul *intra*-părţi – între radicalii şi moderaţii ambelor părţi – poate fi la fel de important ca şi dialogul *inter*-părţi.

Adeseori victimele unui conflict reuşesc să obţină un statut care le asigură puterea discreţionară asupra foştilor opresori. Cum poate fi întreruptă această dinamică a răzbunării?

Este o problemă foarte dificilă şi foarte importantă. Răzbunarea se concentrează asupra trecutului. Trebuie să îi ajutăm pe oameni să înţeleagă că răzbunarea nu le poate da ceea ce îşi doresc pentru viitor; dacă putem asigura procesele şi mecanismele care să-i ajute pe oameni să rezolve şi să vindece suferinţa provocată de opresiune, ei pot întoarce spatele trecutului şi pot face ceea ce este nevoie pentru viitor. În Africa de Sud, comportarea lui Nelson Mandela atît în viaţa privată, cît şi în adoptarea unor politici publice, crearea unor mecanisme (cum a fost Comisia pentru adevăr şi reconciliere) pentru aflarea adevărului şi asigurarea unui forum unde victimele să-şi poată povesti trecutul au prevenit articularea ciclului răzbunării în acea ţară, cel puţin pînă acum. E foarte dificil.

Unele teorii susţin că nu poţi avea succes intervenind între grupurile care se luptă; e mai bine să le laşi să-şi epuizeze resursele şi de-abia apoi să începă discuţiile. Se poate interveni în timpul unei confruntări militare pentru a impune pacea şi este această pace durabilă?

Adeseori părţile se luptă pentru că au impresia că războiul este singura cale pentru a-şi putea susţine interesele sau pentru a asigura supravieţuirea grupului lor. Dacă ei sînt convinşi că pot „cîştiga“, că vor avea o victorie militară, sau dacă au certitudinea că nu există altă cale pentru a rezolva ceea ce-i opune, vor continua să se lupte şi orice pace impusă va fi foarte instabilă. Totuşi, în acelaşi timp, o intervenţie în timpul confruntării militare poate crea un răgaz, un spaţiu şi sprijin pentru examinarea altor opţiuni, în realizarea intereselor lor pe termen lung. În fosta Iugoslavie, această chestiune a fost complicată pentru că intervenţia a fost percepută ca un rezultat al victoriei unei părţi asupra celeilalte şi încă nu este clar dacă acţiunea internaţională de menţinere a păcii va facilita tranziţia spre o pace durabilă. Consolidarea păcii depinde de continuitatea eforturilor comunităţii internaţionale, de ajutorul acordat părţilor în rezolvarea problemelor de la originea conflictului şi în găsirea soluţiilor valabile pentru nevoile şi preocupările lor fundamentale.

Pe de o parte, dacă este sincer dezinteresat, negociatorul nu are argumente suficiente pentru a impune pacea. Pe lîngă bune intenţii este nevoie şi de ameninţarea cu forţa. Pe de altă parte, dacă e interesat şi posedă această forţă, sinceritatea bunelor lui intenţii e pusă la îndoială. Se poate ieşi din această dilemă? Cum?

Există o varietate de motive pentru care terţii se amestecă în conflicte şi ei joacă o seamă de roluri diferite. Un terţ „dezinteresat“ sau neutru poate să fie lipsit de stimulentele sau de resursele necesare (cum ar fi de exemplu Vaticanul sau Naţiunile Unite) pentru a *impune* pacea, dar el poate juca un rol foarte important în crearea acelui spaţiu unde părţile pot renunţa la poziţiile anterioare şi sînt gata să exploreze opţiuni noi de rezolvare, să favorizeze construcţia unor relaţii în care să predomine încrederea. Această funcţie în rezolvarea conflictelor, – fie că sînt acordurile de la Camp David între Israel şi Egipt, în 1979, sau conflictul de graniţă dintre Ecuador şi Peru, sau misiunea Înaltului comisar pentru minorităţi naţionale pentru medierea conflictului legat de referendumul iniţiat de minoritatea rusofonă pentru autonomie, din Estonia – tradusă în abilitatea de a dezvolta o opţiune nouă, creatoare, care să corespundă necesităţilor fundamentale ale ambelor părţi, a fost cheia pentru o pace durabilă. În acelaşi timp, terţii joacă un rol important în procesul de pace, asigurînd pe rînd „băţul“ şi „morcovii“, ameninţarea şi recompensa, pentru a face pacea mai atractivă şi conflictele violente mai respingătoare. Puterea de a ameninţa poate fi utilă, dar ea poate şi submina imaginea de imparţialitate a terţei părţi.

Cum se poate face legătura între conflictele private şi cele sociale? Cum influenţează conflictele şi crizele din viaţa privată pe cele din viaţa publică?

Profesorul Roger Fisher de la Harward Law School, autorul unei cărţi extrem de fertile despre negocieri, *Să ajungi să spui da*, cel care a înfiinţat CMG, a ţinut odată un discurs intitulat „Există vreo diferenţă între o negociere cu Saddam Hussein şi o negociere cu propria soţie?“ Răspunsul a fost: „Nu chiar atît de mare cît aţi crede“. Într-adevăr, dinamica unui conflict social – polarizare, ostilitate, escaladare – seamănă cu cea din viaţa personală, privată. Pe deasupra, în conflictele profunde şi de durată – Cipru, fosta Iugoslavie, Caucaz sau din altă parte – schimbările intervin adeseori simultan cu transformările personale: modificarea atitudinii faţă de celălalt, a relaţiilor cu celălalt şi a perspectivei asupra problemei. Cum spunea odată Albert Einstein: „Problemele noastre nu pot fi rezolvate la acelaşi nivel de conştiinţă la care au fost create. Trebuie să existe un alt loc de unde să venim“. Schimbarea începe la nivel personal.

În societăţile comuniste conflictul nu era recunoscut, constrîngerile regimului îl evitau. Acum, pentru mulţi este frustrant să trăiască într-o lume competitivă şi fără sentimente. Cum poate fi gestionat acest conflict?

În societăţile unde se dezvoltă pluralismul şi democraţia, conflictul este imposibil de evitat. Şi probabil că evitarea lui nici nu este sănătoasă. Conflictul – diferenţele de opinii, puncte de vedere, interese şi valori – este o forţă pozitivă a schimbării. Trebuie construite instituţii şi deprinderi – aşa cum se desfăşoară acest proces şi în România – care pot permite oamenilor să rezolve conflictul în mod onest, productiv şi eficient.

▲

Pagină realizată de
Magdalena BOIANGIU

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Magdalena BOIANGIU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon:*** 230.23.84 ***Fax:*** 230.75.59 ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

GRATUIT

Anul IX
nr. 425
20-26 aprilie 2001
20 pagini 5000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Clipe de răgaz

„Am timp. Spaţiul îmi lipseşte."

THEODORE STURGEON

GRATUIT

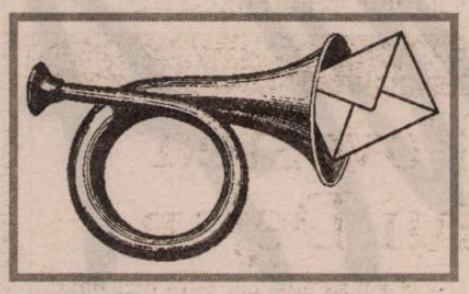

La zi

Citind „Dilema“ de la Craiova la București

Mai întîi au înverzit sălciile! Acum s-au trezit să înflorească pomii, tufişurile şi iarba. „Copac înflorit“ a scris copilul lîngă desenul cu creta de pe asfalt. În curţile din Plai se văd oameni, fluturi şi narcise. Oraşul a rămas în urmă, cu zornăitul de zaruri al jucătorilor de table, vocea monotonă a prezentatoarei de ştiri de la radio, bărbaţii reparînd maşini, rufele fluturînd în balcoane, copiii care bat mingea, mirosul dulceag-acrişor al gunoaielor.

Mă aşez lîngă podul pe care se plimbă o prostituată trecută şi mă gîndesc la un tip care pierde nişte foi, la un bordel, într-o carte a lui Marquez şi că „acesta era destinul firesc al literaturii“, acolo, atunci; numai că în România nu există bordeluri. Şi, în timp ce-mi scot borcănelul cu iaurt şi linguriţa învelită în şerveţel, aşteptînd (vechi obicei) să treacă un tren (podul sare nu o apă ci cîteva linii ferate), mă gîndesc că am avut şi eu de luptat în controversa lui Răzvan Rădulescu şi că şi eu am cîştigat-o şi pot chiar, spre deosebire, să vă spun şi rezultatul. Spre ghinionul meu, nu mi-am suprimat încă dorinţa de a-mi cîştiga existenţa prin scris.

Iaurtul e bun.

Gîndul domnului David Binder că nu există artist tăcut, că tăcerea nu e o soluţie, în nici un caz, îmi surîde cît tot articolul despre Istrati şi Orwell al domnului Mircea Iorgulescu sau „Audienţa“ semnată Mircea Vasilescu. Cum, mă întreb, Cătălin Manole nu îl recunoaşte, pe stradă, pe Vladimir Pasti? Iar Cristian Ghinea ce-a vrut să spună prin „şi Rapiduleţu' a stat un an în B“? Mi-am pierdut simţul umorului? Privesc în jur, în zadar.

„Sîntem o naţiune apatică. Incapabili de muget, mieunăm cu drăgăleşenie pe lîngă cîinii sistemului.“ Mila Wischener. Studentă. Dilematică. (A fi într-o dilemă, a apucat să mă lămurească cel mai bun prieten al meu, înainte de a emigra în Canada, înseamnă a avea de ales între două variante neconvenabile.) „Şmecheri şi lăudăroşi reuşim să ne minţim unii pe alţii. Este singurul lucru pe care-l dorim cu adevărat“ – continuă tînăra să confirme cuvintele lui G.M. Tamás despre autonegarea românească făcătoare de şcoală. Nu mă simt şmecher, nici lăudăros şi n-am chef să vă mint, mai ales că se apropie, dinspre gara craioveană, un tren. Îmi zic că nu, nu mă poate duce el tocmai într-un bar din Quebec, unde domnul Vintilă Mihăilescu dezbate cu studenţii săi; şi probabil nici în Manhattanul vînzătorului libanez al domnului Dan Goanţă sau la festivalurile europene de film (aşa că mă voi mulţumi şi de-acum cu poveştile lui Alex Leo Şerban). Nici măcar în Albania cea vizitată de Cipriana Petre (căreia-i mulţumim că n-a omorît toată ninsoarea) nu mă va duce, dar „o zi normală e o zi pierdută“ – am citit, tot în *Dilema,* aşa că mă ridic în picioare şi sar fix pe acoperişul trenului, cam ca Mr. Clint Eastwood, acest Sergiu Nicolaescu al Hollywood-ului (salutul meu reverenţios domnului Alexandru Călinescu).

Cobor, fără cascador, prin uşa deschisă. Sînt un călător oarecare, lîngă o fată care citeşte Grisham şi un băiat – cititor de Remarque. Arăt un bilet de anul trecut şi mă simt ca atunci cînd reviste culturale mă invită să răspund la anchete. Dar nimeni nu bagă de seamă. Frauda.

Cei doi bătrîni nu tac o secundă. Unul dintre ei are o căţea cu care vorbeşte *ca cu omu'*. E lupă? Nu e lupă. Oltenii e rămaşi în urmă, nici bună ziua nu ştie să dea. M-am dus să răsucesc antena şi m-a prins o inducţieee! Nu i-am zis doctorului de la Bucureşti că am fost şi la doctorul meu de la Craiova, să văd, ştie ce am? Mi-a dat aceleaşi medicamente. A ştiut. La Valea de Peşti? Pe serpentină? Am fost. Am văzut barajul. Lacu' ăla are magnet. Ca la Bermude. Şi zăpada aia nu se topeşte niciodată, mi-a zis un alpinist că e plină de pureci. Pureci de zăpadă. I-ai văzut aseară pe Nae şi Lazăr? Mi-a plăcut de ei mai demult, cînd erau doi ţărani privatizaţi. He-he-he! „Mango puseşi?“ He-he-he!

Şi tot aşa, cîteva ceasuri, pînă la: „De-aş putea, i-aş spune lu' Băsescu – măcar aici să facă curat, că vin atîţia străini sau lu' domnu Mitrea“ – în timp ce trenul se tîrăşte încetinit spre Gara de Nord.

Cea mai frumoasă fată din univers mă aşteaptă. „Am simţit că ai să vii“, îmi zice, zîmbind. „Cred că ţi-e foame. Dacă vrei mergem să mănînci ceva la mine la facultate, pe urmă sunăm la Lira să aflăm cum ajungem acolo, dacă *Ghost Dog* încă rulează.“

În cantină serveşte o femeie morocănoasă. Mi s-a părut că pilaful e acru şi nu l-am mai mîncat. Nu gustasem încă eclerul!

Între două autobuze, într-un parc mic, cu cîini puţini şi un pisoi dormind în iarbă, ne dăm într-un leagăn uriaş (de sus se vede lumea toată). Numai leagănul scîrţîie din fericire.

Sîntem trei spectatori, în sală. Nu mă mai mir că filmul n-a ajuns încă la Craiova. Un *Ghost Dog* al literaturii? Un slujitor al ei? Dar cum să-mi *îmblînzesc iubita?* Ce poveşti să-i spun, cînd pentru ea a scrie e un lux, spre deosebire de o casă cu şemineu?

În drum spre Institutul Francez, fata cea frumoasă îmi dă să citesc, dintr-o carte veche, un *Vis vegetal* al Magdei Isanos. În curtea ambasadei Sudanului au înflorit două superbe magnolii. La filmul de seară, ne sărutăm mult. Plec cu un tren de noapte.

În compartiment sînt doar doi studenţi. Vorbesc despre burse şi examene. Unul a auzit că bursele le iau profesorii, că ei se plimbă toată vara. Celălalt îi zice că la ultimul examen, în loc să vină proful lor, a venit *un cîrnat* care le-a dat nişte subiecte din Germania. Mă gîndesc la moş Bovary care, în fiecare Vinere mare, îşi comanda neapărat un cîrnat.

Aş putea să deschid o paranteză pentru a ura un Paşte fericit dilematicilor creştini, dar n-aş vrea să pară un fel de skandenberg (pe tema publicării), aşa că mă întorc la Flaubert şi la vremurile acelea fericite cînd *ca să obţii anumite lucruri era destul să le doreşti foarte tare* şi mă întreb cît de tare ar trebui să-mi doresc o casă cu şemineu? Şi de-aici nu mai e mult şi cad în dilema lui Cărtărescu: cît de bine trebuie să scrii ca să-ţi permiţi o astfel de casă?

Poate că el, între timp, a aflat.

Cornel Mihai UNGUREANU

Craiova

Polemice

Scrisoarea dnei Eugenia Ţarălungă (nr. 422)

Trebuie să spun că am fost oarecum mulţumit citindu-vă scrisoarea. În definitiv să scrii despre ceva că nu există şi să nu se simtă atacat nimeni ar fi fost puţin trist. Totuşi după citirea articolului nu pot intra într-un dialog, fie el şi polemic, ci doar să fac nişte precizări:

● *Nu este frumos ceea ce faceţi*

Nu îmi dau seama de ce ar trebui să fac ceva pentru a merita să îmi dau cu părerea despre societatea civilă şi în general despre orice. Expresia după care nu trebuie să fii găină pentru a spune că un ou este stricat îşi are corespondent în logica formală în identificarea unui sofism cunoscut ca *argumentum ad autoritatem*. Dacă ar trebui să faci un lucru pentru a avea păreri despre el, am trăit într-o lume cu mult mai tristă, deşi poate unii dintre noi ar fi mai veseli. Pot să am păreri şi chiar să mi le fac publice pentru simplul fapt că m-am născut şi anume într-o maternitate şi nu într-un ONG. Buna credinţă şi informarea mi se par arhisuficiente pentru asta. De altfel, frumoasa clasificare în oameni care pot să nu aibă bibliografie, pentru că exprimă opinii, şi oameni care nu pot (pentru ca să ne arate adevărul?) mă face să mă întreb de ce mai deschideţi această revistă. Cu toţii avem doar opinii, chiar dacă nu ne dăm toţi seama. Dacă ţineţi neapărat să ştiţi, bibliografie nu am, iar biografia mă priveşte doar pe mine.

● *Nu a fost vorba despre ceea ce aţi crezut*

Nici prin cap nu mi-a trecut să spun ceea-ce-ar-trebui-să-fie-societatea-civilă. Am arătat clar sensul pe care l-am dat termenului, ba chiar am precizat că oricare altul nu este luat în discuţie; dacă aveaţi unul mai adecvat realităţii puteaţi să ni-l împărtăşiţi şi nouă.

● *Am trecut pragul pe care aţi spus că nu*

Cel mai hazliu este că am avut ocazia să cunosc activitatea a două ONG, am citit cîteva (sute de) pagini produse de o a treia şi mă gîndesc foarte serios să particip la fondarea unei a patra (la asta nu v-aţi gîndit, nu-i aşa?). Toate acestea se potrivesc rezonabil cu cele spuse în scrisoarea mea, deşi nu la ele mă gîndeam în mod deosebit. Nici lecturile sistematice cu care aţi fi dispusă să mă creditaţi nu au avut cum să mă inspire, ci mai degrabă o „atenţie sistematică“ mi-a oferit informaţiile de care aveam nevoie. De ce s-ar obosi ONG-urile să îşi facă publică activitatea, spuneaţi? Pentru că beneficiază de scutiri de impozit, evident. Pentru că susţin că deranjarea lor înseamnă subminarea orientării europene a României, pentru că au protestat vehement la o lege *fiscală* care le-ar fi atins *imaginea,* într-un cuvînt pentru că pretind autoritate morală şi asta nu vine pe gratis sau cel puţin nu ar trebui.

● *Nu am scris ceea ce aţi citit dumneavoastră*

Nu am susţinut că nu există grupuri care să îndeplinească cerinţele societăţii civile. Am „recunoscut“ în scris că există excepţii şi că aceste excepţii nu sînt regulă pentru că sînt prea puţine. Nu cred că asta înseamnă să „generalizez la scara întregii societăţi“.

În încheiere, continuu să cred că pot să am păreri pentru că exist; pe de altă parte, nu e bine să gîndeşti prin intermediul spiritului de dreptate, ci să îl aplici după ce ai gîndit. Indiferent cîte urechi surde aţi întîlnit în cale, eu unul nu am nici vină.

Andrei TIUT

București

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Nr. 421: *„Anii '60“*

Din amintirile unei „ceauşele“

Cei născuţi în 60 împlinesc acum 41 de ani. „Tineri!“ – vor zice cei mai în vîrstă. „Bătrîni...“ – vor zice elevii, studenţii. Care să fie media de vîrstă a celor care scriu la *Dilema?* Uşor de calculat, luînd datele de pe Internet: 42 de ani! Dacă ar fi să considerăm această medie vîrsta revistei, aşa, de amorul artei, s-ar putea spune că doamna *Dilema* s-a născut, aşadar, în 1959. Deci s-a apucat de scris la treizeci şi ceva de ani. Dar ce amintiri are din anii '60? Las la o parte informaţiile dobîndite din cărţi, reviste, reportaje de televiziune, sau orice alte surse de informare. Mă refer numai şi numai la amintiri, la impresii personale, imprimate în memorie prin văz, auz, miros, gust... Cei care au contribuit la mărirea mediei de vîrstă îşi amintesc, neîndoielnic, vremurile cînd maşini botoase pîrîiau depăşind autobuze alb-roşii cu taxatoare grăsune („La zoo?“ „Nu, la ştrand!“), ca şi ziua cînd, la radioul din cofetărie, s-a anunţat moartea lui Gheorghiu-Dej, de au încremenit linguriţele în cafeaua cu frişcă.

Dar noi, vulgar porecliţi colectiv „ceauşeii“, născuţi „cu Decretul“ (chiar aşa, articulat şi cu majusculă) şi o dată cu Dacia? Cum poate scrie cineva născut la finele anilor '60 – din amintire! – despre perioada în care abia învăţa să meargă şi să bolborosească? Să răscolim prin sertarul primelor amintiri. Ţin minte cum a venit tata acasă cu nişte agende mici, primite la birou. Era o bucurie să primeşti ceva „pe degeaba“; ni le-am împărţit – eu şi sora mea – pe hol, îmbătate de culorile diferite ale micuţelor carneţele şi de mirosul de lipici. Una din agendele acelea micuţe avea să supravieţuiască ani de-a rîndul, împrospătîndu-mi memoria; era prea mică pentru a găzdui literele strîmbe, majuscule mîzgălite de mîini grăsuţe de copil. Asta ar fi prima amintire. Mai ştiu, apoi, monezile mici cu care puteai să-ţi iei un corn şi-o cutie (de carton) cu smîntînă, pe care o rîcîiam cu linguriţa pînă i se scămoşau marginile. Şi mai ştiu fluturii uriaşi, elicoptere albastre şi galbene, aterizînd pe flori nemaivăzute acum, în faţa blocului, unde se termina oraşul şi începea dealul. Dar ţin minte, mai apoi, şi imaginea tatălui care, cînd venea – mereu tîrziu – de la muncă, se trîntea pe canapeaua de burete şi dădea drumul la un radio mai obosit ca el. Voci care sunau *altfel* ieşeau din cutia de lemn; spuneau lucruri grave, de vreme ce mama şi tata schimbau priviri serioase. Ei îi scăpa cîte un „Doamne fereşte!“, spre disperarea lui: „ţţţţ!“ – că nu se mai auzea. Iar şi mai apoi, din cînd în cînd, venea o zi cînd eram toţi veseli. Tata intra pe uşă mai devreme şi ghiceam că de data asta doar se preface că e serios. Şi îl gîdilam pînă cînd, miracol!, bancnote albastre zburau prin aer. „Cine le găseşte ale lui sînt!“, strigam îngrămădindu-ne pe sub fotolii, cu mîinile strecurate între canapea şi perete; cîrcei dureroşi ni se puneau în tălpi, dar ce bine era! Dura puţin. Epuizată de rîs, prăbuşită pe covor, o urmăream apoi pe mama făcînd liste: asta e întreţinerea, asta pentru TV, asta pentru lumină, asta la chirie. Stratul de bani se subţia, faţa ei îşi pierdea treptat seninătatea, anii treceau, de parcă banii din teanc erau file de calendar. A doua zi, în fiecare a doua zi, cu uriaşa monedă de trei lei în buzunarul şorţuleţului, pipăind relieful soarelui şi al tractorului, ţopăiam şi mai veselă spre şcoală, cu gîndul la buşeurile cu gem de la chioşc. Dar cred că m-am încurcat, am sărit în alt deceniu, bancnotele, buşeurile şi şorţuleţul erau deja în anii '70.

Veronica DIJMĂRESCU-NICULESCU

Sibiu

Propuneri de *Dilema* pentru viitor:

- **Ce ţinem minte, ce uităm**
- **Obsesia istoriei**
- **Lege şi ordine**
- **Cum ne vindem marfa**
- **Anii '70**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Poliţişti şi umanişti

„Eu am primit o educaţie exclusiv umanistă, adică munca cu omul m-a pasionat“.
(Ilie Merce, fost colonel de Securitate)

În 1970, Sartre avea pe urmele lui vreo treizeci de poliţişti. Era supravegheat zi şi noapte, în anturajul lui fusese infiltrată cel puţin o „cîrtiţă“, între diversele servicii care îl urmăreau se ducea o aprigă luptă pentru întîietate în desfacerea corespondenţei pe care o primea, i se intrase, fireşte că pe ascuns, de mai multe ori în apartament pentru scotocit, fotografiat, fotocopiat fără a se lăsa urme, telefonul îi era ascultat: după turbulentul an 1968, filosoful pro-comunist acceptase să devină un fel de „scut moral“ pentru mişcări de extremă stîngă, iar interesul *flicilor* pentru el crescuse în mod corespunzător. Numai la *RG* ar exista, susţine ziaristul Julien Caumer, patru dosare despre Jean-Paul Sartre, fiecare gros de cîte zece centimetri şi avînd în total circa 3.000 de pagini (cf. *Leurs dossiers RG*, Flammarion, 2000, p. 207-269). Imaginea unui Sartre prinţ roşu, răsfăţat de o Franţă cvasi-bolşevizată, imagine care bîntuie adesea prin publicistica românească, nu pare a fi tocmai exactă...

Sînt multe date de interes pur istoric în lungul capitol ce i-l dedică Julien Caumer (ziaristul nu a reuşit să cerceteze decît unul dintre cele patru dosare, şi a făcut-o pe furiş, fiindcă în Franţa dosarele se deschid la 60 de ani de la moartea celui căruia i-au fost întocmite), iar detaliile picante şi situaţiile burleşti sînt abundente. Iată una. În acelaşi an 1970, toamna, Sartre a ţinut un discurs incendiar în faţa muncitorilor de la uzinele Renault de la Billancourt: momentul a fost de altfel imortalizat într-o fotografie celebră, ce-l înfăţişează pe filosof urcat insurecţional pe un butoi de tablă şi adresîndu-se patetic mulţimii proletare. În realitate, poza e un fals, fiind totuşi cît se poate de adevărată: Sartre nu a reuşit să intre în uzină, „alocuţiunea liderului maoist a durat, cu totul, şapte minute“, raportează cu secretă satisfacţie inspectorul de poliţie despre bine pusa la punct operaţiune de blocare şi descurajare, iar publicul a fost format din vreo 20-30 de persoane, inclusiv jurnaliştii care „acopereau“ evenimentul. Inclusiv, asta se-nţelege de la sine, poliţiştii şi informatorii prezenţi la datorie...

Da. Dar nimeni nu i-a interzis lui Sartre să călătorească, să publice, să scoată ori să patroneze publicaţii, să se scrie despre el, să spună ce-i trecea prin cap despre conducătorii politici ai Franţei (în 1947, pe postul naţional de radio, comparase mustaţa lui De Gaulle cu mustaţa lui Hitler, fel de a spune despre general că era un dictator nazist!), despre instituţiile franceze, să ameninţe cu „judecata poporului“, natural expeditivă, să facă propaganda cea mai deşănţată şi mai evident mincinoasă în favoarea blocului politico-militar ce-i ameninţa propria ţară. Nici unuia dintre agenţii care îl filau, şi cu atît mai puţin vreunuia dintre superiorii acestora, nu le-a trecut prin cap, de exemplu, *să-i tragă un pumn în falcă*, aşa cum jovial mărturiseşte generalul Nicolae Pleşiţă că *i-a tras* lui Paul Goma: *„I-am apucat de barbă şi i-am tras un pumn în falcă de-a rămas cu gîtul strîmb.“ (Ochii şi urechile poporului, Convorbiri cu generalul Nicolae Pleşiţă,* Editura Ianus Inf S.R.L., 2001, p. 145). Jovial generalul, dar mincinos. Ca să dea o notă umanitară (sau umanistă?) pornirii lui de bătăuş, el schimbă dezinvolt datele istorice, făcînd din Goma un mizerabil căruia după dezastrul cutremurului din 1977 îi ardea de proteste în loc să fie, ca sensibilul general de securitate, distrus de priveliştea suferinţei din jur. Zice el: „Era imediat după cutremurul din 1977. Morţi, mizerie, presiuni de tot felul. Apare Paul Goma cu ideea că face el o Cartă Havel în România. (...) Aveam 1.500 de morţi în Bucureşti. Nu mai suportam să văd atîta moarte, suferinţă, şi Goma se alinia cu Havel!“. În realitate, apelul lui Paul Goma a precedat cu cel puţin zece zile-două săptămîni cutremurul de la 4 martie 1977. Va fi fost generalul atît de „sensibil“ încît pînă şi Ceauşescu îi observase delicateţea („Tu eşti sensibil, Pleşiţă. Trebuia să fii scriitor“), dar relaţia lui cu adevărurile cele mai simple e una mai degrabă de indiferenţă.

Acest *umanism* ce asigură o faţadă nobilă sau măcar convenabilă nu este, probabil, neapărat o minciună: are mai curînd funcţia vitală de a asigura liniştea conştiinţei de sine. Poliţiile totalitare, mecanismele propagandistice de tip totalitar şi slujbaşii lor au avut şi au totdeauna nevoie de *cauze supreme* – înflorirea neamului şi a poporului, progresul istoriei, triumful binelui etc. Un poliţist *normal* este un funcţionar, mai bun sau mai prost, mai inteligent sau mai imbecil. Ceilalţi sînt însă, obligatoriu, *umanişti*. Au o *înaltă îndatorire* şi un *crez sfînt*. Prin anii '30, poetul sovietic Osip Mandelstam i-a spus unui şef de la GPU care-i explica motivele umanitare pentru care instituţia se ocupa de el: *„Nu ştiam că trăim în ghearele umaniştilor“*. Mandelstam a pierit într-un lagăr. Specia *umaniştilor* nu a dispărut însă o dată cu dispariţia regimurilor totalitare clasice. Dimpotrivă, a prosperat. Chiar dacă lagăre nu mai există şi chiar dacă altele sînt *cauzele supreme*.

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Povestea lui Dejan

– N-am să mi-o pot ierta niciodată!...

Exclamaţia lui Dejan, scăpată printre dinţi, cade ciudat în această cameră de hotel balcanic în care, între două conferinţe, ne-am adunat mai mulţi colegi să urmărim „capturarea“ lui Miloşevici. Ne îndreptăm privirile spre el şi aşteptăm o explicaţie. Aceasta va veni doar seara tîrziu, în fosta tipografie clandestină a lui Dimitrov, transformată în local studenţesc *underground*.

– Tocmai născuse nevastă-mea. Aflasem de dimineaţă şi umblam năuc prin oraş, încercînd să termin cît mai repede cu treburile ca să pot să mă duc să-mi văd feciorul şi soţia. Eram în plin bombardament la Belgrad şi nu ştiam ce să fac mai întîi. Cînd am ajuns seara acasă, a sunat telefonul. Era nevastă-mea. Mi-a spus plîngînd – nu înţelegeam aproape nimic – că o aripă a spitalului fusese bombardată, că nu poate să-şi vadă copilul care era în altă încăpere, acolo unde ţin nou-născuţii, spunea că îi e frică. *Haide, bre, nu-i nimic, o să fie bine* – am încercat eu să o liniştesc şi m-am dus să mă culc. Eram pur şi simplu epuizat. Dimineaţa am deschis televizorul, cum mă obişnuisem să fac în acele zile, şi am văzut imagini ale spitalului distrus. Atunci am realizat. Acolo, în acele imagini, erau soţia şi copilul meu. Am alergat la spital. Nu am avut însă puterea să intru, să-mi privesc soţia în ochi... M-am aşezat pe o bancă în faţa spitalului şi am aşteptat.

Ne bem în linişte rachia.

– *Jiveli!*

Dăm noroc cu toţii, ne terminăm băuturile şi ne grăbim spre hotel, să prindem ştirile pe BBC.

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Prizonieri în opoziţie

Guvernul minoritar pe hîrtie al PDSR a beneficiat de o implacabilă maşină de vot la dezbaterea bugetului în Parlament. Practic, nu a existat o opoziţie veritabilă. Doar PD a avut de la început o poziţie inflexibilă. După ce din teancul de amendamente li s-au acceptat doar cîteva, liberalii s-au alăturat democraţilor. Astfel încît, la majoritatea articolelor, au stat alături de PDSR minoritarii maghiari şi extrema dreaptă. UDMR şi PRM votau „pentru“, fiecare uitîndu-se în altă parte, parcă ruşinaţi de compania celuilalt.

Aşa cum a rezultat acest Parlament după alegerile din 2000, era greu să existe o opoziţie adevărată. Mai mult chiar, cea mai raţională decizie a fiecărui partid din opoziţie este să încerce o colaborare cu puterea pe probleme punctuale. Opozanţii de pe scena politică românească sînt prinşi în celebra dilemă a prizonierului. Pe scurt: doi complici sînt izolaţi în celule separate. Fiecăruia i se propune printr-un tîrg să-l demaşte pe celălalt, fiindu-i promisă libertatea. Aplicînd teoria jocurilor raţionale, cea mai logică decizie a fiecăruia este să-l demaşte pe celălalt şi să scape el. Astfel se vor demasca unul pe celălalt şi fiecare va căpăta maximum de pedeapsă.

În acest moment există două opoziţii: cea democratică (PNL, PD, UDMR) şi opoziţia de extremă dreapta. Distanţa simbolică dintre aceste două opoziţii este mult mai mare decît cea dintre PDSR şi fiecare dintre ele. Dialogul politic între ele este ca şi inexistent, aproape egal cu cel dintre cei doi prizonieri izolaţi fizic, ca să păstrăm analogia. Fiecare dintre aceste două opoziţii are două opţiuni: să se menţină într-o poziţie de forţă faţă de PDSR, pentru a determina căderea Guvernului sau imposibilitatea exercitării mandatului, sau să colaboreze cu PDSR pentru a obţine avantaje punctuale. Fie că este vorba despre introducerea limbii materne în administraţie, în cazul UDMR, sau despre menţinerea funcţionarilor liberali în posturi, astfel de avantaje au importanţă pentru electoratul sau clientela acestor partide, chiar dacă la nivel macro-politic par nişte mizilicuri.

Dacă ambele opoziţii ar alege prima variantă, atunci guvernul Năstase ar cădea imediat. Dar, din cauza distanţei dintre PRM şi cealaltă opoziţie, fiecare va avea îndoieli că celălalt va persevera în statutul de opozant. În cazul în care Corneliu Vadim Tudor s-ar hotărî să fie dur şi în fapte, nu numai în vorbe, faţă de Adrian Năstase, ar trebui să aibă încredere destul de mare în Valeriu Stoica („traficantul de copii“), Petre Roman („evreul“) şi Marko Bela („teroristul ungur“). Chiar mai mult: ar trebui să fie convins că aceştia renunţă la anumite avantaje pentru atingerea scopului comun. Similar, putem imagina situaţia pentru fiecare dintre cei trei. Nu a fost inclusă în această simplistă aplicare a teoriei jocurilor şi posibilitatea ca UDMR, PNL şi PD să se suspecteze reciproc, ceea ce în practică face şi mai improbabilă o mare coaliţie anti-PDSR.

În ce condiţii ar putea fi depăşită această dilemă? Doar o situaţie în care electoratul ar atinge o nemulţumire extraordinară faţă de guvernare şi fiecare dintre opoziţii ar dori alegeri în ideea că ar obţine majoritatea. Ar trebui ca PDSR să aibă cel mult 15% în sondaje pentru ca fiecare dintre cele două opoziţii să ia în calcul posibilitatea de a guverna singură (perspectiva unei coalizări nici măcar nu poate fi luată în consideraţie). Experienţa de pînă acum în ceea ce priveşte creşterea şi descreşterea formaţiunilor de guvernare arată că, chiar dacă totul merge absolut catastrofal pentru el, PDSR nu are de ce se teme de opoziţie în următorii trei ani. Apoi se va intra în an electoral şi chiar cu un PDSR la 15% (prea puţin probabil, în 1996 a avut mult mai mult) opoziţia nu ar dori alegerile.

Totuşi, de ce a ţinut Adrian Năstase cu tot dinadinsul să-şi apropie PNL şi UDMR la începutul guvernării? Trei par a fi motivele: este un om politic ezitant şi dorea neapărat să aibă 51% pe hîrtie, pentru imaginea externă şi pentru că există în PDSR un complex al colaborării cu PRM, evident mai ales în echipa premierului.

Este convenabil pentru şeful partidului de guvernămînt să se sprijine din cînd în cînd pe voturile PRM. Dilema prizonierului, atît de convenabilă pentru putere, funcţionează numai dacă fiecare dintre cei doi beneficiază de aceeaşi ofertă. PNL şi UDMR, dacă ar deveni prea sigure de ele, ar strica jocurile PDSR. Şi totuşi, se ştie cu ce se aleg maghiarii. Liberalii şi-au mulţumit clientela prin menţinerea în posturi administrative şi au crezut că îşi mulţumesc electoratul prin discuţii asupra modificării Constituţiei. Dar cu ce se aleg justiţiarii din PRM?

Dezbaterile asupra bugetului au arătat un PDSR mult mai prieten cu PRM decît cu liberalii, Valeriu Stoica declarînd decesul protocolului. Cum este posibil să colaboreze Vadim cu cei care i-au făcut o nedreptate istorică şi i-au furat alegerile? Este posibil ca, în viitorul apropiat, presa să descopere telefoane roşii între palatului Victoria şi vila din Cotroceni a tribunului.

Dacă teoria spune că PDSR poate dormi liniştit pentru că opoziţia lucrează pentru el, tot aceasta susţine că un partid mare, aflat la guvernare şi poziţionat la centru faţă de celelalte forţe, tinde să se rupă. Pentru Adrian Năstase pericolul nu mai vine de la prizonierii ocupaţi cu dilemele lor, ci de la gardieni.

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Purtător de cuvînt

Mimetica tranziţiei a preluat din nomenclatura democraţiilor avansate rolul echivoc denumit „purtător de cuvînt". În termeni literali sintagma desemnează o substituţie instituţionalizată: cineva este tocmit să glăsuiască în locul altcuiva care preferă să nu-şi comunice gîndurile în mod direct, ci printr-un interpus specializat. În termeni oficiali, sintagma desemnează o funcţie ierarhică de seamă, privilegiul de a avea purtător de cuvînt fiind acordat mult mai parcimonios decît dreptul la girofar, la locuinţă de protocol, la supramediatizare ori la ocrotirea SPP-ului.

Tehnic vorbind, purtătorul de cuvînt nu este producătorul cuvintelor pe care le rosteşte, ci doar transmiţător al unor cuvinte care nu îi aparţin. În opoziţie cu semnificaţia literală a denumirii, purtătorul de cuvînt este astfel, în realitate, o făptură necuvîntătoare. El nu vorbeşte pentru că ar avea ceva de spus, ci pentru că primeşte ordin să vorbească. Prin fiecare apariţie, el îşi sacrifică propria identitate mimînd o identitate străină pe care are îndatorirea să o reprezinte fără a şi-o asuma.

Purtătorul de cuvînt apare ca înlocuitor al unui actor care nu poate fi înlocuit. Evident în regimurile democratice, echivocul acestui raport persistă şi sub dictatura stalinistă, dar în formule substanţial modificate. Nimeni din stufoasa ierarhie a timpului nu fusese promovat în demnitatea de purtător de cuvînt al dictatorului, iar expresia era cu desăvîrşire exclusă din limbajul curent. Invalidînd funcţia, regimul îi menţinea atribuţiile pe care le transfera însă asupra întregii societăţi. Vrăjit de muzicalitatea propriei lui locvacităţi, fostul preşedinte de onoare al Academiei Române nu putea privi desemnarea cuiva care să vorbească în locul său decît ca pe un ultraj. În viziunea lui, funcţia purtătorului de cuvînt nu trebuia pur şi simplu abolită, ci socializată. În scris ori prin viu grai, citîndu-l, repetîndu-l şi preamărindu-l, întreaga suflare, de la mic la mare, devenise în fapt purtătorul de cuvînt al geniului din Carpaţi. Necuvîntătoare nu mai era doar persoana funcţionarului, ci întreaga naţiune care îi luase locul.

Naţiunea şi-a redobîndit glasul începînd cu mitingul din 21 decembrie 1989. Tranziţia restabileşte funcţia oficială a purtătorului de cuvînt restituind o şovăielnică libertate a cuvîntului unei societăţi care, prin sloganele de pe stadioane, prin discursurile unor parlamentari ori prin performanţele unor vedete mediatice, nu o transformă într-un constant motiv de mîndrie patriotică. ▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Ştiri cu ouă

Privesc de mai mulţi ani cum sînt tratate în mass-media zilele de Crăciun ori de Paşti. Sărbătorile comuniste au murit, trăiască sărbătorile libere! Aceasta pare a fi deviza multor jurnalişti şi editori, dar cîteva dintre reflexele zilelor de 1 mai şi 23 august de dinainte de 1989 se arată a fi rămas neatinse. În primul rînd, reflexul tratamentului special *prin cantitate*. Multe dintre emisiunile obişnuite au, de sărbători, ediţii speciale. Telejurnalele acordă mari spaţii unor subiecte legate de semnificaţia zilelor respective. Toate canalele TV programează, de Paşti, filme cu subiect religios. Genericele, siglele, momentele promoţionale includ imagini cu ouă roşii, iepuraşi, cruci, lumînări. Chiar şi emisiunile care n-au ediţii speciale plasează în decor un element care să evoce Sărbătoarea. Ziarele publică şi ele fotografii cu biserici, cruci, lumînări şi chiar dedică editoriale subiectului, scrise uneori într-o retorică imitată după aceea a predicii. Şi pentru că, bineînţeles, în România de tranziţie nimic nu se poate fără politică, mass-media se ocupă şi de pasionantul subiect „cum îşi petrec oamenii politici sărbătorile de Paşti": anchete şi interviuri pe această temă (perfect inutile!) apar mai peste tot, ceea ce le permite aleşilor noştri să-şi arate dragostea pentru tradiţie şi pentru valorile familiei, pentru pace, linişte şi înălţare sufletească.

Nu spun nici că-i bine, nici că-i rău dacă se întîmplă aşa. Probabil că e, pur şi simplu, inevitabil: firescul sărbătorii şi al trăirii ei cu măsura cuvenită se reinstalează greu în societatea românească, după decenii întregi în care festivismul impus şi zgomotos al sărbătorilor oficiale contrasta cu „semiclandestinitatea" celebrărilor religioase. Constat însă că, în zilele de Paşti, discursul mediatic construieşte un consens al societăţii bazat pe unitatea românilor în jurul valorilor creştine: după ce de-a lungul anului conţinutul ştirilor e axat pe devianţă şi violenţă, pe rupturi sociale şi conflicte, dintr-o dată totul devine îngeresc şi cucernic. *Mediatorii* (adică prezentatorii ştirilor) par, brusc, convertiţi la misia de a-i transmite naţiunii mesaje pozitive, încredere în sine, îndemnul la regăsire spirituală şi morală. Nu spun, Doamne fereşte, că şi în zilele de sărbători ar trebui să fim bombardaţi cu porţia obişnuită de orori; numai că, în contrast cu odăjdiile somptuoase şi ouăle frumos încondeiate, se vede şi mai bine discursul mediatic *tipic* al României de tranziţie, cu propensiunea sa spre violenţă şi negativitate. (Şi nici nu apuc să scriu bine frază asta, că în a doua zi de Paşti – tot sărbătoare, aşadar – văd la *Ştirile PRO TV* şi la *Observatorul* Antenei 1 ştirea despre o tînără găsită moartă pe malul Mureşului. Cadrele insistă, evident, pe detaliile morbide – se vor fi plictisit şi editorii de ştiri, şi telespectatorii, de-atîtea imagini cu iepuraşi şi ouă roşii... Cît despre mine, aşa-mi trebuie, dacă pînă şi a doua zi de Paşti păcătuiesc prin deformaţia profesională a *zapping*-ului!). Pe scurt, acest *intermezzo* în care ni se dau ştiri cu ouă şi iepuraşi nu este altceva decît un discurs mediatic bazat pe un consens aparent şi conformist, construit de o presă prea mult dedată la senzaţionalisme. Că este aşa o dovedeşte şi cantitatea enormă de distracţii pe care au propus-o canalele de televiziune, inclusiv în ultimele zile de post de dinaintea Paştelui cînd, dacă ar fi să respectăm pînă la capăt preceptele creştine, nu distracţiei trebuie să i se dedice omul... Dar discursul mediatic trebuie să se axeze pe oamenii importanţi ai momentului, fie că e vorba de politicieni sau de vedete, aşa încît ornamentele (imagini cu biserici, icoane, ouă încondeiate, lumînări, cruci etc.) nu pot ascunde, de fapt, mecanismele prin care televiziunea fascinează naţiunea. În definitiv, conform tuturor sondajelor, aproximativ 80% dintre adulţi se uită zilnic la televizor, şi cel mult 10% citesc cărţi. Ce mai contează cum se construieşte consensul? ▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Un episod din „războiul rece"

Am revăzut deunezi, într-o emisiune („Sensul istoriei", pe canalul „La Cinquième"), pe care am mai comentat-o cu alt prilej, un documentar despre „vînătoarea de vrăjitoare" de la Hollywood. Filmul, retoric şi simplificator, a pus în evidenţă o singură dimensiune: paranoia anticomunistă de la începutul anilor '50 ca efect al declanşării războiului rece. Imaginile de arhivă erau însoţite de mărturii ale soţiilor cîtorva din scenariştii şi regizorii acuzaţi atunci de activitate comunistă: mărturii relevînd răni dureroase dar luminînd evenimentele dintr-un singur unghi. Una din doamnele intervievate, după ce a evocat lupta soţului ei în slujba „ideilor progresiste", a comentat astfel momentul cînd Comisia de cercetare a activităţilor antiamericane a început să funcţioneze: „Mi-am dat seama atunci că Statele Unite sînt pe punctul de a deveni o ţară fascistă, pentru că primul lucru pe care îl face un regim fascist este să-i oblige pe oameni să-şi ţină gura". Gîndindu-mă la regimurile care fiinţau atunci în U.R.S.S. şi în ţările de „democraţie populară", observaţia doamnei m-a lăsat visător. Comentariul amintea la un moment dat, la modul ambiguu, şi de războiul din Coreea, telespectatorul neprevenit putînd înţelege că nu comuniştii nord-coreeni, ci Statele Unite ar fi deschis ostilităţile.

Ar fi prea simplu să facem o comparaţie între campania declanşată de McCarthy şi procesele de la Moscova, Praga, Bucureşti etc. Comparaţia cu un regim de teroare nu scuză derivele sau sincopele unui stat democratic. Nu poate fi totuşi ocultat faptul că a respinge comunismul în numele democraţiei era o atitudine perfect legitimă. Pe de altă parte, aflaţi în faţa comisiei, cineaştii bănuiţi de a fi membri ai partidului comunist s-au comportat bizar: invocînd libertatea de conştiinţă şi de expresie, ei au refuzat să răspundă, deşi partidul comunist american nu se afla sub incidenţa vreunei interdicţii.

Chestiunea a fost reluată în ultimii ani şi e de mirare că autorii documentarului (ca şi participanţii la discuţia care a urmat) n-au făcut nici o referire la polemicile din presa americană a deceniului trecut. Mai mulţi istorici (Ronald Radosh, John E. Haynes, Harvey Klehr) au arătat că în arhivele K.G.B.-ului, atît cît au fost accesibile după 1990, există dovezi incontestabile că spionajul sovietic infiltrase şi mediile artistice (pe lîngă cele administrative), iar parte dintre personajele transformate în „martiri ai isteriei maccarthyste" erau realmente agenţi sovietici. Obstinaţia cineaştilor în a nu depune mărturie ţinea, aşadar, nu numai de o cultură a secretului şi a clandestinităţii, specifică militantismului comunist din epoca împărţirii lumii în două „lagăre"; unii dintre ei chiar erau, cum se spune, cu musca pe căciulă.

M-aş fi aşteptat, de asemenea, să fie măcar amintit punctul de vedere al lui Elia Kazan, unul din protagoniştii acestei afaceri. Celebrul regizor a constatat cum reînvie vechii demoni atunci cînd, în martie 1999, i s-a decernat Oscarul pentru întreaga activitate. Proteste violente ale unor foşti proscrişi au reamintit că Elia Kazan îşi denunţase colegii, relevînd apartenenţa lor la partidul comunist. Autorul lui *Viva Zapata*, *America America* şi *Un tramvai numit dorinţă* s-a explicat în ampla şi pasionanta lui autobiografie, *A Life*, apărută în 1988. Membru al partidului comunist în 1934, sub influenţa prietenilor săi Harold Clurman şi Lee Stasberg (fondatorul, mai tîrziu, al lui Actors Studio), Kazan demisionează curînd din partid. Constată, apoi, că în industria filmului se petrec lucruri ciudate, care confirmă ipoteza unei finanţări oculte a organizaţiilor comuniste şi a sindicatelor afiliate lor. Observă cum, la revista *New Theatre*, grupuri de presiune vor capul lui Herb Klein, redactorul-şef (mai ales după ce acesta îşi afirmase admiraţia faţă de Meyerhold, asasinat în 1940 de NKVD). Hotărîrea de a depune mărturie în faţa comisiei vine după multe ezitări, dar se sprijină pe convingerea că apără în acest fel valorile democraţiei. Reacţiile din anumite cercuri intelectuale sînt previzibile: e făcut „trădător", „turnător", „vîndut", e acuzat că a primit drept răsplată contracte de milioane de dolari, că e un „anticomunist visceral" etc. Cea mai interesantă dintre reacţiile favorabile, scrie Kazan, a fost aceea a lui Arthur Schlesinger; într-un articol, acesta a reamintit că Elia Kazan vorbise în calitate de ex-comunist. Cum ar fi fost primită depoziţia lui, continua Schlesinger, dacă în faţa comisiei s-ar fi făcut procesul nu al comunismului ci al nazismului sau al Ku-Klux-Klan-ului, iar regizorul ar fi avut o poziţie similară, aducînd o mărturie din interior?

O întrebare căreia i se dau şi astăzi, după toate aparenţele, răspunsuri diferite. ▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Despre instituţii (III)

– controlul şi controlorii lor –

„...o soţietate fără prinţipuri, va să zică că nu le are“ – fiul de la facultate *(„tînăr, tînăr, dar copt, serios băiat“)* al venerabilului nenea Trahanache

Problema controlului instituţiilor publice, purtătoare de autoritate, nu poate fi despărţită de problema răspunderii acestor instituţii. În fond, scopul direct, imediat al oricărui control este acela de a stabili dacă sînt întrunite condiţiile pentru angajarea răspunderii instituţiei. Totuşi, nu voi vorbi aici prea mult despre răspundere, subiect vast şi important în literatura juridică şi politică. Mă voi limita la problema controlului.

Controlul activităţii unei instituţii este o operaţiune care stabileşte dacă activitatea instituţiei s-a desfăşurat conform legii şi în condiţii de oportunitate. Pentru ştiinţa administraţiei, cele două criterii majore de apreciere a acţiunii oricărei birocraţii (i.e. legea şi oportunitatea) fac parte din arsenalul clasic, care se învaţă în primul an de studiu. Personal, văzînd evoluţia instituţiilor româneşti din ultimele decenii, aş spune că simpatizez din ce în ce mai mult cu acei teoreticieni care vorbesc despre un al treilea criteriu de evaluare: buna-credinţă a instituţiei. Din simpla revedere a celor trei criterii după care trebuie să se conducă orice control, vedem că cel puţin două dintre ele (i.e. oportunitatea şi buna-credinţă) nu au în sine un ridicat conţinut de obiectivitate, în vreme ce legea, ştim bine, prin interpretare, poate avea şi ea aparenţă fragilă. Astfel, se poate lesne argumenta că orice control are o cotă ridicată de subiectivitate şi, pe cale de consecinţă, rezultatul său este discutabil pentru că ascunde distorsionări într-un sens sau în altul. De aceea, orice control depinde direct şi esenţial de buna-credinţă şi de profesionalismul celui care controlează. În statul de drept, adică în acel imperiu al libertăţii în care nimic nu este lăsat la întîmplare, posibilitatea excesului sau nepriceperii controlorului este anulată prin aceea că există mereu o instituţie care controlează pe cel care controlează. Din această perspectivă, statul de drept ne apare ca o reţea abundentă, dar simetrică şi coerentă de responsabilităţi căci, aşa cum am spus mai sus, în fond, despre responsabilitate vorbim cînd vorbim despre control.

Controlul legalităţii actelor administrative, adică a acţiunilor publice şi „oficiale“ ale instituţiei, este extrem de bine reglementat prin procedura contenciosului administrativ. În ceea ce priveşte cheltuirea resurselor băneşti, cînd acestea provin din surse bugetare, Curtea de Conturi şi structurile de control financiar intern sînt însărcinate să verifice, după o procedură foarte riguroasă, legalitatea acestor cheltuieli. În ceea ce priveşte aplicarea criteriului legal, măcar din punctul de vedere al procedurii şi competenţelor, lucrurile sînt clare.

Criteriul oportunităţii este unul extrem de greu de manevrat în mod just. Orice decizie administrativă îşi poate arăta virtuţile sau, dimpotrivă, defectele, numai în contextul în care a fost emisă şi aplicată. O decizie administrativă poate fi legală, dar complet inoportună (a fost emisă şi aplicată într-un context apreciat greşit) sau poate fi oportună, utilă în imediat, dar nelegală. Oportunitatea acţiunilor unei instituţii, mai exact capacitatea conducătorilor instituţiei de a lua decizii potrivite la timpul potrivit, se controlează în special de către superiorii ierarhici ai celor care sînt responsabili pentru decizia luată şi dusă la îndeplinire.

Buna-credinţă a instituţiei apare ca un criteriu aproape imponderabil. Cînd funcţionarul are acoperirea legii, ce-i mai poţi cere? Cum se poate proba buna-credinţă sau, ca să fiu în plină concordanţă cu acel principiu fundamental al dreptului care spune că buna-credinţă se prezumă pînă la proba relei-credinţe, cum se poate proba reaua-credinţă? Mai ales, cum se poate proba reaua-credinţă atunci cînd acţiunea instituţiei are acoperire legală? Poate exista aplicare a legii cu rea-credinţă? Aceste întrebări sînt atît de mari şi răspunsul la ele are o asemenea magnitudine, încît am serioase reţineri să încerc acum formularea unui răspuns. Afirm, numai, că într-un context social complet aberant din punct de vedere moral, aşa cum este cel al României post-decembriste, aceste întrebări au deplină legitimitate; fiecare dintre noi poate produce cazuri clare în care instituţiile publice au acţionat cu rea-credinţă. Problema, deci, există, iar criteriul bunei-credinţe trebuie să opereze mai clar în desfăşurarea controlului instituţiilor noastre. Sigur, se pune problema „instanţei“ de control (care trebuie să aibă un conţinut preponderent etic). Cine este cel îndreptăţit să controleze instituţia sub acest aspect? În statele de drept vest-europene şi nord-americane reglajul moral al acţiunilor instituţiei se realizează pe două căi: una naturală (pur şi simplu sistemul social exercită prin mijloacele sale specifice controlul etic asupra indivizilor şi instituţiilor – despre acest subiect sociologii au mai multe a spune) şi una instituţională (în fiecare instituţie există un fel de „instanţă etică“, însărcinată cu documentarea şi „judecarea“ acestui gen de acţiuni). ▲

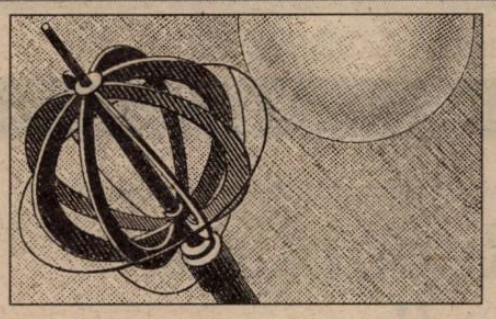

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Oportunism colegial

Faptul că cineva căruia i se datorează bani – mulţi – doreşte să şi-i recupereze şi în acest scop intră în posesia bunurilor datornicului n-ar trebui să stîrnească nici mirare, nici proteste. La atît s-ar putea reduce povestea postului de televiziune rusesc NTV, care îşi schimbă, în aceste zile, în mod dramatic stăpînul. Proprietarul postului, Vladimir Gussinski, om de afaceri multimilionar, aşteaptă decizia justiţiei spaniole în legătură cu extrădarea sa în Rusia, unde ar urma să fie judecat sub acuzaţia de fraudă; nu este în situaţia de a putea înapoia sumele imense împrumutate de la întreprinderea de stat Gazprom, în contul NTV. Pare a fi ultimul act din acţiunea iniţiată de preşedintele rus, Putin, pentru a obţine din partea presei o atitudine, dacă nu slugarnică, măcar supusă.

Cînd, în urmă cu 15 ani, Gorbaciov lansa politica de transparenţă, presa a fost unul dintre cele mai puternice motoare ale noii direcţii: cercetarea trecutului, critica prezentului, stimularea pluralismului, a polemicilor şi dezbaterilor au devenit pîinea zilnică a unor oameni obosiţi de cît au minţit şi a celor care toată viaţa lor au vrut să spună adevărul. Pe banii statului sovietic, care continua să subvenţioneze toate publicaţiile, evoluau şi se consolidau diversele tendinţe care aveau să ducă la dezmembrarea Imperiului, să coaguleze nucleele de gîndire democratică, dar şi să legitimeze rezistenţa în tranşeele menţinerii puterii comuniste, sub forma ei velicorusă.

După dezmembrarea Uniunii Sovietice, statul şi partidul nu au mai subvenţionat toată presa, iar publicaţiile independente s-au confruntat cu dura realitate a mîinii invizibile a pieţei: adevărul se vinde la fel de bine – sau la fel de prost – ca şi minciuna. Nu se putea trăi din vînzări, nu exista reclamă suficientă şi presa şi-a căutat – şi a şi găsit – stăpîni. Pentru oamenii bogaţi de după '90, piaţa presei scrise şi audiovizuale a devenit o fascinaţie, nu atît pentru profit, cît pentru potenţialul de influenţă. Prezumţie corectă: cînd magnaţii creaţi de reformă au socotit că Elţîn le este încă necesar, ei au determinat prin mass-media alegerea lui, deşi în 1996, înainte de declanşarea campaniei electorale, procentul lui de susţinere era de aproximativ la 5%. Elţîn şi structurile dependente de el au ştiut să-şi arate recunoştinţa. În acest context a înflorit trustul Media-Most, proprietatea lui Gussinski, cu ziare, reviste şi cu posturi de televiziune, conglomerat unde NTV este – era – vedeta.

În accidentatul peisaj mediatic al Rusiei, independenţa presei a devenit o noţiune atît de flexibilă, încît şi-a pierdut contururile: nu e plauzibil ca NTV să fi încercat să afle cît de îndreptăţite sînt acuzaţiile de fraudă împotriva lui Gussinski. Dar programele şi-au păstrat distanţa faţă de noua putere de la Kremlin, atît printr-o foarte populară emisiune satirică, cît şi prin relatări realiste despre mijloacele folosite de Kremlin în războiul din Cecenia; războiul din Cecenia este principalul rezervor de popularitate al lui Putin.

După atacul noilor proprietari, jurnaliştii de la NTV, retraşi la un post local al reţelei, vor să-i dea acestuia audienţă naţională. Berezovski, alt mit negativ al capitalismului rusesc, duşman al lui Gussinski, dar şi el în conflict cu Kremlinul, e gata să sprijine financiar iniţiativa. Manifestaţiile populare au dat o gură de aer jurnaliştilor în lupta cu puterea, dar nu au înspăimîntat Kremlinul. Spre deosebire de puterea comunistă care pedepsea orice intenţie de contestare, puterile post-comuniste au învăţat să rabde în linişte exploziile de nemulţumire şi să-şi vadă de treabă. Semireforma permite mascarea represiunii politice prin aplicarea regulilor economiei de piaţă. Şi ascultînd de aceleaşi legi, jurnaliştii optează – în deplină libertate – pentru integrarea în structurile agreate de putere. „Ideea unui guvern puternic este foarte populară acum şi jurnaliştii care o susţin sînt şi ei foarte populari“, declară Mihail Leontiev de la televiziunea publică, beneficiar al acestui tip de popularitate.

În lupta împotriva contestaţiei prin presă, Kremlinul are cîţiva aliaţi puternici: poporul, economia de piaţă şi oportunismul colegial al gazetarilor rivali. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Şomaj în spaţiul cosmic

Ruşii îi numeau cosmonauţi. Americanii le spuneau astronauţi. Nici unii, nici alţii n-au navigat prea departe. Ruşii n-au ajuns chiar în cosmos – adică n-au reuşit să-şi trimită oamenii mai departe de orbita Pamîntului, care e, totuşi, la 300-600 de kilometri departe de casă. Pentru cei cu preocupări mai puţin tehnice, trebuie spus că în cosmosul vizitat de ruşi mai e destul aer pentru ca frecarea cu el să ceară din cînd în cînd corecţii de orbită. Astronauţii americani n-au ajuns nici ei vreodată la alte astre decît satelitul nostru natural de care ne despart doar vreo 400 de mii de kilometri. Misiunile NASA cu naveta spaţială sar doar cu puţin mai departe decît uitatele misiuni din anii '50 cu avioanele cosmice din seria „X“, construite tot de americani. Naveta spaţială rusă „Buran“, o replică reuşită a celei americane, zace în cimitirul spaţial, acolo unde se odihnesc, sub formă de prototipuri sau doar proiecte, misiunile către Marte, navele interstelare ori colonizarea Lunii.

Pentru cine a crescut în anii '70 şi '80 cu lecturi din *Ştiinţă şi tehnică*, anul 2000 oferă un peisaj cosmic dezolant. Skylab a căzut de mult. Mir a ajuns şi ea la peşti de vreo cîteva săptămîni. „Noua“ staţie spaţială internaţională nu e nici o revoluţie: se învîrte tot în jurul Pămîntului şi, cînd va pleca de acolo, va ajunge tot în Pacific, şi nu în Proxima Centauri (una dintre stelele din apropierea sistemului nostru solar, după cum îi spune şi numele). În loc de americani sau ruşi blonzi şi veseli, aşa cum ne arătau revistele acum 25 de ani, în misiunile către Marte se trimit roboţei mici şi bruneţi. Cînd şi dacă ajung pe planetă (din ultimele 4 misiuni, 3 s-au pierdut), aceste automate făcute pe genunchi cu bani puţini ne trimit vederi cu bolovani. Nici o misiune n-a aflat cu certitudine dacă pe bolovanii aceia trăieşte măcar o bacterie sau dacă praful marţian ar putea fi toxic pentru un eventual vizitator uman.

Sigur, mai sînt sateliţii cu care să ne mîndrim. Cei de televiziune contribuie cu succes la distribuţia cunoscutelor televiziuni progresiste din China sau Irak. Cei din sistemul GPS de poziţionare globală ajută la orientarea rachetelor cu rază medie de acţiune folosite în misiuni care nu se încadrează nicăieri în peisajul paşnic pe care utopiştii *flower power* ni-l promiteau pentru anul 2000. Teledetecţia din satelit ne-a ajutat şi ea să mai găsim cîmpuri petrolifere, lucru care va ţine ocupate viitoarele generaţii în bătălia cu efectul de seră. La fel ca şi oamenii, cele mai multe dintre obiectele de pe orbită se uită în jos, spre Pămînt.

Acolo, industria filmului face mai multe lansări pe an decît cea spaţială. Unele dintre ele, de oarecare succes de public, ne dau ocazia să vedem la cinematograf misiunile pe Marte cu echipaj uman, pe care NASA le promite la fiecare zece ani, pentru următoarea decadă. Ruşii măcar nu mai au pretenţii.

S-au împlinit de curînd 40 de ani de la primul zbor al lui Gagarin. Se întîmpla în aprilie 1961 şi, deşi n-a stat decît o oră pe orbită, primul cosmonaut a avut timp să constate că ştiinţa poate realiza lucruri uimitoare. La 40 de ani după, sîntem generaţia care descoperă că aceeaşi ştiinţă poate să facă, de fapt, şi mai puţin decît promite. Şi nu promitea puţin în anii '60-'70. Astăzi ar fi trebuit să avem cîteva sute de colonişti pe Lună şi cel puţin un echipaj pe Marte. Mai mult, cam în aceeaşi vreme cu zborul lui Gagarin, *oamenii de ştiinţă americani* (sintagma are deja valenţe magice) preluau un termen *science-fiction* care desemna o ocupaţie nemaivăzută: *teraformare*. Conceptul implica schimbarea completă a datelor fizico-chimice ale unei planete, prin instalaţii industriale care să prelucreze atmosfera, precum şi prin colonizarea de specii animale şi vegetale de pe Pămînt, care să creeze, încet-încet, o biosferă în care omul să poată trăi în final. Probabil că banii aruncaţi pe aceste studii n-au fost irosiţi: Pămîntul va avea şi el nevoie de o teraformare, cît de curînd.

Pînă atunci, să remarcăm că petrecerea mondială de ziua lui Gagarin (organizată în discoteci în cîteva zeci de state ale lumii) se ţine în continuare pe o singură planetă. Cosmodromul de la Baikonur nici nu se mai află pe teritoriul Rusiei – e în Kazahstan. În spiritul vremii, tînăra ţară asiatică se mîndreşte (şi face bani) cu sondele sale, şi nu cu rampele de lansare. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Republica în floare

E vremea aceea. Toate florile se deschid, prin minte îţi trec tot felul de cîntecele stupide, străzile sînt pline de gură-cască lipiţi de caldarîm ca gumele de mestecat, radiourile cîntă tot timpul, cîini ciudaţi se iau după tine dacă le arunci fie şi o privire fugară, vecina şi-a legat (strîns) o eşarfă peste sîni şi sapă acum de zor în petecuţul de ţarină din faţa uşii, gîndindu-se la plantarea vreunui bulb care să dea floare şi la ghinionul celor din armată, ale căror maşinării se tot sfarmă, omorînd la soldaţi. Mare risipă, soldaţii ăia, oftează. Nimeni nu este pe de-a-ntregul în toate minţile în acest timp al anului, deşi fiecare este mai mult ca sigur că a rătăcit cîte ceva. Un operator de sondaje se opreşte în faţa vecinei celei înalte şi o întreabă ceva, la care ea răspunde de parcă i-ar fi căzut un strop de miere pe încheietura mîinii. Oare ce-o fi întrebat-o? Ah, gata, ştiu. A întrebat-o cum stă cu „încrederea de consumator".

Este unul dintre cei mai importanţi indicatori economici, mai important decît toţi ceilalţi. Şi este o întrebare importantă. Conştientă de responsabilităţile ce-i revin, vecina cea înaltă se ridică, întinzîndu-se ca o reptilă la soare, şi-şi înfige ochii mijiţi într-ai operatorului. Toate celelalte veşti sînt proaste, o imploră mut operatorul, veniturile sînt jalnice, prestigiul ambasadorilor noştri de marcă, Mr. Coke şi Sir McDonald, au atins o cotă joasă fără precedent, naţiunea se simte vinovată pentru a fi ales un idiot care face sluj în faţa celor mai tolomaci porci retro din istoria Americii, piaţa este mai moale ca fularul vara, nu sînt suficienţi consilieri de criză calificaţi, în farmacii nu mai găseşti pilule de optimism, în California este întuneric, iar chipul unui diavol furios se holbează la noi prin gaura din stratul de ozon, vă implor, vă implor, se milogeşte operatorul de sondaje, spuneţi-mi măcar că aveţi un înalt nivel de încredere! Am încredere, îi spuse ea, am mai multă încredere ca niciodată! Şi plecă ochii cu modestie, sub privirea încremenită a operatorului în faţa celui mai optimist răspuns pe care îl primise în ultimul timp. În calitate de consumator, am încredere, continuă vecina, pentru că sper că îmi voi plăti toate ratele la maşină, că voi pleca într-o croazieră spre nişte insule mirifice, că o să-mi cumpăr şaizeci de noi rochii, jumătate din ele pentru dineuri şi discotecă, cealaltă jumătate, de toate zilele, să am ce să îmbrac în plimbările prin insulele acelea superbe şi pe punţile luxoaselor vase de croazieră. Şi mai cred că din acest petec de ţarină în care mi-am înfipt unghiile mele date cu ojă argintie va izbucni o grădină tumultoasă, plină de bulbi răsculaţi în floare, şi cred toate acestea chiar dacă nu am nici un ban, dacă asigurarea medicală nu-mi va plăti pentru dinţii cariaţi sau pentru o pereche nouă de ochelari pentru noua mea miopie, chiar dacă sînt, temporar, şomeră pentru că tocmai m-au dat afară săptămîna trecută şi chiria s-a triplat de luna aceasta, m-au decuplat de la cablu şi pe mama o dau afară din azil, dar, după cum am spus, am multă încredere, pentru că sînt cetăţean american şi o să mi se reducă impozitele. Vă mulţumesc, vă mulţumesc, hohotea operatorul de sondaje, mi-aţi salvat slujba, exact asta voiau să audă şefii mei, las' să se ducă de rîpă ceilalţi indicatori, dacă nu au altceva mai bun de făcut, dar indicatorul meu se va ridica spre slăvi datorită încrederii voastre de consumatori americani. Nu prea mai erau multe de spus. Vecina se întoarse la melancolicul, dar încrezătorul său petec de ţarină, briza mîngîie florile de primăvară, mireasmă se răspîndiră exuberant din toţi porii, bursa se îmbăţoşă pentru scurt timp cînd operatorul dădu publicităţii sondajul, CNN îşi deschise jurnalul de ştiri cu încrederea vecinei, dar ea nu apucă să-l vadă, căci nu mai avea cablu. Era vremea aceea, ştiţi voi, căreia i se zice primăvară.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Patimile istoriei (II)

„(...) senatorul PDSR Adrian Păunescu şi consilierul preşedintelui (...), Ioan Scurtu, au atacat deopotrivă, ieri, (...) moda manualelor alternative, lansată în regimul trecut".
(Adevărul, 29 martie 2001, p. 8)

Cît de uşor este să fii jignit îţi dai seama, cel mai adesea, la un minut după ce ţi se întîmplă. Miercuri 28 martie a.c., ajuns la Tîrgu Jiu, senatorul Păunescu le-a spus profesorilor de la Colegiul Naţional din oraş că manualele „alternative" apărute în 1999 sînt tocmai bune de produs *tîrfe şi bodyguarzi cu creierele spălate*. Toţi autorii de manuale pe care i-am întîlnit în ultimele două săptămîni s-au arătat oripilaţi de o asemenea impoliteţe camuflată în gafă premeditată.

Ciudat: dacă în anii '80 ziaristul C.V. Tudor se chinuia să fie poet în stilul poetului Păunescu (pe care, de altfel, îl muşca de cot ori de cîte ori avea ocazia), acum *AP* se vrea „pamfletar" în stil *CVT*. În opinia mea, în cazul unui poet acest drum nu poate duce decît la ruină. După vara anului 1985, pe cînd Securitatea prefabrica rapoarte despre lenjeria intimă abandonată sub băncile stadioanelor care găzduiau cenacluri „Flacăra", poetul AP era jignit, în mod firesc, de asemenea aberaţii. Azi, readus democratic în situaţia de a se îmbăta cu greu explicabilul opium al puterii, poetul jigneşte la rîndu-i baritonal, jigneşte cu seninătate, jigneşte cu aplomb.

Coautor al unui (bun, cred) manual de istorie opţional, mă simt jignit. Şi surprins. Potrivit ziarului, diatriba senatorului a avut acordul universitarului Ioan Scurtu. Aici vreau să fiu bine înţeles: nu sînt în măsură *să dau lecţii* foştilor profesori şi nici nu gust masochismul de a-mi ataca, din plictiseală, şefii (dl Scurtu fiind, în Universitate, şeful catedrei din care fac parte). Dar masochismul nu e la mine. Dl Scurtu este la rîndu-i coautor al unui manual opţional de-a XII-a (Ed. Petrişon, 1999), precum şi colaborator la manualul „meu". Cînd nu înţeleg ceva, nu mă jenez s-o spun. Iar atacul d-lui Scurtu la *moda* manualelor „alternative" nu-l înţeleg.

Mă simt jignit şi surprins, dar nu într-atît încît să uit că, în definitiv, *tîrfa* nu există decît prin cei care o plătesc. Apoi, Freud dac-ar învia ar face poate legătura între dispreţul dlui senator faţă de bodyguarzii de azi şi aventura poetului de la sfîrşit de decembrie '89, cînd s-a întîlnit, în lipsa unui bodyguard, cu cîţiva studenţi ceva mai scuipăcioşi decît media pe ţară. Jignit, dar nu într-atît încît să uit că, decît o prostituată „educată" după manualul lui Roller, (doar) relativ curăţică şi *îmbîrligată* din obligaţie cu sectoristul, mai bine o curtezană cu un manual opţional la bază. Potrivit istoriei cel puţin, curtezanele europene sau asiatice erau, pînă nu demult în trecutul civilizaţiei noastre, cu mult mai *fine* decît media femeilor. Apoi, cred că merită mai multă stimă un bodyguard *ieşit* dintr-un manual opţional, ins pe care măcar costumul şi ochelarii fumurii stau bine, decît un ofiţer DIE şcolit la fraza clonelor rolleriste.

În rest, rămîne esenţa. Poate că tot ce facem este, într-un fel, *politică*, dar nu sînt convins că politizarea nedisimulată a istoriei va aduce, pe termen lung, vreun folos naţiei. Şi e bine că dna ministru Andronescu este decisă să ducă mai departe partea bună a reformei „din regimul trecut", inclusiv manualele – pentru că peste tot în lume, cu excepţii regretabile, manualele opţionale reprezintă normalitatea. Ca şi democraţia, manualul opţional nu este o „modă", ci o normă. Şi preşedintele Iliescu a înţeles: dovadă, invitaţia făcută veritabilului personaj al istoriei noastre care este regele Mihai, gest ce ţine de normalitate; chiar mai tîrziu, un asemenea gest merită apreciat.

Pentru că altfel, alegînd ţinte false, vom avea o mulţime de victorii imaginare şi doar, în planul realului, cîteva înfrîngeri. Şi ne vom bucura şi felicita între noi, de parcă nu am şti că pînă la urmă – în istorie mereu există un *pînă la urmă* – doar această realitate rămîne.

Şi ne vom mira cînd, pe deplin „învingători", vom vedea coborît, totuşi, steagul învinsei noastre onestităţi.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Proză de inspiraţie Discovery Channel (II)

Ultima dată cît a sclipit iarăşi cometa lîngă Lună s-a întîmplat cu opt sute şi ceva de ani înainte de naşterea lui Cristos, nici nu era imperiul roman, era un prunc în faşă, un nimic, nu se născuseră nici Homer, nici Hesiod, nici Plutarh, nu mai vorbesc de Iuda Iscarioteanul sau Dante sau Shakespeare, nimeni din toţi aceştia nu erau atunci cînd a apărut ea, în vremea Bibliei, a regatului de mijloc din Egipt, dacă aşa o fi, nu ştiu că n-am verificat, în fond toată lumea omenească, toată înţelepciunea ei de la Socrate la Heidegger s-a petrecut între cele două apariţii sclipitor modeste ale cometei pe care nici că o bagă cineva în seamă, nimeni nu se sinchiseşte de prezenţa ei peste coamele din ţiglă ale grădiniţei cu program prelungit. Toate lucrurile veşnice, sau oricum cele care trăiesc mult mai mult decît ne este dat nouă, sînt un nimic, un zero mut, cutare piatră din drum e moartă, a fost şi pe vremea lui Hitler, şi în cea a lui Darius al perşilor, şi ce i s-a putut întîmpla în toată vremea asta, extrem de puţine lucruri, s-a desprins de undeva dintr-o stîncă sau o fi fost adusă de acolo de oameni ca să stea în pavajul străzii, să o strivească roţile maşinilor, să o biciuie frigul matinal de martie cu bălţile îngheţate, cîntă nişte păsărele prin pomi şi este frig, clipeşte cometa Hop sau Bop după trei mii de ani din nou, asta e să fii mort, un nimic răbdător, lipsit de importanţă care rezistă, eşti piatră din pavaj şi te pişă un cîine pe stradă numai că tu, piatră fiind, ai fost martoră la mai multe veniri ale cometei, în jurul tău viaţa se agită, viaţa se clatină, viaţa face tot felul de lucruri importante, viaţa meditează la soarta tuturor, viaţa se împerechează, înainte de asta oftează în iubiri, merge înainte, gata-gata să piară şi nu piere, se încăpăţînează să fie cu toate că nu te poţi opri să te gîndeşti dacă este chiar aşa, au existat toate şi nu poţi să bagi mîna în foc dacă aşa a fost, deşi urmele celor de demult îţi dau de înţeles că e întocmai adevărat, că nu e minciună; te plimbi pe străzile Mantovei şi vezi că şi acolo sînt pietre în pavajul străzii, a rămas în urmă Palazzo Ducale al lui Gonzaga cel bătrîn, Ludovico cu nasul lui cam mare şi urechile aşijderi, cu un fel de bonetă pe cap: în plus de asta, din felul în care îi sînt umflate vinele grumazului, se vede că taica e bătrîn. Toate se potrivesc, şi dacă te uiţi la ele simţi că pricepi, că începi să pricepi ceva: cu cît sînt mai simple, cu atît le este dat să fie mai de nepătruns; clipeşte lîngă discul mare al Lunii cometa, se depărtează pe nesimţite, o urmăreşti cum se depărtează din dreptul unui fir de telefon, se duce încet şi nici nu ştii cam cu ce viteză merge ea prin cosmos; poate să aibă acolo, în comparaţie cu alte semene de-ale ei, viteza unui camion care zdrăngăne pe drumurile sparte din anii de după colectivizare, cînd proaspeţii membri colectivişti fac excursii la Semenic pe banchete de lemn în bătaia tare a vîntului, întorşi cu spatele la vînt ca să nu li se umfle ochii în lada deschisă, cam aşa merge şi cometa, se duce, alunecă, trece prin dreptul firului de telefon, îl lasă în urmă, se duce înainte pe calea care trebuie, nu se abate decît atunci cînd, după mai multe mii şi mii de ani, i se întîmplă cîte ceva, cum a fost cazul cu căderea aia înspre Jupiter care i-a scurtat drumul cu o mie şi aproape două sute de ani. Aşa şi cu piatra din drum, şi ei nu i se întîmplase mai nimic mii de ani, pînă cînd au apucat-o oamenii şi au aşezat-o aici în stradă; poate că o mai fi fost ea pe undeva înainte de a ajunge în preajma bălţii îngheţate şi sub şlapii mei de casă cu care am ieşit eu în stradă să văd cometa. Toate fleacurile astea sînt infinit mai bătrîne decît toate cele ce au viaţă, decît toţi plopii, şi iarba, şi cîinii, şi gîzele. Stau în mijlocul drumului şi mă gîndesc că, de fapt, şi vieţuitoarele astea au propria veşnicie, nu se lasă, merg şi ele înainte, nu prin scurta lor clipire: filfiitul de-o vară al fluturelui şi al cărăbuşilor de mai pe care îi prindeam pentru insectarul şcolii, nu prin *acest* cărăbuş pe care îl ţin în mînă în vremea copilăriei, sau buburuza care urcă spre vîrful degetului arătător, stă o clipă ca să-i vină la îndemînă ceva pe care nu-l ştii şi deodată îşi desface aripile şi zboară, pleacă; nu ea este veşnică, ci neamul ei de buburuze care se repetă întocmai în toate ale lui, vorba moşului Platon; aşa şi tu trebuie să te pregăteşti, să stai o vreme pe vîrful a ceva ca un deget înainte de a te retrage în modestia pietrei, să fii ca ea, nici o smerenie nu-i mai mare decît asta, nimic nu-i poate sta pe măsură, dă-i drumul băiete, fă tot ce trebuie făcut, dă bună ziua vecinei Zoia şi vecinului Macek, „să trăiţi", zi-le, chiar dacă te gîndeşti că semeni tare de tot cu buburuza, că te leagă de ea un fel de solidaritate şi că nu ştii – cum nu ştie nici ea – cum o fi să fie cînd te vei întoarce în moarte ca să fii pe potriva cometei ăleia, să fiţi de-un leat, tu sub formă de pămînt sau ce vei mai fi, şi ea sub formă de stea.

▲

Texte şi opinii de: Gheorghe BEJAN (director general BTT, membru al grupului „Divertis") ● Mihaela-Carla CREŢAN ● Matei FLORIAN ● Mircea KIVU (sociolog) ● Cătălin MANOLE ● Viorel MOŢOC (jurnalist) ● Adina POPESCU ● Ingrid ŞUŞU (jurnalistă) ● Laura VIŞAN

Argument

Pentru unii oameni timpul liber aproape că nu mai există. Sînt de obicei aceia care s-au integrat într-o sferă liberă şi concurenţială a economiei. Nu mai au timp nici să respire, spun ei, dar totodată sînt mulţumiţi şi sînt priviţi ca indivizi realizaţi. *Fiindcă există şi o altă categorie, opusă, a celor* nerealizaţi, *care au prea mult timp liber, care, cu alte cuvinte, n-au de lucru. Pentru ei acest timp nu poate fi considerat ca fiind de relaxare sau distracţie. E un răgaz nedorit şi plin de probleme. Se mai poate vorbi şi de aceia pentru care noţiunea de timp liber nu există. Ţăranii care muncesc în gospodărie aproape fără întrerupere. Totuşi ei au ceva mai multe momente de odihnă în cursul iernii, mai merg la cîrciumă, la biserică sau la bîlciuri şi, chiar dacă n-au concediu, respectă cu sfinţenie duminica. Chiar dacă nu se spune despre ei că sînt* realizaţi, *se poate considera că sînt totuşi* împăcaţi *cu programul lor de viaţă. Se mai observă şi că nu a apărut deocamdată o categorie de oameni cu bani şi fără prea multe ocupaţii, nişte crai de curte veche, să zicem. Chiar oamenii bogaţi sînt nevoiţi (dacă nu cumva doar simt nevoia) să muncească întruna. Probabil că nici miliardarii de carton n-au prea mult timp liber la dispoziţie. De unde s-ar putea trage concluzia că sîntem o societate în fază de acumulare, de construcţie. Banii cîştigaţi sînt noi, cum spun americanii. Nu există încă ştiinţa de a-i cheltui. Pe de altă parte, comunismul ne-a învăţat că timpul liber e mult mai interesant atunci cînd se petrece în intervalul programului de lucru. Nimic nu se compară cu satisfacţia orelor* furate *de la serviciu.*

Chiar în aceste condiţii însă, de sărăcie şi pervertire a unei bune părţi a societăţii, paradoxal, cererea de distracţii, de zone de agrement, depăşeşte oferta. Aproape orice nouă idee venită din Occident are mare succes încă de la început. Orice joc nou prinde imediat. Dacă după 1990 a fost o explozie a sălilor de biliard, n-ar fi de mirare ca astăzi să apară şi „moda" golfului. Paint ball *sau* bungee jumping *sînt activităţi care nu duc lipsă de clienţi. Sînt şi oameni care au iahturi şi se plimbă în Deltă sau pe mare, oameni care sar cu parapanta sau cu paraşuta, oameni care se plimbă cu balonul... Dar, iarăşi paradoxal, nu e uşor de aflat unde şi cum se pot face asemenea lucruri. Pare că ar fi vorba de nişte caste speciale care au acces la ele, pe căi ştiute numai de iniţiaţi. Reclamele sînt inexistente. Oferte care ar putea deveni populare chiar şi într-o ţară în care salariul mediu e sub 100 de dolari sînt ţinute în cerc închis. E adevărat că există şi o mentalitate destul de răspîndită cu privire la distracţii. Nu puţine sînt persoanele care se zgîrcesc ori de cîte ori vine vorba de asemenea lucruri, cărora li se par neserioase, scumpe (chiar dacă în realitate nu e aşa) şi nu pe măsura preocupărilor lor. Indivizi care, în schimb, ar fi în stare să cheltuiască averi la cîrciumă. E poate aici un conservatorism de tip rural. Acelaşi motiv pentru care probabil încă mai sînt turişti pe litoralul românesc, deşi servicii mult mai bune şi mai ieftine sînt, se ştie de mult, în staţiunile turceşti. Multora le pare însă mai comod să stea la ei în bătătură, acolo unde au mai fost şi ştiu. Şi nici nu pot crede că în străinătate există ceva mai ieftin (fie vorba între noi, chiar că e incredibil). Şi în orice caz, cum spune cîntecul: fie berea cît de rea, tot mai bună-n ţara ta. Sau televizorul care-i şi mai ieftin ca berea. Cît despre neaoşii mici de la bîlciuri şi grătarele la iarbă verde (totdeauna pe marginea şoselei, niciodată mai departe) acestea vor rămîne se pare, în veci, ocupaţiuni de bază ale timpului liber la români. Dar de deliciile, de insatisfacţiile, de imaginaţia şi de ofertele de petrecere a clipelor de răgaz ne vom ocupa în cele ce urmează. (A. M.)*

Mircea KIVU

În timpul liber, de-a tipologia

Nu ştiu din ce pricină, o parte din lucrurile pe care le facem (sau nu) sînt denumite „activităţi de timp liber". De ce oare cînd faci piaţa se cheamă timp liber, iar cînd spui bancuri cu colegii de serviciu e muncă, e un mister. Abandonez chestiunea epistemică la acest stadiu şi (în timpul liber) deschid *Barometrul de opinie publică* (ultimul, realizat de CURS în noiembrie 2000 pentru Fundaţia pentru o Societate Deschisă). La capitolul *Timp liber*, oamenii au fost întrebaţi cît de des citesc ziare; ascultă radio; se uită la televizor; discută politică; citesc cărţi; fac cumpărături; merg la biserică; la cinematograf; la discotecă, bar, spectacole de muzică uşoară; la teatru, spectacole de comedie (astea nu-s tot teatru?), concerte de operă sau muzică clasică; la baruri şi restaurante; fac sport.

„Una e să-ţi petreci timpul liber la televizor şi alta – făcînd sport, la discotecă, sau cu o carte în mînă. E (vorba sociologilor) chestie de stil de viaţă."

Pînă în mai 2000, s-a înregistrat o (îngrijorătoare?) tendinţă de scădere a timpului acordat principalelor asemenea activităţi: proporţia celor care (ziceau că) citeau ziare aproape zilnic fusese în mai 1999 de 28%, în noiembrie 1999 de 24%, în mai 2000 de 19%; în aceleaşi perioade, proporţiile corespunzătoare pentru ascultatul radioului fuseseră 64%, 63%, 50%; pentru privit la televizor – 80%, 80%, 66%; pentru discuţiile politice – 15%, 13%, 11%; pentru cititul cărţilor – 14%, 10%, 9%. Ei bine, lucrurile s-au mai redresat în noiembrie 2000, cînd citeau ziare aproape zilnic 22% din adulţii români, ascultau radio 54%, se uitau la televizor 74%, discutau politică (numai?) 14% şi citeau cărţi (aceiaşi?) 9%. Explicaţii ar fi multe, una e că în mai 2000 era tare frumos afară (de aceea, poate, proporţia celor care făceau sport măcar o dată pe săptămînă în luna mai era de 9%, şi în noiembrie de numai 6%).

Dincolo de aceste suişuri şi coborîşuri, mă gîndesc că una e să-ţi petreci timpul liber la televizor şi alta – făcînd sport, la discotecă sau cu o carte în mînă. E (vorba sociologilor) chestie de stil de viaţă. Acesta e un concept din cale afară de abscons, anevoie de definit şi de-a dreptul îndărătnic la operaţionalizare. Dacă-i aşa, mi-am zis, să lăsăm numerele să vorbească, şi am pus calculatorul să muncească (el n-are nevoie de timp liber). Una din abilităţile sale statistice se cheamă „clusterizare" („înciorchinare" ar suna ca dracul, „aglomerare" îmi pare impropriu). Asta înseamnă că, dacă ai o sumă de indivizi care au răspuns fiecare cum l-a tăiat capul la o (altă) sumă de întrebări, poţi să-i ceri piticului din calculator să ţi-i grupeze după cum i se pare lui că se aseamănă răspunsurile lor (nu fiecare în parte, ci toate laolaltă); el habar neavînd de semnificaţia acestor întrebări şi răspunsuri. Mai exact, el construieşte nişte „tipuri ideale" de combinaţii mai frecvente de răspunsuri, după care aşează indivizii în clase în funcţie de apropierea sau depărtarea faţă de acestea.

Cerînd aşadar maşinăriei să-mi orînduiască cei aproape 1.800 de oameni care răspunseseră sondajului cu pricina (noiembrie 2000) după cît de des făceau cele douăsprezece lucruri enumerate mai sus, adică (?) după felul în care-şi petrec timpul liber, după ce a „rîşnit" preţ de o pasienţă, m-a înştiinţat dumneaei că avem de-a face cu trei grupe de indivizi. În prima grupă au intrat cei care excelează, în sensul că înregistrează frecvenţe mai mari decît ceilalţi, în mersul la discotecă, la cinema, la teatru, dar şi, oarecum surprinzător, în privinţa cititului cărţilor. Le-aş spune „activii", numai şi numai convenţional, căci şi cititul cărţilor presupune, în comparaţie cu privitul la televizor şi cititul ziarelor, o operaţie de selecţie. Cei din a doua grupă au în comun faptul că, îndeobşte, declară cea mai mare frecvenţă a citirii ziarelor, a discuţiilor despre politică, a privitului la televizor şi a mersului la cumpărături. Le-am lipit, ca să-mi fie mai uşor să-i recunosc, eticheta „serioşi". Ultima grupă excelează prin frecvenţa mare a răspunsului „deloc" la toate întrebările, cu excepţia mersului la biserică. I-am numit, tot convenţional, „abstinenţii".

© V. Moţoc

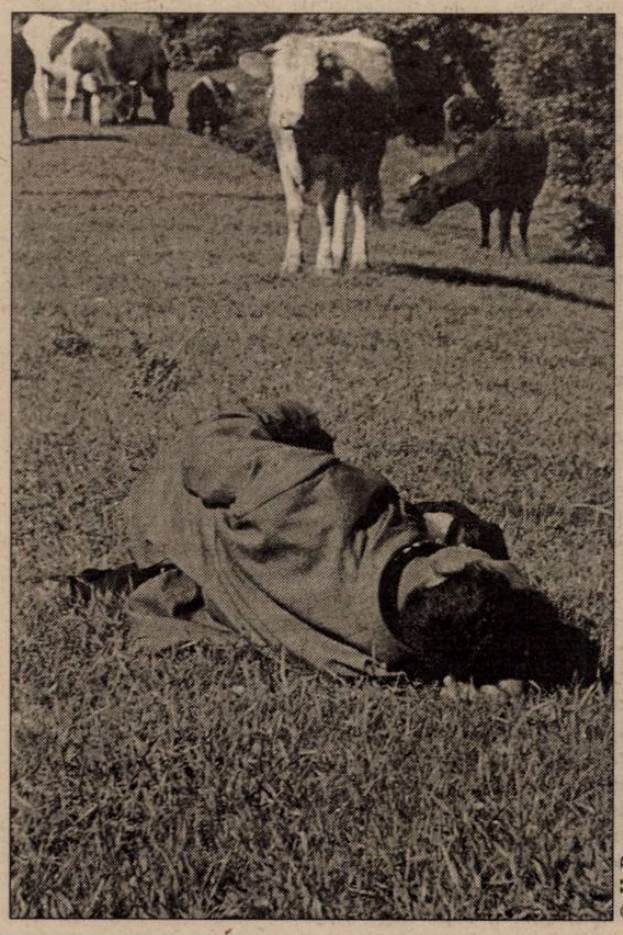
© V. Brega

În mai 2000, *abstinenţii* erau cei mai numeroşi (43%), fiind urmaţi de *serioşi* (38%), *activii* fiind restul de 18%. În noiembrie, o parte din *activi* se transformaseră în *serioşi*, proporţiile respective devenind: 41% *abstinenţi*, 43% *serioşi*, 14% *activi*.

Statistic vorbind, *activii* locuiesc mai ales în oraşele mijlocii şi în Transilvania, au studii medii sau superioare, vîrsta între 18 şi 35 de ani, sînt de sex masculin. *Serioşii* sînt în oraşele mari, Muntenia şi Bucureşti, dar cel mai frecvent s-au născut în altă localitate, au între 35 şi 59 de ani, predomină între muncitorii calificaţi, funcţionari şi lucrătorii comerciali, tehnicieni şi maiştri, precum şi între profesiile tehnice cu studii superioare (adică, ingineri). *Abstinenţii* locuiesc în Moldova şi în rural, au studii elementare, sînt femei cu vîrsta peste 60 de ani, lucrează ca agricultori sau muncitori necalificaţi. Românii şi ţiganii sînt mai degrabă *abstinenţi*, maghiarii – *serioşi*.

Cei mai mulţumiţi de felul cum trăiesc sînt *activii*, cei mai nemulţumiţi – abstinenţii; la fel stau lucrurile în ce priveşte felul în care se aşteaptă să trăiască ei peste un an. *Activii* cred cu cea mai mare tărie că e bine să avem economie de piaţă, *abstinenţii* vor un singur partid. Activii se tem mai mult decît ceilalţi de şomaj şi criminalitate; *serioşii* – de viitorul copiilor; *abstinenţii* – de preţuri şi boală. Dacă ar avea suficienţi bani ca să trăiască fericiţi pînă la sfîrşitul vieţii, cei mai mulţi dintre cei care ar continua să muncească sînt activii, cei mai puţini – abstinenţii (asta şi pentru că printre ei sînt cei mai vîrstnici). Cele mai multe bilete de Bingo le cumpără (aţi ghicit!) *serioşii;* tot ei sînt cei care au cel mai frecvent datorii la întreţinere.

Am mai putea vorbi despre diferenţierea intenţiilor de vot ale tipurilor de consumatori de timp liber, dar îmi pare cu totul lipsit de haz. ▲

LOZ ÎN PLICTIS

Viorel MOŢOC

„Repausul domenical“

„Pentru bătrînii noştri nu exista timp liber, concediu sau vacanţă.“

Este vineri, ora 5 p.m. Prietenul meu se pregăteşte să plece de la serviciul lui: bancă, redacţie, agenţie de publicitate, companie de telefonie mobilă, societate de asigurări, firmă de computere sau, mă rog, ce-o mai fi, chestii de genul ăsta. În timp ce soarbe zaţul celei de a patra cafele, prietenul meu desface al doilea pachet de ţigări pe ziua asta. Cu ochii pironiţi în gol, pe deasupra hîrtiilor, prietenul meu trage adînc fumul în piept şi se gîndeşte. Da, nasol mai e să lucrezi! Pînă şi ţăranii ăia proşti au vorba lor: munca, dacă era bună, o luau boierii. Ei, dar uite că bunicii şi străbunicii, săracii, numai de ea au avut parte. Se trezeau dis-de-dimineaţă, odată cu găinile, dădeau de mîncare la vite şi apoi munceau toată ziulica, în curte sau la cîmp, pînă seara, cînd mulgeau vaca, închideau găinile în coteţ şi se culcau devreme, ca să o ia a doua zi de la început, exact la fel. Şi tot aşa, o viaţă întreagă, pînă mureau răpuşi de bătrîneţe sau, mai bine zis, de nişte boli cărora medicina modernă le-a găsit deja tratamentul. Pentru bătrînii noştri nu exista timp liber, concediu sau vacanţă. Acum – gîndeşte prietenul meu – e totuşi altfel. Ştii că tragi o săptămînă întreagă, dar ai şi o grămadă de timp, în weekend, ca să te ocupi doar de ale tale. Şi, la o adică, dacă tragi, tot pentru tine tragi. Oricît de greu ar merge lucrurile, tot o să ai la un moment dat şi casă, şi maşină, şi, de ce nu, destui bani ca să nu mai fie nevoie să munceşti. Atunci, avînd la dispoziţie tot timpul liber, vei face ceea ce ţi-ai dorit dintotdeauna: o să colinzi lumea, pentru a descoperi locuri şi persoane interesante, sau o să te retragi la ţară, pentru a-ţi îngriji grădina şi livada. Deocamdată, n-ai ce-i face, trebuie să te mulţumeşti cu ce ai. În fond, ce naiba, e vineri, deja orele 5,15 p.m.! Prietenul meu se mai uită o dată la ceas şi decide să acţioneze. Femeia e plecată din Bucureşti. Copiii, dacă îi are, sînt la socri. Oare de cînd n-a mai avut un weekend întreg, doar de capul lui? Într-o asemenea împrejurare, e nemaipomenit să locuieşti într-o metropolă precum e Capitala.

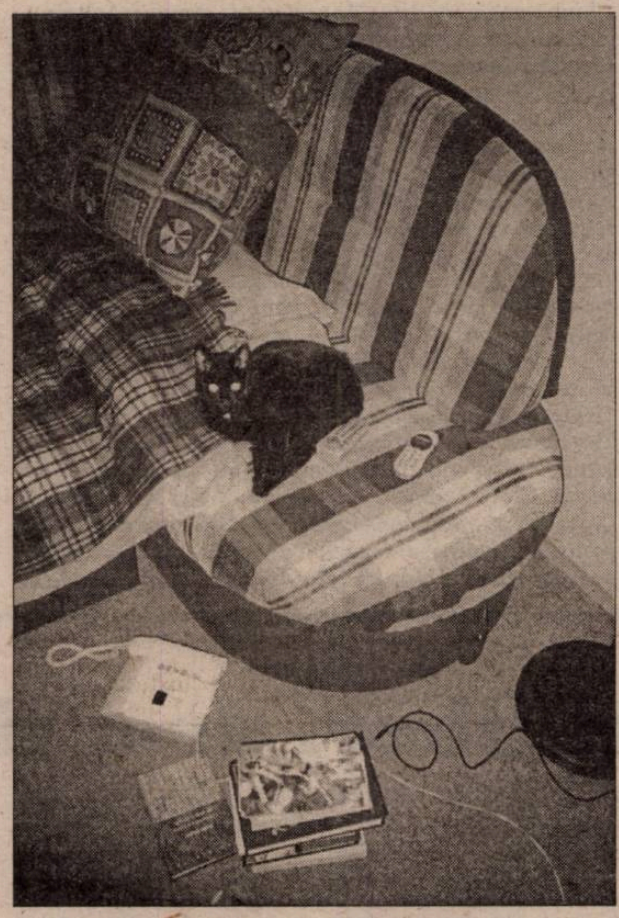

© V. Moţoc

Ar putea să meargă la un film sau la un teatru. Da, dar e neplăcut să mergi singur la film, iar la teatru n-a mai mers de ani de zile. În nici un caz nu va ieşi iarăşi cu colegii la restaurant. Ce-i mult strică. Să-l sune atunci pe un vechi prieten? Poate că o fi ocupat sau vrea să stea şi el, ca omu', cu nevasta lui, la sfîrşit de săptămînă. Ar putea, desigur, să o sune pe fosta lui prietenă care acum e singură. Ori să iasă la agăţat. Mai bine nu, e prea complicat. Amicul meu a ţinut întotdeauna la prietenele sau soţiile lui, iar cînd s-a întîmplat, rar, să le înşele, ei bine, a fost în urma unor greşeli pe care le-a regretat ulterior. Îşi mai aprinde o ţigară. Oare cum ar fi dacă mîine, în zori, ar pleca la pescuit? La pescuit merge din copilărie, dus prima oară de tatăl său, care şi el fusese luat de taică-su, care, la rîndul lui, învăţase de la tata-moşu'... Erau parcă altele, vremurile alea. Rîul trecea pe lîngă casă, balta era colea. Aici, în Bucureşti, trebuie mai întîi să treci prin Obor, să-ţi iei momeli şi pe urmă să baţi zeci bune de kilometri, cu maşina, pînă la o baltă cu plată. Decît să iasă cu băieţii la peşte, mai bine ar vorbi cu ei să pună de un fotbal. Mai fac puţină mişcare, mai dau jos din burţi, că la sală ori la bazin n-au mai fost, oricum, de nu ştiu cîtă vreme. Sau, decît să joace ei, n-ar fi oare mai bine să meargă la un meci, pe stadion? A, nu se poate, în acest weekend nu-i etapă. La ora 5,30 p.m., vinerea, prietenul meu îşi stinge ţigara, îşi ia geanta, se întoarce să închidă calculatorul şi iese din birou. Trecînd prin faţa recepţiei, îi spune secretarei: „Vezi că mi-am lăsat nişte hîrtii pe birou. O să vin şi mîine, să termin ce am de lucru.“ Se va duce acasă, unde va urmări toate prostiile de la televizor, cu ceva de băut în faţă, toată seara.

Prietenul meu sînt uneori chiar eu. Dar nu mă înnebunesc mereu după mine. ▲

Ingrid ŞUŞU

Mirajul Mall

„Că patronii încă nu au învăţat să-şi respecte clienţii o arată şi atitudinea chelnerilor, ale căror feţe plictisite ar inhiba şi pofta de mîncare a lui Pantagruel.“

Ceea ce în urmă cu aproape doi ani era numai o construcţie în paragină servind drept adăpost cîinilor vagabonzi sau gunoaielor de tot felul este astăzi un centru comercial, să zicem, cu destulă trecere la bucureşteni. Nu pentru că Mall-ul din Calea Vitan ar fi mai accesibil pentru bugetul acestora decît obişnuitele magazine din centrul oraşului sau pentru că Mall-ul în sine ar oferi ceva în plus acelora care au puţin timp liber la dispoziţie... Mall-ul bucureştean, unicul deocamdată, nu serveşte atît celor aflaţi în criză de timp şi care, după o zi de lucru, opresc în drum spre casă să mai cumpere cîte ceva sau să vadă un film. Ci mai curînd acelora care au la dispoziţie mai mult timp de irosit sau mai mulţi bani de cheltuit. O cafea este în jur de 20.000 de lei, cam tot atîta costă şi o prăjitură. O sticlă de apă minerală costă în jur de 15.000 de lei, un suc e în jur de 30.000 de lei, iar preţul la mîncare variază de la caz la caz, în funcţie de specificul restaurantului. Preţurile nu descurajează însă aglomeraţia. Chiar dacă mesele sînt aproape lipite unele de altele, iar cumpărătorii sau cei care doresc să meargă la sălile de cinema şi la internet-caffé-ul alăturat sînt forţaţi să se strecoare cumva printre mesele ticsite de oameni, Mall-ul se bucură de un succes pe care nici un alt centru comercial din Bucureşti nu-l are. Oamenii stau lipiţi de balustrade şi privesc la *kitsch*-urile atîrnînd de cupolă, deasupra jetului de apă, închipuind anemic, mai curînd sugerînd, o fîntînă arteziană. Ţipetele copiilor plictisiţi sau obosiţi de fumul de ţigară al părinţilor şi lipsiţi de un loc de joacă special amenajat pentru ei se amestecă în vacarmul din jur şi în sunetele de manele, hip-hop, muzică orientală şi reclame de tot soiul. Fete tinere, a căror drăgălăşenie păleşte sub tonele de farduri ţipătoare, se îmbulzesc pe scările rulante, atîrnînd dizgraţios, din cauza tocurilor prea înalte, cu care la vîrsta lor fragedă nu sînt obişnuite, de braţele încărcate de brăţări de aur ale unor bărbaţi imberbi şi prea în vîrstă pentru a sugera o idilă onestă. Multitudinea sacoşelor, mărcile înscrise pe acestea şi ceva anume din ţinută te previn fără dubiu asupra motivaţiei reale a unei astfel de asocieri. Lipsa de autorespect, înscrisă vizibil pe chipurile acestea tinere, îţi aduce un adînc sentiment de tristeţe, obligîndu-te fără voie să te gîndeşti nu numai la situaţia economică precară, ci şi la educaţia şi mai precară de care beneficiază, cel puţin în aparenţă, noua generaţie. Tot lipsă de respect se citeşte şi pe chipurile străinilor, în majoritate arabi, turci sau italieni, aşezaţi în faţa unei cafenele şi vînînd cu privirea cetele de adolescente ţinîndu-se copilăreşte încă de mîini. Lipsă de respect arată şi patronii localurilor sau *fast-food*-urilor faţă de clienţi, nu numai în ceea ce priveşte raportul calitate-preţ-cantitate, ci şi în ceea ce priveşte serviciile şi ambianţa. Singurul restaurant cu specific românesc din incinta Mall-ul, de pildă, nu e altceva decît un amestec de prost-gust între diferite accesorii, care pot fi privite oricum, numai ca pur românesti nu. Ce-i drept, denumirile mîncărurilor sînt româneşti, dar gusturile cam departe de bucătăria tradiţională; tot aşa după cum, cam departe se situează şi decorul, în care aplicele de plastic mimează lemnul de brad, pieile de oaie mimează stîna, iar vasele de lut şi costumele populare de pe pereţi sînt preluate din comerţul de stradă de la Korond, o imitaţie a tradiţiei populare secuieşti şi în orice caz fără nimic în comun cu specificul românesc. Dar *kitsch*-ul are preţ de lux aici şi că patronii încă nu au învăţat să-şi respecte clienţii o arată şi atitudinea chelnerilor, ale căror feţe plictisite ar inhiba şi pofta de mîncare a lui Pantagruel.

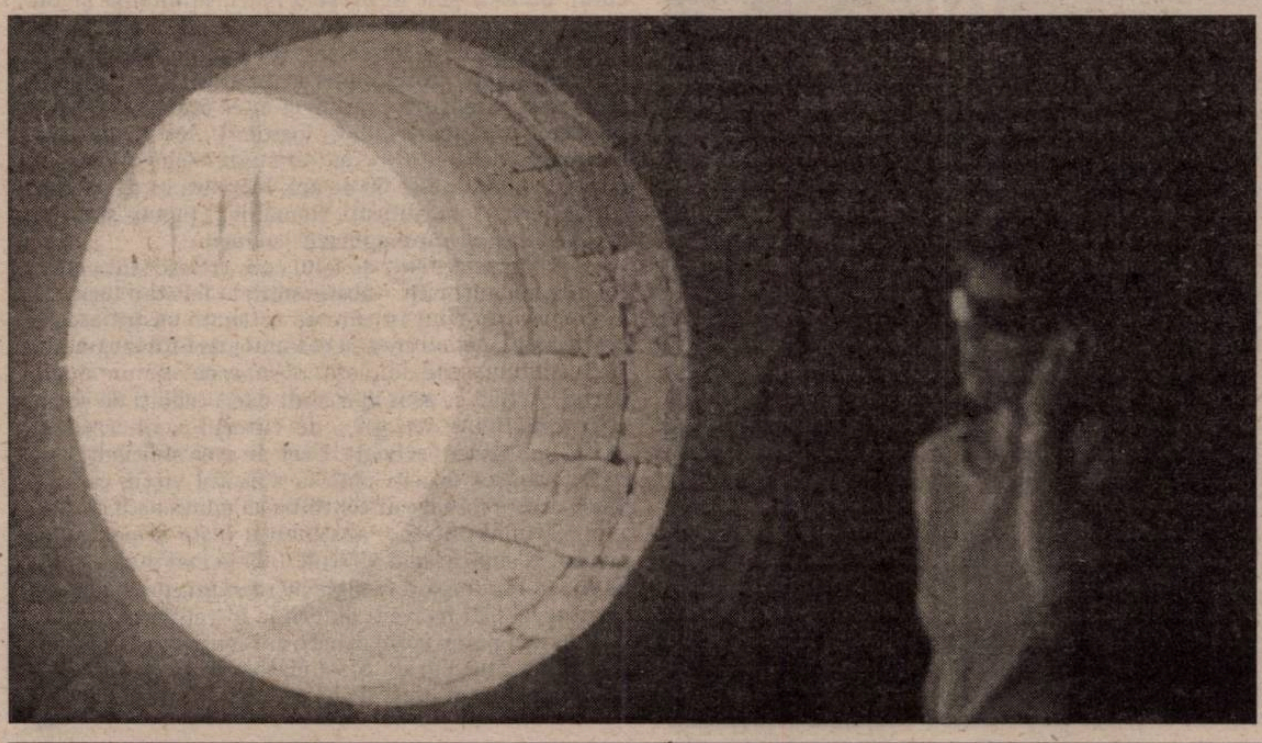

© V. Brega

Plictisul e extrem şi pe feţele vînzătoarelor din magazine, mai ales dacă ai vreo nelămurire în privinţa termenului de expirare sau a calităţii produselor, în multe cazuri nu superioară produselor de bazar. Puţin mai diferită e atmosfera de la internet-caffé, unde lucrurile chiar par să se desfăşoare potrivit normalităţii. Serviciile sînt însă pe măsura preţului, 60.000 de lei oră fiind totuşi prea mult, dacă te gîndeşti că alţi provideri de Internet îţi oferă aceleaşi servicii la 10.000 de lei pe oră, în weekend. Desigur că un asemenea cost îi dezavantajează în primul rînd pe tineri şi pe studenţi, dar cum telefonia prin Internet este cu mult mai ieftină decît cea clasică sau mobilă, internet-caffé-ul de la Mall e aproape întotdeauna plin de străini care comunică pe zeci de voci diferite prin intermediul computerului. ▲

DISTRACŢIUNI...

Matei FLORIAN

Tăierea mieilor

Porci nu sînt. Sînt în schimb, atîrnate pe sîrme ca nişte steaguri ale unei sărbători veşnice, nişte prosoape imense cu sîni de femei blonde şi papagali rozalii. Pe tarabe, în tovărăşia delicată a capacelor de closet şi a avioanelor fără reacţie, sub zîmbetele pline de bunăvoinţă ale bărbaţilor cu accent rusesc, stau visînd la noroaiele de altădată cinci perechi de cizme. Ca nişte insule ale fericirii plutesc pe aceeaşi tarabă săpunurile „Duru", lanţurile de bicicletă, mîinile cu verighetă ala cîtorva tanti în fuste. Mirosul de mici se acuplează în dreptul prosoapelor cu vocea lui Adrian Copilu' Minune – „oh, viaţa mea" –, casetofonul cu cizmele, cizmele cu omul care le probează, omul se-nhăitează cu micii după care bea bere. De-abia acum faţa lui „Puiu, io-s Puiu" se lăţeşte într-un zîmbet, iar din burduful acordeonului, printre tarabe, iese un plîns tremurat de bucurie – „haouăleu! Pentru domnu' Marius care şi-a luat miel: şapte văi şi-o vale adîncă, şapte văi şi-o vale adîncă..." Tot acum, lucrurile de pe jos, cu lucrurile de pe tarabă, cu lucrurile din aer vor deveni un singur obiect şerpuitor şi-nvălmăşit, mare cît un univers: cîini, greblelopeţi-cazmale, sandale, şei de cal, ulcele, butoaie, oale, tocuri de geam, topoare, cergi, vrăbii, putini de unt, turtă dulce, ţesla de lînă, beremicigogoşi, ceva gălbui în sticle de doi litri, ceva gălbui la pahar, căciuli de „astragan", pălării, pulovere, mere, pere în panere, Dacii şi Romanii, Cielo B.M.W. Trabant, „ochii tăi, na, na, na, te iubeam", a, a, a, se coc şi strugurii, miei. Mulţi miei. „Un bulion. Acu' l-a adus ciobanu' dă pă vîrfu' Omu. Mîngîie-l, meştere, să simţi drobu' pă limbă." Nu simţi decît o blană cleioasă, un cap sfrijit şi oase, nu vezi decît nişte ochi stinşi, n-auzi decît un behăit – „îl iei, meştere?, că la banii ăştia mi-l cumpăr tot io, măcar pentru blană şi face milionu'... Ia, băiatu', auzi cum behăie", încă un şut în fund, mielul behăie.

Bucuria se lăţeşte ca o pîclă de aprilie, iar soarele pare să strălucească doar pentru universul ăsta. Lîngă un gard, ascunsă (aşa crede ea) printre cîteva cartoane, o mamaie îşi ridică fustele. Va sta acolo o melodie întreagă, refractară cu totul în nemişcarea ei.

Pînă una alta nu mai există păpuşari, măşti sau iluzionişti. Nu mai există aproape nimic din distracţia tîrgului de odinioară (cum înţelept ar ofta bătrînii referindu-se la orice). Lumea asta (o femeie grasă plesneşte o palmă peste obrazul ciupit de vărsat al uni nene) s-a aşezat zdravăn pe pămînt şi acest lucru pare să-i priască de minune. Puiu acordeonistul cîntă în spatele cîtorva mîncători de mici. Aceştia, abandonaţi uitării şi pocnind din degete (semn al unei victorii răsunătoare asupra demonilor interiori), pornesc într-o horă singuratică şi piezişă printre fiinţele cu două sau cu patru picioare. Un domn cu mustaţă se oferă (cu nişte gesturi şi urlete elocvente) să-l cinstească cu trei mici pe un oarecare Costică. Reprodus, textul ar fi cam aşa: „Costicăăăi! Băi Costică! Haide, băi, să-ţi dau trei mici!" Înalt şi slab, bînd din ceva-ul galben, Costică refuză micii grav, clătinat (ochi roşii, cuvinte-mpleticite), mîndru: „nu pot, bă, că eu postesc." Un nimb cu vrăbii şi lumină pare să-i însoţească beţia cuvintelor (a nu se confunda în ruptul capului cu ceea ce Titu Maiorescu obişnuia să înfiereze.)

Cu toate astea, mieii behăie a tăiere. „Da, domnu', ăsta... Deci eu am venit cu cuscru' meu – cuscre, haide că ne dă băiatu' la ziar – i-am zis lu' cuscru'... nu, de fapt, el a venit şi-a zis: bre, Marine – ăsta-i numele meu – hai punem banu' amîndoi să luăm împreună juma' dă miel, că lumea e săracă la ţară, să scrii şi asta ca să ştie toţi, că lumea e săracă şi n-are bani să ia miel de unii singuri, să pună miel pă masă dă sărbătorile dă paşti, că românu' e creştin, să se ştie asta, scrie, scrie, să dai la ziar, să ştie toată lumea." Marin şi cuscrul său s-au prins şi ei să graviteze (doi meteoriţi cu o jumătate de miel în plasă) în jurul bucuriei şi a desfătării (din sticlele acelea cu ceva gălbui).

Muzica răcneşte din ce în ce mai tare, „m-a făcut de bani" e doar un zbierăt ce se stinge în a toatelui tot, dacă n-ar fi pîcla asta de aprilie acolo unde cerul se atinge cu pămîntul s-ar vedea Întreprinderea de Metale Grele Bucureşti. Dar aşa, singurul lucru ce ne rămîne de făcut este să privim cum oamenii – în timp ce noi ameţim din ce în ce mai tare – se desprind de la pămînt într-o învălmăşeală cu steaguri multicolore.

▲

Adina POPESCU

Oameni şi bile

Jurnal de front

„Ora 12,30 p.m. Era cea de-a treia înfruntare directă de pe parcursul aceleaşi zile. La prima, nici unul dintre noi, verzii, nu fusese nici măcar atins, la a doua, în schimb, ceilalţi, negrii, ne luaseră prin surprindere şi biruiseră într-un timp relativ scurt. A trebuit să ne retragem la bază în dezordine, să ne lingem rănile şi să ne pregătim pentru lupta finală. Ne-am decis să abordăm o nouă strategie: să nu mai stăm grupaţi şi să înaintăm orbeşte, ci să trimitem doi dintre cei mai curajoşi oameni la înaintare, pe care, probabil, vom avea toate şansele să-i pierdem, iar restul să ne risipim, să ne furişăm pe căi lăturalnice şi să le cădem negrilor în spate, în timp ce ei vor fi preocupaţi să tragă în oamenii noştri de sacrificiu.

Strategia pare bună; o aprobăm cu toţii în tăcere, ne verificăm muniţia, apoi ne potrivim ceasurile şi plecăm, conform planului. Eu înaintez cu precauţie de-a lungul unui gard din sîrmă ghimpată care mărgineşte cîmpul de bătaie. Îmi potrivesc casca, care mă încurcă îngrozitor, a început să mă strîngă, iar ochelarii de protecţie s-au aburit din pricina respiraţiei mele grele, gîfîite. E o zi senină de primăvară, însă pe mine nu mă bucură soarele blînd, cernit printre crenguţele verzi ale copacilor. Cum ar putea să mă bucure, cînd ştiu că duşmanul e la doi paşi şi aşteaptă... De altfel pădurice în care ne aflăm e înşelătoare, ţi se pare că după fiecare tufă sau pom se ascunde inamicul. Îmi încarc arma, mai fac cîţiva paşi, mă opresc şi ascult. Mai întîi linişte, apoi se aud primele focuri: oamenii de sacrificiu au fost reperaţi. Mă apropii tiptil ca să văd ce se întîmplă. Îl zăresc printre copaci pe unul de-al nostru, nu a fost lovit, dar bate în retragere. A sosit timpul să intervin. Se pare că nici ei n-au stat grupaţi, au folosit o strategie asemănătoare cu a noastră. Acum sîntem foarte aproape unii de alţii. Deja zăresc doi negri în posturile lor, cu armele îndreptate spre mine. Încă nu m-au văzut. Mă las la pămînt şi încep să mă tîrăsc spre un copac cu trunchi bifurcat. Inima îmi bate cu putere, însă respir adînc, îmi fac curaj. Sînt la mai puţin de 10 metri de un negru. Mă sprijin de trunchiul copacului şi ochesc. Negrul îşi părăseşte postul. Trag. Nu-l nimeresc, în schimb realizez că m-am dat de gol, acum îmi ştie ascunzătoare. Trage, proiectilele vîjîie deasupra capului meu şi se izbesc de copaci. Îmi părăsesc postul şi alerg haotic spre un altul. În timp ce alerg, trag mai mult ca să mă aflu în treabă. Ce noroc! Se pare că l-am nimerit în umăr. Mi-am pierdut cumpătul, trag în toate direcţiile. Cît p'aci să-l împuşc pe unul de-al nostru pe care nu-l observasem! Era pitit după un morman de frunze uscate. Sare ca ars în picioare şi răcneşte la mine: (poate mi se pare, am deja halucinaţii de la atîta încordare) „Nu trageţi dom' Semaca! Sînt io, Lăscărică!"

Ce mai contează? Trei negri m-au încercuit, nu mai am scăpare. Trag din toate poziţiile, aproape fără să mai ochesc, e un act disperat căci ştiu că sfîrşitul îmi este aproape. Ca prin ceaţă văd gardul din sîrmă ghimpată şi, în spatele lui, cîţiva civili care se holbează la noi şi rîd. Dar nu, e o altă halucinaţie... Sînt nimerită din plin şi cad ca o adevărată eroină: „E, un fleac! M-au ciuruit!". Mă ridic anevoie cu arma deasupra capului. Mă predau. Aş vrea să-mi scot masca, dar îmi reamintesc că n-am voie. Plec şchiopătînd spre bază, cu o pată albă de vopsea lăţindu-se pe uniformea mea verde. Este ora 12,45 p.m."

Pata pe inamic

De fapt, aventura a început pe la ora unsprezece, atunci cînd ne-am adunat cu toţii, oameni obişnuiţi, plictisiţi de monotonia şi de măruntele griji zilnice, dornici ca măcar în weekend să facem altceva, ceva cu totul nou, deosebit. Cei mai mulţi dintre noi veniserăm pentru prima dată, nu ştiam ce ne aşteaptă, ni se povestise doar despre „un joc pentru oameni... cu bile!", foarte la modă în Occident, care fusese de puţin timp introdus şi la noi. Aflasem că se numeşte „Paintball" – „un joc extrem, interactiv, care îmbină strategia, inspiraţia şi inteligenţa jucătorilor". O prezentare scurtă şi cît se poate de incitantă. Cîţiva mai jucaseră o dată sau de două ori şi, fără a afişa un aer de superioritate faţă de debutanţi, păreau mai stăpîni pe propriile emoţii, însă mult mai nerăbdători. Nu ne cunoşteam între noi, dar am realizat că trăiam o stare comună, o exaltare psihică care ne proiecta într-o altă lume doar a noastră, a celor care luam parte la joc.

Ne-am afundat într-o pădurice şi ni s-a explicat ce întindere are „terenul" şi că ar fi indicat să nu ieşim în afara limitelor sale. Apoi ne-am împărţit în două echipe şi ne-am îmbrăcat într-un soi de combinezoane largi, dintr-un material rezistent, de culori diferite. Organizatorii ne-au făcut un mic instructaj. Sub nici un motiv nu aveam voie ca, în timpul jocului, să ne scoatem măştile de protecţie. Viteza proiectilului este de 40m/s, iar dacă cumva te nimereşte în ochi, impactul este echivalent cu cel al unei lovituri de ciocan. Ni s-a arătat muniţia: nişte bile destul de mici ce conţin o vopsea albă, cu aspect lăptos. În momentul în care bila ne izbeşte şi se sparge, pătînd uniforma, înseamnă că sîntem „morţi" şi trebuie să părăsim jocul. Arma aduce, după părerea mea, destul de bine cu una adevărată (nu pot fi sigură; n-am făcut armată), are doar ataşat un mic recipient în care se află bilele. Ni s-a arătat cum se încarcă, apoi am tras fiecare, pe rînd, primele „focuri".

Am cerut cîteva informaţii suplimentare despre joc. Se pare că a apărut în Australia prin anii '80 şi şi-a cîştigat rapid o mare popularitate. Acum există paintballişti profesionişti, se organizează competiţii. În Germania, de exemplu, nu toată lumea îşi poate permite să joace căci costă aproximativ 70 de mărci pe oră. S-a ajuns la astfel de preţuri deoarece, cu timpul, mulţi jucători au ajuns adevăraţi fanatici (paintball-ul a adevenit unica lor preocupare, inventează noi strategii şi variante de joc, îşi confecţionează singuri echipamentul, îşi îmbunătăţesc sistemul de tragere etc.), astfel că se profită de dependenţa acestora şi de cererea foarte mare. „Afară" se joacă de obicei pe terenuri special amenajate, de dimensiuni foarte mici (500 mp şi decor artificial), fără combinezoane, doar cu o vestă cauciucată şi cu o cască de protecţie. Există mai multe variante de joc în afară de cea clasică, cu două echipe. Una dintre ele: un „iepuraş„ care are muniţie nelimitată, este „vînat" de mai mulţi care au dreptul să tragă un anumit număr de bile, dinainte stabilit. La noi, se pare că, iniţial, jocul va fi destul de accesibil oricărui buzunar (150.000/ora), însă nu se ştie cum vor evolua lucrurile.

Aşadar, după explicaţiile şi sfaturile de rigoare, am început să jucăm. La primul joc, pînă să-ţi intri în pielea de „universal soldier" şi să trăieşti lupta la maximă intensitate, stîngăciile inerente îţi cauzează mici probleme: nu ştii cum să-ţi reglezi respiraţia în aşa fel încît masca să nu te sufoce, încarci de două ori arma şi o bilă îţi explodează pe ţeavă, tragi în ciori în loc să tragi în inamici etc. Încet, încet, te prinzi de toate şmecheriile şi-ţi place din ce în ce mai mult. Ai două alternative: să iei totul ca pe un joc şi să redevii copil, să te simţi ca la „v-aţi ascunselea" sau ca la „hoţii şi vardiştii" sau să-ţi foloseşti imaginaţia şi să-ţi închipui că e „pe bune" şi abia atunci adrenalina ţi se scurge în sînge. Indiferent de felul în care priveşti paintball-ul, jocul nu mi se pare a fi un motiv de defulare a unei violenţe latente, aşa cum susţin anumite opinii. Dimpotrivă, te relaxează, îţi întregeşte personalitatea, te face să uiţi cotidianul tern şi cenuşiu.

După două ore de „focuri de armă" şi de emoţii „tari", mergeam pe stradă, spre casă şi zîmbeam fără voia mea oamenilor pe lîngă care treceam, oameni care te înghesuie în autobuze, te înjură, îţi fură portmoneul şi telefonul mobil, îţi cerşesc bani, oameni de care te ciocneşti zilnic, pe care ajungi să-i urăşti pentru că ţi se pare că te privesc într-un anumit fel, pe care cîteodată, atunci cînd ajungi la limita suportabilului, ţi-ai dori să-i împuşti cu o mitralieră, să-i faci să dispară. Acum, însă, mă simţeam ca întoarsă de pe front, cu o aură de luptător în jurul capului, tolerantă şi plină de sentimente pacifiste. Oare conflictele reale ar putea fi soluţionate dacă gloanţele ar fi înlocuite de bile cu vopsea albă?

▲

MICA EVADARE

Laura VIȘAN

De la Poiana Ţapului la Skate Park

„Propunerea postelnicului se primi de toată lumea. Se prepară două trăsuri pentru dame. Zoe se sui într-o trăsură cu principesa şi cu Ranu, în cealaltă trăsură se urcă Elena cu Caterina. Alexandru şi George se urcară pe capra caleşcei. După două ore trăsurile intrară în Cîmpina; de aici luară către Brebu."

Cam o sută patruzeci de ani mai tîrziu, într-o sîmbătă dimineaţă, **Liviu (24)** şi prietenii lui se pregăteau şi ei de plecare, dar nu cu trăsura, ci cu „dinozauru' lu' tata", o Dacie de prin optzeci şi ceva, şi cu Lada verde-praz a lui Lucian. Aceştia vor părăsi pentru o zi atmosfera prăfoasă din Drumul Taberei, căutîndu-şi fericirea pe Argeş în jos, pe un mal frumos, unde „ochim un loc bun, fără tufe sau alte necazuri d-astea, punem grătaru' şi îl ungem cu seu. Punem ceva iarbă uscată, nişte crăcuţe şi la urmă un buştean mai gros şi le dăm foc". Acolo se vor perpeli multe şi frumoase fleici de porc – „aia de vită nu-i bună, că se face greu" –, după care se aşează la bronzat mititeii. „Dup-aia o baie în Argeş, un badminton, mai facem o carte, căutăm un loc ferit şi mergem cu gagicile... „.

Plăcerea de a „pune grătarul" nu ţine însă cont de vîrstă. Ajunge să treci o singură dată, vara, pe drumul spre Cabana Gura-Diham din Buşteni sau spre Poiana Ţapului ca să te convingi de acest „adevăr fundamental". Acolo este fieful micburghezimii grobiene şi agresive, unde bărbatul în slip răcoreşte cabanoşii de pe grătar cu *Naţionalu'*, iar nevastă-sa, pe care abia o mai încape şezlongul, stă la soare, după ce s-a uns cu un ulei de plajă care o face să semene cu o focă sastisită. Radioului din maşina familiei, dat la maxim, îi pocneşte difuzorul de atîta Andre sau L.A., spre încîntarea copiilor care se zbenguie într-o Prahovă murdară-murdară, în care după-masă urmează ritualul spălării cu detergent a farfuriilor de plastic de unică folosinţă.

Există totuşi pe lumea asta şi oameni pe care perspectiva unei asemenea distracţii domestice îi lasă indiferenţi. Aşa sînt, de exemplu, cei care frecventează Skate Park-ul din Herăstrău. Pe o tablă aşezată în faţa dughenei din lemn unde se vînd snacks-uri, floricele şi suc cineva a lipit un afiş cu „Şcoala de role", organizată de ASAR – Aggressive Skating Association Romania. La cursurile acestea înveţi primii paşi pe role, mersul cu faţa, apoi mersul cu spatele, opririle, iar dacă ai chef de ceva mai complicat, n-ai decît să te înscrii la „Aggressive Street" – curburi, sărituri, grab – sau la „Half Pipe" – înălţime, rotaţii, flipuri, grind etc.

„Plăcerea de a «pune grătarul» nu ţine cont de vîrstă."

Dinu (14), un băiat cu ochi mari albaştri, a învăţat *rolele* de la tatăl său acum trei ani, iar de un an şi jumătate practică roll-ul agresiv. Spre regretul lui, „în România nu se poate face performanţă, şi oricum sportul ăsta există de puţin timp la noi". Băiatul poate să se dea peste cap, să facă grind-uri - "adică sar şi cobor", sau o grămadă de alte chestii care i-ar îngălbeni probabil de invidie pe toţi puştii care ies cu rolele în faţa blocului. De ce preferă să vină aici în loc să meargă la film, la Internet sau cu grătăritul? „Pentru că asta mă reprezintă, ceva din mine spune că asta trebuie să fac", îmi răspunde zîmbind, cu o frază desprinsă parcă dintr-un film american unde odrasla încearcă să-şi convingă părinţii bine situaţi, dar obtuzi, de ce preferă să intre în marină, în loc să devină avocat, aşa cum ar dori aceştia.

Dinu se declară fan al acestui „stil de viaţă", aşa cum plin de importanţă îl numeşte. Îi place muzica pe care o ascultă practicanţii „roll"-ului – el e mort după Eminem, Fugees, Dr. Dre, dar şi Limp Bizkit. Îi plac hainele *breslei*, deşi se plînge că e cam greu la noi să găseşti ţoale adevărate, el a văzut doar la „Castel" nişte chestii mai interesante, dar cel mai bine este să ţi le cumperi de la cineva care le-a adus „de-afară". Dinu poartă un sweater negru şi nişte blugi largi şi prăfuiţi, ai căror genunchi sînt rupţi, semn al nenumăratelor căzături pe care le-o fi luat proprietarul lor. Dacă totuşi la Skate Park apare vreun roller cu haine *made in Turkey*, acesta nu este ironizat, cu condiţia să fie de gaşcă şi să n-aibă tupeu.

Puştiul din faţa mea are şi un model în viaţă. Fireşte, nu poate fi vorba despre vreun român, ci despre John Elliot. „Se scrie J o h n", îmi explică Dinu competent. „Mama lui a fost negresă, iar taică-su american, băga *Biblii* clandestin în Austria, ştiţi le punea sub scaunul autobuzului cu care intrau în ţară". Nu ştiu ce mutră oi fi făcut în momentul în care admiratorul lui Elliot îmi povestea despre contrabanda asta originală, dar cert e că puştiul a încercat să-şi întărească afirmaţiile: „Dacă vă spun, am citit eu într-o revistă străină!".

„Nea Bebe, hai te rog io schimbă odată muzica aia şi pune caseta aia pe care am adus-o de la Max", strigă brusc Dinu spre bărbatul cu aer de tată de familie care păstoreşte căbănuţa din lemn aflată vis-à-vis de Skate Park-ul propriuzis. Difuzoarele unui radiocasetofon obosit, aflat pe o tejghea de lîngă nea Bebe, tocmai încerca să-i convingă pe roller-ii din Herăstrău sau pe cei veniţi să caşte gura la ei că, muuuzica buuunăăă trăieşte mai muuult, Radio Total, aşa cum spune vocea din jingle, în timp ce pierde progresiv din intensitate, astfel că ultimul cuvînt pare a fi fost rostit de un astmatic aflat în criză de aer.

Pînă să apuce nea Bebe să pună caseta cu pricina, Dinu îmi spune că el vine la Skate Park în fiecare weekend şi după-amiaza în cursul săptămînii. Ar veni mai des, dar „ştiţi, sînt la şcoală şi mai am şi lecţii de făcut", oftează el. Îl văd că s-a plictisit de vorbă, aşa că n-am decît să-i mulţumesc puştiului şi să-l las să se îndrepte spre locul lui preferat, căruia îi dăruieşte tot timpul său liber. ▲

Mihaela-Carla CREŢAN

În căutarea aventurii

De cîte ori vine în ţară iarna, Mihai ţine să se ducă la munte la schi. E programat să ajungă acolo. Trebuie să evadeze de spaţiul îngust al oraşului său de provincie, înainte ca prietenii săi să înceapă să viseze la asta.

Odată anunţa printr-un e-mail că, în sfîrşit, găsise clăpari „meseriaşi" în Germania. „Tu ştii cît am umblat după ei, da sînt ca lumea". De atunci la fiecare vizită ne arată noii săi clăpari, de cîte ori ne întîlnim ne povesteşte că pe talpă scrie *made in Romania*, pentru că numai talpa e făcută acolo, iar restul altundeva, în UE. „Ia pune-i pe picior şi spune-mi cum te simţi. Nu-i aşa că dacă dai piciorul în faţă nu te jeneză, e comod? Spune tu, care ai încălţat zeci de clăpari, dacă ăştia nu sînt mai «altfel» decît tot ce ai văzut pînă acum?" Prietenul său dă din cap şi nu zice nimic, se bîţîie încoace şi încolo simulînd mişcările de schi şi apoi dă iar din cap. „Vezi cît de bine îţi stau pe picior, deşi sînt cu un număr mai mari. Te poţi închide cu curelele fără să te strîngă şi unde mai pui că sar şi se desprind atunci cînd eşti în pericol, în mare viteză pe pîrtie. Nu, degeaba te uiţi, ăştia sînt siguri şi uşori. Ai văzut, sînt unii grei şi oribili". Nu a fost uşor să-i cumpere şi într-un fel sînt mîndria lui.

„Iarna asta a fost cea mai frumoasă din cîte am avut. Am fost singur cu prietena, fără grup, şi am făcut tot ce am vrut eu. Eu îi apreciez pe cei care vin la munte cu maşina, tinerii care îşi aduc prietenele în staţiune şi care vin să-şi petreacă un weekend la schi, la aer curat, să trăiască aventura muntelui. Înainte să am echipament de schi, eram numiţi *gecari*, eram în blugi şi geacă de iarnă. Se uitau la noi ca la ultimii oameni. «Uite şi ţăranii ăştia pe pîrtie!» Prietenul său îl aprobă. Aşa era. Ne udam leoarcă pînă la piele în ţoalele alea. Trebuie să ai costum de schi impermeabil şi călduros dacă vrei să te duci să schiezi. Şi mai văd pe unii cum eram şi eu odată şi mor de ridicolul lor."

„Cînd mă duc la munte, mă simt bine. Nu mă cunoaşte nimeni dar sînt repede remarcat."

Înainte să fie trimis cu o bursă în Germania, Mihai era olimpic la informatică. „Pe vremuri, la liceu eram şi eu frumos, dar cînd am început facultatea, viaţa a devenit plictisitoare. Noroc cu Germania că lucrez pentru o firmă. Dacă stai aici nu ai ce să faci. Mie îmi place aventura. Ne mai duceam la biliard, prin baruri, la liceu. E prietenul meu, ai lui au un bar deschis în centru. Aşa cîştigă el nişte bani, se ocupă de biliard. Cînd nu vin clienţi, se joacă el. E şi asta o chestie. La el e chiar în casă barul. Se plictiseşte de viaţă, se duce să dea în bilă. Mai sînt unii ca mamaie care tot critică: „domne, ce atîta dat în bilă. Da' şi asta e o artă."

Deasupra mesei de billiard se întind cîţiva tineri gălăgioşi, dînd ocol, abia zărindu-se din cauza fumului gros de ţigară. „Haide că nu avem timp cu începători. Nu ştii să loveşti bila, nu ai ce căuta aici", se aude o voce, apoi tace şi se pregăteşte cu concentrare asupra unghiului şi traseului bilei roşii. Urmează o fată care nu ştie să ţină tacul în mînă, se chinuie să ajungă la bilă şi toţi rîd şi o dau la o parte. „Mie îmi plăcea să fug de la şcoală pentru o partidă mică. Bine, nu jucam aşa profesionist. Unii aveau clasă. Aveau experienţă. Cînd voiau să ne arate şi nouă, aveau atitudine. Luau aer în piept, închideau ochii şi loveau cu exactitate. Ştiu un tip care venea cu tacul personal, că nu suporta vîrful tocit, nu mai aluneca bila şi se enerva de asemenea amatorisme. Mie îmi place să stau în România. Sînt oamenii mai prietenoşi. Dincolo e singurătate. Românii mă privesc cu căldură."

„Cînd mă duc la munte, mă simt bine. Nu mă cunoaşte nimeni, dar sînt repede remarcat." Intrasem la bar înainte de a ieşi afară, la zăpadă. Veneau oameni cu atitudine, care observă. Toţi, mai ales fetele, se uitau, îmi urmăreau mişcările. Ştiam că eram bine echipat, gata de luptă, să înceapă aventura, îmi ziceam. Atunci pîrtia nu-l interesa. Îşi atinsese scopul şi rămînea comod în bar, lăsîndu-se privit de trecătorii care se abăteau de la schi. „Vezi, admiraţia şi încrederea contează. Ştiu că nu sînt ridicol în faţa celorlalţi", spune făcînd şmecher cu ochiul, mulţumit de aventura cu schiurile. ▲

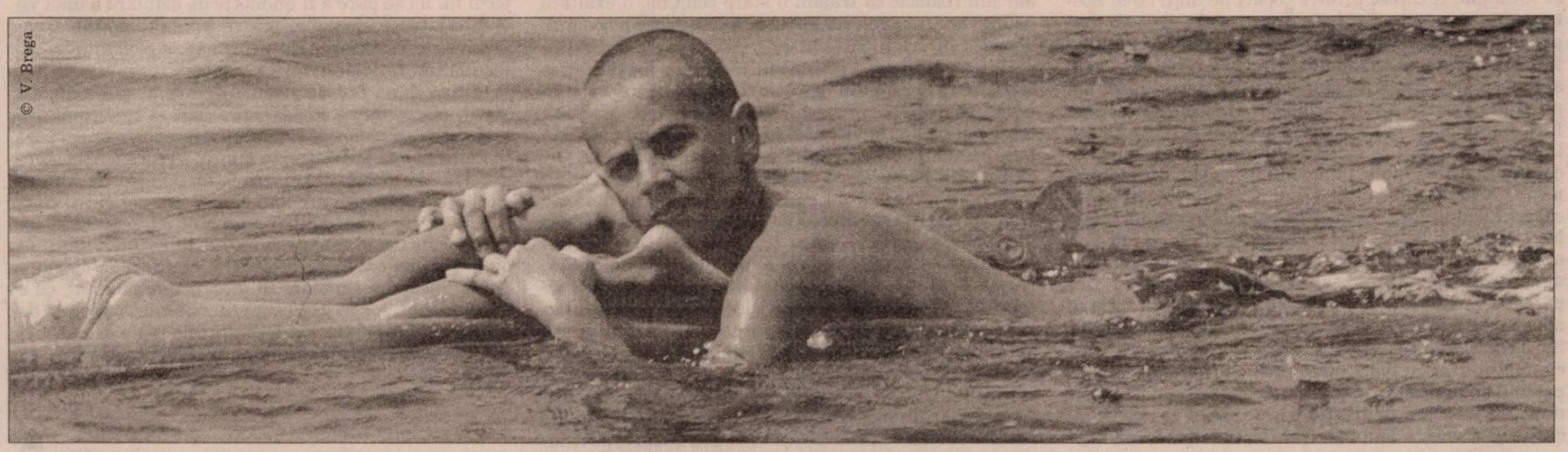

Cătălin MANOLE

De-a ghicitul

Unii apropiaţi de-ai mei încearcă să se simtă ca nişte britanici în România, adică, spun ei, să nu se mai mire de nimic. Numai că a fi britanic în România presupune să stai la un hotel şi, aşa cum este omeneşte, cîteodată să te relaxezi sau cel puţin să-ţi petreci timpul liber. M-am limitat la un tur al hotelurilor din Bucureşti şi am încercat să aflu unde poţi închide ochii de plăcere îngînînd *relache* sau, dimpotrivă, să-i deschizi cît mai larg din cauza adrenalinei. Hotelurile bucureştene oferă de obicei mic dejun tip bufet, roomservice, coafor/frizerie, parcare supravegheată permanent. Asta nu distrează pe oricine şi de aceea cîteodată se încearcă depăşirea propriilor limite hoteliere cu oferte extreme: cofetărie, sală de masaj, bar de zi, club de noapte, biliard şi, în puncte strategice din ţară (Suceava, Porţile de Fier), tur de mănăstiri sau croaziere pe Dunăre. Un pas înainte observat la toate aşezămintele de cazare nu este o ofertă pentru întîmpinarea clientului. Deocamdată recepţionerii au învăţat amabilitatea refuzului (Dacă avem hipism? Nu mai există aşa ceva în România!) şi recomandă iniţiativă sau un pliant-ghid care te poate ajuta să-ţi petreci timpul liber citind despre cum să te distrezi în Bucureşti. Dacă descoperi ceva ce te-ar putea interesa, propui hotelului şi el rezolvă. Asta poate şi din cauză că Bucureştiul nu este staţiune turistică şi oamenii vin aici cu treabă; abia dacă le rămîne timp să facă un tradiţional tur de oraş sau de *Prahova Valley*.

Pentru ceva special îţi rămîne soluţia unui night-club cu erotic-show şi private-room, să îl întrebi pe portar aşa, ca de la om la om, unde se distrează el sau să cauţi într-un pliant gratuit de la recepţie. Dacă turistul are răbdare să caute prin broşuri poate găsi cîteva tentaţii pe care le-am descoperit şi eu după ce am consultat fără succes recepţionerii, ONT-ul şi BTT-ul. Ei ar fi putut transforma informaţia din pliante în ofertă, dar de ce să nu lase clienţilor plăcerea de a descoperi singuri?! De ce să nu-i lase să aibă îndoieli în privinţa cutărui sau cutărui loc decît să-l recomande ei contra cost?! Reţelele de divertisment paralele cu hotelul trebuie să trăiască şi ele în frunte cu portarul...

Soluţii pentru timpul liber şi cheful de distracţii ar fi: Aeroclubul Român, cluburi de tenis de cîmp şi de masă, de bridge (de belotă, nu), de polo, de şah, keoke, discoteci, chiar şi un centru de hipism. Nu îţi rămîne decît să le ghiceşti de unul singur sau să te plictiseşti. ▲

Z. ORNEA

glose

Cu gîndul la distracţie

Desigur, şi distracţiile au un pronunţat caracter istoric. Într-un fel se distrau oamenii secolului al XIX-lea şi într-altul cei din veacul pe care tocmai l-am părăsit. Mă gîndesc adesea la melomanii secolului al XIX-lea şi chiar ai veacului XX. Ei nu puteau decît să frecventeze sălile de concert (şi cît de tîrziu s-au întemeiat ele la noi!) sau, cînd le lipseau şi acestea, se aciuiau în saloanele boiereşti unde „se făcea muzică“ sau, ştiind ei înşişi să cînte la un instrument, organizau mici orchestre (de regulă de cameră) şi interpretau partituri alese din patrimoniul muzical. Călătorii străini prin Principatele Dunărene au relatat despre astfel de reuniuni intime ale unor melomani români cîntînd sau audiind muzică. Chiar mai tîrziu, la începuturile veacului de care ne-am despărţit şi chiar mai tîrziu, cînd a apărut gramofonul, a fost o efectivă revoluţie în posibilitatea melomanilor de a se distra. Cu discurile de ebonită şi greoaia cutie cu pîlnie care era, atunci, gramofonul, învîrteau din manivelă pînă oboseau, pentru a asculta o simfonie sau o bucată vocală. Şi, încă, era privilegiul celor mai înstăriţi această distracţie superioară. Apoi a apărut pik-upul electric, gramofoanele fiind exilate în pod, şi melomanii se distrau – spiritual, cum altfel? – mai lesnicios, delectîndu-se. Cînd privesc, astăzi, la mijloacele moderne, electronice, de delectare în ale muzicii, şi gîndindu-mă la cei dinaintea noastră, mă încearcă acut un melancolic regret, căinîndu-i amar. Doar timp să fie! Pentru că, altfel, totul îi stă la îndemînă melomanului. Şi cunosc contemporani distinşi ai noştri cu discoteci bine garnisite încît pot asculta aceeaşi bucată în diverse interpretări (orchestre, dirijor, solişti), ştiind să distingă expert deosebirile. Alţii trăiesc bucurii distractive în muzica uşoară contemporană, înregistrată pe discuri dintre cele mai sofisticate. Să nu avem prejudecăţi, privindu-i compătimitor pe tinerii de astăzi care se delectează cu muzica de acum, ascultată tare, la întrecere cu decibelii. Este de sperat că, mai tîrziu, dintre aceştia se vor recruta şi admiratorii muzicii simfonice, care vor şti să o asculte. La urma urmei, sînt varietăţi ale formelor de distracţie, fiecare încîntîndu-se cu ceea ce preferă, putînd trece, potrivit educaţiei, de la o modalitate la alta.

Revenind la cei dinaintea noastră, să amintesc că au fost destui care, seara, se abăteau pe la o cîrciumioară cu grădină, unde, vara şi toamna, ascultau, în miros de frigare atrăgătoare, cîte un cîntăreţ sau o cîntăreaţă. De la „Unionul“ de pe vremea lui Caragiale pînă la grădinile unde cînta Maria Tănase toate, de fapt, erau posibilităţi de distracţie. C. Bacalbaşa povesteşte, în *Bucureştii de altădată*, că autorului *Scrisorii pierdute* îi plăcea să meargă, întovărăşit de amici, la o cîrciumioară de pe lîngă abator pentru a mînca ficat de bivol. Şi erau cîrciumioare de acest fel, pe acea vreme pînă mai tîrziu în interbelic, sumedenie, fiecare apreciind vinul sau grătarul. Scriitorii şi artiştii în genere (de la plasticieni la actori) aveau, potrivit timpului, cafenelele lor, la „Kübler“, la „Frascatti“, la „Oteteleşeanu“, în interbelic la „Corso“. Puţini şi mai ales cei cu statut consolidat în profesiune se îndreptau spre cafeneaua „Capşa“, unde Ion Barbu, Camil Petrescu, Ion Iancovescu, I.M. Sadoveanu, Şerban Cioculescu şi alţii îşi făceau veacul. Aici se citeau ziarele, se consuma un şvarţ, se încingeau controverse, la mare preţ fiind cei ce mînuiau calamburul (Ion Barbu, Cioculescu şi versatul Oscar Lemnaru); unii (precum Camil Petrescu) luau şi masa, micul dejun şi prînzul. Cei mai tineri nu îndrăzneau să intre în cafenea, adunîndu-se afară în dreptul barei metalice dinspre fereastră şi croiau, de regulă, planuri. Unii se organizaseră în ceea ce numeau clubul „Companiei de rataţi“ (chiar dacă nu erau deloc astfel la propriu), printre ei aflîndu-se şi celebrul de mai tîrziu Eugen Ionescu. Lumea bună se distra plimbîndu-se, în luxoase echipaje, la Şosea, unde, la date fixe, se organizau celebrele în epocă „bătăi cu flori“, la primul şi al doilea rond. Era un obicei ce venea de demult, mult înainte, Xenopol povestind, în a sa vestită *Istorie a românilor din Dacia traiană*, că boierii şi consoartele lor mergeau, în butci sau trăsuri, în Bucureşti, la locuri pentru „a scuipa“ (tot la propriu) în ele. În rest, prin secolele trecute, se distrau, în saloanele lor, duşi de subsuoară de slujitori, bînd votcă, trăgînd din narghilea şi mîncînd bine pe sofale, păstrînd obiceiurile orientale turceşti. La ocazii anume, organizau baluri, unde cîntau tarafuri de pomină, distrîndu-se de zor, pe cînd afară, iarna, slujitorii în aşteptare făceau focuri pentru a se încălzi. Vara se retrăgeau la conacele moşiilor, delectîndu-se cu distracţii campestre, nelipsind nici vînătoarea. Unii se avîntau în excursii peste graniţă, spre ţările Occidentului. Dar, pînă la apariţia căilor ferate în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, astfel de călătorii erau obositoare şi greu de înfruntat. Se călătorea cu trăsura pînă la un oraş dunărean şi, de acolo, cu vaporul pe Dunăre pînă la Viena (prin Budapesta), vestitul Kunisch, cel care, publicînd în cartea sa de călătorie un basm valah de el cules i-a furnizat lui Eminescu sursa pentru *Luceafărul* (poetul a primit cartea de la Moses Gaster, care o adusese din Breslau unde se tipărise prin 1861) a făcut, pe acest traseu, călătoria spre Bucureşti şi povesteşte cît de greu i-a fost drumul de la Giurgiu în Capitală, călătorind vreo două zile într-o căruţă de poştă cu vreo 20 de cai, pe un drum desfundat de ploi recente. Şi, totuşi, pe această cale greoaie, mult obositoare şi nelipsită de primejdii, destui boieri (nu numai tineri) se avîntau spre staţiuni apusene, unde se distrau şi îşi făceau cura de băi.

Titu Maiorescu, revenind, în anii şaizeci ai secolului al XIX-lea în ţară, la început, fiind profesor la Iaşi, îşi petrecea vacanţele de vară, după obiceiul locului, închiriind o căsuţă dintr-o vie de la marginea Iaşilor şi, acolo, în izolare, se odihnea şi se distra. Şi el, cînd, reîntors de la studii şi ajungînd la Bucureşti, unde locuiau părinţii lui, a parcurs traseul urmat de Kunisch, descriind, într-o scrisoare către viitorul său cumnat Wilhelm Kremnitz, „deliciile“ drumului pe vapor pînă la Giurgiu. Iar un drum de la Bucureşti la Iaşi dura atunci cîteva zile bune cu poştalionul, multe depinzînd de hanurile oraşelor pe unde trecea traseul şi de isteţimea vizitiilor. Tot pe atunci, se putea ajunge în vreo ţară occidentală, luînd trenul de la Iţcanii Sucevei, aici autorităţile austriece stăpîne pe Bucovina instalînd căile ferate. Mai tîrziu, din 1874 stabilit la Bucureşti, Maiorescu, ducînd-o bine material dintr-o foarte bănoasă avocatură, începuse să călătorească, de trei ori pe an (de Paşte, de Crăciun şi în vacanţa de vară) în străinătate. Asta, firească, şi din 1884, cînd a căpătat catedra de filosofie la Universitatea din Bucureşti. Toate cele trei vacanţe anuale (de care avea parte şi ca profesor şi ca avocat, tribunalele nefuncţionînd îndeobşte în aceste perioade) Maiorescu şi le petrecea în staţiuni balneare din Apus (iarna, de regulă, la Abbazia), distrîndu-se şi făcîndu-şi cura şi, vara, chiar lucrînd cîteva ore pe zi. Călătoria din timpul vacanţei de vară dura, de obicei, timp de aproape trei luni, de pe la 15 iunie pînă tocmai la mijlocul lui septembrie. Era atît de organizat încît refuza surprizele, telegrafiind, din vreme, hotelurilor pentru reţinerea camerei. Acum aveam şi noi cale ferată, călătorul Maiorescu instalîndu-se în *sleeping car* la Bucureşti, oprindu-se, de regulă, la Viena cîteva zile, apoi, cu transbordările de rigoare, ajungînd în staţiunea aleasă, de obicei montană (în Austria, Germania sau Elveţia), după cură, mutîndu-se în altă localitate, tot cu clima adecvată. S-a ferit toată viaţa de staţiunile maritime, neagreînd deloc marea. A ştiut, ca nimeni altul, să-şi organizeze vacanţele, pentru cură, distracţie şi odihnă (adesea activă), cunoscînd bine localităţile unde poposea. Dimpotrivă, scriitorii din gruparea *Vieţii Româneşti* (revista ieşeană a apărut, cum se ştie, în martie 1906), în frunte cu Stere şi Ibrăileanu, evitau, pentru vacanţe, staţiunile din apusul Europei. Ei preferau mănăstirile Moldovei (cu deosebire Agapia şi Văratecul), unde îşi găseau sălaş la căsuţele măicuţelor. Plecau în trăsuri şi căruţe, luînd cu ei tot calabalîcul (inclusiv aşternutul) şi pe toţi ai casei. Aici, după cîteva zile de odihnă, organizau şi excursii, fie cu plutele pe Bistriţa, fie urcînd, încet şi cu călăuze, avînd la îndemînă şi cai pentru urcuş, pe Ceahlău, delectîndu-se cu priveliştea rară şi primitivă. Se povesteşte că la una dintre aceste excursii cu plutele pe Bistriţa, Sadoveanu, care era printre ei, pregătea, aparent hiperocupat, borşul şi peştele, neprivind, credeau companionii, rara şi frumoasa privelişte, mirîndu-se foarte că acest mare scriitor e insensibil la frumuseţile naturii. Dar, peste cîteva săptămîni, Sadoveanu a adus redacţiei, spre publicare, o proză care surprindea, în detaliile cele mai neaşteptate, toate frumuseţile naturale ale acelei călătorii de plăcere. Cînd se aflau la Văratec, cum prin apropiere curgea liniştit un rîuleţ, cineva dintre ei căra greoiul gramofon anume adus de la Iaşi şi, lîngă albia rîului, ascultau, de preferinţă, *Pastorala* lui Beethoven. La cîte un pasaj anume, Ibrăileanu, în extaz, exlama „Parcă ar fi la Toance!“, imitînd, socotea el, gîlgîitul apei în strînsoare. La Iaşi fiind, unii dintre „vieţişti“ (Demostene Botez, Topîrceanu, cei doi Botezi) căpătaseră, pentru distracţie, gustul vînătorilor duminicale. De pe joi-vineri, după-amiezele, se tot sfătuiau, în redacţie, despre locul ales pentru vînătoare şi despre mijloacele pentru deplasare. Ibrăileanu, care era deranjat că i se perturbau treburile redacţiei, era supărat de şuşoteala pe această temă. Sîmbătă seara sau duminică dis-de-dimineaţa, vînătorii o porneau spre locul ales. Şi luni nu osteneau în a relata evenimentele, totdeauna nemaipomenite, ale distracţiei vînătoreşti. Iritat, odată, Ibrăileanu i-a interogat ce au vînat. I-au răspuns. Şi aflînd şi scopul şi că nici nu le-a mers în călătoria cinegetică, criticul a exclamat: „Dacă n-aţi vînat nici iepuri, atunci de ce nu spuneţi că aţi mers la vînătoare de lei?“. Ceilalţi, înfrînţi, tăceau molcom, gîndindu-se la deliciile următoarei partide cinegetice.

Cum se vede, distracţiile nu au fost niciînd ocolite ci, totdeauna, cultivate şi apărate. ▲

Sandu FRUNZĂ

Dumnezeu şi holocaustul

Calendarul evreiesc marchează la 27 Nisan (20 aprilie după calendarul nostru) comemorarea zilei holocaustului. Această comemorare e un bun prilej de a ne întoarce cu gîndul la cea mai profundă criză religioasă din istoria contemporană. Ea a determinat o schimbare de paradigmă în ceea ce priveşte viziunea religioasă iudaică asupra relaţiei dintre om şi divinitate.

Meditaţii teologice asupra holocaustului sînt prezente şi în gîndirea creştină – catolică şi protestantă – din spaţiul occidental. Tentativa mea de a găsi astfel de reflecţii în spaţiul românesc m-a condus la concluzia că preocupările legate de această temă lipsesc în spaţiul ortodox. Motivele inapetenţei gînditorilor din spaţiul ortodox pentru astfel de teme pot fi multiple.

Această situaţie se poate datora perspectivei anistorice pe care gîndirea creştină ortodoxă o promovează. Preocuparea pentru mistic şi liturgic – mai degrabă decît pentru evenimenţial şi viaţa istorică, cu toate implicaţiile sale cotidiene şi inevitabila presiune a politicului – este adesea afirmată drept o caracteristică a creştinismului românesc. Un alt motiv al lipsei de interes pentru o asemenea temă ar putea fi legat de faptul că spaţiul ortodox nu a resimţit holocaustul ca pe o problemă românească, ci mai degrabă ca pe una care cade în răspunderea lumii occidentale şi a bisericilor majoritare în acest spaţiu.

Un motiv special poate fi oferit de faptul că bisericile ortodoxe aveau a se confrunta cu cealaltă criză majoră a lumii contemporane: comunismul. În perioada în care începeau să fie publicate primele meditaţii teologice şi filosofice asupra holocaustului, ortodoxia românească avea de făcut faţă presiunii ateismului comunist. Trebuia să găsească un cît mai bun echilibru între compromisul pe care casta bisericească trebuia să-l facă în raport cu puterea, pe de o parte, şi păstrarea funcţiilor cultuale ale unei instituţii care trebuia să răspundă nevoilor religioase ale credincioşilor, pe de alta.

Astfel, solidaritatea practică din timpul prigoanei împotriva evreilor – pe care memoria istorică o pune în evidenţă prin relatările privind încercările unor reprezentanţi ai bisericii de a salva evrei de la deportare sau cel puţin de a amîna pe cît posibil soluţiile extreme – nu se regăseşte şi în planul discursiv în perioada post-holocaust. Presiunea politicului şi a ateismului capătă forma unei răni deschise care nu mai face posibilă gîndirea asupra suferinţei celuilalt. Ortodoxia ajunge în acest timp să-şi constituie alteritatea în doar două planuri: unul al compromisului cu puterea în vederea supravieţuirii instituţiei şi comunităţii, un altul care reflectă o alteritate interiorizată realizată ca relaţionare intrabisericească.

Ceea ce este însă foarte interesant în evoluţia ortodoxiei în starea de libertate post-revoluţionară este faptul că ea nu a ajuns să formuleze, chiar după un deceniu, o poziţie teologică lămuritoare asupra comunismului. Dincolo de demonizarea ambiguă a comunismului nu există o critică profundă nici a ideologiei şi nici a perioadei comuniste. Perspectiva unei teologii creştine care să ia în discuţie comunismul pare foarte îndepărtată. Iar o încercare de resemnificare a relaţiei om-divinitate după o experienţă antiumană ca cea trăită în perioada crizei ateiste pare imposibilă.

Aşa se explică poate faptul că nume ca Eliezer Berkovits, Richard Rubenstein, Arthur Cohen, Irving Greenberg, Emil L. Fackenheim etc. sînt practic nevehiculate în gîndirea românească şi aproape necunoscute chiar pentru intelectualitatea preocupată de problemele religioase ale acestui secol. Modalitatea în care aceştia gîndesc iudaismul în perioada post-holocaust ar putea constitui un punct de plecare în încercarea de reevaluare a gîndirii creştine în situaţia post-comunism. Aceşti gînditori aduc în discuţie în primul rînd o nouă modalitate de gîndire a imaginii divinităţii. Pornind de la premisa că gîndirea monoteistă presupune o continuă modelare arhetipală a umanului, regîndirea divinului duce în planul reflecţiei teologice şi mai ales a celei filosofice la o nouă modalitate de semnificare a existenţei omului religios, o dată ce experienţa crizei a fost depăşită.

Dintre numele mai familiare în cultura românească am putea aminti meditaţiile filosofice asupra imaginii divinităţii dezvoltate de Martin Buber şi Emmanuel Levinas.

Constatînd că în fiecare epocă modul de concepere a relaţiei dintre religie şi realitate ne indică adevăratul caracter al acelei epoci, Buber arată în **Eclipsa lui Dumnezeu** că lumea post-holocaust se află sub semnul eclipsei lui Dumnezeu. El consideră că nu moartea lui Dumnezeu a făcut posibile ororile trăite de lumea contemporană, ci eclipsarea luminii dumnezeieşti. Holocaustul este produsul unei lumi în care omul induce eclipsa lui Dumnezeu. Pentru Buber, aşa cum eclipsa de soare se desfăşoară între soare şi ochii noştri, tot astfel, eclipsa lui dumnezeu se întîmplă între realitatea transcendenţei şi lipsa de orientare spirituală a omului, care duce la ridicarea unui perete de întuneric între sine şi divinitate de îndată ce Dumnezeu nu mai este trăit ca alteritate, ca un Tu al unei relaţii de reciprocitate. Dincolo de vălul de întuneric instituit de către om, divinitatea alungată de om prin eclipsarea luminii dumnezeieşti trăieşte lumina eternităţii sale, pe cînd cei care proclamă moartea lui Dumnezeu trăiesc în întuneric, autolivrîndu-se angoasei şi morţii.

Soluţia oferită de Buber pentru acest timp istoric este cea pe care o putem desprinde dintr-o legendă evreiască pe care autorul ne-o propune. Aceasta arată că Adam şi Eva au văzut prima dată soarele apunînd cînd au fost alungaţi din paradis. Ei s-au speriat crezînd că acest fenomen este un semn că neascultarea lor a dus la reîntoarcerea lumii în haos. Amîndoi au stat faţă către faţă şi au plîns toată noaptea şi în sufletul lor a început să se producă o schimbare. Atunci au apărut zorile. Istorioara ne spune că Adam s-a ridicat, a prins un unicorn şi l-a adus jertfă.

O perspectivă mai marcant filosofică este cea teoretizată de Levinas. În **Dificila libertate**, el consideră că adevărata forţă ce a făcut posibilă solidaritatea umană este puterea monoteistă. Esenţa religiei monoteiste este dialogul. Ea este cea care face suportabil omului celălalt om, determinîndu-l pe celălalt să răspundă apelului adresat într-o complexă economie a solidarităţii.

Trăind experienţa prizonieratului în timpul celui de-al doilea război mondial, ca şi suferinţa faptului că aproape toată familia sa rămasă în Lituania a fost ucisă de către nazişti, Levinas părăseşte imaginea tradiţională a Dumnezeului care ni se adresează din înălţimea transcendenţei sale. Levinas optează pentru un Dumnezeu care este trăit ca intimitate, care vine dinăuntru. Această interiorizare a divinului este pentru Levinas rezultatul trăirii extreme a voalării chipului lui Dumnezeu, a retragerii sale din lume. Holocaustul este un semn al acestei abandonări în suferinţă, al părăsirii de către Dumnezeul personal imaginat de lumea occidentală.

Trăirea abandonului de către Dumnezeu presupune un mod nou al prezenţei lui Dumnezeu în lume. Comuniunea nu se mai stabileşte în mediul iubirii adusă de un Dumnezeu întrupat, ci ca o trăire interioară a relaţionării între două entităţi spirituale mediată de limba scrierilor sfinte, ne spune Emmanuel Levinas. Nu cuvîntul întrupat, ci cuvîntul viu al Torei este cel care se oferă ca mediu al transcenderii, al comuniunii cu celălalt. Pentru Levinas, Dumnezeu se oferă ca absenţă şi nu ca substanţă sensibilă, ca prezenţă corporală. Această trăire interioară a suferinţei, a abandonului, a trăirii prezenţei lui Dumnezeu ca absenţă duce în filosofia lui Levinas la o orizontalizare a transcendenţei circumscrisă unei etici relaţionale întemeiată pe premisa responsabilităţii profetice şi pe recuperarea într-o modalitate neteologică a exigenţei: „A iubi Tora încă mai mult decît pe Dumnezeu".

Comemorarea lui 27 Nisan aduce o lectură mereu actuală a unor perspective cum sînt cele propuse de Buber şi Levinas. Actualitatea lor este dată de nevoia speranţei în revărsarea luminii divine, a solidarităţii cu cel aflat în suferinţă, a reamintirii continue a faptului că dezumanizarea omului apare atunci cînd conştiinţa religioasă nu este în primul rînd conştiinţă a responsabilităţii pentru celălalt. Numai în acest fel conştiinţa religioasă se manifestă ca stare faţă către faţă cu cel aflat în suferinţă, ca solidaritate cu bucuria celuilalt, ca asumare ontologică a alterităţii celuilalt. Asumarea celui diferit de mine ca pe propria mea interioritate pare să fie primul pas spre lumea în care evenimentele care marchează ororile secolului trecut să fie doar co-memorate şi niciodată posibile în viitor. ▲

Teodor BACONSKY

O nedumerire amicală

Constat că eseul meu „Antropologii şi credinţa" (apărut în trei numere succesive ale *Dilemei)* s-a bucurat de reacţia critică a dlui Vintilă Mihăilescu (v. „Prezumţia de vinovăţie a ateismului" / nr. 423). Textul publicat de mine căuta să demonstreze – pe baza unor surse explicite – două idei: 1. antropologii interesaţi de studiul fenomenul religios între 1850 şi 1950 au fost în general agnostici sau atei militanţi, care au produs o metodologie reducţionistă, astăzi depăşită. 2. Fenomenul religios poate fi mai bine descifrat dintr-o perspectivă hermeneutică nestînjenită – sau chiar stimulată – de sensibilitatea religioasă a studiosului însuşi. Ideile amintite erau susţinute atît prin *citate* din opera cîtorva părinţi fondatori ai sociologiei religioase moderne, cît şi printr-o adecvată contextualizare istorico-analitică. În acelaşi cadru, susţineam de asemenea continuitatea culturală dintre structurile imaginarului medieval şi ştiinţele moderne ale Omului, care perpetuează – în cheie pozitivistă – vocaţia demitologizantă a creştinismului primar. În sfîrşit, afirmam că dihotomia ştiinţă-religie precum şi aferenta instrumentalizare a conflictului dintre raţiune şi credinţă vor fi probabil surclasate prin apariţia unui „model cultural policentric" (a cărui geometrie variabilă făgăduieşte integrarea celor două perspective).

Dacă dl V.M. nu ar fi fost de acord cu respectivele enunţuri, domnia-sa ar fi trebuit să demonstreze – riguros – tezele contrare: (1) antropologii religiei din perioada menţionată au fost în realitate spirite religioase şi (2) fenomenul religios nu poate fi abordat decît ca *fapt social*, cu urmarea că implicarea spirituală a cercetătorului în propriul său domeniu de studiu compromite vigoarea ştiinţifică a întregului demers: altfel spus, *discursul religios* şi *discursul asupra religiei* se exclud. În locul acestor necesare desfăşurări, replica dlui V.M. ne propune amestecul dezinvolt dintre povestirea unui talk-show, evocarea unei celebre întrebări din penultima campanie electorală şi supoziţia că textul meu – din care preia un singur pasaj croşetat – s-ar reduce la o simplă (chiar dacă „impresionantă") „profesiune de credinţă".

Dar nu absenţa contra-argumentelor solide şi nici coborîrea dezbaterii la nivelul unui frivol eclectism mă îndeamnă să scriu pagina de faţă. Pe de o parte, dl V.M. ar fi putut rămîne adeptul *credinţei* potrivit căreia faptul religios trebuie interpretat *numai* ca fapt social fără ca dezacordul nostru să devină public. Pe de altă parte, nu comentez decizia preopinentului meu de a interveni cu mijloace jurnalistice într-o chestiune strict academică. Mi se pare însă abuzivă insinuarea conform căreia poziţia mea intelectuală ar disimula vreo presupoziţie epistemologică „de-a dreptul periculoasă". Mă întreb pe ce temei stabileşte dl V.M. apartenenţa mea la categoria „numeroşilor intelectuali români" care – posedaţi de un închipuit fundamentalism – afirmă „prezumţia de vinovăţie a ateismului"? Asumîndu-şi demnitatea de paladin al libertăţilor umanistice, dl V.M. ne prezintă nişte false stigmate. Cred că dificultăţile societăţii noastre – ca şi problemele disciplinei pe care o slujeşte cu o sigură competenţă – sînt cu totul altele. Iată de ce am convingerea că, după o reflecţie mai aplicată, îngrijoratul meu critic nu-mi va mai privi scrisul ca pe o amenințare la adresa „autonomiei şi legitimităţii faptului social". Pînă atunci şi cu toate că domnia-sa este gata – „de-al dracului" – să se declare ateu, îl asigur că o poate face fără temerea că – din punctul meu de vedere – va ocupa un loc în infern. ▲

VIP VOLUNTARI PENTRU IDEI ŞI PROIECTE
şi
ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE
te invită la
ŞCOALA DE VARĂ
"ROMÂNIA SECOLULUI XXI "
Tema Generală : GLOBALIZAREA ŞI IMPACTUL SĂU ASUPRA ROMÂNIEI
- abordări şi fenomene de natură economică, socială şi politică
Ediţia a II-a 1 - 15 Iulie 2001 Academia de Studii Economice Bucureşti
PRINTRE INVITAŢII ACESTEI EDIŢII SE NUMĂRĂ
Bogdan Baltazar | Ion Iliescu | Matei Păun
Paul Brau | Gabriel Liiceanu | Cristian Pârvulescu
Daniel Dăianu | Lucian Mândruţă | Adrian Severin
Fokion Fokiadis | Andrei Marga | Andreas Stefanovszky
Mircea Geoană | Alexandru Paleologu | Stelian Tănase
Ion Ghica | Octavian Paler | Monica Tatoiu
Anca Ioan | Varujan Pambuccian | Dan Voiculescu
PARTENERI
Procter&Gamble ASIBAN SA oriflame
PARTENERI MEDIA
CAPITAL DILEMA Jobs Cotidianul
ZIARUL FINANCIAR THE WALL STREET JOURNAL EUROPE
Condiţii de participare:
- să fii student sau masterand, dar să nu ai mai mult de 25 de ani;
- să ai cunoştinţe bune de limba engleză;
- să trimiţi până la data de 25 MAI 2001 CV-ul tău şi un eseu având drept temă
România în contextul globalizării - o abordare socială, politică, economică
Ne puteţi contacta prin POŞTĂ : VIP, Str. Piaţa Romană nr. 6, ASE - 0500, Sector 1, BUCUREŞTI 70167, eMAIL : VIP@VIPROMANIA.COM, FAX : 01 / 312 95 49
TELEFON : 01 / 211 26 50 / 295, 095 035 250, 093 39 51 51
www.VIPROMANIA.com/ScoalaDeVara

Smaranda BRATU ELIAN

Sfinţenia minunatului Baudolino

Umberto Eco, *Baudolino* (Milano, Bompiani, 2000, 528 p.)

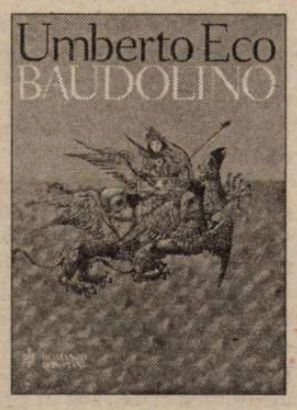

Acum cîteva luni, Editura Humanitas publica în frumoasa traducere a lui Sorin Mărculescu o selecţie din textele scurte ale lui Umberto Eco din volumul *Il secondo diario minimo* („Al doilea jurnal minim") sub titlul premonitoriu *Minunea Sfîntului Baudolino* (ultima tabletă a volumului): premonitoriu, pentru că la foarte scurtă vreme apărea în Italia, la Bompiani, noul roman al lui Umberto Eco: *Baudolino*.

Cum era de aşteptat, nou-născutul seamănă bine cu fraţii săi, fiind uşor de identificat ca un membru al familiei Eco: şi el este (şi nu este) un roman istoric, care aspiră în egală măsură să ne pună dinainte o viziune totală asupra realului şi imaginarului unei epoci şi totodată să ne absoarbă în mişcarea şi fluiditatea ei neliniştitoare. Şi aici ne întîlnim cu o percepţie a istoriei ca tăvălug de evenimente în care necesitatea, întîmplarea şi voinţa contează în egală măsură şi nici una nu contează deloc în faţă subiectivităţii naive sau calculate a observatorului; cu o reprezentare a istoriografiei ca un amestec de justificări, de născociri, de manipulare a ideologiilor sau miturilor. Regăsim şi aici, ca şi în romanele celelalte, tema limbii, a codurilor de comunicare şi a magneticei atracţii între realitate şi semn (un exemplu suficient este fantasmagorica hartă, firește că prezentă ca desen, ce-l călăuzeşte pe protagonist); cu fascinaţia pentru roboţi şi mecanisme care nu se ştie bine dacă urmează sau inventează legile naturii; cu subtile dispute ideologice care, mai mult decît să explice, vor să stăpînească realitatea. Şi acest roman este construit, asemeni precedentelor, ca o poveste a poveştii, ca o rememorare şi o reaşezare a evenimentelor în mintea eroului, în dorinţa de a le conferi un sens şi, poate astfel, de a-şi construi retroactiv un destin: consecinţă a faptelor de viaţă tot atît cît şi a actului narării. Şi aici protagonistul, minunatul Baudolino, mînat de o curiozitate mereu proaspătă şi poznaşă, porneşte într-o mare aventură a cunoaşterii unde certitudinile faptelor se împletesc inextricabil cu ipoteze fantastice, cu vise, cu dorinţe, o aventură care pare să caute chiar misterioasa relaţie dintre real şi imaginar şi care, întinzîndu-se acum pe parcursul multor ani, ajunge să se identifice cu viaţa însăşi (de altminteri critica italiană foloseşte tot mai des, în cazul romanelor lui Eco, termenul de *roman antropologic*). Şi aici aventura e traversată de erou într-o companie bărbătească care devine o prietenie fondatoare şi e marcată de experienţa unor iubiri totale şi imposibile. Dar, mai presus de orice, regăsim iarăşi şi iarăşi, binecuvîntata poftă de a povesti a lui Eco, umorul său felurit şi desaga de intertextualităţi care fac deliciul fanilor postmodernismului.

Aparent în realitatea Occidentului

Am amintit numai cele mai vădite repetări. Dar cine nu-l cunoaşte pe Eco? E mult prea iscusit ca să ne ofere un inventar al propriilor sale clişee, oricît de încîntătoare ar fi ele! Adevărat: e foarte iscusit. Căci, reluînd toate clişeele, ultima progenitură a lui Eco ne potopeşte cu o revărsare de prospeţime fără egal.

Dar cum şi ce anume povesteşte aici Eco? În primul rînd trebuie spus că, după colindarea în contemporaneitate (din *Pendulul lui Foucault)* şi în baroc (din *Insula din ziua de ieri),* el revine iar la iubirea dintîi: Evul Mediu. În postilele la *Numele trandafirului* numise această epocă „hobby-ul şi tentaţia mea constantă, pe care o văd pretutindeni, în transparenţă, în lucrurile de care mă ocup, care nu par medievale şi totuşi sînt". Ne aflăm, aşadar, cu *Baudolino* în anul 1204, în Cruciada a IV-a, în timpul devastării şi incendierii Bizanţului de către cruciaţi, cînd Baudolino, cavaler tomnatic – dar încă voinic şi destoinic – al Occidentului, îl salvează de năvălitorii latini pe Nicetas Coniates, fost înalt funcţionar şi cronicar al curţii bizantine, rafinat şi flasc iubitor al deliciilor vieţii orientale, şi-l conduce împreună cu toată familia la adăpost, în afara capitalei. Asemenea faptă generoasă este însă dictată de nevoia arzătoare a lui Baudolino de a-şi povesti viaţa, şi nu oricui, ci unui povestitor de meserie, adică unui ins care poate găsi tîlc într-o poveste care aparent n-are nici unul. Acest tîlc îl aşteaptă Baudolino de la Nicetas. Prin urmare, pe parcursul drumului, adică a 500 de pagini, Baudolino povesteşte, iar Nicetas ascultă, comentînd şi uneori schimbînd percepţia faptelor. Această lungă naraţiune în ănalepsă, care s-ar putea numi roman istoric, este împărţită (mai vădit ca *Insula din ziua de ieri*) în două mari secvenţe, de lungime aproximativ egală: prima este istoria formării lui Baudolino, un soi de *Bildungsroman*, care se petrece *aparent* în realitatea Occidentului Europei medievale, prezentată cu o mustoasă minuţie documentară. Aflăm aici că Baudolino este fiul lui Gagliaudo, ţăran sărac din părţile Alessandriei (oraşul de baştină a lui Eco), că la vîrsta de treisprezece ani este, printr-o întîmplare, luat la curte de Frederic Barbarossa, marele împărat al Sfîntului Imperiu Roman, care devine un soi de tată adoptiv al acestui băietan isteţ, sufletist şi mincinos; că la curte Baudolino continuă să mintă, sau mai bine zis să inventeze, dar pentru că ceea ce inventează porneşte dintr-un bun-simţ popular şi dintr-un fler perceput politiceşte de către împărat, ceea ce inventează are tendinţa miraculoasă de a se transforma în istorie. Aflăm despre iubirea ideală pentru o femeie reală, inaccesibilă pentru că e împărătească şi mamă adoptivă, despre anii de studii şi de experienţe lumeşti petrecuţi la universitatea din Paris, despre alcătuirea pestriţului şi cosmopolitului său grup de prieteni care îl vor întovărăşi în marea aventură din a doua parte a romanului, despre însărcinările pe care i le dă împăratul pe lîngă turbulentele oraşe italiene aflate în plină ascensiune. În toată această primă parte, în care personajul se construieşte sub ochii cititorului, Baudolino continuă să inventeze istoria, care apoi chiar se întîmplă, iar noi o aflăm nu numai demitizată, pentru că este privită de aproape adică miop, dar şi îndoielnică, pentru că realitatea se modelează după născocirile şi stratagemele lui Baudolino. Tot în această secţiune, Baudolino, împreună cu prietenii săi, ticluieşte şi o fantasmagorică scrisoare a miticului Preot Ioan, care descrie în amănunt regatul său fabulos din Orientul îndepărtat (una dintre utopiile creştine medievale), scrisoare care ar trebui să confere legitimitate şi prestigiu inegalabil pricipelui occidental care ar primi-o. Mînat de invenţia lui Baudolino, Frederic porneşte, sub pretextul cruciadei a III-a, spre imaginarul regat, pentru a-i oferi închipuitului preot cea mai de seamă relicvă creştină, fireşte inventată şi apoi contrafăcută de Baudolino, Sfîntul Graal. Frederic moare în condiţii suspecte, dar Baudolino şi prietenii săi, persistînd în pariul cu propria lor imaginaţie, îşi continuă călătoria.

În imaginaţia Orientului

Cea de a doua parte a istoriei este povestea căutării de către Baudolino şi tovarăşii săi a regatului Preotului Ioan, acea *quête* a pămîntului făgăduinţei, şi se petrece într-un Orient total fabulos; şi, fireşte, acest Orient se vădeşte a fi pas cu pas întocmai cu născocirile lui Baudolino din pomenita scrisoare. De fapt această a doua secţiune a romanului, aparent fantastică, este o tot atît de minuţioasă şi paradoxal concretă reconstituire istorică ca şi prima, dar nu a realităţii, ci a imaginarului medieval. Tocmai în această lume fabuloasă trăieşte eroul experienţa, acum autentică şi reală, a iubirii depline, dar pentru o femeie tot inaccesibilă pentru că e... fantastică. În pofida categorisirii de mai sus sub specia romanului istoric, amîndouă aceste secţiuni rămîn de neîncadrat în genuri sau subgenuri narative limpezi, pentru că lesne li se pot aplica alte etichete cum ar fi romanul picaresc, de dragoste, de aventuri, de război, filosofic etc. Acest mozaic de genuri e complicat şi de schimbarea frecventă fie a naratorului (ba autorul, ba Baudolino, ba diverse alte personaje), fie a angulaţiei (naraţiunea e văzută ba din perspectiva lui Baudolino cînd povesteşte, ba din cea a lui Baudolino despre care povesteşte Baudolino, ba a lui Nicetas, ba a autorului, ba a diferitelor personaje), fie a interlocutorului: iar de aici şi a tonului, lexicului, sintaxei, modelului cultural. Bogăţia gamei stilistice baleiază totul, de la nivelul elevat al subtilei polemici doctrinare, religioase ori filosofice, la vorbirea şi gîndirea populară în pilde sau la limbajul slobod, ajungînd pînă la înjurătura neaoş piemonteză; de la textele melice ale poeziei de amor de factură provensală pînă la exprimările supercalifragilistice incomprehensibile ale populaţiilor fantastice întîlnite în voiajul spre Orientul imaginaţiei eroilor. Desigur, lui Eco îi place să se joace; dar acest joc nu e decorativ, ci structural, pentru că el înseamnă traspunerea stilistică a imaginii proteiforme şi de neposedat a universului – una dintre sugestiile filosofice constante ale romanului.

După cele aproximativ 500 de pagini amintite, povestirea lui Baudolino se încheie. Acum ar trebui să înceapă rolul lui Nicetas de a căuta tîlcul. Dar istoricul de meserie se dovedeşte neputincios (şi nu-i de mirare, de vreme ce istoria auzită de el este pe cît de reală, pe atît de inventată), aşa că recurge la un personaj nou, misteriosul Pafnutie. Acesta pare să aibă rolul lui Guglielmo din Baskerville, „detectivul" din *Numele trandafirului;* dar invers decît Guglielmo, care se conduce după urme concrete studiate cu ochelarii pe nas, Pafnutie, asemeni teologului ucigaş Jorje din acel roman, este, şi nu întîmplător, ... orb. Într-o lume care se deschidea cunoaşterii raţionale şi încrederii în realitate, ca cea din *Numele trandafirului*, aflarea adevărului trebuia încredinţată unui Sherlock Holmes raţionalist. Într-o lume construită însă dintr-o împletire inextricabilă a realităţii cu imaginaţia, cunoaşterea nu are cum să pornească dintr-o vedere limpede, ci dimpotrivă, dintr-o închidere a ochilor şi o sondare a adîncului, ce se încrede numai în intuiţie. De altminteri, în vreme ce Guglielmo vrea să descopere adevărul, Baudolino, după o scurtă şi palpitantă inserţie poliţistă în care află, prin interpretările lui Pafnutie, cum a murit cu adevărat tatăl său adoptiv, împăratul Frederic, înţelege că adevărul, chiar dacă ar exista, nu este ceea ce contează; contează construirea unui sens al propriei existenţe. De aceea finalul aventurii lui Baudolino e pe cît de neaşteptat pe atît de coerent cu istoria celor 500 de pagini precedente: el ia hotărîrea de a reîncepe, de unul singur, căutarea regatului Preotului Ioan, în pofida faptului că nu mai crede în existenţa lui: şi nu din pricinile vechi ci din fidelitate faţă de promisiunile făcute celor pe care i-a iubit – adevărata motivaţie a cavalerilor medievale. Cu alte cuvinte, Baudolino, după ce-a aflat adevărul şi şi-a expiat păcatele retrăgîndu-se din istorie prin asceză, alege să se reîntoarcă în istorie, şi anume în istoria mai adevărată decît adevărul, adică în imaginarul Evului Mediu: alege, în cunoştinţă de cauză, să devină Don Quijote. Iată de ce Nicetas, care continuă să creadă că se poate scrie istorie adevărată, se vede nevoit să-l scoată pe Baudolino din cronica sa.

Acest deznodămînt aureolează într-un fel nu numai povestea lui Baudolino, ci şi a celorlaţi eroi ai lui Eco, pentru că toţi au în comun ceva minunat: pentru toţi visarea şi construirea de himere, oricît de felurite, trece înaintea intereselor pragmatice, pentru toţi viaţa, chiar atunci cînd pare chiverniseală şi materialitate, este, mai întîi, aventură a minţii şi a sufletului. Aceasta este minunea lui Baudolino, care îl sfinţeşte mai mult decît comica asceză la care trecător se supune.

Spuneam însă că în raport cu romanele precendente, *Baudolino* are un plus de farmec şi haz. Ele vin din mai multe direcţii. Aş menţiona doar trei: una este reconstituirea cu un umor irezistibil a savoarei ţărăneşti alessandrine şi a celei studenţeşti pariziene. Îi regăsim aici pe Bertoldo şi Bertoldino (Păcală şi Tîndală ai barocului popularizant italian), pe Gargantua şi Pantagruel, regăsim literatura burlescă şi goliardă medievală şi de Renaştere, dar regăsim şi tinereţea noastră prezentă sau trecută de studenţi. Alta vine dinspre confruntarea comică a mentalităţii (şi a tot ce ţine de aceasta) a orăşenilor italieni cu cea a nobilimii feudale germane din secolul al XII, dar şi a italienilor cu nemţii, ori a civilizaţiei occidentale cu cea orientală, de atunci şi dintotdeauna. A treia este povestea declarat fantastică din a doua parte a romanului, o revărsare de imaginaţie care antrenează în şuvoiul său basmul popular, romanele cavalereşti (ciclul arturian, ciclul breton etc.), bestiarele medievale, asezonate cu fantezia swiftiană, cu comicul cerebral iluminist, cu misterul buzzatian, cu fantasticul ironic al lui Calvino, cu personajele SF gen *Războiul stelelor* sau *Star Trek*: aluzii, imitaţii, parodii, pastişe. Dar mă grăbesc să adaug, pentru liniştirea cititorului (dar nu şi a traducătorului), că în pofida acestui caleidoscop de modele şi trimiteri, lectura curge uşor şi rămîne pasionantă şi accesibilă de la prima pînă la ultima pagină. Nu-mi doresc decît ca lectorul român să primească cît de repede frumosul dar al unei bune traduceri româneşti: ea îl va îmbogăţi cu informaţie istorică mai mult decît orice tratat şi totodată îl va umple de visare şi de rîs.

▲

POPAS FILOZOFIC

Despre experienţa negativă a discuţiei

– interviu cu Michel SERRES, realizat de Bruno LATOUR –

Centrul Cultural Francez din Timişoara şi Fundaţia A Treia Europă va organiza, între 21 şi 23 aprilie, o întîlnire cu filozoful francez Michel Serres, membru al Academiei Franceze. Pe 21 şi 22 aprilie va avea loc un seminar la sediul revistei timişorene *Orizont*, iar pe 23 aprilie filozoful va susţine o conferinţă consacrată problemelor actuale ale ecologiei la Casa Adam Muller Guttenbrunn din Timişoara.

Michel Serres, născut în 1930 şi absolvent al Şcolii Normale Superioare, a predat istoria ştiinţelor la Clermont-Ferrand, Vincennes sau Paris, iar din 1984 este Full Professor la Stanford University. Cîteva din volumele lui Michel Serres: *Sistemul lui Leibnitz şi sistemele sale matematice* (1968); *Hermes I. Comunicarea* (1969); *Hermes II. Interferenţa* (1972); *Hermes III. Traducerea* (1974); *Hermes IV. Distribuţia* (1977); *Parazitul* (1980); *Geneza* (1982); *Hermafroditul* (1983); *Originile geometriei* (1993).

Dezbaterea nu face ca ideile să înainteze

Ceea ce pentru mine e mai greu de înţeles, poate pentru că aparţin mai mult lumii anglo-saxone, este raportarea dumneavoastră la discuţie. O vedeţi întotdeauna ca pe o dispută. Pentru dumneavoastră un mediu intelectual înseamnă în mod necesar războiul fiecăruia împotriva fiecăruia. Cu toate acestea, aţi avut colegi care v-au influenţat. L-aţi cunoscut pe Girard cu mult mai tîrziu?

Da, mult mai tîrziu, cînd am predat la Universităţile Johns Hopkins din Baltimore, Buffalo din New York şi Stanford din California. A avut asupra mea o influenţă de acelaşi gen şi în aceleaşi probleme ca şi Simone Weil, mai înainte. Şi el citise în tinereţe *La Pesanteur et la Grâce (Inerţia şi harul)* şi recunoştea că reflecţiile sale asupra violenţei s-au născut din meditarea asupra textelor Simonei Weil.

Dar oameni ca Dumézil, cum i-aţi întîlnit?

Mi se pare că el aplica un structuralism autentic în ştiinţele umaniste, în istoria religiilor, disciplină care m-a pasionat totdeauna, convins fiind, pînă astăzi, că aceasta constituie placa cea mai profundă a istoriei culturilor ; înţeleg prin placă ceea ce fizica globului înţelege prin acest termen, continuînd astfel imaginea pe care o folosea Husserl atunci cînd vorbea despre formare/formaţie. Placă foarte ascunsă, adesea opacă şi întunecată, care se mişcă cu o infinită încetineală, dar care explică foarte bine schimbările discontinue şi rupturile sensibile care se produc la suprafaţă. Într-adevăr, în comparaţie cu istoria religiilor, aceea a ştiinţelor mi se pare superficială, recentă, ca un peisaj de suprafaţă, vizibil şi sclipitor. Mai mult, atunci cînd ai studiat în detaliu istoria religiilor, aceea a ştiinţelor ţi se pare că o mimează sau o repetă!

Din păcate, l-am cunoscut pe Dumézil prea tîrziu; Foucault mi-a făcut cunoştinţă cu el. Mă simţeam mai aproape de Dumézil decît de Lévi-Strauss pur şi simplu pentru că primul avea o bază de cercetare greco-latină, indo-europeană, în care mă regăseam în mod familiar, în timp ce nu puteam deloc să stăpînesc miturile amerindiene. Într-o parte, puteam verifica, în alta, nu.

Pentru că aţi vorbit de Foucault, care au fost legăturile dumneavoastră cu el?

De elev şi coleg.

Elev la şcoala Normală?

Da. Trebuie să vă răspund acum la întrebarea privitoare la discuţie şi fertilitatea ei; nu sînt sigur că dezbaterea face vreodată ideile să înainteze. Să luăm ca exemplu hazardul şi determinismul, care nu de mult făceau o oarecare vîlvă în reviste şi în ziare; întreaga argumentaţie o repetă, punct cu punct şi fără variaţii notabile, pe aceea care făcea mare vîlvă în timpul staliniştilor, asupra indeterminismului lui Heisenberg; aceleaşi tabere, aceleaşi împărţeli, acelaşi orizont; iar această argumentaţie repeta la rîndul său exact antitezele şi condamnările schimbate amabil între pozitiviştii stricţi din secolul XIX, în genul Auguste Comte, şi adepţii lui Laplace; acestea apar în mod clar în *Cursul de filosofie pozitivă*... Am putea merge mai departe, pînă în epoca clasică, la Pascal şi Bernoulli, la inventarea calculului probabilităţilor. Nu vi se pare o pierdere de vreme angajarea într-o astfel de polemică? Şi pentru că războiul este lucrul cel mai împărtăşit din lume, el nu face decît să repete indefinit aceleaşi gesturi şi aceleaşi idei. Nici dezbaterea şi nici critica nu te fac să înaintezi, decît pe eşichierul social şi în cucerirea puterii. Prin ce aberaţie stranie s-a putut crede că acestea sînt fecunde, deoarece ele ucid? Ceea ce face să progreseze filosofia, dar şi ştiinţele, este invenţia de noi concepte, iar aceasta se face întotdeauna în singurătate, independenţă şi libertate, da, în linişte. Astăzi nu ne lipsesc colocviile; ce produc acestea? Repetiţii colective. În schimb, sîntem îngrozitor de lipsiţi de mănăstiri cu chilii liniştite şi reguli taciturne, de cenobiţi, de anahoreţi. Dezbaterea favorizează întotdeauna confirmarea ideilor existente; le agravează, le vitrifică şi închide grupurile de presiune; la rigoare, contribuie uneori la cizelarea preciziei, dar niciodată la descoperire. Or, filosofia nu se sinchiseşte să decupeze din nou concepte deja existente, decît dacă se dedă la comentariu. Discuţia conservă, invenţia cere intuiţie rapidă, lejeritatea lipsei de greutate.

Întrucît eu nu am aceeaşi experienţă a dezbaterii şi a muncii în echipă, voi continua să vă întreb despre anturaj! Deşi, într-un anumit sens, Foucault a fost un elev fidel al lui Canguilhem, făcea în domeniul ştiinţelor umane aceeaşi legătură ca şi dumneavoastră între societate, cunoaştere şi putere?

După ce am fost elevul său, i-am fost coleg timp de mai mulţi ani la Vincennes, dar mai întîi la Clermont-Ferrand. Chiar acolo am discutat în fiecare săptămînă *Cuvintele şi lucrurile*, în timp ce o redacta. O mare parte din carte a fost scrisă după discuţiile dintre noi. Nu era vorba însă de o dezbatere, departe de asta. În acea epocă, trăiam amîndoi foarte retraşi. Aspectul structuralist atribuit acestei opere vine din colaborarea noastră apropiată.

Haosul este interesant

Această mare maşină a lui Foucault ar fi putut avea mult mai multe legături cu a voastră. Vorbea despre problema emergenţei ştiinţelor umane, despre structuri şi formaţiuni...

El cînta partitura ştiinţelor umane, iar eu a ştiinţelor exacte, astfel încît am putut colabora fără dificultate. Nu ne-a fost greu deloc să lucrăm împreună asupra metodei. Eu scrisesem deja un articol despre a sa *Istorie a nebuniei*, reluat în primul *Hermes*, încercînd să-i reperez structurile de tip geometric. Pe urmă, însă, după *A supraveghea şi a pedepsi*, nu l-am mai urmat; ne-am pierdut din vedere, în urma unui dezacord nemărturisit asupra politicii sau, nu, mai degrabă asupra eticii învăţămîntului, la Vincennes. L-am iubit întotdeauna foarte mult. Continua marea tradiţie universitară franceză începută de Hazard şi Brunschvicg: acesta din urmă scrisese o panoramă istorico–filosofică a matematicilor, apoi a fizicii, *Cuvintele şi lucrurile* au făcut acelaşi lucru pentru ştiinţele umane.

Dar întreprinderi ca aceea a lui Derrida, deci de partea umanioarelor...

Nu am participat deloc la posteritatea heideggeriană. Nu am citit Fiinţă şi timp decît foarte tîrziu. V-am spus deja de ce.

Ţineţi mult la această experienţă negativă a discuţiei

De ce să reiei discuţia despre determinism şi haos, în care s-au spus aceleaşi lucruri reluate de la aceleaşi tabere în fiecare generaţie sau aproape? Nu, dezbaterea nu e productivă. De aceea am preferat, acum cîţiva ani, să trimit unei reviste, o pastişă după Balzac, despre la *Belle Noiseuse*, în care haosul lua cel mai vechi nume al său, gîlceava. Da, haosul însuşi este interesant – cred chiar că am fost primul care a vorbit despre asta printre filosofi – dar nu discuţia, care e atît de repetitivă.

Polemica nu inventează nimic pentrù că nimic nu e mai arhaic, din punct de vedere antropologic, decît războiul. Ideea inversă a devenit vulgata, în lumea anglo-saxonă, care în zilele noastre a cîştigat: or, întrucît a cîştigat, ea răspîndeşte această metodă. E strategia dintotdeauna a învingătorilor. Recitiţi-l pe Platon: Socrate impune metoda prin care cîştigă întotdeauna. Dialectica este logica stăpînilor. Convine, în primul rînd, să impui, în mod definitiv, metoda pe calea discuţiei.

Sistem autocritic/Sistem autopublicitar

Aţi petrecut o mare parte a învăţămîntului dumneavoastră în Statelor Unite. Puteţi generaliza şi pentru această ţară experienţa negativă a discuţiei?

Cea mai mare diferenţă dintre Franţa şi ţările anglo-saxone din care faceţi parte, cred că nu provine nici din morală, nici din psihopatologie şi nici din practicile universitare, ci din sistemul politic: noi trăim într-un regim republican, iar aceste ţări au instaurat democraţia. Ceea ce se repercutează asupra vieţii cotidiene şi intelectuale.

Edificată pe un ideal colectiv şi teoretic, republica ne permite, în practică, să trăim şi să gîndim ca indivizi separaţi şi ca persoane unice fiecare în genul său: de unde solitudinea de care vorbeam şi perpetuele ciondăneli care adesea degenerează, din păcate, în adevărate războaie civile; de aici şi critica devastatoare pe care francezii o practică faţă de colectivitatea în care trăiesc: nu au niciodată cuvinte suficient de dure ca să atace ceea ce se face în Franţa, inclusiv în cultură.

În timp ce democraţia în manieră anglo-saxonă necesită, în practică, construirea de către fiecare, continuu, a unui colectiv egalitar şi cît mai durabil, ceea ce presupune din partea indivizilor o conformitate, poate un conformism, uşor de remarcat: de unde acea pace relativă de care vă prevalaţi, chiar în miezul dezbaterii, de unde elogiul şi publicitatea permanentă care se exercită asupra colectivului în care trăiesc.

Dacă veţi pune acum să concureze sistemul nostru autocritic cu celălalt, autopublicitar, ghiciţi care va cîştiga, cel puţin în discuţii şi în mass-media? Totuşi, eu cred că sistemul pe care noi îl numim republică este mult mai avansat, orice ar spune opinia care este astăzi triumfătoare. Aşadar, în ceea ce priveşte viaţa şi invenţia intelectuală, este poate mai bună, pentru ştiinţa colectivă, democraţia, care produce contractul de conformitate, însă pentru operă, mai personală, republica cîştigă de departe, deoarece mizează pe individualism. Iată cum aş rezolva eu problema pe care o puneţi în termeni de persecuţie sau maladie mentală. Sociologia politică, în care dumneavoastră mă înscrieţi, are cîteodată şi ceva bun.

Dar dacă am termina această discuţie despre dezbatere aşa cum am început-o: prin război? Aveţi o oarecare vîrstă şi proveniţi dintr-o ţară care iubeşte dezbaterea şi războiul, sigură fiind că le va cîştiga, prin ştiinţă şi putere, în afara cîtorva accidente de camion; de cealaltă parte, şi eu sînt de o vîrstă şi mă reclam de la culturi, limbi şi ţări prea slabe, ignorante şi sărace pentru a nu le pierde; credeţi oare că cei care înmormîntează şi plîng sute de mii de morţi, în liniştea şi indiferenţa celor tari, cred în fecunditatea luptelor şi în progresul istoriei prin intermediul cadavrelor?

traducere de Alin TAT

▲

Dilema vă recomandă

● Studiul prozatorului Adrian Oţoiu *Trafic de frontieră. Proza generaţiei '80*, primul volum al evaluării „fără *parti pris*“ a unei generaţii ce a schimbat faţa literaturii române şi care, în afara cărţii lui Cărtărescu despre postmodernism, n-a prea avut parte de o adevărată înţelegere, sceptică dar răbdătoare. (Simona Sora)

● *Lettre Internationale (ediţia de primăvară 2001):* Cuvîntarea lui Gao Xingjian, la Stockholm, în faţa Academiei Regale, la atribuirea Premiului Nobel pentru literatură pe anul 2000. Cu idei, ca de pildă: „un scriitor nu vorbeşte ca purtător de cuvînt al poporului şi nici ca întruchipare a dreptăţii“... cu deosebire pentru cei interesaţi care, în România, nu-s puţini. (Radu Cosaşu)

● Teatrul ACT şi Teatrul Inexistent pleacă în turneu la Sibiu cu următoarele spectacole: *Cum se face* (19 aprilie), *Domnul şi Doamna Oval* (20 aprilie), *Să zbori spre Paradis* (21 aprilie) şi *Omul din lectică* (22 aprilie). Toate reprezentaţiile vor avea loc la Teatrul „Radu Stanca“, la orele 19. (Matei Martin)

● *Doctorul T şi femeile* – un film al lui Robert Altman interesant dacă nu pentru coerenţa subiectului (care are multe meandre), măcar pentru scenele de grup aglomerate şi absurde (precum cele de aşteptare la cabinetul ginecologului de lux, alias Richard Gere, sau cea a nunţii ploioase); şi pentru finalul în care toate se prăbuşesc. (Iaromira Popovici)

ÎN ROMÂNIA

Hermeneutica văzută ca istorie a subiectului

– conversaţie între Philippe HAUSER şi Pascal MICHON –

Cu ocazia împlinirii a 35 de ani de la vizita anonimă a lui Foucault la Bucureşti, în martie '66, Centrul Cultural Francez din Iaşi a organizat un important colocviu la Bucureşti şi la Iaşi, între 18 şi 20 aprilie, care a reunit filozofi, istorici, lingvişti, analişti ai fenomenului politic, psihiatri sau critici de artă, din Franţa şi România. Unul dintre participanţii francezi la colocviu a fost Pascal Michon, fost elev la École Normale Supérieure, director de program la Colegiul Internaţional de Filozofie, autor al mai multe lucrări, dintre care amintim *Eléménts d'une théorie du sujet*, Paris, Kimé, 1999, şi *Poétique d'une anti-anthropologie. L'herméneutique de Gadamer*, Paris, Vrin 2000. Philippe Hauser, cel care a realizat interviul, este profesor de filozofie la Nancy şi membru al comitetului de redacţie al revistei „Drôle d'époque".

Ph. H.: *Se pare că după cincisprezece ani de la moartea lui Michel Foucault asistăm la o revenire în forţă a filozofului „morţii omului" în centrul interogaţiei filozofice. Care credeţi că sînt motivele acestei reveniri şi în ce constă, dacă putem spune aşa, „actualitatea" lui Foucault?*

P. M.: Pentru început, sînt probabil motive de conjunctură intelectuală şi de schimbare de generaţii. Sîntem confruntaţi astăzi cu un vid. O parte importantă a gîndirii critice apărute în anii '60 pare că şi-a epuizat efectele. Marxismul lui Althusser a murit demult, deşi am observat în ultimii ani cîteva tentative disparate de a-l reciti pe Marx. Influenţa deconstrucţiei derridiene este în declin, mai ales acolo unde se manifestă plenar, ca în campusurile americane în care grupările feministe, ale homosexualilor sau ale negrilor, unde i se reproşează faptul de a nu fi oferit o alternativă pozitivă şi de a fi la urma urmelor sterilă politic. Gîndirii lui Lyotard i se atribuie o noţiune vagă de post-modernism, iar filozofia diferendului, ambiguă, este deseori interpretată, deşi nu chiar aceasta a fost intenţia sa, drept o versiune „continentală" a liberalismului politic. Aceşti gînditori – bineînţeles că nu-i citez pe toţi – au fost înlocuiţi de filozofi mult mai conciliaţi şi conciliatori. Astăzi, majoritatea consideră că Ricoeur şi Habermas sînt cei mai importanţi gînditori ai epocii. Succesul actual al lui Ricoeur şi Habermas reflectă o epocă dominată de o voinţă de a vindeca rănile deschise, o epocă în care moda de dominare proprie lumii capitaliste s-a transformat în ceea ce sociologul Jean-Pierre Le Goff a numit „o sălbăticie dulce".

Reînnoirea studiilor foucaldiene şi prezenţa mereu vie a lui Foucault se explică, din punctul meu de vedere, în mare parte prin acest context. Efortul lui Foucault oferă o alternativă la gîndirile somnolente ale acordului. În acelaşi timp, este suficient de bogat şi diversificat în orientările sale pentru a nu fi răpus de secătuirea strategiilor deconstructiviste şi pentru a propune piste de reflecţii critice, precum şi deschideri etice şi politice. De aceea, probabil, nu atît filozoful „morţii omului" contează astăzi, cît acel Foucault al puterii şi al subiectului. Critica umanismului abstract din *Cuvintele şi lucrurile* sau chiar demontarea posterioară a puterii statului nu au fost apanajul lui Foucault, deşi contribuţia sa a fost determinantă. Întreaga gîndire a anilor '60 şi '70 este străbătută de astfel de critici. În completare, dorinţa sa de a descrie detaliat modalităţile concrete de supunere şi, mai tîrziu, de subiectivizare ne ajută astăzi să înţelegem mai bine ce a devenit capitalismul de cînd a abandonat modul de gestiune ierarhică pentru a se transforma într-o reţea de reţele, într-un anti-sistem fondat pe autonomia agenţilor, pe munca în echipă, pe flexibilitate şi comunicare. Micro-fizicile puterii şi operaţiile de constituire a subiecţilor prin ei înşişi, articularea dintre discursuri şi practicile de sine şi de alţii sînt argumente pentru gîndirea şi critica prezentului nostru.

Ph. H.: *Gîndirea lui Foucault aparţine momentului tardiv al filozofiei reprezentat de post-modernism. Prin această expresie, Jean-François Lyotard desemna un tip de gîndire eliberat de marile „poveşti", în particular de marxism. Prin aceasta, fără îndoială, Foucault şi Sartre sînt, în filozofia franceză a celei de-a doua jumătăţi a secolului al XX-lea, la poli opuşi. „Pozitivismul fericit" pe care îl revendică Foucault, cel puţin în primele sale cărţi, pare legat de un scepticism politic profund. Întoarcerea tragicului în opera sa poate apărea ca un tragic fără bucurie. Nu credeţi că în această privinţă Foucault îi lasă orfani pe „urmaşii" săi, pe cei care se numesc astăzi „filozofi"?*

P. M.: Gîndirile critice născute în anii '60 ne pot apărea astăzi ca fiind prea marcate de o negativitate exacerbată. Mă număr printre cei care consideră că nu ne putem mulţumi cu această gîndire şi că trebuie să demonstrăm o nouă imaginaţie teoretică, precum şi un nou spirit utopic, deşi acest cuvînt este prost văzut astăzi. Ceea ce aş vrea să remarc însă este că negativitatea reprezenta o necesitate istorică pe care nu ar trebui să o subestimăm, dezistorizînd cumva aceste gîndiri. Căci, de fapt, ce exista în faţa lui Foucault, a lui Deleuze şi a lui Derrida cînd au început să se exprime? Fenomenologia husserliană şi ultima sa versiune a subiectului cartezian, umanismul existenţialist al lui Sartre şi un marxism foarte doctrinar care se fosilizase într-o filozofie a istoriei. Pe plan socio-politic, lumea era divizată în două blocuri masive formate din alianţe militare şi economice, şi în societăţi constituite după un model sistemic, cel puţin pentru cele mai integrate dintre ele. Era o lume „à la Talcott Parsons". Prin urmare, nu trebuie să uităm efectele pozitive pe care aceste critici le-au avut atît pe plan intelectual, cît şi pe plan politic, redeschizînd dezbaterea şi punîndu-i pe Nietzsche, Saussure, Freud şi Lévi-Strauss în opoziţie cu puterile şi sistemele de atunci.

Este adevărat că situaţia s-a schimbat total. „Sfîrşitul marilor poveşti" de legitimare – dacă ele există –, nu este decît o parte a problemei. În paranteză fie spus, consider, în opoziţie cu Lyotard, că marxismul sau doctrina liberală nu erau principalmente doar poveşti ori „jocuri de limbaj" şi că oricum poveştile nu au dispărut astăzi din modurile noastre de legitimare, chiar dacă nu sînt esenţiale. Bineînţeles, comunismul a sucombat şi nu mai există în China decît într-o formă foarte alterată şi în regiuni reziduale precum Vietnam, Cuba sau Coreea de Nord. Capitalismul liberal însă nu s-a dizolvat, nu a dispărut din lumea modernă, ci doar şi-a schimbat forma. Acest neo-capitalism trebuie înţeles. În măsura în care este posibil să ne facem despre această lume nouă extrem de complexă o idee corectă şi nu prea caricaturală, cred că am putea-o descrie astfel. Nu mai are aspectul masiv pe care îl avea cînd era în concurenţă cu sistemul comunist. S-a eliberat, statul a făcut o cură de slăbire, întreprinderile naţionale au fost privatizate. Sistemul statului providenţial a fost şi rămîne cu seriozitate combătut. În mod paralel, dezvoltarea tehnologiei de telecomunicaţie, a reţelelor de informare în timp real, interconexiunea planetei la scară globală, dar şi la scară intermediară, dezvoltarea democraţiei reprezentată în mai multe ţări ca înainte şi, în fine, la scară locală, dezvoltarea gestiunii întreprinderilor prin şedinţe, a circulaţiei informaţiei – toate aceste transformări au schimbat modurile de semnificare şi felul în care societăţile îşi produc propriul lor sens. Am trecut de la o eră dominată de solidarităţi sistemice şi de puteri centralizate şi ierarhizate la o alta dominată de comunicare, de solidarităţi în reţele şi de puteri difuze, mobile, mai mult economice şi mai puţin politice. De altfel, acest lucru nu vrea să spună că nu se observă, în paralel cu fluidificarea şi mobilitatea crescută a puterii, unele concentrări de putere din ce în ce mai mari, ca Statele Unite care au devenit singura super-putere mondială sau ca seria de concentrări industriale gigantice produse în ultimii cinci ani.

În consecinţă, probabil există o parte de tragism şi de pesimism, cum ai indicat, în moştenirea foucaldiană, dar am, de asemenea, impresia că gîndirea lui Foucault este una dintre acelea care au rezistat cel mai bine la transformări, fiind încă plină de efecte pozitive. Fie că o parte din criticile născute în şi contra lumii sistemice şi teoretice a anilor '60 par astăzi învechite şi depăşite de schimbările care s-au produs, fie că altă parte a fost instrumentalizată şi alimentează funcţionarea neo-capitalismului, fie că observăm dezvoltîndu-se gîndirile consensului, ce pretind că au deschidere normativă, critică şi utopică reală, dar care par mai curînd că reflectă lumea aşa cum este, am impresia că pesimismul hiperactiv al lui Foucault şi elogiul critic făcut filozofiei lui Kant rămîn mereu intempestive şi producătoare de efecte interesante. Pentru a mă limita la un exemplu, consider că critica foucaldiană, categorisită de mulţi ca depăşită, reprezentările clasice ale puterii ca putere juridică, în principal ca putere a statului, şi înlocuirea lor printr-o analiză a microputerilor, a procedurilor de supunere legate de practicile instituţionale, se adaptează mai bine condiţiilor prezente decît o făceau acum douăzeci şi cinci de ani. Bineînţeles, e preferabil să eliminăm aceste metode de analiză din repetiţia epigonală şi din critica simplistă a instituţiilor precum şcoala sau anumite instituţii ale statului providenţial, de exemplu Securitatea Socială, care sînt în pericol real de destructurare. Putem însă să le aplicăm profitabil nu numai instituţiilor care s-au schimbat puţin, ca închisoarea, dar şi noilor forme de micro-putere ce au apărut o dată cu de-structurarea neocapitalistă a întreprinderilor sau o dată cu multiplicarea sistemelor de informare.

prezentare şi traducere de
Raluca ARSENIE

▲

trecerea prin reviste

Umbra lui Tristan. La Moineşti

Avangarda, manifestarea cea mai vizibilă a modernismului, nu mai există astăzi în stare pură decît în foarte puţine locuri pe pămînt – adevărate rezervaţii, oaze rupte de cursul firesc al civilizaţiei sau locuri unde ambianţa este menţinută în mod artificial. În restul lumii, avangarda a suferit influenţa ciclurilor naturale şi, metamorfozată sau asimilată, a constituit ingredientul altor substanţe culturale. Una din puţinele rezervaţii în care mai poate fi întîlnită avangardă în stare pură se află pe teritoriul patriei noastre, la Moineşti hélas!, locul unde a văzut lumina zilei (sau a venit pe lume) Tristan Tzara şi unde astăzi funcţionează l'Association Culturelle et Littéraire „Tristan Tzara". Această asociaţie, împreună cu l'Institut de la Recherche de l'Avant-Garde Roumaine et Européenne editează o publicaţie de o largă respiraţie intelectuală şi de o probitate ştiinţifică deasupra oricăror banuieli, intitulată „Caietele / Les Cahiers Tristan Tzara". Editura la care apare această revistă este, desigur, Vinea, cea care are, în conducătorul ei, dl Ţone, un înfocat susţinător al avangardismului de pretutindeni. Dar să nu-l uităm pe dl Vasile Robciuc, entuziastul iniţiator şi susţinător al edificiului cultural moineştean, pe care trebuie să-l aplaudăm la scenă deschisă pentru temeritatea sa.

Al doilea volum al susnumitei publicaţii (nr. 2-4/2000) este o sărbătoare a minţii şi a simţirii, o serbare culturală în toată puterea cuvîntului. Tema numărului este „Dada et les dadaïstes dans le contexte des avant-gardes contemporaines (tome I)". Această temă şi intervenţiile publicate sînt structurate în mai multe capitole care definesc din toate poziţiile obiectul de studiu şi veneraţie: „Le concept d'avant-garde et ses avatars/ Conceptul de avangardă şi avatarurile lui"; „L'avant-garde – son écho dans l'histoire de l'art du XXe siècle / Avangarda – reflexii în istoria artei secolului al XX-lea"; „Les avant-gardes contemporaines dans le contexte euro-américain / Avangarda contemporană în contextul euro-american"; „Aspects de l'avant-garde roumaine / Aspecte ale avangardei româneşti"; „À proximité de l'avant-garde / În proximitatea avangardei / Textes de caractère varié / Texte de factură variată"; „Correspondance / Corespondenţă". Cei care se pronunţă la chestiune sînt nume sonore (sau mai puţin sonore, dar bine intenţionate) ale culturii noastre sau/şi universale: de la Magda Cârneci la Dan Grigorescu, de la Adrian Marino la Ingo Glass, de la Irina Mavrodin la Vasile Robciuc, de la I.P. Culianu la Andrei Oişteanu, de la Constantin Ciopraga la Dan Platon sau Claude Dignoire *et ainsi de suite*. Textele sună tentant, încă de la titluri: „Pipi cu telefon şi lanţ"; „Urmuz, précurseur de lui-même?"; „Da dada da war"; „Francis Picabia – un pictor"; „«Gesellschaftsbildender» und Identitätsstiftender Expressionismus zur Aktivistischen in Czernowitz 1919" etc. Cît despre textele propriu-zise – ce să mai vorbim?

După cum afirmam mai sus, avangarda nu prea mai există în stare pură astăzi, aşa că nu este recomandat să fie căutată cu tot dinadinsul în textul banalei prezentări de faţă. Dacă există pe-aici, ea este, desigur, metamorfozată. Cine vrea, însă, avangardă să meargă la Moineşti. Iar, dacă-i este peste poate, să cumpere această prelungire a Moineştiului printre noi, semnificativ intitulată „Caietele / Les Cahiers Tristan Tzara". Şi, dacă vrea, s-o şi citească. **(C. P.-B.)**

▲

Pagină realizată de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Paşte *ready made*

Pentru bucureşteanul de centru, apropierea Paştelui a însemnat o uriaşă ofertă. Firmele interesate s-au întrecut în promoţii, care de care mai ispititoare, transformînd chiar şi liniştea şi renunţările postului într-o continuă ureche ciulită la opţiunea ideală. Vopseaua *Anatoli* îţi oferea, la patru pacheţele cumpărate, un suport de lumînare în formă de răţuşcă. Coca-cola te invita să cumperi o sticlă de doi litri (indispensabilă, de altfel, la orice sărbătoare tradiţională), pentru că primeai, astfel, şi un iepuraş de ciocolată gratuit. Iepuraşi de ciocolată găseai, de altfel, cîţi îţi poftea inima pe rafturi, grupaţi strategic cîte doi, sau trei. Iepurașul a început şi el să fie, treptat şi tacit, un personaj important al sărbătorii care altădată nici gînd să-l includă. În cultura de tarabă, urechiatul a devenit *number one,* fiind disponibil mare, mic, alb, roşu, albastru, portocaliu, verde, la coşuleţ sau la liber, cu sau fără morcov, sexualizat sau nu (în postură de iepuroaică cu şorţ), ba chiar viu. Despre rolul lui puţini din cei ce-i comercializează imaginea par a fi lămuriţi sau interesaţi. Noi, ceilalţi am aflat mai ales din desenele animate şi din cărţile pentru copii de sezon că el reprezintă un Moş Crăciun al Paştelui, care ne aduce cadouri specifice, şi anume ouă vopsite. Un desen animat ne-a explicat că aceste ouă cresc în pomi care, la rîndul lor, răsar din seminţe fermecate; o carte pentru copii ne spune că iepuraşii le pictează şi le ascund prin iarbă, unde noi le putem găsi. Doar ouă gata vopsite nu găseşti la *Nik* (deşi cred că, în timp, o să apară, frumos şi protejat aşezate în caserole). Cozonac, în schimb, se poate cumpăra din plin şi la alegere: rafturile specializate din supermarket-urile respectabile au expus oferte pentru toate buzunarele. Culmea cozonacului a fost cel la cutie, aducînd a tort, şi intitulat „cozonac domnesc“. Poza de pe ambalaj îl arată impresionant, ca o ciupercă de ciocolată (căci are şi ciocolată), monument al abundenţei. Pe aceeaşi cutie este trecută reţeta originală după care a fost făcut, semnată Kogălniceanu şi Negruzzi (esenţa reţetei pare a sta în fraza: „apoi îl lasă de dospeşte frumos şi, după ce a dospit bine, întoarce aluatul, îl mai lasă puţin de şede“).

În ajun de Paşti, supermarket-urile au fost invadate de un puhoi de cumpărători hămesiţi, care păreau capabili să radă tot, ba chiar să stea la cozi de tristă amintire. Aceiaşi consumatori, odată ajunşi acasă, cu punga de unică folosinţă plină, nu au ezitat, probabil, să deschidă televizorul. Şi asta pentru că ne-am obişnuit să filtrăm orice sărbătoare, fie ea tradiţională sau împrumutată, laică sau religioasă, prin ecranul-minune. De Paşti, ştim că îl putem vedea, cel puţin pe un canal, pe Iisus; dar şi pe Cristi Tabără, care transmite slujba de Înviere în direct. Păcat că nu putem lua lumină prin ecranul televizorului, încă nu s-a inventat procedeul ăla interactiv... Dacă de Sfîntul Valentin se transmit concursuri de pupături, sau întreceri între cupluri, de Paşti trebuie să fie ceva miraculos; cu oarece învieri, dacă se poate: precum filmul cu Mel Gibson, transmis în noaptea cu pricina de PRO TV, în care protagonistul este congelat şi se trezeşte după 50 de ani pentru a-şi împlini marea iubire. Exemplele ar putea continua. Cert este că ne-am învăţat să trăim sărbătorile, chiar şi pe cele mai profunde, filtrat, prin intermediari ispititori, dar facili şi fericiţi doar cu aparenţele. Nu ştiu dacă e o critică, ci mai curînd o constatare, venind din interior, din partea unei „victime“ nesilite a consumului cu orice preţ şi a plăcerilor mărunte, dar permanente.

▲

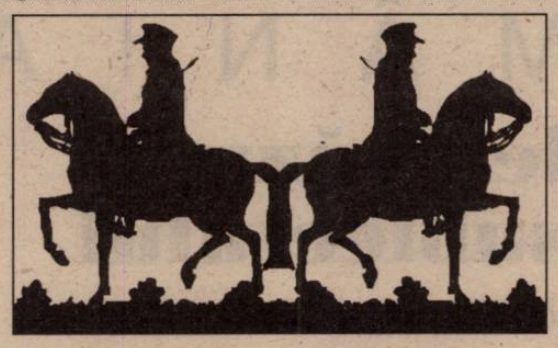

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Dacă tot vin alegerile „la scriitori“...

Pe peretele care-mi stă în faţa ochilor în fiecare dimineaţă cînd, aşezîndu-mă la masa de lucru, îmi şoptesc acea rugăciune de fidelitate către mine însumi, fără de care nici un rînd nu se cuvine scris,

mi-am bătut de cîteva decenii, în cuie mici, un carton, cîndva alb, acum gălbejit pe mari porţiuni, cenuşiu pe altele, cu poze mari şi mici al căror lipici, în colţuri, s-a uscat şi se fărîmă, cu citate, printre chipuri, a căror cerneală s-a şters atît de bine încît literele par cuneiformele scrise pe un zid de celulă, de-a lungul trecerilor pe aici a atîtor conţi de Monte Cristo.

La stînga, de cum iau creionul în mînă, e Faulkner, cu discursul lui de la primirea Premiului Nobel, cu fraza aceea înspăimîntătoare: „Omul care scrie trebuie să se înveţe pe el însuşi că cel mai josnic lucru este teama şi însuşindu-şi aceasta, să o uite pentru totdeauna, nelăsînd loc în munca sa creatoare decît pentru vechile truisme şi adevăruri ale sufletului, vechile adevăruri universale în lipsa cărora orice povestire este efemeră şi condamnată să dispară: iubirea şi onoarea şi mila şi mîndria şi compasiunea şi sacrificiul. Pînă nu face asta, el se trudeşte ca sub un blestem...“

La dreapta lui stau un Rebreanu, cu vigoarea-i sticloasă a unei inavuabile suferinţe, şi un Hemingway, solar, cu o caschetă curată care-i lasă lumina doar pe barba bine potrivită, sub care ţine mîna stîngă, din care i se văd palma şi ceasul de la încheietură; despărţiţi de Rebreanu printr-o bucată de scrisoare a bunicii în care-mi ura, cu o caligrafie deja tremurîndă: „la mulţi ani, scumpului meu nepot la 40 de ani“, îi am pe Balzac şi pe Boris Vian, acesta într-o mişcare a pumnului stîng şi a ochilor ciudat de maiakovskiană; ceva mai jos şi la dreapta lor stă – dominator, sumbru, singurul care priveşte în altă parte – Dostoievski, pe a cărui ramă de pînză sînt colaţi un Preda, o poză pe care n-o are nimeni, un Preda vesel şi totodată serios (cum sună sinteza fundamentală a lui Lucian Raicu), un Rubinstein cu guler tare, alb, care mi-a lăsat enormitatea: „viaţa iubeşte pe cei care o iubesc“, un Camil Petrescu liniştit, cu batistă albă la costum, poza clasică din B.P.T., mormîntul lui Kafka şi, pe colţul drept, ferparul la moartea bunicii – ea învăţîndu-mă prima cum să citesc ferpare. Între acest conglomerat din jurul „blestematului psiholog“ şi poza mică a lui Camus, cu o ţigară de metec în gură, e lipit un Sancho Panza, desenat de Lobo, fixîndu-se într-un cot pe spatele măgarului său. El mă priveşte zilnic, extrem de stăruitor, la un deget sub el fiind montat poemul acela cum nu e altul, care începe cu: „Toţi vor să-l joace pe Hamlet“. Pe o coastă a lui găsesc, la fiecare răsărit de soare, o hîrtie de pe care cerneala încă nu a pălit: „Absenţa unei boli psihonevrotice e probabil un semn de sănătate, dar nu de viaţă“ (Winnicott).

Navigînd spre Est, spre marginea din dreapta, după ce trec de doi cai pe o ilustrată din Mexico trimisă de Ţopescu, de cerneala tot mai scorojită a ideii lui Sartre: „Libertatea e ceea ce omul condiţionat nu mai restituie condiţionării“, de: *Le plus beau livre est pour moi le monde* (Kern), ajung la extremitatea sudică a acestei hărţi, la un articol al lui Bogza din „Contemporanul“ (30.04.'74), „Exupéry“, pe care am notat, grăbit, peste titlu, într-o seară: „În ataşamentul unui om la viaţa lui, există ceva mai puternic decît toate mizeriile lumii“.

Pe tot ce a rămas din perete, neacoperit de această „gazetă“ a lui, am adăugat – ca un soi de epilog – o altă bucată de carton pe care sînt chipurile lui Mazilu, Labiş, Malraux tînăr, cu chiştocul *méprisului* său în colţul gurii, Isaac Babel, cu lumina ochelarilor lui de sîrmă, pe rîndul al doilea: Saul Bellow, Tolstoi foarte tînăr... Pe colţul acestei addende, un singur citat: „Lu Sin – disperarea ca şi speranţa au în comun iluzia“.

Pe aceştia îi văd şi îi citesc, poate nu în fiecare dimineaţă, dar tot timpul, de cum mă trezesc în patul deasupra căruia priveghează Caragiale, Einstein, Thomas Mann, Brecht şi fraţii Marx.

Păcatul orgoliului nemistuit de a mă simţi contemporan cu ei mi se pare mult prea natural ca să nu trag nădejdea că mi se va ierta celălalt, parcă mai mic, comis aici – al impudorii în dezvăluirea unor intimităţi de feciorie intelectuală.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

De la „Turist“ la „Twice“

M-am întîlnit cu R.A.C.L.A. la braseria „Turist“. Bere, ei, eu, apă. Cobor, inevitabil. Mai găsesc un utilizator, care atacă: „Mică!“ şi mi se uită pe deasupra capului. Desigur, nu citea ziarul.

„Deutsche Knape“ e într-o casă veche, ascunsă de îngustimile străzilor dinspre „Perla“. Spaţiul în discuţie e o baie mare. Ea nu se încuie, iar wc-ul e la distanţă de jumătate de metru. Foşnet afară. Ce-ai de ţinut, întîi şi întîi?

Reţeaua de toalete publice a Capitalei rămîne „McDonald's“. Fie că intri direct, fie că îţi iei de mîncare de la 'Mc Universitate“ şi cu bonul de acolo parcurgi o distanţă pînă o identifici ca fiind cea comună, normalitatea occidentală ne întîmpină la tot pasul. Stilul diferă. La Brâncoveanu, am intrat, prospăt întors din Parcul Copiilor. Înăuntru, pe un colţ de chiuvetă, un hopa-mitică. Un om, la ieşire, fără să întrebe l-a luat. Hopa-mitică nimerise pe mîini murdare. La Griviţei, eram aşezaţi în şir trei oameni cu aceleaşi probleme. Lîngă uşă, o bancnotă de valoare mare. Cui să spun, cînd să spun? După un timp mergea şi altă întrebare: de ce să spun? Pînă la urmă, primul plecat, primul cîştigat. N-am fost eu acela.

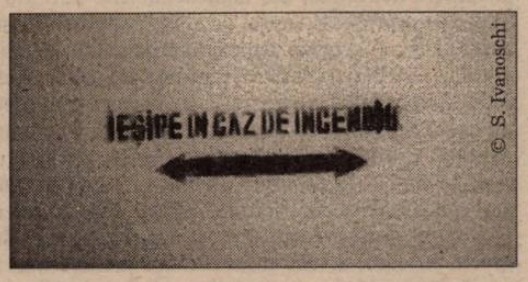

Cît de departe stai de un cerşetor intrat în toaletă? Eram eu şi el, în Piaţa Amzei, prin spatele Măcelăriei. Măcelăria e închisă sîmbătă după-masă, lunea şi nu înţeleg de ce nu are carne de toate felurile. Parcă ar fi preferinţele măcelarilor. Trecînd peste astea... cobor, duhoare, o mînă îmi ia taxa. Cealaltă mînă este a mea. Nevoile nu pun întrebări, ci produc urlete. Tac. Mă dau în stînga, după mine. Mai la dreapta, e acolo. De fapt, el nu se mişca, dar fără formă, îl regăseam peste tot, era doar miros, ce-i trebuie scoborîrea asta? Am intrat în „Twice“, barul de pe Sfînta Vineri. Chiuveta de tablă are forma pisoarului. Noi forme de expresie prind contur.

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Despre localitate

Cele două situaţii descrise de Heidegger în *Construire, locuire, gîndire* pot fi ambele departe de a ne sugera o aşezare definitivă. **Colonia** presupune o aşezare secundă în raport cu un „acasă“ preexistent, lăsat undeva în urmă atunci cînd este decisă strămutarea şi colonizarea unui teritoriu încă potenţial periculos, slab populat sau populat de Ceilalţi (inamici şi/sau barbari). Tabăra presupune un aspect temporar, este decizia unui grup aflat în migraţie de a se aşeza *pentru o vreme* într-un loc prietenos şi de a se folosi *temporar* de ceea ce îi este oferit acolo, pe loc, de către loc. Atît pentru colon, cît şi pentru migrator, acel *Raum* poate sugera o doză de instabilitate, de difuzie a atributelor sale în teritoriu.

Pentru primul, „acasă“ este altundeva, departe probabil, şi va rămîne totdeauna (cel puţin în memorie, dacă nu chiar în sensul propriu) centrul lumii sale. Noul său domiciliu va fi de fapt un dipol: locul fizic al aşezării sale prezente *şi* memoria – tutelatoare – a celei originare: „Între metropolis sau oraşul-mamă şi noua fundaţie, oraşul exista ca o corabie“ (Kagis McEwen, 1997, 80). Autoarea citată insistă chiar asupra faptului că grecii erau navigatori înainte de a fi fondatori de cetăţi; aşadar, noua cetate fundată era de fapt finalul, sau staţia intermediară, pe un drum al migraţiei.

Colonul va boteza spaţiul defrişat cu nume „de acasă“ (vezi ca exemplu toponimele care fac din Statele Unite un fals – pentru că exclusiv toponimic – ciob holografic al fostelor domicilii din care au „roit“ coloniştii spre Lumea Nouă; sau, mai aproape de casă, cele ale Dobrogei colonizate cu români transilvăneni). El va păstra (cel puţin în generaţia sa) nostalgia acelui *topos* originar. El va situa „acasa“ pierdută într-o competiţie cu nou asumata vatră din care aceasta din urmă va cîştiga rareori. Ordonarea, rînduirea despre care vorbeşte Heidegger va fi de aceea o „terraformare“ a unui spaţiu străin în numele celui vechi şi, în noua aşezare, „acasă“ (locuirea) şi „înstrăinarea“ (diz-locuirea) se vor afla într-o perpetuă tensiune, cînd nu de-a dreptul în conflict.[1]

Raum şi *locul natal* – termeni practic superpozabili la Heidegger – desemnează de fapt realităţi diferite pentru colonist: ele vor coexista în această relaţie de tensiune pe care dezrădăcinarea şi acomodarea sa ulterioară altundeva o va institui. „Colonul“ poate fi privit şi tratat ca străin de către „localnic“ chiar atunci cînd coabitarea a durat suficient de mult pentru ca „împămîntenirea“ celui dintîi să poată să apară ca un fapt de necontestat.

Pe de altă parte, atitudinea migratorului faţă de locul taberei sale la un moment dat pare să fie mai bine explicat prin conceptul de *spaţiu lis* al lui Deleuze şi Guattari (1987, 371)[2] decît prin cel de *Raum*: situarea migratorului este undeva de-a lungul traseului, pe traiectorie (cumva analog felului în care principiul indeterminării explică situarea electronilor pe orbita atomului) ca un cîmp de probabilitate a situării la un moment dat, mai degrabă decît ca o „adresă fixă“, localizabilă pe „hartă“. Într-un deşert, tabăra de o seară a caravanei este mai puţin relevantă ca situare în raport cu ruta deplasării, cea care dă o indicaţie de *locaţie-în-deplasare*. Rutele, „punctele de fugă“, capetele deschise ale acestor traiectorii, incapacitatea de a stabiliza locurile ca aşezări care punctează o hartă şi deschiderea mai degrabă către un concept de regiune (probabil, însă oricum slab) locuită – iată tot atîtea nuanţe care despart spaţiul migratorului de cel al sedentarului, regiunea de *Raum* şi pe Deleuze&Guattari de Heidegger.

„Luminişul“ se oferă ca potenţial *Raum* în virtutea unor atribute care îl deosebesc esenţial de restul pădurii şi care îl fac, cel puţin ca potenţialitate, locuibil. El este o zonă decupabilă de restul teritoriului: o insulă. Ca insulă, este un tărîm izolat şi, mai ales, neasemenea cu restul spaţiului din care îl extragem pentru a-i optimiza aspectele. Atributele pe care le are deja, prin optimizare, devin repere. Ne orientăm în spaţiu prin intermediul acestor repere (deal›fortificaţie, munte›biserică, respectiv turla sa etc.). Spaţiul astfel compus, din insule de „luminişuri“ şi *Räume* – „luminişuri“ optimizate prin ordonare şi locuite – este unul de intensităţi locale şi de vectori de deplasare între ele: plec de la reperul X, mă îndrept către reperul Y. Depasarea este una între puncte obligate, de-a lungul acelor cărări în pădure (care şi ele păstrează ceva din aspectul rînduit al *Raum*-ului) şi una pe linii de forţă: mă îndepărtez, mă apropii de punctele fixe care ele constituie, în stabilitatea lor esenţială, temeiurile orientării şi localizării mele în spaţiu. Într-o astfel de geografie de intensităţi, vectorială, nu trebuie să ne mire teama de marginile lumii (cunoscute), situarea hărţilor cu centrul în localitatea de baştină a celui care o întocmea şi nici gravitarea în jurul Centrului (lumii) a oricărei culturi, a oricărei aşezări, ba chiar a oricărei case, asupra căreia a insistat Eliade.

Perspectiva fenomenologică a spaţiului este una centrată în conştiinţa care îl experiază. Astfel definit însă, spaţiul este cumva analog definiţiei pe care Deleuze şi Guattari o dau spaţiului striat, sedentar: „este limitat la părţile sale, cărora le sînt atribuite direcţii constante, sînt orientate una faţă de cealaltă, divizibile prin graniţe şi se pot interconecta“ (1987, 382). El este, mai mult, „striat de ziduri, închideri şi drumuri între incinte“ (381). Graniţele aici sînt însă mai degrabă graniţele statului – exemplul privilegiat de spaţiu striat – decît limita în sensul pe care i-l atribuie Heidegger acestui termen, de hotar de intensitate al esenţei.

1. Studiul publicat în 1999 la Humanitas al Alinei Mungiu-Pippidi arată cum , în conflictul din 1990 de la Tîrgu Mureş, sătencele de etnie română dintr-un sat limitrof le trimiteau pe cele de etnie maghiară înapoi în Asia, deşi convieţuieseră de sute de ani impreună.

2. Spaţiul lis este în mod precis spaţiul celei mai mici deviaţii: ca urmare nu are omogenitate, cu excepţia celei dintre puncte infinit apropiate, iar legătura dintre proximităţi este efectuată independent de orice traseu determinat. Este un spaţiu de contact, al acţiunilor mici de tactilitate şi de manualitate, mai degrabă decît un spaţiu vizual ca spaţiul striat euclidian. Spaţiul lis este un cîmp fără trasee sau canale paralele. Un cîmp, un spaţiu lis eterogen, este indatorat unei foarte aparte forme de multiplicitate: multiplicităţi non-metrice, acentrice, rizomatice care ocupă spaţiul fără „numărătoare“ şi care pot fi „explorate numai pe jos“. Ele nu îndeplinesc condiţia vizuală de a fi observabile dintr-un punct în spaţiu extern lor; un exemplu este sistemul sunetelor, sau chiar al culorilor, ca fiind ambele opuse spaţiului euclidian. ▲

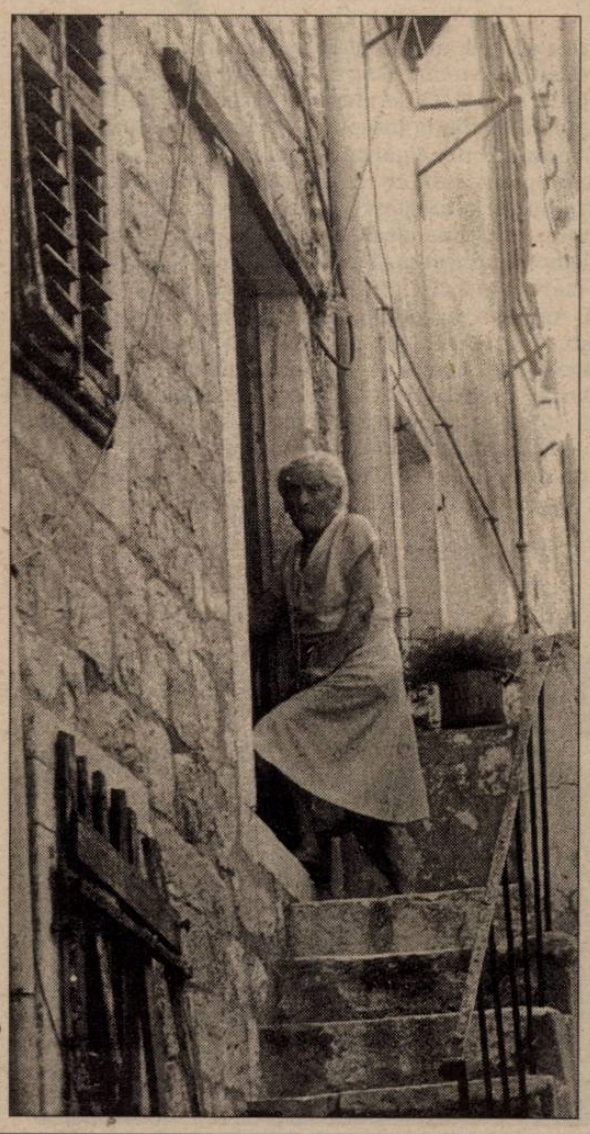

© V. Brega

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Gala Hagiculea

Din motive relativ independente de voinţa mea, existenţa subsemnatului a luat de vreo cinci luni o turnură întrucîtva stranie. Orarul meu de muncă se desfăşoară noaptea, într-o solitudine punctată doar de scînteierile tubului catodic în care stau băgat cu nasul. Din alt tub catodic se revarsă emisiunile pe care (prea) multele noastre televiziuni le reiau cu generozitate pentru noctambuli ca mine[1]. În timp ce scotocesc agenţiile de ştiri pe urmele scandalului NTV, Mircea Badea îl chestionează pe academicianul Bălăceanu-Stolnici. Cînd parcurg biografia preşedintelui Estrada, îmi împart atenţia între complicatele sale afaceri şi vocea melancolică a Corinei Danilă[2]. În mintea mea scutul nuclear american se amestecă cu atomica Teo şi cu copiii care ţin linguri lipite de frunte. Nicola îmi strigă *„Să vină Freaka Freaka D'a Disk!!!“*. Plec acasă dimineaţă, cu gîndul la avionul-spion american. Care a aterizat forţat la baza Karaoke. Unde a fost filmat în exclusivitate de Adelin Petrişor. Pentru *D'ale lui Cătălin*. Încurc *Ploaia steluţelor tale norocoase* cu rubrica meteo, elegant numită pe vremuri *„timpul probabil“*. *Viaţa bate filmul în prelungiri! Ţineti aproape, oameni buni, că nici nu ştiţi ce pierdeţi: tăria lui Radu! Musculosul se-ntoarce – la Rapid!* Le-amestec pe toate: portalul *Yahoo!* cu sindicalistul Muhu, mobilul cu fixul şi pixelii cu pixul. Adorm cu telecomanda-n mînă, şi am coşmaruri că trebuie să vorbesc la un microfon defect. Între două sforăituri, recepţionez totuşi că Ovidiu Grecea a efectuat un control fulger în Cuba. Şi că l-au trimis pe Bush la tribunalul de la Praga. Sau invers? Prezentul simplu a devenit complex, ca-n matematică: are şi o parte imaginară. După-masă mă trezesc năuc, beau un nes, separ în grabă realul de imaginar şi mă-ntorc la tuburile catodice. Această babilonie mă fereşte (îndepărtează?) însă de viaţa normală. Nu mai vorbesc cu oamenii care caută o grădiniţă cu predare în limba spaniolă *„da' mai ieftină“*. Cu prietenii care caută burse la Atlanta *„că aici e groasă“*. Cu care să beau o bere *„că acum Busuioaca e pe toate drumurile, da' e făcută din apă cu zahăr şi extras de sfeclă“*. Cu care să discut fleacuri, pentru că lucrurile esenţiale sînt de mult stabilite între noi. Mai rău e că atunci cînd ne-ntîlnim îi regăsesc, la intervale mari, tot mai pricepuţi la orişice. Observ o plăcere în a da verdicte, o lipsă de interes pentru argumente şi nuanţe, o grabă în a închide subiectul. Cu cît îi văd mai rar, cu atît sînt mai categorici. Fiecare amănunt e semnificativ şi atrage un verdict grav. Afli rapid că îţi creşti greşit copiii (pe care ei nu i-au văzut niciodată) şi că ar trebui să renunţi la slujbă (ale cărei rigori şi satisfacţii le sînt neguroase). Că ministrul X e un bou. Iar celălalt un geniu. Că *ăla care a luat miliardul era un împiedicat*. Că *dacă eram eu la AVAB*. Că *Hagi n-ar trebui să*. Pe mine mă întreabă scurt: *o să-l predea sîrbii pe Miloşevici?* Dacă evit să răspund prin da sau nu, sînt descalificat. Dar, în egală măsură, mă-ntreb dacă nu cumva m-am schimbat eu. În condiţii normale, sub orice conversaţie civilizată e aşternut un strat de experienţe comune. Care acum e tot mai subţire. Şi mai datat istoric. Şi nici nu mai avem timp să recuperăm. Mă-nţeleg mai bine cu Reuters şi cu Corina Dănilă, cu Foreign Policy şi cu Transitions Online, cu Alistair Cooke şi cu Stelian Tănase. Ei nu vor să taie-n carne vie şi nici să-mi pună sula-n coastă (sper). Deşi uneori mi-ar plăcea. Dar cred că asta e cel mai mare pericol.

1. Fie vorba între noi, bine că s-a gîndit şi televiziunea publică să procedeze aşa. Mai sînt multe de-ndreptat (esenţiale), dar TVR-ul a făcut saltul înainte. Motiv pentru care am şi ales titlul de mai sus, nu prea are legătură cu conţinutul, dar cîteodată se-ntîmplă şi-aşa. De exemplu, inventatorul Viagrei nu a primit premiul Pulitzer.

2. Oare de ce nu zîmbeşte niciodată această misterioasă făptură? Pentru că zîmbeşte prea mult Mihaela? Sau vrea să-l imite pe Ionel Stoica? ▲

DEPARTE DE CASĂ, APROAPE DE NOI

Cătălin MANOLE

Doi bursieri în România

Cu toate că părinţii mi-au spus să nu vorbesc cu străinii, mi-am asumat riscul pentru a afla cîte ceva despre starea fizică şi psihică a cîtorva studenţi străini din România.

Iulian Pema este albanez, student la drept, în ultimul an. L-am întîlnit într-o seară în Grozăveşti, chelios, mare, purta o geacă roz, culoare nepotrivită cu dimensiunile lui. Vorbea bine româneşte în timp ce se juca pe masă cu un telefon mobil scump.

Iulian a călătorit mult înainte de a se stabili în Bucureşti. A fost trei ani în Italia şi un an în Craiova.

Acum se bucură de o bursă de studii din partea statului român. A primit-o pentru că ştia româneşte. În Grozăveşti sînt aproximativ o sută de albanezi – studenţi. S-au împrietenit, se ajută reciproc, îşi închiriază cîte un local şi petrec. În toată România, după spusele lui Iulian sînt aproape 700 de albanezi.

Craiova i s-a părut un oraş cu oameni la fel de primitori ca albanezii, spre deosebire de Bucureşti „oraş mai mare, aglomerat, cu oameni mai reci". Dacă oamenii nu sînt atît de ospitalieri pe cît vor să pară, în schimb „ca stat, România este mult mai bună decît Albania; sistemul juridic este mai bun, instituţiile statului, mai bune". Nu ştiam dacă pot să mă bucur sau nu. Continuarea însă, cel puţin pentru mine, a fost clară: „În Albania statul este foarte slab spre deosebire de ţara voastră unde este puternic. Asta la noi a dat drumul indivizilor să facă bani în alte maniere".

Iulian este dezamăgit de învăţămîntul românesc, dar asta contează mai puţin: „Noi avem mai multe facilităţi acolo în legătură cu angajarea – toţi studenţii care termină studiile în străinătate, la întoarcere sînt angajaţi mai uşor". De doi ani încoace şi-a făcut prietenă o fată din Piteşti, au mers împreună la plajă în Grecia şi Albania. „Mare diferenţă între România şi Albania nu există" – mi-a spus Iulian şi m-a săgetat în inimă, că toată povestea asta cu – *o să ajungem ca Albania* – clişeu, clişeu, dar dacă este adevărat?!

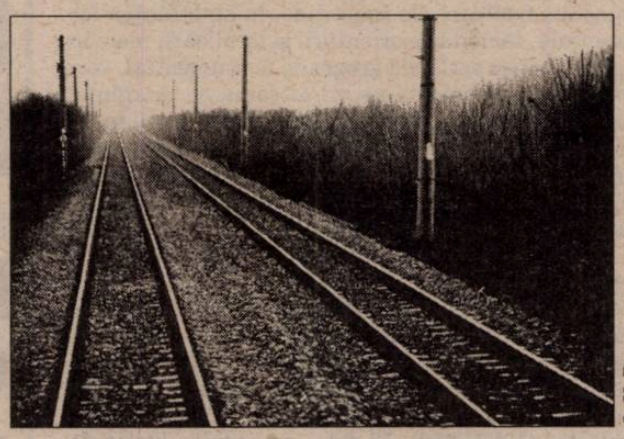

© V. Brega

L-am suspectat de orgoliu naţionalist şi m-am mai liniştit.

Cel mai mult în România i-au plăcut fetele şi cel mai puţin băieţii, pentru că nu au cuvînt: „d-asta mi-am făcut puţini prieteni români deşi stau pe aici de cinci ani de zile", îmi spune Iulian şi încheie cu „despre politică? Puţin mai răbdare să aibă România".

Roco şi fraţii săi

Plec din Grozăveşti şi trec, în drum spre Regie, pe lîngă chioşcurile proaspăt făcute una cu pămîntul, mormane de fier şi cioburi în care şi-au făcut deja culcuş aurolacii.

La coadă la o ultimă redută a Kebap-ului stau trei tineri de culoare. Cel mai vorbăreţ dintre ei, pare a fi Roco. Ne tragem pe un mal al Dîmboviţei (la propriu) şi îi ascult povestea, impresiile din România. Este bursier de patru ani la ASE: „Am auzit că aici se studiază mai bine. Aşa am crezut – că e în România, în Europa şi învăţăm ca lumea. Dar să vă zic adevărul: nu e chiar aşa. Degeaba am diploma asta, să fim serioşi!" Eu eram mai mult decît serios şi Roco aştepta probabil de mult o astfel de ocazie. A continuat ca o mitralieră: „E mai bine în ţara mea! Să-ţi zic de facultate: anul întîi – eşti tînăr, străin, te încurajează, anul II – e aşa şi aşa, anul III nu mai înveţi nimic şi te trezeşti în anul IV că nu mai ai cum să zici mă întorc în ţara mea să o iau de la capăt. Ce să fac acum? Iau diploma şi mă duc să învăţ singur în Ghana."

Asta pentru că Roco este din Ghana, o ţară vecină cu Nigeria unde, după spusele lui, oamenii sînt mult mai prietenoşi, într-o primăvară continuă.

L-am întrebat ce i-a plăcut cel mai mult în România. Roco, fără să stea pe gînduri: „Că poţi să faci orice şi să scapi! Mafia! Asta îmi place mult! Şi este aşa din cauza tuturor lucrurilor care există în ţara asta, de la pîine pînă la... În Ghana e mai mişto: nu poţi să furi, să faci lucrurile aşa." În timp ce Roco povestea s-au apropiat de noi cîţiva aurolaci, la început timizi, apoi făcîndu-ne semne spre burţile lor înfometate: „Şefu'! O sută dă şi mie! O ţigară..." Pufăiau din pungile argintii şi mirosul de aurolac se împletea cu cel de parfum fin din cămaşa lui Roco: „Românii sînt şmecheri şi reci. Mai sînt cîţiva buni, dar sînt cei care au trăit în afară. În Ghana nimeni nu îţi spune să te duci la plimbare unde nu trebuie şi nu e aşa de multă birocraţie ca aici". Birocraţie în România înseamnă: „ce poţi să faci în Ghana în 45 de minute, aici faci într-o săptămînă. De ce? Ştampila, ştampila, ştampila, florile şi ţigările".

În faţa atîtor evidenţe cred că m-am pierdut, n-am mai reuşit să-i reproşez părerea lui despre ninsoare potrivit căreia „zăpada nu este aşa... mare lucru". Roco a încheiat cu: „dedicaţie pentru Băsescu: e omul meu! OK? E singurul preşedinte care poate ajuta ţara asta. Cînd o să ajungă Băsescu preşedinte o să fiu acolo!"

În urma lui aurolacii, cu pungile atîrnînd în mîini, clătinîndu-se sub efectul drogului i-au strigat: „Da' nu ne ajută Băsescu, bă!"

▲

Mihaela-Carla CREŢAN

El Condor pasa

Se numeşte Roberto şi are 29 de ani. Poartă părul lung şi un cercel de argint în formă alungită de pană în urechea dreaptă. Vorbeşte româneşte şi vine din Chile de nord, se ocupă cu „folclorul sud-american", are cîteva obiecte artizanale împrăştiate pe jos în apropierea metroului din Piaţa Romană. Lucrează brăţări, coliere şi alte blizbizuri, preluînd modele din cultura incaşă. Şi îi ia între 5 minute şi o oră să termine un asemenea obiect, „amulete" care tradiţional aveau darul să poarte noroc. Sînt numai materiale naturale, declară el: cînepă indiană, piele, ceramică, seminţe de acira din Amazonia tropicală, *calavasa*, un dovleac foarte rezistent, cactuşi din aceia care cresc uriaşi şi puternici în deşerturile sud-americane, cu seminţe uscate înăuntru ce produc „sunetul de ploaie". Mai sînt şi minerale: turcoaz, onix, quarţ, opale, agate, pietre semi-preţioase scoase din minele din Chile. Se inspiră din mai multe zone, dar toate ţările Americii Latine au în comun cultura şi tradiţia incaşă, iar pentru români diferenţele trec neobservate.

Nu ştie nici Roberto cum a ajuns aici să vîndă artizanat din ţara de origine. Nu prea are timp de asemenea gînduri, pentru că s-a trezit colindînd prin oraşele româneşti, neştiind ce caută. Între timp, s-a căsătorit cu o româncă ce, pînă acum, nu a apucat să vadă cum e în Chile.

Tot aici s-a întîlnit cu un băştinaş sud-american, Ivanov, care venea din Peru. Nici nu ai fi crezut cum o să se desfăşoare povestea cu nomazi ai triburilor incaşe, dacă nu ai fi aflat amănuntul surpriză, de legătură culturală, de sînge. Ivanov era deja căsătorit cu o româncă pe care a găsit-o în Peru. Originea lui se află undeva în Peru şi habar n-are de unde are un aşanume ne-american, nelatin. „Tatăl meu, zice el, probabil că era un pasionat al lui Lenin şi aşa s-a gîndit la numele ăsta exotic şi îndepărtat". Oricum el are, ca şi prietenul său, mai multe nume, poate nu ştie nici el cîte.

Oamenii de aici îi confundă. Amîndoi au feţe roşii, ochi oblici şi părul indian lung. Unii îi plasează printre indienii induşi din Asia, dar ei sînt indieni cu pene din America de Sud, unde sînt rezervaţii cu triburi răzleţe ce străbat Amazonia. Sînt mereu întrebaţi dacă aşa se poartă la ei şi dacă le place în România. Lui Ivanov nu-i plăcea ciorba la început, dar cei doi gustă cel mai mult tocăniţa cu mămăligă. Nu trece zi să nu mănînce acest preparat culinar românesc. În Chile e mîncare tot timpul anului: peşte şi zarzavaturi care nu se scumpesc cînd vine iarna, ca în România. Acolo nu au probleme cu mîncarea şi moneda are putere economică mai mare, cînd cîştigă se cheamă că face o afacere bună. Amîndoi au copii de un an şi ceva şi stau în Bucureşti cu soţiile. Nu au nici un fel de incompatibilităţi culturale, dacă cineva şi-ar imagina asta.

Dar doi negri mititei se făcură trei, apoi patru. Pentru că, într-adevăr, mai sînt şi alţii ca ei. Tot căsătoriţi, patru în Bucureşti, trei prin Moldova. „Cîntăm toţi într-un grup folcloric. Cînd ne adunăm, mergem prin ţară. Am fost în mai toate oraşele ţării, în toate zonele."

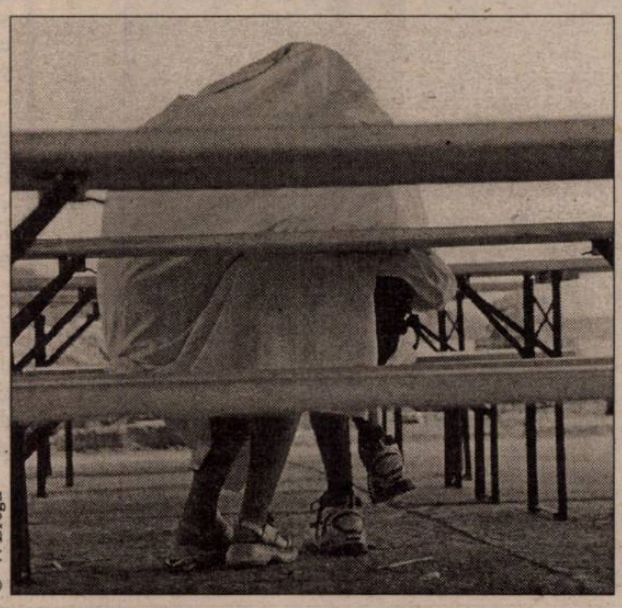

© V. Brega

În Maramureş, Baia Mare, în Moldova e altfel. Oamenii sînt mai apropiaţi de folclor, de artă, de tradiţie". Tot acolo au luat contact şi cu tradiţia românească autentică, nu cea care au văzut-o la Bran care era un artizanat comercial, fără inspiraţie folclorică, doar să se vîndă. „Dar ne place şi în Ardeal, pentru că sînt deschişi la nou, la diversitate, cumpără muzica noastră".

Mediul acesta urban cu oameni grăbiţi, care nu au timp să se oprească, să se uite la ceea ce fac ei e opus cu ce au văzut în Ardeal. „În general noi nu trăim din obiectele pe care le vindem, ci din muzica noastră. Înregistrăm CD-uri şi casete cu case producătoare din Ungaria şi Slovacia, cărora le plătim toate costurile, iar noi avem toate drepturile. Ceea ce avem aici este înregistrat la Bratislava. Pe jos sînt înşirate cîteva casete şi CD-uri. „Oamenii cer mereu aceeaşi melodie care ne reprezintă pe noi şi folclorul sud-american *Condor Pasa*". Pe albumul *...Sin final*, la 50 mii lei caseta şi 150 CD-ul, al celor de la *JACH* A* sînt 13 melodii instrumentale şi cu voce. Două se repetă şi nicăieri nu apare nici o casă producătare, nici o indicaţie despre studioul unde au fost înregistrate.

„În Bucureşti avem mereu probleme cu autorităţile. Vine poliţia şi ne ridică de pe trotuar." Chiar aşa se şi întîmplă. Vine, întreabă, află că au drepturi de autor de la o casă de discuri din Ungaria şi mai trece şi mîine şi într-o zi le mai ordonă să şi plece, să elibereze locul. „Lucrăm bine cu autorităţile din alte oraşe, cu primarul Simirad de la Iaşi, cu cei din Piatra Neamţ şi Timişoara, cu dl Funar. Sînt mai deschişi la diversitatea culturală, la muzică."

„În Lima am auzit un tînăr care cînta la nai muzică de Zamfir. Nu ştim cine era, poate un european. Aşa am auzit muzică românească prima dată." Pro-universalism şi în spaţiul mioritic, pe ici, pe colo, prin părţile esenţiale, pe unde se poate, pe unde dă bine.

▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Tita CHIPER

antinostalgia

Necurmata priveghere a bîjbîielilor

„În încheiere, vreau să spun ca la conferinţa din 1949 mulţi dintre noi nu eram scriitori. Acum sîntem. În acest răstimp au crescut nemăsurat o sumedenie de tineri, sub necurmata priveghere a partidului, căruia, şi pe această cale, îi aduc mulţumiri profunde. Eu, şi atîţia alţii ca mine, nu ştiu ce aş fi ajuns – în orice caz nu scriitor al realismului socialist – dacă la vremea de mare cumpănă, atunci cînd bîjbîiam căutînd lumină, n-aş fi simţit mîna părintească, ocrotitoare, a partidului, înţelegerea şi dragostea sa pentru om. Din această pricină, ştiind ce scumpă imagine port în inimă, m-a cutremurat atitudinea calominoasă şi antipartinică a lui Al. Jar, care ţintea în cea mai nepreţuită comoară a vieţii noastre – partidul... Fără încredere în partid şi fără ajutorul său necurmat, am aluneca în bezna concepţiilor burgheze şi ne-am sfîrşi zilele în hăţişul metafizicii."

(„Cuvîntul lui Dumitru Mircea" în *Lucrările primului congres al scriitorilor din Republica Populară Romînă*, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1956)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Lumea ca spectacol

Nu zice Shakespeare în *Cum vă place:* „Lumea-ntreagă e-o scenă şi toţi oamenii-s actori"? Invers decît în *Hamlet*, unde afirmă, dimpotrivă, că scena e o lume, teatrul fiind „oglindă a vremii". O metaforă biunivocă pe care o re-creează, la rîndul lor, Leibnitz şi Kant. S-a spus că sîntem actori şi, totodată, cu alte cuvinte, concomitent „privitori ca la teatru" (Eminescu) în spectacolul lumii.

N-ar fi, aşadar, deplasat să-i considerăm şi pe conducătorii noştri *(protagoniştii, corifeii)* nişte actori pe scena lumii, jucînd în faţa noastră un spectacol cînd tragic, cînd comic, cînd tragi-comic, o melodramă, un vodevil, o farsă. Spectacolul acesta durează patru ani, dacă, fireşte, regizorul (sau publicul) nu-i scoate mai devreme pe actori din scenă, din motive de inadecvare, incompetenţă, manierism, incongruenţă, lipsă de stil. Asistăm, astfel, din patru în patru ani, la costumarea protagoniştilor, la machiajul lor, la interpretarea unor roluri învăţate şi repetate îndelung, precum şi la excese, distorsiuni, „efecte" cabotine, bîlbîieli, ocheade către sală, complicităţi vinovate cu galeria, *cioace*, lapsusuri penibile, din Constituţie, din bunele maniere, din promisiunile electorale. De obicei, spectacolul, al cărui bilet ne costă din ce în ce mai mult, nu corespunde cu afişul de afară. Gardul e vopsit frumos, dar, mai întotdeauna, înăuntru nu e leopardul, ci o pisică jegoasă şi rea, care, din cînd în cînd, îi este arătată mulţimii nemulţumite.

Cît de joviali şi optimişti, strălucind de bune intenţii, arată corifeii noştri la intrarea în scenă, însoţiţi fiind de aplauzele pline de bunăvoinţă şi de speranţe ale publicului! Cît de puternici par ei în primele o sută sau două sute de zile de la începerea reprezentaţiei! Şi cît de uzaţi, epuizaţi, buhăiţi de prea multe recepţii, istoviţi de prea multe turnee peste hotare, îmbătrîniţi şi apatici sînt ei la ieşirea din scenă, din rol, din teatru îndreptîndu-se către vilele lor de vacanţă, în maşini ultimul răcnet, cu genţile diplomat burduşite de atenţiile unor spectatori. Dacă protagoniştii neamului au noroc, vacanţa lor ar putea să dureze numai patru ani. Dacă spectatorii *nu* au noroc, vacanţa protagoniştilor ar putea să dureze tot atît. Există însă unii interpreţi de roluri principale a căror vacanţă s-ar putea întinde pe mult mai mulţi ani, în apartamente cu climă rece. Dar asta numai în visul unor spectatori. Cine a văzut cu adevărat protagonişti la puşcărie?

▲

Cu ochii-n 3,14

CA UN PASCAL BREAZ...

● Cu o zi înainte de Paşti, în piaţă, în faţa unei tarabe se înfiinţează o cucoană, aranjată, decoltată, parfumată, cu celularul în mînă. Pe tarabă se găseau de la detergenţi şi perii pînă la stafide, praf de copt şi banane. Cucoana întreabă: „Silicon aveţi?". Tarabagiul răspunde după o clipă de uimire amuzată: „Io, doamnă?". (**A. M.**)

● În Joia Mare, cuiva i-a căzut un ou pe prima treaptă a scării unui troleibuz. Oul s-a spart. Fiecare călător care urca sau cobora nu avea încotro şi trebuia să calce-n el. Un (poate simbolic) pas de Paşti... (**D. S.**)

● Întîrziind pe ziare în zilele reci de Paşti, am descoperit o ştire potrivit căreia, în tradiţionala vacanţă pascală, norvegienii obişnuiesc să citească sau să-şi spună unul altuia aşa-numitele „paskekrimmen" – poveşti de groază sau istorii poliţiste care trebuie să aibă, neapărat, ceva terifiant în ele. Fără a invoca un posibil model nordic, obiceiul a fost introdus şi la noi, cu o zi-două întîrziere: după Paşti a crescut preţul energiei electrice şi, implicit, la numeroase produse de larg consum. Bazîndu-ne pe creativitatea autohtonă, aşteptăm cuvenitele poveşti de tip norvegian, cu variante de la caz la caz. (**T. C.**)

● *Paştele este un moment de linişte şi bucurie. CONNEX vă doreşte să-l petreceţi alături de cei dragi. Paşte fericit!* Halal linişte şi Paşte fericit, cînd îţi sună telefonul la ora 7,30 dimineaţa! (**M. M.**)

● În acelaşi „stil aerisit", şi anul acesta televiziunile ne-au ţinut la curent cu activităţile – că altfel nu le putem spune – din Săptămîna Mare. Ca şi anul trecut, la PRO TV ni s-a comunicat că bisericile au fost pline, iar „creştinii au gustat din sfînta împărtăşanie" – cum ni s-ar fi spus că într-un cocktail se adaugă „a little drop of lemon". Formule precum: „au primit sfînta împărtaşanie, s-au împărtăşit, s-au cuminecat" intră, pesemne, la arhaisme şi nu dau bine. De la acelaşi post de televiziune am aflat zilele trecute chiar şi ceva absolut nou: trădarea lui Iisus de către Iuda, pentru 30 de arginţi, reprezintă „cea mai neagră tranzacţie financiară" (?!) cunoscută pînă acum. Doamne, în marea Ta bunătate, apără-ne şi ne păzeşte de foc, de viitură de ape, de nenorociri de tot felul şi de limbajul dezinvolt. (**T. C.**)

● În a doua zi de Paşti, la TVR 1, într-o emisiune dintr-acelea cu vedete june care se zbenguie, s-a organizat un concurs între puişori: bietele fiinţe au fost puse, adică, să se ia la întrecere pe un „circuit" în toată regula, cu semne de circulaţie cu tot, iar vedetele presărau în faţa lor mălai, pentru a le stimula înaintarea. Asociaţiile pentru protecţia animalelor n-au protestat, desigur. Dar simt nevoia înfiinţării unei Asociaţii pentru prevenirea tîmpeniilor făcute în public de vedete. (**M. V.**)

● Dialog în a doua zi de Paşte, în metrou: „Salut, mă! Ce faci? Christos a înviat!". Replica celuilalt (personificarea scepticismului): „Da..., am auzit şi eu la ştiri". (**C. G.**)

...O ABERAŢIE, ÎN DELIRUL GENERAL: UMORUL DE IPSOS...

● În vizită la sinistraţii din bazinul rîului Somme, prim-ministrul Franţei, Lionel Jospin, află de la o cetăţeancă indignată că această catastrofă se explică prin acţiunile de apărare a Parisului (aflat la o distanţă bunicică şi în bazinul altui rîu) de efectele inundaţiilor. Jospin face un gest a lehamite cu mîna şi nu răspunde. A doua zi, în ziare apar hărţi, la televizor vorbesc specialişti demonstrînd că este o aberaţie, că apa nu o poate lua la deal, cum ar pretinde o interpretare realistă a ipotezei. Degeaba, zvonul din D'Abbeville s-a născut. (**M. B.**)

● „Mamma mia! Mamma mia!" a strigat de 5 ori cel care a cîştigat miliardul, în prima zi de Paşti, un craiovean tînăr, extrem de simpatic şi de transparent în emoţiile lui, după care, în delirul general, a exclamat: „Doamne! Nu-mi vine să cred...". A fost primul român pe care l-a putut vedea o ţară întreagă cum cîştiga un miliard nu numai cu sudoarea frunţii, ci şi cu ce avea sub frunte: se numeşte Mihai Popa – soţia lui nu putea zîmbi, de fericită ce era. (**R. C.**)

● Lumea a început să ia umorul în serios. Citim în *Naţional* (nr. 1176) că el este „un adevărat atu: potrivit statisticilor, 95% dintre femei agreează umorul la bărbaţi... şi 95% dintre bărbaţi apreciază umorul la femei (...) Pornind de la binefacerile pe care rîsul le aduce oamenilor, un profesor francez, Bernard Raquin, oferă cursuri de umor (...) numeroşi «elevi» de-ai săi mărturisesc că aceste cursuri le-au schimbat, practic, viaţa (...) Cei care vor să se înscrie la cursurile lui Bernard Raquin trebuie să plătească suma de 2.200 de franci, ce se pot achita şi în trei rate". Cît face asta în bani româneşti? Cam pipărat preţ! Cel puţin în materie de umor noi ne descurcăm şi fără cursuri de specialitate şi uite că am trecut de mult de 2000 de ani... (**T. C.**)

● La Taormina, pe locurile unde-şi făcea de cap, pe la jumătatea sec. XIX, sulfurosul baron von Gloeden (de foto-pedofilă faimă), există astăzi, ce credeţi?, o STRADĂ „Wilhelm von Gloeden"!! Nu este una veche, aşa cum te-ai aştepta, ci una în care par să-şi fi dat întîlnire parveniţi cu gusturi precare ce şi-au umplut curţile vilelor cu statuete de ipsos şi-n care „culmea kitsch-ului" e peste tot, iar semitonul lui – niciunde... Există însă un paradox crud, à propos de baronul care-i despuiase pe puştii locali transformîndu-i în efebi languroşi: într-o curte, sub glicine, un David michelangelesc cu o frunză de viţă aşezată, cuminte, pe penis! Istoria artei, revăzută din perspectiva fototapetului. (**a. l. ş.**)

...ÎNŢELES CU O ÎNTÎRZIERE MINIMĂ DE 500 DE METRI, LA NIVELUL 0

● Nişte domni ne spun, într-o reclamă televizată, că ouăle lor sînt mai tari şi ne arată cum joacă biliard cu ele. Asta or fi înţeles ei din toată povestea? Nu ştim; cert este că vor să ne arate că sînt *spirituali*. (**C. P.-B.**)

● În Sicilia, cînd un localnic îţi spune: „În 5 minute", te poţi duce să tragi un pui de somn. La fel, în privinţa distanţelor: „500 metri" ajung uşor la 1 km, iar spectacolele anunţate pentru 21,30 fix încep, cu sfinţenie, cu o întîrziere rezonabilă de pe puţin juma' de oră... Sentiment reconfortant de a întîlni latini „mai latini" ca noi, latinii Balcanilor! (**a. l. ş.**)

● Într-un larg consens de invidie şi autosarcasm, presa română n-a găsit loc pentru o minimă felicitare la adresa bulgarilor (vecinii noştri, în fond!) care pot călători fără vize în spaţiul Schengen. Nici o felicitare, dar nici informaţii esenţiale, ca aceasta: nu iese nimeni din Bulgaria spre Paris sau Londra, dacă nu şi-a plătit întreţinerea! Pe computerele de la graniţă, sînt monitorizaţi vreo 20.000 de neplătitori... Să te ţii, frate, ce pamflete am fi încins, dacă ne cădea nouă pe cap o asemenea îngrădire a libertăţii de circulaţie! (**R. C.**)

● Se află printre noi oameni cărora le mai pasă de ce se întîmplă. Unul dintre cei cărora se pare că le-a păsat este Cornel Păsat din Padina Mică, jud. Mehedinţi. După ce a trăit cît a trăit într-o lume anapoda, şi-a zis pesemne că a văzut destule şi că nu mai vrea să vadă nimic. S-a închis în odaia lui, a săpat o groapă adîncă de 7 metri, a coborît în ea şi n-a mai vrut să iasă de acolo. Semenii lui au hotărît că nu e bine ce-a făcut, i-au turnat nisip în cap ca să-l readucă sus, la realitate, şi au pecetluit fapta cu diagnosticul de schizofrenie paranoidă. Un altul este Anton Nicodim, din comuna Căţelu, care s-a căţărat 30 de metri pe un stîlp de înaltă tensiune ca să-şi ceară în gura mare căţeaua furată. A fost dat jos, la realitate, cu o macara. Între groapă şi stîlp, între –7 şi +30 metri, la nivelul 0, ne aflăm noi, ceilalţi, care nu vedem în asemenea gesturi semnele neînţelese ale timpului. (**D. S.**)

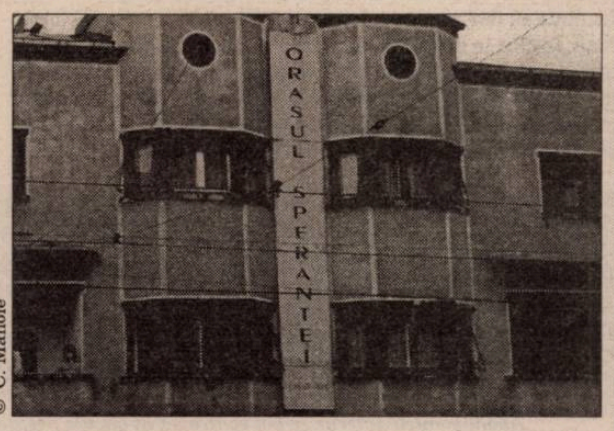

© C. Manole

Buna dispoziţie – cerere şi ofertă

– convorbire cu Ghighi BEJAN, director general BTT, membru al grupului „Divertis“ –

Plînsul în singurătate nu miră pe nimeni: mai toată lumea e de acord că aşa se cuvine. Decent, copleşit de amărăciune sau probînd un fel de vitejie interioară, cel care plînge singur e un contemporan convenabil: nu ne solicită compasiunea, nici sprijinul, nu aşteaptă martori consolatori. Numai omul care ar rîde singur trebuie să dea tot soiul de explicaţii, să se persifleze, să se ia peste picior mărturisind că rîdea de ce-şi aducea aminte, rîdea ca prostu-n tîrg sau „singur, de nebun“. Înseamnă că în chip firesc nu rîdem decît împreună cu ceilalţi, bucurîndu-ne de solidaritatea în veselie. Stare de spirit cu ecou, voia bună nu devine deplină decît în lume.

Bucuria că „te-ai prins“

Stimate domnule Ghighi Bejan, cei din grupul „Divertis“ par stăpîni pe aproape toate secretele umorului: ei ştiu cum să-l descopere, să-l guste şi să-l răspîndească. În ce vă priveşte – admiţînd că aşa ceva e posibil – aţi reuşit vreodată să vă faceţi un banc dumneavoastră însivă?

De nenumărate ori. Aşa construim şi bancurile din spectacol. Într-o parte din mine e un personaj, o altă parte din mine reprezintă un alt personaj şi fiecare îşi joacă rolul. E ca în vis: tu îţi trăieşti visul, eşti şi personajul care intră în situaţie, dar şi regizorul care aranjează toate împrejurările unde trebuie să te descurci şi eşti, deopotrivă, calculatorul ce-ţi face jocul. Chiar cînd rîzi în sinea ta e vorba totuşi de două personaje – presupusul partener cu care rîzi sau cel de care rîzi. Să spunem că scriu un text pentru spectacol; îl compun, scriu, şterg, revin, curăţ, şlefuiesc pînă mi se pare bun. Am respirat o dată şi pe urmă recitesc. În clipa aia mă pufneşte rîsul. Cînd ai uitat că tu eşti autorul textului şi devii martorul acelei întîmplări descrise, rîzi.

Dar sînteţi de obicei convinşi de receptare? O regulă verificată în teatru spune că publicul nu reacţionează automat la „găselniţele“ pe care actorii şi regizorul contau precis.

Există un reflex de public, o reacţie pe care aş numi-o „bucuria că te-ai prins“, care dă măsură a reuşitei noastre. Distracţia se confecţionează jumătate şi jumătate. Pentru noi, cei care „jucăm pe scîndură“, există şi un spectacol al publicului foarte gustat de pe scenă, ceva mereu nou. Mergînd cu acelaşi spectacol la diferite „publicuri“, simţi diverse reacţii în funcţie de zonă, de compoziţia sălii, de orele cînd are loc reprezentaţia. Publicul de la ora 5 e mult mai interesant şi mai viguros în comparaţie cu publicul de la 8 seara, care a venit şi pe bază de invitaţii şi e de obicei scorţos. „Golăneala“ e mai aplicată spre comunicare. Ceilalţi se comportă ca la balul operei; acolo te duci mai mult ca să te reprezinţi pe tine decît să vezi reprezentaţia de pe scenă.

Îmi amintesc de o premieră de protocol de pe la sfîrşitul anilor '60, cu o comedie românească a vremii, socotită pe atunci „o bombă“. Pe întuneric sala gîlgîia de rîs, răsuna de aplauze. În pauză, însă, majoritatea spectatorilor, mai toţi ştabi, afişa o gravitate consternată: cum s-a putut da drumul unui asemenea spectacol plin de „şopîrle“? Imediat ce se stingea lumina, reîncepea distracţia. Această reacţie duplicitară a publicului, un fel de „rezistenţă pe întuneric“, devenea ea însăşi un spectacol comic în sine.

Văd scena. Ar fi de aşteptat ca spectatorii de azi să fie mai liberi, dar nu sînt. Inhibiţiile politice dintr-o perioadă le găseşti acum la nivel cultural. La spectacolele grupului „Divertis“, auzim de regulă comentarii de genul: „mie mi-a plăcut foarte mult, m-am prins, dar pun pariu că restul sălii habar n-avea unde bate poanta voastră“. Cu 100 de oameni dacă vorbeşti, toţi vor declara cam acelaşi lucru, pe rînd, în particular. Între ei, însă, n-o recunosc.

Facilitatea comunicării

Şi-atunci cum îşi explică faptul că au comunicat în timpul spectacolului şi s-au distrat atît de bine împreună?

Nu ştiu dacă îşi pun problema în felul ăsta. Vedeţi, „Divertis“ provine dintr-o „cultură inginerească“. În majoritate, şi publicul provine tot dintr-o cultură inginerească, să zicem. Aşa că elementele de referinţă, rapelurile, conexiunile au impact pentru ambele „tabere“, fac să funcţioneze bine comunicarea. Din cei 12 membri ai grupului, eu sînt arhitect, Gyuri Pascu e profesor de spaniolă şi română, restul sînt ingineri, specialişti în construcţii, calculatoare, mecanică. Cei trei ani de stagiatură obligatorie după facultate au fost, pentru noi, cei de la „Divertis“, o perioadă foarte bună. Intrînd în lumea reală, cu ticurile, cu abisurile şi cu nenorocirile ei, cînd ne întîlneam la „Divertis“ veneam cu personajele pe care le cunoşteam, vii, confuze şi năucitoare. Pînă şi acum mai trăim din reminiscenţele/experienţele acelui timp. Există pentru noi chiar un spaţiu de referinţă arid şi fabulos totodată, Călăraşii anilor de stagiatură, unde s-au cunoscut Gyuri Pascu, profesor de ţară la Ulmu, şi Cătălin Mireuţă, care lucra ca inginer în construcţii la marele combinat siderurgic. Eu sînt prahovean, navetist de Ploieşti. Ei bine, pe navetă înţeleg cu greu ce vorbesc obişnuiţii trenului. Au o formulă absolut uluitoare de a frămînta limba română în minte şi-n vorbă şi cu care comunică între ei – n-aş şti să spun cît, poate doar 15% – dar se înţeleg, le este suficient! Cred că au descoperit un adevărat dialect care nu-i ajutat gestual, ţine de intonaţie, de dicţie, poate a devenit chiar un metalimbaj inaccesibil neiniţiaţilor.

Dar, adus în scenă, el devine accesibil fără a coborî ştacheta sau urmărind comicul vulgar.

Exact. Gyuri, cînd vorbeşte repede, reuşeşte să transmită foarte bine acest limbaj de efect, unde cuvintele se aglutinează anapoda, apar morfeme şi foneme ce se confundă şi nu mai au rost, dar care, probabil, în urechea ascultătorului specializat au totuşi un rezultat oarecare.

„Divertis“ a apărut la începutul anilor '80 promovînd un tip de umor în răspăr cu criteriile timpului. Dar cu acest mod nonconformist, „neoficial“ de amuzament aţi ajuns în „Cîntarea României“, recunoscuţi oficial, deci, iar acum, la TV aţi devenit un reper consacrat. Cum vă explicaţi această evoluţie?

Înainte de a fi la „Divertis“, ca student arhitect am funcţionat un timp în cadrul grupului de la Arhitectură, grupul de umor „Art“, care nu prea avea succes în festivaluri fiindcă era repede eliminat de formula prin care se promova valoarea la vremea respectivă. Studenţii ne chemau, eram mult invitaţi la spectacole, în taberele de vacanţă, dar, după criteriile timpului, nu puteam fi premiaţi. Mai mult sau mai puţin asta era şi situaţia de la „Divertis“. Sigur, momentele noastre de haz se legau de „Cîntarea României“ – dacă ne-am aminti, de exemplu, de acele montaje „un pas în faţă – nu-i adevărat, nu-i adevărat, oamenii sînt buni, oamenii sînt buni“ – se legau de formalismul şi de falsitatea unei suprafeţe, a ecranului, a „imaginii“. Amintiţi-vă că trăiam în lumea aceea fabuloasă a aluziilor, cînd pînă şi în cel mai „verificat“ text, *Furtuna* de Shakespeare, să spunem, dacă pe scenă cineva ridica într-un anumit fel sprînceana, însemna că a venit „Tovarăşa“ şi lumea reacţiona prompt, aplauda şi rîdea complice. Eu am fost dat afară de pe scenă pentru interpretarea unei poezii, *Iarna pe uliţă*. Interpretarea o „prinsesem“ de la studenţii de la IATC, dar pentru că o adusesem eu pe o scenă de concurs, chestiunea s-a complicat. De-atunci s-au introdus vizionările: pînă atunci se făceau doar intervenţii pe text, de regulă tăieturi.

Ce tipologie satirizaţi înainte, ce „merge“ acum, ce legături se pot stabili?

Am început prin a face băşcălie de sistem, era faza cînd personajele se confundau deja cu sistemul. Cam dispăruse „satira orientată“, conflictul dintre bine şi mai bine, regulă de fier a umorului socialist, devenise deja istorie. Aventura politică a vremii în care ne-am afirmat noi era lupta dintre generaţii, competiţia dură între cei care veneau tineri şi proaspeţi şi cei care nu mai erau aşa de tineri şi proaspeţi. Asta se continuă şi acum, în alte condiţii. Trebuie să ţinem seamă de situaţia de fapt. De pildă, cînd făceam năzbîtii în copilărie, mama îmi povestea amintiri staliniste, cum o să vină o Volgă neagră şi o să mă ia ş.a.m.d. Eu sînt născut în 1957: ce mă interesa pe mine chestia asta? Istorie, lucruri fumate... După 1989 s-a ridicat o generaţie care nu l-a prins pe Ceauşescu de nici un fel, decît din povestiri, aşa cum l-am prins eu pe Stalin din amintirile mamei. Ea se luptă cu generaţia pe care o găseşte acum, contează în clipa de faţă şi care are blocaje culturale şi conceptuale ce trebuie demontate/depăşite. De altfel, tendinţa de a face mişto de generaţia dinaintea ta, indiferent de orientarea ei politică, e ceva în firea lucrurilor.

Sînteţi prezenţi la televiziune de 11 ani; cum priviţi, în condiţii de concurenţă, experienţa dvs.?

Pentru „Divertis“ cea mai dură experienţă rămîne scena. Cea mai bună – radioul. Comparabil cu cele două, apariţia la televizor oferă un spectacol mediocru, după părerea mea acesta fiind şi specificul mesajului respectiv. În mesajul TV important e cum te filmează, cum pune lumina, din ce unghi te ia, poate astea contează mult într-un spectacol, aş zice chiar 80-90%. Partea de text rămîne doar la vreo 10%, te chinui s-o faci cît mai bună, dar nu mai contează. Să cazi în cap, să te strîmbi, să fii filmat cu efect, asta da. Radioul este foarte abstract, acolo cuvîntul e suveran, fiecare ascultător figurează cuvintele, hazul, contează viteza de recepţie, imaginaţia etc. La TV comunicarea e mijlocită de lucruri asupra cărora n-ai un control total, mai importantă devine arta celui care pune în scenă decît arta „Divertis“-ului. Pe de altă parte, televiziunea te propulsează imediat dar te consumă repede. Mai ales la distracţie, la divertisment problema este una de echilibru foarte fin şi mereu instabil.

„Divertis“ rezistă de vreo 20 de ani: care-i secretul?

Nu-i unul singur, n-are rost să le inventariem pe toate. M-aş opri totuşi asupra capacităţii noastre de a ne face mereu surprize. Unii spectatori mă întreabă cum de reuşeşte Toni Grecu, de exemplu, să pară atît de uimit pe scenă de replica unui partener, pe care parcă o aude pentru prima oară şi nu-şi poate opri rîsul. Nu mimează uimirea: e chiar o surpriză autentică. Chiar aşa am obţinut şi unul din primele noastre succese: acum vreo 20 de ani, grupurile de umor „Art“ şi „Divertis“ dădeau spectacole într-o tabără de iarnă la Slănic Moldova. „Art“ era pe scenă şi punea o întrebare retorică, gen „cine vine acum?“ – iar noi, fiindcă ştiam textul lor, am intrat peste ei în scenă, de-au rămas blocaţi. Noi ne-am descurcat, iar fiindcă în sală erau şi alţi umorişti care şi-au dat seama că atunci se întîmplă pe scenă altceva decît trebuia să se întîmple, momentul a fost de un haz deosebit. La Galaţi ne-au servit poanta înapoi: a venit „Art“ peste noi în scenă şi aşa s-a născut acest tip de reacţie specifică, aceea de a te emoţiona cu adevărat în timpul spectacolelor. Starea aceasta se transmite imediat publicului şi place mult. Înviorează spectacolul. Asta a devenit pentru noi toţi o regulă: chiar dacă avem o glumă bună, pregătită dinainte, n-o spunem colegilor: pîndim momentul cel mai convenabil.

Improvizaţia, ca un antrenament continuu?

Da, pentru că a doua zi nu poţi să te repeţi: poanta „reîncălzită“ se simte imediat, spectacolul scade. Nu mai spun că, dacă-i autentică, poanta improvizată nici n-o mai ţii minte în altă situaţie.

Distracţia altora

În cadrul BTT, vă ocupaţi de ceva care, de obicei, era considerat, destul de plicticos: distracţia organizată în vacanţe, cu obiective turistice obligatorii, cu activităţi de rutină etc. Dar acum trăim într-o lume cu libertăţi, pofte şi fantezii noi: cum vă descurcaţi?

E o aventură. Pentru mine acest domeniu nu este necunoscut: am lucrat în BTT din 1980 pînă în 1993. Exact de asta m-am ocupat: de gala tînărului actor, de festivalul de film, grafica satirică, jazzul, manifestările folclorice, serbările mării, serbările zăpezii, toate le făceam, ştiam să le fac. Acuma, cel puţin în sezonul ăsta, nu mai sînt bani. Am avut de curînd o discuţie la ministerul Educaţiei şi Cercetării, chiar şi cu doamna ministru. N-am lansat teorii despre organizarea distracţiei, m-am concentrat pe amănunte. De pildă, agenţia care se ocupă de taberele studenţeşti spune că masa să se dea în bonuri valorice. Eu susţin să nu renunţăm la cartela zilnică, mic dejun, prînz şi cină. De ce? Biletul de tabără e o formă de protecţie socială, în fond. Cît ar fi de amărîtă cartela de masă, ea ţine tot atîtea zile cîte ţine şi cazarea. Cu bonul valoric te duci unde vrei, consumi cît vrei, şi după primele 3 zile dintr-o tabără care durează o săptămînă te pomeneşti în aer. Mai ai 3 zile sigure de cazare dar n-ai bani de masă. Pentru 3 zile nu găseşti de muncă cinstită. Atunci furi, vinzi pliculeţe cu praf alb prin discoteci sau faci blatul pe lîngă alţii, stai în tensiune. Miercuri seara ori joi dimineaţa intervine momentul cel mai periculos pentru cîteva mii de tineri. Am vorbit şi cu poliţia din Constanţa: „de unde ştii, domnule Bejan, că miercuri/joi apar maximum de furturi?“ Cum să nu ştiu? Deci, trebuie să căutăm o formă civilizată de a face turism şi de a organiza distracţia pentru mii de tineri. Staţiunea Costineşti are 5000 de locuri: dar acolo se vînd 15-16.000 de pîini zilnic. La 5.000 de locuri de cazare trebuie, deci, luată în calcul o circulaţie de persoane de trei ori mai mare şi, implicit, organizarea a de trei ori mai multe locuri de agrement, dintre care 40% trebuie să fie cu gratuitate, că altminteri ies scîntei. Dacă nu le dai distracţie, relaxare, discoteci, fac altceva: îşi procură băutură, sparg geamuri, sînt puşi pe distrugere.

Ce vă deranjează cel mai mult în vremea noastră de tranziţie?

Nişte lucruri care, teoretic, ar trebui să-mi placă: dinamismul social, de pildă, mobilitatea. Din păcate, dinamismul nostru social e ca-n arenele romane. Iar mobilitatea, ce să mai zic? Uitaţi-vă numai cum trec aceeaşi oameni prin două-trei partide, fără probleme doctrinare, cum se rotesc aceiaşi „specialişti“ în diferite funcţii. Asta-i fluiditate, ceea ce presupune şi inconsistenţă. Ştiţi că, în locul glumelor suculente de dinainte, circulă acum un banc sec: în România de azi funcţionează trei forţe – puterea, opoziţia şi „ai noştri“. Probabil de aceea sîntem unde sîntem. Dar asta nu-i o glumă făcută de „Divertis“.

▲

Pagină realizată de Tita CHIPER

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Andrei MANOLESCU ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon:** 230.23.84 **Fax:** 230.75.59 **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul IX
nr. 426
27 apr. – 3 mai 2001
20 pagini 5000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Ce ţinem minte, ce uităm

„– Ce lucruri nu-ţi aminteşti? – întrebă domnul Omidă.
– Păi, de pildă, am încercat să spun poezia «Cînd harnica albină vrea» şi a ieşit cu totul altceva! – răspunse Alice, cu glas foarte jalnic.“

LEWIS CARROLL – „ALICE ÎN ŢARA MINUNILOR“

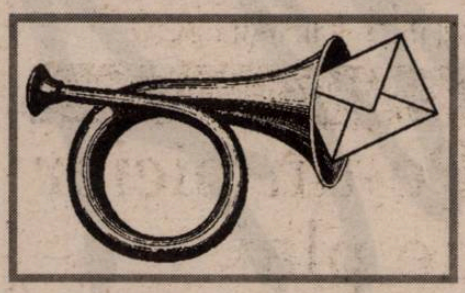

Polemice

Scrisoarea lui V. Ghica (nr. 423, pag. 2)

Pentru că dl Victor Ghica („Din China") nu ştie unde mergem prin democraţie, doresc să-i amintesc cîteva dintre realizările (nu „realizărili") marilor democraţii ale lumii:

– în 1970 în SUA, pentru întîia oară în cursul istoriei omenirii, a apărut o *minoritate* săracă (apreciată la o cincime sau o şesime din întreaga populaţie, inclusiv cea de culoare sau cea hispanică). De atunci fenomenul s-a răspîndit în majoritatea marilor democraţii. (Michael Harrington);

– „Este adevărat că orice viaţă este în primejdie, dar, pentru prima oară de la formarea sistemului nostru solar, noi sîntem în stare să facem ceva pentru mediul înconjurător. Deşi sîntem acuzaţi că distrugem natura, între timp, minunatul lac Zürich şi enormul lac Michigan au fost salvate, fără mare gălăgie. Viaţa în aceste lacuri a fost salvată cu ajutorul ştiinţei, al tehnologiei şi al industriei. A fost prima acţiune de acest gen în istoria sistemului solar, de la apariţia vieţii încoace." (Karl Rc. Popper) Ar mai trebui să adaug şi ecologizarea cursului Rinului (n.m.);

– „Această lume milenară în care ne aflăm este locul în care ultimii 40 de ani speranţa de viaţă a crescut mai mult decît pe parcursul a patru mii de ani, unde revoluţia în comunicaţii promite accesul universal la cunoaştere şi unde cultura democraţiei a creat oportunităţi pentru mulţi." (James D. Wolfensohn – Banca Mondială);

– Nici un alt sistem (democraţia liberală, care este ceea ce omenirea practică, fără să o ştie, de la începutul timpurilor, nefiind mai perfectă decît însăşi natura umană) n-a adus atîta prosperitate unui număr atît de mare de oameni, în ciuda crizelor sale, şi nu a adus atîta dreptate, în ciuda inegalităţilor, în comparaţie cu trecutul şi cu toate celelalte tipuri de societate contemporane." (Jean-François Revel);

– „Democraţia este organizarea discordiei." (Fr. Léotard);

– „Capitalismul liberal democratic nu este sistemul cel mai bun: este singurul. Cei care continuă să-şi debiteze mono-logurile lor împotriva imperfecţiunilor acestui sistem au dreptate. Aceste imperfecţiuni sînt perfect reale. Însă singurul viciu redhibitoriu pentru un sistem nu este acela de a avea defecte, ci acela de a nu avea nici o calitate. Este cazul tuturor sistemelor contemporane altele decît capitalismul democratic." (Jean-François Revel);

– „Disponibilitatea oamenilor pentru dreptate face democraţia posibilă, dar înclinaţia oamenilor pentru injustiţie face democraţia necesară." (Reinhaldt Niebur);

– „Singura societate perfectă este aceea a lagărelor de exterminare!" (Adam Michnik);

S-ar putea ca prezenţa domnului Ghica în China să nu-i priască atunci cînd încearcă să reflecteze asupra democraţiei: suflul lui Mao se simte încă. Cît despre lipsa de suflu a milioanelor de victime ce să mai spunem?

Cu cele mai bune gînduri

Traian-Constantin NOVAC
Timişoara

Fără te(a)mă

Bestiarul ştiutorilor

Aveam 18 ani la revoluţie şi speram, imaginam, creditam totul. Vom intra în singura lume suportabilă, îmi spuneam, lumea aceea liberă, destinsă şi prosperă, lumea normalităţii. Asta da iluzie... Am dat curînd asfixia pe stupoare.

În revoluţia aceea au *murit* oameni, una mie două sute. S-a ivit în urma lor o populaţie de nerecunoscut, căzută din Lună. Unicul ei model de viaţă şi succes par a fi „afaceriştii", buna negustorime autohtonă; pesemne că grosolănia ei stridentă şi ascendenţa ei tulbure flatează, solidarizează; nu ştiu. Dar nu credeam că noua societate s-a născut doar dintr-o crampă la stomac. Nu credeam că se va naşte dintr-un spasm apocaliptic o măruntă lume de „isteţi", de creaturi idiotizate şi ubicue, o colonie de şobolani înfloritori pe care trei sferturi din masa famelică îi „invidiază", atîţia indivizi cretinizaţi şi obsedaţi de luxul vecinilor, pînă într-atît încît i-ar linşa *mîine* în piaţa publică dacă s-ar aboli, pentru o oră, şi Biblia şi Codul penal; o lume în regresie spre animalitate, obsedată de stomac, colcăind de resentimente şi proiectînd prin crîşme pardosite cu jeg idealuri de midinetă...

Ce-am făcut din oameni? În toată România s-a instalat *kitsch*-ul existenţial cel mai aiuritor, cel mai cumplit cu putinţă. Trăim un neo-machiavellism obnubilant în care, pentru prima oară, scopul se dispensează nu doar de mijloace, ci mai ales de sens: fără conştiinţă, interogaţii, angoase. Nu e doar imaginea unui banal contingent *bourgeois*, ci versiunea lui alterată, infinit mai înfricoşătoare, căci lipsită de alternativă. Şi parcă nimeni nu mai priveşte realitatea românească în albul ochilor, voluntarismul destructurant, despuierea de valori de referinţă, tranzacţionismul, vulgata dinamismului, panica „ştachetei", toată această zbatere grotească, impresionantă, într-un univers larvar al individualismelor pe care-l numim „societate". De cînd a păşit în scenă noua şi unica dogmă, *dogma parvenitismului*, grosier sau „subţire", totul se petrece ca în cursele de ogari... Cohorte de rataţi şi de nenorociţi stau în cafenele şi visează cu ziarul în mînă cum vor deveni nişte membri „invidiaţi" ai comunităţii, gîndind că toate astea trebuie să aibă desigur un sens, altminteri *toată* lumea a înnebunit, ceea ce e cu neputinţă. A apărut spectacolul impresionant al omului de caracter care încearcă din răsputeri să devină lichea şi nu-i reuşeşte... Cînd şi de unde au răsărit aceşti *oameni desfiguraţi*, fiinţele acestea bolnave, disperaţii aceştia care s-ar îndrepta ori-încotro şi mai ales nicăieri, numai să afle un răspuns şi un erzaţ de certitudine, de *pămînt tare?* Ce e cu noi? Cum a ajuns ţara aceasta o caricatură? Nu mai avem visuri, speranţe, proiecte, nu mai ştim nici unde, nici *dacă* mai mergem undeva, ne înecăm într-un prezent continuu. Pînă şi democraţia, pentru români, a căpătat imaginea farului de ceaţă: te „orientează", dar nu luminează nimic. O mlaştină punctată de speranţe (NATO, UE), apoi tăcere. Am decăzut mai mult decît în cele mai negre coşmaruri pre-revoluţionare: şi *nu ştim*.

În legătură cu această realitate despre care strigă şi pietrele, ce vor fi gîndind *cei ce ştiu?* Mister. Toată lumea tace adînc: să fie stupoare, dezamăgire, silă, o descurajare fără termen? De la o vreme încoace, e *omerta*. (Exclud de aici, fireşte, fantoşele care consimt la *statu quo* şi odihnesc în filozofia dulăului de pază.) Mai mărturisesc ei, *ştiutorii*, un „ideal"? Îşi mai îngăduie cineva un surîs pentru *sănătoasa* imbecilizare ambiantă, o strîngere de inimă pentru fundătura în care am ajuns? Au rătăcit ei înşişi reperele, de nu se mai pot institui în reper? – Tristeţea e că *ştiutorii* noştri sînt etern „orientali", adică *reflexivi*. Cu alte cuvinte, sînt personalităţi extraordinare, de la ei poţi *afla* lucruri:

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

dar cu ei nu poţi *face* nimic. Demersul reflexiv se confruntă cu cel activ şi sucombă cît ai clipi... Conceptele reflexive pot interesa o mînă de oameni, dar sînt nule din punct de vedere social. Din păcate, *ştiutorii* noştri refuză demersul „funcţionalist", refuză să fie *creativi* la acest nivel, să inventeze concepte care să funcţioneze în concretul social, în lumea reală. Conceptul „reflexiv" e superb şi inutil. Un concept care nu adună lumea în stradă, care nu se pliază pe o funcţie, o nevoie sau o necesitate concretă este un concept livresc, deci mort. Un concept care nu oferă speranţă şi perspectivă concretă este un concept mort. Un concept care nu ridică oamenii, cetăţenii la conştiinţa libertăţii, a drepturilor lor legitime şi la modalitatea concretă de a adjudeca este, vai, un concept născut mort. Filozofia „reflexivă" este reflecţie *asupra* a ceva, este simplu „comentariu"; dimpotrivă, am fi avut nevoie de o filozofie *creativă*, de concepte care să *funcţioneze* într-un cîmp social dat, care să *creeze* realitate, să *imagineze* soluţii pentru prezent. E minunată filozofia „reflexivă", dar aparţine sferei private; filozofia creativă e singura care poate valoriza spaţiul civic. Aici ar fi „veriga lipsă"... Specificul nostru „oriental" trebuie să fie de vină. Aici, la Dunăre, unde căzutul pe gînduri ţine loc de acţiune, nu se va naşte niciodată, mă tem, un Sartre, un Deleuze, un B.-H. Lévy (păstrînd, fireşte, proporţiile), adică filozofi care să-şi aducă aminte că trăiesc într-o Cetate. Cei menţionaţi pot fi „ridicoli", pot decepţiona prin angajamentul lor politic, dar măcar nu le-a fost ruşine de semenii lor, au încercat mereu să-i ajute, să *contribuie*. Aici, ne plîngem cu stil şi lăsăm conceptele active în seama exclusiv a sferei politice (şi ce faună e acolo...), anulînd sferei civice orice posibilitate de influenţă reală; „descriem" bine realitatea, dar nu *propunem* nimic. Întrebaţi un *ştiutor* ce e de făcut şi vă va răspunde cu o maximă... Ce „conştiinţă socială"?! Am uitat pînă şi faptul că avem o demnitate de apărat... Am uitat totul – sau n-am ştiut nimic. Dar atunci, România de azi este opera *celor ce ştiu;* şi nu ignoranţa ne-a împotmolit, ci complicitatea *ştiutorilor*. A *ştiutorilor* noştri dezabuzaţi şi soporifici.

Mă simt tot mai mult solidar cu cei care *nu ştiu*, care nu mai înţeleg nimic; *celor ce ştiu*, ce să le spui? Poate doar atît: noapte bună.

Mircea FABIAN
Suceava

(In)actualităţi

Cine este de vină?

Nu ştiu cine se face vinovat de dispariţia din programul PRO-TV a emisiunii „Profesiunea mea cultura", dl prof. Nicolae Manolescu sau conducerea postului de televiziune? Un lucru este însă cert. Noi, telespectatorii, o regretăm şi pot spune că unii chiar suferă că au pierdut o sursă importantă de îmbogăţire spirituală, realizată de un „titan" al culturii, al literaturii noastre.

Cu respectul cuvenit, vreau să-i spun dlui Nicolae Manolescu că liderii Partidului Naţional Liberal nu-l meritau, deci să nu regrete părăsirea acestora. Locul domniei sale nu era printre ei, ci la catedra universitară, în amfiteatrul Academiei, în biblioteci, la masa de lucru, în compania cărţilor, a stiloului şi a hîrtiei de scris. Domnia sa trebuie să continue a forma discipoli care să-l urmeze, iar nouă să ne îmbogăţească minţile şi sufletele cu scrieri şi emisiuni televizate. Atît conducerea PRO-TV cît şi domnia sa trebuie să înţeleagă că nu pot să refuze o dorinţă arzătoare şi naturală în acelaşi timp a telespectatorilor, deoarece activitatea lor este destinată nouă, domniile lor nu au ce face cu ea dacă aceasta nu ajunge la noi, ea trebuie să ne fie dăruită atît prin scris cît şi prin imagine. Noi avem nevoie atît de scrierile dlui Nicolae Manolescu şi ale invitaţilor de „talie" pe care îi aducea de obicei la emisiunea sa, cît şi de imaginea domniilor lor. Este foarte important ca să cunoşti pe lîngă scrieri, picturi, sculpturi, partituri muzicale etc. şi pe cei care le realizează. Atunci cînd pe lîngă opera unui mare autor l-am cunoscut personal şi pe acesta, resimţim o mare bucurie. Dar cum acest lucru este mai greu de realizat, în zilele noastre avem posibilitatea, datorită marilor descoperiri, să putem spune că l-am văzut şi ascultat prin intermediul televiziunii pe un mare scriitor, pictor, sculptor sau muzician de renume. Toate aceste argumente şi desigur multe altele pledează pentru reluarea emisiunii „Profesiunea mea cultura"!, care-mi place să cred că a fost doar întreruptă şi nu abandonată.

dr. Oliviu CRIŞAN
str. Bucium 11, ap. 7, Cluj-Napoca

Am zîmbit la...

Departe-i Cluju'?

Un cetăţean la marginea drumului, doritor să ajungă la Cluj. Trece o căruţă.

„Bade, departe-i Cluju'?"

„Nu-i aşa departe".

„Mă iei şi pe mine?"

„Hai sus!"

După un ceas, nici urmă de Cluj.

„Bade, te-ntreb iară, departe-i Cluju'?"

„Apoi, amu-i departe!" Nu ştiu în ce epocă istorică s-a născut acest banc, dar daţi-mi voie să-l leg de perioada postdecembristă. Cred că la mai bine de un deceniu de la acel Decembrie, cei mai mulţi dintre noi realizează că n-am sărit tocmai în căruţa salvatoare. Şi totuşi, ne lăsăm duşi de această căruţă, la discreţia unor căruţaşi năuci care, foarte probabil, au socotelile lor. Poate că e mai comod să stai pe un braţ de paie şi să asculţi pălăvrăgeala vizitiului, decît să cobori şi să-ţi vezi de drumul tău, chiar şi pe jos. Dar, la urma urmei, dacă ai musai ceva de rezolvat în urbea transilvană, nu te sperii de o febră musculară.

Sau poate că nici nu aveam vreo treabă pe la Cluj?

Atunci să ne întindem mai confortabil pe braţul acela de paie şi să-i lăsăm să deie bice.

Vasile HASNAŞ
Sterling Heights, Michigan

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Obsesia istoriei**
- **Vine Poliţia...**
- **Cum ne vindem marfa**
- **Anii '70**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Degetul ciungului

„Toată lumea mă arată cu degetul / În afara de ciungi, / se-nțelege" – cîntă Georges Brassens în *La mauvaise réputation*. Dar sînt și împrejurări cînd tocmai ciungii ajung să arate cu degetul. Impostură? Oh, nu, nicidecum; fără violență! Mai bine să zicem, de exemplu, *împrejurări*. Sau *evenimente*. Ori *situații*.

Nu am văzut, din motive așa-zicînd tehnice, filmul documentar *Europolis*, difuzat, presupun, pe la sfîrșitul lui martie-începutul lui aprilie de un canal public de televiziune din Germania, *ZDF*. De existența lui am aflat dintr-un articol, *Oglinda spartă*, publicat de Emil Hurezeanu în revista *22* (nr. 15, 10-16 aprilie). Un film din care, scrie Emil Hurezeanu, „aflăm, pe baza unor biografii situate între grotesc și tragedie, cît de sălbatică și mizerabilă este viața oamenilor din Delta Dunării". Un film calificat de autorul articolului din *22* drept „o pagină urîtă de propagandă artistică ostilă" și „act de demascare grotescă". Indignat, Emil Hurezeanu își încheia articolul așa: „Acum, la televizor, germanii au aflat și că românii n-au în comun cu Europolis decît sughițul etilic și înjurătura de mamă. Regizorii au ajuns să dezinformeze la fel ca securiștii". Aspre cuvinte, dar am toate motivele să cred că și îndreptățite.

Pentru că, printr-o extraordinară coincidență, acel număr din revista *22* (demult dispărută de pe Internet), împreună cu alte cîteva publicații românești și un bun pachet de cărți trimise de prieteni bucureșteni, mi-a fost adus la Paris de doi tineri francezi, un cuplu, care făcuseră o călătorie de două săptămîni în România. Iar o săptămînă fuseseră în Deltă, la Murighiol și la Sulina. Impresiile lor – de care, firește!, eram mai mult decît curios, eram avid – erau extraordinare. Nu le plăcuseră doar peisajele din Deltă și pelicanii, le plăcuseră *în primul rînd* oamenii. Mi-au povestit de grija („răsfățul", chiar – *On nous a gâté!)* de care au fost înconjurați peste tot, de *curățenia* caselor în care au stat, de civilizația, decența, demnitatea (*une grande dignité)* și căldura localnicilor. Closetul din fundul curții și apa doar rece nu li păruseră defecte capitale. Nu le-au scăpat, natural, nici traiul sărăcăcios, nici degradarea economică din Sulina, unde, între altele, li s-a spus că portul ar fi murit din cauza unui anumit minstru al transporturilor, care, proprietar de nave (?!), le-ar fi transferat la Constanța. Ar fi vrut de altfel să stea la hotel, de existența căruia aflaseră din excelentul *Le guide du routard* pentru Ungaria, România și Bulgaria, ediția cea mai recentă (e scos la Hachette, prima ediție a apărut în 1998), însă hotelul fusese închis, așa au ajuns să fie găzduiți, și spre încîntarea lor, la locuitori. Dar sărăcia nu înseamnă, neapărat, barbarie. Nici sălbăticie. Și, în nici un caz, a fi sărac nu echivalează cu a fi o brută – cum cred brutele cu bani, indiferent dacă sînt afaceriști, politicieni, jurnaliști sau artiști.

Francezii mei, care trăiesc în extremitatea vestica a Franței, în Bretagne, iar la Paris stătuseră cîteva ore, între avionul care i-a adus din România și trenul spre Brest, au plecat în treaba lor, iar eu aveam să citesc, mai tîrziu cîteva ore după ce le ascultasem poveștile de voiaj, articolul lui Emil Hurezeanu despre filmul difuzat de ZDF.

N-am fost, totuși, din cale-afară de mirat. Însemnările, corespondențele și reportajele în tonuri sumbre despre România nu sînt tocmai o raritate în presa occidentală, fie că este vorba de ziare, fie că este vorba de televiziuni. Cu vreo două zile înainte de plecarea spre București a celor doi bretoni, un canal de televiziune din Franta, tot public (FR 3), difuzase un reportaj sinistru despre cîinii vagabonzi din România, încît vecini și amici ai lor le-au purtat grija de parcă plecau spre foarte sălbatice tărîmuri. Acum, la întoarcere, erau indignați – ceea ce văzuseră *cu ochii lor* contrazicea net imaginile *bine alese* din reportaj. Dar nu tot în Franța se făcuse, acum cîțiva ani, un zguduitor *documentar* despre depozitele de arme din subsolurile unor blocuri din suburbii pariziene, *documentar* ce se vădise a fi fost o contrafacere?! Pentru că principala explicație a insistenței asupra *realelor imagini și aspecte* dezgustătoare, monstruoase, grotești, *reale, dar marginale*, principala explicație a *unilateralismului* constă în amestecul, totdeauna exploziv, dintre imbecilitate și rea-credință. Jurnaliștii imbecili și de rea-credință, dar ahtiați după subiecte ușor vandabile și gata la orice pentru a le produce, inclusiv la trucaje, nu sînt o specie exclusiv românească. Ani de zile, spre exemplu, marele cotidian francez *Le Monde* a avut la București un corespondent, Christophe Châtelot, foarte bun jurnalist, acum e corespondent în Iugoslavia; înlocuitorul său pentru România, o persoană cu nume românesc, nu mai produce decît jalnice compilații după presa română, aproape toate în registrul pitorescului (caz fericit) sau al grotescului (de obicei). Nu e vorba de atitudine (pozitivă-negativă), ci de *direcția* privirii , de *selecție*, de *ton*. După această schimbare „de cadre" , nu în *Le Monde* sînt de găsit articole fiabile despre România, ci în *Le Figaro*.

De altfel, chiar în altminteri excelentul articol al lui Emil Hurezeanu găsim „degetul ciungului". Este astfel citat un avertisment ce ar fi fost dat de serviciul de securitate internă al unui land din Est, *„KGB-ul continuă să fie un serviciu de spionaj foarte agresiv în Germania și există pericolul ca serviciile de spionaj ale ator state membre in CSI, de exemplu România și Bulgaria, să destabilizeze Germania"*. Emil Hurezeanu lua în serios acest avertisment, deși este, în mod evident, o aberație ridicată la putere de oarecare doză de paranoia: nici România, nici Bulgaria nu fac parte din CSI!!!

Mai mult. Preluînd, probabil, și în mod sigur fără control critic, informații conținute în trucatul film *Europolis* difuzat de ZDF, film făcut de un român (Thomas Ciulei), Emil Hurezeanu scrie că *„In perioada cînd Jean Bart s-a născut și a copilărit la Sulina, după primul război mondial..."*: în realitate, Jean Bart s-a născut în județul Botoșani, la Burdujeni. Fiu al unui general, el s-a născut în 1874, an în care Sulina nici nu aparținea României, iar copilăria și-a petrecut-o, binișor înainte de 1900, la Iași, unde i-a fost elev lui Ion Creangă, la București, mai mult prin școli militare și în orice caz nu la Sulina. Aici Jean Bart a fost, ani de zile mai tîrziu, dar tot *înainte de primul război mondial*, comisar maritim. Romanul *Europolis*, unicul lui roman de altfel, a apărut în 1933, an în care Jean Bart a și murit. Și nu este un roman ce dă o imagine fastuoasă a Sulinei de altădată, ci unul de moravuri și medii portuare, inevitabil cosmpolite, în centrul căruia se află prăbușirea unei femei de culoare, mulatra Evantia, eșuată într-un cabaret de la gurile Dunării. Iar decadența Sulinei a început după primul război mondial, din cauze despre care, desigur, istoricii economiei românești știu mai multe.

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Consens între palate

De mai bine de o lună, presa comentează lupta surdă dintre Palatul Victoria și cel din Cotroceni. Un prim semn că Ion Iliescu nu acceptă rolul de observator detașat a fost atitudinea sa față de legea secretului de stat. Deși se exprimase o nemulțumire generală, guvernul susținea proiectul, dar președintele a afirmat că nu îl va promulga.

Au urmat apoi problemele legate de tenebroasa lume a serviciilor secrete. După ce președintele a reușit să numească în fruntea Serviciului de Informații Externe un fost apropiat al său de la Cotroceni, Gheorghe Fulga, premierul a contraatacat prin desemnarea lui Ristea Priboi ca președinte al comisiei parlamentare de control a acestui serviciu. Poate că prin această manevră se explică și încăpățînarea menținerii acestuia în funcție în pofida unor proteste publice deopotrivă vehemente și îndreptățite.

Cotroceniul a reacționat tîrziu. Pe lîngă argumentele etice, contestarea lui Priboi viza și impactul negativ în Occident al numirii într-o instanță civilă a unui fost ofițer de Securitate. Este clar că argumentul imaginii externe era mai puternic decît cel de ordin etic. Pe 11 aprilie a intervenit chiar Ion Iliescu, în stilul indirect binecunoscut: „Nici nu blamăm de pomană oamenii numai pe baza unor prejudecăți și în același timp trebuie să ținem seama de efectul de imagine". Tradus din limbajul politic, mesajul era mai mult decît transparent.

A urmat revanșa. Consilierul pe probleme de siguranță națională al președintelui, Ioan Talpeș, a readus în discuție un proiect mai vechi al lui Dorin Marian privind crearea unei comunități de informații. S-ar forma astfel un centru care să coordoneze toate serviciile de informații. Faptul că anturajul lui Ion Iliescu reia ideea unui consilier al lui Emil Constantinescu este elocvent. Ca și fostul președinte, Ion Iliescu pare a avea nevoie de o formalizare a puterii sale. În vremurile bune în care nu avea adversar în exercițiul puterii, ci doar un timid eventual succesor, Ion Iliescu nu ar fi avut nevoie de o lege pentru a controla toate serviciile secrete.

În același timp, Cotroceniul a ridicat problema unei noi legi de funcționare a Consiliului Suprem de Apărare a Țării. Așa cum este conturată în Constituție, această instituție este modalitatea concretă prin care președintele poate juca un rol executiv. Reunind cei mai importanți miniștri și pe șefii serviciilor secrete, CSAT poate funcționa ca un minigu-vern, pe model israelian. Prin noua lege, consiliul ar fi căpătat o greutate mai mare în configurația instituțională a puterii.

Se împarte acum în mod formal ceea ce a rămas neîmpărțit în jocurile informale de putere. În ceea ce privește relațiile dintre cele două palate, Cotroceni și Victoria, este clar că nu mai poate fi vorba despre o întîietate necontestată a primului, așa cum era pînă în 1996.

În condițiile în care Ion Iliescu nu și-a susținut public consilierul, premierul Năstase a reacționat vehement față de cele două proiecte descrise mai sus. Pentru că se prevedea eșecul, președintele a plusat, comparînd proiectata comunitate de informații cu fosta Securitate. Ioan Talpeș a fost scos vinovat pentru o idee care pînă atunci fusese susținută. Deși așteptată cu interes, ședința CSAT s-a derulat liniștit, așa cum, stăpîn pe situație acum, îi anunțase Adrian Năstase pe ziariști.

Aparent fără legătură, Ristea Priboi și-a anunțat imediat demisia de la președinția comisiei de control SIE, invocînd interesul național.

După revenirea în fruntea statului, părea că Ion Iliescu vrea din nou rolul jucat în perioada guvernelor Stolojan și Văcăroiu: un președinte stăpîn pe situație, de la care emană puterea, deși nu o exercită propriu-zis, și care poate interveni de cîte ori dorește. În condițiile în care Constituția nu este clară, președintele își impune sau își negociază aria de putere. Orice premier susținut de un partid puternic îi poate limita această arie. Ion Iliescu nu s-a mai confruntat cu această problemă de la Petre Roman încoace. Și atunci premierul conducea partidul de guvernămînt. Pentru că PDSR este mai stabil și mai închegat decît FSN, Adrian Năstase este un premier mai puternic decît Petre Roman.

Dar oare chiar vrea Ion Iliescu să participe în ultimul său mandat la competiția pentru putere? Nu se poate da un răspuns cert, dar este sigur că echipa de la Cotroceni este pusă într-o situație ingrată: este la putere, dar nu prea o poate exercita, pentru că Adrian Năstase controlează strict guvernul prin oamenii săi. Fidelii președintelui se bucură de prestigiul demnităților la Președinție, dar au rămas cu o mică arie de putere. Tragic pentru ei este că a trecut vremea mineriadelor, nu mai sîntem în 1991.

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Pe-un picior de plai magnetic

Prezentarea profesorului de la facultatea de inginerie nu mă interesează deloc. E tehnică, ușor pedantă și oricum nu înțeleg nimic, așa că moțăi decent în fotoliu. Deodată, în căști – oare universitatea din București o avea propria ei instalație de traducere simultană? – îmi ajunge la urechi ceva despre păsunile magnetice. Devin brusc atent. Tînărul care traduce pentru înalții oaspeți străini transpiră încercînd să țină pasul cu conferențiarul. *Păsunile magnetice induse de...* Mă lămuresc că e vorba de *champs magnétiques* și, ca-n filmele de desene animate, țîșnesc afară să-mi scot rîsul la aer.

Pe terasa de pe marginea lacului e soare. Mă așez la o masă și comand o bere. În fosta bază pentru tineret – acum campus universitar – e liniște. Arhitectura este aceea cunoscută, reprodusă la nivelul tuturor „bazelor de tineret" din țară, patronate de Nicu Ceaușescu. Și apartamentul meu, „de protocol", e ca frumoasa din pădurea adormită, așteptîndu-și parcă, încremenit, proprietarul, pe tovarășu' Nicu, care nu a călcat niciodată pe aici. Pentru ceea ce sunt, de regulă, căminele studențești la noi, nu este însă rău de loc. Iar restul „bazei materiale" a tinerei universități de provincie este de-a dreptul uluitor. Tot ceea ce a avut mai mîndru Partidul, înainte, a fost anexat, iar „regimurile" succesive de după '89 și-au adus și ele obolul lor feciorelnicei universități. În prezent, toți reprezentanții fostelor, prezentei și viitoarelor puteri locale se regăsesc, uniți în cuget și simțiri, în sînul aceleiași universități, pe care continuă să o înzestreze cu dragoste părintească. Drept care micuța răsfățată arată mîndră-n toate cele. Vreo doi-trei venerabili profesori de la București s-au refugiat și ei de zarva din capitală la același sîn primitor. În secret și pe moment cel puțin, îi invidiez sincer.

Către prînz mă amestec și eu în micul și selectul nostru grup. Un cortegiu de mașini noi și lucioase – tot ale universității, ne explică cineva cu mîndrie – ne duce la o mănăstire din împrejurimi, să ne punem la cale sufletul și trupul pentru runda de după-masă a discuțiilor. La poarta lăcașului sfînt ne ajunge din urmă și primarul comunei, într-un Mercedes nou-nouț. *Dînsul a aranjat masa. Știți, are niște obligații față de noi, că vrea să-și bage fata la universitate* – îmi explică cineva, confidențial. În timp ce noi degustăm un vin mănăstiresc, primarul, supărat că nu a reușit să-și înregistreze Mercedesul, îl roagă pe stareț să-i aghesmuiască mașinuța urmărită de ghinion. Lîngă mine, un înalt funcționar european în domeniul justiției, își dă cu părerea, cînd vine vorba despre soarta României, că o să mai avem ceva de așteptat la porțile Europei. Argumentul său este neașteptat, dar subtil: *De vreme ce nici una dintre mașinile Ministerului de Justiție care ne-a dus în aceste două săptămîni prin țară nu a respectat legile circulației, înseamnă că mai aveți de muncit...*

Pînă seara, colaborarea internațională este perfectată. În provincie, de la *sindrofia* la *simposion* nu este decît un pas. Mă întreb dacă să mă întristez sau dacă, în fond, lucrurile trebuie luate ca o oportunitate și folosite ca atare, așa cum pare să considere un mai tînăr coleg, revenit după ani de la o universitate occidentală pentru a se investi intelectual în acest tîrg de provincie.

La ieșirea din urbe, pe drumul de întoarcere la București, trecem pe sub un panou publicitar uriaș: *Cristos a înviat! Uniți, pentru România Europeană!*

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Reconciliere națională

În etapa înjghebării sale, dictatura stalinistă se impunea desfășurînd o represiune crîncenă, prezentată drept luptă de clasă. Retorica puterii excludea pe atunci expresii ca „reconciliere națională" și chiar „națiune". Anii au trecut, situația s-a schimbat, iar împreună cu ea și discursul oficial. Lupta de clasă a fost uitată ca și cum nici nu ar fi avut loc, poziția ei centrală nefiind preluată însă de reconcilierea națională, ci de referirea obsedantă la „unitatea întregii națiuni". Stalinismul este o societate perfectă, iar omogenitatea ei, pentru a fi așijderea perfectă, nu se poate afirma decît ca unanimitate.

Tot filfiind drapelul unanimității, dictatura a izbutit să despartă națiunea în două tabere a căror încleștare s-a soldat cu peste o mie de morți. Așa s-a trezit națiunea proiectată în tranziție, ale cărei amăgitoare făgăduințe prefigurau viitoarele campanii electorale. Una dintre aceste făgăduințe neținute a fost – și continuă să fie – reconcilierea națională pe care tranziția ne permite să o numim, dar nu să o dobîndim. Pe parcursul primului său deceniu, epoca plasează în fruntea treburilor publice doi bărbați cu carte, a căror aprigă învrăjbire nu îi împiedică să promită reconcilierea națională declarînd la unison: „Voi fi un președinte al tuturor românilor" – deși pe nici unul nu îl doriseră toți românii.

Actualul locatar al Cotrocenilor, reinstalat parcă din obișnuință în cochetul palat, pare încă și mai dăruit reconcilierii naționale decît în precedentele sale mandate. Inițiativele în această direcție nu contenesc: înțelegere cu opoziția democratică; pact social cu sindicatele; convergență UDMR-PRM în exploziva problemă a bugetului; suplici către NATO compuse în devălmășie la Snagov; domolirea conflictului dintre proprietari și chiriași prin frustrarea ambelor părți; absolvirea de pedeapsă a celor doi generali condamnați, concomitent cu promovarea în funcții cheie a unor foști generali de Securitate; înlocuirea dîrzeniei republicane cu zîmbetele deferente adresate fostului rege; și, în sfîrșit, transfigurarea fostului organizator suprem al educației ateist-științifice în cel mai temeinic stîlp al ortodoxiei, care adresează creștinilor din spațiul mioritic un mesaj prezidențialo-pascal în premieră absolută, mărturisind smerit nației cum a postit în săptămîna mare, care își face semnul crucii cu o frenezie egalată numai de fostul său locotenent din decembrie '89 (nesigurul președinte al PD), cel dintîi căruia Patriarhul îi aprinde lumînarea în noaptea învierii fără a evita indiscreția camerelor TV – evoluție care l-ar duce direct în brațele călugărului Vasile dacă, din motive ușor de înțeles, acesta nu ar fi devenit indisponibil.

Reconcilierea națională se înfăptuiește astfel odată cu reîntoarcerea președintelui către cele sfinte după șapte decenii de ateism militant. ▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Datele personale

Se vorbește la noi de cîtăva vreme despre accesul la informațiile publice și despre secretul de stat, iar instituția fostei Securități „face prima pagină" a ziarelor. Mi se pare că în dezbaterea publică a acestor probleme predomină – ca și în alte împrejurări – o anume privire „colectivistă"; argumentele și contraargumentele se referă mai ales la nivelul *social*: cutare lege e bună sau e proastă pentru *societate*, identificarea foștilor informatori ai Securității e necesară/nu e necesară pentru că *opinia publică* este/nu este interesată de adevăr ș.a.m.d. Cu alte cuvinte, a comunica sau a nu comunica în public anumite informații este un act care privește societatea în ansamblu, lucru cu care nu putem să nu fim de acord. Am impresia însă că adesea este uitat *individul*. Sau, în orice caz, este considerat subînțeles și, prin urmare, precizarea implicațiilor pe care o lege sau o problemă le are asupra sa le poate părea unora inutilă. Or, după decenii de colectivism comunist, nu mi se pare niciodată prea mult să accentuezi identitatea individuală și valorile pe care le presupune. În definitiv, poate fi perfect adevărat că opinia publică și societatea românească în ansamblu au alte griji, sînt preocupate de prezent și de viitor. Dar suferința provocată de poliția politică a fost individuală, așa că fiecare victimă are dreptul să cunoască rădăcinile acestei suferințe. Iar societatea, pentru a deveni cu adevărat o societate compusă din cetățeni, are datoria de a respecta trecutul fiecărei victime și de a-și asuma, măcar simbolic, în deplină toleranță, voința unuia/unora dintre membrii săi de a face cunoscute datele concrete ale acestui trecut.

Pe de altă parte, în expunerea de motive care precede legile privind accesul la informații, unul dintre argumentele des invocate este necesitatea adaptării la legislația europeană. Argumentul este, desigur, întru totul valabil, și orice cetățean responsabil dorește ca armonizarea legislativă să devină cît mai curînd o realitate. Dar în Europa există și reglementări foarte precise cu privire la individ și la protecția datelor personale. În această lume nebună a comunicării fără frontiere, omul occidental vrea să-și păstreze dreptul la viața privată – ceea ce nu mai e chiar atît de ușor în zilele noastre. În primul rînd pentru că tehnologia electronică permite nu doar punerea în legătură a oamenilor, dar și supravegherea lor (prin sisteme de televiziune cu circuit închis plasate în instituții, întreprinderi, magazine ori alte locuri publice, prin interceptarea convorbirilor telefonice și a corespondenței electronice – vezi scandalul „Echelon" etc.). Cei care utilizează Internetul știu că, pentru a-ți proteja calculatorul (deci, pe tine însuți!) de intruziuni ale *hacker*-ilor sau ale negustorilor electronici în căutare de clienți, ai de executat complicate operațiuni tehnice și de respectat un decalog vecin cu paranoia. Dar nu e vorba numai de atît. Legile pentru protejarea vieții private interzic autorităților, întreprinderilor, instituțiilor să facă publice datele privind domiciliul, veniturile, starea materială ori starea de sănătate a cetățenilor. Conform acelorași legi, angajatorii n-au voie să facă investigații asupra opiniilor politice, religioase sau sindicale, asupra orientării sexuale ori a apartenenței la asociații sau organizații civice, ca și asupra altor fapte nerelevante pentru evaluarea atitudinii profesionale a angajaților.

Să mai amintesc că, la noi, de la anunțurile de mică publicitate pînă la campaniile de presă, spațiul public e plin de mesaje care încalcă asemenea reguli? Nici nu îndrăznesc să mă gîndesc la ziua cînd, în numele armonizării legislative cu Europa sau al bunului-simț, reglementările pentru protecția datelor personale vor mai reteza, poate, ceva din pofta de scandal care plutește, prin forțe proprii sau împinsă de la spate, peste fruntea preocupată de prezent și de viitor a „societății românești". ▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Cehii și „rezistența prin cultură"

Am primit nu demult un studiu editat la Praga de Centrul francez de cercetare în științe sociale, studiu ce se ocupă de „Revistele culturale cehe *samizdat* (1968-1989): mizele unei «culturi paralele»". Autoarea, Anne Madelain, a frecventat, în 1994-1995, seminarul pe care îl conduceam la INALCO și unde mă ocupam de cenzura comunistă în țările est-europene. Anne Madelain, pasionată de cultura cehă, stătuse deja la Praga vreo doi ani și pregătea o teză cu Jacques Leenhardt la École des Hautes Études en Sciences Sociales. La seminarul meu a prezentat o excelentă lucrare despre *Cheia viselor*, romanul lui Ludvik Vaculik. Figură marcantă a „Primăverii de la Praga", Vakulik a fost, începînd din 1970, interzis. Ca atîția alți intelectuali, scriitori și ziariști cehi, a fost șomer sau, în cel mai bun caz, obligat să exercite munci manuale ocazionale. În 1973 și-a „înființat" propria editură *samizdat*, Petlice, care va continua să existe pînă în 1989. Acolo și-a publicat, în 1977, *Cheia viselor*, ce va cunoaște două reeditări (!), la alte edituri *samizdat*, în 1983 și în 1985. Într-un text (tot *samizdat*, firește) din acei ani, Havel considera cartea lui Vakulik drept textul cel mai discutat în mediile intelectuale cehe. L-am citit în versiunea franceză (a apărut la Actes Sud în 1989) și teamă mi-e că acestă extraordinară carte nu va fi niciodată tradusă în românește, în lipsa unui (parcă așa se spune) „public-țintă"...

Dar să revin la studiul realizat de Anne Madelain, sistematic și plin de observații pătrunzătoare. Autoarea constată, spre exemplu, discrepanța enormă dintre mijloacele de care dispunea literatura cehă „paralelă" (tirajele erau, firește, infime) și legitimitatea pe care o dobîndise în Occident înainte de 1989; dintre autorii cehi traduși în Franța în anii '80, doar doi – Bohumil Hrabal și Jaroslav Seifert – erau tipăriți de edițiile oficiale, toți ceilalți fiind scriitori editați în *samizdat*. Cercetătoarea franceză a beneficiat, la Praga, de condiții de lucru favorabile. Există o bibliotecă, LIBRI PROHIBITI, ce reunește scrierile cenzurate de regimul comunist cehoslovac între 1948 și 1989, producția *samizdat* (cărți, reviste, diverse tracturi și manifeste etc.) precum și publicațiile exilului. Cifrele sînt impresionante: fondul bibliotecii cuprinde 260 de titluri de periodice *samizdat* (numai în limba cehă) și patru mii de titluri de cărți, la care se adaugă un mare număr de volume și de reviste apărute în exil. Sigur, în cazul tipăriturilor clandestine prima condiție este de a li se asigura o circulație minimală; e ceea ce par a fi reușit reviste ca *Spektrum*, *Vokno*, *Obsah*, *Host* sau *Revolver revue*. În 1987, reapar în *samizdat Lidové noviny* (ex-*Literaturni noviny)*, titlul revistei fostei Uniuni a Scriitorilor, desființată în 1970. Un an mai tîrziu, se înregistrează nu mai puțin de 87 publicații clandestine; „revoluția de catifea" este aproape... N-au lipsit nici revistele specializate (filosofie, psihanaliză, istorie, politologie) scoase de foști universitari, excluși din învățămînt. Dintre edituri, se remarcă *Expedice*, fondată în 1975 de Václav și Olga Havel, apoi *Ceská expedice*, *Popelnice*, *Kvart* etc. Toate aceste informații, arată Anne Madelain, trebuie utilizate cu prudență. Cele mai multe întreprinderi sînt pur artizanale iar difuzarea textelor se reducea, în genere, la un cerc extrem de restrîns. Alteori, însă, constituirea unor grupuri care funcționează ca niște adevărate rețele de difuzare atestă indubitabil voința de a crea un spațiu de comunicare între creator și publicul eventual. Fractura cîmpului cultural este evidentă; pe de o parte – scriitorii autorizați să publice, pe de alta – scriitorii interzișii. Reflecția critică își găsește adăpost în rețelele paralele, acolo unde e nevoie de un plus de originalitate și de inventivitate, tocmai pentru a depăși angoasa creată de inexistența unui public „real".

De aici, opinează Anne Madelain, formula atît de neobișnuită a unei cărți precum *Cheia viselor*, unde Vaculik imaginează reacțiile lectorilor săi potențiali (prieteni, „lucrători" din Poliție și Securitate, cititori din străinătate etc.). „Scrie despre ceea ce te împiedică să scrii", aceasta e tema profundă a cărții, formulată chiar de romancier. ▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Despre instituţii (IV)

– echilibru şi construcţie instituţională –

Începeam acum o lună de zile „serialul" dedicat instituţiilor vorbind despre principul *checks and balances* care străbate întreaga arhitectură instituţională a statului de drept american. Acest principiu, cel puţin în a doua lui parte, vrea să spună că pentru orice instituţie purtătoare de autoritate există o alta „egală şi de semn contrar", ca să vorbim ca în fizica pe care toţi am învăţat-o în liceu. Această echilibrare are, înainte de toate, rostul de a nu permite nici unei instituţii să monopolizeze o anumită putere şi, la limită, să dispună discreţionar de ea. Încă Montesquieu cînd vorbea despre separaţia puterilor în stat, gîndea deopotrivă la independenţa unei puteri faţă de celelalte, dar şi la relaţia dintre ele, mai exact, la felul în care cele trei puteri clasice (legislativul, executivul şi puterea judecătorească) se controlează şi se echilibrează între ele.

Dacă în ceea ce priveşte celelate probleme esenţiale pe care identitatea unei instituţii le presupune (i.e. cu ce se ocupă şi cine o controlează) răspunsurile nu sînt prea greu de dat şi soluţiile pot fi, teoretic vorbind, la îndemîna oricui, problema „echilibrării" instituţiei este cea care reclamă pricepere şi înţelepciune. În orice sistem de guvernămînt, instituţiile, pe lîngă vocaţia lor normală, administrativă, au şi o puternică încărcătură politică. Legislatorul, cel care înfiinţează şi desfiinţează instituţii publice este, la rîndul său, purtatorul unei voinţe politice, adică a unei *voinţe conjuncturale*, a unei voinţe care se schimbă după cum o cer împrejurările politice şi raporturile de putere de la un moment dat, a unei voinţe care aduce mai mult a capriciu. De altfel, pentru mulţi specialişti în ştiinţe politice, însăşi noţiunea de instituţie este o categorie a ştiinţei politice pentru că, fie ea instituţie a administraţiei, socială, culturală sau economică, instituţia depinde în mod esenţial de raporturile de putere în societatea în care funcţionează. Pretenţia acestor autori nu este deloc lipsită de legitimitate. Prin urmare, încărcătura politică a fiecărei instituţii generează o puternică determinare conjuncturală a arhitecturii instituţionale a unei societăţi şi, prin aceasta, o serioasă precaritate a acelei temelii instituţionale pe care se clădeşte orice societate şi pe care Rawls o denumea *„the basic structure of a society"*. La o primă vedere, această concluzie, contravine convingerii conservatorilor de extracţie clasică care, alături de maestrul lor Edmund Burke, văd linia de continuitate a oricărei societăţi în instituţii, mai degrabă decît în stat. În realitate, ceea ce se schimbă ca urmare a modificărilor survenite în raporturile de putere nu sînt instituţiile ca atare, instituţiile în esenţa lor, instituţiile *în sine*, ci raporturile dintre ele; echilibrul sau dezechilibrul lor se desenează altfel. Un nou legislator, rezultat al unei noi combinaţii politice, nu va schimba complet instituţiile, ci le va reaşeza în ecuaţia supra-structurii statale conform voinţei sale politice. De aceea problema echilibrului instituţiilor este extrem de delicată, pentru că ea exprimă şi, mai mult, susţine o anume gîndire politică.

Problema coerenţei demersului politic românesc rămîne deschisă şi nu vreau să mă opresc acum pe larg asupra ei. Nu fac decît să menţionez un factor, poate important, care îngreunează aşezarea echilibrată a sistemului nostru instituţional. Un alt factor de dezechilibru este ignorarea problemei. E banal, dar trebuie spus răspicat că nu poţi echilibra un sistem instituţional dacă nici măcar nu te gîndeşti la asta. Şi, în plus, trebuie spus la fel de clar că sistemul instituţional al unei societăţi evoluează natural nu către echilibru ci către disoluţie. Deci, a nu-ţi pune problema echilibrului între instituţii echivalează cu a lăsa răul/Leviathanul să lucreze. În mod natural, instituţiile se „confruntă" între ele, încercînd fiecare să dobîndească cît mai multă putere şi cît mai mult prestigiu. Această confruntare se joacă în diverse moduri şi are forme de manifestare care merg, de pildă, de la competiţia psiho-caracteriologică dintre şefii instituţiilor pînă la „sabotarea" reciprocă. Tocmai acest gen de competiţie distructivă nu trebuie permis între instituţii şi tocmai de aceea echilibrul trebuie păstrat în contextul separării.

Dezvoltarea instituţiilor statului nostru de drept este anevoioasă din multe motive – despre unele dintre aceste motive am vorbit de-a lungul vremii în acest colţ de pagină. Aceste motive se pot înşira de la rea-credinţă la prostie şi de la neatenţie la neştiinţă. Ignorarea problemei echilibrului instituţiilor noastre se plasează în a două categorie enunţată mai sus: undeva între neatenţie şi neştiinţă. Cred că a sosit momentul să radiografiem statul nostru şi instituţiile sale şi sub acest aspect.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Mai stau un pic şi plec

Dacă omul a rămas cel mai preţios capital, de ce să nu-l investim acolo unde produce mai mult – în Vest?

La Aeroportul Otopeni nu-i chip să-i mai deosebeşti pe cei care pleacă *de tot* de cei care n-au altă treabă decît vreun congres sau delegaţie. Pe vremuri, în acest purgatoriu al raiului capitalist, cel care pleca era condus de o echipă completă de rude, toate cu lacrimi în ochi şi gîndul la pachetele ce – sigur – aveau să vină. Nu-i vorbă, şi plecarea era atunci, cum se spunea, *definitivă*. Omul care lua decizia rupea toate punţile în spatele lui. Patria îl ajuta şi ea să se despartă în relaţii cît se poate de reci, după cîţiva ani de rugăminţi şi scrisori la Europa Liberă.

Dar nu despre bătrînii emigraţi este vorba aici, ci despre cei care astăzi pleacă peste ocean cu aerul firesc al cuiva care trece strada să-şi cumpere un pachet de ţigări. E vorba de tinerii care învaţă carte gratis în România şi se duc să muncească pe bani în altă parte. Săptămîna trecută, doamna Andronescu, ministru al Învăţămîntului le-a făcut socoteala: statul cheltuieşte pentru cariera lor 40 de milioane de dolari. Practic, spune doamna ministru, „sînt bani cu care România participă la efortul de dezvoltare al firmelor la care ei se duc să lucreze". Absolut adevărat. Dar ce e de făcut? Doamna Andronescu nu merge atît de departe încît să spună lucrurilor pe nume: vrem banii înapoi!

E o decizie dificilă, odată ce ideea nu ar fi originală – preşedintele de dinainte de '89 a fost primul care să vrea să le ceară banii de şcoală celor care plecau. Numai că atunci robinetul doar picura, în vreme ce astăzi el e deschis larg: mai bine de jumătate din cei care termină facultăţi cu profil informatic pleacă din ţară, şi de obicei nu se întorc.

Şi totuşi, pentru o ţară care se orientează forţat către exportul de materii prime, *producţia de absolvenţi pentru export ar trebui mai degrabă încurajată*. Nu trebuie să ne uităm la cît cheltuim pentru ei. Pe termen lung, un calcul simplu ne arată că e chiar rentabil: un tînăr înalt calificat îşi poate permite să trimită acasă măcar 100 de dolari pe lună părinţilor. E deja mai mult decît ar fi cîştigat (produs) el aici. 100 de mii de tineri exportaţi, calificaţi în IT, construcţii de maşini sau medicină pot aduce anual, pînă la capătul vieţii lor productive mai bine de 120 de milioane de dolari. Lucru pe care, în acest moment, nu-l reuşeşte nici un colectiv de oameni ai muncii care lucrează disciplinat şi cu simţ de răspundere în ţara lui de baştină (dacă aţi ajuns pînă aici, recomand fredonarea primei strofe din *Tricolorul)*. În plus, sînt bani care intră în ţară fără să fie nevoie de import de gaze naturale sau cine ştie ce metale rare: industria aceasta nu consumă decît un mizer salariu plătit profesorilor care lucrează pentru export. E, de fapt, un fel de *lohn* universitar. Cu avantajul că n-ai să vezi niciodată sindicatul emigranţilor blocînd şoseaua care duce la aeroport.

Acum, sigur că nu numai banii contează. Însă prezenţa acestor cetăţeni acasă ar putea crea mai multe probleme decît lipsa lor. Atît la locul de muncă (unde incompetenţii s-ar chinui ceva să le ia locul), cît şi la urne (poţi să ştii dacă, sătui să piardă vremea, n-ar vota cu Nebunu'?).

Cu o generaţie de emigranţi în urmă, în loc de „La revedere" se spunea „Am ales libertatea". Astăzi, cînd libertatea ne-a ales şi pe noi, descoperim cu surprindere că ea nu înseamnă acelaşi lucru pentru toţi. Să-i dăm cuvîntul fictivului domn Mihăilescu, absolvent de *mate* în România, în prezent asistent la Princeton.

„Într-o ţară în care aproape totul merge prost, raţiunea nu acceptă decît două alegeri: să pleci sau să încerci să schimbi ceva. Orice altă atitudine iese din firescul condiţiei umane (varianta *sapiens sapiens)* şi intră veselă în manualele de boli psihice individuale sau colective (daţi mai puţină depresie dom'le, să ajungă la toată lumea !...)".

Aşa că, să-i condamnăm pe cei care pleacă? E ca şi cum ne-am supăra pe nea Jean Păduroiu, singurul supravieţuitor în teribilul incendiu care i-a cuprins gospodăria, ucigînd toate găinile şi porcul. Spre norocul lui, nea Jean era, ca de obicei, la birt.

▲

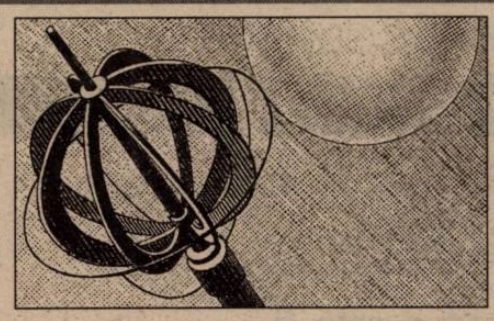

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

La Quebec

Proiectul unei zone pan-americane de liber-schimb pentru 800 de milioane de consumatori din 34 de ţări ale continentului, din Alaska pînă în Argentina, are de ce să înflăcăreze şi de ce să indigneze. Reuniunea de la sfîrşitul săptămînii trecute de la Quebec nu şi-a propus nici un acord concret, ci doar cartografierea condiţiilor pentru eventualele tratative din 2004. Iniţiativa nu e nouă, a fost lansată de Clinton în 1994, dar discuţiile serioase au pornit abia în urmă cu doi ani, cînd s-a alcătuit un Comitet al negociatorilor. În lumea tot mai complicată a blocurilor comerciale continentale, nu e clar dacă reglementările acestui viitor nou gigant vor facilita relaţiile comerciale sau, dimpotrivă, vor materializa tentaţiile izolaţioniste, de retragere pe propriul continent, ale noii administraţii de la Washington. „America Latină este singurul loc care îi place într-adevăr lui Bush", observă probabil cu îndreptăţire Simon Reich, directorul Institutului Regal de Cercetări pentru afaceri internaţionale de la Londra. Ca guvernator al Texasului, Bush jr. a trăit experienţa relaţiilor externe doar cu Mexicul vecin şi nimic din ce a spus sau a făcut pînă acum nu-l arată amator să extindă această experienţă. Pentru celelalte puteri comerciale, perspectiva consolidării unui asemenea gigant nu este indiferentă: înlăturarea barierelor comerciale între un grup de ţări are ca efect zăvorîrea acestor bariere în faţa celorlalţi.

Blocurile comerciale din Europa şi Asia (Uniunea Europeană şi ASEAN) nu privesc cu prea multă bunăvoinţă proiectul administraţiei Bush. Pe de altă parte, nici ţările vizate nu văd doar binefaceri în prioritătile Statelor Unite: regulile comune pentru ţări cu performanţe economice atît de diferite, cum sînt cele din America Latină între ele şi toate faţă de Statele Unite, vor favoriza în cele din urmă pe cel mai bogat. Produsul intern brut al SUA este de 75% din produsul intern cumulat al tuturor celor 34 de ţări reprezentate la Quebec. Desigur, în aceste condiţii egalitatea de tratament pare o ficţiune. Dar, susţin partizanii noii zone, comerţul ţărilor din America Latină este oricum dependent de SUA, moneda multora dintre ele este legată de dolar şi e preferabil să existe mecanisme pregătite să facă faţă crizelor decît să se acţioneze sub ameninţarea colapsului economic. Dar nu va fi colapsul economic provocat tocmai de înlăturarea barierelor comerciale? Se pierd locuri de muncă, se neglijează problemele de mediu, pentru a face faţă concurenţei, legislaţia socială este încălcată. Liberul schimb este profitabil cînd nivelul de dezvoltare al participanţilor este comparabil, spun adversarii dinamicii mondializării. Liberul schimb facilitează dezvoltarea, răspund partizanii săi.

Avantajul economic nu este indiferent pentru sfera politicii. Brazilia, care prin dimensiuni şi nivel de dezvoltare este îndreptăţită să spere la rolul de lider continental, nu ar vrea să cedeze acest rol Statelor Unite şi astfel se explică de ce diplomaţii ei fără a se opune tranşant proiectului, îl consideră prematur. Unul dintre ei, nici nu mai face parte din corpul diplomatic după ce a declarat că totul nu este decît împlinirea visului protecţionist nord-american.

Alarma provocată de conferinţa de la Quebec împinge alte puteri economice la acţiune: Australia şi Noua Zeelandă, Chile şi Mexic, Taiwan şi Singapore se grăbesc să încheie acorduri bilaterale. Rivalităţile între zonele de liber-schimb existente deja, între puterile dominante din aceste zone, evoluează în direcţii diferite, încercînd să limiteze supremaţia SUA. Există deci şi la tratativele din saloane rime pentru zgomotoasele proteste de pe străzile care însoţesc, din 1999, de la Seattle, toate tentativele de reorganizare a comerţului mondial. Se pare că organizarea transfrontalieră a protestatarilor este fără reproş şi deocamdată nu se pune problema cine are supremaţia în lupta împotriva şarjelor poliţieneşti şi a gazelor lacrimogene. Sindicatele susţin financiar mişcările studenţeşti, iar internaţionala indignaţilor este deosebit de ingenioasă şi talentată în elaborarea spectacolului contestaţiei. Paradoxul acestor mişcări este că nici una nu este suficient de semnificativă pe plan naţional pentru a crea dificultăţi concrete unui guvern anume, ele sînt vizibile doar la marile întîlniri ale mondializării, globalizării şi ale altor diavoli, legitimînd astfel existenţa lor terestră.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Politica externă

În zilele noastre, politica externă se face peste tot, nu doar în Quebec City. La Walmart, aproape totul este *made in China*. Dacă chinezii nu vor să returneze avionul de spionaj american, nu avem decît să încetăm de a mai cumpăra de la Walmart. Unii cred că nu ar trebui să spionăm China. Ce vor să spună? China este foarte interesantă. Ne face plăcere să o spionăm. În plus, toate măruntaiele aparatelor noastre casnice ne spionează pe noi, în beneficiul Chinei. În miez de noapte, cînd te trezeşti cu sudorile curgînd pe tine, convins că ursuleţul de pluş se holbează la tine, nu te mai agita: chiar se holbează. *Chip*-ul lui zumzăind îţi *download*-ează creierul şi îl transmite la Cartierul General al Urşilor, situat în periferiile Shanghaiului.

Nimeni nu se poate feri de spioni. Misionarii baptişti, doborîţi cu avion cu tot deasupra Amazonului, au fost luaţi drept traficanţi de droguri de către un avion american de spionaj. Numai comuniştii, care credeau că „religia este opiumul popoarelor", ar fi putut face o astfel de greşeală. Or fi spionii noştri comuniştii? Dar parcă mai poţi spune, în zilele noastre, cine ce este? Şi, oare, or mai fi rămas comuniştii? Răspunsul este, evident, nu. A trecut mult de cînd spionii erau ideologizaţi. Ultimul mare spion pe care l-am prins, Hansen, intrase în afacere pentru bani, ca mai toţi înaintaşii lui, începînd cu anii '50.

În politica externă apăruse, înainte de izbucnirea Războiului Rece, o aberaţie numită Drepturile Omului. Suna promiţător şi s-a menţinut pînă cînd preşedintele Clinton „a decuplat politica externă" de aceste „drepturi ale omului" *jimmycartereşti*. De atunci, cuvîntul la modă este „liberul schimb". „Liberul schimb" este o Nirvana a spionilor. Companiile de marketing îi spionează pe americani, pe străini şi unele pe altele. Liberul schimb este încă şi mai liber pentru cei care au spionii cei mai buni. Şi nu o să fie cu adevărat liber pînă cînd nu vom şti, cu toţii, totul despre ceilalţi. Dar ziua aceea se apropie, în emisfera noastră şi în toate celelalte. Protestatari din Quebec, faceţi-vă bagajele şi luaţi drumul cosmosului. Intimitatea, controlul local şi „drepturile omului" nu mai sînt la modă pe acest glob globalizat. Daca vrei să ştii cît e ceasul, te uiţi la ceas şi vezi ce oră e la Moscova, la Beijing şi la New York şi priveşti fluxul de informaţii comerciale. Ideologia a murit, trăiască Piaţa.

Dar, dacă stăm să ne gîndim mai bine, lăsaţi baltă şi cosmosul. De acolo se pot scoate bani grei. Dacă Stalin ar şti că un tip pe nume Tito a zburat în cosmos la bordul unei rachete ruseşti, s-ar răsuci în mormînt. Poate. Căci cu mărunţişul ăla de douăzeci de milioane de dolari, decartat de Tito ca să devină primul turist spaţial, se poate cumpăra o grămadă de caviar. De ce se duce Tito în spaţiu? Ca să îi facem noi cu mîna, iar el să ne facă poze pe care să ni le poată vinde tot nouă. Ca dovadă că ne-a văzut şi că l-am văzut.

Şi pentru că veni vorba de turism, Terre Haute, Indiana se pregăteşte sufleteşte şi antreprenorial pentru executarea lui Timothy McVeigh. McVeigh a fost un terorist local, dar execuţia lui este un eveniment de media şi marketing de anvergură internaţională. Şoimii *kitsch*-ului se îndreaptă deja în masă către oraş. S-au pus deja în vînzare tricouri inscripţionate. Şi este în logica lucrurilor, dacă ţinem cont că majoritatea acestor scarande turistice sînt fabricate în China, ţară care execută un număr mare de cetăţeni ale căror organe sînt vîndute de îndată.

„Nu avem nici un control asupra mărfurilor vîndute", a declarat primăriţa din Terre Haute referindu-se la întreprinzătorii care îşi importă (sau nu) mărfurile. După care a adăugat: „Le putem cere numai să fie de bun gust". Foarte rezonabil.

Să-i întrebăm pe arbitrii modei de lux. Spionii lor se îmbracă întotdeauna foarte bine.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

România după Hagi

Oare ce-ar fi fotbalul fără amintiri?

La cinci minute după fluierul final al Galei, în liniştea nopţii, începusem să scriu despre Hagi. Ciudat: vreo două paragrafe crescuseră pe ecran din carnea negricioasă a literei virtuale, numai Hagi era cu totul absent din fraze. Botezat pe stadion în anii de glorie juna ai lui Oblemenco, prezent la meciul de debut al lui Zoltan Crişan, admirator declarat al lui Dudu Georgescu – singura *gheată de aur* din lume ce dădea golurile cu capul, şi el tot de aur –, pe deplin la curent cu subversivele anecdote legate de examenul de bacalaureat al lui Ilie Balaci şi, în fine, colportînd la rîndu-mi zvonurile teribile despre romanţul ce va fi existînd între Geolgău şi Nadia Comăneci prin primăvara lui '83, încercasem aşadar o frază despre Hagi şi, brusc, prin faţa ochilor îmi trecuseră batalioane de fotbalişti, fiecare cu povestea lui.

Poveşti pe care le-am reprimat, de frica singurei poveşti ce mă frămîntă şi mă face să rescriu paragraf după paragraf: atunci, în vara anului 1983, tînărul sprîncenat şi cu cărare pe mijloc, Gheorghe Hagi devenise deja student la Studii Economice la Craiova, semnase deja pentru „Universitatea", era aşteptat de către olteni precum mireasa-n prispă cînd – din considerente sportivo-studenţesco-politice – ceva s-a întîmplat şi Hagi a ajuns la Bucureşti. Clar de mi-ar fi că n-am dreptate şi tot aş spune-o: în echipa de atunci a „Universităţii", Hagi ar fi fost diamantul printre perle.

Dar n-a fost să fie; oricum, dincolo de subiectivele regrete, cariera ce avea să urmeze a devenit – prin muncă, talent cît cuprinde şi tonică încăpăţînare – cel mai de seamă capitol din istoria fotbalului nostru. Iată pentru ce retragerea lui Hagi, la miezul nopţii de 24 aprilie, a fost mai mult decît un eveniment sportiv. Nu numai fotbalul va fi altul fără Hagi, ci – dincolo de clişeele de rigoare, uşor de stîrnit în astfel de situaţii – şi România va fi alta.

De ce? Pentru că, performant şi exponenţial atît în anii de agonie ai comunismului cît şi în cei de gîngurit ai libertăţii, Hagi a fost un exemplu de continuitate asupra căruia – lucru rar – am căzut de acord cu toţii. O continuitate care, nedisputată precum altele, a încîntat. Parte din viaţa noastră timp de două decenii, efigie emblematică a reprezentărilor noastre comune privind viaţa cotidiană sau – pentru cei mai pretenţioşi – „identitatea naţională", Hagi a cucerit prin multe; pe lîngă cele pur sportive, mai era şi timiditatea lui, sau neîndemînarea lui în ale mondenităţilor, netrucată şi nemascată. Luat cu arcanul la oaste pentru a învinge Ungaria sau, din contră, invitat să stea pe margine la meciul cu Italia – şi una şi alta pentru *victoria, bucuria* şi *demnitatea naţiunii* –, Hagi a fost, cu siguranţă, fotbalist de geniu; dar tot el a mai fost şi varianta optimă a mediei noastre: cîte ceva, adică, din nervii noştri, din mărinimiile noastre, din gafele noastre, din supărările, din răbufnirile dar şi din candorile noastre. Capabil să ia apărarea, cu duritătăţi stîngace dar omeneşti, concetăţeanului pe care mulţi dintre români îl numeau – cu duioşie sau cu maliţie – *beizadeaua*; capabil apoi să strige, nervos la propriu, „Bă, am merita să ne faceţi statuie!". Încerc să-mi imaginez cine alcineva, pus în aceste două ipostaze, nu ar fi devenit greţos de-a dreptul.

Nu şi Hagi. Tocmai pentru că era Hagi.

Iar cei ce într-adevăr l-au stimat pînă în ultimul minut 90 pe acest băiat nepereche îi vor dori, cred, să aibă puterea de a se dezbăra grabnic de zaţul lipicios şi toxic al complimentelor venite de la profesionişti ai hagiografiilor atee, al „imnurilor" în ritm de manea demne de birtul încăpător al celor ce vorbind despre Hagi se laudă pre ei.

Hagi a fost, prin munca lui, o poveste frumoasă de reuşită românească. Să-l ajutăm să rămînă la fel, ferindu-l de cioclii indemni ai unor astfel de ocazii, cei sub al căror sărut carnea cade putredă, iar victoria devine, inevitabil, catastrofă.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Niscaiva filosofie *in vivo*

Dacă ar trebui cuiva să i se dea onoruri mai dihai decît oricărui mare filosof existenţialist, cu siguranţă că acel cineva n-ar putea fi să fie altul decît Înălţimea Sa Anton Pavlovici. Mie, de exemplu, cel mai mult îmi place cum anume se petrece povestea filozofică atunci cînd în zemstva cutare, pe uliţele tîrgului X, pe seară, pătrunde ca din senin regimentul de cavalerie din N.; aşa îi spune Înălţimea Sa: „regimentul de cavalerie din N." care „s-a cartiruit", în amurg, în tîrgul X. şi multă zarvă a stîrnit între doamnele orăşelului. Acu', dacă am fi sinceri cu noi înşine, şi dacă am fi cu adevărat animaţi de o dreaptă şi binevenită smerenie, ar fi corect şi moral să recunoaştem că noi, urmaşii Excelenţei Sale – în calitatea noastră de simţiri reci, harfe zdrobite – nu din realitate ne inspirăm şi că, în ce ne priveşte, sîntem conştienţi pînă la durere şi pînă la deplina asumare a stării de ratat într-ale creaţiei că, vorba cunoscuţilor telquelişti, în dosul textului nostru nu se află viaţa, ci un alt text. Şi ca să nu vorbim *in vitro* (adică doar filozofic), eu zic să vorbim prozastic (adică *in vivo*).

Păi, iată ce spune Înălţimea Sa Anton Pavlovici: povesteşte cum vine regimentul de cavalerie din N. şi, pe urmă, cum cucoanele din orăşelul X. „îşi lăsară tingirile cu dulceaţă pe foc şi, uitînd că erau nepieptănate şi numai în capot, ieşiră grăbite pe la porţi". Şi ce fac dumnealor? Păi, ne spune Înălţimea Sa Anton Pavlovici ce fac: respiră greu şi tremură de emoţie ascultînd (desigur „fără să se mai sature") sunetele marşului militar. Vreţi transfigurare, vreţi katharsis; le aveţi pe amîndouă în următoarea frază: „Dacă te-ai fi uitat la feţele lor palide şi înfrigurate, ţi-ai fi închipuit că marşul acela venea de-a dreptul din cer, nu din goarnele soldaţilor". Şi tot în lumea aceasta apare şi personajul negativ: Răul, adîncul fără cuprins al absurdului celui modern, prototipul înfrîngerii ontologice, cauza dintîi a vieţii noastre ca revoltă în genunchi, vorba camusiană. Arhetipul cu pricina este „accizarul Kiril Petrovici Şalikov" care se plimbă şi el printre soţii doamnelor la vremea cînd, în aceeaşi seară, s-a organizat balul. Înfăţişarea lui, pe dinăuntru şi pe dinafară, este tipică misiei sale de ilustrare filosofică *in vivo*: Kiril Petrovici este „un ins mărginit şi veninos, veşnic beat, cu capul mare tuns chilug şi cu buzele groase, răsfrînte. Pe vremuri urmase universitatea. Îi citise pe Pisarev şi pe Dobroliubov, cîntase, dar acum, cum spunea el singur, nu era decît un funcţionar cu grad de asesor de colegiu, şi atîta tot!"

Sigur că se cuvine să ne întrebăm ce face Răul; cum se manifestă el în lume? La această întrebare desigur că tot (cine altcineva?) Înălţimea Sa ne luminează. Iată ce face Răul: „stă rezemat de tocul uşii şi se uită înciudat la nevastă-sa Anna Pavlovna". Prin capul lui umblă idei multe, îşi urmăreşte consoarta care dansa „fără odihnă, lăsîndu-se furată cu totul de beţia dansului". Desigur că ea a uitat de existenţa legiuitului soţ în vîrtejul dansului cu junii ofiţeri, şi pe cînd plutea dumneaei în ritmul mazurcii „îşi aducea aminte de trecut, de trecutul acela îndepărtat, cînd dansa la pension visînd o viaţă de lux, o viaţă de petreceri, încredinţată că o să se mărite, negreşit, cu un baron sau cu un prinţ." Desigur că Răul lumii (accizarul Kiril Petrovici Şalikov) este furios, „ia, te uită, ca mîine are patruzeci de ani şi se crede regina balului", murmură dumnealui pe cînd „stă rezemat de tocul uşii". Anna Pavlovna se întreţine cu un june ofiţer, îşi face vînt cu evantaiul, „îl priveşte galeş, printre gene" şi-i mărturiseşte cît de bine dansa la Petersburg, pe vremuri, cu prinţi şi baroni. Mai apoi, deodată, se petrece nenorocirea: Răul ontologic îi cere să vină acasă; „hai acasă, Aniuta", îi spune, şi dumneaei Anna Pavlovna, în primul moment, nu înţelege: „de ce aşa de devreme", şuieră încet ca să nu o audă cineva şi el o ameninţă cu scandalul public, aşa că renunţă Anna Pavlovna, nu are încotro, chiar dacă doamnele celelate o întreabă cum că de ce aşa degrabă merg ei acasă, şi accizarul Kiril Petrovici Şalikov răspunde în locul ei: „o doare capul", aşa le spune, şi zîmbesc amîndoi. Mai apoi, pe cînd merg ei aşa prin hudiţele tîrgului, în timp ce noroiul le clefăie sub botine, accizarul simte un nestăpînit sentiment de biruinţă.

Anna Pavlovna păşeşte, desigur alături, în noapte. Şi în timp ce merg ei unul lîngă altul, Înălţimea Sa Anton Pavlovici ne spune că deodată Anna Pavlovna „se trăsese la obraz, slăbise şi parcă îmbătrînise"; aşa ceva ne spune dumnealui, în chiar acele momente în care păşesc ei prin ploaia măruntă, pe uliţele desfundate ale tîrgului, pe cînd în spatele lor se mai aude o vreme orchestra cum umple întunericul nopţii cu „melodii, care mai de care mai pătimaşe şi mai săltăreţe".

▲

Texte şi opinii de: *Daniel BARBU (profesor univ.) ● Alfred BULAI (sociolog) ● Claude KARNOOUH (profesor univ.) ● Sofia IONESCU (neurochirurg) ● Nicolae MANOLESCU (critic şi istoric literar) ● Vasile MORAR (profesor univ.) ● Irina NICOLAU (scriitoare) ● Cezar PAUL-BĂDESCU ● Eugen VASILIU (jurist)*

Argument

*Pare de la sine înţeles că ţinem minte mai multe lucruri despre altul decît despre noi înşine: e avantajul privirii cuiva din afară. Dacă am mai şi fost de faţă la o împrejurare care îl implică pe celălalt, calitatea noastră de martor ne conferă dreptul unei memorii în afara oricărui dubiu, dar, adesea, e de ajuns numai să ne amintim ceea ce am auzit despre el şi-am pus cap la cap cu nişte păreri citite undeva, ca să fim încredinţaţi că ţinem minte adevărul despre un ins cunoscut sau necunoscut, asta nu prea mai contează. „Pe de rost" îi ţinem minte cu deosebire pe ceilalţi; în ce ne priveşte pare că sîntem făcuţi mai mult din uitări utile sau din amintiri de fericită excepţie, care ne evidenţiază superioritatea. Numai că şi ceilalţi ne ţin minte potrivit aceluiaşi mecanism. Memoria, singura noastră avere inalienabilă, devine astfel ceva ce se împarte tot timpul, iar faptul cît de îndreptăţiţi la „împărţire" sînt cei ce ne ţin minte într-un fel sau altul, de obicei în cheie neconvenabilă, interesează mai puţin. Poate că acesta e unul din motivele datorită căruia ne vine greu să ne despărţim de vechii prieteni: cum zicea un poet „cînd pleacă, prietenul duce cu el ridicolul tău", adică îţi confiscă exact ceea ce ai vrea să uiţi, ţinînd adînc îngropat în tine. Iar dacă sîntem prizonieri memoriei altora, pe care la rîndul nostru îi ţinem ostateci, cînd ne simţim cu adevărat liberi? A uita şi a fi uitat – să fie singurele noastre şanse de a ne păstra echilibrul şi buna părere despre sine? Ar fi ceva ce vine în contradicţie tocmai cu dorinţa profund omenească a fiecăruia – de a dura, de a fi ţinut minte de cei din jur, de a se ţine minte pe el însuşi, cît mai mult cu putinţă, în „întregimea personalităţii sale". Care ar fi soluţia potrivită de a păstra cumpăna între ce ţinem minte şi ce uităm, atît cît ne stă în putere şi nu sîntem încă modificaţi de suferinţă, de vîrstă, de indiferenţă? Parafrazînd o expresie cîndva celebră „cîtă luciditate, atîta dramă" (care nu mai este citată de la o vreme), am putea spune: cîtă memorie, atîta adevăr despre structura profundă a vieţii noastre. A ne accepta drama memoriei cu luciditate pare opţiunea cea mai la îndemînă: dar, o dată ajunşi aici, găsim astăzi două pretexte de-a amîna decizia. Primul, îl constituie nonşalanţa cu care persoane pe care le ştim aproape de-o viaţă ne vorbesc despre existenţa comună cu candori de extratereştri, atribuindu-şi acte de curaj, de patriotism ardent, de conştiinţă din care lipseşte ruşinea. Rămîne un mister motivul pentru care sînt convinşi că nimeni nu-i va contrazice sau, dacă asta o să se întîmple, oricum nu contează. Mister şi nu prea: ei ştiu, de fapt, că, în grade deosebite, mai toată lumea de după '89 îşi trăieşte memoria ca pe o „variantă de a fi" şi nu ca pe un adevăr de existenţă reală. Al doilea pretext consolator ce amînă hotărîrea noastră de a ne ţine minte „aşa cum am fost" – e că nici recunoaşterea lucrurilor neconvenabile, cîte sînt şi cum sînt în viaţa fiecăruia, n-a fost făcută întotdeauna cu smerenie ci, parcă, din excentricitate, practicînd mărturisirea ca un experiemnt, printre altele. „Coada" la memoria onestă, capabilă să ne asigure echilibrul între ceea ce ţinem minte şi ce uităm e singura la care ne-am vrea plasaţi cît mai în spate: să înceapă întîi alţii cu amintirile exacte şi obiective, nu-i nici o supărare, că nu ne aflăm printre cei dintîi, dimpotrivă. Dincolo de aparentul adăpost oferit de aceste pretexte, fiecare dintre noi se confruntă în singurătate cu situaţia în care „necruţătoare ca un bisturiu / mă spintecă memoria, de viu". Întrebarea rămîne mereu aceeaşi, oricît am ocoli: care memorie – a noastră sau a celorlalţi despre noi? (**T. C.**)*

Alfred BULAI

Memorie şi cultură

Un mic orăşel din Ardeal, în urmă cu ceva vreme, s-a confruntat peste noapte cu o problemă extrem de curioasă. Oamenii aveau, chiar în centrul oraşului, un pod foarte vechi. Nimeni nu îşi aducea aminte cînd şi mai ales cine l-a construit. Unii spuneau că ar fi vorba de nişte englezi, alţii de nişte nemţi. Oricum, nu mai trăia nimeni de pe vrema constructorilor frumosului edificiu. Iată însă că într-o bună zi, primăria primeşte o scrisoare de la o firmă englezească, care înştiinţa oficialităţile locale că, „începînd de la data...", podul cu pricina iese din garanţie şi că orice avarie nu mai cade în responsabilitatea constructorului. Fusese garantat pentru o sută de ani şi acum îi venise sorocul. Oficialităţile au fost într-un fel şocate. Primăria nu mai avea, probabil de multe decenii, nici un fel de acte privitoare la pod. Ba mai mult, nimeni nu avusese habar că acel pod este în garanţie, cum de altfel nu se ştia data exactă a construcţiei. Băieţii ăia de prin ţara soarelui apune, închipuiţi-vă, aveau o evidenţă precisă şi, absolut curios, ţinuseră minte că ne făcuseră acum o sută de ani un pod.

De curînd, în Parlament, s-a votat bugetul. Anul acesta s-a votat parcă mai repede decît în alţi ani. Asta şi pentru că nu prea s-au aceptat *ab initio* nici un fel de amendamente. Un lucru este însă amuzant. Oamenii răi de prin opoziţie, probabil mai mult ca să se distreze, printre amendamentele propuse au introdus şi unele care în esenţă fuseseră cu un an în urmă (de, pe alte vremuri!) propuse chiar de actualii guvernanţi. Ei bine, au fost respinse şi acestea cu brio. Se pare că, din nou, guvernanţii, tocmai cînd pot să facă ceea ce au declarat, uită ce au spus. Cam la fel au făcut şi cei dinnainte, nu este aşa? Nu am avut noi chipurile un contract? Ceva cu 15.000 de specialişti şi 200 de zile?

Prin urmare, se pare că politicienii uită uşor promisiunile făcute. Este posibil însă ca şi oamenii să uite angajamentele care li s-au făcut şi chiar evenimentele dramatice la care au fost martori. Cine ar fi crezut de pildă, acum cîţiva ani, că UDMR-ul şi PRM-ul se vor unii în cuget şi simţiri pentru a sprijinii PDSR-ul în lupta spinoasă a promovării bugetului? Cine ar fi crezut în urmă cu zece ani că vom uita destul de repede pe cei care, în inconştienţa lor, au ieşit pe stradă să apere Revoluţia de teroriştii? Vai, dar şi de problema teroriştilor am uitat! Şi cît ne-am frămîntat, şi cîte mitinguri şi lupte s-au dat. Am uitat că am invocat zile şi săptămîni adevărul. Am uitat că atunci, cîndva, ne interesa ce s-a întîmplat la Tîrgu Mureş, ce a fost cu primele mineriade, ce s-a întîmplat cu flota, cu atîtea altele.

Nu cu foarte mulţi ani în urmă, milioane de români se bucurau de 23 August, de 1 Mai, de 8 Martie. Acum, avem multe alte sărbători, 1 Decembrie, Sfîntul Valentin, Halloween-ul etc. Nu cu mulţi ani în urmă doream moartea lui Ceauşescu, simţeam că nu mai putem trăi într-un regim care ne siluia conştiinţele şi ne secătuia energiile. Iată însă că am uitat şi vremurile rele şi tot mai mulţi cred astăzi că nu era totuşi chiar aşa de rău pe atunci, iar Ceauşescu, oricum, nu ar fi trebuit împuşcat. Oare? Şi dacă îl aveam acum Preşedinte ales democratic? Sîntem siguri că nu ar fi cîştigat alegerile?

Descoperim prin urmare că există totuşi o memorie socială, una selectivă, una care reţine numai ceea ce este plăcut, numai ceea ce ne-a convenit, numai ceea ce am considerat că ne este folositor. La fel se întîmplă de fapt şi cu memoria fiecărui individ. Din acest motiv toate poveştile din armată sînt amuzante şi niciodată triste.

Şi totuşi uitarea nu este apanajul politicii. Ea reprezintă o caracteristică definitorie a societăţii româneşti, ca de altfel a oricărei societăţi, care îşi propune mereu să se dezvolte. Pentru a te schimba trebuie permenent să uiţi. Pentru a fi tolerant, trebuie întotdeauna să uiţi. Pentru a ierta este necesar a uita.

Bun, şi la urma urmei este bine să uităm? Este bine să reţinem din trecut doar partea bună a lucrurilor? Este bine să-i uităm atît de repede pe cei care ne-au lovit, pe cei care ne-au făcut de ruşine, pe cei care ne-au făcut să suferim?

Am putea spune că sîntem toleranţi, înţelegători. Am putea spune la fel de bine că sîntem optimişti. Am putea spune că aceasta este o condiţie a dezvoltării. Numai că societatea românească, deşi se zbate fără încetare, nu prea dă semne că se dezvoltă pe măsură. Câte ceva poate se schimbă, dar parcă nu aşa cum ar trebui şi parcă nu în direcţia bună.

Există probabil multe explicaţii. Una singură dorim însă să o reliefăm. Este vorba de un decalaj. De un decalaj între memorie şi cultură, un decalaj care ne face să pierdem foarte uşor şi care ne permite doar foarte greu să putem progresa.

Memoria socială este fundamentală pentru societăţile care se bazează pe culturi orale. Atunci cînd nu există, sau cînd scrierea este secundară pentru transmiterea culturii, este imperios nevoie de memorie. Valorile, cunoştinţele, normele, toate se păstrează nealterate doar cu ajutorul memoriei sociale. Aceste societăţi sînt deosebit de stabile, ele au instituţii care par să rămînă neclintite veacuri la rînd. Din acest motiv ele se dezvoltă foarte lent. De cele mai multe ori imperceptibil pe perioada unei singure generaţii.

Scrierea permite tezaurizarea culturii în forme precise şi nealterabile. Culturile care se bazează pe scriere nu au nevoie de acelaşi tip de memorie socială. Societăţile respective nu au nevoie de ritualuri, de eforturi ciclice pentru memorarea şi rememorarea lucrurilor importante. Ele sînt, din acest motiv, mult mai dinamice. Ele se dezvoltă întotdeauna perceptibil. Poate nu progresează mereu, dar sigur se schimbă dramatic la nivel de o singură generaţie. De fapt, englezii ăia cu podul nu ţinuseră minte că aveau o construcţie pe la noi. În realitate, în actele lor era scris undeva acest lucru, iar la momentul oportun au accesat aceea informaţie. Nimic mai simplu! Ei şi-au permis să uite pentru că informaţia era undeva înregistrată.

Ce se întâmplă la noi? Şi noi uităm ca toată lumea. Memoria noastră socială nu este foarte diferită de a altora. Diferenţa este însă aceea că noi avem o cultură mai degrabă orală decît scrisă. Noi scriem mult mai puţin. La noi oralitatea este la mare preţ. Cutumele bat normele scrise în aproape toate instituţiile. Birocraţii noştri invocă cel mai adesea nu regulamentul, ci faptul că întotdeauna s-a făcut un anumit lucru. Avem o sumedenie de povestioare despre mineriade, despre Revoluţie, despre multe din grozăviile din regimul trecut. Avem însă documente pe măsura acestor mii sau sute de mii de poveşti? Cîte studii ştiinţifice există despre mineriade? Cîte lucrări au fost scrise despre socialismul românesc? Cîte lucrări au fost scrise despre Revoluţie? Cu siguranţă mult prea puţine, comparativ cu însemnătatea pe care o conferim acestor evenimente. Dar chiar în viaţa obişnuită, cît de des scriu românii scrisori? Cît de des preferă să transmită în scris un mesaj, în loc să îl rostească? Cît de mult respectăm un text scris, cum este cel al unui contract? Nu-i aşa că cel mai adesea ne înţelegem cu oamenii, nu scriem contracte?

Uitarea într-o cultură orală reprezintă o tragedie. Ea face ca regulile să îşi piardă sensul şi funcţionalitatea. Ea înseamnă anomie şi dezordine socială. Uitarea nu mai este deloc o condiţie a dezvoltării, ci doar o cauză a instabilităţii. La noi cutumele, obiceiurile şi tradiţiile sînt uitate destul de uşor. Din acest motiv, cu ani în urmă am acceptat rock-ul sau jazzul extrem de uşor, astăzi manelele, mîine cu siguranţă altceva. Nu ne bazăm însă, aşa cum ar fi necesar, pe o cultură scrisă, care să ne permită păstrarea sigură a ceea ce este important.

Dar în acest mod nici nu mai ştim ceea ce este cu adevărat important. Schimbăm mai mereu înţelesuri şi explicaţii, reinterpretăm ciclic evenimentele. Dar poate cel mai important din acest motiv o luăm întotdeauna de la zero, parcă vrînd să ne reumplem memoria, mereu cu alte cunoştinţe, cu alte noi semnificaţii.

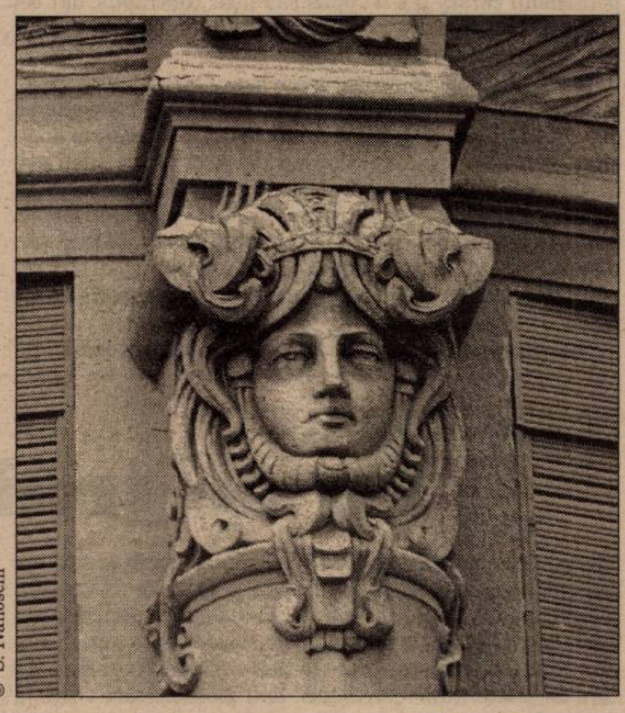
© S. Ivanoschi

▲

Daniel BARBU

Cît de inoportună este memoria comunismului?

Opoziţia anti-comunism / neo-(sau cripto-)comunism nu mai reprezintă astăzi în România, ni se spune, un instrument de autoanaliză socială. Căci cei care au fost comunişti nu ar fi acţionat în trecut în calitate de comunişti decît atîta timp cît comunismul a fost ideologia dominantă. Ceea ce înseamnă că ei nu se mai află sub imperiul intelectual al economiei politice marxiste, că nu mai sînt ataşaţi de politicile sociale ale socialismului real şi au scăpat de orice fel de înţelegere de tip totalitar a exerciţiului puterii. Ei alcătuiesc, pur şi simplu, o elită publică despre care se poate spune în mod oarecum inoportun că ar fi fost caracterizată, pentru o bucată de vreme, de obligaţia de a se supune unui rit ideologic. Puterea acestei elite, ca şi abilitatea ei de a o exercita, nu rezidă însă în această ideologie, care a constituit mult timp un fel de izvor îndepărtat de legitimitate istorică. Pentru că, în afara puterii însăşi ca practică birocratică, această elită nu a avut şi nu are nici un fel de ideal.

Cei mai mulţi politicienui post-comunişti (de stînga, de centru ori de dreapta) au fost cîndva membri ai Partidului Comunist, uneori chiar activişti, mai mult sau mai puţin vizibili, ai acestui partid. Această constatare este valabilă, în bună măsură, şi în privinţa elitei intelectuale, culturale şi universitare. În fapt, nu numai că numeroşi intelectuali proeminenţi (inclusiv criticii cei mai severi ai neocomunismului şi campionii societăţii civile) au acelaşi trecut ca şi politicienii cărora li s-au opus sau doar contrapus, dar cei mai mulţi dintre ei şi-au cîştigat notorietatea publică chiar sub regimul comunist.

Ambele categorii recurg acum la anularea memoriei comunismului ca la o modalitate de a refuza să accepte că propriile lor cariere, începute înainte de 1989, sînt, în principiu, rezultatul unei selecţii bazate pe criteriul fidelităţii declarate faţă de ideologia şi/sau instituţiile socialismului de stat. Pretinzînd astăzi că la originea poziţiilor lor actuale de dominaţie (în politică, administraţie, afaceri sau cultură) se află în exclusivitate meritul personal, ei sînt cei mai interesaţi să şteargă comunismul din memoria colectivă.

Cu excepţia cîtorva ierarhi de partid, nici un român nu pare să se simtă răspunzător – şi nici nu este ţinut responsabil – pentru tot ceea ce în trecutul totalitar s-ar putea constitui ca probă a acuzării. Nu numai că dezbaterea publică asupra „problemei vinovăţiei" este socotită inutilă şi inactuală, dar politicienii şi intelectualii îşi pun semnăturile pe un soi de declaraţie globală de rezistenţă şi chiar disidenţă menită să legitimeze ataşamentul lor recent faţă de valorile generice ale democraţiei. Ei se comportă astăzi ca şi cum ar fi fost în taină nişte democraţi chiar de la începutul carierei lor publice.

Succesul de netăgăduit al acestei hermeneutici neconflictuale a trecutului apropiat se datorează faptului că funcţia ei justificatoare poate fi lesne extinsă dinspre elită spre ansamblul societăţii. Naţiunea în întregul său este astfel scutită de orice vinovăţie. În ciuda aparenţelor, comunismul nu a fost o experienţă istorică ce poate fi clasată sub zodia autenticităţii. Românii i-au purtat şi i-au pronunţat simbolurile fără însă a se identifica cu acestea. Ei au trăit cu adevărat în cu totul alt sit etic decît cel care le-a fost oferit de regim. Anticomunişti prin natură, românii s-ar fi înclinat pur şi simplu sub povara istoriei şi ar fi îndurat un regim pe care l-au detestat în forul lor interior chiar şi atunci cînd păreau să-l sprijine şi să-l aclame.

Oamenii obişnuiau să ţină adevărul în sinea lor, să-l împărtăşească doar unui număr restrîns de apropiaţi, prieteni şi membri ai familiei; în schimb, ei îşi rosteau în public devotamentul faţă de partidul comunist şi faţă de politicile sale economice şi sociale. Oamenii foloseau deci, în mod curent, două limbaje: unul privat, prin intermediul căruia se formulau adevărurile referitoare la societate şi unul public, utilizat pentru exprimarea principiilor ideologice privitoare la cunoaşterea adevărului societăţii. Se presupune astăzi că, prin acest soi de „diglossie morală", românii îşi exprimau de fapt rezistenţa, dacă nu chiar disidenţa. Sistemul înşelase toate aşteptările, ideologia transforma amăgirea în politică de stat, deci sistemul şi statul meritau să fie amăgite şi înşelate la rîndul lor. Probabil însă că limbajul dublu nu a fost atît un mod de a respinge totalitarismul ca atare, cît o manieră de a marca refuzul social de a participa cu adevărat şi cu adevărul propriei persoane la constituirea unei sfere publice autonome.

Pentru români, însăşi existenţa Partidului Comunist ca formaţie de mase şi ca organizaţie mobilizatoare reprezenta o noutate absolută. Viaţa partizană dinainte de 1945 se desfăşurase în cadre sociale extrem de restrînse, fiind rezervată elitei centrale, notabilităţilor locale şi birocraţiei statale. Constituţia îi permitea regelui să desemneze în chip arbitrar un partid care să formeze guvernul şi care, ulterior, să organizeze alegeri generale al căror singur rost era acela de a confirma alegerea regelui. Nici un partid (cu o singură excepţie) nu a pierdut un astfel de scrutin, în care era convocată o populaţie pe jumătate analfabetă şi rurală în proporţie de 80%.

Partidul Comunist a fost tot atît de dispus ca şi partidele interbelice să cîştige toate alegerile dintre 1946 şi 1989. Caracterul discreţionar şi irelevant al unui asemenea tip de consultare populară era însă evident. Partidul nu s-a mulţumit să legitimeze prin vot o alegere ilegitimă prin caracterul ei nedemocratic. Partidul nu dorea atît să reprezinte societatea, cît să devină societatea însăşi. De aceea, partidul a înrolat în rîndurile sale mai bine de 30% din populaţia adultă. În plus, partidul a instituit o reţea de structuri (organizaţii ale democraţiei şi unităţii socialiste, comitete ale oamenilor muncii etc.) chemate, în principiu, să decidă asupra tuturor problemelor politice, economice şi sociale. În realitate, nici un fel de decizie nu era luată la nivelul acestor structuri, al căror rol era, mai degrabă, acela de a celebra raţionalitatea deciziilor luate la vîrf. Comunismul a încercat astfel să genereze o (fără îndoială perversă) comunitate politică într-o societate care nu cunoscuse pînă atunci nici o altă formă de solidaritate civilă cu excepţia etnicităţii.

Limbajul dublu ar fi, prin urmare, dovada morală a separării dintre sfera privată şi cea publică, separare petrecută abia în era totalitară a istoriei româneşti. Adîncirea acestui clivaj, obligaţia fiecărei persoane de a urmări nu numai interesele sale private, ci de a acţiona ca agent al binelui comun (indiferent cît de eronat era definit acest bine şi cît de artificial era constituită comunitatea) explică în bună măsură prăbuşirea finală a comunismului prin pierderea sprijinului popular. Comunismul a fost în final privit cu ostilitate nu pentru că ar fi fost un produs necunoscut industriei politice româneşti, un simplu articol de import al cărui consum a fost impus din exterior şi cu forţa, ci pentru că se opunea unei lungi tradiţii de anomie şi individualism rural.

Nicolae MANOLESCU

Cu ce trăieşte omul

Dacă ţinerea de minte e selectivă, atunci şi uitarea trebuie să fie la fel. Bănuiesc că între una şi alta există oarecare simetrie. Psihologic şi social, întrebarea principală este legată nu de selectivitate pur şi simplu (absolut firească), dar de acea selectivitate dirijată care se poate numi „aranjare" sau „cosmetizare". Atît a ţinerii de minte, cît şi a uitării. Dacă avem tendinţa de a memora doar ce ne convine, s-ar putea crede că avem de asemenea tendinţa de a uita ce nu ne convine.

Societatea românească de astăzi pare pe cale să uite, de exemplu, anii comunismului. Nimic de zis: e sănătos şi recomandabil, într-o anume privinţă, căci înseamnă că viaţa noastră s-a schimbat într-o asemenea măsură încît puţine lucruri ne mai aduc aminte de perioada de dinaintea lui '89. Mă tem că o astfel de concluzie e greşită. În definitiv, ce am început să uităm? Comunismul ori doar anumite laturi ale sale, îndeosebi negative? Sînt convins că tocmai despre o asemenea selectivitate e vorba. Am uitat partea cea mai rea din comunism: lipsurile, frustrările, umilinţele, fricile, laşităţile. Uitare cosmetică. Unde sînt cozile de altădată la carne, la lapte, la pîine? Şi unde sînt raţiile la zahăr şi ulei din anii '80. S-au şters din mintea noastră aproape cu desăvîrşire. Exemplele alese sînt dintre cele la care pot fi sensibili cei mai mulţi români. Dacă mă refer la teama inspirată de Securitate, teama de a vorbi ori de a fi auziţi de copiii noştri, la oroarea de cenzură ori la altele precum acestea, mi s-ar putea imputa că ele îi lezau pe prea puţini dintre noi, şi e normal să fi dispărut din memoria celor mulţi. Cum e posibil, totuşi, să fi uitat doamnele noastre – şi noi domnii, expuşi aceloraşi riscuri – legea din 1966 care, interzicînd avorturile, a făcut simţită prezenta regimului comunist în intimitatea cea mai profundă a vieţii cuplurilor? Au pierit, victime ale aberaţiei comuniste, zeci de mii de femei, nimeni nu ştie numărul exact, fiindcă, aşa cum n-au fost dezlegate „misterele" revoluţiei, n-au fost solicitate de nimeni statistici macabre precum cele ale femeilor ucise de imposibilitatea de a avorta (şi totuşi silite la avort), ale celor mutilate fizic şi sufleteşte, ale soţilor lor bătuţi de miliţie ca să mărturisească, judecaţi şi condamnaţi, ale copiilor născuţi împotriva voinţei părinţilor şi purtînd toată viaţa povara acestui handicap de iubire.

Cum e posibil, şi totuşi... Cosmetizarea cu pricina nu vindecă rănile şi nu ne ajută să îndurăm cu mai mult stoicism greutăţile prezentului. Într-un singur fel uitarea constituie un leac: dacă e rodul răzbunării. Ne putem răzbuna pe dificultăţile de astăzi, cosmetizînd trecutul. Eu nu cred că există decît rarisimi nostalgici veritabili ai regimului comunist. Poate cei care mai trăiesc şi nu s-au adaptat dintre foştii ofiţeri superiori de Securitate ori dintre foştii nomenclaturişti de primă linie. Ceilalţi, care merg la mormintele soţilor Ceauşescu ori se plîng de lipsuri materiale, nu sînt propriu-zis nostalgici. Ei spun că era mai bine înainte într-o manieră polemică, de protest contra răului de astăzi. Şi, ca să fie convingători, ţin minte din trecut doar ce se potriveşte răzbunării pe prezent: de pildă, faptul că îşi permiteau concedii la mare sau la munte, ceea ce azi nu-şi permit. Pe de o parte, nu e cu totul adevărat pentru multe categorii de plîngăreţi; pe de alta memoria cosmetizată funcţionează de minune într-un caz ca acesta, ascunzînd ori refulînd neajunsuri importante capabile a întuneca grav satisfacţiile permise din trecut.

Mecanismul acestei refulări ar merita să fie studiat. Ne aflăm în planul mentalului colectiv. Ce putem deduce din împrejurarea că unele mizere satisfacţii din trecut devin brusc mai importante decît evidente cîştiguri morale din prezent? A fi liber să trăieşti cum vrei, să circuli, să te informezi, să te exprimi, libertate, e drept, costisitoare şi pentru care nu poţi plăti totdeauna preţul, pare să cîntărească mai puţin în ochii unora decît faptul că, privaţi de ea, înainte, se puteau duce o dată pe an într-un hotel de doi bani la Saturn, mîncînd din pachet sau la un restaurant cu un unic fel unu şi cu un unic fel doi în fiecare zi şi făcînd plajă pe cearceaful luat din camera de hotel ori înotînd într-o apă plină de meduze şi petrol. Poate că n-am pus bine în cumpănă o valoare spirituală cu una materială. Dar mi se pare că aici e nodul problemelor cu ţinerea ori neţinerea noastră de minte: cele mai multe achiziţii postdecembriste sînt de natură spirituală. Vrînd-nevrînd trebuie să compari libertăţi şi drepturi morale cu avantaje materiale. Cosmetizarea devine factorul de reglare a memoriei. Dacă, din avantajele cu pricina, dai la o parte elementul moral (cu ce preţ moral te bucurai de două săptămîni de plajă anual?), atunci prezentul îţi apare insuportabil şi trecutul mirific. Un roman rusesc celebru care condamna comunismul se intitula *Nu poţi trăi numai cu pîine*. Astăzi, românii în tranziţie gîndesc dimpotrivă că *nu poţi* trăi numai cu libertate.

© V. Brega

Irina NICOLAU

Eu şi ea

Te miri ce ţine minte omul şi te miri ce uită... În orice clipă pot să retrăiesc oroarea pe care mi-a produs-o povestea lui *Funes cel ce nu uită*. Dintre istoriile lui Borges este una dintre cele mai tulburătoare. Deşi, dacă stau să mă gîndesc bine, nu mă atinge cu nimica. Ar trebui să-i neliniştească pe cei cu memorie prodigioasă. Am cunoscut vreo trei. Erau fascinanţi dar aveau şi ceva monstruos. Neliniştea pe care mi-a provocat-o *Funes cel ce nu uită* vine din faptul că memoria mea suferă de o deviaţie de alt semn. Cîndva, nu ştiu cînd, Ea şi-a cîştigat un fel de autonomie şi a început să decidă pentru mine ce merită să ţinem minte şi ce nu. Pentru un psiholog probabil că o astfel de situaţie poartă un nume. Nu m-a preocupat să-l aflu. Convieţuirea de peste o jumătate de secol cu această memorie capricioasă mi-a creat numeroase belele. Cu mîna dreaptă Ea îmi şterge din minte datele pe care lumea în care trăiesc le consideră esenţiale şi îmi restituie cu mîna stîngă tot felul de prostii cu care n-am ce să fac. De pildă, în ce mod aş putea să folosesc preţurile din anii '70 pentru textile; cît costau stambele, barchetul, finetul şi aşa mai departe... Mai ştiu cît costau telemeaua de oaie şi de vacă la cutremurul din '77. Despre preţurile la votcă pot să vorbesc începînd din primii ani ai lui '60. Sculată din somn pot să spun zeci de numere de telefon pe care nu le-am notat niciodată. Nu eu mi-am încărcat mintea cu ele, aşa a decis Ea, tot aşa cum a hotărît să reţină o singură dată din istoria domnitorilor români – Ştefan cel Mare, 1457-1504. În felul acesta am ajuns să cred că am citit degeaba, că am învăţat degeaba... Puţinul care a rămas nu face decît să-mi potenţeze intuiţiile cu care stăteam oricum binişor.

În tinereţe eram revoltată. Credeam că pot să lupt cu memoria mea. Toceam cu disperare lucrurile pe care le socoteam indispensabile. Eu le toceam şi Ea le uita. La un moment dat, I-am zis, fă ce vrei, eu pe Tine nu mai contez! Nici nu s-a sinchisit, joacă tare.

Culmea ironiei constă în faptul că de vreo trei decenii îmi cîştig pîinea din memoria altora. Bade, ce-ţi mai aduci aminte despre..., mătuşă, ce credeau oamenii despre... Notez şi imediat uit. Etnologia bună se face cu erudiţie. Cu o memoria ca a mea este imposibil să fii erudit.

Pentru că a simţit că vorbesc despre Ea, dornică să-şi reabiliteze imaginea, de cîteva minute insistă să menţionez că numai datorită Ei ştiu întîmplările pe care le povestesc. Insistă, spune una chiar acum! Nu mă simt deloc obligată să-I ascult rugămintea dar, pentru că şi mie îmi plac întîmplările, cedez. Alege Tu, îi zic. Şi să vedeţi ce alege, un fapt petrecut acum treizeci şi şase de ani.

Eram studentă în primul an şi aveam faţa plină de bube. Ca să scap de bubuloză, aplicam toate tratamentele de care auzeam. Din masca de mămăligă fierbinte m-am ales cu o arsură urîtă pe frunte. În dimineaţa la care mă refer experimentam o nouă mască din drojdie de bere, miere şi albuş. Îmbrac un capot prăpădit ca să pot să mă pătez în voie şi îmi întind pe faţă lichidul alunecos. Cînd, sună soneria. Crap puţin uşa. Un necunoscut îmi arată o legitimaţie din care deduc că-i securist. Zice că are să-mi pună nişte întrebări. Bine. Ne aşezăm şi el începe să mă iscodească despre Gabriel Popescu, de-o vreme vecin în bloc. Cui n-a auzit de el îi spun că era un balerin foarte talentat, prost văzut pentru opţiunile lui sexuale. La toate întrebările „băiatului" am răspuns cu nu ştiu. Cine mă bănuieşte de curaj greşeşte, pur şi simplu nu ştiam. Descurajat, insul încearcă să afle ce fac. Filologie, zic. Şi el urmase filologia. Se leagă o scurtă conversaţie ca între oameni normali. Era şi el destul de tînăr. La un moment dat simt că i se întîmplă ceva. Nu ştiu dacă e cazul să-l întreb ce are. Mă întreabă el cu glas puţin gîtuit dacă mă simt rău. Nu, nu mă simt rău. Tăcere şi stupoare. Şi totuşi, insistă, ce se întîmplă cu faţa ta? În clipa aceea realizez că masca de drojdie, miere şi albuş se uscase şi că sub ochii lui îmi schimbase expresia feţei. Rîd şi îi explic. Pleacă. Pe urmă nu s-a mai întîmplat nimic.

Măi, îi zic Ei, pe asta am mai povestit-o, nu vrei să alegi altă întîmplare? Nu! Pentru ce se încăpăţînează? Pentru că are un mod propriu de a selecta şi de-a compune ierarhii, pentru că îşi bate joc de mine, pentru că e nebună. ▲

Eugen VASILIU

Aminteşte-ţi că vei uita

Nu ştiu alţii cum sînt, dar pe mine memoria mă ajută să uit. Adică, pe măsură ce-mi aduc aminte de lucruri şi oameni vechi, uit lucruri şi oameni noi, în proporţie corespunzătoare.

Acest mecanism, care ar putea fi socotit o dovadă de ramolisment, nu cred că face, totuşi, decît să demonstreze că *trecutul* şi *prezentul* sînt vase comunicante în interiorul nostru şi că, la urma urmelor, avem o capacitate limitată de a le conţine, atît intelectual cît şi afectiv.

Mă fascinează ideea de a scrie un roman al cărui personaj principal să traverseze această experienţă de *reumplere* treptată cu amintiri şi care să sfîrşească într-o senină împăcare cu lucrurile şi oamenii trecutului său, proclamînd inutilitatea prezentului, pe care refuză să şi-l asume.

De fapt, într-o asemenea situaţie, totul n-ar fi decît o retrăire inversă a vieţii, care s-ar sfîrşi în copilărie, cu un acut sentiment de beatitudine, puritate şi lipsă de vinovăţie.

Paradisul, deci. Şi atunci, care ar putea fi Infernul?

Evident, Infernul ar fi *prezentul*, alcătuit din acele lucruri şi fiinţe de care nu avem nevoie, pe care am vrea să le uităm instantaneu şi ne provoacă sentimentul încîlcit de stres, mizerie sufletească şi culpabilitate.

Prezentul are această particularitate sublimă că ne face viaţa imposibilă, inclusiv prin capcanele cu care ne creează o dependenţă faţă de el şi este, cu siguranţă, singurul responsabil de sinuciderile individuale sau în grup. Nimeni nu s-a sinucis vreodată pentru motive din trecut, iar sinuciderea însăşi reprezintă o formă extremă de *uitare* a unui *prezent* insuportabil.

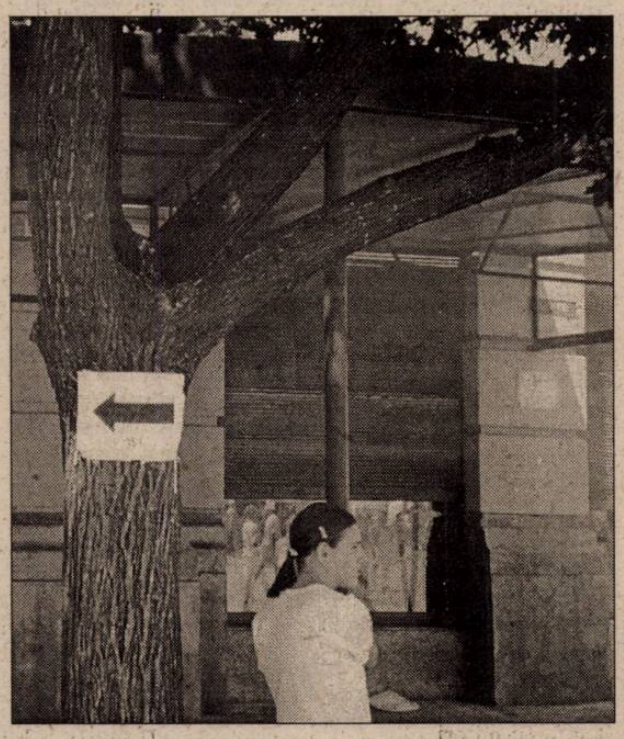

© S. Ivanoschi

Privind în sens invers lucrurile, *uitarea* este o formă discretă de sinucidere, împreună doar cu o secvenţă din *prezentul* nostru, pentru a evita scandalul şi publicitatea.

Să fie oare totul atît de simplu şi de cenuşiu?

Din fericire, în drumul nostru dinspre *prezent* spre *trecut*, adică spre Infern spre Paradisul regăsit, se interpune cel mai straniu Purgatoriu: *viitorul*.

Dintre toate trăirile noastre, fără îndoială cel mai greu de explicat este acest viitor, această proiecţie de care avem neapărată nevoie şi care pune între *uitarea* şi *amintirea* noastră o a treia stare de agregare a intelectului şi sufletului nostru, adică *speranţa*.

Această punte foarte sigură, identică cu mersul hotărît al lunatecului pe acoperiş, este în fond sentimentul unei chemări luminoase, al curajului neclintit şi al iubirii neprihănite.

Faptul că îi conferim *viitorului* puteri nelimitate asupra noastră, inclusiv judecata de apoi, ne ajută să ne ţinem în rangul de oameni măcar pe durata unei vieţi, iar semnul distinctiv al acestui rang este, cu siguranţă, *speranţa*.

Aşadar, între ce ţinem minte şi ce uităm, trebuie să aşezăm şi ce sperăm. Iată de ce, propun drept ieşire magică din cele mai negre momente, formula care combină toate aceste trăiri: *aminteşte-ţi că vei uita*! ▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

O excursie cu clasa

Fuseserăm pînă atunci la Muzeul „Antipa", unde trecuserăm prin mai multe săli plicticoase, cu fluturi puşi în insectare sau cu animale împăiate şi cam prăfuite; într-o singură sală nu ne lăsase tovarăşa învăţătoare să intrăm şi care părea cea mai interesantă: o sală dedicată reproducerii umane. Noi eram, vezi bine, doar în clasa a patra şi despre fecundare se învăţa de-abia în clasa a cincea (şi chiar şi atunci urma să fie vorba doar de plante – pentru fecundarea omului mai trebuia să mai aşteptăm cîţiva ani!). De ştiut, ştiam destule, nu de teorie duceam noi lipsă! ...Lasă că tot văzuserăm ceva: la intrarea în muzeu era o vitrină cu familia de gorile şi gorileimamă i se vedeau ţîţele ca lumea de tot (altceva nu i se mai vedea, dar era de-ajuns şi-atît). Ce mai! – era ca la o femeie. Cînd începuserăm toţi băieţii să ne hlizim şi să arătăm cu degetul, tovarăşa a strigat la noi să ne mişcăm o dată de-acolo!; numai că, parcă pentru a-i face în ciudă, după ce-am vizitat toate sălile, am mai trecut o dată prin faţa vitrinei – trebuia, doar, să ieşim pe undeva din muzeu! – şi atunci ne-am uitat atenţi la toate detaliile.

Acum ne aflam la Universitate, în parcarea de la coada calului. Trebuia să vizităm, în apropiere, un muzeu şi mai anost, plin de planşe de istorie. Autocarul nostru a parcat lîngă un altul, care s-a dovedit a fi cu bulgari. Ne-am dat cu toţii jos şi, de cum ne-au văzut, bulgarii au început să ne zîmbească şi să ne facă semne prietenesti cu mîna. Unii chiar au coborît din autocar şi au venit la noi. Rîdeau şi ne spuneau tot felul de chestii, pe care desigur nu le înţelegeam. Noi le zîmbeam şi, ca să ne distrăm, le ziceam, cu voce mieroasă, „eşti prost", „eşti tîmpit" şi altele de felul acesta. Bulgarii dădeau din cap că „da" şi mureau de plăcere! La un moment dat, ca să arate cît îi sîntem de dragi, unul a scos un flacon cît o fiolă din buzunar, l-a destupat şi l-a întins către faţa unuia din noi. Tipul s-a ferit. A încercat la altul, dar şi ăla s-a ferit. Bulgarul şi-a dat seama şi a luat-o mai uşor: mai întîi şi-a dus dopul la nas, a făcut un gest că adică miroase frumos şi apoi ne-a dat şi nouă să mirosim. Era parfum de trandafiri. Să vezi atunci cum au început să se îmbulzească cu toţii: „Dă-mi şi mie! Dă-mi şi mie!" Bulgarul nu mai prididea, dar ne ungea conştiincios după urechi şi la încheieturile mîinilor. La un moment dat, am auzit vocea tovarăşei: „Clasa a treia be, la mine!" Era foarte supărată. Ne-a suit pe toţi în autocar şi ne-a spus la microfon că am făcut o prostie foarte mare: nu aveam voie să ne ducem la ăia că nu trebuie să avem *relaţii cu străinii*. Că nu numai ea putea s-o păţească, dar şi noi, la o adică! Una peste alta, tot timpul excursiei a existat o dovadă certă, imposibil de ascuns, a relaţiilor noastre cu străinii: în autocarul nostru a mirosit numai a parfum de trandafiri.

...Ultimul din lista de muzee vizitate a fost cel al tehnicii militare unde, după ce am trecut prin toate sălile, am găsit în curte mai multe tunuri, tancuri şi tanchete pe care am putut să ne căţărăm după cum voiam. Tovarăşa nu ştiu pe unde dispăruse. Ne aşezam pe scăunelul tunului sau intram (însoţiţi, desigur, de mirosul de trandafiri) în turele, ne uitam prin lunete, ocheam şi nimeream duşmanul. Bulgar, în primul rînd.

(Bineînţeles că ultima precizare este o „amintire" contrafăcută, fiindcă atunci nu ne mai gîndeam noi la episodul cu bulgarii, iar cînd ocheam nu aveam deloc în minte duşmanii patriei – cum ar fi dat bine într-o astfel de povestire. De fapt, nici nu ştiu dacă toate cele povestite mai sus s-au întîmplat în excursia dintr-a treia sau în cea dintr-a cincea, pe care am făcut-o cu tovarăşa de geografie. Faptele s-au suprapus în mintea mea şi au construit o amintire coerentă şi cu iz demonstrativ. Desigur, nu toate amintirile noastre au nevoie de liantul moralizator pentru a se menţine. Mai sînt şi altele care rezistă prin ele însele: o palmă nedreaptă a tatălui, un moment cînd am surprins nu ştiu ce mătuşă sau chiar pe mama dezbrăcată, joaca de-a doctorul cu o verişoară, o umilinţă din partea altui copil, discuţiile despre ce fac, de fapt, mamele şi taţii noştri etc. Fireşte, însă, că nu despre acestea din urmă o să le povestim nepoţilor noştri.) ▲

Claude KARNOOUH

Să ţii minte sau să uiţi? Aceasta să fie întrebarea?

© F. Apopei

Ultimele decenii din secolul XX au pus, cu atîta convingere, memoria istorică pe banca acuzării, încît a început să se vorbească despre o datorie a memoriei, ca şi cum amintirile ar ţine de domeniul eticii. Să se fi născut acest proces din groaza provocată de pierderile de vieţi omeneşti din secolul XX? Din nefericire, masacrele în masă, uneori sistematice, au jalonat toată istoria umanităţii: aceasta este una dintre temele primei epopei, cea care a hrănit tradiţia noastră narativă... Printre atîtea altele, *Iliada* este una din faţetele vieţii miraculoase a lui Isus Christos... masacrul inocenţilor. Memoria devenită datorie ţine de un paradox înrudit cu răul existenţial, cu toate consecinţele psiho-sociologice implicate: ruşine, culpabilitate, ocultare, negare, stigmatizare etc. Paradoxul este simplu, sursa lui este în modernitatea socială şi politică elaborată în Secolul Luminilor şi care în versiunea sa popularizată – teoretică şi practică în acelaşi timp – a stabilit o corelaţie între progresul cunoaşterii raţionale (ştiinţa şi tehnica decurgînd din ea) şi progresul moralei, individuală şi colectivă în acelaşi timp, sub egida acelui „imperativ categoric" care ar trebui să ne constrîngă pe toţi. (cf. Kant, *Ce sînt Luminile?)*. Ultimele două secole ale modernităţii (XIX şi XX) au pus în evidenţă iluzia redutabilă a acestei corelaţii. Stricăciunea omenească şi stricăciunile făcute naturii sălbatice au sporit exponenţial pe măsură ce omul occidental, estic sau vestic, şi-a extins occidentalismul faţă de sine însuşi şi faţă de restul lumii. Astfel, cele două războaie mondiale precum şi alte evoluţii la fel de violente (războaie neocoloniale sau implantarea noilor economii) au demonstrat că relaţia dintre progresul ştiinţei şi al tehnicii cu etica are mai curînd un sens invers decît au crezut profeţii Luminilor. Mai rău, s-a observat că dezvoltarea învăţămîntului de masă, „culturalizarea", *Paideia* populaţiilor, nu au fost garanţia unei lucidităţi şi a unei prudenţe sporite (în germană cuvîntul este *Vorsicht*). Aşa cum a observat un scriitor german din anii '20, Glaesner, în romanul său sociologic *Pacea*, „cele mai educate popoare – *Gebildet* – au declanşat cel de al doilea război mondial", acest măcel omenesc la scara unui continent, în timpul căruia occidentalii au experimentat sistematic bombardarea aeriană a populaţiilor civile, folosirea gazelor de luptă, dezvoltarea masivă a armelor automate, progresul chimiei explozibilelor etc. Ceva mai tîrziu, apariţia regimurilor totalitare, al doilea război mondial, mobilizarea totală, Gulagul şi sclavia modernă a maselor, amploarea luată de bombardarea populaţiei civile, genocidul evreilor pe de o parte şi inaugurarea folosirii armei atomice, pe de altă parte, au arătat, fără înconjur, cît de puţin sînt legate între ele progresul cunoaşterii şi conştiinţa etică. Desigur, nimic nu este univoc şi ruinele umanităţii au antrenat, la rîndul lor, o dezvoltare umană fără precedent; în timpul primului război mondial a evoluat chirurgia plastică şi cercetarea farmacologică (descoperirea sulfamidelor), iar cel de al doilea a prilejuit condiţii pentru producţia industrială a penicilinei şi a antibioticelor derivate, pînă atunci o curiozitate experimentală de laborator.

Nu întîmplător. Dacă modernitatea concepe, organizează, programează şi instrumentează ştiinţa şi tehnicile ca să consolideze puterea politică şi economică, nu văd de ce cei ce deţin puterea ar fi preocupaţi de etică, cu toată virtuozitatea scolastică a filozofiei politice. Se ştie, de la Machiavel, dar puterile fac totul ca să uităm: politica şi etica nu se armonizează. Niciodată dezvoltarea autonomă a societăţii civile nu a fost fundamentată pe o teorie şi apoi pe o practică a unei etici colective, ci doar ca un mijloc pur politic de a stabili, pe o bază legală un raport contractual traducînd un echilibru, desigur, întotdeauna precar, între puterea executivă, legislativă şi religioasă... A fost mijlocul inventat la naşterea burgheziei pentru a impune împotriva teocraţiei şi monarhiei feudale, libertatea pieţei, a opiniilor, a schimburilor. (Cf. Marsile de Padova, *Apărătorul Păcii,* în jur de 1324)

De atunci, toate iluziile cu care am fost hrăniţi s-au prăbuşit sub loviturile de berbece ale disfuncţiilor modernităţii (ceea ce se numeşte criză – „blocajul care împiedică realizarea posibilităţilor" cum spunea Granel) şi nu ne rămîne decît să ne amintim de ruinele produse de orbirea noastră. Astfel jocurile prezente ale memoriei – datoria memoriei – nu fac decît să pună în scenă un doliu permanent, nu pe cel al dispăruţilor, ci mai curînd pe cel al iluziilor pierdute... Iluzii multiple, ale melodiei zorilor de mîine eşuate în ruine, mizerie şi sînge... Memorie activată în diverse feluri, prin filme, cărţi sau muzee pentru a întoarce gîndirea spre trecut, către ceea ce s-a împlinit; epopeile prezentau faptele de arme ale eroilor, fie ele injuste şi crude, ca exemple pentru generaţiile viitoare, acum se lucrează la moralizarea unui trecut alcătuit din orori, nedreptăţi, crime colective, asupra cărora politica prezentului nu are nici un efect. Dar trecutul nu poate fi moralizat, el rămîne în ceea ce a fost, aşa cum a fost, nu poate fi transformat. Prin deplîngerea ororilor trecute nu se modifică originea lor şi interesele noastre prezente nu devin mai morale, pentru că mizele sînt diferite. Dacă trecutul poate fi citit în diferite feluri de la origini, el nu poate servi în modernitate ca exemplu al acţiunii politice, vizînd întotdeauna o transformare în viitor. Modernitatea nu este într-adevăr modernitate decît prin schimbarea permanentă, adică prin uitarea a ceea ce a fost. Pentru a pregăti viitorul posibilităţilor este necesară în permanenţă anihilarea limitelor (etice, politice, legislative): aceasta este pecetea nihilistă a modernităţii relevată de Nietzsche... De cînd omul occidental a căzut în timpul istoriei el nu mai poate considera trecutul un model de urmat sau de respins în devenirea sa, şi chiar dacă spiritele înalte mai vorbesc despre virtuţile trecutului, trecutul va rămîne doar un cadru narativ pentru melancolie (Declinul Occidentului şi alte forme de proto-ana-cronie), un exerciţiu literar, o experienţă estetică reuşită sau ratată, grandioasă sau mediocră. În devenirea sa nihilistă, modernitatea se rezumă la această formulă englezească de o perfectă concizie: *Tomorrow is another day*. În jocurile uitării şi ale amintirilor, omul occidental contemporan este doar o jucărie: procesul doliului şi al memoriei colecţionează succesiunea catastrofelor recente şi îi permite astfel ca în numele progresului etic să-şi supraestimeze prezentul şi să oculteze iarăşi faptul că şi-a pierdut sensul prudenţei şi al prevederii, măsura atît de îndrăgită de gîndirea clasică. Vaci nebune, pui cu dioxină, clonarea umană, descifrarea hărţii genetice, nutreţuri transgenice, conexiunea creier-ordinator etc. nu sînt decît stadiul premergător timpurilor noi ce vor veni... Cititorule, nu spun nimic original! Nu fac decît să descriu hybrisul modernităţii care găseşte în dialectica memoriei şi a uitării unul din elementele care îi hrănesc puterea de desfăşurare pînă cînd îşi va pierde puterea de a-şi asuma originile: filozofia Raţiunii, cea a lui *cogito ergo sum* şi a unui *ego* transcendental. ▲

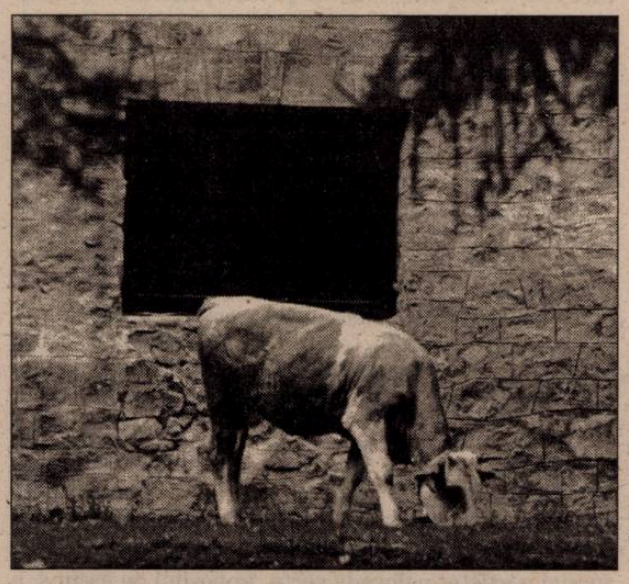

© S. Ivanoschi

Vasile MORAR

Voinţa memoriei

Cîte căi de acces avem pentru a ne cunoaşte cu adevărat? E foarte probabil că orice om reflexiv dă, în cursul unei veţi, cîteva răspunsuri. Pentru el semnificative. Oricum, o posibilă soluţie este aceea, veche dar mereu nouă, a analizei propriei conştiinţe. Socratian poate fi astfel, în principiu, oricine. Sînt însă cîteva condiţii pentru aceasta, iar una dintre ele este voinţa memoriei şi dorinţa de-a nu uita ce ai trăit. Pare simplu, dar nu este şi n-a fost niciodată uşor să te forţezi să-ţi aduci aminte ceea *ce trebuie* şi să uiţi ceea ce *nu trebuie*. Se poate obiecta imediat că memoria nu are nimic în comun cu *cele ce trebuie să fie,* vorba lui Kant, „chiar de-ar fi să nu fie niciodată", deci cu moralitatea. Cele două instanţe ale conştiinţei par a nu fi prea strînse între ele. La o cercetare mai atentă însă, constatăm că, fără memorie voluntară, nu avem acces la nici o valoare morală, fie că ea se numeşte înţelepciune, prudenţă, dreptate, fidelitate, generozitate, toleranţă, bună-credinţă, cumpătare şi, nu în ultimul rînd, iubire, o virtute, comun aproape acceptată, ca „mai mult decît morală".

Simplu spus, avem, atunci cînd ne gîndim la ce ţinem minte şi la ce uităm, cel puţin cîteva planuri distincte. Unul este cel *biologic* în cuprinsul căruia funcţionează memoria noastră de specie, şi, aici, într-un fel se evidenţiază suportul natural al unor valori morale fundamentale, printre care mila şi iubirea sînt cele mai cunoscute. Etologii au adus argumente incontestabile pentru această ipoteză, iar unul dintre ei, Konrad Lorenz, a primit Premiul Nobel pentru îndrăzneţele sale susţineri. În acest caz, ceea ce ţine de *ce anume ne amintim şi de ce anume uităm* va fi un asociat al instinctului cu memoria de recunoaştere. Al doilea orizont este cel pur *psihologic*, iar Freud ce-a descoperit „noul continent" – inconştientul, a adus în prim-plan ideea motivaţiei inconştiente şi a rolului ei în constituţia fiinţei noastre morale. Avem, astfel, multe pricini strict personale să nu ne aducem aminte ceva: pentru că nu este confortabil sau pentru că ne simţim vinovaţi. Simpla noastră psihologie, cea de toate zilele şi de toate clipele, este, însă, mereu şi mereu întărită de dimensiunea noastră *antropologică*, cu care ne place să ne mîndrim că o avem atunci cînd ne amintim, cu precădere, merite şi virtuţi deosebite. Aici, în acest orizont, dacă sîntem consecvenţi în analiză, includem, în chip obligatoriu, şi semnificaţia inerent morală a oricărui act de memorie. Astfel, uzitata şi sapienţiala formulă „spune-mi cu cine te însoţeşti ca să-ţi spun cine eşti" poate fi în acest fel modificată: „nu-mi spune doar atît, ci mai spune-mi ce ai uitat şi ce anume-ţi aminteşti despre toţi însoţitorii constanţi ai vieţii tale". Memoria nu-i numai o stare generală a conştiinţei, ci şi un indicator moral, un semnalizator etic al acesteia. De pildă, egoistul pur sînge, cel asociat, resentimentalul nu consideră vreodată că el datorează cuiva ceva. Memoria lui este selectivă şi îi desfiinţează pe ceilalţi prin chiar această selectivitate de tip egocentric. Sînt, în aceeaşi ordine argumentativă, oameni cu care nu numai că uită binele ce li s-a făcut, dar, mai mult, nu-i suportă deloc pe realii lor binefăcători. În ultima vreme s-a creat confuzia conform căreia fractura în plan existenţial este şi o ruptură *cu* şi faţă *de* toate legăturile care asigură continuitatea şi unitatea unei vieţi. „Noul chip" imaculat a activat resorturile urii invidioase şi neputincioase faţă de cineva pe care vrei să-l uiţi pentru că odată, cîndva, ţi-a fost moral superior. Nerecunoştinţă este numele pe care-l poartă o asemenea stare, una cu atîtea explicaţii psihologice şi cu nici o justificare morală. Poate că absenţa mizericordiei, a virtuţii iertării nu este nici ea cu totul străină de acest fenomen. În orice caz, acest cuplu: ce-ţi aminteşti şi ce-ai uitat poate fi imaginat ca un test-oglindă pentru a vedea structura morală de adîncime a unei vieţi de om. Dar, fără voinţă nici moralitate, iar fără „memoria binelui" voinţa e oarbă. ▲

Elefantul şi elefanta

Expresia „o memorie de elefant“ nu este numai o figură de stil, ea reflectă şi o realitate. Elefanţii au o memorie corespunzătoare dimensiunilor lor. Nu de la început şi nu toţi: doar femelele bătrîne. Un studiu efectuat de o echipă de cercetători din parcul naţional Amboseli din Kenya dovedeşte că doar ele păstrează memoria socială a grupului. După vîrsta de 55 de ani, femeile conduc turma: ele găsesc sursele de apă disponibile în timpul sezonului uscat, hrana bună pentru consum şi evită zonele periculoase. Cercetătorii au studiat, timp de şapte ani, douăzeci şi una de familii şi rezultatele au arătat *(Le Monde*, 21 aprilie) că doar femelele bătrîne ştiu să distingă semnalele vocale emise de membrii altor turme şi îşi dau seama imediat dacă acestea aparţin unui clan familial sau nu.

Prezenţa unui elefant bătrîn de sex feminin (elefantă sau elefăntiţă?) îi linişteşte pe ceilalţi, favorizînd astfel sporirea natalităţii. Rolul primordial al bătrînelor în grupurile de elefanţi a fost pus în evidenţă de către studiile de specialitate încă din anii 1970. Atunci, autorităţile sud-africane au decis construcţia unui baraj şi din această cauză turmele de animale au fost deplasate spre un parc naţional, proces în care au fost păstrate doar animalele tinere. A fost o catastrofă: „Animalele se stingeau şi mureau repede. Autopsia cadavrelor a demonstrat că toate se îmbolnăviseră de ulcer la stomac, boală determinată de cauze psihologice, fiind toate debusolate şi înspăimîntate. După ce a fost introdusă în turmă o femelă bătrînă care a început imediat s-o conducă, lucrurile au reintrat în normal“, povesteşte unul dintre cercetători.

O eroare asemănătoare s-a produs şi mai tîrziu, cînd animalele bătrîne au fost ucise pentru a li se recolta fildeşul. Iarăşi stres, scăderea natalităţii, moarte. La elefanţi, legătura dintre viaţă şi memorie este astfel dovedită ştiinţific. Ştiinţa nu a dezvăluit dacă şi ce anume uită bătrînele posesoare de fildeş pentru a linişti turma şi a-i favoriza reproducerea. **(M. B.)**

▲

Z. ORNEA

glose

Ţinerea de minte

Freud postulase că, de fapt, cele mai vechi amintiri rămase în memoria unui om reprezintă tezaurul care oferă cheia descifrării personalităţii sale. Pentru că, susţinea părintele psihanalizei, acele mai vechi amintiri nu s-au sedimentat întîmplător în memoria unui ins. Ele au rămas acolo, bine încastrate, pentru că, în fapt, unele personalităţi le-au selectat anume în funcţie de devenirea lor. Am verificat această opinie în cazul cîtorva personalităţi şi am constatat adevărul ei. E vorba de T. Maiorescu, C. Stere, C. Dobrogeanu-Gherea şi încă altele. M-am supus şi pe mine însumi acestui test primodial, constatînd adevărul postulatului freudian probabil fundamental. Dar să-l abandonez, după ce am notat acest adevăr, pe părintele psihanalizei pentru a mărturisi că sînt istoric literar. Şi despre un istoric literar se spune că are memorie de elefant. Are. Memoria mea (oare şi afectivă?) reţine sumedenie de fapte, date, episoade din viaţa unor scriitori, anul apariţiei unor scrieri, trama unor romane, versuri din te miri cine. E aceasta, oare, o memorie adaptată realităţilor de la noi? Probabil. Pentru că noi sîntem lipsiţi de principalele instrumente de lucru (o enciclopedie a României, dicţionare de scriitori şi pentru alte zone ale culturii şi artelor, alte dicţionare tematice, ediţii critice încheiate şi încă destule altele) şi un istoric literar (sau un istoric al vieţii politico-sociale) se vede nevoit să stocheze în memorie toate aceste lucruri pentru că n-are la îndemînă (ca în marile culturi şi chiar în altele mai mici) instrumentele de lucru care îi oferă toate informaţiile de care are nevoie. E drept, aceste instrumente de lucru fundamentale ne lipsesc cu totul, spunînd multe despre calitatea şi fizionomia culturii noastre. Dar chiar dacă ar exista aceste instrumente de lucru fundamentale, memoria istoricului literar (a istoricului îndeobşte) stochează, prin uz şi nu prin abuz, puzderia de date, fapte, idei, judecăţi, opinii ale unor surse (autori) de primă însemnătate şi chiar de rang secund, pe temeiul cărora îşi formulează punctele de vedere, adesea socotite originale, admiţîndu-se, apoi, că le aparţine. Acesta este aşadar rostul istoricului literar (al istoricului îndeobşte). Şi de n-ar avea această memorie de elefant n-ar putea, cu siguranţă, clădi nimic temeinic. Adeseori, propriile puncte de vedere sînt înălţate prin disociere de cele ale altora (formulate înainte sau contemporane). Şi, chiar prin această disociere şi motivare nouă, capătă nimbul originalităţii pe drept recunoscute.

Vorba poetului, „cînd mă gîndesc la viaţa-mi...“. Voiam, la începutul activităţii mele de istoric literar, să mă ocup de curentele noastre literare. Era preocuparea mea obsesivă încă din anii liceali. Mi-am dat seama, prin studiu adîncit, că acestea nu sînt numai curente literare ci, de fapt, curente de idei, polifonic alcătuite, în care intră, deopotrivă, dimensiunea literar-estetică, dar şi cea politică, economică, doctrinară. Din păcate, pentru a-mi realiza dezideratul, îmi lipseau temeinic cunoştinţele politice (istoria vieţii politice româneşti) şi cele economice (istoria economiei naţionale şi a doctrinelor economice afirmate la noi), fără de care ansamblul nu putea fi reconstituit. M-am cufundat în studiul acestor discipline şi ajunsesem chiar a fi considerat un specialist în istoria gîndirii economice româneşti, domeniu în care am publicat studii şi am făcut ediţii. Am avut şi puţin noroc în nenorocul meu. Tot peregrinînd prin diferite slujbe (cu dosarul meu „nesănătos“), am ajuns bibliotecar la Academia de Studii Economice. Aici exista o bună bibliotecă, alcătuită încă de Virgil Madgearu şi Ion Răducanu. Am sfeterisit-o, prin lecturi sistematice şi aprofundate, cu acele fişe de însemnări practicate toată viaţa. Aceste cunoştinţe bine dobîndite le-am ţinut treze toată viaţa şi îmi sînt şi azi de mare folos. Nu le-am utilizat numai pentru cartea mea, din 1969, *Ţărănismul,* ci şi pentru secţiunile respective din cadrul studiilor mele de sinteză (junimismul, sămănătorismul, poporanismul, ţărănismul, curentul cultural de la „Contemporanul“, cărţile despre perioada interbelică: *Tradiţionalism şi modernitate în deceniul al treilea, Anii treizeci. Extrema dreaptă românească* etc.). Aceste cunoştinţe dobîndite prin studiu mi-au fost de mare ajutor şi pentru biografiile mele despre Gherea, Maiorescu şi Stere. N-am uitat aceste cunoştinţe, acumulate sistematic, prin 1959-1966, şi, mereu, mult după aceea, ele fiindu-mi, cum spuneam, de mare folos. Stocate în memoria mea, ca într-un bogat fişier tematic, m-au ajutat să mă descurc în noianul de stări de fapt, de coagularea dimensiunilor varii ale curentelor noastre de idei, mişcîndu-mă relativ lejer prin noianul de diferenţieri dintre ele. Cunoştinţele mele din aria strict literar-estetică le-am acumulat tot aşa, prin studiul operelor literare din fiecare epocă şi curent, prin lectura, tot sistematică, a principalelor reviste ale curentelor de idei respective şi a presei cotidiene în general. Dacă e să fac mărturisire completă, pot spune că am citit, în aproape jumătate de veac de istoric literar, mai toate cotidienele şi publicaţiile literar-ideologice de la 1848 pînă tîrziu spre 1944. Iar pe celelalte, pînă acum, le-am citit nu în colecţiile marilor biblioteci, ci, la zi, într-o viaţă consacrată cărturăriei. Dar dacă aş voi, cum intenţionez, să scriu o carte despre polemica de idei din perioada 1944-1947 (ultima perioadă cînd a mai existat, la noi, înfruntare de idei exprimată public) aş reveni la colecţiile periodicelor din acei ani, luîndu-mi

V. Moţoc ©

note pe fişe pentru a putea reconstitui epoca. Asta nu înseamnă deloc că nu ţin minte, pînă la detalii uneori, momentele esenţiale (sau chiar cele de detaliu) ale înfruntărilor de idei din acea perioadă. Acelaşi lucru trebuie să-l mărturisesc pentru epocile mult îndepărtate, pe care nu le-am trăit. După studiu şi notarea citatului semnificativ pe fişe, esenţialul (chiar şi detaliile) nu le-am uitat niciodată, memoria reţinîndu-le bine stocate. Şi nu le-am ţinut minte numai atunci, cînd treceam la redactare, ci s-au păstrat bine întreţinute de o folosinţă mereu reînnoită vii, intacte, şi astăzi. Mulţi mă invidiază pentru asta, alţii mă privesc, uluiţi, ca pe un fenomen ciudat. Nu e aici nici o ciudăţenie. Pur şi simplu, e vorba de o memorie întreţinută printr-o activă a ei mereu utilizare. Desigur, există şi o memorie pasivă. Dar şi aceasta, păstrîndu-se în rezervă, se reactivează brusc prin solicitare. Memoria, în ansamblu, nu se pierde decît dacă e lovită de o maladie ca, ferească Domnul, Alzheimer. Altfel, şi la bătrîneţe îşi păstrează vivacitatea, trimiţîndu-şi pulsiunile spre suprafaţă, mai ales cînd e solicitată. Fără îndoială, unele elemente din spaţiul ei se pierd. Dar esenţialul – ba chiar nu numai acesta – se păstrează aproape treaz, uimindu-mă, şi azi, cînd constat cîte mi-au rămas în amintire, cîte efemeride am stocat, ca într-un calculator de bună performanţă.

Revenind la preocuparea mea de primă însemnătate ca exeget al curentelor noastre de idei de-a lungul a un veac şi jumătate, dacă mă gîndesc la ceea ce mi-a rămas ca linie directoare fundamentală e un fapt de ordinul permanenţei. Şi anume că, de la 1848 pînă încă azi, în centrul dezbaterii de idei a fost înfruntarea între tendinţa personalităţilor (politice, doctrinare, sociologice, literare) care militau pentru evoluţia structurilor româneşti spre o civilizaţie şi o cultură modernă, sincronă cu cele din apusul Europei şi a celor care, plasaţi iremediabil în autohtonism, osificat, acreditau ideea că România, dacă vrea să-şi păstreze identitatea specifică, trebuie să se menţină mereu în ea însăşi, refuzînd dezvoltarea, totdeauna stricătoare a neaoşismului. Cu argumente şi depoziţii potrivite fiecărei perioade, această înfruntare încleştată de idei o putem constata ca existentă constant aproape timp de un veac. Şi o redescoperim, brusc, şi astăzi, după decembrie 1989, ca valabilă în aspiraţia noastră spre structurile europene şi atlantice. Diferite au fost, în fiecare perioadă (curent de idei), ipostazele acestei mari, fundamentale înfruntări. Dar, în esenţă, ea s-a păstrat vie şi încordată, avînd mereu cam aceleaşi idei forţă. Şi avem a fi recunoscători acelor personalităţi care s-au distins în disputele angajate pentru europenism şi dezvoltare sincronă. I.C. Brătianu, C.A. Rosetti, P.P. Carp, Maiorescu, Gherea, Lovinescu, parţial Stere, Zeletin sînt capi de coloană ale acelor pledoarii progresiste. De cealaltă parte au fost, din păcate, Barbu Catargi, N. Iorga, Nichifor Crainic, Nae Ionescu, legionarismul interbelic. Şi azi se fac auzite voci care pledează pentru menţinerea strictă în identitatea specifică, respingînd, ca pe un mare pericol, europenizarea sau păcatul vinovat al globalismului multiculturalist. Şi cîte blesteme nu sînt trimise spre adepţii acestor puncte de vedere înaintate, singurele, de fapt, rezonabile şi sociologic vital necesare. Şi pentru clintirea acestui neoautohtonism neaoşist ne vin din memoria activă argumente folosite, de-a lungul istoriei moderne şi contemporane, de adepţii europenizării sincrone. Constatăm, astfel, nu fără surprindere, că argumentele lor de odinioară sînt, în mare, valabile şi astăzi. Dar pentru asta e necesar ca memoria să fi reţinut acele mai vechi pledoarii, şi astăzi, din fericire, valabile. Fireşte, pentru a fi ţinute minte trebuie, în mod necesar, să fi fost în prealabil cunoscute şi studiate. Memoria, din perspectiva mea, nu reţine decît ceea ce a stocat de-a lungul unei vieţi petrecute în studiu şi lectură adîncită.

▲

Indra Kagis McEWEN

Anaximandru şi articularea ordinii

(fragment)[1]

Anaximandru din Milet[2], al doilea după Thales dintre aşa-numiţii naturalişti ionieni *(physiologoi)*, este în general privit drept primul adevărat filosof, iar gîndirea sa – drept trecerea de la mit la filosofie, o tranziţie în care o dare de seamă raţională asupra lumii ia locul uneia aşa-zicînd iraţionale. Chiar dacă Thales îl precede pe Anaximandru şi i-ar fi fost, se spune, profesor, Thales este văzut mai degrabă ca un înţelept legendar[3] decît ca un gînditor speculativ. Distincţia este una uşor arbitrară totuşi, marcată cum se află de lumina perspectivei disciplinare a filosofiei. Nu numai Thales, ci şi Anaximandru, se pare, ar fi fost activi atît ca oameni politici şi arhitecţi, cît şi ca gînditori speculativi, pentru că, dacă Thales a schimbat odată cursul unui rîu[4] şi a fost implicat în promovarea unităţii ioniene[5], Anaximandru, aşa cum voi demonstra, a construit machete arhitecturale şi se spune că ar fi condus o expediţie milesiană de colonizare către Apollonia cea de la Marea Neagră. Cu toate acestea, în cazul lui Anaximandru, este posibil de a asambla din fragmente o cosmologie – prima cosmologie occidentală – prin intermediul lui Aristotel şi al feluritelor comentarii; or, acest fapt este imposibil de făcut în cazul lui Thales. Mai mult chiar, cu toate că acesta din urmă a fost creditat cu autoratul unui tratat de navigaţie[6], nici un cuvînt scris de Thales însuşi nu a supravieţuit. În ceea ce îl priveşte pe Anaximandru, pe de altă parte, avem fragmentul BI[7] din comentariul de secol V d. Ch. la *Fizica* lui Aristotel, făcut de Simplicius, un fragment care, depinzînd de modul în care este citit, conţine cel puţin şaptesprezece şi cel mult cincizeci şi şase de cuvinte greceşti atribuibile lui Anaximandru însuşi. Aceste cuvinte – de la şaptesprezece la cincizeci şi şase – cuplate cu cosmologia extrapolată din comentarii, dau o imagine potenţial-coerentă a perspectivei asupra lumii a lui Anaximandru, chiar dacă este una care continuă să depindă masiv de interpretări imaginative. Studiul lui Anaximandru făcut de Charles H. Kahn citează fragmentul Anaximandru BI într-o formă ceva mai lungă decît originalul, incluzînd mai mult din textul împrejurător al lui Simplicius deoarece, aşa cum argumentează el cu îndreptăţire, citatul are nevoie de tot ajutorul contextual aflat la îndemînă pentru o interpretare adecvată. Kahn mai afirmă, de asemenea convingător, că citatul direct din Anaximandru (chiar îngăduind interpolările aristotelice ale lui Simplicius) are o lungime de cincizeci şi şase de cuvinte, mai degrabă decît tradiţionalele şaptesprezece, şi că el începe după „potrivit necesităţii *(kata to chreôn)*". Aceasta este traducerea lui Kahn pentru pasajul pe care îl citează[8]. Din motive care ar trebui să devină limpezi la vremea potrivită, voi propune mai tîrziu o lectură modificată pentru citatele directe pe care le voi marca în continuare cu italice:

„Anaximandru... declară Nemărginitul *(to apeiron)* ca fiind principiul *(arché)* şi element *(stoicheion)* al lucrurilor care există *(ta onta)*, fiind primul care a introdus chiar acest termen de principiu *(arché)*. El spune că *(legei)* «el nu este nici apă, nici vreun altul din aşa-zisele elemente, ci o natură diferită, lipsită de graniţe *(hetera tis physis apeiros)*, de la care toate cerurile *(ouranoi)* decurg şi cosmosurile *(kosmoi)* înlăuntrul lor; din aceste lucruri *(ex hôn de)* se trage generarea lucrurilor care sînt *(ta onta)*, în acestea *(eis tauta)* are loc din nou distrugerea lor, potrivit cu ceea ce trebuie să fie *(kata to creôn)*; pentru că ele se pedepsesc şi se recompensează unele pe altele pentru nedreptatea făcută, potrivit ordinii timpului *(kata tôn tou chronou taxin)*» vorbind despre ele în termeni mai degrabă poetici. Este clar că observînd schimbarea celor patru elemente unul într-altul el nu s-a gîndit că este potrivit să facă din vreunul din ele substrat material, ci din altceva care este dincolo de ele[9]."

Aşa cum subliniază Kahn, lectura tradiţională a fragmentului, începînd cu Aetius în secolul al şaselea, prin Nietzsche şi Diels în cel de-al nouăsprezecelea, pînă la Burnett în secolul al douăzecilea, a fost că nemărginitul *(to apeiron)* din prima parte a pasajului este sursa din care *(ex hôn)*, în a doua parte a pasajului, lucrurile care există vin în fiinţă şi în care *(eis tauta)* ele de asemenea dispar, pedepsind şi îndreptînd unul pe celălalt pentru erorile lor „potrivit cu curgerea timpului". Cu toate acestea, în acest secol s-a făcut observaţia de către unii cercetători, printre care Gregory Vlastos[10], că acest „din care" *(ex hôn)* care introduce a doua parte a pasajului este la plural, în vreme ce *to apeiron*, la care se presupune că ar trimite, este singular. Aceasta îl face pe Vlastos să postuleze Nemărginitul ca fiind ceva „în chip explicit gîndit ca o pluralitate... o compunere de contrarii[11]"; este greu de înţeles acest lucru atît gramatical, cît şi speculativ. Într-un articol mai tîrziu, pesemne ca o consecinţă directă a acestei gîndiri, Vlastos face din *apeiron*-ul lui Anaximandru, pentru acesta din urmă, resursa fără limite a unei pluralităţi de lucruri nediferenţiate şi sursa lucrurilor diferenţiate care există, ceva echivalent în chip speculativ cu *Chaos*-ul lui Hesiod[12], pe care de asemenea îl citeşte ca fiind o mixtură nediferenţiată. Vlastos a tins spre supra-simplificarea problemei. *Chaos*, a cărui venire în fiinţă *(genesis)* în *Theogonia* lui Hesiod precede naşterea pămîntului *(Gaia)* şi a cerului *(Ouranos)*[13], nu este în mod necesar o mixtură, ci pare să fi fost gîndit ca un soi de vacuum primordial[14]. Mai mult încă, dacă, aşa cum spune Aristotel, *to apeiron* „cuprinde şi mînă toate lucrurile"[15], natura sa apare a fi în contradicţie cu aceea a *Chaos*-ului hesiodic, indiferent dacă acesta este privit ca o mixtură sau ca un vacuum. În orice caz, identificarea antecedentelor cauzale sau evolutive rareori aduce ceva mai aproape de o înţelegere adevărată. Dar dacă *to apeiron* nu este referentul pentru pronumele relativ *hôn* în pasajul din Simplicius, dacă Nemărginitul nu este cel la care se referă pluralul din care se extrage generaţia lucrurilor care sînt, atunci la ce se referă totuşi acest *hôn?*

Kahn face afirmaţia că *hôn* nu se referă la *to apeiron*, ci la *ta onta*, la lucrurile care există însele. Acestea, spune el, nu sînt, aşa cum s-a crezut îndeobşte, fiinţe individuale, aşa precum oamenii sau animalele. Nici nu sînt aceste *ta onta* ipostaziatele, aristotelicele patru elemente la care se referă Simplicius la sfîrşitul pasajului, chiar dacă evocarea de către Simplicius a „schimbării celor patru elemente unul într-altul" ajută într-adevăr la elucidarea intenţiilor lui Anaximandru. Aşa cum citeşte Kahn pasajul, *ta onta* se referă la calităţile elementale ale fierbinţelii, umezelii, răcelii şi uscăciunii şi în mod mai general la schimbătoarele anotimpuri precum şi la – prin extensie – toate ciclurile naturale ale naşterii, morţii şi regenerării. Pentru a extinde mai departe argumentul lui Kahn, pentru Anaximandru, *ta onta* sînt „lucrurile care există" – ale experienţei şi aşa cum sînt ele experiate. Această neîncetată mişcare ciclică *(aidios kinçsis)* în care căldura se stinge întru frig şi frigul, la rîndul său, în căldură; umezeala întru secetă şi viceversa; sămînţa în pămînt, care apoi încă o dată generează seminţe; ziua în noapte, care moare în zori; şi vara în iarnă, care încetează la începutul unui nou sezon de creştere – acestea, în mod colectiv, sînt generările şi distrugerile „potrivite cu necesitatea *(kata to creôn)*" la care se referă fragmentul. Ele, aceste *onta* ale experienţei, „pedepsesc şi recompensează unul altuia pentru greşeala lor, potrivit ordonării *(taxis*, care de asemenea înseamnă „atribuire de valoare", sau „ordine") timpului". Argumentul lui Kahn reflectă o înţelegere a caracterului calitativ, compact al experienţei unei lumi mitice încă neatinsă de clasificările aristotelice, diferenţiatoare, care colorează toate comentariile, inclusiv pe acela al lui Simplicius. Potrivit analizei lui Kahn, fragmentul nu se referă la lucrurile generate dintru, sau de către *apeiron*. În plus încă, el oferă o mărturie foarte credibilă a cosmosului anaximandrian[16] ca fiind înrădăcinat în experienţa atît a ordinii naturale, cît şi a aceleia politice: „un univers guvernat de lege", cum formulează el.

Şi totuşi Kahn se înşeală, cred, cu privire la referentul cuvîntului central *hôn*. Ceea ce analiza sa a gramaticii face este să despice citatul direct în două. Cu *ta onta* ca referent pentru *hôn*, partea care începe cu *ex hôn* şi se termină *cu kata tôn tou chronou taxin* şi care are de-a face cu elementele calitative care mor unul într-un celălalt devine complet autoreferenţială, lipsită de orice legătură cu prima parte a pasajului, anume cu partea care postulează o „formă diferită de natură, nelimitată *(hetera tis physis apeiros)* de la care toate cerurile se ridică şi acele *kosmoi* dinlăuntrul lor". Că nu trebuie să fie nici o legătură între aceste două părţi pare ca fiind extrem de improbabil, mai cu seamă că aceste două părţi nu sînt separate nici măcar de un punct sau de o virgulă (transliterată ca un semicolon).

Mai degrabă, m-aş aventura să afirm, *hôn* se referă la *kosmoi*, substantivul la plural care îl precede imediat în pasaj. Dacă este aşa, atunci se poate da următorul sens citatului lui Simplicius. Archeul („începutul", iar nu „principiul material" aristotelic) tuturor elementelor (calitative, nu ipostaziate, aşa cum Simplicius le înţelege inevitabil) nu este unul dintre aceste elemente însele, dar o natură diferită şi nelimitată *(hetera tis physis apeiros)*, de la care toate cerurile *(ouranoi)* provin, precum şi ordinile *(kosmoi)* lor intrinseci. *Şi* – includerea particulei *de* semnalează o legătură cu ceea ce se petrecu înainte – dintru aceste *kosmoi* este generarea pentru, iar nu de, lucruri care sînt şi întru aceste lucruri care sînt[17] distrugerea are loc potrivit cu ceea ce trebuie să fie, pentru că ele (lucrurile care sînt *onta)* se pedepsesc şi se răsplătesc unul pe celălalt pentru greşelile făcute *(adikia)*, potrivit ordinii timpului.

Cu *kosmoi* luat ca referent pentru *hôn*, întregul pasaj capătă o nouă coerenţă. O natură fără margini *(physis)*, diferită de natura ca experienţă calitativă[18], o altă *physis* dă naştere cerurilor şi acelor *kosmoi* dinlăuntrul lor. Aceste „ordini", generate de o sursă fără margini, aşa cum este atestat altundeva, sînt atotcuprinzătoare şi divine, sînt cele care regularizează şi ghidează descompunerea şi curgerea elementelor experiate ca lucruri venind în fiinţă şi dispărînd. Această altă, nelimitată *physis* este generarea acelor ordini ale *onta* (lucrurilor). Ea nu generează înseşi lucrurile care sînt pentru că, aşa cum subliniază Anaximandru, generarea şi distrugerea iau *loc kata to chreôn*, potrivit cu ceea ce trebuie să fie sau, aşa cum Heidegger traduce în exegeza sa la fragmentul BI din Anaximandru, „potrivit modurilor de folosire[19]".

O frază care apare des în Homer este *kata kosmon*, potrivit ordinii, dar este mai mereu adjectivată fie ca *ou* (nu) *kata kosmon*: dezordonat, fie ca *eu* (bine) *kata kosmon*: bine ordonat[20].

---

1. *Strămoşul lui Socrate, Un eseu asupra începuturilor arhitecturii* (Cambridge, MA: MIT Press, 1993, pp. 9-14), traducere şi note de Augustin Ioan, în pregătire la Editura Paideia.

2. Anii biografiei sale, care sînt daţi în mod obişnuit 610-546 î. Chr., cu un *floruit* pe la 560, coincid cu ultimii ani ai colonizării ioniene. Miletul însuşi este pomenit drept „mama coloniilor".

3. În perioada clasică, Thales se prenumăra printre aşa-numiţii şapte înţelepţi *(sophoi)* ai Greciei arhaice, împreună cu contemporanii săi Solon, legiuitorul, şi Epimenide, profetul.

4. Herodot I.75.

5. Herodot I.170.

6. Simplicius (comentariu la *Fizica;* Diels 1952, pp. 23, 29) spune că despre Thales „stă spus că nu ar fi lăsat nimic sub formă de scriere cu excepţia aşa numitului *Ghid de Astronomie Nautică*", în vreme ce, potrivit lui Diogene Laertios (I.23, trad. românească de C.I. Balmuş, p. 69, Iaşi, Polirom, 1997) „unii spun că nu a lăsat în urmă nici o scriere, căci *Astronomia Nautică*, atribuită lui, se zice că-i a lui Phocos din Samos." Chiar dacă autoratul *Ghidului de Astronomie Nautică* trebuie considerat ca fiind îndoielnic, date fiind mărturiile în acest sens, Simplicius, cel despre care se afirmă că ar fi avut în mînă tratatul *Physikôn doxai* al lui Teophrastus, pe care l-ar fi folosit ca sursă, este considerat de o manieră generală ca fiind de mai mare încredere decît Diogene Laertios. De Thales sau nu, *Ghidul de Astronomie Nautică* nu a supravieţuit şi chiar şi cei mai timpurii comentatori nu par a-l fi văzut.

7. După Diels (1952), citatele directe se numerotează cu B, iar comentariile şi elucidările indirecte sînt numerotate cu A.

8. Kahn 1960, p. 166, traducerea mea – A.I.

9. Vlastos 1947, p. 170.

10. Ibidem.

11. Vlastos 1952, p. 54.

12. Hesiod, *Theogonia*, 116 ff.

13. Vezi, printre alţii, Jaeger 1947, p. 13 şi Kirj, Raven şi Schonfield, 1983, p. 39.

14. Aristotel, *Fizica* 203 b6 *(periechein apanta kai panta kubernan)*. Verbul *kubernaô* este în mod primordial un termen de navigaţie, care înseamnă a conduce, în sensul de a acţiona drept timonier. Fraza, deşi aristotelică, este considerată a avea mult din caracterul unui citat direct: vezi Jaeger 1947, p. 30.

15. *Kosmos* în Grecia pre-filosofică însemna ordine de orice fel. El devine ordine a lumii, sau universală, abia după Anaximandru, a cărui cosmologie serveşte drept punct de inflexiune din acest motiv.

16. *Tois ousi: ta onta* apare în dativ, iar nu în genitiv.

17. *Hetera tis physis apeiros*: articolul indefinit *tis* (unele), împreună cu adjectivul *hetera* (diferit sau celălalt), sugerează că *physis* despre care e vorba nu este doar nemărginită *(apeiros)*, ci şi în mod esenţial necunoscută şi de nenumit. Obiectivatul *to apeiron*, Nelimitatul, nu apare înlăuntrul citatului direct din Anaximandru şi este probabil că Anaximandru nici măcar nu a folosit adjectivul ca substantiv. Pentru el *apeiros* era adjectivul acestei *physis* de nenumit.

18. Folosirea cuvîntului *physis* nu este atestată pentru „natură ca venire în fiinţă" pînă la Heraclit în tîrziul secol al şaselea, cîndva după Anaximandru. Cuvîntul apare într-adevăr în Homer *(Odiseea* 10.303); cu toate acestea, Hermes îi indică lui Odiseu acea *physis* a unei plante pentru a-i arăta rădăcinile ei negre şi floarea albă. *Physis*-ul plantei, în măsura în care Hermes demonstrează că ar fi alcătuită deopotrivă din rădăcină şi inflorescenţă, poate fi înţeles ca însemnînd venirea plantei în fiinţă, venirea ei în lumină (de la *phuô*, a ieşi la iveală, a veni în lumină) – în mod esenţial acelaşi sens pe care şi Heraclit îl acordă aceleiaşi *physis* şi care, de aceea, poate fi luat în mod justificat şi drept sensul de la Anaximandru.

19. „Fragmentul lui Anaximandru", în Heidegger 1984, p. 54.

20. *Iliada* 2.214, 8.12, 10.472, 11.48 etc.; *Odiseea* 3.138, 8.179. 489, 492, 14.363 etc.

▲

Orizont 2004

La începutul lunii aprilie, preşedintele Comisiei Europene a făcut o vizită la Praga pentru a arăta – s-a spus – bunăvoinţa organizaţiei pe care o reprezintă faţă de ideea de a grăbi accesul ţărilor candidate sau măcar a celor mai evoluate dintre ele. În acest context, el a indicat data de 2004, ca „foarte probabilă" pentru primele adeziuni. Şi deşi sînt cunoscute numele ţărilor din primul val, se poate face observaţia că nimeni nu se simte foarte sigur pe locul dobîndit. Şi Republica Cehă, şi Polonia sînt în întîrziere faţă de alţi candidaţi, consideraţi mai avansaţi: Ungaria, Slovenia, Estonia şi Cipru. Ziarul *Le Monde* (9 aprilie, 2001) încearcă, sub semnătura lui Jan Krauze, o sinteză a situaţiei din ţara denumită pe vremuri „cea mai veselă baracă din lagărul socialist", devenită acum „cea mai bine întreţinută baracă din lagărul celor care aşteaptă extinderea".

Politica

Lozinca premierului maghiar Orban, „trei copii, patru roţi", defineşte clar obiectivele guvernului. O politică familială, axată pe crearea unei clase mijlocii, încercarea de a stăvili degringolada demografică. „Acest prim-ministru mereu tînăr şi mai sigur de sine ca niciodată nu se mai mulţumeşte cu exaltarea valorilor familiei, într-un discurs unde conservatorismul cu tendinţă «tradiţională» ocupă un loc mai mare, în timp ce accentele liberale ale partidului său FIDESZ, Alianţa tinerilor democraţi, au trecut pe planul doi. El a trecut la acţiune şi a restabilit alocaţiile familiale pentru toată lumea, indiferent de nivelul veniturilor, şi a introdus în fiscalitate principiului cotei pe familie. Dar esenţialul este altul: de cîţiva ani, creşterea economică este de 5%, remarcabilă dacă este raportată la alte ţări din regiune".

Ziaristul francez consideră că nivelul de trai acceptabil asigură o anume destindere în viaţa politică şi el prezice guvernului o viaţa liniştită, pînă la sfîrşitul mandatului. Domnul Orban a izbutit chiar să slăbească presiunea unui aliat incomod, a Partidului micilor proprietari şi a zgomotosul său lider, Jozsef Torgyan.

În perspectiva viitoarelor alegeri, Alianţa democraţilor liberi, condusă de energicul primar al Budapestei, Gabor Demszky, anunţă că se va ţine la distanţă de cele două mari partide şi chiar va împiedica orice tentativă de alianţă între ele (modelul ceh): „Ar însemna să deschidem un bulevard larg pentru extrema dreaptă, care va deveni singura expresie a opoziţiei".

Economie

Chiar şi cei mai sceptici comentatori însă consideră aceasta doar o ipoteză. Ungaria este deocamdată departe de criza care ar justifica o mare alianţă sau ascensiunea extremismului. Şi este departe de criză prin cifrele expuse. „După alerta din 1995 şi foarte severa cură de austeritate aplicată de socialişti, ţara şi-a reluat avansul şi este din nou în plutonul fruntaş. (...) Motoarele economiei ungureşti sînt sectoarele unde valoarea adăugată este mare (electronică, farmacie, automobile), şomajul a slăbit, media naţională a scăzut pînă la 5,9%. Investiţiile străine se menţin într-un ritm înalt (peste 1,5 miliarde de dolari pe an) şi Ungaria este ţara fostă socialistă cu rata cea mai mare de investiţii pe cap de locuitor; în cifre absolute, Polonia, cu o populaţie mai mare, e mai în faţă. (...) Ungaria recoltează fructele unei privatizări angajate timpuriu şi ale unei datorii externe, pe vremuri considerată primejdioasă, acum redusă şi stăpînită". Atunci de ce îşi face loc o anumită reţinere în pronosticurile pentru viitor?

Mentalităţile

„Distribuirea rezultatelor creşterii economice a creat prea multe inegalităţi", constată Peter Bihári, economist-şef la Budapest Bank. „Este vorba despre marile inegalităţi, slaba coeziune socială, deziluziile provocate de sistemul parlamentar şi riscul ca alegătorii să se întoarcă spre singura familie politică absentă de la cîrma puterii din Ungaria ultimului deceniu: extrema dreaptă. Indiferenţa, absenţa sensibilităţii faţă de soarta celor defavorizaţi, este reproşul cel mai des auzit la adresa prim-ministrului. Şi ca răspuns, guvernul a luat o decizie spectaculoasă: salariul minim a crescut cu 56%, mărire căreia întreprinderile îi pot face faţă. Cu concursul fondurilor private, a fost lansat un vast program de revigorare a părţii de est a ţării, sinistrată din cauza prăbuşirii industriei grele. Şomajul atinge aici şi 20%. Mai sînt angajate şi planuri pentru rezolvarea situaţiei ţiganilor, atît pentru ameliorarea şanselor lor de calificare şi de ocupare a unui loc de muncă, cît şi pentru a lupta împotriva discriminărilor a căror ţintă sînt. Toate acestea sînt însă considerate de unii eforturi tardive ale unei echipe cu alte priorităţi, interesată exclusiv de clasa de mijloc, de copii şi de roţi. Şi chiar dacă e aşa şi recentele măsuri sînt luate cu ochii la alegeri, nu e mai bine decît deloc?"

Altfel spus, o politică bună nesinceră este preferabilă unei rele politici sincere. ▲

Conceptul de totalitarism

În Le Monde des débats, *Jacques Julliard semnalează apariţia în limba franceză a unei antologii elaborate de Enzo Traverso:* Le Totalitarisme, le XX-e siècle en débat, *Seuil. Cele zece propoziţii de mai jos formulate de editorialistul francez sintetizează întrebările iscate de discuţia asemănărilor şi a deosebirilor dintre comunism şi nazism.*

● Nu văd de ce crimele comise în numele Binelui ar fi mai puţin condamnabile decît cele comise în numele Răului.

● Nu văd de ce, cînd este vorba de comunism şi de nazism, foştii marxişti recurg brusc, pentru a marca deosebirea, la morala intenţiilor.

● Nu văd de ce ar trebui să avem datoria de a ne aminti cînd e vorba de nazism şi datoria de a uita cînd e vorba de stalinism.

● Nu văd cum ar putea fi declarat nazismul – şi în special Auschwitz – „incomparabil", dacă, în prealabil, nu s-a făcut nici o comparaţie.

● Nu văd în ce fel crimele nazismului au mînjit capitalismul liberal, pe care l-a combătut, în timp ce acelea ale stalinismului au cruţat adevărata natură a comunismului, de la care se reclama.

● Presupunînd că într-adevăr comunismul a avut un rol în avîntul nazismului, nu văd de ce această observaţie, dacă ar fi istoric justificată, ar putea fi o justificare, chiar particulară, a acestuia din urmă.

● Nu văd de ce ar fi mai puţin gravă distrugerea unei clase ca atare decît distrugerea unei rase ca atare.

● Se vede bine că există un capitalism totalitar şi un capitalism liberal; văd bine că există un comunism totalitar, dar nu observ nicăieri comunismul liberal.

● Nu văd în ce fel diferenţele, evidente şi incontestabile, între cele două sisteme ar interzice să ne întrebăm dacă asemănările, nu mai puţin incontestabile, nu ar fi caracteristica majoră a secolului al XX-lea, care îl distinge de cele precedente.

● Şi în concluzie: dacă despotismul este versiunea coruptă a absolutismului, totalitarismul este versiunea coruptă a democraţiei. ▲

DILEMATECA

*Din **poveştile suprapuse** scrise de colegul nostru Adrian Cioroianu s-a născut o carte, apărută la Editura Curtea Veche:*
Scrum de secol.
O sută una de poveşti suprapuse.
Cuvînt înainte de Andrei Pleşu.
Ilustraţii de Dan Perjovschi.
Autorii noştri sînt la fel de dilematici şi în cărţi.
Cetiţi-le!

Intertextualism de centru

Dacă am dori să facem un profil al revistei *Lettre Internationale*, atît de diferite în peisajul publicistic de la noi, n-am putea omite un ton (echidistant, de centru i-aş spune) aproape programatic al majorităţii textelor care apar aici, fie că este vorba de traduceri sau de texte scrise în româneşte, o situare a subiectelor cumva în prelungirea actualităţii imediate şi, în fine, o preferinţă pentru textele aşa-zicînd pluridisciplinare, în care conexiunile dintre literatură, politică, informatică, etică se fac la fel de firesc ca în revistele *Esprit, Europe* sau *Secolul XX*.

O altă particularitate, şi ea inedită, este dubla focalizare a fiecărui număr, prezenţa a două „dosare" care, la lectură, se întîlnesc şi se completează între ele şi, uneori, cu celelalte secţiuni, documente, comentarii, scrisori şi mai ales Biblioteca „Lettre Internationale", care de-a lungul timpului a adunat texte inedite de o rară frumuseţe.

În numărul de primăvară al revistei, grupajul politic „Repere ale noii geografii politice" şi cel literar „Viaţa ca o carte" sînt precedate de un dialog-replică între filozoful Edgar Morin şi editorul revistei *Le Monde des débats*, sociologul Michel Wieviorka. Dialogul intitulat „A ierta înseamnă a te opune cruzimii", discret-contestatar faţă de abstracţionismul lui Derrida dintr-o convorbire anterioară cu Wieviorka, apărută şi ea în numărul 34 al revistei *Lettre Internationale*, dă tonul celor două grupaje. A ierta, ca şi a te situa într-un context geo-politic, ca şi ocupaţia scrisului sînt acte individuale, profund personale, însă situate într-un context social, cultural şi istoric şi mai ales, spune Edgar Morin, „în contextul unui secol a cărui caracteristică este organizarea de masacre".

O asemenea împăcare cu trecutul, mergînd „de la teledictatură, trecînd prin telerevoluţie la teledemocraţie", descrie T. Garton Ash în „Ultima revoluţie", o evocare alertă, jurnalistică a zilei de 5 octombrie 2000 la Belgrad, cu trimiteri în trecutul imediat al conflictului, cu istoricul „comparat" al celorlalte democraţii populare şi cu o caracterizare pe cît de simplă pe atît de paradoxală a lui Kostunica, preşedintele „plicticos": „...poseda o combinaţie unică de patru caracteristici: era anticomunist, naţionalist, nu era corupt şi îi lipsea orice charismă." Alţii n-au avut norocul sîrbilor...

Despre adevărurile aflate undeva la mijloc scrie şi Nestor Rateş în articolul despre *Criza de la televiziunea cehă*, o anamneză a intoxicării mediatice de care suferă „omul post-totalitar", sau János Mátyás Kovács în însemnările despre globalizarea culturală în Europa de Est, „omogenizare", „colonizare", „hibridizare" care evită sistematic bunuri culturale cum ar fi „respectarea cuvîntului dat (sau măcar a contractului scris), spiritul de solidaritate şi spiritul civic, gîndirea pozitivă sau, da, ce ciudat, patriotismul...".

Dosarul literar, despre viaţa din cărţi şi cărţile care pot alcătui o viaţă reprezintă un text unitar, pe mai multe voci: vocea martorului la scrierea unei capodopere (Frank Budgen, *Joyce mi-a spus)*, a scriitorului umilit de imposibilitatea refacerii obiective a trecutului (Nicholas Shakespeare, *Cîinele lui Chatwin)*, a istoricului literar călătorind prin biblioteci (Mircea Anghelescu, *Glose pe o fişă de bibliotecă)*, a unei feministe canadiene ce compară viaţa (şi nevasta) lui Sartre cu viaţa (şi nevasta) lui Tolstoi (Nancy Huston, *Pasiunea şi remuşcarea de a scrie)*, sau a altei feministe croate, ce trăieşte prin vechile-i cărţi, dar nu e interesată deloc de felul în care se mai scrie azi în Croaţia (Rada Ivekovic, *Vechea mea bibliotecă)*, glasul unui „copil al regimului" ajuns peste noapte scriitor adevărat (Viktor Erofeev, *Asasinatul de la Moscova)*, în fine, vocea lectorului personal al lui Borges, argentinianul Manguel, care nu se poate opri să vadă în Internet o conspiraţie universală *(Biblioteca lui Robinson Crusoe)*.

Cît despre intertextualitatea revistelor editate de Fundaţia Culturală Română, despre autorii ce devin personaje trecînd de la *Dilema* la *Lettre* vă las să-i descoperiţi singuri în articolul lui Adrian Mihalache, *E pericoloso scrivere*. **(S. S.)** ▲

Pagină realizată de Magdalena BOIANGIU

„PĂRINŢII“ LITERATURII

„Deoarece poezia basmelor este atît de apropiată de primele şi cele mai simple forme de viaţă, vedem în această însuşire cauza răspîndirii lor generale. Căci nu există vreun popor la care basmele să lipsească cu desăvîrşire. Pînă şi negrii din Africa de est îşi încîntă copiii cu poveşti, iar despre greci ne-o spune categoric Strab.“

Jacob şi Wilhelm Grimm, *Prefaţa* la *Basmele populare* (1812)

Literatura pentru copii este socotită, tradiţional, a fi cumva subordonată literaturii „mari“, un fel de mimare a convenţiei în registre minore şi pentru fiinţe imature. Deşi, de la Perrault la fraţii Grimm, de la Saint-Exupéry la J.K. Rowling, de la Ion Creangă şi Mihail Sadoveanu la Gellu Naum genul s-a dovedit a fi mai mult decît o simplă „poveste de adormit copiii“, el este în continuare văzut ca sub-gen, ca o schemă de funcţii şi roluri pe care le putem învîrti la nesfîrşit, ca pe un cub Rubik, cu acelaşi rezultat. Însă despre întîietatea poveştii, despre esenţa poetică a basmelor, despre „povestea ce povesteşte grija“ s-a scris mai mult decît ar fi trebuit; această literatură – cu nimic mai directă şi mai rudimentară decît sora ei mai mare – se justifică prin nevoia care o creează şi are un public special, ca înţelegere, dar mai ales ca trăire.

Cărţile pentru copii, apărute la noi în anii comunismului, au fost destul de amestecate. Pentru unii scriitori literatura pentru copii era un refugiu, alţii o traduceau sau o stilizau. Oricum, cei ce şi-au păstrat bibliotecile de copii pot fi fericiţi. Cu greu vor mai găsi în librăriile de astăzi traduceri la fel de frumoase ca cele ale lui Al. Philippide sau Petru Creţia. În plus, nu vor mai putea găsi nici măcar reeditările acelor cărţi, de parcă povestirile lui Andersen ar fi avut nevoie (cu toată cruzimea lor) de o adaptare canadiană corectă numai politic, cu poze frumoase şi text de umplutură.

În peisajul acesta, unde rar poţi găsi o carte de poveşti redactată cinstit, apariţia la Polirom a Poveştilor Fraţilor Grimm, *colecţia „Basmele copilăriei“ de la RAO, volumul de poveşti al Adinei Popescu apărut la Compania sînt semne de normalizare, ca şi rapida traducere în româneşte la Editura Egmont a primelor două titluri din seria Harry Potter, cartea care a speriat Vestul. Acestor editori le-am pus şi cîteva întrebări (1. De ce aţi început să publicaţi literatură pentru copii? 2. Vi se par mai importante reeditările şi traducerile sau literatura pentru copii autohtonă? 3. Aveţi un program coerent de publicare a literaturii pentru copii?). Modul în care se completează între ele răspunsurile, ca şi absenţa unor edituri, ce promiseseră măcar răspunsul la prima întrebare, ne va spune, poate, ceva despre felul în care vor funcţiona – pragmatic – în următorii ani editurile specializate în literatura care, după Jacob Grimm, „se adresează nemijlocit inimii“. (S. S.)*

Adela ROGOJINARU

Literatura pentru copii – sau fals tratat despre pudoarea în literatură

Dacă îi urmărim sau îi chestionăm pe adulţii care cumpără carte, ne vor confirma că un criteriu de bază al achiziţiei de literatură îl constituie satisfacţia personală. Adultul cumpără literatura care-i face plăcere sau pe care o găseşte utilă. Astăzi, cu atît mai mult, consumatorul postmodern adoptă divertismentul de dragul unei plăceri abstracte, virtuale, pur comunicaţionale. Dacă vrem, în schimb, să-i vedem pe copiii care cumpără cărţi, vom avea parte tot de cititori adulţi, care nu mai adoptă criteriul divertismentului, ci pe cel al adaptării, al adecvării. Înainte să fie frumoasă, literatura pentru copii trebuie să fie „potrivită“. Nici chiar frenetismul epocii mass-media şi al informaticii nu slăbeşte convenienţele în materie de literatură pentru copii. Singurele care reuşesc să inoveze sînt, ca întotdeauna, ariile marginale – banda desenată şi desenul animat. Dar ele nu par a-şi depăşi curînd condiţia (teoretică) de „para-literatură“.

Dar ce este literatura pentru copii? Ca să fim corecţi faţă de tipurile asociate de scriitură, ar trebui să ne întrebăm ce este literatura „pentru copii şi tineret“, în ea fiind reprezentate două moduri distincte de producere a literaturii. Literatura pentru copii este modul parabolei. Literatura pentru tineri – un mod eminamente simbolic (iniţiatic) şi social. Pentru cei cărora li se adresează programatic – copii şi adolescenţi – literatura pe care o compun sau o adoptă este un mod de autoreprezentare. Cînd copiii compun poveşti, pentru ei literatura reprezintă un exerciţiu de identificare. Povestirilor copiilor nu le lipsesc nici sublimul, nici abisalitatea; şi în ciuda unor atitudini cultivate de suficienţa adulţilor, copiii nu spun „lucruri trăsnite“, ci construiesc lumi *ad ignorantiam*: în absenţa probelor contrare, ficţiunea instituie singurele lumi autentice. Ca să combatem cîteva teme critice curente, trebuie spus că literatura pentru copii şi tineri nu este nici realistă, nici utilă, şi nici accesibilă în sensul de „rudimentară“. Deşi este nu mai puţin admisibil că aceleaşi moduri de producere literară pot fi regăsite în surogate pentru adulţii semiliteraţi sau care manifestă imaturitate lectorală, şi pentru care literatura nu are funcţie instituţivă, ci substitutivă sau compensatorie. Literatura de senzaţie, jurnalistica de eveniment, serialele televizate, toate sînt derivate ale unor moduri literare primare, parabolice sau simbolice. De-abia atunci adulţii spun lucruri de-a dreptul trăsnite...

Precaritatea teoretică în ce priveşte literatura pentru copii şi tineri a făcut ca examenul estetic să adopte o categorie rareori aplicată literaturii, deşi adesea utilizată în artele vizuale, şi anume „pudoarea“, prin care se defineşte o practică a expresivităţii voalate, disimulate, derizorii, chiar eşuate. Pudoarea şi derizoriul sînt calităţi slabe, feminine, infantile şi, în fond, auxiliare. Şi chiar dacă o teorie a „pudorii“ prin care să se definească literatura pentru copii şi tineri nu există, diferite forme de examen critic tind să o confirme. Pentru cei care au îndreptăţirea să judece genul, literatura pentru copii şi tineri reprezintă un veşmînt literar rudimentar, cît să acopere starea primară de inocenţă. Cum inocenţa şi naivitatea sînt stări de goliciune şi de imaturitate, criticii de literatură pentru copii eşuează într-un discurs despre pudoare, ori, mai bine zis, despre cultul inocenţei în literatură. Simplitatea artistică şi esenţială a literaturii pentru copii, estetizată în canoanele „pudorii“ şi tratată pudibond de critică, se vede exilată în platitudini didactice sau în truisme care trec drept judecăţi de valoare. Laconismul expresiei literare trece drept convenţionalism, iar parabola devine subiect de predică. Se invocă frenetic mitologia copilăriei: scriitori şi critici vorbesc despre incursiunea în sufletul copilului universal, despre vîrsta de vis a copilăriei, despre cultivarea valorilor morale (binele, frumosul, frica etc). Retorii apărători ai genului şi chiar scriitorii înşişi argumentează că literatura pentru copii reprezintă, în aceeaşi măsură, literatură pentru toate vîrstele, este expresia valorilor morale perene şi un refugiu pentru adulţii care vor să regăsească eternul infantil.

Ca o consecinţă a abordării literaturii cu mijloacele moralei publice, pudoarea – ridicată la rang de categorie estetică – instrumentează interpretarea literaturii pentru copii ca practică literară „accesibilă“, „recognoscibilă“, comunitară. Deseori ea poate consemna şi o practică anti-cenzură, o tactică discursivă de afirmare a aspectelor blamate, ultragiate, secrete, o afirmare tacită a dreptului de a spune totul printr-o artă a căderii din inocenţă, a disimulării vocilor publice. Arta infantilă ajunge să spună totul, fără să eludeze răul, prin punerea „în minor“ a adevărului inexprimabil ori inacceptabil. În 1726, *Călătoriile lui Gulliver* drapează derizoriu satira politică într-un text parabolic şi devine o formă de rezistenţă publică a literaturii. Nu este adresată explicit tinerilor, dar modul parabolei o plasează cu uşurinţă printre cărţile de copii şi tineret. În spiritul aceluiaşi principiu, dar aplicat pe dos, procedează Ioan Buduca în 1994, cînd publică *Războiul nevăzut. Cartea Apocalipsei, pentru copii*. Dedicarea acestei cărţi copiilor pare a nu avea nici o noimă, sau nici o alta în afara obţinerii creditului public. Deşi cu o scriitură total diferită, *Războiul nevăzut...* se drapează stîngaci cu un titlu „în minor“ pentru a obţine o gratificare publică necondiţionată. În prefaţă, scriitorul precizează că *„îndrăzneala de a scrie despre* Cartea Apocalipsei *nu poate fi explicată mai bine decît de nevoia autorului de a se elibera de asuprirea ce au exercitat-o asupra sa cărţile ocultismului intelectual, multă vreme interzise şi, deci, necunoscute, cărţi care, însă, în ultimii ani au invadat piaţa editorială şi viaţa aşa-zis intelectuală.“* Pudoarea devine un gest de revoltă, împlinit pe jumătate.

Adevărurile învăluite pudic în tonuri minore se insinuează în spiritul public, căci ele nu sînt decît „nimicuri“, mici nimicuri *(Des riens. Des petits riens)*, aşa cum citim într-o antologie de texte despre expresia pudică[1]. Literatura pentru copii ar produce explicaţii aparent derizorii ale unor realităţi umane care nu pot fi numite direct, a căror aparenţă trebuie demonstrată fără ostentaţie. Iată, de exemplu, modestia şoricelului Frederick din poemul lui Leo Lionni. În timp ce familia de şoareci de cîmp adună provizii pentru iarnă, Frederick pretinde că strînge lumina şi căldura verii în cuvinte pe care le depozitează în sine, pentru zilele lungi de iarnă. Cînd proviziile se termină şi familia este apăsată de tristeţe şi de foame, Frederick îşi transformă provizia de suflet în poeme pentru fraţii lui. *„Dar, Frederick, tu eşti chiar poet“*, îi spun fraţii lui. *„Ştiu“*, recunoaşte Frederick cu modestie. Lirism sau ideologie? Ochiul critic se va grăbi să descopere tezele disimulate despre recluziunea artistului. Pedagogii vor face o expunere despre foloasele artei. Dar orice copil va recunoaşte cu simplitate că el este Frederick. Şi nimic mai mult.

O altă consecinţă a adoptării esteticii pudorii constă în izolarea literaturii pentru copii în sectoare tematice de recuzită, cum sînt cărţile cu animale şi cărţile despre natură. Manualele de literatură pentru copii recomandate liceelor pedagogice abundă în caracterizări dogmatice despre „accesibilitatea“ textelor pentru copii, în baza faptului că, prin literatură, copiii şi-ar reprezinta realitatea „aşa cum este“. Un mimetism gregar pare să fundamenteze şi clasificările literare. Nu pentru autenticitatea lirismului este Emil Gîrleanu socotit un autor clasic pentru copii, ci, în ciuda apartenenţei sale estetice explicite la o şcoală paseistă, extrem de încărcată figurativ, pentru aşa-numita „simplitate“ a limbajului. Căci Emil Gîrleanu este, în fond, un scriitor „pudic“. Dacă, în schimb, Ion Creangă se întîmplă să fie controversat ca scriitor pentru copii (judecată nu lipsită de temei, de altfel), nu manierismul scriiturii este cel considerat a-l îndepărta de fibra genului infantil, ci fondul lui „impudic“.

Cea mai bună dovadă a probării genului printr-o estetică a „pudorii“ o oferă o recentă şi absurdă demonstraţie critică, prin care se cere interzicerea accesului şi a circulaţiei libere a cărţii pentru copii pe criterii de vătămare a moralităţii şi securităţii publice. Un articol recent[2] al periodicului *Reading Today* al Asociaţiei Internaţionale pentru Lectură constată că în Statele Unite primele zece teme vînate de cenzura cărţii pentru copii şi tineret din anii '90 sînt următoarele: *aluzii sexuale, limbaj injurios, nepotrivire cu vîrsta copiilor, ocultism, violenţă, homosexualitate, prozelitism religios, reprezentări ale nudităţii* (sic), *rasism, educaţie pentru sex, valori anti-familiale*. Printre cele zece titluri interzise, îl găsim pe locul al cincilea pe Mark Twain, cu *Aventurile lui Huckleberry Finn*, urmat de John Steinbeck cu *Oameni şi şoareci*. Deşi interdicţia se referă mai ales la cartea achiziţionată pentru biblioteci şi la textele utilizate în şcoli ca material didactic, cenzura pretinde că întreprinde o reparaţie estetică şi morală a întregii oferte de carte, prin evitarea subiectelor „controversate“ şi ofensatorii pentru opinia publică.

Este adevărat că multe aspecte de cenzură literară se datorează istoriceşte primelor epoci de tradiţie a literaturii pentru copii în Europa. La 1600, puritanismul englez cenzurează basmele şi poveştile tradiţionale pentru lipsa lor de moralitate, recomandînd în loc teme morale şi religioase. Literatura pentru copii şi tineri e considerată, pretutindeni în Europa, o literatură de instrucţie, de manual. Adevărata carte de tineret, în sensul unei lecturi gratuite, de divertisment, este cartea populară, de colportaj. Admisibilă doar ca para-literatură, cartea populară este însă tratată condescendent şi considerată mai curînd un fenomen social decît unul estetic.

Dar, de fapt, cine mai citeşte azi literatură pentru copii şi tineri? Articolul din *Reading Today* devine încă o dată revelator: în mod sigur, cenzorii şi instructorii, şi odată cu ei, oponenţii lor – promotorii libertăţii intelectuale. De cele două părţi, în plină epocă *cyber*, avocaţi şi procurori dezbat cazul atacului la pudoare prin literatură, în speranţa că şcolarii Statelor Unite se vor gîndi mai puţin la împuşcături şi mai mult la Sfînta Familie. Trebuie că *Huckleberry Finn* mai are de pătimit pînă să ajungă literatura pentru copii să educe buni creştini.

1. *La pudeur. La reserve et le trouble*, dirigé par Claude Habib, Éditions Autrement, Série Morales, 1992, p.184-185

2. *Censorship in the Cyber Age* – în *Reading Today*, February/March 2001, vol. 18, nr. 4, pp. 22-23.

PENTRU COPII

Cît rabat poate face un copil de la visul lui?

– 3 întrebări pentru 3 editori –

Adina KENEREŞ (Editura Compania)

Este una din rarele literaturi utile şi plăcute în acelaşi timp, creative şi creatoare, de suflet şi de memorie. E singura care angajează deplin. Mi s-a părut că adulţii ar putea să fie măcar responsabili faţă de viitorul lor, investind în copii – căci acesta este raţionamentul esenţial al societăţilor occidentale, care fac din cartea pentru copii o locomotivă editorială, şi nu unul lăcrămos-gîngurit. M-am înşelat. Tot copiilor li se cere să aibă îngăduinţă faţă de părinţii lor.

Nu de programe ducem lipsă, nici noi, nici alţii ca noi. Aparenţa de bazar hîrbuit dar zgomotos pe care o au toate colţurile necomerciale rezervate „plozilor" în librării, lipsa de pe tarabe a cărţilor pentru copii, starea jalnică a bibliotecilor şcolare şi trimfătorul NIMIC întreprins întru gloria paginilor infantile în peisajul nostru cultural împinge discuţia în ultimul plan.

Celor care mi-ar răspunde că „se face totuşi ceva", le-aş arăta cu degetul, confirmînd, munţi de „subproduse": reeditări utilitare schilave, menite să acopere cu foi de ziar necesarul unei programe anoste; coeditări luxoase ale unor simplisme „gigea", în traduceri tragico-groteşti, fără vreo grijă pentru reaşezarea nivelului de lectură sau a puterii de cumpărare; mime de bogăţie expediate într-un suport pauper, sfidînd pînă şi legea minimului efort; aspiraţii la glorie locală şi/sau profit major de pe urma vînzării forţate a unor rătăciri liricoide, a culegerilor repetitive de tot soiul, a unor broşuri scrise şi pe cant de cele mai eficiente incompetenţe; pseudoistorii patriotarde, lîngă pseudodicţionare care iniţiază strîmt în poze fără noimă, lîngă pseudopoveşti arhaizante ori ultrailariante ori ultrarimate, lîngă pseudoclasici niciodată confruntaţi cu originalele, prea puţin corectaţi, nici măcar just machetaţi, darămite ilustraţi; gongorice amestecuri „de-tot-ce-e-nevoie", într-o limbă jignită şi nespălată, tăiată în valuri de ghilotine neascuţite, după ce a fost şi inegal presată de valuri uzate. Da, avem un program şi, în ciuda a toate, îl urmăm lent, lent, aşteptînd să se epuizeze coada la acele volume „de care are copilul nevoie pentru examen". Te întrebi de ce nu le-o fi plăcut părinţilor regimul „strictului necesar" de pe vremea lui Ceauşescu, dacă tot li-l impun, siguri pe ei, propriilor copii. Oare viaţa lor, profesia, amintirile, familia nu sînt decît secvenţe ale unui minimum vital?

Societatea românească pare să fie iritată de insistenţa străinilor pe îmbunătăţirea soartei copiilor de la noi. Orbirea acestei societăţi nu face decît să se reflecte în starea literaturii pentru copii.

Reeditări, traduceri sau produse autohtone? E o falsă problemă. Prioritară este şi va rămîne creaţia, de oriunde ar veni ea. În lume, literatura pentru copii e o sărbătoare zilnică, din care îţi vine greu să alegi titluri. Copyright-urile şi costurile de producţie ale unui elan editorial sînt însă penalizante pentru români. Şi să nu uităm că modestia preţurilor pe care le putem practica pe piaţa românească atinge chiar inima acestui gen de carte: e vorba de aproape-albume ale visului, de hîrtie şi legătorie rezistentă, de imagini, de frumuseţe grafică şi tipografică. Toate sînt lucruri la care abia de avem un fel de semiacces. Cît rabat poate face un copil de la visul lui? Oare chiar atît cît facem noi, editorii, îngenuncheaţi de întreaga neînţelegere din reţeaua cărţii, de lipsa TVA-ului preferenţial pentru bunurile culturale şi a costurilor poştale reduse pentru materialele tipărite, de taxele adăugate abuziv şi aberant copyright-urilor externe? Mă îndoiesc.

Mai gravă chiar e însă lipsa mîinilor devotate cauzei copilăriei. „Textierii" au îmbătrînit iremediabil, facultăţile de filologie refuză cu obstinaţie să ia viaţa în serios, şi deci şi pe copii, şi meseriile cărţii, şi pe cele ale tiparului; şcolile de artă produc graficieni de şevalet, iar secţiile de design acordă artei cărţii cîteva ceasuri într-un întreg cursus universitar. Cunosc sute de oameni convinşi că „a venit computerul să ne facă treaba". Îmi pare sincer rău pentru ei, căci candoarea nelalocul ei se plăteşte scump.

În această uluitoare cursă spre zero, doar miracolele ar mai putea inventa necesara colaborare a breslelor, clarificarea domeniilor şi orientarea specializărilor. Sigur că nu e singurul ceas deşteptător pe care ar trebui să şi-l cumpere naţiunea, dar e şi el, acolo, un ceas de pus pe listă. Între timp, editorii se zbat între surogate, iar copiii cresc...

Cum vor fi ei oare?

Lidia CIOCOIU (Editura Polirom)

Sîntem o editură dinamică şi încercăm să fim prezenţi în toate domeniile. Catalogul Polirom cuprinde peste patruzeci de colecţii şi serii. Sigur, există, între acestea, cîteva „privilegate", cum ar fi ştiinţele politice, psihologia, pedagogia, sociologia, media... Dar nu te naşti cititor de bibliografii de specialitate! Există mai întîi (trebuie să existe!) bucuria de a te întîlni cu autorii şi cărţile copilăriei. Literatura pentru copii e o treaptă firească spre lecturile de mai tîrziu. De aceea am publicat, de exemplu, *Poveştile Fraţilor Grimm* (ediţie integrală, cu ilustraţii).

Nu ştiu dacă „importanţa" în sine constituie un criteriu de selecţie. Valoarea, însă, da. La Polirom apar şi autori străini, şi autori români; şi clasici, şi contemporani.

Dana MOROIU (Editura RAO)

1. Este firesc pentru o casă editorială să îşi asume acoperirea cît mai multor zone de interes din rîndul cititorilor. Or, copiii se constituie într-o categorie de cititori extrem de valoroasă, ce trebuie alimentată permanent cu titluri cît mai variate, de la basme pînă la enciclopedii, evident la standard internaţional în ceea ce priveşte calitatea informaţiei şi a produsului final, cartea propriu-zisă.

2. Seria de enciclopedii pentru copii – *Larousse – Prima mea enciclopedie* – în care au apărut 14 titluri, seria de enciclopedii pentru adolescenţi – *Larousse – Enciclopedia pentru tineri* – în care au apărut 12 titluri, seria de enciclopedii pentru adolescenţi – *Tessloff – Ce şi cum.* Toate aceste serii oferă enciclopedii pe domenii. Seria *Basmele copilăriei,* seria *Cartea-Jucărie, Atlasul statelor lumii – Larousse.* Şi multe, multe altele.

3. Pentru o editură sînt la fel de importante şi reeditările, şi traducerile noi, şi literatura pentru copii. Nu se poate face un clasament. În „literatura pentru copii autohtonă", cum o denumiţi dvs., există valori nepreţuite care strălucesc în faţa oricăror opere pentru copii din lumea largă. ▲

Iaromira POPOVICI

Fenomenul Harry Potter

De aproximativ un an, în librăriile bucureştene se găsesc primele două volume din seria Harry Potter: *Harry Potter şi piatra filozofală* şi *Harry Potter şi camera secretelor*, ambele apărute la Editura Egmont. Pentru mulţi dintre cititorii români, cele două titluri pot, pur şi simplu, să nu spună nimic. Pentru iniţiaţi, însă, sau măcar pentru informaţi, cartea Joannei Rowling este demnă de interes, dacă nu pentru conţinutul însuşi, măcar pentru faptul că în Marea Britanie şi în Statele Unite, unde a fost publicată, începînd cu 1997, s-a transformat într-un adevărat fenomen. Este de ajuns să cauţi pe Internet cuvintele magice „harry potter" pentru a fi bombardat cu informaţii care de care mai copleşitoare: 35.000 de exemplare vîndute în întreaga lume; cărţile au fost traduse în 40 de limbi; au cîştigat o mulţime de premii, printre care, în Marea Britanie – National Book Award, Smarties Prize, British Book Awards Children's Book of the Year, iar în Statele Unite – New York Public Library Best Book of Year 1998, Parenting Book of Year 1998; nenumărate fan-club-uri Harry Potter; un film pentru care deja s-a semnat contractul, probabil în regia lui Chris Columbus; proteste ale părinţilor creştini împotriva posibilei influenţe păgîne nefaste a unei cărţi care vorbeşte despre magie... Cert este că volumele autoarei britanice Joanna Rowling (la ora actuală patru, celor două traduse în română şi anterior menţionate adăugîndu-li-se *Harry Potter and the Prisoner of Azbakan* şi *Harry Potter and the Goblet of Fire*) s-au bucurat de un succes incredibil, atît din partea criticii, cît şi a publicului. Într-o epocă a culturii populare, evident că succesul a convertit aventurile lui Harry într-un fenomen mediatic (şi nu numai, avînd în vedere nenumăratele obiecte „Harry Potter" pe care le poţi comanda pe Internet).

Întrebarea care apare, firesc, este ce anume a făcut din Harry Potter un atare fenomen. Cum de, într-o lume a atîtor atracţii mai subtile şi mai complicate, o carte, pînă la urmă, pentru copii, a reuşit să se menţină, săptămîni de-a rîndul, în topul multor reviste prestigioase de specialitate. Răspunsuri nu pot fi, probabil, oferite decît printr-o succintă prezentare a conţinutului. Volumele au drept erou un băieţel care învaţă tainele magiei într-o prestigioasă şcoală de vrăjitori. La prima vedere, subiectul îi poate speria pe părinţii inutil vigilenţi şi cam obtuzi, care protestează pe Internet. De fapt, aşa cum autoarea însăşi mărturiseşte, lumea vrăjitorilor pe care o prezintă nu este decît una imaginară, pe care o doreşte morală. Şi se dovedeşte, într-adevăr, morală, pentru că esenţa conflictului este, ca-n orice poveste, înfruntarea dintre bine şi rău. Motorul aventurilor lui Harry şi ale prietenilor săi este învingerea lui Ştim-Noi-Cine, alias Cap-de-Mort, răul sub înveliş uman, şi vrăjitoresc, ce tinde să devină veşnic printr-o continuă reîncarnare. Cel Bun se descoperă a fi însuşi Harry, altfel (pe linia binecunoscută a unor exemple deja celebre precum Superman sau Mary Poppins) un băieţel slăbuţ şi ochelarist, rămas, în bună tradiţie dickensiană, orfan de mic şi crescut de rude dezgustătoare. Vrăjitoria, pe care Harry ajunge să o înveţe într-un celebru colegiu numit Hogwarts, nu reprezintă, probabil, decît o modalitate mai pe faţă, mai explicită, de a ieşi din convenţia plicticoasă, reală, şi de a intra într-o alta, în care aproape totul e posibil. Nimic nou aici, tot aşa ne-au învăţat şi alte cărţi „de copii" de referinţă, precum *Mary Poppins* sau *Peter Pan:* Mary Poppins este, în fond, tot o vrăjitoare, mascată într-o banală, şi aparent foarte tipică bonă; Peter Pan face tot soiul de lucruri extraordinare pentru că a refuzat să crească şi a plecat definitiv de acasă cînd era bebeluş. De altfel, în Harry Potter, oamenii obişnuiţi, care nu ştiu să facă vrăji, dar, de fapt, care nu văd mai departe de lungul nasului, sînt clar etichetaţi drept „Încuiaţi" şi trăiesc într-o lume plicticoasă, de care mai sînt şi foarte mîndri. Cărţile catalogate pentru copii au meritul de a te linişti în privinţa banalităţii lumii de toate zilele: ele te asigură, în felul lor naiv şi suprarealist, că sub aparenţa conformistă a lucrurilor se ascunde şi altceva, misterios, ludic, sau măcar imaginativ.

Mediul vrăjitoresc în care se învîrte Harry Potter are, în stilul Familiei Adams, aproape toate aparenţele vieţii normale. Hogwarts, colegiul de vrăjitori, împărtăşeşte din binecunoscuta tradiţie novelistică britanică a internatelor prin care trebuie să treacă elevii: profesori simpatici şi severi, interdicţii, prietenii şi duşmănii în dormitoare comune, întreceri sportive. Elementele supranaturale se împletesc firesc în cursul povestirii: odată ajunşi la colegiu, elevii sînt sortaţi după opţiuni şi aptitudini, dar cu ajutorul unui joben magic; printre cei care le urează bun venit sînt şi fantomele, locuitorii cei mai vechi ai Hogwarts-ului, care nu mai sînt invizibile şi de temut, ci asumate pe faţă; în loc de baseball se joacă Vîjthaţ, un joc pe mături, al cărui scop final este să prinzi hoţoaica aurie, o mică minge cu aripi; scrisorile elevilor nu vin cu poşta, ci aduse de bufniţe, animalele de casă cele mai răspîndite, pe lîngă broaşte şi şobolani; bomboanele pe care le mănîncă elevii pot avea gust de orice, inclusiv de vomă, iar vrăjitorii din surprizele broscuţelor de ciocolată pot dispărea cînd se plictisesc. Lista ar putea continua, detaliile concrete şi umorul lor temperînd seriozitatea înfruntărilor Bine-Rău şi dînd un aer firesc poveştilor, altfel prea „esenţiale", despre piatra filozofală şi elixirul vieţii. Cred că unul dintre meritele autoarei este tocmai abilitatea de a păstra, constant, un echilibru între umor, ironie şi mesaje morale, reuşind, astfel, să nu cadă în exces sau ridicol: cîinele cu trei capete care păzeşte piatra filozofală nu se numeşte Cerber, ci Fluffy (Pufosul sau Flocosul, să zicem), iar Albus Dumbledore, directorul de la Hogwarts şi cel mai mare vrăjitor al multor timpuri, visează la o pereche de ciorapi de lînă. De aceea, părinţii exageraţi din site-urile de pe Internet ies complet din discuţie, mai ales că însuşi Ministerul Magiei (prezent mai mult în cel de-al doilea volum, *Harry Potter şi camera secretelor*) interzice folosirea vrăjilor în lumea Încuiaţilor. ▲

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Kronk, un erou al zilelor noastre

Filmele Disney din copilăria noastră erau renumite prin idilismul lor, prin senzaţia de viaţa-ca-feerie în care răul e doar o încercare trecătoare, imposibil să triumfe şi în care toată lumea rîde, cîntă şi dansează. Ele pot chiar fi considerate vinovate, pentru noi, copiii din vremea *Albei ca Zăpada*, a lui *Pinocchio* sau a *Cărţilor junglei*, de formarea unei mentalităţi prea simplist idilic-moraliste. Peliculele producţie Disney ce au urmat după ele, cînd deja nu mai eram copii, au schimbat atît stilul de desene, cît şi morala implicată. *Frumoasa şi Bestia, Degeţica, Cocoşatul de la Notre Dame, Mulan, Stuart Little* sînt doar cîteva exemple de *political correctness* ambalat plăcut şi accesibil. *Împăratul vrăjit*, ultima producţie Disney ce rulează la Bucureşti, reprezintă, evident, o ilustrare a necesităţii de echitate socială, cu o morală categorică: singurul om cinstit pe care se poate baza împăratul este un ţăran autentic, fără alte dorinţe decît de a-şi vedea de casă şi familie. Latura didacticistă a filmului este, însă, salvată de un firesc simţ al umorului, întreţinut în special de personajele negative. Nimic nou pînă acum: am rîs, de nenumărate ori, de răii din desenele animate. Numai că în *Împăratul vrăjit* doar Izma, vrăjitoarea, urîtă în stil Cruella, şi care vrea să acceadă la domnie, e cu adevărat rea. Ajutorul ei, de fapt servitorul acesteia, pe nume Kronk, e doar sărac cu duhul. Nici asta nu e nou, răii stupizi sînt, şi ei, o categorie binecunoscută. Dar Kronk nu e doar un prost în slujba răului; este posesorul a două calităţi care-l fac interesant, dar şi simpatic: are conştiinţă şi e adaptabil. Pe umerii lui Kronk, altfel un individ musculos cu o faţă jovial-inexpresivă, apar, simultan, în momentele de cumpănă, un înger şi un drac care-i dau sfaturi contradictorii. Asocierea dintre alura de culturist a personajului şi natura sa dubitativă face din Kronk un erou mai puţin conformist. Cealaltă latură a sa este interesantă din perspectiva consumului: Kronk respectă consumul şi este, în calitatea lui de servitor al Izmei, producător de consum nu neapărat rafinat, ci adecvat. El este un fan al amănuntelor, care primează pentru personajul în cauză chiar în momente, altfel, de maximă tensiune: cînd se ocupă, împreună cu Izma, de suprimarea împăratului Kuzco, Kronk este mai interesat de reuşita chifteluţelor cu spanac pe care le serveşte la masă decît de atentatul în sine. De altfel, faptul că Izmei, de fapt, nu îi plac chifteluţele lui cu spanac, este motivul esenţial care îl face să se întoarcă împotriva partenerei sale. În călătoria pe care o întreprinde, împreună cu Izma, pentru a-l prinde pe împăratul transformat în lamă, Kronk aproape că îşi schimbă identitatea la diversele popasuri într-atît îşi ia în serios micile roluri de moment. La restaurantul unde iau masa, Kronk se trezeşte pus în situaţia de a-i lua locul bucătarului care lasă totul baltă, într-o criză de nervi. Musculosul erou intră atît de bine în pielea bucătarului, încît nu numai că ridică standardele restaurantului, dar ratează şi urmărirea împăratului. O super adaptabilitate asemănătoare manifestă culturistul nostru şi atunci cînd, ajunşi în casa ţăranului Patcha, duşman de altfel (pentru că îl ajuta pe împărat), îi preia pe copiii acestuia şi nu-i lasă din mînă pînă nu termină un joc care presupunea 100 de sărituri cu coarda. Mai mult decît împăratul Kuzco, cameleonicul Kronk e cea mai apropiată întrupare a unui *American Dream* pe-nţelesul tuturor. Priceput la multe şi fără probleme în a-şi varia identitatea, servitorul Izmei face faţă oricărei situaţii nu printr-un IQ ridicat, ci prin disponibilitate şi adaptabilitate. De altfel, în final, cînd Izma este transformată în pisică, Kronk îşi ia o slujbă care îmbină pionieratul, misionariatul şi încurajarea aptitudinilor personale, oricît de absurde: predă limba veveriţelor copiilor din satul lui Patcha. ▲

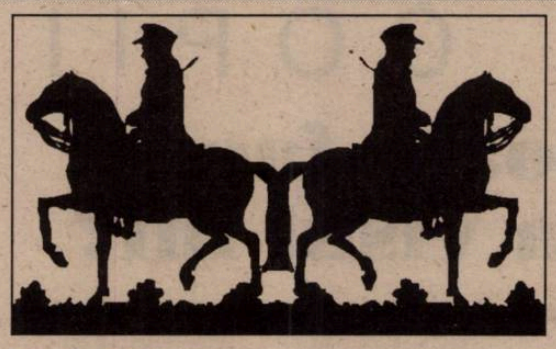

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Presupuneri de care, probabil, nimeni nu are nevoie

E inuman să nu-ţi închipui că au existat nopţi negre în viaţa lui Johann Strauss, eu îl văd foarte bine

– aşa cum filmul acela naiv îl arăta inventînd „Povestiri din pădurea vieneză“, trecînd cu trăsura chiar printr-o pădure, cu o femeie lîngă el, şi auzind aici o mierlă, aici un pitpalac, acolo o ciocănitoare, totul ritmîndu-se cu loviturile de bici ale birjarului şi trapul de metronom al calului şi toate intrînd de la sine în melodie –

eu îl aud foarte bine întrebîndu-se ce valoare au polcile şi mazurcile lui în faţa „Simfoniei destinului“,

ce viitor poate avea „Dunărea albastră“, după ce Wagner scrisese „Aurul Rinului“,

la ce bun elogiul lui Wagner la adresa lui: „Johann Strauss are cel mai bun cap muzical dintre noi toţi...“?,

ce să facă el cu toate elogiile lui Wagner, cînd din mintea lui nu ieşeau decît valsuri suspect de melodioase şi de cursive,

şi ce conta dacă Brahms tînjea după melodiile lui cînd toată lumea ştie, de mică şi de crudă ce e, că nici un vals nu se compară cu o simfonie?,

nici o polcă nu are eternitatea sonatei a 111-a, iar el nu va putea niciodată să lase o partită de Bach cu care lumea măsoară eternitatea,

deşi, dacă ciuleşti bine urechea, la cîte alemande, courante şi sarabande, la cîte danţuri şi contradanţuri a compus Johann Sebastian tatăl, el poate fi numit un Johann Strauss al secolului 17.

După cum,

oricît de discret a fost Cehov, oricît îl stinghereau elogiile, întrebînd brusc de cîte ori cineva îl lăuda: „aţi observat dacă la magazinul din colţ se vindea marmeladă?“,

e inuman să nu vezi – chiar dacă nu există dovezi scrise – nopţile în care lui Anton Pavlovici îi era clar că nu va putea scrie „Fraţii Karamazov“, nici „Război şi pace“,

şi nici o schiţă semnată Antoşa Cehonte nu va sta vreodată lîngă Bezuhov şi Mîşkin şi atunci la ce bun „Draga de ea“?,

of, Doamne, nuvelă la care bătrînul Tolstoi îşi ştersese ochelarii de o lacrimă, atîta farmec avea „Draga de ea!“,

dar ce să faci cu farmecul ei în faţa morţii lui Ivan Ilici, destinul lui literar să fi fost altul decît cel al lui Johann Strauss în faţa lui Ludwig van Beethoven? (El aşa parcă scria: „Cît timp Tolstoi scrie cum scrie, putem să ne ocupăm liniştiţi de ale noastre“...)

Poate că într-o asemenea noapte, Anton Pavlovici şi Strauss-*aber* Johann au dat un oftat scurt, de neputinţă, de limită omenească, de polcă veselă, de vodevil care interzice plînsul şi dimineaţa, cu tot elanul

– eu îi văd, de dimineaţă, Sisifi încrezători în sine –

s-au întors la portativele lor, la crucea lor, nedoritori de roman, incapabili de epopee şi simfonie (ca şi Ion Luca Caragiale)

dar apţi să extragă dintr-un ziar de dimineaţă, dintr-un moft, dintr-o farsă, dintr-un breloc („sînt în stare să scot o schiţă din orice, chiar din această scrumieră“, explica, foarte la locul lui, Cehov) un sunet fără de care lumea nu ar exista nici azi, nici mîine.

Atît.

După care alergau la editor şi la poştă trebuindu-le bani, dacă nu chiar, precum contemporanului lor din Bucureşti, o moştenire, nu ca să dea lumii o tetralogie, ci ca să existe şi să asculte „a patra“ a lui Beethoven,

o, nu cu sacra nemulţumire de sine – aceasta e o poveste dintr-o pădure cam mincinoasă – ci cu speranţa atroce, singura care ne ţine, ca stînca pe Sisif,

„ce sale espoir“ care întrezăreşte că în neputinţă, în limită, în diferenţa mea insuportabilă faţă de Cel care a inventat trandafirul, faţă de Tolstoi şi Bach, stă toată puterea mea,

„ce sale espoir“, acest tainic estuar. ▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

De la cum eşti făcut pe stradă

„Dobitok“ îmi spune o fustă scurtă, de deasupra unui ciorap plasă. Îmi ceruse să ştiu unde e strada Iancu Căpitanul. Se auzi un *Ja, Ja*, şi geamul automat al Cielo-ului alb se închise. Dimineaţă, un Alfa Romeo îşi scosese degetul din mijlocul palmei spre mine. Lăsasem prea mulţi pietoni să treacă la zebră. Cu o zi înainte la fel făcuse un pieton agresat de mine pe zebra de la Lahovary. Cred că era totuşi mîna dreaptă. În *România Mare* am apărut simplu „cunoscutul handicapat“. Cu un an înainte apărusem pe lista homosexualilor. Voci cunoscute îmi spun săptămînal că sînt: „comunist, mahalagiu, complexat, nenorocit.“ Bineînţeles, „laşule“, „prostule“. Maică-mea îmi spunea că o să ajung pe drumuri, ca un cerşetor. Un poliţist m-a înjurat de mamă şi m-a alergat cu maşina prin faţa blocului. Faptul că a apărut la televizor şi dădea sfaturi era semn că a avut dreptate în privinţa mea. Şeful lui, pe atunci Şoricică, a făcut la fel. „Cretinul ăsta nu e în stare să scrie nici o scrisoare, de ce l-or fi angajat?“ – am auzit o voce avizată. Iar şefa: „Eugen, adună-te!“ Ce? Cretin, dobitoc, fricos, handicapat sau homosexual? Greu de ales... Un ţigan îmi face semn în Piaţa Amzei să parchez maşina într-un loc doar de el ştiut. Parchez, văd că era parcare cu plată la Dalli, nu la el. Nu-i dau bani. „Bă, nu fi poponar.“ Lucrul acesta l-am mai auzit despre mine într-un loc. Se confirmă. Un cerşetor îmi cere bani. Îi dau de 500. Mi-i răstoarnă pe treptele de marmură şi strigă: „Bre, nesimţitule.“ Noutatea face legea. Parchez toată iarna în faţa terasei „Alcibiade“. Într-o zi însorită primesc un mesaj sub ştergător: „Domnule X, mi-aţi blocat cu nepăsare-nesimţire poarta de acces în curte, pe unde car lăzile de bere ale terasei-bar. Vă rog căutaţi-vă un alt loc de parcare şi lăsaţi liber perimetrul proprietăţii mele, pentru autoturismele clienţilor care vin la terasă. Sper că-mi înţelegeţi supărarea, Ionescu, Stîlpeanu 16“. Cînd nu vin la timp, cînd nu vin deloc la întîlnire, din răzunchi mi se spune: „bă, nenorocitule“. O ţigancă: „boierule, să-ţi ghicesc“. O sondare de opinie, în faţă la GDS, „domnule“, apoi se dezumflă pentru că nu beau Coca-Cola, „am altă treabă“. Ristea Priboi îmi aude numele şi-mi închide telefonul în nas. Ex-procurorul Butuşan, auzind ce vreau, îmi spune că-i pare rău, dar abonatul Butuşan şi-a schimbat telefonul. Ilie Balaci îmi zice „măi, potaie“. Dacă vreau să ştiu cine sînt, ştiu. Mi-a spus-o Balaci. ▲

În colecţia **SPECTACOLUL ISTORIEI**
ROBERT HARRIS: **Vaterland**
(roman)

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Spaţiul neted/nomad

În interstiţiile statutului şi a spaţiului său „striat“ (Deleuze) pot fi încă identificate rute de evadare pentru nomad, pentru cel nefixat, nestabilizat. Spaţiul lis nu are hotare, altele decît cele impuse, din afara sa, de spaţiul striat: cel *neted* (local absolut) este de găsit cumva în interstiţiile celui *striat* (relative global): „Striatul şi lisul nu se opun doar ca global şi ca local. Pentru că într-un caz globalul este încă relativ, în timp ce în celălalt localul este deja absolut“. Deşertul – teritoriul predilect al spaţiului neted deleuzian – este prin excelenţă un spaţiu în care orientarea vizuală de-a lungul unor traiecte deforţă vizuală pare imposibilă. Dinamica schimbării la faţă a acestor teritorii în forme, modificarea clipă de clipă a dunelor, a suprafeţei oceanului (altă metaforă predilectă a spaţiului nomad) sau a calotei polare, lipsa aşadar a reperelor fixe fac aparent imprecisă orientarea.

Şi totuşi există orientare în spaţiul neted, fluent, al migraţiilor. Casey, pe urmele lui Deleuze şi Guattari, ne spune cum: „este ascultată direcţia, este simţită în aceeaşi măsură în care este văzută“ (1998, 304). Într-un anumit fel, Deleuze şi Guattari par să extindă la nivelul întregului spaţiu capacitatea, pe care Heidegger o atribuie materialităţii lucrurilor, de a „năvăli asupra simţurilor: cromaticul, sonorul, duritatea, masivitatea“ (1995, 47); mai mult decît atît, în mod evident orientarea prin intermediul reperelor topografice (aşadar prin văz) este în spaţiul lis mai degrabă dezesperantă: celelalte simţuri, dar mai cu seamă cel auditiv şi cel tactil (dinamica schimbării, nuanţele reprezintă modul în care este experiată lumea prin intermediul lor), trebuie să preia comanda orientării cumva *împotriva* văzului: orientarea în aceste circumstanţe trebuie să se bazeze aşadar „pe o extraordinar de fină topologie care se bazează nu pe puncte sau obiecte, ci mai degrabă pe haecceităţi, pe seturi de relaţii (vînturi, ondulări ale zăpezii sau ale nisipului, pe cîntecul nisipului sau pe scîrţiitul cu care se rupe gheaţa, pe atributele tactile ale ambelor)“ (Deleuze & Guattari, 1987, 382). Spaţiul neted deleuzian nu este unul delimitat, decupat şi, deci, izolat, ci unul fluid, al continuităţii bazate pe intensităţi relativ slabe, pe vagi traversări preferate.

O altă deosebire importantă pare să fie accentul pe modul în care spaţiul este explorat, pe rolul gesticii corporale, pe angajarea corpului în parcurgerea *apostolorum* a acelui spaţiu. Aceasta spre deosebire de insistenţa pe locul ca *staţie* şi *destinaţie* topografică a gesturilor (ritualurilor) de apropriere (la Heidegger). Deşi atît primii doi autori, cît şi cel de-al treilea critică înţelegerea spaţiului ca *spatium* (infinit, ubicuu şi omogen), este evident de ce pentru primii doi locul, în sensul stabilităţii sale esenţiale, aşa cum este definit de Heidegger, ca precondiţie a oferirii de locuire prin edificare, nu este un concept relevant.

Edward S. Casey vede însă un conflict între cele două moduri de a interpreta *spatium* (vezi Casey, 1997, 464, nota 112). Conflictul, în opinia mea, este generat de pretenţia de stabilitate şi, aşa cum este definit, de permanenţă a *Raum*-ului heideggerian, pe care am încercat şi eu să o dez-stabilizez aici. Altfel, spaţiul lis este un *mixtum compozitum* de regiuni şi de trasee care le străbat, într-o permanentă dinamică distribuită neuniform pe suprafaţă, şi, mai cu seamă, imprevizibilă. Spaţiul heideggerian este unul „peticit“, în care variile locuri (luminişuri) şi localităţi (luminişuri cărora li s-a aplicat deja amenajarea în vederea locuirii) au intensităţi diferite de „locuibilitate“/potenţă şi, respectiv, de „locuitate“/act. Ele sînt unite prin *Holzwege* – trasee tăiate prin pădurea obscură într-un fel oarecum consubstanţial cu acela al luminişului.

Aşadar, spaţiul lis este spaţiul nomazilor care îşi asumă şi îşi celebrează tocmai instabilitatea, condiţia migratoare, pe cînd *Raum* este spaţiul unor migratori osteniţi, care ar dori poate să se sedentarizeze în sfîrşit. *Raum* este capătul de drum al traseelor spaţiului lis, destinaţia finală a peregrinării, rezultatul deciziei de a încheia migraţia şi de a se aşeza undeva. Nimic din definiţia lui *Raum*, totuşi, în afară de insistenţa pe stabilitate, nu ne convinge însă că, totuşi, locul de tabără, în ciuda angajamentului colectiv în a-l (co)modifica, nu va fi totuşi abandonat vreodată. ▲

Cipriana PETRE

idei privite de-a gata

Contractul la români

Contractul, ca şi periuţa de dinţi, telefonul mobil şi ciorapii, este un element de minimă igienă personală. Totuşi, aşa cum există oameni care nu-şi reînnoiesc cu anii periuţa de dinţi prea tocită, aşa cum unii îşi reglează celularul cu furculiţa, îl azvîrl pe unde apucă şi îl stropesc abundent cînd îl ţin la ureche (ca să nu ne gîndim la cei care vorbesc la mobil în tramvaie hodorogite), tot astfel mulţi dintre cetăţenii României nu au avut timp în ultimii unsprezece ani măcar să devină conştienţi de necesitatea igienei contractuale, dacă nu să o şi practice.

Contractul moştenit de la comunişti, contractul permanent, pe durată nelimitată, era unul extrem de convenabil menţinerii responsabilităţii difuze; făceai sau nu ce ar fi trebuit să faci, făceai bine sau prost, nu conta, îţi luai salariul – un salariu egal cu al altuia care făcea mai mult, mai bine, mai profesionist. Lucrurile s-au schimbat mult de atunci, e drept. Ce a rămas însă neschimbat în cazul multora dintre concetăţenii noştri este convingerea – deja maladivă – că un contract este doar un lucru superficial, un simplu instrument util pentru *a primi* şi care nu *te obligă* în nici un fel – exemplul cel mai facil fiind variatele feluri de înşelătorii prezentate de jurnalele de ştiri în ultimii ani, dintre cele mai stupefiante fiind cazurile familiilor rămase fără case pentru că le-au vîndut cu acte în regulă fără măcar să ştie că le-au vîndut. *„Am semnat că ne-a zis că aşa e legea, noi de unde să ştim, sîntem oameni simpli şi nepricepuţi“*, explică bieţii naivi reporterilor, aducîndu-ne involuntar aminte de finalul uneia dintre nuvelele lui Rebreanu. Dacă ei au chiar scuza pe care o invocă, aceea de a fi „nepricepuţi“, nu acelaşi este cazul celor în ale căror obligaţii de serviciu intră semnarea şi respectarea contractelor semnate. Măcar ei ar trebui să aibă conştiinţa importanţei semnării unui act şi a gravităţii nerespectării lui, odată semnat. România a pierdut, în ultimii ani, enorm de multe „mici“ sau „mari“ *oportunităţi*, în mai toate domeniile, tocmai datorită nerespectării de către diverse instituţii ori persoane care reprezentau partea română a responsabilităţilor asumate contractual sau a promisiunilor verbale făcute în vederea semnării unui contract. Un fel de a ne fura singuri căciula, întrucît consecinţele nu au întîrziat să apară, constînd, gradual, în reticenţa reînnodării unor noi contacte cu România (pe principiul *cin' s-a fript cu ciorbă, suflă şi-n iaurt)*, în introducerea unor clauze de penalităţi din ce în ce mai dure în cazul în care pînă la urmă părţile convin semnarea, sau, deloc rar, în refuzul civilizat dar ferm de a mai intra în relaţie cu indiferent ce nouă instituţie de pe la noi.

Preţul plătit astfel de instituţiile nou apărute şi, deopotrivă, de puţinele dintre cele vechi care au înţeles şi au învăţat regulile jocului în realitatea în care trăim, este copleşitor. El constă, în timp, în blocarea dezvoltării fireşti a proiectelor individuale şi instituţionale.

Nu neputinţa respectării contractelor este gravă – aici există remedii juridice, acte adiţionale, reformulări, înţelegeri pe cale amiabilă – ci incapacitatea, sau, şi mai rău, naivitatea (a se citi: inconştienţa) ori lipsa de luciditate (a se citi: neprofesionismul) de a cîntări consecinţele nerespectării lor, pe termen scurt şi pe termen lung. Pentru că nu e vorba de accidente ori coincidenţe, ci de un sistem de gîndire împămîntenit, bazat probabil pe convingerea, din vremuri trecute moştenită, că *ni se cuvine*: semnăm ca să obţinem *acum*, promitem *în schimb* lucruri pentru *mai tîrziu*, iar pînă atunci *mai vedem*. În loc să înţelegem contractul drept un instrument de a ne *asigura* (în schimbul unor obligaţii asumate) un număr de drepturi şi de a ni le *apăra*, vedem în el adesea doar un mijloc de a *beneficia* (nimic rău în asta), eludînd însă complet capitolul obligaţiilor. Mai gravă decît faptul în sine, repetat oricum cu o frecvenţă dezarmantă, e mentalitatea în sine. O mentalitate distrugătoare, contagioasă, parazitară – într-un cuvînt, neigienică precum purtarea mult prea îndelungată a aceleaşi perechi de ciorapi. Pentru că, pînă la urmă, contractul, ca şi periuţa de dinţi, telefonul mobil şi ciorapii, este un element de minimă igienă personală. Cînd vom învăţa acest lucru, ne va fi tuturor mult mai bine. ▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

H aspirat

Scriu aceste rînduri înainte de Gala Hagi, dumneavoastră le veţi citi după. Dar dacă veţi mai putea să depăşiţi momentul în sens retrograd, vă conjur să vă amintiţi seara, greu de uitat, în care Hagi a reuşit ceea ce tenismanii numesc un Grand Chelem. Pe scurt, s-a aflat în faţa celor mai senzuale purtătoare de stindard ale televiziunilor noastre, în mod ecumenic distribuite – una de la publică şi alta de la privaţi. Uneori am senzaţia că Mihaela Rădulescu şi Andreea Marin îndeplinesc pentru colegii lor acelaşi rol pe care îl aveau acele busturi de femei care spărgeau valurile, bine prinse în cuie la prova corăbiilor (goeletelor, schoonerelor). Acela de a-i încredinţa pe marinari (corsari, negustori, producători) că sînt pe mîini bune şi că furtunile nu-i ameninţă. Atîta timp cît busturile acelea din lemn mineralizat rămîn la locul lor şi zîmbetul nu li se clinteşte de pe feţele pudrate cu sarea marină.

Ceea ce e şi cazul nostru. Atîta doar că nici într-un caz, nici într-altul, cele două suave nu au reuşit să intre pe lungimea de undă a lui Gică Hagi. Prea obişnuite cu fastul butaforiei şi cu festivismul aranjat, fetele au făcut eforturi, dar monosilabicul fotbalist le-a servit în permanenţă, aşa cum a făcut-o şi cu alte prilejuri, adevăruri simple şi principii solide. Pentru el familia, dragostea, ţara, cariera, sportul păreau lucruri simple, fără ascunzişuri, dar pline de relief. Sînt lucruri pe care trebuie să le faci şi altele pe care nu. Unele sînt plăcute, altele nu, dar asta e. Atitudini cu care nu prea ne-ntîlnim toată ziua, ba chiar prea rar. Face parte din educaţia noastră para-democratică să identificăm sensuri ascunse, fluxuri subterane de interese, să facem calcule kasparoviene şi corecţii pavloviene.

Hagi a reuşit să fie politicos şi ferm, dar undeva în spatele privirii dumisale mi s-a părut că ghicesc umbra delicată a acelui impuls de conservare care se numeşte plictiseală. Momentul cînd închizi trapele, retragi periscopul şi te scufunzi în adîncurile mute, acolo unde (ne învaţă marele filozof Discovery) marile drame alimentare sau amoroase se petrec într-o tăcere rituală. Şi unde singurele busturi navale aparţin epavelor. Baleind canalele, l-am lăsat cu Mihaela şi am dat peste Andreea care tocmai anunţa că în cîteva minute „Regele“ va veni să facă şi să i se facă surprize. Am încercat să mă pun în pielea regală a lui Hagi şi n-am reuşit. Mai rău, m-am aşteptat, pentru o clipă, să-l văd apărînd pe nepusă masă printre dansatoarele lui Andrei Duban de la Tele 7 abc şi întrebînd politicos „Aici e *Surprize, Surprize*“?.

Lăsînd gluma la o parte, teamă mi-e că asta va fi soarta lui Hagi: o bună bucată de timp, va fi plimbat ca ursul de la o emisiune la alta şi el nu va avea puterea să refuze. Îl aşteaptă Corina D, Teo T, Şerban H, Marius T, Florin C, Cosmin C, Mircea R, Octavian A, Horia B, Dan B, Mihaela 3xF şi ultimul, dar nu cel din urmă, Bubu. Gheorghe H va da premii şi va răspunde la întrebările clasice – *cum te-ai apucat de fotbal? pe cine iubeşti mai mult? pe Steaua sau pe Farul? care a fost ziua cea mai frumoasă?*

Singurul la care am mai văzut aceeaşi politeţe regală (amabilă, dar răcoroasă, ca un sărut la Moscova) a fost Gheorghe Dinică. Nu ştiu cît îi va fi fost de greu, dar a reuşit să se smulgă din acest Maelstrom mediocratic şi dus a fost. Capetele încoronate nu vorbesc decît cu egalii lor, de exemplu cu vreun Vodă.

De altfel, scriu cu o zi înainte de Sfîntul Gheorghe, şi tocmai am citit că moaştele omorîtorului de balauri sînt duse la Botoşani pentru alinarea credincioşilor. E vorba doar de un deget mumificat. Poate e degetul pe care şi-l ducea la buze, făcînd semnul imperativ al tăcerii, semnul lui Harpocrate, atunci cînd cineva, poate chiar împăratul Diocleţian, îl pisălogea prea mult. Nemulţumit, împăratul *l-a scurtat de cap*, cum strălucit zice cronicarul. Astăzi l-ar trimite la *Iartă-mă*. Sau la *Sandwich & Fetz*. ▲

SOCOTEALA DIN TÎRG

Matei FLORIAN

Prin noianul de buticuri mici şi rău zidite

– „din care consistă partea cea mare a capitalei României“ –

H

Mult mai nimerită ar fi fost hala pavilionului *H* pentru un concurs de motociclete roşii, verzi şi abastre. Aşa, îmbuticărită de sus pînă jos cu gemuleţe unul în altul, cu un culoar de trecere (între ele şi balustradă) menit parcă iniţierii micilor cercetaşi în tainele mersului de tip şir indian, başca zidăriile cu schele cu tot din mijlocul celei mai înguste potecuţe, face ca lumina parcului Herăstrău să-ţi pară una dintre primele minuni ale lumii. Nevoiţi, însă, de cele doar cîteva propoziţii scrise va trebui cu umilinţă şi regret să ne vîrîm la loc în întunericul luminat de neoane al halei. Aici, odată întorşi şi adăstînd de data asta ceva mai mult, ne vom preface şi noi într-unul din acele obiecţele neînsemnate cu cap şi picioare ce alcătuieşte o forfotă. Şi forfotind de acum, vom afla lucruri normale şi deloc impresionante. Fără vreo diversitate prea mare – haine, pantofi, cosmetice, casete – aşazisele spaţii magazin se mulţumesc să-ţi ofere aceleaşi lucruri ale aceloraşi firme la nişte ameţitoare diferenţe de preţ de o mie, maxim zece mii de lei. Chiar la buticurile care-şi afişează, cu o mîndrie plină de semne de exclamaţie, uluitoare reduceri de preţ la articolele de iarnă, diferenţa nu există. Dacă îi întrebi totuşi care ar fi acea reducere, vînzătorii (o domnişoară ca o pisică grasă gata să toarcă la cea mai mică mîngîiere a vocii) îţi răspund că „ştiţi cum s-au vîndut?! Într-o zi, hi, hi, hi, nu mai avem cu reducere, da' blugii ăştia cred că v-ar sta foarte bine-n talie“, patru sute de mii, originali de la mama lor din cine ştie ce ţară cu elefanţi şi antilope gnu. Aşa că lumea preferă să intre la aceşti vînzători (o pisică, după cum cred că mă repet) şi să cumpere toate bunătăţile pămîntului la preţuri mult, mult mai mici.

Şi am putea să ne imaginăm acum forfota ca pe un rîu repede de munte (să-i spunem Colentina), iar, din cînd în cînd, închipuiţi-vă nişte băieţi cu şapcă strigînd măscări după fetele cu fustă scurtă, şi, din pămînt (s-avem pardon, insule) apărînd nişte vajnici însoţitori ai fetelor întorcînd cuvintele şi arătînd cu pumnul (aste-ar fi turbioanele). Şi tot mergînd şi mergînd, realizezi că pavilionul *H*, în felul în care se prezintă el acum, ar putea fi şi un minunat labirint pentru cei ce caută un magazin anume sau, de ce nu, un excelent exerciţiu de orientare pentru aceiaşi mici cercetaşi (cine trece de mai mult de cinci ori prin preajma aceluiaşi butic va fi descalificat). Şi, la urma urmelor, de ce n-am propune acest tip de exerciţiu – relaxant, plăcut; la ieşirea în parc (iar mă repet) soarele va străluci ca niciodată şi vîntul de primăvară îţi va aduce miros de mici.

I.D.M.

Cu nişte buticuri la fel de meschine ca cele din pavilionul *H*, dar cu o vecinătate mult mai selectă – I.M.S.A.T.-ul, podul, gara, prostituatele şi peştii – engrosul din Basarab pare a fi ţinta predilectă pentru cumpărături a studenţilor din căminele Regie sau Grozăveşti (la concurenţă cu celălalt I.D.M. de la Semănătoarea). Vînzătorii, mult mai negricioşi însă, par să nu aştepte nimic altceva decît începerea unei alte melodii de la taraba cu casete. Pare evident, în ciuda urîţeniei vădite, de ce atîţia oameni se bulucesc aici (acest lucru fiind valabil pentru orice alt engros): preţurile mici şi o oarecare diversitate a produselor (prin asta a nu se înţelege ceva mult deasupra ofertei din *H*). Una peste alta, aici scările sînt mai abrupte şi parcă e ceva mai urît. Vînzătorii par mai predispuşi să nu înţeleagă ce vrei să spui, ca în alte părţi. Mîinile mîngîie chiloţii (cei de pe tarabe, pentru a se înlătura orice confuzie), tricourile trăsnite îţi zîmbesc de pe umeraşe, la intrare e o barieră în care trebuie băgaţi bani ca să poţi intra. Atît.

Intrarea în Europa

Tramvaiul 21 se goleşte pe nesimţite de personajele lui tăcute. Rămîn doar cîteva, agăţate de bară, privind pe geam la rîul Colentina. O dată cu privirile şi asemeni lor, pipernicită şi mîloasă, printre blocuri, apa se scurge undeva aiurea, înspre cine ştie ce lacuri cu peşti. Rămasă în tramvai, cinci minute mai tîrziu, lumea coboară. La picioarele ei, într-un miraj al libertăţii şi al fericirii, se întinde Europa.

„...ce dreacu faci, băăăi... mama mă-tii de bagabond!!! Bă, mînca-te-ar Jilava să te mănînce de păduchios şi chelios cu cine te-a făcut de bou!“

Cuvintele, poate la fel de expresive ca cele ale lui Ionel Stoica descriind driblinguri de neuitat cu Gheorghe Hagi, ne întîmpină anonime dintr-o masă de oameni, suave şi dulci, fără vreo concreteţe anume. Plutesc un pic deasupra magherniţelor prefăcute în buticuri şi se pierd apoi în muzica celestă a manelelor.

Bucuria se întinde nesfîrşită, oamenii se îmbrăţişează scurt şi fugar din cine ştie ce motiv ascuns; poate că a existat cîndva un zid ce despărţea Berlinul în două şi acest zid a dispărut tocmai acum – *„şi ce mă fac io acuma?! Că-venită tocmai de la ţară din Banat!“*, i-a dat tot satul ban – *„are omu-ncredere-n mine“* să le cumpere *„ce avea fiecare nevoie“*, unul vroia geacă, altul vroia pantofi, *„mi-a dat pi listă şi biberoane de bebeluş să iau, c-acia e cel mai ieftin'“* şi cum să ştie ea – *„mi-au spus unii s-am grijă“* – că atunci cînd cineva te îmbrăţişează dispar şi toţi banii de cumpărături ai satului Vîrciorova? Cum să ştie ea, femeia asta cu broboadă care a început să-njure pe grai bănăţenesc, că-i de-ajuns, aici, în locul acesta fermecat – nespus de hidos şi cu neputinţă de străbătut – să închizi ochii şi să-ţi imaginezi turnul din Pisa, Veneţia, Praga sau Oslo şi ele să-ţi apară aievea printre urlete şi cafea – *„lasă-mă, domne, zi şi mie ce nu-i legal aicia, vrei să-ţi arăt chitanţele, să-ţi spun vaporu' care a adus cafeaua?! Da' cine eşti tu... hai, ia... legitimaţia!“* – în toată splendoarea lor de minuni a unor locuri pentru care se cere viză. Şi cum să se mai gîndească cineva că, în afara banilor furaţi, a papucilor ce se rup la prima purtare, a batistelor ce ţi se decolorează pe faţă sau a cafelei contrafăcute, deasupra tuturor, mai rapid chiar decît tramvaiul 21, un avion a desenat pe cer o dîră lungă şi albicioasă spre vest.

▲

Claudiu BĂLAN

La „De Toate“

...piuliţe, robinete, şaibe, rezistoare, tranzistoare, monedă, ţuică de prună în sticlă de Scandic, jucărele, casete, capace de toaletă, cărţi, bancnote vechi, timbre, cartele de telefon folosite, CD-uri, umbrele, pantofi, discuri, tablouri, scrumiere, fotografii, capace de bere, săpun, căruţ pentru copii, genţi, ciocolată...

Orice se poate vinde, orice se poate cumpăra. Dacă vreodată ai avut zece timbre şi acum nu mai ai ce să faci cu ele, adu-le aici, poate le vrea cineva. Dacă ţi-a plăcut Boney M sau Irina Loghin sau Metallica şi vrei să scapi de casetă, sigur se va găsi un cumpărător. Dacă ţi s-a furat mobilul şi nu mai ai decît manualele de utilizare, sigur îţi scoţi banii de-un pachet de ţigări. Dacă vrei să arunci lucrurile bunicii, n-o face, se găseşte vreun nebun să-i cumpere pozele de familie şi vederile cu d-astea „cum era pe vremuri“. Dacă ai vrut să te dai om deştept şi ţi-ai cumpărat *Critica raţiunii pure* s-o pui de birou, dacă acum vrei să treci la Hegel, se găseşte tot timpul cîte unul care s-o ia de la cap (de la Kant). Dacă îţi place să faci figurine din beţe de chibrituri, aici poţi găsi şi cumpărători.

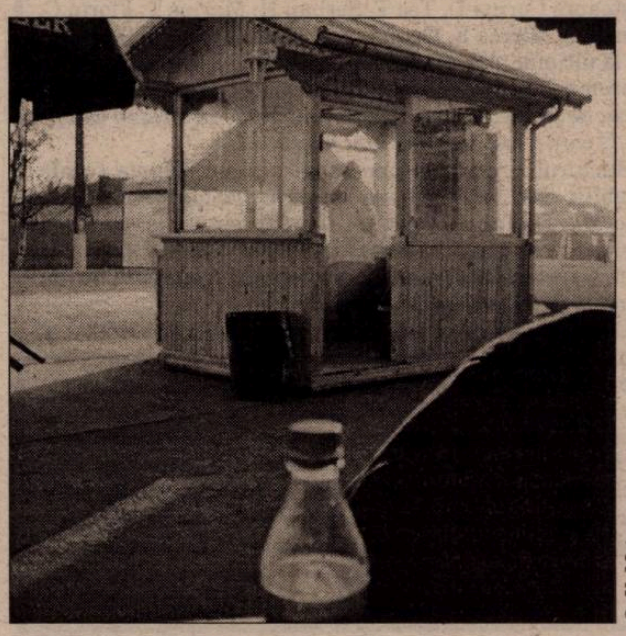

© V. Motoc

Dar să nu credeţi că este o întrunire a colecţionarilor. Nici pe departe. E tîrgul de vechituri. Totuşi, nu-l ocoli de eşti colecţionar.

...bilete, şmecheri...

La intrarea tîrgului de la Valea Cascadelor, cîţiva oameni cu gentuţe te cheamă la ei, care mai de care să-şi vîndă „marfa“: „Numai trei mii de lei, biletul!“ Cîţiva domni burtoşi şi negricioşi intră. Nici gînd să plătească. După ei, un domn „mic de stat“. I se pune mîna în piept: „Trei mii!“. Un alt domn solid intră fără să bage pe nimeni în seamă, dar i se pare că aude comentarii în spate: „Ai spus ceva?“ Taxatorul se scuză, timid: „Nu despre dumneavoastră.“ Eu scot o legitimaţie. Nimeni nu se uită la ce scrie pe ea, dar mi se face semn să intru. Şi, surpriză! de la casetofonul din dreapta nu se aude nici un fel de muzică la modă, ci: *Love, love me do / You know I love you.*

...Big Star, Nokia, Akai...

Desigur există la tîrg pe lîngă vînzătorii de mărunţişuri şi „oameni de afaceri“. Aici se fac marile tranzacţii cu „blugi originali“. „Hai băiatu' că te-mbrac ca la Paris“ sau „numai astăzi blugi americani“. (Varianta: „Hai, mă, care te-ncalţ?“)

Dintre produsele electronice, în mare vogă este afacerea cu telefoane mobile, găsite în buzunarele şi poşetele altora. Mai mult sau mai puţin arătoase (în interior nu ştii ce e), deschise (unele sînt proaspăt furate), ele stau pe tarabe, pe mese sau în mîna vînzătorului şi nimeni nu te îmbie să le cumperi. Marfa vorbeşte de la sine. Dacă te arăţi interesat, vînzătorul nu va începe să ţopăie în jurul tău, nu-ţi va arăta fel şi fel de sortimente, numai să-ţi vîndă ceva. Nu, el va fi calm, va vorbi numai la obiect, în fraze scurte şi directe, dar mai ales „deştepte“, astfel încît după ce tranzacţia se va fi încheiat, vei avea senzaţia că te-ai fraierit singur.

...cutii din Olanda, tricouri din Polonia...

Nea Gică e foarte supărat: „Eu vin aicea în fiecare joi, sîmbătă şi duminică (cînd e deschis tîrgul, *n.n.*). Eu nu-s ca bişniţarii ăştia care aduce marfă proastă de la turci şi fraiereşte lumea. Viaţa e grea, taică. Vînd ce-am pe-acas'. Mai îmi aduce şi mie din cînd în cînd nepotă-miu tricouri, da' e din Polonia, marfă bună. Mai bag şi io cinci mii peste preţu' lu' nepotu'. Da' eu cu vechiturile, taică. Se găsesc nebuni care să cumpere cartele de telefon folosite. Odată, am luat o sută de mii pe o cutie goală de biscuiţi din Olanda.“

...Spielberg, Mozart, Flaubert....

Surprize, surprize. O droaie de cărţi. „Orice carte zece mii.“ Cineva vrea să cumpere una: „Asta-i cinşpe că-i *Opere Alese*“. Paginile unei reviste pentru adulţi sînt răsfoite de vînt deasupra unui *Larrousse des débutants*. Într-un colţ, pe jos: Lenin – *Opere* şi *Jurnalul Laurei Palmer*. Pe o maşină, un singur CD: Celibidache-Bartok. Sub nişte tablouri care „e bune pentru sufragerie“, un samovar. 5-10-15 mii cartea, „nu ca la Universitate, ăia bişniţari, nu ăştia“. La casete video, undeva sub *Terminator, Umedă şi sălbatică*, stă ascunsă şi *Lista lui Schindler*.

...Vali, Adrian, Dorel, L.A....

Şi totuşi... Să pleci fără să asculţi tu o manea? Sau o variantă în engleză: *I would give my days away / Just to be with you one day...* (Pentru ignoranţi e varianta în engleză a *hit*-ului „Aş da zile de la mine“.) Mai serveşti şi un mic, o bere, vorba cîntecului: „Chiar dacă-ţi dau bani / Nu-mi pare rău deloc / Mîine iar produc / Şi îi pun la loc.“ Să plecăm. Şi ca să nu ne fie frică pe drumul spre tramvai să repetăm în gînd, că poate funcţionează autosugestia: „La femei sînt XXL / Şi în bani sînt tot la fel / Sînt naşu' la cine vrei / Şi în bani şi la femei!“.

...piuliţe, şaibe, robinete...

▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Tita CHIPER

antinostalgia

Ne-am făcut neam de oameni mari

„Profesiunea care atrage mai mult pe român este aceea care nu-l prea desparte de mulţime. Lui îi place să se simtă în mijlocul mulţimii, să vorbească şi să se ajute cu mulţimea. Specularea forţelor naturii prin industrie şi comerţ, el o întreprinde numai în cazul cel rău, adică dacă nu poate fi funcţionar, avocat sau politician. Cînd are talent, el rămîne la avocatură şi la politicianism, adică la specularea concetăţenilor săi. În această din urmă profesiune, sufletul românului cîştigă o energie neîntrecută. Cel mai anonim dintre anonimi intrat în politică devine dintr-o dată «om mare». Şi cum toţi românii au rîvna să ajute şi să îndrumeze neamul, ţara este copleşită de «oameni mari». Nu mai ştie neamul pe cine să urmeze."

(„Sufletul neamului nostru: calităţi bune şi defecte", conferinţă din 21 februarie 1910, în C. Rădulescu-Motru, *Psihologia poporului român*, Editura Albatros, 1999)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Conducătorul auto şi auto conducătorul

„*Am consumat cîteva pahare cu vin şi am dat peste subsemnatul.*" Nu este un vers dintr-o poezie suprarealistă sau post-modernistă, ci răspunsul etilic la întrebarea unui reporter de la PRO TV dat de un conducător auto care lovise un pieton. Cu, se-nţelege, al său auto.

Între conducătorul auto ameţit de vin şi auto conducătorul ameţit de putere este o distanţă cu mult mai mică decît ne imaginăm. Auto conducătorul ameţit de putere loveşte ce loveşte în stînga şi-n dreapta, calcă (mă rog, nu neapărat sub roţile automobilului, poate fi şi sub tălpile pantofilor) principii, angajamente, jurăminte, demnităţi, demnitari, străchini (în), dar pînă la urmă *dă peste*, sau, mai exact, *dă de* „subsemnatul", fiindcă, vrînd-nevrînd, totul se învîrte în jurul „subsemnatului", el fiind buricul pămîntului sau centrul universului. „Subsemnatul" e mai puternic, mai frumos, mai deştept decît ceilalţi „subsemnaţi", care sînt epuizaţi (biologic şi politic), compromişi şi proşti, „subsemnatul" e menit să salveze neamul, să cureţe terenul de corupţi şi ticăloşi, să conducă, să lumineze, să mitralieze. Pentru alţi auto conducători nu contează dacă mor o mie (sau mai multe mii) de oameni, dacă se prăbuşeşte economia, agricultura sau cultura, dacă mergem spre Europa, spre Asia sau spre Africa, dacă investitorii vin sau pleacă, dacă veniturile intră în bugetul statului sau în bugetul firmei personale, dacă ţara are mai mulţi ciberneticieni sau mai mulţi analfabeţi, dacă există mai mulţi artişti sau mai mulţi cerşetori, dacă e mai bine sau mai rău pentru restul „subsemnaţilor". Cînd te îmbeţi de putere e ca şi atunci cînd te îmbeţi de vin. Dai peste. Şi amesteci „subsemnaţii".

Îl rog pe conducătorul auto de la PRO TV să mă ierte pentru discursul disproporţionat, poate, în raport cu fapta lui. El, conducătorul auto, nu a fost decît un simplu pretext.

▲

Cu ochii-n 3,14

LA ÎNCEPUT A FOST UN OS INEVITABIL, APOI ALEX A DEVENIT TANDRU CU TOŢI

● „La început a fost Cuvîntul. Adică Fidel". Aşa se numeşte serialul din *Curentul* despre Fidel Castro realizat de Ion Cristoiu. După un Putin în devenire, admiraţia pentru Castro, un dictator consacrat, pare că ascunde ceva patologic din firea editorialistului inadaptat. A se vedea lungile remarci despre Fidel ca învăţător al neamului şi nu numai, chiar şi al delegaţilor străini. Un singur citat: „În momentele cele mai grele ale crizei economice de după căderea comunismului, şi-a petrecut săptămîni întregi pe cîmp, conducînd lucrările agricole, dînd soluţii originale pentru sporirea producţiei". Totul la modul serios. La întrebarea din supratitlu: „De ce a supravieţuit Castro lui Ceauşescu?", răspunsul analistului este străveziu: pentru că este aproape de popor, fără bodyguarzi şi se fereşte de cultul personalităţii. Ce păcat că Ceauşescu avea defecte şi Ion Cristoiu a ratat cariera unui editorialist unic. (**C. G.**)

● O „Coană Chiriţă" întoarsă dintr-un „voiagiu" la Washington comentează vremea de care a avut parte în călătorie: „Dragă, era o ploaie mocănească, d-aia care te scanează pînă la os". (**T. C.**)

● Pe o pungă de zahăr („ambalator: Mediteranean imp.-exp. srl"), următoarea frază: „Produsele noastre sunt atent curatate dar accidental sunt inevitabile resturi de coji si pietricele". Aşadar, reţineţi: accidentalul e inevitabil, iar în ciuda atenţiei, de pietricele şi coji nu putem scăpa. E dulce de tot!... (**M. V.**)

● Ce mă emoţionează, la Roma, nu sînt ruinele omniprezente, nici măcar piaţetele sau palatele baroce, bazilicele văzute noaptea, Villa Borghese – ci acele inscripţii recente de pe zidurile apeductelor romane, declaraţii ingenue gen „Alex ti amo tanto by Barbarella"... (**a. l. ş.**)

● Catindatul din „D'ale Carnavalului" se plîngea că, deşi candidează de ceva vreme la un post de bugetar, n-a fost „înaintat" în funcţie. Cum să avanseze dacă nu făcea parte dintre angajaţii instituţiei era o întrebare pe care personajul nu şi-o punea: la urma urmei, asta era „treaba statului, dom'le". În vremea noastră lucrurile s-au îmbunătăţit mult: statul a devenit atît de tandru cu nişte cetăţeni încît, după cum aflăm din *Adevărul*, 21 aprilie, „într-un spital rural din Moldova erau angajaţi 3 caloriferişti (unul pe schimb) deşi clădirea nu avea centrală termică" (!) Progres... (**T. C.**)

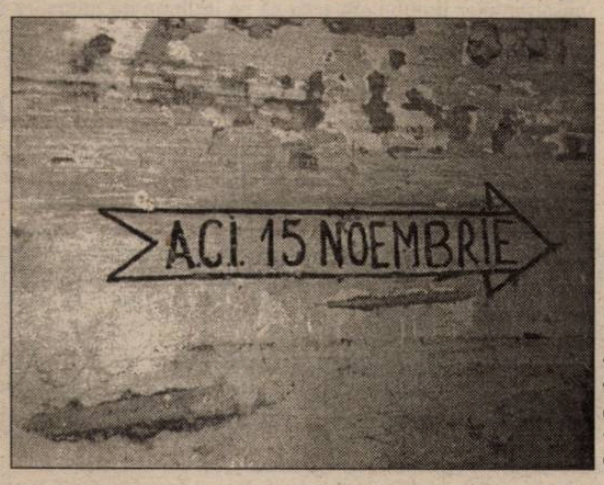

© A. Iordache

● Am găsit acest banc pe situl www.bancuri.ro. Vi-l transmit, poate vă place: „De ce ce n-a fost ales Bruce Willis pentru rolul principal din *Titanic?* Pentru că-i salva pe toţi." (**M. M.**)

LA NOI, O PROFUNDĂ SOLIDARITATE CU ODIHNA MONUMENTALĂ A BLOCAT VOTURILE

● O veste care mi-a dat – ca să zic aşa – cu ceva în cap: „Oamenii deştepţi trăiesc mai mult" *(British Medical Journal)*. La noi nu se confirmă. (**R. C.**)

● „Împrejurările morţii eroului grec Heracles (Hercules) sunt reductibile la următoarele elemente: incitat de soţia sa, Deianira, împotriva centaurului Nessus care ar fi vrut s-o violeze, Hercules îl omoară, iar acesta, în ultimele clipe de viaţă, o sfătuieşte pe Deianira să-şi îmbrace soţul, presupus infidel, într-o cămaşă muiată în sîngele său (al centaurului). Sîngele se dovedeşte deopotrivă înveninat şi inflamabil, astfel că Hercules moare în chinuri cumplite, încercând să-şi scoată de pe trup cămaşa care, lipită, se smulge o dată cu carnea". Citatul este reprodus din *Limba şi literatura română. Manual pentru clasa a XII-a*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 2000, p. 369 („Completaţi-vă cunoştinţele"). Cînd citesc un asemenea galimatias, devin deopotrivă înveninat şi inflamabil şi simt o profundă solidaritate cu elevii, „beneficiarii" lui (ai manualului)... (**M. V.**)

● „Eşti proastă?", a întrebat-o pe o ziaristă, vizibil supărat, prim-ministrul francez Lionel Jospin, în avionul cu care se întorcea dintr-o vizită oficială în Brazilia. Era nemulţumit de conţinutul corespondenţelor ei şi a continuat pe acelaşi ton, interesîndu-se de studiile ei. Femeia a început să plîngă, ceilalţi ziarişti au protestat şi au făcut incidentul cunoscut. Ministrul Sănătăţii, o altă doamnă, din acelaşi partid cu Jospin; i-a recomandat, public, un concediu de odihnă. Jospin s-a sfiit s-o întrebe ce studii are. (**M. B.**)

● Adrian Păunescu a scos o frază monumentală: „Manualele alternative produc doar bodyguarzi şi tîrfe". Distinsul personaj se gîndea la inteligenţa celor două categorii. Un sondaj de stradă de la emisiunea lui Stelian Tănase îi întreba pe cetăţeni care au fost regii României. Din poporul de academicieni format după manualele unice doar cîţiva ştiau răspunsul. (**C. G.**)

● „Natură vie" cu Jeep. Urcată cu două roţi pe trotuarul străzii G. Călinescu, maşina aproape că a blocat trecerea pietonilor, care încetinesc pasul şi calculează o clipă cum să meargă mai departe. Timp suficient pentru a savura o replică a şoferului adresată unui prieten: „Fii serios, măi! De unde ai scos că trebuie să dai 10 miliarde? Îţi spun eu: cu 9 miliarde ai făcut rost de ea «la cheie» şi n-ai treabă". Oamenii bogaţi au simţul economiei. (**T. C.**)

● Vineri, 20 aprilie, la finalul *Ştirilor PRO TV*, după un festin cu hoţi minori surdo-muţi, păduri revendicate, peşti morţi pe Mureş şi Arieş, donaţii de ser antibotulinic, Andreea Esca a dat (cu un aer îngrijorat) următoarea ştire telegrafică: „Scandal mare la Uniunea Scriitorilor. Favoriţi în cursă: Nicolae Manolescu şi Nicolae Breban. Voturile sînt în curs de numărare...". Între timp, doamna Esca va fi aflat că un anumit domn Uricaru s-a autoproclamat preşedintele celor doi favoriţi. (**S. S.**)

UN SINGUR SUBIECT: NU VINDEM PÎINE FĂRĂ OCHELARI

● Pe B-dul Ştefan cel Mare există un cabinet stomatologic al cărui scop este, se pare, să te lase cu un singur dinte în gură: se cheamă „Unident". (**C. P.-B.**)

● O ştire la televiziuni, în seara de luni 23 aprilie a.c.: pe dealul Galata, la marginea Iaşiului, patru angajaţi ai Primăriei ieşene au murit intoxicaţi cu monoxid de carbon, într-un canal pe care doreau să-l cureţe. Ştirea a durat, la toate televiziunile, circa două minute. Urma subiectul cu adevărat important, de o lună încoace: cîinii din Bucureşti. (**A. C.**)

● Graffiti pe oblonul metalic al unei măcelării de lîngă Cinecitta: „Si vende solamente mucca pazza". Adică: „Nu vindem decît (carne de) vacă nebună". (**a. l. ş.**)

● Pe Bulevardul Magheru s-a deschis un nou sex-shop. Lîngă intrarea cu arcadă roşie stă o cerşetoare bătrînă care zice: „dă', maică, şi mie un ban să pot să-mi iau şi eu o pîine de la magazin". Lumea se uită întîi la ea, apoi la magazin... (**A. M.**)

● Într-o zi, pe cînd mergeam cu autobuzul citind un ziar, s-a aşezat lîngă mine o femeie în vîrstă, oacheşă, trupeşă şi (veţi vedea) gureşă, icnind şi răsuflînd cu greu (mai să-mi spulbere ziarul). După ce şi-a tras un pic sufletul, a aruncat un ochi peste *Libertatea* mea şi mi-a spus: „Zi şi mie, mamă, ce scrie la Scorpion, că nu văd fără ochelari..." I-am zis. Previziunea ei astrologică se încheia astfel: „După-amiază, idei valoroase şi ironii". „Valoroase, adică cum?", zice. „Adică bune", zic. „Va să zică, după-masă o să văd cum stă treaba. Mulţumesc, mamă." (**D. S.**)

Jocul memoriei

– convorbire cu dr. Sofia IONESCU, prima femeie neurochirurg din România –

Amintirea şi uitarea reprezintă, într-un fel, variantele noastre de a fi. De obicei, avem convingerea că, măcar în ce ne priveşte, ne amintim cu exactitate împrejurări şi reacţii, altfel spus, că ne ţinem minte bine pe noi înşine. Dar, în acelaşi timp, uităm că sîntem ţinuţi minte de cei din jur, că propria noastră existenţă / imagine e un continuu joc de personaje posibile, fiecare dintre ele autentice şi, totodată, convenţionale. Dincolo de a considera memoria doar „o mare abilitate a creierului", e, poate, cazul să ne întrebăm dacă ea este legată mai mult de temperament sau de caracter. Se crede adesea că persoanele înzestrate cu chef de viaţă au mai degrabă o memorie a binelui, privind lucrurile superficial: urmează să deducem că adevăraţii campioni ai neuitării ar fi numai inşii morocănoşi, resentimentari, cărora toată vremea le plouă şi le ninge din senin. Ar fi îngrijorător ca lucrurile să stea numai aşa. În realitate, ce ţinem minte şi ce uităm are legături mai curînd cu ceea ce devenim, adaptîndu-ne.

Timpul contemplaţiei

Stimată doamnă doctor, la 81 de ani, ce ţineţi minte şi ce aţi uitat?

La mine, în 47 de ani de profesie, totul a fost un program non stop, acţiune şi veghe permanentă specifice meseriei. De asta mi se pare că, în viaţa mea, totul a fost fugitiv; memoria are nevoie de contemplaţie, de timp calm şi aşa ceva mie mi-a cam lipsit. Acum, la bătrîneţe, am vreme să-mi amintesc, să rememorez întîmplări şi sentimente, unele au ţinut de alegerea mea, altele nu, să mă gîndesc la locuri pe unde-am trecut, la întorsăturile neaşteptate ale vieţii mele. Ce ţinem minte şi ce uităm nu depinde exclusiv de capacitatea noastră de a înmagazina sau de a pierde. Cînd îţi faci proiecte, de exemplu, eu cred că îţi pregăteşti o anumită memorie. Născută şi crescută în Fălticeni, în adolescenţă îmi vedeam viitorul ca pe un „roman tihnit": voi face medicina – în oraş erau nişte doctori foarte buni, oameni cu existenţă onorabilă – o să am o locuinţă frumoasă – tata cumpărase pentru cele două fete ale sale o casă de zestre gard în gard cu spitalul –, o să mă căsătoresc cu cineva cu care mă înţelegeam bine, un tînăr ce absolvise şi medicina şi conservatorul. Cînta la vioară, eu îl acompaniam la pian – îmi aduc şi acum aminte de orele noastre de muzică.

Şi credeţi că într-un asemenea cadru calm n-aţi fi trăit şi lucruri pe care să le uitaţi sau să vreţi să le uitaţi?

Nu, altceva vreau să spun: că ţinerea de minte sau uitarea s-ar fi legat de alte elemente. N-a fost să fie. A venit războiul, refugiul din Moldova, casa de la Fălticeni s-a dus, tot planul meu de existenţă patriarhală s-a terminat. Băiatul de la Fălticeni cu care urma să mă căsătoresc a plecat cu spitalul în refugiu, la Rîmnicu-Vîlcea şi a făcut tifos exantematic cu gravă atingere cardiacă. Viaţa mea s-a întors la 180°. Altă experienţă care a luat un curs neaşteptat: profesia. Cînd mă imaginam că voi ajunge doctoriţă, mă vedeam ca internistă, nici vorbă de chirurgie, de neurochirurgie nici atît. Dar în 1942, cînd eram în vacanţa de vară la Fălticeni ca medicinistă, a trebuit să fac ceea ce se chema atunci „muncă de război" şi am îngrijit soldaţi români răniţi şi prizonieri de război ruşi, care umpluseră cele patru spitale ale oraşului, două oficiale şi alte două improvizate în liceul de fete şi într-o şcoală primară. O ajutam la operaţii pe o doctoriţă secundară, care era la chirurgie, lucrînd de dimineaţă pînă seara. Nu mi-ar fi plăcut să devin chirurg, dar experienţa mi-a prins bine mai tîrziu. Într-a doua vacanţă de vară, Ministerul Sănătăţii a decis ca studenţii din anul V să facă un stagiu de cinci luni la ţară, ca medici rurali. Iată-mă în comuna Baia, nu departe de Fălticeni. Pînă atunci nu stătusem niciodată la ţară: în mintea mea imaginea satului era una idilică, din lecturi. La faţa locului aveam de-a face cu două nenorociri: inundaţii şi epidemie de tifos exantematic într-un sat care ţinea tot de comuna Baia. Uliţele din comună curgeau pîrîiaşe, podul de peste rîu fusese luat şi eram nevoită să trec pe o punte fragilă, fără balustradă. Împreună cu autorităţile locale trebuia să închid cîrciuma şi biserica – locurile unde se aduna lumea – şi să tundem populaţia satului, ca să nu se întindă molima. Văzute în alt timp, locurile ar fi fost superbe, peisaje foarte frumoase. Dar eu n-aveam vreme şi nici starea de spirit potrivită să le admir cum meritau.

Le ţineţi, totuşi, minte...

Da, dar cu altă încărcătură, ceva între teamă, disconfort şi ridicol. Trecerea punţii: notarul satului mergea în frunte şi-mi dădea mîna, din spate mă sprijinea străjerul primăriei, un bărbat cu plete ca Ştefan cel Mare, iar eu, la mijloc, tremurînd, dar făcînd pe viteaza. Primul prinţ pe care l-am văzut în viaţa mea: octogenarul Cantacuzino-Paşcanu, castelanul din Baia, care, aflînd că a venit o „doctoriţă" în sat, m-a chemat să-l consult, fiindcă făcuse o congestie pulmonară. Foarte emoţionată că văd un prinţ, i-am scris o reţetă şi i-am dat cîteva indicaţii de tratament cum m-am priceput mai bine, dar emoţia mi-a trecut pe loc cînd l-am auzit „domnişoară, îţi mulţămesc, dar n-am să fac nimic din ce mi-ai spus. Am să fac cura lui Kneip; eu am educaţie germană şi o să mă vindec cu băi reci". Chiar aşa s-a vindecat... Prima pacientă din sat: Profiriţa, o „fată păcălită", care voia s-o asist la naştere. Pînă să ajung eu care, oricum, n-aveam experienţă, naşterea începuse sub privegherea unei babe, cu nişte unghii foarte negre şi lungi. Dar Profiriţa a fost mîndră că a născut fiind de faţă şi o doctoriţă şi, drept mulţumire, a cerut ca notabilităţile satului – echipa care lupta cu inundaţiile şi epidemia de tifos – să-i boteze copilul. L-am botezat, ce să facem? Cam aşa s-a conturat pînă la urmă ideea mea de vacanţă studenţească la ţară.

Cu un asemenea simţ al amănuntului credeţi că n-aţi uitat nimic din experienţa dvs. rurală?

O seamă de lucruri, probabil, le-am uitat. Poate neîndemînarea mea de a mă descurca la început într-un loc nou, în timp de catastrofă, mai ales, să nu-mi mai fie foarte clară. O presupun mai mult decît mi-o amintesc. Fiindcă, totuşi, cu stagiul la ţară ştiu că am ieşit onorabil.

Sunete, culori, stări de spirit

Într-o existenţă longevivă ce ţineţi minte mai mult: sunete, culori, stări de spirit?

De obicei stările de spirit nu ţi le aminteşti independent, ele se leagă de întîmplări, de un moment de acord cu ceea ce se petrece sau de contrarietate. Îmi amintesc cum mi-am descoperit, în adolescenţă, ambiţia şi personalitatea. Pînă în clasa a VI-a liceală învăţam bine; conştiincios, dar nu ştiu cum se făcea că nu treceam de premiul II. Mi-a venit în minte să compar toate notele cu ale celorlalte premiante, să văd de ce nu iau premiul I. Ca să vedeţi ce-ţi decide viaţa. Eram sigură că, de data asta, mi se va recunoaşte locul meritat, cînd, la finele anului, sînt invitată la grădina publică a oraşului – acolo se decernau distincţiile şcolare – ca să iau premiul III! Cît eram eu de respectuoasă şi supusă, nu m-am dus la serbare şi-am hotărît să părăsesc şi şcoala. Nedreptatea lua în ochii mei proporţii de tragedie. I-am cerut mamei să mă dea la alt liceu, oriunde, numai să fie o „şcoală dreaptă": mama a scris la Şcoala Centrală, la Bucureşti, şi în toamnă am fost primită acolo, la internat. De acest episod se leagă, dacă vreţi, o stare de spirit: jena şi revolta de a fi „minţit la ochi", cum se spune.

La Şcoala Centrală aţi fost premiantă I?

Nu, acolo erau nişte eleve strălucite, premiante din clasa I pînă la bacalaureat. Eu am luat numai menţiune: dar totul era pe merit, pe criterii clare. Dar nu mă mai interesa dreptatea: la Şcoala Centrală am fost numai fericită. Acolo am fost absolut fericită în înţelesul deplin al cuvîntului. Cu toate că nu mai eram liberă ca înainte să mă plimb pe strada mare ca la Fălticeni, după lecţii mă retrăgeam în bibliotecă sau cîntam la pian, mergeam cu clasa la biserică duminica, eram duse cu şcoala la spectacole ori erau invitaţi la noi oaspeţi importanţi, actori, literaţi, o dată a venit şi Nicolae Iorga... Curios, despre ce ne-a vorbit Iorga atunci am uitat. Dar pe Traian Lalescu, un tînăr poet care a recitat ceva din poeziile sale, îl ţin minte: „luna nu-i o acadea / stelele nu-s licurici". Ce mare lucru e aici? Nu ştiu. Cred că ţin minte tonul puţin alintat cînd recita: noi eram tinere, era şi el tînăr şi drăguţ, aşa că n-am uitat scena. Anumite întîmplări au şi un ritm muzical datorită cărora ţi se fixează; oricum, dintr-un simţ muzical bine reprezentat la toţi ai noştri din casă, eu am o memorie mai bună a sunetelor decît a culorilor sau a mirosurilor. S-a întîmplat să nu am nici memoria modei: ea a ţinut pînă să ajung la neurochirurgie. În prima tinereţe îmi plăcea însă şi mie să mă îmbrac bine, să mă coafez la modă, să port un inel fin. După aia...

Să aduci pe cineva de la uitare la memorie

Într-o biografie a dvs., am citit că în ţara noastră existau în 1998 zece medici neurochirurgi femei. Aţi fost prima dintre ele: cum de aţi ales această specialitate rară?

Cred că din milă: acesta a fost sentimentul cu care am intrat în prima operaţie pe creier. Era vorba de un băieţel în comă care trebuia operat de urgenţă şi n-avea cine, murea sub ochii noştri. Profesorul Bagdasar, şeful secţiei de neurochirurgie, avea o supuraţie la deget şi nu putea să facă trepanaţia. Ceilalţi membri ai echipei, dr. Constantin Arseni şi dr. Ionel Ionescu – viitorul meu soţ – erau şi ei indisponibili: primul se afla concentrat şi aştepta, din moment în moment, plecarea pe front, cel de al doilea avusese un accident de motocicletă. Ar mai fi fost cineva – tot un intern ca şi mine – capabil să intre în operaţie, dar eu m-am oferit prima, nu-mi explic cu ce siguranţă. Lucram de aproape un an în echipa profesorului, dar niciodată nu făcusem o trepanaţie. Cît eram de emotivă, în momentul în care am început operaţia am uitat de toate – atunci s-a aşezat pe mine un duş de linişte –, m-am concentrat asupra a ceea ce făceam, am uitat cu ce ochi mă privesc ceilalţi, treaba a ieşit bine. A fost momentul care mi-a decis viaţa; profesorul Bagdasar a spus că am aptitudini şi trebuie să rămîn aici.

Iar din acel moment decisiv, dvs. ţineţi minte numai „uitarea" care v-a cuprins atunci?

De fapt, da. Singura amintire foarte clară e liniştea cu care lucram. Aşa am intrat eu în regimul non stop de care vorbeam la început şi-a durat aproape jumătate de veac. Într-un asemenea ritm totul a fost pe fugă: m-am mutat de cinci ori cu casa – 7 ani am locuit împreună cu soţul meu în spital, operam şi cînd eram cu burta la gură –, de cîteva ori ne-am mutat cu secţia de neurochirurgie (de la 10 paturi cîte avea, cînd a întemeiat-o prof. Bagdasar în 1935, în nici un deceniu a ajuns la 80 de paturi în timpul războiului), am fost mereu în goană şi în criză de timp. Pînă şi memoria orelor zilei era alta: 5 dimineaţa era ora la care intra în operaţie echipa Bagdasar – noi, cei patru –, ora două devenea de multe ori „ora ghinionului" – dacă operaţiile durau mult, fiind delicate şi făcute fără aparatura de azi, pierdeam masa de la cantină, mîncam numai seara, ajunsesem la 46-47 kg, soţul meu semăna cu Gandhi în perioada de grevă a foamei.

Aţi făcut de-a lungul carierei dvs. atîtea şi atîtea operaţii pe măduva spinării şi pe creier. Se întîmplă ca un om adus la spital într-o stare inertă, nu se mişcă, nu ştie nici cum îl cheamă, să-şi revină spectaculos după o intervenţie neurochirurgicală?

Asta se vede şi în operaţiile pe creier, dar mai ales în intervenţiile pe măduva spinării, măduva cervicală. Intervenţiile de felul acesta erau cele mai spectaculoase: de ce? Venea bolnavul complet paralizat, nu mişca nici un deget, era, după opinia unora, complet pierdut şi nu mai avea rost să încercăm nimic. În asemenea cazuri eu îmi amintesc ce ne spunea profesorul Bagdasar, exemplu de muncă supraomenească pentru cauza neurochirurgiei româneşti, dar şi un model de bunătate. „Să nu alegeţi niciodată numai pe bolnavii cu care ştiţi sigur că aveţi şanse de reuşită. Dacă un pacient dă o cît de mică speranţă, încercaţi totul". Şi, cît am putut, aşa am procedat şi eu, iar reuşitele de care-mi place să-mi amintesc de la asemenea cazuri pleacă. De altfel, cred că asta a fost capcana care m-a oprit pe mine în neurochirurgie: cum îşi recapătă oamenii memoria, întregimea personalităţii. Multe asemenea rezultate spectaculoase am văzut: nu se poate să nu te impresioneze aproape minunea că poţi să *refaci* bolnavul, care pînă atunci fusese paralizat, adus la spital în comă, iar dacă intervenţia e făcută la timp şi cu fineţe îşi revine, se vindecă, trăieşte ani de zile după aia şi ai ştiri încurajatoare despre viaţa lui normală. Asta visam eu despre medicină în cea mai veche, mai naivă reprezentare a acestei profesii. Am trăit în cariera mea asemenea momente.

La bătrîneţe credeţi că modificările fireşti ale memoriei ne fac mai toleranţi, mai înţelegători, mai înţelepţi?

De la caz la caz, depinde de construcţia individuală. Eu aş face o legătură mai accentuată între memorie şi caracter, ea depinde şi de noi, o putem stăpîni în oarecare măsură, decît între memorie şi temperament, care ne îndeamnă să ne lăsăm în voia firii. Îmi aduc aminte, în acest sens, că la o întîlnire a absolventelor liceului am scris că ne întîlnim nu numai ca să ne amintim de tinereţea noastră, ci şi „în memoria profesorilor şi părinţilor noştri cărora le sîntem recunoscătoare pentru perioada de formare a caracterului în Şcoala Centrală". ▲

Pagină realizată de Tita CHIPER

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Tita CHIPER ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon:** 230.23.84 **Fax:** 230.75.59 **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul IX
nr. 427
4-10 mai 2001
20 pagini 5000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

OBSESIA ISTORIEI

„Aş da mult ca să ştiu exact pentru cine au fost săvîrşite cu adevărat acele fapte despre care se spune în mod public că au fost săvîrşite pentru patrie.“

G.C. LICHTENBERG

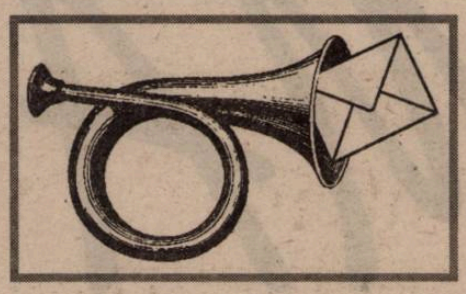

Nr. 416: *„Intelectualul român față cu inacțiunea“*

„Scrisoarea către prietenii români“ a dlui G.M. Tamás readuce în discuţie necesitatea evaluării rolului pe care l-a jucat şi pe care îl mai poate juca intelectualitatea română în reformarea, dezvoltarea, modernizarea societăţii româneşti.

Este aproape evident că întîrzierea reformelor şi, în difinitiv, eşecul acestora, aşa cum apare azi, după trecerea a peste 11 ani de la căderea regimului comunist, este datorată şi incapacităţii intelectualităţii române de a elabora şi de a impune un proiect coerent de reformare şi de modernizare a unei societăţi anchilozate într-o stuctură premodernă, nefuncţională.

România modernă, cea născută în secolul al XIX-lea, este în fond rezultatul unui proiect al intelectualităţii paşoptiste, proiect temperat de critica, uneori exagerată, a generaţiei ulterioare de intelectuali, cea junimistă.

Provincii de margine ale imperiului otoman, administrate de funcţionari numiţi de sultan, la începutul secolului al XIX-lea, la sfîrşitul aceluiaşi secol, România, născută între timp din unirea celor două principate – Ţara Românească şi Moldova – era un stat independent, în curs de modernizare şi de racordare la civilizaţia Europei.

După revolta/revoluţia lui Tudor Vladimirescu, boierii din cele două ţări româneşti – provincii otomane – încep să-şi trimită tot mai mult copiii la studii în Occidentul Europei, iar prima generaţie de tineri intelectuali formaţi aici vor fi cei care vor organiza revoluţia de la 1848, vor asigura unirea celor două principate şi mai tîrziu îşi vor aduce contribuţia la modernizarea instituţiilor noului stat şi vor pregăti obţinerea independenţei statului român. Eşuînd în prima încercare de modernizare, prin înfrîngerea revoluţiei de la 1848 de către forţele externe (Turcia, Rusia), 11 ani mai tîrziu (tot 11 ani au trecut deja de la schimbarea din decembrie '89!) proiectul de modernizare obţine un prim succes semnificativ – unirea celor două principate într-un singur stat (1859), formarea unei armate naţionale, modernizarea justiţiei şi a legislaţiei, inclusiv adoptarea unui cod civil după modelul celui francez, instalarea unei dinastii străine, adoptarea unei constituţii, obţinerea independenţei de stat, instaurarea regatului, apariţia şi dezvoltarea partidelor politice etc. Modificările radicale produse în evoluţia celor două state româneşti de la statutul de provincii turceşti, conduse de domnitori străini, numiţi de sultan, cum erau la 1821, la ţara independentă şi relativ prosperă, cum era regatul român la 1881, au fost generate şi realizate aproape de aceleaşi grupuri de intelectuali. I. Ghica, V. Alecsandri, M. Kogălniceanu, Ion şi Dimitrie Brătianu, C.A. Rosetti ş.a. au participat atît la revoluţia de la 1848, cît şi la unirea din 1859 sau la războiul de independenţă din 1877. După performanţele, ce ne apar azi incredibile, ale generaţiilor de intelectuali din secolul al XIX-lea (cea paşoptistă, cea junimistă), rezultatele obţinute de intelectualitatea română după decembrie '89 pot să apară acum, după trecerea a 11 ani de la evenimentele care trebuiau şi se cădea a schimba destinul României, drept vizibile.

După 11 ani intelectualitatea română n-a reuşit nici măcar să definească exact conceptele şi premisele care ar putea sta la baza elaborării unui proiect adecvat de modernizare a ţării. Intelectualitatea este, desigur, un grup social eterogen, după formaţie, după interese, după vanităţi etc., dar ar fi trebuit ca măcar în raport cu necesitatea unei reformări rapide a înapoiatei societăţi româneşti să manifeste un interes mai mare pentru colaborare în vederea elaborării unui proiect comun, coerent, care să poată fi impus acestei societăţi azi în derivă, spre o mai rapidă depăşire a actualei tranziţii, ce pare a nu duce nicăieri.

Intelectualitatea română, spre deosebire de multe grupări intelectuale din ţările foste socialiste, ca grup social autonom, n-a formulat, înainte de decembrie '89, propuneri concrete alternative la politica ceauşistă. Din păcate, aceeaşi sterilitate dovedeşte intelectualitatea română şi după '89. Proiecte politice propuse de intelectuali au fost puţine şi toate au eşuat: Proclamaţia de la Timişoara, CDR, PAC.

Intelectualitatea tehnică, moştenire de la vechiul regim, numeroasă, dar epurată în timpul celor 50 de ani de regim comunist de „rămăşiţele micburgheze sau intelectualiste“, este, în cea mai mare parte, de o formaţie intelectuală precară, suficientă, nemodernă, incapabilă de schimbare, sterilă.

Intelectualitatea de formaţie tehnică standard este, în fond, antiintelectuală.

Formată în condiţiile existente în şcoala românească în perioada 1948-1989, majoritatea inginerilor şi economiştilor este incapabilă de autodepăşire. Din păcate, dezvoltarea necontrolată a învăţămîntului privat după '89 generează promoţii noi de intelectuali de o calitate şi mai precară decît generaţiile antedecembriste.

Lipsa unor restructurări reale a unităţilor economice şi a unui progres al reformei în România se datorează, probabil, şi prezenţei unui număr prea mare de ingineri sau economişti de formaţie standard, obţinută în şcoala românească înainte de '89, în fruntea unităţilor economice, a diverselor agenţii guvernamentale, a unor ministere sau la FPS.

Majoritatea directorilor aflaţi la post în decembrie '89 au fost menţinuţi şi după evenimentele care au dus la prăbuşirea regimului politic. Nu poţi construi cu acelaşi grup de persoane un anumit lucru – economia socialistă, ca şi contrariul său – economia de piaţă. Incapabilă intelectual pentru schimbare, lipsită de competenţa profesională, amorală, această majoritate – directocraţia, cum a desemnat-o generic dl Andrei Cornea – a dus la actualul blocaj al economiei şi societăţii româneşti.

Intelectualitatea umanistă, împărţită în grupuri şi grupuleţe, care reflectă anumite interese sau vanităţi particulare, autodeclarîndu-se fiecare ca adevăratul reprezentant al societăţii civile, şi-a arondat sau s-a împroprietărit cu anumite concepte, idei etc. pe care încearcă să le exploateze, să le pună în practică atunci cînd poate. Existînd şi evoluînd aproape schizofrenic, fiecare grup sau grupuleţ încearcă să-şi impună experienţa proprie, strict limitată. Cu o minimă bibliografie de provenienţă euroatlantică, fie rezonabilă, fie perfect contestabilă, se încearcă să se explice totul. În ultimii 11 ani au fost analizate o mulţime de lucruri, numai problemele de bază ale României actuale n-au fost aproape deloc examinate.

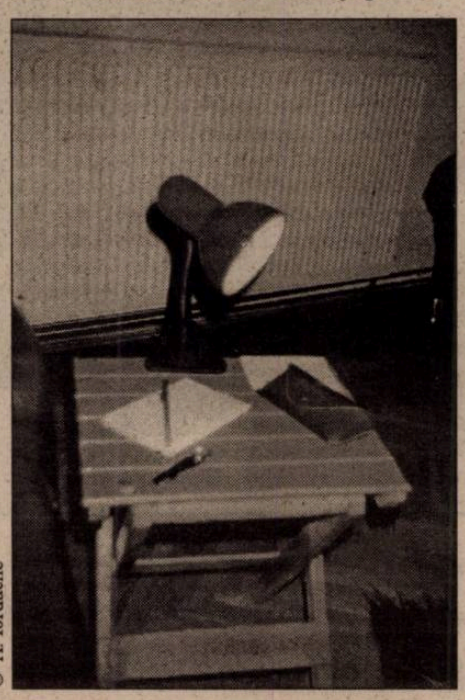

© A. Iordache

O polemică interesantă asupra naţionalismului în perioada actuală, desfăşurată cu cîţiva ani în urmă, a sfîrşit în derizoriu, dovedindu-se că unul din participanţi nu cunoştea nici măcar ecuaţia lui Schrödinger, probabil foarte importantă în definirea calităţilor sau viciilor naţionalismului, spre a fi un interlocutor valabil. Cu o lipsă de spirit remarcabilă, unele grupări intelectuale declarate proeuropene, prooccidentale se manifestă mai prooccidental decît intelectualitatea din Vest. Mai catolici decît papa!

Din păcate, Occidentul văzut uneori din România este unul fictiv, poate unul ideal, dar nu cel real, cu păcatele şi calităţile sale, a cărui experienţă ar putea fi utilizată cu folos şi de noi, românii.

Modernizarea României este posibilă, probabil, numai printr-o aliniere critică la experienţa europeană, occidentală. Dar este evident că nu întreaga experienţă a dezvoltării sociale şi economice din Occident poate fi pusă în operă în România. Tarele trecutului nostru nu pot fi depăşite doar prin afişarea unei bibliografii a ideilor europene.

Trecutul nostru poate fi depăşit numai înfruntîndu-l. Şi spre a-l înfrunta trebuie cunoscut. Unele chemări de a-l da uitării în numele unui viitor oarecare nu sînt inocente.

Cred că aprecierea României interbelice, inclusiv cea adoptată de G.M. Tamás în scrisoarea sa, ca fiind dominată de extrema dreaptă, că aproape întreaga intelectualitate a fost legionară sau legionaroidă este eronată. Mişcarea legionară a fost doar mai gălăgioasă şi mai agresivă, dar paralel cu ea a evoluat o mişcare profund democratică şi alta de stînga, o stîngă democratică (ziarele *Adevărul* şi *Dimineaţa*, revista *Viaţa Românească*, *Revista Fundaţiilor Regale*, condusă de P. Zarifopol şi ulterior de Camil Petrescu etc.). A existat şi o mişcare socialistă, de tendinţă reformistă, nu comunistă, dezvoltată sub influenţa operei lui Constantin Dobrogeanu-Gherea. A mai existat curentul poporanist şi mai tîrziu ţărănist. Carierele ulterioare ale unor simpatizanţi legionari ca M. Eliade sau E. Cioran au contribuit, probabil, la supraestimarea contribuţiei intelectuale la mişcarea legionară. În definitiv, au existat mai multe grupuri intelectuale care n-au aderat la mişcarea legionară. România interbelică a fost o democraţie parlamentar-constituţională, o democraţie cu multe defecte, desigur, defecte care erau şi ale epocii.

Cu excepţia Cehoslovaciei, rămasă o ţară democrată pînă la prăbuşirea sa din 1938, vecinii şi aliaţii României din Mica Înţelegere şi Înţelegerea Balcanică erau conduşi fie de regimuri autoritare, fie de dictaturi, unele instalate foarte devreme (Uniunea Sovietică în 1917-1918, Ungaria – 1920, Bulgaria 1923, ulterior şi celelalte ţări).

Pînă în 1938, la instalarea dictaturii regale, România evoluase sinuos, dar normal, în cadrele regimului parlamentar, definit de Constituţia din 1923, una din cele mai democratice din epocă. Or, această evoluţie a ţării a fost susţinută de grupările intelectuale democratice existente.

Şi asupra regimului Ceauşescu, G.M. Tamás propune o evaluare ce s-ar putea să fie greşită. Pînă la deschiderea arhivelor foste sovietice nu se ştie dacă aşa-zisa independenţă a lui Ceauşescu era una reală sau doar o diversiune. Azi se ştie că România ceauşistă n-a participat la invazia Cehoslovaciei din 1968 pentru că n-a fost „invitată“ să participe, nu pentru că ar fi refuzat să o facă.

Mitul unei suveranităţi fictive ca şi cultul personalităţii conducătorului român au condus, probabil, la evoluţia ulterioară a politicilor româneşti de la prescripţiile marxism-leninismului oficial spre cele ale naţionalismului interbelic al extremei drepte legionare.

Nu cred că toată intelectualitatea română era şi este şi azi de dreapta. Nici că această intelectualitate ar fi predominant antisemită. Astfel de evaluări sînt tendenţioase. Chiar în epoca ceauşistă au fost intelectuali care se revendicau de la marxism (Radu Florian, Ion Ianoşi, poate Henri Wald sau Z. Ornea). A existat poate şi un marcusian – Andrei Marga. Care a fost influenţa lor reală este greu de estimat. A fost, totuşi, predominant ceauşismul gri al unui naţionalism anost, fără perspectivă.

Tot în legătură cu manipularea neinocentă a surselor de informare şi de formare este felul în care este analizat şi interpretat *Jurnalul* luî M. Sebastian. Nu din *Jurnalul* lui Sebastian s-a aflat pentru prima dată de derivele legionare ale unor intelectuali români (Eliade, Cioran, Noica etc.).

Radu Florian publicase înainte de apariţia *Jurnalului* lui Sebastian o antologie, „Ideile care ucid“, cuprinzînd articole de tendinţă legionară ale lui Cioran, Eliade, Noica, precum şi ale altor intelectuali din epoca interbelică.

Jurnalul lui Sebastian a servit la ideea că întreaga intelectualitate română ar fi fost antisemită atunci. Şi acum. Aşa au putut să apară drept antisemiţi domnii N. Manolescu, G. Liiceanu sau chiar Dorin Tudoran.

D. SMARANDA
Bucureşti

> *„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.*
> *– Unde ai citit asta?*
> *– În toate cărţile bune...“*
>
> WILLIAM FAULKNER – *„LECŢIA DE CHIMIE“*

Ai auzit?
Ştiri de ultimă oră la prima oră
Altfel spus
de la 6:30 la 9 pe deltarfi 93.5fm

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Vine Poliţia...**
- **Viaţa la ţară**
- **Anii '70**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

„La Scriitori“...

După aproape un deceniu de relativă eclipsă, de nu chiar de anonimat, Uniunea Scriitorilor a reintrat masiv în atenţia publică. La concurenţă cu „problema cîinilor“, cu omagierea retragerii fotbalistului Hagi şi cu anunţarea noilor descoperiri făcute de CNSAS în pubelele Securităţii, dintre subiectele de sezon, dar şi cu inventatele sau realele crispări dintre preşedintele Iliescu şi premierul Năstase şi turmentata ori nu relaţie dintre România şi diversele organizaţii internaţionale sacralizate ca pedagogi şi gardieni ai vremurilor noastre (UE, NATO, FMI...), dintre temele eterne, Uniunea Scriitorilor s-a ţinut destul de bine, admirabil chiar. De multă vreme nu s-a mai scris prin gazete şi nu s-a mai vorbit la radiouri şi televiziuni atît de mult despre scriitori şi despre Uniunea lor ca de trei săptămîni încoace.

Un succes mediatic, dar nu şi unul de imagine. S-a scris şi s-a vorbit mult despre Uniunea Scriitorilor, însă aproape exclusiv în registrul stilistic al faptului divers hipertrofiat. S-a scris şi s-a vorbit în aceiaşi termeni, cu aceleaşi mijloace şi în aceeaşi perspectivă ca şi despre o încăierare într-o discotecă rău famată, o reglare de conturi între bande rivale de pungaşi ori o mondenitate deviată în sordid. S-ar putea pretinde, sigur, că „materia“ a impus tonul şi că tratarea Conferinţei Naţionale a scriitorilor în manieră eminamente trivială a fost determinată de trivialitatea celor petrecute acolo. Această ipoteză este însă una pur teoretică, fiindcă totul, absolut totul este tratat în cea mai mare parte a mediilor naţionale în registrul exclusiv al trivialităţii: de ce-ar fi făcut excepţie, atunci, Uniunea Scriitorilor, cînd orice este perceput şi situat exclusiv din unghiul *scandalului* şi al *circului?!* Trivialitatea este de fapt o soluţie de compensare a incompetenţei şi analfabetismului. Dacă *„scandal“* sau *„circ“* nu există, nimic nu există. Cînd Mediafax, cea mai importantă agenţie de ştiri din România, din ale cărei depeşe se... adapă atîtea ziare, radiouri şi televiziuni, scrie că unul dintre candidaţii la alegerile de la Uniunea Scriitorilor a fost „criticul şi istoricul *de artă* Nicolae Manolescu“, iar principalul său adversar a fost „scriitorul Uricaru“, nu e greu de înţeles de ce refugierea în trivialitate apare ca unica soluţie. Fiindcă despre Manolescu se poate spune că e „critic şi istoric *de artă*“ în aceeaşi măsură în care i se poate spune cardinal patriarhului Teoctist şi voievod preşedintelui Iliescu. În treacăt fie amintit, aceeaşi agenţie – instituţie de presă totuşi departe de a fi printre cele mai penibile din România! – l-a calificat, într-o „sinteză“ despre *oamenii de cultură* intraţi în Parlament după alegerile de toamna trecută, pe George Pruteanu drept „lingvist“, iar lui Adrian Păunescu nu i se cita nici un titlu de carte, dar se menţiona că a fost „scuipat“ în decembrie '89 de „revoluţionarii“ din Piaţa Universităţii.

Uniformizarea în trivialitate şi primitivism a presei naţionale, indiferent de natura ei (scrisă, vizuală, audio), nu este totuşi fără o anume legătură cu deprecierea socială a scriitorilor şi, în general, a intelectualilor, iar actualele convulsii de la Uniunea Scriitorilor sînt doar un episod mai epic dintr-un proces început, poate pe nesimţite, îndată după răsturnarea de la 22 decembrie 1989. Uniunea Scriitorilor şi-a schimbat atunci, „revoluţionar“, conducerea, dar fără a se fi revoluţionat ea însăşi. Modelul evident, deşi nemărturisit, al lui Mircea Dinescu, primul preşedinte de după Revoluţie, a fost Zaharia Stancu, deşi acest model devenise nu doar irepetabil prin dispariţia contextului politic în care funcţionase, ci şi perfect anacronic. Uniunea a intrat atunci într-o dublă criză, nerecunoscută nici pînă astăzi: dispariţia sau măcar schimbarea totală a „domeniului de activitate“ şi refuzul de a accepta o definire nerestrictivă a calităţii de *scriitor*. Mircea Dinescu a plătit această inadecvare prin, practic, alungarea lui de la Uniune, după ce fusese, iniţial, plebiscitat şi reuşise să obţină, de la noile autorităţi, nici ele prea dumirite că se intrase într-un cu totul alt sistem, oarece înzestrare materială pentru „organizaţia de breaslă“. Succesorul lui, Laurenţiu Ulici, a salvat Uniunea de la o dispariţie totuşi implacabilă, dar prefăcînd-o deopotrivă într-o cochilie vidă şi într-un fel de SRL cu subordonare politică, fiindcă preşedintele acestei organizaţii în principiu profesionale era concomitent şi copreşedintele unui partid politic. De fapt, actuala Uniune nu mai este decît pensionara ofilită a prestigiului dobîndit pînă în 1989, iar soluţia viabilă nu pare a fi alta decît disoluţia, o disoluţie urmată, poate, de constituirea, pe alte baze, a unei multitudini de asociaţii. Aversiunea conducerilor Uniunii de după 1990 faţă de ideea înfiinţării unei alte sau, eventual, a unor alte asociaţii profesionale exprimă fără nici o nuanţă persistenţa unei reprezentări complet depăşite despre rolul şi funcţionarea unei asemenea instituţii. Cine e, mai întîi, „scriitor“, pe ce bază şi cu ce criterii şi de către cine se stabileşte această calitate? Ce implicaţii are, apoi, recunoaşterea oficializată, cu „patalama“, a titlului de „scriitor“? Şi, în sfîrşit, ce (mai) poate oferi o asociaţie profesională unică membrilor săi, cîtă vreme condiţia limită pentru înregistrarea în sens administrativ a unei profesiuni este ca exercitarea ei să asigure măcar esenţialul, dacă nu integralitatea veniturilor necesare existenţei?

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Rămîne cum am stabilit

Comisarul Uniunii Europene pentru extindere, Günther Verheugen, a făcut o vizită în România. O vizită rutină, dar, probabil neaşteptat chiar pentru oaspete, politicienii şi presa i-au acordat caracterul de eveniment excepţional. Comisarul Verheugen a „ţinut“ două zile prima pagină a ziarelor şi a fost primul în jurnalele de televiziune. A participat la o şedinţă a Guvernului, a vorbit camerelor reunite ale Parlamentului şi a fost primit la Cotroceni. Zgîrcit fiind în declaraţii, a emis cîteva păreri care au fost cercetate, întoarse pe toate feţele, interpretate mai ceva ca manuscrisele de la Marea Moartă. În funcţie de simpatii, unii ziarişti au reţinut că „Pentru prima dată după mulţi ani, în România există stabilitate politică“ (*Curierul Naţional* – acest truism a fost, de altfel, singura apreciere exprimată fără rezerve), alţii că „Verheugen dă ultimul avertisment Guvernului PDSR“ *(Curentul)*.

Fără să vrea, Günther Verheugen a ocupat locul unei foste vedete în România, acum uitatul reprezentant al FMI, Paul Thompson. Imediat după ce a venit la putere, Guvernul Ciorbea nu mai prididea în a se prezenta ca reformist şi pro-occidental. Imediat, vizitele aproape anonime pînă atunci ale reprezentantului FMI au căpătat importanţa şi mediatizarea unor vizite de stat. Solicitat să dea note bune, bietul funcţionar reprezenta dintr-o dată cînd speranţa de la soare-apune, cînd sinistrul trimis al unei noi Înalte Porţi. Obişnuit cu cifre, Paul Thompson a trebuit să facă faţă speranţelor şi aversiunilor deopotrivă de exagerate. Timidul birocrat a şi făcut cîteva gafe care probabil l-au pregătit pentru noua misiune în nu se ştie ce ţară în curs de dezvoltare.

Mai experimentat şi mai stăpîn pe sine, Verheugen a ştiut să stăpînească situaţia. Unii aşteptau de la el sentinţe dure, alţii aprobări măgulitoare, puţini cîteva termene clare. În lipsa acestora, fiecare s-a grăbit să le caute prin vorbăria diplomatică măsurată cu mare grijă. Observatorului neparticipant la evenimente îi este greu să înţeleagă ce a vrut să spună domnul Verheugen. De exemplu: a condamnat sau nu intervenţia politicului în justiţie? Declaraţia seacă ar fi următoarea: „Nu înţelegem de ce trebuie să apară după alegeri modificări atît de serioase într-un domeniu atît de sensibil“. Este un răspuns la o interpelare şi nu o declaraţie premeditată. Crezînd că a spus prea mult, s-a grăbit să adauge că factorii responsabili (aceiaşi veşnic factori responsabili) l-au asigurat că independenţa justiţiei este respectată. Cele mai multe cotidiene au ignorat remarca. Dar cîteva au pus-o pe prima pagină, remarcînd o muştruluială. Supărat, premierul Adrian Năstase a mai retras din aura pe care tot Guvernul i-o crease personajului, spunînd că Verheugen nu este un diriginte care pune note la purtare. Dar, se întreba cineva, de ce a fost primit ca un inspector care poate desfiinţa şcoala dacă nu îi place serbarea şcolărească? În definitiv, logica premierului este solidă: Verheugen este un înalt funcţionar, reprezentant al complicatei birocraţii a UE. Singura sa legitimitate este aceea a expertizei. Oamenii îl ascultă pe Verheugen pentru că ei cred că acesta se pricepe în domeniul respectiv. Pe de altă parte, Adrian Năstase reprezintă o forţă electorală considerabilă, într-o ţară de mărime medie.

În ce priveşte UE, există o animozitate perpetuă între Bruxelles şi capitalele statelor naţionale. Funcţionarii europeni manifestă, însă, o reţinere aproape frustrantă cînd este vorba de critici adresate unei autorităţi naţionale, care în definitiv îi plăteşte. Nu puţine sînt ameninţările directe adresate de diverşi miniştri birocraţiei europene. Dar în România se manifestă un complex. Convinşi că specialiştii români nu pricep nimic din complicatele proceduri europene, legitimitatea de expertiză a lui Verheugen este suprasolicitată. Ca şi puterea acestuia. Decizia integrării României se va lua în cadrul Consiliul European, adunarea şefilor de stat ai celor cincisprezece. Comisia Europeană nu poate decît să monitorizeze acest proces.

Reamintindu-şi că este stăpîn la el acasă, după ce l-a mai fentat o dată, imediat după plecare, Guvernul a hotărît să lărgească posibilităţile procurorului general de a efectua recurs în anulare asupra unor decizii judecătoreşti. Dacă un procuror numit de politicieni poate anula hotărîrile celei de a treia puteri în stat pe motivul halucinant că acestea ar încălca legile, atunci independenţa justiţiei rămîne un vis european. Poate la următoarea vizită domnul Verheugen va avea o scăpare şi în acest sens. Cert este că vizita comisarului a spus mai multe despre România decît despre integrarea sa europeană. Suspectat că ar fi antireformist atunci cînd se afla în opoziţie, PDSR a dorit acum un certificat de europenism. În bună măsură l-a obţinut sau, cel puţin, aşa a vrut să arate. Sătule de subînţelesuri, opinia publică şi presa aşteaptă de la Bruxelles sfaturi înţelepte. Verheugen a spus că trebuie făcută reforma, continuată privatizarea, stăpînită inflaţia, securizată graniţa, încheiat acordul cu FMI şi altele deja cunoscute. Nimic nou. De la Bruxelles pare atît de simplu.

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Bătrîna cu mileuri

Primăvara a sosit cu cîteva ore înaintea mea la Budapesta. Păsărelele şi turiştii sînt în dispoziţie duminicală şi se rotesc pe malurile Dunării. Am cîteva ore la dispoziţie pînă la partea a doua a conferinţei, aşa că plec şi eu în căutarea unei beri cu peisaj. După ce mă caut discret în buzunar ca să mă asigur, mă instalez în cele din urmă pe terasa Ambasador, lîngă hotel Intercontinental, de unde am o perspectivă ideală asupra fluviului. Este un loc foarte şic, o lume a turiştilor aşezaţi în clipa fără de griji. De partea cealaltă a terasei, o lume pestriţă îşi vede de treabă. Pentru cîteva momente, trecătorii vin toţi din acelaşi sens, astfel încît am impresia că terasa noastră a demarat şi curge în sens opus pe apele timpului. Mi-e bine şi mă las în voia acestei curgeri.

Deodată, o bătrînică intră treptat în cîmpul meu vizual, avansează imperceptibil şi mă fixează din nou de trotuar. Vinde mileuri mici, croşetate de mînă. Nimeni nu are însă chef de mileuri, aşa încît toată lumea o respinge, distant, din priviri sau cu un gest uşor al mîinii. Tăcută, cu un zîmbet venit din eternitate, bătrîna îşi continuă însă trecerea. O urmăresc în cămăruţa ei mirosind a mobilă veche, unde stă singură şi croşetează, uitată de Dumnezeu şi pierdută în lume.

Această visare empatică mă trădează însă şi bătrînica se agaţă de privirea mea. Brusc, mă enervez: cu ce drept îşi permite să mă ia drept unul dintre turiştii ăştia plini de bani şi aroganţi ? Şi, în fond, am şi eu dreptul să stau liniştit la o bere! Simpla ei prezenţă mă culpabilizează şi n-am chef de aşa ceva acum. Frontiera dintre terasă şi trotuar se reface: sîntem două lumi mioape care se uită una la cealaltă şi nu se văd decît pe sine.

Dar, în fond, ce înseamnă a privi? – îmi trece mie prin minte. Ce înseamnă „buna distanţă“ între punctul meu de vedere şi punctul de vedere al celuilalt, care să dea seama în bună măsură atît de lumea terasei, cît şi de lumea bătrînei? Există oare un „punct arhimedic“ al privirii, de unde să te poţi uita onest la lume şi la tine dimpreună cu ea? Desigur, mi se poate spune că acel punct se cheamă Dumnezeu. În lumea omului însă, un punct de vedere unic, a toate cuprinzător, riscă să fie doar o simplă infatuare, dacă nu chiar vinovată agresiune. Nu rămîne atunci, pentru a înţelege, decît limbajul artei, aşezat în clipa unei încrucişări a privirilor?

Plec indispus şi încerc să uit de bătrînică şi de terasă: a se uita, uitare... În lipsa prezenţei privirilor, problema revine în făgaşul ei comod şi pot să mă întorc astfel liniştit în lumea mea.

Mă duc aşadar la universitate, unde sesiunea de după-masă este dedicată rolului intelectualului în Balcani. După mai multă vorbărie academică, grupul de sîrbi ia cuvîntul, unul după altul, păşind apăsat prin limbaj, lăsîndu-ne parcă să pricepem şi singuri că batem cîmpii.

Comment peut-on être Serbe? **– mă întreb eu. De unde te uiţi, onest, la lume în acest caz în care trebuie să te uiţi fără să poţi să uiţi?**

Poate că nevoia acestei imposibile „onestităţi“ dă măsura dimensiunii tragice a faptului de a fi sîrb, acum.

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Adopţii

Limbajul dictaturii nu pomenea adopţiile, care erau totuşi puse la cale pe sub mînă. Nu sub presiunea unor imixtiuni străine, ci în deplină independenţă, regimul trata problematica infantilă ca pe una dintre priorităţile sale. Rod al acestei priorităţi, natalitatea represivă îşi consemna efectele în respectivele statistici convulsive. Ca în faimosul poem al Anei Blandiana, numărul nou-născuţilor sporea la fel de vertiginos ca şi numărul celor decedaţi îndată după naştere.

Copiii care supravieţuiau erau împărţiţi pe felurite căprării. Cei bolnavi şi abandonaţi treceau în clandestinitate, zăvorîţi în obscure lăcaşuri de recluziune. Celor învoiţi să circule la vedere li se oferea şansa de a contribui la construirea socialismului, preşcolarii fiind promovaţi şoimi ai patriei, iar şcolarii pionieri. Prin ricoşeu, copiii îndeplineau totodată şi o funcţie politică expiatorie. „Am copii", se disculpau numeroşi părinţi pentru lamentabile acte de slugărnicie sau chiar pentru oribile ticăloşii.

Tranziţia a schimbat soarta copiilor în mod radical. A scăzut drastic afluxul nou-născuţilor, deşi nici şomajul, nici austeritatea pensiilor nu constituiau pentru ei ameninţări iminente. La progresul sterilităţii contribuie şubrezenia cuplurilor, penuria locuinţelor, abundenţa mijloacelor anticoncepţionale, proliferarea avorturilor profesionale şi clandestine, abandonarea şi chiar uciderea pruncilor nedoriţi, ajunşi, atunci cînd izbutesc să crească, victime ale maltratărilor, abuzurilor, pedofililor şi chiar incesturilor.

Atît cît a rămas, populaţia infantilă a tranziţiei are o structură diferenţiată în care se pot deosebi:

1. Copiii familişti, din familii organizate sau, dimpotrivă, cărora statul le alocă un ajutor lunar reprezentînd echivalentul a peste 2 kg de telemea.

2. Copiii fără domiciliu şi fără identitate, care mişună prin oraşe şi orăşele şi cărora, spre deosebire de cîini, nu li se spune copii comunitari, ci copii ai străzii. Ei sînt aliaţii acelor clevetitori de la Bruxelles care, făcînd aluzie la preşedinţia OSCE, se întreabă cum poate purta grija Europei o ţară neînstare să-şi îngrijească propriii copii.

3. Copiii instituţionalizaţi, plasaţi fie în ambianţa civilizată oferită de organizaţii occidentale, fie în colonii mizere, patronate de statul autohton, care cheltuieşte pentru întreţinerea fiecăruia de 9 ori mai puţin decît investeşte Primăria Capitalei pentru cazarea unui cîine maidanez.

În termeni demografici, România are prea puţini copii, în termeni socio-economici mult prea mulţi. Soluţia patriotică a copiilor de prisos este interzicerea în fapt a adoptării lor, mai ales de către străini.

▲

BARBURISME

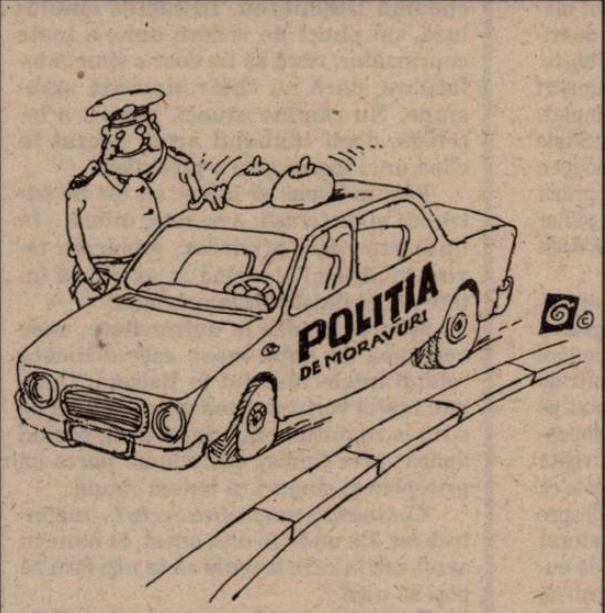

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Vedeta română

Vedeta română este compusă din ochelari de soare, poze în reviste colorate şi opinii. Din acest punct de vedere, ea pare a nu se deosebi de vedeta europeană sau mondială. Dar se deosebeşte prin modul de utilizare, prin uitătură şi prin contextul în care apare şi de care se lasă profund marcată.

Ochelarii de soare servesc pentru a se ascunde cît de cît de privirile indiscrete şi de *paparazzi*. Aici descoperim prima deosebire faţă de vedetele mondiale. Acestea din urmă chiar se ascund de priviri indiscrete şi, în cele mai multe împrejurări în care au de-a face cu meandrele concretului (pe stradă, în magazine, în vacanţă la Roma – unde merg neapărat în aprilie, conform unei tradiţii vedetistice datînd de prin anii '60), se simt deranjate sincer şi dezinteresat de gură-cască şi de *paparazzi*. Vedeta română, mai ales dacă e în proces de deplină afirmare, dimpotrivă: în magazine sau în vacanţă la Neptun umblă cu ochelari, dar prin sticla lor se întrezăresc gîndul „dă, Doamne, să mă recunoască/pozeze careva" şi sentimentul datoriei împlinite.

Dacă gîndul i se îndeplineşte şi este pozată, vedeta română apare în revistele colorate. Acestea au rolul cel mai important în lansarea numitei vedete, atît prin fotografii, cît şi prin „ştiri". Ştirile sînt de o mare importanţă pentru opinia publică naţională, care poate afla că vedeta are un nou prieten, că şi-a luat un căţel, că ţine/nu ţine regim, că îi plac maşinile, că avea note bune/proaste la şcoală, că locuieşte în continuare cu bunica (aiurea!...) etc. E bine, e chiar foarte bine ca vedeta să apară în vreo poză şi cu prietenul/prietena, mai ales dacă şi acesta/aceasta e vedetă sau vrea să devină. Peste cîţiva ani, pe măsură ce România va înainta neabătut spre Occident, vedeta română se va *acultura* şi va descoperi conceptul de *privacy;* s-ar putea ca atunci numărul de procese vedete vs. fotografi/ziarişti să fie mai mare şi să se mai poată cîştiga cinstit (=prin justiţie) un ban. Deocamdată, vedeta se oferă fotografierii oriunde, dar mai ales *la petreceri*, în localurile la modă. Sau, dacă e „suficient de vedetă", realizează *pictoriale* (adică un fel de „opere alese", de „integrale", de – cum să le zic? – „ediţii *ne varietur*", iertată fie-mi comparaţia).

Dar cel mai mult şi mai mult în viaţa şi faptele (= *gesta*) vedetei române contează opiniile. Vedetele mondiale au o agenţie de PR, o secretară, un impresar care să-i scrie interviurile. Vedeta română încă n-are; şi s-ar putea nici să nu-şi dorească, pentru că tare mult îi place (ţinînd cont atît de fondul ei latin, cît şi de fondul nelatin care se revoltă) să-şi exprime opiniile („eu cred că...", „mi se pare că...", „am rămas profund marcată de o vorbă a mamei care spunea că..." ş.a.m.d)., să se dea ca exemplu de succes, să-şi povestească viaţa, în fine, *să comunice* (căci aşa i-a spus un prieten care lucrează la o agenţie de publicitate: în lumea de azi important e să comunici). Indiferent de subiect, vedeta română are opinii, şi în exprimarea lor pune o energie de angel radios cu patru ani de pension care *Dramele Parisului* le-a citit pe toate cîte au ieşit. Parol!

Dar vedeta română are un atu, care o salvează de la căderea iremediabilă în categoria oamenilor fără dileme: e, de cele mai multe ori, inocentă. De vină sînt presa şi televiziunea care o exploatează (şi transformă în vedetă tot ce-ating), care la rîndul lor sînt exploatate de public, care la rîndul lui e împins de la spate, ba chiar devorat de o omenească şi la fel de inocentă curiozitate. Drept pentru care am încheiat prezentul proces-verbal, regretînd sincer că mi-am luat un televizor bun, care nu se strică, şi că în faţa blocului am o tarabă de ziare care expune la vedere mulţimi de reviste cu poze colorate.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Strip-tease

O societate canadiană din Toronto a lansat de curînd, pe Internet, un nou concept de jurnal de actualităţi. Numit *Naked News* (www.nakednews.com; iau informaţiile din presa scrisă, nu am verificat – încă – autenticitatea relatării), jurnalul dezvăluie nu numai evenimentele de pe glob ci şi – concomitent – anatomia prezentatoarei. Îmbrăcată într-un deux-pièces elegant şi sobru, crainica începe cu tradiţionalul „Bine v-am găsit, stimaţi telespectatori!". În timp ce dă citire primei ştiri, despre – să zicem – situaţia gravă din teritoriile palestiniene, prezentatoarea începe să-şi desfacă nasturii de la bluză. Puţin mai încolo, cînd a ajuns la evenimentele din Macedonia, coboară, cu o mînă sigură, fermoarul de la fustă. E în sutien cînd vorbeşte despre avionul spion american reţinut de chinezi; fusta alunecă pe podea pe măsură ce luăm cunoştinţă de conflictele sociale din Franţa. Restul ştirilor – lărgirea Uniunii Europene, noi iniţiative în protecţia mediului etc. – le prezintă în costumul Evei. Trece apoi cuvîntul unei colege, care va consacra un comentariu mai amănunţit evenimentului cel mai important din ziua respectivă şi care va executa şi ea, cu acelaşi profesionalism, un strip-tease integral. Formula a repurtat, pare-se, succes. Dar cum audienţa rămînea majoritar masculină, managerii societăţii au organizat un concurs pentru ocuparea unui post de prezentator. Concurenţă dură – peste două sute de postulanţi, dintre care a fost ales un tînăr brunet şi bine făcut, fără experienţă jurnalistică, dar cu evidente aptitudini pentru strip-tease. În această formulă, cei de la *Naked News* speră că site-ul lor va avea, zilnic, peste trei sute de mii de vizitatori.

Avantajele şi inconvenientele unei eventuale „implementări" a acestui concept în televiziunile din România constituie o discuţie aparte. În fond, strip-tease-ul moral şi psihologic e o practică obişnuită; de ce nu s-ar institui, pe platouri, şi un strip-tease total, la care să participe moderatori, experţi, invitaţi ocazionali şi invitaţi permanenţi? Şi ne-am putea imagina chiar că, asemenea publicului care, în *Viva Maria,* filmul lui Louis Malle, se dezbracă în timpul strip-tease-ului improvizat al lui Jeanne Moreau şi Brigitte Bardot, telespectatorii, la ei acasă, îşi vor scoate pe rînd veşmintele, într-un gest simbolic de identificare cu ceea ce se întîmplă pe micul ecran. Dincolo de aceste speculaţii, principiul lui „totul la vedere" face furori, actualmente, în literatură, teatru, cinema, arte plastice etc. O binecunoscută personalitate a lumii artistice pariziene (am văzut-o la emisiunea lui Pivot, i s-au consacrat două pagini într-un mare cotidian) îşi povesteşte într-o carte multiplele experienţe erotice, fără nici un fel de reţineri şi cu un vocabular de o brutală precizie. Soţul, romancier şi avînd drept hobby fotografia, publică un album unde campioana amorului colectiv apare surprinsă în goliciunea-i cea mai intimă. Să adăugăm filmele recente (dintre care unul cu atît de sugestivul titlu *Baise-moi)* faţă de care *Imperiul simţurilor* al lui Oshima, scandaloasa peliculă a anilor '70, face figură de timidă şi pudică încercare. Inhibiţiile cad una după alta, tabù-urile se prăbuşesc, interdicţiile sînt pulverizate. Ceea ce i-a făcut, totuşi, pe unii să se întrebe către ce ne îndreptăm şi care va fi ultima barieră care se va nărui în faţa acestui exhibiţionism devastator.

Întrebare gratuită, pentru că răspunsul l-a dat, acum mai bine de un secol, Alphonse Allais într-o schiţă intitulată *Un rajah care se plictiseşte,* schiţă inclusă, pe bună dreptate, de André Breton în a sa *Antologie a umorului negru.* Allais ne povesteşte cum unui rajah din Extremul Orient nimic nu i se mai pare distractiv şi interesant, nici parada elefanţilor, nici acordurile tînguitoare ale muzicanţilor, nici dansurile senzuale ale baiaderelor. Dar iată că printre baiadere rajahul zăreşte o tînără, aproape o adolescentă, ale cărei mişcări sînt de o inventivitate încîntătoare. Farmecul dansului e şi mai tulburător deoarece copila îşi scoate, rînd pe rînd, cîte o piesă din veşminte, trezind – în sfîrşit – interesul blazatului rajah. Cînd baiadera e goală puşcă, rajahul comandă, aruncînd priviri furioase: „mai scoate!". La început nedumeriţi, servitorii pricep finalmente gîndul stăpînului: îşi trag jungherele din teacă şi, cu dibăcie, îi scot fetei, bucată cu bucată, pielea, după care dansatoarea rămîne cu carnea umedă şi fumegîndă: „Toată lumea se retrage discretă. Şi rajahul nu se mai plictiseşte".

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Criminologia lui Petre Pandrea

Prin minunatul joc al întîmplării pe care îl oferă lumea anticariatelor, am ajuns în posesia a două cărţi, care se găsesc cu greu astăzi, semnate Petre Pandrea.[1] Cunoscut publicului larg ca memorialist *(Memoriile mandarinului valah* şi *Reeducarea de la Aiud* sînt, de-acum, lecturi obligatorii pentru oricine vrea să înţeleagă corect deceniile 5 şi 6 ale secolului trecut), Petre Pandrea a fost, înainte de orice, jurist. Şi nu un jurist oarecare. Orice dubiu în privinţa calităţii excepţionale a juristului Petre Pandrea se risipeşte după lectura monografiei dedicate lui Simion Bărnuţiu şi, mai ales, după lectura cărţii de criminologie. Astăzi, de pildă, nici un autor român din domeniul dreptului penal şi al criminologiei nu scrie mai bine decît o făcea Petre Pandrea, cu mai bine de 50 de ani în urmă.

Sigur, în *Criminologia Dialectică* găsim multe fragmente care pot fi contestate. Petre Pandrea a fost un autentic om de stînga într-o Românie tulburată de regimuri dictatoriale şi traumatizată de neşanse istorice. Petre Pandrea a fost un intelectual de cea mai bună calitate, din acea specie dăruită cu totul idealului de dreptate socială şi credinţei în cauza „celor mulţi", în care intransigenţa şi idealismul se amestecă într-o substanţă umană care nu poate trăi decît sub semnul tragicului. Cum am văzut în multe asemenea cazuri, acest gen de oameni pot greşi în credinţele şi opţiunile lor teoretice, orbiţi de incandescenţa idealurilor lor. Dar ei nu au cum să greşească în faţa lui Dumnezeu şi în faţa semenilor dintr-un motiv care, singur, are puterea să zguduie o lume: asemenea oameni sînt sinceri pînă la capăt. Petre Pandrea este un autor de o *sinceritate totală*, este un autor care epuizează experienţa scrisului *sincer* şi asta se vede chiar şi în *Criminologia Dialectică* – carte cu miză profesională, adresată exclusiv juriştilor specializaţi în drept penal şi criminologie.[2]

Personal, mă îndoiesc serios în privinţa corectitudinii explicaţiei marxiste asupra dreptului penal (unealtă în mîna clasei dominante pentru a asigura exploatarea clasei dominate) sau asupra infracţiunii. Nu se poate, însă, trece cu vederea *felul* în care Petre Pandrea înţelege să-şi argumenteze teoriile, să explice erorile unora sau să aplaude ideile altora. Petre Pandrea scrie despre drept într-un fel unic pentru literatura noastră juridică. Petre Pandrea se luptă cu ideile, atacă pe toate fronturile şi asumă, dintr-o dată, toţi „adversarii" din cîmpul ştiinţei căreia îi este atît de dedicat. Spre deosebire de cărţile de criminologie apărute în România ultimilor ani, *Criminologia Dialectică* este o carte vie, în care cititorul asistă la un spectacol intelectual de cea mai bună calitate. De multă vreme, lectura cărţilor de drept româneşti a devenit o experienţă plictisitoare. Scrise în genul *ex-cathedra*, cărţile noastre de drept livrează informaţii, inventariază bibliografii şi înşiruie citate (suprema legitimare a intelectualului român funcţionează perfect şi în literatura juridică). Petre Pandrea scria altfel. Stilul lui e fascinant şi viguros, e dinamic şi acaparator. Puţini autori de drept români au capacitatea de a duce cititorul acolo unde vor ei, fără să-i ofenseze gustul sau fără să-i stîrnească enervarea. Cu Petre Pandrea, cititorul trăieşte o aventură, iar fiecare pagină aduce cu sine un nou act dintr-un spectacol total. Citate din Tolstoi sau referiri la psihologia judecătorului se amestecă colorat, la nesfîrşit, cu referiri la sociologie şi Marx, fără să ai nici o secundă impresia improvizaţiei facile ori a semidoctismului. Deşi trepidantă în ordine intelectuală, *Criminologia Dialectică* are omogenitate şi coerenţă – repet, autorul e, întîi de toate, un jurist.

Întrebarea pe care ne-o punem de cîte ori citim o carte veche se ridică şi aici: mai are *Criminologia Dialectică* vreo importanţă pentru noi, astăzi? Neîndoielnic, cartea trăieşte încă. Sinceritatea cu care este scrisă face ca această carte să fie dintre cele nemuritoare. Informaţia pe care o conţine e, desigur, depăşită, iar soluţiile teoretice ale lui Petre Pandrea sînt, de multe ori, greu agreabile. Dar problemele pe care *Criminologia Dialectică* le ridică şi încearcă să le rezolve sînt extrem de actuale. Şi, ca să fiu cît se poate de clar, cred că un jurist român al timpului nostru are multe de învăţat din cartea lui Petre Pandrea şi cred că un penalist sau criminolog român al timpului nostru care citeşte *Criminologia Dialectică* are şanse să fie mai bun decît unul care o ignoră.

1. *Filosofia politico-juridică a lui Simion Bărnuţiu*, apărută în 1935 la Fundaţia Pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II" şi *Criminologia Dialectică*, editată în 1945 de Fundaţia „Regele Mihai I".

2. Sigur că cititorul memorialisticii lui Pandrea şi, mai ales, al textelor scrise de acesta în circumstanţele penitenciare imediat următoare eliminării din conducerea Partidului a trioului criminal Pauker-Luca-Georgescu sesizează cu neplăcere anumite reverenţe dedicate lui Gheorghiu-Dej. Dar asta nu afectează cu nimic substanţa reală a acestor pagini pentru că nu viciază textul ca atare, ci ne arată, numai, cît de tragic a trăit autorul în mijlocul unei lumi demonizate.

▲

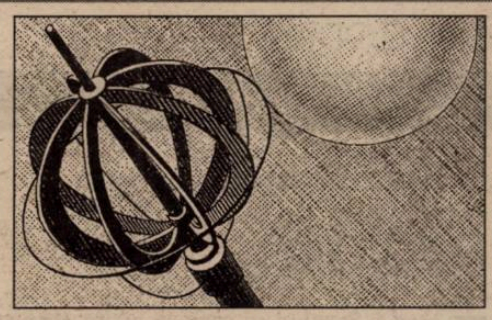

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Scuze

Ambele părţi implicate în accidentul care n-a devenit incident şi-au păstrat cumpătul: după ce s-au exersat în traducerea cuvîntului „sorry" (dacă poate sau nu să fie considerat „scuze") în limba chineză, oficialităţile de la Beijing au obţinut un *very sorry* şi au permis echipajului avionului-spion trimis de SUA să se întoarcă acasă. Apoi, preşedintele Bush a aprobat vînzarea de arme către Taiwan şi, deşi a refuzat transferul unor produse foarte sofisticate, cele permise sînt suficiente pentru a provoca protestele verbale exprimate de liderii comuniştilor chinezi.

Pentru preşedintele Clinton, China era un partener strategic; pentru Bush a devenit un competitor strategic. Şi în timp ce experţii se întrebau dacă modificarea semantică înseamnă doar o descriere mai realistă a relaţiilor dintre cele două ţări sau o atitudine mai agresivă a Statelor Unite în problemele în litigiu, aterizarea forţată a avionului a pus la încercare limbajul diplomatic. Cele mai subtile proiecte ale cancelariilor devin inutile cînd accidentele vieţii cer reacţii rapide şi eficiente în termeni de vieţi omeneşti. De data aceasta interesele comune au prevalat asupra necesităţilor impuse de necesitatea de a oferi lumii spectacolul marilor puteri arogante: nu s-au repetat uriaşele şi (atît cît se poate deduce după filmările televizate) sincerele manifestaţii antiamericane, încurajate după bombardarea Ambasadei chineze din Belgrad. Şi declaraţiile relativ belicoase ale preşedintelui Bush („Avem nişte obligaţii pe care China trebuie să le înţeleagă. Vom face totul pentru a ajuta Taiwanul să se apere") au trezit doar reacţiile tradiţionale, deşi Beijingul îşi rezervă dreptul de a reveni.

Dacă la Washington cacofonia – atîta cîtă e – se explică prin tensiunile dintre moderaţii şi radicalii din echipa noului preşedinte, la Beijing reţinerea pare a fi expresia aşteptării unei noi echipe. Observatorii cred că, în 2002, la congresul Partidului, se va desfăşura procesul de transmitere a autorităţii de la o generaţie la alta. În afară de vîrsta competitorilor, puţine lucruri sigure despre ceea ce va ieşi.

„Incidentul de la Hainan îi va ajuta pe naţionaliştii din partid şi din armată să dobîndească mai multă putere", prezice un specialist chinez. Recent, la întoarcerea dintr-o vizită în China, Henry Kissinger cita un oficial chinez care i-a spus că în prezent o sută de milioane de chinezi sînt în mişcare: se mută de la sat la oraş sau dintr-un oraş în altul, părăsind sclerozata industrie de stat pentru a-şi căuta un loc în economia privată. Instabilitatea creată de migraţia internă, însoţită de expansiunea reţelei de informaţii electronice, pun probleme conducerii unui partid care şi-a întemeiat puterea pe ascultarea dobîndită prin monopolul informaţiei. Nimeni nu i-a spus lui Kissinger dacă exponenţii noului sistem economic văd propăşirea lor în viitor într-o legătură cu evoluţia democratică sau cred că pe plan intern conducerea centralizată, iar pe plan extern statutul de mare putere le pot asigura avantajele şi statutul necesar îmbogăţirii ulterioare. Lecţia negativă dată de Uniunea Sovietică – transformată, în cîteva luni, dintr-o superputere într-o ţară care cere ajutorul pentru a plăti lefuri şi pensii – a fost studiată în China. În 1989, studenţii din Piaţa Tienanmen credeau că China va deveni rapid puternică dacă îşi va însuşi principiile unei democraţii pluraliste şi regulile statului de drept. În 1999, alţi studenţi manifestau în faţa Ambasadei americane, protestînd violent împotriva unui act considerat de agresiune. Internetul nu este doar un instrument al democraţiei: în 1999, studenţii instalaţi în Occident, în Statele Unite în special, l-au folosit pentru a-i aţîţa pe cei de acasă, pentru a justifica violenţa protestelor. S-ar putea ca speranţele puse de ideologii tranziţiei în reflexele democratice ale clasei de mijloc să aibă nevoie de nuanţări. Clasa de mijloc, unde e şi cît e, este interesată să păstreze situaţia care i-a permis să devină ceea ce este. Ca în toate ţările postcomuniste, şi în China economia privată a evoluat în complicitate şi cu sprijinul reţelelor oculte „de partid şi de stat"; relaxarea politică nu trebuie să ameninţe supravieţuirea lor; realitatea banilor înlocuieşte ficţiunea ideologică, în prezenţa aceluiaşi aparat de represiune. Aparatul acesta nu spune niciodată şi în nici o limbă „sorry" sau „very sorry".

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Figura luminoasă a hingherului

Cum am ajuns din popor de păstori, vînători de cîini

Cei care au acasă copii încă la vîrsta întrebărilor au avut o problemă mare zilele acestea: cum să le explice de ce cîinele e în acelaşi timp cel mai bun prieten al omului şi cel mai mare inamic al lui. Aceiaşi copii, care dimineaţa învaţă pe dinafară „stăpîne, stăpîne / mai cheamă şi-un cîne", se duc seara la culcare după jurnalul de ştiri în care s-a raportat lichidarea încă unei tranşe de fioroşi prădători urbani. Să fie aceeaşi specie?

Pare greu de crezut, după cum la fel de greu e să-i consideri umani atît pe cei care îngrijesc cîinii, cît şi pe cei care îi prind şi-i omoară. Trebuie cumva să alegi – care e specia noastră?

Nu-i uşor de spus – şi poate că nici nu contează. După cîteva zeci de mii de ani în care ne-au ajutat strămoşii să vîneze şi să scape de fiarele sălbatice, cîinii carpatini n-au decît să constate că nu şi-au ales bine prietenii. Sau să înţeleagă retorica *umanistă* a primăriei, care spune că, în esenţă, moartea are şi părţile ei pozitive (de exemplu, nu te mai doare ochiul scos de hingheri).

De fapt, chestiunea cîinilor împarte din nou societatea românească, la fel cum a făcut-o în 1990 problema politică. Ca şi atunci, opoziţia e alcătuită în mare parte din doamne cu sufletul larg, repede vărsătoare de lacrimi şi organizatoare de demonstraţii. În schimb, suporterii puterii (locale, din fericire) au ajuns mai departe de tradiţionalele aplauze destinate, astăzi, hingherilor. E cunoscut cazul unui anonim vînător citadin, ajuns la poliţie acum vreo două săptămîni, după ce împuşcase trei cîini. Bravul nostru luptător de gherilă şi-a lichidat victimele din maşină, cu o armă de tir – însă a luat-o la fugă cînd poliţia a ajuns lîngă el. Nici Van Damme n-ar fi procedat altfel.

Şi totuşi, de ce tocmai astăzi şi de ce tocmai cîinii? De ce nu gropile, murdăria de pe stradă, mîndria naţională, productivitatea muncii, Cadrilaterul şi Tezaurul, Produsul Intern Brut? Răspunsul nu poate fi găsit la primărie, pentru că nu primăria ne-a dat capacitatea uluitoare de a crede că problemele noastre atît de complicate pot fi rezolvate, imediat, de o mînă de fier. „Ne trebuie o tiranie ca-n Rusia" este astăzi motto-ul politicii româneşti moderne, mai uşor de ţinut minte (şi de aplicat) decît o sută de teorii despre democraţie.

De fapt, după 10 ani de liberă alegere a celor care ne conduc, e limpede că nu de ei depinde s-o ducem mai bine. Cei puţini, care au înţeles asta, cresc astăzi cîini în curtea din spatele casei din Ohio. Pentru ceilalţi, care au rămas aici şi-şi pun bază în energiile cosmice din Carpaţi, oferta politică e mult mai modestă decît numărul de partide.

De o parte sînt politicienii de modă veche. Ei îţi promit că vor realiza tot ce-ai sperat dintotdeauna. După ce i-ai ales, soluţia e ori să te facă să uiţi, ori să te convingă că au reuşit. Aceşti oameni au o viaţă grea astăzi, mai ales după ce publicul s-a fript cu povestea lui Ogică, cîştigătorul închipuit al miliardului.

Pentru orăşenii *trendy*, trecuţi măcar o dată prin vamă şi de vreo două ori prin *mall*, există oferta turbo (am numit-o, absolut întîmplător, după un model de gumă de mestecat popular în 1990, cînd inventatorul ei se lasă de marinărit). Aceasta nouă modă cere doar să-i convingi pe oameni că ceea ce ai făcut pentru ei e chiar important şi că, de fapt, asta şi-au dorit. Traian Băsescu este promotorul acestui tip de politică, cu un pas înaintea oricăror alţi emuli (ministrul Turismului, cel cu excavatoarele care curaţă plaja, este unul dintre ei). Dacă ar aplica-o găinile, politica aceasta ar cere să pui o pancartă de promovare deasupra fiecărui ou făcut şi să cotcodăceşti cel puţin două săptămîni. Nu e nici o ruşine şi nici măcar n-am inventat-o noi: americanii predau marketingul politic la universitate. Numai că n-o ştiau p-asta cu cîinii.

Stai şi te întrebi cîteodată care o fi cel mai bun prieten al lui Traian Băsescu. Îmi aduc aminte că, acum cîţiva ani, cînd abia îşi începuse mandatul de ministru, avea un cîine. O şti ce politică face stăpînul?

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Familia

Mama şi Soţul ei au venit în vizită. Ştiu că, în general, soţul mamei este numit Tată Vitreg. Din fericire, Soţul nu a riscat niciodată vreun sfat Vitregesc. Dacă ar fi făcut-o, ar fi ajuns să-i pară foarte rău. E bătrîn acum, dar în tinereţe ar fi putut încerca să cîştige gambitul ăsta. Dar a fost înţelept (PS: O să cîştig puncte de la editorul meu pentru cuvîntul „gambit".) Oricum ar fi, Mama e vioaie ca un cîrd de iepuri şi Soţul nu merge prea bine din cauza vîrstei şi a beteşugurilor. French Quarter nu este foarte potrivit pentru cei aproape imobili, deşi majoritatea turiştilor ar putea intra în această categorie, datorită lentorii cu care se mişcă. De ultimul Mardi Gras am văzut un grup de orbi pe Bourbon Street, croindu-şi, cioc-cioc, drum cu bastoanele printre borîturile de pe asfalt. Erau mai rapizi decît turiştii „normali". Aşa că am mers foarte încet, iar eu le-am arătat cu degetul lucruri precum pălării caraghioase şi restaurante şi catîri şi ghicitori. Tare le-au mai plăcut toate acestea şi după o oră de atari desfătări obositoare i-am condus înapoi la cuibuşorul meu, ca să le dau *sandwich*-uri cu castraveţi, iar Mama şi-a dat aprobarea cu privire la oraş şi şi-a anunţat intenţia de a reveni de... Mardi Gras. Da, Mamă, i-am spus, Mardi Gras e cel mai potrivit timp ca să vii aici. Ha, ha. Odată cu ei sosi şi fiica verişoarei mele. Bătuse drum lung, taman din Israel, optsprezece ore de zbor. Are douăzeci de ani şi a fost deja, de una singură, în Franţa şi Germania. Sau, mă rog, aşa spune ea. A venit şi ea cu noi la plimbare şi s-a arătat încîntată de catîri, de cafenele şi de miresmele iasomiei şi ale ghivecelor înflorite din balcoane. Cîndva, va merge şi la facultate, dar pentru moment este în căutarea unui loc precum New Orleans-ul, unde să poate dobîndi „experienţă de viaţă", înainte de a se hotărî dacă vrea să devină scenograf, pictoriţă, biolog marin sau bucătăreasă. Ea o iubeşte foarte tare pe Bunica ei. Mama, sora Bunicii, arată şi vorbeşte întocmai ca Bunica. Amîndouă sînt îndrăgostite. Cei trei au venit la New Orleans ca să vadă o piesă de teatru regizată de fiul meu. Fiul va termina colegiul în curînd şi a montat un spectacol cu înghiţitori de flăcări, dansatori pe sîrmă, azteci împodobiţi cu pene şi clowni. Spectacolul se numeşte „Circus de la Conquista" şi încă se mai joacă azi la Centrul pentru Arte Contemporane, dacă ziarul acesta vă cade în mîini înainte de ora 3. Probabil că nu, aşa că reclama asta nu are nici un rost. Şi pentru că nu e reclamă cu adevărat, pot să vă spun şi ce cred eu despre spectacol: e GROZAV! Păcat că l-aţi ratat! Oricum ar fi, după toate preumblările şi o scurtă odihnă, iată-i pe Mama, Soţul şi Verişoara aşezaţi în faţa unei scene pictate cu personaje aztece. Clowni castilieni de doi bani făceau măscări pe scenă, azteci ciudaţi atîrnau de frînghii, o frumoasă dansatoare-pasăre se legăna pe deasupra capetelor, iar un preot păgîn sacrifica zeilor cîteva victime, tăindu-le capetele care, în realitate, erau nişte verze. Capetele retezate zburau peste tot locul, fiind cît pe ce să-l doboare pe Soţ, care nu vede atît de bine încît să se ferească de ele. Mama se feri destul de bine, iar Verişoara luă totul ca pe o experienţă în stare pură. Ceea ce şi era. Fiul veni, după spectacol, şi îmbrăţişă familia. Fiecare în parte îi spuse ce grozav fusese. Mama spuse că, în ceea ce priveşte istoria, o luase pe ghicite, dar că circul îi plăcuse tare. Soţul dădu, grav, din cap, cu o fărîmă de varză încă aninînd în părul său rar. Verişoara plănuia cum să fie transferată Fiului de îndată ce se termină spectacolul. La prînz, Mama şi Soţul mîncară fructe şi brînză de vaci, hrana lor preferată. Verişoara mîncă numai fructe. Era foarte „fructariană". Am discutat despre piesă şi le-am explicat cum stăteau lucrurile în Mexic pe vremea Conchistei. Am discutat apoi despre toate avertismentele de la televizor referitoare la vaca nebună şi oile bolnave. Căzurăm de acord că e un lucru tare rău să mănînci animale. Iar eu îmi doream hot dog. Al dracului de tare.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Victoria postumă a lui Miciurin

Au trecut de atunci cincizeci şi şase de ani. În 1945, tot în frumoasa lună mai, vestea şi legenda însoţitoare dădeau buzna peste români: un grup de trei savanţi din echipa de şoc a lui Stalin veneau la Bucureşti, aducînd cu ei ştiinţa vremurilor noi. Printre ei, agronomul N. V. Ţîţin – un bărbat micuţ, zîmbitor, întrucîtva semănînd cu Maxim Gorki, emanînd o seninătate despre care, la drept vorbind, nimeni nu va şti vreodată dacă pleca din modestia sa sau din vreo teamă surdă ce-i ajunsese pînă la oase. Ţîţin era continuator al cu totul şi cu totul fenomenalului Ivan Vladimirovici Miciurin, fostul funcţionar de căi ferate ajuns agrobiologul preferat al lui Lenin, cel care arătase clar că ştiinţa comunistă poate, după plac, lua la palme ştiinţa burgheză. În egală măsură, Ţîţin era şi contemporan cu nu mai puţin celebrul Trofim Denisovici Lîsenko, savantul-mascotă al lui Stalin, cel mai demn continuator al lui Miciurin şi preşedinte, în acel moment, al Academiei de Ştiinţe Agricole „Lenin".

Ajuns la Bucureşti, Ţîţin a vorbit – pe ruseşte, omul necunoscînd altă limbă – despre ceea ce ştia el mai bine: în seara de 22 mai '45, el a povestit selectului auditoriu român despre povestea fascinantă a *Producerii de hibrizi prin încrucişarea de specii diferite*. De faţă erau cîţiva savanţi români – precum Traian Săvulescu (profesor universitar de patologie vegetală!) –, rămaşi mască (şi nerefăcuţi nici în zilele următoare, cînd cei trei sovietici deveneau membri de onoare ai Academiei Române). Dacă ar fi fost de faţă, însăşi Şeherezada ar fi gemut de plăcere, pentru că oricum n-ar fi dus-o capul la încrucişarea – descrisă de Ţîţin – a grîului cu pirul, avînd drept rezultat un spic miracol, îngreunat de 100 de boabe mari şi sănătoase, capabile să fie semănate – de către sovhoznicul sovietic – pînă hăt, departe, spre Polul Nord.

Dar povestea nu se termina aici. Peste cîteva săptămîni, în iunie '45, parte din elita intelectuală a României – C.I. Parhon, Simion Stoilow, Tr. Săvulescu, Mihail Sadoveanu ş.a. – era invitată în URSS, la aniversarea a 220 de ani de la înfiinţarea primei academii ruse. Mai tîrziu, Sadoveanu va povesti reîntîlnirea cu Ţîţin, petrecută sub semnul aceloraşi miracole: el şi Săvulescu vor vedea la faţa locului grîul sovietic capabil să dea 2-3 recolte pe an şi 4 mii de kilograme la hectar chiar şi în ani de secetă. Nu numai că au văzut miracolele, dar le-au şi gustat: Ţîţin îi serveşte cu felii de pîine făcută din chiar acel grîu teribil.

Şi românii au muşcat. Într-un aiuritor azi volumaş tipărit în 1946 *(Caleidoscop. Impresii din Uniunea Sovietică)*, Sadoveanu scrie despre excelentul gust al *acelei* pîini sovietice.

Cine îşi închipuie că povestea s-a terminat aici se înşală. Miciurin este de mult oale şi ulcele în plaiurile vaste ale fostelor soviete; la fel şi desăvîrşitul său discipol Lîsenko, rămas staroste în agronomia sovietică pînă prin 1965 şi mort la vreun deceniu după. Dar ce s-a întîmplat cu Ţîţin?

Semne sînt că Ţîţin n-a răposat, ci-şi mişcă vesel *mlădiţele* spectaculoase în Parlamentul României, de zece ani încoace. Între timp şi-a rafinat metodele, are ţeluri mai ample şi, la o adică, a schimbat şi regnul: nemaifiind interesat de vegetale, a trecut deja la oameni.

Şi a scos nişte exemplare incredibile, ce nu mai tind să ajungă la Polul Nord, ci direct la putere. Nimeni nu va putea spune vreodată de ce un om tracasat de Securitate o viaţă, din 1949 în 1989 – ba plătit, ba arestat, ba trimis prin lume la congrese *ca să demaşte revizionismul unguresc* – nu a avut puterea de a se mîntui prin confesiune după 1990, după cum nu va putea spune, în veci, cum poţi amesteca securişti de profesie şi colaboratori-victime cu ştaif pentru a obţine *parlamentarul-hibrid de Bucureşti*, cel ce blochează, de zece ani, politica la români.

În loc de grîu şi pir, reînviatul Ţîţin mixează pe domnii Merce şi Amedeo Lăzărescu. Românii au muşcat iar – cît să-şi rupă dinţii, garantat.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Proza, bat-o focu', este proastă!

Din partea unei reviste, colegă de provincie banatică, pe nume *Reflex*, de loc din Reşiţa, am primit următoarea întrebare spre dezlegare: „Cît de familiare vă sînt istoria, tradiţia şi cultura ţinutului numit Banat?" Şi iacătă răspunsul pe care îl reiau în rubrica de faţă ca să ştie lumea largă ce anume discută între ei nişte inşi din provincie, adică nişte provinciali, cum (ni) se (mai) spune pe drept cuvînt.

„Dragi cetitori bănăţeni şi de alte feluri, mult mă îngrijesc ca să fie bine, adică să scriu despre istorie şi tradiţii pe înţeles, pe măsura lipsei dumneavoastră de timp şi de alte nenumărate griji pe care viaţa are grijă să vi le procure cu generozitate. Ceea ce trebuie *„clarificat şi lămurit despre istoria, tradiţia şi cultura ţinutului numit Banat"* se găseşte în experienţa mea de viaţă din *„ţinutul numit Banat"*. Pe de altă parte, dragilor, istoria, tradiţia şi cultura nu au prea mare interes pentru mine şi pentru puţinii cititori de proză din zilele noastre dacă nu este taman proză, adică un anume ceva personal care să fie mai mult (sau mai puţin) decît *„istoria, tradiţia şi cultura ţinutului numit Banat"*. Proza, bat-o focu', este proastă, ea nu are în cap asemenea idei de mare şi copleşitoare răspundere, pentru dumneaei ceea ce contează cu adevărat este mai nimicul vieţii dumneavoastră care este tare banal, tare plictisitor, tare cuminte: el – mai nimicul – samănă cu uliţa Economilor în care copilăream eu în deceniul şapte la vremea amiezii, puţini oameni făceau ei şpaţir (preumblare) pe acolo, prin luna mai era frumos pe uliţa Economilor, prin luna noiembrie nu: ploi de toamnă şi cotoare de varză puteam eu vedea în pruncie prin bălţile de pe uliţa aceea din ţinutul numit Banat. Pe atunci eu trăiam în Provincie, în underground, şi nu ştiam de treaba asta. Pe urmă mi-am dat seama, pe urmă m-au apucat pe mine remuşcările că nu mă aflu în centru, adică în capitală sau în acele locuri prea frumoase pe care le vedeam la mozi, adică la cinematograf, cînd se dădeau ceva filme precum cel denumit *Love Story* în care am văzut ce minunată poveste să trăieşti în America – puneţi, rogu-vă, accentul pe í, ziceţi Américа – aşa cum spunea unchiul Tonăs, un moş tare moş, avea peste nouăzeci de ani bătuţi pe muchie cînd mi-a povestit cum a fost el „la Américа" pe vremea lui Al Capone, prin anii treizeci ai veacului din urmă, şi eu tare mă holbam la el, mirat cum că, iacătă, moşul Tonăs, nici că te-ai fi gîndit la treaba asta, a fost în capitală, la centrul lumii şi iarăşi s-a întors, de prost ce era, la underground, adică pe uliţa Economilor ca să păzească puii de găină afară pe bancă pe cînd intrau ei într-un fel de coş de nuiele ca să se hrănească cu pisat, iar găinile nu puteau să ajungă acolo şi se învîrteau a proasta pe afară. Na' vedeţi, domniile dumneavoastră, cu ce se ocupă proza, cu daraveri de-astea în care desigur că or fi să fie şi *„istoria, tradiţia şi cultura ţinutului numit Banat"*, numai că asta nu-i treaba prozei să spună, ea nu cu astea se ocupă, ci cu poveşti cu moşu' Tonăs şi cum stă el pe scăunuţu' de afară din uliţă şi se uită cum se strecoară puii la pisat şi nici că te-ai gîndi că a fost el pe vremuri pe uliţele din Américа pe care au păşit ai lui Al Capone.

În final, da-ţi-mi voie să reiau cîteva vorbe pe care le-am scris despre istoria, tradiţia şi cultura ţinutului numit Banat în care clarific şi stabilesc cum stăm cu specificitatea într-un roman pe care l-am publicat, dar, aşa cum se întîmplă pe la noi cu prozele, mai nimeni nu l-a citit. I-am spus romanului *Insula de vară* şi în el este vorba tocmai despre ancheta de faţă, după cum se poate vedea mai jos:

„Trăim la Banat, mîncăm bine duminica la prînz şi pe urmă ne vine somnu', moşu' Spicu stă afară pe bancă şi îşi răsuceşte o ţigară din ziar. În faţa stabilimentului ***Vulturul negru*** *stau mai mulţi oameni ai locului, domnul Ion Fuida, domnul Ghiţă Anghelina, domnul comandant de pompieri Trifa, căruia oamenii locului îi zic Plăcintă cu Ceapă: domnul notar Pellegrini stă şi dumnealui în fotografia ovală din cavoul familiei; domnul Bilek-pruncul se zgîieşte prin grătarul forjat al uşii de fier".*

▲

Texte şi opinii de: Ştefan BĂLAN (medic & scriitor) ● Carol CĂPIŢĂ (istoric) ● Paul CERNAT (critic literar) ● Aurelian CRĂIUŢU (profesor univ.) ● Călin DAN (critic de artă) ● Valerian SAVA (critic şi istoric de film) ● Răzvan THEODORESCU (istoric, ministrul Culturii şi Cultelor)

Argument

Ceauşescu – vă mai amintiţi de el? – avea cultul Istoriei. Iar slugile lui imediate i-l alimentau, livrînd produse aşa-zis artistice despre Burebista, Mircea „cel Mare" ş.a.m.d. Ce e interesant în această relaţie de comanditar-prestator servicii este totala inocenţă a primului şi servitutea interesată, de tip căpuşă, a celui de-al doilea; altfel spus, dacă Ceauşescu era megaloman, cei care-i întreţineau obsesiile paseiste îşi găseau în istoriomania dictatorului alibiul perfect pentru propria fantasmă recuperatoare.

Fantasmă este cuvîntul-cheie. Toată istoria (cu majusculă, dacă preferaţi) este o „derulare-înapoi" a fantasmei (fantasmelor) prezentului. Ceauşescu avea fantasma „Trecutului-greu-de-pilde", eroic şi pur, căruia el îi era urmaşul direct (obsesie comună printre dictatori). Dar există şi alte fantasme – de la aceea că „istoria ne învaţă" şi că „orice ignorare a ei ne condamnă să o repetăm" la aceea, nu mai puţin ingenuă, că „trecutul este unul singur" şi că „noi trebuie să fim la înălţimea lui"... Statuarea Trecutului este primul simptom al fantasmei; urmează prescrierea prezentului – niciodată destul de „exemplar"! –, aureolarea viitorului cu lumina plină de strălucire a trecutului şi întreţinerea haosului total în privinţa modalităţii prin care, totuşi, acel prezent pre(pro)scris să devină viitor.

Un adevăr elementar – dar, din păcate, neîndeajuns de popular – echivalează istoria cu hermeneutica ei. Nu putem accede la „istorie" altfel decît prin interpretare, adică printr-o povestire – scrisă sau orală; mai nou, audio-vizuală – a petrecerii ei în timp. Istoria este naraţiune – şi, fiind naraţiune, ţine de retorică (şi, deci, de complicate mecanisme persuasive). Istoria „pur şi simplu" nu există; ea se trăieşte. Reconstituirea unei pagini de istorie într-un film, să zicem, pune tot atîtea probleme ca şi un scenariu S.F. În ambele cazuri, se lucrează cu supoziţii, se fac proiecţii logice (sau emoţionale), într-un cuvînt: se lucrează cu fantasme. Desigur, într-o peliculă istorică pot exista „dovezi palpabile" ale trecerii timpului; dar ele nu au nici o relevanţă în absenţa contextului care le valorizează şi a unei sintăxe (retorice) care le instrumentează – adesea, propagandistic. A „umbla cu istoria" este egal cu a umbla cu focul: din ea poţi face la fel de bine o unealtă gnoseologică sau un idol distrugător. Ca în toate, intenţia este atotimportantă.

Numărul de faţă al Dilemei *s-a născut din simpla constatare a remanenţei discursului istoric de tip ceauşist în discursul public de după Decembrie '89. Coroborînd cu cele publicate în tot acest interval despre perioada interbelică – şi, chiar, cu simplul fapt al publicării sutelor de documente: jurnale, memorii, însemnări de viaţă... –, nu este greu să tragem concluzia că românii trăiesc (şi au trăit), permanent, cu obsesia Istoriei. Perioada comunistă a privilegiat fantasma „Trecutului-măreţ, de-glorie-şi-de-vitejii", dar ruperea de această perioadă nu a însemnat şi ruperea de istoriomanie: au apărut toate acele mărturii personale, acele confesiuni ale unor oameni care şi-au trăit „mica" lor istorie şi care au suferit, adesea, crunt în chingile „marii Istorii". Aceste mărturii au lipsit în cei 50 de ani de dictatură şi era firesc să fie scoase la iveală, după cum era firesc să existe un apetit al cititorului pentru ele. Tot acum, au început să se publice lucrări cu caracter polemic privind discursul istoric anterior, scrieri diferite ca factură dar care atacau, toate, remanenţa propagandei ceauşiste în viziunea asupra istoriei – vezi cărţile lui Lucian Boia sau H.-R. Patapievici. Deconstruind „viziunea unică" dintr-o perspectivă fie critic-acidă, fie patetic-personală, aceste cărţi au contribuit esenţial la schimbarea de paradigmă şi la reaşezarea canonului istoric pe acele fundamente care sînt normale în orice democraţie. Acelaşi lucru îl încearcă manualele alternative.*

Toate acestea fiind zise, problema „obsesiei istoriei" rămîne. Aş îndrăzni să spun chiar că ea s-a acutizat – paradoxal, tocmai prin această multiplicare (benefică, în principiu) a punctelor de vedere. Sîntem oare „sortiţi" să vehiculăm, la nesfîrşit, fantasme recuperatoare? Însăşi această întrebare este apăsată de déjà-vu. Cioranian sau anti-cioranian, s-ar părea că nu există scăpare pentru intelectualul român... Dar pentru ceilalţi? ***(a.l.ş.)***

Aurelian CRĂIUŢU

Meditaţii tocquevilliene

Dintre puţinile certitudini pe care le avem astăzi, la mai bine de zece ani de la căderea Cortinei de fier, una se impune cu claritate: istoria s-a *accelerat* puternic în ultima decadă. Ritmul evenimentelor politice este adesea debordant; societatea pare a fi într-o neîncetată fierbere, ştirile bune sau rele se succed cu o ameţitoare viteză. Actori politici apar şi dispar peste noapte, averi sînt încropite într-o clipă pentru a dispărea în cîteva luni. Viaţa politică, condusă acum de regulile jocului parlamentar, urmează ea însăşi acest ritm accelerat. Partide abia înfiinţate dispar o dată cu mai vechile certitudini, lăsînd locul unui colaj inform de impresii, zvonuri, speranţe. Aşa se poate explica de altfel nostalgia faţă de vremurile „calme" de altădată, cînd istoria însăşi părea îngheţată (absurd) în tipare „eterne". Privită prin lupa zilelor noastre agitate, „epoca de aur" pare cufundată într-o imemorială atemporalitate. Aşa să fie oare?

Întrebarea e departe de a fi pur retorică, căci ea sugerează o posibilă legătură asupra căreia merită să ne oprim atenţia pentru cîteva clipe. Accelerarea ritmului istoriei este un fenomen caracteristic epocilor de tranziţie, iar recuperarea dimensiunii istoriei (proliferarea cărţilor istorice) reprezintă consecinţa ei firească. Nu întîmplător, secolul al XIX-lea a fost în întreaga Europă veacul istoriei (şi al filosofiei istoriei), dominat de apariţia marilor sinteze istorice (Hegel, Guizot, Michelet, Burckhardt). Clio capătă acum o dimensiune normativă, triumfînd în dauna vechiului criteriu, „natura", atît de influentă în operele politice ale anticilor (Platon, Aristotel) sau ale teoreticienilor dreptului natural. Se vorbeşte acum tot mai puţin despre drepturile sau libertăţile naturale şi tot mai mult despre logica istoriei.

Să luăm un exemplu. În momentul în care începea să înveţe abecedarul libertăţii, după sîngerosul episod al Terorii din 1793-94 şi absolutismul lui Napoleon, Franţa cunoaştea, deloc întîmplător, o spectaculoasă dezvoltare a studiilor istorice. În scurt timp, istoria devine cel mai natural şi eficient mijloc de a reinterpreta moştenirea Revoluţiei franceze, de a separa părţile ei luminoase (1789) de episoadele sale întunecate (1793). Istorici, artişti, politicieni, scriitori, jurnalişti se întrec între ei pentru a intra în graţiile lui Clio. Cel mai sigur mijloc de a influenţa afacerile politice în actualele condiţii, nota Thiers în 1817, este acela de a publica o nouă istorie a Franţei. Reinterpretarea trecutului se transforma astfel într-un imperativ al tranziţiei de la absolutism (despotism) la un regim constituţional. Căutarea rădăcinilor libertăţii devine o preocupare politică, iar istoria împrumută de acum înainte limbajul (partizan) al politicii. În Franţa, scria Doamna de Staël în 1817-18, libertatea are rădăcini adînci pe cînd despotismul este un fenomen modern. În momentul în care ideile liberale sînt ameninţate de ofensiva Contra-revoluţiei (1820-22), Guizot va scrie nimic altceva decît istoria guvernării reprezentative în Europa, carte în care va demonstra originile medievale ale instituţiilor reprezentative în istoria Franţei şi a Angliei. Nu întîmplător, aşa cum relata o notă tipărită în *Revista enciclopedică*, patruzeci de milioane de pagini de texte istorice şi documente fuseseră publicate în 1825 pe pămîntul galic. Cifra impresionantă vorbeşte de la sine.

Vremurile tulburi de astăzi urmează, în opinia mea, aceeaşi logică. Revenirea gustului pentru lucrările istorice este cerut de spiritul epocii, de nevoia de clarificare şi triere a vechilor certitudini care, privite acum prin lupa acidă a istoricului exigent, se destramă peste noapte. Din pasionat cercetător al arhivelor, străin de luptele politice ale zilei, istoricul coboară în agora şi devine, precum Socrate, un tăun, un adevărat destrămător de iluzii. Astfel pot fi interpretate, de exemplu, studiile istorice ale lui Sorin Antohi şi Lucian Boia, sau textele politico-istorice ale lui H.-R. Patapievici şi Cristian Preda. Conştiinţa sa îl îndeamnă să rupă perdeaua mistificatoare, pentru a oferi concetăţenilor săi o gură de adevăr. Ca şi în urmă cu aproape două secole, aventura intelectuală a istoricului este colorată din nou de puternice nuanţe politice. În spatele voinţei de adevăr, putem desluşi fără prea mare efort o agendă politică. E bine? E rău? Întrebarea îmi pare a fi inutilă; aş fi tentat să afirm că direcţia este inevitabilă, iar politizarea istoriei un fenomen natural. Istoricul devine un critic social, iar demersul său se transformă în mod ineluctabil într-o aventură politică. Politică nu mai face doar la desert, cum afirma recent cu umor Andrei Pleşu; istoricul transformat în politolog sau politician oferă aperitivul ce face parte din meniul obligatoriu.

Pericolul vine, însă, din altă direcţie. În vremurile democratice, nota Tocqueville cu subtilitatea-i caracteristică în capodopera sa *Despre democraţie în America*, istoricii tind să atribuie majoritatea fenomenelor politice unor cauze impersonale. Indivizii sînt prea slabi şi insignifianţi pentru a mai putea influenţa cursul istoriei, precum în secolele „aristocrate". Istoria este dominată acum de dinamica relaţiilor de producţie sau dialectica Spiritului. Saltul de la determinism la fatalism se face pe nesimţite; mai mult chiar, din înclinaţie personală, fatalismul tinde să devină doctrina zilei. La modă e să afirmi că fiecare neam are înscris în „genele" sale întreaga evoluţie istorică sau să proclami „sfîrşitul istoriei" ori ciocnirea inevitabilă a civilizaţiilor („declinul" Occidentului este astăzi o temă minoră în afara cercurilor ecologiste!). Tocqueville avea dreptate: această doctrină riscă să paralizeze energiile creatoare, iar noii istorici trebuie să lupte împotiva noii vulgate. Pasionanta aventură democratică în care sîntem angajaţi reclamă atenţie la nuanţe şi detalii, ale cărei contururi nu pot fi descifrate decît de spiritele nedogmatice. ▲

© S. Ivanoschi

Carol CĂPIŢĂ

Între obsesiile istoriei şi obsesiile istoricilor – istoria pierdută

„Caţavencu: Voi dascălii sînteţi băieţi buni, dar aveţi un cusur mare: cum vă vorbeşte cineva de istorie, s-a isprăvit, are dreptate. Ce istorie?"
(O scrisoare pierdută)

O discuţie asupra obsesiilor istoriei poate fi, asemeni caravanelor cu mătăsuri şi coloniale, un cîştig enorm sau falimentul. Căci nimic mai tranzitoriu – dar şi mai peren – decît obsesiile istoriei. Să încerc să explic.

În primul rînd, problema celor doi termeni: obsesia şi istoria. Fiecare istoriografie şi fiecare epocă îşi au, în sensul pozitiv al termenului, obsesiile lor. Căci este vorba de căutarea principiului ultim al istoriei, de inovaţia metodologică, de crearea unei sinteze cu pretenţii absolute, istoriografiile (şi nu antropomorfizez gratuit) şi-au căutat personalitatea şi locul în propria epocă şi cultură dominantă. Situaţie aproape normală, dacă ne gîndim că istoricii – şi ei – sînt produsul unei sume de experienţe individuale şi colective determinate istoric. Ideea creştină, ideea raţiunii dominante, ideea adevărului aşa cum a fost el sau, dimpotrivă, ideea relativităţii ca principiu creator sînt liniile de forţă care organizează scrierea istorică. Uneori, caracterul de manifest *hic et nunc* al scrisului istoric este asumat şi exhibat. Este cazul istoriografiilor militante (romantice, dar nu exclusiv), dar şi al celor născute în medii totalitare. Ambele tradiţii au în comun mentalitatea cetăţii în asediu. Generaţii meritorii de istorici au scris cu conştiinţa clară a nevoii de a da prin studiul trecutului exemple pentru prezent şi pentru viitorime *(la trecutu-ţi mare...)*. Ce păcat că viitorimea nu prea s-a lăsat ghicită pe baza trecutului. Oricum, ceea ce mi se pare evident este că istoricii îşi asumă şi vor integrarea în *grands desseins*. Uneori asumîndu-şi riscuri majore. De multe ori, acest pariu cu eternitatea (una mai mică, croită pe măsura omului) pare să dea rezultate; la urma urmelor, fiecare perioadă istoriografică este marcată de figuri de galeon.

Obsesia mediteraneană a lui Fernand Braudel, pentru a da un singur exemplu, s-a dovedit a fi sursa de inspiraţie pentru o nouă direcţie fertilă în gîndirea istorică. Dar mai există o problemă, anume cea a istoriei. Simplă scurgere a timpului sau lanţuri cauzale ce se întrepătrund dînd doar impresia de haos, de nedeterminat. Timp şi spaţiu al indivizilor sau al maselor. În fine, orizont cognoscibil sau doar spaţiu al cogitaţiei. Greu de optat, iar întrebarea, chiar dacă nu are răspuns, nu este cu necesitate retorică. Desigur, mulţi vor spune că nimic nu este întîmplător, că inovaţia metodologică reduce la firesc toate marile bătălii istoriografice. Mai mult, că însăşi analiza pe care o întreprinde istoricul reprezintă un construct în bună măsură abstract (nu ficţional, deşi...). Între adevăr şi absenţa acestuia se află, însă, un spaţiu suficient de amplu ca să acomodeze dezbaterile pe tema propriilor margini.

Ceva se întîmplă atunci cînd o idee, chiar şi una care este cu adevărat importantă, ajunge să domine gîndirea istorică. Oricît de justificată la un moment dat, ideea-obsesie poate deveni o ghiulea legată de piciorul metafizic al intelectului. Exemplul clasic îl reprezintă ideea naţională. Fecundă şi justificată acum mai bine de un secol (şi ceva), ea continuă să bîntuie prin pagini de parcă lumea nu s-ar fi schimbat şi – o dată cu ea – sfera conceptului de „naţiune" (mai bine, definiţia dată acesteia). Aşa cum bine spunea o distinsă colegă, ar fi amuzant de văzut un manual francez care să laude, acum, victoriile franceze împotriva germanilor. Privirea critică, dubitativă asupra istoriei aşa-zis naţionale este interpretată uneori drept indiferenţă faţă de „valorile naţionale" sau, mai rău, drept lipsă de patriotism. Ce este naţional într-o lume în care valorile tuturor au preeminenţă asupra valorilor unora? Ce (mai) poate fi naţional într-o istorie a bătăliilor, acum cînd o construcţie europeană – din care vrem să facem parte – presupune acceptarea trecutului, asumarea acestuia şi, în final, separarea lui de prezentul care are (sperăm) lucruri mai importante de făcut decît să rememoreze victorii nesigure sau înfrîngeri care de mult nu ne mai influenţează viaţa de zi cu zi. De altfel, această rememorare lipsită de spirit critic este cea care poate să ne izoleze de alţii şi între noi. Poate nu întîmplător istoriografia aservită ideii de luptă de clasă (luptă care mai are pînă să fie demonstrată pertinent) a promovat ideea unui continuum istoric, nu-i aşa, naţional şi triumfalist. Este şi cea mai legată de ideea că valorile naţionale sînt numai ale noastre (cîţi turişti ar putea vedea mult prea celebrul *Cap de copil* la Bucureşti şi cîţi l-ar putea vedea la, să spunem, Paris?).

O parte a răspunsului se află, poate, şi în sensibilităţile consumatorului de istorie. Istoricul „produce" istorie (identificarea informaţiei noi, analiza şi interpretarea acesteia, sau re-interpretarea unor fapte deja cunoscute), dar el este în puţină măsură capabil să cenzureze utilizarea rezultatelor muncii sale. De aici şi permanenta nevoie de auto-cenzură şi de nelinişte metodologică. Definiţiile fixe, asemeni punctului lui Arhimede, sînt foarte periculoase; la fel şi opiniile lipsite de nuanţare.

Oricum am privi lucrurile, obsesiile istoriei ca ştiinţă sînt benefice cîtă vreme acestea se uită ştrengăreşte în oglindă, asumîndu-şi pistruii. Pînă la urmă, istoria ca discurs asupra libertăţii este un domeniu al obsesiilor. Dincolo de această limită, obsesiile istoriei tind să devină cu totul altceva.

▲

Ştefan BĂLAN

Arătînd dosul istoriei

„Nu poţi intra în Istorie decît masacrîndu-ţi mama; altfel rişti să te pierzi în mizeriile eternităţii". Într-o scrisoare primită în urmă cu cîteva zile, buna mea prietenă Manuela Horopciuc îmi scrie aceste cuvinte. Este un aforism penetrant, riscat (neexplicînd cuvîntul mamă, poate provoca o repulsie nedumerită) şi uşor teribilist („mizeriile eternităţii"), perpetuînd o obsesie care a făcut o strălucită carieră la noi, românii: obsesia istoriei. Pentru a da numai un exemplu: în urmă cu mai bine de 50 de ani, în *Pagini despre sufletul românesc*, Noica vorbea despre „conflictul de fapt dintre planul etern şi cel istoric" şi despre nevoia de „a cădea în istorie". Nimic nou, deci.

Dar ce ar putea fi nou în obsesia românului pentru istorie? Dar ce ar putea fi nou în obsesie, pur şi simplu? Obsesia presupune tocmai recurenţă şi lipsă de alteritate; este ceva ce revine nu doar repetat ci, prin inducţie, ad infinitum, asta neînsemnînd că obsesia nu are sfîrşit ci doar că, odată prezentă, ea se impune cu o tiranie care îţi dă impresia că nu va sfîrşi niciodată. Desigur, mai degrabă este vorba de reacţia noastră emotivă: obsesia nu există decît subiectiv. Deşi banală, observaţia nu-i lipsită de importanţă: existînd subiectiv (şi nu în afară) obsesia relatează nu atît despre lume cît despre lumea dinăuntru, adică despre noi. Obsesia este un ochi larg deschis înspre noi înşine ca o plantă carnivoră. Cu alte cuvinte: spune-mi ce te obsedează şi am să-ţi spun cine eşti. Şi cine *nu* eşti, pentru că la baza oricărei obsesii se află o lipsă, o neîmplinire. Nu poţi fi obsedat de ceea ce posezi liniştit ci de ceea ce nu ai, pentru că, la urma urmelor, obsesia este paroxismul unei nevoi. Poţi fi obsedat de ceea ce nu ai sau de ceea ce ai dar pentru care te temi că l-ai putea pierde, deci de ceva ce deja îţi aparţine doar pe jumătate. Într-un fel sau în altul, obsesia creşte din bulgărele unui gol, al unei nevoi neîmplinite.

La fel, obsesia noastră pentru istorie trădează lipsa noastră de istorie. Firește, nu lipsa de istorie-pur-şi-simplu (nu văd cum cineva ne-ar putea-o nega) ci lipsa de istorie importantă sau, mai precis, lipsa de istorie recunoscută de alţii ca fiind importantă. Nu avem nevoie de prea multe dovezi pentru a ne convinge de acest lucru: putem deschide la întîmplare orice carte străină de istorie europeană şi vom vedea că abia dacă sîntem pomeniţi. De pildă, în frumoasa carte a lui Norman Davies, *Europe, a history*, publicată în 1996 de Oxford University Press, Principatele Române sînt doar menţionate, în diverse contexte, de trei ori (Dacia niciodată), iar România de două ori (o dată se vorbeşte despre Ceauşescu, iar a doua oară despre Revoluţia din 1989, deci tot despre el), scriindu-se mai în detaliu doar despre Legiunea Arhanghelului Mihai şi, pornind de aici, despre credinţele românului legate de moarte (în total o pagină şi şase rînduri). Iar asta într-o carte de peste 1.300 de pagini! Dar cine se mai poate îndoi? Pentru restul lumii, istoria noastră aproape că nu există. Este dincolo de limitele acestui articol de a cîntări justeţea unei astfel de ignorări, dar, ca român, răsfoirea unei cărţi de istorie europeană sau universală te umple de o tristeţe neputincioasă. Iar cînd eşti tînăr furios, realizarea acestui adevăr echivalează cu o adevărată traumă. În *Ţara mea*, Cioran consemna: „Voiam să ţişnim la suprafaţa istoriei (...) absurditatea condiţiei noastre, sub-istoria noastră, trecutul nostru inexistent şi umilinţa prezentului." Şi, tot aici, vorbea despre disperarea de a se fi născut într-o ţară care nu-i pe măsura orgoliului şi a dragostei lui (pentru ea).

Tristeţii, în ordine firească, îi urmează (de)compensarea. Acestei iritante nebăgări în seamă, noi, românii, i-am răspuns de-a lungul timpului în mai multe feluri, dar cel care ne-a stat parcă mai la îndemînă a fost excesiv de sănătosul: „ba pe-a voastră", cu forma lui exsanguă de a contesta celuilalt validitatea punctului de vedere. Cînd revanşa hormonală ia forme discursive, spunem că celălalt – oricare, dar de obicei europeanul de vest sau extrem-vesticul american – nu vede bine lucrurile din cauza miopiei intelectuale sau le vede, dar nu la adevăratele lor proporţii, sau dacă le vede nu le înţelege din interiorul lor (ceea ce revine la a spune că nu le înţelege pur şi simplu) pentru că, obişnuindu-se cu huzurul consumatorismului occidental, nu mai percepe drama brută a lumii sărace. Asta, desigur, cînd cabalistice interese cenestezice nu îl îndeamnă să ne marginalizeze cu „calcul premeditat"... De cîte ori nu am auzit astfel de argumente? Doar că a susţine că cineva nu-ţi poate şti pîinea pentru că nu a gustat-o este, orice s-ar spune, un infailibil argument impotent pentru că, deşi irefutabil, nu ajută la nimic: istoria continuă să ne arate dosul. În plus, te poţi foarte uşor tăia în dublul lui şi, întorcîndu-ne argumentul, cineva ne-ar putea întreba cum i-am putea noi, românii, înţelege pe ei, noi cei care nu le-am mîncat pîinea...

Ţuţea spunea că, în comparaţie cu bătrîna care scobeşte cu rugăciunile ei pămîntul din faţa iconiţei Maicii Domnului, premiatul Nobel este un jder. Îmi este greu să-mi imaginez pe cineva care ascultînd (sau citind) aceste vorbe să nu fi simţit o secretă dar subită satisfacţie. Atracţia unui astfel de edict este, ca să spun aşa, numeroasă. În primul rînd, este vorba despre un mare spirit care ni se adresează pe ton flegmatic de cartier, lucru care trezeşte simpatia „golanului" din noi. În al doilea rînd, este un punct de vedere care înclină dreptatea de partea noastră: mai bine „sărac dar cinstit" decît premiat istoric şi sufleteşte steril, pare să spună. (Abia în decembrie trecut, întîlnindu-l pe doctorul Eric Kandel, am realizat cu adevărat simplismul unei atari concepţii: premiat Nobel pentru medicină pe anul 2000 şi membru atît al Academiei Naţionale de Ştiinţă cît şi al Societăţii Americane de Filosofie, Eric Kandel este şi un *honnête homme)*. În fine, mai adînc, este voba de afirmarea a două scări de valori: cea imediată, practică, istorică şi una para-istorică, nu anti-istorică dar an-istorică. Ceea ce la Noica este „planul etern" la Ţuţea este ochiul-scară al lui Dumnezeu. Şi unul şi altul par a spune că ceea ce este cu adevărat important nu-i istoria gălăgioasă ci reculegerea în faţa icoanei primitive. Este o fabuloasă lupă, aceasta, sub care un singur act de credinţă pare să înghită în imensitatea inimii întregul univers. Este o stranie balanţă în care un act personal de devoţiune atîrnă mai mult decît armate întregi. Este planul etern, planul divin, ochiul lui Dumnezeu, adevărata scară etc., şi amîndoi scriu despre acest lucru cu vădită simpatie, scriu cu preferinţă. În acelaşi timp, amîndoi realizează că istoria este inevitabilă şi, cel puţin în cazul lui Noica, se insistă asupra nevoii de a crea istorie semnificativă, istorie pe care şi ceilalţi să ne-o accepte ca fiind importantă. Dar, după mai bine de 2000 de ani de istorie, se pare că nu am reuşit încă: restul lumii ne ignoră, iar noi continuăm să ne arătăm scandalizaţi şi, în acelaşi timp, să ne scandăm nepăsarea, astfel arătîndu-ne şi dosul şi faţa, contorsiune imposibilă care doar nouă, se pare, ne iese atît de bine. Dar despre asta altă dată.

Pus pe gînduri, ajung la finalul scrisorii, în care Manuela Horopciuc îmi scrie despre o carte pe care tocmai o citeşte: *Pelerinajul senzual* de Silviu Lupaşcu: „la un moment dat, el aminteşte că în Talmudul babilonian sînt descrise 903 feluri de morţi şi că cea mai blîndă se numeşte *sărutul divin*. Este ca şi cum – ţine-te bine – *ai îndepărta un fir de păr de pe suprafaţa laptelui.*" Este o imagine care îmi dă fiori pe şira spinării. Care mă suge brusc ca-ntr-un tunel şi mă transportă departe. Adevărata istorie, Istoria, îşi rîde de istorie. Adevărata istorie este plină de lucruri care-şi întorc dosul istoriei. Adevărata istorie este plină *şi* de lucruri care-şi întorc dosul istoriei.

www.revistanorii.com

▲

Paul CERNAT

Istorie personală şi „necrofilie“

Obsesia istoriei în discursul public românesc de după 1989 ţine, în primul rînd, de problemele gestionării identităţii/identităţilor colective, de nevoia de legitimare a proiectelor de acţiune politică prin diversele ficţionalizări ale trecutului, şi, adeseori, de o conştiinţă vinovată. Nici o lectură a trecutului istoric, cu atît mai mult a celui apropiat, nu este cu desăvîrşire „inocentă“ — o ştim de la Foucault, orice discurs al cunoaşterii implică şi un discurs de putere, chiar şi relativismul epistemologic extrem implică un parti-pris ideologic sublimat într-o atitudine/opţiune metodologică. În aceste condiţii, o alternativă acceptabilă la iluzia totalitară a obiectivităţii ar fi asumarea integrală, onestă a propriei subiectivităţi şi a limitelor ei, a eventualelor erori şi slăbiciuni.

Mă cam deranjează, recunosc, îndemnurile la amnezie de genul „La ce bun să dezgropăm trecutul? mai bine să privim către viitor“ ale unor reprezentanţi ai autorităţii publice cu un trecut politic „încărcat“. Dacă obsesia istoriei poate fi lesne „psihanalizată“, acelaşi lucru se poate spune şi despre cei care ar dori să privim tot înainte. Istoria, în ultimă instanţă, e (şi) un act de necrofilie. Poate că în teama de istorie a unora se ascunde şi o teamă iraţională de „fantome“, de morţii cei vii, de strigoii care îşi revendică bunuri de care au fost deposedaţi. Sistemul comunist şi-a dorit şi el să anihileze trecutul, nu prin îndemnuri reconciliatoare la amnezie, ce-i drept, ci prin demolare, prin falsificare brutală şi prin represiune, prin impunerea unei perspective unice în locul pluralităţii discursurilor şi perspectivelor. Or, astăzi, tocmai trecutul recent sau relativ recent se doreşte a fi escamotat. E firesc — el e prezent printre noi, prin actorii săi care ne sfătuiesc să nu-l „dezgropăm“.

O analiză a istoriei instituţionale, sociale şi culturale din ultimele decenii (şi mai ales din perioada lui Ceauşescu) nu s-a făcut decît cu totul timid, cosmetizarea interesată a biografiilor şi a operelor mergînd mînă în mînă cu mistificări de tot felul şi cu o conspiraţie a tăcerii întru complicităţi din cele mai diverse. Şi apoi, cine să încerce o asemenea operaţiune? Cei mai în vîrstă nu au chef să-şi amintească, iar cei foarte tineri nu au ce să-şi aducă aminte.

„La trecutu-ţi mare, mare viitor.“ Au prezentul nu ni-e mare?

Două „metafore obsedante“ ale tranziţiei noastre postdecembriste — altfel, fenomene sociale dureros de reale — sînt cerşetorii (aristocraţii, „prinţii“ pe dos) şi căutătorii în gunoaie (nişte „alchimişti“ *à rebours).* Despre cîinii vagabonzi, adevărate animale totemice, transformate în gardieni ai „specificului naţional“ şi în apărători ai proprietăţii întregului popor — blocurile ceauşiste — cu altă ocazie. Cu toţii sînt (şi) efecte ale „istoriei“, iar construcţia viitorului luminos din regimul trecut nu a făcut decît să le ridice pe cele mai înalte culmi de progres şi civilizaţie. Mentalitatea de cerşetor, de întreţinut şi de profitor al puterii o regăsim, schimbînd ce e de schimbat, şi în cazul multora dintre scriitorii noştri cu nostalgii centralist-etatiste. Fundamental, ea este un reflex al tradiţiei despotismului răsăritean — în fond „artistul de stat“ şi varianta sa lugubră, „scriitorul de curte“, au „nobile“ origini feudale... Repertoriul micilor cerşetori din autobuze şi metrouri este, în acest sens, deosebit de elocvent, persuasiunea prin „artă“ (o *arte povera)* asupra auditoriului vizînd însă un obiectiv foarte pragmatic, obţinerea de „fonduri“ pentru „existenţă“. Balada „Unde-i mama să mă vadă“ alternează cu rugăciunea *Tatăl Nostru* şi cu mai moderna *Rugă pentru părinţi* de Adrian Păunescu. Cultul familiei şi mila ortodoxă a românului sînt valori intens exploatate afectiv de bunii şi pragmaticii sălbatici de prin mijloacele de transport în comun. De cealaltă parte, căutătorii în gunoaie se dovedesc a fi mult mai inofensivi. Ei sînt nişte „reciclativi“, nişte sanitari care se mulţumesc cu ceea ce alţii, cei mai înstăriţi, aruncă. Căutătorii în gunoaie valorifică — nu-i aşa?— „insignifiantul“, „rebuturile“, sînt, în fond, nişte discreţi şi nişte timizi, nu-i agresează pe ceilalţi, nu cer, se mulţumesc cu lucruri de care nu mai are nimeni nevoie. O variantă mai elevată a genului e reprezentată de clienţii buchiniştilor, mai ales de aceia care caută cărţi pe care nu mai vrea să le cumpere nimeni. În ceea ce mă priveşte, mă regăsesc destul de mult în această imagine a căutătorului prin gunoaiele trecutului. Poate şi pentru că istoria mea personală sub Ceauşescu s-a alcătuit din deşeuri, din „deşeurile“ propagandei cu care, copil şi adolescent fiind, am fost intoxicat zi de zi, din mizeriile ipocritei educaţii pionereşti şi uteciste, ale culturii de masă îngurgitate cu forţa etc. Poate şi pentru că regimul trecut mi-a demolat, la propriu, trecutul, cartierele vechi care se încăpăţînau să supravieţuiască în condiţiile „viitorului luminos“.

Tocmai am încheiat, împreună cu trei prieteni, critici şi prozatori „decreţei“, un volum-şantier, un volum colectiv despre literatura şi paraliteratura oficială a comunismului românesc. (Cartea va apărea în cursul acestui an la o importantă editură bucureşteană). Principala miză a proiectului nostru a fost obsesia istoriei personale a fiecăruia dintre noi, o istorie în fărîme, o arheologie a propagandei prin discutarea unor obiecte umile, adesea penibile şi groteşti, monstruoase chiar, dar care ne-au „construit“ copilăria şi adolescenţa. Nu ne-a interesat că printre autorii discutaţi unii sînt autori de manual sau personaje publice. Totul a devenit între timp o „ficţiune“, nu-i aşa? De altfel, între personajele cărţii ne-am inclus şi noi, cu propriile noastre confesiuni memorialistice. Este, la urma urmei, o întreprindere profund „necrofilă“ şi, de fapt, o carte cu fantome. Pentru că „spectrologie“ înseamnă să analizezi minuţios — renunţînd la orice prejudecată estetică — poezii patriotice şi revoluţionare, romane populare comuniste, almanahurile *Cutezătorii,* discursurile lui Ceauşescu, piese de teatru uitate astăzi dar „canonizate“ de vechile programe şcolare şi de teatrele TV de marţi seara, literatură pionierească şi utecistă, texte de brigăzi artistice... Căutarea în „gunoaie“ capătă astfel nebănuite valenţe, devenind, de fapt, o iniţiere paradoxală în istorie şi în propriul destin...

▲

Trecutul simplu, prezentul complicat

Am obţinut de la Şcoala Centrală din Bucureşti, prin amabilitatea doamnei N. Cojescu, o oră din istoria elevilor din clasa a XI-a E. Răspunsurile cred că reflectă atît preocupările lor cu privire la istorie cît şi ale persoanelor publice şi politicienilor din contemporaneitate, după cum urmează:

Ce personaj istoric v-ar plăcea să fiţi?

Ioana Cezar: Mi-ar plăcea să fiu prinţesa Diana deoarece am admirat foarte mult eforturile depuse nu numai pentru a depăşi greutăţile ce au apărut în viaţa ei (odată cu căsătoria cu moştenitorul coroanei regale britanice), dar şi pentru faptul că ea a încercat să îi ajute tot timpul pe oamenii săraci sau bolnavi.

Stanca N. Mircea: Mihai Viteazul, deoarece aş fi în stare să depăşesc piedicile care au stat în calea Unirii de la 1600 (de fapt, în calea menţinerii acestei Uniri).

Botezatu Robert Daniel: N-aş putea spune că mi-aş dori să fi fost în locul unui personaj istoric. Personal admir un anumit personaj, Napoleon I, pentru ceea ce a fost şi ceea ce a făcut.(...) Îl consider un geniu militar, politic şi administrativ. Visul lui pentru o Europă unită s-a păstrat pînă astăzi, cînd este mai aproape de realizare ca oricînd.

Andrei Iordan: Mi-ar plăcea să fiu Ion Antonescu, datorită faptului că, pentru mine, reprezintă unul dintre cele mai puternice personaje din istoria României. A fost un patriot remarcabil, un bun conducător de oşti, un om fără pereche în România la acea dată. Doresc să fiu asemenea lui, pentru că admir faptul că şi-a dat viaţa pentru un ideal şi că a pus interesul ţării mai presus de bunăstarea personală.

Olaru Andrei: Mie mi-ar fi plăcut să fiu Ludovic al XIV-lea, dar nu cu mentalitatea lui, pentru că pur şi simplu făcea ce vroia el.

Oproiu Ana Maria: Cînd eram mică citeam romanele lui Al. Dumas şi eram fascinată de lumea descrisă de el. Mi-ar fi plăcut să fiu Caterina de Medicis, deşi era prea crudă pentru mine.

Iordache Cristina: Nu aş vrea să fiu nici un personaj istoric pentru că ai o viaţă mult mai liniştită dacă stai în spatele scenei.

În ce perioadă a istoriei v-ar fi plăcut să trăiţi?

Stanca N. Mircea: În perioada comunismului (în special anii '60) din simplul motiv că aş putea înţelege mult mai bine ceea ce se întîmplă astăzi, prin prisma acestei experienţe ipotetice.

Andrei Iordan: Mi-ar fi plăcut să trăiesc în perioada interbelică în România, pentru că a fost un moment de maximă înflorire în istoria acestei ţări. Industria şi agricultura progresau, iar Bucureştiul îşi merita numele de „Micul Paris“. Mi-ar fi plăcut să fiu acceptat în elita politico-culturală a acelor timpuri, să fiu membru al Jockey-Club-ului.

Oproiu Ana Maria: Aş fi vrut foarte mult să trăiesc în Ierusalim, în perioada în care se presupune că a trăit Iisus.

Olaru Andrei: Cel mai mult mi-ar fi plăcut să trăiesc în Antichitate, în Egiptul Antic sau în Grecia.

Bilţ Alexandru: În epoca lui Ştefan cel Mare. Deoarece viaţa, traiul erau mult mai simple, iar oamenii dădeau dovadă de mult patriotism, curaj şi multe alte calităţi, domnitorul făcîndu-se remarcat în întreaga Europă, ca de altfel mulţi alţi oameni politici români.

Cîtă importanţă au disputele actuale despre momentele controversate ale istoriei?

Iordache Cristina: Avînd în vedere că în ţară la noi totul merge pe dos, este destul de important să discutăm despre trecut, dar să şi învăţăm cîte ceva şi să nu repetăm greşelile.

Andrei Iordan: Aceste dispute au o mare importanţă atîta timp cît istoricii respectivi nu sînt implicaţi afectiv în problemele disputate. De exemplu nu cred că un istoric care a suferit/trăit în comunism poate realiza o caracterizare obiectivă a acelei epoci.

Ana Blidaru: Cred că de multe ori disputele actuale nu îşi au locul pentru că orice am face nu mai avem de unde ştii ce s-a întîmplat în urmă cu *n* ani.

Oproiu Ana Maria: Sper că oamenii au învăţat să nu repete aceleaşi greşeli (ex: Holocaustul, sclavagismul).

Ce părţi bune credeţi că a avut comunismul? Dar părţile rele?

Stanca N. Mircea: Printre puţinele părţi bune ale comunismului în România s-ar număra poate o oarecare disciplină, echilibru şi siguranţa zilei de mîine. Părţile rele ar alcătui o listă foarte lungă. Aş aminti numai dispreţul pentru religie (fie ortodoxă, fie altele), cenzura, cultul personalităţii, preluarea modelului sovietic etc.

Botezatu Robert Daniel: Cred că singura realizare a celor 50 de ani de comunism din România a fost îndepărtarea de fosta URSS. Din punct de vedere ideologic comunismul, în general, este o aberaţie în măsura în care nu poate fi pus în practică.

Olaru Andrei: Singura parte bună pe care o ştiu este aceea că odată ce se apucau să construiască ceva terminau, de exemplu, acele blocuri care unele încă nu sînt terminate nici acum. Nu prea se găsea mîncare, tot timpul erau cozi, nu aveai voie să ai valută, şi din cîte am înţeles nu era legal nici să joci bridge, ceea ce mi se pare aberant.

Lungu Alina: Cred că era mai multă disciplină impusă prin frică, nu ştiu dacă poate fi considerat un lucru bun. Părţile rele: raţiile, prea multe restricţii, poporul era în ceaţă, amăgit cu informaţii care erau menite a linişti lumea. Comunismul crease o cuşcă unde era închis tot poporul... (era o beznă!)

Care credeţi că este cel mai important om politic al României de pînă acum?

Huţu Alexandru: Cel mai important om politic al României cred că este Carol I, domnitor şi rege al ţării noastre.

Andrei Iordan: Măcar prin prisma faptului că a fost la putere cel mai mult, a fost Nicolae Ceauşescu. A fost o personalitate foarte ciudată, îmbătrînind la putere, nefiind iubit de nimeni, dar lăudat şi preaslăvit de toţi, inclusiv de marile personalităţi ale Europei.

Botezatu Robert Daniel: Theodor Stolojan, întrucît întoarcerea sa în ţară, într-un partid istoric, ar putea avea o influenţă pozitivă asupra vieţii politice din România.

Ioana Hagiescu: Mihai Viteazul, deoarece a fost primul care a reuşit să unească toţi românii.

Georgescu Irina: Traian Băsescu. I-aş acorda premiul pentru Cea mai importantă persoană politică a anului. Îl admir pentru tot ce a făcut pentru Capitală şi am încredere că tot ce şi-a pus în gînd va înfăptui cu succes.

Ana Blidaru: Regele Carol I.

Unde consideraţi că se termină istoria şi începe prezentul?

Oproiu Ana Maria: Eu cred că prezentul începe în 1989, după Revoluţie, poate şi din cauza vîrstei.

Olaru Andrei: Cred că istoria se termină atunci cînd majoritatea martorilor şi a protagoniştilor nu mai sînt în viaţă, iar prezentul începe cînd informaţiile le poţi afla de la persoane care au trăit pe viu evenimentele şi nu din cărţi.

Ana Blidaru: Prezentul începe în momentul în care m-am născut.

Botezatu Robert Daniel: Cred că istoria este tot ceea ce s-a făcut şi nu mai poate fi schimbat. Istoria se termină în momentul în care m-am oprit din scris, adică acum.

a consemnat Cătălin MANOLE

▲

Valerian SAVA

Inamicul nr. 1 *vs.* 90 de ani de film românesc

În 1999, după prezentarea pe ecrane a evocării istoriciste supradimensionate *Triunghiul morţii* de Sergiu Nicolaescu, cu un scenariu semnat de regizor împreună cu un debutant în materie, numit C. Vadim Tudor, am zis, „spre scandalizarea multora", că o cinematografie care a început secolul turnînd filmul *Independenţa României* nu putea să-l încheie decît cu un asemenea *Triunghi...* „Scandalizarea multora" (vorba lui G. Călinescu) venea din refuzul unei asocieri între cele două titluri, refuz inspirat de revendicarea unei diferenţe radicale de statut între primul nostru lung-metraj, din 1912, rezervat de istoriografia de resort oficioasă omagierii encomiastice, şi întreprinderea de sfîrşit de veac, aproape unanim respinsă, nu numai de critică (în măsura în care îşi justifică firma), ci şi de public. „Scandalizarea" era de fapt neputinţa de a vedea „-n capăt începutul" sau trăda coniveţa cu arhitecţii falimentului filmului românesc, ilustrat imediat după supraproducţia în cauză prin sistarea timp de un an şi jumătate a premierelor autohtone, iar în această primăvară 2001 prin noile pelicule, care culeg roadele unor politici de breaslă nefaste.

Sigur că *Triunghiul morţii*, la care s-a lucrat ani în şir şi se întinde către trei ore de proiecţie, cu o risipă de mijloace şi de energii sfidătoare, fără seamăn în epoca de tranziţie pe care o parcurgem, e o contraperformanţă de vîrf. Incongruenţa scenaristică a numitului debutant în materie, altminteri veteran al politicii naţionaliste xenofobe, îşi va fi „adus aportul" definitoriu, cu retorica-i incomparabilă, la care s-a adăugat oboseala avansată a mult solicitatului regizor, intens angajat şi el politic şi parlamentar – senatori unul şi unul, în solidaritatea ştiută a „patrulaterului roşu" – ceea ce a făcut din ultima ispravă de gen o experienţă cu echivalent greu de găsit. Pe de altă parte, pomenita asociere comparativă de titluri riscă într-adevăr să nedreptăţească istoriografic iniţiativa de la începutul secolului trecut. Aceea fusese şi ea „ocazională", cum a caracterizat-o la timp Gh. Ionescu-Cioc, unul dintre pionierii veritabili ai filmului românesc, cu imaginea obturată de tam-tam-ul protocronistic al istoriografiei oficioase: în 1912 se sărbătoreau 35 de ani de la Războiul de independenţă, cum în 1997 se va considera imperioasă celebrarea printr-o montare filmică pe măsură a 80 de ani de la luptele din „triunghiul morţii" Mărăşeşti-Mărăşti-Oituz. Dar precursorii de la 1912 trataseră momentul istoric de la 1877-1878 fără emfaza „epopeică" vindicativă a urmaşilor de pe al doilea versant al secolului, ilegitimi în a căuta aici un precedent care să-i onoreze. *Independenţa României* a fost sublcasat şi ne-a fixat stigmatizator cu alte *păcate originare*, datorită coincidenţei nefericite a lansării producţiei proprii de filme cu faza degradată a curentului dominant al vremii – sămănătorismul. Acest filon literar a patronat şi uneori a alimentat direct peliculele începuturilor noastre, prin intermediul unor colaborări scriitoriceşti instituţionalizate (anticipîndu-le, cu tematici similare, pe cele din anii '50-'80), prin condeieri cu vocaţia carierelor sociale, recte din conducerea Societăţii Scriitorilor: Corneliu Moldovanu la *Independenţa României*, Emil Gîrleanu şi din nou Corneliu Moldovanu la a doua montare istoricistă, turnată în anul imediat următor *Independenţei... – Cetatea Neamţului* (după Vasile Alecsandri, dispărută din colecţii). *Păcate originare* reiterate în anii '20-'30. Iar „obsesia" a luat un avînt fără precedent în anii naţional-comunismului, după antrenamentul făcut în *obsedantul deceniu* cu epopeicele, imitînd monumentalul stalinist, *Mitrea Cocor* şi *Nepoţii gornistului-Răsare soarele*. În anii '60-'80, scenariştii oportunităţilor propagandistice nu au mai fost însă paraşutaţi de la Societatea devenită Uniune a Scriitorilor, unde erau repudiaţi de confraţi şi nu erau aleşi în organismele de conducere. Veneau, ca şi la şedinţele Uniunii, drept membri sau membri supleanţi ai însuşi C.C. al P.C.R. E de făcut, se înţelege, o distincţie între partiturile unui Titus Popovici, distilînd uneori cu fineţe textuală comandamentele ideologice, nu fără a agita convenabil ostilităţile grobiene ale regimului faţă de restul lumii („Europa?! Nu voi să aud de Europa!", exclamă Mihai Viteazul în dublul lung-metraj omonim, în aplauzele delirante ale asistenţei nostalgice din anul 2000, la relansarea retehnologizată a filmului), şi maculatoarele de belfer de lux ale unui Mihnea Gheorghiu, care a avut tupeul siderant să-şi tipărească în 1999, pe spezele Uniunii Cineaştilor pe care o conduce viager, cea mai concludentă mostră în acest sens: *Burebista* din 1980.

Mai grav este însă altceva: inversarea ierarhiilor şi a scării de valori, în cîmpul producţiei naţionale „din toate timpurile", prin servilismul istoriografic pro domo sau clientelar. Pentru perioadele în care se realizaseră *Pădurea spînzuraţilor* de Liviu Ciulei, *La moara cu noroc* de Victor Iliu, *Reconstituirea* de Lucian Pintilie, fără a mai vorbi de alte pelicule de valoare şi de merit, inclusiv unele producţii de gen emancipate, tomul tipărit în 1975 sub auspiciile aşa-numitei „Aca-demii de Ştiinţe Sociale şi Politice a R.S.R.", cu titlul *Cinematograful românesc contemporan*, etala pe copertă în singularitate efigia ecvestră a eroului titular din mediocrul *Tudor* – capul de serie din 1963 al „epopeei cinematografice naţionale". În acest film megaloman în „două serii", datorat aceluiaşi M. Gheorghiu, Vladimirescul de la 1821 apărea în prima secvenţă ca trimis al decembriştilor ruşi de la... 1829, potrivit unei cărţulii inspiratoare ridicole, ieşită din farsa jucată unui ipochimen de colegii de la Institutul de Istorie, cum a arătat recent Z. Ornea, într-un articol din *România literară* (nr. 3 crt.).

Există însă şi un revers al temei noastre: nu numai o „obsesie a istoriei", ci şi o *istorie ignorată*. E un viciu oximoronic, bivalent. În prima ipostază, e o istorie *făcută*, inventată. A doua e *născută*, în sensul că fără ea nu putem exista cultûral, ceea ce nu pare să ne neliniştească peste poate. „Obsesia" e închipuită, protocronistă, vindicativ-arivistică, în timp ce istoria reală, ignorată din cauza „obsesiei", se răzbună prin repetarea fatală a anomaliilor trecutului neştiut. Ambele faţete sînt ilustrate – nu se poate mai expresiv – în „biata noastră cinematografie", cum i se spunea în 1950, după trei ani (1947-1949) fără nici o premieră băştinaşă. Azi – în urma unui nou hiatus, primul din 1950 încoace, dar al patrulea în secolul încheiat – după ce s-a omagiat trei ani în şir un fictiv „centenar a cinematografului românesc", am omis să marcăm – de data aceasta meritat – în chiar aceste luni de început ale anului 2001, 90 de ani de la intrarea efectivă în istorie a filmului românesc, prin jurnalele produse de C. Th. Theodorescu şi Gh. Ionescu – cert atestate din februarie, săptămînale din mai 1911, urmate de prodigioasele lor documentare turnate în acelaşi an, cînd s-au filmat şi cele dintîi scurtmetraje de ficţiune la Bucureşti, graţie lui G. Brezeanu şi A. Demetriade – „întîia generaţie a pionierilor", cum a botezat-o Ion I. Cantacuzino. E doar încă un exemplu dintr-o suită nesfîrşită de omisiuni sau eclipsări prin uzurpare. Pe ele se bizuie nu numai autoestimările fanteziste, devenite în branşă politică de stat în stat, dar şi vociferările unor purtători de cuvînt veleitari ai filmologiei, reîntîlnindu-se luna trecută, în emisiuni distincte, pe unul şi acelaşi canal al televiziunii publice, cu aceleaşi titluri citate mecanic şi limbajul nici măcar cizelat al clivajelor ideologice de acum 15 sau 30 de ani, despre glorioasele noastre „filme istorice", prezentate global şi rituos ca superioare tuturor celorlalte. ▲

Călin DAN

Anti-Mumbay

Suferă cultura română post-festivistă de o obsesie a istoriei? Poate că da, dar răspunsurile la o astfel de întrebare nu pot avea decît o acurateţe statistică. Are această obsesie un caracter excesiv? Experienţa mea directă nu oferă argumente care să confirme ipoteza. Dacă există un domeniu unde limpezirea apelor factuale şi teoretice poate aduce beneficii directe societăţii în general – atunci acesta este domeniul istoriei. De ce tocmai ea şi nu altele (sociologia, economia, politologia, teoria culturii, istoria religiilor – etc.) e o întrebare ce poate stîrni un val de speculaţii tipice acelei tendinţe care se îngrijorează de profilul spiritual al naţiei. Da, e limpede că românii sînt sensibili la cestiunea devenirii lor, că au o relaţiune emoţională cu trecutul, că nostalgia epică şi infatuarea lirică au ocupat un loc de frunte în educaţiunea generaţiilor ce s-au succedat de la '48 (o mie opt sute...) pînă la '89 (în secolul următor). Deci fortificarea unei culturi debilitate de excese istoriste nu se poate face decît prin excese de tip contrar – iar antidotul istoriei cu perdaf nu poate fi decît tot istoria, scrisă altfel.

Din acest cerc virtuos nu se poate deci ieşi – iar cultura română, ca orice cultură provincială, are a se lupta cu istoria, precum şcolerul claselor primare trebuie să se lupte şi el – tot cu Ea, de bună seamă. Provincialismul nu e rău în sine – după cum nici repetarea claselor de către elevul repetinte nu e o catastrofă. Cu condiţia să nu devină un tabiet. Dacă ne aflăm acum în faza unui suprem efort de revizuire a istoriei moderne şi contemporane prin prisma unei eliberări de clişeele patriotard-naţionaliste şi ideologic-fixiste (iar abundenţa de titluri din ultimii ani îndreptăţeşte o astfel de opinie), atunci aferim! Dacă istoria va deveni pe termen mediu calul de bătaie favorit al inteligheţiei – atunci probabil că ceva nu e în regulă. Dar pe moment nu avem motive de îngrijorare, fie şi numai dacă ne gîndim la penultimii cincizeci de ani (exclud din motive igienice deceniul de fin-de-siècle) pe care, din motive de evidenţă, nu am avut ocazia pînă acum să îi savurăm în relatări transparente.

Mă grăbesc a mărturisi că sufăr şi eu – precum cei mulţi – de deziluzii crunte: nu îmi face nici o plăcere să citesc memorii de închisoare prilejuite de interpretarea locală a stalinismului; sau să aflu că un idol militaro-politic al copilăriei mele idealiste era de fapt un căcănar cu relaţii la o Poartă sau alta. Dar în acelaşi timp nu cred că putem funcţiona mai departe fără a trece prin astfel de lecţii de umilinţă. În ce măsură această radicalizare autocritică a generaţiilor complice mai priveşte pe tinerii care se ridică acum la luminile civilizaţiunii globaliste – iată o altă întrebare interesantă – şi care atinge zone mai vaste decît cea a mult hulitei „tranziţii". Desigur că hedonismul agresiv ce caracterizează practica socială a momentului nu rezonează la evaluări retrospective. Presiunea economică la care tinerele generaţii sînt supuse e enormă şi nu dă nici o şansă dezbaterii pe teme care par să aparţină în mod categoric unui trecut îmbîcsit şi lipsit de glorie. Reziduurile istoriografiei naţional-comuniste au încă suficientă eficienţă pentru a amorsa apetitul retrospectiv al generaţiilor în Nike. Iar faptul că nenorocita aşezare geo-politică a României face din studierea trecutului o necesitate de supravieţuire e un argument a cărui penibilă valabilitate prea puţini sînt înclinaţi să o ia în calcul.

La ora actuală generaţiile mai vechi, de şcoleri repetenţi şi recalcitranţi (în majoritate) şi generaţiile de juni cu visuri de libertate şi propăşire îşi întorc reciproc spatele, căutînd în orizonturi opuse consolare pentru deziluzia pe care le-o produce prezentul. Acest Ianus social (născut din împreunarea morbidă a hiatusului generaţional cu mizeria economică) alimentează la pieptul său dublu şi generos compromisul moral şi evazionismul mediatic, progenituri gemene care se dezvoltă cu velocitate. Şi dacă tot am ajuns, luat de apa metaforei, la acest *hybris* cu contorsionări hinduse, vreau să fac o observaţie aparent alături de subiect: societatea din România oferă la ora actuală un spectacol integral şi zgomotos al cărui narcisism nu îl pot compara decît cu fascinaţia asiată pentru producţiile hollywoodiene de melodrame săltăreţe şi languroase. Între filmele indiene *made in Mumbay* şi bombardamentul spectacular de la gurile Dunării se pot trage linii de referinţă neliniştitor de precise. O cultură a evaziunii şi cinismului, o strategie a anesteziei locale şi un defetism de tip post-colonial – cam acestea sînt simptomele manifeste în acest loc unde problemele identitare şi crizele introspect-retrospecte par să se anihileze în ignoranţă.

De fapt, românii agreează ficţiunea istorică pentru că adevărul cu care sînt confruntaţi în fiece clipă este deprimant. Dărîmarea propensiunii spre ficţiune nu poate fi decît benefică, şi orice exces în această direcţie e bine venit. Excesul de umor destructiv caracteristic generaţiei mele şi-a avut funcţia sa istorică. Poate că a venit momentul să beneficiem de un exces de seriozitate analitică. Oricum, nici o primejdie să ne plictisim, sîntem prea agitaţi pentru asta. ▲

Istorie & Discovery

Stau şi beau o bere şi mă întreb ce e istoria. Fiecare dintre noi, care e deştept, cînd are de luat o decizie se gîndeşte cum au făcut şi alţii înaintea lui. Astfel deciziile pot fi inspirate de istorie. Zilnic noi scriem istoria; zilnic descoperim istoria prin paleontologi, mineri, arheologi sau alţi oameni la momenul potrivit, scormonind la locul potrivit.

Eu sînt atras de o anumită perioadă a istoriei şi aceea începe de la aproximativ 100 î.Ch. pînă la sfîrşitul celui de-al doilea război mondial. Începînd cu glorioasele momente ale Imperiului Roman sub comanda lui Caesar (100-44 î.Ch.) şi terminînd cu marele strateg militar Erwin Rommel (1891-1944).

De fiecare dată cînd aud că s-au mai făcut descoperiri arheologice în lume, tresar şi încerc să aflu cît mai multe despre eveniment, căci, fără îndoială, o descoperire arheologică poate schimba multe.

Îmi place arheologia. Consider că este magnific să poţi dezgropa o bucăţică de istorie şi, vorba celor de la canalul Discovery: nu contează ce descoperi, contează că este descoperirea ta.

Vlad SÂRBU

elev

aduse cu poșta

Despre buric şi consecinţele sale

Au popoarele buric? Unele da, altele nu. Unele popoare se revendică de la cîte doi, trei părinţi iluştri, de regulă o succesiune de învinşi şi învingători. Altele nu au buric, apărînd ca urmare a unor migraţii. Popoarele care au buric se mîndresc cu propria continuitate teritorială, un spaţiu în care grupurile etnice se succed la dominaţie, se combină, se nasc şi mor noi colectivităţi. Popoarelor fără buric li se reproşează mai tot timpul că de ce au venit şi de unde au venit.

Cu buric sau fără, toate popoarele au angoase în a-şi concepe propriile limite, propriile margini ca ceva schimbător. Se acceptă ideea că apartenenţa religioasă este voluntară. În schimb, cu apartenenţa naţională e mai altfel. Mai nou se acceptă şi ideea că, pentru unii, apartenenţa etnică este tot o chestiune de identificare voluntară. Este cazul exilaţilor, al imigranţilor, al celor din căsătorii mixte. Dar pentru majoritatea covîrşitoare, apartenenţa naţională este dată de buricul părintelui. Avem naţionalitatea părinţilor noştri, a părinţilor părinţilor noştri.

Deoarece cultele sînt o asociere voluntară, pe bază individuală şi în vederea apropierii de transcendent, nu avem impresia că ele impietează cu ceva asupra organicităţii întregului naţional. În consecinţă, acceptăm în şcolile noastre, astăzi, tot felul de variante creştine sau chiar culte necreştine, fără rezerve. Problema se complică la apariţia pretenţiei de biserică naţională. Nesocotindu-şi caracterul privilegiat de asociere voluntară în vederea apropierii de transcendent pe bază individuală, biserica vrea să participe la consolidarea buricului naţional. Cu orice chip! Chiar şi cu cel al propriei secularizări!

Cristina MUDURE ▲

Z. ORNEA

glose

Eroizarea

Caragiale a fixat, caricatural firește, în *O scrisoare pierdută,* propensiunea pentru istorie în anumite medii intelectuale: „Voi dascălii sînteţi băieţi buni, dar aveţi un cusur mare: cum vă vorbeşte cineva de istorie, s-a isprăvit, are dreptate. Ce istorie?...“ Dramaturgul avea dreptate. Apelul la istorie a slujit adesea la falsificarea ei. Desigur, nu există o istorie curat obiectivă în toate straturile ei. Istoria e fatalmente subiectivă, depinzînd întotdeauna de modalitatea interpretării aceleiaşi surse documentare. Un document, deci un izvor cert de informaţie, poate căpăta varii interpretări. De aceea, istoria a fost mereu convocată pentru a certifica discursul de tip naţionalist. L-au folosit, în ultimii 50-60 de ani, legionarii şi, apoi, în perioada ceauşistă, comunismul ajuns în faza naţionalismului agresiv. N. Ceauşescu, voind să fie legitimat naţional, se prezenta drept continuatorul direct al marilor voievozi, organizîndu-i-se, în „vizitele de lucru“ prin ţară, sinistre spectacole în care aceste simboluri istorice îi înălţau osanale, apoi el, conducătorul de azi, dădea mîna cu ei. Institutul de Istorie al Partidului devenise, în aceeaşi perioadă, exponentul recrudescenţei dacismului şi al tracismului care făcuse, mai înainte, epocă în cercurile de extremă dreapta românești. Romanii, al doilea partener în procesul formării poporului român (al treilea a fost, se ştie, componenţa slavă), erau prezentaţi constant drept ocupanţi prădalnici, iar latinitatea (totuşi dovada peremptorie a originii romane a poporului român) era desconsiderată, pretinzîndu-se că, de fapt, latina e, la origine, o limbă dacă. S-a realizat, atunci, o stranie alianţă între opiniile tracisto-daciste ale legionarului Iosif Constantin Drăgan, cu revista sa *Noi tracii,* de largă circulaţie în ţară, şi Institutul de Istorie al Partidului care, în ciudat consens, se năpusteau împotriva latinei şi a latinităţii, instalînd, în locul lor, un imaginar tracism şi dacism, vorbindu-se de supremaţia acestor limbi, deşi se ştie prea bine că de pe urma acestora au rămas, în fondul principal al limbii române, cîteva cuvinte. Maladia aceasta era pernicioasă cu totul şi servea, repet, scopurilor naţionalist agresive al ceauşismului. Istoricii adevăraţi se ţineau departe de aceste manifestări degradante şi falsificatoare. Dar ele erau oficializate şi preamărite de o propagandă insolentă. Istoria, apărată şi cultivată, a slujit pînă acum un deceniu unor scopuri ruşinoase şi propagandistice naţionaliste. Şi astfel de momente au fost mai multe în evoluţia fenomenului românesc. Desigur, istoria, ca obiect de studiu, e vital necesară şi e, desigur, un bun comun de mare utilitate în procesul educativ. Dar aceasta fără a o hiperboliza şi a o mitiza în momentele ei esenţiale. Vestita apreciere a lui Herodot despre daci („cei mai viteji dintre traci“) nu trebuie oprită selectiv la aceasta, evitîndu-se falsificator menţionarea „calităţilor“ lor negative, adică ar trebui reprodus întregul citat, chiar dacă e deranjant pentru cei ce se ocupă cu cosmetizarea istoriei. De ce ne-am încăpăţîna să pretindem, în cărţile de istorie, că ţările române au fost, în secolele medievale, o stavilă în înaintarea trupelor turceşti spre Europa de apus, din care cauză aici nu s-au putut înălţa catedrale şi monumente grandioase, cînd, de fapt, năvălirile turceşti nu au trecut pe la noi, ele urmînd calea Belgrad-Buda-Viena. Retardarea zonei noastre geografice are cu totul alte explicaţii şi nu a fost deloc preţul plătit pentru a apăra civilizaţia Europei de apus. De fapt, după anul 1000, Europa de răsărit a rămas, fatal, în urma celei din apus, creîndu-se aici şi nu în Răsărit noua civilizaţie tehnologică. Desigur, Mihai Viteazul, la sfîrşitul secolului al XV-lea şi începutul secolului al XVI-lea, a înfăptuit actul unirii celor trei ţări române. Dar aceasta nu datorită conştiinţei sale de neam românesc (care nici nu apăruse în acel timp medieval), ci datorită nevoii de a-şi asigura supremaţia în luptele sale cu otomanii, determinate de nevoia sa de a plăti – şi n-avea de unde – datoriile ce şi le crease la creditorii turci pentru obţinerea înscăunării sale ca domnitor de către Poartă, în septembrie 1593. În *Istoria...* sa din 1908, Dimitrie Onciul a arătat că Unirea înfăptuită de Mihai „nu era susţinută decît prin sabia cuceritorului, al cărui gînd conducător era lupta pentru credinţă: ideologia unităţii naţionale nu era în conştiinţa politică a acelor timpuri, încă nepregătite a o concepe“. Dar în epoca modernă, aspiraţia românilor spre unitatea de neam şi ţară, a văzut, cu dreptate, în actul Unirii înfăptuit de Mihai Viteazul un simbol al ideii de unitate statală şi, de la N. Bălcescu (în *Istoria lui Mihai Vodă Viteazul* scrisă în 1847-1852) şi publicată postum de Odobescu în 1861, în *Revista Română)* pînă astăzi acest simbol s-a păstrat şi e întreţinut în mod justificat. Toţi marii istorici i-au închinat omagii, repet, justificate, prezentîndu-l ca un simbol al aspiraţiei românilor spre unitate statală. Aceasta nu înseamnă însă a-i conferi lui Mihai Viteazul idealuri unitare sau conştiinţă naţională pe care nu le-a nutrit deloc. Apoi mîndria, bine întreţinută, că românii, ca popor, sînt toleranţi şi ospitalieri e, totuşi, un fals. De fapt, acestea sînt calităţi ale ţăranilor îndeobşte şi, prin consecinţă, şi ale ţăranului român. Şi numai faptul că civilizaţia românească a rămas întîrziată multă vreme ca una aproape exclusiv rurală (şi în interbelic 80-90% din populaţia ţării locuia la sate şi avea ca ocupaţie principală activă agricultura; şi azi 45% din populaţie locuieşte la sat) i-a menţinut treze aceste calităţi ale toleranţei şi ale ospitalităţii. În mediul urban aceste trăsături nu funcţionează şi a le prezenta perpetuate înseamnă, de fapt, elogierea superiorităţii civilizaţiei tradiţionale. Cu cît urcăm în civilizaţia modernă de tip industrial (şi aceasta e o necesitate imperioasă a devenirii noastre) cu atît aceste trăsături dispar. Apoi de ce e necesar să-l eroizăm pe mareşalul Ion Antonescu? Acesta a fost, de fapt, cel ce a aliat România de Axă, ducînd ţara în război, fără un minimal tratat politic cu Germania hitleristă sau măcar a unei convenţii militare, pînă departe în inima Rusiei, în ciuda avertismentelor scrise ale liderilor opoziţiei – Iuliu Maniu şi Dinu Brătianu – de a opri armata română pe graniţa naturală a Nistrului, provocîndu-i sute de mii de victime inutile. El a fost cel ce, în 1942, a declarat război Statele Unite ale Americii. Prin întreaga sa activitate din 1941 pînă în august 1944, Ion Antonescu a fost şi a rămas un criminal de război, fiind considerat chiar de generalul Ion Gheorghe, fostul său ambasador la Berlin, într-o carte publicată în anii cincizeci, „al treilea om al Axei“. Dar, astăzi, cercuri interesate îl prezintă, fals, drept un erou naţional, încurajînd acţiunea de a i se înălţa statui în oraşele ţării şi în botezarea unor străzi cu numele său. E, aici, o indubitabilă sfidare şi falsificare a istoriei. Dar mă opresc aici, pentru că istoria e aglomerată de mituri şi mitizări, de care s-a ocupat dl Lucian Boia în cartea sa remarcabilă *Istorie şi mit în conştiinţa românească.* Nu are rost să le evoc pe toate. Pentru că nu urmăresc aici scopuri demitizatoare. Am voit doar să stărui în ideea că istoria, necesară şi din multe raţiuni de mare utilitate, trebuie înţeleasă în fizionomia ei adevărată şi nu transformată în instrument naţionalist, de care ar trebui să ne ferim ca de un pericol catastrofal.

Sînt, am mai mărturisit-o, istoric literar. Dar, prin natura preocupărilor mele legate aproape exclusiv de reconstituirea critică a curentelor de idei din literatura şi cultura românească, am făcut loc larg istoriei. Fatalmente, nu m-am ocupat numai cu esteticul pur, ci am acordat egală atenţie celorlalte dimensiuni congenere: istoriei (politicii), sociologiei, ideologiei (nu numai literară), doctrinarului, chiar dimensiunii economico-sociale. Desigur că istoria literară este, prin ea însăşi, o istorie în sine, privind evolutiv dezvoltarea literaturii române. Dar atunci cînd se analizează curentele de idei (care sînt şi literare) şi se surprinde evoluţia lor, istoricitatea se impune autoritar. M-am ocupat, în consecinţă, stăruitor de fenomenul istoric, studiindu-l cu acribie, constant, dar cu spirit critic. Despărţămîntul de viaţa politică e, la curentele noastre de idei, unul de mare importanţă. E suficient să citez cîteva dintre ele, ca acest punct de vedere să apară în adevărata lumină: paşoptismul, junimismul, sămănătorismul, poporanismul, gîndirismul, ţărănismul interbelic, disputele de idei în interbelic între tradiţionalism şi modernitate, legionarismul. Cum puteam, de pildă, să reconstitui fizionomia particulară a junimismului, fără a-i reconstitui dimensiunea sa politică, de permanentă disidenţă în Partidul Conservator, de rolul lui P.P. Carp şi T. Maiorescu ca oameni politici, de concepţiile lor despre devenirea României? Dar sămănătorismul creat de N. Iorga, probabil cel mai mare istoric al românilor, putea fi el înţeles fără dimensiunea politicului, în care chiar rostul şi funcţia istoriei erau în centrul de interes, fizionomia sa puternic naţionalist xenofobă fiind bine încastrată în structurile sale? N-a devenit N. Iorga, chiar atunci, în perioada sămănătoristă (1903-1910), un om politic, păstrîndu-se ca atare toată viaţa? Dar C. Stere, fondator al poporanismului sociologic şi literar (în această din urmă înfăţişare alături de Ibrăileanu) n-a fost el şi un om politic important în primele două decenii ale veacului al XX-lea, dar şi doctrinar al Partidului Ţărănesc în următoarele două decenii? Ce să mai spun de personalităţile curentelor de idei din interbelic, n-au fost ele însufleţite, create şi conduse de oameni care s-au făcut remarcaţi, deopotrivă şi în viaţa politică? Ajunşi la această interogaţie, e necesar să ne întrebăm dacă istoria se confundă sau se îngemănează cu viaţa politică îndeobşte. Sigur că istoria nu se reduce la viaţa politică. Dar e incontestabil că o alimentează considerabil, îmbogăţindu-i structurile interioare. Încît, ocupîndu-mă de avatarurile politicului, implicit, m-am ocupat de istorie, pe cea modernă şi contemporană ştiind-o ca un atent cunoscător. Am trăit, deci, aproape o jumătate de veac, preocupîndu-mă de istoria modernă a României ca de însuşi domeniul meu de exegeză. Aflîndu-mă, constant, în intimitatea ei, i-am descifrat înţelesurile adînci, care sînt, indiscutabil ale istoriei însăşi. Dar, deşi i-am iubit pe Maiorescu, Stere, Gherea, Lovinescu, niciodată nu m-am lăsat robit de tentaţia mitizării lor ca personalităţi exemplare ale spiritului public. Şi aceasta deşi primilor trei dintre cei menţionaţi le-am închinat şi biografii anume, refăcîndu-le traiectul vieţii, descusîndu-le intimitatea adesea contradictorie. Niciodată nu le-am mitizat, nelăsîndu-mă atras pe căi de apreciere favorabile şi dorite de ei. Nimic mai periculos şi mai fals decît această tendinţă spre eroizare şi mitizare a unor personalităţi istorice. Istoricii au obiceiul acesta eroizant de a-şi privi glorificant personalităţilor simbolice. Se spune că astfel se face educaţia patriotică a noilor generaţii. Nimic mai periculos şi mai fals decît această înţelegere păguboasă. Educaţia patriotică (ce nobil scop!) e, de fapt, păgubită enorm folosind această cale, inculcînd tinerilor neadevăruri care, odată şi odată, se răzbună, transformîndu-se în contrariul lor. Istoria, mai totdeauna, ne domină şi ne obsedează, prinzîndu-ne strîns în arcanele ei. E necesar, aici, un efort de eliberare salutară, dacă voim să o înţelegem cu adevărat. Distanţa rezervată e mereu cheia judicioasei ei înţelegeri, abandonarea acestei căi ducînd invariabil în mlaştina naţionalismului. Or, azi ca şi întotdeauna, nimic nu e mai pernicios decît naţionalismul şovin. ▲

Jean-Paul WILLAIME

Frontiere în Europa şi frontierele Europei: dimensiunile lor religioase

În cursul istoriei europene, religiile au jucat un rol deloc neglijabil în formarea Statelor-naţiuni. Factorul religios a intervenit într-adevăr, în chip extrem de divers, în construcţia identităţilor colective, naţionale şi regionale. Oricare ar fi gradul de religiozitate a cetăţenilor acestor ţări ori regiuni, Europa înseamnă (fie şi limitîndu-ne la Europa celor 15 ai Uniunii Europene) Irlanda catolică, Scoţia presbiteriană, Anglia anglicană, Grecia ortodoxă, Italia şi Spania catolice, Elveţia catolico-protestantă, Flandra catolică, Alsacia catolico-iudeo-protestantă... Aşa cum sociologul Émile Poulat a putut vorbi despre *creştinitudine* pentru a desemna faptul că, fie şi atei, francezii erau – cultural vorbind – creştini, mai precis catolici, tot astfel trebuie să luăm în seamă şi să măsurăm gradul de impregnare culturală reprezentată de tradiţiile religioase care au lucrat asupra pămînturilor şi a oamenilor de la o generaţie la alta. În virtutea principiului *cujus regio ejus religio*, a existat o teritorializare a apartenenţei religioase care a modelat geografia confesională a Europei. Ceea ce a generat versiuni diverse de religie naţională (ori regională), în care politică şi religie se găseau în fapt foarte strîns legate; de asemenea, recunoaşterea, într-un acelaşi teritoriu, a pluralismului religios a constituit dintru început o problemă politică. S-a considerat mult timp că exercitarea unei suveranităţi politice implica omogenitatea religioasă a teritoriului în care această suveranitate era aplicată, disidenţa religioasă fiind percepută drept un atentat la legitimitatea politică. De vreme ce îngloba indivizii într-un orizont simbolic căruia i se acorda importanţă politică, religia contribuia la integrarea socio-politică a populaţiilor şi la legitimarea puterilor.

În cazul în care societăţile erau efectiv sau aproape monoconfesionale, simbioza Stat-naţiune-religie opera şi mai puternic. Aşa au stat lucrurile în Franţa cînd, o dată cu revocarea edictului de la Nantes în 1685, s-a mers pînă la încercarea de a izgoni pe adepţii religiei disidente de pe teritoriul naţional în numele lozincii: „o credinţă, o lege, un rege". În schimb, dacă neutralizarea „ereziei" se dovedea imposibilă pentru că ea se dezvolta cu sprijinul anumitor puteri politice, organizarea coexistenţei devenea inevitabilă. E ceea ce s-a produs în Germania cu pacea de la Augsburg din 1555 şi cu tratatul din Westphalia în 1648. Organizarea coexistenţei confesiunilor într-un acelaşi spaţiu politic a izbutit, în Germania şi în Suedia, şi graţie faptului că aceste ţări formau un mozaic de teritorii unde culturile locale şi regionale jucau un rol important: recunoaşterea diferitelor lumi confesionale a fost facilitată de recunoaşterea unei anume autonomii a regiunilor (*Länder* germane şi cantoane elveţiene) şi de organizarea unui Stat pe baze federaliste. Recunoaşterea instituţională a pluralismului religios a mers în paralel cu progresiva autonomizare a politicului în raport cu religia, ba a dus chiar la promovarea politicului drept nou vector de integrare colectivă, imaginar alternativ faţă de imaginarul religios (mai cu seamă în Franţa, unde s-a dezvoltat o veritabilă religie laică a republicii).

Astăzi, recunoaşterea pluralismului religios nu mai are loc doar la nivel instituţional, ci şi la nivelul culturii şi al mentalităţilor. Din ce în ce mai multe persoane părăsesc punctul de vedere exclusivist şi admit nu doar că există şi alte religii decît a lor proprie, dar şi că aceste religii îşi au adevărul lor: în 1994, doar 16 la sută dintre francezii mai vîrstnici de 18 ani considerau că „nu există decît o singură religie care să fie adevărată" (sondaj CSA-*Le Monde*). După Enzo Pace, aceeaşi atitudine o aveau, în 1990, 37 la sută dintre italieni. Chiar dacă, de la o ţară la alta, punctul de vedere relativist e răspîndit în grade variabile, el a devenit majoritar şi aceasta constituie o mutaţie importantă a sentimentului religios contemporan. Pluralizarea instituţională a religiosului lăsa loc pentru dăinuirea unui imaginar al unităţii dimensiunii religioase. Pluralismul era inclus într-un cadru instituţional ce structura o segmentare culturală mai mult ori mai puţin pronunţată. Fie că era vorba despre un regim al cultelor recunoscute ori de separarea strictă a Bisericilor şi a Statului, diferenţierile religioase şi filozofice au generat veritabile incinte ideologice cu o permeabilitate extrem de controlată în raport cu mediul în care se manifestau. Ca şi în ce priveşte limba maternă, indivizii se mişcau, de la naştere pînă la moarte, în universul simbolic ce le era familiar: pluralismul era extern, nu era intern. Pluralizarea culturală a religiosului la nivelul indivizilor şi la nivelul organizaţiilor religioase pune în cauză funcţia de integrare socială globală a religiosului... Totuşi, diferite studii o arată, culturile confesionale rămîn mult mai puternice decît am putea bănui, mai ales prin capacitatea lor de a sluji drept suport pentru identităţile colective...

În procesul de unificare europeană, creştinii tind să vadă o evoluţie global pozitivă, o evoluţie care depăşeşte diviziunile naţionaliste şi ideologice ale trecutului în beneficiul unei colaborări între popoarele Europei. Pentru ei, unificarea Europei este în acelaşi timp o interpelare: dacă ea progresează în sectoarele economice, culturale, politice şi sociale, ce se întîmplă în planul religiilor, mai ales al creştinismelor? În mediul creştin, Europa activează, în mare spus şi dincolo de diferite tensiuni, mişcarea ecumenică... Dar construcţia Europei pune de asemenea în joc modul în care Statele şi religiile îşi concep raporturile, mai cu seamă modul în care tradiţiile religioase integrează ori nu *ethos*-ul individualist al societăţilor moderne.

traducere de Anca MANOLESCU

(Extrase din „Concluziile" volumului colectiv *Identités religieuses en Europe*, volum coordonat de Grace Davie şi Danièle Hervieu-Léger, Paris, La Découverte, 1996.)

J.-P. Willaime este director de studii la École Pratique des Hautes Etudes, Paris, secţia de Ştiinţe religioase.

▲

Vintilă MIHĂILESCU

Şansa unei dumeriri amicale

„Nedumerirea amicală" formulată în numărul 425 al *Dilemei* de către domnul Teodor Baconsky, în stilul său măsurat, clar şi ferm deopotrivă, îmi oferă o şansă la care am visat de multe ori, şi anume aceea a unei polemici care să nu fie azvîrlită – cum se întîmplă de regulă la noi – în etimologia sa belicoasă de *polemos*.

Obiectul „nedumeririi" îl constituia pilula mea dintr-un număr anterior, intitulată „Prezumţia de vinovăţie a ateismului", în care îmi exprimam, într-o anumită înlănţuire de idei, şi o rezervă – destul de radicală – faţă de studiul domniei sale asupra relaţiei dintre antropologie şi credinţă.

Acestea fiind zise şi visînd că vă am în faţă, daţi-mi voie, Domnule Baconsky, să vă invit să ne aşezăm confortabil în divanul nostru virtual şi să ne sfădim cu folos.

Mai întîi să discutăm despre *legitimitatea demersului* meu – sau, mai bine, a unui demers de acest gen. Spuneaţi mai înainte că – citez – „nu comentez decizia preopinentului meu de a interveni cu mijloace jurnalistice într-o chestiune strict academică". Sînt aici două chestiuni. Prima: ce înseamnă, de fapt, o „chestiune *strict* academică"? Oare chiar există aşa ceva? Ideile publicate – mai ales într-o revistă destinată publicului larg – devin fapte publice, urmîndu-şi viaţa lor socială, însoţindu-se cu alte idei pentru a alcătui, în final, un „cîmp ideologic". Există, după cum bine ştiţi, numeroase argumente şi pledoarii în favoarea unei „lecturi ideologice" a „chestiunilor" academice. Este, de altfel, perspectiva din care m-am apropiat de studiul Dumneavoastră şi ceea ce mi-a permis – considerînd că acest lucru este permis – să-l asociez altor două „ilustrări" ale aceleiaşi probleme.

Să trecem la a doua chestiune: cea a „mijloacelor jurnalistice" ale demersului. Aici „jurnalistic" are clar o conotaţie peiorativă, uşor de scandal. Cred însă că aţi cedat chiar şi Dumneavoastră impresiei de atac la persoană pe care această presă o dă, de regulă, oricărui dezacord explicit. Şi mai este şi „tonul" meu, „dezinvolt" – cum îl numiţi cu condescendenţă – care induce în eroare. E drept că am o reticenţă aproape fizică faţă de morga ideilor într-o viaţă atît de scurtă, dar asta nu înseamnă lipsa de idei sau a respectului faţă de ele, ci doar punerea lor diferită în pagină. În acest sens, cred că nu aţi acordat o necesară – zic eu – atenţie „punerii în pagină" a textului meu, o parte cel puţin din nedumeririle dumneavoastră fiind astfel datorate unui viciu de lectură mai degrabă decît unuia de structură. Astfel, ceea ce numiţi – explicit acuzator de acum – „frivol eclectism", este de fapt o structură legitimă în perspectiva celor spuse mai sus. La conturarea unui „cîmp ideologic" participă idei publice de ponderi şi grade diferite de elaborare, convocarea lor fiind nu numai legitimă, dar indispensabilă unei lecturi „ideologice". În această perspectivă, „eclectismul" meu este o alegere destul de precisă a trei instanţe reprezentative: discursul politic relevant în domeniul respectiv (faimoasa întrebare a domnului Constantinescu), discursul academic nestructurat, vehiculînd atitudini mai mult decît concepte şi vizînd problematica mai mult implicit decît explicit (o discuţie avută într-un mediu academic cu un grup de colegi) şi discursul academic structurat, centrat pe o viziune sau ipostază a respectivei problematici – cazul studiului dumneavoastră. O lectură a textului fără „prezumţia de vinovăţie" v-ar fi permis să observaţi că cele trei „cazuri" sînt despărţite prin paragrafe distincte şi că identificarea unei „presupoziţii epistemologice de-a dreptul periculoase" – afirmaţia care v-a iritat cel mai tare – se referă la primele două „cazuri", încheind paragrafele care le sînt destinate. Comentarea textului dumneavoastră începe în paragraful următor. Pe scurt, resping acuzaţia de „frivol eclectism": *est modus* chiar şi în *hai-hui*, domnule Baconsky!...

Mda, vă propun să facem o pauză de cafea – că altfel riscăm să ne înfierbîntăm inutil – şi să lăsăm apoi aceste scurt-circuite inevitabile ale polemicii pentru a trece la miezul problemei. Pînă atunci însă, trebuie să vă mărturisesc că am şi eu o reţinere: am ajuns să cred că „socio-hai-hui" nu este într-adevăr cel mai nimerit spaţiu editorial pentru a trata astfel de probleme – şi aici vă dau dreptate într-o anumită măsură şi promit să nu recidivez.

Să trecem deci la partea esenţială: *pertinenţa criticilor*. Prima idee pe care o susţineţi dumneavoastră este următoarea: „antropologii interesaţi de studiul fenomenului religios între 1850 şi 1950 au fost în general agnostici sau atei militanţi, care au produs o metodologie reducţionistă, astăzi depăşită". Pentru a-mi argumenta dezacordul meu cu această afirmaţie, ar fi trebuit să demonstrez teza contrară, şi anume că – vă citez din nou – „antropologii religiei din perioada menţionată au fost în realitate spirite religioase". Îmi pare bine că zîmbiţi, căci bănuiam că aţi zîmbit şi cînd aţi comis acest mic sofism retoric. A doua teză nu este, evident – aşa cum aţi formulat-o – negaţia logică a celei dintîi, ci doar o parte scandaloasă a ei! Problema nu era de a pune la îndoială faptul că aceşti antropologi au fost „agnostici sau atei militanţi", ci dacă şi în ce măsură metodologia lor a fost „reducţionistă" şi ce legătură are aceasta cu credinţa lor? Am rezerve faţă de sensul pe care mi se pare că-l atribuiţi acestui reducţionism, măsurat din perspectiva unei plenitudini existenţiale, şi nu faţă de însăşi existenţa unui reducţionism. Şi mai ales am rezerve asupra faptului că agnosticismul *ca atare* a fost sursa reducţionismului, altfel spus că există o relaţie cauzală nemijlocită între ele. Spuneţi că această „metodologie reducţionistă" este astăzi „depăşită", or, toţi antropologii religiei pe care îi cunosc – dar nu cunosc mulţi, ce-i drept – sînt atei militanţi. În orice caz, nu modificarea raportului personal al antropologilor cu religia a făcut să evolueze antropologia religiei. Ceea ce nu exclude însă, ce-i drept, posibilitatea de principiu ca acest raport să fi fost unul „tare" la originile constituirii ştiinţelor sociale şi să fi devenit unul „slab" pe parcurs.

A doua idee mi se pare însă cea mai „grea": „Fenomenul religios poate fi mai bine descifrat dintr-o perspectivă hermeneutică nestînjenită – sau chiar stimulată – de sensibilitatea religioasă a studiosului însuşi." Trec peste formularea negaţiei, pe care ar fi trebuit să o argumentez eu şi încerc să-mi adun gîndurile pe tema pe care o propuneţi. Ea trimite, am impresia, pe traiectoria sa specifică, (şi) la problema exilării *sensului* din cunoaşterea ştiinţifică a omului – temă veche, variat exprimată şi fundamentală. Presupuneţi – dacă îmi permiteţi să încerc o traducere a spuselor dumneavoastră – necesitatea, sau măcar statutul stimulator al unei continuităţi sensibile între studios şi obiectul său de studiu, o relaţie erotică, în sens aproape platonician, dintre cunoscător şi cunoscut. V-aş întreba atunci, mai întîi, dacă rezervaţi această relaţie doar spaţiului religiei (şi studiului ei) şi dacă este aşa, de ce ? Personal, îmi este greu să imaginez raţiunile suficiente ale unei astfel de limitări. Dacă însă nu, dacă relaţia este generală în studiul ştiinţific al omului, atunci trebuie să revenim la problema „faptului social". În această privinţă, a devenit tot mai clar, după cum bine ştiţi, că acesta este dialogal, se construieşte la intersecţia cunoscătorului şi cunoscutului şi deci, dintr-un anumit punct de vedere, presupune prin însăşi natura sa „implicarea cercetătorului în propriul domeniu". Fără o anumită disponibilitate de Iubire nu poţi face antropologie, este clar. Dar Iubirea aceasta nu este un *éternel retour*, ci o permanentă creaţie. Nu este esenţială şi dată, ci interacţională şi construită. Nu este de genul relaţiei lui Blaga, care regăseşte esenţa satului în experienţa sa sătească, sensibilitatea sa „ţărănească" stimulîndu-i pînă la exces descifrarea lumii ţărăneşti. În plan metodologic, marea problemă a fost, de fapt, încă de la început, cum să cuprinzi informaţia despre Celălalt, puternic in-formată prin particularităţile acestuia, fără să o deformezi prin propria in-formare. Iar răspunsul, fie el şi deziderativ, a fost punerea între paranteze a propriei „formaţii" (culturale, politice etc.). În consecinţă, cred că antropologia poate reîntîlni *sensul* doar în măsura în care participă la construirea acestuia prin însăşi producerea dialogală a faptelor sale de observaţie şi nu prin atribuirea prealabilă a unui sens comun. De aceea, un demers cu „sensul în el" va fi, în ultimă instanţă, tautologic (credinţa e credinţă), reiterare a unei închideri. Dimpotrivă, ca fapt social – creat şi creator, după cum am spus – religia devine o deschidere, îşi adaugă sensuri, este treptat, pentru antropologie, şi/sau altceva, altfel, diferit, în plus. Nu de credinţă are deci nevoie antropologul pentru a studia credinţa Celuilalt (care poate fi uneori el însuşi), ci de disponibilitatea de întîmpinare a credinţei – de fapt a Celuilalt ca atare. Mai mult, informarea religioasă *poate* stînjeni în acest caz. Iar cînd încape pe mîinile ucenicilor vrăjitori, ea va constitui chiar un risc major.

Şi ar mai fi multe de zis – şi de zis mai bine – dar chiar şi polemica are un sfîrşit. Poate le propunem însă colegilor noştri de redacţie un număr pe această temă...

▲

Mircea VASILESCU

„Ai noştri“ şi „ai lor“

– cu presa la mijloc –

La şcoală, cînd un elev nu e în stare să facă rezumate sau compuneri, îl pui să facă propoziţii din cîteva cuvinte. Treptat, va ajunge să unească propoziţiile în texte mai lungi şi coerente şi va fi satisfăcut că „îi ies“ şi compunerile. E un truc pedagogic minimal. Nu ştiu dacă reprezentanţii Uniunii Europene au avut în minte această schemă atunci cînd i-au cerut României să rezolve problema „copiilor instituţionalizaţi“, dar efectele se înscriu în acest tip de pedagogie: e o problemă concretă, care poate fi măsurată şi evaluată mai limpede decît reformele în general. În plus, eventualii paşi înainte vor dovedi că se poate şi ne vor încuraja şi în alte direcţii. Între timp însă în opinia publică românească s-a creat impresia că starea orfelinatelor şi copiii abandonaţi contribuie la crearea şi menţinerea „imaginii negative a României în presa internaţională“. Nu de puţine ori, politicieni ori ziarişti români îşi exprimă indignarea faţă de această imagine şi condamnă Guvernul ori autorităţile că nu fac nimic pentru a schimba situaţia. În presa occidentală însă, lucrurile sînt ceva mai nuanţate.

Consultînd un număr mai mare de articole dedicate copiilor din România de ziarele occidentale, am constatat că există două categorii de texte. Una e constituită din reportaje „de atmosferă“, „de culoare locală“, care insistă pe detalii mizere din orfelinate, prezintă pe un ton dramatic cazuri individuale de copii, descriu dormitoarele şi cantinele ş.a.m.d. Stilul lor e „telenovelistic“ şi senzaţionalist, încercînd să stoarcă lacrimile cititorului occidental. Par scrise pentru a informa, dar dincolo de asta creează în publicul de masă anumite *stări*. Astfel de articole apar mai ales în ziarele populare. Pe scurt, aceste texte seamănă perfect cu cele mai multe reportaje din presa românească şi din telejurnalele noastre, cu diferenţa că în cele străine există, poate, o mai mare doză de meşteşug (senzaţionalismul îşi, are, totuşi, criteriile sale de performanţă): realitatea e descrisă sumbru şi în tuşe groase, pentru marele public dornic de culori tari şi exotice, mai ales cînd acestea vin dintr-o ţară despre care nu ştie mare lucru şi pe care o simte ca depărtată de spaţiul său. Evident, asemenea texte ne creează frustrări atît prin ele însele, cît şi prin ideea subiacentă care se naşte imediat: „de ce presa occidentală nu scrie şi despre altceva, despre copiii noştri excepţionali, de pildă?“. Am auzit adesea această întrebare, care îşi are logica ei. Răspunsul (pe care voi încerca să-l detaliez altă dată) ţine în bună parte de preceptul acela celebru: un om muşcat de un cîine nu e o ştire, dar un cîine muşcat de un om da.

A doua categorie de articole despre copiii din România apare în ziarele serioase – de fapt, în ziarele care contează, acelea care creează curente de opinie. În acest caz, lucrurile sînt mai nuanţate, pentru că în aceste texte problema orfelinatelor şi a copiilor instituţionalizaţi e pusă în context şi explicată *dincolo de* simpla descriere a unei realităţi sumbre. În plus, în felul de a aborda problema se observă foarte bine existenţa unei *culturi civice* care în România nu a fost asimilată. Aşa încît asemenea articole trebuie citite *altfel* decît ca simple ilustrări (iarăşi şi iarăşi) ale „imaginii negative a României“.

Ziarul britanic *The Independent* a organizat, de pildă, în decembrie 2000 (ca în fiecare an, de altfel), o campanie pentru strîngerea de fonduri destinate copiilor neajutoraţi din diverse locuri din lume: Columbia, Sri Lanka, Vietnam, Moscova, Harare, Zambia, Republica Dominicană, Zimbabwe. Cititorul grăbit să tragă concluzii ar putea exclama „frumos ne şade!“, iar editorialistul român fără dileme ar titra plin de cinică voluptate: „România, alături de ţările africane!“. Dar pe lista programului „Give hope to children. Christmas appeal“ se află şi copiii din Hertfordshire şi East London. *Ai lor*. Cu problemele *lor*. Ceea ce ar trebui să inhibe pornirea editorialistului şi să ne readucă pe terenul unei obişnuite acţiuni civice şi umanitare. (Că nu se întîmplă aşa se explică prin graba noastră panicată de a ne plasa mereu în contexte negative, dar asta e altă problemă.) *The Independent* şi-a susţinut iniţiativa cu o serie de articole despre copiii din România (în numerele din 10, 24 şi 27 decembrie), scrise aşa cum numai ziariştii britanici o pot face: documentat, cu măsură, citînd opinii diferite, prezentînd date şi cifre, plasînd faptele în context. Aşa încît, deşi *tema în sine* poate genera oftaturi pe malul Dîmboviţei, stereotipul „imaginii negative“ nu prea are ce căuta în acest caz.

În primul rînd, textele sînt scrise din interiorul unei culturi pragmatice şi deschise, în care eşecurile/problemele sînt *asumate* şi *expuse public* pentru a fi dezbătute şi a găsi soluţii. Tendinţa noastră de a vedea aici conotaţii negative ţine de încercarea de „înfrumuseţa“ realitatea, de a transforma dificultăţile în „premise pentru viitoare succese“. Aşa ne-a obişnuit comunismul, dar în străfundurile acestei atitudini stă şi o anume pasiune bizantină de a orna discursul, de a îngropa o problemă sub un val de vorbe. Or, *The Independent* descrie contextul şi pune diagnosticul: statul comunist i-a obişnuit pe oameni cu ideea că „poate face totul“, inclusiv să ia în grijă mii de copii, dar acest sistem e falimentar; copiii abandonaţi au nevoie de o familie. „Ani întregi femeilor din România li s-a spus că a avea copii este o îndatorire patriotică. Contracepţia era interzisă. Celor care nu se puteau descurca li se spunea că statul va avea grijă de copii. Aşa încît îi lăsau în spital şi plecau. În acest popor sărac, unii părinţi fac asta în continuare, chiar dacă orfelinatele sunt hidoase, iar statul e aproape falimentar“. Aceste constatări rezumă perfect *incomunicarea culturală* care ne creează impresia că a scrie despre copiii din orfelinate are efecte negative asupra imaginii: ei vorbesc dintr-o perspectivă civică şi liberală, în care individului i se acordă întîietate, noi auzim dintr-o perspectivă asistenţialist-statală, în care ni se pare că avem nevoie de cît mai multe instituţii pentru a rezolva probleme care, de fapt, sînt *comunitare*. *The Independent* o citează pe baroana Emma Nicholson of Winterbourne, care face apel tocmai la schimbarea perspectivei *culturale* asupra copiilor: „Baroana Nicholson crede că aceste probleme pot fi depăşite apelînd la o cultură care a existat înainte de perioada comunistă. «România avea un sistem foarte bun înainte de al doilea război mondial. Un copil care îşi pierdea părinţii era luat de un vecin, de bunici, de rude. Am discutat cu guvernul despre revigorarea acestui proces şi mă bucur să spun că acum România este foarte hotărîtă să elimine din rădăcină acest cancer care a distrus viaţa atîtor mii de copii în ultimii zece ani»“. De altfel, în toate articolele din *Independent*, baroana Nicholson, percepută în România mai degrabă ca un fel de dirigintă care vine din cînd în cînd şi ne pune note la purtare, nu face altceva decît să *explice* situaţia, să *argumenteze* şi să facă apeluri pentru ajutor. Există aici, concentrată în cîteva articole de ziar, atitudinea faţă de discurs a anglo-saxonilor, dar şi funcţia civică pe care o exercită presa în spaţiul occidental: creează opinie, luptă pentru cauze care nu sînt *ale ei*, ci ale „opiniei publice“. La noi, asemenea cauze sînt „treaba statului“.

Mai există o eroare de percepţie care ne plasează în melancolia „imaginii negative“ pe care o avem în presa străină: senzaţia izolării. Avem impresia că jurnaliştii occidentali văd doar aşchiile din ochii noştri, ceea ce nu e tocmai exact. În aceeaşi problemă a copiilor abandonaţi, un număr mai vechi din *Le Monde Diplomatique* (iunie 2000) publica un articol amplu *(Copilării sacrificate în Europa de Est* de Philippe Demenet) în care descria situaţia din „Ucraina, al cărui produs intern brut este astăzi cu 60% mai mic decît în perioada comunistă; România, care din 1989 merge din recesiune în recesiune; şi Polonia, membră a plutonului fruntaş care se pregăteşte pentru integrarea în Uniune“. Informaţiile şi opiniile din acest articol (pe care spaţiul nu-mi îngăduie să le reproduc) arată că problema nu e doar a noastră, ci şi „a lor“: „Părinţii nu sînt dispuşi a priori să-şi abandoneze copiii, nici în România, nici în Bulgaria sau în Rusia“; „În România, ca şi în Ungaria, Bulgaria, Cehia sau Slovacia, mulţi copii abandonaţi s-au născut în familii foarte sărace de ţigani“; „În total, în ţările Europei Centrale şi Orientale, un milion de copii au drept părinte Statul. Cu 500.000 mai mulţi decît în 1989“; „Toate ţările fostului bloc din Est au moştenit asemenea orfelinate-gigant pentru 150 pînă la 450 de copii“; „În Polonia, Parlamentul s-a îngrijit abia iarna trecută să dea un cadru juridic familiilor adoptive“; „Polonia se consideră deja europeană şi celelalte ţări o privesc cu invidie. Şi totuşi, «combina» (găsirea de fonduri private, n. M. V.) se practică pe scară largă. Un afacerism febril a pus stăpînire pe toate instituţiile care se ocupă de copii. Şcolile primare au fost privatizate, s-au înfiinţat sute de şcoli particulare (300 de licee doar în 1999), iar directorii de şcoli şi de internate îşi petrec cea mai mare parte a timpului într-o cursă după sponsori destinată să dreagă slăbiciunile bugetului“.

Departe de a se limita la stereotipul „imaginii negative a României“, tema copiilor instituţionalizaţi este o bună măsurătoare a distanţei dintre noi şi Uniunea Europeană. Nu numai prin *ce se face*, dar şi prin felul în care tratăm *discursul despre* această problemă. Altminteri, dacă intrăm pentru o clipă în pantofii „lor“, ne putem întreba care este imaginea Europei Occidentale în presa română şi vom descoperi că este foarte incoerentă şi superficială. Temele actualităţii europene, dezbaterile de acolo (inclusiv despre viitorul Europei) nu prea se află pe agenda jurnaliştilor români. Ceea ce nu face decît să demonstreze încă o dată că sîntem departe de a comunica real şi eficient; rămînem în continuare la faza de „ai noştri“ şi „ai lor“. ▲

presa despre...

Reforma instituţiilor europene

„La Nisa (în decembrie 2000, după *summit*-ul european, *n. red.*), cei 15 se despărţiseră la primele ore ale dimineţii, obosiţi şi somnoroşi, după ce încercaseră să prezinte drept extraordinare rezultatele unei întîlniri la vîrf care fusese de fapt falimentară. De atunci Europa doarme“. Aşa începe comentariul de politică externă semnat de Marcello Foa în cotidianul italian *Il Giornale* (de centru-dreapta) de duminică, 29 aprilie. Subiectul articolului îl constituie tocmai *trezirea* din presupusul somn. Misiunea de a întrerupe picoteala europeană i-a revenit, crede jurnalistul italian, cancelarului german Gerhard Schroeder care, „după unele indiscreţii care vor fi publicate mîine de săptămînalul *Der Spiegel*, va propune mai întîi Partidului Social-Democrat, apoi partenerilor, un proiect pentru revoluţionarea instituţiilor europene“. *Il Giornale* rezumă astfel proiectul de reformă al cancelarului german: „Transformarea Comisiei Europene într-un adevărat guvern continental, iar a Consiliului de Miniştri, care în prezent exercită în acelaşi timp atribuţii legislative şi executive, într-o Cameră a Reprezentanţilor statelor naţionale, după modelul Camerei superioare a Parlamentului german, *Bundesrat*. Schroeder vrea să-i atribuie Parlamentului European mai multe puteri, în special încredinţîndu-i gestionarea uriaşului buget agricol, care reprezintă 46% din bugetul comunitar, dar cere totodată ca fondurile structurale – care azi sînt de competenţa UE – să fie încredinţate din nou statelor naţionale, cu scopul «de a amplifica spaţiul pentru politici regionale şi structurale independente»“.

Între timp, „indiscreţiile“ au apărut (*Der Spiegel*, 30 aprilie) şi au fost confirmate de consilierii lui Schroeder. Se pare că însuşi cancelarul german a coordonat elaborarea acestui proiect radical, în fruntea unui grup de lucru. „În fine, o bombă“, comentează *Il Giornale*; „o piatră în balta europeană“, scrie *Le Figaro*, care dedică un prim comentariu iniţiativei lui Schroeder chiar în ediţia din 30 aprilie: „Inspirîndu-se din «viziunea» Federaţiei Europene a Statelor Naţionale, expusă «în particular» acum un an de ministrul german al Afacerilor Externe Joschka Fischer la Universitatea din Berlin, planul cancelarului merge mult mai departe decît cel al ministrului său. Schroeder a avansat din vremea cînd, în calitate de candidat la funcţia de Cancelar, considera moneda unică europeană «un avorton prematur». Acum măreşte potul european, reproşîndu-i adversarului său bavarez că încearcă să slăbească Europa. Iniţiativa cancelarului vizează întărirea forţei instituţiilor europene propriu-zise... În Franţa se va spune că această Europă ar fi o replică exactă a modelului federal german, încoronată de o Constituţie europeană care va fi adoptată fie printr-o «convenţie» a deputaţilor, cum doreşte Cancelarul, fie printr-o conferinţă comparabilă cu aceea de la Nisa, cum ar vrea ministrul Joschka Fischer“. *Le Figaro* este de centru-dreapta, ca şi *Il Giornale*. În comentariul despre iniţiativa lui Schroeder, adaugă: „Partidul Socialist Francez şi Partidul Social-Democrat German au avut în ultimele luni consultări cu privire la Europa. La ultima dintre ele, pe 8 februarie, la Berlin, responsabilul internaţional al SPD a confirmat acordul total al celor două părţi. Obiectivul lor este de a surclasa, în materie de angajament european, opoziţia creştin-democrată şi liberală din Germania, şi partidele de dreapta franceze, RPR şi UDF, care organizează şi ele seminarii europene comune, cu proiecte precise“.

Spre deosebire de intervenţia lui Joschka Fischer, care după ce a stîrnit furtuni a fost declarată „o viziune personală“, proiectul lui Gerhard Schroeder va parcurge un traseu instituţional: după ce va fi discutat în prezidiul SPD pe 7 mai, va fi supus atenţiei socialiştilor europeni, al căror congres se va desfăşura pe 7-8 mai la Berlin. Iar apoi va deveni moţiunea pe baza căreia Schroeder va încerca să devină din nou candidatul partidului său pentru postul de cancelar. Între timp, însă, proiectul va genera dezbateri şi polemici: „Se vor revolta, pe bună dreptate, cei care se tem de crearea unui super-stat european, opresor al libertăţii şi al identităţilor naţionale. Vor exulta cei care de mult timp susţin necesitatea de a crea o structură politică pentru a conferi credibilitate monedei unice şi cei care denunţă deficitul democratic în procesul de construcţie europeană...“, comentează *Il Giornale*, adăugînd: „Un lucru e sigur: instituţiile europene sînt vetuste şi trebuie schimbate. Aici Schroeder are dreptate. Problema e cum“.

Dinspre o ţară candidată ca România, acest *cum* pare nesemnificativ, dar nu este: nu e lipsit de importanţă să ştim din timp ce va scrie pe uşile instituţiilor europene în 2007, cînd se spune că ne vom integra... **(M. V.)**

Alex. Leo ŞERBAN

Taormina 2001: Patru zile care mi-au schimbat lumea

Pentru mine, Taormina a-nceput la Bucureşti atunci cînd Biţă (George) Banu, după ce am stat la coadă să-i iau un autograf pe cartea sa Livada de vişini, *teatrul nostru, mi-a zis: „Las' că ţi-l dau la Taormina!" Nu mai fusesem la Taormina (despre care auzisem că e „superbă"), nu apucasem să citesc „Jurnalul de spectator" al lui Banu (despre care scrisese Liviu Ornea într-o* Dilemă *de prin februarie), dar am recuperat repede: pe Biţă l-am isprăvit în avion, pe Taormina în patru zile. Cartea este cu adevărat superbă (fără ghilimele), orăşelul de sub Etna – doar drăguţ. Aşa că nu va fi vorba despre el în cele ce urmează; în orice caz, nu despre „pitorescul" localităţii siciliene, cu străduţele sale întortocheate şi bel-vederile impostate cu pini şi palmieri, cu iasomie, glicine şi caprifoi, cu Etna acoperită de zăpadă, cu hotelurile interbelice abandonate trăindu-şi tristul destin şi cu funicularul cu care urci din „Taormina-Mare" (unde am stat) în Taormina-din-vîrf (unde avea loc evenimentul numit* „Premio Europa per Il Teatro")...

„Jurnalul de spectator" de mai jos este un fel de fotogramă – imperfectă – reflectînd relaţia mea instabilă cu teatrul.

5 aprilie: La Roma e senin. Iau avionul de la Fiumicino şi, după 40 de minute de zbor deasupra unei Mediterane clare, în care puteam să văd chiar şi micile ambarcaţiuni lăsînd dîre albe pe suprafaţa perfect albastră, apropierea de Sicilia se anunţă nebuloasă: avionul intră într-o masă compactă de nori şi aterizează pe aeroportul din Catania, fără ca faimosul crater al Etnei să poată fi zărit măcar...

Pe aeroport, în căutarea celui venit să ne întîmpine de la comitetul de organizare „Taormina Arte", cunosc doi englezi – un el şi o ea; femeia e cronicară la *Observer,* bărbatul e actor la Royal Court Theatre. Ajungem rapid la concluzia că, în Sicilia, a şti să aştepţi e cea mai sănătoasă meserie. O dovadă (im)palpabilă este chiar „ghidul" nostru: a apărut, cu vreo 10 minute întîrziere, apoi a dispărut iarăşi, promiţîndu-ne o „maşină în 5 minute"... Între timp, trotuarul din faţa aeroportului se umple de lumea deversată din cinci curse succesive, aşteptăm în van maşina promisă, iar cerul dă semne de furtună. Iar cînd ne urnim, în fine, şi micul grup de „oameni de teatru" este distribuit laborios în microbuze în funcţie de hoteluri (o operaţie incredibil de complicată, care a mai luat vreo 10 minute!), autostrada spre Taormina este ca „l'autoroute du Soleil" spre sudul Franţei vara, la-nceput de week-end: se circulă bară la bară, în plus şoferul microbuzului are obiceiul de a „ceda trecerea" şoferilor mai îndrăzneţi! E limpede: drumul meu spre epifanie teatrală trebuie să fie o probă cu obstacole.

„Ce caut eu aici?" este întrebarea care strigă să fie pusă. Nu sînt „om de teatru", ci „de cinema" – artă rivală, plebee şi fără trecut milenar. Ceea ce-mi place în teatru îi exasperează pe mulţi, ceea ce detest este adorat de majoritatea. Există atît de puţine spectacole care să mă fi emoţionat realmente, în mai bine de 20 de ani de mers la teatru – *Visul unei nopţi de vară* al lui Ciulei la Bulandra, *Astăzi e ziua mea* al lui Kantor la festivalul de la Edinburgh, *Comedia Tempio* al lui Nadj la Naţional, *Le cri du caméléon* al aceluiaşi la Avignon şi-n fine, *Strada crocodililor* cu Théâtre de complicité, tot la Naţional... Probabil că e prea puţin ca să spun, cu toată gura, „Îmi place teatrul!"; şi totuşi simt, pe undeva, că acest „prea puţin" este exact „multul" care face diferenţa, iar faptul că-mi pierd atît de uşor răbdarea în faţa unor hipopotami scenici este destul pentru a-mi da dreptul de a comenta – fără parti-pris – ceea ce văd pe scîndură.

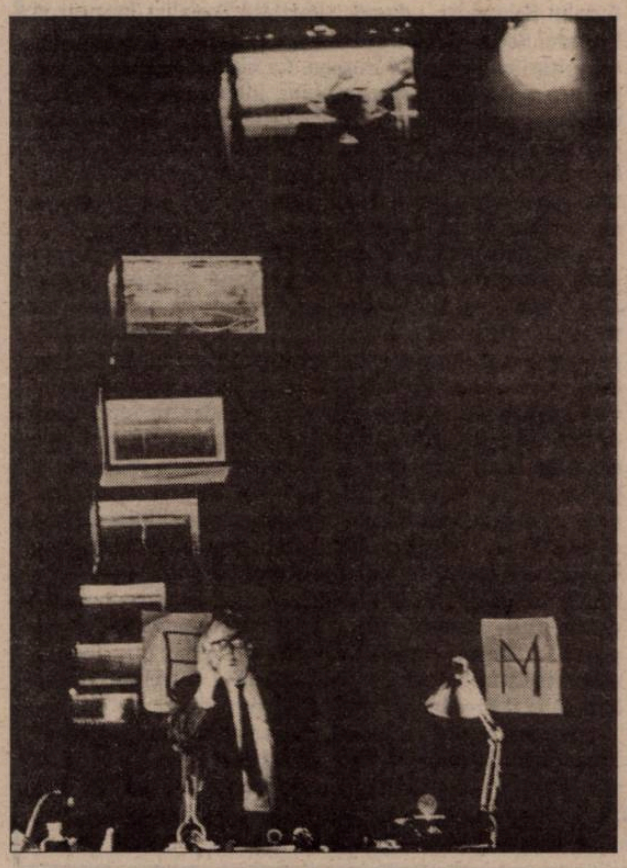

Max Black de Heiner Goebbels

© Mario del Curto

Spectacolul care inaugurează „Premio Europa per Il Teatro", în sala Palatului congreselor, este *Max Black* de Heiner Goebbels – recompensat, împreună cu Alain Platel, cu un premiu „Nuovi realta teatrali". Evident, n-am văzut în viaţa mea nimic de Heiner Goebbels, dar sînt curios. Într-un fel sincer şi frust, vreau să văd de ce dl Goebbels – compozitorul german cu un nume atît de rezonant – a primit premiul respectiv (am experienţa premiilor de cinema din marile festivaluri, unde rareori sînt de acord!). Cînd intru în sală, André Wilms – interpretul lui Aki Kaurismäki în două filme: *La vie de bohème* şi *Juha* – este deja pe scenă, făcînd calcule şi probabilităţi. Zece minute mai tîrziu, se lansează într-un delir care nu mai e doar verbal-matematic, ci de-a dreptul piroman: obiectele de pe scenă (un birou cu lampă, un gramofon, cufere, sîrme...) se aprind pe rînd, totul pocneşte brusc şi ia foc, nici nu ştii cînd se stinge de la sine că alt mărunt incendiu, undeva în spate sau în faţă, la dreapta, la stînga, se declanşează! Ce se petrece pe scenă seamănă cu un *happening* controlat la milimetru; Wilms „face muzică" – sunete mai curînd, în descendenţa Cage –, Muzica=Matematică, deci Max Black (care amalgamează texte de Valéry, Lichtenberg, Wittgenstein şi... Max Black!) este ceea ce se întîmplă pe scenă atunci cînd dai drumul, simultan, la foc (=hazardul) şi la muzică+cifre (=regula). „Hazardul bine (in)temperat"! Un experiment fulminant, ermetic şi totodată „great fun" (conversaţie cu cei doi englezi, după). Teatrul că spaţiu traversat de reguli care se fac pe măsură ce experimentezi spectacolul – durată scandată de cuvinte şi sunete ezoterice. Avangarda ca divertisment. Se poate.

6 aprilie: Sîntem duşi cu autobuzele – iarăşi! – la Catania, pentru că „marele Piccoli" (Michel, actorul lui Buñuel, Godard, Ferreri, Malle şi Rivette din *Jurnalul unei cameriste, Farmecul discret al burgheziei, Le mépris, Marea crăpelniţă, Milou en mai* şi *La belle noiseuse* – de astă dată, în calitate de beneficiar al premiului Europa per Il Teatro, în valoare de 60.000 euro) prezintă un spectacol intitulat – cam pompos – „Piccoli-Pirandello, à partir des Géants de la montagne". Adică un fragment din deja-fragmentata *Uriaşii munţilor* – ultima piesă, neterminată, a sicilianului Pirandello – într-o „montare" special „gîndită" (ghilimelele se explică mai încolo...) pentru scena Teatrului Mare Bellini din Catania.

Catania nocturnă este, ca şi „Teatro Massimo", mult mai fascinantă decît Taormina diurnă şi Palatul congreselor. Sîntem recunoscători „uriaşului Piccoli" că ne-a adus aici – chit că (aproape) *one-man-show*-ul lui este un monument de plictiseală!

Înaintea spectacolului, sala freamătă – cum se spune –, sau geme – se mai zice şi aşa –, în orice caz nu e rece. Întorc capul şi, chiar în spatele meu, o figură familiară se uită la mine... Cin' să fie? Ah, e Dominique Blanc – partenera lui Piccoli în *Milou* al lui Malle şi dublu-cesarizată (ultima oară, în februarie a.c.)! O recunosc, aşa că-i surîd – nu mă cunoaşte, dar îmi surîde la rîndul ei. Fată de treabă: pare o casieră la supermarket venită cu soţul, şofer pe TIR, la teatru... Dar ce actriţă!!

Şi-ncepe somniferul administrat de Piccoli: doze mici, mici... efect gigantic. Piccoli e (fireşte) Cotrone, îşi spune replicile în franceză – se va dovedi că actorul francez cu nume italian nu ştie boabă italiana! –, un cor de „copii ai străzii" sicilieni îi răspunde în limba lui Pirandello. Piccoli recită, sala picoteşte. După vreo oră jumate, nu-mi vine să cred, „spectacolul" se termină... Aplauze politicoase, actorul plus copiii-care-spun-lucruri-căznite se retrag după două chemări la rampă mai mult de formă.

Adevăratul spectacol are loc după, în piaţa în care sînt parcate autobuzele. Şi îl dă Jean-Claude Carrière, genialul scenarist buñuelian (şi brookian: a dramatizat pentru acesta *Mahabharata),* care, excedat de faptul că şoferii nu se grăbesc să ne întoarcă la Taormina, la 1.30 noaptea, coboară de două ori din maşină şi, cu ochii ieşiţi din orbite, începe să dea din mîini, să arate în dreapta, în stînga, spre autocar şi în sus sub privirile blazate ale şoferilor, care se mulţumesc să dea din umeri...

7 aprilie: După-amiază, dezbaterea „Piccoli-viaggio a doppio senso", moderată „la două microfoane" de George Banu şi Serge Toubiana – ex-redactorul-şef de la *Cahiers du cinéma.* Cel mai spumos este (din nou) Carrière, dar şi Piccoli reuşeşte să farmece cum nu o făcuse în seara precedentă, povestind cîteva anecdote mortale despre Buñuel...

Seara, în sala Palatului, spectacolul *Iets op Bach,* cu trupa Alain Platel – coregraful belgian care, ca şi Goebbels, a „invadat" teatrul cu armele şi bagajele altor arte. *Iets op Bach* este o nebunie la antipodul nebuniei reci, calculate, a lui Goebbels; dar tot muzicală. Nouă instrumentişti cîntă Bach *live* în ceva ce seamănă cu o secţiune într-o casă – parter, etaj şi acoperiş. În faţă (dar şi în spate, în casă adică), nouă performeri par să se distreze de minune evacuînd din ei toate refulările, toate tabuurile, toate nevrozele... O fac uneori urlînd la maximum, alteori cîntînd – fals, dar ce contează? Contează pofta de joc a acestor circacrobaţi/muzicactori jucînd cu trupul lor, cu vocea şi amintirile lor intime: o spanioloaică îşi exhibă „el culo" – şi-apoi dansează atîţător cu rochia sub popou, o israeliancă vorbeşte pe limba ei – şi, după ton, nu pare prea mulţumită de Ariel Sharon, un grup de patru fete, în fine, se pune pe strigat/cîntat/ înjurat – şi, după cum trec de la una la alta, amestecînd politică şi McDonald's, ideologie şi MTV („US Go Home", zice una; „E.T. Go Home", îi răspunde alta – mai toantă chipurile), „mesajul" nu poate fi altceva decît această exuberantă cacofonie globalistă în care Bach întîlneşte Dana International („Viva la Diva!")... "Trupa Platel" este, de fapt, o familie neo-hippy care se joacă de-a teatrul aruncînd în scenă TOT – karaoke, dans, agit-prop. Uneori, şi copiii – copiii „familiei", ţînci de 2-3 ani – sînt lăsaţi să-şi facă de cap pe scenă, încît nu mai ştii cît este „scenariu" şi cît improvizaţie în *Iets op Bach*... Efectul este incendiar – dar, cum spuneam, în cu totul alt sens decît la cerebralul Goebbels: la Platel, hazardul este lăsat să intre nu ca un „Comandor", ci ca un DJ – aducînd nu pedeapsa divină, ci bucuria păgînă. Goebbels e un Greenaway, Platel – un P.T. Anderson. Momentul cel mai electrizant: un travestit negru cîntă „One of Us", piesa blasfemiatoare a lui Joan Osborne; sala se ridică în picioare şi-l acompaniază, aplaudînd! În acea clipă, distanţa dintre teatru şi un concert rock e egală cu cea dintre două aripi de fluture.

8 aprilie: Iarăşi dl Goebbels, cu „piesa" dumisale *The Left Hand of Glenn Gould,* în încheierea „întîlnirii de la Taormina". De astă dată, keine divertisment (englezii: „God, it's been torture!"), aber mult hermetism vizual/verbal (Poe, Kafka, Proust...) şi, natürlich, muzical (dar mult mai stridենt decît în anteriorul *Max Black)* într-o explorare obsesivă a Chipului. Proiecţii video *déjà-vues,* construcţie/deconstrucţie interesantă însă – şi pe un fundal sonor „heavy mental!" – a multiplelor feluri în care orice reproducere a figurii umane antrenează anamneza propriului chip... Totul culminînd cu o extrem de inteligentă scanare a resorturilor horror din spatele unor întrebări „nevinovate" de tipul: „De ce ai gura/nasul/urechile etc. atît de mari?" Scufiţa Roşie ştie de ce!

▲

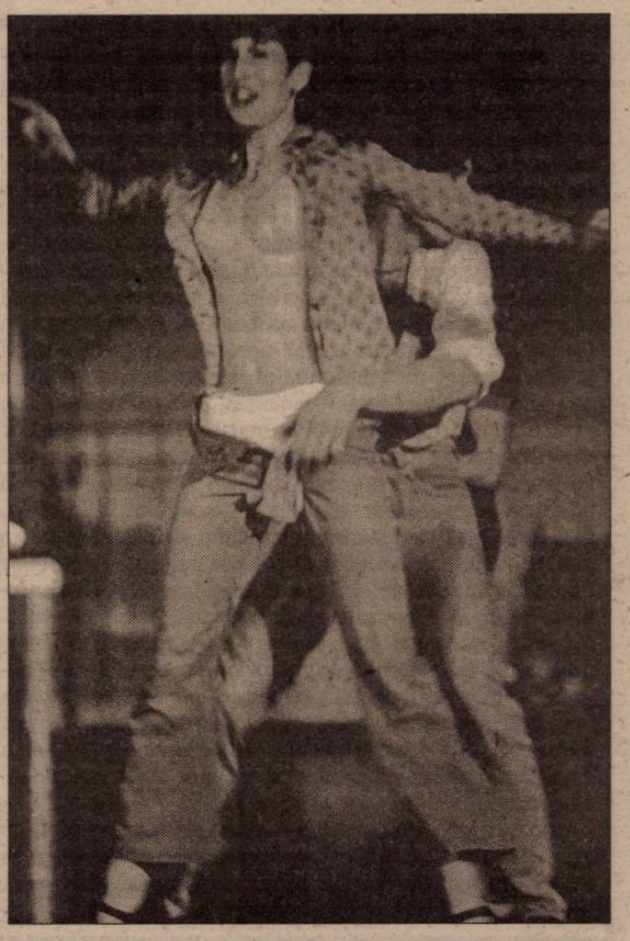

Iets op Bach de Alain Platel

Adrian MIHALACHE

bustul Thaliei

Dorinţa apucată de gît

„Revoluţia, asupra definiţiei căreia nu putem fi azi decît de acord, vom vedea-o şi ea ne va învinge scrupulele“, spunea André Breton. Cu toate acestea, visul lui de a schimba lumea odată cu arta, punînd-o pe aceasta din urmă în serviciul revoluţiei, s-a dovedit caduc. Coerenţa perfectă între artă şi viaţă, proiect global al modernismului, s-a dovedit a fi de neatins. Manipulările din zona simbolicului nu au putut, vai, declanşa modificări ale realităţii, în ciuda deciziei ferme de a acţiona, din planul artei, în sprijinul revoluţiei sociale (deviza lui Breton era tocmai *le surréalisme au service de la révolution*). Suprarealismul a refuzat însă să moară odată cu André Breton, deci eşecul acestuia n-a însemnat şi eşecul metodei. Ilustru reprezentant al curentului, Gellu Naum, mărturiseşte atentei sale exegete Simona Popescu că „să fii suprarealist astăzi e, într-un fel, acelaşi lucru cu a fi fost suprarealist în anii '30, dar e, în acelaşi timp, *altceva*. Şi, nu în ultimul rînd, să fii suprarealist la 77 de ani e acelaşi lucru cu a fi suprarealist la 25, dar şi *altceva*“. Oricum, Gellu Naum rămîne fidel necesităţii de a fi, în spirit suprarealist, coerent în neîncetata pendulare dintre viaţă şi artă: „ceea ce trebuie să se înţeleagă înainte de toate este faptul că suprarealismul e un *mod de viaţă*“.

Ceasornicăria Taus nu este, în ciuda aparenţelor, o pură piesă surrealistă. La apariţia în volum, în 1979, a fost receptată în filieră Ionesco, situare după părerea mea înşelătoare. Metoda lui Ionesco constă din deconstrucţia lucid-raţională a limbajului teatral şi, prin extensie, se constituie ca o critică a comunicării pure. Gellu Naum foloseşte metoda suprarealistă care valorifică asociaţiile libere, visul, reveria cu ochii deschişi, automatismele subconştientului şi hazardul bine temperat. Spre deosebire de romantici, pentru care visul era evaziune contemplativă, suprarealiştii menţin sub un atent control canalele de legătură cu realitatea. Lucizi, deşi nerealişti, ei sînt convinşi că în relaţia vis-realitate totul este corelare reciprocă, nu subordonare.

Originalitatea lui Gellu Naum în raport cu şcoala suprarealistă este evidentă dacă punem *Ceasornicăria Taus* alături de *Le désir attrapé par la queue* de Picasso. Aceasta din urmă, în esenţă un divertisment, urmează riguros preceptele curentului, insistînd asupra rădăcinilor psihanalitice şi a efectelor jucăuş-şocante. A fost, de altfel, jucată, atît în atelierul lui Picasso, cît şi într-un spectacol-lectură regizat de Albert Camus şi bucurîndu-se de interpretarea actorilor amatori Simone de Beauvoir, Jean-Paul Sartre, Raymond Queneau etc.

Gellu Naum aplică în *Ceasornicăria Taus* metoda surrealistă a asociaţiilor libere, dar o ţine bine sub cel mai lucid control şi o încadrează într-un demers de o claritate aproape carteziană. Schimburile de replici au precizie *de ceasornic*, justificînd titlul piesei. Melancolică divagaţie asupra imposibilităţii armoniei cuplului, piesa pare a încerca să elimine din suprarealism dimensiunea politică, eliberîndu-l de datoria revoluţionară, pentru a-l dirija spre domeniul intimităţii. Referinţele explicite la Platon şi Zohar arată preocuparea pentru problemele cuplului. Fericit, după toate aparenţele, în propria sa viaţă sentimentală, Gellu Naum se apleacă sensibil şi compătimitor asupra suferinţelor altora. Numitorul comun al scenelor ingenios asamblate şi perfect articulate la nivelul micro-textului este eşecul comunicării în cadrul cuplului. Cuvintele nu servesc mai mult decît gesturile, inspiraţia nu suplineşte imaginaţia.

Din păcate, spectacolul n-are contururi la fel de clare şi distincte precum textul. Tonul oscilează între nostalgic şi grotesc şi nu, aşa cum ar trebui, între umor sec şi tandreţe. Scenografia propune un fundal romanţios nepotrivit, iar trecerile din planul doi în planul întîi sunt de uz didactic. Regizorul Mircea Marin s-a complăcut într-o anume laxitate, n-a asigurat o unitate stilistică a interpretării. Ion Lucian construieşte o admirabilă figură de *raisonneur* de teatru psihologic din nuanţe şi umbre, în timp ce Tudorel Filimon vine cu aplomb din teatrul de mască. Claudia Negroiu apelează la contraste apăsate, preferînd grotescul şi avînd tendinţa de a supralicita efectele şi a-şi lungi peste măsură scenele. Mirela Comnoiu Marin repetă mecanic aceeaşi gestică pînă la saturaţia spectatorilor, Dana Pocea este atrăgătoare şi patetică, iar Viorel Păunescu şi Gheorghe Dănilă aduc, prin interpretarea lor, o notă de firesc, lipsită însă de strălucire.

Gellu Naum a dominat prin prezenţa sa spectacolul, arătînd că, asemenea lui Zazie, eroina confratelui său Raymond Queneau, a ştiut să-şi folosească bine timpul, îmbătrînind cu graţie. Spre deosebire de Picasso, care-şi imagina dorinţa apucată de coadă, Gellu Naum a ştiut s-o ia cu tandreţe după gît.

▲

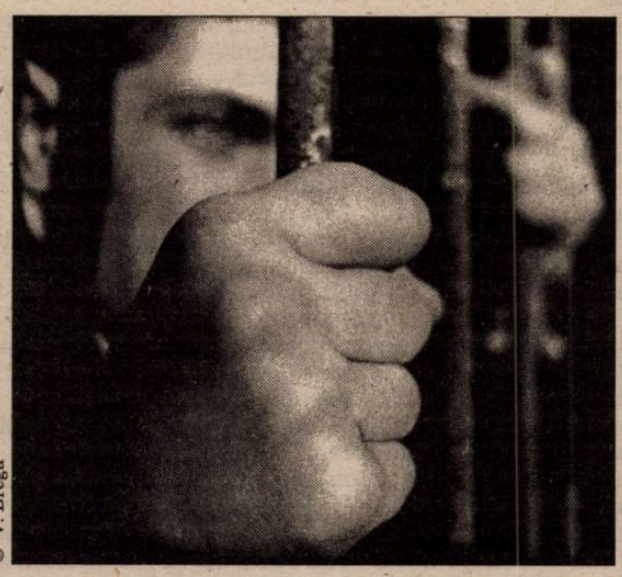

© V. Brega

CD-ROMANIA

...este numele sub care au fost scoase trei CD-ROM-uri despre cîteva zone ale ţării: Transilvania de Sud; Maramureşul şi Bucovina; Oltenia şi Muntenia de Sud. CD-ROM-urile oferă o imagine culturală a zonelor respective (avînd în vedere exclusiv lumea satului şi a tradiţiilor populare), cu înregistrări audio de doine, balade şi hore, cu arhive de fotografii vechi, cu hărţi interactive, cu imagini ale cetăţilor şi ale arhitecturii specifice. Aceste CD-ROM-uri au fost realizate de Fundaţia Arte Vizuale cu sprijinul ProHelvetia şi, într-un caz – CD-ROM-ul dedicat Olteniei şi Munteniei –, cu cel al Fondului Euroart. Tot de finanţarea Fundaţiei ProHelvetia se bucură şi un alt proiect al Fundaţiei Arte Vizuale, şi anume cel intitulat Centrul Pentru Memoria Audiovizualului. Punctul de plecare al acestui proiect, ca şi al celui numit **CD-ROMANIA**, a fost ideea că cea mai bună formă de stocare a datelor la ora actuală este suportul electronic; iar datele culese de etnologi au nevoie de astfel de suporturi care să reziste în timp. Dacă **CD-ROMANIA** erau CD-uri destinate publicului larg, cu un aspect comercial (sînt, de altfel, şi puse în vînzare), Centrul Pentru Memoria Audiovizualului este un proiect care să furnizeze instrumente de lucru în primul rînd pentru specialişti. În cadrul acestui proiect, se stochează fapte etnologice şi se creează o bază de date în care să se poată opera eficient. În ce constă proiectul: o echipă a Fundaţiei Arte Vizuale, asistată de un specialist etnolog (Petre Popovăţ, de la Muzeul Ţăranului Român) merge pe teren şi filmează diferiţi ţărani care au mai păstrat arte şi meserii tradiţionale; subiecţii sînt filmaţi în timp ce performează şi povestesc despre ceea ce fac. Imaginile sînt stocate pe suport electronic şi pe casete video. Pe de altă parte, sînt recondiţionate şi transpuse pe suport electronic şi imagini şi înregistrări de arhivă. Ca instrumente de lucru în această bază de date, au fost create nişte CD-ROM-uri care furnizează extrase din cele ce se află pe casete, cu indicarea locului unde pot fi găsite în arhivă – de fapt, e vorba de nişte cataloage interactive, în care căutarea se poate realiza după regiuni sau cuvinte-cheie. Există cinci astfel de CD-ROM-uri: unul cu inregistrări video făcute recent (de către echipa FAV) – extrase de 30 de secunde din fiecare filmare, cu o fişă a subiectului (numele, vîrsta, locul etc.) şi cu menţiunea casetei unde se află tot materialul; un altul cu fotografii recente, făcute de echipa FAV; un CD-ROM cu filme de arhivă şi un altul cu fotografii de arhivă. În afara acestora, va mai exista şi un alt CD-ROM cu înregistrări audio. Toată această arhivă va putea fi consultată la Muzeul Ţăranului Român, în spaţiul numit „Şcoala satului“, unde va exista un raft cu casetele respective şi un computer pe care vor putea fi vizualizate CD-ROM-urile-catalog. Lansarea acestui spaţiu destinat arhivei va avea loc pe 18 mai, la ora 13, la Muzeul Ţăranului Român. (**C. P.-B.**)

Co-organizatori

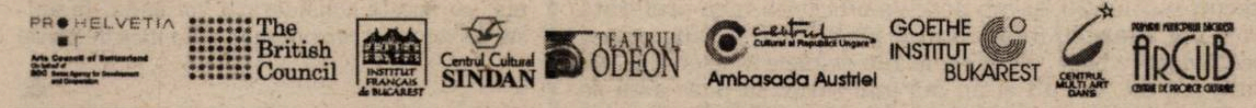

Parteneri Media

Dilema vă recomandă

● *Multidico*, de Florentina Şerbănescu şi Zoiţa Geacă, (Editura Compania, 2001), un „fel de şapte dicţionare-ntr-unul“, un auxiliar pentru elevi şi (unii) studenţi, cu secţiuni de dificultăţi ale limbii române, neologisme, paronime, pleonasme, omonime, cuvinte polisemantice, expresii şi locuţiuni. În plus, cu etimologii şi actualizări. (Simona Sora)

● Festivalul filmului european – între 5-13 mai, la Cinema Studio – în care nu trebuie ratat *Mifune* (Danemarca, 1999), duminică 6, ora 18. (Alex. Leo Şerban)

● Reportaje unul şi unul din România profundă, cu supărări şi bucurii obligatoriu epocale: emisiunea „D'ale lui Mitică“, pe TVR 2. Te lasă pe gînduri. (Adrian Cioroianu)

Pagini realizate de
Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Prim ajutor

În caz de mici calamităţi, pe care le-am defini ca întîmplări neaşteptate şi neplăcute, în urma cărora ceva se strică, de un lucru poţi fi sigur: ai parte de sfaturi, de mulţi gură-cască, dar şi de rezolvări nesperate. Nu mă refeream aici la calamităţi majore, în urma cărora există victime, ci la mici dezastre care te sperie, dar se remediază. Aprinderea unui tablou electric poate intra în această categorie, migrînd, totuşi, spre o alta, mai spectaculoasă, a macrodezastrelor (dacă incendiul nu e oprit la timp). O asemenea întîmplare este un bun barometru al reacţiilor, în situaţii de criză, nu numai ale participanţilor, ci şi ale altor categorii de persoane cărora li se solicită, într-un fel sau altul, ajutorul. Nu degeaba au apărut o serie de cărticele care se ocupă, sub masca unor poveşti, cu punerea diverselor personalităţi în situaţii de criză şi cu studierea reacţiilor acestora. Volumul *Pomul comorii*, autori John şi Cindy Trent, Gary şi Norma Smalley, ilustraţii Judy Love, apărut nu demult la editura Misiunea creştină Noua Speranţă (?) reprezintă o asemenea încercare. Patru animale pornesc în căutarea unei comori; pentru a-i găsi cele patru chei, trebuie să treacă prin încercări, cîte una pentru temperamentul fiecăruia: îndrăzneală şi bărbăţie pentru leu; optimism, încredere şi umor pentru focă; altruism şi bunătate pentru cîine; inteligenţă pentru castor. La sfîrşitul cărţii sînt revelate explicit temperamentele personajelor (pe lîngă concluzia că numai persoane diferite pot reuşi, conlucrînd, să atingă un scop).

În cazul aprinderii tabloului electric, de astă dată chiar în realitatea unui apartament de bloc, au fost cîteva tipuri de persoane, şi chiar instituţii, care au contribuit la rezolvarea problemei fără pierderi considerabile. Mai întîi, administratorul blocului, căruia ne-am adresat prima dată; după ce s-a îmbrăcat la repezeală în faţa noastră, a căutat la informaţii numărul de la pompieri şi i-a sunat, luîndu-i cam tare, într-un stil familiar şi balcanic. Apoi, incredibil dar adevărat, de-a dreptul pompierii, care chiar au sosit în cinci minute, încărcaţi în două maşini dotate cu tot ce le trebuie. Odată ce au găsit adresa, băieţii s-au repezit vajnici spre scările blocului, fără să întrebe amănunte, de fapt fără să vorbească deloc, cu furtunul în spinare. Aici intervine un alt personaj necesar: un şofer de taxi cu multă experienţă, priceput în general şi gospodar, vechi cunoscut, care, cu pasiunea pentru amănunte a castorului din pomul comorii, a temperat şi completat iniţiativa tip leu a tinerei echipe de pompieri: el le-a explicat că, în cazul incendiilor legate de electricitate, nu se foloseşte apa, ci stingătorul cu nu ştiu ce substanţă. Pompierii, administratorul şi şoferul de taxi au pătruns în apartamentul pe uşa căruia ieşea, spectaculos, un fum negru. Înăuntru, din fericire, lucrurile nu erau tot atît de spectaculoase, ci mai curînd deprimant de murdare. Focul se stinsese singur, cu ajutorul lui Dumnezeu, după ce carbonizase puţin din uşă şi din linoleum. Pompierii au avut doar privilegiul să stingă aragazul, pe care, în panica excesivă, îl uitasem deschis, şi să facă proces verbal. Între timp, în faţa blocului sosiseră şi Salvarea şi Poliţia. Era extraordinar! Mă simţeam ca-n filmele americane, unde mereu ţi se confirmă că sistemul funcţionează. Doar că, pe de altă parte, simţind că nu sîntem la înălţimea situaţiei care se crease (Doamne fereşte să fi fost!) ne-am fofilat prin mulţime, ca şi cum nu nouă ni s-ar fi întîmplat, şi am făcut (fals) haz de necaz, să zicem cu optimismul focii din carte. Era mai liniştitor aşa, mai ales că se strînseseră şi nelipsiţii gură-cască, care răspîndeau zvonuri, în care mai că-ţi venea să crezi. Pompierii au plecat, la fel de decenţi şi prompţi cum au venit, administratorul s-a întors la somnul din care, cred, îl scosesem, locatarii au reintrat în casele lor. Au rămas doar o uşă şi un linoleum arse pe alocuri, multă funingine plutitoare, interminabilă, şi o senzaţie de confuzie liniştită.

▲

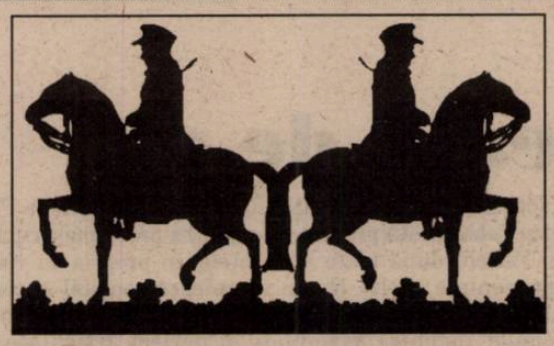

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Război şi pace la parfum de Chanel

„Pace ţie“ – mi-a venit să-i spun unei femei frumoase care, de curînd, m-a întrebat, după ani şi ani de nevedere, „în ce an a fost făcut filmul acela pe care l-am văzut împreună, acum vreo 15 ani, pot să-ţi spun luna, era la început de mai... pot să-ţi spun unde... la mine acasă...“,

ştiţi poate delicateţea, pudoarea acestei întrebări între cinefili: „în ce an a fost făcut...?“,

dar aici intervenea, evident, şi altceva, se înţelege ce – o numărătoare a anilor în care n-am mai ştiut unul de altul, între noi rămînînd doar acel film,

iar mie, strict personal, imaginea ei (de profesiune: fotograf) venind zilnic la redacţie pe bicicletă, mîncînd cîte un servici la 10 dimineaţa şi pe urmă la prînz, îngrijindu-şi atent un ulcer,

totuşi i-am spus: „Pace ţie!“, deşi ca om normal cum sînt, de mult îmi displac religiozităţile de limbaj,

„Pace ţie!“ i-am spus cu toată convingerea, după ce i-am precizat că filmul acela „Pace noului venit“ a fost făcut în 1963, de regizorii sovietici Alov şi Naumov, deci cu vreo 20 de ani înainte de a-l vedea noi amîndoi, la ea acasă

şi i-am mai dat unele detalii cinefile – ca să înţeleagă, pasămite, că nu am uitat-o – cum ar fi acelea că filmul a fost considerat ca foarte suspect ideologic fiindcă descria prima zi de pace, atunci, în zilele capitulării Germaniei hitleriste,

şi avea o scenă la care amîndoi ne-am strîns unul de altul, atunci cînd un soldat sovietic şi unul american, de fericiţi că au învins, se dădeau de-a dura, îmbrăţişaţi, pe sub roţile enorme ale camioanelor militare pline cu whisky, de sticle de whisky ciuruite, din care curgea în şiroaie băutura,

da, Alov şi Naumov erau suspecţi de pacifism mai ales că în final, „dacă-ţi aduci aminte...“ (mai eram şi obraznic...), filmau un nou născut, adus pe lume de o nemţoaică, exact în ziua aceea a capitulării şi care, în camionul acela militar unde o urcaseră pe gravidă, făcea un pipi lung pe toate mitralierele,

„îţi aminteşti şi asta?“ mă întrebă şi literalmente îmi întoarse spatele şi mă lăsă singur, tulburat foarte, într-atît de tulburat încît m-am dus la colecţia mea de fotografii din secolul trecut, secolul 20, şi-am deschis-o la poza mea preferată de cîte ori îmi apare în faţă sfîrşitul războiului, de cîte ori mi se vorbeşte despre pace, de primele zile de pace în acel mai ‘45;

mă uit, mă uit, mă uit şi nu mă mai satur, la poza asta pe două pagini mari din „Paris Match“, făcută în ‘45 la Paris, poză cenuşie, fără soare, de culoarea mantalelor soldăţeşti, o poză cu sute de oameni în mantale, sute de militari americani strînşi pe o stradă îngustă, nu un *grand boulevard,* făcînd coadă, o coadă densă în faţa unei parfumerii, nici unul dintre ei nevrînd să plece înapoi în State fără să fi cumpărat la Paris un parfum Chanel,

închizi ochii ca în faţa unui soare prea puternic, oameni trecuţi prin toate băltoacele, mizeriile şi fecalele tranşeelor, bubuiţi şi asurziţi, scăpaţi cu bine şi întregi, sfîrşind cu pînda, cu ucisul, cu frica, încearcă – într-o Europă puţind a cadavre – cea dintîi mîntuire, stînd la coadă pentru un flacon de Chanel;

n-am pretenţia s-o impun nimănui, nu zic că e cel mai răscolitor document, nu fac cu ea politică, ideologie, propagandă, dar pentru mine e esenţa problemei,

esenţa parfumului, luaţi-mă din scurt, de gît, de nasture, făceţi-mă de două parale, suspectaţi-mă de nu politic, atunci de frivolitate, îngrozitor păcat, mai grav decît apolitismul,

vă voi răspunde: pace ţie, celui care nu înţelegi cum arată ochii şi nasul frivolităţii în prima zi de pace curată.

Am pus poza într-un plic mare, i-am ataşat un bileţel într-un colţ, lîngă explicaţiile revistei, i-am scris: „Pace ţie şi mie!“ şi i-am pus, cu mîna mea, plicul, în cutia ei poştală din holul blocului în care încă mai locuieşte, adresa exactă necunoscîndu-i-o.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

De la mobilele mele

Această inscripţie am găsit-o pe mail:

„Informaţia provine de la Ministerul de Interne şi este adresată deţinătorilor de telefoane mobile.

Atenţie: un corespondent va lansa apelul cu rugămintea de a fi sunat la nr. de tel 01.41.46.51.14.

Nu apelaţi acest nr. de telefon pentru că aceste impulsuri vor mări considerabil sumele de plată din facturile dvs. telefonice.

Mai poate apărea situaţia să fiţi sunat de persoane care se prezintă ca *provider,* Itineris, SFR, Bouygues sau fiind de la serviciul la care sunteţi abonat şi vă roagă să formaţi un cod care este 09# cu explicaţia că se face o verificare a funcţionării mobilului dvs.

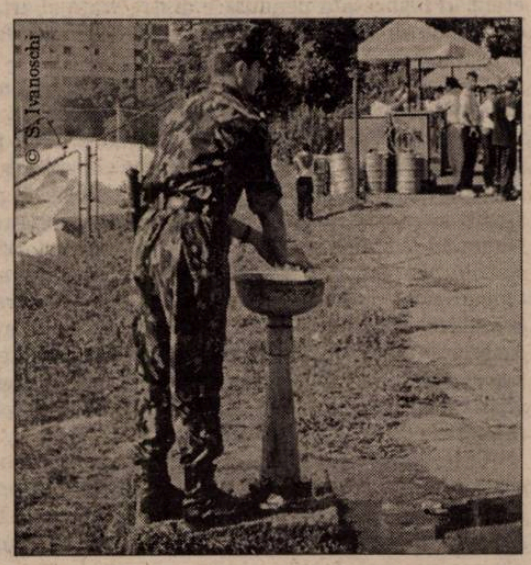

NU FORMAŢI acest cod şi închideţi imediat telefonul. Aceşti escroci dispun de un instrument care le permite graţie acestui cod să citească nr. dvs. SIM. După aceea nu le rămîne decît să creeze o altă cartelă. Această fraudă se practică la scară largă. De aceea, este necesar ca această informaţie să fie transmisă la cît mai multe persoane pe care le cunoaşteţi. În măsura în care consideraţi util, vă rog transmiteţi mesajul şi altora care ar putea fi afectaţi.“

De ce mi-a trebuit mie mobil... mail-ul îmi trebuie spre a afla cîte ceva despre mobil. Mobilul spre a comunica mai uşor. Îmi dau seama, cu aceste consideraţii voi suna, impulsurile vor mări considerabil nota mea de plată.

▲

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

În afara seriei **RELIGIE**
ALAIN BESANÇON
Dilemele mîntuirii
Criza Bisericii Catolice

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Pierduţi în timp!

(sau despre retardarea deliberată)

În vitrina unui distins hotel bucureştean hodinesc cîteva vase mai stranii decît obişnuita recuzită de suvenire. Anunţul care le acompaniază, printre paiele dătătoare de autenticitate, ne lămureşte: nu sînt nişte vaze inabil făcute (cu mîna doar) şi stîngaci vopsite (cu degetul), aşa cum biata noastră minte ne-ar fi îndemnat să credem. Nu sînt nişte vase oarecare, stîngăciile au un mai înalt scop: vor să dea seama despre ceramica „noastră" de Cucuteni, revizitată astăzi cu mijloace care, cată să ne închipuim şi noi deodată cu distinşii artişti, le reeditează pe cele de atunci. Cu alte cuvinte, obiectele acelea vor fi fiind – deopotrivă – vechi şi noi.

Ideea nu este nici ea măcar nouă, ci de tot veche. Primesc din vreme în vreme, alumn cum mă aflu, nu doar revista *Oxford Today*, care mă ţine la curent cu ce se mai întîmplă prin locurile tinereţii mele post-revoluţionare, ci şi broşura de reclamă a firmei *Past Times*. În ea sînt oferite finilor degustători oxonieni (oricum superiori în toate – am fost instruţi să credem – celor de la Cambridge) două categorii de obiecte: 1) replici ale unor originale din trecute vremi, refăcute cu precizie desăvîrşită azi şi 2) obiecte cu funcţiuni strict contemporane, dar în formă de – sau cu decoraţii preluate după – obiecte aparţinînd unor epoci istorice revolute. Dintre toate, mie-mi plac boxerii cu *Rule, Britannia!*, dar nici altor *kitsch*-uri de pe acolo nu le poţi refuza calificativul de „drăguţ". Sau, încă mai dificil: ce statut acordăm acelor obiecte de mobilier care se mai fabrică şi astăzi – în serii discrete şi la preţuri pe măsură – şi care continuă, cu îngăduinţa deţinătorilor de *copyright*, acele prototipuri de mobilier semnat de mari artişti şi arhitecţi? Discuţia nu poate fi rezolvată, ea fiind mai veche şi ţinînd de un raport copie-original căruia epoca noastră i-a estompat dramatismul; pentru mai multe lămuriri asupra subiectului, trimit la cartea lui G. Genette recent tradusă la Univers.

Relaţia dificilă cu timpul nu caracterizează doar modul în care dialogăm cu obiectele cotidiene. Arhitectura este un condensator de timp înainte şi în timpul facerii – cu cît mai mult, cu atît mai bine – pe care îl înapoiază apoi comunităţii în durata ei lungă. Există însă şi atitudini incurabil melancolice, care par că nu îşi asumă firescul relaţiei cu timpul arhitectural. Ca şi timpul vieţii, el presupune facere şi desfacere în cele din care casa a fost alcătuită. Cum te poţi împotrivi lui? Iată cîteva „soluţii" – cu toatele inevitabil vitrege şi, se înţelege, de fapt simple paleative.

Primul este un mod al retardării: este vorba despre utopia regresiei temporale. Spre pildă, în vara trecută, cînd am pornit o campanie de presă pentru refacerea Mînăstirii Văcăreşti (remarcabil susţinută atunci de revista *22)* un distins arhitect bucureştean propunea nu doar refacerea obiectului fizic al bisericii aşa cum a fost el la data demolării (ceea ce, pînă la un punct şi strict dintr-o perspectivă paseistă, poate fi înţeles). Mai multă însă, domnia-sa dorea refacerea mînăstirii cu materialele şi tehnicile de construcţie ale vremii (dar, vai, în absenţa meşterilor „originari"/originali). Or, la data demolării, mînăstirea se afla la sfîrşitul unui lung proces de restaurare după cutremurul din 1977. Prin urmare, refacerea acelui moment nu ne-ar reda vreun stadiu inaugural, un moment „neprihănit" al respectivei zidiri, ci, dimpotrivă, unul el însuşi refăcut.

Ne amintim că aceasta fu şi perspectiva celor ce au restaurat mînăstirile nord-moldovene în anii şaizeci. Bisericile au fost întoarse într-un stadiu „original", dar precar documentat, în proces răzîndu-se stadiile ulterioare întemeierilor ştefaniene sau răreşeşti. Aceste stadii – unde mai pui că întîmplate mai toate sub stăpînirea sau, oricum, sub influenţa stilistică a austriecilor – vor fi „alterat", au crezut restauratorii plini de elan patriotic, ctitoriile „pure" ale „noastre". O simplă comparaţie între Neamţul dinainte şi cel de după restaurare ne înspăimîntă astăzi, dar ar fi făcut mîndru pe Viollet Le Duc, cel care ne-a lăsat proiectul unei „ideale" catedrale gotice, mai gotice decît nereuşitele originale medievale.

Al doilea mod este „capsula temporală". Arhitectural vorbind, ai fi în stare să trimiţi mesaje în viitor. Cum? Construind acele obiecte care, supravieţuind unui interval de timp mai lung decît cel necesar descompunerii „obişnuite" a unei case, să devină abia atunci fie a) o ruină frumoasă şi înalt grăitoare despre civilizaţia care le-a edificat sau b) de-a dreptul contemporane cu viitorul, pentru că atemporale. Dar aceste din urmă ipostaze să îngăduiască kir cititorul a le expedia la rîndul meu în viitor, tocmai pînă săptămîna viitoare. ▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Despre copii şi praf de stele

La televizor, *Copiii spun lucruri trăsnite.*

...Nu numai la televizor. Poate vi s-a întîmplat ca, privind în ochii unui copil care se pregăteşte să vă spună ceva, văzîndu-l cum se încruntă şi se concentrează, simţind cum îşi aliniază cuvintele, ca pe nişte soldăţei înainte de atac – poate vi s-a întîmplat să vă ţineţi respiraţia, aşteptînd, fără să ştiţi prea bine de ce, o revelaţie, o iluminare, un mesaj care să vă clarifice prin minune propriile frămîntări, o perspectivă proaspătă. Sau atunci cînd ciuliţi urechile la conversaţiile dintre ei – schimburi de replici care de obicei trec zumzăind pe lîngă atenţia adulţilor: copiii, cu seriozitatea lor misterioasă, cu fluxurile şi refluxurile curiozităţii lor, cu dispoziţia lor imprevizibilă, cu limbajul şi ritualurile şi codurile prin care descifrează lumea. Poate aţi visat uneori că, dacă aţi reuşi să pătrundeţi toate astea, să daţi de tîlcul lor, înţelegerea astfel dobîndită v-ar fi de folos, ar străpunge cumva confuzia vieţii de adult. Dar, în loc de tîlc, copiii (care se străduiesc să prindă regulile *noastre*) ne oferă, de obicei, lucruri trăsnite. Care, ca majoritatea lucrurilor, se transformă mai devreme sau mai tîrziu în televiziune. OK.

Ar fi OK dacă, uitîndu-mă la emisiunea de la Prima TV, n-aş avea din cînd în cînd senzaţia ca asist la un număr de dresură. Unii copii par a repeta giumbuşlucuri puse la punct dinainte, bazaconii învăţate pe de rost, ghiduşii cu efect verificat. Unii par îmboldiţi nu atît de nevoia copilărească de a atrage atenţia, cît de lecţii (primite acasă, primite în culise) – cum să iasă mai bine în evidenţă, cum să spună lucruri mai trăsnite decît ale altora. Unii apar pe micile ecrane transformaţi în mici cabotini – şi pe micile ecrane mişună deja atîţia *mari* cabotini, încît ţi-ai dori ca măcar din aparîţiile copiilor să ţîşnească ceva neaşteptat, nepregătit, necontrolat, nefalsificat.

...La televizor, copii spunînd lucruri trăsnite. Şi în public, părinţi privindu-i transfiguraţi. Părinţi care îşi creează amintiri.

La început n-a fost decît memoria: imagini şi momente salvate, desprinse, smulse din timp, înfipte în memorie, supravieţuind acolo nu în starea lor iniţială, nu aşa cum au fost şi s-au întîmplat, ci aşa cum le-a reţinut, modificat, îmbogăţit memoria. Au urmat fotografia (albumul de familie), caseta video *(the home movie)*: stocuri de imagini şi momente înregistrate fidel. Televiziunea adaugă, poate, un nou element: praful de stele. Aceste imagini şi momente intră în casele tuturor, intră în memoria televiziunii. Uneori îmi imaginez părinţi luîndu-se la harţă după filmare: „Al meu a spus lucruri mai trăsnite! Ba al meu! Ba al meu!"

...Două poveşti cu praf de stele şi copii:

Căutînd un copil potrivit pentru un rolul dintr-un film pe care dorea la un moment dat să-l realizeze, marele Luchino Visconti s-a pomenit asediat de 4.000 de mame italiene, fiecare împingîndu-şi în faţă fetiţa şi strigînd cît o ţinea gura că odrasla ei e cea mai frumoasă, că fetiţa ei e *bellissima*, ba a mea, ba a mea. Renunţînd la proiectul iniţial, Visconti a realizat în schimb o comedie satirică despre lumea filmului şi despre dorinţa încrîncenată, patetică a unei mame de a-şi vedea fetiţa strălucind pe ecran: *Bellissima* (1951).

Pentru rolul fetiţei posedate de diavol din *Exorcistul* (1973; un horror respingător – solemn, dar impersonal, plin de pretenţii, dar total lipsit de umanitate), se spune că regizorul William Friedkin a testat 400 de copii. Mi-o imaginez pe mama fericitei alese, admirîndu-şi fiica pe ecran şi frecîndu-şi palmele de satisfacţie, cu gîndul la celelalte mame (cît de rău trebuie să mă invidieze!) şi la strălucita carieră pe care micuţa şi-a lansat-o cu acest succes. (Cariera Lindei Blair *nu* a fost strălucită: au urmat *Exorcistul 2* şi o groază de parodii.)

Un moment de compasiune autentică, la finalul extraordinarului film al lui P.T. Anderson, *Magnolia* (prezentat recent la Cinemateca Română): un copil superdotat, fostă vedetă a unui concurs TV gen „Ştii şi cîştigi"), apropiindu-se timid de canapeaua pe care zace mahmur tatăl său – adică omul care l-a tratat ca pe o investiţie, folosindu-l, împingîndu-l, forţîndu-l concurs după concurs, pînă cînd copilul a clacat; tatăl doborît pe canapea, năucit de eşec, surd la rugăminţile copilului său; şi copilul repetînd, cu vocea lui firavă – „Tăticule, va trebui să fii mai drăguţ cu mine. Mă auzi, tăticule? Va trebui să te porţi mai frumos cu mine." ▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Sir Jeremy şi eşafodul catodic

Despre presa britanică se spune că e cea mai bună din lume. E bogată şi variată, subtilă şi directă, investigativă şi aluzivă. Presa britanică e o industrie (ca detergenţii), un obicei (ca spălatul pe dinţi), o atitudine (ca protestantismul) şi o forţă (ca frecarea). Îmi place să cred că sînt familiarizat cu ea, dar şi cu cea americană, în rest mă bazez pe Internet. Drept care înclin şi eu către opinia consemnată. Soliditatea acestui organism carnivor a trecut prin osmoză şi către mediile electronice. Şi, cum timpul trece, acestea au dobîndit o istorie ce se poate suprapune peste istoria reală, împroşcînd-o cu semnificaţii. Fără eforturile ziariştilor de televiziune cum ar arăta oare fascinantele documentare de pe Discovery?

Fac aici o pauză şi semnalez că PRO TV-ul difuzează duminica dimineaţă celebrul serial The Cold War *produs pentru CNN de Sir Jeremy Isaacs (cel care a produs un alt documentar epocal,* The World at War, *pentru BBC). Are 24 de episoade (duminica trecută l-am văzut pe al doilea) şi, în ciuda cîtorva cîrteli (că ar interpreta uneori cam naiv acţiunile sovietice), rămîne adevăratul monument vizual al conflictului care a schimbat cel mai mult lumea, făcînd cele mai puţine victime. Însă, din motive stranii, PRO TV a decis să-l difuzeze fără generice şi subtitluri, la fel cum a făcut, acum cîţiva ani, cu excepţionalul* The Death of Yugoslavia *(BBC). Oricum, difuzarea lui e un gest care aduce decisiv istoria în cîmpul culturii, cam prea copleşit de literatura sterilă a unor creatori care se citesc între ei. Urmăriţi-l şi meditaţi la faptul că, spre deosebire de americani (faţă de care avem un complex de superioritate „culturală"), noi n-am reuşit încă să fabricăm un documentar cumsecade despre nici un moment important al istoriei noastre.*

Ca orice domeniu cu istorie proprie, şi televiziunea britanică are momentele ei de vîrf, unele simpatice, care iluminează pieziş cealaltă istorie. În 1970 guvernul laburist al lui Harold Wilson a pierdut alegerile, făcîndu-i loc conservatorului Edward Heath. BBC-ul a avut ideea să facă un documentar despre carierele extra-politice ale perdanţilor. Realizatorul David Dimbleby, acum un fel de instituţie, pe-atunci un tînăr iscoditor, l-a întrebat pe ex-premier despre contractul pe care-l semnase cu o editură pentru memoriile sale. Extrem de afabilul Wilson a sărit ca fript şi şi-a părăsit interlocutorul, proferînd ameninţări şi arătînd electoratului o faţă mai puţin cunoscută – aceea a politicianului cu cotloane. Materialul a fost difuzat ca atare. Campionul muncitorimii îşi negociase un contract la fel de generos ca acelea pe care le incriminase politic. Ulterior avea să se facă un alt documentar (inter-textual?) despre acest moment.

În 1994, ministrul conservator de Interne Michael Howard s-a trezit luat la întrebări de un alt reporter – Jeremy Paxman, satrapul sardonic al programului Newsnight de pe BBC2. Unul din subalternii lui Howard făcuse o declaraţie ce contravenea politicii oficiale, dovedind că partidul conservator are o viaţă dublă. „Aţi ştiut acest lucru?" a întrebat Paxman, în direct şi la o oră de maximă audienţă. Howard a reuşit să ocolească răspunsul, dar Paxman a revenit, calm şi perseverent. Howard a făcut o nouă fentă şi schimbul de eschive şi croşee s-a reluat de 14 ori. Cu aceeaşi întrebare, pusă răbdător de figura cabalină a lui Paxman. De 14 ori.

N-am analizat prea atent istoria televiziunii noastre, dar îmi pare că nu prea avem astfel de momente semnificative. Şi totuşi. Metodica şi (pînă la urmă) tragica execuţie a unui fruntaş liberal, efectuată săptămîna trecută de Cristian Ţudor Popescu şi Mircea Dinescu, în direct şi la o oră de mare audienţă, nu va putea lipsi dintr-o istorie a TVR. Şi nici din istoria chirurgiei de război. Şi nici din istorie. În alte ţări s-ar vinde casete cu această operaţiune de igienizare, vîndute condiţionat (la pachet) cu un glosar şi breviar. Păcat că n-am reţinut numele signorului. ▲

E L E Ş I R E L E L E

Într-o lume săracă şi agitată, femeile sînt mai vulnerabile decît bărbaţii. Unele dintre ele se adaptează mai uşor la situaţiile dificile, altele nu. Însă atît adaptarea, cît şi lipsa ei pot însemna sau pot duce la degradare. O degradare care e mai impresionantă atunci cînd le afectează pe reprezentantele sexului frumos. (A.M.)

Mihaela-Carla CREŢAN

Feminisme

Nicoleta (21) a fost adusă la Spitalul Judeţean din Craiova cu o ambulanţă de la Tîrgu Jiu. E gravidă şi doctorii nu ştiu ce să-i facă, grăbiţi în preajma Paştelui. La ţară la ea, la 70 km de Tg.Jiu, viaţa are ritmul ei de secol trecut. Acolo, mama a învăţat-o să găsească un băiat din sat sau de oriunde, dacă poate, să se căsătorească cu el încă de la 18 ani că „şi aşa e tîrziu şi nu o mai ia nimeni după-aia".

Zis şi trecut la fapte. Se gîndeau şi mama şi fiica să pună mîna pe unul de la oraş, cu apartament şi cu serviciu, cît de cît frumos, aşa ca pentru fiică: vorba aia, „nu e cine ştie ce, da' se duce la balurile şi discotecile din sat".

Nici n-a terminat Nicoleta şcoala generală cu opt clase în satul unde sînt îngropate osemintele moşilor şi strămoşilor neamului ei, că tatăl său a împins-o înainte cu sfatul său: „trebuie să te faci croitoreasă, că uite am mereu nevoie să ne coşi cîte ceva, să ne mai faci nişte ţoale că iese mai ieftin". Aşa a ajuns Nicoleta croitoreasă la Fabrica de Confecţii din Tg.Jiu. Avea salariu de muncitoare necalificată, o plăteau puţin, cît reuşea să muncească, că abia se ţinea de ritmul infernal al maşinilor şi operaţiunilor pe bandă. Ba, trebuia să pună numai nasturii sau numai mînecile la confecţii ce rulau una dupa alta pînă la sfîrşitul zilei.

Stătea în gazdă cu încă o fată şi plătea chirie aproape cît cîştiga. Mai reuşea să agonisească un ban, că mergea acasă, la ţară, la sfîrşit de săptămînă, de unde mai lua nişte mîncare, ce găsea prin curte, nu prea multă că i-a spus mama „nu prea este, că sîntem multe guri de hrănit". De aia mama o tot bătea la cap să plece la casa ei, ca să-i fie bine acolo.

Sînt multe tinere ca Nicoleta la Fabrică. Stau şi înghit scame şi abur de la călcat pentru o mînă de bani, să trăiască de pe o zi pe alta. Unele sînt mai puternice, cum e Mariana (24), cumnata Nicoletei. Mariana e mai capabilă, are şi şcoala profesională. Acolo a învăţat să croiască după tipar, să taie materialul şi să pună piesele într-un tot. Cîştigă mai bine, face şi pentru ea haine acasă, mai are şi clienţi de prin sat, care vin pentru o cusătură, o croială nouă, că e mai ieftin. Cînd s-au întîlnit la fabrică au aflat că erau din sate învecinate, aşa e lumea, mică!

Atunci cum a mers treaba că Mariana căuta un băiat, că era timpul şi s-au vorbit. „Bine, să fie şi cu fratele Nicoletei", a zis ea. El avea serviciu la mină, la Rovinari şi armata făcută, băiat bine şi muncitor, care nu a vrut-o de la început pe Mariana, dar dacă mama a insistat să o aibă pe fata asta noră, „că e liniştită, la locul ei", şi mama e mama şi e mai bine să o asculte.

„Vezi, dintr-astea se vorbesc prin fabrică. Ne mai ducem şi la nunţi, botezuri, de astea, că acolo ne împrietenim. În rest, nu prea vorbim, că nu e timp". Se discută despre neplăceri, vise neîmplinite, ce stau să-şi ia zborul. E atîta jale şi nemulţumire. Poate e mai bine: dacă ai fi fericită nu ai avea de ce să te plîngi. La ce bun să mai vorbeşti cu oamenii? La urma urmei, respectul se cîştigă pentru că ai probleme, că viaţa atîrnă ca o corvoadă. Că te lupţi cu străşnicie să o înfrunţi. Şi toate femeile au asemenea probleme: sînt nevoite să ia taurul de coarne, să arate lumii că se bat cu el în arenă.

Grasă, frumoasă, sănătoasă

Apoi Nicoleta asta a şi făcut cînd a decis că nu mai suporta viaţa la Tîrg. Slăbise şi nu mai mînca, se simţea rău. Atunci a lăsat-o baltă cu croitoria, despre care tatăl îi tot povestise că „e nimica toată, că se face, că e de colea". Cu un lucru nu era împăcată: părăsea oraşul fără să fi găsit pe nimeni, dar poate la ţară va avea mai mult noroc, va mai aştepta, că cine ştie.

S-a mutat ca vînzătoare la bar, în sat, cu salariu bun pentru cîtă muncă era de făcut. „Nici nu se compară. Mănînci cînd vrei pe sub tejghea, stai de vorbă cu clienţii şi aici se opresc toţi bărbaţii. Altfel discuţi, altfel te comporţi, parcă te simţi şi tu în lume". Banii vin cît de cît, fără grija chiriei. Adică să te muţi de la oraş înapoi la ţară, ziceau unii, da' nu e aşa, că uite mai sînt

© V. Brega

şi alţii. S-a ţinut cu un tip care făcuse facultatea şi taică-su era prof la ţară, era cît pe ce să rămînă cu ăla, „da n-a mers. Mă căuta şi ăsta, se oprea la bar, da' mai era şi cu alta. Să fie cu avere şi de familie. Să se poarte şi cu mine bine".

Pînă la urmă, că o fi c-o păţi, şi colegele de la bar, care sînt de treabă, i-au spus că, dacă lipseşte, Mitel vine şi tot întreabă de ea. El lucrează la brutărie, destul de bine, că de pîine tot are lumea nevoie şi el coace şi noaptea. „Ai lui sînt cum trebuie, da' tot mai aşteaptă, că vezi, nu ştii ce să faci, că e devreme. Ca să faci pasul nu te încumeţi şi după aia regreţi toată viaţa. Asculţi ce zice gura lumii care comentează, da' uite ai şi tu nevoie de o schimbare". Mama i-a zis că „vară-sa, tot aşa, s-a măritat la 16 ani şi ce bine arată! Grasă, frumoasă, sănătoasă, nu o duce rău, a lăsat Bucureştiul să se mărite la ţară".

Acuma s-a întîmplat, că ea şi cu Mitel, aşa şi pe dincolo. De unde să ştie că se poate aşa ceva. Ea, Nicoleta, nu ştie, că n-are experienţă de viaţă, cumnata ei care vine de la Tîrg, de la fabrică, mai viguroasă şi tot nu a ştiut ce să zică. A bănuit ceva şi a înţeles-o tacit. Tot trebuie să se căsătorească şi atunci să fie Mitel şi gata, aşa se face viaţa, mergînd prin ea.

Putredă pe dinăuntru

Cînd au adus-o la Craiova, în stare gravă de anemie, că a zugrăvit casa şi „nu prea se hrănea la soacră, ştii cum e", o doctoriţă i-a spus: „fată, tu eşti putredă pe dinăuntru, totul e distrus la tine!" Acuma ce să facă? Poate la spitalul ăsta sînt doctorii mai competenţi. Că ea nu ştie ce şi cum. La 1,49 m, Nicoleta arată ca un copil gata să nască un altul. L-au scos doctorii afară, nici nu i-au spus: fată sau băiat? Băiat?

Asistentele nu ştiau nici ele ce şi cum. Trebuiau să o mintă într-un fel şi i-au zis: „dragă, nu îţi mai găsim copilul. Tu ştii în ce lună era? Că noi nu am putut descoperi asta, poate ne spui tu." Nicoleta habar nu avea, dar trebuia să aibă un indiciu dacă voia să-l găsească prin spital. L-au găsit la morgă, apoi Nicoleta s-a simţit iar rău, a intrat în comă. Pendulează între viaţă şi moarte, la fel cum a făcut şi făptura ce a ieşit din ea. Nu ştie dacă se simte femeie, nu ştie dacă a trecut deja la viaţa adultă şi cînd s-a întîmplat asta sau dacă totul este un joc, deja făcut de sus sau făcut de alţii, de ea însăşi. Nicoleta nici nu-şi cunoaşte interiorul, habar n-are ce mistere se macină acolo.

La Fabrica de Confecţii din Tîrgu Jiu, unde a început maturitatea ei, fetele încă mai vorbesc şi învaţă despre nunţi şi botezuri, despre mame şi tradiţie. ▲

Cătălin MATEI

Obor în jos, luceafăr blînd...

În forfota unei seri ce se scurgea în celebrul magazin universal „Obor", chiar în dreptul unei zone foarte accesate de damele române în căutare de chilipiruri vestimentare, periplul observatorului ad-hoc ar fi fost sistat de cîteva strigăte anormale chiar şi pentru dubioasele vecinătăţi. Lumea, mînată de o curiozitate totuşi firească, se apropia dornică să descopere sursa acelor vocalize ce creau panică şi interes. Valul uman mă purtă pînă în preajma a două vînzătoare de la raionul de confecţii. Problematica evenimentului, cum parcă era şi de aşteptat, se rezuma la furtul nereuşit al unor haine din imensa garderobă oferită ca marfă. Doi agenţi de pază, extrem de duri în costumaţia lor neagră, ştampilată insistent cu emblema Bronec, se mişcau nervoşi de o parte şi de alta a intrării în magazin, holbîndu-se fără naturaleţe la trecătorii pasionaţi de întîmplare. Profitînd de un moment în care entităţile corporale ale celor doi Broneci se suprapuseră, privirea mea reuşi să descopere ceea ce părea a fi o dispută extrem de aprinsă între două femei, aflate cumva la vîrsta menopauzei: „Lăsaţi femeia în pace, daţi-o pe mîna poliţiei, da' n-o mai brutaliza dumneata. Cine te crezi să o loveşti în halul ăsta?". Una dintre ele, probabil o clientă, arunca fără inhibiţii cuvintele de mai sus celeilalte care replică pe măsură: „Ce vrei, cucoană, ce te bagi? A furat de la tine din magazin? Plăteşti tu pentru hainele astea?". Urmă o scurtă şi deloc feminină repriză de îmbrînceală. Alte două vînzătoare intervenire, ţipînd în sincron, dînd naştere unei cacofonii isterice şi deloc muzicale. Între femei interveni un Bronec, care o împinse uşor pe clienta revoltată către ieşire. Greşeala lui. „Ce mă împingi, bădăranule, matahală, dobitocule, mă brutalizezi, hă?". Bronecul se panică, se eschivă, apoi se încruntă: „Vă rog să părăsiţi magazinul". Încercă să o ia de braţ pe turbulenta damă. „Ia labele de pe mine, imbecilule. Vrei să chem poliţia? Animalule!" Gardianului i se alătură altul, mai viril, şi încet, în zbieretele vînzătoarelor, clienta părăsi, prin presiunea exercitată de burţile celor doi paznici, incinta magazinului. Nu şi fără ripostă, însă debitul verbal, ceva mai temperat al vînzătoarelor, o elimină fără dificultate. Deodată, atenţia celor trei fu atrasă de altă individă, mult mai bătrînă, cu un batic pe cap şi echipată ponosit, ce apăru dintr-o cabină de probă. Scandalul reîncepu: „Uitaţi-o, hoaţa! Femeie bătrînă şi furi din magazine!". Alte casieriţe se apropiară ameninţător în timp ce Bronecii priveau asorbiţi o blondă complet dezinteresată de mulţimea ce se masa spre intrarea magazinului. Replicile începură să escaladeze spre „nenorocito, babo" etc., iar punctul culminant fu atins în momentul în care o graţioasă reprezentantă a sexului frumos, 45 de ani, ochelaristă, necăsătorită, suflet sensibil trădat în dragoste, o lovi pe bătrînă cu piciorul drept acolo unde era, sau fusese, partea cărnoasă şi proeminentă a spatelui. Lovitura purta nu toată forţa, ci mai degrabă tot echilibrul de care fu capabilă şi impregnă babei un icnet scurt. Bătrîna începu să blesteme încet şi nu prea convingător pe cele 4-5 vînzătoare dispuse radial printre rîndurile de haine. Vînzătoarele se isterizară mai tare pentru ca, încurajate şi vag amuzate de actul colegei lor cu veleităţi de karateka, să strîngă cercul în jurul victimei ce ţinea la piept o bluză bleu-gălbuie. Acesta este momentul în care blonda intră în magazin chemată de o fustiţă sclipitoare, iar Bronecii adulmecară urma ei parfumată pînă cînd privirile de gură-cască îndreptate către ei îi anunţară că era momentul unei intervenţii operative printre umeraşe. Unul o apucă strîns pe bătrînă, care se lăsă pe braţul gardianului, moale ca bluza pe care tocmai o scăpă din mînă, iar acesta nu avu altă soluţie decît să o tîrască enervat pe bătrînă dincolo de publicul spectator. Mulţimea se împrăştia, vînzătoarele comunicau în continuare viu şi indignat. Apărură reprezentanţii poliţiei care se îndreptară spre una dintre vînzătoare şi atunci... am văzut-o mai bine pe blondă... brusc, nimic din ceea ce se întîmplase nu a mai contat. Nici măcar bluza bleu-gălbuie pe care o ascunse în poşetă în drum spre ieşire. ▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Tita CHIPER

antinostalgia

Tineretro

„La concursul *Editurii Tineretului* au fost prezentate peste 5.000 de lucrări scrise în limba română şi în limbile naţionalităţilor conlocuitoare. S-au primit în limba română 3.300 lucrări pentru tineret şi 400 pentru copii. Printre aceste lucrări se numără 41 romane, 2.740 poezii, 341 nuvele, 246 povestiri şi basme pentru copii ş.a. În limba maghiară, de pildă, s-au primit 56 nuvele, 400 poezii, 54 povestiri pentru copii. Au trimis manuscrise tineri şi vîrstnici, muncitori, ţărani muncitori, profesori şi învăţători, elevi şi studenţi, activişti ai organizaţiilor UTM, soldaţi ofiţeri, tineri scriitori, ziarişti etc. (...).

Un promiţător talent se dovedeşte la miliţianul Popa Vasile, autorul romanului *Tinereţe fără copilărie*, care a fost menţionat. În această primă încercare a sa, Popa Vasile a descris sub forma unor pagini autobiografice viaţa din trecut a ţărănimii noastre apăsată de exploatarea burgheză. (...)"

(Ana Selejan, „Literatura în totalitarism. 1949-1951", Editura Thausib, 1994, p. 289)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Mărunţişul de fiecare zi

Un cerc pătrat este un nonsens, 2 + 2 = 5 este o aberaţie, o poate confirma orice elev sănătos de liceu sau orice personaj bolnav de absolut din Camil Petrescu. Consecinţele unor astfel de erori pot fi grave: prăbuşiri de case ori de poduri, ciocniri de trenuri, ţinte ratate, discordanţe, distorsiuni, incongruenţe de toate felurile, în timp ce greşelile de logică, de sens, de sintaxă, de morfologie sau de ortografie, precum şi extravaganţele stilistice nu au, în general, nici un fel de urmări sociale ori morale, cu atît mai mult cu cît vremurile zglobii prin care trecem ne-au eliberat de toate legile, regulamentele şi obedienţele filologice. Aşa că, astăzi, fiecare vorbeşte sau scrie după cum îl taie capul. Şi bine face, ce mama dracului!

Cînd auzim un reporter avertizîndu-ne la radio că „zootehnia a ajuns într-o stare de adîncă îngrijorare", vrînd probabil să comunice că starea zootehniei trezeşte (produce) îngrijorare, ne gîndim cum ar suna, în loc de „grija zilei de mîine", „îngrijorarea zilei de mîine", sau cum ar arăta vechea zicală în varianta: „Cîinele moare de drum lung şi prostul, de îngrijorarea altuia". Tot la radio, un înalt cadru universitar (vreau să cred că *nu* e profesor de matematică ori de limba română) ne informează că instituţia domniei sale numără „în jur de 8 000 şi ceva de studenţi", punînd nu unul, ci doi bemoli la cheie, ceea ce ar încuraja cadre universitare de rang inferior să utilizeze chiar mai mulţi, în genul: „în jur de aproximativ 8.000 şi ceva". Un şi mai înalt om politic şi economist aproximează şi mai hotărît: „peste aproape 40 de miliarde...", aruncîndu-ne de-a dreptul în paradox. Unele cuvinte sau expresii bîntuie din cînd în cînd ca gripa sau febra aftoasă, ajungînd, evident, într-o stare de adîncă îngrijorare. Printre ele, *sugestiv*. Informaţie, la un post de televiziune: „Proiectul se numeşte sugestiv *Un Bucureşti frumos*." La alt post de televiziune aflăm despre „o expoziţie intitulată sugestiv *Cadouri de Paşti*." Ambele sînt denumiri atît de sugestive, încît nu ar trebui să ne mire ca o emisiune să se intituleze sugestiv *„ştiri"*, iar posturile respective să poarte numele sugestiv de *„posturi"*. Aşa cum n-ar trebui să ne mire citind în ziar: „Alăptatul la sîn prelungit, periculos pentru inimă"; „În judeţul Suceava cresc numărul infracţiunilor comise între soţi sau rudele apropiate"; „Proiectul aparatului dezvăluie o maşinărie inexplicabil de simplă". Citim relativ recent că, la cea de a treia Olimpiadă de Teatru care a început la Moscova „au răspuns invitaţiei Georgio (sic!) Strehler *(cînd şi de unde a răspuns, Giorgio Strehler fiind mort de vreo patru ani?)* Peter Brook, Krystistion Iupa *(o fi vorba de polonezul Krystian Lupa?)* şi Iuri Liubima." *(Să fie Iuri Liubimov?)*

Toate acestea sînt mărunţişuri fără importanţă. Fără importanţă?

▲

Cu ochii-n 3,14

TREABĂ DE MUIERE: INDICATORII ECONOMICI REVIN, PRIN RICOŞEU, ÎN FAŢA OGLINZII

● Banc cu implicaţii euroatlantice: preşedintele american, cel rus şi cel român vor să-şi demonstreze unul altuia cine are poporul cel mai disciplinat şi mai dispus la munci grele. Americanul: „John, adu-mi repede un crocodil!". Zis şi făcut. Rusul: „Ivan, adu-mi doi crocodili!" Executat întocmai şi la timp. Românul: „Ioane, adu trei crocodili". Ion: „Io? Păi asta-i treabă de muiere, dom' preşedinte..." **(M. V.)**

● România este în urma Poloniei şi la indicatorii economici, şi la hoţii de maşini de lux. Polonezii ştiu însă să întoarcă totul în folosul lor: au intrat în NATO, au avansat în tratativele cu UE, iar la Viena – aflăm dintr-un serios buletin de ştiri – reclamele îi îndeamnă pe turiştii bogaţi să viziteze Varşovia: „Automobilul dumneavoastră este deja acolo". **(M. B.)**

● N-am încotro şi revin la domeniul (pare-se, vast) al denumirilor pe care le poartă produsele de patiserie (vezi, în numerele anterioare, „ochelarii cu nucă" şi „batistuţele cu rahat"). Într-un magazin unde se vînd asemenea produse, l-am auzit pe un client întrebînd: „Palmierii sînt proaspeţi?". **(D. S.)**

● Avem şi noi un scandal „Hustler". Avem şi predicatori fanatici, şi oameni indignaţi. Dar pe mine unul mă scandalizează felul în care sînt scrise articolele. De mîntuială, după ureche, încălcînd orice reguli ale jurnalisticii. Dacă *Playboy* a însemnat în România poze şi unele articole interesante, *Hustler* înseamnă poze discutabile (sînt tare proaste, de fapt, dar nu sînt competent pentru a mă pronunţa) plus articole extraordinar de stupide. Un eşec lamentabil care nu merită publicitatea unui film de Oscar care i-a făcut reclamă prin ricoşeu. **(C. G.)**

● Vă place *chat-ul* pe mIRC? Convorbirile nocturne cu persoane a căror identitate este adesea mascată de *nickname*-uri din cele mai ciudate mă duc inevitabil cu gîndul la frustrare, singurătate şi nevoie acută de comunicare. De exemplu, una dintre partenerele mele de discuţii m-a îndemnat să mă descriu. Mă şi imaginam în faţa oglinzii, făcîndu-mi autocritica, sau – din contra – intrînd în discursuri narcisiste... **(M. M.)**

1 MAI ROŞU MAI ZÎMBEA MAI ZILELE TRECUTE. NU MAI E APROAPE NICI O DIFERENŢĂ PE CARE LUMEA SĂ O POATĂ CITI

● Torino, ora opt dimineaţa. În centrul şic al oraşului, o femeie în jur de 35 de ani, cu părul creţ, lung şi roşu, îmbrăcată elegant într-un compleu roşu, cu pelerină, pantofi şi rame de ochelari asortate, care are în lesă un Schnautzer şi la piept *L'Unità*, cotidianul partidului comunist italian... Mai roşu nu se poate. **(a. l. ş.)**

● Ce frumos a tradus preşedintele Iliescu din limba moldovenească a preşedintelui Voronin în limba englezească de pe la noi discursul unui american cu probleme de integrare... Şi ce mai zîmbea Andreea Esca pe ecranele PRO TV-ului... **(S. S.)**

● Oare cît atîrnă la cîntar sufletul? Recunosc, habar n-aveam pînă mai zilele trecute, cînd un ecou tîrziu al pactului cu Diavolul mi-a ieşit în cale pe geamul unei prăvălii din cartierul Berceni şi m-a lămurit: „FAUST 17,5 KG PREŢ PROMOŢIONAL". **(D. S.)**

● În Europa de Vest şi în Statele Unite produsele BIO, promovate de agricultura ecologică, întrunesc sufragiile celor mai exigenţi consumatori. *Ziarul financiar* (27 aprilie) ne atrage atenţia că aici putem cîştiga şi noi un avantaj competitiv: „Cantitatea scăzută de îngrăşăminte folosită în ultimii zece ani în România face ca anumite terenuri să se poată încadra în limitele stabilite de agricultura ecologică". Şi iată cum între consumatorii de ştevie de la umbra gardului şi gusturile rafinaţilor occidentali nu mai e aproape nici o diferenţă. **(T. C.)**

● Torino, ora 11,30. În Piaţa Bodoni (precum caracterul de literă) există, din noiembrie anul trecut,

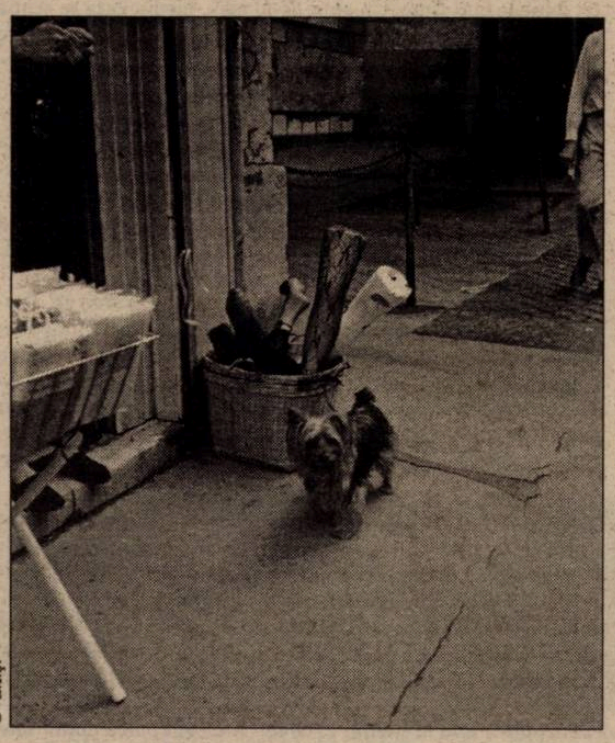

© a.l.ş.

© S. Ivanoschi

librăria „Holden" (precum Holden Caulfield, personajul lui J.D. Salinger), care vinde romane de James Ellroy cu autograful autorului şi al cărei motto – scris în vitrină cu litere de-o şchioapă – sînt aceste cuvinte ale Norei Joyce către soţul ei, James: „Nu poţi scrie şi tu cărţi pe care lumea să le poată citi?" **(a. l. ş.)**

CRONOLOGIC, AU DISCUTAT DESPRE SOLEMNITATE ŞI UMEZEALĂ

● *Dominus*, nr. 15, publică un documentar cronologic al publicaţiilor periodice gălăţene. Reţinem cîteva titluri: *Anunciatorul Danubian, organ pentru utilitatea publică reciprocă* (!) – noiembrie/decembrie 1878; *Perseverenţa* – iulie 1880/august 1881; *„Infernul* – fóia umoristică – martie 1879. **(T. C.)**

● Ion Iliescu s-a întîlnit cu Franco Zeffirelli. Preşedintele a recunoscut că, între altele, au discutat şi despre Gică Hagi. Ameţitoare combinaţie de nume: Iliescu, Zeffirelli, Hagi. **(A. M.)**

● Clipul publicitar care anunţă că în magazine a apărut un nou sortiment de margarină „Linco" ne încredinţează că respectivul produs reprezintă „o iubire cu gust de iaurt proaspăt". Dar nu cumva poate fi şi „un iaurt cu gust de iubire proaspătă?" Nu, hotărît nu merge. Marile adevăruri au solemnitatea lor, în care nu se poate interveni. **(T. C.)**

● Ţi-ai făcut o cafea şi vrei s-o îndulceşti. Iei un pliculeţ de zahăr (să zicem, unul produs de firma EXOD PROD din Bucureşti). Pe spatele lui, între „A se feri de umezeală" şi „Termen de valabilitate: dec. 2002", dai peste aceste cuvinte care te lasă cu gura căscată: „Noi credem în Dumnezeu!". Închizi gura şi deschizi Biblia. Acolo *(Exodul,* 15, 25) scrie aşa: „Moise a strigat către Domnul; şi Domnul i-a arătat un lemn, pe care l-a aruncat în apă. Şi apa s-a făcut dulce." **(D. S.)**

O lentilă neclară

– convorbire cu acad. Răzvan THEODORESCU –

Obsesia istoriei e bună la toate: părelnic alinătoare ca un descîntec, înzestrată cu puterea de a recupera virtualităţi convenabile, materie ductilă din care tragem fire aurite sau fire întunecate, încercînd să ne explicăm soarta. Ea ne asigură, însă, şi una din contradicţiile noastre zilnice, de profunzime, asumată uneori cu mîndrie. Totuşi, cum se poate înţelege devenirea, procesul de dezvoltare care defineşte istoria, alegînd ca metodă de clarificare obsesia, ce presupune fixarea într-o imagine sau într-o ideie, adesea inadecvată dar mereu chinuitoare?

Destine şi ritmuri

Stimate domnule Răzvan Theodorescu, credeţi că noi sîntem obsedaţi de istorie fiindcă o ştim prea bine sau fiindcă doar o presupunem, adeseori modelînd-o după plac?

Fiecare epocă şi mai fiecare generaţie îşi creează propria sa imagine istorică asupra trecutului, din nevoia de a explica prezentul. Popoarele care au, îndeobşte, foarte multe probleme politice, interne, naţionale sau internaţionale, – aici am în vedere aspectul graniţelor – deci popoarele care au avut o istorie foarte puţin paşnică, acelea au tendinţa să-şi fasoneze istoria în funcţie de comandamentele momentului. Anglia n-a avut o istorie deloc paşnică şi – ca urmare – este obsedată de istoria ei, aşa încît istoria culturii engleze se poate scrie în funcţie de obsesia istorică. Spre a ne opri la un singur exemplu, să observăm că pînă în „epoca luminilor" Anglia este dominată de istoria sa medievală şi aş aminti aici cazul lui H. Walpole, caz celebru şi-n literatură şi-n arhitectură şi-n arte, care a creeat, într-un fel, acel curent al romanului gotic „negru" în plin romantism. Anglia este dominată de asemenea lucruri. Putem lua, pe de altă parte, citînd un titlu celebru, şi „istoria unei naţiuni fericite": Elveţia. Întîlnim aici cazul unei istorii bazate pe un mit fondator – Wilhelm Tell – care reuneşte în el şi pe Ţepeş şi pe Ştefan cel Mare şi pe Avram Iancu şi pe Iancu Jianu, figură greu de demitizat.

Pe noi ce ne obsedează din propria istorie?

Mai întîi aş putea spune că, în opinia mea, există unele naţiuni care „ţîşnesc" în istorie şi unele care urmează o dezvoltare de alt tip, nescutită, bineînţeles, de frămîntări. Noi, care nu sîntem un popor „ţîşnitor în istorie", ne lăsăm mai degrabă obsedaţi de momente mai puţin importante, uneori ne fascinează nişte momente aparent triumfătoare, noi nefiind, totuşi, un popor triumfalist, şi ne fixăm asupra acestora fără să medităm deloc la trăsăturile fundamentale ale istoriei noastre, aşa cum a fost, aşa cum a devenit ea, aşa cum ne-a modificat. Dacă ne punem întrebarea „prin ce sînt românii originali în istoria lor" – trebuie să ne înţelegem de la bun început că nu sîntem nici mai buni nici mai răi decît alţii. Avem însă, în această parte de Europă, două lucruri care ne deosebesc de celelalte popoare: *latinitatea* şi *statalitatea*. Nu comentez latinitatea, o ştie toată lumea, ea ne-a dat nu numai o limbă dar şi o estetică şi o morală aparte faţă de lumea slavă şi de cea ugrofinică. Aş insista însă asupra faptului că, în această parte de Europă, noi sîntem singurul popor care-şi păstrează statul. Ce lectură au, la un prim nivel, istoricii, sau chiar cei mai puţin specialişti, oamenii preocupaţi de istorie, privind acest fapt real? Entuziasme, bucurie, jubilaţii. Întrebarea este: cum ne-am păstrat statul?

Efecte (aparent) secundare

Dar propunînd această întrebare trebuie să ieşim din euforia proiecţiilor, nu credeţi?

Exact. Fiindcă e foarte important să ştim, cît mai aproape de realitate, în ce mod ne-am păstrat statalitatea durabilă. Am izbutit acest fapt printr-o foarte inteligentă politică, printr-o diplomaţie suplă şi inventivă. Şi aici ajung la cuvîntul cheie pentru mine în istoria românească: prin *tranzacţii*. Ceea ce aş numi eu „mentalitatea tranzacţională a românilor" aşa s-a născut şi începe o dată cu intrarea noastră în sfera Turcocraţiei. Se produce atunci o fractură pe toată istoria europeană; contemporană cu ea este fractura din Occident, a Reformei (caz de durată lungă a unei probleme, nu a unui proces istoric oarecare). Toate popoarele din jurul nostru, dar şi altele mai îndepărtate din Europa Centrală şi de Est – cu excepţia Rusiei Imperiale – intră „în robie". Faţă de această situaţie, nu există decît două căi de ieşire: calea ridicării armate, a luptei continue sau calea emigrării. Calea revoltei permanente i-a făcut celebri pe sîrbi sau pe polonezi, dar cunoscuţi pentru lupta lor sînt şi grecii şi albanezii; pe de altă parte au apărut puternicele emigraţii spre Apus, mai ales după secolele XVII-XVIII, care au creat o diasporă puternică şi unită.

Situaţia noastră specială, în acel moment, ne întăreşte sau ne calmează obsesia istoriei?

N-o discut în aceşti termeni, ci o privesc ca pe o realitate. Statalitatea a însemnat autonomie, nu independenţă, după secolul XVI, păstrarea însemnelor suverane – coroană, sceptru, dreptul de a ridica lăcaşe de cult, drept pe care musulmanii nu-l au în zona noastră – şi reprezintă, deci, păstrarea unei ierarhii şi a unei structuri de stat. Lucrul s-a făcut cu multă inteligenţă, dar şi cu mulţi bani, plătiţi din greu. Pentru acest tron şi pentru aceste coroane s-a tranzacţionat tot timpul şi cu turcii, şi cu ruşii şi cu austriecii, am tranzacţionat cu toţi. Aici ar trebui să mai remarcăm ceva – o situaţie specifică acestui sud-est european, care la noi se resimte cel mai mult: este acea aşa-numită „situaţie interimperială" – după formula unui savant austriac – unde se întîlnesc 3 imperii. Aici ne-am aflat noi şi-a trebuit să ne susţinem interesele faţă de toţi cei puternici. Prin tranzacţii cu ei am păstrat coroanele, am păstrat statul, dar, totodată, s-a născut acelaşi tip de relaţie tranzacţională şi pe plan intern, între domn şi boieri, între partidele boiereşti, între figurile marcante. Şi-atunci totul a fost „do ut des" – îţi dau, îmi dai, formule de negocieri şi alianţe, de supuneri reale sau doar aparente, de aşteptări. Dar această stare de fapt a creat şi Fanarul nostru, cu toate ale sale, bune şi rele, nu cel de la Constantinopol ci Fanarul de pe Dîmboviţa, pe care-l veştejeau mai ales conservatorii junimişti şi Eminescu. Aici se găseşte cheia tuturor pendulărilor noastre.

Din care ne putem opri sau nu?

Pe care le putem explica, măcar. Noi nu sîntem capabili – o spun cu asumarea tuturor consecinţelor – să ne oprim de la genuflexiunea în faţa puternicilor feluritelor vremi – fie că ei se află la Stambul, la Moscova sau în Occident; şi, foarte adesea, practicăm genuflexiunea chiar dacă nu e nevoie de ea. O veştejim sau o „învelim" inteligent şi mustos şi facem bancurile cele mai extraordinare despre ea, dar o adoptăm mereu ca tactică. Acesta-i rezultatul statalităţii: nu-l judec nici ca bun nici ca rău, îl înregistrez. Noi nu sîntem laşi; în secolul XX am fost de două ori eroici, la Mărăşeşti şi în decembrie '89. Ne-am făcut „porţia". Să nu se supere nimeni, dar alte „porţii" n-am avut. Dar am avut „porţii" de suplă inteligenţă şi clarviziune: dubla alegere a lui Cuza rămîne în istoria noastră ca un rezultat remarcabil al acestei inteligenţe pe termen lung. Din perspectivă occidentală a fost o mică tragere de sfoară; dar din perspectiva noastră, ce moment istoric consfinţeşte...

Canonizări, cabale, cumetrii

Dacă vorbim despre ea ca obsesie, ar trebui să vedem istoria noastră doar grandioasă ori fatală, ca pe un bloc. Însă cînd e să argumentăm ne pierdem în amănunte: găsim rime care explică totul, Malta-Ialta, luăm în derîdere canonizarea lui Ştefan cel Mare (fiindcă a fost prea „iubăreţ"? – Maria Magdalena fiind parcă o sfîntă de care n-am auzit), ne punem mari speranţe în reculegerea cancelarului Schroeder la mormîntul tatălui său – vezi un titlu de genul „ce n-a rezolvat diplomaţia va rezolva istoria" etc. Privită astfel, preocuparea noastră pentru istorie nu-i mai curînd „o aflare în treabă" decît o obsesie?

Aş aşeza altfel lucrurile. La noi, ca şi la alte naţii mici, există un număr apreciabil de veleitari care cred cu tărie în tot felul de fantasme. Un amic de-al meu, medic, care se ocupa de maladiile psihice, mi-a spus că, într-o vreme, la balamuc existau tot felul de „specializări culturale": cei care decriptaseră scrierea dacică, alţii care descoperiseră enigma „Sfinxului din Bucegi", ori unii pentru care raportul dintre astronomie şi Brâncuşi era un fapt cert ş.a.m.d. Chiar în afara acestui spaţiu putem auzi păreri gen „Delavrancea e superior/egal lui Shakespeare în dramele istorice" –, copilării, infatuări semidocte, de neluat în seamă. Dacă ne oprim însă la cazul lui Ştefan cel Mare, aici ar fi de amintit nişte lucruri. Există o istorie care merge dincolo de un anumit orizont – acela al modernităţii noastre îndepărtate, intrarea în Turcocraţie etc. – şi care priveşte zona luptei pentru independenţă a unor state independente. De această perioadă se leagă numele lui Mircea, Ştefan cel Mare, Vlad Ţepeş, ea reprezintă istoria reală, bazată pe mărturii, dar care, prin forţa lucrurilor, este mitizată. Poţi să mitizezi o parte a istoriei, aşa cum fac francezii în cazul Ioanei D'Arc. Ţăranul din Oltenia evocă „mitul Brâncoveanu" pentru moartea lui de martir, aşa cum în folclorul francez s-a păstrat mitul lui Napoleon. Există şi aceste formule mitice, la nivel folcloric, în care personajul istoric devine efigie.

Receptat, adică, mai puţin în zona omenescului, cu defecte şi scăderi?

Nu. Poporul ştia că Ştefan cel Mare a fost „iubăreţ", folclorul cuprinde referiri la numeroasele sale aventuri amoroase. Dar oamenii se închinau la mormîntul său, la Putna, şi-l considerau sfînt înainte de consacrare, fiindcă ţinuse ţara Moldovei în hotarele ei şi o apărase prin luptă şi diplomaţie. Mi-am exprimat şi eu, la vremea cuvenită, rezervele mele în legătură cu unele canonizări la români: de ce? Canonizările în ortodoxie sînt specifice neamurilor slave – care au mari entuziasme mistice şi mari trăiri eretice. Românii, latini-ortodocşi, mai cartezieni, n-au făcut acest lucru decît din 1955, concomitent cu „Spiritul Genevei"; era un gest de uşoară emancipare, de uşoară desprindere din formula stalinist-sovietică. Tot pe atunci, s-a început refacerea unor monumente istorice, Cetatea Neamţului şi altele; am lucrat ca muncitor necalificat pe aceste şantiere fiind exmatriculat în 1959, din Universitate. (Chiar azi, cînd stăm de vorbă, se împlinesc 42 de ani de la exmatricularea mea şi ţin la această paranteză.) Ar fi păcat să tratăm în deriziune nişte dovezi de pietate care, în realitate, se leagă de istoria noastră şi de perspectivele ei. Cu adevărat derizorie e viziunea de marginali cu care unii dintre noi, urmaţi de nişte jurnalişti improvizaţi, fac din istorie un fel de cumetrie continuă în care contează ba nevestele preşedinţilor americani „înrudite" cu cineva din România, ba o mătuşă îndepărtată a lui Jacques Chirac, ba tatăl cancelarului Schroeder. („Dacă l-am omorît pe taică-său (noi sau armata sovietică?) n-o să mai intrăm în UE" sau, dimpotrivă, „dacă am îngrijit mormîntul neamţului, sigur o să ne sprijine fiu-său la intrarea în UE" – astea sînt reprezentări miticiste ale istoriei).

Idealizare şi amnezie

Se spune, nu fără temei, că ţările care o duc bine se preocupă mai mult de prezent decît de trecut. Ce-ar fi fost dacă Germania de azi n-ar conteni să se refere ori la perioada Bismarck ori la dezastrul Hitler?

Germania e un exemplu foarte bun de ţară care a avut puterea să se scuture de greşelile trecutului. După înfrîngerea din al II-lea război mondial, pragmatismul protestant german căruia, prin planul Marshall, i s-a adăugat pragmatismul anglo saxon-american a funcţionat perfect, cu nişte rezultate de netăgăduit succes. Priveşti la ce este şi la ce va fi, spun protestanţii. Prin prezenţa istorică a bisericii, ţările catolice şi ortodoxe au tendinţa de a privi mai mult în trecut. De aceea planul Marshall a lucrat într-un fel în unele ţări ale spaţiului euroatlantic şi în alt chip în spaţiul euromediteranian. Dacă aş opera cu „if history", m-aş putea întreba ce-ar fi fost dacă în 1990 în fosta Europă comunistă s-ar fi aplicat un plan Marshall? Probabil că atunci am fi fost cu toţii implicaţi într-un tip de activitate în care n-am fi mai avut timp de nostalgii, de înfruntări, de revirimente etnice sau religioase etc.

Nouă, astăzi, ni se propun două moduri de a ne raporta la propria istorie: fie să nu uităm trecutul cu nici un preţ – cel interbelic sau cel ceauşist „liberalizat" – fie să nu-l răscolim, adică, totuşi, să-l lăsăm uitării. Uneori, soluţia contradictorie ne este propusă de aceeaşi persoană: cum ar fi posibil s-o aplicăm?

Mulţi dintre cei care cereau, în 1990, întoarcerea noastră la 1945 sau la 1938 nu trăiseră deloc epoca interbelică şi, cu o anumită candoare, nutreau iluzia că această perioadă a fost o superbă democraţie. A fost o epocă de prosperitate – mai ales sub Carol al II-lea, care, alături de Cuza, rămîne prototipul autorităţii de care au avut nevoie românii – dar, din punct de vedere al politicii sau al realei democraţii, n-a reprezentat nici pe departe o societate fără cusur. În uitare nu poţi să laşi nici lucrurile bune nici pe cele rele: la rigoare poţi să ierţi unele dintre rele, eventual să le explici, dar în liniile lor generale nu le poţi uita. Altminteri, în aceeaşi materie spirituală, în aceeaşi matrice, rişti să le refaci.

Credeţi că pentru mentalitatea românească istoria joacă un rol deosebit?

Cu siguranţă. Chiar dacă astăzi preocuparea unora pentru istorie, obsesia ei, trădează un anumit semidoctism, inerent acestei perioade de teribile aşteptări, de mari dezamăgiri, în care, neavînd răspunsuri, îţi fabrici propriile răspunsuri. Iar pe acestea nu ţi le poţi fabrica decît din istorie, de multe ori dintr-o istorie prost ingurgitată. ▲

Pagină realizată de Tita CHIPER

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Alex. Leo ŞERBAN ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon:** 230.23.84 **Fax:** 230.75.59 **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul IX
nr. 428
11-17 mai 2001
20 pagini 5000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

GRATUIT

Vine Poliţia...

„...că acuma dumneavoastră ştiţi că bietul poliţai n-are şi el ceas de mîncare, de băutură, de culcare, de sculare, ca tot creştinul...“

I.L. CARAGIALE – „O SCRISOARE PIERDUTĂ“, actul I, scena I

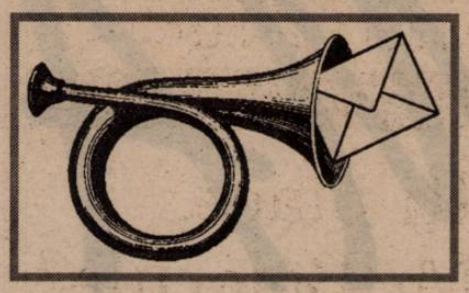

Nr. 424: *„Conflicte, crize, negocieri“*

Racul, ştiuca şi cu broasca

Experienţa racului, ştiucii şi broaştei ar trebui să ne fie suficientă pentru a înfiera necesitatea unei morale absolute. Metodologia, însă, îmi „ţipă în surdină“ că trebuie să iau lucrurile *step by step*. Iar corolarul la urmă.

Prin urmare să coacem miezul! Nu că n-aş avea încredere şi în alţii dar Heidegger îmi este mie suficient să cred cu tărie în valoarea întrebării, în „sfinţenia gîndului“ care este ea (întrebarea... de acord cu Noica!). Apare firesc: Conflictul este o criză? Răspund (şi iarăşi părerea mea!) că mai întîi ar trebui să mai formulez o întrebare, de data aceasta epidictică: Despre ce conflict poate fi vorba? Deja, laţul se strînge evident, trebuind să laconizez şi să precipit pe cît posibil răspunsul. Conflictul (privind panoramic semantismul acestui termen) nu poate naşte decît o pură peripiscă, fie el conflict de opinii, de interese; excludem de aici forma ultimă: de conflict armat, care cere imperios prezenţa celui de-al treilea membru: negociatorul. Revenind, nu putem să omitem, dacă nu pe faţă, măcar intrinsec, faptul că termenul e strîns legat, complementar chiar, cu păcatul originar. Cine nu ştie de „tu eşti de vină“?! Îl las în treacăt şi pe Strindberg (legat de cele spuse) cu voinţa lui de putere, şi fac eforturi disperate să nu intru în conflict cu mine însumi.

Scurtătura mă duce către un „nu-mi pasă chiar atît despre ce fel de conflict poate fi vorba“, dar aveam cel puţin o datorie de onoare să execut cercetarea inclusiv pe această faţă. (Aş fi putut avea surprize, nedumeriri...) Ştiu doar că un conflict e ceartă, e parapon, e discordie, e lipsă de armonie, e criză. Dar ce este criza? Poate un conflict aparent fără ieşire. O clipă! Tocmai sînt bombardat cu o serie inopinată de neuroni proaspeţi: oare s-a îndreptat cineva vreodată asupra dihotomiei spirit gregar/predispoziţie la gîlceavă? Una plus cealaltă dau exact ceea ce vedem dimineaţa (pe stomacul gol) în oglindă: OMUL. Într-adevăr e ciudată paradoxala coabitare a nevoii fiinţei cugetătoare de asociere, socializare, grupare (încartiruire), cu nevoia, sau mai exact, mărul discordiei. E ca şi cum ai nevoie de cel de lîngă tine pentru a vă declara război. S-ar putea să-mi permit prea multe, gîndindu-mă la un posibil Leviathan explicativ al nedumeririlor afişate. Însă mă liniştesc şi chiar mă congestionez trecînd următoarele: „Atît timp cît oamenii trăiesc fără a exista o putere comună care să-i ţină pe toţi în frîu, ei se află în acea condiţie care se numeşte război, iar acest război este un război al tuturor împotriva tuturor.“ (Aluzia de mai sus, plus: I, 13, p. 124). N-am uitat de prima întrebare. Întrebarea-tată. Întrebarea-stalactită. Răspunsul îl dau, în acord cu firul pe care l-am ţesut, diletant şi tremurat: conflictul, dincolo de o criză, este starea naturală în care ne scăldăm. O mică nuanţă şi deja sîntem pe drumul cel bun: vizitiu nu se cheamă American, ci latinescul Civitas. Probabil că aici este eroarea modernă, contemporană. Şi voi chema la bară paradigmaticul: Kosovo, juri să spui cu mîna pe inimă şi cu voce de stentor, tot ce te-a generat?

The American s-a insinuat fariseic în cizmele negociatorului, adevărul fiind însă altul. Cine are minimul interes, aproape că s-a dumirit. Negocierea e o artă, e persuadare, e sofistică în sensul clasic; nici gînd să fie napalm vietnamez sau uraniu sărăcit kosovar. Fiecare înţelege ce poate! Spun doar că paradigmaticul ales ostentativ, e exemplul de aşa NU, în care asocierea celor trei termeni titulari suferă grave afecţiuni. Succintizarea *(n. red.: ? – ei, asta-i bună!?)* pe care obrazul mi-o cere, nu-mi mai lasă însă loc decît să scriu că exemplele de aşa DA pot fi date, dar este de preferat să pui reflectorul la punct fix, tocmai prin potenţarea celor 180 de grade. Asta am încercat, asta a ieşit!

Rămas dator amicului cu fabula, voi fi revanşard şi nu conflictual, ci colaboraţionist. Propun o biată „minimă moralie“: Negociaţi doar cu conflictul ideatic! E mai curat, antiseptic şi comod.

Şi cu asta, gata: eufemismul rac *vs.* conflict aduce datul cu spatele – regresul, ştiuca *vs.* criză răpeşte bucuria normală de a vedea zîmbete şi de a auzi glasuri juvenile, iar broasca *vs.* negociator înseamnă probabil minimul pacifism (într-o astfel de conjuncturã, asociere) al gestului de a privi (împăciuitor) de la genunchele aceluiaşi batracian... Totuşi, e foarte probabil ca optimiştii să evite o astfel de incursiune; sperînd în simpatetismul celor afirmate, propun o negociere adevărată cu toate conflictele care ne uzează... *Let's Hobbes this way!*

Marius STAN
str. Cocorului nr. 4, Braşov

Nr. 423: *„Agresiuni majore împotriva minorilor“*

„Citeşti?... Eşti un prost!“

(...) Există şi cazuri în care lipseşte agresiunea fizică, în schimb este prezentă (uneori abundentă!) cea verbală care, de multe ori, este cel puţin la fel de dură ca cea fizică!

Ex: „citeşti?? eşti un prost! cine mai citeşte, crezi că faci ceva în viaţă dacă citeşti, ajung manualele, dacă n-ai ce face, hai cu mine pe şantier, să înveţi să dai cu bidineaua!“, ăsta e un exemplu să-i zicem rezonabil, sînt altele mult mai... agresive; ex: „mai bine te dădeam cînd te-ai născut! eşti un nimic, mă chinui cu tine şi tu o să fii toată viaţa un nimic ş.a.!“ Uneori, „un şut în fund, e un pas înainte“, dar doar... uneori! Şi asta dacă e vorba de un copil curajos, altfel o să creadă mereu că tatăl său (sau mama sa) avea dreptate, că ştia mai bine, că avea „şcoala vieţii“... şi...

Copilul *ar vrea să vorbească*, dar cine-l ascultă? Mama munceşte, spală, găteşte, s-a făcut noapte, a doua zi o ia de la capăt, n-are timp pentru... prostiile lui! Tata munceşte, mai bea o bere, vrea mîncare, fotbal şi... LINIŞTE! Cine-l poate asculta? Cui să-i spună ce-l doare, ce-şi doreşte, ce speră? Dar oare mai speră? Mai ştiu copiii ce-nseamnă speranţa sau zîmbetul sau îmbrăţişarea? Sau dragostea? Dar cei mari, părinţii, se vor trezi oare că AU COPII, cărora le ajung, uneori, o îmbrăţişare, un zîmbet şi-o vorbă bună?

Am ajuns să cred că nu numai copiii trebuie educaţi, ci şi părinţii; că a fi părinte e o meserie pe care trebuie să o înveţi şi unde n-ai voie să ratezi, pentru că nu-i vorba numai de tine, nu-i vorba numai de viaţa ta! Aş vrea să cred că vor fi mai mulţi cei care vor gîndi aşa (sau că sînt mai mulţi!), pentru ca cei care au nevoie de ei, copiii, să poată zîmbi, ştiind că-s iubiţi!

Cristina NEGOIŢĂ
Bucureşti

Articolul dnei Aurora Liiceanu

Cu permisiunea dvs. doresc să adaug alte ipostaze ale fricii trăite de mine în liceu, care mi-au marcat personalitatea, starea sănătăţii. Negativ. Evident.

În *Dilema* nr. 423, articolul „Copii mici, decizii mici; copii mari, decizii mari“, semnat de Aurora Liiceanu, avea şi un subtitlu, printre altele: „De la frică, la grijă sau paza bună trece primejdia rea“. Citindu-l cu vădit interes mi-am amintit de profesorul nostru de istorie din liceu. Datorită atitudinii sale în timpul orelor, a reuşit cu brio să ne aducă în pragul disperării cu o zi înainte de a avea istorie. Această disciplină, pe cît de frumoasă şi de interesantă, devenise pentru noi elevii, obiectul groazei, al spaimei. Înnebuniţi de frică îl aşteptam înlemniţi în bănci. Citeam fraze din

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

lecţie cu creierul golit de materia cenuşie, dar doldora de spaimă. Învăţam mai mult mecanic. Nu reuşeam să cunoaştem valoarea răspunsurilor noastre deoarece profesorul era tot atît de supărat, indispus, cinic şi cînd luam nota 4 sau 5 şi cînd luam nota 6 sau 7. Note de 9 sau 10 erau foarte rare, căci în opinia profesorului nostru, eram nişte entităţi slabe, idioate, dar nevinovate, deoarece aşa „ne-a făcut Natura!“.

Deseori, intrînd în clasă zvîrlea catalogul pe catedră la jumătatea distanţei dintre uşă şi obiectul cu pricina. Întrebînd în doi peri cine este absent, începea să frunzărească catalogul „cu multă migală“ ajungînd pînă la ultima filă şi invers. Timp în care noi, elevii, cu capetele plecate asemenea vitelor în ploaie în sinea noastră invocam toţi Zeii, Dumnezeii, frămîntîndu-ne palmele transpirate, ascultîndu-ne propria respiraţie... ca imediat apoi să auzim cîteva nume chemate la răspuns. Ceilalţi mocnind de fericire că „au scăpat astăzi“.

Alteori un coleg „responsabil cu harta“, care-l căuta pe profesor să-l întrebe ce hartă să aducă în clasă, venea extaziat spunîndu-ne că profesorul nu vine la oră, este plecat din şcoală (avea şi funcţia de director-adjunct). Ce era în clasă, cuvintele sînt sărace pentru a reda acel delir spontan. Fericiţi, bucuroşi, eliberaţi de frică ţipam, strigam, ne hîrjoneam, făceam glume, plecam la plimbare sau la un film etc.

Aceste fericiri momentane le trăiam cu toată intensitatea vîrstei. În schimb, acele ore de istorie încărcate nervos au rămas în inima mea ca ceva oribil, slinos, odios. Mi-au zdruncinat sănătatea. Profesorul respectiv a fost tobă de carte cum se spune şi nu ştiu ce motiv avea să se impună astfel în faţa noastră?! Unii vor spune probabil că aşa era în regimul trecut. Fals. Cine era cu adevărat OM înainte de toate s-a purtat civilizat, cu respect şi bun-simţ, dînd dovadă de echilibru, de educaţie ireproşabilă, de tact pedagogic şi nu în ultimul rînd animat de o dragoste şi o sensibilitate faţă de elevi. Este adevărat: puţini au fost dintr-aceştia!

Prof. Diana GLÜCK
Şcoala generală Giera, jud. Timiş

P.S.: Oamenii slab pregătiţi, lipsiţi de elementarul bun-simţ, oamenii fără scrupule, lipsiţi de caracter etc. au îmbrăţişat dintotdeauna astfel de metode ingrate, cum ar fi: bătaia, constrîngerea, ameninţarea, frica, cinismul. Şi ca un paradox: şi astăzi în mediul rural o bună parte dintre oameni consideră foarte bun pe acel cadru didactic care reuşeşte să semene teamă, frică în rîndul elevilor. De-a rîsu-plînsu!!!

De peste hotare

O excursie fără tovarăşa învăţătoare

Scara rulantă geme încetişor şi depune, neobosită, povara umană venită din cele patru colţuri ale lumii la etajele superioare ale Centrului Georges Pompidou din Paris. După ce ai scăpat de asaltul vînzătorului ambulant de cărţi poştale şi de chinezii care sînt gata în orice moment să-ţi caligrafieze numele cu magice caractere doar de ei ştiute în schimbul unei sume modice, superba ţesătură urbană a oraşului începe să se desfăşoare încetul cu încetul în faţa ochilor.

Cei mai mulţi dintre turişti dau impresia că sînt veniţi acolo din întîmplare, parcă absorbiţi de uriaşele „pîlnii de aerisire“ ale clădirii-vapor, întreprindere, rafinărie cu intestine de sticlă care este Centrul Beaubourg. Alţii, mult mai puţini, au un scop precis, pentru că au venit să „respire“, să vadă şi să „audă“ expoziţia „Anii '60“, dedicată Pop-Artului, imens bazar de obiecte de artă devenite aproape mitice.

500 de exponate, dacă ar fi să dăm crezare pliantelor şi cataloagelor expoziţiei. Ceea ce te frapează însă încă de la început este faptul că eşti invitat să renunţi la idei preconcepute, la cîteva imagini standard pe care le avem cea mai mare parte dintre noi cînd încercăm să reconstituim mental această perioadă. Cu alte cuvinte, expoziţia ar fi trebuit să aibă un subtitlu „Atenţie, aceasta nu este o colecţie Andy Warhol“! Cei care căutau imaginea celebrelor cutii de supă Campbell şi a Divei Marilyn mîngîiată de curentul de aer cald al ventilatoarelor subterane erau puţin dezamăgiţi, expoziţia este foarte „democratică“, iar pentru Papa curentului Pop-Art s-a găsit şi o altă modalitate de expresie, sub forma unor fotografii foarte personale.

Organizatorii au vrut parcă să arate totul despre anii 1956-1968, ani în care rănile războiului erau aproape cicatrizate, omenirea nu era preocupată de încălzirea globală, ci mai degrabă optimistă şi încrezătoare în dezvoltarea continuă a tehnicii, indiferent din ce pol ideologic ar fi venit.

Standurile sînt încărcate la maximum: genţi de voiaj fabricate în bachelită, discuri Beatles, Kennedy surîzînd cu dantura sa perfectă, Vietnam, fotolii „psihedelice“ semnate Verner Panton. Colajul lui Richard Hamilton, ciudată apropiere dintre o mătură banală şi imaginea traumatizantă a unei tinere femei, este considerată a fi opera fondatoare a pop-art, echivalentul celebrei „Fîntîni“ a lui Marcel Duchamp, într-o altă perioadă istorică, dar cu aceeaşi nuanţă contestatară. Cu toate acestea, Hamilton nu beneficiază de o atenţie deosebită, vecinul său în cadrul expoziţiei, Ray Johnson, inventatorul mail-art-ului, are un succes teribil în rîndul publicului cu imaginile sale, Elvis şi rebelul mitic, James Dean.

Muzica învăluie toate aceste icoane pop într-un soi de baie amniotică, izbutind să repare omenirea cu mişcări aleatorii din interiorul muzeului de lumea înconjurătoare ce se ghiceşte prin pîntecul de sticlă al Centrului Beaubourg. O atmosferă degajată, anesteziantă, avînd ca emblemă Fordul Mustang şi păpuşa blondă pe nume Jean Fonda, aşa cum apare ea în filmul „Barbarella“. Un ecran ultraplat difuzează în permanenţă un mic film în care John Lennon şi Yoko Ono cîntă împreună în pat. Cîntăreţii şi artiştii anilor '60 devin la rîndul lor embleme ale artei pe care o promovează, muzica lor este un edulcorant al elanului consumist al acelor ani, care s-a menţinut în parte pînă astăzi, pierzîndu-şi însă aerul de „optimism“.

Pink-Floyd îşi pierde liderul în urma unei supradoze, Beatles aruncă pe piaţă celebrul lor „album alb“ care reconsideră întreaga lor muzică. Anii pop se sting, nu poţi fi contestatar al imaginii de consum în masă, lăsîndu-te la rîndul tău „consumat“ ca oricare alt produs de către acelaşi public care adoră şi devorează în acelaşi timp. Mai 1968 se apropie, aerul pare că va deveni roşu. Era pop, a anilor nebuni şi frumoşi, se pare că nu mai are nici ea prea multă răbdare...

La ieşire, ploaia măruntă şi rece s-a înteţit. Nostalgia se citeşte pe feţele celor din jur, devine o prezenţă aproape materială. Nu mai sîntem simpli turişti, am redevenit oameni. Negustorii pakistanezi au simţit momentul prielnic şi scot grăbit marfa la vedere. Este vorba de umbrele chinezeşti, care vor ceda curînd, în timpul drumului către hotel.

Mirel BĂNICĂ
62, rue de la Tambourine
Carouge, Genève, Elveţia

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Viaţa la ţară**
- **Anii '70**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Profitabila disperare

Rezultatele ultimului *Eurobarometru*, un sondaj de opinie organizat de Comisia Europeană de două ori pe an în cele 15 state membre, nu i-au dezamăgit pe *profesioniştii disperării patriotice* din România. Se poate chiar presupune că vor fi fost încîntaţi de ele, de vreme ce le-au oferit, de-a gata, o nouă justificare a catastrofismului lor permanent. Şi, încă, o justificare cumplită, în consecinţă minunată pentru disperaţii de profesie: după datele făcute publice la începutul acestei luni, numai o treime (33%) dintre eurocetăţeni este favorabilă admiterii României în Uniunea Europeană. Vai şi-amar, doar 33% euroiubire...

Nu e zguduitor?! Nu e apocaliptic?! Să nu-ţi vină să te sinucizi, în direct, la *talk-show?!* Să-ţi dai sufletul într-un editorial, să suspini tragic într-o analiză, să gemi într-o interpelare parlamentară, să agonizezi la o conferinţă de presă, să suferi mortal într-un interviu?!

Şi de-ar fi fost doar acest nefericit 33%! În viitoarea mare familie a continentului reunificat, doar Turcia este încă şi mai puţin dorită (30%), dar ce slabă consolare, totuşi! În schimb, groaznică ofensă pentru români, groaznică dar previzibilă, pe primul loc în clasamentul eurosimpatiei se află Ungaria: are 46%, un rezultat peste media eurocetăţenilor favorabili extinderii Uniunii (44%). A, să fi fost pe primul loc Polonia sau Republica Cehă ori mica şi bizara Slovenie, altfel stăteau lucrurile... Şi, evident, *chiar şi Bulgaria* stă mai bine în balanţa iubirii eurocetăţenilor. Un adevărat dezastru.

Publicarea acestor rezultate în presa română a fost însoţită, nimic neaşteptat, de inevitabilele bocete furioase ale profesioniştilor disperării. Fiindcă disperatul român are suferinţa feroce. Cu cît e mai nenorocit, cu atît e mai violent. Nefericirea îl preface în procuror inflexibil, în arhanghel mînios, în profet biciuitor. El este, apoi, exuberant în grimasă şi anatemă. Mîhnirile îi întreţin vitalitatea, dezamăgirea îi dă un aer marţial şi belicos, întristarea îi stimulează apetitul exhibiţionist şi îl împinge în faţă, pe prima pagină, pe micul ecran, la microfon, în prezidiu, în comitete, în consilii, în ligi, asociaţii, fundaţii şi alianţe. Disperatul român e totdeauna un VIP, o vedetă, o „personalitate", în fine, dar niciodată un paria. Şi e cu atît mai deprimat cu cît e mai celebru.

Este drept însă că rezultatele *Eurobarometrului* consemnau un eşec. Sau măcar un semieşec. Dar nu al României, căci nu România fusese obiectivul sondajului; nu fusese nici admiterea în Uniunea Europeană a ţărilor candidate, un proces care nu depinde în nici un fel de *Eurobarometru*. Eşecul (ori semieşecul) era al Comisiei Europene, mai exact al campaniilor sale de informare. Fiindcă, de exemplu, eurocetăţenii nu prea par să aibă habar cu ce se ocupă Uniunea: 30% cred că bugetul comunitar slujeşte cheltuielilor administrative (salarii, sedii, organizarea de reuniuni). În realitate, aceste cheltuieli reprezintă doar 5% din bugetul Uniunii... Extinderea este socotită de Uniune obiectivul său istoric, dar numai 44% dintre eurocetăţeni, adică mai puţin de jumătate, o aprobă. În schimb, 35% i se opun, iar ceilalţi declară că nu au nici o opinie. Neliniştitor?! Da, sigur... dar nu pentru România! Cu atît mai mult cu cît la întrebarea care sînt ţările care ar trebui să facă parte din Uniune, 70% dintre cei întrebaţi au indicat Elveţia şi Norvegia. Adică două ţări care nu vor să intre în Uniunea Europeană!!!

Ar fi însă prea mult să i se ceară disperatului român (un pic de) reflecţie: riscă să-i scadă gradul de disperare. Şi beneficiile ei, nu chiar simbolice.

P.S. În *România literară* nr. 17 este publicat, cu supratitlul *Document* şi titlul *Panait Istrati şi mîna lungă a K.G.B.-ului,* un articol semnat de Emil Iordache, unde autorul comunică descoperirea a două menţiuni despre Panait Istrati în cartea unui cercetător rus, Vitali Şentalinski, care a investigat arhivele literare ale KGB-ului. Le şi traduce, de altfel, după ediţia rusă a cărţii lui Şentalinski, apărută la Moscova în 1995, însoţindu-le de un scurt comentariu personal, unde transcrie numele scriitorului Boris Pilniak în curioasa formă Boris Pilneak.

Semnalarea din *România literară* este însă întrucîtva tardivă şi oarecum lipsită de obiect: cele două menţiuni despre Istrati din cartea lui Şentalinski au fost traduse (după ediţia în limba franceză, publicată la Paris în 1993) şi apoi analizate într-un lung serial publicat acum şapte ani în zece numere consecutive ale *Dilemei,* chiar în această pagină, sub titlul *Anatomia unei dezamăgiri de altădată: Panait Istrati în U.R.S.S. (Dilema,* nr. 57-67, februarie-aprilie 1994).

Ciudăţenie a circuitelor de informare, textul a fost apoi tradus şi publicat într-o revistă din Germania, dar, iată!, a rămas necunoscut atît pentru Emil Iordache, cît şi *României literare.* Revistă care, în acelaşi număr, comentînd articolul meu *Diferenţa,* din *Dilema* nr. 424, îmi reproşează că n-am spus ce înseamnă RG, iniţialele serviciilor secrete franceze. Spusesem, în numărul anterior (323), unde prezentasem şi un rapid istoric al instituţiei. ▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Europa lui Ilie Ilaşcu

La 14 ani visam să conduc un comando care să îl elibereze pe Ilie Ilaşcu. Aceasta era varianta minimală a unui vis de adolescent. Cea maximală (tocmai citeam ceva despre Napoleon) era să conduc o armată care să treacă Prutul. Sora mea, care acum are cam aceeaşi vîrstă, mă întreabă ce a făcut Ilaşcu de a fost închis. Pe *Atomic* nu le-a spus nimic. Şi nu pentru că adolescenţii de acum nu mai citesc nimic, dar pur şi simplu nu o interesează faptele măreţe. Nici emisiunile despre ele de la televizor.

S-a schimbat România adolescenţei ei faţă de România adolescenţei mele? Partidele istorice au criticat atunci recunoaşterea Republicii Moldova şi au pus-o pe seama sentimentelor din tinereţea internaţionalistă a preşedintelui Iliescu. Istoria i-a dat însă dreptate acestuia. Unirea atunci ar fi creat enorme probleme. Între cele două ţări erau discrepanţe prea mari. Republica Moldova nu mai este Basarabia de acum şaizeci de ani, aşa cum s-a văzut acum, cînd moldovenii l-au ales preşedinte pe Voronin. Ar fi urmat un conflict cu etnicii ruşi şi cu armata a paisprezecea. Probabil că l-am fi pierdut, aşa cum de altfel l-a pierdut Republica Moldova. Apoi, ecouri şi în Transilvania, unde Tîrgu Mureş nu era decît începutul. Serbia a încercat să fie eroică şi a pierdut mai multe teritorii decît avea la începutul războiului.

Realităţile politice par a fi clare acum. Şi totuşi, Ilie Ilaşcu aminteşte dureros de o altă logică şi de o altă dreptate. Cîţi dintre adolescenţii români din 2001 l-ar urma acum într-o cruciadă naţională? Este naţionalist într-o lume care condamnă tot mai mult această gîndire. A fost erou român într-un război în care reţinerea realistă a României s-a dovedit a fi binevenită. După opt ani, parcă n-aş şti ce să îi spun omului scund, îmbrăcat în trening, care altădată făcea semnul victoriei de după gratii şi spunea „vă iubesc popor român". Sînt alţii, mulţi, care îl preaslăvesc.

Îl vom vedea coleg de partid cu Vadim Tudor, cu Dolănescu şi Irina Loghin. Ce enervează cel mai mult la naţionaliştii români este comportamentul lor sloganistic. Eroi în timp de pace care suferă verbal pentru România. Dar ce îi poţi spune unui om care a stat închis opt ani pentru România Mare?

Ilaşcu este cetăţean român. Ceilalţi trei colegi de detenţie nu sînt. Acum două săptămîni, Ministerul de Interne a prezentat guvernului un plan de acţiune pentru securizarea frontierei de est, cerută de Uniunea Europeană. Peste numai cîteva luni, colegii lui Ilaşcu vor avea nevoie de paşaport pentru a intra în România. În scurt timp, şi de viză, pentru că Republica Moldova va mai rămîne mult timp pe lista neagră a europenilor.

Concomitent cu eliberarea lui, ministrul de Externe Mircea Geoană apărea pe *Euronews,* zîmbitor, alături de miniştrii de Externe din NATO. El nu este un erou, ci doar un diplomat. În discursul său îşi exprima speranţa că „România va deveni în curînd un membru al familiei euroatlantice". Tot în acea sîmbătă, PDSR era invitat la congresul Partidului Socialiştilor Europeni, unde se discută serios intrarea în Internaţionala Socialistă. Acuzele de naţionalism cu care Petre Roman bloca altădată intrarea în internaţională a PDSR sînt contracarate acum de Adrian Severin, om cu multe amiciţii acolo. La Berlin, Adrian Năstase negociază cu Gerhardt Schroeder (fiul unui erou mort demult în România). Cancelarul german a declanşat o dezbatere aprinsă pentru că a propus lărgirea atribuţiilor Parlamentului European şi alegerea directă a membrilor Comisiei, organul executiv al UE, care acum sînt desemnaţi de statele membre. Practic, Uniunea ar deveni un stat federal, pe model german, dar cu o autonomie ceva mai largă a membrilor. Ideea nu este nouă şi este susţinută de tot mai multe voci. Blocajul decizional în care intră tot mai des birocraţia supranaţională se va rezolva în favoarea ei.

Şi pentru PDSR, Republica Moldova este o problemă. Electoratul său este mai naţionalist, se vede clar în analiza bazelor de date din sondaje. Totodată, dacă PDSR rămîne la guvernare încă opt ani, cum prognoza recent Silviu Brucan, va fi partidul care, dacă totul merge bine pentru România, va integra ţara într-o federaţie europeană. O călătorie la München va necesita mai puţine formalităţi decît una pînă la Chişinău. Republica Moldova rămîne tot mai mult în urmă, ca o iubire de adolescent pentru un om însurat, cu obligaţii. Dar cine i-ar putea explica acest lucru lui Ilie Ilaşcu? ▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Îţi place, Mc'Boierule?

Cine ascultă, fără să ştie despre ce este vorba, noua gamă de reclame McDonald's, ar crede că are de-a face cu vreo nou deschisă Cramă a Haiducilor sau cine ştie ce altă crîşmă cu „specific naţional". De la usturoiul atîrnat, mai recent, pe pereţi, exorcizînd *sui generis* duhurile mondializării, pînă la cartofii „ţărăneşti" şi culminînd cu adresarea subtilă „boier dumneavoastră", totul concură la un nou *look*, corcit şi simptomatic. Mai lipseşte doar o mămăligă pripită pe post de *fast-polenta*...

Hamburger cu „cartofi ţărăneşti" şi un iz de usturoi... Există o combinaţie similară în lumea manelelor: unduiri lascive din şolduri îmbrăcate la Dior. S-ar zice că marile însemne ale mondializării occidentale îmbracă un „corp" care îşi regăseşte plăcerile senzuale moştenite din alte arii culturale.

Se poate vorbi în aceste cazuri de amestec, de „turcisme", de „porţile Orientului" sau, mai doct, de metisare. Şi este, fără îndoială, ceva din toate astea. Dar simt că este ceva mai mult, că e şi altceva. Paginile scrise de Marianne Mesnil în ultimul număr din *Martor* – poate cele mai subtile pagini pe care le-am citit despre Bucureşti – s-ar putea să fie o cale spre acest sentiment de *altceva*.

„Cred că înţeleg motivul acestei melancolii ce apare la cei care au părăsit această ţară şi dorinţa tuturor de a reveni aici. Bucureştiul satisface, printr-un rar privilegiu, dubla noastră dorinţă de civilizaţie şi de libertate" – notează Ulysse de Marsillac pe la 1869. „Civilizaţia" era satisfăcută, pe atunci, de saloanele frecventate de călătorul francez, comparabile – zice el – cu cele pe care le lăsase în urmă la Paris. „Ieşiţi din salon în stradă – continuă de Marsillac – şi vă veţi trezi în Orientul viselor voastre" – un Orient al fantasmei „libertăţii". Dar despre ce „libertate" este vorba? Marianne Mesnil porneşte pe urmele lui Norbert Elias pentru a găsi un răspuns la această întrebare. Regăsim astfel lunga poveste a canoanelor de „civilitate", care îşi au originea în Evul Mediu şi culminează cu epoca victoriană şi care se impun treptat societăţii europene pentru a face din aceasta o societate „civilizată". Alianţa creştinismului şi a lui Descartes va accentua ruptura dintre corp şi suflet, introducînd un *malaise* în civilizaţie, vorba lui Freud. „Este lunga istorie a unei refulări" – conchide Mesnil. „Ceea ce a pierdut *l'honnête homme* pentru a permite *Civilizaţiei* să triumfe este nici mai mult nici mai puţin decît propriul corp." „Libertatea" pe care o oferă Bucureştiul oriental va fi astfel exact fantasma unei defulări, a „corpului regăsit".

Poate de aceea şi sîntem priviţi ca nişte „ţigani", cu toată ambivalenţa imaginarului ţesut în jurul acestor oameni „liberi". Iar în ceea ce-i priveşte pe contemporanii noştri, pentru aceştia „civilizaţia" se cumpără şi rămîne consum simbolic, de obsesivă faţadă; „libertatea" se trăieşte, exultă şi umple forma golită de conţinut a „civilizaţiei". „Corpul regăsit" leagă corpul social dincolo de doctrine şi stare socială.

Mă opresc aici, salivînd, căci din vila de alături, cu gard de doi metri şi piscină, vine un miros de grătărel de te trăsneşte... ▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Regele Hagi

Pe vremea dictaturii, Hagi era un tînăr fotbalist format într-o mediocră echipă de pe litoral. Neobişnuita lui inteligenţă ludică l-a propulsat de pe malul Pontului Euxin pe cel al Dîmboviţei, apoi pe cel al Mediteranei, apoi pe al Adriaticei, pentru a poposi în cele din urmă pe malul Bosforului. La umbra aceleiaşi Înalte Porţi unde odinioară domnitorii Ţărilor Româneşti erau cînd unşi, cînd maziliţi şi cînd decapitaţi, el s-a trezit încoronat rege al fotbalului mioritic de către concetăţenii săi de acasă. Iniţiativa acestei miraculoase transfigurări a venit probabil din rîndul comentatorilor sportivi, fiind grabnic asimilată cu fervoare de majoritatea populaţiei, microbişti şi nemicrobişti. Admiraţia pentru fotbalist eclipsează admiraţia pentru fotbal. Cultul personalităţii, înăbuşit în politică, renaşte în sport.

Nevoiţi să relateze pe viu evenimentele specifice, comentatorii sportivi din sfera audio-vizualului ajung să-şi creeze un jargon propriu care, în unele cazuri, contaminează limbajul curent. Spre deosebire de intelectualii stabiliţi în străinătate, fotbaliştilor aflaţi în aceeaşi situaţie nu li se spune exilaţi, ci *stranieri;* jocurile aranjate poartă pseudonimul de „meciuri strategice", mingii i se spune mai distins „balon" ş.a.m.d. Din aceeaşi sursă inovatoare vine şi decretarea longevivului fotbalist drept „rege" şi „cel mai mare jucător al secolului".

Impactul acestor extravaganţe stilistice nu dovedeşte relevanţa lor, ci disponibilitatea populaţiei pentru mituri personalizate. Cei care îi atribuie lui Hagi supremaţia secolului XX îi ignoră pe marii jucători din epoca Ripensiei: Vogl, Bindea, Bodola şi alţii. Prioritatea absolută revine în acest ritual titlului de rege. Ritualurile se aseamănă şi exasperant trîmbiţata „gală Hagi" aminteşte fastidioasele serbări celebrate cîndva pe acelaşi stadion în cinstea altcuiva. Nu în acea seară de april, ci cu ani buni înainte el părăsise echipa naţională continuînd însă să joace plin de dăruire pentru turci; din aşa-zisa echipă a lumii nu a făcut parte nici o stea internaţională de primă mărime – absenţă pe care nu au putut-o suplini reprezentanţii de vîrf ai actualei puteri; jocul a fost mai curînd o joacă – autentice rămînînd entuziasmul zecilor de mii de spectatori veniţi să înfrunte vremea neprielnică şi fantasticele jocuri electronice al căror cost nu putea mări cota rezervată copiilor oropsiţi din urbea dobrogeană.

Izbăviţi de mitul silnic al dictatorului, compatrioţii noştri îşi fabrică în deplină libertate noi mituri, ce e drept, infinit mai inocente.

Şi, astfel, România este pesemne singura republică dotată cu trei regi: unul claustrat la Versoix, altul stabilit provizoriu la Istanbul şi doar al treilea rămas statornic pe pămîntul sfînt al patriei: regele Cioabă.

▲

BARBURISME

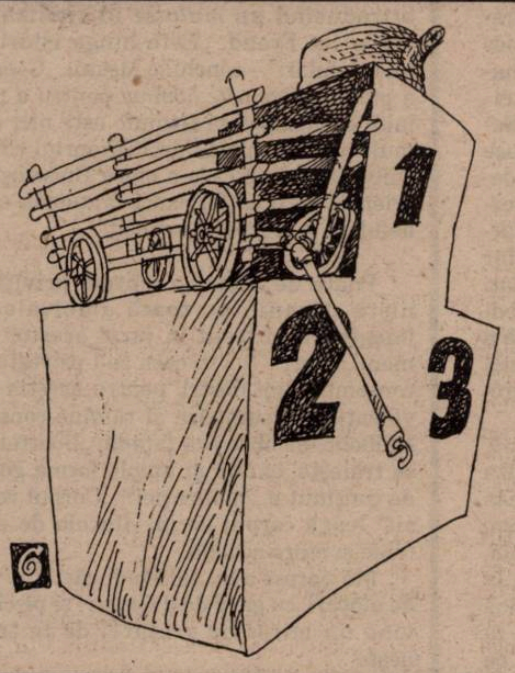

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Privind în gol

© V. Brega

Aventura publică prilejuită de lansarea revistei *Hustler* a creat pretextul pentru a se reglementa problema pornografiei. Trec repede peste aventurile personale ale unor înalţi demnitari, deşi dialectica „ai greşit în timpul liber, îţi ispăşeşti pedeapsa la locul de muncă" nu e cea mai bună. Trec şi peste metoda de lucru deja tradiţională la români: nu reglementăm o problemă pentru că avem un proiect, o strategie, o concepţie, ci numai cînd se-ntîmplă ceva grav, cînd găsim un pretext, cînd „ajuns cuţit os". Rămîne chestiunea reglementării în sine.

Unele prevederi legale cu privire la pornografie există şi acum şi mă îndoiesc că o lege specială ar putea face lucrurile mai clare. Problema principală este cum *defineşti* pornografia pentru a putea aplica legea. Dacă cineva îşi propune să desfiinţeze fenomenul, trebuie să-şi ia gîndul: n-ar face decît să încurajeze trecerea lui deplină în zona ilicitului şi a contrabandei. Să nu uităm că reviste şi casete cu filme porno ajungeau în România şi pe vremea comunismului. Aşa încît „obiectul" sau „tema" legiferării ar trebui să fie mai degrabă *spaţiul public*: fără a desfiinţa un comerţ care îşi are un anumit număr de clienţi şi fără a aduce atingere libertăţii de expresie, cei care fac legile trebuie să se gîndească în primul rînd la protejarea spaţiului public. În prezent, pe tarabele şi la chioşcurile de ziare sînt expuse în deplină splendoare reviste cu poze „explicite"; la televiziune abia de vreun an s-au introdus *ratings* pentru filme, dar în aplicarea lor mai există oarece bîlbîieli, astfel că ne trezim la 8 seara cu cine ştie ce scenă tare care ne tulbură cina tihnită în familie; în presă obscenitatea e la ea acasă, iar la ştirile de după-amiază ni se descriu cu lux de amănunte violuri şi perversiuni. Pe ce bază pot fi reglementate toate acestea? În materie de filme ori reviste, care e limita între *sexy, erotic şi pornografic*? În Franţa, filmul *Baise-moi* a creat scandal şi s-a cerut difuzarea lui exclusiv în reţeaua cinematografelor porno, deşi realizatorii spuneau că tratează *artistic* problema sexualităţii. În Italia, regizorul Tinto Brass generează polemici cu fiecare film nou, dar peliculele sale rulează în sălile obişnuite, considerîndu-se că e vorba de erotism şi senzualitate, nu de pornografie. La Paris a fost deschisă pînă de curînd o expoziţie cu desene şi schiţe de Picasso pe care unii comentatori nu s-au sfiit să le denumească pornografice: reprezentau scene de sex explicite. Evident, aici intrăm pe tărîmul artei şi criteriile nu mai pot fi reduse la un articol de cod penal sau de lege, dar e greu să-i convingi de asta pe toţi plutonierii de poliţie şi pe toţi apărătorii vajnici ai moralei publice. Şi apoi, în numele cărei morale se fac distincţiile între ce este pornografic şi ce nu, cine trasează linia între „bun de expus în public" şi „bun de dat în circuite speciale"? Morala creştină? Dacă o singură zi s-ar aplica pînă la capăt măcar una dintre cele zece porunci (să zicem, „să nu furi"), vă închipuiţi cum ar arăta România în ziua aceea?

Ne mai rămîne, desigur, ca şi în alte domenii legislative, să ne inspirăm din experienţa Occidentului. Dar care Occident? În Italia catolică şi cu Vaticanul la pîndă, cinematografele porno nu au voie să pună afişe în stradă, revistele porno nu se afişează la chioşc, iar cumpărătorul nu are voie să le răsfoiască în public; la Amsterdam, în celebrul cartier cu „felinare roşii" (dar numai acolo), cinematografele expun fotografii mai mult decît clare din filme, dar există şi vitrine cu „manechine vii". S-ar putea să ni se potrivească mai bine modelul italian, chiar dacă legalizarea prostituţiei şi izolarea ei în anumite cartiere/zone ale oraşelor (despre care se tot vorbeşte la noi) tinde mai degrabă către modelul din Amsterdam. Or, s-ar putea foarte bine să fie nevoie de inventarea unui model neaoş, dar aici apar două probleme: în primul rînd, cel/cei care vor elabora „legea pornografiei" vor trebui să aibă imaginaţie şi un deosebit simţ al nuanţelor, iar în al doilea rînd să fie conştienţi că, printr-o lege, oricît de corectă şi bine făcută ar fi, problema nu se rezolvă definitiv. Oricînd pot apărea cazuri precum *Baise-moi*, filmele lui Tinto Brass şi altele, oricînd se va găsi cineva să speculeze graniţa nesigură dintre „permis" şi „nepermis". În asemenea cazuri, societatea civilă şi dezbaterea publică pot face mai mult decît aplicarea habotnică a legii.

▲

VIP VOLUNTARI PENTRU IDEI ŞI PROIECTE
şi
ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE
te invită la
ŞCOALA DE VARĂ
"ROMÂNIA SECOLULUI XXI "
Tema Generală : GLOBALIZAREA ŞI IMPACTUL SĂU ASUPRA ROMÂNIEI
- abordări şi fenomene de natură economică, socială şi politică
Ediţia a II-a 1 - 15 Iulie 2001 Academia de Studii Economice Bucureşti
PRINTRE INVITAŢII ACESTEI EDIŢII SE NUMĂRĂ
Bogdan Baltazar · Ion Iliescu · Matei Păun
Paul Bran · Gabriel Liiceanu · Cristian Pârvulescu
Daniel Dăianu · Lucian Mândruţă · Adrian Severin
Fokion Fokiadis · Andrei Marga · Andreas Stefanovszky
Mircea Geoană · Alexandru Paleologu · Stelian Tănase
Ion Ghica · Octavian Paler · Monica Tatoiu
Anca Ioan · Varujan Pambuccian · Dan Voiculescu
PARTENERI
Procter&Gamble · ASIBAN SA · oriflame
PARTENERI MEDIA
CAPITAL · DILEMA · Cotidianul
ZIARUL FINANCIAR · THE WALL STREET JOURNAL EUROPE
Condiţii de participare:
- să fii student sau masterand, dar să nu ai mai mult de 25 de ani;
- să ai cunoştinţe bune de limba engleză;
- să trimiţi până la data de 25 MAI 2001 CV-ul tău şi un eseu având drept temă
România în contextul globalizării - o abordare socială, politică, economică
Ne puteţi contacta prin POŞTĂ : VIP, Str. Piaţa Romană nr. 6, ASE - 0500, Sector 1, BUCUREŞTI 70167, eMAIL : VIP@VIPROMANIA.COM, FAX : 01 / 312 95 49
TELEFON : 01 / 211 26 50 / 295, 095 035 250, 093 39 51 51
www.VIPROMANIA.com/ScoalaDeVara

Sever VOINESCU

statul de drept

Ideile lui Marx

Întîmplarea face să scriu acest text exact în ziua în care se împlinesc 183 de ani de la naşterea lui Karl Marx. A fost, fără îndoială, un om cu destin tulbure şi, ne spun mai nou cercetătorii, un om cu o personalitate complicată, plină de umbre. A trăit mai toată viaţa în exil şi a crezut că dacă el nu se poate împăca cu lumea, cei mai mulţi dintre oameni nu se pot împăca cu lumea. A găsit pentru cei mai mulţi un nume, *proletari*, şi o identitate colectivă, *clasa*. Karl Marx a făcut parte dintre acei puţini muritori care, prin nu se ştie ce puteri oculte, deschid, din cînd în cînd, cutia Pandorei şi asmut nenorocirile asupra oamenilor. Ce a urmat, se ştie.

Tînăr fiind, Marx scria la finalul tezelor sale despre Feuerbach că filosofii nu au făcut altceva decît să interpreteze lumea, în vreme ce marea problema este să schimbi lumea. Marxismul s-a vrut de la bun început o teorie în sens filosofic şi o ideologie în sens politic; explicînd lumea, Marx a formulat, în acelaşi timp, un proiect de schimbare a lumii. După ce ratase rolul de *Rege*, Filosoful trebuia să fie *activist*. Rezultatul a fost un experiment istoric dezastruos, care s-a finalizat prin aruncarea a mai bine de o treime din omenire în cel mai întunecat lagăr al secolului: comunismul.

Marxismul înseamnă suma unor falsităţi monumentale şi a unor aberaţii zise „ştiinţifice", care au avut, însă, o forţă de atracţie incredibilă. Să trecem în revistă cîteva din ideile marxiste care, deşi sfidează minima inteligenţă, au fost suficient de atractive şi de seducătoare încît să treacă drept mari teorii pentru bietele minţi ale multora: istoria lumii este istoria luptei de clasă; primatul absolut al economicului în viaţa socială, completat cu nuanţa „dialectică" a autonomiei, în anumite cazuri (niciodată nu s-a ştiut care sînt aceste cazuri – n. m.), a „suprastructurii" (i.e. dreptul, politica, cultura) faţă de fundamentul economic; omul are o natură schimbătoare în funcţie de condiţiile economice în care trăieşte; proprietatea privată generează alienarea fiinţei umane; revoluţia proletariatului este un fenomen obiectiv etc. Astăzi, avînd experienţa comunismului, dacă nu pe de-a întregul marxist, oricum marxizant, vedem ce au lăsat în urmă aceste idei.

În final, Marx nu ne-a învăţat nimic. Nimic din ceea ce propaganda oficială ne-a prezentat ca fiind drept „învăţătură marxistă" nu se mai poate susţine astăzi. Învăţătura lui a lăsat în urmă o lume în ruine. Şi astăzi mă întreb dacă nu cumva pentru Marx schimbarea lumii nu înseamnă distrugerea ei. Poate că lunaticul Troţki va rămîne cel care l-a înţeles cel mai bine pe Marx, căci ideea troţkistă a revoluţiei permanente (de fapt, distrugerea şi reprimarea permanentă a valorilor fundamentale ale societăţii) este cel mai pur program de acţiune comunist.

Totuşi, de la Marx ne-a rămas ceva. Lecţia cea mai importantă pe care el ne-a dat-o este cumplită: am învăţat că *şi ideile pot ucide*. Şi cînd spun că ideile pot ucide, nu mă refer la moartea intelectuală, la obnubilarea creierelor, la reprimarea autoritară a oricărui dubiu, la îndoctrinare. Nu. Mă refer la moartea biologică, la exterminarea fizică, la asasinat. Sigur, lecţia că ideile pot ucide, că şi pandantul ei *„fiţi atenţi cum umblaţi cu ideile!"*, ni se serveşte periodic în istorie; Marx nu e nici primul şi, vai!, nici ultimul care ne dă această lecţie. Dar, pentru noi, marxismul este cel mai vinovat pentru că generaţiilor noastre le-a fost dat să trăiască direct pîrjolul comunist şi urmările sale. S-a dovedit că ideile lui Marx au avut în ele o otravă perfidă, din moment ce au putut împinge sute de mii de oameni să ucidă, în numele lor, zeci de milioane de semeni. Prietenul şi sponsorul lui Marx, capitalistul prusac Engels, avea o vorbă devenită clasică pentru militanţii de mai tîrziu: „religia e opiul popoarelor". Era, de fapt, vorba despre frînghie în casa spînzuratului – comunismul şi ideile marxiste au fost un drog teribil pentru popoare.

Cineva se întreba odată de ce Lenin a devenit marxist şi încerca un răspuns: pentru că marxismul e simplu. Marxismul ratase deja calitatea de sistem filosofic într-o vreme în care filosofia trăia vîrsta măreaţă a sistemelor şi atunci a devenit ideologie. Marxismului îi şedea mult mai bine tipărit în manifeste decît în tratate. Manipulînd simplist nişte valori umane profunde, în care orice om crede sincer, marxismul a avut de la bun început vocaţie de escrocherie. Marxismul are o poveste lungă, iar povestea marxismului de după Marx este chiar mai fascinantă decît povestea vieţii lui Marx însuşi. Ca într-o saga palpitantă, pe drumul marxismului se amestecă destine ratate cu biografii impunătoare, minţi naive îmbătate de idealuri cu „isteţi" puşi pe şarlatanii, victorii şi înfrîngeri. La 183 de ani de la naşterea lui Karl Marx, aştept cu nerăbdare să scrie cineva o istorie a marxismului. Şi cu asta, să închidem definitiv această carte.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Plictis total. Ce-o fi la vară?

Mai zilele trecute, un amic de-al meu se interesa de posbilitatea apariţiei unei epidemii de holeră în Bucureşti. „Măcar ar fi ceva nou", spunea omul, funcţionar la o firmă de IT şi crescător amator de iluzii de mai bine. „Plictiseala, spunea el, nu vine din faptul că n-ai ce face, ci din aceea că n-ai nici un chef să începi." După o jumătate de oră de conversaţie (şi ea plicticoasă) am căzut de acord că aici ne-a adus doar capacitatea – dobîndită – de a nu ne mai mira de nimic.

Chiar aşa, în ţara „surprizelor" de sîmbătă seara şi a mineriadelor în direct n-a mai prea rămas mare lucru care să ridice părul măciucă – asta dacă nu punem la socoteală gelul de păr *out-of-bed look*. Mai puţin pasionantă decît violenţa în mass-media e doar dezbaterea despre ea. Infractori care altădată ar fi vîndut teancuri de ziare se sufocă astăzi de indiferenţa publicului, în pagodele lor cu minarete, şi ele incapabile să mai întoarcă privirea cuiva.

În aceste condiţii, nu putem decît deplînge lipsa unei instituţii de învăţămînt (superior sau „de regiune") care să ne pregătească în nobila artă a *mimării interesului*. Cadre didactice s-ar găsi – între ei confraţii noştri, ziariştii, care îşi disimulează în fiecare zi căscatul în titluri-şoc, destinate consumatorilor de spaime şi enervări. Şi ei, la fel de plictisiţi de dosare, securişti proaspăt căpătuiţi în consilii de administraţie, victime care de fapt erau torţionari care, la rîndul lor, pot fi înţeleşi, şi aşa mai departe. Şi mai uimitoare e puterea cu care scriem în fiecare zi cuvinte ca *reformă* ori *privatizare*, cuvinte lustruite ca monezile vechi, pe care nu se mai disting nici împăratul care le-a bătut şi nici valoarea.

„Dom'le, zice amicul meu, lumea ţine banii de bere şi seminţe. Colegii mei dorm ziua d'anpicerelea să adune vlaga pentru meciul de seară." Şi chiar şi atunci, aş adăuga eu, abia mai au putere să mai arunce o sticlă-două pe geam – fără să le mai pese, ca altădată, dacă nimeresc maşina vecinului sau nu. Întrebarea e *ce se întîmplă?* – ca să folosim acest tic verbal din anii '70, adus din nou la modă de ultimele alegeri. Pentru răspuns, nu e nevoie de o comisie de sociologi de la Academie: *naţiunea s-a relaxat*. Acum e clar pentru toată lumea că nu mai are rost să aşteptăm nici miracole, dar nici dezastre. După cum n-are rost să ne consumăm pentru a le realiza pe primele – ori a ne feri de cele din urmă. Asta poate să rezolve şi un simplu întors pe partea cealaltă.

Mai zilele trecute am văzut la televizor un reportaj despre un sat necăjit, în care ţăranii primiseră cadou de la Uniunea Europeană un fel de Internet Cafe. Programul acesta de *e-ducaţie*, dacă putem să-i spunem aşa, şi-a propus să le dea agricultorilor ceva din experienţa care se găseşte pe web, în domenii precum managementul rural sau bio-agricultura. Dincolo de asta, imaginea a fost o mină de aur pentru operator, care a exploatat la maxim degetele îngroşate de muncă şi cu unghii negre, încercînd să apese pe un singur buton al mouse-ului. Intervievaţi, ţăranii au recitat conştiincios ce-i învăţaseră donatorii de calculatoare: e bine să ai internet, cu alte cuvinte educaţie.

Să-i lăsăm s-o creadă şi să-i ţinem departe de statisticile din domeniu: cel mai popular site românesc pare a fi „prietenii.ro", un loc în care îţi poţi găsi o iubită (pe viaţă sau cu ora), iar din primele 10 cuvinte cheie pe care românii le introduc în motoarele de căutare, 8 se referă la detalii anatomice pe care agricultorii le cunosc (şi le cîntă) poate mai bine decît orăşenii.

Şi totuşi, dincolo de sala cu cutii albe a ţăranilor rămîne cîmpul, imposibil de arat cu tastatura. Cîmpul destul de mare pentru ca oamenii să nu se plictisească niciodată de stat la capătul lui. Sînt convins că ne-am gîndit cu toţii cu interes la ei cînd am trecut în goană cu maşinile spre litoral şi i-am văzut pe tarla, la prima praşilă. Unii, poate, chiar vor scrie ceva. Stai să se mai domolească un pic căldura.

▲

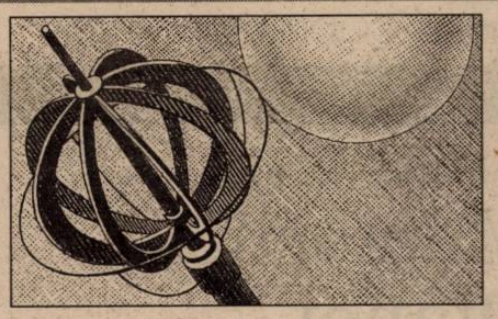

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Hainele lui Pivot

În Filipine, comunicatul poliţiei, din ziua de 1 mai, număra 6 morţi şi 113 răniţi; nu se sărbătorise Ziua internaţională a muncii, ci se încheiase încă o fază din tulburările iscate de lupta pentru putere în arhipelagul cu o populaţie de peste 60 de milioane de locuitori. Partizanii preşedintelui Estrada manifestau împotrivindu-se arestării acestuia. Actorul-preşedinte, devenit preşedinte-actor, obţinuse, în urmă cu trei ani, votul majorităţii prin promisiunile de a îmbunătăţi viaţa poporului. A început cu sine însuşi. În ianuarie a fost declanşată procedura de audieri în Senat sub acuzaţia că el şi-ar fi însuşit peste 80 de milioane de dolari prin şperţ, mită, fraudă fiscală şi alte delicte din aceeaşi sferă penală. Susţinătorii săi din legislativ au sabotat punerea sub acuzare; în ianuarie, mînios, poporul a ieşit pe stradă, militarii nu l-au mai susţinut pe Estrada şi puterea a fost preluată, la repezeală, de către doamna Arroyo, vicepreşedinte, provenind din burghezia avută a ţării. Dovezile corupţiei par a fi în afara oricărui dubiu, dar procedura prin care fostul preşedinte a fost judecat a avut felurite vicii. Legal, Estrada este încă preşedintele, el nu a demisionat şi nu fost demis; după decizia arestării şi în perspectiva condamnării, şi-a chemat susţinătorii în stradă. La Manila, zeci de mii de oameni, alt popor decît cel din ianuarie, au înconjurat palatul prezidenţial. Puterea instalată vorbeşte – probabil nu fără temei – despre complot, dar ceea ce se vede este că poporul este indiferent la acuzaţiile de corupţie.

Şi preşedintele Indoneziei, Wahid, are două dosare de corupţie: l-a favorizat pe maseurul său şi formaţiunea politică din care provine. Deputaţii au declanşat o lungă şi complicată procedură de destituire. Milioanele de fideli, gata să iasă în stradă, sînt ţinute deocamdată în frîu de preşedinte. Ameninţarea este implicită. Poporul nu crede în acuzaţiile de corupţie şi, chiar cînd le crede, nu i se par importante. Şi în Filipine, şi în Indonezia, stăruie convingerea că acuzaţiile sînt o armă politică pentru a-i îndepărta de la putere pe oamenii din popor. Toată lumea fură, dar pedepsiţi sînt doar cei fără relaţii în clubul închis al celor care ştiu cum să fure.

Nu este un fenomen inexplicabil, caracteristic unor ţări îndepărtate, cu alte moravuri şi coduri morale. Gazetarii morali din presa europeană, din cea de dreapta la fel ca şi din cea de stînga, sînt indignaţi de neglijenţa alegătorilor italieni – exprimată deocamdată în sondaje – faţă de acuzaţiile penale aduse candidatului Berlusconi.

După alegerile locale din Franţa, presa, mai puţin interesată de orientarea sexuală a noului primar al capitalei, a observat cum oameni cu condamnări executate pentru fraude au revenit la cîrma unor oraşe mai mari sau mai mici prin votul popular, de îndată ce au devenit eligibili. Odihnit după ce şi-a executat condamnarea la închisoare, Bernard Tapie, fost deputat, fost ministru, fost proprietar al clubului Olympique Marseille, este chemat de suporterii echipei de fotbal să revină. Deocamdată la conducerea clubului.

Indiferent de origine şi de partid, toţi politicienii acuzaţi de corupţie se declară victime ale unor elite mai corupte decît ei, dar în bune relaţii cu justiţia. Sufragiul universal susţine aceste poziţii. În sondaje, într-un procent copleşitor, corupţia este considerată principalul viciu al clasei politice. În cabina de vot se optează pentru eficienţă: cei care ştiu să profite de golurile din legislaţie pentru a se îmbogăţi şi pentru a satisface pretenţiile clientelei pot face acelaşi lucru şi pentru comunitate, fie ea locală sau naţională.

Globalizarea corupţiei, plata bacşişului în orice monedă convertibilă sînt acceptate, fără proteste, şi de către izolaţionişti şi de către cosmopoliţi, de către comuniştii chinezi şi democrat-creştinii germani, de către oligarhii ruşi şi de către funcţionarii elveţieni. Cînd se ajunge în faţa judecătorilor, se dovedeşte că mecanismele corupţiei sînt extrem de tolerante: oameni de diferite naţionalităţi şi etnii se înţeleg în limba comună a furtului.

Dacă se poate accepta presupunerea că oamenii se nasc cinstiţi, că nu există o genă a corupţiei, este evident că oamenii nu rămîn cinstiţi decît dacă sînt nevoiţi. Deşi... Se spune că, odată cu retragerea lui Bernard Pivot, gazetarul devenit celebru prin emisiuni culturale, pleacă ultima vedetă din televiziune care nu a acceptat niciodată să fie îmbrăcată gratuit de marile case de modă.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Memoriile Dianei Di Prima

De cînd mă ştiu am fost în Avangardă, cam cu zece minute înaintea altora, dar Diane Di Prima a fost acolo timp de zece ani. Pe cîmpul de bătălie al Artei, timpul are altă scurgere. Lucrurile par a se întîmpla dintr-o dată cînd se produce vreo „scenă“, şi atunci ori te laşi dus de val, ori te tragi la o parte. Uimitoarele memorii ale Dianei Di Prima, *Amintiri din viaţa mea de femeie: anii din New York,* trezesc la viaţă gusturile şi ţesătura unei perioade extraordinare din arta şi literatura americană, descriind totodată periplul unei femei viteze şi necruţător de perspicace. Pe la sfîrşitul anilor '50, New York-ul era scena unei erupţii de creativitate, ale cărei urmări încă ne mai străduim să le pricepem. Pictura, muzica, poezia, dansul şi teatrul american încălcau orice regulă şi se reclădeau pe sine din temelii. Printre prietenii şi iubiţii lui Di Prima se numără bărbaţi şi femei care azi se bucură de faimă. Nu mă voi apuca să înşir un pomelnic de nume, dar cred că, spunînd „femei“, exagerez un pic. În afară de Diane şi de alte două sau trei nume, lista „celebrităţilor“ este compusă numai din bărbaţi. Diane scria poezie, edita şi tipărea o revistă, îşi petrecea nopţile prin barurile şi apartamentele din Village, avea iubiţi de ambele sexe şi se lua la trîntă cu un buchet de paradoxuri, dintre care cel mai mare era acela de a fi femeie într-un mediu care cerea sacrificiul total al energiilor pe altarul Artei (cu A mare). Răspunsul ei la această întrebare a îmbrăcat multe forme. Una dintre ele a fost hotărîrea crucială de a lua totul în piept, întruchipînd astfel, în trupul mărunţel al unei italience roşcate din Brooklyn, dilemele deceniilor ce aveau să vină. A făcut un copil în afara căsătoriei, fără să-i pese prea mult cine este tatăl. A făcut un avort ilegal. A publicat un gen de literatură ce a pus în alertă „patrulele decenţei“, cele care au făcut celebre operele lui Jean Genet, Henry Miller şi Allen Ginsberg, interzicîndu-le. A contribuit la fondarea Teatrului Poeţilor, care a fost apoi percheziţionat şi închis de către poliţie. A fumat haşiş şi marijuana şi a luat LSD înainte ca drogul să intre în ilegalitate. Ea singură se minunează de imensa cantitate de energie a acelor vremuri şi de propria sa măiestrie în a trăi şi crea într-un ritm nebunesc. Privind retrospectiv, viaţa ei nu a fost neapărat fericită, la modul de ideală platitudine pe care ni-l propovăduiesc acei guru ai liniştii terapeutice, atît de la modă azi. Viaţa ei, ca şi cea a altor artişti ai epocii, era pătrunsă de *l'esprit du temps,* o boare care se pogoară asupra noastră numai de vreo două ori într-un veac, între războaie.

În ultimul timp a apărut o serie de autobiografii ale femeilor erei Beat, remarcabile fiind cele semnate de Carolyn Cassidy şi Hettie Jones. Aceste cărţi o completează pe cea a Dianei Di Prima într-un mod interesant, mai ales cea a lui Hettie Jones, soţia poetului LeRoy Jones, cunoscut şi ca Amiri Baraka, a cărei amantă a fost Diane.

Dar astfel de mici bîrfe, oricît ar fi de suculente, sînt numai pîlpîiri periferice ale universului unei vieţi trăite, nu scurse în aşteptări. Sper cu tărie ca Di Prima să scrie şi *Anii din California,* urmare a acestor *Ani din New York,* ce se termină în 1965. Aceea a fost vremea în care ea a participat la fondarea mişcării comunale de pe Coasta de Vest, la aspecte ale politicii radicale tinere, la expandarea conştiinţei de sine cu droguri psihedelice, la explozia feminismului, a politicii homosexuale, ecologiei şi a buddhismului Zen. Şi, de bună seamă, cunoştea atunci pe toată lumea şi a servit tuturor, mai devreme sau mai tîrziu, una dintre celebrele ei mese „sănătoase“ cu bucate italo-californiene.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Eroii n-au treabă în Parlament

Totul începe inevitabil cu seara de 9 decembrie 1993, cînd toată suflarea românească a aflat despre condamnarea grupului Ilaşcu. Cred că şocul nu ar fi fost la fel de mare dacă din spectacolul juridic – organizat la Tiraspol, în sala de festivităţi a uzinelor „Kirov“ – ar fi lipsit două detalii: mai întîi, cuşca de fier a acuzaţilor, printre ale cărei gratii mîna lui Ilaşcu purtînd un tricolor micuţ a produs unul dintre celebrele foto-clişee româneşti ale anilor '90. Apoi, al doilea detaliu, la fel de şocant: incredibilul *coc* al judecătoarei Olga Ivanova (cea care a rostit sentinţa), coafură de soacră mare. Unul dintre recenţii biografi ai lui Marx spunea că în camera de lucru a acestuia era o aşa mizerie încît deja se simţea parcă mirosul locuinţelor în comun din Moscova anilor '30; privind la cocul ţeapăn-roşcat al doamnei Ivanova, am avut la rîndu-mi impresia că un iz greu-dulceag de comunism putrezind trecea peste Nistru, trecea peste Prut, trecea spre noi.

Întrerup pateticul paragraf de mai sus pentru a vă aduce aminte că tot prin anii aceia, '92-'93, în pauzele serialului televizat *Star Trek* era o reclamă pe motiv SF al cărei pont era să se afle *cine l-a mîncat pe Henderson* – şi cert este că, supus la „proba“ Coca-Cola, un fioros extraterestru deghizat recunoştea, spăşit, că el l-a mîncat.

Revin: a doua zi după sentinţa de la Tiraspol, s-a stîrnit în Bucureşti un marş studenţesc de protest; el a traversat oraşul pînă la Ambasada Rusiei, pentru a agoniza, în final, în Piaţa Victoriei. Pe drum, marşul s-a oprit şi în faţa Ambasadei SUA. La un moment dat, la o fereastră a clădirii o perdea s-a mişcat puţin şi un chip a apărut discret, privind cu curiozitate strada, pentru zece secunde; esenţial este că acel chip tocmai clefăia ceva – nimeni nu va şti ce, fie un colţ de sandviş, fie o pastilă de gumă. Cel mai pe faţă a fost un student filiform pierdut în mulţime; abia îi vedeam profilul nebărbierit, dar vocea i-am auzit-o clar: *Meştere, l-ai mîncat pe Henderson!* – a strigat el. Şi, cu zîmbete, cei o mie-două de demonstranţi au început, sacadat, cu ochii spre ambasadă: *L-aţi-mîn-cat-pe-Hen-der-son! L-aţi-mîn-cat-pe-Hen-der-son!*

Prin inconştiente conexiuni, de-a lungul anilor, ori de cîte ori am auzit numele lui Ilaşcu mi-a încolţit în minte şi acel slogan luat din reclamă şi întors spre cele mai americane ferestre din România.

Mîine se face săptămîna de cînd Ilaşcu este, în fine, liber. Deja au dat glas bucuriei toţi cei în drept s-o facă; au făcut-o şi politicienii, fiecare încercînd să-şi agaţe Ilaşcul la rever. În cazul patriotului, povara libertăţii va fi mai mare decît cea a fostei temniţe. Nu patriotismul, ci doar o sinucigaşă naivitate îl poate determina pe Ilie Ilaşcu să facă, de-acum încolo, politică de partid. Ca să rămînă patriot, Ilaşcu este dator să rămînă independent şi, chiar parlamentar fiind, să calce cît mai rar prin parlament – măcar din motivul că altfel normalele, logicele, sincerele sale tirade prounioniste nu au cum să fie înţelese *bine* şi la Bucureşti şi la Bruxelles.

Făcînd politică de partid, după nouă luni de frecare în coate cu toţi anonimii naţiei în drum spre bufetul parlamentar, Ilaşcu va fi *ersatz*-ul propriei sale legende; peste un an şi jumătate sau doi, orice demagog din partidul advers îi va striga în faţă că *dacă nu eram eu, putrezeai la ruşi!* Peste trei ani, tot un adversar va striga că – de unde se spunea că e aproape orb etc. – Ilaşcu a ieşit din închisoare rotunjor şi rumenior etc. Şi cîte altele, posibile, pentru că omul are soţie, fete ş.a.m.d. Nu-i uşor să fii erou.

Şi nici oracol: pentru că abia peste vreo cincizeci de ani, cînd se va scrie istoria politică a începutului de secol XXI, se va putea spune cu relativă precizie dacă acel *L-aţi mîncat pe Henderson* din faţa ambasadei americane a fost doar o nemeritată răutate sau sîmburele unei năucitoare clarviziuni geopolitice.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Despre Provincie din nou

Ceea ce urmează în continuare, ca să mă exprim aşa, este o proză parabolică şi romantică despre Provincie ca ratare, provocată aceasta, cum am mai spus în numărul trecut, de ancheta revistei de provincie pe nume *Reflex*. Mai întîi voi da glas sentimentului despre cum anume ratezi viaţa prin cultură, care oricîtuşi nu este viaţă pentru că atunci cînd citeşti o carte sau, şi mai rău, scrii ceva, nu mergi nici la femei, nici la birt, şi nici măcar la pescuit la Cotu' Morii, unde mergeam eu cînd eram liber şi ferice şi nu apucasem să ratez (prin trecerea timpului) dreptul de a mai fi june golan.

„În totala ta omniscienţă te încearcă un fel de nevoie de a spune în public cam cum stă situaţia. Adică te încearcă amintiri din copilăria tîrzie şi din adolescenţă, cînd-celui-de-atunci-care-erai-tu-însuţi-de astăzi, i-a fost dat să trăiască în gaşcă. Cei cu care ai golănit tu-cel-din-vremea-aceea şi-au urmat chemarea dintîi sînt nişte beţivani cam de patruzeci de ani, nu mai mult. Şi-au împlinit vocaţia, au rămas consecvenţi cu prima iubire cum se zice, s-au ruinat cu meşteşug şi talent. Îşi duc zilele ca acu' douăzeci şi mai bine de ani prin birturile din orăşelul rămas acelaşi, cum la fel au rămas şi încăperile birtului. Numai tu ai ratat, nu ai fost aşa ceva, ai mimat, i-ai minţit, citeai literatură pe de-ascuns că ţi-era aşa peste mînă să mărturiseşti îndeletnicirea aceea ruşinoasă. Pe urmă te-ai apucat de literatură cu un handicap serios pe care-l resimţi acu', cam în acelaşi fel în care te simţi vinovat că îi ştii pe golanii tăi rămaşi pe poziţii. Îi asculţi pe unii şi pe alţii ce minunat de multă cultură au pe care şi-au făcut-o în vremea cînd tu te chinuiai să fii golan. Şi cum ţi-era atunci ruşine că citeai literatură, tot aşa ţi-este acum jenă să mărturiseşti că, în vreme ce ei îl citeau pe Proust şi pe Baconsky, tu perseverai spre alte zări. Pe urmă ai mers la şcoală şi ca un golan ce te vroiai ai urît temeinic şi cu metodă tot ce ţi se cerea să înveţi, după cum dispreţuiai cu superioritatea calmă a golanului pe «dom' profesor» şi iacătă că ai ajuns acu' să fii tu aşa ceva şi (tînjeşti) să mai fii o clipă, un minut doar, un golan din acela tînăr. Şi cum eşti din toate cîte puţin nu eşti nimic în mod hotărît. Te asemeni cu tine însuţi din vremea cînd trebuia să luaţi decizii hotărîtoare în gaşcă; hotărîseraţi atunci să intraţi într-un birt, noaptea, şi să-l goliţi de bani, sau să violaţi o june cam obraznică, să intraţi în mănăstirea catolică şi să prădaţi odoarele de aur şi argint. În cele din urmă i-ai refuzat, deşi grozav ce te mai trăgea aţa să fii cu ei, să nu-i laşi de izbelişte, să fii solidar, numai că nu ai putut să mergi, te-a umplut frica, aşa că cel mai grozav dintre voi, capul, şeful, golanul-cavaler-medieval pe care îl venerai şi căutai să-i fii întrutotul pe potrivă – te uitai la el cam aşa cum te uiţi astăzi intimidat la opera lui Thomas Mann sau la cultura cutărui mare profesor universitar- cam aşa te-ai uitat la capul bandei cînd l-ai refuzat şi cînd el te-a privit cu uimire şi cu milă şi ţi-a spus că eşti o sulă bleagă. Cam aşa cumva stă treaba cu tine. Bine a grăit acel superb golan, acel Van Damme din vremea de sfîrşit a domniei lui Gheorghe Gheorghiu-Dej care este astăzi azilant la un sanatoriu TBC. L-ai tras în piept cum ai tras în piept şi literatura şi cultura. Pe toţi i-ai înşelat. De fiecare dată pe ascuns erai altceva şi doar cînd venea vremea unor decizii fundamentale, doar atunci ţi se arăta în lume adevărata faţă şi de fiecare dată careva rămîne în spatele tău uimit şi te priveşte cu un fel de milă amestecată cu dispreţ. Şi de fiecare dată îţi găseşti scuze: cum să fii un golan pe cinste cînd nu bei şi nici nu fumezi atîta cît ar trebui, ci doar aşa ca să nu se zică, Doamne fereşte, că nu aparţii grupului. Sau altfel: cum să fii profesor din stirpea lui Erudiţianu cînd ani de zile, cei mai rodnici, ai umblat prin birturi şi ai visat să tragi un fum de marijuana, să participi la violuri şi la jafuri făcute cu sînge rece. N-ai făcut nimic din toate astea, sau ai făcut ceva nesemnificativ ca şi cu literatura: cum să fii scriitor cînd nu te cutremură nimic pînă la obsesie şi cînd, din lipsă cronică de imaginaţie, te-ai apucat să-ţi compui în minte – doar acolo – un topos cu beţivocul-golan-celib-azilant-TBC. Despre el, despre beţivocul-golan-tebecist, vei scrie fără să fii convins vreodată pe deplin că aşa ceva poate să fie o temă mare pentru o literatură pe măsură.“

▲

Texte și opinii de: Constantin BERCEANU (jurnalist) ● Andrei MANOLESCU ● Matei MARTIN ● Răzvan RĂDULESCU (scriitor) ● Nicoleta SAVIN (jurnalistă) ● Alex. Leo ȘERBAN ● Mircea VASILESCU

Argument

Cu ceva timp în urmă, numărul doi din Poliția Capitalei declara fălos: „am recucerit strada". Imediat, fotoreporterii unui cotidian au ieșit pe aceeași stradă, generic vorbind, și au fotografiat copii ai orașului, cerșetori, vagabonzi. A doua zi, victoria polițistului era ridiculizată pe prima pagină. Săptămîna trecută, tot Poliția Capitalei a anunțat începutul unei acțiuni cu nume de emisiune tv siropoasă: „Din nou acasă". Ținta erau aceeași vagabonzi, copii ai străzii, prostituate și persoane fără ocupație, care ar urma să fie îmbarcați în autobuze și răspîndiți în patru zări, la propriu. Nimeni nu se îndoiește că se vor întoarce a doua zi în București. Poliția Română pare a ilustra mai bine decît Sisif tragedia condiției umane.

Totuși, pornirea spre o igienă socială făcută cu forța de poliție arată înapoierea unei societăți care dispune de prea multe uniforme și de prea puțini asistenți sociali. Se cere prea mult de la poliție și aceasta acționează în salturi, oferă frecvent spectacolul televizat al impunerii autorității în fața unor puradei care țipă și se țin de fustele mamelor. Impresia pe care o degajă este aceea a unei autorități timide care face excese pentru a-și depăși complexele. Un elefant în magazinul cu bibelouri al democrației.

În general, părem mirați și sîntem extaziați cînd poliția își face treaba. Hoții de benzină din conducte au descoperit dintr-o dată, mirați, că există autoritate. Din cînd în cînd și cu ordin de sus.

Grupajul tematic din acest număr a vrut să fie o trecere în revistă a polițistului, așa cum îl vede cetățeanul. A ieșit mai critic decît mă așteptam. Este poliția închisă în sine și în trecut sau s-a schimbat și noi nu prea vedem? Cam aceasta ar fi dilema numărului.

Săptămîna trecută, cred că fără legătură cu Dilema, *guvernul a trimis spre Parlament noul statut al polițistului. Acesta va deveni funcționar public și se va numi ofițer (fără legătură cu gradul militar), detectiv sau agent, în funcție de studii. „Să trăiți" va dispărea din vocabularul lor, înlocuit cu mai omenescul „Bună ziua, domnule detectiv, chestor" etc. Dacă și românii vor renunța la ploconirea din „Să trăiți" adresat actualului plutonier, viitor agent, este deja o chestiune de cultură politică. (**C. G.**)*

Povestea pisicii cu clopoței

O mitologie a instituțiilor

Metafora teatrului, a lumii ca scenă, ne-a fost dată de William Shakeaspeare. După 400 de ani, multe dintre trăsăturile Renașterii se regăsesc în cultura postmodernă de astăzi. Statul-spectacol, scena politică și mai ales importanța aproape mistică dată comunicării, interpretării sub-textelor, ne situează pe noi, cei trăitori în veacul XXI, într-o inedită postură de spectatori-actori ai unei piese universale, desfășurate pe o scenă extinsă la scara întregii planete. Dar nu numai persoanele sînt actorii acestei piese; întocmai ca *Zidul* din *Visul unei nopți de vară*, instituțiile publice sînt ele însele nu doar un cadru sau un decor, ci actori activi care formează/deformează mesajele și sensurile din spațiul public.

Mitologia instituțiilor se coagulează și se structurează în perioade foarte lungi de timp. Această situație face ca, de multe ori, în percepția generală, instituțiile să fie considerate un dat extrasocial, o realitate care nu poate fi schimbată fără a se afecta grav însăși viața oamenilor.

Din acest punct de vedere, mitologia cea mai consistentă este cea a Statului însuși. Armata, Poliția și Justiția posedă, la rîndul lor, o mitologie strîns legată de cea a statului. În fond, aceste trei instituții sînt definitorii pentru existența statului.

În structura profundă de reprezentări a românilor, instituțiile fundamentale – Armata, Justiția, Poliția (și Biserica, dar aceasta reprezintă un caz aparte) – nu sînt doar instrumente ale comunității, ci sînt și elemente de identitate națională. Poate să pară straniu, dar așteptările românilor de la stat și de la instituțiile sale cuprind și ceva ce am denumi – poate nu întîmplător – *împărtășanie*: românul dorește să se împărtășească din aceste instituții. Această abordare pe care, recunoaștem, nu o putem argumenta științific, oferă însă o imagine revelatoare asupra unor păcate endemice ale societății românești: birocrație, clientelism, corupție. Eșecul tuturor cruciadelor post-decembriste (cazul dosarelor fostei Securități este doar cel mai recent) poate să aibă cel puțin o parte din explicație în aceea că instituțiile statului au fost considerate simple instrumente, echivalente cu cele occidentale.

Milițian, polițist, comisar

Dacă armata a fost instituția cu cea mai lină trecere, din punct de vedere imagologic, de la comunism la noua societate, poliția s-a aflat oarecum la polul opus. A fost foarte greu pentru detestatul *milițian* să devină, în conștiința publică, *polițistul* democrat, al cărui rol să fie apărarea societății de infractori. La acest factor emoțional s-a adăugat o realitate obiectivă. După zeci de ani de tăcere și de presă controlată, populația României a început să citească în ziare despre crime, violuri, tîlhării. Dintr-o societate fără infracțiuni, așa cum *părea* România comunistă, imediat după decembrie 1989 românii s-au trezit asediați de un fenomen social nou și periculos, pe care nu și-l puteau explica și pe care nimeni nu părea să-l poată controla. Creșterea reală a fenomenului infracțional, intrarea României în circuitul internațional al crimei organizate, explozia infracționalității de tip economic și apariția în media a materialelor ce implicau polițiști în acte de corupție au dus la un alt impas de imagine al instituției poliției.

Dacă în cazul armatei scandalurile existente sau numai imaginate de media nu au reușit, de cele mai multe ori, să facă valuri dincolo de zidurile instituției, multe dintre conflictele din interiorul Ministerului de Interne au fost purtate în văzul lumii. De asemenea, dacă politizarea instituției militare a fost, mai degrabă, o figură de stil folosită în confruntări electorale sau prin anumite editoriale, politizarea poliției și direcționarea acțiunilor acesteia pe criterii politice păreau a fi realități cotidiene.

Percepția negativă asupra poliției pornește de la apropierea acesteia de două realități care au în rîndul populației României conotații negative: infracționalitatea și politicul. Dacă, așa cum arătam mai sus, armata este poziționată undeva la marginea lumii publice din România și foarte puțin amestecată cu aceasta și tocmai de aceea este atît de stabilă și de solidă, poliția se află în mijlocul acestei lumi. Eșecurile armatei nu pot fi văzute în timp de pace. Eșecurile poliției sînt zilnice și pot fi percepute de oricine. Bugetul insuficient al armatei este un caz de insecuritate națională. Bugetul insuficient al poliției este un fapt cotidian și prea puțin important. Percepția asupra celor două instituții este fundamental diferită deoarece pornește de la premise fundamental diferite. Dacă activitatea armatei interesează – *în general* – o țară întreagă, deoarece ea, armata, se ocupă de securitatea națională, activitatea poliției îi interesează punctual pe cei ce au (sau pot avea) probleme cu vreo categorie de infractori.

Este interesant de remarcat faptul că, în perioada 1997-2000, gradul de încredere al populației în poliție a rămas constant – în jur de 48-50%. În timp ce toate celelalte instituții publice (mai puțin armata) au pierdut din încrederea populației, poliția s-a conservat la un nivel mediu de încredere. Spre deosebire de armată, poliția este legată direct de una dintre principalele probleme ale agendei cetățenești și anume *siguranța personală*. Devenită subiect favorit al campaniilor electorale, siguranța personală este unul dintre indicatorii în funcție de care este judecată activitatea poliției de către populație. Creșterea gradului de insecuritate duce inevitabil la un sentiment de nemulțumire și de neîncredere față de activitatea poliției. Acest fapt este dublat și de realitatea unei slabe campanii de comunicare în masă a Ministerului de Interne, în comparație cu mult superioara activitate a Ministerului Apărării.

În fine, mult preconizata demilitarizare a poliției poate avea un efect pervers. Inițial s-a considerat că, astfel, poliția va avea un caracter mai flexibil, mai modern și mai apropiat de cetățenii pe care îi apără. Se poate întîmpla ca tocmai lipsa rigorii militare să priveze poliția de unul dintre puținele sale argumente legitimatoare. Iar în lipsa altor factori pozitivi (cel puțin pentru o perioadă de început), încrederea în poliție poate scădea și mai mult.

© S. Ivanoschi

Poliția este reprezentarea simbolică a nevoii de siguranță. Teoretic, poliția este reprezentarea adversarului de drept al unui fenomen intens prezent în dezbaterea publică: infracționalitatea. Lipsa de performanță în această confruntare, subliniată și consolidată mediatic, creează o frustrare majoră la nivelul opiniei publice. În ipostaza de cetățean, românul se simte amenințat, descoperit, lipsit de apărare, iar campaniile mediatice îndreptate împotriva poliției îi amplifică suplimentar teama și nesiguranța, care se convertesc în sentimentul neîncrederii în instituția care ar trebui să îl apere. O strategie reactivă de imagine a poliției nu face decît să consolideze această neîncredere, care la rîndul său poate fi manipulată și transformată în neîncredere în sistem.

Despre ciomag, la modul intelectual

În încheiere, ne permitem să ridicăm într-o manieră mai destinsă cîteva probleme de relație între imaginea poliției și a polițistului.

Prima ipoteză este aceea că, în general, imaginea poliției este invers proporțională cu imaginea infracțiunii. Atunci, dacă în România imaginea poliției este negativă, rezultă că românii au o reprezentare eronată asupra infracțiunii. În afara delictului major al omuciderii, toate celelalte încălcări ale legii sînt tratate cu îngăduință, iar infractorul se bucură de sprijinul comunității („Ce-aveți cu el, dom'le, că doar n-a omorît pe nimeni?!"). Dislocarea masivă a populației rurale și transferarea ei în periferia urbană a accentuat trăsăturile de „culegător" ale românului. Frate cu codrul („de rupi din codru-o rămurea...") românul rupe și din cabluri, conducte, căi ferate etc.

A doua ipoteză derivă din prima, în sensul că, la nivel profund, nu există o reprezentare clară asupra categoriei de *res publica*. Ceea ce e al tuturor este, de fapt, al nimănui. „Republicanismul" românilor se acoperă astfel de o aură de mister. Teoria occidentală spune că *free-rider*-ul nu plătește, știind că ceilalți plătesc, iar sistemul continuă să funcționeze. Românul nu plătește, știind că nici ceilalți *nu* plătesc și că sistemul nu există. Sistemul funcțional este înlocuit cu un ceremonial, un joc, iar poliția intervine în peisaj asemenea pisicii cu clopoței.

Cea de a treia ipoteză pornește de la ideea că, într-o organizare ierarhică, imaginea nivelurilor superioare ale ierarhiei se reproduce (ușor deformat) și în imaginea (stilul) forței de coerciție. Cu alte cuvinte, *Zbirul* este o caricatură a *Conducătorului*. Conform acestei ultime ipoteze, s-ar putea face o analogie între Bibescu vodă și Căpitan Costache, între Carol al II-lea și Gabriel Marinescu, între Iliescu și Mihai Chițac, între Constantinescu și Gavril Dejeu, între Iliescu și Ioan Rus...

O ultimă observație se leagă de asemănarea între acțiunea poliției și (auto)cenzura celui care scrie. Românul s-a născut poet, poetul se (auto)cenzurează sau, cum spunea Camil Petrescu: „fuiorul tors al cretei mi-e povară / și de mă apără, mă și măsoară".

(Material realizat de MULTIMEDIA Political Communication, parte a grupului IMOLA Communications)

▲

Nicoleta SAVIN

Cealaltă parte a presei

Miliția Română s-a transformat în Poliție imediat după evenimentele din decembrie 1989. Mentalitatea nu s-a schimbat peste noapte, odată cu titulatura. Tot atunci au început controversele legate de reformă și demilitarizare, apte să transforme polițistul într-un funcționar public aflat în slujba cetățeanului. Era nevoie, în primul rînd, de voință politică, pentru a reforma și restructura una din instituțiile statului cele mai refractare la schimbare, deloc dispusă să cedeze ușor vechile privilegii. Toate guvernele post-decembriste au avut în program reforma Internelor, dar ea s-a făcut, concret, cu un pas înainte și doi înapoi, problemele de formă fiind preferate celor de fond. A rezultat o rotație a cadrelor de toată frumusețea, în care nimic nu s-a pierdut și „gradele" au fost puse în valoare, în funcție de rezultatele alegerilor. O reformă reală a poliției ar fi fost percepută cu ochiul liber de fiecare român. În lipsa ei, mai-marii Internelor au folosit mass-media ca intermediar pentru a duce în casele românilor doar o nouă imagine, de multe ori fără acoperire reală. Implicit, nou-înființatele servicii de relații publice și-au îndreptat atenția și antenele spre presă, tonul fiind dat de Direcția de Relații Publice din Ministerul de Interne. Aceasta a încercat să-și merite numele și să construiască o relație sănătoasă și onestă cu media. Ofițerii de presă și relații publice și-au schimbat din mers mentalitatea, înțelegînd că presa și opinia publică nu pot fi manipulate sau mințite cu ușurință. Din păcate, bunăvoința lor n-a fost suficientă, deoarece informațiile cu adevărat importante din Ministerul de Interne n-au ajuns niciodată la Direcția de Relații Publice. În repetate rînduri, ziariștii au avut prilejul să constate că mai-marii ministerului sînt extrem de încîntați de presa „de curte", cuminte, care transcrie cu fidelitate mesajul dorit, și vizibil deranjați de „cealaltă parte a presei", care solicită acces la informațiile considerate tabu sau bucătărie internă. Dezghețul în relațiile cu mass-media din mandatul țărănistului Constantin Dudu Ionescu s-a datorat unei linii impuse și nu unor convingeri. Imediat după reinstalarea echipei PDSR, armata de generali și colonei a renunțat la cordialitate și a revenit la răceală, preferînd să comunice cu presa cît mai laconic, prin comunicate. Notabilă pentru cei 11 ani scurși din decembrie 1989 este proasta gestionare a crizelor mediatice. De fiecare dată cînd presa a semnalat boacăne, abuzuri sau ilegalități din grădina Internelor, conducerea a ales cele mai nepotrivite variante de răspuns: a negat vehement fapte evidente, a inițiat comitete și comiții de cercetare, uitînd să mai dea și răspunsuri, și-a băgat capul în nisip, precum struțul, sau a inițiat acțiuni de intimidare și izolare, cu sau fără represalii la adresa gazetarilor incomozi. Nu a existat ministru care să nu fi dat circulare prin care interzicea subordonaților să aibă relații „neaprobate" cu mass-media. Și totuși, în presă s-au scurs informații, motiv pentru care au fost ordonate anchete interne, pentru a se descoperi „trădătorii". Au existat situații cînd unor oameni instalați în funcții-cheie li s-a cerut expres să fie reticenți cu presa sau, mai grav, cînd unor ofițeri trecuți pe linie moartă li s-a reproșat, printre alte motive, relația cu un ziarist indezirabil. Distincția este necesară, deoarece ziariștii de curte sînt bine primiți la orice oră și chiar folosiți pentru a contracara informațiile publicate de indezirabili. Omerta instituită a dat roade de-a lungul anilor, astfel încît vocile critice printre ziariștii de la Interne au devenit din ce în ce mai rare. Cea mai la îndemînă metodă a rămas izolarea informațională, jurnalistul ce ține la independența sa riscînd să rămînă fără surse oficiale și, implicit, fără credibilitate. Pentru un ziarist cu experiență, handicapul se poate surmonta, așa încît, vor exista întotdeauna căi de pătrundere în „buncăr", la informația considerată secretă. Cadrul legislativ nou creat va aduce cu sine și numeroase schimbări în tactica adoptată față de presă. Pe de o parte, recenta lege a accesului la informație, cu toate imperfecțiunile ei, va permite obținerea unor date inaccesibile pînă acum, multe dintre ele clasificate fără temei drept secrete de serviciu. De pildă, cine n-ar vrea să știe care a fost valoarea reală a primelor de Paște sau de Crăciun ale stelelor MI, informație refuzată de orice ministru ca fiind confidențială? Pe de altă parte, agenții de influență deja racolați dintre gazetari, dar și alți novici în ziaristică, pot deveni – grație controversatei Ordonanțe 29, aflate în vigoare – ofițeri acoperiți ai Direcției Generale de Informații și Protecție a Ministerului de Interne (UM 0962). În aceste condiții, altfel se pot aborda problemele incomode pentru minister, existînd posibilitatea impunerii variantei dorite de polițiști exclusiv prin oamenii lor, cu un pas înaintea ziaristului fără dublă apartenență. Tot prin „acoperiți" se poate supraveghea discret orice redacție. Implicit, știindu-se subiectele aflate în lucru, acestea se pot demonetiza cu ușurință. Cu siguranță, postura de ziarist acreditat la Ministerul de Interne, nu e deloc ușoară. El poate fi, cu voie sau fără de voie, unealta unor interese, poate fi ținta unor intoxicări sau discreditări, menite să-i oprească zelul și să-l oblige la autocenzură. Însă, cît timp nu se introduce oficial cenzura și mai există libertatate de expresie, se vor găsi „frumoși nebuni" ai presei de investigație, dispuși să scoată la suprafață informații de interes public ținute sub obroc.

▲

Andrei MANOLESCU

Întîmplări cu polițiști

Știu cîteva întîmplări cu hoți și polițiști, așa cum știe toată lumea. De curînd, un amic mi-a povestit cum a reclamat unui agent de circulație faptul că doi indivizi i-au cerut o taxă de parcare într-un loc în care nu scria nimic. Agentul i-a replicat că trebuie să se adreseze conducerii instituției, aflate în dreptul acelui loc de parcare. N-a vrut să se implice în nici un fel, deși a recunoscut că omul nu încălcase nici o regulă și că avea dreptate. Amicul a lăsat totuși mașina acolo. Cînd s-a întors, după numai zece minute, îi lipsea o oglindă laterală, iar polițistul nu mai era nicăieri.

Altcineva mi-a povestit cum a reclamat unei patrule un grup de indivizi care furau din buzunare în autobuz. Polițiștii s-au mulțumit să-i privească pe hoți cum se depărtau, întrebînd: „Aveți vreo dovadă? Martori?". „Uite, femeia asta căreia i s-a furat portofelul". „De unde să știm noi că nu l-a uitat acasă. Vă rugăm să ne credeți, nu avem ce le face dacă nu sînt prinși în flagrant". În timpul acestor parlamentări hoții au dispărut definitiv din zonă.

O altă persoană mi-a povestit cum i s-a furat mașina. După cîteva zile a fost găsită numai caroseria într-o pădure la marginea unui sat. Țăranii exclamau: „a apărut altă carcasă, altă carcasă, altă mașină furată". Toată lumea de acolo era informată despre ce se întîmpla, în pădure fiind practic un atelier improvizat de dezmembrat mașini. Hoții erau dintre săteni. Poliția de la furturi auto se plîngea că șeful de post local „nu colaborează". Omul era peste măsură de ocupat cu construirea unei vile personale. Și nimeni nu era niciodată prins. Cîteva luni mai tîrziu, totuși, hoții au fost arestați, doar din întîmplare însă, fiindcă au comis un accident cu o mașină furată.

În timpul celebrei operațiuni „Luna" am plecat cu o întreagă echipă de polițiști și jandarmi, noaptea, la prins prostituate și proxeneți, prin baruri. În perindarea noastră am întîlnit destui indivizi și femei dubioase, dar polițiștii spuneau de fiecare dată că nu au nici un fel de motive să facă arestări. Poate că aveau dreptate, or fi știut ei mai bine, numai că, după cîteva ore, singura „captură" a fost o biată aurolacă. I-au înregistrat datele, deși nu avea acte, după care i-au dat drumul. Nu pot decît să-mi închipui că, în fond, întreaga acțiune din acea „lună" s-a desfășurat după același tipic. Mai tîrziu s-a întîmplat ca un polițist să-mi facă o mărturisire și anume, că și chiar dacă ar vrea, nu ar putea să nu ia mită, măcar din cînd în cînd, de ochii colegilor. Dacă n-ar face asta ar deveni suspect și ar intra în dizgrația superiorilor.

Cred că aproape oricine din țara asta a pățit sau a auzit întîmplări de felul celor de mai sus. Nu mai vorbim de cele care apar zilnic în presă. Întrebarea care se pune în mod absolut firesc în aceste condiții este: ce se întîmplă cu poliția? E incompetentă? E coruptă? Nu e bine dotată? N-o ajuta legile?

S-ar putea ca răspunsul să fie cu totul altul. Și ideea mi-a venit aflînd și o poveste din Franța. Unui unchi de-al meu i s-a furat portofelul în metroul din Paris. A reclamat la poliție și i s-au cerut imediat toate datele și amănuntele posibile. După ce a completat o serie de formulare, a întrebat ce șanse sînt ca hoții să fie prinși. Polițistul francez s-a uitat oarecum surprins la el, după care i-a răspuns: „Bineînțeles că nici una, domnule. Nu avem ce face în asemenea cazuri". „Bine, dar atunci de ce mi-ați cerut atîtea amănunte?". „Pentru statistică, domnule". Deci și acolo... Toate acestea mă fac să mă gîndesc că nu cu poliția e ceva în neregulă, ci cu noi. Cu noi cei care credem că poliția ne apără de oamenii răi, că îi prinde pe hoți și pe criminali. Asta am aflat cînd eram copii și ne-a rămas în cap. Filmele ne-au hrănit apoi în permanență asemenea idei preconcepute. De fapt, realitatea e alta: poliția trebuie să existe fiindcă statul fără ea e de neconceput. Iar atunci cînd prinde hoți, o face din întîmplare sau pentru că aceștia au călcat chiar interese proprii ale polițiștilor. Uneori sînt și impulsuri politice, șefii poliției se tem că-și pierd scaunele și mai organizează cîte o acțiune spectaculoasă. Altminteri, de ce să-i apere polițiștii pe cetățeni? Dacă ne gîndim mai bine, ar fi chiar culmea să le pretindem așa ceva. Doar n-or fi fraieri să-și bată capul, să-și riște sănătatea și viața pentru niște oameni pe care, de cele mai multe ori, nici nu-i cunosc. Or, există și polițiști care gîndesc altfel. Unul dintre ei, însă, știm bine, a murit împușcat.

▲

Mircea VASILESCU

No man's land cu pază și protecție

Unul dintre succesele incontestabile ale privatizării a fost trecerea „în grijă privată" a ordinii publice. În București, capitală a unei țări care bate la porțile Europei, e plin de agenți aparținînd unor companii de pază private: în magazine, în școli, pe străzi, la poștă, în bănci, la piață, în tot felul de instituții publice. Îmbrăcați în combinezoane negre de „antitero" sau în echipamente ce imită uniforma militară, cu bastoane de cauciuc sau fără, cu spray lacrimogen și pistol sau fără, în *jeep* sau în Dacie, tinerii cu pricina stau de pază. Dacă-i urmărești atent, pe chipurile lor poți citi tot felul de expresii, de la plictis pînă la o solemnitate profund marcată de importanța socială a activității desfășurate. Ce anume păzesc ei? Evident, interesele ori proprietatea celor care i-au angajat: bunurile din magazin, din bancă, din școală etc. Mai au în grijă – logic vorbind – și liniștea ori siguranța celor aflați întîmplător în perimetrul lor de acțiune: cumpărători, elevi, clienți etc. În fața magazinului ori la poarta școlii, la ușa agenției bancare sau a firmei, raza lor de acțiune încetează. Cu alte cuvinte, dacă un hoț de buzunare „te face" în magazin, agentul trebuie să intervină; dacă ești buzunărit la doi metri în fața magazinului, nu mai e treaba agentului. Ești în spațiul public, adică în *no man's land*.

În calitate de client al unui magazin, să zicem că sînt de acord ca o parte din prețul pe care-l plătesc pe cumpărături să meargă în contul firmei de protecție și pază, numai să-mi pot vedea liniștit de cosniță. În calitate de părinte, îmi zic: bun, bine că școala nu-i la cheremul derbedeilor, cine să-i păzească pe copii de toți haidamacii care dau buzna peste tot? Profesoarele? Mai bine să plătim din fondul școlii, cu toții, o firmă de pază și să nu ne-apuce gîndurile negre la serviciu, că doar am citit atîtea prin ziare... În calitate de plătitor de impozite însă îmi dau seama că, pentru ordinea publică și pentru liniștea mea de cetățean, *i-am mai plătit o dată Statului*, care îmi ia lunar o parte din valoarea muncii mele *tocmai* pentru a plăti profesorii, medicii, armata, funcționărimea *și poliția*. Poliția însă nu prea se vede prin locurile menționate mai sus. Pentru a avea, așadar, senzația de siguranță în spațiile pe care le parcurgem zilnic, plătim de două ori. Ceea ce nu înseamnă, evident, că siguranța este de două ori mai mare. S-a întîmplat să stau mai multă vreme în capitale sau orașe europene, unele chiar cu o rată destul de mare a criminalității. Nicăieri n-am văzut o asemenea desfășurare de forțe private în slujba siguranței cetățeanului: în capitalismul occidental, această problemă este, totuși, lăsată în seama statului. Iar poliția este prezentă în peisajul citadin, cu un aer firesc, dar ferm.

Dincolo de faptul că sînt obligat să plătesc de două ori pentru un serviciu de care oricum nu sînt sigur, mulțimea agenților de pază și protecție în spațiul public mai creează o problemă: orașul pare sub asediu. Peisajul urban, oricum precar, are de suportat și aceste pete negre cu spray paralizant în dotare, și *jeep*-urile care lenevesc prin intersecții în așteptarea ocaziei care să justifice ceea ce stă scris pe ele cu litere de-o șchioapă: „intervenție rapidă". Paradoxal, o asemenea densitate de combinezoane negre *sporește senzația de nesiguranță*: văzîndu-i la tot pasul, ești tot mai convins că trăiești într-un oraș nesigur, din moment ce fiecare patron cît de cît răsărit a simțit nevoia să-și tocmească agentul „său" pentru a-și proteja negoțul și viața. Iar faptul că, de cîtăva vreme, pe la intersecții au apărut și patrulele mobile ale poliției, nu diminuează deloc sentimentul de „spațiu al nimănui": cînd vezi doi plutonieri plictisiți lîngă o Dacie tristă (care, la o adică, ar trebui să demareze în trombă...), nu-ți rămîne decît să te grăbești spre casă și să fereci bine ușa, conștient că ești, zilnic, și nesigur, și cu banii luați de două ori.

▲

4 cazuri...

Legea privind organizarea și funcționarea Poliției Române prevede 5 situații în care polițistul are dreptul să recurgă la arma de foc: apărarea sa și a altor persoane împotriva atacurilor care le pun în pericol viața și sănătatea, precum și pentru eliberarea ostaticilor; respingerea atacurilor îndreptate împotriva sediilor sau altor bunuri ale Poliției ori asupra efectivelor forțelor de ordine, cînd viețile acestora sînt în pericol iminent; apărarea obiectivelor, a perimetrului terenului sau a persoanelor de care răspund; reținerea infractorilor prinși în flagrant care încearcă să fugă și nu se supun somației de a rămîne la locul faptei; reținerea infractorului care a ripostat cu arme albe sau de foc sau a celor evadați din locurile de deținere ori care fug de sub escortă.

APADOR-CH susține că prevederile privind uzul de armă nu sînt suficient de stricte pentru a preveni abuzul de violență. Următoarele 4 cazuri au fost semnalate de APADOR-CH pentru a arăta care sînt consecințele unei legislații prea permisive în cazuri de uz de armă. ***(M. M.)***

În seara zilei de 18 mai 2000, **Mugurel Soare**, în vîrstă de 19 ani, a fost bătut și apoi împușcat în cap de un polițist în civil. Incidentul s-a întîmplat în jurul orei 19.00, în plină stradă și în prezența unor martori oculari. Transportat la Spitalul de Urgență, tînărul a rămas în comă timp de cinci zile. A fost operat de două ori, dar a rămas paralizat pe partea dreaptă a corpului și cu incapacitatea de a vorbi.

Parchetul militar nu a adoptat încă o soluție în acest caz. Familia Soare se teme că procurorul anchetator va accepta legitima apărare invocată de polițist. Acesta s-a prezentat și el la Spitalul de Urgență, la cîteva ore după ce fusese adus Mugurel Soare și a solicitat îngrijiri medicale pentru că ar fi fost „tăiat cu cuțitul" de tînăr. Rana de pe abdomen era atît de superficială încît nu a necesitat nici o intervenție medicală și cu atît mai puțin spitalizarea.

Martorii oculari au declarat că Mugurel Soare nu avea nici un cuțit la el (de altminteri cuțitul – deci proba materială – nu a fost găsit) și că, după ce a tras în tînăr, subofițerul părea în perfectă stare de sănătate, fără nici un strop de sînge pe cămașă așa cum ar fi fost firesc dacă ar fi fost „tăiat". Trebuie precizat că polițistul, împreună cu alți doi colegi tot în civil, se afla într-o misiune ce nu avea absolut nici o legătură cu Mugurel Soare (de altminteri, nici un membru al familiei Soare nu a avut vreo problemă cu poliția).

APADOR-CH a cerut Parchetului militar să stabilească cine și cînd l-a rănit pe subofițer, de ce ceilalți doi subofițeri nu au intervenit fie pentru a-l imobiliza pe Mugurel Soare (dacă acesta era înarmat cu cuțitul), fie pentru a-și opri colegul să folosească arma și de ce cei doi martori oculari au fost ținuți o noapte întreagă la poliție (cam zece ore), fără apă și într-o tensiune insuportabilă din cauza amenințărilor din partea anchetatorilor.

În seara zilei de 12 octombrie 2000, **Teodor-Cicerone Nărtea** a fost bătut de doi polițiști în civil, după care i s-au pus cătușele și a fost dus la secția 10 de poliție. Atît pe traseu cît și în secție, polițiștii au continuat să-l lovească pentru a-l face să recunoască furtul dintr-o mașină a 15 casete audio și a unei șurubelnițe, ceea ce Nărtea a refuzat. Introdus în arest, Nărtea s-a simțit atît de rău a doua zi încît a fost dus la policlinica MI unde, după spusele lui, s-au constatat și consemnat în registru următoarele: fractura unei coaste, fisura alteia, plagă cu tăietură deschisă și hematom la nivelul pometului stîng, hematom la pometul drept cu afectarea septului nazal.

Teodor-Cicerone Nărtea se află în prezent în penitenciarul Jilava. Fișa sa medicală, cu care a fost transferat de la poliție, cuprinde doar mențiunea „fisură a arcului costal 9 drept lateral". Nici unul din celelalte traumatisme suferite în urma bătăii nu apar în fișă. Există însă un martor care se afla, în noaptea de 12/13 octombrie în arest, în camera în care a fost adus Nărtea, care a confirmat integral relatarea acestuia.

Teodor-Cicerone Nărtea a mai afirmat că, pe lîngă tratamentul inuman la care a fost supus, polițiștii de la secția 10 l-au amenințat, în mod repetat, că „îl vor pune la curent" (șocuri electrice). El a declarat că nu a avut avocat nici în momentul emiterii ordonanței de reținere, nici la Parchet, cînd s-a emis mandatul de arestare preventivă.

În noaptea de 25/26 ianuarie 2000, **Silviu Roșioru** (33 de ani) a fost bătut cu sălbăticie de 6-7 polițiști din subunitatea de intervenții rapide Buzău, într-un bar din localitate. A fost dus la poliție unde i s-a întocmit un proces verbal de amendare (200.000 lei) pe baza Legii nr. 61/91 pentru „proferarea de injurii la adresa personalului localului" și refuzul de a da „relații pentru stabilirea identității". Roșioru a contestat procesul verbal la judecătorie.

După circa 2 ore, Roșioru a fost scos din secție și abandonat în stradă, deși era evident că nu se putea deplasa singur din cauza traumatismelor suferite. În cele din urmă, a ajuns cu un taxi la spital unde a fost internat cu diagnosticul „traumatism toraco-abdominal, echimoze întinse fesa și coapsa stîngă, traumatism cranio-facial, contuzii mîini bilateral".

Dumitru Matei a fost împușcat în cap în seara zilei de 4 decembrie 2000 de jandarmii care supravegheau zona rafinăriei „Arpechim" din Pitești. (Jandarmii sînt subordonați Ministerului de Interne și, în materie de uz de armă, urmează aceleași reguli ca și polițiștii). Dumitru Matei a susținut că nu avea absolut nici o legătură cu hoții de benzină surprinși – se pare – de jandarmi, că, fiind întuneric, nu a văzut pe nimeni (nici hoți, nici jandarmi) și că nu a auzit nici o somație sau foc de avertisment. Și-a pierdut cunoștința, revenindu-și abia la spitalul din Pitești, de unde a fost imediat adus la spitalul de urgență din București, cu diagnosticul „plagă prin împușcare mandibulă stînga, cu retenție de glonț". A fost operat, apoi externat la jumătatea lui decembrie dar, după numai o zi, familia l-a internat la secția de psihiatrie a spitalului județean Argeș deoarece Matei acuza dureri de cap insuportabile.

(fragmente din raportul APADOR-CH pe anul 2000)

▲

Pe de altă parte...

APADOR-CH susține că legislația este prea permisivă în ceea ce privește posibilitatea polițiștilor de a face uz de armament. În timpul documentării pentru număr, un locotennet susținea exact contrariul: polițiștilor li s-a impus un număr exagerat de precauții și recomandări care fac ca de multe ori să se lase bătuți decît să tragă. „Așa Disici a murit și este un erou, dacă trăia era tratat acum ca un infractor", îmi spunea ofițerul care a vrut să rămînă anonim și care avea o aplecare deosebită pentru fraze citabile. Argumentele sale pot fi convingătoare. În regulamentul intern al M.I. privind tactica pentru executarea unor măsuri și activități polițienești, după care se face instrucția polițiștilor, un articol prevede că „de regulă, somația are două faze: prima fază are un caracter preventiv. În aces sens, conținutul somației are două părți, în prima parte i se va cere persoanei să execute o anumită acțiune, iar în a doua se va anunța autoritatea pe care o reprezintă (Stai!, Poliția). A doua fază va repeta solicitarea față de persoana somată de a executa o anumită acțiune, prezentînd în partea a doua și acțiunea polițistului în caz de nesupunere (Stai că trag! Împrăștiați-vă! Vom folosi bastonul de cauciuc etc). În cazul folosirii armamentului din dotare va exista și a treia fază – un foc de avertisment în plan vertical. Între fazele somației va exista un timp de circa 30 de secunde pentru a putea vedea reacția celui somat, trecerea la faza următoare și la acțiunea propri-zisă realizîndu-se numai în caz de nesupunere." Este destul să-ți imaginezi că ai o armă și un infractor vine spre tine amenințîndu-te cu un cuțit, pentru a a-ți da seama că este imposibil de respectat *ad litteram* o asemenea prevedere. Locotenetul de care vorbeam avea o teorie: acuzată din toate părțile, hărțuită de superiori, conducerea poliției se întoarce împotriva elementului uman din subordine, impunîndu-i norme imposibil de respectat, doar pentru a avea țapi ispășitori în caz de anchetă.

Oricum, modul în care sînt formulate astfel de dispoziții pare a exclude din start orice fel de bun-simț din partea celui care ar trebui să aplice violența legitimă. Dispoziția 112 din 20 septembrie 2000 detaliază modul în care polițistul trebuie să folosească bastonul, spray-ul lacrimogen, cătușele și armele. Un articol prevede că „în timpul aplicării loviturilor (cu bastonul sau tomfa – acel baston cu două mînere pe care îl vedem în filme) este recomandat să nu se facă mișcări ample ori prin ridicarea bastonului deasupra capului."

Potrivit datelor oficiale, în primele zece luni ale lui 2000, s-a folosit armamentul în 127 de cazuri pentru reținerea unor infractori prinși în flagrant, de 34 de ori pentru imobilizarea unor suspecți, de 15 ori pentru oprirea unor mașini care ignoraseră semnele polițiștilor și de 9 ori pentru aplanarea unor situații conflictuale.

Max Weber definea statul ca monopolul violenței legitime într-un teritoriu dat. Violența statutui trebuie reglementată. Între nemulțumirile societății care acuză ambiguitatea acestor reglementări și nemulțumirile polițiștilor care se cred victimele unei suspiciuni legalizate, adevărul poate fi la mijloc. După ce un polițist a murit, colegii săi au fost înzestrați, nici mai mult nici mai puțin, decît cu pistoale mitralieră. Dintre acelea care se folosesc în război pentru anihilarea nediferențiată a inamicilor. Polițistul care trage acum are o putere de foc prea mare, care poate afecta ușor civili nevinovați. Ca întotdeauna, societatea românească reacționează tîrziu și supradimensionat, creînd alte probleme. **(C. G.)**

▲

Constantin BERCEANU

Cu bulanul prin București

Am însoțit patrula poliției pe străzi

I.L.Caragiale, Maria Rosetti, Icoanei, o luam spre Piața Lahovary, pe Dacia, în Ioanid, spre Galați și pe Toamnei, apoi de la capăt. Plutonier **Mirel Ionete** și sergentul **Ion Jitaru**. Pas încet. Aprindem o țigară. Iar înaintăm. Între ei nu prea își vorbesc. O haită de cîini pe Caragiale ne supără. „Ai dracu'" și îi ocolim. Cică Ionete îi cunoaște, dar mereu sînt așa agitați, că e unu' care le dă de mîncare și nu le prea dă. E un om necăjit pe stradă, țipă. Că i-a dat pîine tare. În față la «Moldova» nici o agitație. Ies copiii de la Școala Centrală, care sare în Mercedes, care în Dacie... care cu menajera, care cu mama. „Am avut un necaz o dată că venise tata să-și ia copilul și copilul plecase mai devreme în parc. L-am căutat două ore și el era în Ioanid. Ne-a chemat aici la numărul 14 că omu' aduna multe gunoaie să se sinucidă și vroia să se arunce de pe balcon. Avea vreo 50 de ani. M-a înjurat, mă chemaseră vecinii. Am văzut o crimă și cred și acum că vecina lui o omorîse ca să-i ia banii, dar nu s-a găsit nimic. E zonă liniștită și veche, sînt oameni care vor să stea liniștiți, dar sînt și mulți ciudați aici. Îți deschid greu ușa. Ușile aici sînt din alea vechi și, la un caz, nu poți sparge urgent ușa. E greu, ar trebui în centură să iau un baros. Aici n-ai ce face cu bastonul."

Am fost cu sectoristul

George Truică: „De Sfîntul Gheorghe m-au chemat la muncă. Dispăruse un locatar de acasă și nu se știau între ei locatarii, n-aveau nici măcar o carte de imobil. Ei își ziceau cu „domnule", dar nu se știau pe nume. Au vrut să vadă evidența mea, în cazuri din astea se vede ce important e organul oficial. Am pus afișe ca să se ia legatura cu sectoristul spre a se ști exact cîte persoane sînt, ca să putem să stăpînim mai bine prin cunoaștere situația din teritoriu, doar persoanele în vîrstă ne iau în considerație, ceilalți nu dau un telefon și se miră cînd rezolvările la tereburile lor vin atît de greu. Munca de evidență a populației ne face să prevenim unele lucruri antisociale, nu să îi punem pe unii oameni să se toarne între ei. Sîntem înțeleși greșit, noi vrem să fim lîngă populație. E perioada asta de sărăcire a tuturor și asta dorim, să fim lîngă ei, să ne simtă aproape. Anumite persoane recalcitrante, dar nu neapărat certate cu legea mi-au spus că ce sînt eu să umblu prin gunoaie? Nu cred că se poate spune că lucrînd cu oamenii, lucrezi cu gunoaiele, este prea mult spus și jignitor. Sîntem noi doi gunoaie? De ce să ne jignim? Am intrat în Poliție pentru că ai mei erau săraci, Poliția a fost ca un tată pentru mine, ea mi-a dat o pîine și nu pot să o trădez, mie mi se dă un ordin, io-l respect fiindcă cred că Poliția e făcută să îmbine, nu să dezbine."

Am fost în arest

„Nu sînt eu vinovată, m-a prins că era pe zonă, eu mă plimbam cu prietenul meu și nu a vrut să înțeleagă o treabă omenească". **Maria,** 23 de ani, ridicată pentru prostituție, Calea Moșilor.

„Domnul colonel m-a luat fiindcă eu cerșeam... nu e adevărat, eu ceream niște bani cunoscuților de pe stradă." **Sandu,** 65 de ani, cerșetorie.

„Nu știu cum de m-au văzut doar pe mine, dar pe alții de ce nu i-au văzut? Uite, eu mă înghesuiam în tramvai, stăteam la locul meu, dar mă împingeau de la ușă din față... ce vină am eu? Să-i aresteze pe ăia." **Jean,** 16 ani, hoție.

„Stăteam în canal la Iancului și de ce m-a luat, că trageam din aurolac și se uitau unii la mine? Să nu se uite. Ce să fac? Să stau la canal toată ziua? Da' șpagă n-a luat săptămîna trecută și i-am dat-o și pe Mioara mea să ne lase în pace?" **Gelu,** 19 ani, vagabondaj, plutonierul nu confirmă incriminările.

Am stat în intersecție cu agentul de circulație

Uite, îi vezi, nu opresc deloc la trecere. E pe zebră cineva? Este, da' omul ăla poate trece dacă îl vede că ia curba cu 40 și zboară? Și după aia stau la discuții: că nu era, că nu se vedea, că erau în raza lor vizuală... Uite, altul e galben și la Cod scrie că e ca roșu. Dacă scrie, ei de ce nu opresc? Ce se întîmplă la cazuri din astea? O dată că nu știu chiar bine că se face roșu și se trezesc tamponați, apoi văd că e mare aglomerație și fac special ca să blocheze circulația. Ce să fac? Ei mă acuză că eu sînt rău, că îi opresc la șpagă... șoferul auto știe că e vinovat oricum pentru că în nebunia asta nu se poate să nu fii vinovat." „Ce fac eu cînd plouă? În mijlocul intersecției... bineînțeles, nu mi se poate cere ca pe puhoi să fiu acolo, dar sînt în apropiere, mă adăpostesc și sînt prezent oricînd. Cînd nu sînt în intersecție supraveghez locul cu atenție și intervin în criză pentru ca să fie fluență în circulație." **Cornel Mircescu,** 32 de ani, 173 de centimetri, 83 de kilograme, celular, doi copii, soție.

▲

Alex. Leo ȘERBAN

Cerul înstelat deasupra noastră, pe ecran

Cînd vezi un polițist înaintînd băţos într-un film american, ştii că el vine din western. Sigur, nu toţi cine-poliţiştii sînt rude cu şeriful; dar, dacă nu întreg şeriful, măcar un colţ din steaua lui tot îi zgîrie pieptul, pe sub cămaşă. E ca un pinten: poliţistul moare la datorie, calm şi împăcat. Eroic şi fără regrete.

Apoi a apărut poliţistul violent, care face dreptate făcînd prăpăd în jur – şi-i place chestia asta. De la „Inspectorul Harry" (= Clint Eastwood) încoace, poliţişti de tip „mad dog", scoşi din minţi de corupţia din jur şi puşi pe lăsat cadavre pe unde trec au devenit monedă curentă la Hollywood.

De cîtăva vreme, o modă bîntuie peliculele hollywoodiene: aceea a poliţistului corupt. El este, de obicei, persoana cea mai puţin suspectă din film. Raţiunea existenţei lui nu trebuie căutată prea departe: după perioada „eroică", a construirii stereotipului poliţistul-bun-şi-cinstit, filmul produs de Hollywood trebuia să exploateze şi modelul paralel – copios „produs de societate": acela al poliţistului-frate-cu-mafiotul. Evident că el există; ceea ce irită este actuala lui supra-exploatare cu metodă.

Filmele italieneşti (seriale TV gen *La Piovra)* au dus această tendinţă pînă la ultimele consecinţe. Fie poliţistul moare violent şi memorabil (vezi comisarul Cattani), în lupta pentru o societate fără mafioţi, fie poliţistul-infiltrat-în-Mafie supravieţuieşte bine mersi luptei respective, ştiind în adîncul sinelui său – studiat de scenarişti – că Poliţia moare, dar Mafia nu se predă.

Mult înainte de această tendinţă, existau la noi filmele – de mare succes în epocă – ale lui Sergiu Nicolaescu cu „comisarul Miclovan" (pe care, într-un *Adevărul* recent, Romulus Căplescu îl definea ca „vajnicul nostru comisar", considerînd totodată că filmele acestea, „bunerele,... sînt adevărate.". Orice se poate spune despre peliculele gen *Un comisar acuză* sau *Cu mîinile curate,* dar că sînt „adevărate", nu! Închid paranteza.) Aici modelul american al poliţistului-şerif era împrumutat fără rezerve (presupun că şi fără regrete), iar „poliţienii" noştri deveneau nişte clone neaoşe ale acelora. Hazul cîtorva replici salva, adesea, un film întreg; altminteri, aveam de a face – pur şi simplu – cu exerciţii de spectrologie aplicată: şerifi şi gangsteri în lumina Zorilor de Viaţă nouă! Steaua şerifului se vedea-nu se vedea, dar steaua roşie sclipea la fiecare cadru. Printre împuşcături.

În filmele româneşti din aceeaşi perioadă (anii '70), miliţianul are stelele pe umăr – sau, mă rog: şefii au stele, plutonierii au table. Şi aici se deschide un cîmp fascinant de cercetare filmologică şi fenomenologică: stelele impun respect nu doar din partea gradelor inferioare, ci şi din partea scenariştilor/regizorilor! Prin ce mecanism misterios ofiţerii de miliţie (aşadar, din filmele de pînă în '89) sînt atît de abstracţi, de abstraşi?... Cu cît urci în ierarhia instituţiei, cu-atît nu mai întîlneşti oameni, ci îngeri. Îngeri matematici – precişi ca o riglă, puri ca un *edelweiss.* La vîrf, miliţia română era un Mont Blanc cu creasta ţîşnind în tării; la poale, relief subcarpatic cu dealuri moi, văi şi cîmpii. Cînd locotenentul dă un ordin – iar actorul care-l interpretează e în general un tip bine, eventual cu *edelweiss* la tîmplă, care vorbeşte clar şi gramatical –, dealurile şi văile înlemnesc cu mîna la chipiu. Chiar şi cînd ofiţerul e jovial, glumeşte cu tablagiii, el nu coboară de pe soclu – îi ia în palmă pe ceilalţi şi le suflă spirit (fin).

Acestei reguli nescrise a filmului românesc de dinainte de '89 îi datorăm personaje antologice de tablagii, dar – deloc surprinzător – nici un personaj, măcar, memorabil, de ofiţer. În „B.D."-urile cu Dem, Toma, Puiu, Jean şi Sebastian, exista un soi de convenţă simpatică între tablagii şi „răufăcători" (pun cuvîntul între ghilimele: erau mai mult nişte găinari limbuţi, cu farmec şi aplomb...), un mod de a spune: ei vin din aceeaşi lume, au acelaşi limbaj, dar uite că unii sînt drepţi şi cinstiţi, iar ceilalţi sînt cum sînt... Cred (poate că mă înşel) că însăşi ideea de Criminal speria cenzura comunistă: nu reţin vreo figură înspăimîntătoare de „killer" pe marile (sau micile) ecrane ale epocii. „Răufăcătorii" erau, cum spuneam, mici copii; ţelul lor nu era furtul de diamante (care diamante?), de „secrete de stat" (care secrete de stat?), apă grea (?) sau formule chimice, ci furtul portofelului. Pînă aici ajungeau ei; nu mai sus. Sau (pentru că subiectele de film ţineau pasul cu subiectele din realitate) putea fi vorba de mită, de vînzări pe sub mînă, de comerţ ilicit – ca în cazul, celebru în epocă, al negustorului de vinuri „botezate", devenit personaj de film sub chipul lui Mihăilescu-Brăila.

Miliţienii erau pe măsura „iliciţilor". Faptul că i-am văzut mai mult în comedii (B.D.-urile amintite) spune tot. Ideea subiacentă era: hai să rîdem, chestiile nu sînt grave tovarăşi, hoţii sînt şmecheraşi de duzină, iar plutonierii sînt şi ei oameni... Pedepsele se aplicau în voie bună şi bună înţelegere. Plutonierii îi băteau pe umăr pe hoţi, ofiţerii îi băteau pe umăr pe plutonieri – totul reintra în „normal".

Acestui ultim model de miliţian – conciliant, „băiat de treabă", „de-al nostru" – îi aparţine Garcea, TV – personajul hiperpopular al grupului „Vacanţa Mare". El e, prin natura vremurilor, poliţist, dar e destul să-l vezi (şapca pe ceafă, „bulanul" la centiron, vorba desfăcută la şliţ...) ca să simţi în el vechiul miliţian... Garcea e, de fapt, miliţianul din B.D.-uri fără cenzură; un produs-reclamă al luminii Zorilor de Viaţă nouă (capitalistă), care spune că poliţistul moare, dar Miliţianul nu se predă!

▲

Răzvan RĂDULESCU

Amintirile unui concubin

Poţi să te înţelegi cu poliţia? Adevărul e că reprezentanţii ordinii mi s-au părut întotdeauna misterioşi şi mînaţi, în atitudinile lor, de motivaţii obscure. Nu în felul în care Kafka ne învaţă că trebuie să arate orice agent al unei administraţii care se respectă, ci într-altul, mai curînd consternant decît angoasant. La repezeală, aş atribui darul poliţiştilor români de a fi opaci unui fel de buimăceală provocată de alcooluri nici tari, nici slabe, şi unei instrucţii defectuoase. În general, oamenii care arborează feţe importante şi impenetrabile sînt foarte înduioşători cînd iau cuvîntul. Înainte de '89, am mers de cîteva ori cu mama sau cu tatăl meu la circa 3 Miliţie pentru a preda foaia anuală bătută la maşină (în general, un text dintr-o plenară) sau pentru a o înregistra pe sora mea, care venea, tot anual, din Germania, şi petrecea la noi două săptămîni.

Memoria – oscilantă şi nesigură – face în felul ei dreptate trecutului şi aşază lucruri diferite în aceleaşi sertare. De exemplu, acum, pentru mine, să fi avut în acele vremuri maşină de scris sau soră în străinătate reprezintă unul şi acelaşi tip de delict. Şi asta pentru că faţa celui de la ghişeu avea o acreală egală în ambele cazuri. Nu mai ţin minte dacă era acelaşi om. Un miliţian cu început de chelie, descheiat la primul nasture de la gît, cu gesturi de o lentoare suspicioasă în momentul în care deschidea registrul şi cu glas condescendent în momentul în care îţi arăta o bancă din stinghii de lemn: aşteptaţi. Apoi aşteptările, destul de lungi, în cel mai bun caz o jumătate de oră, deşi îmi aduc aminte că, de două sau de trei ori, nu eram decît noi în anticamera cu tavan înalt – miliţia din Luigi Cazzavilan îşi avea sediul într-o clădire construită pe la sfîrşitul secolului al XIX-lea sau începutul celui următor şi urîţită iremediabil de vopseaua verde de ulei cu care fuseseră acoperiţi pereţii pînă la jumătate. În tot acest răstimp, omul în uniformă din spatele ghişeului stătea şi nota ceva pe nişte hîrtii, răsfoia un dosar, mai deschidea şi închidea cîte un fişet metalic sau răspundea la telefon, scurt şi convenţional – să trăiţi, da, da, mîine, sigur, da. Îi spunea ceva, în şoaptă, unui coleg care se apleca peste umărul lui. Apoi îşi relua pixul şi reîncepea să noteze pe foi, lăsa pixul jos şi dispărea, printr-o uşiţă scundă, cîteodată pentru mai mult de un sfert de oră. Ca o curiozitate, pot să spun că spaţiul pe care l-am întrevăzut scurt în dosul acelei uşiţe era delimitat de un perete igrasios din cărămidă şi părea să coboare vertiginos de-a lungul unei scări din piatră (dar e posibil ca memoria mea să fi recompus acest decor convenţional de temniţă).

Prin '85, ne-a fost spart apartamentul şi au fost furaţi din casă banii de salariu ai tatălui meu (îi luase în urmă cu două zile) şi bijuteriile mamei mele, aflate, laolaltă cu banii, într-o casetă nespus de urîtă, pusă la vedere pe o măsuţa cu oglindă. Am chemat miliţia. Au sosit doi ofiţeri, cu feţe impenetrabile, urmaţi de doi soldaţi în termen care au evocat melancolic, în bucătărie, întîmplări de pe plaiurile lor natale. Ofiţerii s-au aşezat la masa din sufragerie. Unul singur a pus întrebări, celălalt se juca cu mileul şi surîdea din cînd în cînd, mai ales atunci cînd întrebările primului păreau să ne pună în încurcătură: are tatăl meu obiceiul să joace jocuri de noroc şi să piardă mari sume de bani?; cam ce lume se învîrteşte pe la noi prin casă?; avem cumva relaţii cu indivizi dubioşi?; stimată doamnă, soţul bea sau merge la petreceri cu colegii?; are relaţii şi cu alte femei?; dar soţia dumneavoastră, are cumva relaţii în afara căsniciei pentru care să-i fi trebuit o sumă mare de bani? Părinţii mei se uitau unul la celălalt şi răspundeau că nu. De la un moment încolo, şi mama mea a început să se joace cu mileul de pe masă. Dar băiatul? Frecventează cumva în liceu cercuri dubioase? Vă întreb pentru că broasca nu prezintă urme de forţare. Înainte să apună soarele, ofiţerul care a întrebat toate aceste lucruri s-a scuzat şi a spus că trebuie să lipsească vreo oră. Am rămas cu colegul lui (soldaţii au plecat cu primul ofiţer) şi am tăcut o bucată de vreme. În sfîrşit, ofiţerul rămas s-a ridicat de pe scaun şi a dat o raită prin apartament. Cu această ocazie i s-a arătat pentru prima dată caseta din care lipseau banii. Nu a părut interesat din cale în afară. S-a perindat prin casă şi a făcut întruna nţ, nţ, nţ. Apoi şi-a reluat locul la mileul de la masă şi a repetat întrebările primului. Primul ofiţer s-a întors după apusul soarelui şi băuse în mod vădit. Avea cravata într-o parte şi ochii foarte umezi. A trecut direct la ridicarea probelor. A scos din buzunar o pungă de hîrtie plină cu praf galben, care s-a spart deasupra patului din dormitor şi a pătat iremediabil aşternuturile. Cu un cuţit de bucătărie, a luat din praful de pe pat şi l-a suflat peste casetă şi peste măsuţa cu oglindă. Acestea s-au îngălbenit şi ele. Ulterior, cînd mama a vrut să le cureţe cu o cîrpă, a constatat că lacul venit în atingere cu praful s-a făcut mat. Ultima mişcare a celor doi ofiţeri de miliţie, înainte de a pleca, a fost să demonteze butucul broaştei şi să-l ia cu ei pentru expertiză. Pentru că unul din şuruburi s-a dovedit recalcitrant, a fost forţat dintr-o parte cu şurubelniţa. Apoi ni s-a spus să aşteptăm rezultatele.

În 1988, tatăl meu a citit în *Informaţia* un anunţ dătător de speranţe: „Spărgătorul din Brezoianu a fost prins. Desfăşurîndu-şi riguros activitatea de cercetare cu mijloace specifice, oamenii muncii din cadrul Miliţiei, sector 1 au prins făptaşul etc." A închis ziarul, şi-a terminat cafeaua şi a plecat la circa 3. Acolo i s-a spus că este vorba despre un alt faptaş şi că, dacă apare ceva legat de spargerea de la noi, să stăm liniştiţi că ne anunţă. Nu ştiu din ce motive, dar toţi reprezentanţii ordinii pe care îi am în minte, fie în urma unui contact personal, fie pentru că i-am văzut la televizor, pentru că au fost personajele unor povestiri sau eroii unor bancuri, sînt toţi la fel de şterşi şi de convenţionali. Între poliţistul care te legitimează pe stradă, agentul de circulaţie care îţi ia carnetul, îţi taie amendă, sau ia şpagă, funcţionarul din Udriste aşezat în spatele unui ghişeu scund în faţa căruia aproape că trebuie să îngenunchezi, plutonierul care păzeşte intrarea la Poliţia Capitalei şi care îşi ţine sistematic şapca pe ceafă (de sub şapcă ies zulufii unei tunsori din anii '70), sectoristul care vine să te întrebe de sănătate cînd locuieşti cu chirie, pentru că a auzit el nişte reclamaţii, generalul care a pierdut bătălia de la Costeşti şi trupele lui în degringoladă, aşa cum le-am văzut la televizor, poliţiştii lui Vochină şi poliţiştii lui Isopescu, şeful de post care a „capcanat" fetiţa violată de tatăl ei şi care s-a arătat, în interviuri, nespus de mîndru de ce a făcut, miliţienii care trebuie să planteze un copac cu verdele în sus şi cei care rotesc masa pe care s-au urcat ca să schimbe un bec – între toţi aceşti reprezentanţi ai ordinii nu reuşesc să văd nici o diferenţă sub raportul relaţiei mele cu ei, mediată grosier de opacitatea şi lipsa lor de senzitivitate, pe de o parte, şi de blocajele mele în faţa autorităţii, provenite din nesiguranţa propriei mele condiţii, pe de cealaltă. În 1993, locuiam cu Corina, înainte de a ne căsători, într-o cameră la comun dintr-o casă veche, în Pictor Stahi. Erau mulţi gîndaci voluminoşi care tropăiau noaptea şi femei cu capoate la mansardă. Într-o dimineaţă – eram la facultate şi mi s-a povestit – sectoristul a bătut la uşă. Au fost anumite reclamaţii din partea vecinilor că în această cameră se produc evenimente care contravin bunei convieţuiri, în sensul că foarte mulţi bărbaţi, ba chiar şi cupluri, vin la noi şi pleacă noaptea tîrziu. Sectoristul s-a aşezat pe un scaun şi şi-a scos carneţelul. S-a uitat apoi la pensulele Corinei, a văzut maşina mea de scris (aceeaşi maşină de scris pentru care dădeam anual o foaie dactilografiată). El, unul, este convins că nu ţinem bordel şi că reclamaţiile sînt exagerate. Totuşi, de dragul procedurii, trebuie să facă un proces verbal. Cum se numeşte doamna/domnişoara? Şi soţul? Înţeleg că trăiţi aici cu cineva. (Sectoristul avea un simţ ascuţit al observaţiei: de-a lungul peretelui se întindeau vreo şase perechi de pantofi numărul 43). Dar nu sîntеţi căsătorită. Şi, sprijinindu-şi carneţelul pe genunchi, sectoristul m-a înscris în procesul lui verbal, oficializîndu-mi condiţia: Răzvan Rădulescu, concubin.

▲

În atenţia organelor competente

În fiecare vineri, în faţa chioşcului de ziare, printre pagini cu ştiri despre scandaluri, bîrfe sau meciul anului, m-am obişnuit să văd *Dilema*. Astăzi însă nu e.

„– *Dilema* aţi primit?"

„– Am primit. N-am expus-o însă, pentru că săptămîna trecută mi-au furat-o!"

Dorin TIBU
Braşov

Titluri cu poliţişti

– ciobanul Cristea din Tufeni şi piraţii software –

● *Sîntem peste Europa şi America de Nord; Zilnic, în România, patru persoane sînt agresate sexual; Poliţia recomandă electroşocuri şi spray-uri paralizante pentru autoapărare (Curierul naţional,* 9 aprilie) ● *O pensionară a fost omorîtă pe trotuar de maşina Poliţiei (Azi,* 9 aprilie) ● *Din cauza luptei pentru supremaţie duse între clanurile Gelu Livezeanu şi Coco Păun, Poliţia gorjeană stă pe un butoi de pulbere (Evenimentul zilei)* ● *37 de privatizări în vizorul Poliţiei (Jurnalul naţional,* 5 aprilie) ● *Deşi pretinde că a recucerit strada, Poliţia ameţită cu aurolac (Evenimentul zilei,* 5 aprilie) ● *Insomniile golgeterului de cursă lungă. Vlădoiu: „Îmi vine să cred că Poliţia vrea să stopeze Steaua din cursa spre titlu".* ● *În cazul acuzaţiilor aduse poliţiştilor din Arad şi Constanţa, Tăcerea Ministerului de Interne alimentează suspiciunile. Sărăcia bugetară e contrazisă de situaţii materiale de invidiat. (Ziua,* 11 aprilie) ● *Cine a strigat „armă"? Poliţiştii recunosc că cei în care au tras la Caşin erau neînarmaţi (Ziua,* 11 aprilie) ● *Care-s hoţii şi care-s poliţiştii (Ziua,* 12 aprilie) ● *IGP-ul a muşamalizat cazul ofiţerilor acuzaţi pe internet de corupţie, Poliţiştii constănţeni au fost scoşi basma curată (Ziua,* 12 aprilie) ● *Afacerea „Motorina" – între uniforma de poliţist şi sutana de călugăr (Adevărul,* 12 aprilie) ● *Ofiţeri sibieni de Poliţie, destituiţi pentru comunicarea unor date false privind privatizările din judeţ (Adevărul,* 12 aprilie) ● *Poliţiştii bucureşteni au reţinut 24 de traficanţi de droguri (Curentul,* 12 aprilie) ● *Acuzaţiile de corupţie aduse unor poliţişti constănţeni sînt nejustificate (Curentul,* 12 aprilie) ● *Poliţiştii corupţi – declaraţi inocenţi (Cotidianul,* 12 aprilie) ● *Cu arme inegale într-un război inegal, Poliţia trage din greu la jugul infracţiunilor (Cotidianul,* 18 aprilie) ● *În cazul a trei asasinate petrecute pe raza a trei judeţe, Poliţia şi-a dovedit profesionalismul (Cotidianul,* 14 aprilie) ● *Jurnalul „peştelui" Brad, citit de poliţişti, Un pensionar din Bucureşti şi-a deschis bordel în apartament (Jurnalul naţional,* 13 aprilie) ● *Poliţiştii în cîrdăşie cu traficanţii (Jurnalul naţional,* 13 aprilie) ● *Anul trecut 500 de poliţişti au fost bătuţi sau înjuraţi (Curierul Naţional,* 19 aprilie) ● *Poliţia Constanţa are în lucru 16 dosare de privatizare şi post-privatizare (Curierul naţional,* 19 aprilie) ● *Poliţia este nepregătită pentru lupta împotriva pirateriei* software (*Jurnalul naţional,* 19 aprilie) ● *În urma anchetelor din* Adevărul *şase Poliţişti din Caraş, destituiţi şi sancţionaţi pentru complicitate cu traficanţii de pe Clisură (sunaţi la 8989... dacă ştiţi din ce ziar este acest titlu şi cîştigaţi experienţă)* ● *Anul acesta, Poliţiştii au folosit în 84 de situaţii armamentul din dotare (Cotidianul,* 19 aprilie) ● *Vom avea poliţişti în pantaloni scurţi (Cotidianul,* 19 aprilie) ● *Poliţia cu ochii pe porci şi băutură (Evenimentul zilei,* 19 aprilie) ● *Aventurile unui cioban din Tufeni, Olt, la Procuratura Militară şi la Guvern: Cristea încă mai speră că poliţiştii care i-au luat mieii fără să plătească îşi vor achita datoriile (Adevărul,* 23 aprilie) ● *Poliţia este neputincioasă în faţa traficanţilor de droguri (Ziua,* 21 aprilie). ▲

Z. ORNEA

glose

Democraţia legală şi ordinea totalitară

De fapt, nu există nici o contradicţie între democraţie şi ordinea bazată pe lege într-un stat de drept. Fiecare stat democratic se bizuie şi se conduce după o ordine legal constituită, orice încălcare a legii fiind sancţionată. Regimurile totalitare se instalează de obicei prin suspendarea legalităţii, adică a sistemului legal al statului de drept, desfiinţînd parlamentul şi pluripartidismul, socotite instituţii ale putridei democraţii. Secolul al XX-lea a cunoscut din plin acest fenomen. Comunismul, prin dictatura zisă a proletariatului (sau, altfel, a „întregului popor", de fapt al unui grup de nomenclaturişti) a desfiinţat brutal, în Rusia, abia înjghebata democraţie de tip parlamentar şi pluripartidismul, în favoarea unor aşa-zise soviete şi a partidului unic. La fel s-au petrecut lucrurile, după al doilea război mondial, în ţările intrate în orbita U.R.S.S. Şi nu e inutil să menţionez că această nouă ordine a dus la sute de mii sau chiar milioane de victime ale opresiunii totalitare. Dar, se spunea, domnea acolo ordinea, chiar dacă legea era strigător încălcată. Acelaşi lucru trebuie spus despre regimurile totalitare de extremă dreaptă, fascismul şi nazismul, amîndouă venite la putere pe calea parlamentarismului democratic, pe care, apoi, l-au interzis, ca şi pluripartidismul. Fireşte, au introdus o ordine totalitară, profund antidemocratică, creînd legi proprii care să le apere sistemul instaurat cu forţa. Consecinţele acestei „noi ordini", brutal întreţinute, au fost arestarea şi internarea în închisori şi lagăre a foştilor inamici politici, provocarea celui de al doilea război mondial cu toate consecinţele sale prădalnice, discriminare rasială legalizată şi acel sinistru Holocaust, în care au pierit bestial, numai dintre evrei, şase milioane de oameni. Şi Germania hitleristă, aliată cu Italia fascistă, a creat condiţiile pentru „exportarea", doctrinară şi pe calea armelor, a regimurilor lor politice în alte ţări, apoi subjugîndu-le. În fapt, atît fascismul cît şi nazismul au înlăturat ordinea şi legea, instaurîndu-şi un regim politic dictatorial în care domina fărădelegea.

La noi, în anii treizeci ai secolului trecut, se fac simţite acele doctrine care repudiau democraţia. Mai demult încă, Nae Ionescu anunţa bucuros, într-un articol din *Cuvîntul,* că „democraţia lichidează", iar mişcarea legionară repudia zgomotos aceeaşi ordine politică, exaltînd fascismul mussolinian şi nazismul hitlerist. Înaintea acestora s-a grăbit să o realizeze regele Carol al II-lea. Acesta, chiar din iunie 1930 cînd a fost proclamat rege, dorea să înlăture politicianismul pluripartidist, instalînd un regim autoritarist fără partide şi împotriva lor. Şi-a încercat formula, în 1931-1932, prin guvernul de tehnicieni condus de N. Iorga. Formula, atunci, în condiţiile crizei economice mondiale, a eşuat. Regele a aşteptat timp de şase ani, pentru a o pune în fapt. În februarie 1938 demite guvernul Goga-Cuza, care nu a funcţionat mai mult de 44 de zile, şi îşi instaurează propria guvernare, o vreme, sub preşedinţia patriarhului Miron Cristea. Îşi instalează propria dictatură (ca, de altfel, în cîteva ţări vecine), desfiinţează parlamentul (anulînd rezultatele consultării electorale din decembrie 1937), partidele politice anihilează Constituţia din 1923 şi, repede, proclamă o nouă Constituţie, a sa. E începutul, prin această dictatură regală, a unei lungi perioade de dictatură în România. Să adaug că regele, desfiinţînd toate partidele politice, creează unul singur, al său (la început Frontul Renaşterii Naţionale, apoi Partidul Naţiunii) a cărei conducere, se ştia, o deţinea. Şi încă dictatura regală era blîndă în raport cu ceea ce avea să vină. Vremurile se precipitau peste tot în Europa, deci şi în România. Nefericitul an 1940 ne impune mari şi sfîşietoare cesiuni teritoriale, toate puse la cale de regimurile totalitare (în special Germania nazistă, Italia fascistă şi Rusia sovietică). La început a fost ultimatumul sovietic (consecinţă a pactului Ribbentrop-Molotov din august 1939) care ne răpeşte Basarabia şi Bucovina de nord, apoi „arbitrajul" germano-italian (de fapt un dictat) ne răpeşte Ardealul de nord şi, în sfîrşit, pierderea Cadrilaterului. Regele convoacă neconstituţionalele Consilii de Coroană pentru consultare, care, cu majoritate de voturi, hotărăsc acceptarea deciziilor luate în afara ţării. România Mare devine mai mică şi, cum se vedea, lipsită de apărare. Această cesiune teritorială importantă fără a se fi tras, în apărare, măcar un singur glonţ, trezeşte, în ţară, un val de nemulţumire acută. Acesta, se spunea, e rezultatul dictaturii regale şi a guvernării sale personale, încununată, prin aceste grave pierderi teritoriale. Nemulţumirea era generală, legionarii, brusc reactivaţi în această atmosferă de derută generalizată, încep să se agite, organizînd manifestaţii de stradă, la Bucureşti chiar în faţa Palatului Regal. Regele caută repede soluţii. Şi nu găseşte alta mai bună decît să apeleze, ca premier, la generalul Ion Antonescu. Acesta, înţeles atunci cu Iuliu Maniu şi Const. (Dinu) Brătianu, pentru a obţine abdicarea regelui şi, credeau cele două partide ale opoziţiei democratice, să se creeze, împreună cu ele, un guvern de uniune naţională. Antonescu cere imperios şi obţine preluarea de la suveran a unei părţi importante din prerogativele sale, fiind proclamat conducător al statului. Aceasta se întîmplă la 4 septembrie 1940. În aceeaşi noapte, generalul Antonescu cere şi va obţine, cu revolverul în mînă, declaraţia de abdicare a regelui. Evident, Antonescu nici că se gîndea să formeze, cu opoziţia democratică, un guvern de uniune naţională. Intră repede în tratative cu mişcarea legionară condusă acum de Horia Sima şi convin să guverneze împreună, Antonescu în calitate de conducător al statului, legionarii asigurînd prezenţa partidului de masă al guvernului. La 14 septembrie e anunţată noua formulă a statului. E statul naţional-legionar. Democraţia rămîne, şi de această dată, abrogată, vechea dictatură regală fiind transformată în una, infinit mai cruntă. Legile vor fi, cu obstinaţie şi aroganţă, sfidate, iar ordinea va fi şi ea nesocotită. Legionarii voiau să instaureze ordinea totalitară, în folosul lor. Singurul decret lege, pe care îl obţin repede de la Ion Antonescu, este cel al românizării, prin care legionarii urmăreau să-şi însuşească averile evreilor. Dar, nesocotind legea, o fac rapace, silind evreii să le cedeze, prin acte de vînzare-cumpărare oneroase, firmele lor. Instantaneu se dezorganizează viaţa economică, instalîndu-se haosul. Legionarii mai voiau să îi pedepsească repede şi în afara legii pe foştii demnitari carlişti, socotiţi prigonitorii lor. Cei doi parteneri de guvernare nu se înţeleg deloc, fiecare urmărind să-l înlăture pe celălalt. Aşa şi fac legionarii, la 21 ianuarie 1941, cînd declanşează rebeliunea împotriva lui Antonescu. După ce obţine acordul Berlinului, în trei zile, generalul, aducînd şi trupe din provincie, îi lichidează pe adversarii săi, căpeteniile acestora fiind transportate în Germania, în haine militare nemţeşti şi păstraţi acolo de Hitler, ca factor de presiune împotriva lui Antonescu. Dar în cele trei zile de rebeliune, legionarii, care tot vorbiseră cu ţifnă despre lege şi ordine, se dedau la cele mai sinistre fărădelegi. Jefuiesc cartierele evreieşti din Bucureşti şi provincie, arestează şi ucid, numai în Capitală, 118 evrei, soldaţi în uniformă sînt stropiţi cu benzină şi transformaţi în torţă vie, iar furturile în masă au fost atît de masive încît, după rebeliune, sediile lor au fost găsite pline de mărfuri, cărîndu-se de acolo cu camioanele pentru a le descongestiona. Apărătorii ordinii dictatoriale şi-au dat atunci arama pe faţă. La acest capitol trebuie adăugat şi faptul că la sfîrşitul lui noiembrie 1940 au ucis bestial 64 de foşti demnitari ce se aflau, în aşteptarea judecăţii legale, în închisoarea de la Jilava şi a doua zi comandouri legionare i-au împuşcat pe N. Iorga şi Virgil Madgearu, în pădurea Strejnicu de lîngă Ploieşti şi, respectiv, la Snagov. Totalitarismul legionar a arătat, astfel, cum înţelege întronarea ordinii, anulînd, de fapt, legea, devenită un petec de hîrtie.

Generalul Ion Antonescu devenise, cum dorise, singurul dictator. Curînd, în virtutea aderării sale la Axa din septembrie 1940, va angaja ţara în război împotriva forţelor aliate democrate. Şi aceasta, el „omul ordinii şi al legii", fără a fi semnat, în prealabil, un tratat de alianţă politică sau măcar o convenţie militară. La început, cînd a pornit războiul pentru eliberarea teritoriilor româneşti (Basarabia şi Bucovina de nord) răpite de U.R.S.S., ţara era alături de general (devenit, cam autoproclamîndu-se, în august 1941, mareşal). Dar cînd a dat ordin armatei să treacă Nistrul, mergînd pînă în inima Rusiei sovietice, ţara, văzînd cît amar de victime dintre ostaşi cad în lupte, l-a abandonat pe mareşal, iar opoziţia, prin Iuliu Maniu şi Dinu Brătianu, i-au trimis memorii prin care cereau oprirea armatei române pe Nistru. N-a ascultat pe nimeni impunîndu-şi dictatorial propria voinţă, stabilind ordinea pe care o dorea, cam în afara legii şi a intereselor fundamentale ale ţării. A urmat dezastrul de la Stalingrad, cea mai grozavă înfrîngere militară a românilor din toată istoria lor, şi în alte zone ale frontului, toate catastrofale. Abia a îngăduit opoziţiei, de conivenţă cu Palatul Regal, să-şi trimită emisari, prin capitalele neutre, pentru a lua contact cu forţele aliate. Veneau, din partea aliaţilor occidentali, răspunsuri ca să se stabilească înţelegeri cu U.R.S.S., în ale cărei zone de influenţă fusese zvîrlită România la Conferinţa tripartită de la Teheran (1943). Cînd, tîrziu, opoziţia unită, împreună cu cercurile palatine, au stabilit ieşirea ţării din război şi întoarcerea armelor pe 26 august 1944, Antonescu mai credea în invincibilitatea armatei germane şi, chemat la Palat, în ziua de 23 august, a declarat regelui Mihai că el înţelege să continue lupta, neadmiţînd să se ceară armistiţiu fără condiţii. Văzîndu-i încăpăţînarea, sinucigaşă pentru ţară, regele Mihai l-a arestat, lichidînd astfel dictatura antonesciană. Şi pentru că discutăm despre lege şi ordine în timpul dictaturii antonesciene, trebuie amîntit comportamentul criminal (cu totul în afara legii) împotriva evreilor. La început, la sfîrşitul lui iunie 1941, a ordonat pogromul împotriva evreilor din Iaşi, unde au fost ucişi (din ordinul generalului) 12.000 de evrei. Apoi a ordonat masacrarea evreilor din Basarabia şi Bucovina de nord, ghetoizaţi mai întîi în anumite localităţi, apoi trimişi în Transnistria, un gheto mai mare. Analiştii, care tot socotesc bizuindu-se pe documente şi calcule de statistică demografică, apreciază că, în total, din ordinul expres al lui Ion Antonescu, au fost ucişi, în mari chinuri, 160.000 de evrei, alţi analişti propunînd cifre mai mari. Şi apoi nu trebuie ignorată sălbăticia cu care a fost asasinată populaţia evreiască din Ucraina (de pildă, carnagiul de la Odessa) şi originară din Transnistria. Aici n-au funcţionat nici lege, nici ordine.

Şi după război, după interstiţiul din august 1944-decembrie 1947, din 1948 s-a aşezat, din dispoziţia ocupantului sovietic, dictatura comunistă, care a suspendat, şi ea, ordinea democratică şi legile ei. România a ieşit la lumina democraţiei abia în 1990. ▲

Silviu LUPAȘCU

Despre oameni şi lumini

Diogenes din Sinope (ca. 410 – 323 î. H.), discipolul lui Antistene cinicul, obişnuia să umble ziua în amiaza mare prin pieţele Atenei, cu un felinar aprins în mînă. Întrebat de către semenii săi mai puţin filosofi ce anume caută, el răspundea în mod misterios: „Caut un om." (cf. Diogenes Laertios, *Despre vieţile şi doctrinele filosofilor,* VI, 41, Balmuş, p. 306; Nicolae Balca, *Istoria filozofiei antice,* p. 135) În *Tripitaka* (XX, 1, pp. 70 v° – 71 r°, Chavannes, 491, IV, pp. 290-294), naraţiunea dedicată naşterii lui Sariputra încorporează imaginea brahmanului Tisya, care poartă o lumină pe creştetul capului, în plină zi, în timp ce pîntecele său este învelit cu folii de cupru.

Atunci cînd mulţimea curioşilor adunaţi în piaţa oraşului Rajagriha, capitala regatului Magadha din Jambudvipa, îi solicită explicaţii în legătură cu caracterul bizar al anexelor sale vestimentare, Tisya declară că textele sacre pe care le-a studiat, de-a lungul anilor, sînt atît de numeroase, încît îi este teamă ca nu cumva pîntecele său, depozitar al lecturilor, să crape de pe urma forţei lăuntrice a bibliotecii îngurgitate: din acest motiv, el a decis că este prudent să dubleze stratul carnal care protejează tezaurul sapienţei religioase, cu un înveliş din cupru. Cît despre lumina aşezată pe creştetul capului, ea este menită să împrăştie tenebrele ignoranţei, care stăpînesc lumea chiar şi atunci cînd soarele străluceşte pe cer: „Există pe pămînt două feluri de obscuritate. Cea dintîi se manifestă atunci cînd lumina soarelui nu ne luminează. Cea de a doua este răul care decurge din tenebrele prostiei. Acum, cu toate că ne scăldăm în strălucirea soarelui, tenebrele prostiei sînt încă profunde." Pentru a contracara fascinaţia exercitată de acest cărturar străin, venit din India de sud, Bimbisara, regele din Magadha, solicită ajutorul lui Mathara, cel mai celebru şi respectat magistru autohton în arta dialogului. Retras de mulţi ani pe moşia dăruită de rege, Mathara s-a dedicat, după căsătorie, creşterii copiilor săi: o fiică, Sari, şi un fiu, Kosthila. Imersiunea în traiul familial i-a şters din memorie cărţile sacre pe care le studiase în vîrstele tinereţii şi maturităţii, uitare tragică a normelor şi dogmelor, cu atît mai primejdioasă pentru destinul său spiritual, cu cît aneantizarea cunoştinţelor vechi nu fusese dublată de acumularea unor cunoştinţe noi. Din porunca lui Bimbisara, Mathara este chemat în Rajagriha, pentru a-l înfrunta pe Tisya într-un turnir sapienţial arbitrat de autoritatea monarhică. El îşi părăseşte căminul cu inima îndoită, conştient că pregătirea sa nu se ridică la nivelul unui eveniment maieutic de asemenea proporţii: „Eu am uitat totul şi nu m-am preocupat de dobîndirea de noi cunoştinţe. Nu ştiu dacă voi fi în stare să fac faţă unei discuţii cu acel om." Pe cale, întîlneşte doi tauri care se luptă între ei cu coarnele. În căutarea unei prevestiri de bun augur, îşi spune că taurul din partea dreaptă îl reprezintă pe Mathara, în timp ce taurul din partea stîngă îl reprezintă pe Tisya: taurul din partea dreaptă pierde înfruntarea şi se retrage. Totodată, caracterul fast al prezenţei oraculare îi este refuzat şi de spargerea ulciorului cu apă purtat de o femeie. Ajuns în Rajagriha, Mathara recunoaşte de departe semnele triumfului pe chipul adversarului său. Este învins de brahmanul care poartă, în miezul zilei, o lumină pe creştetul capului. Sfătuit de curteni, Bimbisara transferă proprietatea moşiei lui Mathara asupra lui Tisya. Mathara se leapădă de lume şi consimte la căsătoria dintre Sari şi Tisya: „Sînteţi un om inteligent. V-o dau pe fiica mea de nevastă. Fiul meu o va însoţi în casa dumneavoastră. În ceea ce mă priveşte, doresc să plec într-un regat străin, pentru a purta grija propriilor mele proiecte." Din căsătoria lui Tisya cu Sari se naşte Upatisya („cel care îl alungă pe Tisya") sau Sariputra: „Graţie legămintelor anterioare, făcute de-a lungul existenţelor succesive, Sariputra a devenit, în apropierea lui Sakya-muni, cel dintîi dintre discipoli în privinţa înţelepciunii." În mod surprinzător, simbolul ascetului care umblă prin mijlocul bazarului, pe timp de zi, cu o lumînare aprinsă în mîini, este utilizat şi de Jalal-ud-din Rumi (604/1207 – 672/1273), în Cartea a V-a a Mathnawi-ului. Metafora iniţială, încorporată atît în tradiţia religioasă hinduistă-buddhistă, cît şi în tradiţia sapienţială grecească, se resemnifică spectaculos în contextul teologiei Sufi. Inima călugărului creştin, purtător de lumină, debordează de iubire şi ardoare spirituală. Oamenii obişnuiţi, nedumeriţi de absurdul situaţiei, îl întreabă ce anume caută, din prăvălie în prăvălie, în miezul zilei, cu o lampă aprinsă. Răspunsul său este o poartă îngustă, deschisă spre împărăţia nevăzutului, a realităţii, spre tărîmul spiritului pur, luminat de Soarele Dumnezeirii: „Caut pretutindeni un om care să fie viu cu viaţa dăruită de Respiraţia Divină. Oare există un astfel de om?". Interlocutorii săi îi răspund, cu prea-omenească inocenţă, că bazarul este plin de oameni. Dar călugărul cunoaşte foarte bine calitatea de preţ a mărfii adamice pe care o caută: „Vreau un om care este om pe ambele căi – pe calea mîniei şi pe calea dorinţei." Puritatea unei astfel de firi omeneşti nu se lasă smintită de ispitele mîniei şi poftelor. Un astfel de om care nu există, care există în non-existenţă, dincolo de lumina soarelui lumesc şi de lumina lumînării, nu este decît ramura care trimite la Rădăcina Dumnezeirii, principiu al adevărului şi vieţii reale, al existenţei fără început şi fără sfîrşit. Rumi îşi exhortează discipolii, cititorii, să se umilească pînă la pragul non-existenţei dinaintea Voinţei lui Dumnezeu, să se lepede de orice rezultat, de orice fruct al eforturilor omeneşti: „omul real este cel care poartă spiritul înlăuntrul său", asemenea unui canal, care nu este cu adevărat canal decît atunci cînd apa curge prin mijlocul său. Ceilalţi oameni nu sînt decît „forme", umbre a căror existenţă a fost distrusă de „dorinţa pentru pîine", pentru poftele pămînteşti. O serie de imagini de mare frumuseţe ilustrează adevărul consubstanţialităţii dintre el şi El: cel care a văzut mişcarea de revoluţie a pietrei de moară trebuie să privească şi apa rîului; cel care a văzut ţărîna ridicată în aer trebuie să privească şi vîntul nevăzut; cel care a văzut clocotul din oalele de lut ale gîndului trebuie să privească şi să înţeleagă, în egală măsură, focul; cel care a primit în dar răbdare de la Dumnezeu nu trebuie să-şi oprească privirea asupra răbdării, ci asupra actului lui Dumnezeu de a dărui răbdare; cel care priveşte spuma valurilor trebuie să rămînă mut de uimire dinaintea mării, deoarece în felul acesta devine una cu marea şi se leapădă de voinţă conştientă şi de ipocrizie. Deşi oamenii cunosc înţelesul cuvîntului „a privi", „a vedea" realitatea teandrică, nevăzută, care sub-tinde cuvîntul, le rămîne de cele mai multe ori inaccesibilă: „Vei spune «Privesc!», dar sînt multe semne bune ale privitului cu adevărat." (cf. Jalal-ud-din Rumi, *Mathnawi,* V, vv. 2885-2911, Nicholson, VI, pp. 174-175). Această perspectivă asupra realităţii, al-Haqq, asupra relaţiei de iubire dintre om şi Dumnezeu, coincide cu enunţul conţinut în expunerea despre *fana* şi *baqa,* anihilarea atributelor omeneşti în atributele divine, urmată de convertirea acestei anihilări a sinelui în viaţă veşnică, în pură existenţă spirituală: „Nu există pe lume nici un derviş. Şi dacă ar exista un derviş, acel derviş este cu adevărat non-existent. El există în ceea ce priveşte supravieţuirea esenţei sale, dar atributele sale au devenit non-existente în atributele lui Dumnezeu. Asemenea flăcării unei lumînări în prezenţa luminii soarelui, el este cu adevărat non-existent, deşi este existent după o estimare formală." (cf. Jalal-ud-din Rumi, *Mathnawi,* III, vv. 3669-3671, Nicholson, IV, 206). Cu alte cuvinte, lampa de pămînt şi fitilul ei (fiinţa adamică), se deosebesc de lumină (spiritul adamic), dar lumina nu se deosebeşte de Lumină (împărăţia spiritului), deoarece lumina este de Dincolo (cf. Jalal-ud-din Rumi, *Mathnawi,* III, v. 1255, Nicholson, IV, p. 71). Tripla ocurenţă a motivului purtătorului de lumină care deambulează prin locurile publice ale oraşelor în miezul zilei impune imersiunea căutătorului de adevăr exegetic în labirintul ipotezelor. O primă încercare de reconstrucţie a cronologiei sugerează ordinea următoare: textul din Tripitaka (tradiţia indiană), legenda despre Diogenes din Sinope, antologată de Diogenes Laertios (tradiţia greacă), ampla orchestraţie a temei arhaice, realizată de Jalal-ud-din Rumi în *Mathnawi,* din perspectiva teologiei mistice musulmane (tradiţia Sufi). În concordanţă cu tradiţia buddhistă, sutrapitaka sau „coşul predicilor" a fost recitat de Ananda drept răspuns la întrebările formulate de Mahakasyapa, în cadrul primului Conciliu care a avut loc într-o vastă peşteră de lîngă Rajagriha, în timpul anotimpului ploios de după intrarea Preafericitului în parinirvana (ca. 478 î. H.). Vinayapitaka sau „coşul disciplinei" a fost comunicat în aceleaşi circumstanţe de un alt discipol, Upali (cf. Eliade, *Istoria credinţelor,* II, p. 205; Eliade şi Culianu, *Dicţionar al religiilor,* p. 67). *Chambers's Biographical Dictionary* (p. 301) informează că Diogenes din Sinope a trăit între 412 şi 323 î. H. (anul morţii lui Alexandru cel Mare). Asceza sa a produs o puternică impresie asupra atenienilor, iar comentariile, apoftegmele şi vituperaţiile sale l-au ridicat, în ierarhia spirituală a metropolei, la un rang comparabil cu cel al profeţilor ierusalemitani: „Un ciomag gros din lemn de măslin sălbatic, o manta zdrenţuită, dublă, fără alte haine sub ea, manta ce servea şi de pat noaptea, o traistă pentru alimentele necesare şi un căuş pentru a scoate apă." (cf. Diogenes Laertios, *op. cit.,* Balmuş, VI, 13, 22, 37). Izvoarele după care Diogenes Laertios, trăitor în Laertia Ciliciei, în secolul al III-lea d. H., şi-a redactat antologia sînt cu neputinţă de reconstituit. Rescrierea inclusă de Rumi (604/1207 – 672/1273) în textul *Mathnawi*-ului („Caut pretutindeni un om care să fie viu cu viaţa dăruită de Respiraţia Divină.") pare să se întemeieze pe enunţul lui Diogenes din Sinope („Caut un om."). Deşi cunoaşterea de către Rumi a ipostazei greceşti a temei purtătorului de lumină în miezul zilei (în traducere arabă sau în original) poate fi considerată drept certitudine, se cuvine a analiza, concomitent, ipoteza împrumutării subiectului din tradiţia indiană în *Mathnawi.* A doua încercare de reconstrucţie a cronologiei presupune inversarea ordinii dintre tradiţia indiană şi tradiţia greacă: legenda despre Diogenes din Sinope, naraţiunea dedicată lui Sariputra în Tripitaka, *Mathnawi.* Această perspectivă argumentează importul temei purtătorului de lumină, din Grecia în India, în bagajele sau în siajul spiritual al armatei lui Alexandru cel Mare. Apropierea anecdotică dintre Diogenes din Sinope şi Alexandru („Să nu stai în calea strălucirii soarelui! Să nu-mi iei ceea ce nu-mi poţi da!") pare să îndreptăţească această ipoteză (cf. Diogenes Laertios, *op. cit.,* Balmuş, VI, 77; Plutarh, *Vieţi paralele. Viaţa lui Alexandru,* 14, Barbu, III, p. 369). Mircea Eliade a remarcat că invazia lui Alexandru cel Mare a avut loc la numai un sfert de secol de la schisma lui Mahadeva (jumătatea secolului al IV-lea î. H.), după Conciliile de la Vaisali şi Pataliputra, în urma cărora ordinul samgha se scindează în mahasamghika şi sthavira. „Indiferentă faţă de istorie" şi „lipsită de conştiinţă istoriografică", din momentul cuceririi, India se deschide în faţa influenţelor elenistice: „romanul lui Alexandru" se conturează treptat în folclorul indian, iar arta statuară greco-buddhistă de la Gandhara impune primele reprezentări antropomorfice ale lui Buddha, pentru a nu invoca decît două exemple majore de sincretism (cf. *Istoria credinţelor,* II, p. 207). O relativă permeabilitate apropie Tripitaka şi Mathnawi, pe fondul cunoaşterii mutuale dintre mediile Sufi şi mediile hinduse sau buddhiste. În acest sens, se cuvine a aminti că Annemarie Schimmel dedică un întreg capitol *(Sufism în Indo-Pakistan,* pp. 344-402) din *Mystical Dimensions of Islam* elucidării dinamicii particulare prin care s-a produs schimbul de valori religioase şi mistice între musulmani, pe de o parte, şi comunităţile hindusă şi buddhistă, pe de altă parte, cu începere din 711, anul în care arabii au cucerit Sind şi provinciile adiacente situate la nord de Multan. Impactul sufismului asupra teritoriilor indo-pakistaneze se produce la sfîrşitul secolului al XII-lea şi începutul secolului al XIII-lea, după consolidarea principalelor ordine Sufi în provinciile centrale ale islamului. Printre cei mai iluştri reprezentanţi ai acestui misionarism Sufi în spaţiul hindus-buddhist se numără Mu'in-ud-din Chishti, Qutb-ud-din Bakhtiyar Kaki, Farid-ud-din, Jamal Hanswi, izam-ud-din, Amir Khosrau, Chiragh-i Dehli, Jalal-ud-din Tabrizi, Baha-ud-din Zakariya Multani, Fakhr-ud-din Iraqi. În acest context, noţiunea teologică de „Unitate a Fiinţei" a constituit un punct de convergenţă între gîndirea Sufi şi sistemul Vedanta al filosofiei religioase hinduiste, deşi un astfel de sincretism va fi fost descurajat de instanţele ortodoxe musulmane. Totodată, hagiografia Sufi din India descrie o serie de turniruri de natură magică-mistică între yoghini şi sfinţi Sufi, sau convertiri miraculoase ale unor yoghini de către sfinţi Sufi, cu toate că frontierele dintre cele trei religii rămîn bine conturate de-a lungul primelor cinci secole de stăpînire musulmană asupra unor vaste regiuni ale sub-continentului indian. Întîlnirea dintre buddhism şi islam nu a fost însă străină de traumele marţiale care însoţesc coliziunile istorice dintre civilizaţii. În 1197 şi 1203, cuceritorii turci distrug celebrele universităţi buddhiste Nalanda şi Vikramasila, în cadrul cărora se studiau Mahayana („Marele Vehicul") şi Vajrayana („Vehiculul de diamant"). După această dată, cînd „buddhismul se hinduizase", iar „hinduismul asimilase numeroase idei şi practici buddhiste", buddhismul dispare practic din India (cf. Eliade şi Culianu, *Dicţionar al religiilor,* p. 70). Acest dialog între sufism şi hinduism-buddhism continuă sub împăraţii Moguli din secolele XVI-XVII: Babur, Akbar şi Dara Shikoh. Fiu al lui Shah Jihan şi al prinţesei Mumtaz Mahal – căreia îi este dedicat Taj Mahal-ul –, Dara Shikoh (1615-1659) reprezintă un moment de apogeu al apropierii mistice dintre hinduism şi islam. El a tradus *Upanişadele* din sanskrită în persană, cu titlul *Sirr-i akbar* sau *Marele mister,* considerînd că aceasta este *Cartea ascunsă* la care se referă S. LVI / *Teroarea,* vv. 74-79: „Nu, fac legămînt pe căderea stelelor, şi acesta este, să ştii, un mare legămînt cu adevărat, este cu adevărat un nobil Qur'an într-o *Carte ascunsă,* pe care numai cei purificaţi o vor atinge, o trimitere în jos de la Domnul întregii Fiinţe." (cf. Schimmel, pp. 344-362; Arberry, *The Koran Interpreted,* p. 562). Scrierea Mathnawi-ului (la jumătatea secolului al XIII-lea) coincide cu succesul misionarismului Sufi în India şi Pakistan. Momentul de apogeu sincretist de sub domnia lui Dara Shikoh nu ar fi fost cu putinţă fără o pregătire atentă, fără o construcţie a dialogului mistic şi sapienţial dintre islam şi hinduism-buddhism, întinsă pe durata celor patru sau cinci secole de administraţie musulmană. Acest fundal istoric pare să îndreptăţească ipoteza în conformitate cu care inserţia motivului omului purtător de lumină în fragmentele atribuite lui Diogenes din Sinope, în Tripitaka şi în Mathnawi, nu este întîmplătoare, ci ilustrează, mai degrabă, circulaţia textelor sau temelor din tezaurul spiritual grec sau din tezaurul spiritual indian în cadrul şcolii întemeiate de Rumi la Qonya. De altfel, trebuie subliniat faptul că miza studiului de faţă nu este reliefarea unei simbioze pe scară largă între tradiţia filosofică pre-socratică, buddhism şi sufism, ci evidenţierea unui detaliu bibliografic grec, buddhist, încorporat în textul Mathnawi-ului. În acest sens, se cuvine a aminti că simbolul purtătorului de lumină este integral resemnificat şi islamizat de Rumi, fapt pentru care inserţia sa în ţesătura textuală a unei pagini de enciclopedie Sufi, aşa cum este Mathnawi-ul, are loc fără stridenţe sau discontinuităţi. Fără îndoială, Mawlana îşi asuma întotdeauna cu bucurie rolul de povestitor care părăseşte deşertul şi vine în cetate, din porunca lui Dumnezeu, pentru a împărtăşi semenilor săi cele mai noi şi adevărate povestiri. ▲

La stînga stîngii

– sensul mişcărilor antiglobaliste –

În timp ce în ţările foste comuniste partidele politice îşi caută rădăcini în istoria pre-comunistă, în Occident, graniţele care despart stînga de dreapta se deplasează, cu urmări pentru înţelesul noţiunilor. Economiile integrate în piaţa mondială, crizele locale şi pregătirile pentru eventualitatea unei crize generale provoacă nemulţumiri, iar profeţiile apocaliptice forţează limitele discursului tradiţional. Necesităţile guvernării au impus partidelor social-democrate din Europa occidentală soluţii pragmatice, de stimulare a economiei, mai aproape de principiile liberale decît de propriile idei fondatoare. În Franţa (dar nu numai), stînga de la guvernare este contestată de la stînga ei şi radicalizarea mişcărilor de stradă tinde să dea conţinut electoral unei alte repartizări a forţelor politice. Fracţiunilor de dreapta conservatoare, sceptice cu privire la viitorul comun al continentului european, li se adaugă clocotul nemulţumirii populare, deocamdată la limita pericolului, stimulat de partidele ecologiste şi sindicate. Dacă pentru dreapta tradiţională, extinderea Uniunii înseamnă scăparea de sub control a emigraţiei, presiunea unor străini, cu alte obiceiuri şi religii, stînga turbulentă este neliniştită de pericolul reprezentat de forţa de muncă ieftină. Cu cît durează mai mult, accesul în Uniunea Europeană se poate „îmbogăţi" cu alte condiţionări şi piedici. Manifestaţiile din oraşele unde se ţin forurile economiei mondiale nu sînt doar un element de folclor, presiunea exercitată de ele poate avea urmări importante pentru solidaritatea şi aşa fragilă dintre ţările bogate ale continentului european şi cele care vor să devină. Proletarii din toate ţările nu prea mai vor să se unească şi nu vor lipsi politicienii, de dreapta sau de stînga, care să lupte pentru putere pe creasta acestui val. Strategii din Est ai apropierii de Occident ar trebui să ţină seama, în planurile şi deciziile lor, că acolo coexistă, sfidînd manualele de politologie, o dreaptă cosmopolită şi o stînga naţionalistă, că politicienii au alte priorităţi decît funcţionarii de la Bruxelles. Felul cum înţeleg unii interesul lor naţional coincide cu interesele altor grupuri, care luptă pentru a obţine dreptul de a reprezenta naţiunea.

Presa occidentală atrage atenţia asupra ameninţării antidemocratice reprezentate de mişcările de stradă violente, iar pentru ţările candidate la Uniunea Europeană şansa accesului este democraţia. Consecinţele extinderii relaţiilor economice tulbură ordinea existentă, iar de la Seattle la Calais, militanţii antimondializare contestă societatea în care trăiesc, dar nu propun nici un fel de soluţie alternativă faţă de ordinea economică actuală. Este principalul reproş care reiese din analiza lui Jacques Julliard *(Le Nouvel Observateur*, 25 aprilie-2 mai 2001).

Morala şi extrema stîngă

„Îi vezi peste tot. Vorbesc foarte tare. Sînt contestatarii economiei de piaţă. De toate felurile şi de toate soiurile. Sînt atît de diferiţi, încît cu greu li se poate pune o etichetă. Ritualul lor se produce de cîte ori se adună şefii de stat sau mai marii acestei lumi ca să discute despre economie. Întîi la Seattle. Apoi la Davos. Şi cel mai recent la Québec. Dar pot fi văzuţi şi pe cîmpuri, smulgînd grîul transgenic şi chiar în centrul oraşului, paradind cîte un McDo. La Calais, la manifestaţiile împotriva concedierilor de la firma Danone, au fost troţkişti, ecologişti, vegetarieni, militanţi ai organizaţiei Attac, creştini în căutare de sine, nostalgici ai anului '68. Să o numim extrema-stîngă morală, pîndind toate mişcările sociale în formare, uniţi de aceeaşi indignare împotriva efectelor negative ale mondializării şi ale «ultraliberalismului».

A fost parcurs un drum bun! Mai de mult, dar şi recent, extrema-stîngă, sprijinindu-se pe marxism, n-avea încredere în lectura morală a luptei de clasă. Prefera o viziune cvasi-darwiniană, întemeiată pe modificarea raporturilor între forţele sociale. Astăzi, ei reproşează capitalismului imoralitatea; lumii moderne – insignifianţa. Accente care aparţin mai curînd lui Péguy decît lui Marx.

În multe privinţe, este un progres. Cînd socialismul s-a vrut la fel de «istoric» şi de «obiectiv» ca şi capitalismul, a ieşit Uniunea Sovietică, capitalism fără libertate şi fără eficacitate. Astăzi, cînd se pun în discuţie tirania economicului, ştiinţa fără inimă şi fără orizont, incapabilă să propună alte scopuri decît propria ei prelungire, contestaţia joacă un rol util şi chiar necesar. De cînd cu eclipsa socialismului ca soluţie de schimb pentru libera iniţiativă, absenţa adversarilor duce la expansiunea trufiei şi a aroganţei. Fără a întîmpina vreo rezistenţă, economia de piaţă ameninţă să devină o economie de cazino. În loc să se pună în serviciul oamenilor, ea tinde să-i supună propriilor exigenţe, aşa cum fac companiile cu profituri care îşi concediază salariaţii, fără să simtă măcar nevoia unei explicaţii.

Extrema-stîngă morală joacă un rol specific şi de acum înainte indispensabil: cel al criticii sociale.

Şi dacă este aşa, prefigurează ea o soluţie alternativă la actuala ordine economică? Evident nu, şi iată de ce.

În primul rînd, pentru că în absenţa unei soluţii globale şi a unei mişcări sociale de mare amploare, similară aceleia care a adus la putere burghezia industrială din Occident, antireformismul radical nu produce revoluţie, ci un conservatorism profund. De-a lungul a două secole, progresul a fost cuvîntul de ordine al noilor forţe sociale. Cuvîntul de ordine al noilor forţe din extrema-stîngă este conservarea, a naturii, dar şi a vechilor raporturi sociale. Nu a fost măsurat, în termenii valorilor, dezechilibrul provocat de introducerea, pentru prima oară în patrimoniul stîngii, a mişcării ecologiste, al cărei cuvînt de ordine nu este «progresul», ci «conservarea». Or, primejdios ar fi să se treacă de la preocuparea pentru păstrare la mentalitatea conservatoare. Iată un exemplu: lupta lor împotriva culturilor tratate genetic ţine de aplicarea legitimă a principiului precauţiei. Dar cînd se refuză orice experiment ştiinţific, se ajunge la obscurantism. Cine va salva Asia de la foamete, José Bové sau agricultura ştiinţifică? Într-un cuvînt, dacă acceptarea inertă a mişcării Istoriei este începutul conservatorismului, refuzul ei radical este integral conservator.

Şi încheiem cu o întrebare. În timpul campaniei electorale americane, extrema-stîngă morală a refuzat să opteze între Bush şi Gore: nu vedea nici o deosebire între ei. Şi ne-am trezit cu Bush în braţe. Aceeaşi tentaţie se face simţită şi la extrema-stîngă franceză, între stînga şi dreapta, între Chirac şi Jospin. Dar refuzul de a alege este o politică a catastrofei".

Nu tot ce-i nou e mai bun

Despre semnificaţia antidemocratică a acţiunilor de intimidare produse de noua stîngă scrie şi Fareed Zakaria în *Newsweek* (30 aprilie 2001).

„Par inutile respingerea repetată a argumentelor etalate de protestatarii de la Québec City, demonstraţia că ei nu înţeleg principiile de bază ale economiei, etalarea confuziilor şi contradicţiilor din lozincile lor. Era evident că batjocorind poliţia, bătînd tobele şi aruncînd pietre, revoltaţii nu doreau o dezbatere raţională, ci doar să atragă atenţia lumii. Şi, încă o dată, au reuşit. Şi de acum înainte vom auzi chemări din partea adepţilor comerţului liber la «dialog», «cooperare» şi la dezvoltarea unor «tipare noi» pentru comerţ, toate cuvinte de cod, semnificînd retragerea şi protecţionismul. Şi mai semnificativ, «succesul» acestor proteste – Seattle, Porto Alegre, Brazilia şi Québec City – a început să-i convingă pe unii politicieni de centru stînga din Occident să adopte noul limbaj al antiglobalizării. Procedînd aşa, stînga întoarce spatele unora dintre cele mai îndrăgite principii ale ei – internaţionalismul şi democraţia.

Istoric, ideologiile de stînga au fost prin definiţie internaţionaliste. De obicei, conservatorii apărau tradiţiile specifice naţiunii şi instituţiilor. Dimpotrivă, stînga, de la Revoluţia Franceză încoace, a pledat pentru drepturile fiinţei umane. Organizaţiile cele mai importante ale socialiştilor erau ligi şi congrese internaţionale, în aşa fel încît chiar istoria comunismului este adeseori datată în funcţie de «internaţionalele» ei.

În timp ce stînga democratică a renunţat la mult din ceea ce înseamnă socialism, ea a menţinut, ba chiar a fortificat sensul responsabilităţii globale. Să ne amintim implicarea în Războiul civil din Spania, lupta împotriva fascismului în Germania şi lunga tradiţie a anticomunismului liberal în timpul războiului rece. De fapt, istoria bătăliei împotriva Uniunii Sovietice ar fi incompletă dacă nu s-ar releva rolul sindicatelor care i-au sprijinit pe dizidenţi, s-au opus comerţului cu Rusia şi au trimis ajutoare muncitorilor din Europa Răsăriteană. Dar în afară de anticomunism, implicarea în rezolvarea problemei sărăciei din Lumea a Treia era un dat obligatoriu al conţinutului noţiunii de stînga.

Nu mai e aşa. Liderii mişcării antiglobalizare pledează acum pentru politici de protecţie ale comunităţilor din ţările bogate ale Occidentului. Desigur, ei pretind că acţiunile lor vor folosi şi muncitorilor din Africa şi din Asia. Dar nu e aşa. Ţările în curs de dezvoltare au nevoie, mai mult decît de orice altceva – da, chiar mai mult decît de o legislaţie a muncii şi a mediului – de creştere economică. Şi absolut toate propunerile făcute de protestatari vor încetini creşterea şi vor menţine Lumea a Treia împotmolită într-o sărăcie medievală. Cam atît despre solidaritatea internaţională.

Ar fi mai onorabil dacă demonstranţii ar avea obiecţii filozofice faţă de globalizarea capitalismului şi ar propune un sistem alternativ considerat de ei mai bun. Dar ei nu propun vreo alternativă; mulţi dintre ei spun că globalizarea nu poate fi evitată. Nu, liderii sindicali care furnizează bani şi oameni protestatarilor cer ceva foarte simplu şi precis – privilegii şi subvenţii pentru industriile lor, fără excepţie, ineficiente. Este interesul lor care nu mai poartă nici o mască ideologică.

Altă mare tradiţie a stîngii a fost preocuparea pentru soarta democraţiei. Dreapta – încă de la Revoluţia Franceză şi pînă recent – a avut suspiciuni faţă de democraţie. Social-conservatorii respectau aristocraţia şi ierarhiile tradiţionale şi credeau că gloata le va ataca proprietatea. Extinderea democraţiei în Occident şi răspîndirea ei în lume a fost un principiu călăuzitor al stîngii.

Recent, la Québec, forţele istorice ale stîngii şi-au dat mîna pentru a se opune consolidării democraţiei în emisfera occidentală – pentru că acesta era punctul central de pe agenda conferinţei la nivel înalt a ţărilor de pe continentul american.

Beneficiile economice de pe urma acordurilor regionale sînt puţine şi cu o valoare dubioasă. Este mult mai bine ca taxele şi tarifele să fie reduse în toată lumea. Dar comerţul liber la nivel regional are un efect puternic asupra pieţelor în formare, forţează reformele, deschiderea politică, stimulează democraţia liberală. Se poate dovedi că NAFTA a fost forţa determinantă pentru alegerea lui Vincente Fox şi a felului cum Mexicul a avansat pe drumul către o adevărată democraţie.

America Latină traversează un moment crucial al istoriei ei. Toate ţările, cu excepţia Cubei, sînt democraţii, dar în multe, aşa cum spunea un specialist, Larry Diamond, «democraţiile sînt găunoase, neliberale, cu instituţii imperfecte». Creşterea economică şi liberalismul pot juca un rol important în consolidarea democraţiei aici, la fel ca în alte multe părţi ale lumii. Şi totuşi, sindicatele, studenţii radicali şi alte grupuri care respectă moda de stînga s-au urcat pe baricade încercînd să pună capăt şanselor de succes ale Conferinţei.

Mulţimea antiglobalizare este antidemocratică şi într-un sens fundamental. Ea încearcă să dobîndească prin intimidare şi tehnici de înspăimîntare ceea ce nu a putut obţine prin legislaţie. Cam aceasta este lecţia de la Seattle: dacă nu iese pe a ta prin metodele tradiţionale democratice, prin campanii, prin insistenţe şi legiuitori, atunci se foloseşte răzmeriţa şi gloata excitată de la televiziune. În atmosfera bizară din media modernă, cînd cîţiva protestatari îi înconjoară pe preşedinţii aleşi şi pe prim-miniştrii din 34 de ţări, aceştia capătă un postament moral înalt.

Noua hartă a politicilor a fost desenată. Oferta demonstranţilor este parohialismul politic, ideologic, economic şi indiferenţa faţă de democraţie. Dacă aceasta este noua stîngă, o prefer oricînd pe cea veche".

▲

© S. Ivanoschi

Pagină realizată de Magdalena BOIANGIU

Cînd moartea redevine orgasmul suprem

– convorbire cu Alina MUNGIU-PIPPIDI –

Cine s-ar fi aşteptat ca Alina Mungiu-Pippidi să fi scris un roman? Cine ar fi crezut prin '91, '92 că tînăra jurnalistă, ale cărei articole trezeau mai întotdeauna reacţii vehemente, avea în sertar un foarte bun roman, construit cu răbdare şi fineţe, în ultimii ani ai regimului ceauşist? Mai mult, cîţi dintre adepţii teoriilor genetice în literatură n-ar fi miraţi de écart-ul de la cariera academică, consfinţită nu doar prin volumele de politologie şi psihologie socială, publicate sau editate în România, ci şi prin cariera didactică la Harvard sau Princeton University?

Un semn a fost piesa de teatru din 1993, Evangheliştii, *pentru care autoarea şi-ar fi asumat riscul „de a merge în iad". Dar romanul – ca specie, ca solicitare „polifonică" şi, nu în ultimul rînd, ca presiune canonică – este cu totul altceva. Proba romanului veritabil, acela care nu este unul „de după istoria romanului", cum îi plăcea lui Kundera să numească majoritatea romanelor contemporane, este redefinirea (într-o anumită limbă şi cu instrumentele îndoielnice ale prozei) a „paradoxurilor terminale": jocul, visul, gîndirea iraţionalului contemporan, timpul multiplu şi recurent, moartea, nebunia.*

Ultima cruciadă, *roman de tinereţe, dar al unei tinereţi care recunoaşte ca în oglindă lucrurile esenţiale şi le presară într-un labirint prozastic, aparţine unei asemenea epoci a paradoxurilor terminale. Nimic nu este definitiv şi orice identificare în lumea reală (a personajelor) sau în cheie simbolică (a limbajului ezoteric) din prima parte a cărţii este spulberată de pozitivismul ironic (şi matur) al părţii a doua.*

Un scriitor-instituţie – Radu Novac –, legat în mod ocult de un anumit ordin masonic (Sadoveanu?), publică după cincizeci de ani un manuscris necreditabil, aparţinînd unui fost ministru de Externe – Gabriel Nicolau –, bolnav şi cu minţile rătăcite (Titulescu?), pe care îl găzduise, cu puţin înainte să moară, într-o casă de lîngă Mînăstirea Neamţului. Fostul ministru va intra – telepatic – într-o confrerie iniţiatică, formată dintr-un fel de „blajini" care îşi aşteaptă salvatorul, şi va descrie ca în transă un drum făcut deja în căutarea cărţii. Numai că în lumea reală, labirintică, a părţii a doua a romanului, gnoza devine diagnostic diferenţial, Cartea e înlocuită cu Tratatul (de psihiatrie), iar iniţierea e tradusă ca folie à trois *sau* folie raisonnante.

Între lumea aluzivă şi lumea pozitivă pare să medieze doar scrisul, cu orice preţ, chiar cu acela al repetiţiei sau al morţii „cu folos". Această miză a scrisului, a literaturii se poate s-o fi avut în vedere autoarea cînd a hotărît să publice, după mai mult de zece ani, Ultima cruciadă. *Nu ştiu care mai e această miză în cultura noastră de azi, dar romanul de faţă şi istoria lui în răspăr ne obligă măcar să ne punem întrebarea. (S. S.)*

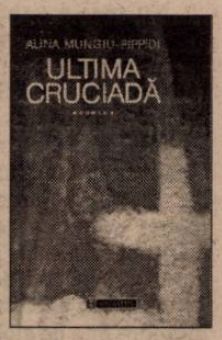

Critica a scris mult în ultimii ani despre lipsa literaturii „de sertar" la noi, care ar fi o diferenţă în plus faţă de celelalte literaturi din Est (nu mă refer la memoralistică sau la ficţiunea cu pretext biografic). De ce nu ai publicat romanul în primii ani de după 1989?

Din mai multe motive. Primul, tehnic: eu am devenit foarte devreme un *computer addict*, fac totul pe computer, bugete în Excel, corespondenţa în Outlook, statistica în SPSS, cursurile în Powerpoint şi aşa mai departe. Ştiam că trebuie tăiate vreo sută de pagini, era prea lung, nu am mai avut dispoziţia nici măcar să-l recitesc la început, pe urmă n-am mai conceput să umblu la text decît dacă îl am pe computer, şi priorităţile s-au aranjat astfel că acest roman a ajuns să fie cules pe computer de-abia în 1999.

Al doilea motiv, care m-a demotivat, ca să spun aşa, a fost piesa scrisă în zece zile în 1991, *Evangheliştii*. *Evangheliştii* relua ceva din atmosfera romanului: în roman e vorba de Europa civilizată care sucombă în faţa agresivităţii fascismului şi comunismului care se ridică, despre omul civilizat în genere, care nu poate deveni decît victimă într-un context necivilizat. În *Evangheliştii* întrebarea se punea pe faţă: ce face ca unele culturi să cedeze în faţa altora? De ce lumea elenistico-romană a dispărut şi de ce a fost creştinismul aşa un extraordinar succes, ce anume în creştinism a fost aşa de atrăgător pentru putere că s-a născut o alianţă în urmă căreia lumea chiar şi azi e dominată de această civilizaţie şi nu de alta? Răspunsul în roman e individual, de asta e un roman psihologic, totuşi, marea aventură e intra-individuală. În *Evangheliştii* se vedea că venise Revoluţia, ca să spun aşa, răspunsul e social, e o parabolă despre putere şi slăbiciunea intelectualului în faţa brutalităţii şi deciziei de a obţine puterea. În roman există speranţă, există pe faţă credinţa că prietenia, loialitatea, conduita eroică, fără frică de ridicol, pot salva un individ. În *Evangheliştii* nu mai e nimic din acestea, acolo există şi dragoste, şi prietenie, dar nu mai e nici un strop de compasiune, e ca un joc de păpuşi mecanice, cînd apostolul Pavel îi otrăveşte pe evanghelişti în final, cuvîntul de toast este „Vivat Academia". Am atins acolo culmea de cruzime estetică la care pot eu să ajung, şi nu-mi venea să mă întorc în urmă, să arăt că am sentimente, şi mai ales milă. Cînd, în sfîrşit, romanul a fost tăiat cu 100 de pagini mai întîi, apoi cu încă vreo 50, tăieri tehnice, nu a fost o rescriere în nici un fel, tot mi se părea prea uman; iar cînd Monica Lovinescu şi Liiceanu au pledat pentru a-l publica, fără să mai ezit, prima mea obiecţie a fost că romanul e prea intim. Or, cum naiba să fie intim un roman în care e vorba de Liga Naţiunilor, de Marea Schismă şi Unirea celor două biserici? etc. Aşa simţeam, şi mă jena, mă jenează şi azi.

Aş fi vrut să vorbim puţin despre geneza romanului (mi-am adus aminte la lansare despre cum spunea Yourcenar c-ar fi calculat vreme de 20 de ani distanţele între ea şi împărat cînd a scris Memoriile lui Hadrian). *Cum ai gîndit romanul în 1987, cum l-ai lăsat vreme de 10 ani, cum l-ai revăzut?*

Am vrut să scriu un recviem, pe de o parte, şi un roman poliţist despre incapacitatea raţiunii noastre de a pricepe lucruri esenţiale, pe de altă parte – la asta se rezuma experienţa mea de psiholog. În rest au fost obsesiile mele şi tipul de cultură autist al acelor timpuri de izolare, cînd eram medic stagiar într-un ospiciu. Obsesiile mele erau huntingtoniene *avant* Huntington – cum m-a certat un cititor zilele astea, mă obseda inferioritatea culturii ortodoxe faţă de cea catolică, aveam sentimentul ruşinii de a fi român în 1988 şi aşa mai departe. Nu mă interesa deloc societatea în care trăiam, duceam o viaţă foarte bună între bolnavii mei, majoritatea foşti sau viitori sinucigaşi, şi cărţile mele de atunci, de la Jung la sfîntul Toma prin Wittgenstein, lucruri pentru care azi mi-am pierdut orice interes. Moartea era în tot ce făceam sau gîndeam, nu numai în spital, şi dacă am renunţat să fiu scriitor e pentru că nici un alt subiect nu m-a pasionat vreodată şi nici un lucru neesenţial nu mi-a reţinut vreodată atenţia – iar asta în literatură nu cred că duce prea departe. Un eseu din 1989, publicat în primul meu volum, care se cheamă „Cînd moartea devine orgasmul suprem" şi care e şi o trecere mai sistematică prin literatura în care se simte chemarea morţii, de la Broch la Rilke, are un motto arogant din Thomas Mann: „Există două drumuri care duc la viaţă. Unul este cel obişnuit, direct şi cuminte. Celălalt este periculos, duce la moarte, şi este drumul genial." Dacă are cineva îndoieli că romanul e de atunci să caute eseul, totul e explicat acolo. Spun drept că ajunsesem să cred mult de tot în strigoii mei, cînd am terminat cartea am fost sigură că va veni Apocalipsa chemată de mine; a venit cîteva săptămîni mai tîrziu Revoluţia Română şi prăbuşirea în purgatoriul social de atunci încoace.

Gabriel (Nicolau) era altfel. În primul rînd că era cultivat: nu citit, cum sînt românii, ci veritabil cultivat, era rafinat şi profund serios în acelaşi timp... nu ironiza decît lucrurile esenţiale, alea care ne fac să ne pierdem somnul. Pe urmă, era bolnav, nu doar cu trupul. Apoi, deşi patriot, avea puţin în comun cu românii – îşi trăise toată viaţa afară, a fost primul european care a militat pentru Europa unită... Trezea complexele românilor fără nici un efort: numai cînd îl auzeai vorbind englezeşte.

(Cuvînt înainte de Radu Novac)

Mie mi s-a părut că romanul ar fi mai degrabă ceea ce se numeşte „un roman de idei", foarte bine structurat la nivel prozastic (partea a doua mi-a amintit, în acest sens doar, un roman englezesc mult discutat acum vreo doi ani în Occident, Sleep House, *de Jonathan Coe). Există multe semne textuale în sprijinul „romanului de idei", mai degrabă decît roman istoric, poliţist, iniţiatic etc. Este, totuşi, o calificare prea generală, sau din nou o pistă falsă din labirint?*

Perfectă dreptate. Dar cine a scris reclama a avut impresia că romanul de idei s-ar vinde mai prost decît cel iniţiatic, trăim doar în New Age. Nu mai citesc romane azi, aşa că nu l-am citit pe dl Coe.

Simbolistica (oglinda labirintul, cheile, Cartea) este mai degrabă ironică decît structurantă a materiei romanului?

Bineînţeles. E un joc de cărţi în care totul e trişat din amuzament. Altă distracţie de cultură autistă, de societate izolată şi de ospiciu. La fel şi asemănările cu Titulescu, prezenţa a multe personaje reale ascunse în Labirint – Mahler, Teilhard de Chardin etc. Mai îmi scoteam limba dintre pagini din cînd în cînd, altfel romanul ar fi fost insuportabil de trist şi de serios.

Vorbeai la lansare de un procedeu sugerat în lungile rapoarte de gardă de la ospiciul unde lucrai în timpul scrierii romanului. Ai putea detalia puţin teoria cuvintelor care se atrag? Delirul confabulatoriu din partea a doua nu e cumva al medicilor, mai ales al psihiatrului spilcuit?

Da, în lungile şedinţe delirante în care profesorul nostru folosea tot ospiciul într-un exerciţiu ca să-şi mărească stima de sine – un exerciţiu teribil de necesar multor bărbaţi români – eu scriam non stop, la fel fac şi azi în şedinţe, dar pe laptop; şi un coleg psiholog mai matur era fascinat de micile intrări rituale din partea istorică a textului, gen „umblă căutînd, necăutînd, nechemînd" etc. Exerciţiul lui de a căuta logica asocierii verbale mi-a sugerat să pun în final o analiză a textului personajului principal, care e o parodie a discusului psihiatric şi a criticii literare în acelaşi timp, dar una cu aer doct. Diagnosticul invocat există doar în tratatul de psihiatrie al lui Regis din 1932, şi în genere discursul e făcut cu instrumentele epocii – m-am documentat o mulţime pînă cînd am găsit ceva care să-mi convină, *la folie raisonnante*... Eu nu cred în analiza pe baza simplei „logici" şi uite că mi-a luat zece ani să descopăr analiza inferenţială, dar îndoiala o aveam de la 25 de ani şi am exprimat-o în acea analiză strălucită care nu conduce nicăieri.

Care este relaţia prozatoarei Alina Mungiu-Pippidi cu procedeele postmoderne (cartea care se scrie sub ochii cititorului în timpul şedinţei de hipnoză, decodările succesive, finalul deschis)?

Da, n-am nici o scuză, am inventat tot felul de rafinamente, azi aş scrie mult mai *straightforward*. Nu pot nega postmodernismul unor tehnici, credeam în ele pe atunci, era o epocă, şi mergea şi cu acţiunea cripto-poliţienească. Era un labirint manierist, şi m-a amuzat să fie un labirint şi la nivelul textului, nu doar narativ. Dar e un labirint clar, deşi pare încîlcit, cum scrie chiar pe acolo pe undeva: „Există o formă superioară a nebuniei, o nebunie organizată. Iată către ce trebuie să tindem". Or, nebunia organizată nu poate fi decît tehnică, şi de aici nevoia unor procedee literare adecvate. Stilul la mine e *instrumental*, dacă alt subiect ar cere alt stil aş căuta altul.

Şi dacă te-ai situat acum „în contextul literar românesc"?

Nu ştiu ce să-ţi răspund la întrebarea cu contextul literaturii române. Nu mai ştiu care e. Eram un critic literar junior cînd scriam cartea, publicat bine pentru vîrsta mea, şi atunci aveam idee de literatura română. Azi sînt după zece ani în care de mult cărţile citite în româneşte au devenit o parte mică faţă de ce am citit în general, literatura nu mă prea mai interesează, citesc mai regulat *New York Review of Books* decît orice revistă românească (majoritatea recenziilor de acolo nu sînt literatură) sau *Economist*, şi am ce se numeşte în psihologie o problemă de identitate culturală. Nu mai ştiu cărei culturi îi aparţin, dar dacă mi-am păstrat interesul social pentru România, cel cultural a fost în schimb serios afectat de judecata comparativă. Mă interesează nedezvoltarea României, e o problemă, e o provocare pe care trebuie s-o rezolvăm, nu mă interesează ceva mai local, pentru că nu am timp. Mi-am păstrat admiraţiile literare mai vechi pentru unii români, mai ales Cărtărescu, dar în rest pur şi simplu nu sînt la curent.

Mai există vreun roman ascuns, de care nu ştie nimeni? Vei mai scrie proză?

Jur că a fost ultimul secret, de asta îmi pare cam rău după el. Nu ştiu dacă am să mai scriu, scriu prea mult în englezeşte şi în jargonul ştiinţelor sociale, şi asta nu-mi face bine, sintaxa şi vocabularul meu în română se resimt. Mi-ar place să scriu un roman în engleză cîndva, am o pasiune pentru limba lui T.S. Eliot sau J.R.R. Tolkien, o pasiune tîrzie. Gabriel Liiceanu a vrut să mă convingă vara trecută să scriu un roman special pentru editură, bărbatul meu încearcă an de an, dacă nu era el n-aş fi scos niciodată romanul din sertar – din păcate pînă prin aprilie 2002 nu mai e loc de nimic în agenda mea, în toamnă voi publica o lucrare de ştiinţe politice, *Politica după comunism*, care nu e gata încă – am terminat tabelele, dar nu textul... Spun mereu că la pensie sper să scriu romane medievale poliţiste cu bărbatul meu, care e profesor de istoria Evului Mediu Occidental, dar ăsta e un vis, un vis de adult însă, care începe să conceapă că viaţa e făcută din lucruri minore.

a consemnat Simona SORA

▲

Claudiu CONSTANTINESCU

Gratulálok!

Între 26 şi 29 aprilie a avut loc Festivalul Internaţional al Cărţii, de la Budapesta. De ce *festival*, şi nu *tîrg* sau *salon* al cărţii? Spaţiul propriu-zis, ceva între Ateneu şi Teatrul Naţional, dar mult mai lambrisat, nu oferea neapărat o explicaţie pertinentă. Prezenţa internaţională – consistentă (în măsura în care a însumat ceva mai mult de jumătate din cele 420 de edituri participante) şi, în plus, nedelimitată strict de cea autohtonă, ci oarecum „federalizată" sau, mai bine zis, „comunitarizată" – parcă începea totuşi să-ţi creeze „starea" de festival. În ce îi priveşte pe editorii români, aceştia au fost reprezentaţi prin trei standuri: unul colectiv, patronat de Ministerul Culturii şi prezentînd laolaltă 28 de case de editură, de la Albatros pînă la Editura Niculescu, stand unde a avut loc şi lansarea ediţiei bibliofile a lui Kányády Sándor, *Caii verticali;* apoi, un altul, tot colectiv, al Breslei cărţii maghiare din România, ce îl are ca preşedinte pe dl Király István; şi, în fine, cu un stand propriu, Editura Fundaţiei Culturale Române, unde dialogul cu ungurii nevorbitori de engleză ori franceză a fost mijlocit prin ajutorul... nemijlocit al dnei Maria Damian de la Centrul de Studii Transilvane din Cluj. La toate acestea trebuie adăugat sprijinul autentic al serviciului diplomatic român de la Budapesta şi, în special, al proaspătului val de tineri de la Centrul Cultural Român (reprezentat prin directorul său adjunct, dna Gabriela Matei) – oameni care şi-au transformat inclusiv duminica într-o zi de lucru, cu o eleganţă care, depăşind strictul exerciţiu diplomatic, pare să fi ţinut mai degrabă de un reflex fericit şi necondiţionat al firescului.

Ce anume, însă, le-a conferit celor patru zile de celebrare a cărţii aerul de festival? Adică acel caracter viu, uşor exuberant şi sărbătoresc, diferit, în principiu, de cel al unui *tîrg* de carte, unde, în substrat, prevalează comercialul, sau de al unui *salon* al cărţii, unde conotaţia este predilect exhibitoare? Răspunsul ţine, cred eu, de trei elemente.

Mai întîi, publicul. Am văzut, la standul special pentru dedicaţii din partea autorilor, cozi formate din zeci de cititori, aşteptînd pentru un autograf, cu cartea în mînă, jumătăţi bune de oră. Şi erau de la adolescenţi, pînă la postadolescenţi septuagenari.

În al doilea rînd, conducerea manifestării. Mă gîndesc, de pildă, la vicepreşedinta festivalului, Yvette Nánási (treizeci de ani, dacă!) – o prezenţă dezgheţată, şi cu un telefon mobil aţîţător. Sau invers, mă rog.

În sfîrşit, în al treilea rînd, ideea centrală a evenimentului – Festivalul Primului Roman –, o sărbătorire a doisprezece romancieri europeni debutanţi, provenind (în ordinea fotografiilor de alături, de la stînga la dreapta) din: Franţa, Italia, Marea Britanie, Suedia, Portugalia, Finlanda, Olanda, Austria, Spania, Polonia, Germania şi, fireşte, Ungaria. România, din păcate, nu. Probabil ca să se evite locul al treisprezecelea. Una peste alta, evenimentul acesta mi se pare a fi unul insolit şi cu atît mai meritoriu, cu cît sînt binecunoscute temerile editorilor (explicabile financiar, dar nu şi altfel) în privinţa investirii în vocile noi. Popularizarea lor – prin „întrunirea" din sala Bartok I a stabilimentului, moderată de un Bernard Pivot care în maghiară se numeşte Esterházy Peter – a dat, cred, sensul profund al festivalului: acela de consacrare a pariului cu consacrarea, adică singurul gest democratic cu putinţă din literatură. O frumoasă răstălmăcire, în sfera Literelor, a debutului în Uniunea Europeană şi, în plus, o impecabilă reuşită în cointeresarea, cel puţin administrativă, a bătrînei Europe la un festival al tinerilor scriitori europeni. *Gratulálok!* Adică, vorba strămoşescului nostru ghid român-maghiar: Felicitări!

▲

Andrei GORZO

Din nou pe hartă

Cum reuşeşti să faci astăzi un film în România? Şi dacă ai reuşit să-l faci, ce faci apoi cu el?

Joi, 3 mai, *Cinemateca* a prezentat două noi producţii româneşti: *Bucureşti-Wien. Ora 8:15*, un scurt metraj scris şi realizat de Cătălin Mitulescu, student la Universitatea de Artă Teatrală şi Cinematografică „I.L. Caragiale"; şi *Marfa şi banii*, debutul în lung metraj de ficţiune al lui Cristi Puiu, care a absolvit L'École Supérieure d'Art Visuel din Geneva şi a lucrat la filme documentare (cu o casă de producţie din Timişoara), înainte de a cîştiga, împreună cu scenaristul Răzvan Rădulescu, un concurs ONC şi şansa de a realiza acest film. Cele două pelicule mai fuseseră proiectate la Bucureşti – prima la festivalul internaţional de film studenţesc *CineMaIubit* (organizat de UATC), unde a luat premiul pentru regie, cea de-a doua la festivalul DaKINO. Dar evenimentul de săptămîna trecută a marcat o ocazie specială: cele două filme vor participa – de fapt, participă acum – la festivalul de la Cannes.

La *Marfa şi banii* am trăit senzaţia unei descoperiri. Cred că este un film important, poate chiar unul *providenţial* – cum l-a numit criticul Valerian Sava după vizionare. Nu numai că, prin prezenţa la Cannes, pune cinematografia românească înapoi pe hartă (sîntem primiţi la Cannes, deci existăm), dar mi se pare că soluţiile sale dramaturgice, tehnice, stilistice sugerează o posibilă ieşire din impas, un posibil răspuns la întrebarea aceea – *cum reuşeşti să faci astăzi un film în România?* Demersul realizatorilor este adaptat la contextul economic al producţiei de film din România. Instrumentele de lucru – cîteva personaje, o situaţie simplă, un drum cu maşina de la Constanţa la Bucureşti, România văzută pe geamul unei dubiţe – sînt adaptate la un buget care oferea posibilităţi minime. Handicapul financiar – iluzia realităţii este costisitoare – este surmontat triumfător: realizatorii par a fi surprins realitatea însăşi. Şi totuşi, sub suprafaţa de *cinéverité*, au creat o operă de ficţiune. Mai mult nu vă pot dezvălui, pînă la premiera oficială a filmului. Sper că va avea succes la Cannes şi mă întreb care sînt şansele sale comerciale în România. Nu pun la îndoială pofta de filme româneşti a publicului, dar cînd mă gîndesc că în topul încasărilor din anii '90 conduce o catastrofă ca *A doua cădere a Constantinopolului* (depăşind chiar succesul *Titanicului!)*, mă întreb dacă vor exista destui spectatori care să accepte un film care nu mizează pe şoc şi pe vulgaritate balcanică, ci pe o atmosferă de aşteptare şi aprehensiune; pe acumularea semnificaţiei din momente aparent moarte, din dialoguri aparent lipsite de importanţă, un film în care se povesteşte indirect, în care nu se servesc explicaţii şi concluzii mură-n gură. Asta ar fi a doua întrebare: *dacă ai reuşit să faci filmul, ce faci apoi cu el?*

Cît despre *Bucureşti-Wien*, selecţionarea lui la Cannes (în secţiunea Cinéfondation) e un succes indiscutabil al şcolii româneşti de cinema, ale cărei producţii, să ne amintim, au continuat să circule la festivaluri internaţionale chiar în ultimii ani, cînd filmul românesc fusese dat dispărut pe marile ecrane. Tînărul regizor Cătălin Mitulescu termină facultatea anul acesta. Cu scenarii bune, el s-ar putea dovedi, în următorii ani, un regizor mai mult decît competent. Dacă i se dă o şansă. Revenind la prima întrebare – *cum reuşeşti...?* –, îmi vin în minte nişte rînduri scrise de Cristi Puiu chiar în aceste pagini – un montaj de amintiri de la filmare: „...nu primim onorariile, dar bine că ne-am adus bani de-acasă; ...nu avem lavaliere cu emiţător; ...nu sînt bani de benzină; ...nu mai sînt bani pentru film; ...nu sînt bani de mîncare; ...nu e apă..." Oricît m-aş strădui să găsesc o notă senină pentru final – la urma urmei, filmul s-a făcut şi ne reprezintă la Cannes –, nu pot să nu mă gîndesc la obstacolele, la zbuciumul, la sforţările ce se întrezăresc în acele rînduri.

▲

Pagini realizate de Simona SORA

PRO HELVETIA Arts Council of Switzerland
The British Council
INSTITUT FRANÇAIS de BUCAREST
TEATRUL ODEON
CENTRUL MULTI ART DANS
AIRCUB
FUNDAȚIA CULTURALĂ PROIECT DCM

La TEATRUL ODEON
GRANHØJ DANS (Danemarca) 11 Mai ora 19,00

CANDOCO Dance Company (Marea Britanie)
12 Mai ora 19,00

Compania CHRISTINE BASTIN (Franța)
13 Mai ora 19,00

FOOFWA D'IMOBILITÉ (Elveția) 15 Mai ora 19,00

BUCUREȘTI.VEST
11-27 MAI 2001
http:\\estvest.dans.ro

Parteneri Media
Radio Total 96.9 FM · SAPTE SERI · CULTURAL · prima · DILEMA · OneUp · Tipo-Aktis · metrobus

Iaromira POPOVICI

bazar

Premierul lui Mary Poppins

Pe vremuri, avusesem trei volume din Mary Poppins: unul roz, unul galben şi unul verde. Credeam că le am pe toate Mary Poppins-urile posibile, că mă pot decreta exeget al operelor complete P.L. Travers, mult timp autoarea mea preferată. După '89 am aflat, cu ajutorul Editurii Rao, că nu deţineam nici pe departe adevărul absolut, nici măcar în privinţa lui Mary Poppins, şi că viziunea mea generală era grosolan trunchiată: pe lîngă cele cunoscute, există, pare-se, încă trei. Într-o librărie provincială am dat, întîmplător, de unul din volumele inedite, la preţul, incredibil de vechi, de 20.000 lei. Am ţinut să achiziţionez volumul şi datorită titlului, „Mary Poppins şi casa de alături", deoarece, continuîndu-mi utopia de la 10 ani, mi-am imaginat un scenariu care s-o aducă pe guvernanta-vrăjitoare veşnic alături de copiii familiei Banks: am presupus că Miss Poppins a cumpărat casa de alături şi s-a mutat în ea, definitiv, alungînd, astfel, dubiile dureroase din copilărie cauzate de venirile şi plecările intempestive ale eroinei.

Subiectul n-a fost cum mă aşteptam, îndoielile n-au fost spulberate ireversibil, n-ar fi fost de bon ton, dar am descoperit, în volumul în cauză, un personaj inedit: prim-ministrul. Al cărui stat, al cărui guvern? Al Aleii Cireşilor, un soi de micro-Anglie respectabilă, dar nu închistată, cu aparenţe convenţionale, dar cu nebănuite deschideri. Acesta este primul volum din seria Mary Poppins în care, de altfel, locuitorii străzii îşi dezvăluie şi partea altfel, speculativă, inventivă, suprarealistă: puşi în faţa veştii că numărul 18, o casă părăsită de mult timp, va fi în sfîrşit ocupată, sînt cu toţii foarte supăraţi pentru că trebuie să renunţe la chiriaşii imaginari ai respectivei locuinţe, pe care şi-i plăsmuiseră, adaptaţi la idealurile fiecăruia. Aspiraţiile comune şi antipatia faţă de noua ocupantă a numărului 18, scorţoasa domnişoară Andrew, care-şi teroriza servitorul oriental, un copil, fac din locuitorii de pe Aleea Cireşilor o comunitate. Sigur că ei nu sînt decît cadrul potrivit pentru Mary Poppins şi aventurile sale, împreună cu copiii de la numărul 17. În acest volum, însă, se întrevede şi un soi de atitudine civică, desigur adaptată canoanelor literaturii pentru copii: cînd domnişoara Andrew, nou-venita de la numărul 18, începe să sforăie „ca un vulcan", deranjînd toată strada, locuitorii Aleii Cireşilor au o reacţie promptă: „E de nesuportat! Trebuie să ne plîngem prim-ministrului!" În mentalitate românească comună, în viaţa reală, aceasta nu poate fi decît o replică; e evident că locuitorii unei alei obscure, de oriunde, n-au acces la prim-ministru, ei trebuind, pînă să ajungă atît de sus, să treacă prin nu ştiu cîte faze preliminarii de autorităţi locale, mărunte, şi audienţe. În felul său naiv, Mary Poppins şi casa de alături este ca un manual de educaţie civică ad literam, care ia lucrurile la propriu, în sensul lor de bază: prim-ministrul devine, de-adevăratelea, personaj, foarte uman, plin de „common sense" şi de umor sănătos, implicat şi pragmatic. Cînd paznicul parcului îl cheamă pentru a i se plînge că Mary Poppins şi copiii au urcat pe cer şi au dispărut în nori, prim-ministrul are la îndemînă o explicaţie optimistă şi realistă, capabilă să aducă lucrurile la normal. Fără a se umfla în pene sau a face uz de autoritate, premierul din Mary Poppins este văzut ca cel în măsură să descurce lucrurile aplicat, de la faţa locului, fără fasoane. Dacă nu poate percepe suprarealismul, altceva-ul, precum copiii sau Mary Poppins, el este măcar capabil să-l justifice prietenos, prin explicaţii care să nu contrazică legile fizicii. Cînd domnişoara Andrew îşi pierde servitorul oriental, prim-ministrul o consolează şi este părtaş la fantezista soluţie găsită: pentru a nu rămîne singură, domnişoara bătrînă ajunge să împartă locuinţa cu un vechi pirat, care o învaţă dansuri marinăreşti şi o pune să-i citească din comics-uri. Prim-ministrul continuă să vină şi el în casa piratului, regulat, pentru a asculta Aventurile tigrului Tim sau ale Broaştei ţestoase. ▲

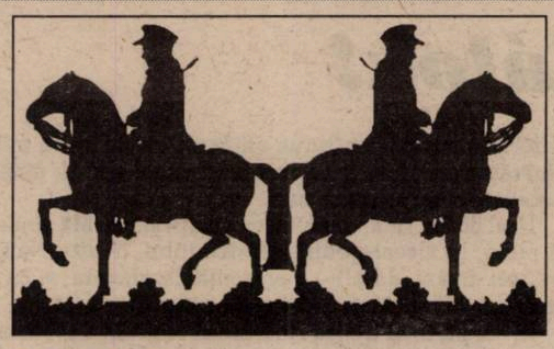

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Un bucureştean înapoiat

Am trăit la Bacău primele patru luni de viaţă, o viaţă suficient de inconştientă ca să pot spune că nu ştiu ce-i aia un oraş natal. Scrisul meu se va resimţi – în bine, în rău – din cauza asta, aşa cum voi resimţi şi faptul că am cunoscut tîrziu cimitirele oraşelor.

Am devenit mîndru că-s băcăuan – mîndru ca un copil matur – după ce l-am citit pe Bacovia şi l-am pus întîiul printre poeţii vieţii mele. De la Bacău am picat, tot inconştient, în Bălţi, acel „oraş de infern" descris genial de Bogza în „ţara sa de pămînt" şi am stat 3 ani acolo pînă am ajuns în aleea Popa Nan din capitala ţării, primul loc de unde am amintiri coerente, precise, piatră cu piatră, geam cu geam, de neşters, cum se zice.

De acolo am plecat pentru prima oară la şcoala aflată în capul străzii (Şcoala Iancului), de acolo am alergat prima oară după un ziar de sport pînă la Mecet, acolo l-am avut prieten mai mare pe Milică Vasilescu care făcea de zece ori turul aleii, eu cronometrîndu-i performanţele, acolo am dat de prima fetiţă de care m-am îndrăgostit, cu care am crescut şi m-am sărutat timp de zece ani, pînă ne-am despărţit, la 16 ani, în faţa bisericii Sfinţilor Constantin şi Elena, aflată chiar pe strada Popa Nan, iubita mea spunîndu-mi că mama ei n-o mai lasă cu mine fiindcă ţin cu Stalin care a omorît mai mulţi oameni decît Hitler. Una din carenţele adolescenţei este aceea că nu ştie să dea răspunsuri definitive; cînd aş fi ştiut ce să-i răspund, Stalin murise (toată problema e de natură beethoveniană – să renunţi a-i dedica *Eroica* lui Napoleon, să nu plîngi a doua oară la moartea unui Stalin...), iar ea plecase din ţară, fără să-mi lase vreun semn spre a nu o mai uita.

Pot spune că Bucureştii* sînt spaţiul meu mioritic, cu străzile lui (pe care le socotesc satele mele dacă un cinema esenţial se numea „Mioriţa"), cu bulevardele, chioşcurile de ziare, barurile (de zi!), librăriile, parcurile şi autoservirile lui, hipodromul, ANEF-ul, redacţiile şi colţurile sale ferite de lume unde aştepţi, o oră, două, pînă va veni, pe cineva... Nimic nu te leagă de un loc – gînd de băiat fără oraş natal – cît femeile lui, după care ai întors capul şi ţi s-au tăiat picioarele, pe care le-ai mîngîiat, de care te-ai despărţit avînd norocul de a nu le mai vedea. E probabil un criteriu prea bucureştean. Nu mă pot despărţi de el.

De fapt – pentru a fi romanţios pînă la capăt – iubesc Bucureştii ca pe o femeie cu care ai făcut şi copii, şi politică, şi riduri, de care nu-ţi mai pasă că îmbătrîneşte odată cu tine, existînd ceva mai important între voi, un secret pe care-l tăceţi.

Multe ore din viaţă le parcurg prin oraş cu nasul în fular, bărbia în piept şi ochii în pămînt, ca să văd unde calc. Pot da impresia unui citadin înrăit. Nu sînt – conform versului lui Mugur – decît „rău şi asemănător". „Tac înseninînd răbdare" – cum suna versul meu preferat, în anul 1981, al Constanţei Buzea.

Cu fata aceea, de care m-am despărţit la biserica Sfinţilor Constantin şi Elena, m-am întîlnit la Tel Aviv, alaltăieri, ieşind de la „Traviata" lui Zeffirelli, în holul unui cinema de pe malul Mediteranei; n-am căzut unul în braţele celuilalt; avea, de altfel, un „permanent" foarte scorţos, care aducea a perucă şi o făcea sîrmoasă; mi l-a prezentat pe soţul ei, medic, ea însăşi anunţîndu-mă simultan că lucrează mulţumită într-o bancă. „Nu mă omor după operă, nici la cinema!", mi-a dezvăluit, cu aceeaşi francheţă. Am dat să fug ca un *sufleţel* pe urmele căruia se pusese în mişcare biserica pe roate a milionarului de Bănulescu. „Da' după ce te mai omori?", am întrebat-o, totuşi, ca să nu par chiar nepoliticos. Au izbucnit amîndoi în rîs şi soţul ei, foarte omenos, m-a asigurat că am rămas un bucureştean.

Ieri, cînd m-am întors acasă, m-am aruncat peste o cărţulie dăruită de cîteva luni de către Bedros Horasangian: „Planul Municipiului Bucureşti", editat de Institutul Cartografic „Unirea" din Braşov, în 1943, a 15-a ediţie, cu 5 planşe în 10 culori, ale tuturor străzilor, grădinilor, instituţiilor, plus un plan special la scara 1:30.000 pentru legăturile dintre tramvaie şi autobuze; nu găsisem timp pentru a-l studia – acum, la cîteva ore după aterizare, l-am deschis încordat la „Intrarea Popa Nan", planşa 3, sector poştal 4, circa de poliţie 16 şi am căutat-o apoi pe harta respectivă, găsind-o, mică, mică, mititică, de parcă ar fi fost o broască ţestoasă din insulele Galapagos, văzută din avion.

* Arghezi se supăra cînd se scria „Bucureştiul" în loc de „Bucureştii"... ▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

De la... lucruri cu două înţelesuri

Pe uşa de bloc a liberalului Amedeo Lăzărescu stă scris: „dacă uşa ar vorbi, aţi închide-o cu mîna". Pe taxi „Meridian": „mai ieftin de atît e doar mersul pe jos". O maşină are indicativul PH 15 JAF, alta B 4 DUH. „Millenium Fotomodels": „Nu contează cum arăţi, contează din ce unghi priveşti. Dacă ai între 5 şi 27 de ani şi eşti interesat să-ţi lărgeşti orizontul aruncînd o privire în fascinanta lume a modelingului noi îţi oferim şansa să devii model sau fotomodel. Acordă-ne doar 5 săptămîni în care vei studia mers scenic, cosmetică, comportament în societate, noţiuni de engleză, dar te vom scăpa şi de mici probleme de greutate!!!" Pe un TIR: „Sînt pericol! Ionel." Duminică am băut: o sticlă amestec între apă, zahăr, suc de citrice, bioxid de carbon, acidifiant acid citric, arome naturale, conservant benzoat de sodiu, antioxidant acid ascorbic, şi o sticlă plină cu apă, zahăr, bioxid de carbon, acidifiant acid citric, arome

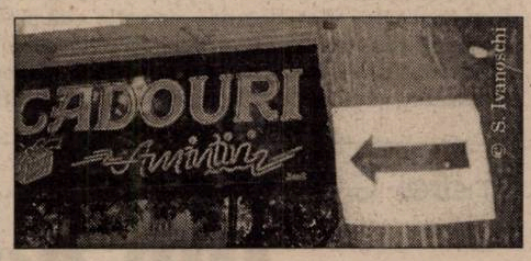

naturale, corector de aciditate citrat de sodiu, conservant benzoat de sodiu, antioxidant acid ascorbic. Îmi plac lucrurile enumerate mai sus. Sînt fel de fel. Au puterea să mă redreseze, să mă ordoneze în rînd cu cei ca mine. Dar vorbele astea sincere nu mi se adresează. Zîmbesc, dar nu pentru zîmbetul meu erau ele puse pe-acolo. Atunci, rîd şi în hohote. Doar m-am păcălit singur şi-mi închipui că altora le e teamă, alţii nu mai pun pe limbă, ultimii continuă frenetici pe aceeaşi cale. „Respectaţi orarul de linişte al blocului." E rîs. „Plătiţi întreţinerea!" Doar n-am plătit-o de trei luni. Rîs de două ori. Şi dacă n-am dreptate? Rîs de trei ori. Doar nu m-oi schimba acum, la bătrîneţe... Nu mai aruncaţi resturi alimentare pe geam! „A venit Isus" stă pe un garaj dinspre Delea Veche. Iar rîd, doar nu l-am răstignit eu... ▲

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

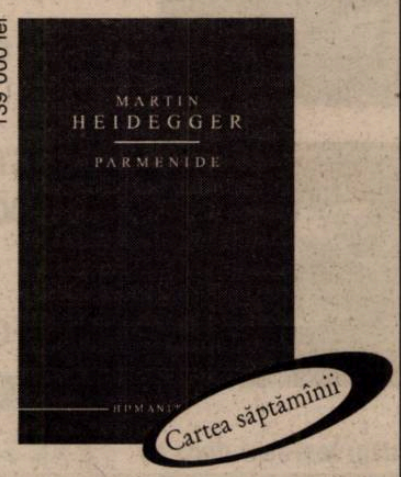

Eveniment editorial:
MARTIN HEIDEGGER
Parmenide

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Pierduţi în timp! (II)

(sau despre capsula timpului)

Am ameninţat cititorii că astăzi vom deschide împreună capsula timpului plasată în rubrică tocmai şapte zile în urmă. Am parcurs de curînd la Muzeul de artă modernă de la Roma o expoziţie a unui arhitect care îşi expunea cărţile de epocă (anii cincizeci şi şaizeci) din care reieşea că este chestiune de ani (de anul 2000, mai precis) pînă cînd vom dormi cu capul în jos navigînd prin cosmos sau pînă cînd vom paşte cirezi mutante pe Marte, fieştecare locuind în iglu-ul său geodezic cu aer necondiţionat. Pe pămînt va fi fost încă şi mai bine: oraşele fi-vor sferice şi, nemaifiind localităţi, se vor plimba printre nori (credea pe atunci Buckminster Fuller); se vor ridica oricum de la sol, privind de sus la ruinele în descompunere ale vechilor noastre aşezări (Yona Friedman). Cu acest prilej, vom surprinde împreună modurile în care arhitecţii şi clienţii lor vor să scape de presiunea timpului, ignorîndu-l cu sistemă, pentru a se prezenta la judecata de apoi a zidirilor mai noi decît contemporanii lor. Arhitectura modernă este meşteră în acest demers. O privim şi acum, aşa cum era ea la începuturile sale şi observăm că maşinile, oamenii din preajma ei s-au stins de mult, dar felul în care înfruntă încă timpul este unul straniu, ca şi cînd în mod deliberat nu ar lua cunoştinţă de existenţa lui. Arhitectura modernă a crezut că, renunţînd la decoraţie, a descoperit elixirul tinereţii fără bătrîneţe şi al vieţii fără de moarte.

Nu a fost să fie aşa, dar în mod evident părea atunci că obsesii minore ale arhitecturii, precum acest lifting periodic care înseamnă *restaurare* a ceea ce (mai) este, vor înceta, deodată cu nevoia de „frumuseţe", alta decît – produs secundar – pura expresie a tehnologiei în dinamica devenirii sale „întru" progres perpetuu. Această expoziţie romană – pretext pentru textul meu de astăzi – dovedeşte un lucru: nici acest final al istoriei arhitecturii, dat atunci drept sigur şi perpetuu, nu a durat mai mult decît altele, dinainte şi de după el (cel mai recent final ratat este cel prezis de Francis Fukuyama). Cît despre locuirea în spaţiu, cele douăzeci de milioane de dolari pentru a ajunge pe biata staţie orbitală – care seamă mai mult cu o multitudine de triplu-ştechere cuplate unul într-altul decît cu un (singur) obiect cosmico-arhitectural – îi vor fi dezarmat deja pe bieţii *baby-boomers* care, la şaişopt, vor fi visat cu ochii deschişi la retragerea după pensie pe Lună sau măcar pe o orbită geostaţionară. Lucrurile sînt atît de rămase în urmă, încît nici cenuşa trupurilor lor nu vor părăsi spaţiul gravitaţiei acesteia ubicue decît cu preţul unor teribile – şi prohibitive – eforturi financiare...

Dar „teoria valorii ruinelor" a lui Speer este neîntrecută încă în a fi cea mai explicită metodă de a înfrunta timpul – pe mîna lui. Desenînd o perspectivă pentru Zeppelinfeld, în felul în care ar fi acesta văzut de poporul german de peste un mileniu, precum Piranesi, care desena ruinele Romei, Speer – ne-o spune în cartea sa de memorii *Înăuntrul celui de-al treilea Reich* – a avut viziunea monumentelor Reich-ului distruse de timp; chiar şi aşa, ele trebuiau să fie grandioase. Acceptînd ca inevitabilă degradarea substanţei zidite, ştiind că şi edificiile sale vor trebui să iasă din existenţă, Speer spera că, prin folosirea unor materiale nobile, ceva din formă va mai supravieţui deodată cu acest material, spre a da seamă posterităţii de autorii arhitecturii şi de semnificaţia ei perenă. O civilizaţie mare lasă ruine impresionante, precum vedem cercetînd Roma încă de la gravurile lui Piranesi încoace. Hitler a văzut în această *teorie a valorii ruinelor* o „logică luminoasă" şi a cerut de îndată ca toate acele edificii ridicate sub directa sa supraveghere să fie concepute din această perspectivă milenaristă.

Poate că şi ei observaseră unul din tîlcurile cele mai de seamă ale textului biblic, care dă seama despre relaţia dintre om şi zidire pe care fenomenologii au observat-o cam în aceeaşi vreme. Nu doar că ele sînt de-o fiinţă, dar şi mor împreună. Nici casele nu supravieţuiesc mult după ce sufletele dinlăuntru încetează să le mai aburească zidurile cu răsuflarea lor. Dar, mai mult decît atît, ne spune Biblia, pedeapsa cea mai cumplită împotriva unei fiinţe (individuale sau colective) nu este deplină cîtă vreme nu i-ai distrus şi zidirile (casa, templul, palatele, cetatea). Mai sînt încă şi acum ţări care pedepsesc teroriştii dărîmîndu-le şi casele, pentru ştergerea cu totul a urmelor acelora. ▲

Cipriana PETRE

idei privite de-a gata

Intrarea pe la ieşire

„Intrarea pe la ieşire! Chiar nu vreţi să înţelegeţi? Se intră pe la ie-şi-re!", striga deunăzi cît o ţineau plămînii doamna care vindea bilete de intrare la Palatul Mogoşoaia. Strigă probabil la fel în toate duminicile, exasperată de inexplicabila încăpăţînare a vizitatorilor care, avînd de ales între două căi de acces, fie o aleg (cam toţi) pe cea care *nu* are inscripţionată vizibil plăcuţa verde, indicînd citeţ: „SPRE IEŞIRE" (variantă corectă teoretic, ne spune bunul simţ, dar practic eronată, ne arată experienţa – ceea ce determină întoarcerea imediată a vizitatorului la punctul de plecare, *doamna cu bilete)*, fie o aleg (din greşeală) pe cea corectă în fapt, dar prost semnalizată (ceea ce, odată sesizată greşeala, duce la întoarcerea imediată din drumul corect către punctul de pornire, *doamna cu bilete*). Omul vine, cumpără biletele, o întreabă politicos pe doamna *„pe unde"*, dumneaei răspunde *„pe aici"*, indicînd o scară, omul începe să urce, ajuns la jumătatea scărilor vede indicatorul „ieşire", aşa încît coboară şi, civilizat, întreabă din nou, convins că nu a înţeles bine. Femeia, altfel extrem de amabilă, năucită de această acţiune în cerc şi disperată deja, după repetarea aceluiaşi răspuns pînă la epuizarea vocii, se enervează din ce în ce mai tare cu fiecare nouă repetare a aceleiaşi fatale întrebări. În ochii ei, cine îşi ia răgazul să privească o secundă, poate citi limpede sentinţa definitivă, irevocabilă, că publicul vizitator e format exclusiv din idioţi, incapabili să managerieze în interes propriu un fapt banal de realitate – de vreme ce se încurcă în cuvinte abstracte, refuzînd instinctiv facilitatea concretă oferită de realitatea imediată, aceea de a folosi intrarea cea mai apropiată, chiar dacă e întîmplător definită drept contrariul ei: ieşirea. Ca şi cînd ar avea vreo importanţă cum numim lucrurile; ca şi cînd ar conta *în ce direcţie mergem*, *de unde pornim* şi *unde ajungem*, ori dacă *abia începem* sau *tocmai terminăm*.

Odată ce a depăşit însă obstacolul intrării, cu toată confuzia aferentă, vizitatorul ajunge în camere unde libertatea de a alege traseul îi este din nou pusă la încercare; la stînga sau la dreapta, ar fi destul de simplu, dar cartonul cu descrierea obiectelor expuse se află numai într-una din părţi, şi uneori după un colţ unde cu greu îl poţi zări. Înaintezi privind cu interes obiectele expuse, farfurii ciobite, covoare roase de molii (nu poţi să nu oftezi amintindu-ţi încă o dată că istoria ne-a fost potrivnică), şi tot uitîndu-te pe pereţi, absorbit sincer de exponate, te trezeşti smucit de o domnişoară grijulie care îţi şopteşte radical *„nu călcaţi pe covor"*; tu, buimac, abia atunci observi că te afli pe un covor, şi el vechi, şi el ros, – te simţi îngrozitor de vinovat, îţi ceri scuze, cu atît mai mult cu cît papucii de intrare în muzeu fiind insuficienţi pentru numărul vizitatorilor, ţi s-a permis să intri cu propriii pantofi.

Nu ezitaţi să vizitaţi Mogoşoaia recent renovată: e mai mult decît o simplă mostră de turism cultural, e o lecţie de realism, căci nimic nu deosebeşte fundamental peisajul pe care îl poţi admira în tablourile de colecţie (cu generozitate puse la dispoziţia muzeului de proprietar) de contrastul flagrant pe care îl constaţi şi azi între frumuseţea construcţiei, iscusit scoasă la iveală de restauratori, şi grotescul peisajului din jurul palatului, dincolo de mica parcelă îngrijit curăţată: manele la cîrciumioara de la intrare, o improvizaţie de barieră a cărei singură restaurare a constat în mîzgălirea cu resturi de vopsea colorată, soartă împărtăşită de ghereta soldatului care nu ştii ce de cine păzeşte, dar care îţi cere politicos să-i dai şi lui o ţigară cînd te apleci spăşit ca să treci pe sub bariera ce-ţi permite accesul (dovedindu-şi astfel inutilitatea), printre bălţi şi gunoaie urît mirositoare, pînă la păpădiile dintr-o potenţial splendidă pajişte în care cîini vagabonzi înfometaţi, cu sau fără zgardă roşie, se amestecă cu copii jucînd badminton lîngă pătura părinţilor fericiţi că au ieşit la picnic.

În palat intri cu optimism (semnele exterioare sînt încurajatoare: lacul şi labirintul de gard viu au fost vizibil curăţate, chiar dacă doar în stricta vecinătate a palatului – dar mai mult nu apuci să vezi, la intrare), stai cu plăcere (efortul organizatorilor e vizibil şi apreciabil, chiar dacă finanţarea a fost vădit insuficientă, iar stîngăciile se fac simţite la tot pasul: organizarea spaţiului e defectuoasă; traseul nu este marcat; exponatele sînt puţine şi neprotejate; explicaţiile scrise – prost amplasate; angajaţii, neavînd uniforme, nu pot fi diferenţiati de vizitatori), şi pleci cu scepticism. Viaţa autohtonă surprinsă în mai toate picturile sau gravurile expuse, indiferent de data realizării, arată cam aşa: un prim-plan frumos amenajat (unde a avut boierul bani să construiască), curat, îngrijit, modest dar cu gust; mai încolo, vaci păscînd printre cîini şi orătănii zburătăcite, o căruţă parcată mai acana, iar pe laterale, cît vezi cu ochii, butoaie răsturnate, doage sărite, şindrile ciobite, cioroboaie de tot felul şi vreo doi copii murdărei alergîndu-se fericiţi, de obicei desculţi. Un peisaj deconcertant – copie fidelă a realităţii de azi (cînd vile cu termopan se ridică, la Mogoşoaia, în imediata vecinătate a cocioabelor dărăpănate, pe uliţe desfundate) – care ne obligă să acceptăm cu luciditate, oricît de anormal şi trecător ni s-ar părea în momentele noastre de optimism, adevărul simplu, formulat involuntar de doamna cu biletele: acela că trăim într-o ţară unde, probabil dintotdeauna, probabil pentru totdeauna, intrarea *a fost*, *este* şi *va fi* pe la ieşire. *Adică*, *fundamental şi irevocabil*, invers. *Sau*, *inepuizabil şi fără speranţă*, în cerc. ▲

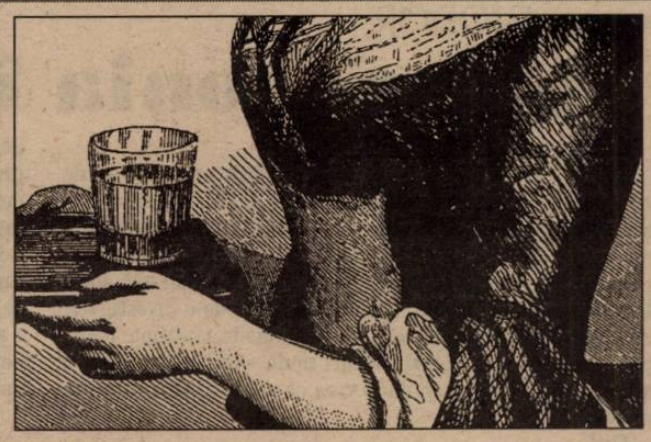

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Biografii de milioane

La ora 3 dimineaţa, pe 8 august 1963, 15 bărbaţi au oprit un tren care se apropia de Londra. Era un tren special, într-un vagon se aflau saci cu bancnote trimise de Banca Angliei la topit. Erau uzate. Trenul a oprit într-o curbă izolată din Buckinghamshire. Luminile de semnalizare – trucate. Conductorul trenului fusese la curent, dar mecanicul nu. Aşa că a încasat cîteva lovituri de rangă. Infractorii au plecat cu 2,6 milioane de lire. Cam 7,5 milioane de dolari la cursul zilei. Sau vreo 50 de milioane la puterea de cumpărare de azi. „Creierul" operaţiunii, un funcţionar mărunt, strînsese cîţiva criminali de calibru (cel mai versat – Bruce Reynolds), şi o mulţime de hoţi mărunţi (între care Ronald Biggs, vechi client al puşcăriilor de la Wormwood Scrubs şi Wandsworth). Sacii cu bani au fost duşi la o fermă izolată, pe care banda o cumpărase din timp. La Leatherslade Farm a avut loc împărţirea prăzii, fiecare participant a dispărut apoi în ceaţa englezească. Dar unde sînt mîini apucătoare, sînt şi guri fisurate. O trădare, cîteva indiscreţii şi poliţiştii au descoperit ferma, cu toate amprentele de care aveau nevoie. În ianuarie 1964 a început procesul, dar fără trei acuzaţi – Bruce Reynolds, Buster Edwards şi Ronald Biggs.

După cîţiva ani au fost prinşi şi ei. Au primit cîte 30 de ani de închisoare. Reynolds şi Edwards au făcut ceva mai puţin de zece, însă Biggs n-a avut răbdare şi a evadat după doar 15 luni. Cu partea sa din pradă (pe care n-a recunoscut că ar fi avut-o) a fugit în Franţa şi şi-a făcut o operaţie estetică (cam nereuşită), după care a fugit în Australia. După cîteva luni i s-a alăturat şi soţia cu cei doi copii, dar cineva l-a identificat şi şi-a luat din nou tălpăşiţa. În Braziliq. O vreme a băut liniştit, dar în 1974 inspectorul Jack Slipper (Scotland Yard) a reuşit să dea de el şi l-a arestat. Dar, ghinion! Biggs trăia cu o stripteuză, care îi făcuse un băiat. În această situaţie legea braziliană nu admitea extrădarea. Slipper s-a întors singur la Londra. Biggs a răsuflat (aproape) liniştit, dar numai pînă în 1981. Într-o dimineaţă (tot pe la 3) a fost răpit de trei aventurieri care voiau să obţină recompensa pusă pe capul lui. L-au împachetat într-un sac pe care scriseseră „şerpi vii" şi l-au dus în insulele Barbados. Judecătorii de-acolo au decis însă că arestarea lui a fost ilegală, aşa că Biggs s-a întors în Brazilia şi a mai băut un *curacao*. Sau altceva.

Iniţial a exersat traiul de playboy, exploatîndu-şi faima de bandit, celebru şi vînat. Dar banii se cam duseseră – operaţii estetice, acte false. A deschis un restaurant, şi-a scris autobiografia şi a servit de consultant la cîteva filme despre mari „lovituri". Unele despre el. În 1978 a înregistrat cu Sex Pistols: *No One Is Innocent*. Mai vindea interviuri presei britanice, mai făcea cîte-o reclamă. În mileniul 3 era semi-paralizat (trei preinfarcturi), tricourile cu *„I met Ron Biggs... honestly"* se vindeau slab. A decis să revină în Anglia, chiar dacă urmaşii lui Slipper (de-acum pensionat) aşteptau să-l închidă. Speră însă ca boala şi trecerea timpului aveau să-l scutească de cei 28 de ani de puşcărie restantă. Îi e dor să bea *a pint of bitter* la un pub din Margate (o staţiune mediocră). Şi-a amintit că va trebui să poarte din nou pulovere. N-a uitat să încheie un contract cu *The Sun* – exclusivitatea memoriilor sale. Poate spumoase, sigur vandabile. *The Sun* i-a-mpins scaunul cu rotile într-un charter şi l-a adus în Anglia. Însoţitor – Bruce Reynolds, un gentleman autentic (?). Dacă Biggs şi-ar fi executat toată pedeapsa (improbabil), ar fi fost liber din '93. Dar, e drept, nici n-ar fi chefuit cu frumoasele Braziliei. Tentaţii mari, alegeri grele!

P.S. Jack Slipper şi-a petrecut *întreaga* carieră încercînd să-l înhaţe! După eliberare, Buster Edwards vindea flori în gara Victoria. În 1993 am cumpărat şi eu un buchet de la el. Ştiam cine e (scria pe tarabă!), dar n-am îndrăznit să-l întreb de sănătate. Părea sănătos. ▲

Eugen ISTODOR

Cosmogonia în România

Cifre

Cîteva cifre sînt utile: în România sînt necesare 90 de avize pentru o afacere, scăderea natalităţii şi plecarea în străinătate a redus populaţia cu un milion de oameni, mai mult chiar, pentru oul de Paşte au fost preferate ca outoare şi Iran, Siria, Turcia, Moldova. Cînd o ţară nu mai e în stare să-şi producă singură oul, e un semn demn de o investigaţie mai bună. Venirea primăverii ne-a condus în mulţime, pieţe, străzi, birturi, maternităţi, locuri unde simţi că se naşte o naţiune, cînd se naşte şi dacă vrea ea să se nască. Are ţara semne!

Oul

Oul este 2.000, 2.100. De la Crevedia transmitem ce ne spune Iancu Georgescu, şef fermă outoare: „La preţul ăsta luaţi oul, dar şi serviciile făcute cu el. Găina, că ea are o durată de ouat şi ouatul o pierde pe zi ce trece şi poate să moară, aşa că este o taxă pe perisabilitatea găinii, personalul care are grijă de ea, cu profesionalism şi pricepere, grăunţele ce i se dau, care au crescut şi cresc fără milă pentru noi, producătorii, furăciunile, că se mai fură, ştiţi cum e românul, cofrajul, că în ce să-l punem, în mînă?, omul care transportă oul, transportul, în ou intră şi benzina. Şi îşi pune comerciantul adaos, şi noi ne punem adaos de comercializare." Ăsta-i oul. Să vedem omul.

Omul

Caritas este o maternitate. **Rodica Istrate** are 2 zile. Născută normal, normală în toate cele, va fi un rrom straşnic al ţării noastre. „200 de dolari la medic, 100 la anestezist, 100.000 la zi că e femeia ce-o întoarce pe dos pe nevastă-mea, 50.000 pe cearceaf, 100.000 la fetiţă, la bibiron, 5.000 că nu mă lasă ăla de la poartă că e stitil aici." Fata nu are gura să vorbească, l-aţi auzit pe preafericitul tată.

Urzica

Urzica se ia din pădure. **Mioara** din Piaţa Traian: „Grămada e 5.000, dar cît, mamă, să coste grămada? Da io nu mă aplec la pădure, mă aplec şi pierd o zi să iau un sac de urzică, la ce îmi ajunge mie asta? Dar eu nu merg cu otobuzul? Nu ia parale otobuzul? Da, la ai mei ce mîncare le dau? E 5.000 grămada, că ne bate Dumnezeu!"

Acul

Dar un ac? O dată că acul nu se vinde singur. Am căutat în trei-patru mercerii. „Acul nu se vinde la bucată, fiindcă nu ai scăzămînt spre a-l comercializa. E fracţia mică. Dar la cusut? La cusut nu e fabrică. La fabrică n-ai timp să iei ac cu ac. Îţi fuge la deget." Fabrica de ace nu neagă această realitate, dar spune că se comercializează şi la ac, dar n-am găsit eu şi vreau să denigrez drumul curat al acului către petec. Acul vine cam 200 de lei. Ce intră în acest preţ? Materialul, uzul maşinii, uzul muncitorului, transportul, pierderile, paritatea leu-dolar, personalul TESA. Cuvîntul magic: mijlocitorul acului... către carul cu fîn.

Pîinea

O pîine este produsul second hand al grîului. Fabrica de pîine turcească AL OZCAR deserveşte zona Drumul Taberei. Duminica merge foc continuu, că românii nu fabrică duminica şi de sărbători pîine. Turcu, da. Chiar turcu ne explică naşterea unei pîini: „am pierderi la angajaţi, că nu ştiu să facă pîine românii. E la ei să ia cocă şi s-o murdărească. Nu ştiu s-o pună la cuptor, şi de asta pierderi. Adică, vine trei mii optsute, cu plată personal, grîul că îl iei azi cu un preţ, mîine cu altul. Nimini nu te crede, cînd îi zici că nu poţi lua preţul de mîine pe grîul de azi. În preţul ăsta intră şi inima rea." Că nu crede românul oful arabului.

Covorul

Covorul e lux, dar şi tradiţie multă. Vine mocheta din urmă, ştim, dar covorul mai are un cuvînt de spus. **Margherita** din Sinaia vinde covoare de ani de zile, nu ştie să facă altceva. Cum se naşte un covor, ca toată lumea să fie mulţumită? „Io iau lîna de la oaie, că avem oi, o fac frumos, o lucrez, iau vopseluri naturale şi o vopsesc şi aşa aduc la Sinaia, la mănăstire, covoare, cu maşina, aştept un timp să se vîndă şi preţurile cresc. Mă înţeleg şi io cu clienţii, dar tot e scump la ei. Dar io n-am ce face. Ne ia taxe că stăm aici şi de la mănăstire şi de la Nelu, stă pe Aosta şi zice că să dăm, de unde mamă să dau eu, păcatele mele!"

Dragostea

În condiţiile astea, îi mai dă mîna primăverii să vină? Cît mai costă o îndrăgostire anu' ăsta? Mi-a povestit **Marius Deleanu,** 17 ani: „păi, nu scap fără 400 de mii. E vorba de o discotecă cu consumaţie o bere, două. Apoi, foame pe la ora 1 noaptea, la McDonald's, e la vreo sută de mii, două. Mergi pe jos, da oboseşti... un taxi te jupoaie de o sută de mii."

La ce mai foloseşte o dragoste în ziua de azi? Să ne gîndim la Cozma. Stă la răcoare. Marilena îi arată corect şi sistematic că ea este adierea. Şi atunci, iubirea ne face să-i mai iertăm din păcate, să ne gîndim ce bună ar fi iertarea lui. Îşi reface viaţa şi frumos va trăi.

Morcovul

Tare mai e morcovul. Sub orice drapel! Femeie în vîrstă, în broboadă înfăşată, în lînă îmbrăcată, dar cu morcovi de trei feluri: româneşti, plini de pămînt, de cuţit tăiaţi pe bube, de sămînţă olandeză, către albi, curaţi, drepţi şi turceşti, gata spălaţi, drepţi pînă în detaliu. De ce? „Morcovul românesc nu se făcu repede şi acu pe primăvară e cerere la ţigani şi ei ne iau clienţi, aşa că am luat şi noi o ţiplă de morcovi olandezi, una de turceşti de la angro şi vindem, maică. Ne mănîncă ţiganii, maică, nu e frumos că vînd io, femeie bătrînă, morcove otoman, dar ţiganii ne mănîncă, maică." La turcesc e simplu: l-a luat cu 10.000, îl vinde cu 15.000. La românesc: udat, seminţe, dar şi o spondiloză a soţului ce a stat 7 zile la pat şi a muncit ea morcovul, dar a băgat medicamente în ăla.

Femeia

În viziunea marelui **BombastiK FantastiK Regele Sexului**, care, prin telefon, ne-a declarat: „Mă cere femeea, da aia, da aia... o scot la un oraş pe ea, la un Mall cu ea, cere cu privirea, să nu iau? Vreau ăia cu sclipici, iau, vrea să pună în picioare, cu barete de nu ştiu ce, iau, vrea aialaltă, cum îi zice, ca să pună în cap, să ţină părul, iau. Să intre femeia acasă la mine cum trebuie, să-i vină parfumul pe ea, să moară maalaua... da' credeţi că alalalte bagaboante fac altfel? Bagă mortar pe ele să fie fromoase. Femeea, io o ţin, că merge şi ea la Mall, vede, io cîştig bani, îi dau. Cînd nu, dracu' mă ia, că se duce femeea cu altu'. Ăla o duce la Mall."

Birtul

„La Florea", de la Muzeul Ţăranului Român. E condus de un american. Îmbrăcat în pantaloni scurţi, deşi termometrul arată 8-10 grade. Cînd e plecat din birt, bucătăresele îl respectă astfel: „tîmpitul ăla de american, ce dracu face ăla, unde s-o fi dus tămpitu'?". Cînd e de faţă, americanul merge în bucătărie să aducă felurile de mîncare. Din bucătărie se aud întîi rîsete, apoi fetele cu polonice îi cară pumni americanului. Omu' înghite, e vesel, iese în faţa birtului să se remonteze. Revine şi promite răzbunare. Altă zi. Americanul plecat. O uscată bucătăreasă nu ştie preţul unei ape minerale. Ia telefonul, formează un număr şi spune cu gura plină: „dă-mi-l pe prost la telefon."

Campania

Împotriva maidanezilor, bucureştenii au pus cîinilor zgărzi, chiar nevaccinaţi sau nesterilizaţi.

© E. Istodor

Mircea Sebe este student la Arte. Este încîntat foarte de faptul că dimineaţă merge la Ecarisaj, scoate în nume propriu cîini, cu promisiunea ca îi va vaccina, etc., după care le dă drumul. „Sînt suflete".

Hingherii veniţi pe Aleea Alexandru sînt luaţi peste picior de specialiştii şantierului de construcţii cu: „Băsescule, ia-l, bă, şi pe ăsta micu'". Şi arată, corect, spre mezinul trupei. Hai, că sînt haioşi.

Gustul

Ilie Balaci, „minunea blondă", antrenor de succes în Asia şi Africa şi de eşec în Bănie, spune că el făcea prin ţări străine 10.000 de dolari în 17 zile. Astăzi are o casă în Labirint. Curtea e cu dale de piatră, iar în spatele casei şi-a construit un garaj, un grătar şi un foişor pentru vară. Sufrageria e dominată de un Jumbo televizor Sony, la care Balaci se uită, întins complet, din canapeaua-i de piele. Deasupra capului tronează o „Şcoală de la Viena, 500 de ani". La etaj, sînt două sufragerii, luate de pe la oameni plecaţi din ţară, înainte de '89. Rîdeau colegii că dădea 4.000-5.000-10.000 pe mobilă de 200 de ani. Dar el o respectă cu sfinţenie. În definitiv, să nu se spună că oamenii cu bani nu au gust. Cei ce o spun sînt intelectuali, prost plătiţi prin universităţi. Într-un colţ e un elefănţoi cu zalele-i africane şi albăstrui, precum cerul senin. Şi-a luat bodyguarzi că îi spuneau ţiganii din cartier de nişte vizite nocturne. Într-adevăr, cîinele lup, nopţile, era lovit cu cărămida numai în bot. Ţiganii? Nu îi e frică de ei, doar a copilărit în ţigănie. Ţiganii nu fură lîngă casa lor, e lucru ştiut. Doar că i-au desenat pe gardul alb tot felul de mui şi futu-i... poate că la becul din stradă a lui nea Balaci

Mititelul

Cum se naşte micul la **Sandu Cocoşatu**? E reţetă proprie, asta bănuim, oaie, porc, vacă, mirodenii. Cum de costă 6 mii, asta e tot secret. „Că e concurenţă la Băneasa şi nu vreau să se afle." Astea fac micu' bun.

Covrigul

La Buzeşti e covrigăria „Covrigărie" şi ea produce covrigi. Covrigul cu gaură, dar gros şi covrigul subţire şi cu două găuri – produse de marcă în Capitală. Cum te hotărăşti să faci covrig cu două găuri? Păi, e mai de damă, mai prima lux... Ceauşescu făcea covrig gros, dar noi facem ca să se simtă lux oamenii ce mănîncă.

Gogoaşa

Trustul „Gogoaşa Înfuriată" încearcă să facă faţă cererilor în avalanşă. E gogoaşa cu crenvurşti, e gogoaşa cu brînză, e gogoaşa simplă, e gogoaşa cu varză, e gogoaşa cu magiun. „Frămîntăm bine coca, frămîntatul e secretul, că unii iau la mînă şi nu frămîntă bine aluatul, noi avem mixere şi eu o las de două ori mai mult. Schimbăm uleiul la 200 de gogoşi, ca să nu fie ars. Le lăsăm la pătrundere, că nu dăm gogoaşa clei. Facem treabă bună, că vrem ca gogoaşa noastră să se vîndă, că eu unde să mă duc? Eu sînt cu patru copii şi nu pot să mă întorc acasă să le zic că nu le duc mîncare." În spatele gogoşii sînt cuvintele. **Tiberia Mircea**, 43 de ani.

Balonul

Herăstrău, lîngă arteziene. „Am cumpărat balunul de la angro de aicea şi îl vînd. Am pus 2.000 mai mult că suflu în el şi îl pun cu aţă."

Reportajul

Cum se naşte un reportaj? Caritas este aproape de zona Traian, unde locuiesc. Piaţa Domenii am tot vizitat-o, avînd treabă pe străzile de acolo. Birtul „Florea" – am mîncat de 2 ori. Covorul e de la Sinaia, unde femeia stă în faţa mănăstirii. Pînă la Caritas, pe jos. Piaţa Domenii, taxiul mă costă 100.000, dus-întors. Convorbire cu BombastiK, Regele Sexului, mobil-mobil, 9 minute, e ceva... La Birt, spanac cu ochi şi ciorbă de fasole, 40.000. Trimis pe e-mail reportajul, 14 impulsuri ori 595 lei egal...

▲

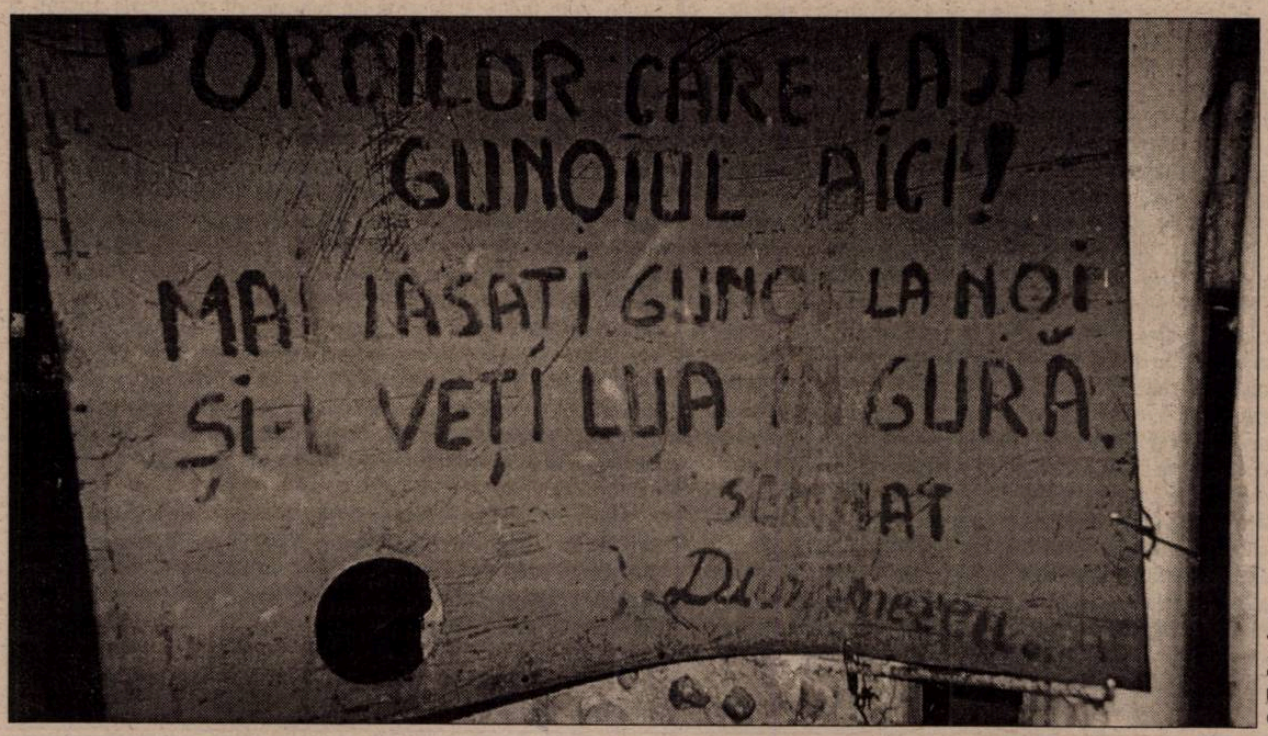

© E. Istodor

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Tita CHIPER

antinostalgia

Stelista Lenuţa

„Nu de mult, am avut vizita unui român, rezident în Olanda, care lucrează în televiziune şi care dorea să facă un film pe tema femeilor în istorie. De la noi o voia pe Lenuţa. (Ceauşescu, *n.n.)* Nu i-am spus prea multe, că nu-mi place să vorbesc rău despre morţi. I-am povestit o întîmplare în care Dej i-a interzis ei şi Marthei Drăghici să asiste la meciuri de fotbal. Se înfiinţaseră prin anii '50 două echipe: Dinamo – făcută de Drăghici, a Ministerului de Interne, şi CCA – făcută de Ceauşescu, care lucra la Direcţia Politică a armatei. Între cele două echipe se născuse o mare rivalitate, iar aceasta era dusă mai departe de soţiile celor doi. La un meci, cele două se aflau în tribuna oficială şi acolo au început să se certe ca două mahalagioaice. Tribuna era puţin depărtată de celelalte locuri, iar lumea făcea haz. A aflat Dej de poveste şi le-a interzis accesul la meciuri."

(Lavinia Betea, *Alexandru Bârlădeanu despre Dej, Ceauşescu şi Iliescu*, pag. 200, Ed. Evenimentul Românesc, 1997)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

(Nişte) Tom şi Jerry

În sfîrşit, ne-am apropiat de Occident: avem un scandal sexual! E adevărat, cam modest, de-a dreptul meschin, dar nu putem ridica pretenţii. La nivelul economiei noastre, la stadiul privatizării întreprinderilor, la salariul mediu al bugetarului român şi la cota leu-dolar, atît ne putem permite. America îşi îngăduie să investească în acest domeniu chiar un preşedinte şi Biroul Oval, Franţa poate angaja un preşedinte şi o fiică nelegitimă, Elveţia un ambasador şi elemente de mobilier, noi doar o biată petrecere cu femei, nici acelea complet goale, un consilier prezidenţial şi un secretar de stat, participanţi la inaugurarea unei reviste pornografice, sortită şi aceea – dată fiind, pe de o parte, virilitatea recunoscută a românilor şi, pe de altă parte, sărăcia lor – unui tiraj mediocru. Faptul, minor: apariţia în presă a unor fotografii reprezentîndu-i pe cei doi aflaţi în posturi de demnitari, dar şi în postúri concupiscente. Tapajul, major: indecenţă, nepotrivire cu înaltele (!) funcţii, acuzaţia emisă de consilierul prezidenţial, care s-a dus de bunăvoie într-un „loc de pierzanie" şi s-a expus voluntar „agresiunii" de către nişte profesioniste şi fotografierii de către alţi profesionişti, cum că ar fi fost victima unei manipulări, a unei capcane, a unei ambuscade etc.

La noi, PIB-ul şi rating-ul sînt aproape cele mai mici din Europa, natalitatea şi speranţa de viaţă, la fel, dar naivitatea e foarte mare, poate cea mai mare din Europa. Un consilier prezidenţial, altminteri grafician de talent, crede că a fost atras într-o cursă, fiindcă fotoreporterii l-au pozat într-o eclipsă de inocenţă, primarul general al Bucureştiului nu ştie cui i-a acordat un interviu şi se trezeşte că spusele domniei sale apar în incriminata, dispreţuita, hulita revistă pornografică, iar cititorii ziarelor şi spectatorii televiziunilor, tot nişte naivi iremediabili, ar trebui să-i deplîngă, să-i compătimească pe aceşti motani, victime ale manipulării mediatice, să sufere pentru soarta ingrată rezervată lor de un Jerry perfid şi sîngeros, căci cam aşa apare domnul Horia Tabacu, redactorul-şef al publicaţiei pornografice cu pricina, văzut la televizor, la Marius Tucă: un ins speriat, cu ochii fugindu-i în toate direcţiile, pus pe şotii lugubre, aşteptînd în gaura lui de şoricel feroce să prindă în cursă un Tom, doi Tomi, cît mai mulţi Tomi...

O, dulce patrie a candorii!

▲

Cu ochii-n 3,14

NU NE AUDE NIMENI
CÎND NE CLĂNŢĂNE DINŢII
ŞI NE PLIMBĂM APATICI
PE OGLINDA ABSENŢEI

● Vinerea trecută, I. Schechter, cel mai bun ziarist israelian de limbă română, scria la rubrica sa zilnică intitulată „1 minut" din cotidianul *Ultima oră*, acest eseu de 7 rînduri, bibliografie pentru toţi cei care mai au puterea să mediteze la destinul „eternei şi fascinantei Românii", oriunde s-ar găsi: „La Aşkelon a fost ucis un tînăr fiind auzit că vorbeşte ruseşte. Pe noi nu ne omoară dacă vorbim româneşte fiindcă nu ne aude nimeni niciodată". **(R. C.)**

● Descriere plastică: „îmi tremurau picioarele cum îţi clănţăne dinţii". Expresia nu aparţine unui miliardar de carton arestat pentru o fraudă de proporţii, ci unei doamne care-şi aminteşte de prima sa călătorie cu avionul. Hoţii prinşi pe care-i vedem la televizor au ţinută, aplomb şi-o linişte prevestitoare de apropiată eliberare pe motiv că nu suportă detenţia. **(T. C.)**

● Situaţie absurd-mută în trenul Intercity Roma-Udine: la un moment dat, pe oglinda de deasupra scaunelor de vizavi a apărut un gîndac... Nici unul dintre ceilalţi călători nu-l vedea; cei din faţă erau întorşi cu spatele la el, iar cei de lîngă mine dormeau sau se uitau pe geam. Ce era să fac? Să mă fi ridicat brusc, storcindu-l ferm cu o hîrtie, era exclus – ceilalţi m-ar fi privit cu suspiciune. Să le fi atras atenţia: „Vedeţi că e un gîndac!", idem – nu ştiu cum se spune „gîndac" în italiană... Aşa că l-am privit ce l-am privit, plimbîndu-se pe oglinda de vizavi (devenind 2, de fapt!) pînă m-am plictisit. La un moment dat, nu l-am mai văzut; probabil c-a coborît la Florenţa. **(a. l. ş.)**

● Strania dinamică a turismului sexual: Thailanda este prezentată ca o victimă a unor turişti hămesiţi, perverşi, amatori de chilipiruri. Ziarul *Bangkok Post* dezvăluie că în anumite discoteci şi baruri, prin circuitul de aer condiţionat, este vaporizat un stimulant sexual – combinaţie de ecstasy, metamfetamină şi un afrodisiac: este luată în consideraţie şi situaţia vizitatorilor apatici, perverşi şi amatori de chilipiruri. **(M. B.)**

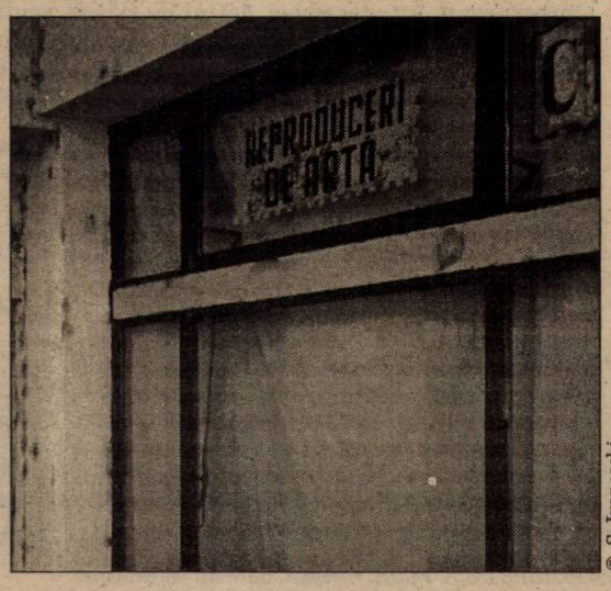

© S. Ivanoschi

● O prietenă de-a fiului meu, invitată la petrecerea de la ziua lui, şi-a motivat a doua zi absenţa: „Am stat să mă uit la Vacanţa Mare, n-am vrut s-o pierd." Îi este colegă de grădiniţă, la grupa mijlocie. **(C. P.-B.)**

ALTFEL ZIS,
NU TREBUIE SĂ NE GÎNDIM
LA BICICLETE CU PENE
ŞI SĂ FACEM INVESTIŢII ÎN IDOLI,
FIINDCĂ...

● Culmea iubirii canine în Italia: în acelaşi Intercity supraaglomerat, în care unii călători stăteau pe culoare, unul din locuri era ocupat – cu graţie şi nepăsare – de un dalmaţian... O să ziceţi: „Ei, şi? Probabil că stăpînul lui avea bilet pentru el". Dar şi ceilalţi călători aveau bilete – şi nu aveau locuri decît în picioare! (În 2.) Şi atunci, m-a săgetat o întrebare pet-a-fizică: oare un cîine oboseşte, stînd în 4 picioare, mai repede sau mai încet ca un om? Altfel zis, oboseala se repartizează uniform pe picioarele-n plus, devenind mai mică, sau e egală cu aceea dispusă uniform pe 2 picioare? Răspunsul nu-l poate da decît un experiment. **(a. l. ş.)**

● Nu trebuie s-o învinuim pe Mihaela Rădulescu că, la emisiunea „Steaua ta norocoasă" de pe 5 mai, i-a urat „La mulţi ani!" lui Laurenţiu Ulici. Ea doar a citit fără să gîndească un material scris de echipa emisiunii – iar să-i cerem să mai şi gîndească e deja prea mult pentru ea. Apoi, nici cei care au făcut textul nu sînt de acuzat – ei au acţionat în virtutea înţelepciunii populare: „Despre morţi, numai de bine." Au făcut doar exces de zel. **(C. P.-B.)**

● La Hobiţa, în Anul Brâncuşi, „ţăranii distrug sculpturi pentru a elibera păşunea" *(Adevărul*, 5 mai). „Din păcate însă, cazul taberei de sculptură de la Hobiţa nu este unic, distrugerea operelor de artă fiind un adevărat sport naţional. În urmă cu ani, tabăra de sculptură de la Măgura a suferit un tratament asemănător", iar „din tabăra de ceramică monumentală de la Medgidia n-a mai rămas nimic". Cînd ne gîndim cîte clişee despre „dragostea de frumos a ţăranilor noştri dintotdeauna" vor reînvia cu prilejul diferitelor colocvii, sesiuni judeţene, manifestări de „aleasă cinstire", „eternităţi de suflet" etc., consacrate aniversării lui Brâncuşi, parcă simţim nevoia de a înlocui expresia „a bate cîmpii" cu mai actuala „a bate păşunile". **(T. C.)**

● Am citit undeva că elveţienii vor să facă biciclete la fabrica de la Zărneşti (Tohan). Era un banc pe vremuri şi elveţienii ar putea să-l descopere şi ei. Adică, bicicletele pot să iasă cu turelă. **(A. M.)**

● Un expert în evoluţia penajului, de la Muzeul de Istorie Naturală al Universităţii din Kansas, descrie astfel dinozaurul „tînăr" descoperit de o echipă mixtă de paleontologi chinezi şi americani: „el arăta ca un dinozaur Tyranosaurus Rex, de mărimea unei raţe (...) şi avea trei tipuri de pene" *(Naţional*, 5 mai). „Semăna cu o pisică persană cu pene", a afirmat unul dintre conducătorii echipei de cercetători. Mic ca un chinez şi excentric ca un american. **(T. C.)**

● Reclama la noul joc *ROKENO* de la PRO TV sugerează că nivelul cel mai jos al cîştigului posibil e un miliard. Din instrucţiuni afli că poţi cîştiga maximum de 300.000 de ori mai mult decît „investiţia". Tot mai bine 6 din 49 decît 10 din 72... **(S. S.)**

● Fanii regretatului serial *Familia Bundy* au, acum, dacă trec prin Craiova, ocazia să-şi întîlnească idolul: măcar pe frontispiciul unui magazin intitulat, la fel ca-n serial, *Al Bundy Shoes*. **(I. P.)**

...SE ÎNTÎMPLĂ,
DACĂ TRECI PRIN COMOARA,
SĂ-ŢI SCADĂ NASUL
SAU CAM AŞA CEVA

● Se întîmplă uneori să umbli pe stradă şi să-ţi pice privirea pe un lucru mărunt, un lucru de nimic, ai zice, dar care (naiba ştie cum) te scoate din ale zilei şi te trimite mai încolo, în altă parte. De pildă, acest număr de maşină: 60 B ETC. **(D. S.)**

● Drumurile provinciale schiţează o posibilă geografie neaoşă: treci prin *Văceni* şi dai în *Vităneşti*, ocoleşti *Comoara* şi înaintezi spre *Plosca* (toate localităţi pe linia Alexandria-Roşiorii de Vede-Caracal etc.). **(I. P.)**

● Titlu incredibil de optimist în *Evenimentul zilei* de sîmbăta trecută: „Românii dau norocul pe muncă". Articolul ne spune însă că, din cauza scăderii interesului pentru bingo şi jocuri de noroc, au mai scăzut nu ştiu ce indicatori financiari. Aşa că rămîne cum am stabilit: dăm norocul pe muncă, dar cred că e prea mult noroc la prea puţină muncă. **(M. V.)**

● Jalnică imaginea preoţilor greci care îl scuipau pe Papă. Măcar pentru că acesta este un bătrîn bolnav care nu le poate da un pumn în nas. Cînd eram mic, bunica mea îmi spunea că dacă scuip în public, „tata popa" îmi taie nasul. Poate de aici vine expresia „a-ţi lua nasul la purtare". Nu m-am gîndit niciodată că are o aşa legătură cu preoţii ortodocşi (mai ortodocşi decît Papa, s-ar putea spune). **(C. G.)**

● În parcul din spatele hotelului „Palas" din Sinaia, zvon şi gălăgie, sîmbătă, 5 mai a.c., înainte de prînz. Trei-patru japoneze de vîrsta a doua alergau spre o statuie de la capătul din vale al parcului, chicotind *ciau-ciscu* sau cam aşa ceva. Au ajuns şi în faţa statuii – dezamăgire mare: nu era Ceauşescu, ci Badea Cîrţan. **(A. C.)**

People *versus* poliţia

Sîntem bombardaţi cu modele ale poliţistului imaginar. Între Garcea cel prost, poliţistul din ziar, descurcăreţ şi corupt şi poliţistul american, deştept, onest şi uneori alcoolic, unde îşi situează românii poliţiştii reali? Posibile răspunsuri putem găsi într-un studiu realizat de Institutul pentru Cercetarea şi Prevenirea Criminalităţii. Chestionarul aplicat celor 1.860 de subiecţi a arătat în ce măsură cei care rîd de Garcea cred în existenţa sa, în ce măsură există încredere şi frică de poliţie, înţelegere şi vehemenţă faţă de această instituţie. Conform studiului „Poliţia şi opinia publică" efectuat de institutul de cercetări al IGP, un procent destul de ridicat (57%) dintre cei chestionaţi consideră că poliţia s-a adaptat în mare şi foarte mare măsură schimbărilor survenite în societatea românească. De asemenea, 43,6% sînt mulţumiţi şi 21% foarte mulţumiţi de activitatea poliţiei. Deşi procentele în sine sînt destul de ridicate, satisfacţia faţă de activitatea instituţiei este mai mare la sate decît la oraşe. Bătrînii sînt mai mulţumiţi decît tinerii, iar cei cu educaţie mai scăzută tind să manifeste încredere mai mare în poliţie. Plecînd de la aceste date, putem imagina un model al românului tînăr, locuitor al oraşelor şi cu educaţie înaltă care nu prea manifestă (statistic vorbind) încredere în această instituţie. Viitoarea elită economică, politică şi intelectuală se căleşte la o şcoală a realităţii destul de nefericită.

În ceea ce priveşte distribuţia pe regiuni istorice, locuitorii din Muntenia şi Moldova tind să aibă mai mare încredere în poliţişti, cei din Transilvania şi Dobrogea în poliţie ca instituţie, pe cînd miticii sceptici din Bucureşti tind să nu aibă încredere nici în poliţist, nici în instituţie ca atare.

Punctele critice sesizate de cei chestionaţi ar fi prevenirea şi combaterea corupţiei, asigurarea securităţii în mijlocele de transport, intervenţia în cazul violenţei în familie, combaterea traficului şi a consumului de droguri, apărarea vieţii şi integrităţii corporale a persoanei, combaterea infracţiunilor comise de către minori şi tineri. Dacă furturile în autobuze afectează viaţa celor mai mulţi, se poate spune că traficul de droguri, violenţa în familie şi asupra copilului sînt realităţi percepute mai ales prin mass-media, care contribuie la impresia generală de insecuritate şi la proasta imagine a poliţiei.

Raportul vorbeşte şi despre „o percepţie destul de răspîndită cu privire la unele favoritisme şi discriminări care se practică în activitatea de poliţie. De asemenea, cetăţenii sînt nemulţumiţi de atmosfera cu care sînt întîmpinaţi în sediile de poliţie." (În sfîrşit, există o confirmare statistică a celebrului plutonier burtos pe care fiecare cetăţean român îl deranjează cînd intră într-o secţie de poliţie.) Surprinzător de puţini, doar 31%, afirmă că au cunoscut sau au auzit de situaţii în care poliţiştii au săvîrşit incorectitudini, iar 20% cunosc situaţii de abuz în serviciu. Ar fi fost interesant de ştiut şi ce au făcut aceşti cetăţeni indignaţi, care au luat cunoştinţă de abuzurile respective. Cele mai multe nereguli observate vizau obţinerea de bani şi muşamalizarea în cazul accidentelor auto produse de către poliţişti sau de către persoane influente. Luarea de mită, traficul de influenţă sînt puse mai curînd pe seama poliţiştilor de la Poliţia Rutieră, cea Judiciară şi de la Cercetări Penale. Au mai fost făcute referiri la favoritisme, aplicarea selectivă a legii pentru cunoştinţe, hărţuiri şi abuzuri sexuale, consumul de alcool în timpul serviciului. Concluzia ar putea fi următoarea: deşi poate părea mai puţin importantă, Poliţia Rutieră intră permanent în contact cu oamenii şi trezeşte cele mai multe resentimente.

Populaţia nu consideră meseria de poliţist ca fiind foarte avantajoasă, oricum departe de locul ideal de muncă. Principalele avantaje cu care este creditată profesia sînt: salariul (văzut ca sigur, însoţit de sporuri), locul de muncă sigur şi stabil, statutul socio-profesional (poziţie socială, respect, stimă, prestigiu, autoritate). Iar motivele pentru care românii nu îşi încurajează odraslele să se joace de-a poliţiştii ar putea fi: condiţiile grele de muncă (riscuri, accidente, pericol pentru poliţist şi familia sa, lucrul direct cu infractorii, volumul mare de muncă, stresul, condiţiile de muncă precare), salariul mic, programul încărcat, nenormat, în serviciu permament, dotarea necorespunzătoare cu echipament şi mijloace de transport, lipsa protecţiei poliţistului (legislativă şi efectivă) şi a familiei sale, disfuncţii familiale, lipsa timpului liber.

În general, românii tind să idilizeze poliţia şi să-i acuze pe poliţişti. Autorii studiului cred că acest fapt se datorează şi modului în care prezintă mass-media acţiunile poliţiştilor: succesele sînt puse pe seama instituţiei, iar eşecurile sînt atribuite unor angajaţi anume. Aşa cum sondajele arată că biserica inspiră mult mai multă încredere decît preoţii, că ideea de armată este mai iubită decît oamenii care o slujesc. Românii, cei statistici şi cei reali, tot mai cred că lumea a fost construită pentru sfinţi, dar oamenii au corupt-o.

Ce-ar spune ei dacă ar fi întrebaţi

Într-o poliţie militarizată, singurele locuri unde poliţistul îşi poate spune of-ul sînt: în toaleta secţiei, stînd cu capul spre uşă să nu apară un ofiţer sau un superior, dacă pîrîciosul însuşi este ofiţer, acasă, ţipînd la nevastă, la o bere cu alte organe şi cu civili sau cînd o anchetă sociologică îi cere opinia şi îl cataloghează ca *subiect*. Pe o asemenea anchetă se bazează studiul aceluiaşi Institut pentru Cercetarea şi Prevenirea Criminalităţii: *Diagnoza abandonului instituţional. Percepţia satisfacţiei profesionale a poliţiştilor în contextul social actual.*

Deşi 62% apreciază că activitatea lor satisface cerinţele societăţii româneşti, doar 32,4% dintre poliţişti cred că cetăţenii le apreciază munca. Cifrele arată o disproporţie îngrijorătoarea. Se poate intui un inconfort psihic pentru cei care cred că deşi activitatea lor este satisfăcătoare, aceasta nu este apreciată. La nivel micro-social, percepţia anturajului (cercul de cunoştinţe, prieteni) faţă de profesia lucrătorului de poliţie este pozitivă pentru 69% la sută. Deşi se crede neapreciat de societate ca întreg, în cercul de cunoştinţe poliţistul îşi atribuie un statut destul de ridicat.

Dacă societatea este oarecum critică faţă de poliţişti, studiul arată că din spatele anonimatului unei anchete sociologice şi aceştia ar avea cîte ceva nu tocmai amabil de spus către cei care îi plătesc. Poliţiştii sînt nemulţumiţi în primul rînd de necunoaşterea activităţii lor şi de lipsa eforturilor comunităţii de a cunoaşte şi susţine această activitate. Ei pun la îndoială corectitudinea imaginii create instituţiei prin mass-media, majoritatea se arată lezaţi de maniera incorectă în care le este arătată activitatea. Ei cred că, deşi le cere foarte mult, societatea românească nu se interesează sau, în orice caz, este slab informată în privinţa calităţii vieţii poliţiştilor (modul de viaţă, lipsurile, stresul profesional). Nu în ultimul rînd, sînt nemulţumiţi de menţinerea unor prejudecăţi care alimentează în continuare relaţia cu cetăţenii. Cu alte cuvinte, poliţiştii cred că, deşi aşteaptă enorm de la ei, românii îi văd un fel de miliţieni deghizaţi în poliţişti.

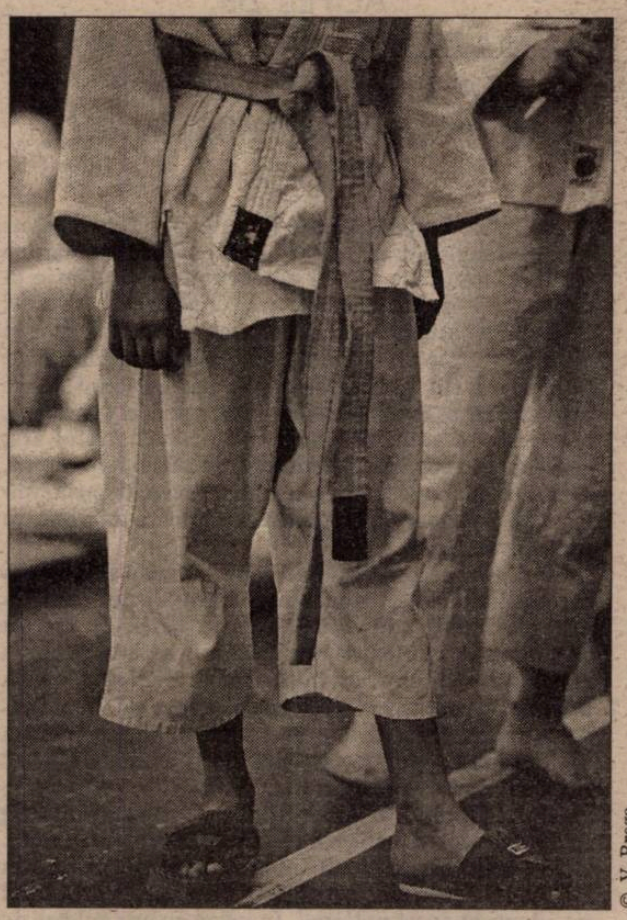

© V. Brega

Şi îi plătesc în consecinţă. Nu mai puţin de 73,6% dintre poliţişti îşi apreciază situaţia financiară ca fiind slabă şi numai 1,5% se arată mulţumiţi. Probabil că aceştia nu au înţeles bine întrebarea care se referea strict la salariu. Dacă îşi compară, totuşi, propria sărăcie cu a celorlalţi, procentul mulţumiţilor creşte la 8,1%. Comparînd datele cu un studiu anterior, se vede că procentul nemulţumiţilor a crescut în patru ani de la 47 la 73 de procente, o creştere îngrijorătoare, mult mai puţin vizibilă decît rata criminalităţii.

Pe lîngă situaţia financiară precară, un alt motiv de frustrare este insatisfacţia faţă de activitatea profesională. Un procent surprinzător de mare, de 78,9%, afirmă că munca lor este departe de aspiraţiile personale. Această frustrare este resimţită cel mai acut în categoria de vîrstă 31-40 de ani, atunci cînd în mod normal se obţin cele mai mari satisfacţii profesionale. Criza vîrstei a doua face ravagii printre poliţiştii români.

Un clasament al motivelor de nemulţumire pe care le au poliţiştii ar plasa pe primul loc dotarea materială (36%), activitatea birocratică, centralismul exagerat şi indecizia organelor centrale (22%), salariul (16%), climatul de muncă (relaţii cu şefii, condiţii inumane de muncă, stres – 10%), baza legală specifică (6%). În ceea ce priveşte viitorul, acesta le pare poliţiştilor la fel de negru, cei mai mulţi apreciază că situaţia financiară a familiilor lor se va deteriora, în timp ce activitatea va fi mai riscantă (această ultimă apreciere a fost aprobată de 90,2%).

Deşi în mediul urban cetăţenii sînt mai nemulţumiţi de activitatea poliţiei, poliţiştii din oraşe par deja eroi de filme americane pe lîngă cei din sate. În epoca în care un puştan din Bucureşti nu este foarte *cool* fără Internet, în plin sat global, din 2.688 de posturi şi birouri comunale de poliţie numai 301 au legătură telefonică permanentă. 14 posturi nu au nici un fel de legături telefonice şi probabil trimit rapoartele prin semnale de fum. Restul (88% din posturi) se folosesc de centralele telefonice ale administraţiei locale, prilej de lungi conversaţii care îi socializează pe plutonieri cu telefonistele, situaţie soldată deseori cu happy-end sentimental. După ce omenirea a depăşit deja secolul vitezei, pentru mediul rural sînt înregistrate 495 de autoturisme, din care sînt efectiv alocate 197, din care funcţionează doar 58, restul fiind blocate fără carburanţi sau piese de schimb. Astfel, săracul plutonier vine la întîlnire cu bicicleta, moment care întunecă oarecum finalul fericit de mai sus.

Revenind la starea de spirit generală a poliţiştilor, îndrăgostiţi sau nu, 48,2% din ei manifestă ceea ce autorii numesc „intenţia latentă" de a părăsi instituţia, iar zece procente chiar o „intenţie manifestă". Aceste sentimente sînt prezente în special la cei care au sub 5 ani vechime şi care au studii superioare. Selecţia pe termen lung pare a fi mai curînd negativă.

Studiul a cuprins şi părerile unor persoane care deja au plecat din poliţie. Cauzele cele mai frecvente au fost: implicarea poliţiei în activităţi ce nu corespundeau scopului pentru care a fost înfiinţată, riscuri prea mari şi eforturi psihice şi fizice prea ridicate în raport cu salariul primit, prea mic pentru a trăi decent, fără a face compromisuri profesionale (pleacă mai ales idealiştii, ar fi o concluzie nu tocmai ortodoxă care s-ar putea trage), plecarea în magistratură, unde avantajele materiale sînt net superioare. Cei care urmăresc serialele poliţiste americane vor observa că aşa este şi pe la ei.

Cu toate acestea, şi tot ca în serialele americane, se înregistrează un ataşament destul de ridicat pentru locul de muncă la cei rămaşi. Şi asta din cauza prestigiului oferit (totuşi, dacă se simt neapreciaţi, să vină prestigiul din frica pe care o inspiră?), relaţiilor de lucru (colectivul), siguranţei locului de muncă.

Harta imaginară care îi pune pe poliţist şi cetăţean faţă în faţă pare a fi dominată de o înduioşătoare înţelegere reciprocă. Ambii săraci şi frustraţi, românul statistic şi poliţistul-subiect se simpatizează reţinut. Fiecare trebuie să trăiască într-un fel sau altul. (C. G.)

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Cristian GHINEA ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon:*** 230.23.84 ***Fax:*** 230.75.59 ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul IX
nr. 429
18-24 mai 2001
20 pagini 5000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Viaţa la ţară

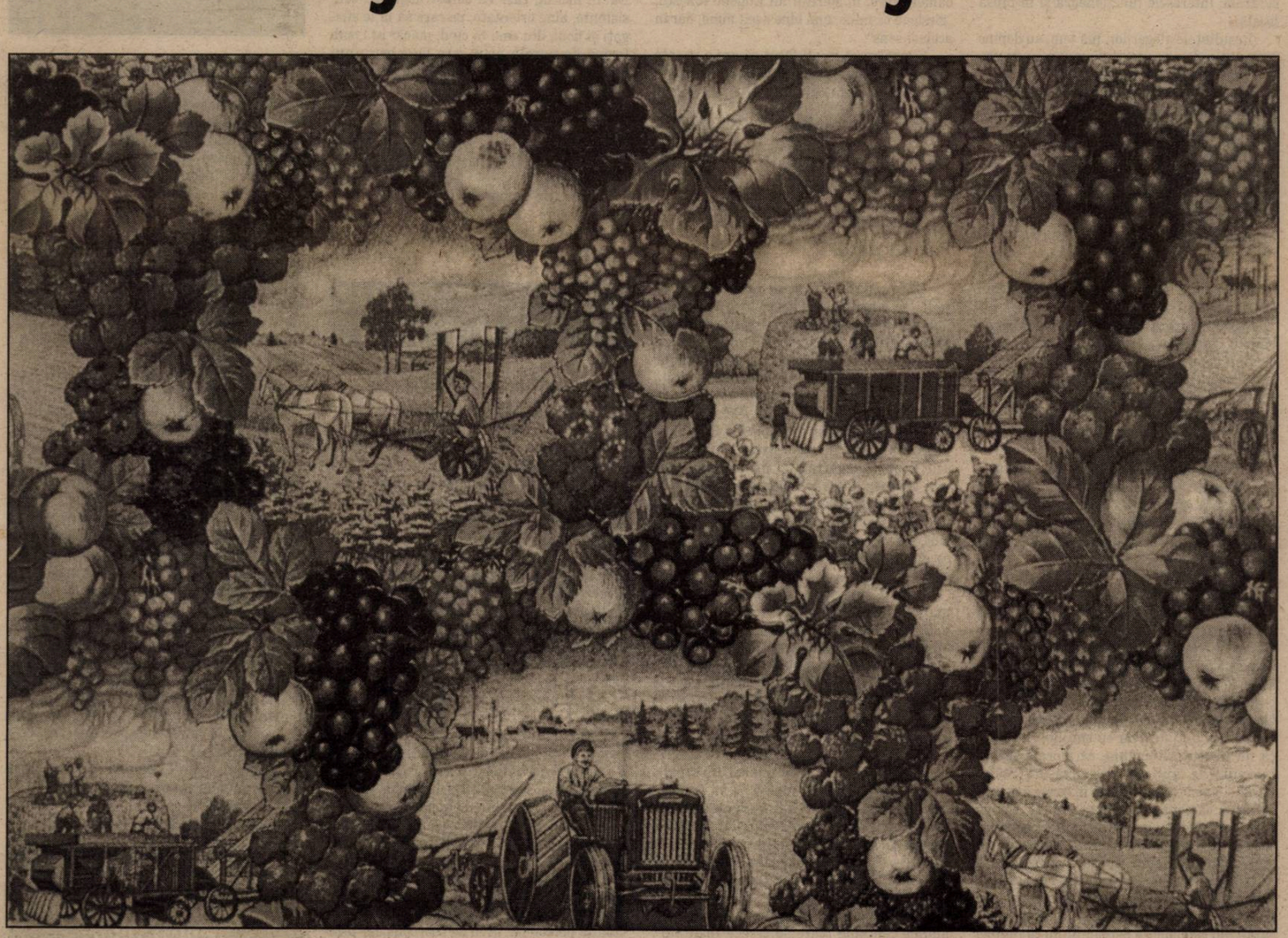

„După vreun an am auzit pe un flăcău din Gura-Rîului – un sat lîngă Sibiu – chiuind această poezie. «De unde ştii cîntarea asta?» îl întreb eu. «De la un flăcău din Răşinari.» – «Dar el de unde o ştia?» – «Păi, ştiu eu? Zice că a cetit-o la gazetă.»“

GEORGE COŞBUC – „ELEMENTELE LITERATURII POPORALE“

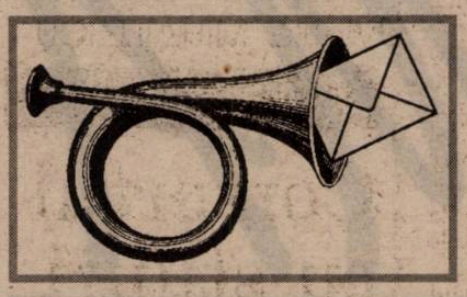

Nr. 426: *„Bestiarul ştiutorilor" de Mircea Fabian (pag. 2)*

Aveţi soluţie mai bună decît democraţia?

Nu ştiu cît de mare era influenţa intelectualilor asupra scorului electoral în anii '30, să spunem (domnul Z. Ornea ne-ar putea răspunde). Astăzi ea îmi pare redusă. Energoterapeuţii apar mult mai des pe ecrane. Ca să nu mai zic de adolescenţii cîntăreţi sau patronii echipelor de fotbal. În anii '30 nu exista televiziune. Îmi amintesc că, în *Dilema*, Sorin Ioniţă remarca absenţa experţilor de intermediere din presa românească. Iar Florin Călinescu zicea, într-un interviu apărut în *Playboy* (vai, am spus ceva ce nu trebuia?): „pentru mine nu există presă, în România există doar grupuri de interese care şi-au tras ziare". Nu e vorba doar de presa centrală, interesele funcţionează şi în presa locală.

Rezultatele alegerilor, mă tem, au depins prea puţin de presupusa simpatie cu dreapta a *inteligheţiei* de la noi.

„Scrisoarea către prietenii români" a domnului G.M. Tamás a strîns, ca un magnet, multe inexactităţi, dar punctul de pornire cred că a fost buna intenţie.

Presupun că intelectualilor le este adresată urarea de noapte bună din finalul scrisorii lui Mircea Fabian *(Bestiarul ştiutorilor* – nr. 426).

Am convingerea că scrisoarea va stîrni reacţii. Nu ştiu dacă e bine sau rău. Pe mine mă întristează că nimeni nu reacţionează la scrisori pur şi simplu frumoase. (Va trebui să o fac tot eu?)

Nu am intenţia *să mă bat* cu Mircea Fabian. Aş observa totuşi că nu *ştiutorii* sînt de vină pentru iluziile pe care domnia-sa şi le-a făcut. Dacă Havel nu se simte vinovat pentru iluziile pe care şi le-au făcut cehii (şi ei dezamăgiţi) de ce s-ar simţi vinovată Blandiana? V-a promis, la Revoluţie, vreun *ştiutor ceva?!* Au murit oameni.

„Pentru un om care gîndeşte, revoluţia este tragică. Dar pentru un asemenea om însăşi viaţa este tragică. Şi dacă mizează pe revoluţie ca să scape de tragedia lui, înseamnă doar că gîndeşte strîmb." (Malraux)

Nu cred că în urma morţilor a apărut *o populaţie de nerecunoscut, căzută din Lună;* oamenii erau aceiaşi. Nu văd nimic rău în a fi „afacerist" sau în a-ţi alege din asta un model de viaţă, dacă asta îţi doreşti. Eşti *liber* să o faci. Eşti *liber* să nu o faci, dacă vrei altceva. Eşti liber să scrii: „Ce-am făcut din oameni? În toată România s-a instalat *kitsch*-ul existenţial cel mai aiuritor, cel mai cumplit cu putinţă", iar eu sînt liber să spun că nu în toată România, că morala fusese înlocuită de mult cu „descurcă-te" (Steinhardt – şi noi toţi o ştiam şi în comunism), că există şi oameni care muncesc mult, cîştigă destul de bine sau cel puţin sînt fericiţi că fac ceea ce cred că trebuie să facă. Numeroşi oameni mai au visuri, speranţe, proiecte – numai eu cunosc o grămadă. Nici măcar modelele nu cred că au dispărut (eu unul găsesc şi în redacţia *Dilemei).* Cohortelor de rataţi din cafenele să le reamintim că *ratarea este o stare de spirit. (...) Ca să scapi trebuie să faci o săritură grozav de mare. (...) Şi succesul e tot o stare de spirit,* cuvintele lui Steinbeck dintr-o carte al cărei erou se întreba dacă permanenta lui situaţie de simbriaş înseamnă virtute sau doar o trîndăvie morală. Capitalismul nu e filantropie, nici egalitarism. Nici *la ei* nu reuşesc toţi. Dar nu cred că *am decăzut mai mult decît în cele mai negre coşmaruri pre-revoluţionare.* Vorbiţi în nume personal?

Că democraţia nu luminează nimic, nu mi se pare nici măcar discutabil. Aveţi soluţie mai bună decît democraţia?

O fi conceptul reflexiv superb şi inutil, dar eu nu prefer în locul lui unul care să scoată lumea în stradă, nu-mi place filozoful cu portavoce, nu simt lipsa unui Sartre autohton. Da, regret desolidarizarea (uneori explicită) a unora dintre *ştiutorii noştri* de popor, dar cu ce drept să le cer să-mi întrupeze ei visurile de armonie socială? „Vreau pentru fiecare o viaţă care să nu se evalueze prin ceea ce pretinde de la ceilalţi", dorinţa, aparent simplă, a lui Malraux mă face să vă întreb: de ce le cereţi lor un Sartre? De ce nu deveniţi dumneavoastră unul? Ce vă opreşte?

Pe de altă parte, nu simt nici o bucurie văzînd solidaritatea pe care o arată năpăstuiţilor *milionarii de stînga.* Nu am nici o simpatie pentru directorul de bancă al cărui salariu este... cît este şi care, în timpul ultimei mineriade recita *Împărat şi proletar* subalternilor. Nu mă impresionează cu nimic discursurile unui senator de Dolj şi nu sînt convins că îi pasă sau doar *pare* că îi pasă.

Nu pot să cer domnilor: Liiceanu, Pleşu, Patapievici să pornească prin uzine propovăduind concepte care să ridice cetăţenii la *conştiinţa libertăţii* şi, cel puţin în numele moralei, nimeni nu poate. *În numele moralei nu poţi pretinde decît ţie însuţi,* lecţia lui Ţvetan Todorov.

E drept, am citat prea mult, dar numai oameni care, în spiritul lui Eugène Ionesco, „gîndeau ca mine, mai bine decît mine, dar în acelaşi sens".

Şi pentru că m-aţi făcut să am o noapte albă, acum, cînd ceasul arată 5,40, vă spun, cu un zîmbet: bună dimineaţa!

Cornel Mihai UNGUREANU

Craiova

„Românii nu vor să ştie, vor să aibă"

Că nu sînteţi frate cu Cioran, asta se vede (se citeşte), dar ceva, vreo rudă mai îndepărtată cu siguranţă sînteţi, domnule Mircea Fabian. V-aş trage niţel de mînecă aşa, ca între oameni din aceeaşi generaţie, pentru a vă aminti că nu aţi ajuns la vîrsta la care să intraţi în criză, dar mă întreb: există, însă, vreo vîrstă potrivită?

Mie, una, nervii dvs. îmi fac tare bine. Exasperările pe care vi le strigaţi mi le fac pe cele proprii suportabile. Pesimismul dvs. este aproape la fel de tonic ca cel al lui Cioran. Îmi plac oamenii disperaţi, pentru că numai raportîndu-mă la ei îmi dau seama că sînt, rareori, fericită. Dar ce folos, de vreme ce clipa zboară iute şi amăgirea fericirii odată cu ea?

Totuşi, nu înţeleg de ce credeţi că românii aşteaptă luminarea din partea democraţiei, cea care reuşeşte doar să(-i) orienteze. Vă spun eu, domnule Fabian, românii nu mai aşteaptă nimic de la nimeni, nici măcar (sau cu atît mai puţin? mult?) de la ei înşişi. Românii s-au obişnuit să strige pe şapte voci, care toate la un loc sună precum mugetul unui enorm animal răniţ. Românii nu vor să ştie, ei vor să aibă. Pe ei nu întrebarea îi interesează, ci răspunsul din care îşi extrag întrebarea. Românul nu va fi niciodată traversat de modestia aproape anapoda cu lumea a omului care împrăştie lumină, pentru că el s-a născut deja atît de doct încît îşi este suficient sieşi. Românul nu-şi urlă interogaţia pentru că pur şi simplu nu o posedă.

Ceea ce doriţi dvs., domnule Fabian, şi anume concepte „care să creeze realitate", poate numai în altă viaţă va fi posibil să avem. De ce, mai degrabă, nu îi mulţumiţi lui Abélard căruia i-a trecut prin cap să iniţieze conceptualismul? De ce vă încăpăţînaţi să vă doriţi atît de mult, cînd ştiţi bine că nu aveţi de unde primi decît atît de puţin? Poate vă amintiţi o scrisoare a lui Gabriel Liiceanu (din *Epistolar)* în care pomenea de o nuvelă a lui Marquez: un înger fusese arestat într-un coteţ de păsări pe motivul „înaripatei sale alcătuiri". Domnul Liiceanu nu ne spune ce s-a ales din acel înger. Dacă sînteţi curios şi încă n-aţi aflat, vă spun eu: într-o bună zi, îngerului au început să-i crească nişte pene fabuloase şi, pentru că era bătrîn, şi-a luat zborul cu greu, s-a cam opintit, dar, în cele din urmă, s-a înălţat şi s-a pierdut în zare. Cam de un acest gen de înger cred că am avea nevoie, unul care să se lase jumulit (cu dragoste, însă) şi care să-şi întîrzie în preajma noastră grăbita-i înălţare sau măcar să rămînă în spaţiul cerului apropiat, cel la care avem acces.

Rămîneţi optimist, domnule Fabian, încercaţi să nu înnebuniţi. Nimeni nu a murit până acum pentru că românul s-a născut idiot, nici măcar pentru că democraţia merge pe un sens aiurea cu direcţia şi nici măcar pentru că nu există concepte care să creeze. Ca să fim în stare de concepte trebuie, mai întîi, să existăm, să fim, şi ştiţi foarte bine că existenţa, fiinţarea nu se cumpără. Vieţuirea, da. Mai avem o şansă, totuşi: să tăcem şi să citim. Atunci cînd nu găseşti în preajmă un înger, nu ai încotro şi trebuie să citeşti. Şi în nici un caz să nu rataţi „Despre tăcere" a lui David Le Breton. Da' în nici un caz! Vă doresc disperări consistente, bine orientate, pe care să ni le strigaţi şi nouă din cînd în cînd, măcar aşa, sub formă de parolă prin care membrii unui grup, se recunosc înainte de orice prealabilă cunoaştere.

Cu bine,

Ioana PETREA

OP1, CP 262, Ploieşti

N.red.: În numărul viitor, vom publica o altă scrisoare adresată dlui Mircea Fabian, a dlui Victor Balintoni din Lugoj. „Bestiarul ştiutorilor" a avut ecou...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

Nr. 423: *„Agresiuni majore împotriva minorilor*

Prin gîndirea pozitivă spre exemplul negativ

Sînt profesor de biologie. N-am să vă descriu un caz de agresiune pentru că o face permanent presa prin mijloace scrise şi audiovizuale. Mijloace de informare care dau năvală peste noi cu exemple şi cazuri extreme, de o violenţă şi o cruzime care să surprindă şi să impresioneze opinia publică şi, sper să cred, să oblige autorităţile statului să stopeze sau să reducă acest flagel caracteristic unei societăţi debusolate.

În schimb vă propun să ne oprim la o formă de agresiune banală şi aparent mai blîndă, dar care e de durată şi mult mai periculoasă decît pare la prima vedere. Este vorba de agresiunea verbală sau violenţa verbală care este exercitată, din păcate, de cele mai multe ori chiar de către dascăli împotriva propriilor elevi. Se pare că ea este o alternativă a bătăii care era „ruptă din rai" şi care a fost înlocuită cu un limbaj format din cuvinte „rupte din dicţionar".

O violenţă de natură psihică mult mai dureroasă şi mai traumatizantă decît loviturile în sine. O agresiune care are la bază un limbaj colorat, pitoresc, buruienos şi bolovănos, cu cuvinte din domeniul botanic, zoologic, istoric, din cultura generală şi creaţia personală, greu de reprodus dar uşor de bănuit de cei care citesc aceste rînduri. Un fel de folclor cules de pe ogor, din zona preorăşenească sau cartierele mărginaşe. Un limbaj suburban care trădează o subcultură deranjantă şi care capătă un caracter subuman şi dezumanizant pentru auditoriu, în general, şi pentru cel căruia îi este adresat, în special.

Un spectacol *live*, degradant, un *talk-show* ieftin care are loc de luni pînă vineri, zi de zi, asemănător cu cel al „de trei ori femei"-lor de ACASĂ. O agresiune care sub paravanul că doreşte binele „adrisanţilor" şi care are ca scuză faptul că astfel se descarcă de energia negativă acumulată de care trebuie să scape pentru a-şi face meseria în condiţii normale.

Numai că, uneori uităm că:

– învăţîndu-i pe cei mici să se facă mari trebuie să le spunem cum trebuie să fie oamenii şi nu cum trebuie să nu fie;

– propria descărcare de energie negativă nu trebuie să se facă prin trecerea ei la copii, care nici nu merită şi nici nu sînt pregătiţi să o suporte;

– este posibil ca datorită fenomenului de *feed-back* copiii să arunce şi ei cu „bolovani retorici", vorba lui D. Vighi;

– simpla „gîndire pozitivă" nu ne dă dreptul să devenim exemple negative.

Dar iată că încep să devin sîcîitor. Dar astea nu sînt sfaturi, sînt propriile păreri... Este o formulă care se uzitează.

prof. Gicu BUTOI

Com. Doşa, Dolj

La zi

Doamna Popescu

Vecina mea, doamna Popescu, e o mare iubitoare de animale. De oameni, mai puţin. Nu o prea văd stînd la taifas cu cei din bloc, însă angajează lungi monologuri cu patrupedele ce o înconjoară cu o nespusă afecţiune. Ei simt că doamna Popescu are un suflet bun, că e un om curat. Dar mai simt şi mirosul de mîncare ce se revarsă din castronul ce-l ţine în mînă. Unde sînteţi voi, bieţi somalieni, educaţi în spiritul minimalismului alimentar, să vedeţi ce belşug proteic se revarsă pe trotuarele Primăriei Bucureşti? În imaginarul canin, cornul abundenţei este, neîndoielnic, întruchipat de o cratiţă roşie, uşor ruginită.

Încercînd să ajung la justificarea fenomenului, mă întreb de unde vine atîta dragoste de cîini. Cine nu s-ar simţi o fiinţă aleasă, cu cîteva buline albe la activ, în calitate de protector şi binefăcător al unei fiinţe vii? Destul de convenabil. Ai sufletul împăcat fără multă bătaie de cap. Un cîine nu e un copil pe care să-l creşti. E suficient să vezi un bot care hăpăie fericit resturile de la masa ta ca să te simţi fericit. Crezînd că am dat de un fir în explorările mele, i-am scos din raft pe Adler, Lacan, Jung. În zadar. Nici unul nu s-a ocupat de gospodine cu excedent de produs finit.

Doamna Popescu iubeşte tot ce e animal. Ea însăşi e o primară, o instinctuală rasată. Necuvîntătoarele ei favorite sînt vizonul şi nurca. Însă nici pe celelalte nu le neglijează: oricînd îşi găsesc alinarea în braţele ei, metamorfozîndu-se, printr-o desăvîrşită lecţie de evoluţie, în ostropeluri, şniţele, sarmale şi chiar plăcinte cu carne.

Mereu îi spun: „Doamnă Popescu, de ce nu daţi de mîncare unui om sărac?"

„Măgarule!"

V-am spus eu că iubeşte toate animalele.

Mihai COSMAŢCHI

Propuneri de *Dilema* pentru viitor:

- **Anii '70**
- **Interactivitate**
- **Ce se cuvine, ce nu se cuvine**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Pazerică, păsărea...

Prin '90, pe cînd *Ciocescu*, după cum îi pronunțau consecvent numele jurnaliștii francezi, încă era un subiect vandabil, pe unul din principalele canale de televiziune din Hexagon fu prezentat un film documentar despre abia împușcatul cuplu prezidențial român. Îl făcuse, dacă nu mă înșeală memoria, deși amănuntul nu are vreo relevanță, un reporter britanic, Edward Behr, ce avea să scoată apoi și o carte despre fostul dictator român. Autentic jurnalist de investigație (lui Behr, dacă el va fi fost, i se datorează consemnarea sarcastică a unei întrebări standard puse de jurnaliștii occidentali cu ocazia acoperirii diferitelor războaie neumanitare: *„E pe-aici vreo persoană care a fost violată și știe englezește?!"*) , autorul filmului se dusese și în satul natal al Elenei Ceaușescu, pentru a obține de la localnici mărturii și amintiri despre fosta lor consăteană. Și ce aflase el, iar prin intermediul filmului *documentar* aflau și telespectatorii francezi?! Că în copilărie și adolescență, Elena Ceaușescu era supranumită *Păsărica*. Pronunțat *Pazerica*. Fusese poreclită așa, *Pazerica*, se explica doct în traducerea rezumativă a spuselor unui băștinaș, fiindcă umbla fără chiloți. Aici, autohtonul avea un zîmbet cu subînțeles și preciza că viitoarei prime *tovarășe* a țării îi cam plăcea să se cațere prin copaci... Aparent, și zîmbetul, și subînțelesul, și chiar explicația nonliterală a probabilei porecle rămăseseră ininteligibile pentru autorul documentarului, deși el totuși considerase această mărturie suficient de importantă pentru a o păstra, la montaj, în filmul difuzat. Considerase el descoperirea acestei porecle o contribuție documentară importantă pentru înțelegerea comunismului românesc? Era un fel de a sublinia pitorescul, exotismul chiar, al acestei țări în care, iată, există ciudatul obicei ca tinere fete să umble fără slip și să stea atîrnate prin copaci?! Nu se poate ști.

Fapt este că foarte curînd, de nu chiar concomitent, diverse gazete românești au început să publice tot felul de „revelații", mai mult sau mai puțin triviale, despre viața sexuală a Elenei Ceaușescu. Reale, închipuite? Nu are, probabil, nici o importanță; fapt este că se îmbina *atitudinea* justă (anti-comunistă, anti-ceaușistă) cu *plăcerea* de a se relata scene și situații deochiate. O îmbinare, desigur, profitabilă comercial, de vreme ce o exploatează, după atîția ani, și primul număr al versiunii românești a revistei pornografice *Hustler*. Unde sînt reluate, era aproape inevitabil!, și anecdotele despre legătura homosexuală ce ar fi existat între Ceaușescu și Gheorghiu-Dej. Tot un produs publicistic românesc, sinteză de atitudine corectă politic și liberalism economic, de pe la începutul anilor '90, abandonat între timp, iar acum scos din pubele de *Hustler* și repus în circulație ca noutate zguduitoare.

O reciclare rămasă fără ecou în România, unde artificialul „scandal *Hustler*", neprovocat de altfel de conținutul revistei și cu atît mai puțin de contribuțiile de gen la biografia cuplului Ceaușescu, s-a stins repede, în ciuda marilor eforturi făcute de un cotidian pentru a-l întreține, firește că nu chiar din amorul profesiunii de jurnalist: aparținea aceluiași grup de presă care editase versiunea română a publicației lui Larry Flint. După cea grecească, de altfel.

Nu însă și în Franța. Exact după modelul *Pazerica*, deși probabil involuntar, cotidianul *Le Monde* își informează cititorii că „la unsprezece ani de la căderea dictaturii lui Nicolae Ceaușescu" românii au aflat despre el că „era homosexual în prima tinerețe", iar această „pasiune" ar fi „împărtășit-o cu Gheorghiu-Dej, predecesorul său la președinția României comuniste". *Revelații șocante pentru public* – notează corespondentul bucureștean al cotidianului parizian, cu acea simpatică inocență a cuiva pentru care istoria începe azi dimineață, cel mult ieri seară. Pentru a face, pentru francezi, subiectul încă mai mustos, ori, poate, din aceeași inocență, el mărește miza, scriind că *Hustler*, în ediția românească, nu publică doar „revelații despre trecutul cuplului Ceaușescu" (în realitate pseudo-revelații, și, mai mult, consumate de presa autohtonă cu un deceniu înainte de *Hustler*...), ci „se ia (și) de personalități de astăzi", exemplele furnizate fiind al primarului general al Capitalei române și al fotbalistului Hagi. Cititorul înțelege, firește, că în revistă ar fi vorba despre viața intimă a celor două „personalități de astăzi", sugestie întărită de precizarea că Hagi ar fi fost șocat să descopere un interviu pe care nu l-a dat niciodată, „încadrat de mai multe fotografii pornografice". O precizare calculat ambiguă: nespunîndu-se că fotografiile pornografice nu-l înfățișau pe fotbalist, se lasă posibilitatea de a se deduce că el era personajul lor.

Are și jurnalismul de tip *Pazerică* subtilitățile lui de metodă.

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Comerțul cu stiluri

– Și cît cîștigi? – îl întreb eu pe fostul meu student, proaspăt angajat.

– 2 milioane în mînă.

Nu-i rău pentru început, mă gîndesc eu. După ce ne despărțim, fiul meu cel mic, cu un ochi avizat în domeniu, mă întreabă, fascinat: *Știi cît costă adidașii pe care îi avea în picioare?* Habar n-am. *2 milioane* – mă informează el prompt. *Salariul pe o lună...* – traduc eu în sinea mea.

Stau la o masă cu un coleg occidental (invitat de acesta!) și nu îndrăznesc să comand nimic. Prețurile sînt exorbitante. Barul este însă plin. La masa de alături se așează o duduie ușor transpirată și nervoasă. A întîrziat din cauza nenorocitului de troleibuz care a făcut peste o oră de la garsoniera ei din Rahova pînă aici. Trag cu urechea și din conversație rezultă că e studentă. Reperele mele tocite reușesc cu greu să alăture student, garsonieră Rahova și barul ăsta de cinci stele.

Mă gîndesc apoi că, de fapt, așa ceva mi se întîmplă frecvent pe terenurile mele prin sate, cînd nu o dată sînt surprins de casa cu zece camere și Aro a unui tehnician în prag de șomaj și cu nevastă casnică.

Că salariile (declarate) nu spun totdeauna mare lucru despre ce ai și ce faci a devenit aproape o banalitate, este evident. A. Portes, unul dintre specialiștii așa-numitei „economii informale", mărturisește că a ajuns la acest „concept" pentru a putea acoperi diferența dintre ceea ce vede pe teren și ceea ce știe din cărți că ar trebui să se întîmple. Ceea ce mă fascinează însă și mai mult este că ceea ce se numește clasic *statut* se deplasează parcă tot mai mult dintr-o poziție în sfera producției, ca să spun așa, în aceea a consumului. Faptul că ești, să zicem, bărbat de 40 de ani, inginer și din București spune mai puțin despre poziția ta socială decît faptul că porți adidași marca cutare și îți bei cafeaua de trei ori pe săptămînă la barul cutare. Sau, dimpotrivă, că porți pantofi de 500.000 lei și nu intri decît rar la o bere, la cîrciuma din colț. Această „poziție" este o opțiune, se cumpără ca orice marfă și se cheamă *stil*. Identificarea cu un anumit stil te face previzibil mai mult decît apartenența la o profesie, să zicem. Din acest punct de vedere doar pensionarii au rămas previzibili pe „stil vechi".

Cei din marketing știu de mult acest lucru. Pentru ei, categorizarea populației-țintă prin indicatori „clasici", gen studii, profesie, rezidență etc., a devenit dacă nu inutilă, în orice caz oarecum secundară în raport cu indicatorii de „stil de viață", definiți prin repertoriul de alegeri în sfera consumului. Spune-mi ce consumi și îți spun cine ești (pe piață). Și îți voi vinde stilul pe care ți-l dorești...

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Copiii ignoranți ai Europei

Sondajele de opinie arată în mod constant entuziasmul populației pentru integrarea europeană. Deși cetățenii europeni nu-i prea doresc (conform euro-barometrului), românii se declară cei mai grăbiți dintre esticii care aleargă spre Vest. Dar un recent sondaj realizat de Institutul Pro arată că această grabă este mai curînd superficială.

În primul rînd, se poate vorbi despre o ignoranță reală în domeniu. Deși numai 11% își recunosc neștiința și nu știu ce înseamnă cele două inițiale ale UE, în realitate, majoritatea românilor nu știe ce ar presupune de fapt integrarea. Un sondaj de acum cîteva luni arăta că 56%, o majoritate confortabilă, spuneau că organizații internaționale precum UE sau FMI nu ar trebui să le spună românilor cum să-și administreze țara. Asta, în timp ce, trei sferturi dintre cei întrebați de Institutul Pro sînt de acord cu integrarea și doar 5% i se opun în mod clar. Problema este că, odată intrați în horă, UE nu le-ar spune românilor ce să facă, ci chiar ar lua decizii în locul lor. Sînt domenii în care guvernul național nu poate lua nici o decizie fără aprobarea celorlalte. De exemplu, dacă România era acum integrată, chiar dacă românii cred că este bine să își subvenționeze agricultura cu cîte un milion de lei pe hectar, nu puteau lua această decizie fără acordul celorlalte state membre. Mai mult, sînt domenii în care deciziile s-ar lua direct la nivel supranațional. De exemplu, Banca Centrală Europeană ar hotărî politica monetară, iar Banca Națională a României nu ar mai fi decît o simplă filială. Iar modul în care evoluează acum UE, va mări ponderea intituțiilor supranaționale. Naționalismul românului, care se vrea stăpîn la el acasă, coabitează cu dorința sa de a intra în Europa fără să se schimbe nimic. Un concubinaj pe care numai ignoranța îl poate explica.

După autorii studiului, românii se împart în: euro-optimiști (50%); euro-precauți (cei care doresc integrarea, dar nu în orice condiții, și care nu cred că li se va schimba viața nici în bine, nici în rău, 20-25%); euro-scepticii (5%, un fel de Gică-contra, eu personal aș fi bucuros să întîlnesc unul veritabil) și euro-ignoranții/indiferenții (20-25%). Dar la o a doua privire, optimiștii capătă oarece paloare în obraz. Astfel, doar 70% dintre ei ar accepta-o în continuare, chiar dacă prin integrare ar crește ponderea firmelor străine în economia românească, și numai 59% dacă ar aduce cu sine o mai mare autonomie a regiunilor istorice. Procentul scade dramatic atunci cînd li se pune în față perspectiva – surprize, surprize – ca celelalte țări să aibă un control mai mare asupra României. Și chiar rămînem fără euro-optimiști dacă integrarea presupune o îndepărtare de Republica Moldova (numai 44% dintre ei își mențin opțiunea). Pentru ca 70% să devină pesimiști cînd li se spune că integrarea va aduce creșterea șomajului.

Copiii amînați ai Europei sînt optimiști pînă la buzunarul propriu, iar macro-economia le dă dreptate. Ei vor avea cel mai mult de pierdut de pe urma integrării europene, în comparație cu toate celelalte state candidate. Este concluzia unui studiu care identifică cîștigătorii și perdanții integrării, realizat recent de Centrul Român de Politici Economice. Echipa condusă de Daniel Dăianu arată că economia românească este integrată *de facto* în piața comună. Astfel, 59% din comerțul exterior se desfășoară cu țări din UE, comparabil cu oricare stat membru. Ar pierde de pe urma acestui proces de apropiere economică în primul rînd agricultura, industria minieră și cea chimică, greaua moștenire a epocii Elena Ceaușescu. Cel puțin în domeniul agriculturii, situația României este de departe cea mai proastă. Forța de muncă ocupată în agricultură este de 37,5%, față de 24,3 în Bulgaria sau (te apucă plînsul) 7,9 în Ungaria și 5,7 în Cehia. Aceasta înseamnă că productivitatea agricolă este la pămînt, din moment ce avem atîția oameni care muncesc pe cîmp și tot mai importăm grîu chiar de la cei care au numai 3% din populație ocupată în agricultură. Deocamdată, satele României sînt o uriașă gaură neagră. Pentru modernizare, vor trebui să rămînă pe drumuri cîteva sute de mii de oameni. Iar aceste drumuri duc spre orașe sărace și cu șomaj ridicat.

Unul dintre cîștigătorii desemnați ai integrării ar fi industria textilă. Pe seama acestei ramuri s-a produs creșterea exporturilor din ultima vreme, de care este foarte mîndru actualul guvern, ca și cel precedent. Principalul avantaj al patronilor din industria textilă este salariul foarte mic pe care îl plătesc. Salariul mediu pe ramură este de 50 de dolari; pentru banii ăștia un polonez nici nu s-ar da jos din pat. Viabilitatea economică a României este bazată aici pe traiul la limita suportabilității al unor familii întregi (fabricile textile sînt de obicei situate în orașe mici, greu lovite de șomaj). Și totuși, o femeie care muncește la o asemenea fabrică intră la categoria „cîștigători", pentru că are un loc de muncă. Paharul este plin sau gol, depinde de euro-optimism.

De fapt, sub forma integrării, va veni peste România tăvălugul mondializării, căruia oricum nu i te poți împotrivi, chiar dacă ești euro-sceptic sau nu. Scapă cine poate, pare a fi sloganul la modă. Dar pînă atunci, se prea poate ca speranța fără temei să devină ură fără motiv, resentiment fără obiect concret. Pierzători la masa Europei, românii ar putea foarte bine să opteze pentru un alt experiment propriu. La recentele alegeri, au fost foarte aproape. Și dacă totul merge bine, procentul de nemulțumiți va crește.

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Informatorii

Presupusul țel suprem al tranziției spre postalinism l-ar putea constitui descotorosirea de inepuizabila moștenire a dictaturii staliniste. Una dintre aceste moșteniri căreia tranziția îi dă cu sfială tîrcoale este reprezentată de foștii informatori ai Securității. Dictatura stalinistă producea din abundență informatori, dar nu șoptea o vorbă despre existența lor. Nu este sigur că tranziția nu produce propriii săi informatori, dar este sigur că vorbește tot mai mult despre cei pe care i-a moștenit.

Evitînd, în ultimul ei sfert de veac, arestările și deportările în masă, dictatura stalinistă a rămas totuși un regim eminamente represiv. Spre deosebire de Foucault, pentru Ceaușescu supravegherea nu era doar preludiul pedepsei, ci pedeapsa însăși. Mîndri de independența patriei, românii deveniseră un popor de suspecți. Iar legea de fier a statisticii represive postulează că odată cu numărul suspectaților trebuie să sporească în proporții similare și numărul celor care îi suspectează.

Prin tradiție, dictaturile își împart populațiile în agenți și victime ale represiunii. Liberată de asemenea tradiții, dictatura ceaușistă a înlăturat această dihotomie transformînd cît mai multe victime în agenți ai represiunii – un pas remarcabil spre creșterea omogenității sociale a patriei socialiste. Securitatea s-a dotat astfel cu două categorii de agenți. Pentru o parte dintre aceștia – ofițerii – represiunea era o profesiune, pentru ceilalți – informatorii – un hobby, dar unul adoptat prin constrîngere.

Silită fără nici un chef să ierarhizeze păcatele acelui trecut, tranziția nu știe dacă să-i trateze cu mai multă delicatețe pe foștii ofițeri sau pe foștii informatori. Opțiunea este îngreunată de energia cu care ambele categorii își exhibă inocența. De partea lor ofițerii reamintesc spiritul patriotic care îi anima în îndeplinirea misiei, pe cînd informatorii dezvăluie că au semnat un angajament, dar nu au furnizat nici un fel de informație, ei nu au fost informatori, ci manipulatori ai Securității.

Spre deosebire de foștii ofițeri, cei mai notorii dintre foștii informatori au cedat mai rar farmecelor economiei de piață, revenind la pasiunea de tinerețe pentru competiția politică. Și astfel, mai mult sau mai puțin întîmplător, partidul istoric căruia îi revenise principalul merit în zămislirea României Mari, s-a trezit în tranziție personalizîndu-și trecutul eroic printr-un brelan de așa-numiți seniori, foști informatori. Problema lor nu era cum să-și ispășească trecutul, ci cum să ne călăuzească prezentul.

În felul acesta, tranziția se dovedește un tulburător *embarras du choix:* cui să acordăm mai multă încredere, foștilor ofițeri sau foștilor informatori ai Securității?

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Discursul dominant

Un număr recent din revista franceză *Marianne* (209 din 23-29 aprilie) publică un „dosar" dedicat jurnaliștilor și încearcă să răspundă la cîteva întrebări: cine sînt ei? De ce există un asemenea divorț între jurnaliști și opinia publică? De ce gîndesc ei atît de ușor aceleași lucruri?

Dosarul pornește de la un sondaj realizat printre jurnaliștii francezi, care demonstrează că între cei care îi ajută pe cetățeni să-și formeze opiniile există o adevărată „comuniune" de gusturi, preferințe și atitudini politice și culturale. E surprinzător să constați, de pildă, că doar 6% dintre jurnaliști ar vota cu dreapta, în timp ce electoratul francez de dreapta este, conform ultimelor sondaje, aproape de 50%. E semnificativ, de asemenea, că 69% dintre jurnaliști consideră că presa e independentă de puterea politică (15% – total independentă, 54% – mai degrabă independentă), în timp ce 63% sînt convinși că jurnaliștii *nu sînt independenți* de puterea economică. 53% dintre jurnaliștii francezi simt că meseria lor e apropiată de cea de profesor, și doar 7% trăiesc cu convingerea că jurnalismul trebuie să fie „a patra putere a democrației". „Această umilință arată că a trecut vremea marilor speranțe legate de profesie", jurnaliștii se mulțumesc „să-și facă meseria", nu mai au ambiții nobile precum „a patra putere" – comentează *Marianne*. Surpriza cea mai mare a fost însă *uniformitatea*. „Tentația uniformității e mare, pentru că ea protejează în aceeași măsură în care tiranizează. E preferabil să greșești cu turma decît să ai dreptate de unul singur", comentează Philippe Cohen. Problema cea mai neliniștitoare este, și în opinia comentatorului Thomas Vallières, tocmai apariția unui „discurs dominant", a unei „linii juste", care îi exclude pe „deviaționiști": „Jurnaliștii, în imensa lor majoritate, și în deplină libertate, provenind din același mediu, frecventînd aceleași ambianțe, purtători ai acelorași valori, impregnați de același discurs, modelați de aceeași ideologie, structurați de aceleași referințe, sfîrșesc prin a gîndi aproape la fel". Astfel încît cei care ar trebui să reflecte diversitatea populației ajung de fapt la o adevărată „omogenizare sociologică și culturală", în timp ce „țara reală nu evoluează în același sens".

Inevitabil, mă gîndesc cum ar arăta la noi un asemenea sondaj și ce gîndesc jurnaliștii despre ei înșiși. În lipsa unor date exacte, constat, în peisajul presei românești, cîteva lucruri care tind către același fenomen de uniformizare. Întîi, imaginea jurnalismului românesc e dominată în continuare de cîțiva „baroni" ai presei, care dimineața scriu editoriale, iar seara sînt omniprezenți la *talk-show*-uri. Sub aparența spiritului critic și a independenței, ei au obiceiul și grija fundamentală de a se lua de piept cu Puterea. O fac însă insistînd pînă la paranoia pe ideea că ne merge prost, că nu sîntem buni de nimic, că nu vom ieși niciodată din fundul prăpastiei, că „pînă și Bulgaria...", că nema Europa și a se slăbi cu NATO: nu sînt de nasul nostru. Nu spun că Puterea nu trebuie – ori nu merită – criticată. Dar a-ți da la nesfîrșit cu părerea despre orice, a îmbrăca zilnic armura luptătorului anticorupție care împarte dreptatea și vinovățiile înainte ca justiția să se pronunțe, a ține predici despre „cum e-n Europa" fără să știi bine care sînt instituțiile europene (și fără să dai, în propriul ziar, minime informații și comentarii despre ce se întîmplă în țările UE), a învălui totul într-un discurs bocitor și negativist cu pretenții de analiză politică nu duce decît la o lentă, dar sigură îndepărtare de public. Există, apoi, un alt fenomen care bîntuie prin toate ziarele și la toate televiziunile: convingerea că știrile negative și spăimoase reprezintă realitatea. Fasonați de toate lejeritățile tranziției, ferm convinși că reprezintă „a patra putere în stat" (7%, dragi colegi francezi? la acest capitol noi avem unanimitate, stimabile...), jurnaliștii români dau iama prin toate colțurile țării pentru a ne aduce de acolo catastrofe și ciudățenii proaspete. Din acest punct de vedere, în ziarele patriei există o uniformitate care te poate face, în momente de slăbiciune, să regreți vremurile cînd presa era de două feluri, „fesenistă" și „antifesenistă"; măcar atunci perspectivele erau limpezi și, orișicît, „diferite".

Am impresia însă că în România, mai mult decît în Franța, „țara reală" e alta decît cea din ziare.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Telespiritism

Cum să reziști presiunii actualității imediate și fierbinți? Fiindcă nu depășisem termenul ultim la care trebuia să trimit articolul, am lăsat la o parte textul pe care tocmai îl scrisesem ca să înregistrez evenimentul considerabil petrecut luni seara, pe PRO TV, la emisiunea „De la om la om" a lui Cristian Tabără. „Un grand moment de télévision", cum spun francezii. În direct și la o oră de maximă audiență, doamna Nicoleta Moldoveanu a avut o conversație cu spiritul lui Nicolae Ceaușescu. Doamna Moldoveanu și-a descoperit vocația la vîrsta de șase ani, iar de prin 1995, din cîte am înțeles, practică spiritismul în mod sistematic. O scurtă introducere teoretică ne-a familiarizat cu noțiuni precum „reincarnare", „telepatie", „medium". Contrar indicațiilor date recent CNSAS-ului de către șeful executivului, doamna Moldoveanu consideră că trebuie să studiem, prin intermediul spiritismului, nu viitorul, ci trecutul, deoarece „nu avem voie să pătrundem într-un viitor pe care nu trebuie să-l cunoaștem dinainte". În ceea ce privește posibilitatea de a intra în legătură cu lumea de dincolo, plina de har persoană ne-a avertizat că nu se pot invoca decît „spiritele bune, spiritele pozitive". Nu e de mirare, atunci, că spiritul care a coborît pe platou a fost al lui Nicolae Ceaușescu. Discuția, extraordinar de interesantă, a fost brutal întreruptă de Cristian Tabără care, cu Biblia în mînă, s-a angajat în fel de fel de considerații cu care, sînt convins, spiritul fostului secretar general nu a fost de acord. În schimb, după ce a răspuns evaziv la întrebarea dacă se află în rai sau în iad, Ceaușescu și-a făcut autocritica în fața țării întregi, și nu doar a Marii Adunări Naționale, indicînd totodată pe vinovații cei mari: „am greșit foarte mult, căci am făcut numai după capul lui Elena și al celor care au dorit binele lor". Cu siguranță, membrii CPEx încă în viață stau acum ca pe jăratec.

Emisiunea de luni reînnoadă cu o veche tradiție și confirmă marile disponibilități ale poporului român pentru astfel de activități. 2001 poate fi, în această perspectivă, un moment de vîrf, așa cum a fost anul 1893. Despre ecloziunea extraordinară a spiritismului acum mai bine de un secol avem mărturia autorizată a lui Caragiale. Reproducînd în continuare cîteva fragmente din textele sale dedicate acestui subiect, nu facem decît să subliniem că e vorba de o dimensiune profundă a ființei noastre naționale:

„Ce este spiritul? *Este un ce de la Dumnezeu dat, care intră în corpul noului zămislit, – nu se știe cînd intră, dar de intrat pozitiv că intră – și iese cînd corpul moare – pe unde iese nu se știe, dar se știe că iese.*

Înainte de a intra și după ce a ieșit, se plimbă prin văzduh. Timpul petrecut de spirit într-un corp oarecare, fie acesta de orice sex sau chiar de amîndouă, se numește incarnațiune, *și sunt de 7 ori cîte 7 incarnațiuni în de 9 ori cîte 9 veacuri. Timpul cît e liber spiritul, el vine bucuros să vorbească cu spiritele care stau pe pămînt incarnate, și să spună acestora lucruri de pe cea lume și secrete de pe lumea aceasta ..."*

„Telepatia este simțirea reciprocă la distanță. Această simțire pe nepipăite, nevăzute, neauzite, negustate și nemirosite, se exercită între spirite incarnate precum și între acestea și cele libere și viceversa. Telepatia poate fi de trei feluri: pozitivă-simpatică, negativă-antipatică și mixtă sau simpatico-antipatică și antipatico-simpatică".

„Spiritismul are un viitor vast. Între alte foloase, el este chemat a ne da și lămuriri definitive asupra punctelor încă obscure sau de amănunte de istorie."

„Mediul este un mijlocitor.

El mijlocește comunicarea între spirite, fie între unul incarnat și altul liber, fie între două incarnate, fie între mai multe.

Mediul trebuie să fie eminamente sensibil, discret, dezinteresat și sincer. (...)

El trebuie să crează în Credință, să iubească Iubirea, să știe Știința, să spere Speranța: Iubire-Dezvăluire, Credință-Știință, Știință-Speranță, iată Mediul!"

„Spiritismul ia un avînt din ce în ce mai puternic în România – e un lucru constatat. În cele mai multe case, și în familie și la becheri, atît în capitală cît și în districte, de la mîndrul palat al bogatului pînă la coliba umilă a săracului, se constată cu cea mai mare sfințenie cazurile de telepatie și se țin regulat seanțe spiritiste, în care se primesc comunicări de cea mai mare importanță."

„Spiritismul, această sublimă știință a viitorului, este încă în fașe: ca orice copil în fașe poate face și greșeli; nu-i mai puțin adevărat că viitorul este al lui".

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Semnele lui Ioan Petru Culianu

Anul acesta se împlinesc 10 ani de la asasinarea profesorului Ioan Petru Culianu. Ca şi atunci, şi astăzi asasinatul rămîne învăluit în mister, iar numele asasinului rămîne neştiut. Ioan Petru Culianu, cum ştie toată lumea, a fost specialist în religii şi, cum mărturisesc cei care l-au cunoscut, avea toate datele intelectuăle necesare pentru a ajunge una dintre cele mai influente minţi ale timpului nostru. Nimeni nu se îndoieşte, Ioan Petru Culianu a murit înainte de a da marea sa operă, iar criminalul care a apăsat pe trăgaci a oprit evoluţia unui om născut anume pentru a da mult culturii noastre. Nu ne rămîne decît să citim ceea ce ne-a lăsat scris şi să ne imaginăm ce altceva ar fi putut întregi o operă care nu putea fi decît majoră, aşa cum printr-o uşă întredeschisă vedem numai o parte a realităţii de care uşa ne desparte, cealaltă parte rămînînd a fi creată de imaginaţia noastră, pe baza a ceea ce întrezărim. Cei care îi cunosc bine opera ştiu că, cel puţin în ultimii ani ai vieţii, Ioan Petru Culianu a început să se intereseze tot mai mult de politică, a devenit un apărător fervent al valorilor democraţiei occidentale şi a scris texte curajoase despre realităţile româneşti. Cumva invers faţă de maestrul său, care în tinereţe s-a lăsat antrenat în vîltoarea politicii pentru ca la maturitate aproape să abandoneze subiectul, Ioan Petru Culianu a avut o tinereţe mai degrabă apolitică pentru ca, treptat, la începutul maturităţii sale, în exil, să devină tot mai activ din punct de vedere politic.

Analizele pe care Ioan Petru Culianu le-a făcut României de atunci rămîn şi azi valabile. Ştiu, a spune despre textele mai vechi ale unui autor prestigios că sînt şi azi valabile este una dintre cele mai mari platitudini cu putinţă. În fond, orice stupiditate enunţată la gradul maximei generalităţi rămîne valabilă oricînd. Dar, în cazul unui autor precum Ioan Petru Culianu, această constatare este încărcată cu semnificaţii speciale şi are chiar valenţe misterioase (vizez aici, direct, povestirea sa *Intervenţia zorabilor în Jormania* publicată cu 6 luni înaintea prăbuşirii dictaturii ceauşiste...). Ceea ce scria Culianu acum mai bine de 10 ani rămîne valabil nu pentru că România ar fi rămas aceeaşi – foarte multe lucruri s-au schimbat în realitatea politico-socială a României în ultimii 10 ani –, ci pentru că analizele lui vizează esenţele, şi nu fenomenele. Iată, de pildă, ce publică Ioan Petru Culianu, marele specialist în religii, la numai o lună şi jumătate de la răsturnarea lui Ceauşescu*: *„Problema cea mai mare şi mai actuală a României, pe plan politic ca şi pe plan cultural, rezidă însă în confuzia semnelor. O dată dizolvate silnicele, dar necomplicatele convenţii ale dictaturii, România trebuie să înveţe din nou folosirea semnelor libertăţii“*. Şi, mai departe, în acelaşi text: *„În pofida prezenţei multor oameni rafinaţi şi pregătiţi (critici literari, istoricul de artă Andrei Pleşu sau eseistul Dan Petrescu), România este lipsită de o elită intelectuală care să-i poată cu adevărat asigura trecerea spre un viitor pluralist şi normal. Iar fără determinarea fermă de a ieşi din izolare, România va cădea într-un abis şi mai adînc decît cel din care abia a ieşit“*. Şi încă: *„Dacă prezentul românesc este astăzi confuz, există o consolare: viitorul va fi şi mai confuz. Se cuvine să avem un pesimism moderat: după ce a trecut euforia revoluţionară, apare evident că ţara nu va putea fi guvernată şi educată de incompetenţă. Fără o cultură solidă care să pună ordine în haosul semnelor, România va sfîrşi într-un nou dezastru. Va trebui oare să aşteptăm – şi cît? – ca noile puteri politice să înţeleagă importanţa culturii? Ca ele să se străduiască a promova un învăţămînt corect, circulaţia şi discutarea ideilor, o presă bună şi liberă pentru a răspîndi ştiinţă? Sînt întrebări la care nu se poate răspunde înainte de cîţiva ani. Sper însă cu toată sinceritatea ca lucrurile să nu sfîrşească rău, aşa cum se terminau în povestirea mea* Intervenţia zorabilor în Jormania. *Sper să nu sfîrşească din nou în ură şi în teroare, din pricina incapacităţii de a folosi semnele democraţiei“*. Într-adevăr, pentru că, potrivit lui Culianu, *„Totul este o problemă de semne şi va trebui multă răbdare, stăruinţă şi ceva timp pentru ca românii să reînceapă să le utilizeze coerent“*. În haosul creat, în mijlocul neîncrederii şi suspiciunii care tocmai începea să apară în societatea românească, Culianu se temea că *„românii vor crea nişte partide politice care vor semăna cu animalele fantastice ale lui Borges: cap monarhic, piept comunist, labe fasciste şi nume democrat.“*

Răsfoirea publicisticii politice a lui Culianu rezervă surprize plăcute celor care, aidoma mie, au deliciul descoperirii premoniţiilor care se adeveresc.

---

* Toate citatele sînt extrase din articolul *„Regele a murit – Atenţie la urmaş„*, apărut în limba italiană, în revista *Panorama* din 18 februarie 1990 şi reeditat, în traducere, în volumul *„Păcatul împotriva spiritului“* apărut la Editura NEMIRA în 1999. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Primul ajutor pentru repatriaţi

Cînd vii de la Budapesta la Bucureşti te izbeşte mai întîi aerul de provizorat. După toate datele istorice ar trebui să fie invers. Noi sîntem aici de mai bine de 2000 de ani, iar ungurii abia au sosit de vreo mie. Şi totuşi, nomazii aceştia (veniţi din Baskiria şi nu de la Roma) s-au aşezat mai bine, au făcut case mai mari, castele mai falnice şi cetăţi la care americanii fac coadă să intre şi să se mire. Toate îţi inspiră un aer de permanenţă cu care nu s-ar ruşina nici un geto-dac. La noi, Casa Poporului, construită solid pentru viitorime (care ar fi preferat, totuşi, autostrăzi), răspîndeşte un aer de butaforie de ghips. Să fie de vină doar ochiul călătorului care va scrie pervertit de străinătăţuri şi proaspăt lovit de grebla căreia nu mai ştie cum să-i spună ? Tot ce se poate.

Chiar şi aşa, consolarea e pregătită: noi am stat în calea otomanilor şi n-am avut timp de prostii (între care toalete curate, imposibil de construit pînă în ziua de astăzi). Imediat după turci ar mai fi fost vreo sută de ani, dar a trebuit să ne tragem sufletul după atîta amar de jug. În situaţia asta ne-a prins capitalismul, adus în ţară şi cultivat de oameni care nu înţeleg realităţile noastre naţionale – între care berea după mici şi micii după o îndelungată pauză de prînz.

Şi totuşi, sosirea acasă e o experienţă din ce în ce mai dureroasă. Mai ales cînd n-ai fost plecat prea departe. Pentru că, dacă în cazul Americii prosperitatea e de înţeles, pentru Ungaria e greu să găseşti circumstanţe atenuante. Ce-au făcut ăştia? e întrebarea pe care o auzi în avion din gura turiştilor începători. Avansaţii nu se mai miră – ei ştiu că, orice ar fi făcut ungurii (inclusiv greşelile), au făcut mai devreme.

Cum ar fi legea investiţiilor străine, promovată prin 1988, cu prevederi la care noi strîmbăm şi astăzi din nas a exploatare (e vorba de garantarea repatrierii profitului). Sau privatizarea principalelor ziare (1990), care, ajungînd în proprietatea capitaliştilor străini, n-au mai apucat să-i îndemne pe cetăţeni să nu-şi vîndă ţara. În fine, să spunem că în cei 20 de ani în care l-am asigurat pe Ceauşescu de stima şi mîndria noastră, ungurii au pregătit pe tăcute terenul (complotişti, ştim bine) pentru lumea capitalistă, de la infrastructură şi pînă la societatea civilă.

Cum se face că noi n-avem nici astăzi ultimul articol? Mi-e teamă că societatea civilă e mai degrabă o stare de spirit ce ţine de Europa Centrală. Supravieţuirea şi dezvoltarea ei accelerată în ultimii ani ai regimului Kadar (o dictatură *moale*, cum i s-a spus) a fost favorizată de faptul că oamenii care n-aveau chef să intre în Partidul Socialist erau lăsaţi în pace. O atitudine care vine din calcul, poate, dar care are în ea parfumul toleranţei europene. Greu de reprodus pînă în ziua de astăzi la noi, unde nu există decît barca noastră şi *a lor* şi unde statul cu fundul în două luntri e considerat o nepermisă slăbiciune de caracter. În fine, la capitolul diferenţe, pesimiştii vor trece biserica şi vor căuta pe hărţi linii de demarcaţie între culturi, aşa cum au citit în cărţi de bon ton la începutul deceniului trecut. Să spunem doar că mimarea credinţei e, totuşi, un obicei care ne uneşte. Graniţa care ne desparte cu adevărat e cea a gunoiului de pe stradă, pe care ei au renunţat să-l mai arunce, iar noi să-l mai strîngem. Rămîne de cercetat dacă nu cumva s-a întîmplat după o predică.

Dar să lăsăm văicăreala. Mai ales că melancolia întoarcerii are o soluţie, uşor de aplicat şi care nu costă decît un bilet de avion în plus: o escală la Chişinău. Acolo, unde se folosesc atît limba lui Ştefan, cît şi opaiţul lui, orice român se simte pe jumătate european. E un alt fel de a spune că Republica Moldova e de fapt o Românie ferită de influenţe străine. Ea ne arată unde am fi ajuns dacă ne-am fi văzut cu sfinţenie de ale noastre, de la Eminescu şi pînă la ciocolata Bucuria.

Din nefericire, serviciul acesta turistic nu există încă în mod oficial. Piaţa neagră a intuit însă cererea: călăuzele care îi trec pe pakistanezi spre Occident îi abandonează cîteodată în România, spunînd că au ajuns deja în Ungaria.

Pînă una, alta, e şi asta o consolare. ▲

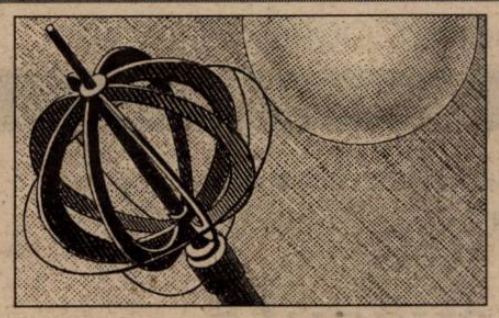

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Trecutul

Cartea de memorii a generalului francez Aussaresse, 83 de ani, a stîrnit un val de indignare. Însărcinat de către guvernul vremii, în 1957, să restabilească ordinea la Alger, generalul scrie că, în acţiunile duse împotriva luptătorilor pentru independenţă, a ordonat răpiri, a practicat personal tortura şi execuţiile sumare: „Tortura este eficace, majoritatea oamenilor cedează şi vorbesc. După aia, de obicei îi lichidam. Ar fi trebuit să-i predăm justiţiei şi am făcut-o, cu Alleg şi cu doctorul Hadjadi, de exemplu. Cu alţii, n-am avut timp. Dacă am avut probleme de conştiinţă? Trebuie să spun că nu. Mă obişnuisem“.

Fără a fi izbutit să asimileze încă ecourile contradictorii ale regimului de la Vichy, opinia publică şi justiţia din Franţa sînt confruntate cu urmările dramaticului proces de decolonizare. Şi a existat în viaţa politică un om care a exprimat continuităţile, depăşind rupturile: François Mitterrand. A fost funcţionar al regimului de la Vichy, a fost apoi ministru de Justiţie (exact atunci cînd grupul de oameni care lucra sub comanda generalului memorialist „şi-a asumat riscurile avînd, din punctul meu de vedere, cea mai importantă calitate: patriotismul“), a fost, timp de 14 ani, preşedintele socialist al Franţei.

Pe 10 mai, s-au împlinit 20 de ani de cînd a fost ales şi de cînd – sub o formă sau alta – socialiştii au intrat într-o relaţie firească cu puterea. Evenimentul a fost marcat prin dezbateri şi analize, încercînd să despartă omul de partid, partidul de erorile sale, trecutul de prezent şi de viitor. I se recunoaşte lui Mitterrand meritul de a fi făcut din stînga o forţă electorală, reorganizînd o miriadă de formaţiuni sfîşiate de ranchiune, marcate de impasul socialismului real. Victoria a fost obţinută prin alianţa cu comuniştii şi – o recunosc şi prietenii şi adversarii, admiratorii fideli şi admiratorii dezamăgiţi – este meritul său de a fi ştiut să asigure partidului socialist supremaţia în această alianţă, să profite de contextul intern şi extern pentru a marginaliza influenţa PCF, transformîndu-l în partener minor. Procesul nu s-a limitat la manevre de palat, departe de luminile rampei. După euforia victoriei, între 1981-1983, pe fondul unei evidente stări de criză, guvernul Mauroy a trecut la naţionalizări, adîncind în felul acesta marasmul economic. În 1983, direcţia se schimbă, tehnocraţii stîngii mitterrandiste renunţă la rigorile dirijismului statal şi adoptă măsuri flexibile, determinate de realitate şi nu de ideologie, stimulează modernizarea economică şi evoluţia raporturilor sociale.

Au fost necesare toate defectele lui Mitterrand pentru a schimba din mers alianţele, tactica şi strategia, asigurînd-i pe toţi cei care-l observau că situaţia e sub control. Manipulator abil, dînd un caracter solemn şi decis tuturor renunţărilor şi jumătăţilor de măsură, ştiind să folosească momentul prielnic pentru a da lovituri neaşteptate, avînd gustul pentru risc şi capacitatea de a accepta realităţile care nu i se supun, politicianul ambiţios a devenit un lider european. Mitterrand a izbutit să modifice dependenţa electoratului de stînga faţă de partidul comunist, să-şi selecteze colaboratorii din executiv în funcţie de obiectivele momentului şi, după ce i-a folosit, să se debaraseze fără prea multe formalităţi de ideile şi de oamenii care-i încurcau planurile de viitor.

Autoritatea recunoscută de camarazi, dar şi de opoziţie, era sporită de misterul personajului, de surprizele fidelităţilor şi ale trădărilor sale. Nu s-a dezis de amiciţia cu Bousquet, funcţionar compromis în acţiunile criminale ale regimului de la Vichy (1940-1944); de altfel, el însuşi a păstrat o atitudine ambiguă faţă de responsabilitatea istorică a acelui regim şi a conducătorilor lui. Derivele puterii personale i-au îndepărtat de el pe cei care-l iubeau. A sfîrşit prin a avea mulţi admiratori, dar puţini prieteni. I-au rămas alături cei care aveau nevoie de el. Şi nu erau puţini. Nimeni nu se aşteaptă de la un om de stat să fie sincer, meritul lui Mitterrand este că a ştiut cum, cînd şi cît să fie de ipocrit, el a fost modelul de cum te poţi „obişnui cu problemele de conştiinţă“.

Rigoarea etalată de actualul prim-ministru, Lionel Jospin, are mult de cîştigat de pe urma comparaţiei cu preşedintele care a asigurat victoria şi durata socialiştilor francezi. Ambiguitatea preşedintelui a contribuit la coexistenţa tendinţelor şi tentaţiilor, la asumarea unui trecut caleidoscopic.

Ruptura promisă acum 20 de ani nu s-a produs: în 1981, socialiştii au venit la putere cu sloganul „să schimbăm viaţa“; la ora bilanţului – provizoriu – se poate lesne observa cum viaţa i-a schimbat pe ei. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Faţa nevăzută a Dallas-ului

Am fost la Dallas de vreo şase ori şi tot n-am reuşit să conving pe nimeni să mă ducă la muzeul din Depozitul de Carte. Tot ce am putut obţine a fost să-l vrăjesc pe Bob Trammell, un poet al locului, să trecem cu maşina prin apropiere. Într-un parc, peste drum de Depozit, un soi de grotă mohorîtă de ciment comemorează asasinarea lui J.F.K. Cînd am trecut noi pe lîngă ea, cîteva familii de turişti o priveau nedumeriţi, neştiind ce să facă. „Asta se întîmplă", îmi spuse Bob, dînd colţul unei străzi, „şi cu muzeul de la etajul şase. Nimeni nu ştie ce să facă odată ajuns acolo. Au bătut atîta amar de drum şi nu ştiu pentru ce." Şi a adăugat: „Sînt născut în Dallas şi am trăit în oraş mai toată viaţa mea, dar încă nu am fost acolo". Într-un fel – ba poate în mai multe – avea dreptate. E trist lucru să fii turist. Te duci în locuri în care băştinaşii n-ar pune piciorul şi te aştepţi să ai „o experienţă". Asasinarea lui J.F.K. a fost unul dintre momentele cele mai înspăimîntătoare din istoria acestei naţiuni. Cam cum ai vrea să o retrăieşti? Ce-o fi în muzeul acela? Cum s-or simţi vizitatorii? Ce le arăţi copiilor? Să fie o lecţie de istorie? Bob mi-a spus că un prieten de-al său, artist, avea obiceiul să arunce pumni de tuburi de cartuş de la etajul al şaselea, ca să le găsească turiştii. E drept, le dădea de lucru, făcîndu-i să creadă că au dat peste nu ştiu ce „suvenir" care a scăpat Comisiei Warren. Dar tot nu cred că e un gest prea frumos. Artiştii ăştia! Turiştii, cel puţin cei pe care i-am zărit în trecerea maşinii, arătau ca toţi turiştii, de pretutindeni. Îi văzusem pe oamenii aceia cu o zi înainte, în New Orleans. Şi la Veneţia, anul trecut. Cred că sînt numai vreo sută de turişti cu totul. Numai că folosesc un fel de teleportoare simultane, care îi plasează peste tot în lume, în acelaşi timp. Am fost şi eu turist o dată, o viaţă întreagă: n-am făcut nimic altceva decît să intru şi să ies din camera de teleportare. Ispăşeam vreun păcat, probabil. Cînd am murit, mi-au redat libertatea. Aşa că acum mă feresc de toate atracţiile locului în care trăiesc, pentru că numai turiştii se duc acolo. În loc să se înghesuie cu turiştii, Bob se duce la restaurante obscure, îşi duce copilul în parcul din cartier, îşi duce prietenii la un club privat, proprietatea unui gurmand, filosof şi excentric local, pe nume James Leake. Locul, botezat după celebrul eseist francez Michel de Montaigne, şade, discret, în rînd cu alte locuinţe. Trebuie să ştii unde este, altfel nu îl ghiceşti în veac. Înăuntru domneşte o bonomie extraordinară. Proprietarul, al cărui volum publicat prin forţe proprii stă teanc pe pian, îi ştie pe toţi cei care au pus vreodată piciorul în Dallas. Dovezile sînt expuse pe pereţi, în formă grafică sau fotografică. Biblioteca adăposteşte, în cea mai mare parte, traduceri ale filosofului totemic al lui Leake. Peste tot vezi tablouri care îl înfăţişează, într-o dulce autoironie, pe Leake însuşi, uneori imitîndu-şi idolul istoric. Profiturile clubului merg către întreprinderi artistice, căci omul are cheag şi a investit cu înţelepciune. Îmi spune că a întemeiat aşezămîntul pentru că „Dallas-ul duce lipsă de conversaţie". Mie mi se pare corect. Locul îmi aduce aminte de Bohemian Club din San Francisco, care a început ca un loc de refugiu pentru scriitori pe drojdie, pentru a deveni un club exclusivist pentru milionari. Vagabonzii prinşi că ard gazul în faţa clubului sînt, de regulă, îndepărtaţi de bodyguarzi. La Montaigne Club erau cel puţin doi vagabonzi, dacă e s-o spunem pe-a dreaptă – Bob şi subsemnatul – şi nici picior de turist.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Naţionalismul maghiar, naţionalismul românesc

© V. Brega

Budapesta, 15 martie 1989: în acea miercuri, zi liberă acceptată de nişte (încă) autorităţi în abulie. După decenii, sărbătoarea de suflet a maghiarimii scotea budapestanii în stradă, într-o explozie entuziastă de roşu-alb-verde. Cu ochii lăcrămoşi ca orice bancher falit, Partidul Socialist Muncitoresc Maghiar (versiunea locală a comuniştilor) lansase către grupările şi grupusculele de opoziţie apărute în ultima vreme propunerea de a sărbători împreună, în fraternitate, acea zi. *Ba nu!*, au răspuns acestea. Peste două luni, în duminica de 22 mai '89, în cea de-a treia zi a unei conferinţe de partid organizate în grabă, aparent veşnicul János Kadar, cu ochii prinşi prin ţesătura covorului sintetic de sub tribună, cerea tovarăşilor săi ca, dat fiind eternpartinicul pretext al *vîrstei înaintate*, să nu mai fie ales în funcţia de secretar general al comunismului de pustă. Cum spunea Horaţiu, *fă bine şi deshamă calul ce-a îmbătrînit*.

Ieşind din scenă, Kadar lua cu el mai mult decît putea duce. Unele dintre cele luate ne interesează şi pe noi.

Însărcinat să reconstruiască din aşchii un partid după răbufnirea populară din toamna anului 1956, János Kadar a avut mare grijă de a ocoli sinucigaşele, în condiţiile date, tendinţe naţionaliste. Parte din nevoie, parte (mai mică, probabil) din convingere, echipa lui Kadar a mers pe mîna internaţionalismului, mai atentă la nivelul de viaţă al supuşilor decît la trăirile identitar-naţionale ale acestora. Ceea ce face ca mai tîrziu, spre finele anilor '80, genul de discurs identificabil ca naţionalist să devină apanajul mediilor opoziţiei de dreapta, abia născute şi în curs de omogenizare. Astfel încît la cumpăra anilor '90, naţionalismul maghiar moderat, vorbit europeneşte, legitimat cu eleganţă de căderea comunismului, a devenit – pe termen mediu – un eficient factor de coagulare civică – vezi, spre exemplu, discursul pînă atunci cvasi-anonimului Victor Orban la funeraliile recuperatorii ale lui Imre Nagy, din 16 iunie 1989.

Ce se întîmpla, simultan, în România? Se întîmpla că, după vreo două decenii de naţionalism în trepte (legitim şi el la început, în anii cîntecului de lebădă ai lui Dej, dar devenit sub îmbătrînitul Ceauşescu peisaj de tristă orbecăială şi prilej de vorbărie fără glagorie), orgoliile identitare ale românilor căpătaseră aerul stătut al ritualurilor de partid în care – începînd cu bunicu-meu şi terminînd cu Silviu Curticeanu – nu prea mai credea nimeni. Dacă în Ungaria gîdilarea nervului naţional a devenit firesc privilegiul opoziţiei de dreapta în drumul ei spre putere, în România opoziţia faţă de Ceauşescu însemna aproape automat sictirul faţă de patriotismul calp al epocii de sîrmă ghimpată smăcuită cu aur.

Şi de aici a început un lung şir de curiozităţi, comice exact în măsura în care sînt şi triste. În anii '90, la noi, s-a reinventat teoria politică: mai curînd „stînga" a fost naţionalistă, autoritară şi atentă faţă de biserică, în timp ce – ca într-un politic tărîm din Oz – i-a revenit „dreptei" datoria de a vorbi despre laicitate, deschidere, toleranţă faţă de minorităţile etnice, sexuale şi tot tacîmul. Stînga şi-a permis fudulii declarative faţă de masa de manevră morală a românilor de peste Prut, în timp ce dreapta a fost în mod cert mai reţinută faţă de conaţionalii din Est şi mai atentă la concetăţenii din Vest.

Cum spunea mai luna trecută un deputat budapestan, *statul este tatăl, în timp ce naţiunea-i muma*. În aceeaşi ordine de idei, specialiştii spun că, prin nu ştiu ce explicaţii, fraţii numai după mamă se împacă mai bine decît fraţii numai după tată. Este şi morala pe două picioare a proiectului *Legii privind maghiarii din ţările vecine**: statul maghiar este *în drept* s-o adopte, iar statul român este *în stîng* să suporte discriminarea născută din ea.

Într-o seară, pironit cu ochii în tavan, mi l-am imaginat pe dl Radu Vasile perorînd ceva din versetele în mod cert naţionaliste pe care dl Victor Orban şi le mai permite, din cînd în cînd; am prins a zîmbi pe dată, chiar dacă nu pot spune că aş fi adormit fericit.

*Vezi traducerea ei în *Provincia*, II, 5, mai 2001.

▲

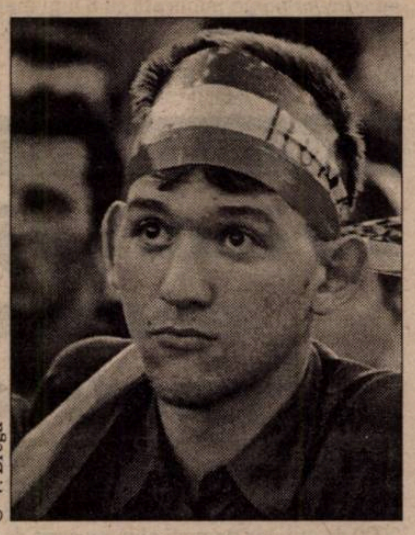

© V. Brega

Evenimente la Institutul Cervantes

● În colaborare cu Centrul Internaţional de Artă Contemporană: expoziţia de fotografii realizată de Marc Lacroix, intitulată „Gala – Dalí. Privilegiul intimităţii", al cărei vernisaj va avea loc ***joi, 17 mai, orele 18*** în sala SPACE, str. Şelari nr. 9-11.
Prezintă: Marc Lacroix şi Ruxandra Balaci.

● În colaborare cu Fundaţia Culturală Română, conferinţa dlui Juan Manuel Bonet, directorul Muzeului Naţional „Centro de Arte Reina Sofia" din Madrid, în care va prezenta Muzeul pe care îl conduce, urmată de o dezbatere în legătură cu ceea ce înseamnă astăzi un muzeu de artă contemporană. Participă: Irina Cios, Lia Perjovschi, Mihai Oroveanu şi Pavel Şuşară. Conferinţa va avea loc la Fundaţia Culturală Română luni, 21 mai, ora 17,30.

Dl. Juan Manuel Bonet va participa, de asemenea, pe data de 19 mai, orele 15, la Simpozionul Internaţional „Suprarealismul European", organizat de Institutul pentru Cercetarea Avangardei Româneşti şi Europene la Uniunea Scriitorilor, cu comunicarea *Suprarealismul în Spania*. În cadrul aceluiaşi Simpozion şi în aceeaşi după-amiază, Ioana Zlotescu, directoarea Institutului Cervantes, va prezenta o comunicare despre cartea *Ismos* de Ramón Gómez de la Serna.

Texte şi opinii de: *Cătălin CHIRILĂ (jurnalist) ● Răzvan CHIRUŢĂ (jurnalist) ● Cristina COROŞ (masterand în antropologie) ● Liviu IOLU (jurnalist) ● Sorin IONIŢĂ (cercetător Fulbright la Institutul de Politici Publice, Universitatea Georgetown) ● Irina NICOLAU (scriitoare) ● Adina POPESCU ● Ioana POPESCU (etnolog) ● Sorin STOICA (scriitor) ● Ingrid ŞUŞU (jurnalistă)*

DILEMA
Viaţa la ţară

Argument

Primul lucru care ne vine în minte atunci cînd ne gîndim la sat este o imagine idilică, de care este răspunzătoare, desigur, şcoala: turme care se întorc seara de la păşune, care cu boi, cosaşi odihnindu-se, ciobănaşi rezemaţi în baston, tineri hăulind pe luncă, aducătoare de cofiţe şi, în orice caz, oameni care-şi poartă cu mîndrie costumul popular. În realitate, în afara unor rare (şi, adesea, demonstrative) excepţii, „oameni care-şi poartă cu mîndrie costumul popular" se mai întîlnesc astăzi doar pe rafturile artizanatelor şi sînt, de obicei, închişi într-un cilindru de plastic transparent.

Pe de altă parte, orăşeanul care „în absolut" este convins că satul este depozitar al tradiţiilor multiseculare *nu se sfieşte să privească cu superioritate lumea satului cu care vine în contact la el acasă, la oraş: îl consideră pe ţăranul din piaţă o fiinţă primară, limitată, dar foarte şmecheră, al cărui unic scop este să-i ia cît mai mulţi bani, strîmbă din nas cînd vede oamenii cu paporniţe de prin gări şi care-şi mănîncă liniştiţi slana sau parizerul pe băncile de pe peron, iar atunci cînd se enervează pe un semen de-al său care tocmai îl înghesuie în autobuz, îi adresează suavul cuvînt „ţărane!".*

Nu ştiu cîtă ipocrizie sau cît automatism este în imaginea clasică a satului pe care o avem, dar realitatea ne este prezentată, pe alte canale, mediatice, puţin diferit. Ţăranii nu mai poartă de mult costume populare, ci se îmbracă de la talcioc, seara se duc „la privatizat" unde beau alcool de proastă calitate şi ascultă manele, ziua se întîlnesc unii cu alţii la oraş, pe culoarele tribunalelor, unde rudele îşi dispută cîte o palmă de pămînt, iar în weekend tinerii satului merg la discotecă – nu atît să danseze, cît să se ia la bătaie, la sfîrşitul „programului artistic". Satul de astăzi se află într-o derivă morală şi axiologică, este cantonat într-un limb, aflat la jumătatea distanţei dintre oraş şi satul tradiţional pe care-l ştim din cărţi. O zonă de mahala generalizată.

Desigur, şi imaginea „pesimistă" de mai sus este una schematică şi suferă cam de aceleaşi păcate ca şi viziunea idilică. În sat nu există numai sărăcie şi mizerie, ci şi bunăstare şi oameni gospodari. Fermieri, dacă este să folosim noul vocabular. Există sate foarte înstărite, ai căror locuitori aprovizionează pieţele de la oraş (şi în numărul de faţă poate fi citit un reportaj despre un asemenea sat). Există, pe de altă parte, sate la fel de înstărite (cu case mari şi maşini străine pe uliţe) ai căror locuitori lucrează în străinătate. Sînt sate în care nu a ajuns încă electricitatea, dar, în acelaşi timp, şi altele care au posturi locale de televiziune. Localităţi lipsite de şcoli şi altele care au un „muzeu al satului"...

Conform statisticilor, populaţia rurală este mai numeroasă decît cea de la oraş (şi avem toate datele că diferenţa va creşte în continuare, ţinînd cont că natalitatea este mai mare la sat, iar migraţia de la oraş la sat o depăşeşte astăzi pe cea de la sat la oraş). Aşa stînd lucrurile, dacă vrei să vorbeşti despre realităţile româneşti, trebuie s-o faci începînd cu satul, acolo unde populaţia e majoritară. Acolo se pot afla, printre altele, şi răspunsurile la multe întrebări pe care ni le tot punem, în legătură cu drăguţele şi eternele noastre vremuri de tranziţie. ***(C. P.-B.)***

Sorin IONIŢĂ

Ţăranul român faţă cu Europa

Ca şi diplomaţia, agricultura nu e altceva decît un război dus cu alte mijloace: o continuă luptă cu stihiile şi natura sălbatică, cu felurite plante şi animale umblătoare şi zburătoare care încearcă să-ţi invadeze teritoriul şi să-ţi fure hrana. În plus, politica din jurul agriculturii adaugă războiului o dimensiune suplimentară, lucru evident mai ales în ţări în curs de dezvoltare ca România, unde în ultimii o sută cincizeci de ani chestiunea agrară a fost piatra de temelie a politicilor economice şi sociale. La fiecare generaţie am asistat la o acutizare a problemelor, urmată de o reformă agrară făcută după aceleaşi principii – *mutatis mutandis* – cam populiste, aproximativ cu aceleaşi rezultate: fragmentare, pierdere de eficienţă, întoarcere la metode tradiţionale de exploatare. Dacă zisa lui Tomasi di Lampedusa, cum că trebuie să schimbăm totul pentru ca totul să poată rămîne cum a fost, se potriveşte undeva sută la sută, locul ăla e satul românesc.

După o sută de ani de zavere şi reforme, sîntem cam tot pe acolo unde eram: o ţară de mici proprietari agrari care produc pentru autoconsum (unii mutaţi temporar la oraş, dar păstrînd nostalgii, rutine şi bucăţi de teren la ţară), extrem de ineficienţi, mascînd şomajul tineretului rural cu roboteala în jurul casei. Diferenţele de productivitate s-au conservat şi ele şocant de bine, după cum constată raportul din 1998 al Comisiei Europene privind starea agriculturii în Europa de Est, în special cele dintre zonele cu tradiţie de agricultură mai intensivă din nord şi vest, şi semi-frontiera din sud-est unde colonizarea s-a încheiat abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Un lucru s-a pierdut, totuşi: reforma agrară din 1918 a abolit statutul României de producător mondial prin desfiinţarea marilor ferme (cam 2,5% din total) care realizau practic tot exportul de cereale. După 1918, acest statut, perpetuat pînă azi în imaginarul colectiv, a devenit mai mult un mit decît o realitate. Grîul care se producea pentru piaţă înainte de primul război mondial a fost înlocuit cu porumbul pentru consum casnic, iar această nouă structură se regăseşte şi azi în satele bunicilor noştri, în ciuda deceniilor de eforturi pre-comuniste, comuniste şi post-comuniste pentru a o schimba. De asemenea, s-a mai pierdut şi standardul disputei de idei din perioada interbelică, ce angaja pe urmaşii social-democraţi ai lui Gherea, pe ţărănişti şi pe liberali în polemici interesante în jurul chestiunii agrare, anticipînd teorii ale dezvoltării economice şi sociale ce şi-au găsit consacrarea politico-academică abia după ultimul război, pornind în special din America Latină. A fost unul din puţinele momente cînd românii au fost realmente conectaţi la avangarda mondială a gîndirii sociale, moment uitat azi din păcate, împreună cu toată tradiţia centrismului democratic dintre războaie, lovită în egală măsură de deriva liricoid-autohtonistă a dreptei şi, ulterior, de instaurarea regimului comunist.

Nu e mai puţin adevărat că agricultura şi starea ţăranului în general au fost mereu subiecte sensibile şi generatoare de mitologii în România: ca mai peste tot în estul Europei, acolo unde tradiţia statalităţii nu era foarte lungă, iar construirea naţiunii s-a făcut într-o epocă romantică prin valorizarea ruralităţii, raţionalitatea politicilor economico-sociale e adesea înlocuită cu oscilaţiile ample între entuziasme temporare bazate pe simboluri (precum redistribuirea terenurilor) şi disperările bruşte pornite din deficitul de analiză ce ne caracterizează. În anul de graţie 2001, există încă destule mituri legate de agricultură şi viaţa la ţară care s-ar cuveni cîntărite mai cu atenţie.

În primul rînd, ideea că deceniile de comunism au schimbat în mod esenţial viaţa în sate – în bine, cum se zicea înainte, sau în rău, cum se zice acum. În realitate, comunismul a funcţionat ca un mare frigider social, conservînd mai bine ca orice alt regim România profundă, premodernă – în primul rînd, mica gospodărie de autoconsum şi exploataţiile de subzistenţă. Agricultura industrială a fost totdeauna ceva paralel cu satul, o noutate impusă de sus şi care a dispărut imediat după 1989, o dată cu statul care o patrona. Ceea ce a rămas în urmă sînt instituţiile reale şi funcţionale, cele cu care oamenii şi-au cîştigat întotdeauna pîinea, în anii '30, '50, '80 şi '90. Minus ceva telefoane, televizoare şi maşini, adică nişte inovaţii tehnice care pătrund peste tot prin difuzie naturală mai curînd decît prin strategii deliberate de la centru, multe sate arată azi cam la fel ca în deceniile patru sau şapte.

În caz de ceva, ultimii zece ani de capitalism au adus mai multă schimbare decît deceniile anterioare de comunism. Imediat după 1989, procentul forţei de muncă angajată în agricultură s-a dublat, de la 19% la aproape 40%, ca urmare a restructurărilor industriale şi, mai cu seamă, a pensionărilor anticipate. Numai că peste jumătate din această forţă de muncă, teoretic rurală, se declară ocupată în agricultură nepermanent – aceştia sînt ţăranii de weekend (sau, cel mult, de sezon) care trăiesc din pensiile de foşti muncitori industriali, şi-au păstrat apartamentul la oraş şi se mută periodic la ţară, acolo unde puterea lor de cumpărare e mai mare. Asemenea diversificare rurală este fără precedent şi este imposibil să mai vorbim de-acum despre „ţăranul român" ca despre un grup social unitar. Acelaşi raport al Comisiei UE identifică cel puţin trei categorii de ţărani în România, cu perspective de evoluţie şi probleme complet diferite: cei din zonele peri-urbane (unde se concentrează majoritatea celor de weekend); cei din zonele necooperativizate de deal; şi cei din satele unde fostele C.A.P. erau dominante (în genere mai săraci, dar, chiar şi aşa, ceva mai bogaţi decît sub comunism, cînd în timpul foametei din anii '80 pîinea se căra cu sacul de la oraş prin trenuri).

În al treilea rînd, este astăzi larg răspîndită ideea că producţia agricolă în România ar fi scăzut dramatic după 1989, în special ca rezultat al vandalizării averii C.A.P.-urilor. Nimic mai fals: producţia agricolă în 1997 a fost doar cu cîteva procente mai mică decît cea din 1989 (în caz că poate pune cineva vreo bază pe datele din 1989), iar scăderea e explicată în special prin închiderea cîtorva mari combinate de creşterea animalelor. Ceea ce arată nu cît de bine stăm azi, ci cît de prost stăteam atunci şi ce risipă de capital se făcea cu toate acele tractoare, combine, sisteme de irigaţii etc., din moment ce azi în micul sector privat, cu cai şi pluguri de lemn, se produce cam tot atîta. Combinatele de porci închise în programul ASAL, pe care dl preşedinte pare să le regrete în mod deosebit, erau cele mai ineficiente întreprinderi de acest fel din Europa (iar în materie de porci sîntem oricum mai puţin competitivi decît în orice altceva, după cum reiese din evaluări), producînd mai scump nu numai faţă de vecinii din CEFTA, dar chiar faţă de UE. Cu alte cuvinte, actualele taxe vamale la carnea de porc, cele mai ridicate tarife la importuri agro-alimentare aplicate de România, apără de fapt consumatorul român de nişte produse mai bune şi mai ieftine pe care el le-ar cumpăra bucuros din afară.

În fine, imaginea agriculturii între celelalte ramuri economice este azi una prăfuită şi neatractivă, de care nu prea ar merita să te ocupi în secolul al XXI-lea, în contrast cu sectoarele *high-tech,* pe care toată lumea dă năvală să le promoveze. Aparent, e mai sexy să produci calculatoare decît roşii sau castraveciori. În realitate, agricultura în ţările dezvoltate e un sector destul de *high-tech,* în care calitatea managementului, a informaţiei şi organizarea trebuie să fie de primă mînă. Prin contrast, exceptînd cîteva mari firme lideri în domeniu care produc inovaţiile, sectorul aşa-zis *high-tech* se ocupă mai ales cu asamblarea de componente, unde variaţiile şi discernămîntul cerut sînt mici (munca de maimuţe, cum spun consultanţii de afaceri). În plus, contrar părerii comune, produce profituri mai mici raportat la capitalul investit, fiind şi mult mai afectat de fluctuaţiile pieţei decît companiile agricole sau cele agro-alimentare bine conduse. Pentru ca acestea din urmă să apară în România nu e nevoie neapărat de mîna protectoare a statului, deoarece nu prea există la noi sau aiurea exemple de intervenţie fericită. Dimpotrivă, e nevoie de stabilirea drepturilor de proprietate, eventual ceva investiţii în infrastructură şi desenarea corectă a instituţiilor pieţei, adică introducerea concurenţei în locul actualului regim de monopol deţinut de holdinguri precum cel al dlui Triţă Făniţă, produs tipic al agriculturii de stat. Ţăranii, dacă n-au murit ei sub comunişti, nu vor muri nici de aici înainte – dimpotrivă, vor găsi singuri drumul către piaţă dacă sînt lăsaţi s-o facă, deşi pe drum îşi vor pierde aura romantică şi vor deveni fermieri industriali. Exceptînd anumite tarife şi licenţe, agricultura românească are în momentul de faţă marele avantaj de a fi relativ nesubvenţionată în raport cu cele europene, cu preţuri stabilite pe piaţa liberă. Acest avantaj nu trebuie irosit prin crearea unei (noi) categorii sociale dependente şi militante, antrenată în gherile urbane contra celor care vor s-o dezlipească de bugetul de stat – vezi fermierii din UE, la fel de greu de dat la o parte de lîngă robinetul cu bani publici ca şi dl Făniţă. ▲

Liviu IOLU

Băleni – regina comunelor din România

O aşezare lipită de rîul Ialomiţa se aseamănă şi se deosebeşte în acelaşi timp de restul comunelor din România. Tot o stradă principală, tot uliţe prăfuite vara şi înglodate iarna, acelaşi cîmp din spatele caselor, steagul din uşa primăriei, poliţia şi sectoristul gras ieşit în mijlocul străzii. Tot oameni. Aici însă ei, oamenii cîmpului, plîng la vederea unei palme de pămînt acoperite cu porumb sau grîu.

Pentru „bălenari" zarzavaturile sînt iubirea păstrată din strămoşi ori învăţată de la vecinii „sîrbi". Roşiile, salata şi ceapa sînt cele mai importante lucruri din viaţa acestor oameni. La început, legumele erau un mijloc de supravieţuire. Acum, serele pitice din Cîmpia Înaltă a Tîrgovişte le aduc „sîrbilor" belşugul.

„Sîrbii au bani, noi de ce să n-avem?"

Doi pantofi proaspăt cremuiţi îşi arată şireturile în marginea unei comune din inima Cîmpiei Române. Comuna e formată din doar două sate, gemene. „Băleni români" şi „Băleni sîrbi". Din Tîrgovişte, fosta capitală a Ţării Româneşti, mai sînt 21 de kilometri pînă în comună, pe drumul spre Bucureşti, actuala capitală, şi nu-i greu deloc să găseşti ocazii. Pentru că, după cum spune o ţărancă, „la drum toţi care trece cu maşinili e bălenari". De ce în toate „maşinili" care merg spre Bucureşti sînt bălenari n-ai să înţelegi decît dacă ai intrat măcar o dată în satele lor.

În „Băleni români", pantofii intră curaţi, lucioşi, bine lustruiţi. În satul acesta de români ceva este în neregulă. Casele sînt ornate cu garduri prea frumoase ca să pară a fi neaoşe, cam din două-n două porţi se odihneşte cîte-o maşină, iar din trei în trei case, din spatele porţilor înalte, se ridică vilişoare construite cu bun gust. Dacă te strecori pe uliţele dintre casele dîmboviţene, cobori puţin spre albia mare a Ialomiţei şi te împiedici de nişte sere pitice, răscolite pe rînd de români cu mînecile cămăşilor învechite, suflecate pînă la coate. Agricultorii bolborosesc ceva la vederea în depărtare a vreunui străin, neştiind că vîntul dimineţii le poartă vorbele la o aşa distanţă. „Cine-o mai fi şi ăsta? Inginer agronom, ştiu io? Atunci ţine, fa, găleata, că ţi-aduce bani şi n-ai un' să-i pui. Las' că sap o groapă." Oamenii sînt români, ştiu însă „sîrbeşte". Asta pentru că „tinerii e amestecaţi unii cu alţii".

S-au apucat de legumicultură numai după ce au văzut cum „sîrbii" au, „şi ei de ce să n-aibă, dar tot sîrbii e mai bogaţi pentru că munceşte mai mult." Acum se „jumule" salata care se seamănă de toamna, la Drăgaică, acoperită pînă acum cu folie, ca şi ceapa, ca să nu degere. Pe straturi se aruncă nisip. „Îl punem ca să nu rămîie pămînt pe ceapă cînd e să o zmulgem". Salata şi ridichea de lună sînt cărate pînă la Braşov, Piteşti sau Sibiu, pentru că la Tîrgovişte şi Bucureşti „e prea ieftin şi nu scoţi trei milioane la o tură."

TV Băleni – publicitate şi reclamă

Între sate, înainte de intrarea în „Băleni sîrbi", ai timp să observi cîte ceva. Şi anume o şcoală mare de 100 de ani, C.E.C.-ul rezemat de o bancă ceva mai comercială şi o Cooperativă de Credit – toate pentru numai o comună –, două discoteci şi un bar de noapte, 30.000 sacul (var expus pretutindeni), folii de plastic la metru şi TV Băleni – „Publicitate şi reclamă, bilete teleeurobingo, Băleni, regina comunelor din România. Number 1". TV Băleni oferă pentru mai mult de o mie de case douăzeci de programe de televiziune, din 1995 încoace. Dar emite pentru localnici ziua şi noaptea printr-un program local. Astfel, ei primesc în case ştiri, cuvîntări ale primarului, şedinţele Consiliului Local, dedicaţii muzicale şi, inevitabil, publicitate de genul „Altfel com SRL vinde ardei iute", „Vînd folie polietilenă", „Vînd ierbicide". Fiind foarte ocupaţi cu răsadurile de varză, roşii, ardei, ceapă, ţelină, salată, ridiche de lună şi de toamnă, locuitorii comunei nu au timp de bîrfe agăţaţi de poartă, iar programul local este locul de unde află tot fără să-şi rupă din timpul necesar la cîmp. La „sîrbi", unde se strigă nume ca Vălu, Sfetcu, Strinca, Ţecu, Dorca, Ivan, vilele s-au înmulţit, iar casele normale au devenit la fel de rare ca şi grîul pe Cîmpul Bălenilor. „Căsuţele" de 20 de camere sînt frecvente, dar ce te faci cînd ai una de 36 de camere. „Mă gîndesc la un lucru. Nici n-are timp să şteargă praful din toate încăperile cînd s-apropie sărbătorile. Intră prin încăperi ca musafirii. De fapt, mi-aduc aminte că unuia i s-a furat mobila de prin nu'ş ce camere, şi a descoperit abia după cîteva luni, cînd a urcat şi el la etaj", povesteşte Vasile Rotaru, secretarul Primăriei.

De Revelion, cară zăpada ca să iasă primii pe piaţă

Locuitorilor satului de „sîrbi" li s-a dus vestea pentru două lucruri. Munca şi bogăţia. Se spune că dacă ai pană în orice colţ de ţară, stai 20 de minute că trebuie să treacă unul din Băleni. Gluma este parţial adevărată, pentru că numai în 1997 în comună s-au cumpărat trei sute de Dacii, iar sîmbătă seara comuna apare ca o stradă newyorkeză cu zeci de maşini bară la bară, burduşite de tineri. Cine nu-i din zonă, crede că a intrat în Bucureşti.

De fapt, populaţia comunei, spre deosebire de restul ţării, este din ce în ce mai tînără şi, faţă de acum zece ani, numărul de elevi şi copii de grădiniţă s-a dublat. „De ce să plece dacă are bani aici?" Tot ce cîştigă „sîrbii" este numai şi numai din muncă. Muncă multă. „Stau cîteodată şi noaptea ca să ude. Atunci le vine rîndul la puţ. Eu cu ochii mei am văzut cum mai an, de revelion, cărau zăpada cu tractorul de pe cîmp, numai şi numai ca să iasă ei primii pe piaţă cu zarzavatu'." „Sîrbii" ăştia sînt tare orgolioşi. Dacă unul din vecini îşi ia o maşină, el mai ia şi o remorcă. Dacă vecinul îşi mai ia o maşină, „sîrbul" nostru îşi umple curtea şi cu un tractor. Cîmpul Bălenilor este imens, lipit de comună şi tăiat de pîrîul Racoviţă. În soarele primăverii strălucesc valurile de folie, de parc-ar fi o mare de sere. Sere pitice, sub care salata a trecut de mult de-o palmă. Se aude un murmur înfundat. E mîrîitura prelungă a sutelor de motopompe ce-şi mănîncă porţia de 8 litri de benzină pe zi, care sorb din apa puţurilor de zece metri, pentru ca mai apoi să o împrăştie pe straturile cu zarzavaturi aflate pe un pămînt nisipos, desţelenit, care costă cam 80 de milioane pogonul.

Eugenia Damian e „sîrboaică", după cum spune, şi munceşte pe cele trei pogoane ale ei împreună cu două fete, ginerele şi soţul. Femeile sortează nişte ceapă pentru „piaţă", iar bărbaţii udă. Nu s-ar opri pentru nimic, deoarece şi aici „timpul este bani". „E treabă la zarzavaturi. Răpicăm, jumulim, după asta plantăm... Singur nu ai cum, trebuie să fii mulţi. Muncim toată ziua aici pe cîmp, ce să facem altceva? Bărbaţii nu mai e la «uzină», şi facem numai agricultură de dimineaţa pînă cînd apune soarele." Mîinile „sîrbului" sînt pline de lut şi nu-şi întrerupe udatul. Vîntul şi soarele l-au uscat pe bărbat. Mirosul cîmpului este unul de „bulgărie". Poate şi pentru că strămoşii „sîrbilor" din Băleni sînt de fapt bulgari. Dar asta este deja altă poveste, iar pantofii au prins un strat gros de lut după ce au călcat în „Băleni sîrbi".

Despre Băleni, în cîteva cifre

– 11.000 de locuitori, dintre care 4.500 sînt români, 5.700 bulgari, 800 rudari. Aceştia din urmă se ocupă cu tăiatul şi căratul lemnelor.

– 1.714 autovehicole, dintre care 50 de capacitate mare, 426 de tractoare, 6 combine.

– 2.500 motoare de udat şi sute de km de furtun pentru 2.000 de hectare de legume.

– televiziune prin cablu, 20 de programe, naţionale şi internaţionale, plus unul local – TV Băleni.

▲

Cătălin CHIRILĂ

Să vii duminică la mine în sat!

„Viaţa la ţară e frumoasă doar pentru cei ce nu trăiesc acolo." Nu ştiu care mare gînditor a moşit zicerea asta. Ştiu doar c-am văzut-o cocoţată săptămînile trecute pe „prima" unui ziar naţional, care, ca mai toate ziarele naţionale, nu ajunge niciodată la ţară. Se înţelege că nici în satul meu de baştină, un cătun îndepărtat, suspendat într-un *illo tempore* cu accent moldovenesc. Se cheamă Hiliţa şi are cam vreo trei sute de case. Începe de pe Rîşca, de la casa lui Ion a lu' Maftei, şi se termină pe Dealu' Homoranului cu gospodăria lui Petrache Socea.

După criterii topografice, oamenii din sat se împart în „suseni" şi „joseni". „Susenii" sînt cei din Susul satului, iar „josenii", fireşte, cei din Josul satului. Împărţirea are astăzi haz doar la fotbal. Sau la bătăi, atunci cînd devine cazul, şi, trebuie să recunosc, că mai devine. După criterii, să zicem, socio-economice, sătenii se împart în gospodari şi calici. Gospodari sînt, de pildă, nea Valică sau Nicu a lu' Pîrău sau Ghermanii sau nea Traian, Dumnezeu să-l ierte!, c-a murit acum vreo trei ani – urît a mai murit – şi-a tăiat gîtul cu cuţitul. L-a găsit Petrache a lu' Blegu în pivniţă: ici capul, colo trupul. Fără bilet, cum s-ar fi căzut la suicid. Motivul sinuciderii lui nea Traian? Naiba ştie şi poate Anica lu' Juglej, o văduvă cam rea de muscă, ce-i scăpătase minţile lui nea Traian.

Dar calicii? Avem şi calici. Bunăoară, boemul Petrică Stegaru sau familia Şoafră, 16 suflete cu totul, al cărei cap, Ioan, s-a prăpădit şi el sărmanu'. L-au găsit spînzurat în curte. Cică parcă rîdea... cred şi eu că rîdea, că doar acolo, pe lumea cealaltă, se dusese singur, fără turma de plozi după el. De spînzurat, s-a spînzurat şi Valică Butu, alt calic sadea. Tot în curte l-au găsit spînzurat. Cică parcă plîngea... cred şi eu că plîngea, că înainte de a se spînzura Valică avusese timpul şi chiar dispoziţia sufletească să-i taie capul femeii cu care trăia. A înjurat-o cu năduf în loc de adio şi „harşttt!" cu toporul. Satul, deşi guraliv şi incoruptibil, a zis să-i iertăm şi mai că i-am fi iertat dacă nu intervenea părintele Ioan să-i condamne. Şi i-am condamnat la înmormîntare fără popă. Pe muţeşte, să se înveţe minte. De s-o fi învăţat sau nu, Dumnezeu ştie. Satul, iertător şi molatic, i-a uitat de tot.

Între gospodari şi calici, altădată deasupra lor, avem aciuată o altă categorie: intelectualii. Intelectualii satului. Adică, preotul şi învăţătorii. Părintele Ioan, mistic la chip şi jovial la trup, are o căruţă de fete, o casă parohială, lot parohial bunicel şi ore de religii. Copiii de la şcoală îi spun Nănăşelu', pentru că i-a băgat, la vremea lor, în cristelniţă, dar şi pentru că atunci cînd Nănăşelu' mai trage cîte un păhărel îi altoieşte sănătos cu jordia. Învăţătorii sînt pe familii: Doamna Florica şi Domnul Rotaru – pensionaţi şi proprietari ai unui IMS decapotabil despre care nimeni nu ştie dacă a mers vreodată, şi familia Chirilă – cei mai haioşi învăţători. Domnu' Adrian – chitarist şi politician şi Doamna Marcica – vocalistă şi desăvîrşită gospodină. Şi fiul lor, unicul lor fiu, Alex. Care a murit. Anul trecut. L-au găsit spînzurat în podul casei. Ăla nici nu rîdea, nici nu plîngea. Sfinx, figură de adolescent atotştiutor.

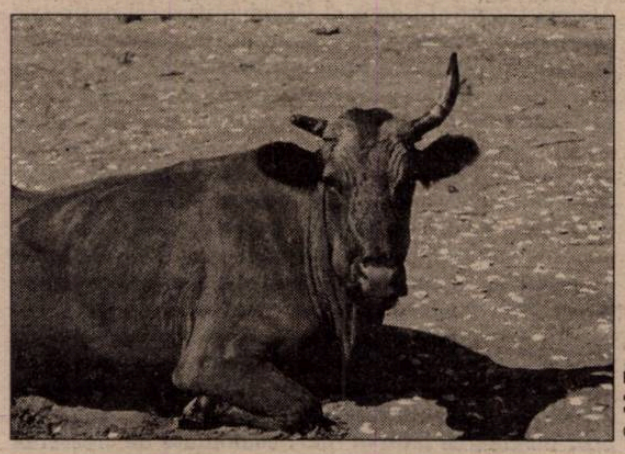

© M. Tănăsescu

Şi-n fine, era să uit o categorie de oameni din sat. Cea mai pitorească: nebunii sau proştii satului. Ion Croitoru, zis Nică Oa şi consoarta Aurica, Mihai a lu' Adam – flăcău întîrziat şi mut şi Sandu lu' Trumbă, care juca de unul singur la horă şi care a murit la fel de singur.

Deşi pare, satul nostru nu-i nici pe departe o capitală a ororilor, măcar pentru că toate tragediile de care v-am povestit s-au petrecut în zile lucrătoare. Duminica, satul arată altfel. Seamănă, dacă vreţi, cu o magnolie hăituită de un vînt domestic. Dimineaţa se cîntă liturghia la Biserică, iar după-masă, eterna după-masă, e horă-n Maidan şi-o joacă mînă-n mînă şi gospodarii, şi calicii, şi învăţaţii, şi proştii satului o joacă, aşa, de unii singuri, cum ştiu ei.

▲

Adina POPESCU

Locul în care nu se întîmplă nimic?!

Locul în care se întîmplă acţiunea poveştii de faţă este un sat pierdut din nordul Moldovei. Numele său nu are nici o importanţă, pentru că acel sat nu se deosebeşte cu nimic de altele. Şi aici au adus lumină electrică abia acum cîţiva ani, există un telefon la cîteva dealuri depărtare şi un singur magazin mixt unde se vînd laolaltă biscuiţi „Picnic“, conserve de pate de ficat expirate, tricouri din supraelastic şi unelte agricole, iar supermarketul rural mai joacă şi rol de circiumă duminica. Dar oamenii îşi văd de gospodăria şi de treburile lor: mai păscîndu-şi vaca pe izlaz, mai încropind cîte o vie ca să aibă ce să bea de Crăciun, mai cosind finul în august, mai primind în pensiune cîte un turist german rătăcit, mai cununîndu-se, mai născînd, mai bocind la vreo înmormîntare.

Personajele acestei poveşti sînt doi fraţi: Ilie, zis şi Lunganu', un om în jur de 50 de ani, uscat, lat în spate, înalt de 190 cm, cu mustaţă „ca pe oală“ şi cu doi dinţi din faţă lipsă şi Mărin, zis şi Mînzu', de 45 de ani, cu vreo două deşte mai mic decît frati-siu, mai voinic, cu un ciuf de păr roşcovan şi cu pistrui. Cei doi fraţi locuiau împreună cu familiile lor în casa părintească de cinci odăi şi două bucătării (una de vară şi alta de iarnă) şi trăiau în pace şi-n înţelegere chiar dacă Lunganului îi mai fugeau ochii după nevasta ceiluilat atunci cînd ea se apleca să prăşească buruienile din grădină, iar Mînzu' se mai întorcea băut de la ginerele popii şi alerga găinile prin curte, iar plozii, nu se mai ştie ai cui, mai spînzurau cîte o mîţă a veciniilor. Toate bune şi frumoase, pînă cînd...

Conflictul acestei poveşti este simplu şi comun: împărţeala pămîntului. Cei doi fraţi au primit de la stat două, opt hectare din cele douăzeci ale bătrînilor... şi alea risipite: patru jos, la gîrlă unde pămîntul musteşte de apă şi „d'abia-i bun de toloacă“, două pe un deal „de la capu' satului“ unde e „numa' bun de pomi şi de vie“ şi un hectar de pădure. Astfel că scandalul a devenit inevitabil, iar celor doi fraţi nici nu le-a trecut prin minte că ar putea îngriji pămîntul tot împreună (măcar să fi avut cu ce!), aşa cum au ţinut şi gospodăria ani de zile. Lunganu' susţinea că maică-sa, pe patul de moarte, i-ar fi lăsat dealul lui, iar celui mic mlaştina, Mînzu' o dădea sus şi tare că socru-su ar fi fost viticultor pe la Cotnari şi de la el ar fi învăţat nevasta cum să se ocupe de vie, iar despre pădure ce-ar mai fi de zis decît că au început să-şi numere copacii, iar apoi după ce i-au înjumătăţit au ajuns să se înjure că „ăîa mai din deal sînt cu lemn mai bun, că-s mai bătrîni, iar ăia de jos, ce să faci cu ei, că-s puieţi?“.

Lunganu' şi Mînzu', după ce s-au bălăcărit vreo săptămînă pe la magazinul mixt, zis şi crîşmă, (au chemat ca martori pe toţi consătenii cumsecade, pe familiile popii şi a pădurarului) şi după ce şi-au cotonogit şi nevestele „pen' că au gură spurcată şi se vîră unde nu se cade“, au decis, de comun acord, că unica soluţie rămîne tribunalul. Aşa că, şi-au pus traista-n cui şi au plecat, tot împreună, la Suceava, iar pe trenul personal au tras o băută cinstită cu ţuică din sfeclă sau din pufoaică sau din ce o fi fost, au lăcrimat şi s-au îmbrăţişat: „De ce ne judecăm amu, măi frate?“.

Odată sosiţi la Suceava şi-au schimbat total atitudinea unul faţă de celălalt: în gară, Lunganu' şi-a luat mici şi bere de la dugheană, iar Mînzu' a mîncat din pachet şuncă cu ceapă şi a terminat de băut ţuica. După o întreagă tevatură, s-au scărpinat amîndoi în cap în faţa legilor în vigoare, au lăsat procesul pe rol şi s-au întors acasă, cu personale separate, fiecare mult mai treaz ca la dus şi scrîşnind din dinţi: „O zice ce-o zice judecătoria, da' io cu mîna mea îmi fac dreptate!“.

De aici pînă la un dezastru de mici proporţii a mai fost un singur pas. În primul rînd au hotărît să-şi împartă casa în două „apartamente „ şi au zidit o uşă acolo unde era peretele mai subţire (resposabili cu ascultatu' au fost delegaţi nevestele şi copiii). A urmat, bineînţeles, ograda. La găini s-au cam sfădit: vreo trei erau în plus, aşa că le-au tăiat, iar nevestele au pregătit, meliţînd şi trăgîndu-se de păr, ultima masă în familie, o masă tăcută de altfel, în care s-a pus problema fîntînii şi s-a ajuns la concluzia că apă e pentru toţi, doar că n-ar fi bine să se întîlnească de dimineaţă la găleată („Nu-i nimic, Mărin tot se scoală mai tîrziu, o să mă duc io după apă, dacă nu-i vreun bai!“ a zis nevasta lui Mînzu' către Lunganu', iar Mărin a străfulgerat-o cu o privire ce nu prevestea nimic bun). Într-adevăr Vasilica a lu' Marin se înfiinţa la fîntînă la ora cinci fix, iar Lunganu', venit şi el după apă, credea că acum are tot dreptul s-o pipăie pe femeie, ceea ce nu s-ar fi putut spune că nu-i plăcea.

Cu timpul, grădina de zarzavaturi a fost parcelată la milimetru (cei doi fraţi învăţaseră această unitate de măsură „la ochi“), cîinele lui Lunganu a dispărut subit pentru că „lătra prea tare noaptea“, porcului lui Mînzu' i-a fost ciuntită o ureche, găinile au sucombat treptat „furate de uliu“, copiii din ambele tabere se băteau frecvent în faţa porţii, pămîntul zăcea în paragină, de la Suceava nu mai venea nici o veste...

La cuţite n-au ajuns cei doi fraţi, pentru că a intervenit tot satul să-i împace. Toţi verii şi toţi cumetrii le băteau la uşă ca să-i îmbie cu vin şi să le povestească cum lelea cutare din satul „di peste munţi“ s-a spînzurat din cauza pămîntului, cum nu ştiu ce cioban şi-a pierdut oile la tribunal etc.

Ar putea fi menţionat un punct culminant: odată, într-o iarnă, pe hectarul lor de pădure, fraţii duşi la tăiat lemne ar fi avut o altercaţie în care ar fi fost implicat şi un topor, căci Lunganu' a venit acasă cu o tăietură urîtă, deasupra ochiului stîng, iar Mînzu' cu cîteva leziuni pe corp. Dar, de Bobotează, cînd a venit popa cu „În Iordan botezîndu-te Doamne!“, amîndoi au pupat crucea şi au stat pioşi umăr lîngă umăr ca doi mieluşei.

Există şi un deznodămînt, dar ar putea să pară neverosimil: la un An Nou, un fin de la Botoşani i-a făcut cadou lui Mînzu' un televizor mai vechi, dar la care putea să prindă TVR1 şi PRO TV-ul. De atunci, Mînzu' abia de mai iese din casă pînă la latrina din fundul grădinii, stă în faţa ecranului, îi afurisește pe parlamentarii de la *talk-show*-uri, află noutăţi despre legea fondului funciar, din cînd în cînd îl mai cheamă şi pe Lunganu' ca să i le comunice şi se supără că acesta apare, pe nepusă masă, doar la meciuri şi la Bingo.

▲

Răzvan CHIRUŢĂ

Ţărani închipuiţi

Gică Cobiliac e cercetător şi în timpul liber ţăran. S-a născut într-un sat din Suceava, într-o zonă unde se produc foarte multe tone de cartofi. Sucevenii sînt mari „crescători“ de cartofi. Povestea lui e relativ simplă. A urmat şcoala primară în sat, apoi liceul în Suceava şi apoi a venit la Politehnică la Iaşi. A devenit cercetător chimist la un institut de proiectare. Pînă la revoluţia din 1989, nimic deosebit.

După Decembrie, însă, nevastă-sa a ajuns director la o firmă de stat, un lanţ de magazine comerciale, funcţie importantă. Apoi, prin '92-'93, a primit pămînt. Nu al lui, ci al părinţilor nevesti-sii, un hectar, poate unu jumătate, dar nu mai mult. Îl are şi acum, aproape neschimbat. Între timp, a mai construit o căsuţă mică, din table ruginite, legate una de alta cu sîrmă, şi o fîntînă adîncă, de vreo 15 metri, pe puţin. Cu apă rece, foarte, foarte bună. La început se aprovizionau de la el vecinii de parcelă, pînă şi-a făcut fiecare cîte una şi acum nu mai au nevoie. Deşi le dădea cu bunăvoinţă la toţi, cu toate că uneori mătuşa lui bombănea înciudată.

În 1995, am luat şi noi, în arendă, o bucată de pămînt de la cumnatu-său, parcela vecină. Taică-meu, orăşean născut pe pietrele Iaşiului, purtat numai prin maşini (e şofer încă din armată), era extaziat de noua lui ocupaţie. Ţăran de ora cinci. În fiecare după-amiază, după ce ieşea de la serviciu, cu bătrîna Dacia 1100 albă, o întindea spre „pămînt“, cu bidoane de apă, aranjate pe bancheta din spate, pentru zarzavaturi, o greblă şi-o sapă. A învăţat să prăşească. Am încercat şi eu. Am prăşit pînă mi s-a interzis, pentru că stricam totul. El nu. Orăşean, om care nu a văzut un sat decît din goana maşinii ori din vizitele duminicale la socri, se descurca de minune. Şi, paradoxal, îi plăcea experienţa asta de ţăran. Stătea la cîmp şi se relaxa. Făcea agricultură şi se distra. Nu exagerez. Satisfacţia lui cea mai mare: recolta. Îmi aduc aminte că s-au adunat ceva grămezi de cartofi albe, porceşti, în primul an. Ce să mai zic de castraveţi, mă trimitea să-i vînd la piaţă, dar eu am refuzat de fiecare dată. Vecinii de bloc au crezut un timp că am dat peste un fel de Eldorado agricol şi invidia a căpătat frîu liber.

După doi ani, taică-meu a redevenit orăşean. A renunţat la arendă, s-a apucat de taximetrie şi nici prin cap nu-i mai trece să muncească pe cîmp. Într-un fel, a redevenit domn. Şi, cînd mai vine cîte unul cu bagaje multe, care nu cunoaşte Iaşiul şi se încurcă la bani sau la vorbă, îi zice, puţin sictirit, din vîrful ţigării: „Uite-i şi pe ţăranii ăştia!“.

Gică Cobiliac nu mai e cercetător, dar e în continuare ţăran. Şi şomer. Munceşte la cîmp, zilnic. Cu picioarele goale, pline de ţărînă printre degete, apasă pe cantul de metal al hîrleţului. Sapă zeci de rînduri pentru cartofi şi amintirile copilăriei îl năpădesc de pretudineni. Sapă rînduri pentru cartofi ca şi cum şi-ar scrie memoriile în pămînt.

▲

Sorin STOICA

Un ţăran poate fi povestit

Foarte mult timp m-a nemulţumit că m-am născut la ţară. Pentru mulţi, asta înseamnă din start mahala, WC la curte, mizerie, porci care traversează sufrageria pentru că-i aleargă cîinele.

Satul unde m-am născut eu n-avea nimic din toate astea. Sat de orăşeni pîrliţi. De corciturі fără identitate. Cum şi eu sînt. Sau am fost. Ţăran nu te naşti. Ţăran devii. Cea mai adevărată jignire care mi s-a adus de-a lungul vieţii a fost cea de „ţăran“. Pentru că în lumea noastră orice infirmitate e supralicitată (chelia, de exemplu, devine un simbol al virilităţii), m-am decis şi eu să devin cu adevărat „ţăran“. Să am o identitate. Să mi-o asum. Să fac de ea caz.

Oamenii confundă comunitatea cu mahalaua. În special intelighenţii pentru care orice fapt de viaţă e scandalos, mitocănesc.

Ce e de admirat la ţărani e că ei formează o comunitate. Sigur că beau, nu-l citesc în original pe Kant, îşi schimbă ciorapii ceva mai rar, dar trăiesc mai mult decît restul oamenilor. Şi au mai multă imaginaţie. Mai multe experienţe concrete. Abordează altfel materia.

Un ţăran poate fi povestit. Trăind la ţară, ai ocazia să cunoşti mai mulţi oameni în relaţii interpersonale. Nu impersonale ca „la oraş„. Specific ţăranului e să transforme aproape orice relaţie impersonală într-una interpersonală. Vine unul să-i citească contorul şi îl întreabă: „Bă, da' al cui eşti tu? Tac'tu' nu lucra la A.C.C. (să zicem)?“

„La oraş„ te înconjori de inşi asemănători ţie. Care nu pot fi povestiţi. Pentru că noi povestim alteritatea. Nu cunoaştem mare lucru despre noi înşine. Nu ştim nici măcar ce voce avem, şi de aici şocul avut cînd ne auzim glasul înregistrat pe bandă. Habar n-avem cum ne mişcăm, cum mergem. Doar „celălalt“ poate observa toate astea.

Spunea Kusturica, se plîngea, că în Franţa, unde locuieşte, duce lipsă de subiecte. Totul e organizat, planificat, previzibil. Nu există acea surpriză care să merite povestită. În Iugoslavia, ajungea să-deschidă fereastra şi dădea de un subiect gros. Cam acelaşi lucru şi cu ţăranul. Ţăranul e mai spectaculos.

Noi îi cerem să fie ce nu va putea fi vreodată. Erudit. Cult. Să aibă maniere. Mînecuţe. Guler scrobit. Ţăranul trebuie înţeles altfel. El are o altfel de relaţie cu spaţiul. Depinde de un spaţiu, spre deosebire de noi care devenim tot mai indiferenţi la materie.

Bunica mea avea aproape un sentiment de vinovăţie dacă se întîmpla să arunce o cutie goală, un capăt de aţă. Un respect mai mare faţă de materie. Noi trăim în acea cultură a descotoroselii. Chiar acum scriu cu un pix de unică folosinţă. În stînga am o cafea într-un pahar de plastic pe care o să-l arunc de nu se vede şi, pentru că sînt răcit, am făcut o injecţie cu o seringă de unică folosinţă. Nasul mi-l suflu în nişte şerveţele. Diferenţa dintre un şerveţel şi o batistă e că o batistă are memorie. O identitate. Şerveţelele intră într-o anume serialitate. Clone.

Ţăranului i se cere să fie un personaj de operetă. Să grăiască înţelept. Să cugete adînc. Să vorbească în pilde, parabole, ce mai, să fie un fel de reîncarnare a lui Deceneu.

Ascultaţi cum înjură un ţăran şi băgaţi de seamă cîtă creativitate, inventivitate e acolo. După un asemenea recital chiar te convingi că românul s-a născut poet. Nu-i vorbă goală, doar cîţiva tembeli au trivializat-o prin exces.

Şi înjurătura aceea e justificată. Pleacă dintr-o dramă reală. E mare lucru să ai cu adevărat o dramă în ziua de azi.

Ţăranul nu e inteligent. Nu e absolut deloc vreun rafinat. Dar, spre deosebire de turmele de *homo videus* de azi, e mult mai profund. Comparaţi-l cu cetăţeanul de la bloc şi veţi vedea că iese în avantaj.

Şi, pentru că n-am final, îl citez pe Al. Muşina: „Dacă în lumea analfabetă povestea era trăită, azi e doar citită.“ Ceea ce dumneavoastră tocmai aţi făcut.

▲

Cristina COROȘ

Nevroze de teren

Lare 28 de ani şi locuieşte în S. S-a căsătorit acum 5 ani şi la scurt timp a început să-şi construiască o casă. Nu pentru că nu avea unde să locuiască. Unchiul ei îi lăsase o casă bătrînească, cu două camere, pridvor şi viţă de vie. „Era o căsuţă, două camere, era un spaţiu frumos, verde, pomi mulţi. Da, şi ne-am apucat şi am stricat-o... cu părere de rău că arăta totuşi bine. (...) Şi ne-am apucat s-o stricăm. Am fost hotărîţi să facem casă", îmi spune L. Sînt invitată la o cafea. Intrăm în camera de zi şi încep să mă uit cu mirare în jurul meu. Sînt covoare peste tot. Pînă şi pe masă. Toată camera e plină de păpuşi şi de flori de plastic. În vitrina bibliotecii masive de stejar zăresc cutii de săpun si de bomboane aranjate artistic. Îmi spune că păpuşile le-a primit de la tatăl ei cînd era copil, iar cutiile goale sînt de la Crăciunul trecut. Apare şi soţul. Tocmai a cumpărat un covor. A dat 800.000 de lei pe el. Mă uit din nou în jurul meu şi mă întreb de ce oare e nevoie de încă un covor? Abia acum observ că pe duşumeaua camerei sînt două covoare puse unul peste celălalt. După ce bem cafeaua, L. mă invită să văd şi restul casei. Descopăr cu stupoare că peste tot, aproape în fiecare cameră, există pe jos cîte două covoare suprapuse.

Acelaşi sat, în casa lui I. Casă e puţin spus, e mai degrabă un palat mai mic. Are pînă şi turnuleţul de rigoare. Două nivele, mansardă şi opt camere. I. locuieşte împreună cu soţia şi băiatul. Mai are două fete, dar amîndouă s-au căsătorit anul trecut şi au plecat să locuiască în casele soţilor lor. Îmi arată cu mîndrie fiecare cameră în parte. Casa mare „a fost o ambiţie mai mult a soţiei, că şi fratele ei, la vale, are o casă mare şi el. (...) Vreau să fac şi eu o casă oleacă mai mare ca a lu' nenea! O ambiţie de familie, să zicem". Iniţial, accesul la etaj se făcea printr-o scară exterioară. Nu i-a plăcut cum arăta şi atunci şi-a construit o scară interioară. Şi, pentru că spaţiul era destul de mic, a făcut-o demontabilă. Adică o scoate şi o pune la loc cînd vrea. Ideea s-a dovedit foarte bună în momentul în care a schimbat mobila de la etaj. „Cum altfel aş fi putut eu să car mobila sus?" Îl întreb de ce oamenii din sat îşi construiesc case atît de mari pe care, se pare, nu le prea folosesc. Răspunsul vine foarte spontan: „Că la noi la ţară se mai spune o vorbă. Zice: în S. face oamenii nişte case, da', zice, pînă nu face un coteţ lîngă casă, acolo, nu se lasă. Casa o ţine goală şi el doarme în coteţ". Plec, convinsă că îmi scapă ceva.

(Note de teren, septembrie 1999)

Aceste însemnări au fost scrise în perioada în care îmi făceam terenul pentru lucrarea de licenţă. Mărturisesc că, după o săptămînă petrecută în S., eram destul de confuză. Nu puteam înţelege ce se întîmplă. Citisem mult despre casa la români şi parcă nimic nu se potrivea. Imaginea satului românesc tradiţional era încă foarte vie în mintea şi conştiinţa mea. Umblam pe uliţele satului şi făceam fotografii, discutam cu oamenii şi, totuşi, lucrurile nu se legau.

Totul se complica cu atît mai mult cu cît suportul teoretic al demersului meu se baza, aşa cum am mai spus, pe literatura românească de factură etnologică, antropologică şi sociologică pe tema casei ţărăneşti. Acest tip de abordare este centrat pe surprinderea acelor trăsături morfologice ale casei tradiţionale care să permită clasificarea caselor în categorii pe cît posibil exhaustive şi reciproc exclusive, precum şi identificarea „caselor-tip", cum le numeste Jean Cuisenier în *La maison rustique: logique sociale et composition architecturale* (1991, PUF, Paris), „case-tip" care caracterizează diferitele zone ale ţării.

Această perspectivă etnologică este limitată la descifrarea formelor exterioare ale elementelor construite, tehnice, stilistice, cantonînd subiectul în graniţele percepţiei senzoriale. Este vorba despre o abordare strict obiectuală, care presupune descrierea trăsăturilor locuinţei în exterior şi interior, forme, dimensiuni, distribuţie, materiale şi tehnici de construcţie folosite etc. Datele astfel organizate pot da seama asupra varietăţii locuinţelor observate, dar şi asupra acelor elemente care se constituie în caracteristici comune, făcînd posibilă o clasificare generală a acestora.

Simţeam însă că lucrurile astfel gîndite abia ating problematica pusă de casele din S. De ce oamenii îşi construiesc astfel de case? De ce nu-şi construiesc casele tradiţionale, care de la Dimitrie Gusti încoace sînt studiate cu frenezie în mediile academice? Cum poţi explica ce se întîmplă în S.? Numeroase întrebări rămîn, aşadar, fără răspuns.

Ce înseamnă casă tradiţională? Sînt casele din S. tradiţionale? Nu cred. Înseamnă atunci că sînt moderne? A da un răspuns la aceaste întrebări devine foarte dificil în momentul în care proprietarii casei, dotată cu toate apanajele modernităţii, telefon, televizor etc., se înghesuie toţi într-o singură cameră sau în bucătăria de vară, urmînd un mod de locuire foarte tradiţional. Eventual, se poate da un răspuns de genul şi aşa, şi aşa sau nici aşa, nici aşa, adică un fel de struţo-cămile autohtone. Şi atunci cum rămîne cu clasificările în categorii reciproc exclusive şi exhaustive?

Acesta a fost momentul în care mi-am dat seama că punctul meu de plecare este greşit. Nu cumva ne grăbim (sau mai degrabă ni se pare mai confortabil psihologic să gîndim aşa) să ipostaziem un sat românesc tradiţional, cu ţărani „autentici" care locuiesc în casele lor tradiţionale? „La ora actuală, etnologia românească rămîne încă fidelă ideii de tradiţional, incapabilă să exercite un travaliu de observare şi interpretare a proceselor dinamice de schimbare socială. La noi, ca şi în alte culturi coborîtoare din spiritul herderian al Volk-ului şi Volkskunde, etnologul are nu numai un obiect: cultura populară, tradiţională, esenţialmente rurală, ci şi o misiune: salvarea şi valorizarea acesteia" (V. Mihăilescu, Ioana Popescu, Ion Pînzaru, *Paysans de l'histoire. Approche ethnologique de la culture roumaine,* DAR – Collections S.A.C.R, Bucureşti, 1994, p. 70).

Realitatea caselor din S. m-au făcut un pic mai prudentă în încercarea de a emite judecăţi asupra satului românesc contemporan. A te elibera de presupoziţii teoretice, devenite ideologice şi astfel periculoase, devine o obligaţie şi o datorie deontologică.

Atunci cînd cineva se duce într-un sat din România aşteaptă să vadă o tradiţie viguroasă care rezistă eroic asalturilor modernităţii citadine. Mă întreb dacă nu cumva turistul sau etnologul de aiurea va avea parte de o nevroză serioasă atunci cînd merge la ţară, într-un sat ca S., de pildă, şi va descoperi că acolo casele, ca să luăm numai unul dintre multiplele exemple, au două etaje şi sînt decorate cu flori de plastic şi păpuşi la ferestre. Asta numai dacă nu alege soluţia cea mai simplă, zicînd sieşi: „Dom'le, ăştia au înnebunit de tot!" Mă gîndesc totuşi că nu se poate să fim un popor de nebuni. ▲

Ingrid ŞUŞU

Satul românesc... „în tranziţie"

Despre satul românesc s-ar putea scrie, teoretic, tomuri întregi; numai dacă ar fi, de pildă, să punem laolaltă toate cercetările sociologice sau datele statistice referitoare la chestiunea dată şi tot s-ar strînge cîteva mii de pagini... Începînd de la condiţia ţăranului, fără de care satul nici n-ar exista, şi pînă la, să zicem, contextul macrosocial... Tot atît de bine s-ar putea scrie despre cum mai arată astăzi satele săseşti sau de şvabi... Despre imaginea tristă a zecilor şi sutelor de case părăsite, a căror istorie prezentă se rezumă doar la trăsăturile arhitecturale... sate pe ale căror uliţe nu te mai întîmpină nici rîsetele copiilor, în unele chiar nici măcar clopotele bisericilor... Sau despre unele sate din secuime, aşezate la zeci de kilometri de oraş şi ai căror copii trebuie să aleagă între a parcurge, pe jos, kilometri întregi pînă la şcoală, şi a se mulţumi cu primele 4 clase primare... Aşa cum, foarte bine, s-ar putea scrie despre sărăcia lucie a satelor ceangăieşti din Moldova, sau despre sărăcia, tot atît de evidentă, a satelor lipoveneşti... sau, pur şi simplu, despre satul cu turnuleţe al comunităţilor mai înstărite de romi... E foarte greu însă, dacă nu aproape imposibil, să cuprinzi într-un discurs unitar tot ceea ce dă seamă de realitatea satului contemporan. Particularităţile etnice, culturale, regionale, cele socio-economice fac mai curînd ca discuţia să se poarte în jurul satelor din România, cu prudenţa şi nuanţele necesare.

Dincolo de toate acestea, ceea ce au în comun satele din România este sărăcia şi depopularea. Evoluţia sărăciei rurale reflectă starea generală a aşa-numitei economii de tranziţie. Cîteva date statistice ar putea fi considerate elocvente în acest sens: în 1995, săracii din mediul rural reprezentau 30% din populaţia României, în 1998 depăşeau 40%, iar în 2000 peste 54%. Numărul copiilor aflaţi în întreţinere plasează aproape 70% din familiile de la sat sub pragul sărăciei.

Dezvoltarea economică diferită pe regiuni face ca incidenţa sărăciei rurale să fie de asemenea diferită. Cele mai afectate judeţe sînt, din acest punct de vedere, Botoşani, Vaslui, Vrancea, Teleorman, Giurgiu, Călăraşi şi Bistriţa-Năsăud, mai puţin industrializate şi, prin urmare, mai dependente de agricultură.

Contrar opiniei generale, viaţa la sat nu este nicidecum mai uşor de suportat din veniturile realizate în gospodăria proprie. Mai ales dacă aceste venituri provin exclusiv din activităţi agricole. O anchetă coordonată de Institutul pentru Cercetarea Calităţii Vieţii arată că venitul agricultorilor reprezintă doar 0,74% din cîştigul celor din mediul urban şi 0,79% din cîştigul rezidenţilor în rural, cu alte ocupaţii decît aceea de ţăran. Dacă se exclud uneltele manuale, peste 75% din gospodăriile ţărăneşti nu dispun de nici un fel de utilaj agricol şi numai 0,8% posedă tractor.

© L. Muntean

Tergiversarea rezolvării chestiunii proprietăţii, retrocedarea parţială a suprafeţelor de teren care au asigurat sătenilor numai resursele necesare consumului propriu au contribuit la accentuarea sărăciei rurale. La acestea s-ar putea adăuga plata inechitabilă a pensiilor agricole în raport cu pensiile provenite din asigurări sociale, incapabilă să acopere salturile inflaţioniste, precum şi continuarea procesului de îmbătrînire a populaţiei, la care se adaugă şi cel al migraţiei. După cum reiese din statistici, aproape jumătate dintre gospodăriile rurale au în frunte un pensionar.

Potrivit analizei demografice întocmite de Institutul Naţional de Statistică şi Studii Economice, ponderea populaţiei tinere în România scade anual cu circa o sută de mii de persoane. La 1 ianuarie 2000, numărul persoanelor de peste 60 de ani l-a devansat cu aproape 37 de mii pe cel al persoanelor cu vîrsta între 0 şi 14 ani. Structura de vîrstă a populaţiei pe medii confirmă faptul că procesul de îmbătrînire este mai accentuat în zona rurală, ponderea populaţiei vîrstnice de la sat fiind mai mare de 1,4 ori decît la oraş.

Această diferenţă se explică însă şi prin mobilitatea teritorială. Datorită modificării legislaţiei privind stabilirea domiciliului, la începutul anilor '90, trei sferturi din volumul migraţiei interne a revenit fluxului rural-urban. Chiar dacă această migraţie masivă s-a moderat în anii următori, statisticile arată totuşi că, anual, volumul migraţiilor de la sat la oraş s-a menţinut în jurul valorii de 20%.

Creşterea şomajului urban, restructurarea sectorului minier şi închiderea unora dintre marii coloşi industriali au generat şi fenomenul invers, al migraţiei din mediul urban în rural. După concedierile colective din 1997, fluxul urban-rural a depăşit chiar ponderea celorlalte fluxuri migratorii, generînd un sold pozitiv mai ales în judeţele din Moldova şi un sold negativ în judeţe precum Hunedoara, Alba, Bistriţa-Năsăud, Caraş-Severin şi Maramureş.

Ultimele analize demografice indică o tendinţă de creştere a migraţiei de la oraş la sat, pe care o notează ca avînd un efect pozitiv. Populaţia care pleacă la sate are, de regulă, un nivel de instruire superior şi o structură de vîrstă mai bună. Cauzele acestei migraţii sînt diferite: în 1999, doar 9,4% din totalul celor care şi-au schimbat domiciliul au făcut-o din cauza problemelor legate de muncă, în vreme ce 65% au migrat din cauza problemelor de familie. Restul îl reprezintă pensionarii din mediul urban, originari din zonele în care migrează. Şomajul şi situaţia de pe piaţa muncii reprezintă însă principala cauză pentru migraţia înspre rural a persoanelor cu vîrste între 25 şi 34 de ani.

Opiniile sociologilor în privinţa impactului acestui fenomen sînt împărţite. Pe de o parte, afluxul de populaţie tînără la sat este perceput ca pozitiv, cel puţin din perspectiva echilibrării balanţei demografice. Pe de altă parte, însă, ţinînd cont de faptul că principala ocupaţie rămîne agricultura, aportul suplimentar de şomeri sau de persoane lipsite de calificarea şi mijloacele specifice agriculturii face ca nivelul de trai al gospodăriilor care îi absorb să scadă sub limita de subzistenţă. Ca şi în mediul urban, economia de tranziţie îşi face din plin simţite efectele. ▲

Irina NICOLAU

Eu cred că nemurirea a murit la sat

Habar n-am ce se întîmplă astăzi prin sate. De unsprezece ani, de cînd lucrez la Muzeului Ţăranului Român, mi-am făcut damblaua şi am cercetat oraşul. Întrucîtva m-am săturat, e prea paranoic. Acum m-aş întoarce înspre sat, dar nu oricum. Mă gîndesc la o campanie utopică. Nu trebuie să dureze mai mult de un an. Condusă de specialişti (etnologi, sociologi, arhitecţi, oameni de film, medici, economişti) şi întărită cu cîteva sute de voluntari care să tăbere peste vreo cinci sute de sate şi să consemneze ce-i mai vechi şi ce-i mai nou. În urma acestei campanii pe care nimeni n-ar putea s-o finanţeze în România de tranziţie ar rezulta un material năucitor care ar destabiliza pe mulţi dintre etnologii prezentului, iar pe etnologii viitorului – care sper că vor fi dominaţi de alte prejudecăţi – îi va confrunta cu un sat românesc schizofrenic. Şi cînd zic schizofrenie numesc o stare de fapt, departe de mine un sens peiorativ.

De un an şi ceva consemnez informaţiile de scandal pe care le transmit canalele de televiziune: ţărani care îşi violează mama, bunica şi vecina bătrînă, care fură cablul de telefon, petrol, porci, găini şi aşa mai departe, un bărbat care intră pe şest în casa vecinei şi vorbeşte la telefon pe teme erotice în valoare de 16.900.000 lei, nişte femei din Bihor care cumpără de la un vînzător ambulant aparate de gimnastică şi sînt luate seara la bătaie de bărbaţii întorşi de la cîmp... Pe de altă parte, tot la televizor, vezi oameni care vorbesc cuvincios despre cum ţin sărbătorile, în ce fel împletesc colacii, cum încondeiază ouăle... Nu-ţi vine să crezi că din lumea lor pleacă fete care se prostituează la marginea şoselei. Poţi să nu te gîndeşti la aceste lucruri, dar e greu să le negi.

Dacă vrei să afli ce-i cu satul românesc la începutul mileniului al treilea, primul lucru pe care trebuie să-l faci este să te fereşti de clişee şi să cauţi ochii cît mai larg cînd traversezi sate cu maşina, să urmăreşti în imaginile televizate detaliile şi să priveşti cu atenţie pe ţăranii din pieţe şi din gări. Uitîndu-mă la televizor, de pildă, m-a frapat faptul că în timp ce interiorul casei derapează în toate direcţiile atingînd culmi nebănuite ale *kitsch*-ului, bucătăria, cuminţică, dă semne de mare conservatorism. Am observat, de asemenea, faptul că femeile poartă pe cap numai basmale, spre deosebire de bărbaţi care au adoptat tot felul de ciupilici. Şi ce-i cu asta?! are dreptul să mă întrebe cineva. Ce să fie, spun şi eu ce văd.

Acum, cînd scriu, domnul Tucă vorbeşte cu Preşedintele ţării privind modul în care cîteva milioane de ţărani vor trebui să se reorienteze în timpul cel mai scurt. Şi cum se va face acest lucru? – întreabă domnul Tucă. Păi, cum s-a făcut în alte ţări, răspunde Preşedintele. În ce mă priveşte, m-aş mira să fie aşa; ca la noi la nimenea.

Mă întorc la ţăranul vechi care Dumnezeu ştie cum o fi fost. Încercăm să-l reconstituim după urmele pe care le-a lăsat. Prin forţa lucrurilor, trec de cinci ori pe săptămînă prin sălile Muzeului Ţăranului Român şi simt cum lucrurile ieşite din mîna acelui ţăran îmi fac bine la suflet şi la cap. Poţi să crezi sau să nu crezi că în lumea satului vechi s-a născut nemurirea. Mi se pare de ordinul evidenţei însă faptul că nemurirea, dacă se va fi născut acolo, a murit. Satul actual, pestriţ şi schizofrenic, a devenit între timp muritor. Dar actuala lui condiţie îmi stimulează acelaşi interes şi acelaşi respect. Satele noastre bolnave sînt încă un rezervor de sănătate. Sic!

▲

Z. ORNEA

glose

Scriitorii şi marfa lor

Scriitorii îşi creează operele lor în singurătatea camerei de lucru. Dar, pentru a le valorifica, depind întru totul de editori care le publică scrierile sub formă de carte. În termeni comerciali vorbind, pentru ca scrierea lor să devină marfă scriitorii depind de editor. Între aceşti termeni ai relaţiei s-au stabilit, chiar de la începutul erei Gutenberg, raporturi de contrarietate şi chiar antinomice. Editorii, deşi acceptă, pe bază de contract, să publice scrierile, mai totdeauna scriitorul era păgubit. Pentru că niciodată nu putea verifica realitatea tirajului anunţat de editor. Acesta, mai ales dacă respectiva carte se vindea bine, scotea un tiraj mai mare decît cel anunţat în contractul de editare, iar suma încasată era totdeauna mai mult simbolică. Această dispută continuă a găsit, la noi, o rezolvare abia în 1938, cînd M. Ralea, în calitate de ministru al Muncii şi Ocrotirii Sociale, redactează decretul lege privind timbrul literar, promulgat de regele Carol al II-lea, care ţinea la prestigiul de voievod al culturii. Potrivit acestei legi, fiecare exemplar din tirajul unei cărţi trebuia să poarte pe coperta a patra un timbru literar, fără de care nu putea intra în librării. În acest fel, scriitorul putea controla tirajul real al cărţii sale, încasîndu-şi – după vînzare – drepturile de autor. Păgubiţi erau, acum şi înainte, editorii, care rămîneau adesea cu banii neîncasaţi de la librari. Pentru că, se ştie, destinul unei cărţi depinde de trei factori: scriitor-editor-librar. Şi în acest proces de circulaţie a mărfii care era (şi este) cartea numai buna relaţie dintre cei trei parteneri făcea posibilă realizarea ei. Şi, de obicei, relaţia aceasta tridimensională se gripa mereu, stabilindu-se, dincolo de înţelegeri formale, antinomii. Să adaug faptul că pentru primul termen al acestei relaţii în trinom, scriitorul, în procesul transformării manuscrisului său în carte (marfă), totul depindea de statutul său. Dacă era un debutant sau un condeier fără priză la publicul cumpărător se ruga de editor să-i publice cartea în orice condiţii defavorabile lui ca producător. Pentru a ajuta debutanţii, se organizau, adesea, concursuri de către diverse organisme şi beneficiul cîştigătorilor era publicarea cărţii, care, apoi, pentru a ajunge la cumpărător (cititor), depindea de al treilea factor, librarul, de obicei puţin dispus să-şi asume misiunea unei cărţi de debut, neexpunînd-o, la vedere, în magazinul său. Dar de acest statut n-a avut parte numai scriitorul debutant. Lucian Blaga, după debutul său strălucit în 1919, pînă prin 1930, a fost mereu prigonit de o critică neînţelegătoare şi ostilă (N. Iorga, M. Dragomirescu, Gh. Bogdan-Duică), şi-a publicat fiecare volum de versuri sau de teatru pe speze proprii (plătind deci, el, costul imprimării şi al hîrtiei) la edituri obscure ardelene, pe care, apoi, le trimitea tuturor deţinătorilor de rubrici culturale de la cotidiene, la revistele literare şi criticilor literari. Şi tirajul era, invariabil, 500 de exemplare. De-abia de la placheta de versuri *Lauda somnului* (1929) statutul său se modifică, treptat, în bine. Şi aceasta, în mod covîrşitor, datorită tinerilor critici care acum capătă autoritate (Călinescu, Cioculescu, Pompiliu Constantinescu) care recunosc valoarea operei sale. Dimpotrivă, pentru alţi scriitori, ale căror cărţi se vindeau bine (Rebreanu, Sadoveanu, Cezar Petrescu, Ionel Teodoreanu, Damian Stănoiu etc.), editurile şi librarii (care aveau o reducere de 30% – rabatul comercial – din preţul cărţii) doreau să achiziţioneze scrierile respectivului autor. Ba chiar aceşti scriitori aveau la editurile care le publicau cărţile cont deschis pentru încasări în vederea reeditărilor viitoare ale fiecărui titlu. Şi reeditările se produceau mereu, găsindu-şi, pentru noile tiraje, cumpărători dornici să le achiziţioneze. Să citez, pentru acest din urmă caz, un exemplu edificator. E vorba de cărţile lui Rebreanu. Romanul *Ion*, apărut în 1920, a avut 12 ediţii. *Pădurea spînzuraţilor*, apărută în 1922, s-a bucurat tot de 12 ediţii, *Ciuleandra* a avut parte, pînă în 1943, de şase ediţii, *Răscoala* (1932) s-a tipărit în şase ediţii, *Jar*, tot pînă în 1944, în opt ediţii, *Gorila*, (1938), s-a imprimat, pînă în 1942, în patru ediţii, *Amîndoi* (1940) a cunoscut, pînă în 1944, trei ediţii. Şi cam la fel se întîmplau lucrurile şi cu ceilalţi romancieri cu succes de librărie. Aceşti scriitori (şi încă alţii), prizaţi de public, îşi puteau îngădui să trăiască exclusiv din scrisul lor. Şi încă destul de cuprins. (Rebreanu, de pildă, îşi achiziţionase o vie la Valea Mare de lîngă Piteşti, avînd şi un automobil). Dar, trebuie spus, puţini scriitori îşi puteau îngădui să trăiască, constant, ca profesionişti. Şi asta, repet, pentru că scrierile lor se vindeau bine. Nu, fireşte, pentru că ştiau să-şi vîndă bine marfa (cărţile), ci pentru că opera lor era cerută de public, mereu în creştere. În aceste din urmă cazuri, relaţia trinomică funcţiona perfect pe toate palierele sale. Să adaug că în perioada de aproape cinci decenii de comunism situaţia scriitorului era privilegiată. Relaţia trinomică amintită se menţinuse. Numai că editurile nu mai aveau grija desfacerii mărfii (cărţile), aceasta fiind suportată integral de oficiul de en-gros al cărţii, vestita, în epocă, IDC, care, după consultarea reţelei de desfacere în teritoriu (Centrele judeţene de desfacere a cărţii), stabilea, împreună cu editurile, toate de stat, tirajul fiecărei cărţi, scriitorul primindu-şi drepturile băneşti potrivit legii drepturilor de autor, în funcţie de tiraj, valoarea estetică şi dimensiunea, în pagini dactilo, a fiecărei cărţi. Desigur, avantajaţi erau prozatorii (uneori şi istoricii literari), ale căror cărţi (mai ales ale celor dintîi) aveau parte şi de mai multe reeditări. Poeţii şi dramaturgii porneau, din start, ca dezavantajaţi. Apoi, de pe la mijlocul anilor optzeci, stăpînirea a decis să interzică reeditările, încît editurile, chiar dacă ar fi dorit, nu puteau retipări o carte odată apărută. Desigur, pentru a fi publicată, o scriere trebuia mai întîi să obţină înscrierea ei în planul de apariţie anuală al unei edituri. Ceea ce, cu excepţia „clasicilor în viaţă", vreau să spun a scriitorilor cu prestigiu cucerit, nu era o treabă uşoară. Apoi urma lupta cu instituţia cenzurii, mereu tensionată, după care, adesea bine jumulită, cartea lua calea tipăririi şi, după aceea, vînzarea pe calea amintită mai înainte. Dar nu exista, atunci, un scriitor care să nu-şi încaseze drepturile de autor, fireşte în bani plus exemplarele cuvenite din cartea care îi fusese publicată. Şi tirajele erau riguros exacte pentru că erau menţionate expres, pînă prin anii optzeci, în caseta tehnică a cărţii.

Din 1990 încoace, lucrurile s-au schimbat din temelii. Desigur, scriitorul a scăpat de odioasa cenzură politică. Dar a venit, în locu-i, cenzura economică. Desigur, relaţia în trinom, amintită mai sus, s-a păstrat. Dar statutul fiecăruia s-a modificat. În primul rînd, au apărut copleşitor de multe edituri, în număr de cîteva mii bune. (Se apreciază că, la noi, funcţionează mai multe edituri decît în Franţa sau Germania). La începuturi, din 1990, au avut întîietate cărţile cu caracter comercial, cîţiva întreprinzători editoriali îmbogăţindu-se considerabil. În aceşti cîţiva ani scriitorul român găsea mai puţin loc cu cărţile sale. Apoi a scăzut catastrofal tirajul cărţilor, inclusiv al celor de traduceri din beletristica universală. Colecţii vestite pînă în 1990, care recoltau lesne un tiraj de 50.000-80.000 de exemplare, unele depăşind chiar suta de mii, treptat, au coborît vertiginos. Acum, editurile tipăresc mai din fiecare carte (cu excepţia poeziei şi a dramaturgiei originale sau universale) cîte 1000-1.500 de exemplare şi, în cazul fericit, cînd cartea mai e cerută de librari, se mai editează, în prelungire de tiraj, cîteva sute de exemplare. Se poate spune că, în acest fel, ne-am instalat în normalitate. Tirajele enorme de dinainte, menţionate, erau obţinute în condiţiile în care nu exista, de fapt, presă, istoriografie politică onestă, sociologie, politologie şi, mai ales, televiziune. Azi, toate acestea există şi timpul liber al cititorilor e ocupat cu aceste îndeletniciri specifice societăţii de consum. Lectura cărţilor a ajuns pe ultimul plan, dacă mai funcţionează şi acesta. Aceste cauze, laolaltă cu sărăcirea generalizată a societăţii româneşti, au contribuit la diminuarea drastică a tirajelor, în consecinţă a nevoii de carte. Şi datorită atît de multor edituri (desigur, unele sînt numai „edituri de buzunar" care publică, anual numai cîteva cărţi), oferta de carte e, totuşi, disproporţionată faţă de capacitatea de absorbţie a pieţei interne. Apoi, în România, a dispărut sistemul comerţului en-gros de carte. Vechea „Arcadie" s-a desfiinţat cu totul şi, în locul ei, nu a apărut o altă întreprindere comercială la nivel naţional. Există cîteva companii comerciale en-gros. Dar aria de cuprindere a teritoriului ţării, la fiecare dintre ele, este extrem de mărginită. Aşa se face că o carte apărută în Bucureşti ajunge greu în provincie şi invers. De fapt, editurile sînt obligate să intre în contact comercial direct cu fiecare librărie din ţară. Pînă şi Compania de Librării Bucureşti nu achiziţionează, prin contract cu editurile, cărţi pentru întreaga ei reţea, ci obligă editorii să se adreseze fiecărei librării din Capitală care îi primeşte – fireşte că în regim de custodie – cărţile publicate sau numai unele dintre ele. Editurile mai cuprinse şi-au organizat un serviciu de marketing propriu şi, cu cîteva microbuze, „bat" ţara pe trasee distincte, difuzînd cărţile publicate de ele. Dar şi în aceste cazuri fericite, librarii întîrzie, peste măsură, să achite editurilor banii ce li se cuvin, ajungînd tîrziu, mult diminuaţi de inflaţie, la destinaţie. Aceste întîrzieri de plată, devenite stări de fapt curente, riscă să aducă în stare de faliment inevitabil destule edituri încă în funcţiune. Aşadar, relaţia trinomică pe traseul cărţii, de la creare sau traducere pînă la vînzare, nu funcţionează decît defectuos, ameninţînd să se prăbuşească de pe o zi pe alta. Şi o cale previzibilă de asanare a acestei relaţii în trinom nu se prevede. Scriitorii, deci, nu îşi prea pot vinde cărţile (marfa) lor decît cu mare, mare greutate.

▲

Andrei PLEŞU

Absenţa

M-am întrebat, văzînd una dintre sălile noi ale expunerii de la Muzeul Ţăranului care se numeşte „Triumf", m-am întrebat ce poate să însemne asta. „Triumf" este un cuvînt greu. E un cuvînt important care dă de gîndit. Sigur că e un triumf al muzeografiei româneşti faptul că acest muzeu există şi că anul acesta a luat un mare premiu, a devenit muzeul european al anului 1996. E o competiţie extrem de dură, care se face în compania unor muzee formidabile şi a reuşi într-o asemenea competiţie e cu adevărat un triumf. Dar nu poate fi vorba despre această motivaţie pentru că domnul Bernea nu ştia că va lua acest premiu cînd a gîndit sala „Triumf". Atunci despre ce triumf e vorba? E vorba despre triumful civilizaţiei noastre săteşti? E acesta un moment de vîrf al expresiei pe care această civilizaţie o poate căpăta pentru comunitatea românească? Eu am îndoieli. Pentru că – realist vorbind –, eu am sentimentul că satul românesc nu este în forma lui cea mai bună în momentul de faţă şi că modificarea lui e întrucîtva ireversibilă. Cred că ţăranul român nu mai este ceea ce noi am crezut că a fost sau ceea ce a fost cu adevărat, că el a intrat într-un proces de schimbări, de reformulări care pînă la urmă i-au modificat identitatea. Şi atunci ce înseamnă un muzeu al ţăranului român, cu o secţiune care se numeşte „Triumf", într-un context în care ţăranul român şi satul românesc sînt într-o veritabilă criză?

Aş încerca un răspuns, stimulat de momentul în care ne aflăm al anului. Ne aflăm în perimetrul sărbătorii Cincizecimii. Asta e o sărbătoare a triumfului Duhului Sfînt, a iradierii lui, în sfîrşit liberă să se manifeste *după* ce Iisus s-a înălţat la ceruri. La cincizeci de zile după Înviere avem sărbătoarea Cincizecimii care înseamnă revărsarea Duhului Sfînt asupra lumii. Or, există în *Evanghelia după Ioan* un pasaj foarte puternic şi destul de misterios în care Iisus spune: vă e de folos vouă faptul că Eu mă duc pentru că numai aşa poate să vină Duhul. E important ca Eu să plec, să părăsesc această lume, să mă înalţ la ceruri pentru ca lucrarea directă a Duhului să devină un fapt. Sigur că Iisus şi Duhul sînt una şi că ei nu funcţionează niciodată separat, dar e vorba despre o schimbare de accent şi e vorba despre o mişcare ce se petrece paralel pe trasee diferite. Şi anume: o parte a Treimii urcă la ceruri – părăsind nemijlocirea acestei lumi –, cealaltă, o altă parte a ei coboară asupra pămîntului şi se revarsă asupra lui. Ceea ce înseamnă că triumful poate fi un lucru foarte complicat. Triumful poate să se bizuie pe o jertfă şi pe o absenţă. Triumful Duhului se sprijină pe jertfa şi pe o anumită formă de absenţă a Fiului.

Or, cam aşa ceva se întîmplă poate în zilele noastre – dacă analogia aceasta nu e o blasfemie – cu civilizaţia sătească, cu ţăranul român pe de o parte şi cu Muzeul Ţăranului Român pe de altă parte. Poate că e necesar ca civilizaţia ţărănească să intre într-o formă de paloare, să înceapă să dispară pentru ca duhul ei să înceapă să lucreze cu adevărat în comunitatea noastră. Dacă ea îşi supravieţuieşte în formele degradate în care o percepem uneori, s-ar putea ca lucrul acesta să îi dăuneze. Dacă supravieţuieşte în forma confuză pe care o are adesea, în alunecările de gust pe care a început să le aibă după ce atîta vreme a avut un gust princiar – după cum se vede în obiectele expuse în muzeu –, dacă supravieţuieşte într-o formă proastă, ea devine o realitate care lucrează împotriva ei înseşi. Dacă dispare şi lasă o urmă extraordinară, atunci ea va funcţiona cu adevărat.

Asta se întîmplă şi în plan privat. Eu îmi aduc aminte de copilăria mea – am copilărit, am avut norocul să copilăresc la ţară, am făcut cursul primar la ţară, undeva pe valea Buzăului. Şi după ce au trecut atîţia ani, simt că ceea ce mi-a rămas din toată această experienţă, care era foarte bogată, sînt cîteva miresme. Mi-aduc aminte de mirosuri. Le am în nări, foarte actuale. Mai actuale acum decît erau atunci cînd erau subînţelese, erau naturale. Mi-aduc aminte mirosul ierbii, mirosul fînului, mirosul grajdului, mirosul magaziei din spatele casei unde erau mari butoaie cu borhot: se făcea ţuică, era o regiune de pruni. Aceste mirosuri au devenit puternice şi *stabile* în lumea mea lăuntrică *după ce* ele concret nu mai există. Cînd existau ca prezenţă concretă, nemijlocită, le înregistram cum înregistrăm orice alte senzaţii. *Asta* rămîne pînă la urmă din realitate. O mireasmă, o aromă, un parfum. Asta rămîne după plecarea lui Iisus: aroma Duhului Sfînt, mireasma. Asta rămîne după ce se îndepărtează de noi civilizaţia ţărănească – ca cei trei ţărani de pe unul din pereţii muzeului, care sînt văzuţi din spate. Mi-a rămas această imagine: sînt trei ţărani văzuţi din spate, care au aerul că ies din joc, pleacă... După această plecare rămîne o aromă. Această aromă e Muzeul Ţăranului Român pe care îndrăznesc să îl definesc, în spiritul a ceea ce am spus pînă acum, drept un fel de sărbătoare a Cincizecimii faţă de plecarea din această lume a ţăranului român.

(Interviu de Ioana Popescu, legat de inaugurarea sălii „Triumf", iunie 1996)

▲

Anca MANOLESCU

Urme şi îngeri

Ce înseamnă deplinătate, „triumf" în cazul lucrurilor, temelor, evenimentelor spirituale? Ce înseamnă triumf în cazul unei civilizaţii îmbibate de spirit, al unei tradiţii? Cînd îşi livrează ele maximum de semnificaţie? Atunci cînd – spune în textul de faţă Andrei Pleşu –, atunci cînd ele se *retrag*, cînd trec dincolo de vizibil, de bine întrupat şi explicit: şi – trecînd – lasă în urmă mireasma suflului lor, o mireasmă care ne poate atrage spre dincolo de forme, spre nivelul trans-formal al adevărului lor intern, ultim. Splendoarea lucrurilor spirituale, ca şi a tradiţiilor ce poartă spiritul stă în capacitatea lor de a ne trece „dincolo", stă în economia lor dinamică: ele nu se întrupează decît atît cît e nevoie pentru a-şi exala mireasma şi a ne mobiliza pe urmele ei, spre originea din care s-au ivit şi spre care se retrag. „Cînd mă voi înălţa de pe pămînt, voi trage pe toţi la mine" spune Christos înainte de Cina cea mare (Ioan 12, 32) atunci cînd, alături de ospăţul eucharistic, el le oferă cu insistenţă discipolilor un nou tip de cunoaştere, cînd, de-a lungul a trei capitole, îi pregăteşte pentru un asemenea mod de interpretare al evenimentelor ce vor veni.

Lucrurile şi tradiţiile spirituale au o fragilitate ce face parte din economia lor, din puterea lor: e puterea de a-şi lăsa în lumea noastră „urma", „restul", suflul – destul de expresive pentru a ne conduce şi absorbi către polul lor transcendent. Horia Bernea vorbea, întrucîtva analog, despre fragilitatea puternică a tradiţiei, în particular a tradiţiei ţărăneşti. El o socotea pe cea din urmă puternică în coerenţa sa, în libertatea plină de ordine cu care se construiau obiectele, relaţiile, structurile ei. Dar, spunea el, nu este vorba despre o tradiţie puternică în sensul că are ziduri, dispozitive de apărare conştientă împotriva alterărilor ori atacurilor.

Există, în Muzeul Ţăranului Român, cel puţin două puncte în care ni se propun imaginile – complementare – ale fragilităţii tradiţiei. E vorba, pe de o parte, despre sala „Ciuma. Instalaţie politică" care tratează colectivizarea. O sală unde e pusă în spaţiu destructurarea violentă a tradiţiei. O sală unde brutalitatea urîtului este acumulată şi acutizată pînă la exasperare. „Ciuma. Instalaţie politică" e, în spaţiul muzeal, avertismentul acid al faptului că civilizaţia ţărănească e pe cale să se descompună – în structurile, lucrurile şi imaginile ei vechi – şi că suflul acestei tradiţii trebuie captat, expus, interpretat, trecut mai de parte. În sala „Fast" există, în schimb, imaginea calmă, benefică a fragilităţii tradiţiei. Horia Bernea a pictat pereţii acestei săli în aşa fel încît să dea sugestia unui spaţiu în care s-au depus, strat după strat, diverse vîrste culturale şi spirituale ce coboară pînă în paleocreştinism: fragmente, urme, resturi – îmbinate, parţial suprapuse. Ici şi colo apar incizii, abia sesizabile, ale unor heruvimi: mici vîrtejuri de aripi animate de ochii centrali, figuri angelice abia scrijelite, la limita vizibilului. La limita vizibilului, dar şi la limita vizualului dacă e să luăm în seamă natura îngerilor. Căci îngerii sînt, prin funcţie şi natură, mesageri, mediatori între transcendenţa ultimă şi lumea densă a oamenilor. Faţa lor plină de ochi se se îndreaptă simultan către lumina divină şi către lumea formelor noastre sensibile. Privindu-i poţi percepe o privire care vede neîncetat strălucirea lui Dumnezeu. Privindu-i poţi fi atras către imaginile trans-vizuale pe care ei le contemplă. Slabele incizii de pe pereţii sălii „Fast" *situează* în fond fiinţa îngerilor: fiinţe la limită între non-sensibil şi sensibil, atingînd văzul nostru doar atît cît e necesar pentru a trezi acel tip de atenţie capabilă să se concentreze pe trans-vizual. Fiinţe puternice – căci sînt purtătorii intenţiilor divine –, dar slabe, fragile în ce priveşte „întrupările" lor, îngerii înaintează spre sensibil doar atît cît e necesar pentru a ne antrena înţelegerea dincolo de acest nivel. S-ar putea spune că fragilitatea tradiţiei e de acelaşi fel: afli ceva esenţial despre funcţiunea şi despre natura tradiţiei atunci cînd ea se retrage către originea ei, către Realul ultim care a isvorît-o.

Există un text din 1933, în două variante, al lui Walter Benjamin care vorbeşte despre privirea îngerului. Un text pe care prietenul său, Gershom Scholem l-a comentat şi interpretat într-o carte, *Walter Benjamin und sein Engel*. Textul consemnează o intuiţie personală a lui Benjamin, care s-a dovedit destul de tenace şi consistentă pentru a deveni imagine interioară. E o imagine care, prin anvergură şi precizie, ar putea, cred, fi convingător situată în *mundus imaginalis*, acel domeniu al realului unde iau *chip* structurile noetice, structurile cunoaşterii contemplative: un domeniu care, în versiunea experimentată şi teoretizată de filozofia vizionară islamică, a fost propus conştiinţei occidentale prin lucrările lui Henry Corbin. Pentru Walter Benjamin, întîlnirea cu îngerul organizează şi dă sens destinului său personal, dar furnizează în acelaşi timp o perspectivă asupra istoriei. E de altfel propriu tipului de imagine din *mundus imaginalis* să ofere sens unor realităţi de ordine foarte diferite, să conţină principiul unor vaste analogii.

Imaginea „destinală" pe care o consemnează textul se referă la un înger paradoxal, aflat într-o curioasă tensiune. Îngerul acesta este pe de o parte îngerul personal al lui Walter Benjamin, legat de numele său secret, e într-un fel dublul său celest. Dar, pe de altă parte, el aparţine unei clase angelice speciale. El se află printre acei îngeri care, conform Cabalei, sînt neîncetat creaţi numai şi numai pentru ca – vreme de o clipă – să-şi intoneze imnul de slavă în faţa tronului divin, după care să fie reabsorbiţi în neant. Sînt îngeri „efemeri" din punctul nostru de vedere – „ei dispar ca scînteia ce sare din jăratic" spune un autor de sec. XIX, Todros Abulafia –, dar, în perisabilitatea lor, ei au experienţa concentrată, densă a Prezenţei divine. Într-o clipă care este varianta concentrată a veşniciei, ei îşi consumă integral funcţiunea de căpetenie: contemplarea plină de delectare şi mărirea lui Dumnezeu.

Extraordinar este, în textul lui Walter Benjamin, modul cum lucrează acest înger paradoxal, dedicat totodată unei ţinte umane particulare şi absolutei unicităţi divine. Extraordinar e modul cum acţionează el în întîlnirea cu partenerul său terestru. Îngerul „nu ştia poate că punea în valoare chiar forţa celui pe care îl ataca. Pentru că nimic nu putea înfrînge răbdarea omului. Aripile ei semănau cu aripile îngerului în aceea că doar puţine bătăi îi ajungeau pentru a se menţine îndelung, de neclintit, în faţa a ceea ce era hotărît să nu mai părăsească... Îngerul, ce are ghiare şi aripi ascuţite, tăioase ca lama de cuţit, nu face gestul să se repeadă asupra celui pe care l-a zărit de departe. Îl priveşte numai drept în ochi – îndelung, pe urmă se dă înapoi, prin retrageri bruşte, dar inexorabil. Pentru ce? Pentru a-l antrena împreună cu sine pe acest drum către viitor, pe care a venit şi îl cunoaşte atît de bine încît îl parcurge fără a-şi întoarce faţa şi fără a părăsi din privire pe cel ales... Îngerul nu speră de la partenerul său nimic nou, decît numai privirea fiinţei umane spre care rămîne aţintit. Astfel, de cum te-am văzut pentru întîia oară m-am reîntors cu tine de unde veneam".

Vine îngerul din „viitor" ori poate, mai cu seamă, din acel loc şi acea clipă unde e *consumat* de splendoarea divină? Un loc şi o clipă în care el rămîne neclintit. Iar dacă îngerul acesta este, cum spune Benjamin preluînd învăţătura Cabalei, un *angelus novus*, un înger *nou creat* pentru a spori reverberaţia şi lauda Luminii, el este nou nu numai în fiinţa sa angelică, ci şi pentru că e în stare să determine ceva nou, pentru că recuperează fiinţa umană ce-i este asociată, atrăgînd-o către originea luminoasă a lumii.

În acest traseu – ce combină întoarcerea cu neclintirea –, nu forţa angelică este pusă la lucru, ci persuasivitatea lui infinit răbdătoare. Aripa angelică nu este aici o aripă a zborului, a raptului vertical, ci a imutabilităţii; ea nu face decît să fixeze confruntarea – ochi în ochi – a celor doi parteneri, să menţină între ei tensiunea unei reciproce absorbţii a privirii. Partenerul uman poate înainta pentru că dublul lui celest – sudat cu el prin privire – se retrage spre originea pe care nu a părăsit-o. La fel arată traseele filozofilor vizionari shi'iţi, reproduse şi comentate de Henry Corbin: ca o ascensiune în doi, împreună cu fiinţa de lumină a prietenului, a ghidului personal, a îngerului. Dar ce comunică îngerul, în această întîlnire, partenerului său uman? Dacă luăm în seamă sugestiile textului lui Benjamin, el îi comunică propria postură: postura privirii neclintite. La capătul retragerii îngerului, omul nu va mai fi absorbit de privirea angelică, ci de splendoarea pe care ochii îngerului o contemplă. Atunci îngerul se va resorbi în abisul divin, pentru a nu mai fi un ecran interpus între privirea omului şi spectacolul Prezenţei.

▲

Mircea VASILESCU

Un „caz“ european: Silvio Berlusconi

În Italia, alegerile din 13 mai au fost cîştigate de coaliţia de centru-dreapta „Casa Libertăţilor“, condusă de Silvio Berlusconi, care probabil va deveni Preşedinte al Consiliului de Miniştri. Campania electorală a fost marcată însă nu numai de obişnuitele atacuri ale adversarilor politici şi ale elitei intelectuale italiene, dar şi de un adevărat tir încrucişat al presei internaţionale (nu doar de stînga, ceea ce ar fi explicabil, ci şi de dreapta): Le Monde, Libération, New York Times, Financial Times, El País, El Mundo, Publico, The Economist *au publicat articole extrem de dure la adresa lui Berlusconi. Alte publicaţii –* Time Magazine, Wall Street Journal *– au fost mai temperate şi mai degrabă neutre. Singurul ziar important care s-a arătat favorabil lui Berlusconi a fost* Le Figaro. *Participarea lui Silvio Berlusconi la alegeri a devenit astfel un „caz european“. Merită prezentat, căci poate avea semnificaţii şi pentru noi, cei aflaţi „la porţile Occidentului“.*

O poveste italiană

Silvio Berlusconi este cel mai bogat italian, cu o avere estimată de *Forbes Magazine* la 12,8 miliarde de dolari (locul 14 în lume). În politică a intrat în 1994, cînd a înfiinţat partidul Forza Italia şi, în numai cîteva luni, a cîştigat alegerile şi a devenit prim-ministru. La vremea aceea, în Italia erau în plină desfăşurare procesele din seria „Mîini curate“, care au dus la prăbuşirea vechiului sitem de partide: democraţia-creştină, care condusese Italia postbelică, s-a spart în mai multe cioburi, Partidul Liberal, Partidul Republican şi Partidul Socialist au dispărut. Construindu-şi partidul ca pe un produs şi oferindu-l italienilor prin tehnici de marketing susţinute de televiziunile, publicaţiile şi agenţiile sale de publicitate, Berlusconi a „cules“ opţiunile electoratului moderat, rămas orfan după dispariţia forţelor politice cu care era obişnuit să voteze şi care, de bine de rău, construiseră „statul social italian“. Numit ironic *Sua Emittenza*, Berlusconi este un foarte eficient comunicator, care a ştiut să convingă.

Tot atunci însă au început problemele sale juridice, iar intrarea lui precipitată în politică este explicată de unii analişti tocmai prin necesitatea de a-şi apăra averea şi afacerile prin accesul în camerele înalte ale puterii. *Il Cavaliere* (numit astfel pentru că a primit o decoraţie în grad de cavaler) şi-a construit imperiul financiar Fininvest pornind de la zero: mai întîi, a construit un cartier rezidenţial în Milano. Anchete ulterioare au ajuns la concluzia că banii cu care a fost finanţată această primă afacere vin de la nişte firme elveţiene în spatele cărora se bănuieşte că se afla Berlusconi însuşi. Reţeaua de televiziune (cu canalele naţionale *Canale 5, ReteQuattro* şi *Italia1*) a avut de asemenea, după unele investigaţii, surse de finanţare neclare, poate chiar mafiote, după declaraţiile unui finanţist care a lucrat pentru Mafia. O anchetă a Băncii Italiei arată că e imposibil de descoperit sursa banilor, dar investigaţiile au fost întrerupte pentru că presupusul delict a fost, între timp, prescris. În orice caz, Berlusconi este, în prezent, implicat în zece procese de corupţie, evaziune fiscală şi fals în contabilitate, inventariate de *The Economist* (26 aprilie 2001). În trei dintre ele (pentru finanţare ilegală a partidelor politice, coruperea Gărzii Financiare şi fals în contabilitate) a fost găsit vinovat şi condamnat în prima instanţă, dar două delicte sunt prescrise, iar al treilea proces se judecă la Curtea de Apel. Celelalte sînt în diverse faze de desfăşurare. Întrucît originile averii sale sînt neclare şi atît el, cît şi colaboratorii săi apropiaţi sînt bănuiţi de relaţii cu Mafia, Berlusconi nu poate guverna, e de părere *The Economist*: „Berlusconi poate spune oricît că el este exemplul perfect de *self-made-man*, dar el a avut totuşi nevoie de un ajutor, unul considerabil şi cu o origine nu tocmai limpede. Deşi afirmă că vrea să înlocuiască vechiul sistem politic corupt, propriul său imperiu comercial e tocmai produsul acelui sistem“.

Dar problema cea mai serioasă pe care o pune accesul lui Berlusconi la putere este aceea a „conflictului de interese“: el deţine deja trei canale TV, cu 43% din cota de piaţă, cotidianul *Il Giornale*, 50 de reviste editate de grupul Mondadori, agenţii de publicitate şi altele; alegerea sa în fruntea guvernului îl va face „şef“ şi peste televiziunile de stat, ceea ce înseamnă că „va controla 90% din televiziunea naţională“, după cum scrie *Th Economist*. În plus, cum va putea el să se ocupe de treburile publice atunci cînd are atît de mari interese economice private şi n-a făcut nici cel mai mic efort pentru a rezolva acest conflict de interese? (Şi presa internaţională nu uită să ofere un termen de comparaţie: miniştrii americani numiţi recent de Bush în administraţie şi-au vîndut acţiunile pe care le deţineau, pentru a nu aduce nici cea mai mică umbră asupra activităţii lor de slujbaşi publici.)

The Economist îi dedică, de altfel, lui Berlusconi mai multe pagini de analiză în numărul din 26 aprilie, radiografiind neiertător atît structura imperiului său mediatic, cît şi „istoria“ acestui controversat om de afaceri *all'italiana*. Pe copertă, prestigioasa revistă britanică are un titlu fără nici o dilemă: *Why Silvio Berlusconi is unfit to lead Italy* („De ce Silvio Berlusconi nu este potrivit să guverneze Italia“). În revistă, dosarul dedicat lui Berlusconi se intitulează *An Italian Story*, ironie (britanică!) la adresa cărţii-album *Una storia italiana*, cuprinzînd, în texte şi fotografii, viaţa magnatului italian, tipărită de acesta în campania electorală în milioane de exemplare pe care le-a expediat la domiciliu alegătorilor din Peninsulă. Concluzia trasă de *Economist* e dură: „Dl Berlusconi pretinde că multe dintre acuzaţiile împotriva sa – legate de conflicul de interese sau de infracţiunile sale – sînt cunoscute de ani întregi, iar mulţi italieni nu par tulburaţi de asta (39% sînt indiferenţi, după *Corriere della Sera*, n. M.V.). Cu alte cuvinte, chiar dacă justiţia nu e de acord, opinia publică îl consideră inocent. Dacă justiţia este într-adevăr motivată politic, aceasta este o teribilă condamnare a statului italian. Dacă însă justiţia este independentă, achitarea de către public este o teribilă condamnare a electoratului. Oricum, alegerea d-lui Berlusconi ca prim-ministru ar marca o zi neagră pentru democraţia italiană şi pentru funcţionarea justiţiei“.

Asupra conflictului de interese s-au pronunţat şi alte publicaţii europene. „În cazul unei victorii în alegeri – scria *Financial Times* – va avea în mîinile sale o concentrare de putere mediatică demnă de *1984* al lui Orwell, nu de o democraţie europeană modernă“. „Vi se pare normal – scria Antonio Tabucchi în *Le Monde* – ca într-o democraţie parlamentară occidentală, nu într-o ţară sud-americană, un om care deţine ziare, edituri şi televiziuni să poată acţiona în interes public şi să devină prim-ministru? Nu vi se pare că acest fel de putere vesteşte o nouă formă de totalitarism?“

Programul şi aliaţii

Coaliţia de centru-dreapta dispune acum de o majoritate confortabilă în cele două camere ale Parlamentului, ceea ce l-a făcut pe liderul ei să declare, imediat după anunţarea rezultatelor, că îşi va aplica programul punct cu punct: reducerea impozitelor, mărirea pensiilor, măsuri împotriva imigraţiei clandestine, dar în primul rînd asigurarea stabilităţii guvernului pentru cei cinci ani ai legislaturii. (Se ştie că, în Italia postbelică, nici un guvern nu a rezistat pe durata unui întreg mandat). Aliaţii lui Berlusconi au fost, şi ei, o sursă de „probleme de imagine“. Alianţa Naţională, condusă de Gianfranco Fini, provine din fosta Mişcare Socială Italiană (neofascistă), şi chiar dacă şi-a temperat discursul, eliminînd componenta rasistă şi xenofobă şi adoptînd o politică de tip conservator „clasic“, analiştii se întreabă în ce măsură îşi va menţine tendinţa de modernizare după accesul la putere. Oricum, rolul de „oaie neagră“ al coaliţiei îl deţine *Lega Nord*, al cărei lider, Umberto Bossi, a renunţat la ideea secesiunii Padaniei, dar s-a pronunţat în termeni duri împotriva imigranţilor, a semnat cu liderul austriac Jorg Haider un „tratat anti-Maastricht“ şi se opune integrării europene. Ultima componentă a coaliţiei este o alianţă între două mici formaţiuni provenite din fosta democraţie-creştină.

„Cazul Berlusconi“ şi amploarea dezbaterilor pe care le-a provocat în presa internaţională constituie un indiciu al dificultăţilor pe care încă le poate întîmpina proiectul de integrare europeană. Chiar şi pentru o ţară fondatoare a Uniunii Europene, pot apărea probleme de „parcurs“ care să genereze reacţii în celelalte ţări. Dacă ar fi să reluăm concluzia din *The Economist*, „ziua neagră“ pentru democraţia italiană a venit, iar „telecraţia“ şi-a arătat forţa de persuasiune. Rămîne de văzut dacă Silvio Berlusconi va şti nu doar să guverneze, dar şi să rezolve problema coflictului de interese. Cît despre procesele în care este acuzat, ele continuă. Deocamdată. ▲

„Astăzi, *Il Cavaliere* profită de ultimele fapte diverse, anormal amplificate de mass-media: în timp ce insecuritatea socială ţopăie în fruntea neliniştilor resimţite de italieni, liderul dreptei promite în acelaşi timp profituri uşoare, mai puţine impozite, pensii mai mari, cartiere mai sigure şi eliberate de imigranţi, o problemă nouă în Italia. Canalele de televiziune ale lui Berlusconi au modelat două generaţii de italieni, oferindu-le o imagine împodobită a lumii, alergică la veştile proaste şi adaptată unui public de consumatori, şi nu de cetăţeni. Respingerea principiului realităţii şi a viziunii pe termen lung este una dintre caracteristicile metodei lui Berlusconi, iar televiziunea a contribuit la ea amestecînd ficţiunea cu publicitatea şi cu lumea reală. Vizitatorilor nu le vine să creadă: iată o ţară extraordinar de liberă, unde responsabilii politici pot spune totul şi nimic, unde tabu-urile sunt suprimate unele după altele, şi unde un prezentator de televiziune vorbeşte ca şi cum ar fi de la *Pravda*. E posibil ca italienii să nu-şi fi dat seama de de ameninţările care se profilează înaintea lor?

E probabil... Astăzi italienii vor o politică nouă, nici autonomă, nici imparţială. Vor să aibă în frunte un manager care să-i debaraseze de politicienii trecutului şi care să semene cu omul de pe stradă, pînă într-atît încît să fie cel mai norocos şi cel mai bogat dintre toţi“.

Barbara Spinelli, *La Stampa*, 2 mai 2001

„Gravitatea cazului Berlusconi nu constă numai în sistemul său de alianţe: prăbuşirea sistemului politic democratic sub loviturile judecătorilor puternic politizaţi care au instrumentat procesele «Mîini curate» la începutul anilor '90 provocase un impuls electoral neofascist fără precedent în Italia, căci în nord Liga Lombardă avea toate datele unei mişcări subversive de extremă dreaptă, rasistă, xenofobă, uneori antisemită şi partizană ardentă a reintroducerii pedepsei cu moartea, a suprimării principalelor impozite, iar în prezent simpatizează cu Haider. Iar în sudul şi în centrul ţării, ameninţate de nordul egoist, Alianţa Naţională a lui Gianfranco Fini, moştenitoarea legitimă a Mişcării Sociale Italiene neofasciste, juca, dimpotrivă, cartea solidarităţii celor defavorizaţi şi a Statului puternic. Împreună, cele două formaţiuni – la care trebuie adăugat ce a rămas din MSI, grupusculul «Flacăra Tricoloră» – aveau aproape 30% din electorat, cît avea Partidul Comunist al lui Enrico Berlinguer în vremea apogeului său. Împingîndu-l pe Fini la o optimă actualizare postfascistă şi introducînd «partidul său de întreprindere», Forza Italia, în inima dispozitivului de restructurare a dreptei, Berlusconi a făcut mai degrabă servicii democraţiei italiene, împiedicînd naşterea unei drepte cu adevărat dure...

Nu, adevărata gravitate a fenomenului Berlusconi constă în faptul că, pentru prima dată într-o democraţie modernă, se impune întîietatea unui patron de mass-media, care a ajuns să transforme sistemul politic în favoarea sa pornind de la o poziţie oligarhică în domeniul televiziunilor private. Această mare premieră are consecinţe grave: nu e sigur că Leo Kirch (cel mai mare patron mass-media din Germania, n.r.) îşi va însuşi postul de cancelar, dar în mod sigur se va simţi tentat să se joace de-a «făcătorul de regi» într-o Uniune Creştin-Democrată care nu s-a reaşezat încă după eclipsa lui Helmuth Kohl. Lucrări recente au scos la lumină caracterul de complotist al lui Sir Malcolm Murdoch, tatăl lui Rupert Murdoch, care în 1942 a încercat să sprijine proclamarea unei republici australiene secesioniste faţă de Imperiul Britanic... Cine ştie ce s-ar putea întîmpla în mintea fiului său, Rupert, dacă William Hague nu izbîndeşte în fruntea conservatorilor şi dacă începe să ia amploare o mişcare populistă care să susţină ruptura între Anglia şi Uniunea Europeană? Emergenţa acestei puteri mediatice, anunţată de Régis Debray de mulţi ani, are de ce să ne creeze emoţii. Să ne amintim caracterul întotdeauna inovator, în bine şi în rău, al scenei politice italiene, care a inaugurat deschiderea liberalilor către socialism în 1910, fascismul în 1920, democraţia creştină din 1943, stîngismul proletar din 1964, utilizarea societăţii civile în aceeaşi epocă şi democratizarea comunismului în anii '70.

Acesta este sensul în care putem face o apropiere între Mussolini şi Berlusconi: doi *podestà* machiavelici, fii ai industriosului Milan (chiar dacă Mussolini provenea din Romagna anarhistă), care inaugurează o răsturnare de proporţii a clasei politice printr-o relaţie directă cu poporul în numele necesarei ascensiuni a noilor clase – în 1920, foştii combatanţi depozitari ai unei experienţe traumatice incomparabile; în 1990, întreprinzătorii storşi pînă la ultima picătură de Statul corporatist al partidelor democratice. În ambele cazuri, responsabilitatea acestei ascensiuni trebuie căutată în falimentul moral şi intelectual al conducătorilor de centru-stînga...“

Alexandre Adler, *De la Mussolini la Berlusconi*, în *Courrier International*, nr. 548, 3-9 mai 2001

Alex. Leo ŞERBAN

Pachetele de primăvară

Hong Kong, anii '30

A 3-a ediţie a Far East Film (Udine, 20-28 aprilie a.c.) a prilejuit pasionaţilor cinematografului extrem-asiatic una din întîlnirile cele mai gratificante cu imprevizibilul: după patru-cinci serii de filme aşa şi-aşa, în care răbdarea şi bunăvoinţa cinefilului au fost puse la încercare, ultimele două zile de proiecţii – cîte 5-6 pe zi! – au fost de departe cele mai bune, ridicînd nivelul unui eveniment care risca, altminteri, să bifeze rutina...

Prima ediţie (despre care am scris tot în *Dilema*/mai 1999: „Cu Woo de la Udine") a tăiat gheaţa: ceea ce pînă atunci se numise „UdineincontriCinema", cu un program mai degrabă cine-dogmatic în tradiţie gramscian-aristarciană (de la Gramsci & Aristarco, mascotele ideologice ale întregii critici italiene – şi, prin contaminare, româneşti: vezi Fl. Potra – de film) „schimba macazul" pe şest, continuînd să fie un loc de contact cu cinematograful, dar nu cu oricare şi nici cu orice; pur şi simplu evenimentul – pînă atunci destul de oarecare şi cu participări modeste, majoritar locale – devenea CEL MAI IMPORTANT FESTIVAL DE FILM DIN EXTREMUL-ORIENT DIN EUROPA! Asta fusese ambiţia organizatorilor (directoare: hiper-energica Sabrina Baracetti) şi, după ediţia din aprilie '99 care reuşise să fie un triumf – incluzînd o nemaivăzută-pînă-atunci, în Europa, retrospectivă a primelor filme ale lui John Woo –, celelalte două care i-au urmat n-au făcut decît să-i consolideze prestigiul. Astăzi, Far East Film este o adresă obligatorie pentru fanii filmului – comercial, să nu uităm această particularitate a FEF-ului! – realizat în ţări precum Japonia, Taiwan, China, Hong Kong, Coreea de Sud, Thailanda, Filipine sau Singapore. Dacă marile festivaluri (Cannes, Veneţia, Berlin) privilegiază filmul asiatic „de autor", care poate fi excelent după cum poate fi exasperant, Udine încearcă – şi-i iese! – un pariu mult mai simpatic: cinematograful popular, filmele care sparg piaţa în ţările lor şi care nu ajung, mai niciodată, să fie văzute în afara graniţelor continentului. El izbuteşte astfel nu doar să „respire" dincolo de ghetoul Artei&Experimentului, care sufocă reţeaua de distribuţie occidentală, ci şi să facă figură de pionier într-o geo-economie în care se părea că toate parcelele au fost ocupate... FEF-ul udinez trebuie lăudat fără reţineri, în ciuda inerentelor „sincope" de la un an la altul, pentru că are curajul de a face un lucru care mie, unuia mi-e foarte drag, dar care-i exasperează pe acei cinefili „puri & duri" ce cred că Cinematograful e cu-atît mai mare cu cît nu se distrează nimeni în sală: punînd în vitrină peliculele „de gen" (thriller, comedie de situaţie, melodramă sau, pentru că sîntem la Soare-Răsare, filmul de aventuri kung-fu), FEF este în radicalismul său, nu atît „anti" cît „ante"-autorist, un exemplu de festival NORMAL; ceea ce nu-i puţin lucru în ziua de astăzi cînd, pentru a te reîntoarce la normalitate, trebuie să „bruschezi", afectînd insurgenţa.

FEF-ul a mai „aerat" un, doar aparent, paradox: filmele cele mai bune „de gen" sînt realizate, îndeobşte, de „autori"! Meseriaşii fac ce fac de mult: filme de duzină corecte, eficace – într-un cuvînt, marfă. Regizorii buni sau foarte buni fac – uneori, cînd „demonul autorlîcului" nu-i scoate din minţi! – filme de gen memorabile. O să-mi spuneţi că nu e aşa, că uite la Altman, etc; iar eu o să vă spun că asta e situaţia în Orientul Îndepărtat: gîndiţi-vă la Kurosawa, la Oshima, la Zhang Yimou sau la Ang Lee...

Cel mai bun film văzut la Udine s-a numit *Monday,* e japonez şi e de nepovestit. Regizor e un anume Sabu (de unde găselniţa că *Monday* e „sabulos"...), actor la origine, care a ajuns acum la al 4-lea film ca regizor. Lucrul care-l face excelent este, aş zice, lipsa lui totală de fasoane; adică, omul nostru (actorul-din-film, actorul-din-spatele-filmului... cam tot pe-acolo) ştie să spună, foarte original, o poveste (cu gustul detaliului, cu timpi „morţi" care pică la ţanc, cu un simţ al absurdului care ai jura că a fost descoperit, acum, de Sabu!), s-o răsucească pe la mijloc, s-o facă s-o ia în cu totul altă direcţie decît credea toată lumea şi, cînd crezi totuşi că nu va şti s-o încheie, să-i dea un final absolut antologic!! De la scena de-nceput – un mort pe năsălie deschide ochii şi explodează, sub privirile îngrozite ale celor ce-l priveghează, atunci cînd i se taie unul din firele by-pass-ului... ce vreţi mai mult?! – şi pînă la ultimul minuţel – un glonte aşezat pe o masă stă să cadă pe jos... şi-ncet se rostogoleşte, şi se rostogoleşte... filmul se termină aici! –, *Monday* este o capodoperă de umor negru-sec, un fel de *Falling Down* al lui Schumacher făcut în tandem de Buster Keaton & Aki Kaurismaki şi cu un zombie ochelarist în rolul lui Michael Douglas.

Un alt film foarte bun de la Udine 2001 a fost hongkonghezul *Needing You...,* realizat de redutabila echipă de regizor/scenarist: Johnnie To & Wai Ka-fai (căreia i se datorează şi celălalt „blockbuster" udinez: inenarabilul *Help!!!,* parodie hilarissimă şi dementă la *Spitalul de urgenţă).* Jucat de două music&movie-staruri cu mare cotă locală (Sammy Cheng şi Andy Lau), *Needing You...* este un amestec perfect de comedie sentimentală şi slapstick făcut de cineva care poate „ponta" liniştit ca Stanley Donen-Lubitsch cu ochi oblici (scuzaţi rima involuntară...). E o încîntare de la un capăt la altul cu un scenariu brici, gaguri mortale şi „chimia" dintre cele două staruri – spumoasă, singurul lucru care mă face să urlu de furie fiind de ce dracu' nu putem vedea şi la noi, pe marile/micile ecrane, la Studio sau pe HBO, această bijuterie care – vă jur – nu face rău nimănui... Dimpotrivă!

Una din satisfacţiile mai curînd ezoterice ale mersului la Udine (un orăşel medieval-baroc mai la nord de Veneţia) este şi aceea că ajungi să „recunoşti" actorii dintr-un film în alt film – ceea ce, fiind vorba de producţii asiatice, vă asigur că nu e chiar floare la ureche... Mai mult de atît: ajungi să le reţii numele!! Pe Sammy Cheng, de pildă, am văzut-o (şi căutat-o, fiind un „coup de foudre" pe care n-am de ce să mi-l reprim), şi în cumplit de „reţetatul", dar totuşi simpaticul, *Summer Holiday* („Summer" e şi numele ei în film, ca să vă daţi seama de subtilitatea lui...). Regizorul poartă şi el un nume haios: Jingle Ma. *SH* era descris – în catalogul & programul festivalului – ca un „love story on the beach"; asta şi este. Sau: pe Andy Lau l-am regăsit într-o foarte ciudată semi-parodie kung-fu (descrisă ca o „comedie de capă şi spadă", adică total aiurea-n tramvai) intitulată, simplu, *Duelul* (regia: Andrew Lau; nu ştiu dacă e rudă cu Andy). Sau: atît în superalertul *Bullets Over Summer* (care n-are legătură cu „Summer" din *Summer Holiday,* dar are legătură cu imaginaţia scenariştilor), cît şi în superleşinatul – dar uimitor de bine-primitul – *Juliet in Love,* amîndouă regizate de (n-o să vă mai întîlniţi cu el, dar eu îmi fac totuşi datoria) Wilson Yip, apare ceea ce atît eu, cît şi colegul Mihai Chirilov am decretat a fi Sosia perfectă a (cîntăreţului român) Marcel Pavel, Francis Ng pe numele lui hongkonghez... Care Francis Marcel Pavel Ng era prezent la Udine şi în calitate de regizor – al „comediei scolastice" (apud programul), *What Is a Good Teacher,* pe care recunosc că n-am avut curiozitatea s-o văd. După cum era fizicalmente imposibil să vezi TOT din oferta FEF-ului de anul acesta: proiecţiile aveau loc în două săli din puncte diferite ale oraşului (orăşel mic-mic, dar nici chiar aşa!), iar titlurile, odată văzute, nu se reluau decît în variantă video... Ceea ce era, iarăşi, logicamente imposibil de recuperat, avînd în vedere faptul că presupunea renunţarea la unul din cele 73 de filme propuse, prezente şi proiectate...

Aşa că m-am mulţumit cu programul-maraton de la Teatro Nuovo „Giovanni da Udine" – o multifuncţională clădire hipermodernă în care erau şi sălile de presă, şi spaţiile pentru conferinţe, şi bufetele pentru cocteiluri... –, din care am reuşit să văd, în 6 zile, mai mult de un sfert din cantitatea totală repartizată pe 9 zile; adică în ritmul de 3-4 filme pe zi. Cu doar trei titluri avuabile: japonezul *Spellbound,* de Masato Harada (o foarte eficientă dramă-thriller despre complicităţile între lumea marilor afaceri şi marea lume a yakuza, cu Tatsuya Nakadai – *Ran* al lui Kurosawa – într-unul din rolurile principale), sud-coreeanul *Plum Blossom* de Kwak Ji-kyun (bildungsdramă cu destule scene „sexplicite" despre Weltschmerzul unor tineri, de pe băncile liceului pe băncile facultăţii – şi cu o nesperată revenire, de 3 ori pe coloana sonoră!, a minunatului „oldiebutgoldie" (anii '70) „Vincent" al lui Don McLean; *à propos,* ştiaţi că este cîntecul care a inspirat-o pe Roberta Flack să compună (nu mai puţin minunatul) „Killing Me Softly"?... Eu nu ştiam, am aflat-o din film!) şi – în fine – straniul, hipnoticul *Il Mare* (acesta este şi titlul „sud-coreean") de Lee Hyun-seung, care combină frumos „reţeta" fantasticului de tip „planuri-temporale-care-se-întrepătrund" cu cea a melodramei tip *Brief Encounter* – cîştigul cel mai mare fiind pentru spectatorul amator de „cadre de o plasticitate deosebită", ceea ce filmul de faţă avea cu prisosinţă...

Mai mult, data viitoare. ▲

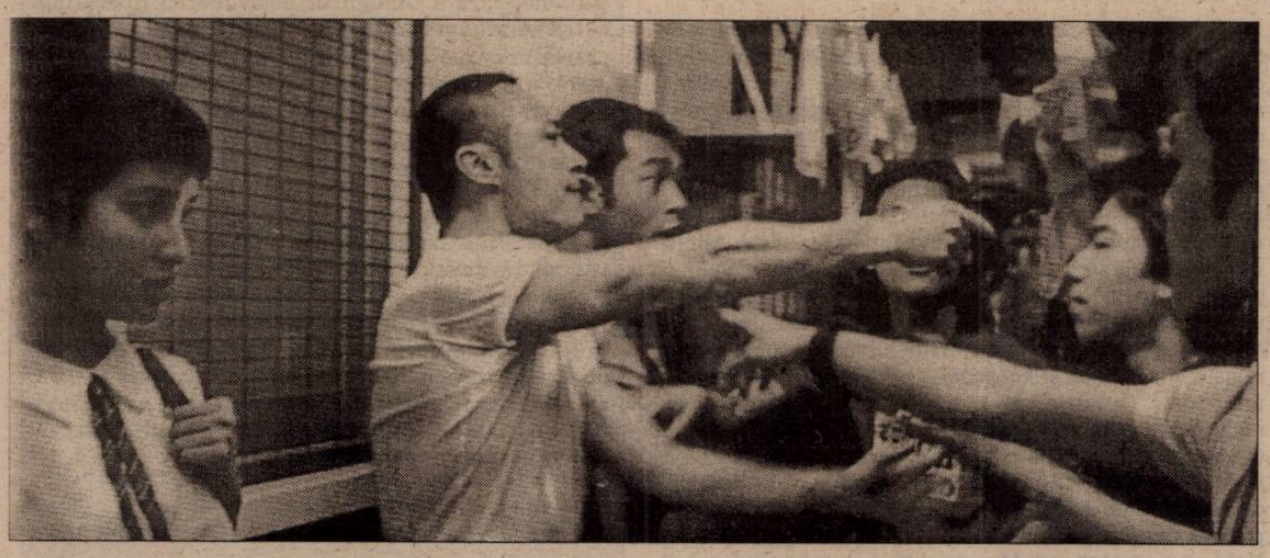

***Bullets Over Summer** (Hong Kong, 1999)*

Dilema vă recomandă

● Oscar Wilde şi-a pus talentul în teatru şi povestiri, iar geniul – în eseuri. Nu trebuie să rataţi ediţia românească a volumului *Decăderea minciunii,* apărut la Editura Polirom în traducerea Magdei Teodorescu şi cu o prefaţă de Mircea Mihăieş. Textul „Pană, creion şi otravă" este diamantul negru – geamăn cu *Portretul lui Dorian Gray* – al acestor eseuri. (Alex. Leo Şerban)

● *Pătratul Roşu,* ultimul album semnat R.A.C.L.A. „Părinţi, se recomandă acordul copiilor pentru audierea acestui program." („Ai 7 seri la dispoziţie ca să vibrezi.") (Dan Stanciu)

Svetlana CÂRSTEAN

lecturi cronice

„Perjo cel acru“

Poate că Dan Perjovschi nu e scriitor. Sau poate că aşa le-ar plăcea unora să spună, mai precis acelora care nu iubesc *polivalenţii*. Însă Dan Perjovschi nu e nici măcar *polivalent*. În cazul lui, scrisul şi desenul sînt „de-o făptură şi de-o seamă“, adică reprezintă două ipostaze ale aceluiaşi stil şi ale aceleiaşi atitudini. Putem spune că desenele lui Perjovschi se caracterizează printr-o simplitate a discursului şi că textele sale se remarcă prin acurateţea liniilor. Acestea din urmă, reunite în cartea* *Vis-à-vis*, sînt adevărate poeme de atitudine, scrise cînd sec, cînd patetic, şi adesea cu o răutate învecinată cu disperarea. E lume multă în aceste „poeme“, adunată ca la un fel de tîrg românesc de tranziţie, o lume gălăgioasă şi cam debusolată: grevişti de toate soiurile, politicieni travestiţi mereu altfel, mineri care cînd sînt călăi, cînd victime, vecini de bloc care întotdeauna votează altfel decît tine, tîrgoveţi, desigur, şi norod. Dan Perjovschi inventariază implicit toate momentele importante ale istoriei ultimilor ani: ale istoriei mari şi decisive într-un mod vizibil pentru fiecare dintre noi (alegeri, mineriade, dezastre economice şi financiare), dar şi ale istoriei mici, care ne influenţează lent şi discret viaţa (salvări care-şi abandonează pacienţii, robinete care şi-au uitat meseria, muşcături de cîini, speranţe care poartă numele Bingo). Uneori drama celui care scrie se poate rezuma la alternanţa întotdeauna nefirească dintre cald şi frig. Căldura prea caldă şi frigul prea rece traversează toată cartea. Pentru că verile în Bucureşti sînt întotdeauna ucigătoare, iar iernile obligatoriu prea reci în apartamentele noastre. Dan Perjovschi e însă simultan un optimist şi un cinic: soluţia dramei de mai sus e să te gîndeşti vara la frigurile iernii şi invers.

A fost numit „Perjo cel acru“. Dar răutăţile sale sînt benigne, iar patetismul său adesea impresionant. El ţine de poezia textelor şi de calitatea implicării: „400 de mineri fac greva foamei/ profesorii iau 800 de mii în mînă/ pensionarii nu-şi pot plăti întreţinerea/ în stradă sunt copii/ cutare are cancer/ spitalul n-are vată/ ţăranul n-are cal/ /am obosit, luăm un taxi şi mergem la televizor să vedem Chestiunea Zilei“ („Nu ne pasă că“). La fel se întîmplă şi cu textele care nu seamănă în mod evident cu nişte poeme, ci sînt pur şi simplu articole. În tot ceea ce scrie, Perjovschi se ambalează de-adevăratelea, „se oftică pe bune“, lucrurile sînt pentru el „mişto“ sau „nasoale“. Nu-şi îmbracă fracul şi nici nu-şi pune ipocrit cravata pentru a celebra actul artistic. Rămîne autentic şi poate de aceea uneori stîngaci, infantil şi implicit vulnerabil.

Textele din volumul *Vis-à-vis* conduc către recuperarea unui sens şi a unei identităţi. Eşti român, îţi blestemi soarta care te-a plantat în această ţară, eşti prins în propria condiţie ca într-o închisoare. Şi, totuşi, chiar aceste condiţionări care par nefericite pot fi sursa inspiraţiei tale. România e o ţară frumoasă sau măcar interesantă sau cel puţin o sursă de poezie continuă pentru că „refuz să cred că România este ţara mojicilor, telenovelelor şi Vacanţei Mari“. Acesta e mesajul patriotic al lui Dan Perjovschi la finalul cărţii sale. Deşi mă îndoiesc de faptul că patriotismul său se află pe lista de patriotisme unanim acceptate şi parafate.

* Dan Perjovschi, *Vis-a-vis*, Editura Nemira, Colecţia Societatea Politică, Bucureşti, 2001 (Volumul reuneşte articolele publicate de autor în anii 1998-2001, în revista *22*, la rubrica „Vis-à-vis“)

▲

Alice POPESCU

imaginarul publicitar

Reclamă naivă cu Internet

Într-o societate în care nu putem conta nici măcar pe inevitabil, angajamentele sînt reconfortante: „Noi sîntem muzicanţi de muzică nu de manele fiindcă respectăm ce e mai deosebit în cîntecele lăutăreşti adevărate. Dacă vrei să-ţi cîntăm la nuntă, botez, petreceri oriunde, sună-ne la... şi venim inevitabil.“

Fragmentul poate fi citit pe Internet la *www.taraf.ro* şi face parte din noua campanie publicitară a firmei CONNEX, *Xnet/re.inventează.te*. Tot în acest context funcţionează şi *www.zarzavat.ro* şi *www.mierebună.ro*, site-uri ale căror reclame le-aţi văzut, nu de mult, la televizor.

V-o amintiţi, probabil, pe tanti Mita, prima ţărancă romîncă vînzătoare de zarzavat în Piaţa Amzei cu adresă pe *web*. Dacă nu, faceţi o vizită universului său informaţional împărţit în cinci lumi fascinante: *Acasă*, *Ofertă*, *Sfaturi*, *Familia mea (cine e familia mea şi un pic despre fiecare)* şi *Linkuri (Mai sînt şi alţii ca mine pe Internet)*, ultima cuprinzînd adrese cu reţete şi informaţii culinare. Un fragment din *Sfaturi*: „Varza trebuie să fie îndesată, trebuie să pui mîna pe ea s-o pipăi. Dacă e afinată, foile sînt îndepărtate şi nu se taie. Roşiile trebuie să fie coapte, tari şi cărnoase, să nu fie pătate şi moi. Şi să aibă un preţ rezonabil“. Odată iniţiaţi, informaţi şi „informaţionaţi“ pe deplin în secretele şi capcanele zarzavatului, consumatorii de miere pot migra satisfăcuţi pe *www.mierebună.ro* unde, în afara datelor referitoare la apropitarul *site*-ului şi produsul său, vor mai afla cîte ceva despre *viaţa albinelor, despre mierea cea bună* şi chiar *despre alţi apicultori*.

Fascinantă această erudiţie „de breaslă“... Cu arta pictorului naiv, copywriter-ul care a redactat textele celor trei pagini de *web* a reuşit să creeze impresia unei savuroase autenticităţi: „Păcat că tehnica nu e încă suficient de avansată ca să vă pot oferi miere de-a mea să o gustaţi prin Internet. Dar eu am încredere că într-o zi se va putea şi asta, aşa cum acuma se poate să am pagina mea de *web*“.

Şi eu cred la fel, de vreme ce mariajul dintre două stadii de dezvoltare a societăţii atît de îndepărtate, cum sînt cel agrar şi cel informaţional, dau naştere unei asemenea reflexivităţi.

Căci, dacă limbajul este un instrument de gîndire, atunci lăutarul care reflectează asupra profesiei sale şi poate fi citit pe Internet ce este? („Taraful e făcut din oameni. Şi fiecare om are o poveste. O poveste despre muzică, despre viaţă şi despre el însuşi. Aici poţi să afli poveştile lui.“) El este, inevitabil, mai mult şi indubitabil egal cu un personaj pitoresc într-o reclamă reuşită.

▲

Mihai IGNAT

en passant

„Rebarbor“

Întîmplător sau nu, stranietatea sunetelor trezite de cuvintele de pe copertă – Alexandru Monciu-Sudinski, **Rebarbor** – se prelungeşte în paginile cărţii, începînd cu **Vraf de bobine**, proza subintitulată „Preambul“, şi terminînd cu una dintre cele mai crude povestiri citite de mine vreodată, mult mai crudă decît insolitele dar, paradoxal, „securizatele“ povestiri ale lui Villiers de l'Isle-Adam, poate pentru că proza lui Monciu-Sudinski „reţine“ o secvenţă perfect posibilă (de nu chiar petrecută) în realitate; de aceea şi numită, de bună seamă, **Documentar**. Lumea cărţii scriitorului care în urmă cu 23 de ani declara greva foamei pentru a cere eliberarea lui Cezar Mititelu (licenţiat în filozofie, ca şi autorul **Rebarbor**-ului, nonconformist – ca şi... – al cărui prototip existenţial pare a fi fost Zacharias Lichter, acel unic personaj al lui Matei Călinescu invocat şi de N. Steinhardt, în testamentul politic ataşat jurnalului său, ca model de salvare individuală într-un univers concentraţionar) este nu doar una absurdă, aşa cum observa Virgil Ierunca, dar şi una vie în toată absurditatea ei: cea mai cruntă, cea mai cutremurătoare (nu-mi place termenul acesta, de obicei îl evit, mi se pare melodramatic, însă aici se potriveşte de minune) proză din volumul **Rebarbor** e aceea intitulată **Terasamentul**, în care un pedagog, un „profesor de mecanizare“ şi nişte zugravi, toţi beţi, porniţi, la ora cinci dimineaţa, într-o zi de iarnă, să „lanseze un semnal infinitului“ (începutul pare promiţător-poetic...), recurg la un „procedeu“ inedit: stropesc un cîine cu benzină şi-i dau foc. Iată finalul:

„– Beroe! urlă Munteanu. Start! Infinit!

Brusc, Beroe explodă într-un vălătuc mut de foc, iar în clipa următoare vălătucul se urni în goană de-a lungul liniilor de tren. Dinăuntrul lui se smulgeau urlete groase de om. Se prăbuşi lîngă semafor, unde mai arse în tăcere o bucată de timp.

– Păcat, oftă melancolic Munteanu. Să fi fost noapte, era mult mai frumos.“

În mai puţin de cinci pagini şi mai cu seamă în aceste ultime rînduri, Monciu-Sudinski reuşeşte să sugereze ceea ce alţii nu sînt în stare în sute de pagini: nonsensul unei lumi dominate de rudimentaritatea, abrutizarea şi disperarea inconştientă specifice unei subspecii create de comunism – aceea a muncitorilor şi pseudo-intelectualilor care trăiesc în mediul proletarizat şi fără orizont al micilor localităţi de cîmpie (aceeaşi cîmpie atît de fabulos estetizată de Fănuş Neagu şi de alţii). „Peisajul“ schiţelor şi povestirilor lui Monciu-Sudinski (dintre care unele sînt legate între ele cu veriga cîte unui cuvînt („Rebarbor“), cîte unei expresii, cîte unei fraze („Greu ca un drug pumnul lui mă izbi peste gură“) sau prin schiţarea aceluiaşi cadru – astfel încît începutul cîte unei proze nu reprezintă decît ecoul finalului prozei precedente) se conturează halucinant, printr-un discurs brutal, anticalofil, ars cîteodată de fulguraţii poetice, configurînd profiluri tragice, ridicole ori respingătoare şi transmiţînd în permanenţă sentimentul unui „sfîrşit continuu“ (expresia nu o folosesc doar pentru efect, căci, în fond, aerul bolnav, de angoasă şi retractilitate al bacovianismului poate fi identificat şi aici). Sînt convins că la data apariţiei (1971) **Rebarbor** a fost o carte „rotundă“, aproape perfectă în dimensiunea ei demitologizantă (preiau termenul lui Virgil Ierunca), în efortul ei de a comunica adevăruri într-o lume şi despre o lume a minciunii şi a eufemismelor. Numai că, acele povestiri şi schiţe care au încorporată osatura vizibilă a parabolei (**Ursul**, **Guliver**), lipsite astăzi de contextul căruia să-i opună mesajul lor subversiv, rămîn în goliciunea demonstraţiei lor antitotalitare, a tezismului „pe dos“, în răspăr, specific distopiilor. În fine, cîteva schiţe rămîn la tensiunea scăzută a unei descripţii (**Peisaj medieval**, **Peisaj** ş. a.), fără relieful vreunei mişcări interioare. Dar ele alcătuiesc mai degrabă un fundal, un plan de contrast pentru piesele cele mai valoaroase ale volumului – **Vraf de bobine**, **Pas de vals**, **Vals**, **Disciplina**, **Mela** (toate, cu excepţia celei dintîi, amintind difuz de mediul şi atmosfera rătăcirilor elevului Törless), **Frig**, **Terasamentul**, **Telex**, **Care cum poţi**, **Documentar** – în fond jumătate din prozele **Rebarbor**-ului, adică suficiente pentru conturarea unui scriitor adevărat, însă, din păcate, astăzi ignorat, în ciuda faptului că a fost reeditat în 1997.

▲

PRO HELVETIA
Centrul Cultural SINDAN
TEATRUL ODEON
GOETHE INSTITUT BUKAREST
CENTRUL MULTI ART DANS
ARCUB
FUNDAŢIA CULTURALĂ PROIECT DCM

http:\\estvest.dans.ro

La TEATRUL ODEON
JIRKY KARTTUNEN (Finlanda) 23 Mai ora 19,00
FELIX RUCKERT Company (Germania) 26 Mai ora 19,00
KATHARINA VOGEL (Elveţia) 27 Mai ora 19,00

DANS ON SCREEN 2000 ON TOUR - Institutul Francez (filme de dans)

Festivalul Internaţional de Dans
BUCUREŞTI.VEST
11-27 MAI 2001

EST-VEST

Parteneri Media
Radio Total 96,9 FM · SAPTE SERI · CULTURAL · prima TV · DILEMA · OneUp · Tipo-Aktis s.a. · metrobus

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Bijuterii dentare

Dinţii de aur, se ştie, erau, pe vremuri, semn de mare mîndrie. Acum nici un stomatolog care se respectă nu mai foloseşte aur în lucrările sale, nu neapărat din motive estetice, ci de rezistenţă. Dentiştii au evoluat, însă, şi la noi, spre o categorie nu strict necesară, ci necesar-estetică. Nu degeaba ne-au obişnuit serialele americane, gen *Beverly Hills*, cu imaginea dentistului bogat, făcînd parte din lumea bună, cu clientelă selectă. Şi la noi accentele s-au deplasat către o atare valorizare a stomatologului, personaj al reclamelor pseudo-docte la paste de dinţi, al revistelor şi emisiunilor pentru femei. De pildă, într-o *Unica* mai veche, celebra cîntăreaţă Marijuana povestea despre tatuajul ei dentar, o noutate aproape absolută la vremea aceea; într-o emisiune, mai veche, a Mihaelei Tatu, era invitat un tînăr stomatolog cu faţă de top model (profesie pe care, s-a dovedit în interviu că o exercitase) care vorbea despre albirea dinţilor şi curăţirea lor de tartru. Culoarea, forma şi strălucirea dinţilor au devenit noţiuni mai vehiculate şi mai nobile decît prea directele şi nerafinatele „carie", „plombă", „lucrare". Noua generaţie de dentişti şi-au însuşit înnoirile şi încearcă să le integreze în meserie.

Daniela Radu, posesoarea unui cabinet stomatologic, are afişat, mare, la intrare, *New Look, tatuaje dentare*. La o mai apropiată vedere, doctoriţa însăşi ne oferă un zîmbet strălucitor: de pe unul din canini sclipeşte o picătură minusculă, din aur. Aşa arată un tatuaj dentar. De fapt, aflăm de la interlocutoarea noastră, termenul de tatuaj este impropriu: ceea ce se aplică pe dinţi nu presupune durere, traumatism, afectarea ţesuturilor umane. De aceea este corect să le spunem bijuterii dentare, nu tatuaje; termenul de tatuaj l-a păstrat ca să ştie lumea despre ce e vorba, că s-a împămîntenit greşit, acum vreo doi ani, cînd a ajuns moda la noi. Noua estetică dentară şi-a dezvoltat, se vede, şi un limbaj propriu, cu subtilităţile şi pedanteriile lui. Motivele pentru care clienţii solicită asemenea bijuterii dentare sînt, evident, estetice: „new fashion, new look"; sau „un alt loc unde poţi arăta că ai aur pe tine", spune Daniela Radu. Spre deosebire de tatuaje, bijuteriile dentare nu sînt pe viaţă, sînt reversibile; dacă pacientul se răzgîndeşte, el poate să-şi scoată adaosul auriu, sau poate să-l înlocuiască cu un alt model: în loc de picătură, poate să-şi pună o inimioară, un trifoi, o steluţă, sau, de ce nu, un mai bărbătesc cap de vultur. Dacă nu-l vrea ostentativ, adică în varianta cea mai mare, de 4 mm, n-are decît să încerce versiunea intermediară de 3 mm, sau, şi mai bine, pe cea mică, de 2 mm. Doctoriţa Radu este adepta discreţiei: îi sfătuieşte pe pacienţi să opteze pentru varianta minusculă, şi aplicată nu chiar pe dinţi din faţă, ci undeva mai lateral: pe canini sau pe incisivi. De altfel, ea şi soţul ei au aceeaşi picătură de 2 mm pe acelaşi canin, ca un alt semn al legăturii lor.

Bijuteriile sînt din aur de 18 karate, şi, dacă vrei, cu rubine, safire sau diamante, evident, minuscule; materialele folosite pentru aplicare sînt obişnuite, cele cu care se fac şi obturaţiile normale. Podoabele sînt pur şi simplu lipite, aplicarea lor nu presupune nici o cavitate, nici folosirea presei. Lipsa durerii şi goana după noutăţi fac ca numărul de doritori să fie satisfăcător, iar dinţii – să fie promovaţi în rîndul părţilor privilegiate ale corpului.

▲

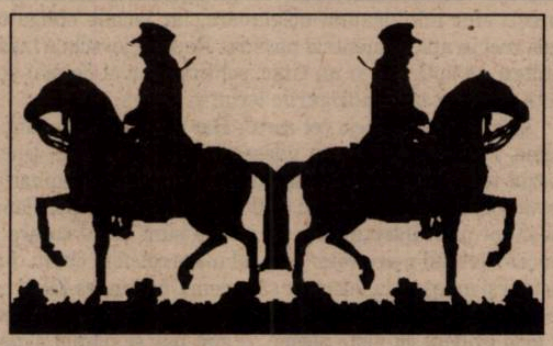

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

(Pacientul) dar şi dentistul englez

Cu voia dumneavoastră

– fireşte, să nu exagerăm, cu voia îndeosebi a celor (foarte mulţi, totuşi) care ştiu ce-i o durere de măsea, de măsele, ce este o carie, ce este un granulom, ce este o anestezie, ce este o extracţie, ce este o obturare de canal, ce este o bormaşină, ce este un cleşte, mai ales un cleşte în mîna unui dentist,

cu voia acestora, dar şi a celor care fac sau au făcut parte (cazul meu) din Liga Înfricoşaţilor de Dentist, a nefericiţilor care preferă să ia nu ştiu cîte antinevralgice impotente decît să se ducă la o radiografie de canin care i-ar trimite urgent pe scaunul stomatologului, a nenorociţilor care speră groaznic că „le va trece măseaua" cu un coniac, cu o vodcă, cu o tărie, cu orice numai cu cleşte nu,

cu voia atîtor şi atîtor înşelaţi care constată că „le-a trecut" şi, la prima atingere cu limba a vulcanului stins, acesta erupe în plină noapte (mai ales noaptea, durerea de dinţi e atroce, naiba ştie de ce...) şi te aruncă din pat pe pereţi, unde acea fundamentală întrebare a Catindatului în carnaval: „ştii s-o scoţi? scoate-mi-o!" devine lugubră şi imperioasă, ca dimineaţa frica de dentist, de cleşte să găsească noi argumente pentru a mai amîna cea mai grea încercare din viaţa fără boli incurabile, o, da, există şi o asemenea viaţă, eu, unul, cred că trebuie să o apărăm cu toţi dinţii şi ambele maxilare,

în sfîrşit, cu voia preafericiţilor (şi ei numeroşi!) care şi-au găsit un dentist bun şi s-au autoexclus din Ligă, a celor care se duc liniştiţi la „un „al meu" şi se întind senini pe fotoliu, deschid gura şi-l lasă pe acela să le umble printre molari şi premolari ca la el acasă, ştiind că dacă-i doare e vremelnic, iar dacă îi va durea el, dentistul, semenul lui – omul cel bun din Sîciuan, Vitan, Popa Nan, e plin Bucureştiul de cabinete stomatologice! – îi va anunţa din timp: „o să te doară puţin!", toate acestea dîndu-le şi dîndu-ne nu numai curajul de a înfrunta durerea, dar şi de a nu scînci îndurînd-o, de a ne menţine bravi şi cuminţi, uitînd că am fost vreodată pişăcioşi, sentimente desigur sobre, curate, transmise tăcut în privirea binefăcătorului –

deci, cu voia tuturor acestora,

îmi iau dreptul să-l îmbrăţişez şi să-l felicit pe dentistul englez James Goolnik şi să-l consider primul om demn de citat pe naţiune şi pe univers, în acest nou mileniu, el inventînd şi experimentînd deja (l-am văzut în finalul unui telejurnal de noapte la TV 5, închizînd ştirile unei zile în care oamenii lumii s-au ucis şi s-au dispreţuit cu spor) ce?

Un dispozitiv care aplicat pe ochii pacientului îi permite acestuia să vadă, în timp ce domnul doctor extrage sau cimentează sau plombează – filme! Filme de cinema – desene animate, documentare, scurt şi lung metraje, din alea „de acţiune", musical-uri sau westernuri, cu bătăi sau cu pupături, drame sau comedii, mă rog, poate nu filme întregi pînă la happy-end, ci doar scene, n-are importanţă... Aş avea, desigur, de cerut precizări – dar mă văd oricum deschizînd gura, apoi ochii pentru a-l contempla pe Fred Astaire dansînd pe pereţi în „Nunta regală". Eu asta aş cere – Fred Astaire la o extracţie, „Stan şi Bran eroi fără voie" pentru o lungă cimentare de canal...

Cu James Goolnik, celebra expresie: „a rămîne ca la dentist" suferă – dacă mi se permite să mai spun o asemenea vorbă mare, redusă prea schematic la politică, deşi după aceea din Octombrie au existat Beatleşii, pantalonii blue jeans... – o revoluţie.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

De la căutat oameni de 100 de ani

Pe strada Donici, din Bucureşti, am căutat-o pe Stanca Pank, aflată încă în Evidenţa Populaţiei ca vie la peste 100 de ani. Cu această ocazie, transmitem Poliţiei că Pank nu mai locuieşte aici, ci la cele veşnice.

„Panu, mamă... stai să văd cum o chema pe dînsa... Stanca. Păi, avea soră pe Ileana... ducea asta numele părinţilor... Era minune de femeie, Stăncuţa, de treabă, cumsecadă, bună sufleteşte." La o sută de ani, ca o fată, ca o domnişoară... Ileana, acum ea era proprietăreasă şi o dat casa unui frate, că erau şapte fraţi şi cînd o dat casa, unul o dat-o unei nepoate şi Ileana cînd o auzit s-o supărat, avea 85-86-87 de ani, deci asta s-o dus de supărare mai repede. Doi fraţi muriţi aici, pe nea Mitică l-o dus la Galaţi c-o reparat casa, aici rămas Magda Barbu şi o închiriat la străini. Doamna Stăncuţa era adevărat croitoreasă, amîndouă cu Ileana, lua de la croitorie, de colo, nu cosea, aşa, la lume liberă, că trebuia să plătească ca lumea, lua mult, da' mie mi-o făcut mai aşa... Magda e proprietarea lor, c-o făcut pomeni... Stăncuţa e moartă rău, mamă, de bătrîneţe... n-o omorît-o nimeni, n-o bătut-o nimeni, n-o violat-o nimeni, că acum la o sută de ani nu mai ştia nici cum o cheamă. Mergea pe picioarele ei, io-s mai tînără, dar iote, sînt oloagă de picioare, da' bun, bun, doamna Stăncuţa. Asta ce ştiu eu, alta ce trebuie să mai zic? Nu mă da la ziar că s-o speria lumea şi o zice: ce cauţi, Lenuţo, să sparii la lume? Noi n-avem decît pe îia doi, Vasile e înăuntru şi pe ăla, Bobi... ce se întîmplă cu Bobi, Doamne, nu-i dă drumul afară? Bobi aicea o fost un mare comunist şi o murit, nevasta s-o dus să-i facă de nouă luni pomană şi s-o dus după lumînare şi io mereu dau la Bobi de mîncare. Cum o tranversat, ştie Dumnezeu, s-o împedecat şi tocmai venea din partea asta un TIR mare de tot şi roatele cele mari dinapoi i-o trecut peste cap şi n-o mai ajuns la Bobi şi avea pe foc colivă... Vasile o fost a lu' dom' Nelu, el vede de dînsul, da' cînele ăsta e aşa bătrîn, nici nu vede, nici nu aude bine, se uită la tine parcă ar rîde, dă din codiţă a moarte. Io sînt de la Rădăuţi, om fost prima linie şi m-o trimis prin pădure. Am venit pe jos la Bucureşti."

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Pierduţi în timp! (III)

(despre memoria unui loc anume)

A vorbi despre timp în arhitectură înseamnă cu necesitate şi a aduce în discuţie problema memoriei unui loc. Capsulele temporale pe care le descoperim astăzi au fost plasate cu secole, dacă nu cu milenii în urmă. Vizita recentă la Roma mi-a întărit multe dintre opiniile pe care le aveam asupra modului în care comunică între ele casele vechi şi cele (mai) noi, într-o perpetuă sedimentare. Straturile succesive de construcţie pe care se ridică Roma contemporană nu doar o susţin, ci îi şi transferă acesteia din urmă timp. Adeseori, straturile sub- şi supraterane funcţionează nu doar ca memorie, ci şi ca subconştient ale oraşului. Exemplul cel mai tulburător pe care l-am putut găsi – la sugestia excelenţei sale dlTheodor Baconsky, care mi-a fost o gentilă şi îndatoritoare gazdă romană alături de dl Gheorghe Mîndrescu, vice-director al Accademia di Romania – a fost S. Clemente, o biserică de secol XI-XII aflată undeva în preajma Colosseum-ului. În forma „actuală" ea a fost ridicată de papa Pasquale II pe locul unde se va fi aflat locuinţa papei Clemente I, al treilea papă după Sf.Petru (88-97d.Chr.). Biserica „nouă" este asemănătoare ca structură internă cu S. Maria in Cosmedin – la rîndul său un monument sedimentat, aflat în proximitatea a două dintre cele mai vechi temple romane, cel al Fortunei Virile şi cel rotund, al Vestei (sec.II a.Chr.). Dar ceea ce este cu adevărat tulburător la S. Clemente, după ce îţi revine răsuflarea pierdută în admirarea mozaicurilor absidale de secol XII, care reiau însă teme paleocreştine – un Hristos răstignit pe o cruce vegetală încărcată de porumbiţe, vlăstarii crucii îmbrăţişînd lumea în locul şi în numele Lui – abia atunci începe cu adevărat experienţa timpului. Spuneam mai devreme că intri în biserica „nouă". Asta pentru că sub ea se mai află o basilică de secol IV, conservată mai bine decît sînt, la noi, monumente cu o mie cincisute de ani mai „crude". Picturile cu viaţa şi faptele lui S. Clemente umplu zidurile acum subterane ale vechii basilici.

Dar asta nu este totul. După ce ai terminat de admirat şi acest strat, mai ai încă de coborît înapoi în timp, de vreme ce basilica veche însăşi stă pe un strat încă şi mai timpuriu, pe care şi l-a su(b)pus: un templu mithraic de secol III cu propria sa „şcoală", totul – iarăşi – remarcabil de bine conservat în profunzimea pămîntului. Credeţi că am terminat? Nu. Mai există încă alte şi alte straturi sub templul mitraic – nevizitabile însă, pînă în măruntaiele pămîntului parcă. Strat sub strat, canale peste foste case romane, secol sub secoli succesivi: timp încastrat în ziduri, în întunericul care susţine biserica de la suprafaţă. Nivelul acesteia este la rîndul său unul aproape subteran în raport cu străzile dimprejur, dat fiind că oraşul s-a înălţat deja în aproape-mileniul scurs de atunci. Pare că devenirea acestei succesiuni de straturi sacre a fost oprită din sedimentare, cel puţin pentru o vreme. Cînd au trecut două milenii peste un asemenea loc – memorabil şi memorator – ce mai contează următoarele? În definitiv, cele treizeci şi cinci de secole care ne despart de facerea obeliscului teban din Piaţa Palatului Laterano, obelisc adus de împăratul Constantin spre a fi amplasat în centrul Circului Maximus, ne împacă definitiv cu ideea scurgerii timpului asupra lucrurilor pe care le închipuim sau le construim (o formă aparte, atipică de facere). Nimic nu se pierde, atunci cînd este făcut cu excelenţă. Iar transformarea unei case în ruină, apoi în strat constitutiv (sau în fundaţie) pentru o nouă etapă a edificării, este nu doar logica devenirii în timp a arhitecturii celei cu adevărat importante, ci şi lecţia uluitoare pe care monumentele ne-o dau nouă, celor care ne temem de moarte. Arhitectura moare pentru a redeveni, într-un ciclu pe care îl întrerup doar uitarea şi forma ei activă – alungarea deliberată a memoriei. Altfel, ea se depune, strat după strat, ca şi pămîntul sau roca din care a fost extrasă, pînă la capăt. În ce priveşte arhitectura bună, ne spune lecţia lui S.Clemente, Ecleziastul pare că se înşeală...

▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Umbra lui Mircea. La Coasters'.

Pe vremea cînd locuiam la Londra (oraşul cel mai frumos din lume), eram adeseori vizitat de diverşi prieteni, amici, cunoştinţe, care treceau în mare viteză prin oraş, în drum spre vreo bursă, congres etc. Îi aşteptam întotdeauna cu mare căldură. Nu de alta, dar aveam ocazia unui schimb reciproc avantajos. Eu dădeam o masă şi îi preumblam prin locurile cele mai interesante ale Londrei (de fapt prin cele care-mi plăceau mie). În schimb, aflam bîrfe noi, bancuri şi alte informaţii „neserioase". Baia de informaţie în care trăiam (şi care îmi lipseşte) era totuşi lacunară la capitolul românesc, iar pe mine, cel puţin, bîrfele mă animau să fiu (măcar pentru cîteva clipe) prozatorul care n-am fost (din lene, din slăbiciune, din snobism). Drept care inventasem sistemul „onirismului controlat". Mă culcam intenţionat cu radioul deschis şi puţinele celule nervoase care stăteau de veghe trimiteau semnale celor toropite. Dimineaţa deveneam, pentru cîteva minute, posesorul unor vise de o arborescenţă stranie, vătaful unei lumi a benzilor desenate, mai spirituale ca Manga, mai exotice ca Manara.

Prin 1994 m-a vizitat o cunoştinţă care încerca să-şi croiască drum în lumea ştiinţei. Participa la un congres londonez, într-un domeniu ce-mi era obscur. L-am invitat la o friptură, în amintirea zilelor cînd fusesem şi eu inginer, la un resturant de lîngă zgomotoasa Leicester Square. Era excitat şi-mi povestea, ca într-o transă, ce răsunet a avut comunicarea lui, cum Johnson a declarat, cum Jackson i-a strîns mîna. Nu ştiam cine e Jackson. Despre Johnson nici atît. Dar fuseseră spulberaţi de omuleţul acesta neras, cu cravata strîmbă, prost asortată la costumul învechit şi cam lucios. În timp ce mă căzneam să nu pierd şirul povestirii sale, întrerupte cu aluzii forţate la uitate peripeţii comune, vederea mea periferică sesizase că în vecinătatea noastră se instalase un personaj poate mai interesant. Era una din acele domnişoare britanice, urîţele şi melancolice, care stau singure în cîte un bar sau restaurant. Secretare sau asistente, consumă cîte ceva cu gesturi rare. Caută să-şi umple crevasele sufleteşti fie cu o prietenie pasageră, fie cu impresii „din centru". În lipsă de altceva ar fi intrat în vorbă şi cu aceşti străini, vorbitori ai unei limbi ciudate. La rîndul meu, eram tentat să-i adresez cuvîntul, dar poate că asta ar fi însemnat o impoliteţe faţă de amicul X.

Însă chiar el a rezolvat situaţia, atunci cînd, făcînd un gest magistral, a lovit paharul de vin cu o forţă atît de mare, încît acesta a zburat pînă pe masa solitarei, unde s-a prefăcut în cioburi. Din fericire, accidentul s-a limitat la atît. Cioburile nu i-au sărit în ochi. Vinul nu i s-a scurs în decolteu. Dar s-a creat ocazia să intrăm în vorbă. După două-trei scuze umile şi amabilităţi superioare, a urmat întrebarea clasică: *totuşi, toate ca toate, dar ce limbă vorbim? Have a guess*, am încercat eu să fiu amuzant. *E ceva oriental*, a încercat ea, *gruzina? armeana? cum? nu? Romanian? how interesting! is it connected to Russian? România făcea parte din URSS?*

Gravă greşeală. Amicul X a sărit ca fript şi a început să vocifereze cu ochii ieşiţi din orbite. Pentru cîteva clipe mi-a fost teamă că o ia de guler şi o bagă cu nasul în modesta ei *meat and 2 veg*. Dar nu era doar mîndrie rănită în elanul său disproporţionat, ci şi dorinţa de educare a unui semen ignar. La fel ca un predicator metodist printre cheyenni, a luat-o la întrebări. *Cum, n-ai auzit de Mircea Eliade? De Creanga de Aur? Cioran, Enescu, Tzara? Sau Paulescu? De Yalta, unde ştiţi ce-aţi făcut? Degeaba vă credeţi*, a încheiat el într-un triumf furios, *că nu ştiţi nimic*. După care mi-a şoptit complice – *acum o să trebuiască să pună mîna pe carte, să-nţeleagă*. După cum era de aşteptat, tînăra între două vîrste critice a plătit şi s-a retras discret. Probabil către garsoniera ei friguroasă, căci era prea tîrziu ca să mai prindă o bibliotecă deschisă.

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

O venire din frig

Casa Rusia / The Russia House (1990), film (re)difuzat recent la PRO TV, prezintă un interes istoric: a fost prima peliculă finanţată în întregime de studiourile americane şi filmată (în mare parte) în Rusia. Realizat de Fred Schepisi, cu un scenariu aparţinînd dramaturgului Tom Stoppard (după romanul lui John le Carré), filmul aruncă o privire – încărcată de patos, de speranţă, de teamă, de căldură – spre sfîrşitul Războiului Rece. Într-un fel, e o anomalie: un film de spionaj care pledează pentru încetarea „jocului", un film de gen care îmbrăţişează moartea genului. În 1990, cariera sa comercială n-a reuşit, nici pe departe, să repete impactul mult-discutatului *best-seller* al lui le Carré, iar criticii s-au arătat iritaţi de verbozitatea scenariului, de sentimentalism, de aparatul de filmat care parcă face dragoste cu peisajele din Moscova şi Leningrad. Revăzut acum, în epoca lui Putin şi a lui Bush Junior, cînd recenta expulzare reciprocă a diplomaţilor de la Washington şi Moscova ne-a amintit tuturor că „jocul" nu s-a oprit nici un moment (doar regulile s-au mai modificat, iar jucăriile s-au modernizat), cînd ameninţarea nucleară nu a dispărut, doar s-a răspîndit pe hartă – văzut acum, filmul a cîştigat în emoţie. Unsprezece ani ne-au oferit o nouă lentilă prin care îl putem vedea. În 2001, poate fi privit aproape ca un document înduioşător dintr-un moment în care existase speranţă, în care s-ar fi putut crede (sau aproape că s-ar fi putut crede) că, printr-un efort de bunăvoinţă aflat la îndemîna Estului şi a Vestului, printr-un efort de comunicare, prin renunţarea la minciună şi la suspiciune şi la ostilitate, lumea s-ar putea schimba cu adevărat.

Fiind o adaptare după John le Carré, filmul e plin de secvenţe în care războinici care mai de care mai reci, îmbrăcaţi la costum, stau la mese şi discută îndelung operaţiuni complicate, printre hîrtii, dosare şi aparatură de ascultare. Dar în esenţă e un film foarte romantic. Are în centru un erou romantic – editor de carte, rusofil şi îndrăgostit tomnatic, forţat să intre în jocul serviciilor secrete – care la un moment dat, precum eroul celei mai celebre scrieri a lui le Carré, încearcă să iasă din labirint, lăsînd în urmă coridoarele acelea întortocheate şi fantomatice (*spooks*/strigoi e un nume argotic dat spionilor), să iasă la lumină, „venind din frig". Acest erou enunţă tema filmului: „Dacă e să fie speranţă, trebuie ca toţi să ne trădăm ţările." Suficient cît să aducă spume la gura unui naţionalist, dar vrînd să însemne doar atît: nu ne mai putem justifica spunînd că noi sîntem buni, iar ceilalţi sînt răi, certitudinile morale de felul ăsta au dispărut, trebuie să găsim altceva.

Cînd vorbim despre magie cinematografică, vorbim uneori şi despre faptul că, în anumite filme, într-un anumit context, lucrurile cele mai penibile, replicile cele mai false şi mai siropoase pot deveni sublime. Vă amintiţi că în *Casablanca*, Ingrid Bergman spune la un moment dat ceva de genul: „Ce se aude – sînt tunurile bubuind sau sunt bătăile inimii mele"? Penibil, nu-i aşa? Atunci de ce e atît de răscolitor? În *Casa Rusia*, Sean Connery îi spune rusoaicei Michelle Pfeiffer: „Acum tu eşti ţara mea." Şi nu e ridicol, pentru că atunci realizăm că acest om tocmai a luat decizia cea mai gravă dintre toate, deci fiecare cuvînt din declaraţia lui de dragoste se încarcă. Sau atunci cînd îi spune: „Niciodată n-am fost mai singur" – e emoţionant, pentru că ştim că fiecare cuvînt e captat de microfoane, transmis în altă ţară şi auzit de o armată rece de războinici la costum, ştim că el este omul lor, trimis de ei, că vorbindu-i despre singurătatea lui, o minte cu disperare şi în acelaşi timp îi spune adevărul. Şi totuşi, în pofida *love-story*-ului şi a lirismului nestrunit care emană din imaginile filmate în Rusia, filmul nu e chiar atît de sentimental: operaţiunea eşuează, iubirea cîştigă şi „omul nostru" din Rusia iese din frig, dar, aşa cum ameninţă cel mai înfierbîntat dintre războinici – „pînă data viitoare". Oamenii în costume cenuşii au întotdeauna ultimul cuvînt.

▲

C A - N T R E B Ă R B A Ţ I

Matei FLORIAN

Picnic cu băieţii

Acum, cînd soarele ne toropeşte plăcut creştetul capului şi faţa, cînd vîntul ne dedulceşte şederea ca un evantai cu mirosuri, cînd puful plopilor ne aminteşte de ninsorile de altădată, nimic nu-i mai poate opri pe marii bărbaţi ai zilelor noastre să se strîngă laolaltă. Să înjure şi să cînte, să se uite la o gîlcă de minge rotundă care sare dintr-un picior în altul, prin aut, prin corner, prin tribună, să fumeze ţigară de la ţigară, să răguşască şi să strige gol. Şi asta în ciuda a ceea ce s-a scris pe drept cuvînt în infama presă română cum că nu mai e ce era odată. Adică înjurături ca acum nici nu se inventaseră în vremurile acelea (ehe, cum se schimbă omu'!), că posturile care transmit meciuri de fotbal din campionatul nostru ar trebui să-şi pună cel puţin o bulină verde în colţ, că echipele adverse în loc să bea o bere după meci, se cotonogesc şi se scuipă, că trebuie să fii nebun să-ţi aduci sora, prietena, logodnica sau nevasta la stadion. Aşa că, toate aceste lucruri fiind cum nu se poate mai adevărate, rar vom afla vreun loc cu bărbaţi mai mulţi şi mai de capul lor ca pe un stadion de fotbal.

Libertatea de a striga, transpiraţia, prietenii, fotbalul (acest stindard al nesupunerii bărbatului în faţa femeii) sînt un amestec ucigător pentru aproape orice tip de personalitate. Astfel, trecerea de la paşnicii mîncători de seminţe cu coifuri în cap şi maieuri (au dispărut radiourile minuscule din care se auzea vocea lui Ilie Dobre) la burtoşii răguşiţi cu pumnii cît barosul va fi cu totul şi cu totul firească ţinînd cont că astfel de persoane nu pierd mai mult de cinci meciuri pe an. Liantul acesta îi suprapune şi îi amestecă într-o pastă ternă sau colorată sau, în orice caz, densă şi indestructibilă. Şi să-i numim pe aceştia – nelipsiţii.

Lăsîndu-i pe *nelipsiţii* deoparte, vom trece cu aceeaşi uşurinţă la figurile bizare – bărboşii şi ochelariştii, tocilarii şi străbunicii, deşiraţii şi piticii, cei cu cravată şi mobil, cei care nu se uită la meci. Şi ei vor începe să strige cu galeria *„Zotta, Zotta, s-o* (nu spunem) *pe mă-ta"*, şi ei vor răguşi, vor mînca seminţe, îşi vor aprinde ţigări (chiar dacă nu fumează), vor ridica un anumit deget către galeria adversă, şi ei vor spune: *poauălea, Mihalceo, băgami-aş în picioru tău stîng; ia uite-l nene... bă,bă, cu cine te-a făcut... dă-o pă culoar n-o mai întoarce la tac'tu;* sau blîndeţi de genul: *ieşi, bă, din ofsaid; pă ei, pă mama lor; dă-o acasă; huă; ne-a furat.*

E de-ajuns să fluieri cît să-l asurzeşti pe cel de lîngă tine şi ţi-ai cîştigat respectul tuturor. E de ajuns să glumeşti nevinovat – *Belodedici, vezi, bă, că te caută moartea* – pentru ca toţi din jurul tău să rîdă şi să te privească cu simpatie. Trebuie să scuipi seminţele în capul celui din faţa ta. Trebuie să ştii să-njuri cînd el te-njură. Trebuie să comentezi mersul, faţa , sînii oricărei fete rătăcite prin tribune. Trebuie să vorbeşti tare (la pauză) despre şmecheriile tale cu femeile ca să te audă şi ceilalţi. Trebuie să te scarpini în aşa fel încît să pară că ai burtică, chiar dacă nu ai, să rîgîi plăcut, să vorbeşti despre *ce-au făcut băieţii etapa trecută, cine mai vine, cum stăm cu golaveraju'.* Iar lucrurile astea care trebuie făcute, le vei face aproape pe nesimţite, fără sforţare, de parcă aşa ai fi tu de cînd lumea. Te va gîdila plăcerea bărbăţiei tale, fraternitatea cu ceilalţi *ai tăi*, vremea frumoasă, te vei simţi ca la un picnic cu băieţii. Îţi va părea rău că n-ai acum o bere-n faţa ta şi te vei mulţumi cu apa de la ţîşnitoare. Vei zîmbi ca prin farmec şi poate pentru o fracţiune de secundă vei avea străluminarea că aparţii unei caste şi că e frumos că Dumnezeu te-a făcut bărbat. Cerul se va bolti deasupra ta, vei constata că între timp ăilalţi au egalat şi că toată lumea tace, galeria lor cîntă, vei spune atunci înfrigurat – *hai ăştia, hai ai mei* şi vei uita totul.

Poate după meci vei bea o bere. ▲

Mihaela Carla CREŢAN

Eroi masculini

„A venit odată o colegă şi mi-a zis că ea stă în cămin şi nu are unde să-şi facă baie şi i-am zis: bine, vino la mine, dacă vrei" spune Radu B.(24) student. „S-a dezbrăcat şi şi-a lăsat hainele în sufragerie, apoi şi-a făcut duş cu uşa deschisă la baie. Eu aveam de văzut un meci de fotbal, n-aveam eu chef de ea şi nici nu-mi plăcea de ea. Da, dacă ea a vrut... apoi am lăsat-o să doarmă în dormitor în timp ce eu m-am întors la meciul meu."

Andrei C. (50) este inginer şi astăzi are oaspeţi. Numai rude şi cunoştinţe foarte apropiate îi calcă pragul casei lui: un apartament la etajul 2 în chiar centrul oraşului. Nu suportă alţi invitaţi, ocazional se mai întîmplă să mai vină diverşi pentru diverse. Trebuie să-i expedieze repede pentru că el e mereu ocupat. Aşa a fost mereu: ocupat, grăbit încoace şi încolo. Cînd are musafiri, se simte bine, îi vin rudele şi face masă mare cu cinci feluri de mîncare, stau în sufragerie cu toţii şi mănîncă toată ziua, numai bunătăţi.

„Eu văd, spune el, cum stau unii şi pierd timpul degeaba, mă uit la ei şi nu fac nimic, le place să stea pe marginea şoselei fără nici un Dumnezeu, zice el tare că aude şi nevasta lui care stă în bucătărie şi pregăteşte cîte zece farfurii pentru toţi la masă. Un fel după altul vine, strînge farfuriile, le ia, aduce altele, în timp ce soţul ei discută satisfăcut: hai, mai luaţi, că mîncare e destulă. Soţia ca soţia cu treburile, ce să facă. Nu vrea ea să se aşeze la masă, că e învăţată să stea în picioare, să facă treabă. Şi ea zice mereu că nu are poftă de mîncare acum cînd e agitaţia asta mare cu musafirii. Stai să plece ăştia şi atunci se aşează şi ea sau mănîncă la urmă. Aşa le-a învăţat şi pe fete să fie harnice şi săritoare. Acum în momentele astea e mîndru el, îşi dă seama ce bine se simte. Aşa îi place lui viaţa. A moştenit asta de la ţară unde a crescut. Îşi aduce aminte de acele vremuri, se făceau sacrificii mari pe vremea aceea. E ceva că a ajuns aici, că are o familie liniştită cu care se simte bine.

● Socrul lui e teribil. La sărbători mari se aduna tot clanul şi luau masa împreună. La ţară e aer curat. Toaleta e în fundul grădinii şi femeile s-au învăţat cu viaţa de oraş: adică cum W.C.-ul ăla aşa de împuţit tocmai la capătul pămîntului. Da pentru ei bărbaţii lucrurile astea nu au importanţă, ce atîtea chichiţe. Femeile mereu vor prea multe, trebuie să le mai potolească că altfel şi-o iau în cap. Unde ar fi lumea dacă ar trebui să faci ce spun ele? Toate dezastrele lumii au avut în spate o femeie diavol.

Pe femeie a făcut-o Dumnezeu să stea în umbra omului, nu altfel. Pe vremea mea se făcea religie în şcoală, acum s-au uitat astea. Şi uite ce vezi, e aia a lu' Minu care umblă cu petecu ăla de fustă de se uită tot satul la ea. Proastă şi needucată! O femeie cuminte se cheamă că e educată, zice tataie. El are o experienţă de viaţă, el îşi spune părerea şi cînd nepoatele de la oraş se îmbracă indecent. Ele nu se văd pe ele şi de aia e bine să atragă atenţia el, că a trecut prin multe şi ştie, că s-a însurat după ce a făcut armata. Murea fata asta cînd mă vedea, că eram mare şi munceam. Avea 16 ani, mînca-o-ar tata pe ea, că şi acum îmi place cînd o văd că îmi coace pîine caldă, de miroase în toată casa. Da' nu prea mai îmi frămîntă nimic că zice că n-are cînd şi se găseşte pîine la privatizat. Tot mai bun e cozonacul făcut în casă: ăla cumpărat are chimicale. Femeia tre să ştie să îţi facă măcar pîine, că altfel nu ştii nici tu că trăieşti.

● Aşa gîndeşte şi Andrei. Păi uite că el nu are timp şi cea mai mare bucurie a lui este să vină acasă să aibă pe cineva care să-l aştepte la fereastră, să-i deschidă uşa, că el e obosit de pică şi nu mai ştie nici unde are cheile, să-i pună direct în farfurie pînă se spală el. Aşa sunt bărbaţii: aleargă, femeile trebuie să stea acasă pe lîngă ei, să-i ajute cu ceva. Bărbaţii au nevoie de ajutor că altfel ar sta singuri. Dacă femeia nu e la îndemînă, totul se ruinează. Nu putem unii fără alţii, da femeile aşa sînt făcute: ascultătoare, răbdătoare şi atunci au şi ele satisfacţia că şi-au mulţumit bărbaţii.

„Unele femei sunt chiar uşor de adus la pat astăzi" zice Radu B. „E bine că sînt accesibile, altfel nu te-ai apropia de ele. Odată bărbaţii mergeau la vînătoare sau la pescuit, iar femeile găteau totul repede că era proaspăt. Era bine şi aşa. Cînd eram eu mic, mergeam la picnic-uri şi aşa era. Femeile îţi sar în cap cu tot felul de lucruri pe care bărbaţii nici nu le observă. Pentru binele lucrurilor bărbaţii trebuie să conducă, că ei sunt mai pricepuţi şi au şi ei orgoliul lor. Că doar nu o să lase o femeie să facă ce vrea şi ei să stea să se uite, ba dimpotrivă. Femeile oricît ar fi ele de super, tot bărbaţii sînt înaintea lor." ▲

Cătălin MATEI

Un vis american-canin

Numele lui Mario Tonetti este numele unuia dintre cei mai siguri pe ei bărbaţi din New Jersey. Cînd s-a născut în România, acum vreo treizeci şi opt de ani, părinţii (mama Didina şi tatăl Costel, eliberat de Poliţia Cîmpina la data de) i-au spus Marin. Restul numelui a venit de la sine: Marin Tunaru. Pe la 30 de ani, întocmai ca Făt-Frumos, dar ceva mai tîrzior, Marin a simţit nevoia să plece de acasă şi să îşi găsească un rost în lume. Şi a plecat. A plecat acolo unde se spunea că soarta oferă cele mai multe şanse. America.

În America a făcut pentru început tot ce putea face cineva care nu ştia nici limba şi nici secretele marelui oraş. A muncit pe nimic, a furat, a cărat tot felul de lucruri de colo-colo, a fost o perioadă şofer, apoi îngrijitor la un pet-shop, apoi chelner, apoi barman. Acum are o firmă de plimbat cîini. Oamenii de la poalele Statuii Libertăţii nu au timp să îşi plimbe cîinii, aşa că plătesc binişor firme sau persoane luate din *Yellow Pages* pentru a presta genul ăsta de servicii. În New Jersey nu există maidanezi care să îţi hărţuiască buchetul de cîini, aşa că afacerea merge bine. Mario este patron şi are doi angajaţi, tot români. Italienii sînt leneşi. Spaniolii sînt prea mîndri pentru a curăţa mizeria făcută de cîini. Mexicanii fură. Nu poate să aibă încredere decît în români. Şi îl înţeleg. Cît timp o să fie cîini sedentari, Mario nu o să aibă grija zilei de mîine sau poimîine sau tot aşa. După ce plăteşte angajaţii, îi mai rămîn suficienţi bani pentru mîncare, pentru chirie şi pentru rata de la maşină. Pentru că Mario îşi cumpără o maşină în rate, o maşină europeană care costă o mulţime de dolari. Cam cît vreo 7 garsoniere în Bucureşti. Dar asta nu are importanţă pentru că lui Mario îi face plăcere să se simtă stăpîn pe cheile de la maşina lui scumpă. Îi place să conducă sîmbătă seara pe Avenue-uri şi să claxoneze femeile.

Cu timpul a învăţat cîteva limbi, printre care şi engleza. Limbile astea nu le vorbeşte bine, dar le vorbeşte repede. Pentru el este important să vorbească repede pentru că femeilor le plac bărbaţii care ştiu ce spun. Oricum, americancele sînt destul de superficiale în alegerea temelor de discuţie, aşa că lui Mario îi este foarte uşor să le impresioneze cu debitul său verbal. Ca să nu mai vorbim de nume. Numele lui este italian, iar femeile în general se dau în vînt după nume de italieni. Sună romantic şi dau întotdeauna impresia că sînt amanţi persistenţi şi inepuizabili. „Mario" în engleză nu mai este un strigăt după nevasta din satul lui Rebreanu, de pildă, ci o şoaptă orgasmică sau un oftat de plăcere. Totuşi, oricît de cuceritor ar fi, lui Mario nu îi plac negresele. Face mişto de ele de fiecare dată cînd le vede. Negresele nu îşi dau seama. Dacă ar înţelege ce spune Mario în româneşte, i-ar zice „Fuck you!" şi i-ar arăta degetul. Dar ele nu văd decît un tip zîmbind şi făcîndu-le repede complimente în engleză de la geamul maşinii lui luxoase. Ce spune el în barbă nu contează. Ele zîmbesc şi îi mulţumesc. Mario rîde repede. Înjură şi le face ciori. Numele italiene şi pielea neagră nu s-au potrivit niciodată, nici măcar în videoclipurile hip-hop. Pentru că negreselor le plac tipii înalţi cum este Michael Jordan, iar Mario nu va fi niciodată înalt. Ca să compenseze, Mario merge în fiecare zi la sală. Face multe exerciţii şi cunoaşte aproape toate femeile care merg la sala la care merge el, pentru că americancele sînt frivole şi îşi închipuie că dacă văd un tip plătind la fel de mult ca ele pentru şedinţele de cosmetică, atunci el le poate garanta şi o seară romantică la un restaurant select. După asta ele îşi închipuie ceea ce văd pe coperţile *romance*-urilor sau la televizor, că el le va deschide portiera şi le va duce cu maşina lui luxoasă în exorbitantul lui apartament în care, chiar de la uşă, după ce îşi vor arunca pantofii lor italieni, ele îi vor rosti numele lui italian „ău, Mario", care va suna aproape la fel de sexy ca şi pantofii lor. De asta crede Mario că toate femeile pot fi cumpărate şi toate urmăresc acelaşi lucru de la bărbaţi. Un lucru evident în blugii lui strîmţi pe sub care poartă un slip mic şi negru pe care mi l-a arătat în maşină.

Totuşi, Mario nu dă doi bani pe femei. Le agaţă, le foloseşte şi apoi le abandonează. Ele nu protestează prea mult. Sînt obişnuite, pentru că foarte multă lume în America procedează aşa. Au şi inventat un cuvînt pentru chestia asta şi au botezat aşa şi o revistă care acum a ajuns în România provocînd un mare scandal. Stau, respir parfumul puternic de „Boss" al lui Mario şi mă gîndesc la ce spune. De căsătorit nu vrea să se căsătorească deocamdată, dar dacă ar face-o, ar face-o cu o româncă. Trebuie să aibă şi el copii cărora să le lase viitorul lui imperiu cu sute de angajaţi care plimbă mii de cîini pe alei speciale, în timp ce alte sute îi mîngîie şi îi hrănesc. Pentru că Mario este şi un visător. Însă diferenţa de mentalitate între americance şi românce este insuportabilă pentru Mario. Femeile americane, dacă vor să te înşele şi li se pune pata, îţi spun în faţă: „John, m-am săturat de tine. Mă duc să mă culc cu Bill" şi tu nu poţi să faci mai nimic pentru că dacă vrei să le altoieşti, sună imediat la poliţie care vine şi te arestează. Şi iei naibii *probation* din cauza lor şi tot se duc şi, te înşeală pînă la urmă. Româncele nu sînt aşa. Zice Mario. Şi el ar trebui să ştie. ▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Tita CHIPER

antinostalgia

Wladislaw şi slavii

„În aceeaşi zi, 19 octombrie (1956 – n.n.), la Varşovia soseşte pe neaşteptate o puternică delegaţie a PCUS cu scopul de a bloca alegerea lui Gomulka (prim-secretar al Partidului Muncitoresc Unit Polonez – n.n.) şi a impune «ordinea». Delegaţia e prezidată de Nikita Hruşciov; din ea mai făceau parte Anastas Mikoian, mai conciliant, dar şi durii Viaceslav Molotov şi Kaganovici, adepţi ai metodelor de tip stalinist. Li se adăuga mareşalul Koniev, comandantul trupelor Pactului de la Varşovia. André Fontaine, în *Istoria războiului rece*, relatează următoarea scenă petrecută pe aeroport: Hruşciov: «Ne-am vărsat sîngele pentru această ţară şi ei vor să o vîndă acum americanilor!»; Gomulka: «Noi am vărsat mai mult sînge decît voi şi nu vom vinde absolut nimic!»; «Cine-i ăsta?», îl întreabă Hruşciov pe Ochab, pe care el îl ştia prim-secretar al PMUP. Gomulka: «Sînt fostul secretar general al partidului pe care Stalin şi dumneavoastră l-aţi aruncat în închisoare. Numele meu este Gomulka». Hruşciov, tot către Ochab: «Ce caută aici?». Ochab: «Se află aici pentru că noi am hotărît să-l alegem prim-secretar al partidului...» «Trădare!», i-a replicat Hruşciov."

(Stelian Tănase, *Polonia – anul zero*, în «Dosarele istoriei», nr. 1, 1996) ▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Sechele transformate în schele

Lupta actuală a unor oameni de presă împotriva comunismului pe care l-au susţinut şi apărat cu fermitate, chiar dacă fără convingere, pînă în 1989, capătă uneori aspecte comice. Nu mai este vorba în cazul de faţă de ceea ce Mircea Iorgulescu numea (în *Dilema*) *lupta cu mijloace bolşevice împotriva comunismului* – observabilă în rîndul unor condeieri post-revoluţionari care identifică realismul, precum şi pe Stanislavski sau Bulgakov, să zicem, cu conservatorismul şi, „fireşte", cu comunismul –, ci de un fel de revelaţie semantică tardivă şi, pe deasupra, inutilă, deoarece se consumă într-un spaţiu strict filologic, fără consecinţele scontate. Este o luptă donquijotescă împotriva substantivelor sau adjectivelor, din păcate nu şi a unor clişee, preluate, acestea din urmă, cu sîrg şi fără prejudecăţi.

Observasem cu mirare, în rubrica de faţă, că un vechi şi redutabil ziarist recomanda prim-miniştrilor să elimine din vocabularul lor cuvintele *reformă* şi *democraţie*, ca şi cum acestea ar purta în sensul lor intim o încărcătură magică greu de stăpînit şi care s-ar putea întoarce împotriva lor sau a sărmanilor guvernaţi. În realitate, vechiul şi redutabilul ziarist părea să aibă o antipatie secretă faţă de noţiunile pe care cuvintele incriminate le denumeau. Dar se întîmplă şi altfel. Mai deunăzi, un vechi şi redutabil critic de teatru atrăgea atenţia unui mai nou critic de teatru, într-o discuţie publică, asupra sintagmei *colectiv artistic* (era vorba de teatru, desigur), cu subînţelesul că ar fi o sintagmă comunistă şi, ca atare, condamnabilă, recomandîndu-i s-o înlocuiască prin cuvîntul (capitalist?) *trupă*, întrucît *colectiv* se spune doar cînd e vorba de semănat. Nici eu nu mă dau în vînt după sintagma dispreţuită de vechiul critic de teatru, dar n-o consider nici infamă, nici operînd exclusiv pe ogoare. La urma urmei, *colectiv* este un derivat adjectival de la un cuvînt care înseamnă împreună, obştesc, social etc. Se mai spune încă, şi nu doar la comunişti, *colectiv redacţional*, *colectiv de catedră*, ba chiar şi *colectiv de conducere*, iar cînd conducerea nu e *colectivă*, adică democratică, se iţeşte dictatura. Dar aşa sîntem noi, ne temem de cuvinte, nu de mentalităţi, fiindcă de cuvinte, cu oarecare osteneală, mai putem scăpa... ▲

Cu ochii-n 3,14

ÎNTR-UN FEL DE TRANZIŢIE, LÎNGĂ ZID, CONSTRUCTORUL

● Am trăit să-l vedem pe Ceauşescu la PRO TV invocat într-o şedinţă de spiritism (emisiunea „De la om la om"). „Mediatoarea" l-a întrebat unde se află: în rai sau în iad. Domnul Ceauşescu a răspuns că e undeva într-o grădină unde-şi spală păcatele din viaţa terestră. Cum ar veni, tot într-un fel de tranziţie, ca şi noi, săracii... (**S. S.**)

● În piaţă, chircită lîngă un zid, o bătrînă care avea ceva de vînzare striga: „Ia uite ce are băbuşoara aici!". Curios, m-am uitat să văd ce are. Băbuşoara avea foi de dafin. (**D. S.**)

● Lîngă zidul unui cimitir, o femeie tînără stînd pe vine. Într-o mînă are un buchet de bujori pe care vrea să-l vîndă, iar în cealaltă un telefon mobil la care vorbeşte de zor. (**D. S.**)

● În campania sa electorală, Silvio Berlusconi a afectat 30 de miliarde de lire italiene tipăririi şi expedierii unui album (1 milion de exemplare tiraj) care-i sintetizează viaţa, în 120 de poze cu text bogat, bine împărţit pe capitole: „Constructorul", „Pasiunea sportului", „Libertatea televiziunilor". În *Nouvel Observateur*, corespondenta sa la Roma apreciază că această „hagiografie l-ar fi făcut să pălească de invidie pe decedatul Ceauşescu". Nu ştiu ce bibliografie are dna Padovani în domeniul albumelor şi sentimentelor acestui Berlusconi român *avant la lettre*, eu am liniştea că rămînem un punct de reper măcar în această „cestiune" de importanţă mondială – cultul personalităţii. (**R. C.**)

TELE-REALITATE CONTRA CEDARE OASE CU MĂDUVĂ (PARTEA TA)

● Canalul francez M6 difuzează o emisiune „originală" de tele-realitate: unsprezece tineri, închişi pentru 70 de zile într-un hambar amenajat cu confortul modern – dar fără cărţi şi fără televizor – sînt urmăriţi şi filmaţi în toate detaliile vieţii lor comune. Anumite detalii nocturne nu pot fi văzute decît pe bani, pe Internet şi pe un canal digital; conducătorii altor canale, susţinuţi de vocile morale ale societăţii civile, sînt indignaţi; la anchete, tinerii spun că nu sînt interesaţi, „emisiunea este pentru debili". Joi, 10 mai, cînd s-a votat eliminarea primului concurent, emisiunea a fost urmărită, pe gratis, de 7,7 milioane de spectatori. (**M. B.**)

● În Franţa, canalul M6 a atins cote de audienţă record prin emisiunea „Loft Story". Aceasta prezintă viaţa de zi cu zi a 11 tineri şi tinere care îşi petrec de bunăvoie 70 de zile într-un hambar (vezi mai sus). Deşi publicului îi place, cîteva sute de manifestanţi au atacat studiourile M6 în week-end pentru a-i elibera pe „ostaticii" de acolo. Manifestanţii au vărsat saci de gunoaie în faţa studioului şi poliţia a intervenit în cele din urmă cu gaze lacrimogene. De unde se vede că aşa-zisa realitate televizată se zbate undeva între lacrimogen şi gunoi. Dar publicului îi place... (**C. G.**)

● Anunţ scris cu pixul şi lipit pe zidul staţiei de metrou Romană: „Salariată, serviciu sigur, caut pentru îngrijire o bătrînă sau un bătrîn contra cedare locuinţă. Rog seriozitate." Cu seriozitate, cineva a adăugat cu carioca neagră: „Deces sigur!" (**a. l. ş.**)

● *România literară* (nr. 16) publică un articol al lui Barbu Cioculescu pe marginea cărţii istoricului român, din Statele Unite, Aurel-Sergiu Marinescu, intitulată *1944-1958. Armata Roşie în România – jafuri, violuri, crime, furturi, tîlhării, confiscări, devastări, rechiziţii, sechestrări de persoane*. În toată această vreme Armata Roşie trebuia bine aprovizionată: numai în intervalul septembrie 1944 – iulie 1945 România a livrat în acest scop 385.000 de tone de alimente. Conform dispoziţiilor, produsele trebuia să fie bine verificate. „Nu se vor preda depozitelor sovietice produse de proastă calitate (alterate, prost afumate, cozi, fălci, fişii etc.)... oasele cu măduvă vor fi predate trupelor române, şcolilor, spitalelor pentru a fi fierte pentru ciorbe". În cadrul frăţiei de arme româno-sovietice, oare ce le-o fi rămas de mîncat ostaşilor noştri la felul doi? (**T. C.**)

● Pe pereţi şi pe stîlpi zac în continuare afişe din campania electorală. Trec peste firescul, civicul şi instinctivul „oare de ce?" şi îmi dau seama că, citite astăzi, unele sloganuri se confirmă. De pildă, cel al unui candidat CDR: „Puterea e de partea ta". De partea domniei sale, în orice caz, n-a fost. Sau cel al d-lui Theodor Stolojan: „Eu nu vin la putere, eu vin la muncă". Şi la muncă s-a dus. (**M. V.**)

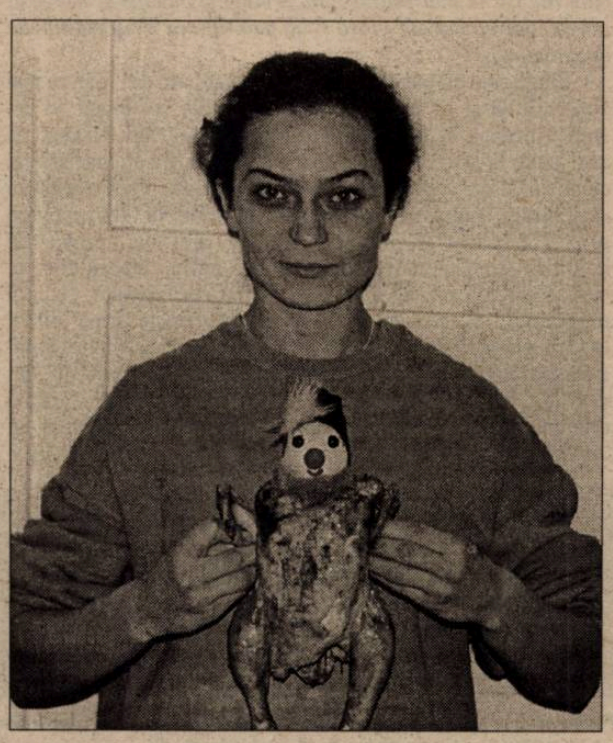

© M. Tănăsescu

PROF. UNIV. DR. CU HANDICAP, MODIFICAT GENETIC

● În dorinţa de a oferi cititorilor care au terminat liceul (deci sînt middle-class, deci citesc ziarul) chestiuni interesante, ziarul *Curentul* publică săptămînal fel de fel de povestiri cu tentă de cultură generală. Săptămîna trecută a fost o povestire plină de bîrfe şi chestii lacrimogene despre Rasputin. Acum, este reprodus articolul unui român care nu putea fi decît „prof. univ. dr." şi, mai mult, „membru al Academiei de Ştiinţe Americane". De ştiinţe piscicole? Nu se precizează. Oricum, domnul demonstrează pe o întreagă pagină că există un grup de 300 de oameni care conduc lumea. Aceştia (ceva nediferenţiat între masoni, evrei şi alţi conspiratori comuni) dictează toate mişcările preşedinţilor americani. Pentru că nu a fost cuminte, lui Clinton i-a fost băgat în pat un căpitan al Mossadului pe nume Monica Lewinsky. Dovada irefutabilă a acestei conspiraţii este că guvernul american are cu jumătate mai puţini membri decît cel de la Bucureşti. Pentru că miniştrii români sînt un etalon al eficienţei, este logic că nu poţi conduce ditamai SUA cu 14 miniştri. În treacăt, este rezolvată şi problema comunismului, nimic altceva decît un experiment care trebuia să scurteze drumul spre NOW (Noua Ordine Mondială). Dar „Joseph David Vissarion Djugashvili-Kochba" (pînă şi pe Stalin îl scoate tot evreu, e prima oară cînd aud) a ratat acest experiment şi a fost trimis Gorbaciov să anihileze imensul laborator. Dom'le, totuşi, omul este „prof. univ. dr.". Adică are certificat de om deştept. (**C. G.**)

● Într-un catalog al organizaţiilor neguvernamentale care au ca scop ajutorarea persoanelor cu handicap sînt înscrise 400 de fundaţii şi asociaţii dintre care „doar 25 au acceptat să-şi declare benevol veniturile şi cheltuielile" (*Adevărul*, 9 mai). Reporterilor ziarului care au vrut să se intereseze de activitatea cîtorva dintre aceste organizaţii le-a răspuns „un domn care ne-a informat că doar soţia ştie cui şi ce ajutoare s-au dat", la o fundaţie sighişoreană le-a răspuns mama preşedintelui, iar la alta „bunica unicului membru al fundaţiei". O asociaţie bucureşteană care gestionează două grădiniţe pentru copiii cu handicap, „Anada Marga Universal Relief Team Ladies", „are probleme cu SANEPID-ul". Parte din numele asociaţiei este ortografiat în *sanscrită* şi înseamnă Calea Fericită. Nu mai e nevoie să se spună pentru cine e fericită Calea... (**T. C.**)

● Spune *Adevărul* (15 mai a.c., p. 9): „În internatul Grupului Şcolar «Nichita Stănescu» locuiesc, de-a valma, elevi, studenţi, cadre didactice şi defavorizaţi". O posibilă explicaţie urmează în pagina următoare, sub titlul „Primele fiinţe umane modificate genetic sînt printre noi". Şi se mai spune că presa minte. (**A. C.**)

Proba la real

– convorbire cu Ioana POPESCU, etnolog, Muzeul Ţăranului Român –

Ce ştim astăzi despre viaţa la ţară? Mai mult sau mai puţin, toţi ne considerăm avizaţi asupra subiectului. Dacă am străbătut peisajul rural cu maşina sau trenul, considerăm că ne-am făcut deja o imagine: case noi cu automobil lîngă şură, firme de „service", „bar" şi „disco", dar şi parcele de cîmp nelucrat, clădiri mari în ruină ce vor fi fost nu de mult silozuri sau grajduri ale CAP rămase de izbelişte, sau tablouri de secol XIX ce se proiectează în zare, cu nişte cai costelivi trăgînd un plug vechi. Tranziţie „în direct". Cine mai schimbă două-trei vorbe cu femeia care vinde în piaţă morcovi sau mere are impresia că s-a informat chiar la zi despre problemele satului, deşi dialogul sună uneori cam bizar: „Dar ăştia-s morcovi fără chimicale, nu?" „Da' de unde chimicale, doamnă, sînt naturali, că noi le punem gunoi de grajd." (La televizor specialiştii în zootehnie deplîng scăderea şeptelului, dar, cu toate că în gospodăria ţărănească nu prea mai sînt vite, există – iată! – gunoi de grajd din belşug...) Descărcînd portbagajul plin, orăşeanul reîntors din weekend-ul petrecut la ţară e convins că s-a lămurit despre viaţa satului „cu ochii lui": cei de acolo o duc bine, au ce le trebuie, se gospodăresc cu chibzuială etc. – deşi n-ar şti să spună cît îi costă pe săteni lumina, butelia sau biletul de autobuz şi cum se descurcă. La urma urmei, e treaba ţăranilor: ei suportă „proba la real".

Amintiri întemeietoare

Înainte de a deveni etnolog, ce însemna pentru dumneavoastră viaţa la ţară?

Vacanţa, asta era viaţa la ţară. Sat de munte, Cheia ori Moeciu, sat de litoral, Schitu, locuri pline de părinţi cu copii, de bunici cu nepoţi, spaţii de independenţă, de mare libertate pentru mine, de neprăvăzut. Vacanţa din sărăcie, care începea cu împachetarea buteliei în pături, legarea cu sfoară şi căratul cu trenul pînă la mare, fiindcă în sat nu prea existau posibilităţi de preparare a hranei; era ceva care-mi dădea sentimentul de aventură. La munte era mai palpitant: se gătea în curte, pe pirostrii, la foc de vreascuri, apa se scotea de la fîntînă, se economisea, ne spălam fără să ne bălăcim. Ne jucam pe rupte cu copiii gazdelor sau ai vecinilor de pe uliţă, mergeam după ei cînd plecau cu vacile la păscut; nu prea stăteam cu părinţii sau cu bunicii, nu eram bătuţi la cap. Amintiri formidabile, o stare de bine absolut.

Ca atunci cînd alergi desculţă prin praful uliţei?

A, nu. Desculţă fusesem obligată să merg, pe asfaltul fierbinte, la Bucureşti; era, pe atunci, o teorie că aşa îţi întăreşti „călcătura" – habar n-am cît de valabilă. Pe uliţă, puteam să mă tai, să mă înţep, mergeam deci încălţată. Viaţa la ţară mă mai fascina şi din povestirile mămică-mi, care pînă la liceu copilărise la sat. Din ele apărea însă alt peisaj, alt regim de viaţă, care mie mi se părea fabulos, dar cam sălbatic, cam primitiv. Îmi povestea, de exemplu, cum ţăranul construia un grajd de zid, iar el locuia într-o odaie de chirpici cu toţi ai casei claie peste grămadă: acolo mîncau, dormeau, trăiau. Mama admira dragostea ţăranului pentru animale, care-i erau şi de ajutor în gospodărie, de altfel; mie acel trai mereu la comun nu mi-ar fi plăcut, aici nu înţelegeam de ce mama nu lua în seamă şi partea de o oarecare „sălbăticie" a acestui fel de viaţă. Îmi spunea că umblau în picioarele goale de dimineaţă pînă seara, se jucau împreună cu copiii satului un joc cu cuţitul – „Ţările" – eu, mai bleagă, jucam numai „pietricica", se zgîriau, mai căpeau din copaci, dar nu se speriau, nu plîngeau, nu se văitau. Se purtau exact ca şi copiii de la ţară, care nu se alintă şi nu sînt rîzgîiaţi.

Pentru un copil de oraş, experienţa unei astfel de vacanţe nu însemna şi oarecare disconfort?

Disconfortul real, era la Bucureşti, unde trebuia să mă port într-un anume fel, să vorbesc într-un anume fel, ceea ce eu nu am mai impus copiilor mei, fiindcă mi se părea un soi de „dresaj". La ţară, era „pauza de dresaj", foarte bine venită. Pe urmă, satul însemna natură nesfîrşită şi mereu misterioasă. Primele mele cutremurări de credinţă acolo s-au petrecut, urmărind, de pildă, cum într-un anumit moment al zilei, cînd soarele bătea într-un anumit fel, într-un loc, furnicile se îndreaptă în şiruri spre muşuroi sau spre o scorbură. Mi se urca un nod în gît şi-mi dădeau lacrimile, deşi nu eram plîngăcioasă. De ce mă emoţionam numai acolo şi la acea vîrstă, preşcolară, nu-mi explic. Acum mi se pare ciudat. Simţeam un fel de recunoştinţă că lucrurile astea există şi eu am avut parte de ele. Este o experienţă personală, greu de povestit: judecînd după copiii mei, pe care i-am dus la ţară de mici, ei n-au trecut prin asemenea momente.

Credeţi că această percepţie a mediului rural a contribuit la alegerea profesiei de etnolog?

Da, sigur. Eu am absolvit Institutul de Istoria Artei: de ce între studierea lui Rembrand şi studierea ceramicii populare s-o alegi pe aceasta din urmă, dacă nu te-ar atrage ca un subiect al lumii tale interioare?

„Ca la ţară"

Formula „ca la ţară" pare suficient de ambiguă fiindcă poate presupune şi admiraţie necondiţionată şi, dimpotrivă, tratarea de sus a unui mod de viaţă: care dintre cele două sensuri se apropie de adevăr?

În mod absolut nici unul, aşa cred. Cei care spun ca pe nişte insulte „ţărane", „ca la ţară" dovedesc un nivel de educaţie submediocru şi un nivel de sensibilitate neinteresant. Mai este o expresie de genul ăsta: „la ţară merge" (orice), adică putem trimite satului ceva lipsit de calitate, sătenii oricum habar n-au. Din păcate, azi, expresia s-a extins, a devenit „la noi merge" (orice). Dar nici tot ceea ce este simplu, curat şi firesc nu poate fi atribuit exclusiv satului. E un fals, un mod de a ne justifica patriotismul, greu încercat în ultima vreme, să recunoaştem. Eu refuz să cred că la ţară oamenii nu s-au înjunghiat niciodată, nu s-au înjurat sau nu şi-au înşelat nevasta. Această percepţie idilică a vieţii rurale are oarecare vechime la noi, de pe la începutul secolului douăzeci cînd orăşeanul, intelectualul, s-a simţit gata să se ducă la ţară să-l „înveţe" pe ţăran. De aici au ieşit mari gafe cu efecte prelungite. Vezi vremea „artei naţionale" cînd cucoanele se duceau la ţară să le înveţe pe ţărănci cum să coasă, cum să ţeasă, publicau albume de „cusături", ţărăncile trebuia să brodeze după aceste modele etc. Produsele industriei casnice erau apoi scoase din sat, purtate de doamne la baluri, la Palat, duse în străinătate. Ce-a fost grav aici? Au lăsat portiţa deschisă spre „să învăţăm de la oraş„; aşa a şi pătruns cu multă uşurinţă peste ani „Cîntarea României", dincolo de caracterul obligatoriu al mişcării. Exista în memoria ţăranilor faptul că acest interes faţă de universul lor s-a manifestat şi în timpuri bune – cînd ajunseseră „în lume", chiar la expoziţii internaţionale, iar satul lor, sau un ţăran de-al lor devenise mai mult sau mai puţin celebru. Au primit cu braţele deschise toate „intervenţiile" oraşului, cele mai multe păgubitoare.

Acceptînd să fie nişte „exotici gata de civilizare"?

Unii mai inteligenţi acceptau asta cu oarecare distanţă interioară; pe dinafară însă jucau cum li se cînta. Am făcut acum vreo 5-6 ani o cercetare într-un sat argeşean, Lereşti. Pe vremea lui Ceauşescu fusese decretat sat turistic. Grupurile de străini, mai ales cei importanţi politic, acolo erau duse. Pe cerdace erau expuse scoarţe, alesături, ştergare, iar sătenii, anunţaţi din vreme intrau rapid în „uniformele de ţărani", costumele populare tip, confecţionate la cooperativa „Marama musceleană" şi ieşeau pe uliţă să aştepte oaspeţii. Cînd li se anunţa că oaspeţii se apropie, începeau să joace hora la răscruci. După o vreme, s-au plictisit de horă şi au început să joace „Căluşul", „Dansul fetelor de la Căpîlna" ş.a.: tot ce „se purta" atunci la TV devenea „specific lereştean" şi se arăta oaspeţilor. O asemenea boală de cap e de neimaginat. Şi totuşi... Povesteau, după ani şi ani, ce frumos era pe vremea aia, ce mîndri erau pentru felul cum erau apreciaţi etc.

Blugi, adidaşi şi disco

Deşi nu-l mai punem să joace azi la „Cîntarea României", nu credeţi că ne-a rămas, totuşi, gustul de a-l îndruma pe ţăran? Ne pare rău că nu mai poartă ii ari ci blugi şi adidaşi şi merge la „disco": dar nu i se adresează şi lui publicitatea TV şi emisiunile de „promotion"?

Blugii care au pătruns în sat cred că supără din ce în ce mai puţin. Chiar şi pe tradiţionalişti. Destul de des blugii au devenit aproape o „a doua piele", nu se mai văd. Oraşul îşi asortează la blugi cămaşa de tip folcloric, iia Romartizana, chimirul, şi din cauza asta citadinul obişnuit suferă mai puţin că şi ţăranul îndrăzneşte să poarte blugi. Dar la ţară nu blugii se poartă în mod obişnuit, ci treningul, ceva mai apropiat de haina de sport, de muncă fizică, şi mai ieftin. Supără altceva: basca îndesată pe cap pînă la rădăcina sprîncenelor, semnul navetistului năucit între două lumi. Cît priveşte firma „disco" la ţară, poate că doar nouă ne mai zgîrie urechea, fiindcă satul a adoptat denumirea. Aşa cum înainte satul se împărţea în „din deal" şi „din vale", cu biserica din deal şi cea din vale, acuma cele două „localuri" din sat sînt „cîrciuma" şi „disco" care au împărţit lumea satului. Cine se duce însă la cîrciumă nu e primit la „disco". Am verificat ducîndu-mă la discotecă însoţită de un tînăr care mergea de regulă la cîrciumă. Am fost primiţi cu uitături ostile, iar cînd băiatul a îndrăznit să ceară un rom i s-a spus clar: „du-te la cîrciumă, să-ţi bei ţuica ta, n-ai ce căuta aici". E o despărţire de nivel social şi de imagine: tineretul modern şi avut frecventează disco, tinerii săraci rămîn la cîrciumă.

Recuperări, mobilitate, stil de viaţă

În trecere prin sat, admirăm casele ţărăneşti noi, cu gustul confortului şi modernizării, dar nu înţelegem de ce oamenii au distrus sistemele de irigaţii, moderne şi ele, care le uşurau munca: au făcut asta cu sentimentul că-şi iau înapoi ce-i „al lor"?

Cu sentimentul prăpădului, aşa au luat totul. Nu cu ideea răzbunării unei nedreptăţi istorice iniţiale. Violenţa ca răspuns la o violenţă veche. I s-a luat căruţa din bătătură în '50: în '90, el, cu aceeaşi metodă, pune mîna pe tuburile de irigaţii, nu ia fostul lui atelaj, care nici nu mai există, probabil. În 2000, în acelaşi sat care lichidase astfel sistemul de irigaţii în '90, cei care distruseseră totul erau blamaţi (deşi şi cei care condamnau faptul participaseră la el). Nu ştiu dacă spuneau asta fiindcă eram noi de faţă sau chiar le părea rău de ce făcuseră. Modernizarea şi confortul rural, din satele obişnuite, eu cred că nu le prea înţelegem doar prin simpla admirare a caselor, pe dinafară. Trebuie văzute pe dinăuntru ca să pricepem că, sub aspect modernizat, funcţionează totuşi un stil tradiţional de construcţie. Începe cu o lipitură la grajd, o cămăruţă simplă, peste ea se suprapune încă o cămăruţă şi încă una şi după aia vine un living înalt pe două nivele care nu mai are la ce să servească. Nu imită nici apartamentul de bloc al copilului de la oraş, nici casa dintr-o revistă găsită undeva, nici vila vecinului, orăşean cu bani. Casa are ceva din fiecare locuinţă văzută, creşte singură, de capul său, depinde de ce bani a avut proprietarul la un moment dat, ce materiale, ce îmbold. El locuieşte tot în casa veche. În noua clădire are baie, cu faianţă, italienească uneori – chiar îţi spune asta – are oglinzi, etajere de faianţă, duş şi robinete de apă caldă şi rece, din care curge numai apă rece, closet – tot ce trebuie. E un mare progres că şi-a băgat veceul în casă; dar toaleta şi-o face tot în bucătărie, acolo se spală, se bărbiereşte, pămătuful de ras şi săpunul stau pe poliţă lîngă o oglindă mică şi veche.

Ţăranul umblă prin lume de mulţi ani, înainte de '89 cu „Arcomul", cu diverse societăţi de construcţii: în Germania, în Libia, în Irak, în Italia. Cum se împacă această mobilitate cu imaginea comunităţii rurale tradiţionaliste, cu omul greu de urnit din hotarele satului etc.?

În comparaţie cu orăşeanul, omul de la ţară este mai mobil, la prima vedere. Străinul, străinătatea nu-l intimidează. Îşi ia mai multe precauţii de comunicare cu citadinul decît cu străinul de departe, din altă ţară. În străinătate se duce cu gîndul să se întoarcă: merge la o afacere. Ţăran turist nu cunosc. Se duce cu un scop: să facă un anume lucru pînă la capăt, totul gîndit în virtutea lui „acasă". N-are dubiile orăşeanului: mă duc, nu mă duc, o să-mi fie bine n-o să-mi fie, mă adaptez, rămîn? Ţăranul îşi spune: mă duc ca să-mi fie pe urmă bine acasă mie şi alor mei. Să ne gîndim la ţăranii începutului de secol care au plecat în America, au făcut bani, s-au întors. Pe ţăranii de azi, nu străinătatea i-a modificat în sens rău – ci naveta din vremea industrializării. Starea de a fi călare concomitent pe două lumi i-a năucit, nu s-au integrat nici în oraş dar nici în sat n-au mai rămas cu adevărat.

Cu această capacitate de adaptare dovedită în „naveta continentală" – cînd au muncit în străinătate – înseamnă că ideia „satului planetar" poate nu i-ar descumpăni, aşa cum ne imaginăm noi.

Discuţiile de la televizor despre integrare europeană, intrarea în NATO nu-i preocupă, bineînţeles, ca o problemă ce i-ar privi personal. Din punctul meu de vedere, globalizarea grăbită, nivelatoare ar fi o mare pierdere culturală. Există un mod de viaţă, o alternativă de comportament care este a noastră şi care, în acelaşi timp, ar putea fi o alternativă şi pentru orăşeni oferind un model. Există încă muguri de putere interioară în viaţa de la ţară: mă gîndesc la un anume fel de a trata cu necazul, cu suferinţa, cu accidentul, un anumit tip de discreţie şi cuviinţă ce încă mai sînt proprii acestei lumi, atitudini deductibile din detalii, din reacţii simple. Dar o să se cam ducă toate, acesta e mersul lucrurilor, pînă la urmă. Să ne bucurăm cît le mai întîlnim în lumea rurală. Cred că dacă rămînem la concept, în „satul planetar" nu va mai fi „viaţa la ţară". Mor de curiozitate să aflu cu ce ar putea fi înlocuită.

▲

Pagină realizată de Tita CHIPER

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Cezar PAUL-BĂDESCU ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon:** 230.23.84 **Fax:** 230.75.59 **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul IX
nr. 430
25-31 mai 2001
20 pagini 5000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

GRATUIT

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

ANII '70

În cursul după-amiezii, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, împreună cu tovarăşa Elena Ceauşescu, cu tovarăşii Gheorghe Oprea, Teodor Coman, Ion Ursu, a continuat, în judeţul Vilcea, vizita de lucru.

Sosirea tovarăşului Nicolae Ceauşescu pe platforma Combinatului chimic din Rîmnicu Vîlcea prilejuieşte o vibrantă manifestare de dragoste şi entuziasm faţă de partid, faţă de secretarul său general. Mii de locuitori ai municipiului, precum şi din localităţile învecinate fac o caldă primire secretarului general al partidului. Se scandează numele secretarului general, se ovaţionează îndelung.

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu, ceilalţi tovarăşi din conducerea de partid şi de stat sînt întîmpinaţi de tovarăşul Vasile Muşat, prim-secretar al Comitetului judeţean Vîlcea al P.C.R., preşedintele consiliului popular judeţean, care le adresează tradiţionalul „Bine aţi venit !".

O gardă alcătuită din ostaşi, membri ai gărzilor patriotice şi ai detaşamentelor de pregătire militară a tineretului prezintă onorul. Se intonează Imnul de Stat al Republicii Socialiste România. După datina străbună, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, ceilalţi oaspeţi sînt întîmpinaţi cu

La acest număr au colaborat:

Salvador ALLENDE ● *Anwar EL SADAT* ● *Menahem BEGIN* ● *Jim MORRISON* ● *J.R. EWING şi ayatolahul KHOMEINI* ● *Alexandr SOLJENIŢÎN, fugind din Rusia* ● Led ZEPPELIN *şi Nicolae CEAUŞESCU* ● *Împăratul BOKASSA şi preşedintele MOBUTU* ● *„TEZELE din iulie"* ● *Mao ZEDONG, pe patul de moarte* ● *Elvis PRESLEY, în ultimele clipe* ● *Scandalul WATERGATE* ● Ultimul tango la Paris *şi* Războiul stelelor ● *Balerinul BARÎŞNIKOV, computerul* APPLE ONE *şi romanul* DELIRUL ● *Acordul de la HELSINKI, SALT I şi SALT II* ● *Margaret THATCHER, Andrei SAHAROV şi primul copil conceput în eprubetă* ● *Aldo MORO &* Brigăzile Roşii *şi PAPA de la Roma*

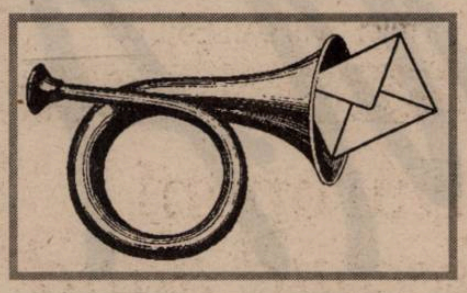

Nr. 426: *„Bestiarul ştiutorilor“ de Mircea Fabian (pag. 2)*

Domnule Mircea Fabian,

(nu fac parte dintre *ştiutori* şi nici nu-mi iau sarcina de a le fi apărător. Scrisoarea publicată în *Dilema* nr. 426 merită însă o reacţie, chiar dacă sortită neantului; trebuie să mai mărturisesc că o pagină a dilematicilor, în totalitate, aşa de frumoasă n-am citit de mult. Nu voi fi singur în rîndurile ce urmează...)

„Ţară de secături, ţară minoră, căzută ruşinos la examenul de capacitate în faţa Europei... Aici ne-au adus, politicienii ordinari, hoţii improvizaţi astăzi în moralişti, miniştrii care s-au vîndut o viaţă întreagă, deputaţii contrabandişti...

Am maimuţărit occidentul, ne-am spoit pe repezeală o faţadă, amăgindu-ne că după ea, avem aceleaşi rosturi şi noi ca şi oamenii civilizaţi... Acum faţada a crăpat şi-n urma ei ni s-a dezvălit dincolo de paravan cel mai murdar colţ de orient putred...“

Un asemenea discurs/lamentaţie şi azi e de bon-ton, dar aceste cuvinte le scria Octavian Goga pe 17 noiembrie 1916, în timpul retragerii armatei noastre din Muntenia.

Desigur – dureroase, visul – Ardealul, se îndepărta. Şi totuşi, ştim, acum, încununarea. Nu vreau să spun: aveţi răbdare, izbînda e a noastră. Dar „specificul nostru *oriental*“ ne face să cădem, dacă nu prea repede, cam des, în lamentaţie. Şi, uneori, prin comparaţie. „Aici, la Dunăre (...), nu se va naşte niciodată, mă tem, un Sartre, (...)“, destul de asemănător cu plîngăreţul (scuze!) „noi nu avem un Havel“ ori, cum alt dilematic scria, „muncitorul de la Braşov e la genunchiul broaştei faţă de unul de la Mercedes şi orice scriitor român în viaţă, cam tot pe acolo, în comparaţie cu G. Grass“. Ar trebui să lăsaţi pe seama francezilor nemurirea greţosului stalinist, căci dacă nu o să-l avem pe Sartre, l-am avut pe Nae Ionescu (!? – *n.n.).*

Şi avem şi „Haveli“, trăiesc printre noi dar, conform „specificului naţional“, nu vrem să-i recunoaştem cît timp sînt în viaţă... mai pe scurt însă, o prostie spusă la Paris are ecou şi parfum internaţional. Care, în general, ne face cu adevărat rău.

Doi din cei „una mie două sute“ de morţi în revoluţie au fost împuşcaţi mortal la cîţiva paşi depărtare de mine. Aveau cu doi-trei ani mai mult decît aveaţi. Nu i-am cunoscut şi nu ştiu ce gîndeau. Ori ce-ar fi gîndit acum. Eu...

Un grup de *ştiutori* a dat „Proclamaţia de la Timişoara“; puterea a mobilizat *ştiutorii* săi (are!) şi a apărut „Proclamaţia de la Podu Înalt“. A luat fiinţă Alianţa Civică (o parte s-a transformat în partid – într-adevăr de *ştiutori*), iar puterea a dat liber din lesă *ştiutorilor* săi care au împroşcat cu noroi fără restricţie... În anul 2000 a fost publicată lista cu susţinătorii (*ştiutori*) lui Isărescu şi, ca la un declic, 500 de *ştiutori* s-au declarat susţinătorii lui Iliescu.

Domnul Andrei Pleşu nu în politică s-a implicat, ci la Cultură şi Afaceri Externe; i s-au găsit bube destule. Ba chiar că ar fi fost omul Securităţii. În sfîrşit (nu chiar...), dl Nicolae Manolescu „simţindu-se responsabil“ (conform mărturiei dlui Radu Cosaşu) a intrat în politică – traiectoria se ştie. N-a fost atacat numai de *ştiutorii* puterii, ci şi de alţii, storşi de grija volumelor următoare din *Istoria* ce trebuia scrisă şi nu mai avea cine.

În ăst timp, poetul Mircea Dinescu, destins, a ales terasa unei cafenele, de unde să poată vedea tot spectrul politic şi să-i poată „înjura“ în voie. Era o plăcere să poţi sări la gîtul criticului folosind greşelile politice, după cum, plăcere era şi să citeşti acele editoriale.

Apoi, scîrbit/învins şi ajuns (poate) la vorbele dlui Radu Cosaşu, dl Manolescu abandonează politica. Răsuflete de uşurare... o să avem următoarele volume ale *Istoriei*... Poetul Dinescu profitînd de ceva „timp liber“ s-a lansat,de partea bună, în politică. (Sper că ironia s-a observat: dl Dinescu a devenit fanul catindatului pe care îl susţinea partidul din care a demisionat dl Manolescu.)

Dacă-mi veţi spune că mă contrazic, eu o să vă spun că dintre *ştiutori* fac parte G. Pruteanu şi A. Păunescu, D.A. Lăzărescu şi chiar Vadim. Nume ar mai fi, multe, şi le ştiţi desigur. Poate pentru/sau şi pentru asta, sus, în dreapta paginii, scrie: „Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea“.

În *Dilema* nr. 427, într-o convorbire de pe ultima pagină, dl academician Răzvan Theodorescu afirma: „...mai ales sub Carol al II-lea, care, alături de Cuza, rămîne prototipul autorităţii de care au avut nevoie românii...“

„Carol pentru mine este cel mai pustiitor flagel care s-a abătut vreodată asupra ţării româneşti; mai rău decît hunii, avarii, gepizii, pecenegii, podghiazurile tătăreşti şi şleahticii polonezi, decît potopul, grindina, seceta, invazia lui Carol-Robert, ciuma lui Caragea, incursiunile lui Pazvantoglu, expediţiile primitive turceşti, paşa din Silistra, cazacii, dragostea puterii ocrotitoare după 1774, incendiile, cutremurele, lăcustele, despăduririle, revărsările de apă, răpirile de teritorii, prăvălirile de morene, fumăritul, surpările de terenuri, ruperile de zăgazuri, filoxera, gărgăriţa, ocupaţiile austriece şi ruseşti, decît preţurile otrăvite, femeile siluite de năvălitori, copiii luaţi ca ieniceri, decît prăbuşirile de turnuri, decît bisericile pîngărite, decît Muhamad, Baiazid, Suleiman şi Fuad, decît orice.“

Cunoscătorii ştiu că nu e un blestem, ci o altă părere; a lui N. Steinhardt din *Jurnalul fericirii.*

Victor BALINTONI
Aleea Vişinilor 4, et. 3, ap.55
Lugoj

P.S.: Poate o să vă întrebaţi, totuşi, ce-am vrut să spun. Poate că nu ştiu, dar sînt sigur că *unii ştiutori* , pe timpul lui Ceauşescu, şi-ar fi dorit doar funcţii mai înalte ori o moşie, un conac sau un Mercedes. Şi dacă aţi fi scris despre ei, cu nume, mi-ar fi plăcut să-l semnez eu.

Nr. 426: *„Ce ţinem minte, ce uităm“*

Într-o cofetărie...

Într-una din ferestrele mele „atemporale“ m-am aliat cu o cafea bună şi destul de ieftină (2500 de lei!) însoţită de un zîmbet adaptat la o cofetărie de tranziţie, pentru a face o baie în *Dilema*... Încă mai am probleme cu plonjarea căci mă lovesc mult prea des de trupuri de întrebări care numai irelevante nu sînt!

Recunosc, totuşi, că „îmbăierea“ de astăzi a avut efecte pozitive: am salvat de la înec o candidă amintire pe care o credeam dispărută...

În timp ce mă pregăteam să-mi savurez atît „baia“ cît şi cafeaua în provinciala cofetărie cu aer de barometru al schimbării *city*-ului meu, am privit cu nevinovăţie afişele muribunde ce se oglindeau în faianţa de un galben-muştar şi mi-am mişcat scaunul „modern“ de plastic pentru a-mi asigura un confort sporit... Am constatat într-un colţ al gîndului un pui de dezamăgire: nu scîrţîia plin de farmec ca-n amintire... Brusc, chiar şi memoria mea olfactivă s-a crispat deoarece stocase îngrijorător de multe arome minunate de

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

frişcă, esenţă de rom sau de fistic, de portocale sacrificate pentru o banală oranjadă optzecistă, iar acum se dăduse bătută în faţa mirosului ce pusese stăpînire pe „umila“ cofetărie ale cărei perne căzuseră de mult, lăsînd-o aproape la periferia societăţii.

În clipa aceea am realizat că îl pot vedea clar pe copilul de 10 ani, plin de înfrigurare, care-şi strîngea bănuţii în palmă în clipa în care intra în această oază de curăţenie şi răcoare, zăbovind cu aparentă nehotărîre în faţa vitrinelor impunătoare, prelungind abil începerea ritualului susţinut de clinchet de linguriţe, zăngănit de furculiţe lucitoare, schimburi scurte de priviri, cuvinte magice şi plicticoase, dar şi de liniştea unei „indiene“ pe care o credea perfectă cînd o admira odihnindu-se în faţa sa... Într-un tîrziu trecea la tactica de cucerire atent pregătită pentru a nu rata nici o fărîmă! Încă îmi mai simt degetele lipicioase care strînseseră cu putere o linguriţă de aluminiu care atunci nu avea nici ea vreun cusur... Era doar un instrument de conectat la fericire.

Examinînd azi noile „eroine“ din aceleaşi vechi vitrine nu mă regăsesc decît plictisită... Am ajuns oare azi să rezist în faţa impulsului de a da satisfacţii imediate papilelor, gîndindu-mă cu responsabilitate la dimensiunile pe care le posed? Răspunsul e cam împărţit... De fapt, eroinele actuale îmi par destul de eclipsate de amintirile fotografiate, iar copilul de 10 ani nu a plecat nicăieri, dar e sedus de alte miracole ale lumii ce i se oferă, uneori, cu violenţă...

Oricît m-am străduit nu am putut salva amănunte a căror importanţă mi-e neclară: cum arătau hainele mele la sfîrşitul ritualului, cum ascundeam gaura din buget, cine eram eu în afara spaţiului sacru al fostei oaze de curăţenie şi răcoare...

Datorită *Dilemei* (vehicul proustian) m-am pescuit pe mine sub o altă formă misterioasă şi v-am scris tremurînd, fără să vreau să vă plictisesc...

Andreea FILIPOIU
Măneciu Pământeni – jud. Prahova

P.S.: Mai era ceva de spus...

Nr. 426: *„Conflicte, crize, negocieri“*

Ce conflicte, ce crize, ce negocieri... adevărat război

Că poporul român este un popor de dobitoci (cum, cum? – *n. red.)* se ştie prea bine de 10 ani încoace, dar parcă dovezile sînt din ce în ce mai dese. Sînt zilnice, ..., ce zilnice, dom'le, eu le văd şi de cîte 2, 3 ori pe zi. După alegerile din noiembrie 2000 am zis că, poate, ne mai potolim, dar noi nu, noi vrem să ne convingem şi pe noi înşine că sîntem dobitoci (sau poate doar îndobitociţi). Dar dacă sîntem îndobitociţi, de ce acceptăm această situaţie, de ce ne complacem şi nu încercăm să ne mai culturalizăm puţin? De aici a plecat toată supărarea mea.

Astăzi (marţi, 17 aprilie) era o zi frumoasă de promenadă şi cum eram liber pînă mai tîrziu, am zis să merg să vizionez „Război în bucătărie“, ultima capodoperă românească apărută pe marile ecrane. Zis şi făcut. După o jumătate de oră de mers pe jos spre cinematograf ajung fericit la fix ora începerii, dar stupoare... Eram doar eu şi încă un domn care vroiam să vedem filmul. Şeful sălii, sau ce-o fi fost el, ne spune să mai aşteptăm măcar cinci minute să mai apară vreo doi... („proşti“ – zic eu în gînd). Ei bine nu apar, iar după cinci minute vine şi ne spune că nu dă filmul pentru doi („proşti“ – îmi vine iar...). (V-aţi îmblînzit? – *n. red.)* Astfel, plec dezamăgit spre casă şi fac un calcul scurt, aproximativ, cum că dacă din 2 milioane de bucureşteni au vrut să vadă un film doar doi, înseamnă că fiecare era reprezentantul unui milion de oameni ce stăteau acasă, erau poate la serviciu (scuzabil) sau stăteau „pe după blocuri“. Atunci s-a iscat „conflictul“ în mintea mea: dar de ce nu ne-a lăsat să vedem filmul, căci îl povesteam noi, fiecare, cîte unui milion de oameni. „Criza“: dar voi avea timp? Cîte alte filme voi pierde ca să stau să-l povestesc pe ăsta? „Negocierea“: i-o fi fost milă să mă pună la o aşa muncă de Sisif şi ce-a zis omul?, „mai bine nu-l vezi“ nici tu!

Aşa că m-am simţit ca o hartă a României cu proporţionalitatea de 1 la un milion. Astfel s-a declanşat „războiul“: dar, eu sînt „harta proastă“ dintr-un milion sau celelalte un milion de „hărţi“ sînt proaste şi eu deşteaptă? Şi ca să cîştig măcar o luptă, în drum spre casă, mi-am cumpărat *Dilema*, sigur fiind că nimeni din milionul de bucureşteni aferent mie nu o va mai cumpăra. De „război“ nu ştiu ce să zic, dar diseară mai duc o „luptă“: mă duc la un concert de chitară clasică să văd cîţi din milion or să vină. (!?!)

Ariel SELIMAN
Bucureşti

De peste hotare

www.taraf.ro

Dragilor,

Mi-aţi făcut o surpriză foarte plăcută cu publicarea scrisoricii mele din 29 martie şi vă mulţumesc pentru onoarea de a-mi vedea numele tipărit în *Dilema.* Vă daţi seama ce mult a însemnat pentru cei de acasă, din România să deschidă *Dilema* şi să mă vadă acolo... Eu rămîn în continuare a voastră admiratoare şi cititoare şi poate cînd am să vin prin ţară am să îmi iau inima în dinţi să trec pe la redacţie să vă zic un „Gday“ australian.

De ce vă scriu din nou: am găsit una bună pentru rubrica „3,14“. E vorba de un site al unor „lăutari din tată în fiu“ pe care l-a descoperit un prieten şi unde cîţiva români de-ai noştri îşi oferă serviciile, aţi ghicit, pentru nunţi, botezuri şi petreceri de orice fel. Merită vizitat, adresa este chiar *http://www.taraf.ro* şi acolo veţi afla că:

„Dacă vrei să-ţi cîntăm la nuntă, botez, petreceri oriunde, sună-ne la... şi venim inevitabil.“ Asta cu „inevitabilul“ ne-a dat gata pe toţi. Dar nu mai poţi comenta nimic, cînd instituţii muzicale serioase din România (ca de ex., Universitatea de Muzică, Filarmonica sau Opera Naţională) par să nu fi aflat încă de existenţa Internet-ului.

Toate bune,

Vera MARCU
Sydney

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Interactivitate**
- **Ce se cuvine, ce nu se cuvine**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Două alegeri

Cel puţin o asemănare foarte evidentă există între cele două alegeri de preşedinte de la sfîrşitul săptămînii trecute, la Uniunea Scriitorilor şi la Partidul Democrat: în ambele cazuri, deşi fuseseră prevăzute rezultate dramatic de strînse, noii aleşi au cîştigat detaşat, la diferenţe de voturi aproape umilitoare pentru cei învinşi. Nu e totuşi singura trăsătură comună dintre Conferinţa Naţională a scriitorilor şi Conferinţa Naţională extraordinara a Partidului Democrat.

Cu toate deosebirile dintre o asociaţie profesională (una de artişti, pe deasupra) şi un partid politic, şi într-un caz şi în celălalt dezbaterile au fost sau cu totul absente (Uniunea Scriitorilor) sau cu totul ritualice (Partidul Democrat), singura acţiune *serioasă* fiind votarea. Să fi fost şi singura *bine pregătită?!* Nu este exclus, judecînd după relatările jurnaliştilor de faţă la cele două Conferinţe Naţionale: delegaţii prezenţi *ştiau* de la bun început cum şi cu cine vor vota, ei erau, fuseseră dinainte *lămuriţi*. Ce şi de ce să se mai dezbată, atunci?! La scriitori, mai puţin respectuoşi cu ipocriziile protocolare, chiar „s-a dorit votarea imediată", cum remarca unul dintre participanţi*. Sau, cum a spus un altul, „trebuia să fie o adunare şi a fost doar un vot". Dezbaterile, clarificările, opţiunile nu doar au precedat cele două reuniuni: au fost de fapt transferate din spaţiul public în culise. Iar culisele sînt făcute pentru aranjamente, intrigi, combinaţii şi manevre, nicidecum pentru dezbateri, clarificări şi opţiuni. Se poate admite, ca ipoteză, că un mic Ostap Bender se ascunde în sufletul oricui (chiar şi al celor care nu ştiu de unde să-l ia pe acest mare şi ghinionist maestru al combinaţiilor, fiu al unui supus turc) şi există, desigur, o anumită voluptate în a trage sfori, nu neapărat imorală şi vinovată; dar pînă la urmă şi trăgătorii de sfori şi traşii pe sfoară ajung să se confunde, formînd o masă indistinctă de marionete acţionate de şi după reguli impuse fie de un sistem, fie de un personaj ori un grup de personaje. Unul dintre învingătorii de la sfîrşitul săptămînii trecute mai cîştigase de altfel o partidă electorală, cu doar un an în urmă, avînd ca slogan o formulă lipsită de orice echivoc: *Treaba voastră este să mă alegeţi*. Chiar şi P.C.R. era, parcă, mai... pudic.

Cei doi mari învinşi ai Conferinţelor de la Uniunea Scriitorilor şi Partidul Democrat sînt, ambii, profesori universitari, oameni cu ştiinţa şi deprinderea unui anumit comportament şi a unui anumit mod de exprimare. Şi unul şi celălalt au, măcar prin exerciţiul profesiunii, o certă şi de altfel dovedită distanţă atît faţă de limbajul cenuşiu, de aparatcik, cît şi faţă de limbajul frust, „de cartier", oricare le-ar fi foloasele imediate. Nici unul dintre ei n-ar fi fost în stare să spună, de exemplu, cum a spus unul dintre învingători, că nu o să *trosnească* pe nimeni. E un defect, politeţea, e o slăbiciune să vorbeşti civilizat, ai o şansă mai mare de cîştig prin slobozirea în *golănie?!* Fiindcă, observa un scriitor după Conferinţa naţională, „s-a manifestat cu virulenţă o golănie care nu poate fi de bun augur pentru viitorul Uniunii Scriitorilor". S-ar putea să fie o exagerare, cine ştie, fapt este că între formă şi conţinut acordul pare totuşi perfect. Probă, noua definiţie a calităţii de membru al Partidului Democrat: *„a fi membru în PD înseamnă să aderi la **noua direcţie** şi să fii fidel **noului lider**"*. Este definerea clară, fără ambiguităţi, a unei structuri de clan. Sau va fi fiind mai propriu termenul de *gaşcă?!*

* Citatele despre Conferinţa Naţională a Uniunii Scriitorilor sînt după ziarul *Cotidianul*, unde există o constant bună pagină culturală.

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Stridenţe

În acelaşi timp şi fără o legătură evidentă, au început să apară reformişti în PRM şi Dan Diaconescu a devenit simbolul libertăţii de expresie. Şi practica jurnalistică a noului erou şi practica politică a vechiului partid bîntuit de stafia reformării se caracterizează prin stridenţă, prin culori ţipătoare care fură ochiul publicului.

După ce de cîteva luni anunţă apariţia postului şi răspunde echivoc la întrebările jurnaliştilor privind existenţa licenţei, după ce tot de cîteva luni diverşi adolescenţi umblă pe la conferinţele de presă cu microfoane enigmatice pe care scrie „OTV", Dan Diaconescu s-a lansat în sfîrşit ca patron de televiziune. Şi cum scandalul este cea mai ieftină reclamă, *OTV* a continuat scandalul *Hustler*. Implicat a fost acelaşi trust de presă, care deţinea licenţa pentru o anume Omega TV, care prin simbioză cu *Oglinda* a devenit *OTV*. De dragul principiilor, cotidianul trustului, *Ziua*, a dus o campanie de presă în care adolescentinul Dan Diaconescu părea întruchiparea libertăţii de exprimare, simbolul unei democraţii cu caş la gură şi fără cei şapte ani de acasă. O libertate de expresii golăneşti.

Practica jurnalistică a lui Dan Diaconescu este mai mult decît echivocă. Dar, în acest scandal singurul care a apărat onoarea breslei a fost Cornel Nistorescu, aflat el însuşi în conflict cu majoritatea patronilor din mass-media. Cu Ion Cristoiu, veşnicul apărător al cauzelor dubioase, de partea sa şi cu campania din *Ziua*, Dan Diaconescu l-a copleşit pe preşedintele Consiliului Naţional al Audiovizualului (CNA), presupusul opresor. Bietul intelectual cu barbă, Şerban Madgearu, acuzat că face parte ba din mafia guvernării precedente, ba din mafia celei de acum, a căpătat figura unui inchizitor modern. Libertatea de expresie se confundă tot mai mult în România cu libertatea de a-i murdări pe ceilalţi. În aceste condiţii, jurnaliştii nu fac decît să uşureze sarcina viitorilor cenzori veritabili.

Singurul argument al revoltaţilor întru democraţie în oarecare legătură cu logica era cel care viza rolul CNA. Înfiinţată pe vremea cînd frecvenţele de emisie erau un bun public şi limitat, această instituţie trebuia să gestioneze şi să atribuie acest bun în numele comunităţii. Dar transmisia prin satelit a eliminat caracterul limitat al acestui bun public. Ar urma logic o liberalizare totală a intrării în eter? Oricine poate difuza orice fel de imagine, rezistînd pe piaţa liberă sau murind în funcţie de audienţă? Este o problemă pe care societatea trebuie să o dezbată. Pînă atunci, este clar că Dan Diaconescu nu a respectat condiţiile legale pentru a putea emite. Dar ce contează legea cînd poţi face scandal?!

Reformiştii PRM

Cu ceva vreme în urmă, am asistat la o campanie electorală în interiorul PNL. Călin Popescu Tăriceanu, cel care a pierdut, susţine acum o moţiune parlamentară în numele partidului. După ce a pierdut preşedinţia PD, Petre Roman s-a supărat oarecum omeneşte, dar dialogul cu Traian Băsescu a fost civilizat. Nici Tăriceanu, nici Roman nu au devenit în ochii colegilor de partid, odată învinşi, elemente umane sub limita onorabilităţii. Cu totul altfel este la PRM. După ce a ridicat glasul împotriva lui Corneliu Vadim Tudor, Ioan Radu a devenit alcoolic şi hoţ. Parlamentarului Luca Ştefănoiu i s-a descoperit dosarul penal după ce a plecat din partid, acum Dorin Lazăr Maior şi Codrin Ştefănescu au şi ei tot cîte un dosar de acelaşi fel. Deşi nu are încredere în procuratura mafiotă, Vadim ţine totuşi cont de acţiunile contra celor care îl dezamăgesc. S-ar putea crede că în PRM toată lumea are cel puţin un dosar penal care aşteaptă să fie scos la lumină.

Cu puţin înainte de alegeri, la o conferinţă naţională a unei asociaţii de revoluţionari, C.V. Tudor era aclamat ca singurul salvator al naţiunii. Fostul poet care îi mulţumea mamei lui Nicolae Ceauşescu pentru că a avut genialitatea de a-l naşte se legitima acum cu aura celor care au luptat împotriva dictatorului. De altfel, fiecare dintre partidele româneşti şi-a alcătuit o asemenea garnitură de eroi, aşa că nu puteau rămâne tocmai justiţiarii fără revoluţionari. Tot atunci, PRM a fuzionat cu unul dintre partiduleţele cu revoluţionari de profesie, şi actualii revoltaţi au căpătat locuri destul de importante în conducerea partidului.

Formînd un grup cu personalitate proprie şi cu oarece legitimitate, alta decît cea împrăştiată de liderul naţional, revoluţionarii au început să observe că un partid „justiţiar" este neapărat şi dictatorial în interiorul lui. Au început să aibă conflicte cu vechii acoliţi ai preşedintelui. Interesant este că la începutul conflictului afirmau că Vadim este indus în eroare şi manipulat de vechea gardă din jurul său. După cîteva zile, timp în care sperau ca liderul să le ţină partea, l-au atacat direct acuzîndu-l de dictatură. Singurul personaj de vîrf atras de partea lor a fost un parlamentar, Valentin Păduroiu. Respectivul domn este un politician tînăr, eficient, dar cu un discurs naţionalist radical. Uneori perorează despre comploturi mondiale şi despre sărăcirea României de către străini. Şi este un om tînăr şi de acţiune. Personal, îi prefer pe bătrînii senili şi pe securiştii de modă veche care au cîştigat partida. Altfel, va trebui să ne obişnuim cu libertatea de expresie a lui Dan Diaconescu şi cu reformismul lui Valentin Păduroiu.

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Europeni *second hand*

Întîmplarea a făcut ca la cîteva zile după ce am publicat în numărul anterior pilula despre „comerţul de stiluri", să particip la Sofia la prezentarea unei cercetări despre *second hand*, care urmărea în „meandrele concretului" aceeaşi problematică.

Autorul cercetării pornea de la pomana tradiţională, unde îmbrăcămintea îşi avea şi ea – la ei ca şi la noi – locul său. Şi tot ca şi la noi, pe lîngă aceste ***daruri*** de îmbrăcăminte – date de sufletul mortului şi legate astfel de *lumea de dincolo* – exista o altă categorie de îmbrăcăminte, care pătrundea, cu greu, din cealaltă „lume de dincolo", cea a Occidentului, şi pe care fericiţii posesori o etalau cu mîndrie ca pe o ***marfă*** de preţ – o marfă de marfă, am zice noi astăzi. Într-un fel, fenomenul *second hand* combină *sui generis* aceste două „surse".

Acum, de pomană dau *ei*, cu acel sentiment al milei catolice, raţional şi utilitar, atît de diferit de mila noastră ortodoxă, emoţională şi personală. La magazinele bisericilor care strîng haine de pomană de la enoriaşi se adaugă, uneori, magazine care vînd pe un preţ de nimic haine cu mici defecte – un fel de „pomană" comercială. De aici se aprovizionează, *en gros*, comersanţii *second hand*. **Cine** primeşte însă, adică cine cumpără aceste haine? Două categorii, răspunde Ilyia Iliev, autorul cercetării cu pricina: a) persoane care aparţin unei categorii sociale relativ prestigioase, dar au venituri modeste (profesori, doctori, cercetători etc.) şi b) persoane care ocupă poziţii modeste în instituţii prestigioase (secretare, asistenţi, interpreţi în filiale ale unor mari firme vestice, ambasade etc.). Pe scurt, persoane cu plus de prestigiu şi minus de venituri (cei din categoria simetrică, cu plus de bani şi minus de prestigiu, cumpără mai degrabă, se pare, turcisme, *look* occidental *made in Turkey*; iar cei cu mulţi bani, „noii bogaţi", sînt deja altă lume). Obsesia comună a acestora pare a fi dorinţa de „normalitate". Criteriul acestei normalităţi este, evident, situaţia omologilor lor din Vest: ar fi normal ca şi eu să arăt cam ca ei. În „realitatea" balcanică actuală însă, eu nu-mi pot permite, de fapt, acest lucru. Şi atunci intervine „mîna invizibilă" a instituţiei *second hand*, care cîrpeşte ruptura dintre *normalitate* şi *realitate*. Şi astfel se realizează (nu tocmai) *lungul drum al milei către marfă*, marchetizarea carităţii.

Ce se cumpără astfel? Dintr-un punct de vedere se cumpără caritate; din altul se cumpără normalitate. Iar această normalitate este plasată în sfera consumului: eşti „normal" dacă arăţi în mod corespunzător, nu dacă munceşti în mod corespunzător – ceea ce ne trimite la prăpastia tranziţiei dintre *a face* (în sfera producţiei, ca să zic aşa) şi *a fi* (în sfera consumului). Această normalitate definită în sfera vizibilităţii sociale este mai importantă pentru tineri, drept care, în lipsă de bani, părinţii vor decide adesea să se sacrifice pentru a asigura măcar progeniturilor lor *look*-ul normalităţii. *Second hand*, normalitate la un preţ convenabil!

Dincolo de avatarurile afacerilor cu haine purtate, *second hand* devine astfel o metaforă puternică pentru europenizarea noastră: *noi* trebuie să plătim mila *lor* pentru a ne crede (cam) ca ei.

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Speranţe

Speranţa este versiunea benevolentă a incertitudinii. Cui are certitudini speranţele îi sînt inutile. Alcătuită numai din certitudini, orînduirea trecută nu avea nici o nevoie de speranţe. Consecinţa: apariţia rarissimă a termenului în limbajul public al timpului. Planurile de stat nu anunţau o speranţă, ci o certitudine obligatorie. Fără să-i pese de împotrivirea experienţei cotidiene, aşa-zisa activitate ideologică relua la nesfîrşit aceeaşi alegaţie: faptele confirmă pas cu pas certitudinile proclamate. Plauzibilitatea acestor alegaţii se întemeia, firește, pe mistificarea faptelor. Certitudinile la scară socială generau certitudini de sens contrar la scară individuală.

Antiteza speranţei nu este numai certitudinea, ci şi disperarea. Mai marii dictaturii aveau să descopere această variantă într-un sfîrşit de decembrie din urmă cu 11 ani. Şocul istoriei a precipitat România într-o tranziţie care s-a dovedit grabnic mult mai fecundă în incertitudini decît în speranţe întemeiate. Incertitudinile care copleşesc tranziţia nu generează atît speranţele de acest calibru cît nevoia lor. Rezultatul este inflaţia de speranţe, care concurează cu inflaţia monetară, provocînd acelaşi efect pervers: devalorizarea. Private, dar mai ales publice, oricîte catastrofe ar vesti, majoritatea mesajelor se încheie cu printr-o nimic justificată referire la o speranţă. O nouă convenţie, de bună creştere, agaţă în concluzia celor mai necruţătoare analize expresia unei speranţe infirmate de tot ce se susţinuse pe parcurs. Negînd esenţa economiei de piaţă, în domeniul speranţelor domneşte gratuitatea. Avansate de reprezentanţi ai puterii – ai oricărei puteri – speranţele gratuite continuă glorioasele tradiţii ale discursului eufemizant. Purtaţi de acest elan, agenţii puterii înlocuiesc adesea formula: „eu totuşi sper că", prin „sînt totuşi convins că". Speranţei simulate i se preferă simularea certitudinii.

Mai există însă şi o mînă de oameni ocupanţi ai unei rezervaţii invizibile, situată mai presus de instituţiile puterii şi de rigorile legii, care nu participă la acest coral al pseudo-speranţelor. Aceştia sînt marii chivernisiţi ai epocii, proprietari de uriaşe conglomerate, de studiouri audio-viziuale, de ziare şi de partide politice, beneficiari ai unor megacredite nerambursabile care demolează cele mai respectabile bănci, generoşi împărţitori ai unor premii de excelenţă cifrate la zeci de mii de dolari, personaje ale căror fabuloase agoniseli le asigură libertatea de a ignora respectiva convenţie.

Creditele care îi proiectează pe aceşti cîţiva mai presus de vulgara nevoie de speranţă discreditează speranţele celor care nu prea se mai pot nutri cu altceva.

▲

BARBURISME

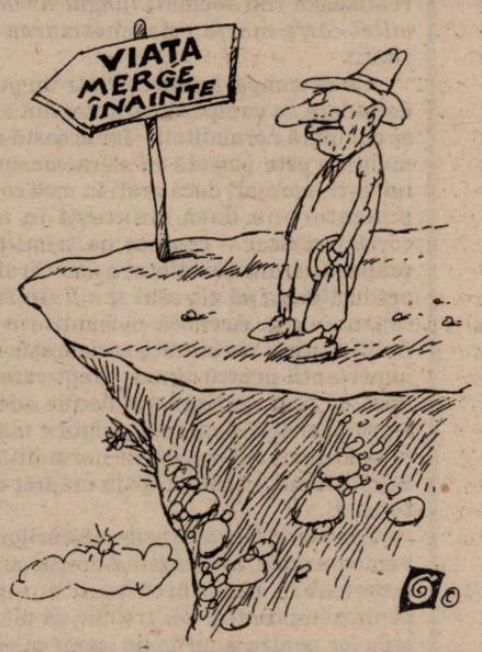

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Tîrguri şi tarabe

● Săptămîna aceasta are loc Tîrgul de carte de la Bucureşti. La ora cînd scriu încă nu ştiu cum va arăta, dar *Bookarest* a devenit, de la an la an, una dintre acele manifestări care ne dau senzaţia normalităţii. Asta în ciuda faptului că producţia editorială şi comerţul de carte au în continuare mari dificultăţi. Editorii se plîng că „nu mai merge nimic", tirajele cărţilor sînt mici, publicul e sărac şi nu poate absorbi oferta de pe piaţă. Se pare că singurele care se vînd sigur sînt cărţile „utile" (în carieră, la facultate, la şcoală): manuale, ghiduri, cursuri etc. Lectura „de plăcere" pierde teren în faţa lecturii „utilitare". Se vînd destul de bine şi cărţuliile cu sfaturi practice, cu bancuri ori cu horoscoape, ele nefiind altceva decît o prelungire a revistelor de divertisment. Lectura „serioasă" şi „adevărata cultură" (o sintagmă de care s-a cam abuzat în ultimii ani) şi-au restrîns sfera la un public cultivat, prin definiţie minoritar, ceea ce intră în „regulile jocului" unei societăţi de consum. Dar dacă la începutul deceniului trecut spaţiul public a fost plin de indignări şi de lamentaţii pe tema „moartea culturii", acum fatalismul românesc priveşte de pe margine cum se instalează regulile consumului şi exclamă resemnat „ce să facem, ăsta-i capitalismul!". Cultura n-a murit, după cum se vede, dar nici fatalismul nu e un factor de progres. Structurarea pieţei de carte şi stratificarea publicului sînt normale şi inevitabile, dar societatea face în continuare prea puţin pentru a susţine cultura scrisă şi accesul la lectură. Comerţul cu cartea e în continuare supus unor reglementări fiscale dure, deşi specificul său ar trebui să impună, din partea statului, unele măsuri de stimulare. Librăriile arată în continuare prost, sînt dezorganizate, fără o evidenţă a noutăţilor. Sistemul de difuzare este ineficient, cărţile nu ajung acolo unde e nevoie de ele, editurile mai mici nici măcar nu reuşesc să-şi distribuie cărţile în toată ţara. Şi, în sfîrşit, cultura scrisă şi „ideea de carte" au o imagine proastă, propagată în diferite feluri (de la vedetele zilei care chicotesc pe la *talk-show*-uri pe seama notelor proaste pe care le-au avut la istorie sau la română pînă la marginalizarea şi ironizarea celor care vor *altceva* decît distracţie, surprize şi stele norocoase). Deocamdată, cred că principala caracteristică a pieţei de carte este dezordinea. Tranziţia continuă.

● Una dintre formele cele mai primitive de comerţ din România este comerţul cu ziare şi reviste. Trec, deocamdată, peste avatarurile sistemului de difuzare a presei (cu întîrzieri în plăţi, cu ineficienţă etc.) şi mă opresc doar la *ce se vede*. Chioşcurile de ziare sînt urîte, meschine şi debile; n-au loc să expună toată marfa, aşa că fiecare vînzător pune la vedere ce a observat el că atrage ochiul clientului. Şi aşa, gazetele se văd eventual printre tradiţionalele gratii, acest adevărat laitmotiv al decoraţiunii vitrinei româneşti postrevoluţionare. Oricum, dacă sînt chioşcuri, încă e bine. Căci în oraşele şi orăşelele patriei peisajul e dominat de sfînta şi inamovibila tarabă: din tablă ruginită, vopsită stîngaci în toate culorile, ori din cîteva scînduri puse de-a curmezişul pe un postament din fier forjat, acoperită cu o prelată rămasă de la vreo Dacie veche, taraba este imaginea însăşi a tranziţiei. Aşezat pe o ladă sau pe un scăunel de lemn, vînzătorul este iarna înfofolit şi încălzindu-se eventual la un foc făcut din cartoane, vara lac de năduşeală şi stropindu-şi faţa cu apă. Şi iarna, şi vara, îl vezi înghesuindu-şi banii într-un brîu soios şi punînd pe ziare pietre ori bucăţi de metal, să nu le ia vîntul. Dacă plouă, acoperă totul cu o folie de plastic, de sub care scoate îndemînatic ziarul cerut de client. N-are viaţă uşoară şi visează la nişte chioşcuri mari şi civilizate poate mai mult decît noi, clienţii. Dar vremea lor se pare că încă nu a venit în România, aşa cum nu a venit încă vremea abonamentelor. La cotidiene mai merge, dar revistele săptămînale (mai ales dacă au proasta inspiraţie să apară joia sau vinerea, cum e şi cazul *Dilemei)* ajung la abonaţii din provincie cu două-trei zile întîrziere. Aşa încît oamenii renunţă să se mai aboneze, preferînd să-şi cumpere revista în ziua apariţiei. Apar însă alte probleme. Difuzorii nu preiau spre vînzare decît ce vor, în general publicaţiile de mare tiraj; dacă în cartierul X sau în orăşelul Y există zece-sau cincisprezece cititori ai unei reviste culturale, să-şi ia gîndul: difuzorul român de presă nu-şi complică viaţa pentru ei, atîta timp cît îşi scoate banii din integrame şi reviste cu poze. Aşa încît, deşi presa a fost unul dintre domeniile care au intrat încă din 1990 în dinamica specifică economiei de piaţă, comerţul cu ziare şi reviste rămîne, după atîţia ani, una dintre imaginile cele mai precare ale capitalismului sălbatic românesc.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Mitul Malraux

O nouă carte despre Malraux l-a readus în atenţie pe autorul *Condiţiei umane*, la aproape cinci ani după ce ocupase prima pagină a ziarelor, cînd rămăşiţele sale au intrat la Panthéon. Ceea ce se deduce din comentariile pe marginea cărţii este că biograful – el însuşi un ziarist cu vechi state de serviciu şi cu experienţa campaniilor mediatice – nu trece sub tăcere nici una din contradicţiile şi slăbiciunile ilustrului personaj, ba chiar inventariază scrupulos – după lungi cercetări de arhivă – toate legendele şi (s-o spunem direct) toate minciunile pe care Malraux le-a pus în circulaţie şi care priveau propria-i existenţă. Ca să fim drepţi, marea majoritate a acestor lucruri erau cunoscute. Dar despre Pol Vandromme sau Simon Leys, care se lansaseră nu demult într-o operaţie de demitizare, s-a spus că îl „denigrează" pe Malraux. Nici vorbă despre aşa ceva în cazul recentei cărţi a lui Olivier Todd; mai mult, pe lîngă elogiile pe care le primeşte biograful, se înregistrează, din cîte am văzut şi citit pînă acum, declaraţii de vibrantă admiraţie pentru omul şi scriitorul Malraux.

Şi totuşi ... Lista mistificărilor ce-i pot fi atribuite fără dubii lui Malraux e impresionantă şi, pe alocuri, de-a dreptul şocantă. Să vedem cîteva (mă servesc mai ales de comentarille istoricului – *au-dessus de tout soupçon* – Michel Winock, în numărul pe mai din *L'Histoire*). Autodidact, a pretins că e licenţiat al Şcolii de Limbi Orientale şi că e doctor în litere. În 1923, în Cambodgia, e prins furînd statui de la templul Benteay Srei, dar va susţine că se afla acolo pentru a restaura faţada şi basoreliefurile. Avînd nevoie de bani pentru o nouă călătorie în Indochina, vinde tablouri false de Picasso şi Derain. Deschizînd o galerie de artă, afirmă (şi, evident, minte) că citeşte în sanscrită, că studiază persana şi că a stat cîteva luni în Pamir. Tot de domeniul fabulaţiei sînt călătoriile în China, la fel ca şi funcţia de comisar în Komintuang. În războiul din Spania se auto-declară colonel, după care povesteşte fapte eroice şi răni imaginare. Simplu soldat în armata franceză în al doilea război mondial, se retrage, după capitulare, pe Coasta de Azur. Intră în Rezistenţă tîrziu, în primăvara din 1944, gest provocat, cu siguranţă, de arestarea celor doi fraţi ai săi. Îşi atribuie – iarăşi – gradul de colonel, îşi confecţionează un trecut de luptător clandestin, se proclamă (n-are nici un om în subordine!) şeful trupelor de rezistenţă din Dordogne, pretinzînd că a fost numit de însuşi generalul De Gaulle. E, dintr-o întîmplare, capturat de germani şi eliberat fără probleme puţin mai tîrziu; va povesti ulterior că a fost condamnat la moarte şi că a scăpat datorită intervenţiei *in extremis* a unei unităţi de comando. Ajuns – de-adevăratelea – în fruntea brigăzii Alsace-Lorraine şi participînd efectiv la lupte, va simţi totuşi nevoia ca, măcar, să „umfle" numărul luptătorilor din unităţile sale ... Şi încă un detaliu: comandantul de escadrilă din Spania şi de blindate din Franţa nu ştia să piloteze un avion şi nici să conducă un automobil ... Să adăugăm celebrissima conversaţie, de trei ore, cu Mao, din *Antimémoires*, care a durat în realitate vreo douăzeci de minute şi care a fost un schimb de platitudini. Inventată e şi nu mai puţin faimoasa convorbire de la Colombey cu De Gaulle, din 1969, povestită în *Les Chênes qu'on abat*.

Mitomanie? Fără îndoială. Simon Leys, într-un articol dur din *The New York Review of Books* (1997), amintea că nu puţini sînt cei care, de la Arthur Koestler la Vladimir Nabokov, au văzut în Malraux un *şarlatan*; sau că, faţă de *Catalonia* lui Orwell, *Speranţa* lui Malraux propune mai curînd exerciţii de retorică; şi că, în fine, Georges Duthuit a analizat, în trei volume, nenumăratele erori şi confuzii din *Muzeul imaginar*. Ce contează! Acelaşi Simon Leys recunoştea, pînă la urmă, că personajul a exercitat un extraordinar magnetism, că histrionismul devenea, în chip miraculos, convingător, că spirite strălucite au sucombat în faţa farmecului şi inteligenţei lui. Unele din minciunile proferate nonşalant chiar au devenit realitate, iar ralierea la De Gaulle a făcut din el un om politic proeminent. Construindu-şi, la tinereţe, o biografie de erou, a ajuns, la senectute, să fie socotit un profet (fraza cu „Secolul XXI va fi religios sau ..." n-a pronunţat-o şi n-a scris-o, pare-se, niciodată ...).

Reacţiile la cartea lui Todd arată că, astăzi, mitul e la fel de puternic. Mai mult: aş spune că Malraux rămîne unul din marile mituri ale stîngii anilor '30, chiar dacă a devenit apoi figura emblematică a gaullismului, după cum el rămîne unul din marile mituri ale dreptei postbelice, chiar dacă nu şi-a dat osteneala să se explice asupra anumitor luări de poziţie de pe vremea cînd era un „tovarăş de drum" al comuniştilor.

Şi încă ceva: oricine se ocupă, în zilele noastre, de mass-media ştie că imaginea sau cuvîntul creează realitatea. În felul său, Malraux a arătat cum ficţiunea anticipă evenimentul şi ajunge să semene, pînă la a crea o iluzie totală, cu realitatea.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Note

● Pe strada *Solidaritatea* din Varşovia se află sediul tribunalului în care, acum două săptămîni, a reînceput procesul lui Wojciech Jaruzelski, fostul lider „de partid şi de stat" al Poloniei anilor '80. Generalul pensionar Jaruzelski este acuzat de uciderea a 44 de persoane în 1970. Atunci, în decembrie 1970, pe cînd Jaruzelski era ministru al Apărării (poziţie din care avea să ajungă, 10 ani mai tîrziu, omul nr. 1 al Poloniei comuniste), muncitorii de la Şantierele navale din Gdansk, Gdynia şi Szczecin s-au revoltat împotriva înrăutăţirii situaţiei economice şi sociale a ţării lor – în Polonia, ca şi în România, pe lîngă teroare, comunismul a adus şi sărăcie. Armata a replicat dur. Rezultatul: 44 de morţi, aproximativ 1.200 de răniţi şi peste 300 de arestări. Acum, după mai bine de 30 de ani, Jaruzelski este chemat să dea socoteală pentru acţiunile armate de atunci. Există în Polonia fel de fel de legende despre cele petrecute atunci. Mulţi spun că Jaruzelski s-ar fi opus intervenţiei armate rostind vorbele „Niciodată armata poloneză nu va trage în muncitorii polonezi" şi că ordinul ar fi venit pe căi obscure, care duc la alte centre de putere ale timpului sau chiar la Moscova. Alţii socotesc că Jaruzelski este răspunzător pentru că în acel timp controla armata pe deplin. Justiţia poloneză se va pronunţa. La proces, generalul Jaruzelski, în vîrstă de 78 de ani, a negat responsabilitatea sa („legală şi morală" – a ţinut să precizeze acuzatul) pentru evenimentele din decembrie 1970 şi a mai spus că, în schimb, este gata oricînd să răspundă într-un proces pentru declararea legii marţiale în 1981.

Fostul lider comunist Jaruzelski este, deci, în boxa acuzaţilor, la 30 de ani de la evenimentele tragice care i se impută şi la 11 ani de la prăbuşirea sistemului comunist, într-o ţară care este membră a NATO, care se apropie în „primul val" de UE şi care, după indicatorii economici, a încheiat, practic, tranziţia spre capitalism. Polonia aparţine democraţiilor occidentale şi pentru că, iată, a învăţat că justiţia nu are legătură cu timpul şi nu răspunde unor conjuncturi, ci unor principii.

Morala: cei care sînt cel mai confortabil instalaţi în viitor sînt cei capabili să-şi judece corect trecutul.

● Întotdeauna m-a preocupat foarte serios aspectul „arid" al dreptului. M-am considerat mereu un spirit mai degrabă ludic sau, în orice caz, uşor şi profund impresionabil în faţa spectaculozităţii spontane, a culorii şi a aventurilor imaginaţiei. Din această postură, afirm că dreptul este departe de a fi precum pare, adică rigid, plictisitor şi monocolor. Dar de ce pare aşa? Cred că sînt multe cauze care ţin de istoria sa, de tradiţia pe care o împărtăşeşte, de tipul uman care îl practică şi, nu în ultimul rînd, de limbajul pe care îl foloseşte. De pildă, încă de la începutul studiilor mele de drept, m-am întrebat de ce lipseşte din arsenalul lingvistic „profesional" al juristului cuvîntul *fericire*. Puţin mai tîrziu, cînd am citit Declaraţia de Independenţă a Statelor Unite ale Americii (1776), am găsit acolo, cu bucurie, următoarea idee: Creatorul a învestit fiinţa umană cu anumite drepturi inalienabile, printre care viaţa, libertatea şi căutarea fericirii, iar orice tip de guvernare care devine nociv pentru aceste drepturi generează natural dreptul poporului de a-l înlocui cu un alt tip de guvernare menit să asigure cu eficienţă siguranţa şi fericirea poporului.* Fericirea este, deci, ca şi viaţa şi libertatea, un element fundamental al existenţei, iar căutarea fericirii, ca şi protejarea vieţii ori cîştigarea libertăţii sînt *drepturi* inalienabile. Chiar dacă fericirea nu e un concept pe de-a întregul juridic, dreptul la căutarea fericirii ar trebui să fie aşezat la temelia drepturilor naturale, aşa cum Thomas Jefferson a făcut-o.

● *Dreapta* şi *stînga*, noţiuni politice fundamentale, nu mai acoperă azi nici o realitate. Cum se ştie, aceste noţiuni au apărut pentru a desemna aşezarea în sălile de reuniune a corpurilor legiuitoare a grupurilor de interese politice: de-a dreapta sau de-a stînga monarhului/preşedintelui. Apoi, *de dreapta* sau *de stînga* au devenit denominaţiuni ale unor ideologii, în funcţie de un set de criterii foarte clare, cum ar fi poziţia faţă de proprietatea privată, faţă de libera concurenţă, faţă de tradiţie, faţă de protecţia socială etc. Astăzi, cînd se poate spune că, fundamental, ideologiile de dreapta s-au dovedit viabile în plan economic şi cele de stînga în plan social, împrumutul de idei şi programe în ambele sensuri a dus la diluarea pînă la dispariţie a acestor categorii. Sub necesităţile realismului politic sau chiar ale pragmatismului electoral, mesaje politice de dreapta sînt uşor de recunoscut în programele partidelor de stînga, iar aromele stîngiste sînt lesne detectabile în agendele dreptei. Avem nevoie de alte criterii şi de alte noţiuni pentru a descrie peisajul politic actual, căci noţiuni de gen „noua stîngă" sau „noua dreaptă", ori „economie socială de piaţă" sau „liberalism social" nu fac decît să creeze confuzii. Căci ce altceva poate fi în mintea cuiva care află, de pildă, că „noua stîngă" nu e „stîngă", ba chiar că s-a născut, în anii '50-'60, ca o reacţie împotriva stîngii, dar nu e nici *dreapta*? În plus, ca peste tot în natură, nici în politică *centrul* nu există.

*Sigur, primele fraze ale alineatului al doilea al Declaraţiei de Independenţă sînt mult mai complexe; promit o analiză mai atentă a acestui text într-o viitoare *Dilema*.

▲

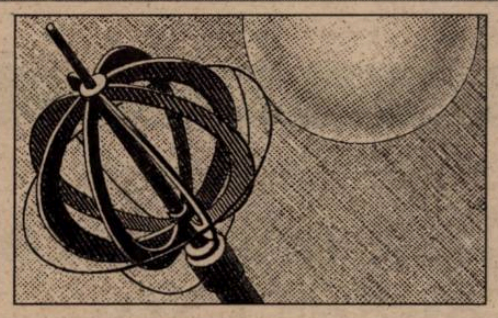

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Epidemii

Panica legată de boala vacii nebune s-a bazat pe presupunerea că maladia, transmisă bovinelor prin îngrăşăminte cu făini din oasele ovinelor, printr-o mutaţie imprevizibilă, poate ajunge şi la om. Spaima a devenit mondială, răspîndindu-se şi acolo unde nici nu se auzise de asemenea hrană sofisticată. Alături de virusurile de pe calculatoare şi SIDA, la fel ca drepturile omului şi economia de piaţă, vaca nebună arată cît de riscant este, de fapt, modelul propus de ţările bogate. Nu doar prin idei, ci şi prin nutreţ.

Deşi contagiunea pare a fi efectul globalizării recent conştientizate, epidemia concepţiilor primejdioase şi măsurile de carantină luate pentru a le evita datează de secole: răspîndirea şi persecutarea marilor religii monoteiste a fost, poate, prima expresie evidentă a capacităţii ideilor de a coagula colectivităţile umane dincolo de diferenţele lingvistice, economice şi de graniţele politice.

Frica de contagiunea cu ideile capitalismului, într-o măsură mai mare decît ideile marxiste, explică multe dintre măsurile concrete luate de statele comuniste pentru ridicarea unor ziduri impermeabile la orice informaţie şi distorsiunile unei propagande care folosea cîteva amănunte adevărate pentru împodobirea marii minciuni. Înlăturarea ameninţării contaminării comuniste a fost un obiectiv pentru care s-au consumat inteligenţă, bani şi energie în planificarea invizibilă şi în acţiunile vizibile din ţările democratice. S-a acordat ideilor o importanţă mult mai mare decît au într-adevăr: eforturile pentru menţinerea „comunismului" în Etiopia, Coreea de Nord, Angola sau Afganistan au slăbit centrul de putere; în ultimii zece ani, dificultăţile Rusiei necomuniste arată că boala nu e transmisibilă, capitalismul „nu se ia".

În 1989, viteza răspîndirii mişcărilor politice care au dus la prăbuşirea sistemului comunist din Europa Centrală şi de Est a putut sugera ideea contagiunii. Diversitatea evoluţiilor, dificultăţile întîmpinate de ţările ieşite dintr-un sistem în însuşirea regulilor unui alt sistem ar putea confirma bănuiala că simptome similare pot fi semnele unor boli cu desăvîrşire diferite. Ceea ce se întîmplă în ţările foste comuniste este mai intens determinat de caracteristicile comunismului naţional decît de fascinaţia modelului american sau al Europei Occidentale.

Succesul împinge la imitaţie, iar funcţionalitatea, bogăţia şi puterea etalate de capitalismul modern provoacă dorinţa de preluare a mecanismelor prin care au devenit posibile. Însă democraţia şi economia de piaţă nu se „iau" sub formă de boală şi nu se pot importa nici sub formă de medicament. Pentru multe din forţele politice din ţările în tranziţie este greu de descifrat dacă bogăţia creată de echilibrele economiei de piaţă a permis o evoluţie democratică sau statul de drept şi societatea civilă au favorizat prosperitatea generalizată. Deocamdată, cele două leacuri par a avea contraindicaţii reciproc determinate. Şi ţări în tranziţie nu sînt doar cele din Europa, ci şi cele din America Latină şi multe state africane. Peste tot, în aceste locuri, tentaţia autoritară este însoţită de refuzul modelului: democraţia şi drepturile omului nu se potrivesc tuturor, iar condusă de oameni pricepuţi şi devotaţi poporului, economia centralizată poate asigura dacă nu belşugul, măcar decenţă şi echitate în repartizarea bunurilor.

Solidaritatea celor care în locuri diferite ale planetei pledează pentru specificul naţional şi pentru anularea dependenţei de organismele internaţionale tinde să se organizeze într-o forţă aptă să ţină piept aroganţei Statelor Unite şi unei lumi monopolare. Este de presupus că, în instituţiile care vor reprezenta protestul, cei mai puternici vor fi mai influenţi decît cei slabi, iar cei cu mai multă forţă economică vor decide şi în locul celor mai sărăcuţi. Interesele fermierilor francezi care se opun globalizării sînt potrivnice ţăranilor polonezi care se tem de Uniunea Europeană. Firește, primele se vor auzi mai tare şi vor determina politica comună a celor care detestă politicile comune.

Preluarea reţetelor oferite de organismele internaţionale provoacă disfuncţii şi crize. Desigur, politicienii aleşi din statele naţionale sînt cei în măsură să ştie mai bine ce se potriveşte alegătorilor lor. Dar să nu uite că şi formarea statelor naţionale a fost rezultatul a ceea ce, la vremea respectivă, s-a considerat a fi o epidemie.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Unde este opoziţia

Mai zilele trecute am fost la o masă rotundă. Ştiţi conceptul: scaune (obligatoriu), masă (opţional), vedete ale inteligheţiei şi simpli chibiţi, în sfîrşit, un subiect generos (de largă respiraţie).

Ideea nu e nouă, însă astăzi e cu adevărat vremea ei. Iar masa rotundă, ca obiect de mobilier virtual, aproape că a monopolizat producţia fabricilor de cherestea verbală ale bietei noastre societăţi civile. Atît ea, cît şi simpozionul *pe teme* sînt astăzi mai tot ce-a mai rămas din activismul din începutul deceniului trecut, cînd intelectualii credeau că e treaba lor să-l lămurească pe mitocan (pardon, partener social) cu cine să voteze. Dar destul cu răutăţile: de data asta n-a fost chiar aşa de rău, în sensul că nu chiar toţi participanţii au plecat acasă cu aceleaşi idei cu care veniseră (sau Doamne fereşte, fără ele!). Nu ştiu alţii ce-au înţeles, dar la întrebarea „Unde este opoziţia?" am găsit (cu ajutorul colegilor din sală) cel puţin cîteva răspunsuri cu care am putut merge acasă, unde eram aşteptat urgent pentru lămuriri.

Primul ar fi că opoziţia nu mai vorbeşte limba poporului. Altfel spus, e mai multă opoziţie la nunţi şi petreceri de cartier decît în Parlament şi prin sediile de partide căzute de la putere. Iar programul ei politic, pus pe versuri în muzica cerută astăzi (manelele sînt incluse) e mai cinstit şi mai apropiat de vocea naţiunii. Să trecem în revistă cîteva prevederi şi declaraţii de intenţie: „să beau, să arunc cu banii / să moară de ciudă golanii". Cu alte cuvinte (ca să înţeleagă şi politicienii subţiri), „ar fi de dorit creşterea consumului de spirtoase şi a puterii de cumpărare, de asemenea satisfacţia oferită de succesul în plan social este foarte importantă". Alte elemente de discurs sînt mai greu de transpus în viaţă, dar nu mai puţin mobilizatoare: „aş da zile de la mine / să mai fiu din nou cu tine" sau „duşmanii-mi poartă pică / că n-au valoarea mea".

Nu vă grăbiţi să treceţi vorbele acestea la categoria subcultură. Sau nu le treceţi doar pe ele. După toate datele statistice, limba în care e redactată presa *(Dilema* inclusiv) aparţine şi ea unei minorităţi central-urbane în scădere constantă. În suburbii (şi în satele unde nu demult se năştea veşnicia) tînăra generaţie fredonează astăzi versurile lui Elvis (ot Bolintin) şi nu ale lui Barbu sau Nichita (ultimul, mai cunoscut din serialul cu acelaşi nume).

Dar să ne întoarcem la opoziţie. În teorie, avem una singură, cu două arome: parlamentară şi extra. Analiştii şi-au făcut deja mîna pe ea: acum ştim că trece printr-un proces de restructurare, destructurare, reorganizare, identificare a resorturilor, căutare a identităţii şi a anilor pierduţi şi aşa mai departe.

Şi totuşi opoziţia pare a fi în cu totul altă parte – după cum între Adrian Năstase şi Valeriu Stoica distanţa culturală e mai mică decît cea între ei doi şi cetăţeanul Fonfu' din voluntari, culegător amator (şi nocturn) de roţi de rezervă din maşinile altora.

Criteriul propus aici pentru despărţirea adevăratei opoziţii de adevărata putere e simplu: *posibilitatea de a te vedea la televizor*. Ca urmare, la putere sînt toţi cei care au trecut vreodată printr-un studio de *talk-show* sau şi-au exprimat opiniile avizate la ştiri. În cazul milioanelor de ascultători de manele, şansa aceasta e aproape de zero şi ţine mai degrabă de ocazia ca vreo echipă de filmare să afle prima că ţi-ai omorît soacra cu drujba (toporul se purta anul trecut). Pentru aceşti români din afara cercului de reflectoare de studio, politicienii şi societatea civilă, analiştii şi experţii sînt totuna: capete vorbitoare (ale unei limbi pe care nu o auzi pe stradă), care poartă cam aceleaşi costume, ceasuri scumpe şi ochelari cu rama subţire (presupus de aur, ca robinetele lui Ceauşescu).

Şi totuşi, veţi spune, democraţia parlamentară e singura şansă ca vocile societăţii să poată fi auzite, să se contrazică şi să determine schimbări potrivite cu interesele lor. Dacă e aşa, atunci probabil că avem încă un parlament prea elitist. Primul pas pentru îndreptarea acestei situaţii, făcut de vizionarul Dolănescu, trebuie să ne fie un îndemn. Adrian Copilul Minune are patru ani să se pună cu (scuzaţi!) burta pe Regulamentul Camerei Deputaţilor.

Măcar el are un principiu: fanii plictisiţi cumpără caseta altora.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Mică odă către Kansas City

Şi la sfîrşit, Jeffrey Ruckman, *musicien extraordinaire*, mi-a spus: „Să nu sufli o vorbă nimănui despre asta!". „Asta" din propoziţie era Kansas City, un loc destul de mişto, dacă eşti un vagabond în căutarea unui ascunziş încă-ieftin pentru frustrările tale artistice. În KC găseşti clădiri uriaşe din cărămidă roşiatică, în care locuiesc varii artişti neadaptaţi şi harnici – da, Dorothy, pentru că sîntem în Midwest, chiar şi neadaptaţii muncesc din greu! Aceste hale uriaşe stau cot la cot cu concernele industriei uşoare încă-duduitoare şi cu birourile fostei vechi economii. Trenuri de marfă trec prin chiar inima zonei depozitelor, Bottoms, cu hurducături şi zdrăngăneli care, crede Jeffrey, îi vor ţine departe pe constructorii de cartiere pentru parveniţi. Eu sînt sceptic. După cîte am văzut eu în America urbană postmodernă, chestii precum trenurile zdrăngănitoare sînt vîndute ca „pline de farmec". Dar, e drept, marfarului după care am aşteptat noi i-a luat cam o oră să treacă. Ceea ce e cam mult „farmec". Dar odată trenul trecut, ne-am trezit în mijlocul unui festival boem pe nume „Cultura sub asediu", care constă din nopţi întregi de exprimare a dezgustului raţional faţă de Cenzură.

Cenzura, ca şi Globalizarea, a suferit multe mutaţii comparativ cu acele zile ale simplităţii cînd National Endowment for Arts tăia fondurile pentru *Chriştii Urinînd* şi alte astfel de opere. Cenzura nu mai este singura provincie a birocraţilor. Întreaga mega-maşinărie a industriei de *entertainment* a ieşit la luptă ca să pună la pămînt pădurile luxuriante ale exprimării libere. Editurile se află în mîna a mai puţin de o duzină de corporaţii. Şi media au tot mai puţin de o duzină de proprietari. A încerca să scoţi pe piaţă opere complexe, critice la adresa Establishmentului înseamă să înoţi împotriva curentului în fluviul prostiei. În Midwest, protestul e o chestie serioasă. Cînd locuitorii Midwestului se strîng să se ia în piept cu prostia şi cu adepţii ei, se adună mase largi. Sînt sumbri. Sînt hotărîţi. Evident, sînt şi provinciali, dar asta e de bine. În prima noapte a activităţilor „Culturii sub asediu", o sală aglomerată a răspuns cu urale viguroase la manifestări diverse, cum ar fi o invocaţie către Zeiţă, un rap intonat hipnotic de o poetă drogată, pe tema familiei sale dezorganizate şi un număr de striptease al unui tip cu muşchii căliţi în ani de exerciţii.

Partea bună a fost că editorul revistei lunare de artă *Review*, domnul Mike Miller, asistenta lui Hallie Smith, leit-poleită tînăra Anaïs Nin în faza ei de căprioară, Jeffrey muzicantul, soţia lui violoncelista şi subsemnatul au reuşit să se urce într-un lift de marfă antic, acţionat manual, şi să consume o sticlă de Glen Fyditch în timp ce admirau luminile celor două oraşe de sub ei: Kansas City, Missouri şi Kansas City, Kansas.

Pentru prietenii mei, diferenţele erau vădite, dar pentru mine au rămas un mister. Tot ce ştiam era că de pe aici de undeva fusese aruncat în lume un monstru pe nume Ashcroft. Ceea ce făcea din „Cultura sub asediu" un eveniment absolut necesar. Jeffrey s-a jurat că, în copilărie, îl auzise pe procurorul general Ashcroft vorbind mecanic limba penticostalilor, iar acum regreta că nu a fost destul de prevăzător ca să-l înregistreze. Ei, ce bine-ar fi fost dacă am fi copilărit în vremurile de după Watergate! Serios. De multe ori mi-am dorit să fi existat o bandă mergînd în tinereţile şi copilăria mea. Aş avea acum probe de cenzură de nu v-ar veni să credeţi.

Multe alte lucruri remarcabile mi s-au întîmplat la Kansas City, dintre care nu cel mai mărunt este că o statuie de Henry Moore mi-a dat adăpost în timpul unei averse de ploaie. La un moment dat, Jeffrey a spus ca Biblia este „antologia epocii de bronz", ceea ce a devenit într-un fel însăşi esenţa Kansas City, cu al său bronz de Moore şi cu vuietul ca de gong al protestului.

Şi n-am să suflu o vorbă, nimănui. Pe cuvînt.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Perestroi-king (o simplă fabulă)

Aşadar, s-a întîmplat ca sîmbătă, 19 mai, regele Mihai I şi preşedintele Iliescu să se întîlnească, în fine, într-o „cină privată". (Mai mult de) un deceniu de suspiciune reciprocă s-a încheiat astfel; alături de cei doi, familie şi consilieri au sărutat şi ei Piaţa metaforică a Reconcilierii. După cină, regele şi preşedintele s-au plimbat prin curtea Palatului, discutînd – probabil de-ale vieţii, de-ale sorţii, de-ale NATO, de-ale UE.

© S. Ivanoschi

Era o seară frumoasă. Vîntul mişca în volte mireasma teilor înfloriţi, iar de dincolo de zidurile grădinii venea, hipnotic-adormitor, foşnetul maşinilor rulînd pe Şoseaua Cotroceni.

Evident, povestitorul nu a fost de faţă. Pentru că de-ar fi fost s-ar fi strecurat cu graţioasă amiciţie între cei doi şi le-ar fi spus pe îndelete povestea ce urmează.

Era odată de mult, în China sau altundeva, un împărat foarte iubit de supuşii săi, luminat şi plin numai de gînduri bune. Împăratul avea şi un prim sfetnic, de toată încrederea. Or, a conduce înseamnă a aduce în viaţa supuşilor atît mîngîiere, cît şi coerciţie. Chiar şi în lipsa principiului separării puterilor în stat, într-o zi i-a încolţit împăratului în minte ideea unei împărţiri a sarcinilor de conducere. Şi a hotărît el ca din acel moment numai împăratul să fie cel ce va da recompensele, premiile şi alintările meritate de supuşii cei mai buni, în timp ce sfetnicul urma să împartă numai pedepsele, mustrările şi zilele de carceră meritate de către îndărătnici sau certaţii cu legea. S-ar fi aşteptat poate împăratul ca sfetnicul să strîmbe din nas; dimpotrivă, el a acceptat bucuros.

Şi a trecut ceva vreme. Viaţa frumoasei împărăţii curgea lin, împăratul avînd de-a face numai cu cei merituoşi, iar sfetnicul încercînd să impună ordinea şi legea printre leneşi, borfaşi şi disidenţi. Probabil că şi unul şi celălalt mai făceau şi excese, şi greşeli: unul în cele bune, altul în cele rele. Şi totuşi, ciudate zvonuri au început să curgă spre urechile împăratului: nu se ştie din ce cauză, se părea că cel într-adevăr ascultat de-a lungul şi de-a latul ţării devenea sfetnicul, în timp ce împăratul, cu toate recompensele lui, era tot mai mult o piesă de decor, în faţa căreia toţi spuneau *da* şi făceau apoi cam ce-i tăia capul, fără teamă de consecinţe. În egală măsură intrigat şi chiar puţin alarmat, într-o zi împăratul şi-a chemat credinciosul sfetnic şi i-a spus: *Dragul meu, cred că a venit timpul să schimbăm rolurile; de mîine, eu voi da pedepsele, iar tu vei da recompensele*. Nici acum sfetnciul nu a protestat. *Aşa să fie, mărite* – a spus el, cu un zîmbet fugar pe faţă.

Aşa a şi fost: de a doua zi chiar, împăratul a devenit neîndurător faţă de culpabili, iar sfetnicul a început să fie numai lapte şi miere cu toţi oamenii de cinste ai împărăţiei.

Şi, parcă pe neaşteptate, s-a produs astfel ireparabilul. Altădată iubit şi blagoslovit, împăratul a devenit nesuferit aproape tuturor; în schimb, altădată cîrtit şi chiar temut, sfetnicul a devenit simpatic tuturor. Despre împărat a început a se spune că este pur şi simplu capricios şi făţarnic – azi te mîngîie, mîine te bate; despre sfetnic, în schimb, a început să umble vorba că, iată, nu era chiar atît de rău pe cît părea la început – ba, mai mult, poate fi chiar bun, cum a şi început să o dovedească.

Această poveste nu este atît de veche precum pare. Seamănă chiar mulţumitor cu un capitol din istoria noastră recentă: povestea epocii Gheorghiu-Dej este aici – cel ce a început rău şi a terminat bine, în ochii multor supuşi, precum este şi povestea Ceauşescului – cel ce-a început bine şi a terminat ştiţi foarte bine cum.

Şi această poveste mai seamănă cu un capitol din istoria noastră *foarte* recentă: pentru că, de s-ar fi aflat povestind între Mihai I şi Iliescu I. pe sub teii Palatului, povestitorul şi-ar fi dorit să fie pe aproape şi ex-preşedintele Constantinescu, avînd impresia că povestea inabilului împărat vorbeşte cîte ceva şi despre domnia sa.

▲

Asociaţia Română a Cercetătorilor Francofoni în Ştiinţe Umane
Colegiul Noua Europă
Grupul pentru cercetarea gândirii secolului al XVII-lea
anunţă
Ecole d'été en philosophie/Summer School in Philosophy

ESPACES DE LIBERTÉ DANS LA PENSÉE MODERNE. INDIVIDUS, PROJETS DE RÉFORME, SOCIÉTÉS MULTIPLES
SPACES OF FREEDOM IN MODERN THOUGHT. INDIVIDUALS, REFORMATION PROJECTS, MULTIPLE SOCIETIES

Şcoala se va desfăşura la Tescani între 2 şi 16 septembrie 2001, în limbile franceză şi engleză.

Site-ul Internet *www.arches.ro/ecole2001* cuprinde programul complet al şcolii, precum şi formularele de candidatură. Termenul limită de expediere este 15 iunie.

Vor ţine cursuri, conferinţe şi ateliere: Vlad Alexandrescu (Bucureşti), Michel Blay (Paris), Katherine Brading (Oxford), Virgil Ciomoş (Cluj), Daniel Garber (Chicago), Dana Jalobeanu (Bucureşti), Denis Kambouchner (Paris), Brîndușa Palade, (Bucureşti), Horia-Roman Patapievici (Bucureşti), Ştefan Vianu (Bucureşti), Constantin Zaharia (Bucureşti)

Şcoala este deschisă oricărui absolvent de facultate interesat de domeniu, care are deja o experienţă de predare sau se pregăteşte să predea în învăţământul superior.

Finanţatori: Open Society Institute, Higher Education Support Program şi Ministerul de Externe al Franţei

Pentru cei aflaţi prin Tîrg...

La BOOKAREST 2001 se lansează două cărţi ieşite de sub mantaua *Dilemei:*

● sîmbătă, 26 mai, ora 11,00 – Eugen ISTODOR, *Oameni cu care aş muri de gît*, Editura Nemira. Prezintă: Cristian Preda, Mircea Vasilescu, N. C. Munteanu, Ioan T. Morar; proiecţia unui film de Gelu Ciocan (în prezenţa unor eroi ai cărţii).

● sîmbătă 26 mai, ora 11,30 – Adrian CIOROIANU, *Scrum de secol. O sută una de poveşti suprapuse*, Editura Curtea Veche. Prezintă: Claudiu Bleonţ şi Mircea Vasilescu.

Texte şi opinii de: Cristina ABRAHAM (studentă, Facultatea de Istorie, Bucureşti) ● Ion BESOIU (actor) ● Gabriela BLEBEA-NICOLAE (bursier Colegiul „Noua Europă") ● Octavian GROZA (conferenţiar univ., Universitatea „Al. I. Cuza", Iaşi) ● Claude KARNOOUH (profesor univ., Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj) ● Ionel MUNTELE (conferenţiar univ., Universitatea „Al. I. Cuza", Iaşi) ● Valeriu NEGRU (jurnalist) ● Szabolcs SZONDA (asistent univ., Universitatea Bucureşti)

Deceniul „sare şi piper" (argument)

În mai mare măsură decît deceniile precedente, anii '70 strîng în însăşi textura lor intimă o bună parte dintre contradicţiile revelatoare ale secolului. După fractura declarată a anilor '50 şi după reconcilierea regăsită sub semnul emancipării moravurilor şi a liberalismelor politice din anii '60, deceniul surprins în acest dosar al Dilemei *aduce cu sine atît ceva din contrariile, dar şi din armonia unei lumi bipolare care, incapabile de unire sub semnul păcii, nici nu poate, totuşi, să se despartă radical – eventual printr-un război „cald", care să pună la lucru uriaşul arsenal militar strîns în puncte cheie ale planetei.*

Nici una dintre marile puteri nu se simte tocmai bine. Statele Unite, în căutarea unei peace with honour *prin frunzişul asiatic al Vietnamului, va începe deceniul sub semnul unui război din ce în ce mai stupid şi a unui gest politic – violarea, în 1972, de către republicani a sediului central al democraţilor din Washington, sub geamurile hotelului Watergate – stupid la rîndu-i. „Sindromul Vietnam" se va instala imediat după ce soldaţii americani se vor întoarce acasă şi va trece mai mult de un deceniu – despre care* Dilema *va vorbi la momentul potrivit – pentru ca rănile morale ale acestei aventuri asiatice să prindă crusta izbăvitoare a uitării. Începînd deceniul cu imaginea propriilor soldaţi sfîrtecaţi, a acelor „GI Joe" desfiguraţi de droguri, angoasă şi de contraatacurile vietnameze, televiziunea americană va termina deceniul cu zîmbetul parşiv precum însăşi viaţa a lui J.R. Ewing, eroul care – vor spune, cu regret, democraţii – va aduce, în 1980, republicanilor mai multe voturi decît toată mafia cubaneză la un loc.*

Uniunea Sovietică este măcinată de propriile sale boli interne: acest deceniu brejnevist al unei reînnoite stagnări o va marca profund, chiar dacă semnele nu se văd încă; şi, pentru că măcar de dragul paralelismului URSS avea nevoie de propriul său Vietnam, acest deceniu comunist al Moscovei se încheie odată cu invadarea Afganistanului şi cu startul astfel dat într-o confruntare într-ale stupidităţii precum cele în care, de regulă, mai ales marile puteri se pricep cel mai bine.

Undeva, într-un colţ sud-estic de Europă, anii '70 vin peste România cu o mare speranţă, dar şi cu semne rău prevestitoare. Blue-jeans *şi* rock-and-roll, *muzica folk, plete precum cele ale lui Ilie Năstase, mustaţă cum numai Ion Ţiriac are, pantalonii evazaţi şi rochiţele încă mini, cămaşa bărbătească strînsă pe corp şi cu guler larg răsfrînt, discuri occidentale piratate în neverosimile moduri de către disc-jokey-ii de la Mamaia, vocea Margaretei Pâslaru şi a lui Aurelian Andreescu, fermitatea încă tînără al lui Nicolae Manolescu şi strofa lui Nichita Stănescu ... – ou toate camuflează, fără voie, un şurub care, mai întîi în mintea lui Nicolae Ceauşescu, se strînge, readucînd ordinea (vezi „tezele din iulie 1971" şi continuarea) acolo unde în ultimul timp încolţise mai cu seamă speranţa – speranţa subţire că acest comunism poate fi şi altceva decît o catastrofă premeditată, împotriva căreia Paul Goma are ceva de spus. Primit la Beijing de către pionieri drogaţi cu fericire maoistă obligatorie în iunie 1971, îmbătoşat de privilegiul de a-i întîlni direct (!) pe toţi cei trei preşedinţi americani ai deceniului – Nixon, Ford, Carter –, sfîrşind decada printr-o plimbare în caleaşca reginei Marii Britanii (în 1978), modest-intelectual-echipatul Nicolae Ceauşescu va pierde şi el controlul asupra propriei sale persoane politice, conducîndu-şi fără graţie ţara spre dezastru.*

*... Dar să nu anticipăm. Şi linişte, vă rugăm, pentru că, într-o sală răcoroasă din Montréal, Nadia Comăneci pregăteşte o notă de 10... (**Adrian Cioroianu**)*

Octavian GROZA şi Ionel MUNTELE

Euforicul deceniu

A scrie despre anii '70 în cîteva cuvinte este o sarcină extrem de dificilă. De ce? Pentru că faţă de *„obsedantul deceniu"* marcat de colectivizare, luptă contra elementelor reacţionare şi hei-rup sau faţă de *„perioada de tranziţie"* a anilor '60 a căror amprentă principală aparţine dezgheţului hruşciovist(dejist) şi loviturii de stat nataliste a lui Ceauşescu, deceniul care a urmat este unul al *euforiei generale, al entuziasmului fără margini şi al unei manipulări de proporţii a unui întreg popor în scopul transformării României în campioana comunismului mondial.*

Generaţia tînără a acestei perioade, antrenată mai mult ca niciodată în dezvoltarea multilaterală, era una care nu trăise ultimul război mondial şi urmările acestuia şi „beneficiase" copios de sovietizarea sistemului de învăţămînt dar şi de spectaculoasa deschidere urmată *ascensiunii lui Ceauşescu la putere*. Este de fapt deceniul în care acest personaj acaparează treptat puterea, pe toate planurile, reuşind să-şi creeze o *imagine extrem de favorabilă* atît în interior cît şi în exterior. Din acest punct de vedere este complet diferit de deceniul care avea să urmeze şi să conducă la căderea comunismului care părea în anii '70 mai solid ca niciodată.

De ce părea atît de solid? Pentru că *dincolo de constrîngerile inerente regimului totalitar, acumulările anterioare pe plan social-economic* (electrificarea, construcţia unei reţele tot mai difuze de căi de comunicaţii, creşterea mobilităţii populaţiei sub cele mai diverse forme, accesul rapid la confortul urban pentru noii veniţi – conform standardelor perioadei –, utilizarea maximă a forţei de muncă – în sens cantitativ şi nu calitativ, egalizarea relativă a veniturilor şi a şanselor de promovare etc.) *permiteau oricărui român să viseze*. Aspiraţiile individului fuseseră profund modificate de aceste noi realităţi. *Generalizarea timpului liber* în mediul urban (respectat în acea perioadă) a impus astfel *loisirul şi turismul de masă* cu ingredientele de rigoare (grătare, mici, bere, ciorbă de burtă, ţuică, plajă, îngheţată, citronadă, cico, quick, pepsi şi o doză însemnată de libertinism) devenite peste decenii un fel de *model românesc al societăţii de consum*. În treacăt fie spus, această euforie s-a suprapus unui deceniu relativ normal din punct de vedere climatic, debutul său furtunos cu inundaţii masive fiind urmat de o regularitate a precipitaţiilor şi o moderaţie a temperaturilor mai rar întîlnită în spaţiul românesc.

Fără să pătrundă masiv în mediul rural, *acest mod de viaţă era accesibil virtual tuturor* prin intermediul televiziunii şi mass-media *(Scînteia* şi *Scînteia tineretului* erau aduse de poştaş pînă în ultimul cătun şi aveau rubrici mult gustate de tipul „de la om la om" sau „faptul divers", ce dădeau impresia de transparenţă), care creaseră un nou univers, noi mituri şi un soi de „culturalizare" dirijată a maselor prin intermediul unei producţii cinematografice autohtone (de multe ori de bună calitate, impunînd „monştri sacri" naţionali gen Florin Piersic sau Ana Szeles), a difuzării masive a revistei ce a impus nume celebre precum Stela şi Arşinel sau a acceptării unor forme avangardiste ale muzicii pop (Phoenix, Mondial etc.) paralel cu conectarea la moda occidentală în domeniu, inclusiv prin festivaluri (*Cerbul de Aur* la care participase printre alţii Julio Iglesias) sau turnee ale unor vedete precum Abba, evenimente rarisime în lagărul sovietic. Acestea se petreceau paralel cu *o oarecare deschidere spre exterior, vizibilă mai ales în fluxul turistic occidental al cărui nivel nu a mai fost atins de atunci niciodată*. Nu este acesta deceniul lui Ţiriac, Năstase, al Nadiei, al lui Dobrin şi Dembrovschi (acum ia fotbalul locul tradiţionalei oine pe toate maidanele), tot atîtea simboluri ale unei Românii victorioase, cu orgoliul satisfăcut?... În altă ordine de idei este şi deceniul lui Adrian Păunescu şi al cenaclului său care avea să impună un veritabil model cultural (?!) în rîndurile noii generaţii, cu efecte vizibile în anii 1980. Dar este şi *deceniul inginerului şi al medicului*, intelectualul prin excelenţă al epocii de aur (încă nenumită astfel, pentru că to'ar'şul nu vizitase suficient de mult Coreea lui Kim Ir Sen, Zairul lui Mobutu şi Argentina lui Peron). Intelectualul „hîrţogar" apare astfel complet marginalizat prin eliminarea din programele şcolare a unor discipline considerate burgheze (cele socio-umane în speţă) şi înţesarea acestora cu discipline tehnice, paralel cu înlăturarea liceelor teoretice după 1977. Acest din urmă an este şi anul cutremurului, care a generat o puternică solidaritate, to'ar'şul a venit pentru asta direct din Nigeria iar dărîmăturile Bucureştilor au fost imediat înlocuite cu blocuri noi de către muncitori veniţi din toată ţara.

Important de reţinut este faptul că *acest deceniu este singura perioadă cît de cît mai lungă din ultimul secol în care nu au mai fost operate modificări administrativ-teritoriale*. Structurile realizate în 1968, valabile în mare parte şi azi, dorite a corespunde unei omogenizări şi egalizări a şanselor fiecărei regiuni *au creat noi solidarităţi şi identităţi teritoriale*, inexistente sau restrînse anterior şi care îşi dovedesc soliditatea în perioada de după 1989 (ce însemna înainte de 1970 să fii vrîncean, maramureşean şi ce înseamnă astăzi cînd aria căreia i se atribuie aceeastă identitate este mult mai extinsă decît „ţara" iniţială?).

Acest deceniu este marcat şi de *modificarea raporturilor individului cu spaţiul*, mai ales pentru masele rurale. Dacă pînă atunci majoritatea acestei populaţii era enclavată în spaţiul strict local (sat, tîrgul învecinat), deplasări mai lungi intervenind doar în cazuri excepţionale (armată), *generalizarea exodului rural* (este perioada în care s-a înregistrat numărul maxim de locuitori rurali deplasaţi spre oraşe – circa 2,5 milioane, adică peste 20% din populaţia rurală, cu valori mult mai mari în Moldova) a intensificat fluxurile de populaţie între diversele regiuni ale ţării şi prin urmare *dezenclavizarea treptată a majorităţii populaţiei*. La sfîrşitul deceniului, numărul celor care încă nu călcaseră vreodată la oraş era infim, vizitele frecvente „la copii" deschizînd orizontul comunităţilor rurale, fenomen important pentru înţelegerea instituirii unor *relaţii sat-oraş originale* în deceniul penuriei care va urma (papornițe, bidoane, trenuri supraaglomerate, autobuze supraîncărcate, îmbulzeala din gări şi autogări, tarlalele pline de muncitori-ţărani şi de ţărani-muncitori dar şi de pionieri, utecişti, bibani şi apevişti).

Generalizarea navetismului, la un nivel neatins de atunci încoace, a creat şi categoria de ţăran-muncitor cu un rol important în difuzarea unor utilităţi, considerate pînă atunci urbane, spre mediul rural. Posibilitatea acestei practici separă încă România rurală între spaţiile cu o ofertă redusă sau chiar absentă (cea mai mare parte a Moldovei dintre Prut şi Siret de ex.) şi cele deficitare în forţă de muncă (Banat), metropolitane (Muntenia Centrală) sau slab populate (Dobrogea).

Acest deceniu poate fi considerat cel în care *s-a format baza multora dintre mentalităţile actuale* legate de cultul neamuncii, de mitul românului descurcăreţ şi petrecăreţ (gen Bulă) pe fondul acestei infuzii masive de rural într-un organism urban nefuncţional, neîmplinit (vizibil în anecdote, gustul pentru manea – mă refer la eroii hit-urilor de atunci, Bălălău cel înşelat sau Tanţa cea infidelă, rufele înşirate pe balcoane, discuţiile între vecine, bîrfa generalizată – inclusiv asupra cuplului prezidenţial etc.). Pe această bază se va ajunge la exacerbarea unui model uman (omul nou?) dirijat de dorinţa de a trăi bine fără să facă nimic prin simularea muncii şi sustragerea generalizată a bunurilor, atît de caracteristic anilor 1980 şi pe care românii l-au exportat masiv, sub forma unei imagini colective, după 1989. ▲

Colţul nostalgicului

Revoluţie culturală *à la roumaine* (sau *Oglindă, oglinjoară ...*):

„Avem nevoie de opere de artă de toate genurile şi pentru toate vîrstele, copiii vor să cunoască şi pe Făt-Frumos creat de Ispirescu, dar vor să cunoască şi pe Făt-Frumos de astăzi, eroul luptei pentru dreptate social şi naţională; ei vor să ştie cum arătau balaurii din basme, dar şi cum arătau balaurii timpurilor moderne şi cine a fost sau este voinicul care le-a tăiat capetele (...)".

Nicolae Ceauşescu, *Expunere pe probleme de îmbunătăţire a activităţii ideologice*, 3 noiembrie 1971.

Din *Legea presei din Republica Socialistă România*, 28 martie 1974:

„Art. 1 – În Republica Socialistă România presa îndeplineşte o înaltă misiune social-politică, slujind, prin întreaga sa activitate, cauza poporului, interesele supreme ale naţiunii socialiste. (...)

Art. 2 – Presa îşi desfăşoară activitatea sub conducerea Partidului Comunist Român – forţa politică conducătoare a întregii societăţi din Republica Socialistă România. (...)

Art. 39 – Poate fi încadrat ca ziarist persoana care militează pentru aplicarea în viaţă a politicii PCR de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate, se conduce în activitatea sa şi în viaţa particulară după normele eticii şi echităţii socialiste; (...).

Art. 67 – (...) se interzice publicarea şi difuzarea prin presă a materialelor care: (...) b) conţin atacuri împotriva orînduirii socialiste, principiilor politicii interne şi externe a PCR şi a RSR; c) defăimează conducerea partidului şi a statului; (...)."

Szabolcs SZONDA

Între a şti şi a-şi aminti

„*Love me two times, baby*" – cînta Jim Morrison la sfârşitul anilor '60, pe un album care se intitulează *Strange Days* şi într-adevăr trebuie să fi fost o perioadă tulbure, însă încărcată de sensuri şi sentimente pe care rar le mai găsim astăzi în noi sau în ceilalţi. Nu întîmplător am ales acest vers dintr-o piesă a formaţiei The Doors: uşile dintre cele două decenii, al şaselea şi al şaptelea, au fost deschise de aceasta, într-un mod cît se poate de memorabil. Fie că este vorba doar de nostalgie ori de rădăcinile ascunse ale fiinţei mele, cert este că trăiesc acele vremuri de fiecare dată cînd aud din casetofon vocea inconfundabilă a lui Jim.

Acum însă am de făcut o excursie în timp, înapoi în anii '70. Un ghid mai adecvat decît The Doors, cu greu aş fi reuşit să găsesc, mai ales dacă mă gîndesc că orice fenomen cultural, orice producţie spirituală îşi face efectul pe deplin abia după ce ia sfîrşit, iar în acest caz avem un sfîrşit (cel al lui Morrison, el murind tragic în 1971) care este totodată (şi) un început, cel al anilor '70. Revenind însă la „drumeţia" mea: dat fiind faptul că m-am născut în 1974, această plimbare este determinată (ca şi toate celelalte demersuri de acest gen, dar, poate, în mod mai accentuat) de doi factori esenţiali în redescoperirea unei anumite perioade: a şti şi a-şi aminti. Fireşte, în momentul de faţă mai mult ştiu, decît îmi amintesc. Îmi asum această uşoară şi inofensivă schizofrenie – să vedem, ce iese din observarea ei.

Amintirile nu mă chinuiesc deloc, ar fi chiar un lucru bizar să o facă. Cei şase ani pe care i-am trăit în perioada semnalată reprezentau, oarecum, vîrsta inocenţei pentru mine. Am imagini destul de şterse din acele timpuri, filmul se rupe din cînd în cînd, dar ceea ce rămîne este de ajuns: nu ţin minte, de pildă, cum am ajuns în rîndul şoimilor patriei, dar îmi amintesc de o „delegaţie" din care am făcut parte, şi care a predat în mod festiv un album de fotografii unei alte grădiniţe de la celălalt capăt al oraşului ca după aceea obiectul cu pricina, un fel de cronică ambulantă, să ia drumul altor grădiniţe din alte părţi – partea proastă este că ne-au făcut să ne credem ff. importanţi în îndeplinirea acestei misiuni; partea mai puţin proastă este că ne-a plăcut: ce mai, eram primiţi cu un program festiv, ne-am cunoscut între noi, ajunşi înapoi la grădiniţa noastră, ne aşteptau cu prînzul, pe cînd ceilalţi dormeau deja etc. Parcă era mai mult soare pe atunci, iar razele lui nu veneau dinspre vreo decizie oficială, formulată la nivel înalt, ci emanau din sufletul nostru. Iar această căldură – cred, poate, doar acum, întorcîndu-mă cu privirea spre acei ani – face din cele mai oribile încercări la care am fost supuşi, adică campaniile de vaccinare, nişte amintiri nostime. Este posibil ca aceste lucruri să fi fost spuse pînă acum de o mie de ori, dar descopăr că – în această măsură – sînt şi trăirile mele. Ca şi sejurul de la Stîna de Vale, petrecut cu părinţii mei; chefurile familiale cu toate rudele, prin care au fost serbate zilele de naştere şi alte evenimente (oare unde au dispărut aceste petreceri?; încerc să cred că astăzi încă se desfăşoară undeva adînc, înlăuntrul nostru...); vizita la Ploieşti, unde tata făcea Şcoala de Maiştri; cutremurul din '77, prin care am trecut înfăşurat într-o pătură şi uitîndu-mă la colocatarii din bloc cum se preocupă de siguranţa fiecăruia dintre noi, înainte să pornim spre stadionul din apropiere, unde am petrecut restul nopţii; un corn de la magazin, la care mama a adăugat pe loc, la insistenţele mele, două felii de parizer sau o bucată de unt, cumpărate fără nici un bon sau tichet; fotoliul pe care stăteam cam timorat, fiind exagerat de atent la soră-mea, care s-a născut de cîteva săptămîni şi pe care o ţineam în braţe ca să ni se facă o poză ... şi aici, brusc, mă găsesc, deja, în anii '80, şi mă opresc, de parcă limitele s-ar putea trasa în mod atît de hotărît şi fără echivoc. Cert este faptul că pe atunci încă nu făcusem cunoştinţă cu acea nervozitate sau nelinişte adusă acasă de părinţii mei de la locul lor de muncă şi ascunsă fără prea mare succes; acest lucru urma să se petreacă mai încolo...

Ei, observ că deja vorbesc de cele ştiute, nu de cele amintite. Sau nu? Nu mai sînt sigur. Că am avut o copilărie fericită, asta, poate, n-are nici o legătură cu faptul că în 1971 izbucneşte prima mare criză mondială a uleiului de după 1939. Valurile istoriei oricum se lovesc cu întîrziere şi în mod ciudat de malurile noastre, plaiuri care tot în anii '70 cunosc urcuşuri şi coborîşuri tragice, izvorîte din frustrări individuale şi colective, ca o adiere a ceea ce stătea să urmeze în deceniul următor.

„*When the music's over, turn out the lights*" – acelaşi Jim Morrison, cam prin '67. O coincidenţă curioasă: puţin mai tîrziu, în toiul unor altfel de muzici, lumina se stingea de multe ori pe la noi, fie în case, fie în capul celor care mînuiau întrerupătorul general. Bîjbîind în întuneric, ne descopeream pe noi înşine şi pe noi în mod reciproc. La asta, poate, nu s-au gîndit cei care, pe atunci, ne rezervau un alt viitor, şi care ar fi interpretat în mod total deplasat îndemnul versurilor lui Morrison: „*Love me twice today*".

În fine, mă bucur şi acum de acei şase ani: erau necesari pentru înţelegerea unor perioade ulterioare. Mă simt bine între cei din generaţia mea, pentru mulţi dintre ei filmul lui Oliver Stone despre Jim Morrison şi The Doors fiind – ca şi multe alte creaţii şi producţii din şi despre acea perioadă – o sursă de inspiraţie ori de vitalitate, o parcurgere ca o trăire intensă a unei distanţe doar geografice, nu şi spirituale ori sufleteşti. Dacă tot am vorbit de cele ştiute şi cele rememorate: să fie oare doar o coincidenţă că am văzut prima oară filmul amintit după ultima probă a examenului de bacalaureat? Îmi place să cred că e ceva mai mult decît atît...

▲

aduse cu poşta

Una pe faţă, altele pe dos

Liceul începea cu un examen şi sfîrşea într-un tablou. Uniformele („sacii") evoluau de la mini la midi, în funcţie de sensul nostru prin poarta şcolii. Ciorapul Patent, trimestrul I debutînd la culesul cartofilor. Noi, armata şi dungaţii. 1972 – 11 noiembrie. Încă pe cîmp. Coşuri grele de noroi şi zăpadă, în care abia dacă mai încăpea altceva. Încălţările năclăite, noi – îngheţaţi, uzi, hămesiţi. Un trimestru I fără teze. Din ce materie?

Şi totuşi: fără meditaţii, olimpiade netrucate, şcoala ca plăcere, orele de dirigenţie, gaşca sub semnul „mişto"-ului. „Profesorul" începuse coborîrea de pe soclu. Apăreau tinerii „profi", aproape în varianta confesorului.

Din uniformă săream în blugi. Pantofii cu talpă dublă, evazaţii, pletele veneau dinăuntrul nostru. Ca şi restul de ambalaj hippiot, extras din lecturi, muzică, tabere. Fiecare avea un reper de libertate. Al meu rămîne Telega '74. O adunătură de redactori ai revistelor literare, liceeni rebeli care, tacit, hotărîseră penalizarea greşelilor de exprimare prin aplauze. Blocînd orice tentativă de „cuvîntare". Atmosferă cvasiWoodstock. Seri nebune. Boscheţi în care se discuta filosofie. Concursuri cu miez. Două săptămîni trăite asemenea chiştocului fumat de pe un ac cu gămălie. Saki, Camus, Jesus Christ Super Star... Începea zodia limbii engleze.

Pe tabloul nostru, alăturat cordeluţelor aliniate cuminte, un citat, în versuri, din Nicolae Ceauşescu. 1976. Intram în epoca lui „trebuie", navigînd către „să facem totul". Noi, însă, visam. Trecuseră deja doi ani de cînd măturătorul de stradă îmi interogase vecinii, iar viza de Franţa îmi fusese refuzată.

Ideea de studenţie se asocia cu „departe de *acasă*". Încercare de sine. Riscul asumat. Trecerea. Şcoala plus încă *ceva*. În ultimii ei ani au început insinuările epocii de tinichea a '80-lor: autogospodărirea, cantina slinoasă, căminul plin de limacşi, 6 paturi în camere de 4, cuplul securistului + securista de grupă. Noi, încă, visam cu obstinaţie. Savuram duplicitatea în sensul lui Blaga: „Risipei se deda florarul". Era un exerciţiu de stil. Underground – cărţi, filme bune, piesele lui Mazilu, concerte simfonice, chefuri subversive, Queen, catedra de franceză şi filmele de marţi, Jarry-UBU, Cocteau. Dar mai ales, ETCAETERA.

Fiecare s-a dezmeticit în felul său. Ca un împărat al muştelor abandonat în ploaie. Mie mi s-a întîmplat la Praga. Superioritatea foii de schimb cu cei 250 de lei – adică „Lanterna Magika". O stare de rău de bine. Care m-a lăsat cu un dor egal de locul ăsta.

Mirosea a zid. A „noi şi restul lumii". Dar Praga era deja *altceva* decît noi. Care păream a repeta legenda Anei: eram în chiar zidul crescut să ne sufoce.

Alina IORDACHE

▲

De-ale anilor '70

De cîte ori ceva nu mergea, toţi cei din jurul meu se întorceau cu gîndul în anii '70. Primele comparaţii porneau de la programul TV: îmi amintesc şi acum de filmele chinezeşti, nord-coreene – îl ştiţi pe acela cu ţăranii sărutînd autobuzul care-l aducea pe preşedinte în vizită de lucru? – ori albaneze („Lustragiul", „Taulanti vrea o soră"). Apăsînd pe butonul 6 al aparatului „Opera", în drum către televiziunea bulgară, bunicul meu îşi amintea cu nostalgie de programele din '70: „mai ţineţi minte, dragă, Caragiu, săracu', şi Amza... şi revelioanele lu' Bocăneţ sau Cornel Patrichi!". La aşa subiect generos, toţi vecinii aflaţi în vizită *de televizor* la noi se înghesuiau *să intre pe forum*: „da' cînd îl imita Pittiş pe Tom Jones sau Dan Tufaru pe Adamo, vă mai aduceţi aminte?", „şi serialele, serialele", intervenea o doamnă de la scara vecină care făcea o socată extraordinară, „teribil ce mi-au plăcut *Incoruptibilii*, sau acela cu familia de engleji, Forsythe, şi Poldark era aşa de dulce..."

Odată deschisă tema „la trecutu-ţi mare", era greu să o abandonezi aşa, dintr-odată. De obicei, la astfel de întruniri se consumau tot felul de prăjiturele, aflate în suferinţă din cauza margarinei sau uleiului. „După ce c-am stat două ore la coadă, n-am apucat decît două pacheţele de unt, şi alea numai apă", se lamenta una dintre *tanti*. Criza de alimente era, evident, mai importantă decît ştirile prezentate de una din surorile Marinov (Clara şi Vera) sau decît emisiunea „Spravoşnic" – un cuvînt care sună urît şi arată monstruos. Dacă în epoca optzecistă termenii la odinea zilei atunci cînd vorbeai despre mîncare erau „doar" (aveau doar creveţi), „numai" (am găsit numai adidaşi), ori variaţiuni pe aceeaşi temă, în anii '70... Ei bine, deceniul menţionat părea a se fi aflat, cel puţin pentru oamenii din jurul meu, sub semnul unei triade benefice: mult, bun şi ieftin. *Sibiul* şi bananele – etaloane ale bunăstării prin optzeci şi ceva – erau accesibile oricui şi se găseau peste tot. Pentru mine însă, tentaţia maximă a acelor vremuri despre care auzeam atîtea poveşti, o reprezentau bomboanele „Capriciu". Din ciocolăţelele cu portocale confiate, scoase de la producţie în anii copilăriei mele, rămăsese doar o cutie lunguiaţă în care mama mea îşi păstra bigudiurile.

„Da' şi la restaurant mîncai bine, nişte fripturi cît farfuria, dom'le, şi nu simţeai la buzunar", spunea un vecin care purta veşnic o vestă verde tricotată şi nişte şoşoni în carouri, încheiaţi cu clape din metal.

Vrînd să aflu mai multe despre anii aceia „de aur", am întrebat-o şi pe mama. Care mi-a povestit că îşi cumpăra pantofi *Salamander* sau parfum *Diorella* de la „Victoria". Fără coadă, încăierare la faţa locului sau mai bizantinul „contract" cu vînzătoarea: tu-i faci rost de nu ştiu ce act, ea îţi păstrează marfa sub tejghea. Oricum, te puteai îmbrăca acceptabil din magazine, fără să dai peste accidentele genetice ale ultimilor ani ceauşişti: pantofii albaştri cu talpă verde sau poşeta oranj cu fundă maro.

Grija faţă de om nu se putea opri aici. Din *joben* au ieşit trei iepuraşi albi în care unii mai cred şi astăzi: casa gratis – cadou de la stat –, *Dacia* plătită în rate derizorii şi biletul la mare „prin sindicat".

Din epoca respectivă n-am apucat decît anii *de la 77* încoace, aşa încît nu-mi permit să dau vreun verdict. Însă dacă este să cred ceea ce am tot auzit, perioada respectivă ar fi fost o epocă de aur a *Epocii de Aur*. Oare ce s-o fi întîmplat cu ea??

Laura VIŞAN

▲

Gabriela BLEBEA-NICOLAE

Ştim, dar nu vrem să ştim

La începutul anilor '80, un bun prieten de al meu, astăzi student la Istorie, pe atunci un băieţel care se pregătea să meargă la şcoală, uitîndu-se la serialul *Dallas*, îşi întreabă într-o seară părinţii „ce trebuie să fac să am şi eu (ca şi eroii din film) cai, şi maşini, şi case, şi....?". Mama îi răspunde promt „Să înveţi, să fii bun la şcoală !". Băiatul se uită prin casă (un apartament de 2 camere dintr-un cartier mărginaş) şi, deşi părinţii aveau studii superioare absolvite cu rezultate maxime (tata absolvise ca şef de promoţie ASE-ul, mama dreptul), judecînd după evidenţele stării lor materiale, el trage concluzia logică „păi, tu cu tata n-aţi prea învăţat".

În ciuda acestei ineficienţe („materiale"), sloganul formativ al anilor '70 era acelaşi: „să înveţi, să fii cît mai bun la şcoală". Şcoala era prezentată ca principala cale de reuşită în viaţă. Singura şi cea mai eficientă. Pariul cu viaţa se reducea în bună parte la formarea şcolară. Cel puţin aşa îşi îndrumau părinţii copiii. Şi discursul oficial era în acelaşi ton.

Probă a acestei „ideologii" stă propria mea copilărie. Locuiam într-o curte în care WC-urile erau comune, ne spălam combinînd apa încălzită pe sobă cu cea rece de la chiuvetă, la televizor ne uitam cînd eram în vizită pe la vecinii mai înstăriţi, dar, ce conta, eram „cea mai tare" pentru că eram mereu premiantă. Colegii mă priveau cu respect, chiar dacă părinţii lor aveau maşini şi în familia mea nu exista măcar o bicicletă. Ce mai, nu mă simţeam deloc nedreptăţită (adică nici urmă de discriminare) nici pentru că nu aveam măcar un casetofon, nici pentru că schiul era un sport mult peste posibilităţile materiale ale părinţilor mei (şi, culmea, locuiam în Braşov), nici măcar că pînă în clasa a V-a n-am avut ceas de mînă. Profesorii mă lăudau, părinţii îşi doreau să fi avut un copil ca mine, colegii mă invidiau. Pînă şi la prima mea spovedanie tot ce m-a întrebat duhovnicul a fost dacă iau note bune la şcoală. Pe scurt, totul părea rezolvat dacă învăţai bine. Şcoala era principala distincţie. Restul anexe.

Cel puţin aşa părea în anii '70, în oraşul meu de provincie. Asta era faţa văzută a lumii mele. Şi aveam toate temeiurile să cred în ea. Nu percepeam nici un semnal care să mă facă să mă îndoiesc că e „de ajuns să înveţi bine ca să reuşeşti în viaţă". Vînzoleala cu pionierii (şi apoi cu UTC-iştii) îmi păreau spectacolele unei convenţii teatrale în care nimeni nu putea să creadă. Nici pătimaşii care le organizau, nici noi cei care din cînd în cînd „puneam cravata roşie cu tricolor". Era un fel de bal mascat, uneori amuzant, în care toţi ştiam că ne deghizăm. Onoarea, gloria, respectul, fericirea însăşi „erau ramurile aceluiaşi trunchi: şcoala". Şi mai exact, buna învăţătură. Aşa credeam.

Aşa am crezut pînă în ziua în care mi s-a explicat că nu pot să mă prezint la examenul de la facultatea de drept pentru că nu am un „dosar corespunzător". Şi atunci mi-am dat aseama că profesorul nostru de istorie (de la care n-am aflat nici o vorbuliţă despre regii României) ştia mai multe despre familia mea decît ştiam eu însămi, că brusc nu mai contau nici cît negru sub unghie nici notele mele, nici premiile mele de la olimpiade (altă dată mîndria şcolii), nici nimic altceva decît că, ani buni înainte să mă nasc, tatăl meu făcuse (fără să fie judecat) închisoare politică. Şi atunci am început să descopăr faţa nevăzută a lumii. M-am trezit singură într-o lume în care ce credeam a fi măşti se dovedeau a fi chipuri şi ce crezusem chipuri nu erau decît machiajele ipocriziei. Şcoala toată era numărul de prestidigitaţie a unui „magician". Dincolo de iluzie stătea „dosarul politic" al părinţilor şi bunicilor mei.

Povestit unui occidental un asemenea caz pare incredibil. El nu încape în mintea altfel structurată a „normalului occidental". Accesul la adevăr este blocat de neputinţa de a imagina ca real ceva ce i se pare nefiresc. Pentru că toată experienţa lui contrazice o asemenea posibilitate, occidentalul obişnuit (nu cel pasionat de studiul ţărilor comuniste şi deci predispus să accepte alternativele realităţii) e, mai degrabă, înclinat să suspecteze veridicitatea unei asemenea situaţii a cărei excepţionalitate i se pare nerelevantă. *„Ce n-am trăit"* devine echivalent cu *„ce nu se poate"* ca o extensie aparent licită între *„ce nu ştiu nu există"*. Lăsînd la o parte că a nu şti nu e totuna cu a nu fi posibil (decît în măsura strîmtă a *ce nu ştiu eu, nu are relevanţă pentru mine*, adică nu există într-un mod pregnant pentru mine), poziţia occidentalului rămîne mai mult în condiţia epistemologică a adevărului.

Era şi în cazul celor care umpleau viaţa mea în anii '70 vorba de o necunoaştere a realităţii, puteau fi ei la fel de inocenţi ca şi occidentalii? Evident, nu. Relaţia lor cu adevărul intra în formula *ce fac cu adevărul*, nu în ce ar trebui să fac ca să îl cunosc. Era vorba de recunoaşterea lui asumată pentru că toate statisticile arată că în România au existat puţine familii neafectate de instaurarea comunismului. Fie prin închisoare, fie prin deportare, fie prin desproprietărire, românii luaseră contact cu „idealul de fericire al comunismului". Şi dacă nu fuseseră în categoria celor afectaţi negativ (ei sau membrii familiilor lor), cu siguranţă cunoscuseră beneficiile universităţilor populare, a dictaturii proletariatului. Ca victimă sau călău, tot românul ştia ceva despre „noua lume", dar părea, cel puţin în anii '70, mult mai profitabilă strategia: *ştim, dar ne prefacem că nu ştim*. Se credea, astfel, că neluarea în seamă, ar fi mai puţin responsabilizantă. Se miza, ca şi astăzi, pe confuzia între ignoranţa vincibilă şi cea invincibilă, extinzînd sfera celei de a doua categorii la prima. Cea de a doua rămîne scuzabilă pentru că dă seama de neputinţa cunoaşterii adevărului fie din pricina limitelor noastre mentale, fie din pricina absolutei inaccesibilităţi a adevărului. În schimb, ignoranţa vincibilă presupune posibilitatea cunoaşterii adevărului şi refuzul implicit sau explicit al aflării lui. De fapt, nu vroiai să ştii că în anii '70 pentru anumite facultăţi (drept, filosofie, istorie) dosarul părinţilor conta într-un mod decisiv, iar excelenţa la învăţătură era ori de prisos, ori secundară. Nu vroiai să recunoşti că securitatea lucra activ avînd în obiectiv pînă şi copii şi adolescenţi.

Şi, totuşi, românii (nu toţi, dar în marea lor majoritate) încercau construirea unei inocenţe false. Poate să fi fost *disperarea* de a anula astfel o realitate dureroasă (cum altfel să înţeleg că niciodată în familia mea nu mi s-a vorbit de trecutul tatălui şi bunicului meu?). Poate să fi fost *speranţa* că vom fi astfel scutiţi de întîlnirea faţă în faţă cu monstrul (cum altfel să înţeleg *naivitatea* tuturor celor din jurul meu de a nu-mi atrage atenţia asupra acestei realităţi?). Poate să fi fost *frica* de a nu face cunoscut un adevăr stînjenitor (dar ce prostie să crezi că astfel l-ai putea împlînzi!). Cinic, deviza era: *ce nu se ştie public, nu sîntem obligaţi să recunoaştem*. Sau, şi mai grav: *dacă nu se ştie sîntem în ordine*.

Reflexe ale acestor păcăleli lucrează şi astăzi în societatea românească.

▲

Valeriu NEGRU

Victorie fără lauri

Într-o redacţie de actualităţi, viaţa nu este niciodată simplă şi liniştită. Mai ales cînd lucrezi în Radio sau în Televiziune. Goana după cea mai nouă informaţie, înfrigurarea de a o transmite primul, cît mai bine, cît mai complet, cît mai corect, creează o stare de tensiune permanentă, de febrilitate pasionată, de nebunie mai rău sau mai bine temperată, care devine modul firesc de existenţă al gazetarului de ştiri. Pentru noi, cei care ne-am trăit viaţa profesională înainte de '89, dificultăţile meseriei au avut, în plus, un caracter cu totul special, greu de înţeles pentru un tînăr gazetar de astăzi, incapabil să priceapă absurditatea restricţiilor care te împiedicau să-ţi faci treaba cum se cuvine.

Din cele 3.650 de zile gazetăreşti ale deceniului 70, mă voi opri la una singură: 10 octombrie 1974. Trecuseră şase ani de la înmormîntarea Primăverii pragheze, Ceauşescu nutrea acum ambiţii de lider comunist novator, îşi dorea prestigiul şi simpatia de care se bucurase Dubcek, îşi construise o faimă mondială de despot luminat, pe care ţinea s-o consolideze printr-o largă deschidere internaţională şi printr-o oarecare liberalizare internă. Asta însemna că lungise puţin funia care ne ţinea legaţi de par. De la sine înţeles că toţi ne-am grăbit să folosim petecelul de îngăduinţă acordat. Atunci s-au născut, în Radio (totuşi cu eforturi mari şi lupte dure), majoritatea emisiunilor de succes care mai trăiesc şi astăzi.

În 10 octombrie 1974, despre care vreau să vorbesc, a fost cu adevărat o zi frenetică. Se anunţa acordarea premiilor Nobel pentru medicină. Doctorul american de origine română George Emil Palade fusese nominalizat şi toţi speram că nominalizarea se va schimba în premiu. În ziua aceea eram de serviciu pe redacţie, iar Teoharie Coca-Cozma, pe atunci gazetar politic, pregătea emisiunea „O zi într-o oră", care se difuza zilnic la ora 22,00. Încordaţi la maximum, amîndoi eram gata pentru bătălie. Cînd vocea colegului de la telex ne-a strigat: „L-a luat!", am intrat într-o agitaţie nebună. L-am sunat, imediat, pe Constantin Alexandroaie, corespondentul comun al *Scînteii*, AGERPRESULUI şi Radioteleviziunii în Statele Unite şi l-am rugat să îi ia doctorului Palade un interviu pe care să-l putem transmite în emisiunea „O zi într-o oră". Cum Alexandroaie s-a arătat extrem de reticent, am înţeles că pentru a obţine ceea ce doream trebuia să ne mişcăm singuri. Şi repede. Teoharie Coca-Cozma a început să caute cu o insistenţă diabolică numărul de telefon al Profesorului Palade, de la Universitatea Yale. Între timp, începusem deja să pregătim întrebările viitorului interviu. Pentru ca balamucul să fie complet, pe uşă a irupt, vijelioasă ca de obicei, Catinca Ralea urmată de Tibi Tomcsany, amîndoi din Redacţia emisiunilor pentru străinătate. Aflaseră vestea de la un post american.

„Ce faceţi, dormiţi? Palade a luat Nobelul şi voi nu vă mişcaţi?" „Ba uite că ne mişcăm."

Cînd au aflat ce gînduri aveam, au rămas cu noi pînă la sfîrşit şi fiind excelenţi vorbitori de engleză ne-au ajutat să stabilim legătura cu americanii. Coca-Cozma a găsit în fine, numărul, am făcut comanda, am obţinut Universitatea şi am aflat (ghinion!) că Profesorul este în concediu în Canada. Am sunat apoi (tot cu peripeţii) la hotelul din Canada şi l-am găsit, în sfîrşit, pe Profesorul Palade, care, răspunzînd felicitărilor adresate, a spus că încă nu aflase nimic despre acordarea premiului, noi fiind primii care îi aduceam această veste bună. Cît despre interviu, ne-a rugat să revenim peste cîteva ore, la domiciliul său american din New Haven, fiindcă vacanţa se încheiase şi tocmai pleca spre aeroport. (Pentru noi, alt ghinion!) Conform înţelegerii, am sunat la ora fixată şi proaspătul laureat al Premiului Nobel a stat pe îndelete, „moldovineşte", de vorbă cu vocea necunoscută de la Radio România, vocea de Acasă. Cel care a discutat direct cu el a fost Teoharie Coca-Cozma. Noi, ceilalţi, îl înconjuram ţinîndu-ne răsuflarea. Profesorul a vorbit despre biologie celulară, microscopie electronică, structura nefronului, structura mitocondriilor, despre descoperirea ribozomilor şi alte lucruri de felul ăsta din care nici unul n-am înţeles nimic.

A vorbit despre memoria sentimentală, despre rădăcini şi despre legăturile cu ţara. Aici am mai priceput şi noi cîte ceva şi ne-a uns pe suflet. Cînd convorbirea s-a încheiat, toţi eram istoviţi, fericiţi şi teribil de mîndri. Intrasem adînc în noapte, aşa încît interviul a fost difuzat a doua zi. Dimineaţa, cînd am deschis ziarele, spre marea mea uluire, nici un titlu despre Palade. Doar în *Scînteia*, o notiţă anemică strecurată discret la rubrica „De pretutindeni" (Abia în 15 octombrie *Scînteia* va publica un interviu cu George Palade semnat de amintitul Constantin Alexandroaie.) Dar surprizele nu s-au oprit aici. După difuzarea interviului nostru, directorul general-adjunct Traian Puşcaşu m-a chemat şi, jenat, mi-a adus la cunoştinţă că, din dispoziţii superioare, se interzicea redactorilor şefi să efectueze sau să aprobe convorbiri telefonice cu străinătatea. Mai tîrziu se vor adăuga şi alte măsuri restrictive: filtrarea severă a telegramelor agenţiilor de presă occidentale primite prin AGERPRES, suprimarea abonamentelor la presa străină şi nu numai atît. Funia începea să se scurteze.

Dintre cei patru aventurieri ai interviului Palade, au rămas doar trei. Pe Catinca de mult „a luat-o la el Nimicul", cum spune Esenin. Ceilalţi pot confirma, completa sau corija această mărturie.

▲

Cronologie

1970

SUA invadează Cambodgia pentru a preveni „vietnamizarea" acestei ţări. ● În Chile, prin alegeri libere, ajunge la putere un regim marxist, condus de Salvador Allende. ● Predare de ştafetă politică la Cairo: după moartea preşedintelui Nasser, noul preşedinte este Anwar El Sadat. ● Pe 26-27 octombrie, prima vizită a cuplului Nicolae şi Elena Ceauşescu la Washington, la invitaţia preşedintelui Richard Nixon. ● Drogurile inspiră, dar şi ucid – printre victime, Jimi Hendrix, Janis Joplin, Jim Morrison. ● Pe 7 decembrie, cancelarul vest-german Willy Brandt, aflat în vizită în Polonia, îngenunchează în faţa monumentului victimelor revoltei din ghetoul din Varşovia. ● Laureat al Premiului Nobel pentru literatură, scriitorului rus Alexandr Soljeniţîn nu i se permite de către autorităţile sovietice să participe, pe 10 decembrie, la ceremonia de decernare.

1971

Grupul rock Led Zeppelin lansează hitul *Stairway to Heaven* ● Între 1 şi 19 iunie, Nicolae Ceauşescu culege amintiri de neşters dintr-o vizită prin China lui Mao, Coreea de Nord şi Vietnamul *democrat*. ● În iulie liderul român lansează propria sa *revoluţie culturală*, prin 17 „teze" *(Propuneri de măsuri pentru îmbunătăţirea activităţii politico-ideologice, de educare marxist-leninistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii)*. ● Este anul de naştere al microprocesorului, factor cheie în dezvoltarea ulterioară a tehnicii de calcul. ● Este şi anul de naştere al statului independent Bangladesh, în urma atacului victorios al Indiei asupra Pakistanului. ● În octombrie, sub conducerea preşedintelui Mobutu, Congo îşi schimbă numele în Zair; fosta capitală Leopoldville devine Kinshasa. ● Tot în octombrie, România devine membră cu drepturi depline a GATT *(Acordul General pentru Tarife şi Comerţ)*. ● În noiembrie, sonda Mariner 9, plasată pe orbita planetei Marte, aduce prima recoltă de fotografii marţiene din care lipsesc tocmai marţienii. ● China Populară devine membră a ONU.

Cristina ABRAHAM

O femeie a anilor '70

Elena Ceauşescu debutează în viaţa publică în 1965 (avea 49 de ani, oficial numai 46) în calitate de soţie a unui secretar general de partid comunist, nu unul oarecare, ci singurul din Estul Europei care va îndrăzni să se revolte deschis în 1968 împotriva intenţiilor hegemonice ale puterii tutelare a „democraţiilor populare", Uniunea Sovietică.

Intangibilitatea politică (actualmente, am numi-o imunitate) a partenerei de viaţă a primei persoane politice a României – Nicolae Ceauşescu – va decurge din autoritatea absolută a soţului ei în partid. De la soţia stingheră şi lipsită de sex-appeal a primelor dineuri diplomatice pînă la chipul fermecător (atent coafat, cu ochi albaştri sau, alteori, verzi – depindea de culoarea deux-pièce-ului) al coperţilor cărţilor ştiinţifice traduse în străinătate, Elena Ceauşescu nu va suporta decît o corectură de imagine. În realitate, ea rămînea femeia mediocră şi vulgară, lipsită de scrupule în a-şi falsifica nivelul capacităţilor sale intelectuale, obsedată de posibilele conspiraţii împotriva familiei sale şi cu un comportament deseori violent (într-o declaraţie recentă, una din fostele bucătărese ale familiei Ceauşescu declara că aceasta a lovit-o peste faţă).

La începutul anilor '70, soţia conducătorului devine cea mai mediatizată femeie din România. Ea apare pe prima pagină a revistei *Femeia* în 1974 (din 1979, anul de debut al propriului ei cult al personalităţii, se va lansa şi pe prima pagină a oficiosului *Scînteia),* în prezidiul conferinţelor naţionale sau internaţionale, ştiinţifice sau politice, ori alături de soţul ei în vizitele de lucru din ce în ce mai numeroase în ţară sau în străinătate. În presă începe să se vorbească despre „pasiunea şi înalta competenţă" a „tovarăşei academician doctor inginer Elena Ceauşescu, savant de renume mondial" şi director al Institutului Central de Chimie din 1972 (o creaţie instituţională care centraliza activitatea a peste cincisprezece unităţi de cercetare din provincie şi capitală). Meritele sale ştiinţifice în domeniul producerii cauciucului sintetic vor fi răsplătite în 1974, cînd pe 1 Martie va fi acceptată de „aristocraţia intelectuală română" în Academia RSR concomitent cu alţi 56 (sic!) noi membri ai instituţiei. Prezentarea consecventă în presă a titlurilor onorifice „vînate" cu nesaţ de Elena Ceauşescu în călătoriile diplomatice alături de soţul ei şi citirea cu acribie a reverenţelor orchestrate depuse de „omologii" săi din străinătate îi vor consacra imaginea ritualizată a „omului de ştiinţă", apreciat a fi mesagerul şi reprezentantul cel mai prestigios al ştiinţei româneşti.

Convertirea autorităţii sale ştiinţifice în autoritate politică se va produce la Congresul al XI-lea al PCR din 1974, cînd prezida, în calitate de membră a Comitetului Politic Executiv (din 1973; doar cu un an în urmă fusese promovată în CC al partidului; în 1977 intra în Biroul permanent, iar în 1979 i se încredinţa conducerea secţiei de cadre a partidului), secţia de cercetare ştiinţifică şi tehnologie a acelui for; din 1979 coordona şi la nivel guvernamental politica ştiinţifică (o putem adăuga şi pe cea culturală şi educaţională) a statului.

Creaţie politică a comunismului dinastic, Elena Ceauşescu devine în anii '70 *simbolul femeii socialiste emancipate, dinamice şi moderne, promovată meritocratic în ierarhia partidului,* model feminin proiectat de Nicolae Ceauşescu la o plenară a partidului din 1973. Lina Ciobanu, preşedinta Consiliului Naţional al Femeilor, o caracteriza în 1974 pe soţia secretarului general al partidului ca fiind „pildă strălucită a ceea ce este, a ceea ce trebuie să fie femeia în societatea noastră contemporană".

Alături de marile politiciene ale epocii „de aur" (Elena Ceauşescu, Lina Ciobanu, Suzana Gâdea, Aneta Spornic, Cornelia Filipaş, Ana Mureşan, Alexandrina Găinuşe, Paula Prioteasa, Maria Flucsă, Maria Bobu), vom întîlni de-acum încolo femei în consilii de partid, în sindicate, în CC, în Marea Adunare Naţională sau prim-secretare de partid (primele două în 1979). Ele vor fi femeile de decor (aceleaşi femei transformate în 1966 în agent al întineririi naţiunii române) pentru legitimarea discursului egalitarist-emancipator al lui Ceauşescu: „Să-i tratăm pe toţi oamenii nu ca bărbaţi şi femei, ci în calitatea lor de membri de partid, de cetăţeni, pe care îi judecăm exclusiv după munca pe care o depun"; cu alte cuvinte: să fim egali, *dar în folosul statului!*

▲

Claude KARNOOUH

Ziua noastră de alaltăieri

Cum aş putea caracteriza anii '70? Cred că perioada corespunde momentului în care marea mutaţie postmodernă pregătită de Occident încă din 1945 începe într-adevăr să se înfăptuiască. După 1968, societatea franceză şi Europa Occidentală în ansamblu devin adevărata societate de consum, de *loisir,* cu atît mai mult cu cît deplina ocupare a forţei de muncă deschide perspective dintre cele mai optimiste. Este epuizată, de asemenea, concepţia clasică despre politică; puţin cîte puţin, dreapta şi stînga împărtăşesc ideea unei gestiuni comune a economiei; ideea partidului de masă îşi pierde consistenţa şi partidele comuniste europene, în special cel francez şi cel italian, mai tîrziu cel spaniol şi cel portughez, intră în lenta şi inexorabila lor agonie terminală...

De asemenea, în anii '70, elitele politico-militare încep să perceapă slăbiciunea sovietică, disimulată faţă de populaţie, deoarece acum trebuie intensificată, într-o manieră decisivă, cursa înarmărilor; oamenii trebuie convinşi să accepte cheltuirea unor sume imense pentru cercetarea militară. Şi tocmai rezultatele cercetării militare provoacă un nou fel de a fi în lume. Datorită lor s-a generalizat informaţia, comunicarea globală, informatica a fost pusă la dispoziţia tuturor, s-au format reţelele Internet etc... Tot ceea ce intră în cotidianul nostru de astăzi s-a jucat în anii '70, în laboratoarele de cercetări civile şi militare... Iar noi, oamenii simpli, noi nu ne-am dat seama... pur şi simplu, s-a întîmplat, obiectele de consum au fost puse la dispoziţia poftelor noastre, datorită publicităţii. Şi apoi, cine ar mai putea susţine că piaţa este determinată de echilibrul dintre cerere şi ofertă? Se demonstrează, încă o dată, că doar oferta contează, cererea este o chestiune de propagandă şi numele ei este reclama...

Anii '70 mai înseamnă, în estetică, şi normalizarea curentelor de avangardă. Contestarea devine o activitate recunoscută de toate ierarhiile academice. A fi în avangardă devine, în cultură, expresia politic corectă a unei multiple simultaneităţi: noul este promovat cu orice preţ, şocarea burghezului, care de acum înainte nici nu doreşte altceva decît să fie şocat.... În prezent, incorect a devenit ceea ce înainte era academic, adică figurativ, realismul, moştenirea, fidelitatea faţă de tradiţie. Expresia vitriolantă a lui Rimbaud „trebuie să fii modern" devine sloganul tuturor celor care vor să se înscrie în curentul conformist...

În ştiinţele umane, anii '70 înseamnă afirmarea deconstrucţiei proprii postmodernismului, reducerea realului la interpretări, la relativismul generalizat şi, simultan, uniformizarea lumii sub egida comerţului mondial radicalizat. Anii '70 marchează ceea ce J.F. Lyotard numea sfîrşitul marilor discursuri care dădeau un sens devenirii, adică Istoriei. Azi, orfani de Dumnezeu, de politică, de sens al istoriei, de bine, de bun şi de frumos, sîntem supuşi triumfului imanent al mărfii, fără a ni-l asuma într-adevăr... Iată de ce gîndirea o duce atît de rău.

▲

Cronologie
(urmare)

1972

Întîlnire istorică la Beijing, pe 21 februarie, între preşdintele american Richard Nixon şi Mao Zedong, soldată cu un „comunicat al celor 1.500 de cuvinte". ● În mai, la Moscova, este semnat *Acordul pentru limitarea armamentelor strategice ofensive* SALT I. ● Într-o seară de iunie, un paznic al Hotelului *Watergate* observă mişcări suspecte la sediul central al Partidului Democrat; prin investigaţiile ziariştilor Carl Bernstein şi Bob Woodward, de la *Washington Post*, începe astfel coşmarul de 25 de luni al lui Nixon. ● Pe 5 septembrie, în timpul Olimpiadei de vară de la München, comandoul terorist palestinian „Septembrie Negru" asasinează un grup de sportivi din delegaţia israeliană. ● Începe construcţia Teatrelor Naţionale din Craiova şi Tîrgu Mureş.

1973

Din ianuarie, Marea Britanie, Irlanda şi Danemarca devin membre ale *Comunităţii Economice Europene.* ● Pe 27 ianuarie se semnează la Paris Acordul privind încetarea războiului din Vietnam. ● Între 5 şi 7 august, secretarul general al ONU Kurt Waldheim face o vizită în România. ● Pe 11 septembrie, lovitură de stat a generalului Augusto Pinochet în Chile, soldată cu răsturnarea regimului Allende. ● În octombrie, marele şoc petrolier: în noiembrie, zece dintre ţările arabe producătoare de petrol extrăgeau cu 25% mai puţin decît în luna septembrie. ● A doua vizită a cuplului Ceauşescu la Washington (4-7 decembrie) găseşte un preşedinte Nixon tot mai îngîndurat. ● Bernardo Bertolucci produce *Ultimul Tango la Paris*, cu Marlon Brando şi Maria Schneider, sursa unui mare scandal cinematografic.

1974

Din 28 martie, Nicolae Ceauşescu este primul preşedinte al RSR. ● „Revoluţia garoafelor" în Portugalia (25 aprilie), soldată cu revenirea ţării la democraţie prin căderea – în 14 ore – a regimului Salazar. ● Pe 24 iulie, şi patria democraţiei, Grecia, iese din „dictatura coloneilor", instaurată în 1967.● Pe 8 august preşedintele Nixon demisionează, în urma scandalului Watergate; succesorul său, Gerald Ford, îi încurajează pe americani: *Our long national nightmare is over.* ● Alexandr Soljeniţîn părăseşte Uniunea Sovietică; la scurt timp, balerinul Mihail Barîşnikov alege şi el rămînerea în Occident.

1975

În aprilie, Cambodgia cade în mîinile *Khmerilor Roşii*; după unele estimări, pînă în 1979, o treime din populaţia ţării va dispărea, ca într-un autentic „Auschwitz al Asiei". ● Pe 1 august, *Conferinţa pentru Securitate şi Cooperare în Europa* ia sfîrşit la Helsinki, prin semnarea de către cele 35 de state participante a acordului comun; sub forma principiului respectării drepturilor omului, un cal troian era astfel introdus în cetatea comunismului est-european. ● Marin Preda publică romanul *Delirul.* ● La începutul lui august, preşedintele american Gerald Ford face o vizită la Bucureşti. ● Peste o lună, relativ necunoscuta Margaret Thatcher, lideră a conservatorilor britanici, îl vizitează şi ea pe Nicolae Ceauşescu. ● Pe 20 noiembrie, generalul Francisco Franco moare; sub conducerea regelui Juan Carlos, democraţia recucereşte Spania. ● Începe războiul din Liban. ● Fizicianul rus disident politic Andrei Saharov primeşte Premiul Nobel pentru Pace.

1976

Pe 9 septembrie, uriaş doliu în China comunistă, în urma morţii lui Mao Zedong. ● În Statele Unite, serbarea bicentenarului Independenţei nu poate scoate America de sub norul sindromului vietnamez. ● La Jocurile Olimpice de la Montreal, Nadia Comăneci reinventează conceptul de stea a gimnasticii mondiale, prin primul *10* obţinut în istoria probei. ● Firmele Sony şi JVC lansează pe piaţă primele videorecordere populare, iar computerul american *Apple One* devine primul computer pentru biroul de acasă.

1977

Pe 4 martie, un cutremur de pămînt de 7,4 grade sc. R. loveşte România: 1.541 morţi şi peste 11.000 de răniţi. ● Şi un alt cutremur, în sens politic: primele contestaţii deschise de amploare ale regimului Ceauşescu: la începutul anului este acţiunea scriitorul Paul Goma, iar în vară va urma greva minerilor din Valea Jiului. ● George Lucas produce primul film dintr-o serie ce va revoluţiona genul SF: *Războiul stelelor.* ● Într-o cuvîntare inaugurală de 5 ore la Congresul al XXII-lea al PCF, liderul comunist francez Georges Marchais promite în februarie Franţei o „cale democratică spre socialism". ● Pe 16 august, Elvis „The King" Presley moare. ● Surpriză de proporţii în Orient: pe 19 noiembrie, preşedintele egiptean Sadat vorbeşte (despre o posibilă pace arabo-israeliană) în faţa *Knessetului.* ● În luna următoare, premierul evreu Menahem Begin vizitează Cairo. ● O poveste din Africa: în decembrie, Jean Bedel Bokassa se proclamă împărat al Africii Centrale. ● Şi o altă poveste africană: 130 de milioane de americani au urmărit pe canalul ABC serialul *Rădăcini*, povestea negrului Kunta Kinte, care în curînd îi va prinde şi pe români în faţa ecranelor.

1978

Pe 16 martie, preşedintele democrat-creştinilor italieni, Aldo Moro este răpit din automobilul de serviciu (un Fiat 130 albastru) de către membri ai grupului terorist de extremă stîngă *Brigăzile Roşii*; în ciuda apelului Papei *(„În genunchi vă rog să-l eliberaţi")*, cadavrul lui Moro, cu 11 gloanţe ale *brigatisti*-lor, va fi descoperit pe 9 mai. ● Pe 25 iulie se naşte în Anglia Louise Brown, primul copil conceput *in vitro.* ● Pe 17 septembrie, premierul israelian Menahem Begin şi preşedintele egiptean Sadat – avîndu-l drept martor pe preşedintele american Jimmy Carter – semnează acordul de la Camp David; o piesă din acest mecanism al reconcilierii a fost şi (încă necesarul atunci, pentru Occident şi Orient) Ceauşescu, cel care la mijlocul lui aprilie vizitase Washingtonul, culegînd aprecieri. ● Exact o lună mai tîrziu, acelaşi Ceauşescu avea să guste şi farmecul caleştii regale britanice, în vizita la Londra. ● Din 16 octombrie, un nou papă la Vatican: polonezul Wojtyla, fostul episcop de Cracovia, devine primul Papă neitalian de după 1522.

1979

În ianuarie-februarie, triumful revoluţiei islamice conduse în Iran de către ayatolahul Ruhollah Musawi Khomeini; Şahul este alungat din ţară; în noiembrie, un grup de radicali religioşi iau cu asalt Ambasada americană de la Teheran şi capturează 66 (ulterior vor rămîne 52) americani – o „criză a ostaticilor" ce va dura 440 de zile, soluţionată abia în ianuarie 1981. ● La Forth Worth, în Texas, echipa naţională de gimnastică a României devine campioană mondială. ● În martie, al doilea şoc petrolier mondial: preţul creşte cu 20%. ● 5 mai este prima zi de lucru a noului prim-ministru britanic, Margaret „Iron Lady" Thatcher. ● Vizită spectaculoasă, în premieră, a Papei într-o ţară comunistă – ţara sa natală, Polonia. ● Succes fără precedent al unui serial televizat în Statele Unite şi în lume: *Dallas – Ewing Oil Company.* ● În iunie, la Viena, Leonid Brejnev şi Jimmy Carter semnează *Acordul de limitare a armamentului strategic* SALT II. ● Laureata Premiului Nobel pentru Pace, decernat pe 10 decembrie, este Maica Tereza. ● Pe 24 decembrie, armata Uniunii Sovietice începe invazia Afganistanului.

aduse cu poșta

Era odată...

Era un vînt năpraznic, prăfos şi roşu ca în *Pacientul englez* – filmul, era şi un soare cumplit, sufocant şi umed ca, uneori, în *Justine* a lui Durrell;

era un zgomot, apoape patologic, ca în urechile unui bolnav venit la prima şedinţă de psihanaliză;

era o lumină cînd diafană, abia vizibilă în nuanţele ei ruşinate de auriu pal ca mierea de salcîm şi ocru blînd de apus în octombrie, cînd grea şi tulbure, cu densitate, ca în *Norii* lui Petru Creţia;

era ca o mireasmă, în aer, de trandafir şi mort, ca în nuvelele lui Màrquez;

şi mai era un ecran mare şi alb-murdar la cinematograful muncitoresc pe care urma să se deruleze *B.D. în acţiune*, dar nu înainte de fastuoasele cuceriri ale comunismului, cu fabuloasele depăşiri ale oricăror norme, indiferent de care ar fi fost vorba, precum în *Pe vremea fluviului Amur* a lui Makine.

Mai erau, să nu uit, nişte lupi, dar nu ca acela din „cel-care-dansează-cu-lupii" (sau, mai simplu, *Dansînd cu lupii)*, care stăteau, invizibili, la orice colţ de stradă, la orice coadă la unt sau la carne, aproape în orice casă, cu ochii incandescent-însîngeraţi, cu balele curgînd la gîndul unei viitoare desfătări, cu răsuflarea înfierbîntată de atîta aşteptare.

Dar, peste toate aceste puţine şi insignifiante „chestii", ceva teribil se simţea palpitînd, dacă nu chiar exista deja: era Frica, monstruoasa şi colosala frică, atotcuprinzătoare şi atotjustificabilă, cea care avea să servească drept „circumstanţă atenuantă" a tot şi a toate cîte vor fi fiind, atunci. O frică hidoasă ce cuprindea toţi axonii în fantastica şi miraculoasa lor încrengătură, o frică diabolică ce chema spre ea însăşi, sub hulpavele ei aripi grele, cele care puneau oamenii la adăpost de orice posibilă viitoare justificare a propriilor fapte, regina-frică, cea care privea cu ochi negri de smoală fierbînd, hipnotizanţi şi invincibili ochi. Era o frică indecentă şi indicibilă, o frică indecentă prin indicibilitate, o frică în faţa căreia legatul de catarg şi urechile astupate ale lui Ulisse nu aveau nici o putere. Era, deci, frica supremă, cu atît mai puternică şi feroce cu cît anii se scurgeau, tiranic, spre '80. [...]

Spre sfîrşitul anilor '70, o memorie pe care aş numi-o uterală, tocmai pentru că ea nu există, îmi reaminteşte primul „bing" din „bing-bang"-ul ce avea să urmeze de atunci înainte, cu clipa naşterii mele, căci abia în februarie '68 aveam să mă nasc graţie, iată!, decretului cu pricina. Şi pînă prin '73 nu-mi mai amintesc nimic, cu toate că ştiu sigur ce a fost înainte de februarie '68. Ciudat, dar avem o memorie crîncen de selectivă, care uită, permanent, sau ea însăşi ne substrage din ceea ce am putea deveni dacă... Dar cum memoria, în toate căderile ei, se presupune că ne ajută, nu ne rămîne decît să ne încredem în ea crezînd, uneori, în noi înşine.

Ioana PETREA

▲

Z. ORNEA

glose

Revenirea după şocul din 1971

Anii şaptezeci au venit lin, prelungind liberalizarea petrecută prin 1963-1964. Totul părea ascensional, calm şi limpede ca în deceniul trecut. Nimănui nu-i venea să creadă că ar putea reînvia nenorocirile din ceea ce începuse să fie numit obsedantul deceniu, cel al anilor cincizeci. Chiar propagandiştii oficiali numeau acum, cînd se refereau la anii cincizeci, erorile (de fapt, ororile) dogmatice de dinainte, care ar fi falsificat marxism-leninismul. Dar, de fapt, de prin a doua jumătate a anilor şaizeci încetase a se mai vorbi şi de marxism-leninism, înlocuit, treptat, cu un naţionalism ceauşist care urmărea să legitimeze naţional regimul socialist instaurat, cum se ştia şi se ştie, prin forţa armatelor sovietice ocupante. Şi, deodată, în iulie 1971, Ceauşescu, după o vizită în China şi Coreea, unde i-a plăcut foarte comportamentul mecanic propagandistic al manifestanţilor mobilizaţi să-l omagieze, dă publicităţii nefastele teze care ar fi trebuit să călăuzească activitatea ideologică. Şi ce nu era, atunci, ideologie? Literatura, ştiinţele umane în general, artele, învăţămîntul şi încă multe altele erau, cu toatele, înglobate în strînsoarea ideologiei. A fost un şoc teribil, lumea gîndindu-se că se urmăreşte reîntoarcerea silită la canoanele anilor cincizeci. Mai ales că, peste tot, în instituţii şi întreprinderi s-au organizat şedinţe de partid deschise (altfel zicînd se îngăduia şi prezenţa, la aceste şedinţe, a nemembrilor de partid) în care se analiza foarte critic întreaga activitate în lumina preceptelor tezelor din iulie 1971. Şi, la sfîrşit, se votau sancţiuni şi un plan de măsuri stabilea sarcini pentru viitor. La aceste adunări congestionate, e necesar să menţionez, veneau delegaţi instructori din partea raionului de partid şi din partea organismelor de stat din sfera de activitate a întreprinderii, instituţiei respective. Lucram, pe atunci, la Editura Minerva, înfiinţată în decembrie 1969, unde eram şeful redacţiei de istorie literară. Mi-aduc aminte că, pe lîngă instructorul de partid, care veghea activitatea editurii, a venit şi un cenzor şef de la instituţia cenzurii. Şi acesta, înarmat cu referate conţinînd observaţii, toate considerate erori ideologice, pe marginea lecturii manuscriselor trimise spre avizare Cenzurii. Am încercat să spun, în cuvîntul meu (mai toţi trebuiau să vorbească, fireşte, autocritic), că respectivul cenzor şef adunase observaţii de rutină pe marginea unor lecturi. S-a ofensat şi a început să relateze, în avalanşă, „grave greşeli ideologice", cerînd aspre sancţiuni şi măsuri de îndreptarea lucrurilor. Peste cîteva zile, *Scînteia* (fireşte că un redactor al ei participase la şedinţa aceasta, ca şi la altele din alte edituri) a publicat un larg articol în care se dezvăluiau grave abateri ideologice. Lumea era nedumerită, neînţelegînd bine ce se urmăreşte, dar vizibil îngrijorată. Zaharia Stancu, preşedintele Uniunii Scriitorilor şi membru al C.C. al P.C.R., a declarat în şedinţa în care Ceauşescu citise raportul cu noile sale teze ideologice că nu înţelege ce se doreşte. La care Ceauşescu, prompt şi drastic, a declarat că aici nu e nimic de înţeles, ci de aplicat întocmai. Dar chiar asta nu se înţelegea. Oricum, începuseră să circule zvonuri sinistre. Am mai povestit că, atunci, Geo Bogza şi Marin Preda au fost primiţi, în audienţă, de N. Ceauşescu. La un moment al convorbirii tensionate, Marin Preda i-a declarat lui Ceauşescu, alb şi dur, că dacă se reintroduce realismul socialist el se sinucide. Tot atunci, în Franţa fiind la festivalul cinematografic de la Cannes, dl Nicolae Breban şi-a trimis, de acolo, demisia – în semn de protest – din C.C. al P.C.R., din care făcea parte. A fost demis din demnitatea de redactor-şef al revistei *România literară,* înlocuit fiind cu George Ivaşcu, care, spre veşnica sa amintire, a înţeles să nu se supună indicaţiilor propagandistice superioare, făcînd din această publicaţie, treptat şi cu dibăcie, o cetăţuie de rezistenţă culturală. Treptat, lucrurile s-au relaxat în sfera literaturii şi a artelor. Se scriau articole „pe linie" în presa de partid, cînd şi cînd cîte o poezie patriotardă şi un articol obedient în publicaţiile literar-culturale şi, în rest, totul decurgea aproape de normal. Avizaţii s-au lămurit că N. Ceauşescu urmărise, prin tezele din iulie 1971, o atitudine mai plecată faţă de el şi ai lui. Şi chiar de atunci au început vizitele sale de lucru, în care se pregăteau pompoase ceremonii unde marii voievozi îl întîmpinau pe cai albi, dînd mîna cu el şi ovaţionîndu-l, ei şi mulţimea adunată cu străşnicie neclintită. În planul literaturii şi al ştiinţelor umane se înregistrează, imediat după asta, o dublare a lecturilor cenzoriale a manuscriselor. Aceasta s-a datorat, de fapt, rivalităţilor dintre doi tineri potentaţi ai C.C. al P.C.R. S-a întîmplat că ministru al Culturii şi Educaţiei Socialiste (acest din urmă adaos al titulaturii ministerului era, evident, o consecinţă a tezelor din iulie 1971) să fie Dumitru Popescu, zis şi Dumnezeu, iar secretar al C.C. însărcinat cu propaganda să fie Cornel Burtică. Acesta din urmă avea, în subordinea sa, instituţia Cenzurii şi el, cu referatele pe marginea unor manuscrise de viitoare cărţi venite, obligatoriu, pentru viza de imprimare, îl „avea la mînă" pe ministrul Culturii (ca şef al editurilor), cînd şi cînd reclamîndu-l la Ceauşescu că, în edituri, domneşte haosul şi abaterea ideologică. Sastisit de reclamaţiile pe care le tot suporta, Popescu-Dumnezeu a decis să curme scandalul, înfiinţîndu-şi, pur şi simplu, o cenzură a sa, organizînd, pentru aceasta, pe lîngă Centrala Editorială, un compartiment botezat Secţia de Sinteze. S-a modificat, pe dată, circuitul manuscriselor. Ele erau trimise, mai întîi, la Secţia Sinteze a Centralei Editoriale, unde erau citite şi se comunicau observaţii editurilor. După ce aceste observaţii erau soluţionate, manuscrisele erau trimise la instituţia Cenzurii oficializate, de unde veneau alte observaţii, uneori factorii celor două lecturi cenzurative punîndu-se în prealabil de acord, comunicînd editurilor (şi, de aici, desigur, autorilor) un singur rînd de observaţii, care puteau duce şi la refuzul vizei de imprimare, ceea ce însemna imposibilitatea publicării respectivului manuscris.

Era o luptă epuizantă cu cenzura aceasta dublă şi manuscrisele ieşite de acolo nevătămate însemna că avuseseră noroc. Dar n-aş spune că literaturii i s-a pus cu totul botniţă. Dimpotrivă, scriitorii şaizecişti şi-au continuat scrisul, izbutind să-şi publice cărţile. Un prozator de prim ordin ca Marin Preda şi-a putut publica în acest deceniu *Imposibila întoarcere* (1971), *Marele singuratic* (1972), *Delirul* (1975); aceasta, se pare, chiar cu acordul stăpînirii naţionalist ceauşiste care căuta căi de reabilitare a funestului mareşal Antonescu), *Viaţa ca o pradă* (1977). Chiar Nicolae Breban, demisionatul în 1971 din C.C. al P.C.R., reîntors în ţară, îşi poate publica romanele *Îngerul de gips* (1973) şi, probabil, cea mai bună carte a sa, *Bunavestire*, în 1977, o excelentă fenomenologie artistică a naşterii unei ideologii al cărui prototip era botezat chiar Grobei. Şi exemplele ar putea continua. Cît mă priveşte, mi-am putut publica, fără stinghereală, cărţile *Poporanismul* (1972) şi chiar *Junimea şi junimismul* (1975), în care, într-un capitol anume, am vorbit despre apartenenţa Junimii la masonerie, în 1977 *„Curentul cultural de la „Contemporanul"* şi vreo două culegeri de studii şi eseuri *(Studii şi cercetări,* 1972 şi *Confluenţe,* 1976). Repet, cu timpul, s-a turnat multă apă în poşirca tezelor din iulie 1971 şi mai nimeni nu se gîndea la ele, N. Ceauşescu, cu întregul său aparat de propagandă fiind ocupaţi cu întărirea cultului personalităţii conducătorului şi fortificarea aplecării spre naţionalism încruntat. Viclean cum era, la Conferinţa pe ţară a scriitorilor din 1977 (ultima la care a mai participat, la cea din 1982, supărat fiind pe condeieri că fac opoziţie, refuzînd, în ultimul moment, să mai ia parte), N. Ceauşescu, pentru a dovedi „deschiderea", în cuvîntul său, a anunţat desfiinţarea instituţiei cenzurii (se numea Direcţia Generală a Presei şi a Tipăriturilor, pe scurt D.G.P.T.) şi că scriitorii, în care partidul avea încredere, îşi vor citi, reciproc, cărţile. A fost o uluire generală şi cîteva luni sau săptămîni scriitorii, mai ales criticii literari, întocmeau referate de complezenţă despre cărţile colegilor lor, fără chiar a le citi, cum mi s-a întîmplat şi mie, la cererea unor colegi. Ceauşescu a crezut că, prin măsura adoptată, îi va transforma pe scriitori în cenzorii manuscriselor colegilor, instalînd vrajba între condeieri. Speranţa i-a fost înşelată. Mai nimeni n-a marşat la această diversiune, evident scriitorii ştiind bine căror colegi să le ceară referate. Atunci, aparatul de propagandă a căutat rapid căi de soluţionare a impasului. Şi le-a găsit. Evident, D.G.P.T. n-a fost reînfiinţat, în străinătate ştiindu-se că, în România, s-a desfiinţat cenzura. Dar, de fapt, secţia de literatură a D.G.P.T., în mare măsură, a fost mutată, ca o direcţie specială, în Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste (din fruntea căruia a plecat D. Popescu-Dumnezeu, venind, în locul lui, Emil Dobrescu, apoi inenarabila Suzana Gîdea). Această nouă direcţie îşi făcea datoria aproape ca mai înainte, dar sub o altă firmă. În plus, pe lîngă Secţia de Propagandă a C.C. al P.C.R. se alcătuise, ceva mai tîrziu, un grup de lectură pentru, mai ales, cărţile de istoriografie politică şi alte ştiinţe umane. Se reinstalaseră, aşadar, din nou cele două cenzuri de mai înainte. Intratabili erau lectorii care avizau cărţile de istoriografie politică, unde orice abatere de la promovarea naţionalismului ceauşist intransigent era cu asprime sancţionată. De aceea, au apărut, de atunci pînă în 1989, destul de puţine cărţi oneste de istoriografie politică, precum şi de sociologie, disciplină rău văzută de oficialitate şi, de aceea, sever tratată. Cum era imposibil de scris o Istorie a P.C.R., chiar falsificată, se interzisese elaborarea sau, mai bine, publicarea unor istorii ale altor partide din perioada modernă şi contemporană a României. Aşa se explică de ce au apărut atît de tîrziu (în anii optzeci) două istorii despre două importante partide politice, dl Ion Scurtu, în 1983, despre istoria P.N.Ţ. şi, respectiv, dl Ion Bulei despre Partidul Conservator, în 1987. Şi încă, şi atunci, cu titluri mascate. Dl Ion Scurtu a trebuit să publice cartea sa sub titlul învăluit *Din viaţa politică a României 1926-1947* şi dl Ion Bulei cu titlul *Sistemul politic al României moderne. Partidul Conservator.* Dincolo de acest tratament sever aplicat de dubla cenzură instituită după şireata ei desfiinţare oficială, mărturisesc că, la Editura Minerva, preocupată de publicarea ediţiilor critice din opera clasicilor literaturii române, a studiilor monografice sau de sinteză despre acele opere, de vestita colecţie „Biblioteca pentru toţi", culegeri de documente literare şi de folcloristică, continuam să ne vedem, absorbiţi, de treabă. Nu spun că nu aveam parte de rigorile cenzurii, în acest deceniu al optulea, unele ediţii critice, ireproşabile sub raport filologic şi înnoitoare ştiinţific la capitolul aparat critic, nu scăpau fără eliminări din text (ceea ce noi numeam, în argoul editorial, croşete, adică marcarea, prin paranteze drepte, a unor cuvinte sau pasaje). Dar aşa, şchiopătînd, ediţiile critice ale scriitorilor fundamentali continuau să apară în ritm alert. Ba chiar, pentru reeditarea operelor scriitorilor de raftul doi se crease colecţia „Restitutio" (la Cluj apărea colecţia „Restituiri"), bine, ştiinţific alimentată. Iar colecţia de „Documente literare" a publicat foarte multe volume, pentru ca în colecţii bine gîndite („Universitas", „Momente şi Sinteze", „Confluenţe") să apară monografii şi studii de sinteză sau de comparatism care au comentat sagace opera înaintaşilor din patrimoniul literar clasic. Asta cu toate rigorile cenzurii, cu care învăţasem să ne înfruntăm şi să le învingem. N-am simţit, mărturisesc, după revenirea din şocul real al tezelor din iulie 1971, o situaţie mai apăsătoare, acum, în anii şaptezeci, decît în a doua jumătate a anilor şaizeci. De fapt, după un moment de cumpănă, destul de repede depăşit, liberalizarea din anii şaizeci a continuat să funcţioneze.

▲

Lucian ŞUŞANU

Despre laicitatea ortodoxiei

Obiectivul fundamental al acestui articol îl constituie critica ortodoxă a doctrinei „simfoniei" care susţine asocierea intimă dintre Biserică şi Stat. Nucleu al teologiei politice bizantine, această doctrină a supravieţuit într-o formă adaptată la modernitate în ortodoxismul specific ţărilor postbizantine de religie ortodoxă. În general, ortodoxismul susţine un Stat care poate interveni în viaţa individului, impunîndu-i valori religioase specifice şi asigurînd, astfel, confesiunii dominante o supremaţie legală asupra cultelor concurente. Dacă definim laicitatea ca fiind acel fenomen politico-religios al modernităţii care a separat Biserica de Stat, anulînd alianţa strînsă a politicului cu religiosul, atunci respingerea ortodoxă a simfoniei este echivalentă cu susţinerea ortodoxă a laicităţii. În acest sens, ortodoxia include în sine atributul laicităţii.

1. Laicitatea neotestamentară

În general, pentru a găsi o fundamentare teologică a raportului Biserică-Stat, trebuie să cercetăm raportul dintre Biserică şi lege, deoarece orice tip de stat se defineşte prin modul de construire şi aplicare a legii. În cazul nostru, dintr-o înţelegere creştină a legii obţinem o înţelegere creştină a statului şi a raportului pe care îl întreţine cu Biserica. Locul în care găsim o dezvoltare sistematică a viziunii creştine asupra legii îl constituie epistolele pauline. Doctrina Sfîntului Pavel cu privire la lege poate fi centrată într-o afirmaţie aparent paradoxală: „Deci, ce vom zice? Legea este ceva păcătos? Nicidecum! Dimpotrivă, păcatul nu l-am cunoscut decît prin Lege. De pildă, n-aş fi cunoscut pofta, dacă Legea nu mi-ar fi spus: Să nu pofteşti" *(Romani* 7, 7). Prin urmare, *legea este creatoare de păcat* în sensul că răul, ca produs al căderii, este numit de lege şi, prin aceasta, creat. Mai precis, „pofta" există înainte de lege, dar nu este cunoscută ca lucru negativ; legea o numeşte prin interdicţie, o aduce în rîndul realităţilor vizibile dar nu o creează ca atare, ci îi creează doar caracterul de păcat. În acest sens legile aduc păcatul în lume deoarece acest păcat trebuie numit şi interzis pentru a exista ca păcat : „Căci înainte de Lege, păcatul era în lume. Dar păcatul nu este ţinut în seamă cîtă vreme nu este o lege" *(Romani* 5, 13). Esenţa legii sacrale este *interdicţia manifestării* păcatului, iar acest fapt, după cum vom arăta mai încolo, este esenţial pentru o înţelegere ortodoxă a raportului Biserică-Stat. Creînd păcatul ca interdicţie (interzicerea unui lucru conţine, prin însuşi actul negării, o judecată morală şi anume caracterul negativ-păcătos al lucrului interzis) legea, morala legalistă în general, se rezumă la *a-i interzice manifestarea.*

Prima consecinţă ce decurge din legalismul sacral este aceea că expierea prin lege a păcatului este imposibilă. Numind păcatul şi interzicîndu-i astfel manifestarea, legea nu îl poate însă înlătura pentru că nu îi poate înlătura sursa, natura căzută: „Căci binele pe care vreau să-l fac, nu-l fac, ci răul, pe care nu vreau să-l fac, iată ce fac. Şi dacă fac ce nu vreau să fac, nu mai sînt eu cel ce face lucrul acesta, ci păcatul care locuieşte în mine. Găsesc dar în mine legea aceasta: cînd vreau să fac binele, răul este lipit de mine" *(Romani* 7, 19-21). Prin urmare, legea este atribut al unei voinţe neputincioase în faţa păcatului: „Dar văd în mădularele mele o altă lege, care se luptă împotriva legii primite de mintea mea şi mă ţine rob legii păcatului, care este în mădularele mele" *(Romani* 7, 23). Dacă la aceasta adăugăm faptul că obiectivul fundamental al creştinismului este mîntuirea *ca învingere a păcatului,* rezultă o consecinţă fundamentală: *anularea caracterului soteric al legii,* secularizarea legalismului şi, în ultimă instanţă, anularea suprapunerii dintre morala soterică şi morala interdictivă. Retrospectiv, putem spune că dreptul este scos din corpul ecleziastic şi secularizat; sau, din altă perspectivă, putem spune că dreptul, înţeles modernist ca sistem de legi *laice,* purcede din maximalismul soteric paulin în măsura în care el este despărţit de morala sacral-eclezială.

În creştinism, terapeutica soterică are drept remediu la păcat credinţa sau, în limbaj teologic ulterior, introiectarea mistică a naturii umane hristice îndumnezeite perihoretic prin care păcatul şi sursa sa, „legea păcatului", sînt expiate. Căci, „în adevăr, legea Duhului de viaţă în Hristos Isus m-a izbăvit de legea păcatului şi a morţii. Căci – lucru cu neputinţă legii întrucît firea pămîntească o făcea fără putere – Dumnezeu a osîndit păcatul în firea pămîntească, trimiţînd, din pricina păcatului, pe însuşi Fiul Său într-o fire asemănătoare cu a păcatului...." *(Romani* 8, 2-3).

Avem aici declaraţia implicită a separaţiei Stat-Biserică deoarece legea şi, prin ea, statul ca instituţie necesar fundată pe legalitate pierd orice funcţie mîntuitoare, ieşind, astfel, din regimul soteric al Bisericii. Ceea ce rupe orice legătură semnificativă între Biserică şi un presupus „Stat Sfînt" (adică un stat ce impune prin lege valori pozitive ale creştinismului) este dragostea ca fundament al mîntuirii. „De fapt: «să nu preacurveşti, să nu furi, să nu faci nici o mărturisire mincinoasă, să nu pofteşti» şi orice altă poruncă mai poate fi, se cuprind în porunca aceasta: «Să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi». Dragostea nu face rău aproapelui: dragostea este deci împlinirea Legii" *(Romani* 13, 9-10). Ordinea legii devine normă interioară, produs organic al subiectului moral ca subiect al dragostei. Saltul este radical: dacă legea înţelege binele în mod negativ *ca nefacere a răului,* în creştinism, binele devine pur act pozitiv, dragostea, ceea ce, pe plan politic, implică ieşirea creştinismului din zona coerciţiei şi intrarea sa în zona libertăţii absolute ca premisă necesară a actului liber prin excelenţă, dragostea („Căci Domnul este Duhul; şi unde este Duhul Domnului, acolo este slobozenia", 2 *Corinteni* 3, 17).

Bineînţeles că, dispărînd din Biserică înţeleasă ca spaţiu al unirii ontologice prin dragoste, legea nu dispare din societate, rămînînd ca atribut al statului desacralizat. Conceptul de „Stat Sfînt" sau cel de „simfonie" (alianţa Biserică-Stat) încearcă să resacralizeze legea prin impunerea sau favorizarea legislativă şi administrativă a valorilor creştine: coerciţia pozitivă implicată de această alianţă distruge dragostea ca substrat al valorilor creştine: „Nu vreau să fac zadarnic harul lui Dumnezeu: căci, dacă neprihănirea se capătă prin lege, degeaba a murit Hristos" *(Galateni* 2, 21).

Iată aici declaraţia esenţială împotriva oricărei „simfonii", bizantine sau moderniste, împotriva oricărui „Stat Sfînt", desemnat de ortodoxie ca fiind, prin excelenţă, un Stat antimistic.

2. Raportul cu laicitatea liberală

Statul liberal îşi construieşte coerciţia negativ, în sensul că, prin reguli generale, sînt interzise acţiunile individuale şi colective ce încalcă „sferele protejate" (Hayek). Liberalismul nu vede în aceste interdicţii realizarea binelui moral care rămîne atributul libertăţii individuale, al sferei private ce se manifestă prin acţiuni pozitive. Altfel spus, plecînd de la cenzura exercitată de aceste restricţii, fiecare individ îşi construieşte sfera privată pe baza libertăţii, efectuînd acele acţiuni dictate de propria voinţă. Statul liberal nu impune valori prin coerciţii pozitive. În cazul de faţă, neimpunînd prin coerciţie valori creştine, Statul liberal îşi refuză implicit dreptul de a impune coercitiv esenţa acestora, adică dragostea.

Scopul acestor consideraţii, fatalmente sumare, e acela de a arăta că legile negative specifice Statului liberal sînt *inutile* pentru o Biserică pervertită prin pretenţii simfonice deoarece, în profunzime, ele nu obligă la efectuarea unor acţiuni, ci doar la neefectuarea altora. Inutilitatea pentru tendinţele hierocratice ale Bisericilor Ortodoxe falsificate este motivul pentru care Statul liberal este repudiat de către ele şi nu pretinsele valori anticreştine pe care acesta le-ar încarna pentru că Statul liberal nu deţine şi nu poate impune, prin chiar definiţia sa, valori ultime, fie ele pro sau anticreştine.

În contrast, Statul absolutist sau cu tentaţii absolutiste, are tendinţa de a utiliza coerciţia pentru impunerea unor valori şi acţiuni pozitive, încălcînd astfel sfera privată (coerciţia pozitivă). Deoarece valorile creştine sînt prin excelenţă valori pozitive, mişcările hierocratice sau, mai moderat, cele „simfonice" vor căuta alianţa cu un astfel de Stat pentru a-şi impune propriile valori pozitive, în măsura în care doar un astfel de stat acceptă coerciţii pozitive.

Antiortodoxia unei astfel de alianţe „simfonice" ce figurează ca punct central în programul ortodoxist provine din faptul că impunerea unor valori pozitive exclude principial *libertatea* acceptării lor. „Statul Creştin", ca stat ce aplică sau ajută la aplicarea valorilor creştine, nu poate acţiona astfel decît prin lege şi prin puterea care o face operaţională. Dar adoptarea valorilor creştine presupune *necesar* libertatea voinţei celui ce le adoptă: dacă aceste valori ar fi acceptate ca o lege, atunci ele ar fi nerealizate, simple adecvări exterioare la o comunitate nominală. De aceea, Biserica Ortodoxă nu are nevoie de „ajutorul" statului şi, mai mult, trebuie chiar să refuze o „ofertă" în acest sens deoarece, acceptînd-o, ea nu numai că îşi neagă esenţa de corp mistic şi soteric, dar se îndepărtează şi de unul din nucleele activităţii sale extraecleziale, misionarismul, adică transformarea în creştini a unor indivizi *liberi.*

Dacă Statul în general este bazat pe lege şi dacă legea nu poate fi funcţională fără coerciţie şi fără ameninţarea cu coerciţia, va rezulta că într-un „Stat Creştin" de tip ortodoxist valorile creştine sînt impuse, în principal, pe baza *fricii de pedeapsă* coextensivă oricărei ameninţări cu coerciţia. Nu putem comenta această concluzie radical anticreştină şi antimistică decît printr-un citat biblic: „În dragoste nu este frică: ci dragostea desăvîrşită izgoneşte frica: pentru că frica are cu ea pedeapsa şi cine se teme n-a ajuns desăvîrşit în dragoste" (1 *Ioan* 4, 18). Pentru apologeţii simfoniei, ai conceptului de Stat Sfînt, această declaraţie ioaneică este fundamental greşită pentru că anulează baza teologică a oricărei alianţe politice dintre Stat şi Biserică.

Faptul că „terapeutica" soterică ortodoxă se orientează, prin intermediul misticii comunitare şi personale, spre cauza comportamentelor nelegitime, făcînd caducă orice intervenţie simptomatic-legiferatoare, este motivul principal pentru care ortodoxia trebuie să se opună statolatriei ortodoxiste caracterizată de *laşitate* în faţa păcatului pe care încearcă să-l ascundă prin alianţa cu Statul, căci Legea, ca atribut principal al Statului, de la Sfîntul Pavel încoace asta face: ascunde păcatul, încercînd să-i împiedice manifestarea, dar nu înlăturîndu-l. Cum putem traduce „simfonia" ortodoxistă? Nu altfel decît ca pe o laşă comoditate prin confuzia eretică dintre păcat şi manifestarea lui, dintre interzicerea manifestării şi expiere; pe scurt, dintre morala legii şi morala creştină.

Legalismul ortodoxist dovedeşte o intransigentă viziune antimistică. Legea, autoritatea şi Statul reprezintă elementele fundamentale ale aproprierii unui Hristos în numele căruia introiectarea harului Duhului Sfînt se realizează prin autoritatea legii. Dacă Statul ajută la instaurarea sfinţeniei, atunci necesar legea este sfîntă; iar dacă legea n-are sens fără autoritate, iar autoritatea fără forţă, atunci, pentru ortodoxişti, *poliţia devine agent mistic.* Interziceţi păcatul şi veţi trăi într-o prefigurare a Raiului (Statul Creştin); renunţaţi la interdicţie şi veţi trăi în infern (Statul Laic). Legea are funcţie eschatologică, iată pe scurt deviza ortodoxiştilor şi slavofililor.

În legătură cu problema discutată aici, asistăm în perioada contemporană la un fenomen pe care, din perspectivă ortodoxă şi fără nici o exagerare, îl considerăm înfricoşător şi anume: *naţionalizarea şi etatizarea monahismului;* în mediile monahale balcanice a pătruns modernismul naţional şi ataşamentul faţă de Stat în măsura în care acesta este fidel naţiunii. Dacă în perioada bizantină „autoritatea morală a călugărilor a constituit cel mai serios obstacol pus în faţa procesului de etatizare la care era supusă uneori Biserica" (J. Meyendorff – „Biserica Ortodoxă ieri şi azi", pp. 29-30), în perioada actuală, mediile monahale se constituie într-un sprijin esenţial pentru naţionalismul şi statolatria ierarhiei ecleziale. Avem aici simptomul cel mai clar al dezastrului Bisericii Ortodoxe actuale: cei care, prin excelenţă, trebuie să întruchipeze distincţia dintre lumea căzută şi arvuna Împărăţiei divine sînt şi cei care susţin alianţa cu Statul Naţional; cei care în chinoviile lor luptă cu diavolii sînt aceiaşi care cer ca în societate diavolul să fie interzis prin lege, să fie, adică, ascuns. Aceşti *noi* monahi sînt apostolii unui modernism anticreştin, ortodoxismul, ce susţine, împotriva oricărui maximalism eschatologic ortodox, revenirea la morala legii, la interdicţia manifestării păcatului. În faţa unei lumi păcătoase, ideologii monahali au nevoie de un stat care să facă posibilă interdicţia prin lege, uitînd, împotriva menirii lor, că îndumnezeirea nu are nevoie de lege. Iar cînd relativismul modern demască diavolul, obligîndu-l să fie mai activ şi mai sincer, deci mai slab, mai uşor de exorcizat, noii oameni ai legii se sperie în loc să exulte, transformînd Parlamentul şi Guvernul în instanţe ale virtuţii creştine. De aceea, afirmăm că infectarea cu ortodoxism a ultimului refugiu al ortodoxiei, cel care în perioada Bizanţului a reuşit să-i înfrîngă pe atotputernicii împăraţi eretici iconoclaşti, dă puţine speranţe că din acest mediu ar putea izvorî lupta împotriva ereziei ortodoxiste.

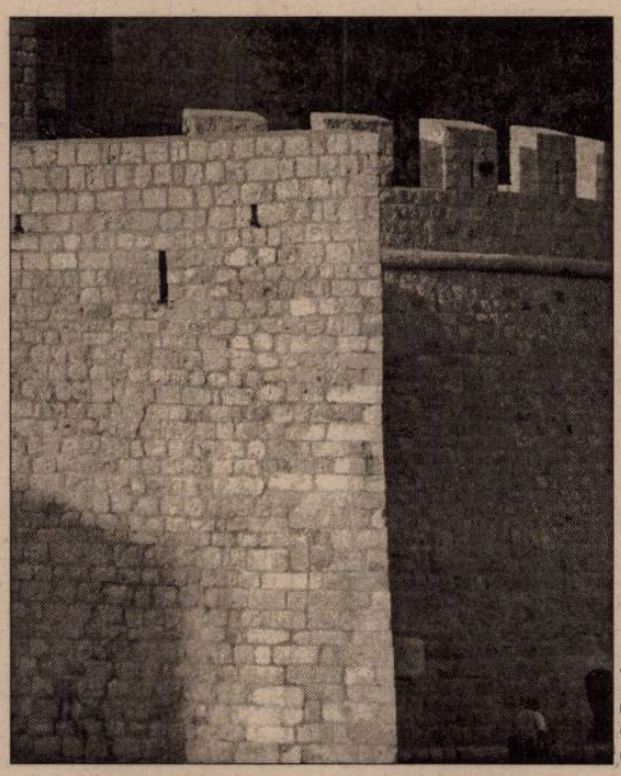

© C. Bumbuţ

▲

presa despre...

Înlocuirea portretelor

„Poate că Putin distruge ceea ce a construit Elţîn. Dar el nu distruge democraţia, deoarece aceasta nu a existat nici înainte de venirea lui la putere“, scrie Stephen Holmes în *London Review of Books* (aprilie 2001).

Este fără îndoială aşa, dar Putin distruge speranţa că democraţia ar putea exista vreodată în Rusia. S-a împlinit un an de cînd Vladimir Putin a devenit preşedintele Federaţiei Ruse şi nu se poate spune că timpul a trecut în zadar: „De la atitudini pînă la instituţii, Rusia este martora unei extraordinare renaşteri a atmosferei sovietice. Şi omul zilei, preşedintele Vladimir Putin, este cel chemat s-o conducă. «Oamenii s-au săturat de nehotărîre», a definit Putin concis situaţia, anul trecut. Concepţia lui despre reformă nu duce înapoi la comunism, idee moartă şi înmormîntată. Putin a elaborat, gradual şi îndemînatic, revenirea la elementele vechiului regim, dînd majorităţii ruşilor promisiunea după care tînjesc: o patrie puternică, gata să se apere într-o lume ostilă. Este vechiul sistem sovietic, dar fără nici o fărîmă de ideologie leninistă sau de război rece – o formulă adecvată secolului XXI. Se caracterizează printr-o organizare politică monolitică, în jurul preşedintelui şi al puternicei sale administraţii prezidenţiale, a partidului *Edinstvo* (unitate), dominat de el, şi a noii elite, dominate masiv de oameni din vechiul KGB şi din armată. Este încurajată o politică externă centrată pe contracararea hegemoniei americane şi refacerea statutului de mare putere a Rusiei“ (*Newsweek*, 7 mai 2001).

Orice lozinci s-ar purta sau s-ar striga la manifestaţiile cu cîteva mii de participanţi, ele nu reprezintă instinctele sau tendinţele profunde ale poporului, dar faptul că nu se produc reacţii – fie de coagulare a maselor, fie de respingere – dovedeşte apatia poporului, renunţarea la judecată şi la criteriul moral. Aşa cum pare acum, *perestroika* nu a fost un prim pas în evoluţia spre normalitatea democratică, ci, cum spunea un critic literar rus din secolul XIX, „o rază de lumină în împărăţia întunericului“. Figura lui Saharov, omul care a reuşit să semnifice lupta şi victoria individului împotriva sistemului totalitar, s-a deplasat din prim planul vieţii politice în familia oamenilor ciudaţi, numeroşi în trecutul Rusiei: „În urmă cu zece ani, în mai 1991, Saharov (decedat în 1989) ar fi împlinit şaptezeci de ani şi această aniversare a preocupat opinia publică. Pe atunci, autorităţile sovietice şi societatea se măsurau cu criteriile impuse de academician, chiar dacă unii jurnalişti mai atenţi erau jenaţi de tendinţa de a transforma personalitatea lui într-un mit. Cuvîntul *perestroika* se punea şi atunci, din ce în ce mai des, între ghilimele. Plutea în aer presentimentul unor evenimente istorice de mare amploare. Euforia primului val al democratizării se risipea, permiţînd alcătuirea la rece a bilanţului anilor Gorbaciov.

Astăzi, Saharov nu mai este evocat decît cu ocazia aniversării unor cifre rotunde. Statul şi societatea marchează cei optzeci de ani cu toată trivialitatea rituală şi nu mai există nici o persoană care să încarneze autoritatea morală: moartea lui Saharov a marcat sfîrşitul perioadei *perestroika*, cea a lui Dimitri Lihaciov (decedat în 1999, academician, specialist în literatura rusă veche, victimă a represiunii staliniste, în anii '20, personalitate extrem de respectată) a coincis cu sfîrşitul perioadei reformei romantice. Alexandr Soljeniţîn nu mai are, practic, nici o audienţă. Peste zece ani, Saharov va fi uitat. Dacă nu ar fi murit, ar fi avut de înfruntat dispreţul, i s-ar fi spus că e un biet nebun, la fel cum li se spune astăzi tuturor celor preocupaţi de drepturile omului...

Cine ar fi crezut, acum zece ani, că manifestaţiile din timpul *perestroikăi* se vor transforma într-o parodie, cum a fost cea din 1 mai 2001, o defilare cu o lozincă imensă, elaborată parcă de Comitetul Central al PC al Uniunii Sovietice: «Prima aniversare a învestiturii lui Vladimir Putin este o etapă importantă în viaţa ţării noastre». (...) În urmă cu zece ani, existau voci care profeţeau instalarea la vîrf a unei mîini de fier; era prevestită cu mare exactitate descompunerea ineluctabilă a Uniunii Sovietice, dar nimeni nu şi-ar fi putut imagina gradul de conformism, de indiferenţă, apatia cotropind societatea; nimeni nu putea privi atît de departe.

Într-un articol din revista *Znamia*, în mai 1991, Gleb Pavlovski scria printre altele: «Am acumulat munţi de echipamente militare, de încărcături nucleare şi de filme de război. Bilanţ: am creat în Rusia ceva absolut uimitor, i-am învăţat pe oameni să fie laşi». Astăzi, acelaşi Pavlovski deplînge felul cum este calomniată armata.

Trebuia să vină şi restabilirea contactului cu solul, epoca pragmatismului şi a conformismului, a inutilităţii autorităţilor morale, a debarasării de cei ce sînt consideraţi «conştiinţa naţiunii», deoarece după revoluţii vin întotdeauna evoluţiile. Problema este că astăzi a devenit ridicolă noţiunea de «conştiinţă a naţiunii», ca şi ideile lui Saharov, considerate de cei mai mulţi naive. Or, natura are oroare de vid şi, dacă înainte era şic să pui pe perete portretul lui Saharov, acum el este înlocuit de portretul Preşedintelui. Ţara are nevoie să iubească pe cineva...

Spre deosebire de *perestroika*, reformelor economice nu li s-a dat lovitura de graţie, dar şi ele se pot isprăvi înainte de termen, dacă bilanţul de acum zece ani este uitat. Pertinenţa lui a devenit evidentă abia astăzi: un popor încremenit, apatic, este mai înspăimîntător decît cetăţenii care pot deveni exasperanţi prin activismul lor...“ (Andrei Kolesnikov, *Izvestia*) **(M. B.)**

▲

OPEN SOCIETY INSTITUTE şi *Centrul Euroregional pentru Democraţie / Euroregional Center for Democracy*

anunţă

YOUTH INITIATIVE FUND

Dialog şi cooperare între tinerii din Europa de Sud-Est

Obiectivul programului

Programul îşi propune sprijinirea **colaborării transfrontaliere** prin finanţarea unor activităţi care să reunească **tineri** din Europa de Sud-Est.
Youth Initiative Fund 2000 promovează toleranţa, înţelegerea, dialogul interetnic, responsabilizarea, încrederea în sine, voluntariatul, calităţile de lider, spiritul antreprenorial, valorile democratice, multiculturalitatea şi soluţionarea nonviolentă a conflictelor.

Programul se adresează organizaţiilor şi instituţiilor de tineret, organizaţiilor neguvernamentale, instituţiilor de învăţământ (şcoli, licee, universităţi), instituţiilor publice. Youth Initiative Fund 2000 susţine programele înaintate de către şi destinate tinerilor cu vârste cuprinse între **14 şi 21 de ani,** pe o durată de doi ani (2001-2002).

Programul finanţează doar proiectele realizate în **parteneriat** cu o organizaţie/ instituţie din una din următoarele ţări : **Yugoslavia, Albania, Bosnia-Herzegovina, Croatia, Macedonia.**

Vor fi finanţate activităţi care:

- promovează comunicarea (ex: publicaţii şcolare şi studenţeşti, proiecte- parteneriat pe Internet, schimburi de experienţă),
- contribuie la dezvoltarea societăţii deschise: proiecte de formare a tinerilor, cluburi de tineret, diverse activităţi educaţionale pe perioada verii şi extracurriculare, activităţi culturale, tabere, centre comunitare, alte proiecte sociale şi comunitare adresate tinerilor,
- răspund unor nevoi şi aspiraţii ale tinerilor excluşi din punct de vedere social sau care se află în situaţii de risc (copii ai străzii, tineri cu abandon scolar), respectiv aparţin unor comunităţi dezavantajate (romi, alte minorităţi),
- sunt încurajate proiectele care promovează soluţii originale, adresează probleme regionale relevante, respectiv proiectele care se adresează tinerilor aflaţi în afara marilor aşezări urbane.

Nu vor fi finanţate:

- proiecte care solicită finanţare pentru educaţie formală, taxe şcolare sau burse de studii, activităţi comerciale, activităţi sportive, pentru achiziţionare şi/sau renovare de sedii.

Dosarul de înscriere va cuprinde:

1. Cererea de finanţare completată (**formular nou!**). 2. Anexe: curriculum vitae al coordonatorului de proiect, copii după statutul organizaţiei, hotărârea judecătorească de înfiinţare, cod fiscal, cont bancar, dovadă care atestă parteneriatul cu organizaţia din ţara parteneră, două scrisori de recomandare a organizaţiei (în cazul instituţiilor, pentru coordonatorul de proiect).

Dosarele incomplete nu vor fi luate in considerare. Dosarele respinse la jurizare nu vor fi returnate.

Dosarul de înscriere se depune în două exemplare. Data limită de depunere a dosarului complet este **22 iunie 2001** (data poştei).

Informaţii suplimentare şi cereri de finanţare se pot obţine la sediul Centrului (de luni până joi, între orele 13:30 şi 16:30), prin email tineri@regionalnet.org sau la adresa noastră de web http://www.regionalnet.org/. Coordonator de program: Eugen Nagy.

Str. Semenic nr.10; 1900 Timişoara România; tel: +40 (0)56 221470; fax: +40 (0)56 221469; email: ced@timis.osf.ro; www.regionalnet.org

Centrul Euroregional pentru Democraţie este membru al Soros Open Network (SON), o reţea de organizaţii independente din România care au ca misiune comună promovarea valorilor societăţii deschise.
Euroregional Center for Democracy is a member of Soros Open Network (SON), a network of Romanian independent organizations whose common aim is to promote the open society values.

„Către lumină!“

– convorbire cu Cristina TĂUTU, autoarea expoziţiei „Izvorul Tămăduirii sau dispozitiv pentru restaurarea circuitului luminii în natură“, deschisă la Căminul Artei între 19 aprilie – 2 mai –

De ce avem nevoie de lumina „made in Cristina“?

E o confuzie, mesajul din expoziţie nu se traduce prin lumina ce-o ofer eu oamenilor. Mesajul meu este că există posibilitatea ca omul să nu rateze să dea totuşi de lumină.

Poţi folosi maşina de tocat, rama... obiectele tale pentru a da de lumină.

Păi, sînt metaforice instrumentele mele... fiecare găseşte o dezlegare în el însuşi spre a folosi ceva din ce-au văzut acolo, în instalaţie.

Tu le-ai folosit măcar o dată spre a ajunge la lumină?

Eu le folosesc mereu. Drumul meu a fost invers... din întîmplările vieţii mele şi din înţelesurile acestea am construit o metaforă...

Sînt aceleaşi clişee... nimic deosebit... care-i miza? mergi de la întuneric spre lumină, sau invers...

Dacă ai observat, obiectele asociate de mine au fost obiecte din două categorii: unele de o anumită frumuseţe şi preţiozitate şi altele de un anume gregar. Ramele vechi şi maşina de tocat, ele sînt elementele între care se întîmplă dialogul în mare măsură, iar ele au fost asociate ca să amintească de viaţă făcută din elemente contradictorii, pe care noi avem şansa să le armonizăm.

Să înţeleg că e şansa ramei că se exprimă prin maşina de tocat şi-i omoară limita?

Nu, nu. Vreau să precizez de la început că modalităţile mele de exprimare mă feresc să fac lucruri gratuite. Aş putea să sugerez o explicaţie a ansamblului: cele patru direcţii ce formează cele patru puncte cardinale, care susţin lumea, de fapt... dar patru direcţii sugerează şi crucea, simbol al ortodoxiei. Cei patru pereţi au patru tablouri ce stau faţă în faţă, iar în rame sînt aninate becuri vopsite în negru, lipsa – oprirea luminii – neînţelegerile noastre – tot ce limitează condiţia umană. Această stare nu este una închisă şi fără ieşire, am sugerat acest lucru printr-o baterie de baie ce iese din ramă. Aceasta înseamnă că există o posibilitate, dar nu unică. Traseul trece prin maşina de tocat, purgatoriu interior, măcinare interioară. Dacă-ţi asumi această trecere şi-ţi asumi rostul ei cel bun, ai şansa să te deschizi şi să primeşti lumina. Lumina este peste tot în jurul nostru, principalul este să fim deschişi. Trecînd prin maşinile de tocat, lumina se adună într-un fascicol în pîlnia unui corn englezesc. Am fost întrebată care este sensul de circulaţie al luminii. Unii au văzut-o invers. Mai mult, era o persoană pesimistă, o vizitatoare, care spunea: „Noroc că razele de lumină nu-s de vînzare, că le-am face cîrnaţi!“. Din centrul acela de esenţă al armoniei va curge peste toată creaţia lumii lumină, şi implicit, spre noi, becuri negre, dar nu trebuie să citim nici invers, nici pesimist.

Există o poveste a instalaţiei?

Există o inspiraţie a ei. Mi se dăduse sala de expoziţie exact pentru Săptămîna Luminată, şi eu îmi pregătisem lucrările de grafică. Mi-am dat seama că timpul acela avea o semnificaţie. Atunci, m-am întrebat de ce n-aş face ceva adecvat. Cu o lună înainte mi-am schimbat detaliile.

Cum ai construit prima ta instalaţie?

A fost o întîmplare, trebuia să rezolvăm tehnic o

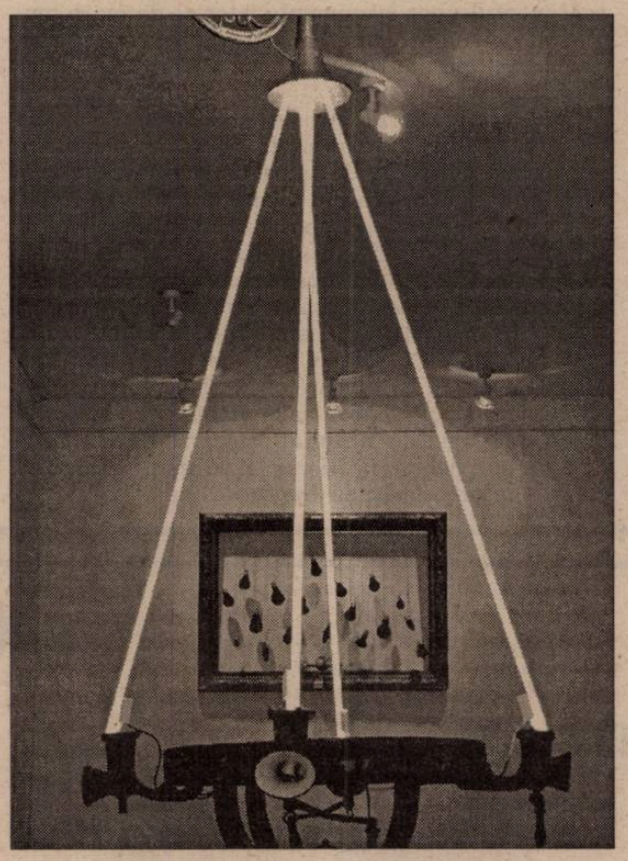

problemă. Cînd renovam casa, vecinii se plîngeau că le curge ploaia în casă. Atunci, ca să nu mai curgă apa, am tras burlanele de afară şi ploaia se scurgea în cadă. Era o mizerie întreagă acolo, dar, din felul în care cădea lumina, am primit un mesaj. Tot aşa, subconştient, am aşezat acolo un picior de manechin găsit pur şi simplu pe stradă şi pus în pod. Asta a fost „Bunavestire“, cu un şir de tacîmuri şi pahare deasupra. Piciorul l-am găsit pe stradă. Ca multe alte lucruri. Eu găsesc tot soiul de lucruri pe stradă. Rama mai mică e de pe stradă.

Chiar! Care-i povestea obiectelor din instalaţie?

Ramele? Una am luat-o de pe stradă. Apoi, au existat nişte tablouri în familie, cu pictură nesemnificativă, dar cu rame de o anume preţiozitate... sora mea chiar avea pe perete un tablou cu miel tăiat şi legume, am luat rama. Maşinile de tocat le-am împrumutat, problema era să fie roşii, greu de găsit... cred că am avut un înger păzitor, pentru că n-am avut toate obiectele decît în ultimul moment. Postamentul am crezut că va fi un cub. Pur şi simplu am intrat într-o debara unde o vecină ţinea o masă, din copilăria mea. Era un obiect frumos. Am ales-o imediat. Apoi mi-aş fi dorit un trombon, am înţeles că se strică proporţia sălii. Am intrat pe Covaci să caut aşa ceva la un sîrb. El a căutat şi, prin relaţii, a adus alămuri cam piperate ca preţ, numai că alături apăruse acest corn englez mult mai convenbil. Sîrbul nu s-a supărat, ci s-a îndrăgostit de alămuri, punîndu-le pe pereţi. Pentru mine a fost o pasiune întotdeauna să găsesc alte utilizări unor obiecte consacrate. Prima rochie ce mi-am făcut-o era din tot soiul de broderii vechi şi feţe de masă. Lumea din cartier ştia să nu arunce jerpeliturile, ci să mi le aducă mie. De la fabrica de marmură am luat tocături ce le-am pus în casă drept statui abstracte.

Există o poveste a luminiii în viaţa ta?

În liceu, la o plimbare, priveam cerul şi cădeam în contemplarea jocurilor de nori ce vroiau să acopere şi descopere lumina. Era luminat de dincolo de obstacole.

Dau un alt exemplu... am avut un vis, se făcea că eram cu ai mei într-o primejdie şi eu îi încurajam pe ceilalţi să treacă pragul, zicînd: „Către lumină! Către lumină!“ Poate de aici îmi vine obsesia cu lumina...

a consemnat Eugen ISTODOR

▲

Alex. Leo ŞERBAN

Cannes 2001: Clape şi crime

La data la care citiţi aceste rînduri (vineri, 25 mai) ştiţi deja ce film a luat Palme d'Or-ul Festivalului de la Cannes; la data la care scriu aceste rînduri, mai sînt patru zile de festival... Pe lîngă obişnuitele pariuri, vă propun un „best/worst of“ al ediţiei 54. Dar mai întîi, iată faptele. Film de deschidere: *Moulin Rouge*. Film de închidere: *Les âmes fortes*. Raţia zilnică: 4-5 filme. Prima proiecţie: 8,30. Ultima: 22,30. O secţiune competitivă, alte trei paralele („Un certain regard“, „Quinzaine des réalisateurs“, „Semaine de la critique“). Procent de satisfacţie pînă acum: 45%...

Cel mai flamboaiant: *Moulin Rouge,* extravaganţa postmodernă a australianului Baz Luhrmann *(Romeo şi Julieta),* în care Shakespeare a fost înlocuit de şlagăre pop (Beatles, Elton John, U2, Queen, Nirvana, Madonna etc)... A fost şi cea mai bună deschidere a Cannes-ului din ultimii 5 ani!

Cel mai şocant: *La Pianiste* al austriacului Michael Kaneke, ecranizare a unui roman semi-autobiografic de Elfriede Jelinek, cu Isabelle Huppert în rolul unei masochiste care trece prin toate practicile aferente – de la automutilare la viol-cu-bătaie-prealabilă. Posibil premiu de interpretare.

Cel mai supralicitat: *Kandahar* al iranianului Mohsen Makhmalbaf; film de comandă (al Comitetului ONU pentru refugiaţi) şi de propagandă (pro-iraniană): calofil, feminofil, FIPRESCI-fil. Posibil premiu de consolare.

Cel mai subestimat: *Distance* al japonezului Hirokazu Kore-Eda, puzzle poetic & cvasi-ermetic despre urmările psihologice pe care participarea unor indivizi la o sectă religioasă teroristă le are asupra apropiaţilor acestora.

Cel mai aşteptat: *Mulholland Drive* al deja Palme-d'Or-izatului David Lynch: 2 h 26 de revizitare sistematică, la-nceput fascinantă, dar finalmente frustrantă, a „locurilor comune“ din *Twin Peaks* & *Lost Highway*...

Cel mai neaşteptat: *Shrek,* film de animaţie al companiei DreamWorks, în care vocile personajelor principale sînt asigurate de Mike Myers, Eddie Murphy, Cameron Diaz; această fabulă anti-politic-corectă a încîntat critici & jurnalişti cam de toate „culorile“ politice!

Cel mai inspirat: *Vou para casa* al nonagenarului cineast portughez Manoel de Oliveira, care începe în plin spectacol de teatru *(Le Roi se meurt)* şi sfîrşeşte, fix 1 h 30 mai tîrziu, cu încercarea nereuşită a actorului interpretat de Michel Piccoli de a-l juca pe Buck Mulligan într-o ecranizare după *Ulysses* regizată de John Malkovich. Scenă antologică: o conversaţie între două perechi de pantofi.

Cel mai neinspirat: *Eloge de l'amour* al legendarului Jean-Luc Godard, prezentat – nu se ştie de ce – în competiţie... Obsesia Istoriei (Godard a citit numărul 427 al *Dilemei?),* a originilor şi a unui anti-americanism de sorginte Mai '68.

Cel mai re-montat: *Apocalypse Now Redux* al la-fel-de-legendarului Francis Ford Coppola, deja Palme d'orizat (în 1979), prezentat – nu se ştie de ce – în proiecţia de dimineaţă, în locul unui film din competiţie. Cele 50 minute în plus (faţă de versiunea cunoscută) sînt chiar „în plus“!

Cel mai bine „fotografiat“: *The Man Who Wasn't There* al hiper-prolificilor fraţi Coen, „film noir redux“ cu o imagine (alb-negru) absolut somptuoasă şi un Billy Bob Thornton în rolul principal (un placid frizer de provincie) absolut superlativ! Posibil premiu de interpretare.

Cel mai bine „tele-vizualizat“: *The Pledge* al actorului-devenit-regizor Sean Penn, cu Jack Nicholson în rolul unui poliţist la pensie convins că serial-killerul vinovat de violarea/asasinarea unor fetiţe nu a fost prins. Prezenţa acestui film la Cannes, în competiţie, este adevăratul viol!

Cel mai aplaudat: *No Man's Land* al bosniacului Danis Tanovici, parabolă simplă şi eficace despre absurditatea războiului. Posibil premiu.

Cel mai fluierat: anul acesta n-au existat fluierături memorabile – ceea ce spune ceva despre cît de pasionant a fost festivalul...

Cele mai de fluierat (din păcate, prea puţini au făcut-o): filmele franţuzeşti din competiţie – *La Repétition, Roberto Succo*; total mediocre şi pisăloage.

Cele mai de-remarcat (tendinţe): incomunicabilitatea sexuală (femeia se excită singură, bărbatul se excită degeaba...), lesbianismul (vezi supra), problema supravieţuirii (felul în care rudele sau prietenii fac faţă decesului celor apropiaţi), serial-killerii, lecţiile de pian, filmele regizate de actori, filmele turnate în sistem video digital...

Cel mai adevărat titlu: *Trouble Every Day* (film de Claire Denis cu vampiri); este exact povestea cotidiană a jurnalistului acreditat la Cannes, care trebuie să stea la cozi interminabile, să ia în piept stupiditatea/rigiditatea bodyguarzilor, să nu se mire că regulile se schimbă zilnic şi că rămîne cu tot mai puţini nasturi, să nu adoarmă la nulităţile catastrofale şi să nu doarmă pe el la party-urile de după.

(Deplasare sponsorizată de firma ***PriceWaterhouse Coopers)***

▲

Adrian MIHALACHE

bustul Thaliei

La ţigănci

Protasov, eroul piesei tîrzii a lui Tolstoi, *Cadavrul viu,* fuge de familie şi se refugiază „la ţigănci". Instinctul îi spune că depravarea cu sistem este o bună metodă de depăşire a limitelor existenţei. Nu este vorba numai de a trece dincolo de barierele sociale, ci de accesul la realizarea deplină, ceea ce înseamnă, pentru el, asumarea nelimitării prin depăşirea însăşi a ideii de libertate. Marile sisteme religioase au propus cele mai diverse mijloace pentru a se ajunge la experienţa directă a infinitului, în pofida limitărilor inerente fiinţei umane. „Cel care vede infinitul în orice lucru, acela îl vede pe Dumnezeu", spunea William Blake într-un vers iluminat. Protasov, ca şi Tolstoi, era familiarizat, dintre toate căile, doar cu varianta creştină, devenită ineficace prin instituţionalizare. Aceasta ne învaţă că libertatea omului, deşi reală, este finită, iar urmarea neabătută a preceptelor evanghelice ar ajuta la extinderea ei treptată. Nemulţumit de progresia lentă, dornic să ardă etapele, eroul procedează empiric, surescitîndu-şi simţurile în desfrîu, în loc să şi le rafineze metodic, urmînd, de pildă, disciplinele orientale tantrice, sufi sau zen. Pentru el, localul cu ţigănci reprezintă un spaţiu magic, privilegiat, cu aură iniţiatică, precum în binecunoscuta nuvelă a lui Mircea Eliade. Acolo, ratează totuşi iniţierea prin coborîrea relaţiei cu Maşa la nivelul sentimentalismului. Desigur că şi epuizarea banilor îi determină izgonirea, dar aceasta nu este decît faţa raţională a lucrurilor, mai puţin interesantă.

Spectacolul lui Gelu Colceag de la Teatrul Naţional oscilează între abisal şi pitoresc. Regizorul porneşte de la ideea corectă şi interesantă cum că Protasov ar reprezenta „intelectualul care descoperă în cîntecul ţiganilor metafizica, nu frivolitatea". El introduce personaje şi texte tolstoiene din afara piesei, sudîndu-le organic în linia dramatică. Astfel, se arată migrarea unor teme şi obsesii de la o lucrare la alta, legătura cu *Învierea* fiind cea mai semnificativă. Opţiunea pentru formula de „mare montare" subminează însă mesajul intelectual al spectacolului. Tonul pitoresc este dat din start de plasatoarele deghizate în rusoaice, cu rochii înflorate şi coşuleţe împletite, din care distribuie programele de sală. Interioarele aristocratice sînt decorate somptuos, stîrnind admiraţia unui publicul însetat de lux. Scenele de la ţigănci sugerează mai curînd hanul veseliei decît locul iniţierii, amintind de *Şatra* lui Emil Loteanu şi chiar de *Chez Maxim's* din *Văduva veselă.* Slăbiciunea spectacolului vine însă îndeosebi dintr-o excesivă raţionalizare. Protasov nu pare mînat de pulsiunea depăşirii, ci de mania generozităţii. El ar vrea, chipurile, să dispară doar pentru a îngădui celor buni şi mărginiţi să-şi găsească în confort burghez mica lor fericire. Ca urmare, conflictul dintre rezonabilitate şi libertate nu-şi arată toate dimensiunile. În ciuda eforturilor protagonistului de a împinge relaţia dramatică dincolo de sensul literal, aceasta revine mereu la poziţia de echilibru raţional, ca şi cum presiunea respectabilităţii ar fi prea mare faţă de forţa nonconformismului. Mircea Rusu abordează rolul lui Protasov cu profunzime şi încearcă să-l dezvolte în toată complexitatea lui, dar nu găseşte suficient sprijin în partenerii pe care nici nu reuşeşte să-i zgîlţîie destul. Maria Buză în Maşa şi Dana Măgdici în Liza sînt amîndouă convenţionale pînă la clişeu. Prima joacă fără temperament o sentimentală neinteresantă, a doua se mulţumeşte să fie frumoasă şi neajutorată. Alexandru Bindea nu găseşte deloc tonul potrivit în interpretarea personajului cheie al lui Ivan Petrovici Alexandrov. Acesta ar trebui să fie un demon astuţios, ca anchetatorul din *Crimă şi pedeapsă,* nu doar un mic escroc oarecare. De aceea, scena în care Protasov, în dialog cu el, plănuieşte să se sinucidă, hotărînd în cele din urmă doar să dispară, nu se ridică la tensiunea cuvenită. La fel, deznodămîntul declanşat de acelaşi Alexandrov pare accident fără semnificaţie, nu maleficiu pervers. Mircea Albulescu, în rolul prinţului Abrezkov, este plin de farmec şi de umor subtil în relaţia cu vechea sa prietenă, Karenina, jucată cu distincţie şi tact de Ilinca Tomoroveanu, dar nici el nu face să iasă scîntei din confruntarea cu Protasov. Marius Bodochi apare proaspăt şi înnoit în Karenin, însă rolul lui de ocrotitor plin de înţelegere contează mai puţin în definirea liniilor majore ale conflictului. Extraordinară este Simona Bondoc în rolul mamei Lizei, pe care-l compune minuţios, din nuanţe şi detalii perfect controlate.

Spectacolul nu stîrneşte reverberaţii ale conflictului în ambientul cultural al actualităţii. Iubitorii literaturii ruse pot urmări cu satisfacţie tabloul pitoresc al declasării, nu aventura plină de riscuri a dezmărginirii.

▲

Matei FLORIAN

cartea pentru copii

Zborul înăuntrul poveştii

Fără doar şi poate, o dizertaţie despre aventură, plictis şi desprindere, tristeţe, împlinire şi minciună, îngîmfare, libertate şi indiferenţă, despre înţelegerea tîrzie a lucrurilor şi a viselor, într-o lume de căni şi ceşcuţe, veveriţe şi păduchi, legume şi pescăruşi, poate părea cel puţin ciudată. Şi asta pentru a nu mai enumera firimiturile de pîine şi boabele de cafea, robinetele şi floricelele de pe covor, peştii, peştişoarele, lebăduşele sau felinarele îmbătrînite. Dificultatea unei astfel de dizertaţii devine cu atît mai mare cu cît toată această cohortă de fiinţe bizare nu se poate raporta în ruptul capului la personajele fraţilor Grimm sau la cele ale lui Ch. Perrault. Evitînd însă o comparaţie sinucigaşă, poveştile Adinei Popescu din *„Doar un zbor în jurul lumii"* (ilustraţii de Stela Lie, editura Compania preferă să învăluie într-o cochilie haioasă şi pestriţă toate acele idei dulci-amărui – „cît e de frumos să pluteşti pe o adiere de vînt" – despre împăcarea cu lumea şi găsirea sensului (ceea ce numim îndeobşte seninătate şi înţelepciune). În fond, cartea (seamănă cu un caiet, dar n-are a face) este cea mai bună demonstraţie că astfel de idei se pot povesti oricum, sub orice formă, cu orice fel de personaje şi, mai ales, pentru oricine. Pentru că, în primul rînd, într-un mod simplu şi percutant, ca o joacă, cele „paisprezece fabule-poveşti dulci-acrişoare" au fost scrise pentru copii şi mai apoi pentru „ceilalţi" (ce trebuie însă „să nu uite să se bucure de ele, chiar dacă astăzi există atît de rar în jurul nostru" – asta nu e din carte, e doar o dedicaţie).

Nimic mai firesc, deci, ca într-o dimineaţă păianjenul Căţărici – „un păianjen tînăr cu picioare lungi" – să se trezească cu o poftă nebună de căţărat („trebuie să ai la picioare o privelişte grozavă de acolo, de sus!"). Sus înseamnă mai întîi un tufiş – dar un fluture poate zbura deasupra pomilor înfloriţi – aşa că păienjenelul ajunge cu chin şi îndîrjire mare şi aici. Sus. Însă nici chiar deasupra pomilor înfloriţi nu este destul de sus, îi va spune o libelulă. Şi Căţărici va porni spre nucul uriaş, cel mai înalt copac din împrejurimi. Va scăpa de ploaie, se va ascunde într-o scorbură. Însă odată ajuns acolo, deasupra sa se va bolti doar cerul. Adevărata frumuseţe a poveştii este însă alta. Rămas singur, deasupra tuturor, păianjenul se umple de tristeţe – „a venit timpul să cobor. Doar n-o să-mi petrec toată viaţa în vîrful unui pom, chiar dacă e cel mai înalt din toată livada" (ce învăţăminte tragem noi de aici, copii? Gigel! Noi tragem învăţăminte de aici că trebuie să ajungi sus, ca să înţelegi ce e cu jos). Dorul nebun de aventură şi descoperire din cele mai multe poveşti se sfîrşeşte cu nostalgia după locurile cunoscute.

În schimb, visul peştişoarei de a deveni lebădă nu se naşte decît dintr-un imens plictis casnic. Libertatea devine sinonimă cu veveriţoiul Sile (în poveşti nu trebuie să vă mire), iar călătoria dinspre bucătărie spre cămară este un miraj al unei lumi vrăjite ce aspiră visele unui fir de mătură sau a unui grăunte de otravă (în cămară, un popor de foi de ceapă, beţe arse de chibrit, coji de nuci hălăduieşte într-o dulce tihnă, sub umbra Marii Curăţenii ce va să vină la sorocul ce-l ştie numai Gospodina). Fără îndoială, pentru „ceilalţi" toate aceste întîmplări pot fi de un haz nebun, la fel de bine cum pentru un copil pot fi încîntătoare. Ceea ce leagă totul este ideea deloc perimată a redescoperirii poveştilor şi a plăcerii de a citi într-o lume în care aventura a devenit cea a exterminării roboţilor din jocurile pe computer. Astfel, într-o ultimă poveste (postmodernă, asta e), personajelor cărţii, abandonate întru necitire, le vine ideea „să pătrundă chiar în jocul pe care-l juca băiatul. Doar aşa putea să ne vadă, susţinea un fluture". Intrate acolo şi alungînd roboţii, cu neputinţă de a fi ucise, (mesajul cărţii, tovarăşa învăţătoare, este să citim cartea şi dup' aia ş' alte cărţi), ele îl vor convinge pe băiat să citească, nimic mai mult, despre zborul în jurul lumii a unui pescăruş sau a unei omide devenită fluture.

▲

Pagini realizate de Simona SORA

Editura Fundaţiei Culturale Române
cartea la temelie

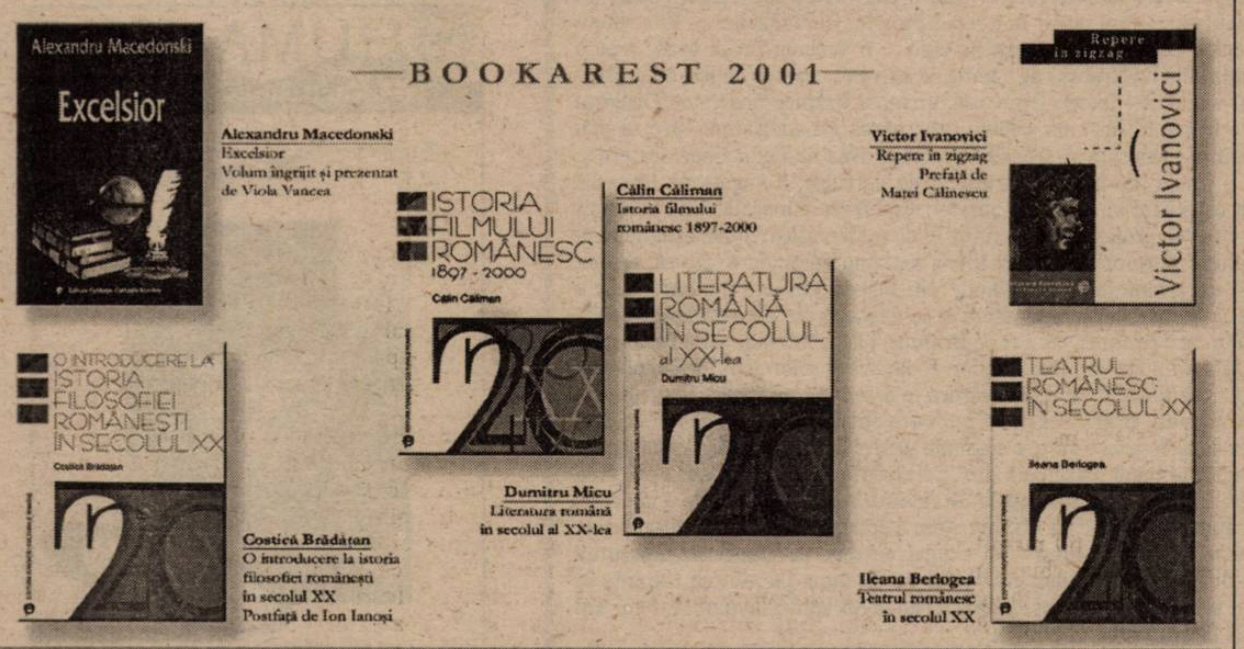

Editura Fundaţiei Culturale Române: Aleea Alexandru 38, Bucureşti. Tel: 230.25.43 Fax: 230.75.59 E-mail: fcr@fcr.ro

Iaromira POPOVICI

bazar

Sloganuri şi valori

Şapte seri a devenit, pentru mulţi, o fiţuică indispensabilă; fără acest ghid gratuit, plăcerile noastre, mondene, culinare sau culturale ar fi prea la voia întîmplării. Formula, tot mai răspîndită, „un week-end plăcut" n-ar mai avea aceeaşi substanţă şi organizare. Nu degeaba la întrebarea „care este revista voastră preferată" o tînără de 17 ani, elevă a unui prestigios liceu bucureştean, a răspuns *Şapte seri;* motivul: pentru că are cronici bune. Nu vom discuta aici decăderea şi confuzia termenilor; pentru că stupizenia unora dintre „cititori" (dacă pot fi numiţi cititori cei ce răsfoiesc broşura, grăbiţi, pentru a vedea la ce oră începe filmul) nu are nimic de-a face cu scopul, benefic, al publicaţiei: acela de a informa în domeniul distracţiilor. Ghidul propriu-zis al locurilor în care putem mînca, putem ieşi sau ne putem „culturaliza" este un semn, pe de o parte, al ritmului alert actual, şi, pe de alta, o posibilă listă a valorilor unui *leisure* citadin.

Ce se caută, în materie de distracţii, sau cel puţin ce cred producătorii de distracţii că se caută se reflectă cel mai vizibil în denumirile şi sloganurile barurilor şi restaurantelor ce-şi fac reclamă în *Şapte seri*. Prin modalităţile lor de prezentare, localurile nu vor doar să-şi prezinte oferta gastronomică, ci încearcă să se includă într-o categorie privilegiată, caracterizată printr-o anume „atmosferă". Căci atmosferă este un cuvînt cheie: el garantează că respectivul bar sau restaurant este mai mult decît un loc de strict consum, că e vorba de un concept în care sînt implicate senzaţii, sentimente, idei. *„Club 1* – Bar de zi, atmosferă studenţească. Locul unde nu simţi cînd trece timpul". „Timpul" este unul din termenii abstracţi mai pretenţioşi ades prezenţi în sloganuri: uitare, evadare din neplăcutul timp cotidian – toate sînt posibile efecte magice ce stau în puterea unei bodegi sau a alteia. „Time, time is on my side" ne prezintă *Barfly* varianta anglofonă a aforismului de mai sus. Într-un alt timp, ai ocazia să „devii altcineva", după cum te îndeamnă *Club A*; sau, pur şi simplu, să rămîi tu însuţi, dacă avuseseşi deja curajul să te etichetezi drept „deosebit": „Un loc special pentru oameni deosebiţi" (*Basilicum*). Pentru a fi capabile de atari senzaţii, cluburile trebuie să fie „classy" *(Edgar's Pub),* „cool" *(Club Doll and Bike),* „în vogă" *(Club A),* „exclusiv" *(Club Fanatic),* elegant *(Sailor's Pub)* sau pur şi simplu „perfect" *(Opium Café)* ori „the best" (*Red Lion Pub).* O altă inevitabilă bifurcaţie o constituie cea dintre intimitate, amor – pe de o parte şi „fun" cu gaşca – pe de alta. „All we want is just a little love" – decretează *Paradis Club*, în timp ce *Public House* se intitulează „locul de întîlnire al prietenilor". Nu toate localurile din *Şapte seri* converg spre acelaşi set de valori: contraponderea „fumurilor" cu oamenii deosebiţi sînt cîrciumile accesibile, egalizatoare, de mare familie, în care mîncarea e ca la mama acasă, berea – la metru, iar preţurile – foarte mici: „Food made as our mothers made it" (*Trafalgar Square*); „Distracţie garantată şi foarte ieftină. Bere la metru" *(Bar Noroc).*

Elevate sau populiste, o parte din localurile bucureştene s-au organizat într-un sistem şi se preocupă, fiecare după posibilităţi, de imaginea lor. Aşa cum multe dintre ele se străduiesc, amalgamul barurilor şi restaurantelor, laolaltă cu sloganurile lor de prezentare, dau senzaţia unei lumi constituite, cu regulile ei, capabile să ofere ceva.

▲

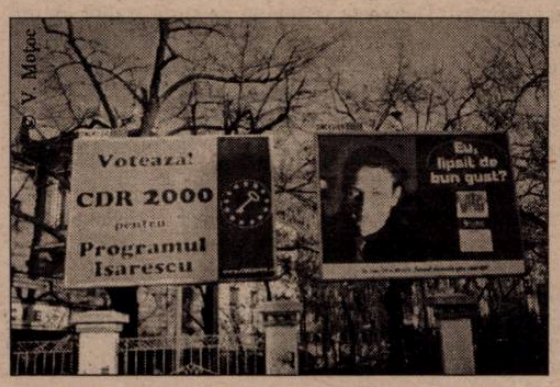

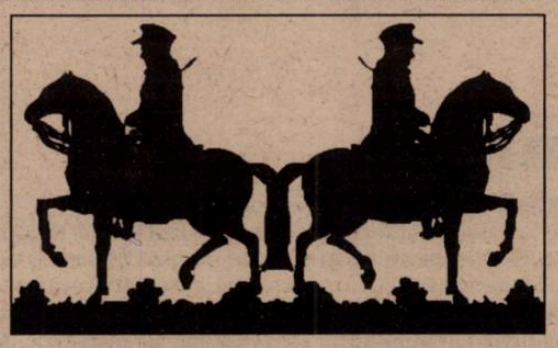

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Aniversări strict intime

Se împlinesc, în acest 2001, 100 de ani de cînd la New York un cronicar muzical scria: „Primul principiu al muzicii, ceea ce se numeşte melodie, este sacrificat de Puccini printr-o orchestraţie care cu greu poate fi numită melodioasă, în larga acceptare a termenului. La fel de semnificativă ca degradarea melodică este degradarea Toscăi, a dramei pe care muzica o ilustrează..."

Se împlinesc, tot în 2001, 120 de ani de cînd la Viena doctorul Wörz, şi el, dacă nu ştiţi cine a fost doctorul Wörz, cronicar muzical, scria: „Concertul pentru vioară al lui Ceaikovski, un ansamblu de capete de frază bălţate, e barbar şi respingător; nu putem înţelege cum Filarmonica din Viena, care se vrea o apărătoare eminentă a clasicismului, şi-a putut oferi sala unei muzici atît de gălăgioase şi de îndoielnice..."

În curînd se fac 140 de ani de cînd în „Revista celor două lumi" de la Paris se scria astfel: „Domnul Gounod trăieşte nenorocirea de a admira anumite părţi alterate ale ultimelor cvartete beethoveniene. Ele sînt sursa tulbure din care au apărut răii compozitori ai Germaniei moderne, acei Liszt, acei Wagner, acei Schumann, fără a-l omite pe Mendelsohn..."

Nu mai puţin de 150 de ani se vor număra de cînd, la Paris, se putea citi în cronica muzicală a unei reviste: „Sistemul muzical al lui Verdi e binecunoscut: nu a existat compozitor italian mai incapabil să producă ceea ce se numeşte, vulgar, o melodie. „Rigoletto" este cea mai slabă operă a lui Verdi... Lipseşte melodia... Opera asta n-are nici o şansă să se menţină în repertoriu..."

Şi nu mai e mult pînă la aniversarea a 170 de ani de cînd la Berlin se gîndea astfel, negru pe alb: „În materie de disonanţe bune să-ţi jupoaie urechile, de treceri întortocheate, de modulaţii acide, de contorsiuni melodice sau de ritmuri dezgustătoare, Chopin este, la drept vorbind, neobosit. Tot ce poate duce la ruină are aici prioritate, producînd efectul unei bizare originalităţi, îndeosebi prin tonalităţi cu totul ciudate, poziţii ale acordurilor cît mai puţin naturale şi o digitaţie care combină cele mai mare absurdităţi..."

Ţin asemenea numărători, de o perversă insignifianţă, socotindu-le aniversări strict intime, celebrate tăcut, mut, doar îngînînd în gînd tema principală din „cvintetul păstrăvului" compus de Schubert la 1819, pe vremea cînd...

...N-aveam mai mult de 15 ani, prin '45, cînd l-am văzut pe Enescu la Ateneu, repetînd cu Filarmonica, a „Cincea". De trei ori le-a cerut printr-un gest scurt, printr-o şoaptă mormăită, să repete finalul, finalul acela cu căderi şi ridicări interminabile, de neîncăput în cuvinte; reluat de trei ori, sub bagheta unui om deja gîrbovit pe care-l auzeam, din cînd în cînd, icnind grozav, făr' de sfîrşitul beethovenian căpăta nebunia pe care doar în sonata 111 o mai poţi întîlni, acolo unde, în plin lirism, pianul începe să urle şi să lovească, bezmetic, în porţile lumii surde. Mi s-a făcut frică, nu m-am mai dus ani şi ani de zile la repetiţii, era spaima unui adolescent care întîlnea prima oară sublimul.

După foarte multă vreme – „eram sub Ceauşescu", cum o spun tot mai detaşat... – am intrat la o repetiţie a lui Celibidache, cu Filarmonica, venise pentru prima oară de cînd..., îl vedeam întîia oară, repeta „Variaţiunile lui Brahms pe o temă de Haydn", eram în culise, adus şi introdus ilegal de o femeie frumoasă, un amor tîrziu şi ineficient. Dirijorul avea o frapantă lipsă de solemnitate; părea un adolescent care se mai joacă, într-o tăinuită vîrstă, cu alţi colegi; avea limbajul tînăr, fratern şi vesel – unuia, de la un instrument de percuţie, îi sugera să lovească „exact ca şi cum ai omorî un purice"; cînd fraza muzicală suna în sfîrşit bine, zicea ca profesorul meu (inutil!) de matematică: „quod erat demonstrandum"; formula întrebări într-o maximă destindere: „Ia să vedem, ce-o fi un tempo just? Unu-doi..." Nu folosea cuvinte misterioase, nu cădea în transă, arta şi sunetele ei se năşteau din această bonomie robustă în care Brahms, cît e el de Brahms, părea într-adevăr o variaţiune esenţială a lui Haydn, tatăl taţilor. Exista ceva solar şi puternic, normal şi sigur, în dialogul cu flauţii cărora le cerea „să nu fugă". Bonomia lui era o viclenie a gravităţii, o pudoare intelectuală în faţa cerinţei brahmsiene de a face dintr-o simfonie „o problemă de viaţă şi de moarte".

Îngînînd tema principală din „Cvintetul păstrăvului", simt plăcerea tot mai intensă de a mă lepăda de cuvinte cînd mă cuprinde o melodie; după auzul meu, cred că Wittgenstein a spus tot ce mai trebuia în acest domeniu al imposibilului – să explici muzica: de cîteva ori, mişcarea lentă din cel de al treilea cvartet al lui Brahms l-a silit să renunţe la gîndul sinuciderii; nu mai e nimic de adăugat şi nici de numărat cîţi ani sînt de la 1819 pînă în 2001.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

De la vecinul de jos

La parter stă vecinul. Dimineaţa devreme şi seara tîrziu, în scară, lasă miros gros de ţigară proastă. L-am văzut de cîteva ori cum stă, singur în liniştea orei, cu uşa de afară, fier cu sticlă, întredeschisă. N-ar vrea să supere pe cineva. Capul are fălci de Basset, iar trupul e schilod sub salopeta mereu murdară şi cămaşa-i cazonă. Nu-i ştiu nici numele. Spune: „Să trăieşti", chemîndu-mă la vorbă. Aerul iute din juru-i mă respinge. Unii spun că ar fi basarabean. Din apartamentul din care iese, cu doi ani înainte, seara, se auzeau schelălăituri ca de animale chinuite. Copiii se căţărau seara pe geam şi ţipetele le cereau pîine şi lumină. Jocul lor, zicea. Am văzut şi auzit, precum copiii. Două seri, o umbră de om cu broboadă se arăta. Dar, deodată, o prăjină de femeie cu obrazul tras tîrîa umbra şi o liniştea. Puţin timp: „nu, nu mai vreau", apoi:" pîine şi lumină", şi tăcere. Din fund se auzea voce de bărbat, degeaba. Am întîlnit prăjina de femeie şi i-am spus că nu miroase a bine camera aceea spre stradă. Mi-a spus că sînt nişte bătrîni nebuni de care are grijă şi sînt pe moarte şi că se chinuie şi ea, dar nu poate să-i lase să moară. După trei zile, două coşciuge uşoare zăceau rezemate de zid. Pe capota Daciei din dotare, prăjina a cărat sicriele. Peste un timp, a cerut aprobarea vecinilor să-şi facă un atelier de ţesut. Dacă nu aş fi văzut duse coşciugele, aş fi zis că are materie primă. N-a primit aprobarea. După două-trei zile vecinul deschidea şi închidea uşa apartamentului de la parter. Abia atunci mi-a trecut prin cap că ar fi trebuit să chem Poliţia. Preşedintele blocului mi-a spus că cei doi au trei-patru apartamente în bloc, moşind moartea unora. Atent fiind, văd tot mai des lăsată uşa deschisă, cea care dă spre ghenă. Acolo unde vecinul trage mahoarcă în piept. Uşa e deschisă fiindcă familia colindă dintr-un apartament în altul. Timp îndelungat, vecinul trăgea papuci după el. Camerele apartamentului dinspre stradă s-au populat: copii ca el şi nevastă-sa deschideau şi închideau uşa. Vecinul meu iubise. Prăjina făcuse copii, crescuse copii. Trei-patru. O fată, printre ceilalţi. Ochii mari, ieşiţi din orbite. Începe să ocupe un alt apartament, de la primul etaj. Un spătos frate stă la parter şi iese cu gîtul printre gratiile geamului şi ţipă ceva despre computer unui prieten din blocul albastru de vis-à-vis. Vecinul meu cu trei apartamente numai în blocul meu nu are unde să-şi fumeze ţigara în pace. Aşa că, dimineaţa devreme şi seara tîrziu, în scară, lasă miros gros de ţigară proastă.

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Dorin Ştefan se întoarce (I)

Admiraţia mea pentru Dorin Ştefan datează de şaptesprezece ani, adică de cînd am intrat în facultate. Pe atunci el nu făcuse încă nimic consistent în afara proiectelor; abia Casa de Cultură a tineretului de la Slatina îl va propulsa pe prima scenă – aproape goală pe atunci – a unei arhitecturi unde nu se mai întîmpla nimic altceva decît distrugere furioasă. Cum între timp, din anii optzeci şi pînă acum, atît *opera* sa, cît şi propria mea admiraţie pentru ea s-au consolidat, nu mă sfiesc să afirm că avem de-a face cu cel mai *cool* arhitect român. Lui Dorin îi place să fie la zi (i.e. la modă) şi asta, desigur, face mult din şarmul său nedezminţit în nici o împrejurare publică. Dorin este un *guru* pentru multe generaţii de studenţi şi o persoană căreia fronda perpetuă nu doar că îi şade bine, dar face parte din chiar opera sa. Frondeuri avem destui, prea mulţi chiar. *Opere* pe măsură ne lipsesc, însă. Cred că Dorin Ştefan este unul dintre puţinii noştri arhitecţi care are nu doar o concepţie de proiectare distinctă şi coerentă, ci şi mijloacele de a o pune în practică la un nivel remarcabil. Cum oricare din termenii binomului este atît de rar printre confraţi – şi nu doar printre cei români! – faptul că este posibilă nu numai prezenţa, ci şi concomitenţa lor pe mine nu încetează să mă îndemne la a-l admira pe arhitectul care îi scoate la iveală din ce în ce mai apăsat cu fiecare lucrare a sa.

Cu Opera Business Center şi cu barul Twice de pe Sfînta Vineri, Dorin Ştefan dă măsura maturităţii conceptuale a unor idei mai vechi ale sale şi le exercită fără ambiguitate şi, mai ales, fără reproş. Am beneficiat, împreună cu mulţi studenţi de-ai noştri, de bunăvoinţa arhitectului care ne-a plimbat prin clădirea de speculă imobiliară care este Opera Business Center I (un al doilea obiect cu acelaşi nume va fi curînd adosat acestuia). Am participat, de asemenea, la inaugurarea recentă a barului Twice şi, pentru a nu-i face reclamă mascată altcuiva decît strict arhitectului, mă voi referi doar la calitatea spaţiului interior. Săptămîna aceasta mă voi opri însă doar la Opera Business Center însă, întrucît a reprezentat în toate etapele facerii sale un obiect atît de controversat, iar astăzi – gata fiind – trezeşte sentimente amestecate atît clientului cît şi utilizatorilor direcţi sau celor care privesc din afară întreaga istorie şi clădirea care este rezultatul ei.

Există o teribilă istorie a clădirii mai înainte de a se fi început construcţia de azi. Arhitectul a fost precedat în studiul de potenţial al locului de către alţi confraţi. Ceea ce iniţial ar fi trebuit să fie un turn, potrivit unui studiu de altimetrie realizat de prof. dr. arh. Alexandru Sandu, s-a transformat într-o clădire pe lungul Cheiului Dîmboviţei, chiar peste rîu de Operă (de unde şi numele) şi peste stradă de Sfîntul Elefterie Nou, o remarcabilă biserică interbelică a arhitectului Iotzu senior. Azi, faptul că asizele de travertin de culoarea piersicii, care alternează cu sticla pe întreaga faţadă a centrului de afaceri, amintesc cumva de alternanţa de asize de cărămidă şi tencuială a bisericii de peste drum, mi se pare o calitate incontestabilă a lucrării cuiva care a scris atît de mult despre contextualism cu mai mult de un deceniu în urmă. De altfel, nu este singura tentativă onorabilă de dialog cu contextul dificil. Faţada dinspre cartierul Cotroceni a clădirii celei noi face două gesturi concomitente: mai întîi se detaşează fără echivoc de cartier, dezlipindu-se de calcanul primului rînd de case şi, astfel, aşezînd o cezură severă care i-ar fi permis arhitectului să abandoneze orice altă referinţă la contextul aici constrîngător (case unifamiliale interbelice, de scară redusă şi materiale paupere); pentru ca apoi să se raporteze din nou la contextul scris în cheie minoră, punînd în *operă* pe parapeţii dinspre Cotroceni un material atît de umil, precum tabla galvanizată, cu care este acoperit un număr semnificativ de case din vecinătatea imediată. Faţada rezultată este „urîtă", dar consistentă şi solidară cu firea cartierului către care priveşte, cu care se compune în silueta oraşului. Mai mult, clădirea are astfel o faţă şi un spate, gest atît de tipic nu doar pentru arhitectura pre-modernă. Păstrînd deliberat ceva din modestia locului din care se naşte, casa îşi refuză aerul de parvenit pe care îl au mai toate celelalte centre de afaceri noi din Bucureşti, în frunte cu Bucharest Financial Plaza (răposata Bancorex de pe Calea Victoriei), care le şi întrece întru lipsă de simţire contextuală. Dar, despre celelalte calităţi obţinute de autor *împotriva* statutului de clădire deliberat ieftină, săptămîna viitoare.

▲

Cipriana PETRE

idei privite de-a gata

Ţara lu' Frînă

Nu e necesar un prea ascuţit spirit de observaţie, ci doar un strop de atenţie sau o brumă de bun-simţ, pentru a băga de seamă la tot pasul anomalii ale circulaţiei rutiere de pe la noi. Aici, pe malurile Dîmboviţei, se întîmplă cam aşa: i) dacă *semaforul e roşu*: unii (încă) se opresc regulamentar, alţii (însă) trec, nu de puţine ori, în mare viteză, uneori intrînd chiar pe sens invers pentru a depăşi maşinile oprite la stop; ii) dacă şoferul vede de departe că *s-a pus galben*: majoritatea accelerează, „forţînd culoarea galbenă a semaforului"; iii) *pe verde* – simbolul liberului acces – nu de puţine ori se încetineşte prudent (ei bine, aici intervine nedumerirea). Rezumînd, rezultatele se prezintă astfel: 1) *frînează* brusc cei cărora le taie calea „trecătorii" pe roşu; 2) *frînează* cei care deja demaraseră regulamentar, pe verde, şi cărora le trec prin faţă cei care trec pe galben; 3) ajunge *să frîneze* – reflex dobîndit prin experimentarea personală, repetată, a situaţiilor *2)* şi *ii)* – pînă şi şoferul care are verde, căci el, pentru a evita coliziunea cu potenţialii încălcători ai regulilor, preferă să încetinească prudent şi să se asigure, în loc să accelereze direct. Pe scurt: din varii motive, toată lumea frînează.

Nu altfel stau lucrurile în sistemul organizaţional românesc: un număr minim de instituţii respectă regulile de joc, scrise şi nescrise, un număr copleşitor îşi creează propriul sistem de funcţionare, eficient pe termen scurt (treci o dată sau de două ori pe roşu, ajungînd mai repede la destinaţie), dar catastrofal pe termen lung (a treia oară s-ar putea să intre în tine altul care ţi-a urmat exemplul). Ca şi în circulaţia rutieră, blocajele provocate de nerespectarea celuilalt nu întîrzie să apară. Sistemul organizaţional, deficitar la noi, blochează de cele mai multe ori iniţiativele valoroase, încetineşte procesele de înnoire, frînează procesul de învăţare. Raportul între organizaţiile care învaţă şi organizaţiile care nu învaţă, altfel spus între cele care accelerează reforma şi cele care o frînează, înclină îngrijorător înspre cele din urmă.

Organizaţia care învaţă, ni se spune la şcoală (dar ce, parcă la şcoala de şoferi nu învăţăm să nu trecem pe roşu?) este capabilă să valorifice toate punctele tari ale instituţiei, ştiind cum să le folosească la maximum; priveşte în afară şi are curiozitatea să afle unde poate găsi noi resurse şi idei; învaţă într-un mod pozitiv din propriile greşeli; dezvoltă modalităţi interne de învăţare, încurajează lucrul în echipă, creativitatea, împuternicirea, delegarea responsabilităţilor, cooperarea, parteneriatul, instruirea continuă în interiorul organizaţiei; dezvoltă, iar nu suprimă, iniţiativele angajatilor de la nivelurile mai joase ale organizaţiei; e conştientă că o organizaţie care nu se schimbă este o organizaţie care moare. Cine poate da mai mult de şapte exemple (din România, fireşte) fără să îşi bată capul mai mult de un minut are felicitările mele sincere.

Organizaţia care nu învaţă, pe de altă parte (aflăm tot la şcoală, la lecţia de exemple negative), se bazează exclusiv pe succesele şi experienţele trecute, pe care le glorifică necondiţionat; dă voie unei singure persoane să ia toate deciziile importante (dînd naştere aşa-numitei organizaţii „căreia i se dictează"); se bazează pe una sau doar cîteva persoane pentru construirea întregii ei viziuni, direcţii si strategii; nu îşi alocă un timp de gîndire, de reflecţie, ci recurge la decizii sau acţiuni spontane, sub influenţa momentului; aşteaptă ca alte instituţii (autoritatea centrală sau locală, parlamentul, oricine altcineva) să rezolve problemele sau să ia iniţiativa; suprimă, în loc să dezvolte, iniţiativele personalului de la niveluri mai joase ale organizaţiei; impune o puternică conştiinţă a ierarhiei stricte în organizaţie. Cine nu poate da mai mult de şaizeci de exemple pe minut se poate considera un om norocos.

Din păcate, frînele lasă urme. Nu doar urme fizice, pe asfalt, sau urme sonore, imediate, în urechile trecătorilor, ci şi urme interioare, comportamentale, de durată, manifestate prin dezvoltarea în timp a unei dependenţe – *dependenţa de frînă*. Încet-încet, căpătăm deprinderea de a ne înfrîna avîntul, de a încetini acţiunea pornită în plin, începem să ne adaptăm motoarele interioare, moştenite din naştere sau dobîndite prin educaţie, la regulile nescrise ale circulaţiei din viaţa socială, economică, instituţională în care trăim. Preţul este lentoarea cu care înaintăm. Sau, mai exact, ne tîrîim.

Habar n-au Gogu şi Costel (fără nici un dubiu, cei mai buni zugravi din sud-estul Europei) cîtă dreptate au. Văzînd că m-am bosumflat brusc cînd, după două săptămîni de moloz, m-au anunţat victorioşi că în cinci zile termină (lor li se părea un record, mie – o veşnicie), cei doi m-au apostrofat scurt: *„Păi, dom'şoară, pe ce lume trăiţi? Dumneavoastră aţi vrea să fim avion cu reacţie în ţara lu' frînă!"*.

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Ilustrarea unui proverb

Primul război mondial era pe sfîrşite, cîteva milioane de oameni muriseră de o parte şi de alta a frontului. Unii aveau să moară chiar în ultimele ore ale marii încleştări, ceea ce arată că destinul ştie să fie crud, cînd vrea. Dar şi generos, după cum se va vedea. Fără să intrăm în detalii de istorie militară, să spunem totuşi că militarii începuseră să înţeleagă că Marele Război* îşi trăieşte ultimele clipe. Şi că nemţii o vor lua pe coajă. Printre aceştia, şi soldatul englez Henry Tandey, din Regimentul Ducelui de Wellington. Dar, cu tot optimismul său, în septembrie 1918, regimentul a fost angajat în bătălia de la Marcoing, pe teritoriul Franţei, unde Tandey s-a descurcat binişor, drept care a şi primit Crucea Victoriei pentru bravură. Mai avea şi altele, tînărul în vîrstă de 27 de ani era un ostaş destoinic, aşa că a acceptat faptul că, în pragul finalului, aliaţii şi germanii erau din nou angajaţi în lupta directă, la baionetă. Momentul interesant a survenit spre finalul bătăliei. Soldatul Tandey s-a trezit în faţă cu un soldat german rănit, care se tîra drept către el. Pentru o secundă au încremenit amîndoi, şi-au amintit apoi că războiul e război. Tandey a fost mai rapid şi în timp ce neamţul încerca să-şi recupereze puşca pe care o trăgea după el, englezul îl ţintea deja cu grijă. „L-am luat la ochi, mărturisea ulterior Tandey, dar n-am putut să împuşc un om rănit. M-am gîndit niţel şi i-am făcut semn să treacă mai departe". Neamţul a-nghiţit umilinţa şi s-a tîrît mai departe spre ai lui. Nu numai că el, un teuton, fusese la mila unui englez, dar acela mai era şi de grad inferior! Căci, am uitat să spun, neamţul era caporal. Îl chema Adolf Hitler.

Era şi un om de viitor. Şi, în plus, un om cu memorie bună. Deşi, fie vorba între noi, nu-ţi trebuie o memorie extraordinară ca să-ţi aduci aminte momentul cînd ai privit moartea în ochi. Aşa că, odată ajuns cancelar, în 1933, Hitler a cerut să se dea de urma lui Tandey. Germania era acum în relaţii relativ bune cu Londra, aşa că, din jurnalele de front, s-a aflat numele milosului englez. Tandey se bucura deja de oarecare glorie, o gravură italiană foarte populară în epocă îl înfăţişa cărînd un rănit pe umeri. Faptă pentru care primise o altă medalie. Führerul făcuse rost de gravură şi o pusese pe unul din pereţii vilei sale private de la Berchtesgaden. Cînd a fost vizitat de premierul britanic Neville Chamberlain, în 1938, între două tatonări politico-diplomatice (în care l-a jucat fără milă pe nevinovatul englez), Hitler i-a arătat gravura şi i-a explicat semnificaţia sa specială. Mai mult, l-a rugat pe Chamberlain să îi transmită lui Tandey întreaga sa recunoştinţă pentru gestul de caritate creştină din tranşeele Franţei.

Chamberlain a avut impresia că a întîlnit în sfîrşit un om de onoare. S-a întors împăcat la Londra şi a declarat, spre entuziasmul maselor, că a obţinut de la Hitler promisiunea că Europa va avea *pace in our times*. I-a transmis degrabă lui Tandey mesajul cancelarului, acesta numai la asta nu se aştepta. Viteazul soldat părăsise armata şi, apropiindu-se acum de vîrsta de 50 de ani, devenise şeful siguranţei la o firmă din oraşelul Coventry.

Dar fapta bună pe care o făcuse cu 20 de ani în urmă s-a întors împotriva lui, cu toată forţa. În 1940, Coventry a fost distrus aproape în întregime de aviaţia nazistă, iar Londra a ars zi şi noapte în toată perioada care s-a numit Bătălia pentru Anglia. Tandey a supravieţuit şi acestui război (care de acum avea un număr), dar nefericita sa generozitate din 1918 avea să-l urmărească şi în somn. „Dacă aş fi ştiut unde o să se ajungă... Cînd am văzut toţi oamenii aceia, toate femeile şi copiii pe care i-au omorît, am îngenunchеat şi i-am cerut iertare Celui de Sus că nu l-am împuşcat pe Hitler atunci, în Franţa". Aceasta a fost declaraţia domnului Henry Tandey, culeasă dintr-un interviu pe care l-a acordat postului de radio BBC Radio 4 în 1977. Tocmai împlinise 86 de ani. Avea să moară după o săptămînă.

---

* Aşa i s-a spus pînă la războiul din 1939-45, pentru că lumea încerca să creadă profeţia preşedintelui american Woodrow Wilson, că în 1918 „se încheiase războiul ce avea să încheie toate războaiele".

▲

Cătălin MANOLE

Starea şi dezgustarea civilă

Trei uşi

La prima uşă un cuplu de tineri. Ea, cu ochelari de soare, deşi lumina intră greu prin geamurile prăfuite. El, timid, completează o fişă. La a doua uşă, copii mici, înfăşaţi grijuliu, li se vede doar faţa, atunci cînd nu o au acoperită cu o batistă sau un şerveţel. O fată tînără cu un bebeluş în braţe se mută de pe un scaun pe altul. Este îmbrăcată sărăcăcios şi murdar. Murdăria este şi mai evidentă din cauza scutecelor albe. Mănîncă o portocală. Apoi un biscuit. Aşteaptă să îi vină rîndul. La cea de-a treia uşă, în capătul holului, o doamnă voinică, pe cap cu o broboadă neagră: „Off!". Stă în faţa intrării. Se mişcă de pe un picior pe altul şi fiecare picior poartă cîte un pantof decupat, cu un bumb metalic: „Mai o fi cineva?". Se bîţîie nerăbdătoare.

Holul este lung, îngustat de fişete metalice ruginite. Viaţa oamenilor se desfăşoară aici cu viteza înregistrării unui nume într-un catastif: la biroul ăsta te căsătoreşti, la celălalt ai un copil, doi, trei, zece. La ultimul birou mori şi ţi se eliberează certificatul de deces. Aşa este la orice Primărie, aşa este şi la Primăria sectorului unu. Se face totul pe loc, nu pleacă nimeni nerezolvat. Aproximativ 30 de mii de cazuri pe an. Acum este simplu: oamenii primesc pliante explicite. Informaţii: despre actele necesare în orice situaţie.

Şi de la biroul de informaţii, uimiţi de curăţenie, de aerul condiţionat şi de computerele funcţionarilor, cetăţenii trec pe culoarul Stării Civile. Aşteaptă privind firele scoase din pereţi; fişetele metalice; jegul depus în timp în dreptul clanţei; pereţii crăpaţi de jurîmprejurul tocurilor de la uşi.

Toată lumea îşi păstrează actele făcute sul într-o foaie de ziar.

Octavian din Balotești

Fratele meu are acum doi gemeni şi noi considerăm că unde se poate pune un polonic de apă în plus pot creşte şi aceşti doi copii, sîntem foarte mîndri chiar dacă acuma, cu partidele astea care nu se interesează de nevoiaşi, consider că aceşti copii au dreptul în societate să devină şi ei oameni, de aceea sperăm să fie totul spre bine, poate n-o fi aşa rău cum am prins noi că avem 48 de nepoţi în total nu-i vorbă, sîntem uniţi şi sîntem cunoscuţi aici, la Starea Civilă, unde se rezolvă foarte repede actele, şi dacă n-ar fi adevărat aş spune că nu mi-e frică, mă cheamă Octavian, sînt din Baloteşti, dar ceea ce aş vrea eu, că sînt din neamul romilor, este să stau o dată de vorbă cu domnul Mădălin Voicu, aşa, faţă în faţă, să se uite în ochii mei şi să-mi spună mie cu ce i-a ajutat pe amărîţi, n-a făcut nimic, Octavian ştie că în Baloteşti, pot să merg şi eu acolo, uite domnu' reporter, uite numărul meu de telefon, sună-mă dacă vii, nu s-a făcut nimic, îşi leapădă femeile plozii de nici animalele, poate ai văzut căţelele alea de la comunitarii lu' Băsescu, îşi iau puiul în dinţi şi îl trag mai aşa, cu grijă de el, da' femeile noastre – e plină strada de orfani, în cămine nu mai ai loc, gunoierii găsesc prin tomberoane pui de om pentru că nu mai este ca-nainte să stai şomer şase luni şi după aia să te angajezi de frică să nu te bage Ceauşescu la pîrnaie, că d-aia te angajai: de frică sau îţi dădea de muncă undeva pe şantier, altfel eu cum am ajuns să am cinci meserii, de la buldozerist la sudor, acuma nu mai poate lucra, a avut accident şi e paralizat pe stînga, trăieşte jumătate viu, jumătate mort, da toate familiile tinere mor de foame şi d-aia fug mamele din maternităţi noaptea lăsîndu-şi copiii de izbelişte şi tot sărăcia – vorba aia: n-am ce pune pe foc, o pun pe mama – îi împinge să dea-n cap la oameni, să ia gîtul cu şuriu pentru o sută-două de mii, după care tot Guvernul se plînge că a crescut infracţionalitatea, nu bre, nu merge aşa, faceţi şi voi ceva nu doar să jecmăniţi în fruntea partidelor şi apoi mai stăm de vorbă, nu că faceţi voi cultura romă şi universităţi şi alte exhibiţii la copiii noştri în Baloteşti, ba şi oameni mari, nu ştiu să citească, nu-i învaţă nimeni, sîntem tare mîndri de gemenii ăştia ai noştri, mai stăm puţin să ne dea actele şi plecăm, sănătate, vă aştept la noi, în Baloteşti.

Ping-pong birocratic

Doream să stau 10-15 minute într-un birou să văd cum vine lumea să dea actele *la făcut*. Domnişoara înregistra numele în catastif, completa buletinele, striga oamenii.

Dacă vreţi să staţi aici... dar mai bine vorbiţi întîi cu domnul Toma, el vă poate spune orice.

Domnul Toma Andrei, şef al Stării Civile, se apropie de mine, şi devine mai înalt în costumul său bleumarin, cu cravată albastră şi cămaşă în dunguliţe, cînd înţelege că „Aaa!... Sînteţi de la presă! Nu intră oricine în birourile astea... aici se lucrează cu publicul. Dar pentru că sînteţi de la presă, mergeţi şi cereţi aprobare de la doamna Mitu."

Portarul uriaş, şi poate din cauza asta cu o masă minusculă în faţă, şi-a tremurat grăsimea în care stătea ascunsă bărbia, dintr-acolo ajungînd pînă la mine „Etajul unu, dreapta, capătul holului". Şi pufăie. Din cauza burţii respiră greu, aşezat pe scaun. De aceea, din cînd în cînd, pufăie simţind că se sufocă.

Doamna Mitu primise deja telefon de la domnul Toma, ştia despre ce este vorba. Mi se făcuse inima cît un purice la gîndul că putea să mă arunce în hăţişul cererilor scrise, cu antet, cu semnătura redactorului-şef, cu fax-uri care nu ajung şi din cauza asta cu drumuri inutile, ca în final să văd o scenă regizată, să ascult un scenariu simplu: – *Da. Nu. Nu ştiu*.

Numai că doamna Mitu nu a făcut jocurile nimănui, jocul era în plină desfăşurare, un fel de ping-pong birocratic în care eu eram mingea: „Dacă domnul Toma e de acord, doamna Mitu nu are nimic împotrivă", mi-a transmis secretara. Bucuros că distanţa dintre cele două birouri este numai de un etaj (dacă erau în clădiri diferite, în cartiere diferite, ce făceam?!), m-am întors la domnul Toma, pe lîngă portarul răsturnat într-o rînă pe scaunul fragil.

Cum am devenit secretar

Domnul Toma este sever. Este dur într-un fel părintesc. El nu pierde vreme cu presa, îşi face datoria şi atît. În plus, este şeful Stării Civile şi trebuie să fie la înălţimea funcţiei, mai ales în faţa mass-media, unde se creează imaginea instituţiei conduse de el, şi care, oricît ar zice lumea că este mică numai cu patru birouri, în astfel de situaţii este o împărăţie şi informaţia trebuie apărată, dată cu linguriţa, să pară şi mai importantă, şi mai delicioasă. Se mai adaugă alte prafuri în ochi pentru reporteri care au impresia că funcţionarii umblă aşa... cu mîţele-n sac, în văzul tuturor.

Domnul Toma ştia că eu doream să vorbesc cu cei implicaţi direct în munca de la Starea Civilă şi nu mă interesau eventuale cifre sterile ale biroului de presă şi se lăsa rugat, dar eu eram tot mai amabil, înţelegător cu aglomeraţia de pe hol, gata să renunţ, cu toate că nu plecam de acolo. Era un fel de milogeală a mea în faţa unei domnişoare ce trebuia curtată, şi milogeala mea nu era evidentă.

La timpul cuvenit m-am aşezat pe unul dintre cele două scaune din faţa măsuţei.

Dl Toma făcuse un compromis şi eu începeam să intru în acest rol, de beneficiar al unui favor. Mi-am zis că şi ăsta e un nou joc pe care mi-l propune. Regulile erau simple: eu nu am voie să înregistrez, ci doar să-mi notez, iar Toma să-mi dicteze, nu pentru că ar fi emotiv, dar... „am şi eu o vîrstă". Aşa că am început să notez.

Dar Toma nu vorbea: dicta. Cu pauze lungi, să apuc eu să scriu, îmi spunea ce să notez şi ce nu, făcea paranteze pentru mine, îmi dicta chiar şi semnele de punctuaţie, virgulă, punct. Era de necrezut, îmi dicta ca unei secretare analfabete. Eu consideram că este un joc şi toată seriozitatea sa, mina lui gravă, trebuie să cadă dintr-un moment în altul. O să-mi facă cu ochiul, o să batem palma ca de o glumă bună şi atunci va izbucni din vreun difuzor ascuns cîntecul ritmat şi şlăgăros al Azucenei, pe care noi doi să dansăm împreună, umăr lîngă umăr, prin tot biroul, pe masa lui mică, pe holul cu lume care aştepta la n.c.d., adică naşteri, căsătorii, decese. Ne vom răzbuna în felul ăsta pe toate birocraţiile din lume, pe toate hîrţoagele care vor să contabilizeze în trei birouri ceea ce se întîmplă în viaţa unui om de cînd i se leagă buricul şi pînă ajunge, în cel mai fericit caz, nume de bulevard.

Refren

Numai că Toma nu îmi făcea cu ochiul şi Azucena întîrzia nepermis de mult să apară. Nu îmi rămînea decît să respect constrîngerile jocului. Aşa puteam să devin nervos, să trîntesc agenda de masă, să sară cafeaua din ceaşcă, să ameninţ cu darea-n gît a porcăriei birocratice, să îi spun că nu sînt secretara lui, eu am datoria de a informa cetăţeanul pentru că, i-aş fi reamintit, domnule Toma, mie mi se opreşte din salariu ca să vă plătesc pe dumneavoastră şi să fiţi un administrator bun, pentru că asta sînteţi de fapt toţi: nişte administratori, de la preşedinţie pînă la doamna cu decese, cu mine nu vă merge s-o faceţi pe vedeta!

În felul ăsta aş fi luat liniştit cîteva declaraţii oferite cu amabilitate şi aş fi fost jurnalistul obişnuit, cel postcomunist, din toată presa cotidiană, care face Poliţie şi face Justiţie în momentele de slăbiciune ale acestor două instituţii. În loc să fiu reprezentantul mass-media, aş fi profitat de ticurile mentalităţilor devenind trimis al partidului în vizită de lucru. Riscul era să tremure toată lumea şi să spună că nu sînt probleme – *Ce să se întîmple pe aici? Nimic. Completăm fişe*. De aceea am tot amînat momentul exploziei mele nervoase. Eram din ce în ce mai amabil, deşi puteam să fiu furios sau în control.

De cealaltă parte a măsuţei, Toma e aproape vesel, dictează, rîde, strecoară în discurs ironii, îşi aprinde o ţigară cu filtru alb. Atitudinea creează viitorul. Favorul pe care mi-l face sînt informaţii banale, publice, dar eu trebuie să par mulţumit. În definitiv, ce pot să îi reproşez? Şi-a făcut timp pentru mine? Făcut. Mi-a dat informaţii? Dat. A fost amabil? Fost. Este el şef? Şef.

Şi mă gîndeam, ca orice secretară în postura mea, la doamna Mona Muscă şi legea accesului la informaţia de interes public.

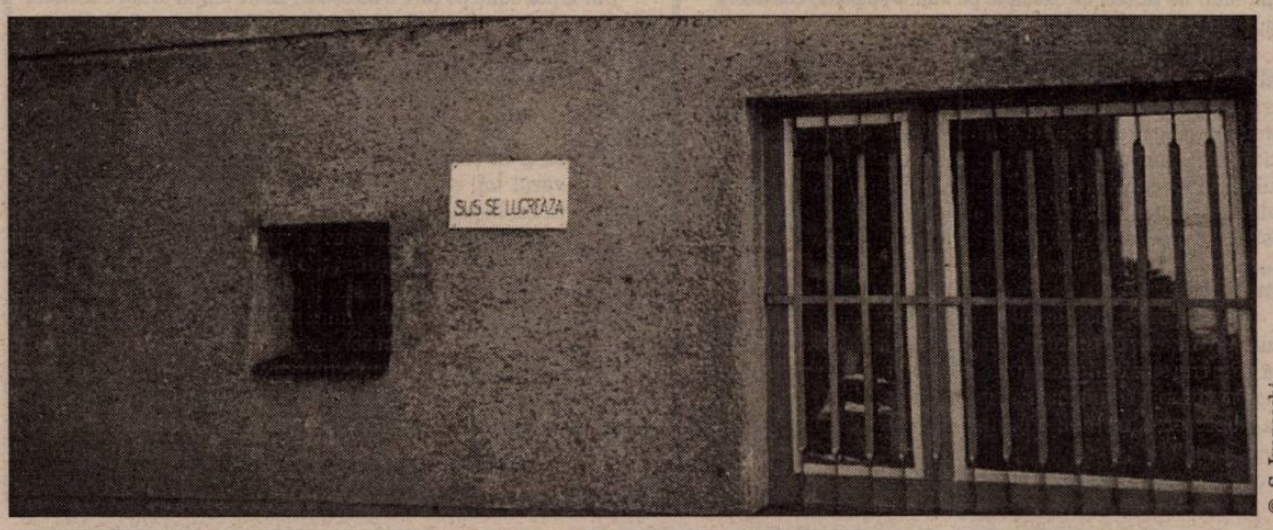

© S. Ivanoschi

Dezvăluiri

● Tanti Maricica lucrează la căsătorii-naşteri-decese din 1967.

● Primăria Sectorului 1 păstrează în arhivă acte de la 1896.

● Primăria sectorului 1 este unica depozitară a tuturor actelor de căsătorii, naşteri, decese înregistrate la reprezentanţele diplomatice şi consulare ale României în străinătate.

● La oficierea unei căsătorii este obligatorie prezenţa a cel puţin doi martori.

● Fetele se pot căsători de la 16 ani şi băieţii de la 18 ani. În cazuri excepţionale fetele se pot căsători chiar şi de la 15 ani, după ce a fost efectuată o anchetă socială: opinia medicului legist cu privire la fertilitate şi opinia Primăriei după studierea cazului. Excepţia tipică: la 15 ani este gravidă.

● Primăriile plătesc publicitate în mass-media pentru a le reaminti cetăţenilor că există; ideea a fost preluată din Italia şi Franţa.

● Tot după model internaţional a fost creat *Livretul de familie*. Acesta este teoretic un buletin de identitate al familiei, ce poate fi folosit de oricare dintre membrii acesteia. În el se regăsesc toate datele de stare civilă ale membrilor. Deocamdată nici o instituţie nu acceptă valabilitatea *Livretului de familie* şi doresc actele originale. (**C. M.**)

▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Tita CHIPER

antinostalgia

Ceauşescu în mintea copiilor

● *Nicolae Ceauşescu, de cîte ori ieşea de la Doftana, lua comunişti cu el şi căuta să inerveze pe hitlerişti ca să plece.*

● *Partidul este casa lui Nicolae Ceauşescu.*

● *Partidul este nişte oameni care îl ajută pe tovarăşul Nicolae Ceauşescu să se ducă în alte ţări.*

● *Ziarul este ca să ştim unde merge tovarăşul Nicolae Ceauşescu.*

● *Ziarele sînt ca să spună că tovarăşul Nicolae Ceauşescu şi Elena Ceauşescu conduce ţara.*

● *Tovarăşul Nicolae Ceauşescu merge în altă ţară ca să împartă ţara aia cu noi. Dacă ţara aia n-are mere, le dăm un pom cu mere, nu le dăm o rădăcină.*

● *Noi nu vizităm alte ţări, tovarăşul Nicolae Ceauşescu vizitează pe preşedinţi, ca să vorbească de-ale preşedinţilor.*

● *Tovarăşul Nicolae Ceauşescu face vizite în alte ţări ca să defileze el.*

● *Tovarăşul Nicolae Ceauşescu nu poate să stea pe loc, că el stă cu mulţi oameni pe lîngă el şi se îngrămădesc mulţi oameni peste el şi el merge peste tot atunci ca să se aerisească.*

(Daniela Alexandrescu, Irina Nicolau, Ciprian Voicilă, *Experimentul Zaica*, Editura Meridiane, 2000)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Trei pe o bicicletă

Un fel de competiţie declanşată în media post-modernă din România a reuşit să ne lase cu gurile căscate: unul vrea să iasă pe primul loc la clişee, altul, la ermetisme, altcineva la paralogisme, aporii şi agramatisme, emulaţia desfăşurîndu-se cu o înverşunare de mai mare spaima (şi hazul!). Nu vreau să cred că scopul ziarelor şi posturilor de radio şi televiziune este de a zăpăci publicul, zăpăcit şi aşa de demagogia politică, de preţuri, de impozitul global şi de schimbările intempestive de direcţie din jocul de-a hoţii şi vardiştii, dar, dacă acesta nu e scopul, cauza pare să fie zăpăceala din minţile unor jurnalişti.

Nu este de ajuns că *excepţional* a fost înlocuit aproape pretutindeni cu *de excepţie*, devenit un clişeu naţional. Ne e dat să auzim la un post de radio o „chestie" de un comic cît se poate de paradoxal: postul nostru, zice prezentatorul, „are un obicei de excepţie"! În acest timp, gazetari improvizaţi sau neisprăviţi (ca studii, vreau să spun) ne ademenesc la emisiunile lor de televiziune cu momeli de tipul „avem un invitat de marcă" sau „ vă vom prezenta un invitat surpriză", treaba asta întîmplîndu-se şi atunci cînd invitatul de marcă sau invitatul surpriză este un infractor de drept comun, un dobitoc notoriu sau un analfabet sadea. Şi asta se petrece nu numai la emisiunile groteşti de la miezul nopţii (gen Mircea Badea), ci şi la cele programate la lumina zilei...

În sfîrşit, în cîte un ziar de circuit naţional apar tot felul de relatări plurisemantice. Bunăoară, sub titlul „O menajeră a furat 800 de dolari", se precizează: „O bucureşteancă în vîrstă de 43 de ani, care îşi rotunjea veniturile din *menajerie* (s.n. – D. S.), a fost reţinută şi este cercetată pentru furt calificat." Ce ar trebui să înţeleagă cititorul? Că bucureşteanca în cauză deţinea un parc zoologic? Sau o altă ştire zoo: „După ce i-au ordonat să părăsească localul, forţele de ordine au interogat-o pe femeia ce purta reptila pe post de eşarfă, în vîrstă de 44 de ani; înainte de a-şi lua tălpăşiţa pe bicicletă..." Cititorul crede că ar fi îndreptăţit să se întrebe cine era în vîrstă de 44 de ani: eşarfa, reptila sau femeia? Precum şi: cine şi-a luat tălpăşiţa pe bicicletă? Dar cititorul nu se întreabă nimic, deoarece el, chiar dacă nu şi-au propus ziariştii, este zăpăcit, şi asta nu numai din cauza paralogismelor, clişeelor, improprietăţilor lexicale şi agramatismelor...

▲

Cu ochii-n 3,14

MOMENTE RIDICOLE PENTRU ÎMBUNĂTĂŢIREA INFRASTRUCTURII ETICE: PROASPĂT CASTRATUL MITICĂ ŞI LORDUL ZBURĂTOR STAU DE VORBĂ CU OMUL-CITITOR

● Dintr-o vastă, prea vastă producţie, ştiam de mult ce poate da dl Sergiu Nicolaescu în domeniul comicului şi demagogiei, al lemnului şi solemnului; dar ultima sa declaraţie senatorială: „Nu pot uita că Mihai I este autorul actului de la 23 august, unul din momentele ridicole ale istoriei noastre..." m-a făcut, o clipă, să închid ochii şi să văd – ca un cinefil dotat cu o memorie mai bună decît a trandafirului – ce filme ar mai fi făcut dl Nicolaescu dacă n-ar fi existat ziua de 23 august 1944. Iar dacă există o problemă în care ne îngăduim să-i contestăm competenţa, aceea e, cu siguranţă, a ridicolului. (**R. C.**)

● În faţa corupţiei care ameninţă să covîrşească viaţa publică, autorităţile mexicane elaborează strategii pe termen scurt (demascări, arestări, procese, condamnări), pe termen mediu (organisme neutre de control, transparenţă în adoptarea deciziilor) şi pe termen lung: Ministerul Educaţiei propune, pentru „îmbunătăţirea infrastructurii etice", introducerea „probităţii" ca materie şcolară. Nu se spune cine o va preda şi cine va pune note. (**M. B.**)

● „Vă invităm să urmăriţi emisiunea *Scurt pe doi* în care este invitat Petr... ăăă, Traian Băsescu, preşedintele Partidului Democrat". Aşa a anunţat crainica de la TVR 1 o emisiune. În aceeaşi seară, la Antena 1, Alessandra Stoicescu anunţa că lupta din PD afectează şi viaţa cîinilor din curtea partidului. Astfel, „celebrul Vasile şi proaspăt castratul Mitică se mîrîie de la distanţă". Regele a murit, trăiască dom' Mitică. (**C. G.**)

● Text de felicitări din *Naţional:* „De ziua voastră onomastică (21 mai 2001), Costel Şola şi Elena (Nuţi) de la «Drumeţului», primiţi de la profesorul Simion Morar felicitări sublime ca vraja concertului primăverii. Ce-a fost s-a dus. S-au dus Costică Ciofu şi Valerică-directorul, cu farmecul lor cu tot, s-au dus «Babarosa», «Picioruş», «Aşa-aşa», «Mitu-romanes» şi «El-Zorab». Ce este, e. Este Baronul-ştie tot, Lordul zburător şi Sorin, zis «Gică-contra». Şi va mai fi urarea să vă ocrotească Dumnezeu, iar cu mijlocirile Sfinţilor Împăraţi Constantin şi Elena să vă povăţuiască pe calea binelui şi fericirii." N-am mai citit de mult, în cotidienele româneşti, un text aşa de profund. (**C. P.-B.**)

● După „un radio care te ascultă" şi „PRO TV te ascultă ce vezi", personificarea capătă noi valenţe în mass-media de la noi. *Monitorul de Bucureşti* se prezintă drept „un ziar care stă de vorbă cu cititorii". Să vedem ce zic cititorii. (**M. V.**)

● Aflăm de la *Ştirile PRO TV* că la Iaşi s-a inventat meseria de psiholog negociator. Cel care şi-a asumat-o, pionierul-psiholog-negociator, poate fi văzut adesea la baza unei antene gigantice pe care se urcă cei mai mulţi potenţiali sinucigaşi. El îi convinge să renunţe urlînd „la baza stîlpului": „Aveţi avizul Primăriei să vindeţi flori în Piaţa Unirii". „Unde?" – întreabă sinucigaşul. „A doua tarabă pe stînga" – zice psihologul. Apoi conchide freudian: „...la baza stîlpului se poate sta de vorbă cu omul..." (**S. S.**)

REVOLTA MERCURULUI PĂSTREAZĂ CURĂŢENIA ÎN DORMITORUL TRIST, CA ŞI PLANETA

● „Căldura cobora în valuri, amestecîndu-se cu noxele maşinilor şi stîrnind revolta mercurului din sticla termometrului"; „iarba stadionului, mîngîiată odinioară de paşii legendarului Dobrin"; „În acest retur de campionat, «găzarii» tristei troici Luca-Bercea-Goicea au donat pentru eternitate 13 puncte, virusînd pînă şi calculatorul lui Jean Pădureanu, părintele Diviziei A"; „Gazdele au jucat pe cîte 1.000 de dolari" – sînt doar cîteva mostre de simţire poetică a cronicarilor sportivi de la *Evenimentul zilei*. (**C. P.-B.**)

● Motivul pentru care primarul sectorului 3 a scos într-o dimineaţă de sîmbătă angajaţii Primăriei la acţiuni gospodăreşti: „ca să cureţe parcul şi ca să-i *înrăiesc* (s.n.) faţă de cei ce nu păstrează curăţenia în spaţiul public". Şi dacă rămîn aşa şi-n spaţiul Primăriei, indiferent de motiv? E un risc, totuşi. (**T. C.**)

© A. Iordache

● Ce aflăm de la numai două posturi de televiziune (Tele 7 abc şi TVR 1) în doar două zile (18, 19 mai) la ore de seară? Palatul de la şosea „a fost construit în 1936 pentru principesa Elisabeta, soţia regelui Carol al II-lea" (în seara următoare pe acelaşi post i se restabilise calitatea de soră...); „Castelul Săvîrşin a fost confiscat în *1943* (s.n.) de comunişti(!)... dormitorul reginei Ana a rămas neschimbat"(!) (**T. C.**)

● Am văzut două graffiti pe ziduri: „Moş Guerilla preşedinte!" şi „Ungurii sînt trişti". *No comment.* (**A. M.**)

● Ziarul *Ziua* anunţă îngrijorat că „Moscova a pus ochii pe Marte. Ruşii vor să ajungă pe Planeta Roşie". Dacă ne amintim de bancul acela vechi: „Cu cine se învecinează U.R.S.S.? Răspuns: Cu cine vrea ea", atunci parcă îi compătimesc pe paşnicii omuleţi verzi (care vor deveni roşii, ca şi planeta). (**C. G.**)

TON POTRIVIT DE DULCE, GEN „SFINX" ELECTORAL

● *Rara avis* în presa noastră amarnic fuşerită şi rasolită stilistic – excelentul reportaj al Oanei Iuraşcu *(Adevărul,* 19 mai 2001) de la sosirea Regelui Mihai în Bucureşti şi prima Sa vizită la Palatul Elisabeta: ton potrivit, culoare în fiecare frază, delicateţe pe măsura momentului. Şi, într-un interviu acordat aceleiaşi ziariste de către consilierul regal Jonathan Eyal, o expresie stupefiantă: „...poziţia foarte elegantă la care a ajuns România". N-am mai citit o asemenea apreciere cam dinainte de potop. (**R. C.**)

● Întreprinderea „Victoria" din Sibiu produce turtă dulce, pe care o ambalează în cutii de carton şi o trimite magazinelor unde se vînd dulciuri. Pe cutiile cu turtă dulce se poate citi acest slogan, născut din inspiraţia neprotejată a unui creator anonim: „Gustul dulce al Victoriei". (**D. S.**)

● O societate agricolă din Bacău lansează un semipreparat numit „Nagâţ de pasăre". Ce-o fi însemnînd asta – ne întrebăm verificînd cuvîntul cu dicţionarul: *Nagâţ* – pasăre migratoare de baltă, de mărimea unui porumbel". Să fie vorba de un produs superior, „pasăre de pasăre", gen „chef de chef", „băiat de băiat" etc.? Eroare: la Bacău preparatele Mc-Nuggets au devenit, în pronunţie locală, „Nagâţ". Coana Chiriţa se englezeşte. (**T. C.**)

● Poate nu ştiaţi: există şerveţele „Piramida". Hîrtie igienică „Sfinx" încă n-am văzut, nici scobitori „Colosul din Rhodos". (**M. V.**)

● Urmînd o promisiune făcută în campania electorală pentru Primărie, bordura unora dintre arterele importante ale Bucureştiului a fost spartă pentru a căpăta panta lină necesară cărucioarelor pentru handicapaţii locomotori. Dar spărturile au fost amenajate de o aşa manieră încît multe glezne pînă mai ieri tefere vor plesni, înfundat. (**A. C.**)

Proteste, negocieri, tromboane

– de vorbă cu Ion BESOIU –

La un Congres cu PCR din anii '70, Nicolae Ceauşescu a fost comparat cu Pericle, Cezar şi Napoleon; cam tot pe atunci apărea însă şi un contracandidat al său la celebritatea internă, elevul Bulă. Cu umor neaoş tot mai gustat, replicile lui începeau să înlocuiască bancurile cu Iţic şi Ştrul, cu ascultătorii de la Radio Erevan sau cu personaje de pe alte meleaguri. Era „de-al nostru" din cap pînă în picioare. Odată, întrebat fiind ce-i sugerează Coloana Infinită, acest adevărat analist „avant la lettre" a răspuns că ea seamănă cu viaţa noastră: ba iar „se dă drumul", ba iar se strînge şurubul şi tot aşa, la infinit. Lumea a rîs şi a răspîndit bancul lui Bulă cu deliciu: cum era de crezut că după deschiderea din deceniul şapte se mai pot, uneori, întoarce pe nepusă masă obiceiuri specifice anilor '50?

Nesiguranţa binelui şi a răului

Stimate Ion Besoiu, în 1971, cînd au apărut „tezele din iulie", bănuiaţi că mai sînt posibile strîngeri de şurub ca-n 50?

Cum să cred aşa ceva? Eu tocmai în anii '50 am venit de la Teatrul din Sibiu la Bucureşti: cunoaşteam bine atmosfera din vremea aia. Cînd mă apucam să recit Blaga, la ore tîrzii, la „Singapore", în subsol, sau la restaurantul „Berlin" se cam răreau comesenii – poetul era interzis –, iar amintirile mele despre „cerchiştii din Sibiu", în umbră şi ei pe atunci, nu prea mai aveau auditori cînd începeam să le depăn. Aşa era-n '50. Dar trecuse o vreme: în '70, Blaga era-n cărţile de şcoală, „cerchiştii" – dintre care mulţi făcuseră puşcărie – publicau acum volume, erau premiaţi, ajunseseră figuri de prim plan. Cum să crezi că te mai poţi întoarce la măsuri din anii cei mai răi? Era ceva absurd.

Nu şi pentru cei care luau aceste măsuri.

Nici ei nu mai erau atunci, cu toţii, activişti de tip proletcultist. Îmi aduc aminte cum reacţionau ştabii la spectacole: Maurer, Gogu Rădulescu, generalul Ioniţă rîdeau de săltau scaunele din lojă sub ei la „Puricele în ureche". Le plăcea. Era o epocă înfloritoare la Teatrul „Bulandra": director Liviu Ciulei, adjunct Maxim Crişan, secretar de partid Toma Caragiu, eu adjunct, regizori: Pintilie, Valeriu Moisescu, Crin Teodorescu, un timp şi David Esrig, actori de primă mînă nu mai spun cîţi. O echipă cu totul specială. În materie de regie, mai ales, la „Bulandra" aveam tot ce era mai pufos în crema meseriei. Nu prea făceam noi turnee, nu ne lăsau, dar, ca deschidere, ca repertoriu, stăteam bine şi aveam speranţe. Ciulei susţinea chiar o teorie: „măi copii, dacă tot sîntem plătiţi prost, noi să facem treaba bine". Şi o făceam. În 1971 aveam în repertoriu piesa lui Naghiu „Gluga pe ochi", aveam „Puricele"... aveam mai multe spectacole de succes: dar după „tezele din iulie" s-a făcut un fel de comando din activişti mai mari de la Cultură şi de la partid care mergeau prin teatre şi scoteau piesele considerate neprincipiale. De la noi s-au oprit vreo trei spectacole atunci, şi piesa lui Naghiu printre ele. Dar tot nu ne venea să credem că o să fie ceva de durată: de ani de zile, de prin 1961 nu mai păţisem aşa ceva, de la spectacolul cu „Proştii sub clar de lună", piesa lui Maziliu pusă de Pintilie, de la care Ceauşescu plecase furios trîntind uşile. O să treacă şi iureşul ăsta, ne gîndeam; deja prin noiembrie '71 părea că s-au mai domolit lucrurile, vedeau şi ştabii că nu mai mergea aşa uşor, ca pe vremuri, bătînd cu pumnul în masă.

„În oraşul nostru va veni un revizor"...

Spectacolul cu piesa lui Gogol, „Revizorul", a fost interzis cîteva luni mai tîrziu, în 1972: cu ce argument, dacă nu se mai foloseau metode dure?

Cu un comunicat dat la radio. Întîmplător, eu nu eram în Bucureşti, filmam la Rîmnicul Vîlcea, în „Păcală"; am aflat vestea de la D.R. Popescu, care trecuse să vadă cum mergeau filmările la scenariul lui. La „Revizorul", spectacolul de după premieră, venise şi primarul Capitalei, iar la plecare, destul de supărat, i-a spus lui Ciulei „nu mi-a plăcut ce s-a întîmplat aici". Curios lucru: întîmplător, omul iubea teatrul, ba chiar, cu ani în urmă, pe vremea cînd fusese secretar cu propaganda la municipiu, se arătase încîntat de piesa lui Maziliu. După ce-o interzisese Ceauşescu, făcea chiar băşcălie cu Octavian Cotescu, unul din interpreţi, cu care era şi prieten: „Măi, Tavi, măi, cum a putut oare să-mi placă mie aşa o piesă?" şi izbucnea în rîs, complice.

Probabil cu „Proştii sub clar de lună" nu se identificase, dar pe primarul din „Revizorul" nu l-a mai privit cu detaşare.

Protestele „principiale" au venit din mai multe surse, nu numai dintr-una. Cert este că, după o şedinţă a secretariatului C.C., s-a dat un comunicat de interzicere a spectacolului în care se spunea că „se vor lua şi măsuri". Comunicatul a fost transmis la radio, s-a publicat în presă, cu tot tacîmul respectiv. Am plecat de la filmare, am venit într-un suflet la Bucureşti, ne-am întîlnit noaptea tîrziu la Liviu Ciulei acasă, eu, Toma, Maxim Crişan: ce facem? Eu întrebam de ce au mai dat şi al treilea spectacol, după ce aflaseră părerea primarului, ştab mare şi-n C.C.? De ce n-au mai aşteptat o nouă discuţie, o oarecare „negociere", cum am zice astăzi? Ce negociere să mai aibă loc: toată lumea era în tensiune, Pintilie, complet scîrbit, zicea că-şi dă foc în piaţa publică, nu mai suportă nici o interzicere, Liviu a cedat, aşa că s-a mers înainte cu încă un spectacol, ce-o fi o fi. După ce-am auzit comunicatul, împreună cu Toma Caragiu am cerut o audienţă la Constantin Mitea, consilierul lui Ceauşescu: ne-a primit şi ne-a spus că o să fie o şedinţă la Muzeul de Istorie unde să ne facem autocritica şi să ne asumăm greşelile. „O să fim pedepsiţi" „Sînteţi nişte monştri sacri: cine o să vă urnească pe dvs. de pe scenă? Mergeţi la teatru, căutaţi să fie o şedinţă bună, autocritică, aşa cum trebuie". Am organizat şedinţa, numai cu membrii de partid din teatru, vreo 50, şi ne-am înfiinţat la Muzeul de Istorie. În prezidiu, primul secretar de la sectorul 6 şi doi înalţi funcţionari de la Consiliul Culturii – unul, ruşinat şi absent, celălalt, pus pe distrugere, trăgea tare. Culmea că tocmai el, după premieră, spusese că îi prevede „Revizorului" o lungă carieră internaţională. Noi – mici, cuminţi, autocritici aşa cum fusese înţelegerea cu Mitea. Şi vin concluziile: destituirea directorului Liviu Ciulei, a lui Crişan, adjunctul, a lui Toma Caragiu, secretarul de partid. Am rămas sideraţi. După ce că noi nu făcuserăm nimic, ăştia ne-au trăsnit cu bîta exact în moalele capului.

Cine mai rămăsese-n conducerea teatrului?

Eram năuciţi. Dintr-un exces de zel cineva a propus atunci chiar şi alegeri de partid anticipate, dar un altul a spus că există adjunctul lui Caragiu, „tovarăşul Besoiu care poate să conducă organizaţia pînă la alegerile obişnuite", şi aşa a rămas. Mă hotărîsem să nu primesc. După şedinţă am mers mai mulţi dintre noi, lipsea numai Pintilie, la Capşa cu Ciulei, în Salonul verde. Tăcuţi, ca la o înmormîntare, aşa eram. „Ţineţi minte, ne-a spus Liviu, vor veni 10 ani negri pentru teatrul românesc. Azi au început". Eu eram furios de felul cum ne trombonise consilierul lui Ceauşescu şi nu mai voiam, în condiţiile astea, nici secretar de partid, nu mai voiam nimic. Ciulei căuta să mă convingă: „Jimmy dragă, te rog din inimă ţine locul lui Toma. Teatrul „Bulandra" trebuie apărat".

Putea fi ceva încă şi mai rău, după o asemenea lovitură?

Putea să fie. Se vorbea – nu cu voce plină, dar totuşi... că se pot completa locurile la alte teatre cu actorii de la „Bulandra" – chestii de-ăstea. Nimic concret, dar ameninţarea plutea. Sau ni se sugera nouă că poate pluti în orice moment... După toate necazurile, că s-a oprit aia, că s-a oprit ailaltă, ne-a dat Titus Popovici dramatizarea la „Puterea şi adevărul" pe care a pus-o-n scenă Ciulei cu o disciplină extraordinară. Atunci a reconstruit el sala de la Grădina Icoanei, cu gradene, cu scenă la mijloc, lucrînd tot timpul cu un devotament exemplar faţă de teatru, cum rareori am văzut. Pintilie n-a mai vrut să pună nimic în scenă, scîrbit profund; era chiar de părere să lăsăm să se ducă totul de rîpă, Liviu voia să meargă teatrul înainte, să *existe*, pentru că numai aşa se poate rezista, altfel nu.

Cît a durat „efectul Revizorul"?

Pînă în decembrie '89. De atunci din toamna 1972, s-au introdus celebrele avanpremiere – un fel de vizionări bănuitoare – cărora uneori le şi pierdeam numărul, atît erau de multe. Şi s-a mai întîmplat ceva: activiştii de partid cu oarecare funcţii, eşalonul 3 al nomenclaturii, să spunem, nu mai veneau la premieră. Aşteptau al douăzecilea, al cincizecilea spectacol. Învăţaseră lecţia de la „Revizorul": în caz că îi întreabă Ceauşescu, ei habar n-au, nu ştiu despre ce e vorba, n-au fost, n-au văzut, nu pot fi traşi la răspundere.

Nici chinez şi nici niznai

Domnule Besoiu, în timpurile de început ale regimului comunist actorii nu-i cunoşteau pe activiştii de partid; o discuţie mai puţin formală cu Chişinevschi sau Leonte Răutu era de neimaginat: cum se petreceau lucrurile cu cei care dirijuiau cultura în anii '70?

Mai ales din 1977, de cînd am devenit director la Teatrul „Bulandra", comunicarea putea fi mai uşoară, dintr-un punct de vedere, mai umană, în aparenţă. Începusem să-i şi ghicim, de la un timp încolo, erau previzibili, sau aşa mi se părea mie că sînt. Cînd Tamara Dobrin începea convorbirea telefonică spunîndu-mi „măi, Besoiule, vino cu schema" – însemna că mă cheamă să mă judece ori că am adus în teatru pe cineva din provincie ori că am o reclamaţie, mai ştiu eu ce, şi trebuia să mă ţin tare. Dacă mă lua cu „Jimmişor" însemna că vroia un serviciu. Nici cerinţele sau obiecţiile principiale nu mai erau făcute pe tonul imperativ, ca la „Secţia" de pe vremuri: erau formulate ca la „partiduţ" – cum spuneam noi în băşcălie – ceva între complicitate, viclenie, tragere în piept şi sîcîială măruntă, care-n cele din urmă te lăsa fără replică.

Negocieri cu scopuri diferite: actorii căutau să apere teatrul, activiştii voiau să apare sistemul.

Îl apărau şi de ce nu era ameninţat. Făceau mereu curat într-o casă în care Ceauşescu nu venea niciodată; el, în afară de inaugurarea Naţionalului, n-a mai fost la teatru decît la Nottara, la „Petru Rareş,. Ei, totuşi, „preveneau"; spre exemplu, la o piesă a lui Paul Anghel, „Regele desculţ", pe care o punea în scenă Daneliuc, eroul principal, Burebista, avea o fată şi doi băieţi. „De ce tocmai doi băieţi şi-o fată?" „De ce nu?". „Tovarăşe Besoiu, nu te face că nu ştii." „Ce?" „Ştii dumneata!" Piesa a avut atîtea vizionări, că pînă la urmă nici nu s-a mai dat. Liviu Ciulei era îngrijorat să nu lăsăm să fie tîrît teatrul într-un nou caz „Revizorul". De ce s-au oprit repetiţiile, habar n-am. La piesa „Interviu" a Ecaterinei Oproiu am avut 11 vizionări: o partitură întreagă, „Doamna din pachet", pe care o juca Rodica Tapalagă, a fost pur şi simplu scoasă. La Cluj, textul mergea şi se juca şi fragmentul în chestiune; şi la Craiova mergea, la noi, nu.

Exista o idee fixă cu sîcîirea dramaturgiei istorice româneşti, tocmai cînd oficialitatea punea accent pe discursul naţionalist?

Piesele mediocre care „cîntau" – treceau. Dificultăţi întîmpinau textele care puteau fi jucate fără să roşim. Obiecţiile vizau lucruri aberante sau comice, de rămîneai cu gura căscată. La o discuţie după vizionarea filmului „Puterea şi adevărul", comentînd o scenă din lagărul de deţinuţi politici cineva a făcut următoarea observaţie: „Dragă Titus, lagărul ăla din filmul tău este prea larvar." „Şi cum vrei să fie"? Jucam şi eu în film şi nu pot să uit schimbul de replici. Altă dată trebuia modificată chiar „Scrisoarea pierdută" – unde nu era bine să se zică „stimabile, prea te faci chinez" – fiindcă tocmai avusese loc vizita prezidenţială în China. „Să punem atunci *prea te faci niznai*". „Nici aşa nu merge, că sună ruseşte şi se poate interpreta cine ştie cum. Nu-i momentul".

Ce personaj specific anilor '70 aţi jucat dvs. în teatru sau în film?

În anii ăia am făcut mult film, am jucat legionari, activişti, popi, personaje istorice, ilegalişti, politicieni interbelici – de toate. Dacă îmi aduc aminte de un tip special care începuse să se prefigureze atunci, este ofiţerul român cu grad mare, stat majorist de obicei, care primeşte directive de la un muncitor ilegalist sau din gărzile patriotice. Trebuia „curăţită" din ce în ce mai mult imaginea zilei de 23 august '44, conform noului stil al discursului oficial. Existau scene de un mare comic, în fond, cînd un muncitor cu şapcă pe ochi şi brasardă tricoloră, jucat de Gigi Dinică, îmi arată mie, care interpretam rolul unui colonel de stat major, cum să-mi desfăşor trupele în teren: salutam şi spuneam „da" conform scenariului aprobat.

Cu ce speranţe aţi intrat în anii '70, cum eraţi după trecerea unui deceniu?

Am intrat cu o mare speranţă de deschidere, cu credinţă că se poate face, totuşi, ceva. La sfîrşitul intervalului, după toate cîte ni s-au întîmplat cîştigasem o certitudine: Teatrul „Bulandra" nu dispărea, nici nu decăzuse. În 1979, am plecat într-un superb turneu în SUA: înaintea călătoriei ni s-a spus că acolo vom vedea lucruri interesante, dar „să nu vă miraţi, tovarăşi".

Greu lucru pentru naturi atît de sensibile, ca actorii să mimeze tocmai lipsa de surpriză.

La sfîrşitul deceniului de care vorbim tot mai multă lume se specializase în mimă: activiştii care ne îndrumau, securistul care venea să mă întrebe după fiecare recepţie la vreo ambasadă: „aţi observat ceva?"şi eu răspundeam că n-am observat nimic, cei care se făceau că înţeleg mai mult decît este scris într-un text şi căutau şopîrle plini de vigilenţă...

Cum aţi defini într-o formulă scurtă anii '70?

Un lung antrenament de echilibristică. ▲

Pagină realizată de Tita CHIPER

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Adrian CIOROIANU ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon:** 230.23.84 **Fax:** 230.75.59 **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

GRATUIT

Anul IX
nr. 431
1-7 iunie 2001
20 pagini 5000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

INTERACTIVITATE

(popor la televizor)

© V. Dorolţi

„În timp ce realitatea se complică, iar complexităţile cresc vertiginos, minţile se simplifică, iar noi creştem un video-copil care nu creşte, un adult care rămîne toată viaţa un copil întîrziat. Acesta e pasul greşit la care ne împinge televiziunea.“

GIOVANNI SARTORI – „HOMO VIDENS“

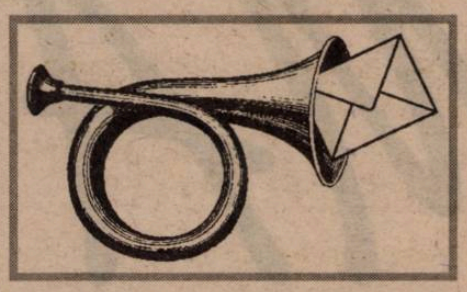

Fără te(a)mă

O zi infernală

Dragii şi stimaţii mei,

Mă uit la TVR2 şi văd un şantier de construcţii în New York, şi m-ar inspira să vorbesc cu cineva, dacă aş avea cu cine... Părinţi la ţară, fraţi şi prieteni în... Canada, S.U.A., Marea Britanie etc... Sună cunoscut, nu? Aşa că vă scriu dvs., dintr-o nevoie imperioasă de a mă exprima, chiar şi numai retoric, către cineva care să audă/înţeleagă ideea şi să mă „ajute" într-un mod cît se poate de cert, chiar dacă indirect, adică *să afle că exist*. Nu eu, ca individ, ci oameni în situaţia mea. Adică vreau să vorbesc despre ORIZONT, şi nu orizontul de „peste gard" (NATO, UE, Bulgaria sau altele pentru care ne tot „arde" o grijă), ci orizontul realizării unei personalităţi/potenţialităţi sau cum i s-o spune.

Cazul: inginer, 35 de ani, fără familie proprie, lucrînd la o firmă româno-americană de proiectare asistată de calculator, provenind dintr-o zonă de cercetare şi abordînd un domeniu încă de „avangardă": analiza de rezistenţă asistată de calculator... Sau CAE, dacă asta înseamnă ceva pe plaiul ăsta mioritic... Circumstanţele: facem „munca de jos" pentru mari firme americane sau europene, pentru că de munca de *sus* nu are nimeni nevoie pe aici... Sentimentele: amestecate... În principiu, un inginer a fost întotdeauna mai mult decît un *ouvrier*, dar mai puţin decît un intelectual. Amuzant, nu? Orice educaţie ai avea, un „profesor" cu Facultatea Muncitorească făcută în goana alfabetizării, electrificării, naţionalizării sau mai ştiu eu cărui fenomen plin de bune intenţii, e pus să-ţi „dea clasă" în orice situaţie... Istorie: făcut şcoala în Braşov, la liceu „bun"... Tras cu pumnul peste gură o viaţă întreagă, şi înainte şi după '89, de invariabilul „ce ştii tu?" al „elitelor": şefi, profesori, lideri politici, mitocani cu bani...

Ce ştiu eu? Ceva ce o să vă spun şi dvs., nu fără ură şi vehemenţă şi nu fără să ridic un pumn în aer. Nu pentru că nu-mi *dă* cineva pîinea cea de toate zilele, că asta nu-i problemă... Mulţumesc lui Dumnezeu, am fost şi sînt încă în stare să rezolv cu firimitura pe care o pot cîştiga muncind, dar aici munca nu ajunge. Nu ajunge nici să înveţi, nici să creezi, nici calitatea ta de om care ar trebui să răzbată în tot ce faci, chiar şi cînd mături în faţa blocului...

Cine m-a provocat la demersul acesta? Un foarte bun prieten, locuind în prezent în Marea Britanie, care mi-a trimis un mesaj prin e-mail comentînd ceea ce pentru el constituie, probabil fapte diverse... Bineînţeles că i-am cerut voie să-l citez, şi am s-o fac, pentru că ilustrează perfect motivul pentru care vă scriu.

Unu: l-am rugat să-mi povestească şi mie ce e cu aşa-numita recesiune nord-americană, pentru că la noi nu s-a auzit pe post de ea, şi nici în presă, iar eu cablu TV nu am pentru că stau la casă şi e antieconomic pentru o firmă să cheltuie cu mine, şi Internet iar nu am, pentru că telefonul meu e cuplat şi pe centrală analogică, iar persoana mea nu e suficient de importantă pentru a i se rezolva favorabil o cerere pe care deja s-a strîns destul praf... Adică eu *nu am dreptul* la informare, decît la fapte diverse... Pardon, *numai* (exclusiv) la fapte diverse: crime, violuri, fotbal, can-can-uri... Ca să vă spun un adevăr trist, tarabele de presă sînt pline cu de toate, puse să se vadă cît mai bine, dar *Dilema*, dacă o vrei, trebuie să o ceri... Nu se consideră, probabil, bună de scos la rampă. Şi mai frumos, în mai mult de jumătate din chioşcurile braşovene nici măcar nu există... Cum nu există nici altele... Scuze pentru „ocol", iată răspunsul prietenului meu la întrebarea despre recesiune:

„... pe 7 ianuarie, cineva a hotărît că e cazul ca America să intre în recesiune post-electorală (asta e regula de bază – după alegeri urmează recesiune, şi înainte de alegeri prosperitatea atinge limite nebănuite), după care a început tot circul... Circul a început, de fapt, cu vreo doi ani în urmă, cînd au început un fel de Caritas – constînd în umflarea acţiunilor firmelor de IT, în special a *dot-com*-urilor. Balonul pînă la urmă a pocnit, şi încă destul de rău. Tragedia este că la primul semn ăştia intră în panică, şi încep *redundancy*-urile (concedierile). De speriat ne speriem doar noi – ăştia mai noi în sistem, cît încă mai trecem prin crize de adaptare..."

Aşadar, un comentariu, nu ştiu cît de corect, pe care un om *egal* mie ca pregătire a putut să-l facă... Ce fac eu în aceeaşi situaţie?! Stau cu mîna la gură ca o băbuţă pierdută prin tîrg, copleşită de evenimente pe care nu are destulă informaţie să le înţeleagă, fără *orizontul* unui alt sistem de referinţă decît cel din ograda proprie... De unde să ştie planul (bidimensional) că există şi o a treia dimensiune!? Asta îmi aduce în faţă o imagine foarte plastică şi bună pentru ce am vrut să spun: aici *colcăim* în suc propriu, habar nu avem despre ce se întîmplă în lume, nici măcar cît să ne facem o impresie greşită... Concluzia (amuzantă): am făcut şi eu ceva anişori la o facultate economică (particulară)... Oamenii se ocupau cu bunul mers al „afacerii" şi le plesnea băşica de orgoliu că vin la clasă şi predau „menegemént"... Nu-mi fac iluzia că la stat era altfel, existau doară aceiaşi „magiştri"... Pe atunci m-am străduit să învăţ, să înţeleg, să citesc o carte, două... *Orizont* însă n-avea cine să-mi dea... Cred că vă daţi seama ce super-specialişti ies din şcolile astea...

Reparaţie: în *nici un caz* nu afirm că în *toate* şcolile prin care am călcat, *toţi* profesorii & elevii/studenţii ar fi fost nişte sfertodocţi, pentru că aş face o mare greşeală. Spun că suma tuturor lucrurilor duce unde am spus, pentru că ici şi colo cîte o „floare" nu aduce primăvara, iar grosul (asta o *susţin)* a fost *buruiană*... Sufocantă şi otrăvitoare, mai ales înainte de '89, iar după aceea mult, mult hipertrofiată... Mai ales cînd se credea şi legitimă...

Doi: vorbind despre ce se mai face şi ce nu se mai face în CAE pe aici sau pe aiurea (prietenul meu naturalizat în Marea Britanie avînd aceeaşi pregătire post-universitară ca şi mine), m-am pomenit cu următorul comentariu:

„MSC/Fatigue e un pachet *very clever, designed for aerospace,* destinat specialiştilor – *used with* PATRAN. Pentru PRO/MECHANICA există FATIMAS, *doing just simple checks* – ca să-ţi spună dacă ai vreo problemă de *fatigue* (caz în care foloseşti ceva mai tare) sau nu...

Scuze pentru termenii de specialitate, n-a fost în intenţia mea să speriem pe cineva, dar citatul îmi ilustra prea bine scopul ca să îl dau trunchiat sau plin de explicaţii... E un domeniu foarte strict de specialitate, îngust şi chiar „punctual", s-ar spune, esenţial pentru o activitate „valabilă" în inginerie.

Comentariu: fără a mă lăuda, probabil că după toate plecările care încotro, mai sînt maxim 10-15 ca mine în ţară. De specialitate, vorbesc. După primirea acestui mesaj am reuşit să mă consult cu 3 dintre ei, şi din păcate efectul a fost acelaşi şi la ei: *habar n-avem* de mai mult de jumătate din lucrurile tratate în acest scurt citat... Şi toţi lucram în meserie de mai mult de 6 ani!

Cum aşa? Foarte simplu: în ţară nu au pătruns decît foarte puţine... Lucrînd eu ceva vreme şi la un distribuitor de software de top, aş putea afirma (din ambele tabere, şi cea de furnizor, şi cea de utilizator de înaltă tehnologie) următoarele:

a) Pe cei care cumpără nu-i interesează ce poate marfa respectivă comparativ cu altele. De cele mai multe ori informaţia ori lipseşte (cu privire la concurenţă) ori păleşte în raport cu alte avantaje (ca de exemplu comisioanele)... Ori treaba se face doar de faţadă şi ca să nu rămînă fondul de investiţii necheltuit, în care caz conducerea unei fabrici, de exemplu, oricum nu se interesează (şi în 90% din cazurile pe care le cunosc, este *incompetentă* în mai mult decît domeniul de activitate al fabricii), iar cei care ar trebui să utilizeze tehnologia sînt blazaţi şi nu fac decît să fumeze şi să bea cafele toată ziua, ori supraîncărcaţi (cei care nu au tendinţe de blazare şi vor să-şi petreacă zilele în mod util au, în general, această problemă) şi sufocaţi de greutăţi de tot felul (colegi blazaţi, tehnologie veche fizic şi moral, defecţiuni de tot felul, muncitori apăraţi de sindicate care stau cu mîinile în sîn toată ziua şi nu fac decît să comenteze *orice).*

b) Pe cei care vînd nici atît nu-i interesează. *Dealer*-ul vrea să-şi ia banii şi, dacă poate, să eludeze complet serviciile post-vînzare... *Salesman*-ul fuge rapid spre alţi clienţi, iar de contractul semnat se ocupă personalul tehnic, care trebuie să facă instalările, să ţină cursurile, adică să înveţe beneficiarul cum să-şi atingă scopul.

Lucrînd eu ca „personal tehnic" într-o astfel de firmă, pot să spun fără a greşi următoarele: cu şefii n-are rost să vorbeşti, oricum nu ştiu & nu cunosc, şi cu ei deja s-au încheiat „afacerile", cu blazaţii să te ferească Dumnezeu, cu supraîncărcaţii la fel, că de oboseală îţi adorm la curs... Eu, una, n-am avut nici cea mai vagă şansă să pun cum trebuie meseria în mîna cuiva... S-a mai adăugat şi ideea generalizată în astfel de medii: cum să înveţi *tu* ceva de la o *femeie!?*

Şi, pînă la urmă, sufocată între deplasări, cursuri şi contracte de consultanţă, într-un „hei, rup!" nedemn de un patron cu ani mulţi lucraţi în străinătate, *nu aveam cînd* să mă pun la punct nici cu evoluţia tehnologiei promovate de firmă, nici nu mai vorbesc de concurenţă...

Concluzie: prietenul meu de pe meleaguri britanice nu are altă pregătire şi nici alt serviciu decît mine. Are însă un alt orizont, într-o lume care are şi ea un alt orizont...

Trei: Şi, ca şi cum, n-ar fi fost destul, iată al treilea citat din acelaşi „nefericit" mesaj, care mi-a făcut o zi infernală:

„Renault-ul a fost *quite succesful* în ultima vreme, au reuşit să ciugulească o bucată bună de piaţă cu Megane-urile. Drept să-ţi spun, nu prea înţeleg de ce, că mie mi se pare *absolute crap*... (ei au condus destule, că în delegaţii merg cu maşini închiriate, şi în 90% din cazuri ne dau Megane – toate variantele, de la scenic la sport). Dinamica maşinii şi în special direcţia sînt de groază, că îţi trebuie două benzi ca să poţi s-o ţii, iar motorul e foarte turat (face 4.000 rpm la 75 mph, de parcă i-ar mai trebui o treaptă...). Interiorul arată bine, spaţios, iar după patru ore de mers pe scaunele alea ajungi să le apreciezi la adevărata valoare. E destul de economică în privinţa consumului... Motorul diesel e ceva mai bun, dar nici nu suflă pe lîngă Peugeot...

By the way, Peugeot-urile sînt maşini super! Şi 206 şi 306 tdi-urile sînt *absolute delight* să le conduci, nici nu-ţi dai seama că nu sînt pe benzină!

Mazda mea e încă cea mai „mişto" maşină pe care am pus mîna... (cred că ţi-am povestit de ea – e o 626, 2 litri). Japonezii ştiu să facă maşini, cel puţin în condiţiile actuale nici nu m-aş gîndi să iau o maşină europeană (dacă aş avea de ales; pînă una-alta, criteriul nr. 1 e bănuţul, şi japonezele sînt cu 30-50% mai scumpe, cu a mea am avut un noroc chior...)."

Reacţia mea: Ha! *He definitely took my breath away...* (Hotărît, mi-a tăiat respiraţia – *trad. red.)*

Dacă în cazurile unu & doi s-ar mai fi putut face ceva pentru subsemnata, cazul trei e *hopeless!...* Eu n-am condus în viaţa mea decît Dacia, şi aia de puţine ori, că *nu-mi permit* din munca mea nici măcar una la mîna a doua!... Chiar dacă am lucrat şi lucrez structură pentru Renault, nici nu m-am urcat vreodată într-un Megane sau Espace... Pe asta cum s-o mai rezolv!?

Concluzia generală, că mă şi doare mîna de atîta „argumentaţie", este clară: cel puţin în domeniile pe care bunul meu prieten le-a abordat la fapt divers, eu sînt mai mult de 50% ignorantă, dacă ar fi să spun că restul de 50% din auzite înseamnă a şti ceva. Adică pentru mine şederea aici e o *handicapare.* Probabil că se întîmplă la fel şi cu alţi oameni, cu alte pregătiri şi profesii. De ce nu plec? Am fost de multe ori „afară" şi nu m-am simţit prea grozav, aici m-aş simţi în „elementul meu" dacă nu m-ar copleşi mizeria, ignoranţa, lipsa de perspective, deteriorarea calităţii de om...

De ce v-am obosit cu această scrisoare? Poate îmi spuneţi dvs. ce e de făcut, pentru că mie, una, mi se pare că în această societate nu e nevoie nici de creier ingineresc în tehnologie de vîrf, şi nici de cele trei limbi străine pe care le vorbesc fluent. Dacă nu sînt copilul „cuiva" sau vreo încîntătoare top-model n-am nici o şansă. Degeaba dau din mîini şi din picioare, sînt tot ca peştele pe uscat, sau mai degrabă ca un mutant, un hibrid, o struţocămilă care nu se potriveşte nicăieri... Suport situaţia asta de cîţiva ani, simt deja presiunea dureroasă a cuţitului pe os, şi întreb singură (dar solidară cu cei mulţi care mai suferă de această boală): *Quo vadis,* lume? Aerul, aici, se face tot mai irespirabil, şi la propriu şi la figurat. Ştiţi care e lucrul cel mai trist: viaţa unui om e scurtă în raport cu istoria, doctrinele, ideile, epocile... N-are omul timp să aştepte vremurile... Şi tot viaţa unui om este minunată dacă te uiţi la ea. Orice suflet îşi caută împlinirea şi în ansamblu ajunge undeva, dar este *cumplit* de greu să supravieţuieşti în fiecare zi în această lume... Cum să facem ca să mai existe şi *mîine?* Cum să facem să vrem ceva mai bun pentru ziua de mîine... Nu am o zi mai proastă azi, nu ăsta este motivul pentru care v-am scris. În nici un caz! Mesajul prietenului meu din Marea Britanie mi-a produs, de fapt, o mare bucurie, mi-a adus o gură de aer proaspăt, pentru că aerul în care ne învîrtim noi este *stătut...* Se depune mîzga pe noi şi cresc mormolocii dacă apele nu se mişcă. *M-am plictisit* de toate, şi mă jur pe ce am mai sfînt că nu-mi stă în fire să mă plictisesc în cotidian... Dar m-am plictisit suprem, absolut, ameţitor, îndobitocitor de tot şi de toate...

Dvs., care poate aveţi alt orizont, puteţi să-mi spuneţi ce e de făcut? Dilema mea este că nu mai ştiu...

Vă mulţumesc pentru înţelegere.

Toate cele bune,

Cristina DĂNĂŞEL
str. Piatra Mare nr. 86
2200 Braşov
cristina_danasel@yahoo.com

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

N. red.: Scrisoarea ni s-a părut tulburătoare, inclusiv termenii tehnici din care n-am înţeles nimic. Mai mult decît să încercăm a o publica fără multe tăieturi (spaţiul! spaţiul!) nu am putut face... Poate că nu e puţin.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Ce se cuvine, ce nu se cuvine**
- **Americanizarea**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Cu toată iresponsabilitatea

Apare din cînd în cînd, nu totuşi rar, în exprimarea publică autohtonă o formulă stranie: *cu toată responsabilitatea*. Diverse personaje, îndeobşte politice, dar nu o singură dată şi jurnalişti (aceştia mai ales dacă sînt şi „celebri", adică văzuţi la televizor...) şi chiar intelectuali şi artişti simt parcă brusc nevoia să-şi alerteze auditoriul, apropiaţii, poate chiar şi mecanismele de autocontrol, că din clipa asta, gata!, atenţie!, motor!, vor vorbi altfel decît vorbesc de obicei, vor vorbi *cu toată responsabilitatea*. De fapt, nici nu mai vorbesc; în asemenea momente , ei chiar încetează să vorbească: ei *declară*. Şi nu este doar efectul intrării în limba de lemn, cea în care demnitarii nu merg, ci se *deplasează*, nu discută, ci *poartă convorbiri*, se *reunesc*, nu se întîlnesc etc.; nu, li se întîmplă ceva magic, o schimbare totală de condiţie intelectuală şi etică, are loc o patetică transfigurare, sînt pe culmile unui angajament al fiinţei integral – se exprimă *cu toată responsabilitatea*. Nu e ceva curent, de toate zilele, firesc: e o situaţie excepţională. Toate energiile sînt mobilizate, concentrate, puse în stare de cel mai înalt randament posibil, mintea lucrează în regim de solicitare supremă, tensiunea lăuntrică atinge nivelul maxim...

Ceea ce în bună logică înseamnă, firește, că în afara acestor excepţionale momente de graţie, adică în mod obişnuit, ei nu se exprimă *cu toată responsabilitatea*. Doar cu o parte, mai mică, mai mare, după dispoziţie, după posibilităţi, după împrejurări. Sau, de ce nu?!, chiar *cu toată iresponsabilitatea*.

Încît n-ar fi, poate, cu totul inutilă introducerea unui ecuson şi inventarea unui semnal grafic prin care să se precizeze, după modelul anunţului de pe vremuri la programele de televiziune supuse restricţiilor energetice şi tehnologice: *parţial iresponsabil*. Multe s-ar înţelege, atunci, mai uşor, persistente neînţelegeri şi-ar găsi, în fine, remediul, confuzii grave s-ar destrăma ca prin miracol.

Fie ea parţială sau totală, iresponsabilitatea ca regim normal de existenţă explică, în orice caz, mult şi multe.

Iată un caz. Ziarul *Evenimentul zilei* a semnalat, la 8 mai anul acesta, apariţia unui studiu intitulat *Cîştigători şi perdanţi în procesul integrării. Cazul României*, studiu elaborat de un grup de cercetători, între care şi Daniel Dăianu, fost efemer ministru de Finanţe. Nu am văzut acest studiu, însă din prezentarea făcută în ziarul menţionat reiese, între altele, că autorii înfăţişează într-un mod foarte sumbru, „sumbru" fiind aici un sinonim pentru „exact", dificultăţile pe care le are şi, mai ales, le va avea România din cauza agriculturii. Fiind convins că între timp acest studiu va fi ajuns cauză de insomnii pentru guvern, obsesie pentru parlamentari, sursă de teme şi subiecte aflate constant pe prima pagină a celor vreo 15 cotidiene naţionale româneşti, că analiştii politici şi economici ai săptămînalelor „cu greutate" nu mai au altă grijă şi altă preocupare decît să întoarcă pe toate feţele datele şi analizele existente acolo (de vreme ce pînă şi frivola *Dilemă*, printr-un comentariu al dlui Cristian Ghinea, a subliniat importanţa lucrării!), că dl Dăianu şi colegii săi vor fi fost zile şi săptămîni în şir „oamenii momentului" pe la televiziuni şi radiouri, nu-mi pot reţine, totuşi, o vagă mirare. *De ce a fost nevoie de atîţia ani pentru a se descoperi* – şi, încă, urmare a unei iniţiative care nu a aparţinut nici administraţiei, nici legislativului – *că agricultura României se află cu aproape un secol în urmă faţă de nivelul din Uniunea Europeană?!* Era, ierte-mi-se rustica exprimare, la mintea cocoşului pentru orice individ care, după 1990, a făcut ori face politică sau a făcut ori face jurnalistică, în sensurile normale ale termenilor „politică" şi „jurnalistică"! Trei sînt principalele cauze ale acestei înapoieri: ponderea enormă, în comparaţie cu ţările din Uniunea Europeană, a populaţiei ocupate în agricultură, dotarea tehnică rudimentară şi fărîmiţarea proprietăţilor. Dintre fostele ţări comuniste, doar Polonia are o situaţie întrucîtva asemănătoare, aici analiştii occidentali remarcînd şi paradoxul că în vreme ce fărîmiţarea proprietăţilor agricole poloneze este consecinţa stopării procesului de colectivizare în anii '50, în România acelaşi efect a fost obţinut prin desfiinţarea cooperativelor, după căderea regimului comunist; în schimb, iarăşi o banalitate, în ţări ca Ungaria şi Republica Cehă cooperativele au continuat să funcţioneze, modificîndu-li-se însă regimul proprietăţii. Şi-apoi: cine şi ce i-a împiedicat pe politicienii şi „analiştii" vedetă ai anilor '90 să prezinte situaţia agriculturii din Germania de răsărit, fosta RDG, după reunificare?!

I-a împiedicat starea de iresponsabilitate. Iar ipoteza că ştudiul dlui Daniel Dăianu şi al colegilor săi ar putea totuşi angoasa pe cei care oficial au fost şi sînt „responsabili" nu e, probabil, decît visul unei dimineţi de vară. ▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Populismul de tip „REBU"

În curînd, se va împlini un an de cînd Traian Băsescu a furnizat cea mai mare surpriză a alegerilor locale şi a cîştigat fotoliul de primar al Bucureştiului. Este o perioadă prea scurtă pentru a avea rezultate vizibile într-un oraş cu peste două milioane de locuitori. În acest moment, poţi să apreciezi realizările primarului sau să afirmi, la fel de îndreptăţit, că nu a făcut mare lucru, în funcţie de simpatia sau antipatia provocată de Băsescu. Sau de cîinii vagabonzi. Pe plan politic, însă, fostul marinar a înregistrat succes după succes. În primul rînd, a cîştigat Partidul Democrat. Apoi s-a menţinut permanent în primul rînd al spectacolului mediatic. A dat impresia că mişcă lucrurile creînd scandaluri în probleme sensibile ale oraşului. Şi nu în ultimul rînd, apare la acest moment ca principalul, şi singurul serios, adversar al supremaţiei politice a PDSR.

Partidul. Cea mai spectaculoasă schimbare la vîrful politicii româneşti l-a propulsat în elita şefilor de partide. Succesul său s-a datorat logicii succesului electoral. El declara, contrariind pe mulţi, că politica se face pe voturi, aşa cum fotbalul se face pe goluri. Valeriu Stoica a venit la preşedinţia PNL cînd numai 15% din populaţie avea încredere în el. Surprinzător este că în februarie 2001, Petre Roman şi Valeriu Stoica aveau acelaşi procentaj de încredere. Pe unul partidul l-a ales preşedinte, pe celălalt l-a abandonat în favoarea lui Băsescu. Poate pentru că PNL nu avea nici o personalitate cu cota de încredere de 65%.

Publicul. Un truism destul de nesuferit spune că oamenii votează imaginea. Imaginea primarului Băsescu este dominată de scandalurile publice legate de tarabe şi cîini comunitari. Aceste acţiuni vin după o exasperantă apatie a autorităţilor locale. Bucureştiul părea pînă acum un sat fără cîini. Dacă Băsescu a promis că va fi un oraş fără cîini, majoritatea populaţiei aplaudă iniţiativa şi hotărîrea manifestată. Un procent covîrşitor de 70% din populaţia tării este de acord cu politica primarului Bucureştiului faţă de patrupedele nimănui. Băsescu este interesant şi pentru cei din afara Capitalei. Era mai normal ca populaţia României să răspundă cu „nu ştiu" sau „nu am nici o părere". Dar aproape trei sferturi dintre români apreciază modelul Băsescu, chiar dacă nu se pot bucura de beneficiile acestuia.

Într-un recent articol, Adrian Severin îl ataca foarte dur, apreciind că a inaugurat moda populismului ieftin. Dacă ar fi trăit la începutul secolului, ar fi îmbrăcat cămaşa brună. Aşa s-ar fi exprimat un străin mirat de comportamentul politic al primarului, confidenţă relatată tot de Adrian Severin. Indiscutabil, populismul este una dintre constantele discursului public al lui Traian Băsescu. Deunăzi, spunea că a înţeles cu adevărat ce este politica abia după ce a venit la Primăria Bucureştiului. Pentru că acum a înţeles că a face politică înseamnă să rezolvi adevăratele probleme ale oamenilor. Dacă oamenii au probleme cu gunoiul, a face politică înseamnă să ridici gunoiul, continua cu aplomb Băsescu. Măgulirea auditoriului este o practică retorică pe care romanii o învăţau în şcolile lor speciale. Deşi l-a atacat de două ori pe primarul sectorului cinci cu accente rasiste, nu o face pentru că a citit „Mein Kampf", ci pentru că ştie că asta place poporului.

Opoziţia. În februarie 2001, politicienii de primă linie din România puteau fi clasaţi în trei grupe: categoria întîi, cei care se bucură de încrederea a mai mult de 50% din populaţie, o categorie intermediară (Stolojan 37%, Isărescu 37%, Vadim Tudor 23%) şi restul, cei cu încredere mai mică de 15%. Singurii trei din prima categorie sînt Iliescu (58%), Năstase (67%) şi Băsescu (65%). Acesta din urmă este singurul reprezentant al opoziţiei care ar pune probleme puterii.

Aşa cum au arătat recentele moţiuni, opoziţia parlamentară din România este la pămînt. Pentru că nu este în centrul politic al naţiunii, în parlament, Băsescu pare dezavantajat. Şi poate tocmai pentru că nu se poate face nimic de acolo, el tinde să devină în spaţiul public principalul inamic al PDSR. Comparat cu forţele lui Băsescu, partidul de guvernare este un uriaş, dar acesta se luptă furios şi vehement cu premierul, cu primarii sectoarelor, cu Octav Cozmîncă şi s-ar mai lupta dacă ar avea cu cine. Mulţi se arată îngrijoraţi de soarta sa: dacă PDSR are toate pîrghiile, atunci Băsescu va fi faultat, nu va putea să facă nimic şi oamenii nu îl vor mai vota. Raţionamentul scîrţîie. Băsescu este avantajat de scandal. Din scandal se hrăneşte, de aici îi vin voturile mai mult decît din realizările sale, aşa cum arată experienţa acestui an. Din toată această tevatură, în planul imaginii tot Băsescu are de cîştigat. Este un efect cunoscut în comunicare: dacă o forţă foarte mare intră în luptă cu una mai mică, în primul rînd îi conferă statutul de partener egal (se pune la mintea sa, ar spune un copil) şi în al doilea rînd publicul tinde să ţină cu David contra lui Goliat, dacă piticul este hotărît şi manifestă încredere în sine. Cu cît PDSR îi va crea mai multe probleme lui Băsescu, cu atît acesta va reacţiona aşa cum a făcut-o acum cînd a aplicat legea administraţiei prin eliberarea din post tocmai a doi viceprimari PDSR. Ministrul Administraţiei a trebuit să emită o penibilă ordonanţă de urgenţă prin care cei doi puteau rămîne la datorie.

Scena politică românească este total dezechilibrată. Soluţia tehnocrată pare a-şi fi epuizat forţele. Confruntarea din 2004 va fi între ironia lui Adrian Năstase şi hazul popular al lui Vadim Tudor sau între privatizările lui Adrian Năstase şi realizările scandalagiului Traian Băsescu. ▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Madeleine

Într-o dimineaţă frumoasă de mai, ca aceasta, nu ţi se pot întîmpla decît lucruri bune. Îmi beau cafeaua în curte, uitîndu-mă încrezător la cer şi plec în lume, la rostul meu.

Într-o dimineaţă frumoasă ca aceasta, traficul este mai puţin insuportabil. Mîrlănia pe patru roţi e la locul ei, materială ca o pîclă prin care nu poţi trece fără să te mînjeşti. Spiritul competitiv se manifestă energic prin încercări furioase de a o lua înaintea celuilalt, oricare ar fi acesta şi oriunde s-ar afla el. La un stop, o maşină grăbită mă depăşeşte din dreapta şi îmi rade aripa din faţă. Nervos, şoferul îmi arată un deget în manieră americană şi ţîşneşte mai departe, pe roşu.

La facultate mă aşteaptă o mulţime furioasă de studenţi. Unii refuză, ostentativ, să răspundă la bună ziua. Sînt supăraţi că i-am picat. Încerc să le explic că „decadenţă" şi „scadenţă" nu sînt acelaşi lucru, iar sociologia nu este o „revoluţie industrială". Sînt de acord, dar nu văd care e problema. Încercarea de a le explica diferenţa dintre limbajul de pe stradă şi cel ştiinţific se loveşte de o mirare sinceră: pur şi simplu le lipseşte ideea însăşi de concept. Mai supăraţi sînt însă cei din rîndul „elitelor" anului: ei au zece la profesori serioşi, care apar la televizor şi cinci sau şase la mine, care...

La prînz, particip la un concurs pentru bursele *Socrates*. Nimeni nu vrea la Trieste, că „e prea pe graniţă, or noi vrem să mergem în Vest". Toţi declară că vor să meargă să citească într-o bibliotecă adevărată, ceea ce este mai mult decît îndreptăţit, dar la întrebarea perfidă a unui coleg se dovedeşte că nici unul nu a intrat în biblioteca facultăţii să vadă ce se găseşte aici pe tema care îl interesează. Îi trecem pe toţi, ca să nu pierdem locurile.

Traversez din nou traficul bucureştean şi ajung, cu întîrziere, la o consfătuire pentru organizarea unui congres naţional. Se împart conferinţele plenare şi „prezidările" de secţiuni. Tematica nu se discută. Se dispută însă pe larg locul: Neptun sau Sinaia? Mă scuz discret şi mă duc acasă.

Aici mă aşteaptă un vecin amabil, oferindu-se să-mi aranjeze examenul de capacitate pentru fi'meu cel mic pentru doar 1.000 de dolari. Bănuind rezultatul, băiatul se afundă în testele lui, mulţumindu-se să-mi arunce doar o informaţie de cunoscător: *să ştii că de obicei e mult mai scump!*

Mă aşez, obosit, în faţa televizorului, ca să-mi spăl creierii. Ochii îmi cad pe un interviu al unei vedete TV, publicat pe prima pagină a programului. Mesajul este simplu şi clar: să se mai termine cu prostiile astea cu „emisiuni culturale", la care nu se uită nimeni; televiziunea este o instituţie comercială ca oricare alta, iar menirea ei este să facă bani! Preventiv, renunţ să mă mai uit la televizor, îmi pun o bere şi mă duc în curte să-mi aştept nevasta.

Într-un tîrziu, apare şi ea, după zece ore de curs. Îmi povesteşte, pe scurt, despre trafic, examene, şedinţe. Nimic nou. S-a făcut noapte, iar din starea mea de spirit de dimineaţă s-a ales praful. Ca să mă consoleze, nevastă-mea rosteşte o frază memorabilă: Bine barem că la culcare mergem în patul *nostru* şi nu în societatea *lor!*

La radio cîntă Brel: *Mais demain j'attendrai Madeleine....*

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Promo

Pentru o economie a pauperităţii, publicitatea e un snobism. La noi, *Promo* este pseudonimul snob al snobismului publicitar, el înflorind de preferinţă pe micile ecrane. Zămislitorii expresiei nu i-au destăinuit originea, nu ştim dacă ea descinde din promovare sau din promoţionare, înrudită cu specia atenţionare, porţionare etc. Generînd acest exotism lexical, tranziţia îşi dovedeşte consubstanţialitatea cu economia de piaţă. Vizînd stimularea consumului, termenul nu avea ce căuta în economia de comandă al cărei scop era să-l restrîngă. Drept urmare, în acea vreme pe micile ecrane se putea contempla publicitatea unuia şi aceluiaşi produs: el şi ea, pe care nimeni nu s-ar fi gîndit să-l cumpere.

Promo încearcă să banalizeze în ochii unei audienţe exasperate de lip-sarabanda exasperantă a abundenţei. Această reprezentaţie nu pare să aibă reguli, dar are în schimb unele particularităţi. Ea se strecoară în programele tuturor televiziunilor, indiferent dacă se cheamă private sau publice, procurîndu-le măcar o parte din veniturile după care tînjesc. Ea are o durată imprevizibilă dînd năvală peste emisiunea în curs, de preferinţă în momentul cînd salvarea eroinei pare iremediabil compromisă ori cînd personajul politic invitat la talk-show se chinuie să fabrice o replică la cea mai agresivă dintre întrebările care i s-au pus. Pe lîngă plictiseală, pre-oferă audienţei şi o destindere: personajelor încordate din emisiunea întreruptă le iau locul personajele promoţionale, care sînt ori sfîrşesc prin a fi invariabil fericite. Căci cum altfel decît fericiţi pot fi utilizatorii detergentului X, fidelii cafelei Y, semnatarii asigurărilor Z ş.a.m.d. Îndemnurile sînt susţinute prin emoţionante flori de stil, cum ar fi „berea frate cu românul“ ori insecticidul cutare „omoară definitiv“.

Adresată unei minorităţi chivernisite, *promo* ajunge ca o sfidare sub ochii majorităţii care se zbate într-o mizerie lucie.

Poate că asociaţia pentru protecţia consumatorilor ar trebui să-i protejeze şi pe neconsumatori, militînd împotriva indecenţei în publicitate.

▲

BARBURISME

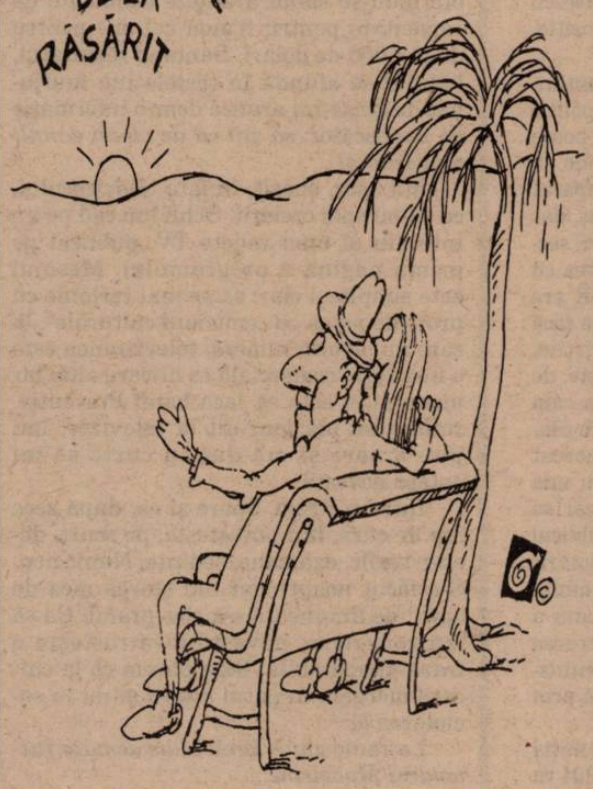

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Cartea şi jalba

Şi a fost Tîrgul de carte... Multe se pot spune despre el, şi bune, şi rele, dar peste toate pluteşte aceeaşi senzaţie care stagnează de ani buni: cartea şi cultura scrisă au, în continuare, o condiţie absolut precară în România, deşi toate guvernele şi toate partidele au declarat cultura o prioritate naţională şi au făcut risipă de vorbe mari în legătură cu acest subiect.

Bineînţeles, e important că acest tîrg există, aşa încît putem privi cu bunăvoinţă expresia „sărbătoare a cărţii“, rostită în legătură cu el. Numai că sărbătorile vin şi trec, iar tîrgul e în primul rînd o ocazie de a vinde/cumpăra cărţi: cititorii obţin cu această ocazie reduceri de preţ semnificative, editorii încasează în cîteva zile cît într-o lună. Avantaj reciproc. În rest, „sărbătoarea“ e destul de tristă. Trec peste faptul că, deşi este un Tîrg Internaţional, prezenţele străine au fost extrem de puţine. Dar îi lipsesc acestui tîrg, pentru a fi cu adevărat o sărbătoare, „evenimentele conexe“. Au lipsit – sau, mai bine zis, au fost foarte puţine şi slab mediatizate – întîlnirile cu scriitorii, dezbaterile cu public, conferinţele, adică tocmai acele evenimente care dau substanţă şi viaţă tîrgurilor de pe alte meridiane, accentuîndu-le profilul *cultural*.

Şi în mediatizarea Tîrgului este loc pentru mai bine (şi am în vedere în primul rînd cotidienele centrale şi televiziunea, adică acele instituţii mass-media care, în principiu, au un impact mare asupra unui public mai larg). Ziarele au scris, desigur, despre ce s-a întîmplat la tîrg, dar n-am văzut, de pildă, vreun supliment special dedicat tîrgului (aşa cum fac cotidienele franceze, germane, italiene etc.). Telejurnalele au pus tîrgul pe unde au avut loc în sumar. Dar – iarăşi – n-am văzut vreun clip publicitar în favoarea Tîrgului sau a ideii de lectură în general, dat pe televiziunea publică şi plătit de Ministerul Informaţiei Publice, aşa cum face an de an, de exemplu, Departamentul pentru Informaţii Publice din guvernul italian cînd are loc *La Fiera del Libro* la Torino. În schimb, prezenţa unor cărţi antisemite pe standuri a fost imediat transformată într-un *caz* (cu telegramă France Presse, cu relatări în ziare, cu minute bune în *Observatorul* Antenei 1 etc.), riscînd să apară în ochii unora drept singurul „eveniment“ marcant al Tîrgului. Înţeleg că legislaţia e confuză în domeniu şi, aşa cum tipărirea cărţii *Mein Kampf* nu e interzisă, nici expunerea ei nu poate fi interzisă. Dar mă întreb, pe de altă parte, dacă un asemenea Tîrg nu poate avea un regulament precis şi fără echivoc, pe baza căruia cei care nu respectă regulile să fie sancţionaţi imediat (eventual excluşi), fără a mai fi nevoie de vreo lege dată de Parlament.

Confuzia domneşte însă în general în reglementările privind domeniul editorial şi relaţiile dintre entităţile implicate în acest domeniu. Desigur, de la stat trebuie să aşteptăm în continuare un sprijin substanţial. Dar, după unsprezece ani de tranziţie şi nouă ediţii ale tîrgului, trebuie să luăm notă de cîteva *fapte*: un proiect de realizare a unui sistem naţional de distribuţie a cărţii (cu fonduri de la Soros) a eşuat lamentabil acum cîţiva ani; un proiect al Consiliului Europei a eşuat şi el în guvernarea anterioară: experţii europeni au venit, au evaluat piaţa cărţii, au identificat problemele, au pus cap la cap observaţiile editorilor, librarilor, bibliotecarilor şi au realizat un raport detaliat, Ministerul Culturii angajîndu-se să promoveze în cel mai scurt timp o Lege a Cărţii; nici vorbă de lege, iar raportul cu pricina mai zace şi acum pe site-ul Internet al Consiliului Europei (http://culture.coe.int); nu există o politică a statului în privinţa cărţii şi a accesului la lectură (cum există în UE), ci doar „acţiuni“ de azi pe mîine; nu s-a făcut nici un studiu sistematic asupra pieţei de carte şi a publicului cititor din România: editorii n-au fost în stare să-şi unească eforturile şi să comande unui institut un astfel de studiu de pe urma căruia ar fi beneficiat cu toţii, aflînd clar cui se adresează; în sfîrşit, Uniunea Scriitorilor şi Asociaţia Editorilor nu şi-au identificat, în atîţia ani, rolurile, aşa încît nici vorbă nu poate fi să le şi pună în aplicare. Nu există, de pildă, un contract-cadru între cele două instituţii ale societăţii civile, care să reglementeze relaţia dintre editori şi autori, astfel încît problema drepturilor de autor şi a drepturilor conexe rămîne la latitudinea fiecărei edituri şi a capacităţii de negociere a fiecărui scriitor, lăsînd loc abuzurilor, nedreptăţilor şi „exploatării“. I-am văzut pe preşedinţii celor două instituţii la o emisiune TV deplîngînd dramatic situaţia cărţii. Oricîtă dreptate ar avea, dacă pentru reglementarea problemelor cărţii ne bazăm pe dragostea premierului faţă de cultură, înseamnă că societatea civilă trebuie să înveţe rapid şi alte forme de acţiune, nu doar strămoşescul mers la vodă cu jalba în proţap.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Încă o „revoluţie culturală“

Oricîte surprize ne-a oferit istoria, şi tot se mai întîmplă lucruri care ne lasă, cum se spune, visători. Despre dificultăţile cu care se confruntă ziarul *L'Humanité*, cei familiarizaţi cu treburile presei erau la curent de mai multă vreme. Ziarul a acumulat în ultimii ani pierderi considerabile, la care se adaugă sume foarte mari datorate tipografiei şi diverselor organisme sociale. Vînzările n-au reuşit să mai atingă pragul de 45.000 de exemplare, prag reprezentînd o condiţie minimală pentru o eventuală redresare. Aflat în cădere liberă, Partidul Comunist Francez nu mai are nici el cum să-şi finanţeze vechiul şi fidelul „organ“. Actuala echipă de conducere a ziarului a pus la punct un plan de severe economii, incluzînd şi „disponibilizarea“ a mai bine de un sfert dintre salariaţi. Paralel, s-a lansat o subscripţie publică (sub lozinca „Pour que vive *L'Humanité!*“), vizaţi fiind în primul rînd cititorii vechi ai cotidianului comunist. Mai există şi o, foarte activă în ultimul timp, Asociaţie a prietenilor ziarului *L'Humanité*, prezidată de scriitoarea Edmonde Charles-Roux, văduva unui marcant om politic socialist, Gaston Deferre.

Pînă aici, nimic deosebit. Ce poate fi mai firesc decît ca o publicaţie să încerce să se salveze făcînd apel la solidaritatea unui public pe care consideră că l-a reprezentat, cu cinste, de aproape un secol. Surpriza vine din altă parte. În sprijinul ziarului au sărit doi dintre cei mai emblematici reprezentanţi ai capitalismului monopolist şi ai societăţii ultra-liberale. Este vorba de postul de televiziune privat TF1, aparţinînd marelui concern Bouygues (construcţii, hoteluri etc.) şi de Hachette, filială a grupului Lagardère (şi el cu nenumărate ramificaţii în industrie, bănci, audiovizual etc.). TF1 şi Hachette vor injecta o primă transfuzie de 16 milioane de franci, după care se vor constitui într-o societate numită „Humanité Investissements Pluralisme“, care va deţine 20% din capitalul ziarului. Cuvîntul-cheie, cuvîntul magic e, aici, pluralism. Cei doi patroni capitalişti au vibrat, afirmă directorul cotidianului, mai ales la ideea că, dispărînd *L'Humanité*, pluralismul presei franceze va fi grav, iremediabil afectat. Nu e greu de imaginat deruta veteranilor P.C.F., tovarăşi de luptă ai lui Maurice Thorez şi Georges Marchais, constatînd că duşmanul de ieri a devenit finanţatorul de astăzi. Unii se mai consolează, poate, cu vorba lui Lenin despre funia în casa spînzuratului, amăgindu-se că, de fapt, avem a face cu o subtilă operaţie de sabotare „din interior“ a sistemului capitalist. Pentru a preîntîmpina nemulţumirile şi întrebările, direcţiunea ziarului a găsit o paradă fără cusur: ea declară că, deschizîndu-se marilor întreprinderi private, *L'Humanité* înfăptuieşte o radicală „revoluţie culturală“. Formula, utilizată astăzi ritualic la tot pasul, semnifică o schimbare de strategie şi de mentalitate. Iar pentru nostalgici, cuvîntul „revoluţie“ are, încă, un farmec aparte...

„Ziarul *L'Humanité* nu poate fi lăsat să dispară fiindcă e un monument istoric“, a exclamat doamna Edmonde Charles-Roux. Monument, poate; numai că istoria lui e prea puţin glorioasă. Fondat în 1904 de socialistul Jean Jaurès, *L'Humanité* devine, în 1920, organul partidului comunist. De atunci încoace, el a fost o foaie de propagandă, strălucind prin zel printre alte „monumente istorice“ – *Pravda*, *Scînteia*, *Rude Pravo* ş.a.m.d. A exprimat poziţia celui mai stalinist dintre partidele comuniste occidentale şi, ulterior, cel mai obedient comunismului fundamentalist, incapabil să se reformeze şi să-şi examineze critic trecutul. Istoria ziarului se confundă cu istoria mistificărilor, a calomniilor, a minciunilor abjecte, a propagandei rudimentare şi agresive, a limbii de lemn. Să invoci pluralismul în cazul peisajului mediatic francez, unde presa de stînga e larg majoritară (şi unde un ziar precum *Combat* a fost lăsat să sucombe), e cel puţin bizar.

E drept, spre lauda lui, *L'Humanité* e consecvent. Observatorii constată că, de cîteva săptămîni, atacurile ziarului împotriva capitaliştilor şi mai ales a oligarhiei financiare sînt tot mai vehemente. Îmi imaginez plăcerea cu care deschid ziarul dimineaţa, la cafea, magnaţii Lagardère şi Bouygues.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Politicieni şi intelectuali

Într-un fragment din *Jurnalul Fericirii*, găsesc ceva ce autorul numeşte *„trei fenomene ale timpului“*. Sînt, de fapt, trei teme care preocupau intelectualitatea lucidă din a doua jumătate a anilor '30, trei îngrijorări pe care le simţeau oamenii care chiar înţelegeau ce se întîmplă în jurul lor. Iată-le: *„invazia verticală a barbarilor, domnia proştilor, trădarea oamenilor cumsecade“*. Imediat, urmează detalii: *„Primul: năvălesc nu barbarii din alte continente ci, de jos în sus, derbedeii. Barbarii aceştia preiau locurile de conducere. Al doilea: au sosit – pur şi simplu, în sensul cel mai categoric – proştii şi inculţii la putere şi, în ciuda tuturor legilor economice şi tuturor regulilor politice, fac prostii, ca nişte ignoranţi ce se află. Al treilea: în loc de a se împotrivi, oamenii cumsecade adoptă expectative binevoitoare, se fac că nu văd şi nu aud, pe scurt, trădează. Imparţialii şi încrezătorii înregistrează şi tac. Sînt cei mai vinovaţi.“* Zîmbesc, pentru că recunosc imediat temele. Şi astăzi, după aproape 70 de ani, mulţi intelectuali „angajaţi“ gîndesc în aceiaşi termeni. Este, desigur, o mare deosebire între cele două epoci. Atunci, în anii '30, Europa trecea printr-un proces de radicalizare politică, tensiunile se acumulau, dictaturile se fortificau şi, în final, inevitabilul s-a produs: al doilea război mondial cu dezastrele şi consecinţele sale. Acei ani rămîn în istoria continentului nostru ca o perioadă de regres a democraţiei, o perioadă a regimurilor de mînă forte. Acum, trăim o epocă a ofensivei democratice, trăim un timp al expansiunii democraţiei, ne îndreptăm spre o Europă unită în jurul marilor valori ale democraţiei liberale. Şi totuşi, după cîte se pare, avem aceleaşi probleme şi trăim aceleaşi frustrări cînd privim *în sus*.

Am accentuat diferenţa dintre cele două epoci pentru a dovedi că cei care acuză democraţia şi, mai ales, regulile democratice de desemnare a conducătorilor, ca fiind puterea necenzurată a „prostimii“ de a promova oameni după chipul şi asemănarea ei, greşesc. Şi în vremurile în care suflul democratic era redus, problema calităţii liderilor politici era aceeaşi. Ca şi acum, şi atunci intelectualitatea avea rezerve serioase în privinţa personajelor importante de pe scena politică; cei care au puterea în cetate nu sînt niciodată pe placul celor care au puterea în biblioteci, în aule academice sau în reviste fine. Am impresia că secolul al XXI-lea care, după toate aparenţele, va fi mai democratic, preia o moştenire serioasă de la secolul al XX-lea care, după toate probele, a fost genocidar: pe de o parte, o armată de persoane perfect adaptabile oricărei conjuncturi politice şi gata să se lupte oricînd şi după orice reguli pentru putere (i.e. clasa politică) şi, pe de altă parte, un grup firav de sceptici care, pe măsură ce citesc mai mult, devin tot mai nemulţumiţi de cei care asumă conducerea politică (în societăţile democratice aceştia sînt intelectualii, în societăţile totalitare ei sînt dizidenţii).

Dacă pasajul sus citat din minunata carte a lui Nicolae Steinhardt chiar evidenţiază o problemă, atunci această problemă există pentru că o sumă de prejudecăţi cu care operează „nemulţumiţii“ o fac să existe. Politicianul, natural înclinat să dea satisfacţie maselor, sfîrşeşte prin a semăna cu masele, ceea ce, pînă la un punct, nu e rău deloc. Intelectualul se teme că politicianul nu va şti să oprească la timp această asemănare şi că, în final, politicianul, omul de a cărui decizie depinde soarta cetăţii, va sfîrşi prin a deveni ceea ce Ortega numea „omul-massa“, depersonalizîndu-se de dragul votului. Adică exact opusul intelectualului.

„Orice popor are conducătorii pe care îi merită“ – e o vorbă pe care o auzim mai tot timpul. E o vorbă cu care se mîngîie învinşii, e o vorbă cu care se alină orgoliile rănite ale celor care nu au dreptul la orgoliu. E o resemnare şi deculpabilizare care s-ar putea pune în alte cuvinte cam aşa: „fraţilor, am pierdut cursa pentru că noi sîntem foarte deştepţi, iar adversarii care ne-au învins sînt foarte proşti; firește, poporul, despre care se ştie că e prost, i-a ales pe proşti“. Ca un pandant la această imbecilitate, se mai vehicula încă una: „cum este poporul, aşa sînt şi...“ (aici, fiecare completează cu orice, conform experienţei şi intereselor sale: miniştrii, puterea sau opoziţia, judecătorii, poliţiştii, avocaţii, perceptorii, militarii, jurnaliştii, patronii, medicii, dar şi micii meseriaşi, fotbaliştii, liderii de sindicat ş.a.m.d). Vorba asta are substrat de fatalitate şi, de aceea, se rosteşte aproape şoptit, cu aerul că ai spune o înţelepciune. Nu te poţi pune cu poporul şi, cu atît mai puţin, cu enormele sale „calităţi“. Asemenea tipuri de judecată, din păcate foarte prezente în mintea intelectualilor români, au un efect distrugător. Nu credeţi? Priviţi în jur...

Democraţia poate avea efecte perverse şi intelectualii sînt conştienţi de asta. Primul şi cel mai dăunător între aceste efecte nedorite este chiar îndepărtarea lor; apartenenţa la un grup social minoritar îi poate arunca în afara deciziei şi îi înstrăinează de cetate, dacă democraţia este practicată ca o dictatură a majorităţii. ▲

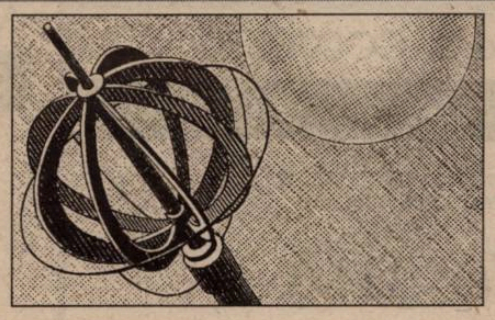

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

„Care negocieri?“

Succesele obţinute într-un timp relativ scurt – două decenii – de Spania, Grecia şi Irlanda alimentează optimismul partizanilor extinderii Uniunii Europene. S-a dovedit că eforturile de adaptare la regulile comune au favorizat stabilizarea democratică, dar şi creşterea economică, cu toate consecinţele ce decurg. Dar lumea nu este populată doar de optimişti. După ce s-a depăşit stadiul declaraţiilor de principii, extinderea spre Est a Uniunii pare că se opreşte în lungi negocieri de amănunt. „Care negocieri?“ – întreabă Daniel Gros, şeful Centrului european de studii politice de la Bruxelles. „Nici n-au început.“ Domnul Gros, citat de revista *The Economist*, nu se referă la discursurile politicienilor şi la articolele din ziare, ci la dosarele dificile, urmînd a fi abordate: agricultura, fondurile structurale, libera circulaţie a oamenilor şi capitalului. Cu gîndul la ele, şi Jacek Saruysz-Wolski, negociatorul şef al Poloniei, a declarat că anul 2004 i se pare un termen mai realist pentru admiterea ţării sale, decît 2003, termenul oficial.

În ţările candidate, conştiinţa sacrificiilor a început să fie mai puternică decît perspectiva avantajelor. Susţinerea populară a admiterii în UE scade pe măsură ce tratativele sînt mai avansate: sub 50% în Republica Cehă, cu ceva peste 50% în Polonia şi aproape 80% în România (cf. *The Economist*). Pe de altă parte, fostele ţări sărace ale Uniunii presimt că extinderea se va face pe seama lor, că, din cauza noilor solicitanţi, partea lor din bugetul comun va fi mai mică. Spania vrea să obţină garanţii ferme că regiunile ei nu vor avea de suferit de pe urma redistribuirii fondurilor. Dacă nu le obţine, Spania nu va accepta moratoriul de cel puţin şapte ani cerut de Austria şi Germania (ţările cele mai ameninţate de emigraţie) pentru adoptarea reglementărilor cu privire la libera circulaţie a forţei de muncă. „Şantaj“ rău privit de Germania şi de Franţa, cărora li s-au alăturat Marea Britanie, Olanda şi Danemarca: nu se pune problema unui tratament special pentru Spania. Dar premierul Aznar a primit un sprijin neaşteptat din partea probabilului ministru de Finanţe din viitorul guvern Berlusconi; el insistă asupra necesităţii de a susţine Sudul Italiei, înainte de centrul Poloniei. Dar şi Polonia cere un moratoriu de 18 ani cu privire la adoptarea legii prin care străinii să poată cumpăra pămînt în ţara lor: după cel de al doilea război mondial, prin modificarea graniţelor, milioane de etnici germani au fost expulzaţi din teritoriile astăzi poloneze sau cehe şi mulţi se tem de reîntoarcerea lor şi de eventualele lor pretenţii.

Ezitările ritmurilor poloneze l-au făcut pe un comentator să o compare cu „băiatul gras din mijlocul clasei care niciodată nu-şi face temele la timp“. Dar acceptarea Poloniei în Uniune este în primul rînd o problemă politică: dacă proiectul iniţial a avut în centru „motorul“ franco-german ca garanţie pentru înmormîntarea vechilor conflicte, acum acceptarea Varşoviei este pentru Germania semnul eliberării definitive de consecinţele conflagraţiei mondiale. „Pentru Germania, ţelul extinderii este Polonia. Este de neconceput că ea va permite ca Polonia să nu facă parte din primul val“, afirmă un diplomat nordic de la UE. În această declaraţie se strîng toate datele – adesea contradictorii – despre ritmuri şi legislaţie, închise într-o formulă intraductibilă, *acquis communautaire*. Extinderea este în primul rînd o problemă politică: limitele ei nu vor stabili doar graniţele între bunăstare şi pauperitate, ci şi între stabilitate şi turbulenţă. Ceea ce a dobîndit comunitatea se modifică în permanenţă, iar recenta dezbatere Jospin-Schröder despre Europa federală lasă să se înţeleagă că ţările din Estul şi centrul Europei vor intra (dacă vor intra) în cu totul altă Uniune decît cea pentru care au candidat. Factorul politic este hotărîtor şi indicatorii economici nu se pot decupla de voinţa majorităţilor naţionale de a accepta exigenţele şi constrîngerile unor decizii supranaţionale. Este ceea ce refuză conservatorii britanici, ceea ce privesc cu suspiciune mulţi dintre politicienii Europei continentale (mai mult de dreapta), legitimînd discursul izolaţionist al politicienilor (mai mult de stînga) din Europa fostă comunistă. Deosebirea este că unii şi-au făcut de mult toate lecţiile, în timp ce optimiştii, graşi sau slabi, par să spună că şi fără şcoală te poţi descurca în viaţă. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Veselie şi ciroză

„Drinking doesn't cure my problems, but at least it puts them on hold 'till tomorrow“
(din înţelepciunea inscripţiilor de pe tricouri)

Cu salariul mediu pe economie, o casă se poate construi în vreo cîteva secole. Maşina înseamnă ani de privaţiuni, iar pentru un frigider sau televizor e nevoie de inginerii financiare demne de un Soros de cartier. În schimb, dacă vrei să bei, se poate aranja pe loc. Industria naţională e alături de tine, cu o ofertă din cele mai generoase: palincă de diverse judeţe, vodcă din colecţia Stalin, ţuică aşezată după numărul de prune sau pur şi simplu alcoolul pur vîndut în pungi prin pieţe (pentru cunoscători).

Cele mai populare sînt mărcile portabile. E vorba de cele ambalate în sticle mici, care încap în buzunarul de la salopetă şi care îţi pot fi alături întreaga zi de muncă (dacă nu eşti chiar lacom). Acum vreo cîţiva ani, cînd la modă erau staţiile de emisie-recepţie, o firmă românească dădea lovitura cu „Motorola“ – o cutie de carton paralelipipedică, din care vodca se bea cu un pai. Numele arată încă o dată înclinaţia spre metafizic a poporului – fiindcă ce altceva e o beţie zdravană decît un act de comunicare la mari distanţe, între suflete pereche adunate la (sau sub) aceeaşi masă?

Preţul e oricum mai bun decît cel al impulsului. Cu o Tanita (lichior de ciocolată, 200 ml) care te costă doar 14.000 de lei *stai de vorbă* mai mult de o jumătate de oră. Cu Romtelecom (la 600 de lei minutul) ieşi mai scump. În plus, efectul de înveselire al Tanitei e mai persistent decît al oricărei convorbiri telefonice – cel puţin aşa declară, cu fălcile încleştate, utilizatorii.

Pe vremuri, între directorii care trăgeau la măsea şi şoferii lor se stabilea un limbaj conspirativ. „Şefu', să vă mai aduc nişte *dosare*?“ era întrebarea inevitabilă după pauza de prînz, cînd setea lichidă înfăşa orice chef de muncă. *Dosarele* erau sticle de bere, iar dacă ziua se prelungea, după-amiaza se putea apela la *volume*, scrise îndeobşte de titani precum Jidvei sau Odobeşti.

Astăzi, pe frontul tirbuşonului, situaţia e staţionară (cum spuneau şi comunicatele germane imediat după Stalingrad). Vinul românesc continuă să fie mai ieftin decît băuturile răcoritoare americane (şi ele, produse tot aici). Iar dacă socotim şi varietatea *de surcele*, vinul a cîştigat războiul preţurilor şi cu apa minerală. Ceva tactici de marketing au învăţat şi producătorii noştri: acum vinul popular se găseşte la sticle dolofane de 2 litri, format poreclit de cunoscători „Draga Olteanu“. Numele ne spune ceva despre demografia consumului: oameni de peste 40 de ani, care au apucat să afle în tinereţe cine e artista.

Cînd ajung la spital, cei mai rafinaţi dintre băutori se miră patetic: „cum să-mi facă rău, că e curat, de casă – eu l-am făcut?“. Credinţa populară este că poţi bea oricît dacă licoarea e din via (livada) ta şi ai supravegheat personal procesul de fabricaţie.

Industria alcoolului e printre cele mai taxate din România. Principiul foarte cinic (şi verificat) al finanţelor este că preţul mai mare nu-l determină pe cetăţean să bea mai puţin, ci exact atît cît bea şi înainte. Şi, cum trebuie să taie din ceva, omul va reduce bugetul pentru mîncare – al lui şi al copiilor. Dar nu-i nimic: cei mici cresc oricum, iar burţile care chiorăie astăzi se vor umple odată şi odată. Şi tot cu bere.

Aceleaşi taxe sînt însă o adevărată facilitate fiscală pentru producătorii ilegali. Faţă de ei, e o adevărată lumină figura cîrciumarului din satele de altădată, care îndoia alcoolul cu apă (şi sodă caustică, la nevoie). Consumatorii fără speranţă – şi pentru care ciroza e ca diploma după facultate – nu beau niciodată mai scump de *5.000 de lei suta*. Prea grăbiţi şi săraci să mai intre în magazin, ei îşi iau o sticlă anonimă de rom de pe tarabă, produsă cu mîndrie în fundul vreunei curţi din Crîngaşi. În ea, România eternă se întîlneşte cu cea etilică: în vin e adevărul, dar şi ceva urme de solvent. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ●
www.corpse.org

Pe altă lume

Denis Tito, milionarul care a fost în cosmos şi apoi a aterizat în toate *talk show*-urile, are un mesaj pentru noi. Şi anume că ar trebui să ne obişnuim cu ideea de turism spaţial. Poeţii, filosofii şi chiar Katie Couric ar trebui să înceapă să călătorească în spaţiu şi să insufle tuturor dorinţa arzătoare de a-şi pierde greutatea.

Unii ar putea să-l bănuiască pe Tito că promovează, pe ascuns, un nou program de slăbire. Sau că vrea să deschidă un Disneyland pe Lună. Sau că vrea să vîndă mlaştinile unei Floride a viitorului. Eu nu cred. Tito promovează altă idee, şi anume aceea că, în curînd, Pămîntul nu va mai fi locuibil, aşa că măcar o parte din noi trebuie să se pregătească pentru a-l părăsi. Aceşti unii dintre noi sînt cei foarte bogaţi, dar nu toţi foarte bogaţii, ci aceia care trec prin viaţă cu oarece concept filosofic. Conceptul este, în mare parte, ciclic: sîntem foarte bogaţi dintr-un motiv anume şi acest motiv este că am fost aleşi să ducem rasa umană în noi lumi, unde cei săraci nu ne mai pot face să ne simţim prost pentru că sîntem bogaţi.

Pe vremuri, bogaţii construiau castele în vîrf de deal, dar în scurt timp şi clasa de mijloc s-a cocoţat acolo. Cosmosul este noul vîrf de deal. Dar pînă acolo e cale lungă şi plebea n-o poate străbate. Din spaţiu, Pămîntul pare mic. Şi e destul de departe ca să nu vezi degradarea mediului care va face Pămîntul nelocuibil. Această degradare a mediului, care îi forţează pe bogaţi să plece, este cea care i-a făcut pe bogaţi bogaţi. Dacă laşi mizeria în urmă, rezolvi toate problemele: nu trebuie să priveşti înapoi la ce-ai stricat, nu trebuie să dregi nimic şi poţi s-o iei de la cap în cosmos. Mereu va exista o planetă pe care s-o poţi nenoroci.

Denis Tito este rodul unei tradiţii. Biosphere 2, din Arizona, era un guguloi în valoare de multe milioane de dolari, menit să testeze cît de viabilă este supravieţuirea în spaţiul cosmic. Finanţatorul acelui proiect era un utopist elitist. Şi el credea că unii dintre noi trebuie să părăsească planeta, Biosphere One. În interiorul gugulioiului spaţial, totul era pregătit pentru facerea unei noi lumi: Adami, Eve, seminţe, insecte cumsecade şi o minunată climă artificială. Proiectul cu biosfera avea însă prea multă aromă de mişcare hippiotă milenaristă, aşa că dl Tito a tradus totul în argoul economic la modă acum. Acum îi spunem „turism spaţial". „Idealismului" i se mai zice „afacere", iar cînd vorbim de „utopie", o numim „indicele de încredere al consumatorului". Dar nu vă lăsaţi înşelaţi. Acelaşi elitism care ne-a împins să creăm paradisuri în toate religiile lumii încă mai lucrează. Norii ferice ai Romei şi tăvile de pilaf ale lui Mohammed plutesc în cosmos. În loc să aştepte moartea, unii dintre noi ar vrea să ajungă acolo mai întîi ca turişti. Pionierii turismului cosmic aduc mai aproape promisiunea mileniului. Dar acolo unde democraţia morţii permitea accesul tuturor, întreprinzătorii noului paradis deschid mai întîi calea celor bogaţi. Astfel, ei vor avea timp să îngrădească plajele. În cosmos, Club Med este paradisul. Pentru unii.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Cu Petru Groza pe stadion

Cam uscată se anunţa a fi iarna anului 1945, deşi ţara băltea în patimi – uscăciune ce anunţa seceta din anul următor şi o foamete care avea să împrăştie moldovenii prin ţară aşa cum nici războiul abia încheiat nu reuşise a face. Un vînt îngheţat de decembrie mişca firmele de pe Calea Victoriei, pierzîndu-se prin frunzişul ziarelor de capitală, cele agăţate prin chioşcuri de presă şi cele purtate la subraţ de puştanii-vînzători-ambulanţi, cam zgribuliţi şi ei, ca şi ţara; ziarul ca atare, aproape oricare, costa spre 60 de lei – semn că inflaţia trecuse pragul uşii, de unde şi cei 150 de mii de lei, cît ajunsese să coste o căruţă cu lemne.

Pe la mijlocul lui decembrie, începea la Moscova conferinţa miniştrilor de externe sovietic, american şi englez – căutînd, printre altele, o soluţie şi pentru carambolul României numit *greva regală*. Pentru că în România nu era numai uscăciune, ci şi ceaţă politică: pentru prima dată în istoria modernă a ţării, primul ministru – Petru Groza – pornise rebeliune împotriva regelui, făcînd pe *niznaiul* (şi cuvîntul nu e tocmai ales la întîmplare).

Altfel, se trăia. Prin ziare, Mihail Roller, ulterior tartor al istoriografiei româneşti, saluta împlinirea a 120 de ani de la revoluţia *decembriştilor* ruşi, căzut în extazul propriei sale recent descoperite omniscienţe. La sala Dalles, expoziţia lui M.H. Maxy culegea aprecieri, realism-socialismul fiind încă departe; în Giuleşti, noul teatru al CFR-ului îşi trăia inaugurarea, nebănuind nici în zgrunţul ultimei cărămizi ce scenă bună pentru *talk-show*-uri tv avea să devină peste decenii. În fine, comuniştii şi oportuniştii români (cam greu de separat cele două categorii, încă de pe atunci) se pregăteau să serbeze *cu căldură*, pe 21 decembrie, ziua de naştere a lui Stalin! Genialul făcea 66 de ani, în armonie cu cele 666 de isprăvi ale vieţii sale!

Şi tocmai atunci, în acea iarnă vîntoasă, s-au găsit şi ruşii să vină să ne bată la fotbal. De fapt, nu erau chiar ruşi – dar ce mai conta realitatea dacă eticheta era deja pusă de orice român, ameţit de-a binelea de geografia variabilă a imensităţii sovietice invadatoare?

Pe scurt fie spus, echipa de fotbal Dinamo Tbilisi a întreprins un turneu amicalo-propagandistic pe la noi, ocazie cu care a furnizat băieţilor de la C.F. Rapid un inodor 2 la 1, pentru a onora cum se cuvine ospitalitatea românească – adică pancarta pe care gazdele scriseseră rotunjit, cu alb pe roşu, *Bine aţi venit, soli sportivi ai eroicelor popoare sovietice*; pancartă şi ea bătută de vînt, dar legată bine. Prezent la meci, în palton şi cu pălărie de fetru, Petru Groza s-a ridicat în picioare la toate cele trei goluri, bucurîndu-se egal. Pe la peluze, bucureştenii îşi dădeau coate, penalizînd cu o decenţă între timp pierdută aceste excese de *anti-românism* microbistic; după meci, premierul a felicitat cele două echipe, spunînd că, în definitiv, nu e nici o nenorocire cînd te învinge un prieten. Ştia el ce ştia, cel mai tovarăş dintre moşierii ţării.

Ca gîndul a trecut o jumătate de secol şi mai bine, aducînd ceva schimbări: mai nou, cele mai bune atlete ale României se aleargă prin tribunale, antrenorul Dinu dă scatoalce gradelor inferioare, iar emisiunile televizate de dezbatere sportivă cer cu insistenţă pătratul roşu (fie datorită animatoarelor ce-şi zbenguie aritmic pulpele pe ecran, fie datorită limbajului colorat al invitaţilor ce-şi dau palme cu piciorul încălţat în pantof italienesc). Numai anti-românismul gravitînd în jurul mingii de fotbal rămase verde în veşnica-i actualitate. Fotografiat de un paparazzo în curtea propriei vile de la Snagov pe cînd pregătea un grătar la ceasul de amiază al zilei de 25 mai – în timp ce antrenorul Bölöni conferenţia presei, elegant-eliptic, asupra distanţei dintre Tîrgu Mureş şi Lisabona –, preşedintele F.R.F. Mircea Sandu acuză un ziar de sport că duce o campanie *efectiv anti-românească*, tocmai acum, înaintea meciului cu Ungaria.

Am zis *meci*, dar nu am zis *fotbal*. Pentru că dacă vedeţi vreo urmă de sport în toată această poveste, o faceţi efectiv pe propria răspundere.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Să dăm fuguţa din real în ficţional

De aproape două decenii sînt utilizator al maşinii Dacia, fără să ştiu cum funcţionează motorul. Pricep, ce-i drept, anumite lucruri minimale, bunăoară faptul că „jiglorul" se înfundă şi trebuie suflat, că atunci cînd bujiile „se ancrasează", adică se umplu de ulei, nu este bine, că acest fapt se corelează sistemic cu fumul pe care îl scoate Dacia pe ţeava de eşapament, că aceste două simptome ne arată nouă că avem de-a face cu ceva grav, că adică ar trebui verificate (schimbate?) „semeringurile", „alezate pistoanele", sau (şi mai rău!) schimbat set motorul şi instalat unul din acela pe nume Borgo, dacă vrei să te ţină căruţa. În urmă cu trei ani şi jumătate, din lipsă de bani şi (poate că) de imaginaţie, am cumpărat, în locul autoturismului celui vechi, unul nou de aceeaşi stirpe. Cei care fac ca mine, ca mine să păţească! La nici o mie de kilometri de căsnicie rezervorul, dragi concetăţeni rutieriştі posesori ai maşinii autohtone cu numele străbun al patriei, mi s-a turtit în felul unei pungi din acelea de hîrtie pentru friş-cocoşi sau pentru bomboane agricole din care ai scos aerul. La Dacia Service am aflat secretul turtirii: la buşonul pe unde alimentăm noi benzina de la Petrom exista lipsă la inventar ceva, un orificiu, o găurike necesară pe unde vine aerul din atmosferă. Buun! Prin urmare, motorul sorbind el combustibilul necesar a creat vid, acesta, în loc să producă, pe cale logică, oprirea motorului, a produs turtirea rezervorului. Na, spuneţi dacă aţi mai auzit asemenea ciudăţenie! Explicaţia rezidă, ca să vorbesc în felul analiştilor economici, în performanţa scăzută a industriei naţionale: adică aceasta, industria naţională, datorită acestei performanţe scăzute, a făcut tabla rezervorului atîtica de nevolnică încît, asemenea pungii aceleia de hîrtie cu friş-cocoşi sau cu bomboane agricole, a cedat. S-a boţit, dragi utilizatori! Acu eu mă gîndesc să spun respectivei industrii naţionale că ar trebui să-i fie ruşine la obraz: ba mai mult, atunci cînd se manifestă dumneaei (cu hărnicia binecunoscută) prin anume mitinguri ar trebui să participăm şi noi, clientela industriei naţionale, într-o coloană paralelă, în care, în loc de lozinci cu binecunoscutul slogan „vrem să muncim", să purtăm spre vedere: set motoare damblagite, variate rezervoare de benzină boţite, o multitudine de becuri de Fieni arse, o mare de mobile descleiate.

Ce-i de făcut în această situaţie vă spun eu, dragi muncitori îndrăgostiţi de muncă! Ori trecem să muncim la patron, adică privatizăm tot ce se poate, ori ne apucăm de ficţiuni. Şi întrucît, după cum se arată lucrurile, privatizările înaintează în vechiul (şi binecunoscutul) ritm autohton, nu ne rămîne alta decît evadarea din real în ficţional. De aceea, ca să mai uitaţi de reformă, vă propun eu pe parcursul mai multor episoade cîteva poveşti la gura sobei pe care le-am mai povestit cu alte prilejuri. Le reiau acum după modelul *mise-en-abîme*, adică un soi de poveşti despre Povestea cu Pubi. Totul a început în vremea de dinainte, în epoca de aur, pe cînd mă aflam în regionalzugul, adică în trenul personal, loc prin excelenţă al taifasurilor de felul acelora nemurite la Hanu Ancuţei. Iată cum s-au aşezat faptele într-o naraţiune clasic-tradiţională, un fel de *telenovelă de la Ardeal; anii 50*. Rîndurile care urmează aparţin primului episod.

„În alte vremi, Pubi fusese om de mare ispravă, os de grof, de conte din familia Teleki. Am aflat pe tren povestea lui pe cînd călătoream cu vagoanele etajate de personal, din acelea primite de la redegişti, de pe linia secundară Radna-Timişoara, cu compartimente pline de coji de seminţe de floarea soarelui, hîrtii de napolitane de la Kandia, fişii din ziarul judeţean, un tren burdusit de navetişti, mirosind a sudoare şi a pipi de la closetele cu uşile descleiate. Mare minune cum se petrec toate în vagoanele astea, cu cipeizări care se suduie straşnic la şăptic, zbiară gros cu vorbe specifice, zic de tromfi, de dube, de cheţamul de ghindă, o păsărească pe care numai ei o ştiu."

Dar despre ce anume am aflat eu în asemenea loc binecuvîntat, vă voi povesti data viitoare.

▲

Texte şi opinii de: Alfred BULAI (sociolog) ● Mihaela-Carla CREŢAN ● Paul GRIGORIU (jurnalist radio) ● Eugen ISTODOR ● Aurora LIICEANU (psiholog) ● Simona MACOVEI MOŢOC (director de programe TV) ● Raluca MOIANU (moderator TV) ● Vasile MORAR (profesor univ., Universitatea Bucureşti) ● Mircea RADU (moderator TV) ● Cristian TABĂRĂ (realizator TV)

Argument

Teoriile respectabile ale comunicării conferă publicului un rol aproape la fel de important ca şi emiţătorului unui produs mediatic sau altul. Există tot mai multe fenomene ale culturii populare care convertesc rolul pasiv al aceluiaşi public într-unul tot mai activ, mai implicat în mecanismul intern al respectivului fenomen: muzica hip-hop, în care interpreţii sînt exponenţi vizibili ai publicului; jocul de Bingo, în care fără împătimiţii norocului, spectacolul cîştigurilor fabuloase nu ar putea avea loc; şi, în sfîrşit, emisiunile numite interactive, a căror serie s-a deschis cu Surprize, surprize *a continuat cu* Iartă-mă *şi cu* Din dragoste *(produse de* Prime Time World Broadcast *şi* Sagitarius Communications, *preşedinte Valeriu Lazarov), în care story-ul este brodat pe trăirile, de obicei dramatice, ale publicului. Tema numărului de faţă s-a conturat din uimirea în faţa acestor relativ noi formule de emisiuni (corespondente neaoşe ale unor structuri deja existente în străinătate): privind, din întîmplare, cîteva scene din emisiunile sus-amintite, m-au frapat momentele în care oameni simpli, altădată doar posibili membrii ai publicului, trăiau, pe post, acute drame existenţiale: regăsirea copilului pierdut după zeci de ani; împăcări incredibile cu un fost soţ alcoolic şi violent; o declaraţie spectaculoasă de dragoste de la cel ales etc. Toate acestea, împreună cu cotele ridicate de audienţă ale respectivelor emisiuni, ridică măcar o problemă morală: în ce măsură putem face din dramele oamenilor obişnuiţi un show de televiziune, un soi de Truman Show, sau o telenovelă? Este prezentarea, pe post, a unor lucruri foarte intime, morală, şi între ce limite? Desigur, ni se spune, dacă respectivele persoane acceptă, ba chiar, solicită, sprijinul unei emisiuni sau al alteia în viaţa lor privată, îi încredinţează afectele şi sentimentele, atunci nu televiziunea e de vină... Nu e o problemă de vinovăţii, ci de educaţie: aceşti foşti spectatori, actuali actanţi, trebuie ajutaţi să înţeleagă ce înseamnă dreptul la intimitate, care este diferenţa dintre public şi privat, dintre terapie şi spălarea rufelor în public, dintre o instanţă morală omnipotentă şi media care doar informează. Disponibilitatea şi neajutorarea acestor oameni sînt şi o oglindă a actualului stadiu al societăţii, în care instituţiile şi relaţiile nu sînt bine aşezate, şi funcţiile se confundă; precum şi a nivelului de trai al multora dintre cei care se adresează televiziunilor. Pînă la a-şi pune vreo problemă morală, aceştia sînt bucuroşi că are cine să-i ajute; riscul exhibiţionismului nu pare să-i deranjeze, confundîndu-se cu celebritatea (oricît de negativă). Va mai trece mult timp pînă cînd publicul va opta pentru emisiuni mai decente, mai reţinute şi mai puţin personalizate, în care problemele să se pună nu neapărat la nivelul emoţiilor, ci al conceptelor şi soluţiilor. Există, şi acum, emisiuni interactive, sociale, care-şi propun să-i ajute pe ascultători să-şi rezolve diverse probleme, fără a se dezvălui cu totul în public. Oamenilor trebuie să li se dea ocazia să-şi spună ofurile, dar educîndu-i concomitent cum e decent s-o facă. Se va găsi, probabil, pînă la urmă o formulă, în care publicul să aibă un rol constructiv, undeva între prea formalii figuranţi ai unor emisiuni şi prea implicaţii actanţi-pacienţi ai altora. (**I. P.**)*

Aurora LIICEANU

Omul interactiv

În celebra carte *La răscruce de vînturi,* unul dintre personaje spune la un moment dat că, venind vremea ploilor şi a frigului, orice contact cu vecinii, singura instanţă de socializare, va dispărea pentru a se aştepta venirea primăverii. Este greu de crezut ce s-ar întîmpla astăzi dacă oamenii ar trebui să renunţe la radio şi, mai ales, la televizor.

Literatura asupra mijloacelor de comunicaţie este imensă. Pe măsură ce ele intră mai substanţial în viaţa noastră şi ne modelează comportamentele cotidiene, opiniile, aspiraţiile etc., preocupările cercetătorilor acestui domeniu devin mai mari.

Între anii 1960-1970, s-a impus conceptul de lider de opinie. El este cel care-i influenţează pe ceilalţi, prin mecanismele obişnuite ale influenţei sociale, realizate în interacţiunea socială. Identificarea nevoilor psihologice ale auditoriului i-au făcut pe unii cercetători să acorde importanţă suplinirii deficitului cultural, a temelor conversaţionale pe care conţinutul mediatic le provoacă şi, mai ales, importanţei socializării utilizatorilor prin aceste mijloace. Treptat s-a conturat ideea după care anumite nevoi psihologice sînt satisfăcute, ele avînd specificitate, ca şi conţinuturile mediatice. Aşteptările şi motivaţiile auditoriului, pe de o parte, şi efectele sociale ale mediei, pe de altă parte, au devenit treptat ţinta multor studii.

Să fie cît mai interactiv

Nimeni nu se mai miră astăzi de răspîndirea ideii de participare activă a receptorului. Emisiunile TV se fac cu public, la radio, de asemenea, deşi numărul participanţilor este mult mai mic. Orice moderator sau prezentator anunţă publicului numerele de telefon prin care se intră în contact direct cu invitaţii sau cu cei care participă la emisiune. Reţeaua comunicării stă în mîinile şi talentul moderatorului. Uneori, între cei din public se nasc discuţii şi se schimbă puncte de vedere. Stînd şi uitîndu-te, te întrebi: de ce dau oamenii telefon, adesea de la distanţe apreciabile, de ce simt nevoia să intre în jocul propus abil de moderator?

Chiar şi la şcoală, în instituţii şi organizaţii, se caută să se lucreze interactiv, promovîndu-se tehnici şi metode care facilitează caracterul interactiv al activităţii în grup. Şi, de altfel, cum am putea vorbi de un grup, fără ca membrii lui să nu comunice, adică să intre în interacţiune unii cu alţii?

Unii susţin că decodarea mesajului sparge publicul în categorii psihologice diferite: unii se identifică – şi aici identificarea urmează stări psihologice diferite –, alţii, dimpotrivă, se distanţează critic de ceilalţi. Interacţiunea este dorită de orice producător. Ea aduce în joc un fenomen intraindividual, spun teoreticienii, pentru că receptorul intră direct într-o negociere semantică cu conţinuturi difuze, independent de condiţiile sociale concrete ale receptării. Decodarea este considerată „un proces interactiv şi interpersonal", axat, în fapt, pe o conversaţie, în momentul recepţiei, dar şi în timpii imediat următori. Aceste conversaţii reprezintă procesul de comunicare privilegiat, prin care semnificaţiile se înscriu în dinamica de producţie simbolică a unei „comunităţi interpretative" (Philippe Breton şi Serge Proulx, *L'explosion de la communication,* Paris, La Decouverte, 1996). Influenţa socială îşi păstrează locul în preocupările teoreticienilor, căpătînd o particularizare care îndreaptă către concret, către pragmatica comunicării: oamenilor le place să converseze unii cu alţii, invitatul cu telespectatorii sau cu cei de faţă, cei din sală cu cei care stau acasă, în fotoliu. Listele de telefoane sînt lungi uneori şi dau măsura succesului „interacţional" al emisiunii. *Rating*-ul de audienţă dă prestigiu emisiunii şi justifică menţinerea ei, dincolo de constrîngeri de tipul timpului, temei sau moderatorului. Părţile implicate formează o lume, o agoră, în care oamenii comunică, îşi spun părerile, se confirmă sau se infirmă reciproc. Participă activ, ar spune cei care unesc doi termeni: opinia şi conversaţia. Mecanismele reciprocităţii capătă interes şi lasă în urmă ideea releului lider de opinie – cei care îl urmează.

Satisfacţia psihologică dată de emisiunile cu caracter pronunţat interactiv este în raport de concurenţa cu alte surse de satisfacţie de acelaşi tip: prietenia, vacanţele, relaţiile de familie, relaţiile de muncă. Cinematograful şi televiziunea par să fie cele mai mari surse de divertisment individual; televiziunea se asociază cu satisfacerea unei mari varietăţi de nevoi. Dezvoltarea comunicării sociale se face într-un ritm rapid. Comunicarea şi-a schimbat sensul: din direcţia verticală – suveran/supuşi – ea a devenit intens orizontală. Oameni *egali,* comunică între ei. Ea a devenit un instrument social care democratizează şi exprimă democraţia de masă. Senzaţia existenţei unei comunităţi este o realitate: la emisiuni de televiziune, oamenii plîng, se confesează, se justifică. Tot acest metabolism mental şi emoţional se produce în interiorul şi exteriorul individului. Cei prezenţi participă la procesul prin care eul individual se exprimă şi ei iau cunoştinţă de acest lucru. Totul se petrece în prezenţa lor. Individul este asistat în travaliul său emoţional de cei din jur, el este aproape devorat. Individul simte şi el plăcerea vinovată a exhibiţiei, moderatorul ajută invitatul, invită sala să participe la festin. Moderatorul provoacă, răscoleşte, incită, forţează individul, prin întrebări de tipul: „Ce ai simţit atunci?", „Spune-ne cum s-a întîmplat, ce-ai făcut?", aşa cum se întîmplă la „Surprize, surprize", „Iartă-mă" sau „Din dragoste". La fel este şi cu *hot-line*-urile. Totuşi, dacă pentru invitat, moderatorul pare că se apleacă cu interes, compasiune şi dorinţa de a-l ajuta, pentru alţii, moderatorul foloseşte invitatul, chiar îi violează intimitatea. Cineva spunea că din aceste emisiuni se pot extrage mini-telenovele. Tema este mereu aceeaşi: relaţiile interpersonale şi repertoriul de trăiri emoţionale, cuprinzînd stări psihologice diferite. Speranţa, regretul, gelozia, reproşurile, indiferenţa celuilalt, dependenţa, jignirea, umilinţa sînt, rînd pe rînd, inventariate în numele vieţii. Cel ce se expune îşi povesteşte sinele pe canapeaua de tip freudian, terapeutul fiind un grup străin, gata să intre condus de moderator în tainiţele eului. Unii spun că ar fi o formă de terapie, alţii că prin empatie cei ce asistă se înţeleg şi ei mai bine, îşi deslueşesc mai uşor propriul interior. Cu alte cuvinte, viaţa îi aduce la acelaşi numitor comun: cu şi fără bani, cu şi fără ştiinţă, interpersonalitatea şi etica nescrisă a relaţiilor între oameni egalizează.

Într-o emisiune „Din dragoste", invitat să-i adreseze cîteva cuvinte celei care l-a părăsit, pacientul emisiunii, fără sfială, purtat de înălţătoare speranţe, fără reţineri, deci, şi pe un ton implorativ, îi spune: „Pui, vino înapoi. Te iubesc". Prin sală părea că trece o undă de compasiune. Să fie naivitate, să fie nevoie de destăinuire, să fie o ultimă strategie pentru a impresiona pe cea care l-a părăsit, rugăminte la care participă tacit ceilalţi, alăturîndu-se imploraţiei sale? Sau să fie nevoia de a se simţi personaj al unei *love story,* aşa cum Andy Warhol susţinea că orice om îşi doreşte cel puţin cinci minute de celebritate? Probabil toate la un loc.

Mirajul televiziunii este, la noi, imens. Dominique Wolton a scris o carte intitulată *Elogiul marelui public,* în care ea susţine ideea următoare: geniul televiziunii rezidă în faptul că face ca fiecare să participe individualmente liber, gratuit la această activitate colectivă, împărtăşită simultan de mulţi. Ea este prin excelenţă locul social al democraţiei de masă. O lume largă, în care ne vom spăla rufele împreună, fără să ne simţim jenaţi, închişi confortabil în locuinţele noastre, ar spune alţii. Pentru Dominique Wolton, televiziunea generalistă nu mai reproduce inegalităţile sociale şi culturale. Vom trăi egalitar împreună. „Elitiştii să-şi vadă de treabă", căci „rîsul este aurul spiritual al omului", ne-a spus recent chiar Garcea. Totuşi, dincolo de dezbateri, un adevăr se impune: marele mister al televiziunii rămîne această dualitate ireductibilă între caracteristica esenţialmente privată a consumului unei activităţi care rămîne în mod fundamental colectivă. Tensiunea între cele două dimensiuni contradictorii, individuală şi colectivă, rămîne inevitabil obligatorie. Deocamdată. ▲

aduse cu poşta

Textualism social

Ne închipuim un copil care joacă fotbal. Numai printre craci le-o dă celorlalţi. Sau aşa zice. Mai zice şi altceva. Driblează, jonglează cu mingea şi zice: Gică Hagi la balon! Senzaţională trecere a lui Gică Hagi! Se comentează pe sine chiar în timp ce joacă. Reuşeşte să fie simultan şi actor şi spectator. Chestie absolut schizoidă. Textualism social.

O gospodină. Pune de cafea. Şi vorbeşte. Se vorbeşte. Luăm cafeaaaaua! Aşaaaaa! Desfacem capacul. Chibriturile! Unde sînt chibriturile? Ei, nu se poate! Nu se aprind! Acum să luăm şi zahăruuuul. O linguriţă punem doar! Nu ca bărbati-miu' ăla care o face de ţi se lipeşte buzili!

Oamenii au impresia că sînt personaje TV. Vorbesc despre ei înşişi ca şi cînd ar evolua pe un ecran. Sînt dresaţi să fie spectatori şi nu le vine să creadă că uneori trebuie să fie şi actori.

Alt exemplu. Povesteşte un copil. „Bă, ne dădeam în leagăn. Io cu Mortu, cu Buzădublă şi cu Bălăcilă. Şi Bălăcilă, cică el se dă jos. Şi leagănu' era la maxim nenică. Şi sare bou', să-mpiedică şi nimereşte exact sub leagăn. Urlăm la el, lasă bă, căpăţîna jos. Idiotu' se ridică, cică, ce e, bă? Trosc (generaţie interjecţionistă) îi zboară scalpu-n iarbă. L-a ras. Da' Bălăcilă al meu ia scalpu' de jos, îl scutură de praf, scuipă pă el şi şi-l lipeşte la loc pă chelie. Hai să facem un fotbal, mai zice."

Copiii povestesc de parcă ar fi personaje de desene animate. Ei nu se pot „strica". La fel ca Tom şi Jerry. Se turtesc, se strîmbă, sînt striviţi de tot felul de obiecte care pică de undeva de sus. Dar asta nu-i împiedică să revină la starea iniţială. De vină poate fi incapacitatea de a înţelege materia.

Alt copil. Stă pe iarbă. Poartă ceva care-i ţine de cald urechilor. Ca un fel de căşti. Aşa le pare celorlalţi din jur care-l întreabă. – „Ce faci, bă, asculţi muzică?" – „Da, bă, el cîntă şi tot el ascultă!" Avem aici de-a face cu stadiul ultim al interactivităţii.

Dar dincolo de anecdotică, trebuie remarcate dificultăţile oamenilor de a se gîndi pe ei ca actori sau spectatori. Interactivi.

Sorin STOICA, Bucureşti

Riscurile decenţei

– interviu cu Cristian TABĂRĂ, realizatorul emisiunii „De la om la om“ –

Titlul emisiunii presupune, evident, o emisiune în care publicul participă, de pe poziţii egale...

S-a discutat mult pe marginea acestei formule, pentru că era şi fostul slogan al Romtelecom-ului; în final, a fost aleasă, pentru că exprima cel mai bine ceea ce ne doream noi să facem: dialog, comunicare, încercarea de a aduce în discuţie orice fel de subiecte, în aşa fel încît cele mai banale sau mai complexe dintre ele să poată fi abordate – fără pretenţia de a le epuiza, explica ori rezolva în emisiune.

– În limitele acestui format, cînd aveţi de-a face cu o emisiune interactivă reuşită?

Cînd sînt atraşi în dialog cît mai mulţi oameni, cu cît mai multe opinii, dar decente şi decent exprimate.

Ca moderator, puteţi menţine sub control această decenţă?

Doar cu un risc ce poate coborî audienţa emisiunii. Dacă încerci să foloseşti o atitudine moderată, un limbaj temperat, o abordare cît de cît decentă, cel de acasă se simte puţin jenat, şi tu rişti să-l pierzi din faţa televizorului; pentru că el încă aşteaptă, în momentul ăsta, un pic de scandal, trivialitate, sînge, puroi. Talk-show-urile cu caracter social, în România, nu au foarte mult succes dacă nu au şi ceva murdărie. În acest sens primim şi critici, ni se spune că emisiunea nu sclipeşte.

Talk-show-urile sociale vor avea şanse, să înţeleg, numai dacă vor fi scandaloase şi tributare senzaţionalului?

Un tînăr sociolog avea o teorie: o generaţie nu poate face niciodată două revoluţii, iar generaţiile în viaţă şi cu putere de decizie din societatea românească au comis deja revoluţia, au avut o explozie a *maximum*-ului idealurilor lor, iar acum, absolut implacabil, urmează drumul către *minimorum;* atunci, pe măsură ce cade societatea, eşti obligat să rămîi în fază de experiment. Ea cade mult mai repede decît reuşeşti tu să stabileşti şi să impui un format pe piaţă. Eu sper să fiu încă în viaţă cînd se va atinge *minimorum*, după care va începe urcarea şi-abia atunci se va putea vorbi despre emisiuni sociale bune, pentru că publicul îşi va cizela pretenţiile.

Oamenii obişnuiţi invitaţi în emisiune vorbesc, pe post, de multe ori, despre problemele lor personale. Pînă unde sînt dispuşi să şi le dezvăluie?

Practic, pînă oriunde. De fapt, lucrurile sînt în mîna prezentatorului. Dacă prezentatorul vrea să fie odios, va ştii să-şi manipuleze interlocutorul în aşa fel încît să scoată orice de la el. Şi-atunci eşti un Jerry Springer: tu arăţi ca un îngeraş şi emisiunea arată ca un iad. Am avut şi eu invitaţi care se-ncinseseră, şi erau gata să spună tot soiul de lucruri greu de explicat CNA-ului, aşa că am plasat respectivele discuţii în pauzele publicitare.

Publicul din platou are un rol activ?

O parte din el este public profesionist. Acum sînt tot mai puţini cei ce fac parte din această categorie, pentru că invitaţii au început să vină benevol, şi-au adus cunoştinţe, dintre care unii au mai vrut să vină şi a doua oară. De aceea, în momentul ăsta este mai degrabă viu, adevărat. El este dirijat doar la aplauzele de început, în rest, reacţiile sînt libere. Comentariile lor din platou numai eu le aud, dacă nu au microfon. Uneori, ideile astea le folosesc. N-am reuşit să-i dezvăţ să aştepte semnalul meu. De fapt, au libertate deplină. Publicul de la telefon se simte important, vrea să afle tot felul de lucruri, intră naiv, dar intră. Chiar dacă telefoanele acelea sînt produsele unor indivizi frustraţi, important este că ne asumăm aceste roluri, că societatea nu mai este inertă. Se vorbea de un experiment în Elveţia: problemele de peste an rămase nerezolvate erau supuse atenţiei schizoizilor dintr-un ospiciu. Aceştia dădeau rezolvări surprinzătoare.

Care-i formula ta de prezentare, moderaţie şi atenţie în timpul emisiunii?

Nu există o reţetă. Te obişnuieşti. Eşti atent, eşti capabil să reorientezi discuţia în funcţie de orice opinie, telefon, chiar în contradicţie cu ce-ai avut tu în cap. Singurul lucru stabil în poveştile astea e timpul. Tu trebuie în trei minute să termini, de exemplu. Atunci, după trei minute, emisiunea reîncepe acasă, în disputele telespectatorilor.

Contează audienţa?

Contează, nu pot fi un fariseu să spun că nu contează. Probabil, cel mai bine, dacă aş fi vrut audienţă maximă, ar fi fost să-mi scot tricoul. Nu ăsta e criteriul... încercăm să sacrificăm audienţa în favoarea jurnalisticii serioase. Spiritismul poate fi un sacrificiu făcut audienţei, dar acest subiect mie mi-a venit de la altă emisiune, de la cea în care era invitat tatăl poliţistului omorît la Timişoara. În durerea aia imensă, el vroia să meargă la o spiritistă spre a afla de la fi-su cine l-a omorît. Şi ca acest caz, sînt o groază... Şi omul acesta avea o problemă serioasă şi nu puteai să rîzi de problema lui. Totuşi, nici invitatului nu-i pot impune un comportament stas. Nu merită să exploatez emoţiile cu tot dinadinsul, doar pentru audienţă. Un om care plînge în hohot e mai puţin impresionant decît unul care striveşte o lacrimă.

Vin oameni cu probleme spre a se adresa televiziunii ca la o instanţă supremă?

Aveam saci de astfel de corespondenţă. Era Cabina Pro-tv. Televiziunea poate face cunoscute problemele lor, e important într-o ţară în care baţi la uşi închise. Nimeni nu are timpul, răbdarea pentru probleme tale. Cînd eşti disperat, crezi că televiziunea e ultima şansă. Un astfel de lucru s-a şi întîmplat. Aveam un caz în care o doamnă avea nevoie de 40 de milioane. În zece minute, un tip într-un Mercedes negru i-a băgat în răcori pe bodyguarzi, arăta ca un mafiot. A venit, a lăsat banii în mîinile femeii şi s-a dus.

Există nişte limite morale ale apariţiei tv?

Informaţia trebuie să fie liberă. Forma de prezentare e diferită. Noi am făcut într-o dimineaţă o emisiune despre Internet şi utilizările sale. Am creat un chat special spre a intra în direct, prin mesaje. Cei ce lucrau atunci neau asigurat că mesajele vor fi filtrate, nu va ieşi nici o porcărie pe post. Cînd am intrat în direct a apărut un cuvînt cu 3 „m“, 4 „u“, 5 „i“ şi 3 „e“. Filtrul n-a recunoscut cuvîntul. ▲

Senzaţionalele descoperiri „De la om la om“

Decalogul

Există în emisiunea lui **Cristi Tabără** şi producătorul **Mişu Predescu**. Împreună conduc echipa după următorul Decalog, afişat în redacţie (urmează adaptarea acestuia): „1. Avem o redacţie, loc de întîlnire, muncă şi şedinţe. 2. Prezenţa în redacţie obligatorie. Excepţie, zilele de filmare şi documentare, stabilite cu Tabără şi Predescu. 3. Programul zilnic începe la ora 10. 4. Marţi, ora 11 e şedinţă. Doar cei de la filmare pot absenta. Întîrzieri admise într-un număr atît de restrîns de situaţii, încît, practic, nu sînt admise. 5. Plecare, absenţă, învoire doar cu acordul lui Tabără şi Mişu. 6. Orice schimbare în chestie de subiecte, filmare trebuie discutată cu Tabără şi Mişu. 7. Nu se admit scuze precum „credeam că...“, doar ne consultăm. 8. Mobilul se ţine deschis 24 din 24 de ore. 9. Orice problemă se discută cu Tabără şi Mişu, nu separat cu vreunul dintre ei. 10 Un nu hotărît: bisericuţelor, bîrfelor, contrelor, strîmbelor, rea-voinţei, balcanismului, şovinismului, antisemitismului, comunismului, hărţuirii sexuale, discriminărilor şi linguşelilor.“

Subiectele

În ediţia de pe 21 mai, au fost trei subiecte. Primul, **Ferbanher Aurica**: „am venit la emisiune fiindcă mi s-a întîmplat un caz al fiicei mele şi cred că emisiunea asta ar fi o lecţie pentru femeile care suportă ani şi ani de-a rîndul situaţia. Eu am venit pentru fiica mea. Bărbatul ei a legat-o, i-a omorît copilul în pîntec şi i-a tăiat părul cu cuţitul. E inuman, dar trebuie să fie o vină, nu poţi face legea singur. N-o mai vrei, termin-o. Am 10 copii, sînt despărţită de 10 ani de soţ. Poate nu mi i-am dorit pe toţi, dar mi-era frică de chiuretaj. Oricum, ne-am despărţit omeneşte.“ Al doilea: „dacă copilul meu e născut prematur, n-are greutate normală, mi se spune că a murit, deşi el poate fi salvat cu dăruirea medicilor şi aparatură specială, dar care nu e decît în oraşele mari.“ Al treilea, **Armean Petru**: „Sînt acilea că am construit în satul meu o pianină. Am descoperit vocaţia asta. Eu nu vin aicea artist concertist, ci pasionat. Nu vin după metoda măgarului.“

Spectatorii

Claudia, în negru, m-a întrebat dacă în ziaristică se intră pe pile: „Avem de învăţat de aici, de la unele lucruri care s-au întîmplat, din greşelile altora. Sînt la liceu, la f.f., şi îmi plac emisiunile despre tot ceea ce se întîmplă în ţară.“ Bărbat, spontan, tînăr, cămaşă albă, curată: „Am venit că sînt subiecte ce îmi plac, în general. Am dat telefon şi m-a înscris o prietenă. Am fost şi la *Chestiunea zilei*, în public, îmi place să văd totul *live*.“ Femeie subţire, trecută, cu coc, ruj, pudră: „Dacă dau un răspuns, scrii de mine?“ Bărbatul **Gavrilă**, în care femeia se băga, tip tare, cravată, favoriţi lungi, păr dat pe spate: „Ha, ha, ha, din de plăcere. Am crezut că e mai bine să fie în direct.“ „E una din emisiunile cele mai interesante. Cînd îţi doreşti ceva cu ardoare, obţii. Eu din fire sînt mai puţin comunicativ în plen, dacă o să fie un subiect mai aşa, o să pun şi o întrebare. Eu m-am îmbrăcat în ton cu emisiunea: serios, nu mai tineresc, e serios aici. Mulţi dintre cei ce sîntem aici ne cunoaştem că am fost şi la alte emisiuni.“ Ochi mari, subţire, tînără, a stat lîngă mine tot *show*-ul. Ca şi ceilalţi, îşi îndrepta coloana cînd „camera deschidea“ pe spectatori. „Noi sîntem figuraţie. Le place să se dea mari, că fac, că dreg.“ Într-adevăr, abia acum înţeleg, în partea de jos a galeriei, un tinerel îi face frecţie pe umeri şi spinare unei doamne, gest intim de castă. Îmi văd cotul cu tricoul la televizor. Aceeaşi: „Cîştig şi eu un ban, Tabără e bun că ne lasă să zicem ce vrem. Uite, la spiritişti unul a fost dintre noi şi chiar credea. Apoi, cînd a fost, dragă, aia cu vindecare de cancer, unul dintre noi s-a dus să ia şi el reţeta. Adică, ne foloseşte şi nouă, că dacă eşti la televizor nu poţi să ai telefonul sau reţeta ăluia. Mama mă vede la televizor şi zice că e mulţumită că nu vagabondez.“ Studenţii la Universitatea Media au venit, în cor o spun, din curiozitate. **Sînziana Pop**: „e un public lejer, care n-are pretenţii, nu e antrenat“. **Luminiţa**: „Am trăit fiecare caz în parte, de o lună jumătate vin în fiecare luni. Fiindcă e singura emisiune serioasă, din păcate nu pot urmări emisiunile de la televiziune, care pun lumea reală în scenă, cum spune dl Tabără. Nu sefeuri, nu politică, mizeria care există, violenţa, răutatea, asta îmi place. Bine, eu sînt studentă la teatru şi nu am timp să merg la alte emisiuni, iar lunea e singura zi cînd pot să vin. Vreau să fiu în lumea scenei şi învăţ pentru actorie de aici, poate voi întîlni vreodată vreun rol, care, cine ştie, care se va asemăna un pic sau mai mult cu ce am văzut aici. Şi pentru că nu e piesă la nici un teatru lunea.“ **Maria**: „Scumpul de Cristi Tabără face telenovele frumoase, scumpul de el.“

„– Te-a emoţionat cazul ? – întreb. – Am văzut multe emisiuni, nu sînt la prima.“ Văd ciorapi galbeni, ce nu se văd la televizor. (**E. I.**) ▲

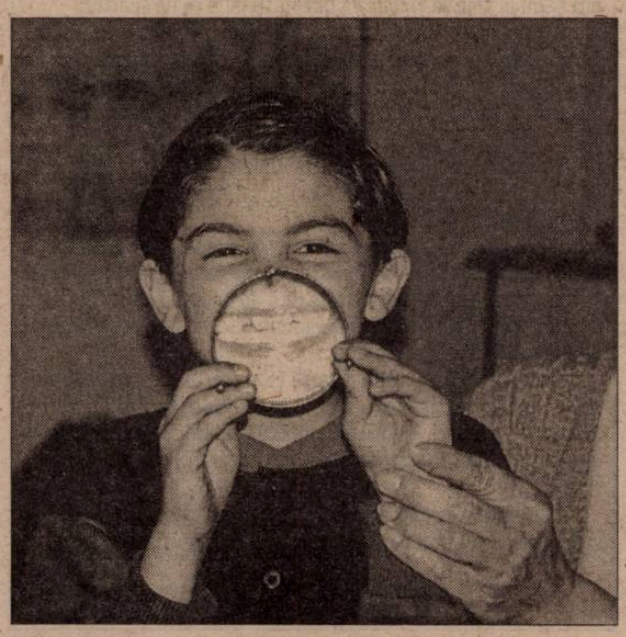

© M. Tănăsescu

Pe ce ne bazăm

Iartă-mă – 28 mai, TVR 1
cotă de piaţă: 27,60% între orele 20,56 – 21,57
Pe acelaşi interval de timp, Antena 1 avea 19,10%, iar PRO TV 14,80%

Surprize, surprize – 26 mai, TVR 1, orele 20,37-23,03
cotă de piaţă: 35,10%
(Antena 1 – 28,60%, PRO TV – 12,50%)

Academia vedetelor – 26 mai, Antena 1, orele 20-22,45
cotă de piaţă: 30%
(TVR 1 – 33,50%, PRO TV – 11,50%)

Din dragoste – 24 mai, Antena 1, orele 20,28-22,07
cotă de piaţă: 29,80%
(TVR 1 – 9,60; PRO TV – 32,60%

(date furnizate de Prime Time World Broadcast)

Un alt soi de telenovelă

– interviu cu Raluca MOIANU, moderatorul emisiunii „Iartă-mă“ –

De ce s-a ales această temă a emisiunii? Sînt românii mai iertători? S-a brodat pe un specific naţional?

Cred doar că avem un spirit latin, pe asta s-au bizuit realizatorii. Ne place să ne uităm un pic în casa vecinului. Toate poveştile astea, un soi de telenovelă, au ceva; în telenovelă e un scenariu cu happy-end, aici este realitatea, povestea este adevărată, mai mult, cazurile nu se mai fac dacă oamenii află unii de alţii, fiindcă s-ar pierde din rigoarea emisiunii.

Cum ţi s-a cerut să fii în emisiune?

Eu sînt mai sobră, trebuia să fiu confidenta, pot să te ascult, nu să-ţi dau sfaturi. Sînt o prietenă la care vii şi povesteşti tot ce simţi. Mai e ceva, se căuta o persoană deschisă, caldă, prietenoasă, asta ştiu bine că sînt. Ceea am învăţat la „Iartă-mă“ a fost să-i las pe ei să-şi spună povestea. Spectatorii mă văd mai reţinută, nu cred că-i interesează comentariile mele. Există ideea de a nu emite judecăţi de valoare, idee inoculată şi mie. Omul respectiv ştie mai bine, doar de asta a venit, să-şi pună cenuşă în cap.

Tonul tău e de compasiune?

E al unei persoane care te ascultă şi încearcă să te înţeleagă. E normal să spun „de ce aţi făcut asta?“ cînd aud că-mi spune cineva „mi-am bătut soţia zece ani“, dar nu să-l condamn.

Cum a fost baia aceasta de contacte directe cu oamenii simpli?

Primul interviu din viaţă l-am făcut cu Cousteau, fiindcă ştiam franceza. Nu am prea făcut interviuri cu oameni simpli, dar este o experienţă extraordinară. Nu trebuie să crezi că toţi oamenii sînt ca tine, sîntem de tot felul.

Îi cunoşti înainte de emisiune?

Înainte de emisiune le citesc poveştile. De obicei, luni noaptea, cînd ajung acasă. Fişele eroilor sînt scurte. Scrise cu stiluri diferite de către colegii mei. Prefer să nu văd personajele înaintea emisiei. Cei mai mulţi au senzaţia că au vorbit cu mine la telefon. Există colege de-ale mele ce studiază subiecţii, fac filmările cu iertătorii. Subiectul e cel ce şi-a trimis scrisoarea şi vrea să fie iertat, iertătorul e cel care vine sau nu vine. Colegele mele află cele două variante ale poveştii. Eu ştiu ambele poveşti, ştiu filmul de pe teren. De multe ori mi s-a întîmplat să ştiu şi ce conţine scrisoarea şi ce mi s-a relatat de pe teren şi subiectul să-mi spună complet altă poveste în emisie. Te adaptezi. Emoţia lui îi dictează altceva atunci, se gîndeşte că va fi judecat de ceilalţi.

Cum sînteţi priviţi, primiţi de către iertători?

Depinde de relaţia iertătorului cu subiectul. Cînd colegii mei se duc cu buchetul, iertătorii ştiu de unde vine, sînt puţini cei care nu ştiu de la cine e, sau speră să nu fie de la persoana aceea. Eşti un mesager, n-ai de ce să fii rău primit. Oamenii resping pur şi simplu personajul, nu televiziunea, care n-are vină. Deja se ştie că buchetul e de la *Iartă-mă,* se ştie în sate şi zvonul se răspîndeşte uluitor. Cu toate astea, iertătorii primesc televiziunea, nu iartă subiecţii.

De ce se destăinuie oamenii?

Televiziunea e mesager, dacă nici cu ajutorul ei nu pot rezolva problema, înseamnă că n-o s-o mai rezolve vreodată. În plus, unii nu cunosc unde mai trăieşte iertătorul. Televiziunea îl găseşte. E o muncă de detectivi, aici. Oricum, jumătate din cazuri sînt împăcări. Cum nu există doi oameni la fel, nu există două poveşti la fel. Fiecare are povestea lui şi reacţiile lui sînt diferite. Nu pot să spun că se plînge întotdeauna. Credem noi că o femeie care şi-a abandonat copilul va plînge revăzîndu-l. Ei, nu e aşa, e doar o prejudecată. În Olanda sînt cazuri la emisiunea similară de acolo cu iertare pentru un tras de codiţe, la noi, sărăcia amplifică situaţiile.

Dacă nu se deschide uşa, spre a intra iertătorul, crezi că nu ţi-a ieşit emisiunea?

În viaţă sînt şi bune şi rele. Cred că noi încercăm să-i ajutăm pe cei ce apelează la noi.

Ai ticuri? Vorbeşti în sloganuri?

Încerc să mă controlez. Să mă comport firesc, să spun ce simt. Nu poţi să-ţi pregăteşti toate întrebările. Trebuie să-l priveşti pe omul ăla în ochi. Eu mai am o bucată dificilă, între film şi scena cu deschiderea uşii. Nu întotdeauna îl ţin de vorbă după ce a văzut imaginile. Îl simt. De acasă nu îţi dai seama de asta. Îl văd că nu mai poate. Ce să-l mai întreb, oricît ai vrea să faci un show de televiziune, la un moment dat trebuie să ţii cont de sentimentele oamenilor. Depinde mult de secunda aia.

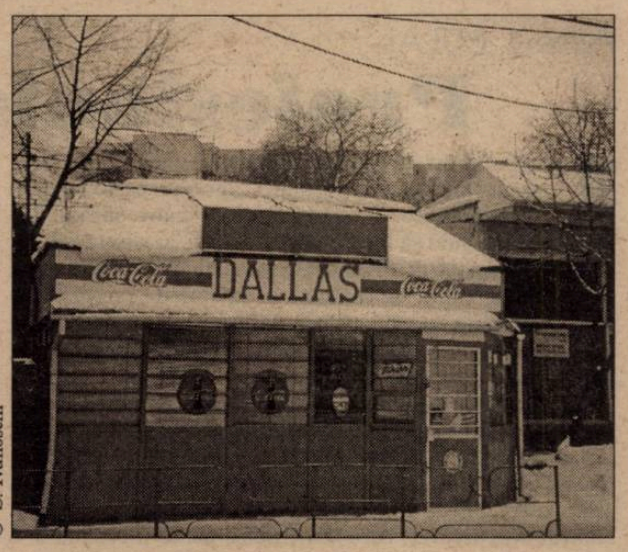

© S. Ivanoschi

Pînă unde mergi cu dezvăluirile? Senzaţionalul atrage.

Încerc să ştiu povestea, nu-i forţez să spună lucruri pe care nu vor să le spună. Eu nu exagerez în a învîrti cuţitul în rană. Emisiunea e şi aşa delicată, ori lumea te judecă. N-ai de ce să-l chinui, el oricum are o reacţie. Pînă unde mergi? E un joc al emoţiilor, dar nu poţi chiar aşa, nu-ţi poţi bate joc. Încerc să fiu ponderată, să fiu delicată.

Dacă vezi că poveştile se bat cap în cap?

Dau telefon la iertător şi îl întreb unde e adevărul. S-a întîmplat ca, după film, subiectul să spună că nu e aşa. Oricum, noi, oamenii, ne amintim doar ce vrem. Interpretăm o situaţie după cum ni s-a părut. ▲

Oameni şi certuri

– din emisiunea „Iartă-mă“ de luni, 28 mai 2001 –

● *„Dvs. n-aţi fost violent, niciodată? Poate i-am mai dat o palmă, două, trei; ne-am mai iertat, nu mai reţin exact, sigur, sigur am făcut-o şi pe asta.“*

● *„Dvs. aţi contribuit în vreun fel la această despărţire, s-a întîmplat s-o loviţi? / Nu. Ne-am certat, într-adevăr, ne-am certat mult, pe-un singur principiu: pleca la Năvodari să-şi ia pensia alimentară de la întreprindere. (...) Pleca pe 10 şi venea tocmai pe 20. Trebuia să mă duc eu după dînsa... Mai cheltuia din bani, nu se înţelegea nimica...“*

● *„Nu ştiu de la cine poate fi buchetul. / De la cine? „Este vorba de o doamnă. Sora dvs. / Da, dar n-are de ce să ceară iertare. / De ce? / Fiindcă nu pot s-o consider ca soră.“*

● *„În urmă cu 9 ani mama a fugit cu un bărbat în sat la noi. Atunci nu aveam nici ce mînca, nici ce pune pe foc. Şi tăticul meu drept i-a zis tăticului meu adoptiv să meargă la serviciu şi să mă ia devale, ca să se ducă la pădure el.“*

● *„M-am dus acasă şi i-am povestit lu' nevastă-mea: ia uite, nevastă, ce a făcut omu' aista: «L-a lăsat nevasta, şi fetiţa i-a rămas mică; ce facem? S-o luăm noi.»“*

Ea, el şi gura lumii

– interviu cu Mircea RADU, moderatorul emisiunii „Din dragoste“, şi Simona MACOVEI MOŢOC, director de programe –

Cum au ajuns primele cazuri la dvs.?

Mircea Radu: Oamenii ne scriu. Dacă redactorilor li se pare un caz interesant, se stabileşte un contact cu respectiva persoană. Plecăm cu „caravana dragostei“ ca să-i luăm un interviu, la faţa locului, celui care ne-a scris. După interviu, cel care ne-a chemat face un mesaj adresat iubitei sau iubitului dorit. Cu acel mesaj, eu mă duc la persoana jinduită acasă sau la serviciu.

Se poate verifica în vreun fel dacă cel care v-a scris spune adevărul?

M. R.: Adevărul este întotdeauna la mijloc, şi nu-l ştiu decît cei doi implicaţi. Noi nu facem decît să-i acordăm o ultimă şansă celui care ne-a scris. Nu tragem pe nimeni de mînă, nu sunăm oamenii la întîmplare să-i întrebăm dacă au probleme din dragoste. Ei sînt cei care ne caută pe noi. Cred că nimeni nu aruncă nişte piste false doar ca să-i pună pe cei de la *Din dragoste* pe drumuri.

Cum decurge întîlnirea cu partenerul de viaţă al celui care v-a scris?

M. R.: Plec în deplasare cu un producător şi un redactor. Redactorul, ştiind numărul persoanei vizate, îi dă telefon, fără să-i spună că e de la *Din dragoste*: fie se dă de la o companie de detergenţi, fie de la un institut de sondaje – pentru a verifica dacă cel solicitat este acasă. Adresa o ştie. Ajungem acolo, parcăm caravana într-un loc ferit, urcăm pîş-pîş, eu pun mîna pe vizor sau le mulţumesc celor care n-au vizor şi în loc de fata de la detergenţi se trezesc cu mine. Această fracţiune de secundă ne interesează şi se filmează: felul în care persoana respectivă măreşte ochii, are tendinţa de a închide uşa, zîmbeşte acru; acela e tot şpilul.

În ce măsură interveniţi în decizia acestuia?

Simona Macovei Moţoc: Redactorul şi producătorul au o discuţie cu persoana care tocmai a văzut mesajul de la partenerul de viaţă şi-i spun să vină la Bucureşti la emisiune. Noi nu-i sfătuim niciodată să se împace sau nu, pentru că nu intervenim în vieţile oamenilor. Practic, emisiunea asta nu-şi propune decît să-i pună pe oameni faţă în faţă şi acolo unde mai există puţină iubire să facă un pas înainte.

Ce se întîmplă cînd ajungeţi înapoi, pe platou?

S. M. M.: La platou, ştim, în general, dacă persoana în cauză vine. Sînt cazuri în care cel/cea dorit/dorită vine şi spune că nu se mai poate, nu putem fi nici măcar prieteni, cînd mă vezi pe stradă să treci pe partea cealaltă; sau vine şi cînd îl vede pe fostul iubit începe să se încălzească, şi pînă la urmă spune „da“. Mie, personal, ca director de programe mi-ar plăcea ca, măcar în amintirea vremurilor în care au fost fericiţi împreună, oamenii să vină şi să spună ce au pe suflet.

Totuşi, aveţi vreo modalitate de a semnala măcar aspectele negative?

S. M. M.: Din formatul emisiunii condamnăm violenţa, alcoolul, părăsirea copiilor ori a familiei; încercăm, totuşi, să facem şi puţină educaţie.

Vi se pare că aceşti oameni privesc televiziunea ca pe o instanţă morală?

S. M. M.: Din ce am discutat cu ei, am constatat că e vorba de nişte oameni foarte singuri, care nu au prieteni şi care se bucură cînd cineva are răbdarea să stea de vorbă cu ei. Ei cred că asta e ultima lor speranţă.

Cum vă explicaţi că cei care vi se adresează acceptă să-şi expună public viaţa intimă?

M. R.: Întotdeauna maieul este mai aproape de corp decît cămaşa. Contează mult mai mult să-ţi fie ţie bine decît dacă te iubeşte sau nu lumea. Dacă tu crezi că-ţi poţi găsi rostul, poţi fi fericit cu femeia aia, nu te interesează gura lumii. Sînt convins că ei chibzuiesc mult înainte să vină la noi.

Au existat persoane care nu au fost de acord să fie filmate sau să apară pe post?

S. M. M.: Dacă ne spun în caravană „am văzut despre ce e vorba, opriţi camera“, atunci aşa facem. Dar nu s-a întîmplat decît o singură dată. În legătură cu refuzul apariţiei în emisiune, au mai fost nişte telefoane, că ne dau în judecată... Am stat de vorbă cu ei şi am încercat să le explicăm că nu e ruşinos, că nu e degradant, că ceea ce au spus ei acolo e un răspuns pentru celălalt, nu pentru lume...

Vă încărcaţi cu problemele invitaţilor emisiunii?

M. R.: După ce am rezolvat un caz, o sun pe Simona, care stă în Bucureşti, şi-i povestesc. Apoi eu, cu cameramanii, cu sunetistul, cu producătorul, ne-ntîlnim seara, să mîncăm împreună şi discutăm. Fiecare are propria părere despre cazul ăla: „Ce zici mă, se mai împacă ăla cu aia?“. Acolo spun cum văd eu lucrurile, dar ştiu că nu mă filmează nimeni. ▲

Pagini realizate de
Iaromira POPOVICI şi Eugen ISTODOR

Alfred BULAI

Profesioniştii şi băieţii descurcăreţi

Un grădinar de la o televiziune londoneză, cu foarte mulţi ani în urmă, a ajuns, aproape peste noapte, un moderator de televiziune de mare succes. Talentele nu trebuie să facă multă şcoală şi cu siguranţă pot să apară aproape de oriunde. O lume dinamică trebuie să fie deschisă, ruptă de canoane şi extrem de receptivă la nou. Pare că nu trebuie să faci multă şcoală, nu trebuie să fii un profesionist pentru a te impune într-un domeniu pentru care ai talent.

Dacă există un numitor comun, care ar putea caracteriza societatea românească contemporană, acesta ar fi „lipsa totală de profesionalism". La noi, toţi se pricep la toate. Toţi îşi dau cu părerea. Oricine poate fi specialist în ceea ce se cere la un moment dat. Tot mai mult astăzi băiatul descurcăreţ, care bineînţeles poate fi oricînd şi o fată isteaţă, reprezintă definiţia omului de care ai nevoie. Ca profesor, am văzut de-a lungul anilor mulţi studenţi foarte buni care s-au realizat cu mare greutate, unii care chiar nu au reuşit, şi totodată mulţi studenţi lamentabili, care au ajuns rapid în funcţii extrem de onorante. Explicaţia este simplă. Ultimii erau descurcăreţi. Explicaţia este simplă însă doar dacă luăm în calcul că şi cei care îi angajau erau, la rîndul lor, nişte descurcăreţi.

Ce este un băiat descurcăreţ? El este omul care se pricepe exact la problema pe care o ai tu, indiferent care este aceasta, este cel care îşi dă cu părerea, cel care fără nici un fel de studii sau pregătire într-un domeniu este în stare să contrazică pe cel mai legitim dintre specialişti, este cel care se pleacă cu înaltă cucernicie în faţa celor puternici, care de altfel îi permit să fie sau să rămînă descurcăreţ, este cel care prinde din zbor termeni sau simple cuvinte atractive pentru care nu găseşte niciodată un corespondent românesc, este cel care nu a aflat că în domeniul în care se consideră specialist s-au publicat o sumedenie de lucrări şi nu în ultimul rînd este cel care invocă nevoia imperioasă de a lua contact, de a se documenta, undeva în Vest, dar care nu a aflat că există lucrări, poate multe şi foarte utile în România.

Lumea este plină astăzi de asemenea personaje. De altfel, nici nu este greu să le identifici. Băieţii descurcăreţi sînt în general cei care se oferă să rezolve orice fel de probleme, cei care nu au învăţat că veritabilul profesionist este cel ce începe cu: „eu doar atît pot să rezolv". Mai mult, la un nivel strict empiric, am putea spune că principalul indicator al lipsei de profesionalism este dat de numărul de expresii englezeşti pe care cineva le utilizează ca atare în propriul discurs. Acest lucru se întîmplă aproape întotdeauna pentru că băiatul descurcăreţ trebuie să menţină aparenţele. A fi descurcăreţ înseamnă a crea impresie. Or, dacă nu ai idei, dacă nu poţi fi profund, dacă nu înţelegi fenomenele sau procesele la care iei parte, atunci trebuie să impresionezi prin altceva. Prin ce altceva dacă nu prin nişte cuvinte care sună bine, obligatoriu rostite în limba lui Shakespeare? Eventual, cade foarte bine să se invoce vizitele făcute în străinătate, care cele mai adesea sînt doar impresii de călătorie, dar eficiente pentru a construi o legitimitate. Şi trebuie să recunoaştem că nu sînt puţini românii care sînt mai mult decît impresionaţi cînd aud propoziţii de genul: „Eu în America (în Franţa, Anglia, Germania etc.) am văzut că aşa se face", „...în America se obişnuieşte", „Germanii fac sau cred nu ştiu ce...". Sofistic vorbind, aceste afirmaţii sînt echivalente cu „Ştiu asta pentru că am auzit astăzi de dimineaţă doi bătrînei vorbind în autobuz." Dar ce mai contează?

• Un număr extrem de mare de personaje descurcăreţe lucrează, evident firesc, în meseriile de mare impact public. Nu puţini în televiziune. Aici lucrurile sînt chiar mai simple. Importul de modele este cel mai adesea un deziderat, moderatorul sau realizatorul netrebuind să facă altceva decît să se descurce. Succesul va veni cu siguranţă.

Au apărut în ultimul timp numeroase emisiuni interactive, de mare succes şi în Occident, în care publicul participă cu propriile istorii de viaţă, cu propriile probleme sau conflicte, cu rufele mai curate sau mai murdare din propriile familii. Este indiscutabil că aceste formule de emisiuni prind în general la public şi chiar au o funcţie socială şi comunitară cu totul deosebită. Audienţa este sensibilizată la problemele semenilor, publicul poate asimila precepte şi norme sociale, spiritul comunitar poate fi stimulat. Tîlcul central al acestor emisiuni este în fond tocmai acela de a afirma valorile şi normele comunitare şi sociale, morala şi chiar justiţia unei societăţi particulare.

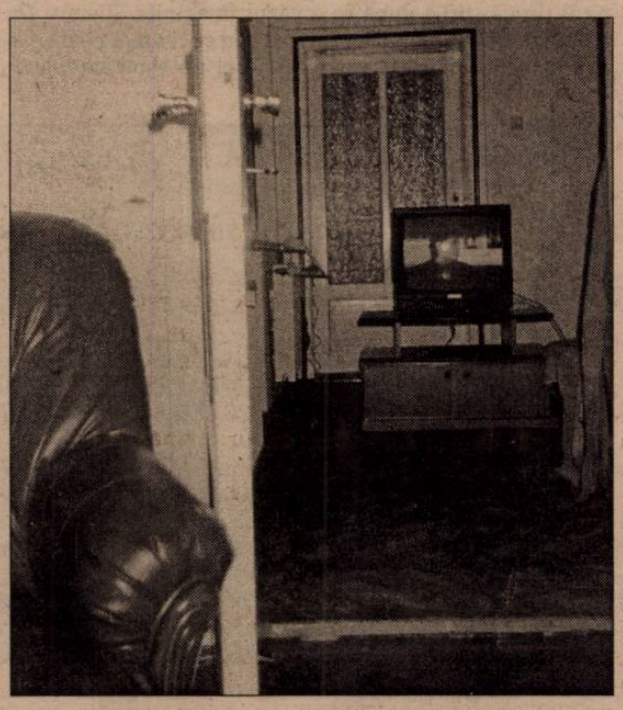

© A. Iordache

Cele mai multe personaje descurcăreţe nu reuşesc să dea însă o asemenea perspectivă activităţilor televizive. Unii dintre cei care realizează asemenea emisiuni nu pot să facă altceva decît să imite cît mai bine forma, însă doar atît.

Evident, apar în astfel de situaţii aspecte inedite. La o asemenea emisiune, un realizator se ruga de o tînără: „Ei, de ce nu îl ierţi, ce dacă a trecut atîta timp şi tu ai un alt prieten... la urma urmei chiar dacă te-a bătut...." Este evident că ceea ce se transmite este cel puţin dubios, la fel ca şi replicile unei alte realizatoare care ţinea morţiş ca cineva să se împace cu fosta prietenă, chiar dacă între timp se recăsătorise.

Nu are nici un sens să fie continuate aceste exemple. În general, în aceste emisiuni lipseşte tîlcul, morala finală, ca să nu mai spunem că, de regulă, se lucrează cu un public prefabricat, plătit să aplaude, să se mire, sau să fluiere atunci cînd i se cere, ceea ce sporeşte senzaţia de „artificial" a telespectatorului.

Este evident că simpatizanţii acestor programe pot să reacţioneze la astfel de rînduri spunînd că acele emisiuni au o cotă mare de audienţă, că ele sînt dorite de public. Din păcate, însă, publicul se uită doar la ceea ce există şi nu este vina lui că de multe ori nu are nimic de ales.

Dar, totuşi, de ce sînt o problemă băieţii descurcăreţi?

Păi sînt o problemă pentru că există anumite domenii în care dacă vrei să supravieţuieşti ai nevoie de profesionişti, de profesionişti adevăraţi. Sistemul bancar, industria şi agricultura românească, de altfel chiar şi politica, au demonstrat că băieţii descurcăreţi nu sînt chiar atît de eficienţi. Cam la fel stau lucrurile şi în diplomaţie, şi în relaţiile cu instituţiile europene, cu investitorii străini şi, vai, cu cîte domenii am putea continua.

Este clar că într-o asemenea listă, televiziunea, poate presa mai general, nu poate fi în primele locuri. Asta nu înseamnă însă că problemele pe care le creează băieţii descurcăreţi nu există şi în media.

Avem nevoie de profesionişti, de cît mai mulţi profesionişti. Aceasta este o certitudine. Din păcate, de multe ori beneficiarii, cei care sînt puşi să aleagă sau să selecteze, sînt doar descurcăreţi şi, prin urmare, nu prea au cum, altfel decît aleator, să prefere şi specialişti.

Cu siguranţă, mai există şi o altă problemă. Natura noastră de descurcăreţi are rădăcini culturale mult mai profunde. Cu ce ne lăudăm în viaţa de zi cu zi? Cu ce ne lăudăm atunci cînd ne invocăm istoria? Nu cumva cu faptul că reuşim întotdeauna să ne descurcăm?

Apropo, nu cumva ne-am descurcat şi cu articolul acesta? Poate chiar cu majoritatea articolelor pe care le citiţi chiar acum?

Şi cum am putea şti?

▲

Mihaela-Carla CREŢAN

Fabrica de emoţii

„Cînd am fost în studioul emisiunii *Din dragoste* eram printre aceia care scriseseră la emisiune, dar mi s-a părut că ceea ce se vede la televizor nu este ca în realitate", spune *Ana-Maria* (19), participantă în publicul acestui *reality show* ca figurant.

„Cadrul, aşa cum apare el pe sticlă, este de vis, aflat undeva departe, dar, păşind în el, vraja dispare, redevine concret, cu luminile reflectoarelor, dezordinea cablurilor, stîngăcia oamenilor. În studio, se percepe totul la alte cote decît de acasă, mişcările sînt acelea ale oamenilor obişnuiţi, le recunoşti odată ce pătrunzi în spaţiul magic al studioului televizual."

Din dragoste este o emisiune ce creează un cadru pentru un public gata să descopere o lume ficţională, de telenovelă în cea reală. Persoane din rîndul celor obişnuiţi vin în faţa camerelor pentru a-şi mărturisi relaţiile intime cu nişte necunoscuţi. „Toţi cei veniţi din afară sînt neadaptaţi, nesiguri pe ei, îşi imaginează că nu ies bine, că trebuie să facă mai mult, asta şi în comparaţie cu profesioniştii care se învîrt pe lîngă ei.", spune *Bogdan R.* (25), figurant în public, însoţindu-şi prietena, care a dorit să fie prezentă în studio.

Succesul unei asemenea formule televizuale (a făcut înconjurul lumii) nu stă în restabilirea legăturilor dintre doi oameni, cît în tensiunea povestirii. Aceasta ţine trează atenţia audienţei şi garantează interesul pentru ediţia viitoare.

Publicul, atît cel din studio cît şi cel de acasă, aşteaptă să fie martor la întîmplări extraordinare de care nu a mai auzit pînă acum. Caută tipologii şi reacţii noi ale unor indivizi comuni, dar totuşi neobişnuiţi, provocînd reacţii de genul „uite ce li se poate întîmpla unora". Este o altă faţă a realului cotidian rutinat.

Intimitatea îşi depăşeşte cadrul ei firesc: detalii particulare ale vieţii transpar în faţa publicului necunoscut. Nu este o postură confortabilă nici pentru emiţător, nici pentru receptor.

Suspansul spectacolului stă în teama unui *celălalt* implicat în poveste, pe care publicul şi-l imaginează în timpul reconstituirii povestirii. Este o emoţie puternică pe care aranjamentul decorului din studio o evidenţiază prin prezenţa unei uşi care se deschide/închide în sunet de suspans şi în spatele căreia se caută rezolvarea.

Tonul discursului moderatorului, redus la vocabularul de bază, strict necesar, conţine accente intime, îşi propune să nu irite, să nu spulbere o mare dezvăluire ce poate surveni în orice moment. De tonul acesta depinde încrederea subiectului de a merge mai departe, îl încurajează să meargă pe firul povestirii, chiar dacă pe sticlă el este perceput ca prea sentimental.

„Intri cu teamă, te supui regulilor şi indicaţiilor pe care ţi le dau profesioniştii şi nu vrei să strici cu nimic ordinea lucrurilor", zice *Alina P.* (22), venită dintr-un oraş de provincie pentru a lua parte la emisiune ca public ce asistă, ca experienţă pentru o viitoare carieră în televiziune. „Vrei doar să fii acceptat ca prezenţă şi accepţi jocul casei. Cînd stai acasă în faţa televizorului, te-ai obişnuit şi cu aparatul, şi cu imaginea pe care o întîlneşti acolo, te saturi de ea, te revolţi, vrei să o schimbi, te apuci şi critici. Însă, în studio, ţi se pare totul minunat. E ca şi cînd ai lua parte la o experienţă de o importanţă deosebită, la scară naţională. Spectacolul însuşi, pe care l-ai văzut de atîtea ori şi căruia îi cunoşti desfăşurarea punct cu punct, devine o experienţă nouă care te copleşeşte şi-ţi adoarme spiritul critic. Eşti încurcat dacă ţi se cere să-ţi exprimi opiniile, care în general îţi sînt foarte clare, dar care se diluează odată ce ajungi în studio."

În emisiune, nu se caută filozofii, nu se dezbat mari probleme. Subiectul, cel ce se confesează, vrea solidaritatea publicului, pentru că, de fapt, se confruntă în spaţiul public cu propria-i problemă.

Este publicul solidar cu povestirea show-ului? Este el adus acolo ca să încurajeze sau să judece? „Ce sentimente mi-a provocat întîlnirea respectivă? Cred că diferenţa între imaginea televizuală şi cea reală din studio este semnificativă. În primul rînd, mărimile nu mai sînt aceleaşi, televizorul este o iluzie. Se văd numai anumite părţi din spectacol, iar altele sînt ascunse. Platoul strălucitor, enorm, aşa cum apare pe televizor, este în realitate normal. Este ca la teatru, asişti la desfăşurarea unei povestiri, te interesează evoluţia ei pentru că simţi că participi şi tu la realizarea ei, vrei să iasă bine. Ai preferinţe pentru o desfăşurare într-un anume fel, dar se doreşte un final pozitiv şi succesul emisiunii respective la care ai fost şi tu părtaş", zice *Bogdan R.*

Publicul, împreună cu audienţa televizorului, se lasă sedus de comunicarea unui mesaj într-un spaţiu extins, special amenajat, decorat ca o scenă publică unde oricine e liber să se exprime. El face un act de imaginaţie şi ajunge să cunoască detaliile unui univers real în care a avut loc întîmplarea, univers care se găseşte undeva, nu ştie precis unde, dar are garanţii că el există.

Este un joc cu oameni reali în spaţiul public, ca o alternativă la cotidian, ca o iluzie a realului „Ceea ce m-a impresionat cel mai mult a fost mărimea studioului şi contactul direct cu moderatorul; îmi ridica moralul să fiu atît de aproape de o vedetă şi îmi place să mă laud cu asta", mărturiseşte *Corina L.* (16).

▲

Vasile MORAR

Frenezia exhibiţionistă

Cînd constatăm că a apărut un *fenomen nou*, cum este, de pildă, cel al emisiunilor interactive cu tentă autoconfesivă, prima reacţie omenească naturală este cea de *surpriză*. Totuşi, în acest anume caz, surprinderea în ea însăşi nu are neapărat încapsulată în conţinutul ei, *dinainte*, în chip cert, indubitabil, *valoarea* pozitivă sau cea de semn contrar. Oricum însă, tendinţa spontană izvorîtă din sufletul nostru grăbit, o tendinţă nu neapărat înţeleaptă sau dornică de succesive înţelepţiri, este una de tip maniheist, colorată afectiv în alb sau negru, fără nuanţe, fără grade, fără măsuri intermediare. Nu ne gîndim că valoarea adevărată se compune din multe entităţi şi că ea-i dependentă de mai mult decît de suveranitatea de o clipă a dorinţei mele, a pasiunii mele, a plăcerii şi a gustului meu. Ni se pare că noi ştim ce trăim, că nu ne înşelăm uşor, că „dacă aşa simţim aşa şi este", că intuiţile ne sînt întotdeauna corecte şi opiniile mereu adevărate. Aceasta a fost şi este de cînd e lumea ceea ce numim *vraja realităţii*, adică puterea seducătoare a formelor vieţii în faţa forţelor sufletului. În acelaşi timp însă, ne place, pe de o parte, să clamăm *autonomia* personalităţii şi *independenţa* judecăţii, în vreme ce, pe de altă parte, ne lăsăm hipnotizaţi de evenimentele şi apariţiile vieţii, de experienţele şi trăirile „extraordinare", „neobişnuite", „de excepţie", „unice". În doze diferite, aşa a fost probabil în toate timpurile, îndeosebi în cele moderne, dar acum e sigur că omniprezentele medii pot accentua pînă la hipertrofie, viaţa expusă, viaţa tarabă, viaţa de piaţă, viaţa vitrină, viaţa ca-n filme (sau mai mult „viaţa bate filmul"), viaţa teatru ş.a.m.d. De unde această nevoie irepresibilă de arătare şi expunere a tot ce eşti (şi încă ceva pe deasupra)? De unde izvorăşte totuşi acest insaţiabil apetit exhibiţionist egal distribuit, se pare, la cele două sexe; prezent aproape la toate vîrstele, în aproape toate condiţiile sociale şi rasiale; la cei bogaţi, dar îndeosebi la cei sărmani; la cei avantajaţi de soartă ca şi la cei dezmoşteniţi şi nenorociţi, la cei născuţi urîţi şi nefericiţi ca şi la „noii aristocraţi" ai lumii de azi; cei frumoşi şi bogaţi? În primul rînd, la noi, e vorba de o tendinţă recuperatoare: să spui şi să arăţi ceea ce 'înainte" nu se putea.

În acest sens, această explozie a aspiraţiei de a te prezenta în toată nuditatea ta, cu „surprizele tale regizate de alţii", cu toate sau aproape toate iubirile trădate, cu scăderile şi căderile, evident, nemeritate, pare un semn de libertate, de emancipare de prejudecăţi, chiar de curaj moral. Într-un fel această dezinhibare totală, această abolire ostentativă a oricăror limitări este un moment important şi oarecum necesar pentru orice eliberare şi pentru orice dezamăgire omenească. Acesta ar trebui să fie doar un punct de plecare pentru ceva „mai înalt". Problema cu adevărat serioasă şi gravă de-abia de aici începe. Mulţi rămîn doar la nivelul acestei supe psihologice în care se poate recunoaşte, relativ uşor, doar hedonismul exhibiţionist şi narcisismul orgolios. Putem oare însă, avem dreptul deplin să tot deplîngem la nesfîrşit sensibilitatea exhibiţionistă din emisiunile de tip „Din dragoste" sau „Viaţa bate filmul" fără să ne întrebăm care este sensul uman şi moral pe care-l conţine acest fenomen? Acest sens există. Astfel, este cert că aici ne aflăm în plină zonă a manifestărilor psihologice cu aparenţă minoră, dar cu semnificaţie, pentru cei în cauză majoră, cel mai adesea *destinală*. Pentru mulţi oameni *„aceasta* este viaţa lor". Atît înţeleg ei din ea. Atît simt nevoia să prezinte şi altora din ea. Ei se descarcă psihic, iar vrînd-nevrînd îşi fac o terapie *sui generis*. În fond, n-are importanţă că ei nu ştiu exact să facă distincţia dintre simpla descărcare psihică şi katharsis, dar asta doresc în mod spontan: să se elibereze pentru a căpăta, în final, un sens, o direcţie, o confirmare, prin confruntarea mediatică cu ceilalţi. Spectacolul în sine poate părea şi este de nenumărate ori exagerat şi îngroşat de o regie primitivă. El este uneori penibil de previzibil şi dizgraţios de melodramatic. El dă însă multora senzaţia reconfortantă a bogăţiei şi a importanţei propriei lor vieţi. Este aici numai exhibiţie şi numai dorinţă deşartă izvorîtă din vanitate şi orgoliu mărunt? Uneori da, dar nu trebuie să ne facem că nu înţelegem că foarte mulţi ar fi meritat să fie cunoscuţi pentru ce sînt (cu toate cîte sînt), dar n-au avut niciodată o şansă să se arate public, să fie şi ei văzuţi, şi, mai ales, să fie recunoscuţi. În fond, două lucruri apar cu destulă claritate în acest context. Primul: cine stabileşte ce sîntem şi cum anume sîntem? Al doilea: de cît exces de exhibiţie este nevoie pentru a provoca o rezonabilă revenire la o reacţie decentă în prezentarea propriei vieţi şi a propriei persoane? Pînă una alta însă poate ceva sau cineva opri sau diminua frenezia exhibiţionistă?

▲

Z. ORNEA

glose

Tîrgul internaţional de carte de la Ierusalim

Tîrgul internaţional de carte de la Ierusalim din anul acesta (7-11 mai) a avut, evident, de suferit din cauza complicaţiilor politico-militare din Israel şi, cu precădere, din acel oraş, extrem de important pentru trei mari religii (mozaică, creştină, musulmanii). Au fost mai puţine editurile prezente, ca şi numărul vizitatorilor. Comparativ cu alte ediţii ale Tîrgului (am fost la alte trei), vizitatorii din alte zone ale ţării decît cei din Ierusalim (de pildă, cei din spaţiul zonal Tel Aviv) au venit, evident, mai puţini. Cu toate acestea, afluenţa publicului a fost importantă şi abia prideideam să facem faţă vizitatorilor. Mai ales că originarii din România au venit în număr respectabil, dornici să vadă şi să achiziţioneze carte românească bună, întotdeauna răscolitoare de varii nostalgii. La această ediţie a Tîrgului de la Ierusalim, ediţie jubiliară – a 20-a de cînd a fost inaugurată –, România a fost reprezentată de două standuri. Un stand al Ministerului Culturii şi Cultelor şi, vis-à-vis, standul Editurii Hasefer. La ediţiile precedente, România a fost reprezentată prin mai multe edituri (RAO, Nemira, Humanitas, Univers Enciclopedic etc). Din păcate, acum, la această ediţie, au fost – cum spuneam – numai două standuri. Deşi ocupînd un spaţiu respectabil şi bine gîndit grafic, standul Ministerului Culturii şi Cultelor (care pretindea a expune cărţile a peste zece edituri) a fost sărac în carte. Mai ales în carte beletristică (universală şi originală) şi, cu deosebire, opere ale literaturii române clasice. (De cîte ori, n-am auzit întrebîndu-se de o ediţie Eminescu sau Caragiale, neaflată deloc în stand, pe care vizitatori originari din România voiau, nostalgic, să o achiziţioneze!). În mijlocul standului trona, nelalocul ei, o colecţie de cărţi legislative (ce-i drept, în franţuzeşte) a Tipografiei „Monitorul Oficial", şi pe restul spaţiului cărţi de beletristică. La această ediţie a Tîrgului de la Ierusalim n-a fost convocată nici o personalitate culturală românească reprezentativă, prezente fiind două tinere (dintre care una graficiană) care nu ştiau mai nimic despre producţia de carte a ţării noastre. A fost bună ideea de a expune trei benzi verticale cu còpii ale chipurilor unor poeţi români de dinainte, toate reproduse după antologia lirică a lui Perpessicius şi Ion Pillat din anii douăzeci *(Poeţi români de azi,* 1925-1928) purtînd semnătura măiastră a lui Marcel Iancu. Lipseau cu totul fotografii ale scriitorilor noştri de frunte de astăzi şi nici una a marilor clasici ai literaturii române. Standurile altor ţări arătau infinit mai bine. Alături de standul Ministerului Culturii din ţara noastră era cel al Poloniei. Beneficiind de mese şi scaune unde se instalau vizitatorii trataţi cu bomboane, pixuri, creioane şi mici sacoşe de hîrtie unde puneau cărţile achiziţionate, avînd în faţă un televizor care înfăţişa imagini din ţara lor, filme socotite reprezentative şi chiar un festival de Purim la Cracovia, unde şi-au etalat arta diferite formaţii muzicale poloneze, cîntînd şi în idiş. A fost prezentă acolo şi o formaţie de lăutari români interpretînd, magistral, cîntece lăutăreşti şi chiar „Ciocîrlia". De aici, din apropierea standului românesc, se făcea auzit – ciudat – melosul românesc, la care nu s-a gîndit al nostru Minister al Culturii. A fost organizată, în penultima zi a Tîrgului, la acest stand românesc, şi o prea lungă lansare de carte, la care a participat şi ambasadoarea României în Israel, dna Mariana Stoica, ataşata culturală dna Ionescu şi alţi membri ai ambasadei. Lumea era însă puţină şi cărţile „lansate" lipsite cu totul (cu o excepţie) de substanţă estetică. Mai toate cărţile „lansate" erau ale unor autori fără însemnătate literară (cu o fericită excepţie) aparţinînd unor scriitori israelieni de limbă română care au plătit editurii „Clussium" din Cluj Napoca publicarea cărţilor lor. Iar cei care au vorbit despre aceste cărţi, glăsuitori improvizaţi, au insistat inutil şi foarte îndelung, pe marginea acestor cărţi născute moarte. De obicei, o editură, la un tîrg de carte, îşi lansează cele mai bune cărţi apărute într-o perioadă dată. Şi pentru a le netezi destinul, convoacă, de regulă, vorbitori care, ei înşişi, reprezintă personalităţi de prestigiu. De astă dată, din păcate tocmai la un Tîrg internaţional, şi cărţile prezentate şi vorbitorii au fost, cum spuneam, improvizaţii adesea jenante. Toţi cei prezenţi la această manifestare penibilă am încercat un adînc sentiment de jenă, chiar de ruşine. Dar, revenind la standul Ministerului Culturii şi al Cultelor, nu putea trece neobservată, undeva pe latura din dreapta a standului, o colecţie arătoasă cu cărţi bibliofile şi ilustrate. Erau cîteva cărţi, anunţate pe pagina de titlu, ca ediţii bibliofile. Şi ele erau îngrijite (deci subvenţionate) de Ministerul Culturii şi Cultelor, de Biblioteca Bucureştilor, Universitatea de Arte din Bucureşti şi editate de tipografia „Monitorului Oficial". De observat că aceste ediţii bibliofile" – se menţionează – sînt numerotate de la 1 la 50, nepuse – oare? – în comerţ şi bogat ilustrate de pictori sau graficieni cunoscuţi sau de studenţi de la Universitatea de Arte din Bucureşti. Am văzut şi admirat volume (ediţii?) bibliofile din poezia lui Edgar Allan Poe, în speţă o antologie din traducerile româneşti ale vestitei poeme *Corbul* (ediţie îngrijită nu de vreun traducător anglist de suprafaţă ci de chiar dl Mihai Ungheanu; se adună băieţii, se adună!), Baudelaire, *Florile răului* (ediţie de C. D. Zeletin), şi Rainer Maria Rilke. Alături de acestea, trona – la loc de cinste – cine ar crede? – un album Dinu Săraru (aţi citit bine) intitulat *Un fluture alb cu sînge pe aripi,* de fapt un capitol din romanul *Nişte ţărani* tradus în trei limbi internaţionale (engleză, franceză, italiană), ilustraţiile fiind datorate regretatului pictor Mircea Dumitrescu. Aşadar, în acest fel lipsit, ridicol, de discernămînt şi criterii de valoare îşi risipeşte fondurile pentru subvenţionarea culturii scrise Ministerul Culturii. Deci Dinu Săraru (chiar el) alături de Poe, Baudelaire, Rilke. Am privit siderat aceste ediţii bibliofile bogat ilustrate şi nu-mi venea să cred că mai este posibil la noi, în anul 2001, o astfel de înmărmuritoare confuzie a valorilor. Şi, totuşi, pipăind ediţiile respective, am fost silit să constat, mereu şi mereu, că şi această anomalie scandaloasă este, iată, posibilă. Vorba lui Caragiale, „trist lucru".

Cît despre standul Editurii Hasefer, a fost atît de bogat reprezentat cu carte încît, la această ediţie, a fost angajat un spaţiu mult mai mare decît la ediţiile precedente ale Tîrgului de la Ierusalim. Cum am constatat, colegii noştri de la Radio Bucureşti (au fost prezenţi la Tîrg patru redactori ai Radiodifuziunii), transmiţîndu-şi reportajele la Bucureşti şi difuzate pe post, standul Editurii Hasefer a fost literalmente asaltat de vizitatori. Şi asta, cred, şi pentru că, aducîndu-şi de acasă mai multe exemplare din cărţile mai importante, Editura Hasefer a început să vîndă, la insistenţele publicului, chiar din prima zi a Tîrgului. Şi a vîndut de zor şi în următoarele zile, recoltînd, la final, 1.000 dolari din vînzare. Cifră record pentru toate participările acestei edituri la Tîrgul internaţional de carte de la Ierusalim. Menţionez, am întîlnit, printre vizitatori şi cumpărători, destul de multă lume cunoscută, dornică, constant, să vadă şi să-şi procure cărţi în limba română. Puţinele cărţi rămase nevîndute, Editura Hasefer le-a donat bibliotecii Ambasadei României în Israel. Au fost contactate edituri prestigioase din SUA, Franţa, Germania, Anglia pentru achiziţionarea *copyright*-ului la unele cărţi, în vederea traducerilor în româneşte. Şi, nu uit să precizez, chiar în prima zi a Tîrgului, imediat după festivitatea de inaugurare, standul Editurii Hasefer a fost vizitat de preşedintele Israelului, dl Caţav, care n-a contenit cu laudele la adresa Editurii Hasefer. Totul a fost, pentru această tînără editură (şi-a sărbătorit la Ierusalim şase ani de existenţă), un mare succes de stimă şi de public.

▲

Augustin IOAN

Din nou despre spaţiul sacru

„The site should be on an eminence conspicuous enough for men to look up and see goodness enthroned and strong enough to command the adjacent quarters of the city."
Aristotel, *Politica*, I33 Ia 28-30, trad. Barker
„The place should be such as to have epiphaneia so as to see goodness fulfilled and strengthened, so that the regions of the city might come to be."
Aristotel, *Politica*, I33 Ia 28-30, trad. I. Kagis McEwan[1]

Citatul din Aristotel în traducerea Barker, ales drept cel dintîi motto pentru această secţiune a textului, a fost interpretat de Irad Malkin ca fiind o dovadă a faptului că în Antichitate, aşa precum va îndemna şi Alberti aproape un mileniu mai tîrziu, alegerea unui sit pentru construcţie (în speţă, a unui templu) se făcea pe baza caracteristicilor sale deosebite (aici, preeminenţa), care îl recomandau ca fiind un loc ales. Dimpotrivă, comentariul şi traducerea fragmentului aristotelic făcute de Kagis McEwan (al doilea motto) insistă nu pe atribute spaţiale speciale ale locului (suprafeţei) unde are loc epifania, ci pe prezenţa zeului ca fiind motivul alegerii respectivului loc pentru construcţie.

Cele două interpretări vin dinspre două tradiţii ştiinţifice diferite. Primul autor este arheolog şi, folosindu-se de traduceri existente ale textelor greceşti ca fiind date, îşi construieşte argumentul bazîndu-se pe corectitudinea acestora. Autorul al doilea vine dinspre filologie clasică şi chestionează fiecare sens al termenului original; deci, schimbînd traducerea, oferă interpretări noi ale chiar textului în cauză.

Ceea ce ne interesează aici este că fiecare dintre cele două interpretări răspunde la întrebarea: „cum este ales sau găsit spaţiul sacru?", sugerînd existenţa a două clase diferite de teritoriu natural pe care îşi găseşte aşezare spaţiul sacru:

1) cel vizibil diferit în datele sale fizice de vecinătăţile sale;

2) acela căruia doar abilitatea celor aleşi îi poate arăta localizarea şi întinderea, deoarece altfel aparenţa sa fizică nu îl recomandă ca diferit de spaţiul profan.

Primul tip, cel în care tărîmul sacrului este vizibil (şi) prin trăsăturile sale fizice, geografice, este la rîndul său definibil în două feluri: 1a) prin limitele sale („luminiş„) şi 1b) prin centrul său (omphalos, axă, arbore, munte).

Evidenţierea celei de-a doua clase de teritorii pe care îşi face loc spaţiul sacru presupune instituirea prin gestica celui care îl descoperă a unuia sau a ambelor tipuri descrise în prima clasă. Locul sacru de felul celui descoperit de Iacov are nevoie de aducere în vizibilitate publică, de gesturi inaugurale: marcarea centrului sau/şi a limitelor sale exterioare. A instaura un oraş pe teritoriul sacrului însă, indiferent de clasa în care se află situat teritoriul respectiv, presupune înfiinţarea ritualică a ambelor semne (marcarea limitelor şi a centrului), indiferent dacă acestea preexistă sau nu în acel loc. Cu alte cuvinte, caracterul de loc sacru, precedînd aşezarea în vederea locuirii, este „blocat" în vizibilitate prin ritualurile de marcare a limitei, centrului şi a geometriei interioare a teritoriului astfel „salvat" (Heidegger).

Aşezarea este fundată în Spaţiul sacru

Avansez următoarea ipoteză: spaţiul sacru este modul esenţial sub care se prezintă teritoriul pe care îşi fac loc/din care îşi extrag substanţa atît Locul public, cît şi Spaţiul privat. Construirea pe tărîmul epifaniei este un fapt. Locuirea se situează astfel pe teritoriul sacrului. În raport cu felul în care le-am definit pe acestea din urmă, afirm că:

i) Spaţiul sacru este o formă anterioară de teritoriu propus jocurilor vizibilităţii; atributul de a fi sacru al spaţiului le precede pe cele ale Locului public şi pe cele ale Spaţiului privat; apariţia dipolului Loc public/Spaţiu privat presupune anteprezenţa unei forme de spaţiu sacru în acel loc sau în proximitatea lui.

ii) Ulterior, după instaurarea acestor doi termeni, Spaţiul sacru negociază – slăbind-o – presupusa dihotomie dintre ele.

iii) Spaţiul sacru, readus ritmic în prezenţă prin intermediul ritualului, este o formă absolut necesară de menţinere în timp, de autoreproducere, a celor două aspecte ale spaţiului socializat. Spaţiul sacru trebuie fixat, stabilizat şi, ulterior, rememorat ritmic pentru a-şi păstra rolul de suport, de substrat, al spaţiului socializat[2].

iv) Memoria aşadar (colectivă sau individuală), ale cărei monumente (*urme-cenotaf*) sînt trasate/ ridicate pe loc ca urmare a unor ritualuri de fundare, refacere ciclică, despărţire, revizitare – este motorul principal de susţinere a Spaţiului sacru ca teritoriu al sacrului. Aceste *urme* sau *cenotafuri* fixează şi rînduiesc în jurul lor/în lăuntrul lor spaţiul ca întrepătrundere de teritorii ale vizibilităţii.

v) La limită, astfel de Locuri publice semnalizate de către monument ca situri ale memoriei pot fi (şi au fost, de-a lungul istoriei) identificate (şi) ca Spaţii sacre. Situl unei bătălii – un eveniment major, de natură să consacre cu asupra de măsură un Loc public – poate deveni teritoriul găzduirii unui templu. În definitiv, ne avertizează Heidegger, statuia zeului (care este chiar zeul însuşi) este închinată acestuia de către biruitor (Heidegger, 1995, 67). Nu altfel a procedat, bunăoară, Ştefan cel Mare consacrînd locurile publice ale bătăliilor sale ca spaţii sacre prin construirea de biserici pe sit sau în amintirea acestui eveniment[3]. Spaţiul sacru amprentează mai bine memoria colectivă decît un monument ridicat în Locul public şi, deci, este „mai eficient" decît acesta în a „conserva", pliată în Spaţiul sacru, amintirea respectivului eveniment excepţional şi unic.

Spaţii intermediare

Întrebarea este dacă, în interiorul dipolului Loc public/Spaţiu privat există *interregn* – teritorii în care franjele celor două moduri de a amenaja spaţiul să interfereze. Argumentul meu este că, după instaurarea unei localităţi şi, în timp, a unei aşezări, Spaţiul sacru slăbeşte presupusa dihotomie dintre Loc public şi Spaţiu privat. Sacrul permează şi informează ambele forme de înspaţiere a evenimentelor instaurate de vizibilitate. El este – sub aspectul spaţialităţii sale – fie absenţă fertilă în raport cu excesul de prezenţă sălbatică din care se decupează (*Lichtung* ca luminiş văzut ca *lucus*: pădurice sacră în textului lui Amoroso), fie, dimpotrivă, afirmaţie (exclamaţie?) într-un peisaj definit prin absenţa atributelor, a reperelor fizice, ca anomie (pustia, deşertul din exemplul dat la început).

Spaţiu sacru este în orice caz un loc expus inspecţiei divine, aflat aşadar, cum spune Heidegger (care astfel îl şi orientează): „sub cer" (1995, 180) şi anume rămas „dinaintea divinilor". Pentru aceştia, Spaţiul sacru este un loc propus, aşezat aşadar în faţa lor, dedesubtul cerurilor. Atît Locul public, cît şi Spaţiul privat îşi pot afla sălaş în Spaţiul sacru. Locul public se poate configura oriunde: locul de bătălie este ales nu în virtutea sacralităţii sale şi totuşi el este un loc public. Dar o precizare se poate face: locurile publice *stabile*, cele în care evenimentul se întîmplă cu regularitate şi este probabil chiar ritualizat, presupune preexistenţa unui Spaţiu sacru ca argument tare pentru înspaţierea pe/în el sau în relaţie directă cu el a evenimentelor de întîlnire, negociere, schimb şi decizie, toate bazate pe vizibilitate reciprocă şi care, ele abia, definesc un Loc public stabil. Acestea fiind spuse, putem nuanţa afirmaţia lui Heidegger, care ne spune că „muritorii locuiesc în măsura în care salvează pămîntul" (181), în măsura în care nu doar îl extrag dintr-un pericol (cel al haosului lipsei de atribute), continuă filosoful, ci l-ar şi „elibera întru esenţa proprie" (181). Locuirea muritorilor ca ocrotire a tetradei constă aşadar „în salvarea pămîntului, în primirea cerului, în aşteptarea divinilor, în călăuzirea muritorilor" (181).

Coroborată şi cu exemplul templului din „Originea operei de artă", afirmaţia de mai sus şi întreaga ei argumentaţie din „Construire, locuire, gîndire" ne conduc la a face următoarea afirmaţie: sălaşurile pe care le fac muritorii pentru a locui, ocrotind tetrada, sînt cu toatele situate pe tărîmul spaţiului sacru. Nu orice construcţie este localizată în Spaţiul sacru, dar orice „construire care îngrijeşte creşterea" (179) se află pe teritoriul sacrului şi, la limită (i.e. în templu), îl face pe acesta în mod explicit vizibil. Din nou, altfel: locuirea în sens heideggerian (i.e. a face loc fiinţei, ocrotind-o spre a-şi atinge esenţa) este o locuire în intensitatea spaţiului sacru.

Am vorbit despre intensitate: ea este posibilă – ne spune Heidegger şi, pe urmele lui, o repetă toţi teoreticienii fenomenologi ai arhitecturii, o verifică istoricii religiilor şi antropologii – pentru că Spaţiul sacru este (de)limitat. Templul grec amintit de Heidegger „închide în sine figura zeului şi în această ascundere el o face să emane, prin sala deschisă a coloanelor, în Spaţiul sacru." (65) Mai mult, „datorită templului, zeul este prezent în templu" (65), afirmaţie care pare să confirme peste milenii înţelepciunea evreilor care şi-au „stabilizat" prin Templu trecuta impredictibilitate a apariţiei şi prezenţei lui Iahve în mijlocul lor. Umplerea de către expresia divinităţii a întregului spaţiu al templului dovedeşte că acesta era necesar ca receptacol/cupă[4] a sacrului; mai mult, drept „cutie de rezonanţă", amplificînd efectele prezenţei zeului: „Această prezenţă a zeului este, în sine însăşi, desfăşurarea şi delimitarea spaţiului ca fiind unul sacru" (65).

Spaţiu sacru-Loc public-Spaţiu privat

Şi atunci, în ce fel slăbeşte Spaţiul sacru dihotomia care ameninţă să se instaleze între deschidere (Locul public) şi claustru (Spaţiul privat), cum stabilizează Spaţiul sacru fuga spre semnificaţia lor extremă? Locul public este cel care stabilizează, administrîndu-l în durată prin ritual şi, deci, prin păstrarea în vizibilitate a atributului de a fi sacru al Spaţiului sacru: „Locul admite tetrada şi o ordonează" (189). „Sistematizarea" înseamnă aşadar o optimizare, o „situare în deschis" a intuitului loc sacru. Nu poţi să instaurezi un loc sacru dacă nu eşti un ales – insist asupra a ceea ce am spus la început – dar îi poţi ameliora vizibilitatea publică.

Iar gestul imediat următor acestei „îndreptări" (*einrichtet* este tradus ca „ordonare" la pag. 189), al acestei aproprieri şi acomodări a Spaţiului sacru este acela al luării sale sub ocrotire: „locul este o pază (*Hut*) a tetradei, sau, cum spune acelaşi cuvînt, un *Huis*, un *Haus*, un loc al găzduirii" (189). După ce a fost acomodat (sau după ce, mai precis spus, a fost apropriat astfel încît muritorii să îi poată suporta prezenţa), Spaţiul sacru (de)vine „Acasa" sălăşluirii. Locul (pe care îl descrie cel mai bine întinderea sa) devine un spaţiu intern/interior (*Hut*), descris de jur-împrejurimea sa, de faptul că poate conţine şi, adăpostind, poate ocroti. Pe tărîmul Spaţiului sacru şi doar aici devine locul expunerii publice singurul propice oferirii de adăpost. Aici se reîntemeiază, desprinsă de slaba (şi, deci, criticabila) întemeire lingvistică, legătura dintre locuire şi vecinătate. Controlîndu-mi, prin zidire, modul în care mă expun (sau nu) vizibilităţii celorlalţi, dar păstrînd, prin fenestrarea casei, controlul meu vizual cel puţin asupra teritoriului imediat proxim, eu terasez Locul public în folosul propriei ocrotiri, îi modific atributele astfel încît, situat pe teritoriul său, să îl constrîng, prin controlul pe care îl exercit asupra porţiunii pe care o locuiesc, să devină Spaţiu privat. Locuirea este aşadar, în siajul gîndirii lui Heidegger, exclusiv locuire întreolaltă pe un teritoriu insular, propus şi susţinut de sacralitatea sa.

Ritualizarea experienţei Spaţiului sacru tot Heidegger o adăposteşte în aparent neînsemnata sa gospodărie din Pădurea Neagră (i.e. în locuinţa vernaculară ţărănească *par excellence*). În insistenţa cu care filosoful vorbeşte despre unitatea tetradei descoperim prezenţa cotidiană, ţesută în domesticitate, a sacrului: „(casa) n-a uitat colţul închinat Domnului din spatele mesei comune, a rînduit în odăi locuri sfinţite pentru naştere şi pentru «arborele morţilor» – aşa se cheamă acolo sicriul –, prefigurînd astfel pentru toate vîrstele vieţii, sub un unic acoperiş, tiparul mersului lor prin timp" (191-2). Colţul icoanelor şi al candelelor, al rugăciunii, este aşezat în partea opusă a intrării unde se află situat observatorul, aşadar în profunzimea Spaţiului privat, întreţesut cu acesta.

Fiecare eveniment al vieţii este înspaţiat într-un context sacru: teritoriul domesticităţii este sfinţit (aşadar sacrul este din nou invocat, rechemat să iasă la suprafaţă din profunzimea/înălţimea din care veghează) prin succesive ritualuri – cel de alegere a locului casei, cel de sfinţire la terminarea casei, botezul, cununia, moartea, rugăciunile zilnice la diferite ore ale zilei, înainte şi după mese. Aceste ritualuri se petrec cu ritmicităţi variabile, dar au cu toatele un scop similar: reînvestirea cu sacrul, sau, mai corect spus, reamintire a prezenţei acestuia, invocare a stabilităţii caracterului sacru al locuirii.

---

1. în *Socrate's Ancestor* (Cambridge, MA: MIT Press, 1997) p. 88

2. Vezi Cara Armstrong şi Karen Nelson în revista *Architronic (www.saed.kent.edu/Architronic/v2n2.05*, septembrie 1993) care tratează relaţia dintre „Ritual şi monument" în contextul prezenţei mitului: „Ritualul şi monumentul pot întrupa esenţa evenimentelor. Monumentele pot face loc (site) unei forme de permanenţă în peisaj şi imprima evenimente în memoria colectivă. Prin ritual, peisajul poate fi transformat într-un operator. Ritualurile condiţionează citirea monumentului şi a locului prin intermediul corpului şi prin memorie. Monumentele aduc aminte, avertizează şi suturează; ele oferă locuri publice pentru recunoaştere, strîngere şi jelire."

3. Cu atît mai mult cu cît bătăliile se-purtau mai cu seamă împotriva necredincioşilor, deci aveau caracter de „război sfînt". Pe cale de consecinţă, victimele unui asemenea război pot fi asimilate martirilor, iar locul de bătălie cu un spaţiu potenţial sacru, sau sfinţit prin chiar acel eveniment.

4. Cupa din *Fîntîna romană* a lui C.F. Meye, poem citat la pagina 60, şi cupa sacrificială a cărei descriere aminteşte atît de izbitor de golul din centrul roţii, spre care se ordonează spiţele, celebrat în Dao-de-King, sînt în mod evident la Heidegger metafore privilegiate. ▲

Marian CHIRIAC

Secvențe din *Terra Incognita*

– trei zile în Albania –

Albania pare că s-ar afla la capătul lumii. Calea obișnuită de a ajunge aici, pe drumuri proaste și care taie îndelung muchia unor creste înalte, nu e prea recomandată decît pentru cineva cu nervii tari, mașină bună și un dram de șansă. Altfel, mai comod și mai sigur, se ajunge cu avionul, dar pe căi ocolitoare. La Tirana eu am ajuns după ore bune de mers, traversînd șase țări și o mare.

Mercedesuri suficiente pe cap de locuitor

Aeroportul din capitala albaneză m-a făcut să mă gîndesc la o gară de provincie, fiind de fapt o clădire joasă, văruită în alb, cu pereții jupuiți, ferestre înfundate și în interiorul căreia e în permanență înghesuială. Polițiști îmbrăcați în uniforme ponosite, bleumarin, femei de serviciu, oameni de ordine, numeroși băgători de seamă și bineînțeles pasagerii celor 4-5 curse zilnice, cu toții se mișcă anevoie în spațiul acesta mic.

Banda care transportă bagajele nu cred că are doi metri lungime. Oricum, nu se învîrte. În jurul ei sînt totuși nouă persoane care, trecînd aplecate printr-o deschizătură de dimensiunea unui copil, împing sau trag de bagajele coborîte din burta avioanelor. Nu stau locului o clipă, după cum vorbesc în permanență.

Aglomerație e și în fața aeroportului. Neexistînd sală de așteptare, polițiștii – cu gesturi autoritar caraghioase – țin la distanță pe toți cei aflați cu treabă sau nu pe aici: persoane care însoțesc sau așteaptă călătorii, taximeștri, valutiști, vînzători de suveniruri și inevitabilii copii ce-ți cerșesc niscaiva lire italiene.

Drumul de la aeroport pînă în centrul Tiranei durează cam o jumătate de oră și se face pe singura „autostradă" a țării, de fapt o porțiune de drum cu două benzi de circulație, de vreo 15 kilometri lungime. Bineînțeles, mă aflu într-un Mercedes la mîna a doua, cu parbrizul crăpat și care „toarce" destul de zgomotos. În urmă cu unsprezece ani, puținele mașini existente se aflau în proprietatea statului, acum numărul de Mercedesuri pe cap de locuitor e mai mare decît în Germania. Majoritatea sînt furate sau aduse din cimitirele de mașini din Occident.

Lăbărțîndu-se, Tirana

Am presimțit că o să găsesc o Tirana plină de praf, un oraș în care ochii și plămînii îți sînt îmbibați, îndesați, prăfuiți bine. Și, din păcate, cam așa este, căci aglomerația permanentă, ritmul frenetic-haotic al construcțiilor și nu în cele din urmă un serviciu de salubritate cvasi-inexistent, toate acestea contribuie la atmosfera încărcată.

Tirana mi s-a părut un oraș al contrastelor și al amestecurilor neașteptate, cu mult mai puține urme ale trecutului otoman decît mă așteptam, dar în același timp cu clare semne ale unei modernități inevitabile.

Construită în 1612 de către un pașă otoman, Suleiman Bargjini, Tirana a fost pînă de curînd un tîrg neînsemnat, pierdut în spațiul Balcanilor. În 1920, cînd a devenit capitala tînărului stat albanez, avea nu mai mult de 20 de mii de locuitori. Numărul lor abia trecea de 150 de mii în 1990, cînd a fost răsturnat regimul comunist al rău famatului satrap modern Enver Hodja. Acum, situația demografică a scăpat de sub control. În urma migrației interne (locuitorii satelor sărace vin la Tirana în căutarea unui loc de muncă) și a creșterii rapide a populației, capitala Albaniei a ajuns să depășească 700 de mii, aproape o cincime din numărul locuitorilor țării.

Așa că se construiește masiv. Cît vezi cu ochii, lăbărțîndu-se înspre periferii, blocuri în culori pastel, schelete de clădiri cu mai multe etaje, macarale sau pereții de cărămidă ai noilor case ce stau să se-nalțe. Pe multe dintre acestea flutură un steag roșu cu un vultur bicefal, negru, stema oficială a Albaniei. Totuși, peste 25 de mii de construcții nu au nici un fel de autorizație legală, în timp ce cel puțin încă pe atîta sînt clădiri conectate ilegal la rețelele de distribuție a curentului electric și a apei menajere.

Centrul Tiranei – Piața Skanderbeg (Sheshi Skenderbej) – e nu doar inima orașului, ci și o sinteză a „fețelor" sale multiple. Piața formează un soi de pătrat cu latura de cam 500 de metri, în care stau aliniate, una lîngă alta, clădirea Operei, împopoțonată cu o reclamă la Pepsi, moscheea Etíhem Beu (construită în 1789, una dintre cele doar două ale orașului), un turn cu ceas, statuia lui Gjergj Kastrioti, eroul național, hirsut și amenințător, Banca centrală, neostalinistul în stil Palat al Culturii (cu o frîză mozaicată ce înfățișează un soi de Fecioară Albaneză conducînd trupele de partizani în lupta de eliberare națională) și modernul Hotel Internațional. Se amestecă aici, de-a valma, memoria trecutului otoman, a influențelor creștine, urmele urîte ale perioadei comuniste, semnele ocupației italiene, ca și cele ale civilizației moderne. Și, ca-ntr-un soi de simbioză a toate acestea, în centrul pieței tronează un soi de bîlci ambulant, cu un carusel, căluți și mașinuțe pentru copii, biciclete de închiriat.

Totul se profilează însă frumos pe munții din jur, spre est mai semeți, în rest cu creste domoale, peticiți de verdeață, și care sprijină un cer înalt și clar.

Îndepărtîndu-te de centru, nu-ți rămîn prea multe de descoperit, doar cîteva clădiri și palate influențate de stilul italienesc al deceniului al treilea, joase, acoperite cu olane de lut, cu o curte în care răsar îndeosebi pini mediteraneeni, dar și cîte un lămîi sau palmier. Palatul ultimului rege albanez, Zogu I-ul, se vede cu greu din spatele unui gard înalt acoperit de iederă. Tot aici a locuit o vreme și Enver Hodja, cel care și-a demis un ministru al cabinetului dintr-un foc de armă. Acum, de vremurile lui Hodja amintește îndeosebi un munte de beton în formă piramidală, transformat în Centru internațional de cultură.

În rest, foarte multe cafenele, asemănătoare teraselor din Pantelimon, cu bărbați strînși în jurul meselor de plastic și sporovăind de zor. Deși aveam mari așteptări, am fost în schimb dezamăgit de gustul bragăi (numită „bozî), despre care i-am auzit pe albanezi lăudîndu-se că o prepară cel mai bine în lume, după rețete numai de ei știute. Dar nu e chiar așa.

Sîmbăta seara mai toate familiile, îmbrăcate în hainele lor cele mai bune, au obiceiul să facă o „volta", plimbare tradițională prin centrul orașului. Este momentul mai deosebit al săptămînii, căci în rest orașul rămîne înțesat de mașini și bicicliști, umblînd bezmetic (semnele de circulație sînt pentru foarte mulți facultative), de grupuri de bărbați strînși la colțuri de stradă, cu pantofii scîlciați și costume șifonate, dar cu fețe destinse, discutînd continuu despre cine știe ce. În centrul orașului, plantați aproape unul lîngă celălalt, sînt valutiștii locali, bărbați și adolescenți, cu cîte un purcoi de bancnote (leka) în mînă, răsucindu-le pe degete, numărîndu-le în așteptarea unui client. Sînt și destui văcsuitori, ce bat de zor în cutiile de lemn, cu cremă de ghete, de mai multe culori, dar și cu perii mai aspre sau mai moi, cîrpe. Nevoia i-a învățat pe albanezi să improvizeze, așa că din loc în loc se vede cîte o masă pe care tronează un telefon, aparatul – conectat la rețeaua publică – fiind scos în stradă, de unde poți suna contra cost. Aparatele publice sînt puține, iar telefoanele mobile încă scumpe pentru majoritate.

Orașul cu trecut puțin

Tirana e un oraș ale cărui realități exterioare le epuizezi în cîteva ore. De aceea, m-am bucurat cînd spre sfîrșitul celei de-a doua zi a șederii mele acolo aveam să descopăr ceea ce presimțisem că voi găsi: o prăvălie cu antichități. Așa, magazine cu suveniruri (pline de costume populare, casete din aramă, frumos lucrate, podoabe din argint, căciuli tradiționale din pîslă etc) se mai găsesc. Însă prăvălia despre care vă vorbesc e cu totul altfel. Înghesuită undeva pe o străduță din apropierea pieței centrale, dincolo de tarabele cu tutun, smochine uscate, pește și fructe de mare, măsline de toate culorile și formele, brînză în butoaie de plastic, miei jupuiți, doar cu un smoc de blană în vîrful cozii, găini, mult praf și cutii de carton goale aruncate unde se nimerește, oameni trăgînd de cărucioare pe roți, biciclete și jante de mașină, prăvălia așadar pare să-și afle cu greu rostul acolo. E în fond o cămăruță întunecată, fără firmă exterioară, dar cu o tejghea dincolo de care se află un bătrîn veșnic surîzător, extrem de amabil și volubil. De tavan, pe pereți, în vitrina cu geamuri prăfuite sînt obiecte care nu țin de realitatea din jur: paftale din fier, vechi de cîteva sute de ani, broșe și medalioane din argint, fin prelucrate, tipsii, ceainice, ibrice cu gîtul lung și frumos arcuit, evocînd parcă unduirea mîinii unei cadîne din haremul sultanilor, rîșnițe de cafea și cazane din aramă, opaițe, cîteva pumnale filigranate, bancnote și monede de argint cu chipul regelui Zog copil. Un trecut pe care mi s-a părut că doar acest bătrîn încearcă să-l re-inventeze și să-l păstreze.

Altfel, ieșind din oraș, pe drumul spre Durres, unul dintre porturile importante ale Albaniei, te izbește imaginea a zeci, sute de carcase de mașini, dezmembrate, fără roți, motor sau faruri, aruncate cu nepăsare pe marginea drumului. Piesele se vînd en-detail în mulțimea de talciocuri de la marginea Tiranei. Mașinile „cu mațele scoase" alternează cu grupuri de cazemate din beton, plantate cîte două, cîte trei, la toate răscrucile de drumuri, în mijlocul cîmpului sau în buza dealurilor. Sînt peste 600 de mii de astfel de bunkere în întreaga Albanie, rod al minții bolnave a unui dictator ce credea că astfel se poate apăra de orice invazie străină, dar care mai curînd a creat un sentiment al insecurității și izolării în rîndul propriului popor.

Acest sentiment continuă din păcate să se manifeste și astăzi. În ciuda unei prietenii și ospitalități proverbiale, albanezii au dobîndit o notorietate de nedorit pentru violența manifestată adesea. Să amintesc aici doar turbulențele care însoțesc aproape fiecare dispută electorală, ca și valul de revolte care au izbucnit în 1997, după prăbușirea unui joc de întrajutorare de tip Caritas. Nu cred că există o cultură a violenței la acest popor, plin de contradicții mai curînd, dar exemplele în acest sens nu lipsesc.

Teama că Albania poate contribui și mai mult la instabilitatea regională, la „exportul" continuu de violență, de emigranți ilegali, de traficanți de droguri sau de carne vie a determinat Occidentul să pompeze bani serioși aici. Aproape 9 la sută din PIB-ul țării este reprezentat de ajutorul primit din partea comunității internaționale. Alți bani vin sub forma ajutoarelor trimise acasă de către numeroșii albanezi care lucrează în afara granițelor. Acești factori contribuie la un alt paradox de necrezut al acestei țări, a cărei economie este totuși la pămînt: în ultimii șapte ani moneda națională s-a depreciat extrem de puțin. E drept că există și o înfloritoare economie subterană, îndeosebi în constructii și industriile manufacturiere (spre edificare, merită menționat că volumul mărfurilor tranzitate legal în primele două luni ale anului prin Vllora, unul dintre cele mai importante porturi ale țării, a fost de doar 15 mii de dolari).

Pe scurt: dacă vreți să ajungeți prin Albania eu zic că merită, cel puțin pentru frumusețea locurilor, căldura oamenilor și specificitatea obiceiurilor. Nu uitați însă la plecare să aveți la voi zece dolari. Albania cred că e singura țară din lume unde se plătește taxă de ieșire. ▲

© S. Ivanoschi

Alex. Leo ŞERBAN

Croazet Bulevard

În fiecare an îmi spun că e ultimul an. În fiecare an găsesc motive s-o iau de la capăt...

Şi totuşi, Cannes-ul nu mai e de mult ce-a fost. A ajuns să semene cu un calvar de rutină străjuit de palmieri, „film noir" pe mai multe cărări ducînd, toate, la Norma Desmond – starul uitat de toţi din *Sunset Boulevard* al lui Billy Wilder: ca şi ea, *Le festival international du film* îşi întreţine iluzia gloriei apuse organizînd, anual, un randevu al spectrelor. Sub craniul pleşuv şi privirea îngăduitoare ale maestrului de ceremonii Gilles Erich von Stroheim Jacob, aceleaşi umbre vechi îşi lipesc călcîiele la raport şi-şi duc tăvile în sala Lumière, călcînd sigur şi apăsat pe pantofii cu scîrţ: Oliveira, Godard, Rivette, Olmi, Moretti, Lynch, Coen Bros., Imamura, Sokurov... Jumătatea plină a paharului: la Cannes poţi vedea, în lipsa starurilor tot mai rare, cîteva din filmele despre care va vorbi toată lumea peste un an-doi. Jumătatea goală: tot mai puţină lume vorbeşte despre filme, chiar şi după un an-doi... Fără a fi direct răspunzător de această situaţie, Cannes-ul o perpetuează printr-o păguboasă „politică a autorilor", prin ţîfnă şi miopie cu morgă. Se ştie că festivalul de pe Croisette nu vede mai departe de lungul nasului. Oricît de lung nasul, adevărul Cinema-ului e totuşi dincolo de el!

Reguli nescrise

1. Zvonurile pre-palmares în general se adeveresc: s-a spus că Palme d'Or-ul va fi luat de *La stanza del figlio* al lui Nanni Moretti... Filmul italianului – o dramă familială clasică – e genul de peliculă care conciliază critică şi public: „universal-valabilă", consensuală, puţin demagogică. Această cvasi-capodoperă (dacă vreţi) minoră (cu siguranţă) este diferită de marile pelicule ale lui N. M. *(Palombella rossa, Caro Diario, Aprile)* care mizau pe o polemică, adesea declarată, cu Italia contemporană; aici, tonalitatea reţinută, tuşeul delicat, emoţia & discreţia (adică tot blabla-ul) fac din *Camera fiului* o perfectă „muzică de cameră" pentru melomani mai puţin pretenţioşi.

2. Zvonurile pre-festival nu se adeveresc întotdeauna: s-a spus că *La stanza del figlio* e o capodoperă, s-a spus că *Eloge de l'amour* al lui Godard e o capodoperă, s-a spus că *Apocalypse Now Redux* al lui Coppola e o capodoperă... La Cannes 2001 n-a existat, de fapt, nici o capodoperă. Singura capodoperă *(Apocalypse Now* al lui Francis Ford Coppola) datează din 1979, cînd a luat Palme d'Or-ul, numai că acele 50 de minute căzute la montajul iniţial şi re-adăugate de FFC în versiunea „redux" (un episod greoi de sex în elicopter cu „iepuraşele" de la *Playboy* şi două scene succesive gen „colonia franceză în discuţii – despre Dien Bien Phu – şi aşternut – cu Aurore Clement", desprinse parcă dintr-un telefilm TF1) nu servesc deloc filmul.

3. Un juriu „sonor" nu garantează un palmares pe măsură – ediţiile precedente stau mărturie. În cazul ediţiei 54, dacă personalităţile cu adevărat mari au fost minoritare (Liv Ullman şi Terry Gilliam versus Mimmo Calopresti, Charlotte Gainsbourg, Mathieu Kassovitz, Sandrine Kiberlain, Philippe Labro, Julia Ormond, Moufida Tlatli şi Edward Yang),- palmaresul a fost totuşi mai inspirat decît atunci cînd în juriu se aflau nume precum Scorsese sau Cronenberg... Palme d'Or-ul (întotdeauna contestabil) pus deoparte, ce au surprins plăcut au fost premiul pentru scenariu – acordat lui *No Man's Land* al bosniacului Danis Tanovici, curajul de a premia de trei ori un film dificil precum *La Pianiste* al lui Haneke şi premiul special pentru cea mai bună contribuţie tehnică – aceluiaşi Tu Duu-chih, pentru cele două filme taiwaneze din competiţie: *Millenium Mambo* de Hou Hsiao-hsien şi *Et là-bas, quelle heure est-il?* de Tsai Ming-liang. Nu prea a rimat cu nimic ex-aequo-ul pentru regie, conferit deja-consacraţilor David Lynch – pentru *Mulholland Drive* – şi Joel Coen – pentru *The Man Who Wasn't There.* Mai ales că primul nu a convins (precum acum doi ani cu *The Straight Story)* că poate face şi altceva decît *Twin Peaks Redux,* iar fraţii Coen meritau, cu siguranţă, un premiu întreg pentru cel mai bun film al lor de la *Fargo* încoace!

4. E bine să nu asculţi ce spun criticii şi jurnaliştii: au enervantul obicei de a nu fi niciodată de acord. E şi mai bine să nu asculţi ce spune publicul: are obiceiul, şi mai enervant, de a fi întotdeauna de acord... De pildă, criticii n-au convenit nici pînă astăzi asupra filmului de deschidere – *Moulin Rouge* al lui Baz Luhrmann: unii spun că e minunat, alţii că e o catastrofă. Faptul că n-a luat nici un premiu, deşi era în competiţie, ar părea să dea apă la moară celor din urmă; numai că există şi categoria celor care vor susţine întotdeauna că TOCMAI filmul care nu ia premiu la Cannes este un film mare! *Moulin*-ul lui Luhrmann debordează de invenţie, de vervă şi gadgeturi uluitoare – lucru care unora li s-a părut „artificial". Este, de fapt, Artificiul dus la extrem, pe tipar fellinian – filmul ideal pentru o generaţie care lăcrimează nu atît la un *love story,* ci la cuvintele unui şlagăr DESPRE un *love story...* De la *Aventurile baronului Münchhausen* al lui Terry Gilliam n-am mai văzut un film de o asemenea bucurie, copilărească, a bricolajului formal! Luhrmann preia reţeta melodramei pariziene de sfîrşit de secol XIX (curtezana ftizică, poetul famelic, cabaretul & boema aferentă) şi-i insuflă o nouă viaţă dînd drumul la CD-player; rezultatul este entuziasmant – mai ales în prima parte – şi deschizător nu doar de festivaluri ci, mult mai important, de drumuri.

5. Cu cît un film este mai şocant (vezi *La Pianiste* al lui Haneke), cu atît tendinţa de a-l minimiza sau – dimpotrivă – de a-l supralicita este mai mare. Realitatea este că de-trei-ori-premiatul *Pianista* (Marele premiu al juriului, interpretare masculină – surpriză! – Benoît Magimel şi interpretare feminină – cum anticipasem – Isabelle Huppert) este un film „comme il faut", clasic (ca şi *La stanza del figlio),* în care povestea e mai interesantă decît felul cum este spusă... Abilul Haneke (autor, în trecut, al unui genial *Funny Games!)* şi-a dat seama că romanul Elfriedei Jelinek, în cruzimea lui manifestă, nu mai avea nevoie de nici un „tratament special".

6. Filmul iranian nu poate să lipsească; şi, cum nu poate să lipsească, e limpede că nici nu poate fi „sărit" de la premii! *Kandahar*-ul lui Mohsen Makhmalbaf e despre o afgano-canadiană vorbind o engleză cîntată, de stewardesă pe liniile Kuwait Air, care pleacă în căutarea surorii sale rămase în Afganistan; în cursa contracronometru pentru salvarea surorii (care intenţionează să-şi pună capăt zilelor în timpul eclipsei...), femeia afganadiană întîlneşte suferinţa unui întreg popor (constînd în ticul de a trece graniţa în Iranul tuturor posibilităţilor), ajutorul acordat de ONU handicapaţilor de pe urma minelor (constînd în proteze ortopedice paraşutate din elicopter) şi un doctor inimos cu barbă falsă (care e, de fapt, un afro-american plecat în căutarea lui Dumnezeu)... Din fericire, produsul Makhmalbaf nu a „recoltat" decît un premiu de circumstanţă (cum anticipasem în corespondenţa anterioară), acordat de un juriu slab de înger – cel ecumenic.

7. Secţiunile paralele sînt, adesea, mai bune decît competiţia propriu-zisă: toată lumea cunoaşte acest adevăr, dar cedează cu greu tentaţiilor „hors-compétition". Există un motiv simplu (imposibilitatea de a vedea „totul") şi unul complicat (disponibilitatea fiecăruia, gustul riscului, spiritul de frondă etc). Dar surprizele (cele plăcute, ca şi cele neplăcute) sînt mult mai mari aici! Dintre primele: prezenţa, în „Quinzaine des réalisateurs", a lungmetrajului românesc *Marfa şi banii* de Cristi Puiu, pe scenariul lui Răzvan Rădulescu: road-movie nervos şi inteligent conectat cu 220 W la realitate; şi două prezenţe din „Un certain regard": *Kairo* al japonezului Kyoshi Kurosawa (premiat şi de juriul FIPRESCI) – film de gen revelînd o frumoasă virtuozitate formală – şi debutul în regie al tandemului de actori Jennifer Jason Leigh/ Alan Cumming cu *The Anniversary Party:* story altmanian filmat în sistem video digital, cu dialoguri à la Woody Allen şi atmosferă de Cehov – unul din cele mai amuzant-emoţionante filme văzute în festival! Dintre surprizele ceva mai puţin plăcute (tot din „Un certain regard") nu pot să nu enumăr *Storytelling,* ultimul film al americanului Todd Solondz – cu cîteva momente formidabile de „anti-political correctness" şi obişnuitul ton sec-acid, dar fără subversivitatea matură & gratificantă din anteriorul *Happiness* şi cu o vervă comică mai „făcută" decît în lungmetrajul său de debut, *Welcome to the Dollhouse* – şi *Human Nature,* debutul în lungmetraj al „copilului teribil" al videoclipurilor Michel Gondry, pe scenariul „copilului teribil" Charlie Kaufman – autorul lui *Being John Malkovich;* Gondry reuşeşte cîteva gaguri simpatice, dar filmului său îi lipseşte ritmul, ceea ce – venind din partea unui om atît de familiarizat cu muzica – e o crudă ironie.

8. Cele mai mari bucurii cinefile nu le găseşti nici în competiţie, nici în secţiunile paralele, ci în retrospective! Anul acesta, focus pe comedia americană a anilor '30-'40, cu proiecţii ale cîtorva clasici: Lubitsch, Howard Hawks, Preston Sturges, Leo McCarey, Billy Wilder... Un regal!

Lecţia de cinema

A devenit o tradiţie a Cannes-ului să invite un mare cineast pentru a „preda", în faţa publicului, Cinema-ul. Ideea e discutabilă şi fiecare se achită după puteri, umor şi inteligenţă – de la prelegerea ex-cathaedra a unui Angelopoulos la camaraderia cinefilă a unui Scorsese, trecînd prin confesiunile autoreferenţiale ale unui Bertolucci...

. Invitatul ediţiei 54 a fost Wong Kar-wai, „Gordardul hongkonghez". Deşi precedat de fanfare oficiale, prezentat cu tremolo în glas şi ascultat cu religiozitate de un parter format din nume precum Francesco Rosi, André Delvaux, Volker Schlondorff, Faye Dunaway şi Samira Makhmalbaf, WKw a impus un stil decontractat în întrebări-şi-răspunsuri, foarte aproape de cel al propriilor sale filme, şi a adus un cadou: scurt-metrajul *In the Mood for Love 2001,* care ar fi trebuit să fie ultima parte (a 3-a, despre „Desert") a ultimului său film prezentat la Cannes anul trecut – superbul *In the Mood for Love!* Subintitulat „3 Stories About Food", ITMFL fusese conceput ca un triptic, cu prima parte (lungmetrajul cunoscut) descriind „the mood for food" în Hong Kong-ul anilor '60, iar scurt-metrajul arătat acum, acelaşi lucru în zilele noastre. Interpretat tot de Maggie Cheung şi Tony Leung chiu-wai, *ITMFL2001* este o prestigitaţie perfectă şi jubilatoare de burlesc & erotism „marca WKw" – o „scurtă întîlnire", într-un fast-food, a Ei (ce pare mereu pe fugă, dar la sfîrşit va adormi cu capul pe tejgheaua expresului) şi a Lui (ce stă mereu în spatele tejghelei, dar la sfîrşit o va săruta pe Ea-care-doarme, încheind filmul)... La sfîrşitul proiecţiei, l-am întrebat pe Wong dacă este un „fast-eater" sau un „slow-eater" şi, în general, dacă îi place să mănînce; mi-a răspuns că ceea ce „enjoys", mai ales, este să se pună „in the mood" (trebuia să-mi închipui!) şi mi-a dat, printre cîteva consideraţii gastronomice, cea mai bună definiţie a cineastului din cîte cunosc: „privilegiul unui regizor este că poate controla timpul". E un privilegiu de care s-a folosit, cu graţie, şi în timpul lecţiei de cinema.

(Deplasare sponsorizată de firma ***PriceWaterhouseCoopers)***

Independenta
if Film Fest Asia
1-14 iunie

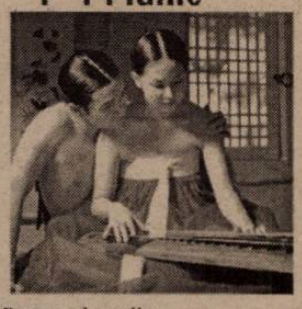

Parteneri media:
DILEMA
Radio Total 96.9 FM
delta fi 93.5 fm

Cinema ELVIRA POPESCU
Institutul Francez
Bd DACIA 77 Tel 210 02 24
Europa Cinemas
Zilele Filmului Asiatic

CHLOE de Riju Go, Japonia 2001
Selectie Oficiala Berlin 2001
2-06, 3-06, 7-06, 8-06.

CHUNHYANG de Im Kwon-Taek
Coreea de Sud, 2000
Selectie Oficiala Cannes 2000
2-06, 8-06, 14-06.

GOJOE de Sogo Ishii,
Japonia 2000
1-06, 2-06, 5-06, 9-06, 10-06, 14-06.

IMPARAT SI ASASIN de Chen Kaige,
China 1998, Selectie Oficiala Cannes 1999
3-06, 9-06, 12-06.

GOHATTO de Nagisa Oshima,
Japonia 2000
Selectie Oficiala Cannes 2000
1-06, 5-06, 9-06, 10-06, 12-06.

IN THE MOOD FOR LOVE
de Wong Kar-wai, Hong Kong, 2000,
Selectie Oficiala Cannes 2000
1-06, 2-06, 3-06, 7-06, 8-06, 9-06, 10-06.

Cezar PAUL-BĂDESCU

Însemnările unui spectator entuziast

Din manifestările derulate în cadrul Festivalului internaţional de dans BucurESTi.VEST, recent încheiat, am reuşit să văd numai patru spectacole: cel al artistului elveţian Foowa d'Imobilité, *Karma Mixtura* al trupei ungare Dream Team Theatre, *Ring* al companiei Felix Ruckert din Germania şi *Proud to be here* în coregrafia Katharinei Vogel (Elveţia). Aceste patru spectacole mi-au dat măsura calităţii festivalului şi m-au făcut să regret profund faptul că le-am ratat pe celelalte.

Am să evit, în cele ce urmează, să vorbesc, referindu-mă la spectacole, despre „descoperirea corpului", „a mişcării", despre „relaţia dintre individ şi propria corporalitate", despre „arhitecturi sau volume gestuale" şi alte lucruri de genul acesta care fac delicile comentatorilor dansului contemporan. Aceste mostre de comentariu – care sînt, desigur, rodul unor observaţii foarte fine şi pertinente – sînt valabile pentru mai toate spectacolele de dans de astăzi. De aceea, le voi considera subînţelese şi pentru cele patru spectacole la care mă refer. Iar comentariul meu va fi unul bazal, fără mari pretenţii, şi oricum al unui ne-specialist în ale coregrafiei. Al unui simplu spectator.

Spectacolul lui Foowa d'Imobilité s-a bazat pe deconstruirea şi pe luarea în răspăr a diferitelor tipuri de discurs. Proiecţii video, voce, mişcare – toate mijloacele contribuiau la conturarea unei poziţii critice şi ironice faţă de societatea de consum, cu al său discurs publicitar, faţă de ideile de globalizare sau de corectitudine politică şi, în cele din urmă, faţă de dansul însuşi – dansul clasic, în primul rînd, dar şi cel contemporan. Textele publicitare erau împinse pînă la absurd şi ridicol, persoanele cu handicap erau „jucate" mai puţin reverenţios (ele însele, pe de altă parte, fiind puse să înjure), fraze ale dansului erau performate „normal", pentru ca apoi să fie reluate şi descompuse cadru cu cadru (de altfel, artistul elveţian foloseşte des, în dansul său, trimiteri la tehnicile audio-video, sugerînd efectul de bandă întoarsă sau mişcarea cu încetinitorul). Într-un cuvînt, reprezentaţia lui Foowa d'Imobilité a fost, în acelaşi timp, un excelent spectacol de dans şi o remarcabilă instalaţie multimedia.

Spectacolul *Karma Mixtura – reîncarnări dansante* al trupei Dream Team din Budapesta a fost mai mult unul de teatru de mişcare. Propriu-zis, aşa cum o spune şi subtitlul, spectaorilor li s-au oferit o suită de ipostaze, de „reîncarnări", ale anumitor personaje: călău-bărbat-cerşetor, vrăjitoare-vraci-sirenă, femeie fatală-soţie-pasăre şi, pe de altă parte, reprezentări scenice ale cîtorva elemente fundamentale: Focul, Apa, Aerul. Nu ştiu cîtă valoare coregrafică a avut producţia trupei ungare (am discutat cu mai mulţi coregrafi români care se arătau total nemulţumiţi), dar cert este că spectacolul a fost unul cu o doză foarte mare de spectaculos: am asistat, de exemplu, la un dans sub apă, într-un bazin cu pereţii transparenţi montat pe scenă, sau la un dans al focului, în care performerul era înconjurat de flăcări şi la fiecare mişcare a lui, la fiecare bătaie cu piciorul în pămînt, flăcările, prin nu ştiu ce mecanism, ţîşneau cu o mai mare intensitate. Cred că nu trebuie să considerăm coregrafia un scop în sine şi, aşa stînd lucrurile, *Karma Mixtura* a fost un spectacol care a realizat ce şi-a propus şi, deci, a fost unul reuşit.

Ring a fost, mai mult decît un spectacol, o experienţă. O experienţă pentru mulţi spectatori – cei care au participat la această manifestare interactivă. Pe scenă erau aşezate, în cerc, 21 de scaune, pe care erau invitaţi oameni din public. În faţa fiecărui scaun, evolua cîte un dansator, care intra în relaţie cu spectatorul aşezat. O relaţie care dura puţin, aproximativ un minut, pentru că dansatorii se schimbau tot timpul între ei – de aceea, relaţia era, de fapt, cu toţi, nu cu fiecare în parte. Interesant era că, dacă, la început, spectatorul era pasiv şi se lăsa modelat, ca o plastilină, de mişcările dansatorilor, la sfîrşit rolurile ajungeau să fie schimbate: dansatorii stăteau pe scaune, iar spectatorii erau invitaţi să fie actanţi. Pentru a ajunge aici, fuseseră pînă atunci modelaţi, precum zic, dar şi persuadaţi prin tandreţuri cvasi-erotice. Şi deveneau, pînă la urmă, ei înşişi dansatori. Seriile de spectatori s-au schimbat de vreo cinci ori, astfel încît mai toţi au beneficiat de experienţa scenei şi a relaţiei cu dansul (şi cu dansatorii). Oricum, spectacolul a fost, desigur, foarte interesant şi pentru cei care nu s-au implicat deloc.

Îmi este destul de dificil să mă refer la *Proud to be here* fără să vorbesc despre corporalitate, cu atît mai mult cu cît intenţia declarată a creatoarei spectacolului, Katharina Vogel, a fost să „exploreze realitatea corpului". Voi spune doar că a fost spectacolul care mi-a plăcut cel mai mult. Un spectacol profesionist, fără hibă – atît din punctul de vedere al realizării coregrafice, cît şi din cel al spectaculosului. Pe scenă au evoluat două dansatoare (Mateia Stănculescu şi Inna Schvarts) şi doi actori (Dragoş Bucur şi Alexandru Jitea), dar erau cu toţii atît de buni, încît actorii se mişcau ca nişte dansatori profesionişti, iar dansatoarele aveau expresie nuanţată ca actorii. Toate spectacolele pe care le-am văzut mi-au plăcut, dar acesta m-a entuziasmat de-a dreptul.

Mi-au plăcut şi pentru că am găsit, la fiecare în parte, subtile abordări ironice, lucru de care cam duce lipsă dansul contemporan românesc (care, atunci cînd nu e grav, cade neapărat în caricatură şi grotesc). Oricum, festivalul a fost o reuşită, cu o salutară diversitate stilistică a spectacolelor şi cu o selecţie care nu a făcut nici un rabat de la calitate, de aceea nu pot decît să-i felicit pe organizatori şi pe sponsori că au făcut să existe un asemenea lucru.

▲

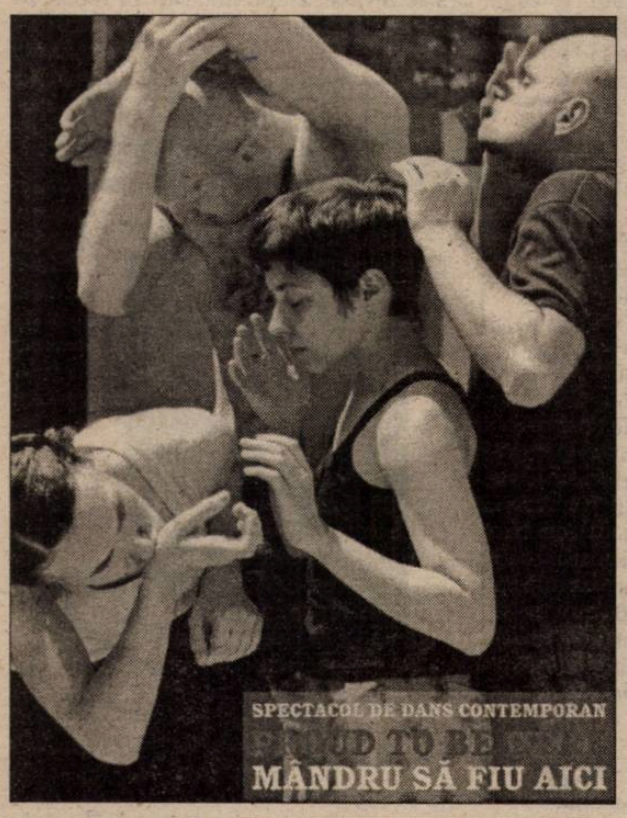

Un tîrg paradoxal

Ediţia de anul acesta a Tîrgului de carte Bookarest a avut, se pare, o afluenţă de vizitatori care a depăşit cu mult numărul de vizitatori ai anilor trecuţi. Sîmbătă, de exemplu, coada de la bilete, destul de groasă, ajungea pînă în Bulevardul Republicii (iar oamenii stăteau la o astfel de coadă, timp de o oră sau chiar mai mult, doar ca să intre la tîrg). O dată ajunşi înăuntru, însă, urmau să realizeze că înghesuiala de la intrare era doar începutul: era atît de multă lume, încît aproape că nu te mai puteai strecura pe culoarele dintre standuri. Nu mai vorbesc de cît de irespirabilă era atmosfera. Cu toate acestea, vizitatorii nu se lăsau descurajaţi şi continuau să-şi croiască drum printre semenii lor, să aştepte pînă să ajungă în faţa standurilor editurilor mai importante, să stea la rînd să răsfoiască o carte şi, în cele din urmă, să cumpere.

Din nefericire, însă, tîrgul de anul acesta nu a fost pe măsura interesului publicului. Oferta de carte a fost mai mică decît în anii precedenţi (iar cărţile erau scumpe, din ce în ce mai scumpe; preţul mediu al cărţilor a ajuns cam la 150.000 de lei, dar existau şi volume de 3-4-5 sute de mii – şi nu erau albume de artă sau dicţionare), organizatorii au fost mai reţinuţi în a organiza evenimente (anul acesta nu a mai existat, ca anii trecuţi, o ţară invitată special, astfel încît, cu cîteva firave participări ale unor institute culturale străine, tîrgul aproape că nu şi-a mai meritat titulatura de „internaţional"), editurile nu au mai fost interesate să facă ceva mai mult decît banalele lansări de carte. În plus, spre deosebire de anii trecuţi, nu a mai existat interesul nici pentru crearea unor standuri cu design personalizat. În afara unor încercări timide (cum au fost standurile Editurii Niculescu sau al Grupului Editorial All) şi al unei excepţii (standul unor edituri din Republica Moldova – Arc, Prut International şi Ştiinţa – un stand cu un design într-adevăr original), editurile expuneau în modulele standard oferite de organizatori. Unde sînt standurile de altădată, de care şi acum îmi mai aduc aminte cu plăcere (cum au fost, anii trecuţi, cel din fier nichelat al Editurii Humanitas sau cel din lemn natur lăcuit al Editurii Albatros)? Anul acesta, şi Humanitas şi Albatros expuneau cuminţi, fără să se mai facă remarcate prin nimic.

Îmi închipui că editurile, ca şi organizatorii probabil, se confruntă cu greutăţi financiare din ce în ce mai mari, datorate situaţiei economice generale dezastruoase, dar, vizitînd tîrgul şi văzînd puhoiul de lume care, în plus, mai şi cumpăra, nu găsesc explicaţia acestei coabitări paradoxale între o ofertă mai sărăcăcioasă şi o cerere aproape euforică. **(C. P.-B.)**

Dilema vă recomandă

● *Apostrof* nr 5/2001. Dosarul revistei – îngrijit de Ion Vartic cu autoritatea recunoscută – conţine trei texte cvasinecunoscute ale lui Mihail Sebastian din 1935, transmise de la Universitatea din Ierusalim de Leon Volovici: o conferinţă despre specificul naţional la Institutul Francez din Bucureşti, un comentariu: „O seară la Institutul Francez" şi un articol: „Despre o anumită mentalitate huliganică", acesta din urmă scris parcă acum, în 2001, „la zi": „...numesc huliganică acea judecată care face să intervină criteriile politice, pe un plan nepolitic... Orice trebuie să fie «de dreapta» sau «de stînga». Neapărat. Obligatoriu. Altfel nu se poate". (Radu Cosaşu) (vezi un citat mai larg în rubrica Titei Chiper, „Antinostalgia")

● Primul volum din ciclul *Istorie şi legendă* apărut la Humanitas Junior, cartea istoricului Neagu Djuvara, *Cum s-a născut poporul român* (ilustraţii de Radu Olteanu şi Simona Bucan), o poveste adevărată despre originile noastre şi o premieră editorială care ne mai liniştеşte angoasele cu privire la starea cărţii. (Simona Sora)

● La Editura Fundaţiei Culturale Române au apărut recent două cărţi: *Teatrul românesc în secolul XX* de Ileana Berlogea şi *Istoria filmului românesc* (1897-2000) de Călin Căliman. Curios lucru – dacă viaţa bate filmul, în lumea cărţii, filmul bate teatrul: istoria filmului este mai lungă cu 350 de pagini decît istoria teatrului. (Matei Martin)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Prietenii şi mondenităţi

N-aş putea spune că sînt o persoană mondenă, ci dimpotrivă, de bună-voie şi nesilită de nimeni. Poate tocmai pentru că a fost o vreme cînd chiar îmi cîştigam existenţa (sau mimam acest lucru) dintr-un du-te vino monden. Atunci, la începutul anilor '90, să poţi degusta sandviciuri mai mici decît ţi-ai fi putut imagina, combinate cu vorbe de duh şi strîngeri de mînă ale vreunei Dina Câmpeanu ori ale unui Gheorghe Dumitraşcu, amestecaţi cu un Cătălin Botezatu ori Monica Anghel reprezentau suprema senzaţie. Treptat, gustul amar al cozilor şi ghionturilor în lungul drum spre distribuitorul de băuturi au primat asupra listei tot mai lungi a persoanelor care te puteau saluta. Lumea conferinţelor de presă, a aniversărilor şi inaugurărilor a rămas, probabil, la fel de călduţă şi generoasă, doar protagoniştii schimbîndu-se; cu excepţia, probabil, a celor „de profesie", figuri ciudate, cu iz artistic, nelipsite de la fiecare manifestare, despre care am aflat, mai apoi, că nu lucrau la nici un ziar, erau doar şoferul de nu ştiu unde şi prietena lui, un pensionar cochetînd cu propria gazetă fictivă, o junǎ înamorată de nu ştiu ce vedetă...

Manifestările culturale, precum recent încheiatul tîrg de carte, intră, totuşi, într-o categorie de mondenităţi (încă nu găsesc alt termen adecvat) mai umane, tot la nivel superficial, dar, poate, mai aproape de simpatiile naturale. Există persoane pe care le saluţi cu plăcere o dată pe an, şi a căror complicitate aniversară te face să te simţi în inima lucrurilor. Acest gen de întîlniri sînt mereu şi comemorative, în sensul recapitulării prietenilor şi a relistării diverselor straturi. O tipologie a acestora, pe scurt, poate fi nu numai, tehnic vorbind, un *pattern* de petrecere a timpului liber pentru un reprezentant al generaţiei de 30 de ani, dar şi o istorie personală din perspectiva afectelor şi legăturilor. Un prim strat ar fi colegii de şcoală generală: pentru generaţia de 30, 35 de ani, aceştia sînt mai curînd absenţi: absolvenţi, în majoritate, ai unor profesii tehnice, după cum o cereau vremurile de atunci, majoritatea sînt prin Canada. Întîlnirea de 10 ani nu s-a făcut. Colegii, sau mai bine-zis colegele, mai literate, de la liceul de filologie, sînt autori sau bursieri, ori, în cel mai rău caz, redactori sau mame. Nici aici nu poate fi vorba de vreo întîlnire aniversară. Colegii de facultate intră în altă categorie: mai ai ştiinţă de ei, le mai urmăreşti desfăşurarea, doar sînt dintr-o perioadă mai recentă; mulţi dintre ei au funcţii-"cheie", ajungînd pînă la consilieri prezidenţiali, nemaivorbind de parlamentari. Cînd te reîntîlneşti cu ei, trebuie să fii în măsură să spui noutăţi: ori legate de burse noi, volume noi, slujbe noi, ori măcar de relaţii noi. Un alt tip de persoane peste care poţi da la Tîrg sînt foşti colaboratori: pe unii vrei să-i uiţi, îţi aduc aminte de vremuri mai bune sau de rateuri; în realitate, doar zîmbeşti sau notezi un număr de telefon, formal, pe care ştii că-l vei pierde în 10 minute, ba chiar bei o bere şi cu ei, printre alţii, deşi, cîndva, ţi-ai spus că nu-i vei mai saluta vreodată... Foste flirturi sau chiar foşti iubiţi, atît de importanţi într-o perioadă „fierbinte", şi-acum atît de obişnuiţi, nu demni de dispreţ, ci atît de potriviţi în mulţime... Foste rivale, a căror aură de ură e atît de invizibilă, acum... Persoane care te ştiu de mult, de cînd erai mic, te urmăresc cu afecţiune, te admiră, şi faţă de care ai un sentiment de duioşie, dar şi de proprie impostură... În sfîrşit, personalul, prestatorii de servicii, cei care readuc pe pămînt seminostalgia indiferentă a prieteniilor trecute, femeia care stă cu copilul şi şoferul de taxi, stratul cel mai actual al relaţiilor, în care nevoia înlocuieşte alte posibile valori...

▲

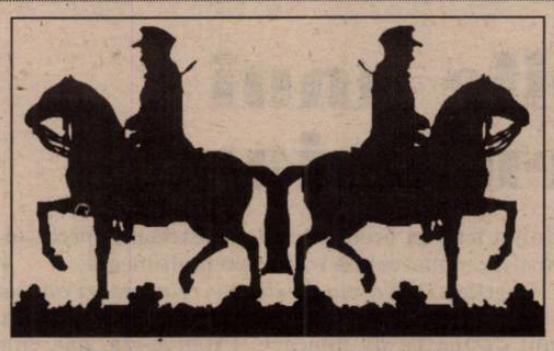

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

O confesiune, ah, într-un pub...

Ei, nu, stimate domnule Goanţă, dragă domnule Goanţă, eu nu pot avea dezinvoltura D-voastră epică atunci cînd mă gîndesc la Ronnie Biggs; eu nu deţin răceala D-voastră britanică atunci cînd rezumaţi viaţa şi opera celui care şi azi e socotit autorul unei inegalabile capodopere în domeniul jafului; nu pot avea sarcasmul D-voastră cînd scrieţi că azi „îi e dor să bea *a pint of bitter* la un pub din Margate (o staţiune mediocră). Şi-a amintit că va trebui să poarte din nou pulovere". O, My Lord, cum aţi putut pune între cele două fraze, paranteza – probabil exactă – despre localitatea Margate? Ce importanţă are mediocritatea unei localităţi cînd avem în faţă un geniu care a furat 2,5 milioane de lire, fără să omoare o muscă, doar ameţindu-l, cu o cheie franceză aplicată direct în cap, pe mecanic?

Sigur, domnule Goanţă, că nu vă pot imputa nimic – avem destine, remuşcări, probabil, divergente, patetisme şi ironii (să lăsăm inocenţele...) care emit programe diferite. Dar stilul D-voastră – într-adevăr ascuţit – m-a atins, m-a înfiorat şi mă sileşte să mă confesez ca unui necunoscut întîlnit într-un pub şi în nuvelele ruso-englezeşti faţă de care, deodată, eroul (dacă eu pot fi erou...) simte nevoia stranie de a-l întreba dacă se poate apropia cu scaunul şi cu paharul în mînă, dracul sau Maugham sau Cehov ştiind de ce.

Eu, prietene, am de dat veşnică şi monotonă socoteală nu numai pentru criminalul, odiosul, impardonabilul meu proletcultism din anii '45-'55 ai secolului trecut; dar şi pentru alte cîteva păcate pe care nici regimul acela tiranic, nici acesta – democratic că n-are încotro! – nu înţeleg să le ierte; sînt acel gen de culpe de le zice etern-umane pe care nu le admit nici morala proletară, nici aceea mic-burgheză sau feudală sau capitalistă, toate ipocrite, fireşte, conform clişeelor, dar nu asta are acum importanţă. Concret, dacă n-am furat şi nu am ucis, am încălcat alte porunci, am copiat la matematică de la colegul din faţa mea, am linguşit din frică, am jignit din orgoliu lipsit de inteligenţă etc. etc., dacă îmi permiţi aici un etc. etc. Cea mai gravă – nu o numesc eroare – carenţă îmi apare însă idolatrizarea lui Biggs, de atunci, din 1963 pînă azi, da, pînă azi, mă crezi sau nu... N-am dezvăluit-o în scris nici atunci – asta îmi mai lipsea cînd o luasem peste cap pentru adevărul integral – şi parcă-parcă în nici un manuscris pînă acum, în 2001. (N-am timp să verific). Entuziasmul pentru Biggs – repet: nu ucisese, calculase matematic furtul care înceta astfel să mai fie un furt, ci un nou succes al minţii omeneşti, după zborul lui Gagarin – mi-a dat la vremea aceea prima senzaţie consistentă de non-conformism, pentru ca atunci cînd a izbutit să şi evadeze să dezleg misterul atracţiei mele spre el: şomer şi chiar „duşman", lămurit cu orînduirea aceea pe care însuşi Arghezi ajunsese s-o laude, hotărît să nu plec din ţara lui Caragiale şi a Moromeţilor, aveam neapărată nevoie să evadez din realităţile acelor zile şi ziare, cu atît mai mult cu cît se dărîmase şi hipodromul Băneasa-Trap (unde formasem, pînă la ultima reuniune, o organizaţie de bază a pariorilor pasionaţi, cu cumnatul lui Eugène Ionesco şi un domn avocat, autor al unui studiu despre Valéry). De la Biggs încoace pot spune – nu e cuşer, nu e ortodox, nu e corect politic, recunosc... – că am ţinut cu evadaţii; nu am vrut ca Ronni să mai fie prins vreodată, pentru ca să nu fie întinată puritatea jafului său făr' de sînge, fără altă victimă decît „CFR-ul englez", de care mă doare în cot, dacă îmi permiţi... De aceea, am rămas încremenit citind că s-a întors de bună voie în Anglia, „ca să moară acasă", biruit, probabil, de remuşcările conformiste sau de iluzia că va produce compasiune sau, cine mai ştie?, de banii mulţi pe care *The Sun*, tabloidul de scandal, organizatorul acestei victorii justiţiare, îi va da fiului său, Michael Biggs. Sînt dezamăgit, incapabil să ader la sobrietatea dumitale perfidă cînd citesc în cel mai pur stil „Naţional" că „la vîrsta lui şi la starea sa de sănătate, Biggs va ieşi din închisoare doar cu picioarele înainte; la aflarea veştii despre „viitorul" său (între ghilimele, My Lord!) hoţul pocăit s-a clătinat, a simţit că leşină, a cerut un pahar cu apă, apoi a sughiţat timp de două ore, a plîns cîteva minute însă nu a reuşit să impresioneze pe nimeni". Pe nimeni? Nu-mi găsesc un punct de sprijin decît în acest „Le Monde" recent unde corespondentul său la Londra transmite, sub titlul: „După 36 de ani, Ronald Biggs, gangsterul patetic, a intrat la închisoare în Marea Britanie", începînd aşa: „Patetic. Acesta e cuvîntul care le-a venit în minte puţinilor martori autorizaţi de tribunalul din Hammersmith să asiste la predarea lui Ronald Biggs". De cînd n-a mai folosit „Le Monde" cuvîntul „patetic", de două ori într-un articol, îmi puteţi spune?

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

De la Daniela Gyorfi din Baba Novac

„Şochez? Rubrica „Vremea" din *Libertatea* este o problemă, acest ziar m-a sprijinit şi mă sprijină şi priveşte obiectiv asupra carierei mele. E o reclamă de bun gust şi am pozat că aşa s-a cerut. Eu nu fac ce mi se spune, sînt independentă, fac ce trebuie făcut la momentul respectiv. Ca-n cultură, oricine poate să greşească, şi eu pot greşi. Artista şi femeia de toate zilele sînt două lucruri distincte. Sînt un om normal, nu mă consider nici o frumuseţe, nici măcar vedetă. Muncesc mult la carieră, vreau şi o afacere... un salon cosmetic. Pentru copii şi bătrîni, cu reducere, pentru persoanele handicapate, gratis, să se tundă gratis, pe cît se poate, că nu vreau salon cu pretenţii. Viaţă? Eu ştiu? Orice lucru are o monedă pe care s-o plăteşti şi cariera este destul de geloasă, iar persoana publică, în speţă, eu am probleme cu imaginea creată, e greu să-ţi găseşti pe cineva, prieten. Sînt obişnuită, realizările sînt pe spatele meu, nu mi-a plăcut să atîrn de nimeni. Important, ce sînt, nu ceea ce cred unii despre mine. Sînt singură, din păcate. E greu să stea cineva lîngă mine, care iau decizii singură. Sînt o femeie modernă, care anticipează moda. Dacă eu aş apărea pe scenă într-o rochie lungă, n-aş avea nimic de cîştigat. Pe scenă trebuie să fii altfel decît oamenii de pe stradă. Vreau să creez un personaj pe scenă. O femeie care poartă fustă şi e o desfrînată e decentă, sau una cu fustă scurtă ce-şi cîştigă existenţa cinstit, demn, cu picioarele pe pămînt? Ţine minte, cîinii care latră nu muşcă, leagă-ţi iapa, unde ţi-e teapa. Nu mă arată nimeni cu degetul. Că mi-am pus silicon? Nu există perfecţiune. Sîntem în 2001! Tu ştii cîte cîntăreţe de la noi au 7 miliarde de operaţii! Eu am cult pentru frumuseţea feminină, care nu vine neapărat din aspectul fizic. Mi-am pus silicoane pentru că am vrut sîni mari. Nu sînt nici acum mulţumită de ei. Am făcut-o pentru mine. Eu să mă împac cu mine. Tind spre perfecţiune. Cineva a spus că n-am purtat chiloţi la rochia de nuntă. N-aveam cum, rochia era formată dintr-un body. Sînt artistă. Dacă nu o făceam eu, o făceau alţii. Le-am deschis multora mintea. Am avut o copilărie nefericită, am măturat la doctori, am stat în spital ani, că n-aveam casă, eram femeie de servici acolo, ştiu ce înseamnă să pleci de jos, nu cred că am sărit calul. Important e să am curajul. Sînt o tipă sentimentală, şi fiindcă am neglijat latura asta pînă acum, mă resimt. Un bărbat crede că eşti aventurieră. Îi zici că-l iubeşti, rîde. E greu. Poate în ani voi face şi un copil. Citesc reviste, ziare, mai fac un rebus, de rest, m-am cam plictisit."

▲

Augustin IOAN

pierduţi în spaţiu?

Dorin Ştefan se întoarce (II)

Opera Business Center, aşa cum vedem astăzi obiectul gata, este produsul unor negocieri dure şi e, aşadar, sensibil diferit de ceea ce fiecare dintre partenerii în joc: client, primărie, arhitect îşi propunea la început. Este remarcabil, în aceste condiţii, faptul că rezultatul final, în ciuda mediului toxic în care se avizează clădiri noi în Bucureşti, în ciuda „imperativelor categorice" legate de costuri, este un exerciţiu standard de arhitectură de bună calitate.

Studenţii pe care îi pregătim sînt aproape virginali atunci cînd se prezintă la o negociere dură cu clienţii, cu autorităţile de avizare naţionale şi/sau locale. Ei „ştiu" să proiecteze mari hoteluri, mediateci, muzee, în sensul în care cineva, un client abstract şi umilit de talentul orbitor al respectivului i-ar da acestuia toţi banii necesari pentru ca acesta, de unul singur, să edifice fantasmele (sau coşmarurile) vieţii sale. Kir auctore se luptă apoi cu Materia, înfruntîndu-se ca Sf.Gheorghe cu balaurul şi, se înţelege, supunîndu-l. Aşa se face că, ieşiţi pe piaţă, arhitecţii clachează în proporţie covîrşitoare la prima locuinţă care îndeplineşte unul sau mai multe din următoarele atribute: e comandată de un client de calitate intelectuală îndoielnică, dar care vine cu pozele gata pregătite; e trecută prin avizări ostile, unde nu se pricepe să dea şpagă la timp şi cui trebuie; e ridicată cu mari meşteri mari, calfe şi zidari care abia bîiguie, necum să mai citească planuri făcute pe ArchiCAD şi plotate pe bani grei. Rezultatul: capitulare pe toate fronturile şi zece ani de catastrofe.

Ele dovedesc o dată în plus că meseria de arhitect nu este doar şi, aş îndrăzni să spun, nu în primul rînd una „artistică" în sensul în care marile institute de proiectare i-a educat pe mulţi (inclusiv pe mulţi educatori de astăzi). Dimpotrivă, este o profesiune de manageriat şi de negociere strînsă, abilă, adeseori perversă; este o profesiune care trebuie să parcurgă atît de multe puncte obligate, de la gravitaţie la cataloage de materiale şi detalii, încît a rămas din ce în ce mai puţin loc pentru „inspiraţie" (i.e. aşteptare cu mîna la falcă în vederea poposirii muzei).

Dorin Ştefan este un excelent contra-exemplu la această stare de lucruri şi casele sale o dovedesc cu prisosinţă. Sigur, ele nu mai arată aşa cum au fost dintru început închipuite pe hîrtie, ci sunt rezultatul contorsionat al diferitelor grile prin care au trebuit să treacă. Obţinerea unui portic la Opera Business Center a fost o aventură în sine şi, probabil, una plătită cu alte concesii. „Instabilitatea" vizuală a faţadei de sticlă dinspre Sf. Elefterie a fost „vîndută" probabil drept cîştig de suprafaţă închiriabilă la etajele superioare. „Balcoanele" închise şi, respectiv, deschise de tot, care privesc de la fiecare etaj de deasupra copertinei către operă, modulează faţada, marchează intrarea şi inventează un bovindou privilegiat pentru cel ce îl va ocupa înăuntru (un şef, desigur). Nu au venit nici ele gratis, probabil. Intersecţiile periculoase de sticlă înclinată pe sticlă, neprotejate de nici un element asigurator, ascund în spate eforturi care, cu siguranţă, au sporit preţul de cost – singurul criteriu ferm de judecată a unei astfel de clădiri, din perspectiva clientului şi, indirect, a viitorului „locatar", care plăteşte chiria.

Mergînd cu succes pe val, împreună cu clienţi şi constructori importanţi, folosind tehnologii „convenţionale" astăzi (metal, sticlă), arhitectul reuşeşte să saboteze totuşi din interior conformismul care paşte orice rezolvare de catalog (i.e. automat simplistă) a temelor date. Detaliile par uneori stranii, asta pentru că arhitectul a forţat limitele previzibile ale programului sau ale materialelor. Acolo unde trebuia să fi fost un perete drept, anost, de sticlă, apare unul înclinat, tensionat de cabluri la interior, în rezolvări aproape meşteşugăreşti de îmbinări „inutile" sub raportul costului, dar vitale pentru a cabra vizual casa, făcînd diferenţa între construcţie şi arhitectură.

În această atitudine critică, mereu atentă, în raport cu tehnologiile nivelatoare, în folosirea lor „sceptică" şi în răspăr şade adeseori subtilitatea arhitecturii celei noi a lui Dorin Ştefan. Grăbiţi şi, oricum, incapabili de a fi condus de o manieră comparabilă procesul de dialog şi confruntare cu autoritatea, cu materia, cu locul, criticii de serviciu ai lucrării Opera Business Center îi deplîng „simplitatea". Exact în numele ei şi a inteligenţei remarcabile cu care a pus-o *în operă*, eu îi mulţumesc arhitectului.

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Gînduri răutăcioase

Mi-e tot mai clar că sîntem o naţiune căreia-i place vorba lungă (şi fapta scurtă). De dincolo de ecranul catodic ne duc cu zăhărelul *talk-show*-urilor tot felul de moderatori care nu moderează şi intervievatori care îşi încep întrebările cu *nu-i aşa că?* Asta cînd nu se răstesc încruntaţi, dovedind cel mai adesea că subiectul în chestiune nu prea le este familiar. Dar vorba răstită are harul că lasă impresia onor *targetului* că politicianul e ţinut din scurt. *Sîntem cu ochii pe el, să spună de unde, cînd, cum, cui şi cu ce bani*. A fost o vreme cînd tertipul ăsta îi mai speria pe cei instalaţi în trupele de intervenţie politică ale ţării. Acum însă, s-au mai hîrşit şi ei şi, orice i-ai întreba, îşi încep răspunsul calm. *Foarte bună întrebare, dar daţi-mi voie, pentru început, să aduc aminte un alt lucru care ar trebui să fie cunoscut, încă din 1990 partidul nostru a fost singurul care a încercat să.* Dacă sînt mai exersaţi în arta cuvîntărilor languroase, nici nu-l lasă pe inchizitorul amator să-şi înceapă exerciţiile de elocinţă şi aruncă o găleată cu clei peste mecanismul de tortură pregătit de acesta împreună cu producătorul, regizorul şi luminiştii. *În primul rînd, vreau să vă mulţumesc pentru invitaţie şi aş vrea de asemenea să transmit cele mai alese sentimente tuturor telespectatorilor dumneavoastră.* Ei, poftim de mai fă pe intransigentul cu un om atît de bine educat! Prezentatorii înghit în sec şi îi doresc (în gînd) interlocutorului să ajungă cît mai rapid la mititica. Ceea ce se şi întîmplă!

Altminteri, *talk-show*-urile sînt ca la carte – decoruri cu dublu-nţeles, lumini orbitoare şi, mai ales, au un public ales. La Teo sau la Călinescu, la Mircea & Oreste sau la Mihaela, la dezbaterile fotbalistice (cu sau fără fete) sau la Cătălin, aproape peste tot, avem un public ahtiat după aceste confruntări acerbe. Indiferent de subiectul discutat, din sală ne priveşte aceeaşi mulţime bine-mbrăcată, a cărei faţă colectivă trădează un interes la fel de viu ca al statuilor greceşti după ce şi-au pierdut vopseaua. Prin străduinţa regizorilor de platou, lumea izbucneşte în rîs atunci cînd e şi mai ales cînd nu e cazul, oftează lung cînd i se face semnul adecvat şi aplaudă ca să acopere ultima întorsătură de frază a vorbitorului din platou. Cîteodată, din exces de zel, regizorul de montaj le cere operatorilor să găsească vreo figură mai interesantă. Interesantă poate, interesată niciodată! Cu fălcile încleştate, cu ochii stinşi, figuranţii par că ispăşesc o pedeapsă secretă. Au privirile rătăcite în lături, atenţi parcă să nu fie stropiţi de vreuna din ideile schimbate cu abilitate de protagoniştii arenei TV.

Eu, unul, felicit Inspectoratul General al Poliţiei c-a reuşit această formă de colaborare şi reeducare! Pentru că, dacă nu v-am spus încă, am înţeles care este secretul. Publicul de la *talk-show*-uri (indiferent ce pretind teleaştii) nu vine acolo de bunăvoie. El este recrutat dintre cei care au fost prinşi trecînd strada pe roşu, care au parcat în locuri interzise sau care s-au tras de bretele cu sergenţii de circulaţie. După un astfel de exerciţiu de entuziasme la paralele inegale, vor deveni cu siguranţă pietoni model şi şoferi categoria B. Pe vremuri, şefii mai răutăcioşi îi trimiteau pe puştii mai obraznici *la plăcuţe*, astăzi sînt puşi sub lumina rivaltelor. Iar cine-o face ca ei – ca ei să păţească! În ultima vreme s-a discutat mult despre faptul că marii ţepuitori strategici (mai toţi bolnavi) îşi văd de afaceri în libertate, în timp ce hoţii mici şi mijlocii primesc dividende de luni sau ani. Celor din urmă, doamna Stănoiu ar putea să le aplice un astfel de tratament novator. *Cine fură azi un ou, mîine merge la talk-show*. La o adică, îmi pot imagina un subiect de telenovelă, al cărei punct culminant să fie momentul cînd Betty cea Urîtă îl recunoaşte cu groază pe Osvaldo Laport, stînd ţeapăn într-un scaun, la *Chestiunea Zilei*. Sau privind în gol printre Adrian Păunescu şi invitaţii săi. Şi nutrind gînduri de răzbunare.

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Febra de sîmbătă seara

Pe la 8 – începe înghesuiala, cu *Surprize, surprize* la România 1, *Academia vedetelor* la Antena 1, *Steaua ta norocoasă* la PRO TV – e sîmbătă şi e seară, nu simţi presiunea unei seri care refuză să fie la fel ca celelalte şase din săptămînă, presiunea unei seri care te îndeamnă fă ceva deosebit, ieşi undeva unde n-ai mai fost? –, televiziunile o simt şi, treaba lor fiind să te ţină închis în casă, se înghesuie să-ţi ofere cea mai bună petrecere, cea mai simpatică gazdă, cei mai celebri invitaţi, n-are rost să porneşti la ora asta în căutarea distracţiei, ai aici tot ce-ţi poţi dori, „putem să rîdem necenzurat, să plîngem necenzurat, să cîntăm, să dansăm...aşa e viaţa şi aşa sîntem şi noi" (Andreea Marin într-un interviu), putem să visăm după ce-am văzut oameni văzîndu-şi visul cu ochii, putem să rîdem de celebrităţi legate la ochi care-şi vîră mîna cu teamă în acvarii locuite de şerpi/viermi/pui de crocodil (probă obligatorie la *Academia vedetelor*), putem să aşteptăm ca Mihaela Rădulescu să ne mulţumească „din suflet" sau să ne ureze ceva „din inimă" (o va face cu siguranţă, mai devreme sau mai tîrziu) – e sîmbătă seara, e fericirea la televizor.

Paranteză: scena despărţirii unui cuplu, aşa cum mi-a redat-o, după-aceea, unul dintre cei doi actori: la un moment dat din acea conversaţie gravă, finală, obligatorie, s-a surprins gîndindu-se că ar vrea ca totul să se termine mai repede, să-şi ia rămas bun şi să ajungă acasă, ca să se poată uita, în linişte şi în singurătate, la – nu mai ştiu exact la care emisiune; persoana care mi-a povestit asta fusese şocată şi întristată de propriul gînd – îl considera o ilustrare perfectă a insensibilităţii. Dar poate că fusese altceva, unul din acele miraje care pot să apară în clipe de înfrîngere şi epuizare, cînd am aruncat totul peste bord şi nu ştim în ce direcţie nouă să cîrmim, mirajul unei fericiri găsite nu în viaţa unde am căutat-o pînă acum, ci la adăpost de acea viaţă, fericirea la televizor, unde „putem să rîdem necenzurat, să plîngem necenzurat etc.", unde nimic serios nu poate tulbura petrecerea, nici o decepţie, nici un contratimp, nici un crah, nici o coajă de banană, şi nimic nu doare.

Unde rămăsesem? Ah da, emisiunile de divertisment de sîmbătă seara. Nu am în faţă graficele de audienţă, nu ştiu care domină de obicei în preferinţele telespectatorilor, încleştarea e probabil aprigă, dacă mi s-ar cere s-o aleg pe cea mai reuşită aş spune că prefer *Academia vedetelor* – nu e atît de spectaculoasă din punct de vedere logistic ca *Surprizele*, îi lipsesc ingredientele lacrimogene şi nu e prezentată de o zînă, dar toată lumea de pe platou (gazdă, invitaţi, public) pare să se distreze cu adevărat, majoritatea vedetelor invitate evoluează cu mai multă naturaleţe şi mai mult umor decît ne-au obişnuit (cred şi eu, ai nevoie de toată naturaleţea şi de tot umorul atunci cînd trebuie să guşti piper şi să bagi mîna în acvariul cu crocodili) şi timpul trece repede, nu ştii prea bine *la ce* te uiţi de fapt şi *de ce* te uiţi în continuare, dar e sîmbătă, eşti obosit, vrei să te relaxezi, să uiţi de-ale tale, şi orele se duc (pe apa sîmbetei?), se duc iute. Mă rog, nu funcţionează la fel de bine pentru toată lumea, cunosc o telespectatoare care, atunci cînd nimereşte din întîmplare la una din petrecerile de sîmbătă seara, izbucneşte – „Ce caută ăştia-n casa mea?" şi schimbă urgent canalul – spre Discovery, spre Animal Planet, undeva unde nu bîntuie febra de sîmbătă seara.

Mi-am adus aminte că trebuia să încep cu o confesiune: nu ştiu de unde mi se trage, nu ştiu dacă e vorba de vîrstă sau de o pată de pe caracterul meu (meschinărie?), dar *mă enervează* să-mi petrec seara de sîmbătă uitîndu-mă la televizor la oameni care se distrează – iată că am spus-o şi pe-asta, ce uşurare, din fericire n-am încercat să fac o cronică a emisiunilor de divertisment (ar fi ieşit împănată de prejudecăţile mele), ci să vorbesc despre ce înseamnă să stai acasă, cu telecomanda la îndemînă şi scrumiera din ce în ce mai plină, şi să mergi astfel de la o petrecere la alta (surprize, farse, VIP-uri, formaţii la modă, întrebări indiscrete şi iar surprize), pînă cînd agitaţia se potoleşte şi febra scade.

Dacă nu cumva alegi să o prelungeşti pînă noaptea tîrziu, cu seriale ca *Dezvăluiri intime* şi *Zonele plăcerii*. Un lucru pe care l-am constatat la episoadele care mi-au slujit la documentarea pentru acest articol: realizatorii sînt înduioşător de hotărîţi să te convingă că intenţiile lor sînt dintre cele mai înalte, că filmuleţele nu se adresează telespectatorilor singuri şi torturaţi de dorinţe, ci urmăresc îmbunătăţirea vieţii de cuplu, deci scenele de sex au un caracter mai curînd educativ, ilustrează un mesaj nobil despre armonie şi fericire. Şi totuşi, după ce ai stins televizorul şi ai golit scrumiera şi e deja duminică, te poate încerca senzaţia (cîteva secunde, între retragerea febrei şi instalarea somnului) că în jurul tău noaptea e plină de oameni care se uită singuri la *Zonele plăcerii*, aflîndu-se momentan departe de orice armonie şi de orice fericire.

▲

ŢAMBALE ŞI DECIBELI

Uneori, între adevăr şi minciună, între original şi fals, între valoare şi nonvaloare nu e decît un pas. Cel puţin în aparenţă. Asta se întîmplă şi în muzica lăutărească. Diferenţele între lăutarii autentici şi „manelişti" nu par a fi prea mari. Însă primii au succes în toată Europa, iar ceilalţi doar în Berceni. (A.M.)

Paul ŢANICUI

Cu dragoste, din Clejani

Acum mai bine de 300 de ani un cneaz sîrb s-ar fi dus spre Poartă cu peşcheşul cuvenit. Ajuns în Cîmpia Română, gata să treacă Dunărea, a fost însă prins de farmecul unei ţigănci cum nu s-a mai pomenit de frumoasă, mai cu seamă că avea doar 15 ani. Prins cu adevărat, pentru că de dragul ei eliberă întreaga şatră din care făcea parte ţigăncuşa, şi amîndoi fugiră la Viena unde li s-a pierdut urma. Şatra s-a aşezat pe Valea Neajlovului şi mai apoi în actualul sat numit Clejani. Aceasta e legenda şi înclini s-o crezi de vreme ce în satul cu pricina sînt într-adevăr ţigănci care ar pune pe jar nu un cneaz, ci toţi regii din lume.

Însă nici unul din cîntecele de dragoste ale ţiganilor din Clejani nu face referiri la această poveste. Unele au mai de grabă o tentă ludică – le place să se dea drept morţi numai aşa, să vadă ce zice lumea, iar altele ţin de universul casnic, cotidian.

Am ajuns în sat în miezul iernii, trecînd printr-un crîng din *Sleepy Hallow*: umed, ceţos, ireal, atît de puternic încît rata cu care eram aproape îşi pierduse materialitatea. Plecasem din autogara Rahova într-o duminică după-amiaza, a treia zi după Anul Nou, într-un autobuz pe care şoferul l-a pornit de undeva de sub puntea maşinii. Undeva la km 30, din şoseaua spre Alexandria, am făcut la dreapta pe un drum de ţară. Primul lucru care te izbeşte cînd intri în sat sînt păsările de fier care scurmă pămîntul. Există petrol sub Clejani. Ar fi putut fi un sat cu oameni bogaţi, cu alei tăiate egal şi case somptuoase în loc de uliţe desfundate şi senzaţia stranie de rămăşiţe ale unui ospăţ monstruos. Stranie e însăşi realitatea. Strămoşii lor care au venit din nordul Indiei, au fost blestemaţi tocmai pentru că scormoneau în măruntaiele pămîntului.

Am ajuns în sat şi în primăvară cînd pe cîmp înflorise iasomia. Mi-a adus aminte de copilărie, chit că n-am trăit la ţară; dar casele, uliţele, lumina, culorile, mirosul vorbeau despre un loc în care mai fusesem şi mă simţisem bine. În Clejani sînt doar cîteva uliţe cu ţigani, restul fiind practic un sat de români. Ţiganii trăiesc izolat dar ei determină personalitatea satului. Se ştie că aici sînt lăutari care i-au cîntat lui Johnny Depp. Lăutari care i-au cunoscut pe Ion Manole, pe Siminică, pe Fărămiţă Lambru, pe Maria Tănase, numai cîteva nume luate la întîmplare. Unii dintre ei au cîntat la Cannes, la sala Olimpya din Paris, pe Broadway.

Goran Bregovic a vorbit recent despre ţiganii din Balcani, spunînd despre cei din Clejani că ar fi un soi de *cowboy*. Mai degrabă aş zice că sînt un soi de *bluesmani*. La urma urmei, între Valea Mississippi şi Valea Neajlovului nu există prea mari diferenţe, cu menţiunea că lăutarii de la noi îşi definesc abia acum identitatea. Şi asta oarecum clandestin. Societatea îi menţine încă la nivel de *outsideri*. În plus: strămoşii acestor ţigani lăutari n-au cules bumbac, dar au muncit ca robi pe moşii. Stai aproape de ei să-i vezi cum gesticulează, cum se mişcă, cum improvizează şi ai să vezi o mulţime de Muddy Waters, John Lee Hooker, BB King.

Sătenii din Clejani şi din alte sate, refuză să-i considere pe ţigani altfel decît sînt: doar nişte lăutari tocmiţi să cînte ceea ce vor ei să audă. Practic nu există comunicare între români şi ţigani. Nu în sensul unei discriminări, ci pur şi simplu sînt lumi diferite care nu se cunosc şi nici nu se respectă. Ţiganii în Clejani par că trăiesc din cîntat. Uneori mai practică un soi de agricultură rudimentară, iar pămîntul pe care îl lucrează e cel din curtea casei. Doar cîţiva posedă animale. Nu ştiu exact cum îşi cîştigă existenţa. Casele lor sînt mai degrabă un fel de adăposturi. Unii n-au curent şi nici încălzire. Nu fac copii prea mulţi; în medie, cam trei de familie. Majoritatea nu primesc ajutor social şi abia dacă sînt înregistraţi în scriptele primăriei.

Am întîlnit şi ţigani înstăriţi. E adevărat, cu carpete cu *Răpirea din Serai* şi *Cina cea de Taină*. Dar oricum ar fi, că îi vezi din curte sau de dincolo de gard (în cazul în care există vreun gard), au dat naturaleţe kitsch- ului. Nu sînt în nici un caz atenţi la detalii decît în măsura în care acestea pot acoperi spaţiile goale de care se tem. Preferă plinul, tăcerea este inconfortabilă. Pereţii nu trebuie să fie niciodată albi. Zugrăveala – trebuie să aibă *model*, iar tot ce rămîne – acoperit, umplut, să se vadă. Sincer să fiu, în documentarul pe care îl fac, mă interesează mai puţin aspectul social şi mai mult *fotografierea* lor, plastica imaginii, muzica pe care o cîntă. Am început filmările, împreună cu colaboratorul meu, Nicu Mihali, acum două luni. I-am văzut în diverse ipostaze, în diverse locuri, cîntînd, certîndu-se, discutînd liniştit. Am înfiinţat un taraf pe care l-am denumit RROMI IAGALE, din rudele celor care pe vremuri, cînd ascultăm înregistrările făcute de Speranţa Rădulescu de la Muzeul Ţăranului Romîn, se chemau Taraful din Clejani. Actualmente poartă numele de TARAF des HAÏDOUKS şi ei sînt cei care spuneam că au cîntat pe marile scene ale lumii. *Rromi Iagale* înseamnă *ţiganii focoşi, ţiganii care ard, ţiganii virtuozi*. De curînd am reuşit să organizăm un concert într-un club din Bucureşti, la o petrecere dată în cinstea lui Bregovic care pe 3 mai a concertat la Sala Palatului. A ieşit bine. „Derulăm cum ar veni, un proiect cultural alternativ. Intenţionăm să promovăm, la nivel muzical, cîntecele vechi ţigăneşti care circulă în zona Balcanilor pe care le vom integra în contextul lor specific legat de mişcare" – (tatăl lui Marian) – acordeon. (Asta într-un spaţiu în care, dacă intră patru inşi, te sufoci.) Pe parcurs, li s-au alăturat ţagoi- voce şi acordeon şi Napoleon Constantin- voce şi butoi, împreună cu nevastă-sa care e dansatoare şi care se cheamă Nadia Comăneci. Ultimii doi sînt ursari şi vin din alt sat. Au împreună patru copii – Armando, Indoneza, Răzbunător, Constantin Bilclinton. Aceştia sînt Rromi Iagale. ▲

Adina POPESCU

S-au legalizat manelele

Cred că aveam vreo şase ani, cînd am auzit pentru prima oară manele. Eram la mare, la Neptun, cu părinţii şi, într-o seară, cînd ne plimbam prin staţiune, am trecut pe lîngă o cîrciumă, de unde răsuna ceva „de inimă albastră", cu multe oftaturi şi văicăreli melodice. M-am oprit pentru o clipă şi, pentru că eram un copil căruia îi plăcea să se dea în spectacol, am început să mă legăn şi să ţopăi în ritmul muzicii. Mi-amintesc că maică-mii nu i-a plăcut deloc ce făceam şi că a început să mă certe: „Asta-i nu-i muzică pe care să dansezi! E muzică pentru ţigani!". De-atunci, în mintea mea de copil, am asociat tot timpul manelele (pe vremea aceea, nu ştiam că se numesc aşa) cu ceva interzis.

Cred că oficializarea manelelor, adică scoaterea lor din sfera underground-ului la lumină şi pe piaţă a început cu o piesă care şi acum mai este cîntată în zeci de variante. Binecunoscutul refren pe care au plîns de-a lungul timpului mii de români ţiganizaţi, (sau „cocalari" cum îi mai denumesc încă nişte prieteni ai mei) îndrăgostiţi şi picaţi în fîntîna cu melancolie, sună cam aşa: „Aş da zile de la mine / Să mai fiu o zi cu tine / Căci te iubesc la disperare / Inimioara rău mă doare". De aici pînă la „Of, of, of mor toţi ţiganii / Că io mă distrez şi arunc cu banii" şi la audierea altor texte de acest gen pe stradă, prin pieţe, prin baruri, pe posturile radio şi tv, adică peste tot, n-a mai fost decît un pas. De obicei, astfel de texte îţi vorbesc despre dragoste şi despre diverse aspecte ale vieţii de cuplu, în raport cu viaţa socială care este guvernată de bani (un exemplu: „Aşa sîntem noi, femeile / Căutăm doar dragoste / Nu vrem doar bărbaţi cu bani / Că sînt cei mai mari golani" – Minodora... la maxim!). Sînt amintite şi avantajele ce derivă din bogăţie cum ar fi „mercedesul la scară", „cel mai tare butic", „whisky şi ţigări mişto" etc. Există şi melodii dedicate protv-ului, jocurilor de bingo („Zi-le domnu' Geo!" cu mai multe variaţiuni), pokerului mecanic. Totodată hit-urile dance la modă pot fi preluate şi adaptate în stil manelist: „Ia cu tine şi pipota mea!" în loc de „Ia cu tine şi inima mea!" (melodia originală este a fetelor de la ASIA) sau „Moşule ce tînăr eşti, mie îmi place cum te freci...", în loc de „Moşule ce tînăr eşti, nu te mai las să pleci..." (Andre).

Regele neîncoronat al manelelor rămîne Adrian-copilul minune. Alături de el se remarcă şi sînt mediatizate diverse „trupe" obscure, cunoscute iniţial la nivel de cîrciumă sau de cartier. Astfel de muzicanţi debutează cîntînd în manieră proprie, la diverse ocazii, piesele faimoase ale celor „grei".

Am intrat într-o bodegă cu pretenţii de restaurant de prin cartierul Berceni, un soi de tavernă, cu atmosferă clar-obscură, cu pereţi afumaţi şi cu mese comuniste, şchioape. În meniu era subliniat specificul românesc al localului. Specialitatea casei: eterna ciorbă de burtă. Bere la preţuri acceptabile şi coniac „Arad" la zece mii de lei suta. Deşi era sîmbătă seara, clienţii nu se înghesuiau să apară; doar vreo trei mese ocupate: un grup gălăgios de bărbaţi care sărbătoreau ceva, un cuplu trecut de prima tinereţe, o familie numeroasă, cu tot cu bunică şi cu plozi. Chelneriţele, îmbrăcate în fuste scurte, negre şi în ciorapi ieftini fumau şi sporovăiau undeva, într-un colţ.

Ştiam că respectiva cîrciumă îşi avea angajaţi muzicanţii săi, însă mica scenă şi ringul de dans erau goale. I-am găsit pe membrii „trupei" la o masă, consumînd şprituri şi fumînd ţigări „Marlboro". Florin, poreclit şi „Gelatu" (are în permanenţă părul lipit de cap cu un kil de gel), un ins imens, tuciuriu, cu un lanţ de aur de două degete la gît şi cu cămaşa de blug descheiată ca să i se vadă părul negru de pe piept e vocal, dar ştie să cînte şi la chitară, acordeon şi muzicuţă. Colegul său, Cristi, care-i ajunge pînă la umăr e „clăparul". Cei doi cîntă împreună de cînd erau copii. Acum o aşteaptă pe Nicoleta care întîrzie ca de obicei. „Stă o zi întreagă ca să-şi dea pă faţă cu ruj şi cu sclipici şi ca să se îmbrace", ne informează Gelatu', în timp ce ne invită să luăm loc. De ce e aşa puţină lume? „E, acu' e prea devreme... abia e trecut de opt", spune Cristi, consultîndu-şi un ceas electronic. „Se aglomerează abia pe la doişpe, cînd vin tovarăşii noştri. Întîi se duc la o terasă şi ajung aicea deja afumaţi, cu chef de potol şi de muzică bună. Chef de chef..." Aflăm că cei din „trupă" care cîntă aici nu sînt plătiţi cine ştie ce, însă fac treaba asta din plăcere. În plus, Florin iubeşte foarte mult localul. „Aici am băut io prima bere, la paişpe ani. Era pă vremea comuniştilor, se închidea la zece. Pe atunci, cîntau unii foarte buni, ştiu, da' nu spun cine erau, că acu' au ajuns mari şi vor să uite de unde au plecat. Dup'aia veneam seară de seară ca să-i ascult pe băieţi, să dansez, să agăţ gacici. Aici am învăţat io meserie. M-am împretenit cu şefu' lor şi l-am rugat să mă mai înveţe una alta...". „Trupa" lor cum s-a format? Cristi povesteşte şi e năpădit de amintiri. „Io îl ştiu pă Gelatu' din şcoală, era cel mai bun la fotbal şi la cafteală, îi bătea pă toţi, să moară mama... Da' acu' nu le mai are cu datu' la gioale... La un moment dat, io am primit cadou nişte clape de la frati-miu care era fugit în Germania şi aşa, de unu' singur, am învăţat să cînt. Dup' aia, m-am vorbit cu Gelatu' şi am zis că n-ar fi rău să cîntăm împeună. Pe Nicoleta am cunoscut-o la o nuntă, la Otopeni. Era sora miresii. S-a suit pe scenă ca să cînte şi ea cu noi. Ştia toate piesele „Albastros" şi „Azur". Cînd am auzit cum le zicea, ne-am zis: gata, e a noastră!" Gelatu' e un tip bine văzut prin cartier, îi pune pe mulţi golani la punct, e responsabil cu ordinea şi disciplina. „Am fost cîţiva ani badigard... Da' am avut mai multe meserii: şofer de taxi, comerciant, pilangiu...". Rîde. „Mi-am început şi o afacere, în tîrg, la Vitan, da' n-a mers. Am stat şi prin Turcia vreo doi ani...". Acum cei doi îşi cîştigă existenţa doar din muzică. Banii de la restaurant sînt pentru ei un mizilic, îşi scot pîrleala cu nunţi, botezuri, cumetrii. „Mi-ar plăcea să am banu' la greu şi să cumpăr locul asta", visează Gelatu'. „M-am gîndit de multe ori cum l-aş face, ar ieşi cea mai mişto cîrciumă din Bucureşti. În primul rînd aş schimba chelneriţele, le-aş da afară pe ştoarfele astea care nu fac nimic toată ziua doar îşi fîţîie curu' de la o masă la alta..." I-am întrebat dacă se consideră manelişti şi au început să rîdă cu poftă. Cristi a început să explice: „Ştiu că ce cîntăm noi se cheamă manele şi că multă lume spune că-i o porcărie, da' vă zic io că asta-i muzica adevărată, muzica care îi merge românului la suflet. N-aţi văzut la televizor pă ăia cu hiphop-ul, sau pe curvele alea mici care habar n-au ce-i aia muzică... Muzica noastră vine de aici, din inimă. Mie cîteodată îmi vine să şi plîng atunci cînd cînt. Îmi vine să plîng de ce bine sună. Şi plîng şi cei care vin aici... Odată s-a jelit una o noapte întreagă; tocma' o părăsise bărbat'su. După ce şi-a vărsat amaru' a venit la noi să ne mulţumească. Ne-a spus că dacă nu eram noi se arunca în faţa maşinii. Ne-a dat şi cinci sute de mii." Gelatu' a făcut la rîndul său o pledoarie pentru manele. Apoi a mărturisit că vor să-şi scoată şi ei o casetă pe piaţă, cum au făcut atîţia alţii. „Acu' e mult mai uşor ca înainte să te lansezi. N-aţi văzut că s-au legalizat manelele?"

Dar iată că apare şi Nicoleta, o femeie pe la treizeci de ani, grasă, cu părul oxigenat, într-o rochie argintie mulată. Îşi cere scuze pentru întîrziere. „Am stat cu bărbatîu-miu ca să fac socotelile de la butic. Sînt foarte inervată; şi luna asta am ieşit în pierdere. Cred că fură vaca aia de la vînzare...".

Nu mai e timp de poveşti, căci „trupa" se ridică de la masă şi se pune pe cîntat. „Un, doi, un, doi, probă de microfon", apoi încep ritmurile cu care deja ne-am obişnuit cu toţii. Clienţii îşi întrerup conversaţiile, încep să asculte. Prima care sparge gheaţa pe ringul de dans este perechea ofilită. Dansează languros pe o melodie cumplit de tristă. Toată lumea începe să se simtă bine. Ne hotărîm să plecăm mai înainte să se apuce cineva să-şi jelească bărbatul pierdut şi să vrea să-şi pună capăt zilelor. ▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Tita CHIPER

antinostalgia

Apa şi pămîntul – membri de partid

„Unul de la noi. Mircea Eliade scrie un studiu despre «autonomia vieţii spirituale».

După trei zile, cineva, prin «Cuvîntul liber» îl someză să răspundă dacă această «autonomie» este sau nu fascistă. Te întrebi uluit, cît de încurcată trebuie să fie o minte, pentru ca să coboare imediat, direct, de la o problemă spirituală la o formulă politică.

E un automatism mintal, care reduce fără întîrziere orice dezbatere, orice problemă, la întrebarea ultimă: de «dreapta» ori de «stînga»?

Prevăd o zi în care se va inventa o botanică fascistă şi una radicală, o chimie reacţionară şi una progresistă, o algebră liberală şi una conservatoare. Se va stabili că anumite plante sînt burgheze, în timp ce altele sînt marxiste. Se va preciza că o categorie de corpuri chimice – bunăoară acizii – sînt democrate, cîtă vreme alte corpuri chimice – bazele – sînt oligarhice. Se va descoperi că anumite funcţiuni matematice sînt hitleriste, iar altele sînt bolşevice.

Nu sîntem departe de această fază a civilizaţiei umane. Cu graba cu care consumăm fenomenele şi le supunem obsesiei noastre politice, vom izbuti să înscriem toate elementele naturii, focul, apa şi pămîntul – în cîte un partid. Vor fi amurguri subversive, vor fi ploi tendenţioase, vor fi aştri suspecţi."

(Mihail Sebastian, „Despre o anumită mentalitate huliganică", în *Rampa*, 27 martie 1935, *apud Apostrof* nr. 5, 2001)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Talk-show cu Ceauşescu

Unde am stat noi de vorbă cu Nicolae Ceauşescu în direct, noi de pe Pămînt, el, de pe altă lume (nu s-a lămurit care)? Chiar la emisiunea domnului Cristian Tabără, „De la om la om". Mai este Ceauşescu *om?* Dar a fost vreodată, în ciuda unor păreri contrare, om? Oricum, talk-show-ul s-a consumat, datorită unei doamne autointitulate *mediu*, prin inter-*mediul* căreia fostul şef al statului – şi viitor beneficiar (!) al privilegiilor rezervate de Parlament foştilor şefi de stat – s-a întreţinut cordial cu populaţia ţării. Ce l-a întrebat poporul, prin reprezentanţii săi norocoşi, pe *spiritul* Nicolae Ceauşescu? Dacă se află în Rai sau în Iad, dacă Elena este unde se află şi el şi de ce i-a oropsit timp de cincisprezece (?) ani pe români. Ce a răspuns *spiritul?* Asta e problema: nu rezultă prea clar ce a răspuns, întrucît fostul conducător s-a dovedit a fi mult mai confuz în ceea ce priveşte locul unde se află decît atunci cînd ne prevedea viitorul luminos spre care se îndreaptă omenirea şi, mai presus de toate, România. Cică s-ar afla într-un fel de grădină-curăţătorie (Nufărul?) de păcate (o fi vrut să spună, el şi doamna Medium, că se află în Purgatoriu?), că, deşi, se pare, Elena e cu el, *ea* şi *alţii* sînt vinovaţi pentru toate păcatele înfăptuite aici, pe Pămînt, păcate pentru care îşi cere (cam tîrziu!) nişte vagi scuze... Probabil că discursul ar fi fost mult mai lung, aşa cum geniul Carpaţilor obişnuia să ne răsfeţe în timpul vieţii, dar el a fost întrerupt, nu de aplauze şi ovaţii, de „Ceauşescu – România!" şi „Ceauşescu – Pace!", ci de Cristi Tabără, care, uşor iritat, i-a citit din Biblie doamnei Medium (poate şi Ex-Conducătorului) că nu-i recomandabil a se vorbi cu morţii, întrucît e păcat. Atunci, mă-ntreb, de ce-o mai fi poftit-o în emisiune? Ca ea să păcătuiască? Sau ca să se facă de rîs, împreună cu *spiritul?* Dacă e aşa, e bine: s-au făcut de rîs!

▲

DEFINIŢIA VICTIMEI, SCRISĂ CU VOPSEA ROŞIE, ÎN HOHOTE DE RÎS

● Definiţie: „TRANZIŢIE, *tranziţii*, s.f. Trecere (lentă sau bruscă) de la o stare, de la o situaţie, de la o idee la alta." Exemplu (un anunţ pe un geam): „COAFORUL S-A MUTAT LA FRIZERIE". (**D. S.**)

● „Canibal prins în flagrant delict" *(Formula AS*, nr. 466). Aflăm dintr-o ştire neliniştitor-sinistră că poliţia din Africa de Sud, atunci cînd a descins într-o locuinţă din Rezervaţia Nkonka pe Coasta de Sud KwazaZulu-Natal, a surprins pe „unul din băştinaşi în timp ce consuma carne de om". Bărbatul, în vîrstă de 35 de ani, vînase prada cu o armă artizanală. „Trupul victimei a fost tăiat în bucăţi mici." Oricît de tristă, informaţia ne dă totuşi speranţe: cînd poliţia îşi face datoria, poate realiza un flagrant delict în toată regula, indiferent de caz. Înseamnă că şi la noi, într-o bună zi a viitorului, o să existe probe pentru infracţiuni, chiar ceva mai „umane". Sperăm prea mult? (**T. C.**)

● Pe fişia îngustă a unui teren de joacă pentru copii, un (proaspăt) proprietar şi-a împărţit parcela de 10/10 şi şi-a înălţat un gard de sîrmă mai înalt chiar decît vila pe care, cu siguranţă, şi-o va construi. A agăţat şi o plăcuţă de gard, şi a scris, cu vopsea roşie „PROPRIETATE PRIVATĂ". Poate se temea că vreun copil mai neastîmpărat o să-i zgîrie iarba de pe moşie. (**M. M.**)

● Hohotele de rîs din off au ajuns şi pe banda sonoră a spectacolelor grupului *Divertis* de la Antena 1. Mergea şi fără... (**S. S.**)

STATUL E CLASA MUNCITOARE CARE ALĂPTEAZĂ MONUMENTE ÎN PUBLIC

● Tot aşteptînd, tot conversînd, colegii mei de coadă la depunerea declaraţiei de venit au ajuns la o concluzie fermă: „Dom'le, Statul e cel mai mare escroc!". Ei, acum să vă văd: mai are cineva curajul să spună „Statul sînt eu"? (**M. V.**)

● Familia regală a făcut o vizită la uzina „Electroaparataj" din Bucureşti. Regelui Mihai I i s-a sărutat dreapta de către muncitoare (v. *Adevărul*, 29 mai a.c.). Uzina este clădită în timpul regimului comunist. Istoria este ironică. (**A. C.**)

● Într-o campanie de luptă împotriva discriminării, poliţiştilor britanici li s-a cerut să facă lista persoanelor pe care le detestă: din 39 de variante posibile au fost selecţionaţi galezii, graşii, nemţii în vacanţă, femeile care alăptează în public, bărbaţii cu plete pe spate, bărbaţii cu chelie, urîţii, activiştii sociali. (**M. B.**)

● Firmă din vremea tranziţiei: „monumente funerare «La Boboc»" – *(România Actualităţi*, 28 mai). (**T. C.**)

Cu ochii-n 3,14

O JOACĂ A JUSTIŢIEI CU DREPTUL LA IMAGINE

● În atenţia istoricilor mai mult sau mai puţin alternativi: mîine, 2 iunie 2001, va avea loc la Bucureşti meciul de fotbal România-Ungaria pentru calificarea în turneul final al Cupei Mondiale din 2002. Pentru prima oară în istoria acestor două popoare, echipa României va avea ca antrenor şi director tehnic doi cetăţeni români de origine maghiară: Ladislau Bölöni şi, respectiv, Emerich Jenei. Cu o linişte care transcende jocul acesta care de mult nu mai e o joacă, se poate spune că va fi un meci cu adevărat istoric. (**R. C.**)

● În aceeaşi zi (28 mai), din două ziare ni se dau verdicte total opuse despre acelaşi personaj: „Procurorul Ovidiu Buduşan a ascuns dosare ale «spălătorilor de bani»" *(Adevărul)*; „Buduşan – victima politică a Justiţiei" *(Cotidianul)*. O, presă română liberă şi democratică, atît de tînără şi atît de lipsită de dileme... (**M. V.**)

● Îmi povestea un cunoscut, operator de televiziune, că, datorită modei de a filma copiii străzii

© A. Iordache

© S. Ivanoschi

(modă iniţiată mai ales de reporterii veniţi din străinătate), aurolacii noştri nu se mai lasă filmaţi sau pozaţi fără să ceară o sumă substanţială de bani şi cum, o dată, un aurolac şi-a pretextat cererea invocînd „dreptul la imagine". Copiii străzii, se pare, vor intra mai repede decît noi, ceilalţi, în Europa. Dacă nu au şi făcut-o. (**C. P.-B.**)

VREMEA DEZASTRULUI ARMONIOS

● Pînă mai ieri (dar de ieri pînă azi s-au schimbat unele lucruri), le vindeai la colţ de stradă, în cornete din hîrtie de ziar. Numai că vremea cornetelor a apus, acum marfa trebuie preambalată frumos în plastic. Iar pe plastic trebuie scris ceva care să-l facă pe om să umble la buzunar, chit că n-are în el decît vînt. N-ar strica să fie şi un desen pe-acolo, pe ambalaj, s-arate mai hartistic. Cu desenul e simplu, iei din reclamele ţigărilor Winston vulturul ăla mişto care zboară pe cer şi-l pui pe produsul tău, că nu te doare mîna şi nici mintea. Cu vorbele e niţel mai greu, fiindcă n-ai prea dat prin şcoli, însă în cele din urmă îţi vine o idee şi scrii aşa: *„New! Seminţele adevărate ROCOCO. Gustaţi-le şi vă veţi convinge"*, mînca-v-aş! (**D. S.**)

● Afişe de prin Bucureşti anunţă deschiderea unor cursuri de „medicină geto-dacă". De aici apar o serie de nedumeriri: oare cum se spunea la „electrocardiogramă" în limba celebrelor „varză, mînz, viezure"? Oare pentru armonioasa dezvoltare a naturii feminine tehnologia dacică presupunea tot folosirea siliconului? Oare şpaga la doctor a apărut acum 2000 de ani, cînd ne-am născut ca popor creştin, sau este o tradiţie precreştină? (**C. G.**)

● Presa ne anunţă că struţii din Germania s-au molipsit de boala vacii nebune, iar puii de focă născuţi anul acesta la Marea Albă sînt în pericol să moară de foame. Se simte din ce în ce mai mult nevoie de o nouă Arcă a lui Noe, ca să mai salvăm ceva specii de la dezastru. (**T. C.**)

Vocile celorlalţi

– convorbire cu Paul GRIGORIU, director general adjunct, Societatea Română de Radiodifuziune –

La realităţi noi, cuvinte noi. După '89 am scăpat de sărăcia cu jargon şi am început să trăim tranziţia cu blazon. „Petreuşii", „tacîmurile" şi „adidaşii" au dispărut din vorbire, limbajul nostru s-a căftănit de pe o zi pe alta cu active, implementări şi arierate. Cuvinte simple altă dată au simţit nevoia de travesti şi-au început să acţioneze sub acoperire: firava căldură ca agent termic, neschimbatul icralist ca agent imobiliar, comerciantul cu apucături „de stat" ca agent economic. Progres bizar: deşi au luat fiinţă puzderie de universităţi, limbajul de succes al zilei pare să-şi găsească adevărata expresivitate reproducînd argoul folosit în căruţele cu coviltir sau în cursele de navetişti. Cum se realizează, în aceste condiţii, dialogul interactiv, comunicarea şi parteneriatul cu drepturi egale, descoperirea unui cod reciproc admis?

Publicul-ţintă

Stimate domnule Paul Grigoriu – „interactivitatea" face parte dintre termenii nou intraţi în vorbirea cotidiană: cît de nou este el, de fapt, pentru un redactor de radio, cu o experienţă de peste trei decenii?

Se vorbeşte mult de interactivitate, e aproape o modă, cel puţin în ultimii 10 ani. O dată cu apariţia posturilor de radio particulare, ea a devenit o necesitate şi pentru radioul naţional care, pînă în '89, avînd un monopol al informaţiei prefera / i se impunea un discurs „ex cathaedra". După '89 acest stil de comunicare cu ascultătorii n-a mai mers.

Dialogul interactiv nu vi se pare că sună ca un pleonasm? Cum să fie altfel, dacă nu interactiv, un real schimb de păreri?

Dar sînteţi sigură că e vorba chiar de comunicare interactivă, în bunul sens? După părerea mea, aşa cum se practică acum, lucrurile se fac numai cu jumătate de măsură. E drept, s-au introdus la mai toate emisiunile telefoanele directe, unde ascultătorul poate la un moment dat – moment ales însă de moderator – să pună întrebări. Dar la ele nu răspunde moderatorul, ci invitatul emisiunii. Asta e numai o parte a interactivităţii, cred eu. Pentru ca interactivitatea să fie reală şi completă ar trebui ca ascultătorul să poată interveni efectiv în desfăşurarea emisiunii, să-i poată modifica evoluţia, chiar direcţia. Dacă nu intervine această a doua parte, există toate şansele ca emisiunea să rămînă tot dirijată de moderator. Iar ascultătorul va rămîne pe jumătate flămînd în aspiraţia sa de a modifica discursul radiofonic.

La ce tip de emisiune se poate realiza acest deziderat al comunicării depline?

Din propria experienţă judecînd lucrurile, cred că am obţinut ceva destul de apropiat de acest mod de a înţelege interactivitatea cu emisiunea „Noaptea albastră". Acum o realizează altcineva, eu am făcut începutul, concepînd-o ca pe o emisiune dedicată oamenilor singuri, în special, pe care încercam să-i atragem să vorbească despre problemele lor. Nu avem un plan prestabilit, propunem o temă – azi sărăcia, mîine vecinătatea sau banii de la FNI etc. – iar ascultătorul, dacă intervine şi, de obicei, o face, intră în discuţie şi nuanţează tema din punctul său de vedere, din unghiuri neaşteptate uneori. Oameni singuri, diferiţi, dornici de dialog sînt foarte mulţi, mai mulţi decît bănuim din ce cunoaştem.

Cum deosebiţi, la o asemenea emisiune, problemele adevărate de gustul pentru mărturisiri indiscrete sau de plăcerea cuiva de a se auzi la radio şi de a fi auzit, indiferent cît de interesant, real şi cu impact e ceea ce spune?

Sînt mijloace: experienţa, răbdarea de a asculta păsul cuiva, durata timpului de comunicare, acceptarea imprevizibilului, adaptarea din mers a cursului emisiunii. De altfel, o condiţie esenţială pentru ca o asemenea emisiune interactivă, în sens complet, să-şi atingă scopul propus, e durata ei: „Noaptea albastră" ţinea trei ore, în numai un ceas ar fi greu să manevrezi totul. Şi mai este o problemă, cel puţin la noi, în România: radioul respectiv, care face asemenea emisiuni interactive trebuie să dispună şi de nişte suporţi materiali. La „Noaptea albastră" ascultătorul suna, ne spunea numărul de telefon şi după aceea îl sunam noi, ca să-i scutim de cheltuială pe cei săraci şi singuri majoritatea celor ce ne chemau. Era emisiunea cu bugetul cel mai mare, dar avînd succes, bună audienţă, am permanentizat metoda.

Se poate lăsa cu totul în voia ei o asemenea experienţă de comunicare?

În principiu da, pentru autenticitate. Dar aici a intervenit şi altceva: cînd s-a aflat că Radio România Actualităţi are o asemenea emisiune de noapte tîrzie, ea a început să-şi depăşească scopul său iniţial – problemele legate de singurătate – şi s-a transformat mai mult într-o emisiune socială. A trebuit s-o redirecţionez, ţinînd seama de telefoanele ascultătorilor. Începuse să aibă şi un oarecare exces de vorbărie, fiindcă lumea voia să-şi descarce inima – asta pe de o parte. Pe de altă parte, cred că am greşit şi noi la un moment dat, cînd am vrut să facem mai mult decît poate face radioul. Iniţiasem, de exemplu, un fel de lanţuri de solidaritate umană cînd cuiva îi trebuia un medicament, am avut şi cîteva succese în demersul nostru, dar la sărăcia care este acum în ţară oamenii au început să ceară lucruri care nu ne mai stăteau în putinţă. Le-am explicat situaţia clar, plini de căldură şi înţelegători cu necazul lor, dar asta i-a contrariat şi unii ascultători s-au îndepărtat de emisiune. Riscuri implicite.

„Cine sînt ceilalţi" – e o întrebare care se pune de ambele părţi: ea îl interesează şi pe ascultătorul emisiunilor şi pe redactorul de radio. Pentru realizatorii de la România Actualităţi din cine e format publicul ţintă?

Am încercat, nu ştim dacă am şi reuşit, să orientăm cele 4 canale ale Radiodifuziunii Române spre anumite categorii distincte: România Actualităţi, canal generalist, România Cultural, România Muzical şi România Tineret. Asta ne-a obligat să tematizăm fiecare canal şi, în consecinţă, pe un canal muzical, să zicem, nu veţi găsi şi emisiuni de umor, sau obişnuita „hăhăială" de voie bună trivială, proprie multor „comunicări în direct" cu publicul. Principala problemă e să ştii cui te adresezi. România Actualităţi are un public format din oameni de la 30-35 de ani în sus, care au abandonat genurile muzicale foarte noi, ce merg în topuri, în favoarea ştirilor, comentariilor şi emisiunilor de analiză. Mare parte dintre ascultători au studii superioare, au familie, sînt oameni stabili cum s-ar spune.

Puteţi avea şi surprize de la publicul ţintă?

La „actualităţi" nu. Dar la „tineret" am avut, imediat după '90, în special, cînd respectivul canal a încercat să se orienteze după posturile particulare.

Concurenţa, o formă de interactivitate nenumită astfel?

Ştiu eu? După părerea mea ce s-a făcut atunci a fost o greşeală, fiindcă la „tineret" audienţa a scăzut dramatic. De ce? Posturile particulare aveau o încărcătură de muzică mult mai mare decît puteam să dăm noi, o calitate mult mai bună – pe atunci noi nu aveam modulaţia de frecvenţă care există acum, şi-am pierdut ascultătorii. Panta divertismentului pe care s-a mers atunci, cu deosebire, nu s-a dovedit productivă, pentru că am renunţat la două componente esenţiale ale mesajului nostru radiofonic: *informarea* şi *formarea* publicului. Radioul naţional are şi o funcţie educativă, chiar dacă termenul nu mai are căutare.

Cum îi feriţi pe ascultători de limbajul „la modă", îndeobşte suburaban?

Noi nu-l transmitem, deci nu-l primim înapoi, ca ecou.

Informarea şi formarea

Ca să parafrazăm o reclamă de televiziune, ascultătorul de radio „vede ce aude" – aşa că el trebuie să facă un efort mai mare de participare la o emisiune. Dar acelaşi lucru e valabil şi pentru redactorul radiofonic, care nu poate fi încurajat de aplauze, semnale muzicale etc. Imaginarea partenerului de dialog devine o regulă de comunicare: cum funcţionează în fapt?

Radioul e un serviciu public, redactorul emisiunii un „funcţionar" – în bunul sens al cuvîntului. Un funcţionar civilizat şi eficient, care nu se impune prin „imagine" – obsesia vremii noastre. Caută să-şi realizeze cît mai bine „temele" propuse, dar nu are cum să se aştepte la aplauze încurajatoare în direct. În ce-l priveşte pe ascultător, acesta seamănă mai mult cu un cititor ce trebuie să realizeze mecanismele care au intrat în discursul radiofonic.

Cum este ţinut acest nevăzut partener de dialog la curent cu o problemă, pe principiul comunicării interactive?

Încercăm să realizăm un echilibru între ceea ce trebuie expus, ce spun specialiştii despre chestiunea în discuţie, ceea ce doresc / cer ascultătorii să afle şi între ceea ce a avut în vedere realizatorul emisiunii cînd s-a angajat să prezinte „dosarul problemei". Acum e în discuţie legea pensiilor, de exemplu. În funcţie de reacţia ascultătorilor – scrisori, telefoane – realizatorul „dosarului" ţine seama de detaliile care i-ar putea interesa privitor la legea pensiilor. Dar nu poate imagina toate situaţiile despre care poate nici ascultătorii n-ar şti să pună întrebări de la început. Aducerea unui specialist în domeniu mai clarifică lucrurile, dar o expunere nu poate coborî în concretul neliniştilor pentru mulţi dintre auditorii noştri: cu cît se măresc pensiile cadrelor didactice, de pildă, de ce cresc cu un procent aşa de puţin semnificativ, cît din indexări se regăseşte în coşul zilnic ş.a.m.d. Toate aceste lucruri se explică în amănunt pe parcursul mai multor emisiuni. Treptat, lucrurile se lămuresc pe cît posibil, se reiau, se clarifică; acesta e şi un mod de a-ţi ţine ascultătorii, de a-i permanentiza. Ei ştiu, deja, că dincolo de excursul primar vor veni detalieri şi nuanţări ale problemei care-i interesează, unele impuse chiar de ei, cerute prin intervenţiile în direct în emisiuni.

Dacă radioul îşi formează ascultătorii, în ce măsură pot aceştia să-i formeze, la rîndul lor, pe realizatorii de emisiuni? Chiar pot?

Contează extraordinar de mult personalitatea moderatorului, se vede asta în reacţia publicului. Avem, de pildă, moderatori foarte buni, care-şi fac treaba conştiincios, dar nu „trec" dincolo de difuzorul aparatului de radio. Publicul îi ascultă dar nu doreşte să intre în dialog cu ei. În momentul în care moderatorul este mai apropiat de oameni, mai cald, şi ca voce şi ca structură a discursului, reacţiile apar de îndată. Înseamnă că moderatorii buni de care vorbeam înainte nu sînt puşi unde trebuie, tipul de emisiune nu este unul care li se potriveşte.

Vă mărturisesc nişte preferinţe personale de ascultător: dacă la „matinal" nu-i aud pe dna Maria Repede, sau pe dl Carol Mălinescu, zilei parcă-i lipseşte ceva; şi asta deşi emisiunile susţinute de ei nu sînt din zona celor „interactive"?

Împărtăşiţi preferinţele foarte multor ascultători, vă asigur: sînt emisiuni de succes tocmai fiindcă publicul deduce reala implicare a redactorilor în problemele despre care vorbesc. Parcă numai întîmplător cei doi ziarişti au şi microfonul la ei cînd sînt preocupaţi de ceea ce ne comunică; am putea fi noi în locul lor, ne-au ghicit „tonul interior" cu care am aborda problema pusă în discuţie. Ca un amănunt: doamna Maria Repede s-a pensionat, e numai colaboratoarea noastră la radio, dar o păstrăm fiindcă publicul este interesat de acest tip de discurs personalizat.

Buna spontaneitate elaborată

Domnule Grigoriu, cred că dumneavoastră aparţineţi unei categorii mai rare – şeful care ştie să execute el însuşi ceea ce pretinde subalternilor şi nu ezită s-o facă: asta fiindcă n-aveţi cîteodată încredere în alţii sau nu vă lasă inima să renunţaţi la meseria de redactor?

În ultimul deceniu, la România Actualităţi, pe mine m-a format un mare om de radio, Eugen Preda, care se recomanda totdeauna numai ca ziarist cu toate că era directorul general al instituţiei. Funcţia e temporară, meseria e de bază, iar autoritatea pentru postul în care te afli ţi-o oferă audienţa emisiunilor pe care le faci. Rămînerea în meserie este şi un atu foarte bun cînd ceri subalternilor să realizeze o emisiune sau alta: toţi simţim că sîntem în competiţie ca profesionişti, ne stimulăm reciproc.

Experienţa dvs. de atîţia ani de radio nu constituie şi ea un atu, mai sigur?

Experienţa mea n-ar sluji la mare lucru dacă n-aş munci foarte mult şi nu mi-aş pregăti totul. Cu migală de tipicar şi cu nelinişti de începător, ce se teme că n-a reuşit să spună tot ce trebuia ca să iasă lucrurile cît mai bine. În singurătatea cabinei, cu microfonul în faţă, am emoţii de redactor în perioada de probă. Cînd am emisiune la 5 dimineaţa, vin la slujbă din ajun, devreme, de la 7 seara. Încep să citesc, să ascult benzi, să dau drumul la materiale; aproape de ora începerii, înainte de 5, după ce mă spăl, mă bărbieresc şi-mi schimb tricoul, intru pe post. Spontaneitatea mea din emisiuni este, de fapt, foarte elaborată. Mă tem de narcisism – boala profesiei noastre – de întrebările lungi, care ucid orice dialog de radio, de mirajul discursului propriu, ce ne prinde, uneori, pe toţi.

Care credeţi că e condiţia favorabilă pentru un bun moderator al dialogului radiofonic?

Să fie un tip care vorbeşte mult cu sine însuşi în gînd, înainte de a concepe o emisiune. Vocile celorlalţi le auzi întîi în tine: le combaţi, le dai dreptate, le întrerupi, cînd ţi-a venit în minte un argument mai bun şi-ţi direcţionezi altfel interesul pentru o problemă.

▲

Pagină realizată de Tita CHIPER

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Iaromira POPOVICI ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon:** 230.23.84 **Fax:** 230.75.59 **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul IX
nr. 432
8-14 iunie 2001
20 pagini 5000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Ce se cuvine, ce nu se cuvine

„E cît se poate de nepotrivit ca un tînăr de neam să cheme o femeie de rînd pe nume, aşa, ca unul ce-o cunoaşte prea bine. Chiar dacă lucrurile stau astfel, nu se cade să-i spună numele întreg, mai distins e să uite, ca din întîmplare, cîte-o silabă.“

SEI ŞŌNAGON – „ÎNSEMNĂRI DE CĂPĂTÎI“

„CUM STAU LUCRURILE“ – interviu cu premierul Adrian NĂSTASE despre integrarea europeană

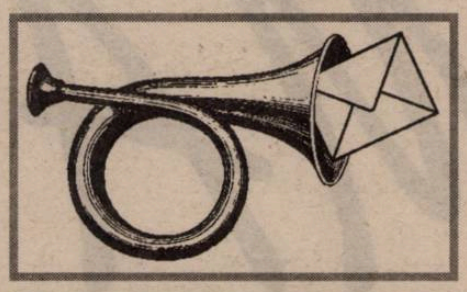

Nr. 426: *„Ce ţinem minte, ce uităm“*

„Ei, lasă, că nu era chiar aşa...“

Ţin minte că era o zi strălucitoare de vară. Căutam, într-un oraş străin, dar plin de poezie, locul unde urma să mă prezint în urma repartiţiei guvernamentale. Am întrebat. Cineva mi-a spus:

– Acolo? Tovarăşul director e cam...

– Cum e?

– E cam ager!

Ager nu sună rău. Dar avea să se dovedească culmea eufemismului. La început de carieră, plină de entuziasm şi de bune intenţii, în plină tinereţe, am ajuns la viitorul meu loc de muncă, unde mă aşteptau dezamăgirea, nedreptatea şi teroarea.

Şeful meu de atunci era un dictator în mic. Tînăr şi arătos, dar perfid şi rău ca un dulău de stînă gata să muşte. Dacă azi nu-mi place meseria, dacă am rămas tot în defensivă, dacă simt munca în primul rînd ca înstrăinare, dacă încă mă simt urmărită la serviciu şi sufăr de mania persecuţiei, deşi şefi s-au perindat mulţi de atunci, dacă m-am situat mereu în opoziţie şi pe picior de război rece sau declarat faţă de toţi, aceasta i-o datorez.

Nu sînt în stare să descriu teroarea care domnea atunci acolo. Nu ni se permitea nici cea mai mică iniţiativă. Eram făcuţi să ne simţim mereu în culpă. Eram puşi intenţionat în situaţii fără ieşire, ca să fim apoi sancţionaţi, verbal, material, muştruluiţi în plen, făcuţi praf în faţa subalternilor. Ne cerea, cu un talent care ghicea fără greş, exact ceea ce nu aveam în momentul respectiv. Ameninţările curgeau gîrlă. Şedinţele curgeau interminabile, pînă la miezul nopţii. Cei mai bătrîni ca mine declarau că după o asemenea şedinţă nu dormeau toată noaptea. Eu, trebuie să marturisesc, de dragul adevărului, că la vîrsta aceea aveam un somn pe care, în afară de *Liebeskummer,* nimic nu reuşea să-l tulbure. Unii, de fapt unele, mai slabe de înger, plîngeau mai tot timpul. Cred că de vreo două ori m-am bocit şi eu, dar era la ordinea zilei.

Eram spionaţi. Era continuu pe urmele noastre. Dar cum urmărirea duce la dezvoltarea unor tehnici de apărare, învăţasem şi noi diverse tertipuri, ştiam să ne ferim, conform proverbului, de ochii şefului. Devenisem expertă la capătul primului meu an de vechime în cîmpul muncii. Mă căuta de înnebunea cînd avea nevoie de mine. O zi în care nu dădeam cu ochii de el, era o zi cîştigată. Dar de cîte zile pierdute, de cîte zile fripte n-am avut parte în schimb! E drept că şi sistemul îi permitea. Partidul era-n toate, şi şeful nostru, mare propagandist, mare activist, mare arivist, mare oportunist, cu gură mare, cărămida-n piept şi spate tare, era foarte apreciat şi bine văzut şi ne păstorea cu mînă forte şi după bunul lui plac.

Eram plini de dimineaţă pînă seara de activităţi în afara programului, călcam cît puteam pe vîrfuri ca să nu nimerim cumva în strâchini, dar pînă la urmă era inevitabil. Ne ţinea, pe lîngă şedinţe de tot felul, lungi învăţăminte politico-ideologice, pe care le conducea cu tot entuziasmul. Ne punea să răspundem de vreo cîteva ori pe an pe fiecare, ţinea evidenţa, ba ne dădea chiar şi extemporale neanunţate din documentele de partid, care erau pîinea noastră zilnică. Apoi le corecta şi ne beştelea. Ne aduna şi ne făcea diafilme cu viaţa şi activitatea revoluţionară a lui nea Nicu. Acesta tocmai dăduse o indicaţie cum ca să ne adresăm unul altuia cu „tovaraşe“ ori cu „cetăţene“. Comentînd diapozitivele, şeful nostru ne zicea, referindu-se cu veneraţie la tovarăşul:

– Activitatea revoluţionară a domniei-sale... domnia-sa în sus, domnia-sa în jos, pentru că, nu-i aşa, în acest caz puteam, ba chiar sîntem obligaţi să ne exprimăm în acest mod... Pas să fi crîcnit careva!

Tovarăşul nu dăduse nici o indicaţie referitoare la cum să salutăm. De aceea, şeful nostru nu considera că e cazul să dea bună ziua, nici să răspundă. Lucram într-o instituţie în care, eu una, intram fără să dau bineţe, pentru că dimineaţa, la prima oră ne aştepta încruntat la intrare. Treceam unul pe lîngă altul şi ne uitam, eu chiorîş, el arogant, după care eram imediat oprită şi apostrofată dintr-un motiv sau altul.

Mai născocise şi registrul de declaraţii. Pentru orice fleac ne punea să dăm declaraţii scrise, ca la poliţie. Dacă, făcînd curăţenie, în buna tradiţie muncitorească, la locul de muncă, dispărea mătura, dădeam declaraţie. Dacă făceam cea mai mică greşeală, declaraţie. Eram făcuţi răspunzători pentru orice, şi pentru aerul pe care îl respiram.

Într-o zi, sătulă de acest bîlci, cînd m-a pus să dau declaraţie scrisă, am scris negru pe alb că greşisem din cauza lui, pentru că mă ţinea în stress, şi eu în astfel de condiţii tensionate nu pot să lucrez. A fost şi ultima declaraţie pe care m-a mai pus s-o dau. Ulterior am auzit că ar fi spus despre mine că sînt mîţă blîndă care zgîrie rău.

Ca să mă intimideze, mi-a înscenat la un moment dat o poveste şi mi-a adus şi un martor fals, o persoană miorlăită, pe care n-o mai văzusem pînă atunci şi nici de atunci încolo n-am mai văzut-o, o persoană care a declarat că da, mă cunoaşte bine, şi da, m-a văzut cu ochii ei făcînd şi dregînd. Atunci am înţeles că poţi intra nevinovat la puşcărie, precum Edmond Dantès. Dar nu pot nici azi să-mi explic de ce am conştientizat faptul cu indiferenţă. Am vrut să-l dau în judecată, dar nu m-a lăsat familia, care se pare că se temea mai mult decît mine.

Ar fi multe de spus. Sînt sigură că nu era singurul de acest fel şi că l-aţi întîlnit şi dumneavoastră. Ne-a mîncat zilele vreo cîţiva ani, după care a plecat şi s-a suit tot mai sus şi încă se mai suie. Dar ce era frumos, era că noi, ceilalţi, eram solidari. Nimeni nu para, la noi nu erau bisericuţe. Noi toţi eram de o parte, el de cealaltă, noi împotriva lui, el împotriva noastră, care pe care. Ar fi vrut el să dezbine şi să stăpînească, dar asta nu prea îi ieşea, şi acest lucru îmi plăcea la nebunie. Îmi detestam şeful, dar îmi iubeam colegii, cu care eram, credeam eu, în aceeaşi oală. Şi astăzi îmi face mare plăcere să-i întîlnesc. Eu aduc mereu vorba de acele vremuri de pomină şi despre tot ce am păţit noi atunci împreună, eu n-am uitat nimic, de parcă ar fi fost ieri, şi mă însufleţesc, şi îi întreb dacă îşi mai aduc aminte, în timp ce ei cască ochii tot mai mari la mine, uneori zîmbesc stînjeniţi şi îmi spun mai toţi:

– Ei, lasă, că nu era chiar aşa!

Michaela ROŞIORU

rosioru@seanet.ro

Nr. 425: *„Clipe de răgaz“*

Între California şi Oneşti

Nu ştiu dacă cele două teme: „Conflicte, crize, negocieri“ şi „Clipe de răgaz“ am fost în mod deliberat asociate prin juxtapunere – probabil da. De

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

mult nu v-am scris şi tot de mult nu v-am citit. Ce poate să i se mai întîmple unei persoane vîrstnice, singure şi care a lucrat în învăţămînt? Vă spun eu. Poate primi oferta de a avea grijă în SUA de copiii unor foşti concetăţeni. Şi plonjează în necunoscut. Acolo, lîngă Chicago sînt multe orăşele satelit ale marii metropole. Două luni am trăit acolo şi am comparat viaţa clasei mijlocii americane cu ce au spus sau scris alţii. Da, locuinţele, interiorul acestora şi străzile strălucesc de curăţenie şi frumuseţe. Dacă nu ai în sînge preocuparea pentru frumos şi curăţenie, morbul intră cu siguranţă şi face parte din eul tău. Nu că în România, sumedenie de femei n-ar fi preocupate de curăţenie la superlativ. Dar ar putea ele curăţa aerul? Ar putea ele înlătura noxele sau le-ar putea inhala încît copiii şi nepoţii lor să inspire aer curat? Acolo, aerul e curat. Ştersul prafului se impune mult mai rar decît acasă. Praful este timid şi se depune în strat subţire într-un timp îndelungat. Tot felul de fleacuri înfrumuseţează spaţioasa locuinţă: măciulii de trandafiri ofiliţi într-o vază cu fundă din dantelă, un bol cu scoici din Pacific, veioze cu totul altfel decît aici (dar acestea poate le găseşti la Bucureşti). Liniştea este o binecuvîntare şi o sorbi cu nesaţ. Copacii (tot 45° latitudine nordică), stejari, arţari, brazi par că au crescut supravegheaţi, atît sînt de frumoşi, maiestuoşi şi peste tot pe stradă. Veverite jucăuşe zburdă pe garduri şi prin copaci. Copiii, cu program la şcoală între 8.30 şi 15.30 nu au teme pentru acasă. Foarte rar, dacă au greşit la şcoală. Ei fac lecţii de pian, vioară, aceste instrumente fiind nelipsite în casele de acolo. Mai ales pianul. Şcoala nu-i stresează. Unde am trăit eu, ţigara şi alcoolul erau prohibite. Inclusiv în localuri. Fără să fiu consumatoare, mi-am amintit că acasă o primesc cu plăcere pe amica mea fumătoare. Apoi aerisesc. Şi totuşi această viaţă este destul de obositoare. Lecţii particulare, activităţi confensionale, schi, vizite, musafiri etc. Şcolile sînt private, tutelate de biserică (adventistă, baptistă, luterană, unitariană, dar nu ortodoxă şi nici măcar catolică). Privitor la hrană voi spune că e foarte variată: pentru vegetarieni, carnivori, omnivori. Struguri, afine, caise găseşti oricînd proaspete. Voi spune că le-am găsit pe toate bune, dar nu foarte bune ca acei struguri de la Băneasa (26 km de Giurgiu), afuzalii şi Italia nespus de buni. Deşi ţara mea e plină ochi de infractori şi protectorii lor, i-am dus dorul. Acolo era familia mea, limba maternă, presa şi Tv. Vieţii americane îi lipseşte o anume spontaneitate, veselia şi frenezia. Acolo, pe felia cunoscută de mine. Tînărul D. şi prietenii lui au plecat să facă revelionul în România, la Braşov. Prietenele lor, cehe, au plecat la Praga. Au ales să întîmpine noul mileniu pe bătrînul continent. Printr-o alchimie secretă, copiii de aici din ţară sînt şi ei copii reuşiţi şi de multe ori mult mai veseli. Cei de acolo sînt duşi la şcoală cu maşina, aduşi cu maşina, chiar dacă pentru mers pe jos sînt suficiente 10 minute. Eu nu fac jogging, dar ador să mă plimb pe jos. Acolo, această plăcere este de neînţeles. Încă două luni am stat în California, încît rămîne să vă mai scriu.

Vă salut cu bucurie,

Maria NICULESCU

str. Radu Rosetti, bl. 6, ap. 19, Oneşti

„...Şi fugim în pădure!“

Mulţi (sau doar cîţiva) dintre noi citesc *Dilema* în tren sau în autobuz. De la Braşov la Bucureşti sau de la Bucureşti la Cîmpulung Muscel.

„Clipele de răgaz“ au fost cu mine vineri, 20 aprilie, pe autostrada Bucureşti-Piteşti şi mia departe, pînă în oraşul al cărui „miros de fragi“ şi de flori de tei îţi penetrează şi cele mai ascunse simţăminte. Mai ales dacă, plimbîndu-te pe Bulevardul „Pardon“, ai putea, nu ştiu prin ce minune, să te întorci în timp şi să-i saluţi pe Muşatescu, Ion Barbu, Gîrleanu sau Negulici, şi ei găsind o „clipă de răgaz“ pentru sufletul lor.

E chestie de stil de viaţă, ca să-l supra-parafazez pe sociologul Mircea Kivu, „autorul“ celor trei grupe de indivizi, rezultate în urma unui sondaj de opinie. Am încercat să mă autodefinesc. Nu ştiu exact unde mi-este locul; la „activi“ – mai puţin, doar referitor la „cititul cărţilor“. Cu „serioşii“ – lucrurile stau mai... bine. Cred că acolo mi-aş găsi un locşor. Casă – serviciu – piaţă. A doua zi al fel. Vorba lui Kafka: „Dormit. Trezit. Dormit. Trezit. Viaţă mizerabilă.“ Şi totul şi toate pentru ca să ne fie bine! (?) La ce bun atîta zbucium? Unde este răgazul nostru?

Şi ce înseamnă, în cazul în care dispunem de el, timp liber? „Distracţie“? „Abaterea pe la vreo cîrciumă“? Cîteva zile la viaţă, la munte, singur ori cu prietenii, cu familia? Sau singur printre însinguraţi? Sau, de ce nu, cîteva zile la părinţii noştri iubiţi, dar trişti că stăm atît de puţin cu ei? Vedeţi? nu există răgaz. E mult prea preţios ca să-l găsim fără un anume efort. Permanent avem *altceva* de făcut, altele sînt priorităţile.

Ei bine, totuşi eu am găsit cîteva clipe de răgaz citind *Dilema* pe autostradă. Şi cred că pentru mine asta a însemnat un pic de răgaz. Şi mai cred că şi o ceaşcă de ceai de sunătoare, cu lămîie, seara, pe balcon, în Precupeţii Vechi sau chiar cu un pahar cu bere, alături de cineva drag, tot „clipe de răgaz“ s-ar numi. Ar mai însemna o carte de suflet, chiar dacă o recitesc. Hemingway. Remarque. Preda. Rebreanu. Prévert. Camil Petrescu. Tagore. Sau minunea de a aşterne cîteva rînduri pe hîrtie. Ceva din tine. Să fii tu şi foaia albă, virgină. Să te simţi un explorator.

Şi cred că ar mai însemna ceva: faptul ca, într-o bună zi, cineva, la fel de obosit, de stresat ca şi mine, *să-şi spună* şi *să-mi spună:* „Gata! Ajunge pe ziua de azi. Am nevoie de o pauză. O iau pe Alina şi fugim în pădure!“

Cu respect şi admiraţie,

Alina UNGHEANU

str. Precupeţii Vechi 7, Bucureşti

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Americanizarea**
- **Hyde Park de solstiţiu**
- **Apatia indignării noastre**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Cine este opoziţia?!

La o jumătate de an după alegerile legislative si prezidenţiale, în România singura forţă validă şi veritabilă de opoziţie pare să fi rămas presa.

Este, într-o anumită măsură, un rezultat al alegerilor: o consecinţă nu atît a victoriei PDSR, cît a dezastrului electoral suferit de PNŢCD şi PNL, principalele partide componente ale fostei CDR. Cel dintîi dintre ele, neintrat în Parlament, se zbate greoi şi adesea penibil pentru supravieţuire, pur şi simplu; al doilea, rămas singur, îşi descoperă, dar fără a o recunoaşte şi asuma, lipsa de identitate reală, recurgînd cu oarecare disperare fie la ieftine gesturi teatrale, cum a fost ruperea (la propriu şi mai mult pentru camerele de luat vederi) a protocolului cu PDSR, fie la riscante soluţii de cîştigare a unei dubioase popularităţi, cum a fost atacul virulent naţionalist împotriva UDMR. Ambele partide, credinicioase celei mai nefaste tradiţii a fostei CDR, nu par să fi ajuns nici astăzi la concluzia, simplă totuşi, că permanenta, obsesiva situare, pur propagandistică în fond şi constant gălăgioasă în formă, ca *termen de contrast* nu conferă automat nici identitate, nici substanţă, nici forţă, nici statut de opoziţie viabilă. Aşa cum „programul" fiecăruia dintre candidaţii la alegerile prezidenţiale, cu excepţia lui Ion Iliescu, a constat în pretenţia că *el* şi *numai el* poate împiedica revenirea lui Ion Iliescu la Cotroceni, „programul" partidelor din fosta coaliţie, cu excepţia UDMR, a constat în calitatea de potenţial dig în faţa *valului PDSR*. Împrejurarea că „valul" a fost pînă la urmă mai puţin înalt decît se prevăzuse nu s-a datorat atît rezistenţei *barajului*, aceasta s-a dovedit aproape neînsemnată!, cît ascensiunii PRM, partid pentru care agresivitatea faţă de PDSR nu a fost convertită în cel mai important, dacă nu şi unicul, factor de identitate şi sens. Ceea ce, în treacăt fie spus, a avut ca efect grava eroare de apreciere făcută de cei care, neputînd judeca decît după criteriul instalării în pură adversitate, n-au văzut (şi, uneori, nu văd nici astăzi) în PRM decît o anexă ori un pseudonim al PDSR. Şi astăzi încă există comentatori şi analişti care confundă revista „România Mare" cu partidul avînd acelaşi nume, fără a remarca măcar diferenţa enormă dintre tirajul publicaţiei şi numărul voturilor obţinute de PRM... Să fie o formă oarecum mai specială a acelei curioase maladii cunoscute de psihiatri sub numele de *cecitate isterică?!* Atitudinea PRM în două împrejurări politice cruciale, normalizarea relaţiilor dintre Preşedinţie şi Casa Regală şi adoptarea Legii administraţiei publice locale, cu obligativitatea folosirii, unde e cazul, a limbii minorităţilor, nu lasă totuşi loc de dubiu în privinţa raporturilor acestui partid cu PDSR. PRM are însă un dublu handicap. Primul: fiind perceput ca un partid radical, chiar extremist (după unii de dreapta, după alţii de stînga...), este obligat să păstreze o anumită moderaţie, cel puţin temporar. Al doilea: deşi este principalul partid de opoziţie, nu e totuşi scutit de „hemoragia" cadrelor, parlamentari, aleşi locali etc. „Hemoragie" al cărei beneficiar unic este PDSR.

Partid aflat, după toate aparenţele, într-o bulimică expansiune, ce va deveni probabil încă mai intensă în cursul acestui an. Cine va fi, atunci, şi, de fapt, cine este, de pe acum, opoziţia?! Rămîne presa...

Cum poţi dumneata să guvernezi fără opoziţie?! – se mira personajul unui roman românesc apărut la Bucureşti în 1967, roman în care de altfel există şi oximoronica formulă, de mare şi pe atunci încă nebănuit viitor, *comunist anticomunist* („Nu mă cunoşti, domnule... Eu sînt comunist anticomunist"). Dramaticei întrebări, puse de un „bătrîn liberal" fiului său devenit activist, acesta îi răspundea sec – *Guvernez foarte bine, ce-mi trebuie mie opoziţie?* Replica tatălui, strigată: *Şi crezi dumneata că e bine aşa?! Crezi dumneata că numai dumneata ai dreptul să vorbeşti în numele ţării şi ăilalţi să nu zică nimic?* Fiul activist: *N-ai decît să zici, înscrie-te în partid, du-te la şedinţe şi ia cuvîntul.*

Cum însă autorul acestui roman a fost declarat colaboraţionist după 1989, ceea ce i-a dispensat pe mulţi de citirea sau recitirea cărţilor lui, cum şi de ce să citeşti un autor compromis?!, e oarecum riscant să-i mai pomenim numele; ajunge doar să remarcăm, după mai bine de 30 de ani şi în cu totul alt context politic, *persistenţa temei*. Acţiunea acelui roman fiind plasată pe la începutul anilor '50 şi petrecîndu-se într-un sat din Bărăgan, ceea ce explică de ce personajele, ţărani, nu folosesc o doctă bibliografie politologică şi nici un limbaj conceptual de înaltă ţinută ştiinţifică, se poate presupune totuşi că pe atunci încă se mai ştia că nu există bună guvernare fără o bună opoziţie...

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Manipulare cu baroană şi copii

Deşi părea că traversăm o perioadă liniştită, în care guvernul tocmai lămurea populaţia că, de fapt, nu a vrut să bage ziariştii la închisoare, sfîrşitul săptămînii trecute a adus o nouă dezbatere furtunoasă. Celebra de acum Emma Nicholson, baroană de Winterbourne, vrea să lase România în afara Europei din cauza copiilor instituţionalizaţi, cum li se spune acum. Premierul Năstase spune că evaluările oficialului european sînt nedrepte faţă de eforturile guvernului, iar preşedintele Iliescu o invită respectuos pe „doamna aceasta" să trăiască doar cu o sută de dolari pe lună, ca orice femeie româncă fostă mîncătoare de salam cu soia. Redescoperind vocabularul pierdut al anului 1990, jurnaliştii au început să se răstească la baroană. Adică la *baroneasă*, spus pe un ton neaoş, un fel de nevastă a grofului asupritor, care ne-a vîndut la Ialta şi ne bătea iobagii cu biciul acum două secole. Pe tonuri de diverse nuanţe, jurnaliştii şi-au descoperit o bruscă vînă agresivă în faţa cuiva care este european, de origine nobilă şi, dacă nu era destul, mai este şi femeie. O femeie care, nu-i aşa?, nu poate întocmi un raport decît după „impresii personale." Aceasta este varianta moderată, ilustrată de editorialistul *Jurnalului Naţional*, Radu Herjeu: „Mă întreb doar ce practică democratică permite punerea la colţ a unei ţări pe baza impresiilor personale, nesusţinute de dovezi, ale unei doamne, fie ea şi stimată prim-vicepreşedinte al unei comisii a Parlamentului European." Iar tabăra românilor şi mai naţionali este reprezentată de editorialistul *Cronicii Române*, care termină articolul în pas de căluşar: „Căraţi-vă, Baroană, în negurile istoriei dumneavoastră barbare, cu «cavaleri» şi «cruciaţi», cu suverani, latifundii, trădări şi arderi pe rug. Nu vă sărut mîna, m-aş simţi din nou pe jumătate un om şi vreau să rămîn aşa cum spuneţi dumneavoastră că sînt: un troglodit... Dumneavoastră, Baroană, aţi împrumutat de la Manfred von Killinger, fostul ministru al Reichului la Bucureşti, totul. Mai ales cizmele cu care îmi călcaţi în picioare tradiţia, valorile, onoarea." Ca să parafrazăm bancul pe care Adrian Năstase îl spunea prefecţilor acum o lună, noi avem probleme cu copiii, dar voi i-aţi împuşcat pe negri.

Aş putea să pariez că ziariştii nu au citit proiectul de raport, au preluat pe *France-Presse* articolul din *Financial Times*, au aşteptat reacţia dură a guvernului, au văzut că este voie şi au început să-şi exprime indignarea. *Curentul* a descoperit şi interese economice private prin care baroana şi alţi oficiali europeni şantajează România, dovezi pe care le-a ascuns pînă acum din pudoare faţă de nobila faţă. În plus, argumentul guvernului, preluat peste tot, susţinea că la precedenta vizită, ingratul personaj lăudase politica executivului român, pentru ca acum să-i pună o piedică nu tocmai discretă. Singura problemă ar fi că doamna Nicholson se referea atunci la promisiunile guvernului şi acum la măsurile practice. Dacă ne-a prins cu raţa în gură, ea este de vină, pentru că este neprietenoasă, arogantă şi emotivă.

Cam aceasta este atmosfera din presă, cu notabila excepţie a lui Bogdan Chirieac, care nu are nimic de împărţit cu baroana şi pune un punct pe „i" în această afacere: „anunţul făcut la Bruxelles în legătură cu posibilitatea suspendării negocierilor cu România a fost primit la Bucureşti cu sintagma: baroana greşeşte. Sau: n-are importanţă. Nimeni nu pare să aibă timp să vadă că deja nu mai este acesta fondul problemei. Semnalul de alarmă, cuvintele «suspendarea negocierilor» pentru România au fost deja rostite."

Totuşi, dacă citeşti proiectul de raport, simţi că lipseşte ceva din dezbatere. În opinia publică s-a creat impresia că pot fi suspendate negocierile de aderare din cauza problemei copiilor instituţionalizaţi. O problemă dureroasă, dar nu atît de importantă, s-ar putea spune. Dar proiectul de raport se referă la probleme mult mai grave, pe care presa independentă le semnalează de luni bune. Este adevărat că problema copiilor ocupă un spaţiu mai mare şi este expusă mai în amănunt, dar au fost eclipsate dosare mult mai sensibile. Este cazul politizării administraţiei, o victorie plenară a PDSR. O alta: Parlamentul European „priveşte cu mare îngrijorare recentele dovezi de creştere a implicării executivului în funcţionarea justiţiei." Doar această frază constituie un avertisment mult mai serios decît cel legat de minorii aflaţi în grija statului. Astfel, România este pe cale să nu mai îndeplinească nici criteriile politice de aderare, despre care ne plăcea să credem că le-am depăşit. În 1998, cînd au început negocierile, ultimele chestiuni discutate erau: copiii instituţionalizaţi şi legiferarea unui statut al funcţionarilor publici. Cu copiii, problema a rămas în mare parte aceeaşi, iar statutul funcţionarilor (legea 188) este călcat sistematic în picioare după alternanţa la putere.

La fel de adevărat este că sînt observate şi punctele pozitive, chiar acelea cu care guvernul se laudă de cîte ori are ocazia: Parlamentul „reaminteşte rolul important al României în stabilitatea Europei de sud-est şi afirmă că deplina participare la NATO din 2002 ar fortifica stabilitatea regională". Practic, fără nici un scrupul, ticăloasa de baroană propune Parlamentului UE să-şi afirme sprijinul pentru intrarea României în NATO la acel mult-aşteptat summit de la Praga. Numai că, din fericire, este doar un proiect de raport realizat la modul sentimental de o baroneasă.

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Ţara legală, ţara reală

„Astăzi, în ciuda re-legalizării Bisericii greco-catolice de către puterea română de după revoluţia din 1989, contenciosul dintre ortodocşi şi uniaţi este relansat cu atît mai multă intensitate cu cît acesta are loc pe fondul resurgenţei naţionalismului post-comunist...."

„Eu m-am întors la greco-catolici. Da' mai mă duc din cînd în cînd şi acolo (la ortodocşi). De exemplu, ce-mi place mie şi nu se face la greco-catolici, se face la ortodocşi, seara, se face Vecernia, sînt cîntece foarte frumoase acolo, de exemplu, duminica vin aici (la biserica greco-catolică) dimineaţa şi seara mă duc la ortodocşi."

Primul citat îi aparţine lui Olivier Gillet şi redă imaginea publică, aproape oficială, a relaţiei dintre ortodocşi şi greco-catolici în România. Al doilea este extras dintr-o lucrarea de antropologie a lui Stephanie Mahieu şi redă o parte din zecile de interviuri realizate în decursul a cîţiva ani cu credincioşi din Ardeal şi Maramureş. Conflictele nu lipsesc nici din aceste relatări ale practicilor cotidiene, dar sînt conflicte funciare, sociale sau pur şi simplu interpersonale, care nu-i împiedică pe oameni să meargă cînd la o biserică, cînd la alta, iar pe preoţii celor două confesiuni să meargă împreună la o nuntă sau o înmormîntare.

Cele două imagini nu se prea potrivesc, dar este greu de spus unde este „realitatea", care dintre cei doi autori are dreptate. Cert este însă că a deduce existenţa unui potenţial război confesional pe baza doar a unor discursuri publice este total exagerat: practicile sociale nu se identifică niciodată întru totul cu declaraţiile de putere din spaţiul public !

Aceasta îmi aduce aminte de un alt studiu, al antropologului american Gerhard Creed, referitor la industrializarea comunistă (în Bulgaria). Teza lui de bază este că, în ciuda ideologiei dominante a industrializării şi a tuturor eforturilor depuse de Putere în această direcţie, acolo, în sate, la nivelul practicilor cotidiene, avea loc o adevărată conversie a acestei tendinţe, conversie pe care el o numeşte „domesticirea industriei". În alambicul gospodăriei şi al relaţiilor comunitare, agricultura îşi lua revanşa, anexînd părţi întregi ale resurselor materiale şi umane ale industriei intereselor sale specifice: absenteism sezonier, urmînd ritmul lucrărilor agricole, evitarea slujbelor mai bine plătite, dar care consumau prea mult timp, afectînd astfel munca agricolă, „împrumuturi" din întreprinderile de stat pentru dotarea gospodăriei etc. În aceste condiţii, a vorbi *doar* de industrializarea comunistă şi ravagiile ei devine la fel de inadecvat ca şi afirmarea exclusivă a conflictului religios dintre ortodocşi şi greco-catolici. Şi exemplele de acest gen ar putea să continue.

Fără a exagera diferenţa, există totuşi o distincţie pertinentă între „ţara legală" şi „ţara reală", între discursurile ideologice şi practicile corespunzătoare ale Puterii, oricare ar fi aceasta, pe de o parte, şi practicile sociale cotidiene ale populaţiei vizate de aceste discursuri, pe de altă parte. Iar această diferenţă începe să fie problematică atunci cînd interesul pentru „ţara legală" devine, din comoditate, exclusivist, lăsînd „ţara reală" să-şi vadă, uitată şi nesemnificativă, de treburile ei...

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Independenţa

Tranziţia nu a inventat conceptul de independenţă, dar i-a modificat substanţial semnificaţiile. Retorica dictaturii trîmbiţa acest termen cu frenezie. Puterea întemeia independenţa aproximativă a naţiunii pe dependenţa irespirabilă impusă cetăţenilor. Separată de cetăţeni, independenţa se reducea la un monopol al statului, ca şi restul bogăţiilor ţării. Dependenţa absolută faţă de putere nu era hărăzită numai cetăţenilor, ea îngloba şi instituţiile menite să-i reprezinte, inclusiv pretinsul parlament – Marea Adunare Naţională.

Epoca tranziţiei nu aduce în această privinţă o simplă schimbare, ci o veritabilă răsturnare. În fruntea aspiraţiilor ei nu mai stă independenţa, ci dependenţa naţională în varianta numită NATO. România nutreşte faţă de această organizaţie un ataşament pe cît de pasional, pe atît de neîmpărtăşit. Copleşit de acest ataşament, fostul locatar al Cotrocenilor nu a ezitat să pună teritoriul, văzduhul şi apele ţării la dispoziţia avioanelor trimise să bombardeze Iugoslavia cu care România se aflase constant în relaţii de bună vecinătate.

Reconsiderată în raport cu naţiunea, propensiunea spre indepenenţă se face simţită în multe alte domenii, printre care cel al vieţii parlamentare. Spre deosebire de membrii răposatei MAN, înţepeniţi în scaunele pe care îi fixase partidul, senatorii şi deputaţii tranziţiei îşi demonstrează independenţa folosind aceste scaune cu o remarcabilă parcimonie. Ei au devenit reprezentanţi ai naţiunii ca reprezentanţi ai partidelor pe ale căror liste au candidat. În cele două camere prinde astfel viaţă mecanismul crucial al democraţiei: pluralismul. Pe cît de stabil este mecanismul, pe atît de volatile se arată însă componentele sale. Odată validaţi, tot mai mulţi parlamentari descoperă neajunsurilor programelor pentru a căror înfăptuire au solicitat şi au obţinut încrederea electoratului. Acţiunea lor în calitate de aleşi are alte motivaţii decît avusese acţiunea lor în calitate de candidaţi. Ajunşi în pragul macrabrului palat ei produc o nouă dovadă a independenţei lor de spirit: independenţa faţă de propriile convingeri.

Acestor probe succesive de independenţă li se adaogă încă una, şi mai peremptorie. Căci părăsind partidul sub al cărui stindard şi-au cucerit fotoliul visat, unii dintre protagoniştii acestui turism parlamentar nu se mută cu arme şi bagaje sub stindardul unui partid advers, ci se declară cu mîndrie independenţi. Din reprezentanţi ai unui partid ei se retransfigurează astfel în reprezentanţi ai naţiunii, transferînd independenţa din patrimoniul naţional în patrimoniul lor personal. Procedînd la această redistribuire a independenţei, parlamentarii transfugi devin vestitorii unui nou pluralism: pluralismul de promenadă.

▲

BARBURISME

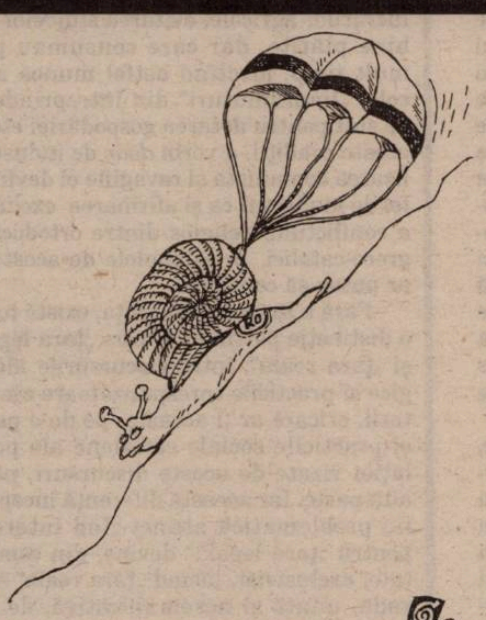

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Fapte

Mă întreb de multă vreme de ce pe piaţa mass-media din România nu şi-au făcut loc săptămînalele de tip *newsmagazine* (în paranteză fie zis, n-avem nici măcar un termen cu care să le numim – „magazine de actualităţi"?). Mai concret spus, reviste de tipul *Time*, *Newsweek*, *L'Express* – pentru a cita doar cîteva exemple ilustre. În toată lumea, asemenea reviste au rolul de a fi în actualitate într-un alt mod decît cotidienele: nu cu sufletul la gură în căutarea şi comunicarea ultimelor ştiri, ci aprofundînd problemele la ordinea zilei, creînd dezbatere şi acordînd spaţiu comentariului, explicînd limpede lucruri complicate ş.a.m.d. Tirajele lor nu sînt, în general, de masă, pentru că se adresează unui public peste medie, dar tocmai de aceea, în multe ţări, asemenea publicaţii au mai multă autoritate şi mai mult prestigiu decît marile ziare. În România, după ce au dispărut *Zig-Zag*, *Expres* şi *Expres Magazin* – care erau însă tipărite în condiţiile precare de la începutul anilor '90 – tentativele de a edita o asemenea revistă n-au lipsit, dar au eşuat rapid. *Privirea*, de pildă, din săptămînal a „rămas" doar lunar, pentru că n-a ştiut să treacă dincolo de subiectele mondene, de pozele cu vedete şi de cultura divertismentului. *Formula As* este un săptămînal de succes, dar s-a fixat într-o formulă aparte, care nu acoperă în totalitate tipul *newsmagazine*.

O revistă apărută de curînd (e abia la al doilea număr) mă face aproape entuziast, înainte de toate pentru *ideea în sine* de a avea un săptămînal. Apoi, felul în care e conceput primul număr şi iniţiatorii acestei publicaţii mă fac să am încredere în destinul ei. Revista se numeşte *Fapte*, are subtitlul „magazinul românesc de informaţii" şi este editată de Multimedia Content & Services. Directorul ei este excelentul jurnalist şi comentator economic Ionuţ Popescu; în editorialul primului număr, intitulat „Cine suntem şi ce vrem", anunţă un program lucid şi pragmatic: „Nu vom mesteca informaţiile în aceleaşi malaxoare ruginite şi, în consecinţă, nu vom avea prea des o poziţie aliniată, fără a căuta să fim împotriva valului, dar vom înfrunta valul dacă vom crede de cuviinţă. Independenţa ne va permite să nu avem personaje tabu. Orice persoană publică îşi va găsi locul, mai devreme sau mai tîrziu, în revista noastră". Numărul 1 confirmă acest program şi, mai ales, arată că editorii şi redacţia ştiu foarte bine ce vor. Secvenţele revistei sînt cele obişnuite pentru asemenea reviste, împărţite pe domenii (politică internă şi externă, economie, interviu, societate, ştiinţă, cultură, sport). Titlurile sînt vii, textele sînt scrise bine, cu o documentare consistentă, umorul nu lipseşte, iar tonul e relaxat. Există, aşa cum se cuvine, şi *cover story* (iar n-avem un termen românesc echivalent!...), avînd drept subiect controversatul medicament Cantastim. Formula grafică nu e rea, dar e loc pentru mai bine: nu i-ar strica un mai mare echilibru între titluri, subtitluri şi casete, între dimensiunile literelor etc. (Iar primul număr are şi destule greşeli de tipar, dar *passons*...). Pe scurt, *Fapte* are toate premisele pentru a deveni o revistă de referinţă.

Rămîne însă o dilemă: publicul. Ionuţ Popescu declară, în editorialul primului număr, că *Fapte* se adresează „unui segment relativ îngust: partea activă a populaţiei", care „nu depăşeşte 2-3%". Chiar dacă ar fi mai consistent, rămîne de văzut dacă acest segment de public va reacţiona adecvat şi va asigura un tiraj suficient, astfel încît revista să devină interesantă şi pentru piaţa publicitară. Aşa cum este, revista *Fapte* vizează un public nu doar activ, dar şi dornic să fie informat, care reflectează asupra actualităţii, care vrea *să înţeleagă* ce se întîmplă. În mod sigur *Fapte* îi va dezamăgi pe cei obişnuiţi cu ideea că revistele colorate vorbesc doar despre vedete, cosmeticale, can-canuri şi sex. Aşa încît, tocmai pentru că se anunţă o publicaţie bine făcută (şi pentru că nu a avut, la lansare, o campanie de promovare foarte „vizibilă"), *Fapte* e şi o bună ocazie de a măsura reacţia publicului la acest tip de produs mass-media. În ce mă priveşte, de multă vreme aştept un astfel de săptămînal, aşa încît mă înscriu de pe acum în „segmentul relativ redus", sperînd ca Ionuţ Popescu să fie contrazis în prudentele sale evaluări, iar *Fapte* să devină o revistă de succes.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

În mintea adulţilor

Condamnarea clonării umane riscă tot mai mult să pară un gest convenţional, corect din punct de vedere politic, dar lipsit de conţinut. În realitate, graţie mai ales televiziunii, clonarea e o practică obişnuită, asigurînd reproducerea comportamentelor şi modelelor sociale. Recenta „sărbătoare" de 1 iunie e un exemplu instructiv în acest sens. Punere în scenă şi ritual mediatic, Ziua copilului a arătat, înainte de orice, cît de puternică este tentaţia imitaţiei. Toate manifestările pe care ni le-au oferit posturile de televiziune au indus ideea că lumea celor mici trebuie să fie aidoma lumii celor mari. Mimetismul a fost ridicat la rang de virtute şi de ideal. Pe unul dintre canale am văzut cum „copiii au preluat puterea". Crainicii de la ştiri, sport, meteo au fost dublaţi de micuţe clone care şi-au debitat cu aplomb textele, arătînd o dată în plus cît e de uşor să cîştigi puterea mediatică: prin simplul fapt de a apărea pe micul ecran. Spectacolele muzicale organizate cu acelaşi prilej s-au bazat pe un mecanism identic, ce presupune osmoza perfectă dintre copilărie şi vîrsta adultă. Fetiţe de 10-11 ani, replici trase la indigo ale „andrelelor" şi ale altor staruri mai mult sau mai puţin efemere, ne-au împărtăşit frustrările lor erotice, decepţiile sentimentale, au suspinat după ochi căprui, au cerut patetic dreptul de a trăi clipa prezentă, de a se elibera de convenienţe, inhibiţii şi false pudori. Gestica şi îmbrăcămintea micuţelor interprete au fost în acord cu versurile nu o dată toride ale cîntecelor. Am bănuiala că, dacă au urmărit aceste emisiuni în cadrul programelor cultural-educative din penitenciare, deţinuţii condamnaţi pentru pedofilie au încercat sentimentul că sînt victimele unor erori judiciare.

Această imagine a copilăriei e, în definitiv, rezultatul unei complicităţi: copiii, maimuţărindu-se, îşi închipuie (raţionament corect) că fac plăcere adulţilor; aceştia, la rîndul lor, văd în capacitatea mimetică a odraslelor şansa adaptării fără probleme la exigenţele şi codurile lumii contemporane. Se confirmă, apoi, constatările sociologilor, conform cărora adolescenţii (dar, după cum se vede, putem extinde observaţia la vîrste încă şi mai fragede) sînt interesaţi în primul rînd de notorietatea mediatică; ei îşi construiesc imaginarul şi identitatea în funcţie de două mari repere, mass-media şi muzica. Discursul publicitar, cu un rol foarte important în acest proces, mizează pe aceleaşi elemente, promovînd imaginea unei societăţi mondializate unde copiii şi adolescenţii de pretutindeni se comportă identic.

Am avut, e drept, şi o replică viguroasă la clonarea mondialistă. În emisiunea de duminică a lui Adrian Păunescu, parte dintre micuţii invitaţi purtau costume naţionale, cu toţii erau serioşi, gravi, vorbeau mai tot timpul de tradiţii, credinţă, istorie. Acolo funcţiona clonarea autohtonă; foarte junii poeţi ce şi-au recitat producţiile erau nişte viitori adrienipăuneşti şi cornelivadimitudori. Am regăsit, apoi, mitul genialităţii, o genialitate fatalmente precoce. La mijlocul anilor '50, Roland Barthes analiza acest mit pornind de la cazul – celebru atunci, uitat astăzi – Minou Dronet. Copiii-poeţi, scria Barthes, „oferă *semnele* poeziei, nu poezia însăşi"; copilăria e locul privilegiat al geniului, deoarece „orice act adult imputabil copilăriei (...) pare prestigios întrucît este produs *mai înainte*". Mit redundant şi previzibil: unul din geniile precoce de pe platou a citit un text – clonă după *Moartea căprioarei* a lui Labiş. Altul imita perfect modul de a recita al bardului-senator – animator TV, care îl privea înduioşat, mîndru şi liniştit că succesiunea îi este asigurată.

Concluzia se impune cu forţa evidenţei: de o vreme încoace, copiii au dat în mintea adulţilor.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Despre un anume fel de iertare

În ultima vreme, au apărut mai multe ştiri cu privire la iminenta apariţie a unei legi de amnistiere a unor fapte petrecute în timpul evenimentelor din decembrie 1989 şi după aceea. Pe această temă s-au succedat declaraţii de toate felurile şi, cred, se poate vorbi de o anumită preocupare a societăţii româneşti în legătură cu acest subiect. Mai ales că, printre „beneficiari", urmează să fie cîţiva dintre cei mai controversaţi oameni ai României ante- şi post-decembriste. Şi chiar dacă îi simpatizăm sau doar îi compătimim, dacă îi antipatizăm sau pur şi simplu simţim nevoia să fim departe de ei, aceste personaje fac parte din istoria noastră recentă şi faptele lor, penale sau nu, au determinat evoluţia ţării noastre.

Înainte de a expune şi punctul meu de vedere în legătură cu o atare măsură, simt nevoia unei precizări. Amnistia (art. 119 C. pen.*) nu priveşte *o persoană anume*, ci *o faptă anume*; mai exact, amnistia înlătură răspunderea penală sau consecinţele unei condamnări care survin *săvîrşirii unei infracţiuni*. Socotesc importantă această precizare, mai ales pentru că presa şi autorităţile, în comentariile lor, au accentuat asupra ideii că anumite persoane vor fi amnistiate. Amnistia operează asupra răspunderii penale sau, aşa cum e cazul, asupra consecinţelor condamnării. Cu alte cuvinte, ceea ce se iartă nu este persoana (ea nu are o importanţă prea mare în acest „joc" juridic), ci fapta. Vor fi mulţi în dezacord cu acest punct de vedere spunînd că persoana este, de fapt, suma faptelor sale şi vor invoca argumente sociologice, argumente de prestigiu („după cum zicea Aristotel...") sau chiar argumente etimologice („persoana vine de la latinescul *personna*..."). Ştiu toate aceste argumente şi, totuşi, susţin că, atunci cînd vorbim despre amnistie, avem în vedere mai ales faptele săvîrşite şi mai apoi persoana inculpatului. Am putea spune că amnistia are vocaţie colectivă, transpersonală, spre deosebire de graţiere, tot o formă juridică a iertării, dar care vizează persoana infractorului.

Deci, ce amnistiem? Dacă e vorba despre evenimentele din decembrie 1989, amnistiem acţiunile represive împotriva revoluţionarilor. Să ne reamintim cine erau cei care ocupau cele două baricade opuse atunci şi ce interese apărau ei. Dacă e vorba despre mineriade, amnistiem barbariile din Piaţa Universităţii, bătăile aplicate în plină stradă oamenilor nevinovaţi sau, cel puţin, paşnici, amnistiem marşul forţat în care Poliţia noastră a fost călcată în picioare, dar şi, aşa cum corect se afirmă, atacul brutal împotriva Televiziunii publice şi a Ministerului de Interne. Dacă e vorba despre evenimentele de la Tîrgu-Mureş din 1990, amnistiem violenţe de stradă produse ca urmare a exacerbării artificiale a unor tensiuni etnice. Amnistiem, deci, fapte recente cu repercusiuni adînci atît asupra stabilităţii noastre interne cît şi asupra imaginii noastre externe. Asta e ceea ce ştim. Este acum momentul să iertăm toate astea? Unii zic că da. Eu, personal, cred că nu.

Întîi, pentru că aceste evenimente care au marcat profund istoria post-decembristă a ţării, sînt încă neclare. Nu ştim adevărul despre ele şi, forţînd un pic, am spune că vom amnistia ceva ce nu prea ştim ce a fost. În plus, amnistia va duce la paralizarea, probabil definitivă, a eforturilor de descoperire a adevărului despre aceste evenimente. Orice demers judiciar va fi oprit, orice cercetare va fi stopată. Acesta va fi principalul efect al amnistiei.

În al doilea rînd, nu cred că societatea românească a ajuns la acea linişte interioară care să facă posibilă o adevarată iertare. Nu ierţi cu adevărat dacă afirmi că „acum e momentul" şi spui vorbe de iertare. Ierţi dacă eşti gata să ierţi, dacă răul ce ţi s-a produs a încetat să te mai otrăvească şi dacă ai suficientă distanţă să înţelegi că răul prin care ai trecut are natură metafizică şi nu a mai rămas nimic concret de pe urma lui. Ierţi dacă tulburarea crimei produse împotriva-ţi a dispărut şi a apărut, în loc, tăcerea îndurerată. Dacă eşti încă măcinat de dorinţa răzbunării, dacă eşti încă frustrat şi te simţi încă lovit, dacă ai încă sentimentul că nedreptatea nu e reparată cumva, nu poţi să ierţi. E doar un simulacru care nu duce decît la acoperirea unui rău şi nu la înlăturarea lui definitivă. Căci miza iertării şi, în plan juridic, a amnistiei este aceasta: înlăturarea o dată pentru totdeauna a consecinţelor unui rău care s-a produs.

În al treilea rînd, să vedem ce obţinem cu un asemnea gest. Pace socială? Să fim realişti: nimeni nu va crede că această amnistie se va legifera în numele păcii sociale. Acesta e încă un argument că societatea noastră nu este, încă, pregătită să ierte. Toată lumea va fi sigură că, de fapt, această amnistie nu este o acţiune justiţiară (da, şi iertarea face parte dintre gesturile justitiare, iar amnistia îşi atinge scopul ultim dacă este percepută ca epilog deplin coerent al unui demers justiţiar), ci o acţiune politică. Comentariile presei sînt cît se poate de elocvente.

---

* „Art. 119 (1) Amnistia înlătură răspunderea penală pentru fapta săvîrşita. Dacă intervine după condamnare, ea înlătură şi executarea pedepsei pronunţate, precum şi celelalte consecinţe ale condamnării. Amenda încasată anterior amnistiei nu se restituie. (2) Amnistia nu are efecte asupra măsurilor de siguranţă, măsurilor educative şi asupra drepturilor persoanei vătămate."

▲

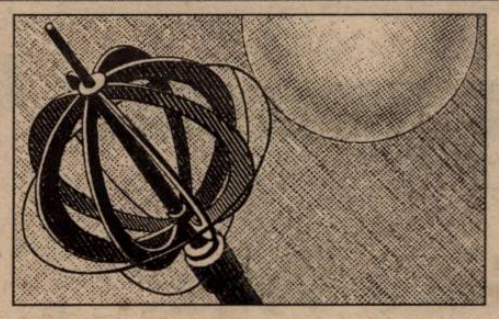

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Un independent

Aproape toată lumea a observat cît de bine s-a descurcat Bush-fiul în prima sută de zile la Casa Albă: el a venit însoţit de o echipă bine organizată, eficientă, care a trecut imediat la concretizarea măsurilor anunţate în campania electorală. Comparaţia cu aceeaşi perioadă din primul mandat al lui Clinton, punea în valoare competenţa şi „pregătirea pentru luptă" de la vîrful Partidului Republican, contrastînd plăcut cu diletantismul amatorilor de pizza de la democraţi. S-a remarcat, de asemenea, că orientarea generală a noii guvernării este mai apăsat conservatoare decît lăsa să se întrevadă campania electorală, că noul preşedinte este hotărît să nu-şi dezamăgească vechii susţinători – nucleul cel mai tradiţionalist al partidului – de dragul unora noi, mai mult sau mai puţin ipotetici.

În prima săptămînă la Casa Albă, Bush a anulat subvenţiile pentru agenţiile internaţionale care în acţiunea lor de ajutorare a ţărilor sărace pledează pentru planificarea familială (pilula anticoncepţională, avorturi, ş.a.). A fost mai mult decît o intervenţie, a fost un semnal clar că subiectele într-adevăr divergente – şi planingul familial este unul dintre ele – tratate confuz sau evitate în campania electorală, vor fi rezolvate de pe poziţiile dreptei radicale. Au urmat deciziile în legătură cu nivelul de arsenic permis în apa de băut, refuzul de a semna tratatul internaţional cu măsuri şi obligaţii împotriva poluării, anunţul unor reorientări ale angajamentelor internaţionale şi noile planuri de înarmare: moderaţii din Partidul Republican au înţeles că echipa prezidenţială se dispensează de opiniile lor. SUA şi-a pierdut locul în comisia pentru drepturile omului de la ONU şi reacţiile la vîrf au fost de tipul „treaba voastră, noi putem trăi şi fără voi". Şi restul lumii a înţeles.

Senatorul republican de Vermont, Jim Jefford, 67 de ani, persoană zgîrcită şi distrată, fără orgolii evidente, dar cu convingeri ferme, a fost primul care a acţionat în consecinţă şi s-a declarat independent. Dezertarea lui a avut urmări dramatice: în Senat, raportul de forţe era de 50-50, prin plecarea lui Jefford democraţii obţin majoritatea şi, astfel, preşedinţia tuturor comisiilor. E ca şi cum, prin alegerile de la jumătatea termenului prezidenţial, republicanii ar fi pierdut. Iniţiativele prezidenţiale vor trebui să facă faţă acestei noi realităţi.

Gestul lui Jefford nu este întru totul neaşteptat. În problemele importante, el nu a fost niciodată foarte respectuos cu disciplina de partid: a votat împotriva reducerii impozitelor promulgate de Reagan în 1981, a susţinut reforma sistemului de sănătate, propusă de Clinton, se pronunţă pentru libertatea femeilor de a alege cînd să nască şi pentru drepturile homosexualilor. Recenta lui revoltă a fost provocată de faptul că în varianta finală a bugetului nu a mai fost prevăzută alocaţia de trei sute de milioane de dolari necesară subvenţionării învăţămîntului pentru handicapaţi. Este una din temele importante ale mandatului său electoral şi senatorul Jefford a simţit că nu mai poate face parte din echipa republicană: „nu am fost ales ca să fiu ceea ce nu sînt", a declarat el.

Asemenea mişcări, în ambele sensuri, nu sînt neobişnuite: în ultimii 20 de ani, 14 membri ai Congresului au trecut de la democraţi la republicani şi prima reacţie a republicanilor după anunţul lui Jefford a fost o alcătuirea unei liste – deocamdată scurte – cu eventualii dezamăgiţi din cealaltă tabără. Apare întrebarea dacă asemenea mişcări falsifică sau nu rezultatul alegerilor. Probabil că nu. Numărarea şi re-numărarea voturilor din Florida au dovedit că avantajul lui Bush era mic şi, probabil, mulţi dintre cei ulceraţi de scandalurile din anii Clinton au votat pentru Bush, dînd crezare unui om serios, cu un discurs moderat. Acum aceştia găsesc că alinierea la dreapta este excesivă şi rigidă. I se reproşează lui Bush că n-a supravegheat latura personală a problemei: se ştia că Jefford e nemulţumit, trebuia să-l cheme, să-l flateze, să-i promită. Dar printre aleşii partidului republican mai sînt nemulţumiţi, printre ei se numără şi fostul candidat John McCain. Preşedintele s-a grăbit să-l invite la cină. Dar perspectivele unei guvernări eficiente par a ţine mai mult de reorientarea politicilor decît de subtilităţile protocolului. S-ar putea ca următoarele sute de zile să fie mai curînd rodul negocierilor decît al programului politic. Într-o democraţie, fie ea şi o superputere, preşedintele este uneori obligat să ţină seama de independenţa de spirit, de ceea ce fiecare individ doreşte şi reuşeşte să fie.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Un loc numit e-România

Între românii care stau pe net şi românii care stau degeaba e greu să alegi. Fiecare are calităţile lui, unele mai high-tech, altele de inspiraţie folclorică. Cei care stau pe net ştiu cuvinte ciudate cum ar fi „chat", „mIRC", „hack" sau „atac DOS". Unele (dar nu vă spun care) se trag direct din distracţia preferată a bunicii mele, duminica după-amiază: bîrfa în faţa porţii. Altele se referă la ocupaţii înrudite direct cu zgîriatul maşinii vecinului (enervant să ştii că nu-ţi vei cumpăra una la fel niciodată!). La rîndul lor, românii care stau degeaba au auzit şi ei de Internet, dar cum reclama la berea X a fost înainte de cea Romtelecom, s-au luat cu treaba şi au uitat de el.

Cu aceste două categorii de cetăţeni trebuie să construim societatea informaţională în România. Unii dintre ei au ceva experienţă: înainte de '89 au încercat să construiască SSMD-ul (o lume mai bună, în care roboţii ar fi trebuit să chiulească în locul nostru). Ceilalţi trăiesc deja (virtual) în lumea nouă a altora, din care coboară nervoşi, atunci cînd li se termină orele din contul de Internet. Şi ele, plătite de părinţii fericiţi, care cred că investesc în educaţie.

E la modă informatica. Sigur, nu se mai numeşte aşa, ar suna prea „anii '80". Acum e IT, combinat în doze egale cu www. Cei mai entuziaşti sînt bătrînii, hrăniţi cu Bradbury şi Asimov, şi care se bucură să vadă măcar un ciob din viitorul promis acum 30 de ani de romanele de anticipaţie. Tinerii ştiu deja că mîine va fi mai rău, aşa că se grăbesc să spargă site-urile altora astăzi.

Cîteva prejudecăţi despre lumea informaţiei digitale dăinuie, în ciuda dovezilor contrare. Se spune că pe un disc CD-ROM încap sute de cărţi. E adevărat, însă nimeni nu le caută acolo. Noile tehnologii (DVD în special), care aproape au înzecit capacitatea de stocare, n-au fost dezvoltate pentru Biblioteca Congresului. Pe ele se lăfăie „Titanic" şi alte opere transatlantice bune de scufundat inimi şi ridicat la suprafaţă cifrele de afaceri ale studiourilor. Cărţile în format digital (de curînd au apărut şi la noi cîteva) rămîn încă să-şi convingă publicul că e mai uşor de citit cu gîtul lungit spre monitor decît în baie, în acea situaţie idilică, propice acumulărilor spirituale. Soluţia, un aparat de citit de mărimea unei cărţi, e încă prea scumpă (şi pare, probabil, prea exotică pentru cei obişnuiţi cu hîrtia).

Se mai spune că pe web poţi găsi tot ce doreşti. E adevărat, şi-n plus, ca bonus, primeşti încă 234.087 de lucruri asemănătoare, pe care trebuie să le dai la o parte. Apostolii comunicării *online* spun că reţeaua îi va apropia pe indivizii aparţinînd unor popoare în conflict şi va aduce înţelegere acolo unde multă vreme a fost orbire şi ură. Veşti proaste şi pentru ei: în timpul conflictului dintre Statele Unite şi China pe tema avionului spion, site-urile de pe cele două maluri ale Pacificului au fost atacate reciproc de ciberpatrioţi dornici să verse biţi nevinovaţi. Site-urile grupărilor teroriste nu vorbesc de e-pace, ci tot de *old-fashioned*-ul război sfînt.

Dar ce contează: viitorul e al web-ului, iar mîine vor cîştiga mai bine cei care stăpînesc informaţia şi tehnicile de prelucrare a ei. Aşa cel puţin se laudă promotorii afacerilor *online*. Tot ce se poate, însă astăzi cîştigă în continuare cei care au pur şi simplu un produs bun, pe care oamenii să vrea să dea bani. Fie că e program sau tractor, restaurant sau (urmează promo!) revistă culturală. Puţini fac avere oferind servicii gratuite pe web şi tot mai mulţi dintre ei se gîndesc să pună o taxă. Erezie, într-o lume care şi-a făcut regulile tocmai după această credinţă absurdă: ce e bun e gratis!

Şi totuşi, dincolo de toate acestea, fie că vrem sau nu, şoarecii de birou ronţăie astăzi tunelul care duce spre un nou continent. Mîine, mulţi vor locui acolo, iar ţările fără colonii puternic implantate vor descoperi că nici o Lege Lupu (în varianta *online)* nu mai poate da omului pogonul *online* pierdut în urmă cu 20 de ani.

Bani aruncaţi pe Internet? La vremea lui, nici podul de la Cernavodă n-a fost prea iubit de contabili.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ●
www.corpse.org

Gore Vidal la execuţie

O revistă din cele groscioare şi lucitoare dă ca sigură prezenţa lui Gore Vidal la execuţia lui McVeigh. De ce? Nădăjduiesc ei oare că Gore Vidal va găsi cuvinte mai potrivite pentru a descrie ceea ce nu se poate pune în cuvinte? Să fie oare aceeaşi credulitate filistină care cere ca poeţii să fie trimişi în cosmos, doar-doar or aduce de acolo niscai cuvinte potrivite, de care NASA să se folosească apoi în veci?

Gore Vidal nu e Truman Capote şi nici nu poate să se re-inventeze, să devină Truman Capote. Truman i-a urmărit pînă la sfîrşitul sfîrşiturilor pe criminalii din capodopera sa *Cu sînge rece* pentru că îi iubise cu pasiune şi îndelung. Execuţia marca moartea unei anumite iubiri, care îl fascinase şi îngrozise pe scriitor în egală măsură. Vidal nu se bucură de luxul unei astfel de iubiri. Dreptu-i, Vidal este cronicarul unor curente dintre cele mai perverse din istoria Americii şi ar putea vedea în McVeigh o pervertire a populismului tîrziu, dar ce i-ar putea spune execuţia? Tot atît de adevărat e şi că McVeigh l-a invitat personal pe Gore să-l vadă murind, ceea ce demonstrează că McVeigh se consideră un subiect de poezie şi comerţ. Cît cîştigă comerţul e clar, dar poezia?

De-a lungul secolelor, reacţiile scriitorilor la execuţii au variat. Majoritatea au decis în ultimul moment să-şi ţină poetica în frîu. Arthur Rimbaud, Charles Dickens şi de-a pururi popularul Marchiz de Sade au stat martori trudei ghilotinei în timpul Revoluţiei Franceze, dar nici unul nu a dat buzna să pună în stihuri momentul exact al întîlnirii lamei cu carnea. Mai degrabă au înghiţit în sec, ca tot muritorul de rînd. Alţi scriitori, precum Louis Ferdinand Céline sau Ezra Pound sau Pablo Neruda, habar n-aveau ce măceluri vor urma retoricii lor fasciste sau staliniste. Ei nu au fost de faţă la execuţii.

În vremea Internetului, execuţiile pot deveni mai populare ca oricînd. De aceea, se simte o nevoie disperată de comentatori cu un adînc sens al limbii. Reporterii obişnuiţi nu sînt de ajuns. Se cere intervenţia artileriei grele a ficţiunii poetice. Dar, odată ajunşi aici, constatăm că persistă o anumită strîmtorare. Numai un număr restrîns de reporteri şi de rude ale victimei vor putea asista la eliminarea lui McVeigh. Noi, ceştilalţi, strînşi ciorchine în jurul televizoarelor sau al monitoarelor de calculator, în aşteptare populistă, vom primi numai experienţă *second-hand*. Doar dacă nu cumva dl Vidal va reuşi s-o descrie în culori atît de vii, încît să ne facă să credem că am fost acolo. Ei, mă rog, pentru asta e şi plătit. Că doar nu l-or plăti să fie profund. Cît de adînci îţi pot fi vorbele în prezenţa Morţii? Şi nici nu-l plătesc să pună lucrurile în context, pentru că nimănui nu-i pasă de asta, cu atît mai puţin furnizorilor de context... aaa... de „content". E plătit să scoată nişte fraze memorabile precum „Un pas mic pentru McVeigh, un pas uriaş pentru uciderea cu acte în regulă", sau, poate, „Rosebud!"

Asta e. La treabă, Gore. Rosebud.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Antonescu – drama şi bustul

Ion Antonescu a fost un personaj dramatic al istoriei noastre; nu este singurul: istoriei României îi lipsesc poate multe, dar nu şi astfel de destine dramatice. Nu ar strica să acceptăm, cu luciditate şi decenţă, că această abundenţă a dramei trăite nu constituie un merit şi nici un defect al istoriei naţionale; toate ţările mici şi mijlocii din jurul nostru, dispuse – ca şi noi – în zona de echilibru fragil a marilor interese continentale au, la acest capitol, inventarul adus la zi.

Ofiţer de carieră, la apogeul carierei sale Ion Antonescu nu a fost niciodată – în ciuda verbiajului indecent al apologeţilor săi din ultimii ani – *omul potrivit la locul potrivit*, ci doar un personaj sortit unui sacrificiu în bună parte asumat încă din momentul în care a acceptat să conducă ţara, după septembrie 1940. Generalul – ulterior, din august 1941, mareşalul – Antonescu a condus România spre dezastru nu pentru că asta ar fi vrut, ci pentru că Istoria, de regulă, are obiceiul de a nu-şi consulta actorii, mai ales cînd actorii fac greşeli capitale, refuzîndu-şi în plus alternativele. Iar Antonescu nu a fost omul alternativelor. A jucat pe o singură carte şi a pierdut. Din păcate, inapetenţa lui pentru alternative a făcut pereche cu lipsa de alternative în care – prin datul geopoliticii – s-a trezit România la sfîrşitul verii 1940. Acest Antonescu va rămîne, în orice istorie decentă a noastră, meritoriu ca ofiţer, dar submediocru ca şef politic al statului. Sigur, chiar şi în eşecul său mareşalul a rămas un patriot. Dar putem oare accepta că orice – chiar orice – se poate face în numele patriotismului? Există un singur răspuns de bun-simţ: *nu*.

Cineva ar putea obiecta aici, spunînd că unui bun ofiţer nu i se poate cere şi pricepere într-ale politicii; ei bine, tocmai că i se cere – mai ales atunci cînd personajul în cauză ajunge *conducător* al statului (ceea ce a fost Antonescu între 6 septembrie 1940 şi 23 august 1944). La începutul primului război mondial, Ionel Brătianu s-a frecat în coate şi în idei timp de doi ani cu virtualii aliaţi, pînă cînd a obţinut – pe bază de tratat – ceea ce ţara sa era în drept să ceară. Chiar dacă nu trebuie să încurajăm comparaţia de dragul comparaţiei, chiar dacă timpurile erau altele şi oamenii erau alţii, nu ne putem împiedica să constatăm că Antonescu, în războiul al doilea mondial, a băgat ţara în luptă pur şi simplu *pe vorbe*; nu un tratat, nu o foaie de hîrtie, nici măcar un şerveţel (precum, mai tîrziu, *concordatul* dintre Stalin şi Churchill) – ci efectiv pe vorbe, într-o încercare – sinucigaşă şi ea – de a supralicita mereu în faţa lui Hitler. Hitler, cel care l-a hipnotizat pe Antonescu de la prima întîlnire (toamna anului 1940), spunîndu-i – referitor la problema Transilvaniei, ridicată de general – că *istoria nu s-a oprit la anul 1940*. Atît. Aceasta a fost singura garanţie pe care Antonescu a obţinut-o pînă la intrarea în războiul antisovietic, la data fixată de Führer, 22 iunie 1941 – dată despre care conducătorul României a aflat cu puţin timp înainte, întîrziere şi ea grăitoare. Convins fiind de victoria Germaniei, regimul Antonescu – ne place sau nu – a avut propria lui politică de epurare etnică, ale cărei ineconstanţe se datorează nu atît reţinerilor de ordin moral ale lui Antonescu, ci mersului războiului, defavorabil Germaniei. Deportările evreilor şi ţiganilor au existat, după cum a existat ulterior şi acordul conducătorului pentru emigrarea evreilor spre Palestina. Antonescu nu a fost – în sens tehnic – *călăul* evreilor români, dar aceeaşi des invocată aici decenţă ne obligă să înţelegem că el nu a fost nici *salvatorul* lor. Ne convine sau nu ideea, Antonescu a fost unul dintre aliaţii lui Hitler.

Din 1 iunie a.c., Antonescu are un bust, în curtea unei biserici din Bucureşti. Cu voia povestitorului, povestea viitoare vede în acest gest anapoda o odioasă farsă. În perspectiva anului 2002, bustul mareşalului este calul troian din cetatea românească.

(va urma)

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Am dat din cap şi m-am minunat

(telenovelă de la Ardeal, anii '50, episodul 2)

Stăteam în tren cînd am aflat de povestea lui Pubi Teleki. Drezina tocmai se aburca spre Gomila – o haltă de dincolo de satul Alioş – aşezată în plină pădure, cu o poieniţă în dreapta direcţiei de mers spre Timişoara în care cineva instalase o remorcă cu stupi: un cantonier, un pădurar, sau vreun pensionar de felul domnului Fusu, ăla de făcuse parte din echipa de braconieri porecliţi trupa lui Mau-Mau, vajnici omorîtori de porci mistreţi ori de cerbi, direct din ştandurile din care vîna şi secretarul general al partidului. Şi, cum spun, am intrat în vorbă cu un bătrîn, aşa cum se întîmplă în asemenea situaţii. Moşul era un domn în regulă, purta costum şi cravată, şi arăta nefiresc între cipeizări, era clar din alt leat şi din alte minunate timpuri. Mi-a mărturisit domnu' acela în vîrstă o poveste aiuritoare întîmplată în defileul Mureşului, în spaţiile acelea desfăşurate în dreapta drumului, cum te laşi la vale dinspre Deva, prin păduri care o apucau spre munţii Zarandului şi treceau dincolo, peste Mureş, spre pusta vălurită a Banatului, populată cu sate uitate de Dumnezeu. Pustietăţi fără capăt, dragi cititori, străbătute de gîşte, de cai împiedicaţi la picioare pe păşuni împănate cu scaieţi şi tufe de agrişe; moşi foarte moşi stau pe bancă, la uliţă, într-o lume, vorba lui Geo Bogza, aproape fără chip, sate în care s-au păstrat cîteva castele de-ale grofilor, cum fusese şi cel din Bulci, localitate părăginită şi neştiută de nimeni. „Tinere domn", zice domnu' contabil, cu inflexiuni baritonale în glas, de vădit extract interbelic, „în afara castelului Majestăţii Sale la Săvîrşin, mai sînt şi altele, nu e singurul; au fost jefuite prin anii cincizeci, mă înţelegi dumneata, tinere domn, pricepi cum stă treaba, pur şi simplu au dat iama prin ele." Am dat din cap şi m-am minunat de vitregiile istoriei, aşa cum se arătau ele în acea poveste care semăna cu Memorialul de mai tîrziu de la TVR 1, acela în realizarea Luciei Hossu Longin. Pe atunci însă, televiziunea exulta de fericiri, nu era cutreierată de dureri de acest fel. Domnul moş cu care mă întreţineam eu printre cipeizării navetişti de Banat, fusese contabil, administrator cu Academia de Comerţ la castelul contesei Teleki în satul Bulci, nu departe de Săvîrşin. Mi-a şuşotit cum au venit de la Arad două comisii muncitoreşti pentru inventarul bunurilor din castel. S-au apucat să treacă în borderourile scrise în exemplar dublu, cu creion chimic bine ascuţit şi cu foi de indigou...în sfîrşit, sigur este doar faptul că ăştia s-au apucat să treacă dintr-o cameră în alta şi au notat tablourile de pe ziduri: atîtea şi atîtea la dimensiunea asta, altele, la alta şi tot aşa, pe urmă au plecat, au sigilat camerele, sau nu, nici măcar asta nu au făcut, i-au pus numai în vedere doamnei să plece cu fi-su', Pubi Teleki, să plece unde văd cu ochii. Peste vreo doi ani au venit de la Bucureşti, de la Muzeul de Artă, şi n-au mai găsit nimic".

Cînd îmi dezvăluie treaba asta, bătrînul domn contabil cu Academia de Comerţ priveşte cu fereală în jur, în hărmălaia înfundată în fum de Carpaţi fără filtru slobozit pe nas şi gură de dumnealor navetiştii ce tocmai se agită tare în legătură cu *cheţul de dubă*; unul dintre ei rîde domol. Dă din mînă plictisit şi vagoanele redegiste defilează la vale, dincolo de Gomila, spre văile înţesate de pruni şi pajişti; „ascultă la mine", se destăinuie moş contabilul, „fii atent la ce-ţi zic, tinere domn, că nu e chiar aşa de simplu, că de găsit au găsit ei ceva, ăia de au golit castelul nu au fost proşti, adică tablourile erau ele la dimensiunea lor din acte dar erau altceva, mă înţelegi dumneata cum stă treaba, nu mai era, să zicem, anonim flamand secolul şaptesprezece sau altul din alte veacuri, ci nişte reproduceri din alea de tot rîsul, cu Venera cum se naşte ea din scoică sau turcii care le răpesc din serai pe fecioarele despletite, treburi ce le poţi găsi peste tot şi care se vînd la mănăstirea Maria-Radna, lucruri fără valoare, ca mărunţii Heilige Anton ăia din plumb". Domnul moş contabil-cu-inflexiuni-baritonale-de-extract-interbelic mai priveşte o dată cu fereală în jurul dumisale, apoi se apleacă spre mine şi-mi şopteşte aproape de ureche: „îţi dai seama", zice, „că au dispărut de acolo scrinuri şi birouri, dormitoare şi dulapuri din lemn de sequoia cu intarsii. Au tot venit o vreme tovarăşii de la Arad cu camioane, se încruntau la noi şi le rechiziţionau. Cînd au venit ăştia de la Bucureşti nimic, bătea vîntul!"

▲

Texte şi opinii de: Ştefan BĂLAN (medic & scriitor) ● Alfred BULAI (sociolog) ● Neagu DJUVARA (istoric) ● Matei FLORIAN ● Cristian GHINEA ● Irina NICOLAU (scriitoare) ● Bogdan SUCEAVĂ (scriitor) ● Antoaneta TĂNĂSESCU (profesor univ., Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti) ● Mihai ZAMFIR (profesor univ., Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti)

Argument

În general, „buna purtare" este definită prin respectarea unor imperative (multe dintre ele, locuri comune) pe care nimeni nu se gîndeşte să le conteste, cel puţin teoretic. Nivelul „înalt" al acestor imperative ar cuprinde Decalogul plus Regula de Aur, care, la urma urmelor, enunţă un lucru de bunsimţ: ce ţie nu-ţi place, altuia nu-i face! Nivelul „comun" al imperativelor se referă mai degrabă la practicarea normelor, la atitudini recomandate în împrejurări precise. E clar că trebuie să saluţi cînd intri într-o casă sau într-o încăpere; e evident că trebuie să ai o anumită ţinută în situaţii publice, însă şi atunci cînd te crezi ferit de ochi străini; e de la sine înţeles că într-o conversaţie ar fi bine să nu spui nici mai mult, nici mai puţin decît trebuie, să nu-l minţi în mod deliberat pe interlocutor, să fii la subiect şi să vorbeşti adecvat, cum ne recomandă un clasic al pragmaticii americane.

Oricît am vrea să credem în imuabilitatea primului nivel şi în adaptarea celui de-al doilea la spiritul vremurilor, lucrurile sînt mai amestecate. Un fidel colaborator al Dilemei, *care, în ultima clipă, n-a mai putut trimite articolul pe această temă, mi-a povestit la telefon cum a reinterpretat un preot de cartier preceptul „Să nu rîvneşti la femeia aproapelui": el i-a recomandat unei doamne proaspăt divorţate să-şi găsească un „prieten" însurat pentru că, oricum, interdicţia nu se referă şi la „bărbatul aproapelui".*

Acest dosar dilematic despre ce se cuvine şi ce nu se cuvine ar fi dorit să se ocupe tocmai de spaţiul dintre litera normei şi sufletul (spiritul) ei. La ce folosesc toate aceste reguli grave (să nu ucizi, să nu minţi, să nu furi...) sau mondene? Nu este mai interesantă istoria nerespectării lor sistematice, pe care o găsim presărată în toate istoriile mari sau mici? Să merite, oare, „aproapele" (celălalt, străinul) respectul pe care-l revendicăm – pe bună dreptate, de această dată – de la el? De răspunsul pe care-l dăm la această întrebare – în mod fericit, devreme, în viaţă – ţine (eventuala) însufleţire a normei, adică unica formă veritabilă de practicare a ei. (**S. S.**)

Antoaneta TĂNĂSESCU

Cum se cade...?

...se întreabă adeseori nu doar oamenii cumsecade. E un ecou semantic luat în consideraţie, deloc întîmplător, de Constantin Noica: „Pe lîngă marile intransigenţe ale imperativelor categorice şi ale principiilor morale, norma aceasta a noastră, cuprinsă în *se cade – nu se cade* poate părea un surîs. [...] Blajina lui intransigenţă e mai necruţătoare decît a principiilor. *Nu se cade* este expresia unei realităţi de alt ordin, a Sinelui tău. E subtila prezenţă a comunităţii raţionale, care te investeşte sau te destituie fără drept de apel. E ochiul celuilalt, al conştiinţei tale bune. Fă ce-ţi place. Dar dacă nu le place altora, nu-ţi va plăcea pînă la urmă nici ţie. *Se cade* sfîrşeşte, aşadar, şi el la datorie." Norma, corelativ obiectiv al imperativelor morale. Cu alte cuvinte (joc sinonimic sugestiv) acelaşi lucru este semnalat şi de îndemnul/restricţia *se cuvine/nu se cuvine* ca şi de porunca din copilărie, binecunoscută tuturor: *poartă-te frumos. (Şezi frumos. Purtarea* se intitulează, de altfel, o carte publicată, în 1936, la Bucureşti, de Ştefan G. Carpen, licenţiat în Litere şi Drept, avocat). Buna-cuviinţă ca model al traiului frumos, iată o altă normă înscrisă în registrul lingvistic, deci, în mentalul românesc.

Am pomenit mai sus între paranteze, parcă special pentru a sublinia caracterul insolit al trimiterii, un autor complet necunoscut cititorului *Dilemei* din vara lui 2001. Cum sînt şi ceilalţi 25 de autori de cărţi de comportament (tratate, coduri, ghiduri sau simple culegeri de sfaturi) apărute în România între 1840-1940 şi, cu două excepţii, nereluate de atunci niciodată. „Destin în adormire", aşadar!

La ce bun amintirea lor aici şi acum? Timpurile s-au schimbat, generaţia care manevrează computerul chiar înainte de a răsfoi abecedarul este alta decît cea de acum un secol şi ceva, în consecinţă, ar fi de aşteptat să fie alta şi la nivelul opţiunilor sau măcar interesului pentru o anume normă comportamentală. Aşa că s-ar putea ca invocarea unor cărţi din dulapul străbunicilor să stîrnească o ironică duioşie. Sau indiferenţă rece. Sau, în cel mai fericit caz, pură curiozitate (voluptate) arheologică: oare ce ne mai spun filele veştejite de vreme şi păstrate numai în colecţiile marilor biblioteci?

Cred că pot da un răspuns. Analizînd libertăţile ca şi interdicţiile caracteristice pentru un loc şi un timp anume, avem o cale de acces directă spre înţelegerea tipului de sensibilitate, modului de a gîndi şi simţi specifice acelui loc şi timp. Citite şi în litera dar mai ales în spiritul lor, aceste cărţi ne ajută să reconstituim fizionomia unei colectivităţi, să-i intuim, poate, mai adecvat, oricum mai repede, atît manifestările literare, cît şi pe cele larg culturale. Dincolo de formulările uneori stîngace, alteori seducătoare, totdeauna surprinzătoare, vocea de peste timp şi timpuri răsună cu o nealterată puritate.

Aş evoca experienţa epistolarelor româneşti, unul dintre primele datînd din epoca Şcolii Ardelene. Astfel, scrisoarea de peţit a unui neguţătoriu bogat către o domnişoară orfană, săracă, dar cu bune însuşiri dăruită, ocultează declaraţia de dragoste, fie şi implicită, căci despre cea explicită se pare că nici nu putea fi vorba, singurul făgaş admis rămînînd cel al cererii în căsătorie: „sînt aprins de pofta în veac de a te avea soaţa mea". Răspunsul era redactat din perspectiva viitoarei soţii şi nu a actualei iubite (logodnice), *Epistolarul* accentuînd pragmatic circumstanţele tranzacţiei matrimoniale. Pentru inefabilul iubirii nu este încă loc. Timpul are răbdare să aştepte, însă, şi, cincizeci de ani mai tîrziu, forma vidă a epistolei, modelul ei abstract găzduieşte alte trăiri. Strigătul de iubire este rostit pe ton înalt şi, îmbrăcat în recuzita retorică a literaturii epocii (a literaturii de consum, dar nu numai), totul, fiinţa semnatarului scrisorilor, silueta tinerei („eşti intelectualemente vorbind, fiinţa cea mai frumoasă a sexului dumitale"), lumea întreagă fiind invadată de voluptate şi amor, înfocat, fără de margini, cotropitor. Iar, cum preaplinul sufletesc este greu de stăpînit, tînărul aleargă precum Werther, în „crîngul apropiat unde dulcea melodie a Filomelelor îmi deşteaptă imagini încîntătoare. Arborilor verzi, văilor tăcute şi florilor mirositoare le povestii fericirea, voluptatea mea, încîntarea mea. Evocai în memoria mea toate acele ore frumoase ce le-am petrecut în societatea dumitale şi mă simţii minunat de fericit, fiindcă mi se pare că nu-ţi sînt cu totul indiferent. Scumpă, divină Ecaterino! Te iubesc cu un amor nespus şi în veci te voi iubi". Reticenţă şi exaltare, impersonalitate parcă deliberată şi asumare parcă în exces a trăirii, iată soluţii epistolare la mijloc şi la sfîrşit de secol al XIX-lea. Avem toate motivele să ne întrebăm cum va fi arătînd un epistolar al sfîrşitului de secol al XX-lea?

S-ar putea ca şi *Codul conversaţiunei polite sau arta de a reuşi în lume, coprinzînd legile, regulamentele, uzurile şi aplicaţiunea langagiului elegant şi polit* (Bucureşti, 1869) să pună pe gînduri pe cititorii de azi. Atît prin felul în care le confirmă aşteptările: „Lectura ziarelor alimentă toate conversaţiunile. Fără dînsa ce

© V. Dorolţi

ar avea cineva de zis într-un salon dupe reflecţiunea obicinuită asupra timpului frumos sau ploios şi dupe digresiunile monotone asupra modelor?". Cît şi prin felul în care le contrariază obişnuinţele: „E bun uzul ce se face cu cuvîntul intim *tu?*".

În sfîrşit, aceste cărţi de demult sînt şi imaginea unei epoci de tranziţie, iar acuitatea cu care apar sesizate semnele vechiului sau se întrevăd premisele noului creează portretul unei lumi în mişcare. Sîntem în pragul lui 1900 şi autorii înregistrează ieşirea din scenă a unor gesturi fireşti altădată. Sărutarea de mînă nu mai e, astfel, la modă şi s-a retras „în cercuri mai încrezute", la fel „a trecut vremea pălăriilor cu pene, cînd cavalerii măturau pămîntul făcînd tot felul de mişcări care, astăzi, ar părea ridicole". Lumea arată altfel, dar o discretă nostalgie e greu de reprimat: „au dispărut locurile romantice şi provinciale care aduceau cu ele în oraşele noastre stîngăcia lor naivă". Acum, „în secolul nostru de circulaţie rapidă, a grabei fără răgaz după cîştig, omul care se plimbă este înconjurat de oameni grăbiţi. Toate străzile, chiar şi cele mai elegante, sînt democratizate şi nu mai oferă loc de solemnitate liniştită, ca pentru generaţiile trecute. Unde odinioară s-a putut merge încet, şi unde s-au discutat tacticos lucruri importante, acolo duduie astăzi zgomotul infernal al circulaţiei, acolo mulţimea şi realitatea vehiculelor constrînge pe pieton de a merge repede şi schimbă purtarea lui galantă faţă de doamne şi oamenii bătrîni". Dar, exigenţele impuse de lumea cea nouă sînt acceptate cu luciditate. „În secolul feudalismului se putea părăsi casa numai înarmat cu spadă şi pavăză, pentru a fi scutit de un atac, pe cînd astăzi, se impune a deschide ochii şi a cunoaşte regulile circulaţiei, căci secretul fiecărei siguranţe este ordinea, iar al fiecărei circulaţii fără fricţiuni, este buna-cuviinţă. De aceea se merge bine pe străzile acelor oraşe în care ordinea este menţinută de poliţie şi politeţe şi unde publicul se supune regulilor acestora". Nu mai sîntem, ce-i drept, în secolul feudalismului, dar, iată că spaţiul în care oamenii trăiesc mai mult ca altădată, spaţiul deschis al străzii, este reglat tot de legile politeţei (şi ale poliţiei, interesantă paronomază!), la fel ca şi spaţiul închis al casei, salonului, camerei. Modernul descoperă strada. Iar, pentru el, strada este o metonimie a mentalului colectiv. Observaţia este a lui Victor Grosu *(Reguli de educaţie şi bună cuviinţă,* Chişinău, 1936): „în viaţa de stradă se oglindeşte cultura oraşului". Şi tot strada este emblema unei lumi în mişcare: „Nimic nu este supus unei schimbări mai mult decît tabloul ce ni-l oferă strada. În cursul deceniilor, el s-a schimbat cu totul prin apariţia tramvaielor, a automobilelor şi, în unele părţi, din cauza aeroplanelor etc., care de multe ori ne silesc la obişnuinţe şi datini noi".

Cine sînt, oare, scribii ce înregistrează semnele tranziţiei noastre de-acum, relevîndu-i noile obişnuinţe şi datini?

Iar, între ele, canonul literar 2000 ce este, fără îndoială, altul decît cel de la 1900, cînd, în capitolul *Dedicat cu afecţiune sexului frumos* din volumul *Ceea ce nu trebuie să faci,* anonimul din Galaţi decreta: „Nu se cuvine a ceti romanuri de bîlci cu subiecte fioroase sau imorale. O femeie care ţine să fie luată drept o femeie de distincţiune trebuie să citească doar literatură aleasă, cum sînt: Eminescu, Alecsandri, Coşbuc, Slavici, Delavrancea, Zamfirescu, Sadoveanu etc.".

Aşa că, privind spre prezent după ce atîta vreme ne-am complăcut a rătăci în trecut, privind spre prezent, deci, o întrebare merită a fi, poate, rostită: ce se cade a citi în acest început de vară 2001?

▲

Bogdan SUCEAVĂ

Nuanţele implicării

– sau colecţie de portrete din Wells Hall –

Am predat în ultimii cinci ani la Departamentul de Matematică al Universităţii Statului Michigan. Breasla asistenţilor depăşeşte numărul de o sută în fiecare an şi are propriile sale istorii, care sînt transmise de la o generaţie la alta.

● Una dintre aceste istorii ne povesteşte că, în urmă cu nişte ani, unul dintre instructori a fost rugat de o grupă de studenţi să anuleze o oră de clasă, cea de dinainte de *Thanksgiving*. Fără să anticipeze urmările, asistentul şi-a anunţat studenţii că ora respectivă nu se va mai ţine. După ce sărbătoarea a trecut, unul dintre studenţi a solicitat administraţiei universităţii restituirea sumei pe care el o plătise şi care reprezenta contravaloarea orei anulate: ceva cu puţin peste zece dolari. Era o problemă de principiu: el a plătit pentru acea oră de curs, dar informaţia academică pe care trebuia să o primească într-un interval de timp bine definit nu i-a fost oferită. În concluzie, se considera perfect legitimat să solicite returnarea sumei.

● Cred că se ştiu puţine lucruri în România despre studenţii americani. Nu e cunoscut faptul că ei lucrează în timpul studiilor pentru a acoperi costurile (semnificative, de altfel) ale educaţiei lor. Unul dintre studenţi, Joey, lucra într-o *cafeteria* şi mi-a solicitat de patru sau de cinci ori consultaţie la ora 7 dimineaţa. Cum orice oră este potrivită pentru matematică, am venit la fiecare dintre aceste întîlniri. Condiţiile în care el a studiat despre integrale multiple sau teorema lui Stokes au fost diferite de condiţiile pe care le avusesem eu, la Bucureşti, în vremea primilor mei ani de universitate. Eu nu avusesem altceva de făcut decît să studiez: el citea pînă noaptea tîrziu, se trezea la ora 6 pentru a ajunge la întîlnirea cu mine, lucra cîteva ore de la 8 dimineaţa, iar la ora prînzului venea la curs. Nu i-a dat niciodată prin cap să copieze, să nu înveţe, să încerce să fure sistemul sau pe sine. Cînd plăteşti studiile cu preţul unor eforturi de acest fel, parcă nu-ţi vine să faci ceva ce nu se cuvine. Cînd cunoşti îndeaproape preţul educaţiei tale, a acţiona împotriva sistemului educaţional devine echivalent cu a opera singur împotriva ta.

● Un student al unui curs de calcul diferenţial aplicat lucra în fiecare noapte ca barman. Barul se închidea la ora 2 noaptea, iar el termina de făcut curat pe la ora 3. Ajungea acasă, în celălalt colţ al oraşului, către ora 4, iar la 10:20 avea curs. Îşi făcea toate temele şi a obţinut notă maximă. Recunosc că am fost surprins de deznodămînt. Ultima oară l-am întîlnit primăvara aceasta: mergea mai departe în suita de cursuri de matematică şi studia calcul diferenţial cu mai multe variabile. Renunţase la slujba de barman, acum servea într-un restaurant.

● În toamna anului 1999, în primele minute ale primei ore de curs, unul dintre studenţi m-a întrebat de ce Departamentul de Matematică a decis să schimbe manualul de algebră intermediară. I-am răspuns că, probabil, în opinia specialiştilor în educaţie, noul manual este mai potrivit în ansamblul cursurilor pe care studenţii le au de urmat. Mi-a răspuns că noul manual costă 65 de dolari, că e mai scump decît cel vechi, şi el crede că departamentul face o excelentă afacere cu asta. Atitudinea lui foarte critică la adresa Universităţii s-a calmat pe parcursul semestrului. Mai tîrziu avea să-mi povestească despre împrumutul la care s-a angajat pentru a completa studiile unversitare. Era foarte îngrijorat că ar putea sfîrşi cursurile cu o datorie atît de mare încît va avea de plătit la ele o viaţă. Nu era sigur dacă educaţia pe care o primeşte va fi compensată pe piaţa muncii de o slujbă care să-i poate permite achitarea împrumutului. De aici o angoasă permanentă, cu exprimări publice ca cea de mai sus.

● Prima oară cînd am predat şi unor studenţi militari a fost în primăvara anului 1997. Din cîte înţeleg, acestor studenţi, armata, marina sau forţele aeriene le acoperă o parte din costurile de studii, iar obligaţiile studenţilor faţă de cursuri sînt extrem de serioase. Adică, învaţă de rup cartea, pentru a menţine standardul mediei generale. E posibil ca unul dintre aceşti studenţi să nu dea *bună ziua* cînd intră în sala de curs, dar se poate foarte bine şi ca un altul să ţi se adreseze cu *Sir*. Doar dacă sîntem de modă veche ne uităm la detalii.

● Universitatea Statului Michigan e un spaţiu academic atît de divers încît, se spune, dacă eşti mic, verde şi vii de pe Marte – nu se observă. Am lucrat cu studenţi veniţi din Hong Kong, Coreea de Sud, Orientul Apropiat, India, diferite ţări din Africa, America Latină, Japonia sau Balcani. Pentru fiecare dintre noi raportul între ceea ce se cuvine şi ceea ce nu este extrem de diferit. Chiar aşa: cît de important este codul social pe care cineva îl respectă? Şi ce se află pe primul plan?

● Primăvara aceasta, James W. mi-a spus, înainte de *bună ziua*, în prima zi de cursuri, că el studiază un anumit domeniu în Departamentul de Inginerie. Asta însemna că nota pe care o urmărea în respectivul curs era cel puţin cea imediat inferioară notei maxime. Departamentul lor solicită studenţilor medii generale mari. Un student care nu îndeplineşte cerinţele departamentului său îşi pierde specialitatea. Să vrei să obţii o diplomă universitară în informatică şi să sfîrşeşti prin a o obţine în alt domeniu echivalează cu o înfrîngere. Informaţia pe care James W. o oferea instructorului era echivalentă cu un detaliu important despre cît avea de gînd să studieze în acel curs. Şi s-a ţinut de cuvînt.

● Nu cred în opinia formată la prima impresie. Nu cred că trebuie să analizăm formalismul relaţiilor ci, atunci cînd discutăm despre ceea ce se sau nu se cuvine, să privim faptele persoanei respective. Cred că înainte de a judeca pe cineva pe baza aparenţelor, e necesară o analiză la fel de minuţioasă ca cele pe care le făceam, în şcoală, personajelor literare. Lipsa de formalism nu înseamnă mare lucru şi nu cred că ar fi potrivit să judecăm suprafaţa, cînd fiinţa umană e mult mai mult.

suceavad@msu.edu
http://www.revistarespiro.com

▲

Matei FLORIAN

4 poveşti şui

Axiomă: *Fiecare om sau colectivitate de oameni îşi are pînă la urmă propriile sale precepte şi conduite, adevărate legi în relaţia sa cu lumea.*

Legea impusă. D.G.A.F.I.

Cu doar un an în urmă, Angela S. ţi-ar fi răspuns indignată că nici măcar nu concepe să dea mită cuiva. Că: vezi, aşa ceva nu pot înţelege, nu intră-n codul meu genetic, poate am prea mulţi ani de stat acasă, pur şi simplu nu pot. Însă, ce să faci – trece timpul ca nebunu' – şi Angela S., printr-o uneltire a sorţii, s-a trezit faţă-n faţă cu Direcţia Generală a Administraţiei Financiare a Imobilelor. A descoperit atunci cu stupoare că, dacă vrei să-ţi cumperi un apartament, e musai, ca să faci treaba să se urnească, să laşi unei persoane, pentru început, un plic cu bani. Confuză şi năucă, tremurîndă ca o lebădă din poeme, Angela a intrat în vorbă cu respectiva persoană, a ascuns nişte bani (fără plic) într-un ziar, a pus ziarul pe masă şi cu o voce gîtuită de emoţie a rostit: poate vreţi să vă uitaţi la anunţurile de mica publicitate. Persoana nu a catadicsit să o privească şi a continuat să lucreze. După cîteva clipe de tăcere, Angela a deschis ziarul şi a scos un ţipăt: aici. Banii au zburat peste birou şi pe sub el, lumea şi-a întors dezaprobator capetele, persoana a îngheţat. Vă rog să ieşiţi afară, a spus, după care a continuat imperturbabil să scrie.

Legea altfel. La ţară

Iosimică n-a făcut bine ce-a făcut. Păi da' cum? Cu un zîmbet complice, tanti Olimpia lasă din mînă găleţile cu lapte, şi, dacă aş repovesti totul, ne-ar prinde cu siguranţă noaptea, şi nu e bine să te prindă noaptea aşa pe oriunde fără un cîine zdravăn de pază.

Aşa că Iosimică n-a făcut bine ce-a făcut, ştia că fata aia e fără minte, că bărba'su e plecat şi copilu' e deja mărişor, nu, Iosimică n-a făcut deloc bine, maică, să se dea la femeie căsătorită, cînd, vorba aia, el e tînăr şi frumos şi sînt atîtea fete din alte sate cărora li se scurg ochii după umbletul lui de flăcău neînsurat şi cu maşină Aro, la ce i-a trebuit lui să strice casa lu' Săndel, care, vorba aia, i-a fost prieten, au fost la stînă şi-au dat cu şutu-n minge-n curtea şcolii de mici, că acu, ce să facă şi ăsta, Săndel, acu cîn' i-a spus unu şi altu ce-a fost cu nevastă'sa şi Iosimică cît a fost el plecat? Bată-ne Dumnezeu să ne bată de păcătoşi, cum a bătut-o el pă nevasta lui că nu l-a ascultat, şi lu' aia, atîta i-a trebuit: a sărit în curtea lu' mă'sa lu' Iosimică, acu tu eşti mama mea, i-a zis, şi asta a luat-o la trei păzeşte şi i-a zis curvă, adică ea l-a îmbrobodit pe Iosimică al ei să se dea la ea. Ş-acu plînge fata: bărbatu' n-o primeşte, a luat şi copilu' la el, Iosimică e numa' la oraş cu treburi şi femeile lui, na. Nu se face asta, ca babă bătrînă ce e, ştie tanti Olimpia ce ştie: că nu-i nimic, vorba aia, ca omu' să mai ia şi nevasta altuia, da' aşa pă faţă să ştie tot satu', ee, asta, maică, nu se face.

Legea absurdă. Clasa a IV-a

Pentru că nu vorbea nici măcar cu ea, colega ei de bancă, avea ochelari şi vreo cincisprezece kilograme mai mult decît ar fi trebuit, băieţii i-au spus mai întîi Aragaz cu patru ochi. Apoi, dîndu-şi seama că porecla e perimată şi n-are nici cel mai mărunt efect asupra ei, Alina Ducu, i-au spus Grasa Contrabasa. Degeaba. Alina era imună. Apoi i-au pus o piedică, după un timp, mai multe. Au început să-i maimuţărească mersul, să-i arunce cu pietre-n ghiozdan. Alina nici măcar nu i-a pîrît învăţătoarei. I-au spart ochelarii, iar ea, impasibilă, a venit cu alţii. Într-un tîrziu, Ştefan, mingicarul clasei, a scuipat-o. L-a privit, fără să-i spună un cuvînt, după care a intrat în toaleta fetelor. Abia la mult timp după toate astea, i-au descoperit milioanele de sateliţi minusculi – inimioare şi floricele – ce gravitau pe toate coperţile caietelor în jurul unor cuvinte enorme: 3rei Sud Est. Într-o inimă imensă de pe caietul de istorie plutea numele lui Laurenţiu Duţă. Lesne de înţeles că inimioarele şi floricelele au dispărut mîzgălite de albastrul unui pix mîrşav. Şi mai simplu este, însă, să-ţi dai seama ce cuvînt rimează cu Laurenţiu Duţă şi ce incantaţii au prins să strige băieţii.

Şi atunci, pe cuvîntul meu, Alina a ţipat şi a început să-i zgîrie şi să le tragă şuturi, i-a trîntit pe jos şi le-a dat sîngele. Domnişoara învăţătoare a pedepsit-o, da' unii băieţi au început să plîngă.

Legea răsturnată. Construcţii

Ce vorbim acum rămîne între noi, îmi zice doar aşa, ca chestie, ca să vezi, domne, cum e unii. Ne ştim de mult, cîştigă bani buni din zidărie, şi ce s-o mai întoarcem, toţi face aşa: clientu' e mulţumit, tu bagi banu-n buzunar.

Că e simplu: la client nu-i convine să meargă el pe la depozite după cimentipsosvarnisipvopsea, nici nu ştie unde să meargă, pierde şi timpu', aşa că, hai domne că asta e, merge muncitoru' şi-ţi aduce el tot ce trebe. Şi să fie prost, păi da cum, să nu-şi tragă şi el ceva din bani, dacă-ţi aduce bon, bonu' e de la un prieten cu care s-a-nţeles, şi ce s-o mai învîrtim pînă vine noaptea, aşa face toţi şi e şi normal aşa. Da' aici, ca să vedem cum e unii pe lumea asta, mai e şi d'ăştia bătuţii-n cap, unu Ştefan, băiat bun altminteri, da' bătut în cap, care-ţi vine cu bonu' scris acolo cu ştampilă cu tot, şi dacă a costat 1 milion 312, el îţi cere, pe Dumnezeu' meu, 1 milion 312. Şi nu că n-ar fi de treabă, nu, da' aşa ceva în construcţii nu se face.

Etc.

▲

aduse cu poşta

Cîteva întrebări

De fapt nu ştiu dacă se cuvine să scriu articolul ăsta dat fiind că în scurt timp intru în sesiune. Dar să intru în subiect, după ce m-am asigurat şi m-am îndepărtat de toate obiectele care conduc electricitatea, de teama Sfîntului Ilie. Se cuvine să mă întreb care este rolul preoţilor în relaţia mea cu entitatea superioară numită Dumnezeu? Au fost ei şi poate mai sînt „traducătorii" fără de care Dumnezeu nu a înţeles limba română, ci doar pe cea slavonă o bună bucată de timp? Sau ei există doar pentru a ne confirma zicala „pînă la Dumnezeu te mănîncă sfinţii"? Oare se cuvine să mă întreb dacă la „fabrica de popi" ei au primit de la Dumnezeu ceva ce eu nu voi primi niciodată? Mă pot întreba care este diferenţa dintre mine şi un preot abia hirotonisit, şi diferenţa dintre acesta din urmă şi I.P.S.S. Unul dintre ei crede mai mult în Dumnezeu? Sau este doar diferenţa de salariu? Se cuvine să mă întreb de ce lumea îi mulţumeşte lui Dumnezeu pentru lucrurile bune, iar cînd cele rele se abat asupra ei se mulţumeşte să spună că „aşa a vrut Dumnezeu". Sau mai rău, dă vina pe Diavol, care iar şi-a băgat coada. Se cuvine să întreb cine este Diavolul şi cine l-a creat? Sau de ce a fost creat dat fiind că îl găsim în Grădina Edenului? Este Diavolul cel care a impus un program zilnic pentru Casa Domnului? (bine că nu este închis lunea). Se cuvine să mă întreb de ce au existat şi mai există războaie „sfinte"? Pot să îi condamn pe cei care m-au botezat într-o religie fără să mă fi consultat personal? Oare se cuvine să mă întreb dacă Dumnezeul Ortodox este mai bun decît cel Catolic, Islamic, Budist? Eu cred în Dumnezeul Ortodox pentru că m-am născut într-o ţară ortodoxă? Sau pentru că aşa consider eu, că în acest Dumnezeu mă regăsesc? Se cuvine să-mi refuz întrebările şi să-mi refuzaţi răspunsurile pentru că nu putem să cercetăm? Pot să afirm că atunci cînd aud „Crede şi nu cerceta" automat mă gîndesc că există ceva de ascuns? Chiar această afirmaţie mă face să-mi doresc să ştiu cît mai multe, pentru a nu fi un automat constrîns de dogme. Religia trebuie să fie o ştiinţă raţională aşa cum Biserica este o instituţie. Se cuvine să mă gîndesc măcar un moment că moartea nu este un pas ci doar un sfîrşit? Că după moarte nu mai există nimic, pur şi simplu ne stingem, că nu există Rai şi Iad, că nu există reîncarnare, ci doar dispariţie fizică şi psihică? Aştept de la Dumneavoastră să-mi spuneţi ce nu se cuvine.

Dan POPESCU
str. Rahova nr. 31, Brăila, 6100

P.S.: Sînt creştin-ortodox, după botez, şi cred într-o entitate superioară universală, numită Dumnezeu.

▲

Ştefan BĂLAN

Digresiune visătoare cu accident rutier

– sau despre cum nu am reuşit să scriu un articol despre ce se cuvine/ce nu se cuvine –

Alaltăieri am primit invitaţia de a contribui cu un articol la noul număr al revistei *Dilema,* cel avînd drept subiect-titlu „Ce se cuvine/ce nu se cuvine". În e-mail mi se sugera să scriu despre „informalitatea americană sau despre clişee sau despre urbanitatea specifică Internetului şi a noilor tehnologii informaţionale". Port o mare simpatie *Dilemei* (şi ţin să mi-o mărturisesc aici), asta în primul rînd pentru generozitatea ei faţă de atîtea diferenţe de opinie şi pentru curajul de a nu distruge vitala corolă de dilemă a problemelor discutate. Prin urmare, nici vorbă să pot refuza. În acelaşi timp, însă, nici vorbă să scriu despre „informalitatea americană sau despre clişee sau despre urbanitatea specifică....", dar asta nu pentru că ar fi subiecte lipsite de importanţă, nicidecum, ci pentru că palpitantul subiect îmi atrage, la capătul undiţei, un altul, şi anume pe cel al autorităţii celui care stabileşte ce anume se face şi ce nu, sau, mai bine, pe al autorităţii-pur-şi-simplu. (De asemenea – de ce să nu mă confesez pînă la capăt? –, mă întreb dacă aş fi în stare să scriu ceva util despre „urbanitatea specifică Internetului"...)

Indiferent de motiv, după două zile de acalmie, undiţa tremură, la început timid, nervos acum, astfel încît mă decid s-o trag zdravăn la mal. Surpriză... În cîrlig nu găsesc, aşa cum era de aşteptat, anunţatul subiect al *Dilemei* şi, spre îndoita mea surpriză, nimic despre autoritate. Mirat eu însumi de unde şi pînă unde, mă decid să parcurg invers şirul evenimentelor, la capătul cărora îmi descopăr surpriza iniţială, trezită de cererea de a scrie un articol obiectiv care să informeze despre lucruri concrete. Poate de aici prada neaşteptată şi care, zvîcnind la capătul undiţei, se uită la mine fără pleoapă: o nevoie de a scrie despre cum sînt... scrise astfel de texte.

„În noaptea dintre 25 şi 26 mai, între satele Coţofăneşti şi Călăuşa (judeţul Bacău), Ilie Dumbravă, conducînd în avansată stare de ebrietate autobasculanta cu numărul de înmatriculare BC-53-DTS, a accidentat-o pe doamna Maria Zepelin, ucigînd-o pe loc. La ora tipăririi acestei ediţii încă nu se ştie dacă cei doi se cunoşteau."

Iată un exemplu de text care nu face altceva decît să ne transmită sec şi obiectiv detaliile unui fapt concret. Să-l citim din nou: *„În noaptea dintre..."* Bun... Acum să vedem cît de „pur informativ", cît de „sec şi de obiectiv" este.

1. Alăturarea, în acelaşi context, a accidentului şi a faptului că şoferul era băut, ne induce, fără să vrem, o relaţie cauză-efect. Dar de unde ştim că victima nu circula pe partea carosabilă (la sat, lucru foarte probabil) sau că drumul era suficient luminat (aproape sigur nu)? Dintre mai multe scenarii posibile, articolul alege în locul nostru.

2. Menţionarea că şoferul băuse presupune că cititorul va fi de acord cu el, ziaristul, că alcoolul îţi diminuează puterea de concentrare şi te face iresponsabil, deci că nu este bine să conduci băut. Altfel, de ce atenţia lui s-ar fi oprit tocmai asupra acestui detaliu? Prin urmare, textul este departe de a fi neutru pentru că el emite, din subsolul său, o judecată morală. Dar, chiar şi aşa, ziaristul ar fi putut trata detaliul deloc neutru pe un ton neutru. În schimb, el scrie că în noaptea cu pricina, conducătorul autobasculantei se afla în *„avansată stare de ebrietate"*. Observaţi cuvîntul *„avansată"*. Aici, el înseamnă *foarte*, care *foarte*, în fapt, traduce nu doar faptul că ziaristul (şi, prin inducţie, chiar dvs., cititorul) condamnă excesul de alcool dar şi *intensitatea* cu care o face. Cuvîntul nu spune nimic nou despre responsabilitatea şoferului pentru că nu poţi fi mai iresponsabil decît iresponsabil. (Scopul meu nu este de a contesta bunul-simţ al prezumţiilor ziaristului, ci de a continua să disec noţiunea de „text obiectiv").

3. Compromisă, obiectivitatea denaturează în obiectivism: textul precizează că victima a fost răpusă „pe loc". Este greu să ne imaginăm existenţa unor martori oculari aflaţi în plină noapte tocmai în trecere între comunele Coţofăneşti şi Călăuşa şi cu atenţia încordată (tocmai în momentul şi la locul accidentului) la ceea ce avea să se petreacă fără semne prevestitoare. Nu-i imposibil dar improbabil, asta cu atît mai mult cu cît textul nu aminteşte pe nici unul. Pe de altă parte, şoferul iese din discuţie tocmai de beat ce era. Concluzia-i că detaliul este cel putin nedocumentat şi, după toate aparenţele, născocit, conştient sau nu. Motivul?

Ar putea fi vorba de „coerenţa logică" a întregii întîmplări, *aşa cum a înţeles-o ziaristul*, de logica pe care el simte nevoia să i-o dea (şi pe care, fără voie, o împrumutăm). Undeva, el trebuie să-şi fi spus că o asemenea forţă (autobasculanta) nu putea fi decît eficientă, deci răpunînd victima pe loc.

Sau poate este iarăşi numai o traducere a indignării ziaristului, indignare căreia un sfîrşit violent i se potriveşte mai bine?

Sau, din contră, poate este dorinţa de a ne scuti de gîndul unei morţi încete şi chinuite?

4. Cele mai inutile detalii (chiar ne pasă, de pildă, ce număr avea vehiculul sau cum se numea victima?) sînt, de fapt, cele mai fundamental utile pentru că fără ele textul şi-ar pierde realitatea, veridicitatea. Cui i-ar trece prin minte să se-ndoiască de existenţa (sau de învecinarea) satelor Coţofăneşti şi Călăuşa? Vedeţi ce vreau să spun?

5. Neutralitatea textului mai este compromisă şi de involuntarul umor: duiosul (şi terestrul) Dumbravă trimite în neant pe doamna Zepelin.

6. Pentru a mă opri, totuşi, o ultimă observaţie: textul se termină pe o notă de-a dreptul bizară: *„La ora tipăririi acestei ediţii încă nu se ştie dacă cei doi se cunoşteau."* *„La ora tipăririi acestei ediţii..."* este un fel de a spune că ziariştii respectivei publicaţii n-au pregetat să investigheze accidentul pînă în ceasul al doisprezecelea, ceas în care, nu-i aşa, iese de sub teasc orice publicaţie care se respectă, care vrea să-şi ţină fidelii cititori suprainformaţi etc. Cu alte cuvinte, este o simplă ocheadă seductivă. Dar, dînd la o parte cuvintele *„La ora tipăririi acestei ediţii..."*, rămîne, totuşi, observaţia că *„nu se ştie dacă cei doi se cunoşteau"*. Precizarea, ca să spun aşa, are un conţinut mai mare decît învelişul: deşi nu spune nimic (nu spune nici că da nici că nu), ea invită la un platou uriaş de posibilităţi, pentru că orice gol este o oglindă (adică, nu-i aşa, unde nu-i nimic, mintea tinde să-şi proiecteze conţinutul): poate că cei doi se cunoşteau; poate că urmau să se cunoască; poate că a fost o răzbunare; poate că a fost un perfid suicid; poate că totul s-a întîmplat din dragoste (observaţi cum acolo unde nici o raţiune nu explică nimic, jokerul dragostei „takes it all").

Concluzia este una singura: chiar relatînd „simple" fapte concrete, textul „obiectiv" nu există; el difractă contururile şi semnificaţiile oricărei relatări, oricît de anodine, impunîndu-ne sau adîncindu-ne în fotoliul moale al atîtor prejudecăţi. Şi, desigur, că nu am reuşit să scriu articolul promis. Oricît m-am concentrat, mintea mi-a zburat aiurea... Abia dacă este o figură de stil: sînt deasupra Atlanticului, într-un Boeing 747, încercînd în zadar să mîzgălesc ceva despre „ce se cuvine..."

Divaghez... a divaga... divagari... vagari... a vagabonda... adică rătăcesc. Labirintul inspiraţiei, cu infinitele lui cotloane, ferestre, ispite cu scări (ducînd în sus sau în jos) şi din care ies la fel de misterios cum am intrat. Labirintul inspiraţiei, deopotrivă enorm şi minuscul, ca un fum de ţigară, în care m-am decis să iau un drum, oricare. Nu avea să mă ducă la subiectul *Dilemei,* am ştiut asta de la bun început, dar am vrut, în cuvinte, să urmăresc pînă la capăt o buclă oarecare şi am scris textul acesta. Recitindu-l, mi se pare neverosimil de concret, chiar cu jocul lui de improbabilităţi. Neverosimil de clar (chiar şi acolo unde totul este ceţos), neverosimil de acum şi de aici, ca şi cum restul, restul „fumului de ţigară" (din care se desprinde şi rotocolul acestei fraze) nici nu ar exista. Neverosimil de detaliat, ca, în vagul pietrei, o fosilă. Sub mine, Atlanticul este o meandră lucioasă, una dintre milioanele, o mică acoladă pe detaliata suprafaţă fără faţă (ca a unui templu indian) a inspiraţiei, da, deopotrivă enormă şi minusculă ca un fum de ţigară. ▲

Cristian GHINEA

Civitas în autobuz

Scenă clasică în 311: un tînăr mănîncă ceva şi aruncă resturile pe jos. Cu totul întîmplător, ca să fim corecţi politic, azi tînărul este rom şi mănîncă portocale. Un bătrîn se uită urît la el. Se mai uită o dată. Apoi aruncă o privire în jur să vadă dacă şi alţii îi împărtăşesc indignarea. Da, noi toţi sîntem alături de el. Încurajat oarecum, îl apostrofează pe individ cu la fel de clasicul: „tu, la tine acasă, tot aşa arunci pe jos?!". „Hai, bre, lasă-mă cu d-astea", răspunde individul. Dar nu mai aruncă pe jos, strînge cojile în mînă. Se uită indignat în jur. Da, noi toţi îl dezaprobăm. Bătrînelul ridică triumfător privirea şi vrea să-şi afirme triumful: „să te las cu d-astea, nu?" Mai încet, ca pentru el şi pentru mine care sînt alături: „lasă, că vine Vadim, vă arată el, fir-aţi ai dracu' să fiţi? Antonescu ar fi..." (indescifrabil). Îmi caută aprobarea, îmi pare rău că nu am portocale.

Temă pentru acasă: cine era civilizat în scena de mai sus? Poate eu. Dar eu nu am protestat nici faţă de nesimţire, nici faţă de rasism. De fapt, eu nu protestez niciodată în autobuz. Nici cînd liceenii vorbesc tare, apăsat şi înjură pentru „a se da mari". Nici cînd lîngă mine se aşează un individ mult prea darnic cu propriile mirosuri şi mă obligă să cobor pentru a lua o gură de aer proaspăt poluat. Nici cînd vin după o zi de muncă şi o tanti are ceva tocmai cu scaunul meu. Nici cînd se discută politică şi se regretă vremurile cînd era mai bine. În rest sînt un tip destul de protestatar şi de certăreţ, dar autobuzul îmi anulează toată voinţa.

Sînt înghesuit zilnic între necunoscuţi pe care nu îi aleg. Autobuzul este spaţiul public prin excelenţă. Aici se schimbă totul: idei, iniţiative, compasiune, bunătate, mojicie, mirosuri. Eşti atît de aproape de oameni încît nu te poţi opri să te gîndeşti la o cană a lui Mihai Stănescu pe care scrie „Iubeşte-ţi aproapele". Deasupra este desenat un binoclu.

Autobuzul este o comunitate care durează cîteva staţii. Întotdeauna există reguli. Întotdeauna există cei care încalcă regulile, conştienţi de gestul lor. Nu întotdeauna există cei care îi admonestează. Indiferent de ora la care circuli, indiferent de numărul autobuzului, sînt mereu aceeiaşi oameni: tînărul timid care se uită tot timpul pe geam; cele două liceene care se hlizesc permanent; bătrînul respectuos care încearcă să facă ordine („treceţi dumneavoastră aici, să se ducă domnişoara acolo, ca să treacă domnul pe aici"); tanti care face scandal că nu i s-a dat locul („Tineretul ăsta..."); grupul de tineri care strigă de la o uşă la alta („S-a urcat ăla, bă? Ce tîmpit e! Ia, uite-o p-aia"); nimfa indiferentă (între fetele din autobuz se apreciază cine aduce mai mult a fotomodel şi aceasta devine brusc indiferentă, dacă ea coboară, poziţia se renegociază); doamna însărcinată sau cu copil în braţe, groaza celor de pe scaune (bătrînilor li se oferă tot mai rar locul, dar cînd se urcă cineva cu copil, există un moment de suspans şi apoi cel mai slab cedează psihic şi se ridică); omul dezorientat care nu ştie unde să coboare (se formează imediat un comitet de consiliere efemer, deseori apar certuri între membrii comitetului: „Nu, dom'le, nu te mai băga dacă nu ştii, vă arăt eu unde să coborîţi.)

© A. Iordache

Gata, am ajuns la Titan şi trebuie să iau metroul. Acolo comunitatea nu mai există. Metroul este mai spaţios, nu sîntem aşa de înghesuiţi. În metrou, am, nu am ceva interesant, citesc. Aici sînt singur. Poate tocmai pentru că nu există o comunitate, de la o vreme în metrou miroase tot mai mult a urină. ▲

Mihai ZAMFIR

„Ceea ce se cuvine“

– în perspectivă istorică –

Codul de comportament al unei civilizaţii rezidă în lucrurile de aparenţă insignifiantă: ele se referă la cum saluţi, cum te îmbraci, cum te comporţi în societate, cum mănînci, cum te distrezi etc. şi înglobează ceea ce istoriografia franceză a *Analelor* a numit „viaţa cotidiană“. Doar aici se poate percepe pulsul adînc, irepetabil al unei lumi. Or, în tectonica profundă a istoriei, aceste elemente s-au schimbat extrem de lent; schimbarea s-a accentuat ameţitor în perioada contemporană, mai ales pe măsură ce secolul XX s-a transformat în secolul XXI. Iată deci o posibilă definiţie (oare a cîta?) a modernităţii: epoca în care codul comportamental a evoluat în cadenţă decenală, nuanţîndu-se uneori pe intervalul unor lustre.

Pînă a ajunge însă aici, vocaţia primordială a codului comportamental a reprezentat-o nostalgia duratei. Maniera medievală de trai, figurare perfectă a unei piramide simetrice, atent construită, cimentată prin religie, s-a menţinut secole la rînd, continuînd să guverneze existenţa oamenilor chiar multă vreme după ce Evul Mediu devenise amintire, Renaşterea la rîndul ei trecuse, iar era modernă se afla deja anunţată de Newton, Bacon, Kepler sau Galilei. Ce conta! Europenii trăiau de fapt după normele medievale, chiar dacă un mic grup de intelectuali excentrici puneau acut în discuţie certitudinile milenare.

În Ţările Române, mai ales în Principate, cea dintîi revoluţie evidentă şi spectaculoasă a avut loc abia în secolul al XIX-lea. Pare curios, dar la noi Evul Mediu s-a extins abuziv pînă în zorii epocii moderne. La 1820-1840, lumea a avut, deodată, senzaţia prăbuşirii unei ordini seculare şi a europenizării rapide; cel mai greu de acceptat n-a fost însă reforma instituţională (adică deschiderea economică, regim constituţional, emanciparea treptată a ţăranilor); explicit ori tacit, aproape toată lumea părea de acord cu inevitabilitatea unei asemenea evoluţii. Ceea ce a şocat şi a indignat, provocînd o rezistenţă tenace, au fost „detaliile“, care începeau deodată să mai fie detalii: îmbrăcămintea (trecută printr-o transformare radicală), modul de a te comporta în societate, arta culinară, moravurile ce decurgeau dintr-o asemenea schimbare. În cîţiva ani, s-a răsturnat mai ales limbajul, s-a modificat conceptul de literatură şi de artă, maniera de a te distra şi de a-ţi petrece viaţa.

Diferenţa dintre o tombateră şi un bonjurist la 1835 (cel de al doilea fiind adesea fiul celui dintîi) rămîne pînă astăzi spectaculoasă; bonjuristul exprima atunci, într-o limbă română neologică, împănată cu termeni de origine franceză şi italiană, un cu totul alt credo existenţial decît generaţia precedentă. Ruptura din societatea românească s-a dovedit atunci dramatică. Au trecut multe decenii pînă cînd codul imaginat la 1830 să se schimbe el însuşi, dar n-a făcut-o niciodată cu aceeaşi fervoare şi cu acelaşi spirit polemic. Maniera unui „secol al XIX-lea europenizat“ a dominat societatea românească pînă la primul război mondial; pentru ca, după aceea, să se intre în era modificărilor trepidante.

Anii noştri, deceniul 1990-2000, se caracterizează printr-o nouă ruptură de proporţii: trăim consecinţele ei, încă departe de a se fi epuizat, deşi data inaugurală o ştim cu exactitate – 22 decembrie 1989. Canonul dominant timp de peste 40 de ani, impus la început coercitiv, perfecţionat continuu pînă în decembrie 1989, şi-a încetat existenţa în mod brusc, aruncînd societatea românească într-o dezorientare care n-a încetat pînă astăzi. Lumea a identificat instinctiv, în primele zile de după Revoluţie, ceea ce trebuia aruncat, balastul dispensabil; dar nu şi-a dat seama (nici nu-şi putea da!) ce s-ar fi cuvenit să fie pus în loc. Luni de zile, apoi ani, am asistat la tulburătoarea absenţă a codului social acceptat. Au dispărut de la o zi la alta formulele de adresare („tovarăşe, cetăţene“), vestimentaţia uniformizantă, pudibonderia caricaturală, reflexele tematoare de arestat în propria ţară, adică semnele indubitabile ale dictaturii. Pentru a fi înlocuite cu ce? Aici, lucrurile au început să se complice. Încercarea de a repune în drepturi, după o jumătate de secol, codul de comportament interbelic (încercare eroică a supravieţuitorilor cataclismului declanşat în 1947) a eşuat, din cauza unei prea mari distanţe cronologice. După cum şi tentativa de a transpune intact codul occidental contemporan s-a împotmolit, din cauza izolării în care fusese ţinută România. După mai bine de un deceniu din decembrie '89, haosul ce domneşte în ţara noastră are o explicaţie fundamentală: lipsa unui cod de comportament majoritar acceptat.

În România anului 2001 coexistă, discordant, vechiul cod interbelic, codul comunist, codul occidental contemporan, precum şi un cod recent, format după 1989 şi aflat deocamdată în stare experimentală. Acesta comportă o latură benefică, latura europenizării, precum şi una majoritară, dar stagnantă, cea a mahalalei universale. Cred că România îşi va recîştiga normalitatea atunci cînd partea elevată a noului cod le va domina pe toate celelalte. Pînă atunci e, fără îndoială, cale lungă, iar mizeria materială nu ajută în nici un fel sedimentarea civilizaţiei.

Nu are importanţă! Supravieţuirea vechilor coduri (antebelic şi comunist) a rămas doar o problemă de ani; iar ajustarea originală a codului european-occidental la realităţile dunărene se întrevede la orizont. Pentru cine ştie să se uite... ▲

Alfred BULAI

Capul plecat sabia nu-l taie

Orice copil învaţă, încă din primii ani de şcoală, un adevăr irefutabil. Noi, românii, am rezistat pe aceste meleaguri secole de-a rîndul fără să fim cuceriţi de nici unul dintre mulţii duşmani de prin jurul nostru, fiindcă ne-am bătut cu marile imperii şi chiar că am apărat Europa cea creştină de atacurile păgînităţii. Desigur, am plătit şi tribut de multe ori, dar evident a meritat. Ne-am păstrat independenţa, identitatea, în timp ce alţii, chiar în jurul nostru, nu au reuşit acest lucru.

Cu siguranţă, vorba aceasta bătrînească, a capului plecat, tradusă în comportament politic ne-a ajutat foarte mult în aceste secole. Dacă ştii să fii cumpătat, să stai în banca ta, să faci sacrificii şi compromisuri, atunci, chiar dacă ai de pierdut unele lucruri, nu capitulezi, pentru că nu îţi pierzi capul.

Dacă îţi propui să supravieţuieşti peste secole, cu siguranţă că una din abilităţile politice şi chiar culturale este aceea de a şti cînd şi poate chiar şi cum să îţi pleci capul. Românii, cel puţin potrivit tradiţiilor culturii populare, se pare că au învăţat foarte bine că cei care scot sabia de sabie vor pieri, de aici şi ideea capului plecat.

Din păcate, adevărul despre care pomeneam este, istoric vorbind, extrem de discutabil. Visul neatîrnării nu a fost chiar atît de peremptoriu pe cît o lasă manualele de istorie să se înţeleagă, la fel cum apărarea Europei a fost mai mult o figură de stil, decît o realitate. Nu trebuie să uităm că Europa creştină şi militară s-a luptat cu păgînii chiar cu mult înainte să apărem noi ca stat. Dacă ne gîndim însă la reflecţiile marelui Iorga, care spunea că istoria este făcută mai mult sau mai puţin după treburile şi nevoile contemporanilor, atunci vom considera, pe bună dreptate, că orice popor îşi poate permite să reinterpreteze pe alocuri evenimentele marcante ale propriei istorii.

De fapt, problema nu este aceea a eficienţei acestui mod de raportare la lume, cît aceea a paradigmei culturale a capului plecat. Ce înseamnă în fond să pleci capul pentru a-l feri de tăişul sabiei?

A pleca capul înseamnă mai întîi a fi cumpătat în ceea ce faci, a nu-i provoca pe ceilalţi şi să nu uităm că la aceleaşi ore de istorie în şcoală am aflat, mulţi dintre noi, că românii nu au dus niciodată războaie de cucerire, ca şi cum ăsta ar fi fost un lucru bun. A pleca capul înseamnă însă şi a avea bună-cuviinţă, a şti ce se cuvine şi ce nu se cuvine să faci. La urma urmei, atunci cînd ştii care este graniţa dintre ce ţi se cuvine şi ce nu ţi se cuvine, între ceea ce ai voie şi ceea ce nu ai voie, între ceea ce trebuie şi ceea ce nu trebuie să faci, între ceea ce meriţi şi ceea ce nu meriţi, atunci poţi să stai destul de liniştit pentru că sînt puţine şanse să păţeşti ceva rău.

Cu siguranţă, proverbele pe care le-am enunţat sînt destul de vechi. Comunismul însă parcă le-a potenţat. Îmi aduc aminte că prin anii '70, un coleg de-al meu, la o adunare de pionieri, s-a propus singur comandant de grupă. Vai, ce-am mai rîs! Toată clasa a rîs. Bunul meu coleg se făcuse de poveste. Cum putea să facă aşa ceva!? Cum să te propui singur? Săracul nu învăţase că nu se cuvenea să faci aşa ceva. El încă nu învăţase că trebuie să te propună altcineva, că poate nici nu trebuia să te bucuri dacă erai ales, ci trebuia să o iei ca pe o datorie, că nu trebuia să mulţumeşti, cît trebuia să îţi iei angajamente. În general, iniţiativele politice sau chiar cele civice nu erau de dorit. Nu se cuvenea să ai gesturi care să poată fi interpretate ca o dorinţă de a cîştiga, de a învinge, de a cuceri.

Dacă stăm să ne aducem aminte erau foarte multe lucruri care nu se cuveneau a fi făcute. Să îţi dai cu părerea, să spui şefului la serviciu că vrei să cîştigi mulţi bani, că doreşti să vezi, să citeşti, să cunoşti mai mult decît ţi se oferă. Dar tot atunci am învăţat că unora li se cuveneau anumite lucruri, de regulă tocmai acelora care puteau ridica sabia asupra noastră. Unora li se cuvenea, iar noi eram cuviincioşi, iată un raport pe care cu siguranţă şi comuniştii l-au preluat de pe undeva de prin istoria noastră zbuciumată.

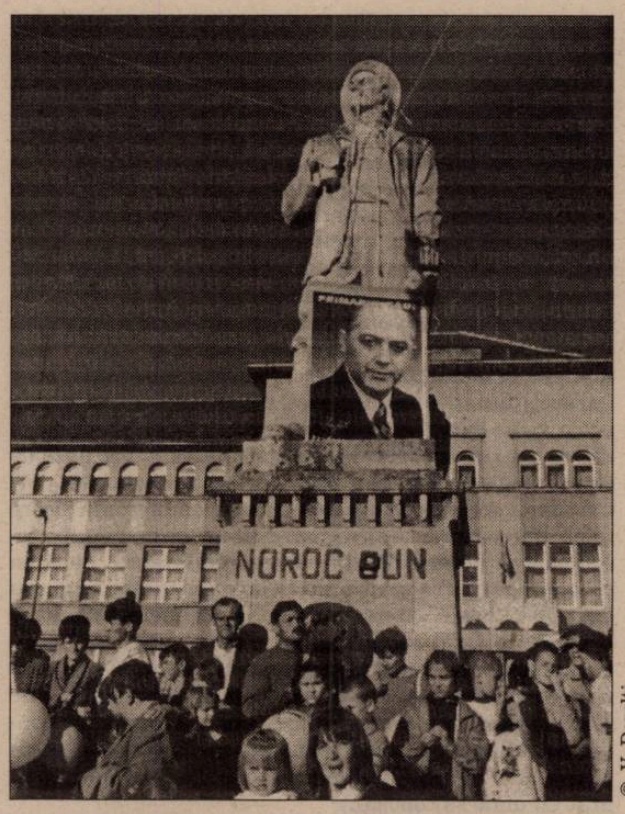

© V. Dorolţi

Dar cred oare românii astăzi că li se cuvine mai mult decît în trecut? Sîntem oare mai puţin cuviincioşi astăzi? Cu siguranţă, unii pot enumera multe argumente care să probeze necuviinţa. Putem găsi, spre exemplu, în orice moment, un dascăl care să ne spună că tinerii de astăzi nu mai ştiu care este graniţa între ceea ce se cuvine şi ceea ce nu se cuvine şi poate că el într-un fel are dreptate. Să ne gîndim doar la cumplita necuviinţă a elevilor sau studenţilor, care îşi ţin telefoanele mobile deschise, ba mai mult chiar, vorbesc la ele în timpul orelor de curs. Cine ar putea să ne contrazică? Vai, şi cîte multe alte exemple s-ar putea găsi în comportamentele noastre cotidiene în aceşti ultimi zece ani!

Desigur, am putea contraargumenta spunînd că în orice societate generaţiile noi par să nu poată asimila foarte bine distincţia dintre ce se cuvine şi ce nu se cuvine. Am cădea însă într-o cursă. Problema este alta. Proverbul cu capul plecat este de fapt mult mai puternic decît am crede. Cele mai multe din exemplele necuviinţei contemporanilor noştri nu sînt reale. Nu sînt reale pentru că ceea ce se cuvine sau nu se cuvine ţine de un anumit cod moral, cutumiar, sau uneori chiar legal. Cu alte cuvinte, trebuie să existe o serie de norme şi mai ales să credem în ele, pentru ca să putem sau nu să fim cuviincioşi. Din păcate, starea în care se află societatea românească este nu una a încălcării normelor, ci pur şi simplu una a inexistenţei lor. Trăim într-o lume anomică, adică într-o realitate în care multe dintre normele sociale nu au în spate valori în care să credem şi pe care să le respectăm. Din acest motiv, cele mai multe din comportamentele noastre necuviincioase nu sînt altceva decît inabilităţi sociale. Gestul vorbitului la telefon în medii în care buna-cuviinţă impune altceva nu ţine de fapt decît de un primitivism, de o inabilitate de a utiliza un aparat şi nimic mai mult. Am avut o bunică care cu foarte mulţi ani în urmă, mergînd prima dată la oraş, la un spital, a încercat să se dezbrace în lift crezînd că era la „raze“. Era ea necuviincioasă? Cu siguranţă, nu! O tînără care în turbulenţii ani '70 se plimba goală puşcă pe străzile Parisului, cu siguranţă putea fi considerată însă necuviincioasă.

Problema la noi este aceea că prea multe lucruri necuviincioase nu sînt în fapt decît simple inabilităţi sociale şi că în fond paradigma capului plecat este mai puternică decît oricare alt model cultural. Modelul a ceea ce se cuvine să faci şi mai ales a ceea ce nu se cuvine să faci este mult prea prezent astăzi în cultura noastră civică şi politică. S-ar părea că sîntem mult prea cuviincioşi pentru a cuceri, pentru a ne dezvolta, sau fie măcar pentru a ne salva.

Din nefericire, buna-cuviinţă ne caracterizează mult prea mult pentru a reuşi cu adevărat. ▲

Irina NICOLAU

Purtări şi apucături

Multă vreme oamenii s-au lăsat conduşi de purtări. Cele mai bune îţi aduceau stima celor din jur, iar cele rele te îngropau în ruşine. Greşeşte rău cine îşi închipuie că purtările erau aceleaşi pentru toţi, ele puteau să difere enorm în funcţie de epocă, loc şi categorie socială. Ca să ne încurcăm de tot, sînt cîteva decenii de cînd, pe lîngă purtări, putem vorbi şi de *apucături*. Apucăturile nu sînt nici preluate, nici primite, ele sînt *apucate*. Să ne gîndim la ce înseamnă un gest brusc şi un metabolism care funcţionează prost. Dintre multiplele domenii în care apucăturile se fac simţite mă voi referi la unul singur: relaţia dintre obiect şi om.

Pînă pe la mijlocul secolului al XIX-lea, oamenii ţineau la obiecte ca la mama lor. Modernizarea i-a determinat să renunţe la unele obiecte şi să le înlocuiască, de pe o zi pe alta. Dar cele vechi erau stocate în poduri, pivniţe şi cămări, cu alte cuvinte, aveau dreptul să aibă un loc în proximitatea stăpînilor lor. Pînă a venit o modă care le-a aruncat la gunoi.

În societăţile procopsite, moda s-a impus treptat, ceea ce a permis oamenilor să invente purtări noi în relaţia cu obiectele. La noi totul a venit, buuum, sub formă de apucătură. Te curmă mila să vezi ce se aruncă. În România de tranziţie nu mi-aş dori să fiu obiect!

Într-un supliment-magazin al ziarului belgian *Le Soir*, Philippe Geluck scrie cu umor amar despre posibilitatea de-a organiza cimitire pentru obiecte, aşa cum există deja cimitire pentru animale. El propune mai multe formule prin care un lucru stricat poate fi îngropat pe baza unei autorizaţii, pentru durata de doi ani, zece sau, printr-o concesiune, pe un timp nelimitat. Familia care s-a ataşat de obiectul adus în cimitir ar putea să-i acopere mormîntul cu flori în ziua de 24 noiembrie, zi care ar fi declarată „Ziua obiectului". Philippe Geluck imaginează pietre funerare pe care să fie gravate texte de genul: „Frigiderul meu iubit din perioada 1964-1982." Nu poate fi exclusă nici incinerarea, notează autorul, pentru obiectele care ard, proprietarul putînd să intre în posesia cenuşii chiar în seara aceleiaşi zile. Evident, se spune în încheiere, poţi să arunci un lucru pur şi simplu la gunoi, dar gestul nu îţi va aduce acelaşi prestigiu.

Măi, să fie, mi se întîmplă uneori să iau o glumă în serios. Ce-ar fi să declarăm noi, românii, „Ziua obiectului"? Să încercăm să găsim nişte purtări potrivite pentru momentele cînd ne despărţim de obiecte, cînd le adoptăm pe ale altora sau ne aducem în casă altele noi.

Vorbesc serios! Cei interesaţi de proiect să ia legătură cu mine la Muzeul Ţăranului Român. Dacă se întîmplă să existe parteneri poate că reţinem propunerea lui Philippe Geluck şi organizăm ceva pentru 24 noiembrie...

▲

Z. ORNEA

glose

Un mit nefast

A trecut, mai de mult, vremea cînd realismul organic al lui Nae Ionescu ne era prezentat drept un model fertil de aplicat României post-decembriste. A făcut-o, printre alţii, dl Dan Zamfirescu, în 1990, reeditînd ediţia „Roza Vînturilor" alcătuită, în 1936, de Mircea Eliade. Azi e vremea analizei critice a acestei opere, alcătuită din multă publicistică şi cursuri universitare nerevăzute de autor, unde s-au descoperit împrumuturi nemărturisite. Au demonstrat-o dl Alexandru George, punînd, pe două coloane, lecţia de deschidere a unui curs de metafizică cu un fragment dintr-o carte a lui Max Scheler şi, apoi, d-na Marta Petreu, tot pe două coloane, un curs al profesorului cu o carte a unei englezoaice, Underhill. Dar veneraţia cultică nu s-a încheiat deloc, ea continuînd să se exercite tot mai insistent, înceţoşînd adevărul.

Dl George Voicu publică o carte numită *Mitul Nae Ionescu**, aplicată, sagace şi dezvăluitoare analitic. Discipolii (unii deloc oarecari) au creat acest nimb. Un nimb al demoniei faustice. El era înfăţişat, în interbelic, ca „îndrumător frăţesc al tineretului" (Mircea Eliade), ba chiar şi al neamului său. La fel au vorbit despre el ceilalţi discipoli care, la moartea profesorului, aveau sentimentul dispariţiei gurului lor, căruia i se abandonaseră total. Prin toate aprecierile lor în timpul vieţii profesorului şi la moartea timpurie a acestuia i-au creat acel mit. Mitul Nae Ionescu e, are dreptate dl George Voicu, creaţia discipolilor săi vrăjiţi. Tîrziu, după trei decenii şi mai bine, Cioran, unul dintre aceşti discipoli fanatizaţi, s-a disociat de mitul profesorului, judecîndu-l critic şi total detaşat. A fost singurul dintre elevii săi efectiv fascinaţi de maieutica socratică a cursurilor profesorului, în care credeau că era şi original, ce s-a disociat critic. Iar originalitatea sa nu era, cum s-a demonstrat, deloc o realitate. Dar era, incontestabil, un mare profesor care îşi fascina auditoriul, convins că ideile expuse de la catedră atunci se năşteau. E drept, atunci se năşteau. Dar reminiscenţe ale lecturilor sale recente, cum a descoperit cu stupoare, în 1936, M. Sebastian că în cîteva prelegeri recente vestitul profesor nu făcuse decît să preia idei dintr-o carte a lui Spengler, fără să fi făcut, măcar o singură dată, referire la filosoful german. S-a întîmplat că, în toamna lui 1933, Nae Ionescu să se apropie de mişcarea legionară, în sprijinul căreia s-a scris, atunci, mult în ziarul *Cuvîntul*. La asasinarea, de către un comando legionar, la sfîrşitul lui decembrie 1933, a primului ministru I.G. Duca, profesorul de metafizică şi logică e arestat, considerat fiind asasin moral al premierului. A scăpat de puşcărie, în martie 1934, datorită intervenţiei stăruitoare a lui N. Iorga. Dar ziarul său *Cuvîntul*, prin care influenţa enorm spiritul public (nu numai sala de curs), a fost suspendat (ca şi *Calendarul* lui Nichifor Crainic) şi a mai apărut, vreo patru luni, în februarie 1938, pe vremea guvernului Goga-Cuza, continuînd să apară, cuminte, încă vreo două luni din perioada regimului carlist. Comandantul legionar Constantin Papanace, în 1940, comentînd înregimentarea în oastea lui Codreanu a profesorului, aprecia: „Cu aceasta profesorul Nae Ionescu şi-a găsit sensul existenţei sale pe care atîta amar de vreme l-a căutat prin toate părţile mintea lui cuprinzătoare". Se povestea că, odată, la malul mării, într-o tabără de muncă legionară, profesorul de metafizică, aşezat lîngă Codreanu, ar fi exclamat: „Aici e locul meu, Căpitane". Tranziţia spre legionarism a principalilor săi discipoli s-a produs printr-un proces de rinocerizare activă. Dar şi pînă atunci terenul fusese bine pregătit de profesor, în ale cărui meditaţii, politicul (încă pe vremea *Cuvîntului* şi, apoi, numai a prelegerilor) ocupa locuri prioritare. Şi, mai toate, din fondul comun al gînditorilor de dreapta extremă. Oricum, deşi prezentat de unii discipoli drept un european, profesorul era un profund antieuropean. Nu scria el în 27 ianuarie 1937, fireşte în *Cuvîntul*, că, datorită crizei mondiale economice, e recomandabilă „o decuplare a noastră de politica mondială, o închidere a noastră, cît mai departe împinsă, în graniţele noastre; o luare în considerare a realităţilor româneşti, o scădere provizorie a standardului de viaţă la nivelul acestor realităţi; şi aşezarea temeiurilor unui stat românesc de structură ţărănească". Iar idealul său politic era, încă în vremea *Cuvîntului*, dictatura. Nu i-a reproşat el drastic lui Iuliu Maniu că refuză să instaureze în România, prin P.N.Ţ., dictatura unui partid de masă, acesta fiind şi motivul pentru care l-a repudiat pe preşedintele P.N.Ţ.? Azi, la capătul cîtorva dictaturi edificatoare, dl George Voicu are dreptate să conchidă că din acel ideal politic al lui Nae Ionescu n-a mai rămas nimic valid. De altfel, un întreg capitol din cartea pe care o comentez e intitulat „Concepţia politică naeionesciană". Că democraţia discreditată stăruitor a fost o constantă a ideologiei politice a profesorului de metafizică, e îndeobşte ştiut. Dl George Voicu revine util la această constantă, demonstrînd-o cu citate revelatoare. Şi de vreme ce democraţia, împrumutată şi la noi din Occident, trebuie abhorată, totalitarismul i se impune ca unică soluţie salvatoare. De aici preocuparea lui pentru colectivitate, pînă a prezenta cursul (cursurile) despre „logica colectivelor". Pînă şi în ciclul de prelegeri susţinut de profesor legionarilor în lagărul de la Miercurea Ciuc, unde a fost şi el întemniţat, apoi tipărit după note (stenografiate?) de C. Papanace, sub titlul *Fenomenul legionar*, se afirma: „Nu există adevăr individual absolut, decît unul: adevărul comunităţii (de destin, de dragoste etc.). A te rupe de comunitate înseamnă să nu mai vorbeşti, simţi, gîndi, lucra cu ea, adică a nu mai recunoaşte singurul adevăr absolut, firesc, ca şi ereticii. Deci o anormalitate". Asta ne duce gîndul la trădarea (atît de condamnată de legionarism; vezi cazul M. Stelescu şi sfîrşitul lui tragic) pe care ar fi săvîrşit-o, la noi, greco-catolicii. De aceea pe Samuil Micu („călugărul papistaş„) nu-l consideră român, condamnat la excluderea din „românism". Fundamentală e, aici, menţinerea în exclusiva ortodoxie („A fi român, nu «bun român», român pur şi simplu, înseamnă a fi ortodox"). Dar şi apelul la modele politice occidentale democratice duce la excluderea din „românism". Astfel, de pildă, despre I. C. Brătianu, totuşi fondatorul României moderne, afirmă că „român nu a fost" pentru că a alergat la modelul occidental şi n-a socotit suficient realismul organic, el, de fapt, nesimţind românește. În cursul de *Introducere în istoria logicii* socotea că „nu poate să fie vorba de voinţă individuală, ci e vorba de cu totul altceva: de voinţa acelui colectiv la care fiecare membru al colectivului se împărtăşeşte". Acel colectiv este poporul ca realitate organică şi, cînd se maturizează, devine naţiune politică. De aici ajunge la conceptul de imperialism înţeles ca atribut esenţial al împlinirii naţionale. În aşa-numitul *Tratat de metafizică* (titlu atribuit de editorul său dl Dan Zamfirescu; de fapt e un simplu curs de metafizică) autorul afirmă: „Structura istoriei coincide în aşa grad cu geniul rasei noastre, încît e de ajuns să fii cu adevărat român pentru ca gestul tău să creeze perspective imperiale". Din spaţiul colectivelor se detaşează elita care, crede profesorul, „trăieşte această colectivitate". Sau: „politica este funcţiunea naţiei, în totalitatea ei, dar elementele purtătoare de acţiune şi gîndire politică, astea sînt diferenţiate înlăuntrul naţiei". Şi, de pe aceste fundamente de dreapta, devenit după toamna lui 1933 de extremă dreapta, Nae Ionescu a repudiat constant democraţia, consecinţă a postulatelor filozofilor dreptului natural care au amăgit oamenii, inculcîndu-le ideea democraţiei. Mai ales că ea induce o rupere totală cu trecutul. În fapt, noul mers al lucrurilor politice a făcut din democraţie o realitate anacronică, care, înlăturînd specialiştii, a adus în prim plan oamenii politici. Şi asta într-o ţară eminamente agrară, unde – nenorocire – democratismul a fost creat de orăşeni. În locul democraţiei, Nae Ionescu a propus totalitarismul dictatorial, la început dictatura regală şi, apoi, cea curat de extremă dreapta a legionarismului. „Astăzi, se rostea profesorul în 1938, în *Fenomenul legionar*, au apărut forme politice noi: fascism, hitlerism, legionarism. Atît fascismul, cît şi, mai ales, hitlerismul se sprijină numai pe naţiune. Naţiunea luată nu în sens democratic, pentru că fascismul şi hitlerismul nu au nevoie de voturi... Acolo, poporul este considerat ca unitate, iar oamenii care stau în capul statului (în fruntea poporului) sînt consideraţi ca emanaţiuni ale poporului, sînt ca naţiunea. Hotărîrea lor este prezentată a fi hotărîrea întregului popor. De aceea se zice totalitar, căci individul e complet topit în colectivitate". Mai înainte, într-un curs de logica colectivelor, preconiza ca din naţiune să apară, dictatorial, căpetenia: „Pentru că singură căpetenia aceasta nu transcende naţia, ci este însăşi naţia, însăşi naţia în funcţia ei diferenţiată: de a hotărî. Această căpetenie hotărăşte pentru naţie". Iar căpetenia nu e aleasă, ci *se alege* printr-un proces totalitar. Şi, fireşte, între căpetenie şi naţiune funcţionează, ca ideal intermediar, partidul unic.

După tăcerea, aproape totală, în jurul profesorului de logică şi metafizică în deceniile comuniste, astăzi Nae Ionescu a devenit, după 1990, simptomatic pentru o întreagă direcţie în cultura românească. Cursurile i s-au editat (reeditat) şi i se reeditează chiar într-o serie de *Opere*, din ziaristica sa a apărut, deocamdată, numai *Roza Vînturilor* (dar va fi, cu siguranţă, publicată integral în seria de *Opere)* iar, prin cărţile foştilor săi discipoli, larg reeditate, s-a creat acea aură intelectuală larg răspîndită şi chiar impusă. Iar revigorata mişcare legionară şi-l revendică drept ideolog şi maestru, propunîndu-i ideologia drept paradigmă. Sînt şi propagatori de dată recentă (ca d-nii Doru Popovici, Dan Ciachir, Dan Zamfirescu etc.), foşti, mai toţi, slujitori ai naţionalist-ceauşistei reviste *Săptămîna*. Alţii sau altele ca d-nele Dora Mezdrea, Isabela Vasiliu-Scraba dovedesc zel total pentru „scrierile profesorului", editîndu-le şi comentîndu-le. Se vorbeşte, în majusculă, numai de „Îndrumătorul", „Învăţătorul", „Mentorul", „Magistrul". Dl George Voicu se opreşte atent asupra aserţiunilor encomiastice ale tuturor acestor zelatori actuali, în paragrafe anume, le comentează critic, dezvăluind eroarea şi, mai ales, consecinţele. (Nu-i uită, pentru asta, nici pe d-nii Gh. Grigurcu, Sorin Alexandrescu, Virgil Ciomoş, Sorin Dumitrescu, Alex. Surdu, Paul Barbăneagră.) La sfîrşitul cărţii sale instalează capitolul *Critica naeionescianismului*, în care aflăm opinii critice ale unor cugetători interbelici pentru filosofarea lui Nae Ionescu (el prefera acest termen, în loc de filosofie). Şi îi citează, cu aprecieri lămuritoare, pe N. Iorga, Nichifor Crainic, G. Călinescu, Henriette Yvonne Stahl, pomenind şi de textele făcute cunoscute, pe cale epistolară, mai recent, despre rolul funest al profesorului, ca, de pildă, cele ale lui Eugen Ionescu sau de cel jurnalier al lui Mihail Sebastian. Apoi sînt comentate textele unor exegeţi de dată recentă, inclusiv opiniile critice ale lui Emil Cioran, abia acum făcute publice. Cartea dlui George Voicu, informată şi atent analitică, e o contribuţie remarcabilă în surprinderea resuscitării unui mit nefast chiar şi pentru discipolii săi apropiaţi.

---

*George Voicu, *Mitul Nae Ionescu*, Editura Ars Docendi a Universităţii Bucureşti, 2000.

P.S.: În articolul nostru din numărul trecut al *Dilemei* (nr. 431) intitulat „Tîrgul internaţional de carte de la Ierusalim", dintr-o confuzie regretabilă, l-am considerat de dl Mircea Dumitrescu drept plecat dintre noi. Facem cuvenita rectificare, îi cerem scuze şi îi urăm multă sănătate.

▲

Cum stau lucrurile

– convorbire cu Adrian NĂSTASE, prim-ministru al României –

Integrarea europeană este – atît în ţările candidate, cît şi în statele membre – un proces dinamic, care presupune adaptări permanente şi reglaje „din mers". De aceea, acţiunile politice şi măsurile economice sînt însoţite permanent de o dezbatere publică, exerciţiu democratic şi intelectual în egală măsură. Nu trebuie să aşteptăm ca România să devină întîi membră a UE pentru ca, după străvechiul nostru principiu „văzînd şi făcînd", să dezbatem condiţia noastră de europeni după ce ne-am văzut şacii în căruţă. Aşa încît Dilema *iniţiază, cu acest interviu acordat de dl prim-ministru Adrian Năstase, o dezbatere despre problemele integrării europene. În numerele următoare vom publica alte interviuri şi comentarii ale unor politicieni, intelectuali, reprezentanţi ai societăţii civile.*

Comentatorii vorbesc adesea, nediferenţiat, despre „integrarea României în structurile euro-atlantice". Accesul în Uniunea Europeană presupune o altă agendă decît cea pentru NATO? Care dintre solicitări fac parte dintr-un trunchi comun, care sînt specifice pentru fiecare în parte?

În mod cert, există două agende distincte ale eforturilor de integrare în Uniunea Europeană, pe de o parte, şi în NATO, pe de altă parte. Diferenţele de ordin tehnic sînt numeroase şi nu pot fi explicate prea succint. Totuşi, ele se regăsesc în deosebirile de fond dintre cele două agende. Integrarea în UE este un proces global, ramificat la toate domeniile de activitate. Aderarea la NATO este un proces sectorial şi se referă strict la dezvoltarea unor capacităţi militare de apărare şi la adoptarea unor principii de securitate comune. De aici decurg principalele deosebiri şi aici se formează şi o anumită diferenţă de efort, pentru că este mai greu să efectuezi reforme la nivelul întregii societăţi decît într-un anumit cîmp de activitate. În ceea ce priveşte asemănările, cred că ele gravitează în jurul imperativului de *stabilitate*, în toate domeniile unde acest concept se aplică. Ambele agende presupun un anumit grad de stabilitate socială, o economie stabilă şi capabilă să suporte costurile integrării, o stabilitate democratică internă cu un nivel ridicat al toleranţei faţă de orice fel de minorităţi. Orice tip de discriminare produce conflicte interne dăunătoare, atît procesului de integrare europeană, cît şi demersurilor de aderare la NATO. Din punct de vedere politic, social şi regional, respectarea acestui imperativ de stabilitate este atuul principal al României în ambele procese de integrare.

Decalajele economice motivează mentalitatea de persecutat, resimţită în România la nivel individual şi colectiv. Aceste reflexe sînt o piedică în calea iniţiativei, a angajării în competiţie. Prin stimularea căror virtuţi s-ar putea ieşi din acest cerc vicios?

Aveţi dreptate. Sînt cîteva reminiscenţe colective care sînt contraproductive direcţiei pe care ne-am angajat. Mă refer aici şi la idealizarea excesivă a Occidentului, şi la replierea radicală pe valorile naţionale. Din păcate, evoluţia mentalităţilor colective este un proces ce se întinde pe o durată lungă de timp. Decantările se produc lent în acest domeniu. Există însă şi schimbări ce pot fi de pe acum observabile. O clasă de antreprenori cu spirit de iniţiativă şi deschidere spre nou, capabili să-şi asume riscul. Tineretul se adaptează din mers exigenţelor tot mai ridicate ale pieţei muncii. Din acest punct de vedere, rămîn un optimist. Mediul social forţează schimbări în comportamentul şi în gîndirea oamenilor. Şi România nu face excepţie de la această regulă.

S-a ratat momentul terapiei de şoc, s-a prelungit peste măsură terapia graduală. Un succes poate fi considerat faptul că pacientul nu a murit. Ce se poate face în următorii trei ani şi jumătate pentru a da un conţinut real speranţelor? La primul nivel, speranţa ar fi ca românii să nu trăiască mai prost ca vecinii lor. La un al doilea nivel, ar fi redobîndirea respectului de sine.

În primul rînd consider depăşită distincţia terapie de şoc-reformă graduală. Evoluţia ţărilor postcomuniste a dovedit cu prisosinţă că nu există „modele" şi reţete prefabricate care să se potrivească situaţiilor concrete locale. Tot ce avem de făcut, factori de decizie şi societate civilă, este să conştientizăm că avem o şansă de a realiza acel salt calitativ care să plaseze România în orbita lumii dezvoltate. Este o şansă istorică, o „fereastră de oportunitate" care nu poate fi ratată. Generaţiile viitoare ne-ar judeca aspru. În ce priveşte Guvernul, noi vom continua pe linia pe care am pornit încă de la începutul acestui an. Este vorba de accelerarea procesului de privatizare, de eficientizare a mediului economic intern, de relansarea investiţiilor. Fără să mă hazardez în promisiuni, sper ca la sfîrşitul mandatului actualului guvern să putem sta cu fruntea sus în faţa românilor.

Între monitorizare şi comunicare

Discutaţi cu politicieni şi diplomaţi din Uniunea Europeană. Discutaţi, apoi sau înainte, cu politicienii şi diplomaţii autohtoni. Care e deosebirea, care sînt asemănările?

Diferenţele ţin în primul rînd, aş zice, de indiscutabila distanţă ce separă cultura şi experienţa politică democratică a României faţă de ţările Europei occidentale. Clasa politică nu este altceva decît o reprezentare la scară a gradului de maturizare a unei societăţi. Din acest punct de vedere, este evidentă asimilarea mai bună a normelor şi valorilor democratice de reprezentanţii arealului Europei occidentale. Este vorba şi de un stil de a face politică, axat pe conţinut şi nu pe dispute partizane. În acelaşi timp, clasa politică românească s-a acomodat în aceşti ultimi ani rigorilor şi exigenţelor jocului politic democratic. Cu schimbarea de generaţii de pe scena politică românească ce are loc în prezent, sînt încrezător în profesionalizarea şi responsabilizarea sa.

Comentatori politici dintre aceia îndreptaţi cu faţa spre Occident susţin cu tot mai multe argumente că nu pot fi satisfăcute criteriile economice pentru intrarea în UE fără riscul unor mari zguduiri sociale. Se spune că „Europa trebuie să ne dea mai mult şi să ne ceară mai puţin". Ce ar trebui să ne dea şi la ce aşteptări ar trebui să se renunţe?

Este adevărat că necesitatea recuperării unor decalaje face inevitabil recursul la anumite politici de forţă în domeniul economic. Noi sîntem gata să le aplicăm, dar nu disparat, ci numai corelate cu politicile sociale menite să amortizeze şocurile. Sîntem un partid de masă, reprezentăm interesele mai multor categorii sociale defavorizate. Ar fi imoral şi neloial să sacrificăm interesele acestora; ar fi şi lipsit de pragmatism, deoarece pauperizarea unora de dragul altora ar da naştere la tensiuni sociale de necontrolat, capabile să arunce în aer întreg procesul de reformă. Pe de altă parte, este oarecum infantilă această percepţie „şcolărească" a relaţiilor noastre cu UE. Nu ni se cere ceva care depinde de subiectivitatea statelor UE, ci pur şi simplu există o serie de standarde elementare şi obiective de compatibilitate economică, socială şi politică. De respectarea acestora depinde apartenenţa la UE şi la societatea europeană. În ceea ce priveşte aşteptările societăţii româneşti cu privire la ceea ce ne poate da Europa, cred că acestea trebuie, înainte de orice, să fie lucide. Cred că sîntem îndreptăţiţi să aşteptăm fonduri atunci cînd le putem justifica prin prezentarea unor proiecte concrete şi pertinente, cu impact pozitiv asupra dezvoltării societăţii româneşti. Statele europene sînt interesate de dezvoltarea României ca societate şi ca piaţă, nu de propăşirea personală a unor indivizi. Din acest motiv, falsele programe şi tertipurile prin care se încearcă atragerea unor fonduri insuficient supravegheate nu au şanse; totul este minuţios calculat şi monitorizat.

Tocmai în legătură cu un astfel de program minuţios monitorizat, cel legat de situaţia copiilor instituţionalizaţi, s-a declanşat de curînd o furtună – este vorba despre proiectul de raport realizat de doamna Emma Nicholson, care a generat un comentariu în Financial Times *şi apoi replici, explicaţii, clarificări. Nu aveţi impresia că în toată această psihodramă este şi un deficit de comunicare?*

Aţi spus foarte bine psihodramă şi exact despre asta este vorba. Nu ştiu exact cum să împărţim actele acestei psihodrame, dar epilogul va fi, cîndva, în 2006-2007, în cel mai bun caz. Aşadar, prea multă nervozitate *acum* nu cred că ne face bine şi nici nu cred că ne este necesară. Tot ce încercăm, cu decenţă, este să ne facem temele: mai bine, mai rău, cu resursele pe care le avem. Dar pe acest parcurs – care, sigur, poate fi prezentat şi statistic: cîte capitole de negociere am deschis, cîte am închis, cîte discutăm etc. – consider că avem o echipă destul de eficientă, care a recuperat destul de mult. Poate şi pentru faptul că în locul unui simplu Departament la Ministerul de Externe, cum era înainte, noi am creat un Minister al Integrării Europene, care se ocupă numai de aceste lucruri. Este un efort imens, dacă luăm în calcul fie şi numai traducerea documentelor: noi ne-am propus să traducem în acest an 35.000 de pagini din *acquis*-ul comunitar. Este o sarcină imensă, fără îndoială, dar lucrurile merg destul de bine: domnul Guenther Verheugen, care este cel mai bun judecător în chestiunea aceasta, a fost la Bucureşti de curînd şi comentariile sale au fost mai curînd pozitive. Aşadar, stăm destul de liniştiţi, pentru că oricum nu vom intra, din păcate, în primul ciclu de integrare în UE; acest ciclu se va încheia în 2004, cînd se termină şi mandatul actualei Comisii Europene. Aşa că între timp participăm la dezbaterile teoretice şi organizăm negocieri concrete pe anumite chestiuni.

> O comisie a Parlamentului european recomandă suspendarea negocierilor cu România în vederea accesului la Uniunea Europeană, dacă guvernul nu va izbuti să rezolve vechea problemă a abandonului copiilor.(...) În România, problema copiilor instituţionalizaţi a apărut după revoluţia sîngeroasă încheiată cu răsturnarea şi execuţia lui Nicolae şi a Elenei Ceauşescu. Politica Elenei Ceauşescu de a impune femeilor să aibă cel puţin patru copii şi scăderea nivelului de trai a dus la fenomenul de abandon, cu 100.000 de copii în instituţii. După revoluţie, mulţi copii au fost adoptaţi de familii din Occident, care au plătit mari sume de bani. Baroneasa Nicholson, vicepreşedinta comitetului şi raportorul Parlamentului european pentru România, crede că banii îi determină pe oficialii români să le încurajeze pe femei să lase copiii în grija instituţiilor.
>
> *(Financial Times*, 30 mai 2001)

Doamna Nicholson a venit cu un accent patetic şi a mai înviorat puţin zona aceasta a relaţiilor complexe cu Uniunea Europeană. N-am înţeles foarte bine ce anume i-a declanşat acest resort, probabil că există întotdeauna ceva inefabil la femei care le determină să reacţioneze altfel – n-aş vrea să introduc aici o notă *macho*; dar probabil că există un resort mai special, pentru că doamna Nicholson, sub motivul că vrea să ajute copiii din România, discreditează imaginea ţării în exterior, ceea ce face ca exact obiectivele pe care declară că le urmăreşte să nu poată fi atinse. Şi, oricum, ideea că doamna Nicholson devine un fel de tutore al copiilor din România şi că noi, toţi, ceilalţi sîntem nişte idioţi şi nu vrem sau nu putem, pe mine personal mă deranjează. Nu ştiu la cîte case de copii a fost doamna Nicholson, cît a putut să facă efectiv dincolo de ceea ce reprezintă în primul rînd eforturi locale. Sigur, Uniunea Europeană este un partener important, mai ales Comisia Europeană, cu care avem relaţii excelente, la nivel executiv. Dar nu există o soluţie în care să spui „de astăzi pînă mîine rezolvi problema copiilor". Aici e vorba de un joc de *puzzle* în care fiecare piesă trebuie pusă la locul ei şi părerea mea este că s-au făcut destul de multe lucruri la nivel local; chiar astăzi am fost la Voluntari, unde am văzut o casă de copii modernizată. Noi am reuşit să convingem factorii locali să funcţioneze alături de noi şi acest lucru este extrem de pozitiv. Am avut o întîlnire la Snagov, la care au participat toţi reprezentanţii noştri implicaţi în protecţia copiilor, şi tot ce s-a spus acolo, alături de reprezentanţii organizaţiilor internaţionale, a fost încurajator. Lucrul care mă deranjează cel mai mult este că acest proiect de raport al doamnei Nicholson a fost făcut fără suflet. În momentul cînd ai un dialog cu cineva, îl bănuieşti că vrea să rezolve lucrurile şi încerci să-l ajuţi. Sînt lucruri care pot fi prezentate spartan, sînt altele care pot fi prezentate în dinamica lor, pornind de la ideea că *se face*. E o chestiune extrem de fină, pe care nu o pot explica acum, dar am realizat un text pe două coloane, pe care i l-am trimis d-lui Verheugen, în care la fiecare paragraf al doamnei Nicholson am făcut comentarii şi am arătat, din punctul de vedere al realităţilor politice şi faptice, care sînt elementele pe care eu le consider incorecte. N-am nici un fel de emoţie să-i spun doamnei Nicholson foarte direct că această acţiune este neprietenoasă. Am primit-o pe doamna Nicholson cu cea mai mare prietenie, nu cred că ştie cineva mai bine ca românii să fie ospitalier – şi poate că acesta e un defect.

Cine cu cine se compară

În revista The Economist *a apărut un dosar despre extinderea UE. La un moment dat se afirmă că ţările care bat la poarta UE au ritmuri foarte diferite de dezvoltare, iar dacă Slovenia are nevoie de 10 ani, România va avea nevoie de 600. Am crezut că e o greşeală de tipar, că era vorba de 60 de ani – ceea ce oricum nu e îmbucurător. Dar senzaţia aceasta că România este undeva foarte departe nu apare doar în raportul doamnei Nicholson...*

Sînt lucruri diferite. Raportul doamnei Nicholson nu se referă la economie. Am discutat astăzi cu dl Ziad Al-Ahdad, de la Banca Mondială – sînt alte probleme în domeniul economiei. Cu doamna Nicholson discutăm despre chestiuni mai sensibile, legate de copii, de aspectele sociale...

Dar situaţia copiilor nu depinde, pînă la urmă, de starea economiei?

Sînt două categorii de copii – cei aflaţi în dificultate, de care statul şi societatea civilă trebuie să se ocupe, şi ceilalţi copii, care intră în ecuaţia generală a stării societăţii. Pînă la urmă, evident că nivelul de trai pentru copii depinde de nivelul de trai general, deci de nivelul economiei. Dar cred că este foarte important să vedem în ce măsură reforma poate merge mai repede decît economia. S-au schimbat totuşi foarte multe în ultimii 600 de ani şi probabil se vor schimba şi în continuare. Au fost foarte multe lucruri pe care a trebuit să le învăţăm, noi am pornit cu o formulă romantică, naivă, după 1989. Cred totuşi că o abordare pragmatică ne va ajuta să ardem etapele. Iar Slovenia are o populaţie „impresionantă" de aproape 2 milioane de locuitori; a avut o situaţie specială la marginea spaţiului iugoslav, prinsă între Italia şi Austria, aşa încît nu are rost să ne comparăm cu Slovenia în termenii nivelului de trai. Această ţară cu o populaţie cît Bucureştiul a avut un ritm mediu de dezvoltare de 4,5% în ultimii zece ani, este o ţară care a ştiut să se salveze rapid din

Consorţiul European pentru Integrare sugerează că „pe baza ratelor de convergenţă de după război în UE, diferenţa dintre veniturile din ţările Europei Centrale şi de Est faţă de cele din Uniunea Europeană ar putea fi depăşită într-o perioadă de aproximativ 30 de ani". Dar diferitele ţări vor ajunge la convergenţă cu viteze diferite. Dacă extrapolăm datele recente ale creşterii, pentru Slovenia perioada ar putea să fie doar de zece ani, în timp ce România ar putea să se tîrască vreo 600 de ani.

(The Economist, 19 mai 2001)

Iugoslavia, nu prezenta interes strategic, aşa încît a fost lăsată în pace de toată lumea şi a devenit un fel de „mică Elveţie". Nu aş compara România cu Slovenia.

Dar cu cine aţi compara România?

Nu ştiu dacă e neapărat nevoie să ne comparăm cu cineva. Situaţia noastră este acum destul de interesantă. Noi ne comparam la un moment dat cu Iugoslavia. După ce Federaţia Iugoslavă s-a spart, România a rămas ţara cea mai mare şi mai importantă din zonă. Nu ştim încă să ne folosim acest rol, care poate să fie stabilizator sau, dimpotrivă, destabilizator pentru zonă; este oarecum rolul Poloniei pentru Europa Centrală, dacă ar fi să ne comparăm cu cineva. Dar sînt multe diferenţe: România are o identitate multiplă – este o ţară a sud-estului european, dar în acelaşi timp o ţară a Europei Centrale, este o ţară dunăreană şi a Mării Negre, este o ţară latină. România are totuşi această multiplă identitate, aşa încît noi, care ne raportăm tot timpul la ceilalţi, ar trebui să ne gîndim de ce ceilalţi s-ar putea să ne considere importanţi pentru interesele lor într-o anumită zonă.

Comparaţia se face însă privind lucrurile din afară, unde ne lovim de vechea problemă a „imaginii României în lume". Credeţi că avem într-adevăr o imagine *sau nu este vorba decît despre o seamă de prejudecăţi, clişee, fragmente care nu reuşesc să compună o imagine coerentă?*

Părerea mea este că avem un profund complex faţă de ceilalţi, din motive pe care nu avem timp să le discutăm acum. Inevitabil, ajungem în orice discuţie la a ne compara cu ceilalţi, ceea ce mă deranjează enorm. Nu cred că un om care stă bine pe picioare trebuie să se compare tot timpul cu altcineva. La un moment dat mi-a atras atenţia Traian Băsescu, care a avut un argument „de forţă" la congresul partidului lor, atunci cînd i se spunea că poate n-ar trebui să fie preşedinte: a spus „de ce, par eu mai prost decît Adrian Năstase?". Cineva care simte nevoia să se compare cu altcineva înseamnă că e nesigur de el însuşi. Eu cred că românii au această problemă: complexul copilului care nu este iubit, este părăsit, nu este lăsat la televizor, nu are voie să iasă în curte...

Sau care este mai bun decît toţi, dar nimeni nu vrea să recunoască...

Acesta este un alt tip de problemă, la fel de păcătoasă, pentru că duce la un blocaj de comunicare: nu discut cu ceilalţi pentru că nu-mi recunosc meritele ori nu sînt capabili să mă înţeleagă. Atitudinea aceasta duce la un complex autistic la fel de păcătos. Izolarea intelectuală a României înainte de 1989 s-a datorat şi acestei situaţii. În urmă cu cîţiva ani, i-am spus preşedintelui Vaclav Havel un lucru care l-a şocat: la nivelul elitelor intelectuale, România îşi datorează situaţia mai proastă decît a altor ţări din Europa Centrală şi faptului că nu a participat, în 1968, la intervenţia de la Praga. La sfîrşitul anilor 60, neintervenţia României i-a creat un anumit prestigiu personal lui Nicolae Ceauşescu, ceea ce i-a permis să închidă graniţele, în timp ce în celelalte ţări, din cauza acestei frustrări care venea dintr-o intervenţie ce nu putea fi acceptată din punct de vedere politic, juridic şi moral, frontierele s-au deschis şi în felul acesta au putut fi pregătite şi dezvoltate elitele intelectuale şi politice alternative. România a rămas închisă şi foarte greu s-au format noile echipe de conducere. Abia acum încep să apară tinerii care s-au format în străinătate. Dacă privim la oamenii politici din România ultimilor zece ani, sînt foarte puţini cei care *au apărut* în acest timp, este de fapt o echipă care s-a erodat, care e obosită şi deci este important să apară o nouă formulă. Sigur că pentru preşedintele Havel a fost un lucru şocant: după intervenţia la Praga, a fost un moment de conştiinţă care a permis nu numai o revoltă interioară, dar şi o revoltă în termenii societăţii civile.

Uitaţi-vă, apoi, în ziarele noastre, pentru că practic nu e vorba numai de o percepţie exterioară şi de complexul faţă de străinătate despre care vorbeam; există şi o mare bucurie a masochismului: în general, ne place să arătăm în ziarele noastre că sîntem mult mai răi decît sîntem în realitate. Daţi-mi exemple de ştiri pozitive din ziare şi de la televiziuni... Practic, noi construim în permanenţă această imagine negativă, pe care alţii o preiau apoi din interes, din indiferenţă, din lene...

Adevărata voce a partidului

Cineva făcea zilele trecute o socoteală din care reieşea că doar vreun milion de români ar fi pregătiţi (prin nivelul veniturilor, al cunoştinţelor, prin mentalitate) să „intre în Europa". Erau excluşi prin această socoteală ţăranii, săracii de la oraşe, pensionarii şi alţi „marginali". Pe cine şi pe ce argumente poate conta o guvernare de stînga pentru a antrena şi celelalte milioane de cetăţeni într-o mişcare de accelerare?

În primul rînd, clasificarea operată în întrebare mi se pare mult prea restrictivă. Mă trimite cu gîndul la stările Evului Mediu, cu separările sociale rigide ale acelor timpuri. Răspunzînd acum întrebării dumneavoastră, aş vrea să vă spun că Uniunea Europeană nu introduce discriminări de nici o natură faţă de cetăţenii unei ţări-candidate. Beneficiile integrării ţării în Uniunea Europeană vor fi resimţite de ansamblul populaţiei, şi nu doar de cei cu venituri şi grad de educaţie ridicate. La fel de echitabil vor fi distribuite şi sacrificiile integrării, să nu ne îmbătăm cu apă rece. Bineînţeles că persoanele cu o calificare înaltă sînt mai bine adaptate „modernităţii lichide", după nimerita expresie a sociologului Zygmunt Bauman. Este o realitate observabilă nu doar la noi, ci în întreaga lume. Important este ca nimeni să nu fie pierdut pe drumul integrării şi, în măsura în care acest proces nu dăunează eficienţei economice, să intervenim prin măsuri asistenţiale în sprijinul celor care nu vor putea ţine pasul cu ritmul impus de mondializare.

În principiu, un guvern de stînga poate duce o politică mai sistematică în favoarea integrării în UE, dat fiind că social-democraţii europeni sînt favorabili extinderii. Cum poate fi asigurată coerenţa acestei politici într-un context în care României i se cere ducerea la bun sfîrşit a reformei prin măsuri, totuşi, mai curînd de dreapta (privatizare accelerată, restructurarea industriei, închiderea unor fabrici – deci şomaj etc.)?

Situaţia în care este pus Guvernul social-democrat al României nu diferă mult de situaţia cabinetelor europene din aceeaşi familie doctrinară. Politicile economice au evoluat în paralel cu dezvoltarea economică a societăţii, s-au tehnicizat şi tind să se rupă tot mai mult de distincţia dintre stînga şi dreapta. În materie de reformă economică, pur şi simplu există un set de reguli care trebuie respectate şi un pachet de măsuri imperative pentru orice executiv, indiferent de identitatea sa ideologică. Nu mai contează dacă originea acestor politici economice este liberală sau socialistă, pentru că ele se desprind de sfera politicii şi se constituie ca domeniu tehnic distinct. Astăzi, toate statele democrate şi cu înalte standarde economice le aplică, independent de orientarea doctrinară a guvernelor. În mod normal, nici noi nu vom avea probleme de coerenţă a programelor mai mari decît au toate celelalte guverne social-democrate europene.

Guvernul pe care îl conduceţi are un program care seamănă, în foarte multe puncte, cu cele aplicate de stînga europeană în ultimul deceniu. Pe de altă parte însă, în PDSR există purtători ai unui discurs construit din vechi clişee naţionaliste ori conservatoare, care, de pildă, se opun folosirii limbii maghiare în administraţie, se opun eliminării articolului 200 din Codul Penal şi nu au limbajul cel mai adecvat cînd vorbesc despre minoritatea romilor. Se pot asigura, în această situaţie, o politică de stînga şi un discurs consecvent?

Faptul că în programul nostru guvernamental se regăsesc multe politici ale stîngii europene cred că spune mai mult despre coerenţa noastră ideologică şi despre identitatea noastră continentală. În ceea ce priveşte comportamentul politic diferit sau contrar acestor principii, semnalat la unii dintre colegii noştri, acesta se înscrie în limitele tolerabile ale pluralismului opiniilor într-un partid democratic. Sîntem un partid mare şi este normal să avem păreri diferite; experienţa partidelor-monolit am trăit-o şi nu ne-o mai dorim. Ceea ce contează, însă, e punctul de vedere oficial al PDSR. Or, acest punct de vedere nu rezidă nici în declaraţii de presă, nici în discursuri personale. Adevărata „voce" a partidului trebuie căutată în programul de guvernare şi în acţiunile politice concrete. Sîntem acuzaţi de naţionalism, şi totuşi sîntem partidul care a avut cea mai eficientă relaţie cu UDMR, dacă ţinem cont de realizări concrete într-un interval de timp redus. Sîntem acuzaţi de rasism, fără a se ţine cont că o parte a elitei politice *romani* face parte din PDSR şi că actualul Executiv a produs, în primele 100 de zile de guvernare, una dintre cele mai coerente strategii de integrare socială a romilor pe termen lung. Consider că acestea sînt actele politice care ne caracterizează şi ne recomandă ca partid european de stînga.

Craii de Curtea Veche şi fermierii

În Europa Occidentală, social-democraţii şi socialiştii sînt în bune relaţii cu elita intelectuală şi universitară, în special cu cea din domeniile umaniste, putînd conta pe sprijinul şi pe influenţa ei asupra publicului. În România, atît dezbaterea publică din ultimul deceniu, cît şi studiile sociologice, conform cărora persoanele cu studii superioare au votat în mai mare măsură cu dreapta, demonstrează că PDSR nu are de partea sa o bună parte a elitelor. Cum credeţi că mişcarea intelectuală de stînga din România poate deveni mai consistentă şi mai activă?

A fost normal ca, în primii ani după Revoluţia din decembrie 1989, intelectualii să se orienteze mai ales spre dreapta. În primul rînd, există o tradiţie interbelică a intelectualilor de a se regrupa în jurul dreptei, uneori chiar cu accente de extremism, dacă ţinem cont de larga audienţă a mişcării legionare în acei ani. În al doilea rînd, regimul comunist de extremă stînga a fost profund anti-intelectual, a distrus o întreagă elită culturală şi a provocat, în mod explicabil, o vădită ostilitate a intelectualilor faţă de stînga. În Europa, şi aici mă refer în special la Franţa, stînga politică a fost un stindard al democratizării sociale, iar înfrăţirea ei cu elitele universitare are o tradiţie deosebit de solidă. Revenind la România, se impune precizarea că elita intelectuală română nu se rezumă la unul sau mai multe grupuri de dreapta, care într-adevăr au atacat serios „piaţa", şi-au dezvoltat accesul la mijloacele de comunicare şi şi-au creat o imagine excelentă, de mare impact. Poate cantitativ inferioară, elita intelectuală de stînga există şi continuă să se formeze. PDSR susţine din plin acest proces, fiind finanţatorul uneia dintre primele reviste culturale de stînga din România post-decembristă, *Agora*. În concluzie, nu mi se pare că integrarea noastră în Europa ar depinde esenţialmente de încropirea grabnică a unei elite intelectuale de stînga. Aceasta va evolua gradual şi natural, PDSR o va sprijini şi sînt sigur că va veni un moment cînd ne vom putea baza pe ea, ca forţă politică legitimă şi democratică.

Pînă la urmă, integrarea este şi o problemă culturală, *nu doar de criterii politice şi economice. Să presupunem că la un moment dat vom îndeplini aceste criterii, dar dacă nu gîndim „europeneşte", nu se cheamă că am reuşit integrarea. Credeţi că termenii în care are loc la noi dezbaterea intelectuală despre integrare sînt cei potriviţi?*

Cea mai bună intervenţie pe această temă la care am asistat a fost un discurs recent al lui Vaclav Havel, un text de mare clasă, despre ce înseamnă modernism, despre ce înseamnă Europa, un text de o mare eleganţă. La noi, dezbaterea intelectuală este fie imposibil de adus în atenţie, fie legată prea tare de politic. Intelectualii s-au urcat întîi în turnul de fildeş, apoi au coborît, s-au supărat pe o Piaţă, s-au supărat pe nişte partide, s-au supărat pe Parlament, s-au supărat pe ei înşişi, au creat o structură civică, apoi una politică, iar una civică, s-au aliat cu dreapta, în timp ce peste tot în lume radicalismul dezbaterii intelectuale este mai apropiat de stînga... A apărut un anumit complex al intelectualului: să nu fie de stînga, să nu fie bănuit de comunism ori de cripto-comunism, aşa încît la modă a fost ideea intelectualului de dreapta, care s-a blocat pînă la urmă într-o dezbatere din care n-a mai putut să iasă. Acum intelectualii stau uşor jenaţi, pentru că în definitiv modelul pe care l-au susţinut a fost sancţionat de marea masă a oamenilor. Probabil că noi va trebui să relansăm această dezbatere, dar e foarte greu, pentru că apare un alt tip de nemulţumire: sînt foarte puţini bani pentru cultură, pentru învăţămînt, zona cercetării e devastată de lipsa fondurilor, astfel încît dezbaterea este mai curînd legată de lipsa banilor, de incapacitatea de a susţine financiar aceste domenii. În această perioadă există mai curînd forme de revoltă şi forme de indiferenţă. Cei care stau deoparte după ce au susţinut public anumite cauze consideră că poate s-au înşelat. În ultima vreme dezbaterea intelectuală este chiar inconsistentă: *talk-show*-urile de tip intelectual aproape că au murit, dezbaterile publice sînt destul de precare...

Mai este un blocaj de care suferim cu toţii: cînd spunem intelectuali, *avem în vedere o „listă scurtă", de zece sau cincisprezece oameni, despre care, desigur, ne putem întreba de ce tac, de ce nu scriu, de ce susţin anumite lucruri şi nu altele ş.a.m.d. Dumneavoastră aţi explicat toate acestea. Dar vin generaţii de intelectuali tineri, formaţi într-o Românie liberă, şcoliţi în străinătate...*

Ei sînt însă extrem de practici. Forma de dezbatere pe care noi am gustat-o ani de zile era dezbaterea gratuită, de tip Capşa, care ţinea doar de frumuseţea exerciţiului intelectual. Dezbaterea modernă e de alt tip, nu-ţi mai permite să fii gratuit, şi am impresia că oamenii care s-au întors din Occident nu mai au această dorinţă de a-l citi şi comenta pe Mateiu Caragiale, în atmosfera *Crailor de Curtea Veche*... Pînă la urmă, există un alt model de intelectual, mult mai practic, care în Occident a înţeles că pentru a supravieţui are nevoie de o multiplă abordare. El se raportează la ceea ce are nevoie societatea, şi nu mai are un discurs filozofic, ci unul sociologic. Cred că aici intervine diferenţa dintre exerciţiul peripatetic al filozofului clasic care spunea „am impresia că lucrurile se întîmplă în felul acesta...", şi sociolog, care măsoară faptele, analizează şi spune cu precizie că „lucrurile stau *aşa*". Şi atunci concluzia lui poate fi utilizată de oamenii politici. Este cu totul altă abordare.

Dar este o abordare pe care trebuie s-o folosim, pentru că altfel se întîmplă aşa: cei despre care vorbeaţi mai înainte sînt foarte pregătiţi să intre în Europa. Mă întreb însă dacă poporul român este la fel de pregătit...

Credeţi că s-a întîmplat altfel în Spania, în Grecia sau în Portugalia? Cîţi dintre fermierii din Portugalia au aflat imediat că ţara lor a intrat în Uniunea Europeană? Au aflat în momentul în care au primit sprijin financiar – şi încă mai au de primit 50 de miliarde în următorii 5 ani. Sigur că, din acest punct de vedere, afli destul de repede. Elitele intelectuale şi politice pot orienta lucrurile într-o anumită direcţie. Dar nu poţi să ai dreptate împotriva tuturor şi în orice caz nu poţi să ai dreptate împotriva intereselor poporului tău. Pînă la urmă, integrarea europeană este un proces care se transmite precum cerneala vărsată într-un vas cu apă...

1 iunie 2001

▲

Pagini realizate de Magdalena BOIANGIU şi Mircea VASILESCU

Adrian MIHALACHE

bustul Thaliei

Postludiu la Petru Dumitriu

Petru Dumitriu poate să scrie cu uşurinţă despre orice, de la viaţa de şantier la viaţa de apoi. Ca şi pe Balzac, îl stimulează dorinţa de bani şi de glorie, de aceea scrie, cam în acelaşi stil, mult şi bine. Din nefericire pentru el, răsplata i-a venit prea repede şi uşor, soarta nedîndu-i şansa autodepăşirii prin adversitate. Balzacianismul său magmatic, turnat în forma proletcultistă, se înscria exact în orizontul de aşteptare al epocii. După orice răsturnare socială, învingătorii de modestă pregătire se tem de inovarea culturală şi doresc să-şi vadă victoria proslăvită în forme literare cuminţi, învăţate la şcoală. P.D. le-a dat ceea ce trebuia şi a obţinut ceea ce dorea. A continuat pînă la plictisirea beneficiarului, după care a căutat să-l schimbe. I-a slujit cu aceeaşi abnegaţie pe Gheorghiu-Dej pînă în 1960 şi pe Dumnezeu de atunci încolo. Primul i-a dat bani şi onoruri, al Doilea o sănătate de fier. Mai mult, i-a oferit şi un semi-*comeback*, cu volume de conversaţii, reeditări şi premiera piesei *Preludiu la Electra* la Theatrum Mundi.

Piesa a fost scrisă în 1945, cînd P.D. avea 21 de ani, şi a fost remarcată imediat, ca lucrarea îngrijită a unui băiat cult, de familie bună. Una dintre consecinţele succesului a fost, de altfel, şi contractarea unei căsătorii, să zicem, nepotrivite. P.D. repovesteşte în fraze lungi, elegante şi lipsite de orice urmă de încărcătură dramatică, reîntoarcerea lui Agamemnon însoţit de Cassandra, confruntarea cu cuplul Egist-Clitemnestra, uciderea lui Agamemnon şi sfîrşitul Cassandrei. Totul este transpus în cheie burgheză, unde aparenţele trebuie negreşit salvate. Cei patru iau masa în public, pentru ca poporul să nu pună la îndoială unitatea politică a conducerii statului. Clitemnestra este o *grande-dame* care-l acceptă pe Egist ca pe un surogat de folosinţă temporară. Egist, la rîndul lui, este un raţionalist fără iluzii, ca servitorul din *Domnişoara Julie* de Strindberg. Nu se înţelege deloc de ce acest „preludiu" ar avea darul să încălzească pe cineva pentru a gusta mai bine „ludiul" *Electrei*. Totul este previzibil, politicos, indiferent.

Dan Vasile, speranţă a artei regizorale, distins cu un premiu UNITER, a făcut un spectacol pe măsura piesei, adică civilizat şi cuminte, cu cap şi coadă şi o continuitate fără fisuri între cele două. Din păcate, la fel ca şi P.D., nici el n-are nimic interesant de spus. Actorii sînt derutaţi şi ei de lipsa unui concept ordonator. Carmen Stimeriu, în Clitemnestra, vrea să arate bine şi asta-i şi reuşeşte. În rest, reduce personajul la orgoliul femeii de mică anvergură care vrea „să-i arate ea lui!". Vasile Toma, în Agamemnon, este expresia însăşi a nehotărîrii şi a buimăcelii. Nesigur şi permanent derutat, seamănă mai mult cu Agamemnon Dandanache decît cu războinicul troian. Tudorel Filimon îi lasă pe ceilalţi în legea lor şi-şi urmează propria inteligenţă, compunînd un Egist cinic, realist şi grotesc, stil Argetoianu. Lăsată şi ea de capul ei, Silvia Codreanu, în rolul Cassandrei, îşi asumă răspunderea şi salvează spectacolul. Încordată ca un arc, radiind o disperată tandreţe, actriţa declanşează, de fiecare dată îndată cînd apare pe scenă, evenimente la care, din păcate, ceilalţi nu participă. Participă însă publicul, mişcat şi entuziasmat îndeosebi de amplul monolog final al Cassandrei, în care, cu fină intuiţie, Silvia Codreanu face să se audă glasul Ofeliei. Instinctul sigur, temperamentul energic şi modernitatea jocului o propulsează pe Silvia Codreanu către marile roluri. ▲

Adina POPESCU

bon de lectură

O sculpto-pictură cinetică

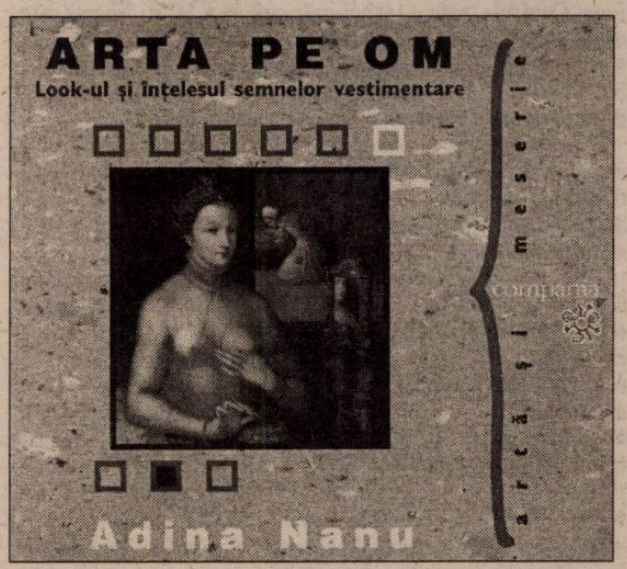

Iniţiativa de a publica o carte despre vestimentaţie este un fapt cu atît mai lăudabil cu cît piaţa românească suferă mult la capitolul producţiilor autohtone de acest gen, puţine la număr şi axate în special pe portul popular. În Occident există o întreagă industrie a acestui tip de publicaţii, corelate în special cu lumea *show-bizz*-ului şi a modei.

Autoare a numeroase monografii, articole şi manuale de educaţie plastică avînd drept obiect de studiu costumul şi evoluţia acestuia de-a lungul timpului, Adina Nanu ne propune o carte ce depăşeşte sfera didactică, adresîndu-se publicului larg. „Arta pe om" – *look*-ul şi înţelesul semnelor vestimentare, apărută la Editura Compania la începutul acestui an, nu vizează doar o simplă incursiune în lumea modei, ci dezvăluie implicaţiile acesteia asupra societăţii, a personalităţii omului diferitelor epoci şi zone geografice. Cartea este binevenită pentru cei care vor să-şi înţeleagă mai bine propria imagine, reflexia din oglindă. Cineva devenit peste noapte om de afaceri caută să-şi schimbe nu atît comportamentul, cît înfăţişarea, imitînd anumite modele promovate în media, fără a sta să analizeze profunzimea metamorfozei sale ca individ, care se ascunde dincolo de o nouă coafură sau de croiala noului rînd de haine. Astfel ne situăm la graniţa dintre bun gust şi *kitsch*, ne confecţionăm măşti (în fond şi un machiaj banal de stradă e o mască) care nu ni se potrivesc şi riscăm să devenim ridicoli. Cartea Adinei Nanu încearcă să explice în funcţie de cum ne alegem vestimentaţia, care sînt motivele subconştiente pentru care purtăm anumite culori, ce importanţă au accesoriile etc. şi, mai ales, impactul pe care îl au toate componentele imaginii proprii asupra psihicului fiecăruia.

„Cartea noastră încearcă să arunce o privire în laboratorul în care ia naştere imaginea omului – nu gol, cum l-a creat Dumnezeu, ci aşa cum s-a definit el însuşi, adăugîndu-şi tot ce a găsit în natura înconjurătoare, începînd de la prima frunză de viţă şi pînă la mantia de hermină", afirmă autoarea într-un prim capitol introductiv care are drept rol incitarea cititorul şi argumentarea necesităţii apariţiei unei astfel de publicaţii. De altfel, tonul abordat pe tot parcursul lucrării este cald, direct, autoarea comunicînd în permanenţă cu cititorul, căci ţelul propus e declarat ca fiind trezirea şi ascuţirea sensibilităţii pentru aspectul artistic oferit de costum. Din acest motiv, textul are valenţele unui ghid „al spectacolului vieţii noastre zilnice, ai cărui actori sîntem toţi, fiecare în felul său".

Lucrarea este structurată în două părţi: *Imaginea* şi *Întruparea*, textul fiind însoţit de ilustraţii care deţin un triplu rol: istoric, estetic şi explicativ.

În prima parte se realizează o analiză a omului, „o sculpto-pictură cinetică" ţinînd cont atît de expresia feţei, cît şi de cea a întregului trup. Funcţiile costumului variază în raport cu activităţile umane şi cu nevoia de comunicare vizuală. De-a lungul timpului s-au punctat diverse epoci prin stilurile artistice care au o directă ramificaţie în vestimentaţia vremii. Este menţionată o altă utilitate, nu fără semnificaţii estetice, aceea de remodelare a trupului prin veşminte, ascunzînd imperfecţiunile şi ţinînd pasul cu schimbarea rapidă a modei şi a necesităţilor sociale. Astfel primim informaţii despre silueta amplificată, impozantă, alcătuită din volume convexe, dominant orizontale gen Renaşterea italiană sau silueta subţire, elansată, cu dominantă verticală, proprie şi secolului al XXI-lea. Capitole aparte sînt dedicate simbolisticii culorilor, senzaţiilor termice, tactile, auditive, olfactive şi a interferenţelor lor. De asemenea, prima parte mai cuprinde şi un mic tratat de fiziognomonie aplicată şi racordată la ansamblul om-costum.

Punerea în practică a principiilor fiecărui domeniu al imaginii umane este studiată în partea a doua a cărţii: Întruparea. Se trec în revistă machiajul, de la tatuaje la machiajul de spectacol, coafura „adevărate statui cioplite în păr", barba şi mustaţa, drapajele şi croielile costumului, materialele folosite.

Astfel, întreaga lucrare demonstrează că arta costumului este parte integrantă, indisolubilă a unui întreg cultural-artistic şi că, nu în ultimul rînd, face parte concret din existenţa noastră. Citind cartea Adinei Nanu ai senzaţia unei călătorii în lumea fanteziei şi creativităţii şi începi să descoperi alte valenţe ale proiecţiei propriei imagini, precum şi ale relaţiilor dintre tine şi ceilalţi. ▲

O premisă

Scopul trecerii în revistă efectuate de Ileana Berlogea de-a lungul unui secol de teatru românesc desenează harta punţilor de legătură între ceea ce pare despărţit de epoci, moravuri, sensibilităţi. De la Aristizza Romanescu la Maia Morgenstern, de la C.I. Nottara la Claudiu Bleonţ, de la Al. Davilla la Radu Apostol teatrul românesc pare a fi fost o imensă familie cu părinţi înţelepţi şi copii care şi-au părăsit odată cu vîrsta turbulenţele, fără testamente scandaloase, copii ilegitimi şi mezalianţe.

Prin juxtapunerea fişelor documentare, dramaturgia, arta scenică în toate componentele ei – actorie, regie, scenografie – se înlănţuie într-o evoluţie armonioasă, explicînd dinamica internă a fenomenului. De la retorica dramei romantice la realismul dominant la mijloc de secol, pînă la modalităţile moderne şi postmoderne de tratare a convenţiei, Ileana Berlogea descifrează acele specificităţi care au permis continuitatea, enumeră titlurile şi autorii importanţi, lucruri utile celor interesaţi de istoria recentă a fenomenului teatral.

Pentru Ileana Berlogea, teatrul nu este doar un obiect de studiu, ci şi subiectul unei patimi explicite, în discursul informativ accentele subiectului îndrăgostit fiind vizibile.

În mod voit, acest volum nu examinează conexiunile teatrului cu conştiinţa socială şi cu evoluţia societăţii: ultima jumătate de secol este examinată sub raportul succeselor, fără a se pomeni ceva despre costuri. Aşa cum se justifică şi prin titlul colecţiei iniţiate de Editura Fundaţiei Culturale Române, *Istoriile secolului XX*, sinteza recent apărută este una din istoriile posibile, o premisă pentru Istoria necesară. **(M. B.)**

Dilema vă recomandă

● Dumitru Solomon, *Miriam şi nisipurile mişcătoare. Teatru.* (Ed. Hasefer). Şase piese de mare fineţe ale celui mai consecvent ironist dintre dramaturgii noştri – dacă fineţea şi ironia mai pot fi socotite calităţi incontestabile pe vremea asta de adevăruri cît mai violente, tăioase şi urlătoare. (Radu Cosaşu)

● Noua apariţie din seria „Contemporani" a Editurii Compania: *Simion liftnicul (roman cu îngeri şi moldoveni)* de Petru Cimpoeşu, o carte despre tranziţie, jumătate jurnalistică, jumătate „metafizică" şi plină de umor. De citit! (Simona Sora)

● *Marfa şi banii,* în regia debutantului Cristi Puiu (care semnează şi scenariul, alături de Răzvan Rădulescu), un *road-movie* românesc: actual, firesc în dialoguri şi-n simţul umorului, fără a cădea în tradiţionala retorică isterică. (Iaromira Popovici).

Adrian CIOROIANU

cartea de istorie

Trecutul – o frumoasă ţară străină

S-a spus deja – iar David Lowenthal a dat deja o carte devenită în răstimp clasică pe această temă – că *trecutul nostru (ne) este, de fapt, o ţară străină*. Din explorarea acestei doar în aparenţă cunoscute „străinătăţi" trăieşte, încă, istoria ca disciplină; la fel istoriografia, ca formă umană de consemnare – dorit obiectivă – a experienţei colective. Din acest motiv, poate, istoricul ar trebui să fie oricînd – chiar şi atunci cînd vorbeşte despre trecutul locurilor pe care le cunoaşte cel mai bine – un vizitator în căutarea acomodării; pe de altă parte, poate tocmai această acceptată şi metaforică *extra-teritorialitate* îi face pe cei ce scriu istorie să se simtă, orinde ar ajunge cu pasul sau cu mintea, mai *acasă* decît un vizitator obişnuit.

Se prea poate, de exemplu, ca Vlad Nistor să fie un îndrăgostit, de departe, de spaţiile vest-mediteraneene; *cuvîntul înainte* al noii sale cărţi *(Redefinind sfîrşitul. Cetate şi imperiu*, Ed. Nemira, Bucureşti, 2000, 142 p.) sugerează parcă acest *chagrin*, fără a da amănunte. În fond, acest dens volum de studii are o miză suficient de mare pentru ca autorul să poată trece peste astfel de amănunte personale: cele 13 condensate studii adunate între frumoasele coperţi ale lui Dan Perjovschi vor să dovedească, prin vrerea autorului, „existenţa în spaţiul circum-mediteraneean a unei mentalităţi cetăţeneşti asupra rolului statului, ceea ce face ca regatele elenistice sau Imperiul Roman, cu toate influenţele orientale suferite, să reprezinte o realitate instituţională distonantă în raport cu statul oriental". Urmează astfel o incursiune savantă (unii ar putea spune chiar *prea)* în istoria acestor spaţii şi în istoria ideilor legate de ele, prilej pentru cititor de a-l urma pe autor într-o introducere în antropologia modernă şi aplicaţiile ei istorice, prin vechea lume greacă (cea obligată să-şi apere cetatea, cea care l-a format pe Polybius etc.), prin lumea romană (vezi foarte interesantele în opinia mea capitole „Statul şi elitele în Imperiul Roman tîrziu" şi „Redefinind sfîrşitul: statul roman între Occident şi Orient") sau din spaţiul Britaniei romanizate, foarte familiar de altfel autorului. Una dintre preocupările principale ale lui Vlad Nistor este legată de analiza *acelui* final al lumii romane: „Orientul şi valorile lui înlocuiau tradiţiile civice ale spaţiului greco-roman (...). În Orient, această nouă formulă va funcţiona încă o mie de ani, (...) datorită adaptării rapide a instituţiilor romane la tradiţiile comportamentale ale acestei lumi. Ceea ce s-a născut acolo reprezenta o realitate excesiv adaptată, şi nicidecum supravieţuirea statului roman".

Nu atît despre un *sfîrşit* cît despre un *început* tratează inevitabil polemica lucrare a lui Alexandru Madgearu *(Românii în opera Notarului Anonim*, Centrul de Studii Transilvane – Fundaţia Culturală Română, Cluj-Napoca, 2001, 259 p.). Altfel spus, începutul istoriei scrise a elementului românesc din Transilvania – subiect ce rămîne, după cum se cunoaşte probabil foarte bine şi de către cei mai modeşti cunoscători ai dezbaterilor istorice, unul dintre cele constant „calde" subiecte din istoriografia noastră, ca şi în istoriografia vecinilor noştri maghiari. După modelul epic – întru totul european – al *gestelor*, un notar – fatalmente rămas anonim, şi cunoscut doar ca *P. dictus magister* – al (cel mai probabil) regelui maghiar Bela al II-lea (spre mijlocul secolului al XII-lea, deşi N. Iorga nu a respins ideea că ar putea fi vorba despre Bela al IV-lea, spre mijlocul secolului al XIII-lea), a conceput lucrarea *Faptele ungurilor (Gesta Hungarorum)*. Printre capitolele sale, se află şi cele ce descriu confruntările maghiarilor cu ducele de Byhor pe nume Menumorut, cu Gelou şi cu Glad. Tipărirea lucrării notarului Annonymus avea să aştepte anul 1746. Între timp, ea mai fusese semnalată încă de la mijlocul secolului al XVII-lea (1652), într-un catalog al Bibliotecii Imperiale din Viena, cea care găzduia atunci manuscrisul. De atunci şi pînă azi acest document a fost şi rămîne în centrul contestărilor reciproce atît de familiare istoriografiilor române şi maghiare. Al. Madgearu, în mod subînţeles, nu se poate sustrage acestor polemici; de la datarea pe care el o propune pentru document (în jurul anului 1150, într-o perioadă ulterioară lui Bela al II-lea) şi pînă la calificativele aduse documentului, demonstraţia autorului este menită să deranjeze mare parte din tezele deja cunoscute; este exact genul de lucrare care – în măsura în care va fi cunoscută – va naşte reacţii atît din partea română, cît şi din cea maghiară. Dinspre partea maghiară, este uşor de înţeles de ce: dogma istoriografiei maghiare cere contestarea automată a lui Annonymus, în orice context; dinspre partea română, este suficient să amintesc criticile pe care Madgearu le aduce la adresa unora dintre produsele istoriografiei româneşti din anii '70 şi '80 (precum lucrările *Voievodatul Transilvaniei* a lui Ştefan Pascu sau primul volum din *Istoria militară a poporului român*, ambiţiosul proiect patronat de Ilie Ceauşescu, dar care a reunit şi istorici veritabili ai momentului). O dublă contraofensivă care ar putea fi, în opinia mea, garanţia unui succes ştiinţific asigurat.

Din nefericire însă, nu numai românii scriu istorie în Europa; iar unul dintre cei care a persistat cu încăpăţînare este Pierre Renouvin, decan onorific al Facultăţii de Litere şi Ştiinţe Umane din Paris, relativ recent decedat. Una dintre lucrările sale traduse la noi *(Primul război mondial*, Ed. Corint – colecţia „Microsinteze" nr. 17 –, Bucureşti, 2001, 144 p.) se afla în 1998 deja la a noua ediţie în Franţa, revăzută ca şi cele precedente. Cîteva cuvinte mai întîi despre colecţia care-l „preia" astfel pe Renouvin: editura bucureşteană *Corint* a început, cu cîţiva ani în urmă, traducerea unor titluri de marcă ale colecţiei pariziene *Que sais-je?* şi proiectul – cu multe reuşite şi doar puţine eşecuri – continuă (sub coordonarea meritorie a celui care este în sine o garanţie suficientă – academicianul Şerban Papacostea). Cîteva cuvinte apoi despre această apariţie: contrar a ceea ce s-a transmis copios prin vulgata de nuanţă istorică de la noi, *Marele Război* nu a fost *numai* războiul care a condus la marea unire a românilor, ci şi un mare conflict european – cel mai mare de pînă în acel moment, cel printre ale cărui consecinţe se numără veritabile şocuri (politice sau culturale) ce au modelat într-un chip fără precedent istoria lumii; pentru acest tablou, Renouvin a avut cea mai potrivită frază ce s-ar putea dori, astfel încît rememorarea fazelor conflagraţiei, cu toate dilemele şi dramatismul lor, devine clară atît pentru istoricul cel mai avizat cît şi pentru doritorul de cunoaştere aflat la începutul drumului. În fine, cîteva cuvinte – efectiv meritate – despre îngrijitorul acestei ediţii: admirabilă rigoarea cu care Lucia Popa (traducătoarea, autoarea argumentului şi a notelor cărţii) a adus în faţa ochilor cititorului român această carte, atît printr-o traducere ce face onoare limbii române cît şi prin foarte multele şi foarte utilele note de subsol ce fac, în acelaşi timp, onoare profesiunii de istoric (este cazul d-nei Popa), ca şi onoare unui onest îngrijitor de ediţie – precum în cazul colecţiei „Microsinteze" şi al tuturor traducerilor istorice în limba română ar fi de dorit să fie cît mai mulţi.

Această pagină le aşteaptă cu nerăbdare.

▲

Carol CĂPIŢĂ

Istoria cea de toate zilele

Istoria rămîne – dincolo de toate „bucătăriile" mai mult sau mai puţin pragmatice – o ştiinţă a naraţiunii. Istoria, spun unii, s-a născut din simpla memorare în ordine cronologică a faptelor; alţii, cu ochii la climatul intelectual din lumea greacă, văd în istorie produsul dezbaterii din agora. Dar poate că istoria ca scriitură s-a născut, deopotrivă, din poveste şi din fabulă. Dacă rolul poveştii – al naraţiunii cronologice şi logice a unor evenimente la care nu avem acces direct – este de înţeles (în nici un caz nu încerc să afirm că istoria nu ar fi o ştiinţă), fabula pare un ingredient cel puţin ciudat. Dar pînă la urmă şi orice afirmaţie sau investigaţie istorică are o morală, are un înţeles ce se dezghioacă doar celui atent şi ludic în acelaşi timp. Istoria ca simplă colecţie de date nu are, în opinia mea, nici un drept de cetate. Istoria este nararea a ceea ce credem că s-a petrecut dincolo de fapte, ştiute sau care vor fi cîndva cunoscute. Apoi, pentru bună măsură, identificarea tîlcului ce stă în spatele reconstrucţiei noastre. Ce păcat că majoritatea consumatorilor de istorie – vecinul de pe scară, cunoştinţa întîmplătoare din tren, elevul Gigel (băiatul mătuşii din Piteşti) care se pregăteşte pentru examenul de capacitate – iau contact cu istoria în primul rînd prin intermediul datelor. De aici şi confuzii sau neînţelegeri cu privire la esenţa istoriei, dezbateri neîntrerupte despre „ce este, dară, istoria". Poate nu întîmplător un filosof al istoriei şi istoric deopotrivă vine să ne aducă aminte că istoria rămîne o lume a încîntării în faţa poveştii coerente.

Recenta carte apărută sub semnătura profesorului Neagu Djuvara la Editura Humanitas *(Cum s-ă născut poporul român?)* reprezintă, în fapt, un eveniment cu înţelesuri multiple, un semn de normalitate. În primul

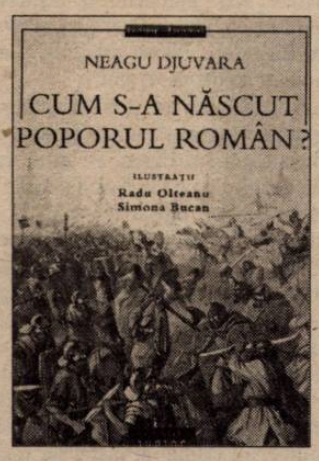

rînd, faptul că un eminent savant a găsit răgazul necesar pentru a transpune pentru copii istoria formării poporului român. Efortul nu este mic, căci copiii au capacitatea de a sesiza incongruenţele şi, în orice caz, de a citi printre rînduri. În al doilea rînd, este de remarcat faptul că istoria românilor este atît naraţiune principală, dar şi fundal al unor consideraţii despre istoria universală. Se recîştigă astfel întreaga complexitate a istoriei noastre, care capătă sens în relaţie cu istoria tuturor. Textele sînt scrise într-un limbaj accesibil copiiilor, iar ilustraţia – deşi prea războinică şi cu imagini a căror veridicitate poate constitui o temă de reflecţie – completează bine informaţia scrisă. Ceea ce impresionează la lucrarea profesorului Neagu Djuvara este, însă, modalitatea de prezentare a înlănţuirilor logice ale istoriei. Contactele lumii dacice cu cea greco-romană îi permit autorului să introducă informaţii despre civilizaţiile greacă şi romană; tot astfel, discuţia despre Evul Mediu românesc devine şi suportul pentru o discuţie asupra Evului Mediu european. Informaţia care pare la prima vedere spusă în treacăt devine un text prin intermediul căruia se depăşeşte simpla descriere a evenimentelor istorice. Vecini de aproape sau vecini mai îndepărtaţi, toţi îşi au locul în poveste. Acest lucru trebuie apreciat şi din perspectiva absenţei aproape totale a acestora din manualele în uz pentru clasa a IV-a.

Dar poate că semnificaţia acestui text este mai profundă decît tălmăcirea pentru copii a unei probleme istoriografice. Volumul apare într-un moment în care istoriografia românească îşi caută drumul. Dezbaterile despre istorie (sub varii forme şi cu pretenţii la fel de diferite) continuă să străbată mediile din România. Aceste dezbateri sînt chiar mai aprige atunci cînd este vorba de predarea istoriei tinerei generaţii. Profesorul Neagu Djuvara face, prin acest volum, o propagandă mai bună istoriei ca domeniu al cunoaşterii umane decît o pot face nu-mai-ştiu-cîte emisiuni de televiziune. Istoriei şi predării istoriei deopotrivă, căci este unul din primele materiale auxiliare originale (poate chiar primul) pentru predarea istoriei care vine să completeze materialele aflate la dispoziţia profesorului. Normalitatea pe care o promovează acest volum nu rezidă atît în conţinutul acestuia, cît în atitudinea care transpare din apariţia sa. Exegeza academică asupra acestei probleme a originilor noastre trebuie şi poate fi explicată copiiilor, căci pînă la urmă istoricul trăieşte pentru a da celor din jur ceea ce a adunat (ca informaţie şi ca *Lebensanschauung)* cu migală de bijutier. Nu putem decît să sperăm că iniţiativa domnului profesor Djuvara şi a Editurii Humanitas va fi urmată şi de alţii.

▲

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Fapt divers

Înclinaţia cititorului român de presă pentru faptul divers este de mult binecunoscută. Numai că şi aceste fapte diverse îşi au ierarhiile şi tipologiile lor, în mare influenţate de cuantumul de *horror* permis: cele sado-maso, cu crime, bătăi, violuri şi alte orori, explicit reprezentate de ştirile *PRO TV* de la ora 5 şi de emisiuni gen *Urmărire generală,* se situează, bănuiesc, în topul fanilor, pe o treaptă superioară celor pur şi simplu pitoreşti, axate pe bizarerii inofensive, recorduri ori anecdote, în stilul ştirilor de *Acasă*. La cele din cea de-a doua categorie ne vom referi deocamdată, datorită unui număr din *Libertatea* (de marţi, 29 mai), parcă special conceput ca eşantionul ideal pentru lumea fixurilor megalomane în aspiraţii, mărunte şi chiar înduioşătoare în practică. Cotidianul sus-amintit oscilează, de obicei, între cele două tipuri de fapte diverse, *soft* şi *hard;* numărul din 29 mai s-a întîmplat să fie cu precădere grăitor pentru linia mai puţin dură: ziarul este înţesat de articole în care semeni de-ai noştri, altfel insignifianţi, se străduiesc să iasă din cenuşiu lăsîndu-se în voia cîte unei obsesii de cele mai multe ori inofensive. Ca şi cei care scriu la emisiuni precum *Din dragoste* sau *Surprize, surprize*, despre care vorbeam în numărul anterior, şi aceşti temerari ai altcevaului se străduiesc să conteze, să fie cineva, să capete greutate, chiar şi în raport doar cu ei înşişi. Dacă participanţii la emisiunile interactive îşi îndeplinesc aspiraţiile prin alte persoane, „ciudaţii" din faptele diverse *soft* au de-a face mai mult cu obiectele: **Florin Urdă** (nume predestinat, prezenţa motivaţiei lingvistice în numele multor eroi de fapt divers fiind deja o constatare), din pagina 7, face versuri pe bani; deşi absolvent de ASE, el cere, prin mica publicitate, 25.000 de lei amorezilor doritori de patru versuri drăgăstoase. Deşi pînă acum n-a primit nici o cerere, dl Urdă beneficiază de o deontologie profesională: nu face versuri pentru bărbaţi şi nici pentru morţi, ci doar pentru doamne şi domnişoare. **Dorin Lupean,** din Sibiu, dar şi din pagina a 11-a, deţine 300 de ouă de la 98 de specii de păsări. Să fie „lup"-ul din numele lui motivul pentru care un stol de corbi cu instincte mai aproape de normalitate s-au repezit asupra colecţionarului, gata să-l sfîşie, atunci cînd au văzut că vrea să le ia ouăle? **Şerban Drăguşanu**, tot din pagina 11, colecţionează lame de ras, ca un advărat profesionist: într-o cameră cu aer uscat şi împachetate în hîrtie. Acestea ar putea constitui un simbol al unui alt fel de bărbăţie, deja vetustă. Tot bărbăteşti sînt obiectele nu doar colecţionate, ci şi produse de dentistul **Victor Ghinea**, din Bucureşti, şi din pagina 10: maşini de război miniaturale. Numărul uriaş de modele nu-i dă voie colecţionaruluicreator să le vadă pe toate deodată, de aceea simte nevoia unui muzeu.

Categoria pe care puţinii citaţi mai sus o reprezintă este, în felul ei, una benefică. Ca şi inginerul mai tumultuos, **Cazan**, din Piteşti, cel cu telenovelele şi apa caldă, şi liniştitul, tot inginer, **Herşcovici,** din Bucureşti, care a luat în serios matrimonialele, sînt oameni ce îngroaşă gesturile mici, înzestrîndu-le cu anvergura unora măreţe. Acest tip de preocupare interesată şi susţinută poate fi o variantă de posibil comportament pozitiv şi în situaţii mai serioase. Micii nebuni inofensivi şi constructivi mai umbresc din cruzimea nepăsătoare a marilor maniaci din alte pagini ale ziarului: **Bogdan Florea**, de 17 ani, care şi-a străpuns naşa cu cuţitul pentru că nu găsea un volum de Adrian Păunescu, pe care acesta dorea să-l împrumute; **Neculai Constantin**, ce l-a înjunghiat pe Adrian Malău pentru că nu i-a permis, la o petrecere cu lăutari, să asculte sîrbe în loc de manele; **Adrian Petru Zele**, care l-a omorît pe Vasile Mircea Pop, fiul preotului din Cîrmîzana şi fotbalist la F.C. Certeze, pentru că n-a vrut să-i cedeze un taxi etc.

▲

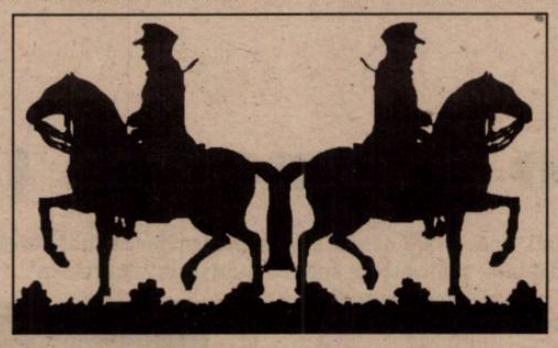

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Gangsterul şi patetismul

Întrebarea e următoarea: e o zi grea aceea în care viaţa îţi cere să-ţi schimbi o părere? Şi dacă-i grea e şi neplăcută, jenantă, de nepovestit?

Dar, mai întîi, ce înseamnă că viaţa ţi-o cere? Înseamnă, de pildă, că săptămîna trecută, în ziua cînd am făcut ultimele corecturi articolului prin care îi explicam dlui Dan Goanţă de ce îl privesc pe Ronnie Biggs cu alte sentimente, mai calde decît ale dumnealui, de ce – plasîndu-l pe acest hoţ de maximă ingeniozitate în „contextul" evoluţiei mele sentimentale – continuam să-i admir geniala lui lovitură făr' de sînge şi făr' de morală, invocînd în final şi titlul din glacialul *Le Monde* care ajungea să-l numească „un gangster patetic",

exact în ziua următoare trimiterii la tipar, în acea zi de joi cînd mă gîndesc că mîine, vineri, semnez şi în *Dilema* şi în *Prosport* (vai de ziaristul care nu se gîndeşte cu plăcere la ziua lui de mîine!),

exact la ora cafelei de dimineaţă, cînd parcurg presa română, dar şi *Le Monde*-ul fără de care, pentru mine, neînfrînaţii noştri editorialişti n-au nici un haz, viaţa pe care încerc s-o definesc mi-a pus sub ochelarii proaspăt spălaţi, cu See Spray, pagina săptămînală a cotidianului francez cu scrisorile cele mai interesante ale cititorilor săi.

La capătul şirului de corespondenţe – de la tortura practicată în Algeria de armata franceză pînă la „prezumţioasa absurditate" a unui roman care continuă „Mizerabilii" lui Hugo – am găsit textul unei scrisori semnate de un domn, Michael Mould, sub titlul precis: „Trenul poştal al lui Jack Mills".

Iată-l integral – nu-mi permit să-l rezum, copleşit cum sînt de cîte ori viaţa răspunde, cu o promptitudine aproape magică, articolelor mele:

„Nici un fel de admiraţie indecentă faţă de Ronald Biggs, organizatorul, în august '63, al atacului asupra trenului poştal Glasgow-Londra *(Le Monde* din 14 mai) (precizarea autorului, exemplarul cu titlul invocat de mine: „gangsterul patetic..." – n. mea). Desigur, s-a calificat această acţiune ca non-violentă (argumentul meu principal – n. mea). Dar aceasta înseamnă să se uite de sechelele neurologice ireversibile ale conductorului Jack Mills, cel puţin la fel de grave ca acelea, de azi, ale jandarmului Daniel Nivel (jandarmul francez bătut cumplit de o hoardă de huligani germani, la Lille, în iunie 1998, după meciul Germania-Iugoslavia la Cupa Mondială – n. mea.) Jack Mills a avut proasta idee de a apăra trenul; a fost lovit în cap, de cîteva ori, cu un baston de cauciuc (eu ştiam că „doar" cu o simplă cheie franceză, dacă se pot emite nuanţe... – n. mea). Din acea zi, el a devenit o legumă într-un fotoliu rulant, incapabil să vorbească, ducîndu-şi zilele unei pensii mizerabile acordate de Societatea engleză a căilor ferate; a murit în 1970. Într-adevăr, nu s-a tras efectiv nici un foc de armă, dar d-na Lucette Nivel (soţia jandarmului francez – n. mea) e bine îndreptăţită pentru a lămuri că, fie chiar şi fără o armă de foc, viaţa unui om poate fi zdrobită. Biggs şi-a folosit creierul în atacul trenului poştal, Jack Mills nu-l mai poate folosi pe al său".

Le Monde nu-i dă nici un răspuns dlui Mould, adică nu-şi retrage, dar nici nu susţine caracterizarea de „gangster patetic", aceea pentru care e acuzat de admiraţie indecentă pentru fapta lui Biggs. Pe mine tocmai această acuzaţie m-a lovit în moalele capului cu o forţă mai subtilă decît a unui baston de cauciuc; iar argumentarea – moartea lui Mills, fie şi după 7 ani de la atac – nu mi-a atenuat-o, dimpotrivă. Ce fac? Îmi schimb admiraţia indecentă sau o menţin? Mă răzgîndesc? Şi comunic sau nu răzgîndirea? Pot uneori să tac. De vreo cîteva luni, mă uit atent în oglindă întrebîndu-mă în gînd dacă sînt fascist sau nu – fiindcă aşa am citit în scrisoarea dlui Tamás: extremismul de centru e un fascism; mă uit de atunci, zilnic, la mine, constat că n-am cap teoretic, tac, nu mă pronunţ, dat fiind că textul, în liniile lui generale, mi-a plăcut foarte mult, dacă e voie să folosim acest verb în asemenea probleme. Dar aici nu mai sînt în teorie... Aici nu-i de tăcut, sînt în imperiul crimei şi pedepsei unde nu există derobare, ci doar asumare, onorabile... *Le Monde* poate fi impasibil, eu nu. Eu nu-l am ca director pe dl J.M. Colombani, dar printre directorii mei de conştiinţă încă îl ţin pe Gide, cel care a afirmat liniştit că nu cunoaşte vreo idee de a sa care să nu fi cunoscut răzgîndirea. Cu asta chiar că începe să mă doară capul: cum să-mi schimb, în cîteva zile, opiniile, aici, în România? În văzul public? Sub semnătură? Să mă recunosc inconsecvent? E o problemă mai grea decît o admiraţie indecentă... Chiar şi în eroare sau prostie, consecvenţa fascinează la noi, în melodrama noastră maniheistă, mai mult decît inteligenţa totdeauna dubioasă, antipatică... Ce-ar fi să rămîn pe gînduri? E inconfortabil, riscant, pot fi luat drept un original, un extravagant, nu introvertit... Simt că-mi crapă capul – nu sînt gangster, dar mă ispiteşte pateticul.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

De la Piaţa Iancului pe Pache Protopopescu pînă la „Izvorul rece"

„Cabinetul stomatologic Izradent" se vede la etaj, dedesubt se iţeşte „Electroadmond" cu un produs unic, „Cană automată de fiert apa". Pe stîlp, „vii cu mobila ta, ai cameră unde să stai cu încă o fată. Primim numai fete." „Georgys – simigerie cu mac, cu sare." „Non Stop magazin alimentar" prezintă Franzela extra Titan. „Sub capac poţi să găseşti, multe, multe premii reci." „Primim sticle goale Tuborg." Păşeşti mai demn şi simţi „Mîncare pentru peştişori şi broscuţe". „Magazie de tăiat fiare." După ce le tai, de ce ai nevoie? „Anthony – servicii funerare." Vezi „Picasso – ţesături şi accesorii". Intrarea Calotă Marin, erou căzut în războiul antifascist. Vis-à-vis de PRO TV, „ProSys", magazin de computere. Ceva mai sus, „Protectdent", cabinet stomatologic: „deschis intraţi, folosim ca metodă de tratament blîndeţea, calmul, răbdarea, înţelegerea". Tot mai sus „Oftapro". Vedetele PRO mai iau combustie şi de la „Gogoşerie", simple, cu dulceaţă, cu brînză telemea, brînză dulce, cu rahat, cu carne. După „Braseria Alcaz" descoperi „Vulcanizarea", cu selecţie de fete seara pentru prestaţii plăcute. Pe zidul de lîngă Batalionul 5 Ilfov de Pompieri, „E trecut de ora 9. Vine Ana Banana". Cîţiva nostalgici ai peripeţiilor montane şi-au pus denumiri consonante: „Sc Diham SA", „Leaota Design". De aceea, „Soropa Societatea Protecţia Atmosferei" stă alături. „Vînd foi de calc şi carton asfaltat", pe stîlp. Pe zid „Colegiul Naţional Mihai Viteazu – liceu dinamovist". „Bon Ton şi Bon Apetit." Karate la liceul „Ady Andre": „Antrenîndu-te cu noi, prinzi încredere". „Magazin Tara", mic cît trei volume *Pe aripile vîntului*. „Blue Night xerox." Strada Horei. „Aici domiciliază, stabilit din 1978, în una cameră locatarul Sirius Teodor Pamfil, chiriaş la SC Foisorul SA, de profesie şofer mecanic, în prezent pensionat pe limită de vîrstă": „Am pus un afiş pe poartă fiindcă mă călcau hoţii şi îmi stricau camera. După aia, eu aştept pe Georgiana, plecată acum 15 ani de la mine şi-i duc dorul că a zis că nu mai vrea să stea cu mine fiindcă nu mai vrea să audă de mine. I-am dat o palmă, dup-aia ea a pus cîinele pe mine. Eu i-am dat cu fruptiera în cap, ea m-a dat dracu' şi a plecat în chiloţi cu fular la gît şi s-a dus la o vecină şi de atunci am făcut afişul ca să ştie unde-i locul ei, nu prin vecini." Vorba unui înscris de pe spatele septuagenarului după înfăţişare, ieşit la plimbare pe la Restaurantul „Izvorul rece": *„I'm a dude. Bad future."*

▲

Augustin IOAN

pierduţi în spaţiu?

Dorin Ştefan se întoarce (III)

– sau: Umbra arhitectului. La Sfînta Vineri –

Pentru a încheia acest mini-serial dedicat lui Dorin Ştefan, am ales prezentarea barului Twice, aflat pe str. Sf. Vineri din Bucureşti, într-o casă veche, ale cărei subsol şi etaj au fost restaurate şi reamenajate de către arhitect. Opera Business Center este o clădire de închiriat, prin urmare preţul de cost al metrului pătrat şi neutralitatea inofensivă a plasticii vor fi fost considerate elemente cheie de judecată a reuşitei. Aici, dimpotrivă, se aplică regulile identităţii vizuale celei mai elaborate, tocmai pentru că de felul în care este lucrat barul şi, firește, de serviciile pe care le oferă depinde nemijlocit supravieţuirea şi, eventual, succesul său comercial. Prin urmare, arhitectul şi-a putut permite să fie personal, conceptual şi original într-o măsură mult mai mare decît dincolo.

Însă, chiar şi în aceste condiţii mai degrabă favorabile, arhitectul şi echipa sa şi-au exersat încă o dată reţinerea. De data aceasta, nu mai este vorba despre o lipsă de resurse, ci de o strunire a lor în numele unei teme. Subsolul cu bolţi de cărămidă are ca spină barul propriu-zis, care poate fi ocolit de jur împrejur. Materialele folosite sînt simple, *ready made* am zice, sau *as found:* profile ordinare şi ţeavă de metal sudate; sticlă şi neon. Toaletele au de asemenea o distincţie „industrială“ similară, în sensul socialist al atributului. Robinetele sînt cele pe care le ştie produce industria românească, dar sînt asociate unor chiuvete proiectate special pentru acest loc. Or, exact contrastul violent text/context (care se realizează între ceea ce, pe de o parte, pare la prima vedere familiar, pentru că arată a fi fost procurat de la învecinatul – şi, între timp, răposatul – magazin *1001 de Articole* şi ceea ce, pe de altă parte, este de fapt străin, pentru că instalat în contexte inedite, care înnobilează detaliul pauper) dă tensiune şi, deci, calitate spaţiului rezultat. Impresionează este inventivitatea asocierii şi punerii în operă, iar nu vreun atribut valoric intrinsec al materialului însuşi.

Folosind apoi scara veche a casei – adusă la zi fără a-şi abandona atributele şi detaliile care o datează – ajungi în alte şi alte spaţii ale barului, pînă la Galeria de spriţ. Cubicule – care cu canapele neruşinate de piele, pe care te poţi doar tolăni, care cu mese obişnuite de cîrciumă – îţi veghează drumul pînă la *acel* loc cu scenă şi expoziţie, unde se petrec evenimentele mondene. Scara care te coboară în „gheena“ perdiţiei are drept mînă curentă o bucată de bară neagră, încastrată în zid şi rămasă la capătul celălalt în consolă. Expoziţia înseamnă şiruri verticale din gută, de care exponatele se prind cu cleşti de rufe.

Cu decor puţin, dar cu o gestică a creatorului care îl animă pe acesta pînă într-acolo încît, compus cum se află cu corpurile suple ale tinerilor clienţi, învie şi participă la atmosferă, arhitectul reuşeşte un tur de forţă care aşază interiorul barului Twice în topul spaţiilor similare realizate în subsolurile de cărămidă după 1989 în Bucureşti. Unii dintre cititorii rubricii de faţă ştiu că am deplîns în *Bizanţ după Bizanţ după Bizanţ* soarta acestor fine bolţi de cărămidă din familia Curţii Vechi. Revitalizate, ar putea închipui o parte din spiritul unui Bucureşti după care tînjim. Dorin Ştefan exact asta face, administrînd cu precizie un spaţiu minim, inventînd pentru el – tot minimalist – mobilierul aferent, lumina stranie, toalete atipice, scări şi rampe planînd peste alte şi alte scenografii, evenimente şi locuri.

Este vorba despre o mai veche teorie a arhitectului, care ţine de bunul-simţ mai mult decît de filosofii sofisticate. De vreme ce nu avem o industrie performantă, nu putem avea pretenţia unei arhitecturi de înaltă tehnologie. Deplîngem această crudă stare de lucruri, dar îndreptarea ei nu se va rezolva mimînd o „normalitate“ de pe alte meleaguri, eventual importînd semnele ei înşelătoare, ci privind drept în ochi starea de fapt. Decent este de aceea să optimizăm, ca buni meşteşugari, ceea ce avem de fapt. Dacă materialul e pauper, dar bine pus în operă, „sărăcia“ expresiei va fi compensată de inventivitatea proiectantului şi a executantului, care vor fi cu atît mai vizibile.

Aceasta este povestea caselor celor noi ale profesorului Dorin Ştefan. Ele sînt dovada că, la condiţii egale, ceea ce iese la iveală în chip luminos este talentul „croitorului“ de forme şi a „diplomatului“ între client şi oraş care este arhitectul. În ambele sale ipostaze, arhitectul Dorin Ştefan excelează – cu Opera Business Center şi barul de pe Sf. Vineri exact de (încă) două ori; adică *twice*.

▲

Centrul de Studii Culturale Britanice
(The British Cultural Studies Research Centre)

din cadrul Facultăţii de Limbi şi Literaturi Străine, Universitatea din Bucureşti
oferă un *program masteral* absolvenţilor de *studii umaniste* (filologie, istorie, filosofie, ştiinţe sociale şi politice, istoria artelor etc.).

Înfiinţat în 1995, sub dubla coordonare a Consiliului Britanic şi a Universităţii din Bucureşti, **BCSC** este astăzi locul în care *identitatea culturală* este principalul obiect de studiu, dintr-o sumă de perspective, de la gândirea postmodernă la teoria şi practica reprezentării, mentalităţi, studii de discurs, arte vizuale şi istorie, cultură mediatică, culturi juvenile etc. Modulele care compun programul reflectă întocmai aceată gamă de abordări. BCSC este, totodată, un spaţiu de lectură şi studiu pentru studenţii masteranzi şi pentru alte categorii de studenţi sau persoane interesate de identitatea culturală britanică.

Programul masteral de
Studii Culturale Britanice (**British Cultural Studies**)
se desfăşoară sub îndrumarea prof. dr. Adrian Nicolescu (director)
şi a prof. dr. Mihaela Irimia (director de studii).
Programa cursurilor masterale, bibliografia pentru admitere, condiţiile de admitere şi de studiu, activităţile conexe, orarul bibliotecii şi toate celelalte detalii privind activitatea curentă a centrului se găsesc în *broşura BCSC* care se poate procura, contra cost, de la BCSC.

Pentru orice informaţii suplimentare, cei interesaţi de programul nostru se pot adresa la:
1) Tel.: (01)211.18.20 / int. 26 (luni-vineri ; 9-16)
2) E-mail: bcsc@lls.unibuc.ro
3) Internet provizoriu http://www.original.ro/bcsc
4) Adresa: Bucureşti, Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine, Str. Pitar Moş, nr. 7-11, etaj 1, sala „Leon Leviţchi“

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Poştaşul sună întotdeauna de două ori

Un cititor interesat îmi cere lămuriri despre Ronald Biggs, eroul unei tablete mai vechi. Aşadar: Biggs nu a plănuit faimosul „jaf al trenului poştal“ din 1963. Autorul „noului succes al minţii omeneşti“ era Brian Fields, un funcţionar bancar. Biggs a fost cooptat doar la spartul tîrgului, din lipsă de alţi amatori. Iniţial fusese evitat, fiind cunoscut în *milieu* (şi de *bobbies)* doar pentru găinării nedemne de un *gentlemen cambrioleur*. Victima jafului nu a fost CFR-ul englez, ci pîrliţii de contribuabili, care au sponsorizat această ispravă a unor supradotaţi cu cazier. *(Cam la fel cum sponsorizam noi FNI-ul, Bancorex-ul, băncile populare, Tractorul şi atîtea altele. Dar noi nu vorbim despre Sever Mureşan ca despre „autorul unei inegalabile capodopere în domeniul jafului“. Pentru că ne-a silit să băgăm mîna în buzunar. Cînd acelaşi lucru li se întîmplă altora, apreciem latura intelectuală a jafului).* E-adevărat că banii furaţi fuseseră trimişi la retopit, numai că scăzămîntul lor se făcea numai în urma procesului-verbal de distrugere. În fine, mecanicul de tren, Jack Mills, a fost „ameţit“ definitiv de lovitura de rangă – a paralizat, pe locul loviturii a apărut o tumoare, nu şi-a mai revenit niciodată şi a murit în spital după doi ani. Biggs a fost un Robin Hood radical – a luat de la britanici, a dat la brazilieni.

Dar toate astea sînt detalii. Trebuie să recunosc că personajul a executat şi asupra mea un fel de fascinaţie secundară. Mai puţin el ca atare (poate şi pentru că sînt uneori de un moralism prea rigid), mai mult atitudinea ironic-detaşată a publicului englez faţă de el. Tragedia lui, căci, fără îndoială, germenii unei pasionante confesiuni de *pub* există în destinul acestui Valjean fără măreţie, eu, unul, o găsesc în altă parte. Acum vreo cîteva săptămîni, Biggs a fost întrebat de ce vrea să se predea, căci, dacă n-ar fi evadat, acum ar fi fost liber şi ar fi avut vreun rost oarecare. (La ora asta, poate, ar fi băut un *pint de bitter* într-un pub, trăgînd cu urechea la doi străini care discută aprins într-o limbă ce seamănă puţin cu portugheza braziliană). A răspuns că aşa e mai bine – şi-a petrecut anii cei mai frumoşi în libertate, înconjurat de femei frumoase şi de ucenici în ale jafurilor. La bătrîneţe – ce mai contează? M-a făcut să mă gîndesc la cei care îşi amînă la nesfîrşit momentul întemeierii unei familii, ca să *profite de viaţă*. De parcă nu viaţa ar profita de noi!

Numai că nostalgia lui pentru Margate şi bitter (o băutură mediocră) e iluzorie. Cînd părăsise Anglia, taifunul Thatcher nu apăruse, economia era dominată de statul-proprietar, laburiştii erau de stînga, iar marea problemă morală a englezilor era mini-jupa. Clasa muncitoare (din care făcea parte şi el), acei băieţi simpatici care vorbeau *cockney* sau *estuary english,* cu etica lor particulară, a dispărut fără urme. În puşcărie nu mai sînt pungaşii simpatici de odinioară, infractorii de azi sînt traficanţi de droguri, criminali sîngeroşi şi eventual imigranţi pogorîţi direct din containere. În Margate şomajul e devastator şi clădirile dărăpănate. La urma urmei, asta va fi adevărata pedeapsă a bătrînului tîlhar. Bătrînul Ronnie va înţelege tîrziu că gluma s-a terminat, că memoria înşeală şi că niciodată nu poţi să te-ntorci. Niciunde. O-nvăţătură pe care eu am primit-o întîia oară acum vreo 25 de ani. Aveam cîteva ore de petrecut în oraşul minier Motru şi mi-am cumpărat, într-o doară, o carte verde cu o povestire despre un prost care călărea bine. Ceva m-a izbit şi m-am întors la cea mai mică librărie din lume şi am cumpărat şi o altă carte a aceluiaşi autor. Un roman despre maimuţe. La singura masă a singurei cofetării din acel oraş, am citit tot romanul pînă seara tîrziu, supravegheat de privirea acră a şefei de unitate. Drept care am pierdut autobuzul.

P.S. Nu sînt tare la franceză, dar în engleză cuvîntul *pathetic* are o nuanţă puternic peiorativă – se traduce prin *jalnic, amărît, penibil*.

▲

Iaromira POPOVICI
Eugen ISTODOR

Săracu' Sericu, din Teleorman

Purecul şi satul

Ieşi din Bucureşti? Dai nas în nas cu *Genyal*, butic şi Restaurant *Buda*. Cum mergi pe şoseaua spre Alexandria spre Sericu dai de *Ursu* – popas măcelăresc cu perechea sa *Abator* – popas măcelăresc cu oferta: *Porci, pui de carne*. Ehei, pe vremuri cînd ieşea bucureşteanul spre „Sericu" n-avea parte de aşa ceva. Se gîndea la ăi mai graşi pureci de pescuit. Îşi punea corturile de vineri şi pînă duminică şi lua în plămîni aer de Sericu bine condimentat cu aere de porci de la combinat. Combinatul, falimentat, purecul, dispărut.

Poezia lui Marin Tistu

„De-ai veni pe-aici odată ai vedea că am un sat
Ca un fagure de miere strîns din flori cu mult nesaţ
Lungi amurguri minunate pe-ale lui căsuţe cad
Aurind livezi şi lanuri ce-s întinse cît se văd."

Din tradiţie se împleteşte coşul

„După ce-i cade frunza, se taie foarte frumos, din pămînt, o depozitez aicea, şi-ncepe să fiarbă. O pun pe sortimente: pari, şpirale, inelare mici, inelare de sus, şi-alea mititele, de se bagă la fin. Astea albe, pentru export, se spală cu periile, de capătă o culoare galbenă, ca gălbenuşurile de ou, se împletesc şi se fac coşniţe. Trebuie şi forţă, şi plăcere." ne explică **Mariana Berechet,** specialistă, tehnologia împletiturilor de răchită. Totul se întîmplă în satul Sericu, comuna Blejeşti, judeţul Teleorman. Inclus în zonele defavorizate, satul beneficiază, acum, de un proiect al Fondului Român pentru Dezvoltare Socială (FRDS); proiectul constă în ceea ce finanţatorii numesc „activitate generatoare de venituri"; în cazul de faţă un atelier de împletituri din răchită. De ce tocmai producţia de coşuri? Pentru că, ne spune aceeaşi doamnă Berechet, „a fost tradiţie, de 15 ani, la CAP Blejeşti". Acolo a învăţat ea meserie şi poate, acum, să le înveţe pe cele cam opt ucenice, fete foarte tinere, în jur de 16 ani. Una dintre ele, o blondă subţirică, tot **Mariana**, dar **Ivan**, minusculă pe lîngă interminabilele răchite, a terminat 8 clase şi s-a apucat de meseria asta pentru că i-a plăcut, ne declară scurt. Locul în care cele două femei decojesc răchite, cu ajutorul unui aparat numit capră, pare o casă părăsită. Aflăm că nu e doar atît, de la domnul **Marin Tistu**, coordonatorul proiectului FRDS, mare amator de istorie şi ghidul neoficial al satului Sericu: clădirea a fost „conacul doctorului Raicoviceanu, nepotul lui Iuga, ministru de Interne la 1937" şi în timpul lui Ceauşescu şcoală, cămin, magazin. De asemenea, cele două Mariane stinghere dintr-o monotonă zi de sîmbătă nu sînt decît un eşantion din cele opt participante la proiect şi din cele 40 de la iarnă. Pentru uscătivul şi zîmbitorul domn Tistu lucrurile au aproape numai o parte bună: pînă acum lucrătoarele nu au venit chiar regulat la împletiturile de răchită, pentru că nu pot fi plătite decît după terminarea finanţării propriu-zise, pînă atunci munca lor se consideră contribuţie; dar nu-i nimic, mai sînt numai două luni pînă cînd vor avea dreptul să încheie contracte, să vîndă coşuri şi să plătească salarii... În viziunea domnului Tistu, fost gardian public, ba chiar şef de gardieni, şi absolvent al unei postliceale de geofizică, apicultor pasionat, arheolog amator, ba chiar şi inventator, fost şef al clubului de fotbal local, satul Sericu nu este locul unde nu s-a întîmplat nimic (aşa cum ne repetă de nenumărate ori soţia lui, învăţătoarea): de pildă, chiar în faţa atelierului de împletituri a căzut colonelul Ford, cu avionul lui: fiind comandant, a rămas ultimul, şi, după ce toţi ai lui s-au salvat, n-a mai reuşit să sară cu paraşuta.

Viaţa. Că-i mai bună decît toate.

„În satul ăsta mic, cu 200 de case, avem 7 privatizaţi", ne spune, probabil cu mîndrie, Marin Tistu. Prima privatizată este „La Ramona", aflăm ulterior, o vară de-a domnului Tistu. Magazinul, situat aproape de intrarea în sat, este o dugheană construită de proprietar chiar în curtea personală. Cum intri, îţi atrage atenţia o inscripţie: „ Prieten să-mi fii / Fără bani să nu vii / Cui îi dai pe datorie / Nu-l mai prinzi în prăvălie". Şi o alta: „Sunaţi şi aşteptaţi". Şi aşa facem, după care o cunoaştem pe Ramona, alias **Alexandra Mărgărit**, proprietara, care ne lămureşte că ea se ocupă şi de treburile casei, şi de grădină, şi de copii, aproape în acelaşi timp. Ba mai e şi fochistă la schela de petrol din apropiere. Toate astea mai ales de cînd soţul ei a rămas cu probleme la un picior, în urma unei răceli. Ce se vinde în sat? Strictul necesar: zahăr, orez, pîine, băutură – ţuică pe frig, bere – pe căldură. În rest, lucruri cît mai ieftine, cum ar fi ţigările româneşti, pentru că sătenii sînt săraci. Cei mai în vîrstă trăiesc din pensia de la CAP, iar dintre tineri, mulţi lucrează cu ziua: „sînt de rînd cu vacile, nu pot să mă duc, plătesc om; acesta cere cam 50-75.000 pe zi, plus mîncarea şi băutura". Alţii se mai duc să sape pe la vie, şi mai sînt care lucrează la schelă. De fapt, aflăm mai tîrziu de la domnul **Florescu**, „boierul" local, domn din Bucureşti care şi-a reconstruit casa părintească în sat şi vine acolo în week-end, că la schelă s-au cam redus locurile de muncă şi că oamenii din sat nu prea au posibilitatea să lucreze. Există, desigur, o asociaţie agricolă, şi se cultivă cereale, floarea soarelui şi furaje pentru vite. Oamenii îşi mai vînd produsele prin tîrg, la Videle, şi mai fac un ban.

Sericu rămîne, totuşi, sărac. Nu există gaze, nici apă curentă. Domnul Florescu ne spune, chiar, că apa potabilă este infestată, datorită unui fost complex de creştere a porcilor ce-şi arunca deşeurile în apă. Spital e doar la Videle. Telefoane există doar două: la domnul Florescu, şi la domnul **Lunga**, directorul Băncii de dezvoltare din Videle, căsătorit cu domna **Geta**, şefa asociaţiei şi inginer agricol, care, de altfel, sînt cuplaţi cu domnul Florescu. Cam aceştia ar fi şi intelectualii satului, la care se adaugă, evident, domnul Tistu şi doamna **Tistu**, învăţătoarea. Preotul vine doar duminica, la liturghie, sau cînd este chemat pentru vreo ceremonie, deşi bisericuţa din Sericu este din lemn, şi tocmai din 1812. Iar în cimitirul bisericii odihnesc eroi din Războiul de independenţă şi primul război mondial.

Şcoala fiinţează într-un alt conac, de astă dată chiar al domnului Iuga, şi cuprinde clasele I-IV. Cele două învăţătoare predau la două clase simultan: I-III şi II-IV. Nu e atît de greu, afirmă doamna Tistu, care e şi directoarea şcolii, pentru că sînt cu totul 25 de copii. Cînd le dai unora de făcut o temă, pe ceilalţi îi asculţi. Clasele sînt îngrijite, iar pupitrele şi catedra sînt acoperite, cochet, cu pînze rozalii. „Sînt şi serii bune, şi serii mai puţin bune, după cum se ocupă părinţii de ei. Calculator au numai copiii Ramonei, cea cu magazinul, dar nu l-au cumpărat ei; l-au primit de la un văr din Bucureşti. Limbi străine se fac, cum să nu; facem noi franceza, din ce am învăţat la Liceul pedagogic". Se pune problema unei excursii: măcar pînă la Sinaia, copiii n-au văzut muntele, nici marea, dar nici Bucureştiul, care-i mai aproape... De altfel, se ştie, copiii de la ţară sînt mult mai munciţi, se duc cu vacile, le mulg... Învăţătoarea însăşi se scoală de la 6, hrăneşte animalele, udă grădina, apoi o porneşte spre şcoală. În biblioteca şcolii se găsesc, în general, cărţi aduse de acasă de către învăţătoare; şi vreo cîteva volume salvate dintr-o bibliotecă dispărută din Videle – Elias Canetti, „Jocul privirilor" şi Şerban Foarţă, „Afinităţi elective". În subsolul şcolii există o încercare de muzeu: de arheologie şi etnografie. „În împrejurimi era o măgură şi vulpile, făcîndu-şi vizuini, au scos la suprafaţă cioburi din vase foarte vechi. Cînd am fost într-o excursie cu copiii, am găsit o mulţime de cioburi de-astea, le-am spălat, le-am sortat", ne descifrează doamna Tistu cosmogonia muzeului. Au venit chiar şi arheologi adevăraţi şi au confirmat prezenţa unor relicve din Neolitic.

Mituri şi aspiraţii

Muzeul satului Sericu va fi pus, cîndva, pe picioare. Există acolo o mulţime de exponate, din Neolitic pînă în epocile lui Dej şi Ceauşescu: fragmente de vase, jug pentru boi, opincile unui veteran, un gramofon, un tablou cu primele maşini de treierat... Probabil, tot domnul Tistu se va ocupa de el. Pînă atunci, Marin a văzut aproape toată ţara, pe cînd era geolog. Singur inventator în săracu Sericu, Tistu a descoperit „Influenţa factorilor astrofizici asupra secreţiei de nectar la plantele merifere" şi a avut experienţe paranormale în judeţ (a văzut aura unei bătrîne, de înălţare, de pildă). Copiii lui şi ai doamnei Tistu sînt, deocamdată, în sat, deşi şi-au continuat studiile. Fata, absolventă a unei şcoli sanitare postliceale, nu găseşte de lucru. Se pare că un post la spitalul din Videle costă 20 de milioane. Băiatul, absolvent de liceu şi student la drept la o facultate cu statut incert, se ocupă, deocamdată, de grădină. Domna Tistu ne povesteşte că mulţi tineri din sat au urmat traiectoria copiilor ei: după ce au absolvit liceul sau chiar un colegiu, nu au găsit de lucru şi s-au întors în sat, unde nu prea au nimic de făcut. Desigur, cu excepţia muncilor în gospodărie, dar e greu să te readaptezi... Seara, tinerii se întîlnesc la Barul lui Vasile, să bea un suc şi să se mai cunoască. Acolo e şi biliard. În Sericu e şi televizor, chiar dacă nu cablu, la care te poţi uita ziua. Altfel, mentalităţile, se pare, s-au mai schimbat: conform doamnei Tistu, nu se mai stă, ca altădată, la poartă, de vorbă. Fiecare îşi vede de ale sale, se duce la vecin numai cu o treabă concretă. Tradiţii nu s-au prea păstrat, au murit şi căluşul, şi hora, iar oamenii nici nu mai au costume populare. În discoteci se ascultă, evident, manele. Acasă la Tistu, rock şi Jarre. Soneria de la şcoală aduce a Bolero de Ravel. Iar de electorale, zdrăngăne micii, berea, zahărul, făina, uleiul. Cel care n-a dat, n-a ieşit.

Boierul

Dl **Florescu**, „seniorul" local, altfel, în Bucureşti, referent asistent la Centrul de Informare ONU pentru România, şi-a refăcut casa părintească cum era ea în copilărie şi şi-a reluat pămînturile, după '90. Cînd a venit pentru prima dată în sat, oamenii l-au privit cu suspiciune, şi au decretat că nu vor să lucreze la „boier", preferînd, în schimb, să nu facă nimic. Ba, mai mult de atît, cînd s-a apucat el însuşi să facă ceva, vecinii, şi nu numai, nu au ezitat să-l fure: din cei 1.000 de pomi plantaţi, 500 i-au fost furaţi; chiar din prima zi, un vecin i-a furat 67, şi, deşi îl văzuseră o mulţime de copii din sat, s-a jurat pe Biblie că n-a pus mîna. Cînd a pus pomi pe marginea drumului, i-au fost tăiaţi de vecin, fără rădăcină, şi puşi la el în faţă.

„În '44 unde să-şi posteze ruşii comandamentul? În casa Florescu. Era septembrie. Au intrat în subsol, au tras cu pistoalele în butoaiele cu vin şi ţuică, le-au amestecat, au văzut berbecii şi oile din curte, le-au prăjit şi au chefuit. Pe mama au pus-o la zid să spună unde e chiaburu', unde-i tata. Ea era gravidă. Le-a spus că era pe front. Au chinuit-o pe mama, cu pistolul, cu baioneta, cu cuţitul la gura mamii. Eu m-am născut la sfîrşitul lui octombrie. S-a tras un foc. Intra politruca pe poartă. I-a lovit cu cravaşa. I-au sărutat vîrful cizmei şi i-a iertat. Peste noapte au murit. Au reînceput interogatoriile cu mama. De fapt, excesul, mai mult, răcoarea nopţii şi au făcut stop cardiac. Urmarea este că eu n-am putut să număr, pînă la şapte ani, corect pînă la cinci. După aceea am fost deportat. Şi acum am covoarele în care mama a strîns lucrurile pentru noul domiciliu."

Beţivul

„Bă, voi nu sînteţi a lu' Stelică Văcărie? Apostol Niculae mă cheamă.

Am cinci copii. Eu am fost la teveu la d-na Rusan... de ce m-aţi tăiat pe mine de la ajutor social că am pămînt, dar e în asociaţie, sînt handicapat, că am cinci copii, păi, zice, fă cerere la primărie. Cum să fac, unde să vin, la Interne, la ce minister să vin eu. Să merg la Iliescu. Eu am 30 de ani la cefereu, 800.000... grupa a treia, muncitor necalificat, muncă uşoară, curăţam 30 de macaze pe o parte şi 30 pe partea ailaltă. La staţia Grădinari. M-au dus la recalificare. M-au scos la pensie. Adică, de ce să nu fie stabilizare? Io' cu un milion juma aş trăi bine. Am pămînt la d-na Jeta. Am dat 300 la un copil, 300 la alt copil. N-am pasăre, am vacă, dacă-i dai să mănînce, dă lapte, dacă nu, nu. Şi-mi bag picioru', că vin la Bucureşti să-mi dea fericire. Cred în Dumnezeu? Pînă la Dumnezeu."

D-na Lunga

„Am făcut Asociaţia cu 100 de familii, cu credit de la bancă, am făcut sediu într-o magazie. Pămîntul altfel era paragină. Soţul ne-a ajutat că e la bancă... orz, grîu, floarea soarelui. Mergem pe credit, apoi dăm creditul înapoi. Oamenii îşi iau tot cerealul să dea la animale. Nu v-aţi dat seama ce sărăcie e aici? Nu poţi scoate bani din pămînt. Eu sînt singura cu studii superioare din sat. M-am stabilit aici, ca agronom, m-am căsătorit, am copil, cu greu. Mentalitatea? Mai slăbuţ. Sînt zile în care eu car sacii la marcator, la fertilizator. Sînt delăsători, de parcă n-ar fi şi pămîntul lor. Ce să vină să muncească pentru bucureşteni? Au fost compromise şi floarea-soarelui şi porumbul. Secetă. Ne-au dat bani de electorale, după aia ne-au uitat. Io nu-s bogată, întrebaţi la Ramona, acolo e bogatul satului."

Moacă

Era învăţătorul. El a făcut în pămînt o hartă a României în relief. Orientată perfect, cu contur de apă, de munte, cioplite în pămînt. Alta e să vezi relief, doar că harta a fost îngropată în iarbă.

Sfîntul Ambrozie

„Odată eram cu stupii în pădure şi a venit un bătrîn foarte bătrîn şi îi strălucea faţa. I-am dat apă. Apoi, a dispărut. Era sfîntul Ambrozie." (Tistu)

Clopotul

Clopotul bisericii e făcut de acelaşi meşter ce-a făcut clopotele de la Alba Iulia, iar meşterul se obliga să-l facă pe socoteala lui dacă-n 50 de ani i se produce vreo vătămare sunetului. E biserică de 200 de ani.

Amintirile

Toate micile lui amintiri, Marin Tistu le ţine într-o cutie mică. Pe ea scrie AC-DC. Literele astea amintesc că acolo, cîndva, a trăit un acumulator. ▲

Tita CHIPER

antinostalgia

Ce bine e-n cabine

„Cu toate atragerile noastre aminte, Primăria se dezinteresează de unica baie publică, dintr-un oraş de 100.000 de locuitori. Ca şi înainte, cabinele sînt ţinute ocupate cîte 3-4 ore (fără exagerare) de către nişte nesimţitori, care pentru 20 de lei fac din baie spălătorie, cafenea, han de dormit, cabinet de lectură şi de fumat. Ca şi înainte, dacă un băieş atrage atenţia unuia dintre aceştia asupra tăbliţei pe care scrie că o cabină nu poate fi ocupată decît cel mult o oră şi jumătate, băieşul este înjurat, sau chiar lovit. Noi, după sugestia celor făcuţi responsabili, am cerut ca Primăria să trimită administraţiei băii un ordin scris cu împuternicirea ca ea să aplice imediat sancţiunea. Încasarea a încă unei taxe, sau două, după caz, şi cu dreptul ca în caz de refuz să confişte hainele individului, conform micului parchet, şi prin analogie a judecării lor sumare, care fiinţează în Capitală în materie de contravenţie la circulaţie. Totodată, administraţia băii trebuie să aibă la dispoziţie un mic fond din care să poată cumpăra un zăvor, repara o podea, cumpăra un robinet etc."

(Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu – „Istoria românilor în secolul XX", Editura Paideia, 1999)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Mesaj cifrat

De îndată ce s-a dat drumul la expresia liberă în presă, vechi ziarişti care, pînă în 1989, nu făceau decît să reproducă documentele de partid şi de stat sau să gloseze pe marginea lor, şi, eventual, să comenteze cu cerneală de la Comitetul Central telegramele Agerpres, precum şi noi ziarişti, absolvenţi de Politehnică sau de liceu, s-au grăbit să se transforme în poliţişti, procurori, inspectori, controlori, experţi contabili, avocaţi ori grefieri. Aşa au apărut în mai toate ziarele – şi spre exasperarea cititorilor, mai apar şi astăzi – articole şi reportaje doldora de date în formă brută, conţinînd zeci şi sute de cifre, zeci şi sute de nume de firme, din care ar fi trebuit să rezulte, pentru cine era în stare să parcurgă „materialele" (potrivită denumire!) de la un cap la celălalt, că s-au furat, s-au defraudat, s-au evaporat întreprinderi, bănci, ferme, mărfuri, miliarde de lei, iar statul, alte întreprinderi şi bănci au pierdut miliarde, dacă nu cumva au fost complici, tăinuitori, gură-cască. Un „material" de acest gen seamănă cu o baltă murdară, cleioasă şi fetidă, în care numai un judecător sau un avocat bine plătit ar avea motive să plonjeze.

„...Prin adresa nr. 430 din 21.03.1997, T.E. pretinde 32.340.000 lei, care s-au achitat cu chitanţa nr. 468 din 24.03.1997 nu către firma Sacîz s.r.l. ci către Arcuş s.a., confirmînd că între T.E. şi Arcuş s.a. exista o înţelegere, dovedită de contractul nr. 76 din 02.10.1995, astfel că un contract ulterior, cu nr. 44 din 16.04.1996, nu era valabil, întrucît T.E. şi F.I., proprietarul firmei Horses s.r.l., nu se cunoşteau la data de 18.04.1996"... Şi aşa mai departe, obligîndu-l pe bietul cititor civil, care ar fi avut proasta inspiraţie să se avînte în largul materialului, să abandoneze iute, să se interneze la balamuc sau să se înece, fericit că a scăpat. Probabil că autorii unor astfel de mesaje cifrate (nu de la *cifru*, ci de la *cifră)* au fost lăudaţi în redacţie pentru rîvna lor de a copia rechizitoriile, pledoariile sau dosarele penale în întregimea lor şi, poate, au fost şi promovaţi. Eu, mai cinic de felul meu, i-aş pune să copieze de 1.000 de ori materialul şi apoi să-l înghită. Nu, nu pot fi atît de cinic: numai de 100 de ori!

▲

Cu ochii-n 3,14

O FEMEIE OPTIMISTĂ, CA VAI DE MAMA EI, NU VREA SĂ-I TAIE ZIUA ŞEFU' DIN BIROUL DE ALĂTURI

● Ce se mai caută, ce se mai refuză atunci cînd oamenii vor să-şi întemeieze o fericită viaţă în doi? Citîm cîteva dintre anunţurile publicate *(Naţional*, 1210). Un „intelectual singur" doreşte să cunoască „o doamnă singură, cu locuinţă, sub 1,70 m, dar fără animale în casă"; o femeie „optimistă, dinamică, romantică" îşi caută „sufletul pereche pentru următorii 25-30 de ani, un bărbat adevărat care va putea fi în acelaşi timp prietenul, amantul şi soţul" său. Omul visat ar trebui să fie „intelectual, open-mind, stilat, manierat, tandru, romantic", dar printre eventualii pretendenţi să nu se numere cumva „alcoolici, pletoşi şi mustăcioşi". Cerinţe complexe, ca şi viaţa, de altfel. Mai tolerant cu doamnele contemporane se arată a fi un „profesor (...) cu părul negru, dar rafinat, cu vicii acceptabile (...), autor al unor cărţi publicate şi cu altele în manuscris", care-şi caută jumătatea: „contează mai puţin studiile şi vîrsta, dar prezintă importanţă *simţul umorului* (s. n.), caracterul şi sensibilitatea". Nu cumva este, de fapt, cel mai pretenţios solicitant? (**T. C.**)

● Pe treptele care duc spre pasajul de la Universitate, o femeie nenorocită, ca vai de mama ei, trîntită pe un maldăr de cîrpe. A lipit pe zid un carton pe care şi-a scris ruga *(„Ajutor umanitar pentru doi copii bolnavi cu capul")* şi citeşte acum, dintr-un ziar, un articol cu titlul „Ucis pentru că nu a renunţat la taxi". Nu-i greu de bănuit cam ce gîndeşte: „Eu am renunţat de mult la taxi şi uite-mă că trăiesc..." (**D. S.**)

● „Hai, bre, lasă măturatu'! Hai acasă, că uite, e tîrziu!" – zise măturătorul către consoarta lui. „Da' ce-ai, bă, ai înnebunit? Vrei să-mi taie şefu' ziua?" Scenariul (real) se petrece pe o stradă dosnică, în puterea nopţii. (**M. M.**)

● La întrebarea dacă se cuvine să discuţi doar prin e-mail cu colegii din biroul de alături, revista *People* răspunde că e de înţeles că unora le place rolul de pustnic, dar jocul nu trebuie transformat în obicei. „Dacă măcar din cînd în cînd nu se duce o discuţie directă, colegii vor crede (motivat sau nu) că n-aveţi nici un chef să le vedeţi faţa (mutra)". Cel mai bine e cînd nu există biroul de alături. (**M. B.**)

ÎN CAZUL DE FAŢĂ, UNICA ŞI MAI CU SEAMĂ VESELA PREZUMŢIE DE SPONTANEITATE

● Rubrica „Ştirea zilei" din *Naţional* îşi propune „să prezinte istoria şi literatura lumii sub formă de ştiri jurnalistice". În numărul din 2/3 iunie se vorbeşte despre „Crimă şi pedeapsă la Petersburg – studentul Raskolnikov a omorît cu toporul două femei". Se presupune că înainte de a fi povestită/rezumată o carte, ea este mai întîi atent citită. Dacă aşa ar fi stat lucrurile şi în cazul de faţă, n-am fi aflat că una din victime, „Aleona Ivanovna, o cămătăreasă în vîrstă de 60 de ani", îşi cîştiga existenţa „amanetînd obiecte de valoare". Cămătarii nu amanetează, ci primesc obiectele puse ca amanet/gaj de diferiţi solicitanţi cărora li se împrumută bani cu dobînzi excesive. Cel puţin aşa pretinde DEX-ul. (**T. C.**)

● Revista *Unica* din iunie a.c. lansează un test privind „CV-ul sexual" al cititoarelor. Întrebarea cea mai dificilă se dovedeşte a fi prima: „Cînd faci dragoste ce sunete foloseşti mai des? a) iha; b) aum; c) ooh; d) aaah; e) hmm; f) grr." (**I. P.**)

● A fost o vreme cînd, sub semnătura redactorului-şef de atunci, o anume Diana Meţiu, revista *Unica* publica, în loc de editoriale, producţiile poetice ale semnatarei – lamentabile, la nivelul poezelelor scrise de o elevă de clasa a şaptea. Între timp, redactorul-şef s-a schimbat, editorialele nu mai sînt în versuri, dar s-a păstrat o anumită predispoziţie spre visarea poetică. Iată o mostră din editorialul ultimului număr al revistei, fragment ce este decupat şi pus în vedetă chiar şi în pagina respectivă (editorii revistei ştiu ce e frumos!): „Să-l seducem pe Celsius, topindu-i gradele. E o vară lila." Din puţul gîndirii, cum zic colegii noştri de la *Academia Caţavencu*. (**C. P.-B.**)

● ...Şi fiindcă, precum scriam săptămîna trecută, fotbalul – vrem, nu vrem – a încetat să mai fie o joacă, nu e nevoie de multă imaginaţie pentru a admite că aşa cum s-a comportat cetăţeanul român de origine maghiară Loţi Bölöni, antrenorul naţionalei care a învins Ungaria cu 2-0, el a făcut pentru cauza europeană a celor două naţiuni mai mult decît toţi politicienii de meserie de la Budapesta şi Bucureşti. Încît e cu totul verosimilă, şi mai cu seamă veselă, ştirea din *Evenimentul zilei* (4 iunie 2001) că la Tg. Mureş, în noaptea victoriei, „românii şi maghiarii s-au bucurat împreună şi au scandat: «Bölöni preşedinte!»". (**R. C.**)

© M. Tănăsescu

● Antena 1 a arătat imagini de la „ieşirile în stradă" ale suporterilor după victoria României împotriva Ungariei. La Tîrgu Mureş, reporterul (fixat pe „prezumţia de vinovăţie") o întreabă pe o doamnă: „Sînteţi maghiară, cu cine aţi ţinut?". Răspunsul doamnei face cît societatea civilă plus Legea administraţiei locale la un loc: „Cu Bölöni Loţi, că e din Tîrgu Mureş, iar Tîrgu Mureş e în România". (**M. V.**)

● Duminică, la radio, într-o ştire se spunea că de luni dimineaţă va începe la căile ferate greva *spontană, programată* de joi. (**A. M.**)

SEARA, ÎNVAŢĂ DE LA COPII O POVESTE SFÎŞIETOARE DESPRE CAPITALISM

● În penultima zi am umblat vreo 6 ore ca să strîng declaraţiile de venit şi să le depun. După ce s-a încheiat termenul, seara, guvernul l-a prelungit din nou cu două luni. Parcă mă simt puţin mai prost. (**C. G.**)

● O nouă reclamă pentru pamperşi (PRO TV, 2 iunie): „Învaţă de la copii cum să te porţi cu adulţii." În ce fel, să te porţi, adică? Finalitatea recomandării ni se pare cam neclară. (**T. C.**)

● „O poveste sfîşietoare după cîteva minute de publicitate". Aşa a spus Mircea Radu. În definitiv, cam asta este televiziunea. (**C. G.**)

● În sfîrşit, o mare nedreptate a fost reparată: *Oltencele fierbinţi,* animatoarele platinate şi nude ale ziarelor noastre, au căpătat semnul de marcă înregistrată ®. Era şi normal ca, după romanizare, capitalismul să vină tot de la oltence. (**A. C.**)

O EZITARE PE RUG AR FI LUMINA ZILEI

● În magazinul Unirea, renovat, reamenajat şi reciclat, un bodyguard îi comunica unui coleg prin staţie: „Vezi, bă, că ţi-au intrat în sector doi tipi...", apoi, după o pauză (o ezitare), simţind că poate fi ascultat de clienţii magazinului, printre care mă număram şi eu, a continuat „dee... ăă, naţionalitate rromă." (**A. M.**)

● Tibor Reman, redactorul-şef adjunct al revistei *Rufor* din Tîrgu Mureş, a propus reabilitarea ultimilor doi vrăjitori, Borbala şi Olah, arşi pe rug la Tîrgu Mureş pe la jumătatea secolului al XVIII-lea. Consiliul Local (căruia i s-a cerut „o rezoluţie", dat fiind faptul că tot consilierii locali au hotărît prăjeala) a refuzat să ia în considerare greşelile din ultimii 250 de ani. (**S. S.**)

● Pe 1 iunie, Marilyn Monroe ar fi împlinit 75 de ani. Dacă ar fi împlinit 75 de ani n-ar mai fi fost însă Marilyn Monroe... (**a. l. ş.**)

● La piaţă, o precupeaţă vinde pui de găină şi de raţă. Pui măricei, nu dintre cei abia ieşiţi din ou la lumina zilei. Îi ţine în două cuşti de sîrmă, de care un carton atîrnă, cu plata: „40.000 bucata". La o privire sumară, din afară, în fiecare cuşcă par să fie vreo treizeci de vietăţi. Şi tot atîtea bucăţi. (**D. S.**)

Românul clasic şi românul de azi

– convorbire cu istoricul Neagu DJUVARA –

Domnule Djuvara, scriaţi în cartea dvs. din 1999, apărută la Humanitas, O scurtă istorie a românilor, povestită celor tineri: *„Moştenirea cea mai tragică (a regimului comunist) constă în faptul că acea jumătate de secol ne-a stricat sufletul. Un regim în care minciuna a fost ridicată la rangul de metodă de guvernămînt... nu putea să nu lase urme profunde în mentalităţi şi comportamente." Cum aţi perceput această modificare profundă la întoarcerea dvs. în România, după 45 de ani de exil?*

E destul de greu să delimitezi impresiile pe care le ai cînd te întorci undeva după mult timp. Eu am lipsit din ţară mult, plecat, după cum ştiţi, în mod accidental, în dimineaţa lui 23 august 1944.

M-am întors, aşadar, după 45 de ani de exil, la o lună după revoluţie, în februarie 1990, şi ce văd în ţară? Eram, în acel moment, secretar al Casei Româneşti din Paris şi am venit cu patru maşini de ajutoare de ordin practic pentru partidele care se reconstituiau şi pentru universităţi: computere, maşini de scris, hîrtie. Rezultatul a fost destul de interesant ca să aflăm cum stăm azi cu ţara: tot ce am adus a fost aruncat pe fereastră la mineriada din 1990.

Cu ce ochi aţi văzut atunci ţara din care plecaserăţi în urmă cu 45 de ani?

Mai întîi, de îndată ce treceai graniţa din Ungaria în România apăreau satele mai sărăcăcioase, şoseaua mai proastă, deja aveam impresia că ţara asta, care s-a pretins mai independentă, se afla, chiar faţă de o altă ţară fostă comunistă, la un rang mult inferior. Venind cu maşinile pe drumurile româneşti, ne consolam cu gîndul că vom ajunge la autostrada pe care o văzusem pe hartă, între Piteşti şi Bucureşti. Era mai rău pe autostradă, fiindcă aceasta era plină de gropi. Cînd ne-am apropiat de Bucureşti, am oprit la o staţie de benzină, la porţile oraşului. Era o pompă ruginită pe un fel de teren bătătorit şi plin de pete de ulei, nici măcar nu era cimentat. În dreptul pompei era scris cu creta pe o tablă: „WC", iar alături era desenată o săgeată. M-am dus în direcţia indicată, era sîrmă ghimpată, nimic altceva. Singura apă care exista la acea benzinărie era apa murdară dintr-un lavabo. Şoferul, care avea nevoie de apă pentru radiatorul maşinii, care se stricase, a stat jumătate de oră pînă cînd din lavaboul spart a curs apa murdară picătură cu picătură. Aceasta era capitala ţării în februarie 1990. Însoţitorii mei erau francezi. Eu nu puteam decît să le tot spun că tot ce văd s-a întîmplat din vina regimului. Dar trebuie să recunoaştem că este şi vina naţiei, cum puteau să stea în asemenea hal de murdărie şi delăsare?

Credeţi că majoritatea lucrurilor făcute prost sau disproporţionat în vremea comunismului (urbanizarea precipitată, şoselele ruinate după cîţiva ani, uzinele – pe care le pomeneaţi în aceeaşi carte dedicată celor tineri) exprimau, într-un fel, noile mentalităţi? „Merge şi aşa", minima rezistenţă, era un model comportamental?

Probabil că asta a rămas în mintea oamenilor şi, din păcate, se mai continuă şi în prezent. Cînd se repară o şosea, se face de mîntuială. În toate ţările din lume, se întîmplă să se spargă asfaltul pentru a se repara canalizarea, vreo instalaţie electrică sau cablurile de telefon. La noi se face atît de prost, încît imediat se vede că e reparat: asfaltul e de altă culoare, are altă consistenţă, de obicei e mai moale, şi cum maşinile se urcă pe el înainte de a se întări, rămîne o porţiune făcută valuri-valuri. Este un fel de, iertaţi-mi cuvîntul, sălbăticie care pe mine mă îngrozeşte...

Spuneaţi, cu altă ocazie, că, totuşi, n-ar trebui să idealizăm trecutul...

Desigur, după aceşti 45 de ani de absenţă, chiar n-aş vrea să idealizez trecutul. Aveam 28 de ani cînd am plecat, eram un om matur, vedeam în jur şi judecam bine realitatea din care plecam. Însă ce m-a frapat a fost chiar schimbarea fizionomiilor româneşti. Am avut impresia că s-a schimbat profilul etnic al românului. Lăsasem în urmă un ţăran poate mai slab decît cel pe care îl găsesc acum, însă îngrăşarea asta nu pare a fi sănătoasă. Îl găseam niţel mai buhăit, mai cenuşiu la faţă şi mi-am dat seama apoi că, probabil, asta vine de la altă alimentaţie, înlocuirea mămăligii cu pîine, dar nu cu pîine cum se mănîncă la oraş, ca să însoţeşti o mîncare, ci cu kilogramul. Or, asta nu e sănătos. În plus, se bea de zece ori mai mult ca înainte. Am fost la ţară şi-am văzut cum stau lucrurile. Înainte ţăranul se îmbăta, eventual, duminica; acum se îmbată în fiecare seară. E ceva îngrozitor, nici măcar nu mai beau ţuica românească care se făcea înainte, de 24-25 de grade. Acum beau „tărie", chiar şi cuvîntul m-a speriat, nici nu exista în tinereţea mea. Ce este o „tărie"? Vodcă, tescovină, în general băuturi străine, ungureşti sau ruseşti, nu de-ale noastre care sînt mai slabe, vinul sau ţuica. Acestea sînt schimbări materiale, dar cu consecinţe psihice.

Intră aici şi modul în care se îmbracă astăzi românii?

Bineînţeles. Ţăranul era îmbrăcat în alb; ăl mai sărac era curat, arăta frumos. Mă întorc şi-l găsesc îmbrăcat *à la* Mao TzeDun şi cu lucruri în general jerpelite. De unde lăsasem un ţăran slab şi curat, îl găsesc mai grăsun şi murdar, îmbrăcat în cenuşiu, cu pulovere mai mult sau mai puţin zdrenţuite. Alt detaliu, de data aceasta de fizionomie. Cînd eram în străinătate şi vedeam – la ştiri, la cinematograf sau în fotografii – figura lui Ceauşescu, îmi ziceam: „Ăsta nu reprezintă România." Mie figura lui Ceauşescu îmi amintea mutra geambaşului de cai de la bîlciul din Găieşti. Or, cînd m-am întors în ţară, am văzut mii de Ceauşeşti pe stradă. Am impresia că după ce l-au văzut 25 de ani la televizor, printr-un mimetism inexplicabil, chiar unii oameni care nu l-au iubit, i-au luat ticurile. Nu vă mai spun de unele lucruri pe care le-am aflat în Franţa şi care-i mai revoltă pe unii nostalgici ai regimului Ceauşescu, atunci cînd le povestim. Se pare că cei din echipa care a venit în Franţa la invitaţia lui Giscard D'Estaing au furat bibelourile din casele unde erau găzduiţi. Cum Ceauşescu pleca la Londra, preşedintele D'Estaing a telefonat primului ministru britanic sau chiar reginei şi i-a avertizat. E un lucru care te îngrozeşte de ruşine; aceştia erau reprezentanţii naţiei române, ai ţării.

Aţi vorbit despre ţărani, care, oricum, erau mai conservatori. La oraş a fost mai rău?

Din păcate, da, este mai rău. Oamenii au căpătat un fel de agresivitate, care nu exista înainte, se putea chiar spune că românul era prea blajin. Unul dintre defectele românului clasic, istoric, ca să spun aşa, e tocmai lipsa de agresivitate, el nu era destul de bătăios. Cînd m-am întors, am găsit un român agresiv, dar în sens prost; această schimbare nu l-a făcut pe român mai bun războinic. El este agresiv cu vecinii. Dacă te atingi, din greşeală, de unul pe stradă, te insultă, te înjură de mamă. Nu mai vorbesc de răutatea şi vulgaritatea din autobuze sau de cea a şoferului. M-a speriat atitudinea românului de pe stradă. Să vă dau un alt exemplu, care poate fi şi o greşeală de interpretare din partea mea. Înainte de război, cînd eram la Bucureşti, dacă mă opream pe stradă să întreb pe cineva unde e strada cutare, mă mulţumeam să spun: „Vă rog, puteţi să-mi spuneţi unde este strada cutare?" Acum, dacă opreşti pe cineva pe stradă, îţi trebuie trei formule de politeţe: „Vă rog... iertaţi-mă... nu vă supăraţi...". Adică, de ce să nu mă supăr? Cineva care este oprit pe stradă îşi zice imediat vechea formulă românească „Bună ziua ţi-am dat, belea mi-am căpătat." Oamenii sînt speriaţi cînd li se adresează cineva necunoscut. Nu se mai salută pe scară, în case. Tot de teamă. Eu cred că aceste formule excesive, care au înlocuit jovialitatea, ţin de frica de celălalt, de vecin.

Vorbiţi de o teamă profundă, remanentă, generalizată?

Da, cred că totul vine din teama de delaţiune, care exista pînă şi în familie. Prin 1973, am reuşit să îl aduc în Franţa pe fratele meu, chirurgul Răzvan Djuvara, cu ajutorul unui preşedinte african; după 25 de ani de comunism, fratelui meu i-au trebuit luni de zile ca să înceapă să se deschidă faţă de mine. Iniţial a venit în Niger, cu un contract de muncă, şi acolo, în sărăcia aia de ţară, dacă mergeam într-un restaurant, se întorcea să vadă dacă nu ne ascultă cineva. Aşa că nu e de mirare că temerea, frica de vecin, a intrat adînc în reflexe. Desigur, o să dispară, dar numai la cei tineri, care nu au trăit acel moment şi care nici nu mai ştiu ce s-a întîmplat.

Şi au început chiar să nu mai fie interesaţi de adevărul despre acei ani. Nu e cam devreme?

S-a plictisit lumea de poveştile dramatice care s-au petrecut, nu mai vrea să audă de lagăre, de închisori. În primii ani de după 1990 s-au cam camuflat lucrurile acestea. Nu s-a petrecut deloc ca în Germania sau alte ţări, e drept, pentru că au impus-o aliaţii. La noi nu a venit nimeni să ne oblige să arătăm ororile comunismului. Şi cum continuăm să fim guvernaţi de eşalonul doi al Partidului Comunist, e clar că lucrurile nu s-au schimbat încă în România. E şi vina opoziţiei care, atunci cînd a avut puterea, i-a lăsat pe unii gheşeftari să-şi facă treaba. Nu s-a luat taurul de coarne, asta e clar. Situaţia aceasta a permis revenirea echipei care continuă să înainteze „cu dosul", face un pas numai atunci cînd o sileşte Europa să-l facă.

Urbanizarea forţată a creat o specie hibridă, care nu-şi mai ştia locul şi nici trecutul. Ce a dat asta la scară naţională?

Lipsa de educaţie a celor care au trecut de la sat la oraş prea brutal, forţaţi s-o facă, adică o transformare sociologică ce a avut loc în Occident în 150-200 de ani, la noi s-a precipitat în 20-30 de ani, mai cu seamă în perioada Ceauşescu. Aceasta a însemnat o industrializare prea rapidă, nelogică, de altfel, fiindcă nu s-au făcut investiţiile care ar fi fost normale din punct de vedere industrial şi pe care cred că un guvern democratic le-ar fi făcut. La ce bun să înfiinţezi la noi în ţară cea mai mare oţelărie din Europa, cînd toate marile oţelării occidentale îşi închideau porţile, fiindcă se consumă mai puţin oţel ca acum 50 de ani? Planificatorii nu s-au gîndit nici măcar că trebuiau să importe cele două materii prime esenţiale plus petrolul. Era o aberaţie şi nu singura. Nu ţine de cuviinţă în mod direct, dar ţine de minciuna de care vorbeam mai sus.

Se leagă aceste lucruri şi de o serie de mentalităţi structurate în timp, de balcanismul de care se tot vorbeşte?

M-a întrebat acum cîţiva ani un domn, după o conferinţă, aici la Bucureşti: „Nu-i aşa, domnule profesor, că noi nu facem parte din Balcani?". L-am oprit imediat şi i-am spus că da, geografic, nu facem parte din Balcani, dar nu e vorba de asta. Noţiunea de balcanic – în sens peiorativ – s-a născut în veacul trecut din cauza moravurilor din Imperiul Otoman decadent şi reprezintă o problemă morală, nu una geografică. Singurul oraş din Balcani mai sărăcăcios ca Bucureştiul e Tirana, dar barem el a păstrat un caracter istoric, are cartiere întregi cu case vechi, acoperite cu ţiglă, minarete, te regăseşti în ceva care vorbeşte de trecutul ţării. Pe cînd noi, românii, dărîmăm, generaţie după generaţie, tot trecutul. Capitala noastră, care este atestată istoric pentru prima dată în 1459, deci are 552 de ani, nu are nici un monument civil mai vechi de 120-130 de ani. Dacă n-ar fi fost prinţesa Bibescu, născută Lahovary, care, din ambiţie şi fiindcă îi plăcea frumosul, a construit palatul de la Mogoşoaia, nu ar exista în raza Bucureştilor nici un monument civil anterior sfîrşitului veacului al XIX-lea. Nu numai Ceauşescu a dărîmat Bucureştiul, noi toţi am dărîmat, din generaţie în generaţie. E ceva dramatic şi bolnăvicios.

De ce credeţi că ţine cuviinţa/necuviinţa: de educaţie, de morală (în sensul de „ce ţie nu-ţi place...")?

Eu cred că ţine esenţialmente de educaţie, fiindcă morala nu-ţi vine în mod instinctiv decît dacă te învaţă părinţii, un preot, un mentor. Cei şapte ani de acasă reprezintă un lucru esenţial. Dacă nu-l înveţi pe copil de mic religie, el nu va veni la religie instinctiv, la 20 de ani, decît printr-un miracol. Religia se învaţă, ca şi această bună cuviinţă care nu e o chestiune de eleganţă, ci una de respect pentru aproapele tău. În tren, pe stradă, în faţa liceului lîngă care locuiesc aud pomenindu-se organul sexual masculin la fiecare două cuvinte. E un limbaj demenţial, dar mai întîi de o tîmpenie absolută, se înlocuieşte un cuvînt care îi lipseşte „omului" cu cuvîntul ăsta. Aşa ceva nu exista înainte de război. Şi ţine de lipsa celor 7 ani de acasă.

În Istoria vieţii private *(coordonată de Ph. Ariès şi G. Duby) se vorbeşte de un sistem de roluri foarte codificat din lumea romană, prin care se „distribuia" severitatea şi moliciunea în familie şi în afara ei. Este o chestiune mai degrabă socială. Unde mai încăpea sufletul de care vorbeaţi ca despre un motor comportamental?*

Bineînţeles că sufletul contează în sensul că asta este materia pe care trebuie să o plămădeşti; educaţia prinde mai bine la cel care din născare este o pastă bună şi mai greu poţi să faci ceva cu cel care este nărăvaş din naştere. Dar, chiar pe cel din urmă îl mai poţi struni, fiindcă dacă-i dai drumul, îl mai strică şi pe cel care era bun. Soluţia este educaţia. În timpul nostru, care nu mai e deloc cel al romanilor, un rol l-ar putea juca televiziunea, dacă s-ar renunţa la populismul acesta stupid, dacă ar exista modele de limbaj elegant, discrete lecţii de ţinută şi de vocabular. Ne pocim limba şi viaţa într-un mod absolut dramatic. Rolul învăţătorilor şi al preoţilor în educarea tinerilor, după cei şapte ani de acasă, este enorm.

Sînteţi optimist?

Da, cred că educaţia este un lucru care s-ar putea reface, dar ne vor trebui, dacă dorim cu adevărat acest lucru, cel puţin două generaţii.

▲

Pagină realizată de Simona SORA

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Simona SORA ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon:** 230.23.84 **Fax:** 230.75.59 **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

GRATUIT

DILEMA

Anul IX
nr. 433
15-21 iunie 2001
20 pagini 5000 lei

INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema

EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

AMERICANIZAREA

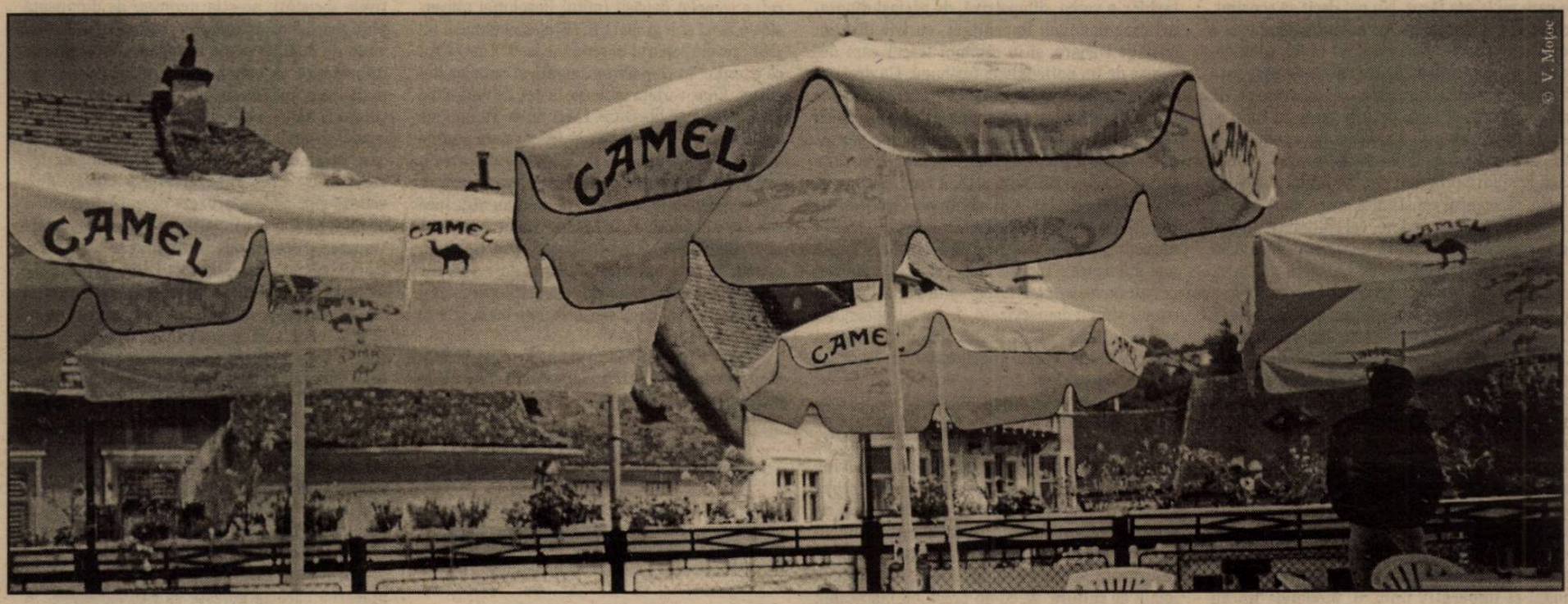

„De ce scrie pe tricoul tău
HOMO AMERICANUS, cu litere mari cît norii?“

ANDREI CODRESCU

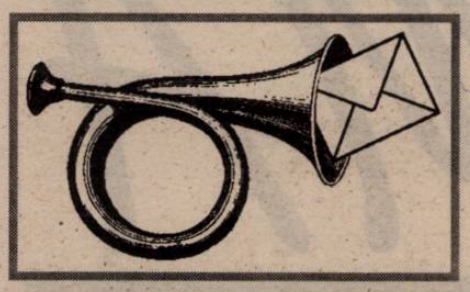

Nr. 429: *Scrisoarea lui C.M. Ungureanu (pag. 2)*

Răspuns domnului C.M. Ungureanu

Am să încerc să sintetizez, dle Ungureanu, ideile din textul dvs. şi să(-mi) explic motivul aparentei neînţelegeri dintre noi. D-voastră spuneţi:

1. Convingerile politico-ideologice ale intelighenţiei nu pot influenţa un scor electoral. Să zicem, dar apatia şi înstrăinarea ei totală o pot face? 2. Nu ştiutorii sînt de vină pentru iluziile pe care mi le-am făcut. Nu pot decît să consimt, întristat... 3. După '89 nu ne-am pomenit cu o populaţie „nouă": oamenii erau la fel, „decăderea" e o temă falsă. Aşa e, pînă la exigenţa conştiinţei publice; dovadă că cei dinainte de '89 mai găseau în ei forţa de a se trezi, în timp ce astăzi abrutizarea şi, nu ştiu cum, somnolenţa, sînt generalizate; chiar dacă revolta lor era haotică şi fără program politic, totuşi starea de alertă, fermentul conştiinţei civice, încă exista; din acest punct de vedere, cei „dinainte" aveau un cert ascendent asupra noastră. 4. Eşti *liber* – spuneţi – să-ţi iei de model „afaceristul" (aici, ca termen generic pentru cel care a *tras*, a „reuşit" şi-şi reproduce ostentativ modelul). Fals, pentru că *afaceristul* este acum model „totalitar", *unicul* care contează socialmente (absolut la toate nivelurile, dacă renunţăm la ipocrizie); în lipsa alternativei formative pe măsură, conştiinţa publică nu e *liberă* să emuleze, fiindcă nu există libertate decît în alegere. (Desigur, raţionamentul priveşte mentalul colectiv şi nu acele personale eroice, care se zbat în marginalitate şi ridicol.) 5. Morala era deficitară şi înainte („descurcă-te!"). Poate, dar ea nu a mai fost niciodată oficializată de discursul public dominant, instituţionalizată ca model şi imperativ unic. 6. Modelele nu au dispărut. Aveţi dreptate, numai că pentru conştiinţa publică ele reprezintă o realitate marginală şi înstrăinată; cînd se va ivi o primejdie reală şi vor încerca să facă apel la această conştiinţă publică (avem cazul ultimei mineriade), ele nu vor conta, vocile vor răsuna în deşert. 7. Păreţi a pune preţ pe dilema lui Steinbeck, „dacă situaţia de simbriaş înseamnă virtute sau doar o trîndăvie morală", adăugînd totuşi: capitalismul nu e filantropie, nici egalitarism. Dar „capitalismul" nu are ce căuta aici şi nici un alt sistem, e vorba de raportul conştiinţei personale cu *Principele (Puterea* de orice tip) sau, dacă preferaţi, despre dialectica stăpîn-sclav; ştiu că, uneori, sclavul nu vrea să afle nici că e sclav, nici că e liber: într-o societate abulică, alienată, nu primează nici problema conştiinţei, nici cea a libertăţii şi el nu vrea, în general, să „afle" nimic, este „robotul jovial" al lui Fromm. Însă ce faci cu cei care ar vrea să acceadă la conştiinţa libertăţii dar nu aud nicăieri argumentul alternativ la modelul public dominant? Îi lăsăm numai cu micile evaziuni, cald-mîngîietoare, în „livresc", în spaţiul domestic şi în fantasmele existenţelor mici? Nu că n-ar fi mai *fericiţi* acolo, să ne-nţelegem... (În ce priveşte situaţia generală, nu ne mai rămîne decît să ne asumăm istoricitatea şi să aşteptăm, sper că nu în zadar, o alternativă teoretică puternică la mersul lumii.) 8. Din context se va vedea uşor că nu am spus „democraţia nu luminează nimic", ci că *pentru români* ea a început să aibă tot mai mult această imagine a zădărniciei: vedeam, dimpotrivă, în acest relativism straniu o primejdie. (Nu mai e nevoie să amintesc ce s-a petrecut la ultimele alegeri.) Aici nu ştiu dacă a fost o neînţelegere sau doar aţi vrut să plusaţi retoric, întrebîndu-mă dacă am alternativă la democraţie... În fine, *passons*. 9. Deşi regretaţi sincer „desolidarizarea de popor" a ştiutorilor, repudiaţi şi modelul Sartre, al „filozofului cu portavoce". Dar vă place oare mai mult trista „conştiinţă de rang" a intelighenţiei (de negăsit în Vest), acest reziduu al psihologiei orientale? Spuneţi (10) că nu avem dreptul să le pretindem *l'engagement*. Aşa e, mi se pare şi mie că nu mai avem dreptul să le cerem nimic; în definitiv, şi-au trăit, cum au putut, istoria lor, e timpul să ne asumăm *noi* epoca noastră: dar, cum fără model alternativ asta e bătaie cu morile de vînt, cercul se închide. Reacţia mea a fost una a disperării, fiindcă ştiam că e prea devreme să vorbim de modele noi; acestea apar pe fondul unei conştiinţe istorice noi, care – aici e impasul teribil – nu se va ivi, nu are condiţiile obiective să se ivească decît peste cel puţin o generaţie. (E povestea cu '68-iştii francezi, a căror conştiinţă vinovată a reacţionat pe fondul supraabundenţei create de generaţia precedentă: fii de burghezi, cuprinşi de remuşcări, plecau la manifestaţii coborînd din automobilul sport dăruit de *papa*...) 11. Mi-a plăcut observaţia dvs. privind ipocrizia (aş zice obscenitatea) „milionarilor de stînga". Dar ştiţi bine că nu sînt de „stînga", că reprezintă (alături de mandarinii culturali din această tagmă, care revendică lacrimogen grija pentru semeni) tot ce poate fi mai *reacţionar* în societatea românească (naţionalism, ethos fascist, autarhic); e vorba, dimpotrivă, de aceiaşi dinozauri care dominau impenitent, cu tributul ancilar de rigoare, şi în regimul trecut care devenise de un naţionalism furibund. Că dreapta extremă (familia lor politică naturală), reacţionară, obişnuieşte să-şi apropriieze temele cu regim simplist ale stîngii (preocuparea pentru necesităţile primare: hrană, adăpost, securitate personală), acesta, cum ştiţi, e truc vechi (vezi Mussolini, Hitler – şi chiar *malentendu*-ul îngrozitor din interbelic, cînd organizaţiile muncitoreşti ale mişcării legionare erau cele mai puternice). Tocmai faptul că aceşti dinozauri au *exclusivitatea* discursului social, că discursul stîngii demarxizate, de tip european, nu are în intelighenţia noastră nici un reprezentant de calibru, este îngrijorător şi, la drept vorbind, stupefiant.

„Posesiunea! Cu neputinţă să mă identific cu burghezul, oricine ar fi el" – este reacţia lui Cioran din *Caiete*, deci surîsul unui intelectual „de dreapta", conservator şi spenglerian convins întreaga lui viaţă! De la un anumit nivel încolo, discursul libertar nu e nici de stînga nici de dreapta, e pură luciditate şi discernămînt în faţa evidenţei. Am să cred, dle Ungureanu, în resurgenţa societăţii atunci cînd îl voi vedea pe „omul de cultură" X, cu un prestigiu inatacabil, manifestînd în stradă alături de un muncitor care e îmbrăcat în salopeta lui soioasă, strigînd aceleaşi revendicări, luîndu-l de braţ şi rîzînd împreună de toate. Trebuie depăşită blestemata conştiinţă de rang: îi risipeşte pe aceşti oameni în „grupuri de reflecţie" fără corespondent social, care-şi hrănesc mutual înstrăinarea şi izolarea. La marşul împotriva ultimei mineriade, poate vă amintiţi, s-au strîns în stradă o mînă de oameni, o lume care, după chipuri şi îmbrăcăminte, părea paraşutată direct din Occident... Societatea civilă organizată nu are sprijinul „masei", al omului obişnuit; în ochii lui, ea e ceva „elitist", un soi de club în care simte că nu are ce căuta. Veţi admite că e o primejdie teribilă cînd nu se vede libertatea în stradă.

Îmi spuneţi că „în numele moralei nu poţi pretinde (altcuiva) decît ţie însuţi" (Ţ. Todorov). Cum rămîne atunci cu conştiinţa socială, cu responsabilitatea pentru suferinţa celuilalt? Cui îl lăsăm pe *autrui*? Ştiu că e o problemă de opţiune personală, dar nu e niţeluş şi una de responsabilitate pentru destinul colectiv? Dar aveţi dreptate, imperativele, în cap cu cel categoric, sînt enervante şi mincinoase. Nu ştiu ce-i de făcut aici, ar fi să speculăm cu imponderabile; n-ai dreptul să şantajezi conştiinţa nimănui, fiecare optează cum poate... Habar n-am. Mărturisesc că, de la o vreme, pesimismul în materie de „Istorie" îmi pare tot mai mult singura atitudine compatibilă cu adevărul, oricum *ultimul* recurs posibil, ceva în genul postulatului *noii filozofii* franceze. Pe măsură ce libertatea politică şi civică se impune tot mai mult, devenirea începe să estompeze conştiinţa libertară a individului autonom; paradox tragic, pe care ne e dat să-l vedem întrupîndu-se. Am început să-i înţeleg pe cei care au obosit, îmi spun că au dreptate cei care se scuză, cei care se refugiază, cei care tac, cei care pleacă; eu însumi, de la un timp, privesc vinovat spre ambasade... Nu e poltronerie, pur şi simplu simt că generaţia noastră a călcat strîmb, că normalizarea României e o chestiune de (multe) decenii, deci presupune risipirea vieţii aici, în privaţiuni şi umilinţe; de altfel, cine nu a cîntărit măcar o dată opţiunea emigrării pare astăzi sau imbecil sau erou... Sfîrşesc prin a vă da, deci, toată dreptatea de pe lume în problema opţiunii personale, chiar dacă asta invalidează „bestiarul ştiutorilor". Ne-am nimerit prost, dle Ungureanu, undeva între două lumi, una care vrea să moară, alta care refuză să se nască; prizonieri fiind *în situaţie*, fiecare se compromite cum poate... De ce n-am demisiona de-a dreptul? Avem cel puţin consolarea că sîntem pe potriva societăţii întregi.

Iată în final, ca să simplificăm, raţiunile pesimismului meu. Există trei figuri ale „angajamentului": 1. *Consilier al Principelului* (încercarea de a schimba *dinăuntrul* Puterii lucrurile): a fost activată la noi, fără succes; 2. *Revoluţionarul:* e complet depăşit (mitul Revoluţiei universale e mort şi îngropat); 3. *Revoltatul* (amicul lui „Nu", revoluţionarul în versiune „soft"): am văzut că e „critic" în chip livresc, aerian şi complet sterilizat. *Ergo*, vorbim în mare, la noi, de realitatea unei conştiinţe libertare. Dacă nu se va impune rapid o generaţie *conştientă* (şi nu prea văd de unde ar putea apărea, tînăra generaţie abia a fost pregătită pentru o conştiinţă burgheză: *status*, reprezentare, acumulare etc., nu ştiu încă ce-i aia conştiinţă socială, bine comun, „revoltă" sau remuşcare), ne putem aştepta liniştiţi, politic, la ce e mai rău. Ei bine, eu refuz, dle Ungureanu, propteaua ridicolă a viitorului, acel „va fi cîndva mai bine" de care mi s-a acrit. E prea vag şi prea tîrziu.

Regret că v-am făcut să aveţi acea noapte albă şi cer iertare *Dilemei* pentru abuzul de spaţiu.

Mircea FABIAN

Suceava

> *„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.*
> *– Unde ai citit asta?*
> *– În toate cărţile bune..."*
>
> WILLIAM FAULKNER – *„LECŢIA DE CHIMIE"*

Nr. 425: *„Clipe de răgaz"*

Liniştea necesară culturii

A avea o clipă de răgaz înseamnă a avea parte de linişte, a te sustrage agitaţiei, a zăbovi etc. Cei care îşi permit clipe de răgaz sînt oameni care adoptă o atitudine opusă binecunoscutei formule *time is money*. Răgazul presupune o anumită pace sufletească, seninătate, dezinteres pentru eficacitate şi randament; presupune, de asemenea, părăsirea unui ritm alert al vieţii şi intrarea în altul, mai molcom. Dar răgazul, prin natura lui, este finit în timp, reprezintă o paranteză în cadrul activităţilor curente, utilitariste; el nu este o simplă pauză în care faci altceva, ci un interval în care *te aduni*, meditezi şi contempli, te întorci către interiorul tău şi-l pui în ordine, după ce *te-ai risipit* în mediul care te-a făcut să uiţi de tine.

Un om care, la sfîrşitul unei zile, spune că n-a avut o *clipă de răgaz*, spune de fapt că a fost ocupat tot timpul cu diferite munci care l-au acaparat şi nu i-au dat voie să stea, să se regăsească. Din acest punct de vedere, munca este o activitate alienantă, pentru că-l face pe om să se concentreze asupra exteriorului şi să uite de sine; regăsirea de sine se realizează în etapele de răgaz, cînd se poate desfăşura o activitate gratuită, fără scopuri economice – astfel... apare cultura, înţeleasă ca o încercare a omului de a-şi exprima prin diferite mijloace esenţa care îi este proprie. Chiar dacă în diferite arte plastice sau în literatură artistul foloseşte alte teme decît cele umane, avem de-a face totuşi cu un neîncetat efort al omului de a se povesti pe sine însuşi. Probabil că picturile de pe pereţii peşterilor, realizate de oamenii primitivi, au fost realizate în perioade de răgaz pe care oamenii acelor vremuri le-au avut. Cînd omul a putut să se detaşeze, măcar pentru o perioadă scurtă de timp, de mediul înconjurător, cînd nu l-a mai perceput ca fiind profund ostil şi s-a putut orienta către sine, atunci va fi apărut şi prima creaţie culturală sau artistică.

Filozofii, artiştii, literaţii au fost oamenii care – de-a lungul istoriei – şi-au găsit timpul necesar în care să ignore constrîngerile inerente existenţei pentru a-şi pune întrebări şi a crea. De altfel, multă lume consideră că diferitele activităţi spirituale au apărut în mediile aristocratice în care munca nu era necesară pentru supravieţuire şi, prin urmare, *clipele de răgaz* erau mult mai frecvente. Dar ce se întîmplă în societatea contemporană? Oare oamenii au mai mult timp la dispoziţie în care să mediteze la propria lor existenţă? Au reuşit să se sustragă, într-o măsură cît mai mică, necesităţii? Dacă ne gîndim la societăţile dezvoltate (cel puţin din punct de vedere economic), putem constata că ne parvin două tipuri de informaţii care se contrazic: pe de o parte, se arată că bunăstarea economică se datorează unui efort consistent al oamenilor din respectivele societăţi, aceştia muncesc de dimineaţă pînă seara fără întrerupere, uitînd adesea şi de viaţa de familie; pe de altă parte, sociologii ne informează că oamenii au, totuşi, mult mai mult timp liber la dispoziţie decît în urmă cu cincizeci sau o sută de ani, timp pe care şi-l ocupă cu turismul, sportul sau alte activităţi care urmăresc dezvoltarea personală sau distracţia. De asemenea, aceste societăţi dezvoltate sînt adesea acuzate de superficialitate, de îndepărtarea de cultura autentică şi de Dumnezeu (acuzaţiile provenind atît din interiorul, cît şi din exteriorul lor). Dacă este aevărat că oamenii muncesc foarte mult în aceste societăţi, se înţelege foarte uşor de ce apare acuzaţia de superficialitate, dar dacă, din contra, este adevărat că au din ce în ce mai mult timp liber, cum poate fi explicată superficialitatea? De ce răgazul oferit de civilizaţie nu mai este roditor în plan cultural? Răspunsul la o astfel de întrebare poate fi formulat dacă se cercetează stilul de viaţă specific acestor societăţi. Chiar dacă timpul liber este din ce în ce mai extins – şi tind să cred mai degrabă în această variantă –, acest lucru nu favorizează nici pe departe creaţia sau contemplarea ei, ci, din contra, scufundarea în divertisment, în plăcerea care te goleşte sau te sărăceşte. A apărut un nou mod de raportare la timpul liber, care răstoarnă sensul existenţei noastre, şi anume folosirea lui într-un mod stahanovist pentru satisfacerea celor mai nesemnificative nevoi din punct de vedere uman. Ideea aceasta a fost strălucit prezentată de Pascal Bruckner, care, în *Tentaţia inocenţei*, spunea că „epoca noastră... asistă la apariţia unui nou tip uman: trîndavul hiperactiv, mereu în alertă, luînd cu asalt babilonul distracţiei... A te distra este astăzi o datorie... Distracţia nu înseamnă lene şi mai puţin încă *acea pace esenţială a profunzimilor fiinţei*, pe care o exalta Valéry, ea se traduce prin imposibilitatea de a nu face nimic. Peste tot graba, alergătura, agitaţia în slujba celor mai mari futilităţi... Timpul liber modern? Arta de a arde gazul travestită în surmenaj" (Ed. Nemira, p. 53-54).

Presupunînd că cele scrise de filozoful francez sînt adevărate, atunci nu mai are rost să ne mirăm de sterilitatea culturală a omului din societatea *civilizată*. El îşi măreşte necontenit bugetul de timp liber – proporţional cu bugetul finaciar –, dar nu-şi regăseşte, în schimb, *pacea esenţială a profunzimilor fiinţei*, pentru că trăieşte acut angoasa de a nu se fi distrat suficient sau *cît merită*.

Florin ROŞU

str. Republicii, bl. 14, et. 4, Mărăşeşti

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Hyde Park de solstiţiu**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Giruete şi piruete

Va fi existînd, poate, în altele, dar în DEX, în Şăineanu (ediţia revăzută) şi în Enciclopedic nu e: este vorba de al doilea sens al cuvîntului *giruetă*, sensul figurat, de persoană nestatornică, ale cărei opinii, convingeri, atitudini şi sentimente se schimbă uşor, după cum bate vîntul. O instabilitate, cum ar veni, funcţională, chiar pragmatică s-ar putea spune, pentru a evita perspectiva moralizatoare. De ce nu vor fi dînd cele trei dicţionare româneşti menţionate mai înainte şi acest sens, nu se poate şti, de vreme ce toate indică originea franţuzească a cuvîntului *(girouette)*, iar dicţionarele franceze nu-i omit înţelesul figurat.

Înţeles care a apărut, după toate probabilităţile, în 1815. Sau, mai exact, atunci pare să-i fi fost atribuit fără dubiu cuvîntului *giruetă* acest al doilea sens. Fiindcă în 1815 a avut un librar parizian ideea de a întocmi un dicţionar al VIP-urilor, cum am spune astăzi: oameni politici, ofiţeri de rang înalt, episcopi, savanţi, artişti, funcţionari superiori ş.a.m.d., activi de la Revoluţie (1789) şi pînă atunci, timp aşadar de un sfert de veac. Nota care le însoţea numele enumera jurămintele pe care le depuseseră, discursurile pe care le ţinuseră, proclamaţiile pe care le dăduseră, poemele pe care le compuseseră la fiecare schimbare de regim. Epoca fiind agitată, schimbările de regim fuseseră, desigur, numeroase. Editorul dicţionarului a avut ideea de a atribui VIP-urilor selectate cîte o giruetă pentru fiecare renegare: în frunte s-au situat patru personaje, cu cîte 12 giruete la activ (între aceşti campioni se aflau Talleyrand şi Fouché). Media a fost totuşi mai mică, de trei giruete. Dicţionarul, care se numea chiar aşa, *Dicţionarul giruetelor (Dictionnaire des girouettes)*, a avut un mare succes: pînă la sfîrşitul acelui an 1815 fură trase trei ediţii. Un concurent, gelos pe reuşita librarului din strada Mazarine, nr. 30 (stradă care există şi astăzi, e în fostul cartier al exis-tenţialiştilor), a avut o idee pe dos: să facă un dicţionar invers, al „imobililor" *(Dictionnaire des immobiles)*, al celor care nu s-au renegat niciodată. Recolta fu slabă, însă: *Dictionarul giruetelor* cuprindea o mie de nume şi avea 502 de pagini, *Dicţionarul imobililor* are 38 de pagini şi nu conţine decît 30 de nume, 28 fiind cu totul obscure. Personalităţile erau dincolo, la *giruete*.

Cele două dicţionare sînt evocate în ultimul capitol al cărţii recente a istoricului francez Jean Tulard despre cele douăzeci de zile dintre debarcarea lui Napoleon în sudul Franţei, după ce evadase de pe insula Elba, şi ajungerea lui la Paris (1-20 martie 1815). Cartea se numeşte *Cele douăzeci de zile (Les vingt jours*, Fayard, 2001) şi reconstituie, rece, cu date şi citate, atitudinea diverselor personalităţi şi personaje ale vremii faţă de întoarcerea lui Napoleon; Jean Tulard este specialist în istoria Revoluţiei şi a Imperiului, o carte a lui despre Napoleon a fost nu demult publicată în româneşte, la editura bucureşteană Compania.

Deşi n-au trecut încă 26 de ani de la revoluţia română din 1989, iar schimbări de regim de radicalitatea celor din Franţa de după 1789 nici pomeneală să fi avut loc, nu e totuşi improbabil ca un eventual „dicţionar al giruetelor" din viaţa publică românească să conţină mult mai multe nume, să aibă mult mai multe pagini şi, mai ales dacă nu chiar în primul rînd, campionii locali şi actuali ai renegărilor să obţină un număr mult mai mare de giruete decît, să zicem, altădată Talleyrand, presupunînd că s-ar adopta acelaşi sistem grafic de marcare a *rotirilor* după cum a bătut vîntul.

Ipoteza întocmirii unui asemenea dicţionar nu pare însă plauzibilă. Nu neapărat fiindcă ar fi din cale-afară de greu de alcătuit; mai degrabă fiindcă s-a petrecut o extraordinară metamorfoză, o metamorfoză sau mai bine zis *o lunecare*, o trecere în alt regim, o schimbare de lume, o transmutaţie în alt univers şi alt sistem de referinţe. Girueta e un obiect real, se întoarce ea şi se răsuceşte după cum adie, suflă ori bate vîntul, dar nu-şi pierde consistenţa materială; are doar calitatea (sau defectul) unei mari, neobişnuite mobilităţi. Instabilitatea contemporană e dublată însă de o inconsistenţă, de o atrofie, chiar o absenţă a substanţei ce face inevitabil anacronică folosirea în sens figurat a cuvîntului *giruetă*. Rămîne mişcarea pură, mereu efemeră şi mereu nouă, o piruetă reluată la nesfîrşit.

De la *şi nimica mişcă!* la *doar nimica mişcă...*

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Ruşinea în politică

Etica politică vorbeşte mult despre constrîngerile suplimentare pe care o funcţie publică le solicită ocupantului. Unii teoreticieni mai puţin pretenţioşi afirmă, însă, că este suficient ca demnitarii să respecte normele moralei curente. Morala ţărănească are la bază conceptul de „ruşine". A te face de ruşine reprezintă supremul eşec ţărănesc. Pentru a evita această dezonoare, este necesar să prevezi reacţiilor celorlalţi la acţiunile tale, să nu laşi semne de întrebare. În politica românească personajele nu se tem că satul s-ar putea scandaliza. Frica de a nu te face de ruşine este depăşită de sentimentul euforic al puterii, un fel de „fac ce vrea muşchii mei că d-aia am puterea". Politică de cartier.

Lucian Mihai, judecător numit de preşedintele Constantinescu în 1998 la Curtea Constituţională şi ales apoi preşedinte al acesteia, şi-a prezentat demisia din funcţie. În contextul în care puterea este acuzată din tot mai multe părţi (inclusiv de la Bruxelles) de ingerinţe în treburile justiţiei, demisia preşedintelui Curţii Constituţionale, cu şase ani înaintea expirării mandatului, putea fi un semnal îngrijorător. Din fericire pentru România, înaltul demnitar a precizat clar în textul demisiei: „pe întreg parcursul mandatului ce mi-a fost încredinţat, nu s-au exercitat niciodată presiuni asupra mea de către autorităţi sau instituţii ale statului ori de către forţe politice. Nici demisia mea nu este cauzată de asemenea motive." După asemenea declaraţie tranşantă, dispar temerile: am fost pe lîngă, dar nu este chiar atît de rău. După ce demisia devine efectivă, deja simplul avocat Lucian Mihai declară că în România există încă un „regim parţial totalitar", din cauza căruia s-a retras. Dar, de ce nu se exprima atît de frumos şi atît de agramat politic în demisia sa, acolo unde totul era frumos, de un roz neverosimil. Mai crede Lucian Mihai că poate fi credibil cînd oferă la diferenţă de o săptămînă explicaţii atît de diferite pentru demisie, un gest trist în tot acest context?

În locul lui, a fost numit judecător din partea Preşedinţiei soţul doamnei ministru al Justiţiei. Spre surprinderea prefăcută a celor implicaţi, ziarele au afirmat imediat că justiţia din România se face în familie. Preşedintele Iliescu s-a arătat tare mirat de această logică, afirmînd că „a fost numit pentru calitatea intrinsecă de om recunoscut în lumea juridică, ca una dintre marile capacităţi în domeniu." Dacă acceptăm ideea că Şerban Stănoiu este un excelent jurist, un eminent om de drept, chiar a crezut cineva vreun moment că nu se va face legătura dintre doamna ministru şi numirea soţului în înalta funcţie? Chiar mai mult: a se imagina situaţia în care eminentul jurist Şerban Stănoiu intra în calculele preşedintelui pentru numirea la Curtea Constituţională. Din păcate pentru strălucita sa carieră juridică, soţia ocupă deja fotoliul de ministru al Justiţiei. Pentru că are grijă să nu se facă de ruşine, domnul Stănoiu refuză politicos funcţia binemerită, ca să nu nască suspiciunea destul de penibilă că ar ocupa-o datorită influenţei consoartei. Lumea este rea şi clevetitoare.

Cea mai dură reacţie a venit de la senatorul PDSR, Antonie Iorgovan. Acesta a ameninţat-o pe soţia judecătorului Stănoiu de la Curtea Constituţională că, dacă nu îşi prezintă demisia, va depune o moţiune. Pînă aici, un demers politic aparent onorabil, surprinzător din partea unei persoane neonorabile. În iureşul vorbelor, a afirmat că premierul Năstase are tot interesul să promoveze familia Stănoiu din moment ce sînt naşii săi de cununie. Domnul Iorgovan spunea în gura mare un zvon care circula în şoaptă. Ziarele de sîmbătă au reprodus cu voluptate o fotografie din ziua nunţii premierului, din care Adrian Năstase şi soţia zîmbesc alături de un domn şi o doamnă care le sînt naşi şi nu se numesc Stănoiu. A crezut domnul Iorgovan că de la înălţimea statutului de părinte al încă nerevizuitei Constituţii poate face gafe de care s-ar ruşina şi ziarele de scandal?

De altfel, Antonie Iorgovan este o vedetă multilateral dezvoltată. Împreună cu un coleg susţine un demers de amnistiere a infracţiunilor produse în contextul mişcărilor de stradă. Cu alte cuvinte: revoluţia şi mineriadele. Dar cei avizaţi ştiu că avocatul Iorgovan este apărătorul colegilor lui Miron Cozma. Imediat, presa cea rea şi lumea cea bănuitoare au făcut această legătură. Părintele Constituţiei afirma că a ocolit conflictul de interese şi nu îşi ridică salariul de parlamentar. Personal, ca un cetăţean care plăteşte impozit, aş accepta ca domnul Iorgovan să ridice salariul pe care îl merită, dacă ar renunţa la practica juridică şi la onorariile exorbitante încasate.

În fine, chiar propunerea de amnistiere nu prea ţine cont de ruşine. Un asemenea gest urmează după condamnări drepte şi multe. În România, abia au fost condamnaţi cîţiva indivizi, dintre care celor mai răsăriţi li s-a suspendat executarea, şi deja se pune problema împăcării. Poate fi credibil preşedintele Iliescu cînd afirmă că vrea doar reconcilierea României cu istoria şi nu ocolirea pedepsei pentru oamenii cărora le-a promis impunitatea?

În toate aceste împrejurări, actorii par a sta cu spatele la public. Iau decizii care în mod evident vor scandaliza, tot ce fac şi ce spun este interpretabil, clamează cauze măreţe cînd se pot intui în mod clar interese clientelare. Lipseşte din peisaj acea ruşine în absenţa căreia se scandalizează satul, oraşul, ziariştii clevetitori şi intriganţi.

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Farmecul discret al corupţiei

Nebunie mare la Sofia! Toată lumea discută foarte probabila victorie în alegeri a lui Simeon al II-lea. În centrul campaniei electorale: corupţia – de care toată lumea e revoltată şi pe care ţarul o va „eradica". Apoi va aduce bunăstarea supuşilor săi, printre altele prin „amnistierea capitalului negru", plecat în străinătate împreună cu posesorii săi, nu totdeauna din motive foarte ortodoxe. Perspectiva moralităţii şi cea a bunăstării par să se bată cap în cap, în acest caz, ceea ce nu deranjează însă pe nici unul dintre partizani. Ca peisajul să fie şi mai atractiv, se bîrfeşte în tîrg că ţarul are suportul Moscovei şi toată simpatia fostelor case regale. Şi, poate cel mai amuzant, electoratul său este format în mare parte din foştii simpatizanţi ai partidului comunist.

Intru în vorbă cu un taximetrist, care se dovedeşte a fi un admirator necondiţionat al ţarului. Prietenul meu bulgar încearcă să-l convingă că şi actualul regim a făcut cîte ceva bun. Nici nu vrea să audă: *sînt nişte corupţi cu toţii!* Ca românul invidios, aduc în discuţie, ca argument suprem, problema vizelor. *Aiurea, au făcut-o tot pentru ei, ca să se poată plimba mai uşor!* – se revoltă taximetristul. Mă simt ca acasă, înainte de triumful în alegeri al lui Vadim.

Îmi iau rămas bun de la admiratorul lui Simeon şi, pe o terasă însorită, mă întreb oare ce-i mînă pe ei în luptă, ce-şi doreşte acest electorat? Îmi vine în minte povestea unui amic, om de afaceri prosper, adus la disperare de un prieten din copilărie, scăpătat în tranziţie, pe care îl ajută cu conştiinciozitate de peste zece ani. Am impresia că mă urăşte – îmi explica, recent, amicul meu. Faptul că el avea o Dacie înainte de '90, iar eu am un Audi acum, e ca şi cum eu i-aş fi furat un drept al lui, l-aş fi deposedat de ceva ce i se cuvine şi la care nu mai are acces din cauza mea. Conform statisticilor – îi atrag eu atenţia – în ochii majorităţii românilor, oamenii de afaceri sînt corupţi.

Dincolo de fenomenul masiv al corupţiei, există, se pare, o componentă comunistă considerabilă în acest *imaginar* social al corupţiei: garanţiile (minimale) şi privilegiile (parcimonioase) oferite de comunism au fost transformate de memoria post-comunistă într-un soi de „drept natural", pe care restauraţia capitalistă nu îl mai respectă. Corupţia (generală) devine astfel explicaţia eşecului (personal), cauza fantasmată a frustrării maselor de excluşi, a celor care se simt deposedaţi de drepturile lor imprescriptibile. Iar această frustrare difuză, capabilă să neutralizeze orice fel de contradicţie internă, va constitui încă multă vreme un capital electoral imprevizibil, la dispoziţia oricui va şti să-l folosească, fie el un fost securist sau un fost rege.

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Baroneasa

Puținii străini care pătrundeau în România ceaușistă erau mînați de un singur scop: spionajul. Întîmpinați de vigilența întregii națiuni, ei se întorceau cu buzele umflate la locurile de obîrșie. Secretele României, recunoscute ca secrete de stat, rămîneau mai departe pecetluite, cum se zice, sub 7 lacăte. În România post-ceaușistă străinii nu mai vin, ci se îmbulzesc, nu ca să ne spioneze, ci fie ca să treacă mai departe spre mirajele apusene atunci cînd își fac apariția din negurile Estului, fie ca să ne concilieze și să ne monitorizeze, atunci cînd sosesc ca emisari ai inaccesibilului Occident. Din cîrdul acestora din urmă a descins deunăzi și o baroană.

Ca și ducii, marchizii ori conții, baronii nu au făcut parte din nomenclatorul nobilimii pămîntene. Pînă la amintita doamnă, prin spațiul carpato-danubian s-au mai perindat doar doi baroni: unul imaginar, datorîndu-și faima universală minciunilor gogonate pe care le debita – iar celălalt cît se poate de real, ministrul Germaniei hitleriste la București, pe care Arghezi l-a nemurit prin nemuritorul său pamflet-manifest „Baroane!" publicat în 1943 și mulțumită căruia poetul a fost instalat pentru o bună bucată de vreme în lagărul de la Tîrgu Jiu. După numai un an Baronul-diplomat a salutat cotitura de la 23 august 1944 trăgîndu-și un glonte în cap, întîmplare care a lăsat România fără baroni pentru peste o jumătate de veac. Și abia sub auspiciile tranziției tîrzii stirpea baronică și-a făcut reapariția pe plaiurile mioritice în persoana unei doamne care aparține vădit altei generații decît vestimentația sa.

Investită de Parlamentul European cu misiunea de raportor asupra României, distinsa doamnă s-a avîntat plină de voie bună într-o goană frenetică de la MAE din Aleea Alexandru în Piața Victoriei și apoi la Cotroceni, fiind primită după datina străbună și exprimîndu-și neobosita entuziasmul pentru cele văzute. Călăuzită de principiul că misia raportorului este să raporteze, revenită la instituția-mamă, baroana s-a pus fără preget pe treabă. Ecoul lucrării a anticipat încheierea ei, și asta mulțumită descoperirilor și sugestiilor pe care le conținea.

Descoperiri: marea problemă a României nu o constituie perturbarea navigației pe Dunăre pe care NATO a găsit mijloacele necesare pentru a o provoca, dar nu pentru a o înlătura; nici ademenirea sistematică către prezumtivii noștri ocrotitori a celor mai dotați electroniști formați în universitățile neaoșe; nici tendința ca printre vizitatorii din țările comunitare numărul pedofililor să rivalizeze cu cel al investitorilor – marea problemă a României o constituie înmulțirea peste limitele admisibile a ceea ce poartă odioasa denumire de „copii instituționalizați".

Sugestii: împuținarea pe măsură a leagănelor, creșelor, căminelor și centrelor care adăpostesc copii abandonați și preluarea acestora de către familii organizate. Iar pînă la punerea în practică a acestei ingenioase idei, suspendarea tratativelor pentru integrarea României în Uniunea Europeană.

Nimic de mirare că, avansînd considerațiuni atît de senzaționale, ciorna raportului s-a trezit, printr-un miracol tehnologic, transpusă din computerul autoarei în cel al faimosului „Financial Times". Printr-un miracol compensator, cîtuși de puțin tehnologic, fără a aștepta integrarea României în UE vorbirea populară a integrat-o pe tumultoasa raportoare în folclorul băștinaș denumind-o nu baroană, ci baroneasă.

▲

BARBURISME

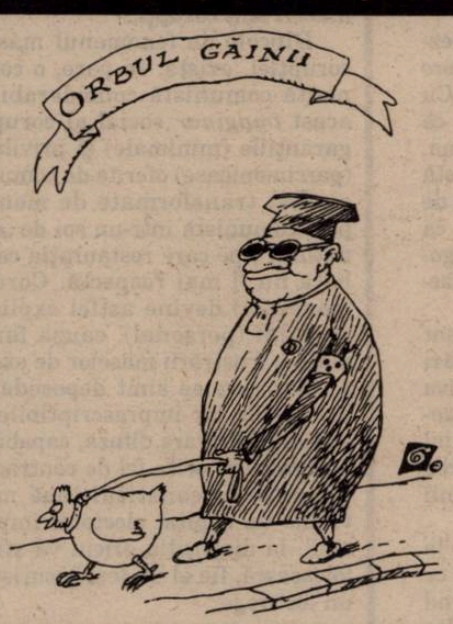

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Lupta cu normalitatea

Comisiile parlamentare pentru cultură și mass-media au dat un vot negativ rapoartelor de activitate ale Televiziunii Române și Societății Române de Radiodifuziune. E dreptul lor, desigur. Dar la audierile și discuțiile care au precedat votul, comisiile au apreciat rapoartele, care sînt, de altfel, pozitive atît din punct de vedere financiar, cît și editorial. Situația e absurdă: dacă cele două instituții au mers bine, atunci de ce sînt „trîntite" la examen? Lejeritatea cu care comisiile au votat împotrivă arată cît de puțin le pasă aleșilor poporului de *criterii* de orice fel. Dar mai sînt și alte lucruri de spus.

Întîi, că în respectivele comisii sînt destul de puțini cei care au habar de mass-media (asta dacă nu-i punem la socoteală pe cei care s-au priceput foarte bine să dea directive presei de dinainte de 1989 și la acel nivel de „pricepere" au rămas). Apoi, chiar dacă nu se pricep, deputații și senatorii au avut de-a face cu niște documente oficiale, emise de instituții publice, care arătau un bilanț pozitiv: într-o societate normală, cu instituții așezate, astfel de documente au greutate și sînt luate în seamă ca atare. La noi, contează mai mult „prezumția de vinovăție" și prejudecățile politice.

Nu trebuie să uităm, pe de altă parte, că între cele două instituții mass-media există destule diferențe. Televiziunea de stat – acest Sidex al mass-media din România – nu a dat prea multe semne că ar vrea să se reformeze, jonglînd printre interesele politice ale momentului, cu un ochi la pretenția de „post public" și cu altul la ambiția de a nu se lăsa mai prejos decît suratele sale mai tinere, televiziunile comerciale. Nu prea i-au ieșit pasiențele în nici una dintre direcții, așa încît continuă să trăiască într-un fel de hibridizare profesională și managerială. În schimb, radioul și-a găsit destul de repede, după 1989, statutul și rolul de *post public*, cu tot ce decurge de aici: echilibru, credibilitate, standarde profesionale puse deasupra intereselor politice, grijă pentru misiunea sa informativă, culturală și educativă, *alternativă* la posturile comerciale și acceptarea competiției cu acestea de pe poziții *specifice*, fără a le copia. Parlamentarii n-au ținut seamă nici de aceste diferențe, votînd, ca pe vremuri, „în bloc".

S-a spus despre votul din comisii că e un vot politic. E adevărat, dar nu e tot: e și un vot împotriva instituirii *spiritului public* în România. Maximum ce pot gîndi aleșii noștri în materie de instituții mass-media este *controlarea* lor, menținerea în starea confuză de instituții „de stat", deci *de partid*. BBC-ul (care e un model pentru *toate* instituțiile publice de mass-media din lume) este credibil și are autoritate tocmai pentru că e public, deci independent de interese politice sau economice: politicienii și societatea sînt de acord asupra acestui lucru și se străduiesc să mențină tocmai *neutralitatea* instituției, bazîndu-se, între altele, și pe încrederea în capacitatea profesională a jurnaliștilor. Or, ceea ce fac parlamentarii români votînd împotriva unor bilanțuri pozitive este (mai ales cu privire la Radio) o desconsiderare a spiritului public, o nouă pagină în glorioasa istorie a principiului „noi și-ai noștri". Nu *imparțialitatea* vor s-o obțină politicienii români, nu informarea corectă a publicului, nu programe de bună calitate, ci controlul ideologic, concretizat în plasarea oamenilor proprii în funcțiile de conducere. Ceea ce, la limită, poate duce la neîndeplinirea de către România a criteriilor politice de aderare la UE. Și nu baroneasa Nicholson va fi de vină.

Și mai are o trăsătură acest vot: e ridicol. Goana după cîteva minute în plus pentru partid la radio sau la televizor, vînarea de funcții înalte pentru oamenii „devotați" (într-o țară unde săritura politică dintr-o barcă în alta intră deja la „faptul divers"), dorința de a controla mesajele către popor arată o precaritate culturală greu de mascat în vorbe pro-europene. Mă tem că jocul acesta va continua încă multă vreme: dacă își doresc instituții mass-media *publice*, cetățenii n-au decît să-și pună pofta în cui. În veșnică luptă cu normalitatea, aleșii lor din Parlament vor altceva, meschin: mai multă vizibilitate pentru mărețele dumnealor înfăptuiri.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Hic sunt leones

„Buzele ei umede s-au atins de ale mele; s-au atins frumos și feciorelnic de ale mele ca-ntr-o șagă. Apoi au alunecat parcă vrînd să-mi sărute și obrazul, parcă pierzîndu-și echilibrul odată cu capul nesigur clătinător.

Știu că am încercat să-i văd privirile; să citesc în ele dacă era vorba de viață sau de neființă. Dar refracțiile prin care apa schimba mersul luminii mi-au creat tot felul de iluzii."

„Da, dincolo, îmi răspunse ea insinuant luîndu-mă de mijloc într-un dans nupțial, un dans care mă poseda sorbindu-mi sărutări și supunîndu-mă la mișcări incoerente dar bine ritmate..."

„Pentru că eu pătrundeam în ea ca și cum aș fi pătruns în lumină, iar ea se simțea pătrunsă de mine ca și cum ar fi pătruns-o lumina. Și ne dăruiam unul altuia lumina și ne frigea lumina celuilat..."

Aceste pasaje toride sînt extrase din nuvela „Timpul ca un ocean" apărută, sub semnătura lui Corneliu Leu, în revista (coperți lucioase, hîrtie foarte bună, rezumate în limbi străine) *Pluralitas*. Cu subtitlul „Publicație de formare intelectuală pentru prosperitatea societății și culturii", revista e tipărită sub îngrijirea *Institutului Național de Personalism și a Mișcării Pentru Progresul Satului Românesc, organizații filiale ale Fundației Episcopul Grigorie Leu*. Organismul are un Consiliu Național, în care regăsim nume precum Alexandru Balaci, Lazăr Băciucu, Nicolae Dragoș, Petre Ghelmez, George Macovescu, Sergiu Nicolaescu, Dinu Săraru, alături de trei (probabil) membri ai familiei Leu, Corneliu Leu, Rodica Leu și Vlad Leu. Editorul revistei e Corneliu Leu, autorul *best-seller*-ului *Romanul unei zile mari* (ziua de 23 august 1944, precizez pentru cititorii tineri). Revista reunește, în spirit ecumenic, articole semnate de reprezentanți ai mai multor partide politice (ApR, PNR, PDSR, UFD, ANCD, PER, PS, PSM), printre ei apărînd încă un Leu, și anume Costică Leu. La rubrica „Pledoarii în mișcarea ideilor" apar traduceri – fragmentare – ale unor articole purtînd semnături prestigioase, Michel Camdessus ori Jeliu Jelev. Fundația e în mod prioritar procupată de satul românesc, definit memorabil, de un anume dr. Grigore Bușoi, drept *„element princeps al reconstrucției naționale"*. Aflăm apoi că Fundația Episcopul Grigorie Leu organizează a treia *Consfătuire a Intelectualilor de la Sate și din Localități Mici*. Mai multe materiale atestă preocuparea deosebită pentru soarta acestei categorii de intelectuali, printre ale cărei misiuni este aceea de a-i învăța pe concetățeni „cum pot beneficia de ajutoarele pentru dezvoltare pe care le oferă comunitatea internațională".

Fundația, pentru a-și atinge cît mai eficient *target*-ul, editează și cărți. Cititorilor (nu numai celor de la sate și din localități mici) li se oferă posibilitatea de a comanda, printre altele, un volum de versuri de Nicolae Dragoș, două cărți de Radu Cârneci, un studiu politic de Mihai Berca, un volum al savantului Dumitru Teaci, apoi *Cartea episcopilor cruciați* (cu biografiile episcopilor Grigorie Leu și Vasile-Victor Leu) și, în fine, cinci romane proaspete de Corneliu Leu: *Drumul spre Damasc* (inspirat din Viața Sfîntului Apostol Pavel), *Anonimul Brîncovenesc, Spionii birocrați* (roman satiric de acțiune), *Iarna iubirii* (un roman de dragoste în anii noștri tulburi) și *Insulele* (o idilă dramatică pe fundalul unei conflagrații contemporane – am reprodus prezentările din pagina publicitară). Cititorul care comandă trei din cele cinci romane ale lui Corneliu Leu beneficiază de o substanțială reducere de preț.

Precizare foarte importantă, pe care o facem abia acum în încercarea – stîngace – de a menține *suspense*-ul: revista *Pluralitas* apare *„cu finanțarea Băncii Mondiale"*.

Un exemplu de implicare activă în România a marilor organisme financiare internaționale și de reușită culturală plurilateral dezvoltată.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Mitul legiuitorului

Una dintre ideile cu care am fost obişnuiţi a fost aceea a infailibităţii legiuitorului. Legiuitorul este, în imaginarul colectiv românesc, un fel de demiurg căzut în stadiul de „ales democratic"; el ştie tot sau, măcar, trebuie să ştie tot; el este înţelept sau, măcar, trebuie să fie înţelept; el legiferează soluţia cea mai bună pentru orice problemă sau, măcar, trebuie să livreze soluţia cea mai bună pentru orice i se pune în faţă, ca problemă. Legiuitorul apare societăţii noastre cu un fel de aură mitică; el are soluţia pentru orice, el decide ce şi cum e bine şi ce şi cum e rău, el, investit fiind prin cea mai tare dintre puterile timpului nostru, votul democratic, este depozitarul marilor adevăruri. Dacă nici el nu poate, atunci nimeni nu poate – cam aşa s-ar traduce ceea ce credem despre legiuitor.

Nu sînt un mare admirator al „noutăţilor" aduse de post-modernism în gîndirea juridică, dar admit, totuşi, că sînt cîteva idei aduse de această modă pe care trebuie să le luăm în seamă serios. Una dintre ele este contestarea infailibităţii legiuitorului. Legiuitorul, ne spun post-moderniştii, este, şi el, supus greşelii. Dar nu e vorba despre acel tip de greşeli despre care încă anticii ne avertizau că este posibil ca un legiuitor să le comită. Nu este, deci, vorba despre alunecări în despotism, despre iresponsabilitate sau despre eşuări în plin absurd. Este vorba despre greşeli pe care legiuitorul, *în context democratic,* le poate comite pentru că, pur şi simplu, îi este imposibil să stăpînească domeniul pe care trebuie să-l reglementeze. Mai exact, evoluţiile domeniului supus reglementării pot fi atît de neaşteptate, încît legiferarea să devină, foarte curînd după intrarea în vigoare, nepotrivită sau direct injustă.

Într-o carte bine cunoscută specialiştilor din spaţiul dreptului anglo-saxon*, judecătorul Richard Posner scrie că „cele mai multe dintre canoanele elaborării şi aplicării legilor eşuează nu pentru că acestea se susţin pe o viziune greşită asupra naturii interpretării juridice a fenomenului politico-legislativ, ci pentru că atribuie legiuitorului omniscienţă. Omniscienţa este întotdeauna o presupoziţie nerealistă, mai ales cînd vorbim despre procesul legislativ." (p. 118, trad. mea). De pildă, una dintre regulile de interpretare în dreptul anglo-saxon spune că afirmarea unui lucru înseamnă excluderea altuia *(expressio unius est exclusio alterius);* această regulă are drept corespondent în spaţiul nostru juridic regula după care legile sînt de strictă interpretare, adică nimănui nu-i este permis să adauge la lege pe calea interpretării. Acest principiu, spune Posner, este greşit pentru că, dacă ar fi corect, ar presupune că legiuitorul exclude cu bună ştiinţă toate celelalte lucruri cînd afirmă un lucru. Asta ar însemna că legiuitorul cunoaşte totul în materia pe care o reglementează şi, mai mult decît atît, cunoaşte şi ceea ce va apare în viitor în teritoriul reglementat, pentru că legea are vocaţia esenţială de a se aplica în viitor. Firește, nimeni nu cunoaşte totul şi, cu atît mai puţin, nimeni nu poate anticipa cu exactitate evoluţiile dintr-un anumit domeniu. Legiuitorului, deci, i se atribuie însuşiri pe care nu doar că nu le are, dar nu are cum să le aibă. Soluţia acestei probleme este aceea de a se lăsa o mult mai mare libertate judecătorului în aplicarea concretă a normei juridice şi, mai departe, de a se lăsa o mult mai mare libertate autorităţii administrative în aplicarea legilor. Sigur, în acest sens, dreptul anglo-saxon, bazat pe precedentul judiciar şi pe independenţa totală a judecătorilor, pare a fi mai pregătit pentru aceste deziderate decît dreptul continental, de factură franco-germană şi de extracţie română, în care spaţiul de manevră al judecătorului sau al autorităţii administrative în aplicarea legii este mult mai redus.

Aceste consideraţii teoretice, aduse în actualitatea dezbaterilor juridice de frămîntările post-moderne, au un efect imediat în plan social. Dacă, de pildă, societatea românească ar începe să gîndească de mine că legiuitorul este failibil, atunci am descoperi că nu ne trebuie o lege a firului de iarbă ca să tundem gazonul şi nici o lege a mersului pe jos ca să nu mai scuipăm pe stradă. Ce legătură are una cu alta? – veţi întreba. Are. Pentru că prima consecinţă a credinţei în infailibilitatea şi omniscienţa legiuitorului este dependentă paternă de acesta. Invers, prima consecinţă a dubiului în legătură cu putinţele legiuitorului este responsabilizarea individului în raport cu legea.

În paradigma democraţiei occidentale a zilelor noastre, legiuitorul este o sumă de persoane, alese să reprezinte anumite curente de gîndire (ideologii, dacă vreţi, dar nu numai) în procesul complicat al conducerii cetăţii. Legiuitorul are limitele lui. Limitele lui sînt chiar limitele oamenilor care compun corpul legiuitor. Nu e nimic supra-uman şi nimic transcendental în Legiuitorul lumii noastre. Fărîma de divinitate care mai există în legiuitorii altor timpuri a dispărut. Cei care legiferează astăzi au acelaşi tip de legătură cu Dumnezeu pe care îl avem şi noi. Din păcate...

▲

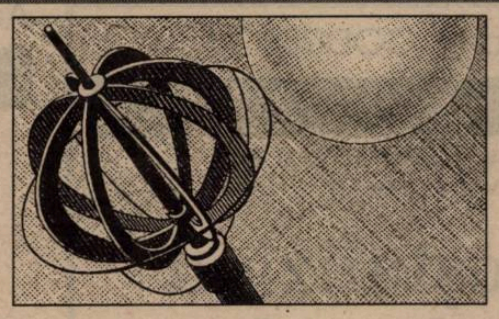

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Victoria ginerelui

Se spune că, în urmă cu douăzeci şi cinci de ani, cînd Cherie Booth i-a spus tatălui ei despre intenţia de a se căsători cu colegul ei de la drept, Anthony Blair, viitorul socru, vechi militant laburist, ar fi spus: „Nu, Cherie, nu, totuşi, nu cu un conservator..." Cherie s-a căsătorit şi anonimul candidat la nominalizarea pe listele conservatorilor s-a înscris la laburişti; la 30 de ani, a fost ales deputat, şi la 44 de ani – prim-ministru. Tony Booth îl consideră în continuare pe tatăl nepoţilor săi un conservator înconjurat de o „bandă de roboţi dezumanizaţi". Probabil că la fel gîndesc şi cei care au provocat incidentele campaniei electorale: huiduieli, ouă clocite, întrebări incomode. Semnele proaste nu au fost însă de natură să modifice rezultatul. Victoria laburistă a fost considerată „istorică".

Spre deosebire de cea din 1997, nu a creat nici o stare euforică. Prim-ministrul Blair nu poate să nu ţină seama de marele procent al celor ce nu s-au prezentat la vot (peste 40%), absenteism manifestat în special în circumscripţiile cu un tradiţional vot laburist. Stînga doctrinară din propriul partid s-a simţit trădată, în timp ce pragmatismul soluţiilor botezate de ideologi „a treia cale" nu i-a convins pe apărătorii tradiţiei din partidul conservator. Este evident că promisiunea lui, reînnoită, de a face din Marea Britanie „o naţiune model pentru lumea secolului XXI", nu a fost ţinută şi secolul nu va avea prea curînd un far călăuzitor. Nemulţumirile create de scumpirea benzinei, de gestionarea crizelor din agricultură, declanşate de „vaca nebună" şi de epidemia de febră aftoasă (soldate cu uciderea a trei milioane de animale), de violenţa tulburările rasiale au arătat că Blair, în pofida aerului sigur de sine, este doar un politician, nu posesorul unor reţete miracol.

Începutul reformei constituţionale, pacea în Irlanda de Nord, dar mai ales faptul că, de cînd guvernează, laburiştii nu au risipit banii adunaţi în anii Thatcher, au asigurat laburiştilor cel de al doilea mandat. Electoratul speră că învingătorii în alegeri vor putea să rezolve una dintre problemele cele mai acute ale Marii Britanii: serviciile publice. Transporturile, sistemul naţional de sănătate, învăţămîntul, siguranţa publică sînt departe de aşteptările cetăţenilor. Accidentele de cale ferată şi starea jalnică a metroului londonez, pacienţi care-şi aşteaptă luni de zile rîndul pentru o operaţie, indicele de analfabetism – unul dintre cele mai ridicate din lumea industrializată – sînt realităţi moştenite de la conservatori, iar laburiştii n-au izbutit să le modifice în mod semnificativ. Promisa colaborare cu capitalul privat ar putea fi o parte a soluţiei, iar sondajele arată că populaţia este dispusă să suporte o mărire a impozitelor dacă se vor arăta semne de îmbunătăţire. Cei care s-au prezentat la vot au mai multă încredere în competenţa şi capacitatea partidului lui Blair de a administra surplusul astfel creat, decît în cea a conservatorilor; aceştia, după ce au înlăturat-o pe doamna Thatcher, cea care a structurat partidul în epoca modernă, nu reuşesc să găsească nici personalitatea, nici ideea care să-i poziţioneze convingător în dezbaterea publică. Campania electorală conservatoare, focalizată pe primejdia aderării la Uniunea Europeană şi a adoptării monedei comune, nu a speriat. Mai devotat ideii europene, Blair a promis că nu va întreprinde nimic înainte de a organiza un referendum şi pînă acum Blair nu a minţit.

În ceea ce priveşte emigraţia, legea adoptată în 1999 a revizuit, cu o rigoare lipsită de orice sentimentalism, tratamentul solicitanţilor de azil: au fost diminuate ajutoarele, s-a legiferat termenul de şase luni pentru examinarea dosarelor şi s-au definit precis şi limitativ criteriile de admisie. Conservatorii n-ar fi putut să fie mai severi.

Virajul spre centru a unui partid de stînga i-a atras pe fluctuanţii electoratului conservator, dar a situat cel de al treilea partid, al liberal-democraţilor, la stînga laburiştilor. Prin această mutaţie explică unii dintre comentatori succesul relativ al acestei formaţiuni, dar nu se vede nici un fel de intenţie de a reforma sistemul electoral astfel încît să se poată consolida o a treia forţă politică. Stînga, dreapta, centru devin noţiuni inoperante în politica modernă, preocupată de eficienţă şi de imagine. Dacă trenurile vor veni la timp, nu va avea prea mare importanţă cu cine a votat bunicul Booth.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Mitocanul în voiaj

Mitocanii care n-au călătorit niciodată în străinătate să mă ierte. Textul acesta nu li se adresează lor, cărora patria le va rămîne în veci recunoscătoare.

La sfîrşitul anilor '60, cînd compania Boeing şi-a lansat celebrul model 747, puţini bănuiau ce revoluţie se pregătea în transportul aerian de masă. Acest avion a permis pentru prima oară ca preţul unui bilet să fie acceptabil pentru clasele mijlocii. Astfel încît, încă de la început, piloţii şi stewardesele au făcut cunoştinţă cu un personaj nou: mitocanul în voiaj.

Sigur, la început acesta provenea din ţările pe care convenim să le numim (doar de dragul povestirii) civilizate. El s-a distins prin beţii repetate şi provocarea a nenumărate aterizări de urgenţă, după cîte o bătaie cu membrii echipajului. Lui i se datorează invenţia sticluţei *de o porţie* de vin sau whiskey – împotriva căreia mitocanii n-au fost în stare niciodată să lupte în mod organizat. Şi tot el e bănuit că a stat la originea perdelelor dintre clasa I şi cea economică – dată fiind antipatia dintre mitocanii cu bani şi cei fără.

Încă din anii '70, ţara noastră a stat în fruntea producţiei de mitocani de voiaj. De fapt, dacă nu-i socotim pe emigranţi, mitocanii formau o parte importantă a călătorilor români în ţări străine. De fapt, această calitate era chiar necesară pentru eliberarea paşaportului: securiştii ştiau şi ei că mitocanul n-are să uite să se întoarcă tocmai în ţara în care i se *creaseră toate condiţiile*. Dovadă şi varietatea speciilor, de la directorii de fabrică decişi să se întoarcă acasă nu numai cu săpunul, ci şi cu prosoapele şi halatul din camera de hotel şi pînă la muncitorii trimişi în Libia sau Irak, osteniţi după căratul atîtor damigene la cei care îi puseseră pe listă. Astfel, mitocanii noştri au străbătut continente, mări şi oceane, intrînd în vorbă (sau mai exact, în semne) cu mitocanii lor.

Deschiderea graniţelor de acum 10 ani a eliberat energiile turistice ale unor noi şi noi categorii de cetăţeni cu minte puţină şi gesturi largi. Astfel încît este posibilă o abordare ştiinţifică a trăsăturilor acestui tip uman.

Cea mai importantă este aceea că mitocanul nu poate călători singur. El trebuie să-şi consume cumva sentimentele cu glas tare şi, pentru că e ruşine să vorbească singur, îl va lua pe călătorul de lîngă el drept partener de conversaţie (cu avantajul că, în timpul mesei, acesta se va alege şi cu o parte din îmbucătură, pe rever). În voiaj, mitocanul nu se miră niciodată – şi asta pentru că el ştie deja cam totul. În plus, are cîteva soluţii la problemele fiecărei ţări pe care o survolează – pe care cei de jos nu le pot aplica, fiindcă „aşa sînt italienii, neserioşi". Comparaţia se face, firește, cu „ai noştri".

Mitocanii în voiaj sînt nostalgici. Hrana din avion şi cea din hotel sînt în permanentă puse în relaţie cu cea de la mama acasă. Cînd mănîncă un sanviş cu somon, acest tip de călător povesteşte despre micii de la Cocoşatu' (cîrciuma din cartierul Băneasa, Bucureşti). Whiskey-ul îi aduce aminte de o palincă din Ardeal, mult mai tare şi mai bună. Aterizarea îl deranjează, pentru că, în calitate de expert aviatic, mitocanul ştie că un echipaj din Carpaţi s-ar fi descurcat mult mai bine. Cu toate astea, mitocanul aplaudă cînd ajunge jos (şi-n sinea lui, redevine ateu, după cum spune un amic de-al meu).

Deranjat probabil de mulţimea de cuvinte străine care îl asaltează în aeroporturile internaţionale, mitocanul simte nevoia să afirme cumva (de obicei prin volum) superioritatea limbii române. El are ceva din exploratorul francez care, întîlnindu-se cu un englez la izvoarele Nilului Alb, îl invită pe acesta să-i „constate preponderenţa". Cînd are bani, mitocanul îşi poate permite să lase obiectele de pe el să strige: de la lanţul de aur etalat sub cămaşa desfăcută şi pînă la detaliile anatomice care ar justifica chiar o suprataxă din partea liniilor aeriene.

De fapt, mitocanului îi e îngrozitor de frică. El ştie toate regulile din lumea din care vine şi nici una din cea în care se duce. Cum nu poate să recunoască asta, e nevoit să mimeze relaxarea lui James Bond şi intră în vorbă cu stewardesa. „Staţi mult la New York?" întreabă el. „Avem şi suc de portocale", i se răspunde. La care omul zîmbeşte fericit că a verificat încă o legendă naţională: nemţoaicele mor după ai noştri.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ●
www.corpse.org

Poştalizînd în două lumi

Celor care se plîng de poşta americană, le recomand să se uite un pic la cea din România. Iată o scrisoare primită de la un amic din Bucureşti: „Poşta de la mine din cartier, de pe lîngă Gara de Nord, este singurul oficiu din oraş care efectuează coletărie rapidă. Cînd am ajuns acolo, mi-au spus: «Pachete pentru Statele Unite primim numai lunea, între 10 şi 12. Era joi. Închipuie-ţi! Un oficiu poştal care primeşte colete numai o dată pe săptămînă!»".

Ba mai mult, Poşta Română cere ca pachetele să fie legate cu sfoară de împachetat, într-un anume fel, iar tarifele sînt atît de mari încît majoritatea românilor nici nu-şi permite să trimită ceva, chiar dacă are sfoara care se cuvine. În cazul de faţă, amicul meu voia să-mi trimită nişte reviste literare. Pe drum, pachetul s-a rupt şi a fost reîmpachetat în SUA, cu bandă adezivă. Căpeţele de sfoară încă mai aninau de hîrtia de ambalaj, ca nişte poale zdrenţuite de cămeşoaie prin niscai găuri din pantaloni.

Pe vremuri, oficiile poştale din România erau pline de cenzori scotocitori care citeau scrisorile şi luau acasă ce găseau prin colete. Poşta era ieftină pe atunci, dacă nu puneai la suflet că trimiterea ta era scotocită, citită şi jecmănită. Pe atunci, adevărata comunicare scurt-circuita cu totul serviciile poştale şi se făcea prin intermediul celor care călătoreau şi înmînau personal scrisorile şi pachetele. Călătorul ce-ţi bătea la uşă cu mesaje de departe putea să-ţi fie şi el prieten. Asta dacă nu cumva fusese trimis de poliţia secretă. În atari cazuri, parcă poşta obişnuită era mai bună.

În Statele Unite, „a te poştaliza" *(going postal)* a devenit sinonim cu a o lua razna subit, fără motiv aparent. Termenul vine de la factorii poştali pe care îi lăsau nervii în timpul serviciului şi-şi împuşcau clienţii şi colegii. Fenomenul a fost analizat şi vina a fost dată ba pe plictiseală, ba pe automatismul muncii, ba pe birocraţie, dar eu cred că există alte cauze. Manipularea de mesaje al căror conţinut îţi rămîne înnebunitor de necunoscut poate scoate din minţi pe oricine. Să fii înconjurat de fotografiile celor mai căutaţi criminali îţi îngroaşă nefericirea. Or fi ei căutaţi, dar sînt încă în libertate.

În România, factorii poştali nu se plictisesc niciodată. Mîrlănia faţă de public este o bună supapă pentru stres. Faptul că predecesorii lor erau nişte hoţi face inutile afişele cu criminali. Nu spunea Karl Marx că, atunci cînd sistemele naţionale de expediţie vor fi automatizate, serviciile poştale vor dispărea? Atunci, nu-ţi vor mai bate la uşă poştaşi însinguraţi, cărînd prin ploaie scrisori şi colete. Roboţi cu rază medie de acţiune ne vor bîzîi deasupra capetelor, cărînd toate cele. Pînă aici, Karl Marx a prezis, de fapt, Internetul. Dar el a mers mai departe, spunînd că singura soluţie la problema comunicării este să poţi ajunge la toţi prietenii pe jos. Asta cred cu tărie şi poştaşii din România. Dar dacă se întîmplă să ai prieteni mai depărtişor, fără Internet şi în America, atunci fă mata bine şi întoarce-te luni, de la 10 la 12, da?

În România, clienţii se „poştalizează". La noi e invers.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Antonescu – bustul şi farsa

Aşadar, din 1 iunie a.c., în curtea bisericii „Sfinţii Constantin şi Elena" din Bucureşti se află un bust al mareşalului Antonescu. Nu am nici o îndoială că iniţiatorii acestui eveniment au urmărit, prin asta, şi un capital politic; dar mă tem că dincolo de aparenţe s-ar mai putea afla ceva, ceva cu bătaie spre anul 2002. Ceva ce nu poate fi, în nici un caz, bun pentru aspiraţiile României.

Povestea trecută sugera că, aşa cum se întîmplă în cazul personajelor realmente dramatice, Antonescu nu a scăpat dramei nici după moarte: comunismul stalinist l-a demonizat din interes, după cum naţional-comunismul, tot din interes, i-a creat după mijlocul anilor '70 o mitologie perversă (Marin Preda a căzut în această capcană). Autoritar, ghidat de un patriotism orb, rusofob cu vocaţie şi xenofob în doze considerabile fiind (o arată documentele consiliului său de miniştri, publicate în ultimii ani dar evitate de către antonesco-maniaci), ceva din dispărutul Antonescu era pe placul lui Nicolae Ceauşescu, alimentîndu-i acestuia tot mai decrepitele vanităţi de *Salvator* contrafăcut. În fine, după '90 efigia şi legenda fostului mareşal au devenit arme în mîna „republicanilor" de trei lei chita.

Iarăşi, cineva ar spune că nu-i tocmai corect, azi, să aplici acelui Antonescu, cel care a fost, un rechizitoriu strict contemporan şi strict *politically correct*, menit să inculpe antiliberalismul şi antidemocratismul său – sau, dacă se preferă, apetenţa sa pentru un soi de democraţie într-atît de originală încît în ea încăpea permisivitatea relativă faţă de partidele politice tradiţionale ale ţării, deportările evreilor şi ţiganilor, sprijinul iniţial total faţă de campania din est a lui Hitler, urmat – acesta din urmă – de tolerarea unor contacte cu anglo-americanii atunci cînd, după eşecul de la Stalingrad (iarna '42-'43), înfrîngerea Reich-ului a început să se profileze zi de zi mai probabilă. Dar, dacă Antonescu nu poate fi judecat după normele contemporane nouă, de ce atunci ar fi corect să facem din acel Antonescu – un produs al epocii sale şi al fantasmelor sale – un model pentru ziua de azi?

Indiferent de trăirile sale, de zbaterile interioare ce i-ar fi însoţit fiecare gest politic, Antonescu a fost un aliat fidel al lui Adolf Hitler. Înlăturarea regimului său, în după-amiaza zilei de 23 august 1944, a fost un gest disperat şi riscant – dar, dincolo de toate acestea, a fost singura modalitate prin care România a putut ieşi relativ demnă din această aventură în care Antonescu, în virtutea cuvîntului de onoare dat lui Hitler, o băgase. Capturat de către sovietici, mareşalul a fost anchetat, judecat şi în cele din urmă executat de către ocupantul sovietic; dar nu are rost să întreţinem iluzii sterpe, chiar dacă datoria noastră rămîne refuzarea istoriei contrafactuale: şi de anglo-americani dacă ar fi fost prins, în calitatea sa de fost aliat hitlerist, este aproape sigur că soarta lui Antonescu ar fi fost aceeaşi. Înainte de a fi victima lui Stalin, Antonescu a fost victima propriei sale alegeri – Hitler.

Drept care avem motive serioase pentru a crede că, pe 1 iunie, dezvelirea bustului mareşalului a avut prea puţin de-a face cu respectul pentru drama fostului mareşal; în sinea lui, fiecare român ştie deja că ridicarea unei statui este, pînă la urmă, forma cea mai facilă de omagiere a cuiva. Problema e alta: probabil că mai există printre noi naivi capabili să creadă că reactualizîndu-l pe Antonescu, azi, dăm cu tifla ruşilor. Cred că ar fi cazul să nu ne facem iluzii: nu este nimic întîmplător în faptul că aurevendicaţii reîmbălsămători ai lui Antonescu sînt, în mare majoritate, persoane cu un trecut în cel mai bun caz dubios, strîns legat de istoria şi memoria ultimelor decenii comuniste. Iar azi, oricare dintre serviciile secrete ale unei ţări vecine nouă şi care nu doreşte ca România să facă pasul spre NATO nu poate decît să încurajeze zîmbind această folie recuperatorie antonesciană.

Povestea dezvelirii bustului din curtea bisericii „Sfinţii Constantin şi Elena" a fost o farsă antiromânească şi antieuropeană. Nici măcar ofiţerul Ion Antonescu, azi, nu ar fi agreat-o.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Uncheşul aristocrat

(telenovelă de la Ardeal, anii '50, episodul 3)

Povestea aşa cum o deapănă, în ritmul roţilor trenului Radna-Timişoara, contabilul interbelic, se organizează narativ în felul următor: contesa Teleki, maica grofului Pubi, cel dedat cu băutura populară pe nume monopol cu dulce, a plecat cu domiciliu obligatoriu undeva prin Ardeal. E adevărat că n-a stat prea mult pe acolo, se zice că l-ar fi cunoscut pe Petru Groza, şi ăsta i-ar fi dat voie să se întoarcă acasă; a trăit la marginea satului la o moară şi pe Pubi l-au obligat să intre în echipa de întreţinere de la calea ferată, la „ştrec", cum zic localnicii, şi pentru că Pubi era firav oamenii lucrau în locul lui, îi ziceau: „lasă, măi Pubi, fă-te şi tu că dai cu tîrnăcopul". Fusese Pubi Teleki ăsta un alcoolic de prima mînă. În vechiul regim, după ce se întorsese de la studii din străinătate, a revenit în sat şi s-a apucat de chefuri din alea ungureşti cu lăutari şi cu tot satul după el. Toamna trimitea peste Mureş o căruţă cu un butoi legat cu lanţuri, în munţii Apuseni, la moţi, şi cumpăra de acolo ţuică de cireşe. Pînă primăvara îl dădea gata, golea butoiul. După ce a murit doamna, Pubi a ajuns la spitalul de nebuni din Zam, a trăit acolo ca ajutor de bucătar, spăla oalele prin spital, curăţa cartofi, făcea de toate. A murit pe la mijlocul anilor şaptezeci în sala de aşteptare din gara de la Zam sau poate că din Bulci, nu mai ştie exact moş contabilul că a aflat mai tîrziu cum s-a prăpădit reprezentantul acesta al unei familii istorice, chiar dacă se poate să fi fost o ramură cam chircită a acesteia, sau să nu fi fost din ăştia de-ai Teleki-lor, să fi fost o simplă potrivire de nume. De altfel, poveşti cu baronii am mai auzit eu, le-am auzit absolut din întîmplare, aşa cum se întîmplă în lumea asta mare în care valurile vieţii te poartă pe ici-colo, nici nu ştii pe unde îţi este dat să ajungi şi ce istorioare afli. Mi-a spus o tînără domniţă de la cunoscuta Bibliotecă omonimă numelui familiei Teleki din Tîrgu-Mureş cum că acolo se aflau donate încă din veacul luminilor cărţi de mare valoare ale bătrînului conte în favoarea comunităţii locale, cum am spune noi cei de astăzi. Şi contele a lăsat prin testament că toată lumea poate cerceta comoara de ştiinţă şi cultură pe care o strînsese el pe stelajele Bibliotecii doar că, a hotărît dumnealui, nimeni nu are voie să le ducă acasă, cu excepţia urmaşilor familiei care pot lua minunăţiile acelea să le cerceteze la umbra conacului, cum se spune. Aşa că prin anii şaizeci din veacul nostru iacătă pe cutare urmaş din urbe că vine la domnişoare şi, bătrîior cum se afla, nu se lasă, le pupă la toate mîna, se întreţine cu un ceai în biroul tovarăşei directoare şi pretinde, în liniştea intimidată din preajma dumisale, să ducă acasă anumite cărţi, după cum îi dădea dreptul hotărîrea aceea de demult a uncheşului aristocrat din epoca Aufklärung. Fetele, ce să facă?, erau legate de testament, greşala lor a fost că nu s-au consultat cu forurile superioare, în sfîrşit faptele sînt consumate de-acum; bătrînul flăcău a apucat cu cîteva exemplare de mare valoare calea spre America şi dus a fost. S-a pierdut în vîltoarea capitalismului anglo-american unde a trăit din dolarii obţinuţi din vînzarea incunabulelor.

Să fi fost aşa, să fi fost altcum, e greu de spus astăzi, s-ar putea ca toate să fie poveşti de adormit copiii, la fel ca şi aceea încă mai romantică despre cutare băbătîie Teleki, contesina, cum ar zice popoarele meridionale de obîrşie latină, care vindea la piaţă în Tîrgu-Mureş buchete de trandafiri de veneau turişti din Ungaria în plină epocă de aur cu autocarul şi i le cumpărau la preţuri în dolari.

▲

Texte şi opinii de: Mihaela ANGHELESCU-IRIMIA (profesor univ., Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine, Bucureşti) ● Mircea ANGHELESCU (profesor univ., Facultatea de Litere, Bucureşti) ● Andrei CODRESCU (scriitor) ● Caius DOBRESCU (lector univ., Universitatea „Transilvania", Braşov) ● Claude KARNOOUH (profesor de filozofie, Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj) ● Mircea MARTIN (profesor univ., Facultatea de Litere, Bucureşti) ● Bogdan ŞTEFĂNESCU (conferenţiar univ., Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine, Bucureşti)

Argument

Politologi şi istorici renumiţi spun că războiul rece – ca orice război – a avut învinşi şi învingători. Au învins ţările occidentale, conduse de Statele Unite ale Americii. Cele două războaie mondiale din secolul al XX-lea au fost, şi ele, cîştigate de alianţe în care America a avut un rol decisiv. Dar dacă există întotdeauna un preţ al succesului, Statele Unite îl plătesc prin faptul că au devenit, tocmai pentru că au rămas singura super-putere, o problemă: de la aliaţii din Europa occidentală pînă la japonezi şi arabi, în zilele noastre lumea se teme de americanizare. În proporţii diferite, desigur, cu justificări istorice şi culturale diferite, dar utilizînd argumentaţii asemănătoare: globalizarea înseamnă americanizare, elanul tehnologic este o formă de colonizare, standardizarea culturală distruge localismele, Coca-Cola şi McDonald's nu sînt decît buzduganele perfide pe care zmeul le trimite să-i pregătească adevărata descindere ş.a.m.d. Dinspre stînga apărătoare a oropsiţilor de pe toate meridianele ori dinspre dreapta păstrătoare a tradiţiilor, expansiunea americană e privită cu sentimente asemănătoare, chiar dacă ambalate diferit. Eliberaţi de spaima URSS, europenii vor să-şi afirme o identitate proprie, şi încearcă să o facă prin contrast cu americanii. În multe cercuri, e chiar de bon ton să fii puţin antiamerican.

Nici România nu a scăpat de această nouă spaimă. Pe voci diferite, cu sau fără încărcătură ideologică, de pe poziţii înalt eulturale sau de la marginea bordurii, am început să avem şi noi opinii despre americanizare. În numele tradiţiei neaoşe sau al nedezminţitului nostru europenism, începem să observăm tot mai des semnele Unchiului Sam. Nu ştim întotdeauna dacă sînt venite „de la ei" sau căpătate „prin noi înşine", dar intrăm – şi din acest punct de vedere – în corul dezbaterii generale. În sine, nu e deloc rău, fie şi pentru faptul că astfel poate vom învăţa să nu ne mai lăsăm luaţi prin surprindere de viitor. Cu condiţia, desigur, să ne privim cum se cade trecutul. Din acest trecut fac parte şi descoperirea Americii de către europeni, şi mormintele eroilor americani căzuţi în apărarea Europei. În rest, America însăşi ne vorbeşte pe mai multe voci, şi n-ar fi corect să ne facem că auzim doar una. (M. V.)

Mircea MARTIN

Vine „americanizarea"!

„Vin americanii!" şi-au spus părinţii şi bunicii noştri îndată după instaurarea ocupaţiei sovietice: a fost un slogan al speranţei naive, inconştiente, necontrazise decît de... fapte, mai exact, de absenţa lor: căci americanii n-au (inter)venit nici ca să sprijine rezistenţa armată din munţii României, nici răscoalele din Berlin sau din Poznan, nici revoluţia maghiară din 1956. După ce-şi împărţiseră lumea la Yalta, victoriosii celui de-al doilea război mondial au omis să comunice şi celor interesaţi (adică împărţiţi) rezultatele deciziei lor, iar aceştia au continuat să aştepte şi unii dintre ei chiar să lupte împotriva ocupanţilor, cu speranţa că americanii vor sfîrşi prin a veni în ajutor. S-au înşelat, desigur, n-au ştiut să înţeleagă faptele în succesiunea lor oricît de surprinzătoare, n-au fost capabili să interpreteze dialectica politicii, pe scurt, n-au fost buni hermeneuţi ai istoriei! De unde să bănuiască însă aceste populaţii oprimate, frustrate, umilite că, pînă şi în cele mai „calde" momente ale războiului „rece", camaraderia de arme americano-sovietică rămînea – cel puţin dinspre partea americană – o valoare intangibilă?

Cu timpul, nimeni nu i-a mai aşteptat pe americani în Europa de Est, popoarele şi persoanele încercînd să se acomodeze cu regimurile comuniste ori să se revolte împotriva lor *pe cont propriu*. O mărturie nobilă şi tragică e adusă de întîmplările de la Praga din primăvara pînă-n vara lui 1968. În orice caz, după deceniile „războiului rece", după experienţa vietnameză şi după implicarea americană masivă în eliminarea lui Salvador Allende, Statele Unite păreau a fi încetat să fie *locul de unde vine speranţa*.

Şi totuşi, n-a trecut prea multă vreme pînă cînd o veche idee europeană, reactualizată şi lansată de un preşedinte american – aceea a drepturilor omului – a devenit o idee-forţă nu numai în lumea politică, dar şi în universul conştiinţelor individuale de pretutindeni şi mai cu seamă de acolo de unde aceste drepturi nu erau cîtuşi de puţin respectate. O idee poate deveni o forţă atunci cînd cuprinde masele, ne învăţa Marx şi, într-adevăr, propagarea în conştiinţe a ideii că există drepturi inalienabile pe care dictaturile comuniste le ignoră a constituit o puternică lovitură dată totalitarismului din estul Europei. O contraofensivă a regimurilor comuniste împotriva mişcărilor interne de apărare a drepturilor omului n-a mai fost posibilă decît în fazele iniţiale, superioritatea economică şi militară a Occidentului – şi îndeosebi a Statelor Unite – impunîndu-se tot mai evident şi acţionînd ca un factor de descurajare hotărîtor.

După ce sistemul comunist şi-a trăit traiul (cel puţin în Europa de Est) fără să-şi mănînce mălaiul, dimpotrivă, pierind şi datorită penuriei alimentare (de care nostalgicii lui de astăzi nu vor să-şi mai amintească!) însuşi regimul de libertate în care trăim, precum şi instaurarea – oricît de poticnită (ca la noi, la nimeni!) – a economiei de piaţă ne apropie de americani şi ne situează în zona de acţiune a unui fenomen pe care unii autori de aiurea şi de la noi nu ezită să-l denunţe ca pe un veritabil flagel: *americanizarea*.

Vine americanizarea peste noi şi, odată cu ea, va pieri tot ce avem mai scump, sufletul nostru specific; tradiţiile noastre vor fi măturate, ne vom lepăda credinţele, ne vom pierde obiceiurile – bune-rele, dar ale noastre –, limba strămoşească, ea însăşi va fi podidită de cuvinte străine. Nu vom mai gîndi, nici simţi, nici măcar vorbi ca înainte, ne vom îmbrăca altfel, vom găti altfel, vom cînta altfel: ne vom pierde identitatea fără urmă, ca şi cum n-am fi avut-o, vom fi o gloată anonimă în corul globalizant, în marşul cotropitor al americanizării.

Ceea ce este ciudat într-un asemenea tablou, dincolo de notele lui apocaliptice, este însă absenţa iniţiatorilor, a subiectelor acţiunii, absenţa americanilor înşişi. Aceştia lipsesc, de altfel, nu numai din respectivul tablou, dar şi din peisajul românesc propriu-zis. Dacă, în cazul Occidentului european şi chiar al ţărilor din Europa Centrală, americanizarea a avut şi are loc în prezenţa americanilor şi cu implicarea lor directă sau indirectă, conştientă sau inconştientă, în cazul României (care nu e singular), absenţa investiţiilor majore, a firmelor, a instituţiilor americane, ca şi aceea a persoanelor, reprezintă o tristă certitudine: căci, oricît de mare i-ar fi cifra de afaceri, cu o Coca-Cola nu se face primăvară în regimul şi volumul investiţiilor americane din România şi nici perechile de tineri tunşi, frezaţi, amabili şi volubili (ultimele două trăsături îi diferenţiază net de „băieţii (noştri) cu ochi albaştri" cu care, totuşi, se aseamănă) porniţi pe străzi în căutare de eventuali viitori prozeliţi neobaptişti, nici aceştia nu cred că pot constitui o *prezenţă* americană notabilă în România.

Astfel încît „americanizarea" care îi sperie într-atît pe unii şi pe alţii ne apare, în realitate, mai mult ca o propagare inerţială a unui fenomen localizat în alte părţi, ca o revărsare deocamdată neprevăzută şi necontrolată. Sau, dacă ar fi să interpretăm această influenţă la distanţă, printr-o ipoteză contrară, am spune că Făt-Frumosul american, nedorind să se lupte acum cu zmeii şi balaurii din spaţiul românesc, aşa cum a făcut-o sau o face cu dihaniile din alte spaţii, îşi aruncă mai întîi buzduganul („americanizarea") pentru ca mai tîrziu, cînd va sosi clipa prielnică, să-şi facă şi el apariţia. Sau, cu vorbele tandre adresate Mitzurei de tatăl său, poetul: „...şi cînd totul va fi gata / s-o muta la ea şi tata". (Aici povestitorul simte nevoia să intervină şi să adauge propria-i părere cum că Făt-Frumosul american se înşeală dacă-şi închipuie că zmeii şi balaurii româneşti se sperie numai la vederea buzduganului său. Ba chiar nu-i deloc exclus să-l folosească împotrivă-i.)

Nu cumva cei care se raportează la influenţa americană (în toate planurile) ca la o ameninţare procedează astfel pentru că îi atribuie instinctiv toate simptomele şi efectele malefice ale perioadei pe care tocmai o parcurgem? Nu cumva cei care resping americanizarea o reduc doar la fenomene cu adevărat detestabile, care nu lipsesc din producţia americană, fie ea economică, artistică, ideologică, aşa cum nu lipsesc din producţia nici unei alte ţări? Şi e foarte probabil ca această polarizare negativă să-şi găsească reversul şi replica într-o polarizare pozitivă, la rîndul ei îndoielnică.

Sigur e, oricum, faptul că *americanizarea fără americani* nu e scutită de riscuri ce decurg întotdeauna din apariţia intermediarilor şi a înlocuitorilor. Dacă deplîng absenţa în România a companiilor americane şi a personalului acestora măcar în cîteva poziţii-cheie, o fac pentru rolul de *exemplu* pe care l-ar putea juca în mai multe privinţe la noi. Crescuţi, de regulă, în *cultul muncii*, un concept tradiţional, dedus din etica protestantă, americanii au şi *plăcerea muncii*, plăcere pe care o exhibă cu fiecare prilej şi indiferent de domeniul sau de dificultatea efortului depus: i-am văzut muncind cu pasiune, cu satisfacţie, cu o bucurie contagioasă.

Sînt conştient că orice extrapolare de acest fel e superficială sau neavenită, totuşi risc s-o formulez şi încă în cadrul unei comparaţii cu mentalitatea autohtonă pentru care munca e legată fie de *cîştigul imediat*, presupus şi dorit a fi mare, fabulos chiar, fie de *chin:* lucrarea românului ori e nemeritat de lucrativă, ori se aseamănă cu cu „muncile" iadului. Desigur, nu cred şi nici cei care mă citesc n-ar trebui să creadă că toţi americanii sînt harnici şi cinstiţi pe cîtă vreme conaţionalii noştri ar fi leneşi şi căutători numai de chilipiruri. E vorba de accente, de dominante şi de împrejurări care produc vizibilitate. Respectul pentru munca cinstită şi dispreţul pentru chiul sau pentru hoţie sînt realităţi americane curente. Mă tem că, mai ales în perioada aceasta nesfîrşită de tranziţie, în România, respectul pentru o anumită persoană este cu atît mai mare cu cît cîştigul obţinut de aceasta a fost mai nemeritat. Nici urmă de dispreţ pentru veniturile nemuncite, dimpotrivă, admiraţie sau cel mult invidie.

În Statele Unite nu există discriminare de ordin moral-social între tipurile de muncă. Am văzut studenţi-chelneri, debarasori, vînzători în magazine, spălători de geamuri etc., muncind fără crispare, jenă sau complexe, într-o deplină voie bună. În România astfel de situaţii sînt încă rare datorită mentalităţii dominante care ierarhizează munca fizică şi cea intelectuală, aceasta din urmă fiind asimilată cu un fel de chiul îngăduit, oficializat. Ţăranul sau muncitorul român îşi dă copilul la şcoli înalte ca să-l scape de muncă: „destul am muncit eu!". De aici şi lozinca de penibilă amintire: „Noi muncim, nu gîndim!".

Ar mai fi de remarcat la americani *spiritul de echipă*, asociativ, constructiv, *gîndirea pozitivă*. Caracterele urîte, bîrfitorii, persoanele disolutive sînt aproape spontan marginalizate în orice colectiv, din orice domeniu. Problema *liderului* este esenţială pentru americani, care o tratează cu toată seriozitatea, aduc obiecţii la scenă deschisă, îşi motivează alegerea etc. Să ne mai amintim cîţi bîrfitori de profesie bîntuie prin asociaţiile noastre profesionale? Sau cu cîtă iresponsabilitate alegem lideri pe care îi contestăm *in petto* chiar în clipa în care urcă la tribună spre a ne mulţumi pentru încrederea acordată?

De la spiritul de echipă la *simţul civic* e doar un pas. Situaţia *comunităţii* reprezintă o preocupare pentru cei mai mulţi dintre americani. Lor *le pasă* de ceea ce se întîmplă înlăuntrul ei. Iniţiativa generoasă a *voluntariatului* se explică în primul rînd astfel. Activităţile de voluntariat nu sînt o vorbă goală în America! Standardul colectiv de viaţă, eficienţa socială a muncii îi interesează pe cetăţenii americani. Problematica ecologică e *vie* în rîndurile lor. (Pare că idealizez, dar la baza acestei idealizări stă o realitate.)

Pentru toate acestea – şi pentru destule altele – nu există aproape nimic în replică dinspre partea românească. Iată de ce un contact direct, personal şi colectiv cu americanii ar putea fi inspirator pentru noi. Dacă asta ar însemna „americanizarea", eu unul m-aş număra fără ezitare printre susţinătorii ei! Dar pînă să ajungem acolo, Dîmboviţa e mică şi Mississippi e departe!

Oferta americană e enormă şi diversitatea ei greu reductibilă. Ceea ce e mai accesibil nu e neapărat şi ceea ce e mai vrednic de atenţie din cuprinsul ei. Poate că ar trebui să rezistăm la ceea ce americanii înşişi rezistă sau încearcă să reziste. N-ar trebui în nici un caz să confundăm americanizarea cu restaurantele McDonald's care au împînzit oraşele româneşti şi nici cu aşa-numita *massculture*, deşi acestea sînt manifestările ei cele mai agresive.

Pînă la urmă, de ceea ce se va alege din „americanizare" noi sîntem responsabili. Dacă vom continua, de pildă, să traducem şi să citim cu frenezie romanele uşurele şi uşuratice ale Sandrei Brown sau ale Barbarei Cartland în loc să-l citim pe Faulkner ori să-l descifrăm pe Thomas Pynchon – e alegerea noastră. Şi tot alegerea noastră este să ne holbăm cu o fascinaţie vecină cu stupoarea la secvenţe de o atrocitate bestială din filme care sînt tot atît de americane ca şi acelea care poartă semnătura şi viziunea unui regizor adevărat.

Cînd vorbesc de alegerea *noastră*, am în vedere şi alegerea *instituţiilor* româneşti, respectiv a posturilor de televiziune, de pildă, care ne introduc într-un cerc vicios, într-un vîrtej al cinismului, de fapt, pretinzînd că oferă ceea ce publicul cere cînd, atunci în realitate provoacă, întreţin şi stimulează *un anumit tip de cerere:* senzaţii tari de tot felul, agresivitate, criminalitate, violenţă terifiantă. Cîndva, tîrziu, atunci cînd cine trebuie să facă averi colosale va face averi colosale pe seama foamei de senzaţional a publicului necultivat, se vor ridica voci, se vor schiţa, poate, şi gesturi instituţionale care să conducă la limitarea efectelor devastatoare ale unei astfel de filmografii. Pînă atunci, semnalăm vag şi neangajant pericolul „americanizării". Ca şi cum americanii ar fi de vină că noi (televiziunile noastre private – toate!) achiziţionează din uriaşa producţie americană aproape numai *filme criminale*.

După decenii de alterare a identităţii lor naţionale şi personale, după alţi 10 ani şi mai bine de confuzie identitară, românii ar putea face din provocarea „americanizării" un prilej de confruntare, de asimilare sau de respingere, de *recunoaştere*. „Americanizarea" ar putea servi drept catalizator al conştiinţei de sine.

▲

Mihaela ANGHELESCU-IRIMIA

McEscu

Despre *occidentalizare* („*Westernization*"), *americanizare*, *globalizare* sau – mai specific – *McDonaldizare* este inutil să vorbim patetic sau furibund. Ceea ce nu înseamnă că nu putem avea opinii sau lua atitudine. Spun doar că, vrem, nu vrem, ea se întîmplă, şi a mobiliza în ajutor ţîfna are eficienţa încercării de a preface un hipopotam în muscă. Metamorfozele cele mai spectaculoase au mobilat mintea speţei de-a lungul secolelor, iar paragonul *omului nou* ne-a vizitat în răstimpuri istorice, mai la îndemînă decît plăsmuirile ovidiene, trădînd, în fond, aceleaşi angoase, frustrări, dorinţe. Din perspectivă socio-psihologică, prea puţin importă că prototipul fascist are temei rasial, cel comunist se hrăneşte dintr-o ideologie a clasei, iar cel postmodern are propensiuni consumiste care se reclamă *global*. Ba chiar că pasiunea cu care feministele ne recomandă *femeia nouă* aruncă criteriul sexului (superior) ca miză în joc. Dislocat de omul nou burghez, idealul renascentist al curtezanului nu este lipsit de motivaţie în depăşirea tipului gentil-evlavios al cavalerului medieval abia desprins de belicosul antecesor pentru care graţiile femeii iubite pălesc în spatele manevrelor menite a-l instala în fruntea unei comunităţi intransigente.

Un soi sau altul de *inginerie tipologică* modelează diversele eşantioane etalate în galantarul istoriei. Prototipul recomandabil devine, într-adevăr, de recomandat mai ales în epoci de coerentizare la scară macro. Iată-ne! Expuşi valului de *americanizare*, europeni ai mileniului al treilea, sîntem purtătorii tuturor formulelor precedente de *homo europaeus*, din care, în ultimă instanţă şi ca ultim avatar, provine şi *homo americanus*. Ar fi, desigur, mai potrivit să-i spunem *American man*, adaptînd nomenclatura la *lingua franca* a vremii. Ar fi însă inadecvat, pentru că, după rigori *pc*, ar însemna să ne exprimăm sexist. Mai potrivit ar fi *American person*, dar, din literatura de specialitate, putem deduce un termen mult mai la obiect. O lucrare dedicată *„tezei McDonaldizării"** ne îndeamnă la a defini *noul om nou* în termenii *noii lumi noi*, în care primează viteza, standardizarea, efectul imediat. „Spune-mi ce mănînci şi am să-ţi spun cine eşti", scrie pe frontispiciul utilitarului edificiu. Cu observaţia că eşti „cu adevărat" doar dacă mănînci *fast-food*.

Prototipul uman *McDonald* adoră cumpărăturile şi aferentele îndelungi „excursii" de weekend la *mall*, dacă nu-şi face achiziţii-expedient în *supermarket* sau *superstore* undeva în arealul imediat, petrece cea mai mare parte a timpului în faţa unui computer, prin intermediul căruia îşi poate simplifica încă mai mult protocolul negoţului curent, comandînd orice, de la mîncare la mobilă sau maşină, graţie serviciilor de livrare electronică la domiciliu, se omoară după Disneyland („Cernobîlul cultural" al ultimilor ani), mănîncă repede şi curat definitoriul Big Mac sau, mai *chic*, un Chicken McNugget – puiul postmodern, fără oase, fără pieliţă şi fără grăsime – şi nelipsita Coca-Cola şi consumă *infomercials* seară de seară. Mai ales consumă, fiind odrasla epocii postindustriale, care a lăsat fără remuşcări în urmă timpul producţiei de mare anvergură.

Descendenţi comerciali ai patronilor Maurice şi Richard McDonald, al căror restaurant tip expres îl cumpără un oarecare Ray Kroc, în 1952, undeva „la mama naibii" în California, pedanţii *executives* ai unei reţele mondiale de încă uriaş succes au uitat de mult prefacerile prin care a trecut chiar McDonaldizarea lumii. În 1948, fraţii McDonald închid prăvălia temporar, pentru a deschide un *drive-in* cu pretenţii de local elegant, cu veselă de porţelan şi tacîmuri de argint! Meniul se compune din *burgers*, în varianta *hamburger* sau *cheeseburger*, perfect standardizate, şi înviorătoarea licoare din arborele de cola, toate la un preţ redus! Eleganţa ieftină: Europa postbelică şi transatlantică, dincolo de timpul şi de locul gloriei continentale, dincolo de vremea şi de ambientul civilizaţiei cu pretenţii internaţionale, *o nouă Europă*, extensia pragmatică a Lumii Vechi.

Se naşte o *nouă clientelă* – familiile doritoare de *lux nepretenţios*, fascinate de ideea „mesei în oraş„, dar incapabile a-şi permite mîncăruri rafinate rafinat stropite cu vinuri alese. La începutul anilor '60, absolut orice articol alimentar oferit de McDonald's este exact cîntărit, măsurat, *standardizat*. Prototipul *fast-food* devine etalon existenţial: McDonald e un *robot* sau un *automat* care nu dă greş, la care poţi recurge în pauza de cîteva minute cît nu ai putea să angajezi o conversaţie oţioasă sau să citeşti ziarele, necum să fumezi şi care, în plus, îţi conferă acea aură de *persoană bine* descinsă într-un loc(al) *comme il faut*, adică *OK*. Este ceea ce te îndrituieşte la un *McJob*, adică un serviciu bine controlat, ferit de afecte şi avînd ca si(n)gură ţintă banul, indiferent de opţiuni personale. Este locul geometric al *simulacrelor*, în care oamenii au aceeaşi performanţă previzibilă ca şi figurile care execută mişcări biomecanice pe ecranul mereu prezent pe stradă, în companie, în avion. Este *modelul* devenit *realitate: igienă* impecabilă, servicii prompte, urarea gata pregătită pe chipul gata cosmetizat social: „O zi bună!" – un mod de a spune „Bună ziua!" de un fals greu de plasat între agasant şi util.

Fundamental modernă, McDonaldizarea este formula stereotipă a ultimei jumătăţi a secolului al XX-lea care se revendică din iluminista percepţie a *naturii umane universale*. Fasonat de raţionalitate, eficienţă şi un inepuizabil simţ al progresului, *Mcomul* trăieşte în compania instituţiilor internaţionale, primeşte şi conferă premii internaţionale, călătoreşte, comunică pe Internet şi se odihneşte după timpul global standard, sfidează kantienele concepte spaţio-temporale şi are experienţe turistice protejate de „şocul cultural" local, pentru că, graţie unui *package tour* cumpărat „la fix", aterizează într-o enclavă care îi McDonaldizează vacanţa în mod adecvat. Adică *OK*. McDonaldizarea mai poartă şi numele de *Disneylandizare*, *Coca-colonizare*, *credit cardizare*, *glocalizare*, *transconsumism*.

Am văzut McDonald's în cele mai diverse locuri: acoperind cu uriaşul M curbat faţada barocă de Contrareformă a unei superbe clădiri din Heidelberg, la poalele colinei de unde Hölderlin recita versurile atît de dragi lui Heidegger, întinzîndu-şi saloanele hiperluminate şi invadate de baloane multicolore într-un palazzo florentin de lîngă Piazza della Signoria, la doi paşi de Catedrala de la Canterbury, pe o cochetă stradelă pariziană venind dinspre Boul St. Mich, în centrul impecabil de curatului Helsinki, în viermuiala ateniană anesteziată de grosul fum de eşapament şi abur de asfalt topit, în centrul rectangular tăiat al Varşoviei ridicate „la loc comanda" după război, în spaţiile modern croite ale Ankarei sufocate de prestigiul decadent al Istanbulului, privind pe sub pleoapele de plastic roşu la munţii de un verde incredibil, la Veliko Tîrnovo, şi încăpăţînîndu-se să marcheze intersecţia şinei de tramvai cu firul de troleibuz într-un cartier cu blocuri din anii '60, în Bucureşti.

McDonald's a produs reaşezări semantice în mentalul românesc al ultimilor ani, introducînd noţiunea pînă nu demult vidă referenţial de WC public curat. S-a adaptat, cum îi este politica *glocală*, oferind „cartofi ţărăneşti", varianta autohtonă a mexicanelor *McTacos*, uruguayanului *McHuevo*, norvegianului *McLaks*, filipinezului *McSpaghetti* (sic), a japonezului *Chicken Tatsuta* şi tailandezului *Samurai burger*. De cîţiva ani pretinde drept de locaţie şi în mediul academic, oferind modelul *McUniversitate*, un cadru *custom-friendly*, în care marfa se livrează îndeobşte „la distanţă", scutind studentul de prezenţa stresantă a profesorului, scutindu-l pe profesor de prezenţa stresată a clientului – stăpînul său, contra cost. Ar putea surveni o singură, dar gravă, complicaţie: cum să-i deosebim pe consumatori în catalog, dacă se numesc otova – *McEscu*? Sau, mai precis, Mcescu?

* George Ritzer, *The McDonaldization Thesis: Explorations and Extensions*, Sage Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi, 1998.

▲

Mircea ANGHELESCU

Un huron în America

Etnolog şi antropolog ca formaţie, Constantin Eretescu este prozator ca vocaţie şi, de vreo douăzeci şi ceva de ani, este american: trăieşte adică în America, dar continuă să scrie în româneşte. Cum s-a întîmplat multor europeni care au trăit experienţa americană la maturitate, cele văzute şi trăite acolo s-au cerut scrise şi au şi fost scrise într-o serie de eseuri care au apărut, şi înainte, dar şi după 1989, în reviste culturale: unele din străinătate, altele de aici. Scurtele eseuri, însemnări pe o temă centrală şi actuală, pornesc de regulă de la o carte sau de la un fenomen public, aşa cum se vede sau se pune el în faţa unui american şi mai ales a unui american de dată ceva mai recentă, care simte nevoia să şi înţeleagă o serie de lucruri care sînt (sau par) altfel decît ştia el de acasă. Antropolog fiind, autorul acestor eseuri* vede lucrurile categorial, într-un sistem de raporturi care decurg din tradiţie, din educaţie, din condiţiile de viaţă şi mai ales din natura intimă a individului. Lucrurile nu ar trebui deci să aibă relevanţă doar pentru lumea din care observatorul le extrage, ci şi pentru orice altă situaţie ale cărei date sînt identice sau se aseamănă cu primele; într-o anumită măsură aşa şi este, şi chiar autorul mărturiseşte că le-a scris cu „gîndul la România", sperînd ca unele din aceste texte să fie utile compatrioţilor săi, aflaţi într-o prelungită tranziţie în care multe detalii par sau chiar sînt împrumutate din filmele cu gangsteri.

Nu este mai puţin adevărat însă că aceste tablete sînt şi o excelentă radiografie a lumii americane de astăzi, văzute de un străin candid, un huron venit în sens invers de dincolo de ocean, care se uită cu un ochi simpatetic, dar lipsit de iluzii, asupra Americii de astăzi care este – şi aceasta este una dintre concluziile importante ale cărţii, cunoscute desigur americanilor, dar nu şi majorităţii românilor – alta sau cu totul alta decît aceea dinainte de anii şaizeci, la care continuăm să ne raportăm fără să ne dăm seama, nutriţi dintr-o „bibliografie" (cărţi, filme, povestiri şi anecdote) care n-a mai fost cam de mult împrospătată.

Faptul că autorul vede structura sau principiul dincolo de exemplul ales, de întîmplarea care declanşează discuţia, face ca lucrurile să aibă relief, istorie, gradaţie şi prelungeşte anecdota, dincolo de spaţiul întrebărilor, în cel al dezbaterii: simpla statistică arată o avalanşă de filme de groază pe ecranele americane: ele dau glas anxietăţilor din ce în ce mai diverse ale americanului de azi; un caz de corupţie în rîndul judecătorilor duce la schimbarea sistemului de alegere al acestora, dar noile reguli nu duc decît la modificarea formelor de influenţare; o fetiţă aruncă un bulgăre de zăpadă într-o colegă: e reclamată, anchetată şi arestată, iar actul de acuzare nu poate fi văzut de părinţi; pînă unde poate merge imixtiunea „legii" în viaţa privată şi ce drepturi are individul de a cunoaşte hîrtiile „clasificate"?

Relatările, cazurile de la care pleacă autorul sînt în general caracteristice pentru un segment al societăţii americane sau pentru o zonă, o structură, un domeniu al ei: problemele bătrînilor, din ce în ce mai numeroşi într-o ţară cu înalte standarde de securitate medicală, ajung să exceadă cadrul iniţial al discuţiei şi deschid o alta, despre viaţa „lupilor singuratici", a oamenilor care trăiesc singuri: o treime din populaţia adultă a Statelor Unite; felul în care se preconizează şi se realizează securitatea societăţii, adică felul în care funcţionează poliţia, ajunsă la nevoia de adaptare la standardele şi necesităţile (lingvistice, comportamentale, axiologice) ale grupurilor – şi cartierelor – pe care le deservesc; perspectivele economice ale societăţii locale restrînse şi felul în care ele se reflectă în gîndirea şi habitudinile unei societăţi marcate încă de marele crah din anii treizeci ş.a.m.d. Uneori, în reflexe care însoţesc pretutindeni prezenţa „huronului" de la Dunăre, autorul compară lucrurile şi face şi generalizări retrospective: românii n-au fost (adică n-au avut vînă de) marinari sau pescari, căci – spre deosebire de meseriaşi cu tot atîta importanţă socială, olarii sau prisăcarii de pildă – urma lor nu apare în folclor: „E tulburător să constaţi că temerile şi angoasele lor nu şi-au găsit ecou în sufletul nostru: nu ne-au interesat" (p. 65)

Miezul eseurilor despre lumea americană de azi este cel mai adesea o problemă stringentă, dar care ne scapă mereu: înmulţirea populaţiei şi problema alimentaţiei; deformările pe care uzul computerelor le aduce în mentalitatea noastră prin faptul că nu acceptă decît răspunsuri cu *nu* sau *da*, excluzînd pe *poate*, cu tot ce înseamnă aceasta; problema emigranţilor de origini diverse şi profundele modificări pe care ei le aduc în structura societăţii americane prin transformarea lor într-o majoritate de minorităţi etc. Dar autorul are darul de a le trata ca pe un nucleu epic, în spatele (sau în faţa) căruia se ghiceşte o existenţă reală, un adevărat „roman". El îşi asociază astfel darurile de narator (revelate încă o dată în cele două volume de proze apărute în acest an: *Party cu un ceas mai devreme*, la Universal Dalsi, şi *Pasărea de fier şi fluturii*, la Cartea Românească) celor de observator şi analist pe care le presupune experienţa sa de antropolog şi etnolog. Umorul sec pe care îl evidenţiază multe texte nu face decît să lege cele două daruri ale sale, în beneficiul cititorului care se alege după această lectură cu încă un număr de probleme asupra cărora să mediteze: unele dintre ele adevărate dileme.

* Constantin Eretescu, *Feţele lui Ianus*, Editura Fundaţiei Culturale Române, 2001, 238 p.

▲

Claude KARNOOUH

Americanizarea Europei: o falsă problemă

Antiamericanismul cultural pare a deveni un fenomen general, în momentul cînd Statele Unite, devenite prima putere mondială, vor nu numai să impună partenerilor lor constrîngerile unor alianţe strategico-economice, ci şi ansamblul moravurilor lor, al valorilor lor sociale şi juridice, produsele lor culturale, toate la un loc compunînd civilizaţia americană.

Intensitatea opoziţiei variază în diversele ţări europene şi este dependentă de epocile istoriei contemporane. De la începutul secolului al XX-lea, nu au fost puţine curentele politice şi culturale europene care şi-au extras mesajul din denunţarea felului cum americanii au confiscat tradiţiile noastre: întîi le-au distrus şi apoi au instalat în locul lor produsele preferate de numeroşii componenţi ai clasei mijlocii americane. Pe scurt, aceste partide, aceste mişcări, aceste grupări cheamă la luptă împotriva civilizaţiei Mickey, Disneyland, Coca-Cola (poate fi şi Pepsi), a superproducţiilor hollywoodiene, a fast-food-ului, a hamburgerului etc.

Dacă acest gen de critică poate fi înţeles cînd este formulat de oameni obişnuiţi, fără perspectivă istorică, este dificil de acceptat cînd vine din partea intelectualilor şi a politicienilor care ar trebui să ştie despre ce vorbesc. Deoarece, dacă aruncăm o privire asupra secolului tocmai încheiat, trebuie să ne întrebăm ce s-a întîmplat de Statele Unite au dobîndit o asemenea putere? Nimic extraordinar: ei au primit dividendele unui angajament direct şi indirect în treburile europene, permis de atitudinile sinucigaşe ale popoarelor europene, ale responsabililor politici, aleşi sau nu.

În cele două războaie mondiale, cele mai puternice naţiuni ale Europei (Germania, Marea Britanie şi Franţa) s-au sfîşiat, s-au măcinat, s-au masacrat, fără rezultate definitive, pentru a dobîndi autoritatea supremă în conducerea treburilor lumii, şi au uitat că, în ambuscadă, pîndeşte copilul risipitor al Europei, Statele Unite. De ce o mare putere în expansiune s-ar priva de o asemenea şansă? Încă de la începutul secolului al XX-lea, toţi indicatorii economici arătau slăbiciunea Marii Britanii (aparent pe culmea puterii) şi puterea în creştere a Statelor Unite. De fapt, în primul război mondial, America a exploatat, cu o mare abilitate, ajutorul dat beligeranţilor aliaţi, dînd încă de la începutul conflictului multe şi gigantice împrumuturi cu dobîndă şi astfel, după 1916, City a devenit dependent de Wall Street, inversînd fluxul raportului debit-credit între aceşti doi poli ai economiei planetare. Din 1917, chiar înainte de intervenţia corpului expediţionar american în Franţa, supremaţia mondială americană era instalată. Supremaţie care va îngloba foarte repede domeniile culturii, cum ar fi influenţa jazzului asupra muzicii de varietăţi şi deplasarea centrului artelor moderne de la Paris la New York!

Cel de al doilea război mondial nu a făcut, în cele din urmă, decît să dezvolte tendinţa declanşată în timpul celui dintîi, sporind dependenţa europeană; intervenţia americană a devenit necesară şi datorită faptului că aliatul de moment, URSS, era, de fapt, inamicul de dinainte şi de după război.

Şi pînă la urmă, pot fi acceptate criticile meschine formulate de nostalgicii europeni faţă de civilizaţia americană? Nu este civilizaţia americană fiica risipitoare a civilizaţiei europene? În ultimă instanţă, Statele Unite n-au făcut decît să radicalizeze elemente existente deja în Europa, duse acolo de emigranţi: comedia muzicală şi prăjiturile stropite cu cremă, opereta vieneză şi patiseria de la cafenelele Sacher şi Mozart. Exagerarea rolului tehnicii venea din Anglia şi Germania. Vulgaritatea claselor mijlocii se trăgea din Bouvard şi Pécuchet, multiplicaţi la scară continentală. Şi nu e lipsit de importanţă faptul că revolta muncitorească de 1 Mai de la Chicago nu face decît să continue tradiţia socialistă de pe continent, transportată cu vaporul de cealaltă parte a oceanului, deoarece, paradox al istoriei (nu este singurul), cea mai mare parte a sărbătorilor muncitoreşti vin din Statele Unite, inima economiei mondiale capitaliste!!!

Europenii suportă greu bogăţia acestui copil risipitor. Dar numai ei sînt de vină. Ei au crezut că pot rezolva problemele sociale redutabile create de optimismul nepăsător al unei dezvoltări necontrolate, zdrobindu-se reciproc sub obuze şi bombe pe cîmpurile de bătălie şi exterminîndu-se apoi în lagăre de concentrare. În acest timp, concurentul lor, America, protejată de atacuri prin imensitatea oceanelor, profita de război pentru a-şi pune în funcţie cele mai productive maşini realizate vreodată. Astfel, nu se mai poate obiecta împotriva americanizării lumii, doar atît că expresia mi se pare falsă. America este de fapt dovada europenizării lumii, începută în ziua cînd un negustor, curios şi erudit, a reuşit să-l convingă pe regele Spaniei că acolo, undeva în Vest, zace, la îndemînă, aur, mult aur... Cristofor Columb a intuit corect că pentru Occident esenţială este bogăţia. Dar Vestul, în germană *Abenland*, în franceza veche *couchant* sau *ponant*, în românește *apus* şi în ungureşte *nyugat*, semnifică în aceste limbi şi locul de declin, de îmbătrînire, de epuizare... Occidentul este în declin sau îl aşteaptă gloria finală, alt semn al sfîrşitului? În ceea ce mă priveşte, prefer gloria apoteotică, deoarece unii o ştiu: „Orice imperiu piere". Titlul acestei cărţi, de Jean-Baptiste Duroselle (este vorba despre istoria relaţiilor internaţionale) poartă intuiţia unei istorii desfăşurate mereu în altă parte, deocamdată fără răspuns... La crepusculul vieţii sale, Heidegger scria: „Doar un Dumnezeu ne poate salva"; ne rămîne să aşteptăm această epifanie... Aşteptarea riscă să fie lungă, foarte lungă. Poate că nu se va întîmpla nimic, niciodată, poate că la sfîrşit umanitatea noastră neolitică va fi înlocuită de noul antropoid, corect genetic, cel din postlitic... America a început această mutaţie... Ei şi, trăiască mutanţii!

▲

Caius DOBRESCU

Cu America, împotriva Chinei comuniste şi a terorismului internaţional

Mi se pare paradoxal că, în timp ce la şcoală copiii învaţă, obligatoriu, că *romanizarea* este ceva esenţialmente bun, dat fiind că reprezintă un episod din naraţiunea sacră a Etnogenezei, principala grijă a multor formatori de opinie din sistemul nostru de educaţie este să convingă că, pe de altă parte, *americanizarea* este ceva esenţialmente rău. Variante locale ale folclorului internaţional care căinează „disneylandizarea", „macdonaldizarea", „fast-foodizarea" şi, nu în ultimul rînd, „hollywoodizarea" răsună, cred, şi sub tavanele nu rareori igrasioase ale sălilor noastre de clasă de toate gradele.

Vorbesc aici despre paradox deoarece nimeni nu se îndoieşte, presupun, că romanii despre care e vorba în istorisirea mai sus evocată reprezentau o superputere imperială perfect asemănătoare, în sistemul de referinţă al lumii antice, americanilor de astăzi. Desigur, nu este nimic original în această apropiere: situaţia din Europa occidentală de după cel de-al doilea război mondial este denumită, în mod curent, pace americană, după modelul clasic al păcii romane. Pe de altă parte, construcţia politică a Statelor Unite s-a raportat constant la modelul Romei, probabil chiar şi în sensul de a fi învăţat din greşelile care au atras celălalt imperiu pe drumul fără întoarcere al arbitrarului şi anarhiei.

Nu mă aştept, aşadar, să surprind pe nimeni prin observaţia de mai sus. Dimpotrivă, contez chiar pe senzaţia că asocierea dintre romani şi americani reprezintă o evidenţă pornind de la care aş putea să întreb: nu e oare uşor ridicol să-ţi faci un titlu de glorie din a te considera „de origine romană", ceea ce înseamnă că eşti produsul unui proces de aculturaţie, şi, în acelaşi timp, să veştejeşti cu patos „americanizarea"? Din acest punct de vedere, elitele intelectuale şi mediatice franceze, care transformă în eroi populari pe dezaxaţii care devastează magazinele McDonald's, reprezintă un exemplu care ar trebui să ne pună pe gînduri.

Ceea ce vreau să spun prin evocarea acestei paralele, repet, banale, sesizabile de către oricine, este că, atîta timp cît romanizarea este percepută, din perspectivă istorică, drept un fenomen esenţialmente pozitiv, avem dovada faptului că universalizarea unui mesaj politic şi cultural în dauna diversităţii pestriţe a tradiţiilor locale nu are cum să fie considerată un rău în sine. O putere imperială nu este coruptă şi nefastă prin simplul fapt că este „putere" şi „imperială". O putere imperială trebuie judecată în funcţie de fundamentul ei filozofic, de valorile ei, de capacitatea ei de a oferi satisfacţii economice şi morale unui număr cît mai mare de fiinţe umane.

O temă extrem de răspîndită în discursul inteligheţiei radicale occidentale din anii '60 şi pînă la prăbuşirea puterii mondiale a URSS era aceea a echivalenţei morale dintre imperialismul comunismului sovietic şi cel al „capitalismului" american. Era destul de obişnuit ca scriitorii şi criticii sociali să se flateze pe ei înşişi rezervîndu-şi luxul unui dispreţ suveran şi sarcastic faţă de ambele „ideologii". A susţine, într-un asemenea context, că a lua totul fără a oferi în schimb decît teroare şi mizerie reprezenta, totuşi, o particularitate destul de marcată a modului de acţiune a Kremlinului, însemna expunerea la acuzaţia de „anticomunism visceral" (adică, într-un fel, „patologic").

După dispariţia competitorului sovietic sau, oricum, după retrogradarea acestuia în ligile inferioare, inteligheţia radicală a fost străbătută de fiorul ororii. În reprezentările sale fantasmagorice despre lume se producea următorul fenomen: partea de rău care s-ar fi aflat pînă acum în teritoriul lagărului comunist era absorbită în totalitate de puterea americană, care devenea astfel Răul Absolut. Asemenea schimbări de direcţie ale curenţilor imaginarului fantasmatic explică de ce, în anii '90, după un deceniu de ironie şi relativism „postmodern", a crescut brusc nivelul de adrenalină al radicalismului „anticapitalist".

Toată această evoluţie mi se pare o fantasmagorie fiindcă, în calitatea mea de „anticomunist visceral", sînt ferm convins că între URSS şi SUA nu a existat niciodată o echivalenţă morală. Faptul că în confruntare se aflau angajate două puteri care, sub aspect structural, puteau fi ambele considerate imperiale, nu înseamnă că scopurile şi mijloacele lor ar putea fi asimilate. Imperiul american a răspîndit în lume, în ultima jumătate de secol, încrederea în libertatea personală, în democraţia politică, în beneficiile progresului tehnologic şi în capacitatea de a dobîndi prosperitatea prin practica alegerii raţionale şi prin curajul de a asuma riscurile întreprinderii. Toate aceste valori şi principii au fost, în cea mai mare măsură posibilă, susţinute prin acţiuni concrete.

Dacă definim acţiunea istorică a forţei militare şi economice a Americii în termenii de mai sus, atunci „americanizarea" va însemna, în mod esenţial, apropierea valorilor americane. Încrederea că accesul la tehnologie, informaţie, decizie politică, educaţie, confort, igienă poate fi continuu lărgit, în condiţiile democraţiei politice, domniei legii şi spiritului liberei competiţii. După dispariţia sistemului sovietic, nu cred că esenţa mesajului american s-a schimbat cu ceva.

Din punctul meu de vedere, ideea unei lumi unipolare, în care Statele Unite ar fi „jandarmul mondial", nu mi se pare deloc îngrijorătoare. În condiţiile, însă, în care lumea va evolua spre un mult mai probabil sistem multipolar, nu pot decît să sper că România se va afla în sfera de influenţă americană şi că va participa activ, ca un aliat loial, creativ şi dinamic, la apărarea sistemului de securitate care are în centru forţa militară americană.

Aş vrea să accentuez această afirmaţie printr-o reflecţie prospectivă. După toate semnele, administraţia Bush consideră că principalele provocări la adresa securităţii economice şi militare a Americii vin din partea complexului crimă organizată-terorism şi din partea Chinei. Or, dacă Statele Unite au garantat securitatea Europei occidentale şi au contribuit decisiv la eliberarea popoarelor din Europa Centrală şi de Est, este normal ca atît structurile de securitate atlantice, cît şi aspiranţii la integrarea în NATO (printre care şi România), ar trebui să sprijine, în mod loial şi solidar, eforturile americane de a stopa proliferarea amestecului de fundamentalism etnico-religios şi crimă organizată şi de a limita şi controla evoluţia Chinei comuniste spre statutul de putere mondială.

▲

Bogdan ŞTEFĂNESCU

De ce nu e românul american

– cugetări nemetafizice despre specificul românesc faţă cu americanizarea –

Problema „americanizării" societăţii ori culturii române fireşte că stîrneşte frisoane îngrijoraţilor apărători ai purităţii fiinţei româneşti ori ai înălţimii valorilor europene. Şi unii, şi alţii au un rictus atunci cînd, oriunde s-ar întoarce, dau de fast-food-uri, de McDonald's-uri, de Coca-Cola, de jeanşi (evit cu dinadinsul purismele ortografice tip „ginşi" – autohtonist – şi „*jeans*-i" – anglo-etimologist), de baruri internet (urmaşele speluncilor cu jocuri automate), de barbarisme cu iz yankeu, ori de filme hollywoodiene.

Americanii sînt de vină! Şi societatea lor de consum tîmpă şi dezumanizantă, lipsită de orizont spiritual şi de moralitate. Oare?! Cine să fie de vină, atunci, de valul manelistic care a isterizat societatea românească? Turcaleţii? Arăboii? (Să fie vreo diferenţă?!) Prea i-am lăsat să ne năpădească...

Explicaţia e simplă: la un necaz, străinul e de vină. Fie el din exterior (marile puteri ce ne invadează ori conspiră etern împotriva noastră la Malta, Yalta sau oricare alta), fie din interior (ungurii, evreii, ţiganii). Soluţia, la fel de simplă: afară din ţară, să-i punem cu botul pe labe! Ceea ce am vrea să facem cu manelele, adică să le interzicem prin lege ori să le îngrădim cumva libera circulaţie, este aceeaşi mentalitate protecţionist-obstrucţionistă prin care tradiţional am dorit să rezolvăm „chestiunea evreiască" sau oricare altă chestiune. Să îi privăm de libertatea de acţiune pe „străini" prin reguli discriminatorii, mai degrabă decît să ne revitalizăm nouă apetitul şi capacitatea de acţiune eficientă – altfel spus, cu o vorbă celebră de care românul rîde (dar rîde cu o tandră şi tainică simpatie) „să moară capra... străinului". Pentru că *noi* nu vom fi niciodată în stare să ne salvăm propria capră şi cu atît mai puţin să o facem să dea mai mult lapte decît a *lor*.

Problema, fireşte, nu sînt americanii (ori turcii, arabii, evreii, maghiarii ori alţi venetici) şi nici vorbă de americanizare. Problema sîntem noi. Ce trebuie să ne întrebăm este cum se face că noi luăm de la americani şi de la alţi „invadatori" ori „paraziţi" culturali numai lucrurile rele? De ce nu luăm de la americani ceea ce a făcut America mare (ca teritoriu şi ca nivel de civilizaţie) – adică un infailibil *spirit pragmatic* care nu se reduce doar la făcut bani, ci include mobilizarea morală exemplară, cultul acţiunii ori respectul aproape religios pentru individul din carne şi oase numit Tom, Dick, Harry ori John Doe?

De ce alegem noi românii numai ce e prost de la americani (şi nu doar de la ei)? Pentru că noi nu sîntem în stare să *chibzuim*[1], adică să judecăm, să cumpănim toate eventualităţile, să ne sfătuim, să alegem o soluţie şi să punem la cale un plan de care să ne ţinem. De ce ne lipseşte chibzuiala? Pentru că „noi", adică şi noi-„elitele" la rînd cu noi-„oamenii de rînd", prin cultul letargiei istorice, al lehamitei politice şi al sictirului de muncă, ne-am ignorat ori ne-am schilodit *voinţa de a făptui*, lăsîndu-ne prin aceasta pe fiecare dintre noi în parte goliţi de orice putere şi însemnătate.

Cred că se cuvine să ne oprim o clipă din obişnuinţele noastre de gîndire, de vorbire şi de faptă, care în mod cert s-au dovedit ineficiente, şi, înainte de a arunca piatra spre păcatele celuilalt, să ne judecăm pe noi înşine cu propriile noastre păcate. Şi cum „noi" în cazul de faţă înseamnă cei ce vorbim lumii prin tipăriturі, microfoane şi camere de luat vederi, adică noi, „elitele", care formăm opiniile publice, e bine să chibzuim ce au făcut şi fac elitele ca să prevadă ori să îndrepte situaţia de criză a societăţii româneşti. Fiindcă, deşi cultura unui popor nu se reduce la contribuţia elitelor, elitele au un rol deosebit de important în viaţa oricărei culturi.

Dacă nici un profesor nu poate scoate un fruntaş la învăţătură dintr-un prost ori un leneş şi dacă nici un doctor nu poate însănătoşi un bolnav care nu vrea să se însănătoşească şi dacă nici un preot nu poate scoate un sfînt dintr-un om care e robit voluptăţii păcatului, asta este pentru că şi profesorul şi doctorul şi preotul s-au pomenit în faţa efectelor fără să fi chibzuit şi acţionat din vreme asupra cauzelor care îi prostesc, îi îmbolnăvesc, ori îi spurcă pe oameni. Altfel spus, chiar nouă, elitelor, ne lipseşte simţul practic al realităţii şi puterea de a chibzui cum să ajungem la rezultate bune şi să prevedem insuccesele. Iar dacă nu putem face asta, atunci, te poţi întreba, cu deplină îndreptăţire, ce mai căutăm noi în frunte?

Fost-am noi oare duşi la lucru cînd s-o-mpărţit... pragmatismu'?! Sau om fi uitat că Dumnezeu îţi dă, dar nu-ţi bagă şi în traistă? Dar ce lucram noi, elitele, cînd Cel de sus purcedea la dăruirea harurilor? Slujitorii ortodocşi ai Domnului brodau cu fir bizantin etica umilinţei şi supuşeniei faţă de mai marii zilei (rugîndu-se pentru conducătorii ţării cu mult înainte de, dar şi în timpul şi după comunism). Dondănind fără să înţeleagă ce spun buchiile chirilice ale Cărţii Sfinte, înaltele feţe bisericeşti desfăceau contra cost legătura sfîntă a căsniciei şi tratau cu un zîmbet înţelegător firea delăsătoare şi păcătoasă a omului – că, deh, aşa a lăsat Dumnezeu – dacă nu se dedau chiar ei la chiolhanuri, beţii şi escapade romantice prin vecini[2].

Dar America? Ea s-a înălţat pe rigoarea morală a puritanilor, primii lor „descălecători" la 1630, cei care cu dîrzenie şi hărnicie şi-au luat viaţa în propriile mîini şi au clădit-o din temelii şi pînă la tencuială aşa cum au vrut ei, nu cum au dat Domnul ori domnii. Ei au avut o religie a judecăţii, a acţiunii şi a răspunderii proprii în faţa Domnului şi a semenilor, tălmăcind pe cont propriu, în minte ca şi în faptă, Sfînta Scriptură; ei au avut un cult al muncii şi al virtuţii spornice, astfel încît să poată să înfrunte cu mîndrie atît judecata oamenilor cît şi pe cea divină. Ei şi-au mai avut şi o a doua biblie, *Robinson Crusoe*, pilda unui *homo faber* care nu se dă bătut după un naufragiu şi nu se lasă în plata Domnului decît după ce a muncit pe brînci şi a epuizat orice variantă.

Tradiţia ortodoxiei, statistic delăsătoare şi irresponsabilă ori mistico-sihăstrită (excepţiile sînt doar excepţii, căci cu o floare nu se face primăvară, după cum nici cu un Noe impecabil nu se scapă de Potop), a creat o filozofie a omului umil aflat fatalmente „supt vremi". Ea s-a împletit perfect cu tradiţia politică a domnitorilor „buni" de la care atîrnă fericirea celor mulţi (adică proşti, nevoiaşi şi slabi).

Dar în America? Începuturile republican-constituţionale ale Statelor Unite sînt marcate de ideea *reprezentativităţii civic-parlamentare*, prin care cetăţeanul are un cuvînt de spus în treburile statului. (Ce să mai vorbim de începuturile democraţiei engleze, datînd după mulţi istorici încă de pe vremea „parlamentului model" al lui Eduard I, adică din 1295!) În America secolului al XIX-lea şi începutului de secol al XX-lea domină autoritar modelul pragmatic-instrumentalist al societăţii (W. James-J. Dewey), care urmăreşte, atît prin politică cît şi prin educaţie, să ofere individului libertatea deplină de a experimenta şi a acţiona în domenii cît mai diverse. Astfel îşi înfrînează americanii elitismul prin „mitul" conform căruia orice anonim poate ajunge în fruntea ierarhiei prin eforturi susţinute de setea firească de afirmare.

Civilizaţia politică a României tradiţionale se sprijină, dimpotrivă, pe mistica paternalistă a *reprezentării simbolice şi total(itar)e* a celor mulţi de către un domnitor „bun" ori „luminat". Funcţia lui socială este să se milostivească de cei săraci la pungă şi cu duhul (căci a lor nu poate fi decît împărăţia cerurilor, nu şi cea în care vieţuiesc).

Culmea, asta este şi paradigma politică prin care au pătruns în ţările române în secolul al XIX-lea ideile emancipării întru modernitate occidentală. În democraţia noastră (condamnată la originalitate), elitele liberale au preluat postura domnitorului luminat, reprezentativitatea politică însemnînd a delega cîtorva iluminaţi dreptul de a gîndi şi a voi una ori alta – căci cei mulţi sînt, nu-i aşa, proşti şi nu pot înţelege ideile progresiste deprinse de prin cărţi ori de prin străinătăţi. Că elitele progresiste româneşti nu au reprezentat mentalitatea şi interesele celor mulţi şi de jos se vede şi din aceea că imediat ce, în 1919, liberalii au pus în practică proiectul lor mai vechi pentru votul universal (cu consimţămîntul scrîşnit al conservatorilor, care parcă îşi prevedeau sfîrşitul istoric), alegătorii au votat împotriva liberalilor (ca şi a conservatorilor) şi în favoarea mai noului Bloc Democrat, adică pentru ideile naţionaliste şi ţărăniste, mai retrograde în absolut, dar mai pragmatice în vremea aceea prin faptul că ştiau să ofere („să vîndă") ce se cerea de către publicul larg al vremii pe piaţa ideologică.

Acelaşi este, şi după 1989, destinul celor care au iniţiat privatizarea şi reforma în spiritul capitalismului de piaţă, echilibrînd declinul economic, şi au fost imediat înlocuiţi prin vot cu aceia care se opuneau tuturor măsurilor croite pe tipare occidentale. Se observă, deci, că simţul pragmatic absentează chiar la politicienii/intelectualii români liberali care nutresc convingerea elitist-dirijistă că ei sînt (şi trebuie să rămînă) cei puţini şi iluminaţi care înţeleg adevărul, dar sînt condamnaţi în eternitate la un martiriu al domniei (fie ea politic-administrativă ori intelectual-profesională).

Comerţul intelectual prin care elitele româneşti s-ar putea plia pe cererea publicului-consumator, făcîndu-l pe acesta din urmă să înţeleagă că îi sînt de un folos real, nu poate exista atîta vreme cît elitele, de fapt, dispreţuiesc prostimea, de cele mai multe ori făţiş, iar uneori nemărturisit, sub masca milostiveniei faţă de aceşti amăriţi. În ambele cazuri membrii elitelor nu-şi pot afla alt rost public decît a cultiva obsesiv o diferenţă ireductibilă între ei şi gloată. Această vanitate a elitelor mineză din start nu doar bazele morale ale reprezentativităţii democratice, ci şi şansele practice ale guvernării. Tehnocraţii ori politocraţii, specialiştii de orice fel, consideră că trebuie să-i laşi Dumnezeului să facă ceea ce ei ştiu, iar restul lumii nu numai că nu ştie, dar nici nu poate spera să înţeleagă dacă s-ar obosi cineva să le explice. Cum ei nu se obosesc, prostimea nu îi înţelege, în schimb simte că e sfidată şi marginalizată şi atunci îi concediază, lăsîndu-i într-o veşnică postură de luceafăr eminescian neînţeles.

De ce ne-au năpădit manelele? De ce a avut Vadim Tudor un procent atît de mare? De ce rata mortalităţii ori a bolilor de inimă este aşa de ridicată? De ce nu citesc copiii noştri literatura mare (sau deloc)? De ce se uită tot românul la telenovele? Pentru că noi, elitele, nu ştim să lucrăm cu publicul (de fapt, semenii noştri), adică să îl implicăm într-o colaborare, să îl facem să înţeleagă cum îi putem fi de folos. Pentru că noi, profesorii de literatură din şcoli şi din academii, nu ştim să atragem copiii la experienţa benefică a lecturii. Pentru că noi, artiştii, avem preocupări mult prea înalte ori absconse şi nu considerăm de demnitatea noastră să ne întoarcem faţa către vulg. Pentru că noi, doctorii, economiştii, mecanicii, politicienii sau orice altă naţie de specialist român, adorăm să îi umilim pe profani printr-o păsărească hiperspecializată din care ei nu înţeleg nimic, decît că problema nu e de nasul lor (chiar dacă îi priveşte personal şi chiar dacă ei ne plătesc pentru asta) şi că ar fi bine să ne lase pe noi să le decidem destinul şi idealurile – adică să se lase în plata noastră, a... domnilor.

Dar în America? Elitele sînt conştiente că îşi oferă serviciile publicului-client şi, ca atare, trebuie să fie foarte clar de ce oferta lor merită atenţie şi bani. Specialistul (că e vorba de politică, educaţie, de tehnologie ori de altceva) este *consultat* de client şi are datoria de a îi explica pe înţelesul acestuia mai multe soluţii, cu avantajele şi dezavantajele lor – pentru ca omul să poată *chibzui* şi alege ce îi convine mai mult. În nici un caz nu îşi va permite măcar şi o sugestie precum că ar trebui să aleagă el în locul clientului – adică al *alegătorului* de drept.

De unde pleacă această ruptură dintre noi, elitele, şi simplii cetăţeni? Din trecutul naţiei (de cînd paşoptiştii progresişti revărsau, spre uimirea lui Alecu Russo, o păsărească neo-latinească peste capetele mulţimii perplexe) şi, mai cu seamă, din trecutul fiecărui individ – adică din copilărie, cînd şcoala îi deprinde pe şcolari cu imobilismul mental şi fizic în bănci, cu simpla ascultare şi maimuţăreală a profesorului ori a unei cărţi, care le va rămîne obscură şi, deci, indiferentă.

Ar putea reieşi din ce am spus mai sus că sînt un utilitarist intratabil. Da' de unde?! Înclinaţiile mele temperamentale şi afinităţile intelectuale mă îndreaptă spre contemplaţia estetică ori filozofică. Atîta doar că nu cred să avem nevoie de aşa ceva în aceşti ani ca o soluţie la boala societăţii româneşti. Cum sănătatea („normalitatea") este o stare de echilibru, am *chibzuit* că orice individ care îşi asumă răspunderea unei voci publice în România e dator să încerce să restabilească acest echilibru. Dacă românii ar fi păcătuit acum şi în trecut printr-un pragmatism exacerbat, ce i-ar fi făcut insensibili la deschiderile spiritului, aş fi militat pentru dimensiunea contemplativă a omului. Aşa însă...

---

1. Am ales un concept neaoş – *a chibzui* – ca să fiu cît mai pe înţelesul românilor sadea ori get-beget, numai că aruncîndu-mi ochii pe un dicţionar – deformaţie profesională, deh – constat că „a chibzui", ca de altfel, vai, şi „a gîndi", ori „a hotărî", sînt de origine maghiară, iar „sadea" şi „get-beget" provin din turcă. Poate dacă le-am interzice?...

2. Cf. Daniel Barbu (coord.), *Firea românilor*, Editura Nemira, Bucureşti, 2000 şi Olivier Gillet, *Religie şi naţionalism. Ideologia Bisericii Ortodoxe Române sub regimul comunist*, Editura Compania, Bucureşti, 2001.

▲

O paralelă America-Europa

De cîteva luni, responsabilii europeni discută cu fervoare, polemizînd cu Statele Unite, despre noul sistem de apărare antirachetă pe care Washingtonul ar vrea să-l ridice împotriva unor eventuale atacuri din partea statelor inamice... Europa nu simte cîtuşi de puţin nevoia de adăposturi antirachetă, pentru că e deja prevăzută cu un scut care ţine la distanţă orice calamitate, care îi oferă linişte şi uitarea pericolelor. Scutul e pur mental şi are calitatea că deja există. (...) Numele său adevărat este Inconştienţă.

Acum vreo zece ani, în America, un politolog optimist a spus că istoria a ajuns în sfîrşit la capăt – prin victoria democraţiilor liberale – dar Europa face mult mai mult: nu doar că opreşte timpul, dar merge înapoi şi, închisă în grădinile sale, retrăieşte istoriile de ieri ca şi cum ar fi contemporane. Este ceea ce se întîmplă în Franţa, Italia, Germania. Trecutul îi vrăjeşte pe politicieni, şi fiecare ţară îşi are propriul *hortus clausus* de cultivat, de beatificat sau de demonizat, în funcţie de idolul pozitiv sau negativ care este plasat în mijlocul grădinii... Europa, care a inventat arta de a căuta înţelepciunea, pare astăzi dornică să se aranjeze în confortul imunizant al unei case de odihnă pentru bătrîni. Şi totuşi, chestiunile grave nu lipsesc: Irakul lui Saddam perfecţionează rachete capabile să lovească, la 3000 de kilometri distanţă, Europa Centrală. Serviciile secrete ale Germaniei au calculat că, începînd din 2005, oraşele germane vor putea fi atinse de armele Baghdadului. La graniţele de est ale Uniunii Europene se ridică o putere, Rusia, care vrea să se liberalizeze din punct de vedere economic, dar care îşi tratează propriile popoare, în Cecenia, cu o barbarie demnă de Stalin. (...) Dar şi în locuri mai îndepărtate există pericole: China care finanţează înarmarea Irakului, războiul dintre palestinieni şi Israel, dezastrele climatice provocate de om, dificila creştere economică a Occidentului, pe care Europa nu ştie s-o organizeze administrînd-o în comun.

Bush şi Powell încearcă să vină în întîmpinarea acestor probleme şi, e adevărat, comit eroarea de a neglija părerea aliaţilor ori de a fantaza pe tema apărării.... Dar măcar sînt conştienţi de ameninţări şi se simt responsabili de ce se întîmplă în lume. Nimic din toate acestea în Europa, unde trecutul este trăit ca un timp mort, din care nu prea e nimic de învăţat. Italia retrăieşte conflictele între fascişti şi antifascişti, şi nici unii, nici ceilalţi nu ştiu să privească cu egală severitate înlăuntrul lor şi înlăuntrul celorlalţi... Nu mai puţin imobilizată în trecut este Franţa lui Chirac şi Jospin: încremenită în mitul îmbălsămat al lui De Gaulle, al războiului rece. De multă vreme Parisul nu se gîndeşte decît la pericolul unei Europe germanizate sau americanizate. Şi reînvie vechile ţesături ale politicii de echilibru între puteri, imaginînd o Europă în care forţa unui Stat absolut suveran echilibrează forţa adversă şi totul e controlat de "echilibratorul" care ţipă mai tare. Este motivul pentru care guvernele franceze tind în mod sistematic, în ultima vreme, să se alinieze cu Moscova şi cu Pekinul, în iluzia de a domoli – nu se ştie de ce – hegemonia americană. (...) La Berlin nu se discută azi, printre politicieni, despre Orientul Mijlociu, despre Rusia sau Asia. Contează doar tinereţea lui Fischer: dacă a găzduit sau nu o tînără căutată pentru terorism în apartamentul din Frankfurt pe care îl împărţea cu Cohn-Bendit la începutul anilor '70. A fost necesar să intervină America şi Colin Powell însuşi, care în anii '70 era militar în Germania, pentru ca ministrul ecologist să fie relegitimat... Adevărul e că asistăm, în Europa, la triumful postum al unui *establishment* crescut în vremea războiului rece şi viciat de acesta. Agresivitatea U.R.S.S. era ţinută la respect de armele atomice ale S.U.A., iar europenii îşi puteau petrece vremea cu antiamericanismul.

Astăzi, politicienii nu cad de acord asupra nici unui punct cu adevărat fundamental, sînt înghiţiţi de amintiri de tinereţe şi de aceea nu renunţă la dreptul de veto care ţine blocate instituţiile supranaţionale. (...) E convenabil să trăieşti în *hortus clausus*, pentru că alţii sînt cei care gîndesc lumea şi caută înţelepciunea în locul nostru. Cum spunea Valéry, persoanele obosite au la dispoziţie biblioteci întregi. O întreagă tradiţie filozofică: „un comod catalog de idei de-a gata pentru cine nu le are pe ale sale"; şi pentru cine alege Scutul Inconştienţei.

(Barbara Spinelli, „Marele Ospiciu Europa", în *La Stampa*, 25 februarie 2001)

▲

Z. ORNEA

glose

Formule frivole ale americanizării

Întotdeauna în epoca modernă a existat un model economic-cultural-comportamental care iradia peste tot în lumea Europei civilizate (şi nu numai!). În secolul al XIX-lea s-a impus mai mult decît altele modelul francez, al cărui prestigiu îl depăşea pe cel german sau englez. S-a impus peste tot de la revoluţia din 1789 şi, apoi, de la cea din 1848, prin forţa modelului politic şi cultural, economic. Era modelul erei liberaliste care a avut mare forţă de penetrare. La noi, cu siguranţă modelul francez a avut cîştig de cauză. De la paşoptişti încoace (paşoptiştii s-au şi format intelectual în Franţa revoluţionară şi liberalistă) şi aceştia s-au străduit să-l implanteze în ţările române. Şi au izbutit cel puţin la scara de sus a civilizaţiei, în sfera legislativă, a învăţămîntului, a organizării administrative, în moravuri şi îmbrăcăminte. Sigur că acest model apusean (îndeobşte francez) n-a putut rodi în structurile socio-economice, mai ales în lumea satului unde, deşi reprezenta 80-90% din populaţie, disparitatea scandaloasă în domeniul proprietăţii agrare continua să domine, iar moravurile, în această lume profundă, repet, zdrobitor majoritară, rămăseseră ca în vechime. Aici, tocmai aici, modelul adaptat nu putuse să se impună. Maiorescu, în 1868, contemplînd fenomenul, lansase fericita formulă a formelor fără fond. Marele critic emitea înainte de o judecată de valoare, una – amară – de realitate. Şi, totuşi, modelul adoptat (impus de altfel, de necesităţi sociologice incontestabile) a fost util, contribuind enorm la progresul civilizatoriu al ţării, mai tîrziu chiar junimiştii apărînd cuceririle sale, de pildă Constituţia din 1866 şi structurile învăţămîntului modern. Modelul francez „importat", cum tot l-au criticat vehement adepţii tradiţionalismului autohtonist osificat, a dat roade şi intrarea noastră în Europa, finalmente, a triumfat. Iniţiatorii paşoptişti, oamenii începutului de drum, moderni şi modernizatori, au avut dreptate. Ei n-au crezut necesar să inventeze, pentru modernizarea noastră, un model anume pentru buna raţiune că modelul era deja inventat, adoptîndu-l curajos şi, repet, sociologic necesar. E tocmai ceea ce au demonstrat ireproşabil, în anii douăzeci ai secolului pe care l-am încheiat, Lovinescu şi Zeletin, în cărţile lor capitale, *Istoria civilizaţiei române moderne* şi, respectiv, *Burghezia română*.

Azi, de cîteva decenii bune, pare a se fi impus modelul american. Forţa sa de iradiere a pătruns, destul de puternic, şi în ţările Europei de apus. Negreşit, la aceasta a contribuit şi contribuie enorm comunitatea regimului economico-politic liberalist. Desigur, ţările Europei de răsărit, în frunte cu fosta U.R.S.S., cu modelul lor economico-politic socialist, adică totalitar, a fost, pînă în 1989, imun la penetraţia modelului american. Dar, din 1990, încoace, tendinţele sale fireşti de expansiune au pătruns masiv şi în această zonă de est a Europei. Nu e aici locul să detaliez modalitatea şi proporţia expansiunii modelului american în aceste ţări reintrate în lumina civilizaţiei. Să notez, mai întîi, fenomenul rezistenţei efectiv organizate a ţărilor Europei de apus faţă de americanizarea socotită un pericol efectiv. Nu e vorba, desigur, de teama pătrunderii modelului economic al liberalismului capitalist american şi nici de cel politic. Aici, repet, funcţionează acelaşi model, încît nu se pune chestiunea concurenţei. Nu e însă mai puţin adevărat că structurile comunităţii Uniunii Europene sînt, cu deosebire, atente ca nu cumva capitalul american să nu-i cucerească piaţa economică, pătrunzînd aici. Bătălia e, pe acest plan, continuă şi agresivă, Uniunea Europeană găsind mijloace de apărare. Că, într-un domeniu sau altul, se mai înregistrează pătrunderea capitalului american, e adevărat. Dar, în general, aici vigilenţa e activă şi prevenitoare. Nu trebuie, desigur, ignorat fenomenul numit al mondializării şi al globalizării. Acesta este, incontestabil, o stare de fapt reală şi, probabil, inevitabilă. Dar, cu siguranţă, această stare de fapt e abia la începuturile ei şi cine ştie ce forme reale va căpăta la momentul potrivit. Deocamdată, se înregistrează, în lume, oricînd se organizează conferinţe care ar lua în discuţie aspecte ale mondializării şi ale globalizării, ample manifestaţii de protest. Lumea este, acum, în fazele de început ale proiectului, mult neliniştită şi activ potrivnică. E, fără îndoială, o reacţie de apărare. Dar cine ştie dacă mondializarea nu e un fenomen sociologic şi economic inevitabil. Şi, cine nu ştie, în proiectele mondializării, forţa modelului american ocupă poziţii prioritare. Deocamdată, şi la nivelul structurilor Uniunii Europene, sînt evidente reacţiile de neaderare şi de apărare. Însă, deocamdată aici, în Uniunea Europeană, sînt, pe primul plan, disensiunile interioare. Proiectele unificării politice ale Uniunii Europene şi ale monedei unice (euro) sînt obiect de controversă, între varianta Schroeder (care preconizează o Europă apuseană unificată şi organizată după modelul landurilor Germaniei Federale) şi cea a lui Lionel Jospin, care propune o unificare federală mai laxă, cu Constituţie unificată, e o deosebire foarte importantă, iar ideea monedei unice creează încă împotriviri serioase. În dispută e şi limba care va fi dominantă în viitoarele structuri ale Uniunii Europene, opţiunile cele mai importante mergînd spre egalitatea de tratament a tuturor ţărilor comunitare. Indiferent cînd şi cum se vor soluţiona aceste divergenţe acute şi deloc minore, e probabil că Uniunea Europeană unificată şi unificatoare îşi va păstra independenţa culturală, fiecare ţară conservîndu-şi cultura proprie şi venind cu aportul ei specific în ansamblul ce se va crea. Deocamdată, toate aceste ţări comunitare sînt perfect îngrijorate de pătrunderea limbii engleze (în forma ei americanizată), cu toate modalităţile ei în obiceiuri şi moravuri, cu cultura americanizată standard, de la filme, la restaurantele McDonald's. Şi se duce o efectivă bătălie împotriva lor, apărîndu-se propriile valori.

Fenomenul americanizării a pătruns, firesc, şi la noi. Unii, autohtonişti revitalizaţi, protestează, socotindu-l ca un pericol la adresa specificităţii naţionale. Nu aceste reacţii retrograd autohtoniste trebuie să ne îngrijoreze. Ele sînt o continuare a stărilor de spirit neaoşiste, prelungiri din interbelic şi din deceniile comuniste. Îngrijorarea – reală – vine din altă parte. Şi ea este întristătoare cu totul. De fapt, la noi se constată că lucrurile, pe plan socio-economic, înainte de toate, sînt atît de vitrege încît pun efectiv în pericol şi integrarea în structurile europene şi atlantice şi cele ale americanizării. Sîntem, în România, din păcate, mult retardaţi, încît ne aflăm cu totul departe de pericolul americanizării şi globalizării de care se tem, cu dreptate, cei din apusul Europei. Făcînd abstracţie, o clipă, de realitatea oraşului industrial şi aceasta, din păcate, înapoiată, ceea ce ne trage în jos, grav şi periculos, este situaţia din agricultură. Să amintesc mai întîi că şi azi locuieşte la sate încă 45% din populaţia ţării. Iar 35,5% din populaţia activă a ţării e ocupată cu agricultura. Să adaug imediat că acest indicator este, azi, în lume, esenţial pentru evaluarea gradului de civilizaţie al unei ţări. În S.U.A. (care, slavă Domnului, are o producţie agricolă extraordinară), în agricultură este ocupată numai 3% din populaţia activă. Iar în ţările Uniunii Europene numai între 5-8% din populaţia activă este ocupată în agricultură. Astfel de procentaje aflăm şi la unele ţări vecine foste socialiste. Dar, în plus, atîrnă catastrofal şi dimensiunea proprietăţii agricole. Astăzi, din păcate, suprafaţa medie a proprietăţilor agricole este de 2,5 ha. Şi e lucrată primitiv, cu vaci şi cai, ţăranii neavînd tractoare şi alte maşini agricole. Or, încă în 1940, Virgil Madgearu, în celebra sa carte *Evoluţia economiei româneşti după războiul mondial*, aprecia că o gospodărie de 3 ha nu poate trăi independent, fiind nevoită, pentru a supravieţui, să apeleze la venituri anexe sau să vîndă din substanţa exploatării. Iar, azi, repet, media suprafeţei unei gospodării este – îngrozitor – de numai 2,5 ha. Această îngrijorătoare structură a suprafeţei agricole arabile în România este rezultatul legii împroprietăririi din 1990 şi, de ce aş ascunde, a prea rapidei desfiinţări a cooperativelor agricole, în timp ce ungurii şi cehii le-au menţinut, desigur sub forma cooperaţiei unor proprietari de pămînt. Şi cît s-a părăduit, la noi, iresponsabil, prin desfiinţarea acelor cooperative agricole, de la instalaţiile de irigat, la atelaje, grădini de zarzavat, fineţe, aşezăminte zootehnice! Dar, în ciuda acestei realităţi împovărătoare, viaţa ţărănească nu mai păstrează, în ciuda iluziilor autohtoniştilor, nimic din civilizaţia ei de altădată. Practic, România, se află, în domeniul agriculturii – are dreptate prietenul meu Mircea Iorgulescu – încă în plin secol al XIX-lea. Şi cu o astfel de stare de fapt (un handicap cine ştie cînd şi cum recuperabil) ne punem, spăimoşi, problema pericolului americanizării structurilor româneşti! Să recunoaştem onesti că sîntem la distanţe astrale de acest pericol, care nu are cum şi de ce să ne ameninţe. Din păcate, au pătruns şi la noi aspectele de suprafaţă ale acestui fenomen, care e drept să ne îngrijoreze foarte. A pătruns moda filmelor proaste, serial fabricate, golite de artă, aglomerate cu crime, violenţe şi vulgaritate cu totul scandaloasă. Şi talk-shourile nesfîrşite, cu competenţe omnisciente, joase spectacole de varietăţi şi seriale efectiv dăunătoare şi, mai presus de toate, a molimei dependenţei totale de televiziune, consumatoare vorace a timpului de lectură. Împotriva acestei invazii de americanizare trebuie să veghem, apărîndu-ne. Asta dacă, acum, se mai poate lupta cu succes împotriva acestui flagel care a cuprins nesăţios, în raza sa de acţiune, totul şi toate. Mi-e teamă tare că ne-am trezit, pentru acest nobil scop, prea tîrziu. Chiar chemarea efectiv provocatoare a Tîrgului de Carte de la Bucureşti din anul acesta: „Înapoi la lectură". Mai putem oare spera, acum, în 2001, cînd americanizarea de suprafaţă (formele ei frivol periculoase) ne-au împresurat copleşitor, că lumea (cu deosebire tineretul studios măcar) se va reîntoarce spre lectură? Am toate motivele să mă îndoiesc.

▲

Radu DRĂGAN

Despre transparenţă în arhitectură

Transparenţa veche, nouă

Există multe basme populare care plasează palatul fermecat al zînelor în „muntele de glajă“ (sticlă); în budism spaţiul pur al iluminării este „pămîntul de diamant“. Există probabil un mit universal al transparenţei, pe care îl descrie foarte bine povestea lui Lewis Caroll: Alice trece *dincolo* de oglindă, într-o lume paralelă: oglinda reflectă separînd. Transparenţa este un indiciu al purităţii, ca şi albul, numai că albul este opac şi ceea ce pentru indo-europeni era un simbol al nunţii şi al naşterii – rituri de trecere pozitive – la alte popoare era un simbol al morţii. Albul şi transparenţa sînt înrudite, albul este o transparenţă opacă; albul este încă material, transparenţa este materia transfigurată, devenită imaterială. Ea şi-a transcens natura: infernul nu este niciodată transparent, dar paradisul, care este în cer în dogma creştină, este un altundeva transparent, fără calităţi. Este o materie care nu poate opune rezistenţă şi nu mai poate fi descrisă, fiind complet permeabilă. O lume trasparentă este complet permeabilă, ea nu reţine nimic, nu are nici o calitate şi de aceea nu poate fi descrisă, pentru că nu pot fi descrise decît calităţile. Transparenţa este o stare a unei entităţi fără calităţi: Dumnezeu ar trebui să aibă o transparenţă infinită.

Cînd a vrut să edifice un monument pentru cele şase milioane de vicitme ale Holocaustului, Luis Kahn a imaginat şase blocuri masive de sticlă: un simbol al inocenţei absolute şi nemăsurabile. Sticla, care e cunoscută din cea mai veche antichitate, era scumpă şi greu de fabricat. Pînă acum cîteva zeci de ani, casele modeste ale ţăranilor aveau la fereastră o băşică de porc, care lăsa să treacă puţină lumină. Lumina era filtrată şi în biserici şi în catedrale, care erau totuşi făcute să primească multă lumină, pentru că lumina era esenţa divinului. Dar divinul nu cobora dintr-o dată: îl filtrau rozasele, vitraliile, lumina era mediată, Paradisul nu era aceesibil decît prin penitenţa penumbrei.

Probabil că Renaşterea, care a fost o întîmplare într-o ţară cu mult soare, redescoperind statuile antice şi crezîndu-le albe – ceea ce nu fuseseră – a asociat din nou albul cu nostalgia originii, a Paradisului. Asta a pregătit Imaginarul, atunci cînd sticla a devenit ceva mai uşor de fabricat, să facă din acest material friabil vehicolul transparenţei: al transparenţei absolute. Ideea de Purgatoriu şi-a pierdut importanţa în imaginarul occidental contemporan. În Orientul ortodox, el n-a existat niciodată, lumina nu s-a instalat niciodată în biserici: ele au rămas în penumbră.

Treptat, piatra s-a dat la o parte: în cimitire, multe cavouri sînt acum din sticlă, există catedrale din sticlă şi e semnificativ că modernismul este cel care a introdus sticla în arhitectură în anii douăzeci. Le Corbusier utiliza un limbaj raţionalist cînd încerca să justifice largile panouri vitrate orizontale ale vilelor sale; dacă ar fi putut, el ar fi eliminat cu totul tîmplăria (de care, de altfel, nu s-a interesat prea mult, era un simplu cadru metalic şi asta n-a servit nici confortului, nici rezistenţei în timp a clădirilor sale. Dar era pentru el o problemă secundară).

Mistica luminii ascunde rău o mitologie a transparenţei, ele nefiind acelaşi lucru. Imaginarul medieval a imaginat o metafizică a luminii, dar ea nu s-a însoţit de o mitologie a trasparenţei, ci a penumbrei. Numai pentru mistici ca Tereza de Avila şi alchimişti lumina era interioară. Capul sfinţilor era transparent – transparenţa era un semn al luminii interioare. Or, marile panouri vitrate au banalizat această idee, care a hrănit totuşi imaginarul religios: casa de sticlă a lui Philip Johnson (de la New Canaan) apare încă pe coperţile multor antologii de arhitectură: ea se arată pe sine, numai sala de baie este opacă.

Mies van der Rohe imagina, în acelaşi timp cu Johnson, o clădire de sticlă la Berlin, pe care n-a apucat s-o construiască. A construit în schimb altele în America şi ele au marcat întreaga arhitectură a anilor şaizeci. Mies a fost consecvent, spre deosebire de Johnson, care s-a prostituat, cum recunoştea singur, în toate stilurile la modă. Prima clădire de locuit de sticlă, construită la Paris de Pierre Chareau, folosise cărămizi de sticlă, care era translucidă; la fel şi Adolf Loos la livingul casei lui Tzara: transparenţa nu era încă totală.

Acest mit a fost ocultat în anii optzeci de valul postmodern, care a reinventat faţada opacă şi fereastra clasică. Dar el a permis, paradoxal, o trasparenţă mai subtilă: a desprins faţada, a făcut-o înveliş. Orice casă poate avea orice faţadă. La limită, faţada se poate desprinde complet de clădire. Aceasta a putut servi de minune mitologia transparenţei, pentru că a introdus un hiatus între conţinut şi conţinător, care nu existase niciodată înainte. De acum încolo, transparenţa nu mai instituie un raport, nici măcar metafizic, între interior şi exterior. Ea nu mai dialoghează decît cu propriul ei simbol. Jean Nouvel a construit la Paris o clădire a cărei faţadă e un enorm perete de sticlă aşezat la stradă, în timp ce clădirea, retrasă, e un simplu paralelipiped vitrat cu *brise-soleil*-uri exterioare din pînză. Faţada este ancorată de clădire cu subţiri tiranţi metalici: totul vibrează în bătaia vîntului.

Indiferenţa simbolului poate genera şi o absurditate în virtutea logicii comune: la noua Bibliotecă Naţională din Paris, cărţile sînt adăpostite în patru turnuri mari de sticlă şi protejate cu obloane de lemn plasate la interior: transparenţa este un simbol al cunoaşterii infinite. Nu ştiu dacă Dominique Perrot s-a gîndit la asta, dar nu e important: a pune cărţile într-o vitrină gigantică este perfect ca simbol, dar absurd şi periculos. A fost o discuţie aprinsă, dar Perrot n-a putut fi convins: turnurile au rămas de sticlă şi logica simbolică a avut cîştig de cauză.

Este greu de spus – pentru că mai toată arhitectura contemporană este o arhitectură a transparenţei – dacă, în mod misterios, prin intermediul Imaginarului, un sens mai adînc îşi face loc în lume sau este vorba numai despre o nouă gratuitate, o nouă bîlbîială a Imaginarului însuşi, pe marginea abisului transcendental al transparenţei infinite.

Palatul de cristal

Prima clădire din sticlă – Crystal Palace – a apărut în secolul trecut la Londra, care este un oraş cu nu prea mult soare, şi cu multă ceaţă; era o apologie a luminii, dar şi a tehnologiei moderne a structurii metalice; casele victoriene au continuat să aibă pereţii solizi şi ferestre obişnuite, şi abia Mişcarea Modernă şi-a făcut din lumină un idol, teoretizînd transparenţa – dar nu în termeni metafizici, ci în limbajul raţionalist al lui Corbusier, care relua (poate fără să ştie) ultimele cuvinte ale lui Goethe: „mai multă lumină“. Greu de spus dacă autorul lui Faust începuse să vadă lumina nepămînteană; oricum, arhitectul francez nu şi-a recunoscut niciodată vreo oarecare ambiţie metafizică, iar dacă a avut-o, a ascuns-o cu grijă.

Şi totuşi, ideologia luminii, raţională cum pare, nu poate scăpa metafizicii; Nouvel, despre care am mai vorbit, şi care este probabil la această oră arhitectul cel mai conceptual din Europa, a proiectat la Defense un turn de 400 de metri înălţime, un cilindru care, din granit negru la bază, îşi rarefiază textura pînă a deveni complet transparent la vîrf. Simbolul, e poate, cam prea literal; dar nu se poate disocia, cred, de preponderenţa la zgîrie-norii americani de după război a sticlei, deşi cei din prima jumătate a secolului au avut faţade obişnuite, cu paramente de piatră. Spiritul american nu e metafizic, dar o anume îndoială se insinuează; probabil că simbolurile se cheamă unele pe altele, într-o aglutinare logică, în care verticalităţii şi înaltului i se asociază transparenţa, lucru pe care cel mai bine îl exprimă, în manieră aproape didactică, turnul neconstruit al lui Jean Nouvel. Logica transparenţei totale, care era un manifest în anii '30, începe să obosească; ea pare să înceapă a fi înlocuită, din ce în ce mai mult, în arhitectura contemporană, de o logică a translucidului.

Monumentul lui Kahn era format din şase blocuri de sticlă; masivitatea făcea de fapt ca transparentul să devină translucid, ceea ce relevează mai bine natura transparentă însăşi, care este o trecere *într-un dincolo,* şi nu o privire *prin;* pura transparenţă se anulează pe sine însuşi, simbolul dispare în propria sa discursivitate; nu este nimic dincolo de perfecta transparenţă, decît tot această lume. Translucidul reinstalează astfel transparenţa într-un statut metafizic; se poate din nou visa la un dincolo în faţa unui perete translucid.

De cîţiva ani străbate arhitectura un frison al *brise-soleiur*-ilor, care parcurg faţadele, obturează luminatoarele zenitale, introducînd o suavă opacitate; ele sînt un pretext pentru a filtra lumina, dar ascund o nemulţumire a transparenţei, o oboseală a claritătii. Discursul cel mai la modă al arhitecturii europene este astăzi tratamentul „pielii“ obiectului; cum, tehnologic, aproape orice este posibil, învelişul clădirilor a devenit aproape o materie senzuală de care arhitecţii se apropie în maniera creatorilor de modă; el este mai aspru, mai catifelat sau rugos, densifiat sau rarefiat pînă la dispariţie, ascunde sau dezvăluie, fără să se întrezărească, brutal sau savant, carnea edificiului; sîntem departe de discursul cartezian al Mişcării Moderne.

Probabil că această dezvoltare conceptuală de neimaginat acum un deceniu datorează mult performanţelor tehnologice, dar ea a fost pregătită, cred, mai ales de ceea ce arhitectura de sticlă a revelat, disponibilitatea nesfîrşită a transparenţei. Arhitectura ultimilor ani pare din ce în ce mai mult a se dezinteresa de „jocul savant de volume, în lumină“ – care a făcut gloria lui Richard Meier în anii '80, acest Meier acuzat azi, elegant, de „clasicism“; un fel de a-l aşeza nemilos în istorie, ca pe un capitol încheiat. O arhitectură epurată, săracă chiar, care îi face pe unii să o apropie de arhitectura anilor '60, de al cărei discurs ea este totuşi foarte departe. Se va putea rareori întîlni în descrierea ei un alt limbaj decît cel raţionalist, pentru că el este singurul care deocamdată face să se vîndă arhitectura; dar semnele sînt evidente, post şi neo-modernismul fac loc unui fel diferit de a face arhitectură, care este încă prematur de spus ce va deveni: un nou stil, un nou curent sau o trecere într-un dincolo al arhitecturii.

Alb/transparent

În 1965, Richard Meier construia în Connecticut, pe malul oceanului, o locuinţă albă, transparentă, compactă: erau acolo toate temele pe care arhitectul american le declina de 30 de ani: un neo-corbusierism geometrizant, de o puritate egală cu sine: Meier se confirma pe sine la nesfîrşit, nu evoluează, nu are dubii, nici îndoieli.

Le Corbusier a evoluat, dramatic, de la Villa Savoye la Ronchamp, de la certitudine la îndoială, de la abstract la formele brute, masive, de la geometrie la plasticitate, ceea ce, la urma urmelor, pictura sa anunţă de multă vreme; dar Meier nu pictează (sau, cel puţin, nu se ştie s-o facă). La Ulm, lîngă pietrele înnegrite ale celei mai înalte catedrale europene, delirului gotic un burgmeister iubitor de modernitate i-a alăturat certitudinea albă a unui Meier; o casă albă, o pură geometrie a spiritului: Primăria din Ulm este, fără îndoială, un Meier, dar n-a înţeles geniul locului.

L-am iubit pe Meier din studenţie, mă fascina perfecţiunea clădirilor sale; e greu să-i găseşti lui Meier un defect, un detaliu nestăpînit, el este un maestru al „jocului pur al volumelor în lumină“. El este, în acelaşi timp, probabil, arhitectul care a construit cel mai mult, în acest secol, dacă nu în toate timpurile. Este încărcat de onoruri; a luat toate premiile şi toate distincţiile; a avea un Meier este, pentru oraşele lumii, ceea ce este pentru un muzeu a avea un Rembrandt sau un Michelangelo: un semn de nobleţe urbană.

Ce este totuşi neliniştitor în această puritate paradisiacă? E de observat că pietrele, ca şi oamenii, îmbătrînesc şi uneori mor. Ceea ce face fascinante oraşele, prezenţa timpului, această seminare perpetuă, melancolică, pare a fi spaima atavică a arhitecturii lui Meier: materialul său fetiş – panourile metalice îmbrăcate în porţelan alb – refuză trecerea Timpului: ele sînt făcute pentru eternitate, ca piramidele. Critica însăşi pare a fi obosit: ultima clădire a lui Meier, Muzeul de Artă Contemporană din Barcelona, e catalogat undeva drept „imensa prajitură cu frişcă“.

Egal cu sine, olimpianul arhitect american începe, probabil, să excedeze spiritul european. Acum 30 de ani, Casa Smith anunţa, cu geometria ei albă, neomodernismul, care nu era, la urma urmelor, decît expresia pentru imaginarul spaţial contemporan, a vechii teme a nostalgiei Paradisului. Meier pare a-l fi găsit; poate că limita arhitecturii sale să fie şi limita Imaginarului însuşi: Paradisul este un loc care anulează Timpul. Ceea ce este însă mai neliniştitor este că această arhitectură traduce, probabil, ceea ce în imaginarul occidental reprezintă capătul unei mai lungi evoluţii, şi care s-ar putea traduce, cu un termen destul de inadecvat: ocultarea morţii.

Oraşele europene sînt produsul Evului Mediu, în care Timpul şi Moartea erau fireşti, naturale şi acceptate. Treptat, Imaginarul occidental a început să respingă Moartea, sordidul: el devine din ce în ce mai mult o civilizaţie a detergentului. Obsesia aseptică ar fi probabil inocentă dacă nu i s-ar asocia cealaltă obsesie: refuzul, ocultarea Morţii. Moartea a devenit ceva ruşinos, nu se mai moare acasă, înconjurat de familie şi urmaşi; mai mult, a plînge morţii a devenit indecent, se poartă ochelari fumurii; morţii nu mai sînt exhibaţi, ci închişi în sicrie, nu-i mai vede nimeni; cimitirele înseşi au devenit aproape parcuri publice.

În acest fel, ceea ce ar putea părea manierism arhitectural face probabil parte dintr-o vastă mişcare a Imaginarului însuşi, a cărei amploare o putem bănui, dar ale cărei consecinţe, pe care le putem bănui grave, ne scapă...

▲

Smaranda VULTUR

Tomnatic, un sat între memorie şi istorie

E vorba în cele ce urmează de supravieţuirea unui sat, unicul dintre cele patru din Banat (celelalte trei se aflau pe teritoriul Banatului iugoslav şi se numeau Seltour, Charleville şi St. Hubert) a căror populaţie, instalată în această zonă la sfîrşitul secolului al XVIII-lea era în marea ei majoritate vorbitoare de limbă franceză. Colonizaţi în Banat pe la 1780, de către Imperiul habsburgic, cei care au întemeiat Tomnatic-ul sau Triebswetter (traducerea în română se bazează pe necunoaşterea faptului că era vorba de numele inginerului care a trasat planul localităţii, ca o suprapunere de linii perfect perpendiculare unele pe altele şi a condus lucrările de asanare a mlaştinilor din zonă) erau în marea lor majoritate loreni din zona cunoscută ca Lorena belgiană. Satul s-a germanizat treptat pe la mijlocul secolului al XIX-lea, limba Imperiului habsburgic fiind germana şi tot limba fiind de la un anume punct criteriu de definire a apartenenţei etnice în recensăminte (cum descoperă unul dintre cele mai interesante şi bogate studii depre francezii din Tomnatic, publicat prin 1940 de un membru al Institutului Banat-Crişana, Emil Botiş). Caietele de genealogii realizate pe baza arhivelor de la biserica catolică (ridicate după 1945 şi depozitate la Timişoara în arhivele de stat) şi păstrate cu grijă de cei care le mai posedă, ne permit să urmărim acest proces: nume ca Amand devine Hamann, Coling devine Kolen, sau Poling, Polen, Auquel, apare scris Okel (toate prin transcrierea modului de pronunţare). Tonnelier e tradus cu Binder, dar întîlnim nume ca Tuttenuit sau Bourgeois sau Papillon, Damas sau Renard sau Frecot (crucile din cimitirul catolic păstrează şi ele memoria acestei duble identităţi).

Din secolul al XIX-lea datează şi caietul cu toţi locuitorii satului, grupaţi pe case şi familii, şi conţinînd porecla sau numele de sat al fiecăruia, întocmit de potcovarul Treffil, publicat azi prin eforturi personale de către Heinz Vogel, într-un volum cât o enciclopedie. Caietul a circulat printre locuitorii satului în manuscris, de multă vreme, la fel ca şi o monografie cît se poate de bine făcută a localităţii, realizată în Germania şi care conţine nu doar date istorice, ci şi un *remember* a tot ce a fost viaţa satului în mai mult de două secole de istorie.

O interesantă relaţie între memoria scrisă şi cea orală s-a stabilit astfel şi aproape toţi cei care povestesc istoria vieţii lor nu uită să înglobeze în ea, fie relatînd-o direct, fie extrăgînd din ea o morală de viaţă, o istorie colectivă, ce aminteşte momentul fondator. În linii mari ea e rezumabilă în trei cuvinte considerate emblematice pentru felul în care s-a întemeiat un destin şi s-a parcurs momentul de întemeiere şi aşezare : *die Not, der Tod, das Brot*. Cu alte cuvinte la început a fost mizeria, lupta cu mlaştinile şi bolile, cu nesiguranţa şi neadaptarea, învinse apoi prin efort uriaş, prin muncă îndîrjită. Normalitatea şi un început de prosperitate au venit încet-încet ca o răsplată bine meritată şi ca o probă a ideii dragi locuitorilor din zonă că „omul sfinţeşte locul".

Din această reflecţie, transformată într-o prescripţie de conduită, s-a născut treptat o morală de viaţă, un model de existenţă, asimilat şi de românul bănăţean, care îşi construieşte portretul ideal în termenii în care şvabul bănăţean îşi defineşte imaginea de sine. Despre istoria acestui transfer şi a felului în care s-au negociat imaginile identitare în această zonă din partea de cîmpie a Banatului, aflată nu departe de graniţa vestică şi sud vestică, se poate citi cu folos studiul lui Vasile Leu din volumul pe care împreună cu tinerii mei colegi de la Fundaţia „A treia Europă" l-am publicat sub titlul „Germanii din Banat prin povestirile lor" (Ed. Paideia, 2000). Am consacrat acolo un capitol aparte memoriei locale din Tomnatic şi mărturiile sub formă de istorie a vieţii, povestite şi transcrise de pe casete, ale lui Hans Damas, Ana Schreiber (Cocron), „Briţa Peter" (Peter Cocron), Nikolaus Wiwe, alături de cele publicate anterior ale lui Nikolaus Heidinger, ale Mariei Heidinger sau Elisabeth Roth (în volumul „Istorie trăită – istorie povestită. Deportarea în Bărăgan 1951-1956". Ed. Amarcord, 1997, Timişoara) ale Katharinei Vityer sau Hans Griffaton (publicate fragmentar în revista „A treia Europă" nr. 2 sau în „Lumi în destine" (Ed. Nemira, 2000), precum şi cele aflate în arhiva de istorie orală pe care am alcătuit-o cu studenţii constituie împreună un pasionant intinerar al memoriilor întretăiate, complementare.

De altfel, tomnaticienii, cum le place lor să-şi spună, sînt ei înşişi buni administratori de memorie. Într-o casă a fost creat din iniţiativa aceluiaşi Heinz Vogel, pomenit mai sus, un mic muzeu local şi tot el a scos cîteva numere dintr-un ziar menit să reîmprospăteze memoria colectivă a comunităţii. Un caiet al celor dispăruţi în sat sau departe de el, în Germania, unde au emigrat în mai multe etape (dar masiv după Revoluţie) e transmis, începînd din 1936, din generaţie în generaţie şi se află azi în custodia Anei Schreiber, cea în jurul căreia se ţese încă legătura dintre cei plecaţi şi cei rămaşi. Fostă bucătăreasă în sat, maestră deci în a oferi celor ce vin o supă de roşii, găluşte cu prune, torturi şi prăjituri, *calete* (de la francezul „galette") sau delicatesa locală principală, picioarele de broască pane (considerate o reminiscenţă a identităţii franceze ce supravieţuieşte şi în dialectul local prin cuvinte ce îl diferenţiază de germană), Ana Schreiber întreţine corespondenţa cu cei plecaţi, se ocupă de mormintele familiilor care nu mai au pe nimeni în sat (în cimitir, el însuşi important loc al memoriei, ele sînt marcate de o lespede de marmură sau beton care acoperă şi reuneşte pe cei aparţinînd aceleiaşi familii). Ea primeşte musafiri cu prilejul diferitelor sărbători sau de ziua morţilor, la 1 noiembrie, cînd cei în viaţă caută să fie aproape de cei dispăruţi, rude sau prieteni. O solidaritate între cei vii şi cei dispăruţi, între cei plecaţi şi cei care se află departe de ceea ce ei numesc *Heimat*, locul de acasă, mai funcţionează, încă, o solidaritate în mai multe rînduri ameninţată, pusă la încercare.

Undeva departe în Scoţia, un fost soldat german din armata română, de pe frontul de est, originar din Tomnatic – care s-a mai întors acasă o singură dată tîrziu, după ce părinţii lui reveniseră din Bărăgan, unde au stat un an mai mult ca ceilalţi, pentru că erau mari proprietari de pămînt – a construit din memorie o miniatură ce reproduce în cele mai mici detalii, impunătoarea biserică catolică din sat, ramasă periodic fără preot şi lipsită de o mare parte din enoriaşi.

Războiul al doilea e un moment de fractură, tinerii pieriseră mulţi în război. Cei întorşi şi femeile tinere au luat în ianuarie 1945 drumul Donbasului (U.R.S.S.) pentru doi , trei patru, cinci ani, în funcţie de situaţie. Cei care nu au pierit acolo sau au putut scăpa de deportare, pe baza actelor care demonstrau identitatea lor franceză, au fost o parte duşi în Bărăgan.

A fi german era în acel moment o anatemă pe care unele femei încearcă să o suspende prin căsătoria cu basarabeni sau macedoneni, refugiaţi în zonă. Fuseseră colonizaţi în sat, în anii 45-46 şi împroprietăriţi cu cinci hectare din terenurile confiscate de la germanii obligaţi în cele mai multe situaţii să îi şi primească în casele lor. Şase ani mai tîrziu, în 1951 germanele purtînd acum nume româneşti sînt deportate cu întreaga familie, pentru că basarabenii şi macedonenii, intră în categoria celor periculoşi sau „care pot deveni periculoşi" cum precizează ordinul de deportare. Ei împărtăşesc de astă dată aceeaşi soartă cu consătenii lor germani, iar cele cinci hectare trec în proprietatea CAP. O solidarite neaşteptată între cei care aveau motive să fie învrăjbiţi cîţiva ani mai înainte, o solidaritate în suferinţă, mizerie, pierdere. Basarabenii, bucovinenii, macedonenii, mai lăsaseră o casă undeva, mai pierduseră o dată totul, ca şi o parte dintre germani. Azi în casele germanilor (erau 3000 în 1945, mai sînt azi sub 300) s-au instalat în diferite perioade, familii venite din diferite zone al României şi rromi (există şi unii vechi în sat). Frontiera identitară e gîndită mai puţin în termeni de etnicitate cît ca o linie ce îi demarchează pe cei vechi sau mai vechi în sat de proaspeţii veniţi.

În ce priveşte vocaţia memorială a germanilor, trebuie precizat că, în fiecare casă de şvab există o cameră în care sînt reunite tablourile familiei (de la portretele strămoşilor, pînă la strănepoţii din Germania). Poţi încă admira mobilele vechi, sobre şi elegante, cumpărate le început de secol de la Arad sau Budapesta sau Viena, icoane, candelabre şi nelipsitul ceas cu pendul ce măsoară timpul altor vremi parcă. În Bărăgan unde au fost deportaţi împreună cu românii, sîrbii, bulgarii din zonă, în 18 iunie 1951, un astfel de ceas era schimbat în primul an de domiciliu obligatoriu, ca şi un aparat de radio sau o maşină de cusut pentru un kilogram de zahăr sau făină. Preţul lui era preţul supravieţuirii, aşa că memoria pe care el o evocă e multiplă. Camerele sînt adesea mari, cu „şolocaturi" (un fel de obloane din lemn), care protejează de frig iarna, dar şi de dogoarea verii din cîmpie sau de privirile indiscrete. Porţile sînt înalte, închid complet privirii, curtea ce se deschide cu coridoare umbroase, ornate cu reproduceri după pictori locali, în special Stefan Jäger. Totul e pus la punct, curat, văruit, hambarele altădată pline, poartă inscripţii ale anului 1900 sau chiar de mai înainte.

În spatele casei se găseşte grădina. Ea adăposteşte legume şi zarzavaturi, viţă de vie sau un lan de muştar care dă o lumină verzui aurie şi risipeşte un parfum discret. Vinul din Tomnatic era un vin alb şi sec utilizat la fabricarea şampaniei. Celebra fabrică La Motte îşi procura de aici materia de bază. În momentul cînd a fost obligat să plece în cîteva ore spre Bărăgan împreună cu familia, Nikolaus Wiwe avea cîteva tone de vin, pe care evident nu putea nici să le vîndă atît de repede celor doi comercianţi evrei care se ocupau cu comercializarea băuturilor produse în sat şi nici să le ia cu el (aveau dreptul să ducă ceea ce încăpea într-o căruţă). E dintre puţinii azi care mai deţine secretele fabricării diferitelor soiuri de vin ce umpleau altădată pivniţele încăpătoare şi răcoroase. Aşa cum spune el, casa a rămas după exproprierea germanilor, imediat după război şi după deportarea în Donbas a tinerilor din sat, şi după deportarea în Bărăgan, singurul loc de posibil şi temporar refugiu („My house is my castle" – spune el.)

Lotul de o jumătate de hectar sau mai mult, din spatele casei, a fost folosit pentru a construi sere şi a produce legume timpurii, care prin anii '50-'60 mai umpleau încă pieţele Timişoarei (ardei graşi şi gogoşari, roşii şi boia, o altă cultură specifică Tomnaticului). Nikolaus Heidinger a produs pentru cooperativa agricolă abia înfiinţată sub forma întovărăşirii în 1949, „oale nutritive", adică răsaduri. Făcuse o şcoală de legumicultură la Timişoara, după ce i s-au confiscat pămîntul, maşinile agricole şi chiar şi calul. Soţia a refuzat să se înscrie în colectiv (era absolventă ca multe fete din Tomnatic a şcolii de la Notre Dame, altele, fac şcoli de menaj sau ceva mai tîrziu merg la Notre Dame de Sion la Bucureşti, în virtutea redescoperirii în contextul lui 1945 a identităţii franceze şi a înfiinţării în sat a unei şcoli primare confesionale de limbă franceză, lichidată în 1948). În consecinţă au fost deportaţi în Bărăgan. La gară unde aşteptau să fie îmbarcaţi în vagoanele de vite, Maria Heidinger se răzgîndeşte, dar preşedintele cooperativei, Boboiciov, (pentru mulţi o figură de tristă amintire) îi spune că e prea tîrziu.

În Bărăgan, la Mărculeştii Noi şi la Bucu 1 Mai unde lucrează ca brigadier, alături de o parte din consătenii lui, Niki Heidinger primeşte scrisori în care i se spune că ar fi putut să-şi tapeteze o cameră, cu bancnotele obţinute de cooperativă de pe urma recoltei de roşii rezultate din oalele sale nutritive. Tot el organizează munca deportaţilor în ferma în care lucrează pentru a produce în 1953, sub directa supraveghere a ministrului Moghioroş, recolta necesară aprovizionării Bucureştiului cu legume de calitate, în timpul Festivalului Internaţional al Tineretului Comunist. Primeşte un premiu imens, dar ministrul descoperă că nu i-l poate da, pentru că „există un bai" (cum spune cu umor Nikolaus Heidinger): în loc de buletin, el nu se poate legitima decît cu o adeverinţă ce poartă ştampila D.O. În consecinţă, banii îi împart cei din conducere, inclusiv ministrul care îi adusese.

Un alt ţăran a fost deportat în Bărăgan, deşi familia lui avea doar două hectare şi jumătate de pămînt în 1951. O altercaţie cu acelaşi personaj, Boboiciov, îl face să ajungă pe listele de deportare. La întoarcere lucrează la CAP timp de 31 de ani el şi 30 de ani nevasta lui. Aveau în vara lui 2000 o pensie de 180.000-190.000 fiecare. Cum spune el, şi cînd lucra efectiv, nu era altă soluţie: „trebuia să fii mulţumit, dacă n-ai primit mai mult, trebuia să fii mulţumit cu ce-ai primit". Îşi aminteşte cu neplăcere de ziua de sîmbătă cînd „şefii or venit cu maşinile: stăteau maşini întregi, de la partid, pănă la ultimul preşedinte care-o fost în jur şi care or primit bonuri de la preşedinte pentru a lua pe gratis ce or vrut". Chiar dacă într-o vreme CAP-ul făcea un comerţ prosper cu roşii de calitate ce luau drumul Germaniei, puţin din cîştig ajungea la cei care lucrau efectiv. „Omul a avut numai raţia aia, cît să nu moară – spune unul dintre interlocutorii noştri – să aibă de azi pe mîine, că dacă are şi pe poimîine nu mai vine la lucru. Sistemul aşa a fost".

În acest context mulţi s-au descurcat cum au putut. „Noi am vîndut marfa aproape pe degeaba la stat, statul s-a ridicat. De unde s-au făcut atîtea blocuri? Din munca oamenilor s-a făcut tot ce era frumos şi bun, numai de pe spatele oamenilor s-a făcut" – precizează un alt interlocutor.

După cum vedem memoria continuă să funcţioneze. Dureroasă sau nostalgică, împărtăşirea ei e însă plină de miez. Pentru cine are urechi să asculte şi vrea să înţeleagă ea poate fi plină de învăţăminte. Pentru cei de bună credinţă ea poate fi o necesară eliberare de minciună, de tăcerea complice, o cale de a învinge şi raţionaliza suferinţa sau de a recupera o demnitate ameninţată de atîte ori, de a recîştiga o libertate de gînd şi de faptă şi de a regăsi sensul unei solidarităţi de alt tip decît cea a supunerii la destin. Una care să se fundamenteze pe memoria împărtăşită, nu pe adevărul unic, brutal şi uneori chiar sîngeros impus, ci pe cel împreună descoperit. ▲

Alex. Leo ŞERBAN

De la un festival la altul

De cînd colaboratorul nostru Dan Goanţă utilizează cu atîta dezinvoltură superlativele (vezi: „Londra e cel mai frumos oraş din lume"...; of course – aşa cum bucătăria englezească e cea mai bună), simt că mi s-a luat jucăria care-mi plăcea cel mai mult. Adică, sincer vorbind, ce-ar fi cronica de film în lipsa hiperbolei? Un şir fad de ipoteze, care nu duc nicăieri...

Festivalurile – în care cred cu frenezie – sînt bune conducătoare de superlative pentru că, acolo, filmele trec pe bandă rulantă, trebuie văzute / consemnate RPD şi, mai ales, există premiile, care-ţi confirmă / infirmă pronosticurile.

Voi încerca să schiţez un „portret-robot" al cîtorva din aceste festivaluri (şi al filmelor aferente), pe baza ultimelor ediţii. Nu sub formula consacrată („cel mai bun / cel mai prost"), ci sub aceea a continuităţilor dintre ele. Căci filmele circulă de la un festival la altul, dispar şi reapar neaşteptat – întărind o impresie, subliniind o direcţie...

Solothurnul (a treia săptămînă din ianuarie) deschide anul festivalier şi, ca atare, are ceva scorţos. Elveţienii nu se-ncurcă în „glamour" şi bine fac: întîi, pentru că festivalul lor nu are anvergura altora, fiind strict circumscris producţiei autohtone, şi-apoi pentru că nu este cazul; spuneţi-mi rapid numele unei mari vedete helvete şi o înghit... DAR: Solothurnul, cu proiecţiile sale auto-satisfăcute, cu micile bucurii cinefile, este un model de organizare şi de eficienţă. Iar atunci cînd, la ditamai Clermont-Ferrandul (ultima săpt. din ian., prima din febr.), regăseşti scurte deja remarcate la Solothurn (ca de pildă *Summertime,* al Annei Luif), iar acestea iau premii, „micuţul" este răzbunat; filmele bune – bune nu doar conjunctural, nu doar „politic-corect" – sînt şi cele mai călătorite, ajungi să le vezi de mai multe ori. Cu această particularitate: contextul contează! La Solothurn, unde miza este mult mai mică, un film perfect precum *Summertime* te interpelează dintr-o mulţime de mediocrităţi, „trece peste rînd" şi ajunge la tine ca un alergător de cursă lungă care cîştigă suta de metri. La Clermont-Fd, acelaşi nu mai are nimic dintr-un învingător fără probleme: ia startul cuminte, alături de celelalte scurt-metraje, iar tu – criticul-fan – îi ţii pumnii în secret, sperînd din toată inima ca filmul să reuşească, de nu cucerirea cursei, măcar cucerirea altor inimi, „împietrite", de critici...! Este ca un experiment: *Summertime* în Solothurnul-cel-îngheţat vs. *Summertime* în Clermontul-cel-aglomerat; este, oare, acelaşi film? Cum schimbă contextul percepţia, receptarea aceluiaşi titlu?

Se pot face comparaţii de tipul: între un festival şi altul, ceea ce diferă nu sînt – evident – filmele (transporturi diferite, eventual bobine/casete diferite..., dar asta e tot), ci ritmul în care intră – „benzile de frecvenţă" pe care sînt aşezate. Solothurnul, de pildă, este tipul însuşi de festival „aşezat", cuminte, pe aceeaşi frecvenţă – egal cu sine, harnic dar fără strălucire; Clermont-Ferrandul, în calitatea lui de „Cannes al scurt-metrajelor", este la antipod: în continuă agitaţie, „butonînd" toate frecvenţele în acelaşi timp, cronofag. Ceea ce iese în evidenţă la Clermont are, pe lîngă obişnuita satisfacţie a oricărui cîştig, şi pe aceea a învingerii bruiajului înconjurător.

În cazul a două festivaluri „specializate", fiecare în felul său *(Turin international gay & lesbian film festival,* a doua săpt. din aprilie, respectiv *Far East Film* de la Udine, ultima săpt. a aceleiaşi luni), lucrurile stau uşor diferit: Udine privilegiază supraoferta, cu proiecţii nonstop pînă noaptea tîrziu, mese rotunde în locul meselor – un fel de „clermont-ferrandizare" a dinamicii film-public (adesea KO). Festivalul de la Torino nu se grăbeşte (nici nu prea are cu ce...), proiecţiile au loc paralel în trei săli iar titlurile se reiau în zilele următoare. Aici, proximitatea celui mai spectaculos muzeu de cinema din cîte cunosc pe lume (iată, superlativul e lansat...), situat în incert-stilistica (şi oricum, eclectica!) „Mole antonelliana", face ca Cinematograful să fie luat un pic mai lejer – nu atît ca o afacere-care-trebuie-pusă-pe-roate-cît-mai-repede (ca la Udine), nici ca o „obligaţie" ideologică (ca la Clermont), ci ca o plăcere împărţită, un tabiet (preferabil, nocturn) sau un *passe-temps* printre altele... Această absenţă a presiunilor cinefiliei-cu-orice-preţ, sau a business-ului-cu-orice-preţ, apropie festivalul torinez de cel portughez, FICA (= *Festival internacional de cinema do Algarve),* proaspăt încheiat – ultima săpt. din mai. Sînt, amîndouă, festivaluri relaxate – laxe, dacă preferaţi –, care nu-şi frîng gîtul să ajungă la finiş înaintea altora şi care afişează o „politică" descumpănitoare poate (pentru un cinefil „pur & dur"), dar extrem de agreabilă: Viaţa *first,* Filmul *after.* Or, lucrul absolut remarcabil este că găseşti filme total OK, ba chiar foarte bune, în a doua jumătate a paharului băut...

TIG&LFF îşi autodefineşte programul prin sloganul maximalist „Filmele care îţi schimbă viaţa!" Iluzie naivă, cred: să mai existe, oare, Filme care să te transforme, care să te facă să-ţi trăieşti – altfel – Viaţa? Iluzie romantică, oricum; căci epoca Cinema-ului care modifică societatea, a Cinema-ului-ca-Artă Supremă (= pentru că „cea mai populară"), mă tem că a apus... Dar ce contează; în contextul unui festival „sauve qui peut (la vie)", ca acesta, sloganurile maximaliste întreţin ambele iluzii – întărind, totodată, convingerea organizatorilor că nu există doar cinema-ul hetero (=mondialist), ci şi cel homo

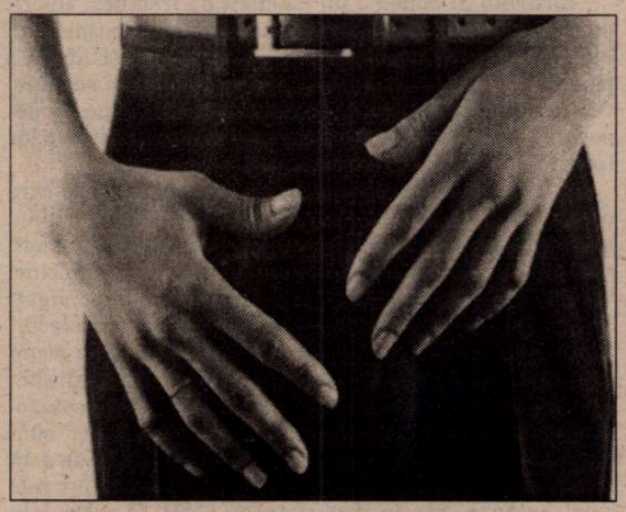

Pantalones de Ana Martinez

(="excepţia culturală"), că primul nu este neapărat mai bun decît al doilea şi că, oricum, în istoria Cinema-ului „mare" există loc berechet pentru cineaştii *gay*... dintre care unii, iată, fac primii paşi pe covorul roşu al TIG&LFF-ului!

Sincer vorbind, puţini dintre cei prezenţi la ediţia a 16-a a festivalului m-au convins că vor intra curînd în Cinema... Unii, dacă au făcut-o, au făcut-o nu (doar) pentru că sînt *gay,* ci (mai ales) pentru că sînt regizori: Cukor, Fassbinder – ambii, omagiaţi prin retrospective –, Ana Martinez, Carl Pfirman şi Zachary Stratis. Pe ultimii trei n-aveţi cum să-i cunoaşteţi, dar credeţi-mă pe cuvînt – vom mai auzi sigur de ei! Martinez a obţinut, de altfel, un premiu Goya în Spania natală pentru excelentul ei scurt *Pantalones* (scurt-metraj despre discriminarea „macho" sub formă de fals clip publicitar, în alb-negru); Stratis a trecut pe la prestigiosul festival Sundance, a fost lăudat de influenta revistă *Variety* şi de CNN pentru minunatul său *Could Be Worse!* (lungmetraj despre falsa discriminare familială sub formă de musical-confesiune, în toate culorile curcubeului), iar Pfirman, deşi nu ştiu să aibă parte de „credite" comparabile, le merită cu prisosinţă pentru sobrul *The Confession* (scurt despre discriminarea vîrstei într-un cuplu de gay-i bătrîni, sub formă de tele-ficţiune în culori stinse). Din fericire, acesta din urmă a obţinut un premiu la Torino. Din nefericire, celelalte două au trecut neobservate...

Pantalones a revenit şi în selecţia FICĂI – ediţia 29, alături de cîteva alte titluri cunoscute *(Bofetada* al spaniolului Aron Benchetrit – Clermont 2001, *Copy Shop* al austriacului Virgil Widrich – Clermont 2001, *Des morceaux de ma femme* al francezului Frédéric Pelle – Clermont 2001, Capalbio 2000, DaKINO 2000); întîmplarea face ca tocmai aceste titluri deja-plimbate & premiate să nu fi primit nici o recompensă în Algarve! (Spun „întîmplarea", pentru că prefer să nu bănuiesc cine ştie ce calcule de culise pînă şi în cazul unui festival cum e FICA...) Dar rămîne un fapt că au fost premiate filmele cele mai oarecare, scurt-metrajele la care – ca din întîmplare! – autorii se aflau în sală.... Iar atunci cînd s-a premiat un film (brazilian) a cărui autoare nu se afla în sală, el a fost primit – crudă ironie – de autoarea unui alt film (tot brazilian!), care ar fi meritat mult mai mult această recompensă (este vorba despre *Celia e Rosita* al Gisellei de Mello, road-movie la senectute de o inventivitate debordantă, à la *Could Be Worse!,* şi cu două personaje principale de neuitat – două bătrîne trăsnite refăcînd experienţa Thelmei & Louise)... N-aveau, probabil, cum să prindă în Algarve (festival – „cel mai vechi din Portugalia" – de tipul „soare, ocean & plajă; proiecţii noaptea...") filme dificile precum *To Have and To Hold* al britanicului John Hardwick, nemaivăzut pînă acum: un cuplu are un accident de maşină într-o pădure, femeia (Susanne Lothar, din *Funny Games* şi din recentul *La pianiste,* ale aceluiaşi Haneke) rămîne cu mîna încleştată în mîna bărbatului mort pe loc... Sau *Bofetada:* o masochistă înjgheabă o relaţie corespunzătoare emoţional cu vînzătorul de bilete de la metrou; dilemă: cum să dai o palmă cuiva prin deschizătura de 3 cm a geamului de la ghişeu?... Sau, în fine, genialul *Copy Shop:* o lume trasă la xerox *ad nauseam,* în care actorul este clonat la fiecare cadru şi fiecare cadru este „xeroxat", la rîndul lui, de cadrele precedente...

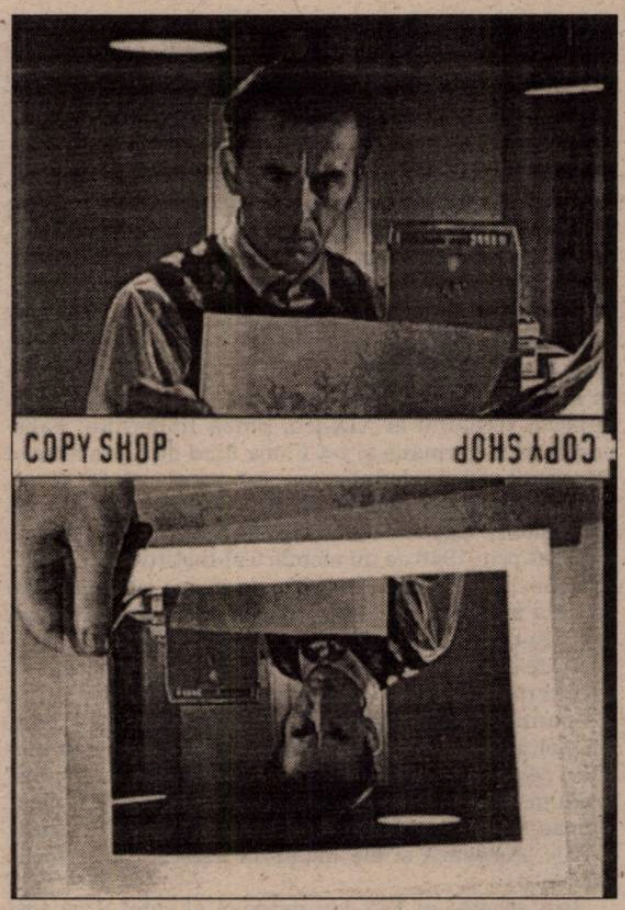

Este exact ceea ce NU se întîmplă, de la un festival la altul: vezi filmele, întotdeauna, ca pentru prima oară; uneori, le vezi mai bine la a doua vizionare; alteori, dimpotrivă. Iar festivalurile, la rîndul lor, sînt diferite – deşi prezintă, uneori, aceleaşi filme. De la un Clermont-Fd „babilonic", dar riguros în selecţie-organizare, şi pînă la un Algarve „babilonic" în selecţie-organizare, dar riguros în ritualuri de masă, există nenumărate nuanţe. Frumuseţea unui film este că primeşte un feedback continuu – nu doar de la publicuri, ci şi de la peisajele în care este arătat; iar acest din urmă „detaliu" face toată diferenţa... ▲

To Have and To Hold de John Hardwick

Cineaştii din România interesaţi
să participe la
Festivalul Filmului Francofon
de la Namur – Belgia, ediţia a XVI-a,
28 septembrie – 5 octombrie
se pot înscrie direct, via Internet,
la adresa: http://www.fiff.namur.be.

Adrian MIHALACHE

bustul Thaliei

Chez Maguy

O casă bătrînească fără pretenţii de stil, dar cu mici îndulciri decorative, tipică pentru vechiul Bucureşti, cu o curte încăpătoare, umbrită de castani şi oţetari, a fost amenajată cu gust de doi francezi întreprinzători, care au transformat-o într-un local destul de popular, dar cu oarecare şic. Consumatorii sînt îndeosebi tineri relativ bine situaţi, pentru care nu numai berea contează, ci şi ambianţa în care-o bei. Nimeni nu vine aici pentru a fi văzut, frecventarea localului nu conferă valoare socială, aşa că snobimea este exclusă. Se vine în primul rînd din curiozitatea de a evalua reuşita unui experiment: transplantul, în Mătăsari, a unui fragment din Montmartre.

Casa datînd dinaintea epocii automobilului, o parte din curte a trebuit sacrificată pentru construcţia unui garaj. La iniţiativa regizorului şi profesorului Vasile Nedelcu, acesta a fost amenajat ca teatru de cameră. Nu există nici scenă, nici gradene. Un perete lung este dublat de un glasvand, oferind astfel loc pentru culise. Spaţiul de joc este colţul format de peretele cu glasvand cu cel scurt, alăturat lui, iar publicul se află peste tot, risipit pe fotolii, urcat pe scaune înalte, sprijinit de pereţi, tolănit pe jos. Înainte de spectacol, regizorul dă o raită prin local şi prin curte, invitînd publicul să intre în garaj, unde-şi poate aduce şi berea, iar o ventilaţie eficientă permite chiar fumatul. S-a creat astfel un loc pentru spectacole experimentale, pentru afirmarea noilor actori şi regizori, iar francezii şi-au pus pe firmă blazonul de fundaţie culturală.

Am văzut acolo *Proscrisa* de Saviana Stănescu, în regia lui Vasile Nedelcu, interpreţi fiind Ioana de Hillerin şi Mimi Cornel Brănescu. Regizorul este un vechi admirator al Savianei, ale cărei texte le coase şi descoase în feluri te moduri, realizînd astfel numeroase propuneri dramatice. Mai făcuse *Proscrisa* la Galaţi, într-o variantă amplă, cu distribuţie numeroasă, obţinînd un succes entuziast. Acum ne-a oferit o versiune de cameră, mai concentrată, mai tensionată, mai dură. Piesa, în forma ei actuală, este o succesiune de momente dramatice care tematizează, schematizînd puţin, conflictul dintre scriitură şi puericultură. Un cuplu aşteaptă un copil, urmîndu-şi rutina casnică. Bărbatul şi femeia doresc să trăiască dar, în acelaşi timp, să-şi scrie existenţa. Ei nu se pot refugia, fiecare în proiectul său, concentrîndu-se asupra scriiturii, deoarece însăşi relaţia lor socială, sexuală, sentimentală este aceea care le oferă resursele de energie necesare demersului literar. Asistăm astfel la o succesiune de zbateri, la alternanţe de apropieri şi respingeri, creşteri şi descreşteri, fără deznodămînt catarctic. Regizorul a dat spectacolului ritm şi tensiune, a lucrat cu grijă fiecare situaţie, fără însă a ordona momentele dramatice într-o macroformă, ci lăsîndu-le înşirate – strîns, ce-i drept – ca mărgelele pe o aţă. Construcţia sugerează impasul celor care vor să fie liberi să-şi scrie viaţa, dar nu să şi-o trăiască în singurătate.

Ioana de Hillerin este o actriţă sigură pe ea şi, ca urmare, convingătoare. Reversul medaliei este o coerenţă stilistică prea strînsă, un desen prea net, lipsit de umbre, care sacrifică ceva din complexitatea şi incertitudinile personajului. Tînărul absolvent Mimi Cornel Brănescu joacă admirabil rolul bărbatului, conturîndu-l din gesturi precise, izvorîte dintr-o energie pe cît de tumultoasă, pe atît de bine controlată.

Spectacolul utilizează inteligent proiecţia video, introducînd-o pe autoare – ea însăşi o femeie-spectacol – în propriul rol, în contrapunct cu actorii, care o joacă, de fapt, tot pe ea. ▲

Mihai IGNAT

en passant

„Prins“

Petru Popescu e un scriitor de care nu auzisem nimic pînă acum trei ani – exceptînd, e drept, postura sa de scenarist şi regizor al *Morţii unui înger*, cunoscută mie dintr-o emisiune de cinema de acum cîţiva ani. Romanul său de debut, *Prins*, publicat în 1969, îl aveam în bibliotecă din 1998, anul ediţiei a doua, dar abia acum am avut starea necesară pentru a-l citi; mai încercasem de vreo două ori, însă nu reuşisem: prima pagină nu-mi spunea nimic (aşa cum, de pildă, îmi spuseseră de la primele paragrafe, *Lumea în două zile* ori *Un veac de singurătate* ori atîtea alte cărţi), însă ştiam că e o prejudecată: unele proze lungi cer „niţică răbdare“ pentru a-ţi dărui, prin sedimentări, ceea ce altele îţi oferă de la început. (Astăzi, spre a fi receptat de mai mult de o mînă de oameni, un autor necunoscut este nevoit fie să recurgă la scandaluri extraliterare, fie să aibă intuiţia unui incipit captivant – nu de alta, dar cititorul „obişnuit“ nu mai are răbdare să parcurgă mai multe pagini spre a căpăta „satisfacţii“: el vrea să i se „garanteze“ *imediat* că va avea de cîştigat de pe urma respectivei lecturi, nu are timp pentru desfăşurări mai lente care, nu-i aşa?, ar putea să-i rezerve surpriza unui fiasco... De parcă un început „în forţă“ n-ar avea tot atîtea şanse să fie ruinat de zeci ori de sute de pagini care nu ar reprezenta altceva decît ecoul prelungit pînă la stingere al deschiderii aparent generoase!).

Într-adevăr, *Prins* face parte din categoria acelor cărţi cărora li s-ar potrivi celebrele cuvinte ale lui George Călinescu despre *Răscoala* lui Rebreanu; impresia de incolor, de monocord a prozei lui Petru Popescu aşa cum se degajă din cîteva fraze se modifică radical după cîteva zeci de pagini. Dar asta nu înseamnă că nu are şi momente strălucitoare, secvenţe care se ridică peste tonul relativ neutru al celei mai mari părţi a textului. Astfel sînt cu precădere acele porţiuni în care protagonistul vorbeşte sau scrie despre moarte, despre moartea sa personală, nu una abstractă sau oarecare; astfel sînt şi unele descrieri, unele fragmente în care Petru Popescu reuşeşte să racordeze unui flux de amănunte sentimentul că dincolo de ele se flă ceva mai vast, mai profund, mai puţin meschin şi derizoriu. Cum reuşeşte asta? De obicei prin amplificarea imaginilor, prin apelarea (neostentativă, relativ rar) la cuvinte „mari“ care redimensionează banalul, ca în pasajul acesta: „Corpurile se amestecau, picioarele se strîngeau şi se destindeau în salt, mîinile transpirate făceau o priză tot mai sigură pe pielea nouă a mingii, inelul coşului vibra, panoul bubuia, sala creştea de propriul ei ecou în jurul partidei lor. (...) Erau tineri şi înalţi, cu corpurile suple, jucau foarte frumos, cu un stil puţin demodat, e drept, de oameni care au învăţat să joace baschet acum mai bine de doisprezece ani şi care n-au fost niciodată jucători de performanţă, ci numai amatori dotaţi. Soarele galben al mingii zigzaga deasupra capetelor lor, iar ei săreau în zigzag sub el, zigzagul lui mai sus, zigzagul jucătorilor mai jos, ca într-o atracţie şi respingere magnetică.“ (Spaţiul nu-mi permite să reproduc mai mult, însă trebuie reţinut că perspectiva asupra valorii textului se schimbă atunci cînd acesta creşte în dimensiuni.)

Dar în acest procedeu, romantic, în fond, al recalibrării privirii prin acumulări de amănunte şi prin accente hiperbolice, se află nu doar avantajul acestui roman, ci şi dezavantajul său. Ceea ce la scara unor fragmente (între care se mai disting şi descrierile feminităţii ori acelea ale oraşului Bucureşti) se dovedeşte benefic, la scara întregului cărţii are un efect contrar: apariţia, în ultima treime a romanului, a unei frumoase necunoscute îndrăgostite de protagonistul aflat în pragul morţii, dă un ton înalt, transcendent, simbolic, sfîrşitului său, adică îi dă o turnură romantică, de un tragism care vrea să atingă apoteoticul (a se vedea şi ultimul paragraf al cărţii): pe de o parte prin profilul de femeie hipersensibilă, neînchipuit de frumoasă şi iubind pînă la pierderea de sine a eroinei, pe de altă parte tocmai prin inserarea acestei iubiri secrete, uluitoare şi „salvatoare“ (pe plan sufletesc, evident, nu pe acela al existenţei fizice) în orizontul sumbru al unui sfîrşit prematur şi banal.

Deci, în ciuda faptului că ultima parte a romanului e un *love story* care aminteşte prin tragismul ei de cartea lui Erich Segal sau de *Spuma zilelor* a lui Boris Vian, în ciuda reuşitei în conturarea acestei triste poveşti de dragoste, eu cred că tocmai în aceasta constă şi partea slabă a lui *Prins*. Petru Popescu a scris astfel o poveste tulburătoare, însă prea „romantică“, prea „înălţătoare“, căci a vrut să contrabalanseze nedreptatea unei morţi survenite la treizeci de ani, printr-o dragoste „revelatoare“, care să dea *sens* acestei morţi meschine. Or, impresia mea este că astfel Petru Popescu a ratat şansa unei scrieri poate mai puţin spectaculoase, dar cel puţin la fel de profunde, în care să arate *nonsensul* unei vieţi fără orizont încheiate prea repede şi lipsite de şansa *providenţială* a unei mari iubiri. Prin urmare, datorită acestui aspect, fundamental, zic eu, *Prins*, cu toate calităţile sale, e, simultan, o carte deosebită, dar şi o spectaculoasă ratare. ▲

Alice POPESCU

imaginarul publicitar

Costisitorul prost gust

Aşti că peste 50% din populaţia României trăieşte în sărăcie este un lucru încurajator. El demonstrează potenţialităţile ştiinţifice ale guvernanţilor şi dă speranţa că, nu peste multă vreme, vom avea şi o definiţie exactă a termenului.

Fiindcă nu e uşor să defineşti termenul. Personal, am mari dificultăţi în această privinţă şi ele devin insurmontabile de fiecare dată cînd văd clipul cu Magda Catone şi detergentul... (nu spun care pentru că se consideră reclamă). Este un clip ce îşi doreşte să fie comic, şi chiar reuşeşte, însă nu din motivele scontate, care presupun că ar fi trebuit să fie următoarele: pătrunderea prin efracţie într-un apartament de gospodină a doi profesionişti dotaţi cu lanterne, hartă şi şef, identificarea strategică a şifonierului şi deducţia mai mult olfactivă decît logică privind starea materială a proprietarilor după aroma detergentului folosit, apariţia impunătoare a Magdei Catone în perfectă ţinută de noapte, cu o mînă susţinînd un făcăleţ şi cu cealaltă în şold şi, nu în ultimul rînd, replica acesteia, filozofică dacă ar fi fost şi originală: *Bine, măi băieţi, voi căutaţi noaptea banii pe care eu nu-i găsesc nici ziua?*

Totuşi, singurul lucru amuzant din întreaga poveste este aerul de prosperitate pe care îl degajă locuinţa şi, trebuie să recunosc, nu eu am observat acest lucru. Eu am observat doar şifonierul din spatele actriţei care, în secvenţa finală, ne prezintă cutia de detergent şi conţinutul ei miraculos.

Este momentul în care ni se spune, cred, ceva memorabil, deşi nu mai ştiu ce, fiindcă atenţia mi-a rămas absorbită de piesa mai sus amintită, un monument al prostului gust, în cea mai curată tradiţie socialistă. Presupun că alegerea sa ca fundal al epilogului se datorează unei revelaţii de ultim moment prin care s-a dorit compensarea impresiei de bunăstare sugerate de aspectul încăperii, considerîndu-se astfel că o capodoperă a kitschului este, în acelaşi timp, şi dovada irefutabilă a lipsei de mijloace materiale.

Greşit! O incursiune recentă prin magazinele noastre de mobilă mi-a arătat că, în România, prostul gust este şi cel mai scump.

Aşa că revenim la o chestiune de rigoare ştiinţifică şi politică. Totuşi, cum definim sărăcia?

În Afganistan, talibanii au creat un *Minister al Virtuţii şi de Luptă împotriva Viciului* (sau cam aşa ceva). La Bucureşti, s-a creat o *Comisie Antisărăcie* care, după nume, pare să îşi propună obţinerea antidotului împotriva virusului amintit.

Recomandăm în acest scop înfiinţarea unei *Comisii pentru Eradicarea Prostului Gust* avînd ca prim obiectiv dizolvarea celei dintîi. ▲

Dilema vă recomandă

● Manifestările din cadrul „Sărbătorii Muzicii“ organizate de Institutul Francez, Ambasada Franţei la Bucureşti şi Radio ProFM: pe 15 iunie, la Keoke, începînd de la ora 21,00, *noaptea electronică* cu cei mai importanţi DJ francezi; pe 21 iunie, ora 19,00, în Holul Institutului Francez, spectacolul de cabaret susţinut de compania „Le Chat Noir“; 23 iunie, ora 19,00, în Holul Institutului Francez, spectacolul de muzică tradiţională marocană al trupei „Chalaban“. (Cezar Paul-Bădescu)

● *Porumbelul*, de Patrick Süskind, traducere de Daniela Ştefănescu, în colecţia „Cartea de pe noptieră“ a Editurii Humanitas. (Alex. Leo Şerban)

● *Aceste soţii care ne guvernează*, o colecţie-spectacol de Carmen Bendovski, din seria „Iubeeesc femeiaaa“ (editor, Viorel Moţoc de la *Academia Caţavencu)* cu neveste şi soţii ale celor care ne conduc. Cîteva portrete şi autoportrete memorabile! (Simona Sora)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Feminism extrasenzorial

Observasem, mai de mult, un curent paranormal ce străbătea multe din creaţiile cinematografice americane: contacte cu lumea cealaltă, cu îngeri, demoni, morţi, preocupări pentru „o viaţă tihnită“ acolo... Mai recent, vedem cum manifestările paranormale se integrează, pe nesimţite în construcţia de frescă socială a unui film sau altul, devenind mai curînd ocazia de a sublinia anumite trăsături ale eroului/eroinei. În filmul *Prezicere fatală,* în regia lui Sam Raimi, Cate Blanchett este o gospodină cu percepţii extrasenzoriale. Pînă aici nimic nou: interesant este că filmul îi permite unui medium sau, mai puţin nuanţat, vrăjitoare, să îndeplinească rolul de mamă văduvă, cu trei copii, dintr-un obscur orăşel de provincie. Annie Wilson (personajul interpretat de Cate Blanchett) nu are nimic din strălucirea ori farmecul altor personaje paranormale: este ştearsă, desigur într-un fel inteligent, dar nu sexualizat, aşa cum am fost obişnuiţi să fie fetele din *thriller*-uri. Combinaţia dintre registrul unei normalităţi lipsite de confort şi senzaţionalul viziunilor eroinei este inedit. Gospodina provincială, surprinsă deseori în ipostaze de mamă bună (îmbrăcîndu-şi, hrănindu-şi sau învelindu-şi copiii) îşi practică firesc profesia de vrăjitoare, afişînd un chip mucit, obosit şi un amestec de haine copilăreşti cu ponosite, cu nimic diferite dacă ar fi fost fermieră sau culegătoare pe o plantaţie de bumbac (ipostaze în care eroinele unor pelicule mai vechi obişnuiau să apară). Harul nu pare să-i fi schimbat blîndei Annie aparenţele vieţii provinciale. Chiar şi sfaturile pe care le dă clienţilor săi, atunci cînd le ghiceşte în nişte cărţi ciudate, sînt foarte *terre-à-terre,* nedepăşind limitele normalităţii: încearcă să-ţi aduci singur aminte ce s a întîmplat, adresează-te poliţiei etc. Ipostaza de înger sau profet nu-i permite lui Annie să se îndrăgostească pînă la capăt, nici măcar de criminal, pentru care are, în bună tradiţie *horror,* o tresărire: ea rămîne nesexualizată, departe de orice Sharon Stone, ieşind din încurcături aproape numai prin propriile-i puteri (e drept că, doar o dată, îi salvează viaţa un proaspăt mort). Feminismul filmului rezidă, probabil, în, pe de o parte, integrarea categoriei de vrăjitoare în nomenclatorul oficial al profesiilor respectabile, chiar într-o lume închisă; şi, pe de alta, în puterile neparanormale, de supravieţuitoare, acordate lui Annie, care „se menţine“ fără ajutor masculin (cam singurul băiat bun local se dovedeşte a fi criminalul).

Un alt film, de astă dată deloc extrasenzorial, este aproape similar ca mesaj: *Jocurile seducţiei*, în regia lui Tony Goldwyn, cu Ashley Judd (evadata dintr-o mai veche producţie, tot feministă). Desigur, blonda şi ştearsa Annie nu se aseamănă cu simpatica, naturala, isteaţa şi frumuşica Jane, o eroină a timpurilor noastre. Dacă Jane nu are puterile supranaturale ale lui Annie şi ea este în măsură să-şi descopere, în urma unei relaţii amoroase eşuate, capacitatea de a depăşi momentul dureros printr-o cale mai puţin obişnuită: nici prin încercarea de a-şi recîştiga iubitul, nici prin răzbunare, nici prin înecarea amarului în băutură sau într-o nouă relaţie; ci prin analiză şi teoretizare, generalizare asupra relaţiilor dintre femei şi bărbaţi. Aşa cum Annie este o vrăjitoare, să zicem de succes, Jane devine o ziaristă de succes, autoarea unei rubrici feministe într-o revistă pentru bărbaţi. Evadarea logică, explicativă, chiar intelectuală din clasica dramă feminină (iubitul care te părăseşte...) este o noutate, aproape la fel de interesantă ca vrăjitoarea integrată.

▲

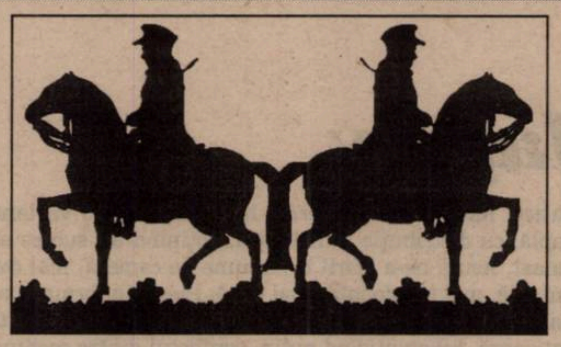

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Ziua unei veşti bune

În numele celor care nu şi-au permis să meargă la hipodrom fără a şti cine-i tatăl şi cine-i mama fiecărui armăsar şi a fiecărei iepe,

în numele celor care au dus respectul faţă de calul de curse pînă la a-i cunoaşte arborele genealogic, ştiind că şi ultima gloabă, cel mai obscur concurent, cel mai netalentat, are – ca orice om – un părinte, un suflet de iapă din care a descins, care l-a alintat, care l-a lins pe coamă,

în numele tuturor pasionaţilor bipezi care se bucurau pînă la lacrimi şi pînă la ultimul leu cînd se alergau, cam pe la mijloc de primăvară, cursele în care debutau mînjii şi mînzoaicele la care se uitau ca la zaiafeturi ale lumii, căutînd – în lumina cu care soarele le mîngîia crupa, şi coama, şi ochii, şi nările, şi botul – viitoarea lor glorie, acea „clasă“ care triumfă de obicei în handicapuri,

în numele băieţilor de grajd, al driverilor şi jockeilor bătrîni, al scriitorilor care aveau şi mai au dulcea naivitate de a vedea în cai o vitalitate şi în mirosul de grajd un semn de vigoare chiar al prozei lor,

în numele lui Avanti II şi al lui Cartuşel, părinţii lui Avion, trăpaşul care a avut ca epopeică rivală la supremaţie pe Joppa Hanover, venită din americanii Peter the Brewer şi Sister Bertha, dar şi în numele dragului meu Săltăreţ, cel care şi-a rupt piciorul în lupta la bici, cap la cap, cu Ezerjö, budapestanul,

în numele mînjilor coborîţi, în ultimele decenii obsedante, din Săltăreţ, din Talaz, din Talion, dar şi al fiicelor născute din iepe fără carieră, fără viitor, fără performanţe, capabile însă să dea feţi frumoşi şi fete frumoase care ne-au bucurat nu numai buzunarele, dar şi ochii noştri competenţi, printr-o „clasă“ care, repet, triumfa matematic în handicapuri,

în numele nopţilor în care atîţia am adormit lăsînd să ne cadă pe faţă programul reuniunii de sîmbătă, cu „viziunea“ unui „austriac“ cîştigător, pariul austriac, acela în care trebuia să ghiceşti cei 7 cai cîştigători, dar cine mai ştie de asta decît un pumn de iniţiaţi?,

în numele tuturor celor care au văzut în cursele de cai nu numai clasica îmbunătăţire a rasei cabaline, dar au avut şi baroca melancolie de a fi bipezi în feerica, swiftiana lume a patrupedelor,

în numele atîtor nume de cai şi al acelei melodii: „concurenţi la start, cursa începe peste 5 minute!“,

salut fără ezitare – conştient de culpa elitistă în care mă găsesc – cea mai bună veste apărută luna trecută în ziarul *Adevărul:* „Bucureştiul va avea cel mai mare hipodrom din sud-estul Europei“. Prea puţini au reţinut-o, probabil, aşa cum era aruncată, departe, în pagina a zecea, alţii – dacă au citit-o – şi-or fi spus: „ce-i mai lipseşte chelului...?“, dar eu am decupat-o imediat şi mi-am pus-o în portofelul unde ţin secretele mele cele mai acute. Aproape că nu mă interesa dacă declaraţiile acestui subprefect al Capitalei sînt aiurea sau nu, dacă voi trăi sau nu realizarea acestui proiect, „avizat şi de premierul Adrian Năstase“ – de ce m-aş fi zbuciumat în România suspectînd promisiunile unui domn subprefect? Caut frumosul oriunde – oriunde în afară de politică, desigur – încît o zi întreagă am văzut hipodromul amenajat pe o sută de hectare din „lacul fără apă“ al zonei Văcăreşti, tribunele cu 5.000 de locuri, casele de pariuri, restaurantele, spaţiile de cazare – noi le ziceam, urît, grajduri – pentru 1.000 (o mie!) de cai, centrul de conferinţe (în care mi-am fixat şi prima prelegere: despre driverul genial Cerkasov, cel care „bătea la mustaţă“, pe ultimii metri), pistele – cea de trap lungă de 1.600 de metri, cea de galop de 2.600,

o, Doamne, aici am avut o reţinere: eu nu am jucat niciodată la galop, n-am cunoscut bine decît Băneasa-Trap, din anumite condiţii istorice apărute după abdicarea Regelui Mihai, aşa e de cînd lumea: istoria calului se confundă cu aceea a omului. Azi mi-ar fi mai uşor decît ieri să explic de ce s-a desfiinţat hipodromul de galop, rămînînd, cîtva vreme, pînă l-au făcut praf şi pe ăsta, doar, cel de trap, şi pentru ce lumea bună de la galop nu mai mergea la trap, la noi, cei numiţi cu dispreţ – din cauza trăsuricilor zise sulky-uri – „birjari“ sau chiar „lăptari“.

Nu mă voi pierde în explicaţii, voi scrie doar că în acea zi a veştii din *Adevărul,* l-am sunat pe un amic al meu, om care se mai ducea la Hipodromul din Ploieşti de care eu nu mai vroiam să aud, şi l-am întrebat dacă a aflat vestea cea mare:

– Vom avea hipodrom la Bucureşti, ai citit *Adevărul...?*

– Că...t! Le mai lipsea un loc unde să se strige toată ziua „hoţii! hoţii!“.

Asta-i viaţa românului – după orice veste bună să audă cuvîntul acela căruia nimeni nu-i mai pune puncte-puncte de drag ce ne e...

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

De la Zalmoxis la nu ştiu ce proprietăţi

În Drumul Taberei 54, bl. F3, ap. 36, parter miroase a geţi cu tămîie. Telefon 778.14.57.

„Nu are importanţă cum mă cheamă. Sînt din Rîmnicu Vîlcea şi acum fundaţia noastră e aici, în acest cartier, fiindcă mulţi bioterapeuţi au stat întîi în Drumul Taberei. Ideea mi-a venit pentru că puţini înţeleg. De ce nu se vrea cunoaşterea adevăratei culturi zalmoxiene? De ce? Pentru că grecii ar pierde jurămîntul lui Hipocrates. Ştiaţi că Zalmoxis a elaborat primul un cod de legi? A, vin unii şi spun: nu te cred, dă-mi să văd! Îi dai şi dispare documentul... că s-a sfărîmat, că ţi l-a pierdut. Păi, nu îţi mai dau documentul... îl păstrez eu. Noi, Fundaţia Zalmoxis, nu sîntem nostalgici, acest trecut aparţine prezentului şi merge spre viitor. Aici a existat centrul spiritualităţii mondiale. De aici au plecat ştiinţele naturii, omului. Noi le căutăm şi le găsim rămăşiţele. Noi le căutăm strigătele în pustiu, prin cercetători de certă valoare, care nu au dogme. Dogma în cultură e păcat. Se iau unii după alţii. Nu se poate aşa ceva. Geţi au răspîndit cultura în lume. Vedeţi, de aceea sînt încălcate nişte legi ale naturii, fiindcă nu se recunosc promotorii ideilor de organizare a naturii: geto-dacii. De ce nu s-a spus nimic despre marele Zalmoxis? Codul roman se bizuie pe gîndirea lui Zalmoxis. Codul lui este scris şi oameni preocupaţi îl deţin. În Grecia încă se folosea oralitatea. Preocupările noastre practice se îndreaptă spre tratamente naturiste, dar principalul lucru este autovindecarea. Omul vine la noi în ultimul stadiu, noi îi spunem că de el depinde, de gîndirea lui optimistă, nu de vindecări exterioare. Boala este a sufletului, fiindcă omul e făcut din suflet şi trup. Medicina zalmoxiană, avînd această concepţie, crede că trebuie vindecat întîi sufletul şi apoi trupul. Putem face tratamente bioenergetice la domiciliul celui bolnav. Dar dincolo de ele, e nevoie de izolare şi gîndire pozitivă într-un post de două săptămîni. Se administrează apă, dar şi aceea cu ştiinţă luată. Se vorbeşte de morcov, bine, dar el nu are calităţile hranei noastre vii. Şi nici ale mîncării naturale, cum este ea în natură. Focul strică. Să se oprească toate influenţele mentale negative, să nu mai auzi de ce se spune la ziar, la televizor. Eu mi-am dat televizorul, nu mai citesc un ziar, iar cînd merg cu troleibuzul simt cum mă vampirizez. Metodele sînt auxiliare şi nu pot să ajute omul care crede că morcovul îi dă lui nu ştiu ce proprietăţi. Dacă omul mănîncă în silă ce îi dăm noi, iarăşi nu poate avea efect. Alt lucru, ştiaţi de acele incantaţii, noi le rostim, dar fără autosugestie nu merge nimic. Bolnavul cheamă în ajutor forţa curativă a alimentelor, a aerului, a postului, a magnetismului local, a plantelor, a apei, a masajelor, dar şi hotărîrea de transformare a întregii fiinţe. Noi avem legături cu lumea de dincolo fiindcă ea există. Spiritele geto-dace ne urmăresc în fiecare moment. Cum respirăm.“

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

O revistă octogonală

Revista de arhitectură şi design *Octogon* a produs un nou număr, al şaselea de cînd apare şi în ediţie românească. Ea adună forţele comentatorilor de arhitectură, design şi arte din ţări central şi est europene, cărora le furnizează material cu privire la fenomenul internaţional, urmînd ca redacţiile naţionale să îşi aducă propria contribuţie despre „parohiile" lor. Acest din urmă material este apoi ales de către alte redacţii naţionale. Ce se întîmplă în ţări foste „vecine şi prietene", care s-au îndepărtat unele de altele după 1989 într-un ritm egalat doar de fuga spre roşu a particulelor, devine astfel vizibil. Ştim, din nefericire, mai multe despre arhitectura occidentală decît despre vecinătatea apropiată. Pentru cei care sînt familiarizaţi cu arhitectura post-comunistă, nu este un secret că Ungaria sau Cehia au fenomene şi personaje fascinante, pe care vesticii le recunosc (a se vedea bunăoară includerea lui Imre Makovecz în hărţile sinoptice ale lui Charles Jencks). Mulţumită eforturilor revistei aici comentate, are şi publicul românesc acces la ele, după cum şi, invers, cei din Europa centrală încep să vadă arhitecturi româneşti (este cazul prezentării lui Radu Teacă, preluată de ediţia ungară a revistei).

În ceea ce priveşte numărul de faţă, *Octogon* îşi continuă cartografierea vîrfurilor arhitecturii româneşti printr-un dosar Radu Mihăilescu. Timişoreanul este un timid în ceea ce priveşte propria sa vizibilitate publică, dar un meşteşugar desăvîrşit în dialogul său cu materialele naturale, cu texturile acestora şi, pe cale de consecinţă, cu spaţiul vibrat, al existenţei. Continuu să cred că Radu Mihăilescu este în primul rînd un remarcabil autor de lăcaşuri sacre; chiar şi tandreţea nemăsurată cu care a cizelat capodopera numită Casa Herczeg, cea care a şi primit medalia Bienalei de Arhitectură Bucureşti 2000, confirmă această aserţiune.

În concomitenţă cu articolele din prezenta rubrică dilematică, *Octogon* publică (şi confirmă multe din ipotezele aici lansate) dosarul Opera Center al lui Dorin Ştefan, cuprinzînd descrierea completă a proiectului final, schiţe iniţiale abandonate pe parcurs, mărturisirile arhitectei-şef de proiect acolo; toate vin să completeze portretul-colaj al unei naşteri traumatice, dar, cu toate acestea, reuşite. Tot la capitolul „interne", acordarea a titlului de Doctor Honoris Causa al Universităţii de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu" arhitectului american Richard Meier este consemnată prin laudatum şi printr-un interviu luat de Anca Sandu Tomaşevschi şi Letiţia Bărbuică acestui monstru sacru al arhitecturii contemporane.

În ce priveşte secţiunea străină, prezentarea Riverdale Jewish Center din Bronx, NY, (completare de Voorsanger and Associates) se leagă impecabil de textul lui Lou Gelehrter despre „Spaţiul iudaic". Expoziţii de la MOMA, NY, sau Galeria Ataş din Cluj sînt în egală măsură privite cu interes, după cum o bună ilustrare îşi găsesc şi interioarele de înalt rafinament. Pentru că *Octogon* este în egală măsură şi o revistă de *life-style*. O dovedesc nu numai obiectele şi interioarele prezentate, ci şi cele cărora li se face reclamă în revistă. Toate se adresează în chip evident unui public aflat în zona mediesuperioară a clasei mijlocii, atît din punct de vedere financiar, cît şi din punctul de vedere al gustului estetic.

La sfîrşit, dar – sper – nu în cele din urmă, revista consemnează dimensiunea culturală, teoretică şi filosofică a profesiunilor pe care le exprimă vizual în paginile anterioare. Ca unul direct implicat, nu pot să nu mă bucur de consemnările laudative la adresa cărţilor din colecţia *Spaţii Imaginate* a Editurii Paideia, bunăoară. Remarcabilă este şi atragerea în revistă a unor condeie de primă mînă, de felul celui al poetei şi editoarei Doina Uricariu (scriind despre noul Muzeu Guggenheim de la New York). Dacă tot am vorbit despre strîngerea forţelor, aceasta este de altfel şi viitorul obiectiv al ediţiei locale a revistei *Octogon*: gruparea scriitorilor despre arhitectură şi arte cei mai reprezentativi din România. Cu vivacitatea actuală şi cu aportul condeierilor buni – prea puţini spre a-i răspîndi – care investighează fenomenul arhitectural, *Octogon* poate să ocupe un segment de piaţă atît dedicat specialiştilor, cît şi „amatorilor avizaţi" (Vianu) de frumuseţe a ambianţelor în care ne risipim viaţa.

▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Prezentul simplu, *Anno Domini* 2001, 10 iunie

Frumos bărbat preotul acela de la Mănăstirea Hîncu din Basarabia! Frumos cumva în stilul lui Rubliov şi al călugărilor pravoslavnici din *Andrei Rubliov*. Frumos şi sfînt. Şi nobil, căci îl gonea pe necuratul din trupurile unor ţărănci care se zvîrcoleau înspăimîntate, atît de tare încît nu ajungeau să fie stăpînite ca lumea de doi bărbaţi voinici. Vocile li se distorsionaseră, aveau ochii holbaţi sau închişi. Sau priveau cu ei în patru ca la România 1. Deşi reportajul era la Antena 1. Oamenii erau îmbrăcaţi sărăcăcios, iar starea de posedare diavolească se transmitea în mulţime, alte şi alte femei (de ce numai femei?) se prăbuşeau cu spume la gură. Mă rog, vorba vine, spume n-am văzut, fie că operatorul a fost discret (nu prea se poartă la noi discreţia), fie că spuma e doar o figură de stil pe care am preluat-o (necritic) din literatură. Îmbrobodite, femeile păreau că se împărtăşesc dintr-o plăcere a delirului colectiv, cîteva tinere, cîteva bătrîne, majoritatea îmbătrînite. Din loc în loc cîte o Venus născută cu spume. Dar toate aveau un stigmat mai otrăvit decît Satana, mai persistent decît reforma şi mai neplăcut decît Baroana. Numele lui – sărăcia.

Dar să revenim. În curtea mănăstirii Hîncu sărăcimea din cinci sate voia să scape de dracul. *Le diable au corps*. Dar pînă şi dracul (sau Dracul?) părea mai sărac. În filmul *Exorcistul*, din care n-am apreciat decît secvenţa de deschidere, cu un Max von Sydow cutreierînd pe undeva prin Valea Regilor (prin pasajul Luxor), diavolul avea o personalitate. Gura acelei năzdrăvane Linda Blair rostea lucruri de o logică perversă şi reacţiona cu obrăznicie, azvîrlind vorbe şi ce se mai nimerea, în momente abil alese. Dracul de la Hîncu nu ştia decît să zbiere neinteligibil. Era un drac speriat, era un diavol lihnit, un Scaraoţchi pe care doar Ivan Turbincă ar mai fi putut să-l bage-n cofă. Mai ales că sîntem pe un teritoriu în care Ivan a băgat pe mulţi în cofă, în închisoare, în mormînt, mă rog, unde a apucat. Iar părintele exorcizator acţiona ca un profesionist care ştie bine ce face, care a mai văzut astfel de cazuri, care ştie ce vorbe să spună şi cînd. Ca un om care n-are şi nu poate avea surprize, căci (asta mi s-a părut cea mai mare blasfemie) diavolul nu era creditat nici cît negru sub unghie că ar fi capabil de vreo modificare comportamentală. El face aşa, iar eu fac aşa, explică preotul cu acea intonaţie hipnotică care aduce donaţii şi face văduvele să-l viseze, în timp ce sforăie, obosite de munca unui pămînt sterp. Şi, cu toate astea, se abonaseră la un ciclu de slujbe salvatoare care costă 60 de lei moldoveneşti – cam 150 de mii de lei româneşti. De unde îi aveau, ce avea să facă diavolul după epuizarea celor 40 de slujbe, n-am mai aflat. Teologi, călugări de la alte mănăstiri, martori oculari au spus că la mănăstirea cu pricina se petrec lucruri necurate, dar altele, nu cele din mulţimea care ţipa vălurindu-se şi minunîndu-se, aidoma văduvelor Intifadei. Că părintele este el însuşi un necurat care strînge bani citind moliftele Sfîntului Vasile, pe care le aplică orbeşte, nu în spiritul, ci în litera lor moartă. Stimulînd isteria, nu calmînd-o. Un părinte al bisericii recomandă chiar bătăia cu vergi.

Eforturile Preotului, ca erou civilizator, ca sacerdot, nu pot fi nici teatrale (cel puţin nu peste limita ceremonialului curent) şi nici interesate pecuniar (cel puţin nu peste limita întreţinerii aspectului lumesc al bisericii). Dar Necuratul umblă azi în costume Armani, are cunoştinţe de contabilitate în dublă partidă şi apreciază o curbură artistică, dacă e făcută lîngă o bară de inox. Vremea lui Simion Stîlpnicul a trecut, a venit vremea negociatorilor de biserici. Chestionarele sociologice au întotdeauna întrebări de control, care verifică dacă nu cumva subiectul a răspuns nesincer la întrebarea principala. La recensămîntul trecut, mai toată lumea s-a declarat ortodoxă. Nu din convingere, ci din inerţie. Dar, vorba discotecii: *why not?*

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

În căutarea clipului pierdut

Poate că l-aţi văzut, la MTV sau la Atomic sau în altă parte: clipul piesei lui Fatboy Slim *Weapon of Choice*. A fost realizat de Spike Jonze, unul dintre geniile bizare care s-au aflat în spatele filmului *Being John Malkovich* (prezentat, pe la începutul primăverii, la Cinemateca Română). E clipul în care Christopher Walken dansează. Şi – asta nu se întîmplă prea des la MTV, unde, de dragul dinamismului, dansurile sînt în general ciopîrţite printr-o combinaţie de operatorie smucită şi montaj ultrarapid – sîntem lăsaţi să-l vedem cum dansează. Clipul este simplu. Walken e un om de afaceri (sau cineva îmbrăcat ca un om de afaceri) care aşteaptă într-o sală pustie dintr-un hotel. S-a aşezat. Aşteaptă. Priveşte în gol, cu privirea aceea pe care n-o mai poţi uita după ce vezi *Vînătorul de cerbi*, pe care simţi nevoia s-o întîlneşti din nou, în *Pulp Fiction* sau în *The Comfort of Strangers* sau oriunde – „privirea de nedefinit" – cum a încercat s-o definească revista *Sight and Sound* – „privirea care pare a privi mereu altundeva, dincolo, imposibil de încărcată sau imposibil de goală". Şi deodată se ridică şi începe să danseze. E un şoc, chiar pentru cei care l-au mai văzut dansînd pe Walken (la TCM, în musicalul *Pennies from Heaven)*, chiar pentru cei care ştiu că Walken (cantonat la Hollywood într-un şir nesfîrşit de personaje sinistre) şi-a început cariera cîntînd şi dansînd pe Broadway, şi că recent a revenit pe scenă într-o adaptare *muzicală* a povestirii lui James Joyce *Cei morţi*. E un şoc, pentru că Walken, cu faţa lui străvezie, parcă sleită de sînge, ca o mască spectrală, ca o prevestire, e la fel de departe de zîmbetul suav al lui Fred Astaire şi de de surîsul radios al lui Gene Kelly. Adică foarte departe. Nu-i exuberant, nu e imponderabil. E straniu şi neliniştitor, o prezenţă bîntuită şi care te bîntuie, e *greu*. Sau aşa cum a remarcat un critic, „ochii lui mari, bărbia ascuţită şi pometii proeminenţi amintesc de Maria Falconetti în *Patimile Ioanei d'Arc*; are o delicateţe feminină, dar lipsită de efeminare". Cînd începe să danseze, e ca un mort tragic întors printre cei vii în postura unui zombi vesel. Pare surprins de propriile mişcări, de propria energie, şi faţa lui e gata să se însufleţească, să însufleţeşte, acea dezolare enigmatică pierzîndu-se sub un surîs extatic. Şi în final îşi ia zborul, ca războinicii magici din *Tigrul şi dragonul*. Planează puţin şi coboară. Se aşează cuminte într-un fotoliu. Hotelul e în continuare pustiu. În afară de noi, nu l-a văzut nimeni. Iar acum a redevenit cineva (un om de afaceri?) care aşteaptă şi meditează, apăsat, parcă, de un nor întunecat şi personal.

Poate că aţi văzut clipul. De mai multe ori. Poate că daţi de el de cîte ori deschideţi televizorul. Eu l-am văzut o singură dată de la cap la coadă şi de-atunci vreau să-l văd din nou. Vreau să regăsesc senzaţia de fericire pe care mi-a dat-o şi pe care n-o pot reda oricît aş vorbi despre stranietatea, misterul şi frumuseţea lui. N-o pot explica nici măcar pentru mine însumi, decît repetînd: e vorba despre Christopher Walken, care dansează.

Graham Greene evoca odată euforia pe care i-au transmis-o filmele de tinereţe ele lui René Clair, în special unul dintre ele, *Le Million*: „...Îţi puteai închipui că asta era viaţa pentru care te născuseşi, ţîşnind la suprafaţă prin viaţa pe care fuseseşi obligat să o trăieşti, ţîşnind la suprafaţă din toată neliniştea şi iritarea şi depresiunea financiară şi pofta ţinută în frîu prea mult timp, cu acele voci în văzduh, acea goană după un bilet de loterie printre pălăriile de operă zburînd, acea iubire melodioasă, miniaturală, în spatele decorului de mucava; nimic nu era serios, nimic nu dura, nu trebuia să te mai gîndeşti la mîncarea de mîine sau la femeia de mîine; îţi întindeai picioarele cu indolenţă..., adormeai printre flori..., mîinile tale atingeau alte mîini şi te simţeai bine şi nu te mai sinchiseai de nimic."

Acest clip este, într-un fel, *Milionul* meu. Îl tot caut. Trec cu telecomanda de la MTV la Atomic şi înapoi. Înainte nu zăboveam prea mult pe aceste programe; acum aş putea să recit *European Top 20* de la cap la coadă şi de la coadă la cap. Dar nu ştiu cum se face că n-am mai văzut clipul acela a doua oară. Am mai prins doar sfîrşitul – omul de afaceri încremenit din nou în aşteptare, vraja risipită. Probabil că e difuzat destul de frecvent – prietenii mei îl tot revăd. Eu nu. Încep să cred că se ascunde de mine, undeva printre *Video Clash*, *Bytesize – porţii potrivite de MTV*, *Selector: muzică non-stop pentru toate gusturile* şi *Atomix*. Încep să cred că mă evită.

▲

PE ŞINE, PE ROŢI

Laura VIŞAN

Dovlecii

Aşteptînd cursa preorăşenească 152, care face legătura între cartierul Militari şi comuna Chiajna, am intrat într-una din tonetele scăpate – încă – de furia traiană. Vînzătoarea discuta cu un domn tomnatic şi încercănat chiar despre urgia ce va să se abată asupra lor:

„O să aibă necazuri Băsescu ăsta, să n-am io parte de Mariana dacă n-o fi aşa!"

„Îţi place de ea, ai?" îl întreabă femeia zîmbind – la propriu – pe sub mustaţă. „Are ochi verzi... şi ce, ca astea de acum, numa' ţîţoase, că are băgate pungi cu aer comprimat."

„Păi, dacă vreau o d-asta îmi iau o femeie de cauciuc şi mă iubesc cu ea", conchide bărbatul cel palid, admirator al frumuseţii naturale. „Da' ce zici de Antonescu?" N-am apucat, din păcate, să aflu părerea celor doi despre cazul „Hustler" *versus* naţia română scandalizată; în minutul următor, hurducîndu-şi caroseria crem cu verde şi lăsînd în urmă o trîmbă de fum gros, opreşte în staţie autobuzul pe care-l aşteptam.

În îmbrînceala generală, îmi ocup un loc la geam, lîngă o femeie uscăţivă, îmbrăcată în negru. Încercînd să-mi întind picioarele sub scaunul din faţă, dau cu vîrful pantofului de ceva moale: un muşuroi de seminţe dezafectate. Bomboanele agricole sînt, se pare, la mare preţ în 152. Lîngă cabina şoferului cîteva fetiţe, îmbrăcate după moda André – pantaloni strîmţi şi lucioşi, pantofi „şenilă" – se iau la întrecere care din ele scuipă cel mai departe cojile negre. Pe bancheta din faţa mea stă un adolescent retardat, care se leagănă întruna, lovindu-se uşor cu spatele de spătarul scaunului. Din treningul de nailon roşu răzbate un iz de murdărie, care se întîlneşte cu alte arome ce-ţi gîdilă în mod neplăcut simţul olfactiv: săpun de rufe, parfum *de la ruşi*, usturoi şi transpiraţie acrită.

La prima staţie începe *concertul în luncă*: „Da' nu te mai împinge, femeie", „Da' ce-oi vrea, dacă a oprit în faţa mea, ce naiba, că eşti om în toată firea", îl repede cucoana. Şi, ca să fie sigură că i-a închis gura mişelului, îi mai aruncă şi un „ete, na" peste umăr, în timp ce se uită după un loc unde paporniţele ei de iută ar fi ferite de şuturi publice.

Strada „Dreptăţii", magazin cu parchet şi tapet autocolant, B.U.G. Mafia pe ziduri, monumente funerare „La Anuţa şi Răzvan", blocuri îngrămădite..., dom'ne, urît cartier am, îmi vine să exclam, parafrazîndu-l pe eroul din „Balanţa". Puţin mai departe – o căruţă de ţigani pe al cărei lemn coşcovit strălucesc semnele de nobleţe ale gintei: ochiul de pisică şi numărul de Germania. Lîngă ea odihneşte un Audi bleumarin, ultramodern. La care se holbează, precum Odobescu la dropiile Bărăganului, două călătoare cu 152, o blondă şi o brunetă, probabil graţiile Chiajnei. Le desparte culoarea ojei: mov, cu steluţe pe unghiile celei dintîi, albastră la cealaltă. Le uneşte un fond de ten cărămiziu, brînzit pe la bărbie, şi un sictir suveran faţă de minte, inimă şi literatură. Ca o replică *etno* a acestor nimfete, pe bancheta *de pe roată* stau purtătoarele de basma. După şirul de litere scris pe ele, ambele petice de cîrpă au ieşit din filatura vreunui pui de spahiu. Baticul CISY este gri cu arabescuri maro, în schimb pe CEM se întâlnesc dungile negre cu nişte vălătuci portocalii. *Preorăşeneasca* este, iată, locul în care convieţuiesc armonios broboadele grosolane cu adidaşii Nike (veritabili uneori), sacoşele de iută cu poşetele minuscule bleu sau roz, şuviţele verzi cu permanentul – oiţă bîrsană, unghiile mari şi îndoliate cu fiţele de Hollywood.

Aşa cum o vezi din hurducătura autobuzului, Chiajna pare un loc tare ciudat. Din loc în loc – cîte o *pagodă* în construcţie, însă baza sînt uliţele desfundate, femeile sporovăind desculţe în faţa porţilor, coşmeliile cu WC în curte. însă cu toate astea, nu există dugheană care să nu aibă în numele său literele X, Y sau W. Nici vorbă de Aleea Veseliei, Tîndală, Drum între tarlale, ori Perişoru. Toate străzile au nume solemne, scoase din manualul de istorie: strada 1864 (oare cîţi dintre săteni or şti ce semnifică anul respectiv?), 1 decembrie 1918, Strada Eroului, iar staţiile de autobuz etalează o veritabilă noapte a generalilor: G-ral E. Grigorescu, G-ral Praporgescu etc. Parcă îţi şi răsună pe cerebel un ţăcănit de pinteni, alături de lătrătura tradiţională „Să trăiţi, dom' comandant!".

Ce mai vezi din autobuz: o casă verzuie pe care scrie *Vila I.V. Noja – fondat 1957*, o caroserie roşie de *TV*, teren „de vînzare", cosaşi odihnindu-se pe marginea drumului şi citind *Pro Sport*-ul, sediul PDSR – cu turnuleţe, balcoane şi alte fandacsii ale vreunui arhitect cu gusturi gitane, Dacia veterinarului din comună (B 57 VET)...

Cap de linie. „Veşnicia s-a născut la sat" – tot ce se poate, dar sigur nu la Chiajna. Uliţa desfundată pe care a oprit autobuzul n-are nimic atrăgător, şi uitîndu-te la casele modeste ori la fîntîna de la colţul străzii îţi vine greu să crezi că te afli la doar cîţiva kilometri de Bucureşti.

În 152 au mai rămas doar nişte puşti care aruncă cu corcoduşe verzi unii în alţii, fugărindu-se printre banchetele de lemn. În timpul acesta, din cabina şoferului răsună – total nepotrivit cu locul şi momentul – vocea lui Cristi Enache de la „Direcţia 5": „Voi fi acolo, eu, obsesiaaaa". „Eşti la ora de matematică?" , mă întreabă unul dintre copii, văzînd că-mi notam ceva într-un carneţel. „Nu." „Atunci eşti la ora de bileţele de dragoste?" „Nu." În secunda următoare am simţit cum mă loveşte ceva în umăr. O inspiraţie divină m-a făcut să las capul în jos, în timp ce un alt proiectil verde mi-a trecut pe lîngă urechi, oprindu-se cu un pocnet în geamul de la cabina şoferului. Eu – una, ei – patru, corcoduşe n-am de unde lua ca să le pot răspunde, ei au buzunarele pline. Mai bine îi las în pace. Rîsul lor răutăcios îmi aduce aminte de bostanii din *Jersey's Devil*. În jocul cu pricina, dacă te ciocneşti de vreun dovleac, îţi consumi un sfert dintr-o viaţă. Eu cît oi fi pierdut? Salvarea vine însă de la RATB. Autobuzul pornind brusc, unul dintre agresori îşi pierde echilibrul şi cade între scaune, iar gealaţii săi sînt prea ocupaţi cu rîsul ca să mai aibă timp de bombardamente.

„Monumentul eroilor sanitari 1906-1986" (identic cu monumentul „Aurel Vlaicu" din Brăneşti), ceasul electronic – fala comunei, probabil –, cimitirul Chiajna, popasul „Rîndunica", o baltă cu stufăriş, apoi „Institutul penticostal român", o clădire albă şi pătrăţoasă... Lîngă mine s-a aşezat o femeie în vîrstă, nefardată, cu pistrui şi păr de culoare incertă. începe să vorbească cu soţul ei, aflat pe bancheta din faţă, şi cu un alt bărbat, chel şi zbîrcit, despre o echipă de fotbal a copiilor din comună. „Ei, interes să fie, că banii vin ei. S-o găsi careva să investească", spune femeia. Văzînd în stînga, pe fereastră, un cîmp cultivat cu grîu, oamenii încep să vorbească despre viitoarea recoltă. „Păi, uite aşa-i bine, să ai o bucată de tractor şi pămînt şi să-l cultivi.", crede soţul acesteia. „Dar ce te faci dacă prinzi o iarnă ca asta d'acu', fără zăpadă, pierzi", îi răspunde sceptică femeia. „Îţi faci asigurare, da' la stat, e mai sigur, nu prea m-aş duce la firmele astea fiscale, şi te despăgubesc ei." „Aşa au făcut ăia în Olanda sau în Germania", intervine jovial însoţitorul lor, pe care din cauza gurii sale ştirbe e destul de greu să-l înţelegi, „şi ştii cum sînt acum cîmpurile la ei? Covor, dom'le, nu alta!", încheie omul cu tricou dungat albastru-verde.

La staţia următoare – penultima – se urcă un adolescent cu părul vopsit roşu închis, iar urechile şi nasul său, victime ale piercing-ului, lasă la vedere o colecţie impresionantă de cercei. În aceeaşi seară, uitîndu-mă la sport, mi-am dat seama că băiatul trebuie să fi făcut parte din haita de *cîini roşii*. Prin felul în care arată, personajul respectiv ar putea cauza pusee de indignare oricărui cetăţean respectabil. Probabil că şi bunica mea, văzîndu-l, l-ar măsura din cap pînă în picioarele încălţate în adidaşi *Fubu* şi l-ar întreba: „Dragă, părinţii ăia ai tăi te-au văzut cînd ai plecat d-acasă?" însă din partea călătorilor cu 152-ul *cîinele* are parte de o indiferenţă desăvîrşită. Nici pomeneală de cruci, scuipat în sîn, „Ptiu, bătu-te-ar Dumnezeu" şi altele asemenea. Ori individul e de-al casei, şi atunci sînt obişnuiţi cu el, ori cei din Chiajna sunt mai cool decît capitaliştii.

Iar cap de linie. în timp ce cobor din autobuz la „Lujerului" , aud un rîs care-mi sună cunoscut. Nimeni alţii decît *dovlecii*, care au, se pare chef de plimbat cu preorăşeneasca, fiindcă au rămas pe poziţii şi acum strigă, de pe fereastră, tot felul de poveşti referitoare la zona genito-urinară. „Mai aveţi corcoduşe?", îmi vine să-i întreb. Dar nu. Mai bine îi las în pace. ▲

Matei FLORIAN

Ungurii preşedinte

Am văzut miracolul: mii de oameni pe un cîmp sterp cumpărînd bilete. Zicînd: *de unde bani, dom' şef, de bilete, n-am bani, poţi să mă tai şi nu-ţi dau bani, că am cinci copii şi din banii ăştia mai bine le iau salam decît să dau pe bilet;* zicînd: *doar o staţie, dom' şef, pînă-n sat la soacră-mea, că nu m-a luat nici o maşină, merg doar o staţie, ce-mi trebe bilet;* arătînd: *trei mii, ăştia-s toţi banii, na, dacă nu mă crezi, dom' şef;* plîngînd: *sînt săracă, dom şef, sînt săracă;* şi totuşi, toţi aceşti oameni, pe cîmpul acela sterp, cumpărînd bilete la personal sau, unii, preferînd să fugă de-a lungul liniei ferate, prin soare, pe cîmp, să ia trenul de la staţia următoare, să coboare apoi pe un alt sau acelaşi cîmp şi să plătească acolo biletul – de cînd s-a mai pomenit aşa ceva la noi, zi şi tu, dom' şef, zi şi tu. Şi pe lîngă oamenii aceia, cîmpul se umpluse de poliţişti, eroii civilizatori ai zilelor noastre care, cu nestrămutată încredere în ordinele de sus (Dumnezeu?), trasau cu litere albastre în carneţele, pe lîngă amenzile cît un salam de vară, o regulă cu totul şi cu totul năucitoare: pînă şi în trenul personal trebuie plătit biletul.

Şi acu', între noi fie vorba, un tren personal, care va să zică, nu însemnează că e al tău, că e construit pentru tine special ca să mergi la soacra o staţie sau mai multe? Ce va să zică altceva, un tren în care îţi poţi pune cizmele noroite pe bancheta din faţă? Şi în mai care tren, mon şer, dom' şef, se mai poate fuma Carpaţi în compartiment? Şi ce, nu-i aşa că-ntr-un tren d-ăsta e de-ajuns să urci ca să-ţi găseşti toţi prietenii, toate rudele, porcu' lu' vecina, p'aia mică a lu' Sica, ba şi pă nepoata pierdută acu' f'un an? ăăă? Că-n trenurile ailante tre' să faci rebus pă hîrtie, da'n ăsta al tău personal poţi să scrii şi pă pereţi, şi-n budă, şi pă geam şi pă banchetă: care-i mai prost, cui îi dai tu ceva, uă la unguri şi hai Steaua. Şi adică cum băi, dom' şef, să dau bani pentru lucru' meu, cîn', adică, să nu crezi că-s om de neînţeles, i-am dat la naş, controloru' cum îi zice, din sticla mea, una, două, trei guri de ţuică, d-aia d-a mea de prune, făcută specială pentru mers, ca să nu mă plictisesc cînd văd cîmpu'. Cîn' pînă şi ăla înţelege a cui e trenu' şi-mi zice *hai noroc, nea Matee, şi spor la reportaj.* ăă? Nu-s io omu' care dă fiecare dată pune o casetă cu Lătăreaţa ca să-i bucur pe toţi care merge? Nu dau io muzica mai tare ca să se audă şi deasupra la etaju' de sus şi nu chirăi io la *La ciolpan cu frunza lată*, că mă ştie toţi ca ăl mai petrecăreţ şi mai vesel om din tren? Şi io zic să n-avem vorbe că trenul merge pe şină şi şina nu-i a mea, că ar putea să fie cîn' vrea muşchiu' meu, da', uite, ca să vezi că-s om de înţeles, îmi dau seama că fără şină, trenu' nu merge şi în plus de asta, io nici n-am nevoie de şină acasă ca alţii. Io nu împrumut şină şi nu bag briceagu-n banchetă ca să scriu numele meu. Şi nici să nu mă iei pă mine că cam cît costă carburantu', că acu vreau să-mi zică şi mie careva care-i viteza cu care merge personalu'? 30? 35? Că din personal văd casele şi cîmpu' ca la filme, prin reluare, văd cîinele din curte şi cîte perechi de chiloţi are pă sîrmă nevasta lu' Marinică. Că acu', între noi acu', pînă la Plosca pot să sar din tren în mers, să merg uşor, să fumez o ţigare şi să mă sui dup'asta-n ultimu' vagon. Că şi cu bicicleta stricată ajung mai repede. Deci, asta, ca să fim înţeleşi: io nu iau trenu' personal că-mi trebe s-ajung undeva, io-l iau că e al meu şi-mi place atmosfera din el. Că băi, băi ăsta, io credeam că n-o văd bine pă cucoana aia care mergea din Obor la Dor Mărunt care m-a-ntrebat: *domnu', cît stă trenu-n staţie, am timp să-mi iau bilet?* N-am crezut c-aud io bine, că cică, a-ntîrziat la gară, pleca trenu' şi auzi, drăcia dracu, nu şi-a luat bilet. Păi, băi cucoană, i-am zis, tu din ce ţară eşti? Că nici la Uelington nu dă omu' ban pă bilet, nici măcar la drăcia aia de Cambera. S-a liniştit femeia, da' a dat la naş, cît naiba credeţi? Douăjde mii pentru ea şi fetiţă. Ptiu... Nu cre că era dă p-aicea, prea cu pluta, prea cu plămînele-n gît. Şi nu credeam, asta-i apocalipsa, se sfîrşeşte lumea, să prind io ziua aia în care să fii obligat să dai bani pă tren. N-am crezut că văd bine, mai repede ziceam c-ajunge ungurii preşedinte *„...şi tot astfel, dacă închid un ochi, văd mîna mea mai mică decît cu amîndoi. De-aş ave trei ochi, aş vede-o şi mai mare, şi cu cît mai mulţi ochi aş ave, cu atîta lucrurile dimprejurul meu ar păre mai mari"* , cum s-ar zice, asta-i treaba, mon şef, io m-am dus. ▲

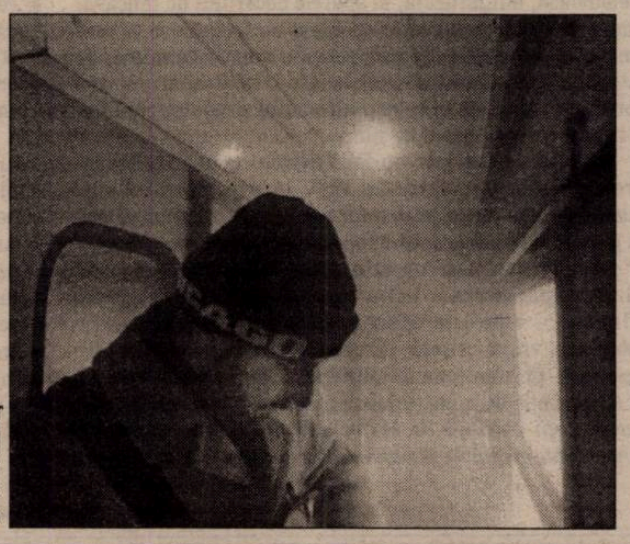

© C. Bumbuţ

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Tita CHIPER

antinostalgia

Proletari din toate ţările, minţiţi-vă!

„Tov. Gh. Stoica: A existat un grup Pătrăşcanu?

Tov. Şoltuţiu: Astăzi, nu.

Tov. Gh. Stoica: A fost cazul să trimiteţi în judecată?

Tov. Şoltuţiu: Judecînd după atîţia ani, nu. Sînt convins, o singură îndoială am avut însă în acest caz, şi care pentru mine constituie un mare semn de întrebare. Nimic nu am crezut. Dacă vreţi să ştiţi adevărul, se poate să fiu judecat.

Tov. Gh. Stoica: Este vorba de conştiinţa dumitale. Ai lucrat toată acţiunea asta şi de aceea te întreb: am avut de-a face cu un grup de spioni, de trădători ai ţării, de duşmani ai partidului?

Tov. Şoltuţiu: Nu.

Tov. Gh. Stoica: Atunci de ce a apărut la procesul acesta ca (fiind compus din) trădători şi spioni?

Tov. Şoltuţiu: Trebuia să fie.

Tov. Gh. Stoica: În a(l) cui interes, al dictaturii proletariatului?

Tov. Şoltuţiu: Totul a fost o minciună.

(Anton Golopenţia, „Ultima carte", pag. 692, Editura Encicolopedică, 2001)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Mult zgomot

În cea mai lungă perioadă a democraţiei interimare din ţara noastră (intervalul comunist nu se pune la socoteală, nefiind cazul), sînt tratate cu infinită discreţie anafalbetismul, carierismul, incultura, incompetenţa, HIV-ul, risipa bugetară şi multe alte ponoase mai mult sau mai puţin specifice, făcîndu-se în schimb mult zgomot în jurul vieţii, trupurilor, preferinţelor culinare, divorţurilor sau aspiraţiilor matrimoniale ale unor vedete de doi bani şi două săptămîni, care au devenit mai importante decît premiile Nobel, Oscar, Cesar, Goncourt, decît cercetările în domeniul fizicii nucleare, medicinii, arheologiei sau economiei.

Un ziarist de categorie mijlocie-mică, ce şi-a construit faima graţie agresivităţii torenţiale şi fără semne de punctuaţie cu care se năpustea asupra interlocutorilor, scotocindu-le prin dosare, biografie şi psihologie, şi abilităţii cu care ştia să declanşeze un scandal în lumea politică sau în cea interlopă, invitînd cu predilecţie în emisiunea sa indivizi străini de orice scrupul moral – l-am numit pe domnul Dan Diaconescu – a încercat (sau, poate, a şi reuşit, pînă la urmă) să-şi întemeieze un post de televiziune. Consiliul Naţional al Audiovizualului i-a refuzat aprobarea, date fiind nişte flagrante încălcări anterioare ale legilor şi normelor instituite. Mă rog, nu ştiu dacă CNA avea dreptul să-i respingă cererea, în numele unei legi inutile şi injuste, cum susţinea, la Tele 7 abc, domnul Sorin Roşca Stănescu, sau, dimpotrivă, juste şi cu echivalenţe în toată Europa, cum susţinea, la acelaşi post, domnul Cornel Nistorescu, ambii avînd, cel puţin parţial, dreptate. Dar legea e lege, iar dl Dan Diaconescu ar fi trebuit să i se conformeze, ori pînă la abrogarea ei, ori pînă la răzgîndirea CNA-ului. Şi nu să facă tămbălăul pe care l-a făcut, ba chiar, se zice, să transmită pe postul de televiziune fără să aibă aprobare. Că voia să pună crainice în costumul Evei, care să anunţe ştirile cele mai atroce, îndulcindu-le vizual, măcar pentru deliciile spectactatorilor de sex opus, treaba lui. Asta nu e pornografie, ci prost-gust curat. Mai precis, curat murdar. Dar că a făcut atîta gălăgiile (publicitară, evident) în jurul propriului post de televiziune şi al propriei persoane, mi se pare de un gust şi mai prost.

Şi, oricum, am impresia că s-a creat, cum ar fi spus în alt fel Shakespeare, prea mult zgomot pentru Diaconescu.

▲

Cu ochii-n 3,14

NATURA UMANĂ ÎNDEAMNĂ CONSUMATORUL SĂ TRĂIASCĂ ÎNTR-UN REGIM FĂRĂ CONŢINUT

● „Cum aţi defini natura umană?", îi întreabă o ziaristă italiană pe actorii filmului *Natura umană,* la conferinţa de presă de la Cannes... Tim Robbins, „intelectualul grupului", zîmbeşte jenat, ezită, apoi îşi ia un aer doct şi spune ceva pompos şi defel memorabil. Patricia Arquette, mai înţeleaptă, nu spune nimic, dar Rhys Ifans (cretinul sordid din *Notting Hill,* aici în rol de om-maimuţă) scoate, nu se ştie de unde, această replică formidabilă: „It's dreaming about fucking!" („E atunci cînd visezi la...") Puncte-punctele le înlocuiţi dvs. (**a. l. ş.**)

● Băutorii de Coca-Cola au de acum toate şansele să devină voyeurişti: noul slogan „uită-te prin hublou" îndeamnă consumatorul însetat să se uite prin găurică. Mai mult, „privitul" are toate şansele să devină o obişnuinţă pentru că, de fiecare dată, citeşti că „următoarea sticlă publicitară îţi poate aduce unul din cele peste 20.000 de premii!". Un alt fel de voyeurism, de vreme ce nu o „cîştigi" pe Pamela Anderson, ci niscai biciclete, scutere acvatice, călătorii... (**M. M.**)

● După trei ani de serviciu la Curtea Constituţională, preşedintele ei, judecătorul Lucian Mihai, demisionează. Întîi declară că a făcut-o din motive personale, că nimeni nu a exercitat niciodată vreo presiune asupra lui, apoi îşi ia seama şi ne anunţă că trăim într-un regim „parţial totalitar". Parţial a fost cît motivele personale nu l-au împiedicat să fie preşedinte, totalitar a devenit după. (**M. B.**)

● La început a fost *Libertatea.* Apoi a venit *Capitala.* Acum, *Monitorul de Bucureşti* bate orice record în materie de ziare fără conţinut. (**C. G.**)

MEMENTO LA ÎNMORMÎNTAREA SOŢULUI, MORMÎNTUL TATĂLUI ŞI SIMILARE

● La Trouville, pe coasta normandă, există un „escalier Marguerite Duras", chiar alături de hotelul unde – spune plăcuţa – ea „a petrecut lungi perioade între 1963-1996"; memento-ul funcţionează ca un *clin d'oeil* pentru cunoscători, nicăieri nu se face precizarea – de prost gust pesemne – că M.D. a fost „scriitoare (1914-1996)". Puţin mai jos de scara scriitoarei există şi o „alee Louis Pauwels (1920-1997)"; aici se specifică: „poet, scriitor, jurnalist". Atîta exactitate intimidează, dar are, vai, efectul contrar... (**a. l. ş.**)

● Hubert de Givenchy păstrează o admiraţie neştirbită pentru fosta lui clientă, Jacqueline Kennedy. Creatorul de modă îşi aminteşte cum, după ce şi-a ales rochia neagră pe care urma să o poarte la înmormîntarea soţului ei, preşedintele asasinat, l-a rugat să-i fixeze de guler colierul de perle: „Cînd o să sărut sicriul nu vreau ca perlele să atîrne şi să se lovească de el". Cineva mai puţin simţitor nu s-ar fi gîndit în acele momente nici la perle, nici la zgomotul pe care l-ar putea face atingînd sicriul. (**M. B.**)

● Corespondenta *Adevărului* la Berlin i-a pus cancelarului Schroeder o întrebare privitoare la vizita oficială, în luna iulie, a premierului Adrian Năstase în Germania: „Ce recomandări veţi face premierului român pentru accelerarea procesului de integrare europeană a României?" Răspuns: „Bineînţeles că ceea ce am de spus premierului Năstase îi voi spune atunci cînd mă voi întîlni cu domnia sa şi nu prin intermediul mass-media". Cum *bineînţeles?* – m-am întrebat, imediat, singur, în Bucureştii mei. La noi, nu-i bine înţeles deloc! La noi sînt codri verzi de brad, jale în casă, dar presa nu va accepta să ai secrete faţă de ea. Cancelarul nu ne cunoaşte, dovadă că despre vizita sa la mormîntul tatălui său *ne-a rugat* să înţelegem că nu va „da publicităţii amănunte dacă şi cînd voi efectua această vizită." Mi-am strîns gîndurile şi am emis un tăcut „danke schön". (**R. C.**)

● Firmă pe o casă din Moeciu: „Pompe funebre şi similare". *No comment.* Doamne fereşte. (**M. V.**)

O FETIŢĂ BLONDĂ (CATEGORIA 6-7%) ARE TOATĂ IARBA ÎNAINTE

● Devenite jocuri pe computer, poveştile clasice îşi permit aproape orice: într-un CD cu *Cenuşăreasa,* de pildă, prinţul se plimbă cu trotineta, împăratul nu vine la bal, ci stă în sala tronului, gustînd dintr-o prăjitură uriaşă, mama vitregă numără banii, pe care apoi îi depozitează într-un seif secret; în finalul unui alt CD, cu *cei trei ursuleţi,* după ce fetiţa blondă fuge, bate la uşa urşilor lupul, care întreabă: „Ştiţi cumva unde locuiesc cei trei ursuleţi?". (**I. P.**)

● La rubrica *Matrimoniale,* chiar sub categoria sexy, au început să primeze calităţile „superioare": se caută sau se oferă tineri şi tinere „manieraţi", „deosebiţi", „înţelegători", „distinşi", ba chiar „intelectuali stilaţi şi discreţi". Categoria „sexy", „senzuală", „atractivă" pare deja depăşită. (**I. P.**)

● O urgenţă: „reabilitarea învăţămîntului rural" (Ecaterina Andronescu, ministrul Educaţiei şi al Cercetării). La o recentă întîlnire cu cadrele didactice din judeţul Vîlcea, dna Andronescu a comunicat nişte date de toată tristeţea: „numai 6-7% din elevii ce învaţă în mediul rural ajung în licee şi doar 1% în învăţămîntul universitar". Din acelaşi număr de ziar *(Adevărul,* 11 iunie) mai aflăm şi o altă ştire despre şcolari – de data asta din mediul urban: „elev bucureştean şantajat de toxicomanul care l-a învăţat să se drogheze (...) primind de la victimă bunuri în valoare de 130 de milioane lei". În cele din urmă, elevul s-a adresat poliţiei: chiar în ziua depunerii reclamaţiei, el a fost atacat de şantajist, care „i-a smuls de la gît un lănţişor de aur de aproape 5 milioane lei" (!). Dacă facem o medie înte cele două ştiri, putem zice că, în mare, lucrurile merg aşa şi aşa. (**T. C.**)

● Un fost coleg, trăitor astăzi în Canada, mi-a spus că, dacă nu-şi tunde iarba din faţa casei, autorităţile *guvernamentale* îl amendează. Îşi aminteşte cum profesorii din facultate, înainte de 1989, îl obligau să-şi tundă barba. E o diferenţă, zic eu: barba ţi-e mai aproape decît iarba. Da, îmi răspunde, însă maşina de tuns iarba e mult mai scumpă decît cea de tuns barba. (**A. M.**)

● Timothy James McVeigh, teroristul vinovat de moartea a 168 de persoane în atentatul de la Oklahoma City, a renunţat la ultima masă, care trebuia să i se dea, potrivit legii, la orice restaurant local, şi a cerut să fie executat mai repede, declarîndu-se sătul să mai trăiască într-o celulă de 5,4 mp. Studenţii din căminele Grozăveşti trăiesc, cîte doi, într-un spaţiu similar. Şi au toată viaţa înainte. (**C. P.-B.**)

BANII POT ACOPERI DE DOUĂ ORI AMINTIREA UNUI AMĂNUNT

● *„Evenimentul zilei* îţi plăteşte întreţinerea." Nu-i rău deloc. Citesc regulamentul concursului şi aflu că banii pot acoperi şi restanţele la întreţinere... Dacă nu te păsuieşte guvernul, atunci poate că te ajută presa. Presa-providenţă. (**M. M.**)

● Fabrica de baterii Dura s-a dus de-a dura: după cum aflăm din presă, muncitorii au fost cu toţii daţi afară, iar din averea întreprinderii au fost vîndute mai multe clădiri, „unele chiar de două ori". Ceva trebuia să mai rămînă însă: au rămas colaboratorii directorului cu salarii de invidiat: 90 de milioane pe lună! (**T. C.**)

● A avut un prieten. Obişnuiau pesemne să şadă amîndoi pe o bancă, în faţa blocului, vorbind despre una-alta, de-ale vieţii. Cum însă toate au un sfîrşit, într-o zi prietenul lui s-a stins. Rămas singur şi nemîngîiat, s-a gîndit că s-ar cuveni să facă ceva pentru ca numele celui dispărut să nu piară definitiv în neant. Şi ce putea fi mai potrivit spre a-i cinsti memoria decît o bancă solidă de lemn, cu picioare de fier, ca aceea pe care petrecuseră împreună lungi ceasuri de tihnă, stînd la taclale? Iat-o. E pusă la stradă şi vopsită frumos în roşu, iar pe spătarul ei e fixată cu ţinte o placă de alamă pe care scrie aşa: *În amintirea prietenului meu / PROF. ŞULŢ VASILE DORU / aprilie 2001.* (**D. S.**)

● În emisiunea *Tout le monde en parle* de pe France 2, Ilie Năstase a mărturisit cum făcea pipi în copilărie din tribunele stadionului direct în capetele spectatorilor. Amănunt pe care nu l-am aflat cînd tenismanul candida pentru primăria Bucureştiului... (**S. S.**)

„O suprafaţă subţire de ticuri americane“

– convorbire cu Andrei CODRESCU –

Andrei Codrescu, scriitor american de origine română, poate fi vizitat pe Internet (www.codrescu.com), poate fi ascultat la National Public Radio (inclusiv din România, tot pe Internet), iar cărţile lui pot fi comandate la www.amazon.com (vai, tot pe Internet!). Reţeaua reţelelor, această drăcovenie de sorginte americană, a făcut posibilă şi această conversaţie. Se cheamă că e un interviu „americanizant“?...

În anii '60-'70, America a început să pătrundă din nou în România, după anii stalinismului, inclusiv prin varianta ei „underground“: discuri cu folk şi rock, blue jeans, poezia lui Allen Ginsberg etc. Cum vedeai atunci toate acestea?

Pe atunci le vedeam ca un miracol – o floare violent multicoloră pe zăpadă. Acum le văd ca ilustrări ale teoriei despre teatru a lui Liviu Ciulei: fă-i setoşi şi, cînd încep să moară, dă-le un pic de apă. La noi în 1960 se murea de sete, dar picătură după picătură, venea apa. În 1960-'65, fiecare an a adus o nouă sorbitură din plosca de Afară: filmul *The Loneliness of the Long Distance Runner* („Singurătatea alergătorului de cursă lungă“), care a introdus mutra existenţialist-încruntată ca un răspuns adecvat la absurditatea existenţei; pentru noi, poeţi la Sibiu, posibilitatea de a şopti numele unor avangardişti ca Tristan Tzara care ne dădea, fără să-i cunoaştem opera, permisul de a fi parte din Europa, dar nu *orice* Europă: Europa *underground*, avangardistă, anti-burgheză. (Vreau să precizez aici că la vîrsta de 15-16 ani, aproape ajuns la mijlocul anilor '60, dispreţuiam cu toată intensitatea adolescenţei „normalitatea“ părinţilor, plictiseala provinciei, materialismul abject de toată ziua, canoanele şcolare de peste tot, autorităţile de tot felul şi birocraţii de pretutindeni, inclusiv cei din Vest, cum îi imaginam eu). Cînd am auzit primul Beatles, totul s-a terminat. Anii '50 erau *kaput*, începea ceva nou, de nedescris, senzual, înfiorător, cosmic. Încrîncenarea existenţialistului „alergător“ s-a prefăcut într-o mirare enormă. Simţeam pe degetele de la picior spuma unui val care venea să măture păienjenişurile lumii la est, ca şi la vest. Era un val de iubire care era pus să dărîme zidurile, precum cel din Berlin, şi să unească generaţia tînără din ambele „lagăre“ într-un spirit anti-autoritar, anti-ideologic, pro-viaţă. Şi chiar aşa s-a întîmplat, picăturile au devenit cascadă: the Beatles, Bob Dylan, Allen Ginsberg, chiar şi parte din „muzica uşoară“ italiană, dansurile mai neruşinate, filmele lui Fellini. Povara de pe spatele nostru s-a uşurat brusc – ne-am pierdut gravitatea pe care a descris-o bine Kundera. La acest moment exact s-a produs pentru mine ruptura: ca un copil fermecat de muzicantul din Hamlin (dar invers, că am auzit că hamlinezul i-a dus pe copii la Sibiu!) m-am îndreptat către America, de unde venea sunetul revoluţiei tineretului. Şi bine-am făcut. În România, cum bine ştiţi, după destinderea din anii '60, a revenit „gravitatea.“ Eliberarea sufletească a tinerilor a fost canalizată pe *kitsch*. Dar America era numai la începutul producţiei de bogăţii culturale cu care a cucerit lumea. Aceste produse, trebuie bine subliniat, erau neaprobate de cultura americană oficială. Noi, tinerii cu păr lung, gusturi excentrice, voiajori psihedelici, pacifişti, comunalişti, senzualişti, dadaişti, provocatori, eram urîţi de *establishmentul* american. Valorile noastre, pe care le numeam „comunitare“, erau opuse patriotismului, naţionalismului, războiului din Vietnam, războiului rece, Wall Street-ului şi cultului dolarului. Eu am spus pe undeva că în aceşti ani, 1966-'73, „cortina de fier“ a fost schimbată într-o „cortină de păr“ care a căzut necruţător între generaţii. Bătrînii, osificaţii ne erau duşmanii. Ironic acum, dar perfect logic atunci. Drogul psihedelic LSD (sau variantele sale, psylocibin, peyote, mescalina) conţinea în doze concentrate „globalizare“ sau, mai puţin sonor şi la modă, libertate. Dozele de libertate care ne permiteau să creăm o muzică nouă, o poezie nouă, un stil de viaţă nou, erau bune peste tot. Această „globalizare“ prin conştiinţă era fără patrie, fără loc specific – venea dinăuntru, unde aveam toţi un fond de înţelegere comună, cosmică. Sursa acestei revoluţii globalizante a venit din America (şi din Anglia) pentru simplul motiv că era mai multă libertate acolo. Această libertate, atacată din toate părţile de părinţi, de religioşi, de republicani, a fost pregătită de mari mişcări sociale în anii '50 şi începutul anilor '60, de la *Civil Rights Movement* pentru emanciparea negrilor pînă la muzica rock a lui Elvis. Ne-a pătruns profund un sentiment global că nu mai putem trăi sub condiţiile opresive ale adulţilor care ne-au dat două războaie groaznice într-un secol. Prietenul şi mentorul meu Ted Berrigan a scris o poezie în care cita un *graffiti*: „*Fuck Communism!*,“ la care adăuga, afirmativ şi bucuros, un mare „*Fuck you!*“ pentru toate convenţiile ideologice.

Pe vremea cînd nimeni nu vorbea despre globalizare, Bob Dylan, Joan Baez, Frank Zappa şi alţii au devenit „valori globale“. La fel blues-ul *ori jazz*-ul. *Dacă spunem asta acum, în 2001, se cheamă că regretăm „vîrsta de aur“?*

În 2001, singurul lucru pe care nu-l vedeam în 1966 este ferocitatea foamei *market*-ului de a lua şi a vinde fiecare impuls sincer către libertate. Sînt perfect conştient că mă adresez, la voi, unui public care are nevoie de acest *market* ca să se caţere din groapa comunismului. În acelaşi timp, acest *market* global făcut de Coca-Cola şi ţigările Marlboro este ceva foarte diferit de spiritul global al anilor '60, un spirit care, aş spune eu, a dărîmat cel dintîi zidul Berlinului. După ce zidul a fost dărîmat dinăuntru de cultura nonconformistă, Coca şi Marlboro au păşit peste ruine. Acestea fiind spuse, n-am aproape nimic împotriva produselor sus-numite cînd se confruntă ele direct cu prostia milenară a naţionalismului sau idioţia religioasă a fundamentalismului: între Taliban şi Domnul Coca, îl iau pe dl Coca, merci bine. Rezistenţa la „globalism“ din părţile acelea este un efort de a menţine masele feudalizate. Am o scîrbă organică de corporatism, fiindcă în structura lui este şi el autoritar şi feudal; ce-l scapă (dacă-l scapă!) este însuşi produsul pur, care are tendinţa anarhică de a se autodistribui. (Discuţia despre reţelele plăcerii superficiale şi distribuirii anarhice e alta.)

Cum ai descoperit America în momentul cînd ai ajuns acolo şi în ce măsură s-a confirmat sau nu felul în care ţi-o imaginai?

Eram deja îndrăgostit de o Americă imaginară cînd am ajuns. Această Americă fantastică m-a însoţit prin toate stările grave de sărăcie, mizerie, neînţelegere şi disperare, care sînt condiţiile normale ale imigranţilor. Dacă nu ajungeam în America atunci cînd am ajuns, la 19 ani, şi dacă nu avea şi America 19 ani atunci, aş fi fost distrus de experienţa dezrădăcinării şi adaptării. Norocul meu a fost că eram ignorant, visător şi la timp. O întreagă generaţie m-a aşteptat cu braţele deschise, căci eram un exilat adevărat într-o lume unde metafora exilului era la mare preţ. Bunica spunea că în America „cîinii aveau covrigi în coadă“ şi, uite, aveau. Bani pentru covrigi nu aveam şi nici nu ştiam cum să chem cîinii în engleză, fiindcă ei nu răspund la „cuţu, cuţu“, se spune: „*Here, boy!*“

Cît de americanizaţi sînt americanii?

Americanii erau mult mai „americanizaţi“ acum zece ani – de pe-atunci s-au mexicanizat, chinezat, romanizat. America este o ţară mult mai gustoasă, mai piperată, mai interesantă, mai tolerantă şi mai vie de cînd am ajuns eu aici. În anii '60, mîncarea şi spiritul oraşelor erau fără gust. Azi sînt evidente eclectismul, sofisticarea şi curiozitatea. Dar dacă americanii se schimbă cultural, cei care vin aici cu culturile lor se schimbă filozofic şi psihologic. Americanii se adaptează la bucătării străine şi la expresii noi, dar stau fermi pe Constituţie şi pe legi, care le garantează libertatea. Nu vreau să-l repet aici pe Tocqueville, care exact aşa a văzut el demult lucrurile, dar mă surprinde continuu această flexi-rigiditate.

Cît de mult te-ai „americanizat“ de cînd eşti acolo?

Din voinţă, puţin. Involuntar, mult, probabil. Eu cred că nu m-am schimbat deloc, că sînt normal pentru un scriitor, care este obligat să aibă un pic de distanţă ca să poată scrie. Eu am în plus perspectiva românului şi a evreului, două distanţe garantate să producă observaţii. Am fost de două ori căsătorit cu americance, fiii mei Tristan şi Lucian nu prea vorbesc (dar vor să vorbească) româneşte. Americanii cred că stilul meu literar vine din faptul că-s român, dar eu ştiu mai bine: vine din practica vieţii şi a limbii engleze, cu o aură de exotism ardelean.

Ai „românizat“ pe cineva din jurul tău?

Pe milioanele de americani care mă ascultă la radio. I-am îndoctrinat cu o Românie care este cel puţin la fel de imaginară ca şi America cu care am venit aici. Eventual, această imagine o să fie adoptată şi în România. (Unde, înţeleg, revine Dracula victorios de la Hollywood!). Ca atunci cînd Gertrude Stein s-a uitat la portretul pe care i l-a făcut Picasso şi a exclamat „Nu aşa arăt!,“ şi Picasso a spus, „Nu încă.“ *(You will!)*. Pe de altă parte, am povestit destul de bine şi de multe ori poveşti, legende şi anecdote româneşti – ani de zile v-am romantizat, nostalgizat şi vîndut. În 1989, cînd am revenit în ţară şi m-am izbit de România reală, am început şi eu să-njur, ca tot omul.

Cînd vii în Europa sau în România, observi semne ale americanizării? Care sînt acestea?

Le observ şi mi se par nostime. Văd flăcăi în costume *faux*-Armani cu celulare (care nu funcţionează) pe bulevarde. Prietenii mei americani spun „Uite, am putea fi la Paris sau Milano.“ Da, fetele şi băieţii sînt într-adevăr frumoşi, dar simbolurile-s cam simbolice. Ştiu că există McDonald's, dar există peste tot, fără efect profund. Observ o suprafaţă extrem de subţire care interpretează (nu copiază) ticuri americane. Hip-hopul românesc e foarte românesc. Tehnologia, desigur, o să fie americană, ca şi termenii tehnici. Inevitabil. Speranţa mea este ca o americanizare adevărată să atingă societatea românească: respectul feroce pentru libertatea individuală, sentimentul aventurii spiritului, conştiinţa ecologică, respectul pentru diferenţă, apărarea minorităţilor prin lege şi sentimentul de obligaţie civică şi filantropică a celor înstăriţi pentru concetăţenii lor. Alte aspecte americane nu vă doresc: hipnoza mass-media, reclamele continue, lipsa de timp, graba la toate, comercializarea fără pauză a fiecărui gest sau sentiment uman, lăcomia companiilor mari pe care numai legea şi competiţia le ţin în frîu, poluarea de la maşini şi industrii.

Există un echivalent cultural al hot-dog-ului?

Hot-dog-ul este asociat cu *baseball*-ul. Este şi plăcut să stai la un meci vara la stadion cu un *hot-dog* (crenvurşti, care la noi apăreau numai de 1 Mai) şi să te uiţi la acest joc interminabil. Am devenit mult mai american cînd am înţeles *baseball*-ul. E un joc grozav: mingea nu are cea mai mare importanţă. Te uiţi la tot felul de lucruri, dar numai din cînd în cînd la minge. Este un joc descentralizat, postmodern, feminin.

Imaginea comună a Americii e dominată de cîteva simboluri (Coca-Cola, McDonald's, companiile multinaţionale, blue jeans, filmele de la Hollywood etc.), în dauna altor lucruri la fel de americane. „Vizibilitatea“ acestor simboluri denaturează „imaginea Americii în lume“?

Sînt multe imagini ale Americii, cum spuneam. Imaginea care stîrneşte mînie este aceea a unei Americi simplificate. Bănuiesc că această imagine vine de la un stîngism vechi, care azi este sprijinit de interese naţionaliste, fasciste şi fundamentaliste. Da, sigur că şi „vizibilitatea“ maşinăriei publicitare care ne bombardează cu simboluri este vinovată de *overkill*. Intelectualii sînt saturaţi de publicitate, dar, ciudat, oamenii de rînd se lasă seduşi cu plăcere. În orice caz, o Coca-Cola este de preferat unei interpretări sîngeroase a vreunui personaj istoric oarecare. Nu te-mbeţi din Coca-Cola. ▲

Pagină realizată de Mircea VASILESCU

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Mircea VASILESCU ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon:** 230.23.84 **Fax:** 230.75.59 **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul IX
nr. 434
22-28 iunie 2001
20 pagini 5000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA
SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

HYDE PARK de solstiţiu
(vara e ca vara)

„«Ce fac tipii ăştia de la Dilema *cu scrisorile frumoase pe care însă nu au spaţiu să le publice?», mă pune ea în dificultate. «Nu ştiu», rezolv eu rapid. «Eu cred că le mototolesc şi le aruncă de trei puncte în imaginare coşuri de baschet».“*

(dintr-o scrisoare a lui Cornel Mihai Ungureanu)

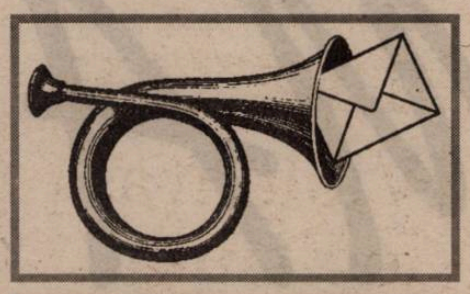

Nr. 429: *„Viaţa la ţară“*

Vasile şi Grigore

Mi se pare că e mai bună ca cea de la oraş. Întîi pentru că eşti mereu în mijlocul naturii. Deşi cei de acolo nu prea fac mare caz de ea. Unii par că nici n-o prea observă. Prietenul meu, care a crescut la ţară, nu ştie ce vinişoare roz are rochiţa rîndunicii, nici nu cunoaşte numele păsărilor, n-a văzut niciodată că piţigoiul are o dungă neagră pe burta lui galbenă şi nici nu ştie ce se află în trăistuţa ciobanului, în formă de inimioară. Toate acestea le-a aflat de la mine. În schimb, el şi cei de acolo sînt mai statornici, mai puţin labili şi nebîntuiţi de îndoieli. Ei îşi văd de treaba lor, care începe odată cu rîndunelele în zori şi se termină seara la lumina focului. Acolo munca grea, roboteala, dă rost zilei şi vieţii, munca şi credinţa. Toate, om, plantă şi animal, îşi au rostul lor şi trebuie să producă şi să fie de folos. Vasile şi Grigore umblă toată săptămîna cu nişte pantaloni ca vai de lume, neraşi, ponosiţi din cap pînă în picioare. Taie pomii, împrăştie gunoiul, înhamă caii, aduc lemne de la pădure, repară acoperişul, sapă grădina, stropesc via şi cîte şi mai cîte. Apoi se aşează la masă, în grădină sub măr, îşi fac smeriţi cruce, dau o ţuică pe gît, mănîncă de post cînd e de post, beau un pahar de vin, refuză cafeaua, care nu le spune nimic, vorbesc puţin dar cu miez, de parcă ar fi cei mai mari filozofi, încît nu te mai saturi să-i asculţi, apoi se ridică şi se apucă iar de treabă, pînă seara, pe patruzeci de mii ziua de muncă, cu mîncare. În timpul ăsta cloşca umblă cu puii după ea, cîinele, care e pe post de sonerie, latră cînd apare cineva la poartă. Pe o coastă, doi iezi ţopăie ca la desene animate, cocoşul cîntă, bibilicile te asurzesc, pomii sînt în floare. Toate cîntă, înfloresc şi clocesc exuberant, iar ziua are o strălucire unică. Vasile, Grigore şi cei ai casei n-o văd. Stau închişi în beci pînă la miezul nopţii, ca să răvăcească tone de vin, sub pămînt. Eu regret în locul lor, pentru că această zi strălucitoare e unică în an şi nu se va mai întoarce. Ei o ţin aşa pînă duminica. Atunci apar spălaţi, raşi şi dichisiţi de nu-i mai cunoşti, alţi oameni, şi se duc la biserică. Acolo se aduc colaci şi prescuri ştampilate cu pistolnicul, se aduc colive, acolo vine tot satul, femeile cu capul acoperit de basmale într-o parte, bărbaţii în alta. Duminica nu se mai lucrează, mai stau de vorbă, mai dau la animale, ori se aşează în bătătură cu un morman de orez în faţă, aşa vreo cinci kilograme, pe care îl aleg bob cu bob, să fie pentru pilaful de la pomana viitoare, că asta nu e socotită muncă.

În acest timp s-a făcut vară şi eu mă uit la floarea-soarelui de la colţul casei, care a crescut înaltă de tot şi are o floare mare şi galbenă cu petale nemaipomenit de strălucitoare. Îşi înclină capul şi se uită la mine, iar eu vorbesc cu ea, în gînd, bineînţeles, cînd deodată, se aude o voce, pe undeva, prin curte:

–Vasile, ia să tai floarea-soarelui de colo, coşcogea pălăria seacă, face umbră pămîntului de pomană!

Michaela ROŞIORU
str. Dumitru Marinescu nr. 17,
bloc IV 44A, ap. 35
Constanţa

N. red.: Vi s-ar putea reproşa că sînteţi prea idilică... Aţi avea vreun răspuns?

Exilată, cîndva, la ţară...

● Bătusem toţi munţii ţării, din Retezat pînă-n Parîng, din Apuseni în Ceahlău, cunoscînd toate colţurile Bucegilor şi Făgăraşilor. Vara mă duceam la 2 Mai ca mai toţi bucureştenii şi cînd 2 Mai-ul s-a umplut de snobi şi mahala, făceam baie la Vama Veche, plătindu-mi vacanţele din bursă sau din banii cîştigaţi pe meditaţii.

● Viaţa la ţară o ignoram complet şi am descoperit-o tîrziu, după terminarea facultăţii, cînd partidul şi guvernul m-au repartizat la ţară. Sînt medic. La ţară a început *exilul*. La ţară m-am copt şi mi-am pierdut visele.

● Cînd mi-am dat diploma, mama mi-a făcut cadou o pereche de cizme din cauciuc, negre, cumpărate din Obor, şi o oală de noapte: zicea că este un cadou util. Săraca mama, ştia ea ce ştia.

Am terminat facultatea cu o medie bună, la „stat“ reuşisem chiar să iau un zece. Nu am fost o studentă briantă, dar nici printre cei proşti nu mă număram. Am ajuns undeva într-un sat din Oltenia într-o sărăcie lucie. Dispensarul, într-un fost conac era plin de şoareci, closetul era în curte cu pereţii din stuf. Iarna mă încălzeam cu coceni pe care-i cumpăram eu, lemnele distribuite fiind insuficiente şi ude. Conacul avea calorifere şi baie, după timpuri – zicea primarul. Apa nu mai funcţiona de mult. Neavînd frigider, proviziile aduse de acasă le atîrnam de cîrligul lămpii din bucătărie, într-un sac de pînză: aşa eram sigură că nu dădeau şoarecii peste ele, şoareci pe care noaptea îi auzeam zbenguindu-se. De frică dormeam cu lumina aprinsă. Plîngeam. Primul ciubuc a fost o mîţă sălbatică pe care un ţăran astmatic mi-a adus-o într-o basma neagră. Nimeni nu reuşea să o mîngîie.

Stăteam acolo, la ţară, toată săptămîna şi preparam biberoane la telefon pentru copilul meu lăsat în Bucureşti – cu mama.

Nea Nae vizitiul venea să mă ia de la gară cînd nu uita şi cînd avea combustibil pentru iapa Viorica. Îi zicea cu năduf: „Mînă, crăpaţi-ar dinţii“. Cînd se supăra nea Nae era de rău. Mă lăsa să vin pe jos trei kilometri cu cizmele negre de la mama pe care le depozitam la impegat. Se supăra des nea Nae, căci făcuse războiul pînă la cotul Donului şi avea nişte zgomote în cap. Le trata cu Diazepam pe care eu, doctoriţă cu principii, refuzam să i-l prescriu. Imposibil să-l fac să priceapă că era dependent la... benzodiazepine. Rîdea şi dădea din cap arătîndu-mi cum creşte porumbul la dreapta şi sfecla la stînga. Îmi povestea cum era la război şi *„cum au venit ăia „- comuniştii:* lui nu-i luaseră căruţa şi nici vaca căci de cîte ori veneau să-l bage la CAP, el îi trăgea cu secărica. Nimeni nu se mai înţelegea cu el că făcea urît la băutură. Secărica l-a scăpat!

Vara, primarul venea ca să ne ducem la porumb: nu m-am dus niciodată şi nu le lăsam nici pe infirmiere să se ducă. Cînd o femeie a venit cu un avort provocat cu o coadă de muşcată, am salvat-o efectiv de la moarte cu gîndul la miile de femei lăsate să moară cu andrele în vagin. *Aveam convingerea că fac dizidenţă.*

Sărăcie lucie ca în acel sat n-am trăit niciodată şi fusesem un copil sărac. Îmi aduceam mîncarea la borcan din Bucureşti pentru o săptămînă – se termina întotdeauna joia.

● Am reuşit după un concurs să vin în judeţul Ilfov, la Ciocăneşti, zicîndu-mi că am dat lovitura. Aiurea!, aceeaşi mizerie, aceleaşi probleme: cocenii, păduchii, focarele de hepatită şi de TBC, mortalitatea infantilă pentru care ni se lua din salariu. Aveam totuşi privilegiul să mă duc acasă de două trei ori pe săptămînă, mai chiuleam şi-mi pierdusem din principii. Îmi amintesc cum într-o zi trenul întîrziase căci înghe-ţaseră şinele. Tanţa ţiganca m-a înjurat de mamă şi de altele zicîndu-mi că sînt burgheză. E adevărat că nu-i dădusem raţia de lapte praf care nu venise de la centru şi oricum nu ajungea niciodată, avea şapte copii.

Într-o zi a ieşit o lege precum că trebuia să ne facem buletin de... Ciocăneşti. În acea zi, hotărîrea mea a fost definitivă: paranoia fiind în ascensiune am decis să plec din ţară. Neam de neamul meu nu trăise la ţară. În fine, cît îmi ştiam eu neamurile...

● La ţară am văzut cu ochii mei copii morţi de mizerie, am văzut femei care mureau refuzînd să aducă pe lume ceauşei. La ţară am aflat cum se pliveşte ceapa, cum se face ciorba de lobodă şi mămăliga fără cocoloaşe. Am aflat că o zi de muncă era plătită cu cinci lei şi că pîinea ţăranii o cărau cu paporniţa de la oraş.

● La ţară am asistat pentru prima dată o vacă să nască: viţelul refuza să iasă în viaţă. Am asistat-o şi pe Maria a lui Bulgaru care a adus pe lume o fetiţă dolofană şi cu dublu cordon ombilical de era să moară şi fetiţa şi Maria. Cordonul l-am tăiat cu o foarfecă nesterilă pe care femeia de serviciu o folosea la trandafiri. Nu aveam în ziua cu pricina curent şi salvarea n-avusese benzină... Vai de perineul ei.

● Despre „la ţară“ aş putea scrie un roman dacă m-aş opri din drumul meu de orăşeancă mereu pe fugă şi v-aş mărturisi că cel mai frumos cadou pe care l-am primit a fost *un pui de nuc* într-o batistă. Nucul a crescut azi undeva într-o grădină din Bucureşti. Este singura mea rudă rămasă în ţară!

● La ţară m-am simţit *vinovată* şi tot la ţară m-a căutat pentru prima dată un securist. *Eram pe terenul meu.* Discuţia a fost scurtă; peste o săptămînă am primit paşaportul şi dusă am fost. Începea al doilea exil.

Gabriela BAICU-CERKEZ
Zürich, Elveţia

N. red.: Vă mulţumim pentru felul delicios în care ne trataţi. Prietenii şi redactorii *Dilemei* ştiu de ce.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Actualităţi

Sărbătoarea berii

Croitoresele din atelierul de la parterul blocului meu au ieşit să-şi bea cafelele. „Nu mă mai înţeleg cu bărbatul: lasă-le încolo de vase, de rufe, îmi zice. Veau să te văd cu unghiile făcute şi cu boticul roşu“. Celelalte rîd şi mănîncă grăbite cireşe ce n-au mai avut răbdare, cîteva zile, să se coacă la *Europa FM*. Trec printre. Doar mă duc la sărbătoarea berii!

Cu seriozitate îşi strîng mîinile, la colţul blocului, doi elevi de gimnaziu îmbrăcaţi în trening. Vorbesc despre driv-uri şi kit-uri aşa că eu unul privesc cu optimism viitorul... Canadei.

Închisei – scrie pe uşa chioşcului cu de toate. *Vreau bany* – pe zidul şcolii. Dintr-o maşină se aude un radio. O fată cere o dedicaţie pentru un băiat: „M-am îndrăgostit“. Dar uite că realizatorul nu are cîntecul ăsta! Găseşte „Nu te mai iubesc“. E bine? E bine, zice fata. Decît deloc... Dar acum urmează un reportaj despre bătrînul care colecţionează gunoaie (a fost deja în toate ziarele). Melodia pe urmă.

Zeci de mii de oameni s-au strîns lîngă cea mai mare şi neterminată clădire craioveană, rămasă intactă de pe vremea *împuşcatului* – ca să folosesc un cuvînt pe care îl repeta obsesiv şi cu plăcere realizatorul unui reportaj (şi el penibil) la *Cu ochii-n patru*. Muzică la maxim, mititei, baloane şi, mai ales, bere. La coadă aflu că în America pînă şi ăştia, *muritorii*, au patru-cinci milioane salariu. Nu şi cît au nemuritorii, pentru că tînărului îi sună mobilul. Iubita îl ceartă, probabil, el se scuză: „Sînt fenomene naturale: ploaia, ninsoarea, eu...“ Îi spune că e frumos, că bere *abia a gustat* şi încheie cîntînd cu voce frumoasă, de bariton veritabil: „Iubirea noastră moare / aşteaptă-mă cu vodca“.

Fetele se îngrămădesc către scenă. Au venit cei de la Voltaj. Mă aşez pe treptele de ciment, lîngă un băiat înconjurat de pahare goale. El stă pe un ziar. Îmi spune că profa de istorie iar îl va lua la *olimpiadă*. Rîde. Şi anul trecut l-a lăsat, pe toamnă. Vineri cînd a întrebat ce miroase aşa urît în clasă, el i-a zis: „Pute la mine la română, doamnă“. S-a supărat. „La română am un doi, da' profu' e de gaşcă. Nu mă lasă să mă fac scriitor. Zice că o să construiesc o cochilie în jurul meu, că scriitorul nu e o fiinţă socială, e un paria; că e greu să-ţi păstrezi respectul de sine cînd eşti un paria. Dom' profesor, îi zic, trebuie să mai fie o cale, spuneţi-mi ce să fac. *Eu nu sînt dentist, eu sînt doar omul care îţi spune că ai dinţii stricaţi* – mi-a zis. Ai văzut filmul ăla de pe hobo, cu Mia Farrow, *Angela Mooney Dies Again?* Replica asta e de acolo“.

„Poate că are dreptate, îi zic. Uite, dacă în clipa asta s-ar anunţa la microfon că puţin mai încolo are loc o lansare de carte, cîţi oameni crezi că s-ar desprinde din mulţime şi ar porni într-acolo? O carte se trage în cinci sute de exemplare – care se vînd într-o ţară întreagă (cînd se vînd). N-o să fii celebru şi bogat. N-o să dai autografe precum Călin, de la Voltaj“. (O fată frumoasă tocmai trece pe lîngă noi povestind emoţionată unei prietene: „Mi-a luat palma în palma lui... Avea mîna caldă...“). „De ce?“ mă întreabă el, cu candoare. „Pentru că tu, ca scriitor nu poţi spune publicului tău: *Sînteţi minunaţi! Acum voi!* Nu-i poţi face să danseze.“

Clădirea imensă îşi găseşte o utilitate. De pe acoperişul ei se lansează artificiile. Ţipete de entuziasm. „Se speriară stelele“ – rîd fetele. „A fost comă. Comă de gradul cinci“ – crede băiatul cu ochelari. *„I'm tired of guys who want to fuck me“* – o studentă, alteia.

„Şi *lebăduţa* mea ar fi bucuroasă să mă ştie contabil sau avocat. Mătuşile mă văd deja pe listele electorale. Mama s-ar mulţumi cu o slujbă bine plătită, de distribuitor, de exemplu. Dar dacă nici profu' de română nu mă vrea scriitor... Domnilor, aşa nu se mai poate!“

S-a ridicat clătinîndu-se. Şi, încîntat, a pornit mai departe.

Cornel Mihai UNGUREANU
Craiova

N. red.: Ne permitem să traducem ultima replică: „Sînt obosită de băieţii ăştia care vor să mă...“ Ne-aţi lăsat nouă povara?

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

● Apatia indignării noastre

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Capacitate

N-au fost puține ziarele, desigur *naționale* și, inevitabil, *centrale* în care s-au publicat marți, 19 iunie, relatări sau măcar informații despre cea dintîi probă a examenului de capacitate din acest an, proba de limba română. Nimic neobișnuit, pînă aici, interesul pentru un eveniment de această natură este ori poate fi o mărturie de fidelitate a presei față de viața cotidiană, pentru mulți „mai adevărată" decît cea politică, de exemplu.

Nimic neobișnuit dacă, de fiecare dată cînd au fost prezentate subiectele, nu s-ar fi scris așa: *În prima parte a subiectelor, elevilor li s-a cerut să răspundă unor întrebări legate de un text dat din romanul* Pe drumuri de munte *de Calistrat Hogaș*.

Cum vor fi fost aceste întrebări – „legate de un text dat" – grele, complicate, ușoare, accesibile, confuze, nu reiese din relatări; iar cum și ce vor fi răspuns elevii întrebărilor „legate de un text dat" este sarcina profesorilor să judece, desigur.

Uimitor este însă că nicăieri nu s-a remarcat (sau, poate, nu am citit eu să se fi remarcat) această evidență: că *Pe drumuri de munte* de Calistrat Hogaș *nu este un roman!* Este un jurnal de călătorie, de un tip mai special, este drept, dar nicidecum *un roman*...

Să fi fost, la originea acestei enormități, chiar formularea existentă în subiectele pregătite de Ministerul Educației Naționale? Să fi spus așa, *romanul* Pe drumuri de munte *de Calistrat Hogaș,* președintele Comisiei Naționale de Capacitate, în declarația făcută presei? Să fi fost redactată aiurea știrea agenției Mediafax (unde figurează, bineînțeles!, fraza despre întrebările *legate de un text dat din romanul* Pe drumuri de munte *de Calistrat Hogaș)* și să fi fost preluată de acolo, orbește, de ziare?

De *toate* ziarele, însă.

Nu de unul singur sau, hai, două: de *toate*.

Încît, involuntar, aceste relatări despre *examenul de capacitate* s-au prefăcut, chiar ele, într-o probă de capacitate. Sau de incapacitate, dacă nu e cu supărare.

Nu pare a fi o incapacitate neapărat culturală, totuși; este foarte probabil că în realitate majoritatea celor măcar cîteva zeci de jurnaliști pe sub ochii cărora va fi trecut această frază înainte de a ajunge în paginile ziarelor, pe undele radiourilor sau în jurnalele de actualități ale televiziunilor, nu ignoră că *Pe drumuri de munte* este un jurnal de călătorie și nu un roman.

Mai degrabă va fi fiind un fel de diminuare, o atrofie?!, a sensibilității la normal. Examenul de capacitate fiind un eveniment lipsit de miză politică ori sexuală, de departe cele mai excitante zone de interes pentru presa română, se poate lesne presupune că la fel s-ar fi petrecut lucrurile și dacă se spunea că *Pe drumuri de munte* ar fi o tragedie în versuri. Un subiect neutru, nul, neangajant, somnifer, în dreptul căruia se poate doar nota, cu formula regelui Louis XVI, *„aujourd'hui, rien"*.

E drept că viitorul ghilotinat a scris asta în ziua de 14 iulie 1789, iar la 19 iunie 2001 nu a căzut în România nici o Bastilie. Ce mare lucru, în fond, să spui că *Pe drumuri de munte* e un roman, cînd nu e?! Poți ajunge foarte bine ministru, deputat, senator, director de gazetă sau redactor-șef, bancher, moderator de *talk-show*, patron, șef de partid, miliardar, primar ș.a.m.d. și fără să-ți pese de asta.

Chestie de capacitate.

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Electoratul PSD

După o logodnă îndelungată, PDSR și PSDR și-au unit destinele. Dispar astfel din peisajul politic două serii de inițiale care au făcut carieră. Rezultă din această fuziune un nou partid cu nume banal, dar european: Partidul Social Democrat. PSD înseamnă, de fapt, PDSR plus aura de legitimitate doctrinară adusă de o bătrînă domnișoară de pension interbelic. Cele trei inițiale noi vor intra în limbajul politic obișnuit și li se prevede o carieră fructuoasă.

Se pune întrebarea dacă noul partid va însemna la fel de mult pentru electorat ca și PDSR. „Partidul Social Democrat", fără „Român", fără „din România", sună mai franc, mai lipsit de complexe. Chiar, seamănă mai mult cu social-democrația nordică sau germană, mai calmă și mai stabilă decît zbuciumatul socialism mediteranean. În același timp, noua denumire emană o auto-suficiență în sens bun, scapă de izul de construct ideologic elaborat ad-hoc. Conceptul de „democrație socială" este o struțo-cămilă destul de vagă. Democrația înseamnă o sumă de proceduri privind egalitatea politică a cetățenilor. Ea nu poate fi socială sau liberală ci doar procedurală. Iar încercarea de a-i conferi un oarecare sens social contravine substanței sale procedurale. Democrația populară promovată de experimentul comunist a dus la moartea adevăratei democrații. Din această cauză, Partidul Democrației Sociale a avut un nume foarte prost ales. Chiar dacă unii teoreticieni, printre care se numără și actualul prim-ministru, au încercat să dezvolte teoretic acest concept, rezultatele au fost nesemnificative. Iar autorii respectivi nici nu au insistat asupra subiectului. Este destul de evident că „PDSR" a fost o soluție de criză, în condițiile în care denumirea clasică era ocupată.

Ca nume, dar și ca program, PSD vrea să fie un partid mai modern. Totuși, datele arată că electoratul PDSR continuă să fie unul tradiționalist, deși liniile de despărțire au devenit mai puțin clare în ultimii patru ani. Dacă pînă în 1996, se putea vorbi despre un electorat CDR preponderent urban și mai bine educat și despre un electorat PDSR preponderent rural și mai puțin educat, toate răsturnările de pe scena politică a acestor ultimi ani, ca și scăderea interesului față de politică au făcut ca aceste clivaje să-și piardă din claritate. Totuși, se poate vorbi despre electoratul PDSR ca fiind mai tradiționalist și mai naționalist decît cele ale partidelor din fostul arc guvernamental. Cea mai aprigă bătălie electorală a PDSR se desfășoară pe frontul cu PRM. Alina Mungiu a avut ideea de a compara datele lunare din sondaje începînd cu octombrie 2000. Atunci PDSR avea 52%, iar PRM 10,5%. În noiembrie se produce o scăderea destul de semnificativă a PDSR, care pierde 8 procente, timp în care PRM crește cu 12,5. La sondajele de la ieșirea de la urne, aceste cifre se mențin, cu o ușoară scădere a PDSR pînă la 37,6%. Apoi, brusc, efectul afilierii la tabăra învingătorului aruncă PDSR pînă la 61%. Cine scade dramatic? Tot PRM, pînă la 14%, tendință care se menține pînă în aprilie. La alegeri, frontiera dintre cele două formațiuni a înregistrat cel mai mare număr de transfugi În sondajul realizat de Societatea Academică din România, pe același eșantion, înainte și între tururile de scrutin, s-a văzut că 18% dintre votanții PDSR au trecut spre PRM, iar 23 % dintre alegătorii partidului lui Vadim Tudor s-au dus spre cel al lui Adrian Năstase între cele două momente. În cifre absolute este, însă, avantajat PRM.

Interpretarea pozitivă a acestor date afirmă că liderii PDSR sînt mai moderni decît electoratul și poate chiar decît baza partidului. PSD își desenează un profil mai european decît defunctul PDSR. Actul guvernării pare mai realist decît anticipau spaimele preelectorale. Chiar în aceste zile, guvernul își angajează răspunderea pentru legea investitorilor străini. Subvențiile masive pentru economia de stat nu mai reprezintă regula politicilor economice. Social-democrația modernă are premise pentru a fi o realitate la vîrful PSD. Dar va reuși actualul premier să ducă și electoratul în aceeași direcție? Riscul este ca PSD să fie un fel de PDSR modern, european, bine intenționat și mic. Acest rol era jucat pînă acum de către PD.

▲

© A. Iordache

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Violența legitimă

Cînd deschid ușa sălii de examen, mă pomenesc față în față cu patru persoane așezate adînc în scaunele lor, care mă privesc de dincolo de cărți și poziții academice. Mă trece un fior rece pe șira spinării. Din fericire, îmi reiau locul de partea cealaltă a mesei și mă așez și eu confortabil în poziția mea de membru al juriului.

Un candidat își prezintă proiectul, făcînd eforturi să fie convingător. Noi, juriul, nu sîntem convinși. Este vorba despre violența în școală: violența fizică, bineînțeles, dar și cea socială, de reproducere a excluderii, violența culturală, de impunere a unor norme și valori care nu sînt neapărat cele ale „beneficiarului" învățămîntului, violența psihologică...

– Ce înțelegeți prin violența psihologică? – întreb eu.

– Păi, faptul că unii profesori silesc elevii să facă anumite lucruri, să gîndească într-un anumit fel... că sancționează elevii dacă nu urmează aceste „canoane" pe care ei vor să le impună...

– Dar asta este chiar natura școlii! – intervine un membru al juriului. Sistemul educației este violența: selecționează și sancționează. Candidatul este descumpănit și vizibil nemulțumit. Ceva îl deranjează în această „violență psihologică", pe care ar elimina-o cu dragă inimă dacă ar ști cum. Îmi revine în minte cinismul dezinvolt al lui Galton, care propovăduia eugenia ca modalitate de „ameliorare a șeptelului uman". Dacă natura însăși procedează prin „selecție" pentru a conduce la evoluția speciilor, așa cum argumentase rubedenia sa Darwin, atunci de ce nu s-ar face omul stăpînul conștient al acestei selecții, pe care să o folosească pentru propria sa propășire. De atunci încoace, omenirea „civilizată" nu a încercat decît să elimine violența selecției, să o socializeze, să o îmblînzească, fără a renunța însă la selecția violentă. Selecționăm și sîntem selecționați de cînd intrăm în societate și pînă cînd ieșim din ea, după niște criterii pe care le imaginăm cît mai „obiective".

Seara, după zece ore de concurs, mă bag obosit în mașină și mă îndrept spre casă. Mă gîndesc la toate acestea cînd fluierul unui polițist mă trezește din reverie. Îi întind actele la control și aștept să văd dacă voi mai face parte din colectivitatea conducătorilor auto sau voi fi exclus, temporar, din ea.

▲

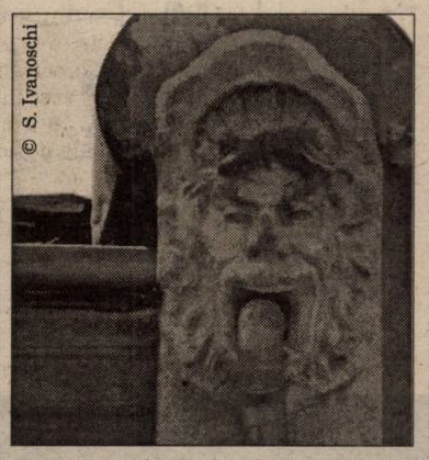

© S. Ivanoschi

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Monarhia

Nici termenul „monarhie“ nu l-a inventat tranziţia, ea l-a repus însă în circulaţie. Evitînd termenul, dictatura stalinistă arunca priviri tot mai stăruitoare spre instituţia pe care el o desemna. Cochetăria cu un socialism monarhic era una dintre formele sub care Ceauşescu se sustrăgea dogmelor marxist-leniniste impuse de ruşi. Rebeliunea lui în această privinţă se manifesta pe trei planuri: istoric – el nereprezentîndu-se ca legatar al lui Cristescu-plăpumarul, ci al lui Mihai Viteazul şi Ştefan cel Mare; simbolic, prin echiparea cu un sceptru întîmpinat cu o ambiguă satisfacţie de Salvador Dali; şi dinastic, pregătindu-şi mezinul pentru un proiect succesoral eşuat la Bucureşti, dar nu la Phenian ori la Damasc ori la Washington DC.

Surprizelor dezolante ale precipitării în tranziţie unii membri ai elitelor autohtone le-au răspuns prin trei sloganuri: Jos Iliescu! Singura soluţie încă o revoluţie! şi Monarhia salvează România! Reiterate obsesiv la timpul lor, ele sînt cu desăvîrşire uitate în pragul noului mileniu. La mileniu nou, sloganuri noi! Iliescu a fost dat jos, dar se află din nou sus; singura soluţie nu este o nouă revoluţie, ci o nesfîrşită discuţie cu obtuza birocraţie a Uniunii Europene; iar România, nefiind salvată de monarhie, continuă să se uite după un salvator.

Întîiul deceniu al tranziţiei a dus profunde schimbări în politicile faţă de monarhie, dar nu în sentimentul popular care îl întîmpină pe vîrstnicul suveran izgonit cu acelaşi refuz plin de cordialitate. Cele mai semnificative schimbări intervenite în aceşti ani i-au afectat mai ales pe monarhişti şi pe antimonarhişti. Şi unii şi ceilalţi au trecut printr-un proces de deradicalizare care însă, în loc să domolească antagonismul, a sfîrşit prin a-l răsturna.

Luptătorii politici pentru cauza monarhică se concentraseră, fireşte, sub flamurile partidelor istorice. Liderul unuia dintre aceste partide i-a propus fostului suveran să candideze pentru jobul de preşedinte. Mult mai abil, liderul celuilalt partid istoric a imaginat o strategie care viza să cîştige funcţia prezidenţială cu scopul de a o abandona. El a selectat pentru acest rol un personaj predestinat, dotat cu o autentică vocaţie a mediocrităţii, care a provocat două mari surprize. Prima: a fost ales – şi a doua: plăcîndu-i slujba, s-a transfigurat din monarhist în republican.

Anti-monarhiştii nu au parcurs nici ei o evoluţie mai puţin agitată. Într-o primă fază, temîndu-se de vădita popularitate a exilatului de la Versoix, i-au refuzat ba cetăţenia, ba viza, nesfiindu-se chiar să-l expedieze peste graniţă. Revenind la putere, protagoniştii acestor grosolănii republicane au trecut cu iuţeala fulgerului de la brutalitate la onctuozitate. Ex-regelui i se recunoaşte calitatea de fost şef al statului alocîndu-i-se drepturile aferente şi i se restituie bunuri considerabile.

Şi în timp ce, aproape ca în vestita poezie, fostul antimonarhist înverşunat „stă cu regele la masă“, foştii monarhişti la fel de înverşunaţi privesc cu făţişă desconsiderare acest bizar spectacol. Problema pare rezolvată: locul restaurării l-a luat recuperarea. Monarhia nu salvează România, dar nici România nu salvează monarhia, ci pare să o înmormînteze definitiv cu concursul tacit al ultimului său reprezentant.

▲

BARBURISME

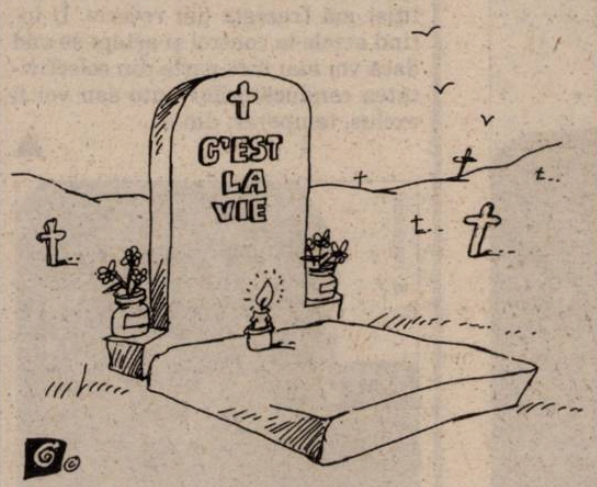

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Eurobonduri şi tomberoane

„Să le reamintim telespectatorilor noştri că este vorba despre o crimă oribilă: organele interne ale victimei au fost găsite de poliţişti răspîndite prin tomberoanele oraşului Galaţi“, zise suav frumoasa prezentatoare *(o, cît eşti de crudelă...)* a ştirilor de noapte de la un post de televiziune, nemulţumită probabil că reportera din teren îşi încheiase prea sec relatarea despre prinderea criminalului. Şi urmară încă vreo trei-patru accidente şi catastrofe. Între toate acestea, o ştire despre împrumutul realizat de România pe pieţele private de capital, cu intervenţia ministrului de Finanţe care vorbea de „eurobonduri cu maturitatea de 7 ani“. Nu ştiu cîţi dintre telespectatorii amatori de ştiri cu accidente au înţeles ce e cu eurobondurile şi de ce este un succes faptul că România a reuşit un împrumut de 600 de milioane. Ceva mă face să cred că nu prea mulţi. Nu ştiu, de asemenea, cîţi dintre românii care au oarece economii în mărci germane sau în alte valute europene ştiu că de la 1 ianuarie 2002 monedele respective nu vor mai exista, iar dacă nu au banii într-o bancă, vor rămîne cu o frumoasă şi inutilă colecţie de bancnote vechi, de dinainte de introducerea monedei unice europene. În aceeaşi zi în care auzeam la televizor fraza citată mai sus, cotidienele centrale nu acordau prea multă atenţie deciziilor luate de Consiliul European la Göteborg, deşi ele ne privesc cît se poate de direct: ca şi acum şase luni, după reuniunea de la Nisa, ziarele prezintă lucrurile în termeni generali, dar nu explică limpede care vor fi consecinţele eforturilor de aderare la UE pentru cetăţeni.

Sîntem, cum s-ar spune, prost informaţi, iar ideea de *campanie de informare* încă nu şi-a găsit locul firesc în societatea democratică, după ce decenii la rînd am fost intoxicaţi cu tot felul de campanii de propagandă. Şi totuşi, pentru a construi o „Europă a cetăţenilor“, guvernele din ţările UE şi Comisia de la Bruxelles fac uz în mod curent de asemenea campanii. Despre moneda euro, cetăţenii europeni au început să fie informaţi încă din 1995-1996, cînd ea se afla în stadiu de proiect, iar din 1997-1998 magazinele au fost obligate să afişeze preţurile atît în moneda naţională, cît şi în euro. Campania de informare a fost, desigur, coordonată de guverne, dar presa şi-a avut propriile sale campanii, independente, pentru că publicul cerea astfel de informaţii. Mă gîndesc uneori că pînă în 2007 (data la care, conform evaluărilor, ar trebui ca România să intre în UE) mai sînt tot atîţia ani cîţi erau în 1996 pînă la introducerea efectivă a euro. Şi nu văd în jurul meu, din partea instituţiilor publice ori din partea presei, vreo intenţie de a informa cetăţenii, concret şi pe puncte, în legătură cu ce-i aşteaptă. Nu văd, ce-i drept, nici din partea cetăţenilor vreo dorinţă arzătoare de a şti mai multe ori de a reacţiona în vreun fel. Şi avem un exemplu recent la îndemînă: introducerea impozitului pe venitul global. Campania de informare a fost ineficientă, iar cetăţenii au tratat problema cît se poate de balcanic, ceea ce a dus la două rînduri de amînări ale datei-limită de depunere a declaraţiilor. Cît despre euro, cu numai şase luni înainte de introducerea sa efectivă, nu văd, în România, vreo casă de schimb valutar care să afişeze, alături de cursurile monedelor europene, echivalentul în viitoarea (de fapt, iminenta...) monedă unică. Iar un prieten care are mărci germane depuse la o bancă mi-a spus că, prevăzător, s-a interesat la ghişeu ce se va întîmpla cu banii lui începînd cu 1 ianuarie 2002: se echivalează automat în euro, trebuie să facă vreo cerere, are de plătit vreun comision pentru asta? Personalul băncii i-a răspuns sec: „n-am primit instrucţiuni în acest sens, dar fiţi liniştit, că mai e destul pînă atunci“. Prevăd, peste şase luni, oarece aglomeraţii şi stupori pe la ghişeele băncilor patriei: neprimind instrucţiuni şi informaţii în nici un sens, românii posesori de valute europene s-ar putea să dea din colţ în colţ, să rămînă cu mărcile şi francii sub pernă, iar presa şi telejurnalele vor avea de consemnat eventual mici drame şi mari proteste. Cu glas suav, frumoasele noastre prezentatoare de ştiri îi vor lua atunci la întrebări pe miniştri, „ce măsuri s-au luat“ pentru ca românii să aibă habar de euro şi „să nu se ajungă la această situaţie“, după care vor trece liniştite la ştiri externe: „un avion cu două sute de pasageri s-a prăbuşit în...“.

▲

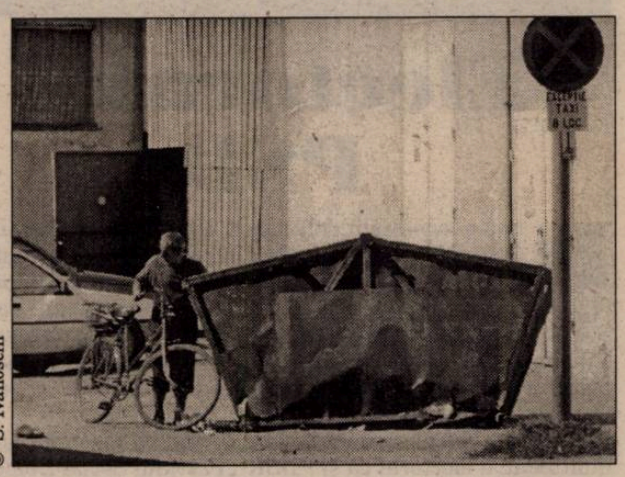

© S. Ivanoschi

Rubrica *Interstiţii* a dlui Alexandru Călinescu va fi reluată începînd cu 20 iulie.

Les Temps Modernes

FONDATEURS
Jean-Paul Sartre, Simone de Beauvoir
DIRECTEUR
Claude Lanzmann
56e ANNÉE MARS-AVRIL-MAI 2001 N°613

CLAUDINE VIDAL *Les commémorations du génocide au Rwanda*
« MÉMOIRE DES CAMPS » ?
GÉRARD WAJCMAN *De la croyance photographique*
ÉLISABETH PAGNOUX *Reporter photographe à Auschwitz*
JULIETTE SIMONT *Sartre et la question de l'historicité : réflexions au-delà d'un procès*
POLÉMIQUE
PIERRE-ANDRÉ TAGUIEFF *La confluence des fatalismes : emprise globalitaire, dérives identitaires*
LES AVATARS DU POSTCOMMUNISME
MIHAI DINU GHEORGHIU *Conspiration et désenchantement : les conditions d'une nouvelle production idéologique en Roumanie*
GEORGE VOICU *L'imaginaire du complot dans la Roumanie postcommuniste*
ZIGU ORNEA *« L'extrême droite ne constitue pas notre seul héritage »*
PHILIPPE RÉFABERT *Colloque de Chiens (2). La lettre où Freud expose à Fliess son grand rêve*
CLAIRE MERCIER *Présence d'esprit*
CHRONIQUES
JACQUES LEDERER *Mumia Abu-Jamal à travers cinq images qui me sont chères*
FRANÇOIS GARÇON *Réécrire l'histoire de l'Amérique*
PETER DIENER *Souvenirs de Budapest 1945-1949 et quelques réflexions mal à propos*
BERNARD SIMEONE *Devenir musique. Fantaisie autour de La Mort d'Anton Webern de Gert Jonke*
BERNARD VAUDOUR-FAGUET *Saint-Emilion, luxe, prestige et pollution*
ROBERT REDEKER *La vie des revues*
MICHELINE B. SERVIN *Théâtre de parole et de chaos*

TM

Dileme preluate

Numărul 416 al *Dilemei,* în care mai mulţi intelectuali români răspundeau unei scrisori deschise adresate „prietenilor săi“ de filozoful maghiar G. M. Tamás, a avut şi ecouri internaţionale: *Les Temps Modernes* (nr. 613/2001) a preluat eseul domnului Z. Ornea cu titlul *Extrema dreaptă nu reprezintă singura noastră moştenire,* iar revista maghiară *Élet és irodalom* a publicat, în trei numere succesive, toate intervenţiile prilejuite de aceeaşi scrisoare considerată un eveniment.

ÉLET ÉS IRODALOM

Sever VOINESCU

statul de drept

Despre instituţiile noastre (I)

Multe sînt experienţele prin care a trecut democraţia noastră în ultimii unsprezece ani. În fond, povestea democraţiei renăscute după decembrie 1989 este cea mai fascinantă poveste a României contemporane. Originală, fără îndoială, în multe din momentele ei, democraţia românească a fost subiectul cel mai fierbinte *de trăit* şi *de vorbit* pentru români. O istorie întreagă s-a derulat pe lîngă noi şi prin noi. Sînt experienţe depăşite, care nu mai au nici o legătură cu prezentul, dar sînt şi experienţe care se repetă, sînt experienţe despre care azi nu mai vorbeşte nimeni şi sînt experienţe cu valoare de referinţă, sînt accidente şi clipe esenţiale – totul a evoluat, „copilul" a crescut şi a ajuns la vîrsta pubertăţii. Vîrstă dificilă, ţîfnoasă, plină de crize de personalitate şi plină de îndoieli profunde, vîrsta democraţiei nostre este acum chiar garanţia civilizaţiei noastre. Rar în istoria noastră am avut perioade mai propice pentru afirmarea noastră ca naţiune civilizată şi, la fel de rar, am avut posibilitatea să vedem noi înşine ce putem şi ce nu.

Subiectul la care vreau să mă refer merită să fie abordat, ca să zic aşa, din perspectiva timpului. Cititorii acestei rubrici ştiu, relaţia dintre *persoană* şi *instituţie* m-a preocupat mereu pentru că mi s-a părut mereu că arhitectura democraţiei se trasează pe liniile sinuoase ale acestei relaţii. Felul în care persoana ocupă o funcţie şi, prin asta, reprezintă o instituţie este mereu raportat la instituţia în sine şi are efecte imediate în planul organizării statului. E o judecată care se face după tipul judecăţii lui Procust: persoana se potriveşte sau nu instituţiei. Potrivirea, mă grăbesc să adaug, fiind aici o chestiune extrem de delicată şi, în multe momente, ambiguă.

Cîteva precizări preliminare sînt necesare. Instituţia este, din perspectiva acestei analize, o sumă de *atribuţii*, o anume *autoritate* care are o anume *putere*. Nu ne vom preocupa de dimensiunea socială a instituţiei (deşi, în cele ce urmează, se va vedea că aceasta joacă un rol esenţial din moment ce vorbim despre autoritate) şi nici de dimensiunea politică a instituţiei (deşi, fiind vorba despre putere şi despre administraţie, e greu să facem abstracţie de politică). Perspectiva acestei analize este mai aproape de înţelegerea juridică a instituţiei. Juriştii definesc instituţia ca fiind un ansamblu de norme juridice care au acelaşi obiect de reglementare. De pildă, juriştii vorbesc despre instituţia proprietăţii, despre instituţia căsătoriei sau despre instituţia falimentului şi înţeleg prin asta, foarte precis, suma normelor care reglementează proprietatea, căsătoria sau falimentul. În acelaşi sens, instituţia purtătoare de autoritate publică este înţeleasă ca o structură administrativă, căreia legea îi conferă o anume putere. Legea desenează profilul unei instituţii în sens abstract, iar acţiunea socială a instituţiei îi desenează profilul concret, social. Despre acest raport dintre proiect şi realizare va fi, mai ales, vorba în cele ce urmează.

Instituţia are, pe lîngă vocaţia ei naturală, administrativă, o proiecţie psiho-socială foarte importantă. Oamenii au reprezentări despre instituţii şi aceste reprezentări sînt fundamentate pe ceea ce oamenii ştiu că instituţia trebuie să facă. Această perspectivă este, deci, fundamentată pe setul de atribuţii pe care instituţia le are. Cînd sînt chemaţi la alegeri, de pildă, oamenii votează pe acei care, în viziunea lor, pot să împlinească cît mai bine („util" ar zice unii, „just" ar zice alţii) atribuţiile pe care instituţia le presupune. Este, deci, vorba despre compatibilitatea dintre o persoană şi atribuţiile instituţiei, despre concordanţa dintre abilităţile, cunoştinţele şi experienţa unei persoane şi exigenţele instituţiei pe care, în cele din urmă, persoana desemnată să reprezinte instituţia le va obiectiva socialmente prin acţiunile sale.

În context totalitar, instituţia se mulează după persoană pînă la dispariţia ei completă. Să ne amintim, în timpul comunismului ştiam toţi cine sînt puternicii zilei şi aproape nimeni nu era în stare să spuna exact funcţiile pe care aceştia le ocupau sau instituţiile pentru care aceştia lucrau. Nimeni, dar absolut nimeni nu se raporta la Nicuşor Ceauşescu ca la un prim-secretar de judeţ sau ca la un lider al UTC, ci ca la fiul atot-puternicului. Ca să obţii un apartament ori un paşaport nu era musai să apelezi la Consilul Popular sau la Direcţia Paşapoarte. Problema putea fi rezolvată imediat de un membru CPEX sau de un important general de armată pentru că, în fond, în structurile totalitare instituţia nu conta. Ceea ce conta era un cu totul alt tip de ierarhie a puterii; instituţiile erau ornamente sau sinecuri, prilejuri sau pretexte.

În societăţile democratice, ordinea socială este asigurată, în primul rînd, de ordinea instituţiilor. Statul democratic, ne place sau nu, este o structură a instituţiilor. De aici derivă şi acuzele care i se aduc: birocraţie, lentoare, mare consum de resurse etc. Pentru mai multe detalii despre felul în care românii s-au raportat şi se raportează la instituţiile lor, vă dau întîlnire săptămîna viitoare. ▲

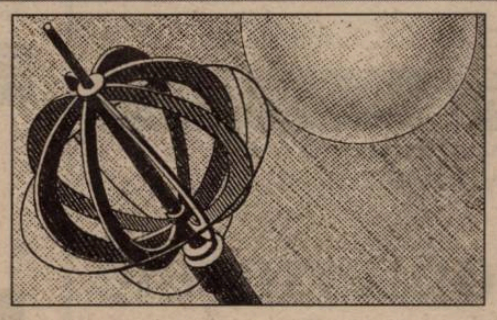

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Unilateralism

Hazardul provocat de telecomandă a alăturat imaginile preşedintelui Eisenhower, primindu-l în Statele Unite pe Nikita Hruşciov în 1959, cu cele ale întîlnirii, din 2001, dintre Bush jr. şi Putin. De data aceasta, mulţimile n-au fost de faţă, dar pozele întîlnirii cordiale sînt menite să stingă temerile iscate de poziţiile exprimate anterior de cei doi preşedinţi. În 1959, la Berlin, tanchiştii celor două mari puteri se priveau în ochi de la o distanţă de cîteva sute de metri şi toate tratativele aveau drept scop consolidarea situaţiei de fapt: libertatea Europei Occidentale (inclusiv partea ei din Berlin) va fi şi în continuare ferm apărată de NATO, iar protestele faţă de modul în care Uniunea Sovietică menţine stabilitatea pe teritoriul european (inclusiv partea ei din Berlin), ocupat după al doilea război mondial, vor rămîne, ca pînă atunci, pur formale.

Acum, situaţia de fapt e mult mai greu de definit şi fiecare dintre cei doi preşedinţi încearcă să-i dovedească partenerului că este în situaţia de a face faţă oricărei ameninţări, că este, împreună cu aliaţii, tradiţionali sau de circumstanţă, pregătit să răspundă adecvat oricărei provocări. În contextul discuţiilor şi al cuvintelor nerostite dintre cei doi, Europa este unul dintre personajele importante ale piesei, dar nu cel mai important. Preşedintele ales în noiembrie are o proastă reputaţie pe Vechiul Continent: dincolo de gafe, brutalitatea declaraţiilor în legătură cu noile interese strategice şi cu priorităţile din Asia-Pacific ale politicii sale externe au nemulţumit autorităţile din principalele ţări europene. În plin efort de construcţie a unei noi Uniuni Europene, Statele Unite observă cît de ineficient şi lipsit de consistenţă este partenerul care le face mereu morală.

Politica externă a Europei pare a se decupla de cea formulată la Departamentul de Stat. În pregătirea călătoriei preşedintelui Bush, Condoleeza Rice scria în *Le Monde* despre trecutul şi valorile comune, dar şi despre necesitatea de a discuta sincer „subiectele asupra cărora nu sîntem de acord". Politica externă, consideră echipa republicană a domnului Bush, nu trebuie să se mai bazeze pe tratate şi ceremonii de semnare, întîlniri la nivel înalt şi controlul armamentelor. Dimpotrivă, eforturile americane vor avea în vedere dezmembrarea arsenalului nuclear ofensiv şi construirea unui scut defensiv, se vor investi bani pentru îndepărtarea pericolelor reprezentate de state cum sînt Iranul şi Irakul şi, desigur, nu vor mai fi intervenţii externe pentru consolidarea „unor naţiuni care nu există" (Charles Krauthammer – *Washington Post*).

În Europa, după critica atît de radical-expresivă a felului cum a decurs intervenţia NATO în Kosovo, dorinţa diplomaţiei de peste ocean de a acorda atenţie doar ameninţărilor directe este considerată o manifestare de egoism. Statele Unite au devenit un „aliat nesigur, belicos şi imoral". În limbaj diplomatic: unilateralism. În acest context, disponibilitatea pentru extinderea NATO este strîns legată de consolidarea democraţiei: „Trebuie să construim o Europă deschisă; o Europă fără Hitler şi Stalin, fără Brejnev, Honecker şi Ceauşescu, şi, da, fără Miloşevici" a declarat Bush jr. la Varşovia, după ce a omagiat vechea cultură a Poloniei.

Preşedintele Rusiei a fost mulţumit de protocolul convorbirilor de la Liubliana: Rusiei i s-a recunoscut importanţa. Pe fond, rămîne la fel de hotărît, la rîndul lui, să nu cedeze. După ce s-a întors din Slovenia, i-a dat repede un telefon preşedintelui Chinei, Jiang Zemin, şi amîndoi şi-au afirmat devotamentul pentru tratatul de neproliferare. Rusia se poziţionează faţă de interesele SUA în zona Asia-Pacific. La fel şi în Europa, după cum a ţinut să demonstreze vizita lui Putin în Kosovo.

Dinspre Cecenia, e la fel ca în 1959; ţările dintre Marea Baltică şi Marea Neagră sînt în situaţia de a-şi alege aliaţii. Alegerea nu e între Uniunea Europeană şi Statele Unite, ci alături sau departe de valorile despre care scria atît de frumos doamna Rice: libertatea şi respectul drepturilor fundamentale. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Cum să-ţi vorbeşti ţara de bine

Faţă de o dictatură, democraţia are un dezavantaj major: în democraţie se poate întîmpla ca la putere să fie un partid care să te scoată din sărite doar pe tine.

(anonim din Cişmigiu, secolul 21)

„Mă duc să mă întîlnesc cu nişte experţi americani", îmi spunea acum cîteva zile un prieten, „şi nu ştiu ce să le spun: o minciună patriotică sau adevărul?" Experţii, mi-a explicat omul, veneau din partea unei agenţii americane care se ocupă cu ajutorarea ţărilor în curs de dezvoltare. Ei vroiau să ştie dacă merită să-şi piardă banii cu noi şi unde i-ar putea folosi mai bine pentru impulsionarea modestelor noastre instituţii democratice – de la Justiţie şi pînă la Parlament.

A fost nevoie de ceva chibzuinţă pentru rezolvarea unei asemenea dileme. Amicul (vechi combatant în societatea civilă sau *lătrău*, ca să folosim termenul din România Mare) nu mai folosise încă minciuna patriotică, însă se gîndea în mod serios la ea. „Dom'le, ne-am înjurat între noi 10 ani, şi singurul lucru pe care l-am cîştigat a fost acela că străinii ne cred o naţiune de turnători". Dar şi cealaltă atitudine avea argumentele ei: „chiar dacă îi minţim cu toţii, nu e nevoie decît să se uite puţin în jur şi să vorbească cu străinii care muncesc în România – şi care n-au nici o problemă patriotică în a vorbi deschis."

Ce-a făcut omul? Nu vom şti niciodată, cel puţin pînă nu se publică stenograma întîlnirii, urmărită cu siguranţă de tinerii aceia simpatici, care au şi ei propria definiţie a patriotismului. Ba chiar şi o unitate de măsură pentru ea: metrul liniar de bandă audio.

Oricum ar fi, am ajuns la răscrucea în care trebuie să ne hotărîm împreună şi să acţionăm unit: ori îi păcălim cu toţii ori le spunem adevărul. Dacă e adevărat că acum se decide intrarea în NATO şi, dacă e la fel de adevărat că nu-i mai deranjează prea tare performanţele noastre economice, e clar că trebuie să ne găsim o calitate ieftină şi pe care o putem fabrica pe loc. Cum ar fi, de exemplu, *capacitatea de a nu trăda*. Sigur, veţi spune că tradiţia nu ne recomandă în această privinţă. Şi totuşi, care popor a rămas mai multă vreme fidel societăţii socialiste? Lăsînd gluma la o parte, e de remarcat discreţia extremă, şi de o parte, şi de alta, în privinţa acestui subiect: ei nu se plîng deschis de KGB-iştii noştri, noi nu-i enervăm prea tare pe James Bond-ii lor. Armistiţiul acesta nu înseamnă, încă, perfectă colaborare. Ultimele mutări de pe la comisia SIE au dus chiar la un protest puternic, chiar dacă nu oficial, din partea aliaţilor pe care ni-i dorim.

De fapt, problema cea mai mare e că noi continuăm să credem că securiştii (vechi sau noi) sînt buni de şefi, în vreme cei ei cred că locul lor e în instituţiile de specialitate. NATO e o organizaţie militară cu un comandament civil. La fel şi diferitele agenţii de informaţii ale statelor membre. Nu le vom putea vinde ideea unei ţări în care structurile subterane de influenţă trec peste liniile de partid şi se adună în centre de putere oculte. Şi nici una în care graniţa dintre civil şi militar nu poate fi stabilită cu precizie.

Acum două săptămîni, guvernul a decis o strategie de imagine, destinată să impună o nouă Românie în exterior. Ca vectori sînt planificate (printre altele) ambasadele, diaspora, societatea civilă. Pentru ca mesajul să nu fie încă o minciună patriotică, e cazul ca el să nu vină doar de la românii înscrişi pe o listă cu nume „sigure". După semieşecul economic şi pseudo-victoria europenizării moravurilor, cel mai important cîştig al ţării în ultimii zece ani rămîne diversitatea vocilor.

Printr-o coincidenţă fericită, e şi o calitate apreciată de cei pe care trebuie să-i convingem. Lor ar trebui să le vorbim cinstit despre dilemele noastre, pentru ca ei să înţeleagă, pînă la urmă, care ne sînt convingerile. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ●
www.corpse.org

Conferinţele virtuale

Se zvoneşte că următoarea întîlnire OMC va avea loc pe Internet, pentru a se evita eşecurile răsunătoare de la Seattle, Praga şi Quebec. Delegaţii la tele-conferinţă vor sta departe de mulţimile sîcîitoare. Era inevitabil. Conducerea lumii „cu frecvenţă redusă", ca multe alte programe cu frecvenţă redusă sau chiar deloc, este la mare vogă. La universitatea mea avem chiar şi un program de creativitate, unde profesorul nici nu trebuie să dea ochii cu studenţii. Toată treaba se face prin e-mail: compunerile sînt trimise electronic, la fel şi comentariile. Nu tu postúri corporale supărătoare, feţe schimonosite, hohote impudice, erupţii cutanate jenante, ochi umflaţi de somn, ochi daţi peste cap, priviri piezişe, scobituri în nas, măsele supte, nasuri trase sau subsuori nespălate. Scrierile trimise electronic, proaspăt ieşite din softul de corectură automată, strălucesc ca nişte bare de protecţie noi-nouţe. Tot aşa, comentariile sînt lipsite de orice emfază nelalocul ei, de orice urmă de ironie, de stresuri semnificative şi de subînţelesuri absconse. Nu există ezitări, hmmm-uri, aaa-uri, glasuri drese spre luare aminte, flegme. Sala de clasă la fără frecvenţă este curată bec, lucitoare ca un ecran şi tăcută ca un *mouse*. Studenţii nu stau după ore să pălăvrăgească şi să se unduiască în loc ca mîţele.

Nu urmăresc profesorii pe hol pentru a se plînge de notele mici. Nici măcar nu au chipuri. Nu au decît scrisul de pe monitor, singurul indiciu al existenţei lor. Programele cu frecvenţă redusă sau deloc sînt visul împlinit al Noului Criticism. Noii Criticii se raportau numai la text care, spuneau ei, conţine întreaga cheie a înţelesului. Noii Critici găseau că lucruri precum istoria personală a autorului, corpul său fizic sau vremurile în care a trăit prezentau mică importanţă – sau chiar nici o importanţă. Textul şi numai el, ca o omletă de litere prăjite, destul temei era pentru analiză. Cine ar fi crezut că, decenii după ce Noul Criticism a ajuns oale şi ulcele sub povara imensei sale plicticoşenii, o să-l reînvie Internetul? Delegaţii de la viitoarea întîlnire virtuală a OMC îşi vor da seama destul de repede că firmele lor vor avea mai mult de suferit de pe urma mizerabilei absenţe fizice decît din cauza protestatarilor asudaţi. Le vor lipsi toate acele semnale subtile care sînt plămada afacerilor: încordarea unui muşchi pe faţă, sudoarea fricii, mirosul compromisului, gustul ca de praf de puşcă al acordului care stă să se nască. Problema cu conducerea lumii la fără frecvenţă este că acordurile nu vor mai fi făcute decît din cuvinte. Limbajul, în absenţa trupului, e ca un fulg în vînt. „Poţi minţi cu vorba", spunea Nietzsche, „dar cu mimica *însoţind* vorba, spui totuşi adevărul". Cît despre cursurile de creativitate pe Internet, ce să mai vorbim de adevăr? Fără nerostitul vînt de teamă, sudoare şi căldură care adie între profesori, colegi şi autor, comentariul la o astfel de lucrare este numai minciună. Oricum, strîmbăturile merg mai departe, nevăzute.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Pariziene (1)

– déjà vu *şi soarele, departe* –

Prin geamul trenului RER ce mă duce prin staţii rare de la aeroportul Charles de Gaulle spre Gara de Nord, printre boscheţi şi grafitti, din loc în loc văd cîte un şoc: arbustul cu frunze verzi şi proaspete poartă încă florile în buchet parfumat, semn că vara este mai tînără la Paris decît în Bucureştiul din care am plecat cu noaptea în cap, spre gazda care-mi va fi *Institut d'Histoire du Temps Présent*.

Timpurile prezente sînt cam aceleaşi peste tot: semn, tînărul ce urca în vagon şi, cu o îndemînare ce nu are nevoie de cuvinte, pune pe scaunul din faţă cîteva brelocuri cu Turnul Eiffel, alături de un bileţel ce explică apartenenţa lui la o asociaţie a muţilor. *Déjà vu*. Soţia îmi face cu ochiul, chiar dacă nu avem motive pentru a pune la îndoială onestitatea purtătorului de brelocuri. Şi avea să îmi mai facă semn şi atunci cînd, la altă staţie, urcă un tînăr care, de cum se închid uşile, începu să le zică din vioară.

Camera în care locuiesc, în Montmartre, are în dotare un radio, un fierbător de cafea şi un raft de bibliotecă; le dau atenţie exact în aceasta ordine şi am trei surprize plăcute: fierbătorul de cafea este bun şi pentru ceai, biblioteca are – printre tone de Tom Clancy – şi cîteva albume de benzi desenate, iar radioul, odată aprins, cîntă odată cu australienii de la Midnight Oil *(„How can we sleep while the beds are burning?")*; am amintiri cu ei, măcar din vremea în care, pe la mijlocul anilor '80, le-am luat apărarea în faţa unui profesor din liceu care spunea că băieţii sînt *satanişti*; profesorul era acrit de tînăr, ca student făcuse armata la artilerie şi acum, nesustras amintirii, arunca bucăţi de cretă spre elevii care dormeau în bănci; din trei aruncări nimerea una, semn că deja era ceva putred în Tratatul de la Varşovia.

Fostul artilerist era profesor de matematică şi intra la clasa noastră de filologie-istorie cu entuziasmul cu care bănuiesc că a intrat, luni 11 iunie a.c., Timothy McVeigh în camera execuţiei sale. McVeigh a *plecat* din cameră aşa cum a intrat – fără o vorbă; în loc de ultim cuvînt, teroristul a ales două strofe (copiate de mînă) ale poetului englez de secol XIX William Ernest Henley. Poemul ales se numea *Invictus*. Să te ferească Dumnezeu de criminalii cu ceva lecturi la bază.

În septembrie 1938, hăituit şi dezamăgit de stalinism, Leon Troţki a proclamat, pe undeva prin *la banlieue* pariziană, înfiinţarea celei de-a IV-a Internaţionale comuniste. Fără să bănuiască o clipă că la mijloc de iunie 2001 va reveni pe prima pagină a ziarelor. Un autentic personaj, Troţki: chiar şi la 60 de ani după moarte, el mimează coabitarea politică dintre dreapta (Jacques Chirac) şi stînga (Lionel Jospin) trupului politic francez; dar nu despre troţkism pur şi simplu este vorba, ci despre cuvîntul ce dă apă la moara ziarelor pariziene: *l'entrisme*, strategia pusă la cale după 1934 de Troţki de a-şi plasa fideli în sindicate şi în partidele de stînga. E şi cuvîntul care-i dă migrene premierului – şi viitorului candidat socialist la preşedinţie – Jospin, al cărui trecut a fost în acest iunie întors pe toate feţele – sau aproape toate, pentru că destule surprize sînt încă aşteptate. Iniţial, Jospin a negat; apoi a presupus o confuzie cu propriul său frate; dovezile s-au strîns, hrănind ipotezele: în seara de luni 13 iunie, pe *site*-ul *Le Nouvel Observateur* a apărut ideea unui mai tînăr Jospin călărind, în taină, doi cai: în legături cu troţkiştii din *Organisation Communiste Internationale* pînă prin 1982 (chiar 1987, spun alţii), chiar dacă din 1971 devenise membru al Partidului Socialist. În contraatac, Jospin spune că este mai puţin grav să eviţi jurnaliştii decît să eviţi justiţia (trimitere la presupusele „afaceri" ale lui Chirac de pe vremea în care era primar al Parisului). Un alt *déjà vu*: aşa sînt prim-miniştrii şi preşedinţii, amabili unii cu alţii.

Vine ora la care soarele cade departe, spre Trocadero; despre somn nici nu poate fi vorba: la Paris, cu sau fără rockeri australieni, patul arde. Mai ales cînd ştii că, odată cu zilele, vin şi alte poveşti.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Plăcerile balcanice ale lui Loaţi Marghetics

(telenovelă de la Ardeal, anii '50, episodul 4)

În calitate de povestaş, altfel te poţi apropia de o povestire decît o poate face cititorul ei. Ăsta îţi este singurul avantaj vizibil: poţi „construi şi deconstrui" ipostazierile narative, cum se spune în limbajul de lemn de abanos al poeticii. La smerita mea întrebare adresată prozatorului polonez Andrzej Stasiuk în legătură cu epicul, cu povestea, şi cu felul în care el se raportează la acestea toate, mi-a mărturisit că îl apucă uneori, aşa deodată, plictiseala să tot îi dea cu ipostaza narativă şi atunci se lasă de ea şi trece brusc, la autobiografic, la concretul cel mai concret, şi proza pe dată se face un fel de ceva jurnalistică. Şi mie uneori asemenea mi se pune pata şi mă apucă răzvrătirea: aşa mi s-a întîmplat mai an, cînd am scris eu ceva text cu baba Katharina, o babă-personaj la care trebăluisem epic înainte de revoluţie. Ia ascultaţi să vedeţi ce anume mi-a venit:

„Mă îndrept asupra personajului Katharina von Mairowitz pe care, din lipsă de imaginaţie creatoare, am împrumutat-o dintr-un roman de demult. Îi dau cuvîntul babei, o urmăresc ce spune şi sînt plin de eros şi thanatos. Ciocanul îl bălăngăn în mîini. „Dăi drumu', babă", zic, „spune ce-ai de spus". Ea se supune şi rosteşte următoarele vorbe fără noimă: „Este dimineaţă acum", zice băboanţa, „şi tocmai m-am trezit. Ia uitaţi-vă, pielea mea este albă şi uscată, venele albăstrii. Părul, rar şi alb. Mîinile îmi sunt lungi şi oţeloase. E firesc să fie aşa din cauza vîrstei. Eu, Katharina von Mairowitz, am optzeci şi doi de ani şi camerista mea, fata domnului notar Bela Piszarcek, şaptezeci şi patru." „Zbaang!!" I-am trîntit una cu ciocanul direct în profilul ei dramatic şi s-a chircit pe dată baba, nişte fişii de tablă, altceva nimic n-a mai rămas, socotiţi că din lipsă de meşteşug creator n-am putut să dau viaţă decât unei înfăţişări din tablă zincată, din aceea pe care o folosesc ţiganii gabori la streşinile caselor. Nu e din carne baba, sînge nu curge, durere nu se arată, nici crima nu o putem socoti ca atare. De aceea, nici durerea şi nici vinovăţia nu îşi fac loc în conştiinţa mea, am omorît un ceva care şi aşa era mort. Acu urmează pe baba servitoare Piszarcsek să mi ţi-o rezolv, să-i trîntesc şi ei una drept în moalele capului ei din zdrenţe şi din rumeguş. „Zbaang!!" Din obrazul bătătîiei se scurge firizana, adică rumeguşul, şi cu o plăcere de tip eros şi thanatos o nouă lovitură i-aş aplica direct peste ochi."

Astea îmi sînt stările de creaţie constructiv-deconstructive în timp ce lucrez la (actuala) telenovelă de la Ardeal, anii '50. Construiesc şi deconstruiesc la imaginea unei nemţoaice slovaco-maghiare pe numele ei adevărat Marghetics, o babă grasă ce avea vîrsta doamnei contesă Teleki, numai că arăta mult mai bătrînă, era ponosită rău baba Marghetics şi trăia ca pe jar că fata îi fusese deportată la muncă, în Dnepopetrovsk, în URSS. Feciorul babei, că avea şi un băiat, era un neisprăvit care trăia toată ziua pe la restaurantul din centrul oraşelului şi juca table, o preocupare cît se poate de balcanică pe care a îndrăgit-o peste măsură şi la care nu renunţa decît atunci cînd banii îi permiteau să revină la adevărata sa iubire: pocherul. În rest, Loaţi Marghetics se prezenta onorabil în sensul că era un bleg albinos care nu zicea mai nimic şi nu crea nici o problemă nimănui. Cu el mergea Pubi la birt, arătîndu-se interesat mai ales de paharul lui cu monopol cu dulce, un soi de rachiu foarte popular în mediile de prin birturile transilvano-banatice; aici toată lumea *consuma*, ca să mă exprim mai îngrijit, monopol cu dulce în valoare de 12 lei suta de grame. Vă mai spun ca să ştiţi: chelnerul avea un păhărel din acela mic de tot, din sticlă groasă, în el turna siropul de căpşuni pe care îl răsturna în paharul mare plin cu rachiul acela, altfel destul de slab. Pubi cu Loaţi aşteptau cuminţi în faţa tejghelei ca să isprăvească barmanul, sau ce-o fi fost insul de dincolo de pult, că pe vremea aceea nu era încă moda cafe-barurilor.

Pe urmă se aşezau „tusdoi" la masa unde zornăiau tablele; pe urmă priveau cum se rostogolesc cuburile împănate cu punctuleţele albe care agitau comesenii, mai apoi dînşii suduiau ungureşte şi româneşte cînd nu se potriveau cum trebuie zarurile, alteori strigau cu voce aspră „poartă-n casă".

▲

Texte şi opinii de: Gabriela BAICU-CERKEZ ● Ana BAZAC ● Ioan BUDURA ● Dorli DELEANU ● Gabriela DOBRESCU ● Valentin ELISEU ● Simion IVANOSCHI ● V.V.M. ● Ciprian NEAGOE ● Radu PĂTRAŞCU ● Ioana PETREA ● Florin A. POENARU ● Michaela ROŞIORU ● Bogdan STĂNOIU ● Adrian ŞCHIOP ● Cornel Mihai UNGUREANU ● Tudor VLĂDESCU

Dacă Hyde Park este locul în care se opresc toate double-deck*-urile pline cu turişti, din cînd în cînd mai opresc acolo şi dubele poliţiei londoneze. Totuşi, opresc destul de rar, zona fiind de interes turistic gradul I. Speaker's Corner este sacru. Mult mai interesant a fost, însă, traseul pînă în acest loc al libertăţii, nu şi al libertăţilor. La cea mai emancipată zonă a Londrei se ajunge cel mai simplu cu metroul, Red Line Central, care taie de la Est la Vest toată metropola. Construit acum mai bine de o sută de ani, metroul îşi păstrează farmecul, deşi majoritatea staţiilor din centru erau, acum un an, în reparaţii. Cu mare greutate, m-am abţinut să măsor cu pasul lăţimea peronului. Dinicu Golescu ar fi făcut-o cu siguranţă, în spirit matematic-ingineresc: aci, zidirea acestui metrou este toată de zid, în forma oului, şi toate laviţile trei palme latul şi două naltul, aşezate la capetele peronului de doi stînjeni.*

Am ales o oră la care traffic jam-urile nu se petreceau dinspre periferie spre Inner London, undeva în jurul orei şase. West End, unde se află Hyde Park, este o zonă considerată partea aristocrată, spre deosebire de East End – zona proletară. Nu întîmplător, East Enders, telenovela numărul 1 în Regatul Unit, îşi desfăşoară acţiunea acolo unde îi spune şi numele. Nu întîmplător, chiar eu veneam dinspre Leytonstone, două staţii înainte de capăt în aceeaşi direcţie proletară. Tot timpul petrecut în Londra nu mi-a fost dat să văd, pe traseul Central Line pînă la Oxford Street (staţie apropiată de Hyde Park), cerşetori care să fi declarat că sînt români şi să se folosească de asta pentru a cîştiga un penny. Cei care au mai fost în Londra pot să mă contrazică, dar pe mine, pe Central Line, între Leytonstone şi Oxford Street, distanţă de aproape zece staţii, m-au ocolit conaţionalii care trăiesc din mila publică. În seara în care mă hotărîsem să dau o raită prin parcul libertăţii comunicaţionale, am trecut şi pe la Marble Arch, lîngă care se află sediul central al lui British Council, locul unde mergeam de obicei la conferinţe sau întîlniri cu profesori englezi şi colegi bursieri. Seara cu pricina – linişte. Trecînd pe sub un pasaj şi pe lîngă o toaletă publică, aveam să ies fix la Speaker's Corner, ţinta plimbării mele.

Experienţa acestui pasaj pe sub Baywater Bv. a fost mult mai interesantă. În acest pasaj de lîngă „amvonul libertăţii" aveam să aud română. Chiar dacă era evident că membrii grupului de 10-15 români şi române se aflau în mijlocul unei mici dispute, nu am putut să nu mă opresc un minut pentru a asculta frumoasa noastră limbă, vorbită ea chiar şi cu dialect rrom. Pentru un bursier care nu mai auzise româna de luni de zile în afară de scurte convorbiri săptămînale la telefon, o avalanşă de cuvinte româneşti a fost o binecuvîntare. Drept urmare, indiferent de cine erau, ce etnie reprezentau şi ce făceau în Londra, grupul acela de români a însemnat mai mult decît toate discursurile şmecheranoste şi uşor porcoase, marcate de frustrări, mai mult personale decît sociale, pe care le-am ascultat în binecunoscutul Speaker's Corner.

Revenind în satul unde locuiam, Chalford Hill, – acţiunea acestei scurte povestiri se petrece în primăvara anului trecut – un coleg de şcoală mi-a pasat un articol, ştiind că sînt interesat de orice informaţie legată de România. Grupul de asylum seekers pe lîngă care trecusem fusese infiltrat de o jurnalistă foarte cunoscută de la The Mail, Lesley Saunders. Articolul ei, „My day as a Romanian beggar... complete with a baby" din 12 martie 2000, scris cît se poate de corect reportericeşte, avea să îmi dea imaginea exactă a unei zile din viaţa românilor de lîngă Speakers' Corner. Îmbrăcată corespunzător, strîngînd la piept o păpuşă şi afişînd un carton pe care era scris cu litere inegale „WE ARE 4 CHILDREN FAMILY OF ROMANIA PLEASE HELP", în două ore jumătate reuşise să adune 10 lire şi 65 penny. Scorul ar fi destul de modest comparativ cu media de 20 lire pe oră pentru un cerşetor român experimentat, spune autoarea. Cariera ei de cerşetor român a luat sfîrşit cînd un poliţist care se întorcea acasă s-a enervat văzînd cum trecătorii sînt jecmăniţi şi a transportat-o la poliţie.

Nu ştiu dacă tonul oficial referitor la „Romanian Asylum Seeker's s-a schimbat. În aprilie 2000, Jake Straw, Secretar de Stat în guvernul Blair, anunţa creşterea numărului de lagăre pentru refugiaţi, lagăre care vor fi încercuite cu garduri înalte de sîrmă, cu regim de închisoare, în care vor fi internaţi azilanţi pînă în momentul în care decid să revină în ţară. Poziţia era susţinută de Barbara Roche, ministru pentru Imigraţie în acel moment. La această ştire l-am auzit pe colegul meu englez spunînd „Serve them right!". Acelaşi ton cu vecinul meu de palier: „Bine le face, dom'le!". Nu ştiu dacă ceea ce noi numim Carta Drepturilor Omului ar trebui să includă şi o prevedere referitoare la cerşit. Este omul liber sau nu să cerşească? Dacă nu, atunci să fie trecut în vreun capitol de agresiuni sau vătămări din Codul Penal! Şi atunci să se modifice, cît se poate de repede şi Biblia, aşa încît Isus să spună: „Nu cere şi nu ţi se va da!". Cert este un singur lucru: în Speaker's Corner se vorbeşte română. Şi asta fără ca locul să fie încercuit cu garduri înalte de sîrmă ghimpată.

Tudor VLĂDESCU

Argument

Nu avem nici un argument. Decît acesta: ieri a fost cea mai lungă zi a anului. Să aveţi o noapte albă în acest Hyde Park! (**R. C.**)

Într-un părculeţ din Bucureşti

Un părculeţ pe lîngă Piaţa Dorobanţi. Ora unu, unu şi ceva. Cîteva mame, bine îmbrăcate, cîteva fetiţe, unele cu ghiozdane, altele aduse direct de la grădiniţă. Doi băieţei singuri. Trec pe lîngă mine, mă văd stînd pe bancă. „În parc nu se doarme" strigă unul. „În parc se fute" completează celălalt. Nu zic nimic. Să aibă cam 6-7 ani. Picioarele goale în tenişi. Îmbrăcaţi curat.Unul blond, foarte frumuşel, cu un tricou gri şi pantaloni trei sferturi gri cu albastru. Celălalt mai măsliniu cu un tricou alb, pantaloni scurţi de blugi. Cel blond se urcă pe un leagăn şi mănîncă *eugenii*, bînd apă dintr-o sticlă de Fanta de o jumătate de litru. Celălalt n-are. Nici mîncare, nici apă. Dar are o sticlă de *Sprite* goală. „Du-te şi cere apă" îi zice cel blond. Se duce, undeva în spatele meu şi vine cu sticla plină. „Ţi-a dat, bă?" „Da, mă, băga-mi-aş..." şi începe un duel de înjurături. Concurs. Urîte. Ce-au zis la început era nimic pe lîngă ce aud acum. „Eu... în urechea ta". „Eu în tot corpul tău". „Am zis". Şi tot aşa. Cel cu *eugenia* aruncă o jumătate muşcată după celălalt. O fetiţă cîrlionţată foarte mică de alături îi întinde confuz un pufulete dintr-o pungă. N-o observă nici unul din ei. Mama fetiţei intervine cu o observaţie. Nu e auzită. Mama şi fetiţa pleacă. Înjurăturile continuă. Blonduţul s-a urcat pe leagăn şi îl izbeşte consecvent de marginile de fier. Celălalt îşi goleşte sticla de apă spre el. Apare altă *eugenie* din buzunar. Hîrtia de la precedenta cade pe iarbă. O muşcătură, o gură de apă. Apoi şi blondul aruncă restul de apă spre celălalt. S-a terminat apa. Acum se scuipă. Fără furie, simbolic. Şi se înjură, ca un tenis cu cuvinte. Poc-poc. Pe urmă se duc spre alte leagăne, unde o mamă blondă, pusă la patru ace, îşi leagănă un copilaş la fel de auriu. Mama vopsită, copilul nu. Pe leagănul liber se aşează blonduţul. Celălalt se învîrte prin preajmă. Mama cu copilul pleacă. Acum se dau amîndoi în leagăne în linişte. „Hai la gîrlă, mă". Mă întreb la ce gîrlă. Mă mai întreb şi ce e cu ei. De unde vin – cum o fi la ei acasă? Cel măsliniu se dă pe tobogan lălăind ceva care seamănă cu o manea. Ce-o fi în capul lor? A cui e vina? E vreo vină? Ce-o să facă peste un an, peste zece? Cum o să fie?

Pe lîngă parc vin şi pleacă maşini impersonale, silenţioase cu oameni care vorbesc la telefon în timp ce urcă sau coboară. În maşină, în vilă. Un tată chel îşi plimbă fetiţa ţinînd-o de mînă. Închid în spatele lor poarta la un imobil cu trandafiri în curte. „N-ai curaj să arunci *eugenia*, că-ţi arunci norocul". „N-am curaj?" – şi blonduţul aruncă ultima bucată.

Dorli DELEANU
Bucureşti

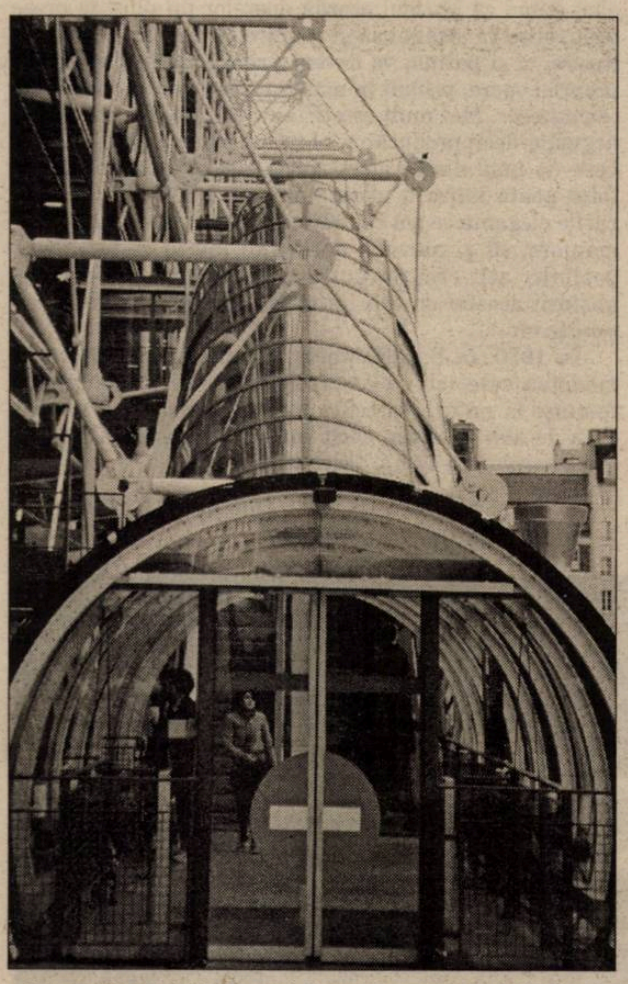

Scara rulantă de la Centrul Pompidou trimisă, de la Paris, de dilematicul Mirel Bănică, la Cîmpina, dilematicului Codruţ Constantinescu

Într-un parc din Iaşi

În parc. Ăştia doi care trec pe lîngă mine aveau vreo 4-5 ani cînd l-au împuşcat pe răposatu. Nu cred să-şi aducă aminte ceva...

În faţa mea se află un gard; îl percep – negru prin ramele ochelarilor... Şi mintea îmi e împărţită de un gard: într-o parte se află „înainte de..." şi în altă parte „după...". „Înainte de..." se află cumva la extrema stîngă, iar „după..." e cam dispersată.

Înainte de... îmi aduc aminte de „Cîntarea României", de rochiile şi fustele alea lungi, în alb-negru (cum mi le reda „Snagovul" de acasă), pe care mama mi le promitea în fiecare duminică seara pentru cînd voi fi mare. (Copilul ăsta mic din cărucior nu are cum să aibă un „înainte de"..., nici ăla din pîntecul mamei sale). Îmi aduc aminte de lumînările arse în nopţile de iarnă pe care le consumam, şi de vocea „Europei libere" pe care bunică-miu o asculta atent, de faptul că mi se spunea să nu suflu o vorbă despre acest lucru. Şi atunci cînd era lumină, mi-aduc aminte de monologurile interminabile, înmulţite de gesturi ale mîinilor de sus în jos ale „celui mai iubit fiu al patriei". Dacă ştiam atunci că voi ajunge unde sînt acum, îmi luam notiţe de discurs. Înainte de... „era mai bine!" spun nostalgicii (oare?). Adică, de ce era mai bine, spun eu, o persoană care nu şi-a dus majoritatea anilor în epoca „regretatului"? „Era aşa şi pe dincolo, aveam de aia şi de ailaltă..." Dar, libertatea, oameni buni, unde era? Gardul ăsta negru, despre care am spus că se află şi în mintea mea, sau mai bine-zis în aducerile mele aminte, nu puteam să-l găsesc atunci; pentru că nu ştiam că va exista un *„după..."* ...Acum există cu desăvîrşire: libertate şi constrîngere, a spune şi a tăcea. E bine să ne aducem-aminte... frînturi din viaţa noastră. Căci n-am fi putut fără *„după..."*. Adevărul e pe undeva pe aproape. Izgonirea lui ar însemna izgonirea lui „după..." Nu ştiu despre alţii; eu am devenit mai analitică... am avut voie. E bine totuşi că m-am născut „înainte de..." După..., aşadar, sînt prea multe şi prea mărunte ca să ţi le-aduci aminte. (Ăştia doi care au trecut şi care aveau vreo 4-5 ani atunci, se gîndesc oare la „după..."?).

Cîţiva ani buni am spus „înainte de..", „atunci..." cutare şi cutare (adică unde am fost şi ce-am făcut, şi ce-am simţit)... raportînd la mine... Dar cu restul?...unde am lăsat restul oamenilor? Asta-i marea diferenţă: era mai bine înainte pentru că ţineam unul la altul, pentru că eram toţi oropsiţi de soartă... Acum, după... fiecare scapă cum poate din ghearele libertăţii, sare gardul neştiind că dincolo e războiul de supravieţuire. După.. e un haos cumplit, după... e în fiecare zi o incertitudine. Dar, ăsta e, dragilor, misterul unei vieţi mai bune... sau nu?

Gabriela DOBRESCU
Ştiinţe politice, Iaşi
gabrieladobrescu@yahoo.com

Nordicii

Umblă vorba că nordicii ar fi reci, scumpi la vorbă şi chiar ursuzi. Lucrurile nu stau chiar aşa. În comunicare ca şi în tot ceea ce fac nordicii sînt cumpătaţi şi bine organizaţi. De fiecare dată cînd vorbesc spun doar ceea ce trebuie spus, fără sofisme sau înfloriturii gratuite. Le displac flecarii şi cei care îl ţin pe om cu vorba, deoarece îi consideră ori că nu ştiu ce vor ori că nu sînt serioşi.

Noi românii, care ne considerăm latini şi în oarecare măsură balcanici, însoţim de cele mai multe ori discursul verbal de o mimică expresivă şi gesticulaţie bogată. Considerăm că aşa este firesc şi plăcut. Exteriorizarea fără reţinere a sentimentelor interioare determină ca ceea ce rostim să pară mult mai convingător şi, de ce nu, mai spectaculos. Dar oare cum reflectă mimica bogată şi gesticulaţia laborioasă calitatea sentimentelor pe care le păstrăm în suflet şi cele pe care dorim să le transmitem receptorilor discursului nostru verbal şi nonverbal? Reflectă mimica bogată şi gesticulaţia laborioasă, rezistenţa în timp a unei stări afective? Să fie un sentiment mai intens, mai convingător, cu un termen de garanţie mai mare dacă este exprimat volubil-gesticulativ? În unele contexte culturale, printre care cel românesc, aşa este. Cu cît un sentiment este mai puternic, cu atît este exprimat mai zgomotos şi mai muncit. În unele cazuri însăşi societatea stabileşte standardele de exprimare şi de evaluare a durerii sau a bucuriei. Ca exemplu putem da bocitoarele angajate să plîngă pe cel condus pe ultimul drum. Durerea resimţită de membrii familiei şi prietenii celui dispărut nu este îndeajuns, colectivitatea solicită dovezi mai convingătoare că într-adevăr le pare rău.

Urmărind pe cei aparţinînd altor culturi, printre care nordeuropeană sau din Orientul Îndepărtat, cum povestesc calm şi liniar despre drame, tragedii sau momente de fericire personale, ne întrebăm cum pot fi aceşti oameni atît de nepăsători, atît de reci faţă de evenimente ce la alţii ar fi fost exteriorizate cu freamătul şi tumultul corespunzătoare. Să fie nordicii chiar atît de insensibili?

Vă propunem să fim, cel puţin pentru cîteva minute, nişte veritabili postmoderni în ceea ce priveşte comunicarea şi nu numai să ne imaginăm ci şi să trăim rolurile membrilor altor culturi. Mai precis să intrăm în pielea unui nordic. Ei bine, din perspectiva unui membru al culturii din nordul Europei, exprimarea zgomotoasă şi fără reţinere a trăirilor interioare este, paradoxal, manifestrea lipsei de maturitate afectivă, este expresia abordării superficiale a unui moment deosebit, dramatic sau de bucurie. În ceea ce priveşte termenul de garanţie al unei stări afective, aceasta este invers proporţional cu volumul exteriorizării. Cu alte cuvinte, sentimentele exteriorizate fără discernămînt asociate cu discursul verbal de tip explicativ-justificativ, vor fi ca un foc de paie. În schimb sentimentele păstrate în suflet şi împărtăşite doar celor foarte apropiaţi sînt cele care îşi vor păstra valoarea în timp.

Deşi pentru noi par reci şi nu prea comunicativi, nordicii au un foarte dezvoltat spirit comunitar. Acest spirit se manifestă atît în atitudinea lor faţă de cei din jur cît şi faţă de solicitările colectivităţii. În acest spaţiu cultural nimeni nu va face ceva care să-i deranjeze sau să-i jignească pe cei din jur. Individul este apreciat dacă este conştiincios, modest, atent cu ceilalţi. Ostentaţia de orice fel este dezaprobată. În metropole, pe străzi, în cartiere, în blocurile de locuinţe domneşte liniştea, nu auzi oameni care să vorbească tare, casetofoane date la maximum, motoare ambalate. Pentru cei neavizaţi oraşele aduc mai mult a staţiuni de odihnă.

Nordicilor nu le place să li se impună ceva, iar dorinţa de şefie este cvasiinexistentă. Relaţiile pe verticală şi pe orizontală sînt dominate de spirit de colaborare. Fiecare se bucură de respectul şi încrederea cuvenite şi îşi desfăşoară activitatea fiind conştient că societatea apreciază cum se cuvine munca sa.

Un alt exemplu al culturii de breaslă prezentă în ţările nordice este faptul că toate întîlnirile fie comerciale, fie politice sau de altă natură trebuie făcute cu programare prealabilă. Programările pot fi făcute şi cu un an înainte şi puteţi fi sigur că dacă cineva v-a dat o întîlnire pe data de 15 octombrie anul 2001 ora 22,20 va fi acolo la ora şi data stabilite de comun acord. Un amic recent sosit din Scandinavia reproşa tocmai acest fapt. „Ce atîtea programări, parcă eu ştiu precis unde am să fiu peste trei săptămîni!?" Într-adevăr, toate aceste programări parcă afectează libertatea de mişcare a individului, par un fel de înregimentare persuasivă. Dar să ne punem în locul nordicilor. Pentru ei programările îi ajută să-şi folosească mai eficient timpul. Trebuie doar să te prezinţi la locul şi ora stabilite de comun acord şi vei fi aşteptat de persoana cu care ai solicitat întîlnirea. Nu vor exista întîrzieri sau explicaţii de genul: „Ştiţi a avut o treabă urgentă şi a trebuit să plece, poate reveniţi mai încolo sau vă reprogramaţi". Cu ajutorul programărilor poţi face planuri pe lungă durată, fapt ce duce la dezvoltarea gîndirii anticipative şi la sentimentul că îţi controlezi propria viaţă, că nu există riscul să îţi pierzi timpul. Modul de organizare nordic pune accent pe gîndirea anticipativă, societatea este foarte bine organizată, de aceea construirea de planuri la nivel individual sau colectiv este un demers confortabil. Gîndirea de tip speculativ, uneori scînteietoare şi spectaculoasă, chiar dacă numai ca exerciţiu academic, nu-şi găseşte aici un loc prielnic. Realitatea clar conturată, relaţii interumane lipsite de ambiguitate, accentul pus pe acţiune nu permit formarea de miraje atît de necesare şi savurate în alte spaţii culturale. Nu cred că este vorba de cum e bine sau cum e rău. Este vorba de opţiune.

Între cele patru ţări din nordul Europei, Finlanda, Suedia, Norvegia şi Danemarca se circulă liber. La aeroportul din Copenhaga au fost eliminate pînă şi punctele de trecere ale frontierei, locul tradiţional unde un funcţionar sobru îţi scruta paşaportul, apoi faţa şi în cele din urmă îţi aplica ştampila în document cu aceeaşi mişcare cu care un judecător bate cu ciocănelul în masă şi declară sentinţa. Doar cînd soseşte un avion din spaţiul extrascandinav apar doi funcţionari ce la uşa aeronavei verifică vizele de intrare ale călătorilor. Apoi dispar. La plecare nimeni nu îţi mai controlează paşaportul. Un pas spre libera circulaţie a persoanelor, unul din drepturile fundamentale ale omului.

Am întrebat un nordic despre cum se vede România de la ei. După cîteva clipe de gîndire, mi-a răspuns: „Nu prea clar". Un răspuns evaziv – mi-am spus. Cum adică nu prea clar? Am înţeles în momentul în care avionul cu care mă întorceam acasă a coborît deasupra Cîmpiei Române.

Ioan BUDURA
Bucureşti

Un miracol: o carte

Într-un spaţiu impurificat pînă la intoxicare cu manele, copii maltrataţi şi bătrîne violate, într-o ţară populată de oameni schimonosiţi de tristeţe şi durere, îmbrăcaţi sinistru sau lugubru, care merg zilnic în căutarea disperată a subzistenţei, cei care mai cred în miracole şi mai au puterea să le caute sau să le aştepte se întîmplă, uneori, chiar să şi aibă parte de ele.

Am păţit-o săptămîna trecută, într-o dimineaţă în care seninului de aprilie i-a luat locul antracitul cerului care se distila în „ascuţite" şi îngheţate picături minuscule. O dimineaţă tulbure şi apăsătoare precum tristeţile fără obiect. Pe tarabe, cărţile erau acoperite cu folii de plastic protectoare. Vînzătorii lor, precum caii obosiţi, scoteau aburi pe nări sau şi-l suflau în pumnii aproape înţepeniţi de frig. Căutam „noutăţi" şi, plimbîndu-mi privirea prin labirinturile fluide de pe foliile de plastic, o necunoscută în haină ocru-galbenă, în formatul cu care ne-a obişnuit „Cartea de pe noptieră", a răsuflat fierbinte în aerul aspru. Andrei Makine se prezenta singur, numele însuşi garantînd viitorul desfrîu al cîtorva ore sublime de lectură: *Pe vremea fluviului Amur*, iar acel Amur îmi suna, deja, precum *amour*. Am luat cartea – nici nu mai conta preţul – am băgat-o-n sîn, lîngă inimă, apoi am plecat în căutarea ei ştiind că-i pe undeva, pe aproape. De departe am văzut-o. Mi s-a tăiat răsuflarea. Era de o frumuseţe copleşitoare. Inimaginabilă. Era perfectă, absolută. În aerul brumat, strălucitor şi sticlos, sub cerul plumburiu cu reflexe argintii, în palele de vînt şfichiuitor, magnolia mea ţîşnea din pămîntul umed cu graţie şi delicateţe diafană, subjugînd totul în jur, îmblînzind spaţiul. În ultimul asalt al iernii deja învinse îşi desfăşura şi ea ultima ofensivă cu frumuseţea-i răpitoare. Ramurile subţiri şi ascuţite, fără urmă de frunze, susţineau greutatea pufoasă a enormelor flori pictate în nuanţe de roz şi bej. Păreau imense *boulles de neige* plutind în laptele gri-cenuşiu al cerului. Avea splendoarea unui *haiku* scris cu sînge pe imensitatea unei zăpezi siberiene. Ameţită de puterea de seducţie ultrafeminină a magnoliei, am plecat spre casă strîngînd „fluviul Amur" la piept, ştiind aproape cu certitudine că misterul magnoliei înflorite avea să se continue în rîndurile lui Makine. Ceea ce s-a şi întîmplat...

Da, mai există miracole, dar ele există numai pentru cei nu foarte grăbiţi, care au timp să le caute sau să le aştepte, ieşindu-le în întîmpinare cu sufletul deschis, cu toată fiinţa lor. Şi cum „numai sub un delir se poate trăi", aşa numai sub un miracol, chiar şi de-o clipă, ne putem despovăra de ceea ce, din ce în ce mai greu, ne apasă, redevenind tineri, reînnoindu-ne sau reinventîndu-ne la infinit. Ceea ce cu drag îi doresc şi *Dilemei*.

Ioana PETREA
Ploieşti

Poezia, de la marfă de contrabandă la producţia în serie

„Poezia nu se mai impune, ea se expune."
Paul Celan

A fost o vreme cînd – departe de ochii şi foşnetul lumii, într-o întîlnire hieratică desfăşurată pe fundalul Alpilor elveţieni – cel mai mare poet de limbă germană îi înmîna celui mai mare poet de limbă franceză traducerea proprie a celui mai personal poem de pînă atunci al meridionalului, într-o caligrafie definitivă, aşternută pe o hîrtie rară, legată în piele de bou. Suprem omagiu al unui spirit delicat, acest gest simbolic păstra ceva din pietatea cu care vechii pictori japonezi schimbau între ei autoportrete. (La un nivel transindividual acest dar nu era altceva decît reverenţa unei limbi în faţa alteia). Aceste vremuri, dincolo de insolitul apropierii liderilor a două literaturi distincte, au o notă defunctă care nu poate scăpa azi nimănui: ele sînt irepetabile. Mai precis – cînd ne gîndim la Rilke sau la Valéry, nu puterea lor de invenţie verbală ni se pare iremediabil pierdută, nu valoarea lor ca *poeţi* ni se pare unică (deşi este în gradul cel mai înalt), ci *atitudinea* pe care au înţeles să o aibă faţă de poezie ni se pare imposibil de recuperat. Atunci, la începutul secolului al XX-lea, într-o epocă tulbure din punct de vedere stilistic, cînd toate formulele academice erau aruncate peste bord şi fiecare căuta tonul autentic, marea poezie era aşteptată, fie activ, printr-un continuu travaliu spiritual (cazul lui Valéry, steril 20 de ani pînă în momentul „Tînăra Parcă"), fie pasiv, ca inspiraţie cvasi-divină (cazul lui Rilke, mut opt ani pînă la „Elegiile Duineze").

Astăzi, candoarea pe care orice invocare a Muzelor o presupune a dispărut. Poeţii de profesie semnează cu editurile contracte pentru mai multe volume în avans. În genere, este pentru prima oară în istoria artei cînd artiştii îşi *planifică* inspiraţia. Poezia a devenit un exponat mai mult sau mai puţin de lux în vitrina pestriţă a Abteilung-ului „Cultură" din industria de divertisment. Victimă sigură a agresivităţii proprii oricărei curiozităţi unidimensionale, poezia nu va mai fi abandonată pe mare (nu va mai fi acea *bouteille à la mer* de care vorbea Celan), ci va rămîne ferm ancorată la ţărm. Creator şi paznic totodată al propriei creaţii, poetul nu se va opri aici; ştiind că Muzeul acordă operelor un plus de prestigiu, el se va strădui să-şi asigure nu numai o largă difuzare, ci şi patină; va deveni primul curator avizat al propriei opere, primul în măsură să-i dea o explicaţie *en connaisseur*. Mai mult estetician decît creator, mai mult negustor decît producător, el va lua cunoştinţă foarte repede de unul dintre adevărurile eterne ale comerţului: totul poate intra în sfera vandabilului. Totul, atît cezurile elegante ce pot constitui fragranţa specială a unei maniere, cît şi nararea declicului iniţial ce le-a făcut posibile; atît creaţia pură şi simplă, cît şi *povestea* naşterii acestei creaţii (iată pe scurt şi originea *happening*-ului).

În 1980, la Bad-Homburg Cannstatt, s-a decretat moartea esteticii ca disciplină filozofică. Obigat să renunţe la natura sa schizofrenică, artistul nu va mai avea de ales de-acum decît între întoarcerea la gratuitatea actului creator şi tăcere.

Radu PĂTRAŞCU
Bucureşti

© S. Ivanoschi

Două opinii ale unui cetăţean român

● ***1 Mai – o sărbătoare analitică şi reflexivă***

În fiecare an cu ocazia zilei de 1 Mai au loc în statele occidentale manifestaţii sindicale şi dezbateri filosofice, sociologice şi politologice legate de muncă (organizate de către reprezentanţii elitei intelectuale) ce pot fi urmărite de către publicul larg cu ajutorul unor posturi de radio şi televiziune cum ar fi RFI, TV5 şi La 5-ème. Datorită acestui fapt sărbătoarea de 1 Mai este pentru unii cetăţeni ai statelor occidentale una analitico-reflexivă.

Din nefericire, nimic asemănător nu se întîmplă de 1 Mai în România. De ce oare nu organizează reprezentanţii elitei intelectuale din România nişte dezbateri filosofice, sociologice şi politologice legate de actul muncii, dezbateri care să fie preluate de către mass-media pentru a fi cunoscute publicului larg? De ce oare nu folosesc sindicatele ziua de 1 Mai pentru a-şi exprima unele revendicări şi pentru a propune soluţii în vederea unei mai bune funcţionări a firmelor unde membrii respectivelor sindicate lucrează?

Nu vreau să fiu înţeles în mod greşit. Consider că manifestaţiile care se făceau de 1 Mai în perioada comunistă nu mai au ce căuta în România. Prin puternicul lor caracter politizat, prin faptul că ele erau organizate „de sus" de către instituţiile statului (eventual de către partidul-stat unic) şi prin obligativitatea prezenţei, aceste manifestări sînt în totală contradicţie cu spiritul sindicalist şi cu spiritul zilei de 1 Mai. Doresc ca de 1 Mai în România să aibă loc nişte manifestaţii sindicale care să fie perfect compatibile cu doctrina social-democrată actuală conform căreia orice îndeletnicire creatoare de valori (de orice factură), în particular şi o afacere, este tot o muncă. Consider ziua de 1 Mai ca fiind o sărbătoare a muncii, termenul de *muncă* fiind aici folosit în sensul larg invocat mai sus în opoziţie cu sensul comunisto-proletar care identifică aproape în totalitate munca cu lucrul fizic din greu, considerînd-o apanajul exclusiv al „gulerelor albastre".

Pe baza celor de mai sus, am rămas stupefiat în urma reportajului difuzat de TVR 1 în dimineaţa zilei de 1 Mai (în cadrul emisiunii *Telematinal)* despre semnificaţia acestei zile. Acest reportaj lăsa să se înţeleagă că singura alternativă la modul comunist de a sărbători 1 Mai ar fi considerarea cu preponderenţă a acestei zile ca sărbătoare a Armindeniului. Sper ca acest reportaj să fie doar o consecinţă a lipsei de profesionalism a realizatorilor şi să nu facă parte dintr-o tentativă de ortodoxizare a zilei 1 Mai (deşi mă aştept la orice). Acest reportaj nu a scos nici un cuvînt despre alternativa occidentală caracterizată, după cum am văzut, prin manifestaţii sindicale şi dezbateri filosofice, sociologice şi politologice legate de muncă, alternativă care face din sărbătoarea zilei de 1 Mai una analitico-reflexivă.

Închei această scrisoare cu speranţa că în viitor românii vor avea nu numai sărbători mistico-confesionalo-petrecăreţ-distractive ci şi cel puţin o sărbătoare analitico-reflexivă cu ocazia zilei de 1 Mai.

● ***Ortopraxia din România***

În occident cine este ateu sau agnostic poate fi sincer atît cu el însuşi cît şi cu ceilalţi, declarîndu-se ca atare şi comportîndu-se în consecinţă (nemergînd la bisericile cultului majoritar sau la alte biserici în ziua de Paşte) fără a fi considerat pentru aceasta de către creştini „scos din rîndul lumii" pentru că „nu sărbătoreşte Paştele aşa cum se cuvine". Acest lucru este posibil deoarece spiritul laic este prezent nu numai sub aspect juridic ci şi la nivelul mentalităţilor, ceea ce face ca oamenii să nu fie blamaţi şi „scoşi din rîndul lumii" pentru aspecte ale vieţii lor ce ţin de sfera privată. Ei îşi pot exercita fără teamă ceea ce eu numesc „dreptul la sinceritate" fără a stîrni blamul popular.

În România, datorită mentalităţilor existente (care sînt din nefericire în contradicţie cu spiritul laic), ateii şi agnosticii nu pot fi sinceri în ziua de Paşte nici cu ei înşişi nici cu ceilalţi. Preţul pe care îl plătesc ateii şi agnosticii din România pentru exercitarea dreptului la sinceritate include printre altele blamul popular şi „scoaterea din rîndul lumii" pentru faptul că „nu sărbătoresc Paştele aşa cum se cuvine". De cele mai multe ori, ei sînt nevoiţi în această zi să recurgă la legea compromisului minimal, punîndu-şi o „mască" pentru a face pe placul majorităţii, riscînd altfel să fie blamaţi (în mod anormal) pentru convingeri ce ţin de sfera privată.

Vreau ca toţi cetăţenii români, (inclusiv agnosticii şi ateii) să-şi poată exercita oricînd, fără a risca blamarea celor de altă părere, „dreptul la sinceritate" şi de aceea cred că situaţia firească este aceea din Occident şi nu aceea din România.

Bogdan STĂNOIU
Bucureşti

De ce-am plecat? De ce-aş mai fi rămas?

Stimate domnule Lucian Mîndruţă,

Citesc frecvent în *Dilema* punctul dumneavoastră de vedere, iar articolul de săptămîna aceasta, „Mai stau un pic şi plec" a atins o problemă care mă vizează direct. Şi eu, ca mulţi alţii, am profitat de educaţie în România, iar acum o vînd în străinătate, pe valută. Ca un comentariu la viziunea plină de pragmatism a doamnei ministru Andronescu, o să vă povestesc de ce am plecat eu din ţară.

Am absolvit facultatea în 1997 gîndindu-mă să-mi găsesc un loc de muncă cît mai aproape de casă şi de părinţi; profesor de liceu părea alegerea ideală. Dar cum nu erau decît posturi de suplinitor, am optat să mă angajez acolo unde cel puţin mi s-a oferit un loc de muncă pe mai mulţi ani: în cercetare.

Aşa am ajuns să întîlnesc oameni care pentru mine au fost buni dascăli în ale ştiinţei. Am asimilat totul cu mare poftă şi mi-am arătat interesul ca să dau măsura a ceea ce pot. Răsplata strădaniei mele a venit repede şi am fost trimis să lucrez o lună într-un laborator din Paris. Toată educaţia aceasta în ale ştiinţei a costat bani de la bugetul de stat. Cam cît farurile de la maşina cu care este dotat fiecare din aleşii neamului.

Am venit de acolo cu entuziasm şi proiecte. Dar cum fiecare bărbat trebuie să-şi facă datoria faţă de patrie, am plecat mai întîi în armată. Şase luni am muncit cu rîvnă pentru ţară, iar ceea ce făceam se vedea: curtea unităţii era mereu curată şi măturată, iar eu mîndru că servesc patria.

M-am întors la ştiinţă, unde mă aşteptau proiecte interesante. Ceea ce am avut pînă la urmă de făcut a fost să inventariez chimicalele expirate din magazia Institutului. Asta pentru că numai cineva pregătit putea să spună că, dacă au douăzeci de ani vechime, nu mai sînt bune de nimic. Cumva trebuia să plătesc pentru că avusesem privilegiul să văd Parisul. Aşa că nu m-am necăjit că renunţ la experimentele care, credeam eu, ar mai fi adăugat ceva – insignifiant poate, dar totuşi ceva – la ceea ce se cheamă ştiinţă. Şi am aşteptat să-mi vină rîndul la a fi băgat în seamă. Căci ştiinţa nu înseamnă numai idei, mai trebuie şi bani ca să le încerci. Iar ca să ai bani de cercetare trebuie să fii băgat în seamă. Aşa că, de pe banca de rezerve, priveam cu nostalgie pe Internet cum proiectele pe care cu un an înainte le avansasem ca interesante, încet încet le finalizau alţii din alte părţi ale lumii. Lume în care, de acum văzusem cu ochii mei, substanţele chimice nu sînt verificate la data expirării, pentru că sînt folosite înainte să se strice.

Tot navigînd pe Internet, pentru că altceva mai bun n-aveam de făcut, am început să mă gîndesc şi la cum e să pleci din ţară. Majoritatea colegilor mei erau deja plecaţi, aşa că ştiam deja prea bine traseele de urmat. Dar n-a fost nevoie de reţete şi strategii, pentru că am găsit ceva imediat ce m-am arătat interesat. Iar acum vă scriu de aici, din Germania, unde îmi fac un doctorat.

Ce e rău în faptul că acum fac ştiinţă în Germania şi nu şterg praful din subsolurile institutelor româneşti? Poate cîndva, ceea ce încerc eu asiduu să dovedesc experimental va contribui la fabricarea unui medicament. Cine ştie, peste ani şi ani, unul sau mai mulţi români îşi vor trata boala cu acest medicament la care, foarte probabil anonim, am contribuit şi eu şi deci sistemul de învăţămînt românesc. Bineînţeles că medicamentul îl vor plăti românii în valută.

Şi mai e ceva. Nicăieri nu e mai bine ca acasă şi eu încă visez să fiu profesor la liceul la care am învăţat. Poate, dacă am ocazia, o să îmi împlinesc visul. Şi o să transmit dorinţa de a face cercetare vreunuia din elevii mei, aşa cum şi eu am căpătat-o de la dascălii mei. Mi-e teamă însă că în felul acesta voi contribui negativ la eficienţa învăţămîntului românesc. Pentru că acest prezumtiv elev de-al meu va pleca din ţară cînd va dori

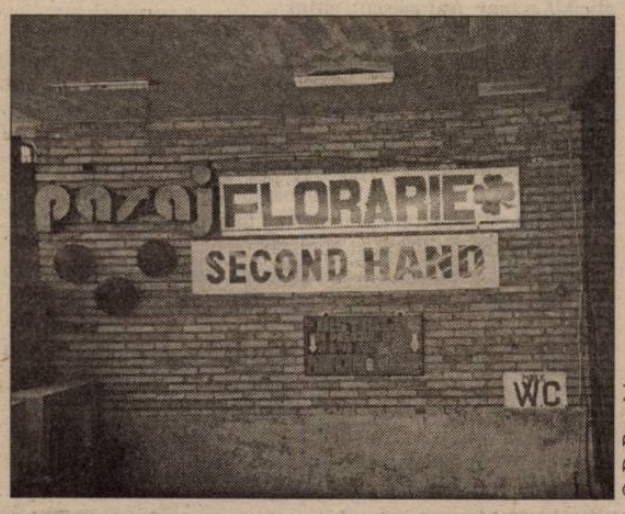

© D. Branici

© a.l.ş.

să realizeze ceva. E tare greu să-ţi ajuţi patria!... Pare că are dreptate doamna ministru Andronescu: ce-ar fi să vindem Occidentului români? Altceva tot nu se mai produce în ţară. Păcat numai că natalitatea e în scădere şi nu o să onorăm planul la export.

Ciprian NEAGOE
University of Heidelberg
ciprian.neagoe@urz.uni-heidelberg.de

„...jigodiilii dă români!"

Azi, ca în fiecare zi, m-am trezit pe la ora şase dimineaţa... Acum e şapte seara şi sînt năuc de oboseală după zece ore de muncă neîntreruptă, de alergătură... Stau şi-mi aştept nevasta în faţa cafenelei „Zürich", situată în centrul oraşului... Mereu întîrzie fata asta... chiar şi cînd n-are nimic de făcut! M-aş aşeza la o masă să iau o bere..., ceva..., da' cafeneaua asta este de genul „tipic pentru turişti": marfă proastă, scumpă, da' cu „fonfeuri" şi vedere la promenadă... Şi-n afară de asta, mă şi „cam strîng ciorapii, monşer"... aşa că stau în picioare, fumez, şi-mi aştept resemnat consoarta. În jurul meu, mîlul uman clocoteşte pe asfaltul încins... Toate rasele, toate culorile, toate naţionalităţile... Bazar ambulant de haine pitoreşti, haine formale, zdrenţe „alternative" sau „non-conformiste-cu-orice-chip", cumpărate cu VISA-GOLD...

Printre mesele cafenelei se bălăbănesc două femei tinere, îmbrăcate într-un fel care îmi e destul de cunoscut... Cele două încearcă fără succes, dar şi fără prea multă tragere de inimă, să vîndă *La Farola*, ziarul local de „integrare socială" a emigranţilor fără lucru şi a cerşetorilor.

„Vine sau nu vine şi la mine ?"... mă întreb prosteşte. Una din ele mă ocheşte şi se apropie agale, zîmbindu-mi cu doi incisivi de aur...

„Cumpără-ţi tu... *La Farola*... că are săraci şi n-aveau ban..."

„De unde eşti ?", o întreb în româneşte. Rămîne cu gura căscată de uimire... După cîteva momente, îşi revine din surpriză şi îmi răspunde mieros:

„Haulieo... dîn România... de şi mie un ban frumosule că sînt şi io amărîîită..."

„N-am femeie... lasă-mă..." Cum Dumnezeu a ajuns asta aici?... mă întreb retoric, deşi cunosc răspunsul. Lui fie-miu, patru ani de Matematică şi acum student la Aeronautică, i-au refuzat de două ori viza turistică, ca să vină să ne viziteze... n-are „garanţii"...

Se îndepărtează rînjind şi privindu-mă peste umăr. Îi spune ceva celeilalte femei care continuase, fără succes, să ceară printre mesele cafenelei. Se apropie amîndouă de mine:

„Da' di ce nu ne dai şi nouă un ban?...: că şi noi sîntem di la România..."

„Păi doar ţi-am zis că n-am", îi răspund uşor agasat.

„Eee... n-ai!... Dă-ne fumosule şi nouă un ban... că sîntem şi noi români..."

„Da' de ce nu te duci şi tu să munceşti ceva?", întreb cu o uşoară ironie.

„Păi un' să muncesc mîncaţi-aş?... că nu ne lasă ăştia... nu ne dă şi nouă di lucru...", îmi răspunde una din femei, privindu-mă bănuitoare.

„Păi... la cules de roşii, de căpşuni... de ce-o fi, că e destul de muncă p'aici", îi răspund rînjind cinic.

„IOOO...?! Să culeeeg...?!!!", îmi replică aproape zbierînd una din ele.

„La muncă să să ducă jigodiilii dă români...!", completează cealaltă.

„Românii împuţiţi să să ducă la muncă...!!!" adaugă răstit. Mă enervez şi simt cum mă ia un gol la stomac:

„Hai... duceţi-vă d'aici!... Căraţi-vă!", mîrîi lupeşte printre dinţi. Fîlfîind din fustele lungi, colorate ţipător, cele două ţigănci se-ndepărtează agale, privindu-mă cu ură, peste umăr. După cîţiva paşi, una din „fiicele vîntului" se-ntoarce spre mine, zbierînd:

„Facistuli!!!... Huooo!!!"

Chestiune de subtilitate culturală, lingvistică, gramaticală şi ortografică...

Valentin ELISEU
veliseu@yahoo.es

Împotriva ideilor dlui S. Voinescu despre Marx

Articolul dlui Sever Voinescu, *Ideile lui Marx*, publicat în nr. 428, conţine asemenea enormităţi încît...

Cred că pot trece peste *captatio benevolentiae*, pentru a intra direct în conţinutul articolului. Dl Voinescu se miră că, deşi marxismul înseamnă suma unor falsităţi monumentale şi a unor aberaţii zis „ştiinţifice", acestea „au avut, însă, o forţă de atracţie incredibilă". Autorul nu se întreabă de ce şi, evident, nici nu răspunde la aceasta. Pentru domnia-sa, această atracţie s-ar fi exercitat asupra unor „biete minţi".

Ei bine, şi astăzi, şi în primul rînd în Occident, o parte semnificativă a cercetătorilor şi universitarilor din domeniul social, denumindu-se sau nu marxişti, efectuează o analiză socială de tip marxist: explică orientările ideologice şi prin poziţia socială de clasă a purtătorilor acestor orientări, descriu contradicţiile şi conflictele sociale şi, în funcţie de poziţia socială a actorilor, evidenţiază importanţa intereselor economice în configurarea unor imagini şi concepţii; *à propos*, suprastructura, ca subsistem social, are o autonomie relativă faţă de determinismul economic mereu şi nu numai „în unele cazuri"; medierile sociale complexe, împletirea cauzelor pentru care acţionează oamenii şi, încă o dată, importanţa credinţelor şi convingerilor nu anulează determinismul economic obiectiv, corelaţia dintre forţele de producţie şi relaţiile de producţie.

Ce i se pare fals autorului, sau sfidînd „minima inteligenţă", în aserţiunea pe care domnia sa o denumeşte ca „idee marxistă": „omul are o natură schimbătoare (prin „natura umană", o bună parte a filosofiei moderne înţelege „comportamentul uman") în funcţie de condiţiile economice în care trăieşte"? Desigur, nu numai în funcţie de condiţiile economice. Mai departe, „proprietatea privată generează alienarea fiinţei umane" dar, să nu se sperie autorul, tot potrivit unei idei a lui Marx, abolirea proprietăţii private va fi posibilă numai pe baza unui nivel tehnologic mondial înalt, capabil să creeze abundenţa şi care, astfel, nu va mai cere relaţii de constrîngere a forţei de muncă (prin proprietatea privată).

Ca urmare, într-adevăr, „revoluţia proletară este un fenomen obiectiv", o transformare mondială a organizării sociale, numai cînd vor exista condiţiile obiective (şi desigur şi cele subiective) ale acestei transformări. Pînă atunci există încercări, cum a fost şi stalinismul din secolul XX, fluxuri şi refluxuri ale conştiinţei de emancipare umană. Iar stalinismul, asupra căruia au avertizat Marx şi Engels („această dezvoltare a forţelor productive – odată cu care apare şi existenţa empirică a oamenilor pe plan *istoric mondial* în locul celui local – este o premisă practică absolut necesară şi din cauză că fără ea nu se obţine decît o generalizare a *sărăciei*, iar odată cu *mizeria crîncenă* ar trebui să reînceapă lupta pentru strictul necesar şi ar trebui să reapară toată vechea mîrşăvie", *Ideologia germană*, în *Opere*, vol.3, Ed. pol. 1958, p.35), a fost o direcţie diferită, faţă de dezvoltarea clasică a Occidentului, a unor ţări periferice; a fost un capitalism sui generis, sau izotop, cu relaţii capitaliste (exploatare, capital, acumularea acestuia), o clasă dominantă diferită, lozinci necapitaliste (socialiste), regim politic dictatorial, care nu putea să apară decît în cadrul societăţii bazate pe dominaţia de clasă. Stalinismul, ca izotop al capitalismului, a înfăptuit în ţările periferice respective ceea ce trebuie să facă în principiu capitalismul: modernizarea (industrializare etc.), şi încă rapidă, ca şi ceea ce a făcut capitalismul occidental mai ales postbelic: un anume *welfare state*, o schimbare a condiţiei sociale a majorităţii populaţiei muncitoare. Şi, fără îndoială, stalinismul a trebuit să cadă în faţa capitalismului capitalului transnaţional.

După cum vedeţi, şi stalinismul, ca întreaga realitate socială (inclusiv concepţiile), are caracter istoric şi, într-o perspectivă raţionalistă, este susceptibil de a fi supus criticii. Aşadar, analiza socială marxistă nu omite şi nici nu idilizează, ci, dimpotrivă, critică serios stalinismul.

„Marx nu ne-a învăţat nimic", marxismul „a devenit ideologie" (ce înţelege dl Voinescu prin ideologie dacă sugerează că, ratînd calitatea de sistem filozofic, marxismul a căzut la nivelul „ideologiei"?), „a avut de la bun început vocaţie de excrocherie", „să închidem definitiv această carte". Dincolo de asumarea sau nu a ideilor lui Marx, întrebarea mea este: cum poate o revistă cu pretenţii de jalonare a intelectualilor români, să colporteze o asemena manieră de „analiză"? Oare poziţia faţă de un gînditor (iar Marx este un creator de paradigme) poate „rezulta" din etichetări, iar forma penibilă şi agresivă a acestora ar putea să ţină loc de argumente, serioase, contrapuse „tezelor" analizate? Urmarea unor articole asemeni celui la care ne referim aici nu este decît obişnuinţa cu atitudinile partizane superficiale şi cu acceptarea autorităţii la putere/la modă în locul analizei raţionale. Asta este ceea ce se doreşte?

dr. Ana BAZAC
Bucureşti

© a.l.ş.

Răspunsul dlui Sever Voinescu

Stimată doamnă Doctor,

Dacă epistola dumneavoastră atît de indignată nu ar fi conţinut referirile la stalinism, aş fi crezut că am în faţă doar o replică apăsată a unui marxist dată unui anti-marxist. Aş fi fost ironic (sînt multe lucruri de tot hazul în epistola dumneavoastră), m-aş fi legat de nimicuri (de pildă, de felul în care manipulaţi virgulele) şi aş fi încheiat civilizat, cu o remarcă generală despre dreptul fiecăruia la exprimarea opiniilor sale (credeţi în aşa ceva? – oh, sînt sigur că credeţi). Dar,

– văzînd că, pentru dumneavoastră, stalinismul „a înfăptuit în ţările periferice ceea ce trebuie să facă în principiu capitalismul..." şi că evocaţi, în context, industrializarea comunistă (care este, în opinia dumneavoastră, „modernizare...şi încă rapidă") şi „schimbarea condiţiei sociale a majorităţii populaţiei muncitoare";

– văzînd cît de convinsă afirmaţi că stalinismul a fost, de fapt, capitalism (sigur, şi apa e gaz după cum şi gazul e apă şi, mai mult, cu ceva îndemînare metafizică putem argumenta că orice este propriul opus *„sui-generis"*, inclusiv că, de pildă, capitalismul e comunism *sui-generis* – la asta v-aţi gîndit vreodată?);

– văzînd că, încă, aşteptaţi victoria revoluţiei proletare (fireşte, „cînd vor exista condiţiile obiective şi desigur şi cele subiective", cum singură scrieţi), mă retrag temător.

Îmi cer scuze, dar, în general, asta fac eu faţă cu absurdul: mă retrag încetişor de teamă să nu mă absoarbă şi pe mine pentru că, se ştie, aidoma neantului, absurdul are o forţă de atracţiune teribilă. Ca şi marxismul.

Şi, tot temător, ridic priviri întrebătoare către onorata conducere a *Dilemei*, pentru a afla răspunsul la întrebările percutante pe care i le puneţi, dar şi pentru a afla cum se pot „jalona" intelectualii noştri.

În ceea ce mă priveşte, doamnă Doctor, rămîn la părerea mea, că stalinismul nu a fost nici „o direcţie", nici „un izotop" şi nici nu este „susceptibil de a fi supus criticii", ci este direct o oroare, o crimă împotriva umanităţii. Iar stalinismul nu ar fi fost posibil fără marxism, care, în felul acesta, poartă o parte a răspunderii pentru Gulag. În acelaşi spirit al ororii se înscrie întreaga evoluţie a comunismului în estul Europei şi, dacă dumneavoastră credeţi altfel, este treaba dumneavoastră.

Sever VOINESCU

Cine mistifică istoria?

„Mă doare teribil cînd adevărul
devine minciună şi minciuna adevăr"
(Augustin Buzura, *Dilema* nr. 412, pag. 20)

Întrucît voi fi nevoit să prezint citate lungi din două cărţi, mă văd constrîns să renunţ la alte introduceri (aş fi vrut să vă mulţumesc că existaţi!) pentru a vă prezenta dilema ce mă preocupă:

În cartea prof. Gh. Buzatu „Mareşalul Antonescu în faţa istoriei" vol I (editura autorului – Iaşi – 1990) la pag. XVII – Cronologie – citim:

„1907 – conduce o subunitate militară din jud. Galaţi unde participă la aplanarea răscoalei ţăranilor, fapt pentru care a fost felicitat personal de către prinţul moştenitor (viitorul rege) Ferdinand".

Iar la pag. 42 – „Prin el şi cu el vom învinge!" (biografie oficială a mar. Antonescu), citim:

„Tînărul sublocotenent a Reg. 1 Roşiori este pus de la începutul carierei în situaţiunea de a face faţă unor împejurări deosebit de grele, cu prilejul tragicei revoluţii ţărăneşti din 1907. La Galaţi, cu o mînă de soldaţi în faţa miilor de ţărani răsvrătiţi, a izbutit *să potolească spiritele fără vărsare de sînge* (subliniat în textul din carte – n.m.), pentru că le-a impus prin atitudinea sa plină de omenie, dreptate şi hotărîre neşovăitoare, aşa cum s-a afirmat ulterior în întreaga sa activitate militară şi publică."

Dar iată ce putem citi în cartea lui Alex. Mihai Stoenescu „Armata, Mareşalul şi evreii" (Ed. RAO – Bucureşti – 1998):

Pag. 40: în ziua de 12 martie 1907, un grup de săteni – aprox 200 – a încercat să pătrundă pe str. Domnească din Galaţi pentru a ajunge la Prefectură, în vederea „parlamentărilor" asupra învoielilor agricole. Sătenii au fost opriţi la aprox. 100 metri de Prefectură de o grupă (12 soldaţi) condusă de Ion Antonescu, misiunea ei era să-l însoţească pe procurorul Danielopulo desemnat să discute cu sătenii.

Iată raportul procurorului direct implicat: (pag 41): „La Galaţi, manifestanţi din Vadu Ungurului şi Lazoveni au pătruns în oraş, pînă la o distanţă de 150 m de Prefectură, care veneau să devasteze oraşul şi să facă ravagii, diferiţilor arendaşi ce se aflau în oraş. M-am dus printre ei, am căutat să-i liniştesc, mi-au opus rezistenţă, punîndu-mi mîna în piept. Le-am făcut de 3 ori cîte 3 somaţiuni şi nu au voit să se retragă. Atunci în imposibilitate de a-i potoli şi văzînd starea gravă în care se afla oraşul, ameninţat de manifestanţi, am ordonat să se dea focuri. Primul foc a fost dat cu cartuşe oarbe; mainfestanţii nu s-au retras; a doua salvă de puşcă a fost dată direct în manifestanţi. Au căzut 5 morţi şi 7 răniţi. Manifestanţii erau în număr de 200-250."

(autorul AMS menţionează ca sursă Arhiva Min. de Justiţie – registrul general 1907, nr. 7493/12.03.907)

Şi iată ce raporta procurorul gen. Tătaru la 10 zile după evenimente (pag. 43):

„Am rămas cu încredinţarea că ofiţerul, numai cu 12 soldaţi ce-l însoţesc, văzîndu-se în faţa unei mulţimi, a ordonat focuri. Unul dintre manifestanţi a înaintat chiar lîngă ofiţer; acela a fost împuşcat cel dintîi... Repet că manifestanţii n-aveau arme şi nu făceau nici o devastare" – Episodul s-a încheiat cu 14 morţi şi 9 răniţi.

(Autorul AMS menţionează aceeaşi sursă: Arhiva Min. Justiţiei. Reg. gen. 1907 nr. 8765/22 martie 1907)

Iată şi declaraţia lui Ion Antonescu: „În 1907, singur cu şapte oameni în contra a cîtorva mii de răsculaţi, în lupta corp la corp, pe străzile Galaţiului, şi printre gloanţe am salvat, peste un morman de cadavre şi oraşul şi prestigiul unei instituţii grav compromise cu o zi înainte, într-o acţiunea similară în Vlaşca"

(autorul AMS citează ca sursă pe Adrian Pandea, Eftimie Ardeleanu: „Un produs sută la sută al armatei române – Ion Antonescu" – în Viaţa Armatei nr. 3/1993 p. 7)

Autorul mai notează:

„Pentru cazul din Galaţi, Antonescu a beneficiat de circumstanţe atenuante (agresiunea fizică, trei somaţii), care nu şterg însă impresia de impulsivitate cu care a acţionat" (pag. 42)

Şi încă: „Deşi documentele oficiale ale Procuraturii dovedesc excesul de zel al ofiţerului şi natura brutală, nejustificată a atitudinii sale, inspectorul gl al cavaleriei, care nu era altul decît principele Ferdinand, l-a felicitat pe Antonescu." (pag. 457)

Să remarcăm, în treacăt, că de la primul procuror (cel implicat) aflăm că au fost 5 morţi şi 7 răniţi, că din raportul procurorului gen. Tătaru aflăm că au fost 14 morţi şi 9 răniţi – iar din declaraţia lui Antonescu aflăm că a avut doar 7 soldaţi (nu 12) şi că a „realizat" mormane de cadavre! (şi despre Antonescu ni se spune că era un militar cu cultul onoarei – vezi pag. 450 AMS)

Acum, dacă aţi avut răbdarea să citiţi toate acestea, iată „dilema" care îmi apare:

a) ori primul autor (dl Gh. Buzatu) are dreptate şi spune adevărul (că Antonescu a potolit „miile de ţărani răsculaţi fără vărsare de sînge") – în care caz înseamnă că dl Alex. Mihai Stoenescu a produs documente false, ceea ce, desigur, e f. grav;

b) ori al doilea autor (dl A.M. Stoenescu) are dreptate, documentele sale sînt reale – în care caz înseamnă că dl Ghe. Buzatu îşi permite pur şi simplu să mintă, să mistifice istoria.

Care variantă este cea adevărată? Eu nu ştiu!

Fapt este că fiecare din cei doi autori afirmă astfel (chiar dacă nu explicit – dar, în mod cert, implicit) că celălalt este un mincinos. Ceea ce, desigur, este grav pentru prestigiul unui istoric care se respectă şi se vrea respectat.

Eu, cititorul, le-aş propune celor doi autori (pentru a îndepărta de la sine acuzaţia de mincinos) să se acţioneze reciproc în justiţie – şi acolo, în instanţă, să dovedească cine este mincinosul!

Poate veţi reuşi Dvs. să-i convingeţi să facă acest gest – spre liniştirea noastră, a cititorilor, dar şi spre îndepărtarea unui mincinos din rîndurile istoricilor români,.

V.V.M.
Galaţi

N. red: Noi nu ne ocupăm cu deferirea în justiţie a cercetătorilor şi nu credem că în probelemele istorice trebuie să se ajungă la tribunal. De altfel, în „Chestiunea Antonescu", aţi putut citi în ultimele două numere ale *Dilemei* părerea dlui Adrian Cioroianu (căruia v-aţi adresat) şi, în acest număr, poziţia dlui Z. Ornea. Cu mult mai mult ne-au sesizat însă rîndurile care însoţeau scrisoarea D-voastră:

„...În oraşul Galaţi (de unde vă scriu) unii politicieni locali (mai e nevoie să precizez că e vorba de lideri-parlamentari peremişti?) se agită să ridice şi aici o statuie Mareşalului. Trebuie, zic ei, să preţuim valorile neamului. În viziunea lor, mareşalul este cea mai mare „valoare"! Asta explică şi de ce n-am semnat scrisoarea: pentru că există troglodiţi (vorba dlui prof Marga în discuţia cu parlamentarii care se opuneau manualelor alternative), care pot trece la „argumentele" lor.

Sper că m-aţi înţeles..."

V-am înţeles, dar aceasta nu ne scade consternarea: cum, azi, în România, dacă cineva se împotriveşte ridicării unui bust al lui Ion Antonescu trebuie să se înfricoşeze?

Nu e totul pierdut...

Sîmbătă dimineaţa, merg agale spre serviciu... Aproape aceeaşi stradă din centru. Oraş leneş, miroase a verdele frunzelor şi a trotuare goale.

Drumul trece pe lîngă Facultatea de Muzică... clădire veche, a fostei primării, cu geamuri ce dau şi în stradă. La parter sînt săli unde se „exersează" muzică.

Îmi place să trec pe lîngă geamurile deschise, să aud noi şi noi interpretări ale celor mai celebre sonate pentru pian.

În acea dimineaţă am avut surpriza să găsesc în mijlocul trotuarului un alt meloman matinal. Cînd m-am apropiat suficient şi am trecut de *faza shocked & stupefied* am încetinit pentru a-l privi mai atent. Era un tînăr ce părea din categoria durilor, ce-şi fac veacul la colţurile străzii. Care îţi aruncă periodic fraze ce conţin numele unor monede naţionale puternice şi la modă. Mă rog, dotat cu toate accesoriile posibile: trening *deux-pieces*, lanţuri de aur masiv, ghiuluri, celular(e), gel, *sun-glasses* aşezaţi derutant pe ceafă. Era oprit, deci, în faţa geamului larg deschis şi încremenit într-o mimică beatică. Părea sincer încîntat.

Am încetinit şi mai mult şi am prins o sonată de Mozart ce curgea cristalin şi limpede (ca orice sonată de Mozart!) printre noi. Cîntată binişor, gîndeam.

Nu mi-a dat nici o atenţie, aşa că am avut timp să-l *admir*. Se citea pe faţa lui bucurie, încîntare şi uimire. Părea că descoperise din întîmplare o altă lume în care s-a strecurat fără ezitare. M-a dus cu gîndul la bucuria copiilor ce visează la jucăria preferată. Era într-o reverie dulce, era învăluit, părea în transă... O clipă l-am suspectat că este încă sub influenţa lichidelor consumate cu puţine ore înainte... dar nu! Era perfect normal şi *sănătos*.

Mă uitam din ce în ce mai curios, nu părea să aibă vreo legătură cu lumea din care curgea Mozart, era clar că *întîmplarea* făcuse să se afle acolo şi să placă muzicii şi ea lui.

A venit rîndul meu să mă bucur: uite că nu e chiar totul pierdut, există în orice brută urme de lumină... M-am îndepărtat, *gonit* de sonata mozartiană, lăsîndu-l în urmă pe *dur* cu speranţa că nu va fi prima dată cînd se va *împiedica* şi de altă muzică. I-am urat în gînd un *keep on dreaming and mozarting*.

Simion IVANOSCHI
Timişoara

© S. Ivanoschi

Z. ORNEA

glose

Mareşalul Ion Antonescu – criminal de război

Nicăieri în Europa nu avem de înregistrat fenomenul tentativei de a-i reabilita pe dictatorii fascişti, cei mai mulţi criminali de război. În Germania nimeni serios nu militează pentru reabilitarea lui Hitler. Nimeni serios nu se străduie să-l reabiliteze pe Mussolini. Acelaşi lucru despre mareşalul Petain în Franţa sau pe Salazar în Portugalia. Numai la noi înregistrăm fenomenul revendicativ de a reabilita personalitatea funestă a mareşalului Ion Antonescu. Şi asta se datorează mai ales unor cercuri naţionalist-extremiste (dl Iosif Constantin Drăgan, Partidul România Mare) şi, din păcate, unor istorici, cu deosebire militari. Dacă forţele democratice nu s-ar fi opus acestui proces deplorabil, astăzi oraşele ţării ar fi mult sluţite cu statui închipuindu-l pe sinistrul dictator şi criminal de război.

Adus, în împrejurări politice tragice, la guvernarea ţării, în 4 septembrie 1940, generalul Ion Antonescu (de-abia în august 1941 devine, cam autoînălţîndu-se în grad, mareşal) obţine, din partea regelui Carol al II-lea prerogative speciale, fiind numit Conducătorul Statului. Antonescu se întîlneşte, în secret, cu Iuliu Maniu şi Dinu Brătianu, şi convin să alcătuiască un guvern de uniune naţională, forţînd abdicarea regelui. Dar Antonescu încalcă înţelegerea cu Maniu şi Brătianu, preferînd coabitarea cu mişcarea legionară, ca partid socotit de masă, condusă de Horia Sima. Ceea ce obţine necondiţionat Antonescu este abdicarea silită – cu revolverul la tîmplă (vezi vol. III din *Memoriile* lui Ion Hudiţă) – a regelui. Tratativele cu legionarii au durat peste o săptămînă. De-abia la 14 septembrie 1940, înţelegerea se perfectează (înşelîndu-i pe Maniu şi Brătianu), creîndu-se ceea s-a proclamat a fi statul naţional-legionar (în care legionarii deţineau cinci ministere, vicepreşedinţia, ministerele de Interne şi Externe, Învăţămîntului, Muncă şi Ocrotire Socială) şi cîteva subsecretariate de stat. Parteneriatul acesta nefast nu a funcţionat deloc, de fapt părţile voind, destul de repede, fiecare, să-şi adjudece guvernarea, prin eliminarea celeilalte. Deocamdată, în noiembrie 1940, Antonescu are o primă întrevedere cu Hitler, căruia îi promite, fără a fi consultat pe nimeni, aderarea României la Axă. Raporturile dintre partenerii la guvernare internă agravîndu-se, Antonescu obţine din partea lui Hitler, la o nouă întrevedere în Germania, acordul de a se elibera de legionarii care dezorganizaseră economia şi îşi lichidau, fără apel la justiţie, adversarii. Dar legionarii, contînd pe sprijinul Gestapoului, declanşează, la 21 ianuarie 1941, cunoscuta lor rebeliune împotriva generalului. Însă Antonescu, în trei zile, aducînd şi trupe din provincie, lichidează rebeliunea, rămînînd unicul dictator al ţării. În vara anului 1941 se aliază cu Axa şi, fără a semna un tratat politic sau măcar o convenţie militară, porneşte în război alături de Germania. Şi contribuţia României, astfel angajată pe simple vorbe, a fost atît de importantă încît fostul ambasador al lui Antonescu în Germania, generalul Ion Gheorghe, rămas în Occident, a publicat, în anii '50, în Germania, o carte despre fostul său şef intitulată deschis *Al treilea om al Axei*.

Fără îndoială, la 21 iunie 1941, cînd Ion Antonescu a angajat ţara în război, s-a bucurat de sprijinul simpatiei populare. Prin război, pornea să elibereze Basarabia şi Bucovina de nord, teritorii răpite României de către URSS, în iunie 1940, prin mîrşavul ultimatum sovietic din 26-28 iunie 1940. E adevărat, acest ultimatum era consecinţa clauzelor secrete ale tratatului Molotov-Ribbentrop din 23 august 1939, deci răpirea teritoriului românesc s-a făcut şi cu acordul integral al Germaniei hitleriste. Dar acum, în sfîrşit, se întrevedea posibilitatea recuceririi teritoriilor moldovene româneşti, Ardealul de nord continuînd să rămînă subjugat tot prin intervenţia decisivă a arbitrajului (dictatului) de la Viena, în care un rol de seamă a avut chiar Hitler, prin ministrul său de Externe. Repet, prin acest act de război, menit să elibereze Basarabia şi Bucovina de nord, Antonescu avea de partea sa întreaga simpatie populară a ţării. Lucrurile aveau să se complice repede, cînd generalul Antonescu, devenit în august mareşal, a hotărît să ordone trupelor române trecerea Nistrului, angajînd ţara într-un război împotriva Naţiunilor Unite. Ba chiar, în 1942, mareşalul Antonescu a declarat război SUA. Lumea românească a început să privească ostil intervenţiile militare ale lui Antonescu în inima Rusiei. Şefii neoficiali ai opoziţiei, Iuliu Maniu şi Constantin (Dinu) Brătianu, îi remit mareşalului un vehement memoriu în care protestează împotriva angajării României în război, dincolo de fruntariile ei fireşti, împotriva Naţiunilor Unite, cerîndu-i imperios păstrarea pe graniţa naturală a Nistrului. Mareşalul Antonescu a răspuns, argumentînd, că un război, o dată declanşat, presupune ducerea ostilităţilor pînă la nimicirea totală a adversarului. Iuliu Maniu şi Dinu Brătianu nu au acceptat argumentele mareşalului, continuînd să condamne, cu asprime, acţiunile sale războinice. Mai ales că, în iarna anului 1942, are loc înfrîngerea de la Stalingrad, care a constituit pentru România cea mai mare înfrîngere militară din toată istoria ei multiseculară. Dar mareşalul continua să trimită noi contingente şi forţe departe, în inima Rusiei, sacrificînd inutil sute de mii de români (numai morţii au totalizat 71.585 de ostaşi, dispăruţi 309.333, răniţii şi bolnavii fiind 243.622, deci un total de victime însumînd 624.540 oameni). Şi Antonescu trimitea mai departe trupe în Crimeea, stepa calmucă, în Caucaz, Cuban... Nici armata nu era de acord cu acest exces vinovat. Încă în ianuarie 1942, în semn de protest, a demisionat generalul Iosif Iacobici, şeful Statului Major al Armatei, înregistrîndu-se apoi alte demisii, printre care şi cea a generalului Const. Sănătescu. Şi trupele române erau puse sub comanda celor germane. Iar eşecul Axei în război devine limpede încă după înfrîngerea de la Stalingrad din iarna anului 1942-1943. Nimeni dintre spiritele lucide din ţară nu mai credea în victoria Axei, toţi fiind convinşi că Germania (şi, deci, implicit, România) va pierde războiul.

Iuliu Maniu şi Dinu Brătianu întocmesc, în consecinţă, noi memorii de protest, cerînd, direct, desprinderea României din război. Încep demersuri pentru tratative de pace cu Naţiunile Unite – prin intermediul unor emisari ca Barbu Ştirbei – în capitalele unor ţări neutre, ca oraşele Cairo şi Stockholm. De aceste tratative ştia ministrul de Externe, Mihai Antonescu, şi, se pare, chiar mareşalul. Sigur, încercarea de a trata numai cu ţările occidentale (Anglia, SUA) n-a avut sorţi de izbîndă, ca urmare a tratativelor Conferinţei de la Yalta din 1943 dintre cele trei mari puteri. Occidentalii trimiteau emisarii români să trateze cu URSS, în a cărei zonă de interes fusese plasată, din păcate definitiv, România. Aceste tratative au fost îndelungate şi s-au tot tergiversat. Important era că mareşalul Ion Antonescu refuza să accepte ieşirea României din război şi întoarcerea armelor. Aceasta şi după crearea, în 1944, a Blocului Partidelor Democrate, care pregătea, cu sprijinul direct al regelui Mihai, al cercurilor palatine şi de disidenţă din aparatul Ministerului de Externe, ieşirea României din război. Şi după intrarea trupelor sovietice (din aprilie 1944) în judeţele Moldovei de nord (Suceava, Dorohoi, Botoşani) şi oprirea frontului pe linia Iaşi, Antonescu refuza încheierea armistiţiului, punîndu-şi, după cum anunţa, mari nădejdi în linia defensivă Galaţi-Focşani-Nămoloasa. Conclavul B.P.D. a stabilit înfăptuirea armistiţiului pentru ziua de 26 august 1944. Deodată, ştiri sosite la Palatul Regal anunţară că în acea zi Antonescu va fi pe front. Atunci regele Mihai a luat decizia curajoasă de a-i convoca, la 23 august 1944, pe cei doi Antoneşti la Palat. Regele s-a convins că mareşalul refuză să încheie armistiţiul, investind, în continuare, speranţe în amintita linie defensivă, înţelegînd să ducă mai departe, deci, războiul. În consecinţă, regele a ordonat arestarea celor doi Antoneşti, proclamînd, într-un manifest către ţară din seara zilei de 23 august 1944, ieşirea României din război şi întoarcerea armelor, alături de Naţiunile Unite. De adăugat că mareşalul precizase, în acele luni fierbinţi din iunie pînă în august 1944, că el rămîne credincios onoarei militare prin promisiunea făcută lui Hitler încă la 12 iunie 1941, cînd a luat cunoştinţă, la o nouă întrevedere cu Führerul, de declanşarea războiului. De parcă mai importantă ar fi fost, atunci, onoarea sa de militar decît interesele fundamentale ale ţării.

Se mai vehiculează, în sprijinul reabilitării lui Antonescu, ideea ca acesta a salvat de la „soluţia finală" evreii din România. Este un mare neadevăr. Decizia sa de a nu expedia evreii din Vechiul Regat spre lagărele morţii din Polonia a fost adoptată după înfrîngerea de la Stalingrad, cînd Mihai Antonescu a emis ipoteza că salvarea acestora va putea deveni capital politic în viitoarele tratative cu Naţiunile Unite. Dar, mai înainte, încă în iunie 1941, din dispoziţia lui Ion Antonescu (o demonstrează cercetătorul Jean Ancel pe bază de probe) a fost ordonat pogromul de la Iaşi, unde analiştii apreciază că au fost ucişi cel puţin 12.000 de evrei. Apoi, tot din iunie 1941, începe, tot din dispoziţia expresă a lui Ion Antonescu, masacrarea sistematică şi pe etape a evreilor din Basarabia şi Bucovina de nord, trimişi, mai întîi, în ghetouri judeţene şi, apoi, în Transnistria, un gheto mai mare. Şi tot spre măcelul din Transnistria au fost trimişi şi evreii din judeţele Dorohoi, Suceava, Rădăuţi (deci din Vechiul Regat). Aceasta în ciuda notei de protest a guvernului SUA, de la mijlocul lunii septembrie 1942, împotriva deportării evreilor cetăţeni români în Transnistria şi a intervenţiilor, în acelaşi sens, a unor importante personalităţii româneşti, în frunte cu Regina mamă Elena şi primarul Cernăuţilor Traian Popovici. Totul a rămas în zadar, evreii din Basarabia şi Bucovina de nord, încă înainte de a ajunge în Transnistria, au fost ucişi în chip bestial, surprinzîndu-i neplăcut şi pe nemţi, care, abia în ianuarie 1942, au pus la punct, la Wansee, modalitatea înfăptuirii „soluţiei finale" pentru evrei. Şi totul, potrivit dispoziţiei exprese a lui Ion Antonescu. Analiştii, de vreo 50 de ani, se tot îndeletnicesc, printre altele, cu evaluarea cifrei victimelor evreieşti răpuse din, repet, dispoziţia expresă a lui Ion Antonescu. Cifrele propuse variază în jurul a 155.000 evrei asasinaţi. Şi alţii propun cifre mai mari. Aceasta fără a pune, deocamdată, la socoteală, evreii din Ucraina şi originarii din Transnistria, ucişi, de asemenea, în urma ordinelor date de Ion Antonescu. Întrebarea, desigur retorică, este dacă protejarea salvatoare a unor evrei (cei din Vechiul Regat şi Transilvania rămasă românească) absolvă condamnarea şi asasinarea celorlaţi (cei din Basarabia, Bucovina de nord, cei din judeţele Dorohoi, Suceava, Rădăuţi, precum şi cei din pogromul de la Iaşi).

Prin întregul comportament al mareşalului Antonescu, el rămîne nu o figură controversată, ci un efectiv şi iremediabil criminal de război. Aşa îl consideră S.U.A., inclusiv celelalte ţări occidentale din alianţa Naţiunilor Unite. Strădania, înverşunată şi împotriva adevărului istoric, a zelatorilor lui de astăzi, care încearcă reabilitarea lui şi plantarea de statui închipuindu-l pe mareşal, e sortită eşecului. Şi, în plus, pune efectiv în pericol necesitatea vitală pentru România de a se integra în structurile europene şi atlantice.

▲

Teodor BACONSKY

Secerişul e mult

S-ar putea să dezamăgesc neatacînd mai jos vreo temă antropologică, patristică sau ecumenică. Mă interesează însă o chestiune precisă, căreia aş dori să-i ofer, „din polul plus", rudimentele unui răspuns. Întrebarea este: din ce motive nu a luat fiinţă, în România, nici o publicaţie laică de succes? Şi apoi, nu avem aşa ceva pentru că nu e nevoie, sau pentru că oamenii meniţi să o facă nu s-au strîns laolaltă? Actualmente, presa creştină, atîta cîtă există, este riguros ecleziastică şi (tocmai de aceea) lipsită de ecou la nivelul publicului larg. Avem periodice eparhiale, dar – asemenea presei partinice – ele propagă o materie previzibilă şi oglindesc realităţi izolate. În discuţie nu este caracterul lor local, ci faptul că mizează pe o strategie de „autoapărare" în care militantismul apretat şi clişeul pios veştejesc laolaltă plăcerea lecturii.

Au trecut 10 ani în care domeniul presei şi-a declanşat energiile multiforme. Chioşcurile explodează. Lumea – cu deosebire pietonală – cumpără (încă) ziare şi reviste, pentru a răspunde unor aşteptări diferite, dar necontradictorii: *passe-temps* în defilarea staţiilor, dorinţa de informare aprofundată sau satisfacţia de a se identifica, mai ales în cazul săptămînalelor, cu analizele şi, mai rar, cu soluţiile unui anumit grup. Cum, necum, un asemenea grup de intelectuali creştini nu a reuşit să se coaguleze, în pofida numeroşilor săi membri virtuali. Rămas în suspensia posibilului, el nu a putut, evident, nici edita o revistă. Simplificînd, aş spune că o atare neîmplinire se trage din mai multe direcţii: pe de o parte, Biserica este redusă, public, la episcopat. Pe de altă parte, presiunea (sau doar comoditatea) secularizării au răspîndit în sînul elitelor ideea că mărturisirea credinţei rămîne – dacă nu *trebuie* – să rămînă un fapt privat. Eşti intelectual? Foarte bine. Dar nu interesează pe nimeni dacă te declari ateu, agnostic, liber-cugetător, ortodox, greco-catolic, protestant etc. Acestei interacţiuni descurajante i se adaugă şi împrejurarea economică potrivit căreia noii capitalişti – oricum aculturali – nu par dispuşi să investească într-o revistă creştină: să (şi) le facă Biserica!

Situaţia săptămînalelor de cultură din România anului 2001 nu e strălucită, fără a fi catastrofală. La Bucureşti, bunăoară, avem două gazete axate pe viaţa cărţilor *(România literară* şi *Observator cultural)* cărora li se asociază alte reviste consacrate dezbaterii unor „teme" socio-culturale (cazul *Dilemei)* şi respectiv evoluţiilor civile *(22)* sau politice *(Cuvântul).* De curînd, a intrat pe piaţă revista *Fapte* – care se doreşte primul săptămînal generalist, după tipic occidental. Publicul cultivat are prin urmare de unde alege şi nu putem decît saluta diversitatea ofertei. Mi se pare totuşi anormal ca din acest peisaj să lipsească o publicaţie a tinerilor intelectuali creştini: deşi există, aceştia nu au reuşit să-şi aloce un canal de expresie adecvat.

La începutul anilor '90, singura formă de coagulare a conştiinţei „mirene" s-a manifestat prin tentativa de a institui o Adunare a laicatului ortodox. Ideea a pornit de la cîteva personalităţi (printre care Horia Bernea) şi a fost preluată de anumiţi preoţi dornici să creeze, la rîndul lor, o Asociaţie naţională a clerului. Ceva nu a mers. După o primă etapă de „binecuvîntare", ierarhia episcopală şi-a retras sprijinul. În ce-i priveşte pe amintiţii preoţi, aceştia şi-au abandonat proiectul de îndată ce au obţinut burse şi/sau funcţii în administraţia eclezială. Ambele demersuri aveau corecte intuiţii fondatoare şi intenţii mai curînd pozitive: era vorba de a reuni competenţe şi de a face presiuni pentru introducerea unor „schimbări", de altfel imperative, în raporturile dintre Ortodoxie şi societatea post-comunistă. Exista însă şi riscul de a dezbina Biserica, adîncind rupturile de nivel. Oricum va fi fost să fie, cert este că pe ruinele pomenitelor ambiţii a apărut ulterior doar o seamă de periodice bazate pe tehnica „mutării în plic": grupări studenţeşti sau mai larg juvenile puse în serviciul unei apologetici echivoce. Ele au propus – ne amintim – o atitudine nostaglic-interbelică, din care nu lipseau retorica naţionalistă, un aer de pietism hirsut şi mitizarea unor figuri tutelare mai degrabă ambigue. Orientate spre trecut şi dominate de spiritul excluziunii pătimaşe, aceste încercări au rămas, bineînţeles, fără impactul scontat.

Să recunoaştem că situaţia mai sus conturată îşi implantează rădăcinile nu doar în comunism sau în istoria României moderne, ci şi în aceea a Bizanţului, ca matrice politico-spirituală a creştinismului răsăritean. În fostul Imperiu creştin, vocea „opiniei publice" era tot una cu vocea monahismului. Răsăritul bizantin nu a cunoscut voluntariatul mirean şi nu a făcut decît să tolereze, sub povara suspiciunii, exerciţiile academice ale birocraţiei aulice. La urma urmei, „laicatul" rămîne o categorie ieşită din Reforma protestantă şi din „concesiile" post-tridentine ale Bisericii catolice în raport cu emergenta societate civilă occidentală. Chiar rezumate, acestea sînt circumstanţele istorice şi tiparele mentale din pricina cărora ierarhia ortodoxă rămîne cînd prudentă, cînd de-a dreptul ostilă faţă de încercările „comunităţii" creştine de a se emancipa. Şi tot acel fond explică faptul că laicatul ortodox pendulează de peste un secol între secularizare (ca dramatică părăsire a Bisericii) şi acceptarea unei subalterne posturi vernaculare. Consecinţele acestei indeterminări sînt, după mine, destul de grave. În primul rînd, intelectualii credincioşi nu-şi pot găsi un loc bisericesc decît cu preţul unei dedublări artificiale: ei intră în biserici „specializate" (precum Stavropoleos) sau mimează o anonimă participare liturgică, un soi de narodnicism aflat în totală discordanţă cu personalitatea lor efectivă. Se cuvin semnalate şi cazurile, mai frecvente decît s-ar crede, ale intelectualilor care trec la catolicism, sperînd că acolo îşi vor găsi, cu adevărat, un rol comunitar adecvat. În al doilea rînd, maturizarea unei societăţi civile româneşti se consumă departe sau împotriva Bisericii. Acest divorţ provoacă risipirea unor energii comunitare foarte utile, dar şi sentimentul că, în loc să potenţeze cristalizarea societăţii democratice, Biserica preferă să „aştepte" sau să se imagineze la „comanda" unei masse inerte. În sfîrşit, nesolicitarea laicilor, tratarea lor ca „disidenţi" şi neîncrederea în *loialitatea lor creatoare* sînt de natură să inhibe, dacă nu cumva să compromită, proiectul unei viitoare societăţi româneşti cît mai apropiate de valorile creştine.

Sînt gata să admit că, din păcate, majoritatea criticilor la adresa BOR sînt lansate de către persoane superficiale, teologic incompetente, dispuse să judece sumar şi animate de resentimente ideologice adeseori neconştientizate. Dar una e să deplîngi acest fapt cu precădere statistic şi cu totul altceva să afirmi că orice propunere de ameliorare a stărilor moştenite *intra Ecclesiam* ţine de sfera „ereziei". S-a profilat o atmosferă de gheto, în care „Biserica" suferă creştineşte „atacuri" din partea „duşmanilor", nemaifăcîndu-se distincţia între controversa mercenară şi dezbaterea problemelor spirituale, sociale, pastorale cu care se întîlneşte, fertil, orice Biserică vie. Or, nu lipsesc argumentele pentru a susţine că, în aceşti 10 ani de libertate, s-a conturat un nucleu de tineri intelectuali creştini, neiradiaţi de comunism, bine pregătiţi (inclusiv în universităţi apusene), care înţeleg empatic dificultăţile Bisericii lor, deţinînd totodată calificarea morală necesară pentru a contribui la depăşirea acestora. Aceşti tineri – vor fi fiind peste o sută – au destulă carte pentru a-şi asuma, în subtila lor complexitate, datele tradiţiei şi suficientă dorinţă de autenticitate pentru a reinjecta învăţătura lui Iisus Hristos în miezul devitalizat al societăţii româneşti. Spre deosebire de alţi congeneri – prinşi în mrejele unui creştinism arhaizant şi extremist – ei ştiu că nu ajunge un citat (cum ar fi acela care spune că „porţile iadului" nu vor birui niciodată Biserica) pentru a feri „Biserica" de capcana triumfalismului, sau pentru a converti inima noilor generaţii la valorile Evangheliei. Tinerii la care mă refer ştiu că Biserica nu e teren de „revoluţii". Bănuiesc însă că ei resimt urgenţa legitimă de a întreprinde ceva semnificativ, în orizontul binelui comun.

Ce ar aduce în dezbaterea religioasă o revistă a tinerei intelectualităţi creştine? Nici un panaceu, desigur, dar nici lucruri de lepădat. Un ton civilizat, care – asumîndu-şi luminile Revelaţiei – acceptă concomitent pluralismul confesional şi cultural al unei societăţi democratice demne de acest nume. O atitudine consecvent dialogică, ilustrată prin deschiderea faţă de gîndirea altora şi prin identificarea – de cîte ori se poate – a unui rezonabil numitor comun. O efectivă preocupare faţă de săraci, analfabeţi, bolnavi, şomeri, orfani şi bătrîni, adică faţă de orice persoană vulnerabilă, care poate fi deopotrivă consolată şi ajutată să se ajute. O critică politică axată nu atît pe denunţ şi diabolizare, cît pe analiză şi pe sugerarea unor alternative pragmatice. Un proiect social menit să listeze problemele inerente corpurilor intermediare, fie că e vorba de preoţi, de magistraţi, de medici, de cercetători, de ofiţeri sau de studenţi: toţi aceştia par să nu existe decît prin excepţiile patologice sau prin vîrfurile ierarhice răsfăţate mediatic, deşi în spatele senzaţionalului sau al vedetelor curente trăiesc milioane de oameni sistematic ignoraţi. O reflecţie coerentă asupra locului Ortodoxiei în viitoarea Uniune Europeană, în noua eră tehnologică şi în lumea globalizată din care facem deja parte. Mă opresc – pentru a nu strecura aici un întreg program – dar o fac declarîndu-mi, poate naiv, convingerea că e nevoie de aşa ceva. Cred sincer că intelectualii creştini tineri pot aduce în forum tensiunea ideală fără de care vom continua să oscilăm între cinicul defetism al supravieţuirii şi hiliasmul reţetelor tenebroase. Cred sincer că realismul paşilor mici şi voinţa de acţiune se pot îmbina cu puterea unei credinţe care onorează raţiunea pentru a face din tradiţia creştină locul unei treptate renaşteri comunitare. Cît de aproape este întruparea acestui proiect pe care am dorit să-l împărtăşesc cititorilor, vom trăi şi vom vedea. Chiar din această toamnă, am de gînd să aloc timpul şi priceperea de care dispun nu atît pentru a-i număra pe „ultimii drepţi" ai cetăţii, cît pentru a le aminti, din paginile noii reviste, că secerişul e mult.

▲

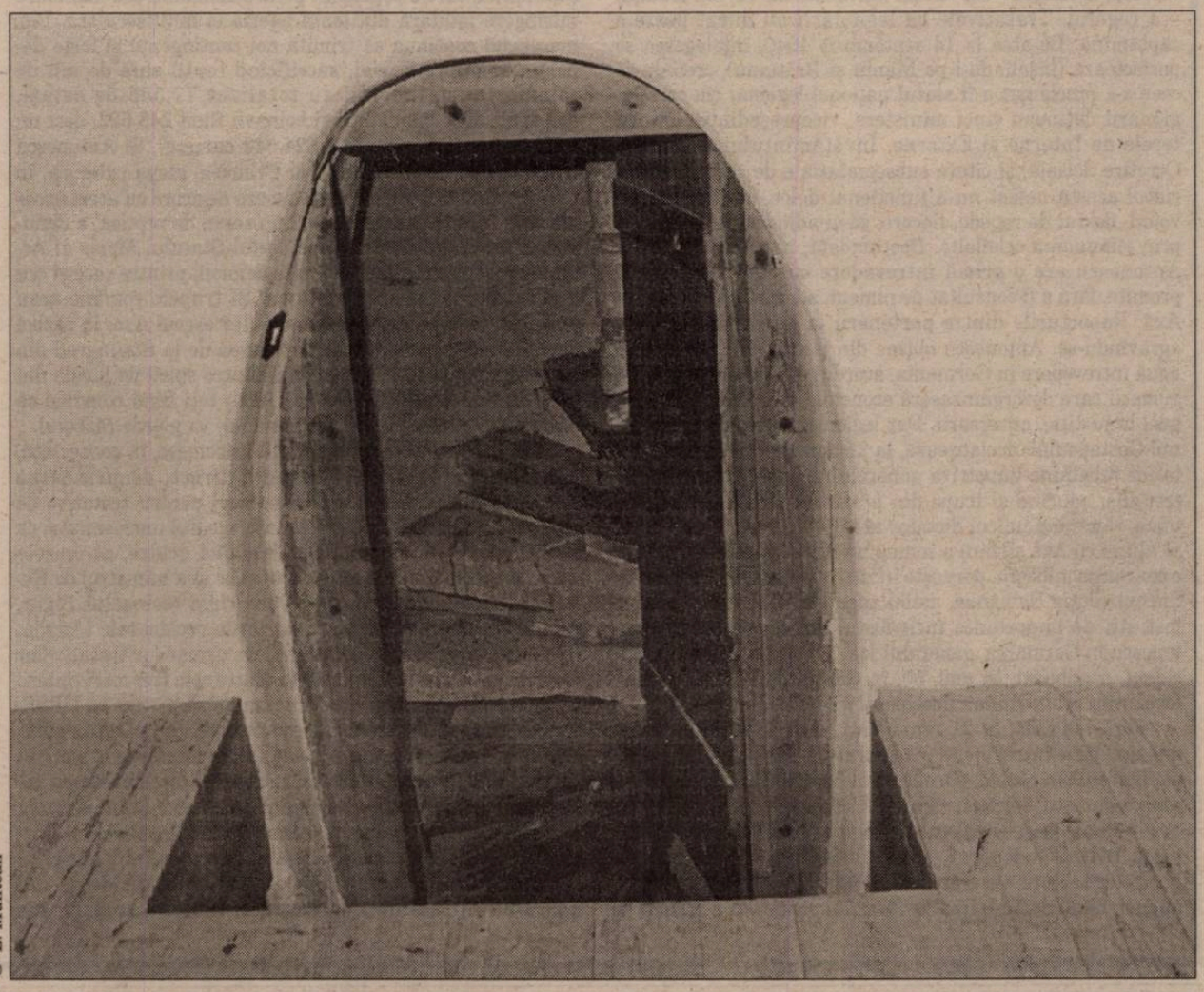

© L. Muntean

Richard R. ERNST

Responsabilităţile oamenilor de ştiinţă în societatea modernă

Între 12 şi 17 iunie s-a desfăşurat la Sinaia cea de-a treia ediţie a Conferinţei Internaţionale România şi românii în ştiinţa contemporană, *organizată de Fundaţia Culturală Română şi Academia Română, cu colaborarea Federaţiei Române de Diabet, Nutriţie şi boli metabolice. Conferinţa, desfăşurată pe secţiuni tematice (biologie, chimie, informatică, inginerie, imagistică prin rezonanţa magnetică şi spectroscopie localizată) a reunit oameni de ştiinţă din 13 ţări europene şi din SUA, precum şi foarte mulţi specialişti români din domeniile menţionate. Dincolo de discuţiile foarte aplicate, de schimburile de experienţă şi adrese, în sesiunile generale s-a discutat mult despre responsabilităţile oamenilor de ştiinţă, relaţiile între ei şi societate, menirea cercetării şi a comunităţii academice. Discursul profesorului elveţian Richard R. Ernst de la Laboratorul de Chimie Fizică al ETH Zentrum din Zürich, laureat al Premiului Nobel pentru chimie în 1991, cu referiri nu doar protocolare la situaţia României este ilustrativ pentru noua politică de deschidere între lumea academică şi societate, nevoia de colaborare şi comunicare dintre ele şi misiunea „Noii Universităţi".*

Problema pe care o pun în discuţie nu ţine neapărat de România, ci poate fi aplicată practic în orice altă ţară a lumii. Este vorba de relaţia dintre ştiinţă şi societate. Ştiu că nu se pot compara condiţiile în care lucrează oamenii de ştiinţă români cu cele din Europa occidentală sau din universităţile americane. Dar acelaşi lucru este valabil şi pentru cetăţenii de rînd din România, care trăiesc în condiţii mult mai grele decît cele pe care le avem noi, de exemplu, în Elveţia.

Desigur, în bună măsură, ştiinţa reprezintă speranţa într-un viitor mai bun, baza unor industrii prospere şi a unui nivel de trai mai ridicat. În lipsa ştiinţei avansate şi competitive, nimic nu poate merge bine într-o ţară. Iar o susţinere ştiinţifică adecvată este esenţială pentru dezvoltarea sănătoasă a României.

Dar şi dezvoltarea tehnologică are părţile sale negative. Deteriorarea mediului înconjurător şi suprasolicitarea resurselor sînt probleme bine cunoscute. Adeseori aceste aspecte sînt ignorate, punîndu-se accentul pe progresul rapid. Pînă şi Statele Unite, atît de bogate, sînt conduse de un preşedinte care ia uneori decizii irresponsabile, care vizează rezultate pe termen scurt pentru a susţine industrii prospere în prezent, dar fără a lua în calcul consecinţele viitoare. Sînt convins că astfel de tentaţii apar şi într-o ţară precum România, care este nevoită să lupte mult mai greu pentru a reuşi să facă faţă pe piaţa mondială. Într-o astfel de situaţie, se poate întîmpla ca efectele adverse ale tehnologiei să preceadă beneficiile acesteia.

Într-o ţară precum România, cu mijloace financiare extrem de reduse, este extrem de important să fie alese cu atenţie ştiinţele care urmează a fi promovate. Nu toate domeniile pot beneficia simultan de atenţie. Este necesar ca cercetarea să fie îndreptată asupra cîtorva domenii de maxim interes. Probabil, cel mai important criteriu de selecţie constă în existenţa unor oameni de ştiinţă deosebit de creativi dintr-un anumit domeniu. Fără oameni de ştiinţă extrem de buni, nici un domeniu nu se poate dezvolta, indiferent de mijloacele financiare existente. Cel de-al doilea criteriu se referă la impactul diferitelor zone ale cercetării asupra industriilor naţionale, care pot oferi posibilitatea unei colaborări fructuoase. Nu trebuie uitate problemele de primă urgenţă care pot întîrzia România. Dar problemele cu care se confruntă o ţară nu sînt unice, astfel că unele soluţii pot fi împrumutate din experienţa altor ţări.

În discursul meu, mă voi concentra asupra rolului pe care trebuie să îl joace universităţile în deschiderea căilor spre viitor. Mă voi referi şi la responsabilităţile şi sarcinile pe care consider că universităţile şi comunitatea academică trebuie să şi le asume în prezent cu mai multă seriozitate decît au făcut-o pînă acum.

În cele ce vor urma veţi vedea că am mai multe întrebări decît răspunsuri. Şi nu este de mirare! Nimeni nu are soluţii tranşante la eternele noastre probleme, iar în viitor va trebui să luptăm din greu, păstrîndu-ne speranţa că civilizaţia noastră va dura mai mult decît ne avertizează cele mai pesimiste preziceri.

Ne-am putea închipui viitorul printr-o săgeată, îndreptată într-o anumită direcţie, fie numai pentru a vedea cum se scurge timpul sau pentru a ne fixa obiectivele colective. Societatea ar putea fi reprezentată prin nişte pasageri care se deplasează de-a lungul acestei săgeţi într-o direcţie şi spre o destinaţie necunoscute, puterea propulsoare venind dinspre ştiinţă şi tehnologie. Dar cine este pilotul acestei nave, cel care stabileşte direcţia? Poate fi vorba de un destin irevocabil? Sau, fără nici un fel de control, această maşinărie ne duce către dezastru? Sau însăşi societatea decide democratic, prin votul majoritar, care va fi obiectivul acestei excursii?

O comunitate „ştiutoare dar şi înţelegătoare"

Mi se pare că există probleme serioase în ceea ce priveşte orientarea imprimată autovehiculului nostru. În primul rînd, mă îndoiesc că politicienii pot dedica timpul necesar pentru a crea planuri pe termen lung. Agenda lor este supraîncărcată de obligaţii pe termen scurt. Adeseori, ei sînt nevoiţi să caute calea de compromis între diversele extreme politice.

Dar cine poate oferi o orientare imparţială? Mie mi se pare evident faptul că universităţile şi comunităţile academice sînt predestinate să îşi asume responsabilităţile pe termen lung.

Fostul preşedinte al Universităţii Cornell, Frank H.T. Rhodes, a formulat misiunea „noii universităţi": *„Într-un timp în care familiile se destramă, congregaţiile religioase se irosesc, comunităţile decad, naţiunea noastră are nevoie în mod vital de un model de comunitate – ştiutoare dar şi înţelegătoare, critică dar nobil-interesată, sceptică dar afirmativă – care să vină în întîmpinarea nevoilor stringente ale societăţii fragmentate şi care să răspundă celor mai profunde şi nerostite aspiraţii interioare ale fiecăruia dintre noi. Această comunitate emergentă va fi Noua Universitate."*

Rhodes este convins că universitatea are o obligaţie care depăşeşte cu mult cercetarea ştiinţifică şi educaţia profesională, sarcina fundamentală pentru care universităţile sînt susţinute cu generozitate de societate fiind aceea de a asigura, pe termen lung, un viitor prosper populaţiei.

Haideţi, aşadar, să facem din nou ca universităţile să fie adevărate centre de creativitate, cu o perspectivă largă, înglobînd întreaga civilizaţie! Dar elita este ceea ce pretinde a fi? Nu cumva am devenit tehnicieni extrem de abili care şi-au pierdut înţelepciunea şi capacitatea de a oferi directivele unei dezvoltări globale?

Cred că noua universitate are responsabilităţi în patru domenii:

(i) *Responsabilitatea faţă de cercetare.*

Ştiinţa ne-a adus unde sîntem. Ştiinţa ne susţine în prezent şi ne va duce spre viitor. Desigur, cercetarea ştiinţifică trebuie să fie de prim rang şi competitivă la nivel internaţional. Altfel poate face mai mult rău decît bine. Calitatea şi originalitatea trebuie puse pe primul plan. Dar cercetarea trebuie să aibă sens, adică trebuie să poată fi înţeleasă şi de novici. Un om de ştiinţă care nu se poate face înţeles în ceea ce priveşte motivaţia şi scopurile sale fie el însuşi nu înţelege importanţa muncii sale, fie aceasta este cu adevărat irelevantă.

Oamenii de ştiinţă trebuie să înveţe să comunice. Altfel s-ar putea ca societatea să înceteze să mai investească în „găurile negre însufleţite" ale ştiinţei. Ştiinţa este susţinută de societate pentru a servi scopuri publice care pot fi justificate, iar activităţile ştiinţifice nu trebuie limitate la membrii unui club cu circuit închis.

Susţinerea eficientă a cercetării este strîns legată de încurajarea individualităţilor creatoare, mai ales a tinerilor oameni de ştiinţă performanţi. Stimularea mobilităţii şi a schimbului de experienţă între studenţi şi cercetători este mult mai eficientă decît colaborarea cu motivaţie de natură politică. O cale eficientă pentru îmbunătăţirea schimburilor europeane ar fi adoptarea unui limbaj de predare comun, care, în mod evident, trebuie să fie limba engleză. Aceasta ne conduce la cea de-a doua responsabilitate.

(ii) Responsabilitatea pentru educaţia liderilor.

James J. Duderstadt, fostul rector al Universităţii Michigan spunea: *Este recunoscut faptul că puţine investiţii publice aduc un beneficiu economic mai mare decît cele făcute în învăţămîntul superior.*

Este datoria noastră să deschidem ochii studenţilor faţă de aspectele globale pe termen lung şi pentru interconectarea între ştiinţa noastră şi noile progrese din societate. Avem nevoie de lideri reali care să vadă consecinţele pe termen lung şi care să-şi asume responsabilităţile. Dacă dorim să influenţăm cursul dezvoltării globale, trebuie să începem educînd tinerii lideri care vor acţiona ca ambasadori oriunde vor activa, în industrie, politică sau alt domeniu de activitate. Apoi ne putem aştepta la un efect de multiplicitate. Aceasta ne conduce către punctul al treilea:

(iii) Responsabilitatea pentru educaţia publică.

Nu cred că ne încheiem misiunea odată cu formarea unor buni specialişti responsabili. Profesorii universitari trebuie să devină activi în difuzarea cunoştinţelor ştiinţifice fundamentale în societate.

Probabil ar trebui să adoptăm o privire globală, să recunoaştem că soarta noastră depinde foarte mult de progresul educaţiei în ţările în curs de dezvoltare.

Ne-am putea gîndi la mai multe metode care să devină active dincolo de porţile universităţilor: scrierea de articole ştiinţifice accesibile în ziare şi reviste, iniţierea unor emisiuni de ştiinţă la radio şi televiziune, dezbateri publice pe teme ştiinţifice, seminarii ocazionale în licee şi şcoli profesionale, pregătirea unor cursuri la distanţă, prin Internet, întîlniri regulate sau ocazionale cu politicienii.

(iv) Responsabilitatea conceptual-socială

Care sînt adevăratele fundaţii în societatea şi economia noastră de astăzi? Multe dintre sistemele etice tradiţionale referitoare la religii şi pseudo-religii au căzut. Am rămas numai cu conceptul de economie de piaţă şi cu măsurarea succesului acesteia, adică valoarea acţiunilor. Am devenit cu toţii pasionaţi jucători la bursă. Iar viţelul de aur este obiectul adoraţiei generale.

Componenta raţională a sistemului nostru economic este greu de negat. În principiu ea constă într-o reţea de *feedback*-uri care reflectă răspunsul pieţei, costurile, legile, iar măsura reală este reflectată în valoarea acţiunilor. Urmăm principiile lui Darwin, care au avut atît de mult succes în dezvoltarea naturii. Nu am fi aici fără ele. Este un sistem democratic. Iniţial, fiecare dintre noi are aceleaşi şanse şi cei care nu profită de ele suportă consecinţele propriilor decizii.

Cum spunea George Bush: Cel sărac este sărac prin propria decizie! Sistemul este corect şi nerestrictiv. Primeşti ceea ce meriţi, ca şi dinozaurii! Nu există limite pentru îmbogăţirea personală, şi nici pentru eşecul personal. Nu există un sistem mai convenabil.

Sînt toate acestea reale? De exemplu, avem fiecare aceleaşi şanse cu adevărat? Aleg unii dintre noi să se nască în familii sărace, sau dintr-o mamă purtătoare a virusului HIV? Nu, şansele iniţiale pot fi foarte mult diferite. Nu există dreptate în această privinţă. Ce să mai vorbim despre şansele generaţiei care se va naşte peste 100 de ani? Va mai rămîne ceva şi pentru ei? Şi dacă cineva eşuează, va mai avea o a doua şansă? Succesul economic este în bună măsură o afacere nelineară. Pornirea poate fi foarte dificilă, dar după ce ai realizat primele 100 milioane de franci, este mult mai simplu să dublezi suma. Dacă cineva priveşte sistemul economic în acest mod, poate găsi foarte puţină egalitate şi corectitudine în el.

Ceea ce ar trebui să ne propunem în lumea noastră ştiinţifică a fost deja descris de Helga Nowotny de la Colegiul Helveticum din Zürich prin termenul socratic de „agora", piaţă, un loc în care ideile sînt concepute şi schimbate, în care contactele dintre toate tipurile de oameni sînt nu doar posibile, ci devin realitate. Cred că nu ne trebuie o nouă denumire, fiindcă termenul „universitate", cu tot ce implică el, descrie suficient de bine ceea ce eu şi alţii vrem să spunem. Este important că am înlăturat obstacolele dintre viziunea ştiinţifică microscopică şi cea macroscopică, dintre cea publică şi cea globală, baierele dintre diversele discipline ştiinţifice şi opreliştile dintre interiorul şi exteriorul cercurilor universitare. Sînt sigur că acesta este solul fertil nu doar pentru o universitate creativă şi vizionară, ci şi pentru un viitor prosper al întregii societăţi globale.

S-ar putea să nu fiţi de acord cu faptul că nu am prezentat reţete şi propria mea viziune detaliată despre viitorul universităţii şi al societăţii, în ansamblu. Am considerat că este mult mai importantă lămurirea necesităţii unei gîndiri conceptuale globale în universităţi. Nu mă aştept la funcţionarea unor simple reţete care ar putea fi aplicate la grămadă, cred mai degrabă că un nou mod de conştiinţă ne va permite să responsabilizăm şi să rezolvăm cu succes problemele esenţiale, astfel încît universităţile să rămînă pentru totdeauna instituţiile centrale şi indispensabile ale vieţii noastre publice.

Îmi voi încheia discursul aici, în România, printr-o frază a lui Rabelais, veche de aproape 500 de ani: *„Science sans conscience n'est que ruine de l'âme"*. Această idee îşi păstrează valabilitatea pînă astăzi şi ar putea fi esenţială pentru evoluţia armonioasă a relaţiei dintre ştiinţă şi societate în toate ţările, desigur şi în România.

▲

Pagină realizată de Simona SORA

ZILELE FILMULUI ASIATIC

Andrei GORZO

Despre dragoste şi alţi demoni

Pasiunea erotică înăbuşită – emoţia recunoscută prea tîrziu, emoţia care se poticneşte în cuvinte, cuvintele rostite prost sau rămase nerostite, gestul aşteptat schiţat abia atunci cînd nu mai e nimeni să-l întîmpine, momentul ocolit, amînat, irosit din teamă, din prudenţă, din inerţie sau dintr-un respect exagerat pentru convenienţe – toate acestea au un potenţial cinematografic extraordinar. Dar oricît aş căuta printre marile iubiri neconsumate din filme *(Scurtă întîlnire*, cu Trevor Howard şi Celia Johnson bînd ceai împreună în localuri mohorîte, disperarea lor izbind, val după val, în conversaţia seacă – specialitatea lui Noël Coward – pe care încearcă să o poarte; *Vîrsta inocenţei*, cu Michelle Pfeiffer şi Daniel Day-Lewis jucînd teatrul politeţii formale pe scena înaltei societăţi şi trăind în continuare numai pentru o privire furişă, pentru un gest fugar) – oricît aş căuta, nu pot găsi nimic mai răscolitor şi mai erotic decît ceea ce se petrece – sau, mai bine zis, nu se petrece – între Maggie Cheung şi Tony Leung în filmul lui Wong Kar-wai *In the Mood for Love* (Hong Kong, 2000).

Nu trebuie luată în seamă varianta românească a titlului – *O iubire imposibilă*: e o sintagmă golită de rezonanţă, moartă, un titlu de telenovelă. În timp ce titlul englezesc oferă o cheie: e vorba despre *a certain mood* – o anumită stare, o anumită atmosferă, care emană din fiecare cadru. La ieşirea din sală (sala Elvira Popescu a găzduit Zilele filmului asiatic), poţi auzi comentarii ca: „Vreau să-l revăd" sau : „Vreau ca toţi prietenii mei să-l vadă", cuvinte ca „special" sau „o bijuterie", care nu descriu nimic. Poetul englez Philip Larkin a vorbit despre un simţ al vieţii trăite în dragoste, o posibilitate ce zace în noi toţi. Wong Kar-wai *(Chungking Express*, *Fallen Angels*, *Happy Together)* reuşeşte să atingă şi să trezească acel ceva latent. De aceea ne temem să descriem emoţiile pe care ni le stîrneşte acest film; ne temem că, puse în cuvintele noastre, îşi vor pierde puritatea; ne poticnim în cuvinte.

Povestea pe care n-o spune Wong Kar-wai se petrece în Hong Kong-ul anilor '60 şi începe atunci cînd Mr. Chow (Leung) şi Mrs. Chan (Cheung) închiriază, în aceeaşi zi, cîte o cameră în acelaşi apartament. Oraşul suprapopulat trece printr-o criză de locuinţe. Cele două camere sînt mici şi înghesuite, dar, cum soţul ei şi soţia lui lipsesc pentru perioade din ce în ce mai lungi, cei doi sînt singuri în cea mai mare parte a timpului. Iar noi sîntem singuri cu ei. Wong Kar-wai nu ni-i arată pe ceilalţi doi: la început sînt nişte voci monocorde, fără chip, o siluetă, nişte plete tăiate drept, apoi dispar cu totul, la Tokyo sau unde i-o purta adulterul lor – nu contează unde. Escamotînd cuplul ilicit, autorul ne sugerează că aventura lui nu contează: poate fi o escapadă, după cum poate fi o mare pasiune, oricum e ceva ce-am văzut de prea multe ori, în prea multe filme în care *ei* erau eroii. Şi la urma urmei, aşa cum remarca Vladimir Nabokov, adulterul este metoda cea mai convenţională de a te ridica deasupra convenţionalului. Nu simţim absenţa soţilor infideli. Dar ceilalţi doi o simt. E o umbră pe care o văd unul la celălalt, o negură ce devine semn de recunoaştere, o înstrăinare care îi apropie. Tehnica narativă este eliptică: nimic nu e urlat şi nici măcar declarat. Soţii părăsiţi sînt persoane sobre, reticente, politicoase; sînt atenţi să nu le scape nici o notă stridentă de autocompătimire, atenţi să nu sîngereze în public. Împreună, încep să joace un fel de joc, reconstituind înfiripărea legăturii dintre ceilalţi. Dar chiar în timp ce se joacă, ştiu amîndoi că nu vor merge prea departe – „Noi nu sîntem ca ei". Şi chiar atunci cînd noi începem să vedem că lucrurile nu stau chiar aşa, că sînt pe cale de a deveni dependenţi unul de altul, că se întîlnesc pe ascuns în camera lui şi apoi într-o altă cameră închiriată, ca să scrie împreună un serial de arte marţiale, chiar atunci cînd realizăm că au deprins măsurile de precauţie şi tertipurile unor amanţi clandestini, ei continuă să se agaţe de această distincţie: „Noi nu sîntem ca ei." Adulterul celorlalţi a lăsat urme sordide pe vieţile lor şi, ca să le şteargă, ei merg pînă-n pînzele albe cu reţinerea şi stoicismul. E un film despre reţinerea şi stoicismul duse pînă la negarea de sine. Ei stau într-o cameră în care mobila înghite tot spaţiul, împresurîndu-i, astfel încît trupurile lor se apropie. Şi nu se petrece nimic. Pur şi simplu stau. Asupra acestei stări se concentrează Wong Kar-wai, distilîndu-şi povestea, purificînd-o de melodramă, eliminînd explicaţiile inutile, împiedicîndu-ne să ne identificăm cu protagoniştii, aducînd pe ecran esenţa a tot ce înseamnă să tînjeşti după cineva. Personajele nu se abandonează, dar aparatul de filmat o face. Nu ştiu de cînd n-am mai văzut un film care să folosească ralanti-ul şi muzica pop atît de bine cum sînt folosite aici, în acea succesiune de mici momente în care cei doi sînt dezmierdaţi, sorbiţi, adoraţi de camera lui Wong Kar-wai, în acordurile unor melodii care devin laitmotive – *Green Eyes*, o piesă instrumentală de un romantism luxuriant, şi apoi *Quizás, quién será?* în interpretarea duioasă, melancolică a lui Nat King Cole. Aceste interludii merg dincolo de farmecul facil al tristeţii, de regretul languros, de romantismul pop. Sînt voluptuoase. Într-un fel, le percepem ca pe nişte momente de consumaţie. Filmul nu are nevoie de scene de amor, căci fiecare detaliu devine erotic. Cele două superstaruri asiatice au chipuri grave, expresive; şi în acelaşi timp sînt obiecte erotice superbe. Împreună, ei reabilitează seriozitatea – o fac să pară sexy.

În *In the Mood for Love* e vorba despre cum se mulează pe şoldurile lui Maggie Cheung o rochie cu model floral, despre cît de bine pică pe umerii lui Tony Leung un costum de shantung. E vorba despre termosul pe care îl duce ea de cîte ori iese la cumpărături pentru cina ei solitară, şi despre fumul de la ţigara lui. E vorba despre comedia tristă a reconstituirilor şi repetiţiilor ce alcătuiesc jocul lor „de-a celălalt cuplu" şi despre deznodămîntul sfîşietor al jocului, cînd ei repetă scena despărţirii *(a lor*, nu a celorlalţi), ca să mai reducă din durerea ei. E vorba despre dragostea lui Wong Kar-wai pentru film (şi pentru satisfacţiile senzuale pe care filmul le poate oferi), pentru muzica pop şi pentru un Hong Kong al trecutului.

A constituit evenimentul principal la FestAsia – Zilele filmului asiatic (1-14 iunie) şi mi-e greu să le reproşez celorlalte filme că nu s-au ridicat la înălţimea lui.

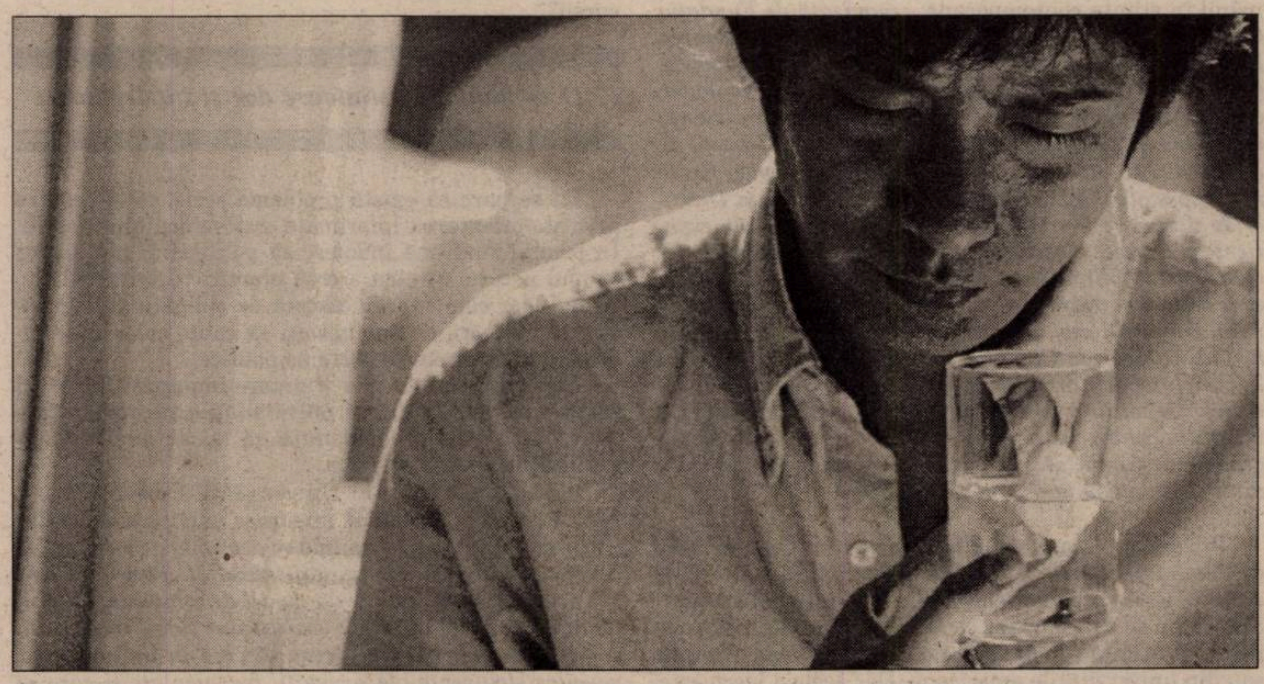

Chloe de Riju Go

Dintre acestea, cel mai interesant a fost *Gohatto/Tabu* (Japonia, 2000), fie şi numai pentru că marchează revenirea la cinema a legendarului regizor Nagisa Oshima *(Imperiul simţurilor),* cu un subiect ofertant: într-o şcoală de samurai din Kyoto pătrunde un tînăr-înger-demon, care, prin frumuseţea lui fizică şi printr-un amestec de talent războinic, cochetărie şi pasivitate, stîrneşte dorinţe şi provoacă pasiuni ce zguduie acea comunitate masculină atît de disciplinată, într-un moment în care (sîntem în 1865) casta samurailor este oricum ameninţată de destrămare. Materialul e fascinant; la fel şi tînărul Ryuhi Matsuda. Dar abordarea aleasă de Oshima e cel puţin discutabilă. Distanţa formală pe care autorul o menţine (cu o grijă excesivă – vezi inserturile frecvente care sparg continuitatea) face ca filmul să pară ermetic şi steril. Ca şi *Eyes Wide Shut* (ultima peliculă a lui Stanley Kubrick, îndelung aşteptată şi apoi repede uitată), e un film glacial despre pasiune. Finalul, în care demonismul efebului e dat în vileag, e mai curînd confuz decît şocant. Şi, aşa cum a observat criticul de la *New York Times*, filmul „reciclează o metaforă familiară – homosexualitatea masculină ca simbol al decadenţei", demers care mi-a lăsat un gust dezagreabil.

Un demon bîntuie şi în *Gojoe* (Japonia, 2000, regia Sogo Ishii), de astă dată unul care s-a jurat să facă de petrecanie întregii oştiri (o mie de oameni) a familiei pe care o duşmăneşte (din motive pe care le-am uitat), şi aproape că şi-a dus sarcina la bun sfîrşit, cînd îi iese în cale un fost-războinic-devenit-călugăr-care-redevine-războinic, cu puteri supranaturale aproape la fel de mari. În acest basm de arte marţiale, extravagant din punct de vedere vizual şi pe alocuri spectaculos, dar zgomotos şi obositor, sîngele ţîşneşte aşa cum n-a ţîşnit în toate filmele de Kurosawa şi Sam Peckinpah (luate la un loc), din două săbii ce se încrucişează sar atîtea scîntei încît noi constelaţii par a se naşte, iar figuranţii măcelăriţi emit o varietate uluitoare de sunete (urlă, gem, rag, şuieră, grohăie, gîjîie, cîrîie, hîrîie, mîrîie – şi sînt convins că mai fac şi în alte feluri). Şi cam asta-i tot.

După cum n-am rămas cu prea mult de la *Chloe* (Japonia, 2001, regia Riju Go) – o adaptare după romanul lui Boris Vian *Spuma zilelor* –, deşi e plin de imagini „artistice" (atît de laborios compuse şi modulate încît ajung să-şi piardă expresivitatea) şi de replici „grele" punctate de pauze şi mai grele. Bobocul de floare încolţit în plămînul eroinei rămîne o imagine poetică puternică, dar pulsul filmului e atît de slab încît spectatorul care nu se lasă sedus de acea lentoare studiată, de acea letargie, începe să se teamă că va sucomba înaintea protagonistei.

În *Chunhyang* (Coreea de Sud, 2000) de Im Kwon-Taek (veteran a mai bine de 90 de filme), o legendă populară este în acelaşi timp ilustrată, narată, recitată, cîntată, într-un efort de a îmbina forţa cinematografului cu cea a formelor tradiţionale de spectacol. Iar în *Împărat şi asasin* (China, 1998), despre războaiele duse pentru unificarea Chinei, în secolul II î. Ch., Chen Kaige *(Farewell My Concubine)* pierde din vedere factorul uman printre bătălii, cavalcade, cetăţi asediate şi decoruri gigantice, rezultatul fiind una din acele superproducţii istorice impersonale a căror pompă te anesteziază, ale căror imagini glorioase nu-ţi mai transmit decît un sentiment de risipă. Pentru care, din fericire, tot festivalul a oferit un leac: *In the Mood for Love.* ▲

In the Mood for Love de Wong Kar-wai

Wong Kar-wai: „Vreau să surprind muzica locului“

Într-un interviu recent din revista *Magazine littéraire*, filozoful şi sinologul François Jullien explica fascinaţia sa pentru China prin aceea că, spre deosebire de India – care este „la capătul experienţei noastre metafizice“ –, China este „dincolo de aceasta“: ea ar reprezenta „cel mai mare *écart* cultural“ din pdv al răspîndirii ştiinţelor umaniste occidentale... (Jullien dă şi un exemplu lingvistic: în chineză, „Ce e lucrul ăsta?“ se spune *Shi shenme dongxi?* – adică, tradus literal: „Ce e est-vestul ăsta?“)

Succesul nesperat al lui *In the Mood for Love* de Wong Kar-wai – inclus în cadrul „Zilelor filmului asiatic“ – a dat un răspuns acestei întrebări; ce-i drept, Hong Kongul este un fel de „Occident al Orientului“ şi nu întîmplător, poate, pelicula cea mai „empatică“ a festivalului a fost tocmai aceasta... Am selectat cîteva explicaţii ale lui Wong – în legătură cu filmul său şi, în general, cu metoda sa de lucru – din „Lecţia de cinema“ ţinută la Cannes. Despre WKw şi filmul cu care l-am descoperit *(Chungking Express)* am scris chiar în *Dilema*/aprilie 1996 – vezi articolul „Cel mai bun film văzut la New York este din Hong Kong!“ Un dosar semnificativ despre filmul hongkonghez & WKw, coordonat de Mihai Chirilov, a apărut în lunarul *ProCinema*/mai 1998; la Cinemateca Română au putut fi văzute, în proiecţii video, *Chungking Express*/decembrie 2000 şi *Happy Together*/martie 2001. (**a.l.ş.**)

În anii '70 s-au inventat două lucruri care au schimbat viaţa în HK: *instant noodles*-ii şi oala-minune de fiert orez. Înainte, femeia trebuia să iasă din casă pentru a le cumpăra; după aceea, datorită acestor invenţii, a-nceput să aibă mai mult timp liber.

Scenariile mele nu sînt niciodată scrise aşa cum ar trebui; în schimb, pornesc întotdeauna de la o povestire (*în cazul lui* ITMFL, *WKw s-a inspirat din cartea lui J.A. Brillat-Savarin:* Physiologie du goût ou Méditations sur la gastronomie transcendentale, *n.m.*). Consider că actorii trebuie să aibă o idee despre story, dar nu mai mult! Cînd am început să regizez vroiam să fac ca Hitchcock, să am tot filmul gata cînd mă duc pe platou, dar pe urmă mi-am dat seama că nu pot şi că, oricum, nu e-o chestie bună – pentru mine, cel puţin: eu am nevoie să surprind ambianţa, tempo-ul, muzica locului... Or, lucrurile astea nu le afli decît pe platou, uneori în ultimul moment – cînd te pregăteşti să spui „Motor!“. De-aceea schimb atîta, pînă în ultima clipă: trebuie găsit ritmul. Lui Chris*topher Doyle, operatorul său, n.m.*) îi pun întotdeauna nişte CD-uri ca să-i explic ritmul unei scene; nu-mi place să folosesc muzica strict funcţional, de ex. la o scenă tristă – muzică tristă. De fapt, pentru mine, în cinema există sunet, iar muzica face parte din sunet. Muzica nu e doar ceva care te ajută să intri în atmosfera filmului; ea îţi vorbeşte despre o epocă şi lucrul acesta produce un ritm – pe care în mod normal îl lucrezi pe bază de script. Ca să-mi ajut actorii, îi pun – ca şi pe Chris – să asculte muzică. Le spun: «Filmul meu va semăna cu asta!» Aşa încît ei ajung să aibă un ritm şi o senzaţie. Cred că muzica poate uneori să povestească mai bine decît cuvintele.

Înainte de vîrsta de 5 ani, pînă să ne stabilim la HK, locuiam la Shanghai. La radio nu se punea muzică pop, era interzis – orice muzică venea de la guvern, era o muzică foarte pozitivă, mobilizatoare... Cînd am ajuns la HK, primul lucru care m-a frapat a fost varietatea sunetelor. La vremea respectivă, oamenii trăiau exact ca personajele filmului meu (*ITMFL*): erau familii întregi sub acelaşi acoperiş şi ascultau muzici foarte diferite. Vroiam – dintotdeauna mi-am dorit – să prind acest lucru într-un film. De fapt, toate filmele mele nu sînt decît un singur film, foarte lung – ca un album personal: aici la 14 ani, dincolo la 21... dar sînt tot eu, peste tot.

De obicei, scriu ziua şi filmez noaptea. Dacă aş scrie noaptea, ar fi mult mai puţin timp pentru pregătiri pentru că s-ar filma dimineaţa. Şi-n plus, îmi place turnajul de noapte pentru că e mult mai calm! Ziua e imposibil să filmezi în HK: sînt o groază de zgomote, oameni care mişună peste tot... Aş vrea ca HK-ul să fie mai mare şi mai liniştit, cu oameni mai puţini... Am considerat întotdeauna că spaţiul, un anumit loc sau oraş pot fi personajele principale ale unui film.

Cînd mă-ndrăgostesc de un film de-al meu (cum s-a întîmplat cu *ITMFL*), vreau să prelungesc bucuria turnajului – şi-atunci filmul devine, şi el, tot mai lung... Pur şi simplu, nu mă pot despărţi de el...!

Următorul meu film se va numi *2046 (precum numărul camerei de hotel a dlui Chow / Tony Leung Chiu-wai în* ITMFL, *n.m.)* şi va fi o combinaţie de S.F. cu operă (Wagner!). Va avea trei acte – aşa cum *ITMFL* trebuia să fie un triptic: „3 poveşti despre mîncare“... – şi va vorbi despre promisiunile Chinei, cînd a fost retrocedat HK-ul, şi despre trădare...

consemnat la Cannes de
Alex. Leo ŞERBAN
(Deplasare sponsorizată de firma PricewaterhouseCoopers)

Simona SORA

puzzlecturi

Artă politică

Pe cînd semna Magdalena Ghica, poeta Magda Cârneci părea să delimiteze prin pseudonim nu doar eul (poetic) auctorial de celelalte ipostaze ale sale (critic de artă, eseist), ci şi „funcţia“ poeziei de funcţiile scrisului în genere. Mai mult, volumele sale anterioare anunţau fiecare cîte o formulă bine definită şi unitară: *Hipermateria* (1980) profesa o artă a descrierii, plină de senzorialitate şi discursivitate, apropiată mai ales prin ironie de poetica „cercului prim“ al Cenaclului de luni; *O tăcere asurzitoare* (1985) miza pe lirism conceptual şi viziune pură; *Haosmos* (1992), legînd oarecum cu volumul de debut, căuta să atingă „viziunea şi lumea“, ca Barthes din discursul îndrăgostit, printr-o conştiinţă-drog.

În *Poemele politice* (Editura Axa, 2000), poeta lucrează cu toate aceste formule pe masă, într-un relativism ironic şi asumat-patetic mai degrabă neoromantic decît postmodern, cum ne-am aştepta. Vastului cititor pe care Magda Cârneci îl invoca în post-manifestul ce închidea volumul din '92 i se livrează *simultan* teza şi antiteza, miracolul şi deriziunea, poeticul şi sarcasmul.

Poemele scrise între 1979 şi 1989 din prima secţiune *(Semne)* sînt din epoca *Hipermateriei* (cînd „semn“ era şi „degetul pierdut într-o luptă de clasă“ din poemul *Mîna),* dar (greu de crezut!) şi din cea a *Tăcerii asurzitoare.* Conceptele sînt, însă, aici de carne *(Libertatea, Victoria),* iar în malaxoarele realităţii se amestecă, simbolist, viziunea şi plictisul apocalipsei: „Să cazi la umbra trandafirilor din marile sere publice / ca un gîndac negru de bucătărie, sătul de atîta / lapte şi miere, alungat în mulţime, înghesuit, asudat de teama / şi plictisul apocalipsei...“.

Dacă *semnele* sînt groteşti şi sumbre, poemele grupate în cea de-a doua secţiune aparţin acelei „Ana Ipătescu de bloc“ din *Haosmos*, militantă şi programatic-patetică, care nici nu apucă să pună semnul exclamării la sfîrşitul strigătului, care se trezeşte la ridicolul realităţii înainte să conceapă acea „meta-istorie“ comunitară salvatoare: „tocmai începusem să scriem împreună o epopee şi imnuri / tocmai începusem să vorbim o limbă universală / tocmai începusem să iradiem un fel de lumină albastră / şi să semănăm cu toţii cu buna fecioară...“ *(Liberty).*

Cele două atitudini contradictorii, dar complementare, care coexistă în formula nou-construită a Magdei Cârneci sînt, pe rînd, nesatisfăcătoare pentru personajul proteic, balaurul cu patru capete (Poetul-Intelectualul-Femeia-Poporul) din partea a patra, *Canon politic* (1991-1994). Cazna *à tour de rôle,* canonul e jucat cu o luciditate (dezamăgită) ce numeşte farsa *(1989),* butaforia care „s-a dus naibii“ *(Glasul poporului),* miracolul „din tocătură de metal, căldură şi carne vag gînditoare“ *(De departe camionul părea un tufiş arzător).* Doar poetul (poeta) sumbru-vizionar din acest canon este incurabil, deşi interogativ. Pentru el „Revoluţia n-a existat. Mulţimile nu există / Sîngele n-a existat. Răul nu există... / Există doar libertatea. / Ai văzut-o? Ai auzit ceva? Ai aflat?“

Dilema autoarei *Poemelor politice* este reconcilierea între atitudinea poetică/profetică şi cea a „angajării în lumea exterioară“ *(Final provizoriu).* Dilemă pe care cei mai mulţi colegi de generaţie ai poetei şi-au limpezit-o şi care pare să rămînă la fel de tensionată (deşi periodic sfărîmată şi reaşezată) pentru poeta Magda Cârneci, care îşi pregăteşte în acest volum, printr-o „profanare nelimitată“, dar şi calculată, următoarea revelaţie. ▲

trecerea prin reviste

● În numărul 23 al *României literare* (foarte substanţial, de citit de la editorial pînă la cronicar) Nicolae Manolescu evocă o discuţie, în emisiunea lui Pivot, dintre romancierul Frédéric Beigbeder, recent convertit la critică într-un *Ultim inventar înainte de lichidare,* Phillippe Sollers, căruia tocmai îi ieşise o nouă carte, *Elogiul infinitului* şi Pietro Citati, autorul unor *Portrete de femei*-scriitoare şi al unei poetici a scrisului feminin. Cei trei nu se înţelegeau deloc şi tocmai din punerile la punct uneori imperceptibile plus candoarea plină de acribie a lui Pivot se năştea tensiunea discuţiei, foarte urbană, de altfel. Cam aşa ar fi arătat şi emisiunea lui Nicolae Manolescu (chiar mai bine, dat fiind moderatorul) dacă în programarea emisiunilor de televiziune ar fi încăput şi bunul-simţ, nu doar *ratingul.* Închipuiţi-vă o discuţie în prezenţa lui Manolescu între Alexandru Muşina, Ion Bogdan Lefter şi Marius Ianuş...

● Terifiant eseul-dare de seamă al lui Alex. Ştefănescu *Convocare la Secţia de Presă şi Propagandă a CC al PCR.* Cum ziceau, sînt ce-au fost şi mai mult decît atît.

● Salutăm prima cronică *en titre* a Luminiţei Marcu şi-i dorim să scrie – cum mărturisea, în *Vatra,* nr. 2-3/2001, că şi-ar dori – fără ataşamente şi interese de grup, fără „amabilitatea vomitivă“ pe care o observă în jur.

● Aflăm din *Observator cultural* (nr. 68) de demisia lui Şerban Foarţă din Uniunea Scriitorilor. Textul „demisiei“, *Peristilul Casei Monteoru,* mai măsoară o dată (ironic şi plin de lehamite) distanţa dintre administraţie şi creaţie.

● În aceeaşi revistă, o recenzie ca o proză bună a lui Paul Cernat la cartea lui Tudorel Urian despre proza anilor '90. Aviz celor care mai susţin moartea-boala-oboseala cronicii literare.

● În răspăr cu (aproape) toată lumea, filozoful G.M. Tamás, într-o discuţie cu Magda Cârneci din *22* (nr. 24/12-18 iunie) nu crede că „România are şanse pentru a se integra în structurile euroatlantice. Nu acum, nu mîine, nu poimîine, poate niciodată...“ Cine ştie, poate avem, totuşi, vreo şansă dacă luăm „structurile“ pe rînd. (**S. S.**)

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Dansatoare drăguţă, policalificat liniştit...

Ziarele de anunţuri, se ştie, sînt o variată imagine a stării unei societăţi, ba chiar a mentalităţilor acestora; amestecat şi succint exprimate, cererile şi ofertele unui anumit moment pot fi haotice, absurde, stîngace, dar foarte relevante. Acum cîţiva ani scriam tot despre anunţuri – pe atunci era „moda" vînzării de cavouri şi a matrimonialelor serioase. Acum lucrurile, evident, s-au mai schimbat, atît în „viaţa privată" cît şi-n cea „de afaceri", cîteva exemple spicuite din *Anunţul telefonic*, din 1 iunie 2001. „Caut tînără drăguţă, cu aspect fizic pentru companie şi escort service în Bucureşti şi la mare. Rog seriozitate." Acest anunţ nu se poate încadra la matrimonialele serioase, anterior pomenite, dar, liniştit şi decent formulat, fără mari pretenţii („drăguţă" e un cuvînt accesibil aproape oricui, aparent uşor de acoperit) sună încurajator a ofertă de afaceri, parcă anihilind alte posibile conotaţii. „Angajăm persoană serioasă la grătar mici, de preferinţă fete" este deja o ofertă de afaceri într-un domeniu palpabil, productiv, din sfera serviciilor, chiar tradiţionale. Deci fetele serioase, muncitoare, şi nu neapărat drăguţe, au şi alte opţiuni. Dacă sînt posesoare şi a niscaiva cunoştinţe „pe linie" pot ajunge chiar la un salariu în dolari: „Eşti majoră, cunoşti engleză, îţi place să navighezi pe Internet? Cu un program de 6 ore pe zi vei avea un salariu minim de 500 de dolari." Ofertele de muncă legate de Internet sînt o noutate, mai ales pentru persoanele de sex feminin; sună actual, important, modul de formulare lăsînd dedesubturile să pară frivole: „Dorim colaborare cu fete pentru Internet live, video-chat, cîştiguri excepţionale". Deja varianta mai puţin automatizată – ofertele pentru dansatoare – este arhicunoscută, deşi n-aş spune fumată, avînd în vedere frecvenţa apariţiei anunţurilor de acest fel. Noutate în breaslă ar fi precizarea unui coerent şi bine definit produs final: show-ul erotic. Fetelor li se oferă, totuşi, şi munci cinstite: coafeză, cosmeticiană, manichiuristă, pedichiuristă, ospătăriţă, bucătăreasă, vînzătoare, secretară...

Bărbaţii beneficiază de un alt tip de oferte. Cei mai puţini pretenţioşi şi gata de orice printre ei pot fi „muncitori necalificaţi". Alţii, mai nuanţaţi, au ocazia să se manifeste ca zugravi, faianţari, vopsitori, agenţi de pază, electricieni, instalatori, tîmplari, pizzari... Mai puţini dansatori, sau performeri în show-uri sexy ori chat-uri hot pe Internet, nu neapărat drăguţi... E drept că unii dintre cei ce-şi oferă serviciile ţin să se prezinte într-o manieră atrăgătoare, dar nu sexy: „Tînăr liniştit, bacalaureat, şofer categoria B fără obligaţii, 26 ani, antialcoolic, doresc angajare firmă serioasă domeniu – administraţie, manager, şofer". Alţii preferă o prezentare colectivă, garanţie, probabil, a unei afaceri închegate, şi-n acelaşi timp elitiste, de castă: „Pocăiţi, executăm amenajări interioare, hidroizolaţii terase"; „Muncitori maramureşeni executăm construcţii case de lemn, căsuţe de vacanţă din lemn, parchetări, mansardări, tencuieli, zugrăveli, calitate superioară". Şi bărbaţii sînt legaţi de computer, dar pentru „depanări prompte". De asemenea, ei au dreptul şi la profesii mai elevate: „Avocat, consultaţii divorţuri, partaje, revendicări, înfiinţări societăţi, cauze penale. Discrepanţa dintre ofertele adresate fiecăruia dintre sexe dispare, însă, în faţa unui anunţ egalitar: „Angajez femei şi bărbaţi pentru curăţenie la WC Obor, vîrsta 30-40 ani".

▲

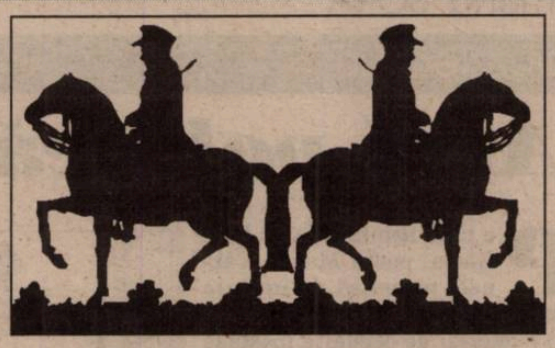

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Cum te comporţi cînd eşti făcut de „jidac rătăcitor"?

Să nu intre în gazetărie cel care nu ştie că într-o bună dimineaţă, deschizînd un ziar, poate citi o înjurătură la adresa sa. E un sfat al lui Sebastian – mă urmăreşte de multă vreme, de cînd pretind că mi-a venit mintea la cap. Problema e ce faci după ce, deschizînd ziarul, găseşti înjurătura respectivă: eşti prompt şi i-o întorci cu sfîntul elan: „...ba pe a mă-tii!"? Rămîi pe gînduri? Flaubert, *notre oncle,* era categoric: *jamais répondre!,* dar el trăia în Franţa şi doar în literatură. Eu trăiesc în România anului 2001 – o ţară în care demnitatea, talentul şi inteligenţa se măsoară întîi şi întîi prin capacitatea de a şti să înjuri temeinic şi, fireşte, literar – aşa că într-o bună dimineaţă am devenit subiectul acceselor de antisemitism ale unui pseudonim. Înjurăturile lui sfidau şi încălcau grav Constituţia. Să-l dau în judecată fiindcă aţîţă la ură antisemită? Unde? Aici, la noi? Poate în Franţa, în Germania, în Ungaria... La noi, în faţa oricărui tribunal, avocaţii lui vor demonstra că nu e vorba de nici o încălcare a Constituţiei, ci doar de un pamflet care e un gen literar autonom şi bonom, bun de judecat cel mult în cenacluri, nu în instanţă. (E ceea ce n-a putut invoca Arghezi, după ce a scris „Baroane!" şi poliţia antonesciană l-a ridicat de acasă; vorba aceea: „curat pamflet, dar umflaţi-l!")

Eu n-am dorit niciodată să fiu mare pamfletar român – mi s-a părut prea puţin... Să nu-l dau în judecată şi să mă prefac că nu-mi pasă? Dar dacă zic că nu-mi pasă, nu intru sub incidenţa culpei de indiferenţă intelectuală faţă de tot ce e xenofob, antisemit, şovin? Şi nu m-aş dovedi totodată laş – cel mai grav păcat pe aceste meleaguri ale absolutului moral, provenit din osmoza maniheismului cu oportunismul? „Stai blînd – aud imediat consilierii intimi din interior –, nu-ţi pune mintea cu Alcibiade, o lume întreagă ştie că-i nebun, cine-i dă importanţă?, ţi-ai pierdut humorul?, de ce să-i popularizezi porcăriile?". Aud argumentele astea de multă vreme, le-am dat ascultare şi dreptate şi văd acum unde am ajuns – la asta, la ce urmează:

Fiindcă după cele 6 puncte esenţiale cucerite de echipa naţională a României antrenată de Ladislau Bölöni (să mi se ierte această cădere în explicativ şi contingent) amintisem în *ProSport* cum fusese înjurat „Loţi" după 0-2 cu Italia fiind făcut de nu sabotor, oricum de incompetent, ca la 2-0 pentru noi cu Lituania să fie omagiat ca un „bun strateg", în *România Mare* (11 iunie 2001) se scrie sub inconfundabila semnătură Alcibiade:

„...bătrînul ziarist *Radu Cosaşu,* frate siamez cu *Silviu Brucan,* amîndoi *români verzi* din *Kibuţ* (da' fără prepuţ). N-are rost să comentăm elucubraţiile acestui terorist din epoca stalinistă, cu nume schimbat, doar atît vrem, să arătăm că e analfabet: *«Căci cam»,* scrie Kohnsaşu, cacofonic, şi mai zice că vorba *«conştientizată»* ar fi, atenţie, *«verb îngrozitor»* (nu, nu e verb, moşule, pune mîna pe carte). Ce legătură o avea cu fotbalul fosila asta din prăvălia *«Urzica»* unde se aciuaseră, ciorchine, toţi vînzătorii de ace, brice şi varice, gen *Al. Mirodan, Sady Rudeanu, I. Avian* şi alte căzături fără nici o meserie? De ce s-o folosi acest rătăcitor de un ungur spre a lovi în români? Răspunsul îl găsim într-un celebru joc de cuvinte al lui Vadim din anii '80: *«Vitejii daci»*. Adică *«jidacii»*. (Sublinierile sînt ale lui Alcibiade)

Transcriu textul cu indignarea paralizată; nu simt nevoia nici unei înjurături, a nici unui semn de exclamaţie sau de întrebare din partea mea, i-aş întrerupe mişcarea psihopatică şi ar fi păcat. Toate clişeele stupide şi triviale ale clasicului antisemitism pulsează, sinistre, în aceste cîteva rînduri; e aici o radiografie – nu se polemizează cu o radiografie – a unei infecţii pe care nu trebuie s-o prezinţi unui tribunal, ci, în cel mai milos caz, unui psihiatru, iar în cel mai dur, Preşedintelui şi prim-ministrului României. Transcriindu-l, am doar voluptatea tăcută a dezgustului, dar şi a plăcerii crude, fie şi inumane, de a vedea cum un antisemit îşi pierde minţile – cuvînt cu cuvînt – ajungînd la un urlet prin care produce un calambur jalnic. Recitind textul lui Alcibiade, observ că toate calambururile sale sînt foarte proaste, ca tot atîtea atentate – reuşite! – la hazul limbii române. Mă gîndesc chiar că – după recenta sancţionare a unui membru PRM din Cluj care a proferat bancuri antisemite – ar fi poate nimerit ca directorul *României Mari* să-l sancţioneze şi pe Alcibiade pentru calambururi lamentabile, antievreieşti şi antiromâneşti. Constat că-mi revine humorul.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

De pe Lipscani

„Fă, îi dai acum să sugă şi nu-i mai dai pînă la şase nici să moară", aşa sfătuia bărbatul cu blugi Pyramid, prin dreptul „Restaurantului dietetic Mureş,. Pantofi la „Superb 90". „Stofe uni şi gri şi umerase clips". Constanţa Cuiava, expoziţie de pictură în curtea interioară: „Talentul e moştenit de la mama, care, ţărancă, ne învăţase cum să desenăm un ursuleţ, pisicuţe... avea voce bună şi aş fi făcut şi eu operă. Se cam îmbină culturile între ele şi poezia, şi arhitectura, arta, în general, ce mai, ele şi rămîn. Eu ştiu, înfrumuseţează sufletul, duce mai departe tradiţia poporului. Cultura, în general, gîndire, sufletul! Eu pe singurătate fac flori, portret, natură statică. Dar nu toate portretele spun ceva, sînt banale, aţi văzut în metrou portretele persoanelor, unul are ceva, un sentiment, că pînă la urmă pictezi sentimente, psihologul omului, aşa te pozezi. Să cauţi expresivitatea. Văd, ca fire melancolică, fiindcă uneori n-am imaginaţie deloc." În faţa librăriei „Coşbuc", „citesc în palmă": „Plăcerea mea, plăcerea mea, e 5 mii. Ai linia vieţii prost conturată, palmează mai mult ca să văd. Vei muri la 59 de ani în mizerie, ca un cerşetor. N-o să-ţi vină să crezi." Cuptor de covrigi: „Covrigei antistress: 6 mii şirul." „Cruditäţi la grătar." În faţă, mileuri: „Sînt din Griviţei, că mai vine un om de la ţară că ştie de Lipscani şi mă văd cu un om şi arăt mileu', îi place – îl ia, pune pe un colţ de masă golaşe." „Bizon – încălţăminte bărbaţi." „Avem pluş, perdele de Paşcani." „Mode, şepcărie Curcubeul." „Grota Zarafi: cremwurşti cu hrean şi maioneză." „Marco Polo", „ Nefertiti". „Restaurant Gara Lipscani". „Nufărul: Pateu vegetal." „Sîntem La Titi, pe Smîrdan: fac veşminte preoţeşti de mult. Am făcut toată gama de meserie. Bărbăteşti, sport, balonsaide, canadiene, damă, mantou, taior şi şepci. Am lucrat complex, însă acum 20 de ani, am părăsit bărbătească şi am luat-o numai pe veşminte. Lucram de damă şi acolo ieşeam rău. O damă musai s-o pipăi. Dacă nu o pipăi nu faci nimic, ca la medic. Trebuie să priveşti omul de cînd intră în prăvălie, nu cînd intră în prăvălie. Dom'le, decît să mă chinuiesc, am lăsat. La CC mult fîş, mult fîş aduceau din Italia. Am zis că numai pe veşminte. Şi sînt fericit, nevasta e bolnavă, dar nu rău. Merg înainte. Asta-i ţesătură bizantină, cu cruce, cu spic, cu viţă, cu potir, cu alpa şi omega. Înainte era bumbac cu fir de aur. Acum e plastic şi fir. Veşmintele vechi erau grele, făceau lac de apă preoţii. Ăsta îl iau şi nu scurtează slujba. Epitrafir, stihar, cămaşa şi felonul-pelerină, brîul, două mînecuţe, acoperimente pentru sfintele daruri, 60 pe 45, discul cu anafură, cruce ce vine pe potirul cu vin, astea sînt. Eu tai bucata mai lung, eu fac de 180. Dar cînd vine 150, am tighel şi o scurtez. Preotul pleacă şi cu un pic de meserie. Mi-a cerut unii veşminte de un Crăciun. Eu, nu. Ei, că să le dau să facă amuzamtev acasă. Le-am dat de gura lor şi toţi trei au fost divorţaţi, apoi. Eu fac lucru dumnezeesc. Fiecare preot sărută veşmîntul, e sfînt. O dată în viaţă face preotul, dup-aia îi ia credinciosul de un dar."

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

O arhitectură seducătoare

„Atunci cînd am auzit că ţărăniştii se baricadează *în staţia orbitală de la Snagov, fiindcă asta este impresia pe care construcţia desprinsă parcă dintr-o odisee spaţială o produce asupra oricărui bucureştean aflat în drum spre picnicul de sîmbătă*, ba, mai mult, că interzic şi accesul presei la discuţii, am fost convins că în PNŢCD a sosit, chiar dacă în ceasul al doisprezecelea, momentul adevărului."

Curentul, 26 iunie 2000

„Nici nu-şi imagina Răzvan Temeşan pe vremea cînd construia *palatul acela de sticlă – una dintre monstruozităţile concepute de mintea sa* – la ce va folosi *centrul de pregătire şi chefuri* făcut din banii Bancorex!"

Cornel Nistorescu, *Evenimentul zilei*, 27 iunie 2000

Arhitectura post-decembristă poate fi definită ca una a ruperii zăgazurilor. Ceea ce fuse reprimat în anii de totalitarism fu acum afişat cu ostentaţie. O pudibonderie împinsă dincolo de limitele tolerabilului deveni urgent exact opusul ei. Explozia de exuberanţă de după 1989 nu a putut fi însă împărtăşită de întreaga societate, ci doar de beneficiarii schimbărilor, între care tronează la loc de cinste bancherii. Aceştia au devenit un soi de castă: salariile lor, centrele de pregătire, limuzinele, locuinţele private dar mai cu seamă locurile lor de muncă desfid restul societăţii, pe seama căreia trăiesc. Multe dintre bănci, o ştim acum, au afişat o opulenţă de mucava, care s-a descompus la cel dintîi semn al vremilor. Nu însă înainte de a blagoslovi oraşele cu destule semne ale trecerii lor pe aici. În afara locuinţelor private, băncile gestionează atît reuşitele, cît şi erorile arhitecturale ale trecutului deceniu; spre deosebire însă de locuinţe, atît reuşitele cît şi gafele sînt la o scară cu adevărat monumentală şi, mai cu seamă, au o relaţie mult abruptă cu oraşele care le găzduiesc – neîntrebate.

Dl arhitect C. Ciurea face, în acest peisaj post-apocaliptic, figură de june-prim, cu firma d-sale „Architect Service". Gama lucrărilor executate ilustrează o relaţie privilegiată cu cîştigătorii perioadei post-decembriste. Acestora, serviciile de arhitect ale dlui Ciurea le-au servit fie spre a converti partere de blocuri moştenite din regimul trecut în sucursale de bănci, fie spre a crea edificii la scara şi de flamboianţa pe care şi le doreau. Aceste servicii ne oferă astăzi – cînd unii dintre clienţii în cauză au repauzat ca persoane juridice – un exemplu fericit (pentru că rar) de simbioză între capital şi performanţă. Dl Ciurea a mers în sensul curentului, ilustrînd acel tip de arhitect care optimizează dorinţele clientului său, fără a le chestiona oportunitatea sau legitimitatea. Cu alte cuvinte şi fără ca această afirmaţie să însemne altceva decît situarea într-o paradigmă, domnia-sa nu este un arhitect „rezistent", din speţa celor care îşi pun semnii, propria artă şi vremurile sub semnul întrebării şi al crizei de fiecare dată cînd se angajează în rescrierea realităţii. Dar, pe de altă parte, probabil că o prea mare densitate a acestui din urmă tip ar fi însemnat abandonarea comenzilor majore în mîinile cutăror mercenari fără scrupule (care au şi apucat de altfel să-şi mîzgălească anonimatul pe feţele oraşelor româneşti, cu aerul de furt al celui ce scrie pe pereţii toaletelor publice).

Cu aceeaşi răsuflare, trebuie spus însă că dl Ciurea stă, la noi, într-o companie selectă: Radu Teacă, Avangarda, MBStudio, Adrian Bălăşoiu. Aceştia, avînd şansa de a întîlni potentaţi, au ştiut să le subţieze gusturile şi să le ofere şansa de a investi în lucrări care, dacă nu sînt cu necesitate capodopere, cu siguranţă pot fi creditate cu atributul profesionalismului fără cusur. Desfrînarea – dacă desfrînare este frenezia risipei în numele frumuseţii – este a clientului; precum în cazul Bancorex Snagov (sub administraţia unui Temeşan). Arhitectul însă – sper, cu un zîmbet uşor cinic în subtext – îl consiliază cu graţie: dacă nu este un *happy end* al poveştii, cu siguranţă este un final cu stil.

Croitor de forme eroice (în cazul BCR Victoria sau al Bancorex-Snagov), arhitectul ştie să îşi dozeze însă „efectele speciale" pentru a optimiza şi programe mai puţin generoase. În chip evident, autorul doreşte să experimenteze cu materiale şi tehnologii care, dacă nu sînt noi, sînt cu siguranţă inedite în peisajul românesc. Naturalul este de aceea ocultat în favoarea artificialului, care dă un oarecare aer „tehnologic" obiectului proiectat. Folosirea materialelor naturale pare la Bancorex Snagov (centrul de pregătire a cadrelor, acum dat Comitetului Olimpic Român şi platou de turnare – insolit, dar meritat – al unui soi de *X Files* autohton dat pe TVR1 nu de mult) un „moft". Dl Ciurea – recunoştea în revista *Arhitext Design* – a acceptat lemn la Snagov doar pentru că nu mai erau bani pentru piatra dorită de domnia-sa; chiar şi aşa, a folosit nu orice fel de lemn, ci pin scandinav (redwood), care nu se comportă bine – o mărturiseşte chiar autorul – pe meleagurile carpato-danubiano-pontice.

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Critica raţiunii sure

Săptămîna trecută am aniversat împreună cu un eşantion (reprezentativ, sper) 27 de ani de la absolvirea liceului. Noi sîntem *alumni* ai Colegiului Naţional „Sfîntul Sava", care pe vremea noastră se numea Liceul Teoretic „Nicolae Bălcescu". Am aniversat 27 de ani nu pentru că această cifră ar reprezenta ceva magic, ci pentru simplul motiv că ne întîlnim cînd ne vine – ne-am întîlnit şi la zece, şi la 20, şi la 25, şi la 27. De ce nu? Pe de-o parte, ne face plăcere să ne vedem, iar pe de alta nu am reuşit niciodată (poate cu excepţia aniversării primului deceniu de libertate relativă) să ne întîlnim chiar toţi. Mereu mai apare cîte cineva, mai ales din foarte bogatul contingent de colegi de afară. Din Australia, Elveţia, Serbia, Chile şi evident din Canada şi Statele Unite. La acea primă întîlnire, de zece ani, pe vremea *fostului dictator* (cum s-a exprimat premierul Stolojan pe vremea domnului Iliescu), şocul meu a fost întîlnirea cu Attila. Acesta-mi fusese coleg de bancă atunci cînd, aflînd că părinţii săi emigrează, Ministerul Învăţămîntului nu l-a mai considerat demn să urmeze cursurile de la clasa specială de fizică. Deşi adusese cîteva premii internaţionale la olimpiadele de fizică şi matematică. Asta nu l-a-mpiedicat să revină în ţară aureolat cu cursuri şi doctorate la Princeton, Stanford şi în alte locuri despre care nu citisem decît în legătură cu Einstein sau Dirac. Era sigur pe el, nu avea nervozităţile şi temerile noastre, făcea cercetare înaltă şi mărturisesc că l-am invidiat. Ceilalţi aveam problemele noastre banale – să ne întoarcem din provincie, să ne facem meseria, să ne luăm case, iar unii recunoşteau cu jumătate de gură că divorţaseră. Şi-atunci aveam mulţi colegi *afară*, dar majoritatea nu putuseră să vină – fie nu erau suficient de stabili material, fie nu aveau voie – *fugiseră*.

Acum au mai trecut nişte ani, poate să vină oricine şi constat cu plăcere infinită că există un nucleu care vine de fiecare dată, iar cei care nu vin s-au reconectat la comunitate prin e-mail. Bîrfim, transmitem, promitem. Atîţia cîţi sîntem ne înghesuim în băncile vreunei clase din liceu (ne cam incomodează burţile) şi ne destăinuim public – ce-am mai făcut profesional, dacă avem copii, dacă am divorţat (acum e mai uşor de mărturisit, statistic vorbind cred că norocoşii sînt minoritari). După care ne organizăm în jurul unei mese cu pahare şi farfurii, pe care o părăsim doar dimineaţa. Ca pe vremuri. Vremea şi vremurile ne-au şifonat niţel, numai bine cît să pună în acord înfăţişarea exterioară cu maturitatea interioară pe care (fără îndoială) o aveam încă dintr-a noua. Cîţiva lucrează la firme străine, alţii şi-au făcut firmele lor, alţii (ca mine) şi-au abandonat meseria iniţială şi au devenit, de exemplu, diplomaţi sau bancheri (nu ca mine). Sau oameni de afaceri. Cu mici excepţii (invidiate de toţi), ne-am îmbogăţit cu diverse fire albe. Fetele noastre, cu care dansam la petreceri nesfîrşite şi la care visam (probabil mai romanţioşi decît omologii noştri de azi), sînt acum femei *cu munci de conducere*, judecătoare, doctoriţe, şi probabil că în mediile lor de lucru sînt autoritare şi decise. Aici şi-au regăsit zîmbetele misterioase şi pasiunea pentru înţepăturile cu dublu sens. Pasiunea de a cocheta. Şi pasiunea.

Constat că am devenit romanţios. N-a mai rămas nimic din răceala, din gripa narativă de care mă acuza Radu Cosaşu mai numerele trecute. Dar, pentru cîteva ore bune, nici eu n-am mai fost cel de-acum, ci cel de-atunci. Avem dreptul să fim subiectivi cînd ne-ntîlnim cu propriul trecut? Poate că da. Mi-a rămas în minte Vasile Niţulescu, strigînd (cu un tragism pe care nu l-am mai simţit decît poate la Emil Botta) în naivul film „Filip cel bun" (din epocă): *„Asta e! Am făcut şi bune, am făcut şi rele! Cum pot eu să fiu obiectiv cu viaţa mea?"* Or, el avea o biografie cu care nu se-mpăca, pe cînd eu nu prea mă dezic de a mea. Şi pentru cîteva ore am fost chiar mulţumit. Nu fericit, dar mulţumit. După care am deschis din nou ziarele.

▲

Cipriana PETRE

idei privite de-a gata

O tură cu dricul

Un amic îmi povestea revoltat, la puţin timp după moartea bunicii lui, cum, a doua zi după ce femeia murise, unchiul lui a înhămat caii la dricul de la biserică, şi-a chemat toţi nepoţii, şi i-a invitat cordial: *'ai facem o tură cu dricul prin sat*. Amicul era şocat. L-am consolat povestindu-i cum o mătuşă, de cîte ori moare un cunoscut, pune în sicriul omului un teanc de scrisori pentru toţi morţii pe care ea i-a iubit. Excursia cu dricul i s-a părut astfel amicului un simplu moft, pe lîngă utilizarea mortului însuşi drept curier rapid către alţi morţi.

Povestea cu dricul mi-a revenit subit în minte cînd întîmplarea m-a obligat să apelez la serviciile Spitalului Municipal „de urgenţă". Ajunsesem acolo cu o femeie pe care nu o cunoşteam; căzuse din picioare pe stradă (după simptome am presupus că are o problemă cu inima) şi ceruse ajutorul. Am dus-o cu maşina la Municipal, imaginîndu-mi că acolo va fi urgent preluată de medici, iar eu voi pleca imediat. Mă înşelasem: la intrare, vreo zece domni în halate albastre urmăreau cu interes un meci de box. Nimeni nu ne-a băgat în seamă, cu excepţia femeii de serviciu: de ce călcăm pe unde ea tocmai a spălat pe jos, sîntem chioare? Am întrebat-o pe unde altundeva puteam trece (spălase tot holul); mi-a răspuns că nu e treaba ei, trebuia *să aştept pînă se usucă*. Am întrebat unde să duc un bolnav în criză de inimă. Am fost *trimisă „la coadă la calculator"*, de unde am primit o fişă frumos scoasă pe imprimantă, cu care am fost trimise *„să aşteptăm"* la una dintre camerele de gardă. Am ajuns acolo, holul îngust şi promiscuu era plin de indivizi livizi prăbuşiţi pe scaune, aşteptînd cuminţi, tăcuţi, să le vină rîndul – un tablou macabru care m-a trezit la realitate: femeia trebuia văzută urgent de un medic. Am bătut aşadar la uşa cabinetului şi am anunţat că un bolnav în criză de inimă e la uşă. O asistentă cu unghii frumos colorate mi-a strigat *„să aştepte"*. „... în criză de inimă", am insistat. *„Şi io ce să-i fac?"* m-a întrebat asistenta, şi m-a împins afară. Uşor buimăcită, m-am rezemat de un perete, cu un acut simţ de vinovăţie: de ce nu am ştiut să-i spun asistentei ce trebuia să facă? O vreme, am aşteptat, apoi am început să anunţ la cabinetele învecinate că am adus un caz urgent. Nimeni nu s-a sinchisit: filosofia *aşteptării* părea adînc înrădăcinată în codul de funcţionare al tuturor angajaţilor, de la brancardier şi asistentă pînă la doctor (singurul care, totuşi, se străduia în harababura generală *să facă ceva)* şi femeia de serviciu. Bătrînei îi era din ce în ce mai rău. Am cerut o nitroglicerină, dar mi s-a refuzat: acolo e spital, nu farmacie. Un doctor a trecut pe lîngă noi, dar avea altă urgenţă; după el, doi brancardieri se huţupeneau cu o masă pe rotile care se blocau în spărturile din podea, făcînd să geamă la fiecare zdruncinătură bolnavul mai mult mort decît viu de pe ea. Masa era prea lată pentru holul prea strîmt, aşa că s-a hotărît transportarea bolnavului la alt etaj şi holul nostru s-a cufundat din nou în tăcerea cu icnete domoale de pînă atunci. Cîte un pacient izbucnea din cînd în cînd, cerînd însoţitorilor să facă ceva; aceştia dădeau să intre în cabinet, dar erau *urgent* trimişi *să aştepte*. Mă simţeam vinovată că nu dusesem femeia la Spitalul de Urgenţă, care de o vreme are o înfăţişare cu totul schimbată şi unde bolnavii sînt luaţi în primire eficient şi prompt – deşi mult mai mulţi pacienţi pe minut inundă holurile adevăratului Spital de Urgenţă – şi mai ales nu sînt ignoraţi pentru urticarii urîte. Pe asistentă comparaţia cu Spitalul de Urgenţă a enervat-o rău, şi a ieşit din cabinet ţipînd. Alte ţipete ale altor asistente i s-au adăugat, dar şi alţi pacienţi s-au alăturat mie (unii aşteptau de patru-cinci ore), şi în vacarmul general doctoriţa s-a apropiat pînă la urmă de bătrînă şi a întrebat-o ce are. „inima..." a murmurat femeia. Atunci doctoriţa s-a răstit: „EKG-ul!". „?!" „EKG-ul doamnei, ziceţi că staţi de trei ore, de ce nu i-aţi făcut EKG-ul?". „Eu?" „Păi cine? Nu dumneavoastră aţi adus-o?" Din nou fără replică, am plecat spre EKG: în definitiv, era doar vina mea că o adusesem în ceea ce părea a fi – după expresia unui rrom furios că a fost dat afară din cabinet fără să fie consultat – o clinică de amatori. În sfîrşit, bătrîna a fost consultată, iar eu am fost trimisă la nu ştiu ce etaj să-i cumpăr ceva de mîncare. Ca să ajung acolo, trebuia să iau liftul. La lift, aglomeraţie mare: pacienţi, vizitatori, doctori, asistenţi, toţi călătoreau cu acelaşi lift: uşile s-au deschis, un puhoi de lume pestriţă a năvălit înăuntru, iar liftiera, taman cînd un doctor a vrut să pună piciorul în lift, a ţipat la el: *„aşteptaţi-l pe următorul!"*. „Dar am o urgenţă", a protestat timid omul (nimeni n-a schiţat un gest să coboare). *„Şi io ce să vă fac?"* a răspuns liftiera, şi i-a închis uşile în nas. Doctorul a plecat pe scări. Eu am vrut să depun o plîngere, dar nu exista „cabinet de plîngeri". Bătrîna mea a scăpat cu viaţă (avusese un atac, dar îi trecuse între timp) şi a fost trimisă acasă, în drum spre ieşire femeia de serviciu iar a ţipat la noi, şi în timp ce urca în maşină, bătrîna ne-a spus: *„mamă, dacă nu eraţi voi, cred că plecam de-aici cu dricul!"*. Nu ştiu dacă aşa ar fi fost, dar vizita neprevăzută la Municipal m-a făcut să mă întreb dacă nu cumva a intra într-un spital din România e, pînă la urmă, ca şi cum ai pleca... într-o tură cu dricul. Dacă la ieşire stai în faţă, ca birjar viu, sau, dimpotrivă, în spate, ca ocupant de drept al poziţiei culcat, pare a fi, în unele spitale, *doar* o chestiune de noroc personal.

▲

Adina POPESCU

„Meseria“ de figurant

Există meserii pe cale de dispariţie (cum ar fi, de pildă, cea de lustragiu), meserii în plină evoluţie (de la grafician, la webdesigner*), meserii noi, apărute ad-hoc, în funcţie de cerinţele societăţii (de exemplu, cea de alpinist utilitar) sau există pur şi simplu* job-uri ocazionale*, prilejuri de a cîştiga bani. A fi un anonim care trece printr-un cadru de film sau a face parte din publicul unui* show *de televiziune sînt situaţii cărora le putem face faţă oricare dintre noi, indiferent de meserie, vîrstă sau statut social. Aceste scurte „apariţii“ publice sînt plătite şi denumite, sub un termen generic, „figuraţie“. Totuşi, s-ar putea realiza un portret-robot al „figurantului“ ideal? Sau s-ar putea transforma o simplă curiozitate de moment, aceea de a juca un „rol“, într-o meserie?*

„Liniște! Se filmează în priză directă!“

Cu toţii ne-am dorit, cel puţin o dată în viaţă, să vedem cum se „naşte“ un film sau, mai mult, să participăm direct sau indirect la realizarea lui. Fiecare om de pe stradă poartă după sine, aproape inconştient, o multitudine de scenarii, toate posibile filme. Stînd de vorbă cu locuitorii oraşului Buftea, adică cei care au avut norocul să trăiască în apropierea studiourilor, aflăm că marea lor majoritate se pot lăuda cu cîte un mic rol, într-una dintre producţiile cinematografice româneşti. „Aveau nevoie de mulţi soldaţi pentru *Mircea*. Scenele de luptă le filmau cascadorii, da' lor le trebuia ditamai armata“, povesteşte nea **Gigi**, de meserie electrician. „Io stăteam la o bere cu nişte amici, la o cîrciumă chiar vis-à-vis de studiouri. Au venit unii din echipa de filmare şi ne-au întrebat dacă nu vrem să apărem în film. La început n-am vrut, dar ne-au spus că e vorba şi de nişte bani. Pînă la urmă, ne-am dus... ne-au îmbrăcat în haine de oşteni de pe vremea aia şi, practic, n-am avut nimic de făcut decît să stăm într-o mulţime şi să ne uităm cum se băteau unii, mai din faţă. A fost frumos... l-am văzut şi pe Sergiu... Dup'aia a început să-mi placă şi am mai jucat în vreo patru filme. *Mircea* l-am văzut la TV şi m-am uitat special pe generic să văd dacă nu sînt şi io trecut. Nu eram.“ Aproape toată familia lui nea Gigi, precum şi vecinii de la bloc mărturisesc cu o neprefăcută mîndrie că au fost cîndva ieniceri, spahii, paji, dame de onoare sau... vînzători la magazin, chelneri, călători în tramvaie, preoţi, securişti, ţărani sau... pur şi simplu, pietoni.

În România post-decembristă se fac mult mai puţine filme ca odinioară, aşa că cei care au avut odată şansa să fie figuranţi şi-au abandonat visurile de a ajunge vreodată vedete de cinema şi s-au reîntors la treburile lor. Totuşi există poveşti şi din zilele noastre, acum cînd abundă coproducţiile, cînd americanii vin să filmeze în România pentru că e mult mai ieftin, cînd „meseria“ de figurant devine din ce în ce mai grea.

O variantă modernă a mitului lui Dracula, film cu buget mic, jucat de actori români care-şi spun replicile în engleză. La o secvenţă ce se petrecea într-o discotecă rău famată new-yorkeză, bîntuită de vampiri, regizorul avea nevoie de circa douăzeci de tineri care să se mişte vioi în ritmul muzicii şi de vreo zece negri care să apară doar aşa, pentru exotism.

La ora nouă dimineaţa cei douăzeci de tineri, majoritatea studenţi la ASE, s-au înfiinţat în faţa discotecii Karma din Bucureşti, emoţionaţi că o să-i vadă pe Pintea şi pe Bodochi, stresaţi că chiulesc de la şcoală, plănuind cum îşi vor cheltui banii (ziua de figuraţie era plătită cu o sută de mii) şi aşteptînd să fie băgaţi de cineva în seamă. Mai la o parte se aflau şi cei zece negri care sporovăiau degajaţi pe limba lor.

Peste vreo trei ore, timp în care figuraţia a jucat cărţi pe bordură, a consumat sticsuri şi bere la cutie (deci şi-a cheltuit în avans o parte din „plată“) apare şi regizorul foarte nervos din motive doar de el ştiute, îşi bea cafeaua la barul discotecii, cercetează cu un ochi sceptic figuraţia, întreabă unde sînt actorii şi are o lungă conversaţie cu secundul, apoi decretează că filmările pot începe. Între timp, echipa se interesează pe la producţie cînd vine masa şi ce vor conţine astăzi caserolele de plastic. Figuraţia deja adormită şi plictisită este rugată să vină la cadru, începe o muzică tehno, iar copiii se pun pe dansat fără nici un chef. Cineva urlă la ei: „Mai cu viaţă! Mişcaţi-vă! Ce n-aţi fost niciodată la discotecă?!“. Negrii sînt cei mai energici, dau din fund şi din şolduri şi se simt ca pe plajele luxuriante africane.

Tocmai cînd petrecerea e în toi, în sfîrşit, vine masa. Cei douăzeci de tineri vioi se mulţumesc cu cîte un sandwich şi cu o apă minerală în timp ce trag cu ochiul plini de poftă la caserolele din care înfulecă maşiniştii. Filmarea continuă pînă noaptea tîrziu. Figuranţii asistă fără entuziasm la luptele dintre Bodochi şi Pintea, în timp ce comentează şuşotind. Se urlă: „Linişte pe platou! E priză directă...“, dar cum copiilor nu li s-a explicat ce-i aia priză directă nu înţeleg de ce trebuie să facă linişte.

O fetişcană blondă care se laudă pe la toţi că a făcut cursuri de foto-model este studiată îndelung de regizor şi promovată: „Tu treci la figuraţie specială!“ (categorie din care fac parte şi negrii, doar pentru că sînt negri şi care presupune două sute de mii pe zi, în loc de o sută). Fata are un prim-plan, este atacată de doi vampiri-cascadori şi muşcată cu pasiune de gît. Se întoarce printre colegii ei plină de ifose şi povesteşte cum a fost la cadru: „Nu prea ştiam cum să stau, în ce poziţie, da' mi-a explicat vampirul ăla cu părul lung... mi-a spus şi la ce să mă gîndesc în timp ce joc şi mi-a promis că o să vorbească cu regizorul să mă bage şi mîine la specială, poate îmi dau şi un rol, cine ştie ?“.

E deja miezul nopţii, regizorului nu i-au trecut nervii, copiii întreabă dacă nu există cumva taxiuri plătite de producţie. „Dacă nu sînt, nu sînt, asta e! Am mai mers noi pe jos din centru pînă-n Regie...“ Se împart banii şi regizorul comunică că a doua zi dimineaţă toată lumea să fie prezentă la ora nouă fix (inclusiv figuraţia). „Nimeni să nu întîrzie că... e de rău!“

În ziua următoare studenţii, care au învăţat lecţia, vin pe la unşpe. Negrii sînt mahmuri: o făcuseră lată noaptea trecută, însă cu banii primiţi de acasă, de la părinţi, nu cu cei de la filmare. Regizorul apare pe la unu (nu mai e nervos, este doar extenuat). Aruncă o privire grăbită prin discotecă: „Ce-i cu atîta lume aici?“. Un asistent: „Păi n-aţi spus că... toată figuraţia?“. Regizorul se scarpină în cap: „Trimite-i acasă ! N-am nevoie decît de cinci tineri, de fata aia blondă şi de trei negri...“ Asistentul e încurcat şi mai întreabă care vor fi cei cinci tineri şi cei trei negri. Regizorul: „Nu ştiu... nu mă interesează... să tragă la sorţi...“. A mai rămas o singură problemă: cu negrii. Le-a dispărut zîmbetul de pe buze şi cheful de distracţie şi protestează la unison: ori joacă toţi ori nici unul. „Nu se poate aşa... Şi la noi la Congo facem filme, da' la noi nu păţim aşa... Voi ziceţi că aicea la România e ţară europeană, dar noi nu vă credem pe voi...“. Regizorul oftează, se gîndeşte că nu trebuie să se pună rău cu guvernele africane şi modifică (pentru a cîta oară?) scenariul: vor fi zece negri!

„Merge Beta!“

Abia intrasem la facultate, la regie, că a venit un tip mai mare şi ca vîrstă şi ca an de studiu, care ne-a luat pe mai mulţi pe sus ca să facem figuraţie la o emisiune TV de divertisment. De dus, m-am dus de bunăvoie, pentru că ni se promisese o sută de mii pe zi, ceea ce pentru '97 însemna ceva.

Întreaga acţiune s-a desfăşurat în restaurantul hotelului Majestic şi a durat trei zile. Majoritatea figuranţilor eram studenţi în primii ani la regie şi la actorie. Trebuie să recunosc că acceptasem să particip, mînată şi de o curiozitate ce acum mi se pare uşor naivă: să văd cum se realizează o emisiune. Mă uitam captivată la întreaga viermuială de pe platou, la camerele de filmat, la proiectoare şi reflectam: „Televiziunea! Ce viitor luminos mă aşteaptă!“.

În prima zi ni s-a făcut un mic instructaj de către un regizoraş de platou bîlbîit şi foarte nervos de parcă ar fi fost emisiunea vieţii lui. Ce trebuie să facem? „O să staţi la mese cu cîte un pahar de Cola în faţă, iar cînd apar vedetele pe scenă trebuie să aplaudaţi tare şi cu entuziasm. Să nu vă pună dracu' să fiţi ca nişte momîi că...“. Ameninţarea plutea în aer. Se poate fuma? „Nu se fumează pe platoul de filmare! Veţi avea scrumiere pe mese, dar nu aveţi voie să fumaţi! Şi să vă uitaţi tot timpul la scenă, că vor fi şi cîteva prim-planuri cu publicul. Să rîdeţi la poante, să îngînaţi melodiile dacă le ştiţi! Dar să nu vă pună dracu' să vorbiţi între voi că...“ Am tăcut cu toţii, doar cineva a mai îndrăznit să întrebe: „Şi ce vom mînca o zi întreagă?“ Regizoraşul a ridicat din umeri şi ne-a întors spatele. Tipul de la actorie care ne adusese s-a răstit la noi: „Voi ce credeţi că-i aici? Picnic? De ce nu v-aţi gîndit să vă aduceţi un sandwich de acasă?“ Nu ne gîndisem, aşa că am început să căutăm mental o sursă de sticsuri şi de eugenii prin împrejurimile hotelului. Cola, în schimb, era din belşug, cu un mic amendament: „să nu vă pună dracu' să goliţi paharele de pe mese că...“

După instructaj, ni s-a indicat fiecăruia cîte un loc pe scaun. Ne-am aşezat şi am început să ne plictisim în aşteptarea vedetelor care întîrziau să apară. Cei din echipa de filmare ne ignorau total: se învîrteau fără sens printre mese şi se loveau de noi, fără să se scuze, de parcă am fi făcut parte din decor. După vreo oră de stat pe scaun, cîţiva am luat decizia să ieşim la o ţigară afară, în faţa hotelului. Ne-am pus pe o bordură şi ne-am aprins ţigările, însă chiar în acel moment a început să plouă cu „staruri“, tot soiul de cîntăreţi şi de comici. Regizoraşul de platou cu un chip congestionat şi roşu, bîlbîindu-se îngrozitor, ne-a descoperit pe bordură şi a început să zbiere: „Unde v-am spus eu să staţi? Înăuntru SE FILMEAZĂ şi voi vă bateţi joc?! Să vă mai prind o dată pe-afară că...“. Ne-am întors spăşiţi la locurile noastre.

Cele opt ore care au urmat au fost un coşmar. La sfîrşitul zilei, i-am comunicat sec tipului de la actorie că a doua oară n-or să mă mai prindă pe acolo.

De la experienţa mea cu figuraţia, au trecut aproape patru ani. Între timp, prin ironia sorţii, am fost nevoită să joc, la rîndul meu, rolul ingrat al regizorului de platou. N-am ţipat, n-am ameninţat, în schimb parcă m-am bîlbîit un pic. Am mai descoperit că există o grămadă de puştani care participă constant ca figuranţi la diverse emisiuni, nu neapărat pentru bani, ci din pură distracţie. Nu-i deranjează să aplaude o zi întreagă, nu se sinchisesc de răcnetele „oamenilor de meserie“, n-au nevoie de votcă care să-i stimuleze, nu le e foame, pot alerga ore în şir în jurul scenei fără să obosească, nu se supără, nu se simt jigniţi, nu-şi iau jucăriile şi pleacă. Aş spune că sînt născuţi pentru „meseria“ de figurant.

O dată am nimerit întîmplător la filmarea ediţiei speciale de Paşti a *Academiei Vedetelor*. I-am văzut aşteptînd la intrarea în platou, vreo două sute de tineri, sprijinind un gard, sporovăind veseli şi lipsiţi de griji. „Ai auzit, fată, că vine şi Dan Helciug? Cum care? Ăla de la ex-*Parlament*, acum *Spitalul de Urgenţă*... Dumnezeule, ce bine poate arăta tipul ăsta! Sînt terminată după el...“, „Mamă, de cînd îmi doream să-l văd pe Rică Răducanu *live*... E băiat de băiat...“, „Sper să mai fie proba aia cu legatu' la ochi şi cu ghicitul pe pipăitelea... Am murit de rîs data trecută...“, „Mie îmi place la karaoke... Dar nu ştiu ce o fi căutînd Tora Vasilescu la emisiunea asta? Puteau să aducă şi ei pe unul de la *Vacanţa Mare!*“. Şi tot aşa, bîrfe, grupuleţe, „bisericuţe“, cupluşoare, fuste scurte şi bluze mulate, colegii de liceu şi de facultate devin colegi de platou, oameni importanţi, cred ei, căci „fără noi n-are cum să iasă emisiunea“.

În timpul filmării sînt bine dresaţi, răspund cu promptitudine la solicitările regizorului de platou şi nici nu-i bagă în seamă nervii şi comentariile: „Ce am vorbit io cu voi, mă? Mai cu viaţă, ce aţi venit aici la înmormîntare?“ „Mai cu viaţă“ cred că-i imposibil, publicul se isterizează, cîntă, face valuri. Gagicile îi zîmbesc dulce lui Helciug, în timp ce acesta îşi bea whisky-ul pe care-l comandase realizatorilor ca să vină la emisiune. Băieţii îl admiră în secret pe Rică Răducanu şi se uită după picioarele tipelor de la producţie. La un moment dat, într-o pauză, copiilor li se aruncă ciocolăţi. Năvălesc cu toţii să prindă cîte una, iar regizorul de platou urlă, fără să-l bage nimeni în seamă: „Nu acuma, mă! Ciocolăţi vă trebuie vouă, cînd SE FILMEAZĂ!“. Se întîmplă fenomenul invers, celui pe care-l trăisem eu: ei deţin „puterea“, pentru că sînt mulţi şi uniţi, ei, într-un fel, comandă prin lipsa lor de prejudecăţi şi printr-o nepăsare specifică generaţiei actuale.

Emisiunea s-a terminat, însă ei nu se simt nici obosiţi, nici plictisiţi. Se despart promiţîndu-şi că se vor revedea la emisiunea următoare, apoi se risipesc care încotro, pe la terase la un suc sau la o bere, unde vor continua bîrfele lor inofensive.

Iniţial, cînd m-am apucat să scriu, am vrut să lărgesc sensul cuvîntului „figurant“, să pornesc de la aceste cazuri concrete, emisiunile TV, şi să generalizez, să descopăr metafora. Cei care acceptă cu indiferenţă acest statut şi învaţă „meseria“ de figurant au anumite date de personalitate care se pliază pe conceptul general de „figuraţie“; sînt oamenii mărunţi, lipsiţi de profunzime, care trec prin viaţă doar aplaudînd spectacolul, fără să se implice, fără să facă practic nimic decît să se entuziasmeze la fiecare fază „mai tare“. Astfel gîndeam, însă privindu-i pe tinerii de la *Academia vedetelor* n-am putut să-i condamn, ci brusc am început să-i admir. În fond, nu sîntem cu toţii mai mult sau mai puţin nişte figuranţi? Ei, spre deosebire de noi, ceilalţi, oameni cu pretenţii, care se ascund după degete, cel puţin îşi recunosc, (chiar dacă doar pentru cîteva ore, pe un platou de filmare) cu zîmbetul pe buze şi cu tupeu, statutul.

▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Tita CHIPER

antinostalgia

Hazeta de perete

„Informaţia – Întîlnirea tovarăşului Nicolae Ceauşescu cu tovarăşul Anglii:

România liberă – Citiţi *România liberă,* se editează în 48 de state, cuprinde articole despre cuvintele tovarăşului şi Marea adunare.

Săteanca – Ţăranii seceră pămîntul de provizii.

Ia ziarul – Tovarăşul Nicolae Ceauşescu ne vorbeşte, iar noi ne îndreptăm cu paşi repezi spre comunist.

Cutezătorii – Pionerii au scos pe piaţă un strung după metodă nouă.

Scînteia – Tovarăşul Nicolae Ceauşescu a fost îmbrăţişat la Băneasa de Gheorghe Cioară.

Lumea – a plecat în America.

Sportul – Sportiv din România a plecat la Moscova la alergături şi a cîştigat cupa mondială.

Femeia – Articolul *Femeia* este cel mai răspîndit articol din Bucureşti pentru femei şi pentru bărbaţi.

Arici-Pogonici – Nicolae Ceauşescu se duce în ţara lui Piticot pentru că doreşte să-l vadă."

(Exerciţiul „Chioşcul de ziare" – realizat în anii '70, cu copiii, din volumul „Experimentul Zaica", pag. 116)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Bona Vitality contra cultură

Mi se plînge un dramaturg, unul dintre cei cu ştaif. „Dau, zice, o piesă la Televiziunea Română şi, fără să-mi fie citită, mi se răspunde: Tot ceea ce nu aduce publicitate nu ne interesează." „Cum, adică?", întreb eu, sincer ignorant. „Dacă nu se transmit reclame în timpul acţiunii dramatice, emisiunea nu aduce profit, deci nu are valoare", îmi traduce dramaturgul venit recent de la ecranul refuzaţilor. „Ce fel de valoare?", mă pierd eu în întrebări. „Probabil, valoare-marfă." „Păi, n-au decît să transmită şi reclame în timpul spectacolului. Pe noi – mă implic, solidar – nu ne deranjează. Dacă spectacolul e bun..." „Aşa mă gîndeam şi eu, zice. Dar, la ora la care se dădea teatru, că nu prea se mai dă, pe la miezul nopţii adică, nu ţin decît reclamele erotice." „Hm, păi nu e televiziune publică? Nu ne ia de două ori bani, şi sub formă de abonament, şi sub formă de impozit? Nu am voie să văd şi eu o piesă de teatru, fără Bona Vitality, Cosmorom, Bergenbier, Libresse ori Tutti Fresh?" „Vezi bine că nu", răspunde el apelpisit. Care va să zică, arta, teatrul, cultura nu au loc la televiziune fiindcă nu aduc profit, nu aduc profit fiindcă nu aduc reclame, nu aduc reclame fiindcă sînt programate la ore imposibile, sînt programate la ore imposibile fiindcă nu aduc profit, şi... mi se pare că s-a închis cercul. În acest timp, televiziunea publică mă răsfaţă cu surprize, surprize, pentru care îmi ia banii şi nu-mi spune nici măcar iartă-mă. Iar altă televiziune îşi poate permite să ni-l prezinte pe Nicolae Manolescu profesînd cultură şi pe Dan C. Mihăilescu, de aceeaşi profesie. E drept că în altă parte ni se arată şi Mircea Badea, dar profesia aceluia este viceversa. E de asemenea drept că pe aceste televiziuni nu le plătim, aşa că e treaba lor ce şi pe cine ne înfăţişează şi e treaba noastră să privim sau să nu privim, să schimbăm postul şi să ne uităm în prostie la surprize cu sau fără iartă-mă, cu sau fără bere Ciuc, cu sau fără (evident, fără) oltence fierbinţi... Parcă s-a închis din nou cercul. Definitiv.

▲

Cu ochii-n 3,14

PESTE NOAPTE, AL TREILEA SOŢ SFIDEAZĂ CALM ŞI ENIGMATIC ŢARA CONDUSĂ DE ATAVISME

● Deşi s-ar zice că a venit vara, ziua de 19 iunie 2001 a fost una cu vreme închisă (plouase peste noapte, iar buletinul meteo anunţase că va mai ploua şi peste zi). A fost ziua cînd l-am întîlnit pe Hamlet în autobuz. Era, presupun, un student la actorie sau un actor care îşi învăţa rolul. Ţinea în mînă cîteva coli de hîrtie cu un text pe ele, citea două-trei rînduri, apoi se oprea, iar citea, iar se oprea. Textul începea (mai e nevoie s-o spun?) cu „A fi sau a nu fi..." Hamlet a coborît la Universitate, iar eu mi-am văzut de drum spre *Dilema.* **(D. S.)**

● Dominik Dunne (tatăl actorului Griffin D. din *After Hours* al lui Scorsese) este ceea ce americanii numesc un „jurnalist senior" (sau „veteran"); chestia cea mai bună în această calitate este că poţi scrie ce vrei, cît vrei şi unde vrei – de pildă, în cazul lui Dunne senior, propriul jurnal de la Cannes în numărul de iulie al exclusivistei *Vanity Fair.* Dincolo de răsfăţul inerent situaţiei, există şi detalii interesante. De pildă: cei din înalta societate pe care o frecventează D. D. nu spun niciodată „iaht" pentru a denumi locul unde-şi petrec vacanţa; li se pare de prost gust, aşa că preferă mult mai genericul „barcă"... Tot D. D., după ce-şi clăteşte ochii cu împrejurimile luxoase ale Cap d'Antibes-ului – unde a stat în perioada festivalului –, află că într-una din vile locuieşte Elţîn (Boris *of course),* iar într-alta „se zice că ar locui Putin". Din acelaşi număr plin de picanterii şic, aceste două perle aparţinînd celor mai celebre dintre cele trei „scandaloase" surori Gabor – Eva şi Zsa Zsa (ultima, cu o vîrstă nedeclarată cuprinsă între 80 şi 100 de ani). Eva, întîlnindu-se într-un lift cu un bărbat care o salută, îl întreabă, nedumerită: „Vă cunosc de undeva?"; bărbatul îi răspunde: „V-am fost cel de-al treilea soţ." Zsa Zsa, iscodită de un ziarist: „Cîţi soţi aţi avut cu totul?", îi dă o replică dezarmantă: „Vrei să spui, în afară de ai mei?" (nouă, cu totul!). **(a. l. ş.)**

● „În toată copilăria mea am sfidat moartea mai ceva ca James Bond", declară interpretul de muzică populară Benone Sinulescu suplimentului de week-end al ziarului *Libertatea* (vineri, 15 iunie 2001). Un salt peste timp, o alunecare agilă pe firul amintirilor şi agentul Benone 007 ajunge la eroicele momente ale încleştării sale cu moartea: „am căzut din pomi fructiferi de la înălţimi uriaşe şi am fost muşcat de cap de un cal nervos". Foaie verde de sfidare, Benone e cel mai tare. **(D. S.)**

● Partidul fostului rege al Bulgariei a cîştigat zdrobitor alegerile parlamentare; nu se ştie deocamdată dacă Simeon al II-lea va fi şi prim-ministrul guvernului bulgar. În acelaşi timp, un fost conducător comunist din fosta Republică Democrată Germană, Gregor Gisi, este considerat ca principalul favorit în alegerile pentru postul de primar general al Berlinului. Simultan, la prima lor întîlnire, preşedintele Statelor Unite îşi permite să-l bată amical pe umăr, de trei ori, pe preşedintele Rusiei, care acceptă – calm şi enigmatic – familiaritatea. Chiar de la primul său solstiţiu, secolul 21 se anunţă nostim foc. **(R. C.)**

● Prinţul Filip, duce de Edinburgh, soţul reginei Marii Britanii, a împlinit 80 de ani, prilej cu care presa anglo-saxonă şi-a făcut un merit din a-i reaminti cîteva din convingerile lui sincere, denumite gafe: „Nu cred că o prostituată este mai imorală decît o soţie, doar fac acelaşi lucru"; dictatorului din Paraguay, generalul Stroessner, cînd i-a mulţumit pentru primire: „E o plăcere să fii într-o ţară care nu este condusă de popor". **(M. B.)**

● www.rotten.com este un site la care puteţi găsi fotografii macabre de orice fel: accidente, experimente genetice, atavisme etc. Părerea realizatorilor site-ului despre ei înşişi: *noi impresionăm publicul cu imagini absolut dezgustătoare.* Curat dezgustătoare, pot să confirm. Părerea presei *(The Guardian,* Londra): *cel mai inutil dintre toate site-urile.* Dezgustător, după atîtea străduinţe... **(M. M.)**

ÎN CONDIŢIILE SECETEI, BĂRBATUL (CU TREI B) REACŢIONEAZĂ SPORTIV

● Un alt fel de promisiune prezidenţială: în condiţiile secetei care afectează Coreea de Sud, preşedintele Kim Dae-Jung a promis concetăţenilor că va face *„mai curînd duşuri scurte decît băi" (Le Monde,* 13 iunie a.c.). Nu cu mulţi ani în urmă, apa în care se spăla un alt Kim – puţin mai la nord, pe aceeaşi peninsulă – era considerată ca sfinţită. **(A. C.)**

● Reclamele au inventat un nou fel de bărbaţi: bărbaţii sensibili la detergent; dar nu oricum, ci într-un mod poetic. Bărbatul leneş, cel ce stă cu nasul îndelung într-o bluză spălată cu parfumatul produs, visînd la floricele pe cîmpii, e cel mai potrivit exemplu. **(I. P.)**

● Odată cu prima venire pe continentul european a preşedintelui american George W. Bush au venit şi poreclele sale. După una (v. *Le Figaro,* 14 iunie a.c.), Bush ar fi *„Omul celor trei B: Biblie, Baseball, Barbecue";* şi cu numele său, patru. **(A. C.)**

● Făcuţi oarecum de ruşine de grija cu care Europa se apleacă asupra copiilor de aici, românii reacţionează. Un anonim a plătit jumătate de pagină de reclamă în *Jurnalul Naţional* pentru a demonta acuzaţiile raportorului pentru România privind traficul de copii. O poveste întortocheată, din care reiese că nimeni nu cîştigă bani şi toţi copiii sînt fericiţi. Din colţul paginii, o fetiţă zîmbeşte fericită, cu o cunună de flori în păr. Florile sînt gratuite. **(C. G.)**

● Nu demult s-a publicat o lungă listă cu numărul de locuri disponibile pentru elevii care dau admiterea în clasa a IX-a la şcolile din Capitală. Reţinem din ea cîteva informaţii: la Colegiul Naţional „Mihai Eminescu" la „real" sînt 100 de locuri, iar la „uman" numai 50; în schimb, la liceul teoretic „Ion Barbu" la „real" sînt 75 de locuri, pe cînd la „uman" – 100. Grupul Şcolar Industrial „Mircea Eliade" asigură la „real" 75 de locuri, pentru profilul „tehnic" – 50, iar pentru cel sportiv – 100 de locuri. A deveni elev al secţiei *sportive* (s.n.) de la „Mircea Eliade" – iată o şansă pentru un adolescent contemporan, deloc miop. **(T. C.)**

MATERIALE SEZONIERE: ENERGIE (FLORI), IDEALURI (PĂLĂRIE), NAS (...)

● Zice Michael Solomon, redactorul-şef al lunarului american *Premiere* în editorialul numărului pe iunie: „Acum cîţiva ani, am luat cu mine *Anna Karenina* la plajă. Mare greşeală. Am aruncat-o din mînă cu mult înainte ca Anna să se arunce sub tren. Ah, sînt de acord: cartea are chestii sexy – adulterul, gelozia, scandalurile de societate –, dar cu tot respectul pentru Tolstoi, nu e o carte pentru plajă. Poate că anumite materiale sînt sezoniere. Marele roman rusesc: iarna. Romanele cu James Bond: vara." Lecturi plăcute în această vară. **(a. l. ş.)**

● Ezitările fostului antrenor al echipei naţionale de fotbal înainte de a opta pentru Portugalia sînt analizate cu energie, aplomb şi regret de mulţi comentatori sportivi în presă şi pe micul ecran. Unul dintre aceştia declara la TVR 1 (17 iunie) că toată comportarea antrenorului i s-a părut un teatru ieftin „ca la Bolşoi Teatr". Contrazis pe loc de un participant la discuţie, care ştia cu ce se ocupă Teatrul Bolşoi, netulburatul comentator şi-a continuat demonstraţia, încheind: „Ştiţi cum zice o *metaforă* (?!): «morţii cu morţii, viii cu viii...»". **(T. C.)**

● Comportamente la antipozi: în cotidianul *Adevărul,* în pagina întîi (nr. 3412), se vorbea despre eşecul primei încercări a administraţiei locale de a reînvia un frumos obicei de odinioară, „bătaia cu flori" de la Şosea. Deşi garoafele le-au fost oferite gratis, de cum au pus mîna pe ele cei mai mulţi dintre bucureşteni au fugit cu florile acasă, bucuroşi de ce-au apucat şi total indiferenţi la sărbătoarea plănuită. În acelaşi număr al ziarului, la rubrica intitulată „Caleidoscop" a apărut o ştire privitoare la pinguinii australieni care, de curînd, au căpătat nişte hăinuţe „pentru a fi apăraţi de frig sau de petele de petrol ale oceanului. Australienii s-au dovedit foarte receptivi la un apel lansat de organizaţia Tasmanian Conservation Trust şi au donat mii de puloveraşe tricotate pentru micuţele palmipede". Probabil trebuie să fii australian ca să munceşti şi pentru pinguini, ba încă pe gratis. **(T. C.)**

● Numerele maşinilor sînt, de multe ori, expresia crezurilor ori idealurilor (inaccesibile) multor şoferi cu pretenţii: SEX, FUN, FBI, CIA, BOS (sic!), DOG etc. sînt deja arhicunoscute. Un număr văzut astăzi iese din şabloane şi intră în firesc: B 12 VIU. **(I. P.)**

● Traian Băsescu dadaist, la o conferinţă de presă pe tema fuziunii între PDSR şi PSDR: „Pălăria e un consumabil". **(S. S.)**

● Ofertă pe un stîlp – *BODY PIERCING / Cercei speciali pentru: / buric / limbă / sprînceană / nas / buză / etc.* Ia gîndeşte-te un pic, poate nu ţi-ar sta rău cu un cercel în etc. **(D. S.)**

Scurtă privire asupra comportamentelor sexuale în ultimii 30 de ani

Ceea ce te şochează la intelectualii anilor '70, atunci cînd îi priveşti din perspectiva anului 2001, e contrastul dintre diversitatea cunoştinţelor ţinînd de cultură umanistă, neverosimil de precise sau de întinse, şi un morman de prejudecăţi în privinţa educaţiei sexuale. Căci generaţiile de intelectuali care s-au succedat în anii '70 erau constituite din oameni care citeau foarte mult, care cunoşteau „o groază", dar care, în problemele de bază – şi în primul rînd în acela al culturii sexuale – erau analfabeţi: orice puşti de azi e mai educat din punctul acesta de vedere.

O lume plină de cuvinte generoase, „iubire", „morală", „caracter", o lume cu preocupări „altruiste", „umaniste" – dar, în definitiv, fără apetenţe pentru problemele concrete, cu impact imediat. Din cîte îmi dau seama, se practica un fel de idealism instituţionalizat în care problemele de detaliu se estompau, devenind, printr-o iluzie de perspectivă, meschine: pe atunci, s-ar putea zice, era suficient să iubeşti ca lucrurile să înceapă să funcţioneze.

Lucrurile, însă, nu funcţionau *chiar* de la sine, exista totuşi un cod moral care norma, şi încă destul de restrictiv, comportamentele sexuale. În rîndurile care urmează o să încerc să dau o descriere schematică a acestui cod, prin cîteva structuri:

● *norma căsătoriei*. În imaginarul social al acelei perioade, realizarea afectivă a unui individ depindea, într-o măsură aproape exhaustivă, de matrimoniu şi procreere. Chiar mai prost văzut decît adulterul (care, deşi beneficia de o reprezentare defavorabilă, era totuşi tolerat), celibatul avea parte de o imagine negativă, receptat ca un fel de eşec existenţial – iar celibatarii, ca nişte fiinţe handicapate, incomplete („fără căpătîi").

● *norma virginităţii*. Femeile nu aveau voie să activeze sexual înainte de căsătorie, cele care o făceau fiind considerate, în vocabularul epocii, „curve". Funcţiona mitul virginităţii, conform căruia o femeie trebuie „să se ducă neîntinată în faţa altarului". Virginitatea privea numai femeile, în privinţa bărbaţilor prescripţiile moral-sexuale erau mult mai laxe. Exista chiar o recomandare în sensul unei relative libertăţi sexuale premaritale, bărbatul trebuind să vină în căsătorie cu experienţă sexuală.

● *erezia divorţului*. Divorţul avea o imagine foarte proastă în epocă, motiv pentru care cuplurile preferau să rămînă împreună, chiar dacă relaţiile de familie erau deteriorate grav. A divorţa nu însemna numai „o ruşine", ci şi un gest egoist, iresponsabil: de aici mitul vieţii sacrificate de dragul copiilor. Or, compensaţia la o viaţă nereuşită de familie o reprezenta adulterul, se pare cvasigeneralizat în epocă. Partenerii adulterini aveau, în general, vîrste apropiate, semn că relaţiile de acest gen funcţionau mai degrabă ca substitute ale vieţii de familie ratate (relaţia între parteneri între care există diferenţe mari de vîrstă fiind canonizată după '90). Oricum, abia în anii '80 reprezentările negative despre divorţ încep să se schimbe – în sensul unei mai mari toleranţe – şi, în plus, începe să se pună problema compatibilităţii între parteneri (formula e aceea a „nepotrivirii de caracter").

● *erezia concubinajului*. Concubinajul era ca şi inexistent, cuplurile trăind împreună doar din momentul căsătoriei. De aici, eşecul multora: fără experienţa unui stagiu de concubinaj prealabil care să testeze compatibilitatea partenerilor, reuşita unui mariaj devenea de multe ori problematică.

● *norma respectului*. Exista credinţa că relaţiile umane trebuie să se sprijine pe respect, fapt valabil şi pentru relaţiile de cuplu. În sistemul de valori exaltat al epocii, *respectul* privea nu atît calităţile umane efective ale individului, ci mai degrabă relaţia „altruistă" cu ceilalţi, „caracterul", „omenia". În cadrul cuplului, de pildă, soţul *îşi respecta* soţia pentru că era „bună gospodină", că era fidelă, că „se sacrifica pentru copii". Nu pentru că s-ar fi „realizat profesional" şi în nici un caz pentru că ar fi fost „bună la pat", competenţele sexuale fiind apanajul amantelor ori (scuze!) al „curvelor". De asemenea, relaţiile dintre părinţi şi copii se bizuiau pe *respect*: copii trebuiau să *îşi respecte* necondiţionat genitorii, neavînd dreptul să-i supună evaluării critice. În Ardeal, de pildă, adresarea către părinte implica pronumele de politeţe („dumneata", „dumneavoastră"), iar salutul includea obligatoriu o marcă de reverenţă, „sărut-mîna" sau „bună-ziua". În anii '80, instituţia respectului începe să se corodeze (apare, printre altele, modelul noncolectivist al omului care „se descurcă"), pentru ca, la începutul anilor '90, să explodeze printr-o criză: un conflict, fără precedent, între generaţii – căci prima jumătate a anilor '90 coincide cu perioada în care copiii generaţiei '70 traversează adolescenţa. Copiii îşi acuzau părinţii că sînt „proşti", „încuiaţi", iar aceştia din urmă spuneau despre odraslele că „nu au respect", că „nu învaţă", că „nu le stă capul decît la distracţie". Bătăliile de principiu s-au dus în principal pe două fronturi, sexualitate şi distracţie. În cazul fetelor, mai ales, situaţia este dramatică: părintele-mascul nu putea accepta ideea că fata „are prieten" sau că adevăratele chefuri sînt cele nocturne. De aici discuţii interminabile pe tema orei de venire acasă: 4-5 în timpul săptămînii, 8-9 în weekend. Cînd consemnul orei nu era respectat, izbucneau certuri, sfîrşite nu de puţine ori prin violenţe fizice.

● *absenţa unei informaţii sexuale consistente*. Părinţii nu discutau probleme sexuale cu copiii, nu existau surse de informare serioase, iar referinţele la sexualitate erau îmbrăcate într-o haină eufemistică ce le răpea orice doză de credibilitate. Discuţiile „pe faţă" (cum ar spune BUG Mafia) apăreau doar în întîlnirile informale ale prietenilor, niciodată în context educativ. Tot ce purta marca unui conţinut explicit, neambalat eufemistic, era etichetat ca „vulgar".

● *practici sexuale normate rigid*. Practicile sexuale între soţi includeau numai sexul vaginal, în una-două poziţii ortodoxe. O mai mare libertate sexuală apărea în relaţiile dintre amanţi, unde se experimentau şi alte poziţii sexuale, mai puţin canonice. Totuşi, sexualitatea adulterină nu includea sexul oral, receptat, în anii '70, ca o perversiune sexuală ambiguă. Tentantă, dar rămînînd „perversă". Deşi prezent ca o fantasmă persistentă în imaginaţia bărbaţilor, el nu era practicat – decît, în acelaşi limbaj al epocii, „cu curve", cu femeile socotite de condiţie inferioară, cu care nu se urmărea permanentizarea unei relaţii sexuale (de tip material sau adulterin). O primire şi mai proastă avea sexul anal – considerat, fără discuţie, „pervers" (probabil prin asocierea lui cu homosexualitatea). În plus, sexul anal nu se afla printre fantasmele bărbaţilor (abia după '90 pătrunzînd în imaginarul heterosexual).

● *patologizarea minorităţilor sexuale*. Homosexualitatea era receptată ca patologie sexuală, ţinînd – efectiv – de competenţa psihiatrică şi asociată, de cele mai multe ori, cu pedofilia sau cu lumea închisorilor. Motiv pentru care homosexualii acelei perioade îşi ascundeau opţiunea sexuală implicîndu-se în mariaje de convenienţă. Cei mai mulţi, de altfel, s-au oprit la stadiul de homosexuali refulaţi, mai exact, la o heterosexualitate inconsistentă. O prezenţă şi mai discretă înregistrează, în epocă, homosexualitatea feminină, extrem de greu de pus în evidenţă. Oricum, pînă după '90, homosexualitatea a rămas un subiect tabu.

Chiar dacă constrîngerile ideologice comuniste sporesc în anii '80, comportamentele sexuale devin totuşi mai liberale. Apar surse alternative de informare (televiziuni străine, industria filemelor video), apar revistele şi filmele pornografice, discotecile, iar monopolul culturii *high* este fisurat prin apariţia contraculturilor de tip *underground*, care aduc în scenă alte modele, mai permisive sexual.

prof. Adrian ŞCHIOP
Cluj

Un moment cînd nu doreşti dileme

Zilele trecute stăteam şi mă gîndeam (lucru care, din păcate, se întîmplă din ce în ce mai rar, că tot vorbim de clipe de răgaz). Mă gîndeam la *Dilema* şi la dileme. Este deja un truism că *Dilema* a încetat să fie doar o revistă, este o adevărată stare de spirit. O permanentă problematizare a sinelui în faţa diverselor aspecte existenţiale, într-o permanentă căutare a *adevărului* (bine, aici ar mai fi de discutat). Mă identific cu ceea ce scria o *amică dilematică*, Hortensia Papadat-Bengescu, în scrisorile ei către G. Ibrăileanu: „Nu mi-au plăcut niciodată răspunsuri sau soluţii de genul: da, nu, bine, rău, cald, rece. Nu presupune în acelaşi timp existenţa lui da, şi invers." Observarea realităţii dintr-o perspectivă poliscopică, dorinţa de a vedea toate faţetele, dorinţa de găsire a dedesubturilor problemei, toate astea duc la cunoaştere. Şi chiar la o trăire filosofică, pentru că, nu-i aşa, filosofia este o permanentă interogaţie.

Şi totuşi! (Vedeţi, ce spuneam?) Există în viaţă un moment cînd ultimul lucru pe care ţi-l doreşti este să ai dileme, să te îndoieşti. Atunci cînd eşti îndrăgostit.

Unii ştiu că atunci cînd iubeşti cu adevărat ai sentimentul acela inefabil de plutire, nu-ţi mai simţi corpul, totul pare colorat în culori calde şi că dacă vrei poţi oricînd să zbori. Totul pare minunat, viaţa pare un miracol şi în sinea ta îţi spui victorios: „am găsit fericirea". Îţi vine parcă să spui la toată lumea vestea cea mare: „da, oameni buni, fericirea există, e aici, o trăiesc acum chiar eu". Asta se întîmplă pînă cînd, nu ştiu prin ce mecanism odios al gîndirii, începi să te îndoieşti. Zborului edenic de mai înainte îi corespunde o cădere bruscă, violentă în praful mefienţei. Din acel moment, pentru o perioadă încă nedeterminată, vei fi cel mai nefericit om din lume (oricît de scurtă va fi aşteptarea, ţie ţi se va părea o veşnicie). Cuvintele malefice care determină începutul calvarului sînt de cele mai multe ori: „dar dacă?". „Dar dacă ea nu mă iubeşte?" (N.B.: ea înseamnă persoana iubită). Şi de aici drumul e deschis la orice fel de dileme. Dacă ai ghinionul să nu poţi să vorbeşti cu ea pentru cîteva zile, atunci suferinţa este sporită. Primul gest pe care îl faci este să te retragi cît mai departe de lume. Nu mai vrei să vezi pe nimeni, cu atît mai puţin să-ţi vorbească cineva. Atitudinea asta se va dovedi însă în defavoarea ta. Odată rămas singur începi „monologul interior". Întrebarea fundamentală rămîne cu siguranţă, dacă ea îţi împărtăşeşte sentimentele sau nu. Şi începi să analizezi faptele. De ce a făcut aşa? De ce a zis...? Pentru ce...? Parcă ea a făcut şi primul pas..., parcă nu..., dacă ei acum nici măcar nu-i pasă de mine, în timp ce eu aproape că înnebunesc după ea? Dacă are pe altcineva? Şi aşa fiecare secvenţă a întîlnirilor voastre. La final, îţi spui că de fapt şi ea te iubeşte şi că n-ai de ce să-ţi faci griji, totul e bine. Nu închei bine gîndul ăsta că iar devii neîncrezător. Şi reiei aceleaşi fapte, minut cu minut, şi le întorci pe toate feţele, încerci să îţi aduci aminte fiecare detaliu. Drept concluzie, îţi dai seama că ea nu te iubeşte deloc şi că doar se joacă cu tine. Totodată acum eşti convins de ce scria Camil Petrescu că un gest al ei îţi poate dovedi deopotrivă că te iubeşte sau că nu dă doi bani pe tine. Ajuns evident într-un punct mort încerci să cauţi răspunsul în lecturile făcute (realizezi acum de-abia ce puţin ai citit).Te gîndeşti la cuplurile celebre, la filosofii care au problematizat erosul, îl „înjuri" pe Spinoza care spunea că dragostea este numai fericire şi te opreşti. Degeaba. Simţi cum explodezi, cum totul în tine nu mai funcţionează normal. Vrei, în disperare de cauză, să o suni, să-i spui ce simţi şi să-ţi dea un răspuns. Dar nu se poate. Ceva te macină interior, nu ştii ce, dar simţi cum te consumă. Te simţi gol pe dinăuntru. Încerci să citeşti ceva, să faci ceva, numai să îţi iei gîndul de la ea doar pentru cîteva momente. Mare eroare. Nimic nu te poate face să o uiţi, nici pentru o secundă. După a doua sută patruzeci şi patra rememorare a clipelor petrecute cu ea şi încercările disperate, dar inutile, de a răspunde la miile de întrebări care îţi trec prin cap (unele repetîndu-se nevrotic), treci la o nouă fază. Renunţarea aparentă, o încercare de a te minţi singur. De aici alte dileme, alte întrebări. Abulia care s-a identificat cu starea ta de a fi din ultima perioadă îşi dă măsura finală. Te face să blestemi ziua în care ţi-a căzut în mînă prima dată *Dilema* (ziua în care te-ai născut, ai blestemat-o de mult). De ce ar trebui să îţi insufle dorinţa de a te îndoi, de a afla cît mai multe? Nu putea să te lase în starea aia de beatitudine primordială în care existenţa se identifică cu perfecţiunea (aparentă)? Alte şi alte dileme.

În cele din urmă te sună. Nu mai contează ce îţi spune. Este momentul în care revii încet-încet la realitate (sigur şi aici e mult de spus). Constaţi că în aproape două săptămîni, cît ai fost departe de ea, n-ai mîncat decît cam pentru două zile, n-ai dormit mai mult de şase ore în total şi că ai rămas mult în urmă cu problemele curente. Închei apoteotic, tot cu o dilemă: „S-a meritat oare la ceva?".

După ce ai trecut prin focurile dragostei, te aştepţi să ai şi ceva răspunsuri pentru viitor, dar, bineînţeles, cu *supremă ironie* constaţi că ai mult mai multe dileme ca înainte. Atunci parcă îţi vine să urli în faţa întregii lumi: FĂRĂ DILEMEEEEEEE!!!!!!!!!!!!!!!! Şi totuşi.

Florin A. POENARU
Bdul Tomis nr. 257, bl. L5, sc. C, ap. 50,
Constanţa

P.S.: Mă folosesc de prilej pentru a o saluta pe doamna profesoară de limba engleză Bugnar şi pentru a-i mulţumi pentru vorbele frumoase pe care le-a spus despre mine.

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Radu COSAŞU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon:*** 230.23.84 ***Fax:*** 230.75.59 ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul IX
nr. 435
29 iunie – 5 iulie 2001
20 pagini 5000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

GRATUIT

Apatia indignării noastre

„Faptele şi vorbele tale nu trebuie să fie ale unuia care doarme.“

HERACLIT

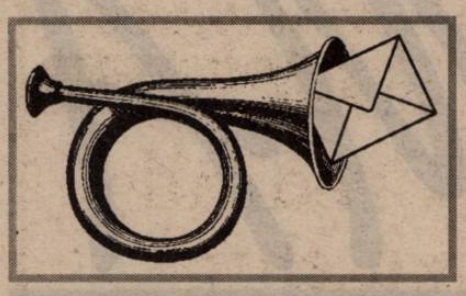

Nr. 433: „*Americanizarea*“

Arbiru şi America mamei mele

Despre America şi americani n-am avut niciodată o impresie prea clară. Ca de obicei, totul porneşte din copilărie: doi dintre vecinii mei, buni creştini, se fereau a înjura de vreun lucru sfînt şi atunci au inventat propriile înjurături. Unul înjura cu năduf „Arbiru mă-tii!“, celălalt, „America mă-tii!“. Cînd primul vecin m-a înjurat de arbirul mamei mele, m-am oprit din fugă şi l-am întrebat respectuos ce înseamnă „arbiru“. Mi-a răspuns, la fel de respectuos, că nu-i bine să înjuri de lucruri sfinte. Apoi, am rupt-o din nou la fugă. Cît despre America mamei mele nu am primit niciodată vreun răspuns. Am bănuit doar că America şi „arbiru“ reprezintă pe undeva acelaşi lucru.

Mai tîrziu am înţeles că înjurătura cu „America mă-tii“ e mai motivată. Era legată de ceea ce aştepta vecinul meu, de ceea ce aşteptau toţi românii: să vină americanii. Care n-au mai venit. Şi, cînd au venit, au început să nu ne mai placă. Or fi ei americanii buni, dar un cusur tot au: americanizează. Te îmbată cu Coca-Cola, te narcotizează cu filmele lor, te contaminează cu visurile lor, într-un cuvînt, îţi iau sufletul curat ca lacrima şi-l terfelesc de nu ţi-l mai vezi.

Un alt clişeu: după ce că ne americanizează, ne mai fură şi inteligenţa. Inteligenţa noastră, bun al întregului popor, stă la uscat ca rufele pe frînghie şi hoţii de americani, de ciudă că ei nu au, vin şi ne-o fură. Aşa rămînem noi despuiaţi, fără sufletul şi inteligenţa care să ne ajute să evoluăm. Americanizarea e un alt nume al superficialităţii.

După mine – şi America mamei mele –, inteligenţa nu e furată, ea fuge de bunăvoie acolo unde i se permite să se dezvolte. America mamei mele poate însemna superficialitate, dar şi deplina libertate de a-ţi etala profunzimile, dacă acestea există.

Americanizarea am inventat-o noi. Ne autoamericanizăm, nefiind în stare să preluăm ceea ce reprezintă valorile Americii. Americanii au treburi mai importante decît să ne americanizeze pe noi. Arbiru şi America mamei lor!

Florin LĂZĂRESCU
scriitor
flazarescu@yahoo.com

Nr. 431: Scrisoarea Cristinei Dănăşel

Scrisoare către fiica mea

Domnişoarei Cristina Dănăşel vreau să-i mulţumesc pentru extraordinara scrisoare publicată în *Dilema* 431. Vreau să o asigur că în România de azi nu este singură. Drama Cristinei Dănăşel o trăiesc majoritatea tinerilor realizaţi profesional care lucrează deja la companii importante, unde li se „exploatează“ buna pregătire şi competenţă. Acestor tineri le lipsesc: solidaritatea, spiritul întreprinzător şi o privire lucidă (nu disperată) asupra lumii în care trăim, în care fiecare individ vrea să prospere, să trăiască mai bune. „Viaţa unui om e scurtă în raport cu istoria, doctrinele, ideile, epocile“ spune domnişoara Cristina. Mai mult sau mai puţin conştient, fiecare din noi conservăm dimensiunea vie şi puţini dintre noi ne raportăm la istorie, doctrine, idei, la ceea ce se întîmplă în jurul nostru pentru a putea decide asupra vieţii noastre.

Globalizarea prin Internet poate crea frustrare, izolare. Comunicăm virtual cu cineva cunoscut sau necunoscut... Începem să avem reflexe şi pasiuni vulcano-electronice, atrofiindu-ne sentimentele şi dorinţa de a ne trăi propria viaţă. Devenim excesiv de inteligenţi, atenţi la modul de exprimare şi critici, foarte critici la ce se întîmplă în jurul nostru, uitînd adesea de propria noastră fiinţă. O parte din noi am devenit cinici, extraordinar de cinici, adulmecăm mirosul banului cu o înverşunare demnă de cauze mai bune.

Lumea românească este o lume aparte, cu lucruri atît de amestecate încît îţi vine să-ţi iei cîmpii, vorba dlui Fabian. Dar voi puteţi construi, generaţia voastră poate schimba ţara aceasta. Uitaţi ce a spus Mircea Eliade foarte supărat pe compatrioţi: „Virtutea românească este invidia“. Fiţi atenţi la ce se întîmplă în jurul vostru, nu decideţi în necunoştinţă de cauză. Nu eludaţi politicul pentru că lumea politică este mizerabilă. Faceţi ceva să fie altfel. Nu aşteptaţi vremea cînd cei 5% superbogaţi, făcuţi în cei 10 ani de tranziţie, prin hoţii şi corupţie, să devină cinstiţi, să-şi plătească corect impozitele şi statul român să prospere spre binele majorităţii. Multe din problemele specifice ale României au devenit sau devin obiecte mediatice.

Fiecare guvern român s-a specializat în SIDEX. Pronunţia acestui cuvînt a produs şi produce bale de plăcere, dar marele combinat s-a înglodat an de an în datorii şi mai mari. Nu prin privatizarea SIDEX-ului veţi trăi voi mai bine. Nu.

Ştiţi ce face acum Bill Gates? S-a retras de la conducerea companiei Microsoft şi s-a reîntors în cercetare. Luptă cu mouse-ul. Se pare că l-a învins. În curînd ne vom scrie textele direct pe ecran: cu ştersături, cu nervi şi desene.

Pînă atunci, stimată domnişoară Dănăşel, din cei 10-15 ca dvs., căutaţi 2-3, înfiinţaţi-vă propria companie. Botezaţi-o România Soft Construct. Succes!

Mai este înflorit socul pe Tîmpa?

Nicolae Ilie PAUL
Bucureşti

(In)actualităţi

Ghivece de majolică

Deşi agreabilă, rutina lucrului printre artişti nu este mai duioasă decît altele. Pe fondul alienării socio-financiare a unei bucureştence de rînd ca mine, ce alinare să găseşti dacă nu un amor?...

În încercările noastre de a ne vedea, căutînd un loc ferit de neveste, amante şi amici geloşi, am vizitat şi casa lui părintească. Bătrîna doamnă călătorea în străinătate, iar fiul ei vizita uneori această „reşedinţă de serviciu“. Am observat cu ascunsă enervare cum ar fi vrut să dosim îmbrăţişările noastre în iatacurile secundare – *pour les domestiques*. Dar erau ticsite şi reci. A avut în sfîrşit gentileţea să mă invite în zona de locuit a stăpînei. Două ghivece de majolică, bogat decorate cu vrejuri, m-au impresionat din prima clipă. Din ele se ridicau plante pline de sevă, aproape luxuriante, fascinant de puternice şi de colorate.

Mi-am dorit pe dată să cunosc femeia lîngă care forţele firii se descărcau cu atîta generozitate. Din păcate, nefiind nici fiică de boier, nici de nomenclaturist nu puteam aspira la acest favor. Amorezul meu e om de lume, iar ritualurile castei lui mă exclud. În ciuda acestei interdicţii subînţelese nu mă puteam reţine să doresc sincer, tăcut şi înfocat măcar să o văd vreodată pe această femeie. Reveria mea a fost întreruptă de îmbrăţişarea noastră care a şters conştiincios şi eficient orice alte poezii. Şalul ecosez de pe pat ne-a fost complice. După ce întîlnirea noastră fugară se consumase l-am îndreptat cuminte, cu discretă recunoştinţă.

Rutina serviciului pe lîngă artişti are şi ieşiri la scenă, cu destulă strălucire, fie şi convenţională. Vernisajele de un anumit rang încă mai reuşesc să adune lume bună. De data aceasta vedete erau două doamne trăite la Paris şi venite în Bucureşti pentru o reuniune comemorativă. Sala de recepţie era plină de fosile meticulos renovate. De pe poziţia mea din umbră, din culisele rolului oarecum „tehnic“ pe care îl aveam în această poveste, priveam maioneza de zîmbete şi fard care cuprinsese adunarea.

Am remarcat deodată o doamnă de o demnă simplitate. Părul alb lăsa la vedere o frunte curată; privirea dreaptă, uşor încăpăţînată rima cu pasul sportiv şi ţinuta degajată, fără ifos. Era mai europeană în simplitatea ei decît orice personaj elegant şi educat din acea adunare, în care izul de provincie culturală lăsa o dîră persistentă. Aveam o vie curiozitate. Gîndurile mi-au fost însă repede schimbate de revederi, amabilităţi şi obligaţii de gazdă. În ritmul monden care îşi urma propriile reguli, omul întîlnirilor mele ajunsese aproape de mine. Expresia lui obişnuită superior îngăduitoare şi spontan maliţioasă era luminată de o căldură, – o scînteie mică. Mă intriga. Mi-a spus: „O vezi pe doamna cu părul alb?“ I-am răspuns că o remarcasem de cum intrase. „Este mama mea“. Şi cu pas uşor s-a dus să o îmbrăţişeze.

Mi-am amintit atunci fabuloasele ghivece de majolică cu plantele lor mustind de sevă – ca un rezumat de împerechere între sofisticărie şi forţă a naturii. Mi-am zis că fiul acestei doamne are doar un rol secundar într-o întîlnire mai profundă; esenţială. Acel irezistibil mesaj germinativ fusese mai puternic pentru mine decît cele cîteva grăbite îmbrăţişări ale unei pasiuni de un sezon.

Deodată am simţit multă duioşie pentru mesagerul acestei descoperiri: bărbat „încă tînăr“, încercînd uneori cu comică determinare să facă puntea între boieria subţire, cultivată şi modelul noilor ciocoi.

Poţi întîlni uneori potire omeneşti frumos cizelate de scriitura cunoaşterii din care creşte însă tot mai des – prolifică – planta hîdă a imposturii. Trăim vremurile noi. Dar eu prefer plantele sincere care îşi arată frumuseţea nu cu naivitate, cum s-ar crede, ci cu temerară voioşie.

Lorica MELINSKI
Bucureşti

Nu ne iubim aproapele cît televizorul

Televiziunea e acea instituţie în care muncesc cu seriozitate cîţiva oameni pentru a oferi, pe bani buni, posibilitatea altor cîteva milioane să-şi piardă timpul într-un mod mai mult sau mai puţin liniştit. De la apariţie şi pînă în zilele noastre, televiziunea a fost doar o mare afacere. S-a născut pentru a face bani şi nimic altceva. Deşi i se pot reproşa multe, deşi ar trebui trasă la răspundere în multe privinţe, nimic nu o împiedică să fie bine plătită. Principalul ei capital e ignoranţa şi naivitatea telespectatorului. Cultivă prostia fără nici o jenă pentru a-şi educa cu ea clienţii. Face partidă bună cu politica şi divertismentul. Pentru că nu vrea să plictisească, nu face cultură. Televiziunea nu citeşte cărţi.

Deşi aparent uneşte, în realitate dezbină. Nu ne iubim aproapele, cît ne iubim televizorul. Ne place sau nu ne place, cutia aceasta luminoasă aduce mult întuneric în minţile noastre. De vecinul de alături nu ne despart zece centimetri de zid, ci un televizor. Privim aceeaşi emisiune, rîdem sau plîngem la acelaşi film, învăţăm, chipurile, să gătim cu aceeaşi bunică, însă cînd ieşim în stradă, trecem unul pe lîngă altul muţi şi reci, fiecare ducîndu-şi în spate povara propriei singurătăţi. Nu m-ar mira să ajungem, răstigniţi în fotolii fiind, să urmărim în direct sfîrşitul lumii la televizor.

Lucian PAVEL
student, Iaşi

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Despre *Dilema*

O profesoară de franceză

Un colaborator apropiat a găsit cu cale să ne trimită o scrisoare primită de dînsul de la o corespondentă necunoscută; publicăm acest text, fără falsă modestie.

Dragă domnule...

Eu am dimineţi senine. Pentru că, din senin, mă trezesc cu speranţă, speranţă în forţa şi curajul *(nobles et tragiques comme le masque d'un tyran)* pe care mi le voi cultiva pentru a (mă) privi fără dezgust şi, mai ales, groază. Ironia este că totuşi, deja, din colţişorul acela pe care tot îl învălui (v. *ensevelir)*, ca să mai doarmă puţin, îmi sună: *la chair est triste, hélas, et j'ai lu tous les livres.*

Şi în dimineaţa aceasta am fost „senină“: mi-am luat Propolisul (pe cînd argilă albă?), mi-am băut cafeaua (citeşte cafelele) şi am (re)recitit *Dilema*. Totdeauna o recitesc pentru că la prima lectură am emoţii atît de mari, sînt atît de nerăbdătoare, încît îmi tremură mîinile, îmi joacă rîndurile în faţa ochilor, nu pricep... vorba mătuşii mele bănăţene: „parcă mi-s proastă!“. (Iar în momentul acesta, dacă mă uit virgulele şi alte semne, parcă mi-s... dar nu mă pot opri şi controla). Seninătate?

Dar ce mi-a venit să vă scriu? De unde mi-a venit curajul să vă scriu *(où l'appréhender?)*? Mi-a telefonat acum cîteva minute băiatul meu, cu care aţi stat de vorbă, şi eu am vrut să întăresc cele spuse de el: noi – eu, el, fiica mea – *citim Dilema*. Fiecare are exemplarul lui pentru a evita discuţiile de genul: „Ai mototolit-o! Ai pătat-o! Ai îndoit-o prost!“. V-au spus-o atîţia (cititori), v-o spun şi eu: *Dilema* e bucuria mea (noastră), hrana mea (noastră) spirituală, mîngîiere, prieten, formator. E bunul nostru simţ *(bon sens)*.

Am citit de mai multe ori şi articolul domnului Cioroianu, mai ales că vorbea despre civilizaţia franceză.* Cu atît mai mult pe al dumneavoastră, pentru că sînt profesoară de franceză. E drept, am făcut facultatea pe atunci cînd trebuia mai ales să ştim că „Nikolaev a spus că Balzac este un mare scriitor“, iar acum m-am pensionat de vreun an şi ceva. Dar eu sînt profesoară de franceză!... Şi după ce-mi trec dimineţile *(les feuilles qu'on foule)* mie mi-e frică să trăiesc. Mi-e frică de murdărie. O văd, o aud, o miros, într-un cuvînt, o simt. O simt şi în somn. Nu vreau să insist. De aceea cînd citesc *Dilema* şi văd că ideile, părerile, temerile mele sînt încercate (v. *éprouver, avoir, souffrir)* şi de alţii (şi încă de cine!), am puterea să mă reîncarc *(vin de vigueur)* în nopţile, adeseori zbuciumate, ca să am dimineţi senine.

Eu la atîta (mă pricep). E mult? E puţin? E mult pentru mine.

Şi am senzaţia de curat.

Stela IRIMESCU
Piteşti

* Datorită domnului Cioroianu am citit o Istorie a românilor apărută între cele două războaie mondiale. Cu creionul în mînă, cu notiţe.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Cînd una spunem şi alta înţelegem**
- **Opoziţia**

Mircea IORGULESCU

ce se vede

Monsieur Literatură

Sînt foarte pesimist, pe termen mediu, în privinţa viitorului cărţii pe marile canale herţiene, supuse legii Audimatului şi freneziei parkinsoniene a zapatului. Cred, de altfel, că tot ce ţine de cultură va fi împins către periferie şi va fi izgonit, la fel ca vînătoarea şi pescuitul, pe canalele tematice şi cablate.

Sînt afirmaţii făcute de Bernard Pivot, jurnalist literar francez de televiziune, într-un interviu dat acum cîteva săptămîni, cu ocazia anunţatei lui retrageri.

Astă-seară, vineri, 29 iunie, ia sfîrşit cea mai cunoscută şi mai longevivă emisiune culturală franceză, existentă de zece ani sub actualul nume, *Bouillon de culture*, dar avînd în realitate o vechime de aproape trei decenii. La 66 de ani şi după 28 de ani de prezenţă tv săptămînală, Bernard Pivot, creatorul şi prezentatorul ei, a hotărît să pună punct şi să se retragă. Nu chiar de tot: după toate zvonurile şi eventualităţile, el va face totuşi, dar o dată pe lună, din toamnă sau mai tîrziu, un alt „magazin" literar tv, într-un format şi cu un caracter însă diferite de cele ale emisiunilor săptămînale pe care le-a inventat în aproape trei decenii.

Pivot a debutat la televiziune în 1973, cu o emisiune intitulată *Ouvrez les guillemets!*, înlocuită în 1975 cu mult mai longeviva *Apostrophes*, aceasta încheiată în 1990. *Bouillon de culture* datează din 1991. Astăzi, cînd se transmite ultima emisiune, vor fi redifuzate şi fragmente din cele 406 ediţii precedente: canalul *France 2*, canal public, „gazda" tuturor emisiunilor lui Pivot, a programat de altfel o întreagă „noapte culturală". Nu însă din motive de stil e întrebuinţat cuvîntul *noapte*, ci în sensul cel mai propriu; emisiunea lui Pivot începe la ora ei obişnuită, 22,50, ţine, tot ca de obicei, circa două ceasuri, urmează jurnalul de noapte, iar de la 1,20 la 5 dimineaţa – liber pentru programul cultural omagial! Pentru insomniaci, pentru noctambuli şi pentru ultra-pasionaţi.

În aprilie 1973, cînd Bernard Pivot a debutat cu magazinul lui literar, emisiunea a început la 21,30, mai aproape de începutul serii decît de miezul nopţii, cum e acum. Este o întreagă evoluţie în această „împingere a inteligenţei mereu mai tîrziu în noapte", cum scria un cronicar; o evoluţie a societăţii mai mult decît una a televiziunii şi a lumii mai mult decît a Franţei. Fiindcă de fapt Bernard Pivot şi emisiunea lui, indiferent de formele şi denumirile pe care le-a avut de-a lungul timpului, nu au nici corespondent şi nici egal în Europa occidentală. Reprezintă un fenomen pur francez şi se încadrează acelei deseori invocate, cu invidie, cu acreală, cu încîntare, *specificităţi franceze*. E un monument naţional.

Dar şi un fenomen irepetabil. Emisiuni literare au mai fost, mai sînt, vor mai fi. Este de altfel sigur că *France 2* va avea, de la toamnă, un alt magazin cultural şi se ştie de pe acum, chiar dacă nu e încă foarte sigur, şi numele celui care îl va prezenta. Noua emisiune va avea, se înţelege, o altă denumire şi un alt format. Chiar dacă ar fi fost însă posibil să se păstreze şi titlul şi formula, fără Bernard Pivot ar fi fost în mod cert altceva. Fiindcă există un „secret de fabricaţie" ireductibil, un secret ce constă în personalitatea lui Pivot.

Spre deosebire de alţi jurnalişti de televiziune, de la cei mai faimoşi pînă la cei anonimi sau efemeri, Pivot a rămas fidel serviciului public. Nu a trecut de la un canal la altul, nu a schimbat patronii, nu a migrat între public şi privat. Deşi nu a fost salariat, ci a lucrat numai cu contracte temporare, multă vreme doar cu săptămîna, cele mai lungi fiind anuale, s-a considerat în permanenţă, o spune chiar el, *un jurnalist în serviciul public*. De unde, aproape logic, fidelitatea faţă de public. „Am crezut întotdeauna – mărturiseşte Bernard Pivot – că un jurnalist al serviciului public trebuie să aibă un comportament ireproşabil, pentru a merita încrederea conducerii şi a publicului". De unde, obligatoriu, fidelitatea faţă de sine. „Ar fi fost de-ajuns – spune el – să fiu suspectat, fie şi o singură dată, că am scos beneficii din funcţiunea mea, pentru a-mi pierde pe dată autoritatea". Bernard Pivot nu a frecventat nici scriitorii, nici editorii, nu şi-a vîndut vreodată numele pentru publicitate. „Fără onestitate, n-aş fi putut rămîne la televiziune un timp atît de îndelungat".

Intimitatea lui cu scriitorii nu a funcţionat decît pe durata emisiunii, sub reflectoare, în văzul lumii, niciodată dincolo de platou, în culise. Nu se consideră scriitor, deşi a publicat cîndva un roman şi i-au apărut două cărţi despre experienţa lui la televiziune. „Lectura e fericirea mea, viciul meu, pasiunea mea. Mai bine să fii un jurnalist bun decît un autor de cărţi proaste". Ceea ce a luat forma atît de specială a unei modestii cordiale şi avizate: în emisiunile lui, Pivot vorbeşte infinit mai puţin decît invitaţii şi evită nu doar să se pună mai presus de ei, evită chiar şi să se plaseze în acelaşi plan cu ei. E tot o formă, subtilă şi eficace, a fidelităţii faţă de public: „n-am chestionat niciodată un invitat fără să mă pun în locul telespectatorului. S-a scris adesea că fac pe naivul sau pe idiotul. Nu, sînt în poziţia celui care vrea să înveţe. Pentru a împărtăşi plăcerea pe care am avut-o la lectura unei cărţi, cel mai bine mi se pare că e să laşi autorul să se exprime". În serviciul public, în serviciul publicului şi, poate mai presus de orice, în serviciul literaturii.

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Tinerii PRM

Şocul ultimelor alegeri se resimte încă, tot mai bîntuie insomniile. Un politician pe care Radu Cosaşu l-a descris în articolul de săptămîna trecută prea blînd în tot urîtul său a intrat în turul doi al alegerilor. Conduce cel mai important partid al opoziţiei şi de cînd a făcut scandal că nu este băgat în seamă de televiziunea publică îi vedem tot mai des figura la jurnalul de seară de pe TVR1. Pînă la aceste alegeri problema PRM era pasată rapid: este un partid pentru cei care au pierdut sentimentul de siguranţă şi percep tranziţia ca pe un mediu haotic, imposibil de înţeles: nostalgicii bătrîni. Dar interpretarea sondajelor a arătat şi altceva: o treime din tineri au votat PRM, procent mai mare decît la celelalte categorii de vîrstă. Totodată, au apărut pe ecranele televizoarelor feţele unor tineri normali care căpătau o paloare patibulară cînd declarau făloşi: „îl votez că spune bine ce spune." Deşi G.M. Tamás exagerează cînd afirmă că cei mai convinşi adepţi ai săi sînt tinerii instruiţi şi studenţii, sentimentul că împarţi ţara cu mutanţi este destul de sîcîitor.

Discuţia poate fi reluată după lansarea barometrului de opinie al Fundaţiei Soros. Sebastian Lăzăroiu, comentatorul datelor politice din raport, acordă un spaţiu amplu analizei votanţilor tineri ai Partidului România Mare. Pe lîngă datele barometrului (care acoperă luna mai), se ţine seamă şi de sondajul CURS-CSOP de dinaintea alegerilor. Atunci, 32% dintre cei între 18 şi 30 de ani votau cu PRM, faţă de scorul total de 19%. Analiza îi compară cu cei de aceeaşi vîrstă care au votat alte formaţiuni şi, pe de altă parte, cu electoratul PRM ca întreg. Concluziile sînt mai multe, triste şi vesele. Se poate vorbi despre o fidelitate de grup faţă de PRM, din moment ce numai o zecime dintre tinerii care au votat acest partid la alegeri şi-au schimbat opţiunea. Totuşi, tinerii studenţi sau cei cu studii superioare nu au devenit extremişti în masă: ei au votat în special cu liberalii şi cu Stolojan. Votanţii tineri ai PRM au un nivel mai scăzut de educaţie şi sînt absolvenţi de şcoli profesionale sau tehnice. Ei au tot mai puţine avantaje pe piaţa muncii. Se tem într-o mai mare măsură de şomaj decît restul colegilor de generaţie. Tinerii PRM locuiesc în mai mare măsură în oraşe mici (şomaj mai mare, perspective mai mici), sînt mai mulţi în Banat decît în alte zone istorice (săracii zonelor bogate, spunea cineva). De asemenea, bărbaţii votează în mai mare măsură cu extremiştii decît femeile. În viziunea lui Sebastian Lăzăroiu, tînărul votant al PRM se zbate între un mediu social ostil (calificare defectuoasă, puţine oportunităţi) şi presiuni tradiţionale (bărbaţii trebuie să intre pe piaţa muncii mai devreme decît femeile).

Ar fi prea facil să atribuim votul acestor tineri unui gest de protest excentric. Le vine mintea la cap, s-ar putea spune pentru a scăpa de sentimentul enervant că lumea o ia razna. Şi totuşi, există o mare omogenitate între opţiunea lor şi cea a familiei: aproape 80% dintre familiile acestor tineri au votat la rîndul lor cu PRM. Una dintre ipotezele materialului este că au fost atraşi de discursul justiţiar, care le rezolvă facil frustrările şi nemulţumirile, dar pornirea justiţiară apare într-un mediu familiar destul de conservator, nostalgic după stabilitatea comunistă.

Ca şi alţi analişti, Lăzăroiu explică aceste voturi prin frustrare. Eşecurile se întorc în mod ciudat împotriva societăţii. Sistemul social găseşte soluţii cel puţin ciudate de eliminare a tensiunilor, de evacuare a gazelor de eşapament. În urmă cu numai 11 ani, absolvirea unui liceu cu profil tehnic asigura un statut social relativ înalt şi un loc de muncă sigur prin repartiţie. În cîţiva ani primeai de la stat o casă cu chirie modestă. Dacă aveai noroc, statul îţi dădea şi butelie. Societatea s-a schimbat mult mai rapid decît oamenii. Învăţămîntul produce în continuare cantităţi impresionante de astfel de cetăţeni nepregătiţi pentru o economie bazată în special pe servicii. Este numai un exemplu al mecanismului frustrării. Se poate imagina un asemenea caz: tînăr, termină un liceu şi iese electronist. Dacă are şanse şi este un individ descurcăreţ se angajează distribuitor la o firmă. Adică şofer care pe deasupra mai şi cară lăzi. Cîştigă nu foarte mult, dar oricum nu are bani pentru activităţile numite de sociologi „culturale": o bere cu prietenii şi un spectacol devin evenimente extraordinare. Trebuie să locuiască la părinţi, pentru că el şi iubita lui nu cîştigă suficient pentru chirie. Cînd iese din oraş trece prin inaccesibile cartiere de vile enorme. Accesibilă e doar ura. Toate acestea îi diminuează respectul de sine şi efortul de compensare duce la blamarea celorlalţi sau a sistemului. Individul nostru nu posedă codurile necesare descifrării unei lumi politice destul de complexe pentru că toată viaţă nu a beneficiat de nici o oră de educaţie civică sau de ceva asemănător. Chiar mai mult, indivizi asemenea lui, vezi Oreste şi colegul lui de emisiune, îi furnizează coduri de interpretare a politicii prin care totul este corupţie, ăia sînt tîmpiţi şi discută aiurea cînd soluţiile sînt la mintea cocoşului. În acest timp, un fost posesor de bursă Herder, deci un om deştept care merită ascultat, îi spune verde în faţă ce vrea să audă. Nu trebuie decît să te gîndeşti cîţi dintre vecini şi cunoscuţi posedă măcar o parte dintre aceste semnalmente. Cei mai mulţi sînt total dezinteresaţi de politică, iar cei care sînt... A-ţi trata durerea de cap cu ghilotina rămîne o modă electorală care pare a se permanentiza.

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Creditul cu chip uman

– Ce credeţi, că numai voi, acolo, la oraş, aveţi credit? Avem şi noi aici, da' e mai omenos! – declară fudul patronul unui magazinaş lăturalnic, alungînd gîştele cu un plici de muşte.

– Asta nu e afacere, e binefacere! – explică un altul, mîndru că pe el îl iubesc clienţii pentru că le dă pe credit. *Trebuie să-i înţelegi şi pe oameni, că dacă nu au, de unde să-ţi dea? Îţi dau şi ei cînd au şi trebuie să-i păsuieşti, că dacă-ţi mor clienţii, mori şi tu cu ei.*

În fapt, lucrurile nu stau chiar aşa. Nu este cine ştie ce „binefacere", pornită din sufletul bun al negustorilor, ci o afacere în toată regula, adaptată însă la condiţiile sociale ale clienţilor. Din cele 13 „unităţi comerciale" din sat, doar una nu dă pe credit. *Vînzătoarea însă mai dă* – recunoaşte patronul. *Eu închid ochii, deşi sunt împotriva acestei practici, cu condiţia ca la sfîrşitul lunii bilanţul să fie ţanc pe ţanc.* Patronul e tînăr şi a lucrat un timp în Germania. În rest, toţi ceilalţi dau pe credit în mod sistematic, toată arta fiind cui şi cît dai, în funcţie de posibilităţile clienţilor dar şi de practicile concurenţei: nu poţi să fii nici prea larg, că rişti să dai faliment, dar nici prea strîns, că îţi pierzi clienţii, care se mută rapid unde condiţiile de credit sunt mai avantajoase. Iar fidelizarea unei clientele reduse şi sărace este esenţială.

Otilia are la ora actuală 13 milioane blocate în „datul pe credit", ceea ce la vînzările de 5-600.000 pe zi pe care le face în magazinul ei este foarte mult. Este plasată însă într-un cartier foarte sărac, unde oamenii au bani doar la sfîrşit de săptămînă, cînd se întorc acasă echipele de zidari care lucrează ca zilieri pe unde apucă. Atunci îşi plătesc datoriile, cumpără „bunătăţi" pentru copii şi îşi beau restul de bani. Iar Otilia, înţelegîndu-le năravul, a tocmit un taraf dintr-un sat vecin care cîntă sîmbăta, în faţa magazinului, pînă în zori. Şi aşa se refac milioanele.

Un altul şi-a calculat „timpul de revenire" şi cam cît pierde el din această cauză. Apoi a mărit corespunzător preţurile la mărfurile cele mai cerute. Oamenii preferă să ia pe credit marfa cu cîteva sute de lei mai scumpă decît să alerge prin sat pentru o diferenţă atît de mică.

– Dar ce faceţi cînd cineva nu vă mai aduce banii înapoi? – întreb eu, curios. Răspunsul este unanim: se triază ei singuri şi, în final, nu le convine să piardă acest avantaj. Fiind o comunitate mică, nici nu au unde să se ducă în altă parte, că îi află imediat tot satul. Aşa că sînt, de regulă, corecţi. La limită, pot să „plătească" în muncă sau alte servicii.

La noi ca la nimeni! – se lamentează cineva, incriminînd, după un stereotip bine cunoscut, „balcanizarea" nobilei instituţii a creditului bancar. Impresia mea, pe moment, este cu totul alta: un sistem comercial bine conceput şi bine adaptat la un context social determinat, care funcţionează – şi funcţionează bine – aici şi acum. Ce-o fi mai încolo, cînd vom avea şi noi o „adevărată" economie de piaţă, vom trăi şi vom vedea.

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Vin americanii!

Venirea americanilor este în acelaşi timp o creaţie folclorică autohtonă şi un proces istoric întins pe o durată de aproape 6 decenii. La originea ambelor se află momentul uluitor cînd România a declarat război Statelor Unite ale Americii. Răspunsul s-a produs după un scurt răgaz, cînd americanii au început cu adevărat să vină. Ei nu veneau însă sub înfăţişarea chipeşelor staruri ale cinematografiei interbelice, ci sub aceea a înspăimîntătoarelor flotile aeriene care îşi depuneau covoarele de bombe mai ales deasupra Ploieştilor şi a Capitalei. Bombele americane nu i-au făcut pe bucureşteni mai fericiţi decît cele cu care avea să-i gratifice Wehrmachtul îndată după 23 august 1944.

Încheierea războiului a transformat brusc sintagma „Vin americanii" dintr-un strigăt de alarmă în expresie a unei reverii iconoclaste şi a unei strategii politice falimentare. Asemeni unor intelectuali visători, şefii partidelor istorice mizau pe iminenta sosire a americanilor uitînd tîrgul convenit de aceştia la Yalta. Atunci, în pragul epocii staliniste, ca şi acum, în anii şovăielnicei ei înhumări, democraţia românească îşi aştepta mîntuirea dinspre soare-apune.

Dintr-o deşartă speranţă subversivă, anti-stalinistă, venirea americanilor s-a transfigurat într-un triumf răsunător al dictaturii staliniste. Modalitatea: descinderea preşedintelui Nixon în braţele proaspăt numitului secretar general al PCR. Au urmat ba Gerald Ford la Bucureşti, ba Ceauşescu la Washington, strănepoţii lui Traian şi Decebal zorindu-se între timp în fiecare sîmbătă seară să afle ce noi complicaţii au intervenit în zbuciumata existenţă a familiei Ewing, din mirificul Dallas.

Sfîrşitul idilei cu Casa Albă a precedat sfîrşitul lungii domnii a unei alte familii asupra ţării dintre Carpaţi şi Pontul Euxin. Căzînd din socialismul multilateral dezvoltat într-o tranziţie multilateral tărăgănată, locuitorii României s-au avîntat toţi ca unul spre actualizarea vechiului vis: „Vin americanii!", grăbiţi să ne răsplătească, după cuviinţă, pentru fermitatea cu care, răsturnînd dictatura, am pus piatra de temelie a democraţiei tranziţionale.

Şi spre deosebire de darurile sperate, americanii nu s-au lăsat aşteptaţi, ei au început literalmente să curgă, sub cele mai diferite forme: observatori ai campaniilor electorale, Michael Jackson, blugi Levy, fanfare, americanizarea vorbirii zilnice, McDonald's, bursieri Fulbright, muzică rock, preşedintele Clinton cronometrîndu-şi trecerea prin Capitală în minute, emisari adeseori ne-americani, transmiţători fideli ai stării de spirit americane întruchipată de instituţii ca FMI sau World Bank – ori americanii de origine neaoşă aduşi de dor dintr-un aşa-zis exil la care nu se pot încumeta să renunţe.

Contorsionatul vis indigen despre venirea americanilor nu pare să-şi găsească încoronarea în Capitală, ci în provincie, şi anume la Reşiţa. Deşi americană get-beget, firma care a achiziţionat seculara uzină bănăţeană o gestionează într-un stil care aminteşte mai puţin de Pittsburgh decît de Călăraşi. Comenzile lipsesc, producţia este oprită, salariile nu sînt plătite, soluţia preconizată de sindicate fiind blocarea şoselelor europene, iar cea a delegaţilor firmei, generatoare de vibrante nostalgii, finanţarea privatizării americane de la amărîtul buget al României. ▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Examene şi capacităţi

Cu ocazia examenelor de capacitate ori de bacalaureat, şcoala devine, pentru cîteva zile, subiect mediatic. În ultimele săptămîni, ziarele şi telejurnalele au prezentat ştiri despre pregătirea şi desfăşurarea examenelor, păreri ale elevilor, profesorilor şi părinţilor, au comentat dificultatea subiectelor şi au citat din „perlele" candidaţilor. Aparent, totul e în regulă: şi în Franţa ori în Italia – ca să ne comparăm doar cu surorile noastre de gintă latină – examenul de bac este un eveniment naţional, bun de dat la ştiri. În plus, dacă ne gîndim că în primii ani de după 1989 preocuparea pentru ştirile din mediul şcolar era mai redusă, se cheamă că sîntem în real progres. Şi totuşi...

Şcoala şi problemele sale sînt subiecte mai degrabă anoste din punctul de vedere al presei, aşa încît între examene agenda mass-media include doar întîmplător „fapte de viaţă" din mediul şcolar. O face, în general, doar cînd e vorba de aspecte negative: o şcoală rurală fără apă şi curent electric, un caz de corupţie sau de imoralitate printre profesori, un abuz etc. Nu e vorba, aşadar, de subiecte *specifice*, ci de veşnicul domeniu al senzaţionalului aplicat în zona şcolii. De o oarecare atenţie se bucură elevii excepţionali, premiaţi la olimpiadele internaţionale: nu fără greutate, ei „şi-au făcut loc" în emisiunile de ştiri, ba chiar au devenit personajele cîte unui reportaj sau al unei emisiuni speciale. În fine, ar mai fi *campaniile*: anul trecut, Prima TV a reuşit să întreprindă o campanie pozitivă, obţinînd sponsorizări pentru repararea şcolilor. O instituţie media şi-a asumat în acest caz o misiune civică şi a dus-o la bun sfîrşit. Dar cea mai intensă mediatizare a învăţămîntului a fost prilejuită acum cîţiva ani de tema manualelor alternative: *talk-show*-uri pe toate posturile, pagini întregi de ziare, editoriale furibunde etc. A fost o bună ocazie de a vedea la lucru o sumedenie de oameni fără dileme, care propuneau, de pildă, revenirea la manualele unice („măcar" la istorie şi română), acuzau în stînga şi în dreapta, cereau demisia ministrului, vedeau peste tot scenarii antinaţionale etc. Unul dintre aceste *talk-show*-uri a fost reluat de curînd pe Antena 1 (iar promo-ul spunea că „a făcut istorie"...), ocazie nu lipsită de hazul ei trist: chiar dacă dezbaterea asupra manualelor alternative pare să fi ieşit din actualitate, „protagoniştii" de! ieri sînt încă printre noi, cu ideile lor cu tot.

Excepţînd situaţia implicării *civice* a instituţiilor media (precum exemplul de mai sus cu Prima TV ori programul de dotare a şcolilor cu computere iniţiat de Procter & Gamble şi susţinut atunci de PRO TV), trăsătura comună a tuturor prezenţelor şcolii ca subiect mediatic o constituie declanşarea unui val de opinii sigure de sine din partea jurnaliştilor şi moderatorilor naţionali. Şi pentru că gazetarul român vrea neapărat să ţintească obiective mari şi nu se pierde în fleacuri, opiniile merg mai totdeauna către găsirea ţapului ispăşitor pentru tot ce merge prost în învăţămînt: reforma, domnilor, ea e de vină, dimpreună cu cei care au iniţiat-o şi care ne-au scos din obişnuinţele noastre călduţe. Chiar şi acum, cu ocazia examenului de capacitate, editorialul unui cotidian central (un cotidian care ceruse, acum doi ani, revenirea la manualele unice) considera că, dacă unii elevi scriu prăpăstii, vina e a manualelor, „unul mai alternativ decît altul"; prin false inducţii care indică resturi de gîndire totalitară, comentatorii noştri sînt tentaţi să creadă că „perlele" din lucrări dovedesc că reforma nu e bună, iar o medie generală pe ţară situată în jurul notei 7 ar reprezenta un semn indubitabil al dezastrului. Nimic mai greşit. Obişnuiţi ani la rînd cu un bacalaureat la care promovează toată lumea, lipsiţi cu totul de simţul competiţiei, uităm că 7 e chiar... media, iar efectele unei reforme se văd după mai mulţi ani. Peste tot în lume sistemele educaţionale sînt, în sine, mai curînd conservatoare şi se lasă greu reformate. Şi peste tot în lume – în Statele Unite, în Europa occidentală şi în fostele ţări socialiste – aceste sisteme sînt, în ultimii ani, supuse unor măsuri de schimbare, pentru a le adapta mai bine la cerinţele noii societăţi. Or, asemenea procese sînt complicate, cer timp şi, mai ales, *participare*: nu pot fi realizate prin directive „de sus", ci aplicate zi de zi, cu luciditate şi răbdare, de toţi cei implicaţi, cu convingerea că rezultatele se vor arăta în timp. Reforma unui sistem educaţional nu e o problemă a ministerului sau a guvernului, ci a comunităţii. Ceea ce reprezentanţii puri şi duri ai presei române uită sau – pur şi simplu – nu ştiu, trăind în continuare cu convingerea că poţi reforma un sistem prin ordin ministerial.

Altminteri, pentru că nu e obişnuită să fie atentă la normalitatea societăţii în general, presa noastră nu are cum observa, în afara sesiunilor de examene, ce se întîmplă în şcoli: nu prea întîlneşti, în ziarele şi la televiziunile noastre, reportaje despre ce se întîmplă în şcoli, nici dezbateri despre statutul profesorului, nici anchete despre problemele *normale* ale elevilor, iar dacă undeva lucrurile merg bine, nu-i treaba presei: *good news, no news*, nu? Aşa încît imaginea şcolii în presă e mai degrabă precară, plasată pe falsa opoziţie între a se face şi a nu se face reformă, cu tendinţa de a se găsi mereu vinovaţi pentru mersul prost al lucrurilor. Ar fi necesar un oarecare simţ al nuanţelor, dar... fatalitate: manualele unice din care au învăţat editorialiştii români n-aveau nici o lecţie despre asta. ▲

William TOTOK

scrisoare din Berlin

Revenirea postcomuniştilor

„Pentru ridicarea zidului de la Berlin, Partidul Socialismului Democratic (PDS) nu trebuie să se scuze în faţa opiniei publice." Această declaraţie a vicepreşedintelui partidului postcomunist est-german a declanşat acum cîteva zile un val de mînie. Pînă şi liderii moderaţi ai partidului comunist reciclat din fosta RDG au fost obligaţi să relativizeze declaraţia provocatoare şi incendiară a vicepreşedintelui, făcută tocmai în preajma aniversării a 40 de ani de la ridicarea zidului ruşinii.

Răsturnarea primarului guvernator creştin-democrat de la Berlin cu ajutorul fracţiunii postcomuniste din camera deputaţilor a reînviat discuţiile despre posibilitatea revenirii PDS-ului la guvernare. După dispariţia marii coaliţii de guvernămînt din landul Berlin s-a format un guvern minoritar de tranziţie, social-democrat/ecologist, tolerat în parlamentul local de către postcomunişti. Anunţul liderului postcomunist, Gregor Gysi, de a candida la funcţia de primar guvernator (deci de prim-ministru) al landului federal Berlin, a stîrnit o adevărată furtună de proteste. Faptul că Gysi şi-a anunţat candidatura tocmai la 17 iunie, ziua în care s-a comemorat cea de-a 48-a aniversare a răscoalei populare din RDG, a fost perceput ca un act indecent şi ca o provocare a victimelor regimului comunist.

Strict aritmetic vorbind, şansele revenirii postcomuniştilor la putere – în urma alegerilor anticipate ce se vor desfăşura în această toamnă la Berlin – au crescut. În partea răsăriteană PDS-ul se bucura de o popularitate crescîndă. Dacă social-democraţii şi ecologiştii nu vor obţine voturi suficiente, ei vor apela la sprijinul postcomuniştilor.

Apropierea celor două partide de stînga de o formaţiune considerată vinovată de dezastrul economic şi moral din RDG a fost criticată de numeroşi politicieni creştin-democraţi. În semn de protest faţă de această apropiere nefastă, Konrad Weiss, un fost disident est-german, a demisionat din partidul ecologist. Cu ipocrizie şi populism deşănţat PDS-ul încearcă acum să se prezinte ca un partid modern, reformist, antitotalitar şi pro-occidental. O privire atentă asupra programului PDS cît şi asupra declaraţiilor publice ale liderilor acestui partid demonstrează contrariul. În fond, PDS-ul nu este altceva decît o mişcare a nostalgicilor RDG-işti, a vechilor comunişti şi securişti, a stîngiştilor antidemocraţi şi antioccidentali. Toate aceste elemente politice se regăsesc în cele două fracţiuni ale partidului, în aripa moderată şi în cea dură, autointitulată „Platforma comunistă".

Deşi moderaţii se pronunţă în favoarea extinderii Uniunii Europene – amendamentele critice ale PDS-ului faţă de integrare sînt dominante şi se articulează printr-un pronunţat antiglobalism de nuanţă radicală de stînga. „Platforma comunistă", în schimb, nici măcar nu a renunţat la vechile formule ideologice, vorbind despre necesitatea luptei antiimperialiste şi despre instaurarea societăţii socialiste. Atitudinea PDS-ului faţă de NATO este unitară. Nu întîmplător, Gregor Gysi a fost ultimul politician occidental care a fost primit de Miloşevici înaintea intervenţiei militare NATO. Gysi, care aspira acum la funcţia de prim-ministru al landului Berlin, s-a pronunţat mereu împotriva integrării atlantice şi chiar pentru ieşirea din NATO a Germaniei. PDS-ul a înaintat Tribunalului Constituţional o plîngere, cerînd anularea înţelegerii privind strategia NATO încheiată între guvernul federal şi alianţa nord-atlantică în anul 1999. Într-o decizie a Tribunalului, pronunţată marţi, judecătorii au respins demersurile postcomuniştilor, arătînd că astfel de înţelegeri nu trebuie aprobate de către parlament, aşa cum ar fi dorit PDS-ul. Aspiraţiile politice actuale ale postcomuniştilor germani demonstrează că fantomele trecutului continuă să bîntuie prezentul. Acest partid şi-a continuat nestingherit activitatea în ultimii 11 ani, înotînd în apele democraţiei liberale, fără să-şi ude penajul. ▲

Sever VOINESCU

statul de drept

O lege scandaloasă

Poziţia cabinetului Năstase în privinţa Legii privind statutul maghiarilor de peste hotare mi se pare corectă şi pe deplin justificată. Uităm adesea că, fundamental, Uniunea Europeană este o uniune de **state suverane** şi că existenţa acestei Uniuni se datorează exclusiv voinţei liber exprimate a statelor **suverane** care o compun. Cu alte cuvinte, nu se poate cita nici măcar un rînd de legislaţie europeană care să contravină principiului suveranităţii statelor; chiar şi în domeniile în care Comisia Europeană are deplină autoritate, această autoritate există pentru că ea a fost acceptată în mod suveran de fiecare stat membru. Cea mai mare eroare a zilelor noastre este inducerea ideii că europenismul şi suveranitatea statelor sînt valori contrare. Or, prima trăsătură a suveranităţii unui stat este puterea exclusivă a acestuia de a legifera pentru propriul teritoriu şi pentru propriii cetăţeni; în absenţa acestei puteri, nu există suveranitate şi, pe cale de consecinţă, nerecunoaşterea acestei puteri pentru un stat înseamnă nerecunoaşterea suveranităţii acelui stat. Statul român legiferează pentru toţi cetăţenii români şi, ca atare, privilegii precum accesul necondiţionat pe piaţa muncii a altui stat ori cumulul pensiilor acordate de mai multe ţări, sînt admisibile pentru cetăţenii români numai dacă statul român le recunoaşte.

Mi se pare normal ca Budapesta să fie preocupată de problemele ce ţin de identitatea culturală a etnicilor maghiari din toată lumea, aşa cum mi se pare firesc ca guvernul ţării mele să fie preocupat de prezervarea identităţii culturale a etnicilor români din toate colţurile lumii. Însă, aroganţa ascunsă în spatele formulării unuia dintre principalele obiective ale legii, *„asigurarea prosperităţii maghiarilor pe meleagurile natale“*, impresionează neplăcut şi, la limită, enervează. Treaba guvernului maghiar este asigurarea prosperităţii cetăţenilor Republicii Ungare, după cum treaba guvernului român este asigurarea prosperităţii cetăţenilor României. Pot admite că unii îşi fac treaba mai bine şi alţii mai rău, dar de aici şi pînă la încălcarea unor principii fundamentale de drept e cale lungă. În orice stat european cetăţenii au şanse egale în accesul la prosperitate şi această egalitate ţine de esenţa capitalismului european modern. Orice element care tulbură regula egalităţii de şanse este un element anti-democratic şi trebuie tratat ca atare. Este inadmisibil ca, într-o ţară din Europa secolului al XXI-lea, cetăţeanul Istvan să aibă şanse mai mari de prosperitate decît cetăţeanul Ştefan, din simplul motiv că se cheamă Istvan şi nu Ştefan; etnia în sine nu poate conferi nici un fel de superioritate. Cine nu înţelege acest lucru, nu înţelege nimic din spiritul construcţiei europene.

Poziţia de forţă a Budapestei în legătură cu această Lege, mi-a adus aminte un pasaj din recenta scrisoare deschisă pe care strălucitul intelectual maghiar Gaspar Miklos Tamás a adresat-o către prietenii săi români. Pasajul vorbeşte despre *„...parvenitismul, mitocănia şi prostia central-esteuropene, mai exact ale maghiarilor, care conferă cuvintelor Balcan şi Bizanţ un substrat de înjurături obscene. Maghiarii, cehii şi slovenii disprefuiesc Balcanul pentru că au ceva mai mulţi bani în buzunare. Această atitudine îmi provoacă silă.“* Da, sila e cuvîntul cel mai potrivit.

Ştim şi noi, de pe malurile Dîmboviţei, că apropierea alegerilor înfierbîntă mintea politicienilor. Politicianul în prag de alegeri devine un personaj imprevizibil care, în numele aparentei raţiuni electorale, este dispus să suspende adevărata raţiune politică. În plus, să ne amintim, dl Orban nu e la prima excentricitate naţionalistă. În plin război în Kosovo, domnia-sa îşi agita conaţionalii din Voivodina aducînd criza iugoslavă în pragul insolvabilităţii şi, nu peste multă vreme, saluta vocal ceea ce Europa civilizată privea cu îngrijorare: instalarea partidului lui Jorg Haider la putere, în Austria. Domnia-sa se pare că înţelege momentul economic şi politic excelent al Ungariei ca pe o bună oportunitate pentru a mai alina din rănile produse naţionalismului maghiar în palatul Trianon. Ar trebui, poate, ca cineva să-i spună foarte deschis că greşeşte. Nici NATO şi nici UE nu au scopuri revizioniste şi revanşarde.

Dar poate că cea mai cumplită prevedere a acestei Legi este cea referitoare la *„legitimaţia de maghiar“*. Drepturile acordate de lege se vor acorda anume acelor persoane din afara frontierelor Ungariei care se vor afla în posesia unei legitimaţii, emisă de guvernul Ungariei în temeiul unei recomandări venite de la o asociaţie sau organizaţie a etniei maghiare din ţara al cărui cetăţean este posesorul. Acum cîteva zile, presa lumii civilizate anunţa, oripilată, încă o ispravă a talibanilor afgani: eliberarea unor legitimaţii pentru afganii care sînt de religie budistă sau hinduistă şi, pe cale de consecinţă, nu aparţin majorităţii islamiste. Aceste legitimaţii sînt obligatorii şi trebuie prezentate de către posesori la toate raziile poliţiei islamiste. Pe bună dreptate, s-au făcut apropieri între legitimaţiile talibane şi stelele galbene pe care evreii din ghetourile naziste trebuiau să le poarte la vedere. Din familia acestor semne distinctive face parte şi *legitimaţia de maghiar*.

P.S. Deşi săptămîna trecută îmi propuneam să continuu astăzi textul meu despre instituţiile româneşti, evenimentele m-au obligat să amîn încă o săptămînă plăcerea de a vă împărtăşi punctele mele de vedere despre acest subiect. Sînt momente în care mîngîierile metafizice ale teoriilor, oricît de atractive ar fi, trebuie înlocuite cu o baie de real.

▲

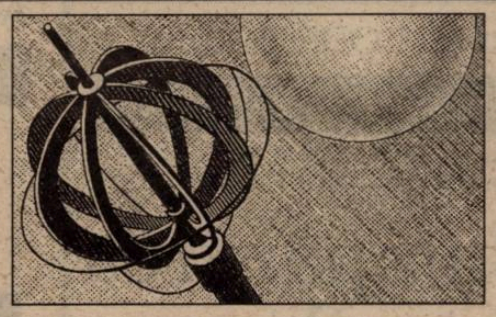

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Un rău mai mic

Preşedintele Kostunica consideră că transferul lui Miloşevici la Tribunalul Internaţional de la Haga este „un rău mai mic“ decît absenţa Statelor Unite de la Conferinţa ţărilor donatoare de la Bruxelles. Americanii ameninţă că nu vor veni dacă Iugoslavia nu va colabora cu Tribunalul Internaţional de la Haga, prin predarea fostului preşedinte Miloşevici, acuzat de crime de război. Conferinţa ar trebui să deblocheze un ajutor de aproximativ 1,3 miliarde de dolari, necesar refacerii unei economii răvăşite, după zece ani de război. Aşa că s-au declanşat procedurile pentru transferul celebrului deţinut din închisoarea din Belgrad spre instanţa internaţională. Opinia publică a fost pregătită prin probele şi martorii, apăruţi brusc, odată cu oficialii care vor să le vadă şi doresc să-i asculte.

În aprilie 1999, un camion venit din Kosovo s-a stricat cînd a ajuns la Tekija, în sudul Serbiei. S-au folosit nişte bolovani mari pentru a fi scufundat. A ieşit la suprafaţă după cîteva zile. Poliţia din partea locului a folosit scafandri pentru a vedea despre ce e vorba. Unul dintre ei, Zhivan Djeordjevici, îşi aminteşte ce a văzut după ce a deschis compartimentul încărcăturii: „nişte braţe de om, apoi au căzut cadavrele unei femei ţinînd încă un copil în braţe, lîngă ea era un bătrîn, apoi alte cadavre“. Alte camioane au ajuns însă cu bine la destinaţie şi unul dintre şoferi îşi aminteşte de transportul din Kosovo, pînă într-o suburbie a Belgradului, la Batajnica, unde 86 de cadavre au fost îngropate într-un teren de antrenament al şcolii de poliţie. În revista *Vreme* apar declaraţiile unui om aflat sub programul de protecţie a martorilor iniţiat de Tribunalul de la Haga: el dă detalii despre cele zece drumuri din primăvara lui 1999, din lagăre spre minele de cupru părăsite din Bor. Şi el a fost curios să ştie ce încărcătură duce şi a văzut cadavre pînă la tavanul camionului. Există o legătură dintre aceste transporturi şi Miloşevici: ministrul de Interne, Duşan Mihailovici, afirmă că, în martie 1999, Miloşevici împreună cu şefii militari şi ai poliţiei au ordonat ştergerea urmelor compromiţătoare din Kosovo. Ministrul presupune că au fost deplasate circa o mie de cadavre. De data aceasta aparatul de propagandă nu a produs ipotezele prin care s-ar putea argumenta că morţii nu există şi cînd există sînt o provocare inventată de complotiştii albanezi, americani, masoni, evrei, pentru a justifica persecuţiile şi acţiunile ostile la care sînt supuşi sîrbii.

După ce preşedintele Kostunica a refuzat discuţiile despre judecarea lui Miloşevici, în altă parte decît la Belgrad, pe motiv că legile nu permit, este pus acum în situaţia de a schimba repede legea. Avocaţii apărării se opun, Partidul Socialist încearcă să organizeze proteste de stradă. Pregătirile pentru transfer sînt mai avansate decît se crede: corespondenta BBC de la Haga ştie cine îl va însoţi pe acuzat pînă la aeroport şi cît de comodă este puşcăria unde Miloşevici va constata că acuzaţii sîrbi, croaţi şi musulmani se înţeleg şi îşi petrec timpul împreună. Ei au acces la terenuri de sport, la televiziunea prin satelit şi, în anumite încăperi, pot primi vizita rudelor. Au dreptul la şapte minute pe zi de convorbiri telefonice cu exteriorul, să-şi gătească ce vor, să picteze, să cînte la pian sau la chitară. Medici, psihiatri şi maseuri sînt gata să intervină în caz de necesitate. Vor fi destui cei care vor observa că presupuşii criminali o duc mult mai bine decît victimele reale.

Este pentru prima oară cînd sondajele de opinie înregistrează o majoritate în favoarea judecării lui Miloşevici la Haga: 46% sînt pentru, 36% se împotrivesc, restul nu ştiu sau n-au nici o opinie. Interogaţi pe stradă, partizanii lui Miloşevici stau ţepeni în faţa microfonului, îşi rostesc apăsat şi mînios opinia; ceilalţi nu vor să se oprească şi aruncă peste umăr un „n-au decît să-l ducă unde vor“. Între cifrele sondajului şi reacţiile reticente ale majorităţii se produce, probabil, trezirea opiniei publice din Serbia, disponibilitatea de a vedea cadavrele şi de a înţelege în ce fel mijloacele folosite de Miloşevici au compromis scopul lor, al tuturor. S-ar putea să se tulbure ceea ce scriitoarea croată Slavenka Drakulici numeşte „viaţa consensuală în minciună“. Ceea ce va urma s-ar putea să fie la fel de util ca şi miliardul de dolari aşteptat de la conferinţa ţărilor donatoare, răul mai mic devenind un bine mai mare.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Mesia vine cu nota de plată

Toaca a început să bată la ora 7 fix – evident, dimineaţa. La cîteva minute, dinspre biserica romano-catolică a localităţii i-au răspuns, cu un uşor avantaj competitiv pe scara decibelilor, clopotele. Toaca a tăcut cîteva minute, după care a revenit în forţă, mînuită de un baterist care şi-ar găsi slujbă şi mîine în orice trupă de *metale grele* (cum spuneau puştanii în tinereţea mea). Bătălia pentru urechile credincioşilor a continuat vreo oră, insensibilă la faptul că inimile lor erau, evident, în cu totul altă parte.

Scena aceasta se petrece în fiecare duminică dimineaţa într-o staţiune de munte şi băi termale. Localitatea, cîndva cuprinsă în Imperiul Austro-Ungar, are două biserici (surori, acum vreo mie de ani) despărţite nu numai de ritual, ci şi de clădirile a cîtorva restaurante. Competiţia e dură şi fiecare părinte face ce poate pentru a-şi păstra în formă turma şi a trage spre cele sfinte măcar doi-trei turişti pe serie. Fără mari speranţe, odată ce nici una dintre credinţe nu îngăduie servirea ciorbei de potroace ca aperitiv la slujba de dimineaţă. Cum ar spune Ilf şi Petrov, „stingheri în sutana prea călduroasă pentru o zi de vară, preoţii priveau cu jind la uniformele noi ale chelnerilor.“

Sigur, citatul e apocrif, însă cultul sălii de mese e un fenomen care a trecut deja peste semnificaţiile lui fiziologice. „Nu vii ca să mănînci, ci ca să te simţi bine“ – este mantra tutor petrecăreţilor de week-end care îşi caută fericirea în restaurant, după ce s-au păcălit pe cîteva trasee montane.

În aceeaşi localitate de care vă vorbeam sînt vreo 10 astfel de stabilimente – toate, moştenite de la defunctul regim (un fel de părinte fondator al cultului, undeva între Abraam şi Moise). Şi dacă pe vremuri unele mai aveau decenţa să se numească săli de mese sau cantine, astăzi toate sînt restaurante. Proprietarii lor, care le-au preluat în locaţie de gestiune acum zece ani, ştiu că secretul succesului constă în păstrarea intactă a spaţiilor largi cu mese, în care fiecare îşi poate aduce aminte de cantina din tinereţe. La fel ca în politică, e şi mai bine dacă se pot păstra ornamentele originale ale sălii, cu atît mai valoroase cu cît sînt mai murdare.

La fel ca în cazul oracolelor din Antichitate, unul dintre secretele delirului mistic este privarea de oxigen. Însă cum bugetul nu permite o maşină de fum ca acelea din discoteci, fiecare mesean e obligat să cotizeze cu propriile chiştoace la ceaţa generală. După cîteva ore de muncă, fumul e atît de dens încît un pilot de avion ar prefera să încerce pe un alt aeroport decît să intre în el la aterizare. Mesenii însă rămîn, şi au motivele lor: abia acum începe muzica.

În cazul de care vă vorbesc, e vorba de muzică populară bănăţeană, recomandată pentru restaurante datorită densităţii ei deosebite, care – combinată cu volumul ridicat – nu lasă nici măcar o jumătate de secundă pentru conversaţie (sau, doamne fereşte, reflecţie!). Nici adepţii Cultului Soarelui nu procedau altfel: omul trebuie dezbrăcat de propriile păreri. Mai ales cînd stă în faţa nevestei după cîteva pahare şi îi vine să-i spună tot ce a adunat pe suflet.

Ca să terminăm lista supliciilor la care martorii sălilor de mese se supun de bunăvoie, trebuie să enumerăm ghiftuirea, încremenirea în scaun şi privirea în gol, spre zilele bune în care (spre deosebire de prezent) beai pur şi simplu fără motiv. Ajunşi aici, trebuie să eliminăm nevoia de distracţie ca sursă a fenomenului. Numai o pasiune de-a dreptul religioasă îi poate da omului puterea să treacă prin asemenea supplicii.

De fapt, fără s-o ştie încă, mulţimile care se adună în fiecare sîmbătă seara în sălile de mese ale patriei sînt foarte aproape de a face saltul calitativ de la condiţia de consumator la aceea de apostol. Cultul acesta, care aşteaptă încă un Mesia îmbrăcat în negru şi cu un şervet pe mînă, îşi trage puterea din egalizarea oboselii şi mizeriei din sine cu cea din mediu. Mîntuirea e garantată şi rapidă: să te prăbuşeşti în pat (sau pe hol) după ritualul din sala de mese e mult mai simplu decît să te înalţi cu spiritul, după rugăciune.

Iată ce nu poate să producă biserica, condamnată să bată toaca duminică dimineaţa, la ferestrele vilegiaturiştilor mahmuri.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ●
www.corpse.org

Cumpărarea voturilor, pe stil nou

În bolovănoasele zile de început ale democraţiei noastre, politicienii cumpărau voturile cu bani peşin. *Ward-heelers* (vistavoi ai candidaţilor) se risipeau care încotro cu pungi de hîrtie doldora de bancnote nounouţe şi îşi deschideau birouri în toate birturile din teritoriu. Băuturi pe gratis şi bani, aşa se făcea treaba. Banii astfel cheltuiţi erau o investiţie profitabilă dacă omul lor era ales. Ei bine, cam aşa s-au ales mai toţi politicienii democraţi. Republicanii se simţeau mai în largul lor luînd bani de la bogaţi, care mai întîi plăteau, apoi îşi luau dreptul.

Lucrurile nu s-au schimbat, în esenţă, prea mult de atunci. S-au schimbat doar forma şi cantitatea. Nici un candidat, fie el democrat sau republican, nu mai cumpără voturi de la cetăţean. Treaba merge prea încet şi greoi. *Ward-heeling* a fost înlocuit cu *fund-raising*. Pe boşii politicii rămîne însă să-i rîcîie ideea că, tot dîndu-i pe oameni deoparte, te poţi trezi cu o revoltă populară. Vin în valuri Jesse Ventura-sii! Atacă Ross Perot-ii! McMains-ii irup din pod! Grozăvie! Reduceţi impozitele, dară! A venit iar vremea voturilor cumpărate! Pentru 300 de dolari de cap de locuitor, 600 de dolari pe familie, republicanii speră să vă cumpere voturile!

Problema e că azi nu mai faci cu trei sute, nici chiar cu şase sute de dolari ce făceai cu zece în 1910. E la mijloc inflaţia, desigur, dar mai e şi chestiunea datoriilor. Mai toţi sîntem datori vînduţi companiilor de credit. Impozitele returnate nu vor face nici cît un strop în marea de datorii, chiar dacă am hotărî cu toţii să ni le plătim. Cu şase sute poţi însă să îţi scoţi familia la cină într-un restaurant de clasă medie.

Poate chiar de două ori. Poţi să cheltuieşti trei sute de dolari într-o crîşmă fără să te strofoci prea tare. O sticlă de vin bun te va uşura de o sută de dolari cît ai zice peşte. Şi pe cînd vei sta să-l mistui, te va bate gîndul că poate n-a meritat să înduri arsurile astea la stomac. Demnitatea post-prandială, care diferă foarte tare de lăcomia pre-prandială, te va face să roşeşti la gîndul că milioane de dolari s-au dus în jos pe gîtiţă sau pe sorbul chiuvetei. Ş-apăi, de plătit ai plătit tot cu cartea de credit, iar bacşişul şi dobînda fac împreună mai mult decît impozitele returnate.

Aşa că, dacă Mr. Bush crede că poate să-mi cumpere votul cu cîteva sute de dolari acolo, se înşeală amarnic. Spîrcul ăsta de sos nu face decît să mă înfurie. Daţi-mi un Alka Seltzer. Rîul de parai pe care tocmai l-am aruncat pe grătar ar fi putut aduce sisteme rapide de transport în cel puţin zece oraşe, reducînd astfel dependenţa noastră de maşinile personale, economisind energie şi protejînd mediul. Las' că am fi fost mai supli dacă n-am fi luat masa în oraş. Aşa-numita returnare a impozitelor a avut drept scop aglomerarea traficului, creşterea poluării, a colesterolului şi a consumului lăcomos. Mîine o să fim mahmuri, gunoaie o să fie mai multe, başca sentimentul că ne-au tras-o. Iar data viitoare, cînd vom merge la urne, o să votăm din dezgust de sine şi dezgust civic. Mîna care ne-a hrănit muşcată va fi. Rău. Pentru că nu a meritat efortul. Sau pentru că nu ne-a dat destul. Oricum, arsurile nu le vom uita. Au fost o adevărată insultă. Prefer să mă plăteşti la bar, dintr-o pungă de hîrtie. Şi să mă scuteşti de tot felul de trucuri ieftine.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Pariziene (2)

– Sartre şi Intertoto –

Primul etaj al poveştii: o zi de marţi, precum cea în care am intrat în *Institut d'Histoire du Temps Présent*. Am bîntuit ceva pînă acolo; locuind în nordul Parisului, am mers ceva spre această *banlieue* din sud pe nume Cachan, un orăşel de o stupefiantă curăţenie, cu case îmbrăcate în flori şi pace. Am găsit blocul Laplace, sediul IHTP, tocmai la timp pentru a afla că Henry Rousso, directorul IHTP şi singura mea cunoştinţă în perimetru, abia intrase într-o întrevedere (aveam să-l revăd ceva mai tîrziu), iar biblioteca este deschisă doar luni, miercuri şi vineri. Dar n-am avut timp de regrete. Luat de mînă (aproape la propriu) de una dintre secretare – micuţă şi vioaie la culme –, am fost prezentat bibliotecarei; ghidată de minunata idee că ar fi păcat să vii tocmai *de Bucarest* şi să pici pe picior greşit, aceasta m-a adoptat la repezeală ca singur client al zilei, dîndu-mi verde necondiţionat la xerox. Şi, cum stăteam în reverie în aşteptarea cîtorva cărţi cerute, dau peste... cinema-ul românesc, *„un cinéma qui n'existe que grâce à des exceptions"* (idee citată de Anne Jackel, *France and Romanian Cinema 1896-1999*, în „French Cultural Studies", oct. 2000). De ce mi-o fi fugit atunci gîndul la *ce-o face „U" în Intertoto*, nu ştiu.

Al doilea etaj: tot privesc, în răstimp, o fotografie de ziar – Jean-Paul Sartre şi Simone de Beauvoir, surprinşi (privind spre dreapta!) la măsuţa de pe trotuar a unui bistro; într-o zi însorită aş spune, judecînd după ochelarii de soare ce umbresc ochii filosofului, după paharul cu bere din faţa lui – pahar aburit, semn că berea-i rece – şi după paharul cu apă din faţa ei. Faţa ei – o poveste în sine, greu de pus în cuvinte; să-i spun plictiseală? Blazare? Sictir? Nu-i spun în nici un fel, grăbindu-mă cu privirea spre eşarfa ce-i leagă părul şi spre mîinile ei împreunate pe măsuţă, cît să i se vadă inelul de pe mijlociul mîinii stîngi şi unghiile lucind sub roşul ojei. În spatele lor, în vitrina bistroului, cîteva sticle de whisky *Johnny Walker* (?). Fotografia este din 1978 – 24 de ani după ce, întors dintr-o vizită la Soviete, Sartre spusese *„Libertatea criticii este totală în Uniunea Sovietică"* – sentinţă pe care Raymond Aron nu i-o va ierta-o niciodată. 1978, aşadar; anul în care – îşi aduce aminte Alain Finkielkraut *(Le Figaro*, 21 iunie a.c.) – polonezul Leszek Kolakowski publica în *Commentaire* articolul *„Comment être socialiste-conservateur-libéral"*, plecînd de la o simplă şi banală amintire: *Avansaţi spre mai în spate, vă rugăm!* era refrenul aproape cotidian în tramvaiele din Varşovia. Nu numai în Varşovia – un fel de-a spune că istoria comunismului se află (şi) în aceste şapte cuvinte.

Ultimul etaj al poveştii: într-o amiază de sîmbătă, alături şi ghidaţi de Mircea Iorgulescu, bem cîte o bere *Leffe* la *Café des Phares*, în Place de la Bastille, vorbind despre românii din Paris, despre succesul dubios al emisiunii *Loft Story* şi despre nemulţumiţii care, parcă mai ieri la scara istoriei, au urcat pe Rue du Fauburg Saint Antoine spre Bastilia, dînd peste cap istoria. Să fi fost aproape de zece seara cînd am ajuns într-un restaurant turcesc, în faţa unui *plat* balcanic şi *carnos* de zile mari, între aperitivul de vinete coapte cu brînză şi baclavaua de la desert. *Spuneţi-mi cum vi se pare vinul*, spuse ghidul nostru în timp ce turcul ne umplea paharele dintr-o sticlă de *Güzel Marmara* roşu-adînc, în timp ce mă întrebam, iarăşi preţ de o clipă, *ce-o face „U" în Intertoto*, fără să bag de seamă cum, fără să ne dea de ştire, noaptea tocmai coborîse falnic peste oraş, ieşită parcă direct din sprîncenele monumentale ale lui Mircea Iorgulescu.

Morala poveştii: marţi, 19 iunie, seara, opresc pentru o ţigară la ieşirea din grădina Tuileries spre Concorde; raţele plutesc înfoiate pe eleşteu; deschid un *France Soir* datat 18 iunie lăsat pe un scaun de cine ştie cine; la pagina 36, două rînduri, printre altele: *Coupe Intertoto, 1er tour aller // U. Craiova (Roşu) – Bylys (Alb)* şi rezultatul.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Eram eu pe atunci înainte de naştere

(telenovelă de la Ardeal, anii '50, episodul 5)

Lipsită de mari evenimente, dragi telenovelişti, fusese viaţa doamnei contesă şi a lui Pubi în exil, în micul orăşel adunat cu străzile lui medievale în jurul castanilor din parcul proaspăt împodobit cu monumentul eroilor sovietici din cel de-al doilea război mondial: un fel de replică în istorie a celuilalt monument, din primul război – un obelisc în vîrful căruia odihnea un vultur cu înfăţişarea mai degrabă a unei ciori din nepriceperea maistorului pietrar care îi dăduse viaţă.

Mă simt dator să mai adaug că, în vremea cînd îl ascultam eu în trenul Timişoara-Radna pe domnul moş contabil despre cîte s-au întîmplat în anii aceia, mi s-au arătat în imaginarul creator amintiri despre lumea personală din anii cincizeci, aşa cum a supravieţuit ea în anii şaizeci întrucît, după cum bine se ştie, eu în anii aceia cincizeci nu am avut privilegiul de a vieţui. Eram eu pe atunci înainte de naştere. Dar pot să spun cum anume s-au prelungit vremurile acelea cînd mă trimiteau după masă părinţii să aduc sifon de la singurul liber-întreprinzător care a reuşit să străbată vremurile naţionalizărilor, şi anume de la domnul sodar Giurika Cioc – soţul unei babe grase de vîrsta contesei. Mărturisesc că mergeam la sfîrşitul săptămînii cu o sticlă verzuie, îmbrăcată cu un fel de plasă de sîrmă. Sticla aceea avea un clonţ din metal cu un pinten, deasupra avea o pălărioară din fier crestat pe margine, mai era şi o pîrghie de partea cealaltă a clonţului pe care, atunci cînd o apăsai, venea soda pe o ţeavă de sticlă din interiorul butelcuţei aceleia de un litru. Cînd ne întorceam acasă, împreună cu alţi prunci trăitori în anii şaizeci, beam noi o parte din „vasărsoda" pe drum, puneam gura la clonţul sticlei şi apăsam pe pîrghie şi pe dată năvălea din recipient apa gazoasă, puţin iute, acrişoară şi plină de gaz care ne dădea pe nas. Ne puteam şi stropi cu „vasărsoda"; dacă strîngeai de pîrghie, clonţul slobozea un jet de apă. De multe ori veneam cu sticlele goale acasă.

Sifonăria domnului Giurika Cioc se găsea la subsolul casei dumisale: casă mare din aceea de pe vremuri; sunam la sonerie şi aşteptam pe trotuar cu sticlele în plasă. Venea maistorul Cioc-bacsi pe un coridor ce părea tare lung, îl auzeam cum zăngăne cheile de la pivniţă, deschidea uşa şi apărea în stradă, rotofei, cu umărul stîng mai ridicat; îmi amintesc că avea nişte sprîncene crescute stufos ca ale poetului Ion Barbu. Întotdeauna era îmbrăcat cu un halat din postav roşu, peticit. Se uita la noi amuzat şi abia mult mai tîrziu am înţeles că nu era deloc aşa, nu îl amuza ceva anume, doar că avea figura aceea care părea că se miră amuzată de toate cîte i se întîmplă. În timp ce deschidea uşa de la pivniţă mă întreba: „a cui eşti, copile", şi eu îi spuneam, şi el niciodată nu spunea dacă-i bine sau nu că sînt al lui cutare sau cutare sau dacă îi cunoaşte pe ai mei. Se mulţumea să-mi pună de fiecare dată aceeaşi întrebare cînd deschidea uşa de la atelierul dumisale şi se pogora pe scări cu un fel de legănat bătrînesc şi eu îl urmam înfiorat: era acolo umezeală, sau nu, răcoare mai degrabă, şi mirosea a praf şi a ceva greu de povestit. Pe stelaje late avea maistorul înşirate sticle asemănătoare aceleia cu care călătoream spre casă, erau foarte multe, aranjate ca nişte plutoane pregătite de război, aşa mi se părea cînd intram acolo, în „podrumul" lui Giurika Cioc, un fel de plutoane gata pregătite. Într-un colţ, mai în fund, se afla instalaţia pentru sodă ca rampa de lansare de la NASA: o roată mare din fontă, nişte pistoane speciale şi buteliile cu gaz, lunguieţe ca nişte proiectile. N-am văzut-o niciodată funcţionînd pentru că meşterul avea sticlele pregătite dinainte şi le schimbam numai, îi dădeam trei lei şi cu asta se termina totul. Lumea vorbea că bătrînul ar fi ţinut într-o altă încăpere, tot acolo jos, un fecior, pe care l-ar fi avut el, cu minţile rătăcite. Povesteau oamenii că aşa s-ar fi născut, un soi de monstru furios acoperit tot cu păr ca o maimuţă şi că ar fi fost mare feciorul ăsta al lui, avea vreo nouăsprezece ani, sau poate că douăzeci, îl ţinea în cuşcă şi nici nu ştia vorbi, scotea strigăte ca Tarzan, era ceva de groază, deşi trebuie să mărturisesc că nu l-am văzut niciodată şi nici nu l-am auzit urlînd, aşa că înclin să cred că erau mai degrabă poveşti toate astea, scorneli de-ale oamenilor.

▲

Texte şi opinii de: Daniel BARBU (profesor univ., Universitatea Bucureşti) ● Augustin CAMBOSIE (psihoterapeut) ● Rodica CHELARU (jurnalistă) ● Andrei CORNEA (eseist) ● Sanda GOLOPENŢIA (profesor univ., Brown University) ● Claude KARNOOUH (profesor univ., Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj) ● Mircea KIVU (sociolog) ● Ciprian MIHALI (profesor univ., Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj) ● Bogdan MURGESCU (profesor univ., Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti) ● Eugen VASILIU (jurist)

Argument

Suferim de zădărnicie: totul ne irită, nimic nu ne mişcă. Visăm la o vindecare bruscă, paranormală, ca la un fel de „restitutio in integrum" a fiinţei noastre de dinainte de starea de indiferenţă, oboseală şi istovire în care ne aflăm. Dacă am face un inventar al insuportabilului, acesta ar fi o operă cu final mereu amînat: la ce bun să ne mai dăm osteneala de-a o alcătui? Dar dacă am încerca, totuşi? Ne putem măcar întreba de ce ne-am obişnuit să primim totul ca inevitabil: să nu înţelegem hăţişurile unei legi insuficient gîndite, instalarea unei anomalii („asta-i situaţia!"), consecinţa unei dezorganizări, niciodată atît de „inocente" ca s-o punem numai pe seama unei totale nepriceperi? După ce aproape jumătate de veac ni s-a spus că totul este „al nostru" şi unitar, de la economie, la etică şi sentiment naţional, ne-am trezit la realitatea că totul e al nimănui.

Din '89 încoace am fost împroprietăriţi cu apatia şi neimplicarea, distribuite mai generos decît orice alt certificat de proprietate. În această situaţie, lucrurile nu sînt ce par a fi totul e interpretabil şi, pînă la urmă, neclar: înaintarea în tranziţie e rotire în cerc, reforma – un cuvînt din noul vocabular de lemn, calomnia o operă literară, supunerea la legi ceva facultativ ca un „hobby". Cîndva, pe cînd conceptul era la modă, s-a spus că „omul nou" este omul vechi acţionînd în alte condiţii istorice: de mai bine de zece ani am plătit mult ca să verificăm concret această ipoteză funcţionînd cu deosebire la nivel de decizie şi prim plan social. Apatia indignării noastre îşi are una din explicaţii şi în această „derealizare" continuă avînd ca rezultat ineficienţa. Aşa că am ajuns să fim indiferenţi sau revoltaţi cu logica fluxului şi refluxului, fenomen natural pe care nu-l putem schimba. Pe alte meleaguri, oamenii au încercat să-l pună la lucru, cu ajutorul lui să producă energie. Numai că la noi, în libertate, fluxul şi refluxul operează cu elemente deosebite: indignarea e a vorbei, apatia ţine de domeniul faptei pe care sîntem prea obosiţi s-o mai ducem pînă la capăt. Dar măcar a ne strădui să gîndim de ce indignarea noastră sfîrşeşte aşa degrabă în dezinteres e încă posibil; a scoate lucrurile din indeterminare înseamnă a le lua într-o oarecare măsură în stăpînire şi a le găsi locul în viaţa noastră care nu e sortită pe totdeauna neputinţei şi dezordinii. (T. C.)

Mircea KIVU

Schiţă de istorie recentă a nemulţumirilor publice

Sînt nemulţumiri şi nemulţumiri, cu diverse grade şi obiecte ale nemulţumirii. Cînd sursa nemulţumirii e un fapt public, manifestarea acesteia tinde să capete şi ea un caracter public.

Decembrie 1989 a început cu o indignare exprimată public faţă de un fapt cu semnificaţie – în sine – minoră, conjugată cu o stare de nemulţumire profundă şi prea mult timp înăbuşită. Rezultatul a fost ieşirea în stradă a mulţimilor. Au urmat luni în care străzile Bucureştiului şi altor oraşe mari erau ocupate pentru diverse cauze – independenţa Televiziunii, CADA, Punctul 8, separarea puterilor. Numitorul comun era, atunci, un interes cu caracter (cel puţin în intenţie) general.

În ce priveşte resortul care făcea miile de oameni să scandeze împreună, era, cred, nevoia de a şti, în sfîrşit, că nu eşti singurul care gîndeşte într-un fel anume, şi de a afirma asta. După ce o ieşire în stradă schimbase (cel puţin aşa se vedeau lucrurile pe atunci) un regim politic aparent inebranlabil, oamenii considerau firesc şi îndreptăţit ca mersul societăţii să-l urmeze şi în continuare pe cel al marşurilor de protest.

Epopeea Pieţei Universităţii sfîrşise în confuzie şi intrase în degringoladă după aflarea veştii că cei care aderau la idealurile exprimate acolo reprezentau de fapt o minoritate ca şi neglijabilă. După ce se scandase *Sîntem milioane*, statistica electorală stabilise realitatea unor procente nesemnificative.

Ultima mare demonstraţie de stradă pe care aş denumi o „post-revoluţionară" a avut loc, dacă nu mă înşel, la 15 noiembrie 1990, cu ocazia înfiinţării Alianţei Civice.[1] A fost pragul de trecere către un alt mod de exprimare a nemulţumirilor de interes general: venise, se vede, vremea moţiunilor de cenzură, a *talk-show*-urilor televizate, a comunicatelor şi a campaniilor de presă.

Manifestaţiile de stradă au continuat şi după această dată, uneori implicînd mulţimi importante (manifestaţiile şi marşurile minerilor din 1999, cele recente ale siderurgiştilor reşiţeni şi ale „investitorilor" FNI). Diferenţa faţă de cele din 1990 constă în motivele nemulţumirii: de la temele de interes general, s-a trecut la problemele unor grupuri mai mult sau mai puţin restrînse. De la *Noi sîntem poporul* s-a trecut la lozinca *Voi staţi în balcoane, noi murim de foame*. De la exprimarea unei pretenţii de universalitate, la cea a unei specificităţi (insuportabile).

E greu de stabilit care dintre cele două feluri de manifestare a nemulţumirii are mai multă eficienţă. Pe termen scurt, nici una din revendicările manifestaţiilor post-decembriste nu s-a bucurat de succes. E posibil însă ca unele din transformările care se vor fi petrecut în societatea românească de atunci încoace să li se datoreze. Evoluţiile recente din „scandalul FNI" arată că cealaltă speţă de manifestare are, în anumite condiţii, sorţi de izbîndă imediată şi palpabilă.

O formă aparte de exprimare a nemulţumirii extreme a constituit-o, în toţi aceşti ani, greva foamei. Nu ştiu să existe statistici pertinente, dar cred că ne situăm printre naţiunile fruntaşe ca număr de grevişti ai foamei pe cap de locuitor. (Putem include în această categorie auto-incendierile şi chiar escaladarea macaralelor.) Ca motivaţie, această formă de revoltă este oarecum opusă celei care-i împingea pe oameni în stradă în primele luni post-decembriste. Acum e un fel de a spune „nimeni nu e în stare a fi aşa de nemulţumit ca mine".[2] Între sacrificiul lui Gandhi sau al lui Jan Palach, cehul autoincendiat în semn de protest faţă de înăbuşirea *Primăverii de la Praga*, şi cel al cascadorului cu lenjeria îmbibată de apă, care protesta la începutul iernii lui 1997 pentru că îi fuseseră anulate „drepturile de revoluţionar", şi chiar al nefericitei piteştence care solicita un apartament, e o deosebire de substanţă. Deosebirea dintre altruism şi egoism. Paradoxal, în ambele cazuri s-ar părea că avem de-a face cu un sacrificiu.

1. Mitinguri cu participare masivă au mai avut loc în primăvara lui 1992, cu ocazia venirii Regelui în ţară şi în noiembrie 1996, la anunţarea rezultatelor alegerilor. Acestea însă nu au fost manifestaţii de protest.

2. Cred că acest lucru rămîne valabil şi în cazul grevelor colective ale foamei.

▲

Bogdan MURGESCU

„Nu se merită"

Un intelectual este prin definiţie un spirit critic. Această definiţie, concurentă cu cea pur sociologică (intelectualul este un individ cu o diplomă universitară, care de regulă prestează activităţi avînd o componentă limitată de muncă fizică), este la mare preţ printre intelectualii „subţiri". Ea este şi o formă de demarcare faţă de ingineri sau faţă de intelectualii prea adaptaţi mecanismelor dure ale societăţii. În logica acestei definiţii, dacă intelectualul trebuie să critice fără menajamente societatea, atunci cel care nu se arată indignat de felul cum funcţionează societatea (sau măcar anumite segmente ale acesteia), acela nu este cu adevărat intelectual.

Departe de mine intenţia de a nega însemnătatea şi legitimitatea spiritului critic. Atîta doar că acesta nu trebuie orientat exclusiv în afară. La fel de severi şi de analitici trebuie să fim şi cu noi înşine, deşi aceasta este mult mai puţin comod decît să-i bombănim mereu pe ceilalţi.

Or, dacă este să fim oneşti, atunci trebuie să recunoaştem că indignările globale la adresa societăţii şi a tuturor celor ce ne înconjoară sînt un excelent alibi pentru toate neîmplinirile noastre. Cînd ceva nu funcţionează sau nu este exact aşa cum ne-am fi dorit, atunci apare tentaţia de a invoca „moştenirea grea", înapoierea economică, mentalităţile învechite, maşinaţiile malefice ale (neo)comuniştilor, ţărăniştilor, ungurilor, evreilor, ţiganilor, ruşilor, americanilor, masonilor, politicienilor, ziariştilor ş.a. Desigur, în societate sînt multe lucruri strîmbe, şi uneori strîmbătăţile eclipsează cu totul aspectele normale ale existenţei. Totuşi, ridicarea imediată a nivelului de generalitate cînd e ceva de criticat este rareori justificată şi aproape întotdeauna ineficientă. Dar, de fapt, putem să ne întrebăm dacă în cazul multor indignări din acelea globale, totale, eficacitatea este dorită cu adevărat. Dacă disfuncţiile s-ar remedia, atunci unde s-ar mai găsi motive de indignare? Şi fără asemenea motive de indignare, cum s-ar mai putea etala excelenţa proprie în contrast cu o societate deplorabilă?

Dincolo însă de asemenea consideraţii, este totuşi destul de limpede faptul că îmbunătăţirile din viaţa reală se produc mai frecvent treptat decît brusc şi radical. De exemplu, dacă avem a ne plînge de calitatea transporturilor din localitatea în care trăim şi de prea numeroasele ambuteiaje care survin atunci cînd ne deplasăm spre locul de muncă sau spre casă, soluţia nu este în schimbarea regimului politic, a guvernului sau a primarului general. Şi, din păcate, nu se întrevede prea curînd nici trecerea la mecanisme de teleportare, ca în *Star Trek*, care să ne ducă instantaneu acolo unde ne-am dori. În aceste condiţii, soluţiile sînt de cele mai multe ori tehnice şi parţiale. Unele pot fi aplicate relativ rapid de către instituţiile locale, cum ar fi fluidizarea traficului prin instituirea de sensuri unice, prin despărţirea traficului pe benzi speciale pentru diferitele categorii de vehicule, prin asigurarea unei ritmicităţi riguroase a mijloacelor de transport în comun, prin excluderea la anumite ore de vîrf a unor categorii de vehicule etc. Altele presupun decizii strategice şi proiecte realizabile doar într-un număr oarecare de ani, cum ar fi realizarea unor noi artere de străpungere, a unor căi suspendate sau a unor pasaje subterane, ori deschiderea unor linii de metrou.

În mod ideal, adoptarea şi „implementarea" acestor soluţii ar trebui să fie realizată de către organe specializate la nivel local. În fond, de aceea s-a inventat diviziunea socială a muncii. Din nefericire însă, experienţa arată că „organismele abilitate" au deseori nevoie să fie „stimulate" să-şi facă datoria. Aceasta înseamnă că, dacă noi considerăm că problema în discuţie este importantă, atunci trebuie să contribuim efectiv la rezolvarea ei. Forma contribuţiei poate să fie diferită de la un caz la altul. Dacă avem o anume influenţă, putem încerca să determinăm individual activizarea organismelor specializate. Dacă influenţa noastră individuală este prea mică, atunci trebuie să ne asociem cu alţi cetăţeni pentru a găsi împreună forme eficiente de acţiune. Desigur, un asemenea angajament civic implică un anumit consum de timp şi energie, şi mulţi vom spune că „nu se merită"; aceasta este însă totodată o formă de a spune că problema care a suscitat indignarea noastră iniţială nu este chiar atît de importantă.

Una dintre „scurtăturile" deseori folosite este apelul la factorul politic. Tendinţa este de a merge „cît mai sus", dacă se poate direct la preşedintele ţării, pentru că secretarul general al O.N.U. este totuşi mai puţin accesibil... Uneori, apelul la factorii politici este eficient. Ca regulă generală, această eficacitate este reală numai atunci cînd factorul politic sesizat are capacitatea de a determina anumite comportamente la nivelul birocraţiei din „organele abilitate", altfel spus de a conexa interesele particulare ale funcţionarilor respectivi de rezolvarea problemei în cauză. Or, această capacitate este cu atît mai mare cu cît numărul intermediarilor este mai mic; de aceea, eficacitatea va fi teoretic mai mare cu cît nivelul intervenţiei va fi mai aproape de nivelul acţiunii relevante, adică „mai jos".

Şi, dincolo de orgoliul care ne face să ne adresăm mai degrabă preşedintelui sau premierului decît viceprimarului sau directorului administrativ, societatea va fi cu atît mai funcţională cu cît indignările noastre vor fi mai pragmatic direcţionate spre rezolvarea pas cu pas a problemelor concrete ale existenţei noastre. Desigur, cultul concreteţei nu trebuie să însemne pierderea din vedere a perspectivei de ansamblu. Pe de altă parte însă, atingerea ţelurilor cu grad mai ridicat de generalitate, cum ar fi de exemplu o viaţă „normală", ca în ţările dezvoltate, trece inevitabil printr-o serie de îmbunătăţiri concrete ale existenţei noastre cotidiene. Şi pentru aceasta combustia indignărilor noastre trebuie canalizată în mod eficient, nu lăsată să se împrăştie distructiv.

▲

Ciprian MIHALI

Ziua burţilor deschise

Peste celebra distincţie public-privat, în România noastră „post" se poate foarte bine aşeza o alta, prinsă chiar în tema acestui număr: apatic-indignat. Viaţa cotidiană a cetăţeanului de azi se întinde între apatia publică şi indignarea privată, între indiferenţa şi neangajarea civilă, pe de o parte, revolta şi furia în intimitate pe de altă parte. Nici un exemplu nu pare mai potrivit pentru o asemenea stare de lucruri decît viaţa de zi cu zi în urbea maximă de pe Someş, Cluj sau, după unii, Cluj-Napoca.

Clujul e unul din oraşele care pleca oarecum cu prima şansă în anii '90. Potenţialul său economic şi cultural îi dădea dreptul să spere la poziţia de centru regional (în Transilvania şi în vecinătăţile ei transfrontaliere), capabil să atragă resurse şi să difuzeze valori (şi ele economice, culturale etc.). Lucrurile nu au stat întocmai, ba chiar dimpotrivă, am putea spune. Speranţa de care vorbeam era (şi e încă...) a celor naivi; ei ignoră transformările din ultimele decenii – nu doar din ultimii zece ani – ale acestei urbe. Asemeni altor oraşe româneşti, Clujul s-a transformat dintr-un oraş al imperiului, centru comercial şi artistic, religios şi militar, într-un centru industrial, în care s-a instalat masiv populaţia dezrădăcinată şi sărăcită de colectivizare din satele transilvane. În marea ei majoritate românească, ea a transportat la oraş, mai precis în cartiere special construite pentru ea, tradiţii frînte, obiceiuri preluate selectiv şi mai ales moravuri rurale, aplicate discreţionar într-un spaţiu urban în care, de vreo două secole încoace, publicul se defineşte (în teorie măcar) în opoziţie cu privatul. Astfel încît, pe intervalul a două-trei decenii, raportul de populaţie în Cluj s-a schimbat, majoritatea devenind proletară şi românească şi, mai important, mentalitatea noului orăşean s-a transformat radical, într-un fel pe care anii comunismului nu-l lăsau încă să se manifeste, dar care a devenit normă de acţiune practică imediat după 1990. Aceste mase impresionante de muncitori, locuind cu zecile de mii pe suprafaţa unui sat, în construcţii de beton standard şi în vecinătăţi redimensionate, miniaturizate, au creat o cultură post-rurală şi, într-un fel, preurbană. E nevoie de studii complexe de sociologie, psihologie socială, chiar etnografie ori antropologie pentru a explica mutaţia din mentalităţile acestei populaţii şi incapacitatea ei de a crea ceea ce teoriile clasice numesc „sferă publică". Rămîne încă de înţeles cum s-a modificat graniţa dintre public şi privat şi mai ales în ce fel s-au produs infiltraţiile dinspre unul spre celălalt: un privat devenind public, prin precaritatea construcţiei şi a planurilor urbaniste urmărind supravegherea reciprocă şi totală; un public devenit privat, prin absenţa grădinii, a curţii şi a prispei. Între ele însă rămînînd spaţiile intermediare ale nimănui: scara, ascensorul, curtea blocului, spaţiile de parcare, pivniţele etc.

Clujul de după 1990 a explodat în această logică perversă a publicului şi privatului. Aduse în preajma sărăciei de falimentul marilor întreprinderi (unele simbolice, precum „Clujana") sau, dimpotrivă, gustînd o clipă din beţia îmbogăţirii rapide şi miraculoase de tip Caritas, aceste mase au recăzut în letargie, nemanifestîndu-se vreodată ca opinie publică ori forţă de dinamizare a civilităţii urbane.

Pe de altă parte, intelectualitatea oraşului, românească şi maghiară deopotrivă, a îmbrăţişat docil teoriile gata făcute şi importate din Occident, întrebîndu-se, de fiecare dată cînd nu-i ieşeau socotelile teoretice, unde a greşit şi ce trebuie făcut cu poporul ăsta. Nicăieri n-a prins mai bine teoria multiculturalismului de provenienţă americană decît în mediul universitar clujean, nicăieri naţionalismul n-a îmbrăcat forme mai spectaculoase şi mai rafinate decît în acelaşi mediu academic. Între cele două, o imensă apatie, o iresponsabilitate publică dublată de o indignare privată şi nulă în efecte sociale. Mediul intelectual trăieşte cu (dez)iluzia cuvîntului care ar fi trebuit să schimbe lumea şi n-o face, nu (mai) poate s-o facă, dacă va fi făcut-o cîndva. Refugiaţi atunci în disciplinele şi preocupările lor înguste, universitari, scriitori, poeţi abandonează spaţiul public şi creează mici insule de pseudo-opinie, unde sînt făcute şi desfăcute lumi, guverne, economii, alianţe... Cu rare şi fericite excepţii, demisia intelectualului clujean e sinonimă cu investirea sa totală în obţinerea gloriei locale, cu bătaie pînă la Oradea, Baia Mare sau Turda. Profesorii de universitate, cei care ar fi putut să se constituie în lideri de opinie, în locomotive ale spiritului civic, au preferat micul interes (sau dezinteres) personal, săpînd o prăpastie de netrecut între cuvîntul predicat de la catedră şi atitudinea publică, adeseori în contradicţie cu chiar conţinutul transmis tinerilor. Aceştia din urmă, la rîndul lor, au sesizat schiza şi au preferat fie pasivitatea, fie ironia defensivă, fie, în sfîrşit, complicitatea fără scrupule.

Asta face ca, astăzi, Clujul să fie un oraş neîmpăcat cu sine, deficitar în civism şi dezechilibrat între componentele sale (putere şi administraţie pe de o parte, viaţă cotidiană şi opinie publică pe de altă parte). Spaţiul urban e intoxicat, agresat de simboluri naţionaliste şi de mesaje publicitare, centrul (dimpreună cu clădirile şi gropile lui) e ocupat violent, străzile sînt supraaglomerate, circulaţia dificilă şi haotică, aerul adesea irespirabil, faţadele strident colorate, interioarele neîngrijite, iar oamenii, desigur, apatici.

Şansa Clujului nu vine doar din schimbarea de administraţie; aceasta din urmă este ea însăşi expresia unui fel de a fi delăsător şi egoist al unei populaţii atît de diverse totuşi în aspiraţiile şi posibilităţile sale de trai zilnic. Clujul nu e apatic şi trist pentru că are un primar agresiv şi care poate să sfideze legea, ci pentru că oamenii de rînd, de la şomer şi muncitor la profesor universitar şi medic, poet ori inginer sînt „toleranţi" cu sfidarea legii, cu abuzurile şi erorile administraţiei, cu dezordinea şi cu lipsa spiritului civic la ceilalţi şi la sine însuşi.

Nu e de mirare atunci că singurele ocazii în care se creează o pseudo-comunitate agresivă, lihnită şi viscerală, sînt cele cînd România bate Ungaria la fotbal şi cînd se sărbătoresc (cu bere, mici şi muzici populare) porţile deschise ale oraşului. Care porţi, de fapt? (Îmi amintesc de o astfel de sărbătoare la Strasbourg: ea consta nu în a crea mizerie în centrul oraşului şi în a-şi linge degetele de grăsimea micilor, ci în invitarea omului de rînd să pătrundă în instituţii care, în zilele obişnuite, îi sînt inaccesibile: birourile primăriei, ale prefecturii, ale administraţiei oraşului şi regiunii.) Porţile deschise ale Clujului sînt ocazii de a transforma centrul oraşului în iarmaroc, aducînd cu sine toată promiscuitatea specifică acestor manifestări cîmpeneşti.

În rest, oraşul doarme, visînd la viaţa de odinioară, încriptată în faţadele clădirilor, legănat de acordurile cîntecelor patriotice şi trezit din cînd în cînd de zgomotul maşinilor ce dau în gropi, al cetăţenilor ce bat covoare de Paşti şi taie porcul de Crăciun, al ungurilor ce tot vor să ne fure Ardealul.

▲

Claude KARNOOUH

Sufletele mizericordioase

Să refacem lumea! Bine, dar cu cine?

La doi paşi de Universitatea din Cluj, e un fel de cafenea restaurant, un fel de prelungire-anexă a instituţiei. Pot fi întîlniţi acolo universitari, cercetători, scriitori, redactori de revistă, realizatori de televiziune şi radio, studenţi, pe scurt, se adună acolo o parte a intelighenţiei din Cluj. Există acolo şi un grup de permanenţi care, de dimineaţa pînă seara, de la aceeaşi masă, ca într-un han, oferă un popas cunoştinţelor sau prietenilor în trecere.

Conversaţiile lor sînt de cel mai mare interes... Ei n-au călătorit mai deloc, dar vorbesc despre toate şi ştiu totul: literatura, poezia, lingvistica, antropologia, sociologia şi politica nu au nici un fel de secret pentru ei. Istoria societăţilor şi a civilizaţiilor este cel mai vast domeniu de erudiţie unde îşi exersează talentele critice. În plus, ei cunosc genealogia politico-socială, legăturile de rudenie, amicale, mafiote din tot oraşul; sînt cei mai buni informatori. De la ei se poate afla cu ce se ocupau „sufletele mizericordioase" înainte de 1989, ba chiar înainte de 1970, şi ce au ajuns ele astăzi, răscolite cum sînt de dinamica irepresibilă a tranziţiei. Pythii ale postcomunismului, comesenii străpung cu privirea hainele noi ale proaspeţilor convertiţi la virtuţile liberalismului şi scot la iveală boarfele cîrpite ale oportuniştilor, ale celor care toată viaţa n-au făcut altceva decît să se adapteze tuturor mutaţiilor ideologice, ale celor care sînt gata să-i adore şi pe filatelişti, dacă mîine aceştia ar ajunge la putere.

Succesele altora în carieră le sporesc mînia pe măsură ce li se adună frustrările. De fapt, ei au ratat intrarea pe autostrada tranziţiei, nereuşind să vîndă o falsă disidenţă, false revolte, o literatură de sertar virtuală. Au fost prea sinceri, prea oneşti, şi în felul lor prea naivi, prea integri în laşitatea lor. Ei credeau sincer că, odată cu eliminarea „tiranului", noua viaţă le va oferi o sinteză armonioasă între aspectele pozitive ale socialismului şi cele ale capitalismului... Bieţi visători! De aceea critica lor are un ton indignat şi amar... În fiecare zi, pînă se întunecă, ei refac lumea. Şi cînd pleacă din cîrciumă, beţi, nesiguri pe picioare, ştiu că, oriunde ar înnopta, mîine or s-o ia de la capăt, ca şi cum ar fi uitat complet ce au vorbit ieri. Aşa se scurg zilele mîniei... *dies irae*...

Această etalare publică poate să pară caricaturală, şi, fără îndoială, aşa şi este, dar este totuşi aici ceva adevărat, autentic: sînt mai autentice bravadele lor de Tartarin de cîrciumă, decît jocul social atenuat oferit de cei instalaţi cu aplombul parveniţilor în sînul instituţiilor ştiinţifice, de cunoaştere, de artă, de cultură, şi de unde, în particular, nu încetează să se plîngă de cutare sau cutare politică, dar în public nu îndrăznesc să-şi manifeste nemulţumirea.

Acesta este motivul pentru care în Piaţa Unirii tronează, de ani buni, şanţuri care o desfigurează în mod ruşinos şi toate acestea de dragul unor descoperiri arheologice mai mult decît improbabile. Acesta este motivul pentru care a putut fi demolată, în strada Eroilor, o casă din secolul al XVIII-lea (tip de demolare pentru care regimul comunist nu a avut niciodată curaj)* ca să facă loc construcţiei unei biserici (şi ce biserică!) fără să se audă vreun protest, cu excepţia celui singular al fostului inspector pentru cultură (Liviu Maliţa): tăcerea sufletelor democratice mizericordioase este iarăşi asurzitoare. Bineînţeles nu este uitat niciodată discursul despre necesitatea adaptării şi compatibilitatea cu Occidentul, cu Europa occidentală, cu regulile Comunităţii Europene, dar cînd este vorba de o acţiune concretă în spaţiul public al propriului cotidian, în mod straniu, nu mai e nimeni de faţă... Aceştia nu sînt nişte Tartarin de cîrciumă, ei ştiu foarte bine să-şi negocieze propriul viitor, cîntînd la pian pe mai multe claviaturi: întîi cu naţionaliştii (de exemplu, este cauţionat bunul nostru primar, domnul Funar, prin participarea la una dintre sărbătorilor „culturale" a căror reţetă el o deţine), altă dată se cîntă pe registrul armoniei totale cu universitarii veniţi din Europa occidentală, radical anti-naţionalişti; cînd se proclamă europeni, nu încetează să privilegieze valorile politice americane; cînd se proclamă adepţi ai multiculturalismului îi urăsc pe unguri şi pe ţigani; cînd, de dragul sincronizării, pretind că vor impune moravurile occidentale, refuză orice legitimitate publică homosexualilor ambelor sexe. Sufletele mizericordioase nu ştiu, sau le este frică să opteze, ele vor să cîştige pe ambele culori şi de aceea s-a înstăpînit peste tot schizofrenia. Ce văd ei dimineaţa cînd se uită în oglindă?

Aşa că oriunde şi oricînd se manifestă, indignarea nu este decît o faţadă, postură, pseudo. Revoluţie, mă rog, „dar să nu se schimbe nimic"! Bravo Caragiale! Nu mai e cazul să ne mirăm că majoritatea (peste 70%) tinerilor din generaţiile postcomuniste vrea să părăsească definitiv ţara.

* Cu acordul Comisiei naţionale pentru protecţia monumentelor istorice, prezidată de Andrei Pippidi!

▲

Andrei CORNEA

Scurt tratat de indignare

Indignarea, considerată în temeiul esenţei şi al subdiviziunilor sale, este de *două feluri*: *a noastră* şi *a lor*. Aproape că am putea încheia aici. Dacă totuşi n-o facem este pentru că dorim să luminăm marea diferenţă dintre ele, astfel încît să nu existe vreun dubiu că ele s-ar putea, măcar uneori, asemăna şi, deci, confunda.

Diferenţa este, într-adevăr, majoră: *a noastră* este, mai întîi de toate, *legitimă:* ea se referă, în politică de pildă, la grave încălcări ale drepturilor omului din partea *lor,* care conduc ţara spre un dezastru asigurat şi o îndepărtează etern de Europa; ori dacă vîntul politicii bate din altă direcţie (se mai întîmplă), *noi* ne indignăm pe drept cuvînt fiindcă *ei* nu vor să înţeleagă că, fără intervenţia noastră providenţială, ţara s-ar fi afundat cataclismic în haos. Indignarea *noastră* este, prin urmare, înscrisă în realitatea neamului, ea are de partea ei constatarea enormei disproporţii dintre vorbele şi faptele *lor,* în comparaţie cu unitatea dintre vorbele şi faptele *noastre.* Dimpotrivă, indignarea *lor* n-are nici o bază şi e antinaţională şi antieuropeană; porneşte, în cel mai bun caz, de la ignoranţă, dar cel mai adesea, de la rea-credinţă.

Indignarea *noastră* este apoi *sfîntă:* ne creşte pulsul, ne înroşim, ne ies ochii din cap, suduim în chip firesc, fiindcă ofensa *lor* e prea gravă, pentru că ea sfidează bunul-simţ, morala publică, legile scrise şi nescrise, tratatele internaţionale şi *acquis*-ul comunitar. Indignarea *noastră* e, prin urmare, deopotrivă morală; este, astfel, de datoria noastră civico-etică să vituperăm, să-i spunem ipochimenului părerea noastră verde ca paraiul despre el. Dacă am tăcea, dacă ne-am înghiţi înjurătura de cuviinţă în gît, am fi consideraţi molateci, fără caracter, incompetenţi; mai grav, s-ar fi putut spune că liniştea noastră, calmul faţă de nemăsuratele *lor* sfidări mărturisesc o conştiinţă vinovată, că am fi conspirat, că am fi vînduţi, corupţi, că ne lipseşte devoţiunea, patriotismul – pe scurt că *noi* sîntem ca *ei*.

Cît despre indignarea *lor,* cu ea – aţi ghicit – lucrurile stau taman pe dos: *ei* au neruşinarea să vrea să fie ca *noi!* Şi asta după toate cîte au făcut şi au dres – iată – mai au şi tupeul să se indigneze, nefericiţii! Să facă scandal! Ar fi de datoria lor să tacă, să-şi ceară umil iertare de la noi şi de la toţi cei pe care *noi* cu cinste îi reprezentăm. Aşadar, trebuie spus că indignarea lor este ridicolă, neîntemeiată, imorală, ab-

jectă; ei izbucnesc exact atunci cînd nu e cazul – evident, pentru a face operă de diversiune: vor, prin răsteli şi zbierete, să abată atenţia de la faptele lor reprobabile. Dar pletora epitetelor calomnioase nu trebuie să înşele pe nimeni, iar încruntelile lor nu au voie să amăgească nici un contribuabil. În fond, ceea ce îi caracterizează este nesinceritatea: indignarea lor este calpă, fără substanţă. Înşiră ocări, aruncă sudalme, insultă şi gata: cred că ne vor înfricoşa!

În schimb, atunci cînd demnitatea şi onoarea le-ar cere să ridice glasul, să se mînie în mod autentic şi să pună degetul pe rana obştească, deodată se înmoaie, devin apatici, brusc prietenoşi cu nesimţirea, complici cu fărădelegea. Îi cauţi, le soliciţi o reacţie adecvată? Te amînă, se sustrag unui răspuns. Îi certi că nu se pronunţă fără echivoc? Îţi oferă în replică un fel de bătrînicioasă somnolenţă. Îi vrei virili? Sînt efeminaţi; îi aştepţi să explodeze, constaţi că sînt cordiali. Îi speri energici, se fac blajini. Iar cînd tensiunea li se urcă totuşi, se întîmplă doar atunci cînd şi-o programează, şi adrenalina li se varsă în vene la comandă. Poate exista indignare deliberată? Da, dacă ea aparţine actorului şi dacă a solicitat-o regizorul spectacolului în care el este distribuit. Da, dacă se cere, şi mai ales dacă publicul – naiv cum e – se lasă impresionat. Or, asta sînt *ei:* actori capabili de un întreg recital de indignări, cu bis-uri lungi pe deasupra.

Cît despre *noi*, noi refuzăm (cu indignare) mantia de tragedian pusă cu tot dinadinsul, atunci cînd tragedia e de birt; cînd e cazul să ne pătrundem de o sfîntă mînie – şi în condiţiile vitrege de azi mereu e cazul – ne înflăcărăm spontan, sincer, autentic la focul sacru al marilor imperative şi cu mare consum de extraverale – ceea ce arată, încă o dată, buna noastră credinţă, dar şi riscurile majore pentru viaţa şi sănătatea noastră pe care ni le asumăm, spre deosebire de *ei* – indignii indignaţi.

Încă o vorbă, însă, şi despre stilurile în care ne indignăm şi unii, şi ceilalţi:

Noi, chiar fără să ne dăm seama, avem stil, gravitate clasică, *quousque tandem abutere*, prin gura noastră zvîrlu fulgere şi Demostene atenianul, şi Tullius romanul. *Ei* sînt numai isterici, emfatici, combustia lor este fără căldură, violenţa – fără emoţie. Cuvintele noastre ies măestre din preaplinul sufletului, ale lor – orice ar face – rămîn un meşteşug sterp.

Şi, dacă e adevărat proverbul vechi latin că „uneori face şi indignarea versuri", trebuie spus că indignarea respectivă este *a noastră*.

Aşadar, chiar privită sintetic şi sub raport estetico-artistico-stilistic, indignarea rămîne tot de *două feluri*: *a noastră*, care face versuri, şi *a lor* care face proză. Ba, dacă e să vorbim drept, *a lor* nu e în stare nici măcar de o proză ca lumea! ▲

Daniel BARBU

Indiferenţa opiniei publice

Intelectualii şi „purtătorii de cuvînt" ai opiniei publice (jurnalişti şi activişti civici) par să-şi fi atribuit, după decembrie 1989, un fel de drept de folosinţă exclusiv al moralei publice. Ei au interpretat mai degrabă rolul celui chemat să pună în permanenţă la îndoială orientarea etică a actului de guvernare, fără să se arate dispuşi să-şi asume funcţia ce le-ar fi revenit de drept, aceea de a organiza dezbaterea politică şi de a-i propune termenii, obiectivele şi metoda.

Acesta este motivul pentru care una din întrebările cele mai tulburătoare ale epocii de tranziţie ar putea fi formulată în modul următor: joacă oare critica politică un rol democratic într-o societate în curs de democratizare? Din perspectiva consolidării democratice, această critică ar trebui să îndeplinească cel puţin trei funcţii majore. Prima ar fi aceea de a acţiona ca un lichidator al raţiunii de stat, toate actele şi faptele puterii ajungînd, prin intermediul ei, cît mai transparente pentru societate. A doua funcţie ar urmări ca, prin modul în care este descrisă, societatea să devină vizibilă, la rîndul său, în ochii puterii. În sfîrşit, a treia funcţie, oarecum pedagogică, ar fi cea a socializării democratice: demersul critic este chemat să difuzeze, să explice şi să interogheze valorile, practicile şi procedurile comune ale democraţiei.

Locul social al acestei critici politice a devenit, în anii '90, presa, fie ea de atitudine, de opinie sau de informaţie. Numai că, aparent incapabilă să-şi asume cele trei funcţii ce revin criticii politice într-o societate democratică, presa românească de tranziţie nu se recomandă, în cele mai multe cazuri, decît ca un decalc anticomunist al vechii prese comuniste. Presa tranziţiei – ca şi intelectualii care recurg la serviciile ei – nu pune întrebări, nu-şi pune la îndoială propriile opinii şi informaţii, îşi afirmă părerile ca şi cum ele ar fi singurele corecte, temeinice şi autorizate. Presa românească de tranziţie, ca şi vechea presă de partid, este o presă de autoritate. Ispita dubiului, a incertitudinii, a aproximativului, a parţialului nu o încearcă niciodată. Presa nu află, ci ştie. Ea nu iscodeşte, ci decide. Diferenţa este că izvorul autorităţii presei comuniste se situa în afara acesteia, în partidul înarmat cu instrumentele socialismului ştiinţific şi cunoscător al sensului istoriei, în vreme ce presa anilor '90 s-a autoinvestit cu o autoritate imanentă pe care o justifică în baza prezumţiei potrivit căreia ea este singura oglindă fidelă şi permanentă a opiniei publice. Presa se doreşte „purtătoare de cuvînt" a societăţii, dar nu face, în realitate, decît să inventeze cuvinte în numele unei societăţi pe care nu se străduieşte să o cunoască şi din partea căreia nu a primit nici un fel de mandat care să conţină termeni de reprezentativitate. Presa se arată – după caz – indignată ori revoltată, presa denunţă, incriminează, dar nu critică cu adevărat, adică nu cerne, nu distinge, nu confruntă, nu argumentează.

Ambiţia presei de a lua atitudine „în numele" şi în locul opiniei publice, ca şi cum părerile sale ar avea prin excelenţă un înalt grad de generalitate, o privează în fapt de forţa conflictuală pe care o prezintă înfruntarea opiniilor particulare. În pofida tonului său violent, presa aplatizează astfel orice fel de idee, atîta timp cît ea nu se află niciodată în conflict cu propriile păreri, ci întotdeauna cu poziţia autorităţilor publice. În practică, presa românească funcţionează ca un substitut al opiniei publice. Ea nu este un mediu de raţionalizare şi de clasificare a tendinţelor dominante în societate, ci chiar locul în care se produc nu doar curentele de opinie atribuite societăţii, ci chiar problemele sociale ca atare.

S-ar părea că, de fapt, opinia publică nici măcar nu există ca atare, cu statut de obiect social natural şi spontan. Opinia publică este, mai degrabă, o construcţie socială ce recurge rareori la proceduri inocente. Opinia publică nu se descoperă şi nu se extrage din adîncul societăţii, aşa cum se scoate cărbunele din mină. Dimpotrivă, opinia publică se elaborează după modelul sintetizării unui produs chimic în condiţii de laborator. La nivelul opiniei, există rareori răspunsuri care preced întrebările, iar o întrebare formulată într-un anume fel are calitatea de a determina un număr limitat şi previzibil de răspunsuri.

De ce nutreşte presa românească postcomunistă ambiţia – nu numai naivă, dar şi zadarnică – de a fi o „oglindă fidelă" a opiniei publice? Pentru că, urmînd exemplul predecesoarei sale comuniste, se dovedeşte profund ostilă democraţiei reprezentative. Aceasta din urmă are, pe lîngă multe alte trăsături, şi pe aceea de a fi o procedură de unificare politică a societăţii. O societate „naturală", deci una fragmentată şi conflictuală, nu se manifestă sub specia corpului politic decît prin tehnica reprezentării. Paradoxul hobbesian al reprezentării rezidă în decesul subit al corpului politic chiar în momentul unificării sale. O societate nu se constituie politic decît cu preţul unei devoluţii imediate a unităţii sale către un corp reprezentativ. Corpul politic al unei naţiuni nu există, în democraţia reprezentativă, decît în măsura în care este absorbit integral de o reprezentanţă naţională. Sau, într-o formulare oarecum teologică, paradoxul reprezentării rezidă în aceea că invizibilul (suveranul, societatea politică) este simultan considerat absent şi făcut prezent.

În numele libertăţii cuvîntului, cetăţenii – alături de grupurile de interese (inclusiv grupurile de presă) ori cercurile intelectuale – sînt îndreptăţiţi să-şi exprime opiniile politice, fiind însă conştienţi de faptul că aceste păreri, deşi împrumută o formă publică (în calitate de exerciţiu al unei libertăţi publice), sînt fundamental condamnate să rămînă opinii particulare. Oricît de precară ar putea fi deocamdată cultura democratică a cetăţenilor români, acestora nu le scapă totuşi faptul că presa este atinsă de un grav deficit de legitimitate. Căci presa recurge la un procedeu abuziv de reprezentare a intereselor generale din care vocea societăţii politice lipseşte. Pentru a recurge din nou la o formulare de tip teologic, presa este un soi de absenţă reală a unei prezenţe fictive. Ceea ce face ca opiniile ei particulare să fie, în cele din urmă, indiferente pentru opinia publică. ▲

Eugen VASILIU

Impozitul pe apatia noastră globală

Toată viaţa am crezut că vorba „morţii cu morţii şi vii cu vii" este transferabilă în alt plan, astfel că se poate spune tot aşa de bine „proştii cu proştii şi deştepţii cu deştepţii".

Am fost chiar foarte mîndru de găselniţa mea. Pînă cînd a apărut *impozitul pe venitul global.*

Nimeni nu contestă faptul că Statul trebuie să-şi adune impozitele. Nimeni nu contestă faptul că noi toţi trebuie să le plătim corect.

Numai că termenul de *contribuabil* nu exprimă doar vocaţia noastră de a contribui cu bani, ci şi obligaţia noastră de a contribui cu idei despre cum, cînd, cît şi de ce trebuie să plătim aceşti bani. Adică de a contribui cu o atitudine.

E bine, alinierea firească la procedurile fiscale europene, prin introducerea impozitului pe venitul global, a fost ocazia binecuvîntată ca fiecare cetăţean român să devină contribuabil în cel mai adînc, cel mai complet şi cel mai dureros sens al acestui cuvînt. Căci, de la femeia de serviciu, care lucrează pe şapte scări din şapte blocuri diferite, şi pînă la intelectualul subţire, care publică şapte articole în şapte reviste diferite, chestiunea noilor proceduri privind declaraţia de venit global a avut efectul unei întîlniri cu trenul în tunel.

Eu m-am bucurat foarte tare. Mi-am zis: iată că, în sfîrşit, o problemă fundamentală a contractului social, IMPOZITUL, iese din zona fatalităţii, aşa cum era percepută pînă acum, şi intră în zona lucidităţii.

Cîtă vreme problema a stat în zona fatalităţii, cele două categorii de marginali ai societăţii, elitele intelectuale (căci şi vîrful e o margine!) şi oamenii muncii s-au complăcut într-o expectativă păguboasă, corespunzînd principiului „nu-i de noi!", cu accentul pe „nu-i" sau pe „noi", de la caz la caz. Aşa s-a făcut că o subţire pătură nemarginală, de mediocrităţi, au decis mereu pentru noi toţi ceea ce, acum cînd ne-am deşteptat, am putea numi *filozofia impozitelor.*

Odată cu acest experiment însă, al declaraţiei venitului global, diavolul ne-a făcut vînt în cazanul cu smoală tuturor celor care credeam că impozitul este un fel de perpetuum mobile mişcat de îngeraşi.

Şi ce-am constatat? Pornind de la actele care trebuie adunate, trecînd prin formularul de declaraţie care trebuie completat şi ajungînd la diferenţa de impozit pe care va trebui s-o plătim, observăm cu stupoare că un complot al unei mărunte imbecilităţi şi al unei laşe escrocherii încearcă să submineze siguranţa noastră personală şi, prin cumul, siguranţa noastră naţională.

S-o luăm încet. Poate cineva să explice de ce *venitul net*, care trebuie declarat în declaraţia de venit global, se numeşte în fiecare document de provenienţă (FF1, FF2 etc.) altfel, în loc să se numească în toate documentele *venit declarabil*, pentru a fi uşor de identificat şi de preluat de orice declarant, indiferent de studii? Poate cineva să explice de ce, odată cu modificarea procedurii de declarare (a cărei noutate şi complexitate erau suficiente pentru a produce un şoc) nu s-au modificat şi impozitele astfel ca un om corect, care a declarat şi plătit totul pînă la declaraţia de venit global, să nu mai aducă bani de acasă?

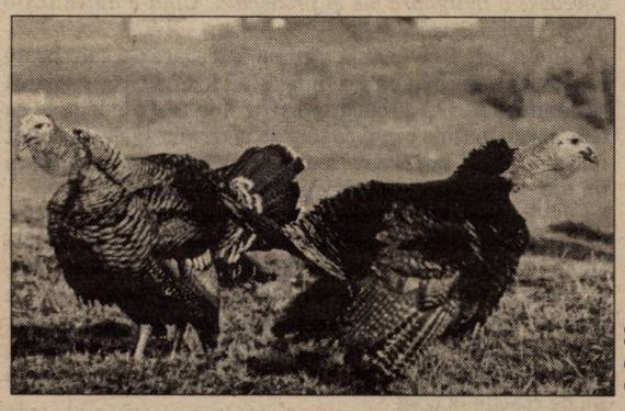

© L. Muntean

Chiar crede cineva că, după un astfel de experiment, omul corect care abia a înţeles, cu greu, cum funcţionează jucăria impozitului pe venitul global, poate să fie „premiat" cu o imputaţie generatoare de majorări?

Dacă la aceste întrebări nu cerem un *răspuns urgent* înseamnă că impozitul pe care-l vom plăti va fi mult mai mult decît un impozit pe venitul global, va fi de fapt un impozit pe *apatia noastră, a tuturor.*

Există o soluţie? Desigur. Trebuie să dăm deoparte aroganţa poeţilor de tavernă, care „îi umilesc" pe contabili, pe jurişti şi pe programatorii de calculatoare şi să ne dăm cu capetele de bolovani şi de stolojani, pînă o să învăţăm tabla înmulţirii. Abia atunci o să înţelegem că talentul sectorial este mult mai plictisitor, dar mult mai folositor decît talentul enciclopedic. Şi vom pune omul potrivit la locul potrivit (adică la Ministerul de Finanţe), fără să mai strîmbăm din nas că n-a citit Proust, dar asigurîndu-ne că pe felia lui de competenţă este în stare să se mişte astfel încît să ne scutească pe noi de a fi mereu în căutarea timpului pierdut.

După această revelaţie, vom putea în sfîrşit să mergem la vot ca nişte contribuabili adevăraţi, punînd candidaţilor întrebarea esenţială, care este refrenul tuturor campaniilor electorale în lumea civilizată:

Ne daţi, ori... nu ne luaţi, măcar? ▲

„Avem senzaţia unei libertăţi care se întoarce împotriva noastră“

– convorbire cu dr. Augustin CAMBOSIE, psihoterapeut –

Vorbăreţi pe şoptite, curioşi şi bănuitori ca nişte detectivi, înainte de '89 căutăm să deducem ce o să ni se mai întîmple din „semne“, din zvonuri, din ştiri în doi peri. După, am devenit mai toţi nişte discursivi. Dar retorica indignării noastre pare că deschide cel mai scurt drum spre apatie.

Stimate domnule Cambosie, ce credeţi că ne caracterizează în clipa de faţă: indignarea sau apatia? Sau, mai degrabă, îngemănarea lor?

Eu cred că indignarea este o imagine-„ecran“. Pe acest ecran proiectăm nişte lucruri, în spatele imaginii ascunzîndu-se însă cu totul altceva. Pe timpul „odiosului“ românii scoteau o sumedenie de bancuri. Ce este un banc? O pseudorealitate, o fantasmă individuală pe care fiecare posesor de bancuri vrea s-o generalizeze la nivelul unui grup sau chiar la nivel naţional. Indivizii care spuneau bancurile sau cei care le ascultau intrau într-un fel de fantasmă, se descărcau de agresivitate, ba chiar aveau impresia că stăpînesc foarte bine această pseudorealitate, această fantasmă, pentru că ei erau mai deştepţi decît Bulă, mai deştepţi decît nea Nicu şi puteau să facă ce vor din personajele bancurilor. Puteau să le ridiculizeze, să le blameze, să le agreseze verbal. Şi atunci, în plan real, lucrurile păreau să fie OK, pentru că pulsiunea aceasta agresivă, de indignare, se descărca.

Dar după '89 bancurile au cam dispărut.

A fost primul lucru care pe mine m-a frapat şi m-am întrebat pe ce altceva se descarcă această pulsiune? Pentru că în realitate nu se poate descărca, lucrurile merg din ce în ce mai rău: economic, social, cultural, uman. Totuşi unde se produce descărcarea necesară? În această blazare a noastră, cred eu. Acum universul social este fragmentat, s-a prefăcut într-un mozaic de ciobuleţe colorate din care fiecare încercăm să ne construim un soi de oglindă, o frescă, în fine ceva care să ne dea cît de cît plăcută lumina soarelui. Fiecare îşi construieşte şi îşi alege aceste ciobuleţe din realitate după posibilităţile lui şi după ceea ce societatea îl lasă să realizeze cu aceste posibilităţi. Se întîmplă ceva oarecum pe dos decît spunea Sartre – „e adevărat că este important ce face socialul din om, dar mai important este ce face omul din ceea ce face socialul din el“ – pentru că apare un alt mod de alienare decît cel existenţialist. Apare o alienare la nivelul individului, o rupere între individ şi social.

Şi prima reacţie de aşteptat e indignarea?

Mai degrabă agresivitatea pe care noi o afişăm la modul cît se poate de virulent, cît se poate de fizic în troleibuz, în presă, la TV, oriunde, şi care, de fapt, ascunde neputinţa. E strigătul de deznădejde al unor inşi ce nu mai au încredere în ei, nu mai au puterea de a lupta pentru ceva. Fiindcă acel „ceva“ nu mai funcţionează ca un ideal, ba, încă, acel „ceva“ este atît de departe aruncat dincolo de prăpastia de care am vorbit încît e de neatins. Şi-atunci problemele cotidiene – cum să achit întreţinerea, cum să-mi plătesc lumina, cu ce să fac sandviciuri copiilor la şcoală etc. – sînt superclasate de această pseudoimplicare socială care ne permite opinii despre orice. Prin „focul nostru“ trecem tot: politicieni, vedete, sportivi, ştim cum să facem echipa naţională, ştim ce-i cu guvernul, pe cine am pune la finanţe şi pe cine la comerţ – deci noi avem idei şi implicări în orice domeniu. Şi intrăm în polemică – într-o lume absolut fantasmatică – în dispută dură, acerbă, cu nişte personaje ale zilei, polemică în care – culmea! – noi cîştigăm de fiecare dată. Lucrurile par simple. Avem senzaţia că sîntem puternici, că sîntem capabili să întreprindem ceva, iar dacă ne creăm această senzaţie nimeni nu mai are nevoie să ne pună la încercare. Nici măcar noi.

E ca şi cînd am bifa un punct din agendă: ne-am indignat, gata, atîta e destul. Nu cumva, în momentul de faţă indignarea noastră e un travesti pentru apatie?

Pentru neputinţă, asta aş pune eu în locul apatiei. Fără s-o mărturisim, avem un puternic complex de inferioritate. Să luăm un exemplu recent: noi sîntem revoltaţi că bulgarii sînt pe cale să intre înaintea noastră în U.E. Cum asta? Doar de multă vreme ştim/ne place să credem că sîntem mult mai deştepţi decît bulgarii. Dar trebuie să recunoaştem, totuşi, că ei ne-au luat-o înainte pentru că au avut o strategie mult mai eficientă. Ei nu s-au certat cu nici o baroană, n-au ironizat obiecţiile făcute la un moment dat de observatorii din afară; noi am avut acest curaj şi nu numai o dată. Cu ce rezultat?

În cazul dat lucrurile au luat, totuşi, o întorsătură favorabilă: baroana Nicholson s-a informat mai bine, a revenit asupra unor declaraţii rezolute de la început...

Eu mă refer la prima noastră reacţie, cea de indignare. Socotesc că ar fi fost mai normal să ne întrebăm întîi dacă baroana n-are şi ea dreptate. Poate că a sesizat – cu bune sau cu mai puţine bune intenţii – nişte probleme a căror rezolvare depinde de noi. Or, ce se întîmplă: după raportul său nefavorabil se iau repede nişte măsuri; nu se puteau lua înainte? Trecînd de acest exemplu şi judecînd ce s-a întîmplat în anii de tranziţie, putem spune că strategia pentru care optăm noi deocamdată, în diferite împrejurări, este o strategie neadaptativă.

Un mod de a spune că ne indignează totul dar, de fapt, nu ne interesează nimic? În esenţă – optică de funcţionar la ghişeul unei instituţii de stat unde munceşte fără plăcere?

V-aş contrazice: pentru cît de puţin sîntem plătiţi s-ar putea spune că toţi funcţionarii de stat muncim fiindcă ne face plăcere. Altminteri nu s-ar justifica în nici un fel contribuţia noastră umană şi profesională faţă de remunerarea pe care o primim. În principiu, salariaţii de stat ar putea să cîştige cît sînt în stare să muncească; pornesc numai de la domeniul meu de activitate, ar fi imprudent să generalizez. Se pleacă de la un plafon minimal spre un plafon maximal care, teoretic, este deschis. Fals! Este o himeră de care ne agăţăm fiindcă ne face plăcere să fim în ea, dar, de fapt, lucrurile funcţionează altfel. Şi-atunci un profesor, un medic, un cercetător, un cadru universitar, este complexat din punct de vedere social de valoarea pe care societatea o atribuie muncii lui. Primind un salariu la limita supravieţuirii – dacă nu cumva sub limita aceasta – el nu mai poate avea hotărîrea de sine, aplombul cunoştinţelor şi al inteligenţei sale pentru că societatea l-a aruncat undeva într-un colţ. Călcat în picioare, tras de mînecă de fisc, de impozite, de regii autonome de lumină – unde un şef are un salariu de 10-20 de ori mai mare – cum să se mai apere de aceste capcane ale realului? Astăzi avem senzaţia unei libertăţi care se întoarce numai împotriva noastră.

Dar libertatea presupune şi o reacţie pozitivă: de ce revolta, indignarea noastră, dacă sînt autentice, nu găsesc acum altă soluţie decît apatia? Mai ales că, în exemplele în discuţie, e vorba de persoane care ar putea formula o indignare eficientă, să spunem aşa.

Sigur, o asemenea persoană are libertatea/datoria de a-şi plăti întreţinerea la bloc, impozitele, telefonul, spre a da cîteva exemple minore, în aparenţă. De asta n-are cum să scape, nu le poate exclude din calcul decît cu nişte riscuri. Dar, cu ocazia asta, e nevoită să constate că libertatea sa se exercită constrictiv, numai spre aspectele care i-ar face plăcere şi care constituie, în fond, chintesenţa sa umană: la cărţi, la spectacole, la excursii, la concedii. Acolo e liber să taie; nu poate adăuga, dar de tăiat poate. Cît şi pînă cînd? Există o limită de supravieţuire psihică/intelectuală care este mult mai sus decît cea biologică. Iar, din păcate, această continuă retezare de plăceri, de modalităţi de implicare, de afirmare socială, nu face decît să ne centreze asupra propriei persoane, încă şi mai limitativ, şi să ne mărească un complex de inferioritate: atîta dă societatea pe noi! S-ar părea că, în momentul de faţă, ea n-are nevoie de noi, de ceea ce putem oferi concret.

Privind astfel lucrurile n-am putea spune că pledaţi cauza numai a unei singure categorii sociale?

Nu cred. Mă gîndesc chiar la un pericol mai mare, fiindcă există şi o mutare de gradul II, s-o numim aşa. Ceea ce se întîmplă în învăţămînt, în sănătate, în cercetare, în instituţiile de cultură – altfel spus, ce se întîmplă în rîndul celor care prestează servicii în interesul comunităţii, demonstrează că aportul profesional, contribuţia noastră socială este din ce în ce mai limitată de aceste îngrădiri. Or, noi avem menirea să facem ceva pentru societate, să deschidem nişte drumuri, să încurajăm nişte aspiraţii, să vindecăm, acolo unde ne stă în putinţă şi unde e posibil, să articulăm „ceva“ spre noţiunea de normalitate. Dacă aceste direcţii sînt din ce în ce mai restrictive, din ce în ce mai puţin, ne putem întreba ce se va întîmpla cu generaţia următoare şi cu copiii acelei generaţii, cu educaţia, sănătatea, cultura lor? Mi-e teamă că, în prezent, această perspectivă îngrijorătoare nu indignează pe nimeni atît cît s-ar cuveni.

Acum ne atrage atenţia un alt aspect: cazul persoanelor din jurul nostru care se declară că nu le mai interesează ziarul, televizorul, politica, premiile Oscar, nimic pe lume, dar, de îndată ce le contrariază ceva, le atinge propria apatie, dovedesc o indignare vie şi proaspătă. Cînd e autentică o asemenea persoană?

În ambele ipostaze. Pentru ea întrebarea e cum poate supravieţui în contextul cotidianului de după '89. Încearcă să limiteze sau să protejeze foarte bine toate valenţele cu exteriorul, în timp ce tot ce ţine de persoana sa devine mult mai subiectiv – important, mai iritabil, mai uşor de rănit, cu un prag de rezistenţă la frustrare mult mai scăzut.

Un egoism cînd apatic, cînd indignat?

Ar putea fi. Numai că egoismul pe care îl cunoaştem noi tradiţional este ceva ce, în principiu, ţine de o construcţie psihică, e structural, pe cînd în exemplul nostru e ceva dobîndit forţat. Ca mecanism psihic, egoismul structural ar fi o psihoză, în timp ce, în contextul social în care discutăm, acest pseudoegoism ar putea fi considerat ca o nevroză, un soi de reacţie la ceva.

În acest caz apatia indignării nu seamănă şi cu mecanismul obsesiei, cînd omul îşi dă seama de nocivitatea stării sale, dar n-o poate depăşi?

Seamănă cu orice mecanism nevrotic. Ca amplitudine şi ca formă de reactivitate seamănă cu isteria; ca mecanism intrinsec, al ajungerii la reacţie, seamănă cu o compulsie, cu un mecanism obsesional; ca ambivalenţă între interior şi exterior seamănă cu polaritatea „depresie-hipomanie“. Practic, tot ce am putea numi nevroză, nu în sens psihiatric ci în sens psihanalitic, de fapt, – ca o reacţie aberantă la ceva sau, dimpotrivă, ca lipsă de reacţie – adică tot ce numim mecanism nevrotic poate fi întîlnit într-o astfel de situaţie.

Ce tip de pacienţi trataţi frecvent înainte de '89, ce pacienţi vin acum: mai mulţi apatici, mai mulţi indignaţi?

Am fost întrebat şi aici şi în străinătate dacă, în calitate de psihoterapeut, pot semnala vreo schimbare comparînd experienţa mea cu bolnavii de pînă în '89 cu cea de după. Din fericire (sau nu?) schimbări nu sînt. Pare să existe o relativă schimbare, dar numai la nivelul unei suprafeţe, al unei „glazuri“, al modului de prezentare, de intrare în relaţie. În psihanaliză, de cum se străbate această pojghiţă superficială (de altfel destul de repede) se ajunge la aceleaşi probleme pe care le-am întîlnit şi înainte şi după '89, şi aici şi în Franţa, unde am mai lucrat. Esenţa umană rămîne aceeaşi, deşi formele ei de manifestare sînt, bineînţeles, influenţate, modificate de conjunctura socială. Ca un aspect particular pot spune că acum ajunge la cabinetul de psihanaliză o cazuistică neconcludentă pînă în '89.

Care ar fi aceea?

De exemplu, mai multe cazuri de divorţ din motive neacceptate/neinvocate înainte. Nu ştiu dacă şi un jurist ar avea aceeaşi opinie. După părerea mea familia e mult mai puţin structurată astăzi. Din nevoia de a căpăta o libertate care să se acordeze cu libertatea din afară, cuplurile se despart pentru motive care înainte de '89 n-ar fi fost admise. Atunci instanţa căuta fapte clare: violenţe, adulter, părăsirea domiciliului. Acum se pot invoca şi neînţelegerea dintre parteneri şi lipsa de compatibilitate, de aspiraţii. Stînd de vorbă cu persoanele care vin la consultaţie, pot afla, de pildă, motivele unui divorţ din zilele noastre: unul dintre parteneri, funcţionînd la limita unei legalităţi, vrea să facă bani, celălalt nu-l poate urma fiindcă apar probleme de conştiinţă.

Poate înainte nu îndrăzneau să mărturisească aşa ceva, chiar dacă situaţia era reală: dorinţa de îmbogăţire se considera o culpă, sancţionată de legea 18.

La psihanalist se mărturisesc multe. Într-un asemenea cabinet omul vine mai aproape de esenţa sa umană. În timp, realizează că altfel nu poate fi ajutat decît dacă se confesează fără inhibiţii şi temeri, căutînd soluţii împreună cu psihoterapeutul.

Ce soluţii am găsi spre a ne vindeca de apatia indignării?

Ar fi două categorii. Unele ar fi soluţiile sociale. Nu. Soluţia – una singură şi funcţionînd instantaneu –, ci un ansamblu de măsuri de ameliorare a fenomenului, care să fie gîndit nu numai de politicieni, de economişti. Dacă stăm să ne gîndim bine, cu un minimum de îmbunătăţiri, de adecvări, multe mecanisme pot fi făcute să nu mai funcţioneze atît de aberant în plan social. Şi la nivel individual ar exista unele soluţii, dar oamenii în cumpănă ar trebui să aibă mult mai multe locuri de unde să capete ajutor. Din păcate, acestea nu prea sînt. Dacă mă limitez numai la domeniul meu, ar fi destule de spus. Ca să pregăteşti un psihoterapeut costă mult şi cere timp. Punctele necesare de ajutor nu apar de azi pe mîine, nu putem spune că dacă la noi există nevoia de psihoterapie (şi ea există!) imediat se poate crea acest serviciu social. Pe de altă parte ar fi nevoie şi de implementarea în conştiinţa individului măcar a faptului că există un astfel de loc unde el poate găsi înţelegere, soluţii, ameliorare. De acest aspect al apatiei, al neputinţei şi oboselii, de fapt, care face ca indignarea noastră să fie lipsită de efectul pozitiv aşteptat, s-ar putea ocupa şi massmedia. Nici asta nu se face. Tipăriturile costă mult, ele trebuie să se vîndă, cărţile şi publicaţiile cu aspect mai echilibrat – esenţiale pentru natura noastră profundă – nu prea ispitesc editorii care se tem că aşa ceva nu aduce cîştig imediat, ca o revistă porno sau un ziar de scandal. Aşa că formarea sau informarea individului rămîne destul de mult la voia întîmplării. Şi atunci, descumpăniţi de realităţile zilei, cădem cu mare uşurinţă în apatie sau ne înflăcărăm în revoltă verbală. Chiar dacă după asta, practic, nu se întîmplă nimic. Unora indignarea le dă însă o poziţie socială, îi omologhează ca inşi activi şi le creează impresia că se achită, strălucit, de obligaţia lor cetăţenească. Ce-şi pot dori mai mult cînd n-au nimic de oferit?

a consemnat Tita CHIPER

▲

Rodica CHELARU

Enervare fără folos

Sîntem indignaţi. Din te miri ce, ne sare ţandăra şi facem tapaj. Ne simţim, astfel, uşuraţi, băgaţi în seamă şi, de ce nu? părem utili chiar. Imaginea noastră despre noi înşine se luminează, deodată, fiindcă ne credem importanţi prin indignarea noastră.

Este, însă, această formă de defulare una eficientă? Să luăm un exemplu. Revista *Dilema* a scos de sub tipar un număr care a produs valuri de indignare, de la Vladică la opincă. Era vorba despre Eminescu. Mai precis, revista propunea o altă lectură, din alte perspective, a operei lui Eminescu. Nu era pus în discuţie nici poetul naţional, nici opera sa. Era, pur şi simplu, o altă manieră de a-l citi. Ei şi? ar spune orice om cu scaun la cap. Îl citesc pe Eminescu aşa cum îmi place, pot sau nu să iau în seamă o altă propunere. Ei bine, nu! Indignaţii de profesie – există mulţi, uitaţi-vă cu băgare de seamă în jur – s-au ridicat, ca unul, şi au clamat în cor:"Blasfemie!" Şi de atunci încoace, ori de cîte ori au ocazia, se mai indignează un pic, aşa să-şi menţină tonusul.

Ce efecte practice a avut acest comportament? Nici unul. Argumentul: la recentul tîrg de carte din Israel, nici o editură românească prezentă acolo n-a găsit de cuviinţă să participe şi cu ediţii din Eminescu ori Caragiale. *Nici un exemplar din aceşti autori n-a fost văzut în standurile tîrgului.* Ar fi, iată, un bun motiv pentru indignaţii de profesie să sară ca arşi. Dar n-am văzut nici o reacţie.

Cum s-ar putea explica dubla măsură? Simplu, după părerea mea. Eminescu este un simbol naţional. Oricine are curajul de a-i lumina statura literară altfel, păcătuieşte. Ca simbol naţional, Eminescu are locul său şi nu-i este nimănui permis – spun indignaţii – să se atingă de el altfel decît în registrul clasic, de adoraţie fără urmă de critică.

Indignarea, cînd vine vorba de simboluri naţionale, nu cunoaşte nici limite, nici logică. Un alt exemplu. O mulţime de voci, care de care mai iritate, s-au răţoit la autorii de manuale de istorie alternative. Cum că ar nesocoti eroii neamului cărora trebuie să li se acorde spaţii pe măsură în manualul de istorie, preamărind faptele lor de glorie. Cum să-l aşezi pe Mihai Viteazul alături de vedete de televiziune? s-au întrebat cu indignare apărătorii simbolisticii naţionale. Foarte simplu. Citind într-un alt registru istoria, care nu este în definitiv decît un uriaş fluviu de fapte, întîmplări, personaje care curg alene sau tumultuos într-o matcă. Acolo se află, laolaltă, vechimea şi modernismul, fie că ne place sau nu. Putem aborda lucrurile într-un mod flexibil, detaşat, fără patimi şi atunci poate le vom înţelege chiar mai bine. Este un mod de a privi care poate fi sau nu acceptat şi urmat. De aceea există liberul arbitru.

Dar, aceiaşi indignaţi nu prea-şi fac auzită supărarea – spre a folosi un eufemism – cînd sunt aduse în discuţie manualele clasice de istorie. În structura şi conţinutul acelor manuale nu s-a schimbat mare lucru din decembrie '89 încoace. Comunismul nu este nici analizat, nici blamat, nici disecat spre buna înţelegere a elevului. Eroii neamului asasinaţi în închisorile comuniste nu beneficiază nici azi de mai multă atenţie decît acum 10-11 ani. Prietenii mei profesori(nu de istorie) îmi spun că, nici la clasă, lucrurile nu stau mai bine. Cu alte cuvinte, profesorii de istorie predau în acelaşi registru îngust şi ideologizat ca pe vremea lui Ceauşescu. Sigur că există şi excepţii, dar ele nu schimbă fundamental tabloul.

Avem, din nou, de-a face, cu dubla măsură. S-ar părea că indignarea de dragul unui exerciţiu de stil este un sport naţional. Unii dintre contemporanii noştri nu ratează nici un prilej de a se indigna: din cauza lui Eminescu, a ungurilor, a investitorilor străini. Mai ales cînd subiectul în discuţie este un simbol naţional, atunci indignarea devine obligatorie şi generalizată.

Întrebarea care-mi vine în minte ori de cîte ori observ astfel de gesturi este una de bun-simţ: ce vine după indignare? Răspunsul invariabil: nimic. Sau aproape nimic. Indignarea civică are, de regulă, efecte imediate şi benefice. Cetăţeanul se supără, înjură, apoi *face ceva*: muncă voluntară, o petiţie, un miting. Pune mînă pe lopată sau tîrnăcop şi desfundă canalizarea, dacă autoritatea locală doarme-n post. Dar, nu! Românul nostru suduie, dar se întoarce la treburile lui fără să întreprindă ceva. Nici măcar atunci cînd este în interesul său cel mai direct şi propriu. Este un mod de gîndire ale cărui efecte se văd zi de zi. Este, însă, mai simplu, să arunci vina pe altul şi să te indignezi, nu?!

▲

Z. ORNEA

glose

Morbul obositei apatii

Ştiu bine, sînt indignări care, mereu solicitate, sfîrşesc prin a obosi şi a-şi toci ascuţişul. Se ajunge, astfel, la apatie. Da, chiar la apatia sfintei, onorantei indignări. Şi nimic nu e periculos decît această întristătoare stare de spirit. Să nu mai găseşti în propriul eu energia necesară menţinerii în ebuliţia indignării faţă de turpitudine, nedreptate şi nerusinare! E o adormire a spiritului critic această apatie silnică şi delăsătoare, de nimic aproape întreţinută. E, această stare, o maladie gravă, care surpă tot ceea ce e sănătos în mentalul colectiv sau numai (caz fericit) în cel individual. Celulele organismului se devitalizează, anemiindu-l pînă la sfîrşeală, incapabil să mai reacţioneze la stimulii negativi. Dar la cei pozitivi? Cred că nici la aceştia, pentru că tot, în reacţiile reflexelor noastre, se înmoaie pînă la pierzanie. Aşa se naşte indiferenţa care nu e numai oboseală ci un semnal periculos că nimic nu mai e capabil să ne stîrnească reacţii, mai ales de indignare. Atunci totul se năruie şi lucrurile evoluează inerţial, ca un organism social insensibil la tot şi toate.

E o astfel de maladie gravă recognoscibilă în organismul nostru social? Din păcate, se poate răspunde afirmativ la această interogaţie. Iată, de pildă, morbul periculos al naţionalismului xenofob. Cînd, după decembrie 1989, a fost revitalizat din moştenirea funestă a naţionalismului ceauşist, conştiinţele democrate s-au revoltat, reacţionînd prompt şi cu indignare. Unii dintre prietenii mei, democraţi fireşte, credeau chiar, în chiar acele zile al marii răsturnări decembriste, că acest flagel nu mai poate renaşte pentru că a fost total şi iremediabil compromis de ceauşism. Dreptate, din păcate, am avut eu care am prezis, atunci, în zilele fierbinţi, că ne va potopi un val de naţionalism copleşitor. Nu-mi place, desigur, că am avut dreptate, deşi fenomenul era previzibil pentru cine cunoaşte bine istoria spiritului public românesc. Întotdeauna, cînd se începe trecerea spre un nou tip de societate care face apel, hotărîtor, la forţe externe pentru revitalizare, reacţia forţelor ostile înnoirii e naţionalismul visceral. Mai ales că, eliberată din cătuşele socialismului multilateral dezvoltat, România n-avea altă cale de ales decît integrarea în structurile europene şi atlantice, refăcînd un liant care de la 1848 pînă tîrziu în interbelic a funcţionat cu bune rezultate. Fireşte că reacţia forţelor ostile a folosit argumentul neaoşist-autohtonist, mai ales că îl folosiseră abundent şi în deceniile naţionalismului ceauşist. Naţionalismul extremist şi primitiv a fost reactualizat din lada de vechituri a istoriei. Cam aceleaşi cercuri filoceauşiste, plus elementele fostei Securităţi (adesea aceste segmente se întîlneau pînă la contopire) au redevenit ceea ce fuseseră: xenofobe. Au reluat, fără efort, doar cu o libertate totală, scăpate fiind de chingile fostei Cenzuri, sloganurile antimaghiare, antisemite; antiţigăneşti, acestora adăugîndu-le ingrediente antioccidentale, adesea contopindu-le cu cele originare pentru că, nu-i aşa?, Occidentul e dominat de marea finanţă evreiască şi de acolo vine răul primejdios pentru fiinţa naţională.

Atunci, la începuturi, cum spuneam, reacţia cercurilor democratice a fost promptă şi eficientă. A fost condamnat, de pildă, incidentul xenofob sîngeros, maghiaro-român din 1991, de la Tîrgu Mureş, dezvăluindu-se că a fost montat de fosta Securitate asociată cu elemente primejdios naţionaliste din ambele părţi. Cîte n-au scris, atunci, gazetele democrate, condamnînd fenomenul? Ce reacţii scrutătoare şi demn demascatoare nu a dovedit societatea civilă românească? Toate, iluminatoare, şi demne de tot respectul cuvenit. Apoi, tot pe atunci şi imediat după aceea, s-au înregistrat condamnări viguroase ale antisemitismului revigorat, denunţîndu-i-se scopurile funeste. Apoi, organismul social şi politic românesc a fost, treptat, asaltat de oboseală, deci de apatie. Xenofobia antisemită, antimaghiară, antiţigănească a tot crescut în intensitate, a căpătat forme mai accentuate. Dar mass-media şi societatea civilă românească n-au mai reacţionat pe măsură. Maladia apatiei a început să funcţioneze, în proporţii alarmante. Ideea era, probabil, că acest morb e asiduu cultivat de aceleaşi cercuri politice şi publicistice în locul reacţiei mereu active, e mai bine să fie tratate cu indiferenţă, nefiind, în consecinţă, luate în seamă. Judecata aceasta s-a dovedit pierzătoare. Aşa s-a ajuns, de fapt, ca la ultimele alegeri prezidenţiale din 1999, un personaj politic ştiut, animatorul *en titre* al acestui naţionalism extremist multiform, să recolteze peste 30% din numărul voturilor exprimate. Sloganurile populiste, naţionalist extremiste, şovinismul extremist au sfîrşit prin a cîştiga straturi mari ale României profunde. Pentru că, la noi, îndeosebi, (istoria ne e martoră!) populismul demagogic şi naţionalismul xenofob izbutesc să capteze audienţa maselor. Istoria s-a repetat, din păcate, şi de data aceasta. Democraţia românească s-a trezit din indiferenţa socotită – vai! – mai eficientă, mult prea tîrziu. Şi, în ciuda oricăror reticenţe politice, s-a trezit, într-un tot unitar, sub lozinca „Să nu dăm curs extremismului". Lozincă, repet, în jurul căreia s-au adunat toate forţele politice democratice, societatea civilă şi chiar B.O.R. A fost mult prea tîrziu. De-abia în spaţiul, fatalmente limitat, dintre cele două tururi ale consultării electorale. E, aici, o dovadă peremptorie a consecinţei indiferenţei (apatiei) faţă de un pericol care a fost şi a rămas constant foarte periculos. Din nou, în locul unei reacţii continue faţă de un pericol evident, a fost preferată indiferenţa şi apatia. Şi din noiembrie 1999 pînă azi, din păcate, apatia indiferentismului şi-a reluat locul. Reacţia indignată a dispărut din nou. Ce se aşteaptă? O nouă consultare care va repeta (dacă nu mai rău) acelaşi rezultat? Cine, întreb, din presa democrată – cu excepţia fericită a dlui Adrian Cioroianu – şi din societatea civilă de aceeaşi orientare a luat, de pildă, atitudine împotriva inaugurării unui bust al dictatorului mareşal Ion Antonescu în Bucureşti, deşi e limpede că acest act e unul important în panoplia naţionalismului xenofob al cercurilor care au iniţiat acest eveniment. Acum, ca şi în anii optzeci, aceleaşi persoane, cu neascunse opintiri naţionalist-xenofobe, utilizează aceleaşi sloganuri şi se servesc de aceleaşi mobiluri. Întrebarea este, desigur, de ce nu se înregistrează reacţii prompte, pe măsură şi eficiente? Trebuie recunoscut că aproape singura reacţie publică şi încă eficientă a fost a preşedintelui Iliescu, care a reamintit că Ion Antonescu a fost criminal de război şi, de aceea, reabilitarea sa e imposibilă. Şi exemplele ar putea, desigur, continua. Oricum, tocirea indignării pînă a se desfigura în apatie e un semn pernicios de maladie pînă la paralizie. Şi, desigur, cu consecinţe gravisime, de pe acum previzibile. Şi, revin, în cazul tentativelor de reabilitare a lui Ion Antonescu se aduc mari daune antiromâneşti, pentru că, se ştie, SUA şi multe alte ţări din Europa occidentală continuă să-l considere pe mareşal un criminal de război, şi tentativele de reabilitare a lui pun în pericol acţiunile pentru integrarea României în structurile europene şi atlantice. Dar, e evident, tocmai la aceasta visează aceste cercuri xenofobe care, din totdeauna, au predicat osificarea în „noi înşine". Din păcate, regretatul istoric Vlad Georgescu, în a sa *Istorie a Românilor*, a avut dreptate cînd a apreciat că între mareşalul finlandez Mannerheim (care a luptat împotriva URSS dar a refuzat chemarea insistentă a lui Hitler de a intra, alături de forţele militare ale Axei, în război împotriva Naţiunilor Unite) şi mareşalul Ion Antonescu e o distanţă astrală şi a-i egaliza, în aprecieri, pe cei doi, e o imposibilitate evidentă. Cel dintîi, cuminte şi brav, s-a mulţumit să-şi recucerească a sa Carelie şi s-a oprit la fruntarii, pe cînd Antonescu, fără a fi semnat un tratat politic sau o convenţie militară, l-a urmat pe Hitler dincolo de hotarele ţări. Şi, totuşi, la noi, repet, se înregistrează tendinţa aceasta de a-l eroiza pe mareşalul Ion Antonescu. Şi promotorii acestei tentative sînt, o spun din nou, aceeaşi naţionalişti xenofobi din vremea deceniilor naţionalismului ceauşist. Şi acestor tentative periculoase, trebuie mereu precizat, li se răspunde cu apatia indiferenţei, din care indignarea sinceră şi motivată a dispărut cam demult. Un organism care nu poate să se apere, reacţionînd prompt şi eficient, riscă să se pulverizeze, autonimicindu-se.

▲

Anca MANOLESCU

De la lumea traversată la universul infinit

Într-o carte apărută anul acesta, *Diplomatie et théologie à la Renaissance*, Daniel Ménager vorbeşte despre schimbarea care, pregătită de-a lungul Renaşterii, se instalează o dată cu epoca Contrareformei şi a Barocului în reprezentările – teologice, poetice, picturale – ale îngerului. Ce aleg să reprezinte, ce aleg să accentueze, atunci cînd se interesează de lumea angelică, oamenii vîrstei moderne şi oamenii vîrstelor premoderne? Cartea lui Daniel Ménager analizează, în acest sens, tema mişcării (şi a nemişcării) angelice. Pînă în *Quattrocento,* îngerul mai păstrează în apariţiile sale calmul dens, trans-natural care face din el un emisar al imuabilului. Însă o altă linie de interpretare va cîştiga teren: îngerul va fi tot mai mult gîndit şi reprezentat ca o „fiinţă de mişcare", în zbor, cu aripile şi veşmintele „încărcate de vînt".

Pe scurt şi cam brut spus, îngerul este o fiinţă în tensiune, o fiinţă care are de compus *imobilitatea* absorbită de splendoarea divină cu hărnicia plină de iuţeală a misiunilor lui; îngerul este, simultan, fiinţă contemplativă şi fiinţă slujitoare, e spectator neclintit al Prezenţei lui Dumnezeu şi „ambasadorul" intenţiilor lui în lumea îndepărtată a oamenilor. Erasmus încă percepea această tensiune într-un poem dedicat tuturor îngerilor (*De universis angelis*): „Cetăţeni ai cerului, purtaţi oare atîta grijă exilului nostru încît nu vă pare rău să ne slujiţi?". Fiinţe ale proximităţii lui Dumnezeu (după un poet persan, ei ar fi „cei ce nu îndură separaţia"), îngerii sînt totodată fiinţe ale medierii, şi ea riscă să ajungă îndepărtare de focarul divin, căci *angelos* înseamnă „trimis". Ce soluţii primeşte problema mobilităţii-imobilităţii angelice, a proximităţii şi a îndepărtării îngerului de Dumnezeu? Ce tip de spaţiu e propriu îngerului, dar mai ales în ce tip de lume stau şi se mişcă oamenii şi îngerii?

Imobilitatea activă

Cînd Iov izbuteşte să-l scoată pe Dumnezeu din tăcerea deplinătăţii Lui, el are de îndurat o comparaţie; atitudinea lui revendicativă trebuie să se măsoare cu vasta celebrare intonată de cetele îngereşti. „Unde erai tu cînd am întemeiat pămîntul ?... Atunci cînd stelele dimineţii cîntau laolaltă şi toţi îngerii lui Dumnezeu mă sărbătoreau?" (38, 4). Aşa apar îngerii pentru prima oară în economia lumii. Înainte de a fi mesageri, înainte de a avea în grijă şi de a fi trimişi spre multiplicitatea lumii create, ei reverberează dimensiunile, actele, aspectele Unu-lui divin. Înainte de a fi mediatori, îngerii sînt *mediul* prim de receptare şi de comunicare a slavei Lui. Prin ei, liniştea ultimă se manifestă, se exteriorizează fără a-şi atenua transcendenţa. „Numai lumea îngerilor îngăduie lui Dumnezeu *să se exprime* rămînînd *inefabil*. Îngerii sînt limbajul lui Dumnezeu, «vocile armoniei sale, veşnic zămislitoare» – cum spune Böhme în *Mysterium Magnum*" (A. Pleşu, *Îngerii. Elemente pentru o teorie a proximităţii*).

Dionisie Areopagitul, autorul mereu studiat şi mereu invocat cînd este vorba despre peisajul lumilor celeste, ne propune *ierarhia* lor ca pe o imagine a frumuseţii divine – o imagine, dar nu realitatea însăşi a acestei frumuseţi. Cele nouă trepte angelice care alcătuiesc ierarhia celestă constituie grade de contemplaţie, de cunoaştere a divinului. Îngerii de pe fiece treaptă „realizează" cunoaşterea ce este proprie gradului lor şi o comunică totodată treptelor inferioare: avem de a face cu o ierarhie *imuabilă* care produce, în neclintirea ei, o dinamică a comunicării Luminii. E vorba, cum spune D. Ménager, despre o „cascadă de medieri", despre o transmitere din treaptă în treaptă a strălucirii divine. Şi fiindcă această revărsare e *transmitere* a cunoaşterii divinului, ea înseamnă *tradiţie*, o tradiţie verticală cu instanţe, staţiuni, niveluri neclintite. După doctrina lui Dionisie, ordinea ierarhică a lumilor angelice este o ierarhie a treptelor de fiinţă – stabilizate o dată pentru totdeauna prin perspectiva care le leagă pe fiecare de Unu – dar ea oferă totodată omului un *traseu* al cunoaşterii contemplative, o „scară mistică a cunoaşterii"; un traseu care, în terminologia lui Dionisie, cuprinde fazele purificării, iluminării şi desăvîrşirii.

Căci, spre deosebire de îngeri – care sînt fiinţe neclintite – omul are o condiţie singulară: el e dinamic, e în stare să se depăşească, să integreze în sine noi niveluri de fiinţă. „Sufletul", spune Origen în *Comentar la Cîntarea Cîntărilor*, „e numit «frumos» fiindcă progresează". Frumuseţea specifică omului, excelenţa şi singularitatea lui stau în capacitatea de a înainta, de a parcurge treptele lumii şi de a le asimila în unicitatea fiinţei sale. Iov are de îndurat, e adevărat, pilda corurilor de îngeri şi de stele, dar Dumnezeu acceptă dialogul direct cu el, unicitate contra unicitate. Există, în spaţiul creştin, doctrine teologice, mistice ori filozofice care disting (pentru a corela totodată) modul cum se raportează omul şi îngerul la tema ierarhiei.

Preluînd doctrina lui Dionisie şi problematica neoplatoniciană pe care el însuşi o absorbise, Pico de la Mirandola asociază ierarhiile angelice cu o cale a gnozei. Legat de această gnoză, un loc biblic esenţial în gîndirea lui e cel al scării lui Iacob. „Trebuie să escaladăm această scară, explică el în *Discurs asupra demnităţii omului*, şi să ne purificăm pentru a izbuti. O purificare în acelaşi timp morală şi intelectuală, cea din urmă simbolizată de heruvimi. Iar atunci, purtaţi de spiritul ce îi însufleţeşte pe ei, «vom putea urca», filozofînd de la o treaptă la alta a scării mistice" (cf. D. Ménager). Regenţi ai treptelor de fiinţă şi de cunoaştere, îngerii asistă pe cel ce urcă, îi insuflă energia intelectuală a treptei respective.

Scara lui Iacob pare să fie, pentru lumea iudeo-creştină, una din imaginile cheie, atît pentru tema ierarhiilor celeste cît şi pentru tema scării contemplative ori ascetice, precum e scara virtuţilor a lui Ioan Climax, o scară ce trebuie urcată, străbătută, consumată.

O lume traversată

Există la Suceviţa o imagine, cu echivalente la Athos şi în cîteva mănăstiri din Moldova, pe care vizitatorul nu poate să o ignore pentru că dă cu ochii de ea încă de cum soseşte. Cînd privirea scapă dincolo de penumbra bolţii de intrare, ea întîlneşte scena desfăşurată pe peretele nordic al bisericii: e o imagine *completă* a lumii, a cărei distribuţie e ameţitoare. Decupată întîi de arcadă, descoperită apoi în toată amploarea, scena care se întinde în faţa ochilor este imaginea unei lumi *traversate*. Axa ei e scară: nu o verticală calmă şi solidă, bine înfiptă în pămînt, ci o oblică temerară, ofensivă, periculoasă, ce îşi face drum între cele două componente ale lumii: între sus-ul şi jos-ul ei, între dreapta şi stînga, între ordine şi haos, între ritmul imobil al aripilor angelice şi agitaţia dezarticulată a demonilor. Privind fresca de la Suceviţa, îţi dai seama că termenul „cosmos" are de asimilat, pentru a-şi atinge cu înţelesul deplin, toate aceste contraste. Egale şi simetrice ca dispunere în imagine şi egal de necesare economiei lumii, teritoriul căderii şi al dezordinii e contraponderea indispensabilă pentru teritoriul geometriei şi al ierarhiilor neclintite. Ibn Arabî, marele maestru al sufismului, spunea că „imperfecţiunea universului face parte din perfecţiunea lui". Fresca de la Suceviţa ne poate face să presimţim ceva din acest paradox. Dar perfecţiunea pe care alege mai ales să o reprezinte această frescă constă în faptul că universul e o realitate *deschisă*, ce poate trimite dincolo de ea. Perfecţiunea universului constă în transcendenţa spre care se lasă străbătut. Scara oblică de la Suceviţa traversează lumea şi se sprijină pe capătul ei extrem, unde – din afara lumii – Christos se pleacă pentru a-l recupera pe cel ce urcă.

Această scară, care are înscrisă pe fiecare treaptă numele unei virtuţi, e evident o scară a lui Ioan Climax, călugăr şi maestru sinait al ascezei. Tratatul său despre urcuşul contemplativ comportă 30 de trepte ori „virtuţi" ori „stări" pe care călugărul ori „isihastul" trebuie să le dobîndească, să le interiorizeze, să le depăşească pentru a se uni cu Christos. Iar scara de la Suceviţa are într-adevăr treptele ocupate de asemenea personaje, unele urcînd cu ochii pironiţi spre capătul scării, flancate la dreapta de şiruri armonice de îngeri; altele prăbuşite cu capul în jos, agăţate de beţele fragile ale scării, gata să fie înghiţite de adîncimea unde mişună agresiv demonii. Se spune că ordinea şi calmul lumilor superioare sînt mult mai greu de înfăţişat decît diversitatea, uneori pitorească, alteori înspăimîntătoare, dar întotdeauna dramatică a lumilor de jos. Însă, dacă fresca de la Suceviţa e uluitoare, nu triunghiul ei inferior e totuşi cel ce captează privirea. Uluitoare e acolo monotonia majestuoasă a şirurilor de îngeri cu aripile întinse într-un zbor neclintit: rînduri oblice – ca şi scara pe care o orientează şi o ritmează –, rînduri de chipuri imobile şi identice ca nişte reflexe multiple ale Unităţii, rînduri de priviri ce par în acelaşi timp scufundate în contemplarea lui Dumnezeu şi concentrate pe ocupantul uman al treptei ce le revine. Concepţia lui Dionisie nu este indicată explicit aici, însă sugestia de *ordo*, de ordine angelice celebrînd divinul şi sprijinind ascensiunea umanului e prea puternică pentru a nu vedea în această scenă cooperarea între cele două variante de *scala coeli*: ierarhia angelică se oferă drept mediu „treptat" pentru traversarea lumii, pentru accesul omului spre transcendent. Ierarhia angelică *e* scara pe care omul o *parcurge*.

© S. Ivanoschi

De la spaţiul paradoxal la spaţiul omogen

Dar şi mai expresivă e neclintirea îngerului atunci cînd el e reprezentat nu în locul său propriu – inclus în armonia etajată a cerurilor –, ci atunci cînd, sosit „în misiune", el apare în lumea familiară a pămîntului. Zborul suspendat ori verticalitatea pură în care ne e înfăţişat devin atunci imagini ale spaţiului contemplativ pe care îngerul îl poartă cu sine, pe care îl face prezent în ascunsul oricărui loc pe care îl atinge. Icoana Răsăritului creştin, dar şi o sumedenie de pictori ce urcă pînă în Quattrocento, printre care Fra Angelico, au găsit soluţii diverse pentru a vizualiza întîlnirea între cele două niveluri diferite, angelic şi terestru, pentru a vizualiza tocmai întîlnirea *diferenţei* lor. Lungul şir de Bunevestiri pe care le-a pictat Fra Angelico sînt variante din ce în ce mai epurate ale unei confruntări nemişcate între Gabriel şi Fecioară, ce culminează cu imaginea din celula a treia de la San Marco. În imobilitatea lor, ambele personaje aparţin unui spaţiu al viziunii, ce se inserează, cu o simplitate uimitoare şi aproape misterioasă, în arhitectura redusă la minim a porticului. Spaţiul terestru devine coaja aproape transparentă a acelui spaţiu vizionar în care ochii îngerului şi ai Fecioarei sînt captaţi de aceeaşi Lumină. Iar lumina care, amintind de aurul icoanelor, umple întreaga scenă e doar coagularea sensibilă a Luminii trans-vizuale de care ei sînt absorbiţi. Fra Angelico şi mulţi dintre contemporanii săi izbutesc încă să reprezinte convingător îmbinarea unor spaţii calitativ diferite, să sugereze – prin reprezentările lor – straturile multiple de fiinţă pentru care lumea vizibilelor este doar periferia sensibilă. D. Ménager menţionează studiul lui G. Didi-Huberman, care a analizat contradicţiile reprezentării din Bunavestire de la SS. Annunziata: sînt contradicţii care împiedică spaţiul tabloului să devină „plat", contradicţii care forţează ochiul să treacă dincolo de vizibil. Fra Angelico „a vrut să ajute pe credincios să-şi reprezinte scena şi, în aceeaşi clipă, a figurat spaţiul în aşa fel încît această reprezentare să devină imposibilă", spune Ménager.

În secolul următor, teologi, poeţi şi pictori vor privilegia un înger mesager care se deplasează *în spaţiu*, un înger care, excesiv dedicat slujirii sale în lumea terestră, ajunge să-i preia condiţia. Zborul lui devine perfect compatibil cu mişcările atmosferice: vîntul e cel care îi umflă veşmintele şi dă mişcare aripilor sale. Cu maeştrii veneţieni, cu Tizian şi Tintoretto (în Bunavestire dela Scuola grande di san Rocco), zborul îngerilor devine din ce în ce mai spectaculos şi mai orizontal: îngerul vine de foarte departe, dar nu mai vine de altundeva. În ciuda complexităţii crescînde a compoziţiilor, fie ele doctrinare ori plastice, spaţiul reprezentărilor angelice se uniformizează, nu mai conţine salturi de nivel, nu mai forţează privirea şi intelectul să se depăşească pe sine. Un acelaşi spaţiu plat conţine reprezentările, supraabundente şi explicite, ale divinului, ale îngerilor şi ale oamenilor.

Lucrarea lui Alexandre Koyré, de la titlul căreia am pornit ca să numesc articolul de faţă, spunea că două sînt în esenţă elementele care au schimbat, în cursul secolelor al XVI-lea şi al XVII-lea, concepţia ştiinţifică şi filozofică despre lume: „distrugerea cosmosului şi geometrizarea spaţiului". Prima revine la a abandona concepţia lumii ca „întreg finit şi bine ordonat – în care structura spaţială întruchipa *o ierarhie* a valorii şi perfecţiunii"; a doua, legată strîns de prima, constă în „înlocuirea concepţiei aristotelice a spaţiului, ansamblu *diferenţiat* de locuri intramundane, cu cea a spaţiului euclidian – extensie omogenă şi în mod necesar infinită". Ştiinţa avea să traducă şi să fixeze în limbajul ei ceea ce, ocupîndu-se de îngeri, teologia şi artele pregătiseră deja. Ele mutaseră accentul de pe neclintirea contemplativă a ierarhiilor angelice pe hărnicia mobilă a îngerilor, absorbită aproape de condiţia terestră a celor pe care îi slujesc. Astfel au dat calea spre a gîndi o lume „omogenă", o lume care – infinită şi lipsită de ierarhii-trepte – este de fapt, tocmai ea, o „lume închisă", o lume ce nu poate fi traversată.

▲

„O diasporă adevărată poate să facă României un bine imens“

La cea de-a treia conferință internațională „România și românii în știința contemporană“, organizată de Fundația Culturală Română și Academia Română între 12 și 17 iunie, s-au întîlnit oameni de știință – fizicieni, chimiști, ingineri, medici – din mai multe țări europene, Statele Unite, Canada, Mexic. În continuarea fragmentelor din conferința profesorului elvețian Richard Ernst din numărul trecut al Dilemei *despre responsabilitățile oamenilor de știință, redăm răspunsurile unor participanți la cîteva întrebări, puse de-a lungul celor trei zile la Sinaia de diferite voci și pe diferite tonuri, despre importanța cercetării pentru dezvoltarea unei societăți cum este cea românească, despre importanța integrării României în Europa unită, despre necesitatea întoarcerii tinerilor plecați la studii în Occident și responsabilitatea statului român în acest sens.* À bon entendeur...

Marcel BAN, Sheridan College, Toronto, Canada

Nu știu dacă cercetarea stă așa cum stă în primul rînd din lipsă de bani. Un cercetător adevărat, pasionat de ceea ce face poate să lucreze pe bani puțini. Pe de altă parte, trebuie să ai tehnologie și asta cere bani. Dar dacă treci prin niște greutăți, te bucuri mai mult decît atunci cînd ți se dă totul pe tavă. În plus, există, pentru cercetare, o mulțime de posibilități care trebuie căutate: firme particulare care ar putea sponsoriza anumite proiecte mai ales cu aparatură, iar cercetarea să rămînă cercetare, adică în primul rînd pasiune și inteligență.

Există un program inițiat de Ambasada Americană la București. Domnul Rosapepe m-a contactat în Canada, rugîndu-mă să-i anunț pe toți românii. Am fost în SUA atunci cînd a prezentat studenților de la UCLA această idee. Cred însă că pentru cei care sînt de cîțiva ani buni acolo, sau au ajuns în laboratoare americane performante, cu un mare potențial de cercetare, nu e prea ușor să-și pună problema întoarcerii. Cei care se întorc o fac mai mult din motive de familie sau personale. Eu cunosc foarte puține cazuri, Însă, cred că o diasporă adevărată, cum este cea din Canada, pe care o cunosc, poate să facă României un bine imens. Lucrînd în laboratoarele canadiene, românii i-au făcut pe canadieni să înțeleagă că în România există școală, există capacități nebănuite și un mare potențial. E evident că dacă un grup care lucrează în străinătate este foarte bun, se presupune că au rămas și acasă cercetători de cel puțin același nivel. E un mesaj pe care noi încercăm să-l transmitem.

Noi, în Toronto, avînd un sprijin enorm din partea canadienilor, prin Ministerul Multiculturalității, vom deschide o școală unde copiii noștri vor învăța limba română. Cursurile se vor ține după program, seara sau la sfîrșitul săptămînii, iar această școală va fi deschisă chiar și pentru străini, dacă vor să învețe limba română. O începem din septembrie, i-am făcut deja înregistrarea electronică, o puteți găsi la adresa *thebans.com/scoala*. Alt proiect pe care aproape l-am încheiat este o bancă de date a intelectualilor români de pretutindeni, o rețea între aceștia *(thebans.com/romuniv)* prin care se păstrează sau se creează legături în cadrul diasporei românești. Avem mii de membri din 45 de țări. Am vrea să colaborăm cu Fundația Culturală Română, dacă acesta va fi de acord, pentru că obiectivele noastre sînt aceleași.

Ileana COSTEA, California State University Northridge, SUA

Cercetarea are o influență evidentă asupra dezvoltării unei societăți. Îmi vin în gînd baretele acelea de la scutecele de copii, pampersuri, cum le numim, și care au venit din programele spațiale; baretele adezive erau puse pe mănușile astronauților, iar partea corespondentă pe pereții navelor spațiale, pentru ca aceștia să își poată menține echilibrul în condițiile din spațiu. Un alt aspect ar putea fi faptul că o dată cu terminarea războiului rece, o dată cu încetarea conflictului explicit între Uniunea Sovietică și Statele Unite s-au sistat unele fonduri generoase acordate cercetării la vîrf de către Departamentul de Apărare. Tăindu-se aceste fonduri, cei mai mulți dintre colegii mei, ingineri mai ales din California de sud, fiindcă acolo era un mare centru de companii aerospațiale, au rămas pe dinafară, au fost pur și simplu dați afară. Firește, o astfel de mișcare influențează societatea. În România exista cercetători foarte buni, marea problemă este, însă, faptul că, pentru multă vreme România a fost ruptă de cele mai multe surse de informare. Acum, au început să fie surse de informare, dar nu există tehnologie, cercetarea nu poate fi finalizată, ca în urmă cu un secol. Nu cred că este o chestiune ce ține în primul rînd și în mod direct de bani. În Statele Unite se spune că trebuie să ai în primul rînd ideea ca să obții bani. Și în România cercetarea ar putea fi făcută fără sume enorme, dacă cei care se implică ar ști exact cum să abordeze problema. Tinerii, mai ales, trebuie să se orienteze foarte bine, să-i localizeze pe cei care fac cercetare în domeniul lor, să le scrie și nu neapărat să le ceară aparate sau burse, ci să le ceară accesul la acele aparate. Am venit acum cu un coleg de-al meu și am vizitat Universitatea „Valahia“ din Tîrgoviște. Vrem să inițiem un program în care cei de aici să facă cercetarea, să trimită rezultatele prin e-mail colegului meu care are aparatură performantă și el să facă, împreună cu studenții lui, partea de analiză a datelor, apoi să trimită rezultatele înapoi și să începem o discuție.

Mi-e greu să vorbesc despre „întoarcerea tinerilor“. Poate părea ușor condescendent să dau sugestii eu care am ales să plec acum 30 de ani. Libertatea înseamnă, totuși, să-ți poți urmări interesul personal. Eu cred că este absolut obligatoriu pentru tineri să se ducă să studieze în Vest. Unii vor rămîne, desigur, dar alții se vor întoarce. Iar dincolo de alegeri personale, dacă există un real interes pentru întoarcerea tinerilor, statul ar trebui să creeze mecanisme în acest sens, pîrghii prin care să scadă impozitul astfel ca un salariu de 1.000 de dolari în România să însemne triplu în termeni reali. Deși, sînt convinsă că mulți nu vor să plece doar din motive materiale, ci și pentru că nu au posibilitatea să evolueze în meserie, să facă cercetare de calitate. Ca să nu mai vorbesc de structuri, care ar trebui să comunice în mod real. Academia este complet separată de învățămîntul superior și cercetare. Or, cercetarea se face cel mai bine într-un fel de *think-tank*, un cazan de gîndire, stimulativ și globalizant.

Constantin T. CRĂESCU, INSERM, Institut Curie-Recherche, Orsay, Franța

Cineva spunea în conferința de deschidere a acestui simpozion că există o relație biunivocă între dezvoltarea economică generală a unei țări și dezvoltarea științifică, adică ambele sînt condiționate în amîndouă sensurile: dacă societatea e dezvoltată, ea are mijloacele și își permite să investească în cercetare, iar o cercetare dezvoltată poate să ajute implacabil, mai devreme sau mai tîrziu la dezvoltarea economiei. Dilema e cam ca aceea cu oul și cu găina. Cine ar trebui să ia prima inițiativa? Știința nu se poate dezvolta pe un teren nefertil. Cei care conduc trebuie să ia inițiativa, chiar dacă hotărîrile pe care le iau sînt nepopulare, fiindcă bugetele nu se pot dilata la infinit și trebuie să rezolve o mulțime de domenii. Ideea de la care trebuie să se plece e aceea că cercetarea este o investiție pe termen lung și nu o subvenție sau o împărțiere de fonduri. O soluție pentru România ar fi să se aleagă cîteva domenii prioritare, selectate și pe criterii de valoare generală, dar și pe criterii pragmatice. Cineva sugera, chiar la această întîlnire, domeniul *softului*, care nu necesită o investiție prea mare, se poate lucra chiar acasă, asta se practică și în Occident și poate aduce profituri importante și imediate. Global vorbind, țările dezvoltate delocalizează muncile care pentru ei sînt foarte costisitoare. Informatica a devenit acum unul dintre aceste domenii; gestiuni întregi ale unor întreprinderi mari se fac în India.

Însă, nu putem discuta despre viitorul economic al unei țări, și în particular cel al României, fără să discutăm despre mondializare, subiect care stîrnește tot felul de umori și stări de spirit în Occident. Forțele de stînga, sindicatele în general sînt împotriva acesteia. Este o poziție ușor de înțeles: pentru ei mondializarea înseamnă delocalizare, deci, în imediat, pierdere de slujbe. Și necesită o mobilitate profesională, de orientare rapidă spre noile tehnologii, mai lucrative. Însă pentru țările în curs de dezvoltare este o invitație, deși poate părea la o masă de firmituri, dar, și asta poate aduce cumva a marxism, capitalismul nu face niciodată filantropie doar ca să-și facă publicitate. Mecenatul se face în cultură și sport, dar în genul acesta de mondializare trebuie să aibă și avantaje pragmatice bilaterale, dar și mici aspecte morale.

În ceea ce privește integrarea României în Uniunea Europeană îmi pot manifesta mai degrabă o dorință decît o credință. Sper din tot sufletul ca bulversarea aceasta a sistemului economic și social să aducă, mai devreme sau mai tîrziu, rezultatele pe care le-a adus și în alte țări. Dar asta va lua foarte mult timp. Am înțeles că anul trecut a fost primul an în care rata PIB-ului s-a inversat. Dar, sîntem încă sub rata de creștere din 1989. Mi se pare normal să ne integrăm, dar nu știu cînd va fi aceasta.

Lobby-ul pe care îl poate face în acest sens diaspora românească, este important, dar condiția este ca acesta să fie credibil, puternic și concertat. Asta înseamnă mobilizare de personalități importante, de oameni cu prestigiu și credibilitate; dacă trimiți pe cineva cu o personalitate dubioasă, incertă sau, pur și simplu, mediocră, mai rău faci. În orice caz, ceea ce trebuie înțeles este faptul că Europa de Vest nu va face demersurile de integrare decît în măsura în care nu creează probleme majore țărilor candidate. Există țări din comunitate care se opun puternic lărgirii în continuare; Irlanda se opune fiindcă ea este țara care, alături de Grecia și de Portugalia, primea cele mai mari subvenții din partea Europei, iar acești bani se vor distribui și mai mult în cazul aderării unor țări și mai sărace. *Lobby*-ul poate să corecteze minciunile sau inexactitățile sau incertitudinile despre țara respectivă, dar chiar credibil fiind, nu poate să treacă dincolo de lucrurile obiective, de cifre.

Despre întoarcerea tinerilor în România, da, e foarte importantă, însă ambele comunități, cea din țară și cea din diaspora pot să acționeze în sinergie. Eu militez pentru reținerea tinerilor în spațiul european și din chestiuni de distanțe și de comunicare; poți ușor să faci un doctorat în cotutelă la Paris, în Germania sau în Elveția, dar eu personal nu am auzit de vreun asemenea doctorat cu americanii. E și acesta un mijloc de a nu-i îndepărta prea tare de țară.

Henry KAGAN, Universitatea Paris-Sud, Laboratorul de Sinteză Asimetrică, Franța

Cercetarea, în chimie, ca și în alte domenii trebuie să fie susținută de către stat, de către societate și totodată de contactele pe care trebuie să le aibă cu industria corespunzătoare și unde există interesul recrutării unor buni specialiști.

Domeniul meu, chimia organică prezintă un interes destul de mare pentru industria farmaceutică. Mă tem că această industrie nu este foarte puternică în România, în schimb industria petrochimică stă mai bine și influența ei se vede mai pregnant, în sensul că cercetarea din acest domeniu influențează în mod direct societatea. Ceea ce ar trebui să se facă mai intens, ar fi urmărirea în diversele departamente de chimie (și nu numai) din universități a metodelor și noilor tehnologii din Occident. S-ar putea ca unele companii multinaționale din domeniu să creeze „pepiniere“ de cercetare printr-un contact permanent cu lumea academică. Chimia analitică este, totodată, de interes imediat în România, fiindcă aceasta permite controlarea calității aerului, a apei, mai ales că aveți probleme în această zonă. În Franța există conceptul de „chimie verde“, chimia curată, care nu produce poluare suplimentară. Industria grea era pe vremuri, înainte de '89 destul de dezvoltată în România, dar nu știu dacă aceasta continuă, poate doar în metalurgia fină, ca în alte țări din est, unde se produc oțeluri speciale. În ceea ce privește cercetarea, pot spune că am văzut echipamente foarte bune în anumite universități, de spectroscopie, de exemplu, e evidentă o anumită modernizare în desfășurare, dar nu uniformă. De exemplu, există instrumente performante la Politehnică, dar nu și la Universitatea din București. Acum, ar trebui să ne gîndim bine dacă ar fi bine să existe asemenea echipamente peste tot, dacă ar trebui reorganizată cercetarea, sau ar trebui alese cîteva centre și cîteva instituții de elecție. În Franța, cercetarea este foarte susținută și de către stat, dar mai ales de către Centrul Național pentru Cercetare Științifică, care subvenționează anumite echipe alese în funcție de calitățile lor științifice, de anumite proiecte trecute. Se încearcă o concentrare pe echipele cu rezultate, nu există o distribuție „democratică“ a banilor între toate echipele din toate universitățile, păstrîndu-se totuși minimumul necesar în acele locuri care nu sînt de prim rang. Poate același lucru ar trebui făcut și în România.

Există foarte mulți studenți români care merg în Occident pentru a studia și rămîn acolo, pe de o parte din pricina salariului atractiv, dar și pentru că lucrează în condiții incomparabile cu cele de acasă. O problemă ar mai fi și că structura academică din cercetare este prea complicată și rigidă în Europa. Un tînăr care a văzut că în Statele Unite, imediat după doctorat poate fi independent, poate avea propriile proiecte de cercetare pentru care poate cere finanțări, nu se întoarce într-un sistem rigid, în Franța ca și în România. Adevărul e că imediat după doctorate, tinerii se mai întorc, dar dacă apucă să facă un stagiu postdoctoral într-un laborator performant, exigențele îi cresc atît de mult, încît numai dintr-o întîmplare mai acceptă revenirea. Franța e cumva într-o poziție intermediară între Statele Unite și România. În Franța nu poți fi numit profesor universitar înainte de 40-45 de ani, în vreme ce în Statele Unite poți cere acest lucru la 28-30 de ani. Încercăm să facem ceva, să finanțăm tinerii care vor să fie cercetători independenți pe proiecte concrete, nu impuse cum se mai practică încă. Ce pot să vă spun este că în Franța valoarea studenților și a profesorilor români este recunoscută și ne bucurăm să-i avem printre noi. În Franța sau în România, ei se află într-o rețea europeană care asigură multiple contacte cu străinătatea, finanțări și burse, dezvoltarea continuă a ambelor părți și, cine știe, în viitor, colaborarea pe picior de egalitate. ▲

Pagină realizată de Simona SORA

Alex. Leo ŞERBAN

Gigi *l'ingegnoso*

Gheorghe (Gigi) Rasovszky participă la Bienala de la Veneţia (ediţia 49) cu *Terra Nova,* un proiect video (curator Ruxandra Balaci) cuprinzînd 5 filme de 30 mn care pot fi proiectate simultan sau separat – de la 5 la 1.

Asta ar fi informaţia seacă (e bine să existe informaţie seacă; /dar/întrebare: *nu cumva „informaţia seacă" explică numai ceea ce nu poate fi explicat altfel*?). Eu am văzut catalogul lui Gigi *(pot spune „eu", pot spune „Gigi": îl cunosc de 10-11 ani, am făcut una-două expoziţii împreună, etc. etc.)* şi am fost sedus instantaneu (adică *„simultan"*) şi apoi pe rînd (adică *„separat"*) de ceea ce nu este, de fapt, decît înregistrarea foto a proiectului.

Cu legende (misterioase).

Adică: Gigi, îţi dai seama ce-ai făcut?

Aici nu e vorba că există un film (5 de fapt) şi că, zic eu, la asta mă pricep mai bine. Şi nu e vorba că există o Veneţie (a 49-a de fapt) şi că şi aici mă pricep cumva /am văzut-o de cel puţin 4 ori. E vorba, *de fapt,* că există *acest* catalog, şi că acest catalog este o operă de artă în sine – de o *frumuseţe* (s-o lăsăm aşa, ce, vă e ruşine de cuvîntul ăsta?) care te lasă *paf,* pagină după pagină... Ce să spui: că n-ai mai văzut ceva *similar* la noi? /dar cine vrea ceva „similar"!? Că te uimeşte, te ameţeşte, te psihedeliceşte /dar sînt ăştia „termeni *artistically-correct*"?! E chestia aceea, pe care nu o poţi pune în vorbe pentru că vorbele, în *acest* caz, sînt mult

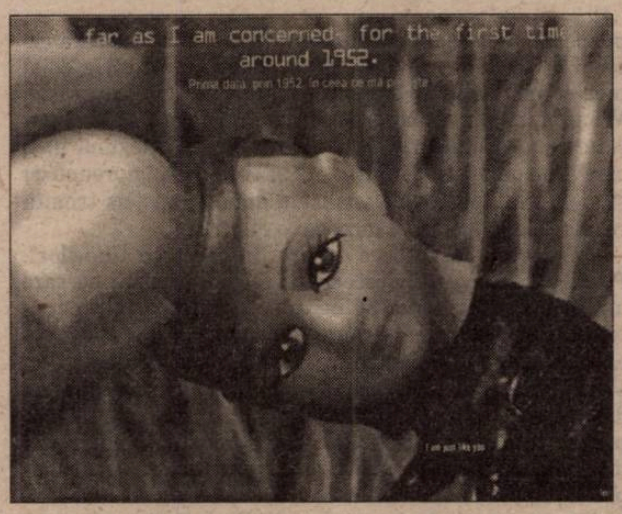

prea răsuflate /a venit o explozie atomică a sensurilor şi le-a dezumflat. Le poţi înşira la o adică /Pop, suprarealism *Koons-t-halle*, ş.a.m.d., dar nici unul nu spune mai bine forţa acestor imagini decît onomatopeile benzilor desenate: *„WOW", „GEEZ", „SHABANG"* sau – norişorul cel mai de sus – *„#&%@$!!!"*

Am încercat tot /ascultat & reascultat Massive Attack în timp ce priveam pozele catalogului (dar şi: ceva Bjork, Everything But the Girl...), citit & recitit (nu pot simultan, aşa că *the old-fashioned way)* legendele în engleză (sînt mai mari!) & în română (sînt mai tari!), recitit ce-am scris despre tine ici şi colo, reluat, unul cîte unul, interpreţii filmelor tale & privit adînc în ochi („Lăcustra /accident: aşa a căzut din claviatură, mă lasi să las Lăcustra în loc de Lăcusta?/ Boy", „Brontolomacul violet", „Şamanul Troll", „Doctor Pet", „Broasca ocrotitoare Ma", „Patrula de porci", „Cîrdul de raţe", „Fata cu ursul", „Piticul în trei variante", „Mîna destinului" /da' Destiny's Child ce cusur au?!/, „Scufiţa roz", „Inorogul fără corn", „Pasărea masivă" /ne cunoaştem de mult cu dînsa..., „Big Foot", „Vulpiţa angrogină", „Minerul mărunt".

...Am înţeles că *Mixtura de gnomi se află într-un continuu balet* şi că *de aceea le ofer* /i/ *muzica favorită: The Smiths, Massive Attack, Radiohead, Portishead, Moonspell, The Doors, Sex Pistols, Pearl Jam, Smashing Pumpkins, Everything But the Girl, Jimi Hendrix, The Cure, Guano Apes, Marc Almond, Morrissey* /ar trebui să *check out* şi Daft Punk!/, degeaba; nu pot (de)scrie misterul acestor animăluţe & păpuşele de plastic care ascultă muzică bună în timp ce mîna lui Gigi (cînd dreapta, cînd stînga, cînd amîndouă) le aşază, mediumnic, în faţa videocamerei... Pentru că ele *sînt acolo*, şi orice încercare de a le *trage aici*, în comentariu, le răpeşte *ingenuiozitatea* /cuvînt-valiză poate puţin cam e-hei, cam a-ha, dar e singurul ce-mi vine acum pe limbă în stare să comprime lucrul pe care-l face mîna lui Gigi cu foto&video, cu foarfeca&iarba, cu plastic&plastica. Gigi l'ingegnoso – dar un *ingegno* care face casă bună cu ingenuitatea, în lipsa căreia totul e literă (artă) moartă, *consummatum est*, şi în prezenţa căreia e posibil să *incipit vita nova*...

▲

Info

Scurt-metrajul *La drum* (45 minute) realizat de sibianul Dumitru Budrală în 1999, a fost prezentat în prima ediţie a *SEE Docs* din Dubrovnik, un festival de filme documentare din Europa de Sud-Est, care s-a desfăşurat între 23-29 iunie 2001 în oraşul de pe coasta dalmată. Festivalul este înrudit cu *Balticum Film & TV Festival,* care are loc de 11 ani încoace în ţările nordice.

Svetlana CÂRSTEAN

À la marocaine

Acum vreo douăzeci de ani, copil fiind, ascultam în fiecare dimineaţă, la radio, emisiunea *Din muzica popoarelor,* singura alternativă la Angela Similea, Mirabela Dauer şi *Buletinul hidrologic.* Ce înţelegeam eu din muzica respectivă? Greu de spus. Probabil că mi se părea stranie şi străină, în acelaşi timp. Ceea ce era de ajuns. Cît despre reprezentările pe care le aveam, legate de diverse acorduri şi sonorităţi, ele erau fie cu totul abstracte, fie deja clişeizate: cămile în deşert, oameni care dansează goi, tatuaţi din cap pînă în picioare, pentru muzica mai exotică, ţărani săltăreţi, asemănători cu ai noştri, pentru muzica „naţionalităţilor conlocuitoare".

M-am lovit de propriile mele fantasme şi fantezii sîmbătă 23 iunie, în holul Institutului Francez. M-am întîlnit acolo cu „muzica popoarelor" în carne şi oase. Respectiv muzică marocană, interpretată de grupul *Chalaban* din Ungaria. Grupul, format la Budapesta de Said Tichti, cuprinde şapte muzicieni şi două dansatoare. Reprezentările mele de odinioară au fost depăşite de realitate: tobe specifice cu pielea perfect întinsă, costume tradiţionale, papucei galbeni ascuţiţi, amintind pe jumătate de opincile noastre româneşti, dansatoare îmbrăcate în portocaliu, tremurînd delicat din toţi bănuţii mici, prinşi în talie, pe mîini şi în dreptul sînilor. În plus, ritmuri care alternau, cînd violente, cînd senzual tînguitoare, care ilustrau, se pare, poezia repetitivă a deşertului: întinderi nesfîrşite, mereu aceleaşi, ce trebuie luate prin surprindere cu răpăit de tobe. Punctul de plecare era de fiecare dată muzica tradiţională marocană. Improvizaţia prelucra apoi totul. Instrumentele au fost nenumărate, iar despre unele dintre ele am auzit pentru prima dată citind în dosarul de presă: guembri-ul, darbouka, djambe. Li s-au adăugat alăuta, fluierul, bateria, saxofonul şi flautul.

Spectatorii s-au lăsat uşor prinşi în această euforie marocană, uitînd de manelele din cartierele lor, din pieţe, autobuze şi de la televizor. De data aceasta, ascultau o muzică dansată ce-i drept din buric, dar autentică. Singura mea referinţă, în afară de emisiunile pomenite la început, era o amintire: chemarea muezinului, propagîndu-se lent prin cerul fierbinte de vară, undeva în Constanţa sau Mangalia, nu are importanţă. Inflexiunile sale insistente şi egale cu ele însele, infiltrîndu-se în aer ca într-o ţesătură, rezumau aceeaşi poezie repetitivă care trebuie să capteze distanţele şi singurătatea.

Peste toate acestea, s-a suprapus însă multă veselie şi plăcerea sinceră de a cînta şi a dansa. Astfel s-a terminat concertul *Chalaban*-ilor, într-o dezlănţuire şi un entuziasm general. Spectacolul, inclus în seria acţiunilor prilejuite de „Fête de la musique", a fost organizat de Institutul Francez şi Ambasada Marocului. Ultima surpriză a serii urma să fie – asta ştiam tot din dosarul de presă – degustarea de mîncăruri specific marocane. Însă aşa cum dumneavoastră, care n-aţi fost acolo, nu le ştiţi gustul, nici eu nu mă pot lăuda că-l ştiu. Şi pentru asta le mulţumesc vestiţilor şoimi ai lansărilor (ca să nu spun şoimi ai patriei), vernisajelor şi spectacolelor cu întrare liberă, adică bătrînilor nelipsiţi în asemenea ocazii, specie viguroasă şi nicidecum pe cale de dispariţie. Renunţînd la dansul final, ei au reuşit să formeze o tradiţională coadă românească în faţa bucatelor marocane, ceea ce le-a permis să atace primii şi fără drept de apel mesele cu bunătăţuri. Unii dintre ei au reuşit să ia chiar şi la pachet, adică să-şi umple sacoşele pregătite dinainte.

© Institutul Francez din Bucureşti

Nu-i nimic, însă. Am rămas cu amintirea unei seri minunate, a unei demonstraţii pe viu (cum altfel?) despre „muzica popoarelor" şi a unui cus-cus care era să fie şi nu a fost.

▲

Dilema vă recomandă

● Expoziţia *Fotografia în timpul Republicii de la Weimar* – pînă în 2 iulie, la Galeria Etaj 3/4. ● *Noaptea* de Ştefan Bălan, Editura Muzeului Literaturii Române & Norii. ● *Sinuciderea fecioarelor* de Sofia Coppola. (Alex. Leo Şerban)

● Andrei Vochin, *SuperSteaua. Adevărata poveste a cîştigării cupei Campionilor Europeni* (Ed. Prosport). O carte, cică, despre fotbal, care-şi depăşeşte cu mult condiţia, devenind un captivant documentar despre o anume Românie sub domnia lui Ceauşescu – acest Berlusconi *avant la lettre* din lagărul socialist. În atenţia cercetătorilor de tip Adrian Cioroianu. (Radu Cosaşu)

● Paul D. Quinlen, *Regele playboy*, Editura Humanitas, traducere de Mona Antohi, o biografie a controversatului Carol al II-lea scrisă plăcut, calm, fără părtinire şi pasiune excesivă. (Iaromira Popovici)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Cezar PAUL-BĂDESCU

trecerea prin reviste

O întristare şi mai multe bucurii

Moment trist şi dezamăgitor

Eveniment al presei culturale: cel mai important critic literar care a mai rămas pe baricadele cronicii de întîmpinare îl „rade" pe cel mai important scriitor român contemporan. Este vorba de cronica lui Dan C. Mihăilescu din ultimul număr al *Ziarului de duminică* (nr. 25 / 22 iunie 2001) la *Jurnalul* lui Mircea Cărtărescu. Articolul se intitulează „Narcis crud şi dezamăgitor". Adică: *Narcis*: „de un egoism etanş, vecin deopotrivă cu megalomania şi meschinăria"; „Transpusă în banalul cotidian, strălucitoarea egofilie a artistului nu mai încîntă, nu mai acţionează halucinogen şi melifluent, ci stupefiază prin amestecul de narcisism şi pragmatism, de delir (şi delict) de grandoare şi mania persecuţiei"; *crud*: „Cine se laudă că rupe cornițe de melci vii şi că striveşte furnici pe trunchiul copacilor (încai adolescentul Eliade mînca gîndaci, autopedepsindu-se...) va avea, de acum, în subsemnatul, un cititor mai puţin"; *dezamăgitor*: „se revelă aici ca un contabil de succese şi pseudoeşecuri administrate atent, pîndind mereu pieziş efectul asupra bietului receptor inocent şi admirativ"; „Din cît îi merge mai bine, dintr-atîta se lamentează mai straşnic"; „el se notează invariabil ca «neurastenic» («Nu mă bucură nimic, sînt pe un fund mocirlos»), atins de ramolisment, bîntuit de himere («Procreez cu creierul şi gîndesc cu testiculele»), ameninţat de ratare, «isterizat în ţara asta isterică», sastisit de America şi schilodit de România" etc. De fapt, marea dezamăgire a lui Dan C. Mihăilescu pare a fi faptul că nu a găsit în jurnalul lui Mircea Cărtărescu nimic din cărţile care-l încîntă pe critic după '89 încoace: „dezvăluiri, mărturisiri, memorii", „procese ale comunismului", „istorie necenzurată": „În fine, nimic, absolut nimic din România anilor 1990-1996 în aceste sute de pagini, nimic din dilemele, capcanele, politicile, mineriadele, răsturnările noastre." ...Şi, desigur, nimic despre *generaţia de aur* interbelică (Eliade, Cioran & Co.), nici măcar ceva care să facă o vagă trimitere, să aducă a...

E adevărat, fiecare avem afinităţi de lectură care, precum ştim, nu se discută, dar de aici pînă la a nega rostul unei scrieri cu care nu consonezi mi se pare un drum cam lung, mai ales cînd eşti critic de meserie. Asta, cu atît mai mult cu cît există, de la Amiel încoace, o întreagă tradiţie a jurnalului egocentric şi lamentativ (opusă, întrucîtva, tradiţiei instituite de jurnalul lui Samuel Pepys, în a cărei descendenţă s-ar afla un Zaciu, să zicem).

Impresia mea, citind cronica lui Dan C. Mihăilescu, este că *Jurnalul* lui Cărtărescu l-a enervat peste măsură pe critic. Aşa s-ar putea explica loviturile sub centură pe care le administrează. Pe de altă parte, eu nu mi le explic nici aşa, obişnuit fiind cu eleganţa subtilă a textelor lui Dan C. Mihăilescu de pînă acum. *Jurnalul* lui Mircea Cărtărescu este unul de o sinceritate copleşitoare, în care autorul se expune la fiecare pagină, îşi scoate la lumina zilei toate vulnerabilităţile. Vorbeşte despre lucruri pe care puţini ar fi în stare să le mărturisească: nevroze, accente de paranoia, meschinării, idiosincrasii (de multe ori absurde), anxietăţi (de multe ori ridicole, dar perfect coerente cu „ansamblul"), egofilie dusă la extrem, monstruozităţi etc. Ei bine, Dan C. Mihăilescu contabilizează toate aceste *defecţiuni* şi vorbeşte despre „efectul moral lamentabil". Şi, pe de altă parte, despre cruzime. Acum, nu ştiu despre ce se poate vorbi atunci cînd administrezi lovituri suplimentare unui om care se autoflagelează public.

Flash-uri (pozitive)

● Numărul 4/ 2001 al revistei *Apostrof*, cu tema „În lumea taţilor" este o adevărată încîntare. Mai mulţi scriitori au fost invitaţi să vorbească despre taţii lor şi astfel au rezultat nişte texte admirabile, sincere şi calde – aşa cum sînt cele semnate de Bianca Balotă, Dorli Blaga, Nicolae Breban, Ruxandra Cesereanu, Livius Ciocârlie, Norman Manea, Nicolae Manolescu, Simona Popescu, Leon Volovici ş. a. Semnalez textul lui Nicolae Breban, incredibil transfigurat de exerciţiul sincerităţii – pe care l-am citit cu cea mai mare plăcere, ceea ce nu mi s-a mai întîmplat de mult timp încoace în ceea ce-l priveşte (eu, care, printre altele, sînt un fan al *Buneivestiri*); cînd Nicolae Breban renunţă la cabotinisme şi la şlefuirea obstinată a propriei statui (re)devine fermecător. ● Am primit de la Iaşi o revistă de care nu ştiam, *Contrast*, editată de asociaţia Matesis, şi a cărei existenţă mă bucură. Numărul 4/ 2001, avînd ca temă „Erosul", este plin de texte interesante şi foarte bine scrise, semnate de studenţi sau lectori ai facultăţilor umaniste ieşene (cei mai mulţi de la Facultatea de Filosofie a Universităţii „Al. I. Cuza"). Iată cîteva titluri: „Fin' amors. Iubirea curteană şi perspectiva socio-culturală a raporturilor interumane în evul mediu clasic" (Mihaela Grancea); „De altero connubii ritu. Convieţuiri homosexuale din perspectiva legislaţiei şi mentalităţilor erotice romane" (Alexandru Gh. Sonoc); „Kai(e)ros. Schiţă de etimologie platoniciană" (Cătălin Prisacariu); „Hans Peter Duerr şi erotismul sânilor" (George Bondor); „Tribulaţiile cuplului" (Ioana Andreea Cozianu); „Democraţia SEX-primării closetale" (Iulian Vamanu); „Amorul şi umorul" (Dan Mazilu). Remarcabile sînt şi articolele-răspuns la întrebările adresate mai multor colaboratori de către redacţia revistei: „1. Erosul este o problemă teoretică sau practică? 2. Poate fi erosul un model al întîlnirii cu celălalt? 3. Ce ipostaze ale erosului credeţi că sînt specifice timpului nostru?" Deşi unele titluri sau formularea întrebărilor ne-ar putea duce cu gîndul la abordări de tipul *lucrare de seminar*, textele nu sînt unele docte şi constipate, ci – în cazul multora – scrise cu graţie şi umor. ● Tot o revistă interesantă, ieşeană şi scrisă de studenţi este şi celebra *Opinia studenţească*. Cei de la *Opinia studenţească* sînt maeştri în reportaje şi, de aceea, cînd am coordonat numărul cu tema „Viaţa la ţară", i-am invitat să-mi ofere un reportaj despre satele moldoveneşti. Ieşenii au fost foarte receptivi la propunerea mea, atît de receptivi încît fiecare din redacţie mi-a scris cîte un text, două sau chiar trei, rezultatul fiind un număr de vreo 50 de pagini cu multe articole bune, cu care m-am trezit, într-o bună dimineaţă, în *Inbox*-ul e-mail-ului meu. Am publicat, din lipsă de spaţiu, doar vreo trei-patru articole, cu părerea de rău că le-am ratat pe celelalte. De aceea, nu mică mi-a fost bucuria cînd am văzut că *Opinia* a scos un supliment intitulat chiar „Viaţa la ţară" (suplimentul numărului 103/ 5-12 iunie), în care am regăsit articolele pe care cei din redacţie mi le trimiseseră mie. M-am bucurat, chiar dacă (din nebăgare de seamă, desigur) au fost publicate, fără nici o specificaţie, şi articolele care apăruseră în *Dilema*. ● A apărut numărul trei al revistei electronice *Respiro* (accesibilă la adresa http://www.revistarespiro.com) cu texte de calitate la toate secţiunile revistei: „Proză", „Poezie", „Eseuri", „Artă". La „Proză", întîlnim cu plăcere semnăturile a trei colaboratori ai *Dilemei:* Cornel Mihai Ungureanu, Bogdan Suceavă şi Răzvan Rădulescu (acesta din urmă cu un fragment din extraordinarul său roman, *Regatul lui Teodosie*, care, de mai bine de un an, după multe tribulaţii, nu-şi găseşte încă editorul). Trebuie să mai menţionez că Bogdan Suceavă, unul dintre cei mai activi redactori ai revistei, a iniţiat, acum aproape un an, un grup de discuţii pe Internet dedicat literaturii române contemporane, „nadir_latent" (http://groups.yahoo.com/group/nadir_latent), care a ajuns să fie un excelent loc de dezbatere culturală (un fel de Capşa virtuală), cu atît mai remarcabil, cu cît spaţiul public cultural românesc (virtual, dar mai ales ne) cam duce lipsă de aşa ceva. ▲

Academia Cataveneu a pus de-al 500-lea număr. Îi urăm – ca între colegi – vigoare neîntreruptă şi – ca între oameni de litere – putere de exagerare conştientă.

Redacţia

Inovaţie

Nu contenim să ne entuziasmăm cînd o firmă cu dare de mînă înţelege să-şi facă publicitate, să-şi îmbunătăţească imaginea, investind şi în cultură, nu – aşa cum fac mai toate – numai în fotbal şi în alte manifestări care întrunesc votul popular. Ne entuziasmăm pentru că astfel de gesturi sînt, din păcate, la noi, atît de rare, dar mai ales pentru că actele de mecenat în condiţiile actuale ţin întrucîtva de pasiune şi, dacă nu e prea tare termenul, de eroism. Căci un eveniment cultural nu oferă o publicitate imediată, aducătoare de cîştiguri rapide (iar investitorii de la noi au mentalitatea că, dacă nu cîştigă rapid, dacă nu dau „tunuri", nu au cîştigat nimic), ci conferă doar prestigiu – ceea ce reprezintă o investiţie pe termen lung. Ei bine, în isteria generală a îmbogăţirilor peste noapte, astfel de investiţii pe termen lung, care par la prima vedere eroice, sînt, de fapt, dovezi de inteligenţă economică.

Anul acesta este al doilea cînd British American Tobacco şi Fundaţia Română pentru design organizează Premiile Anuale pentru Inovaţie *Kent Explora*. Secţiunile competiţiei sînt: *2D – bidimensional* (grafic design, grafică de şevalet, ilustraţie, publicitate, fotografie etc.); *3D – tridimensional* (design de produs, ambalaj, design ambiental, creaţie vestimentară, accesorii, instalaţii, sticlărie etc.); *Virtual D – spaţiu virtual* (web design, proiecte multimedia, video, magazine virtuale etc.); *New D – noudimensional* (concepte, inovaţie în economie, filozofie, ştiinţă etc.). La fiecare categorie se va acorda un premiu în valoare de 2 000 de dolari (net), iar marele premiu, selectat dintre proiectele cîştigătoare pe secţiuni, va fi în valoare de 4 000 de dolari (net, de asemenea). Oricine poate participa la acestă competiţie (şi sperăm ca şi cititorii *Dilemei* – care, precum îi ştim, nu duc lipsă de inventivitate – să se numere printre participanţi şi cîştigători): trebuie doar să se completeze un formular care se obţine de la Fundaţia Română pentru Design (tel. 01 411 14 59), formular care să fie depus pînă pe 12 septembrie (şi, desigur, mai trebuie să mai existe şi un proiect sau o lucrare care să justifice participarea la competiţie).

Pentru mulţi, cultură este numai aceea care se scrie cu majusculă şi în faţa căreia trebuie să te cutremuri şi să ridici ochii cu veneraţie. Şi rarii Mecena de la noi îşi acordă graţiile numai acestei zone, pe care o numesc sau nu „de excelenţă". Aşa că, iniţiativa British American Tobacco de a sprijini experimentul (partea cea mai vie a culturii, dar care nu prea este chemată sub luminile reflectoarelor) trebuie cu atît mai mult aplaudată. **(C. P.-B.)** ▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Pistol CO_2, pianină Schiller-Berlin

„Goblenuri, trofeu de cerb, pendulă 1849, bancnote şi monezi vechi"; „Navete cu sticle 1/1 şi 1/2"; „Cărţi, păcură, proiector Zeiss, dispozitive, discuri"; „Umeraşe plastic, preţ excepţional"; „Butoiaş 6 litri, cu suport şi robineţi"; „Tablouri originale, reproduceri clasice la cerere"; „Cartelă Connex Kamarad , cu număr şi 10 unităţi". Şi lista ar putea infinit continua, nu numai din *Anunţul telefonic* din 1 iunie 2001... La fel cum oamenii care-şi oferă serviciile personale sau profesionale se prezintă, tot aşa încearcă şi obiectele. Posibile alter-ego-uri ale proprietarilor (trecuţi sau viitori) obiectele ne oferă imagini ale acestora mai exacte, fără epitete inutile, mai modeste prin precizia lor. Pentru lista de mai sus am ales obiecte din aceeaşi ediţie a unui ziar de anunţuri, dar aparţinînd unor generaţii diferite, şi unor registre diferite: unele celui poetic, cultural, dezinteresat; altele registrului pragmatic, aducător de posibil profit. Alăturate astfel, obiectele enumerate alcătuiesc o colecţie bizară, şi tranzitorie, dar şi un tablou al epocii actuale, cu cererea şi oferta ei, cu apucăturile ei desuete şi novatoare. Jean Baudrillard, în *Sistemul obiectelor* (Echinox,1996) vorbeşte despre relaţia dintre obiectul de colecţie, posesorul său şi timp: „organizarea colecţiei înseşi se substituie timpului"; „obiectele nu ne ajută doar să stăpînim lumea – prin inserarea lor în serii instrumentale – ci ne ajută – prin inserarea lor în serii mentale – să stăpînim şi timpul, făcîndu-l discontinuu şi clasificîndu-l ca pe obişnuinţe (...)".

Obiectele înşiruite în ziarele de anunţuri se adresează fie timpului nostru productiv, creativ, fie celui liber, în care îţi poţi permite picanterii; fie, pur şi simplu, unei permanenţe a posesiunii. Din cea dintîi categorie fac parte ofertele de afaceri, cele care-ţi oferă posibilitatea unui „salt calitativ" şi a unei iniţiative dinamice: „Sifonărie americană tuburi CO_2, dozator componente pentru pompe"; „Aparat kebab, şaurma, pizza, hamburgher, cartofi prăjiţi, vitrine îngheţată şi salată, malaxor de patiserie"; „Chioşc aluminiu, 5mp, aştept provincia"; „Linie fab. hîrtie igienică, foarte performantă, preţ convenabil"; „ Firmă SRL fără activitate, rog seriozitate". Se pot constata, de aici, cerinţele pieţei, îmbinarea unor obiceiuri vechi (sifonăria) cu ambiţii noi (americană), ineditul posibilităţilor de a te îmbogăţi (hîrtia igienică) şi necuprinsul oportunităţilor (SRL-ul fără activitate). „Aparat foto Nasselblad 2000", „Pianină Schiller-Berlin, placă bronz, corzi încrucişate", „Vin, preţ avantajos", „Viagra 50 mg", „Şalupă 4,5 m, motor 25 CP,, peridoc", „Colecţie personală casete erotice XXX 1995-2000,toate genurile", „Pistol CO_2 cu cartuşe cal. 5.5 ml, Philips Savvy"; „Note muzicale pian, vioară, clasici, şlagăre vechi", „Mobra super, puţin rulată, piese rezervă" . Evident, anunţurile mai sus enumerate aparţin sferei timpului liber, celei de-a doua categorii menţionate; romantismul artistic desuet pierde teren în faţa unor perspective mai actuale, şi mai active: vitezomania, fie ea pe mare sau pe uscat, sexul; ne întrebăm despre rolul pistolului, care, sigur, figurează tot în categoria îndrăzneaţă... „Linoleum, mochetă (dale-rulou), accesorii, tapet, pîslă, pluş,,, „Covor India, lucrat manual", „ Sufragerie tip Chippendale, masă extensibilă, 6 scaune, 2 bufete, vitrină oglindă cristal"; „ Bibliotecă Viorela, 5 corpuri, cuier mare, video Toshiba", „Jaluzele exterior, uşi, ferestre"; „Goblenuri cusute şi executate la comandă". Ofertele din ultima listă îşi propun să le confere eventualilor doritori siguranţa şi confortul stării de posesiune, necesară şi pentru bunul mers al categoriilor anterior menţionate. Extrema acestei siguranţe, prelungită dincolo de limitele temporale, o constituie încă nelipsitele anunţuri pentru locuri de veci: „ Loc de veci criptă, trei nivele, Cărămidarii Noi".

▲

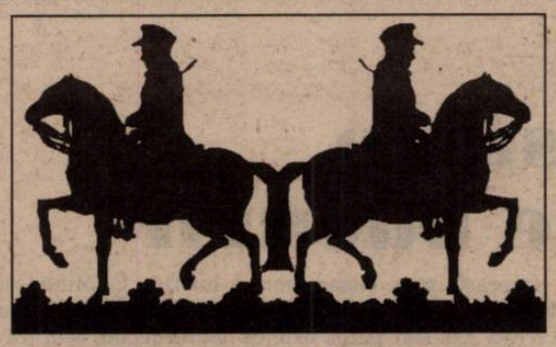

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Zilele cu multe eţetera, eţetera

Precum Perpessicius care căuta în orice naufragiu literar o perlă – de aici ieşindu-i faima nu prea veselă între scriitorii români de a fi cel mai îngăduitor critic literar, omul fără obiecţii, o dată, o singură dată ţinînd să emită observaţii mai dure, la „Enigma Otiliei", pentru care divinul ei autor nu l-a iertat în *Istoria* sa –,

precum Perpessicius, aşa am ajuns şi eu să mă uit la fiecare zi de nimic ca la o carte care oricît ar fi de plată trebuie să aibă un rînd, un singur rînd memorabil în bine sau în rău – pentru a mă exprima cu acel minim de bombasticism fără de care nici decenţa n-ar avea cunoscuta ei putere de convingere.

Mă mărginesc la ultimele trei zile – poate că interesează măcar ca schimb de experienţă între sceptici mai mult sau mai puţin oneşti.

Alaltăieri ziua se anunţa bleagă, m-am trezit tuflit, am uitat să-nghit Piracetamul simpatic, mi-am făcut ghiozdanul ca să plec la redacţie/şcoală (pipa, futacul, tutunul, un Steiner, ultima sa carte, *Errata*, să i-o împrumut unui prieten etc.), abia mă mişcam pe stradă, plin de gînduri negre spre gri – şi aici sînt nuanţe şi etc.-uri – cînd, deodată, aşezîndu-mă pe scaunul meu, „colegul de bancă" aş putea spune, deşi stăm cu toţii la o masă lungă cît ziua de dinaintea lefii, îmi şopti pe un ton de scuză, dîndu-mi un text scurt de-al său, pentru rubrica noastră de 3,14: „Ştii că aseară m-a pălit lirismul...?" Citesc – îl mişcase o scenă absolut înduioşătoare din oraş; omul e de cînd îl ştiu un dur, rece la tot ce-i melo şi „una lacrima sul viso"; fraza lui mi-a făcut mai bine ca Piracetam-ul. Mulţumită ei – aceasta-i credinţa mea schubertiană: un moment muzical atrage un alt moment muzical, nu ştiu cum, nu ştiu cînd, e mai ceva ca o fisiune nucleară... – seara l-am văzut pe Celibidache, la binecuvîntatul *Muzzik*, repetînd într-o biserică din Italia *missa* lui Brukner, cerînd corului „să nu ne dezamăgească", acesta ascultîndu-l şi producînd o minune de sunet. Celibidache s-a oprit şi le-a spus cu bonomia-i despre care scrisesem exact cu o săptămînă în urmă: „A fost magnific... cred că nu am febră".

Ieri, tot aşa, ziua se anunţa iar cu multe eţetera – sper să nu mi se ceară multe detalii pentru a defini după ce criterii stabilim o asemenea zi – cînd, după-amiază, poştaşul sună de trei ori şi îmi înmînă scrisoarea unei prietene de departe; îmi scria de pe un aeroport din America, în aşteptarea avionului care avea s-o ducă, acasă, pe malul Mediteranei, informîndu-mă că lăsa în casa fiicei ei, de unde pleca, o situaţie grea: „ca să fiu prozaică – mi se frînge inima". De la Adriana Bittel citire (cele „11 povestiri") nu mai auzisem o asemenea descriere a unei tristeţi. Aproape magic, seara, tot la *Muzzik*, l-am ascultat îndelung pe unul din celebrii violoncelişti ai lumii, Schnitt, explicînd cum a descoperit într-o sarabandă a unei partite de Bach un ritm de swing.

Azi de dimineaţă am aşteptat săptămînalul telefon al mătuşii mele de la Tel Aviv, singurul om din lumea pe care o cunosc care-şi declară vîrsta cu anii şi lunile „la zi": 92 de ani şi 7 luni; trebuia neapărat s-o întreb despre transplantarea inimii unui tînăr palestinian, ucis de colonii religioşi, la un israelian, operaţie făcută cu acceptul tatălui celui omorît; de cîteva zile, o consideram singura ştire în replică şi pe măsura incomensurabilei cantităţi de ură care domneşte acolo, între cele două popoare. Ea mă sună, mă chestionă: ce fac?, cum e vremea?, cînd îmi va apărea cartea?, eu am întrebat-o ce mai e pe la ea, „e jale!", îmi preciză repede şi trecu la altă idee: „A început şi la mine!". Ce a început şi la ea? Războiul!? Nu – o dor foarte tare gingiile, maxilarele plus că trebuie să-şi facă şi o operaţie de cataractă. *„Zeu Ze"* („asta e situaţia" în ivrit) şi vru să încheie, dar eu nu am lăsat-o: „Ce a fost cu transplantul acela de inimă? Nu a mişcat ceva în tratative? Nu s-a zguduit nimic?" Ea, categorică: *„Şum davar!"* („Nu are importanţă" – în ivrit.) Cum *„Şum davar"?* A tăcut, am revenit: „Adică e aşa, un fel de eţetera...?" Un fişîit lung pe fir mă sili să repet întrebarea şi ea, uşor vexată, ţinu să-mi răspundă: „Ştiu, ştiu ce înseamnă eţetera, da' nu mă fă să plîng – e jale!".

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

De la magazinul „Body Shop"

Magazin de cosmeticale, filosofie pe produse naturale. Ea era, în magazin, înaltă, cu rîvnitele 90/60/90 ostentative. Cu o fetiţă. Şi se cosmeticiza pe un scaun în mijlocul încăperii.

„Mami se face frumoasă acum, ţi-am zis eu că seara asta e a mea şi trebuie să fiu frumoasă, frumoasă, mă înţelegi ce e aia frumoasă? Tu uită-te prin magazin... nu pune mîna acolo... vezi că dărîmi raftul. *(către machieuză, vînzătoare în magazin, cu ceva şcoală în plus):* „Am luat bronzul ăsta extraordinar de la o firmă... pe la 1 Mai... am dus-o şi pe-a mică... n-a rezistat... că ce să facă ea înăuntru... stai, fetiţă, să fii frumoasă. M-am dus după aia la un fitness de grup... am luat-o şi pe ea... e supărată, parcă nu e fata mea... *(către fetiţă):* ia mîna de acolo că dărîmi magazinul peste tine. Sînt o mondenuţă, acum nu prind eu toate sindrofiile, dar ceva-ceva... în seara asta ies la un bar cu doi-trei băieţi, ne ştim de mici, iar pe la 10 mă duc la ziua lui Michel, ceva asistent manager la marketing. Vreau să fiu frumoasă, că nu mă pot respecta eu. Auzi, apropo, mai vine cineva pe aici să se facă...? Uite, aia mică a lu' Roman vine? Da, Vlasov şi astea nu pupă ele aici... e, trebuie să ai viaţa ta, că altfel dai să sugă la copil o viaţă, apropo, cît ţi-au zis că trăieşti? Păi, n-ai trecut pe la Ian, mi-e mi-a ghicit că voi mai trăi 30 de ani... 30 de ani, ce oroare, adică la 50 mă calcă o Alfa Romeo... le-ai văzut pe-astea noi? Am fost la lansare, mă luase un *vicepresident* de la distribuţie hîrtie şi a venit maşina cu avionul, atunci venise din Italia... mie nu-mi plac macaronarii... nu vreau un roz... şi acolo dă-mi un bleu. Italienii nu-s haioşi, au ceva de şmecheraşi de Ferentari. Englezii sînt distanţi, n-au limbă în gură. Americanii au civilizaţie şi istorie... se vede în ticurile lor nervoase. Unu' mi-a pus picioarele pe genunchi... plecasem în patru spre Snagov... el, tot ceva mare pe la financiară, nu, că nu are rost să-i cunoşti pe ăia fără bani... Era aşa direct că era obosit... îţi dai seama, obosit, aveam secretarele lui la picioare. Nu, că nu fac sex cu ei, mă lasă soţu' aşa să ies, noaptea mă aduc acasă. Să nu crezi că sînt din alea... am fost pe vaporul ăla a lui Esca cînd i-a bătut negru' ăla pe striperii lui madam Roman... mefientă fiinţă, pe cuvînt."

▲

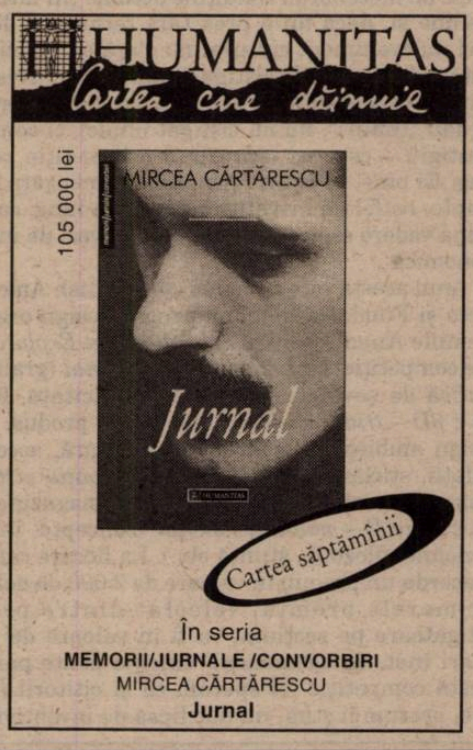

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Lacrima dublă (I)

Atunci cînd aterizezi pe aeroportul Otopeni, chiar cu puţine clipe înainte de a traversa şoseaua Bucureşti-Ploieşti, vezi studiourile cinematografice – foste Buftea, azi cumpărate de PROTv – şi, exact peste lac de ele, precedîndu-le, o casă enormă: o lacrimă dublă.

Ea e neasemenea printre casele unde este situată, pe malul lacului sau împrejurul Bucureştilor în general. Este o casă unifamilială proiectată de dr. Radu Teacă pentru o înstărită familie bucureşteană (pentru care el a mai lucrat atît o celebrată locuinţă pe str. Cretei, recent renovată interior la un standard de calitate a concepţiei şi de acurateţe a execuţiei pe care eu unul îl consider greu de atins prea curînd de vreun alt confrate), cît şi alte proiecte mai mici, legate de firma proprietarului acestor case (logo-ul firmei, cataloage de prezentare, design de obiect). Nici una dintre ele însă nu este de complexitatea şi de coerenţa acestei case peri-urbane.

Am fost martor atît la proiectarea ei, care a fost un proces îndelungat, repetat de nenumărate ori, inclusiv atunci cînd se ajunsese deja în faza de şantier. Am văzut macheta de fiecare dată cînd am intrat în atelierul lui Radu Teacă, întrucît autorul a plasat-o astfel, printre celelalte case şi biserici în machetă, stocate în holul studio-ului său, încît este peste poate să o ratezi. Macheta însăşi este un spectacol şi, de vreme ce autorul a ales să prezinte fotografii ale acesteia, iar nu şantierul însuşi, voi insista puţin asupra ei. Modul în care e proiectată macheta însăşi este lămuritor pentru o parte din intenţiile autorului. Un parcurs îndelung – felia de sit care uneşte intrarea cu lacul – flancat de evenimente vizuale, se înnoadă vizual în casa aflată mai degrabă către debarcader şi capelă decît către intrare. Aşa cum este gîndită casa, parcurgerea ei reprezintă o etapă necesară pentru a ajunge la lac, pentru că apa însăşi este proiectată şi introdusă în tema casei, anexă a acesteia. Cum totul pare de o fiinţă pe planşa de lemn, obiectele distribuite de-a lungul parcursului ni se prezintă ca fiind încă mai coerente decît vor fi atunci cînd se vor întrupa în materie. În interiorul sitului, terenul de dedesubt, dar şi apa însăşi par a se supune voinţei arhitectului, care doreşte să controleze în întregime şi fără rest atît înscrierea în sit, megaformele, tăieturile lor, textura materialului cît şi detaliile cele mai mărunte.

Forma casei este una simplă, în ciuda geometriei sale de două ori curbe (fiind, totodată, exact opusul formei interioare). Din ea, spre a croi volumul, arhitectul extrage ici şi colo fragmente la fel de riguros geometrice. Întrucît însă croiala mare a volumului este dominantă, măruntele sale accidente nu sînt în măsură să altereze coerenţa ansamblului. Culturalizată de prezenţa magnetică a casei, natura însăşi se disciplinează, dispărînd (în forma sa neorînduită), spre a face loc tăieturilor şi axelor structurante ale ansamblului. Dacă macheta ar avea cer, avioanele însele ar trebui figurate ca zburînd perfect aliniate, în lungul axei lungi a sitului.

Lucrurile sînt în realitate ceva mai complicate decît în forma ei modelată în lemn. Avioanele respectă în bună măsură traseul indicat, ce-i drept. De altfel, poate că o fotografie a zborului lor aliniat cu regula compoziţională a casei (de felul celei propuse de Peter Eisenman la Wexner Center for Performing Arts al Ohio State University din Columbus, Ohio; dar, cum P.E. nu se prenumără deloc printre arhitecţii favoriţi ai dlui Teacă, sînt convins că această fotografie aeriană nu va fi făcută niciodată) ar revela cu adevărat supunerea lor la traseul regulator al sitului. Dar, în altă ordine de idei, arhitectul nu avea cum controla totul. Aşa se face că vederile privilegiate ale sitului sînt unele pe care arhitectul nu avea cum să le stăpînească: de pe un pod îndepărtat care precede accesul la casă; apropiindu-ne printre „vilele“ celelalte, cu care astfel se şi compune, spre avantajul ei distinct; în fine, *à vol d'oiseau* (sau, altfel spus, de foarte sus). Cum forma generală este dată de două curbe majore şi două muchii care le separă, orice vedere către casă este una privilegiată, casa neavînd defel faţă şi spate, ci nenumărate priviri posibile către un volum cu ştaif şi în permanenţă cu garda sus.

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Poveste cu uscături

În anii '80, eu şi soţia mea, apăsînd şi pe pîrghia ajutorului material al părinţilor, am reuşit să ne cumpărăm un apartament. După un şir nesfîrşit de cozi şi umilinţe, mite şi diplomaţii, am obţinut mult dorita repartiţie şi am încheiat contractul. Despre primele mele contacte cu civilizaţia de bloc am mai vorbit în acest spaţiu, astăzi voi schiţa însă portretul unui profesionist cu care mi-a fost dat să mă-ntîlnesc în perioada imediat următoare. Apartamentul meu era (şi este) situat la etajul patru – şi ultimul! – al blocului menţionăt. Printr-un capriciu al sorţii, cele două balconaşe ale sale nu sînt acoperite cu nimic. Deasupra nu există, evident, un alt balcon (deşi la blocurile mai vechi, cu terasă circulabilă, se prevedea un aşa numit *balcon fals)*. Dar al meu nu avea nimic deasupra, ceea ce îl făcea practic nefolosibil. Ce poţi să ţii într-un balcon în care plouă şi ninge? Mai mult, am constatat în timp că apa *pluvială* are păcătoasa tendinţă de a se scurge pe uşile balcoanelor şi să se infiltreze în casă, cu consecinţe dezastruoase asupra delicatei tîmplării de brad, accentuîndu-i curburile elegante.

Ne obişnuisem cu lucrurile proaste, ceva mă intriga totuşi. În liceu şi facultate mă învîrtisem printre arhitecţi şi profesia lor mă entuziasmase atît de mult încît cochetasem cu ideea să încerc şi eu. Era o profesie pentru mînă, dar şi pentru minte. Arhitecţii pe care-i cunoşteam se gîndeau la traseul gospodinei prin casă, la perspectivele vizuale, la circulaţii şi funcţionalităţi, luînd în calcul psihologii, sociologii şi tehnologii. E drept că aceste subtilităţi se consumau mai ales la proiectele din facultate. Dar m-am întrebat totuşi cum se face că apartamentul meu nu are nici un fel de spaţiu de depozitare, vreo debara, vreo boxă (pentru sania copilului, pentru schiuri sau valize etc). Lucrînd tot în proiectare, am bănuit ce se întîmplase – se făcuseră economii la ciment, la armătură, la spaţiu, se redusese bugetul şi trebuia *tăiat* ceva. Balconul fals, de exemplu! Aşa că, împreună cu socrul meu, am imaginat o structură uşoară menită să acopere balconul (nu să-l închidă, Doamne fereşte, ne interzicea *tovarăşa)* cu o copertină din sticlă armată, susţinută cu fier cornier. Am executat-o şi montat-o. Blocul nu era la stradă, aveam logica de partea mea şi, la urma urmei, eram proprietar! Ce mîndru sună acest naiv cuvînt!

După cîteva luni, un inspector bălos de la primărie a *constatat* şi m-a dat în judecată. Nu era de glumă, aşa că m-am pregătit pentru prima mea întîlnire cu Justiţia. Între altele, l-am căutat pe şeful de proiect al blocului, sperînd să obţin un accept principial pentru fapta mea şi un acord că n-am stricat nimic cu această copertină ce cîntărea 30 de kilograme. (Se practicau procesele în care cei ce-şi închideau balcoanele erau acuzaţi că pun în pericol stabilitatea construcţiei.) L-am descoperit într-un birou al Institutului Proiect Bucureşti, înzestrat cu o figură acră şi o mustaţă neagră, stufoasă, pe care şi-o tot răsucea. Cînd m-a auzit, mi-a spus, cam răstit şi cam aşa: *Bine vă face primăria, că nu ştiţi decît să stricaţi ce vă fac specialiştii! La bloc se locuieşte, nu se depozitează!* M-am apărat eu cît am putut la tribunal, primăria a cerut să fiu amendat cu 3.000 de lei (mai mult decît leafa mea) şi să-mi demontez instalaţia. Judecătorul a zîmbit uşor şi m-a taxat cu doar 1.000 de lei. N-am demontat copertina, iar peste cîteva luni a venit revoluţia.

Nu sînt unul din acei prozatori care... dar săptămîna trecută (după 13 ani) m-am întîlnit într-un bar cu doi prieteni (cu bani). Mi l-au prezentat pe amicul care-i însoţea – arhitectul care le făcea vila de la Snagov. *Ceva mişto!* – au precizat ei. *Da,* a spus el, *doar nu ne batem joc, casa este expresia filozofiei de viaţă a proprietarului ei.* După care, satisfăcut de spusele sale, şi-a răsucit mustaţa. E drept, între timp mai încărunţise. Din păcate, fumasem mult şi aveam gura prea uscată.

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

După cele 15 minute

Cred că Marlon Brando a fost superstarul exasperat (de: „Ce părere aveţi despre...?“; de: „Care e poziţia dumneavoastră cu privire la...?“; de: „Publicul ar dori să cunoască filozofia care stă la baza stilului dumneavoastră de viaţă.“ etc.) care i-a strigat unui jurnalist că această curiozitate e stupidă, că părerile lui nu sînt importante, important e ce-a spus Hristos sau Marx sau Gandhi, nu trancăneala unei celebrităţi hollywoodiene. Da, trebuie să fi fost Brando: această explozie de dispreţ faţă de profesia sa, faţă de publicul său, faţă de statutul său, nu putea să vină decît de la el. Cînd o fi spus asta? Cîndva, înaintea erei noastre, probabil, pe vremea cînd cineva încă mai putea emite pretenţia (auzi obrăznicie!) ca un *role model*, un formator al conştiinţei populare, un lider de opinie să aibă într-adevăr ceva de spus. Vorbele astea trebuie să fi părut incomprehensibile şi la vremea lor – iar a început demonicul Brando cu fiţele lui de rebel – de ce nu se retrage pe o insulă pustie şi nu se apucă de altceva, ca de exemplu de mîncat, dacă celebritatea i se pare atît de lipsită de sens? *Dar acum?*

Acum, ziarişti emoţionaţi stau la coadă pentru cinci minute în *tête-à-tête* cu cel mai proaspăt criminal în serie, pregătindu-şi întrebările (ceva de genul: „Ce părere aveţi despre actele dumneavoastră bestiale?“; sau: „Care e poziţia dumneavoastră cu privire la oamenii pe care i-aţi măcelărit?“; sau: „Publicul ar dori să cunoască filozofia care stă la baza stilului dumneavoastră de a ucide.“).

Nu. Parcă şi asta începe să sune oarecum „de epocă“: America anilor '70 şi faimoasa promisiune a lui Andy Warhol – cele 15 minute de celebritate pe care oricine şi le poate procura, printr-un gest spectaculos.

Acum, *reality-show*-urile ne învaţă că n-avem nevoie de nimic special pentru a deveni celebri. Vedetele vechiului Hollywood răzbăteau prin forţa personalităţii. *Personalitate?* Ce-i aia? În destule cazuri, personalitatea era dublată de talent. *Talent?* La ce foloseşte? Şi unii (Brando însuşi, înainte de a dispărea, pe o insulă pustie, sub grăsime şi lehamite) aveau ceva de spus. *Ceva de spus?* Irelevant. Mă gîndesc la tinerii din (emisiunea? experimentul? serialul? concursul? comunitatea? utopia? psihoză?) *Loft Story* (la M6). Locuiesc laolaltă de multe zile, în acel hambar-studio, fără cărţi, jocuri de societate, unelte de scris, fără vreun contact cu lumea de-afară, fără nici un cotlon unde să se ferească de camerele de filmare, care îi înregistrează 24 de ore din 24. Se lîncezeşte pe marginea unui bazin, pe canapele, pe duşumele. Se poartă conversaţii banale, care lîncezesc şi ele. Se aplică şi apoi se şterg farduri. Se aşteaptă votul telespectatorilor, în urma căruia sînt eliminaţi unul cîte unul. Răsplată pentru cuplul (heterosexual) rămas în *loft* la capătul a 70 de zile: o locuinţă în valoare de trei milioane de franci. Deci cupluri se fac şi se desfac. Ca într-un serial cu adolescenţi, numai că asta-i realitate. Cel puţin asta ar fi ideea. Numai că efectul e altul. Unul cîte unul sînt chemaţi să se adreseze direct aparatului de filmat, să-şi spună părerea despre ceilalţi (prieteni, dar în primul rînd concurenţi), să-şi comenteze relaţiile erotico-afective, să analizeze viaţa din *loft*. O voce le aminteşte din cînd în cînd că nu sînt de capul lor. Le vin directive – în seara asta veţi juca „jocul adevărului“, fiecare va critica defectele celorlalţi, sau altceva la fel de înfiorător. Raporturile din interiorul grupului sînt supuse iar şi iar vivisecţiei, într-o atmosferă – din ce în ce mai nefirească – de anomie, anemie, abrutizare, somnambulism, melancolie bleagă (*le cafard*), înviorată, din cînd în cînd şi cît de cît, de atacuri de paranoia şi de isterie calele ce însoţesc o expulzare. Toţi vor să ştie dacă afară sînt celebri. N-ar trebui să-şi facă probleme: imagini nedifuzate de M6 (pipăieli nocturne surprinse de ochiul infra-roşu al camerei, sex în piscină, poate şi expediţii la toaletă – n-am verificat) sînt la mare preţ pe *site*-urile de Internet.

Acest gen de celebritate merge dincolo de reţeta lui Warhol: nu numai că nu cere o personalitate flamboaiantă, nu se bazează pe talent şi nu presupune să ai ceva de spus, dar face inutil chiar şi efortul gestului spectaculos. Pe lîngă aceste noi vedete, asasinul solitar care îşi cumpăra o puşcă şi lua în vizor pe cineva, ca să nu se mai simtă un nimeni, *muncea* ca să-şi construiască faima. Acum te duci la preselecţie, unde îţi pui în valoare narcisismul şi te arăţi (sau te prefaci) stabil din punct de vedere emoţional, cedezi, prin contract, dreptul la imagine şi dreptul la intimitate (ce corvoadă, libertatea asta!) şi devii cunoscut pentru că eşti expus zi de zi. Cum acţionează acest soi de celebritate asupra minţii – mai ales dacă acea minte arată ca a unui cobai din *loft*, adică reconfigurată după modelul peisajului media, şi cu ideea de celebritate zbenguindu-se singurică prin peisaj? Şi ce se întîmplă atunci cînd devenim toţi celebri – în minţile noastre, că doar de ele e vorba? „Celebritate de tip karaoke“ – a numit-o cineva: pretindem că sîntem cineva, pretindem că sîntem noi înşine, ne jucăm de-a noi înşine sub ochiul camerei (care, de la un punct, poate să şi lipsească; mutaţia o dată împlinită, nu vom mai avea nevoie de public). Trăim între ghilimele. Şi, dacă fiecare va fi ocupat cu propria celebritate, cine se va mai uita la televizor? Ca să fur o imagine de la Don DeLillo, scriitor fascinat de „noua realitate“: „un televizor uitat deschis într-o cameră goală“ – iată un portret-robot al celebrităţii de mîine.

▲

TURIST, TU RIŞTI

Laurenţiu CÂRCOANĂ

Tradiţionala ospeţie

Într-o discuţie despre vizele Schengen şi alte asemenea subiecte, un amic de-al meu zicea:"Păi da, ai văzut bulgarii cum au luat viză fără să se milogească? Au pus piciorul în prag şi au zis: «Uite ce e, nu ne mai luaţi cu „dacă" şi „să vedem" – ne-o daţi ori nu ne-o daţi!!!!» Şi ăia (Consiliul UE) văzînd aşa îndîrjire le-au dat viza. Păi aşa se face! Dar la noi cine să pună piciorul în prag? Dacă sîntem fraieri... UNEORI MĂ GÎNDESC CĂ ŞI CHESTIA ASTA CU OSPEŢIA TRADIŢIONALĂ LA ROMÂNI..." „Ce-i cu ea?" am întrebat eu. „Păi uite aşa, cine vine la noi imediat le punem în faţă tot confortul, le dăm cea mai bună mîncare, ne rupem tot noi de la gură numai să le fie lor bine, la musafiri. Asta poate fi interpretată ca milogeală pentru că la nimeni în lume nu mai vezi aşa". Am rămas pe gînduri analizînd dilema. Ospeţia românească tradiţională e o calitate de excepţie. Poate fi ea interpretată ca milogeală în contextul actual?

Îmi amintesc de o întîmplare de pe Litoral petrecută cu mulţi ani în urmă. O colegă pe nume Cristina, venise de la cofetărie cu o „captură" de două pachete de ţigări Kent. Faţa îi radia de mîndrie şi ne-a povestit repede cum a făcut rost de ele. S-a întîmplat să fie la coadă chiar în faţa unor nemţoaice care discutau de zor. Deşi nu vorbea o boabă de germană, le-a „ochit" imediat că nu ştiau ce să comande. Întreprinzătoare, cînd i-a venit rîndul a cumpărat două ceşti mari de cappuccino. Apoi, cu o piruetă graţioasă, s-a întors către nemţoaice şi le-a oferit ceştile zîmbind. Vădit impresionate, cele două doamne au vrut imediat să plătească (cu lei). Cristina însă a bolborosit iute (redau fidel): „Nein, nein – Rumänische Ospitalität", schiţînd în acelaşi timp gestul fumatului. Eroarea lexicală (corect spus ar fi fost: „Rumänische Gastfreundschaft") a fost bineînţeles trecută cu vederea. Aluzia însă, nu. Una dintre doamne a scos din geantă două pachete de ţigări şi i le-a dat.

În opinia mea, acest mic episod de vacanţă explică foarte bine remarca amicului meu despre milogeală. Nu ospeţia noastră tradiţională ne transformă în milogi. Valurile de străini (turişti sau investitori) care au poposit în ţara noastră în ultimii ani au fost întîmpinate deseori nu de ospeţia tradiţionala ci de către diferite forme ale acestui „Rumänische Ospitalität". Acest fel de „ospitalitate" ne-a pus într-o lumină atît de anemică încît nu-i de mirare că sîntem priviţi chiorîş de la forurile Uniunii Europene pînă la omul de rînd. În unele cazuri „ospitalitatea" greşit înţeleasă a dus la înlesnirea a tot felul de afaceri necurate din care ţara noastră nu s-a ales cu nimic, ba chiar a pierdut. În schimb cîţiva oameni şi-au fumat satisfăcuţi ţigările din „pachetele de Kent".

Cu mii de ani în urmă, Lisimah se întorcea în ţara lui iluminat de lecţia în ospeţie a lui Dromichaetes. Cu douăzeci de ani în urmă, aflat în vacanţă în restaurantul unui hotel de pe Litoral, mă uitam cu jind la fripturile şi cartofii prăjiţi serviţi de chelneri la secţia de străini în timp ce pe farfuria mea alegeam zgîrciurile din nişte pîrjoale moldoveneşti. Oricum mă mîngîiam cu gîndul la continuitatea istoriei şi la lecţia pe care i-o mai dădeam odată lui Lisimah. Astăzi însă, ospitalitatea adevărată a fost pur şi simplu vîndută la casa de amanet a Tranziţiei. E timpul să o răscumpărăm şi să o reinvestim ca tradiţie.

Fargo, North Dakota

▲

Stela GIURGEANU

Natură şi tarife de vară

Vara şi mirajul concediului, febrilitatea distracţiei cu orice preţ, împing românul să tragă cu putere de sezonul estival, să-l întindă şi de mîini şi de picioare, să înceapă cît mai devreme şi să termine cît mai tîrziu, pe undeva prin septembrie, cu regret, îndoindu-l cu încă o zi şi cu încă o zi în plus. Litoralul se deschide aşadar de la 1 mai, zi tradiţională de mers la mare, dornic de a-şi primi oaspeţii dar mai ales buzunarele lor fermecate. Încă nu atît de hulpav, la început atrage cu timiditatea cochetă de seducător versat, prin preţurile promoţionale dinaintea nebuniei iulie-august. În Cap Aurora se pot închiria acum camere de hotel la preţuri care întrec orice fantezie. Mamaia oferă aceleaşi hoteluri pătrăţoase cu faţadă de spital, revopsite în culori violente, chemînd ostentativ potenţialii clienţi cu preţuri piperate, de cinci sute de mii pe noapte, justificabile de noile distracţii upgrade-ate la nivelul de *entertainment*, oferind nu servicii ci *services*, nu popice ci *bowling*, *paintball*, chiar o plajă *private* cu nume răsunător de cîntăreţ italian şi *night club parties*. Noile distracţii au apărut şi în Neptun, sub titulatura de *New* – centru de închiriere scutere cu 350 de mii pe oră sau 200 pe jumătate; motociclete dotate cu instructor pentru 500 de mii pe oră sau trotinete pentru doar 50 de mii pe oră. Tot cu 50 de mii şi cu multă imaginaţie îţi poţi permite o trăsură şi o plimbare romantică pînă în Olimp. Cu toate că nu ai ce face în Olimp.

Aşa că mergem spre Costineşti. Cu totul altceva decît la Neptun, staţiunea e aproape pustie, dar terasele sînt pregătite: au şi chelneri spilcuiţi şi manele asurzitoare. Metatextilul e deocamdată închis, centrul comercial de asemeni. Hotelurile Forum şi Azur oferă camere de 560 şi 400 de mii pe noapte pînă la sfîrşitul lunii, din iulie preţurile urmînd să se dubleze. Cazare mai găseşti şi la viluţe, cu 90 de mii sau la căsuţele de piatră cu numai 50 de mii locul. Hotelurile sînt însă goale iar pe străduţele complexului nu prea e agitaţie. Doar înspre plajă lucrurile devin mai precipitate, terasa Efes de lîngă Obelix fiind aproape plină. Cu toate că apa este rece, cearceafurile (majoritar localnice) se înghesuie unele într-altele pe o bucată destul de întinsă.

„Golful Francez?" Ochii Anei, studentă la ASE se luminează dintr-o dată şi întreaga ei înfăţişare se schimbă. Toată copilăria a petrecut-o pe plaja golfului. Denumirea nu ştie nici ea prea bine de unde vine, se pare că de la un roman scris pe la 1900 de un francez subjugat de plaja golfului. Alte amănunte nu are. Aflăm că mult timp locul a fost sub îngrijirea domnului Caropol, un bătrîn îndrăgostit de liniştea şi intrîndul ferit al golfului. „În fiecare dimineaţă se trezea cu noaptea în cap să grebleze plaja. Pe atunci era curat şi oamenii se cunoşteau între ei; de fapt în fiecare an veneau grupuri care la Bucureşti nu se întîlneau niciodată, dar marea îi reunea. Locul ăsta are ceva mistic".

Pornim pe malul mării în căutarea Golfului Francez: dinspre Costineşti spre Neptun, lăsînd în urmă aglomeraţia, undeva la un kilometru, plaja se desfăşoară aurie şi misterioasă. Acum este pustie dar nisipul, mai fin şi marea mult mai caldă ne tentează la o primă baie. Sîntem totuşi avertizaţi să nu ne avîntăm prea mult din cauza curenţilor puternici. Malul e plin de bancuri de scoici dintre cele mai rare. Poţi găsi grămezi de scoici japoneze, aproape dispărute de pe plajele învecinate. Tot din cauza curenţilor, plaja e plină de bucăţi sparte de silexuri împrăştiate prin tot golful. Aflăm de la unul dintre localnici că în dimineţile senine cu mare calmă, îşi fac apariţia şi delfini. De ce nu este foarte cunoscut locul? E destul de exclusivist. Dintre cei care au fost o dată în Golf nimeni nu va putea alege un alt loc pe litoral. Acelaşi sentiment de apartenenţă şi de tradiţie îl regăseşti şi în ultimul punct de pe litoral, în Vama Veche, „zona eliberată de stres" în care singura „dilemă" a unui barman este mutarea weekend-ului pe miercuri cînd invariabil este soare. Ceea ce nu prea găseşte la sfîrşitul săptămînii, nici el, nici noi, turiştii ocazionali.

Ajungem pe seară pe plaja din Vamă unde totul este redus la viaţa de bază, la un minim de confort şi la nimic de lux. La început sîntem şocaţi de apariţia umbrelelor exotice care îşi leagănă obraznic pălăriile bogate de stuf în bătaia vîntului . Apoi ne aşezăm la unul dintre focurile de pe plajă şi nu le mai dăm mare atenţie. Cunoaştem un grup de domni dintre care cel mai activ este domnul Gică, vamist de profesie, a cărui apariţie sporadică ne umple inimile de bucurie. Va fi căldură încă vreo cinci minute. Pentru că de fiecare dată venirea lui este însoţită de braţul plin de stufăriş. „Vine stufărişul şi cu domnu' Gică". Nimeni nu se preocupă de proveniența stufului. Cît timp domnul Gică ne aprovizionează e bine. Doar minţile mai naive îl imaginează în genunchi, cu briceagul în mînă, culegînd cu grijă papura din mlaştini, selectînd marfa de calitate de rebuturi pentru ca focul să fie viu şi sănătos. Asta pare singura lui grijă. Să menţină focul. Că altfel în Vamă te descurci. Aici cam tot ce zboară se mănîncă. Şi cam totul se poşteşte. Pornind de la clasicele sticle de doi litri de Coca-Cola cu votcă, ţigări, corturi şi chitări. „Şi Agathon ăsta vrea să transforme Vama în staţiune europeană" se dezvinovăţeşte domnul Gică aruncînd încă un snop de paie peste foc. „Păi, adu nemţişorii cu bani şi ifose şi strici tot ambientu" zice alt domn, domnul Mihai, ridicîndu-se cu greu să ne pună un „purpuriu" de muzică „grea", gesticulînd ca pentru a ne convinge de vorbele lui" Ce, domne', asta e plajă de amenajat, uite ce vrea să facă din ea! Asta-i plajă de Hawaii s-o faci cu umbreluţe şi şezlonguri?" Domnule Gică se pune de acord năpustind alte paie şi înteţind para cu un băţ; se dă doi paşi în spate ca pentru a-şi contempla opera. „Tot e bun şi Agathon la ceva" după care dispare în întuneric. Noaptea continuă cu vocile calde şi chitările reci ale vamiştilor. „Purpuriul" domnului Mihai face loc legendarei Phoenix şi lugubrului refren al Strungăi. Spre zori, apariţiile domnului Gică se răresc, spre tristeţea unanimă. La urmă apare însă victorios cu un stîlp de lemn pe umăr. Stîlpul, ca şi cîţiva dintre noi, rezistă eroic nopţii trecute aproape pe nesimţite. Zarea se rupe în două şi soarele învinge noaptea revărsîndu-se peste plajă, peste corturi şi peste toţi domnii căzuţi la datorie, fiecare la locul de prăbuşeală, peste chitările adormite, peste fumul unui fost foc, peste scheletele unor foste umbrele jupuite şi jalnice.

▲

Laura VIŞAN

Sarea, frate cu românul

Mai ţineţi minte caietul dumneavoastră de compuneri? În cazul în care foile sale n-au fost transformate în cornete, v-ar spune că poporul român este cel mai viteaz, cel mai blajin – n-a dus decît războaie de apărare –, născut poet, frate cu codrul (mai nou şi cu o anumită marcă de bere), ospitalier... Ultimul cuvînt ar provoca însă o arcuire substanţială a sprîncenelor lui Bobi, urmată de o subţiere a buzelor, ceva în genul *mie-mi zici??*. Tolănit în faţa calculatorului, căruia îi schimbă Windows-ul („e mai bun Millenniumu', ascultă-mă pe mine, că ştiu"), amicul începe să povestească. Nici n-a apucat bine să coboare din tren la Sinaia, că au şi tăbărît pe el, „ca în filmele alea cu indieni", oamenii cu *doriţicameră*. El s-a dus la o familie de *old boys*. Avantaje esenţiale: casa arăta excelent, cereau puţin şi păreau de treabă; dezavantajele avea să le afle Bobi în episodul următor. Care s-a consumat la scurt timp după ce au ajuns la casa cu pricina. „M-au lăsat să-mi ţin mîncare la ei în frigider, o cutie de pateu, caşcaval şi nişte roşii. Da' ce-am putut să mă ating de ele?" N-a putut, fiindcă românii sînt o naţie primitoare, „vai, dar cum să nu staţi cu noi la masă, haideţi vă rog, am o ciorbiţăăăă". Plus musaca de vinete, fără a mai socoti cremşnitul – toate fade ca o ploaie de februarie. „Cre' că le-am zis de o mie de ori că am mîncat la Bucureşti, ei nu frate, pînă cînd n-am înghiţit toate alea, nu m-au lăsat să mă ridic de la masă". Dacă Bobi ar fi refuzat *trataţia*, toată amabilitatea aceasta unsuroasă s-ar fi transformat mai mult ca sigur într-o ostilitate făţişă: ori razi *tot* ce-ţi punem în farfurie – oricum, în toată existenţa ta nefericită n-ai mîncat ceva mai bun –, ori eşti împotriva noastră, şi atunci ai face bine să-ţi cauţi altă gazdă. Dacă totuşi ai trecut această încercare, nu fi fără grijă. Pentru Bobi a urmat testul pisicii. „Ăştia aveau un motan tigrat, toată ziua cînd îi căutai miţiri-piţiri, hai la mama. N-ai văzut de cînd eşti dihanie mai boccie şi mai isterică". Timp de vreo oră, pînă a reuşit să iasă din casă, tînărul pensionar a trebuit să uite de vechea sa antipatie faţă de breasla pisicească şi să scarpine Bubico-ul felin între urechi, „mînca-l-ar mama, uite ce-i place, aveţi grijă, nu-l mîngîiaţi în răspăr, că se enervează." Adăugaţi la toate astea toaleta, privită de gazde ca un loc sacru al casei lor, „dacă stăteam mai mult de un minut începeau să bată la uşă, şi-mi vine greu să cred că aveau doar o budă în toată căsoaia" – şi veţi înţelege care a fost patima crudă ce-aprinse pe Bobi, făcîndu-l să citească mult mai devreme decît ar fi vrut *Plecările* din gara Sinaia.

Dacă ne gîndim că şi Ruxandra, aflată în vacanţă la Buşteni, a simţit pe umerii ei bronzaţi tentaculele tantei Renata, putem să tragem o concluzie demnă de cercetătorii americani: Valea Prahovei este o veritabilă colecţie de mici dictatori pe post de gazde. Sejurul fetei în staţiunea cu fabrică de hîrtie la intrare a fost umbrit de un stol de *să nu*-uri: să nu uiţi să speli cada după folosire, să nu te aşezi pe pat cu hainele de stradă, să nu te întorci seara prea tîrziu ca să mă trezeşti... Respectarea acestor precepte de către chiriaşii doamnei, care s-au simţit „ca muştele prinse în plasa unui păianjen" – ei au zis! – a fost asigurată printr-un spionaj intens şi cu metodă. Însă disconfortul generat de indiscreţiile bătrînei Renata a fost lesne depăşit de stupefacţia pe care au încercat-o cînd au văzut-o făcînd plajă în curte fără sutien şi cu un bikini superdecoltat.

Aşa e la gazdă, *te rişti*, cum ar spune un prieten. Proprietarul se simte obligat să-ţi toarne pe gît zeama prea dulce a unei ospitalităţi înţelese aiurea, iar dacă nu te laşi exorcizat de fumurile pe care le porţi cu tine şi îi sugerezi fin că ai vrea să fii lăsat în pace, te-ai asigurat de întreg dispreţul casei. Gazda începe să-ţi vorbească din vîrful buzelor, în cazul în care are obiceiuri mai puţin ortodoxe s-ar putea chiar să-ţi cotrobăie prin bagaje, iar motivul pentru care creşte brusc preţul camerei este o istorie greu de elucidat. Pedeapsa capitală pe care o poţi primi tu, duşmanul de clasă, este rugămintea sau, după caz, somaţia de a-ţi căuta de drum. Scuza cea mai frecventă este colonelul de la Bucureşti, care „stă în fiecare vară la mine. Mi-a dat telefon că vine în seara asta cu copiii. Ia tot etaju', aşa că nu mai pot să vă las camera. Oricum, noi vă aşteptăm şi altădată, cînd vreţi ştiţi unde ne găsiţi".

Îmi vine în minte o imagine pe care am văzut-o în „Povestiri istorice", o carte încîntătoare, dar şi o modalitate desăvîrşită de spălare a creierelor pionierești: ţăranul bătrîn care îşi întîmpină oaspeţii cu pîine şi sare. Din desenul acela idilic a dispărut fără urmă colacul împletit. Dar sare avem din belşug.

▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Tita CHIPER

antinostalgia

CPExpresivităţi

„La ora 15 fix mişcare în stînga de unde «se intră». Toată lumea ţîşneşte în picioare. Tudor Postelnicu începe să urle: «Ceauşescu – paaaa-ce!». În ritmul scăpat din frîu se aude: Pa-ce-pa-ce-pa-ce-pa! La prezidiu Bobu Emil, lăcrimînd de iubire, cu faţa ca o lună roză despicată de surîsul larg, unsuros, bate cu braţele scurte ca şi cum ar vrea să-şi ia zborul şi nu poate; Gogu Rădulescu, cu pleoapele de plumb, vinete, doarme pe picioare; Dumitru Popescu, ca de obicei, arborează o expresie de greaţă universală. («Nu-ţi dai seama că o să fim spînzuraţi cu toţii», l-am întrebat nu de mult în parcul fost «de cultură şi odihnă I.V. Stalin», şi el, privind spre însoţitorul tînăr, elegant, frumuşel, care ne urma la doi-trei paşi: «Ba da. Nu ţi se pare normal?») Dincă e sobru, robot tuciuriu cu o căiţă de nea în creştet. Miu Dobrescu dă impresia că spune psalmi, Lina Ciobanu că rumegă, Gheorghe Oprea mimează scandarea numelui sacru cu buze albăstrii; «academician-doctor-inginer», parcă ar număra găini în ogradă, se uită să vadă cine se opreşte din aplaudat înainte de a «se» fi dat semnalul; Ceauşescu absent, vrînd poate să creadă sincer că vacarmul acesta nu l-ar privi, răsfoieşte nişte hîrtii în faţa lui.“

(Şedinţa plenară a CC al PVR, 12 decembrie 1989, în «Disciplina dezordinii», de Titus Popovici, pag. 7, Ed. Maşina de Scris, 1998)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Soluţia finală

Mediile au tratat cu amuzament şi, oricum, cu relativă detaşare altercaţia din Senat dintre György Frunda şi Corneliu Vadim Tudor, fiind înclinate să atribuie ieşirea intempestivă a senatorului PRM („La Budapesta, cu tot neamul tău!“) unor desfrînări (altfel spus, neînfrînări ori patinări de frînă) temperamentale sau psihiatrice. Ştim ce s-a întîmplat cînd politicienii şi jurnaliştii l-au socotit ani de zile pe senatorul CVT un măscărici, un bufon shakespearian sau, pur şi simplu, un nebun. Acesta era cît pe ce să devină preşedintele României, fiind considerat de către o bunicică parte din alegători un tip haios, simpatic, plin de haz. Personal, mă îndoiesc că izbucnirea din Senat a preşedintelui PRM s-ar datora unor afecţiuni psihice. Mai circulă în presă şi teza că, dacă s-ar face un test psihiatric, s-ar cam goli Parlamentul. O ipoteză liniştitoare: la urma urmei, toţi sîntem mai mult sau mai puţin nebuni (micile diferenţe în plus ori în minus nu mai contează, ca la produsele preambalate).

Secvenţa prezentată de către televiziune este o izbucnire *ideologică* a senatorului PRM, mai curînd decît una *psihologică* şi se află de altfel în continuitatea unei vajnice tradiţii, care numără şi alte lozinci patetice, precum: „Ţiganii la Bug!“, „Evreii la Palestina!“, „Chiaburii în Bărăgan!“ În definitiv, de ce să mai discutăm, să ne enervăm, să ne batem în vorbe, cînd există şi soluţii radicale, una dintre ele fiind cea expusă cu cîţiva ani în urmă de către acelaşi preşedinte de partid şi constînd în alungarea ungurilor peste Tisa? (Dacă nu e posibil chiar în Tisa.) Seamănă asta cu „soluţia finală“ în ceea ce îi priveşte pe evrei, propusă de Hitler? Seamănă. Seamănă şi cu soluţia radicală în ceea ce îi priveşte pe contrarevoluţionari, propusă de Stalin? Seamănă.

Dar dacă – mă-ntreb – prin cine ştie ce act de voinţă unilaterală sau din cauza unei încăpăţînări caracteristice (caracteristice nu ştim cui: individului, etniei...), György Frunda nu vrea să se ducă la Budapesta cu tot neamul lui, nu vrea şi pace, sau, ca să fiu în ton, nu vrea neam, ce-i de făcut? Să-l dăm afară din Senat? Nu putem, că e ales. Să nu mai dăm noi pe la şedinţele de Senat, ignorîndu-l pe Frunda cu tot neamul lui? Ar fi totuşi o soluţie. Chiar dacă nu finală...

▲

Cu ochii-n 3,14

NOI DĂM FORMĂ STRĂLUCITOARE PAUZEI DE GÎNDIRE – UN ATENTAT LA ETERNA CORECTITUDINE PLOUATĂ

● „Noi dăm formă apei“, scrie pe panoul publicitar al unui producător constănţean de piscine. E o adevărată tradiţie culturală aici, dar pe dos: cîndva, aveam forme şi încercam să le dăm fondul... Acum, bine că avem conţinutul, chiar dacă el e reprezentat de apa chioară. (**M. V.**)

● Acum cîteva zile, aleşii noştri au discutat despre noua insignă de parlamentar, mărturisind reporterilor de televiziune nemulţumirile lor faţă de cea veche: nu se distingea din cauza culorii, nu mai satisfăcea nişte exigenţe ale prezentului; pe scurt, nu prea dădea bine la imagine. Cu totul alta va fi situaţia cu noua insignă strălucitoare; vorba unui parlamentar, „costă vreo 6 milioane, dar nu contează“. Curatul adevăr: cu echivalentul a vreo două pensii de profesori de liceu şi nişte pensii de ceapişti suma se acoperă. Dacă nu ajunge, se mai ia şi un salariu de medic în primul an de profesie. (**T. C.**)

● O emisiune cu pretenţii de pe Radio România Actualităţi. Moderatorul îl întreabă pe invitat: „Ce se întîmplă dacă nu comunicăm cu semenii noştri?“ Invitatul îşi ia o pauză de gîndire şi răspunde doct: „Fenomenul se numeşte însingurare.“ La nu ştiu ce televiziune comercială, răspunsul acesta ar fi meritat miliardul (fiind, în acelaşi timp, numai bun şi pentru emisiunea „Copiii spun lucruri trăsnite“). (**C. P.-B.**)

● „Ziareeeeee. Ziareee vechi luăăăm“, striga din căruţa oprită leneş chiar în faţa redacţiei revistei *Observator cultural*. Nu era un atentat la returul (scăzut, bănuiesc) al revistei – strigătul era absolut nevinovat. Dar mă întreb cît de strident a putut să sune în urechile colegilor de breaslă. (**M. M.**)

● Primarul Clujului a bătut telegramă că – silindu-l brutal să se prezinte la tribunal unde era citat într-un proces – poliţia l-a „torturat psihic“. Nu vă sună cumva cunoscut? „Garantăm invenţiuni fictive torturile“ telegrafia, la 1899, un procuror, către ministrul Justiţiei, anchetînd în cazul Costăchel Gudurău, „victimă arest torturată cu inchiziţă“. Nu trebuie să daţi bacalaureatul – e Caragiale curat, schiţa aceea de ştiut pe dinafară „Telegrame“. În tot ce ţine de eterna şi fascinanta

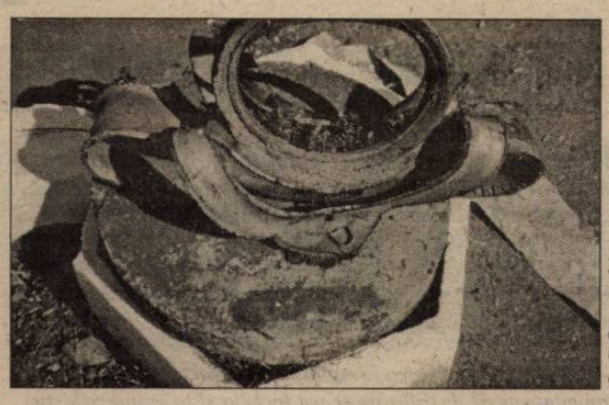

© S. Ivanoschi

România, apelaţi la el cu încredere. (**R. C.**)

● Filmele pentru copii continuă să-mpingă pînă-n pînzele albe corectitudinea politică: Cruella face puşcărie grea pentru că a atentat la viaţa dalmaţienilor şi trebuie să-şi doneze întreaga avere unui adăpost pentru cîini; mai mult de atît, un papagal se crede cîine, pentru a elimina discriminările rasiale. (**I. P.**)

● „Vreme plouată“, „vînt coleric“, „ploi sărace“, „criza de grade din termometru“: doar o parte din formulările cu care ni s-a prezentat săptămîna trecută buletinul meteorologic la PRO TV (21 iunie). Dacă potopul de adjective nu se va abate şi asupra ştirilor bursiere înseamnă că e vorba de discriminare: de ce? (**T. C.**)

PERSONAJE, PORTREŢELE (DRĂGĂLAŞE, CURĂŢELE) ALĂTURI DE POPORUL OBLIGAT SĂ SE UITE PREA MULT LA TELEVIZOR

● *Gigi Kent* este un mafiot infirm, dirijindu-şi afacerile din căruciorul rulant; *Burtică* este un fost ofiţer de Securitate, şi el intrat în afaceri mai curînd dubioase; *Haiducu*, la fel: tot fost securist, tot actual gangster. Astfel apar trei nume-reper ale memoriei noastre comune drept personaje în noul roman al lui Dumitru Ţepeneag (*Au pays de Maramures*, Paris, POL, 2001). (**A. C.**)

● O prietenă care a fost recent la Balcic mi-a povestit cum, în capela Principesei Ileana, există o bulgăroaică între două vîrste care vinde cruciuliţe, iconiţe, dar şi portreţele ale lui Lenin. O, mîndră lume postmodernă! (**a. l. ş.**)

● Doi copii de vreo zece anişori, drăgălaşi şi curăţei, plimbîndu-se pe biciclete prin parcul bucureştean Grădina Icoanei. Unul îi aruncă celuilalt peste umăr: „Ştii proverbul ăla? «Cine beleşte plăteşte.»“. Din înţelepciunea vremurilor de tranziţie, pe înţelesul copiilor. (**C. P.-B.**)

● La *Tribuna partidelor parlamentare* de vineri, 20 iunie, în clipul PSD-ului i se urează premierului Năstase „La mulţi ani alături de poporul pe care îl *păstoreşte*“ (s.n.). Nu doar că premierul ar trebui să nu fie *alături* faţă de... popor, dar etimologic ar trebui să-l cam servească... (**S. S.**)

● Un cititor al săptămînalului parizian *Les inrockuptibles*, în pagina de scrisori deschise adresate redacţiei – şi intitulată, la fel de simpatic ca a noastră, „Ping-pong“ –, reaminteşte adversarilor lui *Loft Story* că, „lăsînd la o parte demagogia şi ipocrizia, nimeni nu e obligat să se uite la televizor“. Sigur că nu, dar situaţia o aminteşte pe aceea descrisă de un alt cititor în aceeaşi pagină: „Fir-ar să fie, mă-ndrăgostesc de o femeie care se culcă cu toţi!“ Ping-pong. (**a. l. ş.**)

● La o şedinţă de bloc (încă se mai ţin) lumea s-a plîns că plăteşte prea mult pentru apă. Un locatar s-a ridicat în picioare nemulţumit, vociferînd împotriva celor care fac duş de 20 de ori pe zi. El, om serios care face baie în mod rezonabil, numai o dată pe săptămînă, nu înţelege să plătească o asemenea risipă. Un altul a replicat cum că nu se poate să spună, cînd se duce la *minister* (sic), că miroase a transpiraţie fiindcă nu l-au lăsat responsabilii de la bloc să facă baie. (**A. M.**)

O ALTĂ MODĂ: ARMONIA INTERIOARĂ DE ORIGINE ROMÂNĂ (AM ŞTERS R-UL) ÎŞI MENŢINE HIMERELE: VALOAREA ŞI PURITATEA

● Un părinte cu doi copii, un băiat la liceu şi o fată în clasa a şaptea, mi-a povestit despre diversele curente care bîntuie prin şcoli. Astfel, în clasa fiului său, băieţii fac concurs, care ia mai multe note de cinci. În clasa fiicei sale, de cîteva săptămîni, printre fete a apărut o altă modă: învaţă. (**A. M.**)

● Doi psihologi de la Universitatea din Alberta au studiat prin măsurători comportamentul personalului de la o întreprindere de echipamente electronice – randamentul, numărul greşelilor comise, energia consumată – şi au ajuns la concluzia că, altfel de cum se crede, salariaţii trişti sînt mai eficienţi decît cei veseli. Cercetătorii canadieni explică rezultatele lor prin ipoteza că oamenilor veseli şi optimişti constrîngerile impuse de o activitate lucrativă le tulbură armonia interioară şi ei le evită instinctiv. Dacă e adevărat, atunci aşa se explică performanţa economică a României şi marea popularitate a gazetarilor sumbri. (**M. B.**)

● „Capitalismul nu m-a schimbat, încerc să schimb eu ceva în capitalism“, declară Ramona Bădescu, vedetă italiană de origine română, în ultimul număr al revistei *Elle*. Ne-am liniştit: există şanse ca în curînd, prin contribuţia Ramonei Bădescu, să avem un capitalism cu faţă umană. (**M. V.**)

● *Calea VĂCĂREŞTI* scria cîndva pe una dintre acele tăbliţe care se pun pe ziduri ca să-ţi arate unde te afli. Un glumeţ a şters R-ul şi a făcut din primul Ă un A, astfel încît poţi ajunge într-o bună zi, cînd ţi-e lumea mai dragă, pe *Calea VACĂ EŞTI*. (**D. S.**)

● Fostul lider ţărănist Nicolae Ionescu-Galbeni şi-a studiat dosarul de Securitate. Aici a aflat că „organele“ îi supravegheau atent întîlnirile pe care le avea cu Ion Diaconescu şi Corneliu Coposu în vederea reînfiinţării PNŢ. Cel mai interesant amănunt: operaţiunea se numea „Lotul Himerele“. Băieţii chiar aveau inspiraţie, naturi poetice, ce să le zici! (**C. G.**)

● „La actuala rată a inflaţiei, şantajul este cam singurul lucru nenorocit care-şi menţine valoarea.“ (John Le Carré, „Oamenii lui Smiley“, Ed. Univers, 1998) (**T. C.**)

● Despre desacralizarea lumii contemporane: Yitzhac Feder, evreu ultraortodox şi membru al unei *„asociaţii pentru puritate sexuală“*, deschisese pentru tinerele logodnice şi soţii un curs de predare a unor tehnici în domeniu (preludiu, poziţii etc.) *strict* conforme cu religia. Recent a apărut într-un tribunal din Tel Aviv, acuzat de viol – din cronica lui Christian Colombani, *Le Monde*, 22 iunie a.c. (**A. C.**)

Curajul unui pariu

– de vorbă cu Sanda GOLOPENŢIA –

Ca regim de existenţă, apaticul pare că trăieşte o eternitate neagră, indignatul – o clipă insuportabilă. Cui îi ajunge cuţitul la os, e sătul pînă în gît şi furios pînă la Dumnezeu, îi sare muştarul. Pe creasta valului de revoltă descoperă însă experienţa istorică şi decide că n-o fi foc, nu dau turcii, nu-i ţara-n pradă, oricum nu se schimbă nimic, aici totul e sortit eşecului, indiferenţa e singura soluţie. Mereu indignatul sau pururi apaticul – personaje des întîlnite astăzi la noi deşi aparent atît de deosebite – se întîlnesc însă în acelaşi refuz al implicării, al faptei şi adecvării la realitate.

Să fim atipici, nu apatici

Stimată doamnă Sanda Golopenţia, credeţi că apatia indignării noastre s-ar putea explica prin faptul că sîntem gata de înflăcărare, ca nişte latini, dar şi delăsători ca orientalii fatalişti?

Nu numai fiindcă sîntem latini ne indignăm uşor, ci şi pentru că viaţa din jurul nostru ne oferă multe momente de amărăciune şi revoltă. Am fost puşi mereu în faţa unor insatisfacţii atît de variate încît indignarea devine inevitabilă. Pentru mine, apatia se înrudeşte cu oboseala, cu istovirea în faţa atîtor lucruri care ar trebui să fie altfel şi nu ajung să fie aşa: pe de o parte ne revoltăm, pe de alta intrăm imediat în găoacea pesimismului. După atîtea experienţe negative, într-un fel am fi îndreptăţiţi să ne descurajăm, să fim apatici. Dar trebuie să devenim *atipici* şi ilogici şi să răzbim peste această stare, fără nici un fel de experienţă. Fie şi numai fiindcă este un pariu interesant.

Nu vi se pare că trecem, totuşi, prea repede de la indignare la apatie şi ajungem la dezorientare?

Această dezorientare este un aspect al vieţii moderne, în general, o văd şi în SUA, unde lucrez. Dar aici, după '89, este mai apăsătoare fiindcă oamenii se luptă cu sărăcia, cu piedici de tot felul, cu o moştenire grea – oricît de uzat ar fi termenul – şi-atunci dezorientarea în faţa prea multor lucruri de înfăptuit poate duce, într-un fel, inevitabil la apatie. Ar trebui, cred eu, ca fiecare dintre noi să ne permitem luxul să începem să lucrăm efectiv (şi numai) pe problema care ne doare cel mai tare. Şi care ne-ar bucura cel mai mult dacă am vedea că facem un pas dacă nu spre soluţionarea ei imediată măcar spre configurarea, iluminarea sau îmblînzirea ei cît de cît.

Pentru mulţi români, în special tineri, ieşirea din apatie este posibilă numai prin plecarea din ţară: de ce n-ar fi posibilă şi aici?

Mă gîndesc la experienţa mea de pînă în 1980, anul cînd am plecat în Statele Unite. Pînă atunci mă încăpăţînasem să rămîn; mai trăia mama şi, cu toate realităţile potrivnice, pe care nu puteam să nu le observ, am crezut că pot să fiu utilă într-un fel sau altul, că pot să fac totuşi ceva care să mă satisfacă şi din punct de vedere al formaţiei mele şi din punct de vedere al prestaţiei. În 1980 am ajuns la concluzia că orice aş face este barat, iar eu sînt, de fapt, inutilă. Pentru cercetarea lingvistică era un timp foarte greu, la orizont se configurau nişte lucruri grave. Primisem atunci o invitaţie la un congres la Amsterdam, unde se discuta despre metode generative în studierea limbii române, organizat de Sorin Alexandrescu. Mai primisem pînă la acea dată invitaţii în străinătate, dar nu le dădeam curs; mă autocenzuram, ştiam că e inutil să cer aprobare. Pentru plecarea la Amsterdam am făcut cerere la care mi s-a răspuns că eu nu pot participa, la congres dar lucrarea mea da, merge, s-o dau unui coleg s-o prezinte acolo. Atunci am hotărît să plec definitiv din România.

Cînd reveniţi în ţară, cum priviţi motivele de apatie sau de indignare pe care le observaţi?

Eu sînt o persoană care vine în România cu aşteptări puţine. Dar, paradoxal, de fiecare dată ele sînt depăşite de realitate. Am multe bucurii cînd vin aici: Tîrgul de carte, întîlnirile cu vechi prieteni, cunoştinţe noi. Personal, nu mă aflu în stare de indignare. Dar percep la mulţi dintre prietenii mei tensiunea care precede indignarea, sau chiar revolta în faţa multor lucruri. Şi-o înţeleg perfect. Cred că indignarea vine din faptul că nu sînt create încă făgaşe pentru ca oamenii să activeze util. Avem foarte multe capacităţi, avem cărţi superbe care apar, avem posibilităţi, dar... Instituţiile bat pasul pe loc, multe sînt ameninţate cu dispariţia. Mă uit la Institutele Academiei: ele reprezintă o forţă şi o valoare. Dar nu sînt încurajate. Ar fi păcat să piară. Îngrijorătoare e şi situaţia publicaţiilor Academiei. Toate lucrurile astea consumă: colegii mei sînt îndureraţi şi istoviţi de lupte care nu se soldează cu succes. Indignarea latentă şi obosită n-are cum să nu ducă la apatie.

Nevoia de „oameni însoriţi"

Dar pînă la plecarea din ţară, acum 20 de ani, şi dumneavoastră v-aţi confruntat cu oboseala şi descumpănirea faţă de relele timpului de atunci: cum de n-aţi ales apatia ca soluţie?

Am avut noroc de sprijinul cîtorva oameni pe care eu i-aş numi „însoriţi" – de asemenea persoane ar fi nevoie şi acum – care au activat în perioade îngrozitor de secetoase, dar au avut prospeţimea de a crede în ceea ce făceau, în pofida a tot ce părea atunci „logic" sau „în firea lucrurilor". Fără ei toată generaţia de specialişti n-ar fi existat şi nu mă refer numai la lingvişti, bineînţeles. În timpuri foarte apăsătoare profesorul Alexandru Rosetti ne-a vorbit în parabole şi în şarade, ne-a făcut să înţelegem cît de complicată e situaţia în care ne găsim şi cît de greu e să supravieţuim în asemenea situaţii. Nici cei care la un moment dat contestă asemenea personalităţi nu cred că nu-şi dau seama de imensa luptă cotidiană cu apatia, cu oboseala, cu sentimentul de neputinţă pe care au dus-o aceşti oameni. Profesorul Al. Rosetti a fost un om însorit în nişte vremuri vitrege. Or, vremurile de azi nu sînt atît de vitrege; dacă te încăpăţînezi, poţi să faci ceva. Ar fi păcat să obosească – tocmai acum – nişte oameni valoroşi, în special tinerii ar fi păcat să cedeze apatiei exact cînd sînt atîtea de făcut la noi.

„Să nu cazi sub incidenţa altei problematici decît cea care a fost problematica vieţii tale"

Luna trecută s-a lansat la Tîrgul de carte un volum de aproape 1000 de pagini care cuprinde declaraţiile în anchetă ale tatălui dvs. Anton Golopenţia, care a fost arestat în 1950 şi a murit, la 42 de ani, în închisoare. Cum aţi lucrat la acest proiect, demn mai degrabă de o instituţie decît o singură persoană?

La început m-am gîndit la un volum de 3-400 de pagini, la care voi lucra un an, muncind zdravăn. Dar pe măsură ce înaintam mi-am dat seama că sînt mult mai multe voci de invocat în această „Ultima carte" a lui Anton Golopenţia. Dacă vrem să înţelegem nenorocirea noastră, nu din motive de a face larmă în jurul ei ci din motive mult mai profunde – de a pricepe prin ce-am trecut şi de a face asemenea lucruri irepetabile – atunci trebuie să ascultăm şi de glasul proiectului. Mi-a fost clar că degeaba aş vorbi eu doar de soarta tragică a tatei, dacă nu vorbesc de un context mai larg, spre a înţelege cum a fost posibil ca oameni care voiau să facă numai bine în jurul lor să fie zdrobiţi atît de amarnic şi cu atîta ură. Un asemenea volum, ca „să facă masă", trebuie să fie urmat de multe altele care se vor dispune în jurul lui în timp. Dar cît mai sîntem disponibili acum să sacrificăm din vieţile noastre? Pe de altă parte, dacă te resemnezi să fii sceptic e păcat, pentru că viaţa continuă spre ratare. De asta sîntem obligaţi să ieşim din apatie; nu din motive de speranţă reală, ci ca să ne dăm şansa unei bucurii: „am făcut un lucru, poate că în timp, alături de el se va mai adăuga altul, tinerii vor învăţa să se apere şi să reziste la perspective de acestea de nimicire".

Nu-i mai firesc să sperăm că lucrurile nu se pot repeta fiindcă nu mai trăim în acel context nimicitor al anilor '50?

Dar trebuie să înţelegem cum a fost nimicită speranţa intelectuală a unui om, sau cum se obişnuieşte cineva, la 42 de ani, cu „ideea morţii", cum scria tata într-un loc. Şi cît de importante sînt amănuntele. Un singur exemplu: Anton Golopenţia, arestat ca martor în procesul Pătrăşcanu se afla de două luni în anchetă. Dă un număr foarte mare de declaraţii, este acuzat încontinuu că n-a servit cultura română, că n-a servit România. Într-o zi este mutat într-o cameră fără nici o lumină. Atunci, toate lucrurile converg ca într-un fel de sinucidere acceptată: tata se hotărăşte să-şi joace soarta, ca la cărţi. E prins în angrenajul procesului Pătrăşcanu, unde, tot timpul, se încearcă racordarea lui la o problematică de care nu este interesat. Se decide să iasă din angrenaj: dacă e să fie condamnat să fie pentru ceea ce făcuse. Şi-atunci declară unde se găsesc nişte sugestii scrise de el despre ce-ar fi de făcut în anul 2000, în România după debolşevizare. Pentru asta a fost scos din categoria de martor în procesul Pătrăşcanu şi devine „duşman al poporului". În situaţia lui putea, ar fi fost de înţeles, să fie copleşit de apatie, să se lase în voia sorţii. Dimpotrivă, se poate spune că şi-a ales, cu ultima energie, „soarta sa" într-o situaţie limită. Obsesia lui: „să nu cazi sub incidenţa altei problematici decît cea care a fost problematica vieţii tale" – a trăit-o pînă la sfîrşit.

Modest şi trainic

A ieşi din apatia indignării pare adesea dificil fiindcă nu ştim cu ce să începem: cu macroeconomia sau cu pavajul şi văruirea caselor?

Multă lume vrea ca totul să fie de la început simplu de realizat şi strălucitor ca aspect. A începe lucrurile modest şi trainic pare ceva lipsit de suflu şi de ambiţie. Pe urmă, în cazul nostru, cred că mai intervine ceva: faptul că am fost apăsaţi, oprimaţi sub stăpîniri străine a determinat un fel de neîncredere: ce poţi să înşfaci din prezent ca strălucire, ca sclipire, ca publicaţie e bun înşfăcat. Să te gîndeşti pe termen lung pare păgubos şi dăunător: dacă nu se realizează? După părerea mea chiar dacă, aparent, nu eşti îndreptăţit să ai încredere în viitor, trebuie investit pe termen lung numai ca să vedem ce se întîmplă dacă facem o treabă, dacă pornim de la mărunt şi clădim solid. Indignarea mocnită, dacă o punem să ne servească, devine utilă.

Văzută de aici, societatea americană nu pare să înregistreze mulţi indivizi apatici şi pesimişti; indignarea omului obişnuit, normal, cum este?

Deloc spectaculoasă; este mereu practică şi cu scop. Latino-americanii, de pildă, extremi de vizibili acum, şi politic şi comercial – sînt deja 30 de milioane, cifra demografică e notabilă – au lansat de vreo zece ani, cînd nu erau atît de vizibili ca acum, o acţiune foarte interesantă: 1000 de doctori în universităţi. Comunitatea lor strînge bani, ajută la alcătuirea dosarelor pentru candidarea la cele mai bune universităţi americane, la doctorat au oameni din minoritatea lor, îi sprijină, dacă studenţii lor nu primesc burse pun mînă de la mînă şi le dau „grant"-uri din partea comunităţii, creează catedre de spaniolă din banii lor, cum au făcut şi grecii şi armenii în SUA. Astea sînt chestiuni foarte importante privite pe termen lung. În cazul negrilor bătălia este în curs. Mulţi dintre ei sînt într-o deznădejde, o apatie care ar putea fi comparată cu deznădejdea noastră, nu-şi văd viitorul.

Chiar dacă unii reprezentanţi ai lor ocupă locuri de marcă în universităţi, în armată, în organismele internaţionale?

Chiar. Cei care au început să ceară pentru afro-americani anumite despăgubiri care să vină în întîmpinarea a ceea ce au suferit înaintaşii lor, de generaţii, în America, sînt întîmpinaţi cu animozitate. Un exemplu: la Universitatea Brown, unde lucrez, s-a iscat într-al doilea semestru un adevărat război: de ce? Brown-ul e o universitate profund democratică. Ei bine, într-o revistă scoasă de studenţi, cu un titlu în care apare numele universităţii, s-a publicat un articol plătit (ca reclamele) care pretindea că negrii au avut un noroc enorm că au fost exploataţi în America, fiindcă astfel trăiesc în cel mai bogat stat din lume. Articol extrem de cinic, cu nişte formulări inacceptabile pentru cine gîndeşte normal, omeneşte. Apariţia lui a determinat o reacţie în lanţ enormă şi pe un plan şi pe altul: aprobarea acestei poziţii, violentă (camuflată totuşi) pe Internet, dar şi o sumedenie de articole în sprijinul studenţilor negri care s-au simţit foarte prost la publicarea acelei opinii grosolane. În America, la fel ca peste tot în lume, există o „junglă", există tot soiul de oameni care fac lucruri rele, dar imediat cum se întîmplă ceva, lumea sare şi nu lasă să treacă lucrurile oricum.

Lumea americană găseşte totdeauna soluţii simple practice şi eficiente; în partea noastră de lume e mai greu.

Nu, de ce? Îmi aduc aminte ce spunea cîndva la o întîlnirea la Bucureşti, marele lingvist Roman Jakobson, într-o conferinţă intitulată „La colère du général" – unde vorbea despre cazul unui ofiţer polonez de rang înalt care, cînd a vrut să consulte o gramatică poloneză, a fost atît de furios că n-a găsit măcar un manual care să-l mulţumească, încît s-a apucat să scrie el un asemenea manual. Nu făcuse studii filologice, n-avea tangenţe cu domeniul literelor. Dar dintr-o indignare de durată, cu scop, la care a asociat studiul temeinic şi o cantitate enormă de muncă răbdătoare s-a născut o excelentă gramatică poloneză. E un exemplu ce mi-a rămas pe viaţă. ▲

Pagină realizată de Tita CHIPER

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Augustin IOAN, Mircea IORGULESCU, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Z. ORNEA, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Tita CHIPER ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon:** 230.23.84 **Fax:** 230.75.59 **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55